

**(VEKĀYĪ-NŪVĪS) SADULLAH ENVERĪ EFENDĪ VE
TARĪHĪ'NİN İİ. CİLDİNİN METİN VE TAHLİLİ
(1187–1197/1774–1783)**

Hikmet ÇİÇEK

**Doktora Tezi
Türk Tarihi Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY
2018**

Her hakkı saklıdır.

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANA BİLİM DALI**

Hikmet ÇİÇEK

**(VEKĀYİ'NÜVİS) SADULLAH ENVERÎ EFENDİ VE
TARİHİ'NİN II. CİLDİNİN METİN VE TAHLİLİ
(1187-1197/1774-1783)**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY**

ERZURUM - 2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **“(VEKĀYİ‘NÜVĪS) SADULLAH ENVERĪ EFENDİ VE TARİHİ’NİN II. CİLDİNİN METİN VE TAHLİLİ (1187–1197/1774–1783)”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
 Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.05.2018

Hikmet ÇİÇEK

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Prof. Dr. Ersin GÜLSOY danışmanlığında, Hikmet ÇİÇEK tarafından hazırlanan bu çalışma, 14/05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Tarih** Ana Bilim Dalı **Yeniçağ Tarihi** Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Kenan İNAN	İmza :	
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Ersin GÜLSOY	İmza :	
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Ümit KILIÇ	İmza :	
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi M. Salih ERPOLAT	İmza :	
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYDIN	İmza :	

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 14/05/2018

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Rifat KÜTÜK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	X
ABSTRACT	XI
KISALTMALAR DİZİNİ	XII
TABLolar DİZİNİ	XIV
METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	XV
ÖNSÖZ.....	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MÜELLİF VE ESERLERİ

1.1. MÜELLİFE DAİR	9
1.1.1. Hayatı	9
1.1.1.1. Hayatının İlk Dönemleri	9
1.1.1.2. Görevleri	9
1.1.1.2.1. Vekāyi'nüvislikleri	10
1.1.1.2.1.1. Birinci Vekāyi'nüvisliği	10
1.1.1.2.1.2. İkinci Vekāyi'nüvisliği	10
1.1.1.2.1.3. Üçüncü Vekāyi'nüvisliği	11
1.1.1.2.1.4. Dördüncü ve Beşinci Vekāyi'nüvisliği	12
1.1.1.2.2. Diğer Görevleri	12
1.1.2. Vefatı	13
1.2. ESERLERİNE DAİR.....	15
1.2.1. Enverî Tarihi	15
1.2.1.1. Eserin İsmi	15
1.2.1.2. Telif Sebebi ve Tarihi	16
1.2.1.3. Nüshaları.....	17
1.2.1.3.1. Yurtiçi Nüshaları.....	17
1.2.1.3.1.1. Birinci Cilde Ait Nüshalar	17
1.2.1.3.1.1.1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kitaplığı, Nr. 234.....	17
1.2.1.3.1.1.2. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, Nr. 590 ...	18

1.2.1.3.1.1.3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5994.....	19
1.2.1.3.1.1.4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2351	19
1.2.1.3.1.1.5. Âtîf Efendi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 1828.....	19
1.2.1.3.1.1.6. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253.....	20
1.2.1.3.1.1.7. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları, Şr-000351	21
1.2.1.3.1.2. İkinci Cilde Ait Nüshalar	21
1.2.1.3.1.2.1. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Kitaplığı, Nr. 67 (AE)	21
1.2.1.3.1.2.2. Atîf Efendi Kütüphanesi, Nr. 1829 (A).....	23
1.2.1.3.1.2.3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2437 (B)	24
1.2.1.3.1.2.4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5995 (C)	25
1.2.1.3.1.2.5. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253 (E).....	26
1.2.1.3.1.3. Üçüncü Cilde Ait Nüshalar	26
1.2.1.3.1.3.1. Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Kitaplığı, Nr. 67/1	26
1.2.1.3.1.3.2. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı, Nr. 1571	26
1.2.1.3.1.3.3. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Nr. 2089 ..	27
1.2.1.3.1.3.4. Atîf Efendi Kütüphanesi, Nr. 1830	27
1.2.1.3.1.3.5. Millî Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Nr. 06 Hk 4321	28
1.2.1.3.2. Yurtdışı Nüshaları.....	28
1.2.1.3.2.1. Almanya	29
1.2.1.3.2.1.1. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2069	29
1.2.1.3.2.1.2. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2547	29
1.2.1.3.2.2. Mısır.....	29

1.2.1.3.2.2.1. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56990....	30
1.2.1.3.2.2.2. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 57106....	31
1.2.1.3.2.2.3. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 55771....	32
1.2.1.3.2.2.4. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56992....	33
1.2.1.3.2.2.5. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 59510....	34
1.2.1.3.2.3. Avusturya	35
1.2.1.3.2.3.1. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 101	35
1.2.1.3.2.3.2. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 105	36
1.2.1.3.2.3.3. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 201	36
1.2.1.3.2.3.4. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 202 (D).....	38
1.2.1.3.2.3.5. Orientalischen Akademia, Nr. 268.....	39
1.2.1.3.2.4. Diğerleri	40
1.2.1.3.2.4.1. British Library, Or. 6624.....	40
1.2.1.3.2.4.2. Uppsala Universitetsbibliotek, O Nov. 643 Fol.	40
1.2.3. Fezleke	40
1.2.4. Nizâm-ı Cedîd Lâyihası	41
1.2.5. Şairliği ve Şiirleri	42
1.2.5.1. Şairliği	42
1.2.5.2. Şiirleri	43
1.2.5.2.1. Türkçe Şiirler	43
1.2.5.2. Arapça Şiirler.....	52
1.2.5.3. Farsça Şiirler.....	55

İKİNCİ BÖLÜM

SADULLAH ENVERÎ EFENDİ'NİN TARİHÇİLİĞİ, ÜSLUBU VE TESİRLERİ

2.1. TARİHÇİLİĞİ	61
2.1.1. Padişah Hakkındaki Düşünceleri	61
2.1.2. Devlet Erkânı İle İlgili Düşünceleri	66
2.1.3. Düşmana Bakış Açısı	67
2.1.4. Tenkidî Düşünceleri	68
2.1.5. Tarih Düşürme.....	69
2.1.5.1. Kendisine Ait Olan Tarihler	70

2.1.5.2. Başkasına Ait Tarihler	71
2.1.6. Konuyla İlgili Ön Bilgi Vermesi	75
2.1.7. Başlıklarla İçerik Arasında Uyumsuzluk	76
2.1.8. Belge Kullanma Yöntemi	77
2.1.9. Olayları Tasvir Ölçüsü	90
2.1.10. Eserinde Yer Vermediği Konular	91
2.2. DİLİ	93
2.2.1. Seciler	96
2.2.2. Manayı Kuvvetlendirmek İçin Kullandığı Eş Anlamlı Kelimeler	99
2.2.3. Karşıt Anlamlı Kelimeler	111
2.2.4. İkilemeler	113
2.3. TESİRLERİ	115
2.3.1. Dönemi ve Sonraki Tarihçiler Üzerindeki Etkisi	115
2.3.1.1. Ahmed Vâsıf, Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr	115
2.3.1.2. Ahmed Câvid, Târîh-i Müntehâbât	163
2.3.1.3. Ahmed Cevdet Paşa, Târîh-i Cevdet	186
2.3.2. Enverî Tarihi'nin Neşri Çalışmaları	235

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAK OLARAK ENVERÎ TARİHİ'NİN İKİNCİ CİLDİ

3.1. KAYNAKLARI	237
3.1.1. Kendi Müşahedeleri	237
3.1.2. Sözlü Kaynaklar	238
3.1.2.1. Rivayetler ve Duyduklarına Dair Aktardıkları	238
3.1.2.1.1. Kaynağı Belli Olanlar	239
3.1.2.1.2. Kaynağı Belli Olmayanlar	239
3.1.3. Yazılı Kaynakları	241
3.1.3.1. Arşiv Belgeleri	241
3.1.3.1.1. Hatt-ı Hümayun Suretleri	241
3.1.3.1.1.1. Veziriazamlara Hitaben Yazılanlar	242
3.1.3.1.1.2. Kaymakam Paşa'ya Hitaben Yazılanlar	243
3.1.3.1.1.3. Diğer Görevlilere Hitaben Yazılanlar	243

3.1.3.1.1.4. Hitap Makamı Yazılmayanlar	244
3.1.3.1.2. Fetva Sureti	244
3.1.3.1.3. Antlaşma Metinleri	245
3.1.3.1.4. Mahzarlar	247
3.1.3.1.5. Kaime	248
3.1.3.1.6. Mektup	249
3.1.3.1.7. Takrirler	251
3.1.3.1.8. Nizamnameler	252
3.2. ESERİN MUHTEVASI	257
3.2.1. Hâl Tercümeler	257
3.2.1.1. Şeyhülislam Dürrizade Mustafa Efendi	257
3.2.1.2. Mirzazade Mehmed Esad Efendi	258
3.2.1.3. Yusuf Efendi (Bina Emni)	259
3.2.1.4. Vezir Müderris Osman Paşa	259
3.2.1.5. Vezir Halil Paşa (Cidde Valisi)	260
3.2.1.5. İbrahim Nazif Efendi	260
3.2.1.6. Vezir Halil Paşa	261
3.2.1.7. Şeyhülislam Salihzade Mehmed Emin Efendi	261
3.2.1.8. Mehmed Derviş Paşa	262
3.2.1.9. Sarı Mehmed Paşazade Ali Paşa	262
3.2.1.10. Nurullah Efendi (Rumeli Kadıaskeri)	263
3.2.1.11. Şeyhülislam Mehmed Said Efendi	263
3.2.1.12. Hasan Paşazade	263
3.2.1.13. Mehmed Murad Efendi (Rumeli Kadıaskeri)	264
3.2.1.14. Mehmed Molla Efendi	264
3.2.1.15. Ali Molla (Rumeli Kadıaskeri)	265
3.2.1.16. el-Hacc Recai Efendi	265
3.2.1.17. Seyyid İbrahim Paşa (Erzurum Valisi)	266
3.2.1.18. Abdürrezzak Paşa	267
3.2.1.19. Sadrazam Mehmed Paşa	267
3.2.1.20. Mehmed Paşa (Belgrad Muhafızı)	268
3.2.1.21. Mehmed Said Efendi (İmam-ı Evvel)	268

3.2.1.22. Hayatizade Mehmed Said Efendi (Anadolu Kadıaskeri)	269
3.2.1.23. Hasan Paşa (Silistre Valisi)	269
3.2.1.24. İshak Efendi (Rumeli Kadıaskeri)	269
3.2.1.25. Ahmed İzzet Paşa (Hotin Muhafızı)	270
3.2.1.26. Mehmed Emin Efendi (Anadolu Kadıaskeri)	271
3.2.1.27. Musazade Mehmed Abdullah Efendi (Müneccimbaşı)	271
3.2.1.28. Çatalcavi Ali Paşa (Vidin Muhafızı)	272
3.2.1.29. Selahaddin Abdi Efendi	272
3.2.1.30. Mehmed Nuri Beğ Efendi	272
3.2.1.31. Mehmed Arif Efendi	273
3.2.1.32. Ömer Vahid Efendi	274
3.2.1.33. Şeyhülislâm İbrahim Efendi	274
3.2.1.34. Haşim Ali Beğ (Ruznamçe-i Evvel)	275
3.2.1.35. Mehmed Namık Efendi (Tezkire-i Evvel)	275
3.2.1.36. Musuli Ali Behcet Efendi	275
3.2.1.37. Ahmed Resmi Efendi	276
3.2.2. Yangınlar ve Deprem	276
3.2.2.1. Yangınlar	277
3.2.2.1.1. Beyoğlu Yangını	277
3.2.2.1.2. Kiremit Mahallesi Yangını	277
3.2.2.1.3. Kumkapı Yangını	277
3.2.2.1.4. Arabacılar Yangını	277
3.2.2.1.5. Kavak Sarayı Yangını	278
3.2.2.1.6. Destarecilerbaşı Yangını	278
3.2.2.1.7. Kalaycılar Köşkü Mevki Yangını	278
3.2.2.1.8. Küçük Pazar Civarı Yangını	278
3.2.2.1.9. Kazgancılar Mevki Yangını	278
3.2.2.1.10. Mahmud Paşa Yangını	279
3.2.2.1.11. Nişancı Yangını	279
3.2.2.1.12. Kabasakal Mahallesi Yangını	279
3.2.2.1.13. Samadye Yangını	280
3.2.2.1.14. Balat Yangını	280

3.2.2.1.15. 1782 İstanbul Yangını (Büyük Yangın).....	280
3.2.1.1.16. Haseki Yangını	281
3.2.3. Mevlid-i Şerif Törenleri	281
3.2.4. Kalyonların Denize İndirilmesi Törenleri	283
3.2.5. Surre Alayı Törenleri.....	284
3.2.6. Elçi Kabul Törenleri.....	285
3.2.6.1. Rusya Elçisi	285
3.2.6.2. Malibar Elçisi	286
3.2.6.3. Lehistan Elçileri.....	287
3.2.6.4. Venedik ve Felemenk Elçileri	287
3.2.6.5. Nemçe (Avusturya) Elçileri.....	288
3.2.6.6. Buhara Elçileri	288
3.2.7. Müverrihin Garipsediği Olaylar	290
3.2.7.1. Uzuvarı Eksik Doğan Bebek	290
3.2.7.2. Avda Yakalanan Canavar	290
3.2.8. Şehzade Doğumları ve Ölümleri	291
3.2.8.1. Doğumlar	291
3.2.8.1.1. Ölü Doğan Şehzade	291
3.2.8.1.2. Hadice Sultan	291
3.2.8.1.3. Şehzade Mehmed.....	292
3.2.8.1.4. Şehzade Ahmed	292
3.2.8.1.5. Aişe Sultan.....	293
3.2.8.1.6. Esmâ Sultan	293
3.2.8.1.7. Şehzade Mustafa	293
3.2.8.1.8. Rabia Sultan	293
3.2.8.1.9. Aynşah Sultan	294
3.2.8.1.10. Melekşah Sultan.....	294
3.2.8.1.11. Rabia Sultan.....	294
3.2.8.1.12. Şehzade Mehmed.....	294
3.2.8.1.13. Fatıma Sultan	294
3.2.8.1.14. Şehzade Murad	295
3.2.8.2. Ölümmler.....	295

VIII

3.2.8.2.1. Hadice Sultan	295
3.2.8.2.2. Aişe Sultan	295
3.2.8.2.3. Rabia Sultan	295
3.2.8.2.4. Şehzade Mehmed	295
3.2.8.2.5. Aynşah Sultan	296
3.2.8.2.6. Melekşah Sultan	296
3.2.8.2.7. Rabia Sultan	296
3.2.9. Göç-i Hümayunlar	297
3.2.10. Tevcihat Kayıtları	299
3.2.11. Mevacib Dağıtımı	322
3.2.12. Sürat Topçularına Ait Nizamname ve Risale	324
3.2.12.1. Sürat Topçuları Nizamnamesi	324
3.2.12.2. Sürat Topçuları Risalesi	327
3.2.13. Eşkîya Tedibi	336
3.2.14. Yasaklar	339
3.2.15. Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası	340
3.2.15.1. Osmanlı-Rus Münasebetleri	340
3.2.15.1.1. Kırım Meselesi	341
3.2.15.1.2. Aynalıkavak Tenkihnamesi	349
3.2.15.1.3. Bahadır Giray'ın Kırım Han'ı Seçilmesi	350
3.2.15.1.4. Eflak ve Boğdan'a Konsolosluk Talepleri	351
3.2.15.1.5. Ticari Münasebetler	352
3.2.16.2. Osmanlı-İngiliz Münasebetleri	354
3.2.17. Doğu ve Batı Sınırlarının Takviye ve Tahkim Edilmesi	355

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENVERÎ TARİHİ (METİN)

4.1. METNİN TERTİP VE TANZİMİ	357
4.1.1. Yazım Kuralları	358
4.1.2. Kelimelerin İmlaları	359
4.1.3. Ayetlerin Yazımı	359
4.1.5. Dipnot Kullanımı ve Özellikleri	360

4.3. FİHRİST	362
4.4. METİN	393
SONUÇ.....	1100
KAYNAKÇA	1105
ÖZGEÇMİŞ.....	1124

ÖZET

DOKTORA TEZİ

(VEKĀYİ'NÜVİS) SADULLAH ENVERÎ EFENDİ
VE TARİHİ'NİN II. CİLDİNİN METİN VE TAHLİLİ
(1187–1197/1774–1783)

Hikmet ÇİÇEK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ersin GÜLSOY

2018, 1128 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Kenan İNAN
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY
Doç. Dr. Ümit KILIÇ
Dr. Öğr. Üyesi M. Salih ERPOLAT
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYDIN

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı kuruluşuna nazaran geç bir tarihte başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait eserler mevcut olmadığı gibi bu dönemi anlatan Bizans ve Arap kaynaklarının verdiği bilgiler de kısa ve yetersizdir. Siyasi gelişmelere paralel olarak giderek gelişen tarih yazıcılığı Fatih Sultan Mehmed döneminde ortaya çıkan ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde de sürekli hale getirilen *Şehnamecilik* ile yarı resmi mahiyet kazanmıştır. XVIII. yüzyıla gelindiğinde ise Divanihümayun'a bağlı bir memuriyet olarak *Vekāyi'nüvislik* müessesesi ihdas edilmiştir. Bu dönemde vekāyi'nüvis olarak görev yapan kişilerden biri de Sadullah Enverî Efendi'dir. Vekāyi'nüvislik görevini aralıklarla yirmi yıl boyunca yerine getiren Enverî Efendi, 1768-1792 yılları arasındaki vekāyi'i havi yedi cüz ve üç ciltten müteşekkil bir eser bırakmıştır. *Enverî Tarihi*'nin birinci cildi Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasındaki 1768-1774 savaşını anlatmaktadır. Eserin ikinci cildi ise Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışından başlayarak 1783 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğunun iç ve dış meselelerinden bahsetmektedir. Üçüncü ve son cildi ise 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya harplerini konu edinmektedir.

Vekāyi'namelerin Osmanlı tarihi açısından kaynak değerlerinin ortaya konulması çok büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada da daha önceden birinci ve üçüncü ciltleri çalışmalara konu olan *Enverî Tarihi*'nin yazma halindeki ikinci cildi ele alınmıştır. Böylece Enverî Tarihi'nin hem neşri çalışmaları tamamlandı hem de 1774-1783 yılları arasındaki vekāyi'i anlatan bir eser akademik çevrelerin istifadesine sunuldu.

Anahtar Kelimeler: Sadullah Enverî, Enverî Tarihi, Vekāyi'name, XVIII. Yüzyıl

ABSTRACT

DOCTORAL DISSERTATION

THE TEXT AND ANALYSIS OF THE II.VOLUME OF
HISTORY OF (HISTORIOGRAPHER) SADULLAH ENVERÎ EFENDÎ
(1187–1197/1774–1783)

Hikmet ÇİÇEK

Adsvisor: Prof. Dr. Ersin GÜLSOY

2018, 1128 Pages

Jury: Prof. Dr. Kenan İNAN
Prof. Dr. Ersin GÜLSOY
Assoc.Prof. Dr. Ümit KILIÇ
Asst.Prof. Dr. M. Salih ERPOLAT
Asst.Prof. Dr. Ahmet AYDIN

Historiography in the Ottoman State initiated relatively late, regarding its foundation. Therefore, not only there wasn't any Ottoman chronicle concerning the era of foundation, but also the information provided by the Arab and Byzantine sources was limited for the same period. Ever-developing historiography gained a semi-official qualification with *Shehname Writing*, which was initiated under the reign of the Sultan II. Mehmed and which became permanent under the reign of the Sultan Suleiman. As of the 18th century, the official state historiography was created under the secretariats in the Imperial Council. One of the historiographers of this time was Sadullah Enverî Efendi.

Serving as the historiographer for 20 years with intervals between 1768 and 1792, Sadullah Enverî Efendi wrote the events of his period in his masterpiece (*Enverî Tarihi*), which was composed of seven fascicles and three volumes. The first volume of the *Enverî Tarihi* narrated the war between the Ottoman State and Russian Czardom in 1768-1774. The second volume of the work narrated domestic and foreign issues of the Ottoman State between the accession of I.Abdulhamid to the throne and 1783. The third and the last volume involved the wars of Ottoman-Russian and Austria in 1787-1792.

It is vital for the Ottoman history to reveal the source values of the chronicles. In this study, the second scripted volume of the *Enverî Tarihi* was handled, whose first and third volumes had also been subject to research. Thus, both publication of *Enverî Tarihi* was completed and a masterpiece, which narrated the events between 1774 and 1783, was presented to the use of academics.

Key Words: Sadullah Enverî, Enverî Tarihi, Chronicle, 18th Century

KISALTMALAR DİZİNİ

<i>A.DVN</i>	: Bâb-1 Âsafî Defterleri
<i>A.RSK.d</i>	: Bâb-1 Âsafî Rûus Defterleri
<i>AE.</i>	: Ali Emrî
<i>ATASE.</i>	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı
<i>AÜDTCFD.</i>	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
<i>Bk.</i>	: Bakınız
<i>BOA.</i>	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
<i>Bs.</i>	: Basım
<i>Çev.</i>	: Çeviren
<i>DİA.</i>	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
<i>dn.</i>	: Dipnot
<i>Ed.</i>	: Editör
<i>FSM.</i>	: Fatih Sultan Mehmed Üniversitesi
<i>H.</i>	: Hicri
<i>Haz.</i>	: Hazırlayan
<i>HH.</i>	: Hatt-ı Hümayun
<i>İA.</i>	: İslam Ansiklopedisi
<i>İÜEFTD.</i>	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
<i>M.</i>	: Miladi
<i>MEB.</i>	: Milli Eğitim Bakanlığı.
<i>No. (Nr.)</i>	: Numara
<i>Nşr.</i>	: Neşreden
<i>s.</i>	: Sayfa.
<i>ss.</i>	: Sayfa aralığı

TALİD.	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TATAV.	: Tarih ve Tabiat Vakfı
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TCYK.	: İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Kataloğu
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Vr.	: Varak
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
Yay.	: Yayınları
YKY.	: Yapı Kredi Yayınları

ARABİ AYLARIN KISALTMALARI

M.	: Muharrem
S.	: Safer
Ra.	: Rebiyülevvel
R.	: Rebiyülahir
Ca.	: Cemaziyelevvel
C.	: Cemaziyelahir
B.	: Receb
Ş.	: Şaban
N.	: Ramazan
L.	: Şevval
Za.	: Zilkade
Z.	: Zilhicce

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. XVIII. Yüzyıl Boyunca Görev Yapan Vekāyi'nüvisler.....	7
Tablo 2. Vâsıf'ın Enverî Tarihi'nden Aynen Aldığı Diğer Başlıklar.....	123
Tablo 3. Vasıf'ın Çok Az Değişiklikle Eserine Eklediği Başlıklar.....	128
Tablo 4. Vasıf'ın Enverî Tarihi'nden Eserine Kısaltarak Eklediği Diğer Başlıklar.....	134
Tablo 6. Vasıf'ın Enverî Tarihi'nden Değiştirerek Eserine Eklediği Diğer Başlıklar .	144
Tablo 7. Vasıf'ın Enverî Tarihi'nden Birden Çok Başlığı Birleştirme Suretiyle Eserine Eklediği Başlıklar	151
Tablo 8. Ahmed Cavid'in Enverî Tarihi'nden Eserine Eklediği Diğer Konu Başlıkları.....	183
Tablo 9. Ahmed Cevdet Paşa'nın Enverî Tarihi'nden Tarih-i Cevdet'in I. ve II. Cildi'ne Eklediği Konu Başlıkları	205
Tablo 10. H. 1191-1197/M. 1777-1783 Yılları Arasında Yapılan Göç-i Hümayunlar	298

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

ا	Â, â; Ā, ā; e
ب	B, b; P, p
ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c
ح	Ḥ, ḥ
خ	Ḫ, ḫ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ṣ, ṣ
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ẓ, ẓ; Ḍ, ḍ
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	‘
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	k, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	v, u, U, û, Û, ü, Ü
ه	H, h, a, e
ی	y, i, î, Î

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı kuruluşuna göre daha geç başlamıştır. Zaman içerisinde gelişerek tarih yazıcılığı türlerinin birçok örneğinde eserler meydana getirilmiştir. Osmanlı tarihçiliğinin ilk standart Osmanlı tarihleri II. Bayezid devrinde oluşturulmuştur. Bu dönemde Âşıkpaşazade'nin *Tevârih-i Âl-i Osmanî Neşri*'nin *Kitâb-ı Cihânnüması*, İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Bihişti* ve İbni Kemal'in *Tevârih-i Âl-i Osmanî* kaleme alınmıştır. XVI. yüzyılda ise tarih yazıcılığında canlanma meydana gelmiş ve Dünya-Osmanlı tarihi yazma denemeleri yapılmıştır. Bu dönemde Tursun Bey'in *Tarih-i Ebü'l-feth*'i süslü nesir geleneğinin ilk örneklerindedir. XVI. yüzyılda tarih yazıcılığının en önemli yönü ise yarı resmî devlet tarihçiliği olan şehnameciliğin ihdas edilmesidir. XVIII. yüzyıla geldiğinde de Divanihümayuna bağlı bir memuriyet olarak vekâyi'nüvislik kurumu oluşturulmuştur.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde vekâyi'nüvis olarak görev yapan vekâyi'nüvlerden biri de Sadullah Enverî Efendi'dir. Faslılarla beş kez vekâyi'nüvislik hizmetini yerine getiren Enverî Efendi, bu görevi sırasında kaleme aldığı yedi cüz ve üç ciltlik *Enverî Tarihi* isimli eserini meydana getirmiştir.

Vekâyi'namelerin Osmanlı tarih araştırmaları için önemli oldukları yadsınamaz. Bu eserler yazıldıkları dönemin birinci elden kaynakları olması onların değerini daha da arttırmaktadır. *Enverî Tarihi*'nin H. 1182-1888/M. 1768-1774 arası vekâyi'i konu alan birinci ve H. 1201-1206/M. 1787-1792 yılları arasını kapsayan üçüncü cildi daha önceden çalışılmıştır. Bu çalışma ile iki cilt arasında kalan H. 1188-1197/M. 1774-1783 arasındaki vekâyi' de çalışılarak aradaki boşluk kapatılmıştır. Böylece *Enverî Tarihi*'nin neşri de bu çalışma ile son bulmuştur.

Enverî Tarihi'nin ikinci cildini konu alan bu çalışmada, öncelikle esere tüm ciltlerine ait yurt içinde ve yurt dışındaki nüshalar tespit edilmiştir. Bütün ciltlere ait nüshaların tedarik edilmesine çalışılmıştır. Yurt dışındaki birkaç nüshanın dışında tedarik edilenler arasından ikinci cilde ait olanları seçilmiş ve Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığında bulunan 67 numaralı yazma esas alınarak eserin tamamı transkribe edilmiştir. Transkripsiyon işleminin tamamlanmasının ardından metin diğer beş nüsha ile karşılaştırılmış, nüsha farklılıkları ise gerekli yerlerde metin içerisine alınarak ve kalan kısımlarda da dipnotlarda gösterilmiştir.

Çalışma dört ana bölümden meydana getirilmiştir. Girişte konu ile bağlantı sağlanabilmesi amacıyla kuruluştan XVIII. yüzyılda vekâyiânüvisliğin kurulmasına kadar Osmanlı tarih yazıcılığına değinilmiştir.

Birinci bölümde Sadullah Enverî Efendi hayatı hakkında ulaşılabilen biyografik verilere yer verilmiştir. Ardından Enverî Tarihi'nin yurt içinde ve yurt dışındaki nüshaları hakkında bilgi verilmiştir. Mısır nüshaları başta olmak üzere başta olmak üzere yurt dışı nüshaları hakkında katalogtakilerin dışında yapılan incelemeler sonucu elde edilen yeni bilgiler eklenmiştir.

İkinci bölümde Sadullah Enverî Efendi'nin tarihçiliği, üslubu ve tesirleri üzerine durulmuştur. Bu bölümde Sadullah Enverî Efendi'nin eserini meydana getirirken takip ettiği yöntem, belgeleri eserinde kullanma tarzı, eserinde eksik bir şekilde ya da hiç yer vermediği vb. konulara değinmiştir. Ayrıca Enverî Tarihi'nin dil ve üslup açısından incelenmesine de bu bölümde yer verilmiştir. Bu bölümün en önemli kısmı ise Enverî Tarihi'nin kaynaklık ettiği eserlerin ve kaynaklık derecesinin tespitidir. Çalışma içerisinde de vurgulandığı gibi Ahmed Vasıf, Ahmed Cavid ve Ahmed Cevdet Paşa Enverî Tarihi'nin ikinci cildini çalışmalarını hazırlarken kaynak olarak kullanmışlardır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Enverî Tarihi'nin ikinci cildinin kaynak değeri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde öncelikle Sadullah Enverî Efendi'nin eserini hazırlarken kullandığı kaynaklara ve bu kaynakların muhtevasına değinilmiştir. Ardından Enverî Tarihi'nde yer alan ve 1774-1783 yılları arasındaki olaylara yer verilmiştir.

Eserin dördüncü ve son bölümünde ise eserin transkripti yapılırken uygulanan yazım kurallarından, ayetlerin ve hadilerin yazım şeklinden ve metinde uygulanan dipnot yönteminden bahsedilmiştir. Ardından transkribi yapılan metin eklenmiştir. Çalışmaya sonuç bölümü ve eklerde kullanılan belge görüntüleri ile son verilmiştir.

Çoğu doktora tezi bitmez zannedilir ve yazarını uzun, meşakkatli bir sürecin içerisine sürükler. Bu çalışma da uzun ve yorucu bir sürecin ardından tamamladı. Doğaldır ki bu süreçte çalışmaya birçok kişinin az veya çok katkısı oldu. Öncelikle çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen, karşılaştığım zorlukları aşmamda büyük desteğini gördüğüm, özellikle de bu uzun süreç içerisinde gösterdiği engin sabrından ve gülüyüzü nedeniyle kendisine her zaman minnet borcum bulunan danışmanın Sayın

Prof. Dr. Ersin GÜLSOY'a çok teşekkür ederim. Üzerimdeki emeğini ve hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğimi belirtmek isterim. Dicle Üniversitesinde görevli bulunduğum süre içerisinde şahsıma rahat bir çalışma ortamı sağlamak için elinden gelen gayreti gösteren, her zaman iyi niyetini esirgemeyen ve jüri üyesi olarak tezime yaptığı katkılardan dolayı bölümümüz başkanı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih ERPOLAT'a da en içten teşekkürlerimi sunarım. Prof. Dr. Kenan İNAN hocam, Enverî Tarihi'nin dil ve üslup açısından süslü nesirin bir parçası olduğuna dikkatimizi çekerek çalışmanın daha güzel ve iyi bir hâle gelmesini sağladı. Bu konuda kendisine ne kadar teşekkür etsem yine de az olacağını belirtmek isterim. Ayrıca değerli görüş, düşünce ve eleştirileriyle teze katkılarda bulunan Doç. Dr. Ümit KILIÇ'a, Dr. Öğr. Üyesi Ahmed AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım. Zor durumlarda yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR'a da ayrıca teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Ayrıca Atatürk Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü eğitimim sırasında birçok hocamın ve arkadaşımın destekleri için de kendilerine müteşekkirim. Metinde geçen Arapça ve Farsça beyit, dua ve sözcüklerle ayet ve hadislerin çevirisi hususunda yardımlarını gördüğüm Arş. Gör. Abdüsselam ERTEKİNE'e, tezin değerlendirme kısımlarını uzmanlık alanı olmamasına rağmen titizlikle okuyan ve gerekli yönlendirmelerle teze katkıları bulunan kıymetli arkadaşım ve hemşehrim Mehmet Serkan ŞAHİN'e ayrıca teşekkürü bir borç bilirim. Enverî Tarihi'nin Mısır nüshalarının tedariğinde şahsıma yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Osman ASLANOĞLU'na ne kadar teşekkür etsem azdır. Enverî Tarihi'ni tez konusu olarak öneren Prof. Dr. Erhan AFYONCU'ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezimi maddi ve manevi olarak destekleyen Türk Tarih Kurumuna ve Enverî Tarihi'nin yurt içi ve Avusturya nüshalarının temininde büyük gayretleri olan Demet AKMAN'a sonsuz müteşekkirim. Son olarak da son yedi yılımı sürekli bilgisayar başında geçirerek ihmal ettiğim sevgili eşim Hazine Hanıma ve çocukluğunun en güzel ilk üç yılında yanında fazla yer alamadığım oğlum Erinç'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu yorucu ve uzun süreçte yanımda yer alarak bana destek olmasalardı bu çalışma ortaya çıkmamış olacaktı.

Yazma eser çalışmanın zorluğu bu alanda emek verenler için kolaylıkla anlaşılabilir bir durumdur. Eserin hacimli olması çalışmada olağanüstü çabalara rağmen her zaman irili ufaklı okuma hatalarının olmasını kaçınılmaz hâle getirmektedir. Bu çalışma için metin üzerinde müteaddid defalar kontrol yapılarak okuma ve işaret

hataları giderilmeye çalışılmıştır. Ancak buna rağmen bu tarz çalışmalarda hata bulunma olasılığı mevcuttur. Yine uzun ve yorucu bir süreç sonunda tarafimca hazırlanan bu eser, faydalı olursa ben de kendimi mutlu addedeceğim.

Erzurum-2018

Hikmet ÇİÇEK

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı, kuruluşuna nazaran geç bir tarihte başlamıştır. Devletin kuruluşundan XIV. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı tarihleri mevcut olmamakla birlikte bu devri anlatan Bizans ve Arap kaynakları da son derece azdır ve bu kaynakların verdikleri bilgiler sığ ve sathi olmaktan öteye gitmemektedir¹. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerine ait bilgi veren Bizans tarihçileri *Pachymeres*,² *Nicephoras* ve *Kantakouzenos* ve Arap seyyahları ise *İbn Battûta*³ ve *El-Ömerî*'dir⁴.

XV. yüzyılın ilk yarısında yazılan ve günümüzde herhangi bir nüshasında rastlanılmayan Yahşi Fakih'in *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* adlı eseri, ilk Osmanlı tarihidir. Orhan Gazi'nin imamı İshak Fakih'in oğlu olan Yahşi Fakih'in eserinden *Aşıkpaşazâde* tarihi vasıtasıyla haberdar olunmuştur⁵. *Menâkıbnâme*'de kendi müşahedelerinin yanı

¹ Erhan Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* (TALİD), 1 (2), 2003, s. 101-102.

² Pachymeres, 1255-1308 yıllarını arasındaki tarihi olayları içeren "*Relations Historiques*" isimli eseri yaşadığı dönemi özenle kaleme almış olması ve Anadolu'nun Türkler tarafından fethi, Kıpçak Hanları, Selçuklu sultanları, İlhanlılar, Karesi, Germiyan ve Menteşe beyliklerini anlatması bakımından çok büyük öneme sahiptir. 27 Temmuz 1302'de gerçekleşen Bafeus savaşından bahsetmesi Osmanlı tarihi açısından da önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bk. George Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 10-11.

³ Ortaçağ'ın en büyük seyyahı olduğu ifade edilen İbn Battûta, kendisinin *Tuhfetü'n-Nuzzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Efsâr* diye adlandırdığı ve literatürde *Rihle* olarak bilinen önemli seyahatnamesinde Orhan Gazi hakkında kısa bilgiler vermektedir. İbn Battûta, Orhan Gazi'den İhtiyârüddîn Urhan şeklinde bahseder. Orhan Gazi'nin Türkmen hükümdarlarının mal, ülke ve askerce en büyüğü olduğunu, yüze yakın kaleye sahip olduğunu ve vaktinin çoğunu bu kaleleri dolaşmakla geçirdiğini, hiçbir şehirde bir aydan fazla oturmamış ve sürekli kâfirlerle savaştığını, Bursa'yı babasının Rumlardan aldığını, babasının İznik'i yirmi sene kuşattığını, fethetmeden vefat ettiğini, oğlunun on iki yıl sonra fethettiğini, Orhan Gazi ile İznik'te karşılaştığını ve kendisine bol miktarda ihşanda bulunduğunu ifade etmektedir. Bk. Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (Çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları (YKY.), İstanbul 2015, s. 1, 297.

⁴ Asıl adı Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî'dir. H. 700'de doğan El-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-Ebsâr fî memâlik'il-emsâr* isimli eserinin 3. cildinin büyük bir kısmını Türklere ait bilgiler oluşturmaktadır. Ancak El-Ömerî'nin Mısır ve Suriye dışında bir yere gitmediği, Hindistan, Orta Asya, Harezmi, Deşt-i Kıpçak ve Anadolu Türkleri hakkında verdiği bilgilerin kendinden önce yazılmış coğrafya eserlerinden ve o bölgelere seyahat edenlerden bizzat dinlediklerinden ibarettir. Eserinde Orhan Gazi döneminden bahseder. El-Ömerî eserinde, Orhan Gazi'nin yirmi beş bin atlı savaşçısı olduğunu, ülkesinin Kostantiniye Körfezi'ne sınırdış olduğu ve bu şehrin hükümdarıyla sürekli savaş halinde olduğunu, bu çarpışmaların çoğunu kazandığını ve Grekler için en tehlikeli kişi olduğunu, Grek hükümdarının her ay haraç göndererek dostluğunu kazanmaya çalıştığını, Orhan Gazi'nin denizi geçerek Hristiyan topraklarına saldırdığını, yakıp yıktığını ve köylülere hiç dokunmadan patrikleri esir aldığını yazmaktadır. Bk. Şihabeddin b. Fazlullah El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım-Mesâlikü'l-Ebsâr*, (Çev. D. Ahsem Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2014, s. 11, 13, 147.

⁵ Aşıkpaşaoğlu, İstanbul'da ikamet ettiği sırada azizlerden birkaç kişinin Osmanlıların tarihinden ve menkıbelerinden bahsettiklerini ve kendisinden de sorduklarını ve "*Orhan Gazi'nin imamı olan İshak Fakih'in oğlu Yahşi Fakih'de Osmanlı Hanedanı menkıbelerini Bayazıt Han zamanına kadar yazılmış buldum. Bilip işittiklerinden, bazı hallerinden ve menkıbelerinden kısaltıp yazdım.*" diyerek Yahşi Fakih *Menâkıbnâmesi*'nin varlığından bahsetmektedir. Bk. *Aşık Paşaoğlu Tarihi*, Haz. Atsız, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s. 11.

sıra babasından duyduğu hadiseleri de kullanmış olması muhtemeldir⁶. Bu eser daha sonraki *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*lara da kaynaklık etmiştir⁷.

Günümüzde mevcut en erken tarihli Osmanlı tarihi, XV. yüzyılın başında yazılan *Ahmedî*'nin *İskendernâme*'sidir. İlk manzum Osmanlı tarihi ve eski destan geleneğinin uzantısı olan bu eser 792/1390'da telif edilmiştir⁸. Eserini Germiyan hükümdarı Süleyman Şah'a takdim için hazırlamış, onun ölümünden sonra Emir Süleyman'a takdim etmiştir⁹. Sekiz bin iki yüz elli beyitlik *İskendernâmesi*'ne, üç yüz kırk beyitlik "*Dâstân-ı Tevârih-i Âl-i Osmân*" kısmını eklemiştir. Ertuğrul Gazi'den Emir Süleyman'a kadar olan Osmanlı tarihini anlatan bu eser, erken döneme ait bilgi veren ilk kaynak olması hasebiyle de çok önemlidir¹⁰. Yazar, eserine daha sonradan ilaveler yapmıştır¹¹.

Osmanlı tarih yazıcılığında II. Murad devrinin (1421-1444/1146-1451) çok önemli bir yeri vardır. Bu dönemde Arapça ve Farsçadan tercüme yapılmıştır¹². Ayrıca Osmanlı tarihçiliğinin en önemli kaynaklarından olan *Tarihî Takvimler*, *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar* ve *Gazânâmeler* (Gazâvât-nâmeler) de bu döneme aittir¹³.

Saray takvimleri olarak da adlandırılan tarihî takvimler, Osmanlı tarihi için çok önemli kaynaklardır. Genel anlamda Hz. Adem'den itibaren peygamberler ve halifelerin

⁶ Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 4.

⁷ V. L. Managé, "The Menâqib Of Yakhshi Faqih", *Bulletin Of The School Of Oriental and African Studies*, 26 (1), 1963, s. 50. Hatta Âşıkpaşazâde'nin nakliyle Neşri ve Oruç b. Adil'e dahi kaynaklık etmiştir. Bk. Haşim Şahin, "Yahşi Fakih", *DİA.*, İstanbul 2013, XLIII, s. 181.

⁸ Necdet Öztürk, "Osmanlılar'da Tarih Yazıcılığı Üzerine", Güler Eren (Ed.), *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, s. 257; Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış", *FSM. İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 2013, s. 272; Günay Kut, "Ahmedî", *DİA.*, İstanbul 1989, II, s. 165.

⁹ M. Fuad Köprülü, "Ahmedî", *İA.*, İstanbul 1978, I, s. 218.

¹⁰ Nihad Sami Banarlı, "Ahmedî ve Dâstân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman", *Türkiyat Mecmuası*, 6, 1939, s. 54; V. L. Ménage, "Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı", (Çev. Salih Özbaran), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi (İÜEFTEĞ.)*, 9, 1978, s. 229.

¹¹ Ahmedî hakkında yapılan çalışmaların güncel bir listesi için Bk. Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Araştırma Rehberi*, s. 4, dn. 2.

¹² Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Tarih Edebiyatında Türlerle Genel Bir Bakış", (Compiled By Mustafa Kaçar-Zeynep Durukal), *Essays In Honour Of Ekmeleddin İhsanoğlu*, I, İstanbul 2006, s. 130. Bu dönemin en önemli çalışması Yazıcı-zâde'nin *Selçuk-nâme* isimli eseridir. Yazıcı-zâde, II. Murad'ın emriyle İbn Bibi'nin *El-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye* isimli eserini Türkçe'ye tercüme etmiş, eserin başına *Oğuz-nâme* bölümü eklemiştir. İkinci bölümü yazarken Râvendî'nin *Râhatü's-sudûr ve ayetü's-surûr* adlı eserinden faydalanmış ve bu eserdeki 'Alâ'a'd-dîn Atâ Melik Cüveynî'ye methiye bölümü yerine II. Murad'a ait methiyeleri eklemiştir. Bu haliyle eser, İslam öncesi Türk tarihi, Selçuklu, Moğol, Gazneli, Harzemşahlar, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerine ait bilgileri ihtiva eden bir "Türk Tarihi" hüviyeti kazanmıştır. Bk. Yazıcızâde 'Alî, *Selçuk-nâme-İndeksli Tıpkıbasım-*, Haz. Abdullah Bakır, Türk Tarih Kurumu Yayınları (TTK.), Ankara 2014, s. 6-7.

¹³ Öztürk, "Osmanlılar'da Tarih Yazıcılığı Üzerine", s. 257.

kronolojileri listeleri¹⁴ ile Selçuklu, Osmanlı, Karamanlı ve diğer beyliklere ait bilgileri içermektedir. Bu takvimlerin eski sülaleler hakkında verdikleri bilgiler önemli olmamakla birlikte yazıldıkları döneme ait bilgiler ise kısa ama çok önemlidir¹⁵. Bu eserlerde olayın yılı yerine takvimin hazırlanışından ne kadar önce meydana geldiği kaydedilmiştir¹⁶.

Adından da anlaşılacağı üzere yazarı bilinmeyen *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar*, II. Murad döneminde oluşmaya başlayan ve II. Bayezid (1481-1512) döneminde yazılmaya başlanan ilk kroniklerdir¹⁷. Avrupa ve Türkiye kütüphanelerinde çokça rastlanan bu eserler içerik bakımından farklılıklar göstermekle birlikte, esasta birbirlerine bağlıdırlar¹⁸. Her türlü sanat endişesinden uzak, XV. yüzyılın sade Türkçesiyle yazılan bu eserlerin nüsha miktarının çokluğu göz önüne alındığında, büyük ilgi gördüğü ve zevkle okunduğu anlaşılmaktadır¹⁹. Bu eserlerin, kelime ve cümle farklılıklarıyla birbirine benzeyen, kısa veya detaylı çok sayıda nüshaları bulunmaktadır²⁰. Gerek Avrupa'daki nüshaları ve gerek Türkiye'deki nüshaları farklı tarihlerde bitmektedir²¹.

Gazavatnâme ve *gazanâmeler*²², fetih-nâme veya zafer-nâme isimli metinler kronikler ile birlikte, Osmanlı tarihlerine katkı yapan ve birçok eksik noktayı

¹⁴ Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Araştırma Rehberi*, s. 4-5.

¹⁵ Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler*, TTK., Ankara 2007, s. 6-7.

¹⁶ Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", s. 102-103. Osman Turan tarafından neşredilen takvimlerden birinde Orhan Gazi hakkında kayıt şöyledir: "*Ve Orhân velâdetinden berü yüz seksen yıldur. Osman Beg vefatından ve Orhan Beg cülusından berü yüz otuz yıldur...*" Bk. Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler*, s. 16. Yayımlanmış diğer takvimler için Bk. V. L. Ménage, "Sultan II. Murad'ın Yıllıkları", (Çev. Salih Özbaran), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi (Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı)(İÜFTD)*, 33, 1982, s. 79-98; Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihi'ne Ait Takvimler*, I, İstanbul 1961.

¹⁷ Abdülkadir Özcan, "Tevârih-i Âl-i Osmân", *DİA.*, İstanbul 2011, XL, s. 579.

¹⁸ Hasan Hüseyin Adalıoğlu, "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Tevârih-i Âl-i Osman Geleneği", Güler Eren (Ed.), *Osmanlı*, Ankara 1999, VIII, s. 288.

¹⁹ *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. X.

²⁰ *Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)]*, Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2015, s. XXIV.

²¹ Avrupa'daki nüshalar hakkında Bk. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, Neşr. F. Giese, Haz. Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992, s. XIII, XVIII-XXVI; Türkiye'deki nüshalar hakkında da Bk. *Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)]*, s. XXVI-XXVIII.

²² Gazavat-nâme ve gaza-nâmeler arasındaki tek fark, gaza-nâmeler düşmanla yapılan tek bir savaşı; gazavat-nâmeler ise savaşlar ve akınlar silsilesini tasvir eder. Bk. Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK., Ankara 2000, s. 1.

tamamlayan önemli kaynaklardır²³. II. Murad dönemi İzladi ve Varna savaşlarını detaylı olarak anlatan *Gazavât-ı Sultân Murâd bin Mehemmed Hân* isimli, yazarı belli olmayan mensur eser, bu türde yazılanların en iyi örneklerinden biridir²⁴.

Fatih Sultan Mehmed zamanında ve İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı tarihçi yazıcılığında da büyük gelişme olmuş, ilk Dünya ve Osmanlı tarihleri, vekayinâme ve monografi türleri bu dönemde yazılmaya başlanmıştır²⁵. Ayrıca bu dönemde Osmanlı resmî tarihçiliğinin ilk halini oluşturan ve yarı resmi saray tarihçiliği olan “*şehnâmecilik*” başlamıştır.²⁶ İran şehnâmeciliğinden etkilenecek devrin padişahını öven bu şairler, Fatih devrinde bu türün ilk örneklerini vermişlerdir²⁷. Fatih devrinde tarihi hadiseleri yazmakla görevlendirilen Şehdî başarılı olamamış ve Şehdî'nin yarım kalan çalışması Arifî Fethullah Çelebi tarafından tamamlanmıştır²⁸. Bu dönemde Muallî ve Hünkernâmesi²⁹, Kıvâmî'nin Fetihnâme-i Sultân Mehmed'i³⁰ öne çıkan şehnâmeciler ve eserleridir³¹.1

Osmanlı tarih yazıcılığında II. Bayezid döneminin önemli bir yeri vardır. Osmanlı Devleti'nin altın çağının başlangıcı olarak nitelendirilen bu devirde, dil, şekil, üslup, muhteva ve tür açısından büyük bir hamle yapılmış ve tarih yazıcılığı sağlam temellere

²³ Mustafa Erkan, “Gazavatnâme”, *DİA.*, İstanbul 1996, XIII, s. 439; Hasan Aksoy, “Fetihnâme”, *DİA.*, İstanbul 1995, XII, s. 471.

²⁴ *Gazavât-ı Sultân Murâd bin Mehemmed Hân-İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavatnâme*, Yay. Haz. Halil Inalcik-Mevlûd Oğuz, TTK., Ankara 1989, s. VII-VIII.

²⁵ Abdülkadir Özcan, “Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İstanbul'un Fethi'nin 550. Yılı Özel Sayısı)*, 14, 2003, s. 55.

²⁶ Cristihen Woodhead, “Şehnâmecî”, *DİA.*, İstanbul 2010, XXXVIII, s. 456.

²⁷ Abdülkadir Özcan, “II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri”, *FSM. İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 2013, s. 150-151. Fatih döneminde ortaya çıkan şehnâmecilik kurumu, başarılı olamamış Kanunî Sultan Süleyman devrinde sürekli bir memuriyet haline getirilmiştir. Şehnâmecilik XVII. yüzyılın başlarında “Vekâyi'nüvislik” ihdas edilinceye kadar devam etmiştir. Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Araştırma Rehberi*, s. 15.

²⁸ Necib Asım, “Osmanlı Tarihüvisleri ve Müverrihleri”, *Tarih-i Osmanî Encümen-i Mecmuası*, 1 (7), 1329, s. 425.

²⁹ Asıl adı Seyyid Mir Ali b. Muzaffer olan yazarın Hünkarnâme isimli eseri Âl-i Osman'dan Kostantiniye'yi fetheden Mehmed Han ile başlamakta ve olaylar karışık bir şekilde verilmektedir. Eser üzerinde çalışan Robert ANHEGGER, telif tarihi ile ilgili birbirine yakın üç (1472, 1473 ve 1474) tarihin kayıtlı olduğunu ifade etmektedir. Bk. Robert Anhegger, “Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser Mu'âli'nin Hünkarnâmesi”, *İÜFTD.*, 1 (1), 1949, s. 146-159.

³⁰ Hayatı hakkında yeterli bir bilgi bulunmayan Kıvâmî, eserini 1490'da tamamlamıştır. Eserinin yirmi beş bölümü Fatih dönemine, kalan üç bölüm ise II. Bayezid'in ilk yıllarına aittir. Eserde tahmîd, münâcât, na't ve Fatih Sultan Mehmed'in methine dair bir kasideden sonra İstanbul'un fethine geçilmiştir. Tevârih-i Âl-i Osmanların kaynak olarak kullanıldığı Hünkarnâme, Tursun Bey tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Bk. İsa Kayaalp, “Kıvâmî”, *DİA.*, İstanbul 2002, XXV, s. 507.

³¹ Özcan, “Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü”, s. 58-59.

oturtulmuştur³². Zira ilk standart Osman tarihlerinin müellifleri olan Âşıkpaşazade, Mehmet Neşrî, İdris-i Bitlisî ve Kemalpaşazade eserlerini bu dönemde kalem almışlardır³³.

XVI. yüzyılda gelindiğinde Osmanlı tarih literatürünün her bakımdan zengin örnekleri verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde gazavatname geleneğinin devamı niteliğinde olan Selimname ve Süleymannameler öne çıkan eserlerdir. Genellikle Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'daki valiliği zamanından başlayarak önce Gürcülerle ardından babası ve kardeşleriyle olan mücadelelerinden ardından ve tahta geçişi ile Safevi Memluklarla giriştiği savaşlardan bahseden müstakil eserlere Selimname adı verilmektedir³⁴. Aynı türün devamı niteliğinde sayılabilecek Süleymannameler, genellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından vefatına kadar olan olayları ihtiva ederler. Süleymannamelerin kimi örnekleri de Yavuz Sultan Selim'in vefatından başlamaktadırlar. Bu eserlerim büyük bir çoğunluğu Kanuni Sultan Süleyman'ın hayatını anlatırken diğer kısmı da Kanuni'nin vefatından önceki seferlerden biriyle sona erer³⁵. Mensur olarak kaleme alınan Süleymannamelerin yanın manzum olanların da sayısı oldukça fazladır³⁶.

XVII. yüzyıla gelindiğinde ifade üslup bakımından ağırlaşan tarihçilikte Kâtip Çelebi'nin Takvimü't-tevarih ve Fezleketü't-tevarih isimli Arapça, Karaçelebizade Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-ebrâr ve Müneccimbaşı Ahmed Dede ise Câmî'ü'd-düvel isimli dünya tarihlerini telif etmişlerdir. Bunların dışında Solakzaden Mehmed Hemdemî, Abdurrahman Hibrî gibi müellifler tarafından yazılan genel Osmanlı tarihlerinin yanı sıra Topçular Katibi Abdülkadir, Peçuylu İbrahim, Hazanbeyzade vb. tarihçiler tarafından da yazılan özel tarih ve monografik eserlerin sayısında da büyük artış meydana gelmiştir. Özel tarihlerin gazaname, fetihname, şehir tarihi gibi örneklerin

³² Mehmet İpşirli, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Osmanlı*, Güler Eren (Ed.), *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, s. 247.

³³ Özcan, "II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri", s. 143.

³⁴ M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Selim-nameler", *İÜFTED.*, 1, İstanbul 1970, s. 197.

³⁵ Şerafettin Severcan, "Süleymannâmeler", *Osmanlı*, Güler Eren (Ed.), *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, s. 302.

³⁶ Abdülkadir Özcan, "Kanuni Sultan Süleyman Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, Zeynep Ertuğ Tarım (Ed.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 124-136.

eserlerin görüldüğü bu dönemde, özellikle XVII. asrın ikinci yarısından itibaren şehnamenüvislik yerini yavaş yavaş vekāyi'nüvisliğe bırakmaya başlamıştır³⁷.

Vekāyi'vünisliğin ihdasıyla birlikte Osmanlı tarih yazıcılığı artık Divanhümayun'a bağlı kalemlerde sürekli bir devlet hizmetine dönüşmüştür. Vekāyi'nüvis, Osmanlı tarihini kayıt altına almak üzere Osmanlı merkez teşkilatında görevli devlet tarihçilerine verilen unvandır. Vekāyi'nüvis, kelime itibariyle vak'a veya vākī'anın çoğulu olan vaka'ı (Türkçedeki kullanımıyla vekāyi') ile Farsça nüvis (yazan/yazıcı) kelimeleriyle oluşturulmuş bir birleşik sıfattır³⁸. Vekāyi'nüvisler, yazmakla mükellef oldukları dönemin haricinde seleflerinin eksik bıraktıkları devrenin tarihi yazmakla da görevlendirilmişlerdir. Böylece kesintisiz bir şekilde olayların kaleme alınması sağlanmıştır. Vekāyi'nüvislik hizmeti, devletin ayrıcalıklı bir hizmeti olduğundan olayların sıhhatle yazılmaları için kendilerinden bir şey esirgenmez, kendilerine gerekli belgeler, işlemleri tamamlandıktan sonra gönderilirdi. Ancak durumun her zaman böyle olmadığı, kimi belgelerin vekāyi'nüvislere gösterilmediği de olmuştur³⁹.

Mustafa Naima Efendi'nin ilk vekāyi'nüvis olduğuna dair yaygın bir kanaat mevcuttur. Şarihülmenarzade Ahmed Efendi'nin müsveddelerini tamamlaması ve birkaç cüzü takdim etmesi dolayısıyla vekāyi'nüvis olarak anılan Mustafa Naima, Raşid tarafından da vekāyi'nüvis olarak bahsedilmektedir. Vekāyi'nüvislik kurumu Raşid'den itibaren süreklilik kazanmış, Müteferrika Matbaası'nın kuruluşundan sonra da vekāyi'nüvislerin kendilerinden önce yazılanlardan faydalanarak telif ettikleri eserleri ile kendi zamanına ait vekāyi'namelerin sırasıyla basılması düşüncesi doğmuştur⁴⁰.

İlkvekāyi'nüvis Mustafa Naima Efendi'den itibaren XVIII. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nde otuz sekiz vekāyi'nüvisin görev yaptığı tespit edilmiştir. Bu vekāyinüvislerden XVIII. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle birden fazla atananlar da

³⁷ Özcan, "Osmanlı Tarih Edebiyatında Türlerle Genel Bir Bakış", s. 138-139.

³⁸ Bekir Kütükoğlu, *Vekāyi'nüvis –Makaleler-*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1994, s. 103; Necdet Öztürk, *İmparatorluk Tarihinin Kalemler Muhafızları Osmanlı Tarihçileri-Ahmedî'den Ahmed Refik'e-*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015, s. 149.

³⁹ Kütükoğlu, *Vekāyinüvis*, 103, 107 vd.; Öztürk, *Osmanlı Tarihçileri*, s. 149-153.

⁴⁰ Kütükoğlu, *Vekāyinüvis*, 105; Öztürk, *Osmanlı Tarihçileri*, s. 150.

olmuştur. Aşağıdaki tabloda Osmanlı Devleti'nde görev yapan vekâyi'nüvislerin listesi verilmiştir⁴¹.

Tablo 1. Osmanlı Devleti'nde Görev Yapan Vekâyi'nüvisler

Sıra No	Vekâyi'nüvis	Görev Süresi
1	Mustafa Naima Efendi	1700-1706, 1709-1715
2	Masraf Katibizade Mehmed Şefik Efendi	1715
3	Mehmed Raşid Efendi	1715-1723
4	Küçükçelebizade İsmail Asım Efendi	1723-1730
5	Mustafa Sami Bey	1730-1733
6	Hüseyin Paşazade Hüseyin Şakir Bey	1733-1735
7	Rami Mehmed Paşazade Abdullah Refet Efendi	1735-?
8	Mehmed Hıfzî Efendi (ö. 1752)	?-1739
9	Mehmed Subhî Efendi	1739-1745
10	Süleyman İzzî Efendi	1745-1753
11	Seyyid Mehmed Hakim Efendi	1753-1766
12	Çeşmizade Mustafa Reşid Efendi	1766-1768
13	Muszade Mehmed Ubeydullah Efendi (Rikap)	--
14	Sadullah Enverî Efendi	1769-1774
15	Antepli Hasan Behçetî Efendi	1774-1775
16	Ömerefendizade Süleyman Efendi	1775-1776
17	Sadullah Enverî Efendi	1776-1783
18	Ahmed Vâsıf Efendi	1783-1787
19	Teşrifatî Hasan Efendi (Vekâleten)	1787

⁴¹ Öztürk, *Osmanlı Tarihçileri*, s. 155-156; 196-197.

20	Sadullah Enverî Efendi	1787-1790
21	es-Seyyid Mehmed Emin Edib Efendi (Rikab)	--
22	Ahmed Vâsîf Efendi	1790-1791
23	es-Seyyid Mehmed Emin Edib Efendi (Rikab)	--
24	Sadullah Enverî Efendi	1791-1793
25	Ahmed Vâsîf Efendi	1793-1794
26	Sadullah Enverî Efendi	1794
27	Halil Nurî Bey	1794-1799
28	Ahmed Vâsîf Efendi	1799-1806
29	Seyyid Mehmed Pertev Efendi	1806-1807
30	es-Seyyid Ömer Âmir Bey	1807
31	Antepli Mütercim Âsım Efendi	1807-1819
32	Şanizade Mehmed Atâullah Efendi	1819-1825
33	Sahhaflar Şeyhizade Mehmed Esad Efendi	1825-1848
34	Recai Mehmed Şakir Efendi	1848-1853
35	Akif Paşazade Mehmed Nail Bey	1853-1855
36	Ahmed Cevdet Paşa	1855-1866
37	Ahmed Lütî Efendi	1866-1907
38	Abdurrahman Şeref Efendi	

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜELLİF VE ESERLERİ

1.1. MÜELLİFE DAİR

1.1.1. Hayatı

1.1.1.1. Hayatının İlk Dönemleri

Sadullah Enverî Efendi'nin hayatının ilk dönemlerine ait bilgilere şu ana kadar tesadüf edilememiştir. Gerek kendi döneminde ve gerekse sonradan hakkında yazılanların büyük bir çoğunluğu muhtasardır ve memuriyet hayatı ile ilgilidir. Bu bilgiler dönemin vekâyi'nüvislerin aktardıklarına ve arşiv belgelerine dayanmaktadır⁴². Tahminî olarak 1735'te Trabzon'da doğan Sadullah Enverî Efendi, küçük yaşta İstanbul'a gelerek tahsilini tamamlamış ve kâtiplik mesleğine yönelmiştir⁴³. Babîâlî'de eğitimi sırasında Sadullah Efendi'ye "Enverî" mahlası verilmiştir⁴⁴. Çok zengin olmayan Sadullah Enverî Efendi muhtemelen surre alayı ile hacca gittikten sonra "el-Hâcc" unvanını almıştır⁴⁵. Kâtiplik mesleğinden haccanlığa yükselen Sadullah Enverî Efendi, beş kez vekâyi'nüvislik yapmıştır⁴⁶.

1.1.1.2. Görevleri

Sultan III. Mustafa (1757-1774), I. Abdulhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) dönemlerinde vekâyi'nüvislik görevini yerine getiren Sadullah Enverî Efendi⁴⁷, bu görevinin haricinde haccanlık, büyük ve küçük kale tezkireciliği, kitâbet, evkaf ve

⁴² Ü. Filiz Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 31.

⁴³ Muharrem Saffet Çalışkan, *(Vekâyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili (1182-1188/1768-1774)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000, s. X. Sadullah Enverî Efendi'nin doğum tarihi tahmine dayanmaktadır. Öldüğünde altmış yaşın üzerinde olduğundan tahminle 1735'te doğmuş olabileceği ifade edilmektedir. Bk. Münir Aktepe, "Enverî", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB.) Yayınları, Ankara 1963, IV, s. 281; Bir diğer görüşe göre ise Sadullah Enverî Efendi, aslen Trabzonlu olup İstanbul'da doğmuştur. Bk. Abdulkadir Özcan, "Enverî, Sâdullah", Yrd. Doç. Dr. Âlim Kahraman (Ed.), *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, 155.

⁴⁴ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 32. Bayram, Enverî kelimesinin anlamından hareketle Sadullah Efendi'nin parlak ve zeki bir kişi olduğunu ifade eder.

⁴⁵ Çalışkan, *(Vekâyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi*, s. X-XI.

⁴⁶ Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 62.

⁴⁷ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 33.

Anadolu muhasebeciliği, ganem mukataacılığı, süvari mukabeleciliği ve çavuşbaşı vekâleti gibi farklı devlet memurluğu hizmetlerinde bulunmuştur⁴⁸.

1.1.1.2.1. Vekâyi'nüvislikleri

Sadullah Enverî Efendi, toplam yirmi yıl üç ay vekâyi'nüvislik hizmetinde bulunmuştur⁴⁹. Bu hizmet süresi içerisinde toplamda yedi cüz ve üç ciltten oluşan bir eser meydana getirmiştir⁵⁰.

1.1.1.2.1.1. Birinci Vekâyi'nüvisliği

Sadullah Enverî Efendi'nin ilk vekâyi'nüvislik dönemi, Lehistan meselesi nedeniyle başlayan Osmanlı-Rus savaşı dönemine tekabül eder⁵¹. Bu savaşta Yağlıkçızade Mehmet Emin Paşa'nın selam ağası olarak görev alan Sadullah Enverî Efendi, rikâb vekâyi'nüvisi Musazade Ubeydullah Efendi'nin rahatsızlanarak geri dönmesi üzerine sefer olaylarını yazmak üzere, Ahmet Resmî Efendi'nin de etkisiyle, 8 Zilkade 1182 (22 Mart 1769) tarihinde vekâyi'nüvis tayin edilmiştir⁵². Bu görevini 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı boyunca devam ettirmiştir⁵³. Savaşın kaybedilmesi ve ağır şartlar içeren Küçük Kaynarca Antlaşması'nın (8 Cemaziyelevvel 1188/17 Temmuz 1774) imzalanması, büyük infiale sebep olmuştur⁵⁴. Bunun sorumlusu olarak görülen ordu ve devlet ricalinin suçlanması sonucunda Sadullah Enverî de vekâyi'nüvislikten azledilmiştir⁵⁵.

1.1.1.2.1.2. İkinci Vekâyi'nüvisliği

Osmanlı-Rus savaşı hezimetini ve ağır şartlar içeren Küçük Kaynarca Antlaşması'nın sorumluları arasında görülüp vekâyi'nüvislik görevinden azledilen Sadullah Enverî Efendi, bir süre hiçbir görevde bulunmamıştır. Bu süre içerisinde

⁴⁸ Vak'anüvis Halil Nuri Bey, *Nürî Tarihi*, Haz. Seydi Vakkas Toprak, TTK, Ankara 2015, s. 49; Öztürk, *Osmanlı Tarihçileri*, s. 167.

⁴⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 62.

⁵⁰ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 349.

⁵¹ Lehistan meselesi hakkında Bk. Selahattin Tansel, "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCFD.)*, 4 (1), Ankara 1946, s. 69-84; Selahattin Tansel, "1768 Seferi Hakkında Bir Araştırma", *AÜDTCFD.*, 8 (4), 1950, s. 475-536.

⁵² Çalışkan, *(Vekâyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi*, s. XI.

⁵³ 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı hakkında Bk. Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, TTK., Ankara 2006, s. 5-106.

⁵⁴ Küçük Kaynarca Antlaşması için Bk. Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, s. 107-129; Cemal Tukin, "Küçük Kaynarca", *İA.*, İstanbul 1977, VI, s. 1064-1071.

⁵⁵ Kütükoğlu, *Vekâyi'nüvis-Makaleler-*, s. 117.

vekâyi'nüvislik görevini birkaç ay Behçeti Hasan Efendi, daha sonra ise bir seneden fazla müderrisinden Ömer Efendizade Süleyman Efendi yerine getirmiştir⁵⁶. Şeyhülislam Vassafzade Mehmed Esad Efendi ve Sadrazam Derviş Mehmed Paşa tarafından Ömer Efendizade'nin olayları kaydetmekteki kusurları görüldüğünden⁵⁷ Sadullah Enverî Efendi 27 Şevval 1190 (9 Aralık 1776) tarihinde ikinci kez vekâyi'nüvislik görevine tayin edilmiştir⁵⁸.

İkinci vekâyi'nüvislik görevinden sonra uhdesine mevkufatçılık ve büyük tezkirecilik görevleri verilmiş; ancak bu görevlerin hepsini bir arada yürütemeyeceği gerekçesiyle önce vekâyi'nüvislikten ardından da tezkirecilikten azledilmiştir⁵⁹. Bundan sonra 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde Ahmed Vasıf Efendi, Sadullah Enverî'nin halefi olarak vekâyi'nüvisliğe tayin edilmiştir⁶⁰.

1.1.1.2.1.3. Üçüncü Vekâyi'nüvisliği

Ahmed Vasıf Efendi, yaklaşık dört yıl vekâyi'nüvislik hizmetini yürüttükten sonra 15 Ramazan 1201 (1 Temmuz 1787) tarihinde İspanya'ya elçi olarak tayin edilmiştir⁶¹. Vekâyi'nüvislik görevine ise vekâleten hâcegandan Teşrifati Hasan Efendi atanmıştır⁶². Bu sırada 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya harbinin çıkması ve vekâyi'nüvislerin ordu ile beraber sefere gitmeleri gerektiğinden Sadullah Enverî Efendi, 24 Ramazan 1201 (10 Temmuz 1787) tarihinde asaleten ve üçüncü kez vekâyi'nüvislik görevine getirilmiştir⁶³. Sultan III. Selim tahta çıktıktan sonra (11 B. 1203/7 Nisan 1789) Enverî

⁵⁶ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, s. 348.

⁵⁷ Sadullah Enverî Efendi, burada kendisinin vekâyi'nüvisliğe tayininde Sadrazam ve Şeyhülislam'ın himayelerinden ziyade, Ömer Efendizade'nin kusurunu göstermek ister gibidir. "...mûmâ-ileyhâdan 'Ömer Efendizâde'niñ tekâver-i hâmesi harûn ve tahrîr-i vekâyi' vâdîlerinde âsâr-ı gubâr eylemek mertebelerinden pesmânde vü dîn olduğu şadr-ı a'zam-ı merhûm Dervîş Mehmed Paşa ile şeyhü'l-islâm İranizâde Mehmed Es'ad Efendi'niñ ma'lûmları olmağın..." Bk. Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, No.67, vr. 29^a

⁵⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No.67, vr. 29^a. Sadullah Enverî Efendi, bu vekâyi'nüvislik döneminde Behçeti Efendi ve Ömerzade Süleyman Efendi'nin "...birkaç makâleden 'ibâret olan eserlerini cem' ve taşîl" ederek eserinde kullanmıştır. Enverî, *Târîh*, No. 67, vr. 1^a.

⁵⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 211.

⁶⁰ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, Yay. Haz. Mücteba İlgürel, TTK., Ankara 1994, s. XXVII.

⁶¹ Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XXVIII.

⁶² Aktepe, "Enverî", s. 282.

⁶³ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 43, 212.

ve Vasıf tarihlerini incelemiş ve Vasıf Tarihi'ni beğenmiştir⁶⁴. Böylece III. Selim'in tercihi sonucunda Ahmed Vâsıf Efendi ikinci kez vekâyi'nüvis olarak atanmıştır⁶⁵.

1.1.1.2.1.4. Dördüncü ve Beşinci Vekâyi'nüvisliği

Osmanlı ile Avusturya arasındaki 1787-1792 harbi Zıştovi Antlaşması'nın imzalanmasıyla son bulmuş ve Ahmed Vâsıf Efendi antlaşmanın icrasında görevlendirilmiştir. Ahmed Vâsıf Efendi'nin bu görevi nedeniyle Sadullah Enverî Efendi dördüncü kez vekâyi'nüvis tayin edilmiştir. Ahmed Vâsıf Efendi 13 Zilkade 1207 (22 Haziran 1793) tarihinde yeniden vekâyi'nüvis oluncaya dek Sadullah Enverî Efendi, dördüncü vekâyi'nüvislik görevini bir buçuk yıl devam ettirmiştir. Ahmed Vâsıf Efendi'nin III. Selim tarafından Midilli'ye sürgün edilmesinin ardından Sadullah Enverî Efendi beşinci kez vekâyi'nüvis olmuş ve bu görevi 13 Rebiyülahir 1209 (7 Kasım 1794) tarihinde vefat edinceye dek sürdürmüştür⁶⁶.

1.1.1.2.2. Diğer Görevleri

Kâtiplik mesleği ile memuriyet hayatına başlayan Sadullah Enverî Efendi'ye, bu görevinin yanı sıra haccanlık ve 3 Receb 1182 (13 Kasım 1768) tarihinde de Büyük Kal'a payeleri tevcih edilmiştir⁶⁷. Ayrıca 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında orduda vekâyi'nüvis olarak görev yaparken, Ahmed Resmî Efendi'nin de etkisiyle 13 Zilkade 1184 (28 Şubat 1771) tarihinde teşrifatçılık görevi de verilmiştir⁶⁸. Daha sonra uhdesindeki büyük kal'a ve teşrifatçılık hizmetlerine ek olarak 11 Receb 1186 (8 Ekim 1772) tarihinde vekâleten küçük tezkirecilik memuriyeti verilmiş ve bu görevi altı ay sürdürmüştür⁶⁹. Teşrifatçılık vazifesini üç yıl sürdüren Sadullah Enverî Efendi'nin 7 Zilkade 1187 (20 Ocak 1774) tarihli tevcihat kayıtlarında bu görevden alındığı, daha küçük bir memuriyet olan "Kitâbet-i Cebeciyân-ı Dergâh-ı 'Âlî"ye atandığı

⁶⁴ "Vâsıf târîhi güzel yazılmış. Enverî'nin tenakkuh ü tebeyyüzü tursuñ..." *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HH)*, Gömlek No: 209 Dosya No: 11187.

⁶⁵ Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XXVIII-XIX; İlgürel, "Enverî, Sadullah", s. 269.

⁶⁶ Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XXX-XXXII.

⁶⁷ Erhan Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları-I", *Belgeler*, 20 (24), 2000, s. 122.

⁶⁸ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 33. Bayram, bu göreve getirilmesinde orduda teşrifati olarak görev yapan Mir Ebubekir Vahdetî Efendi'nin kusurlarının ve ordu vekâyi'nüvisi olarak üç yıl boyunca yazdığı notların da etkili olduğunu ifade etmektedir.

⁶⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 34; Çalışkan, *(Vekâyi'nüvis) Enverî Sadullah*, s. XI-XII.

anlaşılmaktadır⁷⁰. Ordu ile İstanbul'a döndükten sonra seferde kaleme aldığı eserine, İstanbul olaylarını da eklemeyi planlayan Sadullah Enverî Efendi vekâyi'nüvislikten azledilmiştir. Aynı yıl 6 Şevval 1188 (30 Kasım 1775) tarihli tevcihatta cebeciler kâtipliğinden de azledilmiştir⁷¹. Küçük evkaf muhasebeciliği görevine 6 Şevval 1189 (30 Kasım 1775) tarihinde atanan Sadullah Enverî Efendi bir yıl sonra da bu görevine ilaveten ikinci kez vekâyi'nüvis olarak tayin edilmiştir⁷². Sadullah Enverî Efendi, 7 Şevval 1191 (8 Kasım 1777) tarihinde de teşrifatçılığa atanmıştır⁷³. Sadullah Enverî Efendi'nin, yaklaşık bir yıl sonraki tevcihat kayıtlarında, Divanihümayun divitdârlığı ve teşrifatçılığının uhdesinde olduğu '*sâbıkâ küçük evkâf muhâsebecisi*' kaydıyla da bu görevin daha önce uhdesinden alındığı anlaşılmaktadır⁷⁴. Tüm bu görevlere ilaveten Şevval 1196'da (Eylül 1782) mevkufâtçılık, bir yıl sonra ise (7 Şevval 1197/5 Eylül 1783) büyük tezkirecilik görevi verilmiştir⁷⁵. Ayrıca 4 Şevval 1201'de (20 Temmuz 1787) Anadolu muhasebeciliği, 24 Zilhicce 1201'de (7 Ekim 1787) ganem mukataacılığı ve büyük tezkirecilik de tevcih edilmiştir. Anadolu muhasebeciliğine geçici olarak 23 Zilhicce 1202 (24 Eylül 1788) tarihinde getirilmiştir⁷⁶. Sadullah Enverî Efendi'nin ganem mukataacılığı ve büyük tezkirecilik görevlerinin devam ettiğini 12 Şevval 1203 (6 Temmuz 1789) ve 10 Şevval 1204 (23 Haziran 1790) tarihli tevcihat kayıtları ortaya koymaktadır⁷⁷. Ancak yaşlılığı sebebiyle tezkirecilikten alınıp 3 Şevval 1206 (25 Mayıs 1792) tarihinde kendisine Anadolu muhasebeciliği tevcih olunmuştur⁷⁸.

1.1.2. Vefatı

Ahmed Vâsıf Efendi'nin Midilli'ye sürgün edilmesinden sonra beşinci kez vekâyi'nüvislik ile birlikte Anadolu muhasebeciliği uhdesine verilen Sadullah Enverî

⁷⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Âsafî Ruûs Kalemi (A.RSK.d), No. 1596, 1; Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", s. 122; Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XII.

⁷¹ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XII; Kütükoğlu, *Vekâyi'nüvis Makaleler*, s. 117.

⁷² Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", s. 123; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 36.

⁷³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No.67, vr. 89^a-89^b.

⁷⁴ Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", s. 123.

⁷⁵ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 42.

⁷⁶ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XIII-XIV; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 43; Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", s. 123.

⁷⁷ Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I", s. 123.

⁷⁸ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XIV.

Efendi, 13 Rebiyülahir 1209 (8 Kasım 1794) tarihinde vefat etmiştir⁷⁹. Mezarı Karacaahmet Mezarlığı'nda, Selimiye Dergâhı karşısındaki yönünden Haydarpaşa'ya giden yolun kenarında yedinci adadadır⁸⁰. Sadullah Enverî'nin vefatından sonra vekâyi'nüvislik Halil Nuri Bey'e, Anadolu muhasebeciliği de Berberbaşı Ali Efendi'ye verilmiştir⁸¹.

(Kaynak: Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi, 155)

Fotoğraf 1. Sadullah Enverî Efendi'nin Mezar Taşı

Sadullah Enverî Efendi'nin Seyyid Yahya, Abdullah Behcet ve Ali Rıza isimlerinde üç oğlu olup, Seyyid Yahya kendisinden kısa bir süre önce⁸²; Abdullah Behcet ise selam ağalığı hizmetindeyken 1809'da vefat etmiştir. Geriye Mehmed Asım adlı bir oğlu kalmıştır. Ali Rıza Enverî ise Âmedî hulefasından olup, 1225'te (1810/1811) Haremeyn muhasebecisi olmuş ve 1235'te (1819/1820) vefat etmiştir.

⁷⁹ Halil Nuri, *Nürî Tarihi*, s. 148-149.

⁸⁰ Fahameddin Başar, "Üsküdar'da Medfun Tarihçiler", *Üsküdar Sempozyumu IV, (6-9 Kasım 2008-İstanbul: Bildiriler (ss. 249-275)*, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 259-260; Abdulkadir Özcan, "Enverî, Sâdullah", *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2012, s. 155; Nazır Şentürk, *Babiâli Vakanüvisleri-İlk Resmî Tarihçiler-*, Doğan Kitap, İstanbul 2008, s. 103.

⁸¹ Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XLIV; Kütükoğlu, *Vekâyi'nüvis-Makaleler-*, s. 121.

⁸² BOA, HH., 178/7870.

Ayrıca Sadullah Enverî Efendi'nin mektubî-i sadrıazam hulefasından olup, 1187'de (1773/1774) Divanühümayun hacesi olan el-Hâcc Kâmî Abdullah Efendi isimli bir kardeşi bulunmaktadır⁸³.

1.2. ESERLERİNE DAİR

Aralıklarla yirmi yıl vekâyi'nüvislik hizmetinde bulunan Sadullah Enverî Efendi, Arapça ve Farsça bilmektedir. Vekâyi'nüvislik hizmetinin yanında devletin farklı kademelerinde görev alması da kendisini geliştirmesinde etkili olmuştur. Böylece Sadullah Enverî Efendi, Sultan III. Mustafa, Sultan I. Abdulhamid ve III. Selim dönemlerini içeren üç ciltlik bir eser bırakmıştır.

Sultan III. Selim döneminde yenilik hareketlerinin başlatılması ile devrin ileri gelen devlet adamlarından layihalar istemiştir. Bu dönemde Nizam-ı Cedid ile ilgili ıslahat layihaları hazırlayanlardan biri de Sadullah Enverî'dir.

Sûrat topçuları ocağının yeniden kurulması askerî alanda yapılan ıslahat hareketlerindedir. Sadullah Enverî Efendi eserinin ikinci cildinde Sûrat Topçuları Ocağı'na ait bir risale mevcuttur. Enverî Efendi, bu risaleyi kaleme almasının sebebinin Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın kendisinden yeniden oluşturulan bu ocak için bir risale kaleme alması isteği olduğunu belirtir⁸⁴.

1.2.1. Enverî Tarihi

Sadullah Enverî Efendi, aralıklarla yaklaşık yirmi yıllık bir dönemde devletin resmî vekâyi'nüvisi olarak görev yapmıştır. Bu görevi sırasında yedi cüzden oluşan toplamda üç ciltlik önemli bir eser bırakmıştır. Eserin üç cildine ait yurtiçinde ve dışında birçok nüsha bulunmaktadır.

1.2.1.1. Eserin İsmi

Sadullah Enverî Efendi'nin vekâyi'nüvislik hizmeti sırasında meydana getirdiği üç ciltlik eserine kütüphanelerdeki nüshalarda değişik isimlerin verildiği görülmektedir. Bu isimlerin hepsi muhtemelen kütüphane görevlileri tarafından verilen isimlerdir. Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eser kütüphanesindeki katalogunda ismi "Vekayiname-i Enverî Sa'dullah Efendi" şeklinde kayıtlıdır. Ancak aynı kütüphanenin

⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No.67, vr. 18^b.

⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No.67, vr. 182^a-182^b.

Bağdat Kitaplığı B. 234 numaralı nüshasında eserin adı “*Târîh-i Enverî*” şeklinde geçmektedir. Bu isim gerek yurtiçindeki ve gerekse yurtdışındaki birçok nüshada da görülmektedir⁸⁵. Sadece Mısır’da bulunan bir nüshada eserin üzerinde isim mevcut olmayıp, fihristinde “*Fihrist-i Târîh-i Enverî*” kaydı bulunmaktadır⁸⁶. Bunun haricinde kullanılan bir diğer yaygın isim “*Enverî Târîhi*”dir⁸⁷. Aynı zamanda “*Târîh-i Silsileti’s-Selâfîni’l-‘Osmâniyye*”⁸⁸ ve “*Zeyl-i Çeşmi-zâde*” kayıtları da mevcuttur⁸⁹.

Sadullah Enverî Efendi, eserine verdiği ismi bizzat kendisi 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı’nın bitişine düştüğü tarih mısrasında vermektedir.

“Söyledim bir mısra‘ ile *Enverî Târîhi*’ni

Rusya ile şulh olup devlet-i cihân buldu sükûn.”

dizesinde eserinin adının “Enverî Târîhi” olduğunu ifade etmektedir⁹⁰. Bu nedenle bu çalışmada eserin adı “Enverî Târîhi” olarak kabul edilmiştir.

1.2.1.2. Telif Sebebi ve Tarihi

Osmanlı Devleti’nde resmi tarih yazıcısı olan vekâyi’nüvisin görevi, olaylarını kaleme almakla mükellef olduğu dönemi içeren eser yazmaktır. Vekâyi’nüvislik görevini ifa eden Sadullah Enverî Efendi de memuriyeti gereği olaylarını yazmakla görevli olduğu dönemleri içeren ve yedi cüzden müteşekkil toplamda üç ciltlik bir eser geriye bırakmıştır.

Enverî Tarihi’nin ikinci cildinde Sadullah Enverî Efendi, eserin kaleme alındığı tarih hakkında doğrudan bir bilgi vermemektedir. Ancak kendisinin kullandığı bazı ifadelerden eserin yazıldığı dönemi ya da hangi tarihten sonra kaleme almış olduğu anlaşılabilir. Sadullah Enverî Efendi ikinci vekâyi’nüvisliğe Şevval 1190

⁸⁵ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Milli Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, Nr. 06 Hk 4321;

⁸⁵ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi Koleksiyonu, Nr. 67; Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kitaplığı, B234; Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische Nationalbibliothek, Nr. H.O. 105; Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56990; Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56992.

⁸⁶ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 59510.

⁸⁷ Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2437; Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Kitaplığı, Nr. 67/1; Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 55771.

⁸⁸ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 57106.

⁸⁹ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, Nr. 590.

⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 67, vr. 23^a.

(Kasım/Aralık 1776) tarihinde atanmıştır. Bu göreve atanması ile ilgili ikinci cüzün dibacesinde kendisine vekâyi'nüvisliğin verilmesinde tavassutları bulunanlardan Derviş Mehmed Paşa'dan “*merhûm*”⁹¹ olarak bahsetmesi olayları kaleme aldığı sırada Mehmed Paşa'nın hayatta olmadığını göstermektedir. Derviş Mehmed Paşa, 7 Rebiyülahir 1191 (15 Mayıs 1777) tarihinde vefat etmiştir⁹². Bu durumda Sadullah Enverî Efendi'nin eserini vekâyi'nüvis olarak görevlendirildikten –en erken– yaklaşık altı ay sonra veya bu tarihten sonraki herhangi bir zaman diliminde kaleme aldığı söylenebilir.

1.2.1.3. Nüshaları

Enverî Tarihi'nin bugüne kadar yirmi dokuz nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalardan yirmi yedi adedi daha önceden bilinmekteyken, Ü. Filiz Bayram tarafından İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado yazmaları arasında birinci cilde ait bir nüsha tespit edilmiştir. Bu çalışma çerçevesinde Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi kitapları arasında üçüncü cilde ait olan bir nüsha tespit edilmiştir⁹³.

1.2.1.3.1. Yurtiçi Nüshaları

Toplam yirmi dokuz nüshadan oluşan Enverî Tarihi'nin on altı nüshası yurtiçinde dağınık bir şekilde Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir.

1.2.1.3.1.1. Birinci Cilde Ait Nüshalar

Birinci cilde ait toplam yedi nüsha bulunmaktadır. Bu nüshalardan Süleymaniye Kütüphanesi Yahya Tevfik Bölümü Nr. 253'teki nüsha hem birinci hem de ikinci ciltleri ihtiva etmektedir.

1.2.1.3.1.1.1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kitaplığı, Nr. 234

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat Kitaplığı'nda 234 numarada “Vekayiname-i Enverî Sa'dullah” ismiyle kayıtlıdır⁹⁴. Cildi koyu kahverengi deriden miklepli ve şemselidir. Eser aharlı kâğıda nesih kırması bir hat ile yazılmıştır. 345x195

⁹¹ İkinci cilde ait bütün nüshalarda bu ifade mevcuttur.

⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 67, vr. 79^a.

⁹³ Millî Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi katalogundaki nüsha Türk Tarih Kurumu kütüphane personeli Demet Akman tarafından tespit edilmiştir. Kendisine yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

⁹⁴ http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma-eserler?field_adi_value=Enver%C3%AE&field_bolum_value=&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=&field_konu_value=&field_yayintarih_i_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value= (Erişim Tarihi: 26.12.2016)

mm. ebatlarında ve her sayfada 21 satır mevcuttur. Başında 9 varak fihrist olan eserde, 515 varak metin bulunmaktadır. Serlevhaları güzel, müzehheb cetvelleri yaldızlıdır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır⁹⁵. Eser, birinci ve ikinci cüzleri ihtiva etmektedir. İlk cüz Zilkade 1182 (Mart/Nisan 1769) tarihiyle ordunun Davut Paşa'dan hareketiyle başlar ve Sultan III. Mustafa'nın (8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774) vefatıyla biter. İkinci cüz ise Sultan I. Abdulhamid'in tahta çıkışı (21 Ocak 1774) ile başlayıp ordunun İstanbul'a dönüşüyle son bulur. Muharrem Saffet Çalışkan tarafından hazırlanan çalışmada, imla hatasının azlığı ve yazı, cilt ve tezhibi ile en güzel nüsha ve padişaha takdim edilmiş olması sebebiyle ana nüsha olarak kabul edilmiştir⁹⁶.

1.2.1.3.1.1.2. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, Nr. 590

Abadî kâğıt üzerine nesih hatla yazılmış eser, 350x197 (270x115) mm. ebadında, 384'ü metin ve 8'i fihrist olmak üzere toplam 429 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 23 satır bulunmaktadır. Serlevhaları güzel müzehheb, sözbaşları kırmızı, yaldızlı ve cetvellidir. Cildi netfî meşin deriden, yaldızlı, şemseli ve mikleblidir⁹⁷. Eser, birinci cüzden oluşmaktadır. İkinci cüz eksiktir. Zilkade 1182'den (Mart/Nisan1769) başlayan bu nüsha, Sultan III. Mustafa'nın ölümüyle son bulmaktadır. Halet Efendi'ye ait vakıf mührü ve Rif'at 1216 (1801/1802) temellük kaydı bulunan esere, muhtemelen sonradan, kurşun kalemle “*Zeyl-i Çeşmî-zâde*” yazılmıştır. Çalışkan tarafından H rumuzuyla kontrol nüshası olarak seçilmiştir⁹⁸. Eserde bazı kelime ve ifadelerin eksik olduğu ve sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Şayet eksik olan kelime ve ifadeler satır sonuna denk geliyorsa aynı satır hizasından yaldızlı cetvel dışında yazılmıştır⁹⁹. Ancak eksik kelime ve ifadeler satır içerisinde ise eksik olan kelimelerin başladığı son sözcük üstüne “v” işareti konularak eksik ifade yaldızlı cetvel dışına yazılmıştır¹⁰⁰. Ayrıca bazı Arapça (ayet, hadis vs.) ve Farsça ibareler harekelendirilmiş ve üzeri kırmızı mürekkeple çizgi çizilerek vurgulanmıştır¹⁰¹.

⁹⁵ F. Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, II, İstanbul 1964, s. 308-309.

⁹⁶ Çalışkan, (*Vekâyi 'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. IV, XXXVI.

⁹⁷ T.C. Maarif Vekillîği, *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları* (TCYK.), T.C. Maarif Vekillîği Kütüphaneler Katalogları Yayınları, İstanbul 1943, s. 144.

⁹⁸ Çalışkan, (*Vekâyi 'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XXXVI.

⁹⁹ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 590, vr. 49^a.

¹⁰⁰ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 590, vr. 83^b. “...Niğbolu havâlisini^v (Der-kenar: ^vhıfz ü hîrâset eylemesi) fermân...” Diğer örnekleri için Bk. Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 590, vr. 145^a, 181^b.

¹⁰¹ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 590, vr. 94^a, 109^b, 111^b ve 114^a.

1.2.1.3.1.1.3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5994

Nohudî renkte ve parlak kâğıt üzerine nesih yazıyla yazılmış ve her sayfada 23 satır bulunmaktadır. 355x200 mm. ebadında serlevhalar müzehhep, konu başlıkları kırmızı ve etrafı yıldızlı cetvellerle çevrilidir. Eserin cildi kahverengi deri, şemseli ve yıldız motiflidir¹⁰². Birinci ve ikinci cüzleri ihtiva eden eserde, 7 varak fihrist mevcuttur. Eser numaralandırılırken 10 varaklık bölümü hatalı olarak numaralandırılmadan atlanmıştır. Daha sonra bu kısma da numara verilmesiyle eser 438 varağa çıkmıştır¹⁰³. Eserin girişinde iki temellük kaydı ve hatime kısmından sonra da “*Mahmûd Paşa Medresesi’nde sâkin Mehmed b. ‘Ali Kastamonî, 1194 Şevvâl 4 (3 Ekim 1780)*” şeklinde müstensihin ismi ve istinsah tarihi kayıtlıdır. Çalışkan tarafından Ü rumuzu ile kontrol nüshası olarak kullanılmıştır¹⁰⁴.

1.2.1.3.1.1.4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2351

Aharlı nohudî renkli parlak kâğıt üzerine nesih hatla yazılmış, başta yedi varak fihrist ve 425 varak metin mevcuttur. Her sayfada 23 satır olup, eserin boyutları 320x200 mm.dir. Serlevhaları müzehheb, söz başları ve cetveller kırmızıdır. Cildi siyah meşinle kaplı, yıldızlı ve şemselidir¹⁰⁵. Eser, birinci ve ikinci cüzleri içermektedir. Girişte “*Ahmed Paşa-zâde İbrahim Naşîd, 1190 (1776/1777)*” temellük kaydı bulunmaktadır. Çalışkan’ın M rumuzuyla kontrol nüshası olan bu yazmanın 298^a ve 298^b varaklarında Kandiye muhafızı iken vefat eden Hüsni Hüseyin Paşa hakkında iki der-kenar kayıtlıdır¹⁰⁶.

1.2.1.3.1.1.5. Âtîf Efendi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 1828

Eser, 325x198 (240x125) ebadında, cildi koyu kahverengi meşinle kaplı, şemseli ve mikleblidir. Serlevhaları hafif müzehhebli, başlıklar ve cetveller kırmızıdır. Toplam 434 varak olan eserin girişinde 10 varaklık fihrist mevcuttur. Birinci ve ikinci cüzleri havi olan bu nüshanın, birinci cüzü 1^b-377^b, ikinci cüzü ise 378^a-434^b varakları

¹⁰² Çalışkan, (*Vekâyi ‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi’nin ...*, s. XXXVI.

¹⁰³ Çalışkan, (*Vekâyi ‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi’nin ...*, s. XXXVI, XXXVII.

¹⁰⁴ Çalışkan, (*Vekâyi ‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi’nin ...*, s. XXXVII.

¹⁰⁵ Çalışkan, (*Vekâyi ‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi’nin ...*, s. XXXVII.

¹⁰⁶ Enverî, *Târih-i Enverî*, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2351, vr. 298^a-298^b.

arasındadır¹⁰⁷. Eserde 1^a, 179^b ve 434^b varaklarında vakıf mührü mevcuttur. Ayrıca eserin bazı sayfalarına sonradan yapıştırıldığı anlaşılan dikdörtgen kâğıtlara ek, tamamlayıcı başlık ve ifadeler vs. eklendiği dikkati çekmektedir¹⁰⁸. Unutulan ve ek bilgi niteliğindeki bazı açıklamalar ise çerçeve dışına yazılmıştır¹⁰⁹.

1.2.1.3.1.1.6. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253

Birinci ve ikinci ciltleri ve birinci, ikinci, üçüncü cüzler ile dördüncü cüzün bir kısmını ihtiva etmektedir. Başta 12 varak fihrist bulunmaktadır. Toplam 668 varak ve 330x190 mm. boyutlarında olan eserin her sayfasında satır sayısı 23'tür. Sarıca aharlı kâğıt, serlevhalar müzehheb, cetveli, başlıklar kırmızıdır. Üzerinde vakıf mührü bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 5994 ve 5995 nolu yazmalar ile aynı tertiptedir¹¹⁰. Fihristten sonraki ilk sayfada vakıf mührü bulunmaktadır. Bu mührün altında Arap rakamları ile 253 yazılıdır¹¹¹. Fihristte yıl başlıkları ve ciltler kırmızı mürekkeple yazılmıştır¹¹². Boş varak sayısı ikidir¹¹³. Birinci cüz 1^b-386^b, ikinci cüz 387^a-429^a, üçüncü cüz 429^b-588^b ve dördüncü cüz ise 589^b-677^b varakları arasında yer almaktadır. Dördüncü cüz eksiktir. "Tebdîl Kâdî'asker-i Anadolî" başlığı ile 1194 (1780) yılının sonlarına doğru bitmektedir. Farklı sayfalarda toplam altı adet vakıf mührü bulunmaktadır¹¹⁴. Eser mikrofilmlerinde bazı varakların görüntü kalitesi bozuk çıkmıştır¹¹⁵. Kimi sayfalarda sıvı lekeleri olmasına rağmen bu lekeler yazının okunmasına bir engel teşkil etmemektedir¹¹⁶. Yazı tipinin değiştiği sayfanın olması eserin birden çok kişinin elinden çıktığı intibamı vermektedir. Buradaki yazı önceki varaktakilere göre daha küçüktür ve harflerin yazım şekli farklıdır¹¹⁷. Eserde

¹⁰⁷ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XXXVII; TCYK., s. 144.

¹⁰⁸ Sadullah Enverî, *Târih-i Enverî*, Atıf Efendi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 1828, vr. 21^b, 22^a, 35^a, 47^a, 74^a, 83^b, 162^a, 392^b.

¹⁰⁹ Enverî, *Târih-i Enverî*, No. 1828, vr. 40^b, 41^a, 45^a vd.

¹¹⁰ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XXXVII; TCYK., s. 146.

¹¹¹ Sadullah Enverî, *Târih-i Enverî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, Nr. 253, vr. I^a.

¹¹² Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. 0^b, I^b, III^a, IV^a, V^a, VI^a, VI^b, VII^a, VII^b, IX^a, X^a, X^b, XI^b.

¹¹³ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. XII^b, 1^a, 387^a, 589^a.

¹¹⁴ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. XII^a, 89^a, 163^a, 222^a, 295^a, 356^a, 417^a, 489^a, 597^a, 667^a.

¹¹⁵ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. 154^b-155^a, 161^b-162^a, 164^b-165^a, 168^b-169^a, 175^b, 176^b-177^a, 177^b-178^a, 292^a, 294^b-295^a, 296^b-297^a, 297^b-298^a, 298^b.

¹¹⁶ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. 194^a-194^b, 308^a-315^b.

¹¹⁷ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 253, vr. 50^a.

önemli görülen ifade ve tabirlerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir¹¹⁸. Eser, bu çalışmada E rumuzu ile kontrol nüshası olarak kullanılmıştır.

1.2.1.3.1.1.7. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları, Şr-000351

Filiz Bayram tarafından tespit edilen bu nüsha, birinci ve ikinci cüzleri ihtiva etmektedir. Eserin ilk sayfasında Latin alfabesi ile *Mustafa Atıf Efendi Kütüphanesi* yazılmıştır. Yine aynı sayfada eserin 1182 (1768-1769) yılındaki Rusya seferinden 1188 (1774/1775) yılına kadar olan olayları kapsadığı belirtilmektedir. Düzgün bir nesih hatla yazılan eser 431 varaktır. Her sayfasında 23 satır olup 335x205, 270x120 mm. ebatındadır. I-VII varaklar arasında fihrist mevcuttur. VIII-IX varakları boştur. Serlevhaları müzehhepli, başlıklar kırmızı mürekkep ile yazılmış ve cetveller yaldızlıdır. Birinci cüz 1^b-384^b, ikinci cüz ise 385^a-431^a varaklar arasında yer almaktadır. Eserin birçok yerinde sahh kayıtları ve derkenarlar vardır. Hatime başlığı altında eser ve yazar hakkında bilgi verilmiştir¹¹⁹.

1.2.1.3.1.2. İkinci Cilde Ait Nüshalar

İkinci cilde ait toplam dört nüsha bulunmaktadır. Bu nüshalardan Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, Nr. 253 birinci ve ikinci ciltleri ihtiva ettiği için miktara dâhil edilmemiştir.

1.2.1.3.1.2.1. Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Kitaplığı, Nr. 67 (AE)

İkinci cilde ait ikinci, üçüncü ve dördüncü cüzlerden meydana gelen bu eser 360x240 (240x105) mm. ebatlarındadır. Adi rika hattı ile şekerrenge kâğıt üzerine yazılan eserin her sayfasında 35 satır mevcuttur. Cildi kırmızı meşinlidir. Serlevhaları müzehhebsiz, sayfalar ise cetvelsizdir. Sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılmıştır¹²⁰. İç kapakta *Târîh-i Enverî Min 8 Za. Sene 1187 ilâ 25 Za. 1197* kaydı bulunmaktadır. Bu notun hemen altında belirsiz bir mühür ve mührün altında ise 67 rakamı yazılıdır. Daha da aşağıda ise Millet Kütüphanesi'ne ait katalog bilgileri yer almaktadır. Eserde on bir varak fihrist ve fihristten sonra da bir vakıf mührü bulunmaktadır. Bunun dışında eserde

¹¹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 253, vr. 237^b, 246^a, 326^a, 327^b, 332^b, 334^b, 365^b.

¹¹⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 73.

¹²⁰ TCYK., s. 145.

dört vakıf mührü daha vardır¹²¹. İkinci cüz 0^b ve 27^b varakları arasında yer almaktadır. İkinci cüzün ilk varağında yıpranmadan dolayı bazı yazılar silinmiştir. Bu bölüm Sultan I. Abdülhamid'in cülusu ile başlamaktadır. Üçüncü cüz 28^b varağı ile başlamakta ve 115^a varağı ile son bulmaktadır. Dördüncü ve son cüz ise 115^b ile 197^a varakları arasındadır. Bu durumda cüzlerin en uzununu üçüncü, en kısa olanı da ikincidir. Önemli görülen kelime ve kelime guruplarının, ayet, hadis vs. gibi ifadelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilerek vurgulanmıştır¹²². Eserde iki varak boştur¹²³. Sıvı değmesinden dolayı silinip okunamayan kelimeler mevcuttur¹²⁴. Eserin içerisinde unutulup sonradan eklenen ifadeler için unutulana yere “v” işareti konularak unutilan metin sayfanın kenarına yazılmıştır.¹²⁵ Eserin hemen hemen her sayfasında satır sayısı otuz beş iken bu miktar bir sayfada otuz yediye çıkmaktadır¹²⁶. On bir varaklık fihristte iki ciddi yanlışlık göze çarpmaktadır. Öncelikle bu eser ikinci cildi ihtiva etmekte ve Sultan I. Abdülhamid'in cülusu ile başlamaktadır. Ancak fihristte kırmızı mürekkeple ikinci cüzün bitiminde *Hâtîme* başlığından sonra *el-Cild-i Şânî Vukû'-ı Cülûs* başlığı gelmektedir. İkinci cilde ait nüshalarda tertip farklılığı olduğu ve bazı nüshaların üçüncü cüzle başladığı bilinmektedir. Bu nedenle ikinci cildin bu bölümde başladığı kabul edilse dahi Sultan I. Abdülhamid'in cülusunun daha önce olduğu açıktır. Böyle bir başlığa metinde de tesadüf edilmemektedir¹²⁷. Bu nedenle bu başlığın sehven yazıldığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ciddi yanlışlık ise fihristte 1193 (1779/1780) yılı olaylarında *Zîkr-i Şadâret-i Silah-dâr-ı Şehr-yârî Mehmed Paşa* başlığından sonra *el-Cild-i Sâliş* başlığına yer verilmektedir. Ancak üçüncü cilt beşinci cüz ve 1201 (1786/1787) yılı olayları ile başlamaktadır. Ayrıca böyle bir başlık metinde de mevcut değildir¹²⁸. Fihristteki başlıklar ile metindekiler karşılaştırıldığında, fihristteki bazı başlıkların metindekilere göre daha kısa, bazılarının ise birkaç kelime fazla yazıldığı anlaşılmaktadır¹²⁹. Bazı başlıkların da metindeki sıralaması ile fihristteki sıralaması

¹²¹ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 0^a, 38^a, 83^a, 140^a, 196^b.

¹²² Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 54^b, 68^b, 165^a.

¹²³ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 156^a, 170^a.

¹²⁴ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 176^a, 176^b.

¹²⁵ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 153^a.

¹²⁶ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. 193^a.

¹²⁷ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. I^a.

¹²⁸ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. VI^a.

¹²⁹ Örneğin fihristte “*Vürûd-ı Kâşidân-ı Tâtâr ve Şükût-ı Ba'zî ez-Şerâ'î-i Müşâlağa*” şeklinde yer alan başlığın metin içersinde “*Vürûd-ı Kâşidân-ı Tâtâr ve Şükût-ı Ba'zî ez-Şerâ'î-i Müşâlağa Ve İstîbdâl-i Tasdîk-nâme-i Devleteyn*” şeklinde geçmektedir. Bk. Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 67, vr. I^a, 30^a.

farklıdır. Bununla birlikte 1183 (1769/1770) yılına ait olaylar içerisinde *Ķā'immaĶām-şoden-i el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa*, 1193 (1779/1780) yılına ait olaylar içerisinde *Şûret-i Takrîr*, *Mürûr-ı Şadr-ı A'zam be-Tersâne-i 'Âmire*, 1195 (1780/1781) yılına ait olaylar içerisinde *Tetimme*, *Terceme (Silistre Valisi Hasan Paşa)*, 1196 (1781/1782) yılına ait olaylar içerisinde *Terceme (Hotin Muhafızı Ahmed İzzet Paşa)*, *İtlâĶ-şoden-i Selîm Sırrı Efendi Emîn-i Tersâne-i SâbıĶ ve Sebeb-i Teftiş*, *Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Hazret-i Şadr-ı 'Âli Reşîd Muştafâ Efendi be-Cezîre-i İstânköy ve Sebeb-i 'İllet-i Teftiş*, 1197 (1782/1783) yılına ait olaylar içerisinde de *Vazîfe-i Hâl ve ZâbiĶân* ve *Hâtîme* başlıkları fihristte mevcut olmayıp metinde mevcut başlıklardır. Diğere beş nüsha ile yapılan karşılaştırma sonucunda bu nüshanın diğere ikinci cilt nüshalarından tertip bakımından farklı olduğu dikkat çekmektedir. Metinde bazı yazım yanlışları olmasına ve klasik yazma eser şekline sahip olmamasına rağmen eserde istinsah olduğuna dair bir kayıt mevcut değıldir. Her üç cüzü içermesi ve diğere nüshalarla mukayese edildiğinde içeriğinin tam olması nedeniyle çeviriye esas nüsha olarak kullanılmıştır ve AE rumuzuyla kodlanmıştır.

1.2.1.3.1.2.2. Atıf Efendi Kütüphanesi, Nr. 1829 (A)

Toplam 254 varak olan eser 345x200 (226x105) mm. ölçülerindedir. İnce Venedik kâğıt üzerine nesih hatla yazılan eserin her sayfasında otuz bir satır bulunmaktadır. Sadece ikinci cüzün serlevhası müzehheblidir. Diğere kısımlarda ise çerçevelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Ayrıca söz başları da kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır¹³⁰. Kapaktan sonraki iç kısımda *Biñ yüz seksan yedi zî'l-Ķadesinden bed'â ile biñ yüz toĶsan altı zî'l-Ķadesi [toĶsan yedi evvelinden] evâhirine değın vâĶı'a-yı Devlet-i 'Aliyye. Enverî Sa'dullah Efendi'niñ cem' ve taĶrîr eylediği veĶâyî'-i Devlet-i 'Aliyye'dir. Cild-i Şânî. Zeyl-i târiĶ-i re'isü'l-müneccimîn Mûsâ-zâde 'Abdullah Efendi. Fî Ķurre-i N. Sene 1207 [12 Nisan 1793] kaydı bulunmaktadır. Bu yazının hemen altına kurşun kalemle -muhtemelen daha sonradan- *TâriĶ-i Mûsâ-zâde Efendi'dir. İki cild arasında nâĶış olup ve bunuñ... ..Vâşîf Efendi'dir.* şeklinde not düşülmüştür. Bu yazının hemen altında okunaksız bir vakıf mührü vardır¹³¹. Eserde yirmi iki varak fihrist bulunmaktadır. Fihriste sonradan Roma rakamı ile her varağa bir*

Fihristte "*Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem MuĶsin-zâde Mehmed Paşa*" şeklinde olan başlık metinde "*Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem*" şeklinde daha kısa geçmektedir. Bk. Enverî, *TâriĶ-i Enverî*, Nr. 67, vr. I^a, 24^a.

¹³⁰ TCYK., 146.

¹³¹ Sadullah Enverî, *Enverî Târihi*, Atıf Efendi Kütüphanesi, Nr. 2089, vr. I^a.

sayfa numarası verilmiştir. Bunların dışında üç varak fihrist ise boştur¹³². Varak 1^a'da bir vakıf mührü ve altında Arap rakamları ile 1829 yazılıdır. Mührün hemen altında eserin kütüphane katalog bilgilerini içeren bir kaşe bulunmaktadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü cüzleri ihtiva eden eserin 1^b ile 33^b arasındaki varaklar ikinci, 34^b ile 147^a arasındaki varaklar üçüncü ve 148^b ile 254^b arasındaki varaklar da dördüncü cüzü içermektedir. Metin içerisinde bazı varaklar kısmen¹³³ ve bazıları ise tam sayfa olarak boştur¹³⁴. Önemli kelime, ayet ve hadis gibi ifadelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir¹³⁵. Eserde açıklayıcı, çıkarımlarda bulunan ve ek bilgiler içeren derkenar kayıtları mevcuttur¹³⁶. Bazı sayfalarda ise olayın geçtiği tarih çerçeve dışına rakamla yazılmıştır. Örneğin metin içerisinde "...şehir-i zî'l-kaadetü's-şerîfenîñ yigirmi beşinci günü bâzâr..." tarihinin hemen yanına ve çerçeve dışına "25 Zâ. Sene 1190 (5 Ocak 1777) yevm-i ahad" yazılmıştır¹³⁷. Eser varak 254^b'de son bulmaktadır. Bu varağın altında vakıf mührü ve çerçeve dışında eserin kütüphane katalog bilgilerini ihtiva eden kaşe mevcuttur. Bu eser A rumuzu ile kontrol nüshası olarak kullanılmıştır.

1.2.1.3.1.2.3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2437 (B)

Eserin tedarik edilen nüshası 316 varaktır ve eserde fihriste tesadüf edilmemiştir. Her varakta yirmi beş satır bulunmaktadır¹³⁸. Serlevhalar müzehhebli olmasına rağmen, çerçevelerin sadece her cüzün tac kısımları ve devamındaki varakları yıldızlıdır¹³⁹. Diğerleri ise mavi mürekkeple çift sıra çizgiden oluşmaktadır. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca kimi başlıklar metin içerisinde verilirken kimileri de metinden ayrı, çerçeve içerisinde verilmiştir¹⁴⁰. Eserde nohudî kâğıt kullanılmış olup eser, 250x174 mm. ebadındadır¹⁴¹. Kapaktan sonraki ilk sayfada *Târîh-i Enverî* kaydı bulunmaktadır¹⁴². Sonraki sayfada ikinci cüz başlamakta ve 40^a'da bitmektedir.

¹³² Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. XX^b-XXI^a, XXIV^b.

¹³³ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 202^b, 220^a

¹³⁴ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 34^a, 147^b-148^a, 202^b, 203^a, 220^b, 221^a.

¹³⁵ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 66^b, 214^b.

¹³⁶ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 7^a, 9^a-9^b, 12^a-12^b, 13^a, 15^b, 22^a, 36^a, 39^a, 41^a, 43^b, 44^a-44^b, 51^b, 74^a, 75^a, 76^b, 119^b, 132^a, 157^b, 186^a, 229^b, 252^b.

¹³⁷ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 75^b.

¹³⁸ Eserin bütün sayfalarında satır sayısı aynı değildir. Bk. Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 315^b.

¹³⁹ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 1^b, 2^a; 41^b, 42^a; 184^b, 185^a.

¹⁴⁰ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 8^a, 28^a; 7^a, 182^a vd.

¹⁴¹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 74.

¹⁴² Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 1^a.

Muhtemelen unutulduğu için bazı başlıklar çerçeve dışına yazılmıştır¹⁴³. Üçüncü cüz 41^b ile 183^a varakları arasındadır. Dördüncü cüz ise 184^b ile başlamakta ve 316^b ile son bulmaktadır. Bazı konular hakkında verilen ek bilgiler derkenar olarak kaydedilmiştir¹⁴⁴. Önemli görülen ifadelerin (ayet, hadis vs. gibi cümle ve kelimeler) üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir¹⁴⁵. Metinde unutulmuş ifadeler “v” işareti konularak derkenar şeklinde yazılmıştır¹⁴⁶. Toplamda dört varak boştur¹⁴⁷. Eserin son sayfasının 316^b varağında ve metinden sonra eserin müstensihisi “*Eşer-ḥâme-i Ḥasan el-Ḳırimî es-Şahḥâf İbn ‘Abdülcemîl el-Ḳırimî. Müvelliden Fî 18 Ra. Sene 1268 [11 Ocak 1852]*” şeklinde kaydedilmiştir. Bu eser B rumuzu ile kontrol nüshası olarak seçilmiştir.

1.2.1.3.1.2.4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5995 (C)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü 5994 numaralı nüsha ile kâğıt özelliği ve yazı stili bakımından aynı özellikleri göstermesinden dolayı bu nüshanın devamı olarak nitelendirilmiştir. Tertip bakımından Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, 253 nolu nüshanın ikinci cildine ait bölüm ile aynıdır¹⁴⁸. Her sayfada 23 satır bulunan eser nesih hat ile yazılmıştır. Serlevhalar müzehhebli, sözbaşları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cetveller ise yaldızlıdır. Parlak nohudî kâğıt kullanılan eserin cildi basma yaldızlı, motifli bordo rengindedir¹⁴⁹. Eser, üçüncü ve dördüncü cüzleri ihtiva etmektedir. Üçüncü cüz 1^b ve 190^b arasındadır. Dördüncü cüz ise 191^b başlamakta ve 290^a’da *Tebdîl-i Ḳāḍî‘asker-i ‘Anatolî* başlığı ile bitmektedir. Önemli görülen kelime, ifade, ayet ve hadis gibi yerlerin üzeri bazen siyah¹⁵⁰ bazen de kırmızı mürekkeple çizilmiştir¹⁵¹. Altı varak fihrist mevcuttur. Fihristte sehven üçüncü cüz üçüncü cilt, dördüncü cüz dördüncü cilt olarak gösterilmiştir¹⁵². Bu eser C rumuzu ile kontrol nüshası olarak kullanılmıştır.

¹⁴³ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 8^b, 9^a, 10^a.

¹⁴⁴ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 162^a.

¹⁴⁵ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 184^b.

¹⁴⁶ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 246^b, 256^b, 259^b, 263^b, 280^b, 281^b, 282^a, 282^b, 293^b, 300^b.

¹⁴⁷ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2437, vr. 40^b-41^a, 183^b-184^a.

¹⁴⁸ Her iki eserin fihristinde de üçüncü ve dördüncü cüzler, sehven üçüncü ve dördüncü ciltler olarak tarif edilmiştir.

¹⁴⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 74.

¹⁵⁰ Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5995, vr. 55^a.

¹⁵¹ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 5995, vr. 1^b, 2^b, 90^b, 91^b, 152^a.

¹⁵² Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 5995, vr. I^b, V^a.

1.2.1.3.1.2.5. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253 (E)

Bu nüshaya ait bilgiler birinci cilt başlığı altında verildiği için burada tekrar edilmemiştir.

1.2.1.3.1.3. Üçüncü Cilde Ait Nüshalar

Yurtiçinde üçüncü cilde ait beş nüsha mevcuttur. Bu nüshalardan dördü Bayram tarafından ana nüsha ve kontrol nüshaları olarak kullanılmıştır. Millî Kütüphane nüshası ise sonradan tespit edilmiştir. Ancak beşinci cüzü ihtiva ettiğinden karşılaştırma için yetersizdir.

1.2.1.3.1.3.1. Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Kitaplığı, Nr. 67/1

Üçüncü cilde ait nüshalar içerisinde her üç cüzü (5., 6. ve 7.) ihtiva eden tek nüshadır. Toplam 421 varak olan eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Fıstıki renkte kâğıt ve nesih hatlı eserin cetvelleri yaldızlı, cildi kırmızı meşinli, miklepli ve şemse ile bezenmiştir ve 353x205 (257x120) ebadındadır. İlk sayfadan sonra beşinci cüze ait fihrist gelmektedir. Fihristten sonra eserin tac kısmı mevcuttur. Bu bölüm müzehhepli, konu başlıkları, ayet ve hadisler, şiir, mısra başlıkları ve yıllar kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Önemli görülen atasözleri ve hadislerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Bayram tarafından AE rumuzuyla ana nüsha olarak kullanılmıştır¹⁵³.

1.2.1.3.1.3.2. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı, Nr. 1571

Eserde sadece üçüncü cildin beşinci cüzü bulunmaktadır. Receb 1201'den (Nisan/Mayıs 1787) 1202 yılı Cümâdu'l-âhire (Mart/Nisan 1788) arasındaki, tezkire-i evvel Sadullah Enverî Efendi tarafından yazılan Osmanlı tarihi olduğu ve Hasan Efendi tarafından zeyl edildiğine dair kaydı bulunmaktadır. 1^b-3^b arası varaklarda fihrist bulunmaktadır. Aharlı kâğıt üzerine 31 satır olan eser, talik hat ile yazılmıştır. Eserin tac kısmındaki cetveller yaldızlıdır. Metnin diğer bölümlerindeki cetvellerin, konu başlıklarının, şiir veya önemli görülenlerin üstü kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Cildi

¹⁵³ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 76-78; TCYK., s. 145.

kırmızı derili ve mikleplidir. Cildin iç kısmı ise ebru desenli kâğıtla kaplanmıştır. Bayram tarafından T rumuzuyla kontrol nüshası olarak kullanılmıştır¹⁵⁴.

1.2.1.3.1.3.3. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, Nr. 2089

Üçüncü cildin beşinci cüzünü ihtiva eden bu nüshanın ilk sayfasında 1201 (1786/1787) senesine gelince kaleme alınıp takdim edilecek ikinci cilt olduğu yaldızlı bir hat içerisinde sülüs hat ile yazılıdır. Bundan sonra üç sayfalık fihrist bulunmaktadır. Toplam 105 varak olan eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Tac kısmı hafif müzehhepli olup nesih hat kullanılmıştır. Yazısı çok temiz ve okunaklıdır. Konu başlıkları, ayetler, şiir başlıkları ve hareketler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Cetvellerde yaldız kullanılmış, meşin ciltli ve iç döşemesi ebru desenli kâğıt ile hazırlanmıştır¹⁵⁵. Eserin bazı sayfalarında “*Bu daği mahallinde tafşil olunacaktır.*”¹⁵⁶ ve “*Tafşili bundanşoñra mahallinde tahrîr olunacaktır.*” kayıtlar mevcuttur.¹⁵⁷ Ayrıca eksik ifade ve kelimelerin sonradan cetvel dışına yazıldığı görülmektedir¹⁵⁸. Eserde olayların ait olduğu tarih başlıkları normalden çok büyük yazılmıştır¹⁵⁹. Bayram tarafından EE rumuzuyla kontrol nüshası olarak kullanılmıştır.

1.2.1.3.1.3.4. Atıf Efendi Kütüphanesi, Nr. 1830

Üçüncü cilde ait son iki cüzü ihtiva eden bu eserde, Ömer Hüsameddin’e ait vakıf mührü bulunmaktadır. İlk sayfada eserin Enverî’ye ait olduğu, Sultan III. Selim’in cülusu ile başlayıp 1206 (1791/1792) senesinde son bulduğuna ve Ahmed Vasıf’ın ikinci cildine zeyl olduğuna dair not düşülmüştür. Beşinci cüzde on varaklık iki cüze ait fihrist bulunmaktadır. Toplam 246 varak ve 492 sayfa olan eser, nesih hatla yazılmıştır ve her sayfada 29 satır mevcuttur. İnce Venedik kâğıdı kullanılmıştır. Başlıklar ve tac kısmı yaldızlı çerçevelidir. Diğer çerçeveler ve önemli görülen kelime ve ifadelerin ise üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Tac kısımları serlevha ve müzehhep başlıkla süslenmiştir. Bordo meşin kaplı cildin iç kısmı ebru desenli kâğıtla kaplanmıştır.

¹⁵⁴ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahsil)*, s. 78-79.

¹⁵⁵ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahsil)*, s. 79.

¹⁵⁶ Enverî, *Enverî Târîhi*, Nr. 2089, vr. 70^b.

¹⁵⁷ Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 70^a.

¹⁵⁸ Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 33^b, 46^a.

¹⁵⁹ Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 4^a, 71^b.

318x175 (230x103) mm. ebadında olan eser, Fî 29 Cemaziyeahir Sene 1212 [2 Aralık 1797] tarihinde Ahmed b. Abdullah tarafından istinsah edilmiştir¹⁶⁰.

1.2.1.3.1.3.5. Millî Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, Nr. 06 Hk 4321

Daha önce bilinmeyen bu nüsha beşinci cüze ait olup 1201 (1786) ve 1202 (1787) yıllarına ait olayları ihtiva etmektedir. Ankara Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi kitaplığında 06 Hk 4321 numarayla kayıtlıdır. Sırtı mürekkep yazılı ve şekilli, vişne rengi meşin, üstü zencirekli¹⁶¹ kırmızı pandizot kaplı mukavva ciltlidir. Kapağın deffeleri¹⁶² ebru desenli kâğıtla kaplanmıştır. Koyu krem rengi cedit kâğıt kullanılan eserin her sayfasında 21 satır mevcuttur. Katalogda varak usulü olarak kaydedildiği kayıtlı ise de her sayfaya ayrı ayrı numara verilmiştir. Böylece eserin varak usulü değil, sayfa usulü tutulduğu anlaşılmaktadır¹⁶³. Eserin sözbaşları, keşideler, ayet, hadis ve şiirler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kapaktan sonra iç sayfada *Târîh-i Enverî* yazılıdır. Hemen yanında ise kütüphane katalog bilgilerine ait bir kayıt mevcuttur. Toplam 155 sayfadır. Rika hattı ile yazılan eserde beş sayfa fihrist bulunmaktadır. Eserin içeriği incelendiğinde bazı konuların eksik ve bazı konuların aynı başlık altında birleştirildiği görülmektedir¹⁶⁴.

1.2.1.3.2. Yurtdışı Nüshaları

Enverî Tarihi'nin yurtdışında 13 nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalar Almanya'da Berlin Millî Kütüphanesi, Avusturya Millî Kütüphanesi ve Mısır Kahire Hidiv Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Almanya Berlin Millî Kütüphanesi'nde Ms.Or.Oct.2069, Avusturya Millî Kütüphanesi'nde H.O. 101 ve 201 ve Mısır Hidiv Kütüphanesi 56990 ve 57106 nolu yazmalar birinci cilde aittir.

¹⁶⁰ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 80; TCYK., s. 146; Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 234^b.

¹⁶¹ Zencirek: Yazma kitapların sahife kenarlarına ve levha yazılarının etrafına süs olarak yapılan zincirleme halkalar şeklinde su tezyinatı. Bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (18. bs.), Aydın Kitabevi, Ankara 2013, s. 1374.

¹⁶² Deffe: Kitap cildinin iki yanından her biri. Bk. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 193.

¹⁶³ www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=79711 (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

¹⁶⁴ Eserin içerik incelenmesi Bayram'ın çalışmasıyla karşılaştırılarak yapılmıştır. Bk. Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 172-201; Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 06 Hk 4321, Vr. 1-5.

Avusturya Millî Kütüphanesi H.O. 202 ve Almanya Berlin Millî Kütüphanesi Ms.Or.Oct.268 nüshaları ise ikinci cilde ait olayları içermektedir.

Mısır Hidiv Kütüphanesi 55771, 56992 ve 59510, Avusturya Millî Kütüphanesi H.O.105 ve Almanya Berlin Millî Kütüphanesi Ms.Or.Oct.2547 nüshaları ise üçüncü cilde ait nüshalardır.

1.2.1.3.2.1. Almanya

1.2.1.3.2.1.1. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2069

İki bölümden oluşan eser 1182-1185 (1768/1769-1771/1772) yılları arasındaki olayları anlatmaktadır. 205x150 (160x100) mm. ebadında ve her sayfada 15 satır bulunmaktadır. Başlıklar ve önemli satırlar siyah çizgilerle ayrılmıştır. Cildi dağınık, kâğıdı düz ve beyaz olup, rika hat ile yazılmıştır. Metinde bazı yerler siliktir. Birinci cüzün konularını ihtiva etmektedir. Ancak eksik bir nüshadır¹⁶⁵.

1.2.1.3.2.1.2. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2547

Bordo deri ve etrafı yıldızlarla çevrili ciltli, açık pembe kâğıtlı olan eser 96 varaktan ibarettir. 230x155 (150x95) mm. ebadında olan eser rika hat ile yazılmıştır. Her varakta 22 satır mevcuttur. Konu başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmış, çerçeveler ise mavi mürekkep ile çizilmiştir. Varak numaralarının sonradan eklendiği anlaşılan eserin beşinci cüzü Receb 1201 (Nisan/Mayıs 1787) ve Cemaziyelevvel 1202 (Şubat/Mart 1788) arasındaki olayları anlatmaktadır. Bayram tarafından B rumuzuyla kontrol nüshası olarak kullanılmıştır¹⁶⁶.

1.2.1.3.2.2. Mısır

Mısır Kahire Hidiv Kütüphanesi'nde Enverî Tarihi'ne ait toplam altı nüsha bulunmaktadır. Bu nüshaların beş tanesi tedarik edilmiş olup yapılan incelemelerde katalog eserlerinde verilen bilgilerde yanlışlıklar olduğu görülmüştür. 56990 ve 57106 nolu nüshalar birinci cilde, 55771, 56992 ve 59510 nolu nüshalar ise üçüncü cilde ait nüshalardır. Ancak kataloglarda üçüncü cilde ait bütün nüshalar birinci cilt olarak gösterilmiştir.

¹⁶⁵ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLI; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 83-84.

¹⁶⁶ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLI; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 84.

1.2.1.3.2.2.1. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56990

Eskimiş siyah cilt ile kaplı olan eser 295 varaktır ve her sayfada 29 satır bulunmaktadır.¹⁶⁷ Eserde istinsah tarihi olabilecek tek kayıt *Ḥatime* başlığının altındadır. Buradaki kayıta sadece “*Fî 5 C. Sene*” kaydı okunmaktadır. Yılın bulunduğu kısma “م” harfinin kuyruğu geldiği için okunamamaktadır. Ancak eserle ilgili ilk mikrofilmde künye bilgilerinden 1202 (1787/1788) tarihini çıkarabilmek mümkündür. Bu haliyle eserin 5 Cemaziyelahir 1202 (13 Mart 1788) tarihinde istinsah edildiği ifade edilebilir. Birinci ve ikinci cüzleri ihtiva eden bu eserin başında altı varaklık fihrist bulunmaktadır. Bu fihristler kutucuklar içinde yer alırken sonraki sayfada düz metin şeklinde bir sayfalık fihrist mevcuttur. Bu fihristten hemen önceki sayfanın sağ üst kısmında eserin adı “*Târîh-i Enverî*” şeklinde kayıtlıdır. Bu kaydın hemen altında Osmanlıca iki adet mühür vardır. Birinci cüz 0^b, ikinci cüz 263^a nolu varakla başlamaktadır. İkinci cüz Sultan I. Abdulhamid’in tahta çıkışı ile başlamakta olup, eserin Besmele ile başlayan kısmı sayfa kenarlarına der-kenar şeklinde yazılmıştır¹⁶⁸. Bunun dışında eserde sadece bir derkenar kaydı bulunmaktadır¹⁶⁹. Eserde tac kısımları ve sayfaların çerçeveleri mevcut değildir. Eserin mikrofilmlerinin siyah-beyaz ve görüntü kalitesinin çok kötü olması kimi sayfalarda okumayı güçleştirmektedir. Dört varaklık kısımda ciddi mürekkep lekesi nedeniyle bazı kelimelerin okunması olanaksızdır¹⁷⁰. Eserin sonunda Osmanlıca bir mühür daha bulunmaktadır¹⁷¹. Eserin fihristi ile diğer nüshalar karşılaştırıldığında bu nüshadaki bazı başlıkların iki başlığın birleştirilmesiyle oluştuğu görülmektedir. Ayrıca fihristteki başlıkların metindekilere göre daha uzun olduğu ve metindekilerin ise daha kısa olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin fihristte “*Şûret-i Mektûb-ı Şadr-ı Âzam el-Ḥacc Meḥmed Emîn Paşa ki be-Cânib-i Cumhûr-ı Leh ve Fûrûstâde-şüdd*” başlığı mevcutken, bu başlık metinde sadece “*Şûret-i Mektûb*” şeklinde geçmektedir. Eserin mikrofilmlerinin siyah-beyaz olması hasebiyle metindeki başlıkları tespit edip karşılaştırmak bir hayli zaman almaktadır¹⁷². Kütüphane tarafından eserler ile ilgili yeni tasnif çalışmasının yapıldığı esere yeni bir numara

¹⁶⁷ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLI. Mısır’da bulunan bütün nüshaların mikrofilmleri siyah-beyaz olduğu için gerek eserin cildi ve gerekse eserde kullanılan kâğıt ile ilgili mikrofilmlere bakarak yorum yapmak güçtür.

¹⁶⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56990, vr. 263^b-264^a.

¹⁶⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56990, vr. 236^b.

¹⁷⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56990, vr. 237^a, 237^b, 238^a.

¹⁷¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56990, vr. 295^b.

¹⁷² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56990, vr. 1^b-1^a.

verilmesinden anlaşılmaktadır. Eserin tarafımıza gönderilen nüshasındaki katalog numarası 56990'dır. Ancak daha önce esere verilen numara 8803'tür.

1.2.1.3.2.2.2. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 57106

Eser 239 varak metin ve sekiz sayfa fihristten oluşmaktadır. Her varakta 19 satır bulunmaktadır. Kapaktan hemen sonraki iç sayfada (muhtemelen daha sonradan yazılmış) eserin adı “*Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*” ve “*Sa'dullah ... Enverî Numro 19*” şeklinde yazılıdır. Bu ibarenin hemen altında ise Osmanlı Türkçesi bir mühür bulunmaktadır. Sekiz varak fihristten sonra Osmanlı Türkçesi bir mühür ve bu mührün aşağısında ve yukarısında (muhtemelen kütüphane kayıt bilgilerini ihtiva eden) rakamlar bulunmaktadır. Bu rakamlardan 8974 numarasının daha önceki katalog bilgilerine ait olduğu anlaşılmaktadır¹⁷³. Eserin mikrofilmleri siyah-beyaz olduğu için metin içerisindeki başlıkların fark edilmesi zorlaşmaktadır. Ancak yine de bazı başlıklar dikkatli bir inceleme ile seçilebilmektedir¹⁷⁴. Bazı başlıklar metinlerden ayrı yazılmıştır¹⁷⁵. Metin içerisinde vurgulanmak amacıyla, bazı kelimelerin üzeri çizilmiştir¹⁷⁶. Yıpranma sebebiyle bazı kelimelerin okunması imkânsızlaşmaktadır¹⁷⁷. Eserin mikrofilmleri arasında mükerrer pozlar bulunmaktadır¹⁷⁸. Ayet ve hadisler de harekelendirilmiştir¹⁷⁹.

Eserin fihristi ile Çalışkan'ın çalışması karşılaştırıldığında, 1183 (1769/1770) yılına ait “*Şûret-i Haṭṭı-ı Şerîf*”, “*İstitrâd*”, 1184 yılına ait “*Şûret-i Haṭṭı-ı Şerîf*”, “*Zıkr-i Perîşân-ı Hân-ı Âlîşân*”, 1186 (1770/1771) yılına ait “*İstitrâd*”, 1187 (1773/1774) yılına ait “*Tetimme*” ve 1188 (1774/1775) yılına ait “*Vefât-ı Zeyneb Sulṭân 'aleyhi'r-rahmete ve'l-ğufrân*” ve “*Azî-i Kâ'immakâm Süleymân Paşa*” başlıklarının eksik olduğu görülmektedir. Ancak eserin içeriği karşılaştırıldığında, eksikliğin bundan daha fazla olduğu rahatça fark edilebilir. 238^b varağında “*Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât der-Ordu-yı Hümâyûn*” başlığı ve 239^a varağında metnin devamı ile son bulmaktadır. Bu haliyle Cemaziyelevvel 1188 (1774/1775) tarihi ile bitmektedir. Kataloglardaki 8974 nolu

¹⁷³ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 1^a; Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLI.

¹⁷⁴ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 17^a, 28^a-28^b.

¹⁷⁵ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 69^b, 70^a, 71a, 73^a, 75^a, 79^b, 85^a, 86^b, 96^a, 100^b, 101^b, 106^b, 128^b, 142^b, 154^b, 174^a, 231^b.

¹⁷⁶ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 62^b, 114^b.

¹⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 66^b, 86^b, 88^b.

¹⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 117^b-118^a, 226^b-227^a.

¹⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Silsiletü's-selâfîni'l-'Os̄mâniyye*, Nr. 57106, vr. 207^a-207^b.

nüshadır. İki cilt şeklinde olduğu belirtilmişse de tarafımızdan tedarik edilen nüsha tek cildi ihtiva etmektedir.

1.2.1.3.2.2.3. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 55771

Sadullah Enverî Efendi'nin üçüncü cildine ait beşinci, altıncı ve yedinci cüzlerini ihtiva etmektedir. Beşinci cüz 1^b ile 98^a, altıncı cüz 98^b ile 185^a ve yedinci cüz ise 185^b ile 429^a varakları arasındadır. Eserde, sekiz varak fihrist bulunmaktadır. İki varak fihrist için yapılmış ancak boş kalmıştır. Bundan sonraki varakta *Târîh-i Türkî*...46 ibaresi ve Mısır Millî Kütüphanesi'nin kaşesi bulunmaktadır¹⁸⁰. Varak 1^b'de beşinci cüzün tac kısmı bulunmaktadır. Serlevhaları müzehhebli, çerçeveleri yaldızlıdır. Eser fotokopi olduğu için bazı yazılar siliktir¹⁸¹. Bazı kelimeler ise mürekkep lekeleri nedeniyle okunamamaktadır¹⁸². Metin içerisinde unutulmuş ifadeler “v”, “e” işaretleri konularak çerçevenin dışına yazılmıştır¹⁸³. Eser mikrofilme aktarılırken bazı sayfalar mükerrer çekilmiştir¹⁸⁴. Bazı sene başlıkları metin yazılarından daha büyük boyuttadır¹⁸⁵. Eserde 89^b-90^a, 250^b-251^a varakları eksiktir. Eserin bazı sayfalarındaki mürekkep lekeleri olağandan çok büyük boyutlardadır ve bu lekeler okumayı imkânsızlaştırmaktadır¹⁸⁶. Bazı sayfalarda yazı stiline değıştiği hemen dikkati çekmektedir. Bu durum eserin birden fazla kişi tarafından yazıya geçirildiği intibasını uyandırmaktadır¹⁸⁷. Bazı başlıklar metinden ayrı yazıldığı için fark edilebilmektedir¹⁸⁸. 207^b varağının başında ve sonunda üç satır bulunmaktadır ve bu ikisi arasında kalan kısım boştur. Eserin fihristi ile Bayram tarafından hazırlanan çalışma karşılaştırıldığında öncelikle fihristin bütün yılları içerdiği ve tek parça olduğu görölmektedir. Diğer nüshalarda beşinci cüzün fihristi ve metni ve daha sonra altıncı ve yedinci cüze ait fihristler ve metinle devam etmektedir¹⁸⁹. Ancak bu nüshada hem fihrist hem de metin tek parça halindedir¹⁹⁰.

¹⁸⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 1^a.

¹⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 1^b, 4^a, 40^a, 41^a, 43^a, 47^a.

¹⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 35^a-35^b, 112^a, 125^a.

¹⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 23^a, 60^b, 61^a, 68^a, 68^b, 139^b, 183^b.

¹⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 17^b-18^a, 23^b-24^a, 36^b-37^a, 39^b-40^a, 76^b-77^a, 80^b-81^a, 120^b-121^a, 188^b-189^a.

¹⁸⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 69^b, 186^b, 404^a.

¹⁸⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 77^a-83^a, 92^b-95^a, 249^b-250^a vd.

¹⁸⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 276^a, 400^a-400^b, 409^a-409^b.

¹⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 208^a, 213^b, 412^a.

¹⁸⁹ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 172-201, 374-385.

¹⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. 1^b-IX^a.

Fihristler mukayese edildiğinde, beşinci cüz ve 1201 (17868/1787) yılında “*Hâdiş*”, altıncı cüz ve 1202 (1787/1788) yılında “*Terceme [-i Hâl-i Süleymân Rûhî Ağa]*” ve “*Terceme [-i Hâl-i Re’îsü’l-küttâb Mehmed Nahîfî Efendi]*”, yedinci cüz ve 1203 (1788/1789) yılında “*Zikr-i Takdîm ve İ’tâ-yı Mühr-i Hümayûn be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem [Yusuf Paşa] be-Ordu-yı Übbehet-maqrûn*”, 1204 (1789/1790) yılında “*Vürûd-ı Haber be-İstîlâ-yı Kal’a-yı Akkirmân ve Vukû’-ı Meşveret ve Duğûl-i Ordu-yı Hümayûn be-Meştâ-yı Hümayûn*”, “*Vefât-ı ‘Osman Paşa Muğâfız-ı Belgrâd*”, “*İstîlâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal’a-yı Akkirmân ve Vukû’-ı Meşveret ve Duğûl-ı Ordu-yı Hümayûn be-Meştâ-yı Şumnu*”, “*Terceme [-i Hâl-i Muştâfâ Sıdkî Efendi]*”, 1205 (1790/1791) yılında “*Vukû’-ı Muğârebe ve İnhizâm-ı Küffâr der-Kili ve İ’tâ-yı Takvîyet be-İrsâl-i ‘Asâkir Ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî*” “*İstîrâd*”, “*Tenbîh*”; 1206 (1791/1792) yılında ise “*Terceme [-i Hâl-i Şarî ‘Abdullah Paşa]*” başlıkları eksiktir.

Bazı başlıkların sıralaması bu nüshada değişiktir¹⁹¹. 1203 (1788/1789) yılında “*Zikr-i Şadriâ’zam ve Serdâr-ı Ekrem-şuden-i Ser-’asker-i Vidin Hasan Paşa*” başlığından sonra “*Târîh*” ve “*Târîh-i Diğ*er” başlıkları bu nüshada fazladır¹⁹². Başlıklardaki iki kelime değişikliği hariç tutulursa Bayram’ın çalışması ile büyük oranda benzerlik göstermektedir.

1.2.1.3.2.2.4. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56992

Üçüncü cilde ait altıncı ve yedinci cüzleri ihtiva eder. Altıncı cüz 1^b ve 83^a, yedinci cüz ise 83^b ve 248^a arasındaki varaklardadır. Toplam 248 varak olan eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Eserin serlevhaları müzehhebli, çerçeveleri ise yaldızlıdır. Girişte muhtemelen kütüphaneye ait kayıt numarası ve altında “*Târîh-i Enverî*” ve “*Numro 8812*” kaydı yer almaktadır¹⁹³. Mikrofilmler siyah-beyaz olduğu için birçok varakta silik yazılar mevcuttur¹⁹⁴. Eserin fotokopiden mikrofilme çekilmesi sebebiyle bazı varaklarda büyük lekeler mevcuttur ve bunlar okumayı imkânsızlaştırmaktadır¹⁹⁵. Mükerrer pozlar bulunan¹⁹⁶ eserin müstensihisi Derviş

¹⁹¹ 1205 yılı olayları içerisinde “*Vukû’-ı Meşveret*” başlığı “*Ubûr-ı Ordu-yı Hümayûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Rusçuk*” başlığından hemen sonra gelmektedir. Bk. Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 193.

¹⁹² Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 186; Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 55771, vr. IV^b.

¹⁹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr. 1^a.

¹⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr. 15^a, 26^a, 34^b, 58^b, 128^b vd.

¹⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr. 213^a-213^b, 214^a, 215^a, 216^a, 233^b-234^a, 234^b-235^a, 242^b-243^a, 243^b-244^a, 247^b-248^a.

İsmail'dir¹⁹⁷. İçerik açısından incelendiğinde ise 1202 (1787/1788) yılına ait “*Terceme [-i Hâl-i Reîsülküttâb Mehmed Nahîfî Efendi]*”, 1203 (1788/1789) yılına ait “*Târîh-i Diğer Berâyı-ı İfâ-yı Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem*”, “*Hurûc-ı Donânma-yı Hümâyûn ve İ'tâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapûdân-ı Deryâ Hüseyin Paşa*”, 1205 (1790/1791) yılına ait “*Tenbîh*” ve “*Acîbe*” başlıkları bulunmamaktadır.

1.2.1.3.2.5. Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 59510

Enverî Tarihi'nin üçüncü cildinin altıncı ve yedinci cüzlerinden oluşan bu eser, 218 varak olup her varığında 25 satır bulunmaktadır. Serlevhaları müzehhebli, cetvelleri yaldızlıdır. Talik hat ile yazılmıştır. Eserin kütüphane kayıt kartında, 1188-1197 (1774/1775-1782/1783) yılları arasında olayları ihtiva ettiği yazılıdır. Ancak bu bilgi doğru değildir. Eserin sadece fihristi incelendiğinde dahi 1202-1206 (1787/1788-1791/1792) yılları arasındaki vekâyi'î ihtiva ettiği açıkça görülebilir. Katalog kartındaki diğer bilgiler okunaklı olmadığı için anlamlandırılmamaktadır. Girişinde dört varaklık fihrist yer almaktadır. Fihristten sonraki iki varakta boş sayfalar bulunmaktadır. Fihristte yer alan başlıklar incelendiğinde her kutucukta bazen iki, bazen üç ve bazen de dört başlığa yer verilmiştir¹⁹⁸. Eser fotokopiden mikrofilme aktarıldığı için bazı sayfalar lekelerle kapanmıştır¹⁹⁹. Bu lekelerin çok yoğun olduğu diğer varaklarda yazıyı okumak kısmen imkânsızdır²⁰⁰. Bazı varaklarda ise yazı siliktir²⁰¹. Altıncı cüz 1^b ve 62^a, yedinci cüz ise 62^b ve 218^a varakları arasındadır. Eserin müstensihisi Hamid Niyazi ibn-i Mustafa Hamid bin Arabzade Mehmed Sadullah Efendi ve istinsah tarihi ise Evâil-i Cemaziyelahire 1271 (Şubat 1855)'dir²⁰². Bu kayıttan hemen sonraki varakta Osmanlıca mühür bulunmaktadır. Kataloglarda 8811 numarası ile gösterilen nüshadır.

¹⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr. 251^b-252^a.

¹⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr. 248^a.

¹⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 56992, vr.

¹⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 59510, vr. 1^b-2^b.

²⁰⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 59510, vr. 171^b, 180^b, 184^b, 185^b, 186^b, 187^b, 191^b, 200^b.

²⁰¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 59510, vr. 45^a, 149^a, 151^a, 156^a, 173^a, 174^a, 182^a, 189^a, 197^a, 216^a vd.

²⁰² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. 59510, vr. 218^a.

1.2.1.3.2.3. Avusturya

1.2.1.3.2.3.1. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 101

Parlak kâğıt üzerine nestalik hattı ile yazılan eserde her sayfada 25 satır bulunmaktadır. Serlevha ve çerçeve bulunmamaktadır. Ebatı ise 286x165 mm.dir²⁰³. Eserin başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Bu başlıkların yanına Almanca ve okunaksız bir şekilde, kurşun kalemle notlar tutulmuştur²⁰⁴. Bazı başlıklar ise unutulup sonradan iki satır arasına yazılmıştır²⁰⁵. Eser ıslandığı için bazı sayfalardaki yazılar silik²⁰⁶ ve bazılarında mürekkep dağılmıştır²⁰⁷. Unutulan satırlar iki satır arasına sığdırılmış²⁰⁸ veya unutulan kelimenin hemen yanına “v” işareti konulduktan sonra unutulan metin derkenar olarak kaydedilmiştir²⁰⁹. Üstü çizilerek vurgulanan kelime ve ifadeler olduğu gibi,²¹⁰ bazı başlıklar siyah mürekkeple yazılmış ve başlık olduğunun anlaşılması amacıyla üstü çizilmiştir²¹¹. Çalışkan tarafından hazırlanan çalışmanın fihristi ile karşılaştırıldığında bazı başlıkların olduğundan daha kısa verildiği dikkati çekmektedir²¹². Eser, birinci ve ikinci cüzlerin hayli eksik halidir. “*Zikr-i Hâniyyet-i Makşûd Girây ve Âmeden O be-Ordu-yı Hümayûn ve Refteneş ve Cânib-i Ruscuğ*” başlığı ile 1185 (1771/1772) yılı olaylarından başlamakta ve 1186 (1772/1773) yılının ilk ve son aylarına ait birkaç hadiseden bahsetmektedir²¹³. Varak 42^a’dan itibaren 1187 ve 113^b’den itibaren 1188 (1773/1774) yılı olaylarını anlatırken 120^b’de “*Vukû’-ı Meşveret ve ubûr Serdâr-ı Ekrem ez-Nehr-i Tuna*” başlığı ile 1184 (1770/1771) yılı olaylarına dönmektedir. 1184 (1770/1771) yılına ait bazı konulardan bahsettikten sonra 1185 (1771/1772) yılına geçmekte ve bu yıla ait birkaç başlığa yer vermektedir²¹⁴. Bundan sonra doğrudan Küçük Kaynarca Antlaşması’nın maddelerini sıralayarak “*Devlet-i ‘Aliyye İle Rusyalu Beyninde Mukaddemâ Sulh ü Muşâfât Olmağ Üzre Taraf-ı Devlet-i Seniyye’den Murahhas Ta’yîn Olunan Hâce-gân-ı Dîvân-ı Hümayûn’dan Hâlâ*

²⁰³ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 81.

²⁰⁴ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 101, vr. 23^a, 42^a, 51^b, 118^b vd.

²⁰⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 11^b.

²⁰⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 19^a, 20^a, 25^a, 26^a, 33^a, 34^a, 35^a, 37^a, 62^a.

²⁰⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 1^a-62^b.

²⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 62^b, 89^b, 116^a, 120^b.

²⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 27^a, 53^b.

²¹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 21^b, 30^a, 34^a, 42^a, 79^a, 117^a, 117^b.

²¹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 26^a, 49^a.

²¹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 33^a, 99^b.

²¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 2^a-41^b.

²¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 136^a.

Süvârî Mukābelecisi es-Seyyid ‘Abdülkerîm Efendi’niñ Rusya Murahhası Simolin İle Mütâreke-i Fi’l-kıtâl Mâddesiniñ Temşiyet-i Zîmnında Vâkı’ Olan Us’ûle ve Ecvibeyi Muhtevî Mûmâ-ileyhiñ Takrîrleridir” başlığıyla son bulmaktadır²¹⁵.

1.2.1.3.2.3.2. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 105

Altıncı ve yedinci cüzleri ihtiva eden bu eser toplam 356 varaktır. Her varakta 23 satır mevcuttur. Gayet güzel ve okunaklı bir nesih hatla yazılmış olan bu eserin başında 12 varak fihrist mevcuttur. Ancak bu fihristlerin iki varağı boştur²¹⁶. Eserin fihristten önceki ilk sayfasında, Sultan Abdulhamid Han zamanında vekâyi‘nüvis olan Enverî merhumun, Sultan Abdulhamid döneminde başlayan Osmanlı-Rus ve Avusturya seferinden vefatına kadar toplanan ve ikinci cilt olarak Sultan III. Selim’in cülusundan başlayarak ordunun Asitâne’ye geldiği iki yüz altı (1206) tarihi başlarında tamamladığı *Târîh-i Enverî* olduğu kayıtlıdır²¹⁷. Eserde uçuk pembe renkte kâğıt kullanılmıştır. Tac kısımları müzehhepli, cetveller yaldızlı olup önemli kelimeler, ayet, hadis gibi ifadelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bordo renk meşinle kaplı cildin üzeri şemseli, iç kısımları ebru desenli kâğıt ile kaplanmıştır. Bayram tarafından V rumuzu ile karşılaştırma nüshası olarak kullanılmıştır²¹⁸.

1.2.1.3.2.3.3. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 201

Avusturya Milli Kütüphanesi’nde H.O. 201 numara ile kayıtlı olan eser birinci ve ikinci cüzleri ihtiva etmektedir²¹⁹. Cildi vişne meşinden yapılmış olup yaldızlı ve motiflidir. Kapağın iç sayfasında ve üstte kütüphaneye ait katalog bilgileri bulunmaktadır. Fihristten önceki sayfanın sol üst köşesinde ise eserin adı “*Târîh-i Enverî*” şeklinde kaydedilmiştir²²⁰. Buradan itibaren birden başlamak suretiyle Latin

²¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 139^a-149^a; 149^b-161^b.

²¹⁶ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 105, vr. 1^b-10^b; 11^a-12^b. Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 82.

²¹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 105, vr. 1^a.

²¹⁸ Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 82-83.

²¹⁹ H.O. 201 ve H.O. 202 numaralı eserler Türkiye Yazmalar Portalı’nda (www.yazmalar.gov.tr) ve katalog eserlerinde birlikte gösterilmelerine rağmen Türk Tarih Kurumu tarafından Avusturya Milli Kütüphanesi’nden tedarik edildiğinde müstakil ciltler şeklinde gönderilmişlerdir. Her iki eserin hem mikrofilm dosyaları hem de bu mikrofilmlerin Acrobat Reader (Pdf.) dosyaları da ayrıdır. Muhtemelen daha önce birlikte tasnif edilen bu eserler daha sonra ayrı tutulmuştur. Burada da her iki eser ayrı ayrı olarak ele alınmıştır.

²²⁰ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 201, vr. 1^a

rakamları ile varaklar numaralandırılmıştır²²¹. Fihrist 15 varaktan ibarettir. Bundan sonra üç varaklık boş fihrist kutucukları vardır²²². Eserin sadece serlevhaları müzehhep ve sonraki varaklar birlikte çerçevesi yıldızlıdır²²³. Bundan sonraki tüm çerçeveler kırmızı mürekkeple çift şeritli olarak çizilmiştir. 454 varak olan bu eserin her sayfasında 23 satır bulunmaktadır. Koyu kâğıt üzerine nesih hat ile yazılmıştır²²⁴. Sayfaların bazılarında ise mürekkep lekeleri mevcuttur²²⁵. Bazı kelime ve cümleler (muhtemelen unutulduğu için) sonradan çerçevenin dışına yazılarak metne eklenmiştir²²⁶. Bu nüsha birinci ve ikinci cüzleri ihtiva etmektedir. Birinci cüz Zilkade 1182’de (Mart/Nisan 1769) Osmanlı ordusunun hareketi ile başlar, olayların kronolojik anlatımı ve Sultan III. Mustafa’nın vefatı ile son bulur²²⁷. Bu bölüm eserde 17^b-404^a varakları arasındadır. Eserin 404^b ve 406^a varakları boş olup bu sayfadan sonra 405^a-405^b varakları atlanıp doğrudan 406^a varağına geçmektedir. İkinci cüz ise Sultan I. Abdülhamid’in tahta geçişi ile başlamakta ve ordunun İstanbul’a gelişi ile bitmektedir²²⁸. Müellif vurgulamak istediği kelime ve ifadeleri kimi zaman altlarını çizerek²²⁹ kimi zaman da kırmızı mürekkeple yazmıştır²³⁰. Genellikle başlıklar, ayet, hadis gibi ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır²³¹. Ancak bazı başlıkların siyah mürekkeple yazıldığı fark edilmiştir²³².

Eserin fihristinde ve metnindeki başlıklar mukayese edildiğinde başlıkların birbirleriyle uyumadığı görülmektedir. Örneğin “*İ’tâ-yı Rütbe-i Vezâre be-Şapûrân-ı Deryâ İbrâhîm Paşa*” ve “*‘Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A’zamî el-Hâcc Ahmed Ağa ve Naşb-ı Muştâfâ Beğ*”, “*Vefât-ı Zeyneb Sultân*” başlıkları fihristte yer almalarına rağmen metinde mevcut değildir²³³. Bazı başlıklar ise metinde muhtemelen siyah yazıldığı için tespit edilememiştir²³⁴.

²²¹ Eser, söylendiği şekilde numaralandırıldığı için bu çalışmada yazmadaki numaralar esas alınmıştır.

²²² Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 201, vr. 15^b-16^b.

²²³ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. 201, vr. 17^b-18^a; 406^b-407^a.

²²⁴ Bayram, *Enverî Târihi (Metin ve Tahlil)*, s. 82.

²²⁵ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 57^a, 186^b.

²²⁶ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 23^a.

²²⁷ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 19^a; 401^a-402^b.

²²⁸ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 406^b-451^b.

²²⁹ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 18^a, 46^b, 191^a, 231^a, 406^b vd.

²³⁰ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 170^a, 170^b, 174^a, 184^a, 217^a vd.

²³¹ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 191^a.

²³² Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 25^b, 207^b, 291^a, 327^a, 338^a, 413^a, 14^a, 414^a, 414^b.

²³³ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 1^b, 23^a, 3^a, 53^a.

²³⁴ Enverî, *Târih-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 8^b, 240^a-243^a.

İncelemeler sonucunda eserde mevcut olup fihristte bulunmayan bir hayli başlık tespit edilmiştir. Bu başlıklar aşağıdaki gibidir:

“Şûret-i Hatt-ı Şerîf”²³⁵, “İstihrâd”²³⁶, “Tedbîr”²³⁷, “İstihrâd”²³⁸, “Terceme”²³⁹, “Zîkr-i Maqtûlî-i Ser-‘asker-i Bükreş Mehmed Paşa”²⁴⁰, “Terceme-i Yesrî Efendi”²⁴¹, “İstihrâd”²⁴², “Zîkr-i Hâniyyet-i Maşşûd Girây ve Âmeden O be-Ordu-yı Hümâyûn ve Refteneş be-Cânib-i Ruscuğ”²⁴³, “Terceme”²⁴⁴, “Şûret-i Ruşşat-nâme”²⁴⁵, “Şûret-i Ruşşat-nâme-i Murahhas-ı Rusya ki ez-cânib-i Feldmareşâl-i Nüvîşte-şüde”²⁴⁶, “Hurûc-ı Tûğ-ı Âşâfî be-Pâye-i Nerd-bân”²⁴⁷, “Mürûr-ı Murahhas-ı Mükâleme-i Mütâreke es-Seyyid ‘Abdülkerîm Efendi be-Cânib-i Yergögü ve Husûl-i ‘Akd-i Mütâreke be-Ma‘rifet-i O”²⁴⁸, “İstihrâd”²⁴⁹, “Me‘mûr-şoden Seyyid Nu‘mân Paşa be-Muhâfazat-ı Varna”²⁵⁰.

“Hareket-i Hân-ı ‘Âli-şân be-Cânib-i Hotin” başlığı ise sadece bu nüshada bulunmaktadır²⁵¹. Ayrıca fihristte yer alan bazı başlıkların metindegilerle aynı olmadığı ve daha kısa ifadelerle verildiği de dikkat çekici bir diğer husustur²⁵². Metinde verilen bazı başlıkların ise sıralaması fihristte değişiktir. Örneğin metinde “Nefy-i Rûmeli Beğlerbeğisi Mehmed Paşa” önce, “Naşb-ı Ser-‘asker-i Boğdan” sonra yer alırken fihristte sıralama tam tersi şeklindedir²⁵³.

1.2.1.3.2.3.4. Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 202 (D)

Koyu sarı kâğıt kullanılan eser nesih hatta yazılmıştır. Her sayfasında 25 satır bulunan eserin cildi bordo renkli meşin kaplıdır. Kapağın iç sayfasında eserin adı “Târîh-i Enverî” şeklinde kayıtlıdır. Bundan sonra 18 varak fihrist bulunmaktadır.

²³⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 4^b, 84^a.

²³⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 4^b, 99^b.

²³⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 6^b, 169^a.

²³⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 6^b, 172^a.

²³⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 7^a, 196^b.

²⁴⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 7^a, 197^a.

²⁴¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 8^b, 237^a.

²⁴² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 9^b, 263^b.

²⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 9^b, 264^a.

²⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 9^b, 275^a.

²⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 10^a, 291^a.

²⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 10^a, 292^a.

²⁴⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 10^a, 292^b.

²⁴⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 10^a, 293^a.

²⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 10^a, 307^b.

²⁵⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 11^b, 344^a.

²⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 46^a.

²⁵² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 4^b, 106^b.

²⁵³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 201, vr. 3^b, 75^a-75^b.

Fihristte yer alan başlıklar içerisinde yıl belirtenler kırmızı mürekkeple yazılmıştır²⁵⁴. Bu eserin fihristinde dördüncü cüz yanlışlıkla dördüncü cilt olarak ifade edilmiştir²⁵⁵. Üçüncü ve dördüncü cüzleri ihtiva eden eserde, üçüncü cüz 19^b-180^b ve dördüncü cüz ise 181^b-327^b varakları arasında yer almaktadır. Eserin metin kısmı 306 varaktır²⁵⁶. Yaklaşık 5 varaklık boş sayfa mevcuttur²⁵⁷. Serlevhalar müzehheblidir. Serlevhalar ile birlikte sonraki sayfanın çerçeveleri de yaldızlıdır²⁵⁸. Diğer sayfalardaki çerçeveler kırmızı mürekkepli ve çift sıra çizgildir. Önemli görülen kelime, ayet, hadis gibi ifadelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiştir²⁵⁹. Bazı cümlelerin sonunda, şiirlerin mısra aralarında ve ifadelerin bitiminde kırmızı mürekkeple “o” işareti konmuştur. Bu işaret cümle sonunda ise yeni bir paragrafa geçildiğini gösterir şekilde kullanılmıştır²⁶⁰. Nesirlerde ise düz metin şeklinde verilirken mısraların fark edilmesi amaçlanmış olmalıdır²⁶¹. Enverî Tarihi’ne ait nüshalar içerisinde bu nüsha farklı ve hiçbir yerde rastlanmayan bir özelliği ile öne çıkmaktadır. Bu nüshada kimi satırlarda satırın sonuna bir alt satırdaki kelimenin bazen ilk iki, bazen üç ve bazen de dört harfi verilmiş ve yeni satırda bu kelime tam olarak yazılmıştır. Böyle bir kullanımdaki amaç ihtimaldir ki çerçeve içerisine yazılan satırların sonlarında fazla boşluk kalmasının engellenmesidir²⁶². İkinci cilde ait beş nüsha içerisinde imla hatalarının en fazla olduğu nüshadır. Bu eser, D rumuzu ile karşılaştırma nüshası olarak kullanılmıştır.

1.2.1.3.2.3.5. Orientalischen Akademia, Nr. 268

Üçüncü cüze ait bir parça olan bu eser 63 varaktır. 1190’da Mehmed Esad Efendi’nin şeyhülislamlığa tayini ile başlayıp Şehzade Ahmed’in doğumu ve “*Azî-i Serbostâniyân-i Hâssa*” başlığı ile son bulur. Nesih yazılı, cildi güzel ve padişahın vakıf mührü bulunmaktadır²⁶³.

²⁵⁴ Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 202, vr. 2^a, 3^b, 5^b, 7^a, 9^a, 10^b, 12^a, 14^a, 16^a.

²⁵⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 9^b.

²⁵⁶ Esere sonradan ve fihristten başlayarak metnin sonuna kadar tek bir numara verildiği için burada atıf yapılan varak numaraları da eserde mevcut numaralardır.

²⁵⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 18^b-19^a, 181^a, 328^a-328^b, 329^a-329^b, 330^a-330^b.

²⁵⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 19^b, 20^a; 181^b, 182^a.

²⁵⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 19^b, 20^a, 20^b, 44^a vd.

²⁶⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 54^a.

²⁶¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 70^a, 100^a.

²⁶² Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 202, vr. 78^b. Burada bir sonraki satırın ilk kelimesi olan “*Tâcdârânem*” kelimesinin “*تاجدار*” harfleri yazılmıştır. Hemen altında ise kelime tam olarak yazılmıştır. Bu duruma eserin birçok varığında tesadüf edilmektedir.

²⁶³ Çalışkan, (*Vekâyi ‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XL-XLI.

1.2.1.3.2.4. Diğerleri

1.2.1.3.2.4.1. British Library, Or. 6624

Enverî Tarihi'nin üçüncü cildi olduğu zannedilen bu nüshanın, yapılan çalışmalar sonucunda Ahmed Vâsîf Efendi'ye ait olduğu tespit edilmiştir²⁶⁴.

1.2.1.3.2.4.2. Uppsala Universitetsbibliotek, O Nov. 643 Fol.

Enverî'ye atfedilen bu eser, Yusuf b. Abdüllatif'in hazırladığı Sebhatü'l-ahbâr isimli Osmanlı sultanlarından bahseden bir eserdir. 370x250 mm. ebatında olan eser yıpranmıştır ve eksiktir. Varaklar arasındaki satır sayıları farklıdır. Eserin kapağı kartondur. Nesih hat kullanılan yazmada isimler ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır²⁶⁵. Eserde iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölüm II. Mahmud döneminde Osmanlı Devleti ile Fransa arasında yapılan antlaşma maddelerini ihtiva etmekte olup beş varaktan ibarettir. İkinci bölüm ise 1209 (1794/1795) yılı olaylarını içermektedir ve sekiz varaktan oluşmaktadır. Enverî'nin son vekâyi'nüvisliği dönemine ait olduğu ortaya çıkarılmıştır²⁶⁶.

1.2.3. Fezleke

Sadullah Enverî Efendi'nin bu eserinin bilinen iki nüshası Mısır'da Hidiv Kütüphanesi'nde 8808 ve 8974 numaralarda kayıtlı olduğu Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın Yazma Eserler Portalı'ndan (www.yazmalar.gov.tr) öğrenilmektedir. Buradaki içerikten 8808 kayıt nolu nüshanın konusu Osmanlı Tarihi'dir. Eser 295 varak ve nesih hatlı, her sayfada 29 satır bulunmaktadır²⁶⁷. Kütüphanenin 8974 numarada kayıtlı olan diğer yazma eserin 256+295 varak olduğu, nesih hatla yazıldığı ve muhtemelen her iki eseri de içerdiği anlaşılmaktadır. Ancak bu eserlerin Mısır'dan talep edildiğinde ilk önce eserlerin bulunduğu bilgisi verilmiş olup, daha sonra ise bu isimde ve numarada eserlerin olmadığı ifade edilmiştir. Temin

²⁶⁴ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLII; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 86.

²⁶⁵ http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?dswid=1211&searchType=EXTENDED&query=&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22ottoman+heritage%22%7D%5D%5D&aq=%5B%5D&af=%5B%22alpha3_facet%3Aota%22%5D&pid=alvin-record%3A55654&c=4#alvin-record%3A55654 (Erişim Tarihi: 05.01.2018)

²⁶⁶ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XLII; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, s. 86-88.

²⁶⁷ https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=109772 (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

edilemeyen bu eserlerin Enverî'ye ait olup olmadığı eser üzerinde yapılacak inceleme sonucunda tespit edilebilecektir.

1.2.4. Nizâm-ı Cedîd Lâyihası

Osmanlı Devleti'nin teşkilat ve kurumlarında XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bir bozulmanın başladığı bilinmektedir. XVII. yüzyıldan itibaren belirgin bir hal alan bu bozulmanın belirtileri karşısında devlet ileri gelenleri devletin kendi değer ve dinamikleri etrafında ve genel olarak Türk-İslâm geleneği çerçevesinde yapılan ıslahat çabaları ve çalışmaları ile karşı koymaya çalışmışlardır²⁶⁸. Bu dönemde yapılan ıslahatların yegâne gayesi bozulan devlet düzenini kuvvete dayanarak tekrar kurmaktır. Bu nedenle XVII. yüzyılda yapılan ıslahat çalışmaları disiplinli bir karakter taşımaktadır. Doğal olarak ıslahat hareketlerinin başarısı ıslahat yapanların gösterdikleri direnç derecesinde başarılı olabilmiş, ıslahatların geleceği ise onların kaderine bağlı kalmıştır²⁶⁹.

XVIII. yüzyıl ıslahat hareketlerinde, özellikle Rusya ve Avusturya karşısında yenilgilerle sonuçlanan bir dizi savaşın da etkisiyle devlet adamları sadece eski kurumları yenilemenin ve devlet sistemindeki aksaklıkları düzeltmenin yeterli olamayacağını farkına varmışlardır. Bundan sonra uygulanacak ıslahatlarda Avrupa'daki benzerlerinin örnek alındığı yeni kurumları oluşturmanın ve uygulamaları gerçekleştirilmenin gerektiğini kavramışlardır²⁷⁰. Osmanlı Devleti'nde ıslahat yapma düşüncesi ve faaliyetleri içerisinde Sultan III. Selim döneminin (7 Nisan 1789/25-29 Mayıs 1807) müstesna bir yeri vardır. III. Selim erken yaşlardan itibaren devlet işlerinin içinde bulunmuştur. Bu süreçte devletin içinde bulunduğu kötü durumu kavramasına ve zihninde köklü ıslahat yapılması düşüncesinin gelişmesine büyük etki yapmıştır²⁷¹.

III. Selim'in devlette köklü değişikliğe gidilmesinin gerektiği ve yeniden bir yapılanmanın zaruri olduğu düşüncesinin fiiliyata geçmesinde tahta çıktığında devam eden 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya harbinin etkisi de çok büyüktür. Tahta

²⁶⁸ Mehmet İpşirli, "Islahat", *DİA.*, İstanbul 1999, XIX, s. 170.

²⁶⁹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi-Nizam Cedid ve Tanzimat Devirleri- (1789-1856)*, V, TTK., Ankara 2011, s. 55.

²⁷⁰ Standfor J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri", (Çev.: M. Faruk Çakır), Hasan Celal Güzel (Ed), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 609-610.

²⁷¹ Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları-Nizam-ı Cedid-(1789-1807)*, TTK., Ankara 1988, s. 11-12; Kemal Beydilli, "Selim III", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 421, 423.

çıktığında savaşın kötü gidişatına engel olmaya çalışmış, bunda muvaffak olamayınca Avusturya ile harbin bir an önce sonlandırılarak, Rusya ile Kırım geri alınana ve zafer kazanılana kadar savaşı sürdürmek istemiştir. Ancak ordu ricalinin ortaklaşa imzaladıkları ve bir an önce barışın imzalanmasını talep eden dilekçeyi kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu durum karşısında ordu henüz dönüş yolundayken yapılması gerekenlerle ilgili layihalar hazırlanması emrini vermiştir²⁷². Padişahın emri üzerine, başta sadrazam olmak üzere 20'si Türk, 2'si de Osmanlı hizmetindeki Avrupalı Hristiyanlardan oluşan toplam 22 kişi layiha sunmuştur. Daha sonra çeşitli devlet kurum ve kuruluşlarındaki bozuklukları incelemek ve layihaları değerlendirerek gerekli düzenlemeleri yapmak, kanun ve nizamları hazırlamak üzere çeşitli komisyonlar kurulmuştur²⁷³.

Dönemin ileri gelenlerinden olarak ıslahat layihası sunanlardan biri de Sadullah Enverî Efendi'dir. Sadullah Enverî Efendi'nin iki kez orduda vekâyi'nüvis olarak görev alması askerî yapıyı yakından tanınmasına olanak sağlamıştır. Bu tecrübelerine dayanarak hazırladığı ve dört bölümden oluşan layihasında²⁷⁴, yeniçeri ağalarının durumu ve yevmiyeleri, askerlerin yevmiyeleri ve bunların düzenlenmesi, sipahi ve silahtar ocaklarının düzeni gibi konularda mevcut durum ve aksaklıkları anlatırken bunlara çözüm önerileri getirmektedir²⁷⁵.

1.2.5. Şairliği ve Şiirleri

1.2.5.1. Şairliği

Sadullah Enverî Efendi'nin, vekâyi'nüvisliğinin yanında şiir yazma yeteneğine sahip olduğu gerek eserinde yer verdiği şiirlerinden ve gerekse vefatından sonra kendisi

²⁷² Kemal Beydilli, "Islahat (XVIII. Yüzyıldan Tanzimat'a Kadar)", *DİA.*, İstanbul 1999, XIX, s. 174-175; Beydilli, "Selim III", s. 421-422; Kemal Beydilli, "Nizâm-ı Cedîd", *DİA.*, İstanbul 2007, s. XXXIII, 176.

²⁷³ Karal, *Osmanlı Tarihi-Nizam Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, s. 62; Ahmet Öğreten, *Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyihalar*, TTK., Ankara 2014, s. X. Öğreten'in eserinden kurulan komisyonların sadece Askerî Islahat Komisyonu'ndan ibaret olmadığı, diğer (malî, idari vs.) komisyonları da içerdiği ancak bugün mevcut olan layihaların Askerî Islahat Komisyonu tarafından hazırlananları ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Öğreten bu durumu, eserinde, "...*Bu kitapçık sadece verilen layihaların askerî nitelikli olanlarını veya kapsamlı layihaların askerî nitelik taşıyan kısımlarını içermektedir.*" cümlesiyle ifade etmektedir.

²⁷⁴ *III. Selim'e Sunulan Islahat Lâyihaları*, Haz. Ergin Çağman, Kitabevi Yay., İstanbul 2010, s. XII; Öğreten, *Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyihalar*, s. 79-80; Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahli)*, s. 51.

²⁷⁵ Öğreten, *Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyihalar*, s. 79-80, 189-190, 284.

hakkında yazılanlardan anlaşılmaktadır²⁷⁶. Ancak “Enverî” mahlasıyla birçok şair bulunduğundan bazen Sadullah Enverî Efendi ile Enverî mahlaslı diğer şairler birbirine karıştırılmaktadır. Sadullah Enverî Efendi’nin *Enverî Tarihi*’nde yer verdiği şiirlerinden başka bir şiir mecmuasında da şiirlerinin olduğu ve mecmuada müellife ait şiirlerin “*Enverî*” başlığı altında toplandığı ifade edilmiştir²⁷⁷.

1.2.5.2. Şiirleri

Şiir yazma konusunda mahir biri olduğu eserinden anlaşılan Sadullah Enverî Efendi’nin burada sadece Enverî Tarihi’nin ikinci cildindeki ve kendisine ait şiirlerine yer verilmiştir²⁷⁸.

1.2.5.2.1. Türkçe Şiirler

Enverî Tarihi’nde yer alan Türkçe şiirler, genellikle bahsi geçen konu ile ilgili açıklayıcı ve pekiştirici olduğu gibi tarih düşme yöntemi ile kaleme aldığı mısraları da mevcuttur. Tarih düşme yöntemi ile yazdığı ve uzun mahiyetteki şiirleri, Sultan I. Abdülhamid’in tahta çıkışı, validesi Rabia Şermî Hatun için inşa ettiği cami ve Şehzade Mehmed’in okumaya başlaması, kalyonların denize indirilmesi vs. ile ilgilidir. Sadullah Enverî Efendi’nin eserinde yer verdiği şiirlerden kendisine ait olanları varak sırasına göre sunulmuştur:

[*Mef‘ûlü/Mefâ‘ilü/Mafâ‘ilü/Fe‘ülün*]

Li-münşi’ihi

Ey kilik-i hüner-perver-i ma‘nâ-efzây

Gel vaşf-ı şehen-şâha ve ol-nuṭk-ı ârâ

Żabṭ ile vukû‘ât-ı zemânın k’olasın

Meddâh-ı sultânla engüşt-nümâ²⁷⁹

²⁷⁶ Vekâyi‘nüvis Halil Nuri Bey, Sadullah Enverî Efendi’nin şair yönü hakkında şunları ifade etmektedir: “...*Sinni sittîne karîb, edîb ve erîb, ulûm-ı Arabîye vü Fârisîye’de ehliyeti zâhir ve te’lif-i kelâma kâdir, hüsn-i sülûk ile ma‘rûf ve salâh-ı hâl ile mevsûf bir zât-ı ma‘ârif-simâtidi.*” Bk. Vak‘anüvis Halil Nuri Bey, *Nürî Tarihi*, s. 149.

²⁷⁷ Çalışkan, (*Vekâyi‘nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi*, s. XXXIV.

²⁷⁸ Enverî Tarihi’ndeki kendisine ait olmayan şiir ve mısralarla ilgili Bk. Enverî, *Enverî Târîhi*, No. 67, vr. 59^b, 62^b, 75^a, 111^b, 143^b, 158^a, 177^a, 194^a, 194^b, 197^a.

²⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 1^a.

[Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilün]

Nazm

Minnet Allah’a edüp lutf-ı ‘amîminden yine
 Bir şeh-i ‘adl-âveriñ zıllın enâm üzre medîd
 Hamdüli’llah feyz-i iqbâliyle ol-ferruḥ-demiñ
 Şafha-yı hâtırda oldu bir nice ma‘nâ bedîd
 Nice şeh kim intizâr-ı maḳdem-i pâki anıñ
 Hayli demdir etmiş idi çeşm-i devrânı sefid
 Nice şeh kim şimdi eyler ârzû gerdûn-pîr
 İktihâl-i hâk-pâsıyla ede çeşmin cedîd
 Nice şeh kim olduḡu dem pertev-endâz-ı celâl
 Teng geldi şît-i iqbâline nüh kaşr-ı müşeyyed
 Habbezâ şâh-ı mübârek-ṭâli‘ u mes‘ûd-baḫt
 K’oldı dîvân-ı mülûke zâtı bir beytü’l-kaşîd
 Habbezâ dâdâr-ı sultân-ı bülend-ıqbâl kim
 Maḫhar-ı te’yîd-i dîn etdi anı Rabb-i Mecîd
 Şâh-ı pür-ıqbâl kim cîl-i selâtin-i diğér
 Ârzû eyler derinde olmağâ kemter-‘abîd
 Şâh-ı şâhân-ı celîlü’l-ḳadr-i vâlâ-ṭaḳ kim
 Lâl olur gelse şumâr-ı vaşfına kilik-i Lebîd
 Dâd-güster şefḳat-âver kim mübârek maḳdemi
 Lutf-i ḫaḳḳdan oldu Ye’cüc-ı gamma sedd-i sedîd
 Oldur ol kim ol-ḫaḳḳ dest-i ‘atâsı dürr-feşân
 Hacletinden yemm-i nefis çekmez olur kân nâ-bedîd
 Ebr-i feyzinden kühen-ṭab‘-ı riyâz-ı ‘âleme

Bir nümüvv-i tâze geldi eyleyüp lebs-i cedîd
 Lem‘a-endâz oldu burc-ı salţanatdan şad şükür
 Âftâb-ı tal‘atı rûy-i cihâna hem-çû-şîd
 Şad hezârân-ı yümn ü iķbâl ile pertev-pâş olup
 Mesned-i şâhîye iclâl ile olduķda ka‘id
 Çehre-yi fersâ-yı niyâz oldu ‘umûmen müslîmin
 Kim ede haķķ devletin te’yîd ü iķbâlin mezîd
 Enverî ben de du‘â etdim ki Hıllaķ-ı cihân
 Gecesiñ ede şeb-i Kâdr ü nehârın rûz-ı ‘îd
 Eyledim hem mışra‘-ı tarîhini böyle edâ
 Geldi zînet kevne oldu pâd-şâh sultân Hamîd²⁸⁰

[Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâ‘ilâtün/Fâilün]

Söyledim bir mışra‘ ile Enverî Târîhi’ni
 Rusya ile şulh olup devlet cihân buldu sükûn²⁸¹

[Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün]

Fedâ-yı tîg olur haddin tecâvüz eyleyen mi olur
 Cefâ-yı tîgîñ âzâdedir müjgân-ı ebrûñ²⁸²

Ėıbţam odur ki herkes bî-irtiyâb

Kendi tarîķinde ola behre-yâb²⁸³

²⁸⁰ Enverî, *Târîķ-i Enverî*, No. 67, vr. 2^a.

²⁸¹ Enverî, *Târîķ-i Enverî*, No. 67, vr. 23^a.

²⁸² Enverî, *Târîķ-i Enverî*, No. 67, vr. 36^a.

²⁸³ Enverî, *Târîķ-i Enverî*, No. 67, vr. 36^b.

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Zâlimi şanma ki ber-hûrdâr olur

Ya kesilür başı ya ber-dâr olur²⁸⁴

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Gülşen-i ikbâli ser-sebz ola tâ kim rüzgâr

Gül gibi bağı cihânı hurrem ü handân eder²⁸⁵

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Câmi'-i envâ'-ı hayr ü mazhar-ı lütf ola

Şehr-yâr-ı cemm-i çeşm-i hâkân-gerdûn-ı bârgâh

Muktedâ-yı ehl-i sünnet ya'ni Hân-ı 'Abdülhamîd

Kâşân-ı devleteyn kıldı Hüdâ-yı halk-penâh-ı

Himmetin hayrâta vaqf etmiş cihânda gördü mü

Şehr-yârân içre kimesne böyle hayriyye-i pâd-şâh

Fikr-i dâ'im-me'âli i'mâr-ı dîn olduğuna

Nev-be-nev âsâr berr ü bahri olmağdan güvâh

İşte ez-cümle harâb-âbâd iken Beğlerbeği

Qıldı bir câmi' binâsıyla cihâna kıble-gâh

Ma'bed-i zîbende tarh ü câmi'-i rengîn-esâs

Cây-gâh-ı i'tikâf-ı ehl-i dîn bî-iştibâh

Kubbe-i vâlâsı hem-rengiñ binâ-yı âsmân

Eylemez üstündeki zerrîn 'alem-i mâh-ı nigâh

Pehlevî táfende-i ol-dill-keş-i minârî etmede

²⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 43^b.

²⁸⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 57^b.

Tâlibân-ı haqq-ı dâ'im semt-i Haqqa rû-berrâh
 Kârî hayr ola hemîşe Hazret-i Şahen-şeh'in
 Dergeh-i haqqı budur 'arz olunan her şub-gâh
 Söyledi züvvâr târihin işitdim Enverî
 Oldu Haqq'a câmi'-i 'Abdülhamîd Hân secde-gâh

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Li-münşîhi

Bir kişiniñ hayr ola endîşesi
 Hızır olur hem-reh ü hemîşesi²⁸⁶

[Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün/Fe 'ülün]

Beyt

Siyâsetle cihân buldu nizâmı
 Bunuñla pây-dâr olur kıyâmı²⁸⁷

[Fâ 'ilâtün/Mefâ 'ilün/Fâ 'ilün/Fe 'ilün]

Hâk şahrâ-yı zîn eden şeceri
 Şâh-ı vâlâ şanur gören ammâ
 Tûğlardır ki kaldı menziline
 Çekilüp gitdi leşker-i vüzerâ²⁸⁸

²⁸⁶ Enverî, *Târih-i Enverî*, No. 67, vr. 122^a.

²⁸⁷ Enverî, *Târih-i Enverî*, No. 67, vr. 127^b.

²⁸⁸ Enverî, *Târih-i Enverî*, No. 67, vr. 131^a.

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Hazret-i 'Abdülhamîd Hân-ı kerem-perver ki hiç

Gelmemişdir 'âleme ol-şâh-ı 'âlî-şân gibi

Ğays-ı midrâr-ı a'tâ kim rîzeş-i ihsânın

Nef'î şâmildir ser-â-pâ 'âleme bârân gibi

Ol-veliyü'n-ni'met-i 'âlem ki dâr-ı cûdîniñ

Varınca figür-ı şûy-i maḡbah-ı hâḡân gibi

Aña üç şehzâde ihsân eyledi Bârî Hüdâ

Her biri maḡbûldür mecmû'ı 'irfân gibi

Bir müselleş-i kıt'a olmasdır şâhzâde-gân

Her biri faşş-ı nigîn-i devlete şân gibi

Pâ-müselliş ve vefk-i devletdir ki ḡonmuş nâmına

Pâd-şâh-ı 'âlemiñ pîrâye-i 'unvân gibi

Pâd-şâh âlâyını ta'ḡîb edüp şehzâdeler

Tâli' olur mâhedir bî-encüm-i tâbân gibi

Ekber-i şehzâde-gân-ı Sultân Mehmed kim Hüdâ

Eylemiş mümtâz anı dîbâce-i dîvân gibi

ḡamdul'illah vâḡti geldi etmeḡe kesb-i 'ulûm

Oldu isti'dâd zâhir neyyir-i raḡşân gibi

Bir nihâl-i tâzedir geldi yetişdi saḡ esen

Gülsitân-ı şalḡanatda serv-i ḡoş-i'zân gibi

Besmeyle başladı 'ilmi ta'lîm (ta'allüm) etmeḡe

Bir mübârek günde kim 'abd ve sürûr-âftâb gibi

Bed' edüp derse Elif-Bâ'dan o ma'şûm-gîrîn

Âb ü du'âsın aldı nâm-âver olan şâhân gibi

Yaķışır kebg-i ‘ulûmı etse şehzâde-şekl
 Okuyageldi bu dem şahin-i pür-cinân gibi
 [138^a] Meymenet ‘add olunur ta‘lîmine bed’ eyleye
 Böyle bir zât-ı mükerrrem müfti-i devrân gibi
 Şadr-ı A‘zam da hülûş-ı bâlile ta‘zîm edüp
 Hızmetiyle fahr eder lâlâ-zer-i kaftân gibi
 Başla tevfiķan du‘âya etme itnân-ı sühân (itnâb-ı sühân)
 Eğerçi (Gerçi) vüse‘adır zemîn-i fâkihe ihsân gibi
 Eyle üç şehzâde-gâna şıdkile hayr du‘â
 Müstecâb üçler du‘âsı himmet-i merdân gibi
 Okuyup ‘âlim ola ‘ilmiyle hem ‘âmil ola
 Hatm-i Qur‘ânı ede dâ‘im murğ-i hoş-elhân gibi
 Hakk ede sûr-i hitânında müyesser ‘an-ķarîb
 ‘Âlemi dil-şâd ede yekser-i gül-i handân gibi
 Pâd-şâh-ı ‘âlemiñ şehzâde-gânile Hüdâ
 ‘Ömrün eفزün eylesün hıdır-ı beķâ-‘unvân gibi
 Kaldırıp süpâresin bed’anında târihiñ didim
 Başladı Sultân Mehmed ‘ilme hakk Qur‘ân gibi²⁸⁹

[Mefâ‘ilün/Fe‘ilâtün/Mefâ‘ilün/Fe‘ilün]

Nazm

Cenâb-ı Hazret-i ‘Abdülhamîd Hân ki Hüdâ
 ‘İbâdı üstüne kıldı anı halîfe-i Hakk
 O Dâvud-i berr ü baħrin kim cihân içre

²⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 137^b-138^a.

Hükûmet eyleyen oldur müselleme-i muṭlak
 Mükemmel oldu yine emri ile bir kalyon
 Ki verdi hey'âtı tersâneye 'aceb revnak
 Bu ma'delet ü bu kerâmeti ki var Şehen-şehde
 Hüdâ verirse eğer böyle biñ sefine Hakk
 Akınca şu gibi bahra dedim aña târîh
 Şeh-i enâma hümâyûn ola 'inâyet-i hakk

[Mef'ûlü/Fâ'ilâtü/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

Şi'r

Her dil-i çerâg-ı 'aşk ile pür-nûr olur mu hîç
 Her tûde-i siyeh cebel-i Tûr olur mu hîç
 Âsaf-ı şerâb 'aşk ü muhabbetle mest olan
 Tâ haşre dek yaşarsa da maḥmûr olur mu hîç

[Mefâ'ilün/Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün]

Düşüp hayâl-i leb-i yâre mest olup kalmış
 Şarâb-ḥânede dill mi pür-mest olup kalmış
 Uruldu ayağa kâlâ-yı ma'rifet-i şad hayf
 Ve kân-ı dehrde miqdârı pest olup kalmış

[Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün]

Meyl edüp meclis-i agyâre o şûh-ı 'ayyâş
 Huşk-ı ter kufl ile aldanmış işitdim mişyâş
 Halka-i zikrde yaqdı onu zâhid-i huşk

Çuru yanınca yanar bile yanınca nice yaş

[Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün]

O menzil kim varılmağ mümteni'dir nice biñ yılda

Vuşûlü sehldir bir hatvede dil-i şâh-râhından

[Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün/Mefâ 'ilün]

Şahâ'if-i ketb ve günü (kevn) yoklayup gördüm

Meğer zamânede fazl ü hüner hacâlet imiş

Cünûnı Çays'dan şeydâlığı Ferhâd'dan gördüm

Edüp tahşîl-i fenn 'aşkı ben üstâdda gördüm

Görüp işitdiğim 'âlemde âşaf-ı aşnâlardan

Ne bir bî-gâneden gûş eyledim ne yârdan gördüm²⁹⁰

[Mefâ 'ilün/Fe 'ilâtün/Mefâ 'ilün/Fe 'ilün]

Beyt

Cemâlî-i rehberim oldu çarînim Hızır-tevfik

Sezâ-ı dîniyye baña şâhib-kırân Elhamdüllillah²⁹¹

[Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilâtün/Fâ 'ilün]

Muharrir-i Haķır

Geldi bu vâşif-ı du'â-gûna dîde (dedi)-târîhi

Kâmran ola kemâl-i 'ömr ile Sultân Murâd²⁹²

²⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 143^b.

²⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 177^a.

²⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 197^a.

1.2.5.2. Arapça Şiirler

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde Arapça şiirler, bahsedilen konuyla ilgili öğütleyici, açıklayıcı uzun ve kısa beyitlerden oluşmaktadır.

293 نجوم سما كلما غاب كوكب

294 بدا كوكب تاوى اليه كواكبه

Beyt

295 لو افوج حكومت بقلبكاه رسيد

296 هما اوج سعادت باسيان امد

Şi'r

297 اذالم يكن عون من الله للفتى

298 فاؤل مايجنى عليه اجتهاده

299 ان الشرف محمد فاق الورى

300 يفتيك من در رهلم سبيلا

Şi'r

301 فان اليسر بانى بعد عسر

302 وما من شدة الاتهون

293 Gökyüzünde bütün yıldızlar kaybolduğunda.

294 Başka yıldızlar onların yerine doğar.

295 Hükümetinin sancağının bayrağı kalplere ulaşsın.

296 Mutluluğun zirvesi (devlet kuşu) sana layık olsun.

297 Bir gence Allah tarafından yardım görünmüyorsa

298 Onun bana verdiği ilk cevap onun görüşüdür.

299 Şerif Muhammed'in varlığı her şeyin üzerindedir.

300 Bu yüzden incilerden sana fetva veriyor. Bunun sonrasını sen düşün

301 Zorluklardan sonra kolaylık vardır.

لا يصلح النفس ان كانت مصرفته³⁰³

الاتنقل من حال الي حال³⁰⁴

Şi'r

اي يومين من الموت افر³⁰⁵

يوم ماقدر ام يوم قدر³⁰⁶

Şi'r

حلت بميلاد سلطان بشائره³⁰⁷

بالعز ولنصر نيشا عادل الدهر³⁰⁸

Şi'r

ان عبدالرزاق اشرف فهما³⁰⁹

بدر تم قداريا لعلم اوحد³¹⁰

سياست كرنبودي در اميران³¹¹

شدي دنيا و دين في الحال ويران³¹²

³⁰² Zorluk zamanında sevsene.

³⁰³ Aşırılıktan nefis iflah olmaz.

³⁰⁴ Ancak bir durumdan başka bir duruma geçer.

³⁰⁵ Hangi gün ölümden kaçabilirim?

³⁰⁶ Takdir edilen gün mü? Yoksa güçlü olduğum gün mü?

³⁰⁷ İzzet ve zafer ile yaşa

³⁰⁸ Müjdelenen sultan doğdu.

³⁰⁹ Abdürrezzak anlayış bakımından en şerefli olandır.

³¹⁰ İlim ile yegane aydınlık saçan bir aydır.

³¹¹ Sultanların siyaseti olmasaydı

³¹² Din ve dünya işleri viran olurdu.

تفرد الله بالتدبير ما اشتركت³¹³

فيه نجوم ولا شمس ولا قمر³¹⁴

فكلّ الي الله ما اعياك مطلبه³¹⁵

فسون ياني بمالا نامل القدر³¹⁶

والخير والشرمنه جاريان علي³¹⁷

ماشألاحيلة تغني ولا حذر³¹⁸

Beyt

ما بين غمضة عين وانتبا هتها³¹⁹

يحول الله من حال الي حال³²⁰

Beyt

غير جنى وانا المعاتب فيكم³²¹

فكانني سبابته المنتدم³²²

Şi'r

ومن يربط الكلب العقور ببايه³²³

فعقر جميع الناس من رابط الكلب³²⁴

³¹³ Allah, takdir ve tedbiriyle emsalsizdir, olamaz.

³¹⁴ O'na bu işinde yıldızlar, güneş ve hilal şerik.

³¹⁵ Kader, aklına gelmeyi seni önüne getirecek.

³¹⁶ Tevekkül et Rabbine, ki O'ndan istemek yormaz.

³¹⁷ Hayır da şerr de O'ndandır, olur O'nun iradesiyle.

³¹⁸ Ne çareler ne tedbirler O'ndan müstağni kılınmaz.

³¹⁹ Göz açıp kapayınca kadar

³²⁰ Allah bir şekilden başka bir şekle koyar.

³²¹ Benden başka herkes delirdi. Ben de arkanızdan geliyorum.

³²² Pişmanlık duyanın şahadet parmağıyım.

³²³ Kim yırtıcı bir köpeği kapısına bağlarsa

³²⁴ Köpek ısırması sahibine aittir.

Beyt

واذا كانت النفوس كباراً³²⁵

نعت في مرادها الاجسام³²⁶

1.2.5.3. Farsça Şiirler

Enverî Tarihi'nde yer verilen Farsça şiirler de Arapça olanlar ile aynı mahiyettedirler.

کیان رفته اندو کیان امد³²⁷

بجای هما ماکیان امد³²⁸

دنیا کی جاوید آدمیست³²⁹

ایده جای است بناید قرار کرد³³⁰

چند استخوانکه هاوز دوران روزگار³³¹

خروش جنان بکوفت که خاکش غبار کرد³³²

ظالم نماند قاعده رشت اوبماند³³³

عادل برفت و نام نکوباد کار کرد³³⁴

Beyt

دور نشاط ذود بانجام میر سد³³⁵

یکهفته شادکامی کلز اریش نیست³³⁶

³²⁵ Nefis büyük olduğunda

³²⁶ Cisim onun ihtiyaçlarını karşılamaktan yorulur.

³²⁷ Kimler geldi kimler geçti.

³²⁸ Bizlerin yerine kimler geçti.

³²⁹ Hz. Peygamber'in "Ahiret Köprüsü" olarak vafettiği dünya

³³⁰ Biraz oturup göçme yeridir aslında.

³³¹ Âdemoğlunun esas karargâhı ebedi âlemdir

³³² Burası ise konup göçme yeridir, durmamak gerektir

³³³ Zalim olanlar gidip geriye kötü iz bırakır

³³⁴ Adil olanlar ise yadigar olarak güzel isim bırakır.

³³⁵ Mutluluk devri çoktan bitti.

³³⁶ Mutluluk bahçesinde bir gül yoktur.

فراید شور ارحوش مریدان شیخ جاهل را³³⁷

کند دیوانه راجمعیات اطفال رسواتر³³⁸

Beyt

خصم حقیر دید چونری فوی شد³³⁹

افتداکریه پنبه بلا میثور شرار³⁴⁰

Beyt

درین کنبد بنیکی برکش ازاد³⁴¹

که کبند هر چه کوی کویدن باز³⁴²

Beyt

پیر کرد یدی ز غفلت ساعت هُشیار شو³⁴³

صبح روشن شد اذین خواب کران بیدار شو³⁴⁴

Beyt

زابتدای دور ادم تا بعهد پادشاه³⁴⁵

ازبز رکان عفو بو دست از فرودستان کناه³⁴⁶

بکامم نیابد زحصم ارجواب³⁴⁷

³³⁷ Cahil şeyhi mürit uçurur.

³³⁸ Bir topluluğu deli bir çocuk rezil eder. (Bu beyit, Ali Emiri nüshasında yanlış imlayla yazıldığı B nüshasındaki doğru metin burada verilmiştir. Metin içerisinde dipnot olarak da doğru metin mevcuttur.

³³⁹ Düşmanı hakir görme çünkü o kuvvetli olur.

³⁴⁰ Musibet pamuğa ulaşırsa kıvılcım olur.

³⁴¹ Bu gök kubbe altında iyilikte serbest ol

³⁴² Ki bu gök kubbede her ne yaparsan sana geri döner.

³⁴³ Saatleri gafletle eskittin uyan.

³⁴⁴ Sabah oldu bu ağır uykudan uyan.

³⁴⁵ Hz. Âdem'den padişah zamanına kadar

³⁴⁶ Büyüklerden yaptığım günahlar için af diliyorum.

³⁴⁷ Düşmandan bir cevap beklemiyoruz.

من کرز و میدان افراسیاب³⁴⁸

رنجه سدی خواجه کوشه کیر³⁴⁹

نیر جو بشکست شود کوشه کیر³⁵⁰

کشید قاند دولت ذروی دلجو

بسوی بار که حضرت جهانبانی³⁵¹

Beyt

اشاره رفت که در پیشگاه مجلس انش³⁵²

شکفته دل بنیشنی وسوق بنشانی³⁵³

Beyt

بهند سایه دیوار جویش خرم و شاد³⁵⁴

نشسته شاد جهانم غم جهانگیر ست³⁵⁵

دولتخدانکرده کی برکردر از کسی³⁵⁶

کرداب فتنه میشور آغوش تا خدا³⁵⁷

Beyt

جانم بغدای تو تحمل تاچند³⁵⁸

³⁴⁸ Ben gürzüm ve Efrasyab meydanı.

³⁴⁹ İncindi hoca git inzivaya çekil

³⁵⁰ Aydınlık gitti, git inzivaya çekil.

³⁵¹ Çekti şefkatli yüzünü devlet kurucusu Hazret-i cihân-bânî saray tarafına.

³⁵² Muhabbet meclisinin önünü işaret etti.

³⁵³ Gönül goncasını oturt ve işaretle yönlendir.

³⁵⁴ Mutlu ve neşeyle kendi duvarının gölgesinde oturmuş

³⁵⁵ Benim dünyamın padişahı üzüntüm dünya kadardır.

³⁵⁶ Allah devleti kimsenin elinden çekmedi.

³⁵⁷ Bir dinsizin elinde fitne girdabına girene kadar.

قربان سرت شوده تاکی³⁵⁹

Beyt

جنین گفت رستم خداوند رخس

بدشت اهو ناکرفته منجش³⁶⁰

Beyt

کعبه اهل شرف خاک سرکوی شماس³⁶¹

قبله اریاب دولت طاق ابروی شماس³⁶²

کرفتم یزلغ سربسته اشرا ازکف قاصد³⁶³

ذیس بر جبهه سودم کاغد اشرا چهره کردم³⁶⁴

Beyt

زهر نقش قد م درجستجو بر پادشاه خود

سراغی میکرتم خویش رادر واه میکردم³⁶⁵

یخ بسته جهان دیس تاثیر هوا³⁶⁶

شدموجه آب همچوموج خارا³⁶⁷

در صفحه بشکل نقطه کردیده الف³⁶⁸

³⁵⁸ Benim canım senin uzaklığına nereye kadar tahammül edecek

³⁵⁹ Kurban olduğum ne zamana kadar sabredeyim?

³⁶⁰ Böyle söyledi Rüstem, Allah'ım yüzünü tutmadığım ceylanın ovasını gösterme.

³⁶¹ En şerefli Kabe senin köyünün toprağıdır

³⁶² Devlet görevlilerinin kiblesi kemer biçimdeki kaştır.

³⁶³ Elçinin elinden özgürlük fermanımı aldım.

³⁶⁴ Sonra kâğıdıma baktım reis oldum.

³⁶⁵ Kendi padişahımı arama hususunda kendisini yolda bulduğum her ayak izinden bir işaret yakaladım.

³⁶⁶ Havanın ümitsizliği ile dünya buz tuttu.

³⁶⁷ Granit gibi oldu su dalgaları.

³⁶⁸ Elif sayfada nokta gibi oldu.

از بسکه شده غنچه تاب سرما³⁶⁹

Beyt

چون اثر قرب میسر شود³⁷⁰

غانله شوق فز و نتر شود³⁷¹

Beyt

ذاسمان و زمین مزده در فغان آمد³⁷²

که افتاب زمین تاج اسمان آمد³⁷³

Beyt

در تما شای توار باب نظر

بر سرهم همچو مژگان رخیتند³⁷⁴

Şi'r

شب تاریک و بیم موج و کردابی چنین حائل³⁷⁵

کجاد انددحال ما سکباران سحلها³⁷⁶

جنین است رسم سپنجی سرای³⁷⁷

یکی دابرد دیگر بجای.³⁷⁸

³⁶⁹ Soğuşun sıcakından gonca oldu ondan sonra.

³⁷⁰ Yakınlık müyesser olduğu için

³⁷¹ Felaket faz ve nötr oldu.

³⁷² Gökten ve yerden figana bir müjde geldi.

³⁷³ Ki yerin güneşi gökyüzüne taç oldu.

³⁷⁴ Bütün bilginler seni izlemeye kirpiklerini döktüler.

³⁷⁵ Gecenin karanlığına perde gibi

³⁷⁶ Sahilin yağmurları nerden biliyorlar halimizi. (Hafız-ı Şirazi'ye ait şiir.)

³⁷⁷ Böyledir sipenci sarayının şekli

³⁷⁸ Birini indirir ve diğerini onun yerine koyar.

Beyt

دار فلکه وقوف مشکل³⁷⁹

سن بر قاتنی صیارسن ای دل³⁸⁰

Beyt

باطل همیشه باطل بیهوده در ولی³⁸¹

مشکل بودرکی صورت حقندن ظهور ایدر³⁸²

Beyt

یدی رابدی سهل با شد جزا³⁸³

اگر مردی احسن ای من اساء³⁸⁴

Şi'r

مراسم مرتبه در پایه که استغنا³⁸⁵

نظر بهمت من کرده احتیاج منست³⁸⁶

³⁷⁹ Feleğin sırrına vâkıf olmak zordur.

³⁸⁰ Sen bir katını sayarsın ey dil!

³⁸¹ Veli boşuna söyler, batıl her zaman batıldır.

³⁸² Müşkül budur ki sureti Hakk'tan zuhur eder.

³⁸³ Kötülüğe karşı kötülük kolay bir ceza olur.

³⁸⁴ Eğer adamsan insanlara iyilik yap!

³⁸⁵ Senin ayağının tozu olmak bize rütbedir.

³⁸⁶ Bize himmetle nazar et. Biz muhtacız.

İKİNCİ BÖLÜM

SADULLAH ENVERÎ EFENDİ’NİN TARİHÇİLİĞİ, ÜSLUBU VE TESİRLERİ

2.1. TARİHÇİLİĞİ

2.1.1. Padişah Hakkındaki Düşünceleri

Sadullah Enverî Efendi, vekâyi’nüvis olarak görev yaptığı dönemde kaleme aldığı eserin ikinci cildinde Sultan I. Abdülhamid (1774-1798) için gerek metinde ve gerekse yazdığı şiirlerde vekâyi’nüvis tarihlerinin yazım tarzına ve süslü nesire uygun olarak birçok övücü söz ve ifadeye uzun bir şekilde yer vermiştir. Örneğin şehzade Mehmed’in viladeti bahsinde Sultan I. Abdülhamid için aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“Pâd-şâh-ı mülk ü millet ve revnağ-efzâ-yı dîhîm-i³⁸⁷ salţanat-ı sulţânî’l-mülûk ve’s-selâţîn-i zıllullah-i fi’l-‘arzîn kehfü’l-müşrikîn melâzû’l-hâfikîn ‘âmir-i bilâdullah-ı nâşır-ı ‘ibâdullah hâfız-ı cenâh-ı merhamet hâfız-ı süğür-ı mülk ü millet Hudâ-yı yegân-ı bülend-cenâb-ı hâkân-ı hümâyûn-ı elķâb hazretleriniñ...³⁸⁸”

Metin içerisinde ve şiirlerinde tespit edilebilen padişahı övücü, iyi yönlerini öne çıkaran söz ve ifadeler alfabetik olarak aşağıda verilmiştir.

Hâkân-ı ‘adâlet-nişân	Hâkân-ı firişte-mizâc
Hâkân-ı bülend-mekân	Hâkân-ı İskender-gulâm
Hâkân-ı cemm-cenâb	Hâkân-ı keyvân-menzelet
Hâkân-ı cemsîd-‘unvân	Hâkân-ı ma‘âlî-‘unvân
Hâkân-ı cihân	Hâkân-ı ma‘delet-kâr
Hâkân-ı encüm-haşem	Hâkân-ı ma‘delet-şiyem
Hâkân-ı felek-temkîn	Hâkân-ı şevket-me’âb

³⁸⁷ Bu kelime metinde sehven Dîhim (دیهیم) imlasiyla yazılmıştır. Burada imlası düzeltilerek verilmiştir.

³⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 55^b.

Hâkân-ı tâc-bahş	Halife-i zemîn ü zemân
Halife hâşş ü ‘âmm	Pâd-şâh bâ-‘adl ü dâd
Halife-i agâh	Pâd-şâh dârâ-der-bân
Halife-i asmân-miğdâr	Pâd-şâh ehl-perver
Halife-i baħr-himmet	Pâd-şâh heft-ıklîm
Halife-i bende-nevâz	Pâd-şâh hilâfet-intimâ
Halife-i bende-perver	Pâd-şâh mâh-‘at şeh-r-yâr-ı gerdûn-ı übbehet
Halife-i bülend-mümtedd	Pâd-şâh müslimîn zıllullah-i fi’l- ârzîn
Halife-i cemşîd-ıkbâl	Pâd-şâhân-ı ‘adâlet-‘unvân
Halife-i cihân-ârâ	Pâd-şâh-ı ‘adâlet-‘tev’em
Halife-i deverân	Pâd-şâh-ı ‘adâlet-ıktinâh
Halife-i enâm	Pâd-şâh-ı ‘adâlet-penâh
Halife-i eyyâm	Pâd-şâh-ı âfâk
Halife-i İskender-serîr	Pâd-şâh-ı agâh
Halife-i kâm-kârî	Pâd-şâh-ı ‘âlem
Halife-i kâtıbe-i ümem	Pâd-şâh-ı ‘âlem-i şehenşâh-ı ifham
Halife-i kerâmet-âsâr	Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh sultân- asmân-ı destgâh
Halife-i kûh-temkîn	Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh şeh-r-yâr-ı şehâmet-i dest-gâh
Halife-i mekârim-mu‘tâd	Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh
Halife-i muvahhidîn	Pâd-şâh-ı ‘âlem-yân
Halife-i pür-‘adl	Pâd-şâh-ı ‘âlî-câh
Halife-i rub‘-i meskûn	
Halife-i rûy-i zemîn	
Halife-i ümem	
Halife-i zemân	

Pâd-şâh-1 ‘Arab ü ‘Acem	Pâd-şâh-1 dârâ-gulâm
Pâd-şâh-1 âsmân-heybet	Pâd-şâh-1 dârâ-haşem ve şehen-şâh-1 İskender
Pâd-şâh-1 ‘âtuftet-merhûn	hadimü’s-sultân ibni’s- sultân es-sultân
Pâd-şâh-1 bâhirü’l-kerâmet	‘Abdülhamîd Hân
Pâd-şâh-1 baħr ü berr	Pâd-şâh-1 dârâ-câh
Pâd-şâh-1 baħtiyâr	Pâd-şâh-1 deryâ-‘atâ
Pâd-şâh-1 bende-nevâz hâkân- âftâb-1 imtiyâz	Pâd-şâh-1 deryâ-dihîş
Pâd-şâh-1 bende-perver	Pâd-şâh-1 dill-âgâh
Pâd-şâh-1 bülend-himem şehen- şâh-1 ‘âlem	Pâd-şâh-1 dîn-perver
Pâd-şâh-1 bülend-maħall	Pâd-şâh-1 ehl-perver
Pâd-şâh-1 bülend-menķabet	Pâd-şâh-1 enâm şehr-yâr-1 mun‘âm
Pâd-şâh-1 cemm-cenâb saltanat-1 ma‘delet-me’âb	Pâd-şâh-1 encüm-ħaşem
Pâd-şâh-1 cemşîd-tâc	Pâd-şâh-1 felek-derîçe
Pâd-şâh-1 cevher-baħş ü deryâ-pâş	Pâd-şâh-1 felek-menzilet
Pâd-şâh-1 cihân	Pâd-şâh-1 felek-serîr
Pâd-şâh-1 cihân-ârâ	Pâd-şâh-1 felek-tumturâķ
Pâd-şâh-1 cihân-güşâ	Pâd-şâh-1 gerdûn-menzilet
Pâd-şâh-1 cihân-penâh	Pâd-şâh-1 gerdûn-vaķâr
Pâd-şâh-1 çâker-nevâz	Pâd-şâh-1 hâfikîn
Pâd-şâh-1 çâr-erkân	Pâd-şâh-1 hâkân-gulâm
Pâd-şâh-1 dâd-güster	Pâd-şâh-1 huçeste-sîret
Pâd-şâh-1 dârâ-derbân	Pâd-şâh-1 hûrşîd-manzar
	Pâd-şâh-1 ‘inâyet-âsâr
	Pâd-şâh-1 İskender-gulâm

Pâd-şâh-1 dâd-kâr-1 cemşîd-iġtidâr	Sultân-1 hâġân-‘ulûm
Pâd-şâh-1 Muhammedet-sîret	Sultân-1 ġilâfet-i dest-gâġî
Sultân-1 asmân-iġtişâm	Sultân-1 ‘iffet-‘unvân
Sultân-1 asmân-‘unvân	Sultân-1 İskender-gulâm
Sultân-1 ‘âţufet-i mu‘tâd	Sultân-1 kerâmet-semîr
Sultân-1 bende-nevâz	Sultân-1 ma‘delet-iktinâh
Sultân-1 bülend-iġtidâr	Sultân-1 ma‘delet-‘unvân
Sultân-1 bülend-menġabet	Sultân-1 meġârim-dest-gâġ
Sultân-1 cemm-menâġib	Sultân-1 meġârim-me’nûs
Sultân-1 cemşîd-hemâl	Sultân-1 meġârim-nüvâl
Sultân-1 cemşîd-i dâsitâne	Sultân-1 meġârim-vifâġ
Sultân-1 cemşîd-iġtişâm	Sultân-1 ra‘iyyet-perver
Sultân-1 cihân-bân	Sultân-1 rub‘-i meskûn
Sultân-1 cihan-dârî	Sultân-1 şâġib-i taġt
Sultân-1 cihân-penâġ	Sultân-1 sekender-hemâl
Sultân-1 dârâ-gulâm	Sultân-1 selâţîn-i tâc-baġşî
Sultân-1 dâver-bân	Sultân-1 sitâre-ġaşem
Sultân-1 encüm-ġaşem	Sultân-1 übbehet-nüvâl
Sultân-1 felek-iġtidâr	Sultân-1 vâlâ-cenâb
Sultân-1 felek-merâtib	Sultân-1 vâlâ-maġâm
Sultân-1 felek-temkîn	Sultân-1 zemîn ü zemân
Sultân-1 ferġunde-ġişâl	Sultânü’l-berreyn ve hâġânü’l-
Sultân-1 firişte-ġişâl	baġreyn
Sultân-1 gerdûn-raġş	Şehr-yâr-1 ‘adâlet-şi‘âr
Sultân-1 hâġân-gulâm	Şehr-yâr-1 ‘adl-ârâ

Şehr-yâr-1 ‘adl-i menkâbet	Şehr-yâr-1 felek-cenâb
Şehr-yâr-1 âgâh	Şehr-yâr-1 felek-ihtîşâm
Şehr-yâr-1 ‘âlem	Şehr-yâr-1 ferhunde-âşâr
Şehr-yâr-1 âsmân-ihtîşâm	Şehr-yâr-1 ferhunde-âyîn
Şehr-yâr-1 âsmân-mikdâr	Şehr-yâr-1 ferhunde-dem
Şehr-yâr-1 baht-yâr	Şehr-yâr-1 ferîdûn-çâker
Şehr-yâr-1 bülen-ihtidâr	Şehr-yâr-1 ferîdûn-gulâm
Şehr-yâr-1 cemm-câh	Şehr-yâr-1 firişte-eṭvâr
Şehr-yâr-1 cemm-cenâb	Şehr-yâr-1 firişte-girdâr
Şehr-yâr-1 cemm-ihtidâra	Şehr-yâr-1 firişte-şiyem
Şehr-yâr-1 cemm-makâm	Şehr-yâr-1 gerdûn-gulâm
Şehr-yâr-1 cemm-‘unvân	Şehr-yâr-1 gerdûn-vaḳâr
Şehr-yâr-1 cemşîd iştihâd	Şehr-yâr-1 hâkân-gulâm
Şehr-yâr-1 cemşîd-hemâl	Şehr-yâr-1 hilâfet-penâh
Şehr-yâr-1 cemşîd-‘unvân	Şehr-yâr-1 kâdr-dân
Şehr-yâr-1 cihân-bân	Şehr-yâr-1 kerâmet-âşâr
Şehr-yâr-1 cihân-penâh	Şehr-yâr-1 kerem-fermâ
Şehr-yâr-1 cihân-pîrâ	Şehr-yâr-1 kerem-güster
Şehr-yâr-1 cemşîd-tâc	Şehr-yâr-1 ma‘delet-girdâr
Şehr-yâr-1 dârâ-gulâm	Şehr-yâr-1 mekârim-i dest-gâh
Şehr-yâr-1 deḳâyîḳ-âgâh	Şehr-yâr-1 mekârim-kâr
Şehr-yâr-1 deryâ-dill	Şehr-yâr-1 mekârim-mu‘tâd
Şehr-yâr-1 deryâ-nüvâl	Şehr-yâr-1 merâhim-i dest-gâh
Şehr-yâr-1 deverân	Şehr-yâr-1 mun‘âm
Şehr-yâr-1 enâm	Şehr-yâr-1 mülk-edâ

Şehr-yâr-ı pür-mebrûr
 Şehr-yâr-ı rub‘-i meskûn
 Şehr-yâr-ı sekender-derbân
 Şehr-yâr-ı sekender-serîr
 Şehr-yâr-ı sekender-vaķâr
 Şehr-yâr-ı sipihr-ķaşmet
 Şehr-yâr-ı şeri‘at-güster
 Şehr-yâr-ı şevket-penâh
 Şehr-yâr-i asmân-temkîn
 Şehr-yâr-i câh-ı şeref-iktinâhî
 Şehr-yâr-i dîn-penâh
 Şehr-yâr-i firişte-sîm
 Şehr-yâr-i kayşer-gulâm
 Şehr-yâr-i ma‘delet-güster
 Şehr-yâr-i ma‘âlî-mevfûr
 Şehr-yâr-i mekârim-zuhûr
 Şehr-yâr-i sekender-cenâb

2.1.2. Devlet Erkâmı İle İlgili Düşünceleri

Sadullah Enverî Efendi, devlet görevlileri hakkında genellikle onları övücü ve iyi yönlerini öne çıkaran ifadeler kullanmıştır. Örneğin 8 Cemaziyevvel 1189 (7 Temmuz 1775) tarihinde azledilen İzzet Mehmed Paşa’yı “...şâhib-i vaķâr bir vezîr-i huçeste-âsâr...” olarak tarif eder³⁸⁹. Ancak devlet görevlilerinin herhangi bir olumsuz durum ya da davranışından dolayı şiddetle onları tenkit etmekten geri kalmaz. Örneğin Dergâh-ı Âlî kapıcıbaşı ve Bayındır voyvodası İvaz Mehmed Ağa uygunsuz davranışları ve sınırsız harcamaları nedeniyle borçlanmış ve borçlarını ödemek amacıyla ahaliye zulm etmeye başlamıştı. Bu davranışları kendisi hakkında olumsuz düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Sadullah Enverî, İvaz Mehmed Paşa’yı “zâlim ü

³⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 42^b.

ğaddâr”, “*şâkî-i tebeh-kâr*”, “*kerîhü’l-liķā*” ve “*ķabîhü’l-manzar*” sözleriyle zulmeden, mahveden bir eşkıya ve çirkin görünüşlü olarak tarif eder³⁹⁰.

2.1.3. Düşmana Bakış Açısı

Sultan I. Abdülhamid tahta çıktığında 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının sonuna gelinmişti. İmzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması bu savaşa son vermiş ancak yeni anlaşmazlıkların yaşanmasına da zemin hazırlamıştır. Rusların antlaşma maddelerine dayanarak Karadeniz’de Osmanlı aleyhine ticari faaliyette bulunmaları, ileride uygulayacakları yayılmacı politikaya zemin hazırlamak amacıyla İstanbul dışında konsolosluk açma talepleri ve Kırım’ın bağımsızlığı gibi konular Osmanlı-Rus ilişkilerinin giderek gerginleşmesine sebep olmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı Sadullah Enverî Efendi de Osmanlı Devleti’nin hasmı olan Rusya’ya karşı eserinde olumsuz bir tavır takınmaktadır.

Enverî Efendi, eserinde Rusları “*a’dâ-yı hüsran-me’âl*”³⁹¹, “*levş-i vücûd-ı a’dâ*”³⁹², “*a’dâ-yı dîn*”³⁹³, “*a’dâ-yı bed-hâh*”³⁹⁴, “*a’dâyı bed-fi’âl*”³⁹⁵, “*a’dâ-yı dûzah-me’vâ*”³⁹⁶, “*a’dâ-yı bed-peymâ*”³⁹⁷, “*a’dâ-yı bed-tıynet*”³⁹⁸, “*kâfir-i sûzân*”³⁹⁹, “*kâfir-i zîr-hüsâm*”⁴⁰⁰, “*kâfir-i nâ-pâk*”⁴⁰¹, “*mel’ûn-ı ehremen-idrâk*”⁴⁰², “*düşmen-i bed-peymâ*”⁴⁰³, “*düşmen-i dîn*”⁴⁰⁴, “*düşmen-i dâlâlet-nişân*”⁴⁰⁵, “*düşmen-i mekkâr*”⁴⁰⁶, “*düşmen-i dâlâlet-sîret*”⁴⁰⁷, “*düşmen-i dâlâlet-rehîn*”⁴⁰⁸, “*küffâr-ı hak-sâr*”⁴⁰⁹, “*küffâr-ı*

³⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 43^a.

³⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 5^b.

³⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 7^b, 9^a.

³⁹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 7^b, 8^a, 9^a, 9^b, 10^a, 10^b, 11^a, 11^b, 12^a, 12^b, 14^a, 15^a, 15^b, 16^a, 16^b, 17^a, 17^b, 18^a, 18^b, 19^a, 19^b, 21^a, 21^b, 24^b, 25^a, 101^a,

³⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 9^a.

³⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 15^a.

³⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 17^a.

³⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 19^a.

³⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 108^b.

³⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 9^b.

⁴⁰⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 10^b.

⁴⁰¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 91^a.

⁴⁰² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 91^a.

⁴⁰³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 2^b, 12^b.

⁴⁰⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 6^a, 7^b, 9^b, 10^a, 11^b, 12^a, 12^b, 13^a, 13^b, 14^b, 15^b, 16^a, 16^b, 17^a, 17^b, 18^a, 18^b, 19^a, 19^b, 20^b, 21^b, 41^b, 97^a, 108^a,

⁴⁰⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 6^b.

⁴⁰⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 11^a, 73^b.

⁴⁰⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 14^b.

⁴⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 21^a, 24^b.

⁴⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 9^a, 97^a.

pîş-mâr” ve “*küffâr-ı bed-girdâr*”⁴¹⁰, “*küffâr-ı dûzah-çarâr*”⁴¹¹ gibi ifadelerle yermektedir.

Osmanlı Devleti’nin aynı dönemde sorun yaşadığı bir diğer devlet Safevi İrani’dır. Nadir Şah’ın ölümünden sonra Zend Kerim Han yönetimi ele geçirmiş ve Bağdad valisi Ömer Paşa dolayısıyla Osmanlı-Safevi münasebetlerinde gergin bir döneme girilmiştir. Bütün bu gelişmelerden dolayı Enverî Tarihi’nde Osmanlı-Safevi münasebetleri olumsuz bir bakış açısı ile anlatılmaktadır. Sadullah Enverî Efendi Ruslar için sarfettiği olumsuz söz ve ifadeleri Safeviler için de kullanmaktadır⁴¹². Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir husus Osmanlı Devleti’nin Safevilere karşı bir devlet söylemi olan “*zümre-i rafz ü ilhâd*”⁴¹³, “*rafz u zındıka*”⁴¹⁴, “*ehl-i ilhâd*”⁴¹⁵, “*kızılbaş-ı evbâş*”⁴¹⁶ tabirlerini ifade etmesidir⁴¹⁷. Zend Kerim Han, İran tahtına oturduğu süre içerisinde Şah unvanını kullanmamış, onun yerine daha mütevazı olan “*vekil*” ve “*naibüssaltana*” unvanlarını kullanmayı tercih etmiştir⁴¹⁸. Sadullah Enverî Efendi, eserinde Zend Kerim Han’a yönelik tenkitlerini bu unvanları üzerinden yapmaktadır. Bu durumu Sadullah Enverî Efendi, kimi zaman Zend Kerim’i hafife alarak “*Vekil-i nâ-aşıl*”⁴¹⁹, kimi zamanda aşağılayıcı bir tavırla “*vekil-i mechûli’n-neseb*”⁴²⁰ sözleriyle ifade etmiştir.

2.1.4. Tenkidî Düşünceleri

Eserinde kişileri ve olayları yeri geldiğinde tenkit etmekten geri durmayan Sadullah Enverî Efendi, tenkitlerini kimi zaman açık bir şekilde ve kimi zamanda genel

⁴¹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 94^b.

⁴¹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 96^b.

⁴¹² Ayrıca Safeviler için “*küffâr-ı bed-sakâl*” ifadesini de kullanmaktadır. Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 51^b.

⁴¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 54^b.

⁴¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 74^a.

⁴¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 81^b.

⁴¹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 77^a.

⁴¹⁷ *Zındık* ve *mülhid* terimleri, ortaçağ İslam dünyasında, zaman ve mekân içerisinde giderek genişleyen ve bu arada da birtakım nüanslar kazanan geniş bir anlam muhtevasına kavuşmuştur. Önceleri yalnızca Maniheistleri dâhil, Zerdüşti ve Mazdekîleri niteleyen bir kavram haline gelmiş, giderek “bir yandan görünürde bir Müslümanlık cilası altında asıl dinlerini muhafaza edenleri, her türlü sapkın inançlara sahip olanları, Allah’a inanmayanları, içinde yaşadıkları Müslüman toplumun mensubu olmaları yüzünden mecburen inançsızlıklarını gizleyenleri...” kapsayan bir terim olmuştur. Rafz u ilhad tabiri de Osmanlılara tarafından Şii inançlarla karışık olaylar için kullanılmaktadır. Bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar Ve Mülhidler-15-17. Yüzyıllar-*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 15, 291.

⁴¹⁸ Yılmaz Karadeniz, *İran Tarihi (1700-1925)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2012, s. 195.

⁴¹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 65^a, 65^b, 66^a, 67^b, 68^a, 70^b, 71^a, 72^b, 73^b, 82^a,

⁴²⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 53^b.

geçer ifadelerle detaya inmeden vermektedir. Örneğin Mirzazade Mehmed Esad Efendi'nin babasının şeyhülislamlığı sırasında hızlı yükselişini “...*haşâ'îş-i maḥâdîm-kirâm olan hareket-i ser'î ile müddet-i yesîrde kaṭ'-ı mesâfe-i ba'ide[yi] vaṭy-ı merâtib-i 'adîde eyleyüp...*” şeklinde ifade ederken, bu durumu “*tîz-i refâtâr olanın pâyine dâmen dolaşur* (Acele edenin eteği ayağına dolaşır.)” bercestesi ile tenkit etmektedir⁴²¹. Sadullah Enverî Efendi, eserinde kusuru görünen görevlileri ve kişileri genellikle ağır ithamlar yerine çok fazla detaya inmeden tenkit etmektedir. Örneğin Boğdan voyvodasının katli meselesinde “...*eṭvâr-ı kâfirânesi*”nden dolayı katledildiğini, Çeşmizade Efendi'nin üzerine vazife olmayan konularda konuşmaya başlamasından ve İzzet Efendi'nin istenmeyen bazı hareketlerinden dolayı sürgün edildiklerini ifade etmektedir⁴²².

2.1.5. Tarih Düşürme

Klâsik Türk edebiyatının en çok ilgi gören edebî türlerinden olan “*ebced*” ile “*tarih düşürme sanatı*” Osmanlı alfabesinin her harfine belirli sayı değeri verilerek, istenilen tarihî rakamın söylendiği kelimeleri bulmak ve bunları anlamlı bir biçimde yan yana getirmek suretiyle sözkonusu tarihi söyleme becerisidir⁴²³. Tarih hesaplamalarında telaffuza değil, hatta itibar edilmektedir. Tarihi veren ifadenin bütün harfleri hesaplanırsa buna “*tam tarih*”; yalnız noktalı harfleri hesaplanırsa “*menkut, mücevher, gevher vs. tarih*”; yalnız noktasız harfleri hesaplanacaksa ona da “*mühmel, sade, bî-nukat tarih*” denilmektedir. Harflerin sayı değerlerinin toplamının, istenilen tarihi vermediği durumlarda, bir önceki mısradaki, sonuca kaç eklenip çıkarılacağı açık veya gizli olarak belirtilir ki, bu tür tarihlere de “*tamiyeli tarih*” denir⁴²⁴. Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde gerek kendisine ve başkalarına ait tarihlere, tarih düşürme yöntemlerinin hepsine rastlanmaktadır. Ayrıca eserinde yer verdiği tarih düşürmelerde dönemin revaçta olan Hicri tarihleri esas alınmıştır.

⁴²¹ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 33^a.

⁴²² Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 89^a; 100^a.

⁴²³ Rıdvan Canım, “Klâsik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), Erzurum 2009, s. 106.

⁴²⁴ İsmail Yakıt, *Yakut'tan Tarihler veya Divan-ı Tevarih-i Yakut*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012, s. 57.

2.1.5.1. Kendisine Ait Olan Tarihler

Sadullah Enverî Efendi, eserinde önemseydiği olaylarla ilgili gerek kendisinin ve gerekse başkalarının düştüğü tarihlere yer vermektedir. Öncelikle Sadullah Enverî Efendi'nin kendi düştüğü tarihler aşağıda gösterilmiştir.

Sadullah Enverî Efendi, eserinin ikinci cildinde Sultan I. Abdülhamid'in cülusu ile ilgili bilgi verirken başlamaktadır. Cülusu başlığı altında verdiği şiirin son iki mısrasında Sadullah Enverî Efendi, şu tarihi düşmüştür:

...

Eyledim hem mışra‘-ı târîhini böyle edâ

Geldi zînet-i kevne oldu pâd-şâh Sultân Hamîd⁴²⁵ [1187]

Sultan I. Abdülhamid'in tahta cülusu 1768-1774 Osmanlı-Rus harbinin sonuna denk gelmiştir. Devam eden sulh görüşmelerinden sonra 8 Cemaziyelevvel 1188 (17 Temmuz 1774) tarihinde Küçük Kaynarca'da imzalanan antlaşma için aşağıdaki tarihi kayda geçirmiştir:

Söyledim bir mışra‘ ile Enverî Târîhi'ni

Rusya ile şulh olup devlet-i cihân buldu sükûn⁴²⁶ [1188]

Sultan I. Abdülhamid annesi Rabia Şermi Sultan için Beylerbeyi Sarayı'nın hırka-ı şerif odası tarafının dâhil edildiği bir câmii yapılmasını istemiştir. İnşasına 24 Safer 1191 (3 Nisan 1777) tarihinde başlanan caminin 5 Receb 1193'te (19 Temmuz 1779) yapımında sona yaklaşmıştır. Rabia Sultan Câmii için Enverî Efendi tarafından yazılan şiirin son mısrasında aşağıdaki tarih düşülmüştür:

...

Söyledi züvvâr târîhin işitdim Enverî

Oldu haqka Câmî‘-i ‘Abdülhamîd Hân secde-gâh⁴²⁷ [1193]

Yeni inşa edilen kalyonun müneccimbaşının belirlediği 25 Muharrem 1195 (21 Ocak 1781) tarihinde denize indirilmesi ile ilgili Sadullah Enverî Efendi'nin düştüğü

⁴²⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 2^a.

⁴²⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 23^a.

⁴²⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 105^a.

tarih padişah tarafından beğenilmiştir. Kendisinden kaydedilmesi istenen kalyonun denize indirilmesi ile ilgili tarihi şöyledir:

...

Akınca şu gibi bahra dedim aña târîh

Şeh-i enâma hümâyûn ola ‘Înâyet-i Hakk⁴²⁸ [1195]

Sadullah Enverî Efendi, Reisülküttap Halil Hamid Efendi’nin 13 Şevval 1194’te (12 Ekim 1780) sadrazam kethüdalığına tayin edilmesi ile ilgili kaleme aldığı tarihin diğerlerinden üstün olduğunu ifade ederken aşağıdaki mısrayı eserine kaydetmiştir:

Mısrâ‘-ı Târîh

Hamîd Efendi Sezâ Oldu Kethüdâ-yı Vezîr⁴²⁹ [1194]

Şehzade Murad’ın 25 Zilkade 1197 (22 Ekim 1783) tarihindeki viladet-i hümayunları için düşülen tarihlerden Sadullah Enverî Efendiler tarafından düşülen tarih şudur:

Muharrir-i Hakkîr

Geldi bu vâşif-ı du‘â-güne dîde-târîhi

Kâm-rân ola kemâl-i ‘ömr ile Sultân Murâd⁴³⁰ [1197]

2.1.5.2. Başkasına Ait Tarihler

Şehzade Ahmed’in 26 Şevval 1190 (8 Aralık 1776) tarihinde doğması hasebiyle düşülen tarihler arasından Topal Osman Paşaoğlu Ahmed Paşazade İbrahim Naşid Bey’in düştüğü tarihi eserine eklemeyi uygun görmüştür:

Harf-ı cevher-dâr ile Nâşid dedim târîhini

Maşrıq-ı şâhîde nûr-ı Ahmedî etdi tulû⁴³¹ [1190]

Darendeli Mehmed Paşa’nın 25 Zilkade 1190 (5 Ocak 1777) tarihinde veziriazam olarak tayin edilmesine düşülen tarihler içerisinde müderrislerden Seyyid İbrahim

⁴²⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 138^b.

⁴²⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 133^a.

⁴³⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 197^a.

⁴³¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^b.

Efendizade Mehmed Esad Efendi'nin tarihini eserine eklemeyi uygun bulmuştur. Bu tarih şöyledir:

Yaz bu mısrâ rû-bâlâ ile Târîh-i Es'ad
Mühr alup sa'dle şadr oldu Meḥmed Paşa⁴³² [1190]

Osmanlı Devleti'nde yeni inşa edilen kalyonların denize indirilmesi resmi törenle yapılmaktaydı. İnşasına 25 Rebiyülahir 1189 (26 Mayıs 1775) tarihinde başlanan “*Ejder-i Bahri*” isimli kalyonun 24 Zihicce 1190 (3 Şubat 1777) tarihinde denize indirilmesi merasiminin yapılması padişah tarafından emredilmiştir. Kalyonun denize indirilmesi ile ilgili Ömer Vahid Efendi'nin hizmetinde olan Latif Efendi'nin ta'miye ile oluşturduğu tarih aşağıdaki gibidir:

Mısrâ'

Çeküp dem-püskürüp şavâyinden bahre Ejder-i Bahri⁴³³ [1190]

Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın 9 Şaban 1193 (22 Ağustos 1779) tarihinde sadarete getirilmesi ile ilgili Mekke kadısı Tefvik Efendi ve müderrisinden Münib Efendi'nin yazdıkları tarihler Sadullah Enverî Efendi tarafından eserine eklenmiştir. Bu tarihler şunlardır:

Târîh

Mühr alup müsâ'id-i (Şâ'id-i) şadr oldu Meḥmed Paşa [1193]

Diğer (E)

Mühr oldu (aldı) Silah-dâr Meḥmed Paşa⁴³⁴ [1193]

Sultan I. Abdülhamid'in 26 Şaban 1193 (8 Eylül 1779) tarihinde doğan şehzadesi Sultan Mustafa'nın doğum tarihine Musulî Ali ve Behcetî Efendiler tarafından düşülen tarihler aşağıda verilmiştir:

Mısrâ'

Zîver-efzâ-yı vilâdet oldu Sultân Muştafâ Behcetî⁴³⁵ [1193]

⁴³² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 62^b.

⁴³³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 75^a.

⁴³⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 117^a.

⁴³⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 2437, vr. 189^a.

(ع)

Başdı dehre sa'd ile Şehzâde Sultân Muştafâ⁴³⁶ [1193]

Şehzade Mehmed'in okumaya başlayacağı *Bed-i Besmele* töreninin 18 Muharrem 1195 (4 Ocak 1781) tarihinde İncili Kasrı'nda yapılması emredilmiştir. Bu tören için Mekke kadısı es-Seyyid Tevfik Efendi'nin düştüğü tarihin eserine alınması emredildiği için şiirle birlikte aşağıda yazılan mısra eklenmiştir:

...

Başladı Sultân Mehmed 'ilme hakk-ı Kur'ân gibi⁴³⁷ [1195]

Sultan I. Abdülhamid'in çocuklarından Melekşah Sultan'ın doğumuna Ahmed Paşazade İbrahim Naşid Beğ'in düştüğü tarih Sadullah Enverî Efendi tarafından aşağıdaki gibi kaydedilmiştir:

Mısrâ'Melek-şâh'ın vücûdun Şâh Melek'e Hakk ede mes'ûd⁴³⁸ [1195]

İzzet Mehmed Paşa'ya sadaret mührünün gönderildiği tarihe iki yüzden fazla şair düşürmüştür. Bunlar arasında tarihten kadılardan Remzi Efendi'nin tarihi beğenilmiş ve Sadullah Enverî Efendi tarafından eserinde yer verilmiştir. Bu tarih şöyledir:

Mısrâ'-ı TârîhHâ'iz-i 'izzet-i mühr oldu Mehmed Paşa⁴³⁹ [1195]

Sadarete Ramazan 1196 (Ağustos/Eylül 1782) tarihinde atanan Yeğen Mehmed Paşa'nın sadrazam olduğunda Mekke-i Mükerreme kadısı Tevfik Efendi tarafından düşülen tarih şöyledir:

(ع)

Maşdar-ı Sa'd Ola Mühr Aldı Mehmed Paşa⁴⁴⁰ [1196]

⁴³⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 118^a.

⁴³⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 138^a.

⁴³⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 140^a.

⁴³⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 145^b.

⁴⁴⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 166^a.

Terzi Hüseyn'in oğlu Mahmud Efendi'nin, vezir kethüdası iken Zilhicce 1196 (Kasım/Aralık 1782) tarihinde Kûdus-i Şerîf kadılığı tevcihine düşülen tarih aşağıda verilmiştir:

Mışra'

Bir dikiş kaldı ki Derzi Hüseyn ola vezîr⁴⁴¹ [1196]

Halil Hamid Paşa'nın Yeğen Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle sadrazamlığa atandığına dair Mekke kadısı Tevfik Efendi ve Divanîhümayun beğlikçisi Mehmed Raşid Efendi'nin tarihleri gösterildiği gibidir:

(ع)

Vezîr Şeh Hamîd oldu Hamîd Paşa-yı âşaf-câh [1197]

Beyt

Yeğen Paşa vezîri eyleyince şadrdan ihrâc

Halîl Hamid ef'âlle şadr oldu hamd olsun⁴⁴². [1197]

Selahaddin Efendi'nin ölümüne Naşid Bey'in düştüğü tarih Enverî Efendi tarafından şöyle kaydedilmiştir:

...

Üçler imdâd eyleyüp Nâşid dede

Mürşid-i kâmil-i cihânda gitdi âh⁴⁴³ [1197]

Şehzade Murad'ın 25 Zilkade 1197 (22 Ekim 1783) tarihindeki viladet-i hümayunları için Halebî Âdem, müderristen Mustafa Salim ve Sadullah Enverî Efendiler tarafından düşülen tarihler şunlardır:

Âdem Efendi

ترتم المداح في تاريخه

شكراً لقد منح العز مرادنا [1197]

⁴⁴¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 173^b.

⁴⁴² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 176^a.

⁴⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 177^a.

Sâlim Efendi

Târîhe yaz bu mışra‘ altun hâl ile

Gül-zâr-ı salţanatında açıldı küllî Murâd⁴⁴⁴ [1197]

2.1.6. Konuyla İlgili Ön Bilgi Vermesi

Sadullah Enverî Efendi, eserindeki olaylardan özellikle siyasi mahiyettekileri anlatırken konular arasındaki bağlantıyı sağlamak, konu hakkında hatırlatıcı bilgi vermek amacıyla olayın öncesi hakkında bilgi vermektedir. Konuyla ilgili ön bilgi vermesi, ikinci kez aynı ya da ilgili konu hakkında yeni bilgiler verirken okuyucuya olaylar arasında bağlantı kurma imkânını, olayın öncesi ve sonrasıyla konu bütünlüğünü sağlamaktadır. Örneğin Küçük Kaynarca Antlaşması'nın en önemli maddelerinden biri, Kırım'a serbestiyetlik verilen üçüncü maddedir. Antlaşma maddelerinin müzakeresinden sonra henüz iki devlet arasında antlaşma onaylanıp senetler değiştirilmeden Kırım'dan bir heyet İstanbul'a gelmiştir. Kırım ileri gelenlerinden oluşan bu heyetin isteği, Kırım'ın Osmanlı ülkesinden ayrılmaması ve statükonun korunmasıdır. Osmanlı yöneticileri bu istekleri haklı bulmakla beraber böyle bir talebin Osmanlı-Rus münasebetlerinde bir gerginliğe yol açacağını düşünmüşlerdir. Bu duruma bir çözüm bulunması amacıyla heyet bir süre İstanbul'da misafir edilmiştir. Bu süreç içerisinde hem Ruslarla karşı karşıya kalınmayacak hem de Kırım heyetini memnun edecek bir çözüm bulunmuştur. Kırım'ın antlaşmada belirtilen durumu değişmemekle birlikte halkın seçeceği hana Osmanlı padişahı tarafından teşrifat ve menşur gönderilmesi, hutbe ve sikkenin padişah adına olması istekleri Rus generali tarafına bildirilmiştir. Bu hususların Ruslar tarafından kabul edilmesiyle Osmanlı hem Ruslarla karşı karşıya gelmemiş hem de Kırım heyetini de kırmayacak bir çözümle gönüllerini hoş tutmuş oluyordu⁴⁴⁵. Osmanlı-Rus savaşından önce Kırım'a han tayin edilen Sahib Giray, Devlet Giray faaliyetlerinden çekinerek İstanbul'a kaçmış⁴⁴⁶ ve ikinci bir heyet Osmanlı ülkesine gelmiştir. Sadullah Enverî Efendi, bu ikinci heyetin gelişi ile ilgili bilgi verirken daha önceki gelişmelerle ilgili aşağıdaki bilgiyi vermektedir:

⁴⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 197^a.

⁴⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 30^a-30^b.

⁴⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 36^b-37^a.

Âmeden Kāşidân-ı Tâtâr bâ-Muħzır-ı Żarâ‘et-eşeri der-Def‘a-yı Şâniye

Devlet-i ‘Aliyye ile Rusya Devleti miyânında pezîrâ-yı nizâm olan müşâlahanıñ a‘zam-ı şurûtu Kırım ülkesiniñ serbestiyyeti olmağla bundan aqdem Kırımlu cânibinden imhâ-yı serbestiyyet niyâzını hâvî vürüd eden mahzarları mûcibince taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’den Rusya Devleti tarafına tahrîr olunduğda eğerçi serbestiyyet bi’l-külliyeye imhâ olunmayup lakin kemâ-fi’l-evvel huṭbe ve sikke nâm-ı pâd-şâhî ile tezyîn ü teşrîf olunup ve Kırımlunıñ muhtârları olan Kırım hânlarına taraf-ı pâd-şâhîden menşûr ve teşrîfât irsâl olunmağ üzere nizâm verilüp müteveffâ Ebûbekir Paşa-zâde Mîr-‘alem Mehmed Beğ tahrîrât ve teşrîfât ile Kırım canibine irsâl olunduğı ve lede’l-vürüd Kırım ahâlîsi nizâm-ı mezbûr ile mütesellî olmayup Kırım Hânı olan Şâhibgirây Hân’ı Kırım’dan tardı ü teb‘id ve ol-dağı bir kıt‘a seffine ile bağıteten gelüp Boğaziçi’nde lenger-endâz olduğı bundan aqdem keşide-i silk-i beyân olmuşidi...⁴⁴⁷

Sadullah Enverî Efendi, konuyla ilgili ön bilgi vermesi hususunda bazen aşırıya kaçmaktadır. Konuyla ilgili bilgi verirken genelde eserinde daha önce verdiği bilgileri özet mahiyetinde tekrar etmektedir. Ancak Zend Kerim döneminde gerginleşen Osmanlı-İran münasebetleri hakkında bilgi verirken yaklaşık yirmi yıl öncesine ait bilgileri vererek ana konudan uzaklaşmaktadır. Osmanlı-İran münasebetlerini anlatırken Nadir Şah’ın ölümü, yaşanan taht mücadeleleri ve Zend Kerim’in İran tahtını ele geçirmesi gibi olaylardan bahsetmektedir. Yıl esasına göre tertip ettiği eserinin 1777 yılı olayları içerisinde anlattığı olaylardan Nadir Şah’ın ölümü Haziran 1747 ve Zend Kerim’in taht mücadelesi 1747-1750 arasında meydana gelmiş ve 1750/1751 yılında İran tahtına oturmuştur⁴⁴⁸. Kronolojik olarak bakıldığında anlatılan bu hadiselerin konuyu bütünlemek amacından çok uzak olduğu hemen anlaşılacaktır.

2.1.7. Başlıklarla İçerik Arasında Uyumsuzluk

Sadullah Enverî Efendi’nin, eserinde kullandığı kimi başlıklara metinde yer vermediği görülmektedir. Genellikle birbiriyle bağlantılı olarak vermek istediği konularda başlıkları bağlaçlarla bağlamayı tercih etmiştir. Bu durumda aynı başlık

⁴⁴⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 41^a-41^b.

⁴⁴⁸ Karadeniz, *İran Tarihi (1700-1925)*, s. 185-195.

altında iki konuyu anlatması beklenirken bir konuyu detaylı anlatmaktan diğer başlığa ait konuya yer vermeyi ihmal etmiştir. “**Zıkr-i Ba‘zî ez-Tevcîhât ve Hücûm-ı Küffâr-ı Haksâr ber-Bâzârcık**” başlığına bakıldığında bazı tevcihat kayıtlarından ve Hacıoğlu Pazarı, Karasu ve Hırsova taraflarına düşmanın saldırısından bahsetmesi gerekmektedir. Ancak düşmanın bölgedeki faaliyetlerinden ve Osmanlı askerlerinin durumundan geniş bir şekilde bahsederken hiçbir tevcihat kaydına yer vermemektedir. Bu durum siyasi olayları yazarken diğer konuyu tamamen unutmasından kaynaklanmış olmalıdır⁴⁴⁹.

2.1.8. Belge Kullanma Yöntemi

Vekâyi‘nüvislerin hizmette buldukları devrin olaylarını sıhhatle yazmaları için gerekli belgeler ilgili kalemlerden kendilerine verilirdi. Ancak, muhtemelen XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, kendilerine gerekli bilgiler ve belgeler verilmediğinden şikâyet eden vekâyi‘nüvislere de rastlanmaktadır. Böylece vekâyi‘nüvislerin istedikleri zaman ve istedikleri bütün bilgilere ulaşamadıkları anlaşılmaktadır. Yeteri kadar bilgi ve belge edinemeyen vekâyi‘nüvisler de faydasız şeyleri yazmaya mecbur olmuşlar, önemsiz olayları büyütmüşler ya da önemli olayları gereği kadar anlatamamışlardır⁴⁵⁰. Birçok vekâyi‘nüvis eserinde belge suretlerini kaydetmişlerdir. Sadullah Enverî Efendi de kullandığı belgelerin suretini eserine eklemiştir. Hatt-ı hümayunlar, fetva, antlaşma metinleri, mahzar, kaime, mektup, takrir ve nizamname gibi birçok belgenin suretine Enverî Tarihi’nde yer verilmiştir. Sadullah Enverî Efendi’nin bu belge suretlerini kullanmasının sebebi vekâyi‘nüvislik hizmetinin gereği olmasının yanında yazdığı bilgilerin kaynağını belirtme ve olay hakkında kısa bir bilgi verip detaylarını belgeye bırakma kaygısının da etkili olduğu söylenebilir. Sadullah Enverî Efendi’nin, eserine eklediği bazı belge suretlerinde aşırıya kaçtığı anlaşılmaktadır. Mahiyeti itibariyle konuya hiçbir katkısı olmayan bazı belge suretlerini eserine eklemesi, eserin hacmini arttırmaktan öteye geçmemektedir. Örneğin medrese öğrencilerinin imtihanı nedeniyle şeyhülislam efendiye yazılan, padişah tarafından gönderilen hediyeleri ve padişahın memnuniyetini belirten hatt-ı hümayunun esere eklenmesinin konuya hiçbir faydası bulunmamaktadır⁴⁵¹.

⁴⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 9^a-9^b.

⁴⁵⁰ Kütükoğlu, *Vekâyi‘nüvis-Makaleler-*, 108. Müverrih Mehmed Hâkim Efendi’nin bu konudaki şikâyetleri için Bk. Kütükoğlu, *Vekâyi‘nüvis-Makaleler-*, s. 108, dn. 27.

⁴⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 48^a. Benzeri diğer örnekler için Bk. vr. 51^a, 88^a, 120^a, 123^a, 142^b-143^a, 147^a, 152^a, 160^a, 161^a, 176^b, 178^a, 182^a.

XVIII. yüzyılda timar ve zeametlerle ilgili yeni düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir⁴⁵². Bu düzenlemelerin ilki sayılabilecek Ğurre-i Şaban 1191 (4 Eylül 1777) tarihli hatt-ı hümayuna Enverî Tarihi'nde yer verilmektedir. Sadullah Enverî Efendi bu belgenin girişini kısmi değişikliklerle verdikten sonra suret olarak da çok az değişiklikle eserine eklemiştir. Aşağıda orijinal belge sureti ile Enverî Tarihi'nde geçen metnin karşılaştırılması verilmiştir. Böylece Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde belge kullanma metodu gözler önüne serilmiştir.

Zıkr-i Nizâm-ı Zu'amâ ve Erbâb-ı Timâr

Devlet-i 'Aliyye-i ebedü'l-istimrârîñ cünûd-ı ğayret-şî'âr ve cuyûş-ı ħamiyyet girdârından sefer ve serħaddlarda ve me'mûr oldukları muhâfazalarda öteden berü küllî ħidmetleri ve ğayret ü bahâdirlikleri zâhir ü bedîdâr ve aqvâ-yı 'asâkir-i keşîri'l-iqtidârdan olan eyâlât-ı⁴⁵³ zu'amâ ve erbâb-ı timârı her vechile müselleme ü mu'tenâ ve her ħâlde i'tidâd ü i'tibâra şâyeste vü sezâ olmalarından nâşî ibtidâ Devlet-i 'Aliyye'de ze'âmet ve timâr vaz' olunduğu zamânlarda⁴⁵⁴ muntazam ve müctemi' ve muqtedir bulunmaları mülâhazalarıyla⁴⁵⁵ alây⁴⁵⁶ beğleriñ 'arzlarına münħaşır ü menûñ ve zu'amâ ve erbâb-ı timâr bi'n-nefs sancâğında sâkin ve alây beğisi bayrâğı altında mevcûd bulunmak üzere meşrûñ kılınup bu ħâlât-ı şüleşa nizâm ve kânûnlarınıñ esâs-ı küllîsi olup 'ale'd-devâm şerâ'itine ihtimâm-ı rütbe-i vücûbde olan umûr-ı⁴⁵⁷ mehâmdan iken esâs-ı küllî olan aĥvâl-i şüleşaya ri'âyet olunmadığından⁴⁵⁸ ihtilâl-i küllî târî olup Rûmeli ve Anañolı'da vâkı' eyâlât ü elviye zu'amâ ve erbâb-ı timârı bu vañte gelince me'mûr oldukları seferlerde ve muhâfaza vü muhârebelerde⁴⁵⁹ kılâ' ta'mîri ħidmetlerinde bulunmaları taqrîbiyle⁴⁶⁰ evlerinde ve yerlerinde karâr ve ze'âmet ve

⁴⁵² Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılın Sonlarında Timar ve Zeametlerin Düzeni Konusunda Alınan Tedbirler ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi (Ord. Prof. Dr. İ. Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı)*, 32, İstanbul 1982, s. 219-254.

⁴⁵³ Eyâlât-ı AE: + Ü elviye A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁴ Zemânlarda AE: + Dâ'imâ A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁵ Mülâhazasıyla A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁶ Âlây AE: + Beğilik erbâb-ı istiħkâka merbûñ ve ze'âmet ve timâr tevcîhâtı âlây A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁷ Umûr-ı AE: - A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁸ Bulınmadığından A.DVN.d.00822.

⁴⁵⁹ Muħâsaralarda (+) ve A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁰ Taqrîbi ile A.DVN.d.00822.

timârların kendüleri zabt ü taşarruf ve umûrların gereği⁴⁶¹ rü'yet mümkün olmamak hasebiyle kesb-i⁴⁶² şervet ü yesâr ve iktisâb-ı kuvvet ü iktidâr edemediklerinden ahvâleri ziyâde mükedder ve perîşân olduğundan gayrı âlây beğilikleri⁴⁶³ daği müddet-i vâfireden berü ba'zı nâ-ehl kimesnelere me'kel ve vâflilere celb-i nef' olmağla himâyet ü şefâ'at⁴⁶⁴ recâ ve kuvvet-i mâliyye ve irtişâ ile edânî vü esâfilden nizâma ri'âyet etmez ba'zı kimesnelere verülüp ve her iki üç ayda bir ancak cerr-i menfa'at için bilâ-sebebe 'azl ü tebdil olduklarından ol-mağüle eclâfdan olup devâm ü şebâtlarından me'mûlü'l⁴⁶⁵-gâ'ile olmayan âlây beğleri⁴⁶⁶ daği sancâğı halkınıñ⁴⁶⁷ ze'âmet ve timârları⁴⁶⁸ nâ-mevcûd ve terk-i hizmet vesâ'ir bahâne ile gayr-i vâki' ve mazâmîni kâzib 'arzlar ile ref' ve ibkâ etdirmeği 'âdet-i müstemirre eylediklerinden ve Âsitâne-i Sa'âdet'te⁴⁶⁹ daği 'arz-ı hâl ile ve kuzât ü nüvvâb 'arzlarıyla ecânibde olan hademe ve eşhâsa ze'âmet ve timâr tevcîh olunageldiğinden ve vüzerâ ve mîr-i mîrân ve â'yân ve ricâl-i devlet etbâ'larından ba'zılar 'arz-ı hâl ile ze'âmet ve timâr alup vaqt-i hâzarda sancâğında sâkin olmayup ve vaqt-i seferde âlây beğisi bayrâğı altında mevcûd bulunmadıklarından devlet-i ebedd-müddet-i 'Osmâniyye'niñ böyle mümtâz ü mu'tenâ 'askeri muhtelü'l-ahvâl ve müşerref-i derece-i izmihlâl olduğu vâsıl-ı sâmi'a-yı hümayûn ve zümre-i mezbûreye bu vech ile za'f ü vehn ta'arrukından nizâmla⁴⁷⁰ bozulmasınıñ zarar ü hasâreti beher hâl⁴⁷¹ dîn ü devlete⁴⁷² râci'⁴⁷³ ve tâ'ife-i mezbûreye kılllet ta'arrukı takrîbiyle süvâri 'askeriñ sevâdîn-i teksîr için bi'z-zarûre bezl-i mâl-i firâvân ile seferler hengâmında tahrîr ve tedârik olunan mîrî atlu 'askerinden evkat-ı muhârebede niçe kabâ'ih vâki' olduğu muhâta-ı 'ilm-i

⁴⁶¹ Gereği AE: +Gibi A.DVN.d.00822.

⁴⁶² Kesb AE: +Ve A.DVN.d.00822.

⁴⁶³ Âlây beğilikler A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁴ Şefâ'at AE: + Ve A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁵ Me'mûnü'l- A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁶ Beğler A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁷ Halkınıñ AE: - A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁸ Timârların A.DVN.d.00822.

⁴⁶⁹ Sa'âdet'imde A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁰ Nizâmları A.DVN.d.00822.

⁴⁷¹ Hasâreti beher hâl AE: - A.DVN.d.00822; + Mutlağa A.DVN.d.00822.

⁴⁷² Devlet AE: + 'Aliyye'me A.DVN.d.00822.

⁴⁷³ Râci' AE: + Bir keyfiyyet-i reddiye olduğu ma'hat-ı 'ilm-i şavâb-nümûnüm olmağla imdi A.DVN.d.00822.

şavâb-nümûn cenâb-ı übbehet-maqrûn olduğundan tanzîm-i hâl ve ta'dîl-i kavânîn-i karîni'l-ihtilâllerine irâde-i kıâfî-i hazret-i zıllullahi ta'alluk etmeğe evâ'il-i şehri-şâ'bânda şadr-ı a'zam hazretleri irâdesiyle kethüdâ-yı şadr-ı a'zam Süleymân Feyzî Efendi ve re'îsü'l-küttâb 'Ömer Vahîd Efendi ve defter emîni el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi ve Dîvân-ı Hümâyûn ve tahvîl ve Defter-hâne-i 'Âmire aklâmı hulefâ ve kîse-dârları hâzır olduğu hâlde Bâb-ı Âşafî'de 'ağd-i encümen-i şûrâ edüp hülâşa meşveretleri olan şûret-i nizâm ma'rûz 'atebe-i sipihr-ihtîşâm olduğda fi'l-aşl cilve-ger-i zamîr-i hidîvâne-i pîrâmen-güzâr-ı hâtır-ı şehri-yârâne olan tarîk-i ânîfe-i müstahseneye muvâfık gelmeğın bâlâsı fimâ-ba'd düstûrû'l-'amel tutulup muğâyir-i harekete cesâret edenleriñ mazhar ü inkisâr olmalarını mutazammın mufaşşal ü meşrûh hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-merhûn ile tevşîh ü te'kîd buyurulup şeref-yâfte-i şüdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûn mûcibince elviye vü eyâlât⁴⁷⁴ âlây beğileriniñ nizâmı⁴⁷⁵ ve⁴⁷⁶ ze'âmet ve timâr⁴⁷⁷ tevcîhâtı âlây beğileriñ⁴⁷⁸ 'arzına münhaşır olması⁴⁷⁹ ve bundan soñra kimesneye⁴⁸⁰ himâyet olunmayup herkes sancâğı altında sâkin olması huşûşâtı⁴⁸¹ ki⁴⁸² mevâdd-ı şüleşadan 'ibâretdir, tañrîr olunacak şûret nizâma esâs ittiñâz olunub ilâ maşallah-i te'âlâ vülât ü vükelâ ve mîr-âlâyân

⁴⁷⁴ Ve tâ'ife-i mezbûreye ... elviye ü eyâlât AE: - A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁵ Nizâm A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁶ Ve AE: + İntizâmları ve A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁷ Timârıñ A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁸ Beğî A.DVN.d.00822.

⁴⁷⁹ Olmak : + Huşûşı A.DVN.d.00822.

⁴⁸⁰ Bundan soñra kimesneye AE: Her kim olursa olsun nefsi'l-âhire A.DVN.d.00822.

⁴⁸¹ Herkes sancâğı altında sâkin olması huşûşâtı AE: Ze'âmet ve timâr mutaşarrıfları bi'l-fi'l sancâğında sâkin olmaları añvâli A.DVN.d.00822.

⁴⁸² Mevâdd-ı şüleşadan 'ibâretdir, tañrîr olunacak şûret nizâma esâs ittiñâz olunub **والله تعالى** vülât ü vükelâ ve mîr-âlâyân ve zu'amâ ve aşhâb-ı timâr ve kâffe-i kibâr ve 'âmme-i şigârdan her gıbb ve hüşyâr-ı ecmele ü ekmele-i añvâl olan maqâm-ı perhîz ve 'iffet ve istiñâmetde sâbit kadem ve münşâ-yı mekkâre ve mefâsid olan hırş ü tama' ve haymetü'l-âkıbetde ittiñâ ve mûcânebetde râsih-dem olub bu güne muqaddemât-ı fevz ü nuşret ve aqvâ-yı esbâb-ı galebe ve kudretten ma'dûd olan nizâm-ı meyâmin-i intizâmı tañarruk-ı hulelden ve **جانت** ü himâyet ve her hâlde şıyânet ü muhâfazat eylemeğe kıyâm ve mübâderet olunmak için bir şûreti Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde şebt ve hıfz olındıkdan soñra birer şûreti dañi eñrâf ü eknâfa ba's ü tesyîr olındı AE: Bu üç maddede esâs nizâm kılinub bir şûret-i mergûbe-i müstahseneye ifrâğ olunmak aqsâ-yı murâd-ı hüsevâne rağbet...hidîvânem olmağından ğayı bu nizâm be-tevfikullah-ı te'âlâ muqaddemeye galebe ve nuşret ve esbâb-ı fevz ve kuvvet olub lakin emri-i mühim ve cemiliniñ huşûl-i vükelâ-yı ... ihtimâm ü diğkat-birle hareketlerine 'ale'l-huşûş ecmele ü ekmele-i añvâl olan perhîz ü 'iffetde nişbet ile münşâ-yı mekkâre vü mefâsid olan hırş ü tama' ve haymetü'l-âkıbet mûcânebetlerine mevku'f bir ma'nâ olmağla vülât ü vükelâ ve âlây beğiler ve zu'amâ ve erbâb-ı timâr ve şigâr ü kibâr...fañrine bir dürlü ruşat ve müsâ'ade gösterilmeyüb 'ale'l-ittifâk hıfz ve himâyet ve tenfiz ve viñâyet itmek şartıyla bu vechile şurû-ı mü'ekkiye beyânına şurû' olunur ki A.DVN.d.00822.

ve zu‘amâ ve aşhâb-ı timâr ve kâffe-i kibâr ve ‘âmme-i şigârdan her ğıbb ü hüşyâr ecmel ü ekmel-i ahvâl olan maķâm-ı perhîz ve ‘iffet ve istikâmetde sâbit kadem ve münşâ-yı mekkâre ve mefâsid olan hırş ü tama‘ ve haymetü’l-‘âkıbetde ittikâ vü mücânebetde râsih-dem olup bu güne muķaddemât-ı fevz ü nuşret ve aķvâ-yı esbâb-ı ğalebe vü kudretten ma‘dûd olan nizâm-ı meyâmin-i intizâmı taţarruķ-ı hulelden ve vikâyet ü himâyet ve her hâlde şıyânet ü muhâfazat eylemeĝe kıyâm ve mübâderet olunmaķ için bir şûreti Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde şebt ü hıfz olunduķdanşoñra birer şûreti daĝı etrâf ü eknâfa ba‘ş ü tesyîr olundu.

Şûret-i Nizâm

Fîmâ-ba‘d âlây beĝilikler için vâlî-i vilâyetler ve ma‘iyyetlerine me‘mûr bulunduķları vüzerâ-yı ‘izâm cânibinden ‘arz aķçası vesâ’ir ‘avâ’id ü fevâ’id nâmı ile⁴⁸³ bir aķça ve bir ħabbe alınmamaķ şartıyla âlây beĝilik her sancâĝın zu‘amâ ve erbâb-ı timârından ħızmet-kâr ve vaķâr-ı şâhib-i â‘mâl neferâta ve tesviye vü temşıyyet-i umûra kâdir şadâķat-kâr ü mu‘temed ve müstakîmü’l-etvâr ve şâhib-i nüfûz ve kuvveyü’l-iķtidâr olup zümresiniñ müsteĥaķ ve ĝayret-şî‘ârı ve cümlesiniñ bi’l-ittifâķ müsteşvib ü muhtârı olan ehl-i ħaķķ ve âlây beĝiliĝle her vechile aĥaķķ ü elyaķķ her kim ise gereĝi gibi tefahhüş ve ziyâde taĥarrî vü tecessüs olunaraķ sancâķlusınıñ bi’l-ittifâķ re’y ü istişvâbları ve taleb ve istihsânları ve cümlesiniñ ĝarazdan ‘ârî ihbârlarıyla ol-maķûle kimesnelere⁴⁸⁴ vüzerâ-yı ‘izâmıñ ‘arzları ve sancâķlusınıñ daĝı bi’l-ittifâķ maĥzar-ı şadâķat-eşerleriyle âlây beĝi naşb oluna ve zu‘amâ ve erbâb-ı timâr daĝı ‘arzlarına tabi‘iyyet ile “*Fülânı âlây beĝi isteriz.*” demeyüp ve iki fırķa olmayup cümlesi birden zıkr olunan evşâf ile âlây beĝiliĝe⁴⁸⁵ müsteĥaķ olan kimesneyi ihtiyâr ve kemâl-i mertebe-i itâ‘at ü inķıyâd edeler⁴⁸⁶ ve vâlî-i vilâyet daĝı bir tarafa himâyet etmeyüp sancâķlusınıñ muhtârı olup maĥzar verdikleri kimesneye ‘arz vere.

⁴⁸³ Nâmiyle A.DVN.d.00822.

⁴⁸⁴ Kimesneler AE: + Eyâlet vâlîleriniñ veyâĥûd be-ĥasbe’l-iķtizâ ma‘iyyetlerine me‘mûr bulunduķları A.DVN.d.00822.

⁴⁸⁵ Bu kelime A.DVN.d.00822 nolu defterde sehven بكيكله imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu بكيكله (Beĝiliĝle) şeklinde olmalıdır.

⁴⁸⁶ İdeler AE: Üzre olalar A.DVN.d.00822.

Ve âlây beğilerinî hizmet-i lâzimesinde kuşûr ü tekâsülü ve tevcîhât mâddesinde ğadr ü himâye gibi sû-i hareket ve⁴⁸⁷ irtikâbı zuhûr etmedikçe ve bu mişillü keyfiyyâtda daħi kavlı ü aħde ‘amel olunmayup istiknâh-ı hâle takyîd-birle gereği gibi resîde-i rütbe-i şihhat ve yakîn olmadıkça⁴⁸⁸ ‘azl ile⁴⁸⁹ iktifâ olunmayup ‘ibretüs-sâ’irîn katlı ile mecâzât olacağları her birine tefehhüm⁴⁹⁰ oluna.

Ve âlây beğiler daħi ğayz ü ğaraż ve nefc ü غوض için kendülere vedî‘atullah olan tevcîhât huşûşunda câdde-i haĸĸdan ‘udûl ü inhirâf ve tarîka-yı istikâmetden nükûl ve inşirâfla nâ-haĸĸ yere ba‘zı kimesnelere ğadr ve ba‘zılara himâye vechi üzre ze‘âmet ve timâr refc ü ibkâsını mutazammın hilâf vâki‘ ve birbirine muhâlif çatâl ‘arzlar vermeyeler.

Ve vaĸt-ı ħazarda kânûn-ı kadîm üzre ceng ü ħarbe yarâr ‘askerî ve ocaĸ-zâdelerden her sancâĸın kaydınıñ ‘öşrü miĸdârı mülâzımlar intihâb ve sefer ü ħazarda sancâĸıyla bulunmaĸ şartıyla ve eşkâllerini ve ism ü resm ve şöhetlerini ‘arzında⁴⁹¹ taħrîr ve beyân ederek yedlerine mülâzemet emr-i şerîfi verilmek için ‘arz eyleyeler ve aĸar maħallde sâkin olanlara ve ‘arz-ı hâl ile taleb edenlere ve esâfil ü re‘âyâ maĸûlesinden olanlara mülâzemet verilmeye.

Ve mülâzemet ħükmü verildiktensoñra aĸar maħallde sâkin olup ze‘âmet ve timâr maħlûl düşdükçe “Ben mülâzım-ı evvelim.” deyü talep ve iddi‘â eder ise ol-maĸûle bayrâĸı altında ħidmetde bulunmayan ve sancâĸında sâkin olmayan mülâzımlara ze‘âmet ve timâr verilmeye ve kavlı i mücerred ile iddi‘âları ıĸgâ olunmaya ve hemân mülâzım olanlar aĸar sancâĸda sâkin olup bayrâĸı altında mevcûd bulunmaz ise yedinden mülâzemet emri alınup aĸare ‘arz oluna.

Ve seferde mülâzımlardan ğayrı ħâricden bir kimesnenin yarârlığı zâhir olduĸda ol-maĸûle şüc‘ân tard olunmayup vaĸt-ı ħazarda mülâzımın

⁴⁸⁷ Ve AE: - A.DVN.d.00822.

⁴⁸⁸ Olınmadıkça AE: +‘azl olunmaya. Ve bu maĸûle ħarekât-ı ğayr-ı marziyyesi zuhûrında yalnız A.DVN.d.00822.

⁴⁸⁹ ‘Azliyle A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁰ Tefhîm A.DVN.d.00822.

⁴⁹¹ ‘Arzda A.DVN.d.00822.

mahlûlâtından hadd-i mu‘ayyene tenzîl olunmak⁴⁹² şartıyla⁴⁹³ eşkâl-i⁴⁹⁴ ism ü resm ve şöhreti⁴⁹⁵ derc ederek mülâzemet ‘arzı verile ve mülâzimînden birine baş olunan kânûn üzre ze‘âmet ve timâr ‘arz olunmak iktizâ eyledikde yedinde olan mülâzemet emri âlây beği ‘arzı ile ma‘ân gelüp kalemde battâl olmak üzre hıfz oluna.

Ve âlây beğiler her ne maqûle ‘arz vermek iktizâ eder ise her bir nâhiyeniñ çeribaşları ve müstaķim ü dîn-dâr birkaç nefer zu‘amâ ve erbâb-ı timârıyla müzâkere vü müşâvere etmedikçe ‘arz vermeler.

Ve kimler ile müşâvere vü müzâkere ederler ise derûn-ı ‘arzda ism-i⁴⁹⁶ resmleriyle ze‘âmetiniñ baş kalemi tahrîr ü taşrîh⁴⁹⁷ ve ‘arzlarda târîh tahrîr eyleyeler. Târihsiz ‘arz veren âlây beği te’dîb oluna ve ze‘âmet ve timâr mutaşarrıflarınıñ birisi gerek seferde ve gerek hâzarda fevt olup gerek kılıca kâdir ve gerek şabî evlâd-ı zükûrı vâr ise kebîrleri olan üç nefer oğulları rağbet ederler ise iştirâken verile. Üçden ziyâdeye müşterek verilmeye ve bir oğlu var ise temâmen sinn-i taşrîhiyle ‘arz kânûnî evlâdına mâ-‘adâsı ahare⁴⁹⁸ verilmek ka‘â câ‘iz olmayup evlâda münhasır olmak kânûn-ı kavıyy-i evvele ve eğer evlâd-ı zükûrı olmayup seferde fevt olmuş ise ve ol-seferde yanında mülâzemet ile mevcûd qarındâşı bulunur ise qarındâşına virile. Ve eğer qarındâşı seferde mevcûd bulunmaz ise ahar maħallda bulunan qarındâşına verilmeyüp seferde mevcûd sancâğınıñ mülâzım-ı evveline ‘arz edeler.

Ve eğer hâzarda fevt olup veled-i zükûrı yoğsa mülâzım-ı evveline temâmen ‘arz edeler. Mülâzım-ı evvel rağbet etmez ise şânîye ve şânî rağbet etmez ise şâlîse bu siyâk üzre verile. ‘Aceze vü mesâkîn ve ırğâd ü nâ-müstahikķîn ve re‘âyâ ve etbâ‘-ı veled-i aħaķķ maķûlesinden olanlara zinhâr muğâyir-i kânûn mülâzemet ve ze‘âmet ve timâr ‘arz eylemeler.

⁴⁹² Olınmaları A.DVN.d.00822.

⁴⁹³ Şartıyla AE: +Ne A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁴ Eşkâl-i AE: +Ve A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁵ Şöhretini A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁶ İsmi AE: +Ü A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁷ Taşrîh AE: +Olına A.DVN.d.00822.

⁴⁹⁸ Aħer (+) kimesneye A.DVN.d.00822.

Ve bâbâsı fevt olduğu vâldesi karşında bulunan evlâda ze'âmet ve timâr olmaya. Meğer merhâmeten ola. Ve bâbâsı fevtinde oğlu üzerinde ahar dirlik bulunur ise dirliği olan oğluna verilmeyüp karındâşına ve karındâşı yoğsa mülâzımına verile. Ve bâbâsı fevtinde diyâr-ı aharda bulunan oğluna haber gönderilüp gelinceye te'hîr ve geldikde'arz oluna ve gelinceye dek maşûline mevķûfca ta'arruz etmeye ve eyyâm-ı hâzarda maşûlini yiyüp sefer olduğda terk-i hizmet edenleriñ timârı ref olunmağla kanâ'at olunmayup cezâ tertîb oluna ve şimdiye dek aġmâz sebebiyle ba'zı kimesneleriñ me'kel edindikleri sepet timârlarını âlây beğiler ve sancâkluniñ zu'amâ ve erbâb-ı timârı ketm ü ihfâ etmeyüp mülâzımından raġbet edenlere 'arz eyleye.

Ba'de'z-zîn kılıc cemi' kaţ'â câ'iz olmayup ve bundan aġdem cem' olanlar daġı tefriķ olunmaya. Ve işbu biñ yüz toġsan bir senesi şa'bânı târihinden soñra tevcih olunacak ze'âmet ve timâr aşhâbı sancâġında sâkin olmazlar ise ze'âmet ve timârları mülâzımına arz oluna.

Bu mâddeler yoklamalar ile ve dâ'imâ tafahhuş ile haber alınup ve mülâzımlar gelüp Âsitâne'den⁴⁹⁹ Dîvân-ı Hümâyûn'a⁵⁰⁰ 'arz-ı hâl edüp bu şurûta muġâyir olduğ zuhûra gelür ise âlây beğilere ve sancâkluya cezâ tertîb oluna ve sancâġında şöyle mevcûd bulunalar ki bir maħalle me'mûr oldukları vaktde yigirmi güne dek⁵⁰¹ âlây beğisi bayrâġı altına gelüp at ve âlât ü besâtıyla maħall-i me'mûra 'azîmet etmeġe ķâdir olalar.⁵⁰²

Zu'amâ ve erbâb-ı timârıñ sancâġında sâkin olmaları fevâ'id-i keşîreyi müstelzim olduğundan ġayrı i'mâr-ı memleket ve himâyet-i ra'iiyete vesîle olacak hâlet-i⁵⁰³ mergûbeden olmağla fimâ-ba'd herkes sancâġında sâkin olmak mâddesine âlây beğiler ve sancâkluniñ zu'amâ ve erbâb-ı timârı ve mülâzımları ġâyetü'l-ġâye ihtimâm ve ketm ü himâyeden ihtirâz edeler ve eyâlet 'askerini muħârebe vü muķâteleye teşvîķ ve aġırrâlarına sebep-i küllî olmak için ze'âmet ve timârlarına ilhâķ bi'l-

⁴⁹⁹ Âsitâne-i (+) Sa'âdet'den A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁰ Hümâyûn'ıma A.DVN.d.00822.

⁵⁰¹ Deġin A.DVN.d.00822.

⁵⁰² Olalar AE: +Ve A.DVN.d.00822.

⁵⁰³ Hâlât-ı A.DVN.d.00822.

küllîye men‘ olunmayup sefere me‘mûriyyetleri evkâtta muhârebe ve muhâşaralarda içlerinden şecâ‘at ü yararlığı zâhir ü nü-mâyân olup dil ve kelle getürenlere isti‘dâd ü istiḥkākına göre biñ aqçadan altı biñ aqçaya ve daḥî ziyâdeye varınca yedlerine teraqqî emrleri verilüp ve verilen emr miqdârı teraqqîye⁵⁰⁴ müsteḥak olmağla ol mişillülere yedlerine verilen emr-i ‘âlî miqdârı ilḥâka müsâ‘ade olunup kânûn-ı kadîm üzre icmâllüsü ve müştereğine ilḥâk oluna.

Ve bi‘l-cümle zu‘amâ ve erbâb-ı timâr beyninde bi‘t-terâzi qaşr-ı yed câ‘iz olup âlây beğiler ‘arz vereler.⁵⁰⁵ Lâkin qaşr-ı yed daḥî⁵⁰⁶ sancâğında sâkin tüvânâ evlâdına ve akrabâsına ve mülâzıma câ‘iz ola. Yoḥsa ḥâricden olan kimesnelere ze‘âmet ve timâr ve⁵⁰⁷ qaşr-ı yedi zinhâr ve zinhâr olmaya ve qaşr-ı yed edenlere tekrâr maḥlûlden ze‘âmet ve timâr verilmeye. Ve zu‘amâ ve erbâb-ı timârdan biri mecrûḥ ve pîr ve ‘amel-mânde olup rükûb ü nüzûle iktidârı olmadığı zâhir ü müteḥakkık⁵⁰⁸ olmadıkça teḳâ‘üd ‘arzı verilmeye. Eğer bu şurûta muğâyir ḥimâye vü şefâ‘at ve rüşvet ile birisi teḳâ‘üd olur ise mülâzımlardan biri ḥaber verüp sıḥḥati ma‘lûm olduğda ol-maḳûle ḥilâf-ı şurût teḳâ‘üd ihtiyâr edenlere ve ‘arz eden âlây beğilere cezâ tertîb olunup ze‘âmet ve timârı ḥaber veren mülâzıma verile.

Ve henüz ceng ü ḥarbe yarâr iken ḥimâye ile bundan aḳdem müteḳâ‘id olmuş var ise eşkinci olmaḳ üzre ‘arz edeler. Müteḳâ‘id olanlar fevt olduğda evlâd-ı zükûrı var ise iştirâken ve bir oğlu var ise temâmen ‘arz olunup evlâdı yoğise qarındâşına verilmeyüp sancâğının mülâzım-ı evveline verile.

Ve âlây beğilerin meşâriflerine medâr ve istikâmetlerine vesîle olmaḳ için fevt ve ref‘ ve qaşr-ı yed ve‘l-ḥâşıl mülâzemet ‘arızından ğayrı her ne maḳûle ‘arz verirler ise her ze‘âmet ve timârın sancâklusu beyninde meşḥûr ü mütevâtir olan ḥâşılın⁵⁰⁹ ‘öşri miqdârı ‘arz aqçası alalar. Meşelâ

⁵⁰⁴ Teraqqî A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁵ Eyleyeler A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁶ Her A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁷ Ve AE: - A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁸ Muḥakkak A.DVN.d.00822.

⁵⁰⁹ Ḥâşılının A.DVN.d.00822.

beş yüz gurus̄ hâşılı meşhûr ise elli gurus̄ ‘arz akçası alınup bu siyâk üzre mürâ‘ât oluna.

Ve fimâ-ba‘d Hacc-ı Şerîf’e gidenlerden ve umûr-ı mühimme için ahar maħalle emr-i şerîfle me‘mûr olanlardan mâ-‘adânîñ kaydlarına şerh verilmeye ve zu‘amâ ve erbâb-ı timârdan birisi kendü maşlahatları için Âsitâne-i Sa‘âdet’e⁵¹⁰ ve ahar maħalle gitmek iktizâ eyledik de âlây beğiden izni müş‘ir ‘arz almadıkça gitmek câ’iz olmaya ve âlây beğiler bu maķûle ‘arzlardan bir akça harc almayalar. Ve vüzerâ-yı ‘izâmîñ kadîmi üzre beş nefer defterlüsi olup ziyâde olmaya ve kendü عر ve iltimâslarıyla ola. Ve recâ ü şefâ‘at ile zu‘amâ ve erbâb-ı timârîñ kaydlarına şerh verilmeye. Ve Dergâh-ı ‘Âlî müteferriķa ve çavuş gediklülere ikişer yüzden dört yüz kayda münhaşır olmamağla bunlara daħi şu vechle kânûn olunur ki zıkr olunan müteferriķa ve çavuş gediklülerinden birisi sefer ve hâzarde fevt olduķda kaţ‘â aħare virilmek câ’iz olmayup evlâd-ı zükûrı var ise ze‘âmeti iştirâken ve gedüģi ki müsteħak olan büyük oğluna verilüp gediksiz kalan oğullarınıñ hisşeleri birkaç sancâķda bulunur ise tefriķ câ’iz olmayup diledikleri sancâģıñ birinde sâkin olalar. Eģer sancâģında sâkin olmağra rağbet etmezler ise hisşeleri gediklü olan müşterek qarındâşına verile ve eģer fevt olan gediklüniñ bir oğlu var ise ze‘âmeti temâm tevcîh ve gedik şurûtına bâliģ ve müsteħak ise gedüģi daħi ze‘âmetiyle ma‘ân verile. Ve şabî ise cebelü vere. Ve eģer fevt olan gediklünüñ veled-i zükûrı yok ise ze‘âmeti her kime fermân-ı hümâyûn buyurulur ise añâ tevcîh oluna. Dîvân-ı hümâyûn küttâbı gediklülerine elli kitâbet ve yigirmi şâkirdlik gedüģi ve kırk mülâzemet ve Defterhâne-i ‘Âmire küttâbı gediklülerine on beşer kitâbet ve on beş şâkirdlik gedüģi ve otuz mülâzemet min-ħaysü’l-mecmû‘ Dîvân-ı Hümâyûn küttâbına yetmiş gedik ve kırk mülâzemet ve Defterhâne-i ‘Âmire küttâbına otuz gedik ve otuz mülâzemet ta’yîn ve tahşîş olunmağla bu miķdârdan ziyâde ve noķşân kabûl etmeye ve zümre-i küttâb eşref-i ĥademe-i devlet ve e‘azz ve ricâl-i saltanatdan olmağla zıkr olunan gediklüler ve mülâzımlar fenninde mâhir ve ĥatt ü inşâ ve umûr-ı mühimme taħrîrine ķâdir olup gece ve gündüz kalem müdâvemet ü mülâzemet eyledikçe ķadr ü i‘tibârları

⁵¹⁰ Sa‘âdet’ime A.DVN.d.00822.

mültezim ve kânûn-ı tevcîhâtları bu vechile râsih ü müstahkem ola ki küttâbıñ biri fevt olduğda birkaç oğlu olup cümlesi kitâbete kâdir ise bâbâları ze'âmeti iştirâken ve gedüğü gedüğe müsteħak olan büyük oğluna verilüp gediksiz kalan oğlu gedik edinceye dek kalem mülâzemet etmek şartıyla sancâğında olmak teklîf olunmaya ve eğer oğullarınıñ içinden biri kitâbete kâdir vesâ'ir aħar şan'ata meşgûl bulunur ise kitâbete müste'idd olan oğluna ze'âmeti ve gedüğü verilüp kitâbet bilmeyen oğluna müşterek olmak ve müstakilen verilmek câ'iz olmaya ve eğer veled-i zükûrı şabî bulunur ise cebelü verüp kitâbet ve ma'rifeti kesb ve ta'allüm etmek şartıyla yine ze'âmeti tevcîh oluna.

Ve eğer evlâd-ı zükûr yoğsa kitâbet ve şâkird ve küttâb-ı mülâzımınıñ ze'âmet ve timârları kaç'â hâricden olan kimesnelere verilmeyüp mülâzımlardan tâlîbi zühûr eder ise tâlîb olan mülâzımınıñ kitâbet ve ma'rifeti ricâl-i kalem beyninde müsellemler ü mu'teberler ise ol-mağûle mülâzıma verilüp ve ol-mülâzımınıñ üzerinde bulunan ze'âmet ve timâr rü'ûsıyla şâkirdlerden kalem müdâvemet üzere olup müte'idd ü aħakk her kim ise añâ verile. Ve eğer mülâzımlardan tâlîb zühûr etmezse yine kalem müdâvemet edene müsteħak ü müte'idd rü'ûsıyla şâkird olanlara verile. Vechen-mine'l-vücûh kâtib ze'âmet ve timârı aħare verilmeyüp kâtib-zâdelere ve müdâvemet eden ma'rifetlü mülâzımına rü'ûslı şâkirdâna verile.

Ve gedikli kâtibler ze'âmet ve gedüğü müdâvemet ve rağbet eden mülâzımından müste'iddine verile ve küttâb için baş olunan şerâ'ite gereği gibi viķâyet olunup mu'teber olmuş ricâl-i kalem için ğarazından 'ârî iħbârlarıyla bi'l-cümle tevcîhâtları vesâ'ir nizâmları re'îsü'l-küttâblarıñ ve defter emînleri bulunanlarıñ re'y ve 'arzına mevķûf oluna. Ancak kalem emeği sıbkat ve müdâvemet etmiş küttâbdan birisi iħrâz-ı rütbe eylemek ve pîr ve 'amel-mânde olmak takrîbiyle ve ba'zı umûr-ı mühimmeye me'mûr olmak hasebiyle müdâvemet etmeyüp hânesinde ve aħar maħallde sâkin olur

ise sıbkat eden emeğine ikrâmen ol-mağûle küttâbîñ ze‘âmet ve gedüğine daħl ü ta‘arruz olunmaya.⁵¹¹

Bâlâda taħrîr olunan kavânîn ü şerâ’îti min evvela ilâ ahire Dîvân-ı Hümâyûn ve Defterhâne-i ‘Âmire defterlerine şebt ve taħrîr ve işbu şurût-ı⁵¹² ilâ maşallah-i te‘âlâ düstûru’l-‘amel olmak üzere muqaddem olan tevcihât fesh ü tağbîr olunmayup Fî Ğurre-i Şaban Sene 1191 (4 Eylül 1777) târihinden mu‘teber ü mer‘î tutulup âlây beğilerinden ‘arz gelüp Defterhâne’ye der-kenâra vardıkda Defterhâne-i ‘Âmire küttâbı nazar ve tedkîk ile bakup bâlâda baş olunan şerâ’îti taṭbîk edeler. Şerâ’îte muğâyir bir hâlat fehm ederler ise der-kenâr etmeyüp “*Şerâ’îte muğâyirdir.*” deyü defter emînine telkîn edeler ve defter emîni daħi ol-vechile re’îsü’l-küttâb efendi ol-‘arzı teblîğ eyleye. Ve re’îsü’l-küttâb daħi şadr-ı a‘zama ‘arz ve ifâde eyleye ve eğer âlây beği ‘arzınıñ ḥaṭâsı Defterhâne’de fehm olunmayup sehven der-kenâr olunub buyurulur ise buyruldu taḥvîli vardıkda Dîvân-ı Hümâyûn kîse-dârı dâ’imâ diğkat ve taḥarrî edüp şurûta muğâyir olan hâlâtı re’îsü’l-küttâba tefehhüm ve re’îsü’l-küttâb vezîr-i a‘zam’a ‘arz edüp ol-mağûle âlây beğiniñ cezâsı tertîb oluna.⁵¹³

Bu nizâm ḥüsn-i ‘avn-i ‘inâyet-i rabbi’l-‘izzet ile a‘dâ-yı dîn ve Devlet-i ‘Aliyye olan düşmenlere galebe etmek esbâbından olduğundan mâ-‘adâ maḥzâ-yı dîn ü devletiñ taḫviyyeti ve ‘askeriñ tezâyüd-i miknet ve kavliyyün ihtiyâr olunmuş bir emr-i müstaḥsen ve menâfi‘ ve fevâ’id-i keşîresi zâhir ü müberhen olduğuna binâ’en ve⁵¹⁴ şebât ü istidâdı ve devâm

⁵¹¹ Ve vüzerâ-yı ‘izâmîñ kadîmi ... daħl ü ta‘arruz olunmaya AE: Ve Dergâh-ı Mu‘allâm müteferrika ve çavuş gediklülere ve Dîvân-ı Hümâyûn ve Defter-hâne-i ‘Âmire’ m küttâb ve şâkird ve gediklülere ve mülâzemetleri ve ḥumbaracı ve lağımcı neferâtınıñ öteden berü düstûru’l-‘amel tutulub kalemde muqayyed olmak kânûn-ı kadîmi ve bundan böyle daħi bilâ-tağyîr mu‘teber olub ḥilâfa hareket olunmaya A.DVN.d.00822.

⁵¹² *من أوله الي اخره* Dîvân-ı Hümâyûn ve Defterhâne-i ‘Âmire defterlerine şebt ve taħrîr ve işbu şurût-ı AE: - A.DVN.d.00822.

⁵¹³ Âlây beğilerinden ‘arz gelüp Defterhâne’ye der-kenâra vardıkda Defterhâne-i ‘Âmire küttâbı nazar ve tedkîk ile bakub bâlâda baş olunan şerâ’îti taṭbîk ideler. Şerâ’îte muğâyir bir hâlat fehm iderler ise der-kenâr itmeyüp “*Şerâ’îte muğâyirdir.*” deyü defter emînine telkîn ideler ve defter emîni daħi ol-vechile re’îsü’l-küttâb efendi ol-‘arzı teblîğ eyleye. Ve re’îsü’l-küttâb daħi şadr-ı â‘zama ‘arz ve ifâde eyleye ve eğer âlây beği ‘arzınıñ ḥaṭâsı Defterhâne’de fehm olunmayub sehven der-kenâr olunub buyurulur ise buyruldu taḥvîli vardıkda Dîvân-ı Hümâyûn kîse-dârı dâ’imâ diğkat ve taḥarrî edüp şurûta muğâyir olan hâlâtı re’îsü’l-küttâba tefehhüm ve re’îsü’l-küttâb Vezîr-i Â‘zam’a ‘arz idüp ol-mağûle âlây beğiniñ cezâsı tertîb olma AE: Muğâyir-i şurût ‘arz iden âlây beğiniñ cezâsı tertîb olma A.DVN.d.00822.

⁵¹⁴ Ve AE: - A.DVN.d.00822.

ü istikrârı huşûşuna irâde ve⁵¹⁵ râsiha-yı hümâyûn ta'alluk etdiği vechile vükelâ-yı Devlet-i 'Aliyye'niñ⁵¹⁶ bu mühimm-i celîl-i vâcibi'l-ihimâmîñ infâz ü icrâsına ve dâ'imâ viķâyet ü şıyânetine sa'y ü iķdâmları farîza-ı zimmet-i şadâkat ü diyânetleri iken ma'âz Allah-i te'âlâ tama'-ı hâm vehâmet-i encâma meyl ve tab'iyet ve ğadr ü himâyet vechlerini irtikâba cevâz ü cesâret ile miķdâr-ı zerre-i hilâfına taşaddî ve bu kavânîn ü şerâ'it-i mu'tebereniñ bozulmasına sa'y ü taşaddî ider ise

فمن بد له بعد ما سمعه فانما اثمه على الدين يبد لونه ان الله سميع علم

naşş-ı kerîminde mûnderic olan vebâl-i 'azîm ve وزر cesîme mübtelâ olsun ve bu şurûta muġâyir bundanşoñra inķilâbât hasebiyle yâhûd recâ vü şefâ'at ile âlây beġi⁵¹⁷ olmaķsızın maħlûl ze'âmet ve timâr olan her kim olur ise olsun ba'dehu zemân ol-maķûlelere vekîl-i muṭlaķım bulunanlardan cezâ tertîb etmek vâcib olup ol-maķûle hûkkâm ve kibâr irâdesi ve himâyesiyle şurûta muġâyir âlây beġi 'arzı olmaķsızın maħlûl ze'âmet ve timâr 'arz-ı hâl ile aħara tevcîh olunur ise tahvîli yazılmayup şurûta üzre âlây beġi 'arzı ile⁵¹⁸ evlâda veyâhûd ķarındâşı veyâhûd⁵¹⁹ mülâzıma verilmekde şoñradan gelen hûkkâm ü vülât ve âlây beġiler ve sancâķlu ve mülâzımlar ısrâr ve ittifâķ edüp tevcîh etdirdeler. Ve bu şerâ'it-i mu'tebereniñ⁵²⁰ bir şûreti yazılıp re'îsü'l-küttâbîñ ve defter emîniniñ⁵²¹ ħatimleriyle maħtûm kılındıķdanşoñra âlây beġileriñ yedlerine verilüp selefden ħalefe teslim olunarak⁵²² hıfz ve zabt⁵²³ oluna. Ķazâ'en zâyi' olur ise tekrâr bir şûret ihrâcına tâlîb ola. Gerek vülât ü vükelânîñ ve gerek⁵²⁴ âlây beġilerin sırren ve 'alenen aħvâlleri teccessüs ü tefahħuş ve der-devlet-medâra⁵²⁵ vârid olan 'arzları daġi dâ'imâ nazar-ı taħarrî ve başîret ile tedķîķ olunup muġâyir-i

⁵¹⁵ Ve AE: - A.DVN.d.00822.

⁵¹⁶ 'Aliyye'niñ A.DVN.d.00822.

⁵¹⁷ Beġi AE: +Arzı A.DVN.d.00822.

⁵¹⁸ 'Arzıyla A.DVN.d.00822.

⁵¹⁹ Yâhûd A.DVN.d.00822.

⁵²⁰ Mu'tebereniñ AE: + Be-'inayet A.DVN.d.00822.

⁵²¹ Ve defter emîniniñ AE: - A.DVN.d.00822.

⁵²² Selefden ħalefe teslim olunarak AE: - A.DVN.d.00822.

⁵²³ Ve zabt AE: -- A.DVN.d.00822.

⁵²⁴ Gerek AE: - A.DVN.d.00822.

⁵²⁵ Devlet-medârıma A.DVN.d.00822.

ıavr-ı istiķāmet-i⁵²⁶ hıyānetleri meşhūd olur ise vebālleri boyunlarına haķķlarında tertīb-i cezā ile lāyıķları icrā olunacağı muşammem ü meczūmdur⁵²⁷.

Sadullah Enverî Efendi'nin her ne kadar eserine bazı gereksiz belgeleri eklediği görülmüşse ve bu konuda selefleri tarafından tenkide uğramışsa da onun bu davranışının olumlu bir sonucu da bulunmaktadır. Bu durum sayesinde ki eserine eklediği sürat topçularına ait nizamnamenin tek örneği Enverî Tarihi'nde kayıtlıdır. Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın sadareti döneminde yeniden oluşturulan sürat topçuları için günümüzdeki birçok kaynak Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya atıf yapmaktadır. Kendisi, Halil Hamid Paşa hakkında Türkiyat Mecmuası'nda yayınladığı makalesinde sürat topçuları ocağının kuruluşuna ve nizamnamesine yer vermiş, kaynak olarak Enverî Tarihi'ni göstermiştir⁵²⁸. Ancak sürat topçularını anlattığı bir diğer eserinde kullandığı iki dipnottan biri arşiv belgesi diğerisi ise "Halil Hamid Paşa" isimli makelesidir⁵²⁹. Bu nedendir ki Enverî Tarihi geri planda kalmış ve bugüne kadar yapılan çalışmalarda hep bu eserlere atıf yapılmıştır⁵³⁰.

2.1.9. Olayları Tasvir Ölçüsü

Enverî Tarihi'nde Sadullah Enverî Efendi, olayları anlatırken belirli bir ölçü çerçevesinde hareket etmediği dikkati çekmektedir. Şahit olduğu hadiseler hakkında teferruatlı bilgi verirken benzer bir konuda ancak kendisinin içerisinde olmadığı hadiseleri ise kısa bir şekilde anlatmaktadır. Bu durum da teferruatlı anlattığı olayların önemli, kısa bilgi verdiklerinin ise önemsiz görünmesine neden olmaktadır. Örneğin Sultan I. Abdülhamid'in dördüncü çocuğu olarak 7 Receb 1190 (22 Ağustos 1776) tarihinde doğan Şehzade Mehmed, 25 Safer 1195 (20 Şubat 1781) tarihinde hummadan vefat etmiştir. Aynı tarihte veziriazam Mehmed Paşa'nın da vefat etmesi devlet ricalinde büyük teessüre neden olmuştur. Şehzadenin vefatı haberinin duyulmasından

⁵²⁶ İstiķāmet AE: +Sakāmetleri ve A.DVN.d.00822.

⁵²⁷ Meczūmdır AE: + Deyü sādır olan haıt-ı hümâyûn-ı 'ināyet-maķrûn divān-ı hümâyûn kaleminde maşûr ü muķayyedir. Şükrî A.DVN.d.00822.

⁵²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Halil Hamid Paşa", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, 5, İstanbul 1936, s. 227, dn. 1-2.

⁵²⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Tekilâtından Kapukulu Ocakları*, II, TTK. Yay., Ankara 1988, s. 67-68.

⁵³⁰ Genel Kurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı tarafından hazırlanan "Topçuluk Tarihi" adlı eserin "Sürat Topçuları" bahsi dahi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan özet mahiyetinde yazılmıştır. Bk. Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, ATASE. Yayınları, Ankara 1988, s. 98.

cenaze merasiminin sonuna kadar olay içinde olan Sadullah Enverî Efendi, bu merasimi çok detaylı bir şekilde anlatmıştır⁵³¹. Ancak Muharrem 1196 (Aralık 1781-Ocak 1782) tarihinde ölen Melekşah Sultan'ın vefatını birkaç satır yazmakla yetinmiştir⁵³².

2.1.10. Eserinde Yer Vermediği Konular

Sadullah Enverî Efendi'nin kronolojik sıra ile olayları anlattığı eserinde eksikliklerin olduğu dikkati çekmektedir. Bu eksiklikler kimi zaman anlattığı konunun içerisinde yer vermediği bilgiler olduğu gibi kimi zaman da hiçbir malumat vermediği konuları içermektedir. Sadullah Enverî Efendi, bilindiği gibi 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında vekāyi'nüvis olarak orduda görev yapmış ve bu görevi esnasında savaş sırasındaki olayları kaydetmiştir. Savaşın bir parçası olan barış görüşmeleri ve antlaşmanın imzalanmasından bahsetmesine rağmen içeriği, özellikleri ve maddeleri hakkında eserinde hiçbir bilgi mevcut değildir. Doğal olarak altı yıllık savaş boyunca vekāyi'nüvislik görevini ifa eden bir kişinin antlaşma maddelerinden bahsedip gerekli yorumları yapması beklenirdi. Bu anlamda Küçük Kaynarca Antlaşması'nın maddelerinden bahsedilmemesi Enverî Tarihi için büyük bir eksiklik⁵³³.

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Rusların antlaşma maddelerine dayanarak yaptıkları usulsüzlükler ve özellikle Kırım'ın ilhakına yönelik adım adım takip ettikleri politika iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. Giderek gerginleşen ilişkilerin savaşa dönüşmesinin önüne geçmek amacıyla Fransa sefirinin aracılığıyla Abdürrezzak Bahir Efendi ile Rus elçisi arasında Aynalıkavak'ta Küçük Kaynarca Antlaşması'nın sorun çıkaran maddeleri üzerinde görüşmelere başlanmıştır. Birkaç ay süren görüşmelerden sonra müzakere edilen maddeler üzerinde istişarede bulunmak amacıyla 10 Muharrem 1193 (28 Ocak 1779) tarihinde Osmanlı Devleti görevlileri tarafından meclis toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda müzakere edilen maddeler kabul edilmiş ve 4 Rebiyülevvel 1193 (22 Mart 1779) tarihinde başta Osmanlı murahhası olmak üzere devlet görevlilerine ve Rus elçisine hilatler giydirilmiştir⁵³⁴. Enverî Tarihi'nde çok detaylı bir şekilde Aynalıkavak Tenkihnamesi görüşmeleri

⁵³¹ Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 140^a-140^b.

⁵³² Enverî, *Enverî Târîhi*, vr. 158^a-158^b.

⁵³³ Enverî Tarihi'nin nüshaları içerisinde sadece Avusturya Milli Kütüphanesi'ndeki H. 101 numaralı nüshada Küçük Kaynarca Antlaşması'nın yirmi sekiz maddesine yer verilmiştir. Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, Nr. H.O. 101, vr. 139^a-149^a.

⁵³⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 110^b-111^b.

verilmişken, hangi maddelerin görüşüldüğü ve sonuçta kabul edilen maddelerin neler olduğu hakkında, “...*huşûşen Özi Kırı den[il]meğle ma ‘rûf mer‘âlarıñ cânib-i salţanat-ı seniyyeye redd olunmasıyla Rusya ‘askeriniñ toğsan gün zarfında Kıırım ve Kuban ve kâffe-i Tâtâristân’dan hurûc ve fimâ-ba’d kavm-i Tâtâr’ıñ umûr-ı külliyye vü cüz’iyyelerine qarışılmayup ittifâk-ı tâ’ife-i Tâtâr ile hân naşb olunanlarıñ menşûrları ve umûr-ı şer’iyyeleriniñ rü’yetine tevelli edecek zâtıñ mürâsele-i şer’iyyesi cânib-i devlet-i ebedi’l-kıyâmdan i’tâ olunmaq şurûtuñ muhtevî olmaqdan nâşî...*” ifadesinden başka bir bilgi verilmemektedir. Sadullah Enverî Efendi, bu görüşmelerde kendince yukarıda ifade ettiği bilgiyi önemli saymış olabilir. Ancak dokuz madde üzerinde anlaşılan bu tenkihtnamenin maddelerini eserine kaydetmemesi büyük bir eksikliklerdir. Eserinde Aynalıkavak Tenkihtnamesi’nin maddelerini de vermiş olsaydı, bu konu hakkında en geniş ve güvenilir bilgi kendisine ait olacaktı.

Sadullah Enverî Efendi’nin eserindeki siyasi hadiselerle ait en büyük eksiklik Kıırım’ın Ruslar tarafından işgaline yer verilmemesidir. Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan sonra Rusların Kıırım ile ilgili bütün faaliyetlerinin arka planında aday istila etme amacının olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun farkında olan Osmanlı yetkililerinin gerekli tedbirleri almalarına rağmen meydana gelen gelişmeler iki devlet arasında savaşın çıkmasını kaçınılmaz hale getirmişken Aynalıkavak Tenkihtnamesi bir an olsun ilişkilerin normale dönmesini sağlamıştır. Ancak 20 Şaban 1197 (21 Temmuz 1783) tarihinde Rus generali Potemkin ordusunu Kıırım’ın ortasındaki Karasu bölgesine yerleştirip Kıırım’ın önde gelen ümera ve ulemasını toplayarak Çariçe Katerina’nın Kıırım’ın Ruslar tarafından işgal edildiğini bildiren beyannamesini okumuştur⁵³⁵. Böylece resmen Kıırım Ruslar tarafından işgal edilmiştir. Sadullah Enverî Efendi eserinde Rusya’nın Kıırım’ı işgali, Avrupa devletlerinin bu duruma karşı tutumları, Osmanlı Devleti’nin meşveret meclisinde durumu görüşmeleri ve beyanname neşrinin ertelendiği gibi konulara yer vermez. Ayrıca bu durumun farkındalığıyla olsa gerek

⁵³⁵ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Sâni, s. 46-47. Rus generali Potemkin’in Çariçe Katerine adına okuduğu beyanname Tarih-i Cevdet’te şöyle kaydedilmiştir: “...*siz bir müfsid kavmsiz. Bize çok zahmet [47] verdiñiz. Sizden çekdiğimizi bir milletden çekmedik. Fesâdınızdan kurtulmak için Devlet-i ‘Osmanîyye dahi sizden el çekerek serbestliğinize karar verilmişdi. İki devlet hâlâ şulh üzeredirler. Ancak sizler nice ‘askerimi katl etdiñiz. Ve bu uğurda bu kadar akça şarf eyledim. İşte bunlara muqâbil Tıman ve Kuban ve Kıırım ıklîmini mülküme zamm etdim.*”

Rus generali Potemkin de halka şöyle hitap etmiştir: “...*artık serbestliğiniz ref’ oldu. Bundan böyle Rusya re‘âyası gibisiñiz. Ammâ ‘Giderim’ diyenlere emvâl ü eşyâsı ile çıkup gitmek ruşsat vardır. Kalanlara dahi mâni’ ü mezâhim yokdur. Dîn ve mezhebiñize bir vechile müdâhale olunmaz. Faqat her vechile siz dahi İmparatoriçe ‘miziñ emrine inkıyâd edeceğimize yemin ediñiz...*”

eserinde yer vermediği bu konuların yerine yeniden oluşturulan Sürat Topçuları Ocağı için hazırlanan risaleyi eklemiştir. Vekâyi'nüvis olarak I. Abdülhamid döneminin en önemli olayı Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edilmesinden bahsedilmemesi çok büyük bir eksikliklerdir.

2.2. DİLİ

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı, devletin kuruluşu göz özüne alındığında geç bir tarihte başladığı daha önce ifade edilmişti. Tarih yazıcılığında edebi türlerde görülen gelişme ve çeşitlenme ile birlikte dil ve üslup açısından da ilerlemenin olduğu dikkati çekmektedir. Osmanlı tarih yazıcılığındaki türlerin ve edebi metin eserlerin, Tanzimat dönemine kadar dil ve üslup bakımından iki gruba ayrıldığı kabul edilmektedir⁵³⁶:

- ❖ Sade Nesir
- ❖ Süslü Nesir

Sade nesir, halkın konuştuğu dile bağlı kalarak geniş halk kitlelerine ulaşmak, insanlara bir şeyler öğretmek ve onları eğitmek amacıyla yazılan eserlerde kullanılmıştır⁵³⁷. Arapça-Farsça kelime ve tamlamaların az olduğu, çok sade bir dille yazılan, secilerin hiç bulunmadığı ya da nadiren görüldüğü bu üslup, "halk nesri" olarak da adlandırılmaktadır⁵³⁸. Kur'an tefsirleri, hadis kitapları, menkabevi İslâm tarihlerinin çoğu, fütüvvetnameler, menakıbnameler, dini ve destani halk kitapları ve hikayeleri, halka mahsus tasavvufi eserler, gazavatname ve fetihname, Tevârih-i Âl-i Osmanlar ile ahlak ve siyaset kitaplarının çoğu sade nesrin örneklerindedirler⁵³⁹.

Süslü nesir, söz varlığı ağırlıklı olarak Arapça-Farsça kelime ve terkiplerden meydana gelen, ayrıca bu dillerin kurallarının uygulandığı anlatım tarzıdır. Bu nesirde cümleler sıfat ve zarf-fiillerle bağlanarak uzatılmakta, simetrik terkipler ve cümleler tekrar edilmektedir. Yine bu anlatım tarzında çek defa eşanlamlı ve secili kelimelerin kullanılmasına özen gösterilmektedir. Şiirdeki belagat kuralları bu nesir türü için de

⁵³⁶ Osmanlı edebi türlerinin dil ve üslup bakımından tasnifi tartışmaları bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Bu tartışmalar için Bk. Atabey Kılıç, "Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç Müdür?", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu Özel Sayısı)*, 3, 2016, s. 51-79.

⁵³⁷ Süleyman Çaldak, "Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 77-78, Temmuz-Ağustos 2006, s. 75.

⁵³⁸ Cihan Okuyucu, Ahmet Kartal, Fatih Köksal, *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 16.

⁵³⁹ Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996, s. VI.

geçerlidir. Sade nesire göre daha dar bir çevrede itibar gören süslü nesir, kelime kadrosu ve gramer kurallarıyla halktan uzaklaşarak yüksek zümrenin rağbet ettiği bir tarz haline gelmiştir⁵⁴⁰. Süslü nesir devlet büyüklerine sunulacak yazılarda, şair ve ediplerin birbirlerine yazdıkları mektuplarda, yazarların sanat güçlerinin kanıtlamak istedikleri dibace ve mukaddimelerde ve genellikle bazı edebi eserlerde bu üslup kullanılmıştır⁵⁴¹.

Osmanlı tarih yazıcılığı XV. yüzyılın sonuna gelindiğinde süslü nesir (inşa) üslubunun etkisi altında kalmıştır. Bu dönemde modeller öylesine çalışılmış ve dil o kadar geliştirilmiştir ki yazarlar artık incelik ve maharet bakımından İran'ın şair ve nesircileriyle yarışabilecek eserler meydana getirmeyi göze alıyorlardı⁵⁴². Osmanlı tarih yazıcılığında süslü nesir (inşa) tarzı ile yazılan ilk eserlerden biri Tursun Bey'in *Târîh-i Ebü'l-fethi*'dir⁵⁴³. Tursun Bey'in tarihi, aynı dönemde yazılan diğer tarihlerle üslup bakımından mukayese edilirse, Aşıkpaşazade, Oruç ve Neşri'ye hiç benzemeyen bir üslupla kaleme aldığı görülmektedir. Bu tarihlerde görülen kısa cümleler, süssüz kuru ifadeler yerine Tursun Bey'de Farsça ve Arapça cümle yapılarına uygun uzun cümleler, tasvire ehemmiyet veren ve bu yüzden de bol bol sıfat kullanan, benzetmeler yapan, mecazi ifadelerle başvuran, edebi ve mitolojik unsurlara yer veren, kelimelerin ses yapılarından istifade ederek aliterasyon ve secilerle metni süslemeye çalışan bir üslup göze çarpmaktadır⁵⁴⁴.

Sadullah Enverî Efendi, Osmanlı tarih yazıcılığında süslü nesir üslubunu devam ettirdiği eserinin hemen her sayfasında rastlanmaktadır. Eserinde Arapça ve Farsça söz, deyim ve tamlamalara, uzun cümlelere ve secilere yer vererek bunu ispatlamıştır. Arapça ve Farsça'ya hâkim olduğunu eserinin dibacelerinde açıkça görmek mümkündür. Ayrıca başta padişah olmak üzere hanedan üyeleri ve devlet görevlileri hakkında bilgi verirken süslü nesirin kaidelerine uyarak ağır bir dil ve süslü bir anlatım tarzını benimsemektedir. Örneğin Darüssaade ağası Cevher Ağa'nın azli konusundan bahsederken Cevher Ağa'yı şöyle tarif eder:

⁵⁴⁰ Mustafa Uzun, "Nesir-Türk Edebiyatı-", *DİA.*, İstanbul 2007, XXXIII, s. 10.

⁵⁴¹ Çaldak, "Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)", s. 76.

⁵⁴² Ménage, "Osmanlı Tarih Yazıcılığının İlk Dönemleri", s. 73.

⁵⁴³ Kenan İnan, "Sade Nesirden Süslü Nesire: Fatih'in Tarihçisi Tursun Bey ve Tarih Yazma Tarzı", *Osmanlı*, Gülten Eren (Ed.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, s. 293.

⁵⁴⁴ Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-feth*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1979, s. XXXI.

“Avân-ı meyâmin-i iktirân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı übbehet-maqrûn-ı cenâb-ı cihândârîde dârü’s-sa’âdeti’s-şerîfe ağalığıyla müstağrak-ı ni’am-ı iltifât hazret-i hilâfet-penâhi olan Cevher Ağa...”⁵⁴⁵

Enverî Tarihi’nde Sadullah Enverî Efendi, süslü nesir tarzına uygun bir şekilde olayları kurduğu uzun cümlelerle ifade etmektedir. Bu duruma eserinin birçok yerinde rastlanılmaktadır. İstanbul’da muhtekirlerden dolayı çekilen darlıktan sorumlu tutulan İstanbul kadısının azli hususunda bilgi verdiği başlığın ilk cümlesi bu durumu en uygun örnek olarak ifade edilebilir:

“Birkaç seneden berü vuķû‘ bulan sefer-i hümâyûnuñ imtidâdı takrîbiyle envâ‘-ı zehâ‘ire-i ğalâ vü kıllet târî olmışken be-ħamdihi te‘âlâ ğâ‘ile-i sefer mündefi‘ ü mevâni‘-i mürtefi‘ olmağla tevsî‘-i erzâk-ı ‘ibâd için pâd-şâh-ı enâm خلدہ اللہ الی یوم القیام hazretleri şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm efendi ile dervâze-i müşâvereti küşâd ve umûr-ı esfârîñ tanzîmi beher hâl maţlûb-ı hümâyûnları olduĝun îrâd buyurduklarında envâ‘-ı zehâ‘iriñ hâşıl olduĝu mahallerde muhtekirler peydâ olmağla hâşıl olan zehâ‘iri aşhâbı yedinden ucuz bahâ ile alup cem‘ ü idhâr eyledikdenşoñra fiyatına istediĝi kadar zamm ile tüccâra bey‘ edüp tüccâr daħi berren ve bahren getirüp bir miķdâr zamm ile İstanbul eşnâfına bey‘ ve eşnâf daħi “Biz bunı ziyâde bahâ ile aldık.” deyü ziyâdeye fûrûht eylediklerine binâ‘en bu mertebe ğalâya bâ‘is olmağla ibtidâ ve misillü muhtekirler men‘ ü def‘ olup her zaħîreyi aşhâbı getirüp fûrûht eylemek üzre evâmir-i ‘aliyye taħrîr ü işdâr ve eţrâf ü eknâfa ba‘ş ü irsâl olunmağla menûţ idiĝi hâk-pây-i hümâyûna ba‘de’l-‘arz berminvâl-i muħarrer eţrâf ü eknâfa tâ Mısr-ı Ķahire’ye varınca bâ-emr-i ‘âlî kâr-güzâr mübâşirler irsâl olundu.”⁵⁴⁶

Klasik vekâyi‘nüvis ve süslü nesir geleneğine uygun olarak eserinde Farsça başlıkları kullanan Sadullah Enverî Efendi, metin içerisinde konu ile ilgili olan yerlerde ayetlere, hadislere, beyit ve şiirlere yer vermiştir.

⁵⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, vr. 4^b.

⁵⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 34^b.

2.2.1. Seciler

Bir edebiyat terimi olarak seci, mensur metinlerde cümle ya da cümleciklerin sonundaki nesir kafiyesini ifade eden ses uyumudur⁵⁴⁷. Klasik Osmanlı edebi nesrinin en önemli özelliği secidir. Mensur metinlere ahenk kazandıran ve onu şiirselliğe yaklaştıran bir inşa elemanı olarak seci *mutarraf*, *mütevazi* ve *murassa* olmak üzere üç kısma ayrılır⁵⁴⁸. Sadullah Enverî Efendi, eserinde büyük bir çoğunlukla mutarraf seciyi kullanmayı tercih etmiştir. Enverî Tarihi'nde seciler çok büyük miktar olduğundan aşağıdaki örnekleri vermekle yetinilmiştir:

“...tahşîl-i servet-i yesâr ve pederi ser-güzeştinden hisşe-dâr olmayarak...”⁵⁴⁹

“Bir iki seneden berü şeyhü'l-islâm ve müşkil-güşâ-yı enâm olan Şâlih-zâde Efendi ...”⁵⁵⁰

“...Boğazlar havâlîsinde kıyâm ve uğur-ı dîn-i mübîninde izhâr-ı hidemât-ı meşkûreye sa'y-i mâ-lâ-keîlâm eyleyüp...”⁵⁵¹

“...ba'zı mahallerde deverâna şurû' ve hevâdârlarından ba'zıları Başra ve 'Irâk-ı 'Arab havâlîsinde geşt ü güzâr eyledikleri vukû' bulmuşdur.”⁵⁵²

“...engüşt-nedâmeti vakf-ı dendân ve bi'l-âhire hûd-re'yliğiyle tehyîc-i gâzab-ı pâd-şâh dârâ-der-bân eyledi.”⁵⁵³

“...beğleri zîr-i destlerinde olan 'aşiretleri bahâdırların istişâb ve Şehr-i Zor vâlîsi müşârun-ileyh ma'iyetine vuşûle şitâb eylemeleri...”⁵⁵⁴

“...ber-hemze-i seyelân-ı 'asâkir olmağdan vikâyet ve birkaç seneden berü hümâ-yı himâyetlerinde cem' olan za'ifa-yı 'ibâdı terk-tâz-ı cüyûş-ı deryâ-hurûşdan şıyânet eylemek...”⁵⁵⁵

⁵⁴⁷ Ayşe Yıldız, “Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım Ve Tasnifi Üzerine Düşünceler”, *Turkish Studies* (International Periodical For the Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic), 2 (4), Kış 2007, s. 1056

⁵⁴⁸ Filiz Kılıç-Ayşe Yıldız, “Sehî, Latifî ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Seci”, *Osmanlı Araştırmaları* (Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na Armağan-III), 27, İstanbul 2006, s. 236-237.

⁵⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 56^b.

⁵⁵⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 57^a.

⁵⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 61^a.

⁵⁵² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 64^b.

⁵⁵³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 65^b-66^a.

⁵⁵⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 67^a.

⁵⁵⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 69^b.

“...vaz‘-ı cebîn-i inkıyâd ve mekârim-i salţanat-ı seniyyeden isti‘âne ü istimdâd eylemeleri...”⁵⁵⁶

“...ibrâz-ı zemînde irâdesi cârî ve kızılbaş tâ’ifesiniñ ehl-i sünnete olan ‘adâvet-i fıtrıyyeleri iştibâhdan ‘ârî olması...”⁵⁵⁷

“...şehir emâneti maţbah emâneti ile tebdîl ve şehir emâneti selefleri maţbah emîni Yeñişehirli İbrahim Efendi’ye tevcîh ve taḥvîl olundu.”⁵⁵⁸

“...İskenderiyye’den sefîneye süvâr ve şehir-i şaferü’l-hayrıñ on birinci günü otuz nefer âdemile vâsıl-ı ‘atebe-i pâd-şâh-ı gerdûn-vaḳâr...”⁵⁵⁹

“...cezîre-i mezbûrede vefât ve na‘aşı İbrahim Paşa Câmi‘ ḥazîresinde defn olunup mülḥaḳ-ı sâ’ire ‘izâm-ı rifât kılındı.”⁵⁶⁰

“...evvel-i şehir-yârî mertebesiyle kâm-yâb ve mîr-âḫûr-ı şânî silah-dâr-ı şehir-yârî birâderi Seyyid Muştafâ Ağa daḫi ḳapucılar kethüdâlığı manşıbıyla mazḫar-ı ‘ârifet-i ḥâḳân-ı cemm-cenâb olup...”⁵⁶¹

“...Bursa’da ikâmet ve ba‘dehu manşıbı olan Kûtâhiyye’ye ‘azîmet eylemesi fermân olundu.”⁵⁶²

“...mûmâ-ileyhe külliyyetlü ‘asker irsâl ve cânib-i ḥazm-i ihtiyâta ri‘âyet ederek ḳahr ü tedmîr-i a‘dâya dâmen-i der-miyân olmasın te’kîd ve isti‘câl eyledi.”⁵⁶³

“...ke’l-evvel sâlik-i girîve-i şeytanet ve ta‘ûl-i meşâliḫ-i devlet mûcib-i etvâra mübâderet eylediğinden...”⁵⁶⁴

“...ḫuzûr-ı vezîre duḫûl ve kenâr-mendde ik‘âd cüz’i ḫalvet-i iniḳâd ile ser-iftihâm avec-i i‘tibâre mevşûl kılunup...”⁵⁶⁵

“...encümen-i şûrâ ve iktizâ iderse şulḫa ḫalel gelmemek vechi üzre ahâlî-i Ḳırım’a igâse eylemek müstaşvib-i kâffe-i aşḫâb-ârâ olmağın...”⁵⁶⁶

⁵⁵⁶ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 71^a.

⁵⁵⁷ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 73^b.

⁵⁵⁸ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 75^b.

⁵⁵⁹ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 78^a.

⁵⁶⁰ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 79^b.

⁵⁶¹ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 81^a.

⁵⁶² Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 81^b.

⁵⁶³ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 82^a.

⁵⁶⁴ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 88^b.

⁵⁶⁵ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 89^a.

“...der-‘âţufet-maķarrlarına **celb** ve ķalblerinde olan vahşeti bi’l-küllîye **selb** olunup...”⁵⁶⁷

“...Ahâlî-i encümen-i şûrâ bu re’y-ı dill-pezîriñ tedbîr-i şâ’ib olduğun teslîm ve taḥsîn ve temâm vaķt ü ḥâle münâşib hareket idiğın ikrâr ü tebyîn eylediler.”⁵⁶⁸

“...üç yüz biñ nefere **bâliğ** ve ...sâ’ir edyân-ı bâṭile ve mezâhib-i ‘âṭile rüsûmu güft ü gûsından ezhân-ı belîdeleri fâriğ iken...”⁵⁶⁹

“...Rûm tâ’ifesiyle nihâni ittihâd ve Devlet-i ‘Aliyye ile ‘aķd-i muḥârebe eylediğı hen-gâmlarda zümre-i mel’ûnelerden isti’âne vü istimdâd ve melâ’în-i ḥâsırın daḥi ta’aşşub mülâbesiyle mu’âvenetde bezl-i ictihâd eylediklerin...”⁵⁷⁰

“...mizâc-ı aşlîlerine rücû‘ ve ke’l-evvel ta’ṭil-i maşlahat-ı ‘ibâdı mûcib etvârları vuķû‘ ü şuyû‘ bulup...”⁵⁷¹

“...kemâ-yenbağî ‘ârif-i **bûd** ü **nebûd** ve vâķıf-ı dekâyıķ-ı zebân ve sûd olduğdansoñra...”⁵⁷²

“...Mehmed Murâd olup kırķ beş târiḥinde **ḥâric** ve altmış sâli eşnâsında Diyârbekir mansıbı ile rûtbe-i mevliyyetine ‘âric olmuşlar idi.”⁵⁷³

“...‘avâṭıf-ı ḥüsrevânî mevvâc ve şubḥ-ı iltifât-ı şehen-şâhî pezîrâ-yı ibtilâc olmağın...”⁵⁷⁴

“Resm-i meslûf-i devlet-i ebedd-peyvend [ve] kâ’ide-i dirîne-i salţanat-ı cihân-pesend iķtizâsı üzre...”⁵⁷⁵

“...ile ‘ale’t-tertib-i tenâvül ü **nûş** ve cümle ile ḥaķķ-ı ḥalîfe-i enâmdan edâ-yı du’â-yı icâbet-fürûş olduğdansoñra...”⁵⁷⁶

“...şeref-nigâḥ müşkill-besendleriyle müşerref ve mazḥar-ı nazâr-ı iltifât olmaķ cihetinden ta’ne-zen-i âşâr-ı cihân-bende-i selef olmağın...”⁵⁷⁷

⁵⁶⁶ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 92^b.

⁵⁶⁷ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 96^a.

⁵⁶⁸ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 97^a.

⁵⁶⁹ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 97^b.

⁵⁷⁰ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 98^b.

⁵⁷¹ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 99^a.

⁵⁷² Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 103^a.

⁵⁷³ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 104^b.

⁵⁷⁴ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 109^b.

⁵⁷⁵ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 122^b.

⁵⁷⁶ Enverî, *Târiḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 123^a.

“...Yalıköşki’n kudûm-i meyâmin-lüzûmları ile behcet-endûz ve teşrîf-i sultânî’l-bahreyn ü berreyn dîde-dûz oldular.”⁵⁷⁸

“...rûh-ı laţîfleri beden-i nâzenînlerinden hurûc ve delâlet-i zümre-i firişte-gânla Firdevs-i a’lâya ‘urûc eyledi.”⁵⁷⁹

“...elsine-i nâssda celâdeti mezkûr ve bâ’iş-i rû-sefîden leşker olan hizmetle meşhûr olmağdan...”⁵⁸⁰

“...fenn-i binâda kemâl-i mahâret peydâ ve istiķâmeti ve tab‘-ı mi‘mârisi zâhir ü hüveydâ olmağdan...”⁵⁸¹

“...devlet ve câh ü şervetle merzûk ve keşret-i evlâd ve hüsni-zendegî ve ‘âfiyet ile mermûk olduğundan...”⁵⁸²

2.2.2. Manayı Kuvvetlendirmek İçin Kullandığı Eş Anlamlı Kelimeler

Enverî Tarihi’nde Sadullah Enverî Efendi, süslü nesirin bir gereği olarak dil ve üslubunda manayı kuvvetlendirmek amacıyla eş anlamlı kelimeleri kullanmaya özen göstermektedir. Eserde tespit edilen eş anlamlı kelimeler aşağıda alfabetik olarak sıralanmıştır.

⁵⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 125^b.

⁵⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 127^a.

⁵⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 140^b.

⁵⁸⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 37^b.

⁵⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 35^a.

⁵⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 32^a.

âbâ vü ecdâd	‘aql ü kemâl
‘acz ü fütûr	‘aql ü rüşd
‘add ü ‘aded	‘aql ü şu‘ûr
‘adl ü dâd	akrabâ vü ta‘allukât
‘adl ü inşâf	aqrân ü emsâl
‘adüvv-gîr ü düşmen-keş	âl ü eşhâb
‘aff ü müstakîm	âlâm ü aşkâm
‘afv ü ıtlâk	‘amel ü hareket
‘afv ü şafh	‘amele vü huddâm
âh ü figân	‘arz ü istirhâm
aḥ ü zâr	‘arz ü maḥzar
aḥakk ü elyâk	aşâr ü aḥbâr
ahâlî vü ra‘iyyet	âşâr ü havâdis
ahâlî vü sekene	asâyiş ü emniyyet
‘ahd ü dirâyet	asâyiş ü istirâhat
‘ahd ü güft	‘âşî vü bâgî
‘ahd ü peymân	‘aşâ’ir ü kabâ’il
aḥlâk ü evşâf	‘aşk ü muḥabbet
aḥvâl ü keyfiyyât	aşûb ü fîten
aḥz ü girift	‘aṭâyâ vü hedeyât
aḥz ü i‘tâ	‘âṭifet ü behçet
aḥz ü kabz	‘avâ’id ü fevâ’id (fevâ’id ü
‘âkıl ü müdebbir	‘avâ’id)
‘aql ü dirâyet	a‘vân ü enşârî
‘aql ü hikmet	‘avd ü rücû‘

‘avdet ü ric‘at	cân ü dil (dil ü can)
a‘yün ü â‘yân	câr ü mülâşık
‘azâb ü ‘ikâb	cebâbir ü eşkıyâ
‘azamet ü übbehet	cehd ü ṯakat
‘azv ü isnâd	celb ü îşâl
bâ’îş ü bâdî	ceng ü cidâl
bağî vü dâlâl	ceng ü harb (harb ü ceng)
bağz ü ‘adâvet	ceng ü kıtâl
ba‘_s ü irsâl	ceng ü perhâş
ba‘_s ü isrâ	ceng ü peygâr
ba‘_s ü tesbîl	cerâ’im ü kabâ’ih
ba‘_s ü tesyîr	cerî vü cesûr
başt ü temhîd	cesâret ü cür’et
bedâ vü şürû‘	cest ü çâlâk
bedîdâr ü aşkâr	cesûr ü dilîr
bedîhî vü nümâyân	cevânib ü etrâf
behre-mend ü hişşe-mend	cevr ü bî-dâd
bend (pend) ü naşîhat	cevr ü ezâ
berbâd ü perîşân	cevr ü eziyyet
besâlet ü şecâ‘at	cevr ü zulm
beţâ’et ü terâhi	cidd ü ihtimâm
bilâd ü emşâr (emşâr ü bilâd)	dâd ü sited
binâ vü inşâ	dâr ü diyâr
bûd ü nebûd	dâr ü gîr
büldân ü emşâr	darb ü harb (harb ü darb)

def ^ç ü ref ^ç (ref ^ç ü def ^ç)	emîn ü sâlim
delîl ü bürhân	emn ü istirâhat
derc ü tastîr	emr ü fermân
der-‘uhde vü iltizâm	emşâl ü akrân
devâbb ü mevâşi	emşâl ü eşbâh
devâm ü şebât	emşâr ü büldân
deverân ü cereyân	emvâl ü eşyâ
dikkat ü ihtimâm	endîşe vü tereddüd
dil ü cân	erâmil ü eytâm
du‘â vü niyâz	esâfil ü erâzil
du‘â vü şenâ (şenâ vü du‘â)	esâmi vü şöhret
ecmel ü ekmel	esvâk ü bâzâr
edânî vü esâfil	eşbâh ü akrân
edîb ü erîb	etbâ‘ ü havâşî
edîb ü fâzıl	etbâ‘ ü müte‘allikât
edîb ü lebîb	eţfâl ü ‘ıyâl
edille vü berâhîn	eţrâf ü cevânib
ef‘âl ü a‘mâl	eţrâf ü civâr
ehemm ü elzem (elzem ü ehemmm)	eţrâf ü eknâf
ehl ü ‘ıyâl	eţrâf ü enhâ
ekber ü emced	eţrâf ü havâlî
ekl ü şürb	eţvâr ü ef‘âl
elviye vü eyâlât (eyâlât ü elviye)	evâmir ü aĥkâm
elyak ü uĥrâ	evlâd ü emcâd
emîn ü mu‘temed	evlâd ü ‘ıyâl (‘ıyâl ü evlâd)

evzâ‘ ü eṭvâr	ğamz ü nifâķ
fahṛ ü ŧân	ğayret ü ihtimâm
faķṛ ü meskenet	ğayret ü iķdâm
farķ ü temyîz	ğazâ vü cihâd
faṭânet ü kiyâset	ğâzi vü mücâhid
faṭin ü zehîn	geŧt ü güzâr
fatķ ü ratķ (ratķ ü fatķ)	gezend ü ḥasâr
fehṁ ü dirâyet	gezend ü zarar
fenâ vü ḥarâb	gûŧ ü hûŧ
ferḥat ü ibtisâm	güft ü gû
ferruḥ-dem ü ferḥunde-dill	güzîde vü mümtâz
ferŧ ü tezyîn	güzîde vü müsteŧnâ
fesâd ü mel‘anet	güzîde vü tüvânâ
feshü ü neshü	ḥâb ü râḥat
fethü ü güŧâd	ḥadem ü ḥevâŧî
fethü ü kırâ‘at	ḥâl ü eṭvâr
fethü ü teshîr	ḥâlât ü keyfiyyât
fevâ‘id ü ‘avâ‘id	ḥalîm ü selîm
fevz ü nuŧret	ḥallü ü ‘aķd
fiten ü ŧürîŧ	ḥamd ü ŧenâ
fitne vü fesâd	ḥamd ü sipâs
fitne vü ŧûr	ḥarâb ü vîrân
fütûr ü kuŧûr	ḥarb ü kıtâl
galîz ü ‘anîf	ḥarb ü peygâr
ğam-nâķ ü dill-gîr	ḥarc ü ŧarf

hâşş ü 'âmm	hurûb ü kıtâl
hass ü igrâ	hüner-verân ü bâz-gîrânî
havâdis ü âşâr	ırdâr ü irsâl
havâķın ü selâķın	i'tâ vü 'inâyet
havl ü kuvvet	i'âde vü ircâ'
hayf ü sitem	i'âne vü isti'âne
hayrât ü hasenât	ib'âs ü tesyîr
hayrât ü müberrât	iblâg ü îşâl (îşâl ü iblâg)
hazele vü evbâş	ictinâb ü taharrüz
hâzır ü müheyvâ	i'dâd ü tehyi'e
hâzır ü nâzır	i'dâd ü tertîb
hestî vü bûd	'iffet ü inķâ
hey'ât ü cem'iyet	'iffet ü nezâhet
hıfz u hırâset	ifhâm ü inbâ
hırş u tama'	ifhâm ü işâ'at
hilm ü rıfķ	iftihâr ü mübâhât
himâyet ü müzâheret	igâse vü imdâd
himâyet ü şıyânet	igâse vü istimdâd
hişşe-mend ü behre-yâb	iķâfe vü tehdîd
hiyel ü hud'a	iķâta vü muķâşara
hucceste-sîret ü sûtûde-menķabet	iķbâr ü iblâg
hudûd ü sınûr	iķbâr ü inbâ
hudûd ü şugûr	iķlâş ü şafvet
hulûş ü şafvet	ihmâl ü tekâsül
hurrem u ķandân	ihmâl ü tesâmuķ

ihsân ü 'âṭufet	infâz ü icrâ
ihsân ü 'inâyet ('inâyet ü ihsân)	inhâ vü iblâg
iḥtilâl ü fesâd	intizâr ü mürâkabet
iḥtimâ vü ilticâ	îrâd ü beyân
iḥtimâ vü istizlâl	irsâl ü iblâg
ihtimâm ü diḳḳat	irsâl ü tesyîr
ihtimâm ü i'tinâ	îşâl ü iblâg
ikmâl ü tetmîm	îşâl ü irsâl
ikrâm ü i'zâz (i'zâz ü ikrâm)	iskân ü tavaṭṭun
il ü vilâyet	isti'âne vü istimdâd
'ilâç ü çâre	isti'ânet ü istimdâd
i'lâm ü iḥbâr	isti'dâd ü istîhâl
i'lâm ü inbâ	isti'dâd ü ḳabiliyyet
i'lâm ü işâ'a (işâ'a vü i'lâm)	istiğâse vü isti'âne
i'lân ü ibrâz	istiğâse vü istimdâd
i'lân ü ifşâ	istikşâf ü istinbâ
i'lân ü tebyîn	istimdâd ü isti'ânet
ilbâs ü eksâ	istinbât ü istihrâc
'ilel ü eskâm	istirhâm ü istid'â
'ilm ü ḥaber	iş'âr ü iḥbâr
imdâd ü i'ânet	işâret ü îmâ
imlâ vü terkîm	iştihâr ü i'tibâr
in'âm ü ihsân	iṭâ'at ü inḳıyâd
in'âm ü 'inâyet	i'tibâr ü ḥürmet
'inâyet ü ihsân	i'tibâr ü 'izzet

i'tinâ vü diğkât	kibâr ü ricâl (ricâl ü kibâr)
i'tinâ vü ihtimâm	kibâr ü şigâr (şigâr ü kibâr)
itmâm ü ikmâl	kös ü tabl
ittifâk ü ittiḥâd (ittiḥâd ü ittifâk)	ķurb ü civâr
îvâ vü iskân	ķuṭṭân ü sükkân
iyâb ü zihâb (zihâb ü iyâb)	ķuvvet ü ķudret
izâfe vü telfik	lâf ü güzâf
îzâḥ ü taşrîḥ	liyâķat ü ehliyyet
îzâḥ ü tebyîn	lu'b ü lehv
izhâr ü ibrâz	luṭf ü iḥsân
'izz ü iķbâl	maķarr ü meşṭâ
'izz ü i'tibâr	maķbûl ü mu'teber
'izz ü şeref	maķhûr ü müdemmer
ķadr ü i'tibâr	ma'mûr ü âbâdân
ķahr ü tedmîr	manşûr ü muzaffer
ķâll ü ķîll (ķîll ü ķâll)	maṭvî vü pîçide
kâm-bîn ü kâm-kâr	mażâcî' ü merâķid
kâm-bîn ü kâm-yâb	mażâlim ü ta'addîyât
kâr ü bâr	mażarr ü ḥasâr
ķavm ü ķabîle	mażbûṭ ü maḥfûz
ķazâ vü ķader	me'mûl ü melḥûz
ķetb ü imlâ	mebsûṭ ü memdûd
ķetb ü terķîm	mecbûl ü meṭṭûr
ķıyâm ü mübâderet	medâr ü pergârî
ķıyâm ü mübâşeret	mekîn ü üstü-vâr

meklûm ü mecrûh	mihnet ü zahmet
mekr ü firîb	mu'âvenet ü münâşarat
mekr ü şeytanet	mufaşsal ü meşrûh
meks ü ârâm	muhâdene vü müsâleme
meks ü ikâmet	muhâfaza vü muhârese
meksûr ü perîşân	muhâlîf ü muğâyir
mel'anet ü efsâd	muhârebe vü mukâtele (mukâtele vü muhârebe)
mel'anet ü fesâd	muharrer ü mestûr
melâz ü melce	muhibb ü enîs
memerr ü ma'ber	mukâtele vü muhârebe
memnûn ü dill-şâd	mu'temed ü şadîk
memnûn ü şâdân	mübeyyin ü müş'ir
memnûn ü şâd-kâm	mübtehic ü mesrûr
memnûn ü şâd-mân	müdânî ü mümâsil
men' ü def	müdâvemet ü muvâzabet
menâfi' ü fevâ'id	müdâvemet ü mülâzemet
merâhim ü eşfâk	müfrez ü müstaķill
merhamet ü eşfâk	müftehîr ü mübâhî
merhûm ü magfûrleh	mükâleme ü müzâkere
mer'î vü mu'teber (mu'teber ü mer'î)	mülâzemet ü müvâzabet
meşhûr ü mütevâtir	mültefet ü mergûb
metîn ü gayûr	mümtâz ü mu'tenâ
metîn ü müstahkem	mümtâz ü müsteşnâ
mihen ü meşâkk	mürşid ü pîşvâ

müşâlahâ vü müsâleme	nevâht ü taltîf
müsâra'at ü şitâb (şitâb ü müsâra'at)	nevâziş ü taltîf
müstahkem ü üstü-vâr	nevâziş ü tatyîb
müstahsen ü merğüb	neyl ü emânî
müstaķill ü serbest	niyâz ü istirhâm
müte'âref ü meşhur	niyâz ü recâ
müte'assir ü müte'azzir	pâk ü muşaffâ
mütebeyyin ü aşkâr	perâkende vü müteferriķ
müteferriķ ü perîşân (perîşân ü müteferriķ)	perhîz ü mücânebet
mütevâri vü müstetir	perîşân ü perâkende
müzâkere vü müşâvere	pîr ü sâl-hûrde
nâ-dîde vü nâ-şinîde	rabt ü bend
nâlân ü giryân	rabt ü zabt (zabt ü rabt)
nâm ü ism	rafz ü ilhâd
nâm ü şân	re'âyâ vü berâyâ
nâ-ma'hûd ü ğayr-ı mesbûķ	recâ vü niyâz
nân ü ni'met	refâh ü râhat
naşb ü ta'yîn	reĥâvet ü beţâ'et
nefy ü iclâ	revş ü reftâr
nefy ü taĝrîb	reyb ü gümân
nefy ü te'dîb	rûĥânî vü ma'nevî
nehb ü ğârât (nehb ü ğâret)	sa'y ü ğayret
neşât ü ferĥat	sa'y ü ğuşîş
neşr ü ib'âs	sa'y ü iķdâm
	şarf ü naĥv

sebât ü metânet	şenn ü âbâdân
şebt ü tahrîr	şerh ü ‘ayân
sedd ü bend	şerr ü fesâd
sefer ü hâzar	şerr ü fücür
senâ vü sitâyîş	şerr ü mazarrat
serd ü beyân	şevk ü ğarâm
sevķ ü tesbîl	şevket ü iclâl
sevķ ü tesyîr	şevket ü übbehet
seyr ü temâşâ	şitâb ü ılgâr
şıdk ü hulûş	şûriş ü fiten
şıdk ü istikâmet	şûriş ü fitne
şıyânet ü muhâfazat	şûriş ü ihtilâl
silm ü şulh	tâb ü tüvân
silm ü muhâdene	taħarrî vü teccessüs
simât ü ta‘âm	taħkîm ü te’sîs
sinn ü sâl	taħliş ü taşfiyye
sürûr ü ħandan	taħliyye vü muşaffâ
sürûr ü şâd-mânî	taħrîk ü teşvîķ
şâd-mânî vü ħubûr	taħrîr ü taşîr
şâyeste vü sezâ	taħvîl ü taġyîr
şefķat ü merĥamet	taħzîr ü terhîb
şehîr ü be-nâm	taķbîl ü telşîm
şekk ü iştibâh	taķviyyet ü istihkâm
şekk ü şübhe	ta‘lîm ü ta‘allüm
şemşîr ü sinân	taltîf ü taťyîb (taťyîb ü ta‘lîm)

ta‘mîr ü termîm (termîm ü ta‘mîr)	tekrîm ü ibcâl
tanzîm ü tertîb	tekrîm ü tevķîr
târ ü mâr	teksîr ü tevfir
târâc ü yaġmâ	telef ü seref
tard ü ib‘âd	teneffüs üistirâhat
ţard ü teb‘îd	tensîk ü tanzîm
ţard ü tenkîl	terakķî vü izdiyâd
taţhîr ü tanzîf	tersân ü lertzân
tavzîl ü tebyîn	tertîb ü i‘dâd
tazarru‘ ü niyâz	tertîb ü tanzîm
tebâr ü emced	teshîl ü teysîr
tebcîl ü tekrîm	tesvîf ü ta‘vîķ
tebzîr ü isrâf	tesyîr ü iblâġ
tecemmu‘ ü ihtîşâd	tesyîr ü irsâl
tecemmu‘ ü taġazzüb	tevâbi‘ ü levâhîķ
techîz ü tekfîn	tevaķķi vü ihtirâz
tedbîr ü ‘ilâc	tevaķķuf üistirâhat
tefaġġuş üecessüs	tevcîh ü iġsân
teġâşi vü mucânebet	tevķîr ü ibcâl
tek ü pû	tevķîr ü ihtirâm
tek ü pûy	tevķîr ü tebcîl
tek ü tâz	tevķîr ü tefġîm
tekâsül ü tehâvün	tevķîr ü tekrîm
tekmîl ü techîz	tevşîh ü tezyîn
tekmîl ü tetmîm	teyaķķuz ü intibâh

tezâyüd ü kesret	yâd ü tezkâr
tuğyân ü 'ișyân	yağmâ vü gâret
tûl ü derâz	yağmâ vü tâlân
'uhûd ü mevâșîk	zabı ü rabı
umûr u hușûș	zabı ü teshîr
'utuvv ü tuğyân	za'f ü vehn
ülfet ü imtizâc	zâhir ü âşkâr
vaqt ü zemân	zâhir ü bâhir
va'z ü nașîhat	zâhir ü bedîdâr
va'z ü nușh	zâhir ü hüveydâ
vâzîh ü așkâr	zâhir ü nü-mâyân
vâzîh ü 'ayân	zahmet ü meșâkķ
vâzîh ü celî	zâlim ü gaddâr
vâzîh ü müstebân	zarar ü hasâret
vâzîh ü nü-mâyân	zâyi' ü telef
vedâd ü muħabbet	zevk ü șafâ
veķâyi' ü âșâr	zîb ü zîver
veķâyi' ü havâdiș	zuhûr ü ħurûc
vifâķ ü ittifâķ	zuhûr ü sünûh
vîrân ü berbâd	zulm ü ta'addî
vüzerâ vü vükelâ	zühûl ü ğaflet

2.2.3. Karșıt Anlamlı Kelimeler

Sadullah Enverî Efendi, eserinde anlattığı konuları dil ve üslup açısından zenginleştirmek amacıyla süslü nesirin bir parçası olan karșıt anlamlı kelimeleri de

kullanmıştır. Eserde tespit edilenler aşağıda alfabetik olarak listelenmiştir. Bu kelimler şunlardır:

ahâlî vü bilâd	ifrâz ü ‘ilâve
a‘lâ vü ednâ	îrâd ü meşârif
‘atîk ü cedîd	irtifâ‘ ü indifâ‘ (indifâ‘ ü irtifâ‘)
‘azl ü naşb	ism ü resm
baħr ü berr	istibdâd ü istiqlâl
bey‘ ü şirâ	iyâb ü zihâb
bilâd ü ‘ibâd (‘ibâd ü bilâd)	kaħt ü galâ
celî vü ħafî	karîb ü ba‘îd
cüz’iyye vü külliye	kaşabât ü kura
devlet ü dîn (dîn ü devlet)	kebîr ü şagîr
devlet ü salţanat	kıyâm ü ik‘âd
ebniyye vü arâzi	kıyâm ü ku‘ûd
eţvâr ü güftâr	külliye vü cüz’iye (cüz’iye vü külliye)
evlâd ü aħfâd	leyâl ü nehâr
evvel ü âħir	leyl ü nehâr
eyyâm ü a‘vâm	mâh ü sâl
eyyâm ü şuhûr	mâl ü cân
ğadr ü ħimâye	mechûl ü ma‘lûm
ğadr ü ħimâyet	mihir ü mâh
gâh ü bî-gâh	muħâlîfe vü mu‘âhede
ħâh ü nâ-ħâh	muğaddem ü mu’ahħar
hûş-yâr ü nâ-dân	mülk ü millet
ħükkâm ü vülât	mürûr ü ‘ubûr

müstakbiḥ ü ma'ḳül	şâd-âb ü irvâ
nehâr ü leyâl	şebâb ü kemâl
nîk ü bed	şekl ü şemâ'il
pây ü gedâ (bây ü gedâ)	taḥrîr ü ifhâm
redd ü ḳabûl	tesvîd ü tebyîz
rîzân ü vezân	teşyî' ü tevkîr
ru'ûnet ü ḥuşûnet	tevcîh ü ibḳâ
rükûb ü nüzûl	üftân ü ḥîzân
şafy ü şitâ	vakt ü ḥâl
şagîr ü kebîr	yemîn ü yesâr
seby ü istirkâḳ	zâhir ü ḥafî
sırrî vü cehrî	zâhire vü bâṭıne
sû'âl ü cevâb	zâhirî vü bâṭınî
şubḥ ü şâm	zemîn ü zemân (zemân ü zemîn)
şulḥ ü ḥarb	zîr ü zeber
sûzân ü rîzân	

2.2.4. İkilemeler

Sadullah Enverî, eserinde çok fazla olmamakla birlikte, metnini dil ve üslup açısından zenginleştirmek amacıyla ikilemelere de yer vermektedir. Eserde tespit edilen ikilemeler aşağıda alfabetik olarak sıralanmıştır. Eserde mevcut ikilemeler şunlardır:

ağır ağır	fevc fevc
ata ata	gâh gâh
azar azar	ḳoruya ḳoruya
başka başka	pâre pâre
dürlü dürlü	refte refte

şaf şaf

sürâh sürâh

ţaraf ţaraf

ura ura

yegân yegân

2.3. TESİRLERİ

2.3.1. Dönemi ve Sonraki Tarihçiler Üzerindeki Etkisi

2.3.1.1. Ahmed Vâsıf, Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr

Ahmed Vâsıf Efendi, 1147/1734-35 yılında Bağdat'ta dünyaya geldi. Hayatının ilk dönemlerine ait fazla bilgi bulunmamaktadır. Babası ulema sınıfına mensuptu. Bağdat'ın o dönemin önde gelen ilim merkezlerinden biri olması nedeniyle iyi bir eğitim aldığı düşünülebilir. Bağdat'ta bulunduğu sırada Arapça ve Farsça öğrenen Vâsıf, bu dönemde geçimini temin etmek amacıyla kitap istinsah etmiştir⁵⁸³.

Eğitim almak amacıyla Van, Kars ve Halep taraflarına gitmiş; daha sonra Hazine Kitabeti ile Gül (گل) Ahmed Paşazade Ali Paşa'nın hizmetine girmiştir⁵⁸⁴. Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1768-1774) başlamasının ardından Bender ve İlsavat taraflarını korumakla görevlendirilen Ali Paşa, Cemaziyelahir 1183 (Ekim 1769) tarihinde vefat edince Abaza Mehmed Paşa'nın yanında mektupçu olarak cephede kalmıştır⁵⁸⁵. Mehmed Paşa'nın Kırım taraflarına yardım etmek için görevlendirilmesiyle Vâsıf da kendisi ile birlikte gitmiştir. Rusların Yenikale'yi işgali sırasında esir alınıp Petersburg'a götürülmüştür⁵⁸⁶. Çok uzun süre esaret hayatı yaşamayan Vâsıf, Rusya'da yaşanan iç karışıklıklardan dolayı savaşı çok uzatmak istemeyen Rus çariçesi II. Katerina'nın (1762-1796) sulh tekliflerini içeren ve kendi el yazısı ile yazdığı mektubunu sadrazama götürmesi için serbest bırakılmıştır⁵⁸⁷. İki devlet arasında Yergöğü'nde ateşkes sağlanınca (29 Mayıs 1772) dokuz aylık esareti de sona ermiştir. Bu esaret hayatı onun tanınmasına ve yükselmesine vesile olmuştur. Ayrıca siyasi görüşmelere katılması da ufku genişletmiş ve giderek dış ilişkilerde uzmanlaşmasını sağlamıştır. Bundan dolayı kısa sürede Muhsinzade Mehmed Paşa'ya intisap etmiş ve mevcut mütarekeyi uzatması amacıyla Yaş'ta bulunan Rus başkumandanı Romanzov'a gönderilmiştir. Vâsıf Efendi,

⁵⁸³ Hüseyin Sarıkaya, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâ'ikü'l-ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. LXV-LXVIII.

⁵⁸⁴ Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*, s. 64; Mütercim Ahmed Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, I, Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 530-531.

⁵⁸⁵ Sarıkaya, *Ahmed Vâsıf Efendi ve...*, s. LXVIII; Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XX.

⁵⁸⁶ Mücteba İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", *DİA.*, İstanbul 2012, XLII, s. 535.

⁵⁸⁷ Mücteba İlgürel, "Ahmed Vâsıf Efendi", *İA.*, İstanbul 1986, XIII, s. 215; Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 364.

mütarekeyi kırk gün kadar uzatmayı başarmış ve Osmanlı ordugâhına dönüşünde bu başarısından dolayı taltif edilmiştir⁵⁸⁸. Daha sonra büyükelçi ve başmurahtas tayin edilen Abdürrezzak Bâhir Efendi'nin yanında mükâleme kâtibi olarak Bükreş'e gitmiş, altı ay süren sulh görüşmelerinin neticesiz kalması üzerine tekrar cepheye dönmüştür. Bunun dışında Küçük Kaynarca Antlaşmasının Kırım'a serbestiyet veren üçüncü maddesi için Kırım'dan gelen heyetin isteklerini karşılamak ve bu hususu müzakere etmek amacıyla Yaş kasabasında bulunan Romanzov'la görüşmesi için görevlendirilmiş ancak Vâsıf bir şey elde edemediği için geri dönmüştür⁵⁸⁹.

Yirmisekiz Mehmed Çelebizade Said Mehmed Efendi ve İbrahim Müteferrika tarafından tesis edilen matbaa uzun süre metruk halde kalmıştır. Bu nedenle matbaanın Fransızlara satılmasının gündeme gelmesi, Beylikçi Râşid ve Vâsıf Efendileri harekete geçirmiş ve 1198'de (1783) Râşid ve Vâsıf matbaa nezaretine tayin edilmişlerdir. Ancak bir süre sonra Râşid ile anlaşmazlığa düşen Vâsıf, matbaa nezaretinden azl edilmiştir. Bu matbaada 1198'den (1783) 1209'a (1794/1795) kadar on bir adet kitap basılmıştır⁵⁹⁰.

Vâsıf'ın devlet işlerinde uzun müddet görev yapması tecrübesini arttırmış, ayrıca 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşında murahtas ve âmedci olarak gösterdiği başarılı faaliyetler onun devlet hizmetinde daha üst seviyelere gelmesine vesile olmuştur⁵⁹¹. Dört kez vekâyi'nüvis olarak tayin edilen Ahmed Vâsıf Efendi'nin görevlerinin ilki I. Abdülhamid (1774-1789), geriye kalan üçü ise Sultan III. Selim (1789-1807) dönemine tesadüf etmektedir.

Sadullah Enverî Efendi'nin ikinci vekâyi'nüvisliği sırasında (27 Şevval 1190-6 Zilhicce 1197/9 Aralık 1776-2 Kasım 1783) ayrıca mevkufatçılık ve büyük tezkirecilik görevlerini uhdesinde bulundurduğu için iki görevi yürütemeyeceğinden vekâyi'nüvislikten azledilmiştir. Böylece Ahmed Vâsıf Efendi 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde ilk kez vekâyi'nüvis olarak tayin edilmiştir. Bu görevi yaklaşık dört yıl yerine getiren Vâsıf, Ramazan 1201'de (Temmuz 1787) İspanya sefirliği

⁵⁸⁸ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, TTK., Ankara 2014, s. XIX; İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", s. 535.

⁵⁸⁹ İlgürel, "Ahmed Vâsıf Efendi", s. 215.

⁵⁹⁰ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, s. XXVI.

⁵⁹¹ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, s. XXVII.

görevine gidişine kadar devam etmiştir⁵⁹². İkinci vekâyi'nüvisliği Şaban 1024 (Nisan 1790) ve 6 Safer 1206 (5 Ekim 1791), üçüncü vekâyi'nüvisliği 13 Zilkade 1207 (22 Haziran 1793) ve Muharrem 1209 (Temmuz-Ağustos 1794), dördüncü ve son vekâyi'nüvisliği de 22 Zilhicce 1213 (27 Mayıs 1799) ve 1 Muharrem 1221 (21 Mart 1806) tarihleri arasındadır⁵⁹³.

Ahmed Vâsîf Efendi'nin dört kez yerine getirdiği vekâyi'nüvislik döneminde kaleme aldığı eseri, “*Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*” olarak isimlendirilmiştir. Yurtiçinde ve yurtdışında birçok nüshası⁵⁹⁴ bulunan eserin bu çalışmada kaynağı tespit edilen nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı'nda 1406 numarada kayıtlıdır ve yakın zamanda Mücteba İlgürel tarafından neşredilmiştir⁵⁹⁵.

III. Selim Ahmed Vâsîf Efendi'den, İspanya sefaretine gidişinden cülusuna kadar olan kısmı tekrar yazmasını istemiştir. Görevli olmadığı dönemler için kendinden önceki vekâyi'nüvislerin eserlerini kullanmıştır. Ahmed Vâsîf Efendi, 1188-1197 (1774-1775/1779) arasındaki vekâyi'i yazarken Enverî Tarihi'nin ikinci cildini kullanmıştır. Vâsîf, bu dönemi yazarken Enverî'nin eserini aşağıda gösterilen yöntemlerle değiştirerek kendine bir eser meydana getirmiştir. Enverî Târîhi'nin ikinci cüzünü esas alan bu eser eksiktir⁵⁹⁶. Eser, H. 1188 (M. 1774/1775) yılının şevval ayına kadar olan olayların bir özeti ile başlamaktadır. Daha sonra Kırım'dan gelen heyetten bahsederek şevval ayında yapılan mutat atamalara geçmektedir. Eseri yarım ifadeyle bırakmışsa da 23 Cemaziyelahir 1193 (8 Temmuz 1779) tarihiyle bitirmesi ve eserinde bazı başlıkları birleştirerek vermesi nedeniyle bu tarihteki mevâcip dağıtımını yazmayı planladığı ancak esere kaydedemediği anlaşılmaktadır⁵⁹⁷.

Yeniden yazmakla görevli olduğu dönem için önünde hazır bir metin bulan Ahmed Vâsîf Efendi'nin, yapılan incelemeler sonucunda Enverî Tarihi'nin üçüncü

⁵⁹² Sarıkaya, *Ahmed Vâsîf Efendi ve...*, s. LXXV; Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâikü'l-Ahbâr*, s. XXVII.

⁵⁹³ Sarıkaya, *Ahmed Vâsîf Efendi ve...*, s. LXXV-LXXVI.

⁵⁹⁴ Ahmed Vâsîf'in nüshaları hakkında güncel ve en yeni bilgiler için Bk. Sarıkaya, *Ahmed Vâsîf Efendi ve...*, s. C-CXX.

⁵⁹⁵ Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, TTK., Ankara 2014.

⁵⁹⁶ Eser ifade olarak da yarım bırakılmıştır. Eserin son cümlesi “...*Cumâdelâhire'nin yirmi üçüncü günü tertîb*” şeklinde cümle tamamlanmadan bırakılmıştır. Bk. Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 140.

⁵⁹⁷ Enveri, *Târîh-i Enveri*, vr. 113^b; Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikül'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 140.

cüzünü, şekil ve içerik açısından değiştirerek bir eser meydana getirdiği tespit edilmiştir. Aynı dönemi anlatan iki tarihçinin aynı konulardan bahsetmesi olağan bir durum şeklinde algılanabilirse de Vâsîf'ın eseri ile Enverî'nin eseri karşılaştırıldığında eserin büyük bir oranda Enverî Târîhi'ni içerdiği çok rahat bir şekilde anlaşılmaktadır. Ahmed Vasîf Efendi, bu eseri hazırlarken öncelikle Enverî Tarihi'ndeki bütün belge suretlerini çıkarmıştır. Daha sonra burada mevcut konuların başlıklarından bazılarını aynen, bazılarını küçük değişikliklerle, bazılarını değiştirerek, büyük bir oranda da başlıkları birleştirerek ve kısaltarak eserine nakl etmiştir. Eserin bazı vefayat kısımlarında ve başlıklarda kendisinin eklediği bilgiler mevcuttur. Bunlar haricinde kalan kısımları şekil açısından değiştirilerek ve içerik açısından da kimi zaman özet şeklinde ve kimi zaman da mealen kaydetmiştir. Aşağıda örnekleriyle gösterildiği gibi Vâsîf'ın anılan bu nüshası orijinal olmaktan çok uzaktır. Vâsîf'ın, Enverî Târîhi'ndeki bilgileri büyük oranda değiştirme çabasına girdiği ve bu amaçla belirtilen yöntemle başvurduğu anlaşılmaktadır⁵⁹⁸.

Ahmed Vâsîf Efendi, Sadullah Enverî Efendi'den naklettiği bazı yerleri başlığını hiç değiştirmeden eserine eklemiştir. Bu alıntılar şunlardır:

Enverî (vr. 29^a-29^b)

Vâsîf (s. 15)

Vukû'-ı Tevcîhât

Vukû'-ı Tevcîhât

Şehr-i şevvâli'l-mükerremiñ altıncı günü tevcîhâta şürû' olunup huddâm-ı pâd-şâhîden Bâb-ı Âşafi'de müstahdem zevâtıñ ekserisi hizmetlerinde ibkâ buyurulup faqat tezkîre-i şânîlik hizmeti sâbıkâ tezkîre-i şânî vekîli olan Selîm Efendi'ye ihsân ve kethüdâ kitâbeti ile sâbıkâ mektûbî vekîli Mehmed Emîn Efendi mesrûr ü hândan buyurulup ricâl-i

İş bu Şevvâlümükerrem'in altıncı günü Bâbîâlî'ye leylem da'vet ile kesb-i mâye-i meserret eden ricâl-i devlet ve sâir hademe-i saltanat hâzır ve müheyyâ oldukları sadr-ı vâlâ-kadre inhâ olunup ricâl-i bâb ve defterdârân şeref-i ibkâ ile kâm-rân ve yalnız küçük tezkireci vekili Selim Efendi asl ve sâbıkâ mektûbî vekili Mehmed Emin Efendi kethüdâ kitâbetine

⁵⁹⁸ Ahmed Vâsîf'ın Sadullah Enverî'nin eserinin birinci cildindeki 1182-1185 (1771-1774) arasındaki olaylarla ilgili yaptığı alıntılar Filiz Çalışkan tarafından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada da Çalışkan ile aynı sonuçlara varılmıştır. Bk. Filiz Çalışkan, "Vâsîf'ın Kaynaklarından Enverî Tarihi", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 1991, s. 143-163.

sâ'ire-i Devlet-i 'Aliyye'den kıatı vâfir-i zû-kirâm beğâ-yı câhillerile begâm buyurıldıktan sonra nişâncılık re'îs-i sâbık 'Abdullah Efendi'ye ve defter emâneti [29^b] 'Âtıf-zâde Ahmed Beğ'e ve rûz-nâmçe-i evvel Mehmed Es'ad Efendi'ye ve başmuhâsebecilik 'Ali Râ'if Efendi'ye ve Tersâne 'Âmire emâneti Selîm Sırrı Efendi'ye ve şehir emâneti Beğli Muştafâ Paşa-zâde 'Abdullah Beğ Efendi'ye ihsân ü tevcîh olunup menâsıb-ı sâ'ire ile dağî erbâb-ı kalemden münâsib olanlar şâdân buyurulmağla her biri lâyıķı üzre haşsa-mend-i sürûr ve kâşâne-i derûnları ma'mûr kııldı.

nakl olundu. Mansıb-ı tevki'i ile reis-i esbak Abdullah Efendi mesrûr ve defterdâr emânetiyle Âtıfzâde Ahmed Bey nâil-i etemm-i hubûr (12b) olup rûznâmçe-i evvel mansıbı Said Efendiye ihsân ve baş muhâsebe ile Ali Râik Efendi ferhân ve tersâne emâneti ile Selim Sırrı Efendi memnûn ve şehremâneti ile Benli Mustafâ Paşazâde Abdullah Bey'in kadr ü i'tibârı efzûn olup, sâir menâsıb dahi erbâbına tevcîh ve bu ni'met-i bî-minnetten hisse-mend olmayanların ba'zısı atâyâ-yi şâhâne ile terfih olunup Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ve Bostancıbaşı Halil Ağa ve Mîrâhur-ı sâni Said Bey ibkâ ve sipâh ağalığı ile Çerkes Mehmed Bey ve silahdâr ağalığıyla Sâdik Ağazâde Tâhir Ağa ve cebecibaşılık ile Kadri Ağazâde nâ'il-i e'azz-ı matlab ü münâ ve sâir menâsıb ile erbâb-ı haysiyet ve istihkâk-ı mazhar-ı mekârim ve işfâk oldu.

Enverî (vr. 32^b-33^a)

Âmeden Hâzîne-i Mışriyye

Bundan akdem Kâhire-i Mışır kâ'immağâmı olup hâlâ şeyhü'l-beled olan Ebu'z-zehab Mehmed Beğ'in cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye şıdk ü istiğâmeti berkemâl olmağın hâzîne-i Mışriyye'niñ bir gün akdem tedârik ü tesyîr olunması huşûşu mağâmm-ı şadâret-'uzmâdan kendüsine tahrîr ü taşîr olunmağla huşûş-ı mezbûre teşmîr-i bâzû-yı gayret edüp zemân-ı yesîrde hâzîne-i Mışriyye'yi cem' ve tedârik ve mevsim-i erba'inde متوكلاً bir kıt'a müstâ'men sefinesine vaz' ü tahmîl ve ba's ü tesbîl eyledikte kuvvet-i baht-ı hümâyûn ve hülûş-ı derûnla maşhûbü'l-âmen ve's-selâmete İzmir iskelesine ba'de'l-vuŝul berren iktizâ eden devâbb ü mevâşi ve hadem ü hevâŝî tedârik ü irsâl ve İzmir'den hâzîne-i mezkûre kaldırılıb emnen ve sâlimen Üsküdâr'a işâl olunduğı ihbâr olunduğda şân-ı Devlet-i 'Aliyye'yi cümle düvel-i naşarâ elçilerine vesâ'ire i'lân ü ifhâm için Üsküdâr iskelesine bir kıt'a çekdirme sefinesi ta'yîn ü irsâl olup mehter-hânesini çalarak gelüb bağçe kapusu kurbında vâki' Kirec iskelesinden taşra ihrâc ve hâzîne-i mezkûre yükleri ta'dâd ve sâlimen vuşûlini müş'ir çekdirme beğine hil'at ilbâs ü eksâ ve yedine bir

Vâsıf (s. 22)

Âmeden-i Hâzîne-i Mışriyye

Mışır-ı Kahire tarafından vaktiyle vürûd eden hâzîne bir müddetten berü ve ba'zı avâik sebebiyle pesmânde-i ukde-i te'hîr ve irsâlinde isti'câl olunması Devlet-i Aliyye'ye izhâr-ı temahhuz-ı ihtisâs eden şeyhü'l-beled Ebüzzeheb Mehmed Bey'e taraf-ı sadr-ı müŝterî-tedbîrden tahrîr olunmuşıdı. Mîr-i mûmâileyh bu bâbda ibrâz-ı sa'y-i cemîl ve hâzîne-i mezkûreyi tedârik ve mevsim-i şitâda bir müste'men sefinesine tahmîl edüp hübûb-ı ŝurta-i tevfiğ ile İzmir iskelesine çıktığı inhâ ve filhâl iktizâ eden devâbb müheyyâ kılınıp İzmir'den beren hareket ve Üsküdar'a vusûlü ma'lûm-ı erkân-ı devlet olduğuna binâen ihzâr olunan çekdirme ile imrâr ve mahalline teslîm ve edâ ve cânib-i Mışır'dan bu husûsun tediyesi için ta'yîn olunan kâŝife bir sevb-i semmûr iksâ ve bir re's donanmış esb i'tâ olup çekdirme kapudanı dahi bir sevb hil'at ile nâil-i ferhat ve şad-mânî oldu.

kıt'a hüccet-i şer'iyeye i'tâ ve ber-mu'tâd-ı
 kadîm hazîne alâyı tertîb ü i'dâd olunup
 birkaç seneden berü hazîne-i Mısrıyye
 alayı görülmediğinden herkes seyr ü
 temâşâyâ hâzır ü nâzır ve ber-muktezâ-yı
 baht-ı hümâyûn hevâda daği le'tâfet ve
 müsâ'de-i zâhir ü bâhir olmağla [33^a]
 sâbıkından ziyâde müretteb ü müzeyyen
 alâyla ta'yîn buyurılan sâ'at-i mübârekede
 teşrîfâtî efendi delâletiyle Bağçe
 Kapû'sından duhûl ve Alây Köşkü pîş-
 gâhından geçüb sarây-ı hümâyûna ba'de'l-
 vuşûl bâbü's-sa'âde önünde defter-dâr
 efendi ve hazîne-dârbaşı muvâcehelerinde
 zülüfliyân kethüdânıñ ma'rifetiyle tekrâr
 ta'dâd ve maħalline teslim olunup ber-
 mu'tâd-ı kadîm iktizâ eden hil'atler ilbâs
 olunduğdanşoñra yine teşrîfâtî efendi
 delâletiyle defter-dâr efendi ve kâşif-i
 mezbûr ve ma'iyyetinde olan zâbi'tân-ı
 Bâb-ı Âşafi'ye gelüp hużûr-ı şadr-ı
 a'zamîde merâsim-i mu'tâde
 icrâsındanşonra cânib-i şadr-ı a'zamîden
 kâşif-i mezbûre ferâce semmûr kürk ilbâs
 ü eksâ ve bir re's müzeyyen esb i'tâ ve
 ma'iyyetinde olan zâbi'tân ve refikâ ve
 etbâ'ına müte'addid hil'atler eksâ ve
 merâsim i'zâz ü ikrâmları icrâ
 olunduğdanşoñra mihmândâr vesâtetiyile
 maħşûş konak ferş ü tezyîn ve meşârif-i
 lâzımeleri ta'yîn kılındı.

Enverî (vr. 109^a)**İrtihâl-i Şehzâde Sultân Ahmed**

Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh لازال محفوظاً
 بحفظ الاله hazretleriniñ Sultân Ahmed nâm
 şehzâde-i le‘âfet-güsterleri بتقديره الله تعالى
 inhirâf-ı tab‘a mübtelâ olarak hummâ-yı
 münâvebeden müte’essir ve rûz-be-rûz
 mizâc-ı nezâket-i imtizâcları mütegayyir
 olup huzzâk-ı etıbbâ her ne kadar tedbîr-i
 müdâvâta cedd-i evfâ eylediler ise pezîr-
 refte-i devâ olmayup bi’l-âhire şehir-i
 mezbûruñ yigirmi yedinci şalı günü ol-
 karretü’l-‘ayn kâffe-i enâm-ı i’lâ-yı
 gülşen-sarây-ı ‘adne hırâm eyleyüp türbe-i
 la‘îffe ve medrese-i münîffe binâsiyçün
 mu‘addemce cânib-i şehir-yâr-ı enâmdan
 yüz elli kîse akçaya ibtiyâ‘ olunan ‘Osmân
 Paşa ‘arşasından sebîl-hâne-i hümâyûnuñ
 me‘âzâtında tehyi’e kılınan mahall
 vesî‘ada vedî‘a-yı şandûka-yı rahmet-i
 rahmân kılındı.

Vâsıf (s. 132)**İrtihâl-i Şehzâde-i Sultân Ahmed**

Hâkan-ı zamân hazretlerinin Sultan
 Ahmed nâmiyle mevsûm olan şehzade-i
 vâlâ-nesebleri birkaç gün illet-i hummâya
 mübtelâ ve müdâvât-ı etıbbâ kâr-ger-i
 sıhhat ü şifâ olmayup Şevval’in
 yigirmiyedinci Salı günü o andelîb-i
 Gülşen-i ratîb-i devlet tâir-i sû-yi cennet
 olup mukaddemâ Bağçe (95a) kapusu’na
 karîb mahalde bi’l-ibtiyâ medfen ittihâz
 olunan mevzi‘a îdâ‘ olundu.

Ahmed Vâsîf, Sadullah Enverî Efendi'den kendi eserine başlıklarını hiç değiştirmeden dâhil ettiği diğer başlıklar aşağıda tablo şeklinde verilmiştir.

Tablo 2. Vâsîf'ın Enverî Tarihi'nden Aynen Aldığı Diğer Başlıklar

Sadullah Enverî Efendi	Varak	Ahmed Vâsîf	Sayfa
İrtihâl-i Ebûbekir Efendi	44 ^a -44 ^b	İrtihâl-i Ebûbekir Efendi	40
Vukû'-ı Tevcîhât	47 ^a -47 ^b	Vukû'-ı Tevcîhât	45-46
Vilâdet-i Hâdîce Sultân	48 ^a -48 ^b	Vilâdet-i Hatice Sultan	47
Vilâdet-i Şehzâde-i Sultân Meĥmed	55 ^b -56 ^a	Vilâdet-i Şehzâde-i Sultan Mehmed	61
Vukû'-ı Tevcîhât	56 ^b -57 ^a	Vukû'-ı Tevcîhât	62-63
Vukû'-ı Yesâk	59 ^b -60 ^a	Vukû'-ı Yasağ	66-67
Vilâdet-i Esmâ Sultân	102 ^b	Vilâdet-i Esmâ Sultan	119
Vefât-ı Şeyĥü'l-islâm-ı Sâbık Meĥmed Es'ad Efendi	103 ^a	Vefât-ı Şeyĥü'l-islâm-ı Sâbık Mehmed Es'ad Efendi	120
Vefât-ı Şaliĥa Sultân	107 ^b	Vefât-ı Sâliĥa Sultan	129
Re'îsü'l-küttâb-şoden el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi	114 ^b	Reisülküttâb şuden-i Elhâc Abdürrezzak Efendi	136

Vâsîf, eserine Sadullah Enverî'deki konuların başlıklarında çok küçük değişiklikler yaparak kendi eserine eklemiştir.

Enverî (vr. 33^a-33^b)

Vâsîf (s. 22)

**Vefât-ı Şeyĥü'l-islâm-ı Esbak Mîrzâ-
zâde Meĥmed Es'ad Efendi**

**Fevt-i Şeyĥülislâm-ı Esbak Mirzazâde
Mehmed Esad Efendi**

... Merĥûm-ı müşârun-ileyh رحمة الله عليه ibtidâ-yı cûlûs-ı Sultân Maĥmûd Ĥânî'de revnaĥ-efzâ-yı şadr-ı celîli'l-kadr-i fetevâ olup fazl ü kemâl ve řalâĥ u taĥvâ ile ma'rûf ü mevşûf olan Mîrzâ-zâde es-Seyyid Meĥmed Efendi merĥûmuñ maĥdûm-ı mûkerremleri olup ĥûřîd-i vücûdları yüz yigirmi iki târiĥinde ufĥ-ı Sa'âdetden tâli' ve envâr-ı rüşd ü isti'dâd cebhe-i müĥr-i iltimâ'larından bâri' ü

...Müşârunileyh cûlûs-ı Sultan Mahmud Hânî'de revnak-efzâ-yi mesned-i meşihat olan Mirzazâde Esseyyid Mehmed Efendi'nin maĥdûmu (17b) olup yüz yirmiiki târiĥinde kımât ârâ-yi vücûd ve gehvâre-nişîn-i ta'ayyün ve şühûd olup otuzdokuzda müderris ve muĥâdîme muhtass olan hareket-i serî'a ile pederleri meşihatinde hâmise râddesiyle müteneffis olmuşidi.

lâmi' olduğdanşoñra otuz üç târîhinde evvelîn-i pâye-i tederîs olan ibtidâ-yı hâric ile 'âric-i merâtib ü medâric ve kırk üç târîhinde pederleri şadr-ı fetevâda iken haşâ'îş-i mahâdîm-kirâm olan hareket-i serî'e ile müddet-i yesîrde kaç'-ı mesâfe-i ba'îde vatı-yı merâtib-i 'adîde eyleyüp hâmse-i Süleymâniye'ye resîde olmuşlar idi. Pederleri şadr-ı fetevâdan münfaşıl olduklarında

(E)

tîz-i refât olanın pâyiñe dâmen dolaşur

mazmûnu hakkında âşkâr ve beş seneye karîb rütbe-i mezkûrede vakfe-gîr-i tevfiğ ve intizâr olup ba'dehu İzmir ve Burusa mansıblarıyla begâm ve Mekke-i Mükerrime ve İslâmbol pâyeleriyle ma'füvvü'l-merâm ve yetmiş târîhinde şadâret-i Anaçolu ile dâhil-i 'idâd-ı şadr-ı kirâm olduğdanşoñra üç def'a daği şadâret-i Rûm ve iki def'a neğâbet-i eşrâfla kesb-i şân ü şeref ve seksan üç senesi zi'l-ka'desinde Pîrî-zâde 'Osman Mollâ Efendi merhûmuñ yerine hayrû'l-halef olup üç buçuk sene miğdârı olmesned-i vâlâda müşkill-güşâ-yı kâffe-i enâm ve pîşvâ-yı 'ulemâ-yı a'lâm olmuşlar idi.

Li-müverrih

Sür'at-i seyr ile zan-gerde-i hâmûn olanın

Pâ-yi matlûbu olur ağabeyle dâr-ı idbâr

mefhûmu üzre mahdûmun rîh-i âsîf ve berk-i hâtif gibi zuhûr eden tafarât-ı mütetâbi'ası ehl-i tarîki dil-rîşî'l-ümm ve tefif eylediğine binâen beş sene râdde-i mezkûrede tevkîf olunup ba'dehu İzmir ve Bursa mansıblarına tasarruf ve Mekke ve İstanbul pâyeleriyle teşerrûf etmişidi. Yetmiş târîhinde şadr-ı Anadolu'ya bahşende-i fer ü zîb ve iki def'a eşrâf ve sâdâta nâkîb ve üç def'a sadâret-i Rum ile mahsûd-ı ba'îs ü karîb olup seksenüç. Senesi Zilkade'sinde Pîrîzâde'ye halef ve devlet-i meşîhat ile kesb-i izz ü şeref ve üçbuçuk sene kâr-sâz-ı ulemâ ve za'f-ı pîrî ve illet-i mizâc sebebi ile müteşebbis-i dâmen-i isti'fâ olmuşidi.

Enverî (vr. 109^b-110^a)

Vilâdet-i bâ-Sa'âdet Sulţân Süleymân

عمر الله المنان

Pâd-şâh-ı bülend-i cenâb-ı şeh-r-yâr-ı جليل الاعقاب لازال محفوظاً بعناية الملك الوهاب
 hâzretleriniñ müşerref-i envâr-ı hilâfet ve ya matla'-ı hûrşîd-i celâlet olan şülb-i iqbâl-i
 iştimâl-i mülûkânelerinden şeh-r-i şaferü'l-hayrîñ yigirmi sekizinci cehâr-şenbih
 gecesi sâ'at üçe resîde olacağı esnâda bir necm-i aftâb-ı izâ'et-i lem'a-pâş-ı hân-
 vâde-i salţanatları olup ism-i şerîf-i meymenet-redîfleri eşheret-rîn-i ecdâd-ı
 bender-güvârları olan Sulţân Süleymân nâm-ı hayriyyet-encâmıyla tesmiye
 buyurmalarıyla der-'aķab zîver-i erîke-i vücûd olduğu cânib-i şâhânelerinden
 dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe ağası mübâşeretiyile şadr-ı a'zam hâzretleri
 tarafları tebşîr ve faķaţ du'â-yı devâm-ı salţanat-ı ebedd-kıyâma müvâzabet
 eylemeleriçün etrâf ü eknâfa i'lân-nâmeler taħrîr ü tesyîr olunup ol-vech ile
 kimesneniñ rencîde olunmaması te'kîdi lâzım gelenlere gereği gibi tenbîh ü taħzîr
 olundu. Şâh-zâde-i civân-baħtıñ sâl-i Vilâdet-i pür-meymenetlerin zabţa zümre-
 i şu'arâ-i saħn-ârâ olup cümleñiñ mümtâzî zebân-ı te'ezzîde [110^a] Bekrî-zâde Şeyħ
 Seyyid Kemâl 'İzzet'iñ aleti vechle istinbâţ-ı târifh olunur inşâd eylediği beyt-i

Vâsıf (s. 133-134)

Vilâdet-i Şehzâde-i Sultan Süleyman

İşbu Saferülhayr'ın yirmi sekizinci Charşenbih günü maşrık-ı saltanattan bir
 âftâb-ı âlem-tâb-ı eşî'a-rîz-i sâha-i vücûd ya'ni sulb-i pâk-i şeh-en-şâhîden bir
 şehzâde-i hümâyûn baht-ı gehvâre-zîb-i ta'ayyûn ve şühûd olup Sultan Süleyman
 ismiyle nâm-dâr ve bu haber-i meserret-âsâr Dârussaâde ağası vesâtatiyle (96a)
 sadr-ı âlî-mikdâra ihbâr olunup, tehniyet-i vilâdet-i hümâyûna müsâra'at ve
 donanmadan kâffe-i nâsa sirâyet eden garâmetten vikâyet zımnında fakat tebşîr
 ile iktifâ ve bu zemînde memâlik-i mahrûseye neşr-i evâmîr-i meserret fehvâ
 kılındı.

Seyyid Kemal Gaznî'nin altı vechile istihrâc olunan târihtir:

حلت بميلاد سلطان بشانره بالعزوالنصرنبشا عادل

الدهر

ğazâlar olmağla cümle-i kaşîdesinden tefrîk ve işbu maḥalle izâfe ü telfîk olundu.

Şi'r

حَلَّتْ بِمِيلَادِ سُلْطَانِ بَشَائِرِهِ

بِأَعْزِ وَلِنَصْرِ يَشَا عَادِلِ الدَّهْرِ

Enverî (vr. 104^a-104^b)

Bundan evvel Rûm-eli kâdî'askerliğinden Gelibolu kaşabasına nefy ü iclâ ve andan Mekke-i Mükerrreme kâdîliği tevcih olunup vaktiyle maḥall-i me'mûriyetine 'azîmet eylesiyçün der-'aḳab bahren Şam tarafına isrâ olunan ve Dâmâd-zâde Mehmed Murâd Efendi ol-bâbda şâdir olan fermân-ı müteḥattimü'l-iz'ân-ı müfâdı üzre maḳâm-ı menfâlarından hareket ve Şam-ı Şerîf'e teveccüh ü 'azîmet eyleyüp ... maẓmûnunca hilâl-i râhda ḫayli meşâḳḳate mübtelâ olarak Dimaşḳ-ı Şâm'a vaz'-pâ eylediği altıncı günün ferdâsı giriftâr 'illet-i ḫummâ olup...

Terceme

Merḫûm-ı mûmâ-ileyh biñ yüz otuz târiḫlerinde Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi'niñ netîce-i muḳaddemât-ı 'ömrü olmaḳ üzre ḳadem-güzâr-ı 'âlîm-i gün ü fesâd ve şöhre-âfâḳ olan Şeyḫ Murâd Efendi'niñ vâlidleriyle miyânelerinde

Vâsıf (s. 123-124)

Vefât-ı Sadr-ı Rum-ı Esbak Mehmed Murad Efendi

Mûmâileyh bundan akdem tevcih olunan Mekke-i Mükerrreme emri vâsıl oldukda filhâl hükm-i cihân-bânîye imtisâl ve Şam'a doğru sevk-i semed-i isti'câl etmişidi. Hilâl-i râhda dûcâr olduğu envâ'-ı mihen ve hubb-i evlâd ü vatan vücûduna îrâs-ı ilel ve giderek ma'mûre-i vücûdu muhtel olup (89a) Şam'a duhûlünün altıncı günü bu avârız-ı dil-hıraş ile müteessir ve mürğ-i rûhu sû-yi melekûta tâir oldu.

Tercüme:

Müteveffâ-yi mûmâileyh Damadzâde Feyzullah Efendi'nin gurre-i ayn-ibtihâcı ve sade-i ömrünün düre-i tâbende ve vehhâcı olup bin yüz otuz târihinde kadem-nihâde-i âlem-i kevn ü fesâd ve şöhret ve nâmı munteşir-i cemî'-i emsâr ü bilâd olan Şeyh Murad Efendi'nin işâretleriyle nâm-yâfte-i Mehmed Murad olup kırk

güzerân eden mu‘âhedelerine binâ’en târihinde rütbe-i hâric ile cumû‘-i hîn-i vilâdetlerinde mazhar-ı ism müderrisîn-i kirâma dâhil ve altmışta Mehmed Murâd olup kırk beş târihinde Diyarbekir kazâsiyle rütbe-i mevleviyete hâric ve altmış sâli esnâsında Diyârbekir vâsıl olup altmışsekiz sâlinde Edirne’de manşıbı ile rütbe-i mevliyyetine ‘âric hâkim iken Mekke-i Mükerrerme olmuşlar idi. Altmış sekiz senesi pâyesiyile dil-şâd ve yetmişbeşte İstanbul hilâlinde bilâd-ı erba‘adan Edirne mollâsı kâdılığiyile ber-murâd ve dokuz mâh iken emr-i hümâyûn-ı ‘Osmân Hânî ile mikdârı hükümet-i mezkûre ile ta‘dîl-i def‘aten Mekke pâyesin ihrâz ve yetmiş dâd ü sitâd eder iken necm-i ikbali karîn-beş târihleri esnâsında İslâmbol i muhâk-ı idbâr ve debdebe ve kâdılığiyile akrânından mümtâz olup tumturakiyle geşt-i bâzâr eylediği hâlde sekiz ay miqdârı ta‘dîl-i es‘âr-ı ehl-i azli haberi şâyi‘ ve derhâl halefi olan esvâk ile emrâr-ı rüzgâr eylediktensoñra Mehmed Âtîf Efendi’ye teslîm-i zimâm-ı tokuzuncu ay mazhar-ı ser-zenîş-i hükümet ile hânesine râci‘ olmuşidi. zemâne-i gaddâr olmağın bâ-debdebe vü Seksen senesinde Anadolu sadâretiyle ihtîşâm nezâre-i çarşu ve pâzâr ederek teskîn-i uvâm-ı mâcerâ ve seksan yedi meşgûl-i nakz ü ibrâm iken bî-hengâm târihinde Rumeli sadâretiyle tertîb-i kâdılığından ‘azl ile hûrşîd-i ikbâli üfûl ve esbâb-ı ihtîşâm-ı kazâyı hilâl-i râhda esbâb-ı izz ü alâ edüp...
halefi Mehmed Emîn ‘Âtîf Efendi’ye teslîm edüb kendüleri tarîk-i çâreden bî-pervâ konaklarına kufûl eyledi.

Seksan târihi evâ’inde Anaçolu kâdî‘askerliğıyle kâm-yâb seksan yedi târihinde Rûmeli kâdî‘askeri olup طورلابالياته سيله velvele-endâz min-kebâb olmuşlar idi. Evzâ‘-ı şütür-gürbeye güncîde-i havşala-yı eyyâm olmağın iktizâ-yı ‘âdet-i dehr üzre ikinci [kez] Rûmeli kâdî‘askerliğinden beyân olunduğı vechile menfiyen ‘azl ve reh-rev Mekke-i Mükerrerme iken Dımaşk-ı

Şâm'da zîr-ı hâkka nakl olundu.

Vâsıf'ın başlıklarda çok az değişiklik yaparak Enverî'den eserine naklettiği diğer başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Vasıf'ın Çok Az Değişiklikle Eserine Eklediği Başlıklar

Sadullah Enverî	Vr.	Ahmed Vâsıf	S.
Teşrîfât-ı Hümâyûn be- Cânib-i Şeyhü'l-islâm	29 ^b -30 ^a	Teşrîf-i Hümâyûn be- Hâne-i Fetvâ-penâhî	16
'Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü'ş- şerîfe	30 ^a	Azl-i Kâtib-i Dârüssaâde	16
Vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Muştafâ Efendi	32 ^a	Fevt-şüden-i Şeyhülislâm-ı Sâbık Dürrîzâde Mustafa Efendi	19-20
Tebdîl-i Menâşib-ı Ba'zı Vüzerâ	33 ^b	Tevcîhât-ı Vüzerâ-yı İzâm	24
Fevt-i Binâ Emîni Yusuf Efendi	33 ^b -34 ^a	Fevt-i Yusuf Efendi	25
Nefy-i Yazıcı-yı Esbak Efendi be-İzmir	36 ^b	Nefy-i Yazıcı-yı Sâbık Ahmed Efendi	31
Âmeden Hân-ı Kırım Şâhib- girây Hân ez-Kırım	36 ^b	Vürûd-ı Şâhib Giray Han ez-Kırım	31
Nefy-i Dâmâd-zâde Mehmed Tâhir Mollâ Efendi	37 ^b -38 ^a	Nefy-i Damadzâde Mehmed Tâhir Efendi	32-33
Ref'-i Vezâret-i 'Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivâs	40 ^b -41 ^a	Ref'-i Vezâret-i 'Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivâs	35-36
'Azl-i Şadr-ı A'zam 'İzzet Mehmed Paşa ve Şadâret-i Dervîş Mehmed Paşa	42 ^b -43 ^a	Azl-i Veziriazam İzzet Mehmed Paşa ve Sadâret-i Kethüdâ Bey	37-38
'Azl-i Şeyhü'l-islâm İbrâhîm Beğ Efendi ve Naşb-ı Şâlih Efendi-zâde ve Şadr-ı Rûm- şoden Es'ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi	44 ^a	Azl u Nasb-ı Hazret-i Fetvâ-penâhî ve Sadr-ı Rum-şüden-i Esad Efendizâde Mehmed Şerîf Efendi	39-40
Rihlet-i 'Â'îşe Sultân طابه	44 ^b -45 ^a	İrtihâl-i Ayşe Sultân	41
Âmeden İlçi-i Moskov	45 ^a -45 ^b	Âmeden-i Sefir-i Kebîr-i Moskov	42
Tevcîh-i Manşib-ı Halebi'ş- Şehbâ	46 ^b -47 ^a	Tevcîh-i Haleb	45
Ziyâfet-i Şadâret-penâhî be- Cânib-i Zıllullah	47 ^a	Ziyâfet-i Sadriazam be- Şehriyâr-ı Kerrûbî-şiyem	45
Tebdîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı	48 ^a	Azl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı	47

‘Âlî		Âlî	
Âmeden İlçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafî	53 ^a	Vürûd-ı Sefîr-i Rusya be-Saray Âşafî	56
Ziyâfet-i Şadr-ı A‘zam be-Elçi-i Rusya	53 ^a -53 ^b	Ziyâfet-i Sadriazam be-Sefîr-i Rusya	56
Vefât-ı Hâdîce Sultân تراها طاب	56 ^b	Fevt-i Hatice Sultan	61
Ziyâfet-i Şadr-ı A‘zam be-Cenâb-ı Pâd-şâh-ı ‘Âlem	57 ^a	Ziyâfet-i Sadriazam be-Şehriyâr-ı İskender-Haşem	63
Ziyâfet-i Ağa-yı Yeniçeriyân be-Cenâb-ı Âşaf-ı Bülend-mekân	57 ^a -57 ^b	Ziyâfet-i Ağa-yı Yeniçeriyân be-sadr-ı âlî	63-64
Zîkr-i Vilâdet-i Hümâyûn		Zîkr-i Vilâdet-i Şehzâde-i Sultan Ahmed	65-66
Naşb-ı Şadr-ı Anaıolı ‘Ali Mollâ Efendi	59 ^b	Nasb-ı Sadr-ı Anadolu	66
Zîkr-i Vefât-ı Şadr-ı Esbak Halil Paşa ve Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	60 ^a -60 ^b	Vefât-ı Sadr-ı Esbak Halil Paşa ve Ba‘zı Tevcîhât-ı Vüzerâ	67-68
Zîkr-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Mehmed Ağa	60 ^b -61 ^a	Kethüdâ-şüden-i Dârendeli Mehmed Ağa	68
‘Ubûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Cânib-i Tersâne-i ‘Âmire	63 ^a -63 ^b	Azîmet-i Sadr-ı âlî be-Tersâne-i ‘Âmire	71
İ‘tâ-yı Rütbe-i Vezâret-i be-Ağa-yı Yeniçeriyân Ahmed Ağa	74 ^b	İhsân-ı Vezâret be-Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî	75-76
Me’mûriyyet-i es-Seyyid İbrâhîm Hıfzî Efendi be-Cânib-i Karş ve Selîm Sırrı Efendi be-Sûy-i Bağdâd	79 ^b -80 ^a	Me’mûr-şüden-i Esseyyid İbrahim Efendi be-Cânib-i Kars ve Sırrı Selim Efendi be-Cânib-i Bağdad	84-85
Vuqû‘-ı Fevz ü Nuşret der-Cânib-i Bağdad	81 ^b -82 ^a	Vürûd-ı Haber-i Nusret ez-Cânib-i Irak	88-89
Zîkr-i Ahvâl-i Mehmed İbn-i ‘Abdu’l-vehhâb Necedî	82 ^a -82 ^b	İbtidâ-i Havâdisât-ı Vehhâbiyân	89-90
Vefât-ı Vâlî-i Bağdâd ‘Abdullah Paşa ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdâd be-Vâlî-i Muşul Hasan Paşa	99 ^a -99 ^b	Fevt-şüden-i Vâlî-i Bağdad ve Tevcîh-i Eyâlet-i Mezbûre be-Hasan Paşa	111-112
Vefât-ı Hasan Paşa-zâde	104 ^a	Fevt-i Hasan Paşazâde	122-123
Vefât-ı Şadr-ı Rûm-ı Sâbık Mehmed Murâd Efendi	104 ^a -104 ^b	Vefât-ı Sadr-ı Rum-ı Esbak Mehmed Murad Efendi	123-124
Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Cedîd	106 ^a	Nakl-i Hümâyûn be-Saray-ı ‘Âmire	127
İntikâl-i Safiyye Sultân	109 ^b	İrtihâl-i Safiyye Sultan	133

Men‘-i Sefâ’in-i Efrenc ez- Tevârüd-i Baħr-i Süveyş	110 ^a -110 ^b	Men‘-i Sefâin-i Efrenc ez-Baħr-i Süveyş	134-135
Me‘mûriyyet-i Kıpudân Paşa be-Nizâm-ı Cezîre-i Mora	112 ^b	Memûriyyet-i Vezîr Kıpudan Paşa be-Nizâm- ı Cezîre-i Mora	138-139

Ahmed Vâsıf, Enverî Tarihi’ni eserine eklerken yaptığı değişikliklerden biri de Enverî’deki bazı uzun bulduğu başlıkları kısaltmaktır.

Enverî (vr. 50^b)

‘Azl ü Naşb-ı Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire

Tersâne-i ‘Âmire emîni Selîm Sırrı Efendi tarafından ‘azli îcâb eder ba‘zı itlâf-ı mîrî mişillü hâlâtüñ şüyû‘ı şadr-ı a‘zam cânibine vâşıl ve fi’l-aşl vezîr-i a‘zam ‘azli semtine mâ’il olmağın şıħhat ve ‘adem-i şıħhati taħkîk etmeden ħuzûr-ı hümâyûna inhâ ve mâh-ı şaferi’l-ħayrıñ yigirmi yedinci günü derd-i ‘azle mübtelâ eyleyüp yerine selef Maţbaħ-ı ‘Âmire emîni Muştafâ Efendi naşb ü ta‘yîn ve irâde olunduğu üzre kendüleri ħânelerinden ‘uzlet-nişîn oldular.

Pes efendi-i mûmâ-ileyhiñ sinîn-i ‘adîdeden berü cânib-i mîrî ile dâd-ı رسته zimmetinde mîrînin bir akçesi zuhûr etmediği, mûmâileyhin sadâkati te‘yîd ve olunduğda zimmetinde bir şey zuhûr eylemediği beytü’l-mâl-ı müslimîne olan sadâkatin îzâħ ü tebyîn eylemişdir.

Vâsıf (s. 51)

Azl-i Emîn-i Tersâne

Sırrı Selim Efendi tersâneye emîn ve sadâkat ve istikâmeti müstebîn iken sadrıazam hazretlerinin mûmâileyhe ez-kadîm ħüsn-i zannı olmadığından tekdîrini irâde ve itlâf-ı mâl-ı mîrî ettiğini bâ-telhîs taraf-ı hümâyûna ifâde edüp azli karâr-dâde ve Saferülhayr’da selefi Mustafa Efendi tersâne emânetine ta‘yîn ve kendüsü hânesinde uzlet-nişîn olmuşidi.

Sadr-ı müşârunileyh hazretleri azline adem-i kanâ‘at ve cânib-i mîrî ile kesret-i dâd ü sitedi olup zimmetinde terâküm-i mâl ihtimâliyle hesâbını rü‘yet ettirüp zimmetinde mîrînin bir akçesi zuhûr etmediği, mûmâileyhin sadâkati te‘yîd ve sadr-ı vaktin şerm ü hacâletini ber-mezîd eyledi.

Enverî (vr. 100^b)**Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Mikdâd****Beğ ve Tebdîl-i Ba‘zı ez-Eyalât-ı****Vüzerâ**

... Kırım ser-‘askeri Vezîr el-Hâcc ‘Ali Paşa tarafından vürûd eden tahtîrâtta on biñ nefer güzîde ‘asker isticlâb ve ma‘iyyetine istişhâb etdirüp Şoğucağ kal‘ası muhâfazaya bezl-tâb etdirmek şartıyla oğlu Mehmed Mikdâd Beğ’e Sivas eyâleti ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân olunması derc ü tasfîr etmeğın pederi müşârun-ileyhiñ sipâriş ü tavsiyyesi üzre ‘amel ü hareket ve ‘asâkir-i merkûme temâmen ahz ve ‘icâleten Şoğucağ kal‘asına güzâra müsâra‘at ve kal‘a-yı merkûmede ikâmet eyleyüp Taman ve Kuban taraflarında sâkin-i selâtin-i Cengîziyye ve Nogaylu ve tavâ‘if-i Tâtâr-ı diyânet-şi‘âr ve Çerâkise ve mîrân-ı Abâza ve aqvâm-ı sâ‘ire ile muhâbere ü mükâtebe ederek taltîf ve istimâletlerine i‘tinâ vü diğkat-birle ol-taraflarıñ keyd ü gezend-i a‘dâdan muhâfazasına bezl-i kemâl-i kudret ve hâcet-mess eylediği taqdîrde Taman üzerine togru ikdâm ve teshîr-i kılâ‘ u buka‘ıñ ve def‘-i düşmene havâle-i şemsîr-i süreyyâ-şu‘â‘ eylemeğe cedd-nâm eylemek maşlahat-ı cismi zımnında pederi müşârun-ileyhiñ iltimâs ve

Vâsıf (s. 115-116)**Tevcîh-i Vezâret be-Mikdâd Bey**

Kırım seraskeri olan Vezîr Ali Paşa on bin kadar tammü’s-silâh ve melûf revîş-i ceng ü kifâh asker-i güzîde intihâb ettiyse dahi, asker-i mezkûru i‘mâl ve idâreye kâdir ve nüfûz-ı kelime ile kadr ü i‘tibârı zâhir bir şahs-ı mütemeyyiz başbuğ olmasını mûcibât-ı vakt-i hâl iktizâ ettiğini îmâ ve eyâlet-i Sivas inzimâmiyle ekber evlâdı olan Mikdâd Ahmed Bey’e rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân olunduğu taqdîrde Şoğucağ Kalesi’ne varup Rusyalu’nun kavlen ve fi‘len cezb ve imâlelerine takayyüd ve ihtimâm eyledikleri kabâili tedbîrât-ı akliye ile Rusyalu’dan tebrîd ve an-asl Devlet-i aliyye’ye merbût olan hablü’l-metin itâ‘atlerin teşyîd etmek ve imkân müsâ‘id olduğu taqdîrde Taman ve sâir kılâ‘ âverde-i dest-i zabt edüp menşûr-ı inkıyâdların tecdîd eylemek ma‘nâlarını berâhîn-i müselleme teyîd edüp, zikr olunan tedbîr-i muvâfık rey-i müşîr ü müsteşîr olduğuna binâen şehri Rebîülâhır’ın onbeşinci günü mîr-i mûmâileyhe Sivas eyâletiyle câh-ı vâlâ-yı vezâret-i i‘tâ ve Erzurum Eyâleti dahi pederi müşârunileyhe teksîr-i sevâd-ı asker mülâhazasiyle tevcîh buyurulup selefi Seyyid İbrâhim Paşa Kars

ta‘ahhüdüne binâ’en şehri rebî‘ü’l-âhiriñ muhâfazasına bi’l-iktizâ ba’s u isrâ on beşinci günü ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i cenâb-ı olundu. cihân-bânîden Sivas eyâleti ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret ‘inâyet ü ihsân ve ‘asâkir-i mezkûreyi ma‘iyyetine ta‘yîn eylemek üzere Erzurûm eyâletiniñ pederi müşârun-ileyhe verilmesi fermân buyurulup Erzurûm vâlîsi es-Seyyid İbrâhîm Paşa’niñ Karş muhâfazasına kıyâm eylemesi bâ-emr-i ‘âlî kendüsine ifâde ü i‘lân olundu.

Enverî (vr. 57^a-57^b)

**‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Şâlih Efendi-zâde
Meşmed Emîn Efendi ve Naşb İrânî-
zâde Meşmed Es‘ad Efendi**

Bir iki seneden berü şeyhü’l-islâm ve müşkil-güşâ-yı enâm olan Şâlih-zâde Efendi Hâzretleri’niñ sinnleri rütbe-i tis‘îni mütecâviz belki ‘ağd-ı mi’eyi hâ’iz olup istîlâ-yı [57^b] pîrî ile mübtelâ-yı za‘f-ı başr ve derâzî-i ‘ömr ile ‘anķâ-yı şu‘ûrleri bî-bâl ü perr olmakdan nâşî etrâf ü hevâşiniñ zîr-i dest-i tasalluğlarında zebûn ve bu cihetden mûcib-i ‘azli olur ba‘zı hâlât resîde-i sâmi‘a-yı pâd-şâh-ı rub‘-ı meskûn olmağın mâh-ı mezbûruñ on tokuzuncu sebt günü bâ-fermân-ı hümâyûn ser-çavuşân-ı dîvân ile Üskürdar’da vâki‘ hânelerine îşâl ve çend rûz mürûru ‘aķabinde zağarcı ocağı

Vâsıf (s. 64)

Azl ü Nasb-ı Müftilenâm

Şeyhüislâm olan Mehmed Sâlih Efendizâde Mehmed Emin Efendi iştîdâd-ı illet-i pîrî ile mübtelâ-yı za‘f-ı basar ve tertîb ettiğı silsileler medhûl-i erbâb-ı istidlâl ve nazar olduğundan başka hıfz-ı mesned sevdâsıyla uzemâ-yı ehl-i tarîki birer cihetle tekdîr ve ale’l-husûs huzûr-ı hümâyûnda edebe muhill ba‘zı makâlât ve mutayyebât-ı gayr-i ma‘kûlesi hakkında müstemirr olan teveccüh-i tâc-dârîyi tağyîr edüp mâh-ı mezkûrun ondokuzuncu sebt günü azl ve Üskûdar’da olan hânesine nakl olunup birkaç günden sonra kayd-ı gurbete giriftâr ve Bursa’ya nefy ile mehcûr-ı hîş ü tebâr oldu.

Vassaf Abdullah Efendizâde

çavuşân mübâşereti ile Burusa'ya ib'âş ü irsâl olundu.

Müşârun-ileyiñ 'azli hilâlinde şâhid-i dill-ârâ-yı mesned-i fetvâya nâmzed buyurulan şeyhü'l-islâm-ı esbak-ı merhûm 'Abdullah Vaşşâf Efendi-zâde Mehmed Es'ad Efendi hazretleri rûz-ı firûz-ı mezkûrda cânib-i şehr-yârîden 'ale's-seher enderûn-ı hümâyûna da'vet ve şadr-ı a'zam hazretleri ma'iyeti ile huzûr-ı lâmi'i'n-nûr-ı hüsrevâneye duhûl ü müsûle icâzet buyurulup güzâriş-pezîr olan veşâyâ-yı hidîvâne pâyâne erdiği ân evvelâ hil'at-i ferve-i ser-â-ser ile vezîr-i a'zam-ı mükerrrem ve şâniyen eksâ-yı ferve-i beyzâ-ı fetvâ ile mevlânâ-yı müşârun-ileyhiñ külliyyen âsâyiş-i güşâde ve hazm buyurulup müstagrık-ı iltifât-ı halîfe-i enâm olarak nazar-gâh hümâyûnlarından hurûca ruşsat-yâb ve müşârun-ileyh ile bi'l-ma'iyeye sarây-ı âşafâneye iyâb eylediler.

Bundan soñra vekîl-i muṭlak hazretleri kendü taraflarından olmaḡ üzere bir sevb ferâce semmûr kürk cânib-i müşârun-ileyhe 'arz ü irâ'et ve i'dâd eyledikleri esb-i müzeyyen-i şabbâ-reftâra irkâb ile îfâ-yı rüsûm-ı müddet ederek istikmâl-i levâzım-ı teşyî' ü tevķire ihtimâm ü diḡkat eylediler.

Mehmed Esad Efendi'nin o makâm-ı bülende istihkâkı nümâyân ve pederi makâmı olan meşihata her vechile şâyân olduğuna binâen yevm-i mezkûrda huzûr-ı hümâyûna da'vet ve menkib-i liyâkati kabâ-yi fetvâ ile pür-zînet kılındı.

Vâsıf'ın başlıklarını kısaltarak eserine eklediği diğer kısımlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Vasıf'ın Enverî Tarihi'nden Eserine Kısaltarak Eklediği Diğer Başlıklar

Sadullah Enverî	Vr.	Ahmed Vâsıf	S.
Tevcîh-i Kazâ-yı Mısır ve Şam ve Haleb Vuķû'-ı Silsile-i Medâris	29 ^b	Tevcîhât-ı İlmiye	15-16
Tebdîl-i Ba'zı Menâşib-ı Vüzerâ-yı 'İzâm ve Ümerâ-yı Kirâm	31 ^a	Tevcîhât-ı Vüzerâ-yı İzâm	18
Vürûd-ı Def'a-yı İsti'fâ ez-Taraf-ı Tahir 'Ömer	32 ^a -32 ^b	İsti'fâ-yı Zâhir 'Ömer	21
Tebdîl-i Şadâret-i Anadolu ve Tevcîh Kazâ-yı Edirne ve Mısır	40 ^a	Tevcîhât-ı İlmiye	35
Katlı-i 'İvaz Mehmed Ağa Serbevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âlî	43 ^a -43 ^b	İ'dâm-ı İvaz Mehmed Ağa	38
İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Seretibbâ-yı Haşşa ve İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî ve Kâdî-yı İslâmbol ve Tevcîh-i Kazâ-yı Bursa ve Şam ve Kudüs	45 ^a	İhsân-ı Pâyhâ	41-
Tanzîm-i Rütbe-i Haremeyn-i Muhteremeyn bâ-Hatt-ı Hümayûn-ı Pâd-şâh-ı Hâfîķîn	50 ^b -51 ^a	Zikr-i Nizâm-ı Rütbe-i Haremeynü'ş-şerîfeyn	51-52
Vürûd-ı Havâdis-i Bağdâd ve Başra ez-Cânib-i 'Ömer Paşa ve İstimdâd-ı Müşârun-ileyh ez-Taraf-ı Devlet-i Felek-irtikâ	51 ^b -52 ^a	Havâdisât-ı Irak ve Maktûlî-i Vâlî-i Bağdad	52-55
Zuhûr-ı İhtilâl-i Başra ve Bağdâd ve İhsân-ı Vezâret be-'Abdullah Paşa be-Eyâlet-i Bağdad	53 ^b -54 ^b	Tetimme-i Vukû'ât-ı Bağdad ve Basra	58-59
'Azl ü Nefy-i Re'îsü'l-küttâb Râ'if Beğ ve Naşb-ı 'Âtıf-zâde 'Ömer Vahîd Efendi	54 ^b	Azl ü Nasb-ı Reisülküttâb	59
Tertîb-i Cezâ-yı Şakî-i Mâderzâd 'Ali Tahir Bed-nihâd	56 ^b	İ'dâm 'Ali Tahir	62
Vuķû'-ı İmtihân ve Begâm-şoden-i Zümre-i Dânişmendân	61 ^a	Vukû'-ı İmtihân	68
Men'-i Eṭvâr-ı Sefihâne-i Zümre-i Hüddâm ve Zikr-i Ba'zı ez-Nizâm	63 ^a	Ba'zı Havâdis	70-71
Vefât-ı Şeyhü'l-islâmî's-sâbık Şâlih-zâde Mehmed Emîn	76 ^a	Vefât-ı Şeyhülislâm-ı Sâbık	77-78

Efendi			
Vukû‘-ı Muhârebe ve Vürûd-ı Meserret ez-Cânib-i Bağdâd	77 ^a	Havâdis-i Irak	79
Vürûd-ı İlçi-yi Malibar ez-Muzâfât-ı İklîm-i Hind	77 ^b	Vürûd-ı Elçi-i Melîbâr	80-81
Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire	79 ^b	Ahvâl-i Donanma-yı Hümâyûn	84
İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî el-Hâcc Muştafâ Ağa ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Menâşıb-ı Sâ‘ire	80 ^b -81 ^a	İhsân-ı Vezâret be-Mîrâhor-ı evvel Mustafa Ağa	85-87
Zîkr-i Ba‘zı ez-Nizâm-ı Devlet	83 ^a -83 ^b	Zîkr-i Ba‘zı Nizâmât	91
‘Azl-i Ser-bostâniyân-ı Hâşşa	84 ^a	Azl-i Serbostâniyân	91
Kâdî‘asker-şoden Murâd Efendi der-Def‘a-yı Şâniye	84 ^a -84 ^b	Azl ü Nasb-ı Sadr-ı Rumeli	92
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Hümâyûn	85 ^a	Nakl-i Hümâyûn	94
Zîkr-i Katl-i Voyvoda-yı Boğdan ve Voyvoda-şoden-i Tercemân	88 ^b -89 ^a	Katl-i Voyvoda-yı Boğdan	96-98
Hurûc-ı Mevâcib ve Ruhsâ-yı İlçi-yi Leh be-Südde-i Pâd-şâh-ı ‘Acem-i Menâkıb	94 ^a -94 ^b	İhrâc-ı Mevâcib ve Ruh-sâ-yı Sefir-i Leh	104
Nefy- i Şadr-ı Rûm Murâd Efendi ve Kâdî‘asker-şoden Nûrullah Efendi	95 ^a -95 ^b	Nefy-i Sadr-ı Rûm Murad Efendi	104-105
Âmeden Nev-besende-i Hân-ı Tiflis Mîrzâ Körkin bâ-Veşâ‘iğ-i Hânân-ı Azerbaycan	95 ^b -96 ^b	Vürûd-ı Arîza-i Hân-ı Tiflis	106-107
Vukû‘-ı Meşveret der-Huzûr-ı Âşafî	96 ^b -97 ^b	Vukû‘-ı Meşveret	107-109
Naql-i Hümâyûn-ı Sultân be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş	100 ^b -101 ^a	Nakl-i Hümâyûn	116
Bed ü Hatm-i Buhârî-i Şerîf der-Hırka-yı Şerîf	101 ^b	Bed ü Hatm-i <i>Buhârî-i Şerîf</i>	117-118
‘Azl-i bî-Hengâm-ı Cebeci-başı ‘Ali Ağa	103 ^b -104 ^a	Azl-i Sercebeciyân	122
Zîkr-i Hitâm-ı Câmi‘-i Hümâyûn Berâ-yı Vâlde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn	104 ^b -105 ^a	Binâ ve Hitâm-ı Câmi‘-i Beylerbeyi	125
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret bâ-Eyâlet-i Mısır be-İsmâ‘îl Râ‘if Efendi	105 ^a	İhsân-ı Vezâret be-Râif İsmâil Bey	125-126
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire Muştafâ Efendi	106 ^b	‘Azl-i Keyhüdâ Bey	127

Zıkr-i İhrâc-ı Mevâcib ve İrâd-ı Ba'zı ez-Merâsim-i Dîvân-ı Vâlâ-Menâkıb	107 ^a	İhrâc-ı Mevâcib-i Kısteyn ve İcrâ-yi Rûsûm-ı Bâliye	128
'Akd-i Şâh Sultân be-Tevkî'î es-Seyyid Muştafâ Paşa	107 ^a -107 ^b	Akd-i Şah Sultan	128-129
'Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi ve Naşb-ı es-Seyyid el-Hâcc Muştafâ Efendi	107 ^b	Azl ü Nasb-ı Şıkk-ı Evvel	129
Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Ric'at-ışân be-Tersâne-i 'Âmire	107 ^b -108 ^b	Avdet-i Donanma-yi Hümâyûn	129-130
Ruhsârî-i Eçi-i Venedik ve Filemenk be-Âsitâne-i Şâh-ı Cemşîd-örnek	109 ^a	Tertîb-i Dîvân ve Ru-sâ-yi Sefîr-i Venedik ve Felemenk	132
Zuhûr-ı Harîk ez-Cânib-i Nahlbend	111 ^b -112 ^a	Zuhûr-ı Harîk	137

Ahmed Vâsîf, Sadullah Enverî'den aldığı kimi konuların başlıklarına eklemeler yapmıştır. Bu durum ile ilgili örnekler şunlardır:

Enverî (vr. 30^a)

Nefy-i Tâtârcık 'Abdullah Mollâ Efendi ve Kâsım

Bundan esbak fetevây emîni iken intikâl-i dâr-ı bekā eden Kırımî 'Osman Efendi merhûmuñ oğlu mûşıla-yı Süleymâniyye müderrislerinden Tâtârcık lakabı ile ma'rûf ve farḫ-ı zekâ vü cerbeze ile mevşûf 'Abdullah Mollâ Efendi'niñ hayşiyet ü isti'dadı zâhir ve her hızmîniñ 'uhdesinden gelmeğe kâdir olduğu bâhir olmağla Çelebî-zâde ve Pîrî-zâde 'Osman Efendi merhûm gibi ecille-i şüdûr-ı kirâm mezbûrî terbiyye kaşdıyla hidemât-ı celilede istihdâm buyurmuşlar iken ziyâde tebzîr ü isrâfa mübtelâ olmağla ahz-ı şarfına vefâ itmeyüb zarûrî irtikâba

Vâsîf (s. 18)

Nefy-i Tatarcık Abdullah Efendi ve Kethüdâ-yi Bâb-ı Kudât Kâsım Efendi

Efendi-i mûmâileyh erbâb-ı fazl ve ma'ârifden olduğuna binâen kudât-ı asâkir dâirelerinde tezkirecilik ve sâir hidemâta müstahdem olup Sadr-ı Rum-ı esbak Abdullah Efendizâde Esad Efendi'nin tezkireciliği hemgâmında kudât kethüdâsı olan (4b) Kasım Efendi mûmâileyh muzga-yı efvâh-ı enâm ve mevzû'-ı bahs-i hâss ü âm eylediğine binâen mâh-ı mezbûrun onbeşinci günü li-ecli't-tedîb mûmâileyh Limni'ye ve Kasım Efendi Magosa'ya tagrîb ve Abdullah Efendi ... mefhûmuyla terennüm-sâz ve Magosa'ya mikzâf-cünbân-sâz ü güdâz oldu.

mü'eddî olmakdan nâşî şadr-ı Rûm-ı esbak 'Abdullah Efendi-zâde Es'ad Efendi'niñ tezkîreciliği hizmetinde arpalık kapu kethüdâsı Kâsım'ıñ sevki ve ilkâsıyla lisâna gelüp tarîk-i kuzâtı muhtell ve eşrâf-ı tarîkiñ kavlı-i nebiyy-i münkesir ve mu'attal eylediklerinden nâşî li-ecli't-te'dîb mezbûr 'Abdullah Mollâ Efendi Limni kal'asına ve merkûm Kâsım daği Mağosa kal'asına nefy ü tağrîb ve her birine birer mübâşir ta'yîn ü tertîb olunup mâh-ı mezbûruñ on beşinci günü her biri bir başka sefîneye vaz' ü tahmîl ve mahall-i menfâlarına ba's ü tesbîl olundu.

Enverî (vr. 49^b-50^a)

Vâsîf (s. 49)

Nefy-i Süleymân Efendi ve Muştafâ Beğ ve İ'dâm-ı Süleymân Efendi

Sâbıkâ dârü's-sa'âde ağası yazıcısı olan Süleymân Efendi cânib-i mîrîden küllî emvâl itlâfiyla bundan evvel katl olunan Tâhir 'Ömer'in izâle vü i'dâmına ta'yîn [50^a] olunan vekîl 'Osman Paşa'niñ kapu kethüdâsı olmağın Devlet-i 'Aliyye'yi iğfâl ederek maşlahat-ı mezkûre zımnında mûmâ-ileyh ma'rifeti ile cânib-i mîrîden küllî aqça ahz ve müşârun-ileyhe irsâl ve istîfâ olunan emvâl 'urza-yı izmihlâl olup şakî-i merkûm ol-havâlîden istîşâl olunmadığından başka efzâyiş-i tuğyânına

Nefy ü İ'dâm-ı Süleyman Efendi Yazıcı- i Esbak ve Tağrîb-i Mustafa Bey

Süleyman Efendi devr-i Sultan Mustafa Hanîde kâr-sâz umûr ve Vekîl Osman Paşa kapı kethüdâlığıyla meşhûr olup, hidmetinden hüdâvendigâr-ı sâbık mahzûz ve bu cihetle nezd-i şâhânelerinde nazar-ı iltifât ile melhûz olup, Mustafa Bey-efendi dahi o asırda nedîm ve mazhar-ı nevâziş-i şehriyâr-ı cem-hadîm olup, mukarribân vakt bunların devletine hased ve birer cihetle tekdîr ve ta'zîm olunmalarına enfâs-ı si'âyeti medd edüp Süleyman Efendi'yi Hotin ta'mîri ünvanıyla Âsitâne'den teb'îd (36b) ve

vesîle oldukları dağdağa-endâz-ı devlet-i ebed-ittişâl olmuşidi.

Mûmâ-ileyhiñ bu cünhasına ba‘zı لابلایانه ser-zede-i zuhûr olan reftâr-ı nâder-berâberi ‘ilâve olunmağın kapu kethüdâsı olduğu müşârun-ileyhiñ muqaddemce vezâreti ref‘ olunup Mağnisâ’da ikâmet eylemesi fermân ve ba‘dehu eşnâ-yı şehr-i zi’l-ħiccede mûmâ-ileyh dahi Arnabud-ı mîr-i mîrândan Kurd Paşa kapu kethüdâsı Mâbeynci Muştafâ Beğ ile leylen Âsitâne-i Sa‘âdet’den tard ü teb‘îdlerine dâmen-i der-miyân olunup ħânelerinden aħz ve mübâşirlere teslîm ve mahall-i menfâları olan Alacaħişâr ve Niş Kal‘a’sı câniblerine irsâl ve taqđim olundular.

Bundanşoñra mûmâ-ileyh Süleymân Efendi Ĥotin Kal‘a’sı ta‘mîrine me’mûr olup kal‘a-yı merķûmeyi i‘mâr eylediktenşoñra İbrâ’il ordusunda defterdâr iken ordu ser-‘askeri ‘Abdullah Paşa ma‘rifetiyle cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye olan sûy-i şanî‘aniñ mecâzâtı tertîb ve sermaķtû‘ı sûy-i salţanat-ı seniyyeye irsâl ü taşvîb olundu.

İbrail ordusu defterdârı ike i‘dâm ve nâbedîd ettiklerinden başka Mustafa Bey’i dahi Niş tarafına nefy ile dill-rîş-i teşvîş eylediler.

Süleyman Efendi kapı kethüdâsı olduğu Osman Paşa’ya mîrîden güyâ vâfir akçe istihlâs ve irsâl eylediğini husemâsı îrâd ve Mustafa Bey dahi Kurd Ahmed Paşa’ya kapı kethüdâlık edüp mezâlimine mu‘în olduğu zebân-zed-i ehl-i fesâd olup hülâsa mûmâileyhimâya zâhirde birer cünha isnâd eylediklerinden biri seyf-i gadr-i ile maktûl ve diğeri belâ-yi celâ ile mahzûl oldu.

Enverî (vr. 78^a)

Vefât-ı Meħmed Dervîş Paşa

Bundan muqaddem şadâretten

Vâsıf (s. 82-83)

Fevt-i Sadr-ı Sâbık Dervîş Mehmed

Paşa

ma'zûlen Gelibolu kaşabasında ikâmete me'mûr olan Mehmed Dervîş Paşa'ya 'avâtîf-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîden Hanya manşıbı 'inâyet ü ihsân buyurulup hükûmet-gâhına 'azîmet için etbâ'-ı mevcûdesiyle kaşaba-yı mezbûre iskelesinden marîzen sefîne-süvâr olup ihtilâf-ı hevâ ile birkaç gün zarfında Sakız cezîresine vâsıl ve sefer-i deryâ ile mumâresesi olmadığından mizâclarında küllî inhirâf hâsıl olmağın tebdîl-câ ve tağyîr-i hevâyîçün süvâr olduğu seffinden sevâd-ı cezîreye hurûca isti'câl ve zorhücûm-ı 'ilel ü iskâm ile şehri rebî'ü'l-âhiriñ yedinci isneyn günü cezîre-i mezkûrede dâr-ı uhrâya intikâl eyledi.

Terceme-i Müşârun-ileyh

Merhûm-ı müşârun-ileyh istimâ' olduğu üzre Yağlıkçı Kadir Ağa'nın şülbünden kırk iki târîhleri hilâlinde Yeni Oğalar [79^b] civârında vâki' Hoşkadem nâm maħalalde pâ-y-i nihâd-ı 'âlem-şuhûd olup mertebe-i tefrîk-i sa'îd ve siyâha mütevâsıl olduğda vüzerâ hizmetiyle tahşîl-i dest-mâye-i iştihâr ve mütevâliyen Nâ'ilî Paşa ve 'Ali Paşa ve Sa'îd Paşa'ya devât-dâr olup ba'dehu müddet-i medîde defter-dâr kîse-dârlığıyla meşgul ve ol-çaraflarda mesbûk olan kesret-i hizmeti vesîlesiyle rü'ûs menâşıbından biriyle tarîk-i hâce-gâna duhûl eyleyüp seksan iki

Sadâret-i uzmâdan infisâl ile Gelibolu'da bisât-ı ârâ-yi ikâmet ve birûz-ı nefehât-ı eltâf-ı ilâhiyyeye meşâmm-güşâ-yi musâberet olan Dervîş Mehmed Paşa hakkında avâtîf-ı aliyye-i cihân-bânî erzânî ve şimdilik Hanya Sancağı'yla mazhar-ı sürûr u şâd-mânî kılınmışidi. Gelibolu'dan munharifü'l-mizâc olduğu hâlde seffineye râkib ve Hanya tarafına zâhib olup sefer-i deryâ ile an-asl me'lûf olmadığından telâtum-ı emvâc tahrîk-i ilel-i emrâz ile müşârunileyhe sebep-i ıztırâb ve ihtilâc olup ... diyerek Sakız cezîresine vusûl ile nefsi-i şehre pâ-y-i endâz-ı sükûn ve şehri Rebiülâhir'in yedinci isneyn günü masrû'-ı ser-pençe-i reybü'l-menûn oldu.

Tercüme: Müşârunileyh kırkiki târhinde Yeni Oadalar kurbünde mütemekkin Yağlıkçı Kadri Ağa nâm kimsenin sulbünden zuhûr edüp fark-ı sevâd ü sefid ve temyîz kevkeb ü hurşîd meleksine nâil oldukda zînet-bahş-i sadâret olan zevât-ı refî'ü's-şânın evcine mütevâliyen devetdâr ve nazar-ı iltifâtlarıyla (60a) nakd-i nâsere-i i'tibârî kâmilü'l-a'yâr olmuşidi. Bir müddetten sonra defterdâr mektûbçusu kalemine müdâvemet ve giderek defterdâr kisedârlığıyla kesb-i şöret ve hâcegân zümresine iltihak ve tahşîl-i evvelîn pâ-y-i merâtib-i devlet edüp sefer hengâmında

târîhi seferleri hilâlinde mâliye tezkîreciliğinin ihrâz ve çok geçmeden şıkk-ı evvel defter-dârlığıyla mümtâz oldular. Üç seneye karîb defter-dârlık hizmetiyle emrâr-ı vâkıf etmeğın ordu-yı hümayûn ile Âsitâne'ye duhûl eder iken mansıbından ma'zûl olup telh-gâm-ı hânesinde kıyâm eylediğı eyyâmında yine şıkk-ı evvel defter-dârlığıyla tahşîl-i merâm edüp ba'dehu senesinin tekâmîl etmeden vezîr kethüdâlığına intikâl ve andan bir iki ay zarfında vezîr-i pâd-şâh-ı deryâ-nüvâl olmağla gâyet merâtib-i dünyeviyyeyi itmâm ve on toğuz ay miqdârı merci'-i hâşş ü 'âmm olduğandansoñra zıkr olunduğı üzere Hanya mansıbına gider iken cezîre-i mezbûrede vefât ve na'ası İbrâhîm Paşa Câmi' hazîresinde defn olunup mülhâk-ı sâ'ire 'izâm-ı rifât kılındı.

mâliye tezkîreciliğii ile nazm-ı ikbâli müstezâd ve çok geçmeden defterdârlık mansıb-ı celîli ile ber-murâd olup üç sene kadar emr-i hatîr-i istifâyı idâre ve Âsitâne'ye geldikde bu dahi sâir erbâb-ı merâtib gibi şugl ü amelden sâkıt ve âvâre olmuşidi.

Meded-kâr-ı baht-ı meymûn ile ba'zı vesâit tedârik edüp defterdârlığı tahsîl ve senesini tekâmîl etmeden kethüdâlık hizmet-i refî'asıyla tebcîl olunup bir iki mâh mürûrunda sadrıazam ve vekîl-i mutlak-ı pâdişâh-ı sûtûde-şiyem olup ondokuz mâh kadr-i mesned-i sadârete çâr-bâliş-nişîn-i izz ü vakâr ve sâât ve evkâtı sûr-ı mevsimlerine musâfede ile ihtilâs-ı mâye-i envâ'-ı mesâr edüp ... mefhûmu üzere tab'ına 'rız olan neşât ü hizzet mübeddel-i envâ'-ı derd ü mihnet ve an-asl germ ü serd-i rüzgâr ile melûf olmadığından kayd-ı gurbet derûnuna ilkâ-yı dehşet edüp giderek bîmâr ve ber-minvâl-i muharrer Sakız Cezîresi'nde raht-endâz-ı hayat-ı müste'âr oldu.

Vâsıf Efendi, Sadullah Enverî'den aldığı konuların başlıklarını bazen değıştirerek eserine eklemiştir. Bu başlıklardan bazıları aşığıda verilmiştir:

Tablo 5. Vasıf'ın Enverî Tarihi'nden Değiştirerek Eserine Eklediği Diğer Başlıklar

Sadullah Enverî	Vr.	Ahmed Vâsıf	S.
Vuķū'-ı Tevcîhât	84 ^a	Memûriyet-i İzzet Ahmed Paşa be-Cânib-i Medîne-i Münevvere ve Havâdisât-ı Sâire	91-92
Zıkr-i Vezâret ve Şihriyyet-i Kethüdâ-yı Bevvâbîn-i Şehr-yârî Muştafâ Ağa	106 ^b	Vezâret-i Kethüdâ-yı Bevvâbîn Mustafa Ağa ve Nâmzedî-i O be-Şâh-Sultan-ı Aliyyetü'ş-şân	128
Vezâret-i 'Ali Paşa	109 ^b	İbkâ-yı Vezâret-i Livadyalı Hasan Paşa	133

Enverî (vr. 34^b)**'Azl-i [ü] Naşb-ı Kâdî-yı İstanbul**

Birkaç seneden berü vuķū' bulan sefer-i hümâyûnuñ imtidâdı takrîbiyle envâ'-ı zehâ'ire-i ğalâ ü kılet târî olmışken be-hamdullah-i te'âlâ ğâ'ile-i sefer mündefi' ü mevâni'-i mürtefi' olmağla tevsî'-i erzâk-ı 'ibâd için pâd-şâh-ı enâm halled'llahü ilâ yevmü'l-kıyâm hazretleri şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi ile dervâze-i müşâvereti küşâd ve umûr-ı esfârîñ tanzîmi beher hâl maţlûb-ı hümâyûnları oldıgın îrâd bıyurdıklarında envâ'-ı zehâ'iriñ hâşıl oldığü maħallerde muhtekirler peydâ olmağla hâşıl olan zehâ'iri aşhâbı yedinden ucuz bahâ ile alup cem' ve idhâr eylediktensoñra fiyatına istediği kadar zamm ile tüccâra bey' edüp tüccâr daħi berren ve bahren getirüb bir miqdâr zamm ile İstanbul eşnâfına bey' ve eşnâf daħi "*Biz bunu ziyâde bahâ ile aldık.*" deyü ziyâdeye

Vâsıf (s. 26-27)**Ba'zı Havâdis**

Seferler takrîbi ile Âsitâne-i sa'âdet'de envâ'-ı erzâk girân-bahâ ile bey' ü şirâ' ve sekene-i İstanbul giriftâr-ı muzîk-i masârif ile mahrûm-ı rû-yi hisb u rehâ olup bu keyfiyyet-i lâzime erbâbiyle meşveret ve def'-i iğtirâr ve tahsîl esbâb-ı refâhiyet bâbında herkes idâre-i perkâr-ı Fikret ve encâm-ı kâr huzzârın ba'zıları muhtekirlerin mel'aneti galâya illet olup fî-mâ-ba'd mecmâ'-ı (20a) akvât olan mahallerden bâyi'leri getirüp bi'n-nefs halka bey' ve muhtekirlere vermemek üzere memâlik-i mahrûseye evâmir neşrini beyân ve re'y-i dil-peziñi sâirleri dahi istihsân etmeleriyle her tarafa bu mazmûnda evâmir-i şerîfe ısdâr ve tatarlar tisyâr olunduysa dahi bu tedbîrin icrâsına nezâret, İstanbul kadılarının icrâ-yi me'mûriyetlerinden olup kâdı-i vakt olan Hayâtîzâde Mehmed Said Efendi bîmâr ve

fürûht eylediklerine binâ'en bu mertebe galâya bâ'is olmağla ibtidâ ve misillü muhtekirler men' ü def' olub her zaḥîreyi aşḥâbı getirüb fürûht eylemek üzre evâmir-i 'aliyye taḥrîr ü işdâr ve eṭrâf ü eknâfa ba's ü irsâl olunmağa menûṭ idiği hâk-pây-i hümâyûna ba'de'l-'arz berminvâl-i muḥarrer eṭrâf ü eknâfa tâ Mıṣır-ı Ḳahire'ye varınca bâ-emr-i 'âlî kâr-güzâr mübâşirler irsâl olındı. Lakin işbu şurû' olunan mehâm-ı lâzımü'l-ihimâmıñ pezîrâ-yı ḥüsn-i nizâm olması beher ḥâl İstanbul kâḍîlarınıñ sa'y ü ihtimamlarına menûṭ eylediği vâreste-i kayd ü beyân ve ḥâlâ İstanbul kâḍîsı olan Ḥayâtî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'niñ şikeste-i mizâc ve meşḡül-i tedbîr ü 'ilâc olmamağla müddet-i mu'ayyinesinden elli gün muḳaddem müddet-i nâkışa ile maşlahat vaḳtine binâ'en mâh-ı mezbûruñ on beşinci günü 'azl-i ile vâretse-i meşḡale-i enâm-ı ... sâbıkâ Mekke-i Mükerreme kâḍîsı olan 'İlmi yeğeni 'Ali Efendi'niñ kudret-i fatḳ ü ratḳı tâhir ü bâhir olmağla iki nefer eskilerine terciḥ olunarak İstanbul kâḍîlığı ile begâm bıyurub mutaşarrıf olduğu Tâtâr Bâzârcığı arpalığından başka Edremid zamîmesine selefleri taṭyîb ü ikrâm olındı. Mûmâ-ileyh 'Alemî Efendi'niñ eskilerinden es-Seyyid Ğâ'im Efendi ile fuḥûl-i 'ulemâdan Müftîzâde Aḥmed Efendi'niñ pâye-i 'atâsıyla

leyh ü nehâr illetini tîmâr ile evkat-güzâr olup bu hizmeti edâdan âciz ve dermân-de olduğundan fazla vakt-i azli mütekârib ve bu maslahatı idâreye muktedir âharının tedârîki vâcib olup binâen-alâ-zâlik istifâ-yi vaktine kırk elli gün kalarak azl olunup halefinden münhal olan arpalığa Edremid mahsûlü zamm ve bu mükâfat ile tab'-ı nâzekinden izâle-i hadṣe-i elem kılındı.

Sâbıkâ Mekke-i Mükerreme kadısı Alemî Yeğeni Ali Efendi'nin fatḳ u ratḳa kudreti ve ikâ'-ı tehdîde mikneti tavr u hareketinden istidlâl ve iki eskisine takdîm ile İstanbul kadısı nasb olunup irâde-i devlet zarf-ı sâmi'a-i intibâhına idhâl ve tehâllûf-i mansıb ile tas'îr-i hadd-i infi'âl eden Esseyyid Mehmed Ğânim Efendi ve fuhûl-i ulemâdan Müftîzâde Ahmed Efendi birer pâye ile def'-i endûh ve melâl eylediler.

kadrleri terfî' ve hâtırları ta'tyîb bıyırıldı.

Enverî (vr. 53^a)

**Âmeden Elçi-i Moskov be-Sarây-ı
Âşafi**

Bundan akdem Der-'aliyye'ye vürüdü keşîde-i silk-i tahrîr olan Rusya'ya büyük elçisiniñ devleti tarafından maķâm-ı şadâret-'uzmâya olan mektûbunu teslim için sarây-ı şadr-ı a'zamîye gelmesi taşmîm olunmuş olmağla şehir-i şevvâliñ on altıncı günü defâtir-i teşrîfâtta muşarraḥ olan rûsûmât-ı mu'tebereye ri'âyet olunarak Bâb-ı Âşafi'ye vürüd ve yedinde olan mektûbını **باید** şadr-ı a'zam hazretlerine teslim eyleyüp lâzım gelen merâsimiñ ifâsı 'akabinde kıyâm ve konagına 'avdet için edâ-yı levâzım-ı bedrûd eyledi.

Elçi-i mesfûra fevķe'l-'âde ikrâm olunmasın niyâz üistirḥâm etmeğle kendüsiyle on üç nefer mu'teberlerine dört sevb hil'at-i semmûr ve on sevb ferve-i ķākım vesâ'ir altı nefer etbâ'ına kerrâkeler iksâ ve baķıyye-i levâḥıķına yüz sevb hil'at ilbâsıyla merâsim-i miḥmân-nevâzî edâ vü ifâ olunmuşdır.

Vâsıf (s. 56)

Vürüd-ı Sefir-i Rusya be-Saray-i Âsafi

Bâlâda ifâde olunduğı vech üzere Moskov elçisi Âsitâne-i sa'âdet'e gelüp birkaç gün (41a)istirâhatten sonra Bâbiâlî'ye gelmesi irâde ve teşrîfât-ı hümâyûnda muşarraḥ rûsûm üzere Saray-i Âsafi'ye vürüd ile tahrîrâtını huzûr-ı sadrû's-sudûra nihâde edüp hakkında resm-i miḥmân-nüvâzı icrâ ve me'mûlü derecesinde nevâziş ve iltifât ifâ olup kendisiyle üç nefer-i mu'teber rüfekâsına semmur kürkleri ve on neferine kakım kürkleri ve yüz kadar etbâ'-ı mahsûsasına hil'atler iksâ ve mutayyeben i'âdesine i'tinâ olundu.

Enverî (vr.106^b)**Vâsıf (s. 127)****Zuhûr-ı Harîk der-Çum Kapu****Vukû'-ı Harîk**

Mâh-ı mezbûruñ on ikinci cum'a gecesi sâ'at yediye karîb vaqtlerde Çum Kapu etrâfında mevcûd Nişancı Câmi' havâlisinde vâki' Havuzlu Hamâm civârında kâ'in Ermeni hânelerinden bir âteş zuhûr ve def'ine her ne kadar bezl-i maqdûr olunduysa müfid olmayup ertesi gün sâ'at sekize varıncaya kadar muharrik ve ol-şeddâdî binâlarda oturan şarrâflardan her biri bir tarafa perâkende vü müteferrik oldılar.

Şâban'ın onikinci gecesi Kumkapı Nişancısı Câmi'ine karîb bir mahalden âteş zuhûr edüp sekiz saat kadar o havâlî sûzân ve nice eshâb-ı buyûttañ tüvân-ger sarrâflar müflis ve nâ-tüvân oldu.

Vâsıf'ın Enverî Tarihi'nden başlıklarını değiştirmek suretiyle eserine kattığı diğer başlıklar aşığıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Vâsıf'ın Enverî Tarihi'nden Değiştirerek Eserine Eklediği Diğer Başlıklar

Sadullah Enverî	Vr.	Ahmed Vâsıf	S.
Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı 'Âlî ve Vezâret-i Silâh-dâr-ı Şehr-yârî Meĥmed Emîn Ağa	33 ^b	Çerâĥ-Şüden-i Silâhdâr-ı Hazret-i Şehriyârî be-Rütbe-i Vâlâ-yi Vezâret ve Tebdîl-i Ser-Çavuşân	24
Tebdîl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı 'Âlî ve Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel	34 ^a -34 ^b	Azl ü Nasb-ı Kethüdâ-yi Sadr-ı Âlî	25-26
Ref'-i Vezâret-i Ba'zı Vüzerâ ve Nefy-i Kapu Kethüdâları	34 ^b -35 ^a	Temâdî-i Sefer-i Hümayûn	27
Âmeden Ser-maqtû' Müderris 'Osmân Paşa	36 ^a -36 ^b	İ'dâm-ı Vezîr Osman Paşa Vâlî-i Rumeli	27-30
Âmeden Kâsidân-ı Tâtâr bâ-Muĥzır-ı Zârâ'et-eseri der-Def'a-yı Şâniye	41 ^a -41 ^b	Vürûd-ı Kâsidân-ı Tatar-ı Diğerbâr be-Âsitâne-i Sa'âdet	36-37
Vefât-i İbrâhîm Nazîf Efendi	49 ^a -49 ^b	Fevt-i Kethüdâ-yi Sadr-ı âlî	47-48
Tebdîl-i Ağa-yı	49 ^b	Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân	48

Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî		Mustafa Ağa	
Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ	53 ^a	Tevcîhât-ı Vüzerâ-yı İzâm	56
Nefy-i Mardinî Şeyh-i Câmi‘-i Lâleli	54 ^b -55 ^a	Nefy-i Mardînî Halil Efendi	59-60
Zîkr-i Maktûl-i Muştafâ Paşa	74 ^a -74 ^b	İ‘dâm-ı Vezîr Hâfız Mustafa Paşa	74-75
Müşâdere ve İ‘dâm-ı Hüseyin Efendi	84 ^b	Azl-i Kethüdâ-yı Mîrâhur Mustafa Paşa	93
Vürûd-ı Ba‘zı Re‘âyâ ez- Leh ve Zîkr-i Men‘-i Vürûd-ı İştân	84 ^b	İstirdâd-ı Re‘âyâ-yı (67b) Leylüyân	93-94
Zîkr-i Nizâm-ı Zu‘amâ ve Erbâb-ı Timâr	85 ^a -88 ^a	Tesviye-i Ahvâl-i Erbâb-ı Ze‘âmet ve Timâr	94-95
Neşr-i Takrîr be-Elçiyân-ı Düvel-i Naşârâ	92 ^b	Neşr-i Beyânnâme be-Düvel-i Nasârâ	103
Hurûc-ı Selim-girây ez- Kırım	94 ^b -95 ^a	Tetimme-i Ahvâl-i Kırım	103-104
Zîkr-i Men‘-i Naşb-ı Batrîk-i Kâtolik der- Miyân-ı Ermeniyân	97 ^b -99 ^a	İntişâr-ı Mezheb-i Bâtıl-ı Katolik Der-miyân-ı Ermeniyân ve Men‘-i İştân	109-111
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	103 ^a	Mübâdele-i Mansıb-ı Bosna ve Vidin	120
Naşb-ı Mektûbî-i Şadr-ı A‘zam	106 ^a -106 ^b	Azl ü Nasb-ı Mektûbî-i Sadr-ı âlî	127
Zîkr-i Tenkîh-i Ba‘zı ez- Mevâdd-ı ‘Ahd ü Te’kîd-i Müşâlağa Bâ-Rusya	110 ^b -111 ^b	Zîkr-i Tenkîh-i Ba‘zı Mevâdd ve Tekîd-i Sulh be-Ma‘rifet-i Reisülküttâb-ı Esbak Bâhirü’l- hâc Abdürrezzak Efendi	135-136
Zîkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	113 ^a	Ba‘zı Havâdis	140

Ahmed Vâsîf Efendi, Enverî Tarihi’nden kendi eserine eklediği bazı bölümleri genel bir başlık altında birleştirerek vermeyi tercih etmiştir. Bu durum ile ilgili örnekler aşağıda gösterilmiştir:

Enverî (vr. 45^b-46^b)

Vâsîf (s. 42-43)

**Tevcîh-i Hânya bâ-Pâye-i
Beğlerbeği-i Rûmeli be-Kara Müsellem
Ahmed Paşa**

Ba‘zı Havâdis

Beyşehirli mutasarrıfı Ahmed Paşa
re’s-i hudûddan Moskov elçisini alup
muhâfaza ederek Âsitâne-i saâdet’e isâl ve
hidmet-i pesendide-i şehriyâr-ı cemilü’l-

Beğşehirli mutasarrıfı olan Ahmed
Paşa bu def‘a Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûd

eden Rusya elçisiniñ emnen ve sâlimen re's-i hudûdundan Der-'aliyye'ye îşâline me'mûr kılınmağın hizmet-i hitâmında Rûmeli Beğlerleğiliği pâyesi ihsânıyla kadri tebcîl ve mansıbı Hânya muhâfızlığına tebdîl ü tahvîl kılındı.

fi'âl olduğundan Rumeli Beylerbeyiliği ile nâil-i mükâfât ve mansıbı Hanya'ya tahvîl ile mazhar-ı iltifât oldu.

**Âmeden Eşref-zâde 'Abdülkâdir Efendi
bâ-Âsitâne-i 'Aliyye**

بتوفيق الله الإله Pâd-şâh-ı dill-âgâh
محفوظاً hazretleri isticlâb-ı da'vât-ı
hayriyye-i enâm ve mazhar-ı teveccühât-ı
şüyûh-ı kirâm olmağı aqdem-i âmâlden
mahsûb buyurmalarıyla mahrûse-i
Bursa'da hân-kâh-ı Kadriyye'de post-
nişîn olan kütübü'l-evliyâyî'l-ârifîn
mürşidi'l-inkıyâ'ü's-sâlikîn Eşref-zâde eş-
Şeyh es-Seyyid 'Abdülkâdir Efendi
hazretleriniñ menkabe-i kerâmet-âşârları
şeyhü'l-islâm efendi taqrîrinden resîde-i
sâmi'a-yı şehr-yâr-ı mekârim-kâr olup
efendi-i müşârun-ileyh ma'rifetiyle
Âsitâne-i 'Aliyye'ye vürûdına irâde-i
'aliyyeleri ta'alluğ etmeğın imtisâlü'l-
emri'l-'âlî mahrûse-i merķūmdan hareket
ve mâh-ı mezbûruñ on üçüncü günü
Âsitâne-i 'Aliyye'ye vaz'-ı kadem-i
meymenet-tev'em eyleyüp irâde-i
seniyye-i cenâb-ı cihân-dârî üzre ertesi
leyle-i berâtta huzûr-ı fâ'izi'n-nûr-ı
hüsrevânelerinde bir miğdâr pend ü

Mahrûse-i Bursa'da Kâdirî
Tekyesi'nin âbâd ve icrâ-yi âyîn ile terkîk-
i kulûb-ı ehl-i sedâd eden Eşrefzâde
Abdülkâdir Efendi'nin salâh-ı hâli
Şeyhülislâm Efendi tarafından sâmi'a-i
hümâyûna resîde ve iktibâs-ı envâr
tecellüyâtiyle bi'l-müşâhede, tasfiye-i kalb
ü tenvîr(31b)-dîde etmek arzûsu tab'-ı
şâhâneye hâlîde olup ikrâm ve i'zâz ile
ihzârı bâbında hatt-ı hümâyûnları keşîde
kılınmış idi. Şeyh-i mûmâileyh Âsitâne-i
saadet'e pây-endâz-ı vusûl ve leyle-i
Berât'da şeref-i lakaba-i tâcdâriyle nâil-i
eazz-ı memûl olup şehriyâr-ı kerâmet-
disâr muhatabât-ı hakâik-âsârlarından
mahzûz ve şeyh-i mûmâileyh nazar-ı âtifet
ve inâyetleriyle melhûz olup atâyâ-yi
vâfire ile sahîfe-i hâtırî tezhîb ve bir sevb
kākum kürk ilbâsiyle i'zâz ve tatyîb
olundu.

naşîhat ve ta‘dâd-ı levâzım ve mâ-yuhtâcû
sübül-i hidâyet eylediklerinde takrîr-i
beşâret-eseri pesen-dîde-i şehen-şâh-ı
kerâmet-i dest-kâ buyurulmağın nevâziş ü
taltîf-i şâhâneleriyle kâdrlerin a‘lâ
buyurdukdansoñra girân-kâdr ‘atıyyeleri
i‘tâ ve ferâce şof dûhte bir şevb kaçım
kürk ilbâs ü eksâ buyurup tatıyb-i hâtırları
huşûşunda sa‘y-i evfâ buyurdular.

**Men‘-i Naql-i Şeyhü’l-islâm-ı
Sâbık İbrâhîm Efendi ez-Sâhil-i Sarây
be-Âsitâne-i ‘Aliyye**

Bundan akdem şeyhü’l-islâm olan
İbrâhîm Beğ Efendi’niñ meşîhatden hîn-i
infişâlinde taraf-ı pâd-şâh-ı ‘inâyet-i
iktinâhdan kendüsine ihsân buyurulan
Çırâğan sâhil-hânesinde ikâmet eylemeleri
fermân buyurulmuşıdı.

Âsitâne-i ‘Aliyye’de olan hâneleri
fi’l-aşl muhterik olmağın hengâm-ı şitâ
hengâmında Şedefçiler’de vâkı‘ ‘Acem
‘Ali Konağı’n iştirâ ve naql eylemek üzere
olduğu halefleri müftüyü’l-enâm hazretleri
tarafına ihbâr ü inhâ olunmağın ‘azli
‘akabinde Âsitâne-i ‘Aliyye’ye rihlet ve
âmed-şüdd-i züvvâr ile emrâr-ı vaqt
eylemesi nâ-revâ olduğu halefleri efendi-i
müşârun-ileyh tarafına edâ olunarak sâhil-
hânesinde ikâmet eylemesi huşûşî âyîne-i

Şeyhülislâm-ı sâbık İbrâhîm Bey-
efendi bundan akdem Çırâğan
Sâhilhânesi’ni taraf-ı padişahîden ber-
vech-i istimlâk niyâz ve i‘râz ve redd-i
muhâlif tab‘-ı şehriyâr-ı mekârim-perdâz
olduğuna binâen niyâz-ı karîn-i is‘âf ve
sâhilhâne-i mezkûre müşârunileyh
tarafından ihtitâf olunmuşıdı. Ba‘de’l-azl
mahal-i mezkûru makâm ve şitâ
kudûmiyle Sedefçiler’de iştirâ eylediği
Acem Ali Hânesi’nde ârâm etmek
kaskında olduğunu şeyhülislâm efendi
cenâbları istimâ‘ edüp ba‘zı mülâhazaya
mebnî Âsitâne’ye gelmesini tehcîn ve
sâhilhâne-i mezkûrede ikâmetinin
evleviyetini tebyîn etmekle tarafına ol
vechile irsâl-i nüvîd ve Âsitâne’den bu
vechile teb‘îd olundu.

ķadrden Őret-nümâ olmuşdur.

**Zıkr-i TakrİR-i TefsİR-i Şerİf der-
HuzİR-ı Hümâyûn**

ez-ĶadİM-i selâtin-piŐin في اسكنهم الله في اعلا عليين ħazerâtı eyyâm-ı mübâreke-i Ramazân'da istimâ'-ı tefsİR âyât-ı Ķur'âniyye ile iştigâl ve cevâhir mu'âyyinesi ile aŐdâķ-ı ħâfızaların mâl-â-mâl idegeldikleri zamİR-münİR sultân-ı kerâmet-semİRde cây-gİR olan ħaŐâ'il-i ħamİdeden olduğundan mâ-'âdâ [46^a] zât-ı hümâyûnları cümleden ziyâde istizâde-i ecr ü Şevâba münhemik ve râh-ı iktisâb-ı ħayrât ü müberrâta münselik olmağın iķtizâ-yı muŐsinne-i marziyye-i mülûkâneleri üzre ħuzİR fâ'izü'n-nİR-ı ħüsrevânelerinde tefsİR-i Şerİf takrİR olunmasın tenbİh buyurmalarıyla ŐeyĖü'l-İslâm efendi re'yi ile i'dâd olunan fuğûl-i müderrisİN-i kirâmdan yetmiş kadar zevât-ı fazâ'il-simât eyyâm-ı Ramazân-ı Şerİf'de ħasbe'l-münâvebe mağfil-i hümâyûn-ı meķârim-merhûnda sÛre-i kerİme-i üserâdan bedâ' ile tavzİĞ-i ma'ânî-yi âyât ve fetĖ-i mu'dilât ü müşkilât ederek vücûh-ı 'adİde ile ma'ânî-yi âyât-ı ħafiyye-i Ķur'ânî izâğ ü teŐriĖ ve ħâtır-ı enver-i Şehr-yârî-i enâmı tefrİĞ edüp her biri meķârim-i 'âlem-Şümûl-ı sultânİden behre-dâr ve du'â-yı devâm-ı

Şehr-i Ramazanda HuzİR dersi Hüdâvendigâr-ı sâbık Sultan Mustafa Han sît-i aleyh-i Őeâbib-i rahmetü'r-rahmân hazretlerinin İcâd-gerde-i Şâhâneleri olup bu eser-i cemİle-i iktidâ, sebeb-i celb-i menâfi'-i dünyâ ve ukbâ olmak ma'naları birâder-i bÛzürg-vârları olan hidİv-i zamânenin kalb-i eŐreflerinde hüveydâ olmağla müderrisİN-i kirâmdan yetmiş kadar erbâb-ı fazl ü hÛner alâ-tarİķü'l-münâvebe (32a) huzİR-ı hümâyûnda müdârese-i ilm-i tefsİR ve hâle münâsib va'z u tezkİR ve her birine alâ-hiddetin sureler İhsân ve teshİl-i masârif-i Şehr-i Ramazan kılındı.

halife-i zamâna müvâzabet ile meşgûl ve der-kâr oldular.

Vukû'-ı Harîk der-Beyoğlu

Mâh-ı mezbûruñ on sekizinci gecesi sâ'at altıda iken Ğalağa maħallâtından Yağcı Maħallesi'nde vâki' bir kâfir menzilinden بقضاً الله تعالى harîk zuhûr edüp maħall-i merķūmda kâ'in büyüü ü dekâkîniñ birbirine şiddet-i ittisâli takrîbi ile fi'l-hâl tevakkud ü işti'âl etmeğın der-'akab şadr-ı a'zam ve yeñiçeri ağası vesâ'ir indifâ'-ı harîke me'mûr olanlar her ne kadar ikdâm ü itfâsına bezl-i himmet-i mâ-lâ-keîâm eylediler ise ħurûş-ı tûfân nâr-ı kazâya ħâr ü ħâşâk-ı sa'y ü tedbîr-i müfid olup sekiz tokuz sâ'at miķdârı zebâne-i âteş peyveste-i çarĥ-ı heftmîn ve cevânib-i erba'sında olan iki yüz miķdârı büyüü ü dekâkîn efkende-i rûy-i zemîn olarak bi'l-âĥire Fîrûz Ağa Maħallesi ħavâlîsinde müntehî ve ihtimâm-ı zâbiĥân ü neferâtla ol-ĥaraflarda munĥaffi bulmuşlardır.

Ziyâret-i Ĥırķa-yı Şerîf

Me'âl-i şikâh-ı cebâh-ı ħavâşş ve büse-i cây-ı kibâr-ı şeref-i ihtisâş olan ħırķa-yı şerîf-i nübüviyyeyi munĥaşıf-ı şehir-i şıyâmda ziyâret 'âdet-i sa'ide-i

Mâh-ı mezbûrun sekizinci gecesi Galata'da Bağcı Maħallesi'nde vâki' keferelerinden birinde âteş-i cevvalê zebâne-keş-i işti'âl ve büyüü ü dekâkînin birbirine ittisâli me'mûrların sa'yini ibtâl edüp, sekiz saat kadar o âteş-i pür-şerer katı çok kimseyi mübtelâ-yı envâ'-ı zarar edüp, nâgâh cenâb-ı perverd-gâr kuvve kâhiresin ihzâr ve itfâ-yi sûret-i nâr eyledi.

Munĥasıf-ı Ramazan'da Ĥırķa-i Şerîf alâ-lâbis-hâ elf-i tahiyyeyi ziyâret resm ü âdet olduğuna binâen huzûrları mu'tâd olan erkân-ı saltanat yevm-i mezkûrda o yâdigâr-i hazret-i risâlet-penâhîyi mâlide-i vecne-i zarâ'et edüp dergâh-ı âlî ocağlarına taksîmi resm-i drîrîn-i olan

ekâbir-i hademe-i devlet olmakdan nâşî
 şehri şıyâmîñ on beşinci günü cenâb-ı
 örnek-nişîn-i salţanat-ı gevher-i güzîn-i
 iklîl-i hilâfet-i hâkânî'l-mücâhidîn-i
 sultânî's-selâţîni's-sultân 'Abdülhamîd
 Hân lâ-zâlet-i silsile-i salţanata ممتدة الى
 انتهاالزمان hazretleri cây-gâh-ı hırka-yı şerîf
 olan buķ'a-güzîn ve mevķi'-i şeref-i
 âyîne-i teşrîf buyurup kemâl-i âdâb ü
 ta'zîme muķârin mübârek-i yed-i
 mü'yyed-i mülûkâneleriyle kenâre-i
 pûşîde-i hırka-yı laţîfeyi bir miķdâr feth ü
 küşâd ve müheyyâ-yı taķbîl olan züvvâr-i
 ser-â-ser-i intizârı ruşsat-ı rû-mâlî ile
 mebsûtü'l-fû'âd buyurmalarıyla herkes
 'alâ-merâtibehüm dest-i 'inâyet-peyvest-i
 şehir-yârîden gûşe-dâmân-ı mübarekin
 taķbîl ü telsîm eyleyüp gül-berk-i gül-bin-
 i nübüvvetden rîziş-i bezîr-anîk-i ta'zîm
 olan gül-âb-ı zezem-me'âbdan niçe
 teşnegân-ı hâlîşi'l-cenân sîr-âb ve
 'aķabinde tertîb ile meşâyîh efendileriñ
 da'vât-ı hayriyyeleri merfû'-ı hużûr-ı
 hazret-i rabbi'l-erbâb kılındı.

baklava dahi rûz-ı merkûmda tevzî' ve i'tâ
 ve tavâif-i mezkûre hân-ı vasîü'n-nevâl-i
 şâhânedan dilsîr-i ni'am-ı evfâ kılındı.

Âmeden Donanmâ-yı Hümâyûn

Çapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa
 hazretleri donanmâ-yı hümâyûn sefâ'ini
 ile mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci çehâr-
 şenbih günü [22 Ş. 1189/18 Ekim 1775]
 Töbhâne-i 'Âmire pîş-gâhında lenger-

Kapudan-ı Deryâ Hasan Paşa
 Donanma-Yı Hümâyûn İle Akdeniz'e
 Şirâ'-Güşâ Olmuşidi. Donanma-yı
 Hümâyûn'u mashûben-bi's-selâme
 Âsitâne-i sa'âdet'e îsâl ve mersâ-yi
 Tersâne-i âmire'ye idhâl ile hizmetin

endâz-ı ikâmet ve mersâ-yı Tersâne-i ikmâl eyledi.
 ‘Âmire’ye mürûra istid’â-yı icâzet
 etmeğin [46^b] çend rûz mürûrundañoñra
 ber-mu’tâd-ı kadîm pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh
 hazretleri Yalı Köşkü nâm mevzi’e sâye-
 endâz-ı iclâl ve emr-i cihân-muât’larıyla
 donanmâ-yı hümâyûnları sefâ’inini köşk-i
 merkûm pîş-gâhından rû-mâl olarak
 Tersâne-i ‘Âmire’leri cânibine bâd-bân-
 güşâ-yı ric’at ve fi’l-aşl âram-gâhları olan
 liman-ı tersânede resen-bend-i ikâmet
 oldular.

Ahmed Vâsıf’ın Enverî Tarihi’nden başlıklarını birleştirmek suretiyle eserine eklediği diğer kısımlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Vasıf’ın Enverî Tarihi’nden Birden Çok Başlığı Birleştirme Suretiyle Eserine Eklediği Başlıklar

Sadullah Enverî	Vr.	Ahmed Vâsıf	S.
Vukû‘-ı Tevcîhât	29 ^a -29 ^b	Vukû‘-ı Tevcîhât	15
İbkâ-yı Tevcîhât-ı Ağavât-ı Ocağhâ	29 ^b		
Tevcîh-i Kazâ-yı Eyyûb ve Üsküdâr	34 ^a -34 ^b	Tevcîhât-ı İlmiyye	25
Tevcîh-i Haremeyn-i Muhteremeyn			
Vefât-ı ‘Abdullah Efendi	37 ^a -37 ^b	Ba‘zı Vefeyât	31-32
Vefât-ı Vezîr Halîl Paşa Vâlî-i Cidde			
Vürûd-ı Ser-mağtû‘-ı Müşlî ez-Eşkîyâ-yı Rûmeli ez-Cânib-i Tağîstânî ‘Ali Paşa	38 ^b -40 ^b	Zikr-i Tedmîr-i Ba‘zı Eşkîyâ	33-35
Âmeden Ser-mağtû‘-ı ‘Araboğlu ez-Düzce ez-Cânib-i Voyvoda-yı Bolu			
Vürûd-ı Haber-i İstîşâl-i Kılıclu ve Mandellü bâ-Me’mûriyyet-i Vezîr ‘Abdullah Paşa Vâlî-i Mar‘aş			
Vürûd-ı Ser-mağtû‘-ı Şağınclı			

Veli ez-Cânib-i ‘Abdi Paşa Vâlî-i Anaṭolî			
Vürûd-ı Ser-maḳtû‘-yî Yahyâ ve Zeynel ez-Cânib-i Vâlî-i Bosna			
Zıkr-i Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Menâşib-ı Hâcegân-ı Dîvân	44 ^a -44 ^b	Ba‘zî Tevcîhât-ı Resmîyye ve İlmiyye	40
Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna ve Selânik			
Tevcîh-i Menâşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selânik ve Silsile-i Medâris			
İtlâk-ı ‘Abdullah Mollâ Efendi	44 ^b	İtlak-ı Abdullah Molla Efendi ve Nefy-i İmâm-ı Sâni ve Azl-i Serbostâniyân	41
Nefy-i İmâm-ı Sâni-i Sultânî es-Seyyid ‘Osman Efendi be-Kaşaba-ı Beykoz			
‘Azl-i Ser-bostâniyân ve Tevcîhât-ı Ocaḳhâ			
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Süleymân Paşa Müfettiş-i Vilâyet-i Anaṭolî ve Vâlî-yi Konya	46 ^b	Fevt-i Vezîr-i Süleyman Paşa ve Arabgirî İbrâhim Paşa	44
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı ‘Arabkirî Hâcî İbrâhîm Paşa Vâlî-i Mısır Ba‘zî ez-Tebdîlât-ı Menâşib-ı Vüzerâ			
Ziyâfet-i Ağa-yî Yeñiçeriyân be-Hâzret-i Şadr-ı ‘Âlî	47 ^b -48 ^a	Ziyâfet-i Ağa-yî Yeniçeriyân be-sadr-ı âlî ve Vukû‘ât-ı Sâire	46-47
Nefy-i Kamkamcı ez-Medîne-i Münnevver			
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn ve Ferve-i Meserret-merhûn ez-Ṭaraf-ı Pâd-şâh-ı İskender-gulâm be-Cânib-i Müftüyi’l-enâm			
Velâdet-i Şehzâde-yi bî-Rûḥ			
Tevcîh-i Menâşib-ı Üsküdâr ve Eyyûb ve Silsile-i Medâris	50 ^a -50 ^b	Tevcîhât-ı İlmiyye	51
Tevcîh-i Kazâteyn-i Şerîfeyn-i Hârameyn-i Muḫteremeyn			
‘Azl ü Naşb-ı Kâdî-yî İstanbul	51 ^a -51 ^b	Azl ü Nasb-ı Kâdî-i İstanbul ve Sadr-ı Anadolu	52
Şadr-ı Anaṭolî-şoden Şerîf Mollâ Efendi			
‘Azl ü Naşb-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân	53 ^b	Azl ü Nasb-ı Ser-çavuşân ve Defterdâr-ı Şıkk-ı evvel ve Reften-i Donanma-yi Hümâyûn	57-58
Reften Hümâyûn be-Baḫr-i Sefîd			
‘Azl-i Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel Recâ’î el-Hâcc Mehmed Efendi ve Naşb-ı Hâlife-i Mâlikâne			

Hasan Efendi			
‘Afv ve İtlâk-ı Mevlânâ-zâde Çelebi Efendi ez-Magnisa	54 ^b -55 ^a	İtlâk-ı Çelebi Efendi ve Tevcîhât-ı İlmiyye ve Nüzûl-i Fülke-i Hümâyûn	60
Tevcîh-i Mansıb-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selanik			
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn			
Vaz’-ı Esâs-ı ‘Îmâret-i Hümâyûn	55 ^a -55 ^b	Zikr-i Vaz’-ı Esâs be- Îmâret-i Hümâyûn ve Vukû’-ı Tebeddülât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ	60-61
Tebdîl-i Menâsıb-ı Vüzerâ			
‘Azl-i Şadr-ı A’zam Mehmed Dervîş Paşa	61 ^a -63 ^a	Azl ü Nasb-ı Sadriazam	69-70
Zikr-i Vezîr-i A’zam Darendeli- şoden Mehmed Paşa			
Nasb-ı Kethüdâ-yı Şadr-ı A’zam es-Seyyid İbrâhîm Efendi			
Zikr-i Ba’zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb	64 ^a -74 ^b	İcmâl-i Ahvâl-i İrâniyân	71-74
Zikr-i Ba’zı ez-İnkılâbât-ı Memâlik-i İran-ı Zemîn ve İrâd-ı Bidâyet-i Ahvâl-ı Zend ‘Abdülkerîm			
Zikr-i Tahakkuk-ı Muhâlefet-i Zend ‘Abdülkerîm			
Zikr-i Tahakkuk-ı Sefer be- Cânib-i İran ve Tafşîl-i Tertîb-i Pâd-şâh-ı Süleymân-‘unvân			
Zikr-i İ‘lân-ı Vukû’-ı Sefer be- Cânib-i Azerbaycan			
Zikr-i Tereddüd ve Hânân-ı Azerbaycan be-Cânib-i Saltanat-ı Ebedd-iqtirân			
Bakıyye-i Ahvâl-i Hânân-ı Azerbaycan	75 ^a -75 ^b	Nüzûl-ı Kalyon ve Ref’-i Vezâret-i Numan Paşa ve Ba’zı Tevcîhât ve Havâdis	76-77
Nüzûl-ı Kalyon			
Ref’-i Vezâret-i Seyyid Nu‘mân Paşa ve Zikr Ba’zı ez-Tevcîhât			
Zikr Emîn-i Maṭbah-ı ‘Amire- şoden Ahmed Nazîf Efendi ve İrâd-ı Ba’zı ez-Tevcîhât-ı Sâ’ire Ser-Eṭıbbâ-yı Hâşşa-şoden ‘Ârif Efendi			
Vukû’-ı Zelzele be-Cânib-i Köprü	75 ^b -76 ^a	Ba’zı Havâdis	77
Reften-ı Şadr-ı A’zam be-Rikâb-ı Müsteṭâb ve İrâd-ı Ba’zı ez- Tevcîhât			

Binâ-yı Kalyon der-Tersâne-yi ‘Âmire			
Reften ü Âmeden Kapudân-ı Deryâ Vezîr Hasan Paşa be- Cânib-i Burusa			
Tevcîhât-ı Vüzerâ	76 ^b	Tevcîhât-ı Vüzerâ-yi İzâm ve İhrâc-ı Mevâcib	78-79
Ḥurûc-ı Mevâcib			
Tevcîh-i Vüzerâ	77 ^b	Ba‘zı Tevcîhât ve Nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân	80
Nasb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân			
Nasb-ı Kâdî-yı İstanbul			
‘Azl-i Kethüdâ-yı A‘zam es- Seyyid İbrâhîm Efendi	78 ^b	Azl ü Nasb-ı Kâdî-yı İstanbul ve Kethüdâ-yı Sadriazam	81
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Süleymân Feyzî Efendi			
Zîkr-i Kıırâ‘at-i Mevlid-i Nebiyy-i Muhterem			
Şudûr-ı Fermân-ı ‘Âlî Berâ-yı Mülâzemet-i Aşhâb-ı Kalem be- Ḥidemât-ı ḥiş	78 ^b -79 ^a	Hânden-i <i>Mevlîd-i Şerîf</i> ve Havâdisât-ı Sâire	81-82
Naql-i Hümâyûn be-Ḥadîka-yı Karaağac			
İhrâc-ı Mevâcib	83 ^a	İhrâc-ı Mevâcib ve Tevcîhât-ı Vüzerâ-yi İzâm	91
Tevcîhât-ı Vüzerâ			
Vilâdet-i ‘Â‘işe Sultân	84 ^b -85 ^a	Vilâdet ve Fevt-i Ayşe Sultan	93
Vefât-ı ‘Â‘işe Sultân			
Tevzî‘-i Mevâcib der-Dîvân-ı Mu‘allâ-erkân ve Nefy-i Ağa-yı Sipâhiyân-ı Baş-ḥalîfe-i Ocağ-ı Silah-dârân	88 ^a -88 ^b	Tevzî‘-i Mevâcib ve Zîkr-i Ba‘zı Havâdis	95-96
Zîkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ			
Ḥatm-i Beyzâvî			
Zîkr-zâden-i Şâhzâde-i bî-Cân			
Duḥûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn Tersâne-i ‘Âmire ez-Resm-i Ma‘rûf			
Ḥitâm-ı ‘İmâret-i ‘Âmire-i Hümâyûn ve Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn			
İstitrâd			
Nüzûl-ı Kalyon	89 ^b -92 ^a	Vilâdet-i Şehzâde-i bî-Ruh ve Tekmîl-i İmâret ve Havâdisât-ı Sâire	98-101
Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Sâbık es-Seyyid İbrâhîm Efendi ve Kethüdâ-yı Kul el-Ḥâcc Hasan Ağa			
Vefât-ı Sarı Mehmed Paşa-zâde ‘Ali Paşa			
Zîkr-i Sebeb-i Te‘hîr-i Ta‘mîr-i			

Ba'zı ez-Kılâ' ve Tertîb-i Zehâ'ir ü Mühimmât			
Şadr-ı Anadolu-şoden İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi			
Vukû'-ı Meşveret der-Sarây-ı Âsafî ve Neşr-i Evâmîr-i 'Aliyye be-Etrâf-ı Memâlik-i Maħrûse Berâ-yı Sevķ-i 'Asâkir ve Tertîb-i Mühimmât ü Zehâ'ir	91 ^b -92 ^b	Vukû'-ı Meşveret	101-102
İsti'râd			
Tebdîl-i Kâğî-yı İstanbul	99 ^a	Azl ü Nasb-ı Kâğî-yı İstanbul ve İstînâf-ı Tenbîh be-Küttâb-ı Aklâm	111
Şudûr-ı Haṭṭ-ı Hümâyûn-ı Berâ-yı Nizâm-ı Küttâb-ı Aklâm			
Vukû'-ı Harîķ			
Zıkr-i Kırâ't-ı Mevlid	99 ^b -100 ^a	Vukû'-ı Harîķ ve Kırâat-i Mevlid-i Şerîf ve Tevcîh-i Kazâ-i Medine-i Münevvere be-Murad Efendi ve Havâdisât-ı Sâire	112-114
Tevcîh-i Kazâ-yı Medîne-i Münevvere be-Şadr-ı Rûm-ı Sâbık Murâd Efendi			
Te'dîb ü Ta'zîr-i Ba'zı Mevâlî vü Kuzât			
Ba'zı ez-tevcîhât-ı Vüzerâ			
Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i 'Âmire	100 ^a -100 ^b	Hareket-i Donanma-yı Hümâyûn ve Murahhas-şuden-i Kapudan Paşa ve Serasker Paşa be-Mükâleme	114-115
Murahhas-şoden Ser-'asker-i Kırım el-Hâcc 'Ali Paşa ve Kapudân-ı Deryâ Ğazi Hasan Paşa	101 ^a -101 ^b		
Zıkr-i Tebdîlât-ı Ba'zı-ı ez-Menâşibât-ı Vüzerâ ve Ta'yîn-i Emîn-i Şurre	101 ^a -	Fevt-i Vâlî-i Diyarbekir Vezîr Halil Paşa ve Vukû'-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ-yı İzâm	112-113
Vefât-ı Vâlî-i Diyarbekir Yeğen Halil Paşa			
İhrâc-ı Mevâcib			
Vefât-ı Nûrullah Efendi Şadr-ı Rûm	101 ^b -102 ^a	İhrâc-ı Mevâcib ve Vefât-ı Şadr-ı Rum Nurullah Efendi ve Nasb-ı Esad Efendizâde Becâyeş	118-119
Terceme			
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Es'ad Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi			
Tevcîhât-ı Vüzerâ	102 ^a	Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Maktûlî-i Kethüdâ-yı Kul	119
Maḳtûl-i Kethüdâ-yı Kul			
'Azl-i Şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi	102 ^b -103 ^a	Azl ü Nasb-ı Şeyhülislam	119-120
Şeyhü'l-islâm-şoden Şadr-ı Rûm Es'ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi			
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-			

Dürrî-zâde ‘Aţâullah Efendi			
‘Azl-i Vezîr-i A‘zam Mehmed Paşa			
Zîkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî Mehmed Ağa	105 ^b -106 ^a	Azl ü Nasb-ı Sadriazam	126-127
Vukû‘-ı Tevcîhât			
Zifâf-ı Tevķî‘ es-Seyyid Muştafâ Paşa	108 ^b -109 ^a	Vukû‘-ı Tevcîhât ve Zîkr-i Musâheret	131-132
Zîkr Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbkâ-yı Vezâret-i Şadr-ı Sâbık Mehmed Paşa	109 ^a -109 ^b	Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Sadr-ı Anadolu Şüden-i Mehmed Ârif Efendi	132-133
Şadr-ı Anatólı-şoden Mehmed ‘Ârif Efendi			
İhrâķ-ı Sarây-ı Kavâķ ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Havâdis-i Mütferriķa			
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-i Meyâmin-merhûn			
Hâce-şoden-i Kâtib Ağa-yı Dâri’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	111 ^b -112 ^b	Ba‘zı Havâdis	137-138
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vekîl-i İnan Zend ‘Abdülkerîm			
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn			
Naķl-ı Hümâyûn be-Beşiktaş-ı Meyâmin-meşhûn	112 ^b -113 ^a	Hareket-i Donanma-yı Hümâyûn ve Azl ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî	139-140
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi			

Ahmed Vâsıf Efendi, Enverî Tarihi’nden kendi eserine yaptığı alıntılarda bazı hatalara düştüğü görülmektedir.

Enverî (vr. 37^a-37^b)

Vâsıf (s. 32)

Vefât-ı Vezîr Halîl Paşa Vâlî-i Cidde

Ba‘zı Vefâyât

Cidde vâlîsi Halîl Paşa’nın ... hevâ-zede-i semûm-ı helâk ve çâr-erkân ‘anâşır vücûdu âgeşte-i hâk olduğu **haber[i]** **evâhir-i mezbûrda der-devlete vârid olup...**

... Cidde vâlîsi Vezîr Halîl Paşa dahi **mâh-ı mezbûr evâhirinde hulûl-i ecel-i mev‘ûdiyle vefât...**

Sadullah Enverî Efendi, eserinde Cidde valisi Vezir Halil Paşa'nın ölüm haberinin "...*evâhîr-i mezbûrda İstanbul'a ulaştığını*..." ifade ederken, Vâsıf bu tarihi Halil Paşa'nın ölüm tarihi şeklinde vererek hataya düşmektedir.

Enverî (vr. 109^a)

Vâsıf (s. 132)

İrtihâl-i Şeh-zâde Sulţân Ahmed

İrtihâl-i Şehzâde-i Sultan Ahmed

... medrese-i münîfe binâsiyçün muqaddemce cânib-i şehir-yâr-ı enâmdan yüz elli kîse akçaya ibtiyâ' olunan **'Osmân Paşa 'arşasından sebîl-hâne-i hümayûnuñ mehâzâtında tehyi'e kılınan mahall-i vesî'ada vedî'a-yı sandûka-yı rahmet-i rahmân kılındı.**

...şehir-i Şevval'in yirmiyedinci Salı günü o andelîb-i Gülşen-i ratîb-i devlet tâir-i sû-yi cennet olunup **Bağçe (95a) kapusu'na karîb mahalde bi'l-ibtiyâ medfen ittihâz olunan mevzi'a îdâ' olundu.**

Ahmed Vâsıf, eserinin 1188-1193 (1774-1779) kısmını Enverî'den büyük bir oranda faydalanarak yazmıştır. Ancak bunu yaparken eserini farklılaştırmak adına bazı yöntemlere başvurduğu dikkati çekmektedir. Eserinde farklılaştırmak adına yaptığı değişikliklerde gerek başlıkta ve gerekse metinde kimden bahsettiği konusunda bir bilgi vermemektedir.

Enverî (vr. 49^a-49^b)

Vâsıf (s. 47-48)

Vefât-i İbrâhîm Nazîf Efendi

Fevt-i Kethüdâ-yi Sadr-ı âlî

Ânifen zîkr olunduğu üzre haşbe'l-istihkâk ve'l-isti'dâd şadr-ı a'zam kethüdâlığı maqâmına iş'âd olunan İbrâhîm Nazîf Efendi'niñ fi'l-aşl mizâcî 'alîl ve eyyâm-ı 'ömrinden şîhhatle güzârân eden aql-ı kalîl olup vezîr kethüdâlığı ile kâm-revâ olduğunun otuzuncu günü esîr-firâş [49^b] ve mübtelâ olduğu 'ilel ü âşkâm-ı dill-hırâşîden fâka-mâye-i inti'âş olmağın 'âkıbetü'l-emr mâh-ı zi'l-ħiccenîñ yigirmi üçüncü günü

Mûmâileyh otuz gün kadar nîb ü bed kethüdâlık umûrunda ... işbu Zilhicce'nin yirmiüçüncü günü vefât ve teslim-i vedi'a-yi hayât eyledi. Lâleli Mustafa Efendi'nin kâffe-i ahvâli muvâfık-ı mizâc-ı hazret-i sadr-ı âlî olduğuna binâen ferdâsı hamîs günü Bâbîâlî'ye da'vet ve sadâret-i uzmâ kethüdâlığı için ilbâs-ı hil'at olundu.

Müteveffâ-yi mûmâileyh Ankara kasabasında mütevellid olup teraru'-ı

[23 Z. 1189/15 Ocak 1776] teslîm-i emânet ve civâr-ı rahmet-i rahmâna rihlet eyledi. ... Merhûm-ı mûmâ-ileyhiñ yerine bir kethüdâ naşbı lâzım gelmeğın ferdâsı hamîs günü sâbıkâ yeñiçeri efendisi olan Lâleli Muştafâ Efendi Bâb-ı Âşafi'ye da'vet ve ilbâs-ı ferve-yi semmûr-ı mûrişî'l-meserret ile mazhar-ı âşâr-ı 'inâyet kılındı.

Terceme

Merhûm-ı mûmâ-ileyh Anğara kaşabasından neş'et ve sinn-i şâbe-i resîde olduklarında dârü'l-'izz ve'l-meymenet olan Âsitâne-i Sa'âdet'e 'azîmet eyleyüp bir müddet ba'zı ricâl ü kibâra hizmet ederek kethüdâ kâtibi hulefâsı silkine münselik ve delâlet-i isti'dâd ile ser-halîfe ve kethüdâ kâtibliği mertebelerine vuşülle hayli tevķır ü i'tibâra mâlik olmuşidi.

Rüzgâr-ı ğaddâr sedd-i râh-ı iķbâli olmağla taħşil eylediği maķâmından küçük evķâf mansıbı ile münfaşıl ve ba'de'l-'azl du'â-yı devlete müştağil iken sefer-i hümâyûn vuķû'ından muķaddem yine hizmet-i kitâbet dûş-i şadâkat-pûşuna ihâle ve 'inân-ı himmetin semt-i sefere imâle eyleyüp müddet-i medîde ol-şuğl ile iştiğâl eyledikten soñra şadr-ı a'zam Tevķî'î 'Ali Paşa zemânında yine şerbet-i 'azli nûş ü kûşe-i inzivâda ferâmûş olunmuşidi.

eyyâm-ı şebâb ile Âsitâne'ye gelüp ba'zı mahalle intisâb ve giderek kethüdâ bey kalemine müdâvemet ve baş halîfe ve kitâbet hizmetleriyle kesb-i şöhret edüp seferden mukaddem kitâbetten dûr ve küçük evkaf mansıbı ile makhûr olmuşidi. Bidâyet-i seferde ke'l-evvel kethüdâ beye kâtib ve nâil-i e'azz-ı metâlib olup Tevfikî Ali Paşa sadâretinde ma'zûl ve Halil Paşa sadâretinde Anadolu muhâsesiyle çeşm-i ibtihâcı mekhûl kılınup, ba'dehu baş muhâsebe ve büyük rûznâme ve defter emâneti ile mûkerrem ve Ordu-yi hümâyûn Âsitâne-i sa'âdet'e geldikte mûkerreren defter emânetinde ve çok geçmeden kethüdâlık hizmet-i refi'asında müstahdem olup zikr olunduğu vech üzere henüz vuslat-res-i şâhid-merâm olmadan fevt ve giriftâr-ı ser-pençe-i mevt oldu. Mûmâileyh safdil ve u'cûbe-kıyâfet ve sagîrû'l-cüsse ve büzürg-himmet sahare-i sammâdan istihrâc-ı revgana kûdir ya'ni dâd ü dihişde akrânı nâdir idi. (35b)

Şadr-ı a‘zam Hâlîl Paşa zemânında Anadolu muhâsebesiyle akrânından mümtâz ve ba‘dehu baş-muhâsebe ve rûz-nâmçe-i evvel ve defter emâneti ile ser-efrâz olarak ordu-yı hümâyûn ile diyâr-ı hilâfet-medâra ‘avdet ve ikinci kerre defter emâneti ile emrâr-ı vaqt eylediği eşnâda şadr-ı a‘zam Dervîş Mehmed Paşa himmetiyle vezîr kethüdâlığı rütbesin ihrâz ve zîkr olunduğu üzre kırk gün miqdârı kethüdâlık etmeden ‘andelîb-i rûhu gülistâna ‘adnâ-pervâz eyledi.

Merhûm-ı mûmâ-ileyhe ihâle-i zimmet-i himmeti kılınan umûr-ı mehâmm-ı Devlet-i ‘Aliyye’yi kemâl-i hulûş ü şadâkat şûretlerinde rû’yet ve herkes ile emîneş ü ülfet eder bir zât-ı u‘cûbe-i menkâbet idi

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere Enverî Tarihi’ndeki “**Vefât-ı İbrâhîm Nazîf Efendi**” başlığını, Vâsîf değiştirerek “**Fevt-i Kethüdâ-yi Sadr-ı âlî**” şeklinde vermiştir. Ancak Vâsîf’in verdiği başlıkta kimden bahsettiği anlaşılmadığı gibi, metin içerisinde de herhangi bir isme yer vermemektedir. Bu haliyle kimden bahsettiği belli değildir.

Vâsîf, eserinde Enverî’den aldığı yerlerin, özellikle vefâyât kısımlarında, kendi bilgisini eklemiştir. Bu durumla ilgili birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

Enverî (vr. 60^b)

Vâsîf (s. 67-68)

Terceme-i Müşârun-ileyh Hâlîl Paşa

Tercüme

... seksan dört senesi ramazân-ı şerîfi evâ’ilinde Bâbâtağı hâricinde Filibe’de ikâmet eylemek üzre vezâretten

...sadâretlerinde selefleri gibi Devlet-i aliyye’ye nâfi bir hizmete muvaffak olmayup azl ve bilâ-musâdere

ma'zûl olup dilediği kimesne mübâşir ta'yîn olunarak maḥall-i me'mûrîne mevşûl kılındı....

Filibe'ye nakl olunup bir müddetden sonra ba'zı menâsıb ile mükerrerem ve târih-i mezkûrda diyâr-ı ademe vaz'-ı kadem eyledi.

Müşârunileyh çebebi ve nâzik-mizâc ve zâtında tarîk-i ülfet ve istimzâc-ı hüner ü kemâlden behremend ve etvâr u harekâtı şâyân-ı tahsîn ü pesend, istimâ'-ı agânî ve esvat-ı müessireye dil-dâde ve hüsn-i sûret ü cidâyet-i sîret erbâbına âşık-ı iftâde olup hilve-i cûd ü sehâ ile mütehallî ve eshâb-ı hâcât kavlen ve fi'len vaz'-ı âlem-pesendinden mütesellî idi. Cûd u sehâsı mertebe-i ifrâta resîde olduğundan beyliği ve vezâreti hâlinde müzâyakadan vâreste olmayup hattâ sadâretten azl olundukta mîrîve bin kîseye karîb deyn-i sahîhi zuhûr ettiği mütevâtir ve meşhûrdur.

Enverî (vr. 59^b)

Naşb-ı Şadr-ı Anaḥolu 'Ali Mollâ Efendi

Anaḥolu kâdî'askeri olan İshâk Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi icâbet-i da'vet erci'a eyleyüp manşıbı münḥall ve ḥasbe't-tarîk kâdî'askerlik nevbeti 'İlmî dâmâdı 'Ali Mollâ Efendi'niñ olup kendüsi daḥi müteverri' ü ehl olmağla şehir-i zi'l-ka'deniñ ikinci cum'a günü Anaḥolu kâdî'askerliğiyle begâm olup

Vâsıf (s. 66)

Nasb-ı Sadr-ı Anadolu

Sadâret-i mezbûreye mutasarrıf olan İshâk Efendizâde Şerîf Molla Efendi pîr-i kühen-sâl olmak cihetiyle kuvâ ve havassı ba'zı emrâz-ı müzmine ile mu'attal ve mâh-ı Zilkade'de hazîne-i bedeninde vedî'a olan cevher-i rûhu müselle-i dest-i ecel olup münhal olan Anadolu kazaskerliği ile bi-hasebi'n-

mesrûr ü handân buyuruldu.

nevbe Alemî Damadı Ali Efendi mübeccel oldu.

Müteveffâ-yi müşârunileyh ümmî ve sâde-dil ve ahvâl-i kâinâtta gâfil olup hattâ uzemâ-yi ulemâdan birinin meclisinde İsakçı Köprüsü'nün tuğyân-ı nehr-i Tuna sebebi ile imtinâ'-ı inşâsı müzâkere ve harîta der-miyân olunup Kartal ile İsakçı miyânını tekâtu' eden hatt-ı mefrûza müşârunileyh nazar ve "bu ednâ mevzi'e köprü binâsı ne lâzım, süvâri şu kadar verden bilâ-tekellûf güzâr etmek kâbilidir." devü tefevvüh ettiğini hâzır bi'l-meclis olanların ba'zısı etrâfa haber verüp bundan başka Anadolu sadâretine pâ-nihâde oldukta, huzûrda ve Bâbîâlî'de mün'akid olan meclis-i meşverete muktezâ-yi rütbe ile dâhil olup mahremlerinin birine "şimdi hilve-i akl ile mümtâz olduğumu fehm ettim. Muhâtabı bu keyfiyete neden intikâl ettiniz" dedikde "sudûr-ı kirâma mültehih olmazdan mukaddem bizi meşverete da'vet etmezler idi. Bu rütbeve akl tab'an mülâzım olduğundan derece-i hûş-mend-âne bülûğ ile hiffet ü tavş-ı akl-ı hevûllânîden vâreste olduğumu ancak şimdi idrâk ettim." dediğini mevsûkü'l-kefîm kimseler rivâyet ve bu keyfiyetler (48b) derece-i hâlini ifâdeve kifâyet

evleyeceği ma'lûm-ı erbâb-ı dirâvettir.

Ahmed Vâsıf Efendi, eserinde Enverî Târîhi'nde mevcut olmayan bazı bilgilere de yer vermiştir. Bağdad valisi Ömer Paşa'nın Osmanlı-İran arasında sorun yaşanmasına neden olmasıyla katledildiği belirtilmişti. Enverî Tarihi'nde Ömer Paşa'nın tercüme-i hali mevcut olmamasına rağmen Ahmed Vasıf Efendi eserinde Ömer Paşa'nın biyografisine yer vermiştir⁵⁹⁹. Ayrıca eserinde Vasıf, "Garîbe" başlığı altında Enverî Tarihi'nde mevcut olmayan bilgileri eklemiştir⁶⁰⁰.

Sadullah Enverî Efendi'nin konular arasındaki bağlantıyı sağlamak ve konu hakkında hatırlatıcı mahiyette ön bilgi verdiği söylenmişti. Sadullah Enverî Efendi, "**Zıkr-i Ahvâl-i Meḥmed İbn-i 'Abdu'l-vehhâb Necedî**" başlığı altında Vehhâbilik hareketinden bahsederken Vehhâbiliğin doğuşu ve gelişmesinden kısaca bahsetmektedir⁶⁰¹. Ahmed Vâsıf Efendi, Sadullah Enverî Efendi'nin bu özelliğini bilmediğinden olsa gerek konu hakkında yazılan ilk bilgilere bakarak konuyu eserine "**İbtidâ-yi Havâdisât-ı Vehhâbiyân**" başlığıyla eklemiştir⁶⁰². Oysa konunun tamamı incelendiğinde Enverî Efendi'nin olay hakkında bir ön bilgi verdikten sonra konuyu açıkladığı açıkça görülecektir.

Ahmed Vasıf Efendi, Enverî Tarihi'ndeki kimi konuları eserine eklerken başlıklarda bazı düzeltmeler yapmıştır. Sultan I. Abdülhamid döneminde zeamet ve timar sistemi ile ilgili bir düzenleme yapılmıştır. Enverî Tarihi'nde "**Zıkr-i Nizâm-ı Zu'amâ ve Erbâb-ı Tîmâr**" şeklinde geçen başlık⁶⁰³, Vâsıf tarafından düzeltilerek "**Tesviye-i Ahvâl-i Erbâb-ı Ze'âmet ve Tîmâr**" ifadesiyle daha uygun bir şekilde verilmiştir⁶⁰⁴.

Ahmed Vâsıf Efendi'nin Enverî Târîhi'ndeki **Fermân-ı Du'â-berâ-yı Selâmet-i Zuhûr-ı Tebâşîr-i Şubḥ-ı Zürriyet-i Sulṭânî** **عمرها الله تعالى**⁶⁰⁵, "**Zıkr-i Taqrîr-i Tefsîr-i Şerîf der-Ḥuzûr-ı Hümâyûn**"⁶⁰⁶, "**Me'mûriyyet-i Kâtib-i Kerâste-i**

⁵⁹⁹ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 55

⁶⁰⁰ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 71, 98.

⁶⁰¹ Enverî, *Târîḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 82^a-82^b.

⁶⁰² Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 89-90.

⁶⁰³ Enverî, *Târîḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 85^a-88^a.

⁶⁰⁴ Ahmed Vâsıf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, s. 94-95.

⁶⁰⁵ Enverî, *Târîḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 38^a-38^b.

⁶⁰⁶ Enverî, *Târîḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 45^b-46^a.

İznikmîd⁶⁰⁷, “Vuķū‘-ı İmtihân⁶⁰⁸, “Müşâdere ve İ‘dâm-ı Hüseyin Efendi⁶⁰⁹, “İstitrâd⁶¹⁰, “İstitrâd⁶¹¹, “Şeyhü’l-İslâm-şoden Şadr-ı Rûm Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi⁶¹², “Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Dürrî-zâde ‘Aţâullah Efendi⁶¹³, “Hareket-i ‘Asker-i Kırim ve Çapudân-ı Deryâ Ğâzi Hasan Paşa ez-Samsun be-Cânib-i Tâman⁶¹⁴, “Naql-i Şeyhü’l-İslâm Efendi be-Ķonaĝ-ı Yeĝen ‘Ali Paşa⁶¹⁵, “Zıkr-i ez-Tevcîhât⁶¹⁶, “Teşrîf-i Pâd-şâh-ı Cihân be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Şâh Sulţân⁶¹⁷ başlıklarını eserine dâhil etmemiştir.

2.3.1.2. Ahmed Câvid, Târîh-i Müntehâbât

İstanbul’da doğan Ahmed Câvid’in doğum tarihi bilinmemektedir. Tımarlı sipahi süvari alaybeylerinden Mustafa Bey’in oğludur. Hazine-i Hümayun hademeleri arasına 1202’de (1787) girmiş ve burada gösterdiği başarı sayesinde hazine-i hassada görevlendirilmiştir⁶¹⁸. Kemankeş Ahmed Aĝa 9 Receb 1205 (15 Mart 1791) tarihinde sırkatipliĝi görevine getirildiĝinde Kütüphâne-i Cedîd-i Sultânî’nin düzenlenmesi görevini Ahmed Câvid’e vermiştir. Bu görevi layıkıyla yerine getiren Ahmed Câvid, bugün modern kütüphanecilerin çalışma metoduna yakın bir uygulama başlatarak yeni bir kayıt defteri sistemi oluşturmuştur⁶¹⁹. Kabiliyetli ve güvenilir bir şahıs olması, eğitim ve bilgisi fikirlerinin itibar görmesini sağlamıştır. Sultan III. Selim’in Göksu ve İncili kasırlarına yaptığı biniş-i hümayunlarda padişahın yanında yer almıştır.

Hazine-i hassadan mevkufatçılık pâyesiyle çıkan Ahmed Câvid’e 15 Şevval 1208 (16 Mayıs 1794) tarihinde Şehremaneti tevcih edilmiştir. Bu görevi 4 Şevval 1214 (1 Mart 1800) tarihine kadar yürütmüş, aynı yılın mutat şevval atamalarında ise

⁶⁰⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 63^b-64^a.

⁶⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 80^a-80^b.

⁶⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 84^b.

⁶¹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 90^a.

⁶¹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 92^a-92^b.

⁶¹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 102^b-103^a.

⁶¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^a.

⁶¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^b.

⁶¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 105^a.

⁶¹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 106^b-107^a.

⁶¹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 109^a.

⁶¹⁸ Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*, s. 49.

⁶¹⁹ Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey’in Müntehabâtı-*, Haz. Adnan Baycar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004, s. 40.

azledilmiştir⁶²⁰. Ahmed Câvid 7 Cemaziyelahir 1216 (15 Ekim 1801) tarihinde Anadolu muhasebeciliği görevinde bulunmuştur. Bütün bu görevlerden sonra 1218'de (1803) vefat etmiştir⁶²¹.

III. Selim'in isteği üzerine 1 Ramazan 1204 (15 Mayıs 1796) tarihinden başlayarak Cemaziyelahir 1205 (Şubat/Mart 1791) tarihine kadar uzanan bir tarihçe kaleme almış ve bu tarihçesinden dolayı "*Vak'anüvis-i Enderûn*" lakabıyla şöhret kazanmıştır⁶²². Osmanzade Tâib'in *Hadikatü'l-vüzerâ*'sına Dilâver Ağazade Ömer Efendi tarafından yazılan zeyline devam olarak *Verd-i Mutarrâ* ismiyle başka bir zeyl hazırlamış ve 1217 (1802) yılında tamamlamıştır⁶²³. Ahmed Câvid 1213'te (1798) yazmaya başladığı ve 1032-1187 (1623-1774) ve 1187-1206 (1774-1791) yılları arasındaki Osmanlı-Rus ilişkilerini anlattığı iki ciltten oluşan Muntehabât'ını, III. Selim'e takdim etmiştir. Müellif eserini Kâtip Çelebi, Naimâ, Fındıklılı Mehmed Ağa, Çelebizade Âsım, Enverî, Ahmed Vâsıf, Ahmed Resmî ve Edîb gibi müverrihlerin eserlerinden ve Teşrifâtî Hasan Efendi'nin Ceride'sinden faydalanarak hazırlamıştır. Eserin son kısmı ise kendi müşahedelerine dayanmaktadır⁶²⁴.

Ahmed Câvid'in eserinin ikinci cildi I. Abdülhamid'in cülusu ile başlamakta ve İngiltere ile yapılan ittifakla (23 Receb 1203/19 Nisan 1789) son bulmaktadır⁶²⁵. Ahmed Câvid, ikinci cildine Enverî Tarihi'nin ikinci cildindeki Osmanlı-Rus münasebetlerini eklemiştir. Bunu eserinde "*Enverî Efendi'nin Cild-i Evveli Temâm Olup Cild-i Sânisine Bed' Olundu. Sene 1187*" şeklinde belirtmektedir. "*Âmeden-i Mahzarciyân-ı Kırım*" başlığıyla Enverî'den aldığı metin son bulmuştur. Ahmed Câvid, eserinde "*Bu Mahalde Târîh-i Cild-i Sâni Enverî Efendi Temâm Olup...*" şeklinde Enverî'nin ikinci cildinden naklettiği kısmın son bulunduğunu açıkca ifade etmektedir⁶²⁶.

Ahmed Câvid, Sadullah Enverî Efendi'den aldığı başlıkların kimisinde konuyu kısaltmadan almıştır. Bu kısımlarda ise çok az değişikliğe gitmiştir. Bunun dışında metin doğrudan Enverî Târîhi'nden alınmıştır.

⁶²⁰ Ahmed Câvid, *Hadika-i Vekâyi'*, Haz. Adnan Baycar, TTK., Ankara 1998, s. XIX.

⁶²¹ Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Muntehabâtı-*, s. 40-41.

⁶²² Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Muntehabâtı-*, s. 41; Abdülkadir Özcan, "Ahmed Câvid", *DİA.*, İstanbul 1989, II, s. 52.

⁶²³ Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Muntehabâtı-*, s. 41; Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, s. 279.

⁶²⁴ Özcan, "Ahmed Câvid", s. 52-53.

⁶²⁵ Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Muntehabâtı-*, s. 46.

⁶²⁶ Ahmed Câvid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Muntehabâtı-*, s. 480-506.

Enverî (vr. 5^b-6^b)Vukû‘-ı İhtilâl der-Memâlik-i A‘dâ-yı
Hüsrân-me’âl

Rusya imparatoriçesi olan Katerine [6^a] fi'l-asl Rusya İmparatoru olan zevcini imparatorlukdan hal' eyledik de imparatorluk oğlu Garanduka nâm gulâmıñ haqq-ı şarîhi iken "Şabîdir." deyü imparatorluğunu fuzûli zabt ve kendü kendüsine Rusya imparatoriçesi olduğundan başka âyınlarine muhâlif ba'zı pâpâslarıñ emvâl ü emlâkini cebren ahz ü kabz ve huşûşen Leh memleketine eylediği mu'âmelât-ı nâ-ber-câsından tekevvün eden hurûb u muqâtelâtı vesîle ederek taht-ı hükûmetinde olanlarıñ niçe nüfûs ü emvâliñi gasb ü itlâf eylediğine binâ'en zîr-i destinde bulunan sükkân ü ahâlî temâmca kendüsinden dil-gîr iken bu evzâ'-ı nâ-ber-câyı müte'âkib Kazak tâ'ifesinden dañi kâ'idelerine muhâlif 'asker mu'tâlebesi teklîfi ile katı vâfir kimesneniñ tekdîrlerine taşaddî ve öteden berü kârları olan 'ırk taqtîrinden men' ile hıdâ-yı i'tidâli tecâvüz ü ta'addî eyleyüp 'afvları mu'tâlebesinde olan haţmânların dañi habs ü tescîn ve bunuñ emsâli niçe cevr-i 'adâveti beynlerinde icrâ etmeğın kendüsine âyîn etmeğın ezâsına 'adem-i taħammüllerinden nâşî tâ'ife-i Kazak 'umûmen 'işyân ve ser-gerdeleri olan

Ahmed Câvid (s. 481-482)

Vukû‘-ı İhtilâl der Memâlik-i A‘dâ-yı
Hüsrân-me’âl
Rusya imparatoriçesi olan Katerina

fi'l-asl Rusya imparatoru olan zevcini imparatorlukdan hal' eyledik de imparatorluk oğlu Grandüka nâm gulâmıñ hakk-ı sarîhi iken "Sabîdir." deyü Rusya imparatorluğun fuzûli zabt ve kendü kendüsine Rusya imparatoriçesi olduğundan başka âyınlarine muhâlif ba'zı papazlarıñ emvâl ve emlâkini cebren ahz u kabz ve Leh memleketine mu'âmelât-ı nâ-bercâsından tekevvün iden hurûb mukâtelâtı vesîle iderek taht-ı hükûmetinde olanların niçe nüfûs emvâlini gasb eylediğine binâ'en zîr-i destinde olan ahâlî temâmca kendüsinden dil-gîr iken bu evzâ' nâ-bercâyâ müte'âkib Kazak tâ'ifesinden dañi kâ'idelerine muhâlif asker mu'tâlebesi teklîfi ile katı vâfir kimesnenin tekdîrlerine tasaddî ve öteden berü kârları olan 'ırk taktîrinden men' ile hadd-i i'tidâli tecâvüz ü ta'addî eyleyüp afvları mu'tâlebesinde olan hatmanlarından dañi habs u tescîn ve bunun emsâli niçe cevr u adâveti beynlerinde icrâ etmeğın bu güne ezâsına 'adem-i tahammüllerinden nâşî tâ'ife-i Kazak umûmen isyân ve ser-kerdeleri olan Süganşef nâm kimesne ile

Suğanişef nâm kimesne ile Duribenburk nâm mahalli kabza-yı taşarruflarına idhâl ve derûnunda olan âlât-ı harbiyye ve esliha-yı mütenevvi'aya dest-res olmalarıyla iktisâb-ı kuvvet eyleyüp zindân ve mahbeslerde olanları ıtlâk ve kendülerine ilhâk ederek müretteb ve gönüllüden 'askerîsiniñ miqdârın kırk biñe iblâğ eyledikten sonra Kazak memleketinden Moskov etrâfına 'azîmet ve imparatoriçe tarafından rast geldikleri cenerâllerin cem'iyetlerin berbâd ü perîşân ederek tuğyânların izhâr ve muhâlefetlerin âşkâr eylediler.

Mesfûr Suğanişef'in 'işyânı bu mertebelere vâsıl olduğu haberleri imparatoriçeleri mesfûreye vardık da şu'ûrı meslûb ve ol-bâbda dürlü dürlü efkâra mağlûb olmağın nâ-çâr def' ve izâlesi esbâbınıñ tahşiline ibtidâr eyleyüp bir miqdâr 'asker ile bir cenerâl ta'yîn ü irsâl ve her kim ser-maqtû'unu kendüsine getirir ise üç yüz altmış kîse akça vereceğın beyne'n-nâs i'lâm ü i'lân eyledi.

Mesfûr Suğanişef ise fi'l-aşl Petreburk'da ba'zı taraf-gîrler peydâ etmiş olmağla mersûme Katerina'nıñ imparatoriçeliği gaşben tahşil eylediğın iddi'â ve imparatoriçeliği şahîh olmaduğın da'vâ edüp imparatorluk irsen

Durinburk nâm mahalli kabza-i tasarruflarına idhâl ve derûnında olan âlât-ı harbiyye ve esliha-i mütenevvi'aya dest-res olmalarıyla iktisâb-ı kuvvet eyleyüp zindânlarında olanları ıtlâk ve kendülerine ilhâk iderek askeri kırk bine iblâğ eyledikten sonra Kazak memleketinde Moskov etrâfına azîmet ve imparatoriçe tarafından rast geldikleri cem'iyetlerini perîşân iderek muhâlefetlerin âşikâr eylediler. Bu haber imparatoriçeleri mesfûreye resîde oldukda nâ-çâr izâle esbâbına teşebbüs ve bir miqdâr asker ile bir ceneral ta'yîn ve her kim ser-i maktû'ını getirür ise üç yüz altmış kese akçe va'd eyledi. Suğanişef ise Petreburk'da ba'zı tarafgîrler peydâ etmiş olmağla mersûme Katerina'nıñ imparatoriçeliği gasben tahşil eylediğın iddi'â ve imparatoriçeliği sahîh olmadığını da'vâ idüp imparatorluk irsen mesfûrenin oğlu Grandeburka'nın olmağla anâ tabi'iyeti izhâr ve belki imparator etmek sevdâlarında Olduğın âşikâr eyleyüp ellerine girenleri kendülere hem-dâsitân etmeğe dâmen-i der-miyân olarak muhâlefet idenleri i'dâma mübâşeret ile kâdir olabildikleri ihtilâli ikâ'a mübâderet eylediler. Tâ'ife-i mezkûrenin velvele-endâz diyâr-ı felâket-medâra düşmen-i dîn olduğı haberini öteden berü taraf-ı a'dâdan

mesfûreniñ oğlu Ğırandüka'nıñ olmağla añâ tab'iyyeti kemâ-yenbağî izhâr ve belki imparator etmek sevdâlarında olduğun âşkâr eyleyüp ellerine girenleri kendülere hem-dâsitân etmeğe dâmen-i dermiyân olarak muhâlefet edenleri i'dâma mübâşeret ile kâdir olabildikleri ihtilâli îfâ'a mübâderet eylediler.

Ṭâ'ife-i mezkûreniñ velvele-endâz-ı diyâr-ı felâket-medâr-ı düşmen-i dîn olduğu haberi öteden berü taraf-ı a'dâdan isticlâb-ı havâdis hizmetiyle saltanat-ı seniyye cânibine şadâkati zâhir olan sâbıkâ Eflâk voyvodası Minolake tahrîr ve şehr-i muharremü'l-ħarâmıñ on sekizinci günü mu'asker-i hümâyûn tarafına tesyîr eyledi. Havâdis-i mezkûreniñ diyâr-ı a'dâda tekevvün eylediği şevket-penâh-ı kerâmet-destgâh-ı imâmü'l-müslimîn ^zillu'llah-i fi'arzîn ħazretleriniñ taht-ı 'âlî-i baht-ı 'Osmânî'ye cülûs buyurdukları zemân-ı meymenet-akrâna teşâdüf etmeğle bundanşoñra [6^b] yümn ü kudüm-i sa'âdet-lüzûm-ı şâhâneleriyle dâ'imâ bilâd-ı islâm âbâdân ü ma'mûr ve memâlik-i düşmen-i dalâlet-nişân hûd-be-hûd fesâd ü ihtilâle mağmûr olmasına fâl-i bi'l-ħayr ittiħâz olunup 'asâkir-i İslâm'ı tedmîr-i a'dâya iğrâ içün ol-ħâdiseniñ keyfiyet vukû'u daħi eṭrâf ü enhâya tahrîr olunmuşdur. Ol-bâbda

isticlâb-ı havâdis hizmetinde olan Eflâk voyvodası Manolaki sene-i merkûme Muharrem'inin on sekizinci günü Ordu-yı Hümâyûn'a tahrîr ve tesyîr eyledi.

Rusya imparatoriçesi tarafından mesfûr Suganişef'îñ izâle vü i'dâmı bâbında etrâfa taħrîr olunan niyâz-nâmeniñ tercemesi daħi manzûr-ı muħarrir-ħaķır olmuşdur.

Enverî (vr. 12^b-13^a)

Nakl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Civâr-ı Kaşaba-yı Şumnu ve Ĥafr-i Meters

Muħaddem haber verildiği üzere ertesini gün düşmen-i dîniñ mu'asker-i hümâyûna dört beş sâ'at mesâfede vâki' Yeñibâzâr kaşabası civârına çadırların kurduğu haberi ile vezîr Tâğistânî 'Ali Paşa mevkib-i hümâyûna vürûd ve ordu-yı hümâyûn ahâlisiniñ daħi meşhûdları olmağın hemân Şumnu şahrâsından rihlet ve tahmînen kurşun menzili gerüde vâki' Şumnu etrâfına Ĥafr olunan Ĥandekler kenârına naşb olunan Ĥiyâm-ı ikâmet olunup [13^a] hattâ ordu mahalli teng olduğundan Cebe-Ĥâne-i 'Âmire ocağı ortalarıyla Cebecibaşı Kürd Meħmed Ağa ve muħarrir-i Ĥaķır Ĥandaķ Ĥapularından içeri duħûl ve Ĥandaķ şeranpolarıyla kaşaba beyninde vâki' ebniyyeden Ĥâlî mahallerde naşb-ı Ĥiyâm ve tehiyye-i edevât ü mühimmât-ı ceng ü peygâra ihtimâm olundu idi.

Pes ordu-yı hümâyûnuñ Ĥaldığı mahalliñ muntehâsına ki soñra Ĥonduđu

Ahmed Câvid (s. 484)

Nakl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Civâr-ı Kasaba-i Şumnu Ve Ĥafr-i Metrîs

Muħaddem haber verildiği üzere ertesini gün düşmen mu'asker-i hümâyûna dört beş sâ'at mesâfede vâki' yenipazar kasabası civârında çadırların kurduğu haberi ile dağistânî ali paşa mevkib-i hümâyûna vürûd ve Ordu-yı Hümâyûn ahâlisinin daħi meşhûdları olmağın Şumnu sahrâsından rihlet ve tahmînen kurşun menzili gerüde vâki' Şumnu etrâfına Ĥafr olunan Ĥandekler kenârına nasb-ı Ĥiyâm ve ikâmet olunup hattâ ordu mahalli teng olduğundan Cebeciyân Ocağı ortalarıyla Cebecibaşı Kürd Meħmed Ağa Ĥandek Kapusu'ndan içerü duħûl ve Ĥandek şeranpoleriyle kasaba beyninde vâki' mahallerde nasb-ı Ĥiyâm olundu idi. Pes Ordu-yı Hümâyûn'ın kalkdığı mahallin muntehâsına ki Ĥonduđu mahalle kurşun menzilinden ba'îd ve top ve gülle varacağı mertebeden karîbdir, ocak zâbitânı ve gayriler ile Kozluca Ordusu'ndan gelen Yeniçeri yoldaşları mu'asker-i hümâyûnda bulunan cebeci

maħalle kuruşun menzilinden ba'îd ve toþ güllesi varacağı mertebeden karıbdır, ocak zâbitânı sa'y ü gayretleriyle Kozluca ordusunda müteşerrid olan yeñiçeri yoldâşları mu'asker-i hümâyûnda bulunan cebeci neferâtı ile bir görlp müstahkem metersler hafr olunduđansoñra metersleriñ üst başına yeñiçeri neferâtı ta'bye ve anlarıñ nihâyetine cebeci neferâtı vaz' vesâ'ir iktizâ eden bârût ü mühimmât yanlarına nakl olunup malzemeleri her ne ise rü'yet olunarak kemâ-yenbağı istihkâm ü takviyyet verildiği 'aķabinde Defter-dâr Meħmed Dervîş Efendi ma'rifetleriyle metersler üzerine varılıp Kozluca ordusunda hasâret gören yeñiçeri zâbitân ve neferâtına vesâ'ir metersde bulunan cebeci yoldâşlarına külliyyetlü bahşişler i'tâ ve cümlesi mesrr'l-hâtır oldukları hâlde zuhr-ı a'dâ-yı dîne muntazır olup Cenâb-ı Haķķ'dan fevz ü nuşret-i istid'â v temennâ eylediler. Bundan soñra ordu-yı hümâyûnda bulunan tahmînen sekiz on biñ miķdârı svârîyi Dağıstânî 'Ali Paşası istişhâb ve Mîr-i Mîrân Çerkes Hasan Paşası ve Süleymân Paşası ile düşmen-i dîn zuhr eyledik de istikbâl ve elleşerek topları ve metersleri önüne çekmesine nizâm verilüp a'dâ-yı dîniñ ne cânibden geleceğine intizâr olundu.

neferâtıyla birikdirilp müstahkem metrîsler hafr ve üst başa [251a] Yeniçeri neferâtı ta'biye ve onların nihâyetine cebeci neferâtı vaz' vesâ'ir iktizâ iden bârût ve mühimmât yanlarına nakl olunup malzemeleri her ne ise rü'yet ve Defterdâr Dervîş Efendi ma'rifetiyle metrîsler üzerine varılıp Kozluca Ordusu'nda hasâret gören Yeniçeri zâbitân ve neferâtına vesâ'ir metrîsde bulunan cebeci yoldâşlarına külliyyetlü bahşişler i'tâ ve mesrr idüp zuhr-ı a'dâya muntazır oldular ve Ordu-yı Hümâyûn'dan tahmînen sekiz bin miķdârı svârîyi Dağıstânî Ali Paşası istişhâb ve Çerkes Hasan Paşası ve Süleymân Paşası ile düşmeni istikbâl ve elleşerek metrîslerde olan topları önüne çekmesine nizâm verilüp a'dânın ne cânibden geleceğine intizâr olundu.

Ahmed Câvid, Enverî Târihi'nden kendi eserine konuları nakledeken bazen kısaltma ve sadeleştirme yoluna gitmiştir.

Enverî (vr. 6^b-7^a)

İhrâc-ı Tûğ be-Pâyine-i Nerd-bân

Eyyâm-ı bahârîñ nişfindan ziyâdesi mürûr ve ordu-yı hümâyûnuñ meştâdan şahrâyâ naql edeceği zemânlar duğûl eyleyüp muğaddemâ mağallinde tafşıl olunduğu üzre nev-rûz-ı firûzda mu'asker-i hümâyûnda işbât-ı vücûd eylemek şartıyla tertîb olunup vürûdu muntazır olan şınûf-ı 'asâkiriñ bu vakte dek 'öşrü gelmediğinden başka bundanşoñra daği zemân-ı yesîrde zuhûr eylemeyecekleri nümâyân olmağın ol-mağûle vaqt-ı mev'ûdundan pes-mânde olanlarıñ bir gün evvel gelmelerine ve mevcûd olanlarıñ [7^a] levâzım-ı ceng ü ğarbden noğşânları var ise "*Tekmîl eylemelerine vesîle olur.*" mülâğazasıyla tûğ-ı âşafîniñ bir gün evvel ihrâcı münâsib görölmeğin şehr-i şaferü'l-ğayrıñ yigirmi ikinci sebt günü 'umûmen ocağlar ağaları da'vet ve te'yîd-i dîn-i mübîn ve te'bîd-i pâd-şâh-ı rûy-i zemîn ğazretleri da'vâtı merfû'-ı mu'riz-i icâbet kılındığı 'akabinde ötedenberü olageldiği tertîb ile ğâzır-ı bi'l-meclîs olan ocağ ağaları tûğ-ı âşafîyi mağallinden ihrâc ve mâbeyn-i nerd-bâna naşb eyleyüp tekrâr du'â ederek herkes yerlü yerine 'avdet eylediler.

Ahmed Câvid (s. 482)

İhrâc-ı Tuğ be-Pâye-i Nerdibân

Sene-i merkûme mâh-ı Saferü'l-hayrı'nın yirmi ikinci Sebt günü tuğ-ı âşafîyi mahallinden ihrâc nerdibâna nasb olundu.

Enverî (vr. 8^a-8^b)

**Me'mûriyyet-i Re'îsü'l-küttâb
'Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i
Hırsova bâ-Ma'îyyet-i el-Hâcc Yeğen
Meşmed Paşa**

Dergâh-i 'Âlî yeñiçeleri ağası olan el-Hâcc Yeğen Meşmed Paşa'nın a'dâ-yı dîn üzerine gedeceği mu'ayyen olduğdanşoñra yeñiçeri ocağı piyâdeden 'ibâret olduğundan henüz ol-vaqt piyâdeniñ daği kifâyet miqdârı derecelerde gelmiş olmadığı ve beher hâl bir mikdâr piyâde ve külliyyetlü süvâriye ihtiyâc-mess eylediği mülâhaza olunmağın meclis-i mezkûrda bu huşûsuñ daği müzâkeresi sebkat eyleyüp sipâh ve silah-dâr ocaklarınıñ işbât-ı vücûd edenlerden ve ol-vaqt ordu-yı hümâyûnda [8^b] bulunan mîrî süvârî ve piyâde 'asker[ler]inden daği külliyyetlü 'asker ta'yîn olunması istişvâb olunup lakin ol-vechile ta'yîn olunacak 'asâkire daği hîn-i iktizâda ağa-yı müşârun-ileyh ile istişâreye şâlih â'mâl-i 'askere kâdir bir baş ve buğ naşb olunması lâzıme-i hâlden olmağla muqaddemâ Maçın ve Hacıoğlu vağ'alarında zuhûr eden yarârlıklarına binâ'en bir sınıf-ı 'asker daği re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi baş ve buğ naşb ü ta'yîn buyurulup ertesi gün sadr-ı a'zam hazretleri âdem gönderüp

Ahmed Câvid (s. 482)

**Me'mûriyyet-i Abdürrezzâk Efendi be-
Cânib-i Hırsova be-Ma'îyyet-i el-Hac
Yeğen Mehmed Paşa**

Müşârun-ileyh a'dâ üzerine gideceği mu'ayyen olup mukaddemâ Maçın ve Hacıoğlu vak'alarında zuhûr iden yararlıklarına binâ'en sipâh ve silâhdâr ve mîrî askerine Re'îsü'l-Küttâb Abdürrezzâk Efendi başbuğ naşb olunup bi'l-ma'îyye azîmet eyledi.

huzuruna da‘vet ve ilbâs-ı hil‘at eyledi.

Enverî (Vr. 8^b)

Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Şahrâ-yı Şumnu

İttifâk-ârâ ile serdâr-ı ekrem hazretleriniñ tuğu nerd-bân ayağına naşb olunduğdanşoñra otuz gün miqdârı mürûr eden zemân eşnâsında muqaddemâ ocağ tarafından tahrîr olunan mekâtîb mûcibince i‘tâ olunan evâmir ve ta‘yîn kılınan mübâşirler ma‘rifetiyle kazâ be-kazâ bayrâk küşâd ederek tahrîr-i vürûdları intizâr olunan Dalkılıç neferâtından katî vâfir yeñiçeri dilâveri zuhûr ve zîkr olunduğu üzre mirî ve süvâri ocağlarından hayli ‘asker işbât-ı vücûd eylediğinden başka mevsim-i bahârîñ hurûc edeceği yakîn ve belki muqtezâ-yı vaqt ü hâle nazaran şahrâya naql-ı hıyâm edecek vaqtların fevti qarîb olmağın fîmâ-ba‘d meştâda iķâmet eylemekde ba‘zı mazarratıñ rû-nümâ olacağı âşkâr ve bir gün evvel şahrâya naqlde fevâ’id-i bî-şumâr hisâb ve ta‘dâd olunmağın ittifâk-ârâ ile şehr-i rebî‘ü’l-evveliñ ve mâh-ı âyârîñ on toközuncu isneyn günü sâbıkda icrâ olunan rüsûmâtı tekrîm ü tefhîme kemâ-yenbağî ri‘âyet ederek serdâr-ı ekrem hazretleri livâ-yı fahrü’n-nevâ-yı hazret-i seyyidü’l-vedâ istişhâb ve tertîb

Ahmed Câvid (s. 482)

Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Şumnu

Tuğ-ı âsafî nerdibân ayağına nasb olunduktan sonra otuz gün mürûr ve bu esnâda asâkir-i vâfire zuhûr etmekle şehr-i Rebîü’l-evvel’in ve mâh-ı Âpar’ın on dokuzuncu Isneyn günü serdâr-ı Ekrem livâ-yı şerîf ile azm-i sahrâ eyledi.

olunan âlâyla birkaç gün muqaddem bi'd-def'ât-ı nezâre vü müzâkere olunarak ordu yeri intihâb ve tahşîş olunan maħalle sevki-i semend-i rehvar eylediler.

Öteden berü mu'asker-i hümâyûnuñ meştâyâ 'avdeti taħaqquk eyledik de livâyı şerîf şandûkasına vaz' olunagelmiş iken şadr-ı a'zam hazretleri bu kerre meştâyâ duħûl eylediklerinde şandûkasına vaz' olunmak resmine i'tibâr etmeyüp belki sûtûnunda ibkâ ve altı ay miqdârı gönderinde turdukdansoñra alup 'azm-i şahrâ etmişdir.

Enverî (vr. 9^a-10^a)

Zıkr-ı Ba'zı ez-Tevcihât ve Hücûm-ı

Küffâr-ı Haqsâr ber-Bâzârcık

Bosna vâlisı olan Tağıstânî 'Ali Paşa sene-i sâbık şa'bânından berü Hâcioğlu Bâzârı ve havâlisinde ser'askerlik ile iķâmet ve ol-çaraflardan a'dâ-yı dîn zuhûr ederse iktizâsına göre ordu-yı hümâyûndan istimdâd ü isti'ânet ederken müdâfa'asına bezl-i miknet eylemek için muntazır-ı zemân-ı fırsat olup hattâ muqaddemlerde birkaç def'a keyfiyet-i a'dâyâ tahşîl-i vuķûf için kethüdâsın Karasû câniblerine ve belki Hırsova taraflarına [9^b] tesyîr ol-havâlide a'dâ-yı dîniñ eşeri olmadığı ve Hırsova kal'asında birkaç yüz kâfir[in] bekci şekillü oturduğu serdâr-ı ekrem hazretleri

Ahmed Câvid (s. 482)

Hücûm-ı Küffâr-ı ber-Pazarcık

Müşârun-ileyh Yeniçeri ağası ile mûmâ-ileyh Abdürrezzâk Efendi Hırsova üzerine hareket ve azîmet ve şehr-i Rebû'l-âhir'in üçüncü günü Hacıoğlu Pazarı hâricinde tarafeyn mülâkât ve düşmen-i dîn ile dest-giribân olarak serasker-i müşârun-ileyhin ma'iyetinde olan süvârîyândan üç yüz neferden ziyâdesi şehîd ve bir miqdârı esîr olup tâb-âver-i tahammül edemediklerinden gerüye i'âde eylediler.

tarafına tahrîr olunmuş idi.

Muharrir-i haķiriñ sũ'al ederek añladığına göre müşârun-ileyhiñ âdemleri şahîh haber getürmekde kendüsine hıyânet eylemişlerdir. Zîrâ a'dâ-yı dîn Kâraşu vaķ'asından soñra Bâbâtağ ve Hırsova câniblerinden bi'l-küllîye ayağın çekmediği ba'zı Deliorman dill-âverleriniñ dil almak sevdâsıyla ol-taşraflara gedenlerinden taşhîh olunmuşdur.

El-hâşıl her ne kadar ikdâm olundu ise de keyfiyyet-i a'dâ bir hoşça [teftîş] olunmadığından ser'asker-i müşârun-ileyh cânibinden vürûd eden kâğıdlara nazaran ve muķaddemâ bir def'a Hırsova üzerine 'asker gönderilüp bir iş görölmediğine binâ'en ve 'inâyet-illah ile istihlâş olunduğu şûretde bile şadr-ı a'zam hazretleriniñ i'tikâdına göre ol-maħalalde 'asker tevķîfiniñ imkânı olmadığından ol-taşrafiñ yed-i a'dâdan istihlâş esbâbınıñ istişâlinde maķâm-ı ye'sde beât'et ihtiyâr olunmuş idi.

Pes nev-rûzdan bir eyyâm soñra a'dâ-yı dîniñ karağolları Hâcioğlu'na sekiz sâ'at karîb maħallere gelmeğe şürû' ve gâh ü bî-gâh muħârebe daħi vuķû' bulmağın keyfiyyet-i vaķ'a düşmen-i dîniñ tuğyânı ile müşârun-ileyh tarafından mu'asker-i hümâyûna tahrîr olunduğda bir

eyyâm daği tağrîr olunan ĥâlât müşârun-ileyhiñ mağlağasına ĥaml ile ser-be-bâlîn-i ĥumûl olunduđansoñra bi'l-âĥire ânifen işâret olunduğu üzre yeñiçeri ağasıyla re'îsü'l-küttâb efendiniñ Ĥırsova üzerine ĥareket eylemelerine nizâm verilüp serdâr-ı ekrem daği mevkib-i ĥümâyûnla şahrâya naşb-ı ĥıyâm eylemek levâzımın gördürmeğe kıyâm eyledi.

Bundansoñra şadr-ı a'zam ĥazretleri şahrâya ĥurûc ve beyân olunduğu üzre cânib-i cenâb-ı cihân-dârîden şeref-rîz-i şüdûr olan ĥađđ-ı ĥümâyûn-ı muĥâbbet-mağrûn lâzımesince taĥşîl-i rızâ-yı ĥazret-i ĥilâfet-penâhîye dâmen-i der-kemer-i ihtimâm olup zıkr olunan Ĥırsova ordusunun levâzımın ikmâl ve ihrâc edeceği esnâda a'dâ-yı dîn Ĥâciođlu Bâzârı üzerine iĥdâm ve ser'asker-i müşârun-ileyh tarafından daği tertîb-i levâzım-ı ceng ü perĥâşa kıyâm olunup ez-dill ü cân muĥârebe-i a'dâya ihtimâm olundu.

Şehr-i rebî'ü'l-âĥiriñ üçincü günü Ĥâciođlu Bâzârı ĥâricinde tarafeyn mülâkât ve ferâğ-ı esliĥa ve şahîl-i ĥuyûldan meyâmin-i felevât şebîh-i 'Araşât olup ser-bâzân-ı meydân-ı düşmen-i dîn ile dest-girîbân olarak ser'asker-i müşârun-ileyh ma'ıyyetinde olan süvâri biñbaşılardan Battâl Beğ'iñ

biñ nefer âdeminden eşahh rivâyât üzre üç yüz neferden ziyâdesi şehîd ve kendüsi Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarından Turhân Ağa ile cerîhan esîr olup ammâ hâl bu derecelere resîde oluncaya dek âteş-i müşrik-sûz süyûf-ı İslâmiyândan nice kâfir-i sûzân ve ikdâm-ı cân-sipârân-ı muvahhidîn ile ne müşrikler ‘garza ve tîğ ü sinân olup lakin keşret-i a’dâ ‘asâkir-i İslâm’ı bî-tâb eylemekden nâşî nâ-çâr ‘arz-ı heycâdan ‘avdetleri lâzım gelmeğle meydân kâr-zâdan rû-gerdân ve Kozluca câniblerine ‘atf-‘inân eylediler.

Tefâsil-i hâl beş on [10^a] sâ‘at zarfında şadr-ı a‘zam hazretleri tarafına vâsıl olduk da ârâm ü tevaqqufa mecâl kalmamağın der-‘ağab düşmen-i dîn üzerine tahrîkine sa‘y eylediği ordunuñ zîkr olunduğu vechile mâlzemelerini tekâmîline ihtimâm ve bir ân aqdem a’dâ üzerine ‘azîmet eylemeleri huşûşa ez-dil ü cân-ı diğkat ve [ihtimâm-ı] tâmm eyledi.

Enverî (vr. 10^a-10^b)

‘Azîmet-i Ağa-yı Yeniçeriyân el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa ve Re’îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i Hırsova

Serdâr-ı ekrem hazretleri muqaddem ‘ağd olunan meclis-i istişârede karar verildiği üzre yeniçeri ocağı ile yeniçeri ağası vezîr el-Hâcc Yeğen Mehmed

Ahmed Câvid (s. 482-483)

Azîmet-i [Ağa-yı] Yeniçeriyân el-Hâc Yeğen Mehmed Paşa ve Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i Hırsova

Müşârun-ileyh Yeğen Paşa mîrî askeriyle ve efendi-i mûmâ-ileyh ile Hırsova cânibine hareket eylemeleri levâzımının tekâmîline deverân üzre iken ittifâken keyfiyyet vürûdu zîver- sûtür

Paşa'nın ve mîrî 'askeriyle re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi'nin zikrî mesbûk olan vechile Hırsova cânibine hareket eylemeleri levâzımın tekâmiline deverân üzre iken ânifen keyfiyyet vürüdü zîver-sütûr olan hatt-ı hümâyûn-ı übbehet-maqrûn resîde-i dest-i rehbet-peyvestleri olduğundan başka a'dâ-yı dîniñ Hacıoğlu Bâzârı'na hücum eylediği haberleri ol- esnâda vârid olmağın girîbân-ı gayret-i çân-birle tahşîl rızâ-yı zillullahide cest ü çâlâk olup zikr olunduğu vechile der- 'akab hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûnu kırâ'at ve mazmûn-ı münîfi herkese işâ'at eylediktensoñra ertesi gün kapu eyleyüp herkes 'uhdesine lâzım gelen hizmetinde kuşûr eylemeyerek ez-dill ü cân edâ-yı merâm etmeğe diqqat-i tâmm eylemelerini 'umûmen süvârî ve piyâde ocaqları ahâlîsine tekrâr lisânen tenbîh ve verâlarında beyâz üzerine buyrulduklar dañi neşr ederek müşârun-ileyh ile efendi- i mûmâ-ileyh ma'iyetine aqlâm defterleri nâtık olduğu üzre her şınıfdan yigirmi 'aded tobb ve katî vâfir âlât ü mühimmât ve bârût ve üçer beşer orta ile piyâde ocaqlarının her birinden birer kethüdâ ve sâbıkâ Tutrağan muhâfızı olan mîr-i mîrân 'Abdullah Paşa ve mîr-i mîrân Süleymân Paşa ve kapucıbaşı ağalardan iki nefer kapucıbaşı ağa ile Dergâh-ı 'Âlî gediklülerinden yigirmi nefer ağa ve sipâh olan hatt-ı hümâyûn resîde olduğundan başka a'dâ-yı dînin Hacıoğlu Pazarı'na hücum eylediği haberleri ol vakitte vârid olmağın zikr olunduğu vechile der-akab hatt-ı hümâyûn kırâ'at ve cümleye i'lân ve işâ'at olduğunun ertesi günü kapu eyleyüp herkesin hizmet-i lâzımesini edâ eylemek tenbîh ve tavâ'if-i askerî tertîb ve on beş bin piyâde ve on iki bin süvârîye karîb asker cem' olduğu tahkîk olundu.

ve silah-dâr ocaqlarından biñer nefer süvârî ve biñ nefer güzîde Bosna dill-âverleriyle Bihke kapudânını ve bir miqdâr ‘asker ile Sivaslı Emîn Beğ ve Battâl Beğ-zâde’yi vesâ’ir piyâde ve süvârî mîrî biñbaşı ve beşyüzbaşılardan mükemmel neferâtı ile yedi sekiz biñbaşı ta’yîn eyleyüp el-hâşıl istid’âları üzre müşârun-leyh ile mûmâ-ileyhiñ birkaç gün zarfında her lâzimesin tekmîl ve kâffe-i kifâyetlerin tetmîm edüp bir ân evvel şavb-ı me’mûrlarına ‘azîmet eylemelerin tenbîh eylediler.

Pes tevaqqufu mûcib hâlet olmamağla mâh-ı mezbûruñ beşinci günü mu’asker-i hümâyûndan hareket edecekleri taħakkuk etmeğın birkaç ay muqaddem serdâr-ı ekrem hazretleri binâsına şürû‘ ile lisâna düşdüğü köşklenden biri mürûr edecekleri yoluñ kenârında vâkı‘ olmağdan nâşî şadr-ı a‘zam hazretleri mîr-âhûr-ı hazret-i şehryârî ağa ile ol-köşkten âlâyların temâşâ etmeği münâsib görüp [10^b] irâde olunduğu üzre yevm-i mezbûrda ibtidâ yeñiçeri ocağı vesâ’ir piyâde ocaqları kethüdâları bütün ortalarıyla âlâyların emrâr edüp temâm eylediktensoñra süvârî ocaqları neferâtı ve mîrî piyâde ve süvârî bayrâqları mürûr eylediği ‘aķabinde efendi-i mûmâ-ileyh daħi mehter-hâne ile sipeh-sâlâr-ı ekrem[î] öñünden ‘ubûr edüp

eğer ma‘âzallah-i te‘âlâ me‘mûliñ hılâfı zuhûr ederse ma‘iyyetlerinde olan ‘asâkiri perîşân etmeyerek toğru ordu-yı hümâyûna rücû‘ eylemek üzre sûy-i maqşûda ‘azîmet eylediler.

Muharrir-i faķîr âlâyları mürûrına diķkat eylemiş idim. Mîrî süvârîleri dörder beşer kat mürûr eylemiş iken sekiz sâ‘atde ancak âlâyların tekmîl edebildiler. Birkaç gün muķaddem istid‘âlarıyla ma‘iyyetlerinde olan toplara ĥartûc i‘mâl olunurken be-ķazayü’llah-i te‘âlâ bârûta âteş düşüb ol-kâre mübâşir olan tobcular zâbiţân ve neferâtından ĥayli âdem telef ve ol-âteşe ‘alef olmuşdur.

Müşârun-ileyh ile mûmâ-ileyh ‘azîmet eyledikdensoñra ordu-yı hümâyûn ahâlîsinden katî vâfir kimesne ġayrete gelüp ĥöd-be-ĥöd verâlarından sür‘at ve ordularına mülĥaķ olmaġa mübâderet eylediler. Ĥattâ ba‘zı ‘asker ĥâline vâķıf olanlardan istimâ‘ olunduġu üzre orduları cem‘iyyeti on beş biñ piyâde ve on iki biñ süvârîye ķarîb olduġu taĥķîķ olunmuşdur.

Müşârun-ileyh ile efendi-i mûmâ-ileyh şavb-ı maqşûdlarına ‘azîmet eyledikdensoñra sefer-i hümâyûna me‘mûr olup ol-eşnâda serdâr bayrâķlarıyla ordu-yı hümâyûna vürûd edenleri vesâ’ir yeñiçeri tâ’ifesinden tevârûd edenleri zabt ü rabt için Dergâh-ı

‘Âlî yeñiçerileri ocağı ağalarından Turnacı-zâde Aḥmed Ağa mu‘asker-i hümâyûnda ağa vekîli naşb ü ta‘yîn olunup yeñiçeri ağası maḳâmında kıyâm ve nefsü’l-emr ol-vechile tevârüd edenleri cem‘-i ihtimâm ederek yedi sekiz gün zarfında vâfir âdem peydâ etmeğle yararlığı rû-nümâ olmuşdur.

Ahmed Câvid, Enverî Târihi’nden eserine kimi başlıkları birleştirerek eklemiştir.

Enverî (vr. 26^b-27^a)

‘Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne-i Sa‘âdet

Mu‘asker-i hümâyûnuñ maḥmiye-i Edirne’de ikâmet eylediği esnâda ihrâcı zıkr olunan bir kıst mevâcibiñ tevzî‘-i hitâmında mevkib-i hümâyûnuñ daḥi Âsitâne-i Sa‘âdet’e ‘azîmet eylesine irâde-i seniyye-i ḥazret-i cihân-dârî ta‘alluk etmiş olmağla bir gün evvel ḥarekete medâr olsun için zıkr olunduğu üzre mâh-ı mezbûruñ on dördüncü bâzâr günü mevâcib ihrâc olunup on yedinci yevm-i erba‘âda piyâde ocaqları maḥrûse-i Edirne’den ḥareket ve ertesi ḥamîs günü mu‘asker-i hümâyûn daḥi rıḥlet eyleyüp tayy-i merâḥil ederek Âsitâne-i Sa‘âdet-âşiyâne cânibine ‘azîmet eylediler. Ammâ mevâcib ihrâcı[ndan] bir iki gün muḳaddem vâkı‘ olup tevzî‘ ḥuşûşunda daḥi ‘acele olunarak tevzî‘ olunduğundan rikâb-ı hümâyûn cânibinden taşmîm

Ahmed Câvid (s. 492)

Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âstâne-i Sâ‘âdet ve Duhûli

Mevkib-i hümâyûnun Âstâne-i Sa‘âdet’e azîmeti husûsuna irâde-i seniyye-i cihân-dârî ta‘alluk etmiş olmağla mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü Edirne’den ḥareket ve Âstâne-i devlet-âşiyân cânibine azîmet ve bir gün Karışdıran ve üç gün kasabasında ikâmet ve şehir-i Recebü’l-ferdi’in gurre si ve Ağustos’un yirmi sekizinci Cum‘a günü livâ-yı şerîf ile mevkib-i hümâyûn Âstâne-i devlet-âşiyâneye dâhişl oldu.

olunduğu eyyâmdan birkaç gün muqaddem mevkib-i hümâyûnuñ Âsitâne-i Sa'âdet'e duhûlü bedîdâr ve ol-bâbda livâ-yı şerîfiñ tevķîr ü ihtirâmı huşûşunda tertîb ve icrâ olunacak rûsûma ri'âyet olunmayacağı âşkâr olmağın mu'asker-i hümâyûnuñ bir gün Qarışdıran ve üç gün miqdârı Silivri qaşabasında ikâmet eyleyüp ba'dehu Âsitâne-i Sa'âdet'e 'azîmet eylemesi fermân olundu.

Zıkr-i Duğûl-ı Ordu-yı Hümâyûn be- Âsitâne-i Sa'âdet

Şehr-i recebü'l-müreccebiñ gurreci ve ağıustosuñ yigirmi sekizinci hamîs günü livâ-yı şerîf-i sa'âdet-redîf ile mevkib-i hümâyûnuñ Âsitâne-i Devlet-âşiyâneye duhûlü tağakkuğ etmeğle istikbâl-i livâ-yı cenâb-ı seyyidü'l-ümem ile mazhar-ı şefâ'at-i hazret-i nebiyy-i muhterem olmağ niyyet-i hâlişesiyle teşrifât-ı hümâyûn defterlerinde muharrer ü mestûr olduğu vechile serdâr-ı ekrem hazretlerine mağşûş dârât ü esbâb sefer ağşâmı ilerü gönderildiktensoñra şadr-ı a'zam hazretleri bir gün muqaddem Çekmece-i Şağîr'de manşûb-ı ordugâha sâye-endâz-ı iclâl olup [27^a] ol-gece otâğ-ı felek-ţumţurâğlarında ikâmet eylediktensoñra ferdâsı hamîs günü şalât-ı şubhu İncirlü nâm mağallde edâ eylemek üzre debdebe-i tâmm ile yurt yerinden süvâr ve İncirli

cânibine sevķ-i semend-i reh-vâr eyleyüp maħall-i mezkûrda Âsitâne-i Sa'âdet'den ħurûc ve livâ-yı şerîf istikbâli ile çeşm-i ber-râh olan şeyĥü'l-islâm efendi ve naķîbü'l-eşrâf vesâ'ir şüdûr-ı 'izâm ve mevâlî-i fiĥâm ve müderrisîn-i kirâmla şalavat-ı şubĥu ba'de'l-edâ cânib-i pâd-şâh-ı kâm-kârdan şeref-baĥşâ-yı şüdûr olan da'vet-i ĥaĥt-ı ĥümâyûnu mûcibince taraf-ı zillu'llaheden 'inâyet buyurulan esb-i ĥoş-reftâra rûkûb ve ber-mu'tad-ı kadîm tertîb olunan alây-ı cihân-peymâ ile Davûd Paşa şahrâsı cânibine toĝru ĥudûma şürû' buyurduķlarında ol-vaķte dek şehir-yâr-ı enâm مَدَّ اللهُ ظِلَّالِ دَوْلَتِهِ الْيَوْمِ الْقِيَامِ ĥazretleri daĥi Davud Paşa sarâyında esb-i dil-keş-ĥırâm-ı şâhânelerine süvâr [ve] 'ale's-seĥer 'ilm-i sa'âdet-tev'em-i cenâb seyyidü'l-kevneyni istikbâl ile iĥrâz-ı meşûbât etmeĝe ibtidâr buyurmuş olmalarıyla ĥilâl-i râhda rûsûmât-ı mer'iyeye-i dîrîne-i ĥüsrevâneye etemm vechile ri'âyet olunarak şehen-şâh-ı rûy-i zemîn ĥazretleri livâ-yı şerîfi istişĥâb ve ĥaşmet-i mülûkâneleriyle şahrâ-yı Davûd Paşa'da mansûb-ı ordu-yı ĥümâyûnları cânibine iyâb buyurdılar.

Pes pâd-şâh-ı 'âlem ĥazretleri yurd-ı mezkûrda vâķi' Sarây-ı 'Âmire'de bir mikdâr tevakkuf ü istirâĥat buyurduķları 'aķabinde rikâb-ı ĥümâyûnların maķarr-ı ĥilâfetleri cânibine taĥrîk buyurup maħall-

i mezkûrda gürisne-gân-ı hân-ı iltifât olan bende-gân-ı şadâkat-‘unvâna cânib-i saltanat-ı deryâ-nevâlden keşide kılınan it‘am-ı hoş-güvâr tenâvül olunduktan soñra şeyhü’l-islâm efendi ile şadr-ı a‘zam hazretleri dañi tertîb olunan âlây-ı zemîn-fersâyyla Davûd Paşa şahrâsından hareket ve yemîn ü yesârda selâm-bahş ü ‘atâyâ-pâş olarak livâ-yı şerîf-i fevz-redîfi yed-i mü’eyyed-i mülûkâneye teslim ile kemâl-i hizmet eyleyüp mazhar-ı nevâziş ü talâtîf-i pâd-şâh-ı cihân oldukları hâlde maqarr-ı vekâlet-kübrâlarına ric‘at buyurdular.

Ahmed Câvid, Enverî Târîhi’nde eserine “ *Vukû‘-ı Meşveret ve Me’mûriyyet-i Ağa Paşa be-Cânib-i Hırsova*”⁶²⁷, “*Vukû‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı ‘Azîmet-i Murahhaşân*”⁶²⁸, “*‘Azîmet-i Murahhaşân-ı Saltanat-ı Seniyye*”⁶²⁹, “*Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire*”⁶³⁰, “*Âmeden İlçi-i Rusya be-Bâb-ı Âsafî ve Ruhsâyî-i O be-‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı Cihân-dârî ve Reften-i İlçi-i ‘Atîk-şân*”⁶³¹ başlıklarını dâhil etmemiştir.

Ahmed Câvid’in Sadullah Enverî’den eserine naklettiği diğerk bölümler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Ahmed Cavid’in Enverî Tarihi’nden Eserine Eklediği Diğerk Konu Başlıkları

Enverî	Varak	Ahmed Câvid	Sayfa
Şûret-ı Hatt-ı Hümâyûn	2 ^b -3 ^a	Şûret-ı Hatt-ı Hümâyûn	480-481
Vukû‘-ı Meşveret ve Me’mûriyyet-i Ağa Paşa be-Cânib-i Hırsova	7 ^a -8 ^a	--	--
Vukû‘-ı Tezelzül der-Ordu-yı Hırsova ve ‘Avdet-i Ba‘zî ez-	10 ^b -12 ^a	Vukû‘-ı Tezelzül der-Ordu-yı Hırsova ve Avdet-i Ba‘zî ez-	483

⁶²⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 7^a-8^a.

⁶²⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 18^b-19^b.

⁶²⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 19^b.

⁶³⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 100^a-100^b.

⁶³¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 153^b.

‘Asâkir-i İslâm be-Mevkib-i Hümâyûn		Asâkir-i İslâm be-Mevkeb-i Hümâyûn	
Vürûd-ı Haber-i Zuhûr-ı Düşmen ez-Cânib-i Kaşaba-yı Yeñibâzâr ve Vukû‘-ı Meşveret	12 ^a -12 ^b	Vürûd-ı Haber-i Zuhûr-ı Düşmen ez-Cânib-i Kasaba-yı Yeni pazar Ve Vukû‘-ı Meşveret	484
Hudûs-ı İhtilâl der-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften Re’îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi be-Âsitâne-i Sa’âdet	13 ^a -14 ^a	Hudûs-ı İhtilâl der-Ordu-yı Hümâyûn der-Fiten-i Reîsülküttâb el-Hâcc Abdürrezzâk Efendi be-Âstâne	485
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Köprübaşı ve İndifâ‘-ı Gâ’ile-i Fitne vü Şûr	14 ^a	Hareket-i Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Köprübaşı ve İndifâ‘-ı Gâ’ile-i Fitne	486
Vukû‘-ı Muhârebe bâ-Düşmen-i Dîn der-Civâr-ı Şumnu ve Hudûs-ı Tezelzül der-Miyân-ı ‘Asâkir-i İslâm	14 ^b -15 ^b	Vukû‘-ı Muhârebe bâ-Düşmen-i Dîn der-Civâr-ı Şumnu Ve Hudûs-ı Tezelzül der-Miyân-ı Asâkir-i İslâm	486-487
Zîkr-i Duhûl-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Kaşaba-yı Şumnu ve Vukû‘-ı Meşveret ve Vezâret-dâden be-Mîr-i Mîrân Çerkes Hasan Paşa	16 ^a -16 ^b	Duhûl-ı Serdâr be-Kasaba-yı Şumnu ve Vukû‘-ı Meşveret ve Vezâret dâden-i Çerkes Hasan Paşa	487
Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Hıyâm-gâh ve Zîkr-i Keyfiyyet-i Muhâsara	16 ^b -17 ^a	Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Hıyâm-gâh ve Zîkr-i Keyfiyyet-i Muhâsara	487
Reften Sefir-i Feldmareşal bâ-Cevâb-ı Mektûb-ı Mareşal	17 ^b -18 ^a	Reften-i Sefir-i Feld Mareşal be-Cevâb-ı Mektûb-ı Mareşal	488
Âmeden Sefir-i A‘dâ bâ-Çukâdâr-ı Şadr-ı A‘zamî ve Vukû‘-ı Meşveret ve Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Devlet	18 ^a -18 ^b	Âmeden-i Sefir-i A‘dâ bâ-Çükâdâr-ı Serdâr-ı Ekremî ve Vukû‘-ı Meşveret ve Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Devlet	488
Vukû‘-ı Meşveret ve Tahakkük-ı ‘Azîmet-i Murahhasân	18 ^b -19 ^b	--	--
‘Azîmet-i Murahhasân-ı Saltanat-ı Seniyye	19 ^b	--	--
Reften Kâtib-i Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî el-Hâcc Muştafâ Efendi be-Rikâb-ı Müstetâb	19 ^b -21 ^a	Reften-i Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı Âlî el-Hâcc Mustafa Efendi be-Rikâb-ı Müstetâb	488-489
Vukû‘-ı Muhârebe der-Rûz-ı Bâzâr	21 ^a	Vukû‘-ı Muhârebe der-Rûz-ı Pazar	489
Muhârebe-i Rûz-ı İsneyn	21 ^a -21 ^b	Muhârebe-i Rûz-ı İsneyn	489
İcmâl-i Mükâleme-i Murahhasân-ı Devlet-i ‘Aliyye ve Zîkr-i Vukû‘-ı İn‘ikâd-ı	21 ^b -23 ^a	İcmâl-i Mükâleme-i Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye ve Zîkr-i Vukû‘-ı İn‘ikâd-ı	490-491

Müşâlaḥa		Müsâlaha	
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Mu'lin be-Cevâz-ı 'Akd-ı Müşâlaḥa	23 ^a	Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı be-Cevâz-ı Akd-ı Musâlaha	491
Naşb-ı Muhâfaza be-Kaşaba-yı Şumnu ve İ'lân ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne	23 ^b	Nasb-ı Muhâfız be-Kasaba-yı Şumnu ve İ'lân-ı Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne	491
Vürûd-ı Tasdîk-nâme-i Mareşal	23 ^b -24 ^a	Vürûd-ı Tasdîk-nâme-i Mareşal	491
'Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne	24 ^a -24 ^b	Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn	492
Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem	24 ^b -25 ^b	Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem Muhsizâde Mehmed Paşa	492
'Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne-i Sa'âdet	26 ^b -27 ^a	Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Astâne-i Sa'âdet ve Duhûli	492
Zîkr-i Duhûl-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Sa'âdet			
Vürûd-ı Kâşidân-ı Tâtâr ve Sukût-ı Ba'zı Şurût ez-Şerâ'it-i Müşâlaḥa ve İstîbdâl-i Tasdîk-nâme-i Devleteyn	30 ^a -31 ^a	Vürûd-ı Fâsidân-ı Tâtâr ve Sukût-ı Ba'zı Şurût ez-Şerâyit-i Musâlaha ve İstîbdâl-i Tasdîk-nâme-i Devleteyn	492-493
Reften 'Abdülkerîm Paşa bâ-Sefâret ve Pâye-i Rûmeli be-Cânib-i Rusya	31 ^a -32 ^a	Reften-i 'Abdülkerîm Paşa bâ-Sefâret ve Pâye-i Rûmeli be-Cânib-i Rusya	493
Âmeden Hân-ı Kırım Şâhibgirây Hân ez-Kırım	36 ^b -37 ^a	Âmeden-i Hân-ı Kırım Sâhib Girây Hân ez-Kırım	493
Âmeden Kâşidân-ı Tâtâr bâ-Muhzır-ı Żarâ'et-eşeri der-Def'a-yı Sâniye	41 ^a -42 ^b	Âmeden-i Kâşidân-ı Tâtâr der-Def'a-yı Sâniye	494
Âmeden İlçi-i Moskov	45 ^a -45 ^b	Âmeden-i Elçi-i Moskov	494
Âmeden İlçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafî	53 ^a	Âmeden-i Elçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafî	494
Neşr-i Takrîr be-İlçiyân-ı Düvel-i Naşârâ	92 ^b	Bin Yüz Doksan İki Senesi Vekâyi'indendir	494-495
Hurûc-ı Selim-girây ez-Kırım	94 ^b -95 ^a	Hurûc-ı Selim Girây ez-Kırım	495-496
Vukû'-ı Meşveret der-Huzûr-ı Âşafî	96 ^b -97 ^b	Vukû'-ı Meşveret Madde-i Kırım	496-497
Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i 'Âmire	100 ^a -100 ^b	--	--
Murahhas-şoden Ser-'asker-i Kırım el-Hâcc 'Ali Paşa ve Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	101 ^a -101 ^b	Murahhas Şoden-i Ser-asker-i Kırım el-Hâcc Ali Paşa ve Kapudan-ı Deryâ Gâzî Hasan Paşa	497
Hareket-i 'Asker-i Kırım ve Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan	103 ^b	Hareket-i Kapudan-ı Deryâ Gâzî Hasan Paşa ez-Samsun	497

Paşa ez-Samsun be-Cânib-i Taman		be-Cânib-i Taman	
Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Ric'at-îşân be-Tersâne-i Âmire	107 ^b -108 ^b	Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Ric'at İşân be-Tersâne-i Âmire	497-499
Zıkr-i Tenkîh-i Ba'zı ez-Mevâdd-ı 'Ahd ve Te'kîd-i Müşâlağa bâ-Rusya	110 ^b -111 ^b	Zıkr-i Tenkîh-i Ba'zı ez-Mevâdd-ı Ahid-nâme ve Te'kîd-i Musâlaha bâ-Rusya	499-501
Zıkr-i Mübâdele-i Tasdîk-nâme bâ-Tâ'ife-i Rusya	113 ^a -113 ^b	Zıkr-i Mübâdele-i Tasdîk-nâme bâ-Tâ'ife-i Rusya	501-502
Zıkr-i Âmeden Sefîrân-ı Hân-ı Kırım	117 ^a	Zıkr-i Âmeden-i Sefîrân-ı Hân-ı Kırım	502
Me'mûriyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Çavuşbaşı-şoden Emîn-i Darb-hâne-i 'Âmire Ahmed Nazîf Efendi	117 ^b	Me'mûriyet-i ser-Çavuşân-ı Dîvân be-Cânib-i Kırım	502
Zıkr Nizâm-ı Mâdde bâ-Tâ'ife-i Rusya	123 ^a -124 ^a	Zıkr-i Nizâm-ı Mâdde bâ-Tâ'ife-i Rusya	502-503
Zıkr-i Mükâleme-i Re'îsü'l-küttâb Efendi bâ-İlçi-i Rusya Ve Tenkîh-i Mâdde-i Naşb-ı Konsolos ez-Tetimme-i Mevâdd-ı Ticâret	135 ^a -136 ^a	Zıkr-i Mükâleme-i Reîsülküttâb Efendi be-Elçi-i Rusya Ve Tenkîh-i Mâdde Konsolos ez-Tetimme-i Mevâdd-ı Ticâret	503-505
Vürûd-ı İlçi-i Rusya ez-Cânib-i Bahr-i Siyâh	152 ^a -152 ^b	Vürûd-ı Elçi-i Rusya ez-Cânib-i Bahr-i Siyâh	505
Âmeden İlçi-i Rusya be-Bâb-ı Âşafî ve Ruhsâyî-i O be-'Atebe-i 'Ulyâ-yı Cihân-dârî ve Reften İlçi-i 'Atîk-îşân	153 ^b	--	--
Âmeden Mahzarçıyân-ı Kırım be-Bâb-ı Âşafî ve Vuķû'-ı Bâzû	163 ^b	Âmeden-i Mahzarçıyân-ı Kırım	506

2.3.1.3. Ahmed Cevdet Paşa, Târîh-i Cevdet

Ahmed Cevdet Paşa, Bulgaristan'ın Lofça kasabasında 28/27 Mart 1823 tarihinde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Ahmed olup Cevdet mahlasını İstanbul'daki eğitimi sırasında almıştır. Küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Ahmed Cevdet Paşa, Ocak 1844'te Premedi kadılığı ile devlet hizmetine girmiştir. İstanbul'daki yedi sekiz senelik eğitimi sırasında gösterdiği başarı onun yüksek bir zekâ ve kabiliyete sahip olduğunun göstergesidir. Bu özellikleri sayesinde kısa sürede devletin değişik

kademelerinde görev alarak tecrübe kazanmıştır⁶³². 26 Mayıs 1895'te vefat eden Ahmed Cevdet Paşa, klasik vekâyinüvislik geleneğinin dışında kaleme aldığı *Târîh-i Cevdet* başta olmak üzere birçok eser bırakmıştır⁶³³.

Vekâyinüvisliğe tayin edilmeden bir yıl önce Encümen-i Dâniş'te alınan kararlar Vâsıf Tarihi ve Üss-i Zafer arasında kalan dönemin olaylarını yazması istenmiştir. Ayrıca Maarif-i Umumiyye Meclisi kararıyla, 1188 (1774/1775) yılından sonraki döneme ait olayların yazma işi de Ahmed Cevdet Paşa'ya havale edilmiştir. Bu sipariş üzerine hummalı bir çalışmaya giren Ahmed Cevdet Paşa vekâyi'nüvisliğe tayininden bir ay sonra eserinin birinci cildinin basımı tamamlanmış ve ikinci cildin basılması emri verilmiştir. Eserin son üç cildinin basımı 1300 (1882/1883) yılı başlarında tamamlanmıştır⁶³⁴. *Târîh-i Cevdet*'in ilk baskısından sonra 1302-1303 (1885-1886) yıllarında yeni baskısına başlanmış ancak Cevdet Paşa'nın biçim ve kâğıtla ilgili hoşnutsuzluğundan dolayı yalnızca sekiz cildi yayımlanmıştır. Eserin 1309'da (1891) yapılan üçüncü baskısı büyük yenilikler içermektedir. İkinci baskıda birinci ciltte seksen beş sayfaya sığdırılan mukaddemime, üçüncü baskıda yeni bilgiler eklenerek oldukça genişletmiş ve ilk cilt başlı başına bir giriş mahiyetini almıştır. Ayrıca önceki ciltlerde dağınık biçimde verilen kaynaklara da bu cildin başında toplu bir şekilde yer verilmiştir⁶³⁵.

Osmanlı vekâyi'nüvisleri içerisinde mümtaz bir yere sahip olan Ahmed Cevdet Paşa'nın, 1188 (1774) ve 1240 (1824) yılları arasındaki olayları anlatan *Târîh-i Cevdet*'inin kaynaklarının başında vekâyi'nüvis tarihleri gelmektedir. Ayrıca özel tarihler, mecmua, layiha, teracim-i ahval kitapları, seyahatnâmeler, sefaretnâmeler, antlaşma metinleri, telhisler, arşiv belgeleri, hatt-ı hümayunlar eserin birinci elden kaynakları arasındadır. Bunların dışında mezar taşları, vakfiye ve sikke gibi malzemelerin tarih çalışmaları için çok önemli olduğunu kavramıştır. Yabancı dile vâkıf olduğu bilinen Cevdet Paşa, eserinde Batılı kaynakları kullanmayı da ihmal

⁶³² Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", *İA.*, İstanbul 1977, III, s. 114-116; Yusuf Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", *DİA.*, İstanbul 1993, VII, s. 443-445.

⁶³³ Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", s. 447.

⁶³⁴ Kütükoğlu, *Vekâyi'nüvis-Makaleler-*, s. 131-132.

⁶³⁵ Zeki Arıkan, "Târîh-i Cevdet", *DİA.*, İstanbul 2011, XL, s. 76.

etmemiştir⁶³⁶. Eserini klasik vekāyi'nüvis geleneğine uyarak yıl tertibine göre hazırlamış ve yeri geldikçe Avrupa devletlerinin durumundan, birbirleriyle olan münasebetlerinden ve Osmanlı Devleti'ne karşı olan tutumundan bahsederek olayların iç yüzünü göstermeye çalışmıştır. Ahmed Cevdet Paşa'nın tarihçiliğinin en önemli yönü ise, klasik vekāyi'nüvis geleneğinden farklı olarak olayların sebep ve sonuçlarını açıklayarak eleştirel bir bakış açısıyla olayları incelemesidir⁶³⁷.

Ahmed Cevdet Paşa Tarih-i Cevdet'in kaynaklarını eserinde açıkca belirtmiş ve bu kaynaklar hakkında bilgi vermiştir. Cevdet Paşa'nın eserinde kaynak olarak kullandığı vekāyi'nüvis eserlerinden biri de *Enverî Tarihi*'dir. Ahmed Cevdet Paşa, kaynakları kısmında Enverî Tarihi ile ilgili şu bilgiyi vermektedir:

“(Enverî Târîhi) Üç cildedir. Biñ yüz seksan iki senedinden yüz seksan sekiz senesinde Kaynarca müşâlahasınıñ ‘ağdinden şoñra ordu-yı hümâyûnuñ Şumnu’dan hareketiyle Der-sa’âdet’e vuşûlüne dek olan vekāyi’-i Devlet-i ‘Aliyye’yi hâvîdir. Vâşif Efendi bunu tebdil ü tağyîr ile kendü târîhiniñ cild-i şânîsi i ‘tibâr etmişdir. Târîh-i Enverî’niñ ikinci cildi iki yüz seksan sekiz senesi vekāyi’niñ bakîyyesinden ya’ni evvelki cildiñ ber-vech-i bâlâ nihâyet bulduğı maħallden bedâ’ ile yüz toğsan yedi senesi evâhirine dek olan vekāyi’i şâmildir. Aşıl târîhimiziñ birinci me’ħazı budur. Üçüncü cild biñ iki yüz iki senesinden [biñ iki yüz] altı senesine kadar ordu-yı hümâyûn vekāyi’ni hâvîdir.”⁶³⁸

Enverî Tarihi'nin ikinci cildi Sultan I. Abdülhamid'in cülusu (8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774) ile başlamakta⁶³⁹, Şehzade Murad'ın vilâdetinden (25 Zilkade 1197 /2 Ekim 1783) sonraki tevcihat kayıtları ile son bulmaktadır⁶⁴⁰. Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet'in birinci cildini 1196 (1782) yılı olayları ile bitirmektedir⁶⁴¹. 1197 (1783) yılı olayları ise ikinci ciltte yer almaktadır. Bu haliyle Ahmed Cevdet Paşa'nın ilk cildinin

⁶³⁶ Zeki Arıkan, “Cevdet Paşa'nın Tarihi'nde Kullandığı Yabancı Kaynaklar ve Terimler”, *Ahmed Cevdet Paşa Semineri: 27-28 Mayıs 1985-İstanbul: Bildiriler (ss. 173-197)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 1986, s. 178-191.

⁶³⁷ Arıkan, “Târîh-i Cevdet”, 76; Mükrimin Halil Yinanç, “Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik”, *Tanzimat*, II, MEB. Yayınları, İstanbul 1999, s. 576.

⁶³⁸ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Evvel, Der-sa'âdet 1309 (Tertîb-i Cedid), s. 6.

⁶³⁹ Enverî, *Enverî Târîhi*, No. 67, vr. 1^b.

⁶⁴⁰ Enverî, *Enverî Târîhi*, No. 67, vr. 197^a.

⁶⁴¹ Ahmed Cevdet Paşa, eserinin ilk tab'ında birinci cilde seksen beş sayfalık bir mukaddimeden sonra 1188 (1774) yılı olayları ile başlamakta ve 1196 (1782) yılına ait olaylarla bitirmektedir. Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Evvel, Der-sa'âdet 1271 (1854), s. 86-337.

kaynakları arasında gösterdiği Enverî Tarihi, ikinci cildine de kaynaklık etmektedir. Aşağıda gösterildiği şekliyle Ahmed Cevdet Paşa eserinin birinci cildinde tamamen, ikinci cildinde de 1197 (1783) yılı olaylarını anlatırken Enverî Tarihi’ni kaynak olarak kullanmıştır. Özellikle 1197 (1783) yılındaki Enverî Tarihi’nde yer almayan ve Kırım ekseninde gelişen Osmanlı-Rus münasebetleri Ahmed Cevdet Paşa tarafından eklenmiştir⁶⁴². Ahmed Cevdet Paşa Enverî Tarihi’ndeki mevcut bilgileri çok dikkatli bir şekilde inceleyip ayıklayarak, eksik ve yanlış gördüğü yerleri düzelterek eserine eklemiştir. Aşağıda Ahmed Cevdet Paşa’nın Enverî Tarihi’nden eserine eklediği yerler, bunu yaparken nasıl bir yol takip ettiği örnekleriyle incelenmiştir.

Ahmed Cevdet Paşa Enverî Tarihi’nden eserine naklettiği konularda geniş ve açıklayıcı bilgilerle konuyu zenginleştirmiştir. Örneğin Sultan I. Abdülhamid’in şeyhülislamı ziyaretleri hususunda Enverî tarafından “...bir miqdâr umûr-ı lâzime-i Devlet-i ‘Aliyye müzâkeresiyle...” şeklinde kısa ve müphem şekilde ifade edilen ziyaret sebebi; Ahmed Cevdet Paşa tarafından Sultan I. Abdülhamid’in cülusundan sonra devam eden savaşın ülkede meydana getirdiği karışıklık ve kargaşanın, eşkıyanın halka yaptığı eziyetlerin çareleri ve bazı atamalar vs. gibi konularda görüşmek istediğini belirterek konuya açıklık getirmektedir⁶⁴³.

Yine Dârüssâde yazıcısı olan Ahmed Efendi’nin görevinden azledilmesi konusunda herhangi bir bilgi vermeyen Sadullah Enverî’ye karşılık Cevdet Paşa, Ahmed Efendi’nin azli ve yerine tayin edilen Bağçuvân-zâde Mustafa Efendi’den bahsettikten sonra “...Mûmâ-ileyhiñ ‘azli bu vechile rivâyet olunur ki...” şeklinde azledilmesinin sebeplerini sıralamaktadır⁶⁴⁴.

Enverî (vr. 29^b-30^a)

Teşrîf-i Hümayûn be-Ĥâne-i Şeyhü’l-islâm

Mâh-1 mezbûruñ toközuncu günü
pâd-şâh-1 mekârim-sâz-1 şehen-şâh-1

Ahmed Cevdet Paşa (s. 86)

‘Abdülhamîd Hân Hazretleri’niñ Şeyhülislâm Konağına Teşrîf Bıyurdığı

Sultân Abdülhamîd Hân hazretleri
biñ yüz seksan yedi senesinde câlis-i serîr-

⁶⁴² Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Şânî, İstanbul 1302 (1885), s. 2-106.

⁶⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 29^b-30^a; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 86.

⁶⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 30^a; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, s. 86-87.

bende- nevâz-ı cenâb-ı hilâfet-me'âbları
tebdîl ile hayr-hâh-ı Devlet-i 'Aliyye'leri
olan şeyhü'l-islâm efendi hazretlerinin
sa'âdet-hânelerin teşrîf ve envâ'-ı nevâziş
ü iltifât-ı mülûkâneleriyle hâtırların taltîf
ve bir miqdâr umûr-ı lâzime-i Devlet-i
'Aliyye müzâkeresiyle halvet⁶⁴⁵ ü nihânî-i
şoğbet buyurduklarından soğra müşârun-
ileyh dâ'îlerine olan galebe-i hüsn-i
teveccüh-i hümâyûnların i'lân ü ibrâz ve
şûret-i diğerde 'inâyet-i 'aliyye-i
mülûkâneleriyle ikrâm ü i'zâz irâde-i
'aliyyesine mebnî piş-gâh-ı⁶⁴⁶ şevket-
penâhilerinde pâ-ber-câ hizmet-i dest-i
ber-seniyye-i 'ubûdiyyet olup bundan
akdem bâ-Ėatt-ı hümâyûn Edirne
pâyesiyle Selânik kazâsı iğsân
buyurdukları mağdûm-ı ma'âlî-i mersûm
Muşafâ Beğ Efendi dâ'îlerine Mekke-i
Mükerreme pâyesini şâ'ibe-i hâ-hişer-i
izhâr olunmuş değil iken karîğa-yı şabîğa-
yı cihân-dârîlerinden 'inâyet ü iğsân ve
mağbût-akrân buyurup hemân o meclisde
Ėatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-mağrûn keşîde
vü 'inâyet müte'âkıbü'l-vürûd-ı der-
hüsrevâneleriyle ser-iftihârîn-i ser-
felekü'l-eflâke resîde buyurdular.

Ba'dehu nefis-i nefis-i [30^a]
hümâyûn için tehyi'e vü i'dâd olunan

i saltanat olarak 'âlemi nâ'ire-i harb ü
kıtâl içinde görüp eğerçi karîben 'akd-i
müsâlaha olunarak gavga ber-taraf kılındı
ise de millet-i İslâmiyye yorgun ve
Kaynarca mu'âhedesi Devlet-i 'Aliyye'ye
bir dâğ-ı derûn olduğundan ve eyyâm-ı
muhârebede meydân bularak şurada
burada zuhûr eden 'usât ü eşkiyâ tahrîb-i
bilâd ve ızrâr-ı 'ibâd etmekte
bulduğundan ibtidâ bu makûle
eşkiyânın levs-i vücûdlarından riyâz-ı
devleti tathîr ve binâ-yı hükûmeti termîm
ü ta'mîr ederek cism-i devlet canlanup ve
kuvvetlenüp de bu dâğ-ı derûndan halâs
olmak esbâbını dâ'imâ mütâla'a vü
müşâvereden hâlî değil idi. Binâ'en-'aleyh
iş bu bin yüz seksan sekiz senesi Receb-i
şerîfinin yigirmi ikisinde Dürrî-zâde
Mustafâ Efendi'nin yerine şeyhülislâm
olmuş olan 'İvaz Mehmed Paşa-zâde
İbrâhîm Beğ Efendi dâ'îlerini tatyîb
eylemek ve hem de mahfîce iş'âl-i
micmere-i müşâvere etmek üzre sene-i
mezkûre şehr-i şevvâl-i mükerreminin
tokuzuncu günü şehr-yâr-ı müşârun-ileyh
tebdîlen sa'âdet-hâne-i şeyhülislâmîye
gedüp bir müddet umûr-ı mehâmm-ı
devlet müzâkeresiyle sohbet
etdikdensoğra mağdûm-ı şeyhülislâmî
olup akdemce 'uhdesine Edirne pâyesiyle

⁶⁴⁵ Bu kelime AE. nüshasında silik olduğu için C nüshasından eklenmiştir.

⁶⁴⁶ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven پیشگاه imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu پیشگاه (Piş-gâh) şeklinde olmalıdır.

ta‘âmı tenâvül ve üç sâ‘at miqdârı zemân mürûrundan sonra hareket ve kıyâma temâyül buyurdular.

Selanik kazâsı tevcîh buyurulmuş olan Mustafâ Beğ Efendi’ye karîha-yı sabîha-yı şâhânedan olmak üzere Mekke pâyesiyile ‘inâyet ve nefis-i nefis-i hümâyûn için tehyi’e kılınmış olan ta‘âmı tenâvüle rağbet ile üç sâ‘at mürûrundan sonra ‘avdet buyurdular.

Enverî (vr. 30^a)

‘Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe

Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası yazıcısı olan Ahmed Efendi mâh-ı mezbûruñ onuncu günü mevķûfât manşıbı ile yazıcılığdan ma‘zûl ve yerine sâbıkâ hizmet-i mezbûrede müstahdem olup hâlâ mevķûfâtî olan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Bağçuvân-zâde Muştafâ Efendi mevşûl kılındı.

Efendi-i mûmâ-ileyhe mevķûfât manşıbı tevcîh olunmak için kapuya da‘vet olunduğda bu mişillü tevcîhâtda emşâl ü akrânına kaftân ilbâs olunmak ‘âdet-i kadîme iken âşaf-ı şâhib-i dâr-ı şadr-ı ‘âlî kadr-i bermekî nihâd hazretleri mecmû‘-ı maħâsin-i ahlâk olmağla taraf-ı bâhiri’l-iclâl-ı hüsrevânîye sebķ eden hizmetini kaşd-ı tekrîm ve şadme-i ‘azl ile şikest olan hâtırların ta‘mîr ü termîm için bir zî-kıymet şevb sammûr ilbâsıyla ikrâm

Ahmed Cevdet Paşa (s. 86-87)

‘Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü’s-sâ‘ade

Dârü’s-sâ‘ade ağası yazıcısı olan Ahmed Efendi mâh-ı mezbûruñ onuncu günü mevķûfâtıcılık mansıbıyla çıkup yerine sâbıkâ mezkûr yazıcılıkta müstahdem iken mevķûfâtıcı olan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Bağçuvân-zâde Mustafâ Efendi tekrâr yazıcı nasb olundu. Mûmâ-ileyh Ahmed Efendi mansıbı tevcîh olunmak üzere [87] Bâb-ı ‘Âlî’ye da‘vet olunduğda emşâlîne kaftân giydirilmek ‘âdet-i kadîme iken çünkü mûmâ-ileyh yazıcılığdan infisâl ile civâr-ı saltanatından devr olması hasebiyle kalbi şikest olduğundan cebr ve ta‘mîr-i hâtırı için fevkü’l-‘âde olarak mûmâ-ileyhe sadr-ı a‘zam ‘İzzet Mehmed Paşa bir zî-kıymet sevb semmûr ilbâs etmeğle hâtirnevâzlık izhâr etdiler. Mûmâ-ileyhin sebep-i ‘azli bu vechile rivâyet olunur ki cülûs-ı hümâyûnda meydâna çıkararak sermest-i mey-i ikbâl olup evâ’ilinde çektiği

ü tercîb ve nevâziş ü tatyîb buyurdıklarına
haqq budur ki herkes gûher-nişâr-ı senâ vü
tahsîn oldu.

hammâr ü hamyâzeleri unutmağla
vazîfesinden hâric şeylere ve haddinden
büyük işlere karışmağa başladı...

Ahmed Cevdet Paşa, bazı konuları Sadullah Enverî'den çok az değişiklik ve eklemeler yaparak eserine nakletmiştir.

Enverî (vr. 32^a)

Vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Muştafâ Efendi

Ser-âmed-i 'ulemâ-yı 'izâmdan
kevkeb-i dürrî-i sipihr-fazîlet ve Devlet-i
'Aliyye'de üç def'a şeyhü'l-islâm-ı 'âlî-
menzelet olan Dürrî-zâde Muştafâ Efendi
İstanbul'da Ebû'l-feth Sultân Mehmed
Hân Câmi'-i şerîfi civârında vâki' sa'âdet-
hânesinde ikâmet ve meşgul-i 'ibâdet
iken mâh-ı zi'l-hiceti'ş-şerîfeniñ yedinci
günü terk-i kâr ü bâr-ı cihân bî-karâr ve
'azm-i gülşen-sarây-ı cinân-ı her-dem-i
bahâr edüp cenâzesi seng-i muşallâ-yı
Sultân Mehmed'e ihzâr ve cemâ'at-i bî-
şumâr ile edâ-yı şalâta ibtidâr
olunduğdansoñra Edirne kapusu hâricinde
La'lîzâde Çeşme'si verâsında tarîk-i câdde
kenârında ta'yîn-i mezâr kılındı.

Terceme

Mevlânâ-yı mezkûr fuhûl-ı
'ulemâdan Dürrî Efendi merhûmuñ necl-i
necîb ve mahdûm-ı lebîbleri olup yüz on

Ahmed Cevdet (s. 93-94)

Vefât-ı Şeyhülislâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Mustafâ Efendi

Zilhicce'niñ yedinci günü
şeyhülislâm-ı sâbık Dürrî-zâde Mustafâ
Efendi'niñ Fâtih civârında vâki' sâ'adet-
hânesinde ikâmet üzre iken vefât etmeğle
Fâtih Mehmed Hân Câmi'-i'nde nemâzı
edâ olunup Edirne Kapusu hâricinde La'lî-
zâde Çeşmesi verâsında câdde kenârında
defn olundu.

Müşârunileyhiñ Terceme-i Hâli

Mevlânâ-yı müşârun-ileyh fuhûl-i
'ulemâdan şeyhülislâm-ı esbak Dürrî
Efendi'niñ mahdûmu olup biñ yüz on dört
târîhinde tevellüd etmiş ve otuz üç
târîhinde ibtidâ-yı hâric ile tarîk-i tadrîse
duhûl ile devr-i medâris ederek ibtidâ-yı
altmışlı rütbesine resîde olduk da pederleri
makâm-ı fetvâya gelmeğle Galata
Mevleviyyeti'yle be-gâm ve der-'akab
Edirne ve Mekke pâyeleriyle ikrâm
olunup pederleriniñ vefâtındansoñra elli

dört târîhinde pâ-nihâde-i ‘âlem-şühûr ve revnak-efzâ-yı küvvâre vücûd olmuşlar idi. Otuz üç târîhinde ibtidâ-yı hâric ile nâ’il-i ‘izz ü su’ûd olduklarından sonra devr-i medâris ederek ibtidâ altmışlı rütbesine resîde olduğda pederleri şadr-ı celîlî’l-ğadr mesned-i fetevâ-yı i’tilâ itmeleriyle hasbe’l-eyyâm tarîkînde ikrâm olunup Ğalağa kazâsıyla begâm ve der-‘ağab Edirne ve Mekke-i Mükerreme pâyeleriyle daği şehben-gâm kılınmışlar idi.

Pederleri vefatından sonra elli iki târîhinde İstanbul kâdîsı ve elli tokuzda şadr-ı Anadolu ve altmış dört ve altmış tokuz târîhlerinde mükerreren şadr-ı Rûmeli oldukları esnâda ‘ahd-i ‘Osmân Hânî’den tokuz ay miqdârı zemânı fetevâ ile güzerân ve yetmiş hilâlide ‘ahd-i Sultân Muştafâ Hânî’de mağâm-ı evvellerine rücû’la mesned-i iftâ vü takvâya şân virüb beş ay miqdârı müftîyü’l-enâm ve merci’-i hâşs ü ‘âmm olduğdu ‘ağabinde ‘azl olup hânesinde muķîm iken şevketlü kerâmetlü pâd-şâhımızîñ evâ’il-i cülûs-ı hümayûnlarında daği seksân yedi senesi zi’l-ħiccesi evâsıtında ...müfâdıncâ üçüncü def’a yedi ay miqdârı şeyhü’l-islâm-ı vâlâ-mağâm ve mühimm-sâz tarîk-i ‘ulemât-ı a’lâm olmuşlar idi.

iki târîhinde İstanbul kâdîsı ve elli tokuzda şadr-ı Anadolu ve altmış dörtde şadr-ı Rûm oldukdan sonra altmış tokuzda mükerreren şadr-ı Rûm iken ‘ahd-i ‘Osmân Hânî’de şeyhüislâm olup sekiz ay miqdârı makâm-ı fetvâda bulunarak ‘azl olunmuş ve ‘ahd-i Mustafâ Hânî’de yetmiş hilâlide yine beş seneden ziyâde ve Sultân ‘Abdülhamîd Hân hazretleriniñ evâ’il-i saltanatlarında def’a-yı sâlise olmak üzere beş ay miqdârı revnak-bahş-ı makâm-ı fetvâ oldukdan sonra ma’zûlen hânesinde ikâmet üzre iken ‘âzim-i dâr-ı ‘ukbâ olmuşdur. Şekl ü şemâ’ili ve etvâr ü mişvârı güzel ve kevkeb-i ikbâli müncelâ ve evlâd ü etbâ ve cerâğı çok olup vefâtına dek hüsn-i zende-gânî ile imrâr-ı evkât etmişdir. Fıkıhdan Dürre-i Beyzâ nâmında bir kitâb-ı mu’teber te’lif ile ifâ-yı nâm eylemişdir. Ba’zı ricâl ü kibârîñ vesîle-i intifâ ve temettu’ edegeldikleri gibi taşra vüzerâ ve ümerâsından bir ferdi istishâb etmeyerek isbât-ı ‘iffet ve salavât-ı hamseyi cemâ’atle [94] edâya müdâvemetyler ve ahşâm nemâzından sonra yatsuya kadar seccâde üzerinden kalkmayup hâlik-i bî-enbâza tazarru’ ü niyâz üzre bulunur idi.

Merhûm-ı müşârûn-leyhiñ şekl ü şemâ'ili güzel ve revş-i cünbüs-i bî-bedel Ka'be-i 'âlî ve dâ'imâ kevkeb-aftâb-ı mücellâ olup ni'met-i 'ilm ü kemâl ve ma'rifet-i devlet ve câh ü şervetle merzûk ve keşret-i evlâd ve hüsni-zendegî ve 'âfiyet ile mermûk olduğundan başka müte'allikâtı bisyâr ve çerâğ-ı efrûhtesi bî-şümâr cevânib-i erba'sı ma'mûr ve 'uçalâdan şâhib-i şu'ûr bir zât-ı ma'âlî-i mevfûr idi. Hattâ ba'zı kibâr ü ricâliñ vesîle-i intifâ' eyledikleri gibi vüzerâ vü ümerâ ve â'yân-ı etrâf maķûlesinden bir ferdi istişhâb eylemediği tahâret zeylinde şâhid evfâ ve her ahşâm namâzındansoñra vaķt-ı 'ışâya deĝin seccâde üzerinden kalkmayub tazarru' ve niyâz-ı hüdâ-yı bî-enbâz ile 'ibâdet ve şalavât-ı hamseyi cemâ'at ile edâya müdâvemet eylediği kemâl-i diyanetine delîl-i kâfidir.

Ahmed Cevdet Paşa, Sadullah Enverî Efendi'den kendi eserine eklediği kimi bilgileri özetleyerek kısaltmayı tercih etmiştir.

Enverî (vr. 32^b-33^a)

Âmeden Hâzîne-i Mışriyye

Bundan akdem Kâhire-i Mışır kı'immakâmı olup hâlâ şeyhü'l-beled olan Ebu'z-zeheb Mehmed Beĝ'iñ cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye sıdk ü istikâmeti ber-kemâl olmaĝın hâzîne-i Mışriyye'niñ bir gün akdem tedârik ü tesyîr olunması huşûşu maķâmm-ı şadâret-'uzmâdan

Ahmed Cevdet (s. 94-95)

Âmeden Hâzîne-i Mışriyye

Bundan akdem Mısır kâimmakâmı olup hâlâ şeyhülislâm olan Ebûzzeheb Mehmed Beĝ'iñ Devlet-i 'Aliyye'ye sıdk ü istikâmeti ber-kemâl bulunmaĝın hâzîne-i Mışriyye'niñ bir gün akdem tedârik ü irsâl olunması bundan akdem kendüye makâm-ı şadâretden tahrîr

kendüsine taħrîr ü taštîr olunmağla ħuŝûŝ-ı mezbûre teşmîr-i bâzû-yı ġayret edüp zemân-ı yesîrde ħazîne-i Mıŝriyye'yi cem' ve tedârik ve mevsim-i erba'inde متوكلاً bir kıt'a müstâ'men sefinesine vaz' ü taħmîl ve ba's ü tesbîl eyledikde kuvvet-i baħt-ı hümâyûn ve ħülûŝ-ı derûnla maŝĥûbü'l-âmen ve's-selâmete İzmir iskelesine ba'de'l-vuŝûl berren iktizâ eden devâbb ü mevâŝi ve ħadem ü hevâŝî tedârik ü irsâl ve İzmir'den ħazîne-i mezkûre kaldırılıb emnen ve sâlimen Üsküdâr'a îŝâl olunduğı ihbâr olunduğda ŝân-ı Devlet-i 'Aliyye'yi cümle düvel-i naŝarâ elçilerine vesâ'ire i'lân ü ifhâm içün Üsküdâr iskelesine bir kıt'a çekdirme sefinesi ta'yîn ü irsâl olunup mehter-ĥânesini çalarak gelüb bağçe kapusu kırbında vâki' Kirec iskelesinden taşra ihrâc ve ħazîne-i mezkûre yükleri ta'dâd ve sâlimen vuŝûlini müş'ir çekdirme beğine ħil'at ilbâs ü eksâ ve yedine bir kıt'a ħüccet-i ŝer'iyye i'tâ ve ber-mu'tâd-ı kadîm ħazîne alâyı tertîb ü i'dâd olunup birkaç seneden berü ħazîne-i Mıŝriyye alayı görölmediğinden herkes seyr ü temâŝâyâ ħâzır ü nâzır ve ber-muĥtezâ-yı baħt-ı hümâyûn hevâda daħi le'tâfet ve müsâ'de-i zâhir ü bâhir olmağla [33^a] sâbıkından ziyâde müretteb ü müzeyyen alâyla ta'yîn buyurılan sâ'at-i mübâreke de teşrîfâtî efendi delâletiyle Bağçe

olunmuş olmağla teşmîr-sâk-ı ġayret ederek az vakt zarfında ħazîne-i Mışriyye'yi cem' ile bir müste'men sefinesine vaz' edüp göndermiş ve ħazîne-i mezkûre İzmir iskelesine gelerek beren iktizâ eden devvâb ü mevâşi ve ħadem ü hevâşi bi'l-irsâl İzmir'den Üsküdâr'a îşâl olunduk da bir çekdirme gönderilüp [95] mehter-hâne çalınarak Bağçe Kapusu'nda vâki' iskele hâricine çıkarıldıkdansoñra ve mu'tâd-ı kadîm âlây ile ihtiyâr olunan vakt-i mas'ûdda Bağçe Kapusu'ndan ħazîne-i celîleye nakl olundu. Ve getüren kâŝife semmûr kürk ve etbâ'ına ħil'atler ilbâs kılındı. Ve çünkü birkaç seneden berü ħazîne-i Mışriyye âlâyı görölmediğinden sinîn-i sâbıkadan daha müzeyyen ü mükemmel âlây tertîb olunmuş ve temâŝâsına pek çok halk cem' olmuş idi.

Çapu'sından duhûl ve Âlây Köşkü pîş-gâhından geçüp sarây-ı hümâyûna ba'de'l-vuşûl bâbü's-sa'âde önünde defter-dâr efendi ve hazîne-dârbaşı muvâcehelerinde zülüfliyân kethüdânîñ ma'rifetiyle tekrâr ta'dâd ve maħalline teslîm olunup bermu'tâd-ı kadîm iktizâ eden hil'atler ilbâs olunduğdanşoñra yine teşrifâtî efendi delâletiyle defter-dâr efendi ve kâşif-i mezbûr ve ma'iyetinde olan zâbiñân-ı Bâb-ı Âşafî'ye gelüp huzûr-ı şadr-ı a'zamîde merâsim-i mu'tâde icrâsındanşoñra cânib-i şadr-ı a'zamîden kâşif-i mezbûre ferâce semmûr kürk ilbâs ü eksâ ve bir re's müzeyyen esb i'tâ ve ma'iyetinde olan zâbiñân ve refikâ ve etbâ'ına müte'addid hil'atler eksâ ve merâsim i'zâz ü ikrâmları icrâ olunduğdanşoñra miħmândâr vesâtetiiyle maħşûş konağ ferş ü tezyîn ve meşârif-i lâzîmeleri ta'yîn kılındı.

Ahmed Cevdet Paşa'nın eserinin ikinci cildi, 1196 (1781/1782) yılına ait olayların bakiyesi ile başlamakta ve 1197 (1782/1783) yılı olaylarıyla devam etmektedir. Sadullah Enverî ve Ahmed Vâsîf'tan 1197 yılı olaylarını almış ve kendi yaptığı ekleme ve düzenlemelerle aktarmıştır. Sadullah Enverî'den genellikle vefâyât kısımlarını almayı tercih etmiştir. Ahmed Cevdet Paşa'nın Enverî Tarihi'nden Târîh-i Cevdet'in ikinci cildine naklettiği bölümlerden bazıları aşağıda gösterilmiştir.

Enverî (vr. 173^b-174^a)

Ahmed Cevdet-Cild-i Sâni- (s. 34)

Zikr-i Ma'zûl-i Silah-dâr-ı Şehr-yârî Mîr İsmâ'îl

'Azl ü Nasb

Pâd-şâh-ı enâm-ı şehr-yâr-ı gerdûn-

Silah-dâr-ı şehr-yârî İsmâ'îl Beg'îñ mugâyir-i tab'-ı hümâyûn ba'zı evzâ'ı

g l m h zretlerini  silah-d rl k h dmet-i v ki' olmağın muharremü'l-har m n  cel leleri ile Şeref-y b olan  sm ' l Beğ' n dördüncü günü h nesinde ik mete me'm r muğ yir-i Őab'-ı h m y n-ı cen b-ı cih n- olarak yerine  uka-d r-ı Şehr-y r  olan d r  olur ba'zı vaz'-ı n -bec sı v ki' Mehmed Ağa silah-d r ve önünü yerine olmağın Şehr-i muharremü'l-har m n  Ő r n Hüseyin Ağa  uka-d r oldu. Haz ne dördüncü günü h nesinde ik mete me'm r keth d sı Seyyid Mehmed Ağa dahi olup yerine bir müddetden ber  halife-i tevc h tda zabt eylemek üzere r y-ı zem n h zretlerini   uka-d rl k baŐmuh sebeci nasb olunmağla haz ne hizmet-i behiyyeleriyle ser-ifr z olan keth d lđđı dahi ser-k tibi  sm ' l Mehmed Ağa Şehen-Ő h-ı ' lem h zretleri Efendi'ye ve rik b-d rl k Em n Ağa'ya silah-d rl đđı ile k m-y b ve h k n-ı cih n ihs n buyuruldu.  ukad r ađalđđı mağ mına Şirin Hüseyin Ağa intiĥ b buyurulup haz ne keth d sı [174^a] olan Seyyid Mehmed Ağa dahi tevc h tda zabt eylemek üzere baŐmuh sebe manşıbı ile mazhar-ı ' tufet-i p d-Ő h-ı bende-nev z olmağın 'av r f-i behiyye-i m l k lerinden haz ne keth d lđđı hizmet-i ser-k tibi  sm ' l Efendi'ye ihs n ve rik b-d rl k ile Em n Ağa mesr r   hand n buyurulup s lif 'z- zikr  sm ' l Beğ' n h k nında dahi baĥr-i zeh h r-ı mek rim-i cih n-b n -i m temevvic ve rütbe-i ref 'a-yı silah-d r den m nĥat  olup h nesinde ik mete me'm r olanlara muĥtaŐŐ k n n olan rev tib-i mu'ayyene ve edev t-ı muğannene ile münbasit   m tebehhic kılınmıŐđdır.

Ahmed Cevdet Paşa, Enver  Tarihi'nde yer alan bazı kısa konuları genel başlıklar altında ve kısaltarak eserine eklemeyi tercih etmiştir.

Enverî (vr. 174^a)**عمرها الله Vilâdet-i Fâtîma Sultân****الملك المنان**

Sultân-ı ‘âlem-i dâver-i encüm-
 طول الله عمره و ابد سلطنته الي
 انقراض الامم hazretleriniñ zât-ı nâmî-i
 şâhâne ve şülb-i kirâmı-ı
 mülûkânelerinden mâh-ı
 muharremü’l-ḥarâmıñ on altıncı
 erba‘â günü sâ‘at toközda iken bir
 duhter-i mâh-ṭal‘at ve zöhre-i cebînleri
 behcet-endûz-ı dâ’ire-i saltanat ve
 meymenet-baḥş-ı harem-sarây-ı ḥilâfet
 olup tebriken ism-i şerîf-i meyâmin-
 redîfleri Fâtîma Sultân ta‘yîn ve hem-
 nâm-ı kerîme-i celîle-i cenâb-ı
 seydidü’l-mürselîn buyuruldu...

Ânifen ref‘-i vezâreti zikri şebt-i
 şahîfe-i âsâr olan Silahdâr Meḥmed
 Paşa ile bundan aḳdem mührden
 münfaşilen Filibe’de muḳtım olan
 Meḥmed ‘İzzet Paşa hazretleriniñ
 şâyân-ı ‘âtufet ve eşfâḳ-ı şehr-yâr-ı
 enâm oldıkları şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-
 şiyem hazretleriniñ ma‘lûm-ı
 âsafâneleri olup...mazmûnunca ṭab‘-ı
 ‘âlîleri taṭyîb-i ḥâtırları semtine
 müteveccih olmağın şehr-i şaferü’l-
 ḥayrıñ ikinci günü ‘avâtıf-ı seniyye-i
 tâc-dârîden Niğde sancâğı ‘ilâve
 olunarak Faş muḥâfızlığı şartıyla

Ahmed Cevdet (s. 36-37)**Vukû‘ât-ı Şettâ**

Muharremü’l-ḥarâmıñ altıncı

günü şülb-i pâk-i şer-yârîden bir
 duhter-i bülend-ahter dünyâya gelüp
 Fâtîma Sultân tesmiye olundu.

Sadr-ı cedîd makâma geldiği
 gibi derhâl sadr-ı esbak Silah-dâr
 Mehmed Paşa’nıñ vezâretini ibkâ
 etdirmeğle ‘uhdesine Niğde sancâğı
 ‘ilâvesiyle Faş muḥâfızlığı tevcîh
 olundu.

Silah-dâr Mehmed Paşa hazretleriniñ vezâreti ibkâ ve dördüncü [178^a] günü şadr-ı esbak Mehmed ‘İzzet Paşa hazretlerine daği Belğrad muhâfızlığı i’tâ ve iktizâ eden evâmiri tahrîr ve isrâ olundu.

Tevcîh-i Resmo Silah-dâr Mehmed Paşa ve İbkâ Vezâret-i

Halîl Paşa

Bundan muqaddemce Faş muhâfazası şartıyla vezâreti ibkâ olunan şadr-ı esbak Silahdâr Mehmed Paşa hazretleri Faş muhâfazasına getmekden i’tizâr ü isti’fâ etmeğin mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü ‘avâtıf-ı ‘aliyyeden Resmo sancâğı tevcîh ü i’tâ ve ber-vech-i maflûb Faş muhâfızlığı hidmetin bundan aqdem vezâreti ref’ olunup yedi sekiz seneden berü du’â-yı pâd-şâh-ı eyyâma muvâzebet üzre olan İspanakçı Muşafâ Paşa kethüdâsı Halîl Paşa edâ ü ifâ eylemek üzre vezâreti ibkâ buyurulup birkaç günden sonra Çorum sancâğı ‘ilâvesiyle haqqlarında ‘âufet-i şehr-yârî müsennâ-yı vürd-bâlâ kılındı.

İbkâ-yı Vezâret

Ânifen ref’-i vezâreti zikri şebt-i

Lakin Faş muhâfazasına gitmekden i’tizâr ü isti’fâ etmeğle mu’ahharen ‘uhdesine Resmo sancâğı bi’t-tevcîh Faş muhâfazası dahi yedi sekiz sene akdem vezâreti ref’ olunmuş olan İspanakçı Mustafâ Paşa kethüdâsı Halîl Paşa’ya ibkâ-yı vezâretle tevcîh olunup birkaç gün sonra Çorum sancâğı dahi ‘ilâve-i me’ mûriyeti kılınmışdır.

Ve kezâ şadr-ı esbak ‘İzzet Mehmed Paşa’niñ vezâreti ibkâ olunarak ‘uhdesine Belğrad muhâfızlığı tevcîh

şahîfe-i âsâr olan Silahdâr Mehmed buyuruldu. Paşa ile bundan aqdem mührden münfaşilen Filibe'de muqîm olan Mehmed 'İzzet Paşa hazretleriniñ şâyân-ı 'âtufet ve eşfâk-ı şehr-yâr-ı enâm oldıkları şadr-ı a'zam-ı sûtûde-şiyem hazretleriniñ ma'lûm-ı âsafâneleri olup...mazmûnunca tab'-ı 'âlîleri tatyîb-i hâtırları semtine müteveccih olmağın şehr-i şaferü'l-hayrîñ ikinci günü 'avâtîf-ı seniyye-i tâc-dârîden Niğde sancâğı 'ilâve olunarak Faş muhâfızlığı şartıyla Silah-dâr Mehmed Paşa hazretleriniñ vezâreti ibkâ ve dördüncü [178^a] günü şadr-ı esbak Mehmed 'İzzet Paşa hazretlerine daği Belgrad muhâfızlığı i'tâ ve iktizâ eden evâmiri tahrîr ve isrâ olundu.

'Azl-i Ser-bevvâbîn-i Şehr-yârî ve Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn

Mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü Hünkâr çapucılar kethüdâsı olan şadr-ı esbak Yeğen Paşazâde Yusuf Beğ çapucılar kethüdâlığından 'azl olunup yerine Muhsinzâde dâmâdı 'Abdullah Paşazâde Sa'îd Beğ naşb ü ta'yîn buyuruldu. Ertesi gün Dîvân-ı Hümâyûn'da çavuşbaşı olan 'Abdulbâkî Ağa daği ma'zûl olup bir

Safer'îñ ikisinde Hünkâr Kapucılar kethüdâsı olan şadr-ı sâbık Yeğen Mehmed Paşa-zâde Yusuf Beğ 'azl olunup yerine Muhsin-zâde dâmâdı 'Abdullah-zâde Sa'îd Beğ naşb olundu. Ferdâsı çavuşbaşı 'abdü's-sâbık [S.37] ağa 'azl olunup Mesûrî Kal'a'sı ta'mîrine me'mûr oldu. Ve yerine yeñiçeri kışlaları binâsıyla meşgûl olan cebecibaşı-yı sâbık Süleymân Ağa çavuşbaşı ta'yîn

kaç gündensöñra Misivri Kâl'a'sı kılındı ta'mîrine me'mûr ve çavuşbaşılık ile yeñiçeri kışlâkları binâsına meşgûl cebecibaşı-yı sâbık Süleymân Ağa mesrûr kılınub kışlâkları binâsı hizmeti yine 'uhdesinde ibkâ ve ke'l-evvel tarafından rü'yet olunarak bir gün akdem hitâm-pezîr olması matlûb-ı hümâyûn idüğü veşâyâsı zebân-ı âşafiden gûş-ı hûşına ilkâ olundu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Haleb ve Karaman

Muqaddem zıkr olunduğu üzre Haleb vâlîsi Özi kal'ası muhâfazasına me'mûr olup Haleb eyâleti vezîrden tehî kalmağın 'avâtıf-ı behiyye-i hüsrevânîden eyâlet-i Haleb kurb ü civârında vâki' Karaman vâlîsi Silahdâr Mehmed Paşa'ya 'inâyet ü ihşân ve Karaman eyâleti ile kezalik ol-havâlîye karîb olan Çorum sancâğı mutasarrıfı vezîr Mikdâd Ahmed Paşa mesrûr ü handân buyuruldu.

Nefy-i Emîn-i Şurre Halîl Ağa

Başyemiş Gümrükçüsü demekle meşhûr olan sâbıkâ şurre emîni el-Hâcc Halîl Ağa şurre emânetiyle haccdan geldikdenşöñra yine şugl-ı kadîmi olan iltizâma kıyâm ve "cizye-i şer'îyye" diyerek bir iki seneden berü

Mukaddemâ Rusya seferleri esnâsında beş altı yıl mikdârı Özi muhâfazasında isbât-ı vücûd etmiş olan Haleb vâlîsi Hazîne-dâr 'Ali Paşa 'uhdesine Aydın sancâğı ilhâkıyla Özi muhâfızlığı tevcîh olunup Haleb eyâleti dahi Karaman vâlîsi Mustafâ Paşa'ya ve Karaman eyâleti Çorum mutasarrıfı Vezîr Mikdâd Paşa'ya tevcih olundu.

Başyemiş Gümrükçüsü demekle meşhûr olan sâbıkâ şurre emîni Hâcî Halîl Ağa eskidenberü 'âdeti olduğu üzere Niğbolu harâcını iltizâm ederek Arnavud tâifesinden bir gaddârı

Niğbolu harâcın iltizâm edüp âvâz ve merhamet ve eşfâk ve sebep-i ‘azâb ü ‘ikâb hazret-i mülk-i helâk-ı müddet-i ‘ömründe kulağına tokanmamış Arnabud tâ’ifesinden bir kimesneyi “*Muhasşıldır.*” diyerek intiâb ve cizye evrâkın yedine teslîm ile re‘âyâ fuqarâsı üzerine taslît edüp aġniyâsın harâb ve fuqarâsının ciġerleriñ kebâb eylediġinden başka şıbyân-ı re‘âyâya daġi neşr-i evrâk ve taġ taġ urarak taġatlerin taġ eyledi. şadr-ı a‘zam-ı ma‘delet-şiyem hazretleri bu keyfiyyetden âġâh olup bâġi-i mezkûru cibâyet-i cizyeden iġrâc eylemesin bir kaç def‘a kendüsine tenbîh buyurdıklarında “*Fermân efendimiñ!*” diyerek der-‘aġab tebdîl ile bir miġdâr zulm-i fuqarâ ve taġfif eylemek vâcibe-i zimmet inşâfi iken ... mefhûmunca “*Efendim iftirâdır.*” deyü şadr-ı a‘zam-ı ġaġâyık-şinâs hazretlerin iġfâl eylemek fikriyle i‘ânet-i zulm ü cevrde sa‘yine fûtûr göstermeyerek mültezimi olan ġařûmu yine cevrinde ibġâ ve belki i‘ânetiyle sitem ve ġadrin dû-bâlâ eyledi.

Pes ikisiniñ daġi sâ’ire ‘ibret olması lâzım gelmeġin yed-i tûlâ-yı baş-ı şadâret-penâhîle mülteziminiñ maġallinde bir ġadr-ı âlûdu ġaġ‘ ve mûmâ-ileyhiñ Rodos cezâresine nefyi

muhassıl nasb edüp merkûm dahi re‘âyâyâ dürlü ġadr ü zümler etmekte olduġundan keyfiyyet mesmû‘-ı şadr-ı ‘âlî oldukda muhassıl-ı merkûmı tebdîl etmesi için Halîl Aġa’ya bi’d-def‘ât tenbîh etmişken ġâh “*Fermân Efendimiñ!*” diyerekve ġâh “*Efendim iftirâdır.*” deyü şadr-ı a‘zamı iġfâl ederek muhassılıñ zulm ü ġadr etmesine mu‘ayyen olduġu tahakkuk etmeġle ikisi dahi ‘ibretü’s-sâirîn katl ve i‘dâm olundular.

fermân olunmağın kayığa idhâl
olunduğu gün meydân-i siyâsete vaz'
olundu.

Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı

Menâşib-ı Dîvâniyye

Fi'l-aşl çavuşlar kitâbetiyle
dâhil-i tarîk-i hâce-gâni ve müddet-i
medîde şıkk-ı şâlis ve sinîn-i
'adîdeden berü şıkk-ı şânî olan
Hayrullah Efendi şehir-i rebî'ü'l-
evveliñ yigirmi üçüncü günü vefât
eyleyüp manşıbı münhall olmağın
şıkk-ı şânîlik başmuhâsebeci
Kesriyeli-zâde Bekir Beğ Efendi'ye
tevcîh buyurulup muhâsebe-i evvel
manşıbı dañi mükerreren çavuşbaşılık
ile meşhûr olan Ahmed Nazîf
Efendi'ye i'tâ vü ihsân kılındı.

İ'tâ-yı Pâye be-Zümre-i

'Ulemâ-yı A'lâm

Ber-mukteziyât-ı meşiyet-i
hazret-i mübdiyü'l-mevcûdât birkaç
seneden berü miyâne-i â'yân-ı
'ulemâda vâki' olan keşirât ve fiyât
takrîbi ile kuzât [ve] 'asâkire kılet-târî
ve hüsn-i tavşîf-i cenâb-ı şadâret-i
dest-gâhî ile fi'l-aşl zümre-i celîle-i
mez-kûreniñ nevâziş ü talâtfleri matlûb-

Rebî'ü'l-evveliñ yigirmi üçüncü günü
şıkk-ı evvel defter-dârı Hayrullah
Efendi vefât etmeğle yerine
başmuhâsebeci olan Kesriyeli-zâde
Bekir Beğ nasb olundu.
Başmuhâsebecilik dañi mükerreren
çavuşbaşılık ile meşhûr olan Ahmed
Nazîf Efendi'ye ihsân buyuruldu.

Birkaç senedenberü â'yân-ı

'ulemâ içinde vukû' bulan kesret ve
fiyât hasebiyle sūdûr-ı kirâma kılet
geldiğinden Anadolu pâyelülerinden
ba'zılarına Rûmeli pâyesini ve
İstanbul pâyelülerinden ba'zılarına
Anadolu pâyesi ihsân ü 'inâyet
buyurulmuşdur.

ı hümâyûn-ı hazret-i tâc-dârî olmağın
 şehir-i rebî'ü'l-âhirin yigirmi
 gününden i'tibâr ile sâbıkâ şadr-ı
 Anadolu 'Abdürrahman Efendi-zâde
 Ahmed [180^b] 'Aâtullah Efendi
 hazretlerine Rûmeli kâdî'askerliği
 pâyesi ihşân ve şehir-i mezbûruñ
 yigirmi beşinden i'tibâr ile bi'l-fi'l
 Anadolu kâdî'askeri olan Mehmed
 Nâfi' Efendi hazretleri daği keزالik
 pâye-i mezkûr ile mazbût-akrân
 buyurulup sâbıkâ İstanbul kâdîsı ve
 bi'l-fi'l nakîbü'l-eşraf olan Dürrî-zâde
 Mehmed 'Ârif Efendi hazretleri gurre-
 i cemâziye'l-evveleden olmak üzere
 Anadolu kâdî'askerliği pâyesiyle hırka
 ve İstanbul'dan ma'zûl Başmakçı-
 zâde es-Seyyid Nu'mân Efendi
 hazretleri şehir-i mezbûruñ beşinden ve
 yine İslâmbol'dan münfaşıl
 'Abdürrahman Efendizâde Mehmed
 Şâdıķ Efendi hazretleri mâh-ı
 mezbûruñ onunından i'tibâr ile
 Anadolu pâyeleriyle mültefet ü
 mükerrem kılınub bu eşnâda bi'l-fi'l
 İstanbul kâdîsı olan fuzalâ-yı 'aşrıñ
 ser-bülendi sâbıkâ ordu-yı hümâyûn
 kâdîsı Müftîzâde Ahmed Efendi
 hazretleri daği yine cemâziye'l-
 evveliniñ on beşinden i'tibâr olunmak
 üzere Anadolu pâyesi ihşânıyla talîf ü
 ta'tyîb buyuruldu.

Ahmed Cevdet Paşa'nın eserine eklediği diğer başlıklar aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 9. Ahmed Cevdet Paşa'nın Enverî Tarihi'nden Tarih-i Cevdet'in I. ve II. Cildi'ne Eklediği Konu Başlıkları

Enverî	Varak	Ahmed Cevdet (Cild-i Evvel)	Sayfa
1188			
Teşrîfât-ı Hümâyûn be-Cânib-i Şeyhü'l-islâm	29 ^b -30 ^a	'Abdülhamîd Hân Hazretleri'niñ Şeyhülişlâm Konâğına Teşrîf Bıyurdığı	86
'Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü's-şerîfe	30 ^a	'Azl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde	86-87
Nefy-i Tâtârcık 'Abdullah Mollâ Efendi	30 ^a	Nefy-i Tâtârcık 'Abdullah Monlâ Efendi	88
Vürûd-ı Kâşidân-ı Tâtâr ve Sukût-ı Ba'zı Şurût ez-Şerâ'it-i Müşâlahâ ve İstîbdâl-i Taşdîk-nâme-i Devleteyn	30 ^a -31 ^a	Vürûd-ı Kâsidân-ı Tâtâr Ve Sükût-ı Ba'zı Şurût-ı Müsâlaha	88-89
--	--	Takrîr-i Mezkûrîñ Sûretidir	89-91
--	--	Gürcü Mâddesidir	91
--	--	Tetimme	91-92
Tebdîl-i Ba'zı Menâşib-ı Vüzerâ-yı 'İzâm ve Ümerâ-yı Kirâm	31 ^a	--	--
Reften-i 'Abdü'l-kerîm Paşa bâ-Sefâret ve Pâye-i Rûmeli be-Cânib-i Rusya	31 ^a -32 ^a	'Abdülkerîm Paşa'nıñ Sefâretle Rusya'ya Gitdiği	92-93
Vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Muştafâ Efendi	32 ^a	Vefât-ı Şeyhülişlâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Mustafâ Efendi	92
Tercüme	32 ^a	Müşârun-ileyiñ Tercüme-i Hâli	93-94
Vürûd-ı Def'a-yı İsti'fâ ez-Taraf-ı Tahir 'Ömer	32 ^a -32 ^b	Vürûd-ı İsti'fâ-nâme ez-Taraf-ı Tahir 'Ömer	94
Âmeden-i Hazîne-i Mışriyye	32 ^b -33 ^a	Âmeden-i Hazîne-i Mışriyye	94-95
Vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı Esbak Mîrzâ-zâde Mehmed Es'ad Efendi	33 ^a	Vefât-ı Şeyhülişlâm-ı Esbak Mîrzâ-zâde Mehmed Sa'id Efendi	95
Tercüme	33 ^a -33 ^b	Tercüme	95-96
Tebdîl-i Menâşib-ı Ba'zı Vüzerâ	33 ^b	--	--
1189			
Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı 'Âli Ve Vezâret-i Silah-dâr-ı Şehr-yârî Mehmed Emin Ağa	33 ^b	Tebdîl-i Ser-çavulân-ı Dergâh-ı 'Âli	96
		Vezâret-i Silah-dâr Mehmed Emîn Ağa ve Silah-dârî Seyyid Efendi	
Vefât-ı Binâ Emîni Yusuf	33 ^b -34 ^a	Vefât-ı Binâ Emîni Yusuf	96-97

Efendi		Efendi	
Tercüme	34 ^a		
Tevcîh-i Kazâ-yı Eyyûb ve Üsküdâr	34 ^a	--	--
Tevcîh-i Haremeyn-i Muhteremeyn	34 ^a	--	--
Tebdîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âlî Ve Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel	34 ^a -34 ^b	Tebdîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âlî Ve Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel	97
‘Azl [ü] Naşb-ı Kādî-yı İstanbul	34 ^b	‘Azl ü Nasb-ı Kādî-yı İstanbul	97-98
Ref’-i Vezâret-i Ba’zı Vüzerâ ve Nefy-i Kapû Kethüdâları	34 ^b -35 ^a	Ref’-i Vezâret-i Ba’zı Vüzerâ	98-99
Âmeden-i Ser-maktû‘ Müderris ‘Osmân Paşa	35 ^a -35 ^b	Âmeden Ser-maktû‘ Müderris ‘Osmân Paşa	99-102
Tercüme	36 ^a -36 ^b		
--	--	Sâniha	102
Nefy-i Yazıcı-yı Esbak Efendi be-İzmir	36 ^b	--	--
Âmeden-i Hân-ı Kırım Şâhib-girây Hân ez-Kırım	36 ^b -37 ^a	--	--
Vefât-ı ‘Abdullah Efendi	37 ^a	Vefât-ı ‘Abdullah Efendi	102-103
Tercüme		Tercüme	
Vefât-ı Vezîr Halîl Paşa Vâlî-i Cidde	37 ^a -37 ^b	Vefât-ı Halîl Paşa Vâlî-i Cidde	103
Tercüme	37 ^b	Tercüme	
Nefy-i Dâmâd-zâde Mehmed Tâhir Mollâ Efendi	37 ^b -38 ^a	Nefy-i Dâmâd-zâde Mehmed Tâhir Mollâ Efendi	104
Fermân-ı Du‘â-berâ-yı Selâmet-i Zuhûr-ı Tebâşîr-i Şubh-ı Züriyet-i Sultânî	38 ^a -38 ^b	--	--
Vürûd-ı Ser-maktû‘-ı Müşlî ez-Eşkiyâ-yı Rûmeli ez-Cânib-i Tağistânî ‘Ali Paşa	38 ^b	Vürûd-ı Ser-maktû‘-ı Müşlî ez-Eşkiyâ-yı Rûmeli ez-Cânib-i Tağistânî ‘Ali Paşa	105
Âmeden-i Ser-maktû‘-yı ‘Araboğlu ez-Düzce ez-Cânib-i Voyvoda-yı Bolı	38 ^b -39 ^a	Âmeden-i Ser-maktû‘-yı ‘Araboğlu ez-Cânib-i Voyvoda-yı Bolı	
Vürûd-ı Haber-i İstîşâl-i Kılıçlı ve Mandellü bâ-Me’mûriyyet-i Vezîr ‘Abdullah Paşa Vâlî-i Mar‘aş	39 ^a -39 ^b	Vürûd-ı Haber-i İstîşâl-i Kılıçlı ve Mandellü bâ-Me’mûriyyet-i Vezîr ‘Abdullah Paşa Vâlî-i Mar‘aş	105-106
Vürûd-ı Ser-maktû‘-ı Şağınclı Veli ez-Cânib-i ‘Abdi Paşa Vâlî-i Anadolı	39 ^b -40 ^a	Vürûd-ı Ser-maktû‘-ı Şağınclı Veli ez-Cânib-i ‘Abdi Paşa Vâlî-i Anadolı	106-107
Tebdîl-i Şadâret-i Anadolı ve Tevcîh Kazâ-yı Edirne ve Mısr	40 ^a -40 ^b	Tebdîl-i Sadâret-i Anadolı ve Tevcîh Kazâ-yı Edirne ve Mısr-ı Kâhire	107-108

Vürûd-ı Ser-maktû‘-yî Yahyâ ve Zeynel ez-Cânib-i Vâlî-i Bosna	40 ^b	Vürûd-ı Ser-maktû‘-yî Yahyâ ve Zeynel ez-Cânib-i Vâlî-i Bosna	108
Ref‘-i Vezâret-i ‘Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivâs	40 ^b -41 ^a	Ref‘-i Vezâret-i ‘Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivâs	108-109
Tebdîl-i Menâşib-ı Ba‘zî ez-Vüzerâ	41 ^a	--	--
Âmeden-i Kâşidân-ı Tâtâr bâ-Maḥzar-ı Zârâ‘et-eseri der-Def‘a-yî Sâniye	41 ^a -42 ^b	Âmeden-i Kâşidân-ı Tâtâr bâ-Maḥzar der-Def‘a-yî Sâniye	109-112
‘Azl-i Sadr-ı Â‘zam ‘İzzet Mehmed Paşa ve Şadâret-i Dervîş Mehmed Paşa	42 ^b -43 ^a	‘Azl-i Sadr-ı Â‘zam ‘İzzet Mehmed Paşa ve Sadâret-i Dervîş Mehmed Paşa ve	112-113
--	--	Fütûhât-ı Cezâyir-i Garb	113
Katli-i ‘İvaz Mehmed Ağa Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı ‘Âlî	43 ^a -44 ^a	Katli-i ‘İvaz Mehmed Ağa	113-115
‘Azl-i Şeyhü’l-islâm İbrahim Beğ Efendi ve Naşb-ı Şâlih Efendi-zâde ve Şadr-ı Rûm-şoden Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi	44 ^a	Tebeddül-i Mansıb-ı Fetvâ	112-113
Zıkr-ı Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Menâşib-ı Hâcegân-ı Dîvân	44 ^a	--	--
İrtihâl-i Ebûbekir Efendi	44 ^a -44 ^b	Vefât-ı Ebûbekir Efendi	115
Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna ve Selânik	44 ^b	--	--
Tevcîh-i Menâşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selânik ve Silsile-i Medâris		--	--
İtlâk-ı ‘Abdullah Mollâ Efendi		--	--
Nefy-i İmâm-ı Sâni-i Sultânî es-Seyyid ‘Osmân Efendi be-Kaşaba-ı Beykoz		Nefy-i İmâm-ı Sâni-i Sultânî	115
‘Azl-i Ser-bostâniyân ve Tevcîhât-ı Ocakhâ		--	--
Rihlet-i ‘Â‘işe Sultân طابه تراها	44 ^b -45 ^a	Rihlet-i ‘Â‘işe Sultân	115
İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Seretıbbâ-yî Haşşa ve İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî ve Kâdî-yî İslâmbol ve Tevcîh-i Kazâ-yî Burusa ve Şam ve Kudus	45 ^a	--	--
Âmeden-i İlçi-i Moskov	45 ^a -45 ^b	Âmeden-i Sefir-i Rusya	116
Tevcîh-i Hânya bâ-Pâye-i Beğlerbeği-i Rûmeli be-Kara Müsellem Ahmed Paşa	45 ^b	--	--
Âmeden-i Eşref-zâde ‘Abdu’l-		Âmeden-i Eşref-zâde	116-117

kâdir Efendi bâ-Âsitâne-i ‘Aliyye		‘Abdülkâdir Efendi bâ-Âsitâne-i Sa‘âdet	
Men‘-i Nakl-i Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık İbrahim Efendi ez-Sâhil-sarây be-Âsitâne-i ‘Aliyye		--	--
Zıkr-i Takrîr-i Tefsîr-i Şerîf der-Huzûr-ı Hümâyûn	45 ^b -46 ^a	--	--
Vuķû‘-ı Harîķ der-Beğoğlu	46 ^a	--	--
Ziyâret-i Hırķa-yı Şerîf		--	--
Âmeden-i Donanmâ-yı Hümâyûn	46 ^a -46 ^b	--	--
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Süleymân Paşa Müfettiş-i Vilâyet-i Anatólı ve Vâlî-yi Konya	46 ^b	Vefât-ı Süleymân Paşa Müfettiş-i Anatólı	123
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı ‘Arabkirî Hâcî İbrahim Paşa Vâlî-i Mışr Ba‘zı ez-Tebdîlât-ı Menâşib-ı Vüzerâ		--	--
Tevcîh-i Manşib-ı Halebü’ş-Şebâ	46 ^b -47 ^a	--	--
Ziyâfet-i Şadâret-penâhî be-Cânib-i Zıllullah	47 ^a	--	--
Vuķû‘-ı Tevcîhât	47 ^a -47 ^b	--	--
Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Hâzret-i Şadr-ı ‘Âlî	47 ^b	--	--
Nefy-i Kımķumcı ez-Medîne-i Münevvere	47 ^b	Nefy-i ...ez-Medîne-i Münevvere	117-118
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn ve Ferve-i Meserret-merhûn ez-Taraf-ı Pâd-şâh-ı İskender-gulâm be-cânib-i Müftüyü’l-enâm	47 ^b -48 ^a	Vürûd-ı Ferve ve Hatt-ı Hümâyûn be-Cânib-i Müftüyü’l-enâm	118
Şûret-i Hatt-ı Hümâyûn	48 ^a	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	118
Vilâdet-i Şeh-zâde-yi bî-Rûh		Vilâdet-i Şehzâde-i bî-Rûh ve Ta‘ķib-i Vilâdet-i Hadîce Sultân	118-119
Vilâdet-i Hadîce Sultân الله تعالى عمرها	48 ^a -48 ^b		
Tebdîl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı ‘Âlî	48 ^a	Tebdîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âlî	119-120
Şûret-i Mektûb	49 ^a	--	--
Vefât-i İbrahim Nazîf Efendi	49 ^a -49 ^b	--	--
Tercüme	49 ^b	--	--
Tebdîl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî	49 ^b	Tebdîl- Ağa-yı Yeñiçeriyân	120
‘Azl ü Naşb-ı Ser-eţibbâ-yı Hâşşa	49 ^b	‘Azl-i Ser-ertıbbâ-yı Hassa	120
Nefy-i Süleymân Efendi Ve	49 ^b -50 ^a	--	--

Muṣṭafâ Beğ ve İ'dâm-ı Süleymân Efendi			
Âmeden-i İlçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafî	53 ^a	Vürûd-ı Sefîr-i Rusyâ be-Bâb-ı 'Âlî ve Ziyâfet-i O	120-121
Ziyâfet-i Şadr-ı A'zam be-İlçi-i Rusya			
--	--	Ahvâl-i İran-ı Zemîn	121-123
--	--	Nefy-i Süleymân Efendi ve Muṣṭafâ Beğ	123-124
--	--	Ebûzzeheb'in Vefâtı ve Tâhir 'Ömer'in Katli	124-126
1190			
Tevcîh-i Menâşıb-ı Üsküdâr ve Eyyûb ve Silsile-i Medâris	50 ^a	--	--
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Terfîb-i Cezâ-yı Levendât ve Eşkıyâ der-Vilâyet-i Anadolu	50 ^a -50 ^b	Levend 'Askeriniñ İlgâsı	126
Tevcîh-i Kazâteyn-i Şerîfeyn-i Haremeyn-i Muhteremeyn	50 ^b	--	--
'Azl Ü Naşb-ı Emîn-i Tersâne-i 'Âmire		'Azl-i Emîn-i Tersâne-i 'Âmire Selîm Sırrı Efendi	126-127
Tanzîm-i Rütbe-i Haremeyn-i Muhteremeyn Bâ-ḥatt-ı Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Hâfîkîn	50 ^b -51 ^a	Nizâm-ı Rütbe-i Haremeyn-i Muhteremeyn	127
Şûret-i Ḥatt-ı Şerîf	51 ^a	--	--
'Azl Ü Naşb-ı Kâdî-yı İstanbul		--	--
Şadr-ı Anadolu-şoden Şerîf Mollâ Efendi	51 ^a -51 ^b	--	-
Vürûd-ı Havâdis-i Bağdâd ve Başra ez-Cânib-i 'Ömer Paşa ve İstimdâd-ı Müşârun-ileyh ez-Taraf-ı Devlet-i Felek-irtikâ	51 ^b -52 ^a	Vürûd-ı Havâdis-i Bağdâd Ve Basra	127-128
Zîkr-i Maktûl-i Vâlî-i Bağdad 'Ömer Paşa	52 ^a -53 ^a	Maktûl-i Vâlî-i Bağdâd 'Ömer Paşa	128-130
Tebdîl-i Menâşıb-ı Vüzerâ	53 ^a	Tebdîl-i Menâşıb-ı Vüzerâ	130-131
'Azl Ü Naşb-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân	53 ^b	--	--
Reften-i Hümâyûn be-Baḥr-i Sefîd		--	--
'Azl-i Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel Recâ'î el-Hâcc Mehmed Efendi ve Naşb-ı Ḥalîfe-i Mâlikâne Ḥasan Efendi		--	--
Zuhûr-ı İhtilâl-i Başra ve Bağdad ve İhsân-ı Vezâret be-'Abdullah Paşa be-Eyâlet-i Bağdad	53 ^b -54 ^b	Zuhûr-ı İhtilâl-i Basra Ve Vezâret-i 'Abdullah Paşa bâ-Eyâlet-i Bağdâd	131-132

Sûret-i Fetvâ	54 ^b	Sûret-i Fetvâ	132
--	--	Vürûd-ı Sefir-i Diğ̃er ez-Rusya Ve Reften-i Sefir-i Sâbık	132-133
‘Azl Ve Nefy-i Re’îsü’l-küttâb Râ’if Beğ ve Naşb-ı ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi	54 ^b	‘Azl-i Reîsülküttâb İsmâ’îl Râ’if Efendi	133
Nefy-i Mardinî Şeyh-i Câmî’-i Lâleli	54 ^b -55 ^a	Nefy-i Şeyh-i Mârdinî	133-134
‘Afv ve İtlâk-ı Mevlânâ-zâde Çelebi Efendi ez-Mağnisâ	55 ^a	‘Afv ve İtlâk-ı Çelebi Efendi	134
Tevcîh-i Manşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selânik		--	--
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-ı Meyâmin-meşhûn		--	--
Vaz’-ı Esâs-ı ‘İmâret-i Hümâyûn	55 ^a -55 ^b	Vaz’-ı Esâs-ı ‘İmâret	134
Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ	55 ^b	--	--
Vilâdet-i Şehzâde-i Sultân Mehmed	55 ^b -56 ^a	Vilâdet-i Sultân Mehmed	134
Zikr-i Takrîr-i Tefsîr-i Furkân der-Huzûr-ı Pâd-şâh-ı Zemân	56 ^a -56 ^b	--	--
Vefât-ı Hâdîce Sultân	56 ^b	Vefât-ı Hâdîce Sultân	134
Tertîb-i Cezâ-yı Şakî-i Mâderzâd ‘Ali Tâhir Bed-nihâd		--	--
Vukû’-ı Tevcîhât	56 ^b -57 ^a	--	--
Ziyâfet-i Şadr-ı A’zam be-Cenâb-ı Pâd-şâh-ı ‘Âlem	57 ^a	--	--
Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Cenâb-ı Âşaf-ı Bülend-mekân		--	--
‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Şâlih Efendi-zâde Mehmed Emin Efendi ve Naşb İrânî-zâde Mehmed Es’ad Efendi	57 ^a -57 ^b	‘Azl-i Şeyhülislâm Mehmed Emîn Efendi	134-135
Zikr-i Vilâdet-i Hümâyûn	57 ^b -59 ^a	Zikr-i Şehzâde-i Sultân Ahmed	135
Şûret-i Emr-i Şerîf	59 ^a -59 ^b	--	--
Naşb-ı Şadr-ı Anâtolu ‘Ali Mollâ Efendi	59 ^b	--	--
Vukû’-ı Yesâk	59 ^b -60 ^a	Elbise Nizâmı	135
Zikr-i Vefât-ı Şadr-ı Esbak Halîl Paşa ve Ba’zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	60 ^a -60 ^b	Vefât-ı Sadr-ı Esbak Halîl Paşa ve Ba’zı Tevcîhât-ı Vüzerâ	135-136
Tercüme-i Müşârun-ileyh Halîl Paşa	60 ^b	Tercüme	136
Zikr-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A’zam-	60 ^b -61 ^a	‘Azl Ü Nasb-ı Kethüdâ-yı	136-137

şoden Mehmed Ağa		Sadr-ı ‘Âlî	
Vukû‘-ı İmtihân ve Begâm-şoden-i Zümre-i Dânişmendân	61 ^a	--	--
‘Azl-i Şadr-ı Â‘zam Mehmed Dervîş Paşa	61 ^a -62 ^a	‘Azl-i Sadr-ı Â‘zam Mehmed Dervîş Paşa ve Nasb-ı Dârendeli Mehmed Paşa	137
Şûret-i Hatt-ı Şerîf	62 ^a -62 ^b	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	137-139
Nasb-ı Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam es-Seyyid İbrahim Efendi	62 ^b	--	--
Zıkr-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâşıb	62 ^b -63 ^a	--	--
Men‘-i Etvâr-ı Sefihâne-i Zümre-i Hüddâm ve Zıkr-ı Ba‘zı ez-Nizâm	63 ^a	Men‘-i Etvâr-ı Sefihâne	139
‘Ubûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Cânib-i Tersâne-i ‘Âmire	63 ^a -63 ^b	‘Ubûr-ı Sadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire	139-140
Me‘mûriyyet-i Kâtib-i Kerâste-i İznikmîd	63 ^b -64 ^a	Me‘mûriyyet-i Kâtib-i Kerâste be-Cânib-i İznikmîd	140
Zıkr-ı Ba‘zı ez-İnkılâbât-ı Memâlik-i İran-ı Zemîn ve İrâd-ı Bidâyet-i Ahvâl-ı Zend ‘Abdülkerîm	64 ^a -64 ^b	--	--
Zıkr-ı Tahakkuk-ı Muḥâlefet-i Zend ‘Abdülkerîm	64 ^b -66 ^a	--	--
Zıkr-ı Tahakkuk-ı Sefer be-Cânib-i İran ve Tafşîl-i Tertîb-i Pâd-şâh-ı Süleymân-‘unvân	66 ^a -67 ^b	İ‘lân-ı Sefer-i İran	140-143
Zıkr-ı İ‘lân-ı Vukû‘-ı Sefer be-Cânib-i Azerbaycan	67 ^b -68 ^a	İ‘lân ve Vukû‘-ı Sefer be-Hânân-ı Azerbaycan	143
Şûret-i Mektûb	68 ^a -69 ^b	Revân Hân’ı Hüseyin ‘Ali Hân’a Tahrîr ve İrsâl Olunan Mektûb Sûretidir	143-147
Zıkr-ı Tereddüd ve Hânân-ı Azerbaycan be-Cânib-i Saltanat-ı Ebedd-iktirân	69 ^b -72 ^a	İntisâb ve Tereddüd-i Hânân-ı Azerbaycan be-Devlet-i ‘Aliyye	147-150
Şûret-i Emr-i Şerîf	72 ^a -73 ^b	Revân Hân’ına Yazılan Emr-i Şerîf Sûreti’dir	150-154
--	--	Garîbe	154
Tetimme	73 ^b -74 ^a	Tetimme	
Bakıyye-i Ahvâl-i Hânân-ı Azerbaycan	74 ^a	Bakıyye-i Ahvâl-i Hânân-ı Azerbaycan	154-156
Zıkr-ı Maḫtûl Muştafâ Paşa	74 ^a -74 ^b	Maktûlî-i Mustafâ Paşa	156
İ‘tâ-yı Rütbe-i Vezâret-i be-Ağa-yı Yeñiçeriyân Ahmed Ağa	74 ^b	Vezâret-i Ağa-yı Yeñiçeriyân	156
Nüzûl-ı Kalyon	74 ^b -75 ^a	--	--
Ref‘-i Vezâret-i Seyyid Nu‘mân Paşa ve Zıkr Ba‘zı ez-Tevcîhât	75 ^a	Ref‘-i Vezâret-i Seyyid Nu‘mân Paşa ve Ba‘zı	157

		Tevcîhât	
Zîkr Emîn-i Maṭbah-ı ‘Âmire-şoden Ahmed Nazîf Efendi Ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sâ‘ire	75 ^a -75 ^b	Ahmed Nazîf Efendi’niñ Matbah-ı ‘Âmire Emîni Oldığı	
Ser-Eṭıbbâ-yı Hâşşa-şoden-i ‘Ârif Efendi	75 ^b	‘Azl Ü Nasb-ı Ser-etıbbâ	157
Vukû‘-ı Zelzele be-cânib-i Köprü		Vukû‘-ı Zelzele	156
--	--	Nasb-ı Şahingirây	157-159
--	--	Reis Efendi’niñ Makâm-ı Sadârete Olan Bir Kıt‘a Takrîriñ Sûretidir	159-162
--	--	Telhîs-i Sâmi Sûretidir	162-163
--	--	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	163-164
1191			
Reften-ı Şadr-ı A‘zam be-Rikâb-ı Müstetâb ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât	75 ^b	--	--
Binâ-yı Kalyon der-Tersâne-i ‘Âmire	75 ^b	--	--
Reften ve Âmeden-i Kapûdân-ı Deryâ Vezîr Hasan Paşa be-Cânib-i Burusa	75 ^b -76 ^a	Reften-i Kapûdân Paşa be-Burusa	164
Vefât-ı Şeyhü’l-İslâmî’s-sâbık Şâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi	76 ^a	Vefât-ı Şeyhülislâm-ı Sâbık Mehmed Emîn Efendi	
Tercüme	76 ^a -76 ^b	Tercüme	164-165
‘Acıbe	76 ^b	‘Acıbe	165
Tevcîhât-ı Vüzerâ		--	--
Hurûc-ı Mevâcib		--	--
Vukû‘-ı Muḥârebe ve Vürûd-ı Meserret ez-Cânib-i Bağdâd	76 ^b -77 ^b	Vürûd-ı Haber-i Meserret ez-Cânib-i Bağdâd	165-166
Tevcîh-i Vüzerâ	77 ^b	Ba‘zı Tevcîhât-ı Vüzerâ	166
Nasb-ı Ağa-yı Yeñiçeriyân		‘Azl Ü Nasb-ı Ağa-yı Yeñiçeriyân	166-167
Vürûd-ı İlçi-yı Malibar ez-Muzâfât-ı İklim-i Hind	77 ^b -78 ^b	Vürûd-ı İlçi ez-Cânib-i Hind	167-168
--	--	Sâniha	168-169
Nasb-ı Kâdî-yı İstanbul	78 ^b	--	--
‘Azl-i Kethüdâ-yı A‘zam es-Seyyid İbrahim Efendi		‘Azl Ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âli	169
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Süleyman Feyzî Efendi			
Zîkr-i Kırâ‘at-i Mevlid-i Nebiyy-i Muḥterem	78 ^b -79 ^a	--	--
Şudûr-ı Fermân-ı ‘Âli Berâ-yı Mülâzemet-i Aşhâb-ı Kalem be-	79 ^a	Şudûr-ı Fermân be-Mülâzemet-i Aklâm	169

Hidemât-hîş			
Naql-i Hümâyûn be-Ĥadîka-yı Karaağac		Naql-i Hümâyûn be-Hadâka-yı Kara Ağac	169
Vefât-ı Mehmed Dervîş Paşa	79 ^a	Vefât-ı Mehmed Dervîş Paşa	169-170
Tercüme-i Müşârun-ileyh	79 ^a -79 ^b	Tercüme	170
Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire	79 ^b	--	--
Me’mûriyyet-i es-Seyyid İbrahim Hıfzî Efendi be-Cânib-i Karş ve Selîm Sırrı Efendi be-Sûy-i Bağdad	79 ^b -80 ^a	Me’mûriyyet-i İbrahim Hıfzî Efendi be-Cânib-i Kars ve Selîm Sırrı Efendi be-Cânib-i Bağdâd	170-171
Vukû’-ı İmtihân	80 ^a -80 ^b	Vukû’-ı İmtihân	171
İ’tâ-yı Vezâret be-Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî el-Ĥâcc Muştafâ Ağa ve İrâd-ı Ba’zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Menâşib-ı Sâ’ire	80 ^b -81 ^b	İ’tâ-yı Vezâret be-Mîr-âhûr-ı Evvel Mustafâ Ağa ve Ba’zı Tevcîhât-ı Uhrâ	171-173
Vukû’-ı Fevz ü Nuşret der-Cânib-i Bağdad	81 ^b -82 ^a	Vukû’-ı Fevz ü Nusret der-Cânib-i Bağdad	173-174
Zıkr-i Ahvâl-i Mehmed İbn-i ‘Abdu’l-vehhâb-ı Necedî	82 ^a -83 ^a	Ahvâl-i Mehmed bin ‘Abdülvehhâb-ı Necedî	174-175
Şûret-i Kâ’ime	83 ^a	Şam ve... Vürûd İden Cevâbnâmeniñ Hülâsası	175-176
--	--	Tetimme	176-177
İhrâc-ı Mevâcib		--	--
Tevcîhât-ı Vüzerâ		--	--
Zıkr-i Ba’zı ez-Nizâm-ı Devlet		--	--
‘Azl-i Ser-bostâniyân-ı Ĥâşşa		--	--
Vukû’-ı Tevcîhât	84 ^a	Vukû’-ı Ba’zı Tevcîhât	177-178
Ĥâdî’ asker-şoden Murâd Efendi der-Def’a-yı Sâniye	84 ^a -84 ^b	--	--
Müşâdere ve İ’dâm-ı Hüseyin Efendi	84 ^b	Müşâdere ve İ’dâm-ı Hüseyin Efendi	178
Vilâdet-i ‘Â’işe Sultân		Vilâdet-i ‘Âyşe Sultân ve Vefât-eş ve Vilâdet-i Şehzâde-i bî-Rûh	178
Vefât-ı ‘Â’işe Sultân	84 ^b -85 ^a		
Vürûd-ı Ba’zı Re’âyâ-yı ez-Leh ve Zıkr-i Men’-i Vürûd-ı İşân	84 ^b	Vürûd-ı Ba’zı Re’âyâ-yı ez-Leh	178
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Hümâyûn	85 ^a	--	--
Zıkr-i Nizâm-ı Zu’amâ ve Erbâb-ı Timâr	85 ^a -85 ^b	Nizâm-ı Zu’amâ ve erbâb-ı Timâr	184-185
Şûret-i Nizâm	85 ^b -88 ^a	Sûret-i Nizâmnâme	185-192
Şûret-i Ĥatt-ı Hümâyûn	88 ^a	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	192
Tevzî’-i Mevâcib der-Divân-ı Mu’allâ-yı Erkân ve Nefy-i Ağa-yı Sipâhiyân-ı Baş-ĥalife-i	88 ^a -88 ^b	Tevzî’-i Mevâcib Ve Nefy-i Ağa-yı Sipâhiyân ve Baş-ĥalife	178-179

Ocağ-ı Silah-dârân			
Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	88 ^b	--	--
Hatm-i Beyzâvî		Hatm-i Tefsîr-i Beyzâvî	179
Zıkr-i Katl-i Voyvoda-yı Boğdân ve Voyvoda-şoden-i Tercemân	88 ^b -89 ^a	Katl-i Voyvoda-yı Boğdân	179-181
Vukû'-ı Tevcîhât	89 ^a -89 ^b	--	--
Zıkr-zâden-i Şâhzâde-i bî-Cân		--	--
Duğûl-i Donanmâ-yı Hümâyün Tersâne-i 'Âmire ez-Resm-i Ma'rûf	89 ^b	--	--
Hitâm-ı 'Îmâret-i 'Âmire-i Hümâyün ve Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub'-i Meskûn	89 ^b -90 ^a	Hitâm-ı 'Îmâret-i 'Âmire	181
İstihrâd		--	--
Nüzûl-ı Kalyon	90 ^a	--	--
Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Sâbık es-Seyyid İbrahim Efendi ve Kethüdâ-yı Kul el-Hâcc Hasan Ağa	90 ^a -90 ^b	Tevcîh-i Vezâret be- Kethüdâ-yı Sâbık İbrahim Efendi ve Kethüdâ-yı Kul el- Hâcc Halîl Ağa	181
Vefât-ı Şarı Mehmed Paşa-zâde 'Ali Paşa	90 ^b	Vefât-ı Sarı Mehmed Paşa- zâde 'Ali Paşa	181
Tercüme		Tercüme	181-182
--	--	Havâdisât-ı Kırım	182
--	--	Devlet-girây'ın Tercüme-i Hâli	182-183
Zıkr-i Sebeb-i Te'hîr-i Ta'mîr-i Ba'zı ez-Kılâ' ve Tertîb-i Zehâ'ir Ü Mühimmât	90 ^b -91 ^b	Ta'mîr-i Kılâ' ve Nizâm-ı Menzil	183-184
Şadr-ı Anadolu-şoden-i İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi	91 ^b	--	--
Vukû'-ı Meşveret der-Sarây-ı Âşafî ve Neşr-i Evâmîr-i 'Aliyye be-Etrâf-ı Memâlik-i Maħrûse Berâ-yı Sevķ-i 'Asâkir ve Tertîb-i Mühimmât Ü Zehâ'ir	91 ^b -92 ^a	'Akd-i Meclis-i 'Umûmî Berâ-yı Vukû'ât-ı Kırım	192-194
İstihrâd	92 ^a -92 ^b	--	--
1192			
Neşr-i Takrîr be-İlçiyân-ı Düvel-i Naşârâ	92 ^b	Başlıksız Olarak Verilmiş.	194
Şûret-i Takrîr	92 ^b -94 ^a	Şûret-i Takrîr	194-198
Ĥurûc-ı Mevâcib ve Ruħsâ-yı İlçi Leh be-Südde-i Pâd-şâh-ı 'Acem-i Menâķib	94 ^a -94 ^b	--	--
Ĥurûc-ı Selim-girây ez-Kırım	94 ^b -95 ^a	Selîm Girây'ın Kırım'dan	198-199

		Hurûcî	
--	--	Selîm-girây Hân-ı Sâlis'in Tercüme-i Hâli	199-200
Nefy- i Şadr-ı Rûm Murâd Efendi ve Kâdî' asker-şoden Nûrullah Efendi	95 ^a -95 ^b	--	--
Âmeden-i Nev-besende-i Hân-ı Tiflis Mîrzâ Körkin bâ-vesâ'îk-i Hânân-ı Azerbaycan	95 ^b -96 ^b	--	--
Vukû'-ı Meşveret der-Huzûr-ı Âsafî	96 ^b -97 ^b	Vukû'-ı Meşveret der-Huzûr- ı Âsafî Berây-ı Kırım	200-202
--	--	Mülâkât-ı Sefîr-i Leh Ve Sefâret-i Nu'mân Beğ	202-203
Zîkr-i Men'-i Nasb-ı Batrîk-i Katolik der-Miyân-ı Ermeniyân	97 ^b -99 ^a	Men'-i Nasb-ı Batrîk-i Katolik	203-204
Tebdîl-i Kâdî-ı İstanbul	99 ^a	--	--
--	--	Hülâsa-i Takrîr-i Reîs Efendi	204-205
--	--	Hâtıra-i Sâniha	205-207
Şüdûr-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Berâ- yı Nizâm-ı Küttâb-ı Aklâm	99 ^a	Şüdûr-ı Hatt-ı Hümâyûn Berâ-yı Nizâm-ı Küttâb-ı Aklâm	207
Vefât-ı Vâlî-i Bağdâd 'Abdullah Paşa ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdâd be-Vâlî-i Muşul Hasan Paşa	99 ^a -99 ^b	Vefât-ı Vâlî-i Bağdâd 'Abdullah Paşa	207-208
Vukû'-ı Harîk	99 ^b	--	--
Zîkr-i Kıra'at-i Mevlid		--	--
Tevcîh-i Kazâ-yı Medîne-i Münevere be-Şadr-ı Rûm-ı Sâbîk Murâd Efendi	99 ^b -100 ^a	Sadr-ı Rûm Murâd Efendi'niñ 'Azl Ve Nefy Olındığı	208-209
--	--	Tercüme	209
Te'dîb ü Ta'zîr-i Ba'zî Mevâlî vü Kuzât	100 ^a	Te'dîb ü Ta'zîr-i Mevâlî vü Kuzât	209-210
Ba'zî ez-tevcîhât-ı Vüzerâ		--	--
Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i 'Âmire	100 ^a -100 ^b	--	--
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be- Mikdâd Beğ ve Tebdîl-i Ba'zî ez-Eyalât-ı Vüzerâ	100 ^b	--	--
Naql-i Hümâyûn-ı Sultân be- Sâhil-sarây-ı Beşiktaş	100 ^b -101 ^a	--	--
Zîkr-i Tebdîlât-ı Ba'zî-ı ez- Menâşibât-ı Vüzerâ Ve Ta'yîn-i Emîn-i Şurre	101 ^a	--	--
Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Yeğen Halîl Paşa	101 ^a	--	--
Murahhas-şoden-i Ser-'asker-i	101 ^a -101 ^b	--	--

Kırım el-Hâcc ‘Ali Paşa ve Kapûdân-ı Deryâ Gazi Hasan Paşa			
Bed ü Hatm-i Buḥârî-i Şerîf der- Hırka-yı Şerîf	101 ^b	--	--
İhrâc-ı Mevâcib	101 ^b	--	--
Vefât-ı Nûrullah Efendi Şadr-ı Rûm	101 ^b -102 ^a	Vefât-ı Sadr-ı Rûm Nûrullah Efendi	210
Tercüme	102 ^a	Tercüme	210-211
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be- Es‘ad Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi	102 ^a	--	--
Tevcîhât-ı Vüzerâ	102 ^a	--	--
Maqtûl-i Kethüdâ-yı Kul	102 ^a -102 ^b	--	--
Vilâdet-i Esmâ Sultân	102 ^b	Vilâdet-i Esmâ Sultân	211
‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendi	102 ^b -103 ^a	‘Azl ü Nasb-ı Şeyhülislâm ve Tevcîhât-ı Uhrâ	211
Şeyhü’l-islâm-şoden-i Şadr-ı Rûm Es‘ad Efendi-zâde Meḥmed Şerîf Efendi			
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be- Dürrî-zâde ‘Aṭâullah Efendi			
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ			
Vefât-ı Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık Meḥmed Sa‘îd Efendi	103 ^a -103 ^b	Vefât-ı Şeyhülislâm-ı Sâbık Meḥmed Es‘ad Efendi	212
Tercüme		Tercüme	
Hareket-i ‘Asker-i Kırım ve Kapûdân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ez-Samsun be-Cânib-i Toman	103 ^b	--	--
‘Azl-i bî-Hengâm-ı Cebeci-başı ‘Ali Ağa	103 ^b -104 ^a	‘Azl-i bî-Hengâm-ı Cebeci- başı ‘Ali Ağa	212-213
Vefât-ı Hasan Paşa-zâde	104 ^a	Vefât-ı Hasan Paşa-zâde	213
Tercüme		Tercüme	
Vefât-ı Şadr-ı Rûm-ı Sâbık Meḥmed Murâd Efendi	104 ^a -104 ^b	--	--
Tercüme	104 ^b	--	--
Zikr-i Hitâm-ı Câmi‘-i Hümâyûn Berâ-yı Vâlde-i Pâd- şâh-ı Rub‘-i Meskûn	104 ^b -105 ^a	Hitâm-ı Câmi‘-i Şerîf be- Nâm-ı Vâlde Sultân	213-214
Nakl-i Şeyhü’l-islâm Efendi be- Konağ-ı Yeğen ‘Ali Paşa	105 ^a	Nakl-i Şeyhülislâm be- Konağ-ı Yeğen ‘Ali Paşa	214
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret bâ- Eyâlet-i Mısır be-İsmâ‘îl Râif Efendi	105 ^a -105 ^b	Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret bâ- Eyâlet-i Mısır bâ-İsmâ‘îl Râif Beğ Efendi	214-215
‘Azl-i Vezîr-i Â‘zam Meḥmed Paşa	105 ^b -106 ^a	‘Azl-i Vezîr-i Â‘zam Meḥmed Paşa ve Sadâret-i	215

Zıkr-i Şadr-ı Â‘zam-şoden Ağay-ı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî Mehmed Ağa		Ağay-ı Yeñiçeriyân Mehmed Ağa	
Şûret-ı Hatt-ı Şerîf	106 ^a	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	215-216
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Cedîd	106 ^a	--	--
Naşb-ı Mektûbî-i Şadr-ı Â‘zam	106 ^a -106 ^b	Azl ü Nasb-ı Mektûbî-i Sadr-ı ‘Âlî	216
Zuhûr-ı Harîk der-Kum Kapû	106 ^b	--	--
Kethüdâ-yı Şadr-ı Â‘zamî Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire Muşafâ Efendi	106 ^b	‘Azl ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âlî Ve Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire	216-217
Zıkr-i Vezâret ve Şihriyyet-i Kethüdâ-yı Bevvâbîn-i Şehr-yârî Muşafâ Ağa	106 ^b	Vezâret ve Şihriyyet-i Kethüdâ-yı Bevvâbîn-i Şehriyârî Mustafâ Ağa	217-218
Zıkr-i ez-Tevcîhât	106 ^b -107 ^a	--	--
Zıkr-i İhrâc-ı Mevâcib ve İrâd-ı Ba‘zî ez-Merâsim-i Dîvân-ı Vâlâ-Menâkıb	107 ^a	--	--
‘Akd-i Şâh Sultân be-Tevkî‘î es-Seyyid Muşafâ Paşa	107 ^a -107 ^b	--	--
‘Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi ve Naşb-ı es-Seyyid el-Hâcc Muşafâ Efendi	107 ^b	‘Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi	218
Vefât-ı Şaliha Sultân	107 ^b	Vefât-ı Sâliha Sultân	218
Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kıırım Ve Ric‘at-işân be-Tersâne-i ‘Âmire	107 ^b -108 ^b	Donanmâ-yı Hümâyûn’ın Karadeñiz’e Hurûc ‘Avdet-i Donanmâ-yı Hümâyûn	219-224 224-225
Vukû‘-ı Tevcîhât	108 ^b	--	--
Zifâf-ı Tevkî‘ es-Seyyid Muşafâ Paşa	108 ^b -109 ^a	--	--
Teşrif-i Pâd-şâh-ı Cihân be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Şâh Sultân	109 ^a	--	--
İrtihâl-i Şehzâde Sultân Ahmed	109 ^a	Vefât-ı Şeh-zâde-i Ahmed	218
Ruhsârî-i Elçi-i Venedik ve Filemenk be-Âsitâne-i Şâh-ı Cemşid-örnek		--	--
Zıkr Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbkâ-yı Vezâret-i Şadr-ı Sâbık Mehmed Paşa		--	--
Şadr-ı Anadolı-şoden Mehmed ‘Ârif Efendi	109 ^a -109 ^b	--	--
İntikâl-i Safiyye Sultân	109 ^b	Vefât-ı Safiyye Sultân	219
--	--	Mikdâd Beg’e Rütbe-i Vezâret Tevcîhi Ve Tevcîhât-ı Sâire	219

1193			
Vezâret-i ‘Ali Paşa	109 ^b	--	--
--	--	Vekâyi‘-i Bağdâd Ve Basra Ve Havâdisât-ı İnan-ı Zemîn	225-231
--	--	Kırım’a Dâir Rusya İlçisi İle Vukû‘ Bulan Mükâlemât	231
Vilâdet-i bâ-Sa‘âdet Sultân Süleyman	109 ^b -110 ^a	Vilâdet-i Sultân Süleymân	231-232
Men‘-i Sefâ’in-i Efrenc ez- Tevârüd-i Baħr-i Süveys	110 ^a -110 ^b	Men‘-i Sefâin-i Efrenc ez- Tevârüd-i Süveys	244-245
Zıkr-i Tenkîh-i Ba‘zı ez- Mevâdd-ı ‘Ahd ü Te’kîd-i Müşâlaha bâ-Rusya	110 ^b -111 ^b	Tanzîm-i Sened der-Ayineli Kavak	232
--	--	Ayineli Kavak Tenkîh- nâmesi	232
--	--	Evvelki Mâdde	232-233
--	--	İkinci Mâdde	233-234
--	--	Üçüncü Mâdde	234-235
--	--	Dördüncü Mâdde	235
--	--	Beşinci Mâdde	235-236
--	--	Altıncı Mâdde	236-237
--	--	Yedinci Mâdde	237-238
--	--	Sekizinci Mâdde	238-239
--	--	Tokuzuncı Mâdde	239
--	--	Kabûl-i Tenkîh-i Mezkûr	239-240
Re’îsü’l-küttâb-şoden el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi	111 ^b	--	--
--	--	Müşâlaha-i Nemçe bâ-Prusya	242
--	--	Kırım Sefirleriniñ Vürûdı	242-243
--	--	Kırım’a Dâir Vâki‘ Olan Müzâkerât	243-244
Zuhûr-ı Harîk ez-Cânib-i Nahlbend	111 ^b -112 ^a	Vukû‘-ı Harîk	245
İhrâk-ı Sarây-ı Kavâk ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Havâdis-i Müteferrika	112 ^a	--	--
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-i Meyâmin-merhûn		--	--
Hâce-şoden-i Kâtib Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Tevcihât-ı Vüzerâ		Dârü’s-sa‘âde Ağası Kâni Beğ’in Silsile-i Hâcegân Oldığı	245
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vekîl-i İnan Zend ‘Abdü’l-kerîm	112 ^a -112 ^b	--	--
Me’mûriyyet-i Kapudân Paşa be-Nizâm-ı Cezîre-i Mora	112 ^b	Me’mûriyyet-i Kapudân Paşa be-Nizâm-ı Mora	246
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn		--	--
Naql-ı Hümâyûn be-Beşiktaş-ı Meyâmin-meşhûn		--	--

Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden-i el-Hâcc Muştafâ Efendi	112 ^b -113 ^a	‘Azl ü Nasb-ı Kethüdây-i Sadr-ı ‘Âlî	246
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	113 ^a	Ba‘zı Tevcîhât-ı Vüzerâ	246-247
Zıkr-i Mübâdele-i Tasdîk-nâme bâ-Tâ’ife-i Rusya	113 ^a -113 ^b	Mübâdele-i Tasdîk-nâme bâ-Devlet-i Rusya	240-242
Zıkr-zâden-i Şeh-zâde-yi bî-Rûh	113 ^b	Zâden-i Şehzâde-i bî-Rûh	247
Kâdî‘asker-şoden-i Nakîbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrahim Efendi der-Hefte-i Sâniye		--	--
Hulk-re’s-i Şeh-zâde-i Civânbaht-ı Sultân Mehmed	113 ^b -114 ^a	Hulk-re’s-i Şehzâde-i Sultân Mehmed	247
Zıkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ	114 ^a	--	--
Vukû‘-ı Harîk		Vukû‘-ı Harîk	247
Zıkr-i Duhûl-i Kapudân-ı Deryâ be-Cezîre-i Mora ve Taşfiyye-eş ez-Dest-i Tasallu‘-ı Tâ’ife-i Arnabûdân	114 ^a -114 ^b	Duhûl-i Kapûdân Paşa be-Mora ve Kahr-ı Tâife-i Arnavud	247-248
Vukû‘-ı Harîk	114 ^b	--	--
Nefy-i Kethüdâ-yı Kul Sâbık Muştafâ Efendi		Nefy-i Ba‘zı Memûrîn	248
Nefy-i Ağa-yı Cebeciyan ve Tobciyan			
Tevcîh-i Vüzerâ	114 ^b	--	--
‘Azl-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âde	115 ^a	‘Azl-i Ağa-yı Dârüssa‘âde	248-249
‘Azl-i Şadr-ı A‘zam Mehmed Paşa		‘Azl-i Sadr-ı Â‘zam Mehmed Paşa ve Nasb silahdâr Seyyid Mehmed Paşa	249-250
Zıkr-i Sadâret-i Silah-dâr-ı Şehryârî Seyyid Mehmed Paşa	116 ^a -116 ^b		
Şûret-i Hatt-ı Şerîf	116 ^b -117 ^a	Sûret-i Hatt-ı Şerîf	250
Naql-i Hümâyûn-ı be-Sarây-ı Cedîd-i Miyân-merhûn	117 ^a	--	--
Zıkr-i Âmeden-i Sefîrân-ı Hân-ı Kırim		--	--
Tevcîh-i Halebü’s-şehbâ be-‘Abdi Paşa		--	--
Me’mûriyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn be-Cânib-i Kırim Ve Çavuşbaşı-şoden Emîn-i Darb-Hâne-i Â‘mire Ahmed Nazîf Efendi	117 ^a -117 ^b	--	--
Zıkr-i Velâdet-i bâ-Sa‘âdet Şehzâde-i Sultân Muştafâ	117 ^b -118 ^a	Vilâdet-i Şehzâde-i Sultân Mustafâ	250
‘Azl-i Ağa-ı Yeñiçeriyân Bekir Ağa	118 ^a	‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân Bekir Ağa	250-251
Vukû‘-ı Tevcîhât	118 ^a -118 ^b	Vukû‘-ı Tevcîhât	251
Vukû‘-ı Meşveret Berây-ı	118 ^b -119 ^a	--	--

Vezâret-i Süleyman Ağa Ve İzâle-i Vâlî-i Trabzon Muhaşşıl-ı Canik ‘Ali Paşa ve Mu‘âvedet-i Kapûdân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa			
Zıkr-i Firâr-ı ‘Ali Paşa	119 ^a	Firâr-ı ‘Ali Paşa	251-253
Ruhsâ’î-yi İlçî-i Nemçe be-‘Atebe-i Pâd-şâh-ı Felek-derîçe	119 ^a	--	--
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Mevâlî-i Kirâm		--	--
Mütেকâ‘id-şoden-i Ba‘zı ez-Vüzerâ-yı ‘İzâm	119 ^b	Tekâ‘üd-i Ba‘zı Vüzerâ	253
Vukû‘-ı Meşveret ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdâd Süleymân Paşa		--	--
Reften-i Şadr-ı A‘zam be-Sa‘d-âbâd ve Endâhten-i Humbara ve Tüfeng ve Tob Nev-i İcâd Ve Vürûd-ı Ferve ez-Cânib-i Pâd-şâh-ı Mekârim-mu‘tâd	119 ^b -120 ^a	Reften-i Sadr-ı A‘zam be-Sa‘dâbâd ve Endâhten-i Tob ü Humbara	253
Şûret-i Hatt-ı Şerîf	120 ^a	Sûret-i Hatt-ı Şerîf	253
Mürûr-ı Donânma-yı Hümâyûn bâ-Tersâne-i ‘Âmire	120 ^a -120 ^b	--	--
Mürûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire		--	--
Tevcîh-i Vezâret be-Re‘îsü’l-küttâb	120 ^b	Vezâret-i ‘Abdürrezzâk Efendi ve Riyâset-i Hamîd Paşa	253-254
Re‘îsü’l-küttâb-şoden Tezkire-i Evvel Hamid Efendi	120 ^b -121 ^a	--	--
Vefât-ı Şeyhü’l-islâm-ı Esbak Mollâ Efendi		Vefât-ı Şeyhliislâm-ı Esbak Mehmed Mollâ Efendi	254
Tercüme	121 ^a	Tercüme	
İhrâk-ı Ba‘zı ez-Kışlak-ı Yeñiçeriyân		--	--
Şudûr-ı Fermân-berây-ı Tanzîm-i Ahvâl-i Aklâm	121 ^a -121 ^b	Südûr-ı Fermân-berâ-yı Tanzîm-i Ahvâl-i Aklâm	254
1194			
Zıkr-i Ba‘zı ez-Muhâşara-ı Hâzret-i Şadr-penâhî	121 ^b -122 ^a	Başlıksız Verilmiş	255
Vukû‘-ı Rikâb ve İlbâs-ı Ferve Ve Keşîden-i Esb be-Hâzret-i Şadr-ı Bülend-makâm Ve be-Cenâb-ı Müftîyü’l-enâm ez-Taraf-ı Halife-i Min‘âm	122 ^a -122 ^b	--	--
Vefât-ı ‘Ali Mollâ		Vefât-ı ‘Ali Mollâ Efendi	255
Tercüme	122 ^b	Tercüme	
Zıkr-i Tevcîhât-ı ‘Ulemâ ve		--	--

Vukû'-ı Silsile			
Tevcîh-i Ba'zı ez-Menâşib-ı Vüzerâ		--	--
Hurûc-ı Mevâcib Ve Zuhûr-ı 'Înâyet-i Sultân-ı Cemmenâkıb be-Cânib-i Şadr-ı A'zam-ı Ferhunde-meşârib	122 ^b -123 ^a	Hurûc-ı Mevâcib ve Sûdür-ı Hatt-ı Hümâyûn Berâ-yı Taltif-i Sadr-ı Â'zam	255
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	123 ^a	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	255-256
Zıkr Nizâm-ı Mâdde bâ-Tâ'ife-i Rusya	123 ^a -123 ^b	Tanzîm-i Ba'zı Mevâdd-ı Ticâret bâ-Rusya	256-258
Zıkr-i Vürûd-ı Mektûb ez-Cânib-i Kıral-ı İsbanya Berây-ı İstid'â-yı 'Aqd-i Muhâdene vü Müsâleme Ve Cevâb-ı O	124 ^a	--	--
Şûret-i Mektûb	124 ^b	--	--
--	--	İngiltere İle Fransa Devletleriniñ Seferi ve bî-Taraf Devletleriñ İttifâkı	258-260
İ'tâ-yı Takrîr ez-Cânib-i Devlet-i Felek-şöhret be-Cânib Devlet-i Fransa ve İngiltere	124 ^b -125 ^a	Muhârebe Üzre Bulınan Fransa Ve İngiltere Devletlerine Taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den Virilen Takrîr	260-261
--	--	Ermeni Batrîk'iniñ Keyfiyyet-i 'Azli	261-263
Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı 'Ulemâ	125 ^a	--	--
Teşrîf-i Şehzâde-i Civân-baht be-Cânib-i Ayaşofya		--	--
Vukû'-ı Harîk ve Kıra'at-ı Mevlid-i Şerîf	125 ^a -125 ^b	--	--
Vilâdet-i bâ-Sa'âdet-i Râbi'a Sultân	125 ^b	Vilâdet-i Râbi'a Sultân	
Zıkr-i 'Arz-ı Târîh be-Huzûr-ı Hümâyûn Ve Zuhûr 'Înâyet-i bî-Gâyet-i Pâd-şâh-ı Rub'-ı Meskûn	125 ^b -126 ^a	Arz-ı Târîh-i Enverî be-Huzûr-ı Hümâyûn	263
Şûret-i Hatt-ı Şerîf		Sûret-i Hatt-ı Şerîf	
Tevcîhât-ı Vüzerâ	126 ^a	--	--
Vukû'-ı Harîk-i Cüz'î der-Nezd-i Maḥmûd Paşa		--	--
Zıkr-i Tertîb-i Cezâ-yı Mürtedd-i Naşarâ'î	126 ^a -126 ^b	--	--
Zıkr-i Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn Ve Mübâşeret-i Ba'zı ez-Muḥaddemât-ı Nizâm-ı Gılâl-ı Haremeyn	126 ^b -127 ^a	Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn Ve Mübâşeret-i Nizâm-ı Gılâl-ı Haremeyn	263-264
Zıkr-i Cezâ-yı Za'îm Muştafâ	127 ^a -127 ^b	Tertîb-i Cezâ-yı Za'îm	264

Ağa		Mustafâ Ağa	
Şürû‘-ı Binâ-yı Câmî‘-i Hümâyûn der-Mîrgûneoğlu	127 ^b	Binâ-yı Câmî‘-i Hümâyûn der-Mîrgûnoğlu	264-265
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Beşiktaş		--	--
Tevcîhât-ı Vüzerâ	127 ^b -128 ^a	--	--
Zıkr-i Âmeden Ü Reften-i İlçi-i Melibar	128 ^a	Âmeden ü Reften Sefîr-i Malibâr ez-Muzâfâtı Hind	265
Vefât-ı Râbi‘a Sultân		--	--
Vuķû‘-ı Tevcîhât-ı Ağayân-ı Rikâb-ı Hümâyûn	128 ^a -128 ^b	--	--
Vefât-ı Şehremîni Hâfız Efendi	128 ^b	--	--
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn Ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn	128 ^b -129 ^a	--	--
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Cânib-i İshâk Efendi	129 ^a	--	--
Ṭulû‘ Ve Ğurûb-ı ‘Ayn-şâh Sultân		‘Ayn-şâh Sultân’ın Vilâdet Ve Vefâtı	265
Tevcîh Mîr-i Mîrân be-Ahmed Efendi		Tevcîh Mîr-i Mîrân be-Ahmed Efendi	
Vefât-ı el-Hâcc Recâ‘i Efendi	129 ^a -129 ^b	Vefât-ı el-Hâcc Recâ‘i Efendi	265-266
Terceme	129 ^b -130 ^a	Tercüme	266
Vurûd-ı Haber-i Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Hasan Paşa ve Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşib	130 ^a	--	--
Zıkr-i Hurûc-ı Mevâcib		--	--
Vürûd-ı Haber-i Ba‘zı Mesâj ez-Ṭaraf-ı Aķtâr	130 ^a -130 ^b	Vürûd-ı Haber-i Meserret ez-Cânib-i Bağdâd	266-267
Meserret-i Diğer	130 ^b	Vusûl-i Haber-i Meserret-i Diğer ez-Cânib-i Mora	267
Me‘mûriyyet-i Tezkîre-i Evvel be-Cânib-i Mışır	130 ^b -131 ^a	Ba‘zı Vukû‘ât	267-268
Ḳatl-i Hacı Nu‘mân ez-Zümre-i Mültezimîn			
‘Azl ü Nefy-i Kethüdâ-yı Ḳul			
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vâlî-i Arz-ı Rûm es-Seyyid İbrâhîm Paşa Ve Vuķû‘-ı Tevcîhât	131 ^a -131 ^b	Vefât-ı Vâlî-i Erzurûm İbrahim Paşa ve Vukû‘-ı Tevcîhât	268
Tercüme	131 ^b	Tercüme	268-269
Vefât-ı Emîn-i Maṭbah-ı ‘Âmire		--	--
Tevcîh-i Rûtbe-i Vezâret-i Silâh-dâr-yârî Muşafâ Ağa	131 ^b -132 ^a	‘Azl ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadr-ı ‘Âlî ve Reîsülküttâb	269
Vuķû‘-ı Tevcîhât	132 ^a	--	--
Vuķû‘-ı Harîk	132 ^a -132 ^b	Vukû‘-ı Harîk	269
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Meyâmin-merhûn	132 ^b	--	--
‘Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam		--	--

Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden- i Re‘îsü’l-küttâb Hamîd Halîl Efendi	132 ^b -133 ^a	--	--
Zîkr-i Re‘îsü’l-küttâb-şoden Süleymân Feyzi Efendi	133 ^a	--	--
Tevcîh-ı Emânet-i Defter-i Hâkânî		--	--
Âmeden-i Ser-maqtû‘ Feyzî Ağa	133 ^a -133 ^b	Âmeden-i Ser-maqtû‘-ı Feyzi Ağa	269-270
Tebdîl-i Şadr-ı Anadolu	133 ^b	Tebdîl-i Şadr-ı Anadolu	270
Vukû‘-ı Silsile-i der-Miyân-ı ‘Ulemâ	133 ^b	--	--
Âmeden-i Ser-maqtû‘-ı Vâlî-i Sivas ‘Ali Paşa	133 ^b -134 ^a	Âmeden-i Ser-maqtû‘-ı Vâlî-i Sivas ‘Ali Paşa	270-271
Vürûd-ı İlçi ez-Cânib-i Buhârâ	134 ^a -134 ^b	Vürûd-ı İlçi ez-Cânib-i Buhârâ	271
Vürûd-ı Tahrîrât ez-Cânib-i Hâkim-i ‘Ummân ve Zîkr-i Ba‘zî ez-Keyfiyyet-i O	134 ^b -135 ^a	Tevârûd-i Tahrîrât ez-Cânib-i Hâkim-i ‘Ummân	271-272
Zîkr-i Mükâleme-i Re‘îsü’l- küttâb Efendi bâ-Elçi-i Rusya Ve Tenkîh-i Mâdde Naşb-ı Konsolos ez-Tetimme-i Mevâdd-ı Ticâret	135 ^a -136 ^a	Eflâk ve Boğdan’da Konsolos Nasbı Münâza‘ası	272-274
Mürden-i İmparâtor-şoden-i Pes- reş	136 ^a	Fevt-i İmparâtorîçe-i Nemçe ve İttifâk-ı Devlet-i Rusya bâ-Devlet-i Nemçe	274-275
1195			
Ziyâfet-i Kıpudân Paşa bâ-elçi-i Buhârâ	136 ^a -136 ^b	--	--
Zîkr-i Bed’-i Besmele-i Cenâb-ı Şâh-zâde-i Sultân Mehmed	136 ^b -138 ^a	Başlıksız Verilmiş	275
Tecdîd-i Elçilik Elçi-i Nemçe	138 ^a	--	--
Nüzûl-ı Kalyon	138 ^a -138 ^b	--	--
Binâ-yı Kal‘a der-İsmâ‘îl	138 ^b	Binâ-yı Kal‘-ı İsmâ‘îl	275
Hurûc-ı Mevâcib Ve Müsûl-i Elçi-i Buhârâ be-Huzûr-ı Saltanat-ârâ	138 ^b -139 ^a	--	--
Tetimme	139 ^a	--	--
Vefât-ı el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Paşa Ve Vukû‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ	139 ^a -139 ^b	Vefât-ı ‘Abdürrezzâk Paşa	275
Tercüme	139 ^b	Tercüme	275-276
Ziyâfet-i Defter-dâr Efendi bâ- Elçi-i Buhârâ	139 ^b -140 ^a	--	--
Vilâdet-i Melek-şâh Sultân	140 ^a	Vilâdet-i Melek-şâh Sultân	276
Vürûd-ı İlçi-i Nemçe be-Bâb-ı		--	--

Şadr-ı ‘Âlî			
Zîkr-i İrtihâl-i Şeh-zâde-i Sultân Mehmed	140 ^a -141 ^a	Şehzâde Sultân Mehmed’le Sadr-ı Â‘zam’ın Vefâtları Ve Kapûdân Paşa’nın Kâimmakâmılığı	276
Vefât-ı Sadr-ı A‘zam Mehmed Paşa	141 ^a		
Kâ‘im-makâm-şoden Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	142 ^b		
Tercüme	141 ^a -141 ^b		276-277
Zîkr Tevcîh-i Şadâret-‘uzmâ be-Şadr-ı Esbak-ı Vâlî-i Erzurûm Mehmed ‘İzzet Paşa	141 ^b -142 ^b	Sadâret-i Mehmed ‘İzzet Paşa	277-278
Şûret-i Haţt-ı Şerîf	142 ^b -143 ^a	--	--
Tebdîl-i Kâdî-yı İstanbul	143 ^a	--	--
Vukû‘-ı Dîvân-ı Hümâyûn Ve Ruhsâ‘î Elçi-i Nemçe be-Südde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn		--	--
İbkâ-yı Şâm ve Eyâlet-i Trâblussâm		--	--
Vefât-ı Muḥâfiz-ı Belgrad Mehmed Paşa Ve Tevcîh Muḥâfaza-yı Mez-kûre be-Vâlî-i Rûmeli Muştafâ Paşa	143 ^a -143 ^b	--	--
Terceme	143 ^b	--	--
Zîkr-i Tevcîhât-ı Ba‘zı ez-Menâsıb-ı ‘Ulemâ	143 ^b -144 ^a	--	--
Mîr-âḫûr-ı Evvel-şoden ba-Çukadâr-ı Şehr-yârî	144 ^a	--	--
Zîkr-i Ḥurûc-ı Sadr-ı A‘zam ez-Ârz-ı Rûm ve İhtiyâz-ı Şeref-i Mülâkât-ı Pâd-şâh-ı Mevhibet-mersûm	144 ^a -145 ^a	--	--
Mîr-âḫûr-ı Sâni-i Şehr-yârî İle Şeref-baḫşâ-yı Vürûd Olan Haţt-ı Hümâyûn-ı Mevhibet-makrûn	145 ^a	--	--
Zîkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ Ve İbkâ-yı Vezâret be-Cürdeci Yusuf Paşa	145 ^a -146 ^a	Ba‘zı Tevcîhât	278-279
‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân	147 ^a -147 ^b		
Vukû‘-ı Harîk	146 ^a	--	--
Mürûr-ı Sadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire		--	--
Ḥurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn	146 ^a -146 ^b	--	--
Vukû‘-ı Dîvân Ve Ḥurûc-ı Mevâcib-i Leşkeryân	146 ^b -147 ^a	--	--
Şûret-i Haţt-ı Şerîf	147 ^a	--	--
Naql-i Hümâyûn be-Sâhil-saray-ı Beşiktaş		--	--

Zıkr Ve Feth ü Küşâd-ı Tarîk-i Basra ez-Cânib-i Bağdad	147 ^b -148 ^a	Feth Ü Küşâd-ı Tarîk be-Basra Ve Bağdâd	279-280		
Zıkr-i Naşb-ı Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel Ve Defter Emîni Ve Tevcîhât-ı Sâ'ire	148 ^a -148 ^b	'Azl Ü Nasb	281-282		
İbkâ-yı Vezâret-i Aḥmed 'İzzet Paşa	148 ^b -149 ^a				
Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi	149 ^a				
Çavuş-başı-şoden Aḥmed Nazîf Efendi	149 ^a -149 ^b				
Vukû'-ı Meşveret Berây-ı Vezâret-i Süleyman Ağa Ve İzâle-i Vâlî-i Trabzon Muhaşşıl-ı Canik 'Ali Paşa ve Mu'âvedet-i Kapûdân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	118 ^b -119 ^a				
Tevcîh-i Mora be-Muhâfaza-yı Anabolı Seyyid Aḥmed Paşa	149 ^b				
Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât Ve İbkâ-yı Vezâret	150 ^a				
Vukû'-ı Rikâb	149 ^b			--	--
Şadr-ı Rûm-şoden-i 'Ârif Efendi	149 ^a			--	--
Teşrif-i Hümâyûn be-Câmî'-i Mîrgünoğlu	148 ^b			--	--
İhrâc-ı Şurre-i Hümâyûn Ve Tesyîr-i İlçi-i Buḥârâ be-Hacc-ı Mağfîret-merhûn	149 ^b -150 ^a	--	--		
Tenezzüh-i Şadr-ı A'zamî be-Nüzheth-gâh-ı Gökşu	150 ^a -150 ^b	--	--		
İbkâ-yı Vezâret-i 'Ali Paşa	150 ^b -151 ^a	Cânikli 'Ali Paşa'nın İbkâ-yı Vezâreti	282		
Vefât-ı İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî	151 ^a	Vefât-ı İmâm-ı Evvel-i Şehriyârî	284		
Tercüme	151 ^a -151 ^b	--	--		
Vukû'-ı Dîvân Ve Hurûc-ı Mevâcib-i 'Ulûfe-hôrân Ve Ruhsâ-yı Elçi-i Nemçe be-'Atebe-i Pâd-şâh-ı Dârâ-derbân	151 ^b -152 ^a	--	--		
Şûret-i Haṭṭ-ı Şerîf	152 ^a	--	--		
Ṭulû'-ı Râbi'a Sultân		--	--		
Vürûd-ı Elçi-i Rusya ez-Cânib-i Bahr-i Siyâh	152 ^a -152 ^b	Vürûd-ı Elçi-i Rusya	284		
Zıkr-i Vefât-ı Elçi-i Buḥârâ	152 ^b	Buhârâ Elçisiniñ Ahvâlî	283-284		
Âmeden Elçi-i Nemçe be-Bâb-ı		--	--		

Âsafî			
Vukû‘-ı Tevcîhât	152 ^b -153 ^b	Vukû‘-ı Tevcîhât	284-287
Nakl-i Hümâyûn ez-Sarây-ı Beşiktaş be-Makâm-ı Dill-ârâ-yı Tobkapu	153 ^b	--	--
Âmeden Elçi-i Rusya be-Bâb-ı Âsafî ve Ruhsâyî-i O be-‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı Cihân-dârî Ve Reften-i Elçi-i ‘Atîk-îşân	153 ^b	--	--
Mükâleme-i Re’îsü’l-küttâb Efendi bâ-Elçi-i Nemçe Berâ-yı İstirdâd-ı Sefâ’in-i Mağşûb-îşân ez-Cezâyirlü	153 ^b -155 ^a	--	--
Vukû‘-ı Yesâk-ı Ba‘zî ez-Memkûrât	155 ^a -155 ^b	Vukû‘-ı Yesâğ	287-288
Şûret-i Hatî-ı Şerîf	155 ^b	--	--
Tebdîl-i Kâdî‘asker-i Anadolu		--	--
Tevcîh-i Ba‘zî ez-Menâşib-ı Mevâlî-i Kirâm		--	--
Duğûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn	156 ^b	--	--
Zîkr-i Vefât-ı Şadr-ı Anadolu-yı Sâbık Mehmed Sa‘îd Efendi		--	--
Tercüme			
‘Azl-i Re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi Ve Nefy-i O be-Gelibolu	156 ^b -157 ^a	‘Azl ü Nefy-i Reîsülküttâb Süleymân Feyzi Efendi	290
Re’îsü’l-küttâb-şoden Seyyid Mehmed Hayri Efendi	157 ^a	Riyâset-i Mehmed Hayri Efendi	
Vefât-ı Vâlî-i Silistre Hasan Paşa Ve Vukû‘ Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	157 ^a -157 ^b	Silistre Vâlîsi Hasan Paşa’nın Vefâtı Ve Terceme-i Hâli	290-291
Tercüme	157 ^b		
Zîkr-i Vefât-ı İshak Efendi		Vefât-ı İshak Efendi	291
Tercüme	157 ^b -158 ^a	Tercüme	
--	--	Ferruh ‘Ali Paşa’nın Soğucak Muhâfızı Oldığı	292
1196			
‘Akd Ve Zifâf-ı Mağdûm-ı Şadr-ı A‘zamî Sa‘îd Beğ	158 ^a	İzdivâc-ı Mağdûm-ı Sadr-ı ‘Âli Sa‘îd Beğ	
Zîkr-i Vefât-ı Melek-şâh Sultân	158 ^a -158 ^b	Vefât-ı Melekşâh Sultân	292
Zîkr-i Vukû‘-ı İmtihân Ve Tevcîh Ba‘zî ez-Menâşib-ı Mevâlî-i Kirâm	158 ^b	Vukû‘-ı İmtihân Ve Tevcîh-i Ba‘zî Menâşib-ı Mevâlî	
--	--	Lâ-hakkihi	293
Silah-dâr-ı Şehr-yâr-şoden-i Mîr İsmâ‘îl	158 ^b -159 ^b	‘Azl ü Nasb	293-294
‘Azl ü Naşb-i Voyvoda-yı Eflâk			

Kethüdâ-yı Sadr-ı A'zam-şoden 'Ömer Vaḥîd Efendi			
Zıkr-i Maḳtûl-i Tâhir Ağa	159 ^b	Katl-i Tâhir Ağa	294-295
Zıkr-i Tirâş-ı Sa'âdet-efser-i Şâh-zâde-i Sulţân Süleymân	159 ^b -160 ^a	Bedâ-i Tirâş-ı Şehzâdegân	295
Şûret-i Ḥatt-ı Hümâyûn	160 ^a	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	295-296
Zıkr-i Ba'zı ez-Ḥavâdisât-ı İnan		--	--
Tebdîl-i Batrîk-i Ermeniyân	160 ^a -160 ^b	--	--
Nüzûl-ı Kalyon	160 ^b	--	--
Ḥurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn-ı Nuşret-merhûn	160 ^b -161 ^a	--	--
Ḥurûc-ı Mevâcib	161 ^a	--	--
Şûret-i Ḥatt-ı Hümâyûn		--	--
Zıkr-i Maḳtûl-i Cebbâr-zâde Mîr Muştafâ	161 ^a -161 ^b	Maktûlî-i Cebbâr-zâde Mîr Mustafâ	296-297
Zıkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ	161 ^b	--	--
Nüzûl-ı Şandâl-ı Hümâyûn Ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn	161 ^b -162 ^a	--	--
Zıkr-i Ta'mîr-i Sâhil-sarây-ı Beşiktaş-ı Dill-ârâ Ve Nakl-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Kâm-kâr Ve Kâm-revâ	162 ^a	Ta'mîr-i Sâhil-sarây-ı Beşiktaş ve Nakl-i Hümâyûn	297
Vukû'-ı Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	162 ^a -162 ^b	--	--
Tebdîl-i Voyvoda-yı Boğdan	162 ^b	--	--
Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub'-ı Meskûn be-Kaşr-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Ahmed Nazîf Efendi		Çavuşbaşı Ahmed Nazîf Efendi'niñ Köşkine Teşrif-i Hümâyûn Vukû'ı	297-298
'Acîbe		'Acîbe	
Vukû'-ı Harîk der-Şamadye	162 ^b -163 ^a	Vukû'-ı Harîk	298-299
'Aqd-i Dîvân Ve Müsûl-i Elçi-i Buhârâ Ve Ruhsâ'î-yi Voyvoda- yı Boğdân 'Atebe-i Pâd-şâh-ı Sekender-derbân	163 ^a	Duhûl-i Elçi-i Buhârâ ve Voyvoda-yı Boğdân be- Huzûr-ı Hümâyûn	298
Zıkr-i Tirâş-ı Ser-i Sa'âdet- medâr-ı Şâh-zâde Sulţân Muştafâ		--	--
Vukû'-ı Harîk	163 ^a -163 ^b	Vukû'-ı Harîk	298-299
Âmeden Maḫzarcıyân-ı Kırım be-Bâb-ı Âşafî Ve Vukû'-ı Bâzû	163 ^b	--	--
'Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân Ve Ağa-yı Ocâğ-ı Cebeciyân		'Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân ve Ağa-yı Cebeciyân	299
Zıkr-i Ḥurûc-ı Şahin Girây ez- Kırım ve Duhûl-ı Birâder-eş-i Bahâdır Ḥân ve Vukû'-ı Meşveret der-Sarây-ı Âşafî	163 ^b -164 ^b	--	--

Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn	164 ^b	--	--
Vukû'-ı Harîk-i Kebîr	164 ^b -165 ^a	Vukû'-ı Harîk-i Kebîr	299-300
'Azl-i Şadr-ı A'zam Mehmed 'İzzet Paşa Ve Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zamî 'Ömer Vahîd Efendi Ve Kethüdâ-şoden Halîl Hamîd Efendi	165 ^a -165 ^b	Sadr-ı A'zam Mehmed 'İzzet Paşa'nın 'Azli ve Halîl Hamîd Efendi'nin Keyfudâ-yı Sadr-ı 'Âlî Oldığı	300-301
Zikr-i Şadr-ı A'zam-şoden es-Seyyid el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa	165 ^b -166 ^a	Hâcî Yeğen Mehmed Paşa'nın Sadâreti	301
'Azl-i Defter-dâr-ı Hasan Ve Zikr-i ez-Tevcîhât	166 ^a	'Azl ü Nasb	301-302
'Azl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Mehmed Nazîf Efendi ve Naşb-ı Çerkes Mehmed Beğ	166 ^a -166 ^b	Çavuşbaşı Ahmed Nazîf Efendi'nin 'Ali	302-303
Vukû'-ı Tevcîhât	166 ^b -167 ^a	--	--
'Azl-i Müftiyü'l-enâm Mehmed Şerîf Efendi ve Şeyhü'l-islâm-şoden Nakîbü'l-esrâf es-Seyyid İbrahim Efendi Ve Nakîbü'l-esrâf-şoden Dürrî-zâde 'Ârif Efendi	167 ^a	--	--
Nefy-i Selîm ve Emîn-i Tersâne-i 'Âmire-şoden Hasan Efendi		Selîm Sırrı Efendi'nin 'Azl ü Nefyi Ve Karîben İtlâkı	303-304
--	--	Silah-dâr Mehmed Paşa'nın Ref'-i Vezâreti ve 'Abbâs Ağa'nın Katli	304
Vürûd-ı Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ve Mürûr-ı O be-Tersâne-i 'Âmire	167 ^a -167 ^b	Kapudân Paşa'nın Dersa'âdet'e Vürûdu	304-305
Zikr-i Vilâdet-i Şâh-zâde-i Civân-baht-ı Sultân Mehmed	167 ^b	Vilâdet-i Şehzâde-i Sultân Mehmed	305
Vefât-ı Kâdî-yı Medîne-i Münevvere	167 ^b -168 ^a	--	--
Zikr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı 'Ulemâ Ve Vukû'-ı Silsile	168 ^a	Ba'zı Tevcîhât-ı 'Ulemâ	305
Vefât-ı Râbi'a Sultân		Vefât-ı Râbi'a Sultân	
Vukû'-ı Harîk-i Cüz'i		--	--
Nefy-i Voyvoda-yı 'Aleksandri ve Tercemân-ı Dîvân	168 ^a -168 ^b	Sâbıkâ Eflâk Voyvodası 'Aleksandri İle Dîvân Tercemânının Nefyeleri	305-306
Zikr-i Kâdî'asker-şoden Nâfi' Efendi ve Tevcîh-i Kazâ-yı İslâmbol be-Müftî-zâde Ahmed Efendi	168 ^b	--	--
Vefât-ı Muhâfız-ı Hotin Ahmed 'İzzet Paşa ve İrâd Mîr-i Mîrânî-		Hotin Muhâfızı Ahmed 'İzzet Paşa'nın Vefâtı	306

i Ağa-yı Esbak Süleymân Ağa			
Tercüme	168 ^b -169 ^a	Tercüme	306-307
Nakl-i Hümâyûn ez-Beşiktaş Sarây-ı Cedîd-i ‘Âmire		--	--
Vukû‘-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîr-livâ-şoden Tâhir ‘Ömer-zâde eş-Şeyh ‘Osmân	169 ^a -169 ^b	Tâhir ‘Ömeroğlu Şeyh ‘Osmân’ ın Mîr-i Mîrânlığı	307
İtlâk-şoden-i Selîm Sırrı Efendi Emîn-i Tersâne-i Sâbık Ve Sebeb-i Teftîş	170 ^b	--	--
‘Afv Ü İtlâk-ı Selîm Sırrı Efendi	170 ^b -171 ^a	--	--
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	171 ^a	--	--
Habs-i İsmâ‘îl Ağa der-Def‘a-yı Şânîye	171 ^a -171 ^b	Habs-i İsmâ‘îl Ağa	334
Vefât-ı Şadr-ı Anadolu-yı Sâbık İmâm-ı Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi		İmâm-ı Evvel-i Şehriyârî Mehmed Emîn Efendi’niñ Vefâtıyla Tercüme-i Hâli	335
Tercüme	171 ^b		
Vefât-ı Müneccim-başı		Vefât-ı Müneccimbaşı	335
Terceme		Tercüme	335
Vukû‘-ı Muhâdene-i Devlet-i İsbanya	171 ^b -172 ^b	İspanya Devleti’yle Mu‘âhede ‘Akd Olunmasına Dâir Vâki’ Olan Mükâlemât ü Müzâkerât	307-324
Mevâdd-ı Hamse-i Mâdde-i Evveli		Mevâdd-ı Hamse-i Mezkûre	324
Mâdde-i Şânî	172 ^b	Mâdde-i Evvel	
Mâdde-i Sâlis		Mâdde-i Sâniye	
Mâdde-i Râbi‘	172 ^b -173 ^a	Mâdde-i Sâlişe	325
Mâdde-i Hâmis		Mâdde-i Râbi‘a	
Mâdde-i Hâmis	173 ^a	Mâdde-i Hâmis	
--	--	--	--
--	--	İstitrâd	325
--	--	Mu‘ahharen İspanya Murahhasıyla Vukû‘bulan Münâza‘a	325-328
--	--	İspanya Devletiyle ‘Akd Olunan ‘Ahid-nâmeniñ Sûretidir	328
--	--	Evvelki Mâdde	328
--	--	İkinci Mâdde	328
--	--	Üçüncü Mâdde	328-329
--	--	Dördüncü Mâdde	329
--	--	Beşinci Mâdde	329
--	--	Altıncı Mâdde	
--	--	Yedinci Mâdde	
--	--	Sekizinci Mâdde	330
--	--	Tokuzuncu Mâdde	

--	--	Onuncu Mâdde	
--	--	On Birinci Mâdde	330-331
--	--	On İkinci Mâdde	331
--	--	On Üçüncü Mâdde	
--	--	On Dördüncü Mâdde	
--	--	On Beşinci Mâdde	
--	--	On Altıncı Mâdde	332
--	--	On Yedinci Mâdde	
--	--	On Sekizinci Mâdde	333
--	--	On Tokuzuncu Mâdde	
--	--	Yigirminci Mâdde	
--	--	Yigirmi Birinci Mâdde	333-334
--	--	Hâtime	334
Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Hâzret-i Şadr-ı ‘Âlî Reşîd Muştafâ Efendi be-Cezîre-i İstânköy ve Sebeb-i ‘İllet-i Tefîş	173 ^a	Vekâyi‘-i Şettâ	336
‘Azl-i Kethüdâ-yı Kûl	173 ^a -173 ^b		
‘Azl ü Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ- yı Şadr-ı A‘zamî	173 ^a	--	--
Tetimme-i Vekâyi‘-i İn-Sâl	173 ^b	--	--
--	--	Tetimme	336-337
--	--	Hâtime	337
1197			
Enverî	Varak	Ahmed Cevdet (Cild-i Sâni)	Sayfa
Zîkr-i Ma‘zûl-i Silâh-dâr-ı Şehr- yârî Mîr İsmâ‘îl	173 ^b -174 ^a	‘Azl ü Nasb	34
Vefât-ı Muhâfız-ı Vidin Çatalculi‘Ali Paşa	174 ^a -174 ^b	Vidin Muhâfızı ‘Ali Paşa’nın Vefâtı	34
Tercüme		Tercüme	34-35
‘Azl-i Şadr-ı A‘zam Yeğen Mehmed Paşa	174 ^b -175 ^a	‘Azl-i Sadr-ı A‘zam Yeğen Mehmed Paşa Ve Sadâret-i	35-36
Zîkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Halîl Hamîd Paşa	175 ^a -175 ^b	Halîl Hamîd Paşa	
Şûret-i Hatt-ı Şerîf	175 ^b -176 ^a	--	--
Zîkr-i Kethüdâ-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi Ve Defter-dâr- şoden Feyzî Efendi	176 ^a	--	--
Tevcîh-i Muhâfaza-yı Vidin be- Şadr-ı Sâbık Yeğen Mehmed Paşa		--	--
Hurûc-ı Mevâcib	176 ^a -176 ^b	--	--
Şûret-i Hatt-ı Şerîf	176 ^b	--	--
Tercüme	176 ^b -177 ^a	--	--
Tercüme	177 ^b	--	--
Vilâdet-i Fâtîma Sultân	174 ^a	Vukû‘ât-ı Şettâ	36-37

İbķā-yı Vezâret	177 ^b -178 ^a		
Tevcîh-i Resmo Silah-dâr Meħmed Paŗa ve İbķā Vezâret-i Ĥalîl Paŗa	179 ^b		
‘Azl-i Ser-bevvâbîn-i Şehr-yârî ve Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn	178 ^a		
Me’mûriyyet-i Teẏfur Beĝ ve İbķā Ü Tevcîh-i Ba‘zı ez-Elviye vü Eyâlât	178 ^a -178 ^b		
Tevcîh-i Eyâlet-i Haleb ve Karaman	179 ^a		
Nefy-i Emîn-i Surre Ĥalîl Aĝa	178 ^a		
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâşıb-ı Dîvâniyye	178 ^b		
İ‘tâ-yı Pâye be-Zümre-i ‘Ulemâ- yı A‘lâm	179 ^b -180 ^a		
--	--	Ba‘zı Tedâbirât-ı Seferiye	37-42
Reften-i Şadr-ı A‘zam be- Tersâne-i ‘Âmire Vürûd-ı Ĥaṭṭ-ı Hümâyûn	178 ^a	--	--
Şûret-i Ĥaṭṭ-ı Şerîf		--	--
‘Azli Keṭhüdâ-yı Kul Meħmed Aĝa	178 ^b -179 ^a	--	--
Zıkr-i Ba‘zı ez-Mahâsin-i Âsâr-ı Ĥazret-i Şadâret-penâhî	179 ^a -179 ^b	--	--
Zuhûr-ı Fermân be-Kitâb-ı Aķlâm	179 ^b	--	--
--	--	Ba‘zı Nizâmât-ı ‘Asriye ve Tedârikâtı Sâire	42-44
Tercüme	180 ^a -180 ^b	--	--
Zıkr-i Ba‘zı ez-Nizâm-ı Ser- ḥadd-i Bosna	180 ^b -181 ^a	--	--
Vefât-ı Vâlî-i Şâm Ve Mîrû’l- hâcc Meħmed Paŗa	181 ^a -181 ^b	--	--
Vefât-ı ‘Ömer Vahîd Efendi	181 ^b	--	--
Tercüme	181 ^b -182 ^a	--	--
Ĥurûc-ı Mevâcib		--	--
Şûret-i Ĥaṭṭ-ı Şerîf	182 ^a	--	--
Şadr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Sür‘atçıyân	182 ^a -183 ^a	Sür‘at Tobcılarının Tertîb ü Tanzîmi	44-46
Ĥurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn	183 ^b		
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Envâ‘-ı Elbise	184 ^a		
İcmâl-i Őurûṭ-ı Nizâm-ı Neferât- ı Sür‘atçıyân	183 ^a	--	--
Őarṭ-ı Evvel		--	--

Şarḥ-ı Sâni		--	--
Şarḥ-ı Sâlis		--	--
Şarḥ-ı Râbi		--	--
Naḳl-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı 'Atâ-pâş be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş	183 ^b -184 ^a	--	--
--	--	Rusyalu'nıñ Kırım'ı İstîlâ İle Beyân-nâme Neşr Eylediği	46-49
--	--	Bahâdır Girây İle Şahingirây'ın Tercüme-i Hâlleri	49-50
Sûret-i Fermân	184 ^a -184 ^b	--	--
Zıkr-i Takviyyet-i Ser-ḥaddât Garbiyye Ve Mübâşeret be- İstihkâm-ı Ser-ḥaddât-ı Şarḳiyye	184 ^b -185 ^b	--	--
Sûret-i Hâşiyye-i Kâ'ime	185 ^b -186 ^a	--	--
Vefât-ı Şeyhü'l-islâm İbrahim Efendi Ve Müftiyü'l-enâm- şoden Seyyid 'Atâullah Efendi	186 ^a -186 ^b	Şeyhülislâm İbrahim Efendi'niñ Vefâtı ve 'Atâullah Efendi'niñ Meşihati	50
Tercüme	186 ^b	Tercüme	50-51
Tebdîl-i Ser-bostâniyân-ı Hâşsa ez-Tevcihât-ı 'Ulemâ	187 ^a	--	--
'Azl ü Naşb-i Ağa-yı Dârü's- sa'âdeti'ş-şerîfe ve Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî	186 ^b	Vukû'ât-ı Şettâ	51-52
Ba'zı ez-Tevcihât-ı Vüzerâ 'Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân	187 ^a		
Nefy-i Cebecibaşı			
Tebdîl-i Voyvoda-yı Eflâk	188 ^a		
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Taḥşîl-i Zimemât-ı Mîriyye	187 ^a -187 ^b		
Sûret-i Fermân	187 ^b		
Biniş-i Âşafî	187 ^b -188 ^a	--	--
Vefât-ı Mîrû'l-hâcc ve Tevcih-i Eyâlet-i Şam bâ-Rütbe-i Vezâret be-Mîr-i Mîrân-ı Dervîş Meḥmed Paşa	188 ^a	--	--
Tertîb-i Dîvân-berây-ı Mevâcib Ve Müsûl-i Elçiyân-ı Fâs Ve Dubrovnik Ve Voyvoda-yı Eflâk be-Huzûr-ı Pâd-şâh-ı Cemm-menâkıb	188 ^b -189 ^a	Fas Hâkimi'niñ Der-sa'âdete Elçi Gönderdiği	52-58
İstiḥrâd	189 ^a	--	--
Ṭaraf-ı Hazret-i Cihân-dârî'den Fâs Hâkimine İrsâl Olunan Hedeyât'ın Defteri'dir	189 ^a -189 ^b	--	--

--	--	Rusyalu İle Ticâret Mu'âhedesiniñ Tanzîm Olunduğu	58-60
Zıkr-i Risâle-i Sür'atçıyân	190 ^a	--	--
Risâle-i Mezkûr Ba'de'l-elķâb		--	--
Evvelki Mâdde		--	--
İkinci Mâdde	190 ^a -190 ^b	--	--
Falyete Teknesine Eczâ Vaz'ınıñ Tarîki	190 ^b	--	--
Falye Tenekesine Eczâ Vaz'ınıñ Tarîki		--	--
Ṭob İçinde Ğumbara İtmeniñ Tarîki ve Eczâsınıñ Terķibi Tarîkidir	190 ^b -191 ^a	--	--
Ve Bu Ğumbara Ğartuclarınıñ Atılmasınıñ Tarîki	191 ^a	--	--
'Araķ Kesķin midir Değil midir Tecrübesi Budır		--	--
Tertîb-i Sefer		--	--
Evvelki Mâdde		--	--
İkinci Mâdde		--	--
Üçinci Mâdde		191 ^a -191 ^b	--
Dördüncü Mâdde	191 ^b	--	--
Beşinci Mâdde		--	--
Altıncı Mâdde		--	--
Yedinci Mâdde	191 ^b -192 ^a	--	--
Vazife-i Ğâl Ve Żabiġân	192 ^a -193 ^b	--	--
Ğâtime	193 ^b	--	--
Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Ğazîne-i Şehr-yârî İsmâ'il Aġa	195 ^b	Ba'zı Tevcîhât ü Tebdîlât	60-63
'Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı 'Âli el-Ğâcc Muştafâ Efendi ve Sebeb-i 'Uzleti ve Kethüdâ-şoden Re'îsü'l-küttâb es-Seyyid Mehmed Ğayri Efendi ve Re'îsü'l-küttâb-şoden Tevķî' el-Ğâcc Muştafâ Efendi	195 ^b -196 ^b		
Zıkr-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Sultân Murâd	196 ^b -197 ^a	Vilâdet-i Şehzâde-i Sultân Murâd	63
Ba'zı ez-Tetimme-i Veķâyi'-i İn-sâl	197 ^a	Ba'zı Tedârikât-ı Seferiye	63-64
--	--	İngilterelü'niñ Kırım Meselesine Tavassutı	64-65
--	--	Amerika Cumhûriyeti'niñ Teşekkülü	65-72
--	--	Havâdis-i İran	72-73
--	--	Ergili Hân'ıñ Rusya	73-76

		Himâyesine Girdiği	
--	--	Tedârikât-ı Seferiye İçün Şeyhülislâm Konağında Meclis-i Meşveret ‘Akd Olındığı	76-83
--	--	Neşr-i Beyân-nâme Husûsunuñ Yine Tehîr Olunduğu	83-86
--	--	Nemçe Tüccâr Sefneleriniñ Kara Deñiz’de Geşt ü Güzâr İtmelerine Ruhsat Verildiği	86-87
--	--	Nemçe Gemileriniñ Cezâyirlü’den İstirdâd İle Buña Dâir Sened Verildiği	87-91
--	--	Tezyîl	91-92
--	--	Sâniha	92-94
--	--	Nemçe Tarafından Eflâk ve Boğdân Konsolosı Nasbına Ruhsat Verildiği	94-95
Vefât-ı Şalâhî-i Kuds	176 ^b -177 ^a	Ba‘zı Vefâyât	95
Vefât-ı Nûr Beğ ve Mukâbele-i Süvârî-şoden el-Hâcc Aħmed Resmî Efendi Efendi	177 ^a -177 ^b		
Vefât-ı ‘Arif Efendi ve Tevcîh-i Sadâret-i Rûmeli bâ-Hamdullah Efendi ve Ser-etıbbâ-yı Hâşşa-şoden Hâfız Hayrullah Efendi	180 ^a -180 ^b		
Vefât-ı Vâlî-i Şâm ve Mîrû’l-hâcc Mehmed Paşa	181 ^a -181 ^b		
Vefât-ı ‘Ömer Vahîd Efendi	181 ^b -182 ^a		
Vefât-ı Rûz-nâmçe-i Evvel Hâşim ‘Ali Beğ	193 ^b -194 ^a		
Vefât-ı Mehmed Nâmık Efendi	194 ^a		
Vefât-ı Müfettiş-i Haremeyn	194 ^a -194 ^b		
İrtihâl-i Rûz-nâmçe-i Evvel Aħmed Resmî Efendi	194 ^b		
--	--		
--	--	Ba‘zı Tevcîhât İle Vâsıf Efendi’niñ Zabt-ı Vekâyi’e Memûriyeti	106

2.3.2. Enverî Tarihi'nin Neşri Çalışmaları

Enverî Tarihi'nin XIX. yüzyılda basıldığına dair iddialar mevcutsa da bu eserlerin Enverî Tarihi ile ilgili olmadığı ifade edilmiştir⁶⁴⁷. Enverî Tarihi'nin neşrine merhum Bekir Kütükoğlu tarafından lisans bitirme tezi şeklinde başlanmıştır. Kütükoğlu, Enverî Tarihi'nin günümüzde İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne bağlı Nadir Eserler Salonu'ndaki 5994 nolu nüshasını on dört parça şeklinde lisans bitirme tezi olarak öğrencilerine hazırlatmıştır⁶⁴⁸.

Enverî Tarihi'nin neşri için ilk ciddi çalışma 2000 yılında Marmara Üniversitesi'nde yapılmıştır. Muharrem Saffet Çalışkan tarafından Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık danışmanlığında Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde hazırlanan doktora tezi, Enverî Tarihi'nin birinci cildini ihtiva etmektedir. Bir ana nüsha ve üç kontrol nüshası olmak üzere toplam dört nüsha kullanılmıştır.

Enverî Tarihi'nin neşri çalışmalarında bir diğer çalışma yakın zamanda tamamlanmıştır. Enverî Tarihi'nin üçüncü cildini ihtiva eden bu çalışma, 2014 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Mahmut Ak danışmanlığında Ü. Filiz Bayram tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Bir ana nüsha ve üç kontrol nüshası olmak üzere toplam dört nüsha kullanılmıştır.

İkinci cildi ihtiva eden bu tez ile Enverî Târîhi'nin neşri çalışmaları tamamlanmış olmaktadır. Bir ana nüsha ve beş kontrol nüshası olmak üzere toplam altı nüsha karşılaştırmak amacıyla bu çalışmada kullanılmıştır.

Sadullah Enverî Efendi, kendi döneminde arka planda kalan bir vekâyi'nüvistir. Bu durumun birkaç sebebi olduğu düşünülmektedir. Sadullah Enverî Efendi'nin geri kalmasındaki ilk sebep XVIII. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle çok sık vekâyi'nüvis değişikliğinin görülmesidir. Çok sık vekâyi'nüvis değişikliği hazırlanan eserlerin müsvedde olarak kalmasına neden olmaktadır. Müsvedde olarak kalan notların yeni vekâyi'nüvise devredilmesi eserin kitap haline gelme hususunu geciktirmektedir.

⁶⁴⁷ Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XXXII.

⁶⁴⁸ Abdülkadir Özcan, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Tezleri Kataloğu (Lisans-Doktora)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984, s. 69. Bunun dışında yaklaşık 70 varaklık bölümü ihtiva eden iki bitirme tezi sonra tamamlandığı için bu katalogta yer almamıştır. Bk. Çalışkan, (*Vekâyi'nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi'nin ...*, s. XXXII.

Enverî Tarihi'nin arka planda kalmasının bir diğerk sebebi ise Sultan III. Selim'in Enverî ve Vâsıf'ı inceledikten sonra Vâsıf'ın notlarını beğenmesi ve tercihini Vâsıf'tan yana kullanmasıdır. Bu durum Vâsıf Tarihi'nin öne çıkmasına ve hatta matbaada basılmasına vesile olmuştur.

Sadullah Enverî Efendi ve Enverî Tarihi'nin arka planda kalmasının en önemli sebebi Ahmed Cevdet Paşa tarafından kaleme alınan *Târîh-i Cevdet* isimli eserdir. Eserinin birinci cildini Enverî Tarihi'ne dayanarak yazan Ahmet Cevdet Paşa, eksik gördüklerini tamamlayarak, yanlışlarını düzelterek, bazı konuları kendince genişleterek ve yazmayı ihmal ettiği konuları da ekleyerek Târîh-i Cevdet'in birinci cildini meydana getirmiştir. Tarih-i Cevdet'in yayımlanmasından sonra gerek kendi döneminde ve gerekse günümüzde birçok kişi artık Enverî Tarihi'ni değil de Târîh-i Cevdet-i kullanmıştır. Böylece Sadullah Enverî Efendi ve Enverî Tarihi tamamen arka plana itilmiştir. Bu durum Ahmed Cevdet Paşa'nın Târîh-i Cevdet isimli eserinde kullandığı vekâyi'namelerin birçoğunun aynı akibete uğramasına neden olmuştur⁶⁴⁹.

---

⁶⁴⁹ Aynı durum Seydi Vakkas Toprak tarafından Nûrî Tarihi için de tespit edilmiştir. Bk. Vak'anüvis Halil Nuri Bey, *Nûrî Tarihi*, s. 24.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAK OLARAK ENVERÎ TARİHİ'NİN İKİNCİ CİLDİ

3.1. KAYNAKLARI

Sadullah Enverî Efendi, eserinde görevli olduğu dönem olaylarını yazarken belirli kaynaklara dayanmaktadır. Bu kaynakları kendi müşahedeleri, sözlü ve yazılı kaynaklar olarak üçe ayırmak mümkündür. Eserinde kullandığı kaynakların başında kendi müşahedeleri gelmektedir. Sözlü kaynakları ise kimi zaman adı ve görevi açıkça verilen, kimi zaman da sadece “*istimâ’ olunmuştur*” şeklinde ifade edilen bilgilerdir. Ayrıca vekâyi’-nüvis olması birçok belgeyi görmesine yardımcı olmuştur. Bu nedenle Enverî Tarihi’nde, çok miktarda hatt-ı şerif, buyruldu, fetva sureti ile antlaşma metni ilgili konulardan hemen sonra verilmiştir.

3.1.1. Kendi Müşahedeleri

Sadullah Enverî Efendi’nin vekâyi’-nüvis olarak orduda görevli bulunduğu süre içerisinde ve seferden sonra İstanbul’da bulunduğu sırada şahit olduğu olaylar, eserinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Sadullah Enverî Efendi, eserinde kendi müşahedesine dayandırdığı konulara uzun ve detaylı; müşahede etmediklerine, başkasından duyduklarına ise kısaca yer vermiştir. Bu durum müşahede ettiği olayların konuların önemli, müşahede etmediklerininin geçiştirilmiş olduğu intibamı uyandırmaktadır. Zira Enverî Efendi, bu durum nedeniyle çok fazla tenkit edilmiştir.

Enverî’nin müşahedelerine dayandırdığı olaylar, “*muḥarrir-i ḥaḳîr*”, “*muḥarrir-i faḳîr*”, “*muḥarrir-i hîç-nişâb*” gibi ifadelerden anlaşılmaktadır. Sadullah Enverî Efendi’nin kendi müşahedelerine dayanarak anlattığı olaylar şunlardır:

Bosna valisi Dağıstani Ali Paşa, sefer sırasında serasker olarak Hacıoğlu Pazarı ve çevresinin güvenliğiyle görevlendirilmiş ve düşmanla karşılaştığında ordudan yardım talep etmesi istenmiştir. Kethüdasını Karasu ve Hırsova taraflarına gönderip düşman hakkında bilgi istediğinde adamları kendisine doğru bilgiyi getirmemişlerdir. Enverî bu durumu eserinde, “*Muḥarrir-i ḥaḳîriñ sū’al ederek añladığına göre müşârun-ileyhiñ âdemleri şaḥîḥ haber getürmekde kendüsine hıyânet eylemişlerdir.*” şeklinde ifade etmektedir⁶⁵⁰. Sefer sırasında ordunun geçiş töreninde yer aldığını “*Muḥarrir-i faḳîr*

⁶⁵⁰ Enverî, *Târîḥ-i Enverî*, No. 67, vr. 9^b.

alâyları mürûruna dikkat eylemiş idim.” ifadesiyle belirtmektedir⁶⁵¹. Ordunun Şumnu kasabasına ulaşması ve kazılan hendeklerden geçişine “...*muḥarrir-i ḥaḳîr ḥendek kapularından içeri duḥûl ...*” cümlesinde yer vermektedir⁶⁵². Valide Sultan Cami inşaatının tamamlanması ve camide ilk cumanın kılınması için veziriazamın kendisini de yanına aldığını “...*şadr-ı a‘zam ḥazretleri daḥi faḳaṭ edâ-yı şalavât için muḥarrir-i ḥaḳîri istiḫâb...*” şeklinde belirtmektedir⁶⁵³. Sultan I. Abdülhamid’in ölü doğan şehzadesinin cenazesinin defnedilmesi esnasında hazır bulunduğunu “*Hîn-i tedfînde şadr-ı a‘zam ḥazretleri tebdîlen muḥarrir-i ḥaḳîr ile maḥall-i ḳademinde bulunmaḡa ḳıyâm eyleyüp...*” cümlesiyle anlatmaktadır⁶⁵⁴. Malibar elçisinin kabul töreninde kendisinin de orada olduğunu “...*muḥarrir-i ḥaḳîr ḥâzır iken...*” ifadesiyle dile getirmiştir⁶⁵⁵. Buhara elçisinin kabul töreninde de hazır bulunduğu “...*muḥarrir-i ḥaḳîr ḥuzûr-ı âşafânedede vâḳıf iken...*”⁶⁵⁶ ve “*Muḥarrir-i ḥaḳîr ḥâzır-ı bi’l-meclis olmaḡın...*”⁶⁵⁷ sözlerinden anlaşılmaktadır. Şehzade Mehmed’in vefatı ve cenaze töreninde yer aldığını ve veziriazam kethüdası Halil Hamid Efendi’yi sabaha üç saat kala Bab-ı Asafî’ye çaḡırdığını “*Hattâ muḥarrir-i ḥaḳîri şabâḥa üç sâ‘at ḳalarak kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî olan Ḥalîl Ḥamid Efendi ḥazretleri Bâb-ı Âşafî’ye da‘vet ve ihzâr...*” ve acele bir şekilde saraya geldiğini “...*muḥarrir-i ḥaḳîr ‘ale’l-‘acele sarây-ı hümâyûna şitâb...*” cümleleriyle ifade etmiştir⁶⁵⁸. Tersane emini Halil Hamid Efendi’nin vezir kethüdası tayin edilmesinin ardından görev tevcihi için davetin kendisi tarafından sağlandığını “...*muḥarrir-i ḥaḳîr vâsıtasıyla ḥuzûrlarına idḥâl eylemek üzre...*” şeklinde bildirmektedir⁶⁵⁹.

3.1.2. Sözlü Kaynaklar

3.1.2.1. Rivayetler ve Duyduklarına Dair Aktardıkları

Sadullah Enverî Efendi, eserine kendi müşahedeleri dışında başkalarından duyduğu bilgileri de eklemiştir. Bunu yapmasının en önemli nedeni, eserinde verdiği ve kendisinin şahit olmadığı olaylara kaynak göstermek istemesi olmalıdır. Müellifin

⁶⁵¹ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 10^b.

⁶⁵² Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 13^a.

⁶⁵³ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 105^a.

⁶⁵⁴ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 113^b.

⁶⁵⁵ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 128^a.

⁶⁵⁶ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 134^a.

⁶⁵⁷ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 139^a.

⁶⁵⁸ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 140^b.

⁶⁵⁹ Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 165^b.

rivayetlere ve duyduklarına dair aktardığı olaylar kaynağı belli olanlar ve olmayanlar şeklinde tasnif edilebilir.

3.1.2.1.1. Kaynağı Belli Olanlar

Enverî, rivayete dayandırdığı bilgileri kimden aldığını bazen açıkça ifade etmiştir. Bunu yaparken kimi zaman kaynak olarak aldığı kişinin ismini ve/veya görevini zikreder. Tahir Ömer isimli eşkıya ile Sayda havalisindeki Mina Gölü civarında yapılan savaşın “*Şam vâlisi tarafından istimâ‘...*” olduğunu belirtmektedir⁶⁶⁰. İvaz Mehmed Paşa’nın hal tercümesi ile ilgili bilgilerden doğum tarihi ve yeri ile ilgili bilgilerin kaynağını “*İvaz Mehmed Paşa’nuñ şulb-i gevherzâsından istimâ‘ olunduğu üzre...*” şeklinde ifade etmektedir⁶⁶¹. Cebecibaşı ‘Ali Ağa’nın vefatından sonra bin akçelik miras bıraktığını “*...re’îsü’l-küttâb ‘Ömer Vahîd Efendi’den istimâ‘...*” şeklinde esere kaydetmiştir⁶⁶². Mirimiran Abdullah Paşa’nın Kozluca’da meydana gelen muharebede yaralandığı ise “*...eşnâf-ı ‘asâkirden istimâ‘...*” olunmuştur⁶⁶³.

3.1.2.1.2. Kaynağı Belli Olmayanlar

Sadullah Enverî Efendi, eserinde rivayete dayandırdığı bilgilerden bazılarının kaynağı hakkında bilgi vermemektedir. Bu bilgilere eserinde “*istimâ olunmuştur*”, “*rivâyet olunur*” gibi ifadelerle yer vermektedir. Görevden alınan darüssaade ağası Cevher Ağa’nın azledikdikten sonra bostancibaşı nezaretinde Balıkhane’ye gönderildiği bilgisi “*...istimâ‘ olunduğu...*” ifadesiyle verilmiştir⁶⁶⁴. Rus askerlerinin Pazarcık civarında Osmanlı askerlerine hücum ettiklerini, süvari binbaşısı Battal Beğ’in bin kadar askerinden üç yüzden fazlasının şehit olduklarını “*...eşahh rivâyât üzre...*” eserine eklemiştir⁶⁶⁵. Yeniçeri ağası Yeğen Mehmed Paşa ve reisülküttap Abdürrezzak Efendi’nin Hırsova’ya gelişi ve bu sırada ordunun durumu hakkındaki bilgileri “*ba’zî asker hâline vâkıf olanlardan istimâ‘...*” şeklinde kaydetmektedir⁶⁶⁶. Hırsova taraflarında orduda meydana gelen başarısızlığın sebeplerini söyledikten sonra “*Ma’iyyetlerinde bulunan ba’zî ‘ukalâ-yı cihân-dîdeden bu vechile istimâ‘ olunmuştur*

⁶⁶⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 56^b.
⁶⁶¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 60^b.
⁶⁶² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 104^a.
⁶⁶³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 12^a.
⁶⁶⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 4^b.
⁶⁶⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 9^b.
⁶⁶⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 10^b.

ki” demektedir. Yeniçeri kâtibi Mustafa Efendi tarafından padişaha gönderilen mazharda belirtilen sulhün kabulü ya da reddedilmesi için yapılan görüşmelerle ilgili “...*istimâ’ olunduğu üzre...*” ifadesini kullanmaktadır⁶⁶⁷. İran Şahı Zend Kerim’in aslından bahsederken “...*istimâ’ olunduğu üzre ‘an-aşl Nâdirşâh’ın teksîr-i süvâd-ı asker için havâlî-i Şîrâz’da konar ve göçer gâlât-ı mezâhib-i şî’ayadan Ğarâbiyye mezhebiyle ma’rûf...*” cümlelerini kullanmıştır⁶⁶⁸. İran şahı Zend Kerim’in Bağdad ve Basra üzerine hareket ettiğini ve Baban tarafına vardığını “*Bağdâd cânibinden istimâ’...*” olduğunu belirtmektedir⁶⁶⁹. Azerbaycan bölgesinde meydana gelen karışıklıklar ve bölgenin dörde bölünmesiyle ilgili bilgiler verirken bu bölümlerden biri olan Horasan’a ait olanları için “...*istimâ’ olunduğu üzre...*” demektedir⁶⁷⁰. Amasya civarında meydana gelen depremde yüz kadar kişinin öldüğünü “...*ahâlîsinden ba’zı kimesneler rivâyet eylediler*” kaydıyla eserine eklemiştir⁶⁷¹. Mehmed Derviş Paşa’nın soyu hakkında “*istimâ’ olunduğu üzre*” edindiği bilgileri kullanmıştır⁶⁷². Neced bölgesinde Vehhâbîlik hareketinin başı Mehmed bin Abdülvehhâb’ın faaliyetleri hakkında yazdıklarının kaynağını “...*temyîz-i erbâbı rivâyet etdiler*” şeklinde vermektedir⁶⁷³. Rumeli kadaskeri Nurullah Efendi’nin doğum tarihi ile ilgili yazdıklarını “...*istimâ’ olunduğu üzre...*” edindiği bilgilere dayandırmaktır. Orduda yaşanan firara ait bilgileri “...*ba’zı yeniçeri ricâlinden istimâ’ olunduğu...*” kadarıyla yazmıştır⁶⁷⁴. Şeyhülislam Mehmed Said Efendi’nin hastalığının artması ve vefatı ile ilgili bilgileri “...*istimâ’ olunduğu...*” kadarıyla kaydetmiştir⁶⁷⁵. Mısır zahiresinin İstanbul’a gönderilmesi hususunda yaşanan olumsuz durumu “*İstimâ’ olunduğu üzre ümerâ-yı Mısır’ın ğılâl-ı Haremeyn-i Muhteremeyn’e olan hiyânetleri...*”⁶⁷⁶ kaydıyla vermektedir. Yeniçeri ocağına mevacic dağıtımı ile ilgili bilgileri “...*aşhâb-ı vukûfdan istimâ’...*” kaydına istinaden vermektedir⁶⁷⁷. Yeni inşa edilen [E]Mirgünoğlu camiine padişahın teşrifinin “*İstimâ’ olunduğu üzre cum’a günü teşrîf buyurulacağı muşammem*

⁶⁶⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 23^a.

⁶⁶⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 64^a.

⁶⁶⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 65^a.

⁶⁷⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 69^b.

⁶⁷¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 75^b.

⁶⁷² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 79^a.

⁶⁷³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 83^a.

⁶⁷⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 102^a.

⁶⁷⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^b.

⁶⁷⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 127^a.

⁶⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 127^b.

iken ihtilâf-ı hevâ ile te'hîr...” edildiğini bildirmektedir⁶⁷⁸. Sabık yazıcı Süleyman Efendi'nin kazaya uğramasında surre emini Tahir Ağa'nın rolü ile ilgili bilgiler ise “...vâkıf olanlarıñ ba'zısından rivâyet...” olunmuştur⁶⁷⁹. Cabbarzade Mir Mustafa'nın kendisine muhalif söz ve davranışları bulunan kişileri yakmak için bir fırın inşa ettirdiğini “...rivâyet olunmuştur” şeklinde ifade etmiştir⁶⁸⁰. Arpa emini İsmail Ağa'nın “*İstimâ' olunduğu üzre ol-ma'flûbâta ma'flûb-ı aħarîñ taħşîli daħi şadr-ı a'zam tarafından 'ilâve olunarak tekrâr bostânîler ħabsine...*” ikinci kez gönderildiği belirtilmiştir⁶⁸¹. Ahmed Resmî Efendi'nin hayatının ilk dönemine ait bilgiler ise “...*istimâ' olunduğu...*” kadarıyla yazılmıştır⁶⁸².

3.1.3. Yazılı Kaynakları

Sadullah Enverî Efendi, vekâyinüvislik hizmeti dolayısıyla görevli bulunduğu dönemi yazdığından eserine gördüğü olayları ve bunlarla ilgili belgeleri eklemiştir. Bu belgelerin büyük bir çoğunluğunu hatt-ı hümayun suretleri oluşturmaktadır. Hatt-ı hümayunları, buyruldu, fetva, mektup, kaime ve antlaşma metinlerinin suretleri izlemektedir.

3.1.3.1. Arşiv Belgeleri

Sadullah Enverî Efendi, görevi gereğince birçok belgeyi görme imkânına sahipti. Böylece eserinde kullandığı belgelerin suretini özet mahiyetinde eserine eklemiştir. Ancak bazen belgelerin varlığından bahsederken içeriği hakkında bilgi vermemektedir. Örneğin 1768-1774 Osmanlı-Rus harbinin sonlarına doğru Rusya Feldmareşali'nin sulh için gönderdiği tasdiknâmenin gelişinden bahsederken içeriğine değinmemektedir⁶⁸³.

3.1.3.1.1. Hatt-ı Hümayun Suretleri

Padişahın kendi hattı ile yazdığı emirlere hatt-ı hümayun denilmektedir⁶⁸⁴. Enverî Efendi'nin ikinci vekâyi'nüvislik dönemini [27 Şevval 1190 (9 Aralık 1776)-6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783)] Sultan I. Abdülhamid'in saltanatının büyük bir kısmı oluşturmaktadır. Bu nedenle eserde yer alan hatt-ı hümayun suretlerinin hepsi I.

⁶⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 148^b.

⁶⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 159^b.

⁶⁸⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 161^b.

⁶⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 171^a.

⁶⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 194^b.

⁶⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 23^b-24^a.

⁶⁸⁴ Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, TTK., Ankara 2013, s. 172.

Abdülhamid'e aittir⁶⁸⁵. Bu hatt-ı hümayunlar, veziriazama, kaimmakam paşaya ve diğer görevlilere hitaben yazılmışlardır.

3.1.3.1.1.1. Veziriazamlara Hitaben Yazılanlar

Sadullah Enverî Efendi'nin ikinci cildinde yer alan hatt-ı hümayunlar sırasıyla Muhsinzade Mehmed Paşa, Darendeli Mehmed Paşa, Silahdar Seyyid Mehmed Paşa, Mehmed İzzet Paşa ve Halil Hamid Paşa'ya hitaben yazılmıştır. Bu hatlar eserde “Şûret-i Hatt-ı Şerîf”, “Şûret-i Emr-i Şerîf”, “Şûret-i Hatt-ı Hümayûn”, “Şûret-i Fermân” gibi başlıklarla kaydedilmiştir.

Muhsinzade Mehmed Paşa'ya hitaben ilk hatt-ı hümayun kendisi cephede iken yazılmıştır. Bu hatt-ı hümayunda Sultan III. Mustafa'nın ölümü (8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774) ve I. Abdülhamid'in tahta çıkışı bildirilmektedir⁶⁸⁶. İkinci hatt-ı hümayunda ise Muhsinzade Mehmed Paşa veziriazam olarak tayin edilmiştir⁶⁸⁷.

Vaziriazama hitaben gönderilen bir diğer hatt-ı hümayun, Darendeli Mehmed Paşa'ya veziriazam tayin edildiğini ve kendisine gönderilen hediyeleri havidir⁶⁸⁸.

Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın veziriazamlığa tayin edildiği bir hatt-ı hümayunla bildirilmiştir⁶⁸⁹. Ayrıca Veziriazam Seyyid Mehmed Paşa'nın Sadabad'a teşrifine ve padişahın kendisine siyah tilki kürkü gönderdiğine dair bir diğer hatt-ı hümayun yazılmıştır⁶⁹⁰. Yine Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın görevdeki başarısından dolayı padişah tarafından tebrik edildiğini ve gönderilen hediyelerini bildiren bir hatt-ı hümayun gönderilmiştir⁶⁹¹. Teşrifatî Sadullah Enverî Efendi'nin hazırladığı tarih eserini padişaha takdim etmesi ile ilgili Silahdar Mehmed Paşa'ya hitaben ferman gönderilmiştir. Bu fermanda padişah, teşrifati efendinin hazırladığı eseri çok beğendiğini, kendisinin tarihe çok önem verdiğini ve Sadullah Enverî Efendi'ye bin beş yüz kuruş ihsan ettiğini bildirmektedir⁶⁹². Enverî Tarihi'nde yer verilen hatt-ı hümayunlardan bir diğeri de veziriazamın mevacipleri zamanında dağıtması ve

⁶⁸⁵ I. Abdülhamid dönemi, kendi hatt-ı hümayunlarına dayanarak Fikret Sarıcaoğlu tarafından kaleme alınmıştır. Bk. Fikret Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları (TATAV.), İstanbul 2001.

⁶⁸⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 2^b-3^a.

⁶⁸⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 4^a-4^b.

⁶⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 62^a-62^b.

⁶⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 116^b-117^a.

⁶⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 120^a.

⁶⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^a.

⁶⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 126^a.

görevinde gösterdiği başarıdan padişahın duyduğu memnuniyet ve kendisine gönderilen hediyelerle ilgilidir⁶⁹³. Padişahın, Silahdar Seyyid Mehmed Paşa'nın Şehzade Süleyman'ın ilk traşı merasiminde gösterdiği gayrete karşılık teşekkür ettiğini ve kendisine gönderdiği hediyeleri belirten başka bir hatt-ı hümayun Enverî Tarihi'nde kayıtlıdır⁶⁹⁴.

Halil Hamid Paşa'ya Silahdar Mehmed Paşa'nın yerine veziriazam tayin edildiğini bildiren ve görevi sırasında dikkat etmesi gereken hususları hatırlatan bir hatt-ı hümayun gönderilmiştir⁶⁹⁵. Veziriazam Halil Hamid Paşa'nın tersaneyeye teftişi ve bu nedenle kendisinin taltif edildiğini bildiren bir diğer hatt-ı hümayun yazılmıştır⁶⁹⁶.

3.1.3.1.1.2. Kaymakam Paşa'ya Hitaben Yazılanlar

Kaimmakam paşaya gönderilen tek hatt-ı hümayun Gazi Hasan Paşa'ya hitaben yazılmıştır. Bu hatt-ı hümayunda, Seyyid Mehmed Paşa'nın vefatı üzerine Mehmed İzzet Paşa'nın veziriazam tayin edildiği ve Mehmed İzzet Paşa gelinceye kadar kendisinin kaimmakam olarak görevlendirildiği bildirilmiştir⁶⁹⁷.

3.1.3.1.1.3. Diğer Görevlilere Hitaben Yazılanlar

Enverî Tarihi'nde diğer görevlilere hitaben yazılan hatt-ı hümayunlar da mevcuttur. Bunlardan ilki şeyhülislam efendiye medrese öğrencileri sınavında gösterdiği gayret sebebiyle verilen hediyeleri ve tebriği içeren hatt-ı hümayundur⁶⁹⁸.

Kars Beğlerbeğisi'ne gönderilen hatt-ı hümayun, Zend Kerim'in Osmanlı Devleti'ne karşı olan düşmanca tutumu, Azerbaycan ve İran bölgesinin gözetim altında tutulması ve bölgede meydana gelecek hadiselerin İstanbul'a bildirilmesi hususundadır⁶⁹⁹.

Sultan I. Abdülhamid İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar kadılarına hitaben gönderdiği hatt-ı hümayunda, dühan çubuklarının altın ve mücevherle süslenmemesini istemiştir. Kadınların tahta pabuçlarına sim kabare ve sarma yapmalarının israfa neden

⁶⁹³Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 147^a, 152^a. Aynı içerikte Sadrazaman Halil Hamid Paşa'ya gönderilen hattı hümayun için Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 176^b, 182^a.

⁶⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 160^s.

⁶⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 175^b-176^a.

⁶⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 178^a.

⁶⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 142^b-143^a.

⁶⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 48^a.

⁶⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 72^a-73^b.

olduğunu, bunların üretilmemesini ve üretenlerin ise cezalandırılacağını bildirmektedir⁷⁰⁰.

3.1.3.1.1.4. Hitap Makamı Yazılmayanlar

Sadullah Enverî Efendi, eserinde yer verdiği hatt-ı hümayunların bazılarında hitap makamlarını vermemiştir. Bu hatt-ı hümayunlar muhtemelen ülke genelindeki yöneticilere hitaben yazılmıştır. Bunların ilkinde İstanbul ve Haremeyn kadıklıklarının rütbelerini düzenlemektedir⁷⁰¹. Hitap makamı yazılmayan bir diğer hatt-ı hümayun ise Şehzade Ahmed'in viladet-i hümayunun ilanı, halkın korunması, mübaşiriye ve diğer adlar altında haksız yere para talep edilmemesiyle ilgilidir⁷⁰².

I. Abdülhamid zamanında miri toprak rejimi hakkında ıslahat yapılmış ve bu konu ile ilgili bir nizamname yayınlanmıştır. Bu nizamnamede belirlenen kurallara uyulması hakkında hatt-ı hümayun yazılmıştır⁷⁰³. Enverî Efendi'nin eserinde yer verdiği bir diğer hatt-ı hümayûn kâtiplerin görevleri ile ilgilidir. Burada kâtiplerin görevlerini eksiksiz yerine getirmeleri, halkın işlerini ertelemekten yapmaları ve bunlara riayet etmeyenlerin cezalandırılacağı bildirilmiştir⁷⁰⁴. Sultan I. Abdülhamid döneminde yapılan bir diğer düzenleme kıyafetlerle ilgilidir. Kıyafet düzenlemesi ile ilgili nizamnameye riayet edilmesi için bir hatt-ı hümayun yayınlanmıştır⁷⁰⁵. Hitap makamı yazılmayan bir diğer hatt-ı hümayun da devletin mîrî alacaklarının tahsil edilmesi amacıyla gönderilmiştir⁷⁰⁶.

3.1.3.1.2. Fetva Sureti

Fikhî açıdan, “*fakihin hüküm mahiyetinde olmaksızın verdiği cevap*” demek olan fetvanın davet, sual, cevap ve imza olmak üzere dört rüknü bulunmaktadır⁷⁰⁷. Enverî Efendi'nin eserinde yer alan ve sadece sual ve cevap rüknleri bulunan fetva, Zend Kerim üzerine yapılacak sefer hakkındadır⁷⁰⁸.

⁷⁰⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 155^b.

⁷⁰¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 51^a.

⁷⁰² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^s-59^b.

⁷⁰³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 88^a.

⁷⁰⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 99^a.

⁷⁰⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 184^b.

⁷⁰⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 187^b-188^a.

⁷⁰⁷ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, s. 341-343.

⁷⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 49^b.

3.1.3.1.3. Antlaşma Metinleri

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde antlaşma hususunda bahsedilen ilk konu, 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında 8 Cemaziyelevvel 1188 (17 Temmuz 1774) tarihinde imzalanan ve yirmi sekiz maddeden oluşan Küçük Kaynarca Antlaşması ile ilgilidir⁷⁰⁹. Ancak Enverî, eserinde Küçük Kaynarca antlaşmasının maddelerine yer vermemektedir. Bu antlaşma hakkında verdiği bilgiler, Rusların haksız taleplerini dayandırdıkları antlaşma maddeleriyle ilgilidir. Bu anlamda Küçük Kaynarca antlaşmasına dayanarak yapılan ilk haksız talep, antlaşmanın ticaret şartlarını içeren on birinci maddedir. Ruslar, bu madde ile çok geniş ticari haklara sahip olmuşlardı. Öyleki Rus ticaret gemileri Akdeniz'den Karadeniz'e ve Karadeniz'den Akdeniz'e geçebilme; kıyılar, sahiller, limanlar ve boğazlardan ticari amaçla yararlanma, karalarda ve Tuna nehrinde de serbestçe ticaret yapma hakkını elde ediyorlardı⁷¹⁰.

Küçük Kaynarca antlaşmasının on birinci maddesi gereğince Rus tüccarlar, Karadeniz ve Akdeniz'de ticaret yapmaya başlamışlar ve bu ticaretin içine Osmanlı Devleti'nde ihracı yasak malları da katmışlardır⁷¹¹. Bu durum Osmanlı Devleti'nde iki yönlü rahatsızlığa sebebiyet vermiştir. Öncelikle bu maddeye istinaden Rus tüccarlarının Osmanlı ülkesinde ticareti serbest ve yasak olan tüm mallarının ticaretini yapacaklarından, özellikle Osmanlı ülkesindeki zahirenin Rusya'ya taşınacağından ve Osmanlı'da kıtlık yaşanacağından endişe edilmektedir⁷¹².

Osmanlı Devleti'nin bir diğer endişesi ise, daha önceden bir Türk gölü olan Karadeniz'in ticari potansiyelinin Rusların eline geçeceği. Osmanlı Devleti tarafından haklı kaygılarla karşılanan bu durum, Abdürrezzak Paşa tarafından Rus yetkililere iletilmiş ve maddenin bu hususlar bakımından tekrar görüşülmesi istenmiştir.

⁷⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 22^b. Küçük Kaynarca antlaşmasının tarihi ile ilgili tartışmalar için Bk. Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca Antlaşması", *DİA.*, İstanbul 2002, s. XXVI, 526; Köse, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*, s. 112, dn. 506.

⁷¹⁰ Köse, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması*, s. 112; Cemal Tükin, "Küçük Kaynarca", *İA.*, İstanbul 1977, VI, s. 1069-1070.

⁷¹¹ Osmanlı Devleti'nde bazı malların ticareti yasaktı. Bu mallar hububat gibi temel besin maddelerinden, dokuma sanayinde kullanılan pamuk ve pamuk ipliği, yapağı, yün; deri, gön, sahtiyan, meşin; sebze ve meyve; madenler, silah ve silah yapımında kullanılan malları içermekteydi. Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için Bk. Zeki Arıkan, "Osmanlı Devleti'nde İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)", *Prof. Dr. Bekir KÜTÜKOĞLU'NA Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1991, s. 279-306.

⁷¹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^a-123^b.

Ancak Ruslar tarafından bu müracaat, maddenin müzakeresinin uzun zaman alacağı ve bir süre sonra kendiliğinden kurala bağlanabileceği ifade edilerek geçiştirilmiştir⁷¹³.

Rus tüccarların antlaşmaya istinaden Karadeniz ve İstanbul zahiresini taşımaya devam etmeleri ve Rus gemilerinin bu malları taşıdığı bilmesine rağmen elçinin ısrarıyla izn-i sefine hükmü verilmesi, İstanbul'da Ruslara karşı tepkinin artmasına neden olmuştur. Bunun üzerine aynı durumdaki iki Rus gemisinin Osmanlı yetkilileri tarafından alıkonulması üzerine, Rus elçisi bundan doğacak zararın tazminini istemiştir. Osmanlı Devleti de her devletin kendi halkını korumakla görevli olduğunu, bunu yapmanın devletlerarasındaki antlaşmaların hilafına olduğunu iddia edilemeyeceğini belirtmiştir. Yaşanan durum Rusya ve Osmanlı Devleti arasında gerginliğe sebep olmuştur. Fransa elçisinin araya girmesiyle “*Rusların ticaretini yaptıkları malların Osmanlı Devleti’nce ihtiyaç duyulmayan ve yasak olmayanları*” kapsayan tahririn Ruslar tarafından kabul edilmesiyle halledilmiştir⁷¹⁴.

Antlaşma maddesi ile ilgili yapılan düzenleme sonrasında, Ruslar Osmanlı Devleti’nde halkın ihtiyacı olan malları “*Ahid-nâmemizde mutlakdır*” diyerek dışarı götüremeyeceklerdir. Çünkü ahidnamede böyle bir madde bulunmamaktadır. Ayrıca daha önce şart kılındığı üzere getireceği eşya ancak kendi memleketinden getireceği eşya mukabilinde olup böylece Karadeniz ticaretini kendi tekeline alamayacaklardır.

Ruslar, Karadeniz’den Akdeniz’e ve Akdeniz’den Karadeniz’e geçen kendi gemideki yüklerin gerçek defterlerini göstermek zorundadırlar. Hangi şartlarda olursa olsun savaş malzemesi ve aletlerini götüremeyeceklerdir⁷¹⁵.

Sadullah Enverî Efendi’nin eserinde bahsettiği antlaşma metinlerinden bir diğeri Osmanlı Devleti ile İspanya Krallığı arasında imzalanan dostluk antlaşmasıdır. İspanya Krallığı tarafından III. Mustafa (1757-1774) zamanında ve Ragıb Paşa sadaretinde (1757-1763) dostluk antlaşması için murahhaslar gelmişti. Bu kez gelen murahhaslar ise kralının mektubu ile birlikte Cezayir-i Garb ocaklarından kendilerine zarar gelmemeleri hususunda ricada bulunmuştur⁷¹⁶. İspanya elçilerinin daha önceki girişimleri Osmanlı

⁷¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^b.

⁷¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^b. Madde üzerine yapılan bu tadilat ahidname-i hümayun defterine kaydedilmiştir.

⁷¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^b-124^s.

⁷¹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 124^a. İspanya Kırallığı tarafından gönderilen mektubun sureti için Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 124^b.

Devleti tarafından bir süre bekletilmiş ve bu durum İspanya murahhaslarının şikâyetine sebep olmuştur. Bunun üzerine Ömer Vahid Efendi, Abdürrezzak Efendi, Halil Hamid Efendi ve Süleyman Feyzi Efendilerin reisülküttaplıkları zamanında heyetler arasında görüşmeler devam etmiş ve altı madde üzerine bir dostluk antlaşması imzalanmıştır⁷¹⁷. İmzalanan dostluk antlaşmasının ilk maddesi iki devlet arasında ittifak kurulması ile ilgilidir. Bu maddeye göre Büyük İspanya Krallığı, Fransa ve Sicilyateyn devletleri hariç diğer devletler ile yaşanacak bir sorunda kesinlikle Osmanlı Devleti aleyhine açıktan veya gizlice faaliyette bulunmayacaktı. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de Fas padişahı hariç, İspanya Krallığı'nın sorun yaşadığı bir durumda İspanya'ya karşı açıktan veya gizli bir şekilde faaliyet içerisine girmeyecekti. Osmanlı Devleti ile İspanya arasında yapılan bu antlaşma İspanya elçisinin isteğine binaen Cezayir-i Garb, Tunus ve Trablus ocaklarına da bildirilecektir. Ayrıca bu ocaklar dilediğinde kendileri de İspanya Krallığı ile dostluk antlaşması imzalayabilirler. İki devlet arasında bu antlaşmanın imzalanmasından sonra faydalı olacağı düşünülen maddeler eklenebilir. Maltir, Roma ve Ceneviz serbest hükümetler olmakla birlikte bu hükümetlerin Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerinin engellenmesi ve durumdan Osmanlı Devleti'nin haberdar edilmesi istenmiştir. Sicilyateyn ahidnamesinde kayıtlı olduğu üzere iki devlet elindeki esirleri uygun bir para karşılığında veya karşılıklı olarak serbest bırakacaklardır⁷¹⁸.

3.1.3.1.4. Mahzarlar

Mahzar kelimesi, *hazır bulunan yer, sicil ve defter* gibi manalara gelmekle birlikte; diplomatik bakımdan yüksek makama sunulacak bir dilek ve şikâyetin yazılışında hazır bulunanların onun doğruluğunu tasdik makamında imzalarını koydukları belgeye verilen isimdir⁷¹⁹.

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde yer alan veziriazam tarafından padişaha sunulan tek mahzarda ordunun ve savaşın durumu hakkında bilgilere yer verilmektedir. Bu mahzarda veziriazam, 20 Rebiyülahir 1188 (30 Haziran 1774) tarihinde Şumnu civarındaki meterslere top ve piyade asker yerleştirdiğini ifade etmiştir. Askerler üzerine düşman hücum etmiş ancak askerlerin çok az bir kısmı savaşmış gerisi firar etmiştir. Yaşanan bu bozguna karşı Yeğen Mehmed Paşa tarafından tedbir alınmıştır.

⁷¹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 171^b-172^a.

⁷¹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 172^a-173^a.

⁷¹⁹ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, s. 315.

Bu hususta ilk önce düşmanı durdurmak için gerekli meterslerin kazılmasına devam edilmiş ve sancağ-ı şerifin başka bir yere nakli amaçlanmıştır. Bu nedenle sipah ve silahdar ocak ağaları ile zabitan sancak-ı şerifin korunmasıyla görevlendirilmiştir⁷²⁰.

Şumnu'ya gelen düşmanın çok olduğu haberi ordu üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Bu durum karşısında sulh yapmaktan başka bir çare göremeyen veziriazam, elli bine yakın düşman askerinin Şumnu üzerine geldiğini, firar eden askerleri toplamaya vakit olmadığını bildirmiştir. Ayrıca ordunun iaşesi için zahirenin azaldığını ve tedarik edilemediğini ifade etmiştir. Hezargırad ve Cuma kazalarının perişan halde olduğunu, Şumnu'nun ise on günden beri muhasara edildiğini söylemiştir. Mevcut durum karşısında Silistre ve Ruscuk'un düşman işgaline uğrayacağına kesin olduğunu belirtmiştir. Şumnu'nun da düşman eline geçmesiyle ordunun Edirne'den başka bir yere çekilemeyeceğini ve çekilme gerçekleştiğinde ise Tuna ve Balkanlar'ın büyük bir kısmının istilaya maruz kalacağını beyanla sulh yapılmasını teklif etmiştir⁷²¹.

3.1.3.1.5. Kaime

Kaime, Osmanlı diplomatiğinde “*bir şeyin yerine geçen*” anlamında iki tür belgede kullanılmaktadır. Bunlardan ilki arıza, ikincisi tezkire yerine geçenlerdir⁷²². Enverî Tarihi'nde kaynak olarak kullanılan ve arıza yerine geçenler olarak nitelendirilebilecek iki adet kaime sureti mevcuttur. Bu kaimelerden ilkinde Vehhabilik hareketinin başı Mehmed bin Abdülvehhab'ın Neced taraflarındaki zararlı faaliyetleri hakkında İstanbul'a bilgi verilmektedir.

Mehmed bin Abdülvehhab'ın niteliği, mezhebi, mesleği ve nasıl ortaya çıktığı bölge halkının bilgi sahibi olanlarından detaylıca öğrenilmiştir. Mehmed bin Abdülvehhab, Basra'ya yakın ve Mekke'den yaklaşık on beş günlük mesafede otuz haneli bir köyde ikamet etmektedir. Otuza yakın talebesi bulunmaktadır. Çevresindeki köylerde beş altı yüz miktarı kişi yaşamaktadır. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğu okuduğunu anlamaktan uzaktır ve küfür üzeredirler. Kur'an-ı Kerim'i tilavete dikkat etmeyerek “*Bir Arabın güzel konuşmak amacıyla bu kadar tuğluk göstermesinin anlamı nedir?*”, “*Dela'ilü'l-hayrat mültezim olmak iktiza eder mi?*” sözleriyle salavat-ı şerifi yasaklamışlardır. Tahsilini Şam'da yapmış ve burada Kelâmiye ve Hikemiye'ye

⁷²⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 19^b-20^a.

⁷²¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 20^b-21^a.

⁷²² Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, s. 275.

meyletmesi nedeniyle akli bilimlerden geri kalmıştır. Şam'daki eğitimi sırasında Mekke emiri kendisinin zararlı faaliyetlerini önceden sezmiş olmalı ki İstanbul'a durumu bildiren bir rapor yazmıştır. Bunu haber alan Mehmed bin Abdülvehhab, Mekke emirinin kendisi hakkında söylediklerinin yalan olduğunu beyan ederek, isyana yönelik hareketlerini inkâr etmiştir.

Abdülvehhab'ın geniş bir bilgi sahibi olduğu kabul edilmekle birlikte, ayrı bir mezhep kurduğu kötü işlerden anlaşılmaktadır. İlim tahsil etmekten ziyade isyan ve ayrılıkçı hareketleri, bu duruma tanık olan Cidde valisi Osman Paşa tarafından İstanbul'a bildirilmiştir⁷²³.

3.1.3.1.6. Mektup

Osmanlı diplomatik ilmi bakımından mektup, iki belde, iki memleket arasındaki şahıslarla iş, tebrik, taziye ve arz-ı muhabbet gibi vesilelerle karşılıklı gönderilen yazılara denir. Ayrıca bitik, name, namika, varaka ve risale gibi tabirler de aynı manada kullanılmıştır⁷²⁴.

Enverî Tarihi'nde sureti verilen ilk mektup, Hatice Sultan'ın viladet-i hümayun haberi ve ülkede kutlamalar yapılması ile ilgilidir. Ancak tanımından da anlaşılacağı üzere, viladet-i hümayun haberi için mektup yazılması pek uygun düşmemektedir. Ayrıca bir önceki başlıkta da kullanıldığı gibi Hatice Sultan'ın doğum haberi için yazılacak belge türü beşâret-namedir. Zaten Sadullah Enverî, Hatice Sultan veladetini anlattığı metinde, doğumun ülkede ilan edilmesi için beşâret-nameler yazıldığını kaydetmiştir. Padişahın 20 Zilkade 1189 (12 Ocak 1776) tarihinde gece saat iki buçuk doğan çocuğuna Hatice ismi verilmiştir. Sultan I. Abdülhamid'in ilk çocuğunun ölü doğmasının yarattığı üzüntüden sonra Hatice Sultan'ın doğması büyük sevinç yaratmıştır. Hatice Sultan'ın doğumu için yedi gün gece ve gündüz bütün ülkede, herkes tarafından kutlamalar yapılması istenmiştir. Bu anlamda bu mektup tüm ülkeye gönderilmiştir⁷²⁵.

Enverî Tarihi'ndeki bir diğer mektup suretinde Nadir Şah'ın ölümü, İran'da meydana gelen karışıklıklar, Zend Kerim'in Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği düşmanca

⁷²³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 83^a.

⁷²⁴ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, s. 221.

⁷²⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 49^a. Enverî Efendi, beşâret-name kelimesindeki, Farsça "Mektup" anlamına gelen name kelimesinden dolayı böyle bir başlık kullanmış olabilir.

politikası ve alınacak tedbirler ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Nadir Şah döneminde Osmanlı-Safevi münasebetleri dostane bir şekilde seyretmekteydi. Nadir Şah'ın vefatından sonra İran'da meydana gelen karışıklıklar doğu sınırındaki yöneticiler tarafından yakından takip edilmekteydi. Ancak bu görevliler bölgeye açıktan veya gizlice müdahale etmemeleri hususunda uyarılmıştı. Bölgedeki karışıklıklara rağmen İran'dan gelen hacılar, ziyaretçiler ve tüccarlara iyi muamele edilmişti. Buna rağmen İran vekili Nadir Şah, Bağdad valisi Ömer Paşa'nın bazı hareketlerinden dolayı gücenmişti. Bu durumu Osmanlı Devleti'ne şikâyet etmek yerine kardeşi Sadık Han'ı, akrabasından Şefi' Han'ı Bağdat ve Basra eyaletleri üzerine göndermiştir. Sadık ve Şefi' hanlar Osmanlı topraklarındaki kasaba ve köyleri yakıp yıkmışlardır. I. Abdülhamid'in tahta çıkış haberini vermek amacıyla name-i hümayun götüren hacedgân-ı divan-ı hümayundan Mehmed Vehbi Efendi, bu sırada İran'a ulaşmış ve kendisine karşı düşmanca bir tavır sergilenmiştir. Mevcut durumun kötüleştiği, Zend Kerim'in kan dökmek niyetinde olduğu ve Osmanlı Devleti'nin göstereceği dostluğun bir anlamı olmadığı kanısının oluşmasının ardından Bağdad'daki Sadık Han'a elçiler vasıtasıyla gizliden haberler gönderilmiştir. Daha sonra da bölge halkına zulm ettiği haberinin ulaşması üzerine Osmanlı Devleti harekete geçmiştir.

Safevi şahı Zend Kerim'in bu düşmanca tavrından sonra sefer düzenleme kararı alınmıştır. Bu anlamda ilk önce, Bağdad valisi Abdullah Paşa, Şehrizer valisi Hasan Paşa, Kars canibi seraskeri ve Erzurum valisi Yeğen Ali Paşa seraskerler olarak seferle görevlendirilmişlerdir. Bu seferde Zend Kerim ve onunla ittifak halinde bulunan hanlara haddini bildirme amaçlanmıştır. Ayrıca İran bölgesindeki ahaliye zarar gelmemesi hususunda Osmanlı askerleri uyarılmıştır. Ancak herhangi bir Osmanlı müdahalesi sonucunda günahsız halkın boş yere kanının döküleceği, buna Osmanlı padişahının rızasının olmadığı gerekçesiyle sefer düzenlenmemiştir. İran tarafından dostlukta sebat gösterilmesinin gerektiği, bunu yapmadığı, Osmanlı ülkesine tecavüz ettiği müddetçe seraskerlerin görevlerini yerine getirmeleri istenmiştir⁷²⁶.

Enverî tarihinde yer alan son mektup sureti de, Küçük İspanya kralı tarafından gönderilen ve iki devlet arasındaki dostane ilişkilerden bahsetmektedir. Osmanlı Devleti tarafından verilen cevapta, dostane sözlerden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir.

⁷²⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 68^a-69^b.

Murahhas olarak gönderilen kişi iyi ağırlanmış ve kendisine hediyeler verildikten sonra Osmanlı Devleti'nin cevabını içeren mektup teslim edilmiştir⁷²⁷.

3.1.3.1.7. Takrirler

Takrir, diplomatik ilmi bakımından, bir işi yazılı olarak ilgili mercie bildirmek amacıyla oluşturulan belgelere verilen isimdir. Bu merci, padişah ve sadrazam olabileceği gibi daha alt kademede de olabilir⁷²⁸.

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde yer verdiği tek bir takrir sureti bulunmaktadır. Bu takrir suretinde, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Rusya'nın Kırım üzerindeki adayı ilhaka yönelik politikalarının antlaşma maddelerine aykırı olduğunu belirtmiş ve Osmanlı Devleti'nin bu durumu kabul etmeyeceğini İstanbul'da Avrupalı devlet elçilerine bildirmiştir. Osmanlılar ile Ruslar arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın en önemli maddesi Kırım'a serbestiyetlik veren üçüncü maddedir. Ruslar, henüz antlaşma yeni imzalanmışken savaş sırasında ele geçirdiği esirleri Şahin Giray'a ve bazı Rus generallerini de Kuban taraflarına göndermişlerse de Tatar halkı tarafından kabul görmemişlerdir. Rus generallerin maiyetinde otuz beş bin asker, top ve mühimmat ile Kırım içlerine doğru ilerlemişler ve Şahin Giray'ın yanındaki askerler de savaşıp Taman ve Temrik'e saldırmışlardır. Böylece iki koldan Kırım'a girerek Devletgiray'ı esir etmişlerdir. Bu esnada Kırım'daki Devletgiray ricalinin çoğu firar etmiş ve kalanların etrafı askerler tarafından sarıldıktan sonra Şahingiray'ın Kırım hanlığına kabul edilmesini, edilmediği takdirde kendilerinin öldürülüp kadın ve çocuklarının esir edileceği söylenerek baskı yapılmıştır. Yanında getirdikleri mühür ve intihap mahzarı isimli kâğıtlar ile istediklerini yazıp hatta antlaşmada yer alan Osmanlı padişahının Kırım üzerindeki yetkilerini belirten maddeye de yer verilmeyerek, dört kişi seçilmiş ve Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir. Bundan sonra Kırım'ın yollarını ve geçitlerini kapatarak ahalinin giriş-çıkışını yasaklamışlardır. Osmanlı Devleti, bu durum üzerine Rusya'nın bu davranışının antlaşma maddesi hılfına olduğunu belirtmiştir. Ayrıca gelişmelerin çok vahim bir hal aldığı, Rusya'nın Kırım'dan askerini çıkarıp Tatarları kendi haline bırakmaları gerektiğini ifade

⁷²⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 124^b.

⁷²⁸ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, s. 214. Sadullah Enverî Rusya'nın Kırım üzerindeki politikalarını ve Osmanlı Devleti'nin bundan duyduğu rahatsızlığı diğer devletlere bildiren yazı için takrir tabiri kullanılmıştır. Bu kullanımıyla genel tanıma uygun düşmektedir.

etmişlerdir. Bundan sonra Tatarların kimi isterlerse onu han seçmelerini, seçimin de iki devlet tarafından tasdik edilmesini istemiştir.

Osmanlı Devleti, bu itirazını İstanbul'daki Rus elçisine bildirmiş ve bu itirazın bir takrir ile Rusya'ya iletilmesini istemiştir. Ancak üç ay geçmesine rağmen bir cevap verilmemiştir. Osmanlı Devleti tarafından bu gecikme, Rusya'nın adadaki istila faaliyetlerini tamamlamasına ve Osmanlı'nın askeri müdahalesini bekleyerek kendi oldu-bittilerini Osmanlı'ya mâl etmelerine yorulmuştur. Rusya elçileri tarafından gönderilen takririn akıbeti ile ilgili sorulara da cevap alınamamıştır. Bu esnada Şahingiray, Rus generalinin teşvikiyle Müslüman ahaliden zorla asker toplamış ve bu askerlere Rus askerlere mahsus şapka ve kıyafetler giydirilmiştir. Ayrıca Rus generali, Rus askerlerini Kırım kasaba ve köylerinde kışlatmış, askerlerin özellikle kadınlara karşı uygunsuz tavırları dolayısıyla Kırım halkı ayağa kalkmıştır. Bunun üzerine Rus askerleri halkı katletmişler ve böylece Kırım halkı Şahingiray'ı han olarak kabul etmek zorunda kalmıştır. Olaylar neticesinde Kırım halkından gelen kanlı mahzarlar ile antlaşmadaki şeriat maddesi gereği Osmanlı Devleti'nin yardım etmesi gerekmekteydi. Ancak Osmanlı Devleti, harp yerine sulhü tercih ettiğini ve bunun dostça halledilmesi gerektiğini Rus elçisine bildirmişti. Bunun üzerine Rus elçisi, Rusya'nın Şahingiray'ı han ilan ettiğini ve gerekirse bunun için Tatarları öldürebileceği ve Kırım'ı yağmalayacağını ifade etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin barışçı politikasına rağmen Rusların Şahingiray hakkında ısrarcı olması ve Rusya'nın antlaşma hılafına kareket ettiğini komşu Avrupa devletlerine beyan etmiştir. Durum ile ilgili yeni gelişmelerin haber alındıkça Avrupalı devletlere bildirileceği ifade edilmekteydi⁷²⁹.

3.1.3.1.8. Nizamnameler

Sultan I. Abdülhamid döneminde yapılan ilk ıslahat hareketi, 18 Ağustos 1777 tarihinde zeamet ve timar sisteminde gerçekleştirilmiştir⁷³⁰. Enverî Tarihi'ndeki nizamnamde şu bilgiler yer almaktadır.

Alaybeği seçilecek kişilerden valiler ve maiyetindekiler tarafından arz akçesi adı altında herhangi bir para almamaları şart koşulmuştur. Böylece alaybeğilik, her sancağın

⁷²⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 92^b-94^a.

⁷³⁰ Sarıcaoğlu, *Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, s. 189.

zeamet ve timar erbabı arasından hizmet eden, görevinde liyakatli, güvenilir, nüfuz sahibi ve kuvvetli kişilerin ittifakla seçilip vezirlerin arzları ile tayin edilmelidir. Zeamet ve timar erbabının istekleri dikkate alınmadan alaybeğilik kimin hakkı ise o kişiye verilmelidir. Valiler ise sancaktan bağımsız oldukları için herhangi bir tarafa meyletmemeli, mahzar verdikleri kişilere arz vermelidirler. Alaybeğilerin hizmetlerindeki kusur ve yavaşlıkları nedeniyle azledilmelidirler. Aksi takdirde tevcihat maddesinde belirtilen bir tarafa zulm edip diğer tarafı korumak gibi haller ortaya çıkmadıkça ve bu durumda dahi sözlere itibar etmeden iyice araştırılmadan görevden alınmamalıdır. Bu gibi uygunsuz davranışları tespit edilenlerin ise azledilmekle yetinilmeyip ibret olması için katledilecekleri her birine bildirilmelidir. Ayrıca zeamet ve timar haklarının kaldırılması ve devamı niteliğinde aykırı ve birbirine muhalif çatal arzlar vermemelidirler⁷³¹.

Sefer zamanlarında, kanun gereği, savaşacak kabiliyeti olan askerler ve ocaklılardan her sancağın öşür kaydı miktarınca mülazımlar seçilmelidir. Bu kişiler seferde ve savaşta sancağı altında bulunmak şartıyla eşkâllerini arzlarında beyan ederek kendilerine mülazemet emri verilmesini beklemelidirler. Başka yerde ikamet edenlere, arz-ı hal ile müracaatlara ve halktan kişilere mülazemet emri verilmemelidir. Mülazemet hükmü verildikten sonra başka yerde oturanlar timarlar boşaldıkça “*Ben mülâzım-ı evvelim*” diyerek talep ederlerse bayrağı altında hizmette bulunmayan ve sancağında oturmayan mülazımlara zeamet ve timar verilmemelidir. Delilsiz iddialara itibar edilmemeli ve başka sancakta olup bayrağı altında olmayanların mülazemet emri alınıp başkasına verilmelidir. Sefer zamanlarında yararlılık gösteren mülazımlar dışındaki kişilerin isimleri ve fiziki özellikleri kaydedilerek bu kişilere mülazım emri verilmelidir. Mülazımlardan birine kanun gereği, zeamet ve timar arz olunması gerektiğinde kendi mülazemet emri alaybeği arzı ile gelip ilgili dairece kaydedilmek üzere saklanmalıdır. Alaybeğilerin hangi arz türünü vermeleri gerekirse önce, her bir nahiyenin çeribaşısı, dindar zeamet ve timar erbabına danışmalıdırlar. Ayrıca bu konuda kimlere danışıldıysa arzın içerisinde isimleri ve fiziki özellikleriyle bu kişiler zeametinin baş kalemine yazmalı ve tarih eklenmelidir. Tarihsiz arz veren alaybeğileri cezalandırılmalıdır. Zeamet ve timar tasarruf edenler seferde ve savaşta ölürlerse, uhdelerindeki arazi oğulları arasından kılıç kullanabilene veya küçük evladı varsa ve

⁷³¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 85^b-86^a.

tercih etmeleri halinde üç büyüğe verilmelidir. Üçten fazla kişiye müşterek olarak verilmemelidir. Bir oğlu varsa yaşı itibariyle verilmelidir. Kanuni evladının dışındaki kişilere verilmesi asla uygun görülmemektedir. Eğer erkek çocuğu yoksa seferde yanında mülazemet ile bulunan kardeşine verilmelidir. Kardeşi mevcut değilse diğer yerlerde bulunan kardeşlerine verilmeyip bayrağı altında bulunduğu sancağın mülazım-ı evveline arz etmelidirler. Seferde ölen mülazımın erkek çocuğu da yoksa mülazemeti kardeşine, kardeşi yoksa mülazım-ı evveline verilmelidir. Mülazım-ı evvel istemezse, saniye; mülazım-ı sani istemezse salise verilmeli ve bu şekilde bir silsile takip edilmelidir. Aciz ve sefillere, ırgatlara, hak etmeyenlere “*eṭba’-ı veled-i aḥakk*” olanlara kesinlikle kanunlara aykırı mülazemet, zeamet ve timar verilmeyecektir. Babası öldüğü tarihte anne karnında bulunana zeamet ve timar verilmez. Babası öldüğünde oğlu üzerinde başka dirlik varsa dirliği olan oğluna verilmeyip kardeşine, kardeşi yoksa mülazımına verilmelidir. Babası ölen ve bu sırada başka yerde bulunan oğluna haber gönderilip gelinceye dek bekletilmeli ve geldiğinde arz olunmalıdır. Gelinceye kadar da mahsulüne müdahale edilmemelidir. Sefersiz zamanlarında mahsulünden faydalanıp sefer sırasında görevini yerine getirmeyenlerin timarları ellerinden alınmakla yetinilmeyip ceza verilmelidir⁷³². Şimdiye kadar göz yumulması sebebiyle geçim için edinilen sepet timarlarını alaybeğileri, sancaktaki zeamet ve timar erbabı gizlemeyerek mülazımlardan isteyenlere arz etmelidir.

Bundan sonra kılıç cemi‘ uygun görülmemektedir ve bundan öncekiler ayrılmayacaklardır. Şaban 1191 (Eylül 1777) tarihinden sonra tevcih edilecek zeamet ve timar sahipleri sancaklarında oturmazlarsa zeamet ve timarları mülazımlarına arz olunmalıdır. Bu hususlar daima kontrol edilmeli, mevcut durum mülazımlar tarafından Divanihümayun’a arz edilmelidir. Bu kurala aykırı bir durum ortaya çıkarsa alaybeği ve sancaklıya ceza verilir. Herhangi bir vazife ile gönderildiklerinde yirmi güne kadar at, alet ve kaplarıyla alaybeğinin bayrağının altındaki yerlere gitmelidirler. Zeamet ve timar erbabının sancağında oturmaları dışındaki bütün tevcihatlar ve kanunlar reisülküttaplarla defter eminlerinin tercih ve arzlarına bağlıdır. Ancak kaleme emeği geçen ve işinde süreklilik göstermiş kâtiplerden birisi rütbe almak isterse zeamet ve gediğine karışılmamalıdır. Aynı durum yaşlılık, sakatlık bahanesiyle bazı önemli işlere

⁷³² Enverî, *Târîḫ-i Enverî*, No. 67, vr. 86^a-86^b.

memur olup önemli görevleri nedeniyle sürekli hanesinde ve başka bir yerde oturanlar için de geçerlidir.

Buraya kadar anlatılan kanunlar başından sonuna kadar Divanühümayun ve Defterhane-i Amire'nin ilgili defterlerine kaydedilmelidir. Bu şartların gereği gibi uygulanmak üzere ve daha önceki tevcihatları kaldırmayarak 1 Şevval 1191 (4 Eylül 1777) tarihinden itibaren geçerlidir. Alaybeğilerden arzları Defterhane'de derkenar yapılmak üzere geldiğinde Defterhane-i Amire kâtipleri inceleyerek buraya kadar anlatılan kanunları uygularlar. Kanuna aykırı bir durum tespit ettiklerinde derkenar etmeyip “*Kanuna aykırıdır*” şeklinde ifadeyle defter eminine ve defter emini de bu durumu reisülkütuba bildirirler. Reisülkütup da durumu sadrazama arz eder. Ve alaybeğinin arzının hatası Defterhane'de anlaşılmayıp yanlışlıkla derkenara işlenirse buyruldu tahvili geldiğinde Divanühümayun kisedarı her zaman dikkatli bir şekilde kontrol etmelidir. Kanuna aykırı durumu reisülkütuba bildirmeli ve reisülkütup da veziriazama arz ederek alaybeğine hak ettiği ceza verilmelidir. Bu kanun Allah'ın yardımıyla Devlet-i 'Aliyye'nin düşmanlarına galebe etmekten başka sadece din ve devletin kuvvetlendirilmesi, askerin güç ve kuvvetinin artırılması amaçlanmıştır.

Bundan sonraki herhangi bir değişim veya rica ve minnet ile alaybeği olmaksızın üzerinde mahlûl zeamet ve timar olan her kim olursa veziriazam tarafından cezalandırılacaktır. Bu nedenle hâkimlerin, devlet ileri gelenlerinin irade ve himayeleriyle, kanundışı ve alaybeği arzı olmaksızın mahlûl zeamet ve timar arzuhal ile başkalarına tevcih olunursa tahvili yazılmamalıdır. Kanun üzere alaybeği arzı ile önce evladına, kardeşine veya mülazımına verilecektir. Sonradan gelen hâkimler, valiler, alaybeğiler, sancaklı ve mülazımlar ısrar ve ittifak ile tevcih ettirmemelidirler. Ve bu geçerli kanunun bir kopyası yazılıp reisülkütubın ve defter eminleri tarafından mühürlendikten sonra alaybeğilerine verilerek seleften halefe geçecek şekilde korunmalı ve kazara kaybedilirse yeni bir kopyası istenmelidir. Gerek valiler ve gerek alaybeğileri açıktan ve gizlice durumları teftiş, devlete gönderdikleri arzları kontrol edecek, herhangi bir hıyanetlerinde layık oldukları cezaya çarptırılacaklardır⁷³³.

⁷³³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 87^a-88^a.

Enverî tarihinde, srat topçularına ait nizamnamenin zeti mahiyetinde bir kopyası yer almaktadır. Bu nizamname dokuz maddeden ibarettir. Bu maddeler aşağıdaki gibidir.

Birinci madde srat topçularının eğitimi ile ilgilidir. Öncelikle yirmier akçe ile yazılan iki yüz elli nefer eski sratiler tecrbe kazanarak stad olmalarıyla yeniden on beşer akçe ile yazılan bin yedi yüz elli askere talim yaptırılmalıdır.

İkinci madde ise yeni srati yazılan askerler hakkındadır. On beşer akçe yevmiye ile yazılan askerlerin güçlü-kuvvetli, hr ve genç yiğitlerden oluşması ve sürekli kışlalarında oturmalarıdır. Deneyim kazanmaları için haftada üç gün talim mahalline gitmeleri gerekmektedir.  sene hizmetten sonra yevmiyeleri beşer akçe arttırılarak yirmi akçeye çıkarılacaktır ve bu maaş tevcih gününden itibaren geçerli olacaktır.

nc madde de srati neferatlarının yalılık ve emeklilik durumlarından bahsedilmektedir. Srati neferlerinin İstanbul'da hasta, yalı ve yaralı olanlarının durumlarına göre Tophane-i Amire ocağı mahlulâtından otuz akçe, bu durum seferde meydana gelirse kırk, elli akçe ve hatta sadrazamların iradesiyle daha fazla olmak üzre ocak mahllnden veya takas olarak emeklilik ŗeklinde verilir.

Dördüncü madde askeri kadrolar ile ilgilidir. lm ya da görevi bırakma durumundaki kişilerin isimleri topluca bildirilecektir. Daha sonra topçu mülazımı olan esamisiz genç yiğitlere esamileri verilip senetleri isimlere göre düzenlenmelidir. Gerçek dışı beyanlarla her bir kişiden bir kurutan fazla harç alınmamalıdır.

Beşinci madde askerlerin evlenmeleri ve sakal bırakmaları hakkında bilgi vermektedir. Srat topçuları azap olmaları ŗart olduğu için evlenmelerine izin verilmez. Ancak sakal bırakmaları engellenmemelidir.

Altıncı madde topçu ocağının ve srat topçularının teftiinden bahsetmektedir. Sadrazamlar bizzat topçu ocağını ve bununla birlikte srati neferatını yılda bir kereden az olmamak ŗartıyla denetlenmelidir.

Yedinci madde srat topçuları neferlerinin topçu ocağı içerisindeki yerleri ve tabi oldukları uygulamaları içerir. Srat topçuları başka ocak farzedilmeyip savaşta ve barıta topçu ocağı içerisindedir. Görev ve sorumluluklarına göre bağlı buldukları ağa ve zabitanının idaresindedirler. Seraskerler maiyetinde görevlendirilmeleri gerektiğinde

kanunları gereği yine ocaklısı tarafından yapılmalıdır. Böyle bir görevlendirmede dokuz nefere bir üstat tayin edilip üstatlarına ikişer akçe zam yapılması uygundur.

Sekizinci madde toplara görevlendirilecek asker sayısını belirlemektedir. Her topun altı askerle idaresi mümkündür. Ancak savaş sırasında yaralanma ve şehit olma ihtimali bulunduğundan her topa fazladan dört kişi daha görevlendirilerek asker sayısı ona yükseltilmelidir.

Dokuzuncu madde sürat topçusu askerlerinin sefer ve savaş sırasında görevlerini terk etmeleri ile ilgilidir. Sefer ve savaş sırasında askerlerin görevlerini terk etmelerine izin verilmez Israr edenler olduğu takdirde tedip edilip kimsenin rica ve iltimasına itibar olunmamalıdır. Maaşları şahısları belli nazırların hazır olan ağalarının esame sahibi alıp pusula ile verilmemelidir. Ve mevacipleri seksen beş hesabından eksik verilmeyip Osmanlı Devleti'nde görevliler arasından nazır tayin edilmelidir. Bu kişi kanunları uygulamaktan kaçınmamalıdır⁷³⁴.

3.2. ESERİN MUHTEVASI

Enverî Tarihi'nin ikinci cildi, iki savaş arasındaki dönemde Osmanlı Devleti'nin vekâyi'ini anlatmaktadır. Eser, mahiyet itibarıyla dönemin iç politikası, Sultan I. Abdülhamid'in çocukları, dönemin önde gelen devlet görevlilerinden vefat eden kişilerin biyografileri, ekonomik tedbirlere yönelik uygulanan yasaklar, Kırım ekseninde gelişen Osmanlı-Rus münasebetleri, Osmanlı-İran münasebetleri, İstanbul'da meydana gelen yangınlar vs. konuları içermektedir.

3.2.1. Hâl Tercümeleer

Sadullah Enverî Efendi, eserinde dönemin ileri gelen devlet adamlarından otuz yedi kişinin hal tercümelerine, bilgisi dâhilinde ve ulaşabildiği kadarıyla yer vermiştir. Ayrıca bu görevliler, belirli bir zümreye has olmayıp çeşitlilik göstermektedir.

3.2.1.1. Şeyhülislam Dürrizade Mustafa Efendi

Devrin ileri gelen ulemalarından merhum Dürrî Efendi'nin oğlu olan Mustafa Efendi, 1114'te (1702-1703) dünyaya gelmiştir. İlmiye sınıfına 1130 (1717-1718) yılında ibtida-yı haric ile girmiş ve ilerleyerek ibtida altmış derecesine kadar yükselmiştir. Bu görevde iken babasının şeyhülislamlık makamına yükseltilmesiyle kendisi de önce

⁷³⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 182^a-183^b.

Galata, daha sonra Edirne ve Mekke-i Mükerrreme kadılığı payelerine yükselmiştir. Babasının 1152'de (1739-1740) vefatından sonra İstanbul kadısı, 1159'da (1746-1747) Anadolu kadıaskeri, 1164 (1750-1751) ve 1169 (1755-1756) yıllarında iki kez Rumeli kadıaskeri görevlerine getirilmiştir. III. Osman'ın saltanatı (1754-1757) sırasında dokuz ay boyunca şeyhülislamlık ve 1170 (1756-1757) senesi başlarında, Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) beş ay boyunca bu makamda kaldıktan sonra azl edilmiştir. Üçüncü kez 1187 senesi zilhiccesi evasıtında (Şubat/Mart 1774) yedi ay boyunca şeyhülislamlık görevini yerine getirmiştir. Fatih Sultan Mehmed Câmî' civarındaki evinde ibadetle meşgul iken 7 Zilhicce 1188 (8 Şubat 1775) günü vefat etmiştir. Fatih Sultan Mehmed camiinde kılınan cenaze namazının ardından Edirne Kapı dışındaki Lalizade Çeşmesi arkasındaki cadde kenarındaki mezara defnedilmiştir. Merhum dışı görünüşü ve huyu itibariyle güzel, ilim sahibi, devlet, makam ve servetle onurlandırılmış bir kişiydi. Bazı devlet adamları onun sayesinde yükselmişlerdir. Her gün akşam namazından sabaha kadar seccade üzerinde ibadet etmesi ve beş vakit namazını cemaatle kılması kendisinin kemal-i diyanetinin göstergesidir⁷³⁵.

3.2.1.2. Mirzazade Mehmed Esad Efendi

Sultan I. Mahmud'un saltanatının (1730-1754) ilk dönemlerindeki şeyhülislamı Mirzazade Seyyid Mehmed Efendi'nin oğlu olan Mehmed Esad Efendi, 1122'de (1710) dünyaya gelmiştir. İbtidâ-yı hâric ile 1130 (1726-1727) yılında evvelin-i paye-i tedris rütbesini almıştır. Babasının şeyhülislamlığı döneminde (1143/1730-1731), devrin ileri gelen kişilerinin çocuklarına has, kısa sürede ve hızlı bir şekilde, ulaşması gereken birçok mertebeyi atlayarak, hâmse-i Süleymaniye müderrisi olmuştur. Babasının şeyhülislamlık vazifesinden sonra, hızlı ve kural dışı yükselişinin sebebi ile beş yıl kadar bu hizmette sabit kalmıştır. Daha sonra sırasıyla İzmir, Bursa, Mekke-i Mükerrreme ve İstanbul kadılıklarına getirilmiştir. Anadolu kadıaskeriliğine 1170'te (1756-1757) atanmıştır. Daha sonra üç kez Rumeli kadıaskeri ve iki kez de nakibüleşraf olmuştur. Pirizade Osman Efendi'nin Zilkade 1183'te (Mart 1770) vefatı üzerine şeyhülislamlık görevini üstlenmiştir. Şeyhülislam olarak görev yaparken yaşlı olması ve hastalığının artması neticesinde ayağa kalkamadığı ve görevi gereği ziyaretlere gidemediği için istifa etmiştir. Mehmed Es'ad Efendi, 18 Zilhicce 1188 (19 Şubat 1775)

⁷³⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 32^a.

tarihinde evinde vefat etmiştir. Cenazesi Fatih Sultan Mehmed Cami'inde kılınan cenaze namazının ardından Üsküdar'a gönderilmiş ve Doğançılar mevkisindeki Karacaahmet'te defnedilmiştir. Görevinde gayet liyakatli, davalarında taraf tutmaktan, herhangi bir tarafı zarara uğratmaktan ve aşırılıktan çekinirdi. Davalarda gösterdiği bu hassasiyeti davalı ve davacılar da bazen bıkkınlığa sebep olmuştur⁷³⁶.

3.2.1.3. Yusuf Efendi (Bina Emini)

Abdullah Ağazade isimli zaimin oğlu ve I. Mahmud Han devri (1730-1754) ricalinden Âmedci Süleyman Efendi'nin kardeşi olan Yusuf Efendi, 1114'te (1702-1703) doğmuştur. Becerisi sayesinde zamanla ilerleyerek Maktul İbrahim Paşa hasları idarecilerinden iç çukadarlık görevini ifa etmiştir. Sultan I. Mahmud'un sadrazamı Ahmed Paşa sadaretinde birkaç kez başmuhasebe, ruznamçe-i evvel ve şehremaneti gibi değişik görevlere atanmıştır. Bu görevlerden sonra sadr-ı ali kethüdalığına atanmasıyla birçok bina ve kasrın inşasıyla görevlendirilmiştir. Kethüdalık görevindeyken birçok bölge/yer onun çabaları sonucu ihya edilmiştir. Bu görevdeki başarısının ardından Sultan I. Mahmud'un dikkatini çekmiş ve Laleli Çeşme'de bulunan camiye bina emini olarak tayin edilmiştir. Üç yıldan beri maruz olduğu hastalıktan dolayı 18 Muharrem 1189 (31 Mart 1774) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Cigalazade Sarayı civarında yaptırdığı mektep bölgesine defnedilmiştir. Merhum Yusuf Efendi, yaptığı hayırlarla bilinen, zeki ve işlerinde başarılı bir kişiydi⁷³⁷.

3.2.1.4. Vezir Müderris Osman Paşa

Osman Paşa, Topal Osman Paşazade Ahmed Paşa'nın oğludur. Ahmed Paşa'nın çocukları arasında mümtaz bir yere sahip olan Osman Paşa, yönetici sınıfına girmeyip ilmiye sınıfını tercih etmiştir. Mora'da çıkan isyan esnasında memleketi Yenişehir-i Fener'de bulunurken görevli olmamasına rağmen ve kendi isteği üzerine Mora'ya gitmiştir. Burada Mora muhassılı Muhsinzade Mehmed'in emri ve bilgisi dâhilinde bazı görevlerde bulunmuştur. Onun bu gayretleri Muhsinzade Mehmed Paşa'nın dikkatini çekmiş ve paşa tarafından İstanbul'a bildirilmiştir. Muhsinzade Mehmed Paşa'nın bu müracaatı sonrasında kendisine vezir rütbesi ile Mora muhassıllığı verilmiştir. Mora muhassıllığı kendisine tevcih edildikten sonra adada herhangi bir hizmeti görülmediği

⁷³⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 33^a-33^b.

⁷³⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 33^b.

gibi halka zulm ettiğinin söylenmesi üzerine muhassılıktan azledilmiş, Ağrıboz'a tayin edilmiştir. Daha sonra lüzum duyulması üzerine orduda görevlendirilmek amacıyla Silistre seraskeri olarak görevlendirilmiştir⁷³⁸. Silistre seraskeri olarak yaptığı görevlerden halk memnun kalmış hatta Silistre muhafızı Vezir Hasan Paşa'nın faaliyetleri Osman Paşa'ya isnat edilmiştir. Bu faaliyetler halk nezdinde takdir edilip beğenilmekle bu durumun uzun zamandır yöneticiden yoksun olan Rumeli eyaleti üzerinde de olumlu bir etki yapmıştır. Müderris Osman Paşa, yaptığı zulümden dolayı padişahın gazabına uğramış ve idam edilmiştir. Kalender tavırlı, cesur ve güvenilir bir vezir olarak tarif edilmektedir⁷³⁹.

3.2.1.5. Vezir Halil Paşa (Cidde Valisi)

Vezir Halil Paşa, Çorlu kasabasında dünyaya gelmiş ve küçük yaşta İstanbul'a gelerek bostancı ocağına girmiştir. Bostancı ocağındaki kabiliyeti sayesinde hasekilik rütbesine yükselmiştir. Sultan III. Mustafa Han (1757-1774) döneminde tebdil hasekiliği ile şöhreti artmış, odabaşı ve hasekilik görevlerinden sonra bostancıbaşılık makamına yükselmiştir. Bu görevden azledilmesinin ardından surre emaneti ile Şam ve Hicaz'da bulunmuştur. Surre eminliği görevinden sonra kapıcılar kethüdası ve mirahur-ı evvel payelerini almıştır. Görevlerindeki başarısından dolayı vezirlik rütbesi ile Hotin muhafızlığına getirilmiştir. Daha sonra Belgrad ve Karadeniz seraskeri olarak donanmayla Özi taraflarının muhafazasında bulunmuştur. Ardından Mısır'a ve Cidde'ye tayin edilmiştir. Bu bölgenin havasından dolayı rahatsızlanarak Evahir-i Rebiülevvel 1189'da (Mayıs 1775) vefat etmiştir. Merhum Halil Paşa, akıllı ve işlerinde basiretli, güvenilir ve dindar bir kişiydi⁷⁴⁰.

3.2.1.5. İbrahim Nazif Efendi

Ankara kasabasında doğan İbrahim Nazif Efendi, genç yaşlarda İstanbul'a gelmiş ve burada devlet ricalinden bazı kişilerin hizmetine girerek kethüda kâtipleri arasına girmiştir. Kendisine verilen küçük evkaf mansıbından azledildikten sonra bir süre herhangi bir görevde bulunmamıştır. Daha sonra Osmanlı-Rus savaşında kitabet hizmetiyle sefere katılmış ve sadrazam Tevki Ali Paşa sadareti zamanında ise bu görevinden azledilmiştir. Sadrazam Halil Paşa zamanında Anadolu muhasebeciliği ve

⁷³⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 36^a.

⁷³⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 36^b.

⁷⁴⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 37^a-38^b.

sonra başmuhasebe, ruznamçe-i evvel ve defter emaneti görevlerini ifa etmiştir. Ordu ile İstanbul'a döndükten sonra ikinci kez atandığı defter emanetinden sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın himmetiyle vezir kethüdalığı rütbesine yükselmiştir. Bu görevde iken 23 Zilhicce 1189 (14 Şubat 1776) tarihinde vefat etmiştir. İbrahim Nazif Efendi, kendisine verilen görevleri sadakatle yerine getiren, hoşsohbet ve herkesle iyi geçinen biriydi⁷⁴¹.

3.2.1.6. Vezir Halil Paşa

İstanbul'da 1130'da (1718) dünyaya gelen Halil Paşa, babasıyla beraber Sultan I. Mahmud zamanında bazı önemli devlet görevlerinde istihdam edilmiştir. Daha sonra bazen mirahurluk bazen de çavuşbaşılık görevleri uhdesine verilmiş ve bu görevleri sırasında şöhreti artmıştır. Halil Paşa, 1182'de (1768/1769) kaimmakam kethüdalığı, 1183'te de (1769/1770) mirahur-ı evvel iken kendisine vezir rütbesi verilerek Hotin muhafızlığı ve Rumeli eyaleti tevcih edilmiştir. Görev yerine 13 Rebiyülahir 1183 (12 Kasım 1769) tarihinde hareket etmiş ve henüz yolda iken Şaban 1183'te (Aralık 1769) Tevki Ali Paşa yerine sadrazam tayin edilmiştir. Bir yıla yakın görev yaptıktan sonra 1184'te (1770/1771) sadrazamlıktan azledilmiş ve Filibe'de oturması istenmiştir. Birkaç yıl Filibe'de ikametinin ardından Şevval 1187 (Aralık 1774-Ocak 1775) tarihinde vezir rütbesiyle Ağrıboz muhafızı olan Halil Paşa, 1189 (1775) ve 1190 (1776) senelerinde Bosna ve Selanik mutasarrıflıkları görevlerini ifa etmiştir. Selanik mutasarrıflığı sırasında Sivas eyaleti kendisine tevcih edilmiş ve bu görevine giderken Nallıhan kasabasında vefat etmiştir. Bu kasabadaki mescitlerden birine defnedilmiştir⁷⁴².

3.2.1.7. Şeyhülislam Salihzade Mehmed Emin Efendi

Sultan I. Mahmud'un imamı Salih Efendi'nin oğlu olan Mehmed Emin Efendi, 1114'te (1702/1703) Edirne'de dünyaya gelmiştir. Şeyhülislam Mahmud Efendi'den 1125'te (1713) müstakilen mülazemet almıştır. Müderrislikte devrini 1132 (1720) yılında ifa etmiş, Şaban 1160'ta (Ağustos 1747) Selanik, Muharrem 1166'da (Kasım 1752) Şam ve 1170'te (1756/1757) Medine-i Münevvere, 1174'te de (1760/1761) İstanbul kadılığı payelerine ulaşmıştır. Şerifzade Efendi yerine Rebiyülevvel 1181'de (Ağustos 1767) Anadolu, Ramazan 1184'te (Ocak 1770) yine selefi Şerifzade yerine

⁷⁴¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 49^a-49^b.

⁷⁴² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 60^a-60^b.

Rumeli kadıaskeri olmuştur. Mehmed Emin Efendi, 1188'de (1774/1775) Damadzade Mehmed Murad Efendi yerine tekrar Rumeli kadıaskeri ve Cemaziyelevvel 1189'da (Temmuz 1775) şeyhülislam olup bu makamda on yedi ay kalmıştır. Bu görevden 1190 (1776/1777) senesinde azledilmiş ve Bursa'ya sürgün edilmiştir. Bursa'da ikameti sırasında hastalanmış ve vefat etmiştir. Cenazesi Emir Sultan Cami mezarlığına defnedilmiştir⁷⁴³.

3.2.1.8. Mehmed Derviş Paşa

Yeniödar civarındaki Hoşkadem mahallesinde 1142'de (1729/1730) dünyaya gelen Mehmed Derviş Paşa, Yağlıkçı Kadir Ağa'nın oğludur. Naili, Ali ve Said Paşa'ların yazıcılık hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra defterdar kisedarlığı ve burada gösterdiği başarısından dolayı haccan sınıfına girmiştir. Ardından 1182 (1768) seferi sırasında maliye tezkireciliği, çok geçmeden şikk-ı evvel defterdarlığına yükselmiştir. Sefer dönüşü azledilmiş ve bir süre hiçbir görevde bulunmamıştır. Tekrar şikk-ı evvel defterdarlığına atanmış ve sonradan vezir kethüdalığı hizmetinde bulunmuştur. Bu görevden bir iki ay sonra vezirlik rütbesi ile Hanya sancağı tevcih edilmiştir. Hanya'ya giderken yolda hastalanmış ve 7 Rebiülevvel 1191 (15 Nisan 1777) tarihinde vefat etmiştir⁷⁴⁴.

3.2.1.9. Sarı Mehmed Paşazade Ali Paşa

Merhum Mehmed Paşa'nın sülalesinden, Topal Osman Paşa'nın oğlu olup 1140'ta (1727-1728) Yenişehir-i Fener'de dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini babasının evinde almıştır. Babasının görevinden dolayı Anadolu ve Rumeli'nin birçok eyalet ve sancağında bulunmuştur. Babasının Sayda'da vefat etmesi üzerine Yenişehir-i Fener'e dönmüştür. Burada ikamet ederken Zilhicce 1168'de (Eylül 1755) Dergâh-ı Ali kapıcıbaşılığına getirilmiştir. Ardından bazı devlet görevlerini yerine getirmiş ve 1179 (1765/1766) yılı başlarında atalarının mansıbı olan derbent başbuğluğu, 1181'de (1767) mirimiranlık, Zilhicce 1182 (Nisan 1769) tarihinde vezir rütbesi verilmiştir. Bundan sonra Mora ve Tırhala başta olmak üzere birçok eyalette görev yapmış ve bir kez de Karadeniz'den Varna'ya kadar olan sahillerin seraskerliği görevini üstlenmiştir. Tırhala sancağı mutasarrıfı iken 17 Safer 1191 (27 Mart 1777) tarihinde görevinden

⁷⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 76^a-76^b.

⁷⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 79^a-79^b.

azledilmiştir. Yenişehir-i Fener kasabasındaki sarayında ikamet ederken 17 Zilkade 1191 (17 Aralık 1777) tarihinde vefat etmiştir. Mirası hazineye teslim edilmiştir⁷⁴⁵.

3.2.1.10. Nurullah Efendi (Rumeli Kadıaskeri)

Rumeli kadıaskeri olan Dürrizade Efendi'nin büyük oğlu olan Nurullah Efendi, 1137'de (1724/1725) doğmuştur. Haric rüusu ile 1148 (1735/1736) yılı başlarında ulema sınıfına girmiş, 1171 (1757-1758) yılında mevleviyet, 1185 (1771/1772) yılında da Mekke-i Mükerrerme kadılığı tevcih edilmiştir. İstanbul kadılığına 1 Receb 1186'da (28 Eylül 1772), Anadolu kadıaskerliğine Evail-i Rebiyülahir'de (Haziran/Temmuz 1773), Rumeli kadıaskeri payesine de Cemaziyelahir 1190'da (Temmuz 1776) yükselmiştir. Nurullah Efendi, 1 Cemaziyelahir 1192'de (27 Haziran 1778) yapılan divan toplantısında rahatsızlanmış ve konağına dönmüştür. Yakalandığı humma hastalığının artması neticesinde 5 Cemaziyelahir 1192 (1 Temmuz 1778) tarihinde vefat etmiştir⁷⁴⁶.

3.2.1.11. Şeyhülislam Mehmed Said Efendi

Mehmed Said Efendi, 1130'da (1717/1718) doğmuştur. İran kadıaskeri olarak bilinen Abdullah Vassaf Efendi'nin oğludur. İlk eğitimini babasından aldıktan sonra, 1143'te (1770-1771) şeyhülislam Mehmed Efendi'den evvelin payesi alıp Galata mevleviyetine yükselmiştir. Babası 1168'de (1774/1775) şeyhülislam görevinden azledildiğinde kendisi de Bursa'ya sürgün edilmiştir. Anadolu kadıaskerliğine 1182'de (1768) atanmıştır. Ayrıca 18 Şevval 1189'da (12 Aralık 1775) şeyhülislam olup iki yıl yirmi üç gün bu vazifede kalmış ve 3 Receb 1192 (28 Temmuz 1778) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Ebu Eyyüb Ensari civarındaki Siyavuş Paşa türbesindeki kabre defnedilmiştir. Mehmed Said Efendi, dirayetli ve dürüst bir kişi olarak bilinmekteydi. Ayrıca babasının düşmanları nedeniyle uzun süre terfi edememişti⁷⁴⁷.

3.2.1.12. Hasan Paşazade

Yeniçeri ağası iken 1147'de (1734/1735) vezir rütbesi verilen Seyyid Hasan Paşa'nın soyundandır. Şeyhülislam Mustafa Efendi'den 1156 (1743/1744) yılında rüus olarak ilmiye sınıfına dâhil olmuştur. Ardından 1174 (1760/1761) senesi başlarında

⁷⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 90^b.

⁷⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 101^b-102^a.

⁷⁴⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^a-103^b.

Galata mevleviyeti, 1180 (1766-1767) başlarında ise Kahire kadısı, 1185'te (1771/1772) bir yıl boyunca Medine-i Münevvere kadılığı hizmetinde bulunmuştur. İstanbul kadılığına 1190'da (1776/1777) tayin edilmiş ve azledildikten sonra Rumeli hisarındaki yalısında ikamet etmiştir. İstanbul'da meydana gelen vebadan 16 Cemaziyelahir 1192 (12 Temmuz 1778) tarihinde vefat etmiştir. Göksu civarında inşa ettirdiği çeşmenin yakınlarındaki kabrine defnedilmiştir. Merhum Hasan Paşazade'nin Kelime-i Tehlil üzerine müstakil bir risalesi ve Zülzal Suresi tefsiri hakkında bir makalesi mevcuttur. Gülenbeli İsmail Efendi'nin metnine de şerh yazmıştır⁷⁴⁸.

3.2.1.13. Mehmed Murad Efendi (Rumeli Kadıaskeri)

Mehmed Murad Efendi, 1130'da (1717/1718) doğmuştur. İbtida-yı haric rütbesine 1145'te (1732/1733), Diyarbekir kadılığı ile mevleviyet payesine ise 1160'da (1747/1748) ulaşmıştır. Edirne mollası görevini yaparken 1168 (1754/1755) yılı başlarında, ikinci kez Mekke kadılığına tayin edilmiştir. İstanbul kadılığını dokuz ay yürüttükten sonra 1175'te (1761/1762) azledilmiş ve yerine Mehmed Emin Atıf Efendi tayin edilmiştir. Mehmed Murad Efendi'ye, 1180 (1766/1767) senesi başlarında Anadolu kadıaskerliği, 1187'de (1773/1774) Rumeli kadıaskeri payesi tevcih edilmiştir. Bu görevde iken Gelibolu'ya sürgün edilmiştir Gelibolu'da bulunduğu sırada Mekke-i Mükerreme kadısı olmuştur. Deniz yoluyla Mekke'ye giderken Şam taraflarında hastalanmış ve hummadan dolayı 1 Cemaziyelevvel 1192 (28 Mayıs 1778) günü vefat etmiştir. Cenazesi Cebel-i Kaysun bölgesinde defnedilmiştir⁷⁴⁹.

3.2.1.14. Mehmed Molla Efendi

Mevali-i kiramdan Şerif Efendi'nin oğlu ve müftü Çatalcalı Ali Efendi'nin büyük torunu olan Mehmed Molla Efendi, 1115'te (1703/1704) doğmuştur. İlimlerdeki yeterliliğini, 1133 (1720/1721) senesinde ispat ederek müderris olmuştur. Ardından 1159 (1746/1747) senesi başlarında Amid kazası kadılığına tayin edilmiştir. Daha sonra Bursa ve Mekke-i Mükerreme kadılıkları uhdesine verilmiştir. İstanbul kadılığına 1 Muharrem 1170'te (26 Eylül 1756), Anadolu kadıaskerliğine Muharrem 1180'de (Haziran 1766) atanmıştır. Daha sonra 17 Şaban 1183 (16 Aralık 1769) tarihinde Rumeli kadıaskeri ve 1 Zilhicce 1187 (13 Şubat 1774) tarihinde şeyhülislam payesi

⁷⁴⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 104^a.

⁷⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 104^a-104^b

tevcih edilen Mehmed Mola Efendi, 16 Zilhicce 1193 (25 Aralık 1779) tarihinde vefat etmiştir⁷⁵⁰.

3.2.1.15. Ali Molla (Rumeli Kadıaskeri)

Mekke kadısı Kazubi Efendi'nin kardeşi Mustafa Efendi'nin oğlu olan Ali Satı Efendi, 1117 (1705-1706) yılında dünyaya gelmiştir. Ulema sınıfına 1130'da (1717/1718) dâhil olmuştur. Daha sonra 1165'te (1751/1752) Galata, 1171'de (1761-62) Şam, 1177 (1763/1764) yılı başlarında Mekke-i Mükerrreme ve Cemaziyelahir 1185'te de (Eylül 1771) İstanbul kadısı olmuştur. Anadolu kadıaskerliği payesi Zilkade 1190 (Aralık 1776/Ocak 1777) tarihinde tevcih edilmiştir. Rumeli kadıaskerliği payesine yükseleceği sırada 5 Muharrem 1194 (11 Ocak 1780) tarihinde vefat etmiştir⁷⁵¹.

3.2.1.16. el-Hacc Recai Efendi

Cizye başbakikulu Borlu Halil Ağa'nın neslinden olan Mehmed Recai Efendi, 1131'de (1718/1719) dünyaya gelmiştir. İlk eğitiminin ardından bir süre Divanihümayun kalemindeki kethüda kâtiplerinin yanında mülazemet yapmıştır. Birkaç yıl Koca Bekir Paşa yanında kâtip olarak Cidde'de bulunmuştur. Halil Paşa'nın himmetiyle İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da bulunduğu sırada Rebiyülahir 1169'da (Aralık 1755/Ocak 1756) küçük kale tezkireciliği ve sadrazam mektupçucu ikinci halifeliği ihsan olunarak Divanihümayun haccêânları sınıfına dâhil olmuştur. Recai Efendi, 15 Rebiyülahir 1169 (18 Ocak 1756) tarihinde küçük kale tezkireciliği, 5 Şevval 1170'de (23 Haziran 1757) büyük tezkirecilik, 2 Safer 1175'te (2 Eylül 1761) reisülküttaplık görevini üstlenmiştir. Ayrıca 18 Zilhicce 1176'da (30 Haziran 1763) çavuşbaşılık, 6 Cemaziyelahir 1177'de (12 Aralık 1763) sadaret kethüdalığı mertebesine yükseltilmiştir. Ardından 4 Şevval 1178'de (22 Mart 1765) Tersane-i Amire emaneti, Şevval 1180'de (Mart 1767) arpa emaneti, 15 Safer 1181'de (13 Temmuz 1767) tekrar Tersane-i Amire emaneti, 14 Cemaziyelevvel 1182'de (26 Eylül 1768) ise yeniden reisülküttaplık görevi tevcih edilmiştir. Reisülküttap olarak seferde birkaç yıl hizmette bulunduktan sonra istifa etmiş ve İstanbul'a dönmüştür. İkinci kez Reisülküttaplığa Zilhicce 1187 (Şubat/Mart 1774) tarihinde atanmıştır. Daha sonra Muharrem 1188'de (Mart/Nisan 1774) rikab-ı hümayun çavuşbaşılığı, Rebiyülahir 1188'de

⁷⁵⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 121^a.

⁷⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 122^b.

(Haziran/ Temmuz 1774) çavuşbaşılıktan sadaret kethüdalığı mertebesine yükseltilmiştir. Şıkk-1 evvel defterdarlığına Safer 1189'da (Nisan/Mayıs 1775) getirilmiştir. Bu görevlerinin ardından 26 Zilhicce 1190 (6 Ocak 1777) tarihinde nişancı, Şevval 1192 tevcihatında (Kasım 1778) defter-i hakaniye atanmıştır. Bu görevden azledildikten sonra hanesinde ikamet ederken 18 Receb 1194 (20 Temmuz 1780) tarihinde vefat etmiştir. Merhum Mehmed Recai Efendi, dindar ve tutumlu, getirildiği görevlerde dürüst davranan, hoşsohbet ve bilgili bir kişiydi. Başta Kâffeciler civarında inşa ettirdiği bir sebilhane ve mektep binası olmak üzere birçok vakıf kurmuş ve bu vakıfların gelirini evlatlarına vakfetmiştir. On sekiz çocuğu için vakıf gelirlerinden başka, zeameti erkek çocukların en büyüklerine müşterek olarak tevcih edilmiştir. Küçük yaştaki çocuklarının gelirleri için, dühan gümrüğünden yıllık on sekiz akçe ücretle Selim Sırrı Efendi vasi tayin edilmiştir⁷⁵².

3.2.1.17. Seyyid İbrahim Paşa (Erzurum Valisi)

Amasyalı Seyyid Halil Ağa'nın soyundan gelen İbrahim Paşa, 1135'te (1722/1723) doğmuştur. Başmuhasebe kaleminde mülazemet, daha sonra aynı kalemde zimmet halifesi olarak görev yapmıştır. Bu görevinin ardından Bihke'ye sürgün edilmiştir. Affedilmesinin ardından eski görevi defterdarlık zimmet halifeliğine atanmıştır. Şehremaneti ile 1179'da (1765/1766) hacedan sınıfına girmiş ve üç yıl bu hizmette kalmıştır. Başmuhasebecilik 18 Cemaziyelahir 1182 (30 Ekim 1768) tarihinde, şıkk-1 evvel defterdarlığı da 6 Zilkade 1182 (14 Mart 1769) tarihinde tevcih edilmiştir. Ordu ile beraber Bender'e gitmiş ve Babadağı meştasındaki Şevval 1182 (Şubat/Mart 1769) tarihli tevcihatta sadrazam kethüdalığına atanmış ancak bir yıl geçmeden azledilmiştir. Babadağı sahrasında 14 Zilkade 1185'te (18 Şubat 1772) ruznamçe-i evvel olarak görevlendirilmiştir. Daha sonra nişancılık vekâleti verilmiş ve 1188 (1774/1775) senesinde ordu ile beraber İstanbul'a dönmüş, ardından azledilmiştir. Bir süre evinde ikamet ettikten sonra 8 Cemaziyelevvel 1189 (7 Temmuz 1775) tarihinde sadaret kethüdalığına tayin edilmiştir. Birkaç ay sonra bu görevinden azledilerek 20 Zilkade 1189'da (12 Ocak 1776) üçüncü kez kethüdalık hizmeti uhdesine ihdas edilmiştir. Başarılı olamayınca kethüdalığı surre emanetine dönüştürülmüştür. Ancak bu görevi istememesinden dolayı birkaç ay sonra Erzurum ordusu hizmetine girmiştir.

⁷⁵² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 129^a-130^a.

Buradaki görevi sırasında kendisine vezaretle Erzurum eyaleti tevcih edilmiş, Kars ve Rakka valiliklerinden sonra Erzurum valisi olarak tayin edilmiştir. Erzurum'un havasından muzdarip olarak valiliğe tayininden beş on gün sonra vefat etmiştir⁷⁵³.

3.2.1.18. Abdürrezzak Paşa

Tavukçubaşı Damadı olarak bilinen Abdürrezzak Paşa, 1143 (1730-1731) tarihinde doğmuştur. İki kez reisülküttaplık yapmış el-Hacc Mustafa Efendi soyundandır. Ulufeciyan-ı yesar kitabeti ile 1165'te (1751/1752) haccgan sınıfına girmiştir. Ardından 1168 (1754/1755) yılı tevcihatında bârûthane nazırlığı, Şevval 1175'te (Mayıs 1762) küçük ruznamçe, Zilhicce 1178'de (Temmuz 1762) sadrazam mektupçuluğu, Cemaziyelahir 1182'de (Ekim/Kasım 1768) küçük tezkirecilik görevlerini yerine getirmiştir. Ordu Şumnu kasabasındayken, sadrazam mektupçuluğundan, Mehmed Recai Efendi'den boşalan reisülküttaplığa Cemaziyelahir 1185 (Ocak 1772) tarihinde atanmış ve üç yıl bu görevde kalmıştır. Reisülküttaptlıktan sonra süvari askerine reis olarak tayin edilmiştir. Bu sırada çadırlara yapılan saldırı sonucunda firar etmiş ve Kütahya'da hapsedilmiştir. Affedilmesinin ardından, Mısır cizyesinin irsali görevi uhdesine verilerek Mısır'a gönderilmiştir. Mısır'dan dönüşünde Şevval 1190'da (Kasım/Aralık 1776) defter-i hakani emaneti tevcih edilmiş ve iki yıl bu görevde kalmıştır. Vezir rütbesi verilerek 30 Zilkade 1193 (9 Aralık 1779) tarihinde Aydın sancağı tevcih edilmiştir. Bu görevinde rahatsızlanan Abdürrezzak Paşa, Rakka'ya tayin edilmiş ve Rakka'da 10 Muharrem 1195 (6 Ocak 1781) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Rakka'da Ulu Cami mezarlığına defn edilmiştir⁷⁵⁴.

3.2.1.19. Sadrazam Mehmed Paşa

Niğde'nin Uchisar kazası Arabsun köyünden eşraf Seyyid Ali'nin sülalesinden olan Mehmed Paşa, 1148 (1735/1736) yılında doğmuştur. İstanbul'a 1164'te (1750/1751) gelmiş ve I. Mahmud devrinde (1730-1754) aşçıbaşı olarak ünlenmiş olan dayısı surre emini Süleyman Ağa'nın yanında devlet hizmetine girmiştir. Daha sonra helvahaneye çerağ olmuştur. Burada elli altı cemaati zabitanı Hacı Odabaşı'nın yanında kendini geliştirmek amacıyla beş yıl boyunca eğitim almıştır. Hassa türbedarları sınıfına 1179'da (1765/1766) dâhil olmuştur. Bir yıl geçmeden, Hacı odabaşının yanında aldığı

⁷⁵³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 131^a-131^b.

⁷⁵⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 139^a-139^b.

eğitime istinaden, hazine-i hümayuna çerağ olmuştur. Hazine-i hümayun kitabeti, hazine-i hümayun kethüdalığı ve silahdarlık hizmetinden sonra on sekiz ay on yedi gün vezirlik yapmış ve 25 Safer 1195 (20 Şubat 1781) tarihinde vefat etmiştir. Kendi köyüne içme suyu götürmüş ve sekiz çeşme yaptırmıştır. Doğduğu ev civarında medrese, kütüphane ve dershaneden oluşan büyük bir cami, han, hamam ve dükkânlar inşa ettirmiştir. Kendi köyüne yaptığı imar faaliyetleriyle köyünü önce derbend haline getirmiş ve bu sayede vergi indirimi sağlamıştır. Daha sonra müftü ve hassa rütbesinden kadı tayin ettirerek kazaya dönüştürmüştür⁷⁵⁵.

3.2.1.20. Mehmed Paşa (Belgrad Muhafızı)

Sultan I. Mahmud (1730-1754) dönemi vüzerasından Topal Osman Paşazade Melek Paşa'nın oğlu olan Mehmed Paşa, 1150 (1737/1738) yılında doğmuştur. Sultan III. Osman (1754-1757) zamanında kapıcıbaşılığa tayin edilmiştir. Babasının vefatının ardından 1151 (1757/1758) yılı başlarında ilk kademe vezir rütbesine getirilmiş ve bu rütbe ile on yıl boyunca çeşitli devlet kademelerinde hizmette bulunmuştur. Bu görevlerindeki başarısından dolayı daha yüksek bir vezirlik rütbesi verilmiştir. (1184/1770-1771) Vezaretle on yıl boyunca sınır muhafızlığı ve Belgrad'a iki kez vali tayin edilmiştir. Mehmed Paşa, 10 Rebiyülevvel 1195 (6 Mart 1781) tarihinde vefat etmiştir. Vezirler arasında ilmi ile öne çıkan Mehmed Paşa'nın Vâsıf mahlası ile yazdığı şiirler bulunmaktadır⁷⁵⁶.

3.2.1.21. Mehmed Said Efendi (İmam-ı Evvel)

Peykhane civarında 1157 (1744/1745) yılı başlarında dünyaya gelmiştir. Reisülküttap Tavukçubaşı Mustafa Efendi'nin kardeşi Abdullah Efendi'nin oğludur. On altı yaşında Kur'an'ı hatmetmiş ve ilmindeki yeterliliği ile şeyhülislam Dürrizade'nin imamlığı görevine getirilmiştir. Müderris sınıfına Receb 1184'te (Kasım 1770) dâhil olmuştur. Dürrizade Efendi'nin imamlığı sırasında sesinin güzelliği ve Kur'an okumadaki başarısından dolayı imam-ı sani rütbesi verilerek 1 Safer 1195 (17 Ocak 1781) tarihinde havas-ı refia kadılığına getirilmiştir. Daha sonra imam-ı evvel rütbesine

⁷⁵⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 141^a-141^b.

⁷⁵⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 143^a-143^b.

yükselen Mehmed Said Efendi, 14 Safer 1195 (5 Ağustos 1781) tarihinde vefat etmiştir⁷⁵⁷.

3.2.1.22. Hayatizade Mehmed Said Efendi (Anadolu Kadıaskeri)

Mehmed Said Efendi, 1146'da (1733/1734) doğmuştur. Müderris sınıfına 1153 (1740/1741) yılında dâhil olmuştur. Mevleviyet payesine de 30 Cemaziyelevvel 1171 (9 Şubat 1758) tarihinde yükselmiştir. Daha sonra 1177'de (1763/1764) Bursa, 1182'de de (1768) İstanbul kadısı olmuştur. Anadolu kadıaskerliği rütbesi 1 Zilkade 1194 (29 Temmuz 1780) tarihinde verilmiştir. Bu görevdeyken hastalanarak evinde dinlenmeye çekilmiş ve hastalığının artması dolayısıyla 10 Zilkade 1195 (28 Ekim 1781) tarihinde vefat etmiştir⁷⁵⁸.

3.2.1.23. Hasan Paşa (Silistre Valisi)

İstanköy'de doğmuştur. Daha sonra İstanbul'a gelerek tahsil hayatına başlamış ve bu sırada Haşim Ali Beğ'e tabi olmuştur. Sultan I. Mahmud devri imamlarından Sarımsakçızade Efendi'den mülazemete almaya hak kazanmıştır. Birkaç kez kadı olarak atandıktan sonra Moldovancı Ali Paşa'ya intisap etmiştir. Ali Paşa'ya Kütahya valiliği esnasında kethüdalık, sipahsalarlık görevi sırasında da kapıcıbaşılık ve başbakikululuk yapmıştır. Daha sonra rütbesinde tenzile gidilerek Silistre mübayaasına memur edilmiştir. Buradaki başarısından dolayı padişah tarafından önce iki tuğ verilmiş ve daha sonra vezaret ihsanıyla sınır muhafazasında görevlendirilmiştir. Sefer esnasında Silistre'deki muharebelerindeki üstün başarıdan dolayı önce Mora muhassıllığı ve daha sonra Aydın, Karaman ve İçil valiliklerine tayin edilmiştir. Hasan Paşa, 5 Zilhicce 1195 (22 Kasım 1781) tarihinde vefat etmiştir⁷⁵⁹.

3.2.1.24. İshak Efendi (Rumeli Kadıaskeri)

Divanihümayun cizye muhasebecisi Mollacık Mehmed Efendi'nin oğlu olan İshak Efendi, 15 Zilhicce 1125 (25 Şubat 1709) tarihinde doğmuştur. Şeyhülislam Abdullah Efendi'den 1133 (1720/1721) yılında mülazemet almıştır. Müftü Mirzazade Şeyh Mehmed Efendi'nin himmeti ile 12 Şaban 1143 (20 Şubat 1731) tarihinde müderrisin sınıfına dâhil olmuştur. Bir süre müderrislik yaptıktan sonra 12 Rebiyülevvel 1170 (5

⁷⁵⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 151^a-151^b.

⁷⁵⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 156^b.

⁷⁵⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 157^a-157^b.

Aralık 1756) tarihinde Yenişehir-i Fener mevleviyeti'ne, 1 Receb 1173'te (18 Şubat 1760) Edirne, Cemaziyelevvel 1175'te (Aralık 1761) Mısır ve 22 Cemaziyelevvel 1176 (9 Aralık 1762) tarihinde de Mekke-i Mükerrerme kadılığına tayin edilmiştir. Daha sonra Cemaziyelahir 1183 (Ekim 1769) başlarında İstanbul kadılığı tevcih edilmiş, 2 Rebiyülahir 1189 (2 Haziran 1775) tarihinde Anadolu kadıaskeri olmuştur. Anadolu kadıaskerliğinin ardından dört yıl boyunca beklemiş ve 1 Receb 1194 (3 Temmuz 1780) tarihinde de Rumeli kadıaskerliğine yükseltilmiştir. Bu görevinden kısa bir süre sonra nikris hastalığından dolayı 14 Zilhicce 1195 (1 Aralık 1781) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Sultan Bayezid Cami'inde kılınan cenaze namazının ardından İbrahim Paşa Cami' mezarlığında babasının yanına defnedilmiştir⁷⁶⁰.

3.2.1.25. Ahmed İzzet Paşa (Hotin Muhafızı)

Ahmed İzzet Paşa, aslen Kütahyalı olup, nesebinin Germiyanogulları'na dayandığı söylenmektedir. Buluş çağına eriştikten sonra İstanbul'a gelmiş ve eğitimine başlamıştır. Eğitiminden sonra Teşrifatî Akif Bey'in hizmetinde teşrifat kalemi halifelğine getirilmiştir. Daha sonra teşrifatçılık rütbesini almış, üç sene boyunca Divanihümayun çavuşbaşılığı görevini ifa etmiştir. Çok geçmeden vezir kethüdalığı hizmetine yükselmiştir. Bu görevdeyken kendisine yönelik bazı ithamlar nedeniyle ilk önce Yedikule'ye hapsedilmiş, ardından da Limni adasına sürgün edilmiştir. Affedilmesini müteakip İstanbul'a dönmüş ve Tersane-i Amire'de görevlendirilmiştir. Daha sonra darphane emaneti ile Kahire'ye gönderilmiştir. Birkaç yıl Mısır'da kalmasının ardından 1184 (1770/1771) yılı başlarında tekrar İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'dayken ikinci kez vezir kethüdası olarak seferdeki orduda görevlendirilmiştir. Vezir kethüdası olarak orduya katılmış ve Ruscuk'ta vefat eden Bükreş seraskeri Kaimmakam Mehmed Paşa'nın yerine, vezaret rütbesiyle tayin edilmiştir. Bu görevdeyken seferde gösterdiği gayret ve başarılarından dolayı şöhreti artmıştır. Seferden dönüşünde Vidin, Erzurum ve Halep şehirlerinin yöneticiliğini yapmış ve yüz elli kese akça ile Aydın sancağı ve Medine-i Münevvere muhafazasıyla görevlendirilmiştir. Bu görevine giderken Şam taraflarında, daha ileri gidemeyeceğini beyan etmesi üzerine Kudüs sancağı tevcih edilmiştir. Halep valiliği görevindeyken 17 Şaban 1193 (28 Ekim 1779) tarihinde bütün malvarlığına el konulmuş ve vezareti alınarak Kudüs'te ikamet

⁷⁶⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 157^b-158^a.

etmesi istenmiştir. Kudüs'e giderken Trablusşam'da kalan eşyası da gasp edilmiştir. İki yıl boyunca Kudüs'te bulunduktan sonra affedilerek 1195 (1780-1781) senesi ortalarında vezir rütbesi verilerek Silistre'de oturması ve Hotin muhafazasıyla ilgilenmesi bildirilmiştir. Bu görevi sırasında Şevval 1195'te (Ekim 1781) vefat etmiştir⁷⁶¹.

3.2.1.26. Mehmed Emin Efendi (Anadolu Kadıaskeri)

Babası Divanıhümayun çavuşbaşlarından olan Mehmed Emin Efendi, Şaban 1140 (Mart/Nisan 1728) tarihinde İstanbul'da Hacı Kadın mahallesinde dünyaya gelmiştir. Sultan III. Osman'ın imam-ı sanilik göreviyle Safer 1169'da (Kasım/Aralık 1755) müderris sınıfına dâhil olmuştur. İmam-ı evvel rütbesine 1171 (1757/1758) yılı başlarında vekâleten ve Ramazan 1172'de de (Mayıs 1759) asaleten atanmıştır. Selanik kadılığına Zilkade 1184'te (Şubat/Mart 1771), Edirne kadılığına 1188'de (1774/1775) ve ardından da Mekke-i Mükerrreme kadılığına tayin edilmiştir. Daha sonra 5 Şaban 1189 (29 Kasım 1775) tarihinde İstanbul kadısı ve 1 Zilhicce 1189'da (23 Ocak 1776) Anadolu kadıaskeri olmuştur. Ancak Zilhicce 1192 (Aralık 1778/Ocak 1779) tarihinde Anadolu kadıaskerliğinden, Şaban 1194'te de (Ağustos 1780) padişah imamlığından azledilmiştir. Mehmed Emin Efendi, 17 Zilkade 1196 (24 Ekim 1782) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Üsküdar'da Ayrılık Çeşmesi yakınlarındaki mezarlıkta defnedilmiştir⁷⁶².

3.2.1.27. Musazade Mehmed Abdullah Efendi (Müneccimbaşı)

Mehmed Abdullah Efendi, 1130'da (1717/1718) dünyaya gelmiştir. Damadzade Efendi'nin kadıaskerliği zamanında tarik-i kazaya dâhil olmuştur. Birkaç defa tahtabaşılık ve bir süre müneccim-i sani ve evvelik hizmetlerinde bulunmuştur. Müneccimbaşı görevinde iken 18 Zilkade 1196 (25 Ekim 1782) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Kavgacı Dede mezarlığına defnedilmiştir. İstanbul'da çıkan büyük yangında merhum Abdullah Efendi'nin de evi yanmıştır⁷⁶³.

⁷⁶¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 168^b-169^a.

⁷⁶² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 171^b.

⁷⁶³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 171^b.

3.2.1.28. Çatalcavi Ali Paşa (Vidin Muhafızı)

Merhum Ali Paşa, Rusya seferi sırasında gösterdiği başarı ve gayretten dolayı önce orduda sipahsalarlık, sonra da binbaşılık rütbelerine ulaşmıştır. Bu başarısıyla seferin serdari Muhsinzade Mehmed Paşa'nın dikkatini çekmiş ve kendisine vezirlik rütbesi verilmiştir. Vezir rütbesiyle Balya muhafazlığı ve çok geçmeden de Mora muhassıllığı görevine getirilmiştir. Daha sonra aynı rütbe ile Rumeli ve Anadolu'nun birçok eyaletinde görev yapmıştır. Halep valiliği sırasında birtakım kanundışı uygulamalarından dolayı idam edilecekken bazı devlet adamlarının tavassutuyla idamdan kurtulmuştur. Ancak hakkındaki şikâyetler devam edince Limni adasına sürgün edilmiştir. Bir süre sonra kendisine vezir rütbesi verilerek Özi eyaleti valiliğine atanmıştır. Özi valiliği sırasında Dobrice eşkıyası tedibi ile, daha sonra Vidin muhafızlığına tayin edilmiştir. Vidin muhafızlığı görevindeyken vefat etmiştir. Merhum Ali Paşa, dindar ve gecelerini ibadetle geçiren, ilim erbabına saygı gösteren bir kişiydi. Vali olarak görev yaptığı yerlerde halka zulmetmesi ve taraf tutması hakkında şikâyetlere sebep olmuştur⁷⁶⁴.

3.2.1.29. Selahaddin Abdi Efendi

Selahaddin Abdi Efendi, 1117 (1705-1706) yılında doğmuştur. Yirmi yaşında İstanbul'a gelmiş ve tahvil kalemine çerağ olmuştur. Kırk gün boyunca bu kalemde görevine devam etmiştir. Sonradan Hekimzade Ali Paşa dairesinde mülazemet almıştır. Ardından bir süreliğine masraf kâtipliği, mektupçuluk ve divan kâtipliği görevlerini ifa etmiştir. Hekimzade Ali Paşa ile beraber sefere katılmış ve daha sonra Basra'ya gönderilmiştir. İstanbul'a dönmesiyle ünlü ulemadan Cemali Efendi'ye ve daha sonra Nakşibendi tarikatı şeyhi Emin Efendi'ye tabi olmuştur. Selahaddin Abdi Efendi 1178'den beri (1764/1765) Tahir Ağa tekkesindeyken 29 Muharrem 1197 (4 Ocak 1783) tarihinde vefat etmiştir⁷⁶⁵.

3.2.1.30. Mehmed Nuri Beğ Efendi

Dergâh-ı Ali gediklilerinden Kembraşzade Lala Mustafa Ağa'nın oğlu olan Mehmed Nuri Beğ Efendi, 1114 (1702/1703) yılı başlarında dünyaya gelmiştir. Defterdar Memiş Efendi'nin himmetiyle sadrazam mektupçuluğu odasında memuriyete

⁷⁶⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 174^a-174^b.

⁷⁶⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 176^b-177^a.

başlamış ve on yıl boyunca bu göreve devam etmiştir. Babası Sultan III. Mustafa'nın lalası olduğu için, III. Mustafa'nın cülusundaki 1171 (1757/1758) tevcihatında bölükat-ı erba kitabetinden biri tevcih edilerek Divanihümayun'a girmiştir. Ardından 1172 (1758/1759) yılında hazine muhasebeciliği görevine getirilmiştir. Çok geçmeden Sultan III. Mustafa'nın kız kardeşi Aişe Sultan ile evlenmiştir. Daha sonra tekrar Haremeyn muhasebeciliği, süvari mukabeleciliği ve cizye muhasebeciliği tevcih edilmiştir. Bazı yolsuz tavırları ve giderek artan harcamaları nedeniyle gözden düşmüştür. Bundan sonra devrin ünlü şeyhlerinden Salahi Efendi'ye intisap etmiştir. (1176/1762-1763) Tarikata girdikten sonra şeyhi sayesinde dünyadan elini çekmiştir. Hastalığının artması sonucunda 19 Muharrem 1197 (25 Aralık 1782) tarihinde vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine cenazesi, şeyhinin cenaze merasimini ifa etmesi için bir gün bekletilmiştir⁷⁶⁶.

3.2.1.31. Mehmed Arif Efendi

Mehmed Arif Efendi, 1 Receb 1113 (2 Aralık 1701) tarihinde Eyüp'te dünyaya gelmiştir. Üvey babası Hüseyin Odabaşı desteğiyle eğitimi almıştır. Bu eğitimi sayesinde önce müderris Kırımı Efendi, daha sonra şeyhülislam Başmakcızade Seyyid Abdullah Efendilerin hizmetlerinde bulunmuştur. Bu görevlerinin ardından müderris zümresine dâhil olmuştur. Başmakcızade'nin vefatından sonra Süleymaniye'de tıp eğitimine mahsus medresenin müderrisi Vasıf Efendi'den danışmend tezkeresi almıştır. Tezkereyi aldıktan sonra Safiye Sultan'ın dairesindeki hizmetinde iki yıl kalmıştır. Mukad Mustafa Efendi'den haric rüusunu 29 Zilhicce 1155 (24 Şubat 1743) tarihinde almıştır. Sultan III. Mustafa'nın cülusunda, Zeyneb Sultan'ın iltimasıyla musıla-yı sahn müderrisi iken hekimbaşı tayin edilmiştir. Hekimbaşı tayininden altı ay geçmeden azledilmiş ve Gelibolu'ya sürgün edilmiştir. Zeynep Sultan sayesinde kimseyle görüşmemesi şartıyla affedilmiştir. Bir ay sonra Üsküdar'a kadı olarak tayin edilmiştir. Sultan I. Abdülhamid'in cülusunun üçüncü günü ikinci kez hekimbaşı olarak görevlendirilmiştir Üçüncü kez hekimbaşı olarak 24 Zilhicce 1189 (15 Şubat 1776) tarihinde atanmıştır. Daha sonra Anadolu kadıaskeri ve üçüncü kez Rumeli kadıaskeri olarak tayin edildikten sonra hastalığının artması nedeniyle vefat etmiştir. Vasiyeti

⁷⁶⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 177^a-177^b.

üzerine cenazesi Sakız Ağacı semtinde Damadzade Efendi hanesi civarındaki arsaya defnedilmiştir⁷⁶⁷.

3.2.1.32. Ömer Vahid Efendi

Ömer Vahid Efendi, Muharrem 1136 (Ekim 1723) tarihinde dünyaya gelmiştir. Bülüğ çağına eriştikten sonra tahsiline başlamış ve 1153'te (1740/1741) küçük kale mansıbı ile hacedan sınıfına dâhil olmuştur. Tophane-i Amire nazırı görevini 1160'ta (1747/1748) bir yıl boyunca yerine getirmiştir. Bu görevinden sonra on iki yıl boyunca hiçbir devlet hizmetinde bulunmamıştır Mevkufatçılık derecesine 1173'te (1759/1760) yükseltilmiş, 1175'te (1761/1762) sipah kitabeti, 1177'de (1763/1764) Tersane-i Amire emini, 1180'de (1766/1767) Anadolu muhasebeciliği ve 1181'de de (1767/1768) sefere katılmak üzere defterdarlığa tayin edilmiştir. Ordu hareket etmeden önce defterdarlıktan azledilmiş, 1183 (1769/1770) ve 1186 (1772/1773) yıllarında tekrar rikab-ı hümayun defterdarı, 1187'de (1773/1774) rikab-ı hümayun çavuşbaşılığı ve 1188'de de (1774/1775) vekâleten defterdarlık görevine getirilmiştir. Bu görevlerinin ardından 1190'da (1776/1777) nişancılık, 1193 (1779-1780) yılı başlarında tekrar Tersane-i Amire emini ve 1195 (1780/1781) yılı tevcihatında ikinci kez nişancılık ve 1196 (1781/1782) yılı başlarında ise Sadrazam kethüdalığı makamına getirilmiştir. Bu görevinde iken hastalanmış ve 13 Cemaziyelevvel 1197 (16 Nisan 1783) günü vefat etmiştir⁷⁶⁸.

3.2.1.33. Şeyhülislâm İbrahim Efendi

Şeyhülislam İbrahim Efendi, 1113 (1701/1702) yılı başlarında, Karahisar-ı Şarki kazasında doğmuştur. Erzincan mutasarrıfı Seyyid Osman Efendi'nin oğludur. İstanbul'a 1127 (1715) yılında gelmiştir. Ardından Rumeli kadıaskeri Zeynelabidin Efendi'nin yanında eğitime başlamış ve 1130'da (1717/1718) kendisinden mülazemet almıştır. Zeynelabidin Efendi ve maiyetiyle 1137'de (1724/1725) Mekke-i Mükerreme'den dönmüştür. Mirzazade Mehmed Efendi'den 1143'te (1730/1731 haric rüüsü almıştır. Böylece 1168'de (1754/1755) Selanik kadısı, 1174'te (1760/1761) Şam mevleviyeti ve ardından Mekke kadılığı ihsan edilmiştir. Rumeli kadıaskerliği görevine 1182 (1768/1769) ve Şevval 1193 (Ekim 1779) yıllarında iki kez atanmış, Şevval 1196

⁷⁶⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 180^a-180^b.

⁷⁶⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 181^b-182^a.

(Eylül 1782) tarihinde de şeyhülislam olmuştur. Sekiz ay on gün şeyhülislamlık makamında kaldıktan sonra hastalığı artan İbrahim Efendi, 17 Cemaziyelevvel 1197 (20 Ekim 1783) tarihinde vefat etmiştir. Sadrazam ve şeyhülislamın hazır bulunduğu cenaze namazı Fatih Sultan Mehmed Cami'inde kılındıktan sonra cenazesi Sultan Selim civarındaki Beyceğiz mezarlığına defnedilmiştir⁷⁶⁹.

3.2.1.34. Haşim Ali Beğ (Ruznamçe-i Evvel)

Merhum Şehid Ali Paşa'nın yeğenidir. Kâğıd-ı enderun emini olarak Şevval 1160 (Ekim 1747) tarihinde hacedan sınıfına dâhil olmuştur. Hacedanlıkla birlikte birkaç vezire kapı kethüdalığı yapmıştır. Bu görevleri onun şöhretini arttırmıştır. Bab-ı Ali'deki görevinin ardından sipah, silahdar, yeniçeri kitabeti ve başmuhasebecilik görevlerini yerine getirmiştir. Ruznamçe-i evvel olarak görev yaparken Ramazan 1197'de (Ağustos 1783) vefat etmiştir⁷⁷⁰.

3.2.1.35. Mehmed Namık Efendi (Tezkire-i Evvel)

Tezkire-i evvel Mehmed Namık Efendi, 1114'te (1731/1732) Darende'de dünyaya gelmiştir. İstanbul'a 1164'te (1750/1751) gelmiş ve burada vezir kethüdası mühürdarı, defter kalemi başhalifeliği mektupçuluğu görevlerinde bulunmuştur. Küçük kale payesini alarak 1183 (1769/1770) yılında hacedan sınıfına dâhil olmuştur. Önce 1191'de (1777/1778) küçük evkaf muhasebeciliği, ardından sadrazam mektupçuluğu görevine getirilmiştir. Bir buçuk yıl bu görevde kaldıktan sonra azledilmiş ve Şevval 1194 (Ekim 1780) tarihinde vefat etmiştir. Şair bir kişiliğe sahip olup şiirleri de mevcuttur⁷⁷¹.

3.2.1.36. Musuli Ali Behcet Efendi

Musul müftüsü Fahreddin Efendi'nin akrabasındandır. Musul ve Bağdat'ta eğitimini tamamladıktan sonra 1171 (1757/1758) yılında İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da Ragıb Paşa'nın himmetiyle birkaç ay içerisinde mülazemet almış ve sahn müderrisliği için yeterliliğini ispat etmiştir. Bunun yanında bazı kadıların maiyyetinde

⁷⁶⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 186^a-186^b.

⁷⁷⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 193^b-194^a.

⁷⁷¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 194^a-194^b.

hizmet etmiştir. Daha sonra Haremeyn müfettişi olarak atanmış ve bu görevdeyken 2 Şevval 1197 (31 Ağustos 1783) tarihinde vefat etmiştir⁷⁷².

3.2.1.37. Ahmed Resmi Efendi

Girit'te 1112'de (1700/1701) dünyaya gelen Ahmed Resmi Efendi, Girit'teki eğitimini tamamladıktan sonra 1140 (1727/1728) yılında İstanbul'a gelmiştir. Tavukçu Reis Mustafa Efendi'nin hizmetine 1151'de (1738/1739) girmiş ve kızıyla evlenmiştir. Bursa mukataasının 1159'da (1746/1747) tevcihiyle hacedan sınıfına dâhil olmuştur. Sultan III. Mustafa döneminde Rağıp Paşa'nın himmetiyle Nemçe ve Girandeburk elçisi olarak tayin edilmiştir. Bundan sonra vezir mektupçusu ve çavuşbaşılık hizmetlerinde bulunmuştur. Kendisine 1182'de (1768/1769) Tersane-i Amire emaneti tevcih edilmiştir. Büyük ruznamçeci payesiyle seferde görevlendirilmiştir. Seferde iken tekrar vezir kethüdalığı görevini üstlenmiştir. Seferde Muhsinzade Mehmed Paşa'nın isteği üzerine murahhas olarak tayin edilmiştir. Rusya sulhü öncesi kethüda olarak İstanbul'a gönderilmiştir. Kethüdalıktan azledildikten sonra bir süre evinde ikamet etmiş, daha sonra matbah emini, şikk-ı sani defterdarlığı, cizye muhasebeciliği ve büyük ruzname görevlerine getirilmiştir. Daha sonra süvari mukabelecisi ve üçüncü kez ruzname-i evvel görevine atanmıştır. Bu görevde iken Ramazan Bayramı'nın ikinci günü vefat etmiştir. Birçok devlet hizmetinde bulunması tecrübesini arttırmıştır. Bu görevleri sırasında kaleme aldığı biri Sefinetü'r-rü'esa olmak üzere iki risalesi mevcuttur⁷⁷³.

3.2.2. Yangınlar ve Deprem

Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak İstanbul'da tarihe geçmiş küçük büyük birçok yangın meydana gelmiştir. Bu yangınların meydana gelmesinde kundaklama, dikkatsizlik gibi nedenler olmakla birlikte, birbirine bitişik ahşap yapılaşma da yangın riskini arttıran bir faktördür. Ayrıca İstanbul'un coğrafi konumunun da yangınların yayılmasındaki etkisi büyüktür. Şehrin başta şiddetli poyraz olmak üzere, yıl boyunca rüzgâr alması yangınların çevreye yayılmasına sebep olmaktadır⁷⁷⁴.

⁷⁷² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 194^a-194^b.

⁷⁷³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 194^b.

⁷⁷⁴ Kenan İnan, "1782 İstanbul Yangını: Kadı Sicillerinden Tespit, Çıkarım ve Yorumlar", Feridun M. Emecen-Ali Akyıldız-Emrah Safa Gürkan (Ed), *II. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyum Bildirileri: 27-29 Mayıs 2014-İstanbul* (ss. 707-722), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi-İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2014, s. 702.

3.2.2.1. Yangınlar

Sadullah Enverî Efendi, eserinde 1774-1783 yılları arasında küçük boyutlu yangınlardan 1782'deki Büyük Yangın'a (Harîk-i Kebîr) kadar İstanbul'da meydana gelen on altı yangından bahsetmektedir.

3.2.2.1.1. Beyoğlu Yangını

Galata'daki Yağcı mahallesindeki bir gayrimüslim evinde 18 Ramazan 1189 (12 Kasım 1775) Pazar günü gece saat altıda çıkan yangın, mahalledeki ev ve dükkânların birbirine bitişik olması sebebiyle çok çabuk yayılmıştır. Başta sadrazam ve yeniçeri ağası olmak üzere, yangını söndürmekle görevli memurların sekiz dokuz saat çabasına rağmen yangın mahallenin dört bir yanına yayılmıştı. İki yüz kadar ev ve dükkâna zarar veren yangın, görevlilerin çabaları sonucunda Firuz Ağa Mahallesi civarında söndürülebilmştir⁷⁷⁵.

3.2.2.1.2. Kiremit Mahallesi Yangını

Fethiye Camii civarındaki Kiremit Mahallesi'ndeki bir bakkal dükkânında 5 Rebiyülevvel 1192 (3 Nisan 1778) tarihinde yangın çıkmıştır. Yangının söndürülmesi için herkes çaba göstermiş hatta padişah dahi sarayından yangın yerine gelerek söndürme çalışmalarını takip etmiştir. Söndürme çalışmaları için harcanan büyük çabaya rağmen, gece saat altıya kadar yangın devam etmiştir. Yangının söndürülmesinin ardından padişah sarayına, diğer görevliler ise evlerine dönmüşlerdir⁷⁷⁶.

3.2.2.1.3. Kumkapı Yangını

Kumkapı'daki Nişancı Cami havalisinde Havuzlu Hamam etrafındaki Ermeni evlerinin birinden 12 Şaban 1192 (5 Eylül 1778) tarihinde gece saat yediye gelirken çıkan yangın söndürülme çabalarına rağmen ertesi gün saat sekize kadar devam etmiştir⁷⁷⁷.

3.2.2.1.4. Arabacılar Yangını

Arabacılar mevkiindeki işyerleri yakınındaki evlerden birinde 3 Rebiyülahir 1193 (20 Nisan 1779) tarihinde gece saat ikide çıkan yangın sabah saat yediye dek sürmüştür.

⁷⁷⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 46^a.

⁷⁷⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 99^b.

⁷⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 106^b.

Bu yangında miri işyerleri, arabacılar, çamaşırcılar ve tavukçu işyerlerinden başka binden ziyade hanedan mensubuna ait ev ve dükkân zarar görmüş ve çalışanlar dağılmıştır. Yangından etkilenen ev ve işyerleri tespit edilmiş ve büyük bir çoğunluğu kısa sürede onarılmıştır⁷⁷⁸.

3.2.2.1.5. Kavak Sarayı Yangını

Kavak Sarayı'nın Harem dairesi tarafında çakmak kıvılcımından 17 Rebiyülahir 1193 (4 Mayıs 1779) tarihinde çıkan yangında, yoğun söndürme çabalarına rağmen saray tamamen yanmıştır.⁷⁷⁹

3.2.2.1.6. Destarecilerbaşı Yangını

Destarecilerbaşı'ndaki çeşme karşısında yer alan berber dükkânlarının birinde 15 Receb 1193 (29 Temmuz 1779) tarihinde gece saat beş buçukta başlayan yangın yirmi saat sürmüştür. Yangın sırasında birçok saray, ev, devlete ait yerler, köşkler ve zaviyeler zarar görmüştür⁷⁸⁰.

3.2.2.1.7. Kalaycılar Köşkü Mevki Yangını

Kalaycılar Köşkü civarında 21 Receb 1193 (4 Ağustos 1779) tarihinde gece saat beşte çıkan yangın, bütün söndürme çabalarına rağmen sabaha kadar devam etmiş ve yangından etkilenen yüz elli kadar kişi başka yerlere gitmek zorunda kalmışlardır⁷⁸¹.

3.2.2.1.8. Küçük Pazar Civarı Yangını

Küçük Pazar taraflarında 2 Şaban 1193 (15 Ağustos 1779) tarihinde gece saat dört buçukta başlayan yangın, daha önceden çıkan birkaç yangınla kötü duruma düşen ahali üzerinde daha olumsuz etki yapmıştır. Yangını söndürmekle görevli kişilerin çabalarına rağmen yangın sabah on bire kadar sürmüştür⁷⁸².

3.2.2.1.9. Kazgancılar Mevki Yangını

Aydın valisi Abdürrezzak Paşa'nın Kazgancılar civarındaki sarayının merdiven altında 12 Rebiyülevvel 1194 (18 Mart 1780) tarihinde çıkan yangın, yapılan tüm

⁷⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 111^b-112^a.

⁷⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 112^a.

⁷⁸⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 114^a.

⁷⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 114^b.

⁷⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 114^b.

müdahalelere rağmen söndürülemedi. Rüzgârın da etkisiyle alevler Küçük Ruznamçeci Nesib Efendi'nin sarayına, İbrahim Paşa Cami'ne ve Soğancıbaşı Konağı'na da sıçramıştır. Yangın Abdürrezzak Paşa'nın sarayının Harem dairesi merdivenin altında başladığından, Harem'de bulunanlar kaçmaya fırsat bulamamışlardı. Abdürrezzak Paşa'nın büyük oğlu Hamid Beğ Efendi'nin iki kızı ve kocaları, Belgrad Muhafızı Mehmed Paşa'nın kızı ve annesi, haremde bulunan kadınların misafirlerinden oluşan on beşten fazla kişi yangında vefat etmiştir.⁷⁸³

3.2.2.1.10. Mahmud Paşa Yangını

Mahmud Paşa civarındaki kuyumcu dükkânlarının birinde 2 Rebiyülahir 1194 (7 Nisan 1780) Cuma gecesi başlayan yangın, saray yakınlarına kadar ulaşmıştır. Sadrazam başta olmak üzere birçok kişinin çabalarıyla iki üç saat içerisinde söndürülmüştür. Kısa sürede söndürülmesine rağmen birkaç ev ve dükkân yangında zarar görmüştür⁷⁸⁴.

3.2.2.1.11. Nişancı Yangını

Nişancı civarında 9 Şevval 1194 (8 Ekim 1780) tarihinde gece saat ikide çıkan yangının söndürülmesine, başta padişah ve sadrazam olmak üzere birçok kişi katılmış ve güneş doğana kadar çaba göstermişlerdir. Aynı gecenin sabahında saat yedide Cübbe Ali taraflarında yangın çıktığı haberi alınmış, yoğun çabalar sonucunda akşam vaktinde yangın söndürülmüştür. Cübbe Ali tarafındaki yangının söndürülmesi için çaba gösteren sadrazam sarayına döndükten sonra gündüz saat ikide yeniçeri kışlaklarında yangın çıktığı haberini almıştır. Alevlerin yeni inşa edilen kışlaklara ulaştığının duyulması üzerine hemen yangın mahalline gitmiştir. Yangın çevredeki ev ve dükkânlara sıçramadan söndürülmüştür. Birkaç gün geçtikten sonra Dergâh-ı Ali kapıcıbaşlarından Süleyman Ağa, zarar gören kışlakların onarılması için görevlendirilmiştir.⁷⁸⁵

3.2.2.1.12. Kabasakal Mahallesi Yangını

Kabasakal Mahallesi civarında 29 Rebiyülevvel 1195 (25 Mart 1781) tarihinde çıkan yangına yapılan müdahale, padişah ve sadrazamın çabalarına rağmen, yeterli

⁷⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 125^a-125^b.

⁷⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 126^a.

⁷⁸⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 132^a-132^b.

olmamış; yangın altı yedi saat devam etmiştir. Bu süre zarfında devlet görevlileri dâhil olmak üzere birçok kişinin dükkân ve evleri bu yangında büyük zarar görmüştür⁷⁸⁶.

3.2.2.1.13. Samadye Yangını

Samadye civarındaki Harabanlar'daki keresteci dükkânlarında 22 Receb 1196 (3 Temmuz 1782) tarihinde gece saat yedide yangın çıkmıştı. Söndürme çalışmalarına padişah, sadrazam ve ocaklar ricali katılmışlarsa da binden fazla dükkân ve kasır zarar görmüştü. Yangın Mustafa Paşa sarayı civarında saat üçe doğru ancak söndürülebilmştir⁷⁸⁷.

3.2.2.1.14. Balat Yangını

Balat civarında sarrafların birinin evinde 13 Şaban 1196 (24 Temmuz 1783) tarihinde çıkan yangının söndürülmesine başta padişah ve sadrazam olmak üzere, birçok kişi çabaladıysa da muvaffak olamamışlardır. Rüzgârın da etkisiyle büyüyen yangın, Sultan Selim Han Camii ve Cidar Kale çevresindeki evleri harap etmiştir. Oradan Karagümrük ve Hırka-yı Şerif taraflarında tahmini altı yedi bin miktarı dükkân ve köşke sirayet etmiş ve daha sonra Yenibahçe kazasına sıçramıştır⁷⁸⁸.

3.2.2.1.15. 1782 İstanbul Yangını (Büyük Yangın)

İstanbul'un birçok semtini etkileyen ve iki günden fazla süren 'Büyük Yangın' 13 Ramazan 1196 (22 Ağustos 1782) tarihinde Cübbe Ali civarındaki Horoslu Değirmen bitişiğindeki Maunacı Ali adlı şahsın hanesinden çıkmıştır. Rüzgârın da etkisiyle yangının bir kolu Cübbe Ali'nin kuzeyinden Yedi Kuleler içindeki ev ve dükkanları yakarak kale dışına, oradan Narlı Kapı, Samadye, Davud Paşa ve Lanka Yeni Kapı'dan sahile kadar olan bölgeyi etkilemiştir. Yangının bir diğer kolu ise Topkapı ve Mevlevihane Yeni Kapı etrafından Silivri Kapı'ya ulaşmış ve buradaki yirmi bin kadar ev yanmıştır. Yangının üçüncü kolu ise Yedikule Kapısı'ndan sahile ulaşmış, doğuda Odun Kapısı ve kale duvarının iç tarafındaki Aya Kapısı'nın bir tarafını, ağa kapısından Sultan Selim taraflarındaki Sakız Ağacı civarı, Eski Saray civarındaki Kapudan Paşa Hamamı, Bozdoğan Kemerli, Vezneciler ve Hasan Paşa Han'ı, Emir Buhari ve Lütfi

⁷⁸⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 146^a.

⁷⁸⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 162^b.

⁷⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 163^a-163^b.

Paşa ve Kadıasker Cami, Koska'da Sa'diler Tekke'si civarındaki Havuzlu Hamam, Musalla ve Lanka Yeni Kapı arasındaki Aksaray, Cerrahpaşa, Avratpazarı, Molla Gürani, Yüksek Kaldırım, Davud Paşa Cami ve havalisi, Yeni ve Eski Odalar, Hekimoğlu Ali Paşa Cami ve çevresi ile Koca Mustafa Paşa ve civarındaki yerler yangında kül olmuştur. Yangının söndürülmesinde görevli olan kişilerden başka padişah ve sadrazam başta olmak üzere ocak ağaları, Tersane-i Amire emini Halil Hamid Efendi, reisülküttap es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi, çavuşbaşı Ahmed Nazif Efendi de söndürme çalışmalarına katılmışlardır. Yangından birkaç gün sonra padişah zarar gören yerlerin imarı için bina eminleri tayin etmiştir⁷⁸⁹.

3.2.1.1.16. Haseki Yangını

İstanbul'daki Harik-i Kebir'in kalıntılarından olan bu yangın, 5 Şevval 1196 (13 Eylül 1782) tarihinde Haseki civarındaki İshak Efendi'nin evi civarında büyüklü küçüklü beş on miktarı dükkân ve evden çıkmıştır. Bu yangında, Bab-ı Asafi'ye uzak mesafede olmasından dolayı, sadrazam yetişinceye kadar iki üç kadar ev ve dükkân yanmıştır⁷⁹⁰.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde sadece bir depremden bahsetmektedir. Bu deprem, Köprü kasabası ve sekiz saat mesafedeki Merzifon ve on iki saat mesafedeki Amasya civarında 19 Zilkade 1190 (30 Aralık 1776) tarihinde meydana gelmiştir. Sabah saat yedideki depremde bazı binalar zarar görmüş, Köprülüoğlu Cami ve bölgedeki mescitler yıkılmış ve Köprü kasabasından yüz kadar kişi ölmüştür⁷⁹¹.

3.2.3. Mevlid-i Şerîf Törenleri

Hz. Muhammed'in (S.A.V.) doğum günü olan Rebiyülevvel ayının on ikinci günü, Osmanlı Devleti'nde resmi olarak törenle kutlanan önemli günlerin başında gelmektedir. Bu gecede birtakım naatlar, münacat ve kasideler okunması birçok İslam devletinde görülmekteydi. Osmanlı Devleti'nde de Osman Bey döneminden itibaren uygulanan bu gelenek XVI. yüzyılda resmileşmiş, III. Murad döneminden (1574-1595) itibaren Osmanlı teşrifatında yer almıştı. Bu törenler genellikle Sultan Ahmed ya da

⁷⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 164^b-165^a.

⁷⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 168^a.

⁷⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 75^b.

Ayasofya Camii'nde gerçekleştirilmiştir⁷⁹². Sadullah Enverî Efendi, eserinin ikinci cildinde 1188 (1774/1775), 1191 (1776/1777), 1192 (1777/1778) ve 1194 (1780/1781) yıllarında yapılan mevlid-i şerif törenlerinden bahsetmiştir. Diğer törenler hakkında eserinde herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Ordu seferde iken 12 Rebiyülevvel 1188 (23 Mayıs 1774) tarihinde yapılan bu merasim, Medine'den İstanbul'a, oradan da Safer 1188 (Nisan/Mayıs 1774) tarihinde orduya katılan, Medine hatibinin oğlu, Ravza-yı Mutahhara hademesi Mehmed Efendi tarafından icra edilmiştir. Ordu ricalinin 1 Rebiyülevvel 1188 (12 Mayıs 1774) tarihinde davet edilmesiyle 11 Rebiyülevvel 1188 (11 Mayıs 1774) tarihine kadar Buhari-i Şerif okunmuştur. Ancak Buhari-i Şerif tamamlanamadığı için yarım bırakılmış ve 12 Rebiyülevvel tarihinde önce Mevlid-i Şerif ardından da Buhari-i Şerif'ten kalan hadislerin okunmuştur. Daha sonra Hz. Peygamber'e (S.A.V.) salât ve selam, padişaha dua ile merasim son bulmuştur⁷⁹³.

Enverî Tarihi'nde yer alan ikinci Mevlid-i Şerif, 12 Rebiyülevvel 1191 (20 Nisan 1777) tarihinde, devlet ricalinin iştirakiyle Sultan Ahmed Camii'nde gerçekleştirilmiştir. Mevlid-i Şerif'in okunmasının ardından padişaha ve orduya dua edilerek merasim sonlandırılmıştır⁷⁹⁴.

Hicri 1192 (1777/1778) yılı Mevlid-i Şerif töreni için 12 Rebiyülevvel 1192 (11 Nisan 1778) tarihinde devlet erkânı Sultan Ahmed Camii'nde hazır bulunmuş, padişahın gelmesinin ardından tören başlamıştır. Okunan mevlidin ardından Hz. Peygamber'e (S.A.V.) ve padişaha dua ile tören son bulmuş, padişah da saraya dönmüştür. Mevlidden sonra sakabaşına hac için gerekli olan hazırlıklar yapması emri verilmiş ve bu görevine binaen kendisine hilat giydirilmiştir⁷⁹⁵.

Kazgancılar yangını nedeniyle geç başlayan 1194 (1780) yılı mevlid töreni için 12 Rebiyülevvel 1194 (18 Mart 1780) tarihinde sabah devlet ricali Sultan Ahmed Camii'ne

⁷⁹² Dündar Alikılıç, "Osmanlı Saray Teşrifâtı Ve Törenleri", Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, IX, s. 881.

⁷⁹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 7^a.

⁷⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 78^b-79^a.

⁷⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 99^b-100^a.

davet edilmiştir. Gündüz saat üç civarında padişahın da gelmesiyle Mevlid-i Şerif merasimi başlamış, merasimin ardından padişah saraya dönmüştür⁷⁹⁶.

3.2.4. Kalyonların Denize İndirilmesi Törenleri

Osmanlı Devleti'nde Tersane-i Amire'de inşa edilen gemilerin denize indirilmesi merasimle gerçekleştirilirdi. Enverî Tarihi'nde Sultan I. Abdülhamid döneminde denize indirilen üç kalyon için merasimlerin yapıldığı kaydedilmiştir.

Yapımına 25 Rebiyülevvel 1189 (26 Mayıs 1775) tarihinde başlanan, *Ejder-i Bahrî* isimli ve elli bir buçuk zira uzunluğundaki kalyonun 24 Zilhicce 1190 (3 Şubat 1777) tarihinde denize indirilmesi kararlaştırılmıştır. Kaptan-ı derya, Vezir Hasan Paşa ve tersane emini tarafından merasim hazırlıkları yapılmıştır. Bu hazırlıkların ardından, resmi tören için sadrazam, şeyhülislam, ağa paşa, şikk-ı evvel defterdarı Hasan Efendi, reisülküttap Ömer Vahid Efendi ve diğer görevliler gelmiş, padişah filikasıyla Tersane-i Amire'ye doğru hareket etmiştir. Sadrazam, ağa paşa ile birlikte *Manşûriye* isimli sefineyle gelmişler ve merasim için müneccimbaşının belirlediği saatte kalyon denize indirilmiştir. Saat altıda başlayan ve üç dakika içerisinde denize indirilen kalyondan sonra padişah tarafından sadrazam, şeyhülislam ve kaptan-ı derya huzura çağırılmış, hilatler giydirildikten sonra merasim son bulmuştur⁷⁹⁷.

Sultan I. Abdülhamid döneminde denize indirilen bir diğer kalyon, *Ceylân-ı Bahrî*'dir. Kırk beş arşın uzunluğunda olan kalyonun denize indirilmesi merasimi için Muharrem 1191 (Şubat 1777) tarihinde hazırlıklara başlanmıştır. Şikk-ı evvel defterdarı Hasan Efendi ve tersane emini Mustafa Efendi nezaretlerinde 30 Muharrem 1191 (10 Mart 1777) tarihinde iki saat süren merasimle kalyon denize indirilmiştir⁷⁹⁸.

Vezir kaptan paşa, Tersane-i Amire emini Halil Hamid Efendi'nin nezaretlerinde inşa edilen *Şeh-per-i Zafer* isimli ve elli bir buçuk zira kalyonun müneccimbaşı tarafından belirlenen zamanda denize indirilmesi için tören hazırlıklarına başlanmıştır. Kaptan-ı derya, şikk-ı evvel defterdarı Hasan Efendi ve tersane emininin hazır bulunduğu törende 11 Cemaziyelevvel 1191 (17 Haziran 1777) tarihinde saat üçü on

⁷⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 125^a-125^b.

⁷⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 74^b-75^a.

⁷⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 90^a-91^b.

geçe denize indirilmiştir. Bu merasimden sonra Tersane-i Amire ve kalyon personeline gelenek üzere hediyeler verilmiştir⁷⁹⁹.

3.2.5. Surre Alayı Törenleri

Surre kelimesi, "içine altın ve para gibi kıymetli eşyaların konulduğu kese" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise her yıl hac döneminden önce genellikle Mekke ve Medine halkına dağıtılmak için yollanan para, altın ve diğer eşyaları ifade etmek için kullanılmaktadır⁸⁰⁰. Osmanlı Devleti'nde her yıl, surre emininin nezareti altında Haremeyn halkına ve şeriflere gönderilen, Mekke emiri, kadısı vs. gibi görevlilerin huzurunda dağıtılan malumiyeler de "surre" olarak adlandırılmıştır⁸⁰¹. Osmanlı Devleti'nde surrenin ilk defa gönderilmesi hususunda kesin bir bilgi olmamasına rağmen, düzenli olarak Yavuz Sultan Selim döneminde (1512-1520) gönderilmeye başlandığı bilinmektedir⁸⁰². Osmanlı Devleti'nde surre gönderilmesine çok önem verildiğinden, bu işlem törenle gerçekleştirilirdi⁸⁰³. Her yıl Receb ayının on ikisinde gönderilen Surre alayını hazırlamak, surre emininin sorumluluğundaydı. Surre alayı, Tanzimat'tan önce kara yoluyla gönderilirken, sonra deniz yoluyla gönderilmeye başlanmıştır⁸⁰⁴.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde 1187-1197 (1774-1783) yılları arasındaki yaklaşık on yıllık dönemi anlatmasına rağmen, sadece 1195 (1781) yılına ait surre alayı hakkında bilgi vermektedir. On yıllık dönem içerisinde sadece bir surre alayından bahsetmesi, 1195 (1781) yılı surre alayının Buhara elçisi ve çocuklarının hacca gitmesine rastlamasından kaynaklanmış olmalıdır.

Eserinde, surre alayının Receb ayının on ikinci gününde kanun üzere Beşiktaş sarayından alayla ve darüssaade ağası nezaretinde Beşiktaş iskelesinden çekdirme sefineye yüklenip Üsküdar'a gönderildiğinden bahsedilmektedir. Bundan başka surre alayı hakkında bir bilgi vermeyen Enverî Efendi, daha sonra Buhara elçisinin hacca gönderilmesi, elçiye ve maiyetine verilen paralar, surre emini başta olmak üzere Buhara

⁷⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 160^b.

⁸⁰⁰ Şit Tufan Buzpınar, "Surre", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVII, s. 567.

⁸⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK., Ankara 1988, s. 385.

⁸⁰² Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, III, s. 280.

⁸⁰³ Alıkcı, "Osmanlı Saray Teşrifâtı Ve Törenleri", s. 879-880.

⁸⁰⁴ Münir Atalar, *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümayûn Ve Surre Alayları*, Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 148.

elçisi hizmetinde görevlendirilen devlet memurları hakkında detaylı bilgi vermektedir⁸⁰⁵.

3.2.6. Elçi Kabul Törenleri

Osmanlı Devleti'nde kuruluştan XVII. yüzyıla kadar devletler nezdinde daimi elçiler bulundurulmamış, herhangi bir sorunun çözümünü görüşmek ya da barış ve antlaşma yapmak üzere elçiler gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'ni bir yabancı elçi ve maiyetinin ziyaret etmeleri, sultanın iradesiyle gerçekleşirdi. Yabancı elçiler Osmanlı ülkesine gelişlerinde kendileri kanun üzerine merasimle karşılanırdı⁸⁰⁶.

3.2.6.1. Rusya Elçisi

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşının ardından iki devlet arasında dostluğun pekişmesi amacıyla karşılıklı elçiler gönderilmiştir. Osmanlı Devleti adına büyükelçilik ile Abdülkerim Efendi tayin edilmiştir. Buna mukabil Rusya tarafından gönderilen büyükelçi, 11 Şaban 1189 (7 Ekim 1775) tarihinde Büyükçekmece'ye ulaşmış, kendisine eşlik etmesi için divan tercümanı gönderilmiştir. Divan tercümanı ile beraber Ayestefanos Çiftliği'ne giden büyükelçi, buradan alayla Maltepe'ye geçmiş ve kendisi için ziyafet tertip edilmiştir. Ziyafetten sonra büyükelçi, Galata'da kendisine tahsis edilen konağa geçmiştir. Ancak Rus büyükelçisi teamül dışında hareketlerde bulunmuştur. Önce kendisine gönderilen yemeklere itiraz etmiş, ardından çavuşbaşılıktan emekli Said Beğ'in kendi hizmetine tahsis edilmesinde ısrarcı olmuştur. Bu nedenle Said Beğ çavuşbaşı vekili tayin edilerek elçinin hizmetine verilmiştir⁸⁰⁷.

Rusya büyükelçisinin getirdiği mektubu takdim etmek için sadrazamın sarayına gelmesi kararlaştırıldığından 16 Şevval 1190 (28 Kasım 1776) tarihinde teşrifat kuralları çerçevesinde Babıâli'ye gelmiş, devletinin mektubunu sadrazama sunmuştur. Merasimden sonra konağına dönmeden önce kendisine çok fazla ihtimam ve ikram gösterilmesini istemiştir. Bu isteğine binaen maiyetindeki on üç kişiden ileri gelen dört kişiye samur hilat, on kakım kürk, altı kerrake ve diğer görevlilere verilmek üzere yüz adet kürk hediye edilerek merasim son bulmuştur⁸⁰⁸. Mektup takdimi ve merasimden sonra Rusya büyükelçisi ve maiyetine 16 Zilhicce 1190 (26 Ocak 1777) tarihinde

⁸⁰⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 149^b-150^a.

⁸⁰⁶ Alikılıç, "Osmanlı Saray Teşrifâtı Ve Törenleri", s. 877-878.

⁸⁰⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 45^a-45^b.

⁸⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 53^a.

sadrazam, yeniçeri ağası, defterdar ve reisülküttap tarafından ziyafetler verilmiştir. Rus büyükelçisi, sadrazamın konağında hazırlanan ziyafette ağırlanmış, elçiye hilatler giydirilmiş, ayrıca kendisine kabzası mücevherle süslü kılıç ve süslü bir hançer hediye edilmiştir. Ziyafetten sonra kendisi için hazırlanan atla Tophane iskelesine giden elçi çekdirme sefineyle konağına dönmüştür⁸⁰⁹.

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ndeki elçisinin değişmesi zamanı geldiğinden yeni bir orta elçi tayin edilmiş ve elçi, Kırım iskelesinden sefineyle Karadeniz yoluyla İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Rus elçilerinin deniz yoluyla İstanbul'a gelmesi teamül dışında olmasına rağmen, Kavakhisarı'na gelmek üzere olduklarının duyulması üzerine kalelerden top atışı yapılarak karşılama merasimi yapılmıştır. Elçilik heyeti üç büyük sefine ile 19 Şaban 1195 (10 Ağustos 1781) tarihinde boğazdan İstanbul'a gelmişlerdir. Büyük Dere'de elçilik heyeti için kiralanan mekâna yerleştirilmişlerdir⁸¹⁰. Rusya orta elçisinin İstanbul'a gelişinin ardından, Ramazan bayramından sonra mektubunu 9 Şevval 1195 (28 Eylül 1781) tarihinde teslim etmesi kararlaştırılmış ve 14 Şevval (3 Ekim 1781) tarihinde divan tertip edilmesi ferman olunmuştur. Divan toplantısından sonra sadrazamın huzuruna çıkan elçi mektubunu takdim etmiş ve birkaç gün sonra ülkesine dönmesi için izin verilmiştir. Daha sonra sadrazam tarafından elçinin geri dönüşü için gerekli hazırlıklar yapılmıştır.⁸¹¹

3.2.6.2. Malibar Elçisi

Hindistan ve Bengal iskelesi arasında yer alan Malibar'dan Osmanlı Devleti'ne ilk elçilik heyeti Sultan Ali Raca tarafından gönderilmiştir. Sultan Ali Raca, gönderdiği elçilik heyetiyle ülkesine komşu Mecusi Samirilerle yaptığı mücadelede yıprandığını ve maddi olarak zarara uğradığını belirtmiştir. Bu mücadelede Sultan I. Abdulhamid'in desteğini sağlamak üzere Mağribî Hacı Ali isimli sefirini hediye iki fil ile Zilhicce 1189 (Ocak 1776) tarihinde İstanbul'a göndermiştir. Elçilik heyeti Cidde taraflarına gelmiş, oradan Kahire'ye ulaşmıştır. Kahire'de elli gün ikametinin ardından İskenderiye'den gemiyle İstanbul'a hareket etmiş ve 11 Safer 1191 (21 Mart 1777) tarihinde otuz kadar adamıyla İstanbul'a varmıştır. Yolda hediye olarak getirilen fillerden biri ölmüş, diğer fil ise timar edilmek üzere Fazıl Paşa sarayına gönderilmiştir. Ardından elçi ve

⁸⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 53^a-53^b.

⁸¹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 152^a-152^b.

⁸¹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 153^b.

maiyyetindekiler Soğancı Paşazade Mustafa Efendi konağına yerleştirilmiştir. Elçinin getirdiği name tercüme edilmiş ve sefir için ziyafet verilirken cevap hazırlanmaya başlanmıştır⁸¹².

Malibar'dan Osmanlı Devleti'ne ikinci elçilik heyeti 23 Cemaziyelevvel 1194 (28 Mayıs 1780) tarihinde gelmiştir. Malibar hâkimesi Bebi Sultan tarafından gönderilen elçilik heyeti sadrazamın huzuruna çıkmış ve getirdikleri hediyeleri takdim etmişlerdir. Bundan sonra elçilik heyeti, ülkelerine tecavüzde bulunan İngiliz ve Portekiz gemilerine karşı yardım talebinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine İstanbul'da ikamet eden İngiliz Balyosu ile görüşülmüş ve ardından getirdikleri hediyelere mukabil Enderun-ı Hümayun'dan hediyeler hazırlanması istenmiştir. Malibar elçilik heyeti 15 Zilkade 1194 (12 Kasım 1780) tarihinde sadrazamın huzuruna davet edilmiş ve kendilerine name-i hümayun ile birlikte yol masrafları için on üç kese akçe verilerek ülkelerine gönderilmiştir⁸¹³.

3.2.6.3. Lehistan Elçileri

Lehistan ile 1182 (1768) seferinden beri kesilen ilişkiler için, Rusya ile barışın sağlanmasından sonra, Lehistan tarafından elçi gönderilmesi talebinde bulunulmuş ve gerekli izin çıkmasının ardından karşılıklı olarak elçiler gönderilmiştir. Osmanlı Devleti'nden Kesriyyeli torunu es-Seyyid Numan Beğ Efendi, başmuhasebeci payesi verilerek Lehistan'a elçi olarak gönderilmiştir. Lehistan tarafından gönderilen elçinin kabulü sırasında divan toplantısı yapılmış, elçi ulufe dağıtımını izledikten sonra elçiye ve maiyetine gerekli hediyeler takdim edilmiştir. Daha sonra padişahın huzuruna çıkmasının ardından elçi konağına dönmüştür⁸¹⁴.

3.2.6.4. Venedik ve Felemenk Elçileri

İstanbul'da bulunan Felemenk elçisinin görev süresi dolduğu için yerine yeni elçi gönderilmişti. Ayrıca her üç yılda bir değişen Venedik Cumhuriyeti'nin yeni elçisinin de deniz yoluyla İstanbul'a geldiği ve Galata'da olduğu duyulmuştu. Bu haber üzerine 5 Zilkade 1192 (25 Kasım 1778) tarihinde yapılan divan toplantısından sonra Venedik

⁸¹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 77^b-78^b.

⁸¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 128^a.

⁸¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 94^a-94^b.

Cumhuriyeti elçisi, 12 Zilkade 1192 (2 Aralık 1778) tarihinde yapılan divan toplantısının ardından da Felemenk elçisi huzura kabul edilmiştir⁸¹⁵.

3.2.6.5. Nemçe (Avusturya) Elçileri

Osmanlı Devleti'ndeki Nemçe elçisinin görev süresi dolduğundan ülkesine dönmüş ve yerine gelen elçi İstanbul'a ulaşmıştı. Elçinin kabülü için 16 Şevval 1193 (27 Ekim 1779) tarihinde divanın toplanması emredilmiştir. Yapılan divan merasimi Nemçe elçisinin kabülü ile son bulmuştur⁸¹⁶. Nemçe İmparatoriçesi'nin oğlunun tahta çıktığını haber veren elçilik heyeti Muharrem 1195 (Ocak 1781) tarihinde İstanbul'a ulaşmış ve gelen yeni elçinin getirdiği mektup kabul edilmiştir. Elçi kabülü için gerekli merasim hazırlıkları yapılmıştır⁸¹⁷. Nemçe elçisi çavuşbaşı refakatinde 10 Safer 1195 (2 Şubat 1781) tarihinde Bab-ı Asafi'ye gelmiş ve kralı ile başvekilinin mektubunu reisülkütuba teslim etmiştir. Reisülkütup mektubu sadrazama teslim etmiş ve ardından elçiye bol yenli samur kürk, ikisi serkatibine ve beğzadesine kubur kakım, diğer üç adamına da şâlî kerrakeler hediye edildikten sonra elçilik heyeti konaklarına dönmüştür⁸¹⁸. Nemçe devleti imparatoriçesinin oğlunun tahta geçtiği haberini getiren elçilerle birlikte yeni elçi de gelmiş ve imparatorunun namesini takdim etmiştir. Divan toplantısının 3 Rebiyülevvel 1195 (27 Şubat 1781) tarihinde yapılmasının ardından elçi ve maiyyetine hilatler giydirilmiştir⁸¹⁹. Daha önce kralının tahta çıkışını haber veren nameyi getiren Nemçe orta elçisi, 24 Şaban 1195 (15 Ağustos 1781) tarihinde sadareten mektup almak için gelmiştir. Nemçe elçisi ve maiyyetine hilatler giydirildikten sonra Osmanlı Devleti'nin mektubu kendisine teslim edilmiştir⁸²⁰.

3.2.6.6. Buhara Elçileri

Abdülkerim Efendi'nin, büyükelçilik ile Rusya'ya gönderilmesi Buhara elçisinin Rusya'da bulunduğu zamana rastlamış ve yapılan görüşmelerden sonra Buhara'dan Molla Bedii isimli bir şahıs Osmanlı Devleti'ne elçi olarak gönderilmiştir. Molla Bedii, hacdan dönüşünden sonra padişahın namesi ile birlikte Buhara Hanı Seyyid Mehmed Ebulgazi Han'a gönderilmiştir. Buhara Hanı'na padişahın namesinin ulaşmasının

⁸¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 109^a.

⁸¹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 119^a.

⁸¹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 138^a.

⁸¹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 140^a.

⁸¹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 143^a.

⁸²⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 152^b.

ardından Buhara'dan elçi ve oğlu Mehmed Şerif ikinci elçi tayin edilerek otuz kadar adamıyla Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir. İran bölgesindeki karışıklıklardan dolayı Hazar Denizi üzerinden Rus topraklarına giren elçilik heyeti burada birkaç ay tutuklu kaldıktan sonra Kırım'a ulaşmıştır. Kırım'dan gemiyle boğaza ulaşmıştır. Elçilik heyetinin İstanbul'a ulaşmasının ardından Kavak Hisarı'nda sadaret kâtiplerinden bir kişi heyete eşlik etmek için gönderilmiş, ardından İstanbul'a doğru hareket etmişlerdir. Heyetin İstanbul'a ulaşmasının ardından resmi merasimle karşılanmışlardır. Buhara elçileri getirdiği Mushaf-ı şerif, mücevherle süslü kılıç, üçer şal ve çetar, üç kâsedden oluşan hediyelerini takdim etmişlerdir. Büyükelçi ve ikinci elçiye bol yenli sincap kürkü, sekiz adamına da hilatler giydirilmiştir. Elçilik heyeti ile kethüda ve reisülküttap arasındaki görüşmelerden sonra herkes kendi konağına çekilmiştir⁸²¹.

İstanbul'a gelen üçüncü elçilik heyeti, önce Buhara tarafları hakkında bilgi vermişlerdir. Buhara halkının Osmanlı Devleti ve padişaha olan teveccühleri dolayısıyla sadrazamın emriyle devlet erkânı tarafından ağırlandırılmışlardır. Önce kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa elçilik heyetine ziyafet vermiştir. Ziyafetten sonra kaptan-ı deryanın elçilik heyetine yedi dümenli zevrak, dört, beş ve altı çifteli kayıklardan oluşan hediyeleri takdim edilmiştir. Ayrıca büyükelçiye at, oğlu ikinci elçiye mücevher saat, maiyetindekilere ihram, diğerlerine ise mendiller hediye edilerek günlüklerine onar kuruş zam yapılmıştır⁸²².

Elçilik heyetinin devlet görevlilerince ağırlandırılması istendiğinden kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa'dan sonra şikk-ı evvel defterdarı Mustafa Efendi tarafından 30 Zilkade 1193 (9 Aralık 1779) tarihinde heyete ziyafet verilmiştir. Ziyafetin ardından büyükelçiye bir bargir, oğlu ikinci elçi ve adamlarına nakit para ve akmeşe benzeri hediyeler takdim edilmiştir.⁸²³

Buhara elçilik heyetine 12 Receb 1195 (4 Temmuz 1781) tarihinde Haremeyn'e gönderilen surre alayı ile birlikte gidip hac yapmaları için izin verilmiştir. Böylece heyet surre alayı ile birlikte yola çıkmıştır⁸²⁴. Elçilik heyeti Karaman Ereğli'si taraflarındayken büyükelçi vefat edince oğlu ikinci elçi büyükelçi tayin edilmiştir.

⁸²¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 134^a-134^b.

⁸²² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 136^a-136^b.

⁸²³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 139^b-140^a.

⁸²⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 149^b-150^a.

Kendisine gerekli saygı ve kolaylığın gösterilmesi için Şam valisine ferman gönderilmiştir⁸²⁵.

Hacdan dönen Buhara elçisi el-Hacc Mehmed Şerif'in Kırım ve Rusya toprakları üzerinden ülkesine dönebilmesi için reisülküttap ve şikk-ı evvel defterdarı tarafından hazırlık yapılmıştır. Elçilik heyetiyle birlikte Buhara Han'ı Ebulgazi Seyyid Mehmed Bahadır Han'a verilmek üzere sim kabareli kesme ve sim rikab, bir at, çoğunluğu Rum bilginlerine ait kitaplar, Molla Gürani tefsiri, bir mücevher saat, dört tüfek, bir keman, bir mücevher tirkeş, beş Cezayir ihramı, on beş adet taka, İstanbul işlemleri hazırlamıştır. Gönderdikleri nameye karşı Farsça bir name yazılmıştır. Şikk-ı evvel defterdarı tarafından Karadeniz üzerinden Kırım'a giderken binecekleri bir gemi hazırlanmıştır. Divan toplantısının 5 Şaban 1196 (16 Temmuz 1782) tarihinde toplanmasından sonra elçi ve maiyetindekilere hilatler giydirilmiştir. Ardından padişahın huzuruna çıkan elçilik heyetine miralem ağada olan name teslim edilmiştir⁸²⁶.

3.2.7. Müverrihin Garipsediği Olaylar

Sadullah Enverî Efendi, eserinde çok sık rastlanmayan olay ve durumları eserinde "Garîbe" başlığı altında vermiştir. Bu bağlamda uzuvlari eksik doğan bebek ve Çıldır'da avda yakalanan canavar Enverî Efendi'nin garipsediği olaylardır.

3.2.7.1. Uzuvları Eksik Doğan Bebek

İstanbul'un Kantarcılar semtinde, 11 Muharrem 1191 (19 Şubat 1777) tarihinde sadattan bir kişinin altı aylık ve iki eli dirseklerinde ve iki ayağı diz kapaklarında doğan çocuğu Divan-ı Sadr-ı Ali'ye gönderilmiştir. Divan'da sadrazam ve diğer divan görevlileri tarafından incelenen bebeğin bu hali ebeveynlerinin günahkârlığına yorumlanmıştır. Padişah tarafından ebeveynlerine şefkat ve merhamet göstergesi olarak hazineden günlük on akçe ihsan edilmiştir⁸²⁷.

3.2.7.2. Avda Yakalanan Canavar

Çıldır valisi Süleyman Paşa'nın adamlarından bazıları ava çıktıklarında dört ayaklı ve çok büyük bir yaratıkla karşılaşmışlardır. Kementle canlı yakalamak mümkün olmayınca öldürülmüş, derisi soyularak Süleyman Paşa'nın huzuruna götürülmüştür.

⁸²⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 152^b.

⁸²⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 163^a.

⁸²⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 76^b.

Burada avlanan hayvanla ilgili herhangi bir çıkarımda bulunulamayınca, derisi İstanbul'a gönderilmiştir. Gelen deriyi şaşkınlıkla izleyen kişiler, bu yarattığı tanımlayamadıklarından derisi Enderun-ı Hümayun'a gönderilmiştir⁸²⁸.

3.2.8. Şehzade Doğumları ve Ölümleri

Sultan I. Abdülhamid'in saltanat süresi boyunca (1774-1789) sahip olduğu çocuklarının sayısı yirmi iki olarak tespit edilmiştir⁸²⁹. Sadullah Enverî'nin eserinde 1774-1783 yılları arasında Sultan I. Abdülhamid'in on dört çocuğunun doğumlarından bahsedilmektedir. Oysaki Sarıcaoğlu'nun eserinde anılan dönem içerisinde yedisi kız onu erkek olmak üzere toplam on yedi çocuğu olduğu ifade edilmektedir. Enverî Efendi, eserinde şehzadeler Abdürrahim, Süleyman ve Abdülaziz'in doğumlarından hiç bahsetmemektedir. Enverî Efendi, eserinde ilk şehzadeler ve bizzat şahit oldukları dışında diğer şehzadelerin doğum ve ölüm merasimleri hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Sultan I. Abdülhamid'in ilk şehzadesinin ölü doğması ve bu durumun diğer çocuklara verilen önemi arttırması dolayısıyla kendi döneminde çok önemsenmiş ve bu durum esere de yansımıştır.

3.2.8.1. Doğumlar

3.2.8.1.1. Ölü Doğan Şehzade

Şeyhülislam efendiye hitaben yazılan 14 Rebiyülevvel 1189 (15 Mayıs 1775) tarihli emr-i hümayunda padişahın bir çocuğunun olacağıın ilan edilmesi ve herkesin dua etmesi istenmiştir⁸³⁰. Ancak bu şehzade 9 Zilkade 1189 (1 Ocak 1776) tarihinde ölü doğmuş ve bu durum hem padişahta hem de halkta üzüntüye sebep olmuştur. Bunun üzerine şehzadenin doğum kutlamaları için yapılan hazırlıklar iptal edilmiştir. Padişahın gelmesiyle yapılan taziye merasiminin ardından şehzadenin cenazesi Valide Sultan Camii türbesinde hazırlanan mezara defnedilmiştir⁸³¹.

3.2.8.1.2. Hadice Sultan

⁸²⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 162^b.

⁸²⁹ Sarıcaoğlu, *Kendi Kaleminden Bir Padişah Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789)*, s. 15-18. Şehzadelerin şimşirlik hayatı sırasında çocuk sahibi olmalarının yasak olduğu bilinmektedir. Ancak Sultan I. Abdulhamid'in şehzadelik döneminde Ahter-melek ve Ayşe Dürrüşehvar isimlerinde iki kızının olduğu ve bu durumun, şehzadelik döneminde sahip olunan çocukların padişahant habersiz ve gizlice dışarıda büyütüldüğü inanisından ziyade Sultan I. Abdulhamid'in yaşı ve yapısı göz önüne alındığında ağabeyi III. Mustafa'nın ona tanıdığı bir imtiyaz olduğu Sarıcaoğlu tarafından ifade edilmektedir.

⁸³⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 38^a-38^b.

⁸³¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 48^a.

Sultan I. Abdülhamid'in ilk şehzadesinin ölü doğmasından on bir gün sonra (20 Zilkade 1189/12 Ocak 1776) sultan şehzadesi dünyaya gelmiş ve Hadice ismi verilmiştir. Hadice Sultan'ın doğum haberi darüssaade ağası tarafından sadrazama bildirilmiş ve bu müjdesi karşılığında bir samur kürk ve on beş bin kuruş bahşiş ile adamlarına da çeşitli hediyeler verilmiştir. Daha sonra viladet-i hümayunun ilanı için adamlar gönderilmiş; kösl, tabl ve zurnalar çalınmıştır. Yedi gün gündüz ve gece eğlenceler tertiplenmiş, çarşı-pazardan enderun-biruna kadar her yerin süslenmesi istenmiştir. Bu sırada kadınların dışarı çıkmaması hususunda şiddetli yasaklar getiren buyruhdular ilan edilmiş ve ayrıca her taraftan top atışları yapılarak sultanın doğumunun kutlanması istenmiştir. Ertesi gün sadrazam ve şeyhülislam başta olmak üzere devlet ricali tebrik için padişahın huzuruna çıkmış ve herkese makamına göre hilatler giydirilip hediyeler verilmiştir. Birkaç gün sonra denizlerde kutlamalara başlanmış ve 2 Zilhicce 1189 (25 Ocak 1776) gece herkes sanatını icra etmiştir. Kanun üzere sadrazam tarafından saf altından, mücevherle süslenmiş bir beşik hediye edilmiştir. Padişahın beşiği kabul etmesinin ardından tüm ülkeye doğum haberini veren beşaretnameler yazılmıştır⁸³².

3.2.8.1.3. Şehzade Mehmed

Şehzade Mehmed, 7 Receb 1190 (22 Ağustos 1776) tarihinde dünyaya gelmiştir. Şehzadenin doğumu enderunda kös ve kürre çalınarak, top atışları yapılarak ilan edilmiştir. Darüssaade ağası sadrazamın huzuruna çıktıktan sonra merasim için gerekli hazırlıkların yapılmasına başlanmıştır. Yedi gün gündüz ve gece kutlamalar yapılması için tellallar gönderilmiştir. Viladet-i hümayun merasimi için sadrazam başta olmak üzere devlet görevlileri padişahın huzuruna çıkmış ve herkese rütbesine göre hilatler giydirilmiştir⁸³³.

3.2.8.1.4. Şehzade Ahmed

Sultan I. Abdülhamid'in dördüncü çocuğu ve üçüncü şehzadesi olarak 26 Zilhicce 1190 (8 Aralık 1776) tarihinde saat beş civarında dünyaya gelmiştir. Şehzade Ahmed'in doğumunu müjdelemek için darüssaade ağası Beşir Ağa görevlendirilmiştir. Viladet-i hümayun merasimi için gerekli hazırlıklar yapılmış ve yedi gün boyunca gündüz gece

⁸³² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 48^a-48^b. Beşaret-name sureti için Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 49^a.

⁸³³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 55^b-56^a.

şenlikler yapılması istenmiştir. Bundan sonra devlet erkânına rütbelerine göre hilatler ve hediyeler verilmiştir. Mehterhane’de top atışları ve eğlenceler tertip edilmiştir. Yine kutlamalar çerçevesinde Galata, Eyüp ve Üsküdar mekteplerindeki öğrenciler ve hocaları için beş gün boyunca sabah akşam yemek ikramında bulunulmuştur. Hocalara ayrıca hediye ve paralar da verilmiştir. Ayrıca padişah tarafından kaptan-ı derya, yeniçeri ağası, defterdar efendi, reisülküttap Ömer Vahid Efendi ve diğer devlet görevlileri başta olmak üzere medrese hocaları ve öğrencilere, yolculara ve fakirlere pilav-zerde ziyafeti verilmiştir. Ziyafetin ardından padişaha ve orduya dua edilmiş, viladet-i hümayunu müjdeleyen ve halktan -özellikle mübaşiriyye adı altında- haksız yere para talep edilmesini yasaklayan beşaret-nameler gönderilmiştir⁸³⁴.

3.2.8.1.5. Aişe Sultan

Padişahın beşinci çocuğu ve ikinci kızı olarak 24 Cemaziyelahir 1191 tarihi (30 Temmuz 1777) Çarşamba günü dünyaya gelmiştir. Viladet-i hümayun ilanı için şehre tellallar çıkarılmıştır⁸³⁵.

3.2.8.1.6. Esmâ Sultan

Padişah Beşiktaş’taki sahilhanesine taşındıktan iki ay sonra 4 Cemaziyelevvel 1192 (31 Mayıs 1778) tarihinde bir kız çocuğu daha dünyaya gelmiş ve Esmâ sultan ismi verilmiştir. Esmâ Sultan’ın doğumunu müjdelemek amacıyla top atışları yapılmış ve tellallar şehre gönderilmiştir⁸³⁶.

3.2.8.1.7. Şehzade Mustafa

Şehzade Mustafa 26 Şaban 1193 (8 Eylül 1779) tarihinde dünyaya gelmiştir. Şehzadenin doğum müjdesi darüssaade ağası tarafından Bab-ı Asafi’de sadrazama ulaştırılmıştır. Sadrazamın emriyle şehzadenin doğum haberi tellallar vasıtasıyla şehirde ilan edilmiş ve üç gün boyunca top atışları ile şenlikler yapılarak kutlanması istenmiştir. Başta sadrazam olmak üzere viladet merasimi için padişahın huzuruna çıkan kişilere rütbelerine göre hilatler giydirilmiş ve hediyeler verilmiştir⁸³⁷.

3.2.8.1.8. Rabia Sultan

⁸³⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 57^b-59^a. Beşaret-name sureti için Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^a-59^b.

⁸³⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 84^b.

⁸³⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 102^b.

⁸³⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 117^b-118^a.

Sultan I. Abdülhamid'in 14 Rebiyülevvel 1194 (20 Mart 1780) tarihinde saat yedide bir kızı dünyaya gelmiş ve Rabia ismi verilmiştir. Sultanın doğum haberi hazinedar ağa tarafından sadrazama ulaştırılmış, şehirde de tellallar vasıtasıyla ilan edilmiştir. Üç gün boyunca top atışları yapılarak doğumun kutlanması istenmiştir⁸³⁸.

3.2.8.1.9. Aynşah Sultan

Padişahın 7 Receb 1194 (9 Temmuz 1780) tarihinde gece saat dörtte bir kız çocuğu dünyaya gelmiş ve bu çocuğa Aynşah Sultan ismi verilmiştir⁸³⁹.

3.2.8.1.10. Melekşah Sultan

Melekşah Sultan, 2 Safer 1195 (28 Ocak 1781) tarihinde saat yedi civarında dünyaya gelmiştir. Melekşah Sultan'ın doğum haberi hazinedar ağa tarafından sadrazama bildirilmiştir. Hazinedar ağaya müjdesine binaen kürk, at ve paradan oluşan hediyeler verilmiştir. Sultan'ın doğumu üç gün boyunca tabl, zurna ve top atışları ile kutlanmıştır⁸⁴⁰.

3.2.8.1.11. Rabia Sultan

Padişahın bir diğer kız çocuğu 19 Şaban 1195 (10 Ağustos 1781) tarihinde saat yediyi on geçte dünyaya gelmiş ve annesinin ismi olan Rabia verilmiştir. Üç gün boyunca gündüz-gece tabl, zurna ve top şenlikleri ile Rabia Sultan'ın doğumu kutlanmıştır⁸⁴¹.

3.2.8.1.12. Şehzade Mehmed

Şehzade Mehmed, 12 Şevval 1196 (20 Eylül 1782) tarihinde Cuma günü saat on bir buçukta dünyaya gelmiştir. Şehzade Mehmed'in doğum haberinin ilanı için yazılan hatt-ı hümayun darüssaade ağası Cevahir Ağa ile sadarete gönderilmiştir. Cevahir Ağa'ya getirdiği müjdeden dolayı bir at, samur kürk ve nakit paradan oluşan hediyeler verilmiştir. Şehzadenin doğum haberinin ilanı için sadrazam tarafından telhis yazılmıştır⁸⁴².

3.2.8.1.13. Fatıma Sultan

⁸³⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 125^b.

⁸³⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 129^a.

⁸⁴⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 140^a.

⁸⁴¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 152^a.

⁸⁴² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 167^b.

Sultan I. Abdülhamid'in 16 Muharrem 1197 (22 Aralık 1782) Pazar günü saat dokuzda bir kız çocuğu dünyaya gelmiş ve çocuğa Fatıma Sultan ismi verilmiştir⁸⁴³.

3.2.8.1.14. Şehzade Murad

Şehzade Murad, 25 Zilkade 1197 (22 Ekim 1783) tarihinde dünyaya gelmiştir. Şehzade Murad'ın doğum haberini vermek üzere darüssaade ağası görevlendirilmiştir. Bu müjdesine karşılık ağa efendiye samur kürk, bir at ve çeşitli hediyeler verilmiştir. Şehzade Murad'ın doğum tarihi için Halebi Âdem Efendi, müderrisinden Mustafa Salim Efendi ve Sadullah Enverî tarafından tarih düşülmüştür⁸⁴⁴.

3.2.8.2. Ölümler

3.2.8.2.1. Hadice Sultan

Sultan I. Abdülhamid'in ikinci çocuğu olan Hadice Sultan, hastalığının artmasından dolayı 26 Ramazan 1190 (8 Kasım 1776) tarihinde vefat etmiş ve cenazesi Yenicami'ye gönderilmiştir. Sadrazam, şeyhülislam ve diğer devlet görevlileri tarafından kılınan cenaze namazının ardından Valide Sultan türbesinde defnedilmiştir⁸⁴⁵.

3.2.8.2.2. Aişe Sultan

Aişe Sultan, 24 Cemaziyelahir 1191 (30 Temmuz 1777) tarihinde doğmuştur. Henüz kırkı çıkmadan 5 Şaban 1191 (8 Eylül 1777) tarihinde vefat etmiş ve cenazesi Valide Sultan Camii türbesindeki kabre defnedilmiştir⁸⁴⁶.

3.2.8.2.3. Rabia Sultan

Doğumundan yaklaşık üç ay sonra (14 Rebiyülevvel 1194/20 Mart 1780) hastalığının artması nedeniyle 23 Cemaziyelevvel 1194 (27 Mayıs 1780) tarihinde vefat eden Rabia Sultan'ın cenazesi Beşiktaş sarayından Topkapı sarayına nakledilmiştir. Topkapı sarayında cenaze işlemleri yapıldıktan sonra Haremeyn ricali ve enderun-ı hümayun alayı ile Bahçe Kapısı civarındaki türbeye defnedilmiştir⁸⁴⁷.

3.2.8.2.4. Şehzade Mehmed

⁸⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 174^a.

⁸⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 196^b-197^a.

⁸⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 56^b.

⁸⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 84^b-85^a.

⁸⁴⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 128^a.

Hastalığı bir süredir devam eden Şehzade Mehmed'in tedavisi saray doktorları tarafından yapılmaktaydı. Bunun haricinde şehzadenin hastalığının geçmesi için şeyhler ve ulemanın dua etmeleri istenmiş, ayrıca padişah tarafından sadakalar dağıtılmış, borçlu olan bazı kişilerin borçları ödenmiş, az ceza ile hapis yatanlar affedilmiştir. Tüm çabalara rağmen şehzadenin hastalığı artmış, 25 Safer 1195 (20 Şubat 1781) tarihinde hummadan vefat etmiştir. Sadrazam hazretlerinin de aynı gün saat yedide vefat etmesi devlet ricalinin üzüntüsünü daha da arttırmıştır. Hem şehzadenin hem de sadrazamın vefatı dolayısıyla cenaze merasimleri ile neler yapılabileceğini göstermesi amacıyla sadrazam kethüdası Halil Hamid Efendi Bab-ı Asafi'ye davet edilmiştir. Çavuşbaşı, tezkireci, mektupçular tarafından yapılan görüşmelerin ardından kanun üzere önce şehzadenin cenaze merasiminin yapılması gerektiği kararına varılmıştır. Devlet ricalinin de gelmesi ile cenaze merasimi başlamış ve şehzadenin cenazesi Babüssaade'deki musallaya getirilmiştir. Şeyhülislam ve imam-ı sani tarafından cenaze namazı kıldırılmasının ardından şehzadenin naaşı alayla Bahçe Kapısı civarındaki türbeye defnedilmiştir⁸⁴⁸.

3.2.8.2.5. Aynşah Sultan

Aynşah Sultan, 7 Receb 1194 (9 Temmuz 1780) tarihinde gece saat dörtte dünyaya gelmiş, doğumundan yirmi gün sonra vefat etmiştir. Cenazesi Topkapı Sarayı'ndan alınıp, yeni yapılan türbeye gömülmüştür⁸⁴⁹.

3.2.8.2.6. Melekşah Sultan

Melekşah Sultan'ın bir süredir devam eden hastalığı artmış ve 8 Muharrem 1196 (24 Aralık 1781) tarihinde vefat etmiştir. Cenaze merasimi için şeyhülislam, kadiaskerler, ocak ağaları, kapıcıbaşı ağaları toplanmış ve merasimden sonra sultanın cenazesi Bahçe Kapı civarındaki Yeni Türbe'ye defnedilmiştir⁸⁵⁰.

3.2.8.2.7. Rabia Sultan

⁸⁴⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 140^a-141^a.

⁸⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 129^a.

⁸⁵⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 158^a-158^b.

Rabia Sultan'ın bir süredir devam eden hastalığına saray doktorlarının çabasına rağmen deva bulunamamış ve hastalığının artması dolayısıyla 25 Şevval 1196 (3 Ekim 1782) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Yeni Türbe'ye defnedilmiştir⁸⁵¹.

3.2.9. Göç-i Hümayunlar

Saray, İslam devletlerinde hem hükümdarın ailesi ile birlikte yaşadığı özel alan hem de devlet işlerinin görüldüğü yer olarak ana merkez konumundadır⁸⁵². Osmanlı Devleti'nde ilk sarayın Bursa'da olduğu bilinmektedir⁸⁵³. Edirne'nin fethi ve başkent olması ile birlikte I. Murad tarafından Edirne Sarayı (*Sarây-ı Atîk*), II. Murad tarafından da Yenisaray (*Sarây-ı Cedîd*) inşa edilmiştir⁸⁵⁴. İstanbul'daki ilk saray, fethi müteakip Beyazıt'ta kurulmuştur. XV. yüzyılda Topkapı Sarayı'nın inşasından sonra bu saraya "*Sarây- Atîk-i Âmire*", Topkapı Sarayı ise "*Sarây-ı Cedîd-i Âmire*" olarak anılmıştır⁸⁵⁵. Topkapı Sarayı inşasından sonra Osmanlı hanedanının temel yaşam alanı olmuştur. Ancak hanedanlık, kafes sistemi getirilene kadar İstanbul içinde ve dışında hem var olan saraylarda hem de yeni yapılanlarda ikamet etmişlerdir. Kafes sistemine geçilmesiyle hanedan mensuplarının İstanbul dışına çıkması yasaklanmıştır. Böylece padişahlar XVIII. yüzyıldan itibaren İstanbul içinde sahilsaraylar inşa etmişlerdir⁸⁵⁶. XVIII. yüzyılda bir gelenek haline gelen göç, havaların ısınmasına bağlı olarak genellikle Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleşirdi. Göç edilecek saraylar deniz kıyısında olduğu için kara ve deniz yolu kullanılırdı. Kavak Sarayı, Beşiktaş Sarayı, Karaağaç Sarayı ve Tersane Sarayı göç-i hümayun için tercih edilen saraylar arasındadır⁸⁵⁷.

⁸⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 168^a.

⁸⁵² Zeynep Ertuğ Tarım, "Saray", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 117.

⁸⁵³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, TTK. Yay., Ankara 1988, s. 9.

⁸⁵⁴ N. Çiçek Açıl, "Sarây-ı Cedîd", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 126.

⁸⁵⁵ Banu Bilgiöglü, "Sarây-ı Atîk-i Âmire", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, s. 125; Zeynep Ertuğ Tarım, "Topkapı Sarayı", *DİA.*, İstanbul 2012, XLI, s. 256.

⁸⁵⁶ Emine Dinceç, "Osmanlı Padişahlarının Yazlık Saray Kültürü: 'Göç-i Hümayun' (18. Yüzyıl)", *XVI. Türk Tarih Kongresi: 20-24 Eylül 2010-Ankara: Bildiriler (ss. 229-252)*, TTK. Yay., Ankara 2011, IV/1 (Osmanlı Tarihi Kısmı), s. 229-230.

⁸⁵⁷ Cahit Telci, "Osmanlı Sultanlarının Yaz Ayı Geleneği: Göç-i Hümayûn", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, Nejdet Bilgi, Mehmet Ersan, Turan Gökçe, Vehbi Günay, Cüneyt Kanat, Cahit Telci (Yay. Krl.) Beta Basım-Yayın, İzmir 1999, s. 493-495; Dinceç, "Göç-i Hümayun", s. 237, 239.

Tablo 10. H. 1191-1197/M. 1777-1783 Yılları Arasında Yapılan Göç-i Hümayunlar

	Çıkış Yeri	Çıkış Tarihi	Varış Yeri
1. Göç	Topkapı Sarayı	H. 23 Ra. 1191/M. 1 Mayıs 1777	Karaağaç
	Karaağaç	H. 6 Ca. 1191/M. 12 Haziran 1777	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 9 Ş. 1191/M. 12 Eylül 1777	Topkapı Sarayı
2. Göç	Topkapı Sarayı	H. 16 Ra. 1192/M. 14 Mayıs 1778	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 11 Ş. 1192/M. 4 Eylül 1778	Topkapı Sarayı
3. Göç	Topkapı Sarayı	---	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 13 Ş. 1193/M. 26 Ağustos 1779	Topkapı Sarayı
4. Göç	Topkapı Sarayı	H. 3 Ca. 1194/M. 7 Mayıs 1780	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 9 L. 1194/M. 8 Ekim 1780	Topkapı Sarayı
5. Göç	Topkapı Sarayı	H. 20 Ca. 1195/M. 14 Mayıs 1781	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 16 L. 1195/M. 5 Ekim 1781	Topkapı Sarayı
6. Göç	Topkapı Sarayı	H. 7 Ca. 1196/M. 20 Nisan 1782	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 9 Z. 1196/M. 16 Ekim 1783	Topkapı Sarayı
7. Göç	Topkapı Sarayı	H. 9 Ca. 1197/M. 12 Mayıs 1783	Beşiktaş Sarayı
	Beşiktaş Sarayı	H. 18 L. 1197/M. 16 Eylül 1783	Topkapı Sarayı

Sadullah Enverî Efendi, *Enverî Tarihi*'nde H. 1191/M. 1777 ile H. 1197/M. 1783 yılları arasında yedi göç-i hümayun olayından bahsetmektedir. Ancak H. 1187-1190/M. 1774-1777 tarihindeki göçlerden ve H. 1193/M. 1779 yılındaki yaz göçü hakkında hiçbir bilgi vermemektedir.

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde Sultan I. Abdülhamid'in yazlık olarak Beşiktaş Sarayı'nı, kışlık olarak da Topkapı Sarayı'nı kullandığı anlaşılmaktadır. Ancak H. 1191/M. 1777 ve H. 1194/M. 1780 göçlerinde Beşiktaş Sarayı'na gitmeden önce Karaağaç Bahçeleri'nde bir süre vakit geçirdiği görülmektedir⁸⁵⁸. Sultan I. Abdülhamid'in yaz aylarını geçirmek amacıyla genellikle Nisan-Mayıs aylarında göç ettiği tespit edilmiştir⁸⁵⁹. Sadece H. 1191/M. 1777 göç-i hümayununda Mayıs ayında Topkapı Sarayı'ndan hareket edilmiştir. Yaklaşık bir ay Karaağaç Bahçeleri'nde vakit geçirdikten sonra Haziran ayı içerisinde Beşiktaş Sarayı'na geçilmiştir. Kış aylarını geçirmek amacıyla da Eylül-Ekim aylarında göç ettiği anlaşılmaktadır⁸⁶⁰.

⁸⁵⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 79^a, 147^a.

⁸⁵⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 79^a, 100^b-101^a, 127^b, 147^a, 162^b, 183^b-184^a.

⁸⁶⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 85^a, 106^a, 132^b, 153^b, 169^b, 195^a.

Sadullah Enverî Efendi, göç-i hümayunları eserinde fazla detaya inmeden sadece göçlerin amacı, tarihi ve hangi saraya yapıldığı bilgisine yer vermektedir. Bunlar dışında göç-i hümayunlar hakkında eserinde herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

3.2.10. Tevcihat Kayıtları

Rumeli beylerbeyiliği payesiyle Hanya muhafızlığı verilmiş olan Ağrıbozlu Zaimzade Hasan Paşa'nın daha iyi hizmet edeceği düşüncesiyle 17 Zilkade 1187 (30 Ocak 1774) tarihinde vezirlik rütbesiyle Köstendil sancağı ve Rumeli sürücülüğü verilmiştir. Bu görevine binaen emrindeki askerlerle orduya katılması istenmiştir. Kul kethüdası Mehmed Ağa, görevinde başarılı olamadığı için 21 Zilkade 1187 (3 Ocak 1774) tarihinde azledilmiş ve yerine beş adet orta ile Silistre seraskerinin kul kethüdası Selamcı Babanzade Serzagari Mustafa Ağa kul kethüdası olarak atanmıştır. Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışını (8 Zilkade 1187/21 Ocak 1774) Nemçe devletine haber vermek ve name-i hümayunları götürmek amacıyla orduda Anadolu muhasebecisi olarak görev yapan Kabakulak yeğeni Süleyman Bey'e 23 Zilkade 1187 (5 Şubat 1774) tarihinde başmuhasebeci rütbesi verilerek sefaretle görevlendirilmiştir⁸⁶¹.

Kars sınırına bir serasker tayin edilmesi vakti geldiğinden orduda kasapbaşılık görevi ile silahdar ağası olan Ali Ağa'nın bu görevi layıkıyla yerine getireceğine kanaat getirilmiş ve 11 Muharrem 1187 (24 Mart 1774) tarihinde vezirlik rütbesi verilerek Erzurum valisi ve Kars seraskeri tayin edilmiştir. Görevine gitmek üzere kırk kadar adamı ile Şumnu'dan hareket etmiştir. Ali Ağa görev yerine gelinceye kadar Kars beylerbeyisi Ömer Paşa da kaimmakam olarak görevlendirilmiştir. Ali Ağa'dan boşalan silahdar ağalığı görevine ordu sarbanbaşısı ve Dergâh-ı Ali kapıcıbaşlarından Feyzi Ağa getirilmiştir⁸⁶². Rikab-ı hümayundan seferdeki orduya gönderilen 20 Muharrem 1188 (2 Nisan 1774) tarihli tahriratta yeni yapılan tevcihatlar bildirilmiştir. Bu kayıтта padişahın silahdarlık hizmetinde olan Bosnevi Abdullah Ağa'ya vezir rütbesi verilerek Anadolu'nun sağ kolundan asker sevkine memur edildiği bildirilmiştir. Anadolu'nun sol koluna ise rikab defterdarı Yenişehirli Osman Ağa görevlendirilmiştir. Bu tevcihattan sonra şikk-ı evvel defterdarlığı boş kaldığı için çavuşbaşı vekilliği Osman Vahid Efendi'ye şikk-ı evvel defterdarı vekilliği, reisülküttap vekili el-Hacc Mehmed Recai'ye

⁸⁶¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 3^b.

⁸⁶² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 5^b.

rikab-1 hümayun çavuşbaşı vekilliği ve Mir İsmail Raif Efendi'ye ise Divan hümayun rikabtarlığı görevi verilmiştir. Rikab-1 hümayun kaimmakamı Vezir Süleyman Paşa bazı uygunsuz tavırlarından dolayı, 28 Muharrem 1188 (5 Nisan 1774) tarihinde görevinden azledilmiş, yerine Silahdar Abdullah Paşa, rikab-1 hümayun kaimmakamı olarak tayin edilmiştir⁸⁶³.

Sefer esnasında Balkan taraflarına gönderilen memurların yerlerine yenilerinin atanması gerektiğinden, sadrazam kethüdalığı kitabeti Halimi damadı Şehri Efendi'ye, Divan hümayun beğlikçiliği sadrazam mektubi başhalifesi Mehmed Nahifi Efendi'ye, top arabacıları kitabeti piyade mukabelecisi Salim Efendi'nin yeğeni Süleyman Efendi'ye, sadrazam mektupçuluğu başhalifeliği büyük tezkireci Mustafa Efendizade Seyyid Abdullah Efendi'ye tevcih edilmiştir. Uzun süredir mühimme tahririyle meşgul Sadullah Enverî Efendi'nin kardeşi Abdullah Kami Efendi'ye Divan hümayun hocalığı görevi verilmiştir⁸⁶⁴.

Rikab-1 hümayun kaimmakamı Abdullah Paşa, 26 Rebiyülevvel 1188 (6 Haziran 1774) tarihinde azledilip şehremini Mir Mehmed İzzet Efendi rikab-1 hümayun kaimmakamlığı görevine getirilmiştir⁸⁶⁵. Abdullah Paşa'nın yerine rikab-1 hümayun kaimmakamı tayin olunan Mehmed İzzet Paşa 2 Cemaziyelevvel 1188 (10 Ağustos 1774) tarihinde sadrazam tayin edilmiş ve kendisine mühr-i hümayun verilerek sadrazamlara mahsus hilat giydirilmiştir. Yeniçeri ağası el-Hacc Yeğen Mehmed Paşa'ya, 2 Cemaziyelevvel 1188 (10 Ağustos 1774) tarihinde, ordu ile beraber Edirne'ye vardığında kaimmakam olarak atandığına dair hatt-ı hümayun mirahur-ı evvel Mustafa Ağa tarafından ulaştırılmıştır. Altı yıl boyunca Bab-ı Asafî'de hizmet eden İsmail Raif Efendi'nin, bu hizmeti karşılığında taltif edilmek amacıyla orduda reisülküttap bulunan Münib Efendi'nin yerine vekâleten görev yapması uygun görülmüştür⁸⁶⁶.

Şevval ayında yapılması kanun olan 6 Şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihli atamalarda, Bab-ı Asafî'de görevli hizmetlilerin büyük bir çoğunluğu görevlerinde bırakılmıştır. Yeni bu tevcihata tezkire-i sani vekili Süleyman Efendi asaleten tezkire-i

⁸⁶³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 6^b.

⁸⁶⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 18^a.

⁸⁶⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 23^a-23^b.

⁸⁶⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 26^a-26^b.

sani, daha önce mektubî vekilliği görevinde bulunmuş Mehmed Emin Efendi kethüda kitabeti görevine, önceki reis Abdullah Efendi nişancılığa, Atıfzade Ahmed Beğ defter emanetine, Mehmed Esad Efendi ruznamçe-i evvelliğe, Selim Sırrı Efendi tersane eminliğine, Beğli Mustafa Paşazade Abdullah Beğ şehreminliğe tayin edilmişlerdir. Diğer görevlilere ise layık oldukları üzere görevleri tevcih edilmiştir⁸⁶⁷. Dergâh-ı Ali yeniçeri ağası Mehmed Ağa, hassa bostancıbaşı Halil Ağa, mirahur-ı evvel Mustafa Ağa, kapıcıbaşılar kethüdası Halil Beğ ve mirahur-ı sani Abdullah Paşazade Said Beğler, hizmetlerindeki başarılarından dolayı görevlerinde bırakılmış, Çerkes Mehmed Beğ sipahiler ağalığına, Sadık Ağazade Tahir Ağa silahdar ağalığına ve Kadri Ağazade ise cebecibaşılığa tayin edilmiştir. Şam kadılığı ile mahrec mevleviyetlerinden Kudüs, Halep ve Selanik kadılıklarının tayin vakti geldiğinden, Selanik kazası Edirne payesiyle şeyhülislam efendinin oğlu Mustafa Beğ Efendi'ye, Şam-ı Şerif kazası yine Edirne payesiyle eski Üsküdar kadısı Mehmed Emin Efendi'ye, Halep kazası Kuşadalı Mustafa Efendi'ye, Kudüs-i Şerif kazası ise Trabzonî Mehmed Efendi'ye tevcih edilmiştir. Ayrıca bu tevcihata kırk altı müderrise ruus verilerek daha üst rütbedeki medreselerde görevlendirilmişlerdir⁸⁶⁸.

Darüssaade ağası yazıcısı olan Ahmed Efendi, 10 L.Şevval 1188 (14 Aralık 1774) tarihinde mevkufatçılık görevine atanmış ve kendisinden boşalan yazıcılık görevi de mevkufatçı olan Bağçuvanzade Mustafa Efendi'ye verilmiştir⁸⁶⁹. Seferden sonra Hotin kalesinin tamiri gerektiğinden ve kalenin düşman işgaline maruz kalma ihtimalinin yüksek olmasından dolayı muhafazasına Melek Mehmed Paşa görevlendirilmiştir. Ayrıca aynı atamalarda İnebahti sancağı Yenişehir-i Fener'de oturan İsmail Paşa'ya, Kırşehir sancağı Bender muhafazası şartıyla ve Bender'in de ilhakıyla Muhtar Paşazade Mehmed Paşa'ya tevcih edilmiştir. Rakka valisi Osman Paşazade Sivas, Sivas valisi Hafız Mustafa Paşa Rakka eyaletine 25 Şevval 1188 (29 Aralık 1774) tarihinde yapılan atamalarda vali tayin edilmişlerdir. Çankırı sancağı ise Seyyid Ahmed Paşa'ya malikâne olarak verilmiştir. Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Kırım ve Gürcü esirler ile ilgili maddelerini görüşmek ve padişahın name-i hümayununu teslim etmek üzere 26 Şevval 1188 (30 Aralık 1774) tarihinde Abdülkerim Paşa'ya Rumeli beğlerbeğliği rütbesi verilerek Rusya'ya büyükelçi tayin edilmiştir. Ağrıboz sancağına arpalık olarak

⁸⁶⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 29^a-29^b.

⁸⁶⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 29^b.

⁸⁶⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 30^a.

mutasarrıf olan Halil Paşa'ya, 23 Zihicce 1188 (24 Şubat 1775) tarihinde Bosna eyaleti tevcih edilmiştir. Bosna valisi Dağıstanî Ali Paşa ise Ağrıboz ve Karlı-ili sancakları yöneticisi olarak atanmıştır. Ancak Rumeli valisi vezir Müderris Osman Paşa'nın itirazı üzerine 27 Zilhicce 1188 (28 Şubat 1775) tarihinde Osman Paşa'ya Ağrıboz sancağı ve daha önce Ağrıboz sancağı verilen Dağıstanî Ali Paşa'ya Rumeli eyaleti tevcih edilmiştir. Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) çavuşbaşı olan Mehmed Said Efendi 3 Muharrem 1189 (6 Mart 1775) tarihinde tekrar çavuşbaşı olarak atanmıştır. Ertesi gün (4 Muharrem 1189/7 Mart 1775) Silahdar Mehmed Emin Ağa'ya vezirlik rütbesi ile Tırhala sancağı verilmiştir⁸⁷⁰.

Havass-ı refia ve Üsküdar kazalarının tevcihi vakti geldiğinden 23 Muharrem 1189 (26 Mart 1775) tarihinde Tokadi Ömer Efendi Eyüp; Süleymaniye müderrisi eski şeyhülislam Mehmed Salih Efendizade Abdullah Molla Efendi Üsküdar kadısı olarak tayin edilmiştir. Eski Kahire kadısı Tarsusizade Mustafa Efendi Mekke-i Mükerrreme kadılığına, eski Şam kadısı Mehmed Mekki Efendi Medine-i Münevvere kadılığına 23 Muharrem 1189 (30 Mart 1775) tarihinde atanmışlardır. Sadrazam kethüdası olarak uzun süre görev yapan Mehmed Emin Efendi, tecrübesine ve güvenilirliğine binaen 3 Safer 1189 (5 Nisan 1775) tarihinde defterdarlığa tayin edilmiştir. Selefî Derviş Mehmed Efendi de sadrazam kethüdalığı görevine atanmıştır. Osmanlı Devleti'nde zahire toplanan bölgelerdeki bazı kişilerin zahireleri ucuza alıp daha sonra pahalıya satmalarının engellenmesi için ülkenin her tarafına emirler yazılmıştır. Ancak İstanbul kadısının bu durum ile ilgilenmediği ve İstanbul'da muhtekirlerin zahireleri toplayıp daha sonra pahalıya sattıklarının duyulması üzerine İstanbul kadısı Hayatizade Mehmed Said Efendi, 15 Safer 1189 (17 Haziran 1775) tarihinde azledilmiştir. Yerine İlmi yeğeni Ali Efendi, İstanbul kadısı tayin edilmiştir⁸⁷¹. Anadolu kadıaskeri Dürrizade Seyyid Mehmed Atullah Efendi'nin görev süresi dolmuş ve kadıasker olacak Mollacıkzade İshak Efendi ve İshak Efendizade Şerif Seyyid Yahya Efendi'den birinin tercih edilmesi gerekmektedir. İkisinden birinin atanması diğerini gücendireceğinden atamada şöyle yol izlenmiştir:

Önce Anadolu kadıaskerliğine 2 Rebiyülevvel 1189 (3 Mayıs 1775) tarihinde Mollacıkzade İshak Efendi atanıp üç gün sonra 5 Rebiyülevvel 1189 (6 Mayıs 1775)

⁸⁷⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 31^a-31^b.

⁸⁷¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 34^a-34^b.

görevden alınmıştır. Daha sonra 12 Rebiyülevvel 1189 (12 Mayıs 1775) tarihinde arpalığı genişletilmek şartıyla Anadolu kadıaskerliğine tekrar atanmıştır. Eski kadıasker Dürrizade Efendi'ye de halefinin arpalığı olan Gümölcine ve Debre kazalarına ek olarak İzmir kazası tevcih edilmiştir. Edirne ve Mısır kadılıklarının da tevcih zamanı geldiğinden 1 Ramazan 1189 (26 Ekim 1775) tarihinde göreve başlamak üzere Edirne kadılığı Çelebizade Mehmed Esad Efendi'ye, Mısır kadılığı Said Efendizade İbrahim Nedim Efendi'ye tevcih edilmiştir. Halep kadılığından mazul Kethüdazade Mustafa Sadık Efendi'ye 1 Şevval 1189 (25 Kasım 1775) tarihinden itibaren göreve başlamak şartıyla tevcih edilmiştir⁸⁷².

Halep ve Konya valileri hakkında şikâyetlerin İstanbul'a ulaşması nedeniyle ve Adana valisi Kapıcı Süleyman Paşa'nın istifasından dolayı Halep, Konya ve Adana valiliklerine atamalar yapılmıştır. Konya valisi Çatalcalı Ali Paşa Halep'e, Adana valisi Kapıcı Süleyman Paşa Konya'ya ve Halep valisi Ağrıbozlu Mehmed Paşa ise Trablusşam'a 19 Rebiyülahir 1189 (19 Haziran 1775) tarihinde vali olarak görevlendirilmiştir⁸⁷³. Sadrazam İzzet Mehmed Paşa, 8 Cemaziyelevvel 1189 (7 Temmuz 1775) tarihinde rikab kapıcılar kethüdası Çerkes Mehmed Beğ tarafından saraya getirildikten sonra mühr-i hümayun alınarak vezaretten azledilmiş ve yerine Derviş Mehmed Paşa sadrazam olarak görevlendirilmiştir. Bu sırada İzzet Mehmed Paşa'ya Aydın muhassıllığı verilmiştir. Derviş Mehmed Paşa'dan boşalan sadaret kethüdalığına da İbrahim Efendi atanmıştır. Ertesi gün çavuşbaşı Said Efendi azledilmiş ve yerine sadrazamın kayınpederi ser-bevvabin-i Dergâh-ı Ali Mehmed Ağa tayin edilmiştir⁸⁷⁴. Görev süresi dolan Şeyhülislam İbrahim Beğ 29 Cemaziyelevvel 1189 (28 Temmuz 1775) tarihinde azledilmiş ve yerine Rumeli kadıaskeri Salih Efendizade Mehmed Emin Efendi atanmıştır. Mehmed Emin Efendi'den boşalan Rumeli kadıaskerliği makamına da mazul Anadolu kadıaskerlerinden Esad Efendizade Seyyid Mehmed Şerif Efendi tayin edilmiştir. Arpa emini Ahmed Nazif Efendi'nin sadakati ve gayretinden dolayı taltif edilmesi amacıyla 1 Cemaziyelahir 1189 (30 Temmuz 1775) tarihinde başmuhasebeciliğe, İbrahim Münib Efendi arpa eminliğine, Ahmed Resmi Efendi matbah eminliğine, Bekir Paşazade Ataullah Efendi tezkire-i saniliğe, Süleyman Feyzi Efendi vezir mektupçuluğuna atanmışlardır. Selanik sancağı Bosna valisi Halil

⁸⁷² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 40^a-40^b.

⁸⁷³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 41^a.

⁸⁷⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 42^b-43^a.

Paşa'ya, Bosna eyaleti de Silahdar Mehmed Paşa'ya 7 Cemaziyelahir 1189 (5 Ağustos 1775) tarihinde tevcih edilmiştir. Yine aynı tarihte kadılık mansıplarına da atamalar yapılmıştır. Bu tevcihata Yenişehir kazası Mollazade Ahmed Atullah Efendi'ye, İzmir kazası Feyzullah Efendizade Mehmed Refi Efendi'ye, Selanik kazası Haremeyn müfettişi Hammamî Ali Efendi'ye ve Galata kazası Osman Molla Efendi'ye ihsan edilmiştir. Dergâh-ı 'Ali bostancıbaşı Halil Ağa hastalığından dolayı görevini yapamadığı için azledilmiş ve yerine haseki ağalarından Karakulak Ağa tayin edilmiştir⁸⁷⁵.

İlmiye ricaline yapılan 11 Receb 1189 (7 Eylül 1775) tarihli atamalarda Ali Maşrıb Efendi'ye İstanbul, Mesudzade Efendi'ye Bursa, Recebzade Efendi'ye Şam-ı Şerif ve Osmanzade Molla Efendi'ye Kudüs-i Şerif kadılıkları tevcih edilmiştir. Rusya elçisinin ülkesine güvenli bir şekilde dönmesi ve Rusya hududuna kadar yolda kendisine eşlik etmesi amacıyla Beğşehir mutasarrıfı Ahmed Ağa tayin edilmiş ve bu görevinin ardından Rumeli beğlerbeğliği payesi verilerek Hanya muhafızlığı ile görevlendirilmiştir⁸⁷⁶. Konya valisi Kapıcı Süleyman Paşa'nın Anadolu'daki eşkiya tedibinin ardından vefat etmesi üzerine Konya valiliği Kayseri mutasarrıfı Vezir Çerkes Hasan Paşa'ya verilmiştir. Mısır valisi Arabkirli İbrahim Paşa'nın vefat ettiği haberi Şaban 1189 (Ekim 1775) tarihinde İstanbul'a ulaşmış ve Mısır valiliği Aydın muhassılı Vezir Mehmed Paşa'ya verilmiştir. Ayrıca Aydın sancağı Mora muhassılı Hazinedar Ali Paşa'ya ve Mora eyaleti Vezir Silahdar İbrahim Paşa'ya tevcih edilmiştir. Hazinedar Ali Paşa'nın Özi muhafızlığı sırasında gösterdiği cesaret ve başarılarından dolayı 23 Şaban 1189 (19 Ekim 1775) tarihinde Aydın muhassıllığı görevine atanmıştır⁸⁷⁷. Mahrec kadılıklarından Halep kazasının tevcih zamanı geldiğinden Darülhadis müderrisi Dağıstani İbrahim Beğ Efendi'ye 6 Cemaziyelahir 1189 (30 Kasım 1775) tarihinde Halep kadılığı tevcih edilmiştir. Her yılın Şevval ayında kanun gereği atamalar yapılmaktadır. 9 Şevval 1189 (3 Aralık 1775) tarihli tevcihata rikab-ı hümayun ve ocak ağaları başta olmak üzere birçok görevli yerlerinde bırakılmıştır. Ayrıca defter eminliğine İbrahim Münib Efendi, ruznamçe-i evveliğe Esmâ Sultan kethüdası Mehmed Efendi, darphane eminliğine Hafız Efendi, defterhane emanetine eski tersane emini Mustafa Efendi, arpa emanetine Veli Ağazade Ali Ağa, sipah ağalığına eski

⁸⁷⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 44^a-44^b.

⁸⁷⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 45^a-45^b.

⁸⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 46^b.

darphane emini Selim Ağa ve silahdar ağalığına Köprülüzade Abdülvahid Beğ atanmıştır⁸⁷⁸.

Sadrazam kethüdası Seyyid İbrahim Hıfzi Efendi uygunsuz bazı tavırlarından dolayı 18 Zilkade 1189 (10 Ocak 1776) tarihinde azledilmiş ve yerine uzun süredir kethüda kâtipliği yapan defter emini İbrahim Nazif Efendi sadrazam kethüdası tayin olunmuştur.⁸⁷⁹ İbrahim Nazif Efendi'nin 23 Zilhicce 1189 (14 Şubat 1776) tarihinde vefat etmesi üzerine yerine Laleli Mustafa Beğ Efendi tayin olunmuştur. Yeniçeri ağası Mustafa Ağa'nın görevinde gereken liyakati göstermediği ve ağalığı hak edenleri bir bahane ile görevlerinden uzaklaştırdığı haberinin sadrazam tarafından öğrenilmesinden sonra Zilhicce 1189 (Şubat 1776) tarihinde azledilmiştir. Hassa hekimbaşısı Mehmed Arif Efendi uygunsuz davranışlarından dolayı azledilmiş ve yerine müderrislerden Subhi Efendizade Abdülaziz Efendi ser-etibba-yı hassa olarak görevlendirilmiştir⁸⁸⁰. Üsküdar ve Eyüp kazalarının tevcihi vakti olan 15 Muharrem 1190 (6 Mart 1776) tarihinde Üsküdar kazası Seyyid Mehmed Faiz Efendi'ye, Eyüp kazası hassa müneccimi Abdullah Efendi'ye tevcih edilmiştir. Haremeyn kadılıklarına yapılacak tevcihatlarla ilgili şeyhülislamın fikri alındıktan sonra Mekke-i Mükerrreme kadılığı Ahmed Paşazade Veliyüddin Efendi'ye, Medine-i Münevvere kadılığı ise Edirne kadısı Biraderzade Yakup Efendi'ye tevcih edilip harcırahlarına iki bin beş yüz kuruş zam yapılmıştır. Tersane emini Selim Sırrı Efendi'nin miri harcamalardaki usulsüzlükleri hakkındaki söylentilerin sadrazama kadar ulaşmasının ardından 27 Safer 1190 (17 Nisan 1776) tarihinde azledilip yerine matbah emini Mustafa Efendi tayin edilmiştir⁸⁸¹. İstanbul kadısı olan İlmi yeğeni Ali Maşrıb Efendi'nin görev süresi dolmasına rağmen, önce on yedi gün daha sonra ise Rebiyülevvel 1190 (Mayıs 1776) tarihine kadar uzatılmıştır. Bu sürenin sonunda Hasan Paşazade Seyyid Mehmed Said Efendi İstanbul kadısı olarak görevlendirilmiştir. Anadolu kadiaskeri Mollacıkzade İshak Efendi'nin görev süresi dolduğundan bu makama İshak Efendizade Yahya Efendi atanmıştır⁸⁸².

Kütahya ahalisinin valilerinden, Halep ahalisinin de kadılarından şikâyet etmeleri ve azillerini istemelerini üzerine Zilhicce 1190 (Aralık 1776) tarihinde Diyarbekir

⁸⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 47^a-47^b.

⁸⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 48^a.

⁸⁸⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 49^a-49^b.

⁸⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 50^a-50^b.

⁸⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 51^a.

valiliği Abdi Paşa'ya, Kütahya valiliği Aydın muhassılı Hazinedar Ali Paşa'ya, Kars valiliği Çatalçalı Ali Paşa'ya ve Aydın sancak beyliği Uzun Abdullah Paşa'ya verilmiştir. Divanihümayun çavuşbaşısı Mehmed Said Efendi'nin görev süresi dolduğu için 17 Rebiyülevvel 1190 (6 Mayıs 1776) tarihinde azledilip yerine Dergâh-ı Ali kapıcıbaşlarından Mehmed Ağa'ya çavuşbaşılık tevcih edilmiştir. Bir süredir şıkk-ı evvel defterdarlığı hizmetinde bulunan Mehmed Recai Efendi'nin devlete ait gelirlerle ilgili bazı usulsüzlükleri görüldüğünden 1 Cemaziyelevvel 1190 (18 Haziran 1776) tarihinde azledilip yerine maliye işlerinde uzman malikâne halifesi Hasan Efendi'ye şıkk-ı evvel defterdarı payesi verilmiştir⁸⁸³. Reislik hizmetini 1182'den beri (1768) yerine getiren İsmail Raif Beğ sadrazamla arası açıldığı için Kıbrıs'a sürgün edilmiş ve yerine Atıfzade Ömer Vahid Efendi reisülküttap olarak atanmıştır. Atıfzade'den boşalan tevkilik görevine de vezir kethüdalığından mazul İbrahim Hıfzi Efendi tayin edilmiştir⁸⁸⁴. Mahrec mevleviyetlerinin tevcihi zamanı geldiğinden 1 Zilkade 1190 (12 Aralık 1776) tarihinde İzmir kadılığı Samancızade Ömer Efendi'ye, Yenişehir kadılığı Celal Molla Efendi'ye, Selanik kazası Köprülü İmamzade Ahmed Efendi'ye tevcih edilmiştir. Hotin kalesini tamir şartıyla Ohri mutasarrıfı Vezir Süleyman Paşa Receb 1190'da (Ağustos 1776) Hotin muhafızlığına, Hotin muhafızı Melek Mehmed Paşa Belgrad'a, Belgrad muhafızı Seyyid Paşa Mora'ya, Mora muhassılı Silahdar İbrahim Paşa Selanik'e, Selanik mutasarrıfı İvaz Mehmed Paşazade Halil Paşa Sivas'a, Sivas valisi Abdullah Paşa Anadolu'ya, Anadolu valisi Hazinedar Ali Paşa Diyarbakir'e, Diyarbakir valisi Abdi Paşa Maraş'a, Karaman valisi Çerkes Hasan Paşa İç-il'e, İç-il mutasarrıfı Yazıcızade Mustafa Paşa ise Karaman'a vali tayin edilmiştir.⁸⁸⁵

Osmanlı Devleti'nde her yıl Şevval ayında yapılması kanun olan atamalardan bir diğeri 7 Şevval 1190 (19 Kasım 1776) tarihinde yapılmıştır. Bu atamalarda Bab-ı Asafi ve rikâb-ı hümayundaki görevlilerin büyük bir çoğunluğu görev yerlerinde bırakılmıştır. Bunların haricinde defter emaneti el-Hacc Abdürrezzak Efendi'ye, başmuhasebecilik Haşim Ali Beğ'e, Anadolu muhasebeciliği Abdülkerim Efendi'ye, şehremaneti Ahmed Nazif Efendi'ye, süvari mukabeleciliği Atıfzade Ahmed Beğ Efendi'ye tevcih edilmiştir. Ayrıca Aişe Sultan damadı Nuri Beğ Efendi cizye muhasebeciliğine, Ahmedci Halil Efendi sipah kitabetine, Nahifi Efendi silahdar kitabetine, Safiye

⁸⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 53^a-53^b.

⁸⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 54^b.

⁸⁸⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 55^a-55^b.

Sultanzade Mehmed Sadık Efendi küçük ruznameciliğe atanmışlardır. Bunların haricinde gureba-yı yemin kitabeti Rakım Paşazade Abdülğani Beğ Efendi'ye, gureba-yı yesar kitabeti Yeğen Ali Paşazade Hüseyin Beğ Efendi'ye verilmiştir. Ataması yapılmayan görevlilerin ataması da sonraki tevcihata bırakılmıştır. Ayrıca aynı atama kayıtlarında Hatibzade Ahmed Ağa sipah ağası, Feyzi Ağa silahdar ağası, Mehmed Ağa cebecibaşı, Süleyman Ağa top arabacısı, eski yazıcı Ahmed Efendi ise baruthane nazırı olarak görevlendirilmişlerdir⁸⁸⁶.

Bazı olumsuz davranışlarından dolayı şeyhülislam Salih Efendizade Mehmed Emin Efendi, 16 Şevval 1190 (28 Kasım 1776) tarihinde padişah tarafından azledilmiş ve divan serçavuşu ile Üsküdar'daki evine gönderilmiştir. Mehmed Emin Efendi'nin azlinden sonra yerine eski şeyhülislam Abdullah Vassaf Efendizade Mehmed Esad Efendi şeyhülislam olarak görevlendirilmiştir⁸⁸⁷. İshak Efendizade Şerif Molla Efendi'den boşalan Anadolu kadıaskerliği görevine kadıaskerlik nevbeti kendinde olan İlmi damadı Ali Molla Efendi 2 Zilkade 1190 (13 Aralık 1776) tarihinde tayin edilmiştir⁸⁸⁸. Daha önce Selanik mutasarrıfı iken kendisine Sivas eyaleti tevcih edilen İvaz Mehmed Paşazade Halil Paşa'nın Sivas'a giderken vefat etmiş ve Kars canibi seraskeri Vezir Ali Paşa Sivas valisi olarak tayin edilmiştir. Üsküp ve Yanya sancakları ile birlikte kendisine Hotin muhafızlığı verilen İlbasanlı Süleyman Paşa'nın görev yerine gidememesi dolayısıyla yerine Topal Osman Paşaoğlu Ahmed Paşazade Mehmed Paşa atanmıştır. İnebahtı muhafızlığı ise Süleyman Paşa'ya tevcih edilmiştir⁸⁸⁹. Veziriazam Mehmed Derviş Paşa, 25 Receb 1190 (9 Eylül 1776) tarihinde görevden alınmış ve Gelibolu'da oturmasına müsaade edilmiştir. Mehmed Derviş Paşa'dan boşalan veziriazamlığa Darendeli Mehmed Paşa tayin edilmiştir⁸⁹⁰. Sadrazam Darendeli Mehmed Paşa da kendisine Seyyid İbrahim Efendi'yi kethüda olarak atamıştır. Sadrazam kethüdası olarak atanan Seyyid İbrahim Efendi'den boşalan tevkilik görevine el-Hacc Mehmed Recai Efendi, silahdarlık hizmetine de Genç Osman Ağa getirilmiştir⁸⁹¹.

⁸⁸⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 56^b-57^a.

⁸⁸⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 57^a-57^b.

⁸⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^b.

⁸⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 60^a-60^b.

⁸⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 61^a-62^a.

⁸⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 62^b-63^a.

Dergâh-ı Ali yeniçerileri ağası olan Ahmed Ağa'ya 3 Zilhicce 1190 (13 Ocak 1777) tarihinde vezirlik rütbesi verilerek vezirlere mahsus samur kürk giydirilmiştir⁸⁹². Kandiye muhafızı Seyyid Numan Paşa'nın vezirlik rütbesi birkaç kez alınıp geri verilmiş ve bu kez hasta olması sebebiyle kendisinden vezareti alınarak İstanköy adasında oturmasına müsaade edilmiştir. Boş kalan Kandiye muhafızlığına ise Silistre valisi Vezir Silahdar Mehmed Paşa, Silistre valiliğine Vidin muhafızı Yeğen Mehmed Paşa ve Vidin muhafızlığına Edirne bostancıbaşılığı sırasında kendisine vezirlik rütbesi verilen Mehmet Paşa atanmıştır. Kendisine Şevval 1190 (Kasım 1776) atamalarında şehremaneti verilen Ahmed Nazif Efendi'nin görevi 24 Zilhicce 1190 (3 Şubat 1777) tarihinde matbah emaneti ile değiştirilmiştir. Şehremanetine ise matbah emini Yenişehirli İbrahim Efendi tayin edilmiştir. Hassa ser-etıbbalarından Subhizade Aziz Efendi'nin azledildikten sonra yerine 24 Zilhicce 1190 (3 Şubat 1777) tarihinde Arif Efendi görevlendirilmiştir. Gelibolu'da ikamet eden Mehmed Derviş Paşa'ya 2 Muharrem 1191 (10 Şubat 1777) tarihinde Hanya sancağı, Seyyid Ahmed Efendi'ye Mekke-i Mükerrreme kaftan ağalığı tevcih edilmiştir⁸⁹³. İsmail muhafazası şartıyla Anadolu eyaleti Dağıstani Ali Paşa'ya, Rumeli eyaleti Bender muhafazası şartıyla Kütahya valisi Vezir Abdullah Paşa'ya, Adana eyaletindeki karışıklıkları düzenlemek şartıyla İç-il sancağıyla birlikte Adana eyaleti Maraş valisi Ali Paşazade Abdi Paşa'ya tevcih edilmiştir. Azaz ve Kilis sancaklarına İç-il mutasarrıfı Hasan Paşa, Rakka eyaletine Diyarbekir seraskeri Vezir Ali Paşa, Ağrıboz muhafızlığına İran seferine memur olan Genç Mehmed Paşa tayin edilmiştir. Ağrıboz muhafızı Hasan Paşa ve Halil Paşaların halka yaptıkları baskılardan dolayı vezaretleri kaldırılmıştır⁸⁹⁴.

Musul valisinin Bağdad valisi Vezir Abdullah Paşa hakkında şikâyeti ve Bağdad'ın Şehr-i Zor valisi Hasan Paşa'ya verilmesine dair isteğini tekrar etmiştir. Buna istinaden Bağdad eyaleti Şehrizor valisi Hasan Paşa'ya, Sivas eyaleti Musul valisi vezir Süleyman Paşa'ya, Konya eyaleti Sivas valisi Yeğen Ali Paşa'ya, Karahisar-ı Sahib sancağı Yazıcızade Vezir Mustafa Paşa'ya, Hotin muhafızlığı Süleyman Paşa'ya bırakılmıştır. Deliorman bölgesi eşkıya tedibi için de Mehmed Paşa'nın Hezargırad'da oturması istenmiştir. Dergâh-ı Ali yeniçeri ağalığına 10 Safer 1191 (20 Mart 1777) tarihinde atanan Vezir Ahmed Paşa'ya Tırhala sancağı tevcih edildiğinden Ahmed

⁸⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 74^b.

⁸⁹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 75^a-75^b.

⁸⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 76^b.

Paşa'dan boşalan yeniçeri ağalığına Mehmed Ağa tayin edilmiştir⁸⁹⁵. İstanbul kadısı Hasan Paşazade Seyyid Mehmed Said Efendi'nin görev süresi dolduğu için Rebiyülevvel 1191 (Nisan 1777) tarihinde şeyhülislam Abdullah Efendizade Abdülvahid Efendi tayin edilmiştir. Seyyid İbrahim Efendi'ye 8 Rebiyülevvel 1191 (16 Nisan 1777) tarihinde surre emaneti verilmiştir.. Seyyid İbrahim Efendi'nin surre emini tayin edilmesiyle boşalan sadrazam kethüdalığına 8 Rebiyülevvel 1191 (16 Nisan 1777) tarihinde Süleyman Feyzi Efendi tayin edilmiştir. Süleyman Feyzi Efendi'den boşalan sadrazam mektupçuluğuna da Namık Efendi görevlendirilmiştir⁸⁹⁶. Kütahya eyaleti İbrail muhafazası şartıyla 13 Cemaziyevvel 1191 (19 Haziran 1777) tarihinde Vidin muhafızı Vezir Aydoslu Mehmed Paşa'ya, Vidin muhafızlığı Selanik mutasarrıfı vezir Silahdar Mehmed Paşa'ya, Selanik sancağı Hanya muhafızı Vezir Silahdar İbrahim Paşa'ya, Hanya muhafızlığı Kütahyalı Vezir Mirahur Mustafa Paşa'ya tevcih edilmiştir. Bender muhafazası ile görevlendirilen Rumeli valisi Silahdar Abdullah Paşa'nın Bender'e gitmesi vakit alacağından Deliorman taraflarının güvenliği ile görevli Ahmed Paşazade Mehmed Paşa'ya Bender muhafızlığı verilerek bir an önce görev yerine gitmesi emredilmiştir⁸⁹⁷.

Hassa bostancıbaşı 19 Cemaziyevvel 1191 (25 Haziran 1777) tarihinde azlolanup yerine haseki ağa Kara İsmail Paşazade bostancıbaşı tayin edilmiş, haseki ağalığı Şabanzade Hacı İbrahim Ağa'ya tevcih edilmiştir⁸⁹⁸. Rumeli kadiaskeri olan nakibüleşraf Seyyid İbrahim Efendi'nin görev süresi dolduğu için 1 Cemaziyelahir 1191 (7 Temmuz 1777) tarihinde Dürrizade Efendi'nin büyük oğlu Nurullah Efendi, ikinci kez Rumeli kadiaskeri tayin edilmiştir. Önceden vezareti alınıp memleketinde oturmasına müsaade edilen Yenişehirli İsmail Paşa'nın, padişahın iltifatına mazhar olması sebebiyle kendisine yeniden vezaret verilmiştir. Ayrıca Hanya sancağı yöneticiliğine Silahdar Mehmed Emin Paşa atanmıştır⁸⁹⁹. Şevval ayı mutat tevcihatlarında (7 Şevval 1191/8 Kasım 1777) matbah emini Ahmed Nazif Efendi çavuşbaşılığa, arpa eminliği Ali Ağa cebecibaşılığa, Mir Ebubekir Efendi ruznamçe-i evvelliğe, İbrahim Münib Efendi başmuhasebeciliğe, eski sadrazam kethüdası el-Hacc

⁸⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 77^b.

⁸⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 78^b.

⁸⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 83^a.

⁸⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 84^a.

⁸⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 85^a-85^b.

Mustafa Efendi nişancılığa, Ahmed Rifat Beğ cizye muhasebeciliğine, el-Hacc Mehmed Esper Ağa, Sadullah Enverî Efendi teşrifatçılığa atanmış olup diğer görevler liyakatlerine göre tevcih edilmiştir⁹⁰⁰.

İran seferi sırasında Erzurum seraskeri Ali Paşa'nın ordusuna nazır tayin edilen Seyyid Efendi'ye ve Diyarbekir ordusuna kul kethüdası ağası tayin olunan Halil Ağa'ya vezaret rütbesi verilmiştir. Vezaret rütbesi ile 17 Zilkade 1191 (17 Aralık 1777) tarihinde İbrahim Hıfzi Efendi Erzurum valisi, Uzun Abdullah Paşa'dan boşalan Diyarbekir valiliğine de Halil Ağa görevlendirilmiştir⁹⁰¹. Anadolu kadiaskeri Ali Molla Efendi'nin görev süresi dolduğundan imam-ı evvel Mehmed Emin Efendi, şeyhülislam tarafından davet edilerek, sadrazamın huzurunda kendisine Anadolu kadiaskerlerine mahsus hilat giydirilmiştir⁹⁰². İstanbul kadısı Abdülvahid Efendi'nin görev süresi dolduğu için yerine Safer 1189 (Nisan 1775) tarihinde kendisine İstanbul payesi verilen Müftüzade Ahmed Efendi, 1 Rebiyülevvel 1192 (30 Mart 1778) tarihinde Bab-ı Asafi'ye davet edilmiş ve Anadolu kadiaskerliği payesi verilerek İstanbul kadılığına tayin edilmiştir. Kendisine Medine-i Münevvere kadılığı verilen Otlukçuzade Efendi, yaşlılığını ileri sürerek göreve gitmek istememiş ve görevin bir başkasına verilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Medine-i Münevvere, daha önce Rumeli kadiaskeri iken azledilip, Gelibolu'da oturmasına müsaade edilen Murad Efendi'ye tevcih edilmiştir.⁹⁰³ Otlukçuzade'nin Medine görevine gitmek istememesi üzerine tenzil-i rütbeye gidilerek rütbesi Bilad-ı Erba'ya indirilmiştir. Mora adası Arnavud ihtilalinden sonra kötü duruma düşmüş ve Mora muhassılı Moravi Ahmed Paşa da Arnavud eşkıyası tedibinde başarılı olamamıştı. Bunun haricinde halka eziyet etmesinin de İstanbul'da duyulmasının üzerine 25 Safer 1192 (25 Mart 1778) tarihinde görevinden alınmıştır. Aynı tarihte Ağrıboz muhafızlığına Kaptan İbrahim Paşazade Mehmed Paşa tayin edilmiştir. Birkaç gün sonra Şam valiliği Azmzade Mehmed Paşa'ya ve Trablusşam eyaleti Azmzade Mehmed Paşa'nın oğlu Cürdeci Yusuf Paşa'ya tevcih edilmiştir. Kayseri mutasarrıfı Çatalcalı Vezir Ali Paşa 5 Safer 1192 (5 Mart 1778) tarihinde, Ağrıboz sancağına tayin edilmiştir. Ayrıca 17 Safer 1192 (17 Mart 1778) tarihinde de Hanya muhafızlığı görevini yürüten Vezir Silahdar Emin Paşa'nın görev yeri

⁹⁰⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 89^a-89^b.

⁹⁰¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 90^a-90^b.

⁹⁰² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 91^b.

⁹⁰³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 99^b-100^a.

Kandiye'ye, Kandiye muhafızı Yenişehirli İbrahim Paşa'nın görev yeri Hanya muhafızlığıyla değiştirilmiştir⁹⁰⁴.

Esad Efendizade Mehmed Şerif Efendi'nin şeyhülislam olması nedeniyle boş kalan Rumeli kadıaskerliğine Dürrizade Seyyid Ataullah Efendi atanmış ve ayrıca Mollacıkzade İshak Efendi'ye Rumeli kadıaskerliği rütbesi verilmiştir. Bosna eyaleti yöneticiliğine Vidin muhafızı Silahdar Mehmed Paşa, Vidin muhafazasına da Bosna valisi Dağıstani Ali Paşa 28 Cemaziyelevvel 1192 (24 Haziran 1778) tarihinde memur edilmiştir⁹⁰⁵. Sadrazam Darendeli Mehmed Paşa'nın yaşlı olması ve yirmi bir aylık sadaretinde muvaffak olamaması nedeniyle 8 Şaban 1192 (1 Eylül 1778) tarihinde azledilmiş ve Mustafa Ağa'nın gözetiminde deniz yoluyla Bozcaada'ya gönderilmiştir. Aynı gün sadrazamlık makamına bugüne kadarki devlet hizmetlerinde ve yeniçeri ocağı ağalığında başarılı olan Mehmed Ağa tayin edilmiştir⁹⁰⁶.

Darendeli Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle mektupçusu Namık Efendi de görevinden alınmış ve yerine uzun bir süredir başhalifelik görevi yapan Seyyid Abdullah Efendi sadrazam mektupçusu olarak görevlendirilmiştir⁹⁰⁷. Matbah-ı Amire emini Süleyman Ağa'nın hünkâr kapıcılar kethüdası olarak atanmasından sonra boş kalan matbah emanetine Yenişehirli İbrahim Efendi atanmıştır⁹⁰⁸.

Yirmi sekiz ay şikk-ı evvel defterdarlığı görevini yürüten Hasan Efendi, azledilip yerine defterdar mektupçusu Seyyid Mustafa Efendi 16 Ramazan 1192 (8 Ekim 1778) tarihinde şikk-ı evvel defterdarı olarak tayin edilmiştir⁹⁰⁹. Ahmed Nazif Efendi darphane emanetine, Ruhî Süleyman Ağa Dergâh-ı Ali kapıcıbaşılığına 9 Şevval 1192 (31 Ekim 1778) tarihinde yapılan mutat tevcihatlarla atanmıştır. Hazine kâtibi el-Hacc Mehmed Efendi'den başka kimse divan haceliğine atanmamıştır⁹¹⁰. Daha önce Rakka eyaletine vali tayin edilen Tevki Mustafa Paşa 13 Şevval 1192 (4 Kasım 1778) tarihinde Aydın sancağına görevlendirilmiştir. Rakka eyaleti ve Bender başbuğluğu Vezir Seyyid Hasan Paşa'ya, 20 Şevval 1192 (11 Kasım 1778) tarihinde İç-il sancağı Mehmed İzzet Paşa'ya, İnebahtı muhafızlığı ise Darendeli Mehmed Paşa'ya tevcih edilmiştir. Anadolu

⁹⁰⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 102^a.

⁹⁰⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^a.

⁹⁰⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 105^b-106^a.

⁹⁰⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 106^a-106^b.

⁹⁰⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 106^b-107^a.

⁹⁰⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 107^b.

⁹¹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 108^b.

kadıaskeri Mehmed Emin Paşa görev süresi doldurduğundan 1 Zilhicce 1192 (21 Aralık 1778) tarihinde Mehmed Arif Efendi, Anadolu kadıaskeri tayin edilmiştir. İki kez vezareti alınıp memleketi Livadeye’de oturması istenen Hasan Paşa yeniden vezir rütbesiyle 9 Safer 1193 (26 Şubat 1779) tarihinde Ağrıboz muhafızı olarak atanmıştır⁹¹¹.

Reisülküttap Ömer Vahid Efendi’nin 11 Rebiyülahir 1193 (28 Nisan 1779) tarihinde azledilmesiyle el-Hacc Abdürrezzak Efendi reisülküttap olarak görevlendirilmiştir⁹¹². Kaptan Mustafa Paşa’nın biraderzadesi Mehmed Beğ’e, yazıcılık hizmeti sırasında gösterdiği başarı ve sadakatinden dolayı diğer görevlerine ek olarak 4 Rebiyülevvel 1193 (22 Mart 1779) tarihinde muhasebe-i evvel rütbesi de verilmiştir. Ayrıca 8 Rebiyülevvel 1193 (26 Mart 1779) tarihinde Karaman eyaleti vezir Dağıstani Ali Paşa’ya, Vidin muhafızlığı Karaman valisi vezir Yeğen Ali Paşa’ya, 9 Rebiyülevvel 1193 (27 Mart 1779) tarihinde de Rakka eyaleti Kars muhafızı vezir Seyyid İbrahim Paşa’ya ve Kars muhafızlığı ise Abaza Paşazade Mehmed Paşa’ya tevcih edilmiştir⁹¹³. Anapa muhafızı Darandeli Mehmed Paşa 1 Cemaziyelevvel 1193 (17 Mayıs 1779) tarihinde İç-il Sancağı’na, 16 Cemaziyelevvel 1193 (1 Haziran 1779) tarihinde Trabzon eyaletine Erzurum valisi Canikli Ali Paşa, Erzurum eyaletine ise Canikli Ali Paşa’nın oğlu Mikdad Paşa atanmıştır⁹¹⁴. Rumeli kadıaskeri Dürrizade Ataullah Efendi’nin görev süresi dolduğu için yerine eski Rumeli kadıaskeri nakibüleşraf Seyyid İbrahim Efendi, 1 Receb 1193 (15 Temmuz 1779) tarihinde Rumeli kadıaskeri olarak görevlendirilmiştir⁹¹⁵.

Bir süredir yöneticiden yoksun olan Basra eyaleti, 8 Receb 1193 (27 Temmuz 1779) tarihinde Bağdad ile birleştirilerek Hasan Paşa’ya, Mora muhassıllığı Belgrad muhafızı Kaimmakam Mehmed Paşa’ya, Belgrad muhafızlığı Bender muhafızı Vezir Osman Paşazade Mehmed Paşa’ya tevcih edilip her birinin bir an önce görev yerlerine gitmeleri istenmiştir. Kul kethüdası Hafız Osman Ağa’nın yeniçeri ağasına karşı bazı uygunsuz söz ve davranışlarından dolayı ve sadrazam kethüdası kâtibi Mustafa Efendi’nin ise hakkında bazı olumsuz söylentilerin duyulması üzerine 23 Receb 1193 (6 Ağustos 1779) tarihinde azledilerek Osman Ağa Rumeli’ye, Mustafa Ağa ise Midilli

⁹¹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 109^a-109^b.

⁹¹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 111^b.

⁹¹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 112^a.

⁹¹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 113^a.

⁹¹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 113^b.

adasına sürgün edilmiştir. Kalaycılar Köşkü civarında 21 Receb 1193 (4 Ağustos 1779) tarihinde çıkan yangını söndürme çalışmalarında cebecibaşı Süleyman Ağa'nın ve topçubaşı Karahisarizade Ahmed Beğ'in gereken önemi göstermemesi dolayısıyla 23 Receb 1193 (6 Ağustos 1779) tarihinde Cezayir-i Bahr-i Sefid adalarına sürgüne gönderilmişlerdir. Kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa'nın Mora ihtilalinin bastırılmasındaki başarısından dolayı Mora muhassıllığı kendisine tevcih edilmiş ve 24 Receb 1193 (7 Ağustos 1779) tarihinde Mora muhassıllığı görevine getirilmiştir. Kethüda kâtibi Abdullah Efendi 27 Receb 1193 (10 Ağustos 1779) tarihinde azledilmiş ve yerine merhum Emin Paşa'nın kayınbiraderi Mustafa Reşid Efendi kâtip tayin edilmiştir.⁹¹⁶

Darüssaade ağası Beşir Ağa, 3 Şaban 1193 (14 Ekim 1779) tarihinde görevinden azledilip Mısır'a gönderilmiş ve yerine Medine'de hazinekar olan Cevahir Ağa görevlendirilmiştir. Daha önce sekbanbaşılık ve yeniçeri ağalığı görevlerinde bulunup Şaban 1192 (Eylül 1778) tarihinde kendisine mühr-i hümayun verilerek sadrazam olarak atanan Mehmed Paşa, 8 Şaban 1193 (21 Ağustos 1779) tarihinde azledilmişti. Kethüda-yı bevvabin Selim Ağa tarafından kendisinden mühr-i hümayun alınıp ertesi gün Balıkhane'den gemi ile Bozcaada'ya gönderilmiştir⁹¹⁷. Mehmed Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesinin ardından 9 Şaban 1193 (22 Ağustos 1779) tarihinde Silahdar Seyyid Mehmed Paşa sadrazamlığa tayin edilmiştir. Halep eyaleti Selanik mutasarrıfı Vezir Abdi Paşa'ya, Selanik sancağı Yanya mutasarrıfı Seyyid Hasan Paşa'ya 17 Şaban 1193 (30 Haziran 1779) tarihinde tevcih edilmiştir⁹¹⁸.

Mutat olarak her yılın Şevval ayında yapılan atamalardan 4 Şevval 1193 (15 Ekim 1779) tarihli tevcihatta, eski kethüdalardan Mustafa Efendi'ye tevkilik, Mehmed Esper Ağa'ya sipah ağalığı, Genç Halil Ağa'ya silahdarlık tevcih edilmiştir. Ayrıca Naili Paşa biraderi Ebubekir Vahdetî Efendi'ye ruznamçe-i evvelik, Ali Raif Efendi'ye başmuhasebecilik, Atıfzade Ömer Vahid Efendi'ye tersane eminliği, Selim Sırrı Efendi'ye arpa eminliği, eski çavuşbaşı Said Efendi'ye Anadolu muhasebeciliği görevleri verilmiştir. Görevden alınan Canikli Ali Paşa ve oğlu Mikdad Paşaların yerine Trabzon eyaletine Çerkes Hasan Paşa, Erzurum eyaletine Karaman valisi Dağıstani Ali

⁹¹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 114^a-114^b.

⁹¹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 115^a-115^b.

⁹¹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 116^a-116^b.

Paşa, Bosna eyaletine Aydın muhassılı Tevki Seyyid Mustafa Paşa, Karaman eyaletine Selanik mutasarrıfı Seyyid Hasan Paşa, Selanik sancağına da Bosna valisi Silahdar Mehmed Paşa atanmıştır. Mora muhassılı Gazi Hasan Paşa da derya kaptanı olarak görevlendirilmiştir⁹¹⁹. Halep kadılığı Keşşaf Efendi'ye, Selanik hükümeti Nimet Efendizade Şükrullah Efendi'ye 17 Şevval 1193 (28 Ekim 1779) tarihinde tevcih edilmiş ve birkaç koldan müderrisler ise rütbelere göre terfi ettirilmiştir⁹²⁰. Devlet nezdindeki hizmet ve sadakatine karşılık reisülküttap Abdürrezzak Bahir Efendi'ye vezaretle Aydın sancağı tevcih edilmiştir. Kendisine hilat giydirildikten sonra beş on gün hazırlık yapmış ve Üsküdar'dan Aydın'a gönderilmiştir. Abdürrezzak Bahir Efendi'nin yerine tezkire-i evvel Halil Hamid Efendi, 29 Zilkade 1193 (8 Aralık 1779) tarihinde reisülküttap tayin edilmiştir. Büyük tezkirecilik görevine ise birkaç yıldır küçük tezkirecilik görevini yapan Bekir Paşazade Ataullah Efendi'ye, küçük tezkirecilik ise Mehmed Nahifi Efendi'ye tevcih edilmiştir⁹²¹. Kudüs Nafiz Efendizade Abdülhamid Efendi'ye, Eyüp kehhalbaşı efendiye ve Üsküdar kazası İspirli Ömer Efendi'ye 13 Muharrem 1194 (20 Ocak 1780) tarihinde tevcih edilmiştir. Ayrıca danışmendlerin encümen olanlar içerisinde sınavda başarılı olamayanlar yerlerinde bırakılmış ve bunlardan on beşten fazla danışmende rüüs verilerek rütbeleri yükseltilmiştir. Bağdad valisi Hasan Paşa ahali üzerindeki baskısı nedeniyle Sivas'a vali olarak tayin edilmiş ve Sivas'a hareket ettikten sonra Musul taraflarına vardığında Diyarbekir valisi olarak görevlendirildiği bildirilmiştir. Diyarbekir valisi Mehmed Paşa ise İç-il'e tayin edilmiştir⁹²². İstanbul kadısı Arabzade Ataullah Efendi, 29 Safer 1194 (6 Mart 1780) tarihinde görev süresini doldurmuş ve İstanbul kadılığı sırası Dürrizadelerden Arif Molla Efendi'ye gelmiştir. Kendisine 1 Rebiyülevvel 1194 (7 Mart 1780) tarihinde sadrazamın huzurunda İstanbul kadılığı kürkü giydirilmiştir. Ayrıca Mekke-i Mükerreme mevleviyeti Reiszade Aşır Efendi'ye tevcih edilmiştir. İstanbul kadılığı mertebesine ulaşan Nafi Efendi'ye de bu rütbe verilmiştir⁹²³. Rakka valisi vezir Seyyid İbrahim Paşa Erzurum'a, Mehmet İzzet Paşa Rakka'ya, Hazinedar Ali Paşa Karaman'a, Dağıstani Ali Paşa Sivas'a, Mirimiran Halil Paşa Adana'ya, Seyyid Hasan Paşa İç-il'e

⁹¹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 118^a-118^b.

⁹²⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 119^b.

⁹²¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 120^b-121^a.

⁹²² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 122^b.

⁹²³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 125^a.

15 Rebiyülevvel 1194 (21 Mart 1780) tarihinde tayin edilmiştir⁹²⁴. Mısır mutasarrıflığı Raif İsmail Paşa'nın uhdesinde bırakılmış, Anadolu eyaleti Selanik mutasarrıfı Silahdar Mehmed Paşa'ya ve Alanya sancağı eski Anadolu valisi Yeğen Mehmed Paşa'ya 27 Cemaziyevvel 1194 (31 Mayıs 1780) tarihinde tevcih edilmiştir⁹²⁵.

Rumeli kadiaskeri olarak görev yapan nakibüleşraf Seyyid Efendi'nin görev süresi dolduğu için yerine 1 Receb 1194 (3 Temmuz 1780) tarihinde Mollacıkzade İshak Efendi atanmıştır. Şehremini Hafız Mustafa Efendi'nin 1 Cemaziyelahir 1194 (4 Haziran 1780) tarihinde vefat etmesi nedeniyle 3 Cemaziyelahir 1194 (6 Haziran 1780) tarihinde şehremaneti görevi eski yeniçeri kâtibi Bekir Paşazade Süleyman Beğ'e tevcih edilmiştir. Ayrıca 2 Cemaziyelahir 1194 (5 Haziran 1780) tarihinde evkaf-ı hümayun bina emanetine Mehmed Beğ tayin edilmiştir⁹²⁶.

Tezkire-i evvel Bekir Paşazade Ataullah Efendi'nin azline sebep olacak söz ve davranışlarda bulunması ve bu durumun devam etmesi üzerine 24 Şaban 1194 (25 Ağustos 1780) tarihinde görevden alınmış, yerine ise eski vezir mektupçusu Namık Efendi atanmıştır. Ertesi gün Ataullah Efendi, Bab-ı Asafî'ye davet edilmiş ve Mısır darphanesinde görevlendirilerek Mısır'a gönderilmiştir⁹²⁷. Bir süredir kul kethüdası görevini ifa eden Mahmud Ağa'nın yeniçeri ocağına aykırı tutum ve davranışlarından dolayı, yeniçeri ağası tarafından azledilmesi istenmiştir. Bu isteğe binaen 29 Şaban 1194 (30 Ağustos 1780) Mahmud Ağa, kul kethüdalığı görevinden azledilmiş ve yerine zağarcıbaşı Ali Ağa kul kethüdası tayin edilmiştir. Erzurum valisi İbrahim Paşa'nın vefatı haberinin 2 Ramazan 1194'te (1 Eylül 1780) tarihinde İstanbul'a ulaşmasının ardından 5 Ramazan 1194 (4 Eylül 1780) tarihinde Erzurum eyaleti Rakka valisi Mehmed İzzet Paşa'ya, Rakka eyaleti Aydın muhassılı Abdürrezzak Paşa'ya, Aydın muhassıllığı İç-il mutasarrıfı Tevki Ali Paşa kethüdası Seyyid Hasan Paşa'ya tevcih edilmiştir. Matbah-ı Amire emini olan Yenişehirli İbrahim Efendi, 28 Ramazan 1194 (27 Eylül 1780) tarihinde vefat etmiş ve yerine 29 Ramazan 1194 (28 Eylül 1780) tarihinde Mehmed Esper Ağa emin olarak tayin edilmiştir⁹²⁸.

⁹²⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 126^a.

⁹²⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 127^b-128^a.

⁹²⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 129^a-129^b.

⁹²⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 130^b-131^a.

⁹²⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 131^a-131^b.

Anadolu muhasebecisi Said Efendi eski görevi olan çavuşbaşıliğa, Ahmed Nazif Efendi tevkiliğe, Süleyman Feyzi Efendi defter eminliğine, Haşim Ali Beğ ruznamçe-i evvelliğe, sultan kethüdası Mustafa Efendi muhasebe-i evvelliğe atanmışlardır. Ayrıca Süleyman Ruhi Ağa tersane eminliğine, Muhsinzade damadı Said Beğ silahdar ağalığına, İbrahim Ağa başbakikululuğa ve Mehmed Ağa ise cebecibaşıliğa 3 Şevval 1194 (26 Ekim 1780) tarihinde görevlendirilmişlerdir. Anadolu kadıaskeri Müftüzade Ahmed Efendi hastalığından dolayı görevinden azlini istemiş ve kendi isteğine binaen 1 Zilkade 1194 (29 Kasım 1780) tarihinde azledilerek yerine Hayatizade Mehmed Said Efendi Anadolu kadıaskeri olarak tayin edilmiştir. Galata ve Selanik kadılıklarının tevcihleri vakti geldiğinden 1195 (1781) senesi Muharrem ayından itibaren geçerli olmak üzere 5 Zilkade 1194 (2 Kasım 1780) tarihinde Galata kadılığı Şehsuvarzade Osman Efendi'ye ve Selanik kadılığı Zafranborlu Hafız Ahmed Efendi'ye tevcih edilmiştir.⁹²⁹

Aydın muhassılı iken kendisine Rakka eyaleti tevcih edilen Abdürrezzak Paşa, Aydın'ın ikliminden dolayı rahatsızlanmış ve hasta bir şekilde Rakka'ya ulaşmasının ardından 10 Muharrem 1195 (6 Ocak 1781) tarihinde vefat etmiştir. Boş kalan Rakka eyaletinin de ilhakıyla Halep valiliğine Osman Paşa, İç-il sancağı mutasarrıflığına da Abdurrahman Paşa tayin edilmiştir⁹³⁰. Sadrazam Mehmed Paşa 25 Safer 1195 (20 Şubat 1781) tarihinde vefat etmiş ve yerine sadrazam olarak Erzurum valisi Mehmed İzzet Paşa atanmıştır⁹³¹. İstanbul kadısı Dürrizade Seyyid Mehmed Efendi'nin görev süresini doldurması nedeniyle 1 Rebiyülevvel 1195 (25 Şubat 1781) tarihinde görevden alınmış ve yerine Başmakçızade Numan Efendi İstanbul kadısı olarak tayin edilmiştir⁹³². Haremeyn-i Muhteremeyn ve Üsküdar kadılıklarının tevcihleri vakti geldiğinden 21 Rebiyülevvel 1195 (17 Mart 1781) tarihinde Mekke-i Mükerrreme kadılığı Gümülcineli Mehmed Efendi'ye, Medine-i Münevvere kadılığı Edirne kadısı Recebzade Mehmed Arif Efendi'ye, Üsküdar kadılığı Süleymaniye müderrisi Ahmed Efendi'ye 1196 Muharrem (Aralık 1781-Ocak 1782) ayından itibaren geçerli olmak üzere tevcih edilmiştir. Hüseyin Ağa 2 Rebiyülahir 1195 (28 Mart 1781-Çarşamba) tarihinde ser-

⁹²⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 133^a-133^b.

⁹³⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 139^a-139^b.

⁹³¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 141^a142^b.

⁹³² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 143^a.

çukadar atanmasının ardından, paşa kapısına davet edilerek büyük mirahurluk hilatı giydirilmiştir⁹³³.

Yeniçeri ağası Süleyman Ağa, devlet işlerindeki bazı yolsuz uygulamalarından dolayı 20 Cemaziyevvel 1195 (14 Mayıs 1781) tarihinde azledilip Sinop'a sürgün edilmiş ve yerine kul kethüdası Ali Ağa yeniçeri ağası tayin edilmiştir⁹³⁴. Rumeli kadıaskeri Mollacık-zade İshak Efendi'nin görev süresi dolduğu için kadıaskerlik makamı padişahın isteği üzerine hekimbaşı Mehmed Arif Efendi'ye tevcih edilmek amacıyla Bab-ı Asafi'ye davet edilmiş ve 1 Receb 1195 (23 Haziran 1781) tarihinde kendisine kadıaskerlere mahsus hilat giydirilmiştir. Gazi Hasan Paşa'nın Mora adasını Arnavud eşkıyasından temizlemesinin ardından kendisi muhassıl tayin edilmişti. Ancak gerek kendisi ve gerekse aile üyelerinin halka yaptıkları eziyet dolayısıyla Gazi Hasan Paşa görevinden azledilmiştir. Yerine Anadolu muhafızı vezir Seyyid Ahmed Paşa Mora muhassılı tayin edilmiştir⁹³⁵.

Her yılın Şevval ayında yapılan mutat atamalarda tevkilik Atıfzade Ömer Vahid Efendi'ye, defter emaneti Mustafa Efendi'ye, tersane emaneti Halil Hamid Efendi'ye, cizye muhasebeciliği Ahmed Rifat Efendi'ye, silahdar ağalığı Bekir Paşa-zade Mehmed Beğ'e, sipah ağalığı Nişancı Ali Paşazade Halil Beğ'e tevcih edilmiştir. Ayrıca yeniçeri efendiliği Naili Paşa biraderi Bekir Beğ Efendi'ye, Matbah-ı Amire emaneti el-Hacc Selim Ağa'ya, arpa emaneti eski tezkire-i evvel Abdullah Efendi'ye 4 Şevval 1195 (23 Eylül 1781) tarihinde verilmiştir⁹³⁶. Anadolu kadıaskeri Hayatizade Efendi hastalığı nedeniyle görevini yerine getiremeyeceğini bildirmiştir. Bu nedenle 1 Zilkade 1195 (19 Ekim 1781) tarihinde yerine Arabzade Ataullah Efendi atanmıştır⁹³⁷. Kudüs kadılığı Hamza Paşazade Mehmed Şerif Efendi'ye, Galata kadılığı Hekim Paşazade Said Efendi'nin torunu İzzeddin Efendi'ye, Selanik mevleviyeti Tokadî Seyyid Mehmed Efendi'ye 6 Za. 1195 (25 Eylül 1781) tarihinde tevcih edilmiş ve bu sırada müderrislerden atama bekleyenlerin de rütbeleri yükseltilmiştir⁹³⁸. Silistre valisi Vezir Hasan Paşa'nın 5 Zilhicce 1195 (22 Kasım 1781) tarihinde vefat etmesi üzerine 7 Zilhicce 1195 (24 Kasım 1781) tarihinde Özi kalesi muhafazası şartıyla Özi eyaleti

⁹³³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 143^b-144^a.

⁹³⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 147^a-147^b.

⁹³⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 149^a-149^b.

⁹³⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 152^b-153^b.

⁹³⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 155^b.

⁹³⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 156^b.

Çatalcalı vezir Ali Paşa'ya, Ahmed İzzet Paşa'ya ise Silistre'de oturmak şartıyla Köstendil sancağı tevcih edilmiştir⁹³⁹.

Kendisine vezirlikle Tırhala sancağı verilen el-Hacc Mehmed Yeğen Paşa'nın bu görevdeki başarısından dolayı kendisine 19 Cemaziyelevvel 1196 (2 Mayıs 1782) tarihinde Rumeli eyaleti tevcih edilmiştir. Selefî vezir Aydoslu Mehmed Paşa'nın Vidin muhafızlığına, Vidin muhafızı Livadeyeli Hasan Paşa'nın Tırhala sancağına, Hanya muhafızlığına İnebahtı muhafızı vezir Yeğen Ali Paşa'nın ve İnebahtı muhafızlığına da Hanya muhafızı Arslan Mehmed Paşa'nın tevcihi ferman olunmuştur⁹⁴⁰. Aydın muhassılı vezir Abdi Paşa'ya Kütahya eyaleti, Anadolu valisi Silahdar Mehmed Paşa'ya Erzurum eyaleti, Erzurum valisi İbrahim Paşazade Mustafa Paşa'ya Kars eyaleti, Selanik mutasarrıfı vezir Mustafa Paşa'ya Aydın muhassıllığı, İlbasanlı vezir Süleyman Paşa'ya ise Selanik sancağı 7 Cemaziyelahir 1196 (20 Mayıs 1782) tarihinde ihsan edilmiştir⁹⁴¹. Sadrazam Mehmed Paşa uygunsuz bazı davranışları ve bazı kötü niyetli kişilerin tarafını tutması nedeniyle padişah tarafından 16 Ramazan 1196 (25 Ağustos 1782) tarihinde azledilmiş ve yerine Yeğen Mehmed Paşa sadrazam tayin edilmiştir⁹⁴².

Her yılın Şevval ayında yapılan mutat atamalarda Laleli el-Hacc Mustafa Efendi biraderi Çelebi Mehmed Efendi'ye tevkilik, Hasan Ali Beğ'e Haremeyn muhasebeciliği, Nuri Beğ Efendi'ye süvari mukabeleciliği, Bekir Paşazade Süleyman Efendi'ye yeniçeri kitabeti, Numan Beğ'e sipahi kitabeti, Ali Arif Beğ'e cizye muhasebeciliği ve Sadullah Enverî Efendi'ye de mevkufatçılık tevcih edilmiştir. Ağalık görevlilerinden birçoğu yerlerinde bırakılmış ancak Dergâh-ı Ali kapıcıbaşılığına sadrazamın kardeşi Yusuf Beğ, sipah ağalığına Karahisarizade Ahmed Beğ, silahdar ağalığına Mustafa Ağa, başbakikululuğuna sultan kethüdası Osman Ağa 3 Şevval 1196 (11 Eylül 1782) tarihinde tayin edilmişlerdir. Ertesi gün (4 Şevval/12 Eylül) ise eyalet ve livaların tevcihatları yapılmıştır. Bu atamalarda Rumeli eyaletine Belgrad muhafızı Mehmed Paşa, Belgrad muhafızlığına Melek Mehmed Paşa, Mora muhassıllığına Girid valisi İsmail Raif Paşa, Kars eyaletine Halep valisi İbrahim Paşa, Rakka eyaletine Kars valisi Yazıcızade Mehmed Paşa, Adana eyaletine Urfa valisi Osman Paşazade Mehmed Paşa

⁹³⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 157^a-157^b.

⁹⁴⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 161^b-162^a.

⁹⁴¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 162^a-162^b.

⁹⁴² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 165^a-166^a.

atanmıştır⁹⁴³. Dört buçuk yıl boyunca şeyhülislamlık makamında olan Esad Efendizade Mehmed Şerif, 5 Şevval 1196 (13 Eylül 1782) tarihinde görevinden azledilerek evinde oturması istenmiş ve yerine nakibüleşraf olan Seyyid İbrahim Efendi atanmıştır. Nakibüleşraf İbrahim Efendi'nin yerine ise Dürrizade Arif Efendi tayin edilmiştir⁹⁴⁴. Kudüs-i Şerif payesiyle Galata kadılığı Seyyid Mehmed Ataullah Efendi'ye, Selanik kadılığı Sermed Efendi'ye ve Halep kadılığı Bekir Paşazade Abdurrahman Efendi'ye 22 Şevval 1196 (4 Ekim 1782) tarihinde tevcih edilmiştir⁹⁴⁵. Medine-i Münevvere kadılığına atanan Seyyid Tahir Efendi'nin Şam taraflarında vefat etmesi üzerine önce Şam kadısı Abdurrahman Efendi'nin atanması düşünülmüş ancak Mısır kadısı Abdullah Efendi'nin bilgisinin ve deneyiminin fazla olması nedeniyle Şevval 1196 (Ekim 1782) tarihinde Abdullah Efendi, Medine kadılığıyla görevlendirilmiştir⁹⁴⁶. Anadolu kadiaskeri Arabzade Ataullah Efendi görev süresinin dolması nedeniyle yerine kadiaskerlik neveti bekleyen Nafi Efendi 1 Zilkade 1196 (8 Ekim 1782) tarihinde Anadolu kadiaskeri tayin edilmiştir. İstanbul kadısı Arabzade Efendi görevinde bazı uygunsuz davranışlarından dolayı görev süresinin dolmasına dört ay kala azledilmiş ve yerine ordu kadısı Müftizade Ahmed Efendi atanmıştır. Hotin muhafızı Ahmed İzzet Paşa hastalığının artması neticesinde 3 Zilkade 1196 (10 Ekim 1782) tarihinde vefat etmiş ve yerine Cemaziyelevvel 1195 (Mayıs 1781) tarihinde sürgüne gönderilen Süleyman Ağa, Rumeli beylerbeyisi payesiyle Hotin muhafzasına görevlendirilmiştir⁹⁴⁷. Selanik sancağı Özi muhafızı İlbananlı Süleyman Paşa'ya, Eğriboz muhafızlığı Kandiye muhafızı vezir Seyyid Ahmed Paşa'ya tevcih edilmiştir. Ayrıca Mısır valisi Mehmed Paşa Girid ve Kandiye kaleleri muhafızlıklarına, Semendire sancağıyla Belgrad muhafızlığı ve Rumeli eyaletiyle birlikte Karadeniz seraskerliği Mehmed Paşa Zilhicce 1782 (Nisan 1782) tarihinde tayin edilmiştir⁹⁴⁸. Rusya ve Avusturya'nın ittifak yaptıklarının duyulması, Rusya'nın Kırım'a asker sevk etmesi ve Avusturya'nın da Osmanlı Devleti'nin sınırlarına asker ve mühimmat yığınağı yaptığına dair haber alınması üzerine Osmanlı Devleti bu durum karşısında tedbir almak ihtiyacı duymuştur. Bu amaçla Eflak bölgesi serasker olarak Özi eyaleti

⁹⁴³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 166^b.

⁹⁴⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 167^a.

⁹⁴⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 168^a.

⁹⁴⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 167^b-168^a.

⁹⁴⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 168^b.

⁹⁴⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 169^a-169^b.

Aydoslu Mehmed Paşa'ya, Vidin muhafızlığı ise vezir Çatalcalı Ali Paşa'ya verilmiştir. Üç yıl boyunca müneccimbaşı olarak görev yapan Musazade Mehmed Abdullah Efendi, 18 Zilkade 1196 (1 Mayıs 1782) tarihinde vefat etmiş ve yerine müneccim-i sani Mehmed Sadık Efendi atanmıştır⁹⁴⁹.

Şikk-1 sani defterdarı Hayrullah Efendi, 23 Rebiyülevvel 1197 (26 Şubat 1783) tarihinde azledildiğinden, şikk-1 sani defterdarlığına Kesriyelizade Bekir Beğ Efendi, muhasebe-i evvelliğe ise yeniden Ahmed Nazif Efendi görevlendirilmiştir. Vezirlik rütbesi verilerek Faş muhafazası ile görevlendirilen Silahdar Mehmed Paşa, bu göreve gitmek istemediği için 28 Rebiyülevvel 1197 (3 Mart 1783) tarihinde Resmo sancağı tevcih edilmiş ve İspanakçı Mustafa Paşa kethüdası Halil Paşa Faş muhafazasına atanmıştır. Mehmet Ağa, 4 Rebiyülevvel 1197 (9 Mart 1783-Pazar) tarihinde kul kethüdalığından azledilmiş ve yerine Gürcü Mehmed Paşa yeğeni Mahmud Ağa görevlendirilmiştir. Mahmud Ağa'dan boşalan zağarcıbaşılık Boynueğri Mehmed Paşa'nın damadı Mehmed Ağa'ya tevcih edilmiştir. Halep valisinin Özi kalesi muhafazasına tayin edilmesiyle boşalan Halep valiliğine Karaman valisi Silahdar Mehmed Paşa, Karaman eyaletine ise Çorum sancağı mutasarrıfı vezir Mikdad Paşa tayin edilmiştir⁹⁵⁰. Son zamanlarda ulema sınıfı mensuplarının azalması nedeniyle bazı atamaların yapılması uygun görülmüştür. Bu amaçla 20 Rebiyülahir 1197 (29 Mart 1783) tarihinden geçerli olmak üzere eski Anadolu kadiaskeri Abdurrahman Efendizade Ahmed Atullah Efendi'ye ve Anadolu kadiaskerliği görevinde olan Mehmed Nahifi Efendi'ye Rumeli kadiaskerliği payeleri verilmiştir. Eski İstanbul kadısı ve hâlâ nakibüleşraf olan Dürrizade Mehmed Arif Efendi'ye 1 Cemaziyelevvel 1197 (4 Nisan 1783), Başmakçızade Seyyid Numan Efendi'ye 1 Cemaziyelevvel 1197 (4 Nisan 1783), Abdurrahman Efendizade Mehmed Said Efendi'ye 10 Cemaziyelevvel 1197 (13 Nisan 1783), Müftizade Ahmed Efendi'ye ise 15 Cemaziyelevvel 1197 (18 Nisan 1783) tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Anadolu kadiaskerliği payesi verilmiştir. On yıldan uzun süredir Şam valiliği ve mir-i haclık görevini yapan Azmzade Mehmed Paşa'nın 13 Cemaziyelevvel 1197 (16 Nisan 1783) tarihinde vefat ettiği haberinin İstanbul'a ulaşması üzerine sadrazam tarafından Anadolu valisi el-Hacc Osman Paşazade Mehmed Paşa Şam valiliği ve mir-i haclık görevine getirilmiştir. Adana

⁹⁴⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 171^a-171^b.

⁹⁵⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 178^b-179^a.

eyaleti ise 30 Cemaziyevvel 1197 (3 Mayıs 1783) tarihinde İç-il mutasarrıfı Çerkes Hasan Paşa'ya tevcih edilmiştir⁹⁵¹.

Şeyhülislam Seyyid İbrahim Efendi'nin hastalığının artması sebebiyle 17 Cemaziyelahir 1197 (20 Mayıs 1783) tarihinde vefat etmesi üzerine aynı gün Rumeli kadiaskeri Dürrîzade Seyyid Ataullah Efendi şeyhülislam olarak atanmıştır. Hassa serbostancısı Mustafa Ağa 28 Cemaziyelahir 1197 (31 Mayıs 1783) tarihinde azledilip, yerine haseki ağa olan el-Hacc Hüseyin Ağa tayin edilmiştir⁹⁵². Yazıcızade Mustafa Paşa'ya Musul eyaleti, Musul valisi Abdülcemizade vezir Süleyman Paşa'ya Rakka eyaleti 28 Receb 1197 (29 Haziran 1783) tarihinde tevcih edilmiştir. Yeniçeri ağası olan Mehmed Ağa, 29 Receb 1197 (30 Haziran 1783) tarihinde azledilmiş ve yerine Gürcü Mehmed Paşa yeğeni Mahmud Ağa yeniçeri ağası olarak görevlendirilmiştir. Dört kez cebecibaşı ağası olan Kürd Mehmed Paşa'nın ihmalleri, kendi hesabına çok fazla miktarda ulufe almış ve devlet görevlerini kendisine yakın kişilere ve akrabalarına vermiş olması nedeniyle 1 Şaban 1197 (2 Temmuz 1783) tarihinde azl edilip Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Yerine eski surre emini İsmail Ağa'ya cebecibaşı ağa payesi verilmiştir. Selanik kadılığı Hekimbaşı Hafız Hayrullah Efendi'ye, Eyüp kazası Çiçekçibaşızade Tahir Efendi'ye tevcih edilmiş ve diğer müderrislerin de silsile dâhilinde gerekli rütbelere atamaları yapılmıştır⁹⁵³.

Ruznamçe-i evvel Haşim Ali Beğ Ramazan 1197 (Ağustos 1783) tarihinde vefat etmiş ve yerine Ahmed Resmi Efendi tayin edilmiştir. Ahmed Resmi Efendi'den boşalan süvari mukabeleciliği görevine de Selim Ağazade Emin Efendi ikinci kez atanmıştır⁹⁵⁴. Büyük tezkirecilik, tezkire-i sani Mehmed Nahifi Efendi'ye, küçük tezkirecilik ise Divanühümayun kisedarı Mehmed Dürrî Efendi'ye 27 Ramazan 1197 (26 Ağustos 1783) tarihinde tevcih edilmiştir. Musuli Seyyid Ali Behçet Efendi'nin 2 Şevval 1197 (31 Ağustos 1783) tarihinde vefat etmesi üzerine Haremeyn müfettişliği Müderris Seyyid İbrahim Beğ Efendi'ye ihsan edilmiştir⁹⁵⁵. Anadolu kadiaskeri Nafi Efendi ve İstanbul kadısı Müftüzade Ahmed Efendi'nin görev sürelerinin dolması üzerine 30 Zilkade 1197 (27 Ekim 1783) tarihinde Anadolu kadiaskerliğine Dürrîzade

⁹⁵¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 179^b-180^a.

⁹⁵² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 186^b.

⁹⁵³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 187^a.

⁹⁵⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 193^b.

⁹⁵⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 194^a.

Arif Efendi, İstanbul kadılığına ise İbrahim Beğ Efendizade Mustafa Beğ Efendi atanmıştır. Yaklaşık bir yıl boyunca hazine kethüdalığı görevini sadakatle ve dürüst bir şekilde yürüten İsmail Ağa'ya vezirlik rütbesiyle İnebahtı sancağı tevcih edilmiş ve kendisinden boşalan hazine kethüdalığı görevine Derviş Efendizade Mustafa Ağa tayin edilmiştir⁹⁵⁶.

3.2.11. Mevacib Dağıtımı

Osmanlı Devleti'nde hanedan üyelerine, devlet memurlarına ve paralı askerlere ödenen maaşa *ulufe* ve *mevacib* denilmektedir. Günlük olarak hesaplanan mevacibler-kadıaskerler hariç- hicrî yıla göre üç ayda bir ve üç ayın sonunda ödenirdi⁹⁵⁷. Hicrî yıla göre üç ayda bir ödenen ve "*kıst*" olarak adlandırılan bu dönemler ödeme yapılan ayların ilk harflerinin bir araya getirilmesi ile adlandırılmıştır⁹⁵⁸.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde yeniçerilere mevacib ödenmesi ile ilgili birçok bilgi vermektedir. Bu kayıtlardan ilki Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışına tesadüf etmektedir. Ordu henüz Şumnu kasabasındayken 1186 (1772) yılının Masar ve Recec dönemlerine ait iki kıst ve üç bin kese akçe hazineden gönderilmiş ve 3 Muharrem 1188 (16 Mart 1774) tarihinde serdar-ı ekrem tarafından, yerde kar olmasına rağmen, bekletilmeden askerlere dağıtılmıştır. Uzun süredir maaş alamadıkları anlaşılan askerlerin maaşlarını aldıkları için çok memnun olduğu anlaşılmaktadır⁹⁵⁹. Askerlere ikinci mevacib, sefer dönüşünde ordu Edirne'deyken gönderilmiştir. Kaimmakam el-Hacc Mehmed Yeğen Paşa tarafından 1186 (1772) yılına mahsup Reşen mevacibi, 14 Cemaziyelahir 1188 (22 Ağustos 1774) tarihinde gönderilmiş ve Edirne'de ordu ricaline dağıtılmıştır⁹⁶⁰. Leh elçisinin kabulü sırasında 3 Safer 1192 (3 Mart 1778) tarihinde yapılan divan toplantısının ardından kanun üzere yeniçerilere mevacib taksimi yapılmıştır. Üç bin yedi kese divani akçe askerlere maaş olarak verilmiştir⁹⁶¹. Enverî

⁹⁵⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 195^a-195^b.

⁹⁵⁷ Erhan Afyoncu, "Mevâcib", *DİA.*, İstanbul 2004, XXIX, s. 418-419; Mehmet Mert Sunar, "Ulûfe", *DİA.*, İstanbul 2012, XLII, s. 124.

⁹⁵⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I-II*, (3. Baskı), TTK., Ankara 1988, I, s. 413. Muharrem, Safer ve Rebiyülevvel ayları ilk kıst dönemi *Masar*, Rebiyülahir, Cemaziyellevvel ve Cemaziyelahir ayları ikinci kıst dönemi *Reccec*, Receb, Şaban ve Ramazan ayları üçüncü kıst dönemi *Reşen* ve Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayları da dördüncü ve son kıst dönemi *Lezez* rumuzlarıyla defterlere kaydedilmiştir.

⁹⁵⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 5^a. Enverî Efendi, askerlerin maaş aldıkları için memnuniyetini "...her gurusu bir kîse akça yerine kâ'im olup..." sözleriyle ifade etmektedir.

⁹⁶⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 26^b.

⁹⁶¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 94^a.

Tarihi’de kaydedilen bir diğ er mevacic taksimi 8 Ramazan 1192 (30 Eylül 1778) tarihine tesadüf etmektedir. Ramazan ayında yapılan divanlarda yemek ziyafetlerine daha fazla  zen gösterildiğinden ve uzun bir süredir divan toplantıları Ramazan aylarında yapılmadığından bu divana daha fazla önem verilmiştir. Divan toplantısının ardından divan üyelerine ve asker  sınıfa yemek ziyafeti verilmiştir. Askerlere verilecek beş bin sekiz yüz dokuz kese divani akçenin taksim edilmesinden sonra padişaha dua ile merasim son bulmuřtur⁹⁶².

Sultan I. Abdülhamid tarafından 23 Cemaziyelahir 1193 (8 Temmuz 1779) tarihinde divanın toplanması emredilmiş ve yapılan divan toplantısının ardından asker  sınıfa üç bin otuz beş kese divani akçe dağıtılmıřtır⁹⁶³. Kanun üzere maaşları olan iki bin dokuz yüz doksan üç kese divani akçenin askerlere verilmesi için 25 Muharrem 1194 (1 şubat 1780) tarihinde divan toplanmıştır. Divan toplantısının ardından askerlere maaşları dağıtılmış ve ziyafetin ardından merasim sona ermiřtir⁹⁶⁴. Asker  sınıfa verilecek mevacicin taksimi için 21 şaban 1194 (22 Ağustos 1780) tarihinde divan toplanmış ve divanda beş bin dokuz yüz doksan kese divani akçe askerlere dağıtılmıştır. Ayrıca yeniçeri ağasına yirmi dört kese akçe ve hilat; yeniçeri, piyade ve süvari mukabelecisine, Anadolu muhasebesi ruznamçe-i sani kalemlerine de yedi bin dokuz yüz otuz dokuz akçe verilmiřtir⁹⁶⁵. Buhara elçisinin gelişine rastlayan 21 Muharrem 1195 (17 Ocak 1781) tarihli divan toplantısında askerlere mevacic dağıtımı yapılmıştır. Ancak Sadullah Enver , Buhara elçisinin ağırlanması ve bu sırada yapılan teşrifat merasimine ağırlık verdiği için dağıtılan mevacic miktarı ile ilgili eserinde bir bilgi vermemektedir⁹⁶⁶. Askerlere verilecek altı bin yedi kese akçenin dağıtımı için 17 şaban 1195 (8 Ağustos 1781) tarihinde divan toplanmıştır. Nemçe elçisinin gelişine rastlayan bu divanda kanun üzere mevacic dağıtımı yapılmıřtır⁹⁶⁷. Enver  Efendi, burada dağıtılan mevacicin miktarını ifade etmemektedir. Mevacic dağıtımı için 23 Muharrem 1196 (8 Ocak 1782) tarihinde toplanan divanda askerlere bir kıst mevacicleri dağıtılmıştır. Sadullah Enver  Efendi’nin eserinde dağıtılan mevacic miktarı hakkında bir bilgi

⁹⁶² Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 107^a.

⁹⁶³ Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 113^b.

⁹⁶⁴ Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 122^b-123^a.

⁹⁶⁵ Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 130^a.

⁹⁶⁶ Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 138^b-139^a.

⁹⁶⁷ Enver , *T rih-i Enver *, No. 67, vr. 151^b-152^a.

bulunmamaktadır⁹⁶⁸. Askerlere bir kıst mevacib dağıtılması amacıyla 17 Cemaziyelevvel 1196 (30 Nisan 1782) tarihinde padişah divanının toplanması istenmiş ve bunun için sadrazam görevlendirilmiştir. Enverî Efendi, bu mevacib miktarı hakkında da bilgi vermemektedir⁹⁶⁹. Altı bin yedi kese divanî akçe, 19 Şaban 1196 (27 Eylül 1782) tarihinde yapılan divan toplantısında askerî sınıfa dağıtılmıştır⁹⁷⁰. Askerî sınıfa verilecek bir kıst ve iki bin dört yüz seksen altı kese rumî akçenin taksimi için 6 Muharrem 1197 (12 Aralık 1782) tarihinde divan toplanmış ve kubbe altına gönderilen mevacibin askerlere dağıtılması sadrazam refakatinde gerçekleşmiştir⁹⁷¹. Mevacib taksim edilmesi amacıyla 20 Cemaziyelevvel 1197 (23 Nisan 1783) tarihinde divanda toplantı yapıldığını belirten Enverî Efendi, mevacibin miktarını belirtmemektedir⁹⁷².

3.2.12. Sürat Topçularına Ait Nizamname ve Risale

3.2.12.1. Sürat Topçuları Nizamnamesi

Halil Hamid Paşa sadaretinde yeniden açılan sürat topçuları ocağının iki yüz elli kişilik mevcudu iki bine çıkarılmıştır. Daha sonra bu askerler için yer tahsisi yapılmış, kıyafet belirlenmiş, maaş ve kayıt şartları düzenlenmiştir. Yeniden kurulan bu ocağa asker yazılmasına, askerlerin düzenlerine ve talimlerine eski kethüda kâtibi Mustafa Reşid Efendi ve Tophane nazırı Emin Ağa tayin edilmiştir. Bu iki yöneticiye hitaben 20 Cemaziyelevvel 1197 (29 Nisan 1783) tarihli ve sürat topçularının kayıt ve şartlarını içeren detaylı ferman gönderilmiştir. Bu fermanın başmuhasebeye kaydedildikten sonra saklanması ve cizye, piyade, tophane ruznamecisi, sergi ve amedi kalemilerine gönderilmesi istenmiştir.

Yeniden açılan sürat topçuları ocağı askerlerinin halktan ve diğer askerlerden ayırt edilebilmesi için başlarına yeşil püsküllü on iki terk* dikilmiş, beyaz çuhadan başlık giymeleri emredilmiştir. Haftada iki gün kendilerine verilen iki kantar barut ile Beyoğlu veya Sadabad taraflarında talim yapmaları istenmiştir. Sürat topçularına nazır tayin edilen Mustafa Reşid Efendi'nin gayretleri sonucunda kısa sürede içlerinde bir dakikada sekiz on top atışı yapanlar çıkmıştır.

⁹⁶⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 158^b.

⁹⁶⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 161^a.

⁹⁷⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 164^b.

⁹⁷¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 176^a-176^b.

⁹⁷² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 182^a.

* Terk: Miğfer, derviş başlığı, tarikat ehlinin giydiği başlığın dilimlerinden her biri. Bk. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (2. Bs.) Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2011, s. 1241.

Sûrat topçularının yerleşmesi için Tophane-i Amire kışlakları civarındaki birçok ev ve dükkândan oluşan geniş alana yeni bir kışlak inşa edilmiştir. Ayrıca önemine binaen sûrat topçuları askerlerine ait kanunları havi nizamnamenin özet şeklinde kaydedilmesi istenmiştir⁹⁷³.

Nizamname Sureti

Enverî Efendi'nin eserinde özet şeklinde verdiği ve dokuz maddeden oluşan nizamname, sûrat topçularının maaş, emeklilik, eğitim vs. konularını içermektedir.

Madde 1

Daha önce yirmişer akçe ile yazılan yüz elli nefer eski sûrat topçuları tecrübe kazandıklarında on beş akçe ile yeni topçu yazılan bin yedi yüz elli nefere talim yaptırılacaktır.

Madde 2

On beş akçe yevmiye ile yeni yazılan sûrat topçusu askerleri; güçlü, kuvvetli, bekâr ve genç yiğitlerden oluşmalıdır. Sürekli kışlaklarında kalmaları ve deneyim kazanmaları için haftada üç gün talim yerlerine giderek üç sene boyunca hizmet etmeleri gerekmektedir. Bu hizmetten sonra yevmiyelerine beş akçe zam yapılacak ve tevcihleri gününden verilecektir.

Madde 3

İçlerinden İstanbul'da kör, yaşlı ve yaralı olanlar hizmet süresine, hastalık ve yara durumuna göre Tophane-i Amire mahlulatından otuz akçe, bu durum seferde meydana gelirse kırk ve elli akçe, sadrazam emrettiği takdirde de daha ziyadesi ocakları mahlülünden veya takasla emeklilik olarak verilmelidir. Bu şekilde emekli olanların hepsinin esami kâğıtları ağa ya da nazırlarının arzıyla uygun görülen ve güçlü olan başka bir yigide verilmelidir.

Madde 4

Ölüm veya görevi bırakmak gibi durumlarda olanların esamileri toplu bir şekilde ağa ve nazırlarının arzıyla topçu mülazımı olan esamisiz genç yiğitlere verilip senetleri

⁹⁷³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 182^a-183^a.

isimlerine düzenlenmelidir. Senetlerin verilmesinde yolsuzluk yapılmayıp her esami için bir kuruştan ziyade kalem harcı alınmamalıdır.

Madde 5

Sürat topçusu askerlerinin bekâr olmaları şart olduğundan emekli olmadıkça evlenmelerine izin verilmez. Sakal bırakmak isteyenlere ise engel olunmamalıdır.

Madde 6

Sadrazamlar, topçu ocağını ve özellikle sürat topçusu askerlerini kontrol etmeli ve denetlemelidirler.

Madde 7

Sürat topçuları başka ocaktan sayılmayıp savaş ve seferde topçu ocağındandır ve yaptıklarından dolayı ocaklarının ağa ve zabitanlarının idarelerindedirler. Seraskerler maiyetinde olmaları gerektiğinde ise kanun gereği yine ocaklısı aracılığıyla görevlendirilirler. Böyle memuriyetlerde her dokuz nefere bir üstat tayin olunup üstatlarına ikişer akçe zam verilmesinde bir sakınca yoktur.

Madde 8

Her bir topun altı kişi ile idaresi mümkünse de muharebe esnasında yaralanma ya da şehit olma ihtimali olduğundan dört kişi fazla ile her topa on kişi tahsis edilmelidir.

Madde 9

Sürat topçuları neferlerinin sefer ve savaş sırasında görevlerini bırakmalarına izin verilmez. Israr eden olursa gözaltına (Te'dîb) alınmalı, kurtarılması hususunda kimsenin rica ve şefaatine itibar olunmamalıdır. Mevabipleri 1185 (1771/1772) yılı hesabından eksik verilmeyip üzerlerine birer nazır tayin edilmelidir. Bu kişiler askerlerin ders ve egzersizlerini kontrol etmekten geri kalmamalıdır.

Sürat topçusu askerlerinden yeni kaydedilen 1.750 askerinin her birine on beşer akçeden 26.250 akçe yevmiye ulufelerinin bir senelik dört kıst mevabipleri 77.435,5 kuruş etmektedir. Bu meblağ, hazine üzerinde bir baskı yaratacağından saraydaki yeniçeriler, cebeci, topçu, arabacı, sipahi ve silahdar ocakları gelirlerinden takas ya da küsuru dahi sadrazam, kethüda, şikk-ı evvel defterdarı, reisülküttap ve çavuşbaşılardan belirli oranlarda ve toplam 134.000 mevkuftan akçelerinden tamamlanmalıdır. Bu

meblağdan fazla kalırsa asker yazımından sonra alınacak ekmek ve et ücretleri dahi bu meblağdan alınmak üzere Hazine-i Amire’de saklanmalıdır. Bunun dışında bir kuruş dahi başka yere harcanmamalıdır. Sergi pusulalarına her gün hazinenin mevcudu yazılmalıdır. Nazır tayin edilecek kişiye 1197 Ramazan’ından (Ağustos 1783) itibaren dört taksit şeklinde mevkuf akçesinden yıllık 3.000 kuruş maaş tayin olunmalıdır⁹⁷⁴.

3.2.12.2. Sürat Topçuları Risalesi

Sadullah Enverî Efendi, Sadrazam Halil Hamid Paşa’nın isteği üzerine hazırladığı sürat topçuluğu ve topçularına ait risalede, ilk önce sürat toplarının hazırlanması, bunun için gerekli malzemelerden bahsettiği iki maddeyi zikretmektedir. Daha sonra müstakil başlıklar altında falye tenekesine malzeme yerleştirmenin, topun içine humbara koymanın ve bunun için malzemeler hazırlanmasının, humbara hartuclarının atılmasının, alkonlün etkili olup olmadığının kontrol edilmesi yöntemlerinden bahsetmektedir. Ardından da yedi madde şeklinde sefer sırasında top hazırlanmasının yöntemi, bu işi yapmakla görevli kişiler ve kullandıkları malzemeler, hazırlanan topların savaşta nasıl kullanılacağından söz etmektedir.

Risalenin en son kısmında ise mevcut durum ve zabitanlardan bahsetmektedir. Bu bölümden ise sürat topçularının savaş sırasındaki görevlerinden, hazırlanan sürat toplarının savaş sırasında nasıl kullanılacağı vs. gibi konuları anlatmaktadır.

I. Abdülhamid saltanatı ve Halil Hamid Paşa’nın sadareti zamanında yeniden kurulan sürat topçuları ocağı için Enverî Efendi tarafından kaleme alınan ve aynen eserinde de yer verdiği risale mümkün olduğunca sadeleştirilerek burada verilmiştir.

Madde 1-) Sürat topçusu askerlerinin bir kısmı ya da tamamı seferde görevlendirildiğinde bir adet sürat topu hazırlanması için şaldan dikilmiş beş yüz hartuc* kesesi, ağaçla çevrilmiş dört yüz gülle ve yüz adet sarılmış salkım peşrev* ve bin adet falye* teknesi, yüz adet mehabb, üç vukiyye Mısır fitili, dört adet kayıştan yaya

⁹⁷⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 183^a-183^b.

*Hartûc (خرتوج) : “Topa merminin arkasından sürülen barut kesesi.” Bk. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 333.

*Peşrev [Piş-rev] (پیشرو) : “Bir kovan içinde atılan müteaddit mermi ve şarapnel türü.” Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, Yay. Haz. Salim Aydüz-Şamil Çan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015, s. 202.

*Fâlye (فاليه): “Ağızdan dolan eski usül topların ağız deliği, çanaklık.” Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, s. 194.

koşumu, bir manivela*, yedi adet eğri tomar*, bir adet mehabb maşası, bir adet fitil ağacı, beş adet sünger, üç adet hartuc çantası, bir adet falye çantası, bir adet mehabb çantası, yarım kıyye kınneb*, tomarları tutmak ve tutuşturmak için bir çift ip, bir adet domuzayağı ve fayle için dört adet iğne hazır edilmelidir.

Madde 2-) Tarif edilen şekilde hazırlanmış bir sürat topuna beş yüz takımdan beş adet gülleli hartuc ve otuz adet peşrev hartuc bağlanmalıdır. Bu hartuclar kapaklı cephaneye arabasının altındaki gözlere iki sıra halinde yerleştirilmelidir. Yüz on beş adet gülleli hartuc da arabanın altındaki ve üstündeki gözlere keçe ile sıkıca tutturulmalıdır. Bu topun taşıma sırasında herhangi bir zarara uğramasına engel olması amacıyla. Geriye kalan on adet hartuc top arabasındaki küçük cephaneye sandığının sağ tarafına keçe ile yerleştirilmelidir. Sol tarafına iki yüz elli falye teknesi, yirmi mehabb, bir miktar Mısır fitili, iki sünger konulmalıdır. Kapaklı cephaneye arabasının üst tabakasına mehabb koymak için boş kalan yere de yirmi mehabb, üç yüz falye teknesi, biraz Mısır fitili, kınneb ve bir ip bırakılmalıdır. İnerken ve çıkarken daha sağlam olması için topun ağzına bağlanmalıdır. Yaya koşumları, falye, mehabb çantaları hartuc çantalarının içine konulup bir topa lazım olan mühimmatın yanında muhafaza edilmelidir. Top üstleri, kendi topuna ve kapaklı cephaneye arabasının gözleri dolduktan sonra boş kalan hartuclar ve yedek olan mühimmatlar ise öküz arabalarına yerleştirilip ordunun gerisinde durmalıdır.

Topun Ağzına (Çanağına) Parça Yerleştirme Yöntemi

Öncelikle ateş almayı kolaylaştırmak amacıyla pamuk ipliğini topun ağız kısmında, çanaktaki iki delikten geçirmek gerekir. Barut tozu etkili bir alkol ile sulu bir şekilde yoğurulmalıdır. Hazırlanan bu karışım bir kaşıkla topun ağzındaki çanaktan ve aletin yanından akıtılmalı ve içi delik bir şekilde bırakılmalıdır. Delik bırakılmadığı takdirde çabuk ateş almaz.

Beş kat pamuk ipliğini katlayıp etkili alkol içine yerleştirdikten sonra da barut tozu alkol ile sulu bir şekilde yoğurulmalıdır. Bu şekilde hazırlanan karışıma fitilleri bulayıp içine ve üzerine barut tozu dökülmek suretiyle kurutulularak tekneye

*Manivela (مانوله): “Kaldıraç”. Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, 198.

*Tomar [Tûmâr] (طومار): “Topun içini silmek için kullanılan ucu fırçalı çubuk.” Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, s. 205.

*Kınneb (قنّب): “İnce sicim.” Bk. Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 515.

yerleştirilmelidir. Ateş almasını kolaylaştırmak için fitilin ucu da tekne çanağının dış kısmında bırakılmalıdır.

Topun İçine Humbara* İtmenin Ve Topa Parça Yerleştirme Yöntemi

Öncelikle altı kat ince olursa sekiz kat pamuk ipliği katlanıp hazırlanmalıdır. Barut tozunu etkili alkol ile sulu bir şekilde yoğurarak hazırlanan ip mümkün olduğunca karışıma bulanmalıdır. Sonra da ipin içine ve üzerine biraz barut tozu dökülüp kurutularak fitil haline getirilmelidir.

İkinci olarak yedi fincan barut, üç fincan güherçile ve bir fincan kükürtü ince elekten geçirip bu malzeme etkili alkol ile koyu hamur kıvamına getirilmelidir. Böylece sıkıldığında top şeklini alıp parmak uçlarıyla dokunulduğunda dağılıyorsa tam kararında demektir. Bunun üzerine humbara tıpasını ağaç tezgâh üzerine yerleştirip tıpanın deliğine hazırlanan malzemedan iki parmak kadar koyulmalıdır. Ardından üzerine bakır mil yerleştirilerek büyük bir tokmak ile vurulmalıdır. Bu işleme topun ağzı dolana kadar devam edilir. Dolmasına bir parmak kadar mesafe kalınca barutla yapılmış fitilden yarım arşın uzunluğundaki fitili dörde katlayıp uçları tıpa içine sokulmalı ve üzerine de hazırlanan malzemedan doldurularak yine tokmakla dövülmelidir. Tıpa dolduktan sonra fitilin dışarıda kalan kısmını tıpanın çanağına uygun bir şekilde yerleştirerek kâğıtla bağlanmalı ve bunun üzerine kalınca bir bez bağlandıktan sonra ziftle sıvanmalıdır. Gerekirse tıpanın ağzındaki ziftli bezi bıçakla kesip ateş alması için fitili dışarı çıkarmalıdır. Ancak barutların etkisini ortaya koymak için tıpa yapıldığında bir tanesi topla atılmalıdır. Atıldıktan sonra tıpanın içindeki malzeme çabuk yanıp erkenden patlarsa tıpadaki malzemeyi boşaltmak gerekir. O zaman dört beş dirhem güherçile eksik konulup bunun yerine dört beş dirhem kükürt konulduğunda yavaş yanacaktır.

Üçüncü olarak hazırlanan humbarayı ağaçla çevrilmiş hartuc palasturpasına* zift ile yapıştırıp ağaç tezgâh üzerine sağlamca yerleştirilmelidir. Bu işlemden sonra humbara içine barut koyup humbara tıpasının ucunu kalem şeklinde keserek üzerinden sokulmalıdır. Tıpanın üstüne bir keçe ve üzerine de büyük bir tokmak koyup

*Humbara (خميره): “Demir veya tunçtan dökülmüş, yuvarlak ve boş olan içine patlayıcı maddeler doldurularak havan topu veya el ile atılan, yuvarlak bir tür bomba, kumbara.” Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, s. 195.

*Palasturpa (پلاستورپه): “Top doldurup sıktıkları tomardan başka dolu topu sökmek ve silmek için paçavralı yahut burgulu sırk; topun yuvarlağına konan üstüğü, gülle sıkısı.” Bk. Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, s. 201.

desteklenmelidir. Böylece humbara başka bir tokmak ile vurarak topun içine indirilmelidir. Daha sonra üç vukiyye çapında topun hazinesine göre şaldan dikilmiş hartuca yarım vukiyye barut koymalıdır. Ağaç zırka (?) yapıştırılmış humbarayı da üzerine yerleştirmek suretiyle humbaranın boğazına yakın sıkıca dikilmeli ve ip ile bağlanmalıdır. İpin olduğu yer zift ile sıvanmalıdır ve böylece zırkanın geldiği yer hartucun üzerine ip ile sağlamlaştırılmalıdır. İp ne kadar sıkı bağlanırsa o kadar sağlam olur.

Humbara Hartuclarının Atılma Yöntemi

Öncelikle fitillerin ateş alması için topun içine elle beş on dirhem barut serpilmelidir. Daha sonra hartuc üzerindeki humbara tıpasına ziftle yapıştırılmış bez ve kâğıt bıçak ile kesilmelidir. Tıpanın çanağında olan fitiller dışarıya sarkıtıldıktan sonra hartucu topa sokularak tomar ile indirilmeli ve falye teknesine yerleştirilmesinin ardından ateş edilmelidir.

Alkolün Etkili Olup Olmadığının Denenmesi

Bir kaşığın içine biraz barut ve üzerine bir miktar alkol koyulup mum ile yakılmalıdır. Alkol yanarak dökünüp patlarsa keskindir ve malzeme yapmaya uygundur.

Sefer Hazırlığı

Madde 1

Sürat topçu askerleri nizamnamesi şartlarına göre her topa on asker görevlendirilmiştir. Bu on askerden biri olan top ustasının görevi, topu ateşlemek ve geri kalan dokuz askeri çalıştırmaktır. Dokuz askerden biri tomarcı, biri tomarcı yamağı, biri hartuccu, biri çantacı ve ikisi çantacı yamağı, biri falyeci ve kalan iki asker de gereken yerde çalıştırmak üzere topun yanında görevlendirilmelidir.

Madde 2

Savaş alanına beş günlük mesafe kaldığında askerler top üstüne sarılmış fitil ağacı ile mehabb maşasını ve çantasını yanına almalıdır. Falye çantası bele bağlanmalı ve tomarcı, yamağı ve hartuccu üç adet yaya koşumunu ve çantacı da bir yaya koşumuyla bir adet çantayı boyunlarına takmalıdırlar. İki kişilik çantacı yamakları da iki adet çantayı boyunlarına takıp savaş zamanı kapaklı cephaneden aldıkları hartucu birbirini ardınca çantaya yerleştirmelidirler. Bir topa üç tomar ve bir manivele konulmalı

ancak düşmemesi için ip ile bağlamalıdır. Topa bir gerdel asılmalı, içine sergi koyup toplar sergi ile silinmelidir. Sergi bulunmazsa bevl (?) veya su ile silmeliler. Su dökülürse topları ağır ağır atarlar. Gerdel kurumuşsa su tutmaz. Ancak beş gün suda bekletildiği takdirde ıslanırlar. Öküz arabasında olan boş hartucların da bir miktarı doldurulup varillerine konulmalı ve yedek olması için hazır bekletilmelidir.

Madde 3

Saf savaşlarında sağ koldan sol kola kadar yedi sekiz adet sürat topu uygun yerlere yerleştirilmeli ve her topun arasında on beş adım mesafe olmalıdır. Toplar az ise dörder top konulmalı, önden ve her iki cepheden gelen düşmana zarar vermek amacıyla yedi sekiz topun her iki yanında birer top makas şeklinde durmalıdır. Topun ön tekerleği ile kapaklı cephane arabasının hangi topa ait olduğu belli olur. Düşman üzerine yürümek gerekirse toplar yeniçerilerle beraber yavaş yavaş gitmelidirler. Toplar yaya koşumuyla çekilmelidirler. Kapaklı cephane arabasıyla topun ön tekerleği de elli adım geriden gelmeleri için top ustaları tarafından uyarılmalıdırlar. Düşman gülle menzilineyse gülle, kurşun menzilineyse salkım peşrev atılmalıdır. Düşman üzerine atlı ya da yaya askerleri hücum ettiklerinde askerleri korumak için top atmamalıdırlar. Askerler düşman önünden ayrıldıktan sonra top atılmalıdır. Ancak düşmanı ve toplarını nişan alarak ve isabet ettirerek atış yapılmalıdır. Cephane arabasındaki hartuclara bir iki asker gönderip hartuc yerleştirilmelidir. Hartuca şekil verilerek döğünmelidir. Böyle bir zamanda hartuclar madenden de iyidir ve düşman asker üzerine gelirse daha önce söylendiği şekliyle savaşılır. Ricat gerekirse toplar atılmak suretiyle yaya koşumuyla geri çekilmeli ve elli adım geriye geldiklerinde civatayı geçirip atla çekerler. Düşman alçakta ise topları dört teker, yüksekte ise topları civatasından çıkarıp iki tekerlek üzerinden atmalıdırlar. Ayrıca topların ileri ve geri gitmesi ritmik olduğu takdirde düşmanda bozulmalar meydana gelir. Tüm topların ileri ve geri gitmesinde cemaat safi gibi beraber olmasına dikkat edilmelidir.

Madde 4

Yaya asker üzerine atlı asker hücum ederse yaya askerinin top ve tüfekleri çoğaltıldığı takdirde atlı askerde çatlak meydana gelir ve böylece atlı askerler yaya askerlerin üzerine gitmezler. Düşman tarafından atlı askerler sevk edilirse askerler çarhaya çıkarılır. O zaman sürat topçuları da toplarını atlar ile atlı askerlerin ortasına

getirip iki tarafın askerleri savaşırken hazırlarlar. Askerler topların önünden ayrıldıktan sonra topları doldurup gereği kadar beş on kez atarlar. Allah'ın yardımıyla düşman kaçarak atlı askerler yine savaşmaya başlarlar. Böylece önceki gibi hazırlanan toplar asker açıldığında doldurup atılır. Geri gelmek gerekirse top ata ata gelip yaya askerine dâhil olunca hep birlikte savaşmaya başlarlar.

Madde 5

Gerek çarha gerekse siper ve saf savaşlarında sürat topçularının düşmana hedef olmamaları için saf oluşturmamalı ve toplu bir şekilde durmamalıdır. Topların sağında ve solunda birbirinin ardınca durup düşman karşıdan baktığında iki kişi gibi görünmeliler ve topun ağzını da göstermemeye dikkat etmelidirler.

Madde 6

Topların sayısına göre bir miktar sürat topu ayırıp serasker paşanın çadırının yanında at, cephane ve mühimmatıyla hazırda düşmanı beklemelidirler. Düşmanın bir bölüğü top olmayan bir yere hücum ederse ardından o topları oralara yetiştirmelidirler.

Madde 7

Sürat topçusu askerleri bir serasker paşa emri altında görevlendirildiklerinde bu askerlerin ne şekilde hareket ve hizmet edeceklerini açıklamak için bu risaleyi serasker paşaya gösterip işin gereğine göre zabitleriyle beraber uygun bir dille ifade ederler. Böylece serasker paşanın emir ve isteklerine göre hareket ederler. Serasker paşadan bir cerrah isteyerek cerrahı da beraberinde götürmelidirler. Bir buçuk kıyye çapında sürat topunun gülle hartucuna iki yüz elli ve salkım hartucuna da iki yüz dirhem ve bir kıyye çapındaki sürat topunun gülle hartucuna yüz seksen ve salkım hartucuna yüz elli dirhem barut koyulmalıdır. Bu yeter derecededir.

Mevcut Vazife ve Zabitan(lar)

Öncelikle toplar savaş meydanına dizilip ve bağlanarak yerlerine yerleştirilmeli ve düzenlenmelidir. Böylece hızlı ve dikkatli bir şekilde ateş edildikçe düşman tarafında dehşet yaratıp düşmanın yürüyüşüne ve karşı koymasına engel olacaktır. Ayrıca bu durum düşman üzerinde bozgunluk ve perişanlık yaratacaktır. Topçubaşı ve diğer zabitanlar hep birlikte önce toplantı yapıp alınacak tedbirleri görüşmeli ve herkesin ortak kararı alınmalıdır. Toplar sağ, sol ve orta kollara göre düzenlenip

bölündükten sonra her kola askeri idare etmek ve tedbir almak amacıyla zabitan tayin edilmelidir. Bu zabitan her zaman görevli olduğu yerde bulunmalıdır. Askerler de her durumda ona tabi olup onun rızası dışında hareket etmemelidirler. Serasker olarak görevli bulunanlar askerlerin gayrete gelmeleri için manevi destek olamazlarsa hemen bütün ilgilerini top ve cephaneye yöneltmelidirler. Düşmanın direnişi ancak top ile kırılabileceğinden bu hususa gayret ve dikkat göstermelidirler. Askere gayret gelirse topa ihtiyaç olmayabilir. Ancak asker gayrete gelmezse sadece topla savunmaya özen göstermelidir. Böylece Allah'ın inayetiyle hem askerin gayrete gelmesi hem de zafer kazanılması kesindir. Bu önlem birçok devlet tarafından denenmiştir.

Toplar savaş yerine toplu bir şekilde götürülmeyp düşmana karşı gelmeden önce askerin sağ, sol ve orta kollara ayrılarak her kola yeteri derecede yerleştirilmelidir. Böylece top olmayan bir yerden hücum geldiğinde top getirilinceye kadar düşmanın ümitlenmesine sebep olmamalıdır. Büyük balya topları piyade askerle savaşın orta koluna, büyük sürat topları süvari askerle sağ ve sol kollara yerleştirip düzenlenmelidir. Savaş alanının sağ ve sol hizasında yüksek yerler varsa düşmandan önce o mahalleri ele geçirip yeteri kadar top ve cephaneye nakledilmeli ve asker üzerinden düşmana atılmalıdır. Toplar da askerin hareketine, tüfek kullananlara ve askerlerin savaşmalarına engel olmamalıdır. Topların bulunduğu yer taşlıksa güller yerden sekerek gideceklerinden taşları kopararak düşmana bol taşla zarar verirler ki bu savaşın hilelerindedir. Topların her durumda askerin korunmasında önemli yeri olduğundan savaş meydanında asker hangi tarafa yönelirse toplar da askeri korumak için o tarafa yönelmelidir. Düşman uzaksa gülleyle, yakınsa salkımla savaş yapılmalıdır. Düşman çok yakınsa ve iki tarafın askeri birbirine yaklaşırsa savaşta daha acele edilir. Toplar çalışmazsa geri çekilip ikinci safta bütün mühimmatıyla hazır edilip yakın durulmalıdır. Allah'ın yardımıyla İslam askeri galip gelip düşmanı takip ettiklerinde toplar da gerek hayvanlarla gerekse yaya koşumuyla çekilmez. Askerler nereye giderlerse toplar da o yere dek mühimmatıyla götürülmeli ve askerden bir adım bile geri kalmamalıdır. Aksi takdirde bozulan askerler topları arkasında hızlıca müdafaa ederek çabuk bir şekilde askerlere düzen verilmelidir. Askerler yeniden savaşacak gücü buluncaya dek topla düşmanı perişan edip düşmana ümit verilmemesi savaşın şartlarındandır. Bu durumda toplar düşmana karşı makas şeklinde dizilmelidir. Bu şekilde düşmana daha fazla zarar verilir.

Her topa gereken mühimmat ve cephanesi yanında hazır olup eğer palasturpe ve gülle kalmazsa yerine otluk, saman, yaprak ve toprak koyup gülle yerine uygun bir taş koyup atmalıdırlar. Mühimmat gelinceye kadar topun süratine zarar gelmemeli ve her topun başında iki fitil, yakmak için bekletilmelidir. Toplar, savaşa dâhil olmadıkça doldurulmamalıdır. Ancak topun yolda ısıtılması gerekir. Fakat top ısıtıldığında çevrede olan cephane sandıklarına çok dikkat edilmelidir. Savaş alanında asker sıra sıra dizildiğinde topolar askerin önüne koyulmayıp iki saf arasında durmalıdır. Düşman yakına gelip top menziline girdiğinde topolar ileri çıkarılıp düşmana atılmalıdır. Bu düzen dışında kalan topolar da cephane ve arabacı askerleriyle orta kolun arkasında durup gerekirse seraskerin hangi bölgeye gidileceğini emredeceğine binaen bütün mühimmatıyla hazır olmalıdırlar. Serasker nereye gitmeyi emrederse hemen o bölgeye gidip savaş için gereken gayreti göstermelidirler. Topolar askerden çok fazla uzaklaşmamalıdır. Şayet askerin yakın veya tepeye nakli gerekirse düşman topoları boş görerek saldırıp zaptedebilir.

Büyük topolar koyulacak barut ve güllelerin hepsi birden yerleştirilmemelidir. Barutun sadece bir varili indirilip açılmalıdır. Gülleler de böyle azar azar indirilmelidir ki topoların hızlı hareket etmesi ve başka bir yere gitmesi gerektiğinde gülle ve barut hemen arabaya yüklenemeyeceği için geride kalabilir. Top gayet seri bir şekilde atıldıkça top ustaları topun silinmesine ve nişan alınmasına acele etmemelidirler. Çünkü acele ederlerse hem topa zarar verirler hem de gülleler boşa gider. Bir dakikada on top atışı yapılmadan topu silerek ve nişana dikkat ederek düşmana isabet ettirilip beş kez atılması uygundur. Düşman topoları açıktada olduğunda asker siperde olursa askerlere top atışı yapılmalıdır. Şayet düşman topoları şiddetli ateş yaparlarsa yine askerlere atılıp onların dağıtılması gerekir. Topçubası olanlar serdar-ı ekrem ve serasker tarafından görevlendirilen zabıtlar ve askerler savaş olmadıkça barut varillerini açmamak konusunda kesin bir şekilde uyarılmalıdır. Böylece savaşılmadığı takdirde barut israfı önlenmiş olur. Çünkü harp malzemeleri savaş zamanlarında kıymetli madenler gibidir. Bir orduya ne kadar top gerektiği hakkında daha önceden belirlenmiş bir şart yoksa top sayısı ne kadar fazla olursa o kadar çok fayda sağlanmış olur. Ancak bu durumda yapılacak masraf da göz önüne alınmalıdır. Bu kadar topu çekmek için gerekli olan hayvan sayısının çokluğu, yollar dağlık ve taşlık olduğunda topoların naklinde çekilecek zahmet göz önüne alınmalıdır. Hayvan ve işçilerin yiyecekleri de masraf artışına neden

olacağı gibi ağırlık da meydana getireceklerdir. Öncelikle serdar-ı ekrem ve serasker olarak tayin edilen kişiler ordu topladıklarında savaş yapılacak bölgeyi etraflıca araştırmalıdır. Yolların çok geniş ya da yokuş, savaş alanının meydana ya da dağlık olup olmadığı; top sayısının fazla olmasının ne derece tesir edeceği ve askere ihtiyaç olup olmadığını etraflıca düşünmek zorundadırlar. Hayırsever ve işbilir kişiler ile görüşüp fazla asker gerekirse bin kişiye iki top tahsis edilmelidir. Topun ihtiyaç ve faydası çok, nakli de kolay olursa fazla top gönderilmesinde korkulacak bir durum yoktur. Kale muhasarası gerekirse kalenin bulunduğu mevki ve muhasara sırasında çekilecek zahmet, fethedildiğinde alınacak vergi miktarı, kalenin boyutları ve mukavemet gücü hakkında önceden bilgi edinilmesi gerekir. Alınacak bilgiye göre top ve mühimmat hazırlanmalıdır. Bu kalenin etrafında orman varsa sıçan yolları, siperler, top ve havan döşemeleri ormandan tedarik edilebilir. Şayet orman yoksa ve kereste tedarik edilemiyorsa dışarıdan getirilmelidir. Kalenin muhasarası kaç yönden yapılacaksa ona göre top götürülmeli ve götürülecek top miktarına göre mühimmat hazırlığı yapılmalıdır. Kale sınıra çok yakın ve düşman tarafında olduğunda muhasara sırasında düşmanın yolları kapatabileceğinden korkulursa fazlaca top, mühimmat ve asker tedariğine dikkat edilmelidir. Böylece kale fethedilinceye kadar muhasara eden askerinin darlık ve baskı yaşayamayacağından başka düşmanın gelmesi halinde savunmaya da güçleri yetecektir. Şayet düşman çok yakınsa, yollarını kesme imkânı bulunmuyorsa mühimmat toplamaya ve asker sayısını arttırmaya gerek yoktur. Yeteri kadar gönderilip peyderpey aralarında gereği gibi sevk edilmelidir.

Kale büyük ve içi geniş ise ahali kendisini top atışından korur. Kale büyük içi dar ise havandan başka bir şey gerekmez ve hiçbir humbara boşa gitmez. Böylece hemen fethedilmesi mümkündür. Kalenin etrafı dağlık ve kale kaya üzerindeyse lağımıcılara ve mühimmatlarına takviye gerekir. Kalenin etrafı sazlık, bataklık ve akarsu varsa köprü ve iskele gibi mühimmat lazımdır. Tahta, ekse (ökse?) ve tonbazlar daha önceden düzenlenmelidir. Ordunun bulunduğu yer su kenarındaysa sudan altı yedi yüz adım geride durulmalıdır. Böylece karşıdan habersiz düşman geldiğinde ordu geri çekilip toplarla savunma yapılabilir. Ordunun savunmasına vakit kalmazsa ordu perişan olur. Ordunun bulunduğu yer ne kadar uygunsa birkaç yolu olması gerekir ki kestirme yerlerden ileri ve gereğine göre geri gitmesi mümkün olmalıdır. Eğer ordunun bulunduğu yer bir boğazdaysa düşman ele geçirdiğinde muhasarada kalıp zahmet

çekilebilir. Düşman ordusu düzenli ve askeri çok olduğunda düşman gelecek yollara hendek kazılmalıdır. Ancak eskiden olduğu gibi bir baştan diğer başa yekpare bir hendek ve aralara da top dizilip siper alınırsa makas tarzı siperler çok olmalıdır. Zira doğrudan siperin bir tarafına düşman gelirse içinde olan askere top ve tüfek ile çok zarar verir. Aralarında makas şeklinde siperler çok olursa askerler kendilerini muhafaza ederler. Ordunun beş altı yüz adım ilerisinde düşmanın gelme ihtimali olan yerlere bir baştan bir başa varıncaya kadar ikişer yüz adım ara ile farklı farklı tabyalar yapılmalı ve aralarına yeterli sayıda top konulduktan sonra her tabyaya üçer beşer yüz güçlü asker yerleştirilmelidir. Her tarafı gören makas seklinde dizilmiş toplar bütün mühimmatıyla bu tabyalara konulmalıdır. Böylece düşman hangi taraftan gelirse savunma yapılabilir. Düşman gayrete gelip tabyanın bir ya da ikisini zaptederse bile diğerlerinden top atılıp savunma yapılabilir. Bir tanesini bile alamazlarsa düşman iki ateş arasında kalmak korkusuyla ileri geçemeyecektir. Böylece hepsini zaptetmeye ihtiyaç duyacaklar ve hepsinin zaptı da vakit alacağı için bu süre zarfında yardım için harekete geçilebilir.

Sonuç

Gerek zabitler ve gerekse askerler dinin gereği olan bu gaza ve cihad, hizmet ve sanatları maddesinde can ve başla çalışıp gayret gösterebilirler. Cenab-ı Hakk, Resul-i Ekrem efendimizin ruh-ı münevvereleri hürmetine yüksek başarı ihsan etsin.

3.2.13. Eşkîya Tedibi

Manastır'a altı saat mesafedeki Filorna'da oturan Müsli isimli eşkıya hakkında daha önceden birçok kez İstanbul'dan emir gönderilmişti. Buna rağmen bölge halkına zulm eden Müsli'nin yirmi otuza yakın köy ve kasabada kendisine tabi kişilerle eşkıyalık ettiği haberi Rumeli valisi Vezir Dağıstani Ali Paşa'ya kadar ulaşmıştı. Bunun üzerine şaki Müsli bir bahane ile davet edilerek yakalanmış ve birkaç gün hapis tutulduktan sonra adamlarıyla birlikte yargılanmışlardı. Mahkeme tarafından Müsli ve adamlarının suçu sabit görülmüş ve cezalandırılmışlardır. Müsli isimli eşkıyanın kesik başı ise 15 Rebiyülevvel 1189 (16 Mayıs 1775) tarihinde İstanbul'a gönderilmiştir⁹⁷⁵.

Bolu kasabasına dokuz saat mesafedeki Düzce'de ortaya çıkan Araboğlu isimli eşkıyanın çevresine ve bölge halkına zulmettiğine dair haberlerin İstanbul'da duyulması üzerine yakalanıp idam edilmesi için emir gönderilmişti. Bunun için kapıcıbaşılardan

⁹⁷⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 38^b.

Bolu voyvodası el-Hacc Ahmed Ağa görevlendirilmiştir. Bolu voyvodası Ahmed Ağa, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra Araboğlu'nun üzerine yürümüş ve mukavemet edemeyen Araboğlu önce dağlık bölgelerde saklanmış ve buradan da Ankara sancağına kaçmıştır. Ankara sancağında da fazla kalamayan Araboğlu, biraz dolaştıktan sonra Düzce'ye gelip bu bölgenin yüksek kesimlerinde gizlenmiştir. Bu sırada Bolu voyvodası Ahmed Ağa tarafından saklandığı dağlık bölgenin daha alt kısımlarında ele geçirilen Araboğlu idam edilerek kesik başı 16 Rebiyülevvel 1189 (17 Mayıs 1779) tarihinde İstanbul'un Galata semtinde teşhir edilmiştir⁹⁷⁶.

Maraş eyaletinin bir süreden beri yöneticiden yoksun olması nedeniyle bölgedeki Kılıçlı ve Mandellü aşireti mensupları eşkıyalığa başlamışlardı. Bu iki aşiret mensuplarının günden güne bölgedeki kasaba ve köyleri yağmalamalarını arttırmaları üzerine Maraş valisi Abdullah Paşa'ya hitaben ferman gönderilmiştir. Emri altındaki birliklerle hareket eden Abdullah Paşa, önce Okçu İzzeddinlü* aşiretine mensup ve Kâfir Dağı batısında bulunan Alaca Abalu cemaati üzerine hareket etmiş ve bu cemaat eşkıyası mukavemet edemeyerek Çobanoğlu ve Abdülfettahoğlu isimli eşkıyaların yanına sığınmışlardır. Bu eşkıyalardan bazıları civar eyaletlere ve bazıları da Kâfir Dağı'nın zirvesine kaçmışlardır. Firari eşkıyalardan yirmiden fazlasının elebaşlarının yakalanması için Abdullah Ağa geri dönmüş ve Kâfir Gölü yukarısındaki Tozan mevkiine yerleşmiştir. Bu sırada ele geçirdiği on dokuz eşkıya elebaşlarının kesik kafaları 21 Rebiyülevvel 1189 (22 Mayıs 1775) tarihinde İstanbul'a gönderilmiştir⁹⁷⁷.

Bosna eyaletindeki Loğşa kalesinin dizdar-ı sanisi Yahya ve arkadaşı Babaoğlu Zeynel isimli kişiler kanunlara ve padişahın emirlerine uymadıkları gibi bölge halkına da baskı yapmışlardır. Bu durum üzerine Bosna valisi Halil Paşa tarafından yakalanmışlar ve başları kesilerek 3 Şevval 1189 (27 Kasım 1775) tarihinde İstanbul'a gönderilmiştir⁹⁷⁸.

Osmanlı Devleti'nin 1768-1774 Osmanlı-Rus harbini fırsat bilen eşkıya ve levend taifesi Anadolu eyaletinde eşkıyalık faaliyetlerine başlamışlardır. Anadolu'da askerlerin yokluğundan faydalanan ve savaştan kaçan askerleri de bünyelerine alarak güçlenen

⁹⁷⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 38^b-39^a.

* Enverî tarihine ait bütün nüshalarda bu isim yanlışlıkla Aradanlu-Araldanlu imlasiyle verilmiştir. Doğrusu Okçu İzzeddinlü olmalıdır. Metinde doğru imlaya yer verilmiştir.

⁹⁷⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 39^a-39^b.

⁹⁷⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 40^b.

eşkîyalar halka eziyet emişlerdi. Anadolu eyaletinin eşkîyalardan temizlenmesi için Kapıcı Süleyman Paşa görevlendirilmiştir. Süleyman Paşa'nın çabaları sonucunda eşkîyaların baskısı azaltılmış da vefatından sonra eşkîya ve levend taifesi asayiş bozmaya devam etmişlerdi. Anadolu eyaletinin halkına, bu eyalete gelip gidenlere zararlarının her geçen gün artması üzerine Anadolu'nun sağ, sol ve orta kolu üzerindeki örfi ve şer'i yetkililere hitaben 19 Muharrem 1190 (10 Mart 1776) tarihli on dört adet ferman gönderilmiştir. Bu fermanlarda her görevlinin kendi bölgesindeki eşkîya taifesinin tedibi istenmekteydi⁹⁷⁹.

Mısır taraflarındaki Sayda mukataasının Akka kalesinde oturan Zahir Ömer⁹⁸⁰ devletin içinde bulunduğu zor durumdan da faydalanarak gündün güne otorite tanımaz hale gelmiştir. İsyan ederek çevre köy ve yerleşmelere zarar veren Zahir Ömer, Osmanlı-Rus savaşının bitmesinden sonra donanmanın Mısır tarafına hareketi ve Ebuzzeheb Mehmed Beğ'in de Osmanlı Devleti'nden yana olması neticesinde başarılı olamamıştır. Bu durumda isyanının bir zaruret halinden kaynaklandığını ve bu nedenle affını rica eden mektuplar göndermiş ve Mısır ileri gelenlerinden bazılarından kendisinin affı hususunda ricacı olmalarını istemiştir. Ayrıca Sayda mukataasının gelirini de göndermeyi taahhüt etmesi üzerine padişah tarafından affedilmiştir. Bu durumu bildiren evraklar Dergâh-ı Ali kapıcıbaşlarından Ebubekir Paşa kethüdası Haşim Ahmed Ağa tarafından Mısır'a gönderilmiştir⁹⁸¹.

Zahir Ömer, affedilmesinden sonra tekrar isyan ederek Sayda taraflarında halka eziyet etmeye başlamıştı. Zahir Ömer'in tedibi için Sayda valisi Cezzar Ahmed Paşa ve Azmzade Mehmed Paşa gönderilmiştir. Zahir Ömer'in karargâhına asker gönderilmişse de başarılı olunamamıştır. Mina Gölü civarında yapılan muharebede ölü ya da diri ele geçirilmesi istenmiştir. Bu muharebede ölü olarak ele geçirilen Zahir Ömer'in kafa derisi Şevval 1190 (Kasım/Aralık 1776) tarihinde İstanbul'a gönderilmiştir⁹⁸².

⁹⁷⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 50^a-50^b.

⁹⁸⁰ Enverî Tarihi'nde bu isim önce Tâhir (طاهر), daha sonra ise Zâhir (ظاهر) Ömer imlasıyla yazılmıştır. Gerek Ali Emirî nüshası hariç diğer beş nüshada ve gerekse günümüz tarih araştırmalarında Zâhir 'Ömer imlasının kullanılmıştır.

⁹⁸¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 32^a-32^b.

⁹⁸² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 56^b.

3.2.14. Yasaklar

Sultan I. Abdülhamid döneminde getirilen ilk yasak kıyafetlerle ilgilidir. Bu yasakta alt tabakadaki halkın orta tabakaya, orta tabakadaki halkın üst tabakaya mahsus kıyafet ve evleri taklit etmelerinin uygun olmadığı ve bunun ehil kimseler tarafından hazırlanan eserlerinde de belirtildiği ifade edilmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nde kıyafetlerle ilgili bir düzenlemenin yapılması gerektiği ve bu düzenlemeyle vezirler, âlimler, zabitanlar ve askeri taifesinin başka; hizmetliler, şehirliler, esnaf ve zanaatkârların başka kıyafetler giymesi gerektiği, her birinin diğerinin kıyafetini giymesinin uygun olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum israfa neden olduğu gibi kanunlara da aykırıdır. Bu nedenle iç ağası, çuhadar ve devlet hizmetinde bulunanların samur ve samur nefesi, vaşak ve kakım kürkleri, Hint, Şam ve Halep çiçeklisi, çubuklu ve çiçekli şallardan kıyafet ve kuşak üretmeleri ve giymeleri padişahın hatt-ı hümayunu ile yasaklanmıştır. Bu yasağın İstanbul'da uygulanması için İstanbul'daki tüm kadılar, mahalle imamları ve esnaf kethüdaları uyarılmıştır⁹⁸³.

Enverî Sadullah Efendi'nin eserinde rastlanan ve I. Abdülhamid tarafından uygulanan bir diğer yasak da, kıyafetle ilgilidir. Bu yasağın getirilmesinin nedeni, daha önce rastlanmayan ve kadınlarınkine benzeyen kıyafetlerle ilk kez karşılaşılması olmasının yarattığı şaşkınlık ve bu kıyafetlerin dikiminin çok pahalı ve israfa sebebiyet vermesi olmalıdır.

Devlet hizmetinde bulunan kişilerin kendi mevkilerine ve gelirlerine göre giymeleri ve bundan dolayı israfa kaçmamaları gerekirken birkaç yıldan beri bazı kişilerin bu kurala uymadığı fark edilmiştir. İsrafa meyleden bu kişiler kadın elbiselerine benzeyen sıkma ve şeritli, yakası oymalı, yenleri ve etrafı sarma ile kuşatılmış kaftan ve bu elbiseye uygun entari diktirip 20-30 kuruştan ziyade “*harc-ı üstâdiye*” verdiklerinden gelirleri giderlerini karşılamadığından borçlandıkları görülmüştür. Bu müsrif kişilerin eski kıyafetlerine dönmeleri ve borçlanmalarının önüne geçilmesi için bazı tedbirler alınmıştır. Bu anlamda, ilk önce bu müsrif davranışta bulunanlar ve anılan tarzda kıyafet giyenler ikaz edilmiştir. Bu şahısların ya daha önceki kıyafetlerine dönmeleri ya da buldukları devlet hizmetinden vazgeçmeleri istenmiştir. İkinci olarak, İstanbul'daki terziler ve ustalar İstanbul kadısı huzuruna çıkarılarak, otuz

⁹⁸³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^b-60^a.

kırk yıl önceki kıyafet tarzından hariç kıyafet dikmemeleri konusunda ciddi bir şekilde uyarılmış ve buna uymayanların dükkânları önünde asılacakları kendilerine bildirilmiştir⁹⁸⁴.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde I. Abdülhamid döneminde israfı önlemeye yönelik uygulanan diğer iki yasaktan bahseder. Bu yasaklardan ilki, dühan çubuğu imamelerinin altın kakma ve çeşitli mücevherle süslenmesinin ve bunların üçer beşer yüz kuruşa satılmasının yasaklanmasıdır. Ayrıca bayanların tahta pabuçlarına sim kabare ve sırma takmalarının da israfı yol açtığı gerekçesiyle imal edilmemesinin istenmesidir. Gerek dühan çubuklarının ve gerekse bayanların giydikleri tahta pabuçların altın kakma, sim, kabare ve sarma olmadan, sade bir şekilde imal edilip satılması ve aksi davranışların yasaklanması için İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar kadılarına hitaben emirler yazılmıştır⁹⁸⁵.

3.2.15. Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası

Sultan I. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'nin dış politikasını Kırım eksenin gelişen olaylar nedeniyle gerginleşen Osmanlı-Rus münasebetleri oluşturmaktadır. Ayrıca Zend Kerim'in İran şahlığını ele geçirmesi ve Bağdad valisi Ömer Paşa'dan dolayı Bağdad ve Basra'yı yağma ve istila etmesi Enverî Tarihi'nde yer verilen bir diğer dış politika konusudur. Ancak Enverî Tarihi'nde Avrupa devletlerinin tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır.

3.2.15.1. Osmanlı-Rus Münasebetleri

Osmanlı Devleti ile Rusya Çarlığı arasındaki ilişkileri temelde iki döneme ayırmak mümkündür. Bu dönemlerden ilki, 1492-1512 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır ve bu dönemde iki devlet arasındaki ilişkiler dostane bir şekilde sürmüştür. Güçlü bir Osmanlı Devleti ile XVII. yüzyıla kadar doğrudan karşı karşıya gelmekten çekinen Moskova Knezliği'nin coğrafi konumundan dolayı Osmanlı Devleti ile ilk münasebetleri ticari faaliyetlerle sınırlı kalmıştır⁹⁸⁶.

⁹⁸⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 59^b-60^a.

⁹⁸⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 155^a-155^b. Emr-i şerif sureti için Bk. Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 155^b.

⁹⁸⁶ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye Ve Rusya-XVIII Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri-(1798-1919)*, TTK., Ankara 2011, s. 6. Halil İnalcık, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992 (Ankara, 12-14 Aralık 1992)*, TTK., Ankara 1999, s. 25. Rusya'nın Ceneviz döneminde baharat ve ipekli gibi doğu mallarını ve şarap gibi Ege bölgesi mallarının ticaretini

Osmanlı-Rus münasebetlerinin ikinci dönemi, 1512 ve sonrası rekabet dönemi olarak adlandırılabilir. XVI. yüzyılda Osmanlı-Rus ilişkileri, IV. İvan'ın Volga havzasında ve Doğu Avrupa'da Altınordu Devleti'nin yerini alma ve varisi olma politikası sonucunda düşmanlığa dönüştü⁹⁸⁷. XVIII. yüzyıla gelindiğinde yaptığı reformlar sayesinde çok güçlenmiş olan Rus Çarlığı, Osmanlı Devleti karşısında artık çok ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktaydı.

3.2.15.1.1. Kırım Meselesi

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde Osmanlı-Rus münasebetine yer verdiği konular, Kırım'ın serbestiyetlik durumu, Küçük Kaynarca Antlaşması ve sonrasında çıkan ihtilaflardan ve Rusların antlaşma maddelerine dayanarak yaptıkları haksız taleplerinden meydana gelmektedir. Sultan I. Abdülhamid dönemi Osmanlı-Rus münasebetlerinin Kırım meselesi ekseninde geliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bilindiği gibi Küçük Kaynarca Antlaşması'nın en önemli maddelerinden biri, Kırım'a serbestiyet veren üçüncü maddedir.

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşından sonra Cengiz Han soyundan reisler, sözü dinlenir ve seçkin ulema ile birkaç beyzadeden oluşan heyet Kırım'dan deniz yoluyla Osmanlı başkentine gelmiştir. Taraflarca tasdik edilen antlaşmaların gönderilmesinden önce gelen bu heyet, Kırım'ın millî ve dini birliği ve çok güçlü bağları nedeniyle önceden olduğu gibi Osman padişahına bağlı kalmasını, serbest olmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Kırım hanının Osmanlı Devleti tarafından seçilip tayin edilmesini, teşrifat-ı hümayun ve menşur gönderilmesini, hutbe ve sikkenin padişah adına olması ve mevcut han Sahib Giray'ın hanlığa devam etmesini isteyen birçok arz ve mahzar sunmuşlardır.

Osmanlı yetkilileri tarafından mihmandar ağa aracılığıyla uygun bir yere yerleştirilen Kırım heyetinin istekleri padişah, sadrazam ve şeyhülislam tarafından çok

---

Kefe ve Kırım'dan yaptıkları bilinmektedir. 1530'lara kadar Osmanlı İmparatorluğu Rus tüccarların ana ticaret ortağı gibi görünmektedirler. Rus tüccarlar, daha sonra ise Polonya ve Moldova üzerine Osmanlılara giden yolları tercih etmişlerdir. Ancak 1580'den sonra Osmanlılarla yapılan ticaret gerilerken Astarhan ve Volga üzerinden İran'la yapılan ticaret gelişti. Ruslar, İran'dan ipekli ve diğer tekstil ürünleri alırken İran'a deri ve kürkler göndermişlerdi. Bu ticaret sayesinde Moskova da dâhil Volga kenarındaki birçok şehir bu ticareten yaralanarak gelişti. Bk. İnalçık, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", 25; Denis J. B. Shaw, "Towns And Commerce", *The Cambridge History Of Russia-From Early Rus' To 1689-*, (Ed. Maureen Perrie), Cambridge 2006, I, s. 316.

⁹⁸⁷ İnalçık, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", s. 28.

samimi görülmüş ve Osmanlı Devleti'nin şanını muhafaza ederek bu mesele üzerinde hal çareleri düşünülmüştür. Kırım heyetinin isteği antlaşma şartlarına uygun olmamakla birlikte yersiz görülmemiştir. Bu anlamda serbestiyetin kaldırılması mümkün görünmemekte ancak hutbe ve sikkenin padişah adına olması, teşrifat ve menşur irsalinin Osmanlı Devleti tarafından olmasına ittifaken karar verildi. Bu durumun Rus çarlığına bildirilmesi için reisülküttap İsmail Raif Efendi tarafından tahrir yazılıp Rusya Feldmareşaline gönderilmiştir. Kırk gün sonra gelen cevapta Osmanlı Devleti isteğine ulaşmış ve ertesi gün devlet erkânı huzurunda mektubun tercümesi okunmuştur. Bu cevapta Gürcü esirlerin talebinden vazgeçildiği, ayrıca Kırım'da hutbe ve sikkenin Osmanlı padişahı adına olmasının kabul edildiği belirtilmiştir. Bunun dışında Kırım halkının seçtiği hanlara Osmanlı Devleti tarafından teşrifat ve menşur gönderilebileceği ifade edilmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti nazarında sevinç yaratmış ve padişaha dua edilmiştir.

Kırım'ın düzeninin bu şekilde kabul edilebilir bir hale gelmesinden sonra Kırım hanı olan Sahib Giray'a Miralem Ebubekir Paşazade Mehmed Bey vasıtasıyla hanlığının devamını bildiren menşur ve teşrifat gönderilmiştir. Tasdik edilen antlaşmanın Rusya nüshasıyla değiştirilmesi için 24 Zilkade 1188 (26 Ocak 1775) tarihinde Rusya'nın İstanbul'daki maslahatgüzarının gelmesi emredilmiştir. Aynı gün reisülküttap İsmail Raif Efendi'ye sadrazam tarafından kürk giydirilmiş ve tasdiknamelerin değişiminden sonra Rus maslahatgüzarına, divan tercümanına, serkâtibine hilatler giydirilmiştir⁹⁸⁸.

Osmanlı Devleti'nin Rusya nezdinde Kırım'ın serbestiyet maddesinin kaldırılmasını, şayet mümkün değilse hutbe ve sikkenin padişah adına olması ve Kırım halkı tarafından seçilen hana teşrifat ve menşurun Osmanlı padişahı tarafından gönderilmesi yönündeki talebi kabul görmüş ve bu anlamda Kırım'da halihazırda han olan Sahib Giray'a teşrifat ve menşur Miralem Mehmed Beğ vasıtasıyla gönderilmişti.

Miralem Mehmed Beğ, kendisine verilen görevi yerine getirmiş ve bu sırada birtakım işleri dolayısıyla Kırım taraflarının seraskeri Canikli Ali Paşa ile birlikte Kırım'a gönderilen eski Kırım Han'ı Devlet Giray, Kırım'da bulunan mirzaları kendine uydurup Tatarları tahrik etmiştir. "*Serbestlik bizim talebimiz değildir ve sana da*

⁹⁸⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 30^b-31^a.

güvenmiyoruz” diyerek Osmanlı Devleti’nin yetkililerini kovmuş, bu durum karşısında korkuya kapılan Sahib Giray, hazır bulunan bir gemiye binerek uygun rüzgârların da yardımıyla üç-beş gün içerisinde 27 Safer 1189 (29 Nisan 1775) tarihinde Boğaziçi’nde Büyük Dere’ye yanaşmıştır. Kırım’dan ayrılışına anılan olayların sebep olduğunu bildiren tezkeresini sadrazama sunmuştur. Sahib Giray’ın verdiği tezkereye itimat edilmiş ve izlenecek yol Kırım’dan gelecek yazılara göre takip edileceğinden şimdilik bir yerde oturması ve gereken merasimin yapılması uygun görülmüştür⁹⁸⁹.

Miralem Mehmed Beğ, getirdiği tahriratı Sahib Giray Han’a teslim etmiş ve bundan sonra Kırım’ın serbestiyetlik durumunun devam edeceği, bu durumda da Karadeniz’de çok önemli mevkiye sahip olan Yenikale, Kerş ve Kılburun kaleleri ve Kırım adasının iç kesimlerindeki yol, geçit ve köprülerin Rus istilasına maruz kalacağı öngörülmüştür. Bunun için Kırım ahalisinin önde gelenleri tarafından uygun bir yerde toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya önce Miralem Mehmed Beğ ve daha sonra Sahib Giray davet edilmiştir. Ancak Miralem Mehmed Beğ, buna yetkisinin olmadığını bildirerek toplantıya katılmayı reddetmiştir. Sahib Giray ise, serbestiyetin kendi isteği olduğunun ve Kırım’da istenmeyen durumun kendi zamanında çıktığının iddia edileceği endişesiyle bu toplantıya katılmaktan çekinmiş ve bu tavrı kendisi hakkında kötü bir izlenim bırakmıştır.

Ayrıca Devlet Giray geldikten sonra Tatarların kendisine tabi olmayacaklarını düşünüp Rusya tarafına meyl ederek durumu daha da kötüleştirecekleri endişesiyle ve Kırım’da kaldığı takdirde güvende olmayacağı ve çoğu kabilenin kendisinden nefret ettiğini ifade ederek İstanbul’a gelmiştir. Devlet Giray’ın durumu da daha önceden bilinmekle birlikte Osmanlı Devleti istediğini alana kadar ve Kırım yöneticiden yoksun olmaması için Devlet Giray’ın hanlığa getirilmesini ve serbestiyetten kurtulsalar bile Yenikale, Kerş ve Kılburun kaleleri Rusya tarafına kalırsa birçok sıkıntıya yol açacaktı. Bu üç kaleden biri veya araziden bir parça bile Rusya’ya verilmeyip Kırım’ın eski haline getirmek ve bu mümkün olmadığı takdirde padişahın kendisine ikamet edilecek bir yer tayin edilmesini bildiren bir mahzar Sahib Giray tarafından gönderilmiştir.

Bununla birlikte Kırım reislerinden ve ileri gelenlerinden oluşan bir heyet İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’a gelen bu heyet Kırım serbestiyetlik maddesinin

⁹⁸⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 36^b-37^a.

kaldırılmasını ve Kırım'ın korunduğu üç kaleden birisinin veya Kırım topraklarından bir parçanın dahi Rusya'ya verilmemesini talep etmişlerdir. Bu heyet 23 Rebiyülahir 1189 (23 Haziran 1775) tarihinde saraya davet edilmiş ve toplanan mecliste heyetin istekleri görüşülmüştür. Bu görüşmede Kırım'ın serbestiyetlik durumunun kaldırılması ve kalelerin kurtarılması hususunun imzalanan antlaşmaya aykırı olduğu, ortaya çıkan zor durumun ise kendilerinden kaynaklandığı kanaatine varılmıştır. Ancak Kırım heyetinin olumsuz bir cevapla kırgın bir şekilde gönderilmesi yerine Rus büyükelçisi gelinceye kadar ertelenmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine 28 Rebiyülahir 1189 (28 Haziran 1775) tarihinde sadrazam tarafından Dolmabahçe mesire yerinde bir ziyafet verilerek Kırım heyeti de davet edilmiştir. Bu ziyafet esnasında durum kendilerine bildirilmiştir. Ayrıca eski Kırım hanı Sahib Giray Boğaziçi'nde bulunmakta ve Akdeniz adalarından birine gönderilmek istenmiş ancak hatırına binaen nerede oturmak istediği kendisine sorulduğunda Tekfurdağı'nda oturmak istediğini bildirmesi üzerine burada oturmasına karar verilmiştir⁹⁹⁰.

Devlet Giray'ın han olmasından sonra Rusya, antlaşma şartlarına uymayarak otuz kırk bin civarında askeri Kırım'a göndermiş ve diğer koldan Şahin Giray'ın yanına Kazak ve diğer askerleri iki koldan Kırım'ın iç kesimlerine doğru girmişlerdir. Bundan sonra Kırım halkının han seçtiği Devlet Giray'ı kovmuşlar ve Şahin Giray'ı hanlığa kabul etmeleri için zorlamışlardır. Bununla da yetinmeyerek Kırım ileri gelenlerinin etrafını çevirerek zorla istedikleri mahzarları almışlardır.

Osmanlı Devleti yetkilileri ise Rusya'nın bu davranışının antlaşma şartlarına aykırı olduğunu İstanbul'daki elçilerine birçok kez söylemiş ve hatta bir takrir ile Rus seraskerine bildirip Kırım'dan askerlerini çekmelerini ve Kırım halkını kendi haline bırakmalarını istemişlerdir. Ruslar bu isteğe kayıtsız kalmışlar, günden güne Kırım'a asker sevk etmişlerdir. Bununla da yetinmeyen Ruslar, Kırım halkına Hristiyanlara mahsus kıyafet ve şapkalar giydirmişlerdir. Hatta Rus Feldmareşali askerlerini Müslüman halkın içinde kışlatmaya karar verdiğinde Kırım ve Kuban bölgesinin halkı toplanarak duruma tepki göstermişlerdir. Bu tepkileri görmezden gelen Rus feldmareşali asker, top ve cephaneleriyle Kırım halkı üzerine hücum ederek birçok kişiyi şehit etmişlerdir. Aynı zamanda Tatar halkı da mukabele ederek Ruslardan birçok

⁹⁹⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 41^a-42^b.

kişiyi öldürmüşlerdir. Bu sırada birçok kanlı mahzar Osmanlı Devleti'ne gönderilmiş ve Rusların kötülüklerine karşı Osmanlı'dan yardım talep edilmiştir. Osmanlı Devlet ricalinden birçok kişinin katılımıyla 3 Zilhicce 1190 (13 Ocak 1777) tarihinde toplanan meşveret meclisinde Rusya ve Kırım arasında meydana gelen olaylar görüşülmüş ve Kırım'dan gönderilen mahzarlar okunmuştur. Durumun vahametine binaen Osmanlı Devleti'nin yardım etmesinin vacip ve Müslümanların üzerine farz olduğu belirtilmiştir. Bu amaçla ilk önce beş kıta kalyon hazırlanmış ve Sivas, Trabzon valileri ve Canik muhassılı Vezir Ali Paşa yedi sekiz bin asker hazırlanmasını istemiştir. Ayrıca Rusların Lehistan sınırına asker yığmaya başladıkları ve Osmanlı Devleti'ne saldırabilecekleri, böyle bir durum karşısında sınırların korunması gerekmektedir. Bu anlamda ilkbaharda İsmail ve çevresine asker gönderilmeli, daha sonra ihtiyaca göre sınır boylarına gidilmelidir. Bu amaçla 5 Zilhicce 1190 (15 Ocak 1777) tarihinde Rum-eli ve Anadolu'nun her üç kolu üzerindeki yöneticilere emirler gönderilmiştir. Bu kazalarda savaşmaya gücü olan ve sınırları düşmandan koruyabilecek liyakata sahip kişilerin toplanması istenmiştir. Bu amaçla Rumeli, İsmail ve çevresini korumakla görevli Abdullah Paşa, kırk beş bine yakın güzide asker toplamıştır. Bu askerlerin bayrakları altında toplanması için ocaklarından belirli kişiler her bir kola sürücü adıyla turnacıbaşı tayin olunduğunu bildiren hüküm Anadolu ve Rumeli'nin üç kolu üzerindeki yöneticilere hitaben fermanlar gönderilmiştir. Asker toplanmadan önce hazırlıkların tamamlanması mümkün görünmediğinden Evasıt-ı Zilkade 1190 (Aralık-Ocak 1777) tarihinde Canik muhassılı Ali Paşa Kırım ve Evail-i Zilhicce 1190'da (Ocak 1777) ise Abdullah Paşa seraskerliğine tayin edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın Kırım üzerine yaptığı ve antlaşma maddelerinin hilafına olan bu hareketi ve aldığı tedbirleri anlatan bir takrir kaleme alınıp İstanbul'da bulunan Avrupalı devletlerin elçilerine verilmiştir. Osmanlı Devleti, bu takrir ile Rusya'nın Kırım'daki faaliyetlerinin antlaşma şartlarına uymadığı öncelikle belirtmiştir. Öyleki Devlet Giray'ın Kırım hanı tayin edilmesinin ardından Ruslar, antlaşmanın imzalandığı bir sırada Rus askerleri ve Şahin Giray'ı Kırım'a göndererek zorla han tayin etmesinin bir savaşa neden olacağından Osmanlı Devleti'nin bu durumu barış yoluyla halletmek istediği ifade edilmiştir. Bu durum ve yeni meydana çıkacak gelişmelerin de Avrupalı devletlere bildirileceği söylenmiştir. Rusya, antlaşma maddesine muhalif olarak Şahin Giray'ı Kırım'a han tayin ettirmişti. Şahin Giray han olduktan sonra

Kırım'da vergi meselesi nedeniyle çıkan karışıklıktan dolayı Kırım'dan firar etmiştir. Bu durum karşısında bütün Kırım halkı tarafından ittifaken han tayin edilmiştir. Bu durum Rusya tarafından kabullenmemiş ve firar eden Şahin Giray'ı yanlarına alıp antlaşma hilafına han tayin ettirmek için gerekli hazırlıkları yapmışlardır. Bunun için öncelikle kendi ülkelerinden getirdikleri birçok kişiyi Kırım'a yakın yerlere yerleştirmişlerdir. Salim Giray'ın han tayin edilmesinden sonra toplantı bahanesiyle Şahin Giray'ı hanlığa tekrar tayin etmek için Tatar halkını baskı altına almak amacıyla ansızın yapılan baskın ile sorun iki taraf arasında çatışmaya dönüşmüştür.

Kırım'da meydana gelen bu olaylardan haberdar olan padişah, bölgeden gelen yardım taleplerine karşı Naili Paşa'nın kardeşi ruznamçe-i evvel Bekir Beğ Efendi, Tersane emini Mustafa Efendi ve kaptan-ı derya Gazi Hasan tarafından bir yıl boyunca yapılan hazırlıklar tamamlanmıştır. İki büyük olmak üzere toplam beş gemi kışa ve denizin uygun olmamasına rağmen boğazdan Kırım'a doğru hareket etmişlerdir.

Osmanlı donanmasının kış mevsiminde ve uygunsuz bir havada denize açılmaları Kırım'a ulaşmalarını geciktireceğinden bu durum Kırım halkının dağılmasına sebep olacaktır. Selim Giray ise Safer 1191 (Mart-Nisan 1777) tarihinde Kırım'dan gemiyle hareket etmiştir. Selim Giray'ın deniz yoluyla Kırım'dan ayrılmasından sonra Şahin Giray zorla Kırım hanlığına geçmiştir. Bu durumda Rusya'nın Kırım'ı ilhak edeceği ve bundan sonra Osmanlı topraklarına göz dikeceği anlaşıldığından İsmail seraskeri Vezir Abdullah Paşa asker, zahire ve mühimmat sevkiyle sınırlara takviye yapmıştır. Asker sevki için de kul kethüdası ağa ile kapıcıbaşı ağalar acele ile görevlendirilmiştir⁹⁹¹.

Kırım'a yardım için gönderilen kalyonlardan haber alınamayınca vezir kaptan paşa tarafından tersane çavuşlarından Ali Çavuş seçilerek özel menzil kayığı ile Kırım tarafına gönderilmiştir. Ali Çavuş 11 Safer 1191 (21 Mart 1777) tarihinde İstanbul'a dönmüştür. Daha önce Kırım'a gönderilen yedi büyük kalyon Kırım'ın Olta Limanı'na demir atmışlardır. Osmanlı gemilerine düşman tarafından saldırı yapılmayacağını, Şahin Giray'ın on beş kişilik maiyetinden kaptanlara ve başbuğları Mehmed Ağa'ya yazılı olarak, devletinin barışı bozacak bir durumun ortaya çıkmasından çekindiklerini belirtmiş ve Kırım'daki karışıklık kalkıncaya dek bir kaptanın burada kalmasını ve geri kalanların dönmelerini rica etmiştir. Kırım'ın Olta Limanı iki yüz parça gemiyi

⁹⁹¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 94^b-95^a.

alabilecek bir kapasitede, gayet sağlam ve geniş bir limandır. Osmanlı kalyonları geri dönüp gelirse Rusların buralara tabyalar yapacağı ve toplar koyacağı aşikârdır. Bu durumdan sonra ise kırk bin asker ve otuz kırk gemi ile zapt etmek ve bahar ayında Kırım'a yanaşmak da zor olacaktır.

Rusya'nın Kırım üzerindeki emelleri ve Şahin Giray'ın Kırım halkına yaptığı eziyet göz önüne alındığında Olta Limanı'nın korunmasının önemini daha da arttırdığından limanın şimdiden alınıp korunması Kırım seraskeri Ali Paşa tarafından yazılı olarak bildirilmiştir. Ali Paşa'nın emri altındaki sekiz bin kadar askeri geçirmesi ya da kendi gitmesi ve böylece limanın alınıp korunması İstanbul'a kesin bir şekilde ifade edilmiştir.

Kırım seraskeri Ali Paşa tarafından verilen bilgilerde düşmanın Osmanlı donanmasına saldırmadığı ve bu durumun hile olarak algılandığı ifade edilmiştir. Ayrıca düşman Kırım kalesini tahkim ettiği takdirde Olta limanı boğazı da dar olduğu için karadan veya denizden yapılacak bir saldırının fayda sağlamayacağı belirtilmiştir. Boğazın darlığı savaşta kargaşaya ve hatta kazalara da sebebiyet cerecektir. Böyle bir zarar ortaya çıktığı takdirde limana askeri malzeme ve yiyecek taşımanın da zorlaşacağı söylenmiştir. Kalenin kapanmaya ve korumaya uygun, mevzilerden de düşmana karşı koymanın mümkün olmadığı, bu nedenle Kırım'da düşmanın üzerine birkaç koldan hücum edilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁹⁹².

Serasker Ali Paşa'nın Kırım'daki olaylara ve Olta limanının zabtına dair padişahın onayının alınması gerektiğinden toptalantı yapılması kararlaştırılmıştır. Sadrazam sarayında H. 24 S. 1191/M. 3 Nisan 1777 tarihinde şeyhülislam Esad Efendi, kapan-ı derya Gazi Hasan Paşa ve diğer görevlilerin katıldığı toplantı da Yeğen Mehmed Paşa'nın tahrirati okunmuştur. Bölgedeki durum gözönüne alındığında bir an önce tedbir alınması gerektiği kararı alınmıştır. Bu bağlamda Osmanlı askerlerinin herhangi bir saldırıya maruz kalmamaları için adaya Ruslarla Tatarlar arasında çıkacak çatışmayı İstanbul'a bildirmekle ve teftişle görevlendirildiklerini ifade etmeleri istenmiştir. Ayrıca adadan su almalarına ve oturmalarına karşı çıkılmadığı müddetçe ayrılmamaları, aksi durumda Sinop'a gelmeleri ve durumdan serasker paşanın haberdar edilmesi ifade edilmiştir. Kırım seraskeri Ali Paşa, mükellef olduğu kırk bin askerin

⁹⁹² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 96^b-97^a.

sekiz bin kadarıyla birlikte gemi, top, savaş malzemesi hazırlaması söylenmiştir. Kırım'ın kurtarılması için Rumeli askerlerinin Abdullah Paşa maiyetinde toplanmaları, Tulça'dan İsmail'e kadar olan yerlere ve Özi kalesine asker sevkine önem vermeleri istenmiştir⁹⁹³. Ardından Kırım seraskeri Canikli Ali Paşa ve kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa'ya, Rus askerlerini Kırım'dan çıkarmak için gerekli görüşmeleri yapmak ve gerektiğinde bazı konuları görüşmek üzere murahaslık yetkisi verilmiştir⁹⁹⁴. Kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa, Karadeniz'den yelken açmış ve Kırım seraskeri ile Samsun'da buluşup gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 14 Receb 1192 (7 Ağustos 1778) tarihinde Samsun iskelesinden Kırım'a doğru hareket etmişlerdir. Kırım'a gönderilen gemiler Soğucak ve Anapa'ya ulaşmış ve kendilerine karşı meydana gelecek herhangi bir olaydan Rusların sorumlu olacağı Rus komutanına bildirilmiştir. Ancak Ruslar tarafından, Osmanlı askerlerinin kırk gün beklemelerine gerek olmadığına dair cevap verilmiştir. Ayrıca adadaki durum hakkında Osmanlı yetkilileri hükümet merkezini bilgilendirme gereğini duymuşlardır. Osmanlı askerlerinin Kırım, Taman ve Kuban'da yanaşacakları yerlerde kendilerine su verilmeyeceği ifade edilmiştir. Zorla su almaya kalkışmaları durumunda ise bir çatışma çıkmasının muhakkak olacağı bildirilmiştir. İstanbul'dan gönderilen cevapta ise donanmanın Kırım ve Taman'a gitmeleri ancak Ruslarla çatışmaktan kaçınmaları tavsiye edilmiştir. Bunun üzerine Soğucak'tan hareket eden Osmanlı donanması Kırım'a doğru ilerlediği sırada Rus donanması ile karşılaşmışlardır. Rus donanması Osmanlı askeri tarafından ateş edileceği beklentisindeyken iki donanma birbirini dostane şekilde geçmişlerdir. Kefe önlerine gelen Osmanlı donanmasındaki askerlerin çıkacağı bir alanın boşaltılmasının zor olacağı ve veba bahanesiyle durumun generallerine bildirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Rus generalinden haber beklendiği sırada 'Kestane Karası' denilen fırtına nedeniyle gemilerin kıyıda kalamayacağı anlaşıldığından H. 1 Ramazan 1192/M. 23 Eylül 1778'de Sinop'a hareket etmek zorunda kalmışlardır. Karadeniz'e açılan donanma H. 23 Ramazan 1192/M. 15 Ekim 1778 tarihinde boğaza girmişlerdir⁹⁹⁵.

⁹⁹³ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 97^a-97^b.

⁹⁹⁴ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 101^a-101^b.

⁹⁹⁵ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 103^b.

3.2.15.1.2. Aynalıkavak Tenkihnamesi

Osmanlı Devleti ile Rus Çarlığı arasındaki 1768-1774 savaşı Küçük Kaynarca Antlaşması ile son bulmuşsa da beraberinde yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. Barış sonrası Osmanlı-Rus münasebetleri Kırım ekseninde gelişmiştir. Rus Çarlığı'nın Kırım'ı ilhaka yönelik adım adım takip ettikleri politikaya karşı Osmanlı Devleti temkinli bir yaklaşım izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin bu politikası rağmen yaşanan gelişmeler iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. Bu duruma yol açan bazı antlaşma maddelerinin düzeltilmesi için eski reisülküttap İsmail ve halefi Atıfzade Ömer Vahid Efendilerin gayretleriyle birkaç kez Rus elçisiyle görüşülmüşse de herhangi bir sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine H. 1192/M. 1778-1779'da eski ordu kadısı Müftüzade Ahmed Efendi, eski reisülküttap İbrahim Efendi, defter-i hakani emini Abdürrezzak Bahir Efendi Rus murahhaslarıyla birkaç kez bir araya gelerek olumsuz durumun bertaraf edilmesi için uğraşmışlardır. Ancak Divanihümayun mükaleme defterlerindeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla bu maddelerle ilgili düzeltmelerin kolay olmayacağı anlaşılmıştır. Fransa elçisinin aracılığıyla Abdürrezzak Bahir Efendi, bu maddeleri telrar görüşmek üzere Aynalıkavak'ta bir istişare meclisi toplanması ile ilgilenmiştir. Burada yapılan görüşmelerde antlaşmanın sorunlara sebep olan maddeleri birer birer değerlendirilmiştir. Osmanlı yetkilileri tarafından maddelerle ilgili müzakereler makbuzlara kaydedilerek sadrazama arz edilmekteydi. Görüşmelerin ardından H. 10 Muharrem 1193/M. 28 Ocak 1779'da sadrazamın sarayında istişare meclisinin toplanması ferman olunmuştur. Bu toplantıda sadrazam tarafından düzeltme yapılacak maddeler diğer devlet görevlilerine okunmuş ve herkesin görüşünü ifade etmesi istenmiştir. Görüşmelerin ardından antlaşmanın bazı maddelerinin hafifletilmesi ve bazı maddelerin de düzeltimesine dair karar alınmıştır. Bu maddeler şunlardır:

- Özi kırı denilen yerler Osmanlı Devleti'nden alınmıştır.
- Ruslar doksan gün içerisinde Kırım, Kuban ve tüm Tataristan'ı boşaltacaklar.
- Tatarların hiçbir işlerine karışılmayacak ve ittifakla seçtikleri hana menşur gönderilmesi ve şer'i işlerini tayin edecek kişinin seçilmesi Osmanlılar tarafından olacaktır.

Osmanlı Devleti'ni uzun bir süredir uğraştıran ve iki devleti savaşın eşğine getiren sorunlar halledilmiştir. Birkaç gün sonra Tersane-i Amire bahçesinde Osmanlı ve Rus murahhasları tarafından karşılıklı olarak makbuzlar değiştirilmiştir. (4 Rebiyülevvel 1193/22 Mart 1779) Küçük Kaynarca Antlaşması'nın sorunlara sebep olan maddeleri ile ilgili tasdiknameler H. 20 Cemaziyelevvel 1193/M. 5 Temmuz 1779'da sarayda iki devletin yetkilileri arasında değiştirilmiştir. Ardından teşrifat gereği olarak görevlilere hilatler giydirilmiştir⁹⁹⁶.

3.2.15.1.3. Bahadır Giray'ın Kırım Han'ı Seçilmesi

Şahin Giray, Kırım'a han tayin edilmesinin ardından uygulamaları nedeniyle halkın tepkisiyle karşılaşmıştı. Rusların kimi zaman açıktan kimi zaman da gizli desteğiyle giderilen karışıklıkların ardından Şahin Giray, yeniden Kırım'da düzenlemelere girişmişti. Kırım halkına Avrupai kıyafetler giydirmesi, bakır sikke bastırarak Rusya'da geçerli olacak şekilde kullanması kendisine karşı yeniden tepki oluşturmuştu. Bütün bu gelişmelerden sonra Tatar kabileleri tarafından Şahin Giray'ın kardeşi Bahadır Giray Kırım hanı olarak seçilmiştir. Hanlığa kabul edildiği haberini alan Bahadır Giray, H. Receb 1196/M. Haziran 1782'de askerleriyle birlikte harekete geçerek önce Taman'a ardından da Kırım hanlığı sarayına ulaşmıştır. Daha sonra ise kendi durumunu ve han olana kadar başından geçen olayları anlattığı mahzarları adamlarıyla birlikte İstanbul'a göndermişti.

Şahin Giray'ın bazı uygunsuz tavırlarından dolayı Kırım'da kendisine karşı bir hoşnutsuzluk baş göstermiş ancak Rusların kimi zaman açıktan ve kimi zaman da gizliden destekleriyle karışıklık giderilmişti. Bundan sonra Kırım'daki duruma hâkim olduktan sonra yeniden Kırım ahalisine Avrupai kıyafetler giydirmiş ve kanun dışı hareket etmiş ve halktan bazı kişilerin kızlarını, kızkardeşlerini uygunsuz (esâfil ü erâzil) kişilere nikâhlanmış, bununla da kalmayarak bakır sikke bastırarak Rusya'da geçerli olacak şekilde ticarete kullanmışlardır. Bu hal Kırım halkı ve herkesin nazarında hoşnutsuzluğa sebep olmuş ve herkes Şahin Giray'ın hanlıktan alınması gerektiğine inanmıştır.

Bütün bu gelişmelerden sonra Tatar kabileleri tarafından Şahin Giray'ın kardeşi Bahadır Giray, Kırım hanı olarak kabul edilmiş ve kendisine bildirilmiştir. Bunun

⁹⁹⁶ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 113^a-113^b.

üzerine Kırım ahali tarafından kendisine haber gönderilmiş ve Bahadır Giray da hazırlıklarını yaparak harekete geçmiştir. Receb 1196 (Haziran 1782) tarihinde maiyetindeki askerlerle harekete geçen Bahadır Giray, birkaç gün içerisinde Taman taraflarına varmıştır. Daha sonra Kırım hanı sarayına geçen Bahadır Han, kendi durumunu ve han olana kadar başından geçen olayları anlattığı kâğıtları kendi adamlarıyla İstanbul'a göndermiştir. Bahadır Giray'ın adamlarının İstanbul'a ulaşmasının ardından cevap için toplantı yapılması kararlaştırılmıştır. Şeyhülislam, nakibüleşraf es-Seyyid İbrahim Efendi, vezirler ve emeklileri, sadrazam kethüdası Ömer Vahid Efendi, defterdar Hasan Efendi, eski vezir kethüdası [Ahmed] Resmî Efendi, eski kethüda el-Hacc Mustafa Efendi, Tersane-i Amire emini Halil Hamid Efendi, çavuşbaşı Ahmed Nazif Efendi başta olmak üzere Şaban 1196 (Ekim 1782) tarihinde devlet görevlilerinin katılımıyla toplantı yapılmıştır. Toplantıda Kırım'dan gelen mahzarlar ve Rus elçisi tarafından verilen mükaleme kâğıtları okunmuştur. Ardından sadrazam tarafından Şahin Giray'ın ahalinin baskısıyla kaçtığı ancak Rusların zor kullanarak Şahin Giray'ı tekrar han seçmek istedikleri ifade edilmiştir. Bunun üzerine Rusların Kırım'a han tayin etmesinin antlaşma maddelerine aykırı olduğunu bildiren geni bir takririn Rus elçisine verilmesi ve verilecek cevaba göre tavır alınması kararlaştırılarak toplantıya son verilmiştir⁹⁹⁷.

3.2.15.1.4. Eflak ve Boğdan'a Konsolosluk Talepleri

Sultan I. Abdülhamid döneminde Osmanlı-Rus münasebetlerinde gerginlik yaratan bir diğer sorun Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a konsolosluk açma talebidir. Savaştan sonra Küçük Kaynarca'da imzalanan barış antlaşmasının suretleri değişimi esnasında Rus murahhasları tarafından antlaşmaya bazı maddeler eklenmişti. Bu maddeler o sırada düzeltilmeye çalışılmışsa da savaşın karışıklık durumunun devam etmesi buna imkan vermemiştir. Fransa elçisinin araya girmesiyle Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin ticaretle ilgili maddesinin sonuna “*Memâlik-i Mahrûse'de Rusyalunî münâsib görecekleri 'âmme mevâzi'da konsoloslar naşb etmeleri câ'iz ola.*” Maddesini eklemişlerdi. Osmanlı yetkilileri tarafından maddenin daha sonra sıkıntı yaratacağının farkına varılamamıştır. Ancak tenkihnamenin imzalanmasından yedi sekiz ay sonra, Halil Hamid Efendi'nin reisülküttaplığı döneminde İstanbul'daki Rus elçisi

⁹⁹⁷ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 163^b-164^a.

tarafından sunulan takrirden Eflak ve Boğdan bölgesinde ticaret yapan Rus tüccarları için bir konsolosluk açılması talebinde bulunulmuştur. Osmanlı yetkilileri bu talebin bir ihtilal çıkararak bölgenin Rus hakimiyeti altına gireceği açıkça Rus elçisine bildirilmiştir. Süleyman Feyzi Efendi'nin reisülküttaplığı zamanında Rus elçisinin cevabı Osmanlı yetkililerine ulaşmıştır. Bu durumu görüşmek üzere Rus elçisinin Mahmud Paşa camii civarındaki evinde toplanmışlardır. Bu görüşmede Rus elçisi konsolos talebinde ısrarcı tavrını devam ettirmiş ve antlaşma maddeleri gereğince konsolos tayin edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Rus elçisinin bu talebi için Osmanlı yetkilileri ahidname-i hümayun defterlerini incelemişlerdir. Defterlerde “ ‘Âmme-i mevâzi‘ ” yani “umuma has yerler” tabiriyle İngiliz ve Fransız konsolosların bulunduğu yerler kastedildiğini, Eflak ve Boğdan'ın özellikle belirtilmediği ifade edilmiştir. Ayrıca Eflak ve Boğdan serbest hükümetler olması sebebiyle bu bölge ile ilgili hususlar antlaşmadan önce belirlenmişti. Bu kayıtlarda ise Eflak ve Boğdan'da konsolos tayin edileceğine dair bir kayıt mevcut değildir. Bu nedenle Rusya'nın bu bölgede konsolos açmak gibi bir hakkı bulunmamaktadır. Konsolosluk açılacak mahaller vali ve kadı'nın bulunduğu ve herkesce bilinen yerlerdir.

Rus elçisinin ısrarı ve Fransız elçisinin Rusya'nın buna hakkının olduğunu beyan etmesiyle Osmanlı yetkilileri konsolos tayin etmek zorunda kalmışlardır. Ancak Osmanlı yetkililerin akıllane tedbiriyle Eflak, Boğdan ve Bucak bölgeleri haricinde Silistre'de bir Rus elçisinin bulunması H. Zilhicce 1194/M. Aralık 1780 tarihinde kararlaştırılmıştır⁹⁹⁸.

3.2.15.1.5. Ticari Münasebetler

Aynalıkavak Tenkihnamesi, Osmanlı-Rus münasebetlerinde gerginliğe sebep olan konuları halletmişse de sonrasında gerginliğe yol açan meseleleri de gündeme getirmiştir. Bu konulardan biri Küçük Kaynarca Antlaşması'nın on birinci maddesidir. Rus tüccarları bu maddeyle çok geniş ticari haklara sahip olmuşlardı. Rusların antlaşma maddesine istinaden Osmanlı ülkesinden zahire ve ihracı yasak malların ticaretini yapmaları iki ülke arasında yeni bir gerginliğe sebep olmuştur.

⁹⁹⁸ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 135^a-136^a.

Rusların antlaşma maddelerine istinaden Karadeniz ve Akdeniz’de ticaret yapmaya başlamışlardır. Rus ticarların özellikle Karadeniz kıyılarında çok miktarda zahire toplamaları ülkede kıtlık yaşanacağı ve Karadeniz’in ticari potansiyelinin Rusların eline geçeceği endişesine sebep olmuştur. Bu endişeye binaen Abdürrezak Paşa’nın müzakere çabalarına rağmen Ruslar tarafından görüşmenin uzun zaman alacağı ve sorunun zamanla kendiliğinden halolacağı bahanesiyle gündeme getirilmemiştir.

Rusya’ya ait ticaret gemilerinin Akdeniz’den Karadeniz’e geçerken İstanbul zahiresiyle yük olduğu anlaşılan gemiler kontrol edilmek istenmiştir. Ancak Rus elçisinin teşebbüsüyle izn-i sefine hükmü verilerek geçişine müsaade edilmek zorunda kalmıştır. Abdürrezzak Efendi’nin reisülküttaplığı döneminde zahire başta olmak üzere ticareti yasak mallarla dolu iki Rus ticaret gemisinin de elçinin ısrarıyla geçişine izin verilmesi halk arasında da memnuniyetsizliğin doğmasına sebep olmuştur. Önü alınamayan bu durum halk arasında “*İstanbul zahîresi Moskov gemileriyle gözümüz önünden diyâr-ı ahara nakle rızâ verilir.*” söylentilerinin çoğalması başta sadrazam ve şeyhülislam olmak üzere devlet görevlilerini harekete geçirmiştir. Ticaret maddesinin düzeltilmesi gerektiği önce Fransa ve sonra Rus elçisine bildirilmiştir.

İki Rus gemisinin boğazda alıkonulmasının ardından Rus elçisi her zamanki kaba tavrıyla “*Zehâ’irimizi tevkiif ederseniz [icâb eden] zararî Devlet-i ‘Aliyye-i tazmîn eder.*” Sözleriyle izn-i sefine hükmü talep etmiştir. Osmanlı yetkilileri ise her devletin kendi halkını korumasının görevi olduğu ve bunu yerine getirmenin antlaşmaya aykırı olduğunun iddia edilemeyeceği ifade edilmiştir. Rus elçisi bu durum karşısında cevap verememiş ve Fransız elçisinin araya girmesiyle Osmanlı yetkilileri tarafından verilen takriri kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu takirde Rus ticaret gemileri kendi ülkelerinden ticaret mallarını getirip ancak Osmanlı Devleti’nde ihtiyaç duyulmayan malların ticaretini yapabilecekleri belirtilmekteydi. Bu takirle Rusların antlaşma maddelerine dayanarak yaptıkları haksız taleplerin önüne geçilmiş oluyordu. Ayrıca Karadeniz ticaretini tekeline alma çabaları da önlenmiştir. Bu takirle Rus ticaret gemilerindeki yüklerin defterlerini göstermek zorunda kalacaklardır. Böylece İstanbul’da bekletilsin ya da bekletilmesin ihracı yasak malların ticareti

yapılamayacaktır. Ayrıca bu takdirle Osmanlı Devleti Rusları kendi aleyhinde faaliyette bulunmayacağını sözünü almış ve resmi evrakla kayıt altına alınmış oluyordu⁹⁹⁹.

3.2.16.2. Osmanlı-İngiliz Münasebetleri

Osmanlı Devleti nezdinde kutsal toprakların güvenliğine çok önem verilmiş olup Müslüman olmayanların bu bölgelere yerleşmelerine izin verilmemişti. Mısır'daki Ali Bey isyanı sırasında bölgeye gelen bir kıta İngiliz gemisi mürettebatına hediyeler takdir edilmiştir. Bu tavır üzerine İngilizler gemilerini Süveyş'e yanaştırıp beklemişlerdir. İngilizlerin bu durumu bölgeye daha çok geminin gelip yaşmasına sebep olmuştur. Ali Bey'in katledilmesinin ardından halefi Ebuzzeheb tarafından da gümrük geliri elde etmek amacıyla gemilere izin verilmesi bölgeye gelen gemi miktarının giderek arttırmıştır. Gelen gemilerdeki kişilerin hayatlarını ikame ettirmek için bir han inşa ettirmeleri Mekke emirinin durumu İstanbul'a bildirmesine sebep olmuştur. İstanbul'a gelen evrakta devlet merkezinin durumdan haberdar edilmesiyle İngiliz elçisine itirazda bulunulmuştur. İngiliz elçisi durumdan kendi devletini bilgilendireceğini ifade etmiştir. İngiltere'den gelen cevapta H. 1192/M. 1778-1779'da Süveyş'te İngiliz gemilerindeki ticari mallara el konulduğu bildirilmiştir. Gemi mürettebatı esir edilmiş ve top ve humbara ateşiyle gemilere zarar verilmiştir. Bu cevabın ardından Mısır'da yöneticilerine hitaben bir ferman yazılmıştır. Bu fermanda İngilizler tarafından yapılan hanın yıkılması istenmiştir. Bölgeye gelecek gemilerin İngilizler tarafından asi ve korsan addedildiğinden gemilerin gözetim altına alınıp mürettebatının hapsedilmesi ve mallarına devlet adına el konulması talep edilmiştir.

İngiltere ve Fransa ticaret gemilerinin Osmanlı kara sularında birbirlerine saldırıp gemilerini zaptetmeye çalışmaları Osmanlı Devleti nezdinde rahatsızlığa sebep olmuştur. Bu durumun önüne geçmek için Osmanlı Devleti, her iki devletin ticaret ve korsan gemilerinin kale topları mesafesinde, ada, liman ve boğazların bir mil içerisinde birbirlerine saldırmaları engellenmiştir. Osmanlı Devleti reayasının her iki devlet gemilerine eşya vermemeleri, buna uymayanların ise yargılanarak isimlerinin defterlere yazılması istenmiştir. Ayrıca konsoloslardan senet verilmedikçe gemilerine bir şey yüklememeleri konusunda konsoloslara ve donanma başbuğuna emirler yazılmıştır. Bütün bu tedbirlere rağmen her iki devletin gemilerinin yasağa uymadıkları

⁹⁹⁹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 123^b-124^a.

anlaşılmaktadır. Ayrıca Osmanlı kara sularındaki tarafsız ve yabancı gemileri yakalayıp “*Sizde Fransız ve İngiliz eşyası vardır.*” diyerek içlerini aramaya başlamışlardır. Bu tavırla gemileri yollarından alıkoyan her iki devlet ayrıca ticaret gemilerini korumak bahanesiyle savaş gemileri de göndermişlerdir. Ancak H. 1159/M. 1746 Avrupa savaşlarında Osmanlı kara sularını korumak amacıyla Mora adasıyla Girid’in güneyine doğru bir hat belirlenmişti. Bu hattın içerisinde Avrupalı gemilerin birbirleriyle savaşmalarını önlemek amacıyla İstanbul’daki elçilerine tahrir verilmiştir. Bu tahrirde İngiliz ve Fransız gemilerinin kale topları altında (mesafesinde), ada ve limanlar civarında ve birkaç mil içeride birbirlerine saldırmaktan vazgeçmelerini aksi durumda Osmanlı Devleti’nin gereken önlemleri alacağı balyosları aracılığıyla her iki devlete bildirilmiş oldu¹⁰⁰⁰.

3.2.17. Doğu ve Batı Sınırlarının Takviye ve Tahkim Edilmesi

Halil Hamid Paşa, sadrazam olduğunda devletin içinde bulunduğu durum ve kötüye gidişi fark ederek tedbir almaya sevk etmiştir. Osmanlı Devleti’nin Rusya ile yaşadığı sorunlar iki devlet arasında savaşın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Bu durum Halil Hamid Paşa’yı sadrazam olduğunda ülkenin batı sınırında tedbir almaya sevk etmiştir. Bu anlamda ilk önce ülkenin batı sınırındaki kalelerin tamir ve takviye edilmesini ve buralara kısa sürede zahire, mühimmat, asker ve savaş malzemelerinin gönderilmesini emretmiştir. Ancak İstanbul’da herhangi bir darlık ve sıkıntı yaşanmaması için başkentin günlük zahire ihtiyacının Sofya, Edirne ve İsakça’dan tedarik edilerek gerekli yerlerde depolanmasını istemiştir. Ayrıca sınırdaki kalelerin bulunduğu bölgelere yöneticiler tayin edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlamda Kütahya valisi vezir Abdi Paşa’nın maiyetindeki askerlerle birlikte Tuna sahillerinde oturması ve bölgedeki gelişmelere karşı dikkatli olması istenmiştir.

Gerek Rusya ve gerek İran tehdidine karşı Kafkasya özelinde doğu sınırında da önlem alınmak zorunda kalınmıştır. Kafkasya’da Tiflis hanı Ergili Han’ın oğluna ve Açıkbaz Han’ın Soloman’a Ruslar tarafından hediyeler gönderilmiştir. Revan hanı Hüseyin Ali Han’ın Tiflis hanı Ergili Han’a bağlılığı dolayısıyla Rusya’dan gelen heyeti Revan’a göndermiştir¹⁰⁰¹. Revan hanı da oğlunu ve maiyetindeki kişileri Rus heyeti ile birlikte Revan’ın içlerine yolladıktan sonra birkaç gün Rus heyeti Revan kalesini

¹⁰⁰⁰ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 124^b-125^a.

¹⁰⁰¹ Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 184^b.

gezmişlerdir. Bu heyetin kalenin çizimlerini ve kalede mevcut askeri malzemeleri deftere kaydederek Rusya'ya gönderdikleri Erzurum valisi Timur Paşa ve başkaları tarafından İstanbul'a bildirilmiştir. Rusya'nın İran'a saldırmak amacını Kızlar Kalesi ve Ejderhan taraflarına asker ve mühimmat sevk ederek belli etmişlerdir. Açıkbaş Han'ın Rusya ile yakınlaşması ve Rusya'yı İran'a karşı kışkırtması Tiflis Hanı Ergili Han'ın Osmanlı'ya yaklaşmasına neden olmuştur. Bu yakınlaşmaya rağmen Ergili Han'ın Rusya'ya yakınlığının devam etmesi Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak kurulacağı kanaatini oluşturmuştur. Casuslar vasıtasıyla Kafkasya ve İran bölgesindeki gelişmelerden haberdar olan Osmanlı Devleti, doğu sınırını korumanın zorluğuna karşı Ereğlili Halil Paşa'nın Karadeniz'in en uç sınırı olan Faş muhafazasıyla görevlendirilmiştir. Ayrıca Çıldır valisi Süleyman Paşa'dan Çıldır eyaleti dâhilinde ve Gürcistan ve Azerbaycan karşısındaki bazı kalelerin keşif suretleriyle kalelerdeki askeri malzeme miktarını bildiren defter hazırlaması istenmiştir. Ayrıca kalelerin ihtiyacı olan mühimmatı da İstanbul'a bildirmesi söylenmiştir. Bölgenin güvenliğine katkıda bulunması amacıyla Erzurum valiliği verilen Teymur Paşa Van muhafazasıyla da görevlendirilmiştir. Ayrıca Erzurum valisi Teymur Paşa ve Faş muhafızı Halil Paşa'nın birbirleriyle yazışmaları ve birbirlerine gereken yardımı yapmaları bildirilmiştir¹⁰⁰².

---

¹⁰⁰² Enverî, *Târîh-i Enverî*, No. 67, vr. 185^a.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENVERÎ TARİHİ (METİN)

4.1. METNİN TERTİP VE TANZİMİ

Enverî Tarihi'nin üç cildine ait yirmi dokuz nüsha tespit edilmiştir. Eserin ikincini ihtiva eden bu çalışmada toplam altı nüsha kullanılmıştır. Çeviriye Millet Kütüphanesi Ali Emirî koleksiyonunda yer alan 67 numaralı yazma esas nüsha olarak tercih edilmiş ve AE. rumuzuyla gösterilmiştir. Metnin tesisinde Enverî Tarihi'ne ait diğer nüshalar aşağıda gösterildiği şekliyle kodlanmıştır:

A: Atıf Efendi Kütüphanesi No: 1289

B: İstanbul Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi T 2437

C: İstanbul Üniversitesi, Merkez Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi T 5995

D: Österreichische, Nationalbibliothek, H.O. 202

E: Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253.

Enverî Tarihi'ne metin tesisinde AE. esas nüsha olarak transkript edilmiştir. Diğer beş nüshanın karşılaştırması yapılarak Enverî Tarihi'ne ait tam bir metin ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada tam transkripsiyon yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem çalışmada iki açıdan fayda sağlamıştır. Öncelikle Enverî Tarihi'nin birinci ve üçüncü ciltleri basit transkripsiyon yöntemi ile hazırlandığından bu çalışmanın tam transkripsiyon yöntemi ile her iki çalışmadan farklı olması sağlanmıştır. Bu yöntemin sağladığı bir diğer fayda ise nüshalarda olan imla hatalarının fark edilmesinin kolaylaşmasıdır.

Transkripsiyonda Arapça ve Farsça kelimelerdeki “ا, و, ي” uzun ünlüleri metinde “Â, â; Î, î; Û, û” sesli harfleri ile gösterilmiştir. Metinde tam transkripsiyon kullanılmasına rağmen “ق” ve “غ” harflerinden sonra gelen “ا, و, ي” uzun ünlüleri ise “Ā, ā; Ī, ī; Ū, ū” sesli harfleriyle ifade edilmiştir. Bir kelime içerisinde “ع” harfi, harfin yerine bakılmaksızın metinde ters apostrof (‘); “ء” harfi ise sadece kelimenin ortasında bulunduğu apostrof (’) işareti ile gösterilmiştir.

Metin tesisinde anlam bakımından sağlamlık ve tutarlık sağlanması amacıyla bazı düzenlemeler/müdahalelerde bulunulmuştur. Bu müdahaleler/düzenlemeler ([ ]) içerisinde gösterilmiştir. (...hulûl-i mevsim[den] hacc-ı şerîfe dek...vb.)

Çeviri yapılan metinde yanlış okunma ihtimali yüksek olan ve/veya okunamayan ifadeler doğrudan metinde geçtiği şekliyle ve Arap harfleriyle yazılmıştır. Böylece okunamayan kelimeler için görsel açıdan hoş olmayan “...” işareti kullanılmamıştır. (...müheyyâ olmağla hemân پیژوستومه سی ref⁶ ve esâsî...vb.)

Metindeki varak numaraları köşeli parantez içerisinde ve kolay fark edilmesi amacıyla koyu renkte [**Bold**] ifade edilmiştir. Çeviriye esas nüshada kırmızı mürekkeple yazılan söz başları da metinde koyu renkte (**Bold**) olarak verilmiştir. Ayrıca metinde iki kelime arasındaki olağandan fazla boşlukların ifadesi için de [ ] kullanımı tercih edilmiştir.

4.1.1. Yazım Kuralları

Metin tesisinde tam transkripsiyon imlası için özel bir yazı fontu kullanılmamıştır. Bu işlem için gereken işaretlerin birçoğu Microsoft Office Word programında bulunmaktadır. İşaretler içerisinde sadece peltek olan “ṣ” (ث) harfinin karşılığı mevcut değildir. Bu zorluk ise kelime içerisindeki “s” harfinin altı çizili şekli (ṣ) kullanılarak aşılmıştır.

Metinde geçen görev unvanları “Şadr-ı A‘zam Hâlîl Hamîd Paşa”, “Kaptân-ı Deryâ Gazi Hasan Paşa” vb. örneklerinde olduğu gibi isimle birlikte kullanılıyorsa bu unvanlar büyük harfle yazılmıştır.

Müellif tarafından metin içerisinde yer verilen sözlü ifadeler *italik* olarak tırnak içerisinde verilmiştir. Ayrıca bu sözlü ifadeler içerisinde noktalama işaretleri yine tarafımızdan eklenmiştir. Örneğin karşılıklı konuşmalara ait ifadelerde geçen soru cümlelerine soru işareti; seslenme, öfkelenme vs. gibi ifadeler için ünlem işareti konulmuştur.

Transkripsiyonu yapılan metnin orijinal nüshasında satır başları mevcut olmamasına rağmen gerekli görülen yerlerde paragraf başı yapılmıştır.

4.1.2. Kelimelerin İmlaları

Metinde geçen kelimelerin müellif tarafından yazılışlarına herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Eserde geçtiği şekliyle aynen metinde verilmiştir.

Çeviri yapılan metinde “pür-”, “ber-”, “be-”, “bî-”, “ser-”, “bilâ-” vb. önekler ; “zâde”, “dâr”, “gâh”, “endâz”, “peymâ”, “pezîr”, “penâh”, “pûş”, “nişân”, “efzâ”, redif”, vb. gibi sonekler ve kelimeler ise bağlı bulunduğu kelimedenden ‘-’ işareti ile ayrılarak kullanılmıştır.

Metinde yer alan harf-i tarifler isimlere ait imlalarda tercih edilmemiştir. (‘Abdürrezzâk, ‘Abdülhamîd, ‘Abdullah vb.) Ancak isimler dışında kalan kelimelerin imlasında kolaylık sağlanması amacıyla gösterilmiştir. (Re’îsü’l-küttâb, şeyhü’l-islâm vb.)

4.1.3. Ayetlerin Yazımı

Sadullah Enveri Efendi, eserinde anlattığı konulara uygun düşen ayetleri metinde vermiştir. Metinde verdiği ayetlerin birçoğunda harekeler bulunmamaktadır. Ancak tarafımızca hazırlanan metinde ayetlerin tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla harekeli bir şekilde verilmiştir. Ayrıca metinde verilen bazı ayetlerin eksik yazıldığı tespit edilmiştir. Eksik verilen kısımlar tarafımızdan tamamlanmış ve bu işlemin yapıldığı yerler dipnotla gösterilmiştir.

Metnin transkripsiyonunda ayetlerin Arapça yazımı için özel bir font kullanılmamıştır. Bilgisayarda mevcut diller arasından Arapça (Mısır) klavyeye yüklenerek yazılmıştır. Bu metinlerin on dört punto ile yazılması tercih edilmiştir. T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı web sitesindeki Microsoft Office Word formatındaki Kur’an-ı Kerim’den faydalanılmıştır.

Metinde geçen ayetlerin dipnotla Kur’an-ı Kerîm’de hangi ayete, bu ayetin hangi suresine geldiği belirtilmiştir. (*Kur’ân-ı Kerîm*, Nisâ 4/58. gibi.) Ayrıca okuyucunun verilen ayeti anlayabilmesi ve konu ile arasındaki bağı kurabilmesi için ayetin mealine de yer verilmiştir.

4.1.4. Metinde Geçen Tarihlerin Yazımı

Sadullah Enveri Efendi, eserinin birçok yerinde olayların geçtiği tarihi vermektedir. Bu tarihlendirmeyi genellikle “...şehr-i Rebî’ü’l-evveliñ yigirmi beşinci

günü...” ve “...*mâh-ı mezbûruñ dördüncü cum‘a günü...*” örneklerinde olduğu gibi tam olarak vermektedir.

Metinde genellikle Hicri tarih kullanılmıştır. Ancak çok nadir de olsa Hicri tarihle birlikte Rumi tarihe de yer verdiği görülmektedir. Nüshalar arasında görülen tarih farklılıkları dipnotlarda verilmiş ve bu farklı tarihin de miladi karşılığı verilmiştir. Metinde bulunan Hicri tarihlerin köşeli parantez içerisinde miladi karşılığına yer verilmiştir. Tarih çevirme işlemlerinde Yüce Dağlı ile Cumhure Üçer tarafından hazırlanan ve Türk Tarih Kurumu'nun web sitesinde yer alan Tarih Çevirme Kılavuzlarından faydalanılmıştır.

4.1.5. Dipnot Kullanımı ve Özellikleri

Metin kullanılan dipnotlar, metinde nüsha karşılaştırmalarındaki nüsha farklılıklarını belirtmek ve karşılaştırma dışındaki dipnotlar ise kullanılan kaynakları göstermek amacıyla kullanılmıştır. Değerlendirme kısmında kullanılan dipnotlarda numaralandırma 1'den başlatılıp devam ettirilmiştir. Ancak nüsha karşılaştırma kısmında dipnotlar çok fazla miktarda olduğunda her sayfada 1'den başlamak suretiyle kullanılmıştır.

Nüshalar arasında çok fazla fark olduğu için nüsha farklılığında;

1. Aynı kelimenin tek harften kaynaklanan ve anlam açısından bir değişikliğe yol açmayan nüsha farklılıkları (Bazar/Pazar, Şeranbo/Şeranpo, Tabanca/Tapanca, Hidmet/Hızmet, Tağıstanî/Dağıstanî, Tob/Top, Nice/Niçe vb.),
2. İmlası farklı olduğu halde aynı anlama gelen kelimelerin farklılıkları (Köy/Karye, Kurb/Civar, Yer/Mahall, Mezbur/Mezkur, Maada/Başka vb.)
3. İsimler başta olmak üzere kelimelerin yerlerindeki değişiklikleri içeren farklılıklar (İbrahim Münib/Münib İbrahim, Ahmed Resmî/Resmî Ahmed vb.)
4. Nüshalardaki kelimeler arasında harf ve eklerden kaynaklanan nüsha farklılıkları (Ahmed/Ahmed'e, Efendi/Efendi'ye, Evde/Evden vb.)

dipnotlarda gösterilmemiştir. Bu gibi durumlarda metin için en uygun olan ifade dipnot verilmeden metin içerisine yerleştirilmiştir.

Metinde kullanılan dipnotlarda diğer nüşhada fazla olan kelime ve ifadeler metne eklenerek dipnotta gösterilmiştir. Kontrol nüşhalarında ana nüşhaya göre eksik olan kelime ve ifadelere dipnotlarda yer verilmemiştir. İstinsah edilen nüşhalarda bazı başlıkların sonradan yazılmadığı fark edildiğinden der-kenar olarak kaydedilmiştir. Nüşhalarda görülen bu kayıtlar da dipnotlarda belirtilmiştir.

Karşılaştırma yapılan nüşhalarda ana nüşhada yer almayan bir konu tespit edildiğinde, bu konu metne eklenmiş ve dipnot yerleştirilerek durum belirtilmiştir.

Metinde yer alan kişiler ile yerler hakkında biyografik ve açıklayıcı bilgiler vermek tezin hacmini arttıracığı için bu çalışmada açıklayıcı dipnotlara yer verilmemiştir. Ancak müellif tarafından sürat topçularına ve sürat topunun hazırlanmasına dair verdiği bilgilerde geçen terimler için açıklama ihtiyacı duyulmuştur. Zira çok aşına olunmayan ve her yerde açıklayıcı bilgileri bulunamayacak bu terimlerin dipnotlarda açıklanması okuyucu için çok faydalı olacaktır.

4.3. FİHRİST

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.....	393
Zıkr-i Cülûs-ı Pâd-şâh-ı Çâr-erkân es-Sultân ‘Abdülhamîd Hân.....	395
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn.....	399
Şûret-i Hatt-ı Hümâyûn.....	400
Zıkr-i Tanzîm-i Sikke-i Hümâyûn	402
İ‘tâ-yı Rütbe-i Vezâret-i be-Mîr-i Mîrân Hasan Paşa	403
‘Azl-i Kethüdâ-yı Kul Mehmed Ağa	404
Nâmzed-şoden Muhâsebe-i Anâtolu Süleymân Beğ be-Sefâret-i Nemçe	404
Zıkr-i Takallüd-i Seyf ve Âmeden Mühr-i Hümâyûn bâ-Teşrifât-ı Mevhibet-Makrûn.....	404
Şûret-ı Hatt-ı Şerîf.....	406
‘Azl-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’s-şerîfe	408
Tetimme-i Veķâyî‘-i İn-sâl ve Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât Rikâb-ı Mekârim-nevâl	408
VEĶÂYİ‘-İ SENE-İ SEMÂN VE SEMÂNİN VE Mİ‘ETE VE ELF (1188/1774-1775)	409
Zıkr-i İhrâc-ı Mevâcib-i Kısteyn ve Âmeden Teşrifât-ı Hümâyûn.....	409
İ‘tâ-yı Vezâret-i be-Ağâ-yı Silâh-dârân	410
Vefât-ı Zeyneb Sultân عليها رحمة ولغفران	411
Vuķû‘-ı İhtilâl der-Memâlik-i a‘dâ-yı Hüsran-me’âl.....	412
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât ü Tebdilât-ı Âsitâne.....	413
‘Azl-i Kâ’immaķâm Süleymân Paşa.....	414
İhrâc-ı Tûğ be-Pâyine-i Nerd-bân	414
Zıkr-i Kıra‘at-i Mevlid-i Nebiyy-i Muhterem صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ve Hatm-i Buħarî-i Şerîf	415
Vuķû‘-ı Meşveret ve Me’mûriyyet-i Ağa Paşa be-Cânib-i Hırsova	416

Me'mûriyyet-i Re'îsü'l-küttâb 'Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i Hırsova bâ-Ma'îyyet-i el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa	419
Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Şahrâ-yı Şumnu	420
Âmeden Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yâr bâ-Hatt-ı Hümâyûn ve Teşrifât-ı Mevhibet-maqrûn	420
Zîkr-ı Ba'zî ez-Tevcihât ve Hücûm-ı Küffâr-ı Haksâr ber-Bâzârcık	422
'Azîmet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa ve Re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i Hırsova	424
Vuķû'-ı Tezelzül der-Ordu-yı Hırsova ve 'Avdet-i Ba'zî ez-'Asâkir-i İslâm be-Mevkib-i Hümâyûn	426
Vürûd-ı Haber-i Zuhûr-ı Düşmen ez-Cânib-i Kaşaba-yı Yeñibâzâr ve Vuķû'-ı Meşveret	430
Naķl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Civâr-ı Kaşaba-yı Şumnu ve Hafr-i Meters	432
Hudûs-ı İhtilâl der-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften Re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi be-Âsitâne-i Sa'âdet	433
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Köprübaşı ve İndifâ'-yı Gâ'ile-i Fitne vü Şûr.....	435
Zîkr-i Re'îsü'l-küttâb-şoden İbrâhîm Münîb Efendi ve Mükerrerem-şoden Kethüdâ-yı Sâbîķ es-Seyyid İbrâhîm Hıfzî Efendi be-Rûznâmçe-i Evvel.....	436
Vuķû'-ı Muķhârebe bâ-Düşmen-i Dîn der-Civâr-ı Şumnu ve Hudûs-i Tezelzül der-Miyân-ı 'Asâkir-i İslâm.....	436
Zîkr-i Duķûl-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Kaşaba-yı Şumnu ve Vuķû'-ı Meşveret ve İtâ-yı Vezâret-dâden be-Mîr-i Mîrân Çerkes Hasan Paşa.....	440
Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Hıyâm-gâh ve Zîkr-i Keyfiyyet-i Muķâşara	442
Reften-i Sefîr-i Feldmareşâl bâ-Cevâb-ı Mektûb-ı Mareşâl	444
Zîkr-i Ba'zî ez-Tevcihât.....	445
Âmeden Sefîr-i A'dâ bâ-Çuķadâr-ı Şadr-ı A'zamî ve Vuķû'-ı Meşveret ve Ta'yîn-i Murahhaşân-ı Devlet.....	446

Vuķū‘-1 Meşveret ve Tahakkūk-1 ‘Azîmet-i Murahhaşân.....	447
‘Azîmet-i Murahhaşân-1 Salţanat-1 Seniyye.....	449
Reften Kâtib-i Yeñiçeriyân-1 Dergâh-1 ‘Âlî el-Hâcc Muştafâ Efendi be-Rikâb-1 Müsteţâb.....	450
Şûret-1 Maħzar-1 Ba‘de’l-elķâb	450
Vuķū‘-1 Muħârebe der-Rûz-1 Bâzâr	454
Muħârebe-yi Rûz-1 Isneyn.....	455
İcmâl-i Mükâleme-i Murahhaşân-1 Devlet-i ‘Aliyye ve Zîkr-i Vuķū‘-1 İn‘ıkâd-1 Müşâlaha	456
Vürûd-1 Hatt-1 Hümâyûn-1 Mu‘lin be-Cevâz-1 ‘Akd-1 Müşâlaha.....	459
Zîkr-i Kâ’immaķâm-şoden Meħmed ‘İzzet Efendi.....	460
Naşb-1 Muħâfaza be-Kaşaba-yı Şumnu ve İ‘lân ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne	461
Vürûd-1 Taşdîķ-nâme-i Mareşâl.....	462
‘Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne	463
Vefât-1 Serdâr-1 Ekrem Muħsin-zâde Meħmed Paşa	465
Zîkr-i Vürûd-1 Aġa-yı Yeñiçeriyân el-Hâcc Meħmed Yeġen Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn ve İşâl-i O Mu‘asker-i Hümâyûn-râ be-Maħrûse-i Edirne.....	467
Zîkr-i Şadr-1 A‘zam-şoden Hâzret-i Meħmed ‘İzzet Paşa	468
Kâ’immaķâm-şoden el-Hâcc Yeġen Meħmed Paşa.....	469
Re’îsü’l-küttâb-şoden Mîr İsmâ‘îl Râ’if Efendi.....	469
Hurûc-1 Mevâcib-i Reşen der-Edirne	470
‘Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne-i Sa‘âdet	470
Zîkr-i Duħûl-1 Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Sa‘âdet.....	471
Hâtîme.....	472
بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين.....	474

Vukû‘-1 Tevcîhât	477
İbķā-y1 Tevcîhât-1 Ağavât-1 Ocaķhâ.....	477
Tevcîh-i Kazâ-y1 Mışır ve şam ve Haleb ve Vukû‘-1 Silsile-i Medâris.....	477
Teşrîf-i Hümâyûn be-Hâne-i şeyhû‘l-islâm	478
‘Azl-i Kâtib-i Ağa-y1 Dârü’s-sa‘âdeti’ř-şerîfe	479
Nefy-i Tâtârcık ‘Abdullah Mollâ Efendi ve Kâsım	479
Vürûd-1 Kâşidân-1 Tâtâr ve Sukût-1 Ba‘zı şurût ez-şerâ‘it-i Müşâlâha ve İstîbdâl-i Tařdîķ-nâme-i Devleteyn.....	480
Tebdîl-i Ba‘zı Menâşıb-1 Ba‘zı Vüzerâ-y1 ‘İzâm ve Ümerâ-y1 Kirâm.....	483
Reften ‘Abdülkerîm Paşa bâ-Sefâret ve Pâye-i Rûmeli be-Cânib-i Rusya ve Kırım ...	484
Vefât-1 şeyhû‘l-islâm-1 Sâbık Dürrî-zâde Muştafâ Efendi	486
Terceme.....	486
Vürûd-1 Def‘a-y1 İsti‘fâ ez-Ĥaraf-1 Ĥâhir ‘Ömer	487
Âmeden Hazîne-i Mışriyye	489
Vefât-1 şeyhû‘l-islâm-1 Esbak Mîrzâ-zâde MeĤmed Es‘ad Efendi.....	490
Terceme.....	490
Tebdîl-i Menâşıb-1 Ba‘zı Vüzerâ	492
VEĤÂYİ‘-İ SENE-İ TİS‘A VE SEMÂNİN VE Mİ‘E VE ELF (1189/1775-1776) 493	
Tebdîl-i Ser-çavuşân-1 Dergâh-1 ‘Âlî ve Vezâret-i Silâh-dâr-1 şehr-yârî MeĤmed Emîn Ağa	493
Vefât-1 Binâ Emîni Yusûf Efendi.....	493
Terceme.....	493
Tevcîh-i Kazâ-y1 Eyyûb ve Üsküdar.....	494
Tevcîh-i Haremeyn-i MuĤteremeyn شرفهما الله تعالى.....	495
Tebdîl-i Kethüdâ-y1 şadr-1 ‘Âlî ve Defter-dâr-1 řıķķ-1 Evvel.....	495
‘Azl ü Naşb-1 Kâğî-y1 İstanbul.....	496

Ref'-i Vezâret-i Ba'zî Vüzerâ ve Nefy-i Kapu Kethüdâları	497
Âmeden Ser-maqtû'-ı Müderris 'Osmân Paşa	500
Terceme.....	502
Nefy-i Yazıcı-yı Esbak Ahmed Efendi be-İzmir	504
Âmeden Hân-ı Kırım Şâhib-girây Hân ez-Kırım.....	505
Vefât-ı 'Abdullah Efendi.....	506
Terceme.....	506
Vefât-ı Vezîr Hâlîl Paşa Vâlî-i Cidde	506
Terceme.....	507
Nefy-i Dâmâd-zâde Mehmed Tâhir Mollâ Efendi	508
Fermân-ı Du'â-berâ-yı Selâmet-i Zuhûr-ı Tebâşîr-i Şubh-ı Züriyet-i Sultânî عمرها الله تعالى.....	509
Vürûd-ı Ser-maqtû'-ı Müşlî ez-Eşkiyâ-yı Rûmeli ez-Cânib-i Tağıstânî 'Ali Paşa.....	511
Âmeden Ser-maqtû'-ı Araboğlu ez-Düzce ez-Cânib-i Voyvoda-yı Bolu	511
Vürûd-ı Haber-i İstîşâl-i Kılıçlı ve Mandellü bâ-Me'mûriyyet-i Vezîr 'Abdullah Paşa Vâlî-i Mar'aş	512
Vürûd-ı Ser-maqtû'-ı Sağıncı Velî ez-Cânib-i 'Abdî Paşa Vâlî-i Anaçolu.....	513
Tebdîl-i Şadâret-i Anaçolu ve Tevcîh Kazâ-yı Edirne ve Mısır.....	515
Vürûd-ı Ser-maqtû'-ı Yahyâ ve Zeynel ez-Cânib-i Vâlî-i Bosna	517
Ref'-i Vezâret-i 'Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivas	517
Tebdîl-i Menâşib-ı Ba'zî ez-Vüzerâ.....	519
Âmeden Kâşidân-ı Tatar bâ-Muğzır-ı Zârâ'et-eseri der-Def'a-yı Sâniye.....	519
'Azl-i Şadr-ı A'zam 'İzzet Mehmed Paşa ve Şadâret-i Dervîş Mehmed Paşa	523
Katl-i 'İvâz Mehmed Ağa Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âlî.....	524
'Azl-i Şeyhü'l-islâm İbrâhîm Beğ Efendi ve Naşb-ı Şâlih Efendi-zâde ve Şadr-ı Rûmeli-şoden Es'ad Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi.....	528

Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâşib-ı Hâce-gân-ı Dîvân.....	528
İrtihâl-i Ebûbekir Efendi	529
Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna ve Selanik.....	529
Tevcîh-i Menâşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selanik ve Silsile-i Medâris	529
İtlâk-ı ‘Abdullah Mollâ Efendi	530
Nefy-i İmâm-ı Sâni-i Sultânî es-Seyyid ‘Osmân Efendi be-Ğaşaba-yı Beykoğ.....	530
‘Azl-i Ser-bostâniyân ve Tevcîhât-ı Ocağhâ.....	530
Rihlet-i ‘Â’işe Sultân طابه تراها.....	531
İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Ser-etıbbâ-yı Haşşa ve İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî ve Qâdî-yı İslâmbol ve Tevcîh-i Qazâ-yı Burusa ve Şam ve Qudüs	531
Âmeden Elçi-i Moskov	532
Tevcîh-i Hânya bâ-Pâye-i Beğlerbeği-i Rûmeli be-Qara Müsellem Ahmed Paşa.....	533
Âmeden Eşref-zâde ‘Abdülkâdir Efendi bâ-Âsitâne-i ‘Aliyye.....	533
Men‘-i Nakl-i Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık İbrâhîm Efendi ez-Sâhil-i Sarây be-Âsitâne-i ‘Aliyye.....	534
Zıkr-i Takrîr-i Tefsîr-i Şerîf der-Huzûr-ı Hümâyûn.....	534
Vukû‘-ı Harîk der-Beyoğlu	535
Ziyâret-i Hırka-yı Şerîf	535
Âmeden Donanmâ-yı Hümâyûn	536
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Süleymân Paşa Müfettiş-i Vilâyet-i Anaçolu ve Vâlî-i Konya	537
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı ‘Arabkirî Hâcî İbrâhîm Paşa Vâlî-i Mışır ve Ba‘zı ez-Tebdîlât-ı Menâşib-ı Vüzerâ	537
Tevcîh-i Manşib-ı Halebi’ş-şehbâ.....	538
Ziyâfet-i Şadâret-penâhî be-Cânib-i Zıllullah.....	538
Vukû‘-ı Tevcîhât	539

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Hâzret-i Şadr-ı ‘Âlî.....	540
Nefy-i Kâmkamcı ez-Medîne-i Münevvere.....	540
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn ve Ferve-i Meserret-merhûn ez-Ṭaraf-ı Pâd-şâh-ı İskender- gûlâm be-Cânib-i Müftîyi’l-enâm.....	541
Şûret-i Hatt-ı Hümâyûn.....	542
Vilâdet-i Şeh-zâde-i bî-Rûh.....	542
Tebdîl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı ‘Âlî.....	543
Vilâdet-i Hadîce Sultân عمرها الله تعالى.....	543
Şûret-i Mektûb.....	545
Vefât-i İbrâhîm Nazîf Efendi.....	547
Terceme.....	548
Tebdîl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî.....	549
‘Azl ü Naşb-ı Ser-etıbbâ-yı Hâşşa.....	549
Nefy-i Süleymân Efendi ve Muştafâ Beğ ve İ’dâm-ı Süleymân Efendi.....	549
VEKÂYİ’-İ SENE TİS’İN VE Mİ’ETE VE ELF (1190/1776-1777).....	550
Tevcîh-i Menâşıb-ı Üskûdar ve Eyyûb ve Silsile-i Medâris.....	550
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Tertîb-i Cezâ-yı Levendât ve Eşkîyâ der-Vilâyet-i Anadolu ..	550
Tevcîh-i Kazâteyn-i Şerîfeyn-i Hârameyn-i Muhteremeyn.....	551
‘Azl ü Naşb-ı Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire.....	552
Tanzîm-i Rütbe-i Hârameyn-i Muhteremeyn bâ-Hatt-ı Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Hâfîkîn	553
Şûret-i Hatt-ı Şerîf.....	553
‘Azl ü Naşb-ı Kâdî-yı İstanbul.....	554
Şadr-ı Anadolu-şoden Şerîf Mollâ Efendi.....	554
Vürûd-ı Havâdis-i Bağdâd ve Başra ez-Cânib-i ‘Ömer Paşa ve İstimdâd-ı Müşârun- ileyh ez-Ṭaraf-ı Devlet-i Felek-İrtikâ.....	555
Zîkr-i Maqtûlî-i Vâlî-i Bağdâd ‘Ömer Paşa.....	557

Âmeden Elçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafî.....	559
Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ	560
Ziyâfet-i Şadr-ı A‘zam be-Elçi-i Rusya	560
‘Azl ü Naşb-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân	561
Reften Donanmâ-yı Hümâyûn be-Baħr-i Sefîd.....	561
‘Azl-i Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel Recâ’î el-Hâcc Mehmed Efendi ve Naşb-ı Hâlfî-i Mâlikâne Hasan Efendi	562
Zuhûr-ı İhtilâl-i Başra ve Bağdad ve İhsân-ı Vezâret be-‘Abdullah Paşa bâ-Eyâlet-i Bağdad.....	562
Sûret-i Fetvâ	565
‘Azl ü Nefy-i Re’îsü’l-küttâb Râ’if Beğ ve Naşb-ı ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi....	566
Nefy-i Mardinî Şeyh-i Câmî‘-i Lâleli	566
‘Afv ve İtlâk-ı Mevlânâ-zâde Çelebi Efendi ez-Mağnisâ	567
Tevcîh-i Manşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selanik.....	567
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn.....	568
Vaz‘-ı Esâs-ı ‘İmâret-i Hümâyûn.....	568
Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ	569
Vilâdet-i Şeh-zâde Sultân Mehmed <small>عمره تعالى</small>	570
Zıkr-i Takrîr-i Tefsîr-i Furkân der-Huzûr-ı Pâd-şâh-ı Zamân.....	572
Vefât-ı Hâdîce Sultân <small>طاب ثراها</small>	572
Tertîb-i Cezâ-yı Şakî-i Mâderzâd ‘Ali Tâhir Bed-nihâd.....	573
Vuķû‘-ı Tevcîhât	574
Ziyâfet-i Şadr-ı A‘zam be-Cenâb-ı Pâd-şâh-ı ‘Âlem.....	575
Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Cenâb-ı Âşaf-ı Bülend-mekân.....	576
‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Şâlih Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi ve Naşb İranî-zâde Mehmed Es‘ad Efendi.....	576

Zıkr-i Vilâdet-i Hümâyûn	577
Şûret-i Emr-i Şerîf-i Ba‘de’l-elķâb	583
Naşb-ı Şadr-ı Anaṭolu ‘Ali Mollâ Efendi.....	585
Vuķû‘-ı Yesâķ	585
Zıkr-i Vefât-ı Şadr-ı Esbak Ḥalîl Paşa ve Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	587
Terceme-i Müşârun-ileyh Ḥalîl Paşa	588
Zıkr-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Meḥmed Ağa	589
Vuķû‘-ı İmtihân ve Begâm-şoden Zümre-i Dânişmendân.....	590
‘Azl-i Şadr-ı A‘zam Meḥmed Dervîş Paşa	590
Zıkr-i Vezîr-i A‘zamî Darendeli-şoden Meḥmed Paşa	592
Şûret-i Ḥaṭṭ-ı Şerîf.....	594
Naşb-ı Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî es-Seyyid İbrâhîm Efendi	596
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâşib.....	597
Men‘-i Eṭvâr-ı Sefihâne-i Zümre-i Ḥüddâm ve Zıkr-i Ba‘zı ez-Nizâm.....	597
‘Ubûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Cânib-i Tersâne-i ‘Âmire	598
Me‘mûriyyet-i Kâtib-i Kerâste-i be-Cânib-i İznikmîd.....	600
Zıkr-i Ba‘zı ez-İnkılâbât-ı Memâlik-i İnan-ı Zemîn ve İrâd-ı Bidâyet-i Aḥvâl-ı Zend ‘Abdülkerîm	601
Zıkr-i Taḥaḳḳuķ-ı Muḥâlefet-i Zend ‘Abdülkerîm	603
Zıkr-i Taḥaḳḳuķ-ı Sefer be-Cânib-i İnan ve Tafşîl-i Tertîb-i Pâd-şâh-ı Süleymân-‘unvân	607
Zıkr-i İ‘lân-ı Vuķû‘-ı Sefer be-Cânib-i Ḥânân-ı Azerbaycan	613
Şûret-i Mektûb	615
Zıkr-i Tereddüd ve Ḥânân-ı Azerbaycan be-Cânib-i Salṭanat-ı Ebedd-iķtirân.....	620
Şûret-i Emr-i Şerîf.....	628
Tetimme	633

Bakıyye-i Ahvâl-ı Hânân-ı Azerbaycan.....	634
Zıkr-i Maqtûl-i Muştafâ paşa	636
İ'tâ-yı Rütbe-yi Vezâret be-Ağa-yı Yeñiçeriyân Ahmed Ağa	638
Nüzûl-ı Kalyon.....	638
Ref'-i Vezâret-i Seyyid Nu'mân Paşa ve Zıkr Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	639
Zıkr-i Emîn-i Maţbah-ı 'Âmire-şoden Ahmed Nazîf Efendi ve Îrâd-ı Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Sâ'ire	640
Ser-eţıbbâ-yı Hâşşa-şoden 'Ârif Efendi	641
Vuķû'-ı Zelzele be-Cânib-i Köprü	641
VEĶÂYİ'-İ SENE-İ İHDÂ VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1191/1777-1778) .641	
Reften Şadr-ı A'zam be-Rikâb-ı Müsteţâb ve Îrâd-ı Ba'zı ez-Tevcîhât	641
Binâ-yı Kalyon der-Tersâne-yi 'Âmire.....	642
Reften ü Âmeden Ķapudân-ı Deryâ Vezîr Hasan Paşa be-Cânib-i Burusa	642
Terceme.....	643
'Acîbe.....	645
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	645
Ķurûc-ı Mevâcib	646
Vuķû'-ı MuĶârebe ve Vürûd-ı Meserret ez-Cânib-i Bağdad	646
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	648
Vürûd-ı Elçi-yi Malibar ez-Muzâfât-ı İķlîm-i Hind.....	649
Naşb-ı Ķâđı-yı İstanbul.....	651
'Azl-i Kethüdâ-yı A'zam es-Seyyid İbrâhîm Efendi	652
Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden Süleymân Feyzî Efendi.....	652
Zıkr-i Ķırâ'at-i Mevlid-i Nebiyy-i MuĶterem صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.....	653
Şudûr-ı Fermân-ı 'Âlî [ve] Berâ-yı Mülâzemet-i Aşhâb-ı Ķalem be-Ķidemât-Ķîş.....	653

Naql-i Hümâyûn be-Hadîka-yı Karaağac.....	654
Vefât-ı Mehmed Dervîş Paşa	655
Terceme-i Müşârun-ileyh.....	655
Hareket-i Donanma-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire	656
Me’mûriyyet-i es-Seyyid İbrâhîm Hıfzî Efendi be-Cânib-i Karş ve Selîm Sırrı Efendi be-Sûy-i Bağdad.....	657
Vuķû‘-ı İmtihân.....	658
İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî el-Hâcc Muşafâ Ağa ve İrâd-ı Ba‘zı ez- Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Menâşıb-ı Sâ’ire	659
Vuķû‘-ı Fevz ü Nuşret der-Cânib-i Bağdad	663
Zîkr-i Ahvâl-i Mehmed İbn-i ‘Abdulvehhâb Necedî.....	666
Şûret-i Kâ’ime.....	668
İhrâc-ı Mevâcib	669
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	669
Zîkr-i Ba‘zı ez-Nizâm-ı Devlet	669
‘Azl-i ser-Bostâniyân-ı Hâşşa	671
Vuķû‘-ı Tevcîhât	671
Kâdî‘asker-şoden Murâd Efendi der-Def‘a-yı Sâniye	673
Müşâdere ve İ‘dâm-ı Hüseyin Efendi	673
Vilâdet-i ‘Â’işe Sultân	674
Vürûd-ı Ba‘zı Re‘âyâ-yı ez-Leh ve Zîkr-i Men‘-i Vürûd-ı İşân	674
Vefât-ı ‘Â’işe Sultân	675
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Hümâyûn	675
Zîkr-i Nizâm-ı Zu‘amâ ve Erbâb-ı Timâr	676
Şûret-i Nizâm[nâme].....	678
Şûret-i Haţt-ı Hümâyûn.....	685

Tevzî'-i Mevâcib der-Dîvân-ı Mu'allâ-erkân ve Nefy-i Ağa-yı Sipâhiyân-ı Baş-ğalîfe-i Ocağ-ı Silah-dârân	686
Zîkr-i Ba'zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	687
Ĥatm-i Beyzâvî	687
Zîkr-i Kâtl-i Voyvoda-yı Boğdan ve Voyvoda-şoden Tercemân-ı Dîvân	688
Vuķû'-ı Tevcîhât	690
Zîkr-zâden-i Şâh-zâde-i bî-Cân.....	691
DuĤûl-i Donanma-yı Hümâyün be-Tersâne-i 'Âmire be-Ġayr-ı ez-Resm-i Ma'rûf	692
Ĥitâm-ı 'Îmâret-i 'Âmire-i Hümâyün ve Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub'-i Meskûn	692
İstîrâd	694
Nüzûl-ı Kalyon.....	694
Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Sâbık es-Seyyid İbrâhîm Efendi ve Kethüdâ-yı Kûl el-Hâcc Ĥalîl Ağa.....	695
Vefât-ı Şarî Mehmed Paşa-zâde 'Ali Paşa	695
Terceme.....	696
Zîkr-i Sebeb-i Te'Ĥîr-i Ta'mîr-i Ba'zî ez-Kılâ' ve Tertîb-i Zehâ'ir ü Mühimmât.....	697
Şadr-ı Anaķolu-şoden İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi	699
Vuķû'-ı Meşveret der-Sarây-ı Âşafî ve Neşr-i Evâmîr-i 'Aliyye be-Etrâf-ı Memâlik-i MaĤrûse Berâ-yı Sevķ-i 'Asâkir ve Tertîb-i Mühimmât ü Zehâ'ir.....	700
İstîrâd	702
VEĤÂYİ'-İ SENE-Yİ İSNÎ VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1191/1777-1778).703	
Neşr-i Takrîr be-Elçiyân-ı Düvel-i Naşârâ.....	703
Şûret-i Takrîr.....	704
Ĥurûc-ı Mevâcib ve RuĤsâ-yı Elçi-i Leh be-Südde-i Pâd-şâh-ı Cemm- menâķıb.....	709
Ĥurûc-ı Selîm-girây ez-Kırım	710
Nefy-i Şadr-ı Rûm Murâd Efendi ve Kâğî' asker-şoden Nûrullah Efendi.....	712

Âmeden Nüvîsende-i Hân-ı Tiflis Mîrzâ Körkin bâ-Vesâ'îk-i Hânân-ı Azerbaycan ...	713
Vuķû'-ı Meşveret der-Huzûr-ı Âsafî.....	716
Zîkr-i Men'-i Naşb-ı Baṭrîk-i Kâtolik der-Miyân-ı Ermeniyân	721
Tebdîl-i Kâdî-yı İstanbul.....	726
Şüdûr-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Berâ-yı Nizâm-ı Küttâb-ı Aklâm.....	726
Vefât-ı Vâlî-i Bağdad 'Abdullah Paşa Ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdad be-Vâlî-i Muşul Hasan Paşa	727
Vuķû'-ı Harîk	728
Zîkr-i Kırâ'at-na't-ı Mevlid مفخر موجودات عليه اجمل النجات	728
Tevcîh-i Kazâ-yı Medîne-i Münevvere be-Şadr-ı Rûm-ı Sâbîk Murâd Efendi	729
Te'dîb ü Ta'zîr-i Ba'zî Mevâlî vü Kuzât	729
Ba'zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	730
Hâreket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i 'Âmire	731
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Miķdâd Beğ ve Tebdîl-i Ba'zî ez-Eyâlât-ı Vüzerâ	732
Naķl-i Hümâyûn-ı Sultânî be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş	733
Zîkr-i Tebdîlât-ı Ba'zî-ı ez-Menâşibât-ı Vüzerâ ve Ta'yîn-i Emîn-i Şurre	733
Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Yeğen Hâlîl Paşa	734
Murahḥaş-şoden Ser-'asker-i Kırım el-Hâcc 'Ali Paşa ve Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	734
Bed ü Hatm-i Buḥârî-i Şerîf der-Hırķa-yı Şerîf	736
İhrâc-ı Mevâcib	736
Vefât-ı Nûrullah Efendi Şadr-ı Rûm	737
Terceme.....	737
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Es'ad Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi	738
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	738
Maķtûl-i Ketḫüdâ-yı Kûl.....	738

Vilâdet-i Pür-meymenet-i Esmâ Sultân عمرها الله الرب المستعان	740
‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendi	740
Şeyhü’l-islâm-şoden Şadr-ı Rûm Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi	741
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Dürrî-zâde ‘Aţâullah Efendi	742
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	743
Vefât-ı Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık Mehmed Es‘ad Efendi	743
Terceme	743
Ĥareket-i Ser-‘asker-i Kırım ve Kıpudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ez-Samsun be- Cânib-i Tâman	745
‘Azl-i bî-Hengâm-ı Cebeci-başı ‘Ali Ağa	745
Vefât-ı Hasan Paşa-zâde	746
Terceme	747
Vefât-ı Şadr-ı Rûm-ı Sâbık Mehmed Murâd Efendi	747
Terceme	748
Zıkr-i Ĥitâm-ı Câmî‘-i Hümâyûn Berâ-yı Vâlde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn	749
Naql-i Şeyhü’l-islâm Efendi be-Konağ-ı Yeğen ‘Ali Paşa	751
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret bâ-Eyâlet-i Mısır be-İsmâ‘îl Râ’if Efendi	752
‘Azl-i Vezîr-i A‘zam Mehmed Paşa	753
Zıkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî Mehmed Ağa	754
Şûret-i Ĥatt-ı Şerîf	755
Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Cedîd-i ‘Âmire	756
Naşb-ı Mektûbî-i Şadr-ı A‘zam	756
Zuhûr-ı Ĥarîk der-Kum Kapu	756
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire Muştafâ Efendi	757
Zıkr-i Vezâret ve Şihriyyet-i Kethüdâ-yı bevvâbîn-i Şehr-yârî Muştafâ Ağa	757

Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât.....	758
Zıkr-i İhrâc-ı Mevâcib ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Merâsim-i Dîvân-ı Vâlâ-Menâkıb.....	758
‘Akd-i Şâh Sultân be-Tevkî‘î es-Seyyid Muştafâ Paşa.....	759
‘Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi ve Naşb-ı es-Seyyid el-Hâcc Muştafâ Efendi	760
Vefât-ı Şaliha Sultân	760
Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kıırım ve Ric‘at-işân be-Tersâne-i ‘Âmire.....	761
Vukû‘-ı Tevcîhât	764
Zifâf-ı Tevkî‘ es-Seyyid Muştafâ Paşa	764
Teşrif-i Pâd-şâh-ı Cihân be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Şâh Sultân	765
İrtihâl-i Şeh-zâde Sultân Ahmed.....	765
Ruhsârî-i Elçi-i Venedik ve Filemenk be-Âsitâne-i Şâh-ı Cemşîd-Örnek.....	766
Zıkr Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbkâ-yı Vezâret-i Şadr-ı Sâbık Mehmed Paşa.....	766
Şadr-ı Anadolu-şoden Mehmed ‘Ârif Efendi	767
İntikâl-i Şafiyye Sultân <i>عليهما الرحمة والغفران</i>	767
VEKÂYİ‘-İ SENE-Yİ SELÂSE VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF.....	768
İbkâ-yı Vezâret-i ‘Ali Paşa.....	768
Vilâdet-i bâ-Sa‘âdet Sultân Süleymân <i>عمر الله المنان</i>	768
Men‘-i Sefâ’in-i Efrenc ez-Tevârüd-i Bahr-i Süveys.....	769
Zıkr-i Tenkîh-i Ba‘zı ez-Mevâdd-ı ‘Ahd-nâme ve Te’kîd-i Müşâlaha bâ-Rusya.....	771
İstîtrâd	774
Re’îsü’l-küttâb-şoden el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi.....	775
Zuhûr-ı Harîk ez-Cânib-i Nahlbend	776
İhtirâk-ı Sarây-ı Kavâk ve İrâd-ı Ba‘zı ez-Havâdis-i Mütferrika.....	776
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-i Meyâmin-merhûn	777

Hâce-şoden kâtib Ağa-yı Dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe ve Îrâd-ı Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	777
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vekîl-i İran Zend 'Abdülkerîm.....	778
Me'mûriyyet-i Kâpodân Paşa be-Nizâm-ı Cezîre-i Mora.....	778
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn.....	779
Naql-ı Hümâyûn be-Beşiktaş-ı Meyâmin-Meşhûn	779
Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi	780
Zîkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı vüzerâ.....	781
Zîkr-i Mübâdele-i Taşdîk-nâme bâ-Tâ'ife-i Rusya.....	781
Hurûc-ı Mevâcib	783
Zîkr-zâden-i Şeh-zâde-yi bî-Rûh.....	783
Kâdî'asker-Şoden Nakîbü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm Efendi der-Def'a-yı Sâniye.....	784
Hulk-re's-i Şeh-zâde-i Civân-baht-ı Sultân Mehmed	784
Zîkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ	785
Vukû'-ı Harîk	785
Zîkr-i Duğûl-i Kâpodân-ı Deryâ be-Cezîre-i Mora ve Taşfiyye-eş ez-Dest-i Tasallut-ı Tâ'ife-i Arnabudan.....	786
Vukû'-ı Harîk	787
Nefy-i Kethüdâ-yı Kul ve Kethüdâ-yı Sâbık Muştafâ Efendi.....	787
Nefy-i Ağa-yı Cebeciyan ve Tobcuyan.....	788
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	788
Vukû'-ı Harîk	788
'Azl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe	789
'Azl-i Şadr-ı A'zam Mehmed Paşa	789
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.....	791
Zîkr-i Sadâret-i Silah-dâr-ı Şehr-yârî Seyyid Mehmed Paşa	793

Sûret-i Haţt-ı Şerîf.....	796
Naql-i Hümâyûn-ı be-Sarây-ı Cedîd-i Miyân-merhûn.....	797
Zıkr-i Âmeden Sefîrân-ı Hân-ı Kırım	798
Tevcîh-i Halebü's-şehbâ be-'Abdi Paşa.....	798
Me'mûriyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Çavuşbaşı-şoden Emîn-i Darb-hâne-i 'Âmire Ahmed Nazîf Efendi	798
Zıkr-i Vilâdet-i bâ-Sa'âdet Şeh-zâde-i Civân-baht Sultan Muştafâ.....	799
'Azl-i Ağa-ı Yeñiçeriyân Bekir Ağa	801
Vukû'-ı Tevcîhât	801
Vukû'-ı Meşveret Berây-ı Vezâret-i Süleymân Ağa ve İzâle-i Vâlî-i Trabzon Muhaşşıl-ı Canik 'Ali Paşa ve Mu'âvedet-i Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	802
Zıkr-i Firâr-ı 'Ali Paşa	804
Ruhsâ'î-yi Elçi-i Nemçe be-'Atebe-i Pâd-Şâh-ı Felek-derîçe	806
Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Mevâlî-i Kirâm	806
Müteķâ'id-şoden Ba'zı ez-Vüzerâ-yı 'İzâm.....	806
Vukû'-ı Meşveret ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdad be-Süleymân Paşa.....	807
Reften Şadr-ı A'zam be-Sa'd-âbâd ve Endâhten-i Humbera ve Tüfeng ve Tob Nev-i Îcâd ve Vürûd-ı Ferve ez-Cânib-i Pâd-şâh-ı Mekârim-mu'tâd.....	808
Sûret-i Haţt-ı Şerîf.....	810
Mürûr-ı Donânma-yı Hümâyûn bâ-Tersâne-i 'Âmire.....	810
Mürûr-ı Şadr-ı A'zam be-Tersâne-i 'Âmire.....	811
Tevcîh-i vezâret be-Re'îsü'l-küttâb	811
Re'îsü'l-küttâb-şoden Tezkire-i Evvel Hamîd Efendi	812
Vefât-ı Şeyhü'l-islâm-ı Esbak Mehmed Mollâ Efendi	813
Terceme.....	813
İhtirâk-ı Ba'zı ez-Kışlak-ı Yeñiçeriyân	814

Sudûr-1 Fermân-berây-1 Tanzîm-i Ahvâl-i Aklâm	814
VEKÂYİ'-İ SENE-İ ERBA' VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1194/1780).....	816
Zîkr-i Ba'zî ez-Mahâsin-i Hâzret-i Şadâret-penâhî.....	816
Vukû'-1 Rikâb ve İlbâs-1 Ferve ve Keşîden-i Esb be-Hâzret-i Şadr-1 Bülend-Makâm ve be-Cenâb-1 Müftîyi'l-enâm ez-Ṭaraf-1 Hâlîfe-i Min'âm	818
Vefât-1 'Ali Mollâ	819
Terceme.....	819
Zîkr-i Tevcîhât-1 'Ulemâ ve Vukû'-1 Silsile.....	820
Hurûc-1 Mevâcib ve Zuhûr-1 'Înâyet-i Sultân-1 Cemm-menâkıb be-Cânib-i Şadr-1 A'zam-1 Ferhunde-meşârib	821
Şûret-i Haṭṭ-1 Şerîf.....	822
Zîkr Nizâm-1 Mâdde-i Ticâret bâ-Ṭâ'ife-i Rusya.....	822
Zîkr-i Vürûd-1 Mektûb ez-Cânib-i Kral-1 İspanya Berây-1 İstid'â-yı 'ağd-i Muhâdene vü Müsâleme ve Cevâb-1 O.....	825
Şûret-i Mektûb	827
İ'tâ-yı Takrîr ez-Cânib-i Devlet-i Felek-şöhret be-Cânib Devlet-i Fransa ve İngiltere	828
Zîkr-i Ba'zî ez-Tevcîhât-1 'Ulemâ	829
Teşrîf-i Şeh-zâde-i Civân-baht be-Cânib-i Ayaşofya	830
Vukû'-1 Harîk ve Kırâ't-na't-1 Mevlid-i Şerîf.....	830
Vilâdet-i bâ-Sa'âdet-i Râbi'a Sultân عمرها الله الملك المنان	831
Zîkr-i 'Arz-1 Târîh be-Huzûr-1 Hümâyûn ve Zuhûr 'Înâyet-i bî-Gâyet-i Pâd-şâh-1 Rub'-i Meskûn.....	832
Şûret-i Haṭṭ-1 Şerîf.....	833
Tevcîhât-1 Vüzerâ.....	834
Vukû'-1 Harîk-i Cüz'î der-Nezd-i Maḥmûd Paşa.....	834
Zîkr-i Tertûb-i Cezâ-yı Mürtedd-i Naşarâ'î.....	834

Zıkr-i Hürûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn ve Mübâşeret-i Ba‘zı ez-Mukaddemât-ı Nizâm-ı Gılâl-ı Haremeyn.....	836
Zıkr-i Cezâ-yı Za‘îm Muşafâ Ağa	838
Şürû‘-ı Binâ-yı Câmi‘-i Hümâyûn der-Mîrkûneoğlu.....	839
Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Beşiktaş.....	840
Hürûc-ı Mevâcib	840
Tevcîhât-ı Vüzerâ.....	841
Zıkr-i Âmeden ü Reften Elçi-i Malibar.....	841
Vefât-ı Râbi‘a Sultân.....	842
Vuķû‘-ı Tevcîhât-ı Ağayân-ı Rikâb-ı Hümâyûn	843
Vefât-ı Şehremîni Hâfız Efendi	844
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn.....	844
Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Cânib-i İshâk Efendi.....	845
Ṭulû‘ u Ğurûb-ı ‘Ayn-şâh Sultân عور ض ابواه بلطف الملك المنان.....	845
Tevcîh Mîr-i Mîrân be-Ahmed Efendi	846
Vefât-ı el-Hâcc Mehmed Recâ’î Efendi.....	846
Terceme.....	847
Vurûd-ı Haber-i Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Hasan Paşa ve Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşib	849
Zıkr-i Hürûc-ı Mevâcib	849
Vürûd-ı Haber-i Ba‘zı Mesâj ez-Taraf-ı Akâtâr	851
Meserret-i Diğeri	852
Me’mûriyyet-i Tezkîre-i Evvel be-Cânib-i Mışır	852
Katli-i Hacı Nu‘mân ez-Zümre-i Mültezimîn	853
‘Azl ü Nefy-i Kethüdâ-yı Kul	854
Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vâlî-i Erzurûm es-Seyyid İbrâhîm Paşa Ve Vuķû‘-ı Tevcîhât	855

Terçeme.....	856
Vefât-ı Emîn-i Maṭbah-ı ‘Âmire	857
Tevcîh-i Rütbe-i Vâlâ-yı Vâlâ-yı Vezâret be-Silah-dâr-ı Şehr-yârî Muştafâ Ağa.....	857
Vuḳû‘-ı Tevcîhât	858
Vuḳû‘-ı Harîk	859
Naḳl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Meyâmin-merhûn	860
‘Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam.....	861
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Re’îsü’l-küttâb Hamîd Hâlîl Efendi.....	861
Zîkr-i Re’îsü’l-küttâb-şoden Süleymân Feyzî Efendi	863
Tevcîh-ı Emânet-i Defter-i Hâkânî	863
Âmeden Ser-Maḳtû‘-ı Feyzî Ağa.....	864
Tebdîl-i Şadr-ı Anaṭolu	864
Vuḳû‘-ı Silsile-i der-Miyân-ı ‘Ulemâ	865
Âmeden Ser-maḳtû‘-ı Vâlî-i Sivas ‘Ali Paşa.....	865
Vürûd-ı Elçi ez-Cânib-i Buḫara	866
Vürûd-ı Tahrîrât ez-Cânib-i Hâkim-i ‘Ummân ve Zîkr-i Ba‘zî ez-Keyfiyyet-i O.....	869
Zîkr-i Mükâleme-i Re’îsü’l-küttâb Efendi bâ-Elçi-i Rusya ve Tenḳîḥ-i Mâdde Naşb-ı Ḳonsolos ez-Tetimme-i Mevâdd-ı Ticâret.....	871
Mürden-i İmparâtorîçe-i Nemçe ve İmparâtor-şoden Pes-reş.....	874
VEḲÂYİ‘-İ SENE-İ ḤAMİS VE TİS‘İN VE MÎ‘ETE VE ELF (1195/1780/1781)	875
Ziyâfet-i Ḳapudân Paşa bâ-Elçi-i Buḫara	875
Zîkr-i Bed’i Besmele-i Cenâb-ı Şâh-zâde-i Sultân Mehmed انال اباه ما يتمناه الملك الصمد	877
Tecdîd-i Elçilik Elçi-i Nemçe	882
Nüzûl-ı Ḳalyon.....	883
Binâ-yı Ḳal‘a der-İsmâ‘îl	884

Hurûc-ı Mevâcib ve Müsûl-i Elçi-i Buğara be-Huzûr-ı Saltanat-ârâ.....	885
Tetimme	886
Vefât-ı el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Paşa ve Vukû‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ	887
Terceme.....	888
Ziyâfet-i Defter-dâr Efendi bâ-Elçi-i Buğara.....	889
Vilâdet-i Melek-şâh Sultân عمرها الله الملك المنان	889
Vürûd-ı Elçi-i Nemçe be-Bâb-ı Şadr-ı ‘Âlî.....	890
Zıkr-i İrtihâl-i Şeh-zâde-i Sultân Mehmed.....	891
Vefât-ı Şadr-ı A‘zam Mehmed Paşa	893
Terceme.....	894
Zıkr Tevcîh-i Şadâret-‘uzmâ be-Şadr-ı Esbak-ı Vâlî-i Erzurûm Mehmed ‘İzzet Paşa .	896
Kâ’im-Makâm-şoden-i Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa	899
Şûret-i Hatt-ı Şerîf.....	900
Tebdîl-i Kâdî-yı İstanbul.....	901
Vukû‘-ı Dîvân-ı Hümâyûn ve Ruhsâ’î Elçi-i Nemçe be-Südde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn.....	901
İbkâ-yı Şam ve Eyâlet-i Trâblusşâm	902
Vefât-ı Muhâfız-ı Belgrad Mehmed Paşa ve Tevcîh Muhâfaza-yı Mezkûre be-Vâlî-i rûmeli Muştafâ Paşa	902
Terceme.....	903
Zıkr-i Tevcîhât-ı Ba‘zî ez-Menâşib-ı ‘Ulemâ	905
Mîr-âhûr-ı Evvel-şoden ba-Çukadâr-ı Şehr-yârî.....	906
Zıkr-i Hurûc-ı Şadr-ı A‘zam ez-Erzurûm ve İhtiyâz-ı Şeref-i Mülâkât-ı Pâd-şâh-ı Mevhibet-mersûm	906
Mîr-âhûr-ı Sâni-i Şehr-yârî ile Şeref-bahşâ-yı ve Olan Hatt-ı Hümâyûn-ı Mevhibet-makrûn.....	912

Zıkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbķā-yı Vezâret ‘Ali Paşa Ve Tevcîh-i Vezâret be-Cürdeci Yusuf Paşa.....	913
Vukû‘-ı Harîk.....	915
Mürûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire.....	915
Ĥurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn.....	916
Vukû‘-ı Dîvân ve Ĥurûc-ı Mevâcib-i Leşkeryân.....	917
Şûret-i Haţt-ı Şerîf.....	918
Naķl-i Hümâyûn be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş.....	919
‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî.....	920
Zıkr-i Feth ü Küşâd-ı Tarîk-i Başra ez-Cânib-i Vâlî-i Bağdad.....	921
Zıkr-i Naşb-ı Defter-dâr-ı Şıķķ-ı Evvel ve Defter Emîni ve Tevcîhât-ı Sâ’ire.....	923
Teşrif-i Hümâyûn be-Câmi‘-i [E]Mîrgüneoğlu.....	924
İbķā-yı Vezâret-i Aĥmed ‘İzzet Paşa.....	925
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden el-Ĥacc Muştafâ Efendi.....	926
Şadr-ı Rûm-şoden-i Meĥmed ‘Ârif Efendi.....	927
Çavuş-başı-şoden Aĥmed Nazîf Efendi.....	927
Vukû‘-ı Rikâb.....	928
Tevcîh-i Mora be-Muĥâfaza-yı Anabolu Seyyid Aĥmed Paşa.....	928
İhrâc-ı Şurre-i Hümâyûn ve Tesyîr-i Elçi-i Buĥara be-Ĥacc-ı Mağfîret-merhûn.....	929
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât ve İbķā-yı Vezâret.....	930
Tenezzüh-i Şadr-ı A‘zamî be-Nüzhetgâh-ı Gökşu.....	930
İbķā-yı Vezâret-i ‘Ali Paşa.....	932
Vefât-ı İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî.....	934
Terceme.....	935
Vukû‘-ı Dîvân ve Ĥurûc-ı Mevâcib-i ‘Ulûfe-ĥôrân ve Ruĥsâ-yı Elçi-i Nemçe be-‘Atebe-i Pâd-şâh-ı Dârâ-derbân.....	936

Sûret-i Hatt-ı Şerîf.....	937
Ṭulû‘-ı Râbi‘a Sultân طول عمرها الملك المنان.....	937
Vürûd-ı Elçi-i Rusya ez-Cânib-i Baħr-i Siyâh.....	938
Zıkr-i Vefât-ı Elçi-i Buħara.....	939
Âmeden Elçi-i Nemçe be-Bâb-ı Âşafî.....	939
Vuķû‘-ı Tevcîhât.....	939
Naql-i Hümâyûn ez-Sarây-ı Beşiktaş be-Maķâm-ı Dill-ârâ-yı Tobķapu.....	943
Âmeden Elçi-i Rusya be-Bâb-ı Âşafî ve Ruĥsâyî-i O be-‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı Cihân-dârî ve Reften Elçi-i ‘Atîķ-işân.....	943
Mükâleme-i Re’îsü’l-küttâb Efendi bâ-Elçi-i Nemçe Berâ-yı İstirdâd-ı Sefâ’in-i Mağşûb-işân ez-Cezâyirlü.....	944
Vuķû‘-ı Yesâğ-ı Ba‘zı ez-Memkûrât.....	949
Sûret-i Hatt-ı Şerîf.....	950
Tebdîl-i Kâdî‘asker-i Anaķolu.....	950
Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşıb-ı Mevâli-i Kirâm.....	951
Duĥûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn.....	951
Zıkr-i Vefât-ı Şadr-ı Anaķolu-yı Sâbık Mehmed Sa‘îd Efendi.....	952
Terceme.....	952
‘Azl-i Re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi ve Nefy-i O be-Gelibolu.....	953
Re’îsü’l-küttâb-şoden Seyyid Mehmed Ĥayrî Efendi.....	954
Vefât-ı Vâlî-i Silistre Ĥasan Paşa ve Vuķû‘ Ba‘zı ez-tevcîhât-ı Vüzerâ.....	954
Terceme.....	955
Zıkr-i Vefât-ı İşâķ Efendi.....	956
Terceme.....	957
VEĶÂYİ‘-İ SENE-İ SİTTE VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF (1196/1781-1872) 958	
‘Aķd ve Zifâf-ı Maĥdûm-ı Şadr-ı A‘zamî Sa‘îd Beğ.....	958

Zıkr-i Vefât-ı Melek-şâh Sultân	959
Zıkr-i Vuķû‘-ı İmtihân ve Tercih Ba‘zı ez-Menâşıb-ı Mevâlî-i Kirâm.....	959
Silah-dâr-ı Şehr-yâr-şoden-i Mîr İsmâ‘îl	960
Hurûc-ı Mevâcib	961
‘Azl ü Naşb-i Voyvoda-yı Eflâk	961
Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden ‘Ömer Vahîd Efendi.....	962
Zıkr-i Maķtûl-i Tâhir Ağa	963
Zıkr-i Tirâş-ı Ser-i Sa‘âdet-efser-i Şâh-zâde-i Sultân Süleymân	964
Şûret-i Haķķ-ı Hümâyûn.....	965
Zıkr-i Ba‘zı ez-Havâdisât-ı İran	966
Tebdîl-i Baķrîķ-i Ermeniyân.....	966
Nüzûl-ı Kalyon	967
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn-ı Nuşret-merhûn.....	967
Hurûc-ı Mevâcib	968
Şûret-i Haķķ-ı Hümâyûn.....	969
Zıkr-i Maķtûl-i Cebbâr-zâde Mîr Muştafâ	969
Zıkr-i Ba‘zı ez-Tercihât-ı Vüzerâ.....	971
Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-Meşhûn	972
Zıkr-i Ta‘mîr-i Sâhil-sarây-ı Beşiktaş-ı Dill-ârâ ve Naķl-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Kâm- kâr ü Kâm-revâ.....	972
Vuķû‘-ı Ba‘zı ez-Tercihât-ı Vüzerâ.....	973
Tebdîl-i Voyvoda-yı Boĝdan	974
Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub‘-ı Meskûn be-Ķaşr-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Ahmed Nazîf Efendi	974
‘Acibe.....	975
Vuķû‘-ı Harîķ der-Şamadya.....	975

‘Akd-i dîvân ve Müsûl-i Elçi-i Buğara ve Ruhsâ’î-yi Voyvoda-yı Boğdan be-‘Atebe-i Pâd-şâh-ı Sekender-derbân.....	976
Zîkr-i Tirâş-ı Ser-i Sa‘âdet-medâr-ı Şâh-zâde Sultân Muştafâ حفظ الله تعالى.....	977
Vukû‘-ı Harîk.....	977
Âmeden Mağzarcıyân-ı Kırım be-Bâb-ı Âşafî ve Vukû‘-ı Yazu.....	978
‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân ve Ağa-yı Ocâğ-ı Cebeciyân.....	978
Zîkr-i Hurûc-ı Şahin Girây ez-Kırım ve Duğûl-ı Birâder-eş Bahâdır-girây Hân ve Vukû‘-ı Meşveret der-Sarây-ı Âşafî.....	979
Hurûc-ı Mevâcib-i Kışteyn	983
Vukû‘-ı Harîk-i Kebîr	983
‘Azl-i Şadr-ı A‘zam Mehmed ‘İzzet Paşa ve Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî ‘Ömer Vahîd Efendi ve Kethüdâ-şoden Halîl Hamîd Efendi.....	985
Zîkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden es-Seyyid el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa.....	986
‘Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi ve Zîkr-i Ba‘zî ez-Tevcîhât	989
‘Azl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Ahmed Nazîf Efendi ve Naşb-ı Çerkes Mehmed Beğ	989
Vukû‘-ı Tevcîhât	990
‘Azl-i Müftiyü’l-enâm Mehmed Şerîf Efendi ve Şeyhü’l-İslâm-şoden Nağtbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm Efendi ve Nağtbü’l-eşrâf-şoden Dürrî-zâde ‘Ârif Efendi.....	991
Nefy-i Selîm Efendi ve Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire-şoden Hasan Efendi	992
Vürûd-ı Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ve Mürûr-ı O be-Tersâne-i ‘Âmire	993
Zîkr-i Vilâdet-i Şâh-zâde-i Civân-baht-ı Sultân Mehmed حفظه الله الملك الصمد	994
Vefât-ı Kâdî-yı Medîne-i Münevvere	995
Zîkr-i Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı ‘Ulemâ ve Vukû‘-ı Silsile	995
Vefât-ı Râbi‘a Sultân.....	996
Vukû‘-ı Harîk-i Cüz’î.....	996

Nefy-i Voyvoda-yı ‘Aleksândrî ve Tercemân-ı Dîvân	996
Zîkr-i Kâdî‘asker-şoden Nâfi‘ Efendi ve Tercîh-i Kazâ-yı İslâmbol be-Müftî-zâde Ahmed Efendi	997
Vefât-ı Muḥâfız-ı Hotin Ahmed ‘İzzet Paşa ve İrâd Mîr-i Mîrânî-i Ağa-yı Esbak Süleymân Ağa	997
Terceme.....	998
Naql-i Hümâyûn ez-Beşiktaş be-Sarây-ı Cedîd-i ‘Âmire	1000
Vukû‘-ı ba‘zı ez-Tercîhât-ı Vüzerâ ve Mîr-livâ-şoden Zâhir ‘Ömer-zâde eş-Şeyḥ ‘Osmân	1001
İtlâk-şoden-i Selîm Sırrı Efendi Emîn-i Tersâne-i Sâbık ve Sebeb-i Teftîş.....	1002
‘Afv ü İtlâk-ı Selîm Sırrı Efendi	1003
Ba‘zı ez-Tercîhât-ı Vüzerâ	1004
Habs-i İsmâ‘îl Ağa der-Def‘a-yı Sâniye	1005
Vefât-ı Şadr-ı Anadolu-yı Sâbık İmâm-ı Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi	1005
Terceme.....	1006
Vefât-ı Münecimbaşı [el-Hâcc Mehmed ‘Abdullah Efendi].....	1007
Terceme.....	1007
Vukû‘-ı Muhâdene-i Devlet-i ‘Aliyye bâ-Devlet-i İspanya.....	1007
Mevâdd-ı Ḥamîse	1010
Mâdde-i Evveli	1010
Mâdde-i Sâni.....	1010
Mâdde-i Sâlis	1011
Mâdde-i Râbi‘	1011
Mâdde-i Ḥamîse.....	1011
Mâdde-i Ḥamîse.....	1011

Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Hâzret-i Şadr-ı ‘Âlî Reşîd Muşafâ Efendi be-Cezîre-i İstânköy ve Sebeb-i ‘İllet-i Tefîş	1012
‘Azl ü Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî	1012
‘Azl-i Kethüdâ-yı Kûl	1013
Tetimme-i Vekâyi‘-i İn-sâl	1013
VEKÂYİ‘-İ SENE-İ SEB‘A VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF (1197/1782/1783)	
.....	1015
Zîkr-i Ma‘zûl-i Silâh-dâr-ı Şehr-yârî Mîr İsmâ‘îl	1015
Vilâdet-i Fâtîma Sultân عمرها الله الملك المنان	1016
Vefât-ı Muhâfız-ı Vidin Çatalcûli ‘Ali Paşa	1016
Terceme.....	1017
‘Azl-i Şadr-ı A‘zam Yeğen Mehmed Paşa.....	1018
Zîkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Halîl Hamîd Paşa.....	1020
Şûret-i Haţt-ı Şerîf.....	1023
Zîkr-i Kethüdâ-şoden el-Hâcc Muşafâ Efendi ve Defter-dâr-şoden Feyzî Efendi	1024
Tevcîh-i Muhâfaza-yı Vidin be-Şadr-ı Sâbık Yeğen Mehmed Paşa.....	1024
Hurûc-ı Mevâcib	1025
Şûret-i Haţt-ı Şerîf.....	1026
Vefât-ı Şalâhî-i Efendi قدس سره العزيز	1026
Terceme.....	1027
Vefât-ı Nûrî Beğ ve Mukâbele-i Suvârî-şoden el-Hâcc Ahmed Resmî Efendi.....	1029
Terceme.....	1029
İbkâ-yı Vezâret.....	1030
‘Azl-i Ser-bevvâbîn-i Şehr-yârî ve Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn.....	1031
Reften Şadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire [ve] Vürûd-ı Haţt-ı Hümâyûn	1031
Şûret-i Haţt-ı Şerîf.....	1032

Me'mûriyyet-i Teyfur Beğ ve İbkâ vü Tevcîh-i Ba'zî ez-Elviye vü Eyâlât	1032
Nefy-i Emîn-i Şurre Halîl ağa	1033
Zîkr-i Ba'zî ez-Tevcîhât-ı Menâşib-ı Dîvâniyye.....	1034
Tevcîh-i Resmo Silah-dâr Mehmed Paşa ve İbkâ Vezâret-i Halîl Paşa.....	1034
'Azli Kethüdâ-yı Kul Mehmed Ağa.....	1034
Tevcîh-i Eyâlet-i Haleb ve Karaman.....	1035
Zîkr-i Ba'zî ez-Mahâsin-i Âsâr-ı Hazret-i Şadâret-penâhî.....	1035
Zuhûr-ı Fermân be-Kitâb-ı Aklâm	1037
İ'tâ-yı Pâye be-Zümre-i 'Ulemâ-yı A'lâm	1038
Vefât-ı 'Ârif Efendi ve Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli bâ-Hamdullah Efendi ve Ser-e'tıbbâ-yı Hâşşa-şoden Hâfız Hayrullah Efendi	1038
Terceme.....	1039
Zîkr-i Ba'zî ez-Nizâm-ı Ser-ḥadd-i Bosna	1040
Vefât-ı Vâlî-i Şam ve Mîrû'l-ḥâcc Mehmed Paşa.....	1042
Vefât-ı 'Ömer Vahîd Efendi.....	1043
Terceme.....	1044
Hurûc-ı Mevâcib	1045
Şûret-i Haṭṭ-ı Şerîf.....	1046
Sadr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Sür'atçıyân.....	1047
İcmâl-i Şurûṭ-ı Nizâm-ı Neferât-ı Sür'atçıyân	1048
Şarṭ-ı Evvel	1048
Şarṭ-ı Sâni	1048
Şarṭ-ı Sâlis.....	1049
Şarṭ-ı Râbi'	1049
Şarṭ-ı Hâmis	1049

Şart-ı Sâdis.....	1049
Şart-ı Sâbi‘	1049
Şart-ı Sâmin	1050
Şart-ı Tâsi‘	1050
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn.....	1051
Naql-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı ‘Ağa-pâş be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş	1052
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Envâ‘-ı Elbise.....	1052
Şûret-i Fermân.....	1053
Zıkr-i Takviyyet-i Ser-ḥaddât Ğarbiyye ve Mübâşeret be-İstihkâm-ı Ser-ḥaddât-ı Şarkıyye.....	1054
Şûret-i Hâşıyye-i Kâ’ime	1058
Vefât-ı Şeyhü’l-İslâm İbrâhîm Efendi ve Müftüyü’l-enâm-şoden Seyyid ‘Aṭâullah Efendi	1059
Terceme.....	1060
Tebdîl-i Ser-bostâniyân-ı Hâşşa	1061
‘Azl ü Naşb-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ve Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî.....	1062
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	1062
‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân.....	1063
Nefy-i Cebecibaşı.....	1063
Zıkr-i ez-Tevcîhât-ı ‘Ulemâ	1063
Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Taḥşîl-i Zimemât-ı Mîrîyye.....	1064
Şûret-i Fermân.....	1064
Biniş-i Âşafî	1065
Tebdîl-i Voyvoda-yı Eflâk	1066
Vefât-ı Mîrû’l-hâcc ve Tevcîh-i Eyâlet-i Şam bâ-Rütbe-i Vezâret be-Mîr-i Mîrân-ı Dervîş Mehmed Paşa.....	1066

Tertîb-i Dîvân-berây-ı Mevâcib ve Müsûl-i Elçiyân-ı Fas ve Dubrovnik ve Voyvoda-yı Eflâk be-Ĥuzûr-ı Pâd-şâh-ı Cemm-menâkıb.....	1067
İstîrâd	1069
Ṭaraf-ı Ĥümâ-yı Ĥazret-i Cihân-dârî'den Fâs Ĥâkimine İrsâl Olunan Hedeyâtın Defteridir	1071
Ẓıkr-i Risâle-i Sür'atçıyân.....	1074
Risâle-i Mezkûr Ba'de'l-elķâb	1075
Evvelki Mâdde.....	1075
İkinci Mâdde.....	1075
Falye Tenekesine Eczâ Vaz'ınıñ Ṭarîķi	1076
Falye Tenekesine Eczâ Vaz'ınıñ Aķar Ṭarîķi	1076
Ṭob İçinde Ĥumbara İtmeniñ Ṭarîķi ve Eczâsınıñ Terķibi Ṭarîķidir.....	1076
Ve Bu Ĥumbara Ĥartuclarınıñ Atılmasınıñ Ṭarîķi.....	1077
'Araķ Kesķin midir Değil midir Tecrûbesi Budur	1077
Tertîb-i Sefer	1078
Evvelki Mâdde.....	1078
İkinci Mâdde.....	1078
Üçüncü Mâdde.....	1078
Dördüncü Mâdde	1079
Beşinci Mâdde	1080
Altıncı Mâdde	1080
Yedinci Mâdde.....	1080
Vazîfe-i Ĥâl ve ŻabiĤân.....	1081
Ĥâtime	1085
Vefât-ı Rûz-nâmçe-i Evvel Ĥâşim 'Ali Beğ	1086
Terceme.....	1087

Vefât-ı Mehmed Nâmık Efendi.....	1087
Terceme.....	1088
Vefât-i Müfettiş-i Haremeyn [es-Seyyid ‘Ali Behcet Efendi]	1088
Terceme.....	1089
İrtihâl-i Rûz-nâmçe-i Evvel Aḥmed Resmî Efendi.....	1089
Terceme.....	1090
Vuḳû‘-ı Tercihât.....	1091
Naql-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh Rub‘-ı Meskûn ez-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş be-Sarây-ı Ma‘mûre-i Sa‘âdet-merhûn.....	1093
Zîkr-i Ba‘zı ez-Tercihât-ı ‘Ulemâ-yı A‘lâm.....	1093
Tercih-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Hâzîne-i Şehr-yârî İsmâ‘îl Ağa.....	1093
‘Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı ‘Âlî el-Hâcc Muştafâ efendi ve Sebeb-i ‘Uzleti ve Kethüdâ- şoden Re’îsü’l-küttâb es-Seyyid Mehmed Ḥayrî Efendi ve Re’îsü’l-küttâb-şoden Tevķî‘ el-Hâcc Muştafâ Efendi.....	1094
Tercih-i Ba‘zı ez-Menâşıb-ı Dîvânîyye.....	1096
Zîkr-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Sultân Murâd ابقاه الله تعالى الي الابدالباد.....	1097
Ba‘zı ez-Tetimme-i Veķāyi‘-i İn-sâl.....	1098

4.4. METİN

[0^b]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Ḥamd ü sipâs ve şükr ü sitâyiş-i bî-kıyâs ol-mâlikü'l-mülk-i bî-şübhe ve iltibâs cenâb-ı ulûhiyyet-me'âbına lâyıḳ ve ḥaḳîḳdir ki ta'yîn-i ḥulefâ ve teksîr-i nuḳebâ ile aḥvâl-i mu'avvece-i benî nev'-i insânî taḳvîm ve her ḥâlde şalâḥ-ı umûr ve tedbîr-i esbâb-ı asâyiş ü ḥuzûrların dest-i te'yîd-peyvestlerine i'tâ ve teslîm eyledi ve dürûd-ı nâ-maḥdûd ol-sultân-ı şâhib-mi'râci'l-'ömrûn tâc-ı ḥazretlerine sezâ ve aḥrâdır ki seyfi siyâsetleriyle ser-keşân-ı bâdiyye-i dâlâlî-endâz ve tehdîd eyleyerek pes-mânde-gân-ı za'îfû'l-iḳtidâra âyîn-i saltanat ü ḥilâfeti hem-vâr ü temhîd eyledi. Ve ile'l-ebed şem'-i rıdvân-ı merḳad-gufrân me'âhid-i âl ü eşḥâb ü etbâ'larında leme'ân ve pertev-efşân olsun ki sa'y ü ictihâdlarıyla şerî'at-ı muṭahharaların te'yîd ve âşâr-ı hidâyet-i bâ-sa'âdetlerin çâr-erkân-ı¹ 'âlemde te'bîd² ü taḥlîd eylediler.

Emmâ ba'dühü muḥarrir-i ḥaḳîr dîbâce³ cild-i evvelde⁴ taştîr eylediği üzre fi'l-aşl mu'asker-i ḥümâyûnda vuḳû'-yâfte olan âşâr ü ḥavâdişî zabt ü taḥrîr eylemeğe astîn-i ihtimâmın teşmîr etmiş olmağın müsâ'ade-i rüzgâr ile 'aḳl-ı ḳâşır-ı ḥâşır olduğu derecelerde zafer-yâb olunan ḥavâdiş ü âşâr keşîde-i silk-i asṭâr olup beş seneye ḳarîb zemânîñ veḳâyi' ü ḥavâdişin itmâm ile kilik-i perîşân-erḳâm ḥâ'iz ḳaşabü's-şabḳ-ı merâm olunmuşıdı.

Ḍıkr olunduğu vechile ketb ü imlâ ederek nevbet-i taḥrîr جناب سلطان الاعظم والحقان المجبل المفخم الذي احضرت احواد المنابر بتذكره الجزيل وتلاّات صفاح الذ را هم بلو اميع اسمه الجميل الى⁵ ve hüve's-Sultân es-Sultân 'Abdülḥamîd Ḥân ibni's-Sultân Aḥmed Ḥân ibni's-Sultân Meḥmed Ḥân⁶ ادم الله تعالى ايام دولته الى اخرالدوران⁶ ḥazretleriniñ cülûs-ı meymenet-me'nûs-ı mülûkânelerin işbât ve taştîre gelmeğın lâ-cerem münşî-i⁷ mefrûz-ı¹ bi'n-nefs ordu-yı

¹ Bu kelime E nüshasında sehven چاركان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu چاركان (Çâr-erkân) olmalıdır.

² Te'bîd B, E: Te'yîd AE.

³ Dibâce AE: + Kitâbda E.

⁴ Cild-i Evvelde AE: -E.

⁵ "Allah onu iyilik ve ihsanlar güçlendirsin. Onun devletinin bahçelerini iyilikten ayırmasın ve onun memleketini hayırla sarsın." anlamında Arapça bir dua. Arap harfleri ile yazılmış bu metin AE. nüshasında silik olduğu için A nüshasından eklenmiştir.

⁶ "Dünya döndükçe Allah onun saltanatını devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

⁷ Münşî AE: + Kim B.

hümâyûnlarında geşt ü güzâr ederek mu‘asker-i hümâyûnlarında taḥrîr eylediği vekâyi‘ ü âşârı başka bir defter-i müfrez ü müstakill i‘tibâr ve avân-ı şeref iktirân-ı tâcdârîleriniñ Âsitâne vekâyi‘in başka bir mücelled ihtiyâriyle tezyîn-i ‘ibâret² ve³ tağyîr-i meymenet-i⁴ [1^a] lâzıme-i ‘uhde-i ‘ubûdiyyet görölmekden nâşî yeñeden seyr-i⁵ kilki dikḳat-i terâşîde ve âstîn-i sa‘y ü himmet-i mâlîde kılınmak⁶ pîrâmen-gûzâr ḥâtîr-ı ‘abd-i bi-miḳdâr olmuşıdi.

Lâkin ordu-yı hümâyûn vâsıl-ı qarâr-gâh-ı pâdişâh-ı rub‘-ı meskûn olmak takrîbiyle hızmnet-i zabt-ı vekâyi‘ ‘uhde-yi ḥaḳîrden şarf ü taḥvîl ve ḥasbe’l-iktizâ-yı müddet-i dü-sâlede kuzât ve müderrisînden birkaç kimesneye tahmîl olunduḳdan soñra⁷ toḳsân bir senesi hilâlinde [1191/1777-1778] ‘inâyet-i ‘âlem-şümûl-ı ciḥân-bânîden yine ‘abd-i ‘âciz vaḳ‘a-nüvîslik hızmneti şerefin ḥâ’iz olup siyâḳ-ı meşrûḥ üzre necm-i baḥtı ufḳ-ı maḳşaddan ṭulû‘ ve müceddeden şebt-i vâḳı‘ât-ı devlet eylemeḡe şürû eyleyüp ile’l-ân ol-şuḡl-ı şerîfile iştiḡâl ve maḥşûl-i kilki hüccet-meḳâl olan âşâr gâh gâh ma‘rûz-ı ‘atebe-i felek-mertebe-i sultân-ı dâver-bân⁸ ferḥunde-hışâl kılınmaḳdan ḥâlî olmamaḡın nazar-ı esîr-i⁹ te’sîr-i şâh-ı ma‘ne¹⁰ ve müṭâlâ‘-yı müşkill-pesend-i ḥüsrevâneleri mesbûḳ-ı şahâ’if ü sûtûru buyurulduḡu eṣnâda zemân-ı meyâmin-iktirân-ı mülûkâne ve avân-ı sa‘âdet-nişân-ı pād-şâhâneleriniñ vekâyi‘ ü âşârı bir cilde cem‘ olunmaḳ üzre fermân-ı kazâ-mazâ-yı şehir-yârîleri cârî olduḡu âşaf-ı Süleymân-himem ve vekîl-i muṭlaḳ-ı firişte-şiyemleri ve düstûrî’l-ekrem müşîr-i efḥam deryâ-dill ve kân-ı yesâr-pâk-ı ‘aḳabdan ve şâf-ı serîret mürebbî-i ‘ulemâ-yı ‘ârife-baḥş-ı fuzalâ ve yâver-i zu‘afâ-kâsir-i cebâbire vü eşkıyâ vezîr-i neyyîr-tedbîr ve düstûru rûşen-zamîrleri Seyyid Mehmed Paşa ¹¹لاحتشا في صون الاله محمية الاطراف ولاحشا ḥazretleri taraf-ı mültezimü’ş-şereflerinden yüz toḳsan üç senesi hilâlinde bu çâker-i bî-miḳdâra emr ü tenbîh buyurulmaḡın seneteyn-i mezkûreteyn vekâyi‘nüvisleriniñ birkaç maḳâleden ‘ibâret olan eṣerleri cem‘ ve taḥşîl ve ḥasbe’l-maḳâm maḥv ü işbât olunarak işlâḥlarına ‘alâ-

¹ Mefrûz-ı AE: Mikdâr A, B.

² ‘İbâret AE: ‘İbâdet E.

³ Ve AE: İle E.

⁴ Meymenet AE: Menḳabet E.

⁵ Seyr AE: Ser E.

⁶ Zemân-ı sa‘d-iktirân-ı şâhâneleri âşârın havâdiş-i selefden ifrâz ile müceddeden kayd ü imlâya aḡâz olundu. E: pîrâmen-gûzâr ḥâtîr-ı ‘... cânib-i ebedü’l-âbâda muḳarrer eyleye. Âmîn. AE.

⁷ Olunduḳdan A, B: Olunduḡlarındansoñra AE.

⁸ Dâver-bân AE: Vâr-ı âverbân B.

⁹ Esîr AE: Kesîr B.

¹⁰ Ma‘ne AE: Şâhâne A, B.

¹¹ “Her yönden Allah’ın muhafazası altında olan” anlamında Arapça bir söz.

ķadr-ı taķa sa'y-i cemîl olunup âşâr-ı sâ'ire-i bende-gîye zamm ve ilhâķ ve merfû'-ı huzûr-ı hûrşîd-i eşrâf-ı halîfe âfâķ kılındı. Hudâ-yı müte'âl 'ömr ü devletlerin mü'ebbed ü efzûn ve devâm-ı zıll-ı zalîl-i 'adâlet-i şâhânelerin cânib-i ebedü'l-âbâda muķarrer¹ eyleye. Âmîn. Min-Allahi't-tevfîķ.

Li-münşihî

Ey kîlk-i hüner-perver-i ma'nâ-efzây

Gel vaşf-ı şehen-şâha ve ol-nuţķ-ı arâ

Żabţ ile vukû'ât-ı zemânın kâvlesin

Meddâh-ı sultânla engüşt-nümâ.

Zîkr-i Cülûs-ı Pâd-şâh-ı Çâr-Erkân es-Sultân 'Abdülhamîd Hân

Çünkü,

Beyt

نجوم سما كلما غاب كوكب

بدا كوكب تاوى اليه كواكبه²

mazmûnunca eşref-i mülûk-i zemîn ü zemân olan havâķîn-i felek temkîn-i 'Osmânîyân miyânlarında aķter-i tâbende-i cihân-bânî ve şehir-yâri zâhir ü mütevâtiri olarak defter-i evvelde tafşîl olunduğu üzre bu avân-ı şeref-iķtirânda hasbe'l-irş ve'l-istihķâķ nevbet-i hilâfet kâffe-i enâm³ ve âfâķ-ı âftâb-ı asmân-ı salţanat bedr-i temm-i⁴ burc-ı hilâfet şems-i elvân⁵ celâlet-i hâķân-ı keyvân-ı menzelet şâhib-i menķabe-i

Beyt

ملك يرى بين الملوك و بينه فى القدر ما بين الثريا و الثرى⁶

Şehir-yâr-ı ferîdûn-gulâm dâdâr-ı gerdûn-iķtişâm-ı zıllullah-ı şehen-şâh-ı dîn-penâh-ı şâyân-ı tekrîm

¹ Muķarrer AE: Maķrûn B.

² "Gökyüzünde bütün yıldızlar kaybolduğunda/Başka yıldızlar onların yerine doğar."

³ Enâm AE: Ümem E.

⁴ Bemm B: Demm E.

⁵ Elvân AE: Eyvân B, E.

⁶ "Kendisi ile diğer padişahlar arasında yıldızlar ile toprak arasındaki fark kadar fark olan padişah görünüyor." anlamında Arapça bir söz.

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ¹

vâriş-i serîr-i pâd-şâhî eḳālîm-i bi't-tûl ve'l-'arz ilâ ve hüve's-Sultân ibni's-Sultân es-Sultân 'Abdülhamîd Hân ibni's-sultân Ahmed Hân [1^b] ibni's-sultân Mehmed Hân hazretlerine teveccüh etmeğin şehr-i zi'l-ka'deniñ² sekizinci ve kânûn-ı sâniñ onuncu cum'a günü ki [8 Za. 1187/21 Ocak 1774]

Mışra³

وذلك اليوم خال و جنّه الزمن⁴

mazmûnu ol-rûz-ı behcet-efrûzuñ vaşf-ı hâli idi ki⁵ muntaşif-ı nehârda şeyhü'l-islâm Şerîf-zâde Mehmed Efendi ve Qā'immaḳām Mehmed⁶ Paşa bi'd-da'va enderûn-ı hümâyûna 'azîmet ü sür'at ve naḳtbü'l-eşraf ve ḳādî'asker efendiler vesâ'ir erkân-ı devlet daḫi⁷ verâlarından sarây-ı hümâyûna vuşûle şitâb ü müsâra'at üzre iken rehber-i tevfiḳ-cenâb ulûhiyyet-penâh ile 'uzlet-gâh-ı şeref-i dest-gâhları olan maḫallden

Beyt

جو از خلوت رود ان سروقد دامن کشان بیرون

ذرشك جلوه اش عرعر رَوَدَّ از كلستان بیرون⁸

me'âline muḳârin reftâr-ı dilkeş-ârâ ile hırḳa-ı şerîf oḫası cânîbine cilve-fermâ-yı ḳâmet-i huçeste-sîret olup ol-icâbet-gâh-ı melâ'ik-penâhda âsâyîş-i kâffe-i re'âyâ vü 'ibâd-ı müslimîn için rûy-i niyâzların cânib-i câre-sâza tevcîh buyurup istid'â-yı fevz ü nuşret ve ḳahr ü tedmîr a'dâ-yı bed-tıynet zımnında bir miḳdâr eşk-rîz ve nihâl-i icâbeti tehzîr eylediktensoñra erkân-ı devlet muntazır-ı ḳudûm-ı meymenet-lüzûmları olmağın ḳâ'ide-i ḳadîme-i Devlet-i 'Osmânî üzre bâbü's-sa'âdeti'ş-şerîfe pîşe-gâhında taḫt-ı 'âlî baḫt-ı hüsvânî vaz' ve 'ala-merâtibehüm ehl-i bî'at⁹ yerlü yerine cem' oldular.¹⁰

¹ *Kûr'ân-ı Kerîm*, Sâd, 38/26. "Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık."

² Zî'l-ḳadetü'ş-şerîfenîñ E.

³ Mışra' E: -AE.

⁴ "O gün yeryüzü cenneti boş olacaktır." anlamında Arapça bir söz.

⁵ Ki AE: -A, B, E.

⁶ Mehmed B, E: -AE.

⁷ Daḫi E: -AE.

⁸ "Halvete izin verilince kendilerinin dışarı çıkmalarına teşvik ettiler. Kıskançlıktan bağırarak bahçeden kaçtılar." anlamında Farsça bir söz.

⁹ Bî'at B, E: Beyt AE.

¹⁰ Oldular AE: Eylediler E.

Ba‘dehu şehr-yâr-ı şevket-penâh-ı¹ عداه¹ جعله الله غالباً علي اعداه¹ hazretleri daği mülûk-ı ‘Osmânî’ye maşşûs olan destâr ve elbise-i şâhâne ile debdebe ve haşmet-i tâmm ve sekînet ü vaqâr-âsmân-ı miqdârların zemîn ü zemânla² temâm-ı irâ’et ederek hırâm-bahşâ-yı kıadd-ı celâlet-perverleri olup bâbü’s-sa‘âde-i devlet-me’âblarından pertev-endâz-ı şu‘ûd olmak tarîkasıyla bi’l-istiḥkāk ve’t-tevârûş müheyyâ-yı vaṭy-ı kadem-i sa‘âdet-tev’emleri olan taḥt³-ı hümâyûn-ı ‘Osmânî canibine cünbüş-fermâ-yı taḥaddüm⁴ olarak eşref-nirîn-ı⁵ ezmânde-i bâlâ-yı serîr-i saltanat-ı şu‘ûd ve ecdâd-ı ‘izâmı kavânîn ü merâsimine kemâl-i ri‘âyet vechile maḳâm-ı cihân-dâriye ku‘ûd buyurdular.

Beyt

هَما ما تَهْم خُلِقَت لِلتَّاج مُذْ وَلِدُوا وَصَيَّغَ أَقْدَامُهُم لِلوَطِي بِأَسْرُورٍ⁶

Pes erkân-ı devlet ‘ala-merâtibehüm telşîm-i dâmen pür-ma‘iyetiyle⁷ nâ’il-i şınûf-ı meserret ve müşâhede-i cemâl-i sa‘âdet-iştimâlleriyle herkes ḥâ’iz-i zihniyye-i envâ‘-ı neşât ü ferḥat⁸ olup kûs-ı beşâret-sürûr-ı şâd-mânî olmağla şürû‘-birle şağîr ü kebîr birbirlerin tebşîr ederek kâffe-i enâm münbasit u şâdkâm ve ḥass ü ‘âmm ve du‘â-yı te’yîd ve bekâ-yı pâd-şâh-ı ‘âlî-câha kıyâm gösterdiler. اطال الله ايام سلطنته الى انقضاء الدوران و شيّد اركان مكنتيه با نواع الفضل والاحسان ولازالت رياض دولته بسجال البر محضره و حاقان مملكته بوفور الخير محفوفه.⁹

Beyt

تا جهان باشد جهاندار يش با شد جاودان

باد و ملك و دين بزيں سايه¹⁰ او در امان

nüvîd-i sa‘îd-i cülûs-ı meymenet-me’nûs pâd-şâh-ı mekârim dest-gâh ile mesâmi‘-i ‘âlem-i ḥurrem¹ olduğda ḥuzûr-ı hümâyûn-ı ma‘delet-maḳrûna ‘arz için cânib-i sipeh-sâlâr-ı ekremîden bi’l-muṭâlebe [2^a] muḥarrir-i ḥaḳîriñ inşâd eylediği târîḥdir.

¹ “Allah onu düşmanlarına galip getirsin.” anlamında Arapça bir dua.

² Zemânla AE: Zemîne B.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحت (Taḥt) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu تخت (Taḥt) olmalıdır.

⁴ Taḥaddüm AE: Takdîm E.

⁵ Nirîn AE: Tîrîn B, E.

⁶ “Doğumların itibaren başı tac (krallık) için yaratılmıştır. Ve ayakları da sürur, sevinçle basmak için boyanmıştır.” anlamında Arapça bir söz.

⁷ Meymenetleriyle A, B: Pîr-meymenetleri E.

⁸ Bu kelime AE nüshasında sehven فرخت (Ferḥat) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu فرحت (Ferḥat) olmalıdır.

⁹ “Dünya ve Dünyalılar olduğu müddetçe o ölümsüz olsun. Saltanat ve din de onun gölgesi altında güvende olsun.” anlamında Arapça bir dua.

¹⁰ “Dünya var olduğu sürece senin saltanatın ebedi olsun.” anlamında Farsça bir beyit.

Nazm

Minnet Allah'a edüp luṭf-ı 'amîminden yine
 Bir şeh-i 'adl-âveriñ zıllın enâm üzre medîd
 Hamdüli'llah feyz iḳbâliyle ol-ferruḥ-demiñ
 Şafha-yı haṭırda oldu bir nîce ma'nâ bedîd
 Nice şeh kim intizâr-ı maḳdem-i pâki ânîñ
 Hayli demdir etmiş idi çeşm-i devrânı sefid
 Nice şeh kim şimdi eyler ârzû gerdûn-pîr
 İktiḫâl-i ḫâk-pâsıyla ede çeşmin cedîd
 Nice şeh kim olduĝu dem pertev-endâz-ı celâl
 Teng geldi şît-i iḳbâline ne ḳaşr-ı müşeyyed
 Habbezâ şâh-ı mübârek-ṭâli' ve mes'ûd-baḫt
 K'oldı dîvân-ı memlûke zâtı bir beytü'l-ḳaşîd
 Habbezâ dâdâr-ı sulṭân-bülend-i iḳbâl kim
 Maḫzar-ı te'yîd-i dîn etdi ânı Rabb-i Mecîd
 Şâh-ı pür-iḳbâl kim cîl-i selâṭîn diĝer
 Ârzû eyler derinde olmaĝa kemter-'abîd
 Şâh-ı şâhân-ı celîli'l-ḳadr-i vâlâ-ṭaḳ kim
 Lâl olur gelse şumâr-ı vaşfına kilik-i lebîd
 Dâd-güster şefḳat-âver kim mübârek maḳdemi
 Lûtf-i ḫaḳdan oldu Ye'cûc-ı gamma sedd-i sedîd
 Oldur ol kim olacaḳ dest-i 'atâsı dürr-feşân
 Hacletinden yemm-i nefis çekmez olur kân-ı nâ-bedîd
 Ebr-i Feyzînden kühen-ṭab'-ı ri-yâz-ı 'âleme

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven حرم (Hurrem) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu حُرْم (Hurrem) şeklinde olmalıdır.

Bir nümüvv-i tâze geldi eyleyüp lebs-i cedîd
 Lem‘a-endâz oldu burc-ı salţanatdan şad şükür
 Âftâb-ı tal‘atı rûy-i cihâna hem-çû-şîd
 Şad hezârân-ı yemn ü iķbâl ile pertev-bâş olup
 Mesned-i şâhîye iclâl ile olduķda ka‘id
 Çehre-yi fersâ-yı niyâz oldu ‘umûmen müslimîn
 Kim ede haķk devletin te’yîd ve iķbâlin mezîd
 Enverî ben de du‘â etdim ki ĥallaķ-ı cihân
 Gecetin ide şeb-i ķadr-i nihârın rûz-ı ‘îd
 Eyledim hem mışra‘-ı tarîhîni böyle edâ
 Kilid-i zînet kevne oldu Pad-şâh Sultân Hamîd

Vürûd-ı Ĥaţţ-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâd-Şâh-ı Rub‘-i Meskûn

Pâd-şâh-ı islâm ¹ **ابد الله الملك العلام** ĥazretleri bâ-tevfîķ-i subĥânî câlis-i serîr-i şevket-
 maşîr-ı ‘Osmânî ve mübâşîr-i temşîyyet-i umûr-ı devlet-i cihân-bânî olduķların iķtizâ-yı
 irâde-i şâhâne ve muktezâ-şiyem-i müstaĥsene şehr-yârâneleri üzre evvel-bâ-evvel
 serdâr-ı ekrem ve efĥamları tarafına taĥrîr ü i‘lân ve muĥavvel-i ‘uhde-i ihtimâmları
 buyurulan umûr-ı seferiyyeniñ melĥûz-ı şâhâne olduķu vechile tensîķ u tesviyesine
 göre² dâmen-i der-miyân olmak veşâyâsıyla sinîn-i ‘adîdeden berü şahrâ-nevred-i
 ġurbet ve uğur³-ı dîn ü⁴ devletde mâ-ĥaşal iķtidârların şarfla ibrâz-ı şınûf-ı şadâķat u
 ġayret eden sâ‘ir vüzerâ-yı ‘izâm-ı⁵ ihlâş-nevâl ve ricâl-i şadâķat-ĥışâl ve kâffe-i
 zâbiĥân-ı ocâķ ve şınûf-ı ‘asâkir-i ĥamiyyet-vifâķıñ bidâyet-i seferden bu vaķt-ı
 meyâmin-esre dek mübtelâ olduķları miĥen ü meşâķķıñ yegân yegân ‘aks⁶-endâz zamîr-
 i ilĥâm-pezîr-i ĥüsrevâneleri olduķunu irâd ü tezkîr buyurmak vechile ‘âmme-i
 bendegân ĥulûş-nişânların nevâziş ü taltîf ve ĥuşûşen maķşad-aķşâ[sı] olan istiklâl-i
 şadr-ı a‘zam-ı ferĥunde-şîyem ve ihtimâm-ı izâle-i a‘dâ-yı ĥaybet-tev‘em maşlahatların

¹ “Allah onun mülkünü ebedi kılsın.” anlamında Arapça bir dua.

² Göre E: -AE.

³ A nüshasında kelime sehven اوغر yazılmıştır. Doğrusu اوغور şeklinde olmalıdır.

⁴ Ü B, E: -AE.

⁵ ‘İzâm E: -AE.

⁶ ‘Aks B, E: ‘Asker E.

terdîf buyurmak nezd-i hümâyûn-ı tâc-dârânelerinde müstaḥsen¹ belki zimmet-i² mülûkânelerine dîn-i farz buyurmağın maṭla‘-yı serîr-i saltanatdan lem‘a-bâş-ı cihân³ oldukları ‘aḳabinde zıkr olunduğu ḥâlâtı ḥâvî hemân kilik-i ‘Uṭârid-raḳam-ı şâhâneleriyle bir kıṭ‘a ḥaṭṭ-ı şerîf-i mevhibet-redîf imlâ ve ‘alâ-cenâhi’l-isti‘câl Tâtâr vesâyetiyle meşṭâ-yı hümâyûnları cânibine ba‘ṣ ü isrâ⁴ buyurdular.

[2^b] Serdâr-ı ekrem sipeh-sâlâr-ı efḫam ḥazretleri Şumnu meşṭâsında sene-i âtiyye tertîbâtıyla işṭigâl ve ikmâl-i levâzım-ı sefer-i hümâyûnda sa‘y bî-hemâl üzre iken şehri-ı zi’l-ka‘deti’ş-şerîfeniñ on üçüncü çehâr-şenbih günü [13 Za. 1187/26 Ocak 1774] olberîd-i sa‘îdiñ vürûdu istiṭlâ‘ olunmağın emr ü fermân-ı şadâret-penâhîyle levâzım-ı istiḳbâl i‘dâd ü ikmâl olunup mehter-ḥâne ve ketḫüdâ-yı şadr-ı a‘zamî ve çavuşbaşı aḡa merâsim-i istiḳbâlî îfâya i‘tinâ eyleyüp ibcâl-i tâmm ve şınûf-ı tekrîm ü ifḫâm ile ḥâmil-i ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûn olan Tâtâr-ı ḥuceste⁵-eṭvârı sarây-ı şadr-ı a‘zamîye îşâl ve serdâr-ı sûtûde-girdâr ḥazretleri daḡı vaḳâr-ı tâmm ve sekînet-i mâ-lâ⁶-kelâmla pâyîn-i nerd-bândan istiḳbâl ve dîvân yerine ba‘de’s-şu‘ûd ‘umûmen ordu-yı hümâyûn ricâli vecâhetde re’îsü’l-küttâb el-Ḥâcc ‘Abdürrezzâk Bâhir Efendi kırâ’at ve maẓmûn-ı beşâret-nümûn-ı mevhibet-meşḫûnun herkese i‘lân ü⁷ işâ’at buyurdular. Ba‘dehu cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-merhûnu mu‘lin evâmir ü mekâtîb taḫrîr ve der-‘aḳab eṭrâf ü enḫâya irsâl ü tebşîr⁸ olunmaḡa ta‘cîl olundu.

Şûret-ı Ḥaṭṭ-ı Hümâyûn

Sen ki bi’l-istiklâl vekîl-i muṭlaḡ-ı bülend-iḳtidâr ve serdâr-ı zafer-medâr-ı ḥamiyyet-şî‘ârım Muḫsin-zâde Meḫmed Paşa’sın.

Ḥaşşeten seni selâm-ı sa‘âdet-iḫtivâ-yı şâhânemle ser-firâz ve du‘â-yı icâbet-peymâ-yı pâd-şâhânemle mümtâz kıldıḡdanşoñra ma‘lûmuñ olsun ki استعید بالله

¹ Bu kelime E nüshasında sehven مستحسن imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu مستحسن (Müstaḥsen) şeklinde olmalıdır.

² Zimmet AE: Himmet E.

³ Cihân E: -AE.

⁴ İsrâd AE: İsrâ B, E.

⁵ Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven حجسته (Ḥuceste) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu خجسته (Ḥuceste) olmalıdır.

⁶ Mâ-lâ AE: مبالا E.

⁷ Ü A, B, E: -AE.

⁸ Tebşîr AE: Tenşîr A, B, E.

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ¹

mazmûn-ı münîfî üzre birâder-i emcedim cennet-mekân hüdâvendigâr-ı sâbık Sultân Muştafâ Hân² الغفران² صَبَّتْ عَلَيْهِ السَّجَالُ الغفران² işbu mâh-ı zi'l-ka‘detü’ş-şerîfeniñ sekizinci cum‘a günü [8 Za. 1187/21 Ocak 1774] ‘âzim-i dârü’l-cinân

تُوتِي الْمَلِكُ مَنْ تَشَاءُ³

mışdâk-ı laţîfince yevm-i mes‘ûd-ı mezkûrda bi’l-irş ve’l-istihkāk serîr-i şevket-maşîr hilâfet-penâhîye cülûs-ı meymenet-me’nûs-ı hümâyûnum vâkı‘ olmağın cenâb-ı mâliki’l-mülk-i lâ-yezâl celle ‘ani’ş-şebihî ve’l-mişâl ism-i a‘zamî ve habîb-i ekremî hürmetine

فَأَحْكُم بَيْنَ النَّاسِ⁴

fermân-ı şerîfine imtisâl eden selâfîn-i naşfet-âyîne iktizâ ile bu ni‘met-i celîleniñ şükrünü îfâya muvaffık eyleye. Âmîn.

Birkaç seneden berü taqdîr-i mümteni‘ü’t-tağyîr hüdâvend-i kadîr ile zarûriyü’z-zuhûru olan sefer-i münticü’z-zâferde çekilen şedâ’id ü âlâm yegân yegân ma‘lûm-ı haķâyık-ı mersûm-ı hüsrevânem⁵ olup gerek siziñ ve gerek ordu-yı hümâyûnumda mevcûd vüzerâ-yı i‘zâm ve ricâl-i devlet-i ebedd-kıyâm ve bi’l-huşûş dergâh-ı mu‘allâm⁶ yeñiçerileri vesâ’ir ocağlarım zâbitân ve neferâtıyla ecnâs-ı ‘asâkir-i zafer-me’âşirimiñ mübtelâ oldukları meşâkk ü miñnetleri ve⁷ uğur-ı dînde maşrûf olan gayret ü hamiyetleri bilâ-nokşân mesmû‘-yı hümâyûnum olmağın cümle haķında hüsni-teveccüh ü iltifât ve du‘â-yı icâbet-âyât-ı mülükânem meşmûl ve ma‘tûf olup با قَدَارِ اللَّهِ⁸ düşmen-i bed-peymândan aħz-ı intiķâm-ı muntehâ-yı maķşad ü merâm tâc-dârânem olmağla tedârikât-ı levâzım ü mühimmât-ı seferiyye ve tanzîm ü tesviye-i kâffe-i umûr-ı dîn ü Devlet-i ‘Aliyye’me min-küllî vücûh himmet bî-hemtâ-yı pâd-şâhânem mebzûl olduğı ma‘lûmuñ olduğıda zâtında⁹ merkûz olan [3^a] ‘aql ü kemâl ve

¹ *Kür’ân-ı Kerîm*, Kassas, 28/88. “Hüküm yalnızca O’nundur ve kesinlikle O’na döndürüleceksiniz.”

² “Allah ona rahmetini yağdırsın.” anlamında Arapça bir dua.

³ *Kür’ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân, 3/26. “Dilediğinden de mülkü çeker alırsın.”

⁴ *Kür’ân-ı Kerîm*, Sad, 38/26. “İnsanlar arasında hak ile hüküm ver.”

⁵ Hüsranem B, E: -AE.

⁶ Mu‘allâm AE: ‘Âli E.

⁷ Ve E: -AE.

⁸ “Allah’ın kudreti ile” anlamında Arapça bir söz.

⁹ A ve E nüshalarında sehven ذَاتِكْده (Zâtında) yazılmıştır. Doğrusu ذَاتِنْدِه (Zâtında) şeklindedir.

şıdk ü hamiyyet-i iştimâliñ muktezâsınca bi'l-istiklâl vekâlet-i muflakam hizmet-i celilesinde îfâ ve istikrârîña irâde-i seniyye-i hüsrevânem ta'alluk edüp umûr-ı cüz'iyye vü külliyye-i Devlet-i 'Aliyye'm irâdesinde saña ruşsat-ı¹ şâhânem erzânî kılınmıştır.

Göreyim seni. Eslâf ü² ecdâd-ı 'izâmım³ نور الله مرادهم zemânlarında emsâl-i şadâkat-şî'ârlarınıñ vukû'a getürdikleri hidemât-ı mebrûre mişillü âşâr-i ber-güzîde izhârına ikdâmla mahmûl-i dûş-ı şadâkat-pûşuñ⁴ olan emr-i 'azîm ve hutab u⁵ cesîm-i dîn ü Devlet-i 'Aliyye'yi kemâ-hüve'l-me'mûl irâde-birle tekmîl nâmûs-ı salţanat-ı seniyye sa'y-i cemîl edüp hiçbir emrde tecvîz-i kûşûr etmeyüp

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَهُمْ سُبُلَنَا⁶

mısdâk-ı latîfince emr-i cihâdda vüzerâ vü vükelâ ve ocaklarım zâbiţanı ve ricâli Devlet-i 'Aliyye'm ile ittiḥâd ü ittifâk olunarak be-mennihi te'âlâ a'dâdan aḫz-ı⁷ intikâma bezl-i maḫderet-birle mazhar-ı tevfiḫ ü hidâyet olmaları cümleden maḫlûb-ı hümâyûnum olduğunu işbu ḫaḫt-ı şerîf-i 'inâyet-⁸redîfi kırâ'atle i'lân ü işâ'at eylesiz.

Sebîl-i dînde ğayret ü şadâkatle hizmet edenler iki cihânda ber-hûdâr olsunlar. Her hâlde du'â-yı ḫayr-ı şâhânem siziñledir. Seni ve ma'iyetiñde bulunan ğuzât-ı muvaḫḫidîni cenâb-ı ḫayrû'n-nâşırîne emânet eyledim.

Zikr-i Tanzîm-i Sikke-i Hümâyûn

Ötedenberü miyâne-i nâssda deverân eden derâhim-i mürevvece ki⁹ ekşerya pâre ve ğuruş ve nişf ve rub'dan 'ibâretidir, pâreniñ bir şafhası ḫarb-ı fî Koştantiniyye ile mu'lem ve şafha-yı uḫrâsı faḫat tuĝrâ ile mu'aven olup ğuruş ve nişf ğurûş ve¹⁰ rub'da bir cânibi tuĝrâ ve zîrinde ḫarb-ı¹¹ fî Koştantiniyye imlâ ve ḫaraf-ı diĝerinde sultânü'l-berreyn ve ḫâḫâni'l-bahreyn es-sultân ibni's-sultân fıkraları inşâ olunmuş olduğu hâlde

¹ Saña ruşsat B, E: Sükkân-ı ḫaşet-kâmla AE.

² Ü E: -AE.

³ "Allah onların mezarını nurlandırısın." anlamında Arapça bir dua.

⁴ پورشك E.

⁵ U E: -AE.

⁶ *Kûr'ân-ı Kerîm*, Ankebut, 29/69. "Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletceĝiz."

⁷ Ve A, B, E: +AE

⁸ 'Înâyet AE: +Ve E.

⁹ Ki B, E: Kim AE.

¹⁰ Nişf ğuruş ve A, B, E: -AE.

¹¹ Bu kelime E nüshasında sehven ظرب (Zarb) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضرب (Ḍarb) şeklinde olmalıdır.

aḥz u i'tâ olunageldiği herkesiñ ma'lûmu olan mevâddan olmağla dağdağa-yı işbât-ı müdde'âdan müstağnîdir.

Ammâ hüdâvendigâr-ı mağfûr zemânlarında beytü'l-mâl-i müslimîne ba'zı nef' mülâhaza olunduğuna binâ'en elân beyne'l-enâm tedâvül eylediği vech üzere vaz'-ı nev'î aşliyyesi tağyîr ile bir mikdâr 'ayârına nizâm verildiğinden mâ'-adâ gurus ve nişf gurus ve rub'uñ bir cânibinde ez-ḳadîm naḳşı ihtiyâr olunmuş olan sultânü'l-berreyn ve hâḳâni'l-bahreyn es-sultân ibni's-sultân fıkralarına bedel-i darb fî İslâmbol kelimelerin tektîb ve bir taraftan Ḳoştantıniyye nâmı ref' olunmağla yerine hemân tuğrâ-yı ğarrâ naḳş olunması taşvîb¹ olup bu minvâl üzere merhûm-ı mağfiret-nişân [ve] 'azm-i dârü'l-cinân edinceye dek i'mâl ve ol-nev'² sikkeden mâ'il-i iddiḥâr olanlarıñ ceyb ü kenârı mâl-â-mâl olunmuşıdi.

Pes şehr-yâr-ı ferhunde-âşâr³ القرار³ ادم الله تعالى دولته الى يوم القرار hazretleri burc-ı serîr-i saltanatdan tûlû' ve icrâ-yı âyîn cihân-bânîye ibtidây şürû'larından levḥ-i zamîr-i şâhânelerine lâyiḥ ve hâtır ilhâm-medâr-ı pâd-şâhânelerine sâḥ⁴ olduğu üzere âbâ vü ecdâd-ı 'izâmınıñ kendülere taḥşîs⁵ buyurdukları 'unvân-ı sa'âdet-nişâniñ ke'l-evvel şafahât-ı derâhimde maḥkûk ve ol-zıkr-i cemîliñ aşlı üzere pîşânı mazrûbâtıdan meskûk olmasın fermân buyurup emr-i cihân-mütâ'-yı şehr-yârâne ve irâde-i behiyye-i hüsrevâneleri üzere ol-elḳâb-ı [3^b] mu'allâ-yı menâḳıb ke'l-evvel şafahât-ı şinûf-ı derâhimde işbât ve ol-'unvân-ı bülend-iştihârıyla maḥbû' u mu'anven olduğu hâlde münteşir-i şeş-cihât kılındı.

İ'tâ-yı Rütbe-i Vezâret-i be-Mîr-i Mîrân-ı⁶ Ḥasan Paşa

Rûmeli beğlerbeğiliği pâyesiyile sâbıḳâ Ḥanya⁷ muḥâfızı olan Ağrıbozlu Za'îm-zâde Ḥasan Paşa'nıñ şâyeste-i taḥsîn olacak hizmet ibrâzına şarf-ı naḳdîne gayret edeceği nâşiyeye-i ḥâletden⁸ ihsâs olunmağın şehr-i zi'l-ḳa'deniñ on yedinci günü [17 Za. 1187/30 Ocak 1774] 'avârif-i behiyye-i şâhâne ve 'inâyet-i seniyye-i tâc-dârânedan

¹ Taşvîb AE: İstişvâb E.

² Nev' E: -AE.

³ "Allah onun devletini kıyamete kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

⁴ ساهج AE: Sâḥ E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven تاحصيص (Taḥşîs) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu تاحصيص (Taḥşîs) şeklinde olmalıdır.

⁶ Be-mîr-i Mîrân-ı A, B, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE, A, B nüshalarında حانية (Ḥanya); E nüshasında خانیه (Ḥanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ Hâlden E. Bu kelime E nüshasında sehven حالدن (Hâlden) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خالدن (Hâlden) şeklinde olmalıdır.

Köstendil sancâğı ve Rûmeli sürücülüğü ile kendüsine rütbe-i ‘ulyâ-yı vezâret ihsân olunup zıkr olunduğu üzre memâlik-i Rûmeli’den sefer-i hümâyûna me’mûr olanları sevķ ederek kendüsiniñ dağı bir gün evvel mevkib-i hümâyûna gelmeğe ihtimâm ü diķķat eylemesi tenbîh ü te’kîd olundu.

‘Azl-i Kethüdâ-yı Kıl Mehmed Ağa

Ağa-yı mumâ-ileyh vaķt ü hâle göre harekete muvaffaķ olamadığından ‘azl ve tebdîli lâzım gelmeğin Şehr-i mezbûruñ yigirmi birinci günü [21 Za. 1187/3 Şubat 1774] kethüdâlıkdan ‘azl ve yerine beş ‘aded orta ile Silistre ser‘askeri ma‘iyyetinde olan kıl kethüdâsı Selâmcı Bâbâ-zâde Ser-zağarî Muştafâ Ağa kıl kethüdâsı naşb ü ta’yîn buyuruldu.

Nâmzed-Şoden Muĥâsebe-i Anâtolu Süleymân Beğ be-Sefâret-i Nemçe

Çün pâd-Şâh-ı kâm-kâr ¹ *اطال الله مدة سلطنته الى يوم القرار* ĥazretleri hezâr yümn ü sa‘âdetle sâye-endâz serîr-i ĥilâfet ve revnaķ-baĥŐâ-yı erîke-i saltanat olup kânûn-ı kadîm ve de’b-ı müstedîm üzre ecdâd [ü] emcâdları mişillü cülûs-ı hümâyûnları düvel-i eţrâfa i‘lân ve nâŐir-i menâŐir-i cihân-bânî oldukların aķtâr ü âfâķ tebyîn ü ‘ayân kılınmaķ lâzıme-i ĥâlden olmağın ol-bâbda taĥrîri lâzım gelen maĥallere dîvân-ı hümâyûn kaleminden imlâ vü taştîr olunan nevâmic-i hümâyûndan² Nemçe Devleti’ne dağı resm-i dîrîn üzre terķîm ü tehyî’e kılınan nâme-i hümâyûnuñ îşâline ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi’l Anâtolu muĥâsebecisi Kabaķulâķ yeğeni Süleymân Beğ Efendi ta’yîn buyurulup mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü³ günü [23 Za. 1187/5 Şubat 1774] baŐmuĥâsebe pâyesi i‘tâsıyla ĥil‘at eksâ ve ba‘dehu nâme-i hümâyûn kendüsine teslîm olunup Şavb-ı me’mûrîne tesyîr ü taķdîm⁴ olundu.

Zıkr-i Taķallüd-i Seyf ve Âmeden Mühr-i Hümâyûn bâ-Teşrifât-ı Mevhibet-maķrûn

Şehr-yâr-ı ma‘delet-ger-dâr ⁵ *شيد اركان دولته ماتقلب الادوار* ĥazretleri cülûs-ı hümâyûnlarıyla meymenet-baĥŐ-ı emşâr ü aķtâr olduklarınıñ altıncı ĥamîs günü rikâb-ı hümâyûndan vürûd edenlerinden taĥķîķ olunduğu vech ile ĥavânîn-i kadîme-i ecdâd-ı

¹ “Allah onun saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

² Hümâyûndan B, E: Hümâyûnda AE.

³ Üçüncü AE: İkinci A, B, E.

⁴ Taķdîm AE: -B.

⁵ “Allah onun devletinin kurumlarını sonuna dek sıkı tutsun.” anlamında Arapça bir dua.

‘izâm ve merâsim-i dîrîne-i mer‘iyye âbâ-kirâmın ihyâ buyurmak için taqallüd-i seyf cem‘iyyet-i hâzır olmasın emr eyleyüp tertîb olunan âlây-ı hayret-efzâ ile Ebû Eyyüb Enşârî merkad-ı münevverelerine ‘azîmet ve bu yüzden müşâhede-i cemâl-aftâb mişâlleri ümîdiyle yemîn ü yesâr-ı tarîkde dûz-ı¹ intizâr olan hâlâyık-encüm şumâra selâm-bağış ü ‘atâ-pâş olarak isticlâb-ı kulub-ı erâmil ü zu‘afâyâ diğkat ve hilâl-ı râhda Ebû'l-feth ve'l-megâzî Sultân Mehmed Hân Gâzi hazretleriniñ daği merkad-ı rıdvân-ma‘hedlerin ziyâret eylediktensoñra ihtiyâr olunan sâ‘ât-ı nehârîden yedinci sâ‘at duhûl edinceye dek türbe-i Hâlid’den du‘â vü istifâzaya [4^a] kıyâm ve bi’l-yümn ve’l-ikbâli’t-tâmm nakîb-i sâbık Şeyhü’l-islâm Şerîf-zâde Mehmed Mollâ Efendi yediyle taqallüd-i hüsâm-ı behrâm[a] intikâl² eyleyüp manend-i aftâb sarây-ı hümâyûnlarına iyâb buyurdular.

Muqaddem zîkr olunduğu üzre ol-rûz-ı firûzdaki bâlâ-yı serîr-i cihân-bânîye şu‘ûd ve maqâm-ı bende-perverîye ku‘ûd buyurmuşlar idi. Aqdem-i³ umûr-ı cihân-dâri olan ordu-yı hümâyûnları tarafın nüvîd-i sa‘îd-i cülûs-ı mekârim-me’nûslarıyla agâh ü serdâr-bercîs-i intibâhların muqaddem sebt olunduğu vechile şeref-şüdûr olan hatt-ı hümâyûnları müciblerince evvel-be-evvel vekâlet-i mutlakaları mesnedinde ibkâ vü takrîr buyurup mühr-i hümâyûn taqdimî maşlahatın kılıç kuşandıkdansoñraya ta‘lîk buyurmuş olmalarıyla zîkr olunduğu üzre emr-i taqallüd-i şeyf temâm olduğu ‘ağabinde bu emr-i ehemmi⁴ ‘atf-ı li-hâza ihtimâm buyurup ol-bâbda kilik-i meymenet-erkâm-ı şâhâneleri ile imlâ buyurdukları hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf ve mühr-i hümâyûn-ı ‘inâyet-maqrûn ve kisâ-yı maşûşa-yı hilâfet-penâhîlerinden olmak üzre ser-â-sere dûhte bir sevb-i ferve-i⁵ semmûr-ı müstelzimü’s-sürûr ve bir kıt‘a mücevher şemşîr-i berķ-te’sîr ya’nî teşrîfât-ı mekârim gâyet-i mülûkânelerin serîr-arâ-yı hilâfet oldukları gün ağabâbâlığınan def‘aten kethüdâ-yı bevvâbîn-i şeh-r-yârâneleriyle çerâğ buyurdukları el-Hâcc Muştafâ Ağa ile meştâ-yı hümâyûnları cânibine irsâl buyurdular.

Emr ü fermân buyurdukları üzre ağâ-yı mûmâ-ileyh esnâ-yı râhda şitâb ü müsâra‘at ve mâh-ı mezbûruñ⁶ yigirmi üçüncü günü [23 Za. 1187/5 Şubat 1774] meştâ-

¹ Dûz AE: Dîde B, E.

² İntikâl AE: İntikâm E.

³ Aqdem B, E: İkdâm AE.

⁴ Mühimme-i B: Ehemmi E: Hümem AE.

⁵ Ferve-i AE: -E.

⁶ Bu kelime A nüshasında kelime sehven مذبورک (Mezbûruñ) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu مزبورک (Mezbûruñ) şeklinde olmalıdır.

yı hümâyûnlarına iki sâ‘at mesâfede vâki‘ Külefçe nâm kıryeye vuşûle mübâderet üzre olduğun muqaddemce haber vermeğle teşrifât-ı hümâyûn-ı mülûkâneniñ merâsim-i istikbâl ü tevķîrinde dakıka fevt olmaması huşûşuna¹ serdâr-ı ekrem hazretleri diķķat buyurup kethüdâ-yı şadâret-penâhî ve ser-çâvuşân-ı dîvân-ı hümâyûn ve ekser hademe-i der-devletlerin mehter-hâneleriyle istikbâle gönderdikdensoñra alây-ı tâmmla der-i sarâylarına taķarrüb eylediklerinde kendüleri daħi bi’n-nefs nerd-bândan sâha-yı sarâya nüzûl ve otuz haķve miķdârı maħallden istikbâlle mühr-i hümâyûn-ı meymenet-merhûnu nihâde-i ceyb-i ibcâl eyleyüp ferve-i şâhâneyi telşîm ü iktisâ ve şemsîr-i şüreyyâ-tarşî‘-i zîver-miyân-ı i‘tinâ buyurduķdansonra dîvân yerine ‘avdet ve haķķ-ı şerîf-i ‘inâyet-redîfi re‘îsü’l-küttâb efendîye kırâ‘at etdirüp² cevâhir-i veşâyâ-yı pâd-şâhâne ile herkesiñ güş-ı hüşun tezyîn buyurdular. Yevm-i mezbûrda vaķt-i teng olmağın ilbâsı mu‘tâd olan ‘umûm hil‘atlari ertesi gün eksâ buyurulup tevķîk-i saltanat-ı rûy-i zemîn ve te‘yîd âşaf-ı felek-temkîn da‘vâtı ile raķbü’l-lisân olarak cümlesi yerlü yerine ‘avdet eylediler.

Mûşıl-ı teşrifât-ı hümâyûn olan aģa-yı mûmâ-ileyhiñ hızmîti temâm olmağın cânib-i şadâret-penâhîden³ taşavvurdan hâric-i ihsânla ikrâm olunduķdansonra şehr-yâr-ı enâm hazretleriniñ mirâhûr-ı evvelliğî daħi kendüsine tevķîh ve ‘inâyet ü ihsân buyurulup birkaķ gün zarfında ol-vechile mesrûren rikâb-ı hümâyûn tarafına ‘aķf-‘inân eyledi.

Şûret-ı Haķķ-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i a‘zam-ı âşaf-şiyem ve vekîl-i muķlak ve serdâr-ı ekrem kıaviyyü’l-himem Muhsin-zâde Meħmed Paşa’[4^b]sın.

Seni selâm-ı⁴ selâmet-i encâm-ı⁵ pâd-şâhânem ve peyâm-ı iltifâtü’l-encâm-ı⁶ mülûkânemle tevķîr ü talķîf eylediğimden soñra ma‘lûmuñ olsun ki zâtında⁷ merkûz olan⁸ âşâr-ı rüşd⁹ ü¹⁰ sedâd ve tedâbîr-i umûr-ı mülk ü¹ devletde şimdiye dek zuhûr eden

¹ Huşûşuna A, B, E: Huşûşunda AE.

² Etdirüp AE: Etdirdüp E.

³ Şadâret-penâhîden AE: Şadr-ı a‘zamîden E.

⁴ Selâm-ı A, E: -AE.

⁵ Encâm-ı AE: Resân E.

⁶ İltifâtü’l-encâm-ı AE: iltifâtü’n-nişân-ı E.

⁷ Bu kelime A, B ve E nüshalarında ذاتتده (Zâtında); AE nüshasında da ذاتتده (Zâtında) imlasıyla yazılmıştır.

⁸ Olan E: -AE.

⁹ Rüşdî AE: Rüşd A, B, E.

¹⁰ Ü A, B, E: -AE.

hüsn-i etvâr ü harekâtıñ huzûr-ı ‘inâyet-mevfûr-ı hüsrevânemde her vechile ma‘lûm ve vekâlet-i muṭlaqamı liyâkat ü ehliyyetiñ meczûm-ı hümâyûnum olmaḡdan nâşî

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا²

emr-i zû'l-celâline imtişâlen mühr-i hümâyûnum i‘tâsıyla bi'l-istiklâl umûr-ı vekâlet-ı muṭlaqamı saña tefvîz eylediğime binâ'en ḡaṭṭ-ı hümâyûn-ı mûlaṭefet-meşhûnum³ şeref-rîz-i şüdûr olup zâtıñ ta‘zîmen ve tekrîmen dûş-i sa‘âdet-pûş-ı mülûkâneme maḡşûş ferve-i semmûr [ve] müstelzîmi'l-ḡubûrlardan biri ifrâz ve ḡaṣṣaten ḡil‘at ser-dûz-ı ser-â-sere dûhte kılınup ve bir kıṭ‘a mücevher tîğ-ı süreyyâ-gevher⁴ ḡapucılarım kethûdâsı el-Ḥâcc Muştafâ Ağa ḡulum ile irsâl ü i‘tâ olunmuşdur.

Be-mennihihi te‘âlâ vüşûlünde levâzım-ı ta‘zîm ü istikbâli ba‘de'l-edâ iḡsân-ı hümâyûnum olan ḡil‘at-ı fâḡire-i mülûkânemi dûş-ı liyâkatiñe eksâ ve şemşîr-i berḡ-nazîri niyyet-i ḡâlîşe-i nuşretle bend-miyân-ı ḡamiyyet edüp senden melḡûz-ı şâḡânem⁵ olduğı üzere mehâmm-ı seferiyye ve kâffe-i umûr-ı dîn ü Devlet-i ‘Aliyye’ mi ber-vech-i uḡrâ rû‘yet ve veşâyâ-yı hümâyûnumu ḡûş-vâre-i sem‘-i intibâh ve muṭâva‘at edüp me‘mûr-ı ma‘iyyetiñ olan vüzerâ-yı ‘izâm ve vükelâ-yı fiḡâm⁶ ve bi'l-cümle ocaḡlarım ricâli ile ittifâḡ ü ittihâd olunarak sünnet-i seniyye cenâb-ı seyyidü'l-kevneyne itbâ‘ ve kâffe-i umûrda meşveret rüsûmuna ri‘âyet-birle düşmen-i dînden aḡz-ı intikâma şarf-ı yârâ-yı ihtimâm ve tekmîl nâmûs-i dîn ü⁷ devlete sa‘y-i mâ-lâ-keḡâm eylesin.

Seni ve cem‘-i ‘asâkir-i manşûremi ḡazret-i hayrû'l-ḡâfîzîne⁸ emânet eyledim. Ḥaḡḡ Sübhâne ve Te‘âlâ ḡazretleri dîn ü devletimize nâfi‘-i ef‘âl ü a‘mâle muvaffaḡ eyleye. Âmîn. be-Ḥürmete seyyidü'l-mürselîn.

¹ Ü B, E: -AE.

² Bu ayet, II. Cilde ait bütün nüshalarda eksik bir şekilde yazılmıştır. Burada anlamlı olması için tamamlanarak verilmiştir. *Kûr‘ân-ı Kerîm*, Nisâ 4/58. “إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ “أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ” “Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor.”

³ Bu kelime E nüshasında sehven مشخونم (Meşhûnum) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مشحونم (Meşhûnum) şeklinde olmalıdır.

⁴ Gevher AE: Peyker E.

⁵ Şâḡânem E: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında kelime فحام (Fiḡâm) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu فحام (Fiḡâm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü B, E: -AE.

⁸ Bu kelime E nüshasında sehven حافظينه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حافظينه (Ḥâfîzîne) şeklinde olmalıdır.

‘Azl-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe¹

Avân-ı meyâmin-i iktirân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı übbehet-maqrûn cenâb-ı cihân-dârîde dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağalığıyla müstağrak-ı ni‘am-ı iltifât-ı hazret-i hilâfet-penâhi olan Cevher Ağa’nıñ taşşîl-i rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı zillullahîleri kâffe-i enâma farz-ı ‘ayn olan pâd-şâh-ı enâm-ı şehr-yâr-ı mun‘âm hazretleriniñ hizmet-i müstelzimü’ş-şeref-i tâc-dârîlerinde ser-mû-yı kuşûr eylememeğe iltizâm ve maqâmm-ı rızâ-cûyîde pâ-ber-cây-ı kıyâm olması vâcibe-i zimmeti iken mûcib-i rû-gerdânî-i hâlîfe-i rû-yi zemîn olur ba‘zı harekât-ı nâ-marziyyeye mazhar olmağın şehr-i zi’l-hicceniñ yigirmi beşinci şalı günü [25 Za. 1187/7 Şubat 1774] pâd-şâh-ı² deryâ-dihîş Sebetciler Kaşr-ı dil-güşâsı binişinde iken ağa-yı müşârûn-ileyh ağalıktan ma‘zûl olup ol-rütbe-yi celîle-i sa‘âdet-ihtivâya müsta‘idd olan hazîne-dâr-ı şehr-yârî Destârî Beşir Ağa der-‘akab hużûr-ı hümâyûna da‘vet ve dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağalığına ilbâs-ı hil‘at buyurulup istimâ‘ olunduğu üzre selefi müşârûn-ileyh bostâncı-başî ağa mübâşeretiyle Balık-hâne’ye irsâl ve andan iki yüz elli gurus şehriyye taqđiriyle mağall-i menfâ ta‘yîn olunan ‘ilânına işâl olup bir eyyâm mağall-i mezkûrda ikâmet eylediktensoñra Dergâh-ı ‘Âlî gediklülerinden ta‘yîn olunan mübâşir [5^a] ma‘rifetiyle Mısır’a tesyîr ü iblâğ olundu.

Tetimme-i Veķâyi’-i İn-sâl ve Zikr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât Rikâb-ı Mekârim-nevâl

Ordu-yı hümâyûnda şadr-ı a‘zam mektûbcusu olan Nu‘mân Beğ Efendi bilâ-mûcib mektûbculukdan ‘azl ve yerine silah-dâr kâtibi olan Bekir Paşa-zâde ‘Aţâullah Beğ³ Efendî vezîr mektûbcusu olup birkaç günden soñra silah-dâr kitâbeti⁴ selefi Nu‘mân Beğ’e ‘inâyet ü ihsân olundu.

Sene-i mezbûre evâhîrinde [1186/1772-1773] şeyhü’l-islâm ve müftiyü’l-enâm olan Şerîf-zâde Mehmed Mollâ Efendi şeyhü’l-islâmlıktan ‘azl olup yerine Dürrî-zâde Muştafâ Efendî şadr-ı iftâya iş‘âd ve ol-vechile mazhar-ı nevâziş-i pâd-şâh bâ-‘adl ü dâd olmuştur.

¹ Bu bölüm B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır. Ayrıca bu bölüm E nüshasında mevcut değildir.

² Pâd-şâh-ı AE: Sultân-ı B.

³ Beğ A, E: -AE.

⁴ Kitâbeti AE: Kâtibi B, E.

Sâl-i mezkûr zi'l-hiccesi evâsıtında rikâb-ı müteţâb-ı¹ şehen-şâh-ı ma‘delet-nişâbda kâ‘immaķâm olan Mehmed Paşa Bahr-i Sefid kapudânlığı ile kâ‘immaķâmlıķdan ‘azl ve yerine Kandıye muhâfızı iken hasbe’l- iktizâ Anadolu’dan mu‘asker-i hümâyûna ‘asker sevķine ve eşķiyâ izâlesine me‘mûr olup ol-eşnâda Tersâne-i ‘Âmire’ye da‘vet olunan vezîr Boşnak Süleymân Paşa kâ‘immaķâm naşb olunmağla mazhar-ı ‘inâyet-i şehr-yâr-ı enâm olmuşdur.

Rikâb-ı hümâyûnda çavuşbaşı vekîli olan ‘Abdülkerîm Beğ Efendi çavuşbaşılıķdan ‘azl olunup yerine ‘işmet-nişâb ü ‘iffet-nişân Esmâ Sultân ‘aliyü’ş-şân hazretleri kethüdâsı ve piyâde muķâbelesi vekîli olan Mehmed Efendi çavuşbaşı vekîli naşb ü ta‘yîn buyurulup haķķında pertev-i ‘inâyet-i pâd-şâhî leme‘ân ve lem‘a ‘âtufet-i cihân-bâni vü rahşân olmağın bir gündensoñra Hüseyn Ağa yerine vezîr kethüdâlığı vekâleti ile şîrîn-kâm olmuşdur².

VEĶÂYİ‘-İ SENE-İ SEMÂN VE SEMÂNİN VE Mİ‘ETE VE ELF (1188/1774-1775)

Zıkr-i İhrâc-ı³ Mevâcib-i Kışteyn ve⁴ Âmeden Teşrifât-ı Hümâyûn⁵

Pâd-şâh-ı enâm⁶ ايده الله الملك العلام hazretleri bâlâ-yı taht-ı saltanatından pertev-pâş-ı ‘adl ü dâd oldukları gün ordu-yı hümâyûn-ı meymenet-maķrûnlarında olan ‘ibâd-ı gurbet-i‘tiyâdî bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı übbehet-merhûnlarıyla nevâziş ü talîf buyurup pes ‘inâyet-i bî-gâyet-i şehr-yârânelerinden daħi vâye-gîr⁷ buyurmak cilve-ger-i zamîr-i ilhâm-pezîrleri olmağın evvel-bâ-evvel Hâzîne-i ‘Âmire’lerinde seksân altı maşar [ve] recec mevâcibi olmak üzere üç biñ kîse aķça irsâl ve meştâ-yı hümâyûnlarına vâsıl olduğu gün serdâr-ı ekrem hazretleri daħi tevzi‘inde te’hîr ü ihmâl etmeyüp belki şân ü⁸ şükûh-ı devleti i‘lân için hengâm-ı şitâda müceddeden Şumnu kaşabası etrâfında yapılan Şarânpo hendeği hâricinde vâķi‘ şahrâya naşb-ı hıyâm etdirüp seksân sekiz senesi muharremü’l-harâmınıñ üçüncü çehâr-şenbih günü [3 M. 1188/16 Mart 1774]

¹ Müsteţâb B, E: -AE.

² Olmuşdur AE: Buyurulmuşdur E.

³ İhrâc-ı B, E: -AE.

⁴ Ve B, E: -AE.

⁵ A, B ve E nüshalarında bu başlık düz metin şeklinde, siyah renkle yazılmıştır.

⁶ “Âlim olan Allah onun güçlendirsın.” anlamında Arapça bir dua.

⁷ Vâye-gîr AE: Vâye-dâr B.

⁸ Ü B, E: -AE.

rûy-i zemîniñ ekserî berfle mestûr iken ‘umûmen ocâklar ahâlîsine¹ mevâciblerin tevzî‘ ve şiddet-i sermâye-i taħammülde tecellüd-i izhâr ederek ol-gün sipâh ve silâhdâr neferâtına daħi yigirmişer biñ ğuruş takşîm eyleyüp kabe’l-mağrib qarârgâhları olan sarâya rücû‘ eylediler.

Pâd-şâh-ı enâm ğazretleriniñ ol-zemân mevâcib-i mezķûreyi i‘tâ-yı sefer-ber olan kullarınıñ temâm müzâyakâları vaķtine teşâdüf etmeğın her ğuruşu bir kîse aķça yerine ķâ’im olup herkes du‘â-yı devlet-i ebed-ittişâlleriyle ter-zebân ve mertûbü’l-lisân oldular.

Mâh-ı mezbûruñ toķuzuncu ğünü Őehen-şâh-ı rûy-ı zemîn ğazretleri tarâflarından serdâr-ı ekremleri cânibine ‘inâyet buyurulan teşrifât-ı hümâyûnlarıyla silâh-dâr-ı Őehr-yârî [5^b] ‘Abdullah Aĝa’niñ meştâ-yı hümâyûna duħûl üzre olduĝu ğaberi zuhûr ve serdâr-ı ekrem ğazretleri mazhar-ı iltifât-ı pâd-şâhda deryâ²-nevâl olacağınan fevķe’l-ĝâye mübtehic ü mesrûr olup mehter-hâne ve kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî el-Hâcc Aħmed Resmî Efendî ve çavuşbaşı el-Hâcc Ebûbekir Vaħdetî Efendî’yi istikbâle irsâl ve ba‘de’l-vürûd kendüleri daħi ğaťavât-ı tekrîm ile tefhîmde ifrâť ederek iħsân buyurulan ferve-i mûrişü’s-sürûrları lede’t-takbîl iktisâ ve ğaťt-ı hümâyûn übbehet-merhûn-ı tâc-dârîyi kırâ’at etdirüp istimâ‘-yı ‘ibârât-ı laťife-i şâhâne ile herkes iktisâb-ı neşâť u inbisâť eyledi.

İ‘tâ-yı Vezâret-i be-Aĝâ-yı Silâh-dârân

Ordu-yı hümâyûn kaşşâbbaşılıĝı ile bi’l-fi’l silâh-dâr aĝası olan ser-bevvâbîn-i Őehr-yârî ‘Ali Aĝa’niñ yesâr-ı ğâl ve ittîlâ‘-ı aħvâl cihetlerinden vezârete isti’dâdı nümâyân ve ol-vaķt Karş cânibine bir ser’aşker naşbı zarûriyât-ı zemândan olmağın ‘avâťıf-ı ‘aliyye-i cihân-bânî ve ‘avârif-i behiyye-i ğüsrevânîden Őehr-i muħarremü’l-ĝarâmınıñ on birinci ğamîs³ ğünü [11 M. 1188/24 Mart 1774] Erzurûm eyâleti ve Karş cânibi ser’askerliĝiyle mûmâ-ileyhe rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ‘inâyet ü iħsân buyurulup fermân olunduĝu üzre dört ğün miķdârı vaķtde olduķça ğâline niżâm verdikdenŐoñra kırķ nefer âdemi ile Őumnu meştâsından ğareket ve ruşşat-yâb olduĝu vech ile Âsitâne’ye ve andan Karş cânibine ‘azîmet eyledi.

¹ Ahâlîsine B, E: Aĝasına AE.

² Deryâ B, E: Bâ- AE.

³ ğamîs AE: Cum’a E.

Müşârun-ileyh rütbe-i sâmiye-i vezâret ile ser'askerlik i'tâ olunduğu gün varup umûruna kıyâm edinceye dek ol-havâlîniñ vâki' olan umûruñ tesviye ve hasbe'l-iktizâ etrâf ü eknâfa takviyet vermek için Karş beğlerbeğisi 'Ömer Paşa ser'asker kâ'immağâmı naşb olunup iktizâ eden emri tahrîr ve 'ale'l-'acele irsâl ü tesyîr olundu. Müşârün-ileyh ihrâz-ı rütbe-i vezâret etmek takrîbiyle silah-dâr ağalığı münhall olmağın ordu-yı hümâyûn sârbân-başısı olan Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşılardan Feyzî¹ Ağa'ya silah-dâr ağalığı 'inâyet ü ihsân olundu.

Vefât-ı Zeyneb Sultân² ³عليها رحمة والغفران

Pâd-şâh-ı cihân-penâh hazretleriniñ li-eb⁴ hemsîre-i muhteremeleri 'iffet-me'âb-ı 'işmet-nişâb Zeyneb Sultân vâlâ-cenâb hazretleriniñ birkaç mâhdan berü vücûd-ı nâz-perverlerinde bir 'illet peydâ ve huzzâk-ı etîbbâ ma'rifetiyle her ne kadar tedbîr ve müdâvâta sa'y-i evfâ olundu ise hikmet-i hüdâ bir eşer-i rû-nümâ olmadığından mâ'-adâ

عبدى يُريدُ و أنا أريدُ و لا يُكون إلا ما أريدُ⁵

mazmûnunca irâde-i ileyhiyye-i cenâb Hayy-i lâ-yemût üzre yevmen-fe-yevmen 'illeti terakķiye âgaz ve ol-güne tertîb olunan mu'âlecât def'-i rence çâre-sâz olmamağın mâh-ı muharremü'l-harâmınıñ on ikinci cum'a günü⁶ [12 M. 1188/25 Mart 1774] 'ömr-i girân-mâyeleri qarîn-i encâm olup rûh-ı behîşt-ârâmî ten-i rahmet-i enderûndan müfârağat ve 'azm-i a'lâ garķ-ı cennet eyleyüp ebvâb-ı sarây-ı hümâyûndan Şovuk Çeşme kapısı muhâzâtında müceddeden binâ vü ihyâ buyurdıkları câmi'-i şerîfleri harîminde vedî'a-yı hufra-yı mağfîret-i hazret-i Rabb-i 'izzet kııldılar.⁷ رحمة الله عليها⁷ رحمته واسعة.

Vuķû'-ı İhtilâl der-Memâlik-i A'dâ-yı Hüsran-me'âl

Rusya imparatoriçesi olan Katherine [6^a] fi'l-aşl Rusya İmparatoru olan zevcini imparatorlıktan ħal' eyledik de⁸ imparatorluk oğlu Garanduka⁹ nâm gulâmıñ ħaķķ-ı

¹ Feyzî AE: Feyzullah E.

² "Allah'ın rahmeti ve mağfîreti onun üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

³ Bu başlık B nüshasında derkenâr olarak kayıtlıdır. Ayrıca E nüshasındada mevcut değildir.

⁴ Li'eb AE: Li'ebin B.

⁵ "Kul da irade eder ben de ederim. Ama her zaman benim irade ettiğim olur." anlamında Arapça bir söz.

⁶ Günü B: -AE.

⁷ "Allah ona bolca rahmet eylesin." anlamında Arapça bir dua.

⁸ İmparatoru olan zevcini imparatorlıktan ħal' eyledik de A, B, E: -AE

⁹ Giranduka A, B, E: Giranderka AE.

şarîhi iken “*Şabîdir.*” deyü imparatorluğunu fuzûli zabt ve kendü kendüsine¹ Rusya imparatoriçesi olduğundan başka âyînlerine muhâlif ba‘zı pâpâsların emvâl ü emlâkini cebren ahz ü kabz ve huşûşen Leh memleketine eylediği mu‘âmelât-ı nâ-ber-câsından tekevvün eden hurûb ü² muķâtelâtı vesîle ederek taht-ı hükûmetinde olanların niçe nüfûs ü³ emvâliñi ğaşb ü itlâf eylediğine binâ‘en zîr-i destinde bulunan sükkân⁴ ü ahâlî temâmca kendüsinden dil-gîr iken bu evzâ‘-ı nâ-ber-câyı müte‘âķib Kazak tâ‘ifesinden daħi kâ‘idelerine muhâlif ‘asker muķâlebesi teklîfi ile katî vâfir kimesneniñ tekdîrlerine taşaddî ve öteden berü kârları olan ‘ırķ taķtîrinden men‘ ile hıdâ-yı⁵ i‘tidâli tecâvüz ü ta‘addî eyleyüp ‘afvları muķâlebesinde olan haķmânların daħi ħabs⁶ ü tescîn ve bunun emşâli nice cevr-i ‘adâveti beynlerinde icrâ etmeğın kendüsine âyîn etmeğın ezâsına ‘adem-i taħammüllerinden nâşî tâ‘ife-i Kazak ‘umûmen ‘işyân ve ser-gerdeleri olan Suğanişef nâm kimesne ile Duribenburķ nâm maħalli kabza-yı taşarruflarına idhâl ve derûnunda olan âlât-ı ħarbiyye ve esliħa-yı mütenevvi‘aya dest-res olmalarıyla iktisâb-ı kuvvet eyleyüp zindân ve maħbeslerde olanları itlâķ ve kendülerine ilhâķ ederek müretteb ve gönüllüden⁷ ‘askerîsiniñ miķdârın kırķ biñe iblâğ eyledikten soñra Kazak memleketinden Mosķov etrâfına ‘azîmet ve imparatoriçe tarafından râst geldikleri cenerâllerin⁸ cem‘iyyetlerin berbâd ü perîşân ederek tuğyânların izhâr ve muhâlefetlerin aşkâr eylediler.

Mesfûr Suğanişef’in ‘işyânı bu mertebelere vâşıl olduğu ħaberleri imparatoriçeleri mesfûreye vardık da şu‘ûrı meslûb ve ol-bâbda dürlü dürlü efkâra mağlûb olmağın nâ-çâr def‘ ve⁹ izâlesi esbâbınıñ taħşîline ibtidâr eyleyüp bir miķdâr ‘asker ile bir cenerâl ta‘yîn ü irsâl ve her kim ser-maķtû‘unu kendüsine getirir ise üç yüz altmış kîse aķça vereceğın beyne’n-nâs i‘lâm ü i‘lân eyledi.

¹ İmparatorluğın fuzûli zabt ve kendü kendüsine A, B, E: -AE.

² U E: -AE.

³ Ü B, E: -AE.

⁴ Sükkân E: -AE.

⁵ Bu kelime ikinci cilde ait tün nüshalarda sehven **حدا** (Hıdâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **خداع** (Hıdâ) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven **خبس** (Ĥabs) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حبس** (Ĥabs) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında **ككوليدن** (Gönüllüden), A, B ve E **كنوليدن** (Gönüllüden) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında **جنراللرين** (Cenerallerin); E nüshasında ise **جنرالريك** (Cenerâllerin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁹ Ve B, E: -AE.

Mesfûr Suganişef ise fi'l-aşl Petreburk'da ba'zı taraf-gîrler peydâ etmiş olmağla mersûme Katerina'nın imparatoriçeliği gâşben tahşîl eylediğın iddi'â ve imparatoriçeliği şahîh olmaduğın da'vâ edüp imparatorluk irşen mesfûreniñ oğlu Ğirandûka'nın olmağla añâ tab'ıyyeti kemâ-yenbağî ¹ izhâr ve belki imparator etmek sevdâlarında olduğın aşkâr eyleyüp ellerine girenleri kendülere hem-dâsitân etmeğe dâmen-i dermiyân olarak muhâlefet edenleri i'dâma mübâşeret ile kâdir olabildikleri ihtilâli îfâ'a mübâderet eylediler.

Tâ'ife-i mezkûreniñ velvele-endâz-ı diyâr-ı felâket-medâr-ı düşmen-i dîn olduğı haberi öteden berü taraf-ı a'dâdan isticlâb-ı havâdis̄ hizmetiyle saltanat-ı seniyye cânibine şadâkati zâhir olan sâbıkâ Eflak voyvodası Minolake tahrîr ve şehr-i muharremü'l-harâmın on sekizinci günü mu'asker-i hümâyûn tarafına tesyîr eyledi. Havâdis̄-i mezkûreniñ diyâr-ı a'dâda tekevvün eylediğı şevket-penâh-ı kerâmet-dest-gâh-ı imâmü'l-müslimîn zıllu'llah-i fi'i-arzîn hazretleriniñ taht-ı 'âlî-i baht-ı 'Osmânî'ye cülûs buyurdukları zemân-ı meymenet-akrâna² teşâdüf etmeğle bundanşoñra [6^b] yümn ü³ kudüm-i sa'âdet-lüzûm-ı şâhâneleriyle dâ'imâ bilâd-ı islâm âbâdân ü ma'mûr ve memâlik-i düşmen-i dalâlet-nişân hûd-be-hûd fesâd ü ihtilâle mağmûr olmasına fâl-i bi'l-hayr ittihâz olunup 'asâkir-i İslâm'ı tedmîr-i a'dâya iğrâ için ol-hâdiseniñ keyfiyet vuķû'u daği⁴ etrâf ü enhâya tahrîr olunmuşdur. Ol-bâbda Rusya imparatoriçesi tarafından mesfûr Suganişef'in izâle vü i'dâmı bâbında etrâfa tahrîr olunan niyâz⁵-nâmeniñ tercemesi daği manzûr-ı muharrir-haķîr olmuşdur.

Zikr-i Ba'zı ez-Tevcihât ü Tebdilât-ı Âsitâne

Rikâb-ı müsteţâb cânibinden mu'asker-i hümâyûna vürûd⁶ eden tahrîrâtın hülâşasından istifâde olunduğı üzre şehen-şâh-ı 'âlem-i hâķân-ı encüm-haşem hazretleriniñ silah-dârlıķ⁷ hizmet-i celileleriyle şeref-yâb-ı 'izz ü⁸ muķârenet olan Bosnevî 'Abdullah Ağa'ya da nazar-ı kesîr-i⁹ hâşiyet-i şehr-yârî ma'tûf buyurulmağın mu'asker-i hümâyûn tarafına sevķ-i 'âsâkir hizmetinde istiħdâm buyurulmaķ maşlahatı

¹ Kemâ-yenbağî E: -AE.

² Akrâna AE: İktirâna B, E.

³ Ve AE: -B, E.

⁴ Daği E: -AE.

⁵ Niyâz AE: Beyân E.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven ورود imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ورود (Vürûd) şeklinde olmalıdır.

⁷ Silah-dârlıķ A, E: Silah-dârlıķdan AE.

⁸ Ü E: -AE.

⁹ Kesîr A, B: İksîr E.

zımında şehr-i muhârremü'l-ħarâmıñ yigirminci günü [20 M. 1188/2 Nisan 1774] 'avârif-i behiyye-i cihân-bânîden kendüsüne rütbe-i vâlâ-yı vezâret 'inâyet buyurulmağla ħadrî hem-ser-i çarħ-berîn buyurulup vech-i meşrûh üzre Anaṭolu cânibleriniñ sağ ħolundan sevċ-i 'askere¹ ta'yîn ve birċağ gün zarfında şavb-ı me'mûrîne ħareket eylemek için tehyi'e-i levâzıma şürû' eylemesi te'kîd buyuruldu.

Yevm-i mezbûrda rikâb-ı hümâyûn defter-dârı olan Yeñişehrli 'Osmân Efendi'ye daħi Anaṭolu'nuñ şol ħolu taraflarından sefer-i hümâyûna 'asker sürmek şartıyla rütbe-i sâmiye-i vezâret tevcîh ve ħadrî a'lâ ve ol-daħi şeref-i imtiyâz ile eşbâhından mümtâz ü müstesnâ buyuruldu. Bu vechile şıċċ-ı evvel defter-dârlığı vekâleti münħall olmağın rikâb-ı hümâyûnda çavuşbaşı vekîli olan 'Ömer Vahîd Efendi'ye tevcîh ve rikâb-ı hümâyûn çavuş-başılığı re'îsü'l-küttâb vekîli olan el-Hâcc Mehmed Recâ'i'ye i'tâ buyurulup rikâb-ı ma'delet-nişâb riyâseti altı seneye ħarîb şuğl-i celîl-i mezkûr ile iştiğâl edüp emek-dârlığı bedîdâr ve ehliyyeti kâ-şems fî-vasatî'n-nehâr aşkâr olan Mîr İsmâ'îl Râ'if Efendi'ye 'inâyet ü ihşân buyuruldu.

'Azl-i Ķâ'immaċâm Süleymân Paşa²

Rikâb-ı hümâyûn-ı ħazret-i ħalîfe-i rub'-i meskûnda ċâ'immaċâm olan Vezîr Süleymân Paşa'nıñ mûcib-i 'azlî olur ba'zı ħarekât-ı bü'l-'acebânesi zuhûr etmeğın mâh-ı muhârremü'l-ħarâmınıñ yigirmi üçüncü günü [23 M. 1188/5 Nisan 1774] ċâ'immaċâmlıċdan 'azlî olup yerine çend-rûz muċaddem 'avâtîf-ı 'aliyye-i tâc-dârîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihşân olunan silah-dâr-ı şehr-yârî 'Abdullah Paşa rikâb-ı hümâyûn ċâ'immaċâmlığı ħil'ati ile mesrûr ü ħandân kılındı.

İhrâc-ı Tûğ be-Pâyine-i³ Nerd-bân

Eyyâm-ı bahârıñ nışfindan ziyâdesi mürûr ve ordu-yı hümâyûnuñ meştâdan şahrâya naċl edeceğı zemânlar duħûl eyleyüp muċaddemâ maħallinde tafşîl olunduğı üzre nev-rûz-ı firûzda mu'asker-i hümâyûnda işbât-ı vücûd eylemek şartıyla tertîb olup vürûdu muntazır olan şınûf-ı 'asâkiriñ bu vaċte dek 'öşrü gelmediğinden başċa bundanşoñra daħi zemân-ı yesîrde zuhûr eylemeyecekleri nümâyân olmağın ol⁴-maċûle vaċt-ı mev'ûdundan pes-mânde olanlarıñ bir gün evvel gelmelerine ve mevcûd olanlarıñ

¹ Sevċ-i 'askere AE: 'Asker sevċine E.

² Bu başlık E nüshasında bulunmamaktadır.

³ Pâyine-i E: Pâye-i AE.

⁴ Ol- AE: O B, E.

[7^a] levâzım-ı ceng ü harbden noķşânları var ise “*Tekmîl eylemelerine vesîle olur.*” mülâhazasıyla tûğ-ı âşafiniñ bir gün evvel ihrâcı münâsib görölmeğın şehir-i şaferü'l-hayrıñ yigirmi ikinci sebt günü [20 S. 1188/2 Mayıs 1774] ‘umûmen ocağlar ağaları da‘vet ve te‘yîd-i dîn-i mübîn ve te‘bîd-i pâd-şâh-ı rûy-i zemîn hâzretleri da‘vâtı merfû‘-ı mu‘riż-i icâbet kılındığı ‘akabinde ötedenberü olageldiğı tertîb ile hâzır-ı bi‘l-meclîs olan ocağ ağaları tûğ-ı âşafiyi mağallinden ihrâc ve mâbeyn-i¹ nerd-bâna naşb eyleyüp tekrâr du‘â ederek herkes yerlü yerine ‘avdet eylediler.

Zıkr-i Kıra‘at-i Mevlid-i² Nebiyy-i Muhterem ³صلى الله عليه و سلم ve Hıatm-i Buğarî-i Şerîf

Medîne-i münevvere ⁴نورها الله تعالى الى يوم الاخره دن⁴ Âsitâne-i Sa‘âdet’e ve andan evâhir-i şaferü'l-hayrda meştâ-yı⁵ hümâyûna vürüd eden şârih-i kâmûs olmağ ile şöhret-şi‘âr olan Medîne-i Münevvere haţibiniñ oğlu Ravza-yı Muţahhara hademesinden muhaddisîn-i kirâmdan Mehmed Efendi’niñ fi‘l-aşl fenn-i hadîs-i Nebevî’de kemâl-i mahâreti olduğundan başka Hâfız Buğarî-i Şerîf bir zât-ı kerâmet-elîf olmağla altı seneye karîb ‘ale’l-ittisâl kahr ü tedmîr ile iştiğâl olunan Rusyalu-yı delâlet-nevâliñ şemşîr-i İslâm’a ‘alef olmasıyla gâ’ilesiniñ ber-ţaraf olmasıyçün ruğâniyyet-i cenâb-ı risâlet-me‘âbdan isti‘ânet ü istimdâd mu‘riżinde ol-zât kerîmü’l-muğbiriñ zîr-i livâ-yı⁶ hâzret-i fağrû’l-verâda⁷ hıatm-i Buğarî-i Şerîf eylemesi müstahsen görölmeğın der-‘akab cânib-i sipeh-sâlâr-ı ekremîden ol-kâr-ı celîleti’l-âşârıñ ifâ‘ına bezl-i himmet buyurulup gurre-i rebî‘ü’l-evvelde ‘umûmen ordu-yı hümâyûn ricâli da‘vet olunup du‘â vü senâ olunarak kıra‘at-i Buğarî-i Şerîf bidâyet olundu.

Efendi-i mûmâ-ileyhiñ tilâveti begâyet serî‘ ü şahîh olmağın fuzâlâdan meclisine tedârik olunan beş altı nefer kimesneniñ istimâ‘ıyla tilâvet ederek on gün zarfında⁸ Buğarî-i Şerîf’i hıatm eyleyüp ertesı gün dağı kıra‘at-i mevlid-nâme-i⁹ nebiyy-i

¹ Mâbeyn AE: Pâyîn B, E.

² Mevlid (مولد) AE: Mevlüd (مولود) E.

³ “Allah’ın salâtı ve selâmı onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁴ “Kıyamete kadar Allah onu nurlandırsın.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ Meştâ-yı AE: Müştâğ (مشتاق) B.

⁶ Livâ-yı E: -AE.

⁷ Fağrû’l-verâda A, B, E: Fağmü’l-verâda AE..

⁸ A nüshasında kelime sehven **ظرفنده** (zarfında) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu **ظرفنده** (zarfında) şeklinde olmalıdır.

⁹ Mevlid (مولد) AE: Mevlüd (مولود) E.

muhterem ¹صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ hazretlerinin günü olmağla du‘â-yı hatmiñ bir gün te’hîri ile rûz-ı mevlid-i² resûl-ı muhtâr ³العزیز الغفَّار عليه صلوات الله mukârenet eylemesi istihsân olunmağın ol-vechile bir gün te’hîr olunduğdanşoñra ertesi şehr-i rebî‘ü’l-evveliñ on ikinci ısneyn günü [12 Ra. 1188/23 Mayıs 1774] bir cem‘iyyet-i ‘uzmâ tertîb olunup evvelâ Peygamber-i efham ⁴صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ hazretlerinin mevlid-nâmeleri kıra‘at ve ba‘dehu Buğârî-i Şerîf’den bâkî kalan ehadîs-i şerife tilâvet olunarak Buğârî-i Şerîf’iñ hatmi vukû‘ bulup huzzâr-ı meclîs cânib-i Ravza-yı Muṭahhara’ya ‘arz-ı güldeste-i şalât ü selâm ve edâ-yı⁵ du‘â-yı pâd-şâh-ı İslâm’a kıyâm eylediler.

Vukû‘-ı Meşveret ve Me’mûriyyet-i Ağa Paşa be-Cânib-i Hırsova

Şehr-i rebî‘ü’l-evveliniñ on dördüncü çehâr-şenbih günü [14 Ra. 1188/25 Mayıs 1774] ‘umûmen ordu-yı hümâyûn ricâli huzûr-ı âşâfiye da‘vet olunup herkes yerlü yerine oturduğdanşoñra serdâr-ı ekrem hazretleri mevsim-i bahârîñ duhûl ve ceng vaqtleriniñ hulûl eylediğinden bahş ederek ol-esnâda vürûda şürû‘ eden ‘asâkiriñ geldiklerinden kelâma bedâ ile elḥamdü’lillillah-i te‘âlâ tertîb olunan ‘askerden bu hilâlde bir miqdârı vürûd ve bâkîsi daḥi bundanşoñra bir taraftan işbât-ı [7^b] vücûd etmek üzre olmalarıyla “*Bundan böyle ne güne hareket olunmak iktizâ eder?*” deyü cümleye hitâb ve isticvâb eylediklerinde herkes bir miqdâr sükût ve mülâhaza eylediktenşoñra içlerinden ba‘zıları el-hâletü hazîhi “*Düşmen-i dîn nehr-i Tuna’niñ berü câniblerinde vâki’ Sünne Boğazı’ndan Silistre’ye altı sâ‘at qarîb Balya Boğazı’na dek Tuna kenârlarında ve Karadeñiz sâhillerinden Varna civârına gelince Baḥr-i Siyâh kıyılarında ve Dobrice içinden Hâcioğlu Bâzârı’na varınca kâ’in olan arâzi derûnunda geşt ü güzâr ve elân her cânibe karağollar⁶ göndermek üzre olmağla ibtidâ bu dâ‘î-yi ‘izâmıñ⁷ tedbîrine himmet ya’nî külliyetlü ‘asker ta’yîni ile⁸ nehr-i Tuna’niñ berü câniblerin levş-i vücûd-ı a‘dâdan taḥîr eylemek mühimindenşoñra bir münâsib maḥallden qarşı cânibe ‘ubûra bezl-i iktidâr olunarak ol-tarafda daḥi gürûh-ı habâset-enbûhlarınıñ zîr-i şemşîr-i İslâm’da ve maḥhûr olmasına ihtimâm ü diḳkat eylemektir.”*

¹ “Allah’ın salâtı ve selâmı onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

² Mevlid (مولد) AE: Mevlüd (مولود) E.

³ “Çokça bağışlayan Yüce Allah’ın selâmı üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁴ “Allah’ın salâtı ve selâmı onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ Edâ E: -AE.

⁶ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında Karağollar (قره غوللر), E nüshasında ise Karağollar (قره قوللر) imlasiyle yazılmıştır.

⁷ ‘İzâmıñ AE: ‘İzâliñ E.

⁸ İle A, B, E: -AE.

deyü cevâb ve ba‘zıları dağı nehr-i Tuna’nıñ berü¹ câniblerinde olan düşmen-i dîniñ ikâmet eyledikleri mağalleriñ aqvâsı ki Hırsova kal‘asıdır, ibtidâ-yı emrde ol-mağalli teşhîr içün bir baş ve buğ ta‘yîn olunmasın istişvâb eylediler.

Nefsü’l-emr vaqt ü hâle mülâyim² bundan ra‘nâ-yı hareket olmadığı şadr-ı a‘zam hazretleriniñ dağı ma‘lûmu olup lakin mevcûd olan ‘asker ol-țarafa gönderildiği şûretde ordu-yı hümâyûn ma‘iyyetinde kimesne kalmayacağından mâ-‘adâ irsâl olunduğu tağdırde dağı â‘yün³-i nâssda vücûdu zâhir kelâmını tenfîze kadir üzerlerine bir baş ve buğ naşb edecek kimesne olmadığından serdâr-ı ekrem hazretleri bir miğdâr sükût eylediktensoñra “Baş ve⁴ buğ kimi ta‘yîn edelim ve ne miğdâr ‘asker gönderelim?” deyü huzzâr-ı meclise ve huşûşen kendüsine⁵ pek yağın vâkı⁶ olan kethüdâsı el-Hâcc Ahmed Resmî Efendi’ye “Sen de söyle ey ağa! Sen de söyle!” deyü ibrâma şürû‘ eyledi.

Mûmâ-ileyh dehâ’etden bir fağın-ı⁷ cihân-dîde olduğundan başka fi’l-aşl serdâr-ı ekrem hazretleriniñ otuz biñ âdem ile Bükreş üzerine varup ba‘dehu bir iş göremediğinden⁸ mâ-‘adâ bir gün zarfında bozulup iki nefer âdem ile nehr-i Tuna’yı Ruscuğ tarafına ‘ubûr eylediğine vâkıf olmağın bir miğdâr sükût eylediktensoñra “Bir dağı söyle!” deyü ibrâm eyledik de “İmdi beni söyletme!” deyü şadr-ı a‘zama cevâb verüp Bükreş macerâsın işrâb eyledi.

El-ğaşıl ol-vechile ta‘yîn olunacak ‘askerî idâreye kâdir baş ve⁹ buğluğa hisbân-ı¹⁰ meşveret meclisinden hâricde olanlardan bir kimesne hâzır olanlarıñ zihnine tebâdür eylemediğinden herkes lâ vü na‘m söylememeği ihtiyâr ve encâm[ıñ] neye müncerr olacağı mechûl olmağın ol-kâre müsta‘idd olup hâzır-ı bi’l-meclîs olanlarından¹¹ kimesne dağı zamîrinde merkûz olan hâ-hişin “Ben giderim.” deyü def‘aten izhâr edemediğinden bir miğdâr vaqt sükût ile güzêrân eylediktensoñra bi’l-âhîre Dergâh-ı

¹ Berü A, B, E: Bir AE.

² Mülâyim E: -AE.

³ A‘yün-i AE: A‘yîn-i E.

⁴ Ve A, B: -AE

⁵ Kendüsine A, B, E: Kendüse AE.

⁶ Vâkı‘ B, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE., A, B ve E nüshalarında sehven فطن (Fağın) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu فطين (Fağın) şeklinde olmalıdır.

⁸ Göremediğinden A, B, E: Gördüğünden AE.

⁹ Ve A, B, E: -AE.

¹⁰ Hisbân-ı AE: Çesyân-ı B, E.

¹¹ Olanlarından AE: Olanların E.

‘Âlî yeñiçerileri ağası olan Yeğen Mehmed Paşa’niñ¹ me’ mûr kılınması îrâd ve nefsi’l-emr müşârun-ileyh ol-vaqte dek² bulunduğu veķâyî’iñ mecmû’unda a’ dâ-yı dîne galebe eyleyüp kavîyü’t-ṭâli’ olduğu cümleñiñ [8^a] ma’lûmu olmağın tırarak hâzır-ı bi’l-meclîs olanlarıñ mecmû’u müşârun-ileyhiñ ta’yîn olunmasın murâd eylediler.

Pes serdâr-ı ekrem hâzretleri dağı kendüsine hitâb edüp “*Paşa hâzretleri buña ne dersî[ni]z? Me’ mûr olmañız münâsib midir?*” dediklerinde ol-dağı kelâma ağaz eyleyüp Şumnu kaşabasından Bâzârcığa ve³ Bazarcık’dan Hırsova’ya varınca vâki’ olan kaşabât ü kurâ[niñ] ‘umrândan hâlî olduğun beyân ve belki vürûd eden haberlere göre a’ dâ-yı dîn ile⁴ memlû oldığın şerh ü ‘ayân eylediktensoñra fermân olunduğu üzre “*Ma’iyyetime verilecek ‘asâkir ile Şumnu’dan hareket eylediğimde a’ dâ-yı dîn bizi esnâ-yı râhda vâki’ Hâcioğlu Bâzârı’nda istikbâl eyledi. Ne güzel ammâ⁵ istikbâl eylemeyüp ‘asâkir-i İslâm’ı yormak ve⁶ vufûr-ı muvaḥḥidîni uşandırmak için içerüden içerüye Bâbâtağı’ya [ve] Hırsova câniblerine çekilirse esnâ-yı râhda zâd ü zaḥîreniñ killeti ve huşûşen e’azz-ı eşyâ olan şuyuñ ol-ṭaraflarda nedreti olmak hasebiyle ‘asker beyninde bir ihtilâl peydâ olmak lâzım gelür ise sa’yimiz hebâ olacağı iştibâhdan müberrâdır.*” deyü takrîr ve buñâ mümâsil ba’zı mahzûr-ı irâd ve tafşil eyleyüp “*Fermân sizindir.*” deyü cevâb eylediler. Bundansoñra hitâb defter-dâr efendiye teveccüh etmeğın serdâr-ı ekrem hâzretleri kendüsine tevcîhe nigâh⁷ eyleyüp “*Ağa paşa hâzretleri yeñiçeri ocağıyla me’ mûr olduğu şuretde verâlarından zaḥîre yetiştirmeniñ imkânı var mıdır?*” deyü sû’âl eylediklerinde efendi-i mûmâ-ileyh işte muḳaddem Devlet-i ‘Aliyye’niñ şadâkat-kâr-ı bendesi olup uğur dîn ü devletde hâb ü râhatı terk edenlerden olmağla sâye-i ‘inâyet-vâye-i şehen-şâhîde ‘avni’llahi ile zaḥîre huşûşuna dâ’ir şeyde zaḥmet çekilmeyeceğın beyân ü fermân olur ise şimdeden ordu-yı hümâyûn mevcûdundan bir miḳdâr zaḥîre ilerü Kozluca kaşabasına göndermesin ve bir miḳdâr dağı Varna mevcûdundan naḳl etdirmeğe mübâşeret eylesin istîzân eyledi.

¹ Paşa’niñ AE: Ağa E.

² Ol-vaqte dek E: -AE.

³ Ve E: -AE.

⁴ İle B, E: -AE.

⁵ İstikbâl eyledi. Ne güzel ammâ AE: -E.

⁶ Ve E: -AE.

⁷ Nigâh A, B: Nigâb AE.

Netîce-i kelâm bu maķûle maħzûrlar birer birer mündefi‘ olduķdanşoñra müşârun-ileyhiñ yeñiçeri ocâğıyla me’mûr kılınmasın¹ ĥużzâr-ı meclisden herkes istişvâb ü taħsîn etmeğın ittifâķ-ârâ ile

وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ²

diyerek müşârun-ileyhe ilbâs-ı ĥil‘at buyurulup i‘dâd-ı levâzıma kıyâm eylemesi tenbîh ü te’kîd³ buyuruldu.

Me’mûriyyet-i Re’îsü’l-küttâb ‘Abdürrezzâķ Efendi be-Cânib-i Ĥırsova bâ-Ma’iyyet-i el-Ĥâcc Yeğen Meħmed Paşa

Dergâh-i ‘Âli yeñiçeleri ağası olan el-Ĥâcc Yeğen Meħmed Paşa’nıñ a‘dâ-yı dîn üzerine gedeceğı mu‘ayyen olduķdanşoñra yeñiçeri ocağı pîyâdeden ‘ibâret⁴ olduğundan henüz ol-vaķt piyâdeniñ daħi kifâyet miķdârı derecelerde gelmiş olmadığı ve beher ĥâl bir miķdâr piyâde ve külliyyetlü süvâriye ihtiyâc-mess eylediğı mülâhaza olunmağın meclis-i mezkûrda bu ĥuşûşuñ daħi müzâkeresi sebķat eyleyüp sipâh ve silah-dâr ocaķlarınıñ işbât-ı vücûd edenlerden ve ol-vaķt ordu-yı hümâyûnda [8^b] bulunan mîrî süvârî ve piyâde ‘asker[ler]inden daħi külliyyetlü ‘asker ta’yîn olunması istişvâb olup lakin ol-vechile ta’yîn olunacak ‘asâkire daħi ĥîn-i iķtizâda ağa-yı müşârun-ileyh ile istişâreye şâlih a‘mâl-i ‘askere ķâdir bir baş ve buğ naşb olunması lâzıme-i ĥâlden olmağla muķaddemâ Maçın⁵ ve Ĥâcioğlu⁶ vaķ‘alarında zuhûr eden yararlıķlarına binâ’en bir⁷ sınıf-ı ‘asker daħi re’îsü’l-küttâb el-Ĥâcc ‘Abdürrezzâķ Efendi baş ve buğ naşb ü ta’yîn⁸ buyurulup ertesı gün şadr-ı a‘zam ĥazretleri âdem gönderüp⁹ ĥuzuruna da‘vet ve ilbâs-ı ĥil‘at eyledi.

Ĥurûc-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muħterem be-Şahrâ-yı Şumnu

İttifâķ-ârâ ile serdâr-ı ekrem ĥazretleriniñ tuğı nerd-bân ayağına naşb olunduķdanşoñra otuz gün miķdârı mürûr eden zemân eşnâsında muķaddemâ ocaķ

¹ Kılınmasın AE: Olmasın E.

² *Kûr’ân-ı Kerîm*, Âli İmrân, 3/126; Enfâl 8/10. “Yardım ancak Allah katındadır.”

³ Ü Te’kîd B: -AE.

⁴ ‘İbâret A, B, E: -AE.

⁵ Maçın B, E: Çîn AE.

⁶ Ve E: +AE.

⁷ Bir AE: Bu E.

⁸ Ü ta’yîn E: -AE.

⁹ Gönderüp AE: +Ve E.

tarafından tahrîr olunan mekâtîb mûcibince i'tâ olunan evâmir ve¹ ta'yîn kılınan mübâsirler ma'rifetiyle kazâ be-kazâ bayrâk küşâd ederek tahrîr-i vürûdları intizâr olunan Dalkılıç neferâtından katî vâfir yeñiçeri dilâveri zuhûr ve zîkr olunduğu üzre mirî ve süvâri ocaklarından hayli 'asker işbât-ı vücûd eylediğinden başka mevsim-i bahârîñ hurûc edeceği yakîn ve belki muktezâ-yı vaqt ü hâle nazaran şahrâya nakl-ı hıyâm edecek vaqtların fevti qarîb olmağın fîmâ-ba'd meştâda² ikâmet eylemekde ba'zı mazarratîñ rû-nümâ olacağı aşkâr ve bir gün evvel şahrâya nakilde fevâ'id-i bî-şumâr hisâb ve ta'dâd olunmağın ittifâk-ârâ ile şehr-i rebî'ü'l-evveliñ ve mâh-ı âyârîñ³ on toközuncu ısneyn günü [19 R. 1188/30 Mayıs 1774] sâbıkda icrâ olunan rüsûmâtı tekrîm ü tefhîme kemâ-yenbağî ri'âyet ederek serdâr-ı ekrem hazretleri livâ-yı fahrü'n-nevâ-yı hazret-i seyyidü'l-vedâ istişhâb ve tertîb olunan âlâyla birkaç gün muqaddem bi'd-def'ât-ı nezâre vü müzâkere olunarak ordu yeri intiğâb⁴ ve tahşîş olunan mahalle sevğ-i semend-i reh-vâr eylediler.

Öteden berü mu'asker-i hümâyûnuñ meştâyâ 'avdeti tahakkuk eyledik de livâ-yı şerîf şandûkasına vaz' olunagelmiş iken şadr-ı a'zam hazretleri bu kerre meştâyâ duhûl eylediklerinde şandûkasına vaz' olunmak resmine i'tibâr etmeyüp belki sûtûnunda ibkâ ve altı ay miqdârı gönderinde turdukdansoñra alup 'azm-i şahrâ etmişdir.

Âmeden Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yâr bâ-Hağt-ı Hümâyûn ve Teşrifât-ı Mevhibet-Maqrûn

Bundan muqaddemce pâd-şâh-ı enâm⁵ مَدَالله ظلال دولته الى يوم القيام hazretleri cânib-i übbehet menâkıblarından şeref-şüdûr olup keşide-i silk-i sûtûr olan hağt-ı hümâyûnlarınıñ⁶ mezâmîn-i münîfesi üzre bu vaqte dek serdâr-ı ekrem hazretleriniñ vürûd eden 'asâkir-i girân-mikdârı techîz ve bir gün evvel düşmen üzerine tesyîr eylemesi vâcibe-i zimmet-i himmeti iken tevârüd eden 'asâkiri meştâda temkîs ve belki bî-câ-yı mülâhaza zımnında meştâdan şahrâya nakl etmek vaqtlarin tefvît etmek üzre [9^a] olup müşârun-ileyhiñ bu hâli a'dâ-yı bed-hâhı 'asâkir-i islâm üzerine gelmek sevdâlarına düşürmeğe vesîle olacağı aşkâr olmağın lâ-cerem şehensâh-ı 'âlem

¹ Ve AE: -E.

² Meştâda AE: Mestâda (Müstâde) B.

³ Âbâdîñ AE: Âyârîñ E.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven انتحاب (İntihâb) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انتخاب (İntihâb) şeklinde olmalıdır.

⁵ "Allah onun devletinin gölgesini kıyamete kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

⁶ Hümâyûnlarınıñ AE: Hümâyûnların E.

hazretleri tarafından zerî‘a-yı tahrîk-i ‘urûk-ı hamîyyeti olur bir cünbüş-i hüsrevânîniñ cilve-ger-i mu‘riz-i zuhûr olması lâzım gelmeğle ol-bâbda tab‘-ı vaqkâd-ı şeh-r-yârî cüş ü zamîr-münîr-i ilhâm-pezîr şehen-şâhî hurûş eyleyüp herkesiñ vâcibe-i ‘uhde-i diyâneti olan vechile qahr ü tedmîr küfftâr-ı hâksâra dâmen-i der-kemer-i ihtimâm ve nehr-i Tuna’niñ berü câniblerinden ve huşûşen leşker ta‘yîni ile Hırsova taraflarından levş-i vücûd-ı a‘dânîñ izâlesine¹ diğkat-i tâmm ve iktizâ-yı vaqt ü hâle göre hüşyârâne hareket ederek serhaddâta lâzım gelen vechile i‘tâ-yı taqviyete sa‘y-i mâ-lâ-keâm eylemek tenbîhât-ı mülûkânesini hâvî vesâ‘ir gûş-vâre-i dill ü cân edecek nice veşâyâ-yı mülûkâneyi muhtevî bir kıt‘a hatt-ı şerîf-i muhâbbet-redîf yed-i mü‘eyyed-i hüsrevâneye maşşûş kilk-i mervârîd-rîz² ile keşide-i silkü‘l-le‘âl ve i‘nâyet-i bî-minnet-i tâc-dârânededen ifrâz buyurulan bir sevb-i semmûr-ı müstevcibü’s-sürûr ve bir kıt‘a şemşîr-i berķ-te’sîr ile mîr-âhûr-ı evvelik hizmet-i celilesiyle şeref-yâb-ı ‘izz ü rif‘at olan el-Hâcc Muştafâ Ağa ile mevkib-i hümâyûnları cânibine ba‘ş ü irsâl buyurdular.

Fermân-ı mütahattümü‘l-iz‘âl³ cenâb-i zillu‘llahi[nin] cereyân eylediği vechile ağa-yı mûmâ-ileyh esnâ-yı râhda şitâb-ı müsâra‘at ederek şeh-r-i rebî‘ü‘l-âhîriñ guresi günü [1 R. 1188/11 Haziran 1774] Şumnu şahrâsında mu‘asker-i hümâyûnlarına dâhil olacağı serdâr-ı ekrem hazretleri cânibinden istiğbâr olunduğ da hatt-ı hümâyûn ve teşrîfât-ı ‘inâyet-merhûn-ı şâhâneye lâyıķ-ı vech ile bir taraftan istikbâle kıyâm ve bir taraftan ordu-yı hümâyûnda olan hademe-i devletiñ istimâ‘-ı veşâyâ-yı cihân-bânîye mübâderet eylemelerin iğbâra ihtimâm olundu.

Pes herkes hayme-i âşafîye cem‘ olduğu ‘aķabinde ağa-yı mûmâ-ileyh hâmil olduğu emânet-i kübrâ ile otâğ-ı serdâr-ı ekremîye vuşûl ve dâhil olduğu ân şadr-ı â‘zam hazretleri daħi bi’n-nefs istikbâle müsâra‘at ederek kemâl-i ta‘zîm ü⁴ tefhîm ile hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-maķrûnu⁵ aħz ü taķbîl ve ferve-i bâhirü‘l-meserreyi⁶ iktisâ ve şemşîr-i merîh⁷-nazîr zîver-kemer eylediktensoñra hatt-ı şerîf-i muhâbbet-redîfi kırâ‘at etdirdüp ‘ibârât-ı übbehet-âyâtını cümleye ismâ‘ ü ifhâm etdirdiği ‘aķabinde

¹ Bu kelime E nüshasında sehven اذاله سنه (İzâlesine) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ازاله سنه (İzâlesine) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime E nüshasında sehven مرواريدريز imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرواريدريز (Mervârîd-rîz) şeklinde olmalıdır.

³ Mütahattümü‘l-iz‘âl AE: Mütahattümü‘l-iz‘ân E.

⁴ Ü AE: -E.

⁵ Maķrûnu AE: +Şehensâhî E.

⁶ Bâhirü‘l-meserreyi AE: Bâhirü‘l-mesrûr E.

⁷ Merîh B: بیح A: بیح AE.

herkes tahşîl-i rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı şâhâne olur hâlâtıñ istihsâline¹ ez-dil ü² cân-ı sa'y ü ihtimâma mübâşeret eylediler.

Zıkr-ı Ba'zı ez-Tevcihât ve Hücûm-ı Küffâr-ı Haksâr ber-Bâzârcık

Bosna vâlisî olan Tağstânî 'Ali Paşa sene-i sâbık şa'bânînden berü Hâcioğlu Bâzârı ve havâlisinde ser'askerlik ile iķâmet ve ol-țaraflardan a'dâ-yı dîn zuhûr ederse iķtizâsına göre ordu-yı hümâyûndan istimdâd ü isti'ânet ederken müdâfa'asına bezl-i miknet eylemek için muntazır-ı zemân-ı fırsat olup hattâ muķaddemlerde birkaç def'a keyfiyet-i a'dâya tahşîl-i vuķûf için kethüdâsın Karaşu câniblerine ve belki Hırsova taraflarına [9^b] tesyîr ol-havâlîde a'dâ-yı dîniñ eşeri olmadığı ve Hırsova kal'asında birkaç yüz kâfir[in] bekci şekillü oturduğu serdâr-ı ekrem hâzretleri³ tarafına tahrîr olunmuşıdı.

Muharrir-i hâķiriñ sû'al ederek añladığına göre müşârun-ileyhiñ âdemleri şahîh haber getürmekde kendüsine hıyânet eylemişlerdir. Zîrâ a'dâ-yı dîn Karaşu vak'asından soñra Bâbâtağ ve Hırsova câniblerinden bi'l-küllîye ayağın çekmediği ba'zı Deliorman dill-âverleriniñ dil almak sevđâsıyla ol-țaraflara gedenlerinden taşhîh olunmuşdur.

El-hâşıl her ne kadar iķdâm olundu ise de keyfiyyet-i a'dâ bir hoşça [teftîş] olunmadığından ser'asker-i müşârun-ileyh cânibinden vürûd eden kâğıdlara nazaran ve⁴ muķaddemâ bir def'a Hırsova üzerine 'asker gönderilüp bir iş görölmediğine binâ'en ve 'inâyet-illah ile istihlâş olunduğu şûretde bile şadr-ı a'zam hâzretleriniñ i'tikâdına göre ol-maħâlde 'asker tevķîfîniñ imkânı⁵ olmadığından ol-țaraflıñ yed-i a'dâdan istihlâşı esbâbınıñ istihsâlinde maķâm-ı ye'sde be'â'et ihtiyâr olunmuş idi.

Pes nev-rûzdan bir eyyâm soñra a'dâ-yı dîniñ karağolları Hâcioğlu'na sekiz sâ'at karîb maħallere gelmeğe şürû' ve gâh ü bî-gâh muħârebe daħi vuķû' bulmağın keyfiyet-i vak'a düşmen-i dîniñ tuğyânı ile müşârun-ileyh tarafından mu'asker-i hümâyûna tahrîr olunduğda bir eyyâm daħi tahrîr olunan hâlât müşârun-ileyhiñ mađlațasına ģaml ile serbe-bâlîn-i ģumûl olunduğdan soñra bi'l-âģire ânifen işâret olunduğu üzre yeñiçeri ağasıyla re'îsü'l-küttâb efendiniñ Hırsova üzerine ģareket eylemelerine nizâm verilüp

¹ İstihsâline A, B, E: İstihsârına AE.

² Ü A, B, E: -AE.

³ Hâzretleri E: -AE.

⁴ Ve E: -AE.

⁵ İmkânı B, E: Mekânı AE.

serdâr-ı ekrem daği mevkib-i hümâyûnla şahrâya naşb-ı hıyâm eylemek levâzımın gördürmeğe kıyâm eyledi.

Bundanşoñra şadr-ı a‘zam hazretleri şahrâya¹ hurûc ve beyân olunduğu üzre cânib-i cenâb-ı² cihân-dârîden şeref-rîz-i şüdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-maqrûn lâzimesince taşşîl-i rızâ-yı hazret-i hilâfet-penâhîye dâmen-i der-kemer-i ihtimâm olup zıkr olunan Hırsova ordusunun levâzımın ikmâl ve ihrâc edeceği esnâda a‘dâ-yı dîn³ Hâcıoğlu Bâzârı üzerine⁴ ikdâm ve ser‘asker-i müşârun-ileyh tarafından daği tertîb-i levâzım-ı ceng ü perhâşa kıyâm olup ez-dill ü cân muhârebe-i a‘dâya ihtimâm olundu.

Şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ üçüncü günü [3 R. 1188/16 Haziran 1774] Hâcıoğlu Bâzârı hâricinde tarafeyn mülâkât ve ferâğ-ı⁵ esliha ve şahîl-i huyûldan meyâmin-i⁶ felevât şebîh-i ‘Araşât olup ser-bâzân-ı meydân-ı düşmen-i dîn ile dest-girîbân olarak ser‘asker-i müşârun-ileyh ma‘iyyetinde olan süvâri biñbaşlarından Battâl Beğ’in biñ nefer âdeminden eşahh rivâyât üzre üç yüz neferden ziyâdesi şehîd ve kendüsi Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarından Turhân Ağa ile cerîhan esîr olup ammâ hâl bu derecelere resîde oluncaya dek âteş-i müşrik-sûz süyûf-ı İslâmiyândan nice⁷ kâfir-i sûzân ve ikdâm-ı cân-sipârân-ı muvaşşidîn ile ne müşrikler ‘garza⁸ ve tîğ ü sinân olup lakin keşret-i a‘dâ ‘asâkir-i İslâm’ı bî-tâb eylemekden nâşî nâ-çâr ‘arz-ı⁹ heycâdan ‘avdetleri lâzım gelmeğe meydân¹⁰ kâr-zâdan rû-gerdân¹¹ ve Kozluca câniblerine ‘atf-‘inân eylediler.

Tefâşil-i hâl beş on [10^a] sâ‘at zarfında şadr-ı a‘zam hazretleri tarafına vâşıl olduk da ârâm ü tevakkûfa mecâl kalmamağın der-‘akâb düşmen-i dîn üzerine tahrîkine sa‘y eylediği ordunun zıkr olunduğu vechile mâlzemelerini tekmîline ihtimâm ve bir ân

¹ Kelime A nüshasında sehven صحرايا (Şahrâya) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu صحرايا (Şahrâya) şeklinde olmalıdır.

² Cenâb-ı E: -AE.

³ Dîn AE: -E.

⁴ Bâzârı üzerine A, B, E: Bâzârı’na AE.

⁵ Ferâğ-ı AE: قراع B, E.

⁶ Meyâmin AE: Miyâne-i E.

⁷ Nice AE: +Biñ A, B.

⁸ Garza-yı AE: عرضه A, B.

⁹ Arz-ı AE: عرصه B.

¹⁰ Meydân AE: Seydân E.

¹¹ Rû-gerdân AE. (Mükerrer)

açdem a‘dâ üzerine ‘azîmet eylemeleri huşûşa¹ ez-dil ü² cân diğkat ve³ [ihtimâm-ı] tâmm eyledi.

‘Azîmet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa ve Re’îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi be-Cânib-i Hırsova

Serdâr-ı ekrem hazretleri muğaddem ‘açd olunan meclis-i istişârede karar verildiği üzre yeñiçeri ocağı ile⁴ yeñiçeri ağası vezîr el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa’nıñ⁵ ve mîrî ‘askeriyle re’îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi’niñ zikrî mesbûk olan vechile Hırsova cânibine hareket eylemeleri levâzımıñ tekmiñline deverân üzre iken ânifen keyfiyyet vürûdu zîver-sütûr olan hañ-ı hümâyûn-ı übbehet-mağrûn resîde-i dest-i rehbet-peyvestleri olduğundan başka a‘dâ-yı dîniñ Hâcıoğlu Bâzârı’na hücum eylediği haberleri ol-esnâda vârid olmağın girîbân-ı gayret-i çân-birle⁶ taşşıl rızâ-yı zillullahide cest ü çâlâk olup zikr olunduğı vechile der-‘akab hañ-ı hümâyûn-ı şevket-mağrûnu⁷ kırâ’at ve mazmûn-ı⁸ münîfi⁹ herkese işâ’at eylediktensoñra ertesi gün kapu eyleyüp herkes ‘uhdesine lâzım gelen hizmetinde kuşûr eylemeyerek ez-dill ü cân edâ-yı merâm etmeğe diğkat-i tâmm¹⁰ eylemelerini ‘umûmen süvârî ve piyâde ocağları ahâlisine tekrâr lisânen tenbîh ve verâlarında¹¹ beyâz üzerine buyruldular dañi neşr ederek müşârun-ileyh ile efendi-i mûmâ-ileyh ma’iyyetine aklâm defterleri nâñik olduğü üzre her sınıfdan yigirmi ‘aded toğ ve katî vâfir âlât ü mühimmât ve bârût ve üçer beşer orta ile piyâde ocağlarınıñ her birinden birer kethüdâ ve sâbıkâ Tutrağan muğâfızı olan mîr-i mîrân ‘Abdullah Paşa ve mîr-i mîrân Süleymân Paşa ve kapucıbaşı ağalardan iki nefer kapucıbaşı ağa¹² ile Dergâh-ı ‘Âli gediklülerinden yigirmi nefer ağa ve sipâh ve silah-dâr ocağlarından biñer nefer süvârî ve biñ nefer güzîde Bosna dill-âverleriyle Bihke kapudânını ve bir miğdâr ‘asker ile Sivaslı Emîn Beğ ve Battâl Beğ-zâde’yi vesâ’ir piyâde ve süvârî mîrî biñbaşı ve beşyüzbaşılardan mükemmel neferâtı ile yedi sekiz

¹ Huşûşa AE: Huşûşuna B, E.

² Ü A, B, E: -AE.

³ Ve AE: -B, E.

⁴ Yeñiçeri ocağı ile AE: -E.

⁵ Paşa’nıñ AE: Paşa A.

⁶ Çân-birle AE: Çâk-birle B, E.

⁷ Şevket-mağrûn AE: Şevket-mağrûnu B, E.

⁸ Mazmûn-ı AE: +İtâ’at-mağrûnı E.

⁹ Münîfi AE: -E.

¹⁰ Tâmm E: -AE.

¹¹ Verâlarında AE: Verâlarından B, E.

¹² Ağa E: -AE.

biñbaşı ta'yîn eyleyüp el-hâşıl istid'âları üzre müşârun-leyh ile mûmâ-ileyhiñ birkaç gün zarfında her lâzimesin tekmîl ve kâffe-i kifâyetlerin tetmîm edüp bir ân evvel şavb-ı me'mûrlarına 'azîmet eylemelerin tenbîh eylediler.

Pes tevaqqufu mûcib hâlet olmamağla mâh-ı mezbûruñ beşinci günü [5 R. 1188/15 Haziran 1774] mu'asker-i hümâyûndan hareket edecekleri taḥakkuk etmeğın birkaç ay muḳaddem serdâr-ı ekrem ḥazretleri binâsına şürû' ile lisâna¹ düşdüğü köşkerden biri mürûr edecekleri yoluñ kenârında vâkı' olmağdan nâşî şadr-ı a'zam ḥazretleri mîr-âḥûr-ı ḥazret-i şehr-yârî ağa ile ol-köşkerden âlâylarıñ temâşâ etmeği münâsib görüp [10^b] irâde olunduğu üzre yevm-i mezbûrda ibtidâ yeñiçeri ocağı vesâ'ir piyâde ocaqları kethüdâları bütün ortalarıyla âlâyların emrâr edüp² temâm eylediktensoñra süvârî ocaqları neferâtı ve mîrî piyâde ve süvârî bayrâkları mürûr eylediği 'aḳabinde efendi-i mûmâ-ileyh daḫi mehter-ḥâne ile sipeh-sâlâr-ı ekrem[1] öñünden 'ubûr edüp eğer ma'âzallah-i te'âlâ me'mûliñ ḫılâfî zuhûr ederse ma'ıyyetlerinde olan 'asâkiri perîşân etmeyerek toğru ordu-yı hümâyûna rücû' eylemek üzre sûy-i maḳşûda 'azîmet eylediler.

Muḥarrir-i faḳîr âlâyları mürûrına diḳkat eylemiş idim. Mîrî süvârîleri dörder beşer kat mürûr eylemiş iken sekiz sâ'atde ancak âlâyların tekmîl edebildiler. Birkaç gün muḳaddem istid'âlarıyla ma'ıyyetlerinde olan toplara ḥartûc i'mâl olunurken be-kaḫayy'illah-i te'âlâ bârûta âteş düşüp ol-kâre mübâşir olan tobcular zâbiḫân ve neferâtından ḫayli âdem telef ve ol-âteşe 'alef olmuşdur.

Müşârun-ileyh ile mûmâ-ileyh 'azîmet eylediktensoñra ordu-yı hümâyûn ahâlîsinden katî vâfir kimesne ğayrete gelüp ḥôd-be-ḥôd verâlarından sür'at ve ordularına mülḫaḳ olmağa mübâderet eylediler. Ḥattâ ba'zı 'asker ḫâline vâkıf olanlardan istimâ' olunduğu üzre³ orduları cem'ıyyeti on beş biñ piyâde ve on iki biñ süvârîye ḳarîb olduğu taḫḳîk⁴ olunmuşdur.

Müşârun-ileyh ile⁵ efendi-i mûmâ-ileyh şavb-ı maḳşûdlarına 'azîmet eylediktensoñra sefer-i hümâyûna me'mûr olup ol-esnâda serdâr bayrâklarıyla ordu-yı hümâyûna vürûd edenleri vesâ'ir yeñiçeri ḫâ'ifesinden tevârüd edenleri zabḫ ü rabḫ için

¹ Lisâna AE: +Nâss'da A, E.

² Edüp AE: Eylediler E.

³ Üzre AE: -E.

⁴ Taḫḳîk AE: Taḫakkuk E.

⁵ İle AE: -E.

Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ocağı ağalarından Turnacı-zâde Ahmed Ağa mu‘asker-i hümâyûnda ağa vekîli naşb ü ta‘yîn olunup yeñiçeri ağası maķâmında kıyâm ve nefsu‘l-emr ol-vechile tevârüd edenleri cem‘-i ihtimâm ederek yedi sekiz gün zarfında vâfir âdem peydâ etmeğle yarârlığı rû-nümâ olmuşdur.

Vuķū‘-ı Tezelzül der-Ordu-yı Hırsova ve ‘Avdet-i Ba‘zı ez-‘Asâkir-i İslâm be-Mevkib-i Hümâyûn

Ânifen zıkr olunduğı üzre Hırsova üzerine tertîb olunan ordu mevkib-i hümâyûndan rihlet eyleyüp evvelâ Yeñibâzâr ve ba‘dehu Türk Arnavudluğu merhalelerine konup göçerek üçüncü gün¹ Kozluca kaşabası hâricinde naşb-ı hıyâm-ı ikâmet eylediler. Kaşaba-yı mezbûreye vâsıl olduklarının ikinci sebt günü ağa paşa ve re‘îsü‘l-küttâb efendi ba‘de‘l-istişâre mîr-i mîrân Çerkes Hasan Paşa ile Gemalmaz nâm levend bölükbaşısını harekât-ı a‘dâ-yı dîni tecessüs için bir miķdâr süvârî ile Hâcıoğlu Bâzârı cânibine irsâl eylediler. Mûmâ-ileyhâ gederek Kozluca ile Hâcıoğlu Bâzârı kaşabaları muntaşısında Kozluca‘ya on² sâ‘at mesâfede vâki‘ Öşenli Deresi nâm mahalle vardıklarında bir miķdâr [11^a] kâfir atlası zuhûr ve beynlerinde bir muhârebe-i cüz‘iyye vuķū‘ bulmağın zıkr olunan Gemalmaz bölükbaşı şehîd olup gürûh-ı a‘dâ daği önlerinden nâ-bedîd olmağla girü ‘avdet ve bu haberi ağa paşa ve ‘Abdürrezzâk Efendi taraflarına ifâde eylediler. Bundanşoñra ma‘iyyetinde olan biñ nefer Boşnaķ dill-âverleriyle Bihke kapudânının daği zıkr olunan Öşenli Dere‘ sine irsâl olunması münâsib görölmeğın istihsân olunduğı vechile ertesi bâzâr günü vücûd ve ‘adem-i vücûd a‘dâyı teftîş için ol-daği mahall-i mezkûra ‘azîmet ve hâl-i düşmene muṭṭali‘ olmağa diķkat eyledi.

Düşmen-i mekkâr ise tarîķ-i câddenin yemîn ü yesârında vâki‘ şâhsâr³ içinde tesettür etmeğın bir gün muķaddem şehîd olan Gemalmaz‘ın cenâzesinden ğayri kimesneyi görmediklerinden merhûmuñ meyyitin defn eyleyüp ol-tarafların gürûh-a‘dâdan hâlî olduğı haberiyle Kozluca cânibine ric‘at eylediler. Ammâ kapudân-ı mûmâ-ileyhi ol-tarafa gönderdikleri vaķt ağa paşa ile el-Hâcc⁴ ‘Abdürrezzâk Efendi merâsim-i ihtiyâta ri‘âyet zımnında bir meters hafriyçün Kozluca kaşabası bâlâsında

¹ Gün AE: Güni E.

² On AE: Üç E.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven شاختسار imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu شاسار (Şâh-sâr) şeklinde olmalıdır.

⁴ İle el-Hâcc A, B, E: -AE.

meters maḥalli keşf ü mu‘âyesine ḥurûc ve ol-ḥavâliniñ haber añlar âdemleriyle daḥi ḥayli müzâkeresin eyleyüp lakin etrâfı güşâde olduğundan meters ḥafriyçün bir maḥall-i intiḥâb edemediklerinden bir miqdâr geşt ü güzâr ve nihâyetü’l-emr metersiñ gayri çâre bulmağa qarâr verdiler.

Pes ma‘iyyetlerinde olan mîr-i mîrân ‘Abdullah Paşa’nıñ külliyyetlü piyâde ve süvâri ile ilerü gedüp Öşenli merḥalesin zabt ve verâsından ordu ile bunlar daḥi Kozluca’dan hareket ve Bâzârcık üzerine gitmeye niyyet ile ordularına ‘avdet eylediler. Bir sâ‘atdensoñra kapudân-ı mûmâ-ileyh Öşenli’de a‘dâ-yı dînden eşer olmadığı haberin kendülere îşâl etmeğle ‘azîmetlerin te’yîd ve ‘Abdullah Paşa’nıñ ilerü gitmek niyyetin te’kîd eyledi. İrtesi gün yeñiçeri ağasıyla¹ el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi vesâ’ir rû’esâ-yı ‘asker² bir maḥalle cem‘ olup mîr-i mîrân-ı mûmâ-ileyh ‘Abdullah Paşa ma‘iyyetine üç dört biñ miqdârı süvâri ta‘yîn ve iki üç biñ miqdârı piyâde yeñiçeri ile kul kethüdâsı ma‘iyyetine terfîk olunup Öşenli cânibine taqđîm ü irsâl olundular.

Paşa-yı mûmâ-ileyh kul kethüdâsı ile Öşenli cânibine hareket ve bir iki sâ‘atden ziyâdece mesâfe kaṭ‘ eyleyüp “‘Aceb a‘dâ-yı dîn ile kanķı maḥallde mülâkât ederiz?’” mülâhazalarıyla Öşenli merḥalesine taḥarrüb edecekleri eşnâda a‘dâ-yı dîn tabûrlarından birkaç ‘aded tâbûr Öşenli câddesinden ‘asâkir-i İslâm’ıñ üzerine gelmeğ³ mübâderet ve⁴ belki⁵ anlar daḥi Kozluca’da olan aşl ordunuñ üzerine varmağa ‘azîmet eylediler idi.

El-ḥaşıl ‘Abdullah Paşa ma‘iyyetinde olan süvâri ‘askeriyle ol-gün zâhir olan tâbûrlar ile çerha cengi etmeğle şürû‘ ve ḥayli kâfir-i zîr-ḥüsâm⁶ İslâm’da ma‘dûm olup lakin a‘dâ tâbûrları pek külliyyetlü olduğundan gayri maḥall-i cengiñ etrâfı mîşe-zâr ve atlu cevelân [11^b] edeceğî maḥaller şâḥ-sâr olmağın bir miqdâr muḳâtele vü muḥârebeden soñra bî-tâblıkları ḥasebi ile mûmâ-ileyhiñ ma‘iyyetinde olan ‘asâkir-i süvâri taraf taraf⁷ ‘avdete ibtidâr ve kul kethüdâsı ağa ma‘iyyetinde olan⁸ piyâdeler beyninde daḥi gereğî gibi cenge ḥâ-hîş gelmiş iken süvâriniñ gerü çekildiğine nazar ile

¹ Ağasıyla AE: +Müşârun-ileyh ile E.

² ‘Asker AE: ‘Asâkir E.

³ Gelmeğle E: Gelmeğle AE.

⁴ Ve E: -AE.

⁵ Öyleki AE: Belki E.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven **خسام** (Ḥüsâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حسام** (Ḥüsâm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Taraf A, B: -AE.

⁸ ‘Asâkir-i süvâri taraf ‘avdete ibtidâr ve kul kethüdâsı ağa ma‘iyyetinde olan AE: -E.

“*Bunlar bizi kâfire esîr verecektir.*” deyü anlarıñ dañi beynlerinde tezelzül bedîdâr olup bi'l-âhîre rücû'a şürû' eylediler.

Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri ağasıyla efendi-i mûmâ-ileyh ise Kozluca kenârında olan ordularında aĥvâllerin müzâkere ve kahr ü tedmîr-i a'dâya çâre aramağ üzre iken mîr-i mîrân-ı mûmâ-ileyh 'Abdullah Paşa'nıñ ilerü gönderdiğı âdemler Öşenli ĥavâlsinde a'dâ-yı dîniñ çarĥacısına muķâbil oldukları ĥaberiyle kâfir külliyyetlü olup 'Abdullah Paşa'nıñ bir miķdâr 'askere dañi muĥtâc olduğı ĥaberleriyle vürûd eyledi. Efendi-i mûmâ-ileyh yanlarında olan biñbaşılardan der-'aķab ma'ıyyet-i mûmâ-ileyh bir miķdâr süvâri gönderüp kendüsi ağa-yı müşârun-ileyhiñ ĥaymesine nüzûl ve bir miķdâr dañi aĥvâl-i a'dâyı söyleşdikden soñra ol-gün Silistre tarafından birkaç Tâtâr sultânlarıyla Baĥt-girây Sultân'ıñ geldiğini yeñiçeri ağası ile¹ müşârun-ileyh ifâde ile kendü ĥaymesine mu'âvede eyledi. Bu esnâda ki çâr-yek sâ'at vaķtten 'ibâretdir, 'Abdullah Paşa tarafından ma'ıyyetinde olan 'askeriñ rücû'u ĥaberi dañi vâsıl olmağın ağa-yı müşârun-ileyh ile² efendi-i mûmâ-ileyhiñ şu'ûrları münselib olup fi'l-ĥâl efendi-i mûmâ-ileyh miyânlarında bulunan sultân vesâ'ir süvâri ile ĥaymesinden³ süvâr ve ağa-yı müşârun-ileyh dañi ordusundan ilerüde düşmen-i dîn ile muķâbele üzre olan 'Abdullah Paşa semtine vuşûle ibtidâr eylediler.

Efendi-i mûmâ-ileyh sultân-ı müşârun-ileyh vesâ'ir ol-vaķt kendü yanında bulunan üç dört yüz miķdârı süvâri ile ordularına taĥmînen on daķıķa miķdârı mesâfede 'Abdullah Paşa yanından 'avdet eden piyâde ve süvâriye râst gelmeğın⁴ gerü dönüp⁵ düşmen üzerine rücû'uların teklîf ve bî-iĥtiyâr ol-bâbda küffâr-ı dîn⁶ ġalîz ü 'anîf eyledi. Ol-vechile döndermelerine cebr eylediğı âdemler ise seĥerî⁷ 'Abdullah Paşa ile iki buçuk sâ'at miķdârı ilerü Öşenli cânibine toğru a'dâ üzerine sür'at⁸ ve bir sâ'ate karîb vaķt düşmen-i dîn ile uğraşub ĥarâret-i şemsde iki buçuk sâ'at zemânda dañi gerü Kozluca cânibine ric'at⁹ etmiş bulduklarından tekrâr a'dâ üzerine bir dürlü dönmeğe liyâķatleri olmadığınan anlar dañi ĥuşûnet ile cevâb verdiklerinden başka içlerinden

¹ İle E: -AE.

² İle AE: -E.

³ ĥaymesinden AE: +Efendi E.

⁴ Gelmeğın AE: Gelüp E.

⁵ Dönüp E: -AE.

⁶ Küffâr-ı dîn B: Güftârıñ AE.

⁷ Seĥerî E: Şaĥrî AE.

⁸ Sür'at AE: Ser-'asker B.

⁹ Ric'at E: Mürâca'at AE.

nâ-be-kâriñ birisi “*Aniñ cevâbı budur!*” deyü tüfengine âteş etdiği ân yanında bulunanlar dañi ma‘iyyet ederek üç dört yüz kurşun dâneleri birden üzerine munşabb olmağın nâçâr ma‘iyyetinde bulunanlar ile a‘dâ-yı dîn¹ üzerine hücum şüretinde firâr ile nefsin taħlîse der-kâr oldular. Bu vâķ‘aniñ ‘aķabinde Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası dañi baķiyye-i piyâde ile düşmen-i dîn² üzerine müteveccih olup bir miķdâr ceng ü peygâra şürü‘ ve me‘mûlden ziyâde [12^a] muhârebe vuķû‘ bulup lakin muķaddem zıkr olunduğı üzre bir münâsib maħall intihâbı ile piyâde ‘askeri kendülerin muħâfaza edecek bir meters tedârik edememeleriyle açıķdan a‘dâ tarafından atılan şalkım ve iş‘âl olunan âteş üzerine bir hoşca yürüyüb³ düşmen-i dîn tâbûrlarına gereğı gibi karışamadıklarından mâ-‘adâ kılllet-i ‘idde vü ‘inâd sebebi ile muķaddem bozulan ‘Abdullah Paşa ‘askeri dañi üzerlerine dökülmeğın âsâr-ı nâ-pây-dârî nâ-çâr bunlara da sârî olup ‘umûmen muķâbele-i a‘dâdan rû-gerdân ve herbiri bir tarafa müteferriķ ü perîşân oldular.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ⁴

Ordu-yı mezkûruñ bu vechile perîşân olduğı iki günden soñra ağa-yı müşârun-ileyh hâzır olduğı hâlde serdâr-ı ekrem hâzretleri hużûrunda ‘aķd olunan ‘umûm meşveretinde re‘îsü’l-küttâb efendiniñ cümle muvâcehesinde serdâr-ı ekrem hâzretlerine eylediğı takrîrden zabt ü taħrîr olunmuşdur.⁵

Ma‘iyyetlerinde bulunan ba‘zı ‘uķalâ-yı cihân-dîdeden bu vechile istimâ‘ olunmuşdur ki a‘dâ-yı dîniñ hâl ü şâniñ⁶ bir hoşca teftiş etmezden muķaddem eğer orduları ‘askeriniñ hülâşasın ‘Abdullah Paşa ile ilerü göndermeyüp cem‘iyyetlerin tefrîķ etmeden her ne vechile olursa bulduķları maħallde bir meters ittiħâz ve istihkâmına diķķat eyleseler inzimâm-ı ‘inâyet-ileyhiyye ile bir iş görülmek me‘mûl idi.

وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا⁷

Ordu-yı mezkûruñ sağ kol çarħacısı olan Ķapucıbaşı Ķaraħişârî-zâde Aħmed Beğ‘den naķl olunmuşdur ki el-Hâcc ‘Abdürrezzâķ Efendi ile ordu-yı hümâyûndan

¹ Birden üzerine munşabb olmağın nâçâr ma‘iyyetinde bulunanlar ile a‘dâ-yı dîn A, E: -AE.

² Dîn A, B, E: -AE.

³ A‘dâ tarafından atılan şalkım ve iş‘âl olunan âteş üzerine bir hoşca yürüyüb A, B, E: -AE.

⁴ *Kûr‘ân-ı Kerîm*, Fussilet, 41/12. “Mutlak güç sahibi ve hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir.”

⁵ Olunmuşdur AE: +Ve E.

⁶ Şâniñ B, E: Şâni AE.

⁷ *Kûr‘ân-ı Kerîm*, Ahzâb, 33/37. “Allah’ın emri mutlaka yerine getirilmiştir.”

müfârekat ve Hırsova cânibine ‘azîmet eyleyüp¹ Kozluca’ya qarîb varıldık da mîrî ‘askeriniñ sebâtından fi’l-aşl emîn olmamağla Beştepeler nâm mahallde efendi-i mûmâ-ileyh bir cem‘iyyet eyleyüp beş seneden berü vâkı‘ olan perişânlıkları ba‘de’t-tafşil el-mazâ lâ-yü-zıkr diyerek fimâ-ba‘d düşmen-i dîn ile muqâbele müyesser olduk da a‘dâ-yı dînden yüz çevirmemeleri için cümle rü’esâ ile kelâm-ı kadîm ve kılıç ve nân ü nemek² üzerine muhâlefe vü mu‘âhede eyleyüp bu ‘ahd üzerine cenge şürû‘ olunmuş iken yine³ müfîd olmayup hezîmete bâdî ‘asâkir-i mîrî olmuştur.

Vürûd-ı Haber-i Zuhûr-ı Düşmen ez-Cânib-i Kaşaba-yı Yeñibâzâr ve Vuķû‘-ı Meşveret

Zıkr olunduğı üzere Kozluca vâk‘ası hâdiş olup evvel orduda olan eşnâf-ı ‘asâkir[den] istimâ‘ olunduğı üzere bir miqdârı ol-ma‘rekede mecrûh olan mîr-i mîrân ‘Abdullah Paşa ile Prevadi üzerinde Balkânî Karînâbâd tarafına ric‘at ve şülüşânı mertebesi yeñiçeri ağası müşârun-ileyh ve re‘îsü’l-küttâb efendi vesâ‘ir rü’esâ ve zâbiâtınla ordu-yı hümâyûna ‘avdet etmiş olmalarıyla serdâr-ı ekrem hazretleri bu uhdûse-i⁴ ‘acîbe ve bu vâk‘a-yı garîbeden beğâyet müte’essir olup fi’l-aşl kuvvet-i sâmi‘ası bir miqdâr sengîn olmağın ‘asâkir-i İslâm’ın bu hâletin⁵ istimâ‘ ile derûnunda hâdiş olan hadşe vü iztirâbdan⁶ sahn-ı tefhîmi müşkill olacak mertebelerde kulâğı ağırlaşup “*Bundanşoñra ne güne hareket olunmaq iktizâ eder?*” fikrleriyle evvelâ şenâver-i lüce-i endişe vü hayret iken şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ on beşinci ve haziranıñ on dördüncü [12^b] günü [15 R. 1188/25 Haziran 1774] ordu-yı hümâyûna sekiz sâ‘at mesâfede ikâmet üzere olan Dağstânî ‘Ali Paşa tarafından a‘dâ-yı dîniñ Kozluca kaşabasına Şumnu cânibine ‘ubûr eyleyüp atlasınıñ Yeñibâzâr tarafları semtine mürûr eylemek üzere oldukları haberleri tevârüd ve nefsü’l-emr Şumnu ahâlîsi tarafından dañi a‘dâ-yı dîniñ bu güne olan hareketi istiħbâr olunmağla düşmen-i bed-peymânıñ dolaşarak ordu-yı hümâyûn üzerine geleceğinden kaç‘a tereddüd kalmadı. Bu haber dañi zarûrî serdâr-ı ekrem hazretlerine tefhîm ve bunuñ bir çâresine bakmaq lâzıme-i hâlden

¹ Eyleyüp AE: Olunub E.

² Ü nemek E: -AE.

³ Yine E: -AE.

⁴ Bu kelime E nüshasında sehven اودوثة imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اودوثة (Uhdûse) şeklinde olmalıdır.

⁵ Hâletin E: Hâletde AE.

⁶ A nüshasında kelime sehven اضطریدن (İztirâbdan) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu اضطرایدن (İztirâbdan) olmalıdır.

olduğu kendüsüne telkîn olunduğ da ıztırâbı dü-bâlâ ve meşveret için der-‘ağab ordu-yı hümâyûnda bulunan rü’esâ ve zâbiţân vesâ’ir hademe-i devlet âdemler isrâ eyledi.

Fi’l-hâl cümlesi otâğ-ı âşâfide işbât-ı vücûd ve serdâr-ı ekrem meclisine duhûl ü ku’ûd eylediklerinde şadr-ı a‘zam hazretleri işâreti ile re’îsü’l-küttâb efendi ânifen zıkr olunduğu vechile Kozluca havâdisin cümle muvâcehesinde takrîr eyledikdensoñra serdâr-ı ekrem hazretleri mazâ-mâ-mazâ diyerek kelâm-ı bidâyet ve a‘dâ-yı dîniñ ordu-yı hümâyûn üzerine gelmesi bâbında “*Dağüstânî ‘Ali Paşa tarafından vürûd eden haberleri huzzâr-ı meclise işâ‘at eyleyüp bundan soñra ne vechile hareket olunmak iktizâ eder?*” deyü cümleye hitâb eylediklerinde fi’l-aşl a‘dâ-yı dîn ordu-yı hümâyûn üzerine gelür ise ez-dill¹ ü cân ceng ü per-hâş eylemek menvî olmağla ‘ahd-i sâbık üzre mevcûd olan ‘asâkir ile bir def‘a dañi mu‘asker-i hümâyûn civârında tábûr-ı düşmen ile ‘ağd-i melhame-i kâr-zâr ve ol-vechile dañi mümkün olmadığı şûretde iki seneden berü istihkâmı ile iştiğâl olunan Şumnu kaşabasına duhûl ve hafr olunan hendeğler verâsından müdâfa‘-yı a‘dâ ile iştiğâl olunmak vaqt ü hâle münâsib ve belki “*Herkesiñ ‘aklı efendimiziñ bu² güne hareket edeceğine zâhibdir.*” deyü cevâb verdiler. Fi’l-hâkıka bu re’y öteden berü serdâr-ı ekrem³ hazretleri ‘inde müvecceh olmağın iktizâ eden levâzımıñ ikmâline ol-günden kıyâm olunmasın tenbîh ü⁴ te’kîd eylediler. Vech-i meşrûh üzre hareket Şumnu kaşabası ahâlîsinden hâzır-ı bi’l-meclis olanlarıñ dañi dil-hâhlarına muvâfık olmağın anlar dañi ‘asâkir-i İslâm’ıñ manşûr olmasın du‘â ederek ‘ıyâl ü evlâdların tebşîre ‘avdet ve kendüleri dañi ordu-yı hümâyûn ahâlîsi ile ‘ansamîmü’l-kalb muhârebe-i düşmen-i dîne niyyet eylediler.

Nağl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Civâr-ı Kaşaba-yı Şumnu ve Hafr-i Meters

Muqaddem haber verildiği üzre ertesi gün düşmen-i dîniñ mu‘asker-i hümâyûna dört beş sâ‘at mesâfede vâkı‘ Yeñibâzâr kaşabası⁵ civârına çadırların kurduğı haberi ile vezîr Tâğüstânî ‘Ali Paşa mevkib-i hümâyûna vürûd ve ordu-yı hümâyûn ahâlîsiniñ dañi meşhûdları olmağın hemân Şumnu şahrâsından rihlet ve tahmînen kurşun menzili gerüde vâkı‘ Şumnu etrâfına hafr olunan hendeğler kenârına naşb olunan⁶ hıyâm-ı

¹ Ez-dill A, B: Dill AE.

² Bu A, B, E: -AE.

³ Ekrem E: -AE.

⁴ Ü A, B, E: -AE.

⁵ Kaşabası A, B, E: -AE.

⁶ Olunan AE: -A, B, E.

işkâmet olunup [13^a] hattâ ordu maḥalli teng¹ olduğundan Cebe-ḥâne-i ‘Âmire ocağı ortalarıyla Cebecibaşı Kürd Meḥmed Ağa² ve muḥarrir-i ḥaḳîr ḥandek ḳapularından içeri duḥûl ve ḥandaḳ şeranpolarıyla ḳaşaba beyninde vâḳi‘ ebniyyeden ḥâlî maḥallerde naşb-ı ḥıyâm ve tehiyye-i edevât ü³ mühimmât-ı ceng ü peygâra ihtimâm olundu idi.

Pes ordu-yı hümâyûnuñ ḳaldığı⁴ maḥalliñ muntehâsına ki şoñra ḳonduḡu maḥalle ḳurşun menzilinden ba‘îd ve ṭob güllesi varacağı mertebeden ḳarîbdir, ocaḳ zâbitânı sa‘y ü gayretleriyle Ḳozluca ordusunda müteşerrid olan yeñiçeri yoldâşları mu‘asker-i hümâyûnda bulunan cebeci neferâtı ile bir görölüp müstahkem metersler ḥafr olunduḡdanşoñra metersleriñ üst başına yeñiçeri neferâtı ta‘bye ve anlarıñ nihâyetine cebeci neferâtı vaz‘ vesâ‘ir iktizâ eden bârût ü mühimmât yanlarına naḳl olunup malzemeleri her ne ise rü‘yet olunarak kemâ-yenbaḡi istiḥkâm ü taḳviyyet verildiğı ‘aḳabinde Defter-dâr Meḥmed Dervîş Efendi ma‘rifetleriyle metersler üzerine varılıp Ḳozluca ordusunda ḥasâret gören yeñiçeri zâbitân ve neferâtına vesâ‘ir metersde bulunan cebeci yoldâşlarına külliyyetlü baḥşîşler⁵ i‘tâ ve cümlesi mesrûrül-ḥâtîr oldukları ḥâlde zuhûr-ı a‘dâ-yı dîne muntazır olup Cenâb-ı Ḥaḳḳ’dan fevz ü nuşret-i istid‘â vü temennâ eylediler. Bundan şoñra ordu-yı hümâyûnda bulunan taḥmînen sekiz on biñ miḳdârı süvâriyi Daḡıstânî ‘Ali Paşa istişḥâb ve Mîr-i Mîrân Çerkes Ḥasan Paşa ve Süleymân Paşa ile düşmen-i dîn zuhûr eyledik de istiḳbâl ve elleşerek ṭoplar ve metersler öñüne çekmesine nizâm verilüp a‘dâ-yı dîniñ ne cânibden geleceğine intizâr olundu.

Ḥudûş-ı İḥtilâl der-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften Re‘îsü’l-küttâb el-Ḥâcc ‘Abdürrezzâk Efendi be-Âsitâne-i Sa‘âdet

Ordu-yı hümâyûnuñ ahâlîsi Şumnu ḳaşabası şeranpoları kenârında iškâmet ve metersler istiḥkâm ve süvâriñ Daḡıstânî ‘Ali Paşa ma‘iyyetine tertîb ü nizâm ile iştiḡâl ederler iken fi‘l-aşl ḳaşaba-yı mezbûrede üç seneye ḳarîb iškâmet olunmaḡ taḳrîbiyle ahâlîsiyle iḥtilât ü te‘ehhül eden nâ-be-kârlarından biri⁶ fi‘l-aşl zevcesiyle muḳâvele ve a‘dâ-yı dîn zuhûr eder ise kendüsini çıkarup bir cânibe götürmeḡe mu‘âhede etmiş

¹ Maḥalli teng E: Maḥallâtın AE.

² Ağa E: -AE.

³ Ü B, E: -AE.

⁴ Ḳaldığı AE: Ḳalktığı E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven بخشیشلر (Baḥşîşler) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بخشش (Baḥşîşler) şeklindedir.

⁶ Biri E: -AE.

olmağla nefsu'l-emr düşmen-i dîniñ zuhûru taħakkuķ ve Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri ortalarından bir orta ta'yîni ile şeranpolar kapuları sedd ü bend olunup yerlü tâ'ifesiniñ daħi ğarb ü ğarbe ķadır olanları içlerinden kimesne evlâd ü 'ıyâl veyâhûd eşyâ ve mâl-ı maķûlesi[ni] kaçırması ile “*Miyâne-i 'asâkir ve ahâlîye bir ğadşe îrâş eylesün.*” deyü zâhir ü ğafî olan tağ yollarının temâmca ğıfz ü ğırâset ve her tarafından kemâ-yenbağî zabt ü rabt olunduğı esnâda mezbûr zevcesiniñ şeklin tağyîr ve düğün rükûbun¹ tehyi'e ve câmesi ve cânesi 'askerî libâsına tebdîl eyleyüp ikisini birden süvâr [13^b] ve limaşlaşa ordu-yı hümâyûndan kaşabaya gelüp yine ordugâha çıkar tavrında Çengel Kıpası'ndan taşra ğurûca ibtidâr eylediler. İstimâ' olunduğı üzre fi'l-aşl ğurûc edecekleri kıpuniñ bekcileri maħallesi vesâtatıyla ğâllerinden ğabîr² olmağın dervâze-i bâbdan 'ubûr edecekleri vaķtde kulluķ neferâtı öñlerin almağla Çengel Kızâ dâmenlerine ta'alluķ eyleyüp “*Hâliñiz teftîş ve ne maħallden gelüp ne cânibe gideceğiz tefahhuş olunmaķ gerekdir.*” deyü mezbûru ve refîkini ğurûcdan men' ve kıpı üzerinde maşnû' taħmînen on ayâķ nerd-banla çıkılır köşke vaz' eylediler.

Maħall-i mezkûr tavâ'if-i 'askeriyeniñ temâm memerr ü ma'beri olmağın 'avâm-ı nâss “*Bu ne iş imiş!*” diyerek birbirinden sù'âl ve üç dört daķıķa zarfında elli iken yüz ve yüz iken iki yüz olduklarında köşküñ etrâfında³ vâķi' püşteler üzerinden içerü baķarak ççlerinden biri⁴ “*Erkek kıyâfetinde 'avret imiş.*” deyü bir şadâ zâhir⁵ ve “*Orduya getirecekler imiş.*” kelâmı daħi beynlerinde mütevâtir olmağın gitdikce cem'iyetleri müzdâd ve “*Kâfir şakâlımıza yapışmış iken bu ne olmaz işdir!*” ğüft ü ğûsu ile “*Kıpıyı bekleyin çorbacınıñ üzerine ğücûm ve bunlar parelenmek gerekdir.*” deyü feryâd eylediler. Bu ğilâlde çorbacı muğzır ağa tâ'ifesine ğaber gönderüp ğuzûra getürmek⁶ için bir miķdâr âdem getürtmüş olmağla “*Bir takrîb ile gelen âdemlere teslîm edeyim.*” der iken iş ol-dereceleri tecâvüz etmeğın mezbûru ve zevcesini cebren ellerinden ağz ve şemşîr ve ⁷ tabanca kûşunları ile meydânda ağ ü zâr ederek sürâğ sürâğ ve pâre pâre eylediler.

¹ Rükûbun B, E: -AE.

² ğabîr A, B, E: Cebîr AE.

³ Bu kelime E nüshasında sehven اطرفنده (Etrâfında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطرافنده (Etrâfında) şeklinde olmalıdır.

⁴ Biri E: AE-.

⁵ Bu kelime E nüshasında sehven ظاهر (Zâhir) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ظاهر (Zâhir) şeklinde olmalıdır.

⁶ Getürmek AE: Göndermek E.

⁷ Ve E: -AE.

Âteş-i fitneniñ temâm âfâk-gîri olduğu esnâda başmuhâsebe kâtiblerinden muhalledât halîfesi efendi daği üzerlerine gelüp mezbûlarıñ halleri ma'lûm olmağın taħlîş etmek dâ'iyesiyle “*Ol-gürûh-ı müşevvişü'd-dimâğa lâkırdı añladayım.*” der iken “*Bu daği bunlardandır.*” diyerek mezbûra daği birkaç kılıç üşürüp öldü zannıyla terk eyleyüp cem'iyetleri ile kapudan hurûc ve maqtûlleriniñ lâşesiyle ordu içine vülûc eylediler. Meğer maqtûller aħz olundukları vaħtde nefslerin taħlîş için “*Biz re'îs efendiniñ âdemiyüz.*” deyü söylemiş olmalarıyla mezbûrlar hıyâm arasına duħûl ve re'îs efendiniñ çâdırıñ tefîşe meşgûl oldular.

Pes re'îs efendiniñ haymesine ve ba'dehu sâ'ir bir iki haymeye daği vardıkdan soñra bir takrîb ile re'îs efendi dâ'iresin taşhîh edüp ol-lâşe ile çâdırları derûnuna hücûm ve yedlerinde olan tûfenglerin birden âteş ederek efendi-i mûmâ-ileyhiñ kendü haymesine duħûl eylediler. Bu vaħte dek kendüsi kârdan habîr olmağın peşince livâ-yı fevzü'n-nevây-ı ħâzret-i risâlet-i dest-gâhiye penâh-âver olarak taħlîş-i nefesine tedbîr etmiş¹ olmağla kimesneyi bulamadıklarından ellerine girdiği şeyi yağmâ ederek herbiri bir cânibe müteferriħ ü perîşân oldular. Mezbûlarıñ bu şûretde² çar-yek miğdârı zemândan ziyâde ordu [14^a] içinde deverân etdiklerinden dürlü dürlü erâcîf peydâ olmağın “*Mebâdâ gitdikce tuğyânları müştedd olur.*” deyü herkes ħavfindan silâhın kuşanup esbine süvâr ve emvâl ü eşyâsın haymesinde³ terk ederek livâ-yı şerîf sâyesine varup ‘âkıbet-i kâre nazar⁴ eylediler. A'dâ-yı dîniñ gelmesi tedârîği görölür iken ordu-yı hümâyûn içinde ħâtıra ħutûr etmeyecek bu güne bir ħâdişe zuhûru ile nışf sâ'at zarfında ordu-yı hümâyûn ahâlîsiniñ bu mertebede ħarîn-i ıztırâb ü ħayşet olarak livâ-yı şerîf sâyesine cem' olmalarından ve ħuşûşen re'îs efendi dâ'iresinde ki şadr-ı a'zam olduğu mahalle kırk elli ħatve mesâfeden ‘ibâret idi, atılan lâ-yu'ad ve-lâ-yuhşâ tûfenglerden serdâr-ı ekrem ħâzretlerine uğradığın bilemeyüp sebep-i vuķû'-ı ħâdişeye taħşîl-i ittilâ' edinceye dek “*İbâdullah ħasâre giriftâr olur.*” fikrinden bî-şu'ûr ve encâm[ın] neye müncerr olacağın mülâħaza ile esîr-i endîşe dûr-â-dûr olmuşıdi.

El-ħâşıl bu esnâda sancâğ-ı şerîf obası kenârında re'îsü'l-küttâb efendiniñ libâsın bol eşvâbına tebdîl ve sipâh ve silah-dâr ağaları i'ânetleriyle destârın mübâdele vü taħvîl

¹ Etmiş B, E: -AE.

² Şûretde B, E: 'Avdetde AE.

³ Haymesinde A: -AE.

⁴ Nazar E: İntizâr AE.

ve sipâh ocaqları şeklinde bir taqrîb ile zihâm arâsında sipâh ordusuna ‘azîmet ve andan Âsitâne-i Sa‘âdet tarafına ‘avdet eylediler.

Hareket-i Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-Köprübaşı ve İndifâ‘-yı Gâ‘ile-i Fitne vü Şûr

A‘dâ-yı dîn dört sâ‘at mesâfede olup ahşâmıda şabâhda ordu-yı hümâyûn üzerine müstevlî olacağı aşkâr ve belki olduğu maħallden daħi bir buçuk sâ‘at miqdârı ilerü geldiği istihbâr olunmuşken ‘asâkir-i İslâm miyânında aşlı yokdan bu güne bir hâdiş-e-i hâ‘ileniñ tekevvün eylemesi sebebi ile ordu-yı hümâyûn ahâlîsiniñ hayme ve eşyâların terk edüp sâye-i livâ-yı sa‘âdete-penâh eylemesi kerîh bir hâlet olmağın bir tedbîr ile şûret-i uhrâya tahvîl eylemesiyçün serdâr-ı ekrem hazretleriniñ daħi sâ‘irleri mişillü süvâr olup fimâ-ba‘d hayme ve eşyâ ve esbâb-ı¹istirâhatı terk ve gâ‘ile-i a‘dâ ber-ıaraf oluncaya dek at üzerinde münfekk olmamak hâllerin herkese irâdet-i²iktizâ-yı vaqt ü hâle göre temâm maşlahat görünmeğle hemân ihtişâd ü tecemmu‘ları esnâsında şadr-ı a‘zam hazretleri livâ-yı şerîfi istişhâb ve süvâr ve a‘dâ-yı dîn ile ceng etmek için “*Sebûkbâr bulunalum!*” yollu cümle ile otaqlarından hürûc ve beş dakîka ilerüde vâkı‘ köprü tarafına tevcîh-‘inân ü reh-vâr eyledi. Fi‘l-hakîka livâ-yı şerîf ile şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ol-hâdiş esnâsında bu tarîkile hareket eylemesi ol-deryâ-yı şûrişîñ fi‘l-hâl pezîrâ-yı sükûn ve qarâr olmasına ‘illet olup sebûkbâr olduğu hâlde herkes zuhûr-ı düşmen-i dîne intizâr ü mürâkabet eylediler.

Zıkr-i Re‘îsü‘l-Küttâb-şoden İbrâhîm³ Münîb Efendi ve Mükerrerem-şoden Kethüdâ-yı Sâbık es-Seyyid İbrâhîm⁴ Hıfzî Efendi be-Rûznâmçe-i Evvel

Zıkr olunduğu vechile re‘îsü‘l-küttâb [14^b] el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi mu‘asker-i hümâyûndan zehâb ü gaybet ve umûr-ı riyâset mu‘atıl ve bî-kifâyet olup bir iki gün muqaddem re‘îsü‘l-küttâb vekîli olan rûznâmçe-i evvel Münîb İbrâhîm⁵ Efendi fi‘l-aşl üç def‘a daħi re‘îs vekîli olduğundan umûr-ı riyâsete âşinâ olmağın hayıyyet ve emek-dârlığına binâ‘en şehr-i rebî‘ü‘l-âhîriñ on toközuncu günü [19 R. 1188/28 Haziran

¹ Esbâb AE: +Ü E.

² Irâdet-i AE: İrâ‘et B, E.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

1774] câh-ı vâlâ-yı riyâsete ilbâs-ı hil‘at buyurulup rü‘yet-i umûra mübâşeret eyledi. Mûmâ-ileyh re‘îsü‘l-küttâb olmağla rûznâmçe-i evvel manşıbı münhall olmağın bundan evvel rikâb-ı hümâyûn tevķî‘liğinden münfaşıl olduğı halde Asitâne-i Sa‘âdet‘den mu‘asker-i hümâyûna irsâl ve ol-vağte dek du‘â-yı devlet ve terağķķ-i şân ü şükûh-ı pâd-şâh-ı keyvân-menzilet da‘vâtı ile iştiğâl üzre olan kethüdâ-yı sâbık es-Seyyid İbrâhîm¹ Hıfzî Efendi’niñ mu‘asker-i hümâyûndan ma‘zûlen iğâmeti münâsib görülmemeğın yevm-i mezbûrda rûznâmçe-i evvel manşıbına ilbâs-ı hil‘at buyurulmağla hâtır tatyîb ve re‘îs-i sâbık el-Hâcc ‘Abdürrezzâğ Efendi’niñ Şarköyü’nde iğâmet eylemesi içün fermân taştîr ve verâsından irsâl ü tesyîr² olundu.

Vuķû‘-ı Muğârebe bâ-Düşmen-i Dîn der-Civâr-ı Şumnu ve Hudûş-i Tezelzül der-Miyân-ı ‘Asâkir-i İslâm

Şehr-i rebî‘ü‘l-âhiriñ yigirminci çamis günü [20 R. 1188/30 Haziran 1774] düşmen-i dalâlet-sîret Şumnu kaçabasına tahmînen iki buçuk sâ‘at mesâfede vâķi‘ cem‘iyyet-gâhları olan mağallden rihlet ve mürtefi‘ mağallerden ordu-yı hümâyûn tarafına toğrulduğı rü‘yet olunduğda Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası fi‘l-aşl meşveret ü niyyet olunduğı vech ile meterslerde âmâde-i harb ü kıtâl olan piyâde ocağları neferâtı dill-âverleriniñ takviyyet ü istihkâmlarına deverân ve ordu-yı hümâyûnda bulunan zu‘amâ ve hademe-i devlet çapuları halkıyla vesâ‘ir iki üç günden berü eţrâfdan cem‘ olunan tahmînen on iki biñ süvâri ile vezîr Tağıstânî ‘Ali Paşa ve Mîr-i Mîrân Çerkes Hasan Paşa ve³ İlbaşanlı Süleymân Paşa muğaddem mu‘âhede olunduğı üzre mevkib-i hümâyûna bir sâ‘at miğdârı karîb mağallden a‘dâ-yı dîni istikbâle şitâbân oldular. Bâlâda işâret olunduğı üzre serdâr-ı ekrem çazretleriniñ gûşuna ‘ârız olan ‘illet-i şamem yevmen-fe-yevmen müterağķķı olur iken hikmet-i hüdü ol-esnâda mizâcında dağı bir miğdâr inhirâf zuhûr ve esbine süvâr olamamağ mertebeler[in]de rençür olup hele her ne hâl ise bir gün muğaddem vâķi‘ olan hâdişeniñ def‘i içün ‘umûmen hademe-i devlet ile iğâmet eyledikleri köprübaşında esbe süvâr ve ilerüye âdemler irsâl ederek ‘askerî tã‘ifesiñ ceng ü harbe çass ü iğrâya der-kâr oldular. Ol-vağt livâ-yı şerîf sâyesinde bulunan vezîr kethüdâsı e-Hâcc Resmî Ahmed Efendi ve ordu-yı hümâyûn

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Ü tesyîr A, B, E: -AE.

³ Mîr-i mîrân Çerkes Hasan Paşa ve A, B: -AE.

kâdîsî efendi ve Defter-dâr Meḥmed Dervîş Efendi ve re'îsü'l-küttâb İbrâhîm¹ Münîb Efendi ve çavuşbaşı el-Hâcc Ebûbekir Vaḥdetî Efendi ve rûznâmçe-i evvel Seyyid İbrâhîm² Hıfzî Efendi ve 'Abdülkerîm Beğ Efendi ve [15^a] tezkireci efendiler ve Cebecibaşı Meḥmed Ağa ve 'abd-i ḥaḳîr ve beş on miḳdârî ḥademe-i devlet esbleriyle süvâr ve eṭrâf-ı livâ-yı sa'âdet-iltivâyı dâ'ire-i pergâr-vârî ihâta eyleyüp herkes yerlü yerinde şâbit ü üstü-vâr oldular. Bu hâl üzre on daḳıka miḳdârî zemân güzerân eylediktensoñra serdâr-ı ekrem ḥazretlerinin bulunduğu maḥalle tahmînen nışf sâ'at miḳdârî maḥallde vâkı³ Şumnu ḳurâsından Yeñice Köyü civârında 'asâkir-i İslâm süvârisi a'dâ-yı dîn çerḥacılarıyla âteş cengi îfâda mübâderet ve ba'zı dill-âverler tâbûr-ı a'dâya girişmeğe mübâşeret eyleyüp lakin ol-vechile âmâde-i ḥarb ü kıtâl olan 'askeriñ ekseri muḳaddemâ Ḳozluca ma'rekesinden müteferriḳ olmağın kiminiñ zâbiṭi ol-vaḳt firâr ve 'askeri ḥâzır ve kiminiñ 'askeri firâr ve kendüsi bi'n-nefs muḥârebeye mübâşir olmuş olduğundan başka şadr-ı a'zam ḥazretlerinin mizâcsızlığından ve min-ṭarafullah iki gün muḳaddem ḥâdis olan ihtilâlden herkes başınıñ çâresine düşmüş olmağla ol-'askeriñ tertîbine daḫi el değmeyüp bî-tertîb olduklarından candan ceng ü ḥarbe iḳdâm etmeyüp belki faḳat gediklü zu'amâdan ve devlet ḥademesi etbâ'ından ve anların içlerinden ḡayret-i dîniyye aşḥâbı olanlarından bir iki yüz miḳdârî kimesne muḥârebe-i a'dâyı bed-fi'âl ile iştiḡâl ve bâḳîleri girîve⁴ gerd-i kenâra ihmâl olup uzaḳdan temâşâyâ meşḡûl oldular.

Mezbûrlarıñ ṭurduḳları maḥalliñ a'dâ tâbûrlarından ṭarafı çar yek sâ'at mesâfe [ ] ve 'arz-ı bî-nihâye olmağın rü'esâ-yı zâbiṭândan ba'zıları ılgâr ile yanlarına varup "*Ümmet-i Muḥammed! Göñülbirliḡi ile şü kâfiriñ üzerine bir hüccüm edelim. Düşmende bir şey yokdur.*" deyü a'dâ-yı dîne istiz'âf ve kendülerine bahâdırılık işbâti ile teşcî' ederek her ne ḳadar levendâne lâf ü güzâf⁵ eylediler ise de müfid olmamağın kimesne bulunduğu maḥalli bir ḥatve ilerüye tecâvüz etmeyüp belki gözleri gerüye nâzar ve ḳanḡı yoldan firâr edeceklerin der-ḥâtır eylediler. İlerüde olan kümât-ı muvaḥḫidîn ise a'dâ-yı dîn tâbûrlarıyla elleşerek zıkr olunan ḳarye kenârına vuşûl ve "*Şimdi bunlar*

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrahîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrahîm) şeklinde olmalıdır.

³ Vâkı' E: -AE.

⁴ Girîve E: -AE.

⁵ Ü güzâf E: -AE.

daḥi hüçûm ederler.” deyü me’mûl ederler iken kimesneniñ cengine rağbet etmediği meşhûdları olduğda â’sâb-ı gayretleri münkaṭı‘ ve anlarıñ daḥi esbâb-ı perîşânı¹ müctemi‘ olup a’dâ ṭâbûrları öñünde sağ ve şola terk ü tâz ederek rücû’a âğâz eylediler. A’dâ-yı dîn harekât-ı ‘asâkire diğkat ve bu ḥâli beynlerinde rü’yet etmeğın yemîn ü yesâra âteş-efşân olarak ṭâbûrların tesyîr ve şan‘at-ı âteş-bâzîsin temâmca icrâ ederek ilerü gelmekde te’ḥîr etmedi. Bu eşnâda düşmen-i dîn ṭobları güllelerinden birkaç dâneyi ol-câniblere gâltân ve miyânlarında lağzân olduğu ân temâşâ eyledikleri maḥallerde daḥi pâ-y-i efşâr-şebât olamayup ṭurdukları maḥallden rû-gerdân ve sancâk-ı şerîf öñünden geçüb livâ-yı nebiyy-i ekrem muḥâfazasında olan ḥademe-i devlet ḥaymeleri cânibine perîşân olup ellerine girdiğın [15^b] yağmâ vü tâlân ederek Balқан tarafına güzâr ve her biri bir cânibe ṭâr² u mâr oldular. Ol-vağt serdâr-ı ekrem ḥazretleri inḥirâf-ı mizâc ve ‘illet-i şamem takrîbiyle şu‘ûrunda bî-behre olmağın ma‘iyyet-i livâ-yı şerîfde bulunan mezkûrû’l-esâmi ḥademe-i devlet şadr-ı a‘zam ile sancâğ-ı şerîf zıkr olunan köprüden karşı tarafa emrâr ve her biri bir taraftan feryâd ve ol-mağûleleriñ gerü düşmen üzerine rücû‘larına her ne deñlü ictihâd eylediler ise de fâ’ide vermediğinden nâ-çâr ḥâcegân-ı dîvân efendiler ve aqlâm ḥulefâsı ve yigirmişer otuzar âdem ile sipâh ve silah-dâr ağaları ve gayrileri taḥmînen üç yüz âdem ile bir sâ‘at miğdârı livâ-yı şerîf ve serdâr-ı ekrem ḥazretleri meydânda cevelân ve şadr-ı a‘zam ḥazretleriniñ kendüsinde emârât-ı za‘f gereği gibi zâhir olmağın kendüsine her ne söylenür ise “*Siz bilürsüz.*” lafzından gayrı bir şey söylemediğinden herkes tedbîre şürû‘ ve “*İşitdirdim.*” mülâhazasıyla “*Şol-cânibe gitmek münâsibdir.*” deyü her taraftan feryâd etdiklerinden başka esb-i li-câmından yapışup bir iki cânibe çevirdikleri daḥi manzûr-ı ḥaḳîr³ olmuşdur.

El-ḥaşıl bu vechile biraz zemân geçdikdenşoñra ‘asker-i ḳalîl ile meydâna durmanıñ bir fâ’idesi olmadığı cümleye zâhir olmağın nâ-çâr köprüyü geçüp livâ-yı şerîfiñ bir iki sâ‘at muḳaddem eğlendiği maḥallda ḳarâr ve “*Bundan şoñra ne vechile ḥareket etmek münâsib[dir]?*” [deyü] vağt ü ḥâl idiğın herkes esbi üzerinden müzâkereye der-kâr oldular. Bu vağte dek düşmen-i dîn öñünde metersde olan piyâde dill-âverlerinden gayrı bir ferd ḳalmadığından a’dâ-yı dîniñ böyle perîşânlıkda livâ-yı şerîf üzerine ve ḳaşabaya hüçûm eylemesi endîşe olunurken rûḥâniyyet-i Ḥazret-i

¹ Perîşânı AE: +Beynlerinde E.

² Bu kelime E nüshasında sehven تار (Târ) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu طار (Ṭâr) şeklinde olmalıdır.

³ Ḥaḳîr E: -AE.

Resûlullah ve himmet-i pâd-şâh-ı kerâmet-penâh pâdâş-ı ‘asâkir-i İslâm olmağın ol-
kem-i ser-ağaz-ı bâdiye-dalâl zıkr olunan Yeñice kıyâsin berü cânib[in]e ‘ubûr
edemeyüp anlar daği buldukları kıyâ-i mezkûre civârında karar ve feldmareşâlleri
tarafından şadr-ı a‘zam cânibine olan bir kıt‘a kâğıdların bir takrîb ile ‘askerî
tâ’ifesinden bir âdemiñ eline verüp serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına îşâl ve temşiyet-i
huşûş müşâlahaya der-kâr oldular.

Livâ-yı şerîfle serdâr-ı ekrem hazretleri mağall-i mezkûrda ki şeranpolar kapısına
üç beş dakîka mesâfedir, vaqt-ı zuhrdan ‘aşr-ı şânîye dek ve bu müddetde serdâr-ı
ekrem hazretleriniñ tûğları mehter-hâne ve hazînesi ve aqlâm kâtibleri ve hâce ve
hulefâsından ne şâhib-i şu‘ûr geçen yâdigârları livâ-yı şerîfle şadr-ı a‘zam başka yoldan
gitmişdir. Ve kimi daği “İlerü geçdi, ben gördüm.” diyerek sâ’irlerin daği¹ tağlîf ve
hattâ kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam kâtibi ve beğlikci efendi ve âmedci efendi ve tahvîl ve²
rû’ûs kîse-dârların daği inandırıp bir iki gün zarfında Balkânî Qarîn-âbâd cânibine firâr
ve ba‘zısı toğru Edirne ve belki Âsitâne’de karar eyledi.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ³

**[16^a] Zıkr-i Duğûl-ı Serdâr-ı Ekrem bâ-Livâ-yı Nebiyy-i Muhterem be-
Kaşaba-yı Şumnu ve Vuğû‘-ı Meşveret ve İtâ-yı⁴ Vezâret-dâden be-Mîr-i Mîrân
Çerkes Hasan Paşa**

Şadr-ı a‘zam hazretleri livâ-yı şerîf ve ma‘iyyetinde olanhafaza-yı endek-şümâr
ile zıkr olunan şeranpolar kapısı hâricinde tûrarak ‘aşr-ı sâni güzerân ve ba‘zıları
getmeği ve ba‘zıları derûn-ı kaşabaya duğûlü terciğ ü taşrîh etmek ile emrâr-ı zemân
ederken mânend-i eşk-i mazlûmân her kıatresi cevz-i Rûmî’ye muvâzin bir bârân zuhûr
ve bir dakîka zarfında⁵ seylâblar cûş ve nehrler hürûş ederek basîf zemîn-zîr andan
mestûr olup ol-vaqt Balkân cânibine gitmek hatırlarından güzerân eder vâir ise de
kaşabadan ğayrı cânibe gitmeğe kimesnede harekete mecâl kalmadığından şehri
rebî‘ü’l-âhîriñ yigirminci hamîs günü [20 R. 1188/30 Haziran 1774] sâ‘at on birde iken

¹ Daği E: -AE.

² Ve B: -AE.

³ *Kûr‘ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân, 3/173. “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!”

⁴ İtâ-yı E: -AE.

⁵ Bu kelime B nüshasında sehven طرفنده (Tarafında) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ظرفنده (Zarfında) şeklinde olmalıdır.

cümle ittifâkıyla ¹ متوكلاً على الله الغيور Şeranpo kapularından içerü duhûl olunup muqaddem îrâd olunduğu vech ile herkesiñ hayme ve eşyâ-yı sâ'iresi 'alâ-hâlihi ordu yerinde kaldığından her biri bir hâne tedâriğine meşgûl oldular. Ol-gece herkes bir maħallde beytütet etmeğın ertesi gün [21 R. 1188/1 Temmuz 1774] ne güne hareket olunacağına taħşîl-i² ittîlâ' için 'ale's-seher şadr-ı a'zam olduğu konağa vuşûle müsâra'at eylediler. Ol-vaķt şadr-ı a'zam yanında bulunan³ deverân eder kapucılar kethüdâsı Deli Maħmûd Ağa ve birkaç gedik ağası ve her sınıfdan üçer beşer âdemden ğayrı kimesne kalmayup ve henüz ordu-yı hümâyûn ahâlîsinden kimiñ gidüp kimiñ kaldığı ma'lûm olmamağla bir meşveret olunması istişvâb olunup sâ'ir hâzır-ı bi'l-meclis olmayanlar daħi ihzâr olunarak şadr-ı a'zamdān başka livâ-yı şerîf otaşı civârında vâki' dîvân-hânede hademe-i devletden şağîr ü kebîr bir maħallde cem' olunup herkes vüs'una göre iktirâh-ı re'y ü tedbîr eylemeğe şürû' eylediler. Aħşâmdān taşrada kalan piyâde gürûhu daħi zalâm-ı leylde ocaķlar kethüdâlarıyla enderûn-ı kaşabaya duhûl etmiş olmalarıyla hülâşa-yı meşveret bu vech ile pezîrâ-yı şûret olmuşdur ki bundān soñra bu girdâb-ı hûş-rubâ ve bu mühlike-i cân-fersâdan hûd-be-hûd bir cânibe hurûc eylemeniñ imkânı nâ-mutaşavvır ve belki o maķûle kelâm-ı lisâna getüren haķķında bir kazâ nâzil olması maħkûm ü muķarrerdir. Zîrâ içerüden taşra çıkılmaķ murâd olunduķ da düşmen-i dînden mâ-'adâ evvelâ seng-i râhımız olan yerlü ve şânîyen “*Bizi bırakup nereye gidersiz?*” deyü hâr-ı dâmeniz olacaķ piyâdeniñ her dürlüsüdür. Bu şûretde hemân bir daķîķa evvel aħşâm yağmûrunda ıslânuپ gerek bârân-dîde hâleti iktisâb ederek içerü giren piyâde ocaķları neferâtı dill-âverlerini şeranpolar verâsına taķsîm ve yerlü yerine iskân ve her birimiz ez-dill ü cân kaħr ü tedmîr a'dâ-yı dîn esbâbınıñ istişşâline deverân ve livâ-yı şerîfle içerü giren süvâri daħi iki sınıf olup bir sınıfın hâzır-ı bi'l-meclis olan Tağîstânî 'Alî Paşa ve sınıf-ı aħarın Mîr-i Mîrân Çerkes [16^b] Hasan Paşa istişhâb ve gâh-ı bî-gâh şaranpo kapularından a'dâ-yı dîn ile müdâfa'ya bezl-tâb ve şıkıldıkları vaķt yine kaşabaya iyâb eyleyüp yerlü tâ'ifesine mu'âvenet ü münâşarat eylemeleridir. Nefsü'l-emr aħar güne davranmağā mecâl olmadığından bu vechile harekete hâzır-ı bi'l-meclis olanlarıñ cümlesi râzî olup lakın mîr-i mîrân-ı mûmâ-ileyh Çerkes Hasan Paşa feryâd ve altı seneden berü uğur-ı dîn ü

¹ “Mağfîret sahibi olan Allah'a tevekkül ederek” anlamında Arapça bir cümle.

² Bu kelime E nüshasında sehven تخلص (Taħşîl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحصيل (Taħşîl) şeklindedir.

³ Bulunan E: -AE.

devletde sa'y ü gûşîş etmiş iken bir tûğa daği mâlik olmamağla nâ'il-i murâd olamadığın îrâd etmeğın teshîlen li'l-emr serdâr-ı ekrem hazretlerine tefhîm olunarak 'avâtîf-ı 'aliyye-i cenâb-ı¹ cihân-bânîden kendüsine bir tûğ daği ihsân² ü mahsûd-akrân buyuruldu. Müşârun-ileyhiñ vezâret kürkü ile ol-gün sarâydan taşra³ çıkması haylice işe yaramışdır. Zîrâ 'avâm-ı nâss ve yerlü-i kâr-nâ-şinâs “*Bunlar firâr etmek için birikmişlerdir.*” deyü ba'zı erâcîf ilķâsına ibtidâr etmişler idi. Bundanşoñra serdâr-ı ekrem hazretleriniñ konâğdan livâ-yı şerîfle haymesine nağl eylemesi daği müzâkere olunup kendüsine⁴ ba'de'l-istîzân mağall bağılup hayme kurulmasun fermân eyledi.

Pes ağa paşa ve kethüdâ-yı şadr-ı a'zam ve defter-dâr efendi ve rûz-nâmçe-i evvel es-Seyyid İbrâhîm⁵ Efendi ve cebeci-başı ve 'abd-i haķîr ve yerlü â'yânı derûn-ı kaşabayı deşt ederek Kûşu Meydânı nâm mağall kendüsine muhayyim ta'yîn ü taşmîm olunduğı üzre ertesi gün çadırına çıkup kendü için naşb olunan haymede mekîn olmuşdur.

Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Hıyâm-gâh ve Zikr-i Keyfiyyet-i Muğâşara

Bir gün muğaddem 'ağd olunan meclis-i şûrâda taşmîm olunduğı üzre serdâr-ı ekrem hazretleri ertesi gün livâ-yı şerîfi istişhâb ve ânifen zikr olunan mağallde kendüsü⁶ livâ-yı şerîf için naşb olunan hıyâma tağrîk-i rikâb eyledi. Muğaddem beyân olunduğı vechile şadr-ı a'zam hazretleriniñ mizâcı ziyâde müteğayyir olmağ tağrîbiyle Defter-dâr Meğmed Dervîş Efendi vesâ'ir hademe-i devlet gayretleri ile şaranbolara ta'biye olunan neferâtıñ ve tâbyalara vaz' olunan toğlarıñ mühimmât ü levâzımı tekmiîl ile iştiğâl olunur iken şehir-i rebî'ü'l-âğiriñ yigirmi üçüncü günü [23 R. 1188/3 Temmuz 1774] a'dâ-yı dîn ordusu derûnunda ba'zı harekât hâdiş olduğı 'asâkir-i İslâm tarafından hiss olunmağın diğğat olunduğ da nağz-ı hıyâma şürû' ile tâbûrların tertîb üzre olduğı vufûd-ı muvağğidîniñ meşhûdları olmağla “*Şeranpolardan içeri duğûl kaşdıyla üzerimize hüçüm eylemekden gayri ihtimâli yokdur.*” diyerek fi'l-hâl düşmen-i

¹ Cenâb-ı B, E: -AE.

² Bu kelime E nüshasında sehven اخسان (İhsân) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احسان (İhsân) şeklindedir.

³ Taşra E: -AE.

⁴ İbtidâr etmişler idi. Bundanşoñra serdâr-ı ekrem hazretleriniñ konâğdan livâ-yı şerîfle haymesine nağl eylemesi daği müzâkere olunup kendüsine A, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Kendüsü AE: +Ve E.

dîniñ hâzırlanmak üzere olduğu haberin aħad-hümâ-yı aħara îşâl eyleyüp herkes levâzım-ı ceng ü ħarbin tehi'eye¹ sa'y-i bî-hemâl eyledi.

Ol-vakt 'asâkiriñ kaşabaya duħûlü müddeti iki günlük vaktten 'ibâret olmağın Dağıstânî 'Ali Paşa ve Çerkes Ħasan Paşa ma'ıyyetlerinden onar âdem bulunmadığından düşmen-i dîn ile çarħaya çıkmalarının imkânı olmayup ve piyâde 'askeriñ² dağı her biri bir köşede olmağ takrîbi ile şaranbolar yanlarından eğall-i ħalîl âdem olduğundan bu ħâli mü'tâla' ile üftâde-i keşmekeş-i muħâşara olanlardan ekşeriniñ şu'uru münselib ve herkes ne işleyeceğinden ġâfil olmağla az ħalmışidi ki çok kimesneniñ sermâye-i 'aklı sevdâya [17^a] munħalib olaydı. Hele münâdîler nidâ etdirilerek ol-güne kenâr ü bucağda olanlar dağı ağa paşa sa'y ile şaranbolar verâsına teşhîn ve der-'aħab defter-dâr efendiler dağı şeranpolar yanlarına varup ol-vechile âmâde-yi ceng ü kıtâl olan neferâta küllî altun vermeğle şebât ü metânelerin te'kid eylediğinden başka tâbyelere nezâret ve nekâ'işleriniñ 'ale'l-'acele tekmîline diħħat etmeğin livâ-yı şerîf sâyesinde olanlarıñ bir miħdâr ħâtırlarınıñ sükûnetine 'illet ve ħalblerinde olan ıztırâbları indifâ'ına vesîle olur ħâlet taħşîl³ eyleyüp yine ħaymesine 'avdet eyledi. Bu vakte dek a'dâ-yı dîn dağı taburların tertîb etmiş olmağla ikâmet eylediği zikri mesbûħ Yeñice Köyü civârında yürümeğe mübâderet ve çâr yek sâ'at miħdârı vakte tob menzîli maħallden şaranbolarıñ Ruscuħ'dan ħarafa olan ucundan görünmeğe mübâşeret eyledi. Ol-cânibde olan şâ'ika-pâr toplardan birħaç gülle görmeyen tabur-ı maħhûru cânibine irsâl olunmağın ol-cânibe ħavâle-i şabâħ ihmâl edüp alt ħarafa 'ubûr eyledi.

El-ħaşıl bu minvâl üzere yevm-i mezbûrda her ħarafdan evvelâ tob menzîlinden Ķarîçe⁴ maħallden görünüp ba'dehu resm-i sâbıħ üzere tob gülleri vardığı 'aħabinde gerü çekilüp ol-maħallda ikâmet ederek kaşaba-yı mezbûreniñ yürüyüşe el verecek ħarflarıñ temâmca ihâta eyleyüp vâ-ı cem'ıyyetin⁵ izhâr ile her tâburu bulunduğu maħallda ħarâr eyledi.

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهنيه (Teh'ıyeye) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تهيه (Tehi'e) şeklinde olmalıdır.

² 'Askeriñ B, E: -AE.

³ Bu kelime E nüshasında sehven تحصيل (Taħşîl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تحصيل (Taħşîl) şeklindedir.

⁴ Ķarîçe AE: قريچه A, قريجه B, E.

⁵ جمعين AE: Cem'ıyyetin A, B.

‘Asâkir-i İslâm tarafından daği ne kadar şaranpolariñ hûms idâre edecek piyâde yok ise de kaç‘â emâre-i za‘af göstermemek vechile herkes yerlerinde şâbit ü ber-çarâr ve‘asâkir ile her taraf memlû olmak tavırların düşmen-i dîne izhâr eylediler. Bu hâl üzere de ol-gün geceye mübeddel olduğandışoñra ‘umûmen hâcegân vesâ‘ir hademe-i devlet sâye-i livâ-yı risâlet-penâhîde “*Düşmen-i dîn şimdi yürür.*” mülâhazasın ederek ol-gece daği şâbağa muhavvel olup birkaç sâ‘at daği mürûr eyledikdenışoñra a‘dâ-yı dûzağ-me’vâ¹ birkaç mahalle kavî karakollar² koyup cânib-i kaşabaya bir tób ve bir tüfeng atmadan gerü ‘avdet ve yine kırye-i mezkûre civârında çâdırların kırup ikâmet eyledi. Toğrusu defter-dâr efendiniñ ol-gece olan gayreti ve hayme ve mühimmât-ı sâ‘ireniñ kılleti vâir iken ‘asâkir-i İslâm’iñ istediklerin buldurmağda mesbûk olan hizmet-i dâ‘ire-i ta‘rîfden hâric ve belki beyânı dâ‘iyesine düşen medâric-i ‘aczi dâric olmuş olur.

Zıkr olunduğu üzere ceng olmamak takrîbiyle ol-leyl-i nâ-bağîde şınûf-ı ‘azâb-ı rûhânî³ ile mu‘azzeb olarak yâverî-i rûhâniyyet-i cenâb-ı nebiyy-i muhterem ve hüsn-i teveccüh-i pâd-şâh-ı ‘âlem ile herkes nefsiñ dâ‘ire-i rûze îşâl eyledikdenışoñra yeñeden dünyâya gelmiş gibi ahad-hümâ-yı âhère nigâh ve “*Şükür sağlığa birâder!*” diyerek beşâretle hâlinden istiknâh⁴ ederdi. Zirâ leşkeriñ kılletinden mâ-‘adâ farı-fikrden re‘yleri ziyâdesiyle [17^b] muhtelif ve a‘dâ-yı dîniñ şumârı birkaç kat ziyâde olduğundan fazla intizâmı ve sâmânî kemâli ile yerinde idi. Eğer ol-gece a‘dâ-yı dîn ‘asker-i İslâm kaşabaya duğûl eyledikleri vâkt metersler derûnunda terk eylediği tób tâbyeleri sepetleri kenârına birkaç tób getirüp livâ-yı şerîfe toğru atmak lâzım gelse iş katî müşkill olacağı ‘uğalâdan tecrübeye aşhâbı ‘indinde zâhir olmuş idi.

Keyfe-lâ ki livâ-yı şerîfle hülâşa-yı devletiñ ikâmet eylediği mahall-i ber-bağîñ havâlîsi⁵ olup tób menziliñiñ nişfi olduğundan başka içerüde olanlarıñ her hâli düşmen-i dîniñ ma‘lûmu ve düşmen-i dîniñ her huşûsu ‘asâkir-i İslâm’iñ manzûr ü meşhûdu idi. Hâl böyle iken düşmen-i dîniñ başîreti bağlanup kaç‘a ceng etmeden gitmesi zıkr

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ماوى (Mevâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ماوى (Me’vâ) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime B nüshasında sehven قره قوللر قره وللر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قره قوللر (Karakollar) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime E nüshasında sehven روخانى (Rûhânî) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu روحانى (Rûhânî) şeklindedir.

⁴ Kelime sehven استكناه (İstinkinâh) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu استكناه (İstiknâh) olmalıdır. İstiknâh AE: İstiknâh A, B, E.

⁵ Bu kelie AE. nüshasında sehven حواليسى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حواليسى (Havâlîsi) şeklinde olmalıdır.

olunduğu üzere hemân cümle mu‘cizât-ı Resûl-i Ekrem ve âşâr-ı kerâmet-i pâd-şâh-ı ‘adâlet-tev’emdir.

Kâne-mâ-kân ammâ hâl ü ‘ağd ve huşûsât-ı salţanat kabza-yı taşarrufunda olan şadr-ı a‘zam hazretleri Devlet-i ‘Aliyye’niñ umûrun¹ döğünecek mertebelere getürmemeye bezl-i mağdûr eylemesi lâzım idi.

Reften-i Sefîr-i Feldmareşâl bâ-Cevâb-ı Mektûb-ı Mareşâl

A‘dâ-yı dîn ordu-yı hümâyûn üzerine gelüp zıkr olunan Yeñice kıaryesi kenârında ‘ağd-i muhârebe eylediği eşnâda bir takrîbile şadr-ı a‘zam hazretlerine îşâl eylediği Feldmareşâlleriniñ mektûbu “*Kim bilür içinde ne türrehât yazılmışdır.*” deyü tercemesine i‘tibâr olunmadığından ve huşûşen zıkr olunan gâ’ilelerinden birkaç gün te’hîr olunmuşidi. Tercemânlar daği ol-ma‘rekelerde Kıarîn-âbâd tarafına gitmiş olmalarıyla terceme eder daği² bulunmadığından bi’l-âhire birkaç gün muğaddem maşlahat-ı aher ile mevkib-i hümâyûna gelüp süvâri muğabelecisiniñ müşâfereten ikâmet üzere olan Feldmareşâl’in âdemine terceme etdirilüp derûnunda çâre-vâr iken demâ-yı nebiyy-i³ nev‘-i insânî “*Niceye dek döğmelü?*” deyü tahrîr ve ke’l-evvel şulha râğıb olduğun taşîr edüp irâde-i ileyhiyye daği âsâyiş-i ‘ibâd ü bilâda ta‘alluk etmiş olmağla cevâbında

كل امری وقتها مرهون⁴

mazmûnunca istid‘â olunan ‘ağd-ı şulhuñ kuvvetden fi‘le çıkması bu vakte vâbeste olmuş olduğu imlâ ve temşiyeti için bir münâsib âdem gönderilmesi inbâ olunup şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ yigirmi üçüncü ehad günü [23 R. 1188/3 Temmuz 1774] a‘dâ-yı dîniñ âdemî yânına şadr-ı a‘zam çuğadârlarından bir çuğadâr daği terfîk olunup ‘askerî tâ’ifesinden ihtirâz olunarak bir takrîble şaranpolar kıapusundan ihrâc ve Feldmareaşâlleri cânibine irsâl olundu. Zıkr olunduğu üzere fi’l-aşl mektûb-ı mezkûr ordu-yı hümâyûn üzerine müstevlî olan kâfirleriñ serdârı olan Ğamençikof yediyle serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına vâşıl olmuş olmağla añâ daği bir kelâm yazılmağ münâsib görölmeğın Feldmareşâl tarafına yazılan huşûşu mübeyyin bir kıt‘a kâğıd daği serdâr-ı

¹ Umûruñ AE: +Tedbîr B, E.

² Olmalarıyla terceme ider daği E: -AE.

³ Nebiyy-i A, B, E: -AE.

⁴ “Her insan kendi ömrünün esiridir.” anlamında Arapça bir söz.

ekrem tarafından mesfûra tahrîr ve kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam kalemi kâtiblerinden Süleymân Efendi ile irsâl ü tesyîr olunup cevâbıñ vürûduna intizârdır.

Mısrâ‘

Çün

سود خصمت [18^a] احتیات از كف مده¹

me’âlince bir taraftan dağı hâzım ü ihtiyâta ri‘âyet olunarak istişhâl-i esbâb-ı takviyyet ve istihkâma bezl-i iktidâr olundu. Düşmen-i dîniñ murâdı ancak şulh olduğu bundan vâzih oldu idiği zıkr olunan cevâbla mareşaliñ âdemi ‘avdet etdiği gün mesfûr Ğamençikof dağı Şumnu meĥâzâtından² tâbûrların kaldırıp gerü ric‘at ve nısf sâ‘at mesâfede vâki‘ kırye-i mezkûre civârına varup ke’l-evvel anda ikâmet etmeğle ol-dağı ‘âkıbet-kâre intizâr eyledi.

Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcihât

Livâ-yı sa‘âdet-iltivâyyla şadr-ı a‘zam hâzretleriniñ Şumnu kaşabasına duĥûl eylediği gün ĥâdiş olan ma‘rekele bundanşoñra lâ-büdd serdâr-ı ekrem hâzretleri dağı “*Vâdemizden gelür.*” mülâhazasıyla Balkan cânibine gedenleriñ manşıbları âĥara verilmesi irâde olunmağla kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî kitâbeti Ĥalîmî dâmâdı Şehrî Efendi’ye ve dîvân-ı hümâyûn beğlikçiliği mektûb-i şadr-ı ‘âlî başĥalîfesi Meĥmed Naĥîfî Efendi’ye ve toĥ ‘arabacılar kitâbeti piyâde muĥâbelecisi Selîm Efendi yeğeni Süleymân Efendi’ye ve mektûb-i şadr-ı a‘zam başĥalîfeliđi kılem-i mezbûrda ĥayşiyyeti zâhir olan büyük tezkireci Muştafâ Efendi-zâde es-Seyyid ‘Abdullah Efendi’ye tevcih olunup müddet-i vâfireden berü umûr-ı mühimme tahrîriyle evĥât-güzâr olan mektûb-i şadr-ı a‘zam ĥulefâsından ‘abd-i ĥaĥîriñ birâderi el-Ĥâcc ‘Abdullah Kâmî Efendi’ye dağı dîvân-ı hümâyûn ĥâceliđi ‘inâyet ü iĥsân buyruldu.

¹ “Husemet’in kazancından dolayı tedbiri elden bırakma!” anlamında Farsça bir söz.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven محاذاتندن (Meĥâzâtından) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu مأخذاتندن (Me’ĥâzâtından) şeklinde olmalıdır.

Âmeden Sefîr-i A'dâ bâ-Çukadâr-ı Şadr-ı A'zamî ve Vuķû'-ı Meşveret ve Ta'yîn-i Murahhaşân-ı Devlet

Ânifen beyân olunduğu vechle dört gün muķaddem Feldmareşâl tarafına gönderilen serdâr-ı ekrem çukadârlarıyla Feldmareşâl'îñ âdemi şadr-ı a'zam cânibinden irsâl olunan mektûblarıñ cevâbı ile mâh-ı mezbûruñ yigirmi altıncı günü [26 R. 1188/6 Temmuz 1774] vürûd ve şeranpo kapusından içerü alınup der-'aķab yedlerinde olan kâğıdları terceme olunduķda me'alinden benim ol-țarafa gönderecek münâsib âdemim olmamağla hemân cânib-i Devlet-i 'Aliyye'den gönderilecek murahhaşlar bir gün evvel ta'yîn ve irsâline himmet buyurulması ricâsını münfehim olmağın der-'aķab Tağıstânî 'Ali Paşa ve Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri ağası Seyyid Meħmed Yeğen Paşa ve Çerkes Ĥasan Paşa ve ordu-yı hümâyûn kâdîsı efendi ve vezîr kethüdâsı ve defter-dâr efendi ve re'îs efendi ve ocaķ ağaları ve çavuşbaşı ağa ve nişâncı Rıf'at Beğ Efendi ve rûznâmçe-i evvel es-Seyyid İbrâhîm¹ Ĥıfzî Efendi ve defter emîni İbrâhîm² Nazîf Efendi ve süvâri muķâbecisi ve tezkireci efendiler ve ġayriler ĥuzûr-ı âsafîye da'vet ve cümle ile 'aķd-ı encümen-i meşveret olunup Feldmareşâl tarafından gelen mektûbuñ ĥulâsası ki murahhas gönderilmesi iltimâsından 'ibâret idi, herkes tefhîm olunduķdan soñra serdâr-ı ekrem ĥazretleri cümleye ĥitâb edüp “*Murahhaş gönderilmek münâsib midir? Ne dersiniz?*” deyü isticvâb eylediklerinde derece-i tuğyân-ı a'dâ ve kemiyyet ü keyfiyyet-i 'asâkir ĥuzzâr-ı meclisiñ bi'l-mu'âyene ma'lûmları olduğundan başka a'dâ-yı dîne redd ile cevâb verilüp muĥârebeye [18^b] kıyâm olunduğu şûretde każâ ve kaderden ma'âz-Allah-i Te'âlâ bir def'â daħi emr-i ber-'aks olmaķ şûretleri nümâyân olup düşmen-i dîn Şumnu kaşabasına girmek lâzım gelür ise iş müşkill olacağı cümle 'inde aşķâr olmağın kimesnede muĥâlefete ĥudret olmamağla “*Pek güzel!*” diyerek bir sâ'at evvel gönderilmesi³ istişvâb edüp devâm ü⁴ beķâ-yı salțanat-ı pâd-şâh bâ-'adl ü dâd ile asâyiş ü emniyyet-i bilâd ü 'ibâd du'âları edâ olunaraķ meclis-i meşveret ĥarîn-i ĥitâm oldu.

Pes taħrîr olunan murahhas ĥuşûsu ma'lûm olup iltimâsları üzre “*Bu gün iħrâc ü irsâl olunmaķ üzredir.*” deyü Feldmareşâl tarafından gelen mektûba cevâb taħrîr olunduķdan soñra devleteyn murahhaşlarınıñ ferâğ-ı bâl ile mevâdd-ı müşâlahayı rü'yet

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Gönderilmesi AE: +Cevâbı B: +Cümleye E.

⁴ Ü E: -AE.

eylemeleri için elli altmış gün miqdârı mütâreke ‘ağd olunması zımında daği şadr-ı a‘zam hazretleri tarafından başka bir mektûb taştîr olunup fi’l-hâl âdemi ihrâc ve ke’l-evvel bir nefer şadr-ı a‘zam çukadârı ile Feldmareşâl tarafına irsâl olundu. Bundan sonra murahhâş ta‘yinine kıyâm olunup serdâr-ı ekrem hazretleri re’îsü’l-küttâb İbrâhîm¹ Münîb Efendi’yi huzûruna ihzâr ve murahhâşlık ile Feldmareşâl ordusuna gitmesin münâsib gördüğün kendüsine izhâr eyledik de münfereden gitmeden imtinâ‘ ve kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam el-Hâcc Ahmed Resmî Efendi’niñ tevķî‘lik pâyesiyle murahhâş-ı evvel naşb olunup kendüsiniñ murahhâş-ı şânî ta‘yîn olunmasın niyâz eyledi. Serdâr-ı ekrem hazretleri efendi-i mûmâ-ileyhiñ re’yin istihsân etmeğın der-‘akab da‘vet ve tevķî‘lik pâyesiyle mûmâ-ileyh² Resmî Efendi’yi murahhâş-ı evvel ve efendi-i mûmâ-ileyh murahhâş-ı şânî ta‘yîn eyleyüp ilbâs-ı hil‘at eyledikten sonra şadr-ı a‘zam kethüdâlığı vekâletin daği Defter-dâr Mehmed Dervîş Efendi’ye ihâle vü tefvîz eyledi. Saltanat-ı seniyye murahhâşları mûmâ-ileyhânîñ bir ân aqdem şavb-ı maqşûda ‘azîmet eylemeleri maqlûb olmağın kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam vekîli olan defter-dâr efendi emvâl ü eşyâ yek-pâre yağmâ olmuşken ol-gün murahhâşân-ı mûmâ-ileyhânîñ kâffe-i levâzımın tekmiî ü techîz ve murahhâş-ı evvele altı biñ ve murahhâş-ı şânîye beş biñ ve dîvân tercemânına biñ ve mûmâ-ileyhânîñ etbâ‘ına dört biñ gurus fi’l-hâl teslim eyleyüp aqşâmı şabâhda ihrâc eylemelerine sa‘y ü belîğ eyledi.

Vuķû‘-ı Meşveret ve Tahakkük-ı ‘Azîmet-i Murahhâşân

Devlet-i ‘Aliyye murahhâşları me’mûr oldukları vech ile bir iki gün zarfında malzemelerin rü’yet ve sûy-i maqşûda ‘azîmet edecekleri eşnâda Rusya Feldmareşâli tarafından bir kıt‘a mektûb ile bir âdem daği zuhûr ve terceme olunduğ da derûnunda emr-i muhârebeye kı‘im olduğı hâlde temşiyet-i mevâdd-ı müşâlahaya mübâşeret olunması muharrer ü meştûr olmağın şehir-i cemâziye’l-evveliñ ikinci ısneyn günü [2 Ca. 1188/11 Temmuz 1774] bundan evvel ‘ağd olunan meclis-i istişârede mevcûd olan vüzerâ ve hademe-i devlet ke’l-evvel huzûr-ı âşafiye da‘vet olunup düşmen-i dîniñ me’âl mektûbı cümleye tefhîm olunduğdan sonra³ şadr-ı a‘zam hazretleri tafşîle ağız eyleyüp a‘dâ-yı dîn âheste mükâleme [19^a] ile ‘ağd-i şulh etmeğe nâ-revâ görmekten nâşî in‘ikâd-ı mütârekeye rızâ vermeyüp emr-i muhârebeye mümtedd olarak

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

²Mûmâ-ileyh E: -AE.

³Âşafi’ye da‘vet olunub düşmen-i dîniñ me’âl mektûbı cümleye tefhîm olunduğdan sonra A, B, E: -AE.

muraħħaşlar gönderilüp temşiyet-i müşâlahaya mübâşeret istid'âsında olduğun herkese i'lân ü ifhâm eylediği 'aķabinde muħârebeye kâ'im olarak muraħħaş irsâli ile "*Tertîb-i mevâdd-ı müşâlahaya mübâşeret edelim mi? Ne güne hareket edelim?*"¹ deyü ħuzzâr-ı meclisden sû'âl ve re'y-i şavâb ne olduğun istikşâf ü istizâh eylediler. Herkes bir taraftan tafşîl-i ħâle ağaz eyleyüp bir seneden berü tedârik ü tekmîline sa'y olunan 'asâkir ü mühimmâtın ekseri be-taķdîrullah-ı te'âlâ Kozluca ħâdişesinde 'urzâ-yı telef ve bir miķdârı daħi Şumnu civârında 'aķd olunan muħârebede kendülerin ħiçe şarf eyleyüp bundanşoñra el-ħâletü ħâzihi a'dâ-yı dîn ile muķâtele edecek yedi sekiz biñ miķdârı piyâde henüz şaranboların beş bölükde birin ihâta eylemediğinden başka meters cenginiñ esbâb-ı aķvâsı ki bârût ve ķurşundan 'ibâretdir, bârûtun mevcûdu yüz elli kantâr ve ķurşunun mevcûdunuñ dilendiği gibi² şarf olunmağa taħammülü olmadığı aşķâr olup ve "*Ölüm eri olduğumuz ħâlde mevcûd olan 'askerimiz düşmen-i dîn üzerine varmağa vâfi olmamağla a'dâ-yı dîn hiç üzerimize gelmeyüp şu ħâl üzre ber-eyyâm turulduğı taķdîrde gerek 'asâkir ve gerek ħayvânât bu ķaşaba içinde ne güne zahîre ile iķtiyâb eder?*" deyü ħaķîkat-i ħâlden naķîka-perdâz olup ba'zıları daħi şimdiye dek livâ-yı şerîf imdâdına her taraftan müsâra'at me'mûl iken kimesneniñ gelmediğın ve elân Silistre ve Ruscuķ ķaşabaları maħşûr olduğun ve a'dâ-yı bed-peymânın ķaķıbesiniñ³ Çalıķķavaķ yoluna toğru geçdiğın ve muħâfızı olan Vezîr Yusuf Paşa'nın muķâvemememesiyle "*İmdâd gelür.*" deyü ümîd olunan yolların mesdûd olduğun ta'dâd ve buña dâ'ir niçe edille vü berâhîn⁴ îrâd eyleyüp ħülâşa-yı kelâm "*Teveccühle olur ise vaķt ü ħâle nazaran şulħ evlâdır.*" deyü cevâb verilüp bir ân aķdem mübâşeret olunmasın istişvâb eylediler.

Serdâr-ı ekrem ħazretleri bu mertebelere râzî olmayup ħiħâbın ocaķ ağalarına taħşîş ederek tekrâr vech-i münâsibin kendülerinden sû'âl ve ordu-yı ħümâyûn ķâđısı Müftü-zâde Aħmed Efendi pîr-i fânî ve mütedeyyin bir zât olmağla andan daħi vech-i şer'îsini sû'âl eylediklerinde bu vechle şulħa rağbet olunmayup cenge kıyâm olunduğı taķdîrde bundanşoñra felek-i ħaddâr ne şûret göstereceğine kimesne vâķıf olmamağla ocaķ ağaları ħilâfına cevâb edemeyüp ke'l-evvel ölüm eri oldukları ħâlde herkes

¹ Mi ne güne hareket idelim? B, E: -AE.

² Gibi E: -AE.

³ Ķaķıbesiniñ AE: *قطنه سنك* E.

⁴ Bu kelime E nüshasında sehven *پراهين* (Perâhîn) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu *براهين* (Berâhîn) şeklindedir.

meterslerde kıyâm ve her ân muhârebeyi muhakkağ bilerek bilâ-mütâreke murahhaşlarıñ gidüp¹ şulha nizâm vermeleriñ istihsân eylediler.

Ordu-yı hümâyûn kâdîsı efendi daği eğr a‘dâ-yı dîniñ muqaddemâ re‘îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzak Efendi mükâlemesinde karar verilen mevâdd üzerine in‘ıkâd şulha kâ’il olacağı meczûm ise ol-vechile “*Şulhu kabûl eylemek bizlere câ’iz derecesin tecâvüz eyleyüp belki vâcib-i mertebelerine vâsıl olmuştur.*” [19^b] deyü cevâb vermeğın ittifâk-ârâ ile ceng kâ’im olduğu hâlde temşiyet-i mevâdd-ı müşâlahaya mübâşeret olunup ‘ibâd ü bilâdîñ bir sâ‘at muqaddem taşşîl-i asâyış ü emniyyetlerine mübâderet olundu.

Pes iktizâ eden cevâbı hâvî Rusya Feldmareşâli tarafına yazılacak mektûb daği der-‘akab taħrîr olunup ol-bâbda gelen âdemi yevm-i mezbûrda [2 Ca. 1188/11 Temmuz 1774] ihrâc ve mareşâlleri tarafına irsâl olundu.

‘Azîmet-i Murahhaşân-ı Salţanat-ı Seniyye

Çünkü ânifen zıkr olunduğu üzre Devlet-i ‘Aliyye-i ebeddü’-d-devâm tarafından murahhaşlar ta‘yîn olunup aħşâmda şabâhda gönderilmek üzre oldukları Feldmareşâl tarafına taħrîr ve ihbâr olunmuş olmağın fîmâ-ba‘d tevķîfleri münâsib görülmemeğle meclis-i şûrânîñ ertesi şehir-i cemâziye’l-evveliniñ üçüncü şalı günü [3 Ca. 1188/12 Temmuz 1774] debdebe ve ihtişâm-ı tâmmle murahhaşân-ı salţanat-ı ebedd-kıyâm ve ma‘iyetlerine ta‘yîn olunan mükâleme kâtibi Meħmed Naħîfî² beğlikci efendi ve dîvân-ı hümâyûn tercemânı şeranpo kapusından ihrâc ve şavb-ı me‘mûrlarına irsâl olunup ol-gece ordu-yı hümâyûn ile muhârebe üzre olan mesfûr Ğamençikof’uñ ordusunda müsâfereten ikâmet ve ertesi ‘ale’s-seher şavb-ı maşşûdlarına taħrîk-i rikâb-ı ‘azîmet eylediler.

Reften Kâtib-i Yeñiceriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî el-Hâcc Muştafâ Efendi be-Rikâb-ı Müsteţâb

Muqaddemâ tafşîl olunan vech ile be-tağdîrullah-i Te‘âlâ ‘asâkir-i İslâm’a ‘ârız olan hâlât ü keyfîyyâtdan nâşî mu‘asker-i hümâyûnuñ hasbe’l-iktizâ Şumnu kaşabasına duğûl ve müdâfa‘-yı a‘dâ-yı dîne bezl-i mağdûr eylediği ve maħallinde taħrîr olunduğu

¹ Gidüp B, E: -AE.

² Bu kelime AE., A ve B nüshalarında **نحيفى** (Naħîfî); E nüshasında ise **نخيفى** (Naħîfî) imlâsıyla yazılmıştır.

üzre süvâri tâ'ifesine 'ârız olan kılletden nâşî mevcûd olan piyâdeniñ hûd-be-hûd a'dâ-yı dîn ile müdâfa'aya 'adîmü'l-ıktidâr kaldıkları ve bu takrîbile düşmen-i dîn ferce bulup etrâf ü eknâfi yağmâ vü talân etmeğe ictisâr eylediği ve ba'zı 'avâriş sebebi ile bu¹ güne kıllet-ı 'asâkir ve nedret-i zehâ'ir der-kâr iken a'dâ-yı dîn ile muhârebeye taşaddî olunduğu şûretde ma'âzallah-i te'âlâ emr-i ber-'aks olur ise Şumnu elden gidüp işiñ müşkill-ter olması endişelerine ve mülâhazât-ı² sâ'ireye binâ'en kâffe-i ahâlî-i ordu-yı hümâyûn ile lede'l-istişâre şer'ân ve 'aqlen şulhuñ ihtiyâr olunduğu huzûr-ı hümâyûn-ı ma'dalet-maqrûn-ı pâd-şâh-ı dâd-kâr-ı cemşîd-ıktidâra 'arz ü istirhâm olunması vâcibât-ı umûrdan olmağla Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri ağası vezîr es-Seyyid Mehmed Yeğen Paşa tesvîdiyle ol-bâbda bir kıt'a maḥzar taḥrîr ve kâffe-i ahâlî-i ordu-yı hümâyûn temhîr eyleyüp şehr-i cemâziye'l-evveliniñ beşinci ḥamîs günü [5 Ca. 1188/14 Temmuz 1774] ḥâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri kâtibi el-Hâcc Muştafâ Efendi ile rikâb-ı hûşîd-tâb-ı şehen-şâh-ı şefkat-ı dest-gâha irsâl ü taḥdîm olundu.

Şûret-ı Maḥzar-ı Ba'de'l-elḳâb³

İşbu sene-i mübârekede düşmen ile muḳâbele için Şumnu kaşabasından bir sâ'atden dûr mesâfede vâḳi' ve cümleñiñ münâsib gördüğü bir maḥalde ḥafr olunan mükemmel metersleriñ enseb olan maḥallerine tâbyeler binâ ve toplar vaz' ve piyâde ocaklarınıñ neferâtı bi'l-cümle tevzî' ü teşhîn olunduğdan soñra mâh-ı rebî'ü'l-âḫiriñ yigirminci penç-şenbih günü [20 R. 1188/30 Ağustos 1774] düşmen daḫi [20^a] piyâde ve süvâri tâbûrları ve cebe-ḥâne ve mühimmât ve edevât-ı sâ'iresiyle metersleriñ cânib-i yesârından zuhûr etmeğın çarḫa şûretinde mîrî levendâd vesâ'ir ecnâs-ı süvâriyân yigirmi otuz biñ miḳdârı ilerü gönderilüp meterslere nışf sâ'at miḳdârı mesâfede muḳâbele ve süvâriyân-ı merḳûmdan faḳaḫ iki yüz nefer⁴ miḳdârı muhârebeye iḳdâm ve şecî'âne dâr ü gîre iḳtiḫâm eylediler.

Verâlarında olan bu kadar biñ süvâri⁵ iḳtizâsına göre ḫaraf ḫaraf i'ânet ü imdâd ve ittifâḳ-ı ârâ ile düşmeniñ ḫard ü tenkîline sa'y ü ictihâd-ı lâzîme-i gayret ü diyânet iken

¹ Bu A, B, E: Bir AE.

² Bu kelime AE ve B nüshalarında sehven ملاحظاب imlâsı ile yazılmıştır. Doğrusu ملاحظات (Mül'haẓât) şeklinde olmalıdır.

³ Ba'de'l-elḳâb E: - AE: (Bu başlık AE. nüshasında metin içerisinde verilmiştir.)

⁴ Nefer E: -AE.

⁵ Bu kelime E nüshasında sehven شوارى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سوارى (Süvâri) şeklinde olmalıdır.

kaṭ‘a i‘ânet şadedinde olmayup temâşânîler gibi uzakdan seyre meşğûl olduklarından başka ilerüde bulunan ‘aded ü qalîliñ tâb-âver olamadıklarını mu‘âyene eylediklerinde muhârebe değil buldukları mahallde faṭaṭ sebât-ı kademleriniñ daḥi insidâd-ı ‘azîmet-i a‘dâda daḥl-ı ‘azîmi der-kâr iken bu miqdâra daḥi gayret ü ḥamiyyetleri müsâ‘id olmamağın verâlarından bi-ecma‘ihim firâr ve i‘âdeleriyeçün her ne kadar sa‘y ü ictihâd olunduysa kâr-ger olmadığı bi’l-müşâhede i‘âdelerine medâr ve “*Tahrîk-i silsile-i diyânet ü gayrete vesîle olur.*” mülâhazasıyla sancâg-ı şerîf-i meymenet-redîf mahallinden tahrîk ve köprüden emrâr ve metersler verâsında bir münâsib mahalle naşb ve tekrâr münâdîler nidâ etdirilüp sancâg-ı şerîf sâyesi ve muhâfazasına da‘vet ḥuşûşunda her ne tarîkle diḳḳat ü ihtimâm olundu ise süvâri tâ‘ifesinden bir ferdiñ i‘âdesi mümkün olmayup ordu-yı hümâyûn ḥıyâmîden emvâl ü eşyâyı ve eşnâ-yı râhda buldukları aḥmâl ü işkâl ve zehâ‘ir ve re‘âyâ vü berâyâyı yağmâ vü talân ederek firâra şitâb eylediler. Bu hengâmda piyâde yeñiçeri ve cebeci ve tobcı ve top ‘arabacı neferâtı ve zâbitânı ve aḡa-yı yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî vezîr-i mükerrerem sa‘âdetlü Yeğen Seyyid¹ Meḥmed Paşa ḥazretleri kemâ-kân mettânet² ve reşânet ile meters derûnunda iḳdâm-ı sebât ve iḳdâm üzere kıyâm ve şol tarafda bi’l-iḳtizâ müceddeden ḥafri lâzım gelen metersleriñ ḥafriyle iştiğâl üzere olup firâr eden süvârileriñ tehâlûk ü şitâblarına kaṭ‘a nigâh ü iltifât eylememişler idi. Bu miyânede küffârîñ süvâri ve verâsından piyâde tâbûrları metersler üzerine hücûm murâd eyledikte meterslerde endâhte olan toplar küffâra sedd-i râh-ı mümâna‘at olmağın bir ḥaṭve ilerü gelmek mümkün olmayup olḥinde aḥşâma nısf sâ‘at miqdârı qalmağla bârânîñ keşret ü şiddet ve tetâbu‘ı ve süvârileriñ külliyeñ râh-ı siper-i firâr³ olmaları ve küffârîñ süvâri ve⁴ piyâde ‘asâkiri külliyeñlü ve edevât ü mühimmâtı ziyâde ihtimâmlu olduğu meşhûd olmaḳ sebebi ile yalnız piyâde ile muḳâvemet kâbil⁵ olmayacağı ve sancâg-ı şerîfiñ bu mişillü mahall-i muhâtarada qalması nâ-münâsib idiği ve Şumnu qaşabası ma‘âz-Allah terk olunmaḳ lâzım gelse bu kadar eṭfâl ü şıbyân ve ‘aceze vü nisvân pâ-zede-i e‘âdî-i bahiri’l-ḥüsrân olacaklarından başka eṭraf ü havâlîsinde vâḳi‘ ḳurâ vü büldân ḥuşûşuyla sâhil-i nehr-i Ṭuna’da vâḳi‘ serḥâdât tâ Edirne’ye varınca müteferriḳ ü perîşân olacakları ve elbette düşmen[in] [20^b] ta‘ḳîb edeceği bedîhî vü nümâyân olmağla şadr-ı a‘zam ve serdâr-ı

¹ Seyyid E: -AE.

² Metânet A, B, E: -AE.

³ Firâr A, B, E: Murâd AE.

⁴ Ve E: -AE.

⁵ Kâbil E: -AE.

ekrem efendimiz¹ hazretleri irâde-i istişâre ile cümle ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye ve ocaklar ricâli bendelerine hitâb-ı bâ-şavâb buyurup kaşaba derûnunda olan erâmil ü eytâm ve bi’l-cümle ehl-i İslâm’ı şıyânet ve sancâg-ı şerîfi muhâfaza emrinden “*Ben mâ-ḥaşal maḳdûrumu şarf ve bezl-i ‘azîmet-i şâdıkâne eyledim. Sizden daḥi bu emr-i dîn ve ḥuṭab-ı cesîm-i Devlet-i ‘Aliyye-i² ebedd-ḳarînde bi’l-ittifâḳ şadâḳat üzre ḥızmet ve benimle her ḥâlde ittifâḳ ve ma‘iyyet maṭlûbumdur.*” [deyü] buyurduklarında ibtidâ Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri bu vechile şıyânet-i³ ‘ibâd ve muhâfaza-yı sancâg-ı şerîf ve ḥasbe’l-maḳdûr müdâfa‘-yı a’dâya ihtimâm ve her ḥâlde şadr-ı a‘zam efendimiz hazretleriniñ emr ve re’y-i hidvâneleri tabi‘iyyetine ta‘ahhüd ve ba‘dehu sâ’ir ocaklar zâbiṭânı ve neferâtı daḥi minvâl-i meşrûḥ üzre ta‘ahhüd etmeleriyle hitâm-ı meclis-i du‘â miskiyyü’l-hitâm kılınup sipâh ve silah-dâr ocaqları ağaları ve zâbiṭânı⁴ ḥassaten sancâg-ı şerîf ile⁵ muhâfazasına me’mûr kılınmağın şadr-ı a‘zam hazretleri aḥşâmdan nişf sâ‘at muḳaddem sancâg-ı şerîf ile Şumnu kaşabası derûnuna duḥûl ve aḥşâm namâzından soñra metersde olan piyâdeler daḥi kaşaba derûnuna sevḳ olunup topraklarıñ bârgîrlerini firâr eden süvâri mer‘âdan aḥz ve firâr etmiş olmalarıyla piyâde-gân yedleriyle toprakları ve edevât-ı sâ’ireyi Şumnu derûnuna nakl ve muḳaddemâ ḥafr olunan ḥendeḳler dâḥilinde vâḳi‘ tâbyalara toprak vaz‘ ve kendüleri metersler ve şeranpolar verâsında iḳâmete iḳdâm ve taḥaffuz ve istihkâm emrine ez-cân ü dill eğerçi ihtimâm-ı tâmm⁶ olunmaḳda olup lakin düşmeniñ külliyyetlü ve Silistre ve Ruscuḳ’da muḥârebe vü muḥâşara[ya] der-kâr olması ve Tutruḳan’ın⁷ dest-i küffâra giriftâr olduğu ecilden Hezârgırad ve Cum‘a kazâlarıñ perîşân ü perâkende oldukları ve müddet-i muḥâşara-yı Şumnu on günü mütecâviz ve küffârıñ süvâri ve piyâde ‘askeri günden güne tekessür ü taḥaşşüd ve Şumnu etrâfını dâ’iren mâ-dâr-ı ihâta edüp Silistre tarafında aḥz eyledikleri zalike taḳriri üzre küffârıñ Şumnu üzerine gelen süvâri ve piyâde ‘askeri elli biñe bâliḡ olması ve bu ḥilâlde düşmen ile muḳâbeleye vâfi süvâri İslâm ‘askeri tedâriḡine müsâ‘ade-i vaḳt ḳalmadıḡı ve yalnız piyâde ile muḳâbele vü müdâfa‘nıñ ‘adem-i imkânı ve zaḥîreniñ mevcûdunda

¹ Efendimiz E: -AE.

² ‘Aliyye-i E: -AE.

³ Ve B, E: +AE.

⁴ Zâbiṭânı B, E: -AE.

⁵ İle E: -AE.

⁶ Tâmm A, B, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında توتروقان (Tutruḳan); E nüshasında ise طوترقان (Ṭutraḳan) imlasiyla yazılmıştır.

me'âl olmayup etrâf ü havâlîde vâki' mezzû'ât pâzede ve muhâşara ve istilâ sebebi ile ekseri daği vaktiyle kaldıramayup mevsim-i i'tidâl hişâr-güzerân etmeğle mahv ü telef olmağın¹ zahîre huşûşunda müzâyaka-yı külliye der-kâr ve muhârebeye ikdâm olunsa ma'âzallah-i te'âlâ Şumnu kaşabası bir takrîb [ile] elden çıkmak lâzım geldiği şûretde Edirne'den gayrı bir maħallde ikâmet mutaşavver olmadığından başka sâhil-i Tuna ve Balkan havâlîlerinde vâki' memâliğe düşmen külliyyet vechile istilâ edeceği zâhir olmağın etrâfıyla bi'l-mülâhaza-yı hayr-hâh-ı Devlet-i 'Aliyye ve 'uqâlâ-yı ricâl ocağ beyenlerinde müzâkere vü müşâvere ve dîn ü Devlet-i 'Aliyye'ye hayrlu ve enfâ' olana nizâm verilmek şûretleri cümle ile [21^a] der-miyân kılınıkdanşoñra şıyânet-i 'ibâd ve himâyet-i bilâd ve Devlet-i 'Aliyye'ye hayr olanı şûret-i hasene üzre müşâlaħa vü müsâlemeden gayrı çâre olmadığı ittifâk-ı ârâ ile 'uqâlâ-yı² müslimîn ile ba'de's-sübût şer'ân daği bu vechile îcâb eder eylediği zamâ'ir-i ĥakâyık-zamîr evliyâ-ı ni'amâya ĥafî ve pûşîdi olmamağla şer'an ve 'aqlân³ mu'teber ü müselleme olduğu vechile şıyânet-i dimâ-yı ahrâr ve himâyet emvâl ve â'raz-ı 'ibâdullah ve muhâfaza ĥavza-yı devlet ü dîn için merħametlü şefkatlü evliyâ-yı ni'am efendilerimiz ĥazerâtınıñ daği müsâ'ade-i 'aleyhi-i rahîmânelerine erzânî buyurulmağ niyâzı ile bi't-tazarru' ve'l-ibtihâl maħzar gûne 'arz-hâl-i ĥakîkat-me'âlimiz 'Atebe-i 'Aliyye-i 'inâyet-iştimâllerine ref' ü takdîm olundu.

Vuķû'-ı Muhârebe der-Rûz-ı Bâzâr

Beyân olduğu üzre Rusyalu ile 'ağd-ı müşâlaħa için muraħħaşlar ta'yîn ü tesyîr olunup tarafeyn muraħħaşları maħall-i mükâlemede müzâkere ederek mevâdd-ı müşâlaħanıñ tekmiîni kuvve-i qarîbeye getürdikleri eşnâda fi'l-aşl ĥasbe'l-iktizâ ceng kâ'im olarak şulħa mübâşeret olduğundan Şumnu kaşabası meħâzâtında olan mesfûr Ėamençikof etrâf ü eknâfa kaşına tesyîr ile ızrârdan ĥâlî olmadığından başka süvârisinden katî vâfir-i kâfir Şumnu kaşabası üzerine taslîf ve toğ menzili maħallerden 'asâkir-i İslâm'ıñ şeranpodan çıkup etrâfda⁴ olan mezzû'âtdan intifâ' eylememeleri huşûşunda ihtimâmın tefrîf eyledi. Düşmen-i dalâlet-rehîniñ bu tavrı vufûd-ı muvahħidiniñ ĥûn-ı ĥamiyyetleriniñ feverân ü şerbân-ı ĥamiyyetleriniñ نبضان

¹ Ekseri E: -AE.

² İle 'uqâlâ-yı E: -AE.

³ İdiği A, B: Eylediği AE: zamâ'ir-i ĥakâyık-zamîr evliyâ-ı ni'amâya ĥafî ve pûşîdi olmamağla şer'an ve 'aqlân B, E: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven اطرف (Etrâf) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu اطراف (Etrâf) şeklinde olmalıdır.

eylemesine bâdî olmağın ol-vechile leyl ü nehâr ‘asâkir-i İslâm nazar-gâhında geşt ü güzâr eden melâ‘în-i hâsırîñ tenbîh ü¹ gûş-mâli² için şeranbodan hurûc eylemek zımnında vezîr ağa paşa tarafından ruḥşat-cûy oldular. Ol-daḥi defter-dâr efendi ve ğayriler ile istiṣâre eyledik de ‘asker-i muvaḥḥidîn kendüleriniñ ḳalîl oldukların bilmeyerek emr-i ğazâyâ istirḥâş ve ânı tefhîmiñ imkânı olmamağla rızâ vermeden ğayrı ellerinden ḥalâş mümkûn olmamağın ba‘de’z-zuhr kendülere izn verilüp piyâde ‘askerinden bî-servîn on beşer yigirmi beşer otuzar şeranbolardan taşra hurûca ibtidâr ve ḥademe-i devlet etbâ‘ından kendüsine mülḥaḳ olanlar ile taḥmînen³ üç yüz miḳdârı süvâri ile Dağıştânî ‘Ali Paşa süvâr olup a‘dâ-yı dîn tarafından şeranpolar etrâfına musallaḫ olan taḥmînen⁴ biñ beş yüz miḳdârı süvâri kâfir ile şehir-i cemâziye’l-evveliniñ sekizinci ve rûz-ı muḥâşaranîñ on sekizinci günü [8 Ca. 1188/17 Temmuz 1774] ba‘de’l-‘aşr-ı cenge⁵ şürû‘ ü ikdâm-ı muvaḥḥidîn ile a‘dâ-yı dîni ḫard ve şeranpolar ḥavâlisinden teb‘îd olunarak me‘mûl değıl iken süvâri ḫâ’ifesinden ḫayli hüner-i celveger-i mevḳi‘ zuhûr olup vaḳt-ı mezḳûrdan ba‘de’l-mağrib sâ‘at bire dek düşmen-i dîn ‘askeri ile dest ü girîbân oldukları ḫâlde meydân-ı ma‘rekede cevelân eyleyüp taḥmînen⁶ iki yüz miḳdârı kâfiri şemşîrden emrâr ve ḫattâ bir iki neferin ḫayyen aḫz ve der-‘aḳab ḫuzûra ihzâr eylediler. Lakin vaḳt teng olduğundan başḳa leyl daḥi beğâyet-i muzlim olmağdan nâşî gerü ‘avdet ve hengâm-ı ‘ışâda şeranpo ḳapularından içeri duḫûl eyleyüp herkes yerlü yerine ric‘at eyledi.

Muḥârebe-yi Rûz-ı İsneyn

Dünkü gün ‘asâkir-i İslâm kendüleriyle âmâde-i ceng ü cidâl olan vufûd-ı ḫalâlet-mev‘ûda ğalebe [21^b] ile şîrîn-kâm olmağın herkes ğayret gelüp ertesî gün [9 Ca. 1188/18 Temmuz 1774] kâffe-yi devletiñ etbâ‘ı ile Şumnu ḳaşabasında mevcûd olan süvâri ‘ale’s-seher Dağıştânî ‘Ali Paşa ma‘iyyetine vürûd ve vezîr Çerkes ḫasan Paşa ile sevdâları taḥmînen⁷ biñ beş yüz iki biñ nefere bâliğ olduk da sâ‘at on ikide متوكلاً على

¹ Ü B, E: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven كوشمالي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كوشمالي (Gûş-mâli) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحميناً (Taḥmînen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخميناً (Taḥmînen) olmalıdır.

⁴ Taḥmînen E: -AE.

⁵ Cenge E: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحميناً (Taḥmînen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخميناً (Taḥmînen) olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحميناً (Taḥmînen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخميناً (Taḥmînen) olmalıdır.

¹الله şeranpo kapularından hürûc ve hândeğler pîşe-gâhında vâkı‘ meydânda qarâr ve gerüden gelür vâr ise kendülere mülhâk olmalarına intizâr eylediler. Müşârün-ileyhâ ma‘iyyetlerinde olan dill-âverelere bakarak şeranpolar verâsında olan şüc‘ân-ı Bektâşiyye vesâ’ir piyâde-gân-ı gâzanfer-mağdâma gayret[e] gelmeğın bir miğdârı kapudan ve bir miğdârı hendek kapusından çıkamağa tevakkuf etmeyüp şeranpo ağaçları üzerinden hendek atlayarak taşraya ‘ubûr edüp muğaddem hâfr eyledikleri toğ menzilin den qarîb mağallerde olan meterslerde varup tûrdular.

Pes sağ koldan Dağıstânî ‘Ali Paşa ve şol koldan Çerkes Hasan Paşa ma‘iyyetlerinde olan süvâriyi a‘dâ-yı dîniñ atlusu² üzerine tesyîr ve ol-hamlede a‘dâ-yı dîniñ on toğuz³ günden berü ikâmet eyledikleri qarâğol-hânelele in hrâk ü tahrib ve önlerine gelen kâfir-i⁴ habâset-me’âşiri zîr-i şemşîrde kahr ü tedmîr ederek zemân-ı yesîrde meydânda bulunan düşmen-i dîn ber-geşte-i rüzgârîñ cem‘iyyetlele in târ ü mâr edüp ilerü ilgâr eylediler. ‘Asâkir-i İslâm’iñ tertîb-i sufûf-ı ceng ü perhâş eyledikleri mağaller düşmen-i dîniñ manzûru olan emâkinden dûr olmağla ne hâl olduğın bilemediğinden fi’l-hâl tâbûrlele in tanzîm ve çâr yek miğdârı zemânda esbâb-ı mu‘âdâtîñ tetmîm eyleyüp i‘dâd eylediği melâ’in-i hâsirîni her taraftan ‘asâkir-i İslâm üzerine tağdîm eyledi. İlerü gönderdiği tahmînen biñ beş yüz miğdârı atlasıyla ‘asâkir-i İslâm tekrâr muhârebeye kıyâm eyleyüp gayret-i ser-bâzân-ı müslimîn ile hayli kâfir ‘âzim-i dehlîz-siccîn olup anlele in daği bağıyyesi tevâtür-i şemşîr ü hendek ve tekâtür-ı dâne-i tûfengden firâra âhenk eyleyüp kurşun menzili mağallda mütehiyyi-i kîne vü huşûm olan külliyyetlü tâbûrlele in cânibine vuşûle ibtidâr eylediler.

El-hâşıl beş sâ‘at miğdârı ketîbe-i İslâm âteş-i toğ ü tûfenge bağmayarak ol-melâ’in-i dûzağ-mağâm ile ceng ü peygâr eyleyüp niçe kâfir i‘dâm ve çok kimesne meşûbât-ı gâzâyı ihrâz edüp dill-âverlele ile şehîr ü benâm oldu. Lakin ol-müddete dek ‘asâkir-i İslâm temâmca bî-tâb olduğundan başka düşmen-i dîn müstaşhibi olan toğlele in birden iş‘âl etmeğle şeranbolardan ceng etmek üzre ‘asâkir-i İslâm hândeğlele in taraftına ‘atf-ı li-câm etmeğın düşmen-i dîn daği yediği zağm ile bir miğdâr bulunduğın mağallda qarâr ve ba‘dehu ordusu cânibine toğru⁵ rû-be-râh hazelân ü idbâr oldular.

¹ “Allah’a tevekkül ederek” anlamında Arapça bir söz.

² Atlusu E: -AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven طقور imlâsı ile yazılmıştır. Doğrusu طقوز (Toğuz) şeklinde olmalıdır.

⁴ Kâfir B, E: -AE.

⁵ Toğru E: -AE.

İcmâl-i Mükâleme-i Murahhâşân-ı Devlet-i ‘Aliyye ve Zıkr-i Vuķû’-ı İn‘ıķād-ı Müşâlahâ

Muķaddem zıkr olunduğu üzre salţanat-ı seniyye murahhâşları Şumnu kaşabasından hareket ve şehir-i cemâziye’l-evveliniñ yedinci ve temmuzuñ beşinci cum‘a ertesini günü [7 Ca. 1188/16 Temmuz 1774] Rusya Feldmareşâli ordusuna mesâfesi bir sâ‘at Küçük Kaynarca nâm mahallde ikâmet üzre iken mareşâl tarafından da‘vete âdem zuhûr ve sebük-bârca¹ gitmeleri maţlûb idüğün takrîr eyledi. Devlet-i ‘Aliyye murahhâşları daği onar etbâ‘ıyla müstaşhibleri olan ‘arabalarına süvâr [22^a] ve hasbe’l-iktizâ mareşâliñ ikâmet eylediği mahalle varup qarâr eylediler.

Pes bi’d-da‘va Feldmareşâl’iñ eğlendiği muhtaşar bir çadıra duhûl ve ol-daği devlet-i ebeddü’d-devâm murahhâşlarını tereccide kuşûr etmeyüp ayađ üzre resm-i hoş-âmedî icrâsından soñra vaz‘ olunan iskemlelere ku‘ûd eyledikleri ‘akabinde şadr-ı a‘zam hazretleriniñ mektûbların iblâğla serdâr-ı ekrem tarafından lisânen daği işâl-ı peyâm eylediler.

Mareşâl-i mersûm yanında mevcûd olan Rebnin nâm cenerâl vâsıtasıyla mefhûmuna ittılâ‘ ile izhâr-ı mahzûziyyet edüp ‘akd-ı müşâlahaya farţ-ı inhimâkini beyân-ı mu‘rizinde “*Bu maşlahat-ı hayriyyeniñ bir sâ‘at muķaddem itmâmı maţlûbum olmağla ser‘askerliğe müte‘allik vazîfem olan maşlahatı terk edüp bu mahalle geldim ve bu Rebnin cenerâli siziñle mükâlemeye ta‘yîn eyledim. Lakin fi’l-aşl mevâdd ma‘lûm olup şadr-ı a‘zam hazretleriyle cereyân eden mükâtebeden fehm olunduğuna göre taşdıķ ve temessükden hâric bir şey kalmamağla bir iki günüñ zarfında benim ‘indimde maşlahat hitâm-pezîr olsa memnun olurum.*” deyü izhâr-ı hâ-hiş ü isti‘câl etmeğin Devlet-i ‘Aliyye murahhâşları taraflarından daği fi’l-haķıķa muķaddemât-ı maķûlesi olan mevâdd ‘Abdürrezzâķ Efendi mükâlemesinde qarâr-dâde olmuş olmağa “*Anları taşdıķ ve taşfiye etmekte şu‘ûbet yokdur.*” denildik de Feldmareşâl tarafından “*Mevâdd-ı mezkûre şûreti dedigiñiz gibidir anda eşkâl yokdur Baħr-i Siyâh’da ıtlâķ üzre ticâret ve ticârete lâzım olan iskele mâddesi ve bunlardan soñra tazmîn huşûşuna bakup nizâm vermek iktizâ eder. Ben şâhib-i devlet hazretlerine “Yazdıķ!” diyerek merâmını tahşil için Özi kal‘asınıñ Rusyaluya terk olunmasından kelâma bidâyet muķabili Bender kal‘asın millet-i naşârâdan tahliye vü teslîm edeceklerin tafşile mübâşeret eyledi.*

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven سبكارجه (Sebeb-kârca)imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu سبكارجه (Sebük-bârca) şeklinde olmalıdır.

Mükâleme mazbaçalarından müstefâd olduğu üzere ol-bâbda katî vâfir sū'âl ü cevâb sîbkat eylediktensoñra Feldmareşâl-i mersûm Özi ve Hâce¹ Beğ muķâbelesinde Kılburun izâfe olunarak Kerş ile Yeñikal'a'ya ragbet-i izhâr ve bu mâddeyi taşdıķ etmedikçe ğayrı şey tekemmülüne imkân yokdur.” deyü ısrâr eyledik de Kerş limânı ile Yeñikal'a mukaddem lisâna gelmiş olduğuna binâ'en Kılburun da'vâsından geçildiği şûretde lîmân-ı mezkûr ile kal'a-yı mezbûre ba'zı şurût ile meşrûta olduğu hâlde ve “Rusyalu yedinde kalması mümkündür.” deyü murahhâşlar tarafından cevâb verildik de yine kelâm-ı teşa'ub eyleyüp her ne kadar mu'ârıza vü münâkaşa olundu ise de kâr-ger olmayup “Özi şuyu ile nüzûl edecek sefinelerimize güzêr-gâh ü qarâr-gâh olmaķ için elbette Kılburun'dan geçmeziz.” kelâmı üzere ısrâr ve Rebnin daħi bu mâdde kendüsine hevâ-dâr olmağla yevm-i mezbûrda bir tarîķ ile kaţ'-ı kelâm-ı müyesser ve صدوك ilerüsine geçmek muķadder olmadığından şöbet erteye te'hîr olunup herkes yerlü yerine 'avdet eyledi.

Ferdâsı ehad günü Devlet-i 'Aliyye murahhâşları ile Rusya Feldmareşâl'i tekrâr bir maħalde cem' olmaķ için murahhâşân-ı saltanat-ı ebed-peyvendi da'vet eyleyüp anlar daħi resm-i sâbık üzere vardıklarında mareşâl-i [22^b] mûmâ-ileyh murahhâşân-ı mûmâ-ileyhâyı otuz kırık hatve maħallden istikbâl ve ĥaymesine ba'de'l-îşâl bir sâ'at miķdârı istifsâr-ı hâl ü hâtır mişillü âfâķ-ı kelâmdan soñra meclis-i evvelde qarâr verilmeğın Kılburun mâddesin der-miyân ve mevâdd-ı aħire âniñ müzâkeresine intikâli kal'a-yı mezbûreniñ ba'zı arâzi-i hâlîye izâfesiyle taşdıķ olunmasına ta'lîķ eyledi.

Devlet-i 'Aliyye murahhâşları taraflarından daħi müdâfa' şûretlerinde muķâbele ve üç sâ'at miķdârı münâkaşa olunduğandansoñra kelâmları te'sîr etmeyeceğın hiss eylediklerinde mâdde-i mezkûreniñ taşfiyesin Der-'aliyye'ye tevķîf ile sâ'ir mâddeleriñ temşiyetine şürû' olunmağa îrâd eylediler. Ol-vechile daħi² der-kâr olan sa'yleri müfîd olmayup fevt-i maşlahat şûretleri nümâyân olacağı ma'lûmları olmağla bi'z-zarûre anı daħi taşdıķ eyleyüp 'aķabinde tazmîn mâddesin rü'yet ve ba'dehu mevâdd-ı uħraya mübâşeret eylediler.

El-hâsıl müsâ'ade-i vakt ü hâle göre mübâhişe vü mu'ârıza olunarak 'ahd-nâme defterinde muħarrer ü mestûr olduğu üzere mükâlemeye oturulduğunuñ ikinci ve mâh-ı

¹A nüshasında bu kelime sehven حواجه (Hâce) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu خواجه (Hâce) şeklinde olmalıdır.

²Daħi E: -AE.

cemâziye'l-evveliniñ sekizinci ve temmuzuñ altıncı günü [8 Ca. 1188/17 Temmuz 1774] Hâcıoğlu Bâzârı ile Silistre ve Hırsova kaşabaları muntaşısında vâkı' Küçük Kaynarca nâm mahallde yigirmi sekiz mâdde üzerine 'ağd-i şulh muqarrer ü müyesser olup altı senden berü akşâ-yı maşriqdan muntehâ-yı mağribe dek gâ'ile-i harb¹ ü kıtâlle aşüfte-i hâl ve perîşân-ı rüzgâr olan 'ibâd ü bilâda ân-vâhidede ser-be-bâlin-i asâyiş üistirâhat olup du'â-yı te'yîd-i saltanat ve izdiyâd-ı şükûh-ı pâd-şâh-ı keyvân-menzilet-i da'vânın kendülere mu'tâd eylediler. Keyfiyyet-i mükâleminiñ vech-i mesbûk üzre pezirâ-yı nizâm olduğunu² hâvî Devlet-i 'Aliyye murahhasları cânibinden tahrîr olunan evrâk taraflarından ta'yîn eyledikleri Şarı Muştafâ nâm çuka-dâr ile ve³ şerâ'it-i şulh manzûr-ı âsafî olup iktizâ eden taşdıq-nâmeniñ ber-kıdem-ı akdem gönderilmesine himmet buyurulmak için Feldmareşâl tarafından tahrîr olunan bir kıt'a mektûb ile mevâdd-ı şulhu muhtevî kâğıdlar Rusya Feldmareşâl'iniñ âdemisiyle Kaynarca'dan ihrâc ve 'alâ-cenâhi'l-isti'câl cânib-i sipeh-salâr-ı ekremîye taqdîm ü irsâl olundu. Mez-kûrlar esnâ-yı râhda şitâb ü müsâra'at ederek zemân-ı yesîrde bir birini müte'âkıb Şumnu üzerinde olan kâfirleriñ ordusuna vuşûl ve vürûdları ânifen zıkr olunan işneyn günü muhârebesine teşâdüf eyleyüp bir vechile Şumnu'ya duhûl eylemek mümkün olmadığından ol-gürûha serdâr olan Ğamençikof nâm cenerâli tefûşe meşğûl oldular. Mesfûr ise tâbûr-ı mağhûru tertîbi ile meşğûl bulunmağın bu taqrîble vufûd-ı müşrikin içinde buldurulup kendüsini in'ıkâd-ı şulh vuqû'undan habîr eylediktensoñra şeranpo kapusından içerü duhûl ve ol-gün vuqû'-yafte olan mecrûhların bahşişleri⁴ i'tâsiyle meşğûl olan ketğüdâ-yı şadr-ı a'zam vekîli Defter-dâr Mehmed Derviş Efendi [23^a] vesâtetiyile yedlerinde olan kâğıdların huşûr-ı âsafîye mevşûl eylediler. Emr-i şulh[un] ne vechile nizâm bulacağı fi'l-aşl serdâr-ı ekrem hazretleriniñ kemâ-yenbağî ma'lûmu olan hâlâtdan olmağla hemân iktizâ eden taşdıq-nâmeyi tahrîr etdirüp Feldmareşâl'iniñ âdemine teslim ve i'lân-ı şulhu hâvî Ruscuğ tarafına⁵ ve Silistre ser'askerlerine hitâben tahrîr olunan evâmîr ü mekâtîb ve ol-bâbda ta'yîn olunan çuka-dârân-ı şadr-ı a'zam mübâşirlerini kendüsine terfîk edüp mareşâl tarafından i'lân-ı şulh zımında kendü serkerdelerine gönderecek âdemleriyle yerlü yerine işâl olunmak için şehr-i cemâziye'l-

¹Bu kelime E nüshasında sehven حرب (Harb) imlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu حرب (Harb) şeklinde olmalıdır.

²Olduğunu AE: Olduğu E.

³Ve E: -AE.

⁴Bu kelime AE. nüshasında sehven بخشيشلري (Bahşişleri) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu بخشيشلري (Bahşişler) olmalıdır.

⁵Tarafına E: -AE.

evveliniñ on altıncı ehad günü [16 Ca. 1188/27 Temmuz 1774] Şumnu kaşabasından ihrâc ve orduları cânibine îşâl eylediler. Rusyalu ile ‘ağd olunan meclis-i mükâleme müntic-i müşâlağa olup tarafeynden taşdıq-nâmeler aḡz u i’tâ olundukda muḡarrir-i ḡakîrin inşâ’ eylediği târîḡdir.

Beyt¹

Söyledim Bir Mışra‘ İle Enverî Târîḡi’ni

Rusya İle Şulḡ Olup Devlet-i Cihân Buldu Sükûn

Vürûd-ı Ḥaṡṡ-ı Hümâyûn-ı Mu‘lin be-Cevâz-ı ‘Ağd-ı Müşâlağa

Bundan muḡaddem Şumnu kaşabasından rikâb-ı hümâyûn-ı ḡazret-i cihân-bânîye ba‘ṡ ü tesyîr olunan Dergâḡ-ı ‘Âlî yeñiçelerileri kâtibi el-Ḥacc Muştafâ Efendi taraf-ı sipeh-sâlârîden kendüsine sipârîş olan vechile hilâl-i râhda şitâb ü müsâra‘at ederek birkaç gün zarfında Âsitâne-i Sa‘âdet’e vâşıl ü ḡâşıl olduḡu maḡzar ma‘rûz-ı ḡuzûr-ı şefkat-zuhûr-ı pâd-şâḡ-ı dâd-ḡüster olup mefhûmu ma‘lûm-ı ṡab‘-ı merâḡim-ı neb‘-i mülûkâne olduḡ da rikâb-ı hümâyûn-ı tâc-dârânede olan e‘imme-i dîn vesâ’ir ḡademe-i saltanat-ı ebedd-rehîn ile daḡi ḡuzûr-ı hümâyûn übbehet-merḡûnda ‘ağd-ı encümen-i şûrâ buyurulup mazmûn-ı maḡzar herkesin ma‘lûm olduḡdansoñra istimâ‘ olunduḡu üzere cevâz ve ‘adem-i cevâz-ı şulḡuñ her tarafı ba‘de’l-müzâkere iktizâ-yı vaḡt ü ḡâle göre silm ü şalâḡ-ı dîn ü² devlete ḡayrlu olduḡu ol-ṡarafda daḡi cümleye vâzîḡ ü aşkâr olmaḡla in‘ıḡâd-ı şulḡ ü muşâfât ḡuşûşunda ittifâḡ-ârâ bulunmaḡın

فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ³

mazmûnu üzere pâd-şâḡ-ı müslimîn⁴ خلد الله خلافته مادامت الارضين⁴ ḡazretleri daḡi cevâz-ı şulḡi ḡâvî ve şenâ-yı âşaf-ı ḡuşyâr ve du‘â-yı kâffe-i ‘asâkir bâ-işṡibâri muḡtevî bir kıṡ‘a ḡaṡṡ-ı şerîf-i meyâmin-redîf taḡrîr ve muraḡḡaşân-ı devletiñ ḡalem-i ‘anberin-raḡam-ı şâḡâne ile tevşîḡ buyurulan ruḡşat-nâmeleriyle li-eclû’l-isti‘câl bir Tâtâr’a teslîm olunup mu‘asker-i hümâyûn cânibine taḡdîm ve îşâl kıldı.

¹ Beyt E: -AE.

² Ü E: -AE.

³ “Müminlerin güzel gördüğü Allah katında da güzeldir.” Hadis-i Şerîf. Bk. Ahmed İbn Hanbel, **el-Müsned**, (Tahkik Edenler: Şuayb el-Arnâvût, Adil Mürşid), Müessesetü’r-Risale, I, Beyrut 1995, 379.

⁴“Yeryüzü var oldukça Allah onun hilafetini devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

Mâh-ı mezbûrî on yedinci şalı¹ günü [17 Ca. 1188/26 Temmuz 1774] Şumnu kaşabasına vâşıl ve şadr-ı a'zam hazretlerine mütevâşşıl olduk da der-'ağab Devlet-i 'Aliyye muraşşaları ruşşât-nâmelerini kendülere gönderilmesine isti'câl ve ol-gün münâsib âdem ile kaşabadan ihrâc ve taraflarına irsâl eyleyüp ertesi gün [18 Ca. 1188/27 Temmuz 1774] hatt-ı hümâyûn-ı 'inâyet-merhûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhiye daği cümle muvâcehesinde kırâ'at ve irâde-i hazret-i cihân-dâriyi herkese i'lân ü işâ'at eylediler.

Zikr-i Kâ'immağām-şoden Meğmed 'İzzet Efendi

Rikâb-ı hümâyûn kâ'immağāmı olan 'Abdullah Paşa'nın hasbe'l-iktizâ kâ'immağāmlıktan infişâli lâzım gelmeğın şehir-i rebî'ü'l-âhiriñ yigirmi [23^b] altıncı günü [26 R. 1188/6 Temmuz 1774] kâ'immağāmlıktan 'azl olunmağla yerine ser-âmed-i serverân-ı devlet ser-levha-yı dîbâce-i birr ü mekremet-i tâbende ahter-i felek-i nebâhat-aftâb-ı asmân-ı cevr ü² 'inâyet ya'nî şehir emîni Mîr Meğmed 'İzzet Efendi'ye 'avâtıf-ı behiyye-i hüsrevânîden yevm-i mezbûrda rütbe-i seniyye-i vezâretle rikâb-ı hümâyûn kâ'immağāmlığı 'inâyet ü ihsân ve ol-vech ile maşsûd-ı emşâl ü akrân kılındı.

Peyâm-ı mezkûr bir gün muğaddem el-Hâcc Meğmed Recâ'i Efendi'nin kethüdâ-yı şadr-ı a'zam vekîli olduğı haberiyle şehir-i cemâziye'l-evveli gürresinde [1 Ca. 1774/10 Temmuz 1774] mu'asker-i hümâyûnda şüyû' ve ba'dehu rikâb-ı hümâyûn tarafından vürûd eden Tâtârlardan ne güne olduğının sıhhati vukû' bulmuşdur.

Naşb-ı Muğâfaza be-Kaşaba-yı Şumnu ve İ'lân ve³ Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne

Çünkü iki seneden berü tarafeyniñ rağbeti ile temşiyeti der-dest olan 'ağd-ı müşâleme ü muşâfât⁴ huşûşu zikr olunduğı vechile bu esnâda ta'lluk-ı irâde-i cenâb-ı mübdi'ül-mümkünât ile vukû' ve altı seneden berü beyne'd-devleteyn tekevvün eden 'adâvet ü bağzâ hasebi ile cânibinden tehyi'e⁵ kılınan esbâb-ı muğâşama vü mu'adât bi'l-küllîye merfû' olmağdan nâşî fimâ-ba'd mu'asker-i hümâyûnla Şumnu kaşabasında

¹ Şalı A, B, E: -AE.

² Ü A, B, E: -AE.

³ Ve AE: -B, E.

⁴ Bu kelime E nüshasında sehven مسافات (Müsâfât) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مصافات (Muşâfât) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven تهيه (Tehiyye) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه (Tehiye) şeklinde olmalıdır.

tevaḳḳuf-ı bî-câ irtikâb-ı ta‘assüf ḳâbilinden olmağla mâh-ı mezbûruñ on yedinci günü [17 Ca. 1188/26 Temmuz 1774] Bosna vâlisi Dağüstânî ‘Ali Paşa Şumnu muhâfızı ta‘yîn buyurulup mevkib-i hümâyûnuñ evâhir-i cemâziye’l-evvelide [Evâhir-i Ca. 1188/TeMMuz 1774] Edirne cânibine ‘azîmet edeceği evâmir-i ‘aliyye ile etrâfda serhadd-nişîn olan vüzerâ vü rü’esâyâ i‘lân ü ihbâr ve yanlarında mevcûd olan ‘asâkir ile ke’l-evvel herkesiñ yerlü yerinde şâbit ü ber-ḳarâr olması tenbîh ü tekrâr olundu. Olvaḳte dek muraḥḥaşân-ı devletiñ muntazır oldukları ruḥşat-nâmeleri hatt-ı şerîfle muvaşşaha yedlerine vâşıl ve ḳabûl-i mevâdd-ı şulḥ-ı munzammin a‘dâ tarafına verdikleri temessüklerde sened olmağla şalâhiyyet hâşıl olmamaḳ taḳrîbi ile Feldmareşâl tarafından Şumnu üzerinde olan kâfiriñ ḳalkup gitmesine ruḥşat verilmemişidi. Bu kerre zıkr olunduğu üzre vürûd-ı intizâr olunan ruḥşat-nâmeleri ‘ale’l-isti‘câl serdâr-ı ekrem ḥazretleri tarafından kendülere îşâl olunmağın in‘ıḳâd-ı şulḥ¹ ü muşâfâtıñ taḥaḳḳukunda Feldmareşâl tarafından şekk ü iştibâh edecek bir şey ḳalmamağla der-‘aḳab mesfûruñ ma‘iyyetinde olan orduyu istişhâb ve nehr-i Tuna’yı Bogdan cânibine iyâb eylesin kendüsine tastîr ü tenbîh ve bir ân aḳdem ḳaldırmasına te’kîd ile² şerâ’it-i şulḥuñ icrâsına ḳıyâma mübâderet eylediğinden başka mesfûra bu vech ile tenbîh eylediği ruḥşat-nâmeleriñ muraḥḥaşân-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye vâşıl olduğu ve bu ḳadar vaḳtten berü ârzû-keş olduğumuz emr-i şulḥuñ yümn-i himmet-i vezîrâne ile hâşıl olduğu ve teşekkür mu‘rizinde ḥâtır-ı âşafiyi sù’âl için bir miḳdâr hediye tertîbinde olduğu şadr-ı a‘zam ḥazretleri cânibine taḥrîr ü tesyîr³ eyledi. Bu haber Şumnu etrâfında olan kâfirleriñ serdârına vâşıl olduğu gün bâlâ-yı ḳabzasına vaz’ olunmuş bir ḳıt‘a müşanna‘ ḥancer cânib-i serdâr-ı ekremiye îşâl ile izhâr-ı ‘ubûdiyyet ve îfâ-yı merâsim-i müfâreḳat eyleyüp şehr-i cemâziye’l-evveliniñ on toḳuzuncu ḥamîs günü [19 Ca. 1188/28 Temmuz 1774] Yeñibâzâr civârından ḥareket ve ordusun gözden nihân etmeğle def‘-i sıḳlet eyledi.

Vürûd-ı Taşdıḳ-nâme-i Mareşâl

[24^a] Bâlâda tafşîl olunduğu üzre muraḥḥaşlar miyânında in‘ıḳâd-ı şulḥ taḥaḳḳuk etmeğle mevâdd-ı müşâlahanıñ ḳabûlünü ḥâvî li’ecli’t-te’kîd cânib-i serdâr-ı ekremden i‘tâsı lâzım gelen taşdıḳ-nâme daḥi taḥrîr ve birkaç gün muḳaddem Rusya Feldmareşâl’i

¹ Şulḥ AE: Silm A, B, E.

² İle AE: Eyledi E.

³ Tesyîr B, E: Tastîr AE.

tarafına taqdîm olunmuşıdi. İktizâ-yı kâre göre mareşâl-i mûmâ-ileyh tarafından daği şavb-ı sipeh-sâlâr-ı ekremîye i'tâsı lâ-büdd olan taşdıq-nâme bir gün evvel tasfîr ü tesyîr olunmağ vâcibât-ı umûrdan olduğundan başka fi'l-aşl Rusyalunuñ in'ikâd-ı şulha olan intizârları kendülerin bî-ñuzûr etmiş olmağla kaç'a te'hîr ü tevânîye cevâz verilmeyüp serdâr-ı ekrem hazretleriniñ taşdıq-nâmeleri kendülere vâsıl olduğu ân anlar daği taşdıq-nâmelerin tahrîr ü temhîr ve der-'ağab ser-kâtibliği hizmetinde olan kâfir ile serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına ba's ü tesyîr olundu.¹

Mâh-ı mezbûruñ on tokuzuncu günü [19 Ca. 1188/28 Temmuz 1774] taşdıq-nâme-i mezkûr şadr-ı a'zam hazretleri² tarafına vâsıl ve hitâm-ı maşlahat etemm vechile hâşıl olmağın mareşâliñ âdemisi mesfûrı taşdıq-nâmeniñ vuşûlü cevâbı ile ircâ'eylediktensoñra fi'l-aşl mareşâliñ kendüsine hediye tertîbi dâ'iyesinde olduğu ma'lûm olmağla serdâr-ı ekrem hazretleri daği lâyıq olan vechile bir miqdâr hediye tertîb ve oluşğl [ile] Edirne'ye 'azîmete mâni' olmasun içün teşrifâtî efendiyle Şumnu kaşabasından iñrâc ve mareşâl tarafına taqdîm eyledi.

'Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Edirne

Ordu-yı hümâyûn ahâlîsi altı seneye qarîb zemân-ı şahârî vü berârîde deverân eyleyüp uğur-ı dîn ü devletde niçe veķâyî'-i müz'iceye düçâr ve dürlü dürlü miñen ü meşakka giriftâr oldukları serdâr-ı ekrem hazretleriniñ kemâ-yenbağî ma'lûmları olduğundan başka bundansoñra tevaķkuf murâd eyleseler daği der-dest olan zehâ'ir mevcûd olan 'asâkire on gün miqdârı vefâ etmeyeceği meczûmları olmağla Şumnu kaşabasında 'abeş ikâmet ile beytü'l-mâl-i müslimîni beyhûde telef ü izâ'atdan şıyâneten hemân bir gün muķaddem Edirne cânibine hareket kendüsine mañz-ı işâbet görünmeğle şehir-i cemâziye'l-evveliniñ yigirmi ikinci ehad günü [22 Ca. 1188/31 Temmuz 1774] Şumnu muhâfızı vezîr-i mûkerrem Dağüstânî 'Ali Paşa ve Dergâh-ı 'Âlî yeñiçeleri ağası el-Hâcc Mehmed Yeğen Paşa mebîtleri olan Şumnu â'yânı konağında süvâr ve şeranpolar derûnunda vâķi' maħalle bağçeleri miyânında bir ay muķaddem vâķi' olan hâdişeden nâşî ordu-yı hümâyûnla kaşaba-yı mezbûreye duħûl olduğunuñ ertesi gün[ü] livâ-yı şerîfe tahşîş olunan maħalde kendüleriçün tehyi'e³ olup ol-

¹ Olundu AE: Eyledi E.

² Hazretleri E: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه (Teh'ie) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تهيه (Tehyi'e) şeklinde olmalıdır.

güne dek naşb olunduğu üzre ber-çarâr olan haymelerine nüzûl ve bir miqdâr çarâr eylediler. Mağall-i mezkûrda çâr yek sâ'at miqdârı tevaqquf eylediktensoñra fi'l-aşl ordu-yı hümâyûnuñ meşâyâ ric'ati veyâhûd Âsitâne-i Sa'âdet'e 'avdeti tahakkuk eyledikte¹ livâ-yı fevz-iltivânîñ düşürülüp şandûkasına vaz' olunması kavâ'id-i mer'iyeden olmağla bu def'a dañi tavır-ı kadîme ri'âyet olunarak mağalline vaz'ı istishân olunmağın livâ-yı şerîfi ziyâret ve mensûb-ileyh Muğamedü'l-Muştafa² صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ hazretlerinden deryûze-i şefâ'at eylemek için ordu-yı hümâyûn ricâliniñ mütehayyizlerinden³ bi'd-da'vet ol-vağt zîr-i livâda hâzır bulunan kethüdâ-yı sâbık rûznâmçe-i evvel es-Seyyid İbrâhîm⁴ Hıfzî Efendi [24^b] ve nişâncı Ağmed Rıf'at Beğ Efendi ve defter emîni İbrâhîm⁵ Nazîf Efendi ve rikâb-ı hümâyûnda sâbıkâ çavuşbaşı vekîli olan 'Abdülkerîm Beğ Efendi⁶ ve gayrileri ile sancâğ-ı şerîfi ziyâret ve tağbîl olunup kemâl-i âdâbla şandûkasına vaz' ve 'arabasına tahmîl olundu. Muğaddem tafşil olunduğu üzre serdâr-ı ekrem hazretleriniñ mizâcî ziyâde müteğayyir ve rûkûb ü⁷ nüzûle bir vechile muğtedir olmamağla ol-dañi tahtü'r⁸-revâna süvâr ve livâ-yı şerîf 'arabasın quddâmlarında tisyâr etdirerek tayy-ı merâhile ibtidâr eylediler. el-'iyâz-ı billah-i te'âlâ kaçaba-yı mezbûr ahâlîsi beş on gün muğaddem istîlâ-yı küffâr endîşesiyle 'ıyal ü evlâd ve hân-mânlarından me'yûs ve ağşâmda şabâhda hağklarında taşavvur eyledikleri meşâ'ib-i müdhîşeniñ ne güne zuhûra geleceğın tefekküre me'nûs iken vech-i mesbûk üzre emr-i şulhuñ pezîrâ-yı huşûl olmasıyla havfları meserrete mübeddel ve hûznleri def'ine neşâta muğavvel olduğu hâlde ordu-yı hümâyûnuñ kaçabalarından rihlet eylediği meşhûdları olduğda sağîr ü kebîriniñ beğâ-yı devlet-i ebedd-ittişâl ve tezâyüd-i şân ü şükûh-ı pâd-şâh-ı ferhunde-hışâl du'âları zemzemesi âfâka i'tilâ ve her tarafından ordu-yı hümâyûn ahâlîsiniñ bi'l-ern ve's-selâm mağallerine vâşıl olmaların cenâb-ı Rabbü'l-erbâbdan niyâz ü temennâ eylediler.

¹ Eyledikte B, E: -AE.

² "Yüce olan Allah'ın salâtı ve selâmı O'nun üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua cümlesi.

³ Bu kelime E nüshasında sehven متخيرلرندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu متخيرلرندن (Mütehayyizlerinden) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Ve rikâb-ı hümâyûnda sâbıkâ çavuşbaşı vekîli olan 'Abdülkerîm Beğ Efendi A, B, E: -AE.

⁷ Ü B, E: -AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحت (Taht) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحت (Taht) şeklinde olmalıdır.

Keyfe-lâ ki üç beş seneden berü seksan yüz yılda ‘ümrânı miyesser olmayan kaşabât ü Qurâdan nicesi irâde-i hazret-i kayyûm-ı muhtâr ile istîlâ-yı düşmenden bir gün zarfında târ ü mâr olup ebniyye vü arâzisi yevm-zâr olduğu kendülere bedîdâr¹ ü aşkâr idi.

Pes ağa paşa ile Şumnu muhâfızı ma’iyyetinde kalan Vezîr Çerkes Hasan Paşa ve Tağîstânî ‘Ali Paşa şadr-ı a‘zam hazretlerin şeranpolar kapularından taşra çıkınca bir miqdâr teşyî‘ ve bir gün soñra hareket eylemeleri irâde olunan yeñiçeri ve cebeci ve tobcı ve toba ‘arabacı ocaqları zâbiñânı ve² neferâtı ile şeranpo kapusınıñ yemîn ü yesârında selâmlayup³ tevdî‘ eylediler. İrtesi mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 C. 1188/31 Ağustos 1774] ‘ale’s-seher vezîr-i müşârun-ileyh ağa paşa ma’iyyeti ile sâ’ir piyâde ocaqları dañi hareket ve şadr-ı a‘zam ordusu kalkup ocaqları ahâlîsi konarak Edirne cânibine rihlet eylediler.

Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem Muhsin-zâde Mehmed Paşa

Şadr-ı a‘zam⁴ hazretleriniñ üç seneden berü muhavvel-i ‘uhde-i ihtimâmı olan sefer-i hümâyûn huşûsu ki kahr ü tedmîr-i düşmen-i dalâlet-rehîn ile te’mîn-i bilâd ve tahlîş ‘ibâd mâddesinden ‘ibâretidir, hikmet-i Hüdâ zemânında ‘ağd olunan ceng-i veğâlarda her ne kadar ba‘zan nuşret-ileyh ile a‘dâ-yı dîniñ kesr ü inhizâmı vâki‘ olduysa da hâdişeniñ ekşeri me’mûliñ hılâfî üzre zuhûr ederek zemânlarında nice kaşabât ü Qurâ fersûde-i pây-i a‘dâ olduğundan gayrı muqaddem zîkr olunduğu üzre hezâr miñnetle techîz ve şarf ve himmet ederek Hırsova cânibine tesyîr eylediği ‘asâkiriñ inhizâmı haberiyle a‘dâ-yı dîniñ ordu-yı hümâyûn üzerine müstevlî olacağı aħbâr-ı muvahhişesi mesmû‘ları olduğu ân nâlân ü giryân olup “*Mebâdâd-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye bir rahne-yi aħar ve ol-vechile kendüsine dañi bir zarar işâbet eder.*” deyü tersân ü lertzân iken birkaç gün zarfında def‘aten hâdiş olan re’îs efendi vaq‘ası fi’l-aşl hâne-i hayâlinde [25^a] tertîb eylediği havâdişîñ fîmâ-ba’d birer birer vuqû‘ bulacağı vâhimesine takviyyet vermesi ve ba‘dehu ‘asâkir-i İslâm’ıñ qarâr ve ketîbe-i kalîle ile kendüsiniñ livâ-yı şerîfi istîşâb ve her⁵ kârdan dermânde olduğu hâlde bi’z-zarûre

¹ Bu kelime E nüshasında sehven بدار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بديدار (Bedîdâr) şeklinde olmalıdır.

² Ve E: -AE.

³ Bu kelime E nüshasında sehven سلاميلوب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سلاميلوب (Selâmlayup) şeklinde olmalıdır.

⁴ Şadr-ı a‘zam E: -AE.

⁵ Her E: -AE.

Şumnu kaşabasına duhul eylesinden fevke'l-gāye şikeste-dill ve gederek şihhati hasteliğe mütehavvil olmuşidi. Bu hâl üzre eğerçi etrâfiñ i'âneti munzamm olarak şikeste-beste-i emr-i şulha rü'yet ve Edirne cânibine 'azîmet eyledi. Ammâ kendüsi zâtında faţîn¹ ü zehîn bir zât-ı dirâyet-rehîn olmağla üç sene miqdârı zemânda [ne] silmen ve ne harben dill-hâh üzre bir işe muvaffak olamamak huşûşu derûnunda cây-gîr ve huşûşan muhâşaraya duhûl-birle a'dâ-yı dîniñ her ne teklîfi olursa kabûlden gayri çâre olmamak derecelerine umûr-ı seferiñ mevşûl olduğuna bir dürlü taħammül edemeyüp muqaddemâ ol-efkâr ile nâzil olan 'illet yevmen-fe-yevmen müştedd olup gitdikçe ekl ü şürbden münkaţı' ve üç günde bir tağaddî eylediği gıdâ-yı cüz'iyye daħi me'âsından mündefi' olmayup kuvve-i vâk'ası bi'l-küllîye mefkûd ve 'alâyim-i beķâ temâmca² kendüsinden nâ-bûd olarak livâ-yı şerîf ve ordu-yı hümâyûnla Balkanî Edirne cânibine güzâr eyledi. Bundan soñra beş altı sâ'at mesâfede daħi taht-ı³ revânla revân ve ba'dehu ol-vechile daħi harekete muqtedir olmadığı hâlinden nümâyân olup ordu-yı hümâyûnu hilâl-i râhda kendi râhatı için tevķîf etmeği daħi revâ görmediğinden nâ-çâr havâşş-ı etbâ'ıyla Karîn-âbâd'a iki sâ'at bir kıaryede arâm ve ordu-yı hümâyûn ahâlisi me'zûn oldukları hâlde ilerü geçüb hâric-i kaşabada naşb-ı hıyâm ve galebe-i inhirâf-ı mizâc-ı şadr-ı a'zam 'illet olarak fi'l-aşl menvî değıl iken maħall-i mezkûrda bir gün tevakkuf eylemek huşûşu münâdîler ile herkese i'lâm olundu.

Ol-gece ordu-yı hümâyûn maħall-i mezkûrda ikâmet ve kendüsi kıarye-i mezbûrda beytütet eyledi. Ferdâsı serdâr-ı ekrem hâzretlerini aşıl konağ yeri olup ordu-yı hümâyûnuñ ikâmetgâhı olan Karîn-âbâd'a işâl için birkaç kimesne mefrûşu olan şeyiñ etrâfından tutarak bir takrîble taht-ı revâna idhâl ve orduya işâle isti'câl eylediler. Dîvân tercemânı Koca Tercemân yine haber-añlar bir kâfir olduğundan gayrı tıbdan daħi behresi olmağın ol-vaķt taht-ı revân yanında bulunup muqaddemâ ordu muhâşarasında Edirne'ye firâr edüp ba'dehu emr-i şadr-ı 'uzmâ ile gerü ircâ' olunan Sinbanu⁴ Tabîb daħi ol-vaķte henüz yetmiş idi ve mesfûre rağbeti pek ziyâde idi. Hâķîr-i teşrifâtılığında vuķûf-ı tâmm taħşîl etmiş idim. Tercemân oğlu Koca Tercemân naķl eder ki şadr-ı

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven فطن (Faţîn) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فطين (Faţîn) şeklinde olmalıdır.

² Temâmca E: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحت (Taht) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخت (Taht) şeklinde olmalıdır.

⁴ Sinbanu AE: Sebinyanu E.

a‘zam hazretleriniñ aher kelâmı bu oldu ki mesfûr Sinbanu‘ya¹ hitâb ederek “*Geliñ imdi söyleşelim.*” dedi ve² ba‘dehu tekellüm eylemedi. Sinbanu ile tercemân oğlu ol-zemânda bir kerre daği³ nabzına yapışup ka‘-ı ümmîd eylediler.

El-ğaşıl zıkr olunduğu üzre بتیتی olan қaryeden taht-ı revân ile Қарîn-âbâd‘da i‘dâd olunan қонаға gelür iken şehir-i cemâziye‘l-evveliniñ yigirmi altıncı hamîs günü [26 Ca. 1774/2 Ağustos 1774] vaqt-ı duhâda muntaşif-ı râhda taht-ı revân içinde rûh-i pür-fütûhî bostân-cinâna revân oldu.⁴ رحمت الله تعالى عليه.

Cesedi taht-ı revânla Қарîn-âbâd‘da i‘dâd olunan [25^b] қапучыбаşı Â‘yân ‘Abdurrahman Ağa Қонаğı‘na indirilüp anda techîz ü tekfîn ve ol-mağâlde defn ve[ya] Edirne‘ye gönderilmesi huşûşunda hayli tereddüd sebķ eylediktensoñra bi‘l-âhire dört çift bârgîr ile i‘mâl olunur bir ‘arabaya tâbûtla vaz‘ olunup otuz iki sâ‘at zarfında na‘şı Edirne‘ye îşâl ve Eski Câmi‘ hazîresinde medfûn olan vâldesi civârında vedî‘a-yı rahmet îzid-i müte‘âl kılındı. Vefât eylediği ân ordu-yı hümâyûn kâdîsı ile vezîr kethüdâsı Resmî Ahmed Efendi ve defter-dâr efendi mühr-i hümâyûnu alup livâ-yı şerîf şandûkasına vaz‘ ve üçü birden temhîr eylediler. Қаşaba-yı mezbûre ki Қарîn-âbâd demekle meşhûrdur, merhûm-ı müşârun-ileyhiñ eşyâsı ile⁵ mâl-a-mâl olmağın der-‘akab vaz‘ olunan mağalleriñ der ü bâmı hıfz ü hırâset ve ba‘de‘t-temhîr âdemler ta‘yîni ile muhâfazasına diğķat olunaraq Edirne‘ye naķl⁶ ve lede‘l-vuşûl Âsitâne-i Sa‘âdet⁷ tarafından eşyâsı қabzına me‘mûr mîr-âhûr-ı evvel-i şehir-yârîye teslîm ü taħrîr olundu. Müşârun-ileyhiñ na‘şı on gün miğdârı Edirne‘de medfûn vücûd-ı mağfîret-endûdî tamâmen fenâyâ maķrûn olmuşiken merķadından ihrâc ve Âsitâne-i Sa‘âdet’e getirülmesine fermân ta‘alluķ etmeğın a‘zâ-yı bâlîyesi hezâr-külfet ile қabrinden ihrâc ve şehir-i cemâziye‘l-âhireniñ sekizinci şalı günü [8 Ca. 1188/17 Temmuz 1774] İstanbul‘a irsâl ve civâr Ebî Eyyûb Enşârî‘de i‘dâd olunan қabre îşâl olundu.

Nazm

دنیا کی جسر آخرتش خواند مصطفی

¹ Sinbanu AE: Sebinyanu (سبین بانو) E.

² Ve E: -AE.

³ Daği E: -AE.

⁴ “Yüce olan Allah ona merhamet etsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ İle E: -AE.

⁶ Olındı E: -AE.

⁷ Sa‘âdet E: -AE.

حای نشست بیاید کذرکرد دار القرار

خانه جاوید آدمیست

ای جای است بناید قرارکرد

چند استخوانکه هاوز دوران روزکار

خروش جنان بکوفت که خاکش غبارکرد

ظالم نماند قاعده^۲ رشت او بماند

عادل برفت و نام نکوباد کارکرد^۱

Zikr-i Vürûd-ı Ağa-yı Yeñiçeriyân el-Hâcc Meḥmed Yeğen Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn ve İşâl-i O Mu‘asker-i Hümâyûn-râ be-Maḥrûse-i Edirne

Müşârun-ileyh Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası olmaḵ taḳrîbiyle muḳaddem zikr olunduḡu vech üzre piyâde ‘askeri ocaḳları ile ḥaṭṭ² verilmek ve bir gün te’ḥîr ile ḳonup göçerek ma‘iyyetinde olan ‘askerî Ḳarîn-âbâd’a altı sâ‘at mesâfesi olan Dubral nâm karyeye işâl eylemişidi. Bu hilalde şadr-ı a‘zam ḥazretleriniñ inḥirâf-ı mizâcî ḥasebiyle Ḳarîn-âbâd ḳaşabasında bir gün³ ber-tevaḳḳuf olunacağı yeñiçeri ve cebeci vesâ‘ir piyâde ocaḳları ordularında şâyi‘ olmaḳdan nâşî “Bir ḳadem ilerüde bulunayım.” fikriyle müşârun-ileyh daḥi bir ḳaç sâ‘at mürûrundan soñra ḳonaḳ yeri olan Dubral’den ḳalkub Ḳarîn-âbâd[’a] iki sâ‘at maḥalle taḳarrüb eylediler. İrâd olunduḡu üzre ol-eşnâda sipeh-sâlâr-ı ekrem ‘azm-ı bostân-sarây-ı ârâm⁴ etmeḡin müşârun-ileyh Ḳarîn-âbâd’a da‘vet ve livâ-yı şerîf ile ordu-yı hümâyûnu Edirne’ye işâl için cümle ittifâḳı ile mu‘askeri-i hümâyûnda iḳâmet etdirdilüp ḳul kethüdâsı ağaya daḥi sâ‘ir piyade ocaḳları ile ke‘l-evvel ordu-yı hümâyûnuñ verâsında gelmesi te’kîd olunduḡdansoñra merḥûm-ı müşârun-ileyhiñ irtihâli ve⁵ yeñiçeri ağası [26^a] müşârun-ileyhiñ mevkib-i hümâyûnu Edirne’ye işâli ḥuşûşu rikâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye taḥrîr ve ordu-yı hümâyûn ḳâdîsı ile defter-dâr ve vezîr kethüdâsı temhîr eyleyüp ‘alâ-cenâḥi’l-isti‘câl ‘Atebe-i ‘Ulya-yı ḥazret-i şeh-r-yâr-ı cemşîd-iştiḥâda irsâl eylediler.

¹ “Hz. Peygamber’in ‘Ahiret Köprüsü’ olarak vasfettiḡi dünya/Biraz oturup göçme yeridir aslında/Âdemoḡlu’nun esas karargâhı ebedî âlemdir/Burası ise konup göçme yeridir durmamak gerektir/Zalim olanlar gidip geriye kötü iz bırakır/Adil olanlar ise yadigar olarak güzel isim bırakır.” anlamında Farsça bir beyit.

² Ḥaṭṭ AE: +Ve tirḥâl E.

³ Bir gün B, E: -AE.

⁴ Ârâm A : İkrâm AE: Ârem B, E.

⁵ Ve E: -AE.

Zikr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Hâzret-i Meḥmed ‘İzzet Paşa

Ânifen beyân olunduğu üzere keyfiyet-i sipeh-sâlâr-ı me’vâ maḥall ma’rûz-ı ‘atebe-asmân debdebe-i pâd-şâh-ı encüm-ḥaşem-i seyyâre ḥadem olup ḥâl ma’lûm-ı şehir-yâr-ı cemşîd-hemâl olduğ da kâfil-i tesviye-i umûr ḥâşş ü ‘amm olan¹ kâ’immaḳâm-ı rikâb-ı asmân-cenâbları Meḥmed ‘İzzet Paşa ḥazretleri şehir-i cemaziye’l-âḥireniñ ikinci çehâr-şenbih günü [2 C. 1188/10 Ağustos 1774] ḥuzûr-ı mekârim-zuhûr-ı mülûkânelerine da’vet ve müşârun-ileyh daḥi rû-mâlî-i serîr-i şehen-şâh-ı ‘inâyet-i dest-gâha müsâra’at eyleyüp der-‘aḳab süvâr-ı tekâver-i girân-rikâb olarak vaḳâr-ı tâmm ve sekînet mâ-lâ-keîâm ile şeref-yâb ruḥsâ-yı cây-gâh-ı salṭanat olup nigâh-ı iltifât-cenâb-ı ḥâkân-ı bülend-mekân ile mermûḳ ü mültefit oldukları esnâda de’b-ı² dîrîn salṭanat-ı seniyye üzere i’tâ-yı mühr-i hümâyûn-ı sa’âdet-merhûn ile talṭîf ve eksâ-yı ḥil’at-ı şadâret buyurulmağla ‘inâyet ü â’tîfet-i ḥazret-i³ zillullahi bâre-i âsafânelerinde dü-bâlâ ve taz’îf buyurulup maḫhar-ı teveccüh-i sulṭân-ı zemîn ü zemân olduğ ḥâlde maḳâm-ı vekâlet kübrâlarına ric’at ve bi’l-yüm ve’l-iḳbâl tensîḳ-ı umûr-ı cumhûra mübâşeret buyurdular.

Ḳâ’immaḳâm-şoden el-Ḥâcc Yeğen Meḥmed Paşa

Müşârun-ileyh mevkib-i hümâyûnla maḫmiye-i Edirne’ye duḫûl eylediğiniñ ikinci günü ki şehir-i cemâziye’l-âḥireniñ ikinci şalı günü idi, [2 C. 1188/10 Ağustos 1774] cânib-i şehen-şâh-ı Sekender-tüvân ḥazretlerinden müşârun-ileyhiñ kâ’immaḳâmlığını müş’ir bir kıṭ’a ḥaṭṭ-ı şerîf mevhibet-maḳrûn mîr-âḥûr-ı evvel-i şehir-yârî el-Ḥâcc Muştafâ Ağa ile maḫrûse-i Edirne’ye vürûd ve cümle muvâcehesinde ḥaṭṭ-ı hümâyûn übbehet-maḳrûn-ı tâc-dârî kırâ’at etdirilüp müşârun-ileyhe kâ’immaḳâmlıḳ ḥil’ati ilbâs olunmağla dûş-i liyâḳatı tezyîn ser-iftihârı mümâss-ı çerḫ-i heftmîn buyuruldu. Şumnu muḫâşarasında ve Çalıḳkavaḳ vâḳ’a-yı hâ’ilelerinde rikâb-ı müsteṭâb tarafından vezâretle begâm ve ol-eyyâmnda Edirne⁴ muḫâfizlığı ile Edirne Paşa ḳapusunda ittiḫâz-ı⁵ maḳâm eden mûmâ-ileyh⁶ Moravî Aḫmed Paşa daḥi ‘ibâret-i ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûnu istimâ’ ve ‘inân-ı esbin der-aḳab soñradan taḫşîş olunan ḳonağına ircâ’ eyledi.

¹ Olan E: -AE.

² De’b-ı B, E: Zâb-ı A: Zât-ı AE.

³ Ḥazret-i E: -AE.

⁴ Edirne AE: Adana B.

⁵ Bu kelime Ali Emirî nüshasında sehven اتحاد (İttiḫâz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اتخاذ (İttiḫâz) olmalıdır.

⁶ Mûmâ-ileyh E: -AE.

Bundan soñra mîr-âhûr-ı şehr-yârî ile defter-dâr efendi ve rûznâmçe-i evvel es-Seyyid İbrâhîm¹ Efendi şadr-ı a‘zam-ı merhûmuñ eşyâsın tañrîre şürû‘ ve beş altı gün zarfında göç ile temâmı vukû‘ bulup nakden zuhûr eden beş yüz kîse akçası Edirne’de[n] ihrâcı fermân buyurulan bir kıst mevâcibe tertîb ve mâ-‘adâsın merhûm-ı müşârun-ileyhde olan mühr-i hümâyûn ve eşyâ-ı sâ‘ire-i nefisesi ile ağa-yı mûmâ-ileyhe kifâyet miqdârı ‘araba ve hayvânât tahmîl ve Âsitâne-i Sa‘âdet tarafına sevğ ü tesbîl eyledi.

Re’îsü’l-küttâb-şoden Mîr İsmâ‘îl² Râ‘if Efendi

Altı seneye karîb müddet-i rikâb-ı hümâyûnda şugl-ı ‘azîm-i riyâsetle emrâr-ı vaqt eden İsmâ‘îl³ Râ‘if Beğ⁴ Efendi’niñ emek-dâr ve mebrûrû’l-ğademe[si] olup vücûhla şâyân-ı iltifât-ı şehen-şâh-ı [26^b] kâm-kâr olduğu nezd-i âsafide vâzih u aşkâr olduğundan başka öteden berü bu güne mesbûkü’l-ğademe olanlar zülâl-ı iltifât-ı şehen-şâhîden reyyân ve şem‘-i âmâlleri pertev-i ‘âtîfet-i cenâb-ı cihân-bânîden furûzân olması rûsûm-ı bende-i perverî-i saltanat-ı seniyyeden olmağla evâ‘il-i cemâziye’l-âhirede câh-ı vâlâ-yı riyâset bi’l-âşâlet ve bi’l-istihkâk efendi-i mûmâ-ileyhe tevcih ü ihşân ve ordu-yı hümâyûnda re’îsü’l-küttâb olan Münîb Efendi’niñ vekâlet-i riyâset eylemesi fermân olundu.

Hurûc-ı Mevâcib-i Reşen der-Edirne

Ordu-yı hümâyûn der-Edirne’ye vürûd eyleyüp birkaç gün mürûr eylediktensoñra pâd-şâh-ı enâm⁵ **مدالله سلطنته الى يوم القيام** hazretleri ni‘am-ğorân saltanat-ı seniyyeden meşâkk-ı sefer ile ber-hemzede olan bendeleriniñ bu kerre isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyelerine kıyâm buyurup bir kıst mevâcibiñ Edirne’den ihrâc ve sefer-ber olan kullarına taqsîm buyurulmasına irâde-i seniyye-i şâhâneleri ta‘alluğ etmeğle şehr-i cemâziye’l-âhireniñ on dördüncü bâzâr günü [14 C. 1188/22 Ağustos 1774] seksân altı senesine mañsûben bir kıst reşen mevâcibi kâ‘immağam el-Ğâcc Meğmed Yeğen Paşa ma‘rifetiyle ihrâc ve tevzi‘ olunup herkes du‘â-yı devâm-ı saltanat ve beğâ-yı pâd-şâh-ı

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven **ابراهيم** (İbrahîm) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu **ابراهيم** (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven **اسماعيل** (İsmâ‘îl) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven **اسماعيل** (İsmâ‘îl) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Beğ A, B, E: -AE.

⁵ “Allah onun saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

huceste-sîret hazretleri da'vâtına mübâderet ederek Âsitâne-i Sa'âdet tarafına 'azîmet esbâbınıñ tehiyyesine¹ mübâşeret eylediler.

'Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne-i Sa'âdet

Mu'asker-i hümâyûnuñ maħmiye-i Edirne'de iķâmet eylediği eñnâda ihrâcı zıkr olunan bir kıst mevâcibiñ tevzî'-i hitâmında mevkib-i hümâyûnuñ daği Âsitâne-i Sa'âdet'e 'azîmet eylesine irâde-i seniyye-i hazret-i cihân-dârî ta'alluk etmiş olmağla bir gün evvel harekete medâr olsun için zıkr olunduğu üzre mâh-ı mezbûruñ on dördüncü bâzâr günü [14 C. 1188/22 Ağustos 1774] mevâcib ihrâc olunup on yedinci yevm-i erba'âda [17 C. 1188/25 Ağustos 1774] piyâde ocağları maħrûse-i Edirne'den hareket ve ertesi ħamîs günü mu'asker-i hümâyûn daği rıhlet eyleyüp tayy-i merâhil ederek Âsitâne-i Sa'âdet-âşiyâne cânibine 'azîmet eylediler. Ammâ mevâcib ihrâcı[ndan] bir iki gün muķaddem vâkı' olup tevzî' ħuşûşunda daği 'acele olunarak tevzî' olunduğundan rikâb-ı hümâyûn cânibinden taşmîm olunduğu eyyâmıdan birkaç gün muķaddem mevkib-i hümâyûnuñ Âsitâne-i Sa'âdet'e duĥûlü bedîdâr² ve ol-bâbda livâ-yı şerîfiñ tevķîr ü ihtirâmı ħuşûşunda tertîb ve icrâ olunacağ rüsûma ri'âyet olunmayacağı aşkâr olmağın mu'asker-i hümâyûnuñ bir gün Qarışdıran ve üç gün miķdârı Silivri kaşabasında iķâmet eyleyüp ba'dehu Âsitâne-i Sa'âdet'e 'azîmet eylesine fermân olundu.

Zıkr-i Duĥûl-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Sa'âdet

Şehr-i recebü'l-müreccebiñ guresi ve ağustosıñ yigirmi sekizinci ħamîs günü [1 B. 1188/7 Eylül 1774] livâ-yı şerîf-i sa'âdet-redîf ile mevkib-i hümâyûnuñ Âsitâne-i Devlet-âşiyâneye duĥûlü taĥaķķuķ etmeğle istikbâl-i livâ-yı cenâb-ı³ seyyidü'l-ümem ile mazĥar-ı şefâ'at-i hazret-i nebiyy-i muĥterem olmağ niyyet-i ħâlîşesiyle teşrîfât-ı hümâyûn defterlerinde muĥarrer ü mestûr olduğu vechile serdâr-ı ekrem hazretlerine maĥşûş dârât ü esbâb sefer aĥşâmı⁴ ilerü gönderildiktensoñra şadr-ı a'zam hazretleri bir gün muķaddem⁵ Çekmece-i Şağır'de manşûb-ı ordugâha sâye-endâz-ı iclâl olup [27^a] ol-gece otâķ-ı felek-tumturâķlarında iķâmet eylediktensoñra ferdâsı ħamîs günü şalât-ı

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه سنه imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه سنه (Tehyi'esine) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime E nüshasında sehven پديدار (Pedîdâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بديدار (Bedîdâr) şeklinde olmalıdır.

³Cenâb-ı B, E: Cânib-i AE.

⁴Aĥşâmı E: İhtîşâmı AE.

⁵Muķaddem E: -AE.

şubhu İncirlü nâm maḥallde edâ eylemek üzre debdebe-i tâmm ile yurt yerinden süvâr ve İncirli cânibine sevķ-i semend-i reh-vâr eyleyüp maḥall-i mezkûrda Âsitâne-i Sa‘âdet’den ḥurûc ve livâ-yı şerîf istiķbâli ile çeşm-i ber-râh olan şeyḥü’l-islâm efendi ve naķtîbü’l-eşrâf vesâ’ir şüdûr-ı ‘izâm ve mevâlî-i fiḥâm ve müderrisîn-i kirâmla şalavat-ı şubhu ba‘de’l-edâ cânib-i pâd-şâh-ı kâm-kârdan şeref-baḥşâ-yı şüdûr olan da‘vet-i ḥaṭṭ-ı hümâyûnu mûcibince taraf-ı zillu’llaheden ‘inâyet buyurulan esb-i ḥoş-reftâra rûkûb ve ber-mu‘tad-ı ḳadîm tertîb olunan alây-ı cihân-peymâ ile Davûd Paşa şahrâsı cânibine toĝru ḳudûma şürû‘ buyurdıklarında ol-vaķte dek şeh-r-yâr-ı enâm ¹مد الله الظلال دولته الى يوم القيام¹ ḥâzretleri daḥi Davud Paşa sarâyında esb-i dil-keş-ḥırâm-ı şâhânelerine süvâr [ve] ‘ale’s-seḥer ‘ilm-i sa‘âdet-tev’em-i cenâb seyyidü’l-kevneyni istiķbâl ile iḥrâz-ı meşûbât etmeĝe ibtidâr buyurmuş olmalarıyla hilâl-i râhda rûsûmât-ı mer‘iyye-i dîrîne-i ḥüsrevâneye etemm vechile ri‘âyet olunarak şeh-en-şâh-ı rûy-i zemîn ḥâzretleri livâ-yı şerîfi istişhâb ve ḥaşmet-i mülûkâneleriyle şahrâ-yı Davûd Paşa’da manşûb-ı ordu-yı hümâyûnları cânibine iyâb buyurdular.

Pes pâd-şâh-ı ‘âlem ḥâzretleri yurd-ı mezkûrda vâķi‘ Sarây-ı ‘Âmire’de bir miķdâr tevâķķuf ü istirâḥat buyurdıkları ‘aķabinde rikâb-ı hümâyûnların maķarr-ı ḥilâfetleri cânibine taḥrîk buyurup maḥall-i mezkûrda gürisne-gân-ı ḥân-ı² iltifât olan bende-gân-ı şadâķat-‘unvâna cânib-i salṭanat-ı deryâ-nevâlden keşîde³ ḳılınan iṭ‘am-ı ḥoş-güvâr tenâvül olunduķdan soñra şeyḥü’l-islâm efendi ile şadr-ı a‘zam ḥâzretleri daḥi tertîb olunan âlây-ı zemîn-fersâyla Davûd Paşa şahrâsından ḥareket ve yemîn ü yesârda selâm-baḥş ü ‘atâyâ-pâş olarak livâ-yı şerîf-i fevz-redîfi yed-i mü’eyyed-i mülûkâneye teslîm ile kemâl-i ḥızmet eyleyüp mazḥar-ı nevâziş ü taltîf-i pâd-şâh-ı cihân oldukları ḥâlde maķarr-ı vekâlet-kübrâlarına ric‘at buyurdular.

Beyt

لوا فوج حكومت بقلبگاه رسيد

هما اوج سعادت باشيان امد⁴

¹ “Allah onu devletinin gölgesini kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

² Ḥân-ı AE: Ḥizân E.

³ A nüshasında sehven kelime كشيده [Keşide] şeklinde yazılmıştır. Doğrusu كشيده [Keşide] olmalıdır.

⁴ “Hükümetinin Sancağının Bayrağı Kaplere Ulaşsın/Mutluluğun Zirvesi (devlet kuşu) Sana Layık Olsun.” anlamında Farsça bir beyit.

Hüdâ-yı müte‘âl dâ’imâ şükûh-ı salţanat-ı seniyyeyi müzdâd ve bed-hâh-ı dîn ü devlet olanları perîşân ü berbâd eyleye. Âmîn. ¹ بحرمة النبي المين

Hâtime

Emr-i celîl-i zabt-ı veķâyî‘ ehemmi-i hîdemât salţanat-ı seniyyeden olmaķdan nâşî seksân iki senesi evâsıtında [1182/1768] Rusya seferi tahakkuk eyleyüp sefer-ber olan menâşıb-ı devletiñ erbâb-ı istiħkâka tevcih ü ‘inâyet buyurulduķu esnâda hîzmet-i mezkûreniñ daķi pes-mânde-i tevârî[nin] ihmâl olunması revâ görülmeyüp belki aşhâb-ı temyîzden birine ihâle ile cânib-i salţanat-ı seniyyeden kifâyet-i rü’yet ve ol-maţlûb-ı vâcibü’l-i‘tinânîñ ârâyîş-i şahîfe-i zuhûr olmasına diķkat olunmuşıdı.

Evâhir-i sâl-i mezbûrda mu‘asker-i hümâyûn şahrâ-yı Davûd Paşa’dan rıhlet ve şavb-ı maķşûdda ‘ilm-i ifrâz-ı ‘azîmet olup Edirne civârında tertîb-i hıyâm-ı ikâmet müyesser olduķda a‘bâ-yı ğurbetin fersâya ‘adem-i taħammül ile ol-hîzmete tevellî eden münşî-i Âsitâne-i Sa‘âdet tarafına ric‘at ve ol-vechile Edirne’den Han Tepe’sine varınca şuğl-i mühimm-i mezkûr bî-kifâyet ķalmağın muħarrir-i hîç-nişâb yurd-ı mezkûrda miyâne-i hademe-i devletden evvel hîdmet-i müstelzimü’ş-şerefe intihâb olup bâ-rü’ûs-ı hümâyûn zabt-ı havâdiş-i eyyâma me’mûr kılındı. Şadr-ı kitâbda tasfîr olunduķu üzere hasbe’l-iktidâr altı seneye ķarîb zemân şefy ü şitâ ve yaylâķ ü meştâda [27^b] ol-şuğl ile iştiğâl ederek ordu-yı hümâyûn Âsitâne-i Devlet-âşiyâneye ķufûl ve livâ-yı nebiyy-i muħterem ² صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ķarâr-gâh-ı ķadîmlerine mevşûl kılınmağla Dergâh-ı Haķķ’dan niyâz³ olunduķu üzere işbu fezleke-i perîşân-ı erkâm ķarîn-i hitâm olup ‘arîza-i ‘atebe-i şehensâh-ı enâm kılındı.

Hüdâ-yı müte‘âl mede’l-eyyâm serîr-i salţanat-ı seniyyelerinde ber-ķarâr ve ber-devâm eyleye. Âmîn. ⁴ بحرمة طه و يس

[28^a]

Bu varak boştur.

¹ “Emin olan Peygamber Hürmetine” anlamında Arapça bir söz.

² “Yüce olan Allah’ın salâtı ve selâmı O’nun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

³ Bu kelime E nüshasında sehven نيار (Niyâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نياز (Niyâz) şeklindedir.

⁴ Taha ve Yasin’in Hürmetine :+ قدوقع الفراغ والاتمام بعون الله الملك العلام E.

[28^b]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَبِهِ نَسْعِیْنِ¹

Rabb-i erinî'l-ḥaḫḫa ve zıdnî 'ilmen ḥamd ü şenâ-yı bî-nokşân temâmen mâlik-i havza-yı imkân olan cenâb-ı vâhib-i bî-imtinân ḥazretlerine ḥaḫîḫ ve şâyândır ki i'tâ-yı küll-i şey-i ḥaleḫe-i ḥızâne ḥânesinden vücûd-ı iḥsânile on sekiz biñ â'lemi ḳudret-i bâliḡa-yı ileyhiyesiyle maẓîḫ-i 'ademden füşat-sarây gûne iḥrâc ve miyânlarından nebiyy-i nev'-i insânî tâc ü hâcc ve luḡad-ı kerem-nâ-yı nebiyy-i âdem ile şâhib-nişâb-ı müfâḥaret ü ibtihâc eyleyüp

وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ²

maẓmûnunca ḥasbe'l-istihâl i'tâsı merâtib-i maḥşûşa ile aḥad-hümâ-yı aḫerden ser-ifrâz ve her sınıfıñ ser-rüşte-i umûrun bir kimesneniñ dest-i kifâyetine teslîm ile ve

جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ³

ḥiṭâb-ı müstetâbdan behre-yâb ü mümtâz eyledi.

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁴

Ve vürûd-ı nâ-ma'dûd ve taḫiyyât nâ-maḥdûd ol-sürûr-ı âferîniş ve ḳuvvet-i bâḫire-i⁵ ehl-i beyneş maḥşûş-ı ḥiṭâb ve mâr-meyt âzer-meyt melcâ⁶ vü penâh kâffe-i ümem ve ehl-i beyt ya'nî sulṭânü'l-'ömrüñ tâc ve peygamber-i şâhib-i mi'râc ḥazretlerine elyaḫ u uḫrâdır ki veḫâyî-i ser-güzeşt-i eslâfı mu'cizât-ı sâṭı'atü'l-âyâtlarından olmaḫ üzere müstaḫberân-ı rîbet-ittişâfa ḫaşş ü ḫikâyet ve 'alâ-vuḫû'a bastı-ı havâdiş-pişîn itmek cihetlerinden daḫi işbât-ı müdde'â-yı risâlet eyledi.

¹ AE: -B, D, E. و به نسعين

² *Kurân-ı Kerîm*, En'âm, 6/165. "Ve size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır."

³ *Kurân-ı Kerîm*, En'âm, 6/165. "O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan..." Müellif En'âm Sûresi 165. ayeti iki parça şeklinde vermeyi tercih etmiştir. Burada anlam birliği oluşturmak için tam şekilde verilmesi uygun görülmüştür. Ayetin tamamı şöyledir: "وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ". Bu ayetin tam meali ise gösterildiği gibidir: "O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır."

⁴ *Kurân-ı Kerîm*, Mülk, 67/1. "Hükümlerinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir"

⁵ Bâ-şire AE: Bâḫire D, E.

⁶ Melcâ-yı AE: ملجاء D, E.

Ve ribâh ve rıdvân ve dîm-i gufrân-ı mazâcî‘ ve merâkıd-ı âl ü aşhâb ve etbâ‘ ve hidâyet-¹‘unvânlarına rîzân ü vezân olsun ki âsâr ü vâkı‘ât mefhar-ı mevcûdâtı pesmânde-gân-ı dürüst-i‘tikâda teblîğ ile râh-ı hüdayı tebyîn ve devr-i mândegân ‘ahd-i resûlî sîr ü² sülûk-ı nebiyy-i muhterem hazretlerinden habîr etmeğle te’yîd-i dîn-i mübîn eylediler.

Emmâ ba‘duhü çünkü muharrir-i hâkîr bundan muqaddem seksan iki târîhinden bedâ ile altı sene miqdârı vâkı‘ât-ı seferi şebt ü tahtîr ederek huyûlâ-yı havâdişi şûret-i zabt ü kayda ifrâğ ve hattâ revnağ-efzâ-yı serîr-i saltanat³ ve kâm-kârı ve behcet-endûz-ı örnek-i hilâfet ve cihân-dârî hülâşa-i silsile-i tâc-dârân-ı nuhbe-i dûd-mân-ı⁴ Âl-i ‘Osmân sultân-ı ra‘iyyet-perver-i şehr-yârî ma‘delet-güster müstemsik-i şer‘-i mübîn-i mü‘eyyed-i dîn-i mübîn-i hâmî za‘ifâ-i mâhî-i eşkıyâ es-sultân ibn es-sultân ibn es-sultânî’s-sultân ‘Abdülhamîd Hân ibni’s-sultân Ahmed Hân ibni’s-sultân Mehmed Hân [29^a] ⁵ لازالت دعائم دولته قائمة الى اخر الزمان وما برحت ظلال سلطنته ممتدة الى نهاية الملوان hazretleriniñ avân-ı meyâmin-i iktirânlarından sekiz ây miqdârı zemâna iblâğ eylediktensoñra ber-muqtezâ-yı vakt ü hâl zabt ve veqâyi‘ hizmetiyile çend mâh kuzâtdan Behçetî Efendi ile bir seneden ziyâdece müderrisinden ‘Ömer Efendi-zâde iştiğâl itmek takrîbiyle dest-i imlâ-âstîn ferâğa keşîde ve tûmâr⁶ kayd ü tahtîr matvî vü pîçîde kılınmışdı.

Ammâ hıfz-ı⁷ veqâyi‘ umûr-ı cesîme-i Devlet-i ‘Aliyye ve huûb-ı lâzımı’l-i‘tinâ-yı Saltanat-ı Seniyye’den olup ve mûmâ-ileyhâdan ‘Ömer Efendi-zâde’niñ tekâveri hâmesi harûn ve tahtîr-i veqâyi‘ vâdîlerinde âsâr-ı gubâr eylemek mertebelerinden pesmânde vü dûn olduğı şadr-ı a‘zam-ı merhûm Dervîş Mehmed Paşa ile şeyhü’l-islâm İrânî-zâde Mehmed Es‘ad Efendi’niñ ma‘lûmları olmağın şadr-ı kitâbetde zıkr olunduğı üzere toksan senesi şevvâli hilâlinde yine fîmâ-ba‘d gıyâbe-i kâdrden çehre-nümâ-yı peydâ-zuhûr olacak havâdiş ü âsârdan âyende-gâne

¹ Hidâyet AE: Hidât C, E.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime D nüshasında sehven **سلطنت** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **سلطنة** (Saltanat) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime E nüshasında sehven **دودمات** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **دودمان** (Dûd-mân) şeklinde olmalıdır.

⁵ “Devleti’nin sütunları kıyamete kadar baki kalsın. Saltanatının gölgesi gece ve gündüz var oluncaya kadar devam etsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Tûmâr B, C, D, E: Tûmâs AE.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven **حفظ** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حفظ** (Hıfz) şeklinde olmalıdır.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ¹

den[il]meğe şâyân olanlarıñ şebt-i şahîfe-i rüzgâr eylemek şugl-ı müstevcibi'l²-iftihârı bu aşhâb-ı dânişin kemteri Sa'dullah Enverî'ye ihâle ve taşşış ve huşûr-ı³ mekârim-zuhûr hâlîfe-i rûy-i zemîn hazretlerine ba'de't-telhîş ol-bâbda şeref-rîz-i şudûr olan haţt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maqrûn-ı hazret-i hilâfet-penâhi mûcibince ilbâs-ı hil'at-birle zabt-ı vekâyi'-i devlet ke'l-evvel 'uhde-i hakîre tefvîz buyurulmağın irâde-i vâcibi'l-etbâ' hazret-i zillullahî ve maţlûb-ı mergûb-ı cenâb-ı hilâfet-destgâhî üzre âstîn diğkat-i mâlîde ve kilik-i ihtimâm müceddeden terâşide kılınub maqâm-ı sahn-ı ârâyîye irtikâ ve îfâ-yı levâzım-ı me'mûriyyete ibtidâya⁴ 'itinâ kılındı.

Lakin mevzû'-i fenn-i târîh etvâr-ı eslâfa ittılâ'la herkesin intifâ'ına mübtenî ve bu şûretde fevâ'id ü 'avâ'idiniñ keşreti ne mertebelerde olduğı beyândan müstağnî olup ez-cümle 'uhde-i Âdem 'aleyhi's-selâmdan bu vakte gelince vuķû'-yâfte olan şu'ûnât-ı güne bî-tekellûf taşşil-i vuķûfa medâr ve huşûşen hâlâ erkân-ı salţanatıñ tedâbir ve irâdesiyle⁵ huşûl-peżîr olan keyfiyyâtıñ çekünge-i⁶ vuķû'-ı keşide-i silk-i erķâm olunduğı taqdirde ahlâfıñ zemânları müsâ'ade olunduğı derecelerde⁷ iktifâ eylemeleri istihkâm-ı bünyân-ı devlet mişillü fâ'idelerden tehî olmadığı bedîdâr olmağın böyle bir emr-i müstevcibi'l-berekâta fâl-i bi'l-hayr olmak üzre bir zıkr-i cemîl ile bedâ eylemek niyyetleri şâh-râh-ı dillden güzêrân ve pîrâmen-zamîrde cevelân eden âmâlden olmağla fe-ħamden-sümme-ħamden zemân-ı me'mûriyyetim yine avân-ı salţanat-ı pâd-şâh-ı zemâna teşâdüf eyleyüp elfâz-ı ġarîbe ve ta'bîrât-ı ġayr-ı me'nûse îrâdından ictinâb etmek mümkün mertebe iltizâm ederek ol-kâr-ı behîn ile aşl-ı maqşûda şürû' olunup dehân-ı meşâta-ı kilik-i sahn-ı sâz-bâz ve 'ukde-guşâ kîsvâ-yı efsâne-pervâzeye aġaz olundu. ⁸ و من الله التوفيق وهونعم المولى ونعم الرفيق.

¹ *Kurân-ı Kerîm*, Haşr, 59/2. "Ey basiret sahipleri! İbret alın."

² D nüshasında kelime sehven مسوجب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مستوجب (Müstevcib) şeklinde olmalıdır.

³ AE ve A nüshalarında kelime sehven حضور (Huşûr) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu حوضور (Huşûr) olmalıdır: Huşûr E: Huşûr AE.

⁴ İbtidâya C, D, E: -AE.

⁵ İrâdesiyle AE: Edâsıyla C, D, E.

⁶ Çekünge-i AE: Çünkü D.

⁷ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven درلرده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu درجه لرده (Derecelerde) şeklinde olmalıdır.

⁸ "Tevfik Allah'tandır. O ne güzel Mevla, ne güzel yol arkadaşıdır!" anlamında Arapça bir söz.

Vuķū‘-ı Tevcîhât

Şehr-i şevvâli‘l-mükerremiñ altıncı günü [16 L. 1188/20 Aralık 1774] tevcîhâta şürû‘ olunup huddâm-ı pâd-şâhîden Bâb-ı Âşafi‘de müstaħdem zevâtıñ ekserisi hıızmetlerinde ibkâ buyurulup faķaķ tezkîre-i¹ şânîlik hıızmeti sâbıkâ tezkîre-i şânî vekîli olan Selîm Efendi‘ye ihsân ve kethüdâ kitâbeti ile sâbıkâ mektûbî vekîli Mehmed Emîn Efendi mesrûr ü ħandan buyurulup ricâl-i sâ‘ire-i Devlet-i ‘Aliyye‘den katı vâfir-i zû-kirâm beķâ-yı câhillerile begâm buyurulduķdanşonra nişâncılık re‘îs-i sâbık ‘Abdullah Efendi‘ye ve defter emâneti [29^b] ‘Âtıf-zâde Aħmed Beğ‘e ve rûz-nâmçe-i evvel Mehmed² Es‘ad Efendi‘ye ve başmuħâsebecilik ‘Ali Râ‘if Efendi‘ye ve Tersâne ‘Âmire³ emâneti Selîm Sırrı Efendi‘ye ve şehr emâneti Beğli Muştafâ Paşa-zâde ‘Abdullah Beğ Efendi‘ye ihsân ü tevcîh olunup menâşıb-ı sâ‘ire ile daħi erbâb-ı kalemenden münâsib olanlar şâdân buyurulmağla her biri lâyıķı üzre ħaşsa-mend-i sürûr ve kâşâne-i derûnları ma‘mûr kılındı.

İbkâ-yı Tevcîhât-ı Ağavât-ı Ocaķhâ

Dergâh-ı ‘Âli yeñiçerileri ağası Mehmed Ağa‘nıñ zabt ü rabķ ħuşûşunda sa‘y ü himmetleri mevfürr ve ħaşsa bostâncıbaşısı Ĥalîl Ağa ve mîr-âĥûr-ı evvel el-Ĥâcc Muştafâ Ağa ve ħapucılar kethüdâsı Ĥalîl Beğ ve mîr-âĥûr-ı şânî ‘Abdullah Paşa-zâde Sa‘îd Beğ‘iñ hıızmetleri meşķûr olmağla mekânlarında mekîn ve Çerkes Mehmed Beğ sipâhiler ağalığı ile ve Şadık Ağa-zâde Tâhir Ağa silah-dâr ağalığıyla ve Ĥadri Ağa-zâde cebecibaşılık ile mesrûr ü⁴ kâm-bîn buyurulup menâşıb-ı sâ‘ire daħi münâsib olanlara tevcîh buyuruldu.

Tevcîh-i Ĥazâ-yı Mışır ve Şam ve Ĥaleb ve⁵ Vuķū‘-ı Silsile-i Medâris

Şam-ı Şerîf ħazâsıyla maħrec manşıblarından Ĥudûs-i Şerîf ve Ĥaleb ve⁶ Selânik ħazâlarınıñ tevcîhleri vaķt-i ħulûl eyleyüp ve Selânik ħazâsı bâ-ħaķt-ı ħümâyûn Edirne pâyesiyle şeyĥü‘l-islâm efendi ħazretleriniñ maħdûmları Muştafâ Beğ Efendi‘ye tevcîh olunmağın Şam-ı Şerîf ħazâsı Edirne pâyesiyle sâbıkâ Üsküdâr ħâdîsı olan şeyĥü‘l-

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven تذكيره (Tezkîre) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu تذكيره (Tezkîre) olmalıdır.

² Mehmed A, B, C, E: -AE.

³ ‘Âmire C, D, E: -AE.

⁴ Ü C, D, E: -AE.

⁵ Ve D, E: -AE.

⁶ Ve B, C, D, E: -AE.

islâm-ı esbak Velîyüddîn Efendi-zâde Meḥmed Emîn Efendi'ye tevcîh ve fazl ü kemâl ve kübr-i sinn ü sâllerine i'tibâren Ḥaleb kazâsı ile Kûş Aṭalı Muştafâ Efendi'niñ ve Kudüs-i Şerîf kazâsıyla Trabzonî Meḥmed Efendi'niñ hâlleri terfih buyurulup tertîb-i medârisde daḡı bir kimesneniñ bilâ-müreccaḡ¹ aḡere taḡdîm ü tercîḡ olunmayarak tanzîm ü tertîb ve fuḡûl-ı² müderrisînden ders-i 'âmm vâcibü'l-ikrâm olup lâzıme-i 'ilm-i şerîf olan kıllet-i ma'âşa mübtelâ efendileriñ müderrisleri daḡı bâ-³hareket-i meşıyyet⁴ vazîfelüce medreseye naḡl ile hâtırları tatyîb olunup kırk altı nefer müderrisîn-i kirâm bâ-rü'ûs-ı hümâyûn maḡzayü'l-merâm oldular.

Teşrîf-i Hümâyûn be-Ḥâne-i Şeyḡü'l-islâm

Mâh-ı mezbûruñ tokuzuncu günü [19 L. 1188/23 Aralık 1774] pâd-şâh-ı mekârim-sâz-ı şehen-şâh-ı bende- nevâz-ı cenâb-ı hilâfet-me'âbları tebdîl ile ḡayr-ḡâh-ı Devlet-i 'Aliyye'leri olan şeyḡü'l-islâm efendi ḡazretleriniñ sa'âdet-ḡânelerin teşrîf ve envâ'-ı nevâziş ü iltifât-ı mülûkâneleriyle ḡatırların talṡîf ve bir miḡdâr umûr-ı lâzıme-i Devlet-i 'Aliyye müzâkeresiyle ḡalvet⁵ ü nihânî-i şoḡbet buyurduḡlarından soñra müşârun-ileyh dâ'îlerine olan ḡalebe-i ḡüsn-i teveccûḡ-i hümâyûnların i'lân ü ibrâz ve şûret-i diḡerde 'inâyet-i 'aliyye-i mülûkâneleriyle ikrâm ü i'zâz irâde-i 'aliyyesine mebnî pîş-ḡâh-ı⁶ şevket-penâhilerinde pâ-ber-câ ḡızmet-i dest-i ber-seniyye-i 'ubûdiyyet olup bundan aḡdem bâ-ḡatt-ı hümâyûn Edirne pâyesiyle Selânik kazâsı iḡsân buyurduḡları maḡdûm-ı ma'âlî-i mersûm Muştafâ Beḡ Efendi dâ'îlerine Mekke-i Mükerreme pâyesini şâ'ibe-i⁷ ḡâ-hişer-i izḡâr olunmuş deḡil iken ḡarîḡa-yı şabîḡa-yı cihân-dârîlerinden 'inâyet ü iḡsân ve maḡbûṡ-akrân buyurup hemân o meclisde ḡatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maḡrûn keşîde vü 'inâyet müte'âḡıbü'l-vürûd-ı der-⁸ḡüsrevâneleriyle ser-iftihârîn-i ser-⁹felekü'l-eflâke resîde buyurdular.

¹ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven مَرَج imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu مرجع (Müreccaḡ) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven فحول (Fuḡûl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu فحول (Fuḡûl) şeklindedir.

³ Bâ A, B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven مشييه imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu مشييت (Meşıyyet) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında silik olduḡu için C nüshasından eklenmiştir.

⁶ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven پيشگاه imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu پيشگاه (Pîşe-ḡâh) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven سانبه (Sâ'ibe) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu شانبه (Şâ'ibe) şeklinde olmalıdır.

⁸ Der C: -AE. Olur der- D, E.

⁹ Ser B, C, D, E: -AE.

Ba‘dehu nefis-i nefis-i [30^a] hümâyûn için tehyi’e¹ vü i‘dâd olunan ta‘âmı tenâvül ve üç sâ‘at miqdârı zemân mürûrından şoñra hareket ve kıyâma temâyül buyurdular.

‘Azl-i Kâtib-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş²-şerîfe

Dârü’s-Sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası yazıcısı olan Ahmed Efendi mâh-ı mezbûruñ onuncu günü mevķûfât manşıbı ile yazıcılıktan ma‘zûl ve yerine sâbıkâ hizmet-i mezbûrede müstaħdem olup hâlâ mevķûfâtı olan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Bağçuvân-zâde Muştafâ Efendi mevşûl kılındı.

Efendi-i mûmâ-ileyhe mevķûfât manşıbı tevcîh olunmak için kapuya da‘vet olunduğda bu mişillü tevcîhâtda emşâl ü akrânına kaftân ilbâs olunmağ ‘âdet-i kadîme iken âşaf-ı şâhib-i dâr-ı şadr-ı ‘âlî kadr-i bermekî nihâd hazretleri mecmû‘-ı maħâsin-i ahlâk³ olmağla taraf-ı⁴ bâhiri’l-iclâl-ı hüsrevânîye sebķ eden hizmetini kaşd-ı tekrîm ve şadme-i ‘azl ile şikest olan hâtırların ta‘mîr ü termîm için bir zî-kıymet şevb sammûr ilbâsıyla ikrâm ü tercîb⁵ ve nevâziş ü taťyîb⁶ buyurduklarına haķķ budur ki herkes gûher-nişâr-ı senâ vü taħsîn oldu.

Nefy-i Tâtârcıķ ‘Abdullah Mollâ Efendi ve Kâsım⁷

Bundan esbaķ fetevây emîni iken intikâl-i dâr-ı beķâ eden Kırmî ‘Osmân Efendi merħûmuñ⁸ oğlu mûşıla-yı Süleymânîyye müderrislerinden Tâtârcıķ laķabı ile ma‘rûf ve farť-ı zekâ vü cerbeze ile mevşûf ‘Abdullah Mollâ Efendi’niñ hayşîyyet ü isti‘dâdı zâhir ve her hizmet-iñ ‘uhdesinden gelmeğē kâdir olduğı bâhir olmağla Çelebî-zâde ve Pîrî-zâde ‘Osmân Efendi merħûm gibi ecille-i şüdûr-ı kirâm mezbûrı terbiyye kaşdıyla hidemât-ı celîlede istiħdâm buyurmuşlar iken ziyâde tebzîr ü isrâfa mübtelâ olmağla aħz-ı şarfına vefâ etmeyüp zarûrî irtikâba mü‘eddî olmağdan nâşî şadr-ı Rûm-ı esbaķ ‘Abdullah Efendi-zâde Es‘ad Efendi’niñ tezkîreciliğî hizmetinde arpalıķ kapu ketħudâsı

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه (Tehyi’e) şeklinde olmalıdır.

² Sa‘âdeti’ş- C, D, E: -AE.

³ Bu kelime B ve D nüshalarında sehven اخلاف (Ahlâf) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اخلاق (Ahlâk) şeklinde olmalıdır.

⁴ Taraf-ı AE: حلوب C, D, E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ترحيب (Terħîb) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ترحيب (Tercîb) şeklinde olmalıdır. Tercîb AE: Terħîb E.

⁶ Nevâziş ü taťyîb B, C, D, E: -AE

⁷ Ve Kâsım B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven مرحو imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu مرحوم (Merħûm) şeklinde olmalıdır.

Qasım'ın sevki ve¹ ilkâsıyla lisâna gelüp tarîk-i kuzâtı muhtell ve eşrâf-ı tarîkiñ kavli-nebiyy-i münkesir ve mu'attal eylediklerinden nâşî li-ecli't-te'dîb mezbûr 'Abdullah Mollâ Efendi Limni kal'asına ve merķûm Qasım dağı Mağosa kal'asına nefy ü tağrîb ve her birine birer mübâşir ta'yîn ü tertîb olunup mâh-ı mezbûruñ on beşinci günü [15 L. 1188/19 Aralık 1774] her biri bir başka sefineye vaz' ü tahmîl ve maħall-i menfâlarına ba's ü tesbîl olundu.

Vürûd-ı Kâşidân-ı Tâtâr ve Suķû-ı Ba'zı Şurûţ ez-Şerâ'it-i Müşâlahâ ve İstîbdâl-i Taşdîk-nâme-i Devleteyn

Devlet-i 'Aliyye-i ebedi'd-devâmile Rusya devleti miyânında bundan aķdem Kaynarca nâm maħallde tarafeyn murahhasları ma'rîfetleriyle yigirmi sekiz mâtde üzre karîn-i hitâm ve pezîrâ-yı nizâm olan müşâlahanıñ a'zam-ı şurûţundan olan Qırım ħanları umûr-ı mülkiyyesinde müstakill ü serbest ve 'azl ü naşbları Qırımlunıñ ihtiyârlarıyla olup tarafeynden müdâħale olunmamaķ ve esnâ-yı seferde seby ü istirkâķ olunan Gürcü üsârâsı dağı Rus ve Boğdan ve Eflâķ ve Leh se-pâyâsı mişillü² redd olunmaķ şart kılınub maħall-i mükâlemede ber-vech-i muħarrer temessükler aħz ü i'tâ olunmuş olmağla kâ'ide-i mer'iyye üzre der-i devletden tekrâr taşdîk-nâmeler mübâdele olunmaķ üzre iken rü'esâ-yı Cingiziyye ve ahâlî-i Qırım'dan mu'teber ü mu'tenâ birkaç 'ulemâ ve çend nefer mirzâlar sefine ile zuhûr edüp

Beyt³

“Naķd-i asâyişini reh-zen-i ğamm-ı ğâret eden çehre-sâyedir.”

deyü

“Ercem olmaz da ne olur?”⁴

fehvâsınca 'Atebe-i 'Aliyye-i 'adâlet-'unvâna çehre-fersây-ı niyâz ü recâ ve ħasârî⁵ istirĥâm ü istid'â olup ittiĥâd-ı dîn ü millet 'alâķa-yı kavîyyesine mübtenî ez-ķadîm ahâlî-i ħıttâ-yı Qırım dârü'n-nevâl-ı 'inâyet-i 'ibâyet-i pâd-şâhîden müreffehü'l-ĥâl [30^b] ve sâye-ĥümâ-yı pây-e-i şehen-şâhîde âsûde ve muţmâ'inü'l-bâl olmağdan nâşî cümlemiz bu Devlet-i 'Aliyye'niñ dâ'î-yi kerem-dîdesi ve bende-derem-i ħarîdesi

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Mişillü B, C, D, E: -AE.

³ Beyt C, D, E: -AE

⁴ Ercem olmaz da ne olur? C, D, E: Ercem olur da ne olur? AE.

⁵ Ruĥsâ-yı B: احسا D: احسا E.

olduğumuza binâ'en vech-i âmâlimize sedd-i bâb-ı müsâ'ade revâ buyurulmayup ammâ-ha şart-ı serbestiyyet ile Kırım Hânlığı kemâ-fi'l-evvel Devlet-i 'Aliyye tarafından naşb ü ta'yîn ve irsâl-i teşrîfât-ı hümâyûn ve menşur-ı meserret-nümûn ile ser-iftihârımız hem-ser-i çarh-ı çâr-mîn ve hûṭbe ve sikke daḥi kemâ-fi's-sâbık nâm-ı nâmî-i ḥilâfet-penâhî ile teşrif ü tenvîr ve Kırım Hânlığı ḥâlâ ḥân olan Şâlih-girây¹ Hân dâ'îlerine ibkâ vü taḥrîr buyurulmak babında müsâ'ade-i 'aliyye-i şehir-yârî bî²niyâz ve bu mazmûnda müte'addid 'arz ü maḥzar ibrâz³ eylediklerinde ricâ vü iltimâsları nâ-ber-câ olmamağla mihmân-dâr ağa vesâṭetiyle⁴ mezbûrlara münâsib maḥallde bir ḥâne ferş ü tezyîn ve meşârif-i yevmiyyeleri cânib-i mîrîden tertîb ü ta'yîn olunduğandan sonra ḥazret-i pâd-şâh-ı dârâ-câh ve şadr-ı a'zam ve şeyḥü'l-islâm-ı vâlâ-hümemleri ḥulûş-ı derûn ile şân-ı Devlet-i 'Aliyye'yi muḥâfaza ederek a'mâl-i fikr buyurdıklarında Kırım lûnî merâm ü mültemisleri eğerci şurûṭ-ı müşâlahaya muğayir olup lakin nâ-ber-câ olmamağla imḥâyı serbestiyyet olmaz ise de mâl ederek

كَلِي لَا يَتْرِكُ كَلَهُ⁵

müfâdıncâ bâri hûṭbe⁶ ve sikke ile irsâl-i teşrîfât mâddeleri cânib-i Devlet-i 'Aliyye'den olmak üzere Devlet-i Rusya tarafına taḥrîr olunması ittifâk-ârâ ile istişvâb olunup re'îsü'l-küttâb İsmâ'îl Efendi Râ'if Beğ Efendi vesâṭetleri⁷ ile Rusya Feldmareşâli⁸ tarafına lâyıķı üzere edâ ve ta'bîr olınarak ifâde olunması isti'câl ve bu vech ile taḥrîr ü irsâl olunduğandan sonra kuvvet-i baḥt-ı⁹ hümâyûnla kırık gün zarfında muvaffak oldukları re'y ü tedbirlerine muvâfiḳ cevâbı vürûd ve taḥrîr olunduğu üzere Rusya tarafından daḥi rızâ-dâde oldukları taḥrîrâtlarından rû-nümûd¹⁰ olduğda irtesi gün bî'l-cümle şudûr-ı kirâm ve 'ulemâ ve a'lâm-ı sarây-ı âşâfiye da'vet ve Rusya tarafından

¹ Şâlih-girây AE: Şâhib-girây B, C, D, E.

² Şehr-yârî AE: +Bî C, D, E.

³ İbrâz B, C, D, E: İfrâz AE.

⁴ Bu kelime D ve E nüshalarında **وساطيله** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **وساطتيله** (Vesâṭatıyla) şeklinde olmalıdır.

⁵ “Her şeyi bilinmeyen bir şeyin her şeyi terk edilemez.” Birçok kaynakta hadis olarak ifade edilen bu söz, Hz. Peygamber'e ait değildir. Sıradan bir sözdür. Bu ifadenin geçtiği kaynakta da bunun hadis olmadığı belirtilmiştir. Sözün aslı şu şekildedir: “ما لا يترك كله لا يترك كله”. Bk. Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfü'l-hafa ve Müzîlül-ilbas Amma İştehere Mine'l-ehâdis Ala Elsineti'n-nas*, Mektebetü'l-İlmi'l-Hadis, II, Dimeşk 2001, 230.

⁶ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven **خطبه** (Hûṭbe) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **خطبه** (Hûṭbe) şeklindedir.

⁷ Bu kelime D ve E nüshalarında **وساطيله** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **وساطتيله** şeklindedir.

⁸ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven **فلمرشالى** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **فلمرشالى** şeklindedir.

⁹ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven **بخت** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **بخت** şeklindedir.

¹⁰ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven **رونمو** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **رونمود** şeklindedir.

gelen taḥrîrâtın tercemesi cümle muvâcehesinde kıra'at olunduğda bâlâda zikri sebke eden Gürcü üsârâsı müfâlebesinden ferâgat ve huṭbe ve sikke nâm-ı pâd-şâhî ile teşrif ü tezyîn ve Kıyımlunın ihtiyârıyla naşb olunan Kıyım hânlarına Devlet-i 'Aliyye tarafından irsâl-i menşûr ve teşrifât huşûsı taşriḥ ü tebyîn olunmağla bu nüvîd-i hucceste-i beşâret cümlesi nâ'il-i gencîne-i meserret eyleyüp hüdâ-yı bî-enbâze ḥamd ü senâ ve pâd-şâh-ı İslâm'a ḥayr-ı du'â eylediler idi.

Huşûş-ı mezbûr bu vechile pezîrâ-yı huşûl olup tarafından kabûli ḥâvî taşdik-nâme-i devleteyn taḥrîr ü istibdâl olunmasına Rusya tarafından rağbet olunduğı taḥrîrâtlarından münfehim olmağla Kıyımlunın iltimâsları mûcibince hıttâ-ı Kıyım nizâm-ı mezkûr üzre şûret-i mergûbeye ifrâğ¹ ve hâlâ Kıyım hânı olan Şâhib-girây Hân ḥazretlerine mîr'alem-i şeh-r-yârî merḥûm Ebubekir Paşa-zâde Mehmed Beğ vesâtiyle² ibkâ-yı takrîrini ḥâvî menşûr-ı mûcibi's-sürûr ve teşrifât-ı hümâyûn-ı müstelzimi'l-ḥubûr irsâl ü iblâğ olup istibdâl-i taşdiknâme-i devleteyn için sene-i mezbûre zi'l-ka'desinin yigirmi dördüncü günü Rusya Devleti tarafından Âsitâne-i 'Aliyye'de mevcûd olan maşlahat-güzârın [31^a] kapuya getirilmesi irâde buyurulmağla yevm-i mezbûrda mesfûruñ vürûdünden muḳaddem ibtidâ re'îsü'l-küttâb İsmâ'il³ Râ'if Efendi'ye hużûr-ı ḥazret-i şadr-ı a'zamîde yeşil çukaya kaplı şevb semmûr ilbâs olunduğdanşoñra maşlahat-güzâr-ı mesfûr hużûr-ı ḥazret-i⁴ şadr-ı⁵ a'zamîye duḥûl ve vürûd ve cülûs ve ku'ûd-ı merâsim-i dostu mu'tâde kemâ-hüve'l-âde icrâ vü istibdâl-i taşdiknâme-i devleteyn olup maşlahat-güzâr-ı mesfûre bol yeñlü çukaya kaplı a'lâ semmûr kürk ve dîvân tercemânına ferâce semmûr ve ser-kâtibine turuncu çukaya kaplı kuntuş semmûr ve bir nefer mîver-i ser-kerdesine daḥi ḳubûr yeñli ḳaçım ve bir nefer tercemânına çukaya kaplı sincâb ḳubûr kürkleri⁶ etbâ'-ı sâ'iresine müte'addid ḥil'atler ilbâs olup 'avdet etdirildi.

¹ Bu kelime D nüshasında sehven افراع imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu افراغ (İfrâğ) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven وساطيله imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وساطتيله (Vesâtiyle) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'il) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'il) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ḥazret-i C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime E nüshasında sehven صد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu صدر şeklinde olmalıdır.

⁶ Kürkler AE: +Ve C: Kürklü ve D, E.

(ع)

المنة الله تعالى¹

ve takaddüs-i pād-şâh-ı İslâm² خَلَدَ اللهُ اليَوْمِ الْقِيَامِ² hâzretleriniñ fâtiha-ı cülûs-ı hümâyûnlarından bu vaqte gelince sene-i kâmiledeki nizâm-ı dîn-i devleti mûcib ve asâyîş-i ahâlî vü ra‘iyyeti müstevcib-i şûret-yâb-ı vuķû‘ olan mevâdd-ı kâbil zıkr ü ta‘dâd olmayup ez-cümle müddet-i vâfirenden berü â‘yânlık iddi‘âsiyla bilâd ü ‘ibâd üzerine müstevlî olan zaleme zümresinden sefer-i hümâyûn taķrîbiyle ortalığı hâlî bulup

(ع)

سن نشیند بجای کسای³

manṭûkunca mesned-i istiklâlâ geçüb haḍrâ-yı dimen maķûlesinden serîr-i âverde-i baġî vü tuġyân olan eşkıyâ tâ’ifesinden kıta çok küştenî-i ta‘ma-ı şîr-i şemşîr-i siyâset olup memalik-i İslâmiyye levş-i vücûd-ı nâ-pâklerinden taḥîr ve ilâ hazâ elân sû-be-sû ele giren eşkıyânıñ riķâb-ı şekâvet-me’âbı bûse-gâh-ı tûġ-i emîr ü vezîr olduğundan ġayrı bu esnâda himmet-i mülûkâneleriyle cilve-ger-i mannaşa-ı zuhûr olan huşûş-ı mezkûr bu vechile bir vefķ-i suhûlet-pezîrâ-yı şûret olduğü

(ع)

سال نیکوز بهارش بید است⁴

mazmûnunca kuvvet-i baḥt-ı⁵ hümâyûn-ı meymenet-maķrûnlarına dâll ve zemân-ı sa‘d-iķtirânlarında tanzîm-i umûr-ı mülkiyyelerine dâ’ir kâffe-i umûrda mazhar-ı tevfiķ-i Rabbânî olacaķlarına berâ‘at istihlâldir.

Tebdîl-i Ba‘zî⁶ Menâşıb-ı Ba‘zî⁷ Vüzerâ-yı ‘İzâm ve Ümerâ-yı Kirâm

Huşûn-ı menba‘-ı⁸ İslâmiyye’den olup birkaç seneden berü eyâdî-i küffara giriftâr olan Hotin ķal‘ası bu sene-i mübârekede istirdâd olunup emr-i muḥâfazası ve i‘mâr ü tanzîmi maṭlûb-ı hümâyûn olmaġla ķal‘a-yı mezbûre muḥâfızlığı bu hızmîtiñ

¹ “Minnet Allah’adır.” anlamında Arapça bir cümle.

² “Allah onu kıyamete kadar orada tutsun.” Anlamında Arapça bir dua.

³ کبیای B, D, E. “Kimsenin yerine oturma!” anlamında Farsça bir söz.

⁴ “Güzel yıl baharından bellidir.” anlamında Farsça bir söz.

⁵ Baḥt B, D, E; Taḥt AE.

⁶ Ba‘zî AE: -B, C, D, E.

⁷ Ba‘zî B, C, D, E: -AE.

⁸ منیعه B; Ma‘iyyine-i C, D, E.

‘uhdesinden gelür şâhib-i i‘tibâr bir vezîre tevcîh olunmağla menû‘ olduğuna binâ’ en livâ-yı merkûm altı sene miqdârı Âsitâne-i ‘Aliyye’de kâ’immağamlık ile evkât-güzâr olan Melek Mehmed Paşa hazretlerine ve kal‘ası muhâfazası şartıyla İnebahtı sancâğı daği vüzerâdan hâlî¹ olup manşib-ı intizârıyla hâlâ maska‘at-re’si olan Yeñişehr-i Fenâr’da ikâmet üzere olan vezîr İsmâ’îl Paşa’ya ve Kırşehri sancâğı daği Bender muhâfazası şartı ve Bender sancâğı ilhâkıyla mîr-i mîrândan Muhtâr Paşa-zâde Mehmed Paşa’ya tevcîh ü ihsân ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci günü [25 L. 1188/29 Aralık 1774] Raqqa vâlîsi ‘Osmân Paşazâde vezîr Mehmed Paşa’ya Sivas eyâleti ve Sivas vâlîsi Hâfız Muştafâ Paşa’ya Raqqa eyâleti ve Kânkırı sancâğı daği vezir es-Seyyid Ahmed Paşa’ya ber-vech-i mâlikâne tevcîh buyurulup her biri lâyıķı üzere mesrûr ü şâdân kılındı.

Reften ‘Abdülkerîm Paşa bâ-Sefâret ve Pâye-i Rûmeli be-Cânib-i Rusya ve Kırim²

Kırim mâddesiyle Gürcü üşârâsı huşûş-ı bâlâda beyân olunduğı üzere tanzîm olunmağla mâh-ı mezbûruñ yigirmi altıncı cum‘a irtesi günü³ ber-vech-i mu‘tâd taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’den Rusya devleti tarafına [31^b] nâme-i hümâyûn işâli zımnında Rûmeli pâyesiyle büyük elçi ta‘yîn buyurulan hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan sâbıkâ muķâbele-i süvârî ‘Abdülkerîm Paşa sarây-ı âşafiye da‘vet ve hużûr-ı hazret-cihândârîde teslîm-i nâme-i hümâyûn için intiḥâb buyurulan sâ‘at-i mübârekeden muķaddemce şadr-ı a‘zam hazretleriyle şeyḫü’l-islâm efendi hazretleri mişâl-i farkdan hem-rikâb [ü] hem-‘inân olarak maķamlarından hareket ve sarây-ı hümâyûnda Ağa Bağçesi ta‘bîr olunur maḥall-i dill-güşâda ḫak-pây-i hümâyûna ruḫsâ-yı ‘ubûdiyyet oldular.

Sâ‘at-i muntazır duḫûlünde re’îsü’l-küttâb efendi nesîc-i kâr-gâh-ı belâgat olan kâlâ-yı sündüs-nümâ-yı nâme-i hümâyûnı hużûr-ı fâ’izi’n-nûr-ı ḫüsrevânîde arâyiş-râḫa iftiḫâr ederek şadr-ı a‘zam hazretleriniñ yed-i mü’eyyedlerine teslîm ve ḫak-pây-ı hümâyûna ‘arz ü taķdîm eylediktensoñra vesâtet-i hazret-i şadr-ı a‘zamî ile elçi paşa-yı mûmâ-ileyhe teslîm olundu. Ve bâlâda zikri sabķ eden Kırim mâddesi ve Gürciyü’l-aşl üşârâ muḫâlebesinden fâriğ oldukları huşûş vesâ’ir bunun mişâli ḫidemât-ı mebrûre

¹ Hâlî C, D, E: -AE.

² Ve Kırim E: -AE.

³ Günü C, D, E: -AE.

zuhûra getirildiği için evvelâ şadr-ı a‘zam hazretlerine ferâce semmûr kürk ilbâs ve üzerine ser-â-sere kaplı semmûr kürk daği eksâ buyurulup ba‘dehu şeyhü’l-islâm efendi hazretlerine beyâze¹ kaplı a‘lâ semmûr kürk ve nâme-i hümâyûn îşâline me‘mûriyyetine binâ’en ve elçi paşaya daği fıstıķı çukaya kaplı semmûr kürk ilbâs ü eksâ ve tenbîh-i muktezâ ba‘zı veşâyâ-ı sâmi‘a-yı şâdıkânelerine îdâ² ü ilkâ buyurulup paşa-yı mûmâ-ileyh şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâmdan muqaddem icrâ-yı merâsim-i zemîn-bûsu ‘ubûdiyyet ve nâme-i hümâyûnı iki desti üzerine alup kemâl-i ta‘zîm ü tekrîm ile râhe-pîrâ-yı i‘tibâr ederek ric‘at ve toğru kaşr-ı hümâyûn pîş-gâhında vâķi‘ rikâbda esbine süvâr olunduğdan soñra nâme-i hümâyûnu dîvân kâtibi efendiniñ yedine teslîm ve pîş-gâhına takdîm edüp kendi hûnesine ‘avdet eyledi.

Şehr-i zî’l-hiceti’ş-şerîfeniñ gürresi penç-şenbih günü [1 Z. 1188/2 Şubat 1775] paşa-yı müşârun-leyh muktezâ-yı rütbesi olan dâret ü ihtîşâm³ ile hânelerinden hareket ve alay tertîbine mübâderet eyleyüp ibtidâ dîvân çavuşları ve Tâtâr ve delîleri ve şakallı ağaları ve ‘akablarında tuğ ve yek-rek bayrâķları ile revân ba‘dehu hediyye-i hümâyûn ‘arabaları ve yedekleri ve mîr-âhûr ve kapucılar kethüdâsı ve selâm ağası ve kapucılar bölük başısı ve pûyân ü revân ve tahrîr-i mevâdd-ı sefârete me‘mûr hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan Nahîfî Efendi ve⁴ yine hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan mûmâ-ileyhiñ dâmâdı ile hem-‘inân olup ba‘dehu nâme-i hümâyûn vaz‘ olunan müzeyyen-gerdûne-ı gerdûn-hırâm ve verâsından elçi paşa süvâr-ı esb-i zerrîn-i li-câm olarak güzâr ve⁵ pür-zîb ve cünbüş-i dill-firîb ile kendüsine kafâ-dâr eylediği enderûn ağaları seyr ü temâşâ erbâbını meslûbü’l-ihtiyâr⁶ ederek konaklarından hareket ve Şengül Yokuşu’ndan aşığı Kaşr-ı Âlây pîş-gâhından ‘azîmet edeceği esnâda esbinden nüzûl ve teşrîfâtî delâletiyle iki def‘a zemîn-bûs-ı ‘ubûdiyyet olduğda ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i hüsrevânîden fıstıķı çukaya kablı semmûr kürk ilbâsıyla i‘zâz ü tekrîm ve bir daği zemîn-bûs eyleyüp merreten ba‘de-uhrâ alkışlar alınarak hasbe’l-‘âde merâsim-i mu‘tâde tetmîm olunduđdansoñra

¹ Bu kelime E nüshasında sehven بياظه (Beyaze) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بياضه (Beyaze) şeklinde olmalıdır.

² İdâ‘ AE: İbdâ‘ C, D, E.

³ Bu kelime D ve E nüshalarında اختشام (İhtîşâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احتشام (İhtîşâm) şeklinde olmalıdır

⁴ Ve AE: -B, C, D, E.

⁵ Ve AE: +Elçi-i C, D, E.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven اختيار (İhtiyâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اختيار (İhtiyâr) şeklinde şeklindedir.

müşârun-ileyh esbine süvâr ve Şovuk¹ Çeşme pîş-gâhından dîvân yolına ‘azîmete der-kâr ve dîvân yoluyla [32^a] Edirne Kapusu’ndan şavb-ı me’mûrîne ‘azîmete sevğ-i reh-vâr eyledi.

Vefât-ı Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık Dürrî-zâde Muştafâ Efendi

Ser-âmed-i ‘ulemâ-yı ‘izâmından kevkeb-i dürrî-i sipihr-fazîlet ve Devlet-i ‘Aliyye’de üç def’a şeyhü’l-islâm-ı ‘âlî-menzelet olan Dürrî-zâde Muştafâ Efendi İstanbul’da Ebû’l-feth Sultân Mehmed Hân Câmi‘-i şerîfi civârında vâki‘ sa‘âdet-hânelelerinde ikâmet ve meşgul-i ‘ibâdet iken mâh-ı zi’l-hiccetî’ş-şerîfeniñ yedinci günü [7 Z. 1188/8 Şubat 1775] terk-i kâr ü² bâr-ı cihân bî-çarâr ve ‘azm-i gülşen-sarây-ı cinân-ı her-dem-i bahâr edüp cenâzesi seng-i muşallâ-yı Sultân Mehmed’e ihzâr ve cemâ‘at-i bî-şumâr ile edâ-yı şalâta ibtidâr olunduğdansoñra Edirne kapusu hâricinde La‘lîzâde Çeşme’si verâsında tarîk-i câdde kenârında ta‘yîn-i mezâr kılındı.

Terceme

Mevlânâ-yı mezkûr fuhûl-ı ‘ulemâdan Dürrî Efendi merhûmuñ necl-i necîb ve maḥdûm-ı lebibleri olup yüz on dört târîhinde [1114/1702-1703] pâ-nihâde-i ‘âlem-şühûr ve revnağ-efzâ-yı küvvâre vücûd olmuşlar idi. Otuz üç târîhinde³ [1133/1720-1721] ibtidâ-yı hâric ile nâ’il-i ‘izz ü su‘ûd olduklarından soñra devr-i medâris ederek ibtidâ altmışlı rütbesine resîde olduğda pederleri şadr-ı celîli’l-ğadr mesned-i fetevâ-yı i‘tilâ itmeleriyle ḥasbe’l-eyyâm tarîkînde ikrâm olunup Ğalaṭa kazâsıyla begâm ve der-‘akab Edirne ve Mekke-i Mükerrere pâyeleriyle daḥi şehben-ğâm kılınmışlar idi.

Pederleri vefâtındansoñra elli iki târîhinde [1152/1739-1740] İstanbul kâḍısı ve elli tokuzda [1159/1746-1747] şadr-ı Anaṭolu ve altmış dört [1164/1750-1751] ve altmış tokuz [1169/1755-1756] târîhlerinde mükerreren şadr-ı Rûmeli oldukları esnâda ‘ahd-i ‘Osmân Hânî’den tokuz ay miqdârı zemânı fetevâ ile güzêrân ve yetmiş⁴ hilâlinde [1170/1756-1757] ‘ahd-i Sultân Muştafâ Hânî’de maḳâmm-ı evvellerine rücû‘la mesned-i iftâ vü taḳvâya şân verüp beş ay miqdârı müftiyü’l-enâm ve merci‘-i ḥâşş ü⁵

¹ Şovuk B, C, D, E: Şu AE.

² Ü AE: -D, E.

³ Pâ-nihâde-i ‘âlem-şühûr ve revnağ-efzâ-yı küvvâre vücûd olmuşlar idi. Otuz üç târîhinde A, B, C, D, E: -AE.

⁴ Yetmiş AE: +Beş B, C. [1175/1761-1762]

⁵ Ü AE: -D, E.

‘âmm olduğu ‘aķabinde ‘azl olup hûnesinde muķīm iken Őevketlũ kerâmetlũ¹ pād-Őâhımızın evâ’il-i cülũs-ı hũmâyũnlarında daği seksân yedi senesi zi’l-ħiccesi evâsıtında [Evâsıt-ı Z. 1187/Şubat-Mart 1774]

Mışra‘

الشیئی لا یثنی الا و قد یثنت²

mũfâdıncı üçüncü def‘a yedi ay miķdârı Őeyhũ’l-islâm-ı vâlâ-maķâm ve mühimm-sâz tarık-i ‘ulemât-ı a‘lâm olmuşlar idi.

Merhũm-ı müşârũn-leyhiñ Şekl ü Şemâ’ili güzel ve revş-i cünbũŐ-i bî-bedel Ka‘be-i ‘âlî ve dâ’imâ kevkeb-aftâb-ı mücellâ olup ni‘met-i ‘ilm ü kemâl ve ma‘rifet-i devlet ve câh ü Şervetle merzũķ ve keşret-i evlâd ve hũsn-i zendegî ve ‘âfiyet ile mermũķ olduğundan³ başka müte‘allikâtı bisyâr ve çerâĝ-ı efrũhtesi bî-Őũmâr cevânib-i erba‘ası ma‘mũr ve ‘uķalâdan Şâhib-i Şu‘ũr bir zât-ı ma‘âlî-i mevfür idi. Ğattâ ba‘zı kibâr ü ricâlîñ vesîle-i intifâ‘ eyledikleri gibi vüzerâ vũ⁴ ümerâ⁵ ve â‘yân-ı etrâf maķũlesinden bir ferdi istişhâb eylemediĝi tahâret zeylinde Şâhid evfâ⁶ ve her aĝŐâm namâzındanŐoñra vaķt-ı ‘iŐâyâ deĝin seccâde üzerinden kalkmayub tazarru‘ ve niyâz-ı hũdâ-yı bî-enbâz⁷ ile ‘ibâdet ve Şalavât-ı ħamseyi cemâ‘at ile edâya müdâvemet eylediĝi kemâl-i diyanetine delîl-i kâfidir.

Vürũd-ı Def‘a-yı İsti‘fâ ez-Ŧaraf-ı Ŧahir ‘Ömer

Ümerâ-yı Mışriyye’den ħurũc-ı ‘ale’s-sultân ile ‘ilm-i ifrâzlıĝı ve tuĝyân olan ‘Ali Beĝ nâm ħâ’in ve dîn ü⁸ devlet ve Őaķt-ı bed-tıynet ile yek-dill ü yek-cihet olup Şayda muķâta‘âtından ‘Akka nâm kal‘ada ikâmet eden mültezim maķũlesinden

Beyt

لقد ربّیت جروا طول عمری فلما صار کلبا عضّ رجلی⁹

¹ Kerâmetlũ AE: -E.

² “İkincisinde yapılamayan Şey muhakkak üçüncüsünde yapılır.” anlamında Arapça bir Őöz.

³ Bu kelime C nüshasında sehven اولندقدیغندن (Olunduĝduğundan) Şeklinde yazılmıştır. Doğrusu اولندغندن (Olunduğundan) olmalıdır.

⁴ Vü C, D, E: -AE.

⁵ Ümerâ D, E: Evâmir AE.

⁶ Evfâ AE: Vâfi B, C, D, E.

⁷ Bî-enbâz AE: Niyâz B.

⁸ Ü B: -AE.

⁹ “Bir ömür boyunca köpek yavrusu büyütüm. Yavru büyüyünce ayaĝımı ısırđı.” anlamında Arapça bir cümle.

[ ] beyt-i meşhûrunuñ mâ-şadaķı Tahir¹ ‘Ömer nâm şakî-i bî-hûş öteden berü nân ü ni‘met-i Devlet-i ‘Aliyye ile per-verde iken haķk-ı velîyy-i ni‘meti ferâmûş edüp tesvîlât-ı şeytâniyye ile bâġî-i mezbûre hevâ-dâr² ve mu‘în³ ve kafâ-dâr olup bilâd-ı İslâmiyye’ye îşâl-i hasâret⁴ [32^b] ü i‘tizâre gelmez ve millet-i İslâm’a şıġmaz ġûn-â-ġûn mel‘anet etmiş idi. Lakin bu sene-i mübârekede Devlet-i ‘Aliyye ile Rusya Devleti miyânında ‘aķd-ı müşâlaħa olup cânib-i deryâ küşâde ve donanmâ-yı hümâyûn ol-ħavâfîlere ‘azîmete âmâde ve Mısır-ı Kâhire’de Ebu’z-zehab Meħmed Beġ daħi ġayr-ħâh-ı devlet ve muntazır-ı emr ü işâret olduġuna taħşîl-i yakîn edüp cerâ’im-i sâbıkasından tersân ü mu’âhezeden hirâsân olmaġla kendüden şâdir olan isâ’et ü ġıyânet ġüyâ ihtiyâriyle olmayup ilcâ-yı zarûret ile olduġun muķaddeme-i risâle-i isti’fâ ederek ‘afv ü inâyet-i ġazret-i şeh-r-yârî ve şefâ’at-ı evliyâ-ni‘ama ricâsını ġâvî ve bi’l-cümle cerâ’im-i ġüzeştesinden te’eb ü müstaġfir olup fimâ-ba’d Devlet-i ‘Aliyye’ye merâsim-i ‘ubûdiyyeti îfâ vü tetmîm ve Şayda muķâta’âtınıñ ġüzeşte vü baķâyâ-ı emvâl-i mîriyesiniñ cümlesini naķden ve ġavâleten edâ vü teslim eylemeġe ta’ahhüd-i şâdikânesini muħtevî bir müddetden berü ma’iyyetinde olan Vânî ġüseyyin Efendi nâm şahşın nizâm-ı re’y ü ittifâķıyla der-‘adle taħrîrâtı⁵ vürüd edüp cürmüne i‘tirâfla sâye-i⁶ ‘afv-ı ġazret-i zıllullahiye ilticâ ve cerâ’im-i sâbıkasına kalem-i ‘afv-ı pâd-şâhî keşîde kılnması bâbında istirħâm ü istid’â itmeġle ittifâķ-ı re’y-i⁷ ‘ulemâ-yı a’lâm ve ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye-i ebedi’ d-devâmla

(ع)

قد حسن العفو من القادر⁸

fehvasınca istid’âsına müsâ’ade-i hümâyûn-ı erzânî buyurulup mevâdd-ı mezkûreye dâ’ir iktizâ eden evâmir ü mekâtîb taħrîr ü işdâr olunup temşiyyeti haķkında muķtezâ olan ġal’-ı mütenevvi’a tedârik ü tetmîm ve ġuşûş-ı mezkûra me’mûr olan Dergâh-i ‘Âlî ġapucıbaşlarından müteveffâ Ebûbekir Paşa ketħüdâsı olup sâbıkâ

¹ Zâhir (ضاهر) A, B: Tâhirü’l- C, E: ظاهر (Zâhir) D.

² Bu kelime D nüshasında sehven هودار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu هوداد olmalıdır.

³ Mu‘în AE: Semîn C.

⁴ ġasâret B, C, D, E: Cesâret AE.

⁵ Bu kelime C nüshasında sehven تحراتي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخريراتي (Taħrîrâtı) şeklinde olmalıdır.

⁶ Sâye AE: +Ü B.

⁷ Re’y AE: +Ârâ B, C, D, E.

⁸ “Affetmek ġüçlüler için ġüzeldir.” anlamında Arapça bir cümle.

kerhüdâ-yı¹ ser-bevvâbîn-i şeh-r-yârî ve hâlâ sultân-ı ‘aliyyi’ş-şân kethüdâsı olan Hâşim Ahmed Ağa’ya teslîm olunup şavb-ı me’mûre ta’yîn ü tesbîl olundu.²

Âmeden Hazîne-i Mışriyye

Bundan aqdem Kâhire-i Mısır kâ’immağâmı olup hâlâ şeyhü’l-beled olan Ebu’z-zeheb Meğmed Beğ’in cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye şıdk ü istikâmeti ber-kemâl olmağın hazîne-i Mışriyye’niñ bir gün aqdem tedârik ü tesyîr olunması huşûşu mağamm-ı şadâret-‘uzmâdan kendüsine tañrîr ü taşîr olunmağla huşûş-ı mezbûre³ teşmîr-i bâzû-yı gayret edüp zemân-ı yesîrde hazîne-i Mışriyye’yi cem‘ ve tedârik ve mevsim-i erba’inde⁴ متوكلاً على الله⁴ bir kıt‘a müstâ’men seffinesine vaz‘ ü tahmîl ve ba’s ü tesbîl eyledikde kuvvet-i baht-ı hümâyûn ve hülûş-ı derûnla maşhûbü’l-âmen ve’s-selâmete İzmir iskelesine ba’de’l-vuşûl berren iktizâ eden devâbb ü mevâşi ve hadem ü hevâşi tedârik ü irsâl ve İzmir’den hazîne-i mezkûre kaldırılıp emnen ve sâlimen Üsküdâr’a işâl olunduğı ihbâr olunduğda şân-ı Devlet-i ‘Aliyye’yi cümle düvel-i naşarâ elçilerine vesâ’ire i’lân ü ifhâm için Üsküdâr iskelesine bir kıt‘a çekdirme seffinesi ta’yîn ü irsâl olunup mehter-hânesini çalarak gelüp Bağçe Kapusu kurbunda vâki‘ Kirec iskelesinden taşra ihrâc ve hazîne-i mezkûre yükleri ta’dâd ve sâlimen vuşûlini müş’ir çekdirme beğine hil‘at ilbâs ü eksâ ve yedine bir kıt‘a hüccet-i şer’iyye i’tâ⁵ ve ber-mu’tâd-ı kadîm hazîne âlâyı tertîb ü i’dâd olunup birkaç seneden berü hazîne-i Mışriyye alayı görölmediğinden herkes seyr ü temâşâyâ hâzır ü nâzır ve ber-muktezâ-yı baht-ı hümâyûn hevâda dañi letâfet ve müsâ’ade-i zâhir ü bâhir olmağla [33^a] sâbıkından ziyâde müretteb ü müzeyyen alâyla ta’yîn buyurulan sâ’at-i mübarekede teşrifâtî efendi delâletiyle Bağçe Kapusu’ndan duhûl ve Âlây Köşkü pîş-gâhından geçüp sarây-ı hümâyûna ba’de’l-vuşûl [ve] bâbü’s-sa’âde önünde defter-dâr efendi ve hazîne-dârbaşı muvâcehelerinde zülüflüyân kethüdânıñ ma’rifetiyle tekrâr ta’dâd ve mağalline teslîm olunup ber-mu’tâd-ı kadîm iktizâ eden⁶ hil‘atler ilbâs olunduğdanşoñra yine teşrifâtî efendi delâletiyle defter-dâr efendi ve kâşif-i mezbûr ve⁷ ma’iyyetinde olan zâbitân-ı

¹ Kethüdâ-yı C, D, E: -AE.

² Ü tesbîl olındı. B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) olmalıdır.

⁴ “Allah’a tevekkül ederek” anlamında Arapça bir söz.

⁵ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven عطا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اعطا (İ’tâ) şeklinde olmalıdır.

⁶ Eden B, C, D, E: -AE.

⁷ Ve C, D, E: -AE.

Bâb-ı Âşaffî'ye gelüp huzûr-ı şadr-ı a'zamîde merâsim-i mu'tâde icrâsından sonra cânib-i şadr-ı a'zamîden kâşif-i mezbûre ferâce semmûr kürk ilbâs ü eksâ ve bir re's müzeyyen esb i'tâ ve ma'iyetinde olan zâbitân ve refikâ ve etbâ'na müte'addid hil'atler eksâ ve merâsim i'zâz ü ikrâmları icrâ olunduğdan sonra mihmândâr vesâletiyle mahşûş konak ferş ü tezyîn ve meşârif-i lâzımleri ta'yîn kılındı.

Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm-ı Esbak Mîrzâ-zâde Mehmed Es'ad Efendi

Ecille ve¹ 'ulemâ-yı² Devlet-i 'Aliyye'den sâbıkâ mesned-ârâ-yı meşîhat-ı İslâmiyye olan Mîrzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'id³ Efendi İstanbul'da Ebû'l-feth Sultân Mehmed Hân⁴ Câmi'-i Şerîfi kurbunda vâkı' Sa'âdethânelerinde muķîm ve meşgul-i 'ibâdet-i hüdâvend-kerîm iken mâh-ı zi'l-ħicce'ti's-şerîfeniñ on sekizinci günü [18 Z. 1188/19 Şubat 1774] mürğ-i rûh-i pür-fütûhu kafes-i teng-nây-ı bedenden pervâz ve bâlâ-yı tûbâ-yı rahmet-ğufrânda âşiyân-sâz olmağla cenâze⁵ câmi'-i mezkûre ihzâr ve câmi'-i mezkûruñ sâha-yı fesîhati'l-ircâsına güncâyış mertebesinden efzûn-ı cemâ'at-i pîşmâr edâ-yı namâz eyledikten sonra Üsküdâr'a nakl ve Toğancılar'da Karacaahmed nâm mahallde defn⁶ olundu.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh⁷ رحمة الله عليه ibtidâ-yı cülûs-ı Sultân Maħmûd Hânî'de revnak-efzâ-yı şadr-ı celîli'l-ķadr-i fetevâ olup faẓl ü kemâl ve şalâh u⁸ taķvâ ile ma'rûf ü⁹ mevşûf olan Mîrzâ-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi merhûmuñ maħdûm-ı mükerrerleri olup hürşid-i vücûdları yüz yigirmi iki [1122/1710-1711] târîhinde ufķ-ı Sa'âdetden tâli' ve envâr-ı rüşd ü isti'dâd cebhe-i mühr-i iltimâ'larından bâri' ü lâmi' olduğdan sonra otuz tokuz [1139/1726-1727] târîhinde evvelîn-i pây-e-i tadrîs olan ibtidâ-yı hâric ile 'âric-i merâtib ü medâric ve kırķ üç târîhinde [1143/1730-1731] pederleri şadr-ı fetevâda iken haşâ'îş-i maħâdîm-ķirâm olan hareket-i serî' ile müddet-i

¹ Ve B: -AE.

² 'Ulemâ AE: +Ve B, C, D, E.

³ Sa'id AE: Es'ad B.

⁴ Hân C, D, E: -AE

⁵ Cenâze AE: Cenâzesi D, E.

⁶ Defn B, C, D, E: -AE.

⁷ "Allah rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁸ U A, B, C, D, E: -AE.

⁹ Ma'rûf ü A, B, C, D, E: -AE.

yesirde kaç'-ı mesâfe-i ba'ide vaty-ı merâtib-i 'adîde eyleyüp hâmse-i Süleymâniye'ye resîde olmuşlar idi. Pederleri¹ şadr-ı fetevâdan münfaşıl olduklarında

(ع)

*Tîz-i Refîâr Olanın Pâyiñe Dâmen Dolaşur*²

mazmûnu hakkında aşkâr ve beş seneye qarîb rûtbe-i mezkûrede vakfe-gîr-i tevfiķ³ ve intizâr olup ba'dehu İzmir ve Burusa manşiblarıyla begâm ve Mekke-i Mükerreme ve İslâmbol pâyeleriyle ma'füvvü'l-merâm ve yetmiş târîhinde [1170/1756-1757] şadâret-i Anadolü ile dâhil-i 'idâd-ı şadr-ı kirâm oldukdansonra üç def'a daħi⁴ şadâret-i Rûm ve iki def'a neķâbet-i eşrâfla kesb-i şân ü⁵ şeref ve seksan üç senesi [1183/1769-1770] zi'l-ka'desinde Pîrî-zâde 'Osmân Mollâ Efendi merhûmuñ yerine hayrû'l-halef olup üç buçuk sene miķdârı ol-mesned-i vâlâda müşkill-güşâ-yı kâffe-i enâm ve pişvâ-yı 'ulemâ-yı a'lâm olmuşlar idi.

Merhûm-ı müşârun-ileyh fițrat-ı mâder-zâd ve hilķat-ı hüdâ-dâdî muķtezâsınca 'ıffet⁶ ü nezâhet ile mecbûl ü mefîûr ve şalâh-ı hâl ile ma'rûf ü⁷ mezkûr olmak sîret⁸ ü sülûkünde pederleri eserine iķtifâ ve

ولدالحريقتدي بابائه الغر⁹

kelâm-ı hikmet-i encâmı nâşıye-i hâlinde bedîdâr [33^b] ve rû-nümâ olmağla cemî' hükûmetlerinde etvâr-ı müselleme ve 'ıffet ü inķası kenâr-ı 'alâ 'ilm-i ma'lûm-ı 'âlim idi.

Hattâ hadd-i tarafeyni ğadr¹⁰ ü himâyeden ğâyet ictinâb edüp ifrât üzre taħarrî vü vaķt ve izhâr-ı haķka şarf-ı naķdîne himmet ve şâ'ibe-i tezvîr ve râyiha-yı nefşâniyyet-i müşâhede eylediği da'vâlarda vaķt ü taħarrîde serhadd-ı mebâlige ve¹¹ ğüzâr ve müdde'î ve müdde'î-'aleyhi cânlarından bî-zâr eylemek mertebeleri aşkâr olurdu. Ve avân-ı şabâvetinden

¹ Pederleri AE: -C, D, E.

² "Acele edenin eteği ayağına dolaşır." anlamında Farsça bir söz. (Hatemî İbrâhîm Bey-Bercesté).

³ Tevfîķ AE: Tevfîķ E.

⁴ Daħi AE: -C, D, E.

⁵ Ü B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime AE nüshasında sehven عفيت imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu عفت ('ıffet) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü B, C, D, E: -AE.

⁸ Sîret C, D, E: Seyr AE.

⁹ "Hür adamın çocuğu soylu babasına tabidir." anlamında Arapça bir cümle.

¹⁰ Bu kelime D nüshasında sehven عدر imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu عدر (Ğadr) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Ve AE: -B, C, D, E.

الى الوفات نحيف الجسم وضعيف التركيب¹

olmağdan nâşî ‘ilel ü eşkâm ile emrâr-ı evkât eyleyüp ‘ale’l-ğuşûş hengâm-ı sinn-i inhiâtında

(ع)

پیری و هزار درد و علت²

mefhûmunca ‘illet mâder-zâd-ı müzdâd ve manzûme-i za‘f vücûdu mütezâd olup kıyâm ü ku‘ûd ve rükûb ü³ nüzûle kudretleri mefkûd ve hüzâl-mefrağ ve nihâfet-i vücûduyla meyt-i müteharrik ‘idâdan ma‘dûd olmağla şeyhü’l-islâmlığı eyyâmında⁴ ziyaretlere gidemeyüp gadr-ı şer‘îsi olduğuna binâ’en mu‘âyededen daği mazhar-ı ‘afv-ı hümâyûn olmuşlar idi. Ve bi’l-cümle silmü’n-nefs ve şîtü’l-ağlâk halîmü’t-tab‘ ve keşîrû’l-eşfâf haşiyetullah-ı gâlib ve zehârif dîniyyeden mütecânib-i şeyhü’l-‘ulemâ denilmeğle nesren za‘îf ü hayf her tavrı muţif bir vücûd-ı şerîf idi. عامله الله تعالى بلطفه⁵ الجزيل و سقاه من عيون السلسبيل.

Tebdîl-i Menâşib-ı Ba‘zî Vüzerâ

Ber-vech-i arpalık Ağrıboz Sancâğı’na mutaşarrıf olan şadr-ı a‘zam-ı esbak Halîl Paşa’ya mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 Z. 1188/24 Şubat 1775] eyâlet-i Bosna tevcîh ü ihsân buyurulmağla nâ’il-i ‘izz ü şeref ve Bosna vâlisi vezîr Tağistânî ‘Ali Paşa’ya daği Ağrıboz ve Karlı-ili tevcîh olunup müşârun-ileyh halef olmuşken Rûmeli vâlisi vezîr Müderris ‘Osmân Paşa’niñ sikâtı⁶ zuhûr etmeğın mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü [27 Z. 1188/28 Şubat 1775] müşârun-ileyh ‘Osmân Paşa’niñ manşıbı Ağrıboz’a naql ü tahvîli ve ânifen Ağrıboz sancâğı tevcîh olunan Tağistânî ‘Ali Paşa’ya Rûmeli eyâleti tevcîh olunup tevķîr ü tebcîl olundu.

¹ “Ölünceye kadar naif ve zayıfı.” anlamında Arapça bir cümle.

² “Yaşlılık binlerce derttir.” anlamında Farsça bir cümle.

³ Ü C, D, E: -AE.

⁴ Eyyâmında B, C, D, E: İkâmetde AE:

⁵ “Allah ona çok lütfuyla muamele etsin. Ona Sel-sebil kaynağından su içirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Şikâtı B, C: Şikâyeti D, E.

VEKĀYİ‘-İ SENE-İ TİS‘A VE ŞEMÂNİN VE Mİ‘E VE ELF (1189/1775-1776)

Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dergâh-ı ‘Âlî Ve Vezâret-i Silâh-dâr-ı Şehr-yârî Meḥmed Emîn Ağa

Bundan akdem devr-i¹ Sultân Muştafâ Hânî’de çavuşbaşılık mansıbı ile taḥşîl-i nâm ü² şân ve çavuşbaşılık umûrunu idârede fâ’ikü’l-akrân olan Meḥmed Sa’îd Efendi’niñ fî-ḥadd-i zâtîhi mansıb-ı mezbûrda istiḥdâma liyâḳati müte‘ayyin ve def‘a-yı evveli taḳrîbi ile ḥızmet-i merḳûmede mütefennin olmağla mâh-ı muḥarremi’l-ḥarâmîñ üçüncü günü [3 M. 1189/6 Mart 1775] maḳâmm-ı evveline naḳl ü i‘âde ile ḳarîn-i³ ‘izz ü sa‘âdet ve selefi ‘Abdüsselâm Efendi kâr-ı nübüvvet-i maḳâliyle tesliyyet kılındı. Ertesi günü pîşvâ-yı ḥademe-i sultânî ve muḳtedâ-yı sūdne-i dehlîzi’l-ḳurb-ı cihân-bânî olan silâh-dâr-ı şehr-yârî Meḥmed Emîn Ağa’niñ nezd-i hümâyûn cenâb-ı ḥilâfet-penâhîde isti‘dâd-ı zâtîsi zâhir olmağla ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i ḥazret-i tâc-dârîden rütbe-i sâmiye-i vezâret ile Tırhala sancâğı tecvîh ü iḥsân ve pîş-gâh-ı ḥazret-i şehr-yârîde ilbâs-ı semmûr-ı müstevcibi’s-sürûr ile şâdân kılındı.

Vefât-ı Binâ Emîni Yusûf Efendi

Kibâr-ı ḥâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûn’dan Binâ Emîni demekle ma‘rûf Yusûf Efendi mübtelâ olduğı ‘ilel-i mezmene ile üç seneden berü esîr-firâş ve istîlâ-yı emrâz ü a‘râz ile dill-ḥırâş iken mâh-ı mezbûruñ on sekizinci günü [18 M. 1189/21 Mart 1775] mürğ-i rûḥ-ı tengnâ-yı ḳafes-i bedenden ḥurûc ve evc-i i‘lâ-yı gufrâna ‘urûc edüp Cigala-zâde Sarây’ı⁴ [34^a] ḳurbunda binâ eylediğı mekteb sâhasında defn olundu.

Terceme

Merḥûm-ı merḳûm ḥâk-pâk-i İstanbul’dan ‘Abdullah Ağa-zâde nâm⁵ za‘îmiñ ferzend-i dill-pesendi ve ‘ahd-i Maḥmûd Hânî ricâlinden Âmedci Süleymân Efendi’niñ birâder-i ercümendi olup yüz on dört [1114/1702-1703] târîḥinde ḳadem-nihâde-i sarây-ı vücûd ve irtîḳâ-yı medâric-i sinn ü sâl ile rütbe-i şebâb ü kemâle şu‘ûd eyledikde

¹ Bu kelime AE nüshasında sehven دو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دور (Devr) şeklinde olmalıdır.

² Ü AE: -D.

³ Bu kelime AE nüshasında sehven قرن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قرین (Ḳarîn) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime B nüshasında sehven سرايى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سرايى (Sarâyı) şeklinde olmalıdır.

⁵ Nâm A, B, C, D, E: -AE.

muktezâ-yı cünbüs-i isti'dâd ile Maqtûl İbrâhîm¹ Paşa merhûmuñ havâşs-ı hüddâmı silkine duhûl ile² kâm-kâr ve iç çuğa-dârlık hizmetiyile mazhar-ı nazar-ı i'tibâr olmuşıdı.

Ba'dehu zemân-ı vüzerâ-yı Sultân Maḥmûd Ḥânî'de şadr-ı a'zam Ahmed Paşa şadâretlerinde dâhil-i i'dâd-ı³ hâcegân-ı dîvân ve emîn ü mü'emmen olduğundan nâşî iltifâta şâyân olup ecill-i menâşıb-ı hâce-gân⁴ olan başmuḥâsebe ve rûz-nâmçe-i evvel ve şehir emâneti gibi manşıblar ile merreten ba'de-uhrâ nâ'il-i me'mûl ve şadr-ı 'Âlî kethüdâlığı hizmetiyile⁵ daḥi kerreten ba'de uhrâ şâhid-i âmâlî ziyet-yâb-ı huşûl olduğundansoñra fıtrat-ı mâder-zâdı üzre muvaffak olduğu ḥüsni sîret ü⁶ sülûkü⁷ kendüyi mazhar-ı inzâr-ı vüzerâ vü mülûk edüp nice kuşûr ü⁸ kâşâne ve ebniyye-i şâhâne binasına me'mûr ve katı vâfir maḥaller ihtimâm-ı şâdıķânesiyle ma'mûr olmak takrîbiyle fenn-i binâda kemâl-i mahâret peydâ ve şıdķ⁹ ü istikâmeti ve tab'-ı mi'mârisi zâhir ü hüveydâ olmakdan nâşî cennet-mekân Sultân Muştafâ Ḥân-ı merhûm gibi bir pâd-şâh-ı müşkill-pesendiñ nazar-ı i'tibârlarında mezbûruñ¹⁰ cevher-zâtı nâmü'l-'ayâr gelmeğle Lâleli Çeşme'de binâsına muvaffak oldukları câmi'-i şerîfe daḥi binâ emîni naşb ü ta'yîn olunup kâviş-i mi'mâr himmetleriyle öyle bir câmi'-i vâlâ-yı cilve-ger-i sâha-i ğubarâ olmuşıdı.

Merhûm-ı mezkûr elsine-i nâssda ḥayrıyla meşhûr 'âķıl ü müdebbir ve umûrunda mütebaşsır olup me'mûr olduğu hizmetlerinde dâmen-câme-i i'tibârı lekke-dâr olmamış şadâkat-nihâd bir pîr-i pâk-ı i'tikâd idi.

Tevcîh-i Kazâ-yı Eyyûb ve Üsküdar

Maḥrec manşıblarından havâşs-ı refî'a kazâsıyla Üsküdar kazâsınıñ tevcîhi vakti teķârüb etmeğle müderrisîn-i kirâmıñ â'lem ü aķdemi ve 'iffet ü nezâhetle cümleniñ müsellemi olup Havâşs-ı Refî'a kazâsına ḥaşr-ı maḥlab eden Dârü'l-ḥadîs-i Süleymâniyye müderrisi Toķadî 'Ömer Efendi mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² İle A, B, C, D, E: Eyledi AE.

³ Bu kelime A, B, C, D ve E nüshalarında اعداد ('îdâd) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Dîvân ve emîn ü mü'emmen olduğundan nâşî iltifâta şâyân olup ecill-i menâşıb-ı hâce-gân A, C, D, E: -AE.

⁵ Hizmet-i C, D: Hizmet-i E: +Celîlesiyle C, D, E.

⁶ Ü D, E: -AE.

⁷ Sülûki A, B, C, D: Sülûk E.

⁸ Ü C, D: -AE.

⁹ Ve şıdķ C, D, E: -AE.

¹⁰ Mezbûruñ A, B, C, D, E: Merhûmuñ AE.

[23 M. 1189/26 Mart 1775] mansıb-ı mezkûr ile maẓzâyü'l-merâm ve Süleymâniyye müderrisi şeyhü'l-islâm-ı esbak Meĥmed Şâlih Efendi-zâde ‘Abdullah Mollâ daĥi Üsküdar kazâsıyla mesrur ü¹ dill-şâd buyurulup bu cihetden münĥall olan medâris ile niçe müderrisîn-i kirâm efendiler mesrûr² ve mecbûrû'l-³-fû'âd oldular.

شرفهما الله تعالى⁴ Tevcîh-i Ĥaremeyn-i Muĥteremeyn-i

Bilâd-ı erba‘ ma‘zûllerinden sâbıkâ Edirne kâdîsı Evliyâ Yusûf Efendi-zâde Zeyne'l-‘âbidîn Efendi ile sâbıkâ Bursa kâdîsı Aĥmed Paşa-zâde Veli Beĝ Efendi’niñ nevbetleri iken girîbân-ı iktidârları niçe⁵ sıĥĥat⁶-gîr-i müzâyakaya giriftâr ve reh-rev-i bevâdî-i Şam ve Ĥicâz olmaĥ zahir⁷ ĥâllerine göre ber-kâr⁸ ve düş-vâr olmaĥla rızâlarıyla şâhid-i dill-ârâ-yı Baĥĥa ve Yesrîb’den⁹ keff-yed ve şeref-i ziyâret-i Nebevî’yi iĥrâzda¹⁰ kendü kendülerini men‘ ü صد eylediklerine binâ’en toĥsan senesi muĥarremü'l-ĥarâmı ĝurresinden [1 M. 1190/21 Şubat 1776] zabt etmek üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü [27 M. 1189/30 Mart 1775] sâbıkâ Mışır-ı Kâĥire kâdîsı Tarsûsî-zâde Muştafâ Efendi’ye Mekke-i Mükerreme kazâsı ve sâbıkâ Dımaşķü’ş-şam kâdîsı Meĥmed Mekkî Efendi’ye Medîne-i Münevvere mansıbı tevcîh ve ni‘met-i ĝayr-ı müterakķibe ile ĥâlleri terfîh olundu.

Tebdîl-i Kethûdâ-yı Şadr-ı ‘Âlî ve Defter-dâr-ı Şıĥk-ı Evvel

Ser-âmed-i ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’de bi'l-fi‘l kethûdâ-yı şadr-ı ‘alî olan Recâ’î el-Ĥâcc Meĥmed Emîn Efendi gerçi ekşer ĥidemât-ı¹¹ Devlet-i ‘Aliyye’de merreten ba‘de-uĥrâ müstaĥdem ve emşâli miyânında şıdķ ü istikâmeti müsellemlen olup lakin leyyinü'l-cânib ve her ĥâlde¹² بطور üzre ĥareketi ĝâlib olmaĥdan [34^b] nâşî kendüden nev‘en âşâr-ı rehâvet-meşĥûd ve rû-nümâ ve müddet-i vâfire tezkîrecilik ĥızmetinde ve

¹ Ü AE: -D, E.

² Mesrûr A, B, C, D, E: Sürûr AE.

³ Mecbûrû'l- C, D, E: Mücevverü'l AE.

⁴ “Allah onları yüceltsin.” Anlamında Araĝça bir dua.

⁵ Niçe AE: Pençe-iC.

⁶ Saĥt- C, D: Şaĥn AE.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven ظاهر (Tâhir) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ظاهر (Zâhir) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime AE. ve B nüshalarında sehven كاء imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كاء (Kâr) şeklinde olmalıdır.

Ber-kâr-ı A, C, D, E.

⁹ Yesrîb AE: Sireb’den B, C, D.

¹⁰ İĥrâzda A, C, D, E; İĥrâzdan B: Üzre AE.

¹¹ Bu kelime B nüshasında sehven خدمات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خدمات (Ĥidemât) şeklinde olmalıdır.

¹² بطور AE: بطور C, D, E.

aqlâm-ı sâ'irede mütefennin¹ olduğuna binâ'en umûr-ı mâliyye 'uhdesinden geleceği zahir ü hüveydâ olmağla mâh-ı şaferi'l-hayrîñ üçüncü günü [3 S. 1189/5 Nisan 1775] mansıbı defter-dârlığa nakl ü tahvîl ve selefi Dervîş Mehmed Efendi'niñ câhî-i revş-i² cünbüşünden kâr-güzârlık me'mûl olunmağla hâlefleriniñ mansıbı olan kethüdâlığa tebdîl olundu.

'Azl ü³ Naşb-ı Kâğî-yı İstanbul

Birkaç seneden berü vukû' bulan sefer-i hümâyûnuñ imtidâdı takrîbiyle envâ'-ı zehâ'ire ğalâ vü kıllet târî⁴ olmuşken be-ħamdihî te'âlâ ğâ'ile-i sefer mündefi' ü mevâni'-i mürtefi' olmağla tevsî'-i erzâk-ı 'ibâd için pâd-şâh-ı enâm⁵ *خلده الله الى يوم القيام* ħazretleri şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi ile dervâze-i müşâvereyi küşâd ve umûr-ı esfârîñ tanzîmi beher hâl maţlûb-ı hümâyûnları olduğun îrâd buyurdıklarında envâ'-ı zehâ'iriñ hâşıl olduğu mahâllerde muhtekirler peydâ olmağla hâşıl olan zehâ'iri aşhâbı yedinden ucuz bahâ ile alup cem' ü iddiħâr eylediktensoñra fiyatına istediği kadar zamm ile tüccâra bey' edüp tüccâr daħi berren ve bahren getirüp bir miğdâr zamm ile İstanbul eşnâfına bey' ve eşnâf daħi "*Biz bunu ziyâde bahâ ile aldık.*" deyü ziyâdeye fûrûht⁶ eylediklerine binâ'en bu mertebe ğalâyâ bâ'is olmağla ibtidâ ve o⁷-mişillü muhtekirler men' ü def' olup her zahîreyi aşhâbı getirüp fûrûht⁸ eylemek üzre evâmir-i 'aliyye tahrîr ü işdâr ve eţrâf ü eknâfa ba's ü irsâl olunmağa menûţ idiği⁹ hâk-pây-i hümâyûna ba'de'l-'arz ber-minvâl-i muħarrer eţrâf ü eknâfa tâ Mısır-ı Kâhire'ye varınca bâ-emr-i 'âlî kâr-güzâr mübâşirler irsâl olundu.

Lakin işbu şürû' olunan mehâm-ı lâzımı'l-ihtimâmîñ pezîrâ-yı ħüsn-i nizâm olması beher hâl İstanbul kâğîlarının sa'y ü ihtimamlarına menûţ eylediği vâreste-i kayd¹⁰ ü beyân ve hâlâ İstanbul kâğîsı olan ħayâtî-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'niñ şikeste-i mizâc ve meşğûl-i tedbîr ü 'ilâc olmamağla müddet-i mu'ayyinesinden elli gün

¹ Mütefennin AE: Tefennün C.

² Rüşen A; Rû'ûs C, D, E: +Ve B, C, D, E.

³ Ü B, C, D, E: -AE.

⁴ Ü kıllet AE: -A, B.

⁵ "Allah kıyamete kadar onu orada tutsun." Anlamında Arapça bir dua.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven *فروخت* imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu *فروخت* (Fürûht) şeklinde olmalıdır.

⁷ O B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime AE nüshasında sehven *فروحت* (Fürûht) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu *فروخت* (Fürûht) şeklinde olmalıdır.

⁹ İdiği AE: Eylediği D, E.

¹⁰ Kayd AE: Dest-i C, D, E.

muqaddem müddet-i nâkışa ile maşlahat vaktine binâ'en mâh-ı mezbûruñ on beşinci¹ günü [15 S. 1189/17 Nisan 1775] ‘azl ile vâreste-i meşgale-i enâm-ı

واعط القوس بارها²

manṭûkunca sâbıkâ Mekke-i Mükerreme kâdîsı olan ‘İlmî yeğeni ‘Ali Efendi’niñ kudret-i fatḫ ü ratkı zâhir³ ü bâhir olmağla iki nefer eskilerine terciḥ olunarak İstanbul kâdîlığı ile begâm buyurulup mutaşarrıf olduğı Tatar Bâzârcığı arpalığından başka Edremid zamîmesine⁴ selefleri tatyîb ü ikrâm olundu.

Mûmâ-ileyh ‘İlmî Efendi’niñ eskilerinden es-Seyyid Mehmed Gâ'im⁵ Efendi ile fuḥûl-i ‘ulemâdan Müftî-zâde Aḥmed Efendi’niñ pâyeye i'tâsıyla⁶ kâdrleri terfi' ve ḥâtırları tatyîb buyuruldu.

Ref'-i Vezâret-i Ba'zı Vüzerâ ve Nefy-i Kapu Kethüdâları

Beş altı seneden berü mütemâdî olan sefer-i hümâyûn takrîbiyle ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye ve ḥademe-i saltanat-ı seniyyeden ḥidemât-ı pesen-dîde ibrâz edenlere ḥâllerine göre münâsib⁷ menâşib ü ‘atâyâ [ile] in'âm ü iḥsân olunmak ‘âdet-i kadîme-i Devlet-i ‘Aliyye olduğundan gayrı

الضرورات تبيح المحظورات⁸

fehvâsınca istiḥdâm olunacak ḥademeniñ hücnet ve maḥzûrîn-i mülâḥazaya vakt⁹ olmayup maşlahat-ı vakte göre hareket ve¹⁰ ḥidemât-ı pâd-şâhîden mesâ'î-i meşkûre ibrâz edenlere ikrâm ve¹¹ ba'zan ḥidemât-ı cesîmede istiḥdâma liyâkati müşâhede olunan şecâ'at ü celâdet erbâbına vesîle-i istiḥdâm için i'tâ-yı menâşib ve bezl-i¹² ‘atâyâ ve merâtib ḥuşûşunda

¹ Beşinci AE: Üçüncü A, B, C, D, E. [13 S. 1190/3 Nisan 1776]

² “Yayı atıcısına ver.” anlamında Arapça bir atasözü.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven Ṭâhir (ظاهر) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu Zâhir (ظاهر) şeklinde olmalıdır. Ṭâhir AE: Zâhir A, B, C, D.

⁴ Zamîmesine AE: Zamîmesiyle A, B, C, D, E. Bu kelime E nüshasında sehven Zamimesiyle (ضممه سيله) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu Zamîmesiyle (ضميمه سيله) şeklinde olmalıdır.

⁵ Gâ'im AE: Gânim D, E.

⁶ İ'tâsıyla A, B, C, D, E: 'Atâsıyla AE.

⁷ Münâsib C, D, E: -AE..

⁸ “Zaruret haramı helal kılar.” Hadis-i Şerîf. Malik b. Enes, *El-Muvatta*, (Muhakkik: Muhammed Fuat Abdalbaki), Darü'l-ihyai't-Turasi'l-Arabi, III, Mısır 1997, 107.

⁹ Vakt E: Diḳkat AE.

¹⁰ Ve C, D, E: -AE.

¹¹ Ḥidemât-ı pâd-şâhîden mesâ'î-i meşkûre ibrâz idenlere ikrâm ve AE: -D.

¹² Bezl-i B, C, D, E: Beden-i AE.

الانسان عبيد الاحسان¹

kā'idesine ri'âyet ve feth-i hazâ'in-i [35^a] 'inâyet olunmağla her tarîke duhûl ve her maṭlaba vuşûl emr-i sehl olup bu tarîk ile nice nâ-ehl ve fûrû-mâyeler hân-ı yağmâyı sultân-ı bende-nevâzdan behre-dâr ve her tarîkiñ erbâbı çoğalup

Beyt²

کیان رفته اندو کیان امد

بجای هما ماکیان امد³

mazmûnu aşkâr ve 'ale'l-ḥuşûş i'lâ-yı merâtib-i insânı olan rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile ba'zı meçhulü'l-hâl⁴ kimesneler kâm-kâr olmuşlar idi.

Gâ'ile-i sefer ber-ṭaraf olduḡdanşoñra vüzerâ-yı 'izâmıñ bir maḥallda bilâ-manşıb ikâmeti kā'ide-i mer'ıyyeye muğâyir olduḡuna binâ'en her birine bir⁵ tevcîh olunması lâzım ve mevcûd olan eyâlet manşıbları mevcûd⁶ olan vüzerânıñ ancak rub'una vefâ etmeğle sancaḡ manşıbları daḡi zarûrî vüzerâya tevcîh olunmuşıdi. Sancaḡ mutaşarrıfı olan vüzerânıñ irâdları meşârifine kifâyet ve eyâlet mutaşarrıfları daḡi vâridât-ı mu'ayyinesine kanâ'at etmeyüp sefer takrîbi ile dâ'ireleri perîşân ve esbâb-ı vezâretleri noḡşân olmak ḡasebiyle def'aten istikmâline muḡayyed olmayup re'âyâ fuḡarâsına envâ'-ı mezâlim ü ta'addiyâta cesâret ve zûlm-dîde olan re'âyâ tâ'ifesi daḡi pey-der-pey⁷ rikâb-ı ma'delet-me'âb-ı ḡüsrevânîye ref'-i raḡ'-ı⁸ şikâyet etmeleriyle pâd-şâh-ı 'adâlet-penâh⁹ **دام في حفظ الإله** ḡazretleri daḡi bu ḡuşûşda i'mâl-i fikr ve tedbir ve keşret-i mezâlim keşret-i vüzeradan neş'et eylediğini mülâḡaza ve tefekkür buyurup hem-zûlm ile¹⁰ şöhret-şî'âr olanları te'dîb ve hemm-i'dâd-ı vüzerâ-yı taklîl ḡuşûşuna ihtimâm ve her biri lâyıḡı üzre ḡüşmâl olunmaḡa diḡkat-i tâmm ve mezâlim ü¹¹ ta'addiyâtınıñ esbâb-ı def'ine iḡdâm olunması irâde-i 'aliyye-i mülûkâneleleri olduḡun ḡavî şadr-ı a'zam

¹ "İnsan iyiliğın kölesidir." anlamında Arapça bir cümle. : الانسان عبيد الانسان D, E.

² Beyt D, E: -AE.

³ "Kimler geldi kimler geḡti. Bizlerin yerine kimler geldi" anlamında Farsça bir beyt.

⁴ Meçhulü'l-hâl C, D: Meçhul AE.

⁵ İḡâmeti kā'ide-i mer'ıyyeye muğâyir olduḡuna binâ'en her birine bir A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven **موجود** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **موجود** (Mevcûd) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bir dürlü AE: +Pey-der-pey B, C, D, E.

⁸ Raḡ'-ı AE: Def'-i D.

⁹ "Allah onu daima korusun." anlamında Arapça bir dua.

¹⁰ İle A, B, C, D, E: -AE.

¹¹ Ü B, C, D, E: -AE.

hazretlerine hitâben bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûnları şeref-rîz-i şüdûr olmağın şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi hazretleri bi'l-ittifâk sarây-ı şadr-ı âşaf-ı nazîrde cem'iyet ve ricâl-i Devlet-i 'Aliyye ve vüzerâ¹ kapu kethüdâlarını ihzâr ve da'vet ve cümle muvâcehesinde feth ü kırâ'at ve mazmun-ı itâ'at-maqrûnunu cümleye i'lân ü işâ'at eylediklerindensoñra ba'zan şefâ'at ve ba'zan vesîle-i cüz'iyye ile ihtilâs-ı hil'at-ı vezâret eden² vüzerâdan sekiz 'aded vüzerâtüñ vezâretleri ref' ile tenfîz-i³ emri- hümâyûna müsâra'at ve evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda [Evâsıt-ı S. 1189/Nisan 1775] ve ber⁴- mantûk-ı hatt-ı hümâyûn müte'addid 'adâlet emrleri tahrîr ve Anaolu ve Rûmeli'niñ⁵ üçer kollarına⁶ ba's ü tesyîr olunmak üzere kapu kethüdâlarına teslîm ve her kazâdan vuşûllerini müş'ir i'lâmları gelmek üzere mü'ekked-i tenbîh-birle merâsim-i ihtimâmı tetmîm ve bu vech ile te'dîb-i zümre-i ehl-i 'örf tensîk⁷ ü tanzîm olup lakin bermuktezâ-yı kânûn hikmet-i hademe-i şer'-i kavîm olan kuzât ü⁸ nüvvâb dañi rakde-i gâfletden îkâz olunmak lâzım gelmeğle evvelâ kendü⁹ kâr ü¹⁰ kisblerine kanâ'at etmeyüp arpalıkları muqâta'ât-ı mîriyye mişüllü ilzâm ve tama'-ı hâmlarından nâşî nâehl ve¹¹ mürtekib nâ'ibleri hizmet-i şerî'at-ı garrâda istihdâm eylemeğe âlet ve vesîle olan arpalık kapu kethüdâlarından beş nefer kimesneli-ecli't-te'dîb Cezâ'ir-i Bañr'dan birer mahalle nefy ü tağrîb ve emşâlini tahzîr¹² ü terhîb eyledikdensoñra arpalık şâhiblerine dañi arpalıklarında 'aff ü müstaķîm nâ'ibleri istihdâm eylemek üzere¹³ tavsiyye vü tenbîhi hâvî ve ba'zı nizâm-ı tarîke müte'allik tenbîhât-ı mülûkâneyi muhtevî şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine hitâben bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûn dañi şeref-bağş-ı şüdûr olmağın müşârun-ileyh hazretleri dañi mazmûn-ı itâ'at-maqrûnu şüdûr-ı¹⁴ kirâm ve mevâli-i fiham hazerâtına¹ teblîğ ü ifhâm ve taraf taraf def'-i mezâlim huşûşuna dikkat ü² ihtimâm buyuruldu.

¹ Bu kelime A nüshasında sehven ووزا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ووزرا (Vüzerâ) şeklinde olmalıdır.

² Eden A, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime D nüshasında sehven تنفيذ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تنفيذ (Tenfîz) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ber- A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven رم imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu روم (Rûm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Kollarına C, D, E: Tuğlularına AE:

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven تنسيق imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تنسيق (Tensîk) şeklinde olmalıdır.

⁸ Ü B, C, D, E: -AE.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven كند imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كندو (Kendü) şeklinde olmalıdır. Kendi E.

¹⁰ Ü C, D, E: -AE.

¹¹ Ve B, C, D, E: -AE.

¹² Tahzîr AE: Tahzîb D, E.

¹³ Üzre D, E: -AE.

¹⁴ Bu kelime A nüshasında sehven صدور imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu صدور (Şüdûr) şeklinde olmalıdır.

Âmeden Ser-mağtû‘-ı [35^b] Müderris ‘Osmân Paşa

Rûmeli vâlisî Vezîr Müderris³ ‘Osmân Paşa eben ‘an-ceddin vezîr ibn-i vezîr olduğundan ğayrı Mora vaq‘asında ve sefer-i hümâyûnda zuhûra gelen mesâ‘î-yi meşkûresinden evliyâ-ni‘am hâzerâtı maḥfûz⁴ ve fîmâ-ba‘d daḥî kendüden rızâ-bârî ve maḥlûb-ı pâd-şâhî üzre ḥızmet melḥûz olup ‘ale‘l-ḥuşûş mâlen ve bedenen kuvvet ü kudreti mevcûd ve emşâli miyânında ḳapusu mükemmel şüce‘ân-ı vüzerâdan ma‘dûd olmağla sefer-i hümâyûn ‘avdetinde muḥâfazası ehemmi-umûr-ı Devlet-i ‘Aliyye‘den olan Bender muḥâfazasına bâ-emr-i hümâyûn me‘mûr olduğda her ne ḳadar muḥâfazay-ı mezbûrdan imtinâ‘ ve âbâ⁵ ve Devlet-i ‘Aliyye‘den isti‘fâ murâdı ise daḥî zâhir me‘mûre olduğ ḫarafa ḫareket ve şûret-i itâ‘atde âheste-i refîârânîla şavb-ı me‘mûre ‘azîmet lâzîme-i zimmet iken ḳaḫ‘â o mülâhazalarda olmayup bî-muḥâbâ Rûmeli ḫarafına ‘inân-tâb ve me‘mûriyyet-i mezbûrdan ‘afv ü⁶ ‘inâyet recasıyla küstâhâne der‘adl-i taḫrîrât irsâline şitâb eyledikde sabḳ eden ḫızmetine nazaran bu⁷ mu‘âmele-i nâber-câsından aġmâz-ı ‘ayn sürülüp⁸ taḫrîrâtına müsâ‘ade buyrulmuşdu.

Bu mertebeden soñra Rûmeli eyâleti gibi ḫasretü‘l-vüzerâ manşib ile tebcîl ü i‘zâz ve beyne‘l-emşâl maḫsûd ü mümtâz buyurulmağla lâyıḳ-ı şân-ı aşâlet ve⁹ tecânüb olan vech ile zabḫ ü rabḫ-ı memleket¹⁰ ve ḫıḫ-ı maḥlûb-ı tâc-dârî üzre ḫimâyet ü şıyânet-i ahâlî vü ra‘iyyete bezl-i maḫderet eylemek lâzım iken ḫılâfıyla ‘amel edüp beş altı seneden berü sefer-i hümâyûn vukû‘undan nâşî envâ‘-ı tekâlif-i şâḳḳa ile bî-tâb ü tüvân olan re‘âyâ fuḳarâsına niçe zenn-i ta‘addî ve nice¹¹ meẗâlîm-i firavâne taşaddî etmeğle¹² meẗâlîm-dîde olan re‘âyâ fuḳarâsı kerrâtle mübârek-i rikâb-ı¹³ müsteḫâb-ı ḫüsrevânîye

¹ Daḥî mazmûn-ı itâ‘at-maḫrûnı şüdûr-ı kirâm ve mevâli-i fiḫâm ḫâzerâtına AE: -D, E.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven **مدرس** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مدرس** (Müderris) şeklinde olmalıdır.

⁴ Maḥfûz AE: Maḥzûz B, C, D, E.

⁵ Âbâ AE: Âbân C, D, E.

⁶ Ü B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu A, B, C, D, E: Ve AE.

⁸ Buyurulup A, B, C, D, E: Sürülüp AE.

⁹ Ve AE: -B.

¹⁰ Bu kelime B nüshasında sehven **ممکت** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مملکت** (Memleket) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Pençe-i C: Nice D.

¹² Etmeğle A, B, C, D, E: İmeğle AE.

¹³ Rikâb-ı B, C, D, E: -AE.

ref'-i rak'-ı iştikâ eyledikde bâdî-i emrde i'dâmı lâzıme-i tedâbir-i¹ mülkiyyeden iken yine² 'afv ü³ merhamet-i pâd-şâhî feryâd-re'slerin olmağın def'aten tertîb-i cezâsına mübâderet olunmayup şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi taraflarından bâ-ızn-i hümâyûn pend ü neşâyihi muhtevî mektûblar tahrîr ve bu mişillü⁴ bâ'ıs-i heyecân-ı ğazab-ı pâd-şâhî olan hareketden taht-ber⁵ olunmuşken bir vech ile iş'âd⁶ ü i'tibâr etmeyüp

اذا جاء اجل البعير حام حول البير⁷

mışdâkınca mezâlim-i sâbıkâsına ısrâr ile şît ü şadâ-yı mezâlim-i velvele-ârâ-yı zemîn ü âsmân ve terbiyye vü ıslaḥı 'adîmü'l-ımkân olduğu ma'lûm-ı 'âlem-yân olup tertîb-i cezâsı iktizâ etmeğle muḳaddema ḳahr ü tedmîr olmaḳ üzre ibtidâ Rûmeli'nden 'azl ve Ağrıboz'a naḳl olunduğandanşoñra bâ-ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı siyâset-maḳrûn i'dâm ü izâlesine me'mûr olan enderûn-ı hümâyûn ḥaşekîlerinden tebdil⁸ ḥaşekîsi el-Hâcc Hüseyin⁹ ḥasbe'l-me'mûriyyet tebdil-i ziyî ü kıyâfet edüp kendi maşlahatına gider erbâb-ı ticâret gibi İstanbul'dan çıkup vezîr-i mezbûr Rûmeli'den hareket ve Ağrıboz'a 'azîmet etmiş bulunmağla esnâ-yı râhda dâ'iresine ba'de'l-lühûḳ birkaç ḳonak berâberce ḳonup göçüp bir maḥallde iḳâmetleri olmamağdan nâşî me'mûriyyetin icrâya fırsat bulamayup aḥer-kâr Ağrıboz'a dört beş merhale ḳaldıkda şoñra¹⁰ ḥaşekî-i mezbûr ilerüye ılığâr ve Ağrıboz'a varup ḳâdî ve yeñiçeri ağası ve diz-dâra iş'âr edüp yedinde olan ḥaṭṭ-ı hümâyûnı irâ'et ü ifhâm ve bu ser-serbeste-i maḥfûz¹¹-kitmân olması ḥuşûşuna her biri ihtimâm ederek vezîr-i müşârun-ileyhiñ vürûduna müterâḳḳıb ve tedbîre meşğûl oldular. [36^a] Müşârun-ileyh ḳal'aya ḳarîb geldikde belde-i mezbûre ricâli ve yedine ḳadîmleri üzre alayla istiḳbâl ve eṭrâfını ihâta ederek ḳal'a-yı mezbûruñ ma'ber ü müdhâli olan Ḳanbur Köprü'den geçüp ḳal'a ḳapusına idḥâl¹² eylediler.

¹ Bu kelime E nüshası dışındakilerde sehven Tedâbir (تدابیر) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu Tedâbîr (تدابیر) şeklinde olmalıdır.

² Yine C, D, E: -AE.

³ Ü B, C, D, E: -AE.

⁴ Mişillü B, C, D, E: -AE.

⁵ Taht-ber AE: Tahzîr B, C, D, E.

⁶ İşğâ B, C: İşğâr D, E.

⁷ "Eceli gelen deve kuyunun etrafında dolaşır." anlamında Arapça bir Atasözü.

⁸ Tebdîl AE: -A; Tebdîl-i ḥaşekîsi el-Hâcc AE: -B: Nâm C, D;

⁹ el-Hâcc Hüseyin AE: -A, D; Tâtâr Hâcî Hüseyin nâm ḥaseki B:el-Hâcc Hüseyin AE: -C: tebdil ḥaşekîsi el-Hâcc Hüseyin AE: -E.

¹⁰ Şoñra C, D, E: -AE.

¹¹ Maḥfûz AE: +Şandûḳa-yı B, C, D, E.

¹² İdḥâl C, D, E: -AE.

Ƙal‘a-yı mezbûruñ köprü başında olan ƙapudan ğayrı içinde bir ƙapu dağı olup bu iki ƙapu arası bir meydân olmağla Ƙanbur Köprü’yü ƙaldırıp ve zıkr olunan iki ƙapuyu iki tarafından sedd ü bend eylediklerinde âlâyıñ ilerüsünde olan etbâ‘-ı ƙal‘a içinde ve gerüden gelen dağı köprünüñ verâsında vezîr-i mezbûr dağı cend nefer huddâmla iki ƙapu arâsında ƙalup hilâf-ı me‘mûl cilve-ger-i sâhe-i zuhûr olan bu vaz‘-ı nâ-ma‘kûl müşâhedesinden bî-huzûr ve meslûbü‘ş-şu‘ûr olup sebebinden sû‘âl ve¹ hakkında şâdır olan fermân-ƙazâ-yı cereyân ifâde olunduğda ƙayd-ı² halâş-ı mefkûd ve muhâlefete ƙudret-i nâ-mevcûd idiđin³ ba‘de‘l-îkân lâ-havle-gûyân esbinden nüzûl ve âb-ı dest alup iki rek‘at nemâz ƙılıp ser-teslîmî levh-i tağdîre ba‘de‘l-vaz‘ hükm-i ser-nüvişte-i imzâ ve maзмûn-ı emr-i hümâyûnu icrâ olunduđdansoñra haşekî-i mezbûr ser-mağtû‘un alup îşâl-i dergâh-ı mu‘allâ eyledikde mâh-ı mezbûruñ on sekizinci günü [18 S. 1189/20 Nisan 1775] orta ƙapu pîş-gâhında nihâde-i talebe-i ‘ibret ve⁴ ƙulûb-ı nâssa ilkâ-yı dehşet olundu.

Beyt

Fedâ-yı tîğ olur haddin tecâvüz eyleyen mi olur

Cefâ-yı tîğîñ âzâdedir müjgân-ı ebrûñ

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh⁵ اسبغ الله زلال رحمته عليه Topal ‘Osmân Paşa-zâde Ahmed Paşa merhûmuñ ferzend-i ercümendi ve evlâd ü emcâdı miyânında muhâbbet-i pederâneleriyle mümtâz ve ser-bülendi olmağla ƙâr-ı⁶ muhâbbetden nâşî mezbûru mağrec-i vezâret olan tarîka idhâl etmeyüp eslem-i tarîk-i⁷ ‘aliyye olan tarîk-i tadrîs ile ser-firâz ve ƙađ‘-ı merâtib ile mûşıla-yı şahñ rütbesin iħrâz eylemişler idi.

Evâ‘il-i sefer-i hümâyûnda Cezîre-i Mora‘da vuğû‘ bulan ihtilâl esnâsında maskağ-re‘sleri olan Yeñişehr-i Fenâr‘da iĳâmet üzre iken

¹ Sû‘âl ve AE: Lede‘l-istifsâr C, D, E.

² Ƙayd-ı AE: Ümmîd-i B, C, D, E.

³ İdiğin AE: İken D, E.

⁴ Ğayret AE: ‘İbret C, D: Ve A, B, C, D, E: -AE.

⁵ “Allah rahmetinin gölgesiyle onun üzerine boyasın.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Ƙâr-ı AE: Kemâl A, B, C, D, E.

⁷ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven طرق imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طريق (Tarîk) şeklinde olmalıdır.

العرق نزاع¹

mefhûmunca eben-‘an-ceddin mevrûs olan celâdet-i fitriyyesi muharrîk-i ‘ırk-ı ğayretleri olup etbâ‘ ü müte‘allikâtından başına cem‘ edebildiği kadar ‘asker ile bilâ-me’ mûriyyet Mora canibine müsâra‘at ve ol²-esnâda Mora muhaşşılı bulunan Vezîr Muhsin-zâde Mehmed Paşa merhûmuñ emr ü re’yleri ile³ ba‘zı hizmetlerde bulunup mesâ‘î-yi mezkûre⁴ ibrâzına teşmîr-i sâ‘at-i⁵ ğayret⁶ etmeğle vezîr-i müşârun-ileyh mezbûruñ ğayret ü celâdetlerin ve hizmet ve⁷ metânetlerin kaleme alup Devlet-i ‘Aliyye’ye inhâ ve kendi daği ba‘zı⁸ âmîne ile der-‘adli gelüp⁹ cebîn-sâ olup vezâret ile çerâğ olunmasını recâ vü istid‘âya binâ’en Mora muhaşşılığı ile vezâret ihsân ve Müderris ‘Osmân Paşa ‘unvânıyla ser-firâz¹⁰ ve fâ‘ikü’l-akrân kılınmışıdı.

Cezîre-i mezbûrede çend mâh ikâmetlerinde bâ‘is-i sitâyış ü senâ olacak bir hizmeti zuhûr etmediğinden ğayrı zulm u ta‘addî ile lisâna gelüp Mora’dan ‘azl ve Ağrıboz’a naql olunduğdanşoñra bi’l-iktizâ ordu-yı hümâyûna me’mûr olup Silistre canibine ser-‘asker ta’yîn buyurulduğda ‘avâm-pesend ba‘zı hizmete qarîn-i¹¹ zuhûr ve¹² ‘ale’l-huşûş Silistre pîş-gâhında vukû‘ bulan muhârebede Silistre muhâfızı [36^b] Vezîr Hasan Paşa’dan zuhûra gelen hizmet bi’l-cümle mezbûre ‘azv ü¹³ isnâd olunup elsine-i nâssda celâdeti mezkûr ve bâ‘is-i rû-sefiden leşker olan hizmetle meşhûr olmağdan nâşî eyâlet-i Rûmeli gibi hasretü’l-vüzerâ bir mansıb-ı celîl ile tebcîl olunmuşıdı. Bu vech ile tahşîl ve nâm ü şân eyledikdenşoñra lâyıķı üzre temşiyet-i emr-i imârete kıyâm ve tekmîl-i merâsim-i ‘adl ü dâd-ı ra‘iyyete ihtimâm eylemesi melhûz-ı enâm iken

¹ “İrk çatışmayı meydana getirir.” anlamında Arapça bir deyim.

² Ol- C, D, E: Ol- AE.

³ İle B, C, D: -AE.

⁴ Mezkûre AE: Meşkûre A, B, C, D, E.

⁵ Sâ‘at-i AE: Sâ‘id-i E.

⁶ Ğayret A, B, C, D, E: Ğayrıñ AE.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE.

⁸ Ba‘zı C, D, E: -AE.

⁹ Gelüp C, D, E: -AE.

¹⁰ Ser-firâz AE: Ser-ifrâz A, B, C, D, E.

¹¹ Qarîb-i AE: Qarîn-i B, C, D, E.

¹² Ve C, D, E: -AE.

¹³ ‘Azv ü C, D, E: -AE.

Beyt¹

Ġıbtam Odur Ki Herkes bî-İrtiyâb

Kendi Tarîkinde Ola Behre-yâb

mâ-şadâkıncı gâlibâ şe'âmet terk-i tarîk-i mâni' refâkat-ı hazret-i vefîk-i tevfiğ olduğundan gayrı vufûr-ı 'aql ü rüşdüne kemâl-i i'tinâ vü i'timâdı ve bu mertebe 'azîr ba'îdü'l-fevr-i² mezâlîme inhimâk ve i'tibârı³ vahîmü'l-'âkıbete olmasına bâdî olup nevres-nihâl-i hadîka-yı vücûdı tünd-bâd-ı⁴ ğazab-ı pâd-şâhî ile ber-gürîzân ve küll-hûd-ı rûy-i 'izz ü ikbâlî bâd-ı semûm-ı âh-ı mazlûmânla perîşân ve bî-nâm ü nişân oldu. Ma'a-mâfih eţvâr-ı kalenderâne ile me'lûf-i vücûd ve سخا ile me'lûf⁵ cerî vü cesûr metîn ü ğayûr bir vezîr-i vukûr idi.

Nefy-i Yazıcı-yı Esbak Aĥmed⁶ Efendi be-İzmir

Esnâ-yı cülûs-ı hümâyûnda dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe ağası yazıcılığı ile şöhret-şi'âr olan Aĥmed Efendi'niñ ânifen keşîde-i silk-i beyân olunduğu üzre nev'ân mâ-sitâre-i bahtı meyl-i üfûl⁷ edüp manşib-ı mezbûrdan⁸ ma'zûl olmuşıdi. Lakin mezkûruñ

الشهرة آفة⁹

müfâdıncı şuyû' bulan harekâtına göre diyâr-ı âhere nefy ü iclâ olunması iktizâ ederken "Yalñız 'azl ile iktifâ olunduğuna binâ'en mezbûruñ 'azli muktezâ vakt ü¹⁰ hâle göre li-maşlahatin ihtiyâr olunmuş bir keyfiyettir. Yoĥsa taraf-ı pâd-şâhîye sabk eden ĥizmeti ve¹¹ kadem-i 'ubûdiyyeti ferâmûş olunmayup ĥaĥkında ĥüsn-i teveccüh-i pâd-şâhî der-kâr ve karîben manşib-ı sâbıkından a'lâ bir manşib-ı vâlâ ile kâm-kâr ve kemâfi's-sâbık karîn-i i'tibâr olacağı zâhir ü aşkârdır."¹² deyü ba'zı kelimâtıñ şuyû'ı resîde-i sâmi'a-yı şehr-yârî-i İskender-vaĥâr olmağla kulûb-ı nâssdan izâle-i noĥta-ı şekk-i

¹ Beyt C, D, E: -AE.

² Ba'îdü'l-fevr-i AE: Ba'de'l-ĝayûr C, D, E.

³ İ'tibârı AE: İ'tiyâdı B, C, D, E.

⁴ Tünd-bâd-ı AE: Tünd-yâr D.

⁵ Me'lûf-i AE: Mevsûf B, C, D, E.

⁶ Aĥmed A, B, C, D, E: -AE.

⁷ Üfûl AE: اقول C, D, E.

⁸ Mezbûrdan A, B, C, D, E: -AE.

⁹ "Şöhret felakettir." Hadis-i Şerîf. Bk. Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Muttaki Hindi, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, (Tahkik Edenler: Bekri Hayyani, Saffet Sakka), 5. Baskı, Beyrut : Müessesetü'r-Risâle, VI, 1981, 16.

¹⁰ Vakt ü D, E: -AE.

¹¹ Ve C, D, E: -AE.

¹² Ü aşkârdır AE: -E.

irâdesiyle mâh-ı şaferi'l-hayriñ yigirminci günü [20 S. 1189/22 Nisan 1775] şâdir olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûn mücibince mezbûr Aḥmed Efendi ehl ü 'ıyâl¹ ile maskaṭ-re'si olan İzmir'e nefy ü iclâ olundu.

Âmeden Ḥân-ı Kırım Şâhib-girây Ḥân ez-Kırım

Evâ'il-i sefer-i hümâyûnda hıttâ-yı Kırım'da vukû' bulan ihtilâl esnâsında mesned-i ḥânî ḥândan ḥâlî kalmağla sülâle-i Cengîziyye'den Şâhib-girây Ḥân ülkâ-yı Kırım'a ḥân ta'yîn olunmuşıdı. Lakin ḥân-ı müşârun-ileyhiñ dûş-i i'tibârî hil'at-ı pâd-şâhîden sâde ve hâme-i şeref-i 'alâmesi teşrîfât-ı mülûkânedir irâde² olmağla فض bî-nâm ve şemşîr-i bî-niyâm gibi kalmışıdı.

Ânifen şebt-i cerîde-i beyân olunduğu üzre şurûṭ-ı müşâlaḥa qarîn-i nizâm ve rehîn-i ḥüsn-i hitâm olduğda ḥân-ı müşârun-ileyhe ḥânlık menşûrî ile³ teşrîfât-ı mülûkâne işâline me'mûr olan Dergâh-i 'Âlî kapucubaşlarından Mîr'alem Meḥmed Beğ Kırım'a varup me'mûr olduğ vech üzre edâ-yı ḥidmet⁴ ve teblîğ-i [37^a] emânet ve ḥân-ı müşârun-ileyh daḥi ta'zîm ü⁵ iclâl ile mülâḥazaya⁶ telakki-i bi'l-kabûl eylediktensoñra kable'l-müşâlaḥa ba'zı meşâlihe⁷ binâ'en Kırım cânibi ser-'askeri Cânikli el-Hâcc 'Ali Paşa ile ma'ân Kırım canibine ba's ü irsâl olunan sâbıkâ Kırım ḥânı Devlet-girây Ḥân ol-havâlîde bulunmağla şîrîn mîrzâların kendüye uydurup ve kavm-i Tatar'ı taḥrîk edüp "Serbestiyyet bizim maṭlûbumuz değıldir ve senden daḥi emîn değıliz." deyüp tard ü teb'îd etmeleriyle Şâhib-girây Ḥân daḥi ḥavfa tâbî' olup der-'akab âmâde bulunan bir seffineye süvâr ve müsâ'ade-i rüzgâr ile üç beş gün zarfında mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü [27 S. 1189/29 Nisan 1775] Boğaziçi'nde Büyük Dere nâm maḥalle bağıteten⁸ lenger-endâz-ı qarâr oldular.

Kırım'dan ḥurûcına sebep vech-i meşrûh üzre olduğun şavb-ı şadr-ı a'zamîye bir kıṭ'a tezkereleriyle inhâ vü iḥbâr eylediği rikâb-ı müsteṭâb-ı ḥüsrevânîye 'arz olduğda ḥân-ı müşârun-ileyhiñ taḥrîri ve taḥrîri üzre olduğ haber-i vâhid ḥükmünde olmağla iktizâ eden tedbîri Kırım canibinden vürûd edecek taḥrîrâta tevķîf ve şimdilik bir

¹ 'ıyâl AE: 'ıyâlî B, E.

² Irâde AE: Âzâde A, B, C, D, E.

³ Oldıkdâ ḥân-ı müşârun-ileyhe ḥânlık menşûrî ile AE: -D, E.

⁴ Ḥidmet AE: Ḥızmet B, D, E.

⁵ Ta'zîm A, B, C, D: A'zam AE. +Ü B, C, D, E.

⁶ Mülâḥazaya D, E: -AE.

⁷ Mülâḥazaya A, B, C, E: -AE.

⁸ Bağıteten B, C, D, E: -AE.

münâsib maḥallde ikâmet etdirilmek üzere ḥaḳḳlarında lâzım gelen merâsim-i miḥmân-dârî bâ-irâde-i ‘aliyye tertîb ve lâyıḳı olan vechile ikrâm ü talṭîf buyuruldu.

Vefât-ı ‘Abdullah Efendi

Ḳudemâ-yı ḥâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûn’dan bi’l-fi’l nişâncı olan ‘Abdullah Efendi ibtilâ-yı şeyb ü herem¹ ve istîlâ-yı cünûd-ı saḳam ile a‘zâ-yı derîsi² mu‘tell ve medîne-i vücûdu hücûm-ı gürûh-ı emrâz ile muḥtell olup iki üç aydan berü esîr-firâş ve marâz-ı cân-gâhdan ḥaste vü dill-ḥirâş iken mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü [27 S. 1189/29 Nisan 1775] ḥükm-i erci‘aya icâbet ve dîvân-ḥâne-i raḥmet-ḡufrâna rihlet etmeḡin na‘şı derûn-ı ḥâk-i tîrde³ pinhân⁴ ve sarây-ı sipenç-i⁵ fânîden bî-nâm ü nişân olduḳda manşıbı ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’den sâbıḳâ defter-dâr-ı şıḳk-ı evvel ‘Âtıf Efendi-zâde ‘Ömer Vaḥîd Efendi’niñ ikâmet-i⁶ istîhâline münâsib görölmeḡle ilbâs-ı ḥil‘at ile memnun ü şâdân ve berâ’et-i ‘izz ü iḳbâli tuḡrâ-yı zer-nişân-ı iltifât ile vâlâ-şân kılındı.

Terceme

Merḥûm-ı mezbûr elsine-i enâmıda rıfḳ ü mülâyemet ile mezkûr ve tevâzu‘ u⁷ meskenet ile meşhûr olup ḳudemâ-yı tarîḳden emîn ü mu‘temed ve me’mûnü’l-gâ’ile olmaḡla ḥâline münâsib nice menâşıb ile be-gâm ve gâh aşâlet ve⁸ gâh vekâlet ile tevḳî‘ ve riyâset⁹ manşıblarıyla maḳzâyü’l-merâm olmuşıdı. Ve bi’l-cümle ḥalîm ü¹⁰ selîm ve¹¹ şâdıḳ u¹² müstakîm-i bâbâyâne etvâr ve¹³ bir pîr-i pâk-ı refṭâr idi.

Vefât-ı Vezîr Ḥalîl Paşa Vâlî-i Cidde

Cidde vâlîsi Ḥalîl Paşa’niñ me’lûf-i merzûbûm-ı Rûm olan mizâc-ı ‘ufûnet-i hevâ-yı Ḥicâz ve ḥarâret rîk-i¹⁴ baṭḥa-yı¹ taḥammül-güzâr ile dem-sâz olamayup hevâ-zede-i

¹ Herem AE: هر دم D, E.

² Derisi AE: رانسه سي C: رانسه سي D, E.

³ Tîrde AE: Tîrede B, C, D, E.

⁴ Pinhân AE: پنھاك B.

⁵ Sipenç-i AE: سينج C, D, E.

⁶ İkâmet-i AE: Kâmet-i C, D, E.

⁷ Ü B, C, D, E: -AE.

⁸ Ve E: -AE.

⁹ Riyâset AE: Risâlet D, E.

¹⁰ Ü AE: -A.

¹¹ Ve AE: -B.

¹² U B, C, D, E: -AE.

¹³ Ve AE: -C, D, E.

¹⁴ Rîk-i AE: ربك D, E.

semûm-ı helâk ve çâr-erkân ‘anâsır vücûdu âgeşte-i² hâk olduğu haberi evâhir-i mezbûrda der-i devlete vârid olup manşıb-ı [37^b] mahlûlî bundan akdem Defter-dâr ‘Osmân Paşa’ya tevcîh olunmuş olmağla güyâ halef-i mükerrerlerine nişâr-ı nakdîne-i cân ve tahliyye-i mekân³ eyledi.

Terceme

Vezîr-i müşârun-ileyh kaşaba-yı⁴ Çorlu’da hırâmân-ı şahrâ-yı vücûd ve tahşîl-i biđâ’a-yı ‘ilm ü kemâlle nâ’il-i ‘izz ü su’ûd olup hadâset-i sinn ü sâli hilâlinde Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vârid ü vâsıl ve dûd-mân-ı bostâniyâna dâhil ve muktezâ-yı cümbüş ü isti’dâdla hâşekîlik rütbesine nâ’il olduğda hüdâvendigâr-ı cennet-mekân Sultân Muştafâ Hân-ı merhûmuñ nazar-ı iksîr-i⁵ eserleriyle rehîn-i ‘izz ü i’tibâr ve tebdîl hâşekîliği ile qarîn-i iştihâr olup tarîki ile otabaşı ve hâşekî ağa⁶ olduğdanşoñra maţmah-ı nazarlari olan bostâncıbaşılık ile şâdân ve hizmet-i mezbûrede tahşîl-i nâm ü şân edüp ba‘de’l-‘azl şurre emâneti ile reh-rev-i Şam ve Hicâz ba‘dehu kethüdâ-yı bevâbîn-i şeh-r-yârî hizmetiyile ser-efrâz ve mîr-ahûr-ı evvel rütbe-i refi‘asın dañi ihrâz eyledikdenşoñra hidemât-ı mezbûrda meşhûd-ı pâd-şâhî olan şıdğ u istikâmeti ve rütbe-i vâlâ-yı vezârete istihkâk u liyâkati zâhir olmağla kendüye vezâretle Hotin⁷ muhâfızlığı i’tâ vü ihsân buyurulmuş idi.

Ba‘dehu muhâfız-ı Belgrâd ve Qaradeñiz cânibi ser-‘askerliğıyle bâ-donanmâ-yı hümâyûn Özi canibine bân-bân-güşâ-yı ‘azv⁸ ü cihâd olup ba‘dehu manşıb-ı Mısır’la iktisâb-şân ve andan dañi Cidde-i Ma‘mûre’de fûrûğ-ı tuğ-ı ikbâli rahşân⁹ iken ecell-i müsemmâ ile vefât ve terk-i¹⁰ kâr ü bâr-ı hayât eyledi.

Merhûm-ı müşârun-ileyh ‘âkil ü müdebbîr ve umûrunda mütebaşşır emîn ü mu‘temed ve â‘kıl ü erşed olduğundan gayrı hayşiyet ü¹¹ kemâl ile emşâl ü akrânı

¹ Bathâ-yı AE: بطحا E.

² Ağışte-i AE: اغسته D.

³ Mekân AE: İmkân C, D, E.

⁴ Kaşr-ı AE: Kaşaba-yı B, C, D, E.

⁵ İksîr AE: Kesîr-i D, E.

⁶ Ağa A, B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Hotin); A, B, C, D ve E nüshalarında ise خوتين (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ ‘Azv AE: غزو D, E.

⁹ Rahşân AE: درخشان C, D, E.

¹⁰ Terk-i AE: ترك D.

¹¹ Ü B, C, D, E: -AE.

miyânında nazîrî nâdir ve her vâdîden irâde-i¹ bahş ü kelâma kâdir cemî' hükûmetlerinde 'ıffet ü diyânetle şehîr bir vezîr-i hucceste-zamîr idi.

Nefy-i Dâmâd-zâde Meḥmed Tâhir Mollâ Efendi

Şeyhü'l-islâm-ı esbak Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi merḥûmuñ maḥdûm-ı mükerremeleri [olan] müderrisînden Meḥmed Tâhir Mollâ Efendi Südlíce nâm maḥallde ikâmet üzre iken mevsim-i bahâr ve hengâm-ı geşt ü güzâr ve kendüleri daḥi bir genc-i maḥdûm-ı bî-ḳarâr olmağla şehîr-i rebî'ü'l-evvelîñ altıncı günü [16 Ra. 1189/17 Mayıs 1775] kayık ile karşı Bahâriyye semtine geçüp Bahâriyye pîş-gâhında olan çayırı 'Â'îşe Sultân 'aliyü's-şân ḥazretleriniñ etbâ'-ı kirâmı ḳurutmak için bir sâyis-i nigeḥ-bâl² etmişler idi.

Mollâ-yı mezbûr daḥi dünyâdan bî-ḥaber ol-ḫarâfda gezer ve³ kayıkçı süfahâsından üç nefer ḫazele-i vâcibi'l-izâle ile mezbûr çayırda 'ubûr ederler iken ḳorucu olan mezbûr⁴ sâyis "Çayırı çîğnemeñ!" deyü mezbûrlara ḫitâb ve men' etmek dâ'îyesiyle ḫaraflarına şitâb eyledikde mollâ-yı mezbûr daḥi âğzâb olup yanında olan süfehâya "Uruñ şunuñ başını!" deyüp anlar daḥi derd-mend-i sâyisi ḫarb ü cerḫ ederler. O esnâda müşârun-ileyhânîñ baş ağasının yedekcisi olan Bostânî Ḥasan⁵ daḥi Bahâriyye Sarâyı'nda mevcûd olmağla sâyis-i derd-mend bir takrîb ile mezbûrların ellerinden ḫalâş olup dâd-ḫâhâne varup istigâse vü feryâd eyledikde yedekci-i [38^a] mezbûr daḥi gelüp "Bu derd-mendi niçün bu ḫâle ḳoyduñuz?" diyeyim der iken mollâ-yı mezbûr bermukteẗâ-yı şebâb-ı⁶ pür-âteş ve âğzâb olup yanında olan ḫazele-i ser-mest ve süfehâ-yı herze-i⁷ pereste-mânend kelb-i 'akûr iğrâ⁸ ve iş'âl-i nâ'ire-i gavgâ etmeğın ol-dürinde sükkân-ı beyâbân-ı şerr ü fücür yedekci-i mezbûre beş yerinden dendân-zen-i zaḫm-ı nâ-sûd ve 'alâ-revâyete mollâ-yı mezbûr daḥi miyân⁹-bendi olan şiş ta'bîr olunur âlet-i câriḫa ile ḫarb ü cerḫ eylediği meşhûr olduğı resîde-i sâmi'a-yı ḫazret-i ḫilâfet-penâhi olduğda 'ulemâdan iken ḫazele vü evbâş ile pâd¹⁰ ü pâ-dâş olup bu maḫûle ḫilâf-ı şer'-i

¹ Irâde-i AE: İdâre-i B, C, E.

² Nigeḥ-bâl AE: Nigeḥ-bân B, C, D, E.

³ Ve AE: -D, E.

⁴ Mezbûr C, E: -AE.

⁵ Ḥasan AE: Ḥüseyn C, D, E.

⁶ Şebâb AE: Şitâb-ı D, E.

⁷ هر C: Her D, E.

⁸ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven اغر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اِغْرَا (İğrâ) şeklinde olmalıdır.

⁹ Mebân AE: Miyân B, C, D, E.

¹⁰ Pâd AE: Yâr B, C, D, E.

şerîf kâr-ı nâ-hem-vâr taşaddî eylediği için beher hâl te'dîb olunması murâd-ı hümâyûnları olmağın mesned-ârâ-yı şadr-ı fetvâ olan şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine bir kıt'a haţt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûnları ile emr ü ifâde ve keyfiyyet-i te'dîblerini daği re'y-i müşârun-ileyhe ihâle buyurmalarıyla müşârun-ileyh hazretleri daği huşûş-ı mezbûr cânib-i şer'-i kavmîden teveccühle keşf olunduğuna taşşil-i vuķûf için havâşş-ı refî'a kâdîsı Meħmed Şâlih Efendi'yi da'vet ve istintâķ buyurduklarında mecrûh-ı mezbûruñ üç yerinde bıçaķ yâresi ve iki yerinde daği 'aşâ-yı kebîr yâresi olup ve "Beni Dâmâd-zâde Meħmed Tâhir Mollâ ile üç nefer mazbûtü'l-esâmî refîkleri bi-ğayr-ı haķķ darb ü cerħ eylediler." dediğini bir kıt'a memhûr taķrîr ile inhâ ve lisânen daği mâdde-i mezbûreyi haķîķati üzre ifâde vü inbâ etmeğle li-ecli't-te'dîb mollâ-yı mezbûr Gelibolu'ya nefy ü¹ tağrîb ile iktifâ olunmasını taşvîb buyurdukların bir kıt'a telhîşler ile inhâ ve şâdir olan emr-i hümâyûn mûcibince bâ-emr-i 'âlf maħall-i mezbûre nefy ü iclâ ve haķķında

من لم يودتبه الابوان يودتبه الملوان²

mazmûnu aşkâr ü rû-nümâ oldu.

Ba'dehu mollâ-yı mezbûr iki ây miķdârı maħall-i menfâlarında meķ ü ârâm ve mecrûh-ı merķûm daği merhem-i himmet ve 'inâyet-bâdî ile taşşil-bir-i tâmm eyledikde 'ıyâl ve vâldeleri istid'â-yı 'inâyet ve büyük birâderleri şadr-ı rûm-ı sâbık Meħmed Murâd Efendi daği şefâ'at etmeğle mazhar-ı³ 'afv-ı hümâyûn ve 'avd u⁴ ric'ate me'zûn buyurdular.

Fermân-ı Du'â-berâ-yı Selâmet-i Zuhûr-ı Tebâşîr-i Şubħ-ı Zürriyet-i Sulţânî

عمرها الله تعالى⁵

Selâtîn-i keyyeti's⁶-sitân-i 'Osmânî ve havâķîn-i bülend-mekân-ı ma'delet-nişânî-i cihân-bânî-i⁷ لازالت مصونة الى آخر الزمان ħazerâtı rûh-ı 'âlem ve sebep-i âsâyiş benî âdem oldukları mişillü aşlâb-ı tâhirelerinden zuhûra gelen evlâd-ı emcâd 'âlî-nejâdlarının daği vilâdet-i bâ-sa'âdetleri vesîle-i meserret ve şâdî ve nice menâfi' ü

¹ Ü AE: -E.

² "Anası babası tarafından terbiye edilmeyeni zaman terbiye eder." anlamında Arapça bir deyim.

³ Bu kelime C nüshasında sehven مظهر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مظهر (Mazhar) şeklinde olmalıdır.

⁴ U B, C, D, E: -AE.

⁵ "Allah ömrünü uzatsın." Anlamında Arapça bir dua.

⁶ Keyyetü's- AE: Keynet- C, D.

⁷ "Kıyamete kadar korunsun." anlamında Arapça bir dua.

fevâ`ide bâ`iş ü bâdî olmağla her vaktde bu haber-i beşâret anda¹ ‘âmme-i nâss-ı müterakkıb ve çeşm-güşâ ve sâmi‘a-yı iştiyâkleri âmâde vü müheyyâ olagelmişdir.

Hattâ merhûm ü mağfûrûnleh Sultân Maḥmûd Ḥân ve birâder-i ‘âlî-güherleri Sultân ‘Osmân Ḥân Ḥazretleri ni‘met-i evlâdı ile mütena‘im olamayup otuz sene miqdârı zürriyet-i sultânî münkaṭı‘ olmağdan nâşî egerçi hâl-i ‘âlem diğerk gün olmuşidi. Lakin şeh-r-yârî-i me‘âlî-i mevfûr-ı Sultân Aḥmed Ḥân-ı mağfûrîñ pençe-i gîrây-ı enâm ve mânend-erkân-ı penç-gâne-i İslâm olan beş ‘aded² şehzâde-gân-ı vâlâ-maḥâm ḥazerâtınıñ müttekî-i çâr-pâliš³ [38^b] şıḥhat ve âsûde-nişîn kûşe-i ‘âfiyet oldukları ‘ibâdullaha kuvvet-i ḳalb ve sebeb-i tesliyyet iken evâḥir-i ‘ahd-i ‘Osmân Ḥânî’de şeh-zâde-i ekber ü emced Sultân Meḥmed Ḥazretleri ve ‘ahd-i Muştafâ Ḥânî’de daḥi Sultân Nu‘mân ve Sultân Bâyezîd Ḥazretleri ve vâhiden ba‘de vâhidin ḥırâmân-ı nüzhet-sarây-ı cinân ve ḥüdâvendigâr-ı sâbık Sultân Muştafâ Ḥân Ḥazretleri târik-i sarây-ı senc-i⁴ cihân olmağla el-ḥâletü hazîhi müşârun-ileyhim ḥazerâtına ḥayrû’l-ḥalef ve baḳıyyetü’s-selef hâlâ berârende-i taḥt-ı pâd-şâhî⁵ ve dîhîm-efrûz-ı saltanat-ı şâhî⁶ olan şevketlü kerâmetlü⁷ mehâbbetlü pâd-şâhımız ufḳ-ı mecd⁸ ve iclâl-i zürriyet-i ḥurşîd-tal‘atları berûzuna ‘âmme-i ‘âlem-i ḥâ-hiş-kâr ve çile-keş-i intizâr oldukları ma‘lûm-ı ḥümâyûn olmağdan nâşî bu⁹ esnâda

اذقالت حذام فصدقوها¹⁰

mâ-şadaḳı olan ḳavâbil ve pîr-zenleriñ iḥbârlarıyla müteḥakkıkü’l-vuḳû‘ olan ḥaml-ı zuhûrını ‘ibâdullaha tebşîr ve du‘âya tezkîr için selâṭîn şeyḫleri olan efendilere ifhâm ve ‘aḳab-ı¹¹ va‘z ü¹² naşîḥatde du‘â-yı ḥayra ihtimâm eylemeleri bâbında li-eclî’t-tenbîḥ mâh-ı mezbûruñ on dördüncü günü şeyḫü’l-islâm efendi ḥazretlerine emr-i ḥümâyûn-ı şeref-baḫş-ı vürûd etmeğle ḥasbe’l-emri’l-‘âlî meşâyiḫ-i kirâma tavşiyye vü tenbîḥ buyuruldu.

¹ Anda AE: Eşere B, C, D, E.

² ‘Aded AE: ‘Alâ B.

³ Bâliš B: Zer-bâş C: Zer-bâliš D, E.

⁴ Sipenç-i B, C: سیخ D: سیخ E.

⁵ Pâd-şâhî AE: Şâhî C, D, E.

⁶ Şâhî AE: Pâd-şâhî C, E.

⁷ Kerâmetlü AE: -E.

⁸ Mecd AE: Emced C, D, E.

⁹ Bu AE: نو C, D, E.

¹⁰ “Hazami bir şey söylediğinde onun sözünü tasdik et.” anlamında Arapça bir deyim.

¹¹ ‘Aḳab-ı AE: ‘Aḳîb C, D, E.

¹² Ü AE: -E.

Vürûd-ı Ser-mağtû‘-ı Müşlî ez-Eşkıyâ-yı Rûmeli ez-Cânib-i Tağîstânî ‘Ali Paşa

Manâstır’a altı sâ‘at mesafe-i ba‘dî olan Filorna sükkânından olup bundan akdem hakkında bi‘d-def‘ât evâmîr-i ‘aliyye şâdir olan Müşlî nâm gaddâr ü şakî-i tebeh-kârîñ muqtezâ-yı cibilliyeti olan envâ‘-ı zulm ü ta‘addîde ısrâr ve re‘âyâ fuqarâsına îşâl-i zarar ü hasâret ‘âdet-i müstemirresi olup şerr ü mazarratından yigirmi otuz ‘aded kaşabât ü kurâ¹ müşerref-i harâb ve lâne-i bûm² ü gurâb olduğun Rûmeli vâlisî vezîr Tağîstânî ‘Ali Paşa tarafına inhâ vü ihbâr eylediklerinde üslûb-ı hekimâneye³ ri‘âyet ve eshel-i vechile şakî-i mezburuñ istîşâline mübâderet eyleyüp bir bahâne ile da‘vet ederek ahz ve birkaç gün meclisde⁴ tevkiîden sonra huşemâsiyle lede‘l-mürâfa‘ demm ü diyyet ve hûkûk sâ‘ireye müte‘allik mevâdd-ı ‘adîde üzerine sâbit ve zulm ü⁵ ta‘addîsi vech-i meşrûh üzre lede‘ş-şer‘î‘l-enver zâhir olduğun Manâstır⁶ kâdîsî i‘lâm etmeğle şer‘le cezâsı tertîb olunduğu vezîr-i müşârun-ileyhe bir kıt‘a kâ‘imesiyle inhâ ve mâh-ı mezbûruñ on beşinci günü⁷ [15 Ra. 1189/16 Mayıs 1775] ser-berîdesini irsâl-i dergâh-ı mu‘allâ eyledi.

Âmeden Ser-mağtû‘-ı ‘Araboğlu ez-Düzce ez-Cânib-i Voyvoda-yı Bolu

Bolu kaşabasına toktuz sâ‘at ba‘dî olan Düzce kaşabası sükkânından olup ‘ilm-i ifrâz-ı bağı ve şekâvet ve ‘ibâdullaha îşâl-i mazarrat eden ‘Araboğlu nâm rû-siyâh ve küştenî-i pür-günâhîñ ‘idâm⁸ ü izâlesine irâde-i ‘aliyye ta‘alluk etmekden nâşî bi‘d-def‘ât hakkında evâmîr-i ‘aliyye ısdâr ve Dergâh-ı ‘Âlî kapucubaşlarından olup hâlâ Bolu voyvodası olan el-Hâcc Ahmed Ağa bu huşûşa teşmîr-i bâzû-yı ikdâm ve şedd-i ‘azd-ı ihtimâm eyleyüp hasbe‘l-me‘mûriyyet tedârik-i küllî ile Bolu’dan hareket ve şakî-i mezbûruñ ahz ve istîşâline müsâra‘at eyledikde şakî-i mezbûr⁹ tâb-âver-i muqâvemet olamayup zevâlini teyakkun ve ol-havâlîde vâki‘ şevâhiğ-i cibâle taşaşşun

¹ Bu kelime A nüshasında sehven قر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قرا (Kurâ) şeklinde olmalıdır.

² Bûm AE: Yevm D.

³ Hekimâneye AE: Hükmaneye B, E.

⁴ Meclisde AE: Mağbesde B.

⁵ Ü AE: -C, D, E.

⁶ Bu kelime A nüshasında مناصتر (Manâstır) imlâsıyla, AE, B, D ve E nüshalarında ise مناستر (Manâstır) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Günü E: -AE.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven عدم (‘İdâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اعدام (İ‘dâm) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

[39^a] üzere kemâl-i havfindan nâşî kararı firâra tebdîl ve bir müddet Ankara sancâğında ve emkine-i sâ'irede hâbe-gâhın nakl ü tahvîl ederek bir maħallde ârâm edemeyüp mecâze-i¹ sû'-i ef'âlin² görmek için³ âher-kâr tolaşarak yine Düzce⁴ semtine gelüp cibâl-i mezbûrede geşt ü güzâr üzere iken voyvoda-yı mezbûr daħi sû-be-sû teccüsünden hâlî olmamağla yümn-i teveccühât-ı evlîyâ-yı ni'amı-birle keyfe-me'ttefağ cibâl-i şâhika-yı mezbûre zîrinde⁵ şağtî-i mezbûru aħz ve cezâsını tertîb eylediğın müş'ir voyvoda-yı mezbûruñ kâ'imesiyle ser-berîde-i mezkûr mâh-ı mezbûruñ on altıncı günü [16 Ra. 1189/17 Mayıs 1775] vürûd eyleyüp Ğalata'da meydân-ı siyâset kılındı.

Vürûd-ı Haber-i İstîşâl-i Kılıclu ve Mandellü bâ-Me'mûriyyet-i Vezîr 'Abdullah Paşa Vâlî-i Mar'aş

Eyâlet-i Mar'aş dâhilinde gerden-ifrâz-ı bağı vü 'işyân olan Kılıclu ve Mandellü 'aşîretleri eşkıyâsınıñ birkaç seneden berü ol-havâfîler vüzerâdan hâlî olduğuna binâ'en şekâvetleri bîrûn habta-ı⁶ ta'dâd olup uğradıkları kaşabât ü kurâyı vîrân ü berbâd ve bu⁷ yevmen-fe-yevmen ebnâ-ı sebîle itâle-i dest-i ta'addîleri⁸ müzdâd olmağla te'dîbât-ı meşrû'aları icrâ olunmak bâbında Mar'aş vâlîsi mezbûr 'Abdullah Paşa'ya hitâben şeref-bağış-ı südür olan emr-i 'âlî silah-şôrân-ı haşşadan Mehmed Ağa mübaşeretiyle taraflarına lede'l-vürûd vezîr-i müşârun-ileyh der-'ağab kapısı halkı ve bâ-fermân-ı 'âlî ma'ıyyetine ta'yîn buyurulan aşhâb-ı aş'ir ve etrâf ü enhâya müctemi' olan 'asâkir ile Mar'aş'dan hareket ve eşkıyâ-ı mezbûrunuñ mağarr ü meştâları olan Oğcı 'İzzeddinlü eşkıyâlarının miyânlarında vâki' lücce-i kebîriñ ğarbî tarafında Kâfir Tağı finâsında Alâca 'Abâlu demekle şöhret-şi'âr olan cemâ'atiñ sâkin oldukları kırye hudûdunda üzerlerine hücum eylediklerinde eşkıyâ-yı merķûmun tâb-âver-i muķâvemet olamayup ba'zısı Çobanoğlu ve 'Abdülfettâh oğlu⁹ nâm şağtîler yanına varup ilticâ ve anlar daħi

¹ Mecâze-i AE: Mecâzât-ı B, C, D. Bu kelime E nüshasında sehven مجازت imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu مجازات (Mecâzât) şeklinde olmalıdır.

² Ef'âlin B, C, D, E: فخان AE.

³ İçün C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshasında sehven دورجه (Dürce) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دوزجه (Düzce) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime A ve E nüshalarında sehven ذيرنده (Zîrinde) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زيرنده (Zîrinde) şeklinde olmalıdır.

⁶ Habta-yı AE: Hayta B, C, D, E.

⁷ Ve bu AE: -D, E.

⁸ Bu kelime B nüshasında sehven تغدى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تاعدى (Ta'addî) şeklinde olmalıdır.

⁹ Ve 'Abdü'l-fettâh oğlu B, C, D, E: -AE.

istişhâb ve ihfâ ve ba‘zısı Kâfir Tağı’niñ zirvesine ‘urûc ve ba‘zısı şa‘bü’l-menâl maḥâll-i sâ’ireye ḥurûc ve bir miqdârı daḥi kırye-i mezbûre eyâletleriyle bi’l-ittifâk muḥârebeye taşaddî etmeleriyle ‘asâkir-i mevcûde daḥi bir uğurdan¹ üzerlerine yürüyüp ve üç maḥalde tecemmu‘ eden piyâde ve süvârîsini perîşân ve târ ü mâr ve yigirmeden mütecâviz ser-eşkıyâ-yı ta‘ma-ı şîr-i² şemşîr-ebrâr olup baқыyetü’s-süyûf firârîleriñ eğerçi beş altı sâ‘at miqdârı verâsından kesilmeyüp lakin eşkıyâ-yı mezbûreniñ firâr eyledikleri maḥâll şa‘bü’l-menâl ve ele getirilmesi emr-i maḥâll ve meslûbü’l-iḥtimâl olduğu ol-ḥavâlilere vukûf-tâmmı olan şikât ihbârıyla müteḥakkık olmağın vezîr-i müşârun-ileyh ḥazretleri ‘avdet ve Kâfir Gölü fevkinde vâkı‘ Tozan merḥalesine nüzûl ve ikâmet üzre olup maḥtûl olan on tokuz nefer nâm-dâr eşkıyânıñ rü’ûs-ı maḥtû‘aların der-‘atûfet-medâr-ı cihân-dârîye ba‘ṣ ü tesyîr eylediğın müş‘ir vezîr-i müşârun-ileyh cenâbınıñ bir kıt‘a mektûbı mâh-ı mezbûruñ yigirmi birinci günü [21 Ra. 1189/22 Mayıs 1775] vürûd ve bu vechile levş-i cem‘iyyetleri [39^b] ol-ḥavâliden güm-geşte-i nâbûd olmuşdur.

Vürûd-ı Ser-maḥtû‘-ı Şağnıclı Velî ez-Cânib-i ‘Abdi Paşa Vâlî-i Anaḥolu

Gürûh-ı müteğallibe-i der-Bergama voyvodası ve â‘yânı olan Şağnıclı Velî nâm şâkı fi’l-aşl konar-göçer yörük ḥâ’ifesinden iken kazâ-yı mezbûrda vâkı‘ Şağnıclı nâm kıryede tavaḥtun ü ikâmet ve kazâ-yı mezbûr â‘yânı olan Kıoca ‘Araboğlu el-Ḥâcc İsmâ‘îl³ Ağa’ya ilâ-vefâte ḥidmet ba‘dehu oğlu Meḥmed Ağa daḥi keزالik ḥidmet edüp âniñdaḥi vefâtındanşoñra diğeri oğlu Veli Ağa’ya⁴ demekle ma‘rûf İbrâhîm⁵ Ağa kazâ-yı mezbûra â‘yân olduğda kendi umûrunu idâreye ‘adîmü’l-iktidâr ve meslûbü’l-‘aql ve’ş-şu‘ûr bir şahş-ı heves-kâr olup mezbûr Şağnıclı Velî daḥi kıpularında peder-mânde emek-dâr olmağla şadâkat me’mûliyle zimâm-ı umûrunu mezbûruñ yedine teslîm ve kendi şafâsına meşğûl ve ḥânesinde muḥîm iken şâkı-i mezbûr nemek-be-ḥarâm ve kâfirü’n-ni‘am maḥûlesinden bir fûrû-mâye olmağla birkaç nefer erâzil ü⁶ eşḥâş ile yek-dill ü yek-cihet ve da‘vâ-yı istiklâl ile velî-ni‘met-i ḥânedânına ḥıyânet ve mezbûr Velî

¹ Bu kelime D nüshasında اغردن imlâsıyla yazılmıştır.

² Şîr-i A, B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE, C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Daḥi keزالik ḥidmet edüp âniñdaḥi vefâtındanşoñra diğeri oğlu Veli Ağa’ya C:-AE.

⁵ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Ü C, D, E: -AE.

Ağa on sekiz nefer bölükbaşılar¹ ile katl ve i'dâma cesâret edüp bî-muḥâbâ maḳâmına ku'ûd

ع²

كدو افتاد و بادنجات بر امد³

mazmûnu rû-nümûd⁴ oldu. Ba'dehu 'Araboğlu ḥânedânına müte'allik ve müntemî-i taḳarrür-i ricâl ve nisâ-vâr ise cümlesini mu'âḥaza edüp müşâdere ve istîşâl ve taḥşîl-i mâle-i iştigâl ve 'ale'l-ḥuşûş 'Araboğlu dâmâdı 'Abdûlfettâḥ Ağa'nın mâ-melekini aldıkdanşoñra zevce-i menkûḥasını yedinden aḥz ü istifrâş etmek ḳaşd-ı fâsidi olduğunu mezbûr teyaḳḳun etdikde ḥafiyyeten zevcesini alup İzmir'e firâr ve me'mûnû'l-ğâ'ile anda ḳarâr üzre iken İzmir civârında Ḳaraburun voyvodası şaḳî-i diğēr 'İvâz Ağa tarafına mezbûr Şağnıclı Velî'niñ sekbânları mektûbu gelüp gedüp ve ba'zı ḥâlât-ı muvaḥḥiše daḫi zuhûr etmeğle derd-mend-i 'Abdûlfettâḥ Ağa ḥavfa tâbi' olup zevcesini bırağup Kûtâhiyye tarafına gitdiği esnâda şaḳî-i mezbûr Şağnıclı Velî merḳûm 'İvâz Ağa'nın re'y ü ma'rîfetiyle İzmir'i başup zevce-i mezkûreyi aḥz etmek ḳaşdıyla 'asâkir-i vâfire ile gelüp İzmir'i muḥâşara ve zevce-i mezbûreyi muḥâlebe ve 'İvâz Ağa İzmir'e gelüp İzmir ḳâdîsını ve ahâlî-i⁵ beldeyi ihâf ü terhîb ve fesâd-ı 'azîm olacağını iş'âr etmeğle fesâd-ı ḥafvından nâ-çâr ehven-i⁶ şerrini ihtiyâr edüp zevce-i mezbûreyi şaḳî-i mersûma irsâl eylediler.

Her-çend ki şaḳî-i mezbûre "*Nikâḥ üstüne nikâḥ olmaz!*" deyü men' eylediler ise memnû'⁷ olmayup mezbûreyi kendüye nikâḥ ve i'lân-ı zinâ⁸ vü seffâḥ eylediğinden ğayrı yevmen-fe-yevmen nağme-i nâ-sâz-ı şeḳâveti perde-berûn etmeğle her güne cevre âğâz ve nev-be-nev bağı vü 'işyân ve mezâlim-i firâvânla livâ-yı şeḳâveti bâzû-yı⁹ dest-i ḥüsrân-peyvestin emvâl-i müslîmine derâz etmeğe başlayup ef'âl-i şenî'a ve etvâr-ı ḳabîḥa ile nâmi keşîde ve i'dâm ü izâlesi mertebe-i vücûde-i¹⁰ resîde olmaḳdan nâşî

¹Bu kelime D nüshasında sehven بولوكباشيلري imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بولوكباشيلري (Bölükbaşılari) şeklinde olmalıdır.

²ع C, E: -AE.

³"Kabak düştü patlıcan çıktı." anlamında Farsça bir cümle.

⁴Rû-nümûd AE: Rû-nümûn D.

⁵Ahâlî-i AE: İḥâle-i E.

⁶اھر D: Âḥû-yı E.

⁷Memnû' A, B, C, D, E: -AE.

⁸Zinâ B, C, D, E: Rennâ AE.

⁹Bâz E: +Ü E.

¹⁰Vücûde-i AE: Vücûbe B, C, D, E.

ķahr u¹ tedmîrine irâde-i ‘aliyye-i ħüsrevânî ta‘alluķ etmeĝin ħâlâ Anaķolu vâlîsi Vezîr-i dilîr ‘Abdi Paŗa Ĥazretleri bâ-fermân-ı ‘âlî me‘mûr olmuŗlar idi. Vezîr-i müŗârun-ileyh ķapusu ħalkı ve ma‘iyyetine me‘mûr² ‘asâkir-i bî-ŗumâr ile ve³ Őaķî-i mezburuñ üzerine varup [40^a] muķâbil olduķda zîr-i râyet-i Őeķâvetinde tecemmu‘ eden sekbânları ile leng ü lük eĝerçi vezîr-i müŗârun-ileyh ile birkaç ĝün muĥârebe tarîķine sülûk edüp lakin ekŗer ‘askerleri re‘âyâ-yı pâd-ŗâhî olup ħübûţ-ı kevkeb-i istidrâcî cümleñiñ ma‘lûmu olmaķdan nâŗî uĝurunda can ü baŗ fedâ etmeyecekleri Őaķî-i mezbûruñ meczûmu olduķda ru‘b ü hirâs müstevlî olup ber-muķtezâ-yı ĝayret-i câhiliyye ĝüyâ “*Düŗmene ķalmasun.*” mülâĥazasıyla zevce-i maĝŗûbe-i mezkûreyi ķatl ü i‘dâm ve birkaç nefer etbâ‘ıyla firâra iķdâm ve benî nev‘inden Keksuť ķazâsı â‘yânı olan Sincanlıoĝlu Süleymân nâm müteĝallibenîñ yanına varup anda ârâm üzre iken ‘aķab⁴-ĝîrân-ı ĥavfindan anda daĥi ķarâr edemeyüp maĥall-i aĥere firâr ederken vezîr-i müŗârun-ileyh tarafından ‘aķab⁵-ĝîrliĝe ta‘yîn olanlar Ezine⁶ nâm maĥallde yetiŗüp Őaķî-i mezbûrları ba‘de‘l-aĥz

بشرا القاتل بالقتل⁷

fehvasınca ķatl ve mezbûr Sincanlıoĝlu Süleymân daĥi mu‘âĥeze ĥavfindan firâr ederken anı daĥi Miĥalic‘de aĥz ve manŗb-ı ĥayâtdan⁸ ‘azl etmeleriyle Őaķîyân-ı mezbûrânîñ ve müte‘ayyin⁹ ü mu‘teber ü mu‘tenâ¹⁰ bölükbaŗlarınıñ rû‘ûs-ı maķtû‘aların mâĥ-ı mezbûr evâĥirinde [Evâĥir-i Ra. 1189/Mayıs 1775] firistâde-i dergâĥ-ı mu‘allâ kılınığını müŗ‘ir vezîr-i müŗârun-ileyh tarafından taĥrîrât ile rû‘ûs-ı maķtû‘aları vürûd ve cevri ü i‘tisâflarından perîŗân olan re‘âyâ vü berâyâ مائف kadîmlerine rücû‘ eyleyüp herkes yerlü yerinde kıyâm ü ķu‘ûd eyledi.

Tebdîl-i Şadâret-i Anaķolu ve Tevcîĥ Ķazâ-yı Edirne ve Mıŗır

Anaķolu ķâđî‘askeri Dürrî-zâde es-Seyyid Meĥmed ‘Aťâullah Efendi‘niñ senesi temâm ve müddet-i mu‘ayyeneleri ķarîn-i ĥitâm olmaĝla İslambol ma‘zûllerinden

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Me‘mûr B, C, D, E: -AE.

³ Ve AE: -C, D, E.

⁴ ‘Aķab AE: ‘Aķîb- E.

⁵ ‘Aķab AE: ‘Aķîb- E.

⁶ Ezine AE: Avine B, C, D, E.

⁷ “Ķatili öldürmekle müjdele.” anlamında Arapça bir cümle.

⁸ Ĥayâtdan C, D, E: -AE.

⁹ Müte‘ayyin AE: Müte‘addid C, D, E.

¹⁰ Ü mu‘tenâ C, D, E: -AE.

Mollâcık-zâde İshâk Efendi cümlelerin aqđemi ve İshâk Efendi-zâde Şerîf es-Seyyid Yahyâ Efendi'den dağı eğerçi beş gün eski olup lakin İshâk Efendi-zâde'niñ tarîke duğûli Mollâcık-zâde'den üç sene muqaddem olduğundan ğayrı şeyhü'l-islâm-zâde bir pîr ü ihtiyâr ve el-yevm tefâvütleri dağı müddet-i qalîle olmağla şadâret-i Anaçolu her kıngısına tevcîh buyurulur ise öbür taraf muğberr olacağı zâhir olduğuna binâ'en şeyhü'l-islâm efendi hâzretleri el-aqđem fe'l-aqđem kâ'idesine ri'âyet ve iki tarafı dağı kâ'ide-i tarîk üzere memnûn ü muţayyib eylemek esbâbına mübâderet buyurup Mollâcık-zâde İshâk Efendi hâzretlerini şehri rebî'ü'l-âhiriñ ikinci gününden [2 R. 1189/2 Haziran 1775] zabt ve beşinci gününden [5 R. 1189/5 Haziran 1775] 'azli i'tibâr olunmak üzere Anaçolu kâđi'askerliği tevcîhi ile memnun ü¹ dill-şâd ve İshâk Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi'yi dağı vaqt-i inhilâlde arpalığı tevsî' olunmak şartıyla mâh-ı mezbûruñ on ikinci gününden Anaçolu pâyesiyle mecbûrül-fû'ad ve mağdûmlarına dağı مشق müntefa'un-bih iki ma'işset i'tâ ve dill-hâhları üzere bu vechile irzâ² buyurduklarındansoñra ber³-minvâl-i muharrer telhîş buyurmalarıyla 'avâtıf-ı 'aliyye-i tâc-dârîden her biri neş'e-mend-i rahîk-i sürûr ve şadaqât-i pâd-şâhîden nâ'il-i hazz-ı mevfûr oldular.⁴

Kâđi'asker-i sâbık Dürrî-zâde Efendi hâzretlerine dağı halef-i⁵ mükerrerleriniñ arpalıqları olan Gümülcine ve Debre kazâlarına İzmîd kazâsı zamîmesiyle ikrâm buyurdular. Ve bilâd-ı erba' mansıblarından [40^b] Edirne ve Mısır kazâlarınıñ dağı tevcîhi vaqtı hulûl⁶ etmeğle sene-i mezbûre ramazânü'l-mübâreği ğurresinden [1 N. 1189/26 Ekim 1775] zabt etmek üzere Edirne kazâsı mahrec ma'zûlleriniñ aqđemi Çelebî-zâde Mehmed Es'ad Efendi'ye ve Mısır kazâsı dağı Sa'id Efendi-zâde İbrâhîm⁷ Nedîm Efendi'ye tevcîh buyurulup Haleb'den ma'zûl Kethüdâ-zâde Muştafâ Şâdıq Efendi'niñ eğerçi hasbe't-tarîk mansıba nevbeti gelüp lakin dîde-i 'illet-dîdesi bî-nûr ve tağammül-i a'bâ-yı hükûmeti pâ-y-i⁸ iktidârı meksûr olmağla sene-i mezbûre şevvâlül-

¹ Ü C: -AE.

² İrzâ AE: ارضا B, D, E.

³ Ber- AE: Bu C, D, E.

⁴ Oldular AE: +Ve D.

⁵ Halef-i AE: Halk-i D, E.

⁶ Hulûl AE: Tefâvüt B, C, D, E.

⁷ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁸ Pâ-y-i B, C, D, E: Pâ-ber-i AE.

mükerremi gürresinden [1 L. 1189/25 Kasım 1775] i'tibâr olunmak üzere pâyesiyile dîde-i i'tibârî bînâ ve bâşîre-i iftîhârî rû-şenâ kılındı.

Vürûd-ı Ser-mağtû'-yı Yahyâ ve Zeynel ez-Cânib-i Vâlî-i Bosna

Eyâlet-i Bosna'da vâkı' Loğşa¹ Kâ'ası'nın dizdâr-ı şânîsi Yahyâ ve refîki Bâboğlu Zeynel nâm şakîler itâ'at-i şer'-i şerîf ve inkıyâd-ı emr-i münîf eylemediklerinden gayrı re'âyâ fuqarâsına dâ'imâ itâle-i dest-i hasâret ve katl-i nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûs eylemeği 'âdet etmeleriyle mücerred irâhe-i 'ibâd için hâlâ Bosna vâlîsi şadr-ı esbak vezîr-i mükerrem Hâlîl Paşa mezbûrânı ahz ve katl eylediğinden bir kıt'a kâ'imesiyle inhâ ve mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü [3 N. 1189/28 Ekim 1775] ser-mağtû'ların ba's ü isrâ eyledi.

Ref'-i Vezâret-i 'Osman Paşa-zâde Mehmed Paşa Vâlî-i Sivas

Müteveffâ-yı Mîrû'l-hâcc 'Osman Paşa bundan akdem vefât eyledikde müddet-i vâfireden berü eyâlet-i Şam ile emîrû'l-hâcc olmakdan nâşî mazanna-yı emvâl ü² bisyâr³ ve ber-vech-i tahmîn on biñ kîse akça miqdârı emvâl ü eşyâ ile şöhret-şî'âr olmakdan nâşî cânib-i mîrîden ahzına mübâderet esnâsında oğlu Mehmed Paşa der-deryâ-nevâl-i şehr-yârîden der-yûze-ger-i inâyet ve rızâsıyla cânib-i mîriye üç kîse akça virmek şartıyla talebe-i⁴ rütbe-i vezâret ve tahrîk-i silsile-i merhamet etmeğin şart-ı mezkûr ile edâ-yı mâl-i mezbûra ta'ahhüd eylemek üzere hânedânlarına merhameten niyâz ü istirhâmına müsâ'ade-i cihân-bânî-i erzânî buyurulup şart-ı mezbûr ile bâ-rütbe-i vezâret kendüye Haleb mansıbı tevcîh ü ihsân buyurulmuşıdi.

Bu ana gelince müte'ahhid olduğu mâl-i mezbûrdan ancak üç⁵ yüz kîse akça miqdârı edâ ve teslîm eyleyüb bâkî kalan iki biñ yedi yüz kîse akça⁶ zimmetinde kalup pederleriniñ bu kadar mâl-i firâvânı bu şartile kendüye in'âm ve rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile ikrâm olunmuşken meblağ-ı mezbûr kendüden talep olundukça izhâr ve⁷ faqr ü⁸ vifâka ile tesvîf ü ta'vîk ve mâl-ı mezbûruñ edâsını kendüye emîrû'l-hâcclik tevcîh olunmasına ta'lîk etdiğine binâ'en medâr-ı suhûlet olmak mülâhazasıyla Rakka eyâleti

¹ لوغشيه B: لوغشته C, D, E.

² Ü D, E: -AE.

³ Bisyar AE: Eşyâ ile D, E.

⁴ Talebe-i AE: Talib-i B, C, D, E.

⁵ Üç B, D, E: -AE.

⁶ Miqdârı edâ ve teslîm eyleyüb bâkî kalan iki biñ yedi yüz kîse akça B, C: -AE.

⁷ Ve A: -AE.

⁸ Ü A, B, C: -AE.

gibi keşîrû'l-cevri bir mansıb-ı vâlâ ile tevķîr olunduĝda yine bir akça göndermeyüp talep olunduĝca yine kelâm-ı evveliñ tekrâr faķr-ı vifâķa¹ izhâr etmeĝle bundan akdemce mâl-ı mezbûruñ taķşîli için Dergâh-ı 'Âlî ĳapucibaşılardan Teyfûr Beĝ bâ-fermân-ı 'âlî mübâşir ta'yîn ve maķşûşen irsâl olunmuşıdi.

Mübâşir-i mezburuñ vârid olan taķrîrâtında vezîr-i mezbûrdan meblaĝ-ı merķûmuñ taķşîli aş'abu min ĳartil ĳattâdî ve talep olunduĝca dâ'imâ zarûret ĳâlinden baķş ederek [41^a] a'zâr-bârde-i îrâd ve Raķķa eyâleti 'Arabistân ĳudûdu olup Şam'a ĳurbiyyeti olmaĝla “*Vezîr-i mezbûr Raķķa'da olduĝca emîrû'l-ĳâcclık âvâzesiyle ĳıttâ-ı Şam'ı daĳı bür² iĳtilâl ü ifsâd ediyor.*” deyü taķrîr olunmaĝla Raķķa'dan 'azl ve Sivas'a naķl olunmuş iken ĳâlâ emîrû'l-ĳâcclık sevdâsı derûnunda cây-gîr iken³ ve meblaĝ-ı mezbûr bahânesiyle mansıb-ı mezbûruñ taķşîli 'inde bir emr-i yesîr-zann olup 'amelden ĳâlî olmadı.

Ma'-haza mansıb-ı mezbûre ĳadâset-i sinn ü sâli ve⁴ 'adem-i liyâķat ve istîhâli mâni' olduĝundan ĝayrı zaķt eylediĝi mansıblarda bâ'is ü taķşîn olacaķ bir ĳızmete muvaffaķ olamayup mu'zamât-ı umûrdan olan emîrû'l-ĳâcclık gibi bir emr-i 'azîmiñ idâresine 'adîmü'l-iktidâr ve a'bâ-yı emâret-i ĳüccâca taķammülü olmadıĝı aşķâr olduĝundan ĳaķ'-ı nazar-ı merâmına müsâ'ade buyurulsa daĳı meblaĝ-ı mezbûru yine edâ etmeyeceĝi etvârından ma'lûm ve her ne ĳadar nevâziş olunsa luţfi olmayacaĝı meczûm olmaĝla evâ'il-i mâh-ı mezbûrda [Evâ'il-i N. 1189/Ekim-Kasım 1775] vezâreti ref' ve mâ-meleki cânib-i mîrîye aĳz ve kendüsi Sivas ĳal'asına vaz' ve maķrem-i esrârî li-eclü'l-istintâķ Devlet-i 'Aliyye'ye irsâl olunmaķ bâbında iķtizâ eden evâmir-i 'aliyye taķrîr ve Dergâh-ı 'Âlî ĳapucibaşılardan şadr-ı esbaķ ĳalîl Paşa ĳazîne-dârı Şâdık Aĝa mübâşir⁵ ta'yîn ve ba's ü tesyîr olundu. Bu ĳilâlde vezîr-i mezbûruñ ĳapu ĳuķa-dârı Âsitâne-i 'Aliyye'ye gelüp emîrû'l-ĳâcclıĝı taķşîl⁶ etmek için devr-i ebvâb ederek⁷ ol-daĳı aĳz ve başbaķıķulu aĝa meclisinde ĳabs olundu.

¹ Vifâķa AE: فافا D, E.

² Pür A, B, C, D, E: Bir AE.

³ İken AE: -B, C, D, E.

⁴ Ve C, D, E: -AE.

⁵ Mübâşir B, C, D, E: Mübâşeretiyile AE.

⁶ Taķşîl A. (Mükerrer)

⁷ İderken B, D, E: İder iken C.

Tebdîl-i Menâşıb-ı Ba'zı ez-Vüzerâ

Haleb ve Konya vâflilerinden ba'zı şikât-ı¹ câ-be-câ rikâb-ı hümâyûna ref'-i rak'-ı iştikâ² ve Adana³ vâflisi Kıpucı⁴ Süleymân Paşa dağı mansıb-ı mezbûrdan isti'fâ⁵ etmeğle mâh-ı mezbûruñ on toğuzuncu gûnû [19 N. 1189/13 Kasım 1775] Haleb eyâleti Konya vâflisi Çatalcalı 'Ali Paşa'ya ve Konya dağı Adana⁶ vâflisi vezîr-i mezbûr Kıpucı⁷ Süleymân Paşa'ya ve Trablusşam dağı Haleb vâflisi Ağrıbozlu Mehmed Paşa'ya tevcih buyuruldu.

Âmeden Kâşidân-ı Tatar bâ-Muğzır-ı Zârâ'et-eşeri der-Def'a-yı Şânîye

Devlet-i 'Aliyye ile Rusya Devleti miyânında pezirâ-yı nizâm olan müşâlahanıñ a'zam-ı şurûtu Kırım ülkesiniñ serbestiyyeti olmağla bundan ağdem Kırımlı cânibinden imhâ-yı serbestiyyet niyâzını hâvî vürûd eden mağzarları mûcibince taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den Rusya Devleti tarafına tahrîr olunduğda eğerçi serbestiyyet bi'l-küllîye imhâ⁸ olunmayup lakin kemâ-fi'l-evvel huğbe ve sikke nâm-ı pâd-şâhî ile tezyîn ü teşrif olunup ve Kırımlıniñ muhtârları olan Kırım hânlarına taraf-ı pâd-şâhîden menşûr ve teşrifât irsâl olunmağ üzre nizâm verilüp müteveffâ Ebûbekir Paşa-zâde Mîr-'alem Mehmed Beğ tahrîrât ü teşrifât ile Kırım cânibine irsâl olunduğu ve lede'l-vürûd Kırım ahâlîsi nizâm-ı mezbûr ile mütesellî olmayup Kırım Hânı olan Şâhib-girây Hân'ı Kırım'dan tırd ü teb'îd ve ol-dağı bir kıt'a sefine ile bağteten gelüp Boğaziçi'nde lenger-endâz olduğu bundan ağdem keşide-i silk-i beyân olmuşıdı.

Vaktâ ki Mîr-'alem Mehmed Beğ Kırım'a varup⁹ me'mûr olduğu vech üzre getürdüği tahrîrât ü teşrifâtı Kırım Hân'ı olan Şâhib-girây Hân'a teslim ol-dağı ba'de't-telaqqî bi'l-kabûl bu şûretde yine serbestiyyet bâkı olduğundan ğayrı kilîd-i Bahr-i Siyâh olan Kal'a-yı Cedîd ve Kerş ve Kılburun kal'aları ve¹⁰ Kırımlı'nıñ kara tarafında olan [41^b] memerr ü ma'berleri Rusyalı yedinde kalacağı ahâlî-i Kırım'ıñ ma'lûmları

¹ Şikât-ı AE: Şikâyet C, D, E.

² İştikâ AE: İstifâ D.

³ Bu kelime A ve B nüshalarında ادانه ; C, D ve E nüshalarında ise ادنه imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Kıpucı AE: Kuyucu B, C.

⁵ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında استعفا (İstifâ); C ve D nüshalarında ise استيفاً (İstifâ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu kelime A, B, D ve E nüshalarında ادنه imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Kıpucı AE: Kuyucu B, C.

⁸ İmhâ AE: امحال C, D, E.

⁹ Varub C, D, E: -AE.

¹⁰ Ve C: -AE.

olduğda ‘ulemâ ve şülehâ ve meşâyiğ ve ümerâ ve şağır ü kebîri bir mağall-i vâsi‘de li-ecli‘l-müşâvere cem‘iyyet edüp taraf-ı pâd-şâhîden mîr‘alem-i mûmâ-ileyhiñ getürdiğ taħrîrâtı kabz ve¹ kabûl eyledikleri şûretde nâm-ı serbestiyyeti kendi ihtiyârlarıyla kabûl etmiş olup ve ba‘de‘l-kabûl² def‘ ü izâlesi bâbında istirhâm daği mümkün olmadığını mülâhaza ve dergâh-ı ref‘et-penâh-ı ħazret-i cihân-dâriye ‘arz ü niyâzda def‘a-yı vâhide ile me‘yûs olmayup tekrâr rikâb-ı müstetâb-ı raħîmânelerine ‘arz-ı merâm ve niyâz ü istirhâm eylemek üzere “Ba‘de‘l-müşâvere mîr‘alem-i mûmâ-ileyh taraflarından âdem gönderüp cenâb-giz şevketlü pâd-şâhımızñ mu‘temed-bendelerinden olduğınuza binâ‘en taraf-ı hümayûna li-ecli‘l-istirhâm ‘ağd olunan meclis-i müşâverede ma‘an bulunmañiz maṭlûbımızdır.” deyü taħrîr ve recâ ve “Kırım Ĥân‘ı olan Şâhib-girây Ĥân‘a daği taraf-ı pâd-şâhîden vârid olan taħrîrât ü teşrifâtî kable‘l-kabz derûn-ı cem‘iyyetimizde bulunmağa himmet ü inâyet buyuruñ.” deyü niyâz ü istid‘â eylediklerinde mîr‘alem-i mûmâ-ileyh “Beniyy-i³ yedîme⁴ teslîm⁵ buyurulan taħrîrât ü teşrifât ħân ħazretlerine teslîm ü teblîğe me‘mûrum. Ġayrı umûra me‘mûriyyetim yokdur.” deyü dill-berâne⁶ cevâb ile âdemlerini redd ve Şâhib-girây Ĥân daği meclislerine varmağdan ibâ vü imtinâ‘ ve rûy-i iltimaslarına bâb-ı müsâ‘ade-i bî-sedd eyledikde kable‘l-müşâlağa Kırım cânibini ser-‘askeri olan⁷ Cânikli ‘Ali Paşa ile li-mülâhazat Kırım canibine irsâl olunan Devlet-girây Ĥân bu sene-i mübârekeke Kefe‘de meşâ-nişîn-i müsâferet ve bu eşnâda pâder-i rikâb-ı ‘avdet bulunmağla ħân-ı müşârun-ileyh ve ma‘iyyetinde olan selâtin-i sâ‘ire taħrîrâtı ile âdem gönderüp cenâb-giz “Bu diyâr-ı celîli‘l⁸-i‘tibârî eyâdi-i a‘dâdan taħliş içün taraf-ı pâd-şâhîden ta‘yîn buyurulmuş olduğınuza binâ‘en bizleri bu ħâl üzere birağup gitmeñiz lâyıq-ı mürüvvet değildir. Cümle meşâyiğ ve ‘ulemâ ve ağavât⁹ ve ümerâ ve sâ‘irleri meclis-i müşâveremiz teşrifîñizi niyâz ederler.” deyü eyledikleri recâlarına müsâ‘ade ve cem‘iyyetlerine dâğil olduğda Şâhib-girây Ĥân vağt-i zarûretde intihâb-gerdeleri olup ‘ale‘l-ħuşûş müşârun-leyhiñ ħânlığı eyyâmında vilâyetlerine düşmen-i dîn istilâ ve menfûrları olan serbestiyyet ve ba‘zı nâ-ber-câ ħâlet anlarıñ zemânında ħâdiş ü rû-nümâ

¹ Ve B, C, D, E: -AE.

² Ba‘de‘l-kabûl AE: Ba‘dehu D, E.

³ Beniyy-i AE: Ben B, C, D, E.

⁴ Yedime B, C: Nedîme AE.

⁵ Teslîm B, C, D, E: -AE.

⁶ Dill-berâne AE: Dilîrâne B, C, D, E.

⁷ Olan C, D, E: -AE.

⁸ Celîlü‘l- AE: Ķalîlü‘l- C, D, E.

⁹ Ağavât AE: Ağavât

olduğun hân-ı müşârun-ileyh ‘azv ü isnâd ve bu def‘a meclis-i meşveretlerine gelmediğine binâ‘en hakkında sû‘-i zannların müzdâd edüp Devlet-girây Hân geldiktensoñra bir dañi kendüye itbâ‘ etmeyeceklerini teyakğun etmeğle¹ tek turmayup Rusyalu tarafına meyl edüp “*Yâre üstüne bir² yâre dañi açar.*” havfıyla Kırım‘da ikâmetinden emniyetleri olmayup ekser kabâ‘il kendüden müteneffir olduğunu Şâhib-girây Hân‘a ihbâr etmeleriyle ol-dañi bir kıt‘a sefîneye süvâr ve Âsitâne-i ‘Aliyye tarafına bâd-bân-güşâ-yı qarâr³ olduğunu hâvî ve Devlet-girây Hân öteden berü mucerribü‘l-eṭvâr olmağla Devlet-i ‘Aliyye‘den şemerre-i istirhâmları zuhûrına değın şimdilik mesned-i hânî hândan hâlî kalmamak⁴ için müşârun-ileyh hânlığa intihâb eylediklerini muhtevî ve ‘alâ-sebîli‘l-farz bir⁵ serbestiyyetden halâş oldukları şûretde dañi Qal‘a-yı Cedîd ve Kerş ve Kılburun qal‘aları Rusya tarafına qalursa envâ‘-ı mahâzîre mü‘eddâ olmağla kılâ‘-yı sülûse⁶ mezbûreden birisi ve arâzededen bir hatve Rusyalu tarafına verilmeyüp vilâyetleri nizâm-ı [42^a] aşlîsine ircâ‘⁷ olunmak ve⁸ bu vechile tanzîmi mümkün olmadığı şûretde ol-havâflerde meks ü ikâmetleri müte‘azzir olmağın memâlik-i pâd-şâhîde kendülere sâkin olacak bir mahall ta‘yîn buyurulmak niyâzını müteşemmil⁹ ve¹⁰ mufaşsal ü meşrûh üzere¹¹ bir kıt‘a mahzar ile rû‘esâ-yı Cingiziyye‘den Devlet-girây Hân birâderi Kalğây-girây Sultân ve¹² Nûreddîn Mübârek-girây¹³ Sultân‘la hâlâ kâdî‘asker-i hânî Feyzullah Efendi¹⁴ ve şîrîn-ocağı dört kabîleden ‘ibâret olmağla kabâ‘il-i müte‘addidelerinden Mehmed Şâh-mîrzâ ve Teymûr Şâh Mirzâ ve¹⁵ Kayâ-mîrzâ ve ağavât-ı Kırım‘dan¹⁶ ser-hâzan-ı hânî Mehmed Ağa ve ‘İvâz Ağa ve ‘ulemâdan sâbıkâ Kâdî Sultân ‘Abdurrahman Efendi ve ümerâ-yı mansûriyândan İslâm ‘Ali Mîrzâ ve Qaplân-şâh Mîrzâ ve sücûd ümerâsından Ahmed Şâh-mîrzâ ve râğın

¹ Teyakğun itmeğle AE: -B.

² Bir A: -AE.

³ Qarâr AE: Firâr C, D, E.

⁴ Kalmamak AE: Olmamak D, E.

⁵ Ser- C, D: Bir AE: -E.

⁶ Sülûse AE: Selâse (ثلاثه)B, D.

⁷ İrcâ‘ A, B, C, D, E: Ocağ AE.

⁸ Ve B, C, D: -AE.

⁹ Müştemil C, E: مشتمل D.

¹⁰ Ve AE: -A, B, C, D.

¹¹ Üzre AE: -B, C, D, E.

¹² Ve A, B, C, D, E: -AE.

¹³ Bu kelime B nüshasında sehven مبارکرای imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مبارك كرای (Mübârek-girây) şeklinde olmalıdır.

¹⁴ Efendi C, E: -AE.

¹⁵ Teymûr Şâh Mirzâ ve B, C, D, E: -AE.

¹⁶ Kırım‘dan B, C, D, E: Qadîmden AE.

ümerâsından Mehmed Şâh-mîrzâ nâm on dört nefer mu'tenâ vü mu'teberleri ber-vech-i¹ sefâret cebhe-fersâ-yı 'atabe-i 'ulya-yı² sultânî³ olup hülâşa takrîrleri ve mâ-şaşal tahrîrleri mübtelâ oldukları nâm-ı serbestiyyet üzerlerinden ref' ü imhâ ve sedd-i sedîd-i memleketleri olan kılâ'-ı sülûsden⁴ birisi ve hudûd-ı Kırım'dan bir hatve mahall Rusyalu tarafına verilmemek niyâzına münhasır olduğu qarîn-i 'ilm-i 'alem-ârâ-yı evliyâ-ni'amı olduğda mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 N. 1189/17 Kasım 1775] bi'l-cümle şüdûr-ı kirâm ve erbâb-ı cell⁵ ü 'ağd sarây-ı âşaffiye da'vet ve 'ağd-i encümen-i meşveret olunup Kırım ahâlîsiniñ mahzarları mantûkunca iltimâs eyledikleri serbestiyyetiñ indifâ'ı ve kılâ'-ı mezkûreniñ istihlâşu huşûşu mün'ağıd olan şurût-ı müşâlahaya muhâlif ü muğâyir ve pezirâ-yı huşûlü müte'assir ü müte'azzir ve 'ale'l-huşûş kavm-i⁶ Tatar'ıñ menfûru olan mevâdd-ı mezkûre kendüleriñ kesb-i yedlerine ve semerre-i belâhet ü rehâvetleri olduğu meşhûr ü mütevâtir olduğuna binâ'en mezkûr-ı lesâmî sefirleri olduğça bir münâsib cevâb ile me'yûsen gerü 'avdet etdirmekden ise büyük elçi gelince te'hîr olunması vücûh ile müstahsen bir re'y-i şâ'ibdir ki "*Meşelâ şimdi me'yûsen gitseler Devlet-i 'Aliyye bizden⁷ rû-gerdân olmuş. Yoğsa bizim iltimâsımız ednâ-yı himmet ile huşûle gelürdi. Fîmâ-ba'd bize i'tibâr edecek değildir.*" deyü sû'-i zann ederler. İhtimâldir ki bir fenâ netîce bî-müntic ola. Lakin büyükelçi geldikde elçi-i mesfûr min-küllî'l-vücûh "*Murağhaş olmağla iltimâslarınıñ huşûlüne bi'l-ittifâk sa'y ederiz ve sefirleriñ iki üç söz añlar rû'esâsını daği meclis-i mükâlemeye idhâl ederiz. Eğr bâ-'avn-i bârî iltimâsları üzre nizâm-ı pezir olursa ne güzel! Olzemâna mesrûren 'avdet ederler. Yoğ eğr olmazsa bari bi'l-müşâhede hağkâat-i hâle vâkıf olup Kırım'a vardıklarında gördükleri gibi söyleyüp Devlet-i 'Aliyye'den me'yûs olmazlar. Sû-i zann itmezler.*"⁸ deyü ittifâk-ârâ-yı şâ'ibe ile re'y olunduğu huşûr-ı fâ'izi'n-nûr-ı hüsrevâniye 'arz ve telhîş olunduğdanşoñra mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci ışneyn günü [28 N. 1189/22 Kasım 1775] Tolmabağçe nâm mesîrede şadr-ı a'zam hazretleri tarafından tertîb-i ceys⁹ ü ziyâfet ve rû'esâ-yı Cingiziyye da'vet olunup it'âm ta'âm ve merâsim-i ikrâm itmâm olunduğdanşoñra anda daği mâdde-i mezkûre

¹ Ber-vech-i A, B, C, D, E: Derece-i AE.

² 'Ulyâ-yı AE: 'Aliyye B, C, D, E.

³ Sultânî AE: Saltanat B, C, D, E.

⁴ Sülûsden AE: Selâsedan (سلاسه) B, D.

⁵ Hall B, C, D, E.

⁶ Kavm-i C, D, E: Merkûm AE.

⁷ Bizden AE: Birden D.

⁸ Sû-i zann etmezler C, D, E: -AE.

⁹ Çeş B: Çeşn C, D, E.

ba'de'l-müzâkere huşûş-ı mezbûr re'y-i mezkûr üzere büyük elçiniñ vürûduna tevkîf olunduğu kendülere ifhâm ve ihtimâm-ı tâmmle şûret-yâb-ı huşûl olmasına sa'y olnacağı i'lâm olundu.

Ve sâbıkâ Kırım Hân'ı iken tîrd ü teb'îd olunan sâlfü'z-zikr Şâhib-girây Hân Hazretleri [42^b] ol-eşnâda Boğaziçi'nde sâkin olmağla bilâ-sû'âl Cezâ'ir-i Bahr-i Sefîd'den bir maħalle irsâl olunmağ münâsib görülmeyüp mücerred tîb-i hâtırlariyçün kağı maħallde ikâmet etmek hâtır-hâhları olduğı kendüden ba'de's-sû'âl ve'l-istimzâc¹ Tekfûrtâğı'na meyl ü rağbetlerin îmâ etmeğle kendi irâdesiyle maħall-i merķûmda ikâmete me'mûr oldular.

'Azl-i Şadr-ı A'zam 'İzzet Mehmed Paşa ve Şadâret-i Dervîş Mehmed Paşa

Şadr-ı a'zam 'İzzet Mehmed Paşa hazretleriniñ şâhib-i vaķâr bir vezîr-i hucceste-âşâr olup hamîr²-mâye-i hilkatleri olan rehâvet ü be'tâ'etden ğayrı zâhirde 'azlini mûcib hâlet yok iken ğâlibâ vaķt-i muķadderi temâm ve müddet-i şadâretleri resîde-i sermenzil-i hitâm olmağla mâh-ı cemâziye'l-evveliniñ sekizinci cum'a günü [8 Ca. 1189/7 Temmuz 1775] rikâb-ı hümâyûnda kapucılar kethüdâsı olan Çerkes Mehmed Beğ yediyle sarây-ı âşâfide mühr-i hümâyûn istirdâd ve bi'l-fi'l kethüdâ-yı şadr-ı 'âlî Dervîş Mehmed Ağa'nıñ rüşd ü fa'tâneti ve şadâret-i 'uzmâya liyâķati me'mûl ü melhûz olmağla sarây-ı hümâyûna da'vet ve şeyhü'l-islâm efendi hazretleriyle bi'l-ma'iyye ruşsâ-yı serîr-i saltanat olduklarında mu'tâd-ı kadîm üzere teslîm-i mühr-i hümâyûn i'tâ³ ve şadr-ı a'zam hazretleriyle şeyhü'l-islâm efendinin iķtizâ eden kürkleri ilbâs ü eksâ buyurulup hem-'inân ü hem-rikâb sarây-ı âşâfiye 'inân-tâb oldular.

Şeyhü'l-islâm efendi⁴ sa'âdet-hânelerine 'atf-ı li-câm eyledi. 'Aķabinde şadareyn ve naķtübü'l-eşrâf ve İstanbul kâdîsı efendiler hazerâtına mu'tâd üzere semmûr kürkleri ilbâs vesâ'ir ocaķ ağaları ve bölük ağalarıyla ehl-i menâşıbdan hâce-ĝân-ı dîvânıñ lâzım gelen hil'atlerin eksâ ile cümleyi rehîn-i sürûr-ı bî-ķıyâs eylediler. Şadr-ı sâbık 'İzzet Mehmed Paşa hazretlerinden mühr-i hümâyûn istirdâd olunduğda der-'aķab Tebdîl Kâpûsı'ndan bârgîrine süvâr ve hasbe'l-me'mûriyyet Şovuk Çeşme⁵ kâpusınıñ Sarây-ı Hümâyûn'a duhûl ve Tobkâpusı'ndan ta'yîn buyurulan maħallde ol-ĝün ve ol-gece

¹ Ve'l-istimzâc AE: Ve'l-istihrâc C, D, E.

² Hamîr AE: Hâyır- E.

³ İ'tâ C, D, E: -AE.

⁴ Efendi AE: -C, D, E.

⁵ Bârgîrine süvâr ve hasbe'l-me'mûriyyet Şovuk Çeşme AE: -D.

ikâmet ve karar ile müşârun-ileyhiñ rehâvetinden gayrı sû'-i şanî¹ olmayup ol-daği muktezâ-yı hilkati olmakdan nâşî min-gayr-ı kaşd olduğu cihetden ma'zûr olmağla 'afv ü şafh-ı pâd-şâh-ı kerâmet-me'âba mukâren olarak sû'âl ü² cevâb ve 'itâb ü hitâbla rencide olunmadığından gayrı şadâretten münfaşıl olan vüzerâ-yı 'izâm hazretleri birkaç mâh bir maħallde meks ü ârâm eylemedikçe manşib olması gayr-ı mesbûk ve manşib olduğu şüretde daği ibtidâ-yı emrde bir çürük sancağ tevcîh olunagelmış iken şüdûr-ı sâbık-ı müşârun-ileyh hemân yevm-i mezbûrda ğasretü'l-vüzerâ olan Aydın muħaşşılığ tevcîh ve bu³ hulâlete ta'arruz olunmayup cemî' mâ-meleki taraf-ı hümâyûndan kendüye in'âm ile terfih buyurulup hemân leyl-i mezbûrda maħall-i merkûmda beytütet ü karar [43^a] ve ertesî⁴ günü ta'yîn buyurulan çekdirme seffinesiyle Gelibolu nâm maħalle 'azîmete ibtidâr eyleyüp maħall-i mezbûrda dâ'ire-i vezâretlerin ba'de't-tanzîm Aydın cânibine 'azîmetlerin taşmîm eylediler. Ve şadr-ı a'zam-ı cedîd hazretleriniñ kâlib-ı be-çibân⁵ gibi bıraktıkları kethüdâlık mağâmına daği ecille-i hâcegân-ı dîvân⁶ hümâyûndan olup bundan esbak manşib-ı mezbûrdan münfaşıl olan İbrâhîm Efendi if'âd⁷ ve hil'at-i fâhire ile es'âd olundu. Ertesi gün daği çavuşbaşı olan Sa'îd Efendi'niñ 'azlini mûcib hâlet yoğken bi'l-iqtizâ hizmet-i mezbûreden ma'zûl ve yerine şadr-ı a'zam hazretleriniñ kayınpederleri ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âlî Meħmed Ağa mevşûl oldu.

Katlı-i İvâz Meħmed Ağa Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âlî

Dergâh-ı 'Âlî kapucibaşlarından olup İzmir civârında Bayındır voyvodası olan 'İvâz Meħmed Ağa nâm zâlim ü ğaddâr ve şakî-i tebeh-kâr fi'l-aşl hân-ı⁸ huşûnet-nâk-ı Aydın'dan hazerâ⁹-damen-i mağûlesi birer¹⁰ âverde-i zuhûr ve nişân¹¹ ve

تسمع بالمعدي خير من ان تراه¹²

¹ Şani' D, E: -AE.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ Bu AE: Bir C, D, E.

⁴ Bu kelime B nüshasında sehven ایرتسي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ایرتسي (İrtesi) şeklinde olmalıdır.

⁵ Be-çibân AE: Bî-cân B, C, D, E.

⁶ Dîvân-ı B, C, D, E: -AE.

⁷ İf'âd AE: İğ'âd C, D, E.

⁸ Hân-ı C, D, E: -AE.

⁹ Hazera AE: خفره D.

¹⁰ Birer AE: Ser-ber-i B, C, D, E.

¹¹ Nişân AE: Neş'et C, D, E.

¹² "Mu'ayidi'yi duyman onu görmenden daha iyidir." anlamında Arapça bir cümle.

ķabilinden ġāyet kerîhü'l-likā ve ķabîhü'l-¹-manzar-ı fûrû-māye-i sekbân maķûlesinden olmaġla İzmir voyvodalarına levendlik ve bölük-başılık ile hıızmet ederken bir taķrîbiyle Gümrükcü İřhāk Aġa merhûmuñ dâ'iresine kesb-i ta'alluk ve anlarıñ i'ânetiyle İzmir havâlisinde ba'zı muķāta'a iltizâm ederek emşâline tefevvuk edüp şervet ü² yesârdan bî-behre müflis ve muhteşem

. (ع)

يعطى ويمنع لا بخلا ولا كرما³

medlûlünce kendi zu'mu üzere şâhib-i vücûd ve kerem olmaġla ahzı şarfına vefâ etmeyüp iķtizâ etdikce dâ'imâ İzmir bâzir-gânlarından istikrâz ile taşaddî' ve cesîm-i muķāta'ât iltizâmıyla dâ'iresin tevsî' eyleyüp evzâ'-ı nâ-sâzâne i'tirâz eden vülât ü hûkkâm ve⁴ Devlet-i 'Aliyye'de müstenid olduġu maħallere bedel-i⁵ 'atâya ve irsâl-i hedâyâ ile kesb ve nâm ü şân etmeġe başlayup taht-ı iltizâmında olan Seferîhişâr, Çeşme ve Urla ve Karaburun vesâ'ire maħalleriñ re'âyâ vü mesâkînine ifrât üzere zulm ü ta'addî-birle mübâderet ve⁶ mâl ü cânlarına ve 'ırz ve⁷ hân-mânlarına iķâle-i dest-i hasâret eylediġinden mâ-'adâ zıkr olunan kazâlarda icrâ-yı şer'-i şerîf ve infâz-ı emri münîf mümkün olmayup Aydın vâlîleriniñ ve İzmir voyvodalarının ihmâl ü tekâsüllerinden nâşî cerâyim ü kabâyihinden⁸ aġmâz-'ayn olunduķca ferce bulup 'ale'l-huşûş esnâ-yı sefer-i hümayûnda etbâ' ü havâşî şâhibi bir aġa olmaķdan nâşî "Belki bir işe yarar." mülâhazasıyla kendüye ķapucıbaşılık ihsân ve Sakız muħâfazasına ta'yîn buyurulduķda rütbe-i mezbûre muķtezâsı üzere maķâm-ı rızâda olmaķ lâzım iken rütbe-i mezbûre merķûmuñ ķâmet-i bâ-ķasânete⁹

(ع)

كیرم كه فلك جامه رهد كو اندام¹⁰

¹ Ķabîhü'l- A, B, C, D, E: Kerîhü'l- AE.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ "Ne cimrilik için ne de cömertlik için alıp vermez." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Hûkkâm C, D: Hûkkâma AE: + Ve C, D, E.

⁵ Bedel-i AE: Bezl-i C, D, E.

⁶ Mübâderet ve C, D, E: -AE.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven Ķabâyihinden (قبايخندن) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu Ķabâyihinden (قبايخندن) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bâ-ķasânete AE: Nâ-ķesbânma B, C, D, E.

¹⁰ "Kılık deġiřtiren de bir makama gelemezsin." anlamında Farsça bir cümle.

mefhûmunca câme-i¹ müste‘âr gibi yakışmayub lâıyıkı üzre merâsimini edâ edemediğinden gayrı Kıra ‘Osmânođlu el-Hâcc Ahmed Ağa o hilâlde İzmir voyvodası bulunmağla hađm edemeyüp İzmir gibi bir süvâd-ı ‘azîmi başıup voyvoda-yı mezbûru tağyîk için [43^b] belde-i mezbûreyi âteşe urup ihrâk ve voyvodayı izhâk eylediktensoñra ol-sevâd-ı a‘zamî pâ-zâde-i hasâret ve başında olan haşerâtı yağmâ vü ğâret etdirmiş idi.

Şakî-i mezbûruñ katl-i nüfûs ve ğaşb ve emvâl ve hetk-i a‘râz ve mezâlîm ü ta‘addîyatından mâ-‘adâ İzmir’e eylediği haķâret ü hasâret ‘afv ü ‘inâyetine gelmez bir mâdde-i şenî‘a iken düşmen-i dîn ile muhârebeye meşğûl ve ba‘zı yararlıkları avâzesi sâmi‘a-yı devlete mevşûl olmağdan nâşî tertîb-i cezâsı ta‘vîk ve bir vaqt-i vâsi‘a ta‘lîk olunmuş olmağla bu sene-i mübârekeke kapudân-ı deryâ vezîr-i dilîr Ğâzi² Hasan Paşa Hazretleri donanmâ-yı hümâyûnla Baır-i Sefid’e båd-bân-güşâ olduğa şakî-i mezbûruñ tertîb-i cezâsı bâ-ıatt-ı hümâyûn vezîr-i müşârun-ileyhiñ ‘uhde-i ‘âlîlerine ihâle buyurulmağın vezîr-i müşârun-ileyh donanmâ-yı hümâyûnla Midillü’den hareketlerinde Foça pîş-ğâhından civârında vâkı‘ Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarından sâlifü’z-zıkr Şarı Fercân mütesellimi Kıra ‘Osmân-zâde el-Hâcc Ahmed Ağa ve Şuğla sancâğı mütesellimi İlyâs-zâde Ahmed Ağa ile bi’l-mükâtebe ba‘de’l-müşâvere yevm-i ma‘lûmda mütesellimân-ı merķûmân müstevfî ‘asâkir ile Bayındır’a yaķın Torbalı nâm kıaryede hâzır ü âmâde bulunmaları taşmîm ve muhâbere olunduđansoñra vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri İzmir’e varup ma‘iyyetinde olan on kıt‘a kıalyon neferâtınıñ ğüzîde vü tüvânâ ve đarb ü harbe kâdir tüfeng-endâzlarından her bir kıalyondan yüzer ve yüz ellîşer nefer levend intiĥâb ve iki kıt‘a toğ istîşâb edüp kıapısı halkı ile bir vaqt-ı mübârekeke bağteten İzmir’den hareket ve muhâbere olunduğu üzre maĥall-i mev‘ûda seyr-i serî‘ ile ‘azîmet ve kıarye-i mezbûreye nüzûl ve mütesellimân-ı mezbûrânıñ bulunduğu mevķi‘-i mî‘âda ba‘de’l-vuşûl vezîr-i müşârun-ileyhiñ re’y ü emrleriyle mütesellimân-ı mezbûrân muķaddemce kıarye-i mezbûrdan kıalkup ‘ale’s-seher şakî-i mezbûruñ yanında olan hânesini ihâta vü muhâşara eylediklerinde şakî-i mezbûr bunları mühimm etmeyüp bî-muhâbâ muhârebe vü müdâfa‘ya taşaddî üzre iken vezîr-i müşârun-ileyh dağı bi’n-nefs ‘asâkir-i vâfire ile üzerlerine geldiğini müşâhede eyledikte tâb-âver-i muķâvemet olamayup şehriñ kıaraf-ı esfelinden firâr eylediği

¹ Câme-i AE: Hâme-i D.

² Ğâzi D, E: -AE.

müşârun-ileyhe ihbâr olunduğda mütesellimân-ı mezbûrânı ‘akab-gîrliğe¹ ta‘yîn ve tehdîd ü teşdîd ve kendi levendâtını daği eţrâfa ba‘ş ü irsâl ve havâlî-i mezbûre â‘yânlarına ekîd ü şedîd bıyurdıldır tahrîr ve tefrîk ve² Aydın muhaşşılı Vezîr Yeğen Mehmed Paşa’ya daği³ tahrîr eyleyüp merâsim ve hazm u⁴ ihtiyâta ri‘âyet ve ahz ve istîşâli huşûşuna teşmîr-i bâzû-yı gayret eylediler.

Şakî-i mezbûr daği memerr ü ma‘beri mesdûd olduğun fehm edüp üftân ü hîzân Tire kırbında Eğredere nâm kıaryeye varup ve meters alup dört sâ‘at mîkdârı ‘akab-gîrler ile muhârebe eşnâsında Aydın⁵ muhaşşılı vezîr-i müşârun-ileyhiñ inzimâm-ı i‘ânetleriyle şakî-i mezbûr ve yeğeni Kıara Hasan vesâ’ir müte‘ayyin bölükbaşılar hayyen ahz olup

Beyt

Zâlimi Şanma ki ber-Hurdâr Olur⁶

Yâ Kesilür Başı Yâ Ber-dâr Olur.

fehvasınca mezbûr ‘İvaz’ıñ şeref-yâfte-i şüdûr olan mübârek hatt-ı hümâyûn-ı siyâset-makrûn [44^a] mücibince tertîb-i cezâsı isti‘câl ve bölükbaşılardan on yedi nefer ma‘lûmü’l-esâmi ve’l-eşhâşıñ ser-maqtû‘larıyla der-i devlet-medâra irsâl vaqtile müsteħak elli dört nefer mazbutü’l-esâmî şakîler daği katle bedel çekdirme seffinesine tevzî‘ ve kürek hizmetinde⁷ a‘mâl olunup bu huşûşda ‘avn ü ‘inâyet-bârî ve kuvvet-i baht-ı tâc-dârî ile bir ferdiñ halâli zâyî‘ ü telef olmaqsızın iki üç gün zarfında bu gâ‘ile-i hâ‘ile eshel⁸ vech üzre ber-taraf olduğunı kıapudân paşa-yı müşârun-ileyh mektûbunda ve İzmir kıâdîsı ve Bayındır nâ‘ibi başka başka i‘lâmlarında tahrîr ve mâh-ı mezbûruñ on altıncı cum‘a günü [16 Ca. 1189/15 Temmuz 1775] vâşıl-ı pâye-gâh-ı saltanat-ı şevket-makrûn olmuşdur.

¹ ‘Akab-gîr B: ‘Akîb-gîrliğe D, E.

² Ve AE: -D.

³ Daği C, D, E: -AE.

⁴ Ü B, C, D, E: -AE.

⁵ Aydın kelimesi AE nüshasında ایدین; A, B, C, D ve E nüshalarında ise ایدین imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven اولو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اولور şeklinde olmalıdır.

⁷ Şakîler daği katle bedel çekdirme seffinesine tevzî‘ ve kürek hizmetinde A, B, C, D, E: -AE.

⁸ Eshel A, B, C, D, E: Aşl AE.

‘Azl-i Şeyhü’l-islâm İbrâhîm Beğ Efendi ve Naşb-ı Şâlih Efendi-zâde ve şadr-ı Rûmeli-şoden Es‘ad Efendi-zâde es-Seyyid¹ Mehmed Şerîf Efendi

Şeyhü’l-islâm ve müftüyü’l-enâm İbrâhîm Beğ Efendi² hazretlerinin ‘ilm-i ezeldîde kendüsine maşşûs³ olunan⁴ zemân-ı iftânîniñ vaqt-ı muqadderi temâm ve resîde-i ser-menzil-i hitâm olup hasbe’l-iktizâ mâh-ı mezbûruñ yigirmi toközuncu hamîs [29 Ca. 1189/28 Temmuz 1775] günü şadr-ı fetvâdan ma‘zûl ve bâ⁵-izn-i hümâyûn Beşiktaş’da⁶ vâki‘ sâhil-hânelerinde kûşe-güzîn-i inzivâ ü⁷ humûl oldular.

Şadâret-i merķûmeye kudemâ-yı tarîkden kübr-i sinn ü sâl ve zât ü zemânla cümle şüdûr-ı kirâmîniñ aqđemi olup bi’l-fi’l şadr-ı Rûm ve re’îsü’l-‘ulemâ olan Şâlih Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi hazretleri yevm-i mezbûrda [29 Ca. 1189/28 Temmuz 1775] hużûr-ı hümâyûna da‘vet ve dūş-ı liyâkatleri hil‘at-i beyzâ-yı fetvâ ilbâsıyla mazhar-ı iltifât-ı pâd-şâh Muhammedet-sîret buyurulup münhâlle olan Rûmeli şadâreti dađi Anadolu ma‘zûlleriniñ aqđemi ve fazl ü kemâl ile cümleñiñ müsellemi olan Es‘ad Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi hazretlerine hasbe’l-istihķâk ve’r-rütbe tevcîh-birle memnûn ü dill-şâd ve bilâ-mu‘ârız şadâret-i mezbûre ile mecbûrû’l-fû‘âd buyuruldu.

Zikr-i Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Menâşib-ı Hâce-gân-ı Dîvân

Öteden berü ahlâk-ı ber-güzîde ile şöhret-şi‘âr ve mağâsin-i etvâr ile mezkûr elsine-i şigâr ü kibâr olup manzûr-ı nazar-ı kimyâ-eser-i şehr-yâr-ı sekender-vaķâr olan arpa emîni Ağmed Nazîf Efendi’niñ qadri a‘lâ ve harekât-i hoş-mendânesine münâsîp manşib ile kâm-revâ olması muvâfîk-ı irâde-i hazret-i zillullahi olmağın şehr-i cemâziye’l-âhîriñ ğurresi hamîs günü [1 C. 1189/30 Temmuz 1775] ‘ale’s-seher Bâb-ı Âşafi’ye da‘vet ve baş muğâsebeciliğe ilbâs-ı hil‘at buyurulup manşib-ı metrûki re’îs-i sâbîk İbrâhîm Münîb Efendi’ye tevcîh ve matbağ emâneti ile kethûdâ-yı sâbîk Ağmed Resmî Efendi’niñ ve tezkire-i şânîlik ile matbağ emîni⁸ Bekir Paşa-zâde ‘Aţâullah Beğ⁹

¹ es-Seyyid C, D, E: -AE.

² İbrâhîm Beğ Efendi C: -AE.

³ Tahşîş C, D, E: Maşşûs AE.

⁴ Olunan C, D, E: -AE.

⁵ Bâ- B, C, D, E: Bâ- AE.

⁶ Bu kelime C nüshasında sehven بشكطاشده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بشكطاشده (Beşiktaş’da) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü B, D, E: -AE.

⁸ Matbağ emîni C, D, E: -AE.

⁹ Beğ B, C, D, E: -AE.

Efendi'niñ ve vezîr mektûbcılığî ile Süleymân Feyzî Efendi'niñ hâlleri tanzîm ü terfih olundu.

İrtihâl-i Ebûbekir Efendi

Yeñikapu hâricinde vâki' hân-kâh-ı mevleviyyeniñ mürşid ü pîş-vâsı şâhibü'l-menâkıbi'l-kudsıyye mâlikü'l-merâtibi'l-ünsıyye eş-Şeyh es-Seyyid Ebûbekir Efendi hazretleriniñ vücûd-ı muhabbet-âlûdları âteş-i 'ışk-bâzîde kebâb ve bir müddetden berü âlâm ü uskâmla kâşâne-i tennleri müşerref fenâ vü harâb olmağın bi'l-âhare

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ¹

mü'eddâsınca sene-i mezbûre [44^b] recebü'l-ferdîniñ beşinci gecesı [5 B. 1189/1 Ağustos 1775] teslîm-i emânet ve civâr-ı rahmete rihlet eyleyüp ferdâsı na'ş-gufrân-ı inti'âşî bâb-ı merkûm derûnında kâ'in Merkez Efendi Câmi'i'ne taqdîm ve 'ulemâ-yı bîs-yâr ve cemâ'at-i bî-şumâr ile şalavat-ı cenâzeleri ba'de't-tetmîm² tekye-i merkûmede tehyi'e kılınan kabr-i bihişt-asârlarına³ defn ve⁴ teslîm olundu.

Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna ve Selanik

Mâh-ı mezbûruñ yedinci günü [7 B. 1189/3 Ağustos 1775] livâ-yı Selanik Bosna vâlisi şadr-ı esbak Vezîr Hâlîl Paşa'ya tevcîh ve eyâlet-i Bosna ile şadr-ı esbak Silâh-dâr Mehmed Paşa'niñ hâli tanzîm ü terfih olundu.

Tevcîh-i Menâşib-ı İzmir ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selanik ve Silsile-i Medâris

Mâh-ı mezbûruñ yedinci günü [7 B. 1189/3 Ağustos 1775] Yeñişehr kazâsı şeyhi Mollâ-zâde Ahmed Aţâullah Efendi'ye ve İzmir Feyzullah Efendi-zâde Mehmed Refi' Efendi'ye ve Selanik Hârameyn müfettişi Hammâmî 'Ali Efendi'ye ve Ğalaţa 'Osmân Mollâ Efendi dâmâdı İbrâhîm⁵ Beğ Efendi'ye tevcîh ile mazhar-ı envâ'-ı 'inâyet ü ihsân ve bu vechile vuķû'-yâfte olan silsileden niçe zevât mesrûr ü şâd-mân oldular.

¹ Kur'an-ı Kerîm, Âl-i 'İmrân, 3/185. "Her canlı ölümü tadacaktır."

² Ba'de't-tetmîm AE: Ba'de't-ta'mîm C, D, E.

³ Âsârlarına AE: Âsârlarına B, C, D, E.

⁴ Ve B, C, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

İtlâk-ı ‘Abdullah Mollâ Efendi

Sâbıkâ Hârameyn-i Muhteremeyn müfettişi ‘Osmân Efendi-zâde ‘Abdullah Mollâ Efendi’niñ ıtlâkı bâbında Rûmeli kâdî‘askeri İrani-zâde Es‘ad Efendi tarafından şeyhü’l-islâm efendi vâsıtasıyla nahl-i ‘afv-ı pâd-şâhî tehzîz olunmağla evâ’il-i şehri şa‘bânda [Evâ’il-i Ş. 1189/Eylül-Ekim 1775] şafha-yı zellâtına raqm-ı ‘inâyet¹-keşîde ve ıtlâkı haberini müş‘ir şâdır olan fermân icâleten maħall-i menfâsı olan Limni cezâresine îşâl ve kendüsine resîde kılındı.

Nefy-i İmâm-ı Şânî-i Sulţânî es-Seyyid ‘Osmân Efendi be-Kaşaba-yı Beykoz²

Hâmse-i i‘tibâr ile Süleymâniyye müderrisi olan imâm-ı şânî-i sâbık es-Seyyid ‘Osmân Efendi’niñ hasbe’t-tarîk eskilerine olan taqaddümü hâdden ziyâdece vâkı‘ olmağın İbrâhîm Beğ Efendi ve halefi Şâlih-zâde Efendi zamân-ı meşîhatlarında bulunduğ medresede cezzâbân-ı³ hayr⁴ mu‘âmelesiyle tevķîf olunmuş idi. Mûmâ-ileyh hakkında zuhûr eden mu‘âmele-i nâ-me’mûle⁵ ‘adem-i taħammülinden müte’essir olmağın hılâf-ı ma‘hûd rikâb-ı kâm-yâb-ı hüsrevânîye ref‘-i raq‘-ı iştikâ eylemekden nâşî mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci günü⁶ [22 Ş. 1189/18 Ekim 1775] bâ-işâret-i ‘aliyye Beykoz⁷ kaşabasına nefy ü iclâ olundu.

‘Azl-i Ser-bostâniyân ve Tevcîhât-ı Ocağhâ

Dergâh-ı ‘Âli⁸ محفوفاً بالمعالى⁸ dam bostâncı-başısı Halîl Ağa’niñ mizâcında ‘illet-i nümû-dâr ve zabt ü rabtında tekâsülü ihbâr olunmağla mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci günü [25 Ş. 1189/21 Ekim 1775] çapucıbaşılık ‘inâyeti ile bostâncı-başılıktan ihrâc ve yerine haşekî ağa ve haşekî ağa yerine Karakulağ Ağa⁹ idhâl ü idrâc olundu.

¹ Bu kelime D nüshasında sehven عيانت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu عنایت (‘Inâyet) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE., A ve B nüshaşarında بيكقوز (Beykoz); C, D ve E nüshalarında ise بيكقوز (Beykoz) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Cezzâbân AE: جزاباناً E.

⁴ Hayr AE: جزابا لتاءخير C, D.

⁵ Nâ-me’mûle AE: ناموله C, D, E.

⁶ Günü B, C, D: -AE.

⁷ Bu kelime AE., A ve B nüshaşarında بيكقوز (Beykoz); C, D ve E nüshalarında ise بيكقوز (Beykoz) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ “Yüce şeylerle korunmuş” anlamında Arapça bir söz.

⁹ Ve haşekî ağa yerine Karakulağ Ağa B, C, D, E: -AE.

طاب ثراها¹ ‘Â’işe Sulţân Rihlet-i

Müher-i cihân-gîr-i sipihr-i salţanat şevketlü pâd-şâh-ı felek-menzilet efendimiz hazretleriniñ hemşîre-i muhteremeleri ‘işmetlü ‘Â’işe Sulţân hazretleriniñ vücûd-ı letâfet-âlûdlarında ba‘zı ‘illet bedîdâr ve yevmen-fe-yevmen mizâclarına ‘arız olan marâz[in]² mütezâyid olduğu aşkâr olmağın tebdîl-i hevâ zımnında zeyrekde vâkı‘ sarây-ı ferağ-fezâlarından³ Bahâriyye’de kâ’in sâhil-sarây-ı ârâm⁴-âsâlarına hareket [45^a] ve birkaç eyyâm meks ü ikâmet buyurdıklarında esnâda⁵ ‘illetleri iştidâde âgaz⁶ ve bi’l-âhire mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü [3 Ş. 1189/29 Eylül 1775] ‘andefb-i rûhu gülistân-ı cinâna pervâz eyledi.

Ertesi gün dârü’s-sa‘âde ağası nezâretiyle techîz ü tekfîn ve li-ecli’t-tedfîn Âsitâne’ye nakl olunup şadr-ı a‘zam hazretleriyle şeyhü’l-islâm efendi hazretleri sâ’ir ricâl-i devlet ve ‘ulemâ-yı şâhib-i ‘izzet ile Vâlde⁷ Sulţân Câmi‘-i şerîfinde şalavat-ı cenâzesin edâ eylediktensoñra nihâde⁸-düş-ı ta‘zîm ederek câmi‘-i mezkûr türbesinde i‘dâd olunan maħalle ilkâ eylediler.

İhsân-ı Pâye-i İstanbul be-Ser-eṭıbbâ-yı Haşşa ve İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî ve Kâdî-yı İslâmbol ve Tevcîh-i Kazâ-yı Burusa ve Şam ve Kudüs

Mekke-i Mükerrime pâyesiyle fâ’ikü’l-akrân olan ser-eṭıbbâ-yı haşşa Mehmed ‘Ârif Efendi ile imâm-ı evvel-i şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi’niñ pâd-şâh ‘âlem hazretlerine hizmetleri mesbûk ve bi’l-fi’l İslâmbol kâdîsı olan ‘İlmî yeğeni ‘Ali Meşreb Efendi’niñ es‘âr huşûşunda olan diğkatleri hasebiyle dîde-i ‘inâyet ile mermûk olmağın mâh-ı mezbûruñ on birinci günü [11 Ş. 1189/7 Ekim 1775] mûmâ-ileyhe İslâmbol pâyesi ‘inâyet ü ihsân ve Burusa kâdîlığıyla Mes‘ûd-zâde ve Şam-ı Şerîf’le Râcib-zâde⁹

¹ “Toprağı bol olsun.” anlamında Arapça bir dua.

² Bu kelime D nüshasında sehven مرض (Marâz) şeklinde yazılmıştır. Doğrusu مرض (Marâz) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime D nüshasında sehven خفرالردن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فرخفرالردن (Ferağ-fezâlarından) şeklinde olmalıdır.

⁴ ام C: Ârâm D, E.

⁵ Esnâda C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven اغاض (Âgaz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اغماز (Âgmâz) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven واکده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu والده (Vâlde) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven منهاده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نيهاده (Nihâde) şeklinde olmalıdır.

⁹ Râcib-zâde AE: Receb-zâde B, C, D, E.

ve Kudüs-i Şerîf'iyle 'Osmân Efendi-¹ zâde 'Abdullah Mollâ Efendi memnûn ü şâd-mân kılındılar.

Âmeden² Elçi-i Moskov

Öteden berü devletleri miyânında in'ıķād-ı müşâlaħa vukû' bulduğu 'aķabinde ebvâb-ı muvâlât ü³ dostu feth ü küşâd ve ıarafeyniñ elçileri tevârüdiyle bünyân-ı şulħ ü şalâħiñ teşyîdine ictihâd kılınmaķ ķā'ide-i mer'iyreden olmağın bundan muķaddem Devlet-i 'Aliyye ile Rusyalu beyninde mûna'kıd olan müşâlaħa hitâmında cânib-i saltanat-ı seniyyeden büyük elçilik ile 'Abdülkerîm Efendi irsâl ve Rusya tarafından daħi efendi-i⁴ mûmâ-ileyhe muķâbil elçi ihrâc olunduğu ħaberi sûy-i⁵ 'atabe-i 'ulyâya işâl olunmuş idi.

Bu kerre mâh-ı şa'bânîñ on birinci günü [11 Ş. 1189/7 Ekim 1775] elçi-i mersûmîñ Çekmeçe-i Kebîr'e vuşûli nüvîdi mihmân-dârî tarafından kethüdâ beğ tarafına vürüd etmeğin ķā'ide-i kadîme üzre faķaı dîvân tercemânı Çekmeçe-i Şağır'e irsâl ve mesfûr ma'rifetiyle elçi-i mersûm Ayastefanoz Çiftliği'ne işâl olunduđandanşoñra defâtir teşrîfâtında muķayyed olan rûsûmât-ı mu'abbire ile âlây tertîb ve Maldepe⁶ nâm maħallde i'dâd olunan yemeklik tenâvül olunduğu 'aķabinde elçiyi tahrîk ve Fil Köprüsü'nden emrâr ederek Ğalaıa'da tehyi'e kılınan ķonađına taşvîb eylediler.

Elçi-i merķûm zu'munca kâfirleriñ eşedd ü ekberi olduğundan Der-'aliyye'ye bir iki merħale taķarrüb⁷ eylediği eşnâda edebden ħâric ba'zı tekâlîfe ibtidâr ve gâħ dîvân tercemânı ile ħâtırı sû'âline ekâbir-i ħademe-i devletden biriniñ emşâline⁸ gönderildiği mesbûķ idiđin⁹ izhâr ve gâħ resm-i dîrîn üzre gümrük emîni tarafından tertîb ve Ayastefanoz Çiftliği'ne gönderilen ta'yînâtıñ ecnâsına¹⁰ i'tirâza der-kâr olunduğundan

¹ Efendi B, C, D, E: -AE.

² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven امد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu امدن (Âmeden) şeklinde olmalıdır.

³ Ü B, C, D, E: -AE.

⁴ Efendi-i C, D, E: -AE.

⁵ Sûy-i C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven مال دابه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مالديه (Maldepe) şeklinde olmalıdır.

⁷ Taķarrüb AE: Takrîb E.

⁸ Emşâline D, E: -AE.

⁹ Bu kelime AE ve A nüshalarında ايدىكين (İdiğin); B nüshasında ise ايدىك (İdiđiñ) imlâsıyla yazılmıştır. İdiğin AE: -C, D, E.

¹⁰ احيائه B: Ecnâsına C, D, E: Eczâsına AE.

mâ-‘adâ ittifâken Dîvân-ı Hümâyûn çavuşbaşısı maraz-ı¹ mevte mübtelâ olmağın yemeklik maħallinden Ğalaṭa’ya îşâle çavuşbaşı² ma‘zûllerinden Sa‘îd Efendi bi’l-vekâle ta‘yîn olunduğın istiħbâr eyledikde aşlın marazın temâruz ve ma‘zûlin ta‘yîn³ buyurulmasın taħķîre ħaml ile ta‘yînâtın tanzîm ve bi’l-fi’l [45^b] çavuşbaşının taķdîm olunmasına ısrâr eylemiş idi. Nâ-çâr mûmâ-ileyh Sa‘îd Efendi⁴ çavuşbaşılık vekâletine ilbâs-ı ħil‘at ve ta‘yînâtın⁵ tebdîl ü tetmîmine himmet olunup iktizâ eden ecvibesi teşrîfât kîse-dârı Meħmed Na‘îm Efendi’le cânib-i mesfûre îşâle mübâderet olundu.

Tevcîh-i Ğânya⁶ bâ-Pâye-i Beğlerbeği-i Rûmeli be-Ķara Müsellem Aħmed Paşa

Beğşehri mutaşarrıfı olan Aħmed Paşa bu def‘a Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûd eden Rusya elçisiniñ emnen ve sâlimen re’s-i ħudûdundan Der-‘aliyye’ye îşâline me’mûr kılınmağın ħızmeti ħitâmında Rûmeli Beğlerleğiliği pâyesi ihsânıyla ħadri tebcîl ve mansıbı Ğânya⁷ muħâfızlığına tebdîl ü taħvîl kılındı.

Âmeden Eşref-zâde ‘Abdülkâdir Efendi bâ-Âsitâne-i ‘Aliyye

Pâd-şâh-ı dill-âgâh⁸ محفوفاً بتوفيق الاله ħazretleri isticlâb-ı da‘vât-ı ħayriyye-i enâm ve mazhar-ı teveccühât-ı şüyûh-ı kirâm olmağı aķdem-i âmâlden maħsûb buyurmalarıyla maħrûse-i Burusa’da ħân-kâh-ı Ķadriyye’de post-nişîn olan ħuṭbû’l-evliyâyî’l-ârifin mürşidi’l-inķıyâ’ü’s-sâlikîn Eşref-zâde eş-Şeyḫ es-Seyyid ‘Abdülkâdir Efendi ħazretleriniñ menķabe-i kerâmet-âşârları şeyḫü’l-islâm efendi taķrîrinden resîde-i sâmi‘a-yı şehir-yâr-ı mekârim-kâr⁹ olup efendi-i müşârun-ileyh ma‘rifetiyle Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûduna irâde-i ‘aliyyeleri ta‘alluķ etmeğın¹⁰ imtisâlû’l-emri’l-‘âlî maħrûse-i merķûmdan ħareket ve mâh-ı mezbûruñ on üçüncü günü [13 Ş. 1189/9 Ekim

¹ Maraz-ı C, D: Merķad-ı A, B.

² Maraz-ı mevte mübtelâ olmağın yemeklik maħallinden Ğalaṭa’ya îşâle çavuşbaşı C, D: -AE.

³ Olunduğın istiħbâr eyledikde aşlın marazın temâruz ve ma‘zûlin ta‘yîn C, D: -AE.

⁴ Efendi AE: Efendi’ye B, D, E.

⁵ Tanzîm ve bi’l-fi’l ... ta‘yînâtın AE: -C: Tâyînâtın E.

⁶ Bu kelime AE., A ve C nüshalarında خانیه (Ğanya); B nüshasında ise حانیه (Ğanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Bu kelime AE., A, C ve E nüshalarında خانیه (Ğanya); B nüshasında ise حانیه (Ğanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ “Allah’ın inayetiyle muhafaza edilmiş.” anlamında Arapça bir cümle.

⁹ Bu kelime AE. nüshasında sehven مكارمكار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مكارمكار (Mekârim-kâr) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Etmeğın AE: Buyurulmağın C, D, E.

1775] Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vaz‘-ı kadem-i¹ meymenet-tev’em eyleyüp irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-dârî üzre ertesi leyle-i berâtda huzûr-ı fâ’izi’n-nûr-ı hüsrevânelerinde bir mikdâr pend ü naşîhat ve ta‘dâd-ı levâzım ve mâ-yuhtâcû sübül-i hidâyet eylediklerinde takrîr-i beşâret-eşeri pesen-dîde-i şehen-şâh-ı kerâmet-i dest-kâ² buyurulmağın nevâziş ü taltîf-i şâhâneleriyle kâdrlerin a‘lâ buyurdukdansoñra girân-kâdr ‘atıyyeleri i‘tâ ve ferâce şof dûhte bir şevb kaçım kürk ilbâs ü eksâ buyurup tatyîb-i hâtırları huşûşunda sa‘y-i evfâ buyurdular.

Men‘-i Naql-i Şeyhü’l-İslâm-ı Sâbık İbrâhîm Efendi ez-Sâhil-i Sarây be-Âsitâne-i ‘Aliyye

Bundan akdem şeyhü’l-İslâm olan İbrâhîm Beğ Efendi’niñ meşîhatden hîn-i infişâlinde taraf-ı pâd-şâh-ı ‘inâyet-i iktinâhdan kendüsine ihsân buyurulan Çırâğan sâhil-hânesinde ikâmet eylemeleri fermân buyurulmuşıdı.

Âsitâne-i ‘Aliyye’de olan hâneleri fi’l-aşl muhterik olmağın hengâm-ı³ şitâ⁴ hengâmında⁵ Şedefciler’de vâkı‘ ‘Acem ‘Ali Konağı’n iştirâ⁶ ve naql eylemek üzre olduğı halefleri müftüyü’l-enâm hâzretleri tarafına ihbâr ü inhâ olunmağın ‘azli ‘akabinde Âsitâne-i ‘Aliyye’ye rihlet ve âmed-şüdd-i züvvâr ile emrâr-ı vaqt eylemesi nâ-revâ⁷ olduğı halefleri efendi-i müşârun-ileyh tarafına edâ olunarak sâhil-hânesinde ikâmet eylemesi huşûşî âyîne-i kâdrden şüret-nümâ olmuşdur.

Zıkr-i Takrîr-i Tefsîr-i Şerîf der-Huzûr-ı Hümâyûn

ez-Kadîm-i selâtîn-pîşîn⁸ اسكنهم الله فى اعلا عليين⁸ hâzerâtı eyyâm-ı mübâreke-i Ramazân’da istimâ‘-ı tefsîr âyât-ı Kur’âniyye ile iştiğâl ve cevâhir mu‘ayyinesi ile aşdâk-ı hâfızaların mâl-â-mâl idegeldikleri zamîr-münîr sultân-ı kerâmet-semîrde cây-gîr olan haşâ’il-i hamîdeden olduğundan [46^a] mâ-‘âdâ zât-ı hümâyûnları cümleden ziyâde istizâde-i ecr ü şevâba münhemik ve râh-ı iktisâb-ı hayrât ü müberrâta münselik

¹ Kadîm AE: Kadem A, B, C, D, E.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven دست کا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دست کاه (Dest-gâh) şeklinde olmalıdır. Dest-gâh A, B, C, D, E.

³ Hengâm-ı C, D, E: -AE.

⁴ Hülûlünde C, D, E: Halvetî AE.

⁵ Hengâmında AE: -C, D, E.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven اشترا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اشترا (İştirâ) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime E nüshasında sehven ناروا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ناروا (Nâ-revâ) şeklinde olmalıdır.

⁸ “Allah onları ‘İllyîn Cennet’ine koysun.” anlamında Arapça bir dua.

olmanın iktizâ-yı muhsinne-i¹ marziyye-i mülûkâneleri üzre huzûr fâ'izü'n-nûr-ı hüsrevânelerinde tefsîr-i şerîf takrîr olunmasın tenbîh buyurmalarıyla şeyhü'l-islâm efendi re'yi ile i'dâd olunan fuḥûl-i müderrisîn-i kirâmdan yetmiş kadar² zevât-ı fazâ'il-simât³ eyyâm-ı Ramazân-ı Şerîf'de [N. 1189/Ekim-Kasım 1775] ḥasbe'l-münâvebe maḥfil-i hümâyûn-ı mekârim-merhûnda sûre-i kerîme-i üserâdan bedâ' ile tavzîḥ-i ma'ânî-yi âyât ve feth-i mu'dilât⁴ ü müşkilât ederek vücûh-ı 'adîde ile ma'ânî-yi âyât-ı⁵ ḥafiyye-i Qur'ânî îzâḥ ü teşrîḥ ve ḥâtır-ı enver-i şeh-r-yârî-i enâmı tefrîḥ edüp her biri mekârim-i 'âlem-şümûl-ı sultânîden behre-dâr ve du'â-yı devâm-ı ḥalîfe-i zamâna müvâzabet ile meşgûl ve der-kâr oldular.

Vuḳû'-ı Ḥarîḳ der-BeyoḒlu⁶

Mâh-ı mezbûruñ on⁷ sekizinci gecesı [18 Ş. 1189/14 Ekim 1775] sâ'at altıda iken Ğalaṭa maḥallâtından YaḒcı Maḥallesi'nde vâḳi' bir kâfir menzilinden be-ḳazayullah-i te'âlâ ḥarîḳ zuhûr edüp maḥall-i merḳûmda kâ'in büyüṭ ü dekâkîniñ birbirine şiddet-i ittîşâli takrîbi ile fî'l-hâl tevaḳḳud ü işti'âl etmeḒin der-'aḳab şadr-ı a'zam ve yeñiçeri aḒası vesâ'ir indifâ'-ı ḥarîḳe me'mûr olanlar her ne ḳadar iḳdâm ü itfâsına bezl-i himmet-i mâ-lâ-keḻâm eylediler ise ḥurûş-ı tûfân nâr-ı ḳazâya ḥâr ü ḥâşâk-ı sa'y ü tedbîr-i müfid olup sekiz ṭoḳuz sâ'at miḳdârı zebâne-i âteş peyveste-i çarḫ-ı heftmîn ve cevânib-i erba'sında olan iki yüz miḳdârı büyüṭ ü dekâkîn efkende-i rûy-i zemîn olarak bi'l-âḫire Fîrûz AḒa Maḥallesi ḥavâlisinde müntehî ve ihtimâm-ı zâbitân ü neferâtla ol-ṭaraflarda muntafî bulmuşlardır.⁸

Ziyâret-i Ḥırḳa-yı Şerîf

Me'âl-i şikâh-ı cebâh-ı ḥavâşş ve bûse-i cây-ı⁹ kibâr-ı şeref-i ihtîşâş olan ḥırḳa-yı şerîf-i¹⁰ nübüviyyeyi muntaşif-ı şeh-r-i şıyâmda ziyâret 'âdet-i sa'îde-i ekâbir-i ḥademe-i

¹ Seciyye-i B, C, E: Sübhıyye-i D.

² Bu kelime D nüshasında sehven قدار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قدر (Ḳadar) şeklinde olmalıdır.

³ Simât AE: Semavât D, E.

⁴ Mu'dilât B, C, D, E: معقلات AE.

⁵ Âyât-ı D, E: -AE.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven بيك اوغلى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بك اوغلى (BeḒoḒlu) şeklinde olmalıdır.

⁷ On AE: -B, C, D. [8 Ş. 1189/4 Ekim 1775]

⁸ Bulmuşdur B: Olmuşdur C, D, E.

⁹ Cây-ı AE: Gâh-ı C, D, E.

¹⁰ Şerîf-i AE: Sa'âdet-i D, E.

devlet olmakdan nâşî şehri şıyâmî¹ on beşinci günü [15 N. 1189/9 Kasım 1775] cenâb-ı örnek-nişîn-i² saltanat-ı gevher-i güzîn-i iklîl-i hilâfet-i hâkânî'l-mücâhidîn-i sultânî's-selâfîni's-sultân 'Abdülhamîd Hân lâ-zâlet-i silsile-i saltanata ممتدةً الى³ انتها الزمان³ hazretleri cây-gâh-ı hırka-yı şerîf olan buķ'a-güzîn⁴ ve mevķi'-i şeref-i⁵ âyîne-i teşrif bıyırıp kemâl-i âdâb ü ta'zîme muķârin mübârek-i yed-i mü'yyed-i mülûkâneleriyle kenâre-i pûşîde-i hırka-yı laţîfeyi bir miķdâr feth ü küşâd ve müheyâyâ-yı taķbîl olan züvvâr-i⁶ ser-â-ser-i intizârı ruşşat-ı rû-mâlî ile mebsûtü'l-fû'âd buyurmalarıyla herkes 'alâ-merâtibehüm dest-i 'inâyet-peyvest-i şehir-yârîden gûşedâmân-ı mübarekin taķbîl ü telşîm eyleyüp gül-berk-i⁷ gül-bin-i nübüvvetden rîziş-i⁸ bezîr-anîk⁹-i ta'zîm olan gül-âb-ı zezem-me'âbdan nice teşnegân-ı hâlîşî'l-cenân sır-âb ve 'aķabinde tertîb ile meşâyîh efendilerin da'vât-ı hayriyyeleri merfû'-ı huzûr-ı hazret-i rabbi'l-erbâb kılındı.

Âmeden Donanmâ-yı Hümâyûn

Çapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa hazretleri donanmâ-yı hümâyûn sefâ'ini ile mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci çehâr-şenbih günü [22 N. 1189/16 Kasım 1775] Töbhâne-i 'Âmire pîş-gâhında lenger-endâz-ı iķâmet ve mersâ-yı Tersâne-i 'Âmire'ye mürûra istid'â-yı icâzet etmeğın [46^b] çend rûz mürûrundansoñra ber-mu'tâd-ı kadîm pâd-şâh-ı 'âlem-penâh hazretleri Yalı Köşkü nâm mevzi'e sâye-endâz-ı iclâl ve emri cihân-muţâ'larıyla donanmâ-yı hümâyûnları sefâ'inini köşk-i merķûm pîş-gâhından rû-mâl olarak Tersâne-i 'Âmire'leri cânibine bâd-bân-güşâ-yı ric'at ve¹⁰ fi'l-aşl âram-gâhları olan liman-ı tersânede resen-bend-i¹¹ iķâmet oldular.

¹ Şıyâmî AE: Ramazân'ın C, D, E.

² Bu kelime D nüshasında sehven شين imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نشين (Nişîn) şeklinde olmalıdır.

³ "Zamanın bitimine kadar uzanmış." Anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Buķ'a-güzîn AE: Buķ'a-güzîde D.

⁵ Şeref-i AE: Seref D.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven زوا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زوار (Züvvâr) şeklinde olmalıdır. Züvvâr A, B, C, D, E.

⁷ Gül-berk-i AE: Kâbirin B.

⁸ Rîziş AE: ذيرش D, E.

⁹ Anîk AE: انبيق B, C, E.

¹⁰ Ve D, E: -AE.

¹¹ Resen-bend AE: رسبند C, D, E.

Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Süleymân Paşa Müfettiş-i Vilâyet-i Anaṭolu ve Vâlî-i Konya

Sâbıkâ dârü's-salṭanati's-seniyyede kâ'immaḳâm olan Konya vâlîsi Vezîr Kıpucı Süleymân Paşa bundan aḳdem Anaṭolu câniblerinde ser-serîr-i¹ geşt ü güzâr eden levendât eşkıyâsınıñ vesâ'ir zaleme-i â'yânıñ tedmîr ü istîşâlleri ve ahâlî vü fuḳarânıñ refâh-ı hâl ve iṭminân-ı bâlları² istiḥşâli zımnında müfettiş naşb ü ta'yîn ve âsâyîş-i 'ibâd ü bilâda sa'y eylemesi huşûşu kendüsine telḳîn olunmuşıdı.

Fermân olunduğu üzre Adana taraflarına hareket ve ol-câniblerde olan eşkıyâ vü zalemeniñ ḳahr ü tedmîri huşûşuna mübâderetdensoñra eṭrâf ü eknâfi geşt ve yemîn ü yesârında vâki' ḳaşabât ü ḳurâ zalesiminiñ sevret-i tuğyânların şikest eyleyüp manşıbı olan Konya'ya 'avdet ü ric'at eyledikde çok geçmeden ecell-i müsemma ile dâr-ı 'uḳbâ-yı³ bire rihlet eyledi⁴. Müşârun-ileyhiñ târik-i dâr-ı fenâ ve 'âzim-i dâr-ı beḳâ olduğu haberi muntaşif şehir-i merḳûmda [N. 1189/Kasım 1775] Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâneye vârid olmağla emvâl ü eşyâsın zabt için mübâşir ta'yîn buyurulup manşıb-ı maḥlûlî hâlâ Ḳayseriyye mutaşarrıfı Vezîr Çerkes Ḳasan Paşa'ya tevcîh ü 'inâyet buyuruldu.

Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı 'Arabkirî Ḳacı İbrâhîm Paşa Vâlî-i Mısır ve⁵ Ba'zı ez-Tebdîlât-ı Menâşıb-ı Vüzerâ

Mısır vâlîsi vezîr 'Arabkirli İbrâhîm⁶ Paşa'nıñ 'âzim-i dâri'l-na'im ve güṭe-ḥorneyl-i rahmet Rabb-i Raḥîm olduğu haberi⁷ evâḥir-i mâh-ı merḳûmda [Evâḥir-i N. 1189/Kasım 1775] serîr⁸ salṭanat-ı seniyyeye vürûd etmeğın manşıbı Aydın muḥaşşılı şadr-ı a'zam-ı sâbık Vezîr Mehmed 'İzzet Paşa'ya ve Aydın eyâleti Mora muḥaşşılı Ḳazîne-dâr 'Ali Paşa'ya ve Mora eyâleti sâbıkâ Kefe muḥârebesinde ser-'asker iken giriftâr-ı dest-i küffâr ve beş seneden mütecâviz diyâr-ı nekbet-medârlarında ḳarâr eden

¹ Ser-serîr-i AE: Serseri B, C, D, E.

² Bâlları B, C, D, E: Mâlları AE.

³ 'Uḳbâ-yı AE: 'Uḳbâya A, B, C, D.

⁴ Eyledi B, C, D, E: -AE.

⁵ Ve A, B, C, D: -AE.

⁶ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Haberi AE: -C, D, E.

⁸ Serîr-i AE: Sûy-i A, B, C, D, E.

Vezîr Silah-dâr İbrâhîm¹ Paşa'ya tevcîh ü ihsân her biri dill-hâhları üzre mesrûr ü² handân buyuruldu.

Müşârun-ileyh Hazîne-dâr 'Ali Paşa'nın muqaddemâ Özi muhâfızlığında harekât-ı 'âkılâne ve etvâr-ı şâdıkâne ibrâz eylediği muhâf-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı şehir-yârî olmağla hakkında 'avâtıf-ı 'aliyye-i tâc-dârîlerinden hasretü'l-vüzerâ olan Aydın eyâleti zuhûr ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 N. 1189/17 Kasım 1775] lâzım gelen tevcîh emri şeref-bağşâ-yı şüdûr olmuştur.

Tevcîh-i Manşib-ı Halebi'ş-şehbâ

Mağrec menâşıbından Haleb kazâsınıñ tevcîhi vaqti hulûl eyleyüp ve dârü'l-hadîs müderrisi Dağstânî³ İbrâhîm⁴ Beğ Efendi'niñ⁵ hasbe't-çarîk ve'l-istihkâk eyliyyeti nü-mâyân olmağın mâh-ı şevvâli'l-mükkeremiñ altıncı günü [6 L. 1189/30 Kasım 1775] kazâ-yı mezbûr kendüsine tevcîh ü 'inâyet ve ol-vechile münhall olan medâris⁶ ile niçe müderrisîn efendileriñ medreseleri hareket ve mülâzimîn efendilerden istihkâkı nü-mâyân olanlarıñ ibtidâ-yı haric rü'ûsuyla dâhil-i [47^a] silsile-i 'âtuftet-i pâd-şâh-ı bülend-menkıbet oldular.

Ziyâfet-i Şadâret-penâhî be-Cânib-i Zıllullah

ez-İkâdîm mesned-nişîn-i vekâlet-i kübrâ ve revnağda şadâret-'uzmâ olan vüzerâ-yı 'izâm hazerâtı gâh gâh â'yâd-ı fıtrda Ziyâfet-i⁷ pâd-şâh-ı hilâfet-i dest-gâh ile izhâr-ı 'ubûdiyyet ve irâde buyurulan mahall-i ferah-fezâda tertîb-i toy-ı pür-meserret edegelmeleriyle⁸ işbu 'iyd-i fıtrıñ yedinci hamîs günü şadr-ı a'zam hazretleri cenâb-ı şehen-şâh-ı encüm-şaşem hazretleriniñ sarây-ı âşafiye teşrif buyurmaların huzûr-ı hümâyûnlarından temennâ vü niyâzları müsâ'afe-i şâhâneye muqârin buyurulduğu işâret ü îmâ buyurulduğuna binâ'en rûz-ı firûz-ı mezkûrda pâd-şâh-ı 'âlem-penâh hazretleri Timur Kapu'dan biniş âlâyı ile pertev-endâz-ı zuhûr ve şadr-ı a'zam hazretleri Paşa

¹ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ Dağstânî AE: Tagıstanî B.

⁴ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Efendi'niñ A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven مدارس imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu مدارس şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE nüshasında sehven صيافت (Şiyâfet) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ضيافت (Ziyâfet) şeklinde olmalıdır.

⁸ Gelmeleriyle AE: Edegelmeleriyle B, C, D, E.

Çapu'sı karşısındaki mekteb pîş-gâhında istikbâl ve zemîn-bûs¹ ederek rikâb-ı müstetâb-ı şâhânelerinde mürûr eyleyüp sarây-ı âşafîye duhûl ve Dîvân-hâne Çapusu küddâmına nüzûl buyurdıklarında şeyhü'l-islâm efendi hazretleri müsâfir otaşu muhâzâtında قر hamîde-i ta'zîm ve biniş hümâyûnlarında ifâ-yı merâsim-i âdâb-ı tekrîm ederek 'arz otaşu enderûnuna iqbâl ve kemâl-i² i'tinâ ile tenbîh³ kılınan maqâmâta sâye-endâz-ı kerâmet ve iclâl oldular.

Nîm-sâz ile ta'âm ve can-bâz⁴ ü hâk-bâz⁵ vesâ'ir hüner-verân ü bâz-gîrânî temâşâ şûretinde ârâm ederek ta'âm-ı şâmı daği tenâvül ve huzûr-ı hümâyûnlarında vezîr-i a'zamlarına bir kıt'a mücevher hançer ihşânıyla şûret-i iltifâtta ta'ammül buyurdıklarındansoñra taraf-ı hümâyûnlarından şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâma efendilere birer sevb semmûr kürk ilbâs olunduğu 'ağabinde maqâm-ı vâlâlarından nühüft⁶ ve cenâb-ı şevket-me'âblarıçün i'dâd ve seng-i rikâba keşîde kılınan esb-i hoş-hırâma süvâr ve şükûh-ı tâmm ve vaqar-ı mâlâ-ke'lâmla enderûn ağaları çapısından sarây-ı dill-ârâlarına 'atf-'inân-ı reh-vâr bıyırıp resm-i teş'yîde şadr-ı a'zam Derzîler Kâr-hânesi muhâzâtına dek rikâb-ı hümâyûnlarında pûyân ve ol-mağallden ric'ate ruşşat-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri erzân buyuruldu.

Vukû'-ı Tevcîhât

Şehr-i şevvâli'l-mükerremiñ tokuzuncu günü [9 L. 1189/3 Aralık 1775] tevcîhât-ı menâşib-ı dîvânîyeye kıyâm ve 'alâ-merâtibehüm herkesiñ begâm olmasına ihtimâm olunup Bâb-ı Âşafî'de olan hademe-i devlet ile rikâb-ı hümâyûn ve ocağ ağalarınıñ ekşeri manşiblarında ibkâ ve münâvebe-i menâşibından defter emâneti ile re'îs-i sâbık İbrâhîm Münîb Efendi ve rûz-nâmçe-i evvel ile Esmâ Sultân kethüdâsı Mehmed Efendi ve Darb-hâne 'Âmire⁷ emâneti ile şâhib-i 'ayâr-ı sâbık Hâfîz Efendi ve Maṭbah-ı 'Âmire emâneti ile sâbıkâ tersâne emîni Muştafâ Efendi ve arpa emâneti ile Velî Ağa-zâde 'Ali Ağa ve sipâh ağalığıyla sâbıkâ darb-hâne emîni Selîm Ağa ve silah-dâr ağalığıyla Köprülü-zâde 'Abdülvâhid Beğ mesrûr ü kâm-rev buyurulup manşib erbâbından olup

¹ Zemîn-bûs AE: Zemîn-pûs D, E.

² Kemâl-i AE: Kâl-i C, D, E.

³ Tenbîh AE: Tehyi'e B, C, D, E.

⁴ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven جناز imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جنباز (Cân-bâz) şeklinde olmalıdır.

⁵ Hâk-bâz AE: -C: Ü hâk-bâz AE: -D.

⁶ Nühüft AE: Nühzet C, D.

⁷ 'Âmire B, C, D, E: -AE.

bi'z-zarûre nevbet-i âtiyyeye te'hûrleri lâzım gelen efendiler kâmet-i liyâkatlerine dûhte olan hıla'-ı fâhire-i menâşıbdan olan me'mûlleri olan¹ menâfi' ve maşşûle mu'âdil ihşân-ı firâvân-ı şehr-yârî ile mecbûrû'l-fû'âd ve fimâ-ba'd [47^b] hall-ileyhi zuhûrında manşib verilmek va'deleriyle daği mesrûrû'l-fû'âd² kılındılar.

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Ĥazret-i Şadr-ı 'Âlî

Mâh-ı mezbûruñ on birinci günü [11 L. 1189/5 Aralık 1775] Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerileri ağası olan Muşafâ Ağa şadr-ı a'zam ĥazretlerin da'vet ve metrûk olan kâ'ideyi ihyâ ederek ağa kâpusında tertîb-i ziyâfet eyleyüp kaşr-ı vâlâ-yı tekkelîde ba'de't-ta'âm i'dâd olunan lu'bet³-bâzları temâşâ ile vaqt-i 'aşra dek ârâm ve aĥşâm⁴ ta'âmını daği tenâvüldensoñra Bâb-ı Âşâfînelerine taĥrîk-i zemân eylediler.

Nefy-i Kâmkamcı ez-Medîne-i Münevvere

Nazar-gâh-ı cenâb-ı kibriyâ ve me'tâf-sükkân-ı mollâ-yı a'lâ olan Ravza-yı Mu'tahhara-yı ĥazret-i ĥabîb-i⁵ ĥüdâda ızrâr-ı 'ibâda ve küll-i tevĥîş hevâmme mesâğ-ı şer'î yoğiken Medîne-i Münevvere sâkinlerinden Kâmkamcı demekle ma'rûf nevbetçiler ketĥüdâsı Meĥmed nâm kimesne hem-dâsîtânları olan eşĥâş ile ittifâk ve taraf taraf îkâd-ı⁶ nâ'ire-i nifâk ederek ahâlî-i beldeyi mânend-mûy-i zengî müşevveş ü muĥtell ve refte refte şeyĥü'l-ĥarem ve ĥâkim-i belde-i nebiyy-i muĥterem tarafların istîlâ vü îkâ' eyledikleri fesâdâtı men' ü def'e muĥtedir olmama mertebelerde⁷ izĥâr-ı bağî vü şekâ⁸ eylediği ol-bâbda imlâ olunan 'arz ü maĥzarlar ile 'atabe-i 'ulyâya arz ü inhâ ve şakî-i mezbûruñ Ĥandil-zâde 'Abdürraĥîm ile ĥazîne-i Ravza-yı Mu'tahhara-yı ĥazret-i seyyidi'l-evvelîne dest-dırâz ve enderûn u bîrûn-ı Ravza-yı Mûkerrem'de fuĥarâ vü zu'afâ-yı ahâlîden on beş neferden ziyâde nüfûsı telef eyleyüp yevmen-fe-yevmen âteş-i fitnessi şu'le-perdâz olduğu ihbâr ü inbâ olmağın fi'l-aşl belde-i tayyibe-i nübüviyyeniñ asâyîş ü emniyyeti istiĥşâli kişvâ-yı âmâl-i pâd-şâh Süleymân-hemâl olmağla şakîyân-ı merĥûmânla a'vân ü enşârîniñ arz-ı Medîne-i Münevvere'den iĥrâc ü

¹ Olan B, C, D, E: -AE.

² Mesrûrû'l-fû'âd AE: Ü dill-şâd B, C, D, E.

³ Lu'bet AE: لعبد D, E.

⁴ Aĥşâm B, C, D, E: Ĥitâm-ı AE.

⁵ Ĥabîb-i E: Ceyb-i AE.

⁶ İkâd-ı C, D, E: -AE.

⁷ Mertebeleri AE: Mertebelerde C, D, E.

⁸ Şakî-i AE: Şifâ C, D, E.

ib'âd¹ olunmalarını havî haţţ-ı hümâyûn-ı şeh-r-yâr-ı sekender-gulâmla mu'anven te'kîd ü tehdîd inzârı muhtevî bir kıt'a fermân-ı cihân-muţâ' ısdâr² ve sû-y-i tayyibe-i tayyibeye takdîm ü irsâl olundu.

Fermân-ı sultân-ı kâdr-tüvân Medîne-i Münevvere'ye vâsıl olduğu an eşkıyâ-yı merkûme havâlî-i Ravza-yı Muţahhara'dan bilâd-ı ba'ideye tard ü teb'îd ve rûhâniyyet-i cenâb-ı risâlet-penâhî ve hümem-i vefiyye-i hazret-i hilâfet-i dest-gâhî ile eşbâh-ı vücûdları ol-arâzi-i muqaddeseden mündefi' ü nâ-bedîd olmuştur.

Vürûd-ı Haţţ-ı Hümâyûn ve Ferve-i Meserret-merhûn ez-Ṭaraf-ı Pâd-şâh-ı İskender-gulâm be-Cânib-i Müftûyi'l-enâm

Bundan aţdem bakıyye-i imtiyhândan istiħkâkı nümâyân ve kıllet-i rû'ûsile sermenzil-i maţlabdan pes-mânde olup mahlûl vukû'unda mesrûr kılinmak va'deleriyle evkât-güzâr olan talebe-i 'ulûmuñ

انجز حرّ ما وعد³

mazmûnunca begâm olmalarınıñ iltizâmı lâzime-i 'uhde-i şeyhü'l-islâm-ı vâlâmesned iken terâkim eden rû'ûs ile üç beş neferiñ⁴ tatyîb ve ekserîsin maḥâdîm-i 'ulemâya tevzî' ile dimâğları âlûde-dûde-i çerâğ olan zümre-i dânişmendânı havâle-i ferdâ-yı⁵ va'd ve qarîb eylediği bâ'is-i galeyân-i⁶ dîñ-i 'azabları⁷ olmağın dâd-hâhlık mu'rizinde ba'zı kelimât-ı nâ-sezâ derc ederek efendi-i müşârun-ileyhiñ müsâvî-i külliyesin beyânla bir kıt'a raķ'-ı iştikâ imlâ ve ref'-i rikâb-ı pâd-şâh-ı deryâ-'atâ eylediler.

Sultân-ı 'âlî-cenâb muķtezâ-yı aḥlâķ-ı ḥasene-i kerâmet-me'âbları üzre şûret-i iltifâtda terbiyyelerine himmet buyurup der-'aķab bir sevb vaşak ferve ile bir kıt'a haţţ-ı hümâyûn-ı 'inâyet-maķrûn taḥrîr [48^a] ve cânib-i müşârun-ileyhe ba's ü tesyîr buyuruldular.

¹ İb'âd AE: Teb'îdlerini C, D, E.

² İhdâr AE: İsdâr A, B, C, D, E.

³ "Hür adam sözünde durur." anlamında Arapça bir deyim.

⁴ Bu kelime AE, A ve B nüshalarında نغرين (Neferiñ), C, D ve E nüshalarında ise نغرين (Neferin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Ferdâ-yı AE: Fervâ-yı C, D, E.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven غليان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu غليان (Galeyân) şeklinde olmalıdır.

⁷ 'Azabları AE: Ğazabları B, C, D, E.

Şûret-i Haţt-ı Hümâyûn

Semâhatlü efendi dâ'imiz.

Seni selâm-ı selâmet-i encâm-ı mülûkânem ile tekrîm ü talîf eylediğimdensoñra hâşşaten istifsâr-ı hâtırınıñız zımnında zât-ı hümâyûnuma mahşûş olan kürklerimden saña bir vaşak nâfesi erkân kürkü ihdâ ve 'atıyye-i hümâyûnum olmak üzere irsâl olunmuşdur. Vuşûlünde düş-ı hamıyyetiñize pûş ve fîmâ-ba'd taraf-ı hümâyûnumu da'vât-ı hayriyyeden ferâmûş etmeyüp cenâb-ı Rabbi'l-'âlemîn bulunduğunuz maķâm-ı fetvâda ahkâm-ı şer'ıyyeyi icrâya mazhariyyet ile 'âmme-i 'ibâdîñ taraf-ı hümâyûnuma isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyesine muvaffıķ ve dâ'im eyleye. Âmîn.

Vilâdet-i Şeh-zâde-i bî-Rûh

Hâlâ serîr-ârâ-yı saltanat ü baht-yârî ve erîke-pîrây-ı taht-gâh-ı 'azamet ü tâc-dârî sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyni's-şerîfeyn şevketlü kerâmetlü mehabbetlü kudretlü 'azametlü velîyyü'n-ni'am-ı 'âlem-i pâd-şâh-ı dârâ-şaşem¹ ve şehen-şâh-ı İskender hâdimü's-Sultân ibn es-Sultân es-Sultân 'Abdülhamîd Hân **خلد الله** ² **انتهاه الدوران** ² **خلافته و ابد سلطنته الي انتهاء الدوران** efendimiz hâzretleriniñ muķaddem zıkr olunduğı üzere cevâmî' ü şavâmî'de du'â vü niyâz olunarak şûlb-i tâhirlerinden tulû' u³ zuhûrına intizâr olunan sülâle-i tayyibeleriniñ selâmetle ķadem-nihâde-i dâ'ire-i vücûd olması me'mûl-i kâfe-i enâm iken hikmet-i hüdâ şehir-i zi'l-ķa'deniñ toķuzuncu ehad günü [19 Za. 1189/11 Ocak 1776] rahm-i mâderden 'âzim-i gülşen-sarây me'vâ ve vâlde-i mâcid-i cihân-ârâlarına fedâ olduğı ser-eţıbbâ-yı hâşşa ve üstâd ķabileler vâsıtalarıyla hużûr-ı hümâyûna inhâ ve taraf-ı mülûkânelerinden rûhdan bî-naşîb olduğı hâlde sâye-endâz bezm-i fenâ olduğı cânib-i vezîr-i a'zama ihbâr ü inbâ olunduķda irâde-i 'aliyye-i ileyhiyye ile bu güne zuhûr eden vilâdet-i hümâyûnuñ şalâvat-ı cenâzeleri olmadığından her ne ķadar enderûn-ı hümâyûna gidilmesi mesbûķ⁴ değıl ise dağı vilâdet-i şeh-zâde şevketlü kerâmetlü pâd-şâh-ı 'âlem-penâh hâzretleriniñ pîş-res-i şemerre-i hâdîķa-yı emânîleri olup çend rûz muķaddem ķudûmüne intizâr ile ahâlî-i şehir diz⁵ ü dîvâr ve⁶

¹ Dârâ-şaşem AE: Dârâ-çeşm D, E.

² "Allah onun saltanatını ve hilafetini sonsuza kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

³ U C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven **مسوق** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مسبوق** (Mesbûķ) şeklinde olmalıdır.

⁵ Diz AE: Der C, D, E.

⁶ Ve C, D, E: -AE.

dervâzelerin tezyîn ve maḳâm ümmîd-i terfide¹ mekîn olmalarıyla nesl-i hümâyûnuñ tahakkukku olup ebnâ-i² muḳtezâ-yı irâde-i ḳâdiriçün şüret-i mezkûrda rû-nümûn olduğun herkese kemâ-yenbaḡı i'lân ü işâ'a içün şadr-ı a'zam ḥazretleri der-'aḳab ta'ziye-i hümâyûna 'azîmet eylesin münâsib görmeleriyle 'ale'l-fevr enderûn-ı hümâyûna gidilmesi mu'tâd olan zevât-ı kirâmla ḥuzûr-ı hümâyûna ḳudûme³ mübâderet ve rû-mâlî-i ḥak-pây-ı ḥalîfe-i zemîn ü zemânla îfâ-yı merâsim-i ta'ziyyet eylediktensoñra cümle ile vücûd-ı şeh-zâdeye nezâret eyledikleri 'aḳabinde âlây tertîb ve ol-'andelîb-i gülistân-ı rahmetiñ na'sı Vâlde Câmi' türbesinde i'dâd olunan merḳada îşâl ile 'âmme-i enâm-ı ümmîd-vâr oldukları meserretten bî-naşîb olduklarından mâ-'adâ ḥüzn-i şeh-r-yâr-ı cihânla herkes dill-ḥırâş ve كئيب oldular.

Tebdîl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı 'Âlî

Çend mâhdan berü kethüdâ-yı şadr-ı a'zamî olan es-Seyyid İbrâhîm⁴ Hıfzî Efendi'niñ manşıbından îfşâlini⁵ mûcib ba'zı etvâr ü ḥâlâtı hiss olunmaḡın mâh-ı mezbûruñ on sekizinci günü [18 Za. 1189/10 Ocak 1776] kethüdâlıḳdan 'azl olunup yerine müddet-i medîde kethüdâ kâtibliḡiyle emrâr ü⁶ rüzgâr eden defter emîni İbrâhîm⁷ Nazîf Efendi vezîr kethüdâsı naşb ü ta'yîn olundu.

Vilâdet-i Ḥadîce Sultân⁸ عمرها الله تعالى

Nesl-i pâk-i pâd-şâh-ı kerâmet-[48^b]âsâr ve sülâle-i tayyibe-i sultân-ı felek-iḳtidâr ḥazretleriniñ çend mâhdan berü pertev-endâz-ı sâḡe-i vücûd ve nûr-ı baḡş-dîde-i şühûd olmasına kâffe-i enâm vâḳıf-ı şâh-râh-ı intizâr olmaḡın mâh-ı mezbûruñ yigirminci cum'a gecesı [20 Za. 1189/12 Ocak 1776] bir duḡter-i pâkîze-i aḡterleri zuhûr ve Ḥadîce Sultân ismi ile nâm-ı şerîfleri tesmiye buyurulduḡun müş'ir-i ḡaraf-ı hümâyûn-ı şeh-en-şâhîden ḡaḡḡ-ı şerîfile dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe aḡası ḥazretleri cânib-i şadr-ı a'zamiye şitâbân ve ol-müjde-i ḡayât-efzâ ile cümleyi mesrûr ü⁹ ḡandân eyleyüp ḡûl-ı

¹ Terakḳub A, B: Terakḳubda C, D, E.

² Ebnâ-yı AE: Ammâ ber- B, C, D, E.

³ Ḳudûme B, C, D, E. (AE. nüshasında bu kelimenin bulunduḡu yer boş bırakılmıştır.)

⁴ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ İfşâlini AE: İnfîşâlini C, E.

⁶ Ü C: -AE.

⁷ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁸ "Allah uzun ömürler versin." anlamında Arapça bir dua.

⁹ Ü B, C, D, E: -AE.

‘ömr-i pād-şâh-ı kâm-kâr ve tezâ’id-i nesl-i halîfe-i asmân-mikdâr hazretleri da‘vâtı îfâ vü tekrâr kılındığı ‘aķabinde mu‘riz-i ibrâz-ı¹ âşâr-ı teşekkürde aķa-yı müşârun-ileyhiñ bir şevb semmûr kürk ile dûş-i hamiyet-pûş-ı tezyîn olunup on beş biñ ğuruş ‘atıyye i‘tâ vesâ’ir tevâbi‘ ü levâhıkınıñ bi-esrehüm ilbâs-ı hil‘at ve taķdîm-i ‘atâya-yı cüz’iyye² ile ikrâmılarına ihtimâm ü diķķat olunduķdan şoñra cânib-i şadr-ı a‘zamîden keşide kılınan esbe süvâr³ ve sûy-i hâk-pây-i şehr-yâr-ı baķt-yâra tehzîz-‘inân-ı reh-vâr eyledi.

Bundan şoñra i‘lân-ı vilâdet-i hümâyûn ile münâdîler nidâ ve âvâze-i kôs ü tabl ve surna velvele-endâz-ı afâķ ü aķtâr-ı dünyâ olup yedi ğün leyl ü nehâr esvâķ ü bâzâr ve enderûn u⁴ bîrûnuñ tezyîn olunması cümleye i‘lân⁵ ü ihbâr olunduğundan başka ekîd buyuruldular taķrîri ile nisvânıñ taşra⁶ çıkımmaları te’kîd ve her taraıdan toı atılmak merâsiminiñ îfâ olunması tenbîh ü temhîd olundu.

Ferdâsı rûz-ı firûz-ı cum‘ada şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm sâ’ir ‘ulemâ ve ricâl-i ma‘dûdun⁷ be-nâmıla huzûr-ı sultân-⁸keyvân-ı der-bâne-i ruhsâ ve levâzım-ı teşekkürü lâyıķ-ı şân-ı şâhâne olur vechile edâ vü îfâ eyledikleri esnâda ol-vilâdet-i hümâyûn olduğuna binâ’en herkesiñ dûş-i liyâķati ferve-i semmûr ile⁹ ziynet-pezîr ve ni‘am-ı nevâziş ü¹⁰ iltifât-ı zillullahîden vâye-ĝîr ü dill-sîr olduķları hâlde ‘ale’l-ihlâs du‘â-yı beķâ-yı şehr-yâr-ı kûh-vaķâr ve istizâde-i sülâle-i dâdâr-ı¹¹ cihân-dâr ederek pîş-ĝâh-ı hümâyûn ile şehen-şâhânelerinden kenâre-ĝîr oldular.

Pes muķaddem zıkr olunduğı üzre zuhûr-ı vilâdet-i hümâyûn ile¹² iktisâb-ı sürûr ü şâd-mânîye herkes ârzû-mend olmağın vilâdet-i evveli vuķû‘undan evvel ahâlî şehrde der ü dîvârınıñ esbâb ve ziynetin tehyi’e vü âmâde etmiş olmalarıyla cümlesi ‘alâ-merâtibehüm sâħa-i büyût ve der-vâze-i hânesin eşyâ-ı muşanna‘ ve ķanâdil-i müşâ‘şa‘ ile tezyîn ve huşûşen enderûn-ı hümâyûn ve Bâb-ı Âşaffi’niñ reşķîn-sâz-ı bih-zâd-ı¹³ rû¹-

¹ İbrâz-ı B, C, D, E: -AE.

² Cüz’iyye AE: Cezîle E.

³ Süvâr AE: اسوار B.

⁴ Ü B, C, D, E: -AE.

⁵ İ‘lân AE: İ‘lâm C, D, E.

⁶ Taşra C, D, E: -AE.

⁷ Ma‘dûdun AE: Ma‘dûde-i B, C, D, E.

⁸ Sultân C, D, E: -AE.

⁹ İle C, D, E: -AE.

¹⁰ Ü B, C, D, E: -AE.

¹¹ Dâdâr-ı AE: Dâr-ı C, D, E.

¹² Şehen-şâhânelerinden kenâre-ĝîr oldılar. Pes muķaddem zıkr olunduğı üzre zuhûr-ı vilâdet-i hümâyûn ile A, B, C, D, E: -AE.

¹³ Bih-zâd AE: Bih-zâ D, E.

mâli olur şûr-ı ‘acîbe ve haclet-fermâ-yı² nücûm-pervin³ olur şümû‘ u⁴ mesâ‘il-i⁵ garîbe ile tertîb olunan ârâyiş-i ta‘ne-zen-i zînet-i⁶ çarh-berrîn olmuştur. Hakk sübhâne ve te‘âlâ hazretleri pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh cenâbların niçe şeh-zâde-i⁷ sa‘d-me‘âb ihsânıyla karîrû‘l-‘ayn⁸ ve şît ve kevkeb ü iqbâllerin tanîn-endâz-ı etrâf-ı hâfîkîn eyleye. Âmîn.

Birkaç gün mürûrundanşoñra deryâ-şenliği levâzımı müheyyâ olup herkes şan‘atın icrâya istîzân⁹ eylediklerinde şehir-i zi‘l-hiccenîñ ikinci gecesini [12 Z. 1189/3 Şubat 1776] ibrâz-ı hüner-i işâreti¹⁰ ibtidâr¹¹ eylemeleri zımnında ruḥşat-ı hümâyûn-ı tâc-dârî erzânî kılınmağın leyle-i mezkûrede irâ‘et-i şan‘ata kıyâm ve birkaç gece mütevâlliyyen tertîb eyledikleri şûr-ı kılâ‘ ve şınâyi‘-i sâ‘ire ile izhâr-ı mahâret-i tâmm eylediler.

Vilâdet-i sultân-ı meyâmin-‘unvân-ı devḥa-yı iqbâl-i hâkânîden mertebe-i evvelâde resîde-i derece-i kemâl-i vücûd olmuş [49^a] semerre-i fû‘âd-ı mülûkânenin olmağın kâ‘ide-i kadîme üzre cânib-i¹² şadr-ı a‘zamîden ibrîz-i hâlişden maşnû‘-ı cevâhir-kârî bir mehd-i ra‘nâ tertîb ve defâtir-i teşrîfâtta meşûr olan âdâb ü¹³ rûsûmla cânib-i müşârun-ileyhâya îşâl¹⁴ ve taşvîb olunup maḳâm-ı şadâret-‘uzmâdan kâffe-i memâlik-i maḥrûseye beşâret-nâmeler taḥrîr ü tesyîr olundu.

Şûret-i Mektûb

Cânib-i¹⁵ ilcâ-yı¹⁶ fermân¹⁷ cemî‘-i maḥlûḳ ü mevcûd¹⁸ تنزه ذاته عن الوالد والمولود hazretleriniñ irâde-i ‘aliyye-i ezeliyye ve meşîyyet-i şamedânîye lem-yezeliyesiyle memâlik ü aḳtârda serîr-ârâ-yı hilâfet ve erîke-pîrâ-yı taḥt-gâh-ı saltanat olan pâd-şâhân-

¹ Rû- AE: Ve C.

² Haclet-fermâ-yı AE: Haclet-fersâ-yı C.

³ Bervîn AE: Pervîn B, C, D, E.

⁴ U D, E: -AE.

⁵ Meşâ‘il B, C: Şemâ‘il-i D, E.

⁶ Zînet C, D, E: -AE.

⁷ Şeh-zâde-i AE: Şâh-zâde A.

⁸ Karîrû‘l-‘ayn AE: Karînü‘l-‘ayn D, E.

⁹ Bu kelime D nüshasında sehven استيدان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استيزان (İstîzân) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Âteş-bârîye B: Âteş-bâziye C, D, E.

¹¹ İbtidâr AE: İbtidâ C, D, E.

¹² Cânib-i AE: Cenâb-ı D.

¹³ Ü C, D, E: -AE.

¹⁴ İşâl AE: İrsâl C, D, E.

¹⁵ Cânib-i AE: Cenâb-ı C.

¹⁶ İlcâ-yı AE: İcâd-ı B, C, D, E.

¹⁷ Fermâ-yı B, D, E: Fermân-ı AE: -C.

¹⁸ “O’nun zatı baba ve çocuktan münezzehtir.” Anlamında Arapça bir cümle.

1 ‘adâlet-‘unvân ve tâc-dârân-ı nişfet-nişânın ittişâl-i zuhûr nesl-i nesil ve¹ ta‘âkub-ı silsile-i² tâhire-i celîlleri müstelzim-i istihkâm-ı râbıta-yı nizâm-ı ‘âlem ve müstevcib-i zâbıta-yı intizâm-ı kâffe-i ümem olduğu kâ-şems fi-vasatı’n-nehâr zâhir ü bedîdârdır. ﷲ³
الحمد والمنة.

Hâlâ revnak-efzâ-yı taht-gâh-ı Âl-i ‘Osmân ve müzeyyen-sâz-ı erîke-i saltanat ü cihân-bânî şevketlü kerâmetlü mehâbbetlü kudretlü ‘azametlü velî-ni‘metimiz pâd-şâh-ı dârâ-derbân⁴ ve şehen-şâh-ı sekender-‘unvân efendimiz hazretleriniñ şulb-i aşl-ı⁵ şâhâne⁶ ve nesl-i celîl-i hüsrevânelerinden işbu mâh-ı mübârek zi’l-ka‘detü’ş-şerîfeniñ yigirminci cum‘a gecesi [22 Z. 1189/13 Şubat 1776] sâ‘at iki buçuğda iken semerre-i şecere-i⁷ devha-yı iqbâl ve nev-bâre-i⁸ hadîka-yı iclâl necm-i zâhir-i sipihr-i saltanat ve mühr-i ziyâ-pâş-ı hânedân-ı devlet kurretü ‘ayni’l-meyyânî mazhar-ı eltâf-ı Rabb-i müste‘ân-ı cenâb-ı ‘işmet-nişân Hadîce Sultân nâm bir dûhter-i sa‘d-ahterleri agüş-ı zîb-i kâble-i vücûd ve şeref-efzâ-yı geh-vâre-i zuhûr ü nümûd olmağla bu mevhibe-i ‘uzmâ-yârî ve ‘aṭabe-i küberâ-gerd-i kârîniñ ifâ-yı levâzım-ı şükrânesiyçün ‘umûmen sekene-i dâri’s-saltanatı’s-seniyye hisse⁹-yâb-ı sürûr ü¹⁰ ferhat¹¹ olmalarıçün yedi gün ve yedi gece cemî‘ esvâk ü¹² bâzâr envâ‘-ı zîb ü zîver ile tezyîn ve bu vechile izhâr-ı şâdûmânî ve icrâ-yı merâsim şeh-râ-yîn olunmağla cemî‘ büldân ü emşârda olan kuṭṭân ü sükkânıñ daḡi işbu meserret-i nâ-maḡşûr ve¹³ ḡubûr ü¹⁴ sürûrdan hisse-dâr-ı şâd-mânî vü behçet olmaları lâzıme-i taḡdîs-i ni‘met ve müstevcib-i teşekkür ve Muhammedet olduğuna binâ’en evvelâ ve bi’z-zât cânib-i seniyyi’l¹⁵-menâkıb-ı hazret-i şeh-r-yâr-ı cihân-pîrâ ve taraf-ı zâhiri’ş-şeref-i cenâb-ı sultân-ı müşârun-ileyhâ içün ḡavza-ı ḡükûmetlerinde

¹ Ve B, D, E: -AE.

² Silsile-i AE: Sülâle-i B, C, D, E.

³ “Hamd Allah’adır ve minnet Allah’ındır.” anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Dârâ-derbân AE: Dârâd-bân C, D, E.

⁵ Aşl AE: Aşıl-i B, C, D.

⁶ Şâhâne AE: Şâne E.

⁷ Semerre-i şecere-i A, B, C, D, E: -AE.

⁸ Nev-bâre-i AE: نوباره C, D, E.

⁹ Hisse B, C, D, E: ḡazîr AE.

¹⁰ Ü B, C, D, E: -AE.

¹¹ Bu kelime E nüshasında sehven فرحت (Ferḡat) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu فرخت (Ferḡat) şeklinde olmalıdır.

¹² Ü D, E: -AE.

¹³ Ve C, D: -AE.

¹⁴ Ü D, E: -AE.

¹⁵ Seniyyü’l- AE: Sinnü’l- E.

vâki‘ cevâmi‘ ü mesâcid ve menâbir ü ma‘âbidde meşâyiḥ ü¹ zühhâd² ve şüleḥâ vü³ ‘ibâd vesâ’ir bende vü âzâdden⁴ isticlâb-ı da‘vât-ı ḥayriyyeye mübâderet ve ba‘dehu ber-minvâl-i muḥarrer esvâḵ ü bâzâr tezyîn ve yedi gün yedi gece ṭob ü tûfeng şenlikleriyle icrâ-yı şehri-âyîn ederek⁵ izhâr-ı şâd-mânî ü meserrâta bezl-i cell-i himmet buyurmaları me’mûliyle kâ’ime-i müddet-i taḥrîr ve firistâde-i nâdî-i sa‘âdet-maşîrleri kılınmıştır.

İnşâllahü te‘âlâ lede’l-vüṣûl işbu keyfiyyet-i pür-beşâreti cümleye i‘lân ü işâ‘at ve ber-minvâl-i muḥarrer isticlâb-ı da‘vât ve icrâ-yı şehri-âyîn ile izhâr-ı şâd-mânî vü meserrâta mübâderet-birle taḥşîl-i rızâ-yı yümn-i iktizâ-yı mülûkâneye himmet buyurmaları me’mûldir.

Vefât-i İbrâhîm⁶ Nazîf Efendi

Ânifen zîkr olunduğu üzere ḥaşbe’l-istiḥkâḵ ve’l-isti‘dâd şadr-ı a‘zam ketḥüdâlığı maḳâmına iş‘âd olunan İbrâhîm⁷ Nazîf Efendi’niñ fi’l-aşl mizâcî⁸ ‘alîl ve eyyâm-ı ‘ömrinden şihḥatle güzârân eden aḳl-ı ḳalîl olup vezîr ketḥüdâlığı ile kâm-revâ olduğunu otuzuncı günü esîr-firâş [49^b] ve mübtelâ olduğu ‘ilel ü âşḳâm-ı dill-ḥırâşîden⁹ fâḳa-mâye-i¹⁰ inti‘âş olmağın ‘âḳıbetü’l-emr mâh-ı zi’l-ḥicceniñ yigirmi üçüncü günü [23 Z. 1189/14 Şubat 1176] teslîm-i emânet ve civâr-ı rahmet-i rahmâna rihlet eyledi.

Beyt

دور نشاط ذودبانجام مير سد

يكهفته شادكامي كلز اريش نيست¹¹

¹ Ü C, D, E: -AE.

² Bu kelime AE., A ve D nüshalarında sehven ذهاد (Zühhâd) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زهد (Zühhâd) olmalıdır.

³ Vü D, E: -AE.

⁴ Âzâdden AE: ارادد C, D, E.

⁵ Ederek B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven مزاج imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزاج (Mizâc) şeklinde olmalıdır.

⁹ Dill-ḥırâşîden AE: Dill-ḥırâşdan C, D, E.

¹⁰ Fâḳa-mâye-i AE: فاقدمايه C, D.

¹¹ “Mutluluk devri çabuk bitti. Mutluluk bahçesinde bir gül yoktur.” anlamında Farsça bir beyt.

Merhûm-ı mûmâ-ileyhiñ yerine bir¹ kethüdâ naşbı² lâzım gelmeğın³ ferdâsı hamîs günü sâbıkâ yeñiçeri efendisi olan Lâleli Muştâfâ Efendi Bâb-ı Âşâfî'ye da'vet ve ilbâs-ı ferve-yi semmûr-ı mûrişî'l-meserret ile mazhar-ı âşâr-ı 'inâyet kılındı.

Terceme

Merhûm-ı mûmâ-ileyh Anğara kaşabasından neş'et ve sinn-i şâbe-i⁴ resîde olduklarında dârü'l-'izz ve'l-meymenet olan Âsitâne-i Sa'âdet'e 'azîmet eyleyüp bir müddet ba'zı ricâl ü kibâra hîdmet ederek kethüdâ kâtibi hulefâsı silkine münselik ve delâlet-i isti'dâd ile ser⁵-hâlıfe ve kethüdâ⁶ kâtibliğî mertebelerine vuşülle hayli tevķîr ü i'tibâra mâlik olmuşıdi.

Rüzgâr-ı ğaddâr sedd-i râh-ı ikbâli olmağla tahşîl eylediğî maķâmından küçük evķâf mansıbı ile münfaşıl ve ba'de'l-'azl du'â-yı devlete müştâğil iken sefer-i hümâyûn vukû'undan muķaddem yine hîdmet-i kitâbet dûş-i şadâķat-pûşuna ihâle ve 'inân-ı himmetin semt-i sefere imâle eyleyüp müddet-i medîde ol-şuğl ile iştiğâl eyledikten soñra şadr-ı a'zam Tevķî'î 'Ali Paşa zemânında yine şerbet-i⁷ 'azli nûş ü kûşe-i inzivâda ferâmûş olunmuşıdi.

Şadr-ı a'zam Hâlîl Paşa zemânında Anaçolu muhâsebesiyle akrânından mümtâz ve ba'dehu baş-muhâsebe ve rûz-nâmçe-i evvel ve defter emâneti ile ser-efrâz olarak ordu-yı hümâyûn ile diyâr-ı hilâfet-medâra 'avdet ve ikinci kerre defter emâneti ile emrâr-ı vaķt eylediğî esnâda şadr-ı a'zam Dervîş Meħmed Paşa himmetiyle vezîr kethüdâlığî rütbesin ihrâz ve zıkr olunduğú üzre kırķ gün miķdârı kethüdâlık etmeden 'andelîb-i rûhu gülistâna 'adnâ-pervâz eyledi.

Merhûm-ı mûmâ-ileyhe ihâle-i zimmet-i himmeti kılınan umûr-ı mehâmm-ı Devlet-i 'Aliyye'yi kemâl-i hulûş ü şadâķat şûretlerinde rû'yet ve herkes ile emîneş⁸ ü ülfet eder bir zât-ı u'cûbe-i menķabet idi.⁹ تجاوز الله عن زلاته.

¹ Bir C, D, E: -AE.

² Bu kelime E nüshasında sehven نصی imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu نصیبی (Naşbı) şeklinde olmalıdır.

³ Gelmeğın AE: Olmağın B, C, D, E.

⁴ Şâbe-i AE: Şebâbe A, B, C, D, E.

⁵ Ser- AE: Sinn B.

⁶ Kethüdâ B, C, E: -AE.

⁷ Şerbet-i B, C, D, E: Serbest-i AE.

⁸ Emîneş AE: Âmîzeş C, D, E.

⁹ "Allah onun yanlışlarını affetsin." anlamında Arapça bir dua.

Tebdîl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî

Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçeri ağası olan Muştafâ Ağa’nın idâre-i umûr-ı Ocağ-ı ‘Âmire’de tehâvün **تباطیسی** olduğundan mâ-‘adâ hıfz-ı¹ câhî-i levâzımının istihsâli ile evkâr-güzâr ve ağalığa müsta‘idd olan kûl kethüdâların birer bahâne ile emelinden mahrûm ederek ızrârdan hâlî olmadığı şadr-ı a‘zam tarafından ma‘rûz-ı ‘atebe-i şehryâr-ı İskender-vaqâr olmağla evâhîr-i şehri zi’l-ħiccede [Zilhicce 1189/Şubat 1776] yeñiçeri ağalığından ma‘zûl ve bir gün muqaddem kûl kethüdâlığından ihrâc eylediği Turnacı-zâde Ahmed Ağa Hazîne-dâr Çiftliği’nden ihzâr ve maqamına mevşûl kılıdı.

‘Azl ü Naşb-ı Ser-eṭṭebbâ-yı Hâşşa

Hâşşa hekimbaşısı olan Mehmed ‘Ârif Efendi’niñ ‘azlini mûcib eṭvâr ü hâlâtı hiss olunmağın hilâl-i şehri² zi’l-ħiccede [Z. 1189/Ocak-Şubat 1776] şerbet-i ‘azli-nûş ve yerine müderrisîn-i kirâmdan Şubhî Efendi³-zâde ‘Abdül‘azîz Efendi ser-eṭṭebbâ-yı hâşşa naşb olunup ilbâs-ı ferve-i semmûr ile tezyîn-dûş kılıdı.

Nefy-i Süleymân Efendi ve Muştafâ Beğ ve İ‘dâm-ı⁴ Süleymân Efendi

Sâbıkâ dârü’s-sa‘âde ağası yazıcısı olan Süleymân Efendi cânib-i mîrîden küllî emvâl itlâfiyla bundan evvel katl olunan Tâhir ‘Ömer’in izâle vü i‘dâmına ta‘yîn [50^a] olunan vekîl ‘Oşmân Paşa’niñ kapu kethüdâsı olmağın Devlet-i ‘Aliyye’yi iğfâl⁵ ederek maşlahat-ı mezkûre zımnında mûmâ-ileyh ma‘rifeti ile cânib-i mîrîden küllî akça ahz ve müşârun-ileyhe irsâl ve istîfâ olunan emvâl ‘urza-yı⁶ izmihlâl olup şakî-i merkûm ol-havâliden istîşâl olunmadığından başka efzâyiş-i tuğyânına vesîle oldukları dağdağ-endâz-ı devlet-i ebed-ittişâl olmuşıdı.

Mûmâ-ileyhiñ bu cünhasına ba‘zı **لاباليانه** ser-zede-i zuhûr olan refâtâr-ı nâ-derberâberi ‘ilâve olunmağın kapu kethüdâsı olduğu müşârun-ileyhiñ muqaddemce vezâreti ref’ olunup Mağnisâ’da⁷ iķâmet eylemesi fermân ve ba‘dehu esnâ-yı şehri zi’l-ħiccede [Z. 1189/Ocak-Şubat 1776] mûmâ-ileyh daħi Arnabud-ı mîr-i mîrândan Kırd Paşa kapu

¹ Bu kelime C nüshasında sehven **حفظ** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حفظ** (Hıfz) şeklinde olmalıdır.

² Şehr-i D, E: -AE.

³ Efendi D: -AE.

⁴ İ‘dâm-ı AE: İ‘lâm-ı D.

⁵ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven **اغفا** (İğfâ), D’de ise **اعفا** (İ‘fâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **اغفال** (İğfâl) şeklinde olmalıdır.

⁶ ‘Urzâ-yı AE: ‘Arîza D.

⁷ Bu kelime B nüshasında sehven **مغيساده**, D nüshasında ise **معنيساده** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مغيساده** (Mağnisa’da) şeklinde olmalıdır.

kethüdâsı Mâbeynci Muştafâ Beğ ile leyllen Âsitâne-i Sa'âdet'den tãrd ü teb'îdlerine dâmen-i der-miyân olunup hânelerinden ahz ve mübâşirlere teslim ve maħall-i menfâları olan Alacaħişâr ve Niş Kãl'a'sı câniblerine irsâl ve taqđım olundular.

Bundanşoñra mûmâ-ileyh Süleymân Efendi Ĥotin Kãl'a'sı ta'mîrine me'mûr olup kãl'a-yı merķûmeyi i'mâr eylediktenşoñra İbrâ'il ordusunda defter-dâr iken ordu ser'askeri 'Abdullah Paşa ma'rifetiyle cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye olan sûy-i şanî'anîñ mecâzâtı tertîb ve ser-maķtû'ı sûy-i salţanat-ı seniyyeye irsâl ü taşvîb olundu.

VEKÂYİ'-İ SENE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1190/1776-1777)

Tevcîh-i Menâşıb-ı Üsküdar ve Eyyûb ve Silsile-i Medâris

Maħrec menâşıbından Üsküdâr ve ĥavâşş-ı refî'a kazâlarıñ tevcîhi zemânı ĥülûl etmeğın mâh-ı muħarremi'l-ħarâmınıñ on beşinci günü [15 M. 1190/6 Mart 1776] Üsküdâr kazâsı Bıçakçılar¹ imâmı ĥafidi müderrisinden es-Seyyid Meħmed Fâ'iz Efendi'ye ve ĥavâşş-ı refî'a kazâsı² ser-müneccimîn-i ĥâşşa 'Abdullah Efendi'ye tevcîh olunup bu vechile müderrisîn-i kirâm efendileriñ medreseleri ĥareket vaķtı vâfir kimesne taşşıl-i nişâb-ı şâd-mânî vü meserret eyledi.

Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Tertîb-i Cezâ-yı Levendât ve Eşķiyâ der-Vilâyet-i Anaťolu

Ĥâlâ zîbende-sâz-ı örnek-i salţanat ve revnaķ-baħş-ı dîhîm-i³ ĥilâfet şevketlü kerâmetlü mehâbbetlü kudretlü 'azametlü velîyü'l-ni'am-ı 'âlem efendimiz ĥazretleriñiñ 'âdet-i ĥasene-i mülûkâneleri dâ'imâ te'mîn-i bilâd ve terfih ve asâyiş-i 'ibâd ĥuşûşlarına nezâret ve istirâħa-yı kâfe-i enâmla emrâr-ı vaķt eylemek olmağın müddet-i medîdeden berü Anaťolu memâliğiniñ eťrâf ü eknâfında katl-i nüfûs ve hetk-i perde-i nâmûs idegelen levendât eşķiyâsınıñ seferler taķrîbi ile memâlik-i mezbûreyi vüzerâ ve zâbitândan tehî bulmalarıyla 'ibâdullaha olan cevr ü bî-dâdları yevmen-fe-yevmen müzdâd ve ĥuşûşen ordu-yı ĥümâyûndan firâr ve kendülere iltihâķ eden tâ'ife-i küştenî ile cem'iyetleri peźîrâ-yı sevdâ⁴ olmaķdan nâşî bundan muķaddem Ķapucı⁵ Süleymân

¹ Bıçakçılar AE: Pıçakçılar B.

² Kazâsı C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven دهم (Dihim) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ديهيم (Dihîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Sevdâ AE: Sevâd B, C.

⁵ Ķapucı AE: Ķuyûcu B, C, D, E.

Paşa tarafına tâ'ife-i merķūmeniñ aḥz ü tedmîri için evâmir-i 'aliyye tahrîr ü tesyîr ve ber-vech-i maṭlûb şerr ü fesâdların 'ibâd ü bilâd üzerinden def¹ ü taḥḥir eylemek üzere iken müşârun-ileyhiñ fevti 'akabinde yine şekâvet-i kadîmelerine ric'at ve ke'l-evvel âyende vü revende vesâ'ir ahâlîyi ızrâr² ü tekdîre mübâderet eyledikleri gûş-güzâr-ı şehir-yâr-ı 'adl-i menķabet olmağla der-'akab cânib-i şerî'at-ı muṭahharadan istiftâ ve ol-bâbda verilen fetâvâ mûcibince fîmâ-ba'd vilâdet³ ve hükkâm olanlar levend nev'inde⁴ 'asker istiḥdâm eylemeyüp mevcûd olanları tebdîl-i ziyy ü câme ve isimlerin başka nâma taḥvîl eyleyüp itâ'at evvelü'l-emr [50^b] eyledikleri şûretde cerâ'im-i güzeşterleri 'afv ve imhâ-yı vâlâ buldukları maḥallerde demleri heder olup seyf-i siyâsetden emrâr olunmalarına ihtimâm ü i'tinâ olunmak için Anaṭolu'nun sağ ve sol ve orta kollarındaki vüzerâ-yı 'izâma ve mîr-i mîrân ve mevâlî ve kuzât ve mütesellim ve yeñiçeri serdârları ve ḥavâşş-ı zâbiṭân ve â'yân ve iş erlerine ḥiṭâben şehir-i muḥarremi'l-ḥarâmınıñ on toḳuzuncu günü [15 M. 1190/6 Mart 1776] târîhiyle müverriḥe on dört kıṭ'a evâmir-i 'aliyye ile mübâşirler ta'yîn ve 'inâyet-ileyh ve kuvvet-i tâli'-i şehen-şâhiyle indifâ'ı maḳûle-i imtinâ'dan ma'dûd olan zümre-i şekâvet âyîn-i zamân-ı yesîrde perîşân ü nâ-bûd olmalarıyla 'âmme-i ahâlî-i bilâd ve ol-şerr-zeme-i⁵ şerrlerinden emîn olarak sâye-i mekârim-vâye-i zillullahîde âsûde-nişîn oldular.

Tevcih-i Kazâteyn-i Şerîfeyn-i Ḥarameyn-i Muḥteremeyn

Memâlik-i Maḥrûse-i İslâmiye'niñ ânen-fe-ânen ma'mûr ü âbâdân ve ḥuşûşen Ḥarameyn-i Muḥteremeyn'iñ mazḥar ve⁶ emn ü emân olması neşr-i aḥkâm-ı şerî'at-ı ğarrâya menûṭ ve icrâ-yı muktezâ-yı şerî'at ğarrâ-yı 'ulemâ-yı a'lâmınıñ ğâyet taḥarrî ve 'iffet ve zürriyetlerine⁷ merbûṭ olduğı vâreste-i kayd-ı ta'rîf olmağın perhîz⁸ ü⁹ 'iffetleri zâhir iki¹⁰ şahşınıñ beldeteyn-i tayyibeteyne kâḏî olması şugliyle şeyḥü'l-islâm efendiniñ

¹ Def AE: Ref E.

² Bu kelime C ve D nüshalarında sehven اصرار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اضرار (İzrâr) şeklinde olmalıdır.

³ Vilâdet AE: Vülât A, B, C, D, E.

⁴ Nev'inden B, Nâmina C, D, E.

⁵ Şer-zeme A. (Mükerrer): Şer-zemeniñ B, C, D.

⁶ Ve AE: -E.

⁷ Zürriyetlerine AE: Dirâyetlerine B, C, D, E.

⁸ Perhîz D, E: Pür-hüner AE.

⁹ Ü B, C, D, E: -AE.

¹⁰ İki AE: İken D.

fikri cevelân ve dâ'ir olduğdanşoñra bi'l-âhare yevm-i zabtından¹ 'azli i'tibâr olunmak üzere tıfl-i nev-sâle olan maḥdûmlarına ḥâric rü'ûsu i'tâ olunarak Mekke-i Mükerreme kazâsı Aḥmed Paşa-zâde Velîyüddîn Efendi'ye iḥsân ve hükûmet-i Medîne-i Münevvere² *على ساكنها افضل الصلوات والتحية* ile daḥi ḳudemâ-yı tarîḳden sâbîkâ Edirne ḳâdîsı Birâder-zâde Ya'ḳûb Efendi mesrûr ü ḥandân buyurulup cânib-i mîrîden i'tâsı mu'tâd olan meşârif-i râhları kemâ ceret el-'âdetu i'tâ olunduğundan mâ-'adâ avâtîf-i 'aliyye-i ḥüsrevânîden mu'tâd-ı ḳadîm olan in'âm³ bâ-ḥaṭṭ-ı ḥümâyûn iki biñ beş yüz ğuruş müceddeden zamm ve ol-vechile şavb-ı⁴ maḳşûdlarına şüdd-ḥırâm 'azm⁵ eylediler.

'Azl ü Naşb-ı Emîn-i Tersâne-i 'Âmire

Tersâne-i 'Âmire emîni Selîm Sırrı Efendi tarafından 'azli icâb eder ba'zı itlâf-ı mîrî mişillü ḥâlâtıñ şüyû'ı şadr-ı a'zam cânibine vâşıl ve fi'l-aşl vezîr-i a'zam 'azli semtine mâ'il olmağın şıḥhat ve 'adem-i şıḥhati taḥḳîḳ etmeden ḥuzûr-ı ḥümâyûna inhâ ve mâh-ı şaferi'l-ḥayrîñ yigirmi yedinci günü [27 S. 119017 Nisan 1776] derd-i 'azle mübtelâ eyleyüp yerine selef Maṭbaḥ-ı 'Âmire emîni Muştafâ Efendi naşb ü ta'yîn ve irâde olunduğu üzere kendüleri ḥânelerinden 'uzlet-nişîn oldular.

Pes efendi-i mûmâ-ileyhiñ sinîn-i 'adîdeden berü cânib-i mîrî ile dâd-ı⁶ رسته siteddi olmağın muḥâsebesin⁷ rü'yete şürû' olunduğda zimmetinde bir şey zuhûr eylemediği beytül-mâl-ı müslimîne olan şadâḳatin izâḥ ü tebyîn eylemiştir.

Tanzîm-i Rütbe-i Ḥarameyn-i Muḥteremeyn bâ-Ḥaṭṭ-ı Ḥümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Ḥâfiḳîñ

Öteden berü dârü's-salṭanati's-seniyyeye ḳâdî olan 'ulemâ-yı a'lâm Ḥarameyn-i Muḥteremeyn ḳazâlarından birin zabṭ etmeğle şehîr ü be-nâm olan zevât-ı fazâ'il-simâtdan olması ḳâ'ide-i mer'iyeden iken ḥasbe't-tarîḳ nevbet-i hükûmet-i Ḥarameyn ba'zı 'amel-mânde pîrlere teşâdüf etmeğın pâye ile 'afv olunarak ba'zı maḥâdîme

¹ Bu kelime A nüshasında sehven *ظبطندن* (Zabtından) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu *ضبطندن* (Zabtından) şeklinde olmalıdır.

² "Duaların ve selamların en faziletlisi orada oturana olsun." anlamında Arapça bir dua.

³ İn'âm C, D, E: -AE.

⁴ Şavb-ı B, C, D, E: Şûret-i AE.

⁵ 'Azm B, C, D, E: -AE.

⁶ Dâd AE: Dâr E.

⁷ Muḥâsebesin C, D, E: -AE.

sirâyet ve giderek kangısına teklîf olunursa îrâd ğadr-ı leng ile¹ isti'fâya mübâderet [51^a] edegeldiklerinden mâ-'adâ pâye-i i'tâ olunan zevât ber-muktezâ-yı bâb-ı de'b-i tarîk pâye verildiği gün Mekke ma'zülû bulunmağın bi'l-fi'l Mekke hâkimi olan zevâta taqaddüm ve bu şûretde bi'l-fi'l Hârameyn bulunan 'ulemânîñ miñnetleri hebâ ve kem olmağdan nâşî kâfe-i 'ulemânîñ hasret-keş oldukları Hârameyn-i Muhteremeyn hükûmetlerine içlerinden rağbet eder eḳall-i ḳalîl olduğu ma'lûm-ı 'ilm-i pād-şâhî² olup ve sâbîkâ Hârameyn ḳādîları 'Arab-zâde ile Nâfi' Efendi'niñ inḳızâ-ı zamân-ı hükûmetlerine dek Âsitâne-i Sa'âdet tarafından pâye ile birkaç eskileri zuhûr ile rikâb-ı kâm-yâba ref'-i raḳ'-ı iştikâ eylemeleri taşhîh-i tarîḳlerine kıyâm olunmağın iḳtizâ etmeğın ol-bâbda cânib-i şeyhü'l-islâmîden huzûr-ı hümâyûn-ı şehr-yârîye taḳdîm olunan telhîşîñ bâlâsına zıkr olunan 'Arab-zâde ile Nâfi' Efendi'niñ Hârameyn tevcîhi târiḳinden 'azlleri i'tibâr olup fimâ-ba'd ḳazâteyn-i mezbûrânîñ tevcîhleri daḫi bu vechile mu'teber tutulduğundan bi'l-fi'l Hârameyn ḳādîları mevcûd iken pâye ile nâ'il-i rütbe olanlarıñ İstanbul ḳādîsı olmamaları huşûşu evâ'il-i şehr-i hayrda mübârek-i ḳalem-i 'anberîn raḳam-ı şâhâneleriyle taşriḳ buyurulup 'inâyet-i 'âlem-şümûl-ı mülûkânededen mûmâ-ileyhânîñ tarîḳleri taşhîh olundüğundan fazla bundanşoñra himem-i seniyye-i tâc-dârâneleriyle râbîta-yı ḳaviyye rabṭ olunduğu beyne'l-'ulemâ ve³ bir laṭif-i⁴ müstahsen ü mergûb ve herkesiñ zebân-ı şıdk-ı iḳtirânı du'â-yı tevfiḳ-i pād-şâh-ı enâmla muḫarrîk ü mertûbdur.

Şûret-i Haṭṭ-ı Şerîf

Efendi dâ'imiziñ re'y ü⁵ taşvîbi üzre biñ yüz seksan sekiz muḫarreminden [M. 1188/Mart-Nisan 1774] 'azlleri mu'teber tutulup İslambol ḳazâsına îşâl etmek üzre yedlerine başka başka emr-i celîli's-şânım i'tâsına müsâ'ade-i hümâyûnum erzânî ḳılındığından mâ-'adâ ba'de'l-yevm Hârameyn-i Şerîfeyn tevcîh olunduğda naşbı gününden 'azlleri mu'teber olmağ üzre tevcîh oluna ve Hârameyn-i Şerîfeyn ḳādîları mevcûd iken pâye ile taqaddüm edenlere İslambol ḳazâsı tevcîh olunmayup ibtidâ bi'l-fi'l Hârameyn-i Şerîfeyn ḳādîları olanlar İslambol ḳazâsıyla begâm olup ba'dehu pâye

¹ İle D, E: -AE.

² Pād-şâh-ı C, D, E: +Aşîl C, D, E.

³ Ve AE: -A, B, C, D, E.

⁴ Laṭif-i AE: Luṭf-ı C, D.

⁵ Ü C, D, E: -AE.

ile taqaddüm¹ edenler naşb olunmak ve işbu nizâm düstûrî'l-‘amel tutulmak için defter-i ‘ulemâya kayd ve mûcibince ‘amel oluna.

Nazm

Olunca Böyle Olsun Re’y ü Tedbîr-i Kerem-kârı

Qala Gül-i Umûrunda Muvaffîk-ı Hâzret-i Bârî²

‘Azl ü Naşb-ı Kâdî-yı İstanbul

İstanbul kâdîsı olan ‘İlmî yeğeni ‘Ali Meşreb Efendi’niñ müddet-i ‘örfiyyesi münkâzî olduğundan mâ-‘adâ es‘âr huşûşuna kemâl-i taqayyüdü takrîbi ile iltifâtları iltizâm olunmağın on yedi gün miqdârı vaqtleri medd buyurulmuşdu. Bu kerre gurre-i şehr-i rebî‘ü’l-evvelde [1 Ra. 1190/20 Nisan 1776] zamm olunan vaqtleri daği qarîn-i hitâm olup yerine biriniñ³ naşb ü⁴ lâzım gelmeğle ol-mansıba hasbe’r-rütbe ve’l-istihkâk müteheyyi olan Hasan Paşa-zâde es-Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi evvel-i şehr-i⁵ mezkûrda [S. 1190/Mart-Nisan 1776] cenâb-ı⁶ şeyhü’l-islâmîden Bâb-ı Âşafî’ye irsâl ve ilbâs-ı ferve-i semmûr ile mesrûr ve münşeriñü’l-bâl kılındı.

Şadr-ı Anaçolu-şoden Şerîf Mollâ Efendi

Anaçolu kâdî‘askeri olan Mollâcık-zâde İshâk Efendi Hâzretleri’niñ sâl-i hükûmetleri ber-vech-i ‘iffet-i pezirâ-yı gâyet olmağın hasbe’r-rütbe ol-mesnede müste‘idd olan [51^b] şeyhü’l-islâm İshâk Efendi-zâde eş⁷-Şerîf Yahyâ Efendi⁸ müftîyü’l-enâm tarafından huşûr-ı âşafîye taqdîm ve gurre-i mezkûrede [1 Ra. 1190/20 Nisan 1776] Anaçolu kâdî‘askerliğine kürk ilbâsıyla tevķîr ü tekrîm olundu.

¹ Taqaddüm AE: Takdîm D.

² **Nazm** Olunca böyle olsun re’y ü tedbîr-i kerem-kârı Qala gül-i umûrında muvaffîk-ı Hâzret-i Bârî D, E: -AE.

³ Biriniñ AE: -D, E.

⁴ Ü ta’yîni C, D, E: -AE

⁵ Şehr AE: Şehr-yâr-ı B.

⁶ Cenâb-ı AE: Cânib-i C, D, E.

⁷ Eş- AE: -C, D, E.

⁸ Efendi B, C, E: -AE.

Vürûd-ı Havâdiş-i Bağdâd ve Başra ez-Cânib-i ‘Ömer Paşa ve İstimdâd-ı Müşârun-ileyh ez-Ṭaraf-ı Devlet-i Felek-irtikâ

Bu def‘a Bağdâd vâlisı ve İran sefirı Vehbî Efendi taraflarından vürûd eden tahrîrâtın fehvâsından¹ Tahmas ve Sivas’ın eyyâm-ı nâ-pây-i dârı qarîn-i zevâl ve diyâr-ı İran aşûb ü fiten ile mâl-â-mâl olarak qarîbü’l-‘ahdde Şiraz havâlîsinde ref‘-i livâ-yı istiklâl eden Zend ‘Abdülkerîm Hân ba‘zı memâlik-i İran’ı zabt ü teshîr ve kendüye galebe vü muqâvemet eden hânânı keşîde-i zîr-i şemşîr edüp ahâlî-i İran’ın cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye olan kadîmî ‘adâvetlerine binâ’en ve bu esnâda vekîl-i mûmâ-ileyh eczâ-yı meclisinden mu‘temedleri olanlara baqıyye-i hânân-ı İran’ın ba‘zılarından vesvesesi olmakdan nâşî kendü istirâhati için Bağdâd ve Başra ve etrâfi fi’l-aşl ülkâ-yı İran’dan olup şimdiki hâlde² etrâf ü eknâfdan niçe³ penç⁴ ve mûmâna‘atımız olur kimesne qalmamağla anlar daği kabza-yı taşarrufa alınsa hoş bir ma‘nâ olurdu.” deyü mu‘temedleriyle tarh-ı⁵ encümen-i istişâre ve anlar daği bu eyyâmde Devlet-i ‘Aliyye’niñ küffâr-ı bed-sakâl⁶ ile ceng ü cidâli olduğun îrâd ile bir dürlü şavâb olmadığın beyân ederek cevâb verdiklerinde bundan aqdem İran ahâlîlleri Afganiyânla muhârebe ederken gûyâ “*Ehl-i İslâm bilâ-mûcib memâlik-i İran’ı harâb eylediler.*” deyü mu‘temedlerin ba‘de’l-iskân⁷ fi’l-aşl İran Devleti ile rabt olunan mevâşîk-i mü’ekkideye menâfi hâlâta taşaddî ve birkaç koldan memâlik-i maḥrûseye ‘asker irsâliyle emvâl ü⁸ nüfûs-ı ‘ibâda itâle-i dest-i ta‘addî eyleyüp hattâ seksân toquz muḥarremü’l-ḥarâmı evâ’ilinden berü qarındâşı Şadîk Hân ser-gerdeliği ile maḥrûse-i Başra’yı⁹ maḥşûr ve ahâlîsin mübtelâ-yı¹⁰ meşâkk ü miḥen-i nâ-maḥşûr eylediğinden başka bir taraftan daği baqıyye-i ‘askeri Bağdâd havâlîsinde geşt ü güzâr ve etrâf ü eknâfın nehb ü gârât ve seby ü istirkâkı der-kâr olup havâşş-ı etbâ’ından Nazar ‘Ali Hân daği Derne ve Mehrud ve Mendelcin¹¹ ve Bedre muqâta‘aları ḥudûdlarına gelince bi-temâmihâ nehb ü gârât ve ihrâk ve ‘ıyâl ü etfâllerin seby ü istirkâk ve mu‘teber hânlarından Meḥmed Şefî‘ Hân

¹ Fehvâsından AE: Fehvâsınca E.

² Hâlde A, B, C, D, E: -AE.

³ Niçe C, E: Penç-i AE.

⁴ Penç AE: Pîç-i C, D.

⁵ Tarh-ı AE: Ṭaraf-ı E.

⁶ Bed-sakâl AE: Bed-eşkâl C, D, E.

⁷ Ba‘de’l-iskân AE: Ba‘de’l-iskât B, C, D, E.

⁸ Ü C, D, E: -AE.

⁹ Başra’yı AE: -C, D, E: +Bî- D, E.

¹⁰ Mübtelâ-yı AE: İbtılâ-yı C, D, E.

¹¹ Mendelcin A, B, C, D, E: Mandelcebin AE.

Kürdistân sancâklarından Medîne-i Kerkük'e beş sâ'at mesâfeye dek zabt ü teshîr ve nefsi-i Şehrîzor'da cây-gîr olup yevmen-fe-yevmen cem'iyetlerin teksîr ü tevfir üzere olmalarıyla e'âdi-i¹ devletiñ eṭrâf-ı Bağdâd'ı yağmâ vü tahrib eylemeleri takribi ile zehâ'ir cihetinden enderûn-ı Bağdâd'da müzâyâka ber-kemâl olduğumuz hâlde bağât-ı mezkûreden her biriniñ muḥâzâtına küllî 'asker tertîb ü tesyîr olunduğu tahrîr ve Başra istîlâsından şoñra Bağdâd muḥâşarasına kıyâm edeceklerin taşrîh ü tasfir eyledi.

[52^a] Bundan mâ-'adâ Tiflîs Hân'ı Ergili Hân'ıñ Moskovlu ile kemâl-i münâsebeti ve Açıkbaş nâm² mel'ûn ile³ qarâbeti olup ahâlî-i İnan vesâ'ir eṭrâfında olan ḥânânla taḥşîl-i ülfet ederek ḥâ'iz-i rehîne-i i'tizâd ü ittihâz⁴ ve be-taḥşîş bu eşnâda diyârında zuhûr eden ma'den sebebi ile kuvvetini müzdâd olduğundan gayrı bir günde yigirmi biñ 'asker ile ne maḥalle murâd ederse 'azîmete muḳtedir-i bed-mizâc eṭrâflı bir kâfir-i kuvveyi'l-istidrâc olmağın Zendkerîm'le lede'l-imtizâc bir ṭarafdan Bağdâd ve bir ṭarafdan⁵ ḥudûd-ı sâ'ire-i devlet-i ebedd-ımtidâda ilkâ-yı şüriş ü fesâd edecekleri muḥakkak ve hâlâ bender-i Başra maḥşûr ve⁶ 'ıyâl ü evlâd ve⁷ aḥvâl-i mü'minîn zîr-i dest-i istîlâ-yı Kızılbaş'da mağlûb ü maḥhûr olmağla bu zâd-ı⁸ 'azâliñ ref'i⁹ bir iki koldan temâmca irâ'et-i saṭvet-i pâd-şâhiye muḥtâc idüğü cümle 'indinde müsellemler ü müttefik olduğun inhâ ve beldeteyn-i mezbûreteyn giriftâr-ı dest-i tasalluṭ-ı A'câm olmazdan muḳaddem Başra'nıñ hâline merḥamet ve Bağdâd'a imdâd ü i'ânet ile i'tâ-yı takviyyet olunmasın imlâ ve bir sâ'at muḳaddem külliyetlü aḳça ve zehâyir ü 'asâkir ve cebe-ḥâne ve mihmân-ı¹⁰ sâ'ire işâliyle Bağdâd'a meded-res-i 'inâyet ve Başra fuḳarâsınıñ ve zu'afâsınıñ taḥlîşlerine himmet ü şefkat-ı şâhâneniñ erzânî buyurulmasın iltimâs ü istid'â eylediler.

¹ E'âdi-i AE: İ'âde-i E.

² Nâm A, B, C, D, E: -AE.

³ İle C, D, E: -AE.

⁴ İttihâz AE: İttihâd B, C, D, E.

⁵ Ve bir ṭarafdan A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Ve AE: -D.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE.

⁸ Zâd-i AE: Dâ-i C, D, E.

⁹ Ref'i AE: Def'i C, D, E.

¹⁰ Mihmân AE: Mühimmât B, C, D, E.

Zikr-i Maqtûlî-i Vâlî-i Bağdâd ‘Ömer Paşa

Ânifen beyân olunduğu üzere Bağdâd vâlîsi ‘Ömer Paşa İran vekîli Zend ‘Abdülkerîm’in tuğyân üzere olduğu ihbârıyla havâdis-i sâ’ireyi muhtevî ba‘zı tahrîrât¹ îrâd ve Başra’nın muhâşara ve İran cânibinden şînûf-ı ‘asâkir ta’yîni ile nakz-ı ‘ahdiñ mücâhede olunduğunu takdîm-i ‘atebe-i ebedd-ımtidâd eyledikde ol-havâdis-i ârâm-fersâ teftîş ü istikşâ olunması vâcib olan hâlât-ı dağdağa-yı fermâdan olmağla der-‘akab serhadd-nişîn olan Karş muhâfızı Vezîr Ahmed ‘İzzet Paşa ile Şehrîzor vâlîsi Vezîr Süleymân Paşa taraflarından istingâh-ı² haqîkat-ı hâle kıyâm ve dîvân kaleminden evâmîr-i ‘aliyye tahrîri ile münşâ-yı izhâr-ı tuğyânın isti‘lâm ü istihbârına ihtimâm olundu idi.

Karş muhâfızı müşârun-ileyh tarafından vürûd eden aḥbâr Bağdâd vâlîsi tahrîrâtına muvâfık ve Şehrîzor vâlîsi tarafından tevârüd eden peyâm-ı havâdis-i Bağdâd’a nâ-muḥâbık gelmeğın tahrîrâtı hülâşa olunması fermân ve me’âl ve muḥaşşılına itâre-i şeh-bâz-ı diḳḳat³ ve em‘ân olunduğda Derne sancâğı Kirmanşâh’ın civârında vâkı‘ olmağın tâ’ife-i A‘câm Derne’den ‘ubûr ve İmâm Hüseyin rızâyullah-ı te‘âlâ-yı ‘anhu ḥazretleriniñ ziyâretine mürûr eylediklerinde Derne sancâğı mutaşarrıfı taraflarından emvâllerin nehb ü gârât ve gûn-â-gûn cevr ü eziyyet olunduğu birkaç⁴ def’a Zend ‘Abdülkerîm Hân cânibinden Bağdâd’a tahrîr ve paşa-yı merḳümüñ eziyyetin ebnâ-yı sebîle A‘câm’dan men‘ ü def’ etdirilmesi taştîr olunmuşken⁵ recâsına ‘adem-i müsâ‘adeden başka Bağdâd-ı bihişt-âbâdda vuḳû‘ bulan tâ‘ûn taḳrîbi ile nefsi Bağdad ve Başra’da bilâ-vâris⁶ yüz ḥânededen mütecâviz mürd olan A‘câm’ın mâlların zabt eyleyüp [52^b] ol-güne vefât edenleriñ emvâl ü eşyâsını vilâyetlerinde olan ma‘lûmü’l-esâmi vereselerine gönderilmesin muḳtezâ-yı şer‘-i kavîm üzere muḥâlebe eyledikde ol-bâbda olan recâ vü niyâzına daḫi ḥavâle-i ṭabânca redd eylediktensoñra İran re‘âyâsından Başra’da mütevattın Carḳalu ta‘bîr olunur yüz ḥâneye ḳarîb zimmî tâ’ifesiniñ vaṭan-ı aşlîlerine sevḳ ü tesyîr etdirilmesi iltimâsı daḫi nezd-i müşârun-ileyhde ḳarîn-i ḳabûl olmadığından mâ-‘adâ sâbîḳâ Bâbân mutaşarrıfı Mehmed Paşa ma‘zûlen Sinne ḳaşabası câniblerine ‘azîmet ve Zend ‘Abdülkerîm tarafından şefâ‘at

¹ Tahrîrât B, C, D, E: -AE.

² İstingâh-ı AE: İstiknâh A, B.

³ Diḳḳat AE: Vaḳt E.

⁴ Kaç D, E: -AE.

⁵ Olunmuşken A, B, C, D, E: Bulunmuşken AE.

⁶ Bilâ-vâris AE: +İdi A: +Yedi B, C, D.

etdirdikde şûret-i zâhirde hâtırına ri'âyet ve küllî akçasın alarak beķâyâ-yı câhî¹ müş'ir irsâl-i hil'at eylediği 'akabinde re'âyâyı tahrîk ve çok geçmeden mûmâ-ileyh olmağalden tard ü teb'id eyleyüp Zend Kerîm tarafından² keyfiyyet istiħbâr olunduğda küllî 'asker ta'yîn ve perîşân olan re'âyâ ile emîrleri mûmâ-ileyh Meħmed Paşa'yı yerlerine iskân ü tavaştun eylediği âteş-zenn-i nâ'ire-i kıtâl olmağın hükûmet-i mezkûreniñ merķûm Meħmed Paşa'ya virilmesi İran tarafından mültezim ve Bağdâd vâlisi cânibinden Aħmed Paşa'nıñ hükûmrân olması bâbında tertîb-i leşker ve hışm olarak merreten ba'de-uhrâ Sine ve Kirmânşâh ve Bâbân havâlisinde 'ağd-i muħârebe ve kıtâl ve bu taķrîbiyle kıatı vâfir kaşabât ü kıurâ güzer-gâh-ı 'asâkir-i tarafeynde berbâd ü pâ-mâl olup tâ'ife-i A'câm yevmen-fe-yevmen cem'iyetlerin tevfir ve Başra muħâşarasında olan ser-gerdesiniñ ma'iyyetine küllî 'asker tertîb ü tesyîr eylediklerin müşârun-ileyh Süleymân Paşa tebyîn ü tavzîh ve zıkr olunan fiten ü âşûbuñ menşe'i Bağdâd vâlisi olduğın taħrîr ü taşrîh eyleyüp ol-bâbda atnâb-ı maķâl ve ħudûda kıarîb mağallerde olan 'asâkiriñ raķam-ı irsâliyle memâlik-i maħrûseye duħûlünden men'eylemesiyle müdde'âsına iķâme-i bürhân ü istidlâl eyledi.

Ĥattâ müşârun-ileyh pederi Muşul vâlisi Emîn Paşa'dan rivâyet ile gönderdiği evrâkıında vekîl-i mûmâ-ileyhiñ pîr ü 'alîl ve sâl-ħurde ve memâlik-i İran'da aşâleten şâh olmayup vekâlet iddi'âsında olduğın ve İran üzerine neşr-i 'adl ederek ba'zı emâkine mâlik ve hengâm-ı zuhûrundan bu âna gelince cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye izhâr-ı 'ubûdiyyet mesleğine sâlik idüğün ve kendüsinden bu güne ħareket-i mücerred 'Ömer Paşa'dan aħz-sâr ve intikâma mebnî bir ħâlet olduğın beyân ve müşârun-ileyh 'Ömer³ Paşa'nıñ bünyân-ı iķbâli ve bir anlığına⁴ bezl-i tâb ü tüvân eylemek mu'rizinde enderûn-ı İran'a âmed-şüdd eden tüccârıñ kendülere verdikleri aħbârı da'vâsına bürhân eyledi.

Müşârun-ileyhiñ bu şûretde 'atebe-i 'aliyyeye taħrîrinden 'Ömer Paşa'nıñ ħaķķ-ı civâra 'adem-i ri'âyet ve⁵ Devlet-i 'Aliyye ile İranîyân miyânına ilkâ-yı şekâ ve 'adâvet-i ħâletleri münfehim ve bu taķdîrde def'-i gâ'ile-i ihtilâl ü fesâd ve istiħşâl-i asâyış-i 'ibâd ü bilâd mülâğazalarıyla lede'l-istişâre Bağdâd'dan 'azli mütahattim olmağla

¹ Câhî AE: Câhın C, D, E.

² Tarafından B, C, D, E: -AE.

³ Paşa'dan aħz-sâr ve intikâma mebnî bir ħâlet olduğın ve müşârun-ileyh 'Ömer C, E: -AE.

⁴ Anlığı C, D: Virânlığa E.

⁵ Ve B, C, D, E: -AE.

eyâlet-i Bağdâd ve¹ Rağka vâlisi İsfînâhi Hâfız Muştafâ Paşa'ya tevcîh ve küllî 'asâkir ü mühimmât ile 'Irâk-ı 'Arab'a vâsıl olması mü'ekked evâmîr-i 'aliyye ile kendüsine tavsiye vü tenbîh olduğundan başka Bağdâd'dan hürûca be'â'et ü terâhi şûretlerin îmâ eylediği maşûsları olursa i'dâmına kıyâm eylemesi daği cânib-i müşârun-ileyhe tahrîr ü ifhâm olundu.

Fermân olunduğu üzere müşârun-ileyh Muştafâ Paşa tertîb-i 'asker ve techîz-i leşker eylediği 'ağabinde Rağka'dan hareket ve 'Ömer Paşa ma'iyetine gider şûretlerinde 'alâ-cenâhi'l-isti'câl [53^a] manşıbı cânibine 'azîmet eyleyüp ba'de'l-vuşûl maşfiyyen ahâlî-i belde ile müşâvere ederek selefiniñ i'dâmına meşgûl oldular.

Bâdî-i emrde Bağdâd'dan ma'zûl olup Diyârbekir tevcîh olunduğu fermân-ı cihân-mu'tâ' irâ'et ve ol-daği kerdan-dâde-i itâ'at olup der-'ağab Bağdâd'dan hürûc ve hâric-i şehirde ikâmet üzere iken nâ-gâh üzerine² ikdâm ü tertîb eyledikleri şan'at ile kârîn-i temâm eyleyüp³ ve ser-maqtû'ın taqdîm-i der-behrâm-ı intikâm eylediler.

Âmeden Elçi-i Moskov be-Sarây-ı Âşafi

Bundan aqdem Der-'aliyye'ye vürûdu keşîde-i silk⁴-i tahrîr olan Rusya'ya büyük elçisiniñ devleti tarafından maqâm-ı şadâret-'uzmâya olan mektûbunu teslîm için sarây-ı şadr-ı a'zamîye gelmesi taşmîm olunmuş olmağla şehir-i şevvâliñ on altıncı günü [16 L. 1190/28 Kasım 1776] defâtir-i teşrifâtta muşarrağ olan rûsûmât-ı mu'tebereye ri'âyet olunarak Bâb-ı Âşafi'ye vürûd ve yedinde olan mektûbını yeden bi-yedin şadr-ı a'zam hazretlerine teslîm eyleyüp lâzım gelen merâsimiñ îfâsı 'ağabinde kıyâm ve konağına 'avdet için edâ-yı levâzım-ı bedrûd⁵ eyledi.

Elçi-i mesfûra fevke'l-'âde ikrâm olunmasın niyâz ü istirhâm etmeğle kendüsüyle on üç nefer mu'teberlerine dört şevb hil'at-i semmûr ve on şevb ferve-i kıyâm vesâ'ir altı nefer etbâ'ına kerrâkeler iksâ ve bağıyye-i levâhiğine yüz şevb hil'at ilbâsıyla merâsim-i mihmân-nevâzî edâ vü îfâ olunmuştur.

¹ Ve D: -AE.

² Üzerine A, B, C, D, E: -A.

³ Eyleyüp C, D, E: -AE.

⁴ Silk-i A, B, C, D, E: Felek-i AE.

⁵ Bedrûd AE: Pedrûd C, D, E.

Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ

Kütâhiyye ahâlîsi vâfileri olan ‘Abdî Paşa’dan ve Haleb sükkânı hâkimleri olan Çatalcalı ‘Ali Paşa’dan şikâyet ve ‘azlleri ile istid‘â-yı ‘inâyet etmeğin hîlâl-i şehri’l-zi’l-hiccede [Z. 1190/Ocak-Şubat 1777] Diyâbekir eyâleti ‘Abdî Paşa’ya ve Kütâhiyye eyâleti Aydın muhaşşılı Hazîne-dâr ‘Ali Paşa’ya ve Karş eyâleti Çatalcalı ‘Ali Paşa’ya ve Haleb eyâleti Karş muhâfızı Aḥmed ‘İzzet Paşa’ya ve Aydın sancâğı Uzun ‘Abdullah Paşa’ya tevcîh ü iḥsân ve bir sâ‘at muḳaddem her biriniñ manşibına müsâra‘at eylemesi emr ü fermân olundu.

Żiyâfet-i Şadr-ı A‘zam be¹-Elçi-i Rusya

ez-Ḳadîm beyne‘d-düvel ‘aḳd-i müsâleme vü muşâfât olunduğu ‘aḳabinde te‘kîden lil-müşâlaha tarafeynden gönderilen elçilere ikrâm ü iltifât kavâ‘id-i mer‘iyye-i mu‘tebereden olmağla ânifen zîkr olunduğu üzere bu def‘a Rusya ile ‘aḳd olunan silm ü salâḥ hîtâmı verâsında teşyîd-i bünyân-ı sulḥ mevki‘inde Mosḳovlu tarafından Der‘aliyye’ye tevârüd eden büyük elçi çend rûz muḳaddem şadr-ı a‘zam cânibine olan mektûbın teslîm ve zamân-ı müsâferetin tetmîm etmiş olmağla de‘b-i dîrîn-i Devlet-i ‘Aliyye ve merâsim-i mer‘iyye-i² saltanat-ı seniyye ifâsına kıyâm olunup evvelâ elçi-i mesfûrı seksân tokuz senesi şehri-zi’l-hicce’i ş-şerîfesiniñ on altıncı günü [16 Z. 1190/26 Ocak 1777] şadr-ı a‘zam ḥazretleri sarây-ı âşaffiye da‘vet ve mücevher ḥancelrû enderûn ağaları ḥidmet ederek ekşer avân-ı ta‘âm-sîm olmağ üzere ‘arz oḫasında bir a‘lâ ziyâfet eyleyüp hengâm-ı ta‘âm vesâ‘ir ezmân-ı sükûn³ ü ârâmda gûşmâl-i envâ‘-sâz ve ḥuşûşen nâliş-nây-i⁴ ṭanbûr ü kemân taraf-ı⁵ avâz ile şükûḥ ve debdebe-i pâd-şâḥ-ı dârâ-gulâmı kendüsüne i‘lâm tâ-be aḫşâm tâb-ı baḫş-ı dimâğ ve kâm olduḳdansoñra envâ‘-ı ḥila‘ ilbâsıyla müstağrıḳ-ı sınıf-ı iḥsân ve⁶ iltifât-ı⁷ devlet-i ebed-kıyâm olarak Bâb-ı Âşaffî‘den ‘avdet ve tarâflarından⁸ keşîde kılınan esbe rûkûb ve ḳonaḳlarına ric‘at [53^b] eylediler.

¹ Be- AE: Bâ- D.

² Mer‘iyye-i C, D, E: -AE.

³ Sükût AE: Sükûn B, C, D, E.

⁴ Nâliş-nây-i AE: +Ve C, D, E.

⁵ Taraf-ı AE: Tarafa E.

⁶ Ve C, D, E: -AE.

⁷ İltifât AE: +Ve B.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven طرفلرندن (Tarâflarından) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طرفلرندن (Tarâflarından) şeklinde olmalıdır.

Hîtâm-ı ziyâfette cânib-i vezîr-i a‘zamdan¹ elçiye bir kabza mücevher-i şemşîr ile bir muraşsa‘ piyâle² ihdâ ve Top-hâne iskelesinden çekdirme seffinesiyle imrâr ü isrâr³ olunmuştur. Bundan sonra kapudân paşa ve kethüdâ-yı şadr-ı ‘âlî ve dergâh-ı ‘âlî yeñiçerileri ağası ile defter-dâr ve re’îsü’l-küttâb efendi ‘alâ-merâtibehüm her biri bir mahallde tertîb-i ziyâfet ve i‘lân-ı ‘azamet ve şükûh-ı pâd-şâh-bülend-i menkâbet eylemek huşûşlarında kemâ-yenbağî ihtimâm ü diğkat eylediler.

‘Azl ü Naşb-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân

Dîvân-ı Hümâyûn’da çavuşbaşısı olan Mehmed Sa‘îd Efendi hadd-i zâtında reşîd ü şadâkat-kâr olup zâhiren mûcib-i ‘azli olur bir hâlet yogiken vaqt-i muğadder temâm ve zamân-ı mansıbları qarîn-i hitâm olmağla mâh-ı rebî‘ü’l-âhîriñ on yedinci günü [17 R. 1190/5 Haziran 1776] ‘azl olunup yerine şadr-ı a‘zam-ı sâbık Silâh-dâr Hamza Paşa kethüdâlığıyla şehîr olan Dergâh-ı ‘Âlî kapucıbaşılardan Mehmed Ağa çavuşbaşı naşb ü ta‘yîn ve ber-vech-i istikâmet rü’yet-i umûr-ı ‘ibâda kıyâm eylemesi tavşiyeye vü telkîn olundu.

Reften Donanmâ-yı⁴ Hümâyûn be-Baħr-i Sefîd

Donanmâ-yı hümâyûn-ı zafer-meşhûnuñ Baħr-i Sefîd’e ‘azîmeti vaḫti hulûl etmeğîn evâ’il-i mâh-ı muħarremi’l-ħarâmda [M. 1190/Şubat-Mart 1776] şehr-yâr-ı enâm⁵ ve şehen-şâh-ı sekender- gulâm⁶ efendimiz ħazretleri donanmâ-yı hümâyûnların rü’yet ve kapudân-ı deryâ olan Vezîr Ġazî Hasan Paşa’ya ba‘zı tenbîh ü vaşiyet zımnında Yalıköşkü⁷ nâm mahalle baş-ı zılâl-ı şevket buyurup donanmâ-yı hümâyûnları sefâ’ini daħi Tersâne-i ‘Âmire’den nühzet etmiş olmalarıyla şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm ile kapudân paşa ber-mûceb-i irâde-i şâhâne ħuzûr-ı hümâyûna çehre-sâ olup hitâm-ı merâsim-i ilbâs-ı ferve ‘ağabinde pîş-gâh-ı ħâlîfe-i enâmdan ric‘at ve şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm donanmâ-yı hümâyûnla Dolmabağçe’ye ‘azîmet ve ba‘de’z-ziyâfete herkes du‘â-yı devâm-ı devlet-i şehr-yâr-ı âsmân-miğdâra mülâzemet ü müvâzabet eyledi.

¹ A‘zamîden D.

² Piyâle AE: Pâle C, D, E.

³ İsrâr AE: İsrâ B, C, D, E.

⁴ Donanmâ-yı D, E: -AE.

⁵ Şehr-yâr-ı enâm AE: Ma‘delet-âğâr C, D, E.

⁶ Gulâm AE: Vağâr C, D, E.

⁷ Yalıköşkü AE: Yalı D, E.

‘Azl-i Defter-dâr-ı Şıkk-ı Evvel Recâ’î el-Hâcc Meḥmed Efendi ve Naşb-ı Halîfe-i Mâlikâne Ḥasan Efendi

Bir müddetden berü şıkk-ı evvel defter-dârı olan el-Hâcc Meḥmed Recâ’î Efendi’niñ aḥz ü ‘atâya-ı¹ emvâl-i mîrîde mûcib-i ‘azli olur ba‘zı eṭvâr ü hâlâtı mesmû‘ ü meşhûr² olmağın ğurre-i şehri cemâziye’l-evvelîde [1 Ca. 1190/18 Haziran 1776] ‘azl olunup yerine müddet-i vâfireden berü mâlikâne ḥalîfesi olup defter-dârlık umûrunda mahâreti bedîd³ olan Ḥasan Efendi şıkk-ı evvel defter-dârı naşb ü ta‘yîn buyuruldu.

Zuhûr-ı İhtilâl-i Başra ve Bağdâd ve İhsân-ı Vezâret be-‘Abdullah Paşa bâ-Eyâlet-i Bağdâd

Bundan muḳaddemce keşîde-i silk-i suṭur olan vech ile İran vekîliniñ memâlik-i mahrûseye mesbûḳ olan tecâvüz ü⁴ ta‘addîsi ‘Abdülcelîl-zâdelerden Şehrîzor vâlîsi Süleymân Paşa’niñ tahrîr ve iḥbârı üzre Bağdad vâlîsiniñ tahrîk ve ifsâdına mebnî olduğundan⁵ Bağdâd’dan ba‘de’l-‘azl çok geçmeden ḥâric-i Bağdâd’da ḳatlı olunup ğâ’ile-i fiten-i İran’iñ indifâ’ı me’mûl iken Bağdâd vâlîsi olan müşârun-ileyh Muştafâ Paşa ḥükûmet-i ‘Irâḳ-ı ‘Arab ile kâm-revâ olup tuğyân-ı A‘câm-ı nâ-pâk-ı meşhûr-ı⁶ çeşm-i idrâkleri olduğda kesr-i şiddet-i vekîl-i mechûli’n-neseb ve rabṭ ü zabṭ-ı ḥavâlî-i ‘Irâḳ-ı ‘Arab küllî ‘asâkir ve zehâ’ir ü mühimmât ile i‘tâ-yı taḳviyyete muhtâc olduğun selefi mişillü ‘atabe-i ‘aliyye-i şehir-yâriye tahrîr ü⁷ tenmîḳ [54^a] ve Başra’niñ istihlâşı ile def‘-i⁸ ğâ’ile-i A‘câm-ı ḥızlân-menâşı vüzerâ-yı ‘izâmdan birkaç vezîriñ mükemmel ḳapu ile ol-cânibe vürûduna ta‘lîḳ eyledi.

Bundan muḳaddem Diyârbekir eyâletiniñ ‘Abdî Paşa’ya tevcîh olunması iḳtizâ eylediği taḳdîrde Bağdad’a⁹ ta‘yîn olunmaḳ maşlaḥatına mebnî olmağın der-‘aḳab müşârun-ileyh ile sâ’ir elviye vü eyâlât mutaşarrıflarından ḳuvveyü’l-iḳtidâr vezîr ü emîr ta‘yîn ü tesyîr olduğundan başḳa hem¹⁰-defîne-i¹¹ pâd-şâh-ı şâf-zamîr ile ḳatı vâfir

¹ İ‘tâ-yı B, D: ‘Atâya-ı E.

² Meşhûr AE: Meşhûd A, B, C, D, E.

³ Bedîd AE: Bedîdâr D.

⁴ Ü C, D, E: -AE.

⁵ Bağdad vâlîsiniñ tahrîk ve ifsâdına mebnî olduğundan B: -AE.

⁶ Meşhûr-ı AE: Meşhûd B, C, D, E.

⁷ Ve C, D, E: -AE.

⁸ Def‘-i AE: Ref‘-i E.

⁹ Bağdad’a C, D, E: -AE.

¹⁰ Hem AE: Hümem B, C, D, E.

¹¹ Defîne AE: Vefiyye B, C, D, E.

zehâyir ve ‘asâkir ve nuķûd ve mühimmât i‘dâd ü tertîb ve ‘icâleten cânib-i mezkûra taķdîm ve taşvîb olunup hattâ Bağdâd vâlisi müşârun-ileyhiñ selevi ‘Ömer Paşa’yı i‘dâm ve emvâl ve esbâb ü¹ dâretin² bi-tamâmi-hâ iġtinâm eylediġi ve müdâfa‘-yı A‘câm-ı bed-nihâdı pîş-nihâd-ı kâr ederek ahâlî-i Bağdâd’dan aşhâb-ı yesâr olanları müşâdereye cesâret ü cür’et ve bu takrîb ile ahâlî-i Bağdâd kendüsinden nefret eyleyüp best ü küşâd-ı umûrda kimesneden i‘ânet olunmadıġı iġbârı resîde-i sâmi‘a-yı devlet olmaġın iġtizâ eylediġi şûretde îbrâz ve irâ’et eylemek üzere Bağdâd vâlliliġiniñ tevcîhini müş‘ir bir kıt‘a emr-i münîfi‘l-me‘âl ‘Abdi Paşa tarafına daġı taġrîr ü irsâl olunmuşıdi.³

Müşârun-ileyh kať‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ederek Bağdâd’a vâsıl ve çekünge-i ahvâl-i İran ve Başra’dan sâ’il olduklarında ‘Ömer Paşa’nıñ vefâtından sonra Zend ‘Abdülkerîm Hân’ıñ sefvîri vürûd ve beş mâdde üzerine şulġlarınıñ ma‘ķûd olduġun ve Başra ve Kirmânşâh’dan ‘askerleriniñ i‘âde olunmasıçün selâm ağasıyla ikinci çuka-dârları⁴ sefvî-i merķûma tereffuk⁵ ve Zend ‘Abdülkerîm cânibine irsâl ü teşvîķ eylediġin beyân ve ġitâm-ı maşlahat iġbârıyla vürûdlarına müterakķıb ve nîkrân olduġun tafşîl ve ‘ayân eyledi.

Fi‘l-ġaķîķa ol-esnâda ikinci çuka-dârı zuhûr ve Başra muġâsarasıyla meşġûl olan Şâdıķ Hân’ıñ Başra müstesellimi ve â‘yân ve ahâlîsine raķm-ı irsâl ve sevgend ü îmânla â‘yân ü sükkân-ı beldeyi muţma’inü‘l-bâl edüp birbirleriyle taġşîl-i dest-mâye-i ülfet ve mu‘âşeret ve def‘-i ġâ‘ile-i ġışâm ve vahşet eylediklerin iġbârıyla kendülerin tebşîr ü mesrûr eyledi.

Ahvâl-i Başra ise iġbâr olunanıñ ġılâfî ve vâķı‘a-yı ġâl istimâ‘ olunana menâfi olup çok geçmeden tâ‘ife-i A‘câm ‘Ömer Paşa zamânında Başra muġâfazasını iltizâm eden Müşfaķ⁶ ‘aşîreti vâsıtasıyla Başra’ya ifġâm⁷ ve emvâl ü eşyâ-yı ahâlîyi nehb ü ġârete iķdâm edüp nefâyis-i eşyâ ile mütesellim Şiraz’a irsâl ve zîkr olunan Şâdıķ Hân enderûn-ı Başra’da ferş-i kilîm-pâre-i istîķlâl eyledi.

¹ Ü AE: -B, C, E.

² Ü dâretin AE: Vezâretin B, C, D, E.

³ Müşârun-ileyh A, B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime B ve C nüshalarında چوقدارلريك (Çuka-dârlarıñ); AE., A, C ve E nüshalarında ise چوقدارلرين (Çuka-dârların) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Tereffuk AE: Terfîķ A, B, C, D, E.

⁶ Müşfaķ AE: منتفق B, C, D, E.

⁷ İfġâm AE: İķtîġâm B, C, D, E.

Başra ahâlîsi ve vâîleri Muşafâ Paşa'dan isti'ânet ü istimdâd emellerinde iken hılâf-ı me'mûl 'asâkir-i düşmen-i devletiñ desîse-i şulhla Başra'ya duhûllerinden hâlleri perişân ve ibtilâ-ı derd-i istîlâ ile esîr-i âh ü figân¹ oldukları havâdis-i mesbûke ile 'Abdî Paşa tarafından Der-'aliyye'ye tahrîr ve müşârun-ileyh selefî 'Ömer Paşa'nıñ emvâl ü eşyâsını zabt eylediğinden başka bir taraftan ahâlî-i Bağdad'ıñ zî-kudretlerin ızrâr ü tekdîr ederek umûr-ı vilâyetiñ zîr-i dest-i tasalluğunda müşevveş ve maḥabbet² kaldığı mufaşşalen³ tasfîr olunmağla şehr-i rebî'î'l-evveliñ on birinci ḥamîs günü [11 Ra. 1190/30 Nisan 1776] cümle 'ulemâ-ı a'lâm ve ricâl-i rûyü'l-ihtirâm ile sarây-ı âşafîde ve 'aḳd-i meclis-i meşveret ve ol-vechile vürûd eden havâdis ve aḡyâr⁴ cümle muvâcehesinde fetḥ ü kırâ'at olunup evvelâ bundanşoñra tâ'ife-i A'câm ḥaḳḳında ne vechile mu'âmele olunmaḳ îcâb eylediği cânib-i şerî'at-ı muṭahharadan istiftâ ve şâniyen Muşafâ Paşa'nıñ hılâf-ı fermân hareket eylediğine binâ'en ne güne te'dîb olunması iktizâ eylediği [54^b] istikşâ⁵ olunduğda şeyḥü'l-islâm efendi ile gürûh-ı 'ulemâ-yı vekîl-i İrân ile kendüsine tab'iiyyet eden zümre-i rafz ü ilhâda ḥavâle-i şemşîr-i düşmen-sûz-ı devlet olması mâddesine i'tâ-yı fetvây ve 'Irâḳ-ı 'Arab ile ḥavâlîsiniñ zabt ü rabṭı yine müte'ayyinân ahâlî-i Bağdâd'dan birine ihâle olunarak rü'yeyt olunması münâsib vaḳt ü⁶ hâl idüğü zümre-i ricâl-i devletden miyân-ı meclis-i şûrâya ilkâ olunup bu vechile ḥuzẓâr-ençümen-i istişâre ve evvel dâ-i⁷ 'udâle tertîb-sâz ve⁸ 'ilâç ü çâre oldular.

Pes⁹ müteḥayyizân-ı ahâlî-i Bağdâd'dan Maḳtûl 'Ömer Paşa kethüdâsı 'Abdullah Aḡa ile Mardin voyvodası Ḥasan Aḡa'nıñ her vechile vezârete ehliyyetleri taḳrîr ü beyân ve bir sâ'at muḳaddem tanzîmine mübâderet olunmasın herkes pesend ü istiḥsân etmeğın Başra eyâletın dest-i istîlâ-yı A'câm'dan istiḥlâş eylemek şurûṭuna muḳârin ittifâḳ-ârâ ile mûmâ-ileyh 'Abdullah Aḡa'ya rûtbe-i vâlâ-yı vezâret ile Bağdâd eyâleti tevcîh ü iḥsân ve Mardin voyvodası merḳûma Kerkûk ve Şehrîzor sancâḳları ile rûtbe-i sâmiye-i vezâret 'inâyeti her ḥâlde münâsib-i vaḳt ü zamân idiği nuḥbe-i efkâr-ı aşḥâb-

¹ Figân AE: Efgân B.

² Maḥabbet AE: مَحَبَّة B.

³ Mufaşşalen C, D, E: -AE.

⁴ Aḡyâr AE: Aḡbâr B, C, D, E.

⁵ İstikşâ AE: İstikşâ B.

⁶ Ü B, C: -AE.

⁷ Dâ-yi AE: Zâ-yi B.

⁸ Ve AE: -A, B, C, D, E.

⁹ Pes C, D, E: -AE.

ârâ ve ezhân olmağın iktizâ eden evâmir ü¹ mekâtibi derhâl tahrîr ü irsâl ve verilen fetvâ mûcibince muhârebe-i A‘câm-ı bed-fercâm müşalağa² zımnında katı vâfir ‘asâkir ü mühimmât ve zehâ’ir tertîb ve bir kadem³ aqdem mahalline îşâl olunmağla her taraftan ikdâm ü isti‘câl olundu.

Şûret-i Fetvâ

Memâlik-i ‘Acem ahâlîsinden Zeyd-i şakî vekâlet iddi‘âsıyla bir miqdâr eşkıyâyı başına cem‘ ve mezbûrlara re’îs olup mezbûrlar⁴ ile ittifâk ü ittihâd ve bilâd-ı İslâmiyye’den bir kal‘ayı istîlâ ve ahâlîsinden nice kimesneleriñ mâllarını nehb ü gâret ve pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hazretleriniñ içâ‘atundan hürûc edüp bâğî olsalar mezbûr Zeyd’iñ ve aña tâbi‘ olup anıñla ittifâk ü ittihâd edüp mu‘ayyen olanlarıñ

فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ⁵

naşş-ı kerîmi mantûkunca kıtâlleri helâl ve farz olup kal‘a-yı mezbûreyi istihlâs lâzım olur mu?⁶

El-cevâb

Olur.

Haqq Sübhâne ve Te‘âlâ hazretleri sâye-i merâhim-vâye-i pâd-şâh-ı İslâm’ı mefâriğ-ı enâm üzre ber-devâm⁷ ve bed-hâh-ı dîn ü devlet olanları mağhûr ü kem-nâm eyleye. Âmîn.

‘Azl ve Nefy-i Re’îsü’l-küttâb Râ’if Beğ ve Naşb-ı ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vañîd Efendi

Seksan iki senesinden berü [1182/1768-1769] hizmet-i celîle-i riyâsetle evkât-güzâr olan İsmâ‘îl⁸ Râ’if Beğ’iñ şadr-ı a‘zam hazretleriyle eğerçi ihtilağı ber-kemâl olup lakin ba‘zı kurenâsıyla tahşîl-i hüsn-i vifâka muvaffak olamadığından müşârun-ileyh

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Müşalağa AE: Maşlahatı B, C, D, E.

³ Kadem AE: Aqdem E.

⁴ Re’îs olup mezbûrlar C, D, E: -AE.

⁵ *Kür’ân-ı Kerîm*, Hucurât, 49/9. “Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın.” Bu ayet D nüshası hariç bütün nüshalarda sehven “فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي” şeklinde yazılmıştır. Metinde bu yanlış düzeltilerek verilmiştir.

⁶ Olur mu? AE: Gelür mi? C, D, E.

⁷ Ber-devâm AE: بردام C, D, E.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven اسمعيل imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل şeklinde olmalıdır.

saķâmet¹ ve bu vechile beyenlerinde esbâb-ı münâferet yevmen-fe-yevmen tezâyüd ü keşret bularak bi'l-âhare hilâl-i şehir-i cemâziye'l-âhîrede [Ca. 1190/Haziran-Temmuz 1776] şâhid-i dill-ârâ-yı riyâsetden cüdâ² ve kabresin³ cezîresine nefy ü iclâ olunup der-âķab 'Âtıf-zâde 'Ömer Vahîd Efendi Bâb-ı Âşafî'ye da'vet ve câh-ı vilâyet-i vâlâ-yı riyâsete ilbâs-ı hil'at buyurulup üzerinde olan tevķî'îlik manşıbı daħi bundan muķaddemce vezîr ketħüdâlıđından münfaşıl olan es-Seyyid İbrâhîm⁴ Hıfzî Efendi'ye 'inâyet ü ihsân buyuruldu.

Nefy-i Mardinî Şeyħ-i Câmî-i Lâleli

Selâtin-i cevâmi' meşâyıħından ħüdâvendigâr-ı sâbık Sultân Muştafâ merħûmuñ Lâleli ħavâlisinde binâ eylediği câmî'-i şerîfîñ şeyħi⁵ olan Mardinî Efendi'niñ meşâyıħ-i sâ'ire mişillü dâ'imâ 'ibâdullaha pend ü naşîhat ve mevtâlara istid'â-yı mağfîret edüp cümleliñ lâzıme-i zımmeti olan pâd-şâh-ı 'âlem-i şehen-şâh-efħam ħazretleriniñ şehzâde-gân-ı cîvân-baħtlarıyla müdebbirü'l⁶-dehr-i kâm-rân ü mu'ammer ve tâli'-i ħümâyûnları [55^a] yevmen-fe-yevmen müterakķî vü efzûn-ter olması da'vâtı ile iştiğâl ve vazîfesi olmadık kelimâtı tefevvüħden tayy-i maķâl eylemek vâcibât-ı umûrundan iken âdâb-ı va'z ü nuşħu terk ve şihħat ve 'adem-i şihħati meczûmu olmayarak kibâr-ı devletden ba'zılarınıñ müsâvîlerin maħfel-i va'zda îrâd ile perde-i nâmûsların hetk eylediği esinne-i⁷ nâssda deverân ve nefy ü te'dîbi ile herkes taħşîl-i emn ü emân eylemeğe müterakķıb ve nekrân olduğu esnâda ittifâķen ħâric-i⁸ enderûn-ı ħümâyûn va'zında daħi zamân-ı⁹ merdüm-i âzârın dırâz-ı¹⁰ ħiddetden¹¹ kelimâtı tekellüme ağaz eyleyüp te'dîb ü güşmâli lâzım gelmeğin evâsıt-ı şehir-i cemâziye'l-âhîrede [Evâsıt-ı Ca. 1190/Haziran-Temmuz 1776] aħz ve Üsküdâr'a isrâ ve andan maskaķ-re'si olan Mardin'e nefy ü iclâ olundu.

¹ Saķâmet AE: Si'âyet B, C, D, E.

² Cüdâ AE: حداء veya صداء D.

³ Kabresin AE: Kıbrıs C, D, E.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarındasehven ابراهيم (İbrahîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Şeyħi A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Müdebbirü'l AE: Müddeyyü'd- C, D, E.

⁷ Esinne-i AE: Elsine-i B, C, D, E.

⁸ Ĥâric-i B, C, D, E: -AE.

⁹ Zamân-ı AE: Zebân-ı B, C, D, E.

¹⁰ Merdüm azarın daraz AE: مردم ازاریده دراز E.

¹¹ Ĥaddinden C, D, E: Ĥiddetden AE.

‘Afv ve İtlâk-ı¹ Mevlânâ-zâde Çelebi Efendi ez-Mağnisâ²

Müddet-i vâfireden berü medîne-i Konya’da pîşvâ-yı sâlikân tarîk-i melevî ve “*Muğtedâ-yı reh-nûr-ı rân-ı³ ‘ışk-ileyh olup ihtilâl-i memlekete bâdîdir.*” deyü hılâf-ı vâkî‘ vâlîleri Çerkes Hasan Paşa ‘arzıyla bundan bir iki mâh muğaddem Mağnisa’ya nefy ü tağrîb olunan Mevlânâ-zâde Çelebi Efendi hazretlerinin şüriş ü reften⁴ beldede çendân medhali olmadığına ‘ilm-i ‘âlem-ârâ-yı cenâb-ı pâd-şâh-ı kâdr-dân-ı muhît ve şâmil ve ‘afv ve⁵ itlâkları lâyh-ı zamîr-münîr-i hâkân-ı deryâ-dill olmağın yine mağâm-ı irşâdlarına ‘avd ü rücû‘ eylemeleri bâbında işâret müftüyü’l-enâm hazretlerine müsâ‘ade-i hümâyûnları erzânî buyurulmağla mazhar-ı da‘vât hayriyye-i zümre-i mevleviyân oldular.

Tevcîh-i Manşıb-ı İzmir⁶ ve Yeñişehr-i Fenâr ve Selanik

Evvelîn-i rütbe-i menâşıb-ı ‘ilmiyye olan mağrec mevleviyetlerinden ba‘zılarının zamân-ı tevcîhleri duhûl etmeğın şehri zi’l-ka‘deniñ guresinden [1 Za. 1190/12 Aralık 1776] zabt eylemek üzre İzmir⁷ hükûmeti Şamancı-zâde ‘Ömer Efendi’ye ve⁸ Yeñişehr kâdîlığı Celâl Mollâ Efendi’ye ve Selanik kazâsı Köprülü İmâm-zâde Ahmed Efendi’ye ‘inâyet ü ihsân ve bu vechile vuqû‘-yâfte⁹ olan silsileden zümre-i müderrisîniñ derd-mendânı mesrûr ü¹⁰ hândân buyuruldu.

Nüzûl-ı Şandal-ı¹¹ Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-Meşhûn

Bundan muğaddem pâd-şâh-ı baħr ü berr sultân-ı sekender zi¹²-hazretlerinin zât-ı şâhâne ve¹³ rügûb-ı hâşş-ı mülûkâneleriyçün inşâsına şürû‘ olunan filika-yı hümâyûn ve şandal-ı meyâmin-meşhûnuñ karîn-i hitâm ve deryâya nüzûlleri vahtı hülûl eylediği tersâne emîni tarafından ihbâr ü i‘lâm olunmağın mâh-ı şa‘bâni’l-mu‘azzamıñ on

¹ İtlâk-ı AE: İtlâ-yı A.

² Bu kelime D nüshasında sehven مغنيسا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مغنيسا (Mağnisâ) şeklinde olmalıdır.

³ Rân-ı AE: Dân-ı B, C, D, E.

⁴ Reften AE: Fiten-i D, E.

⁵ Ve B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime AE, A, C, D ve E nüshalarında İzmir; B nüshasında ise ايزمير imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Bu kelime AE., A, C ve D nüshalarında İzmir; B nüshasında ise ايزمير imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ Ve D: -AE.

⁹ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven وقوعيان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وقوعيافته (Vuqû‘-yâfte) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Ü C, D, E: -AE.

¹¹ Bu kelime D nüshasında, başlıkta صندال, metin içerisinde de صندل imlâsıyla yazılmıştır.

¹² Zî AE: Fer- A, B, C, D, E.

¹³ Ve B, C, D, E: -AE

sekizinci günü [18 Ş. 1776/2 Ekim 1776] şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm maḥall-i nüzûl-i şandal-ı hümâyûnda du‘â-yı efzâyiş-¹şâz² ve şükûh-ı ḥazret-i zıllulahi itmâm eyledikleri ‘aḳabinde evvelâ şandal-ı hümâyûnu deryâya ilkâ ve ba‘dehu filika-yı meymenet-merhûnu bahra isrâ eylediler.

Vaz‘-ı Esâs-ı ‘İmâret-i Hümâyûn

Öteden berü ḥalife-i kerâmet-âşâr ve ḥâkân-ı ma‘delet-kâr ḥazretleriniñ tab‘-ı hümâyûn-ı ḥıdvâneleri tekşîr-i ḥayrât ve tevfir-i müberrâta ma‘tûf olmağın dârü’l-ḥilâfeti’l-‘aliyyelerinde li-vechullah-i te‘âlâ bu eşnâda bir câmi‘-i mu‘allâ ile bir ‘imâret-i zîbende binâ tarḥ ü inşâ olunması zamîr-münîr şehr-yârânelerine ilhâm ve der‘aḳab ol-kâr-ı ḥayrîñ kuvvetden fi‘le getirilmesin ‘uhde-i mülûkânelerine iltizâm buyurup lakin ihtiyâr olunacak maḥalleriñ [55^b] ekşeri cevâmi‘ ü mesâcidden ‘ibâret ve cennet-mekân Vâlde Sultân tâbe-şerâha ḥazretleriniñ câmi‘-i şerîfleri bir ‘imârete muhtâc olduğu ‘aks-endâz-ı ḥâtîr-şâf-ı serîretleri olmağla civâr câmi‘-i mezkûrda vâқи‘ re’îs-i sâbîḳ İsmâ‘îl³ Râ’if Beğ’iñ ‘arşa-yı ḥâliyesi maḥall-i binâ taḥşîş olunması taḳdîm⁴ ü taḥmîn ve fi’l-hâl mîr-aḥûr-ı evvel-i şehr-yârîleri Muştafâ Ağa emîn-i binâ naşb ü ta‘yîn olunup irâde-i ḥayriyye-i ḥazret-i zıllullahi üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü dü-şenbih⁵ günü [23 Ş. 1190/7 Ekim 1776] şadr-ı a‘zam ḥazretleri ile şeyhü’l-islâm efendi ḥazretleri mekân-ı merḳûma vürûd ve du‘â-yı sultân-nâmî⁶ ref‘-i icâbet-i ḥâne-i Rabb-i vedûd eyleyüp ‘aḳab-ı du‘â vü şenâ⁷ ve yümn ü⁸ ibḳâl ile ḥitâmı temennâsın merfû‘-ı bâr-gâh-ı cenâb-ı⁹ ḥâliḳ-i cinn ü inâs eylediler.

Cenâb-ı nüsk¹⁰-sâz-ı gün ü mekân celle şânihu ‘ani’l-nokşân ḥazretleri sebebi ârâyiş-cihân ve mûcib-i ârâmiş-i cihân-bân[i] olan efendimiz ḥazretleriniñ vücûd-ı behbûd-ı hümâyûnları hemşîr-i¹¹ revnaḳ baḥşâvî¹² dihîm-i¹ salṭanat ve zîb-efzâ-ı erîke-i

¹ Efzâyiş AE: Efsâyiş C, D.

² Şâz AE: Şân-ı C, D, E.

³ Bu kelime AE, C, ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Taḳdîm AE: Taḳvîm E.

⁵ Dü-şenbih C, E: -AE.

⁶ Enâmı B: Eyyâmı C, D, E.

⁷ Şenâda A, B, C, E: +Vaz‘-ı esâs A, B, C, D, E.

⁸ Ü B, C, D, E: -AE.

⁹ Cenâb-ı C, E: -AE.

¹⁰ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven نسق (Nüsk) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نسك (Nüsk) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Hemşîr-i AE: Hemîşe-i B, C, D, E.

¹² Baḥşâvî AE: Baḥşâ-yı B, C, D, E.

hîlâfet eyleyüp evkât-ı müstevcibi'l-meserrâtın hemâre-i² taḥşîl-i merâtib-i 'âliyye ve istihşâl-i ḥasenât-ı bî-gâye eylemeğe maşrûf ve sâye-i merâḥim-vâye-i ḥüsrevânelerin müfârik-ı 'âmme-i 'âlem-yânına münteşir ü ma'tûf eyleye. Âmin.

Tebdîl-i Menâşib-ı Vüzerâ

Hilâl-i mâh-ı recebi'l-müreccebe [B. 1190/Ağustos-Eylül 1776] şeref-yâfte-i şüdûr olan ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı 'inâyet-maqrûn mûcibince kal'asın ta'mîr ü termîm eylemek şartıyla Oḥri mutaşarrıfı Vezîr Süleymân Paşa'nın manşıbı Ḥotin³ muḥâfızlığına tebdîl ve Ḥotin⁴ muḥâfızı kâ'immaḳâm-ı sâbık Melek Meḥmed Paşa'nın Belğrad-ı dâri'l-cihâda ve Belğrad muḥâfızı vezîr es-Seyyid Ḥasan Paşa'nın Mora'ya⁵ ve Mora muḥaşşılı Silaḥ-dâr İbrâhîm⁶ Paşa'nın Selanik'e ve Selanik mutaşarrıfı şadr-ı esbâk 'İvâz Meḥmed Paşa-zâde Ḥalîl Paşa'nın Sivas'a ve Sivas vâlisi Kâ'immaḳâm 'Abdullah Paşa'nın Anaṭolu'ya ve Anaṭolu vâlisi Ḥazîne-dâr 'Ali Paşa'nın Diyârbekir'e ve Diyârbekir vâlisi 'Abdî Paşa'nın Mar'aş'a ve Karaman vâlisi Çerkes Ḥasan Paşa'nın İç-il'e ve İç-il mutaşarrıfı Yazıcı-zâde Muştafâ Paşa'nın [manşıbları] Karaman'a nakl ve taḥvîl olundu.

Vilâdet-i Şehzâde Sultân Meḥmed ⁷ عمره الله تعالى

Pâd-şâh-ı mülk ü millet ve revnaḳ-efzâ-yı dîhim-i⁸ saltanat-ı sultânî'l-mülûk ve's-selâṭîn-i zıllullah-i fi'l-'arzîn kehfü'l-müşrikîn ve⁹ melâzû'l-hâfikîn 'âmir-i bilâdullah-ı nâşır-ı¹⁰ 'ibâdullah ḥâfız-ı cenâḥ-ı merḥamet ḥâfız-ı süğür-ı mülk ü millet ḥudâ-yı yegân-ı bülend-cenâb-ı ḥâkân-ı hümâyûn-ı elḳâb ḥazretleriniñ şûlb-i aşl-ı¹¹ şâhâne ve

¹Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven ديهيم (Dihîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ديهيم (Dihîm) şeklinde olmalıdır.

²Hemâre-i AE: Hemm-vâre-i C, D, E.

³Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); A, B, C, D ve E nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); A, B, C, D ve E nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵Bu kelime E nüshasında sehven موريه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu موريه (Mora'ya) şeklinde olmalıdır.

⁶Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁷“Allah uzun ömür versin” anlamında Arapça bir dua.

⁸Bu kelime AE. nüshasında sehven ديهيم (Dihîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ديهيم (Dihîm) şeklinde olmalıdır.

⁹Ve D: -AE.

¹⁰Bâşır-ı C, D, E.

¹¹Aşl-ı AE: Aşıl C, D, E.

nesl-i celfî-i pâd-şâhânelerinden pertev-pâş-ı envâr-ı¹ envâ'-ı su'ûd² olarak mâh-ı recebiñ yedinci günü [7 B. 1190/22 Ağustos 1776] bir şehzâde-i civân-bahtları kadem-nihâde-i 'âlem-i şühûd olup Sultân Mehmed nâmıyla tesmiye ve zîver-kımât-ı iclâl ve tenmiye buyurulup ol-ğurre-i garrâ-yı burc-i şülb-i hülâşa-yı devre-i 'Osmâniyândan pertev-nümâ olduğun i'lân ü tebşîr için enderûn-ı hümâyûnda kös ve küre³ çalınmağa ibtidâ olunup mu'tâd olan maħallerden tob-endâz olarak i'lân-ı vilâdet-i şeh-zâdeye her taraftan kıyâm ve der-'aķab müjde-i vilâdet-i hümâyûnu hâvî şeref-rîz-i⁴ imlâ olan hatt-ı hümâyûn-ı beşâret-maşhûn⁵ işâliyle dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası [56^a] hazretleri daħi cânib-i şadr-ı a'zamıyı mesrûr ü⁶ şâd-kâm eyleyüp icrâ-yı merâsim-i mu'tâde ile mükerremen ircâ' ü i'âde olunduğu 'aķabinde ol-gevher-i bî-hemâl-gân-ı iclâlîñ ism-i sâmilerin cümleye i'lân ü işâ'at zımınında taraf taraf münâdiler nidâ ve yedi gün rûz ü⁷ şeb şeh-âyîn olacağını herkese ifhâm ü inbâ eylediler.

Vilâdet-i hümâyûn müjdesiniñ Bâb-ı Âşafî'ye vürüdu 'aķabinde şadr-ı a'zam hazretleri rû-mâli-i hużûr-ı hümâyûnla müşerref olması mu'tâd olan bende⁸-gân-ı devleti sarây-ı vezîrâneye da'vet ve fi'l-hâl îfâ-yı levâzım-ı teşekkür-i şâhâneye müsâra'at eyleyüp pîş-gâh-ı mekârim-i dest-gâh-ı dâverâneleriyle lede'l-müşûl her biri iktisâ-yı ferve-yi semmûr-ı müstevcibi'l-hubûr ile nazâr-gâh⁹ mülûkânelerinden ric'at ve iltifât-ı şâhâneleriyle her biri ihrâz-ı envâ'-ı sürûr ü ferhat eyledi.

Pes ta'yîn buyurulan eyyâm-ı mezkûrede herkes dest-res olabildikleri mertebelerde havâlî-i¹⁰ müsekkine-i müstağrıķ şınûf-ı ârâyiş ü zîver¹¹ eyleyüp vilâdet-i şeh-zâde-i civân-baht-ı meserretiyle kâffe-i enâm nâ'il-i envâ'-ı ferhat ü ibtisâm oldular. Bundanşoñra cebe-hâne ve Tob-hâne ve Tersâne-i 'Âmire ocaķları taraflarından sâbıķı mişillü donanmâ-yı baħrî-i zîbine¹² kıyâm olunup îdâ'¹³ eyledikleri kılâ'-ı müt'e-addide-i

¹ Envâr-ı C, D, E: -AE.

² Su'ûd AE: Mes'ûd D, E.

³ Küre AE: Küre-nây E.

⁴ Şeref-rîz AE: Şeref-peżîr B, C, D, E.

⁵ Maşhûn AE: Meşhûn A, B, C, D, E.

⁶ Ü C, D, E: -AE.

⁷ Ü A, B, E: -AE.

⁸ Pend B: Bend D, E.

⁹ Gâh-ı C, D, E: -AE.

¹⁰ Havâlî-i AE: Havâle-i C, D, E.

¹¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven زيو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زيور (Ziver) şeklinde olmalıdır.

¹² Zîbine AE: Tertîbine A, B, C, E.

¹³ İdâ' AE: İbdâ' C, D.

u‘cûbe-i bünyân ve sefâ’in-i mütenevvi‘a-yı âteş-feşân vesâ’ir zâyi‘-i¹ ğarîbe-i hayret²-nişânları ‘ale’t-tertîb birkaç gece zarfında yegân yegân icrâ ve ihtirâ‘-kerde-i ezhân-ı ğarâ’ib-perdâzları olan envâ‘-ı fişeng-i şu‘le-paşlarıyla³ şeb-târî-i haşem⁴-temâşâ-ı yebâna⁵-mânend-i rûz-ı lem‘a-nâl⁶ ve rû-şenâ⁷ eylediler.

Huşûşen ez-ķadîm vilâdet-i hümâyûn müjdesin hâvî mütעהayizân hademe-i devlet mübâşeretiyile eṭrâf ü eknâf-ı memâlik-i maḥrûseye neşr olunagelen evâmîr-i ‘aliyyeniñ istiḥfâf-ı mu‘avenet-i ‘ibâd ü bilâd mülâḥaza-yı seniyyesi maşlahatı zımnında bu kerre Tâtârlar ma‘rifetiyile tesyîr olunmak ḥuşûşuñ karîḥa-yı şabîḥa-yı mülûkânelerinden zuhûr eylemesi bâ‘iş-i sürûr-ı nâ-maḥşûr ve ‘âmme-i enâmdan isticlâb-ı da‘vât-ı ḥayriyyeye bir vesîle müstevcibi’l-ḥubûr dur.

Cenâb-ı ḥüdâvendiyçün tenezzüh-zâne-i⁸ ‘ale’n-nefâ’is ve’ş-şu’ûr ḥazretleri mübârek zât-ı hümâyûn-ı şehen-şâhîleri bu güne beşâret-i⁹ seniyye-i envâ‘ına maḥrûn ve eyyâm-ı ‘adâlet-i tâc-dârîlerin itsâm-ı¹⁰ fütûḥât ve taşavvuta¹¹ merhûn eyleyüp ‘ömr-i girân-mâye-i şehzâde-i civân-baḥtların ber-vefḳ-i me’mûl-i mütezâ’id ü ezfûn eyleye. Âmîn şümme âmîn.

Zikr-i Takrîr-i Tefsîr-i Furķân der-Ḥuzûr-ı Pâd-şâh-ı Zamân

Sene-i sâbıķa Ramazân-ı Şerîf’inde [N. 1189/Ekim/Kasım 1775] ḥuzûr-ı hümâyûn-ı muḥâbbet-merhûn-ı şeh-r-yârîde bi’l-münâvebe tefsîr-i Kâḍî’dan sûre-i isrâ’î¹² takrîr eden fuzâla-yı müderrisîniñ ḥalka-nişîn-i ifâde olanları sâl-i sâbıķ mişillü bu sene-i mütemmine¹³ Ramazân’ında daḥi bi’l-menâvebe sûre-i mezkûre tefsîriniñ takrîrine kıyâm eylemeleri dill-ḥâh-ı ḥalife-i eyyâm olmağın irâde-i seniyyeniñ ta’alluḳ eylediğî vechile mâh-ı mezbûrun evvelinden muntaşîfına dek meclis-i hümâyûn-ı

¹ zâyi‘-i AE: Şmâyi‘-i B, C, D.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven خیرت (Ḥayret) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حیرت (Ḥayret) şeklinde olmalıdır.

³ Şu‘le-paşlarıyla A, C: Meş‘ale-başlarıyla AE.

⁴ Haşem AE: Çeşm B, C, D, E.

⁵ Yebâne-i AE: بیانه B, C, D.

⁶ Lem‘a-nâl AE: Lem‘a-nâk B, C, E.

⁷ Rû-şenâ AE: Rû-şenâ E.

⁸ Zâne AE: Zâtihi E.

⁹ Beşâret-i AE: Beşârât B.

¹⁰ İtsâm-ı AE: Aḳsâm-ı A, B, C, D, E.

¹¹ Taşavvuta AE: Nuşrete B, C, D, E.

¹² İsrâ’î AE: İsrâ’yı E.

¹³ Mütemmine AE: Meymenetine C, D, E.

mülûkâneleriyçün i‘dâd ve taḥşîş olunan ‘ulemâ-yı fezâ’il zuhûr ‘ale’t-terfîb dâhîl-i¹ encümen-i sulṭân-ı ma‘delet-‘unvân olmağa şeref-yâb-ı düstûr olup her biriniñ cilve-i kemiyet-i sebük²-tâz-ı ḥayâli³ ğubâr-engîz-i ḥalabe-i⁴ mübâḥaşa ve⁵ velvele-endâz-ı mesâḳ-i⁶ münâzara vü münâkaşa olduĝu ḥitâmında [56^b] ‘aṭâyâ-yı cezîle ile du‘âları isticlâb olarak ḥuzûr-ı hümâyûndan ḥurûca mücâviz⁷ ve ruḥşat⁸-yâb oldular.

Vefât-ı Ḥadîce Sulṭân⁹ طاب ثراها

Cenâb-ı revnaḳ-efzâ-yı taḥt-ı hilâfet ya‘nî sulṭân-ı vâlâ-maḳâm ve felek-menzilet ḥazretleriniñ birkaç günden berü ‘adem-i imtizâc-ı etvâr-ı ‘âlem-i fânî ile ser-nihâde-i bâlîn-i sû-i mizâc olan Ḥadîce Sulṭân nâm¹⁰ düḥter-i mâh-peyker ve hilâl-i endâmlarınıñ hümâ-yı südre-yi âşiyân-ı rûḥ-ı revânı mâh-ı ramazâni’l-mübâreĝiniñ yigirmi¹¹ altıncı günü [26 N. 1190/8 Kasım 1776]

(ع)

طائر كلشن قدسم بو جهان دامدر¹²

zemzemesiyle aĝaz-ı pervâz ve çemenistân-ı riyâz-ı¹³ cinânda cilve-perdâz olmaĝın cenâze-i şerîfesi Yeñicâmî’e iḥzâr ve şadr-ı a‘zam ve şeyḥü’l-islâm vesâ’ir ricâl ü ḥüddâm ve meşâyih-ı kirâm nemâzını edâdanşoñra âfeş-i¹⁴ laṭîf-i zîver-düş-ı ta‘zîm ü iclâl olunarak fûrû-nihâde-i kenâr-ı mezâr kılinıp merḥûm¹⁵ 16 خلد اشيان Vâlde Sulṭân¹⁷ ḥazretleriniñ türbe-i şerîfelerinde mânend-i dürr-i yektâ-ı tâb-nâk-ı maḥzûn-ı gencîne-i ḥâk-pâk kıldı.

¹ Bu kelime A nüshasında دخل (Daḥl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu داخل (Dâḥil) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime E nüshasında sehven سبك imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سبك (Sebük) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime E nüshasında sehven خیالی imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خیالی (Ḥayâli) şeklinde olmalıdır.

⁴ حليه B: Ḥalife-i C, D.

⁵ Ve AE: -C, D, E.

⁶ Mesâḳ AE: مسباق D, E.

⁷ Mücâviz AE: Mecâz B, C, D, E.

⁸ Bu kelime AE., D ve E nüshalarında sehven رحصت (Ruḥşat) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رخصت (Ruḥşat) şeklinde olmalıdır.

⁹ “Topraĝı bol olsun.” anlamında Arapça bir dua.

¹⁰ Nâm C, D, E: -AE.

¹¹ Yigirmi AE: -C, D, E. [6 N. 1190/19 Ekim 1776]

¹² “Gül bahçesinin kuşunun avcılığı bu dünyaya mübarek olsun.” anlamında Farsça bir cümle.

¹³ Riyâz-ı C, D, E: -AE.

¹⁴ Âfeş-i AE: Na‘ş-ı A, B, C, D, E.

¹⁵ Bu kelime A nüshasında sehven مرخوم (Merḥûm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرخوم (Merḥûm) şeklinde olmalıdır.

¹⁶ خلد اشيان AE: خلد الشيان : C, E.

¹⁷ Sulṭân A, B, C, D, E: -AE.

Tertûb-i Cezâ-yı Şakî-i Mâderzâd ‘Ali Tâhir Bed-nihâd

Bundan akdem keşîde-i silk-i beyân olunduğu üzre çapudân-ı deryâ Ğazi Hasan Paşa ta‘yîn-bir ile ‘Akkâ havâlisinden şâh-ı vücûdu şikest ve mürr-i¹ hevâ-peresti efgende-i meydân-ı siyâset olan Tâhir ‘Ömer’iñ ‘Ali Tâhir nâm ferzen-dîde-i² liqâsı

(ع)

عاقبت کرزاردہ کرک شود³

zemzemesiyle bâbâsı Dehnân⁴ fitnesine iktidâ ve nâssı eyleyüp re‘âyâ vü⁵ berâyâyı tekdîr ü ızrâr ederek taşşîl-i servet ü⁶ yesâr ve pederi ser-güzeştinden hisşe-dâr olmayarak ‘Akkâ ve⁷ havâlisinde ‘ilm-ifrâz-ı şekâvet ve nevâhî vü kırâ-yı re‘âyâya itâle-i dest-i hasâret ederek bi’l-küllîye câdde-i itâ‘atdan hurûc ve zirve-i⁸ ‘utuvv ü tuğyân-‘urûc eylediği resîde-i mertebe-i şöret ve izâle-i vücûdı lâzîme-i zimmet-i devlet olmağın levş-i vücûdundan ol-arâzîniñ tahtîr ü tanzîfî çapudân-ı deryâ müşârûn-ileyh ile⁹ Şayda vâlisi Cezzâr Ahmed Paşa ve ‘Azîm-zâde mîrû’l-hâcc Mehmed Paşa taraflarına bâ-evâmîr-i ekîde ihâle vü tefvîz ve bir gün evvel âteş-i rekş-i¹⁰ fesâdınıñ ıtfâsına ihtimâm etmeğe hass ü tahtîz¹¹ olunmuşıdı.

Müşârûn-ileyhim taraflarından şakî-i merķūmuñ karar-gâhı olan maħalle sevķ-i leşker-i Cezzar¹² ve ‘adâle-i¹³ ‘asker-i düşmen nişkâr¹⁴ olduğun istiħbâr eyledikte bi¹⁵-siper-râh-ı ikrâr¹⁶ ve Şayda havâlisinde vâki‘ Mina Gölü semtlerinde tekrâr haşr-ı cünûd-ı bâğıyyeye der-kâr olduğun Şam vâlisi tarafından istimâ‘ olunmağın hayyen ve meyyiten aħz ü tedmîr olunmasına tedbîr eyleyüp ‘alâ-tarıķi’l-mevâzı‘a bir miķdâr

¹ Mürr-i AE: Ser-i A, B, C, D, E.

² Ferzen-dîde AE: Ferzen-i Bed C, D.

³ “Kurdun çocuğu sonunda kurt olur.” anlamında Farsça bir beyit.: عاقبت کرک زاده کرک شود A, B, C, E: عاقبت کرک زاده کرک شود D.

⁴ Rehnân B: Rehnâr C, D, E.

⁵ Vü B, C: -AE.

⁶ Ü B, C, D: -AE.

⁷ Ve C, D, E: -AE.

⁸ Zirve AE: زوه C, D, E.

⁹ İle C, D: -AE.

¹⁰ Rekş-i AE: Ser-keş B, C, D, E.

¹¹ Bu kelime D nüshasında sehven تحریص imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحریض (Tahtîz) şeklinde olmalıdır.

¹² Cezzâr AE: Cerrâr (جرار) D, E.

¹³ ‘Adâle-i AE: Havâle-i A, B, C, D, E.

¹⁴ Nişkâr AE: Şikâr B, C, D, E.

¹⁵ Bî- AE: Pî- B, C, D, E.

¹⁶ İkrâr AE: Firâr B, C, D, E.

‘asâkir ile bâş ağaları hizmetlerinde münfaşıl ve itmînân-ı gelecek kelimât-ı maşlahat-âmîz ile dâ’ire-i bâğî-yi merkûma muttasıl olup der-‘ağab¹ âlûdın vücûd-ı fesâd-ı endûdından tefrîk ve cild-i meslûhın evâ’il-i şehr-i şevvâlde [L. 1190/Eylül 1776] taqdîm ‘atebe-i pâd-şâh hazâr-i refîk eyledi.

Vukû’-ı Tevcîhât

‘Âdet-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzre şehr-i şevvâliñ yedinci günü [7 L. 1190/19 Kasım 1776] ‘umûmen menâşib-ı pâd-şâhîniñ tevcîh ü ibkâsına kıyâm [57^a] buyurulup huddâm-ı Bâb-ı Âşafî ile hademe-i rikâb-ı hümâyûnuñ mecmû’ı kemâ-kân yerlerinde ibkâ ve² faqat münâvebe-i manşiblarından defter emâneti ile re’îs-i sâbık el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Bâhir³ Efendi ve başmuhâsebecilik ile Hâşim ‘Ali Beğ Efendi ve Anadolu muhâsebeciliği ile⁴ es-Seyyid ‘Abdülkerîm Efendi ve şehr emâneti ile Ahmed Nazîf Efendi ve süvâri mukâbeleciliği ile Âtıf-zâde Ahmed Beğ Efendi ve cizye muhâsebeciliği ile⁵ merhûme ‘Â’işe Sultân dâmâdı Nûrî Beğ Efendi ve sipâh kitâbeti ile Âmedci Hâlîl Efendi ve silah-dâr kitâbeti ile⁶ Nahîffî Efendi ve küçük rûz-nâme⁷ ile Safiye Sultân-zâde Mehmed Şâdık Efendi ve piyâde mukâbeleciliği ile Muştafâ Re’fet Efendi ve küçük evkâf ile Namık Efendi ve gürebâ-yı yemîn kitâbeti ile⁸ Râkım Paşa-zâde ‘Abdülğanî Beğ Efendi ve gürebâ-yı yesâr ile Yeğen ‘Ali Paşa-zâde Hüseyin Beğ Efendi⁹ mesrûr ü¹⁰ kâm-revâ buyurulup bakıyye-i erbâb-ı istihkâk-ı¹¹ tevcîhât âtiyeye te’hîr ve ekserîsi ‘atâyâ-yı pâd-şâhîden şâhib-i nevâ vü dill-sîr oldular.

Tevcîhât-ı mezkûrede ocağ ağalıklarından sipâh ağalığı Hâfîb-zâde Ahmed Ağa’ya ve silah-dâr ağalığı şadr-ı a’zam mütereddidlerinden Feyzî Ağa’ya ve cebecibaşılık sâbıkâ Kürd Mehmed Ağa’ya ‘inâyet ü ihsân ve toğ arabacibaşılık ile

¹ Ser-nühûft-ı E: سرنخوت AE.

² Ve AE: -B, C, D, E.

³ Bâhir D, E: -AE.

⁴ Hâşim ‘Ali Beğ Efendi ve Anadolu muhâsebeciliği ile B, C, D, E: -AE.

⁵ Âtıf-zâde Ahmed Beğ Efendi ve cizye muhâsebeciliği ile B, C, D: -AE.

⁶ Âmedci Hâlîl Efendi ve silah-dâr kitâbeti ile C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında روزنامه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu روزه نامه (Rûz-nâme) şeklinde olmalıdır.

⁸ İle B, C, D: -AE

⁹ Ve gürebâ-yı yesâr ile Yeğen ‘Ali Paşa-zâde Hüseyin Beğ Efendi B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Ü E: -AE.

¹¹ İstihkâk AE: استحقاق A.

Süleymân Ağa ve bârût-hâne¹ nezâretiyle yazıcı-yı sâbık Aḥmed Efendi memnûn ü şâdân kılındı.

Ziyâfet-i Şadr-ı A‘zam be-Cenâb-ı Pâd-şâh-ı ‘Âlem

Sâl-ı sâbık müşillü şadr-ı a‘zam ḥazretleri pâd-şâh-ı enâm^{2 3} خلد الله ملكه الى يوم القيام hazretleriniñ sarây-ı âşafîye teşrîf bıyurmaların ḥuzûr-ı hümâyûnlarından niyâz ve cânib-i hümâyûnlarından nüvîd-i⁴ kudûm-i meyâmin-lüzûmları şüdûrı ile şadr-ı a‘zamların

غریق احبه حجاب طاقتگذار⁵

buyurduklarında der-‘akab şeyhü’l-islâm efendiyle ḳapudân paşa ḥazretlerin daḥi da‘vet ve tertîb ü tanzîmi esbâb-ı ziyâfetde ihtimâm ü diḳkat etmeḡin pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ḥazretleri ihtîşâm-ı tâmm ve debdebe-i mâ-lâ-keîâm ile sarây-ı merḳûmda hezâr tekellüfe muḳâren tezyîn ü tehyi’e ḳılınan maḳâm-ı şâh-vârî teşrîf ve nevâḥt-ı pâd-şâhâneleriyle vekîl-i muṭlakların taltîf buyurup tâ-be-âḥşâm⁶ temâşâ-yı lu‘bet⁷-bâzân ve tenâvül-i ta‘âm buyurarak ârâm eyledikleri ‘akabinde şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm ve ḳapudân paşa semmûr ḥil‘atler ilbâsıyla mazḥar-ı iltifât-ı ḥüsrevâneleri buyurup kemâl-i ‘inâyetlerinden cânib-i âşafîden tertîb olunan ma‘rûzât-ı mücevheri ḳabûl ve keşîde ḳılınan esb-i ḥoş-ḥırâma râkiben sarây-ı meyâmin-me’vâ-yı mülûkânelerine ‘avd ü ḳufûl buyurdular.

Ziyâfet-i Ağa-yı Yeñiçeriyân be-Cenâb-ı Âşaf-ı Bülend-mekân

Şadr-ı a‘zam ḥazretleri ziyâfetinden birkaç gün mürûr eylediḡi ‘akabinde dergâh-ı ‘âlî yeñiçerileri ağası olan Ṭurnacı-zâde Aḥmed Ağa daḥi müddet-i medîdeden berü metrûk olan ḳâ‘ideyi iḥyâ şûretlerinde şadr-ı a‘zamla ḳapudân-ı deryâ Vezîr Ḥasan Paşa ḥazretleri⁸ mâh-ı şevvâli’l-mükerremiñ⁹ on yedinci penç-şenbih¹⁰ günü [17 L. 1190/29

¹ Bu kelime E nüshasında sehven باروتخانه imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu باروتخانه (Barût-hâne) şeklinde olmalıdır.

² Enâm B, C, D, E: -AE.

³ “Allah onun mülkünü kıyamete kadar devam ettirsin.” Anlamında Arapça bir dua.

⁴ Nüvîd A, B, C, D, E: -AE.

⁵ “Senin sevginde kayboldum.” anlamında Farsça bir cümle.: غریق لجه حجاب طاقت گذار AE: غریق لجه حجاب E. طاقت گذار

⁶ Tâ-be-âḥşâm C, D, E: -AE.

⁷ Lu‘bet AE: Lu‘bde- C, D, E.

⁸ Ḥazretleri AE: -C, D, E.

⁹ Şevvâli’l-mükerremiñ AE: Şevvâl’iñ C, D, E.

¹⁰ Penç-şenbih A, B: -AE.

Kasım 1776] ağa kapısına da‘vet ve tertîb-i envâ‘-ı ziyâfet itmeleriyle şadr-ı a‘zam tarafından temennâlarına icâbet gösterilüp rûz-ı mezkûrda bâb-ı merķûma ‘azîmet ve hengâm-ı ğurûba dek temâşâ-yı şınûf-ı mülâ‘ab ve ekl-i ta‘âm ve şûrb-i¹ şerbet-i ‘azab ederek emrâr-ı vaķt eyledikdenşoñra kıyâm ve Bâb-ı Âşafî cânibine tehzîz-i li-câm eylediler.

‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Şâlih Efendi-zâde Mehmed Emîn Efendi ve Naşb İranî-zâde Mehmed Es‘ad Efendi

Bir iki seneden berü şeyhü’l-islâm ve müşkil-güşâ-yı enâm olan Şâlih-zâde Efendi Hazretleri’niñ sinnleri rütbe-i tis‘îni mütecâviz belki ‘aķd-ı mi‘eyi hâ‘iz² olup istîlâ-yı [57^b] pîrî ile mübtelâ-yı za‘f-ı başr ve derâzî-i ‘ömr ile ‘anķâ-yı şu‘ûrleri bî-bâl³ ü perr⁴ olmaķdan nâşî etrâf ü hevâşiniñ zîr-i dest-i tasalluţlarında zebûn ve bu cihetden mûcib-i ‘azli olur ba‘zî hâlât resîde-i sâmi‘a-yı pâd-şâh-ı rub‘-ı meskûn olmağın mâh-ı mezbûruñ on toķuzuncu sebt günü [19 L. 1190/1 Aralık 1776] bâ-fermân-ı hümâyûn ser-çavuşân-ı dîvân ile Üskûrdar’da vâķi‘ hânelerine îşâl ve çend rûz mürûru ‘aķabinde zağarcı⁵ ocağı çavuşân mübâşereti ile Burusa’ya ib‘âş ü irsâl olundu.

Müşârun-ileyiñ ‘azli hilâlinde şâhid-i dill-ârâ-yı mesned-i fetvâya nâmzed buyurulan şeyhü’l-islâm-ı esbaķ-ı merhûm ‘Abdullah Vaşşâf Efendi-zâde Mehmed Es‘ad Efendi hazretleri rûz-ı firûz-ı mezkûrda cânib-i şehir-yârîden ‘ale’s-seher enderûn-ı hümâyûna da‘vet ve şadr-ı a‘zam hazretleri ma‘iyyeti ile huzûr-ı lâmi‘i’n-nûr-ı hüsrevâneye duħûl ü müşûle icâzet buyurulup güzârîş-pezîr olan veşâyâ-yı hidîvâne pâyâne⁶ erdiği ân evvelâ hil‘at-i ferve-i ser-â-ser ile vezîr-i a‘zam-ı mûkerrem ve şâniyen eksâ-yı ferve-i beyzâ-ı fetvâ ile mevlânâ-yı müşârun-ileyhiñ külliyyen âsâyiş-i⁷ güşâde ve hazm⁸ buyurulup müstağrıķ-ı iltifât-ı halîfe-i enâm olarak nazâr-gâh hümâyûnlarından hurûca ruşsat-yâb ve müşârun-ileyh ile bi’l-ma‘iyye sarây-ı âşafâneye iyâb eylediler.

¹ Şûrb-i A, B, C, D, E: Şarab-ı AE.

² Hâ‘iz-i AE: Câ‘iz D, E.

³ Bî-bâl B, C, D, E: Bî-pâl AE:

⁴ Perr C, D, E: Berr AE.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven زغارجي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زغارجي (Zağarcı) şeklinde olmalıdır. Du‘âcı B, C, D, E.

⁶ Pâyâne A, B, C, D, E: Pâbâye AE.

⁷ Asâyiş-i AE: امایشی E.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven حرم (Hurrem) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حرم (Hurrem) şeklinde olmalıdır.

Bundan sonra vekîl-i muṭlak ḥazretleri kendü taraflarından olmak üzere bir şevb ferâce¹ semmûr kürk cânib-i müşârun-ileyhe ‘arz ü irâ’et ve i‘dâd eyledikleri esb-i müzeyyen-i şabbâ-reftâra irkâb ile îfâ-yı rûsûm-ı müddet ederek istikmâl-i levâzım-ı teşyî‘ ü tevķîre ihtimâm ü diķķat eylediler.

Zikr-i Vilâdet-i Hümâyûn

Çünkü kıyâm-ı de‘â’im-i devlet-i vücûd-ı mekârim-nümûd-ı ḥalîfe-i rûy-ı zemîne menûṭ ve tezâyüd-i istihkâm-ı² mülk ü millet tekâşür-i nesl-i ḥilâfet-medâr-ı ḥazret-i cihân-bânîye merbûṭ olmağın efzâyîş-i silsile-i sulṭân-ı ḥâķân-gulâm da‘vâtıyla secdeber-i dergâh-ı vâhibi’l-‘atâyâ³ olan berde-i ümmet ve zu‘afâ-yı ra‘iyyetiñ âşâr-ı niyâzlarından⁴ olmak üzere sülâle-i tayyibe-i⁵ cenâb-ı ḥilâfet-i dest-gâhîden bir dürr-i girân-mâye ya‘nî bir⁶ şeh-zâde-i keyvân-pâyeniñ daḥi pîrâye-i bahş-ı ‘âlem-şuhûd olması muntazır kâfe-i enâm iken be-ḥamdühü subḥâne biñ yüz ṭoķsan senesi şevvâlü’l-mükerremiñ yigirmi altıncı sebt⁷ günü [26 L. 1190/8 Aralık 1776] sâ‘at beşe müteķârib zamânda âvec-i sipihr-i⁸ salṭanatdan mânend-âftâb-ı cihân-tâb bir şehzâde-i kamer-ṭal‘at-ı pertev-endâz-ı zemîn ü zamân ve ârâyîş-i ağûş-ı deverân olup

خير الاسماء ما عبد وحمد⁹

عامله الله kelâmına i‘tibâren ve cedd-i emceddleri gufrân-nişân ü rıdvân-‘unvân **عامله الله** ism-i¹⁰ cemîllerin iḥyâ eylemek fâl-i bi’l-hayırına i‘tinâ’en nuṭķ-ı şerîf-i ḥalîfetullah ile ism-i sâmi ve nâm-ı nâmîleri Sulṭân Aḥmed ta‘yîn buyurulup **عمرک الله و**¹¹ **ابقاك**¹² du‘âları¹³ peyveste-i çarḥ-ı heftmîn kıldı.

Beyt¹⁴

¹ Bu kelime A nüshasında sehven **فراجه** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **فراجه** (Ferâce) şeklinde olmalıdır.
² İstihkâm-ı AE: +Lem- C.
³ Bu kelime D nüshasında sehven **عصايا** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **عطايا** (‘Atâyâ) şeklinde olmalıdır.
⁴ Bu kelime E nüshasında sehven **نيازلرندن** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **نيازلرندن** (Niyâzlarından) şeklinde olmalıdır.
⁵ Tayyibe-i A, B, C, D, E: Ḥabbe AE.
⁶ Bir E: -AE.
⁷ Sebt C: -AE.
⁸ Sipihr A, B, C, D, E: Seḥer-i AE.
⁹ “İsimlerin en hayırlısı Abd ve Hamd ile başlayandır.” Anlamında Arapça bir cümle.
¹⁰ “Allah ona lütuf ve ihsanı ile muamele etsin.” anlamında Arapça bir dua.: İsm-i A, B, C, D: -AE.
¹¹ “Allah sana uzun ömür versin.” anlamında Arapça bir dua.
¹² “Allah ömrünü uzun etsin.” anlamında Arapça bir dua.
¹³ Sulṭân Aḥmed ta‘yîn buyurulup **عمرک الله ابقاك** du‘âları A, B, C, D, E: -AE.
¹⁴ Beyt C, D: -AE.

Gülşen-i İkbâli Ser-sebz Ola Tâ Kim Rüzgâr

Gül Gibi Bağı Cihânı Hurrem u Handân Eder

Ol-müjde-i hayât¹-efzâ ve ol-peyâm-ı hâtır-güşâ ile ‘âdet-i dirîne-i devlet üzere şadr-ı a‘zam tarafınıñ tebşîri hizmet-i dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası olan Beşir Ağa hazretlerine ihâle buyurulmağın ol-bâbda şeref-rîz-i şüdür olan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maqrûn ile ağa-yı müşârun-ileyh hazretleri kemâl-i ihtîşâma muqâren âşâr-ı beşâret kendüsünde mütelâli olarak sarây-ı âşaffiye kudûm [58^a] ve vâcibe-i zimmet olan vechile levâzım-ı tebcil ü tekrîmde dakîka fevt olmayarak işâl eylediği hatt-ı hümâyûn-ı meserret-meşhûn ve iblâğ etdiği peyâm-ı meyâmin-merhûna şâyân-ı tarîkiyle icrâ-yı âşâr-ı şâyân tarîkiyle icrâ-yı âşâr-ı şâd-mânî ü rüsûm olunup be-luţfehü te‘âlâ yümn-i vücûd kurretü’l-‘ayn-i şeh-r-yârî ile her cânibden ebvâb-ı hayrât ü hasenât mekşûf ü bâz ve şâhid-i meyâmine ve ferhunde-gî her taraftan şüret-nümâ olmağla ağaz eyleyüp bu neşât-ı şevk-efzâ ile âvâze-i kôs-i şevket-penâhiye velvele-endâz-ı mâh ü mâhî oldu.

Pes öteden berü dâ’ire-i saltanatdan bu güne meserret zuhûru ‘akabinde edâ olunagelen rüsûmât-ı leşkeriñ² kemâ-fi’s-sâbık tetmîmine kıyâm-birle maqâm-ı şadâret-‘uzmâdan bi’d-da‘ve sarây-ı âşaffide mevcûd olan şeyhü’l-islâm Mehmed Es‘ad Efendi hazretleri ve kapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa³ hazretleri ve şadr-ı Rûm nakîbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm Efendi Hazretleri⁴ ve yeñiçeri ağası ve şıkk-ı evvel defter-dârı Hasan Efendi ve re’îsü’l-küttâb ‘Ömer Vahîd Efendi ve çavuşbaşı ağa vesâ’ir kapu ricâli muntaşif-ı nehârda şadr-ı a‘zamla Bâb-ı Âşaffî’den süvâr ve ol-rûz-ı firûzda arâm-gâh-ı hazret-i şevket-penâhî olan Yalıköşkü nâm mahallde ruhsâ’î-yi huzûr-ı⁵ muhâbbet-zuhûr-ı cenâb-ı zıllullahi ile iktisâb-ı envâ’-ı hubûr⁶ ve iftihâr eyledikleri hitâmında ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i cihân-dârîden dûş-ı vezîr-ı a‘zam ferve-i semmûr ile tezyîn ü câ-nişîn-i mesned-i fetvâ olan zevât-ı kirâma maşşûş ferve-i beyzâ ile şeyhü’l-islâm efendi hazretleri qarîn-i iltifât-ı şeh-r-yârî-i asmân-temkîn buyurulup sâ’ir huzûr-ı fâ’izi’n-nûra duşûlle şeref-yâb-ı ‘izzet⁷ ü iltifât olanlardan vezîr kapudân paşa hazretlerine ser-â-sere

¹ Hayât AE: +Ve D, E.

² Leşkeriñ AE: Teşekkürüñ B, C.

³ Deryâ Vezîr Hasan Paşa C, D, E: -AE.

⁴ Ve şadr-ı Rûm nakîbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm Efendi Hazretleri A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حضور (Huzûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حضور (Huzûr) şeklinde olmalıdır.

⁶ Hubûr AE: جور E.

⁷ ‘İzzet C, D, E: ‘İzz AE.

dûhte ve şadr-ı Rûmeli efendi-i müşârun-ileyh hazretlerine bol yeñli çukaya kaplı semmûr kürk ilbâsıyla kâdrleri terfî buyurulup iltifât-ı bî¹-girân ile hazret-i cihân-dârîden karîn-i şînûf-ı ‘âtuftet ü behçet olarak herkes yerlü yerine ‘avdet eyledi.

Bundan sonra kâ‘ide-i kadîme üzre çavuşbaşı ağa tarafından şeh-zâde-i civân-bahşîñ² meymenet-bahş-ı dūd-mân-ı ikbâl olduğunu herkese i‘lân ü tebşîr-i maşlahat için âdâb³-dîrîn üzre esvâk ü bâzârda münâdîler nidâ etdirilmeğın istimâ‘-ı vilâdet-i hümâyûn ile herkes leb-rîz-i neşât ve aḥad-hümâ-yı âḥara tebşîr⁴ ile izhâr-ı sürûr ü⁵ inbisât eyledi.

Bundan muḳaddem vuḳû‘-yâfte olan mevlid-i hümâyûn eyyâmında âḥâd-i nâss-ı lu‘b ü lehvî ve ḥuşûşen isrâf ve⁶ tebzîr-i derece-i ifrât îşâl eylediği meḳşûf-ı zamîr-i ilhâm-pezîr-i cenâb-ı ḥalîfe-i⁷ rûy-ı zemîn olmaḳdan nâşî mücerred ‘ibâdullahıñ o-maḳûle ḥâlâtdan viḳâyet⁸ olunmaları zımnında bu def‘a

خَيْرُكُمْ مَنْ أَطْعَمَ الطَّعَامَ أَوْ الَّذِي يَطْعَمُونَ الطَّعَامَ⁹

ḥadîs-i şerîfin isticlâb-ı da‘vât-ı ḥayriyyeye esâs eyleyüp faḳat mehter-ḥâne ile toḅ şenliğı ve lu‘b ü¹⁰ lehve bedel fuḳarâ vü zu‘afâ ve şâbiyâne sarây-ı âsafîde ta‘âm ü in‘âmla du‘âları celb olunmaḳ ve ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye‘den it‘âm-ı erâmil ü eytâm¹¹ ile istiḥşâl-i da‘vât-ı enâm şugl-ı cemîline meşğûl olanlar men‘ olunmamaḳ mühimm-i¹² zamîr-i pâd-şâh kesrî¹³ ğulâm olmağın bu kâr-ı maḳbûl ki vesîle-i taḥşîl-i rızâ-yı ḥüdâ ve resûldır, ‘uḳalâ-yı devletiñ cümlesi ‘indinde karîn-i ḳabûl olup bir ân aḳdem îfâsına şürû‘-ı vâcibe-i ḥâletden¹⁴ olmağla ol-bâbda [58^b] irâde-i hümâyûnuñ ta‘alluḳu¹⁵ üzre

¹ Bî- AE: Nî- B.

² Bahşîñ AE: Baḥtîñ A, B, C, D, E.

³ Âdâb-ı AE: De‘b-i B, C, D, E.

⁴ Tebşîr AE: Tepişîr E.

⁵ Ü D: -AE.

⁶ Ve B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven حلیفه (Ḥalîfe) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلیفه (Ḥalîfe) şeklinde olmalıdır.

⁸ Viḳâyet A, B, C, D, E: Vefât AE.

⁹ “En hayırlımız insanları doyurandır.” Hadis-i Şerîf. Bu hadis metinde kısmi olarak verilmiştir. Anlamında birlik sağlanması amacıyla metinde tam bir şekilde verilmiştir. Bk. Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned*, (Tahkik Edenler: Şuayb el-Arnâvût, Adil Mürşid), Müessesetü’r-Risale, VI, Beyrut 1995, 16.

¹⁰ Ü B, C, E: -AE.

¹¹ Bu kelime E nüshasında sehven ایتام imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ایتام (Eytâm) şeklinde olmalıdır.

¹² Mühimm-i AE: Mülhim C, E.

¹³ Kesrî AE: Kübrâ A.

¹⁴ Ḥâlden C, D, E: -AE.

¹⁵ Ta‘alluḳu AE: رفقی B.

Bâb-ı Âşafî'de pilâv-zerde¹ it'âmı için der-'akab ta'ne-zen-i evânî² matbağ-ı keykâvus olur edevât-ı tabhûn vaz'-ı kânûn³ olunması tenbîh ve ol-vechile i'dâd olunan ni'met-i firâvândan⁴ herkesiñ pür-sâz-ı hûşule-i iştihâ olması ma'îlûb olmağın İstanbul ve nevâhîsinde vâki' Eyüp ve Ğala'â ve Üsküdar mekteblerinde ta'lîm-i Kûr'ân-ı Kerîm eden mekteb hâceleriniñ zîr-i destlerinde olan şıbyân⁵ ile Sarây-ı Âşafî'de tehyi'e kılınan nevâle-i bî-pâyândan hişşe-mend ü behre-yâb olmaları zımnında hükkâm-ı şer'î-i şerîfe hi'tâben buyurıldılar ta'hrîr ile şûret hâl⁶ işâ'a vü i'lân olunup isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye dâmen-i der-miyân olundu.

Bu ma'kûle da'vet[in] tekrâr icâbına mütehammil olmağın fi'l-hâl her taraftan du'â ve nâsını⁷ peyveste-i etbâk-ı âsmân ederek mekteb hâceleri ma'iyyetlerinde olan şıbyânla et'râfdan vürûda meşrû⁸ ü imtidâd-ı eyyâm⁹ olunan¹⁰ mevlid-i hümâyûn ki beş gündün 'ibâretidir, her rûz ez-şubh tâ-be-şâm gürûh gürûh i'dâd olunan simkûn ve pilâv ve zerde-i kehr-bârlîkden dill-hâh üzre tenâvül eylediklerinden fazla hâce ve hâlifeleri ferâce¹¹ ve nu'ûd-ı mahşûşa ihsânıyla tat'yîb ve yanlarında olan şıbyân kezalik hâceleri ma'rifetleriyle 'alâ-haddî¹² ihsân olunarak tefrîh¹³ buyurulup efzâyîş-i 'ömr ve şevket-i hâlife-i zemîn ü zamân ve be'kâ ve¹⁴ firûzun¹⁵ şâh-zâde-i vâlâ-mekân hâzretleri da'vâtın âvâze-i melâ'ik-pesend-i âmîn ile edâ ederek fevc-fevc semtlerine rücû' eylediler. Du'âyü'l-muhsini'l-ileyh-i¹⁶ muhsin lâ-yurid hâdis-i şihhat-eşeri üzre şeh-r-yâr-ı enâm hâzretleriniñ bu güne bezl-i in'âm ve it'âm-ı ta'âmle kendü zât-ı hümâyûn ve şeh-zâde-i meyâmin-maqrûn hâzretlerine isticlâb-ı du'â eylediği derece-i şüyû'¹⁷ resîde olduğda

¹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven زرده (Rezde) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زرده (Zerde) şeklinde olmalıdır.

²Evânî AE: Vâlî-i E.

³Bu kelime AE., A, D ve E nüshalarında sehven كانون (Kânûn) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قانون (Kânûn) şeklinde olmalıdır.

⁴Bu kelime A nüshasında sehven فراون imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فراوان (Firâvân) şeklinde olmalıdır.

⁵Hâceleriniñ zîr-i destlerinde olan şıbyân A, B, C, E: -AE.

⁶Hâl A, B, C, D, E: -AE.

⁷Nâsını AE: Te'mîne B, C, D, E.

⁸Meşrû' AE: Şürû' A, C, D, E.

⁹Eyyâm-ı B, C, D, E: -AE.

¹⁰Olunan AE: -B, C, D, E.

¹¹Bu kelime A nüshasında sehven فراجہ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فراجہ (Ferâce) şeklinde olmalıdır.

¹²'Alâ-haddî AE: 'Alâ ciddete E.

¹³Tefrîh A, B, C, D, E: Terfic AE.

¹⁴Ve B, C, D, E: -AE.

¹⁵Firûzun AE: Fîrûzî-i B, C, D, E.

¹⁶İleyh-i A, B, C, D, E: -AE.

¹⁷Şüyû'u AE: Şuyû'a E.

bu fi'l-i cemîliñ icrâsına her taraftan kıyâm-birle şeyhü'l-islâm efendi hâzretleri ve kapudân-ı deryâ müşârun-ileyh hâzretleri ve yeñiçeri ağası ve defter-dâr efendi ve re'îsü'l-küttâb 'Ömer Vahîd Efendi mütehayyîzân-ı ricâl-i¹ saltanat-ı seniyyeden es-Seyyid İbrâhîm² Efendi ve gayrileri pilâv ve³ zerde tabhıyla kurb ü⁴ civârlarında vâқи' mahâllerde medrese-nişîn olan talebe-i 'ulûm zümresini vesâ'ir fuqarâ ü zu'afâ ve âyende vü revendeyi it'âm ü ikrâmla⁵ zikr ile haqq-ı halîfe-i rûy-ı zemînde istikmâl-i du'â-yı hayra iqdâm eylediler. ⁶ جزى الله سعيهم

Tab'-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânîniñ maqtûr⁷ oldukları şîme-i⁸ cezîle-i şâhâneleri üzre bu kerre vilâdet-i şeh-zâde-i vâlâ-yı tebârda bu hasene-i cezîleyi ki müstelzim-i senâ⁹ vü sitâyiş-i ehl-i 'âlim ve mucib-i rızâ-yı hâzret-i Rabbü'l-ümemdir, ihtiyâr buyurdukları fimâ-ba'd dañi 'avn ü¹⁰ 'inâyet-perver dekâr¹¹ ile kâffe-i 'ibâda niçe âşâr-ı hayriyye ve müberrât-ı cemîleye muvâfîk olmalarıyla nezd-i 'uqalâ ve ehl-i i'tibârda fâl-i hayr-i ittihâz olunmuşdır.

Bundan muqaddem pîrâye-bahş-ı erîke-i vücûd olan şehzâde Sultân Mehmed hâzretleri revnağ¹²-efzâ-yı 'âlem-şühûd olduklarında etrâf ü aqtâra neşr olunan beşâret-nâmelerin her birinde ahvâl-i¹³ ber-hem-zede-i du'âya merhameten mübâşiriyeniñ bi'l-küllîye def¹⁴ ve ol-bâbda kimesneye bir şey verilmemesi zikr ü tasrîh olunmuş idi.

Bu kerre ziynetde dâ'ire-i imkân olan nûr-ı bâsîre-i ibtihâc-ı Sultân Ahmed Hâzretleri'niñ [59^a] pertev-endâz-ı çar-cihet-i âfâk olması bî-şübhe ümmet-i Muhammed'iñ ol-fi'l-i cemîl muqâbilinde ref'-i bârgâh-ı icâbet eyledikleri da'vât hayriyyeleri karîn-i kabûl olup pâd-şâh-ı 'âlemiñ ikinci mertebede mazhar-ı mevhibe-

¹ Bu kelime D nüshasında sehven رحال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رجال (Ricâl) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Ve D: -AE.

⁴ Ü C, D, E: -AE.

⁵ Ü ikrâmla A, B, C, D, E: -AE.

⁶ "Allah onların çabalarını mükafatlandırın." anlamında Arapça bir cümle.

⁷ Maqtûr AE: Meftûr E.

⁸ شمه B.

⁹ Bu kelime AE. nüshasında sehven سنا (Senâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ثنا (Senâ) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Ü B: -AE.

¹¹ Bu kelime AE., B ve E nüshalarında sehven دكار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دركار (Der-kâr) şeklinde olmalıdır. Dergâh D.

¹² Revnağ AE: نورى E.

¹³ Bu kelime D nüshasında sehven احوال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احوال (Ahvâl) şeklinde olmalıdır.

¹⁴ Def' AE: Ref' B, C.

ileyhi olmaları faķaķ ol-şun‘-ı celîlîñ şemerrât-ı müstelzimi’l-berekâtından olduğu cümle ‘indinde ve huşûşen nezd-i mülûkânelerinde kâ-şems fî vasaṭı’n-nehâr bedîdâr ü aşkâr olmağın te’kîden el-aşl bu def‘a dağı beşâret-i vilâdet-i hümâyûnı hâvî eṭrâf ü enhâya taḥrîr olunan menâşîr-i celîle derûnında kâfe-i fuķarâ vü zu‘afâ ve ‘âmme-i re‘âyâ vü berâyânîñ âsûde-nişîn-i sâye-i emn ü istirâḥat olmaların iltizâm-birle mübâşiriyye nâmı ve aḥar bahâne ile kimesneye bir ḥabbe virilmemesi taḥrîr olunduğundan başka maḥallerine teblîğ ve îşâli huşûşu dağı Tâtârlara ihâle buyurulup ḥalîfe-i zamânîñ bu güne asâyîş ve dâ‘î-yi ḥâlîķi’l-berâyâda ihtimâm buyurmaları şânî mertebede zât-ı hümâyûnlarınñ ve şeh-zâdelerininñ mazḥar-ı du‘â-yı kâffe-i enâm olmalarına bir vesîle-i cüz’iyye olmuşdur¹. Hüdâ-yı müte‘âl dâ‘imâ şehir-yâr-ı enâmı mansûr ü muzaffer ve şeh-zâdeleriyle müddeyü’d-dehr kâmkâr ü² mu‘ammer eyleye. Âmîn.

Bâlâda taştîr olunduğu üzre eṭrâfa neşr olunan beşâret-nâme-i hümâyûn evâmirinde ḥimâyet ü şıyânet-i fuķarâ vü zu‘afâyı mutazammın niçe fevâ’id baş ü taḥrîr olunmağın fîmâ-ba‘d müṭâla‘a³ edenlere îrâs-ı fâ’ideden ḥâlî olmadığı mülâḥazası bir şûretininñ cerîde-i veķâyî‘ kaydın îcâb etmeğle ol-vechile keşîde-i silk-i taḥrîr olan evâmîr-i ‘aliyyeden Anatólu vâlisine ḥiṭâben şeref-rîz-i şüdûr olan emr-i celîli’ş-şânîñ şûretidir ki bu maḥalle şebt ü taḥrîr olundu.

Şûret-i Emr-i Şerîf-i Ba‘de’l-elķâb⁴

Şecere-i zâti’l-i‘zân⁵ ravza-yı ḥilâfet ve devḥa-yı kesîri’l-efnân-ı⁶ ḥadîķa-yı salṭanat olan nesl-i nesîl-i dâverâne ve sülâle-i selîle-i⁷ hüdâvendigârânemden dest-yârî-i bâğbân-ı feyz-i Rabbânî-i terbiyyet-kâr-ı mevhibet-i subḥânî ile niçe nevres-nihâl-i bağçe ‘inâyet ve gül-hümâ-yı⁸ nûş-güfte-i gülizâr-ı meserreniñ⁹ kadd-ı keşîde-i ḥıyâbân-ı vilâdet ve ârâyîş-i destâr-ı behcet ü ṭarâvat olması iddi‘asını cümle meşâyîḫ ve ‘ibâd ve şüleḥâ ve ṭabaķât-ı âhâli vü re‘âyâ ve fuķarâdan ‘an-şamîmi’l-bâl isticlâb zımında

¹ Du‘â-yı kâffe-i enâm olmalarına bir vesîle-i cüz’iyye olmuşdur. A, B: -AE.

² Ü B, C, E: -AE.

³ Müṭâla‘a AE: Muṭâlebe B.

⁴ Ba‘de’l-elķâb B, C, D, E: -AE.

⁵ Zâti’l-i‘zân AE: Zâtü’l-i‘şân D.

⁶ Kesîri’l-efnân-ı AE: Keşîrü’l-efnân D, E.

⁷ Selîle-i AE: Silsile-i D.

⁸ Gül-hümâ-yı AE: گلهای C, D, E.

⁹ Meserreniñ AE: Meserretiñ B, C, D, E.

bundan akdem kadem-nihâde hurrem¹-sarây-yı vücûd ve kamât-ârâ-yı mehd-i şuhûd olan ferzend-i dill-bend-i hüsrevâne² ve kurre-i ‘ayn ibtihâc-ı şâhânem şehzâde-vâlâ-yı tebâr ü emced es-Sultân Mehmed³ عمره الله تعالى بلطفه السرمذك³ tebşîr-i muqaddem ferruhtev’emini mutazammın memâlik-i mahrûseti’l-mesâlik-i dâverâneme neşr ü ib’âş olunan evâmîr-i münîfimde⁴ mübâşeriyye nâmı ve bahâne-i ahar ile bu muqâbilde tabakât-ı ra’iyyet⁵ ve⁶ sükkân-ı memleketden bir aqça ve bir habbe alınmaması tenbîhâtı derc ü temhîd ve cümleden terâdüf ni’amâ-yı Hüdâ mu’rizinden celb-i da’vât-ı icâbet-i nümâyân-ı veşâyası tavşiyeye vü te’kîd olunmağdan nâşî fe-hamden şümme hameden sekene-i bilâd ve eşnâf-ı ‘ibâdîñ hulûş-ı bâle maqrûn du’â-yı icâbet-meşhûnları nigâşte-i levh-i⁷ kabûl ve işbu biñ yüz toksan senesi şevvâlû’l-mükerremiñ yigirmi altıncı sebt günü [26 L. 1190/8 Aralık 1776] sâ’at-i nehârî beşde iken şıdık-ı şülb-i sâmi-i şâhânemden bir gevher-i ‘âlem-bahâ-yı deryâ-yı şevket ve şehâmet-i zî-bende [59^b] ki bahş-ı efser-i sa’âdet ve mânend-i dürrî ve⁸ rahşân-ı zî-bende⁹ efzâ-yı sipîhr-i vilâdet olup Sultân Ahmed ismi ile tesmiyye vü tevsîm ve tebriken vâlid-i mâcid-i cennet-mekânımıñ nâm-ı miyâmin-i ittisâmını ihtiyâr-birle icrâ-yı rûsûm-ı hüsn-i tefe’ül ikmâl ü tetmim¹⁰ olup kâfe-i büldân ü emşârda sâkin vüzerâ-yı ‘izâm ve mîr-i mîrân-ı kirâm¹¹ ve kuzât ve¹² şinûf-ı ahâlî vü ra’iyyet ve sigâr ü kibâra bu ni’met-i vâcibi’t-teşekkürüñ beşâreti haberleri i’lâm olunmağ ehemmiyeti elzem olduğu ecilden zinhâr ve zinhâr mübâşiriyye ismi ve ahar bahâne ile re’âyâ vü ahâlîden habbe-i vâhde alınmayup hemân tûl-i ‘ömr-i şeh-zâde-i civân-bahtıñ iddi’asına meşgûl olmaları şartıyla li-eclî’t-tebşîr işbu emr-i¹³ celîlü’ş-şânım ısdâr ü irsâl olunmuştur.

¹ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında sehven حرم (Hurrem) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خرم (Hurrem) şeklinde olmalıdır. Hırâm C, D, E.

² Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven خسروانه (Hüsrevâne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خسروانه (Hüsrevâne) şeklinde olmalıdır.

³ “Allah lütfuyla ömrünü uzatsın.” anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Münîfimde AE: منيعه مده B.

⁵ Ra’iyyet A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Ve B: -AE.

⁷ Levh-i AE: Levci C, E.

⁸ Ve AE: -C, D: Der- E.

⁹ Zî-bende AE: Ziyet B.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven تتم (Tetmim) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تتميم (Tetmîm) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Kirâm B, C, D, E: İkrâm AE.

¹² Kuzât ve B, C, D, E: -AE.

¹³ Emr-i B, C, D, E: -AE.

Her huşûşda ifâ-ı levâzım-ı şefkat ve ma‘dalet-kârî mûcib-i tezâ‘üd-i iltâf-ı perverd-kârî olduğunda kaç‘a şekk ü şübhe olmayup muqaddemâ şeref-rîz-i¹ şüdûr olan² evâmir-i münîfem muqâbelesinde ‘aceze vü misâkından mübâşiriyye ve akça alınmaması hamdüli’llah-ı te‘âlâ bu ‘atıyye-i behiyyeniñ hizâne-i mevâcib-i³ ileyheden zühûr ve bir vezîne-i⁴ sebep-i kavî olmak hasebile bu def‘a dahî kimesneden bir akça alınmasına⁵ rızâ-yı hüsrevânem olmadığı ve her kim hılâfını irtikâb ile vedî‘a-yı⁶ Rabbi’l-‘âlemîn olan fuqarâ-yı ra‘iyyetden habbe-i vahde ahzını tecâvüze⁷ cesâret eder ise sırren ve ‘alenen taharri vü tecessüs⁸ ve mürtekib olanlarıñ ‘ibretü’s-sâ’irîn haqqlarından gelinmekde daķıķa fevt olunmayacağı siz ki vezîr-i müşârün-ileyh ve mevlânâ vesâ’ir-i mûmâ-ilehimsiz.

Ma‘lûmuñuz olduğda emr-i münîfimi kaşâbat ü kazâlarıñız⁹ mehâkiminde fetḫ ü kırâ‘at ve bu meserret-i ‘amîmeniñ tebşîrini cümleye i‘lân ü işâ‘at ve cevâmî‘ ü mesâcid ve havâniķ ü ma‘âbid ve merâķıd-ı evliyâ vesâ’ir mazanne-i isticâbet-i du‘â olan mevâzi‘ ü mecâlisde ‘ulemâ vü meşâyıḫ ve ‘ibbâd¹⁰ ü zühhâd ve e‘imme vü hutebâ halka-bend-i tehlîl ve tezâķîr¹¹ olup ve¹² mekteplerde etfâl-i müslimîniñ hâtırları tatyîbi ile mecmû‘u¹³ **دستکئی** kıble recâ¹⁴ olarak füzûnî-i¹⁵ eyyâm-ı devlet-i pâd-şâhâne ve tûl-i ‘ömr-i kurretu ‘ayn hüsrevânem için iddi‘a-yı hayriyye-i me’sûreye iştigâl ü muvâzabet eylemelerini tenbîh ü telķîne mübâderet eyleyesin.

Şu‘arâ-yı¹⁶ belâgat-‘unvân-ı vilâdet-i şehzâde-i meyâmîn-nişâna zabt-i sâl-i mevlid-i hümâyûnları zımnında târîḫler inşâd ve ref‘-i hużûr-ı ‘avârif mu‘tâd itmeleriyle cümleden biri Dergâh-ı ‘Âlî kapucıbaşlarından şadr-ı esbak-ı merḫûm Topal ‘Osmân

¹ Şeref-rîz AE: Şeref C, D, E.

² Olan B: Bulan AE.

³ Mevâcib-i AE: Mevâhib-i C, D, E.

⁴ Vezîne-i AE: Vezne-i B, D.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında **النماسة**; B ve E nüshasında ise **النمسه** imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Vedî‘a-yı AE: Vedâyi‘-i D, E.

⁷ Tecâvüze AE: Tecvîze C, D, E.

⁸ Tecessüs AE: Tecessür C, D, E.

⁹ Kazâlarıñız AE: Qurâlarıñız B.

¹⁰ ‘İbbâd AE: ‘İbbâd E.

¹¹ Tezâķîr AE: Tezķîr B, C, D, E.

¹² Ve B, C, D: -AE.

¹³ **دستکئی** A, B, C: Dest-gülâ-yı D: Dest-güşâ-yı E.

¹⁴ Bu kelime A nüshasında sehven **زجا** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **رجال** (Ricâl) şeklinde olmalıdır.

¹⁵ Füzûnî-i AE: Qurûnî D.

¹⁶ Şu‘arâ-yı A, B, C, D, E: Tuğrâ-yı AE.

Paşa oğlu Ahmed Paşa-zâde İbrâhîm¹ Nâşid Beğ'in keşide-i silk-i nazm eyledikleri târîh-i âb-dârlarıdır ki zîr-i² rüşte-i maşar kılındı.

Beyt

Harf-ı Cevher-dâr ile Nâşid Dedim Târihini

Müşerref-i³ Şâhîden Nûr-ı Ahmedî Etdi Tûlû'

Naşb-ı Şdr-ı Anaolu 'Ali Mollâ Efendi

Anadolu kâdî'askeri olan İshak Efendi⁴-zâde Şerîf Mollâ Efendi icâbet-i da'vet erci'a eyleyüp mansıbı münhall ve hasbe't-tarîk kâdî'askerlik neveti 'İlmî dâmâdı 'Ali Mollâ Efendi'niñ olup kendüsi dahî müteverri' ü ehl olmağla şehir-i zi'l-ka'deniñ ikinci cum'a günü [2 Za. 1190/13 Aralık 1776] Anadolu kâdî'askerliğiyle begâm olup mesrûr ü⁵ handân buyuruldu.

Vuķû'-ı Yesâķ

Fi'l-aşl tabakât-ı enâmdan esâfil-i nâssîñ libâs ü mesken vesâ'ir müştehayât⁶ evâsıt-ı nâssa ve evâsıtıñ e'âlîye taklîd eylemeleri ne mertebelerde muhall-i nizâm olduğu [60^a] hükemâ ve aşhâb-ı tecrûbeden katı vâfir kimesneniñ mü'ellifâtında muşarraḥ olan mevâddan olmağın ez-kaçım Devlet-i 'Aliyye-i ebeddî'l-istimrârda bu huşûş lâzımü'l-ihtimâmıñ tedriciyle tesviye vü ta'dîline kıyâm-birle hademe-i salṭanat-ı seniyyeden vüzerâ ve 'ulemâ ve ricâl ve zâbitân ve tavâ'îf-i 'askeriyeye başka ve huddâm ve şehirlü ve ehl-i hırfet ve eşnâf-ı sâ'ireye başka başka kisve ve libâslar ta'yîn olunmağla herkes derecesine maḥşûş ziy ü kıyâfete i'tibâr eyleyüp ziyâdeye tecâvüz etmemeğle mûcib-i isrâf ve tebzîr⁷ ve levâzım-ı nizâm ve eṭvâr-ı âdâba muğâyir evzâ'dan ittikâ edegelmışler iken kırık elli seneden berü âḥad-hümâ-yı âḥara taklîde ibtidâr ile tavırların tağyîre⁸ ictisâr ve ba'zı süfehâ ve mübezzirîniñ⁹ revş ü refâtıların pesend ü istihsânla eserlerine iktifâya bezl-i iktidâr ederek esvâb ü eṭvârlarında dâ'ire-i

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Zîn-i D: Zîre E.

³ Müşerref-i AE: Maşrıķ E.

⁴ Efendi B: -AE.

⁵ Ü B, C, D, E: -AE.

⁶ Müştehayâtta AE: Müştehiyâtta B, C, D, E.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven تبدير imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu تبدير (Tebzîr) şeklinde olmalıdır.

⁸ Tağyîre AE: Ta'bîre D.

⁹ Mübezzirîniñ AE: ميدزيرينك D.

i'tidâli tecâvüz ve belki ekâbir-i devlet ve¹ 'uzmâ-yı erkân-ı saltanatıñ giydikleri elbiseyi hademe ve eşnâf² maqûlelerinden niçe bî-edebler iktisâyâ tecâsür eylemekden nâşî gederek kibâr ü şigâr temyîz olunmağdan qalacağı aşkâr olup

وَشَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّتَاتُهَا وَكُلُّ مُخَدَّتَةٍ بِدَعَةٍ وَكُلُّ بِدَعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ³

mefhûmınca bu keyfiyyet nizâm-ı devlet-i ebedd-ittişâle müte'allik niçe mazarrata müstelzim olduğundan başka tezâyüd-i kıymet-i eşyâ ve⁴ terakkî-i es'ârî⁵ müstevcib olduğu şehir-yâr-ı dill-⁶âgâh⁷ وقوَاه الله hazretleriniñ meşmûl-i 'ilm-i 'âlem-ârâları olmağla fimâ-bâ'd iç ağası ve çuka-dâr ve envâ'-ı huddâm vesâ'ir şinûf aşhâb-ı hîrfet ve kâfe-i ehl-i sûk ve ta'yîn ü imtiyâzda 'alâkası⁸ olmayan hadd-i nâ-şinâslardan bir ferdiñ semmûr ve semmûr nâfesi ve vaşak ve kâkım kürkler ve Hind ve Şam ve Haleb çiçeklisi ve şavâyî ve çubuğu⁹ ve çiçeklü şallardan libâs ve kuşak telebbüs ü isti'mâl eylememelerine hıfzen lil-nizâm irâde-i hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârî ta'alluk etmeğın der-'ağab tenfîz-i irâde-i cenâb-ı hâlîfe-i rûy-i zemîne kıyâm-birle tenbîh ü tefhîmi lâzım gelenler ve bir¹⁰ ân aqdem işâ'a vü i'lâm olunmağ için İstanbul ve nevâhisinde olan hükkâm şer'e hitâben maqâm-ı şadâret-'uzmâdan ekîd ü şedîd buyuruldular tahrîr olunaraq ba'dehu zîn-i¹¹ muğâyir-i irâde-i hazret-i cihân-dârî mağall-i¹² nizâm-ı perde-i bîrûn harekete cesâret ile o güne memnû'âtdan olan eşyâdan libâs isti'mâline cesâret¹³ eden olursa bilâ-te'hîr haqqından gelinmeğe tevakkuf olunmayacağı e'imme-i mağallât¹⁴ ve kethüdâyân-ı eşnâf vesâ'irleri ma'rifetleriyle cümleye gereği gibi telkîn ü ifhâm olundu.

¹ Ve B, C, D, E: -AE.

² Eşnâf AE: Evzâf D, E.

³ "İşlerin en kötüsü sonradan çıkandır." Bu hadis metin kısmi olarak verilmiştir. Metinde anlam birliği sağlaması için hadisin tamamına yer verilmiştir. Bk. Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri el-Nisâbüri, *Sahîh 'u-Muslim*, Beytu'l-Efkari'd-Devle, Suudi Arabistan 1998, 335.

⁴ Ve D: -AE.

⁵ Es'ârî AE: Eş'ârî C, D, E.

⁶ Dill B: -AE.

⁷ "Allah onu güçlendirsın." anlamında Arapça bir dua cümlesi.

⁸ 'Alâkası B, C, D, E: 'Ulufesi AE.

⁹ Çubuğu AE: Çıkılı B.

¹⁰ Bir A, C, D, E: -AE.

¹¹ Zîn-i AE: İzn-i B, C, D, E.

¹² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven مغل (Mağall) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu محل (Mağall) şeklinde olmalıdır.

¹³ Bu kelime D nüshasında حسارت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جسارت (Cesâret) şeklinde olmalıdır.

¹⁴ Mağallât-ı AE: Mecellât B.

Zikr-i Vefât-ı şadr-ı Esbak Hâlîl Paşa ve Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan muqaddemce Selanik mutaşarîfî iken ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i cihân-dârîden kendüsine Sivas eyâleti tevcîh ü ihsân olunan ‘İvâz Mehmed Paşa-zâde Hâlîl Paşa’niñ müzâcî münharîf olduğı hâlde Selanik’den Sivas’a teveccüh ü i‘tizâm ve Gelibolî’dan karşı cânibe ‘ubûr ile bir gün evvel vuşûle sevķ-i semend-i ihtimâm eyleyüp Kütahiyye muzâfâtından Na‘llu¹ Hân nâm maħalle vâşıl olduķda miħmân-dâr-ı ecel-i ser-râhında mâ’il² ve berîd-i memât-ı revâsiyye³ kendüsüne mütevâşıl olmağın hemân ol-merħalede terk-i kâr ü bâr-ı hayât ve reh-rev-yı cennât-ı ‘âliyât oldu.

Pes ‘uhdesinde olan Sivas manşıbı münħall olmağla sâbıkâ Erzurûm vâlîsi ve Karş cânibi ser-‘askeri Vezîr ‘Ali Paşa’ya tevcîh ü ihsân olundu.

Bundan muqaddem Üsküb [60^b] ve Yanya sancâķları ilhâķıyla Hotin⁴ muħâfazası⁵ kendüsine tevcîh olunan İlbaşanlı Vezîr Süleymân Paşa’niñ hilâl-i⁶ râhda ķapısı ħalkı perîşân olup maħall-i me’mûrîne gidemeyecek emârâtı ve vâşıl olduğı taķdîrde bile bir işe muvaffaķ olamamak ħâlâtı şuyû‘ bulup ve serħadd-i mezkûr ise müceddeden ‘umrânına mübâşeret ve cânib-i ħâlîfe-i rûy-i zemînden şarf-ı nîrûy-ı himmet ile taķviyyet ü istiħkâmına mübâderet olunmuş olup her ħâlde kavviyyü’l-iķtidâr-ı şâhib-i re’y bir vezîriñ muħâfaza-yı mezkûrede bulunması mertebe-i⁷ vücûbde⁸ idüğü ma‘lûm olmağla Hotin muħâfızlığı İnebaħtı muħâfızı merħûm şadr-ı esbak Topal ‘Osmân Paşa oğlu Aħmed Paşa-zâde Mehmed Paşa’ya Yanya ve Üsküb sancâķları inzimâmıyla tevcîh ve İnebaħtı muħâfızlığı müşârun-ileyh Süleymân Paşa ‘uhdesine taħvîl olundu.

Terceme-i Müşârun-ileyh Hâlîl Paşa

Merħûm-ı müşârun-ileyh fâtih-i Belğrad ‘İvâz Mehmed Paşa’niñ şûlb-i gevher-zâsından istimâ‘ olunduğı üzre otuz yedi târîħlerinde Âsitâne-i Sa‘âdet’de ķadem-nihâde-i dâ’ire-i vücûd olup bederleri ma‘iyyetle ba‘zı seferlerde bulunduğundan başka

¹ Na‘llu B, C, D, E: Bağılı AE.

² Mâ’il AE: مائل B.

³ Revâsiyye AE: -B: و اسبيه D: دواسبيه E.

⁴ Bu kelime AE., A, C ve D nüshalarında خوتن (Hotin); B ve E nüshalarında ise هوتن (Hotin) imlâsiyla yazılmıştır.

⁵ Muħâfazası A, B, C, D, E: Muħâfızı AE.

⁶ Hilâl-i B, C, D, E: Egnâ-yı AE.

⁷ Mertebe AE: +Ve D, E.

⁸ Vücûbde AE: Cerîde D, E.

cennet-mekân-ı halled-âşiyân-ı Sultân Maḥmûd Ḥân¹ عليه الرحمة والغفران zamânında ba‘zı ḥidemât-ı mühimmede istiḥdâm ve ba‘dehu² vaḳt vaḳt mîr-âḥûrlık ve çavuşbaşılık mertebeleri kendüsine teveccüh etmeğin emsâl ü akrânı beyninde şehîr ü benâm olmuşıdi.

Seksan iki senesi eşnâsında bir eyyâm kâ’immaḳâm kethüdâlığıyla emrâr-ı vaḳt ve seksan üç senesi mîr-âḥûr-ı evvel iken Rûmeli eyâleti ve Ḥotin muḥâfızlığı ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret verilüp sene-i mezbûre receb-i şerîfiniñ on üçüncü günü [13 B. 1190/28 Ağustos 1776] Âsitâne’den³ nühzet⁴ ve şavb-ı maḳşûda ‘ilm-ifrâz-ı ‘azîmet dur.

Eşnâ-yı râhda nâ’il-i mühr-i hümâyûn olmağın sâl-ı merḳûm şa‘bân-ı şerîfi ḥilâlinde [Ş. 1189/Eylül-Ekim 1775] Tevfîkî ‘Ali Paşa yerine mesned-i⁵ serdâr-ı ekremîye ku‘ûd eyleyüp be-taḳdîrullah-i te‘âlâ zamânında ‘asâkir-i İslâm’a inḥîtât târî olmağın müddet-i vezâreti on üç aya bâliğ⁶ olmadan seksan dört senesi ramazân-ı şerîfi evâ’ilinde [Evâ’il-i N. 1184/Aralık 1770] Bâbâtağı ḥâricinde Filibe’de iḳâmet eylemek üzere vezâretten ma‘zûl olup dilediği kimesne mübâşir ta’yîn olunarak maḥall-i me’mûrine mevşûl kılındı.

Maḥall-i mezkûrda birkaç sene evḳât-güzâr olduḳdanşofıra seksan yedi senesi şevvâlinde Ağrıboz muḥâfızlığı ile vezâreti ibḳâ ve ba‘dehu ‘avâṭif-ı ‘aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîden seksan ṭoḳuz [1189/1775-1776] ve ṭoḳsan senelerinde [1190/1776-1777] Bosna ve Selanik ve Sivas manşıblarıyla kâm-revâ buyurulup bi’l-âḥare zıkr olunduğu üzere Sivas manşıbına geder iken ‘âzim-i dâr-ı beḳâ olup Na‘llu Ḥân ḳaşabası⁷ mesâcidinden birinde vedî‘a-yı ḥafre ifnâ⁸ kılındı.⁹ رحمة الله تعالى عليه.

Zıkr-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Meḥmed Ağa

Veẓîr kethüdâsı olan Muştafâ Efendi’niñ ḥasbe’l-iktizâ ‘azli lâzım gelüp Dergâh-ı ‘Âlî ḳapucıbaşlarıniñ min-küllî’l-vücûh mümtâzı Darendeli Meḥmed¹⁰ Efendi ise fi’l-

¹ “(Allah’ın) Rahmeti ve maḡfireti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

² Ba‘dehu B, C, D, E: Ba‘zı AE.

³ Bu kelime B nüshasında sehven استادن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دن استانه (Âsitâne’den) şeklinde olmalıdır.

⁴ Nühzet AE: Nühüft B.

⁵ Mesned-i AE: -D, E.

⁶ Bâliğ B, C, D, E: -AE.

⁷ ḳaşabası B, C, D, E: -AE.

⁸ İfnâ AE: Fenâ A, B, C, D, E.

⁹ “Yüce olan Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir cümle.

¹⁰ Meḥmed AE: Aḥmed C.

aşl İran sefâretine me'mûr Kesriyyeli Aḥmed Paşa kethüdâsı merḥûm Darendeli 'Abdurrahman Paşa'nın akreb-i akrâbâsından olmaḳ takrîbi ile müddet-i medîde-i ma'iyetleri ile 'Irâḳ-ı 'Arab havâlisin geşt eyleyüp huşûşen¹ muḳaddemâ bi'l-vekâle mîr-âhûr-ı evvelik ḥidmetinde istiḥdâm ve seferler esnâsında miyâne-i ḥademe-i devletden intihâb olunup li-ecli'l-muḥâfaza ḥişârlar tarafına ta'yîn olunmaḡın ḳapudân-ı deryâ Vezîr Ḥasan Paşa ḥazretleri ma'iyyetiyle ol-câniblerde a'mâl-i 'asker ve huşûşât-ı müstaḡrebeye² dâ'ir niçe me'âsir-i cemîle ibrâz ile³ be-nâm [61^a] olup ba'dehu vezîr-i müşârun-ileyh berren sefere me'mûr oldukları âvânda kendüleri yine ke'l-evvel Boğazlar havâlisinde ḳıyâm ve uğur-ı dîn-i mübîninde izhâr-ı ḥidemât-ı meşkûreye sa'y-i mâ-lâ-kelem eyleyüp el-ḥâşıl me'mûr olduḡu envâ'-ı⁴ umûruñ cüz'î vü küllisinde ḥüsn-i sülûkü zâhir ve 'avâtıf-ı şehr-yâr-ı deryâ-nüvâle vücûhla istiḥâl⁵ ü istiḥkâḳı mütebâdir aşḥâb-ı 'ilm ü 'irfândan⁶ cihân-dîde ve kâr-ı âgâh bir zât-ı ḥüceste-eṭvâr olduḡu 'aks-⁷endâz-ı zamîr-i ilhâm-pezîr-i pâd-şâh-ı 'âlem olmaḡın mâh-ı mezbûruñ⁸ toḳuzuncu cum'a⁹ günü [19 B. 1190/3 Ağustos 1776] ḳarîḥa-yı ḥümâyûn-ı cenâb-ı¹⁰ cihân-dârîden mûmâ-ileyh Muştafâ Efendi yerine kethüdâ-yı şadr-ı a'zamî naşb ü ta'yîn buyurulup fatḳ ü ratḳ-ı umûr-ı devlete ḳıyâm olundu.¹¹

Vuḳû'-ı İmtihân ve Begâm-şoden Zümre-i Dânişmendân

Şeyḫü'l-islâm bin¹² şeyḫü'l-islâm ve müftüyü'l-enâm-ı be-nâm olan Mevlânâ-yı bülend-mesned ya'nî Meḥmed Es'ad Efendi ḥazretleri maḥmiyye-i Bursa'ya gönderilen Şâlih-zâde Efendi yerine behçet-efrûz-ı maḳâm-ı iftâ oldukları gün nigâh-ı şefḳatların zümre-i dânişmendâna ma'tûf ve cell-i¹³ himmetlerin zerî'a-yı te'yîd-i¹⁴ dîn-i mübîn olur ḥâlâtıñ istiḥşâline maşrûf buyurup revnaḳda müttekâ-yı fetvây

¹ Huşûşen B, C, D, E: -AE.

² Müstaḡrebeye AE: Seferiyyeye A, B, C, D, E.

³ İbrâz ile AE: İrfâdıyla B, D.

⁴ Envâ'-ı AE: -C, D, E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven استیحال (İstihâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استيهال (İstihâl) şeklinde olmalıdır.

⁶ İrfândan AE: 'İrfân B.

⁷ Aks AE: 'Asker D, E.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven مزبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁹ Cum'a A, B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Cenâb-ı B, D, E: -AE

¹¹ Olundu AE: Eyledi D.

¹² İbni's- AE: +Şeyḫ B: Bin C, D, E.

¹³ Cell-i AE: Ḥall-i D.

¹⁴ Te'yîd-i B, C, D, E: -AE.

olduklarından¹ beş on gün miqdârı mürûrundan müserrah-ı inzâr-ı efâzıl ü muṭṭâr efkâr-ı ekâbir olan küttâb-ı muṭavveliñ mevâzi'-i² 'adîdesinden tertîb-i imtiḥân ve

عند الامتحان يكرم المرء اويهان³

da'vâlarıyla müteheyyi-i mülâzemet olan üç yüze qarîb talebe-i 'ulûmuñ on bir gün miqdârı zamânda kuvvet-i yevmiyyeleri i'dâd itdirerek mertebe-i isti'dâdların temyîz ve şeref-i mülâzemeti istihâli bedîd olanlarıñ ḥaḳḳlarında baḥr-i himmetleri mevc-engîz olup şehir-i mezkûruñ⁴ yigirminci günü [20 B. 1190/4 Ağustos 1776] yüzden mütecâviz aşhâb-ı ḥayşiyeti maṭlablarıyla⁵ mesrûr ve ḥaḳḳ-ı şehir-yâr-ı enâmı isticlâb-ı da'vât-ı ḥayriyyeye sa'y-i mevfûr eylediler.

'Azl-i Şadr-ı A'zam Meḥmed Dervîş Paşa

Bir buçuk seneden berü câ-nişîn-i şadâret-i 'uzmâ olan Meḥmed Dervîş Paşa'niñ maḳâm-ı vekâlet-i küberâya şu'ûdundan infişâli âvânına dek ḥall ü 'aḳdi bâz-beste-i engüşt-tedâbîr-i şüdûr-ı kirâm olan umûr ü ḥuşûş saltanat-ı seniyyeniñ ekseri himmet-i kûh-endâz-ı pâd-şâh-ı⁶ deryâ-nüvâl ile qarîn-i tesviye ve inḥilâl ve kendü qarîhâlarından olmaḳ üzre pezirâ-yı temşiyet ü tetmîm olması manzûr-ı şehir-yâr-ı enâm olan levâzım ü esbâbdan qarîn-i ḥuşûl olanları daḥi irâde-i hümâyûn-ı ḥazret-i zıllullahiye muvâfiḳ vechile temşiyet-me'âb olmaması zerî'a-yı taḡyîr⁷ ve müstevcib-i infi'âl olmaḡın gâh gâh ḥalîfe-i agâh-ı⁸ جعله الله غالباً على اعدائه⁸ ḥazretleri tarafından müstelzim-i ber-ṭaraf sâzî-i raḳdet olur mu'âmelât-ı teyakkuḳ-fermâ ile bâzû-ı ḡayretleri taḳviyye ve dill-ḥâh üzre rû'yet-i umûra bezl-i nîrû-yı ihtimâm-birle taḥşîl-i rızâ-yı yümn-i iḳtizâ-yı pâd-şâhiye ḥiss ü⁹ iḡrâ olunmaḳ şüretlerinde tenbîh ü terbiyyeden ḥâlî olunmaz idi.

El-ḥâşıl ol-bâbda muḥâbbet-rîz-i vürûd olan ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı übbehet-maḳrûndan müstebân olan vechile esbâb-ı 'azli nezd-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîde terâkim ve deryâ-yı istihâş kemâ-yenbaḡî telâṭum eyleyüp mesned-i şadâretten izâhasına irâde-i

¹ Oldukları B: +Vaḳtten B.

² Mevâzi'-i AE: مواضل E.

³ "İmtihan esnasında kişiye ya ikram edilir ya da hor görülür." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır. Mezbûruñ A, B, C, D.

⁵ Maṭlablarıyla AE: مطلبيله E.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven بادشا imlâzıyla yazılmıştır. Doğrusu پادشاه (Pâd-şâh) şeklinde olmalıdır.

⁷ Taḡyîr AE: Taḡayyür C, D, E.

⁸ "Allah onu düşmanlarına galip getirsin." anlamında Arapça bir cümle.

⁹ Ü B, C, D, E: -AE.

mülûkâneleri ta'alluğ etmeğın şehr-i mezbûr¹ yigirmi beşinci bâzâr günü kethüdâ-yı ser-bevvâbîn-i hâzret-i² şehr-yârî Çerkes Mehmed Beğ vesâtiyle sarây-ı âşâfide çâr-bâliş³-nişîn-i müttekâ-yı vezâret iken mühr-i şadâret kendüsinden istirdâd ve bir iki nefer âdemiyle enderûn-ı hümâyûna celb olunup Ağa Yeri ta'bîr olunur maħallde tevķîf ü iķ'âd olundu.

İhtilâf-ı hevâ takrîbiyle tîz elden çekdirme seffinesiniñ tehyi'e olunması müte'assir olmağın ertesi ısneyn gününe dek maħall-i mezkûrede temekküs⁴ olunup bi'l-âhare hâşşa bostancıbaşısı tarafından tehyi'e kılınan şandâl ile Silivri havâlsine irsâl ve kendüsinden [61^b] birkaç sâ'at soñra silah-dâr ağalığından ma'zûl olan kaçucıbaşı Feyzî Ağa mübâşeretiyle maħall-i me'mûriyyeti olan Gelibolu kaçabasına îşâl olundu.

Zikr-i Vezîr-i A'zamî Darendeli-şoden Mehmed Paşa

Öteden berü hâll ü 'akd-i umûr-ı devlet ve pest⁵ ü küşâd-ı⁶ huşûşât-ı saltanat-ı pür⁷-kâr-ı âgâh-ı dirâyet-i dest-gâhıñ muhavvel-i 'uhde-i düşvâr-güşâsı kılınmağla 'âmme-i 'ibâdîñ 'anûde-i⁸ püster-i istirâhat ve kâfe-i enâmıñ 'asûde-nişîn-i maţallâ-yı⁹ refâhiyyet olması istihsâl olunagelmeğın şehr-yâr-ı cihân-penâh¹⁰ لَزَالٍ مَقْبُولًا عِنْدَ الْإِلَهِ hazretleri daħi fi'l-aşl fiţrat-ı 'âlî-tebârlarında vedî'a-yı hâzret-i perverd-kâr olan cevher-i şalâbet-i dîniyyeye ve mâye-i muħabbet-i şerî'at-ı Muştafaviyye muktezâsınca salâh ü taķvâ-yı¹¹ zât-ı hümâyûnlarına pîşe ve taħşîl-i rızâ-yı bârî için leyl ü nehâr asâyîş-i¹² 'ibâdullah için endîşe eyleyüp tanzîm-i umûr-ı devlet ve istihsâl-i refâh-ı ra'ıyyet zımnında bir mütedeyyin ve pür-hüner-kârıñ¹³ maķâm-ı şadâret-'uzmâya intiħâbıyla 'âmme-i berâyânıñ du'âların isticlâb eylemek mülâhazaları dâ'imâ cilve-geri zamîr-münîr-i hilâfet-penâhîleri olmağın ol-bâbda re'y-i işâbet-pezîr-i mülûkânelerin her cânibe a'mâl ve hidmet-i dîn ü devlet 'indeinde maħz-ı 'ibâdet olur bir zât-ı

¹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

² Hâzret-i B, C, D, E: -AE.

³ Baliş AE: Bâlis C, D, E.

⁴ Temekküs AE: Temkîş C, D, E.

⁵ Pest AE: Best B, C, D, E.

⁶ Küşâd B, C, D, E: Kesâd AE.

⁷ Pür- AE: Bir B, C, D, E.

⁸ غنوده D, E.

⁹ Maţallâ-yı AE: Mazalle-i B, C, D, E.

¹⁰ "O, Allah nezdinde sürekli kabul görendir." anlamında Arapça bir dua.

¹¹ Taķvâ-yı E: Kaķvâ'-yı AE.

¹² Asâyîş B, C, D, E: -AE.

¹³ Pür-hüner-kârıñ AE: Perhîz-kârıñ D, E.

mücerrebi'l-eṭvârîñ intikâdına sa'y-i bî-hemâl buyurup müddet-i medîdeden berü hîdemât-ı salṭanat-ı seniyye ile bezl-i vücûd eden ketḥüdâ-yı şadr-ı a'zamî Mehmed Ağa ise 'an-aşl cânib-i Devlet-i 'Aliyye'den me'mûriyyet ile bi'd-def'ât memâlik-i mahrûseniñ berr ü baḥrın geşt ü güzâr ve miḥekk-i¹ hüddâm ve ricâl-i devlet-i ebedd-ḳarâr olan hîdemâtdan ḳangısında istiḥdâm olundu ise sebîke-i şıdk ü hulûş-ı mânend zürr-i² ḥâlis kâmilü'l-'ibâd³ bedîdâr olduğundan başḳa diyânet ve taḳvâ-yı pîşvâsı ve taḥşîl-i rızâ-yı Hüdâ ve Resûl maḳşad-aḳşâsı idüĝi müte'ârif ü meczûm ve bundan böyle daḫi rekîz zât-ı istiḳâmet-i intimâsı olan vechile tenfîz ve⁴ emr-i⁵ pâd-şâh-ı dîn-perver ve îfâ'-yı⁶ aḥkâm-ı şehr-yâr-ı şerî'at-güster eylemeĝe iltizâm ile be-nâm ve teşyîd-i erkân-ı mülk ü millet ve aḥkâm-ı bünyân-ı salṭanat-ı ḥaşâ'isiyle ḥâ'iz ḳaṭa⁷ re'y-i merâm olacaĝı ḥâlâtı müşâhide vü ma'lûm olup be-taḥşîş ketḥüdâlık eyyâmında cilve-ger-i zuhûr olan ḥüsn-i sülûk-ı 'âḳılâne ve refṭâr-ı Aristö-pesend-i ḥekîmânesi ḥaḳḳ-ı hoş-yârânelerinde olan ḥüsn-i zann-ı mülûkâneyi te'kîd ve taḳlîd-i vekâlet-i muṭlaḳa ile levâzım-ı iḳtidârın temhîd eylemek niyyet-i ḫayriyyesin te'yîd eyleyüp nefsü'l-emr müşârun-ileyh emekdârân-ı devletiñ bir güzîde vü mümtâzı ve ḫuşûşen fazl ü dâniş ve ittîkâ vü yünbüş⁸ cihetlerinden cümleñ ser-firâzı olduğundan mâ-'adâ müḫibb-i 'ulemâ ve ittîkâ⁹ mehîn-i süfehâ vü eşḳiyâ vâḳıf-ı umûr-ı devlet 'ârif-i aḫvâl-i fuḳarâ-yı ra'ıyyet bir zât nîĝû-sîret olmaĝın baḥr-ı zehḫâr-ı 'âṭufet-ı cenâb-ı cihân-bânî ḥaḳḳlarında temevvüc¹⁰ ve şubḫ-ı şâdıḳ-ı iltifât-ı ḫüsrevânî rûy-i âmâllerine tebellüc¹¹ eyleyüp şehr-i zi'l-ḳa'deti'serîfeniñ yigirmi beşinci günü bâzâr günü¹² [25 Za. 1190/5 Ocak 1777] 'ale's-seḫer Bâb-ı Âşafî'den silah-dâr-ı ḫazret-i şehr-yârî Mehmed Ağa me'mûriyyetiyle ḫuzûr-ı ḫümâyûna da'vet ve maḳâm-ı mülûkâneye¹³ şâyân-ı ta'birât-ı dill-peẓîr ile ba'zı veşâyâ-yı tâc-dârâne ilḳâ olunarak ilbâs-ı ḫil'at ve i'tâ-yı mühr-i

¹ Miḥekk AE: محلت D, E.

² Zürr-i AE: Der- B.

³ 'İbâd AE: 'Ayâr C, D, E.

⁴ Ve AE: -B, C, D.

⁵ Emr-i AE: Evâmîr-i B, C, D, E.

⁶ İfâ'-yı AE: İḳâ'-yı C, D, E.

⁷ Ḳaṭa-yı AE: Ḳazâ A: قضا B, C, D, E.

⁸ Pîşvâ C, D, E.

⁹ Bu kelime AE. nüshasında اتقيا imlasiyla yazılmıştır. Ana metinde doğru kelime tarafımızdan eklenmiştir.

¹⁰ Temevvüc AE: تمبوج E.

¹¹ Tebellüc AE: تبلج E.

¹² Günü C, E: -AE.

¹³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ملوكا (Mülûkâ) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ملوكانه (Mülûkâne) şeklinde olmalıdır. Mülûkâneye C, D, E: Mülûk.

vüzerâdan¹ buyurulup debdebe-i tâmm ve ihtîşâm-ı mâ-lâ-kelâm ile sarây-ı vezîrâneye rücû' ve delâlet-i tevfiķ ile mesned-vâlâ-yı vezârete ku'ûd eyleyüp de'b-i dîrîn üzre der- 'akâb ilbâs-ı hîl'at² merâsîmî [62^a] icrâ olunduğu 'akâbinde nüşû'-ı niyyet ve hülûş-ı tavîyyet ile takvîm-i³ mü'evvecât-ı umûr-ı devlet ve ta'dîl-i ahvâl-i ahâlî vü ra'îyyete şürû' eyledi.

Hüdâ-yı müte'âl tevfiķ-i⁴ 'aliyyesiñ refiķ eyleyüp bâ'îşû't-tezâyüd-i intizâm-ı ahvâl-i devlet ve vesîle-i teraķķî-i asâyiş-i ra'îyyet olur umûr-ı hayriyyeye mazhar eyleye. Âmîn. ⁵ بحرمة النبي الامين.

Pes hâlîfe-i bende-perver⁶ hâzretleriniñ tab'-ı hümâyûnları cânib-i şadr-ı a'zamîniñ te'yîdine mün'atîf ve maṭlab-ı a'lâ olan tanzîm-i umûr-ı devlet ü dîn ve istihşâl-i asâyiş-i re'âyâ vü 'ibâd-ı müslimîn idüğün îzâh ü taṣrîhe munşarif buyurulmağın resm-i behîn-i müstedîm üzre bir re's esb-i müzeyyen-i âhû-hırâm ve veşâyâ-yı mülûkâneyi hâvî bir kıṭ'a haṭṭ-ı şerîf-i 'anberîn-erķâm mîr-âhûr-ı evvel-i şehriyârî el-Hâcc Muştafâ Ağa mübâşeretîyle üçüncü erbi'â günü [3 Z. 1190/13 Ocak 1777] sûy-i şadâret-i dest-gâhîye taḳdîm kılınıp nihâyet re'fet-i tâc-dârânelerinden nevâziş ü taltîf-i pâd-şâhânelerin tetmîm buyurdular.

Cânib-i şadr-ı a'zamîden daḫi etemm vechile îfâ-yı esbâb-ı teşekküre ihtimâm-birle haṭṭ-ı hümâyûn-ı übbehet-meşhûn-ı hâzret-i hîlâfet⁷-penâhîyi kemâl-i ta'zîm⁸ ile istikbâl ve istimâ'ına da'vet olunan ḫademe-i devlet-i ebedd-peyvend ḫuzûrunda re'îsü'l-küttâb 'Âṭîf-zâde 'Ömer Vahîd Efendi kırâ'atîyle mefâhîm-i münîfesi herkesiñ gûş-i hûşına⁹ ilkâ olunup kemiyyet-i dill-keş-hırâm-ı cenâb-ı şehen-şâhîniñ daḫi li-câm-ı maṭlâsın telşîm ile sுவâr ve birkaç def'a meydân-ı tekrîm ü ibcâlde cünbüş ü reftâr etdirdikdensoñra ba'de't-tebrîk du'â-yı pâd-şâh-ı mü'eyyed ile herkes yerlü yerine 'avdet ve şadr-ı a'zam hâzretleri daḫi icrâ-yı veşâyâ-yı cihân-dârîye kıyâm ü mübâderet eyledi.

¹ Vüzerâdan AE: Vezâret B, C, D, E.

² İlbâs-ı hîl'at A, B, C, D, E: -AE.

³ Takvîm-i AE: Takdîm-i E.

⁴ Tefvîķ AE: Tefvîķât-ı B, C, D.

⁵ "Emin olan Peygamber'in hürmetine." anlamında Arapça bir cümle.

⁶ Rûy-i zemîn B: Bend-perver E.

⁷ Hîlâfet B, C, D, E: Ṭalaķat AE.

⁸ Bu kelime AE. ve B nüshalarında sehven تفحيم (Tefhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تفعيم (Tefhîm) şeklinde olmalıdır. Ta'zîm C, D, E: Tefhîm AE.

⁹ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven هوشنه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu هوشنا (Hûşına) şeklinde olmalıdır.

Şûret-i Haţî-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i a‘zam ve vekîl-i muţlakım[sın].

Seni selâmet-i encâm-ı mülûkânem ile talţîf eylediktensoñra ma‘lûmuñ ola ki selefiñ Mehmed Paşa¹ tanzîm-i umûr-ı mühimme-i² Devlet-i ‘Aliyye ve tensîk-i mehâm-ı salţanat-ı seniyyemde şûret-yâb-ı zuhûr olan tekâsül ü tesâmuhu ve maķâm-ı vâlâ-yı şadâret-‘uzmâya nâ-revâ etvâr ü harekâtdan ‘adem-i ictinâb ve mübâlâtı igbirâr-ı tab‘-ı ilhâm-ı neb‘-i mülûkâneme bâ’is ü bâdî olup kendüye bi’d-def‘ât tenbîh ü te’kîd olunmuşken sûd-mend olmadıgından ‘azli iktizâ edüp³ ve⁴ sen ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’miñ emek-dâr ü şadâkat-kârı ve zâtında merkûz olan cevher-i hamîyyet ü fütüvvet ve lem‘a-yı kiyâset ve verâset-i⁵ lâzimesince öteden berü me’mûr olduđuñ ‘azâ’im-i umûr-ı devlet rûz-ı efzûnumda cilve-ger-i sâha-yı şühûd olan harekât-ı pesendîdînden başka be-tahşîş bu esnâda ketşüdâlık rütbesini ihrâz idelden berü sâlik-i mesâlik-i şadâkat ü istikâmete ve istihsâl-i rızâ-yı meyâmin-i iktizâ-yı pâd-şâhânemde hâ’iz kaşabü’s-sabķ-ı akşâ-yı⁶ muţaleb ü emniyyet olup fimâ-ba‘d dañi senden her hâlde dîn ü Devlet-i ‘Aliyye’me lâyık ve nâmûs-ı salţanat-ı seniyyeme muvâfık hidemât-ı sa‘îde ve mü’esser-i pesen-dîde vü hamîde me’mûl ü melhûz tab‘-ı ilhâm-âşâr-ı hüsrevânem olmakdan nâşî hakkında⁷ aftâb-ı ‘âlem-tâb-ı ‘inâyet-i tâc-dârânem pertev-rîz-i zuhûr olup ber-vech-i istiklâl hil‘at-i mûrişî’l-behcet-i vezâret-‘uzmâ-yı düş-ı hamîyyet-pûş-ı kifâyet ve şadâkatiñe ilbâs ü eksâ ve mühr-i vekâlet-i kübrâ yed-i ihlâş-ı peyvendiñe ihsân ü i‘tâ olunmağla imdi her hâlde ef‘âl ü aķvâliñi şer‘-i şerîf ve kânûn-ı münîfe taţbîk ile ‘uhde-i dürbet⁸ ü dirâyetiñe müterettib olan kâfe-i umûr ü⁹ huşûşuñ vech-i vecîh-i hüsn ve¹⁰ [62^b] tavr-ı mergûb ü muhsen¹¹ üzre icrâ ve temşîyyetine şürû‘ ü kıyâm ve haķķında olan i‘timâd-ı mülûkânemi te’yîd ü tevşîke iķdâm-ı tâmm ederek vedî‘a-yı hâlîki’l-berâyâ olan zîr-i destân-ı ra‘iyyet ve ahâlî-i memâlik-i maħrûseti’l-

¹ Paşa’niñ B, C, D, E.

² Mühimme-i B, C, D, E: -AE.

³ Edüp B, C, D, E: Edinüp AE.

⁴ Ve B, C, D, E: -AE.

⁵ Verâset AE: Dirâyet B, C, D, E.

⁶ Akşâ-yı AE: İktizâ-yı B.

⁷ Bu kelime E nüshasında حقدہ (Haķķında) imlasıyla yazılmıştır.

⁸ Dürbet AE: Dürriyet D.

⁹ Ü B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Ve E: -AE.

¹¹ Müstahsen C, D: +Ve C.

mesâlik-i devlet-i¹ ebedd-müddet üzerine hıfz-ı cenâh-ı re'fet ve neşr-i mü'esser-i şefkat ve bâ-huşûş sekene-i² dâri's-salţanati's-seniyyemiñ terfih-i hâl ve ârâmiş mâllarını³ müstelzim esbâbıñ istiḥşâliyle⁴ cânib-i feyz-ı⁵ câlib-i salţanat-ı behiyyeye isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye mübâderet ve taraf-ı devlet-i ebedd-müddetime izhâr-ı 'adâvet ve ehl-i sünnet ve cemâ'at ile şikâk ü nifâka cür'et eden hûne-i dîn ü⁶ Devlet-i 'Aliyye'miñ tenkîl ü tedmîrlerini mûcib esbâb ü hâlâtıñ istiḥşâliyle tekml-i nâmûs-ı salţanat-ı seniyyeme 'âkılâne ve müdebbirâne teşmîr-i müsâ'ade-i⁷ gayret ve kimesneniñ tarafını himâyet ve hâtırına ri'âyet eylemeksizin ricâl-i Devlet-i 'Aliyye ve hademe-i salţanat-ı seniyyeme isti'dâd ü istihâlleri derece-i istiḥdâm ve şadâkat ü istikâmetleri zâhir ü nü-mâyân olanlara lâyıķı üzre nevâziş ü ikrâm ederek rızâ-yı pâd-şâhânemi tahşîl ile mazhar-ı hayr-ı du'â-yı tâc-dârânem olmağa şarf-ı mâ-ḥaşâl eyleyesin. Cenâb-ı Hakk kâfe-i umûrumuzu tevfiķât-ı 'aliyyesine muvâfık eyleye. Âmîn.

Şu'arâ-yı sülhan-efrîn-i şadr-ı a'zam ḥazretleriniñ nâ'il-i mühr-i hümâyûn olduklarını mübeyyin târiḥler imlâ eyleyüp ez-cümle silsile-i müderrisîniñ sülhan-senc ü hüner-mendi kethüdâ-yı şadr-ı a'zamî es-Seyyid İbrâhîm⁸ Efendi-zâde Meḥmed Es'ad Efendi'niñ inşâd eyledikleri târiḥleridir ki zabt-ı sâl-i şadâretleri zımnında hemân târiḥ-i beyt-i zîver-i şaḥîfe-i imlâ kılınmışdır.

Beyt

Yaz Bu Mısrâ' Rû-bâlâ⁹ İle Târîh-i Es'ad

Mühr Alup Sa'dle Şadr Oldu Meḥmed Paşa

Naşb-ı Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zamî es-Seyyid İbrâhîm¹⁰ Efendi

Şadr-ı a'zam ḥazretleri mazhar-ı iltifât-ı ḥazret-i şeh-r-yârî ve hâ'iz-i inzâr-ı iksîr-te'sîr¹ âşâr-ı cenâb-ı cihân-dârî olup bi'l-yümn ve'l-iķbâl nâ'il-i mühr-i hümâyûn ve²

¹ Devlet-i B, C, D, E: -AE.

² Sekene-i AE: Sen ki D, E.

³ Mâllarını AE: Bâllarını A, B, C, D, E.

⁴ İstiḥşâliyle AE: İstiḥşâline B.

⁵ Feyz-i B, C, D, E: Kâbz-ı AE.

⁶ Ü B, C, D, E: -AE

⁷ Müsâ'ade-i AE: Sâ'id A, C, D, E.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁹ Rû-bâlâ AE: Dü-bâlâ E.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

vezîr-i halîfe-i rub‘-ı meskûn olmağın câh-ı vâlâ-yı kethüdâ³ münhall ve ol suğl-ı behîn ile kâr-şinâsân-ı devletden bir zât-ı ferhunde-şîşâliñ mübeccel kılınması aqdem-i⁴ umûrdan olup ve bundan muqaddem iki def‘a revnaqda mesned-i kethüdâyî olan es-Seyyid İbrâhîm⁵ Efendi fi‘l-aşl şıkk-ı evvel ve tevķî‘îlik emsâli menâşıb-ı sâmiyyeye mutaşarrıf olmağın her tavrı mücerreb bir zât-ı mehden⁶ olup fimâ-ba‘d dañi tezâyüd-i şân⁷ ü şükûh-ı salţanatı seniyyeyi müstelzim olur meñâfil-i cemîle ifâ‘ına⁸ diğkat-ı tâmm ve her hâlde dîn ü devlete mâni‘⁹ hidemât-ı celîle ve mü‘esser-i hazîle¹⁰ ibrâzına şarf-ı nağdîne-i ihtimâm ideceğine hüsn-i zann-ı hazret-i şadr-ı a‘zamî¹¹ ber-kemâl olmağın hemân teşrîf-fermâ-yı mesned-vâlâ-yı vezâret oldukları ‘ağabinde efendi-i mûmâ-ileyhi huşûr-ı aşâfânelerine da‘vet ve¹² vezîr kethüdâlığına ilbâs-ı hil‘at buyurup mercî‘-i umûr-ı devlet olan mesned-i kethüdâyîye i‘tilâ ve hall ü ‘aqd-ı umûr u huşûşa ibtidâ eyledi.

Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâşıb

Muqaddem zıkr olunduğı üzre nişâncılık ile meşğul es-Seyyid İbrâhîm¹³ Efendi kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî olmak takrîbiyle tevķî‘îlik manşıbı münhall olup ve kudemâ-yı ricâl-ı salţanat-ı seniyyede şıkk-ı evvel defter-dârlığından münfaşıl el-Hâcc Meñmed Recâ‘i Efendi bî-manşıb ve şadâkat ü istikâmetleri hasebiyle şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-şiyem [63^a] ve belki pâd-şâh-ı bülend-himem-i şehen-şâh-ı ‘âlem hazretleriniñ hâtır-ı mekârim-i müzâherleri efendi-i mûmâ-ileyhiñ muţayyib olması tarafına müncezib olmağın nişâncılık manşıbı ile efendi-i mûmâ-ileyh¹⁴ ‘inâyet ü ihsân ve zıkr olunduğı vechile silah-dâr ağası olan Feyzî Ağa şadr-ı sâbık Meñmed Dervîş Paşa‘ya mübâşir

¹ Te‘şîr B: -AE. Bu kelime D ve E nüshalarında sehven اكثر (İksîr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اكسير (İksîr) şeklinde olmalıdır.

² Ve A, B, C, D, E: -AE.

³ Kethüdâyî B, C: Kethüdâyî E.

⁴ Aqdem AE: İqdâm-ı D.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Mehebden A: Mühezzebden C, D, E.

⁷ Şân B, C, D, E: Şâyin AE.

⁸ İfâ‘ına AE: İkâ‘ına C, D, E.

⁹ Mâni‘ AE: Nâfi‘ A, B, C, D, E.

¹⁰ Haîle AE: Cemîle C, D, E.

¹¹ A‘zamîye C: A‘zamî E.

¹² Ve AE: -E.

¹³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

¹⁴ Muţayyib olması tarafına müncezib olmağın nişâncılık manşıbı ile efendi-i mûmâ-ileyh A, B, C, E: -AE.

ta'yîn olunmağın muqaddemâ başçuqa-dârlık rütbesinden Dergâh-ı 'Âlî kapucibaşılığıyla enderûn-ı hümâyûndan çerâğ olan Genc 'Osmân Ağa daği silah-dâr ağalığıyla mesrûr ü¹ handân buyuruldu.

Men'-i Etvâr-ı Sefihâne-i Zümre-i Huddâm ve Zikr-i Ba'zı ez-Nizâm

Fi'-aşl hademe maqûleleri² hizmet edegeldikleri zevâtın kâ'ide-i kadîme üzre i'tâ eyledikleri aylık ve yıllığa kanâ'at³ ve kisve ü⁴ şevblerin aña uydurub ehl-i 'ırz kıyâfetine tecâvüz itmeyerek kendü nefslerini ve hizmet eyledikleri kimesneleri meşârif-i beyhûdeden şıyânet ve şer'ân ve 'aklen müstaqbîh ü mezmûm olan tavr-ı⁵ sefhâneneden ittikâ vü mucânebet eylemek lâzıme-i zimmet-i aşhâb-ı kiyâset belki vâcibe-i 'uhde-i ehl-i diyânet iken birkaç seneden berü zuhûr eden süfehâ maqûlelerine süfehâ maqûlesinden biraz hademe peydâ ve elbise-i nisvâna müşâkil vâdîleri sıkma ve şerîtlî ve yakası oymalı ve yeñleri eţrâfî şarma ile müzeyyen kaftân ve aña göre 'entârî⁶ dikdirüp yigirmi otuz ğuruşdan mütecâviz harc-ı üstâdiyye i'tâ vesâ'ir şevbleri daği buña⁷ kıyâsen tedârîğе sa'y-i evvâ etmeleriyle aldıkları bir vechile maşraflarına kifâyet eylemediğinden başka ekşeri müstağrıq-ı düyûn ve o güne muğâyir-i şer'-i enver-i rehrev-i girîve-i telef ü seref olan süfehâyı ve hademeye i'ânet eden mağdûmlar mağbûn olmağdan nâşî ol-maqûle şer'an mezmûm olan ârâ-yı⁸ küstâhâne ve etvâr-ı⁹ sefhâneniñ men' ü def'i lâzım gelmeğın ol-maqûle süfehâyânıñ libâsların tavr-ı kadîme ircâ' veyâhûd hizmetlerinden def' ile fermâna itbâ' etmeleriçün ba'zan tenbîhi lâzım gelenlere te'kîd etdirildikdenşoñra İstanbul kâdîsı ma'rîfetiyle derzîler yiğidbaşları ve ustalar ihtiyârlarıyla bâb-ı kâdîya ihzâr ve otuz kırk sene muqaddem hademe-i maqûlesi ne güne eşvâb-gîrler ise o mişillü şevbden ğayrı libâs¹⁰ kesmemeleri gereği gibi te'kîd ba'dehu¹¹ şerîtlî ve oymalı ve bükmeli 'avret kıyâfetine müşâbih şevb dikerler ise o mişillü libâs arkasında bulunan her kim olur ise bilâ-emân te'dîb olunacağı teşdîd olunduğundan başka ol-şevbi diken derzi ağız ve dükkânı pîş-gâhında şalb olunacağı

¹ Ü C, D, E: -AE.

² Maqûleler AE: Maqûleleri C, D, E.

³ İnâyet D: عنایت E.

⁴ Ü D, E: -AE.

⁵ Tavr-ı AE: Etvâr-ı B.

⁶ Bu kelime A, B, C, D ve E nüshalarında انتاری ; AE. nüshasında ise عنتاری imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Buña AE: Añâ B.

⁸ Ârâ-yı AE: Etvâr-ı B, C, D, E.

⁹ Etvâr-ı AE: Edâ-yı B, C, D, E.

¹⁰ Libâs B, C, D: -AE.

¹¹ Ba'dehu AE: Ve min ba'd B, C, D, E.

cümleye ifâde vü tenbîh olundu ve taşra vüzerâsı biri biriniñ etbâ‘ını almayup Âsitâne’de aqlâm kitâbı mu‘tâd-ı kadîmden ziyâde harc al[ın]maması te’kîd olundu.

‘Ubûr-ı Şadr-ı A‘zam be-Cânib-i Tersâne-i ‘Âmire

Fi’l-aşl Tersâne-i ‘Âmire’niñ ‘umrânını iltizâm ve levâzım ü mühimmâtınıñ teksîr ü tevfrine¹ ihtimâm ve² Devlet-i ‘Aliyye-i ebeddi’d-devâmıñ umûr-ı mühimmâtından iken ol-emr-i vâcibi’l-i‘tinâyâ diğkate me’mûr-ı mevâcib³ olanlarda meşhûr olan rehâvet hasebiyle edevât ü⁴ mühimmâtına küllî noğşân tarabân⁵ ve fîmâ-ba‘d levâzımın tehyi’e ve ahâlîsin terbiyede betâ’et olunur ise gederek âb-ı rûy-ı devlet olan Tersâne-i ‘Âmire⁶ bir pula yaramadığından mâ-‘adâ bundanşoñra şarf olunacak emvâl-i firâvân dañi bu şûretde telefden ğayrı bir şey müntic olmayacağı nü-mâyân olmağın pâd-şâh-ı mülkihi’l-hışâl [63^b] hazretleri bu hâle vâkıf ve himmet-i mülûkânelerin ‘umrân ve takviyesine şârif olup emr-i hümâyûnlarıyla muğaddemâ nezâretine mübâşeret ve levâzımınıñ tetmîmi tarîkası⁷ ceset-cû olunmağâ mübâderet olundu idi.

Bu kerre şadr-ı a‘zam hazretleri ise tersâneniñ her huşûşuna ‘âlim ve huşûşen a‘zam-ı levâzımından olan kerâsteniñ ne vechle iştirâ olunup gemileriñ vesâtetiyile medâr-ı ‘âlem olan beytü’l-mâl-ı müslimîne zarar ve fuğarâyâ ğadr olunduğâ kemâ-yenbağî şahîfe-i hâtırlarında müressem⁸ olan keyfiyyâtdan olmağla şadr-ı a‘zam olduklarınıñ sekizinci ehad günü irâde-i hümâyûn-ı hazret-i zıllullahi üzre Tersâne-i ‘Âmire’ye ‘ubûr ve kapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa hazretleri ile tersâneye müte‘allik bir miğdâr muşâhabetden şoñra müşârun-ileyh ile mühimmât mahzenlerin temâşâ ve levâzım ve nekâyişin kemâ-yenbağî teftîş ü istikşâ ederek müddet-i medîdeden berü inşâ vü ikmâllerine ihtimâm olunan iki kıt‘a kalyoniñ ne miğdâra yapıldığını nezâret ve bir gün evvel deryâyâ nüzûl olunmalarına⁹ sa’y olunmağâ tenbîhde diğkâat eyleyüp nice miñen ü meşâkk irtikâb ü kıyâsdan hâric mâl-i mîrî

¹ Teffrine AE: Tefkîrine D, E.

² Ve B, C: -AE.

³ Mevâcib AE: -A, B, C, D, E.

⁴ Ü C, D, E: -AE.

⁵ طريان D, E. (Tarayân Arapçacıya sor)

⁶ Âmire B, C, D, E: -AE.

⁷ Tarîka-yı B: +Sülûk B.

⁸ Müressem AE: Mürtesim E.

⁹ Olunmalarına AE: Etmeleriyle B.

bezliyle isticlâb olunan kerâste ve mühimmât-ı sâ'ireniñ telef ü serefden himâyet ü sıyânet olunmasın tehdîd ü endâz¹ şûretinde cümleñiñ gûş-i hûşuna² isfâ³ eylediler.

Fi'l-hakîka ekser nâss tazyîk ve îlâm belki te'dîb ü tenkîlllerine ikdâma muhtâc olmağın ol-mikdâr te'kîd ile iktifâ eylemeyüp cânib-i⁴ şeh-r-yâr-ı enâmdan şeref-rîz-i vürûd⁵ olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûniñ mefhûm-ı münîfini dañi cümleye i'lân ü tefhîm ve herkes 'uhdesinde olan hizmetin⁶ ber-vech-i ma'clûb ikmâl ü tetmîmine diğkat eylemesi manzûr-ı cenâb-ı halîfe-i zemîn ü zamân olduğunu ve ihmâl⁷ ü tekâsül edenleriñ fîmâ-ba'd cürmleri 'afv olunmayup beher hâl te'dîb ü gûş-mâl olunacakları tenbîhi lâzım gelenlere telkîn ü⁸ te'kîd eylediler.

Tersâne-i 'Âmire sefâ'iniñ keşreti salânat-ı seniyyeniñ müstevcib-i tezâyüd şükûh ü şevketi olur esbâb-ı kavîyyeden olmağla çift lümübârlı⁹ iki kıt'a kebîr kalyon ve hafîf şularda isti'mâl için bir sıra lümübâr kapağı kaldırır iki kıt'a fırkateyn seffinesi müceddeden tarh ü inşâ olunması taşmîm olup iktizâ eden mühimmâtıñ tertîbine kıyâm ve bir güne aqdem-i mübâşeret olunmasını mücib esbâbıñ istiğşâline ikdâm eyleyüp yümn-i ihtimâm-ı şadâret-penâhî ile her taraftan tahşîl-i rızâ-yı pâd-şâh-ı enâm hazretlerine sa'y-i mâ-lâ-keâm eylediler.

Me'mûriyyet-i Kâtib-i Kerâste-i be-Cânib-i¹⁰ İznikmîd

Tersâne-i 'Âmire'de şarf olunmak için hezâr miñnetle¹¹ İznikmîd cibâlerinden kaç' ve mübâya'a olunagelen envâ'-ı¹² kerâsteniñ ekseri Tersâne-i 'Âmire'ye vâsıl olduğda "Kerâste kâtibi olan¹³ Añmed¹⁴ Efendi isti'mâle şâyân değıldir." diyerek ol-vechile "Vürûd eden kerâsteden ba'zısınıñ qaddi nâ-münâsib ve ba'zısınıñ 'arzı nâ-muvaffakdır." bahâneleriyle cânib-i mîrîye hasâreti [64^a] ve bu taqdîrde tekrâr kaç'

¹ Endâz AE: İnzâr D, E.

² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven هوشنه imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu هوشنه (Hûşuna) şeklinde olmalıdır.

³ İsfâ AE: İlķa B, C, D, E.

⁴ Cânib-i B, C, D, E: -AE.

⁵ Vürûd AE: Şüdûr B.

⁶ Müddetin C: Mezemmet D: Mezemmetiñ E.

⁷ Bu kelime C nüshasında sehven اهمال imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اهمال (İhmâl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Gûş-mâl olunacakları tenbîhi lâzım gelenlere telkîn ü A, B, C, D, E: -AE

⁹ لومبارلى D, E.

¹⁰ be-Cânib-i B, C, D, E: -AE.

¹¹ Bu kelime D nüshasında sehven مختله (Miñnetle) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu محتله (Miñnetle) şeklinde olmalıdır.

¹² Envâ'-ı B, C, D, E: -AE.

¹³ Olan C, D: -AE.

¹⁴ Añmed AE: 'Ârif A, B, D, E.

olunmağa muhtâc olmak takrîbiyle ‘ibâdullaha şınûf-ı meşâk ü eziyyeti mûcib hâlâta taşaddî eylediği şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ma‘lûmları olmağa fimâ-ba‘d Tersâne-i ‘Âmire için kaç’ olunacak kerâste-i merķūmuñ nezâret ü ma‘rifetiyle maḥallinden kesilüp isti‘ mâle şâyân mı değil mi şübheleri ber-ṭaraf olmak maşlahatı zımında yevm-i mezbûrda¹ hânesinden ihrâc ve ta‘yîn olunan mübâşir ma‘rifetiyle li-ecli’t-te’ dîb der-‘aḳab tersâne için İznikmid cibâlinden kerâste kaç’ olunan maḥalle irsâl ü tesyîr olundu.

Zikr-i Ba‘zı ez-İnkılâbât-ı Memâlik-i İnan-ı Zemîn ve İrâd-ı Bidâyet-i Ahvâl-ı Zend ‘Abdülkerîm

Fi’l-aşl ekâsire-i ‘Acem temzîk-nâme-i nebiyy-i² muhterem ile merdûd-ı Dergâh-ı hâlîki’l-ümem olduklarındansoñra çok geçmeden şîrâze-i devletleri perîşân ve az zamânda bünyân-ı ikbâlleri bergeşte vü vîrân olduğundan başka memâlik-i İnan’dan Fars ve ‘Irâk-ı ‘Acem arâzisin kabza-yı teshîre getirenler daḫi çendân temekkün ve istikrâra muvaffâk olamayıp ıklîm-i mezkûruñ ba‘zen temâmı ve ba‘zen bir miḳdârı gâh al boya elinde deverân ve gâh mülûk-ı şübbân-kâre ve ebnâ-yı selefleri hükûmetleriyle güzêrân ve yüz sene miḳdârı Cengîz-yân tasalluṭıyla perîşân olup altmış sene miḳdârı Muzafferîler ve biraz vaḳt Timur ve yigirmi sene miḳdârı İncûyân ellerinde kaldıkdansoñra toḳuz yüz³ elli târîhlerinde [1159/1746/1747] Şafeviyye’ye intikâl ve bi’l-âḫare Mîr ÜveysoḒlu keşmekeşiyle anlarıñ devletleri daḫi ‘urza-ı zevâl olup kırk târîhlerine müteḳârib zamânda ifrâd-ı ‘askeriyyeden Nâdirşâh nâm fûrû-mâyeye müntaḳil ve ol-vechile yigirmi sene miḳdârı ‘aḳd olunan muḫârebâtdan memâlik-i mezkûrda da‘vâ-yı hükûmet edenleriñ fer‘leri bi’l-küllîye muzamaḫḫıl olup nihâyetü’l-emr zikr olunan⁴ Nâdirşâh daḫi ‘urza-yı tîg-i damâr ve tekessür-i inkılâb-ı edvârıyla birkaç sene zarfında evlâd ü ahfâdı kezalik kendü gibi ‘alef-i şemşîr-i âb-dâr olmağa ıklîm-i mezkûr şâhlığı ber-hemzede-i rûzgâr olmuşıdi.

Zikr olunduğu üzre Nâdirşâh merķūmuñ ifrâd-ı ‘askeriyyeden iken şâhlık mertebesine taşaddî eylemesi ol-deryâlarda⁵ her ser-gerde ve ifrâdıñ bu dâ‘iye ile tek ü

¹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

² Nebiyy-i AE: Benî E.

³ Yüz AE: -D.

⁴ Zikr olunan B, C, D, E: -AE.

⁵ Ol-deryâlarda AE: Ol-diyârlarda C, D, E.

pûy¹ eylemesine ‘illet-i müstakille olmağın Zend ‘Abdülkerîm daği istimâ‘ olunduğu üzere ‘an-aşl Nâdirşâh’ın teksîr-i süvâd-ı ‘asker için havâlî-i Şîrâz’da konar ve göçer gâlât-ı mezâhib-i şî‘ayadan Ğarâbiyye mezhebiyle ma‘rûf ve Tekne² nâm kabîleden kırk târîhleri esnâsında kerhen ağız eylediği birkaç nefer kimesneden biri ya‘nî silsile-i habb ü nesebden biri iken bir zamân Nâdir’e ve andan sonra bağât-ı İran’dan Nâdir oğlu ‘Âdil ve gayrilerine ‘askerîlik ederek onbaşılık mertebesin ihrâz ve zıkr olunduğu üzere zamân-ı yesîrde anlarıñ vaqti münkazî ve hasbe’l-galebe İran’ın ba‘zı mağallî hükûmeti Azâd Hân-ı Afgânî’ye müfzî olmağın altmış beş târîhlerinde biñbaşılık rütbelerine etrâf ü eknâfa terk-i tâz³ ve hûd-be-hûd hânlık pâyesiyile ‘ilm-ifrâz olup yetmiş beş târîhleri [1175/1761-1762] esnâsında ser-gerde-gân-ı ‘Acem miyânında tekevün idegelen fiten ü şurişden Âzâd⁴ Hân gâ’ilesi daği ber-ıaraf olmak taqrîbiyle zamân-ı [64^b] deverân

Şî‘r

خَلَائِكَ الْجَوِّ فَبَيْضَى وَاصْفَرَى⁵

hiğâb-i gûş-zedî olmağın ba‘zı muğaddemât kişver-gîri tertîbine ibtidâr ve Hemedân ve Şîrâz nevâhîsinde kendü gibi râyet-i⁶ ifrâz-ı istikbâr olan Feth ‘Ali Kulu Hân ve zamân-ı hân emşâli şahlık ve ser-gerdelik iddi‘âsında olanlarıñ bir taqrîb ile cem‘iyyetlerin târ ü⁷ mâr ederek tağmînen yetmiş üç hilâlinde [1173/1759-1760] ol-arâzide merci‘-i küll olmak hâletleri kendüsünde qarâr eyledi.

Nezd-i ulûvvi’l-el-bâbda nâ’il-i⁸ isti‘câl⁹ olunacak keyfiyyâtındandır ki âb-ı rûy-i memâlik-i İran olan Şîraz ve İşfahân¹⁰ tafşîl olunduğu üzere bu vaqte dek niçe kavviyü’l-iktidâr-ı devlet aşhâb-ı hükûmet-gâhlığıyla şöhre-i rüzgâr olmuşken ol-şâhib-i neseb ve câh-ı devletlerinden her biri bir güne qarîb hürde-i sipîhr-i sa‘îde¹¹-bâz olarak mülk-i mecâzîlerinden devr ve belki inqılâb-ı zamân ile müddet-i yesîrde eyâdî-i e‘âdîde¹²

¹ Pûy- AE: Bû C, D, E.

² Tekne AE: Zengne B, C, D, E.

³ Tâz AE: Târ D, E.

⁴ Azâd AE: اذد D, E.

⁵ “Artık bütün yerler senin, ister yumurtla ister öt.” anlamında Arapça bir beyit. : خَلَائِكَ الْجَوِّ فَبَيْضَى وَاصْفَرَى C, E: خَلَائِكَ الْجَوِّ فَبَيْضَى وَاصْفَرَى D.

⁶ دايت E.

⁷ Ü B, C, D, E: -AE.

⁸ Nâ’il-i AE: +Ve A, B, C, D, E: Te’emmül E.

⁹ İsti‘câl AE: İsti‘câb E.

¹⁰ Bu kelime E nüshasında اصفهان (İşfahân) imlasıyla yazılmıştır.

¹¹ Sâ’ide AE: Şu‘bede B, C, E.

¹² E‘âdîde AE: اعبده D, E.

müte'sıl ü maḳhûr olup tebyîn olunduğu vechile dest-ḥoş-ı esâfil ve fûrû-mâyegân olarak sekbân gürûhundan zıkr olunan Zend 'Abdülkerîm'e intikâl ü taşhîh olunduğu üzere râh ü resm-i mezzeb-i imâmetiyye¹ ri'âyet ederek şâhlık vekâleti nâmıyla ref'-i livâ-yı 'utüvv ü istiklâl eyledi.

El-hâşıl bu hâl üzere on beş sene miḳdârı emrâr-ı zamân ve müddet-i mezkûrede ol-ârâzi ve etrâfında² kendüsine leşker-keş-i muḥâşama olur kimesne zuhûr eylemediğinden zîr-i destinde olan maḥallerde küllî 'umrân nümâ-yân olup hattâ şöhr³-terîn-i büldân-ı 'Acem olan şehir-i Şirâzi-ı⁴ dâri'l-hükûme ittiḥâz ve etrâf ü eknâfin sedd ü bend ile kendüsine melâz eyleyüp şâhib-i ta'ayün-i Geçben⁵ hânân ve rû'esânîñ evlâd ü akrabâsından maḳbûl-i rehnler aḥz ile kendülere sancâḳ ve eyâlet tevcîh ve zu'mınca hâllerin tanzîm ü terfîh ederek az zamânda ḥayli miknet peydâ etmeğın tüccâr-ı⁶ gurûr ve istikbâr-ı bâlâ-yı dimâğına i'tilâ eyleyüp

اذا جاء اجل البعير كيوم حول البير⁷

mefhûmunca seksân tokuz senesi evâhirinde [1190/1776] Devlet-i 'Aliyye arâzisi serhâddâtından ba'zı maḥallerde deverâna şurû' ve hevâdârlarından ba'zıları Başra ve 'Irâḳ-ı 'Arab ḥavâlisinde geşt ü güzâr eyledikleri vuḳû' bulmuşdur.

Zıkr-i Taḥaḳḳuḳ-ı Muḥâlefet-i Zend 'Abdülkerîm

Pâd-şâh-ı 'âlem-penâh-ı şehir-yâr-ı şehâmet-i dest-gâh ḥazretleriniñ zîr-i nigîn-i übbehet-rehînlerinde olan emşâr ü büldân zamîme vü tevsî'den ğanî ve ḥuşûşen derbâr-ı 'atûfet-medâr-ı salṭanat-ı seniyyeye taḳdîm-i muvâlât⁸ eden cânib-dârlarıñ il ü memleketlerine leşker-i keys-i⁹ teshîr olmadan müstagnî olmağın muḳaddemâ Nâdir Şâh zamânında Devlet-i 'Aliyye-i ebed-iḳtirân ile ahâlî-i İrân miyânında ḥüsn-i tedbîr-i 'uḳalâ ile müstahkem ü üstüvâr olan bünyân-ı şulḥ ve küll ve ḥable'l-metîn muşâfât-ı düşmân-ı¹⁰ düşvâr ve¹ güsl-i ḥavâle-i tebşe-i² ğadr³ ile bergeşte-sâz-ı şemşîr-i ḥurûb ü⁴

¹ İmâmetiyye AE: İmâmiyyeye B, C, D, E.

² Bu kelime D nüshasında sehven اطرافنده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطرافنده (Etrâfında) şeklinde olmalıdır.

³ Şöhr AE: Eşher B, C, D, E.

⁴ Şirâri B: Şirâz'a D, E.

⁵ Geçben AE: Geçnen B, C, D, E.

⁶ Tüccâr AE: Tecâvüz D.

⁷ "Eceli gelen deve kuyunun etrafında dolaşır." anlamında Arapça bir atasözü.

⁸ Muvâlât AE: مولات D.

⁹ Keys AE: Keş A, B, C, D, E.

¹⁰ Düşmân AE: -B, C, D, E.

kıtâl olmadan vikâyet olunarak ahvâl-i zu'afâya merhâmeten serhadd-nîşîn olan vüzerâ vü vükelâya te'kîd ile menâfi-i 'ahd ü peymân bir hâlet-i gayr-ı marziyye tekevvin eylememesine diğkât ve her hâlde hüccâc ü tüccâr-ı A'câm'ın refâh-ı hâl ve ârâmîş-i bâl ile âmed-şüdd eylemeleri esbâbına himmet olunup hattâ da'vâ-yı saltanat-ı İran ile bu vakte dek memleket-i mezbûrede 'ilm-güşâ-ı ceng ü peygâr olanlardan Âzâd Hân-ı Afgân ve gayrileri haşımlarıyla [65^a] 'ağd-i melâhim eyledikleri esnâda tahrîrler ile nice kerre Devlet-i 'Aliyye'yi teshîr-i büldân-ı İran'a hiss ü igrâ ve fi'l-hağîka bî-müzâhame külfet-i memâlik-i mezbûreden nice bilâdın zamîme-i dârî'l-mülk-i saltanat olacağı rû-nümâ ken cânib-i saltanat-ı seniyyeden 'ağd olunan müsâleme vü muşâfâta ri'âyet ve ma'âbir-i⁵ 'ahd ü peymân-evvelî emr-i sehli'l-ğuşûle ka'â iltifât ü rağbet olunmayub 'âdet-i müstahsene-i tâc-dârî üzre ri'âyet-i huğûk-ı hem-civârîye 'itinâ vü şefkat 'alâ-halk'illah hâletlerin tezekkür ile inzicâr ü inkisâr kılup 'ibâddan ictinâb ü ittikâ olunmuşdı.

Huşûşen şehr-yâr-ı ferîdün-çâker ve sulţân-ı encüm-leşker hazretleri bi'l-izn⁶ ve'l-istihkâk revnağ-efzâ-yı örnek-i saltanat oldukları zamân-ı meyâmin-i iktirânda iddi'â-yı vekâlet-i şâhî ile gerden-ifrâz-ı istikbâr olan Zend 'Abdülkerîm daği şâyân-i hitâb-ı mülûkâne ve sezâ-vâr-ı iltifât-ı hüsrevâne buyurulup nüvîd-i cülûs-ı hümâyûn-ı tâc-dârâne ve peyâm-ı meserret-fercâm-ı saltanat-ı dâverâneyi hâvî der-i devlet-karârdan nâme-i hümâyûn imlâ ve nâme-res tağdîmiyle tevâfuğ-ı millet huğûkuna ri'âyete sa'y-i efvâ olundu idi.

Mûmâ-ileyh tarafından daği bu etvâr ü iltifâtın hâkayık ü dağâyıkına i'tibâr⁷ ve henüz kendüsiniñ 'arâfet⁸ ü aşâletde 'alâkası olmadığını mülâhaza ile silsile-i ittihâd ve yegân-giye istimsâke ibtidâr eylemeği pîşe ve muğâyir-i hareket eylediği şûretde üzerine tertîb edeceği veğâmetden fikr ü endîşe eylemek lâzime-i zîmmeti iken fi'l-aşl fıtrat-ı⁹ reddiyesine bir gün merkûz¹⁰ olan lü'mün ve mefsedetün lâzimesince

¹ Ve AE: -B, C, D.

² Tebşe AE: Tîşe B, C, D, E.

³ Ğadr AE: عذر E.

⁴ Ü C, D, E: -AE. Hurûb AE: Harb B.

⁵ Ma'âbir-i AE: Muğâyir-i B, C, D, E.

⁶ Bi'l-izn AE: Bi'l-irş B, C, D, E.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven اعتبا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اعتبار (İ'tibâr) şeklinde olmalıdır.

⁸ 'Arâfet AE: عراقت D, E.

⁹ Fıtrat AE: فصرت C, D.

¹⁰ Merkûz B, C, D, E: -AE.

Beyt

قزایدشور از جوش مریدان شیخ جاهل را

کند دیوانه راجمعیّت اطفال رسواتر¹

mefhûmu üzre ser-felâket-medârına ihtîşâd eden bir âlây baġât-ı ŧekâvet-i i'tiyâdîñ vefretine i'timâd ile kâdem-nihâde-i meslek-i baġî vü 'inâd olup ibtidâ Bâbân Sancâġı mutaŧarrıfı Meġmed Beġ zâtında müfsid ü muġarrık ve cânib-i mel'anet ü efsâda ²صلانه münhemik olmaġın Baġdâd vâlisi tarafından 'azl olunduġda der-'aġab vekîl-i nâ-aşîl cânibine ilticâ ve imdâd ü³ i'ânetiyle tarafından ke'l-evvel manşıba rücû' etmeġi ricâya ictirâ eyledi.

Vekîl-i mûmâ-ileyh ise huşûş-ı mezbûr⁴ rekîz-i nihâdı olan mel'anet ü fesâdı icrâya ni'amü'l-vesîle ittiġâz⁵ eyleyüp evvelâ zıkr olunan Meġmed Beġ'in kemâ-fi's-sâbık manşıba naşb olunması Baġdâd vâlisi tarafından taġrîrâtıyla istid'â ve bir taraftan me'mûliniñ ġılâfı zuhûr eder ise kânûn-ı muşâfâta muġâyir evzâ'a mübâşeret için rü'yet-i levâzıma ibtidâ eyledi. Sancâġ-ı mezbûr ise muġaddem mîr-i mûmâ-ileyhin üzerinden 'Amm-zâdesi Maġmûd Beġ'e verilmiş bulunduġundan başka müddet-i zabtı daġi zamân-ı ġalîlden 'ibâret olmaġla Baġdâd tarafından iltimâsına müsâ'adede ihmâl[i] ihtiyâr olunmaġın fî'l-hâl bir miġdâr 'Acem 'askeriyle hemşîre-zâdesi olan 'Ali Murâd Ĥân nâm kimesneyi zıkr olunan Meġmed Beġ'e terfîġ ve manşıbına iġ'âdda mezâġim⁶ zuhûr eder ise itmâm-ı maşlahatın tertîb-i ceng ü peygâre ta'lîġ eyledi.

Ol-taraflarıñ taġrîrâtından müstefâd olduġu üzre mezbûrlarıñ bu ŧûretde Bâbân taraflına müteveccih oldukları Baġdad cânibinden istimâ' olunmaġla⁷ def'-i mevâdd-ı huşûm için bi'z-zarûret anlar daġi beş on bayrâġ 'asker ile kâr-şinâslarından⁸ berîn-i ta'yîn ve ġavm-i İrân'ın ser-ġaddât-ı manşûre⁹ câniblerine esb-rân-ı ta'addî oldukları

¹ "Cahil şeyhi mürit uçurur, bir topluluġu deli bir çocuk rezil eder." anlamında Farsça bir beyit.

² Meylâne C, D, E.

³ Ü E: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) ŧeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. ve D nüshalarında sehven اتحاد (İttiġâz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ائتخاذ (İttiġâz) ŧeklinde olmalıdır.

⁶ Mezâġim AE: Merâġim B.

⁷ Olunmaġla B, C, D, E: -AE.

⁸ Kâr-şinâslarından AE: Kâr-şinâslardan C, D, E.

⁹ Manşûre A, B, C, D, E: -AE.

mütehakkık olur ise a‘mâl-i şemşîr ü sinân ile¹ cem‘iyyetlerin perîşân eylemeleri telkîn olunarak yesîr² olunup taşmim³ olunduğu vechile [65^b] elviye-i mezkûreniñ Karaçolan havâlisine vuşûlü fi’l-haķtka İnan tã’ifesiniñ Mîr Meħmed merķûmı kerhen Bâbân⁴ sancâğına iclâs-ı dâ‘iyesiyle ĥudûd-ı Devlet-i ‘Aliyye’den Karaçolan câniblerine sevķ-i sipâh tecâvüz eyledikleri vaķte teşâdüf eylediğinden başka muştaşhibleri olan mîr-i merķûmı Bâbân sancâğına iķ‘âda dâ’ir ba‘zı fitne-âmîz-i etvâra taşaddî eylemeleri ‘asker-i Bağdad’ıñ ‘urûķ-ı ĥamiyyetleri nabzânına bâ‘is olmak takrîbiyle müdâfa‘a-yı ĥaşma kıyâm ve İnaniler tarafından daħi temşiyet-kâre ihtimâm gösterilmeğle âteş-i ceng ü kıtâl-i zebâne-keş-i işti‘âl⁵ olup bir miķdâr muĥârebeden soñra leşker-i devlet-i ebedd-ittişâl⁶ ġâlib ve İnan ‘askeri münhezimen hârib olmağın cem‘iyyetleri târ ü mâr ve memleketleri cânibine firâra ibtidâr eylediler.

Mezbûruñ bu güne ĥılâf-ı merâsim-i mühâdene naķz-ı ‘ahdi mûcib ĥarekâta ictisâr ve îķâd-ı nâ’ire-i fitne vü fesâda ibtidâr eylediği etrâf-ı ser-ĥaddât-ı manşûreden ‘atebe-i ‘aliyye-i âsmân-ı debdebe-i şehr-yârîye inhâ ve te’dîb ü ġüşmâl yâĥûd hem-ĥudûd olanlar ile mesbûķ olan mubâğazasına ĥaml olunarak muvâĥaze⁷ ve tenkîlinden ihmâl şıķķlarından ķangısıyla mu‘âmeleye ibtidâr olunması münâsib idiği mülâĥazaları eşnâdında mûmâ-ileyh ol-vaķt Bağdad ve Başra vâlîsi bulunan müteveffâ ‘Ömer Paşa’dan izĥâr-ı şikâyet-i mümevvehe mu’rizinden der-i devlet-penâha gönderdiği ‘ubûdiyyet-nâmesiniñ me’âl ve sefideniñ maķâlline muğâyerine ke’l-evvel rû-pûş-ı mekr ü tezvîr etdiği da‘vâ-yı vekâlet-i mevhûme ile başına cem‘ eylediği ‘ġâlât-ı bağâtı şûret-i zâhirde ‘Ömer Paşa’dan aĥz-i sâr için ķarındâşı Şadık ma‘iyyetiyle Başra üzerine taslî⁸ ve ġüyâ cânib-i salţanat-ı seniyyeyi tağalî⁸ eyledi.

Zıkr olunduğu vechile mûmâ-ileyhiñ bu güne ġirîve-ġerd-i meslek-i mekr ü firîb olması beher ĥâl ol-ĥaraflarıñ taķviyyet ü istiĥkâmın îcâb etmeğle ol-bâbda bi’d-def‘ât ‘aķd-i meclis-i meşveret olunduğdansoñra sâl-i sâbıķda tertîb-i asâkir-i ġirân-rikâb ile ifrâd-ı İnanıyânıñ ĥudûd-ı memâlik-i devletden ĥard ü teb‘îdi ĥuşûşuna bezl-tâb olunmuş

¹ İle AE: -C, D, E.

² Yesîr AE: Tesyîr B, C, D, E.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تصميم (Taşmim) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تصميم (Taşmîm) şeklinde olmalıdır. Hemîm A.

⁴ Bâbân A, B, C, D, E: Bâbâ AE.

⁵ İşti‘âl AE: İştiğâl D.

⁶ İttişâl B, C, D, E: -AE.

⁷ Muvâĥaze AE: Mu’âĥĥize A, B, C, D, E.

⁸ Taslî AE: Tasallut C, D, E.

idi. Ammâ gâ'ile-i mezkûreniñ bu resm üzre zuhûru fi'l-aşl 'Ömer Paşa'nıñ Zend Kerîm tarafına olan tebâguz-ı dîrînesinden neş'et eylemişdir." fikriyle teskîn-i iltihâb-ı âteş-i fesâd maşlahatı zımnında 'Ömer Paşa'nıñ dağdağası ber-çaraf ve Hâfız Muştafâ Paşa kendüsine halef naşb¹ olunmuş olmağla ol-çarafa tertîb ü tesyîr olunan 'askeriñ Bağdâd'a vuşûli müşârun-ileyh Muştafâ Paşa'nıñ Bağdâd vâlisi olduğı vakte teşâdüf etmeğın vekîl-i merķûm şavlet-i devletden hirâmen² ve der-'akab müşârun-ileyh tarafından 'aķd-i ittiĥâdı iltimâs etmeğle müceddeden der-mekr-i bâzû ve³ fi'l-aşl Başra havâlisinde hoş-nişîn olan kabâ'il-i 'Arabândan ba'zı behâ'im-menişân-ı rûbâh-ı tıynet ile hafıyyeten 'ahd ü güft ederek bir çarafdan Başra'yı muĥâşaraya⁴ ağaz eyledi.

Müşârun-ileyh ise⁵ mekkâr-ı merķûm ile mücâvebeye⁶ iştiğâl ve ĥazm ü ihtiyâta ri'âyeti bi'l-küllıye ihmâl eyleyüp⁷ mültemesât-ı müzevvere ve mes'ûlât-ı nâ-mu'teberesine⁸ i'timâd ve kendüsüyle teşyîd-i bünyân ittiĥâz⁹ edeceğın i'tikâd-birle ĥılâf-ı mu'tâd me'mûr-ı ma'ıyyeti olan leşker-i firâvânı ircâ' ü ifâta vaķt-ı kâr ile ser-defter ĥam-kâde¹⁰ işbât-nâm eyledikdensoñra meğer a'dâya tahşîl ittilâ' eyleyüp

(ع)

پیشمان چه سود اخر کی در اول خطا کردی¹¹

me'âlince beyhûde engüşt-nedâmeti vaķf-ı dendân ve bi'l-âĥare ĥûd-ı re'yliğıyle tehyîc-i¹² gâżab-ı pâd-şâh dârâ-derbân eyledi.

Pes vekîl-i nâ-âşîl daĥi vaķt-ı fırsatı ġanîmet-şumâr ve tertîb [66^a] eylediğı ĥud'a vü desîsesin îfâ'a¹³ der-kâr olup inzimâm-ı i'ânet-i meşâyih-i 'Urbân-ı Başra ile az vaķtde Başra'yı istîlâ ve i'lâm-ı naķz-ı 'ahd ü peymânı tamâmca ref' ü i'lâ eyledi.

¹ Naşb A, B, C, D, E: Naşîb AE.

² Hirâmen AE: Hirâs B, C, D, E.

³ Ve C, D: -AE.

⁴ Muĥâşaraya AE: İstîlâya B, C, D, E.

⁵ İse A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Muĥârebeye B: Muĥâddebeye D.

⁷ Eyleyüp C, D, E: -AE.

⁸ Mu'teberesine AE: Nâ-mu'abberesine C.

⁹ İttiĥâz AE: İttiĥâd B, D, E.

¹⁰ ĥمفاده E.

¹¹ "Pişmanlık ne fayda ki başta hata yapmışsın." anlamında Farsça bir cümle. پیشمانی چه سور اخوکی در اول خطا کردی C, D, E.

¹² Tehyîc AE: تهیح B.

¹³ İfâ'a AE: İķâ'a C, D, E.

Zıkr-i Taḥaḫkuḫ-ı Sefer be-Cânib-i İrân ve Tafşîl-i¹ Tertîb-i Pâd-şâh-ı Süleymân-‘unvân

Muḫaddem zıkr olunduğu üzere İrân şâhlığı vekâleti nâmıyla Şiraz ve ‘İrâk-ı ‘Acem havâlisinde gerden-efrâz-ı i‘tirâd² olan Zend Kerîm Hân-ı müşevveşi’l-etvârîñ mekr ü ħuda‘yeti³ ve ol-vaḫtlerde mütevâliyeten ‘İrâk-ı ‘Arab vâlîsi bulunan ‘Ömer Paşa⁴ ve Muştafâ Paşa’nıñ istişhâl-i levâzım teyaḫkuz ü intibâhdan zühûl ü ğafleti takrîbi ile ħılâf-ı şerî‘at-ı muṭahhara ve muġâyir-i şerâ’it-i ‘uhûd-ı maḫarrede-i A‘câm-ı bed-fercâmıñ ħudûd-ı memâlik-i maḫrûseye furşât-yâb-ı duġûl ve Başra ve havâlisin istîlâ ile îkâ‘-ı envâ‘-ı fesâda meşġûl oldukları yine müşârun-ileyhimâ vesâ’ir etrâf ü eknâfıñ mufaşsal ü meşrûḫ taḫrîrâtıyla sūdde-i seniyye-i şehr-yâr-ı cemm-iḫtidâra inhâ ve saṭevât-ı salṭanat-ı ebed-ittişâlle ḫahr ü tedmîre muḫtâc olduğu inbâ olunmaġla ol-bâbda bi’d-def‘ât Bâb-ı Âşaffî ve şeyḫü’l-islâm ḫapusunda ‘aḫd meclis-i şûrâ olup mefhûm-ı kerîme-i

فَإِنْ بَعَثَ إِحْدَيْهِمَا عَلَى الْآخَرَى⁵

iktizâsınca bi’l-cümle ‘ulemâ ve ricâl vesâ’ir aşḫâb-ârâ-yı ḫâkim-i ḫâsim-i şemşîr ile bâġi-i mesfûriñ ta‘rîk ü te’dîb olunmasın imzâ etmeleriyle ħulâşa-ı maḫâll ma‘rûz-ı ‘atabe-i sulṭân-ı übbehet-nüvâl olduġda ḫâlîfe-i rûy-i zemîn ḫazretleriniñ ṭab‘-ı ħümâyûn-ı Muḫammedet-nümûn-ı ḫâḫânîleri dâ’imâ şefḫat-ı ‘ibâdullah ile me’lûf ve zamîr-i kerrûbî-i semîr-i cihân-bânîleri⁶ istişhâl-i âsâyîş vedâ‘î-yi ḫâlîḫi’l-berâyâya ma‘ṭûf iken ḫabîs-i mezkûruñ cür’et eylediği vaż‘-ı bâġyâne ve refṭâr-ı küstâhânesinden neş’et eden ḫarâret-i düşmen-i şemşîr⁷-sûz-i ġazab-ı ârâm ribâ-ı sulṭân-ı ‘ummân-meşreb olmaġla irâde-i zıllullaha mu‘tedil⁸-perver ve ittifâḫ-ı ‘uḫâlâ-yı işâbet-eşer üzere a‘mâl-i tedâbir-i müstahsene olunarak vekîl-i nâ-aşîliñ tenkîl ü ġuşmâliyçün ihtîşâd-ı cuyûş-ı deryâ-ḫurûş zımnında aḫṭâr-ı memâlik-i maḫrûseti’l-mesâliġe neşr-i aḫkâm

¹ Bu kelime D nüshasında sehven تفصل imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تفصيل (Tafşîl) şeklinde olmalıdır.

² İġtirâr B: İ‘tirâz D, E.

³ Ĥuda‘yeti AE: Ĥada‘î C, E.

⁴ Paşa’nıñ B: Ve Muştafâ Paşa’nıñ AE: -B.

⁵ *Kur‘ân-ı Kerîm*, Hucurât, 49/9. “Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa.” Ayet eserde kısmi olarak verilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir. “فَإِنْ بَعَثَ إِحْدَيْهِمَا عَلَى الْآخَرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَقِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ.” Ayetin meali de şudur: “Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın.”

⁶ Cihân-bânîlerin D: Cihân-bânîler E.

⁷ Şemşîr E: -AE.

⁸ Mu‘tedil AE: Ma‘delet B, C, D, E.

olunmağa karar virildikten sonra irâd olunduğu üzere bundan muqaddem Bağdâd vâlisi olan Hâfız Muştafâ Paşa muqaddem tertîb olunan ‘askerî ocağ ile gürûh-ı A‘câm’ın ol-kaṭre-i ilkâ-ı fesâd eylemelerine bâdî olmağın bu def‘a tertîb olunacak ‘asâkir-i mertebe be-mennihi te‘âlâ vakt ü zamânıyla mahall-i me‘mûrlarına vâsıl ve miyânlarında hey‘et-i ictimâ‘ hâşıl olduğda ma‘âzallah-i Te‘âlâ ol-vechile mûna‘kid olan cem‘iyyetiñ fîmâ-ba‘d âfet-i teferruqadan viķâyeti zîmnında evvelâ müşârun-ileyh Diyârbekir ĩşârında kal‘a-bend olunmak niyyetiyle Bağdad’dan¹ ‘azl olunup Bağdâd vâliñi ol-ṭarafıñ ibn-i beciddesi ve sâbıkâ Bağdad vâlisi kethüdâsı olan ‘Abdullah Ağa’ya ‘inâyet ü ihsân ve Şehrîzor eyâleti yine ol-havâlîde Bağdâd kethüdâlığıyla işbât-ı vücûd edenlerden Hasan Kethüdâ’ya bâ-rütbe-i vezâret i‘ṭâ olunması fermân olundu.

Müşârun-ileyh Hasan Paşa ol-ṭarafıñ ricâl-i ĩarb ü ĩarbına ‘ârif ve ṭabî‘atlerine kemâ-yenbağî vâkıf olmağın dill-hâh üzere a‘mâline i‘timâd eylediği gürûhdan kendü ma‘iyyetine tertîb eylediği dört biñ nefer mîrî ‘askerî ‘ulûfe ve bahşîşlerine² vermek ve meşârif-i sâ‘ire-i seferiyyesine ĩarc eylemek için [66^b] def‘aten cânib-i pâd-şâhîden beş yüz kîse aķçalık altun irsâliyle bâzû-yı iķtidârı iķdâr ve Kerkük³ ve Erdebil nâhiyelerinde olan zu‘amâ ve erbâb-ı timârîñ tevcihâtları iltimâsı üzere ṭarafından tevcih ü ibkâ olunmak için bir kıṭ‘a emr-i ‘âlîşân⁴ ısdâr itdirildiğinden mâ‘-adâ bunıñ emşâli ol-ṭarafıñ taķvîyet ü istiħkâmı bâbında küllî himmet-i mülûkâneniñ bilâ-tekellûf şarf olunacağı cânib-i şadr-ı a‘zamîden müşârun-ileyhimâ ṭarafına mufaşşal mekâtib ile iħbâr ve fîmâ-ba‘d imdâd ü i‘ânetde fütûr olmıyacağı daği iş‘âr olunarak bundan sonra bir daği⁵ Zend Kerîm Hân’ın aķvâl-ı ĩarîb-i iştîmâline imâle-i fikr itmeyüb hemân sevķ-i ketâ‘ib ederek bi-havlihi te‘âlâ az zamânda a‘dâ-yı⁶ devlete ĩâlib olur Başra’yı istiħlâş ve bilâd-ı a‘dâyı karar-ğâh-ı ‘asâkir-i zafer-menâş eylemek tenbîhâtı bi‘d-def‘ât kendülere tavşîyye vü tekrâr olundu.

Sefer-i İrân’ın bu vech üzere vuķû‘ı Devlet-i ‘Aliyye’niñ muqaddemâ Rusya ile ‘aķd eylediği müşâlâha mâddelerinden ba‘zı mevâddı Rusyaluya tenķîh itdirmek

¹ Bu kelime E nüshasında sehven بعداد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بغداد (Bağdad) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE., A ve E nüshalarında sehven بخشیشلرینه (Bahşîşlerine) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بخشیشلرینه (Bahşîşlerine) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven كوكوك imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كركوك (Kerkük) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime C nüshasında sehven عليسان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu عليشان (‘Alî-şân) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bir daği B, C, D, E: -AE.

⁶ A‘dâ-yı AE: İ‘dâdı D, E.

irâdeleri vaktlerine teşâdüf etmişken şehir-yâr-i dîn-penâh¹ اناله الله مايمناه¹ hazretleri kaç'a celâdet-i cemşîdâne ve metânet-i İskenderânelerine fütûr ü kuşûr vermeyüb emr ü fermân-ı mülûkâneleri üzre cânib-i mîrîden i'ânet olunarak muqaddem Bağdâd vâlisi ma'rifetiyle tahrîr olunması irâde olunan beş biñ neferden başka Güneş-zâde Çakır Ahmed Beg'in ve sâbıkâ Kara Hişâr-ı Şâhib mutaşarrıfı mîr-i mîrân Mehmed Paşa'nın ve Akşehir² mutaşarrıfı mîr-i mîrân İsmâ'îl³ Paşa'nın ve İzoli 'aşîreti Hasan Beg'in ve Siverek muqâta'ası⁴ mutaşarrıfı 'Abdulfettâh-zâde'nin beşer yüz nefer mîrî süvârî tahrîr ve bir an aqdem irsâl eylemeleriyle Bağdâd ve Şehrîzor vâlilerine i'ânet eylemeleri ve Bozok mutaşarrıfı Çapar-zâde⁵ Muştafâ Beg'in ve Rişvân-zâde mîr-i mîrân 'Ömer Paşa'nın ve Yeñişehr mutaşarrıfı mîr-i mîrân Muştafâ Paşa'nın biñer nefer mîrî süvârî tahrîr ü tesyîr ile hizmetde bulunmaları ve Diyârbekir ve Malatıyye vesâ'ir ol-havâliden beher bayrâğı yüz yigirmişer nefer olmak üzre elli bayrâk piyâde tertîb ü takdîm olunması ve Anaçolu ve Karaman ve Haleb ve Mar'aş ve Rakka ve Sivas ve Muşul eyâletleri zu'amâ ve erbâb-ı timârının bir qadem aqdem Bağdâd'a vâşıl olmaları ve Anaçolu ve Haleb ve Rakka eyâletlerinin ketüdâ yerleri⁶ beş⁷ yüz nefer ve Millü 'aşîreti iskân-başısınıñ cerâyim-i güzeştesi 'afvı bedeli biñ nefer ile 'azîmet eylemeleri ve tahrîrine me'mûr olduğı biñ nefer mîrî süvârî ve mükemmel qapısı halkıyla Rakka sâkinlerinden Hammâlî-zâde mîr-i mîrân 'Ömer Paşa'nın seferde bulunması ve Bağdâd'a müretteb ve me'mûr 'asâkir ü zehâyiri bilâ-tevaqquf şabv-ı me'mûrine sevq ü tesyîr için Rakka vâlisi Vezîr Mehmed Paşa'nın Muşul'da iķâmet eylemesi ve me'mûr oldukları umûrda⁸ işbât-ı vücûd edenlerin 'atîklerine⁹ terakkî ve cedîdlerine¹⁰ yedişer aqça imzâlu verilmek üzre mübâşirler ma'rifetiyle Rakka ve Diyârbekir ve Harburut ve Malatya ve Çermik ve Siverek ve Birecik havâlîsinden sekiz biñ nefer piyâdenin her iki

¹ "Allah onu dilediğine kavuştursun." anlamında Arapça bir dua.

² Bu kelime B nüshasında sehven قشهر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اقشهر (Akşehir) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında اسمعيل; A ve B nüshalarında ise اسماعيل imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Muqâta'ası B, C, D, E: -AE.

⁵ Çapa-zâde AE: Cabbâr-zâde C, D, E.

⁶ Yerleri AE: -B, C, D, E.

⁷ Beş AE: Beşer B, C, D, E.

⁸ Umûrda AE: Maħallde B, C, D, E.

⁹ 'Atîklerine AE: 'Anîflerine C, D, E.

¹⁰ Bu kelime D nüshasında sehven جددارينه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جديدلرینه (Cedîdlerine) şeklinde olmalıdır.

yüz neferine ‘atîk ağa ve ‘alem-dârlarından biri bulunmadığı maḥallde müceddeden¹ ağa ve ‘alem-dâr naşb olunarak bir sâ‘at muḳaddem taḥrîr ve cânib-i mezkûre tesyîr olunması [67^a] ve tertîb-i sâbıḳdan mâ-‘adâ Açıpar-zâde² Muştafâ Beğ ve Rişvân-zâde ‘Ömer Paşa ve Diyârbekir voyvodası İsmâ‘îl³ Ağa ve Çupul⁴ muḳâta‘ası mutaşarrıfı Bekir Ağa ma‘rifetiyle biñer nefer ve Raḳqa â‘yânından Fîrûz Beğ ma‘rifetiyle beş yüz nefer mîrî taḥrîr ve cânib-i mîrîden gönderilen ‘ulûfe ve bahşîş⁵ ve zaḥîre bahâları yedlerine i‘tâ olunarak maḥall-i me‘mûrlarına sevḳ ü tesyîr olunmaları ve beşer aḳça teraḳḳî ve onar aḳça müceddeden yevmiyye i‘tâ olunarak dört biñ nefer sipâh ve silah-dâr serden-geçdi ve teraḳḳîlûsiniñ bir gün evvel tertîb ve yerlû yerinden cânib-i mezkûra taḥrîk olunması ve ḳā‘ide-i ḳadîme üzre Ḳahire-i Mısır’dan üç biñ nefer silâh-pûş ve ceng-azmâ ‘askeriñ ihrâc ü tesyîr olunması ve Mardin toprâğından Raḳqa’ya varınca yaylağa çıkan ve sâhilde ḳalan Ḳarakeçilü ve Mîr Veysî vesâ‘ir on beşden mütecâviz ma‘lûmü’l-esâmî ‘aşâ‘ir beğleri bi’l-cümle ‘aşîretleri dill-âverleriyle Bağdâd’a varmaları ve Millü-i Şağîr ile ḳonup-göçen Tavşancı ve Sübhân-ı⁶ mîrîden ve Pir-elli vesâ‘ir ‘asâ‘ir⁷ beğleri zîr-i destlerinde olan ‘aşîretleri bahâdırların istişâb ve Şehrîzor vâlisi müşârun-ileyh ma‘iyyetine vuşûle şitâb eylemeleri ve Sancâğı Köyü ve ‘İmâdiye ve Zaḥo⁸ ve Cezîre sancakları ḥâkimleri ve ḥükûmetleri dâhilinde olan şüc‘ân ile Bağdâd’a müsâra‘at eylemeleri mufaşsal ü meşrûh ve evâmir-i ‘aliyye ile te’kîd ve muḳaddem ve mübrem-i mübâşirler ta‘yîni ile teşdîd olunup iḳtizâ eden ta‘yînât-ı yevmiyyeleriçün Birecik sancâğından otuz biñ ve Şamşâd câniblerinden kırık biñ ve Mardin ve Nuşaybin câniblerinden yigirmi beş biñ ve Raḳqa ve Malatıyye’den elli beşer biñ ve eyâlet-i Ḥaleb’den altmış biñ ve Muşul vâlisi ma‘rifetiyle Muşul’dan iki yük toḳsan dört biñ keyl ḥınta ve şa‘îr tertîb ü lâzım gelen aḳçaları yerlû yerinden bazan havâleten ve bazan naḳden i‘tâ vü teslîm olunduḳdanşoñra zehâyir-i mezkûreniñ

¹ Bu kelime C nüshasında sehven **مجددأ** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مجددأ** (Müceddeden) şeklinde olmalıdır.

² Açıpar-zâde AE: Cabbâr-zâde C, D, E.

³ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven **اسماعيل** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** şeklinde olmalıdır.

⁴ Çupul AE: Çuyul C, D.

⁵ Bu kelime AE., A, D ve E nüshalarında sehven **بخشيش** (Bahşîş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **بخشيش** (Bahşîş) şeklinde olmalıdır.

⁶ Sübhân-ı AE: Sincân-ı E.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven **عشائر** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **عشائر** (‘Aşâ‘ir) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven Raho imlâsıyla yazılmıştır. Ancak doğrusu Zaho şeklindedir. Metinde de doğru imla ile verilmiştir.

naqliyün kerâste ve mühimmâtı Haleb ve Mar‘aş ve havâlîsinden tedârik olunmak üzere Birecik iskelesinde yüz elli kıt‘a sefâyin inşâsına ol- tarafların ahvâline vâkıf Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarından Seyyid Meḥmed Ağa ta‘yîn ü taḳdîm olundu.

Ve Bağdad vâlîsiniñ terfih-i ḥâli maṭlûb-ı cenâb-ı cihân-bânî olmağın Haleb’de inşâ olunagelen hıyâm mühimmâtından yüz elli kıyye ve yüz elli çerge ve yigirmi ‘aded tozlıklı mûnaḳkaş ve elli maṭbah çergesi¹ taḳdîm ve selefi² Muştafâ Paşa eşyâsından olmaḳ üzere bir oba ve dört yataḳ ḥaymesi ve bir ḥazîne çergesi ve iki sâye-bân ve on zûḳāk ve bir şemsiyye ‘inâyet ü iḥsân buyurulup taḥrîr eylediği ‘asâkirden üç biñ neferiñ ‘ulûfe ve baḥşışleriyle³ mekâribaşılık maşrafi⁴ ifrâzından soñra taşavvurı⁵ kendü maşrafına medâr olmaḳ için beş yüz kîselik altun daḫi irsâl ü tesyîr olundu.

Ve Bağdâd muḥâfazasında olan yeñiçeri ve cebeci vesâ’ir ocaḳlar neferâtiniñ mevâcib-i güzeşterleri mümkün mertebe tanzîm olunup sâbîkâ Özi muḥâfızlığıyla be-nâm olan Ḥazîne-dâr ‘Ali Paşa Diyârbekir⁶ ser-‘askeri ta‘yîn ve cânib-i şeh-r-yârîden ḥil‘at ve mücevher şemşîr gönderilmeğle dûş-ı ğayret ve miyân-ı ḥamiyyeti tezyîn buyurulup Bağdâd’a me’mûr ‘askeri bilâ-tevaḳḳuf Diyârbekir’den şavb-ı me’mûrlarına taḥrîk eylemesi tenbîh ü te’kîd ve ḥîn-i ḥâcette kendüsiniñ bi’n-nefs ‘azîmet eylemesi ‘ibâret-i ğayret-engîzi ḥâvî mekâtîb ile i‘lâm ü teşdîd olundu.

[67^b] Zıkr olunan tertîbâta mükerrer isti‘câl emrleri taḥrîr ü tesyîr olunduğundan başka Aydın muḥaşşılı ‘Abdullah Paşa sürici ta‘yîn olup muğâyir-i fermân⁷ غزرنك⁷ ederek şavb-ı me’mûrinden pesmânde olanları vâkı‘ olur ise ibrâm ile maverâlarından⁸ ihrâc ve maḥall-i me’mûrlarına göndermeğe iḳdâm eylemesi telkîn olup ḳahr ü tedmîr-i tâ’ife-i A‘câm-ı bed-fercâm ederek ḳuṭr-ı ‘Irâḳ’ıñ gümgeşte-i iḥtilâl⁹ olan ser-rişte-i nizâm-ı ḳadîminiñ bir âverde-i dest-i ḥuşûl ve Başra’nıñ istiḥlâş ve bilâd-ı

¹ Ana nüshada sehven Cergesi imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu Çergesi şeklindedir. Metinde de doğru imla ile verilmiştir.

² Selefî AE: Meblağı B.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven بخشیشلریله (Baḥşışleriyle), C nüshasında ise بخشلریله (Baḥşlariyle) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بخشیشلریله (Baḥşışleriyle) şeklinde olmalıdır. Baḥşlariyle E.

⁴ Maşrafi AE: Mutaşarrıfı D, E.

⁵ Taşavvuru AE: Kuşûru C, D, E.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven دياربكر imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu دياربكر (Diyârbekir) şeklinde olmalıdır.

⁷ غزرنك AE: عذرنك C, D, E.

⁸ Maverâlarından AE: Me’vâlarına A, B, C, D, E.

⁹ İḥtilâl B: İḥtilâl AE: +Ve B.

ğallâtûñ pâ-mâl-ı huyûl olması ‘alâ-eyyi vechin kâne maṭlûb-ı cenâb-ı cihân-dârî olduğu Bağdâd ve Şehrîzor vâlîlerine kemâ-yenbağî tavsiyye vü tenbîh olundu.

Ve fi’l-aşl Bağdâd ağası olup Rusya seferleri esnâsında kat‘-ı merâtib ederek kul kethüdâlığı mertebelerine mevşûl ve ba‘dehu Kıpucu Süleymân Paşa ittifâkıyla¹ ma‘zûl² olan ocağ-ı ‘âmire ricâli kâr-şinâslarının mümtâzı el-Hâcc Halîl Ağa istihkâkı lâzimesince rikâb-ı pâd-şâh-ı enâmda yeñiçeri ağalığıyla begâm ve bi’n-nefs hîdmet-i şeh-r-yâr-ı ‘âlem ile iğtinâm eylemek emellerinde iken nice emâkin ü buķâ‘ı devr eylediktensoñra bu def‘a dañi Selanik’den Diyârbekir ordusına ağa naşb olunup Âsitâne’de muķîm ortalarından rûz-nâmçede kayd³ olduğu üzere harc-ı râhları i‘tâ olunarak on ‘aded yeñiçeri ortası ma‘iyyetine ta‘yîn ve cebeci ve tobcu ve toḃ ‘arabacı ocaklarından dañi ikişer üçer orta tertîb olunup iktizâ eden mâlzemeleri rû‘yetiyle birkaç gün zarfında Âsitâne’den Üsküdâr’a emrâr ve şavb-ı maķşûdlarına taķdîm ü tisyâr olundular.

Zikr-i İ‘lân-ı Vuķû‘-ı Sefer be-Cânib-i Hânân-ı Azerbaycan⁴

Muķaddem zikr⁵ olduğu üzere fi’l-aşl Zend Kerîm ‘âķıbet-i vâhîminiñ muğâyir-i ‘ahd ü peymân bu güne harekât-ı reddiyeye ictisâr ve zu‘munca mekr ü firîb yüzünden bâdî-i emrde cânib-i salṭanat-ı seniyyeye izhâr-ı mülâyemet ederek îrâd olduğu vechile memâlik-i maḥrûseden ‘Irâķ-ı ‘Arab havâlîsinden sûy-i kaşd tedârikinde idüğü lede’t-taḥarri taḥaķķuk ve aşķâr olduğu esnâda beyân olduğu vechile kaḥr ü tedmîr ve güşmâl ü tenkîliyiçün tertîb-i cünûd ve⁶ her taraftan dâr ü diyârı üzerine taķdîm-i ketâ’ib-i nuşret-nümûd olunmak taşmîm olunup ammâ Karş cânibinden hüçûm idecek leşker-i firâvânîñ ibtidâ-yı emrde pâ-mâl-i semend-i nâ-râḥ⁷ edecekleri ahâlî-i fuķarâ-yı Azerbaycan⁸ olup ve anlarıñ henüz⁹ vekîl-i nâ-aşîl ya‘nî Zend Kerîm ile ittifâķ ve ‘adem-i ittifâķları perde-i iştibâhda olmağın pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh-ı şeh-r-yâr-ı merâḥim-i dest-gâh ḥazretleriniñ vedî‘a-yı nihâd-ı merâḥim-i i‘tiyâd-ı mülûkâneleri olan

¹ İttifâkıyla AE: Nifâkıyla C, D, E.

² Bu kelime B nüshasında sehven معزول imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu معزول (Ma‘zûl) şeklinde olmalıdır.

³ Kayd AE: Muķayyed B, C, D, E.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven اذربایجان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اذربایجان (Azerbaycan) şeklinde olmalıdır.

⁵ Zikr AE: Tafşîl B, C, D, E.

⁶ Ve B, C, D, E: -AE.

⁷ Nâ-râḥ AE: Târâc B, C, D, E.

⁸ Bu kelime A ve E nüshalarında sehven اذربایجان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اذربایجان (Azerbaycan) şeklinde olmalıdır.

⁹ Henüz B, C, D, E: -AE.

şefkat ü merhamet-i hüdâ-dâdları¹ iktizâsı ol-güne muğâyir-i şerâ'it-i muhâdene-i cânib-i salţanat-ı seniyyeye izhâr-ı mu'âdât yâhûd sûy-i haşm² ile aqd-i muvâhâtları ihbâr-gerde-i rüvât-ı şikât olmayan aqvâm-ı mechûleti'l-aşvâliñ bilâ-teffîş dâr ü diyârlarına sevķ-i 'asâkir-birle lâ-yu'ad ve lâ-yuḥşâ eşrâf³ ve 'ulemâ vesâ'ir zu'afâ⁴ 'ibâd-ı sekenet-i⁵ mu'âdîñ⁶ ber-hemzede-i ketâ'ib-i nuşret-me'ser olmasına hâtîr-bülend-i menâzır-ı dâverîleri⁷ cevâz-dâde-i ruşat olmamağın ibtidâ Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-müddetiñ muhâfaza-yı şerâ'it-i 'ahd ü peymânda daķıķa fevt eylemediği hâlde vekîl-i mezbûruñ [68^a] taķdîm olunduğu üzre hılâf-ı merâsim-i 'uhûd reh-peymâ-yı beyâbân-ı⁸ ikenî ve kenûd olduğu her cânibden üzerine sevķ-i sipâh-ı zafer-i dest-gâh itmeği müstelzim olduğunu der-bâr-ı hilâfet-medâr tarafından Azerbaycan hânlarına⁹ ifade vü tefhîm ve bu bâbda¹⁰ anlar dağı vekîl-i nâ-aşîl ile hem-dâsitân olup cânib-i İran'ıñ devlet-i ebed-peyvend ile olan mu'âhede-i dîrînesine muğâyir etvâr-ı nâ-ber-câya ibtidâra ictisâr ederler ise ol-ḥavâlîde vâķi' dâr ü diyârı taḥrîbi için i'dâd olunan esbâb-ı ceng ü levâzım haşm-ı Efgeni'niñ tertîb olunan cüyûş-i deryâ-hurûş ile i'mâline fermân-ı każâ-mazânıñ muhâbbet-rîz-i nüfûz¹¹ olacağı tenbîhâtınıñ ketb ü terķîm olunması şıyânet-i 'ibâd maşlahatıyçün bi'l-ittifâķ istişvâb ü istiḥsân olunmağla siyâķ-ı mezkûr üzre maķâm-ı şadâret-'uzmâdan bâlâda mezkûr olan Azerbaycan hânlarına birer kıt'a mektûb taḥrîr ü te'lîf kılıp maşlahı zımnında ser-'asker paşa tarafından tehyi'e kılınan birer miķdâr hediye-i cüz'iyeye ile serḥadd-nişîn olan Aḫışa ve Karş cânibleri muhâfızları vesâtetiyile¹² hânân-ı mûmâ-ileyhe ib'âs ü tesyîr olundu.

Hânân-ı mûmâ-ileyh pâd-şâh-ı 'âlem-penâh ḫazretleriniñ kendülere ve ḫavza-yı ḫimâyetlerinde sâkin zu'afâ-yı zîr-destâne olan mezâḫim¹³ ü eşfâķ-ı şeh-r-yârânelerinde âgâh olduklarında sâye-i mekârim-vâye-i salţanat-ı seniyyeyi penâh itmeği kâfe-i

¹ Bu kelime D nüshasında sehven خدادادلری imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خدادادلری (Hüdâ-dâdları) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven حصم (Haşm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خصم (Haşm) şeklinde olmalıdır.

³ Eşrâf AE: İsrâf B.

⁴ Zu'afâ B, C, D, E: -AE.

⁵ Sekenet AE: Meskenet B, C, D, E.

⁶ Mu'âdîñ AE: Mu'tâdîñ B, C, D, E.

⁷ Dâverîleri AE: Dâdârîleri C, D, E.

⁸ Beyân C, D, E: +Peymân C, D, E.

⁹ Hânlarına AE: Hâllerine D, E.

¹⁰ Bâbda AE: +Eğer B, C, D, E.

¹¹ Bu kelime D nüshasında sehven مفود imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مفوذ (Nüfûz) şeklinde olmalıdır.

¹² Vesâtetiyile AE: Vesâtetleriyle A, C, D, E.

¹³ Mezâḫim AE: Merâḫim A, B, C, D, E.

âmâllerine tercih ve muğâyir-i şurût-ı muşâfât-ı harekete ictisâr edenler ile¹ şimdiye dek ittifâkları mesbûk olmayup ma‘âzallah-i te‘âlâ fîmâ-ba‘d dahi vuķû‘ bulmayacağını taşrîh ederek ‘ubûdiyyet-i devlet-i ebedi’l-istimrârı kabûl ve bir an rızâ-yı salţanat-ı seniyyeyi taşşîlden² nükûl eylemeyeceklerin muhtevî der-ma‘dâlet-i qarâr-ı sultân-ı bülend-ıktidâra vesîkat-nâmeler îşâl ve Tiflîs Hân’ımaşşûş sefir ve ‘ubûdiyyet-nâme irsâl eyleyüp ‘arz-ı tereddüd ü intisâba ibtidâr ü istihsâli asâyîş il ü memleketlerine çâre-cûylığa der-kâr oldular.

Zıkr olunan hânlar tarafına taħrîr olunan mekâtîbden biriniñ derc-i maşar-ı veķâyî‘ kılınması fâ’ideden hâlî olmamağla ol-bâbda Revân Hân’ı Hüseyin ‘Ali³ Hân’a imlâ olunan mektûb intiĥâb ve şebt-i şaĥîfe-i kitâb kılındı.

Şûret-i Mektûb

Merhûm Nadir Şâh’ıñ hâl-i ĥayâtında Devlet-i ‘Aliyye-i ebedi’l-istimrâr ile ahâlî-i İrân beyninde te’sîs ü temhîd olunan müşâlaĥa vü muşâfâtıñ tesviye vü tanzîminden berü şerâ’it-i silm ü muhâdeneniñ ‘ârıza-yı tağayyürden viķâyesi emri cânib-i salţanat-ı seniyyeden kemâl-i ihtimâm ü diķkat ile mer’î vü mu‘teber tutulub şâh-ı müşârun-ileyhiñ dâr-ı beķâya rıĥletindensoñra aķtâr-ı İraniyye’de vuķû‘ bulan şûriş ü ihtilâl ve teceddüd-i ĥükkâm ve infişâm şîrâze-i nizâm sebebi ile tekevün ü taĥaddüş eden ĥurûb ü kıtâl eşnâlarında berü tarafıñ vüzerâ vü vükelâ ve serĥad-nişînân ve ‘asâkir-i zafer-ıktirânı câniblerinden ĥavâlî-i merķûmeye menâfi rüsûm-ı dostı zerre kadar gezend ü zarar işâbeti meşĥûd ü maĥsûs olmayup ser-ĥaddât-ı manşûre muĥâfazasına manşûb ü müte‘ayyin vülât-ı fiĥâm ve vükelâ-ı kirâmıñ menşûr naşb ve me’mûriyyetleriniñ her birinde ibtidâ tavşiiyye vü te’kîd olunan ĥuşûş-ı menâfi-i muvâlât ü muĥabbet ĥudûd-ı İraniyye’ye celî vü ĥafî tecâvüz [68^b] ĥudûşünden ictinâb ü mübâ‘det mâddesi olup cenâb-i mekremet-nişâblarınıñ mutaşarrıfı oldukları Revan eyâleti Qarş ve Erzurûm ser-ĥaddleriyle câr ü mülâşık olduğuna binâ’en ilâ-yevmennâ ĥazâ komşuluk ve hemm-civârlık ĥuķûkuna ne⁴ vechle⁵ ri‘âyet olunduğı ve kalem-rev ĥükûmetlerine ol-

¹ İle AE: -D, E.

² Bu kelime E nüshasında sehven تحصلدن (Taşşilden) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تحصيلدن (Taşşilden) şeklinde olmalıdır.

³ Hüseyin ‘Ali AE: Hüseyinkulu B.

⁴ Ne AE: Ve B.

⁵ Vechle AE: Teveccühle B.

câ nibleriñ ‘askeri ve sekenesinden ser-mû-yı mazarrat-ı İrani¹ şöyle tursun² igbirâr-ı hâtırı mü’eddî olur hâlet mu‘âyene olunduğu ma‘lûm-ı haqâyık-ı mersûmlarıdır.

Devlet-i ‘Aliyye-i ebedd-müddet muhâfaza-ı şerâ’it-i ‘ahd ü peymânda daqîka³ fevt eylemeyüp ârâzi-i mülk-i maħrûse-i tâc-dârîye iyâb ü zihâb eden huccâc ü züvvâr ve tüccâr-ı İnan haqklarında her dürlü ‘adâlet-kâmla ve şıyânet-şâmlesi maşrûf ü der-kâr olduğu hâlde İnan vekîli Zend Kerîm Hân Şîrâz’a civâriyyeti sebebi ile Bağdâd vâlisi esbak müteveffâ ‘Ömer Paşa’nıñ ba’zı evzâ’ından dill-gîrlık izhâr ve müteveffâ-yı müşârun-ileyhden⁴ muhâlif-i ihlâş-ı cânibeyn bir tavr-ı nâ-der⁵-berâber zuhûr etmiş olsa daħi keyfiyeti dostâne⁶ der-bâr-ı şevket-ķarâr ve şehir-yârîye kâ’ide-i dîrîne-i düvel muķtezâsınca ibtidâ-yı emrde ifâde vü i’lâm elzem ü ehemmi iken ķat’a mekâtib ü mürâsele vâdîlerine imâle-i li-câm[a] i’tibâr etmeksizin ķarındâşı Şâdıķ Hân ve aķrabâsından Nazar ‘Ali Hân ve Şefî’ Hân’ı ‘asâkir-i vâfire ile ‘ale’l-gaflet Bağdâd ve Başra eyâletlerine taslîṫ ü teşâdüf eyledikleri ķaşabât ü ķurâ ve ‘aşâ’ir ü ķabâ’iliñ mâllarını ğâret ve etfâl ü nisvân-ı ümmet-i Muhammedî[yi] seby ü istirkâķa mübâderet ederek taraf taraf îşâl-i ħasâr ve mezbûr Şâdıķ Hân Başra Kâl’ası’nı muhâşara ve etrâf ü eknâfını tahribe ibtidâr⁷ ve

البادى اظلم⁸

ma’nâsını izhâr ü irâ’et⁹ eyleyüp taht-ı ‘âlî-i baht-ı kişver-i sinânîye cülûs-ı şevket-me’nûs-ı şehen-şâhî[ye] ihbârını mutazammın vekîl-i mûmâ-ileyhe işdâr olunan nâme-i hümâyûn-ı iltifât-meşhûn-ı dâverâneyi îşâl için hâce-ĝân-ı dîvân-ı mu’allâ-yı erkândan Mehmed Vehbî Efendi bu vaķ’a ħudûşundan evvel kâ’ide-i mülûk-ı sûtûde-i sülûk üzre tarafına sefâretle ta’yîn olunmuş olacağına binâ’en sefir-i mûmâ-ileyhiñ Şîrâz’a vürûdî ħâdiş-e-i merķûmeye müşâdife etmeğle bu mertebelerde izhâr-ı¹⁰ baĝzâ¹¹ vü ‘adâvet eylediktensoñra zu’mınca telâfi-i mâ-fât kaydına düşüp naķz-ı ‘ahd-ı

¹ İrani AE: İrâşı B, D, E.

² Tursun AE: Tavr-ı selvet D, E.

³ Bu kelime E nüshasında sehven دققه imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu دقique (Daqîka) şeklinde olmalıdır.

⁴ Müşârun-ileyhden AE: Müşârun-ileyhiñ B.

⁵ Nâ-der- AE: Nâ-sezâsı B.

⁶ Dostâne B, D: -AE.

⁷ İbtidâr AE: Cesâret B.

⁸ “Cahil daha zalimdir.” anlamında Arapça bir cümle.

⁹ Ü irâ’et B: -AE.

¹⁰ Bu kelime E nüshasında sehven اظها imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اظهار (İzhâr) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Bu kelime E nüshasında sehven بعضا imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu بغضا (Baĝzâ) şeklinde olmalıdır.

naķtşasını üzerinden def¹ fikri belki rekîz-i zamîri olan merâmını îfâ mülâhazasıyla ‘Ömer Paşa’dan iştikâyı ve sebep-i muhâşama² ‘add eylediği birkaç bî-esâs mâdde beyânını mutazammın iki kıt’a ‘arîzasıyla südde-i ma‘delet-penâha mahşûş âdemi gelüp muktezâ-yı ‘adl ü dâd üzre mücerred beyne’l-muvahhidîn şıkk-ı ‘aşâ vü sefk-i dimâ ve zuhûr-ı fitn-ı menâfi-i âdâb-ı ‘adl ü şefkat ‘add olunduğundan merâmına müsâ‘ade vü mültemisâneniñ is‘âfinı mütazammın îcâb edenlere aĥkâm-ı celîle neşr ü ib‘âş ve ba‘zıları te’dîb ve vekîl-i mûmâ-ileyh temşiyet-i meşâliḥ-i matlûbesi zımnında Bağdâd’a süferâ tesyîr ve yine bir cânibten Başra’ya gönderdiği Şadık³ Hân’a el altından haberler irsâl ve Başra’yı tazyîk eylemesini te’kîd ve Devlet-i ‘Aliyye daḥi vekîl-i mûmâ-ileyhiñ dostluk izhârında⁴ ikdâmını haķîkate ḥaml ve itlâf-ı nüfûsdan tenezzühen Başra imdâdına müretteb ‘asâkiri tevķîf eylediğinden bir takrîb Başra’ya istîlâ ve derûnında mevcûd tüccâr ü ahâlîniñ ve fuķarâ vü zu‘afânıñ ḥilâf-i şer‘ ve muġâyir-i diyânet mâlların ġâret etdiklerin haberi vürûd ve fimâ-ba‘d vekîl-i [69^a] mûmâ-ileyhiñ naķz-ı ‘ahdi irtikâb eylediğinde şübhe kalmayup Devlet-i ‘Aliyye bu bâbda ma‘zûr ve ḥaşmınıñ def‘-i zararî emrinde mecbûr olduğundan ḳabl-i şer‘-i enverden verilen müte‘addid fetâvâ-yı şerîfe mûciblerince Kerîm Hân’ıñ üzerine sefer-i hümâyûn muḳarrer olduğuna binâ’en Başra üzerine ḥâlâ Bağdâd ve Başra⁵ vâlîsi olan vezîr-i mûkerrem ‘izzetlü ‘Abdullah Paşa ve Kirmânşâhân taraflarına Şehrîzor vâlîsi vezîr-i mûkerrem ‘izzetlü Ḥasan Paşa ve Ḳarş cânibine daḥi ḥâlâ Erzurûm vâlîsi vezîr-i mûkerrem ‘izzetlü Yeġen ‘Ali Paşa ḥazerâtı ser-‘asker ta‘yîn vesâ’ir vüzerâ-yı ‘izâm daḥi iķtizâ eden mahallere ‘asâkir-i vefire-i encüm-şumâr ile tisyâr olunup bu tertîbât salţanat-ı sermedi’l-ḳarâr-ı ‘Osmâniyye’niñ ḥaşmı olan Kerîm Hân’ıñ ve anıñla bu bâbda ittifâķ ü ittiḥâd ile il ve ḳal‘a-yı pâd-şâhîye ta‘arruz edenleriñ te’dîb ve ġuşmâllerine mahşûr olup vekîl-i mûmâ-ileyhe mu‘âvenetden izhâr-ı berâ’et-i⁶ zimmet ve taraf-ı vâzîḥi’ş-şeref-i ḥüsvâneye izhâr-ı ḥülûs ü muṭâva‘at eyleyen ḥânân ü ‘uzmâ ve ahâlî-i İrân’a vechen mine’l-vücûḥ sûy-i ḳaşd ve ızrâr ve vilâyetlerine ve müte‘allikât

¹ Def‘ AE: Ref‘ D.

² Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven محاصمه (Muhâşama) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخاصمه (Muhâşama) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime E nüshasında sehven خادق imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu صادق (Şadık) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven اظهارنده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اظهارنده (İzhârında) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ve Başra B, C, D, E: -AE.

⁶ Berâ’et B, C, D, E: Berât AE.

ü re‘âyâlarına îşâl-i hasâr¹-endîşesi havâlî-kerd-i zamîr olmayup bu huşûşlar ser-‘asker tahşîş olunan vüzerâ-yı ‘izâm hazretlerine te’kîd-i ‘ale’t-te’kîd tavsiyye vü telkîn olundugundan başka Karş ser-‘askeri vezîr-i müşârun-ileyh hazretleri daği “Siziñle dostâne muhâbere ve mâ-dâm ki² tarafîñizdan ve havza-yı³ eyâletiñiz sükkânından menâfi-i şulh ü şalâh düşmenlik ü mu‘âdât vukû‘ bulmaya. Tarîka-yı atîka-yı⁴ vedâd ü hulûşdan ‘udûl eylememesi” kendülere ifâde vü iş‘âr olunmuşdır.

Zât-ı diyânet-simât-ı hânîleri hükümdârî kaṭr-revâna kâ‘id oldukları günden berü Devlet-i ‘Aliyye-i muhalledi’l-erkâna ibrâz etdikleri şafvet ü şadâkat ve bedîdâr olan dostluk ve müddetleri rüşd ü reddiyet⁵ ve ‘aql ü dirâyetlerine delîl ü hüccet olup vekîl-i Kerîm Hân’ın bu bâbda mürtekib olduğu şikest-i ‘ahd⁶ ü peymân ve seby ü istirkâk ve⁷ ehl-i îmân mâddesi nice kanlar dökülmeğle ve belki netîcesinde kendüsiniñ indirâs-ı kaşr-ı ikbâlini müntic olacağından iştibâh olmayup beher hâl i‘lâm-ı sipâh-ı nuşret-penâh-ı cihân-dârîniñ memâlik-i İraniyye’ye hareketi muqâbele edenleriñ tedmîrini müstelzim olmağdan nâşî Kerîm Hân’ın Devlet-i ‘Aliyye ile muhâşamayı ihtiyârî kazıyyesine⁸ her ne kadar cenâblarınıñ⁹ rızâsı olmadığı mübeyyin ise daği âteş-i hurûb¹⁰-ı işti‘âli¹¹ esnâlarında ma‘âzallah-i te‘âlâ temyîz-i imkânda olmamağ hasebiyle habte-i¹² hükûmetleri işâbet-güzend-i leşker-i deryâ heyecândan viqâye zımnında huşûr-ı fâ‘izi’n-nûr-ı hilâfet-penâhîde vekîl-i mûmâ-ileyh ile muvâfaqatdan teberrî-i¹³ zimmetleri tahkîk edecek esbâbıñ temhîdine mübâderetleri elzem olmağın zâhirî vü bâtınî düdmân-ı muhalledi’l-erkân-ı şehen-şâhîye hulûş-ı tavıyyetleri ve vekîl-i Kerîm Hân’ın irtikâb etdiği etvâr-ı şenî‘adan münâfıkları¹⁴ fi-nefsü’l-emr tahakkuk¹⁵ olduğu şûretde ser-‘asker-i müşârun-ileyh hazretlerine mu‘temed ü şadîk âdemlerini tesyîr ü

¹ Hasâr AE: Hasâret B.

² Siziñ AE: -B, C, D, E.

³ Bu kelime B nüshasında sehven حوره imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حوزة (Havza) şeklinde olmalıdır.

⁴ Âtîka-yı AE: Ânîfe-i C, D, E.

⁵ Rü’yet D: Revıyyet E.

⁶ ‘Ahd-i AE: ‘Abd-i C, D, E.

⁷ Ve D: -AE.

⁸ Kazıyyesine AE: Kaşabasına D.

⁹ Bu kelime E nüshasında sehven جناترینك imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جنابلرینك (Cenâblarınıñ) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Hurûb AE: Harb B.

¹¹ İşti‘âli AE: İştiğâli D.

¹² Habte-i AE: Hıṭṭa-yı B, C, D, E.

¹³ Teberrî-i AE: Tebri’e-yi C, D, E.

¹⁴ Münâfıkları AE: Münâferetleri B, C, D, E.

¹⁵ Tahakkuk AE: Muḥakkak A, B, C, D, E.

tevşîk-i râbîta-yı ittihâd-birle iktizâ eden tedâbiri irâ'et ve cünûd-ı zafer-vukûr-ı şehriyârîye luzûmı olan zehâ'ir maķûlesiniñ bahâsıyla ülkâ-yı Revân'dan i'tâsına himmet ve rüsûm-ı tevâfuk ve yek-cihetini icrâyâ ihtimâm ü diķkat ederek istişhâl-i rızâ-miyân¹ iktizâ-yı gîn-i² sinânîye bezl-i cell-i miknet buyurmaları me'mûliyle mektûb-ı muhâlaşat-ı³ üslûb-ı tahrîr ve

تَهَادُوا تَحَابُوا⁴

mefhûmu üzre sû'âl-i hâtırları zımnında teberrüken daķı mühdâ-yı nâdî-i sa'âdet-semîrleri kılınmışdır. [69^b] 'Uzmâ-yı selâfîn ve küberâ-yı havâķîniñ kişver ve memleket ü kılâ' ü vilâyetleri serâ-perde-i ĥarîm-i sa'âdet-ĥadîmleri meşâbesinde olup vekîl Kerîm Ĥân tarafına devlet-i kavîyy-i şevket-i 'Osmâniyye cânibinden mürüvvet ve 'inâyetden ġayrı⁵ tavr-ı ĥudûş etmiş deġil iken ĥöd-be-ĥöd hedm-i bünyân-ı şulĥ ü şalâĥa cesâret ve Bender ve ⁶ Başra'ya istîlâ ile ibrâz-ı 'adâvete mübâdereti ĥavşala-yı ĥamiyyet-i übbehet-i salţanat-ı gencide olur każâyâdan olmayup fe-ĥamden şümme ĥamden Devlet-i 'Aliyye'niñ bu maķûlelerinde aĥz-i intikâmda 'aczi olmadığı mânend-âftâb ve dirâşşân-ı⁷ zâhir ü 'ayân ve vekîl-i mûmâ-ileyhiñ irtikâb eylediġi mişillü tâĥt ü târâc-ı memâlik mâddesini tecvîz-birle 'asâkir-i nuşret-me'sere kaţr-ı 'Acem'e ĥücûm zımnında taraf-ı şehen-şâhîden tahrîk-i ebrû-yı işâret vâķi' olmak lâzım gelse luţf-bârî ile İşfahân'a⁸ muntehî oluncaya dek mülk-i İnan cereyân-ı seylâb-ı ketâ'ib⁹ merîĥ-i menâķıb ile ĥarâb ü vîrân olmak vâzıĥ ü nü-mâyân iken zât-ı ĥuddûsî-simât-ı dâverânede mevdû'-mâye-i şefķat ü merĥamet ve diyânet-i ĥabe'l-istiĥbâr-ı każıyyede medĥal ve 'alâķası olmayan ve ittihâd-ı dîniyyeleri olan bu kağar sâdât ve 'ulemâ ve şüleĥâ ve fuķarâ ve zu'afâ ve muvaĥĥidîniñ sefk-i dimâ ve hetk-i a'râz ve tahrîb-i ĥân-mân ve seby-i 'ıyâl ü evlâdlarını revâ görmeyüp bu vaķte dek iĥtiyâr-ı sükût-ı Kerîm Ĥân'a intibâĥ gelmeġle pây-i tecâvüz-i zîr-i kelîm-i edebe çeküp arâlıkda ittihâd-ı

¹ Miyân AE: Meyâmin B, C, D, E.

² Kîn-i AE: كينى E.

³ Muhâlaşat-ı AE: مخاليمت D, E.

⁴ "Birbirinizi sevmeniz için hediyeleşin." Hadis-i Şerif. Malik b. Enes, *El-Muvatta*, (Muhakkik: Muhammed Fuat Abdalbaki), Darü'l-ihyâi't-Turâsî'l-Arabî, II, Mısır 1997, 90; Ebubekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali el-Beyhaki, *Sünenü'l-Kübra*, Meclisü Daireti'l-Maarif, VI, Haydarabad 1344, 169.

⁵ ġayrı AE: Ĥaberi C, D, E.

⁶ Ve D: -AE.

⁷ Dirâşşân AE: Raşşân D, E.

⁸ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven صفهانه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اصفهانه (İşfahân) şeklinde olmalıdır.

⁹ Ketâ'ib AE: Kitâbet D, E.

diniyye vü milliyyeleri olan¹ sükkân-ı diyâr-ı ‘Acem’iñ kanları dökülmek ve zerrinden ictinâb fikrine mebnî olduğu ve ba‘de’z-zîn vukû‘a gelecek muqâtele vü peygâr ve intihâb-ı dâr ü diyâra sebep hân-ı² mûmâ-ileyhe idüğü ‘indallah ve’r-resûl ve ‘indi’n-nâs bedîdâr olup evzârı aña râci‘ olduğu ecilden üzerine sû-be-sû³ sevq-i leşker-i cezzâr-ı zimmet-i⁴ ma‘dalet-i şeh-r-yârîye lâzım geldiği ve cenâb-ı aşâlet-me’âb-ı hânîleri mâdâm ki dostluk ve ihlâşda şebât-ı kadem göstereler. İl ü vilâyetlerine ecnâd-ı veğâ i‘tiyâd ve Devlet-i ‘Aliyye’den zerre kadar mazarrat işâbetine rızâ-yı hüsrevâne olmadığı ve eğer hilâf-ı me’mûl-i nakz-ı ‘ahd huşûşunda taraflarından daği vekîl-i mûmâ-ileyhe mûmâşât ve⁵ hudûd-ı memâlik-i maħrûseye tecâvüz ve ‘asâkir-i pâd-şâhî ile muhârebe vü düşmenlik vukû‘ bulmak lâzım gelür ise ol-vaqt ser-‘asker-i müşârun-ileyh me’mûriyyetini icrâ ile ve re’y-i perde-i qadrde mestûr olan keyfiyyât-ı müdhişe zuhûra gelmek iktizâ edeceği ma‘lûm-ı haqâyık-ı mersûmları buyuruldukdâ dünyâ ve ahiretlerine nâfi‘ olan nehc-i esleme sülûk ile irâde eyledikleri şakî vezîr-i müşârun-ileyhe ‘icâleten ve müsâra‘aten tahrîr ü i‘lâma himmet buyurmaları me’mûldir.

باقی همیشه کوب بخت سعید لامع و درخشان باد⁶

Zikr-i Tereddüd ve Hânân-ı⁷ Azerbaycan be-Cânib-i Salţanat-ı⁸ Ebedd-iktirân

Muqaddem zikr olunduğu üzre fi’l-aşl memâlik-i vesî‘a-yı İnan’ı temâmen zîr-nigîn-i hükûmete idhâl eden şâhân-ı ‘Acem bi-isrihim reh-peymâ-yı ıqlîm-i ‘adem olmalarıyla tevâtür-i tebeddülât-ı rüzgârdan nâşî aqtâr-ı mezbûreden her kıtîrîñ halkı tuğyân ve hûd-be-hûd her köşeden bir hân zuhûr ederek ârâzi-i mezkûre el-hâletü hazîhi hasbe’l-i‘tibâr aqsâm-ı erba‘aya inkisâmı kabûl eyleyüp bir kısmı ki Hırasan havâlisinden ‘ibâretdir, istimâ‘ olunduğu üzre şimdiki hâlde Şâh Hüseyin ahfâdından Naşrullah Mîrzâ ile müştâgil ve kısm-ı şânî⁹ ki Azerbaycan havâlisidir, ol-daği üç dört

¹ Olan B, C, D, E: -AE.

² Hân-ı B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime E nüshasında sehven سو بوسوده imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu سو بسو (Sû-be-sû) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven ذمت imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ذمت (Zimmet) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ve AE, A: İle B, C, D, E.

⁶ “Sonunuz açık ve parlak yıldız gibi olsun.” anlamında Arapça bir dua: باقی همیشه کوب بخت سعید لامع و درخشان D, E.

⁷ Ve hânân AE: -C, D, E.

⁸ Salţanat-ı AE: Sultân-ı C, D, E.

⁹ Şânî ki AE: Şânîsi D, E.

nefer kimesneniñ yed-i teşhîrine intikâl ile mütebeddil olmağın aksâm-ı mezkûreden [70^a] hemân Fârs ve ‘Irâk-ı ‘Acem kısımları İnan şâhlığı vekâleti iddi‘âsıyla birkaç seneden berü tabl-zen-i hükûmet olan Zend Kerîm Hân’ın dest-i tasallu‘-ı tahtına dâhil olup lakin mâ-‘adâya kelâmı nüfûzdan ‘âtıl¹ olmağdan nâşî dâ‘imâ takviyyet hâli ile iştiğâl ü müdârâ yüzünden İnan Hân’larıyla emrâr-ı mâh² ü sâl eyleyüp anlar dahi zâhiren dostluğ yüzünden ‘arz-ı hedâyâ ederek oldukça levâzım-ı muhâfaza-yı ‘ahd ü peymânı taqdîm ve içlerinden kimesne kendüsiniñ bu güne hudûd-ı³ saltanat-ı seniyyeye tecâvüzü kazıyyesini teslîm eylemiş değil iken vekîl-i mûmâ-ileyh hemân şûr-efgen-i ser-felâket-medârı olan zor-be-hâr⁴ gurûr ile cânib-i İnan’ın şulh-ı küll şûretinde Devlet-i ‘Aliyye-i ebeddi’d-devâm ile ‘ağd eylediği muhâdenesine⁵ muğâyir harekât-ı reddiyyeye ibtidâr ve hilâf-ı şer‘-i şerîf ba‘zı mahalleri ağâre vü istîlâya ictisâr eyledi.

Pes bâğî-i mezkûruñ şer‘en ve ‘ağlen güşmâli lâzım gelmeğın kendüsiniñ iz‘âc ü te’dîbi ve taht-ı taşarrufunda olan bilâd ü emşârın târâc ü tağarrî⁶ için tertîb-i ‘asâkir-i deryâ-hurûş ile birkaç koldan üzerine ikdâm ü satvet-i kâhire-i⁷ saltanat-ı seniyyeyi kendüsine i‘lâm etmek levâzımın istihsâle diğkat-i tâmm olunup tafşîl olunduğu üzre neşr-i evâmîr ü ahkâm olunarak her taraftan sevğ-i cünûd-ı zafer-mev‘ûde sa‘y-i mâ-lâ- kelâm olundu.

Ânifen taşrîh olunduğu üzre huşûş-ı mezbûruñ⁸ bu vech üzre perde-ber-i endâz-ı zuhûr olduğu tenbîhât-ı sâ‘ire ile muğaddemâ mağâm-ı şadâret-‘uzmâdan mektûb tağrîriyle Azerbaycan Hân’larına ifâde vü tenbîh olunmuş olmağla ol-vechile gönderilen mektûb-ı naşâyih-i üslûb mağmûnunca cânib-i sūdde-i sekender-gulâma irâ‘et-i şûret-i itâ‘at ile istiğâl-i âsâyış-i il ü memleket eylemedikleri şûretde Karş cânibinden ketîbe-rân-ı ikdâm olacak ser-‘asker-i ğazanfer-miğdâmın bâdî-i emrde çengâl-zen-i iftirâs olacağı ülkâ ve seyr-tâz⁹ ve hiss-i tanîniñ ‘ıyâl ü evlâdı idüğü mezcûmları olduğundan

¹ ‘Âtıl AE: Mu‘atıl B.

² Râh AE: Mâh A, B, C, D, E.

³ Hudûd-ı B, C, D, E: -AE.

⁴ Zor-be-hâr AE: Rûz-ı necâr D, E.

⁵ Muhâdenesine AE: Muhâdene C, D, E.

⁶ Tağarrî AE: Tağrîbi B, C, D, E.

⁷ Kâhire-i AE: Fâhire-i D.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁹ Seyr-tâz AE: Sîretân-ı C, D, E.

mâ-‘adâ der-devlet-i ebedd-ımtidâda ruhsâ-yı zarâ‘et ve istid‘â-yı kabûl-i muţâva‘at eyledikleri taqđırde bâb-ı is‘âfiñ rûy-i âmâllerine küşâd ve neyl ü emâniler ile ber-murâd olacaqları fi‘l-aşl ol-güne ilticâ edenler haqqlarında der-kâr buyurulagelen etvâr-ı mekârim-medâr-ı saltanat-ı seniyyeden kemâ-yenbağî ma‘lûmları olmağla

¹(ع)

عين علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد²

mazmûnunca hân-mân i‘tibâr ü ‘izzetlerin ber-hemze-i seyelân-ı³ ‘asâkir olmağdan viķāyet ve birkaç seneden berü hümâ-yı himâyetlerinde cem‘ olan zu‘afâ-yı ‘ibâdı terk-tâz-ı cüyûş-ı deryâ-hurûşdan şıyânet eylemek çârelerin ceset-cûya ağaz eyleyüp ol-vakt Karş ser-‘askeri olan Vezîr Yeğen ‘Ali Paşa ve Çıldır vâlîsi Vezîr Süleymân Paşa taraflarından bi‘l-mekâtibe ‘atebe-i şehir-yârî-i sekender-cenâba tereddüd ü intisâb için der-temennâyı bâzû-yı müşârun-ileyhimânîñ delâletleriyle ibtidâ ‘arz-ı mâ-fi‘z-zamîr etmeğe ruşşat-ı ‘inâyetin recâ vü niyâz eylediler.

‘Âdet-i mekârim-i devlet-i ebedd-müddet üzre şâh-râh-ı müsâ‘adeniñ mekşûf olması müstaşveb ü müstaşsen görölmeğle mülk ü iktidâr cihetlerinden⁴ hânân-ı Azerbaycan’ıñ hânân-ı⁵ eşheret-rîni olan Tiflîs Hân’ı Ergili Hân Çıldır vâlîsi tarafından [70^b] mekâtibeye kıyâm ve Revan Hân’ı Hüseyin‘ali⁶ Hân ve Hoy Hân’ı Aħmed Hân daħi müşârun-ileyh ‘Ali Paşa tarafından ‘arz-ı ‘ubûdiyyete ihtimâm eyleyüp mûmâ-ileyh Tiflîs Hân’ı der-‘aķab bir kıt‘a ‘ubûdiyyet-nâme taħrîr ve Mîrzâ Görgin nâm sefirine teslim eyleyüp Çıldır vâlîsi vezîr-i müşârun-ileyhiñ mühr-dârına terfîkân cânib-i saltanat-ı seniyyeye tesbîl ve ‘atebe-i ‘aliyye-i pâd-şâh-ı gerdûn-vaķâra setîre-i bâlîn-i ‘arz ü tafşîl eyledi.

Taqđîm eylediği Fârisî ‘ubûdiyyet-nâmesi terceme olunup âdemîsi mesfûriñ taħrîri kaleme alındıķda⁷ taħrîriñiñ hülâşa-ı me‘âli şimdiye dek kendüsiniñ vuķû‘-yâfte

¹ ع AE: -D.

² “Olayların sadece ilacı, olaylar meydana gelmeden yapılmalıdır.” anlamında Farsça bir cümle.: علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد B: واقعه قبل از وقوع باید کرد C, E.

³ Seyelân AE: Seylâb C, D, E.

⁴ Cihetlerinden B, C, D, E: -AE.

⁵ Hânân-ı B: -AE.

⁶ Hüseyin‘ali AE: Hüseyinkulu B.

⁷ Alındıķ da AE: Olunup B.

olan ba‘zı ‘umûrunuñ temşiyetin şâhân-ı İnan taraflarına bâz-beste eylemesi mukteziyât-ı zamândan olup hâşâ cânib-i saltanat-ı seniyyeye muhâlefet şûretlerinde ol-tarafta meyl ü rûkûne mebnî olmadığı ve hâline mâlik olalıdan berü istihsâl-i hizmet-güzârı südde-i behiyyeye bezl-i iktidâr ve serhadd-nişînâz-ı¹ memâlk-i maħrûse ile mürâ‘ât-ı levâzım-ı hûkûk-ı hem-civârıye sa‘y-i bî-şumâr eylediği ve bu âna dek husmâ-yı devlet-i ebed-peyvend ile ‘ağd-ı muvâfaqat eylemeyüp fimâ-ba‘d dağı muğâyir-i âdâb ihlâş-ı evzâ‘-ı nâ-revâdan perhîz ü mücânebet edeceği ve muqaddemâ Devlet-i ‘Aliyye ile Rusyalu beyninde tekevvün eden muhâşama² eyyâmında memâlik-i maħrûsedan Çıldır eyâletile kendü miyânında vukû‘ bulan hâlât-ı nâ-revânıñ bâ‘işi ol-vağt Çıldır vâlisi bulunan Seyyid Nu‘mân Paşa olduğu ve hâlâ Çıldır vâlisi olan müşârun-ileyh kendüsiniñ cânib-i hüsrevâneye olan şıdk-ı tavıyyetin taşdığ eylediğine binâ‘en taraflarıyla hâble‘l-metîn muşâfât ü muvâlâtıñ kemâ-yenbağı müstahkem ü mevşûk olduğu ve mekârim-i ‘âlem-şümûl-ı cihân-dârîden vesîle-i takviye-i bâzû-yı iktidâr olur esbâbınıñ huşûlüne³ müsâ‘ade-i mülûkâneniñ der-kâr buyurulması tecvîz buyurulduğu tağdîrde ol-havâlî hemm-civârlarından Zend Kerîm ‘âkıbet-i vehîm ile hemm-dâsitânlık dâ‘iyesinde olanlarıñ me‘nlerine iğdâm eylemekde kuşûr etmeyeceği ma‘rûzâtından mürekkeb olup ve ba‘zı mültemisâtın taqrîrine havâle eylediği âdemîsi merķûmuñ muhâşşıl-ı kelâmı dağı vekîl-i nâ-aşîliñ ‘arâfet⁴ ü aşâletde ‘alâkası olmadığından mâ‘-adâ aqsâm-ı erba‘a-ı İnan‘dan hemân hîle ile Fârs ve ‘Irâk-ı ‘Acem tarafların zaht eylemiş olduğundan cânib-dârlık istid‘âları zımnında vürûd eden evrâkına Tiflîs Hân‘ı mesfûriñ vesâ‘ir Azerbaycan ve Şirvân ve Horasan Hân‘larınıñ ka‘a iltifât eylemedikleri ve bu hilâlde devlet-i edebiyye arâzîsine tecâvüz eylemesi huşûşu İnan Hân‘larından kimesneniñ marzîsi olmadığından ol-bâbda olan isti‘ânet-nâmesine dağı bir taraftan müsâ‘ade gösterilmediği ve hân-ı mesfûriñ kumâş-ı ‘ubûdiyyeti tamgâ-yı kabûl-i sultâni‘l-müslimîn ile mu‘allem kılındığı şûretde itlâf-ı edevât ve hazâ‘in ederek Karş cânibi ser-‘askeriniñ iğdâmına hâcet-mess eylemeden Azerbaycan Hân‘larınıñ bi-isrihim ber-vech-i suhûlet-kârlarınıñ görûlmesine müte‘ahhid olduğu ve Âsitâne-i Sa‘âdet-i aşîyândan iltimâsına müsâ‘ade buyurulup bendliğe kabûl buyurulduğu şûretde

¹ Nişînâz-ı AE: Nişînân C, D, E.

² Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven محاصمه (Muhâşama) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخاصمه (Muhâşama) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime A nüshasında sehven حصولنه (Huşûlüne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حصولنه (Huşûlüne) şeklinde olmalıdır.

⁴ ‘Arâfet AE: عرافت B, C, D, E.

maflûb olur ise te'sîs-i bünyân-ı 'ubûdiyyet zımında Çıldır vâlisi ma'rifetiyle Ahîşha Kâl'a'sında hıfz olunmak üzere memleket-i¹ mu'teberlerden birkaç re's rehîn vereceği ve Hoy ve Nahçıvan² ve Karabağ [71^a] ve Gence ve Revan ve Şirvan Hân'ları mesfûriñ tarafına ba'zân hediye ve ba'zân bâc verir maqûlelerinden olmalarıyla fîmâ-ba'd vekîl-i nâ-aşîl tarafına i'ânetden rû-gerdân ve her biri kendü gibi tereddüd-i cânib-i devlet-i ebedd-ittişâli ğanîmet bileceklerin mübeyyin 'ubûdiyyet-nâme taqđimiyle intisâb-ı bâb-ı hilâfet-mâye-i³ şitâbân olacaqların mütekeffil olduğunu ve bahşâyış-i pî-bâyân-ı⁴ pâd-şâh-ı dârâ-⁵ğulâmdan münâsib vechile 'atıyye-i ihsân ve tevfiq-i hânân-ı Azerbaycan'ı mutazammın fermân-ı 'âlîşân-ı şeref-resân olup mütereddidân-ı der-'inâyet-medâr-ı hâkânîden olduğu cümle 'indinde müstebân olur ise hudûd-ı İslâmiyye'ye ka't'a gezend ü hasâr vâki' olmamasını der-'uhde edeceği ve Devlet-i 'Aliyye'niñ tedârikât-ı keşîre ile üzerine hareket eylediği endîşesiyle vekîl-i mûmâ-ileyh karîben zeyl-i şulha müteşebbis olacağı ihtimâlât-ı karîbeden olmağla 'ağd-i ser-rüşte-i muşâfât muqadder olduğu şûretde hân-ı mesfûru müntesibâz⁶ bâb-ı mekârim-me'âb-ı hüsrevânedden bilerek kendü ve⁷ 'ıyâl ü evlâd ve muşâfâtınıñ emniyyeti müstaķillen şurût-ı müşâlahaya idrâc olması ve ile'l-ân⁸ ahâlî-i İrân muqaddemâ Devlet-i 'Aliyye'niñ Nâdir Şâh'a tahşîş etmeyerek kendüleriyle 'ağd eylediği mu'âhede vü muşâfât üzere şâhib⁹-qadem olduklarına binâ'en hân-ı mesfûriñ 'ubûdiyyet der-'adâlet-maqarr-ı devleti ağdem-i¹⁰ levâzım-ı iftihâr ü mübâhâtdan 'add eylemesi şulh-ı kadîm İrân'a bir vechile menâfi olmayacağı ve¹¹ el-hâletü hazîhi hıttâ-yı İrân silsile-i Safeviyye'den tehî olmağın kişver-i mezbûruñ aşhâb-ı ta'ayyünü¹² Devlet-i 'Aliyye-i ebeddi'd-devâm gibi bir zahîr-i¹³ kavıyyi'l-iktidârıñ hummâ-yı¹⁴ himâyetine ilticâ vü istizhâr eylemesi zarûriyyât-ı vaqt ü hâlden olup emmâ ba'duhü zamân-ı ıklîm-i İrân şurût-ı müsâleme-i salţanat-ı seniyyeye ri'âyet eder

¹ Memleket-i A, B, C, D, E: -AE

² Bu kelime AE. ve A nüshalarında ننجوان (Nahçıvan); B, C, D ve E nüshalarında ise نخجوان (Nahçıvan) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Mâye AE: Me'âba C, D, E.

⁴ Bu kelime AE. ve E nüshalarında sehven پي بايان (Pî-bâyân) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بي بايان (Bî-pâyân) olmalıdır. Bî- AE: -D.

⁵ Dâr-ı AE: Dârâ B, C, D, E.

⁶ Müntesibân-ı B, C, E: Müntesibât-ı D.

⁷ Ve D, E: -AE.

⁸ Olan D: El'ân E.

⁹ Şâhib-i AE: Şâbit B, C, D, E.

¹⁰ Ağdem AE: İqđâm D, E.

¹¹ Ve D: -AE.

¹² Ta'ayyün E: Ta'yîni AE.

¹³ Zahîr AE: Zühr B.

¹⁴ Hummâ-yı AE: Semâ-yı C, D: Semâmî-i E.

dûd-mâr-¹ Şafeviyye'den bir vâriş-i şâhib-i istihkâka intikâl eylemek lâzım gelür ise yine dâ'ire-i devletden hurûc etmeyüp cânib-i hidivâne ile ol-ıtarafdan kangısına ihzâsı² sûy-i salţanatdan irâde buyurulur ise muğâyir-i harekete ibtidâr eylemeyeceği ve i'tişâm-ı habâle-i³ tereddüd-i dergâh-ı sipihr-iştibâhdan kuşârâ-yı emeli avân-ı meyâmin-i iktirân-ı halife-i rûy-i zemîn ve i'sâr-ı ihlâf-ı sa'âdet-i inşâf-ı⁴ sultân-ı felek-temkînde kendü ve evlâd ü ahfâdı maḥammî vü manzûr tutulup havâdiş-i rüz-gâr⁵ ve tavâriḳ-ı devvârdan-ı⁶ ilâ-maşallah-i te'âlâ me'mûr⁷'l-gâ ile olması mes'ûlâtından 'ibâret olup ve huşûş-ı mezbûr için Çıldır vâlisi müşârun-ileyh⁸ tarafından vürûd eden tahrîrâtın mefhûmı ve ol-bâbda gönderdiği mühr-dârı Mehmed Efendi'niñ Mantuḳî Hân-ı mesfûrın ma'rûzâtına muvâfıḳ ve saġîr-i⁹ mersûmuñ takrîrine muṭâbıḳ gelmeġin re'îsü'l-küttâb 'Ömer Vahîd Efendi ma'rifetiyle ol-vechile tevârüd eden evrâḳ ve 'arz olunan takrîrleriñ hülâşaları çeşm-i em'ândan emrâr olunarak tedkîḳ-i ânifle¹⁰ aşkâr¹¹ ü tenḳîḳ olunduḳdanşoñra âstân-ı asmân-sân-ı sultân-ı cemşîd-i dâsitâne ba'de'l-'arz redd ü kabûl ve müstaḳbeḫ ü ma'kûl kılınması şûretlerinden kangısının ihtiyâr olunması sûr-i¹² salţanat-ı seniyyeye nâfi' idüġin fark ü temyîz için birkaç def'a 'ulemâ-yı dîn ve ricâl-i şadâḳat-rehîn ile Bâb-ı Âşâfi'de 'aḳd-i meclis-i müzâkere vü müşâvere olunup i'mâl-i fikr-i 'amîḳ ederek zarr ü nef' kemâ-yenbaġî mülâhaza vü tedkîḳ olunduḳda tezâyüd-i übbehet-devlet ve tekâşür-i şân ü şükûh-ı salţanat fâ'idelerinden ġayrı müstevcib-i tevahhuş olur bir ma'nâ kimesneniñ ḫâtırına lâyiḫ olmayup ve zıkr olunan Tiflîs Hân'ı ve ġayrileriniñ [71^b] Âsitâne-i Sa'âdet-âşiyân-ı devlet-i ebedd-ittişâle vaz'ı-ı cebîn-i inḳiyâd ve mekârim-i salţanat-ı seniyyeden isti'âne vü istimdâd eylemeleri muḳaddemâ Ḳarş cânibinden memâlik-i İnan'a sevḳ-i cünûd edecek sipeh-salârın¹³ tarafına imlâ vü tasṫîr olunan fermân-ı cihân-muṭâ' derûnında şimdiye dek Azerbaycan

¹ Dûd-mâr-ı AE: Dûd-mân-ı A, B, C, D, E.

² İhşâsı AE: İhtişâsı C, D, E.

³ Habâle-i AE: Cibâle-i E.

⁴ İnşâf AE: İttişâf B, C, D, E.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven روزگار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu روزگار (Rüz-gâr) şeklinde olmalıdır.

⁶ Devvârdan AE: Edvârdan A, B, C, D.

⁷ Me'mûr AE: Me'mûn A, B, C, D, E.

⁸ Müşârun-ileyh B, C, D, E: -AE.

⁹ Saġîr AE: Sefîr-i B, C, D, E.

¹⁰ Ânifle E: Ânîkle B, C, D, E.

¹¹ Aşkâr AE: İntikâd B, C, D, E.

¹² Sûr-i AE: Sûy-i B, C, D, E.

¹³ Sipeh-salârın AE: Sipeh-sâlâr B, C, D, E.

hânlarından muhâsamaya¹ dâ'ir bir refât-ı nâ-bercâ rû-nümâ olmayup fîmâ-ba'd daği kendü hâllerinde iķâmet ve Zend Kerîm tarafına mûmâşâtından mûbâ'adet ve ez-ķadîm mûlcâ-yı havâķîn ü selâfîn olan sâye-i merâhîm-vâye-i Devlet-i 'Aliyye'ye ilticâya mûsâra'at ederler ise tekdîr ü ızrârlarından mûcâbenet² ve keyfiyyet-i itâ'atleri der- 'atûfet-medâra i'lâma mûbâderet olunmaķ tenbîhlerine dâ'ir muşarraḥ olan veşâyâ-yı mûlûkâneniñ maẓmûnı ser-'asker paşa tarafından kendülere mûn'akis olmağa mebnî olduğundan başka zıkr olunan Revan Hân'ı Hüseyn'ali³ Hân ve Hoy Hân'ı Ahmed Hân'ıñ sâbıķâ Karş ser-'askeri olan müşârun-ileyh 'Ali Paşa vesâyetiyle pâye-i serîr-i şevket-maşîre taķdîm eyledikleri ma'rûzât ve 'ubûdiyyet-nâmeleriniñ fehvâsında fîmâ-ba'd cânib-i salţanat-ı seniyyeye inķiyâd ü mûtâva'at ve kendülere her ne hıẓmet⁴ teklîf olunur ise Tiflîs Hân'ı mesfûr Ergili Hân ile bi'l-ittifâķ merâsim-i cân-sipârîyi kıyâm ü mûbâderet eylemek mâddesi mezkûr ü mûnderic olması zıkr olunan hânlarıñ Tiflîs Hân'ı mesfûr ile ķabûl-i 'ubûdiyyet-i Devlet-i 'Aliyye'de olan ittifâķ ü ittihâdların îzâḥ ü tebyîn etmeğın südde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânîden ümmîd-vâr oldukları iltimâslarınıñ ķarîn-i mûsâ'ade vü is'âf buyurulmasında bir maḥzûr olmadığı müstebân ve öteden berü âbâ-yı kirâm ve emcâd-ı⁵ fiḥâmları⁶ zamânlarında ilticâ-yı 'atabe-i devlet edenler ḥaķķlarında mebzûl buyurulagelen nevâziş ü iltifât-ı cânib-i şehen-şâh-ı enâmdan daği hân-ı Azerbaycan ḥaķķlarında der-kâr ve⁷ bî-dirîğ buyurulması her hâlde memdûḥ ü müstahsen idüğü ḥâtîme-i kelâm-ı aşḥâb-ı hoş⁸-elhân olmağla ittifâķ-ârâ ile mezkûrlarıñ ķullarına i'tibâr ve cânib-i salţanat-ı ebedd-ımtidâda 'arz eyledikleri tereddüd ve 'ubûdiyyet ķullarında şâbit olmaķ şartıyla maķbûl-i şehr-yâr-ı meķârim-i mu'tâd buyurulmağa ķarâr verildi.

Pes muğâyir-i şerâ'it muhâdene-i cânib-i salţanat-ı seniyyeye da'vâ-yı muḥâlefet⁹ ve 'işyân eden Zend Kerîm 'âķıbet ü ḥıyem (ḥîm) mişillü aşḥâb-ı bağı vü şıķâķ ile

¹ Bu kelime AE., A ve D nüshalarında sehven محاصمه (Muhâşama) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخاصمه (Muhâşama) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime D ve E nüshalarında sehven محابيت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مجانبت (Mücânebet) şeklinde olmalıdır.

³ Hüseyn'ali AE: Hüseynķulu B.

⁴ Hıẓmet AE: Hîdmet C.

⁵ Emcâd AE: Ecdâd B.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven فحاملري (Fiḥâmları) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فخاملري (Fiḥâmları) şeklinde olmalıdır. İfḥâmları B.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE

⁸ Hoş AE: +Ve B, C, D, E.

⁹ Bu kelime AE. ve A nüshasında sehven مخالفت (Muhâlefet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخالفت (Muhâlefet) şeklinde olmalıdır.

hemm-dâsitân olmayup birbirleriyle ‘ahd-i peyvend-i muhâdenet¹ ve ahad hümâ-yı ahârîñ re’yine mütâba‘at ederek rîka‘-i² itâ‘at ü inkıyâd ve devlet-i ebed-ittişâli ve şâh-ı cîd-i mübâhât ü müfâharet eylemek üzere kendü hâllerinde kıyâm vesâ‘ir tereddüd ve³ intisâb-ı Devlet-i ‘Aliyye’yi ihtiyâr eden hâtır ile mükâtebe etmeğe ihtimâm eylemeleri taşrîh ve mâ-dâm ki taraflarından der-‘uhde olunan ma‘rûzâta muğâyir ve merâsim-i sadâkat ü istikamete menâfi bir vaz‘-ı nâ-ber-câ zuhûru ile⁴ zülâl-i muşâfât ü muşâdağatları müsevveb ü mükedder olmaya.

Hümâ-yı himâyetlerinde olan ülkâ vü arâziye ta‘arruz olunmayacağı huşûsâtı tebyîn ü tavzîh olunduğundan başka eğer Zend Kerîm tarafından iz‘âc ü tekdîrlerine cesâret ve il ü memleketlerine îkâ‘-ı hasârete mübâderet olunur ise Karş cânibi ser-‘askeri olan Trabzon vâlisi Vezîr el-Hâcc ‘Ali Paşa’ñ himâyet ü müzâheretlerine müsâra‘at eylemesi tenbîh olunduğu tafşîl ü tahrîr ve bundan böyle sâye-i ‘adâlet-vâye-i [72^a] mülûkâneye olan ihtimâ vü istizlâlleri qarîn-i kabûl buyurulmağla hakklarında zuhûr eden merâhim ü eşfâk-ı şeh-r-yârâne-yi sâ‘ir hânlar daği işâ‘a vü i‘lân eylemeleri ve Çıldır vâlisi ma‘iyyetinde üç biñ nefer güzide vü müntahab ‘asker hâzır ü müheyâ turub hîn-i iktizâda Tiflîs Hân’ı tarafına i‘ânet eylemesi cânib-i müşârun-ileyhe te’kîd olunduğu taşîr olunarak Tiflîs ve Revân ve Hoy Hân’larına birer kıt‘a fermân-ı ‘âlîşân imlâ olup Tiflîs Hân’ı Ergili Hân’a pâd-şâh-ı rub‘-i meskûn hazretleri hazînelerinden ‘atıyye-i hümâyûn olmağ üzere yedi biñ altun ve a‘lâ(y) rütbesi zımnında semmûr-ı mûrisi’s-sürûre dûhte⁵ bir sevb hil‘at-ı müfîzi’l-behçet ve İştâbl-ı ‘Âmire’lerinden bir re’s donanmış esb-i şabâ-sür‘at in‘âm⁶ ü ihdâ ve Revân Hân’ı Hüseyin‘ali Hân’a iki biñ ve Hoy Hân’ı Ahmed Hân’a biñ beş yüz zer-i mağbûb ile birer bol yeñlü semmûr hil‘at tertîb ü i‘tâ olundu.

Zîkr olunan Tiflîs Hân’ı hüdâvendigâr-ı sâbık zamânında Rusyalu ile ‘ağd olunan muhârebeler esnâsında Gürcistân ile ittihâz⁷ ve Gürcistân ahâlîsi daği Rusyaluya istinâd

¹ Bu kelime AE. ve A nüshasında sehven محادنت (Muhâdenet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخادنت (Muhâdenet) şeklinde olmalıdır.

² Rîka AE: ريقه B, C, D, E.

³ Ve C, D, E: -AE.

⁴ İle B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven دخته (Duhte) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دوخته (Dûhte) şeklinde olmalıdır.

⁶ İn‘âm A, B, C, D, E: İkdâm AE.

⁷ İttihâz AE: İttihâd A, B, C, D, E.

eylemiş olmalarıyla ol-mağallere¹ mücâvir Ahişha vesâ'ir memâlik-i maħrûseniñ etrâf ü enhâsında hayli fitne-i âşâra vü mübâda² ziyâdeye³ tecâvüz eder ihtimâli ile Zend Kerîm'in mesfûr üzerine taħrîk olunması bâbında taħrîr-i mürâselât ile 'uqalâ-yı tedbîr ü çâre eylemiş idi.

Hamden şümme hamden bâzû-yı tâli'-i sultân-ı zemîn ü zamân ile hûd-be-hûd sâye-i devlet-i ebedd-peyvendi melâz eyleyüp bi'l-âhare hümâ-yı himâyet-i saltanat-ı seniyyeyi bî-penâh ittiḥâz eyledi. Hân-mân-ı mezkûr taraflarına kabûl-i 'ubûdiyyetlerin müş'ir cânib-i mekârim-i menâkıb-ı hüsrevânedan imlâ olunan evâmîr-i münîfeden biriniñ sebt-i şahâyif olması birkaç dürlü fâ'ideyi mutazammın olmağla içlerinden işbu menşûr-ı hümâyûn intihâb ve derc-i sûtûr-ı cerîde-yi vâkı'ât kılınmağla ma'rûz-ı müṭâla'a-yı ulu'l-el-bâb kılındı.

Şûret-i Emr-i Şerîf

Meşâbîh-i ef'ide ve kulûbî-i azvâ-ı fehm ü dirâyet ve envâr-hoş ve kiyâset ile münevver olanlara hafî değıldir ki ve

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ⁴

nazm-ı kerîmi muḳtezâsınca her bir belde vü kavmiñ ḥaḳîḳî vü mecâzî ezimme-i hükûmet ve taşarruflarını kabza-ı qadr-i ber⁵-mümeyyiz⁶ ve müteḥayyiziñ müselleme-i dest-i re'y ü tedbîr kılıp anlarıñ daḫi evzâ' ü etvârlarında hayren ve şerren ihtiyâr eyledikleri şûret-i nîk ü bediñ mükâfât ü mecâzâtı nefis ve kavmlerine râci' olagelmışdir.

Muḳaddeme-i mezkûreyi îrâddan maḳşad oldur ki Nâdir Şâh zamânında Devlet-i 'Aliyye-i ebed-müddetimle ahâlî-i İnan dest-yârî-i tedbîr-i 'uqalâ ile te'sîs ü temhîd olunan cidâr ve üstü-vâr-ı silm ü muşâfât tarafından ber-güşte-sâz-ı hân-man faqr⁷ ü zu'afâ olan seylâb-ı kazâ-yı cereyân-ı ḥarîb⁸ ü kıtâle sedd-i metîn ve ḥâciz-i ḥaşîn-i ittiḥâz olunduğı günden berü sükkân-ı kişver-i İnan ḥaḳḳlarında bu cânibden izhâr-ı

¹ Mağallere AE: Ḥavâlfîye B, C, D, E.

² Mübâda AE: مبارزادنه D.

³ Ziyâdeye AE: Ziyâdına E.

⁴ Kur'an-ı Kerîm, En'âm, 6/123. "İşte böyle, her memlekette günahkârları oranın ileri gelenleri kıldık ki oralarda hilekârlık etsinler. Hâlbuki onlar hilekârlığı ancak kendilerine yaparlar. Ama farkında olmuyorlar." Metinde ayet çok küçük bir eksiklikle verilmiştir. Burada anlamlı olabilmesi için ayetin tamamı verilmiştir.

⁵ Ber- AE: برد A: Birer C, D.

⁶ Mümeyyiz AE: Mütmeyyiz E.

⁷ Faqr AE: Fuqarâ B, C.

⁸ Ḥarîb AE: Ḥarb B, C, D, E.

hulûş ü şafvet ve îfâ-yı rûsûm-ı yek-cihet ü muvâfaqatdan ğayrı menâfi-i ‘ahd ü peymân-ı ser-mû vaz‘-ı tâc-sebân zühûr eyleyüp¹ dâhil-i memâlik-i maħrûseye iyâb ü zehâb eden hüccâc ü züvvâr ve tüccâr-ı ‘Acem’iñ te’mîn-i bâl ü refâh-ı hâllerinde daķıķa fevt olunmayup hattâ Azâd Hân-ı Afgân ve anıñ emsâli heves-kârân-ı mülk ü saltanat-ı ülkâ-yı mezķürde îkâd-ı nevâ’ir ceng ü peygâra kıyâm eyledikleri avânda Devlet-i Aliyye’m cânibine [72^b] kâğıdlar taħrîri ile mülâşık-ı² serħaddât-ı manşûrem bulunan kılâ³ ü buķâ’iñ zabt ü teshîri zımnında ‘asker ta’yîni sevķ ü ta’rif eylediklerinde mu‘âhede ve peymâna ri‘âyeten taħrîk-i ebrû-yı rızâ-yı münâsib görülmeyüp vüzerâ-yı ‘izâm ve ümerâ-yı kirâmıma evâmîr-i ‘aliyye neşr ve muhâlif-i şulh ü şalâh İnan toprâğından şîr-i vâhîde ta‘arruzunu irtikâbdan ittikâ eylemeleri tenbîh olunarak hıķûķ-ı hemm-civârîye ne derecelerde mürâ‘ât olunduğı zâhir ü hüveydâ ve el-hâletü hazîhi eyâlet-i Fârş ve ‘Irâķ-ı ‘Acem’e iddi‘â-yı vekâlet-i müzevvere-i şâhî ile müstevlî olan Zend Kerîm Hân tarafına daħi vükelâ-yı fiħâm⁴ ve ‘asâkir-i zafer-iltizâmım taraflarından kaķ’a bir zarar ü ħasârâyı⁵ îrâsı⁶ sıbķat eylemediğinden başķa örnek-i saltanat ve cihân-dârîye bi’l-irş ve’l-istiħķâķ cülûs-ı hümâyûn-ı miyânım⁷-maķrûnım vukû‘unda vekîl-i mezbûr⁸ ħiġâb-ı şeref-nişâb-ı dâverâneme sezâ görölüp taht-ı vâlâ-yı baht-ı ħilâf-ı ‘uzmâya ku‘ûd-ı kerâmet-nümûd-ı dâverânem peyâmını müş‘ir mişâl-i bî-mişâl iltifât-me’âl-i ħüsrevânemle kendüsine maħşûş nâme-re’s⁹ irsâliyle tevâfuķ-ı mezheb ü millet ħaķķına ri‘âyet olunmuşken fıtrat-ı reddiyesinde merkûn-ı lü’üm ve mefsedet lâzımesince ħilâf-ı sevgend ü muhâdene sâbıkâ Bâbân sancâğı mutaşarrıfı Kürd Meħmed Beğ’e taraf-dârlık dâ‘îyesiyle Bâbân üzerine ‘asker tesyîr ve

¹ Eyleyüp AE: Eylemeyüp B, C, D, E.

² Bu kelime E nüshasında sehven ملاصق imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ملاصق (Mülâşık) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven قلا (Kılâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قلاع (Kılâ‘) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven فحام (Fiħâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فخام (Fiħâm) şeklinde olmalıdır.

⁵ ħasârâyı AE: ħasâr C, D, E.

⁶ ائی AE: Îrâş D.

⁷ Bu kelime ana nüshada “Miyânım” imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu “Meyâmin” şeklindedir ve metinde bu haliyle kullanılmıştır.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bu kelime B, C, D ve E nüshalarında sehven رس (Res) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رأس (Re’s) şeklinde olmalıdır.

الفتنة نانمة لعن الله من أيقظها¹

ve ‘îd-i şedîdîñ netîcesini ‘adem-i mülâhaza ile naķz-ı ‘ahde ictisâr ve iş‘âl-i âteş-i fesâda ibtidâr eylediğinden kaç‘-ı nazar Bağdâd ve Başra vâlîsi esbak müteveffâ ‘Ömer Paşa’dan izhâr-ı şikâyet-i mevhûme mu‘rizinde qarındâşı Şâdık‘ı Başra’ya taslîf ve muhâşara ve ‘Ömer Paşa’nıñ halefi Vezîr Muştafâ Paşa’yı envâ‘-ı hud‘a vü desîse ile iğfâl ve hîle ile bender-i Başra’ya istîlâ ve bu kadar ümmet-i Muḥammed’iñ mâllarını yağmâ ve seby-i zerârî-i muvaḥhidîn evzâr-ı ‘azîmesine ictirâ ve Hâfız Muştafâ Paşa daḥi hîle-i kâr-i mezbûruñ firîb ü tezvîrine aldanup ma‘iyyetine müretteb vüzerâ ve cünûd-ı meb‘ûseyi girüye i‘âde ve vekîl-i nâ-aşîl fırsatı ganîmet ittihâz ile fesâdât gün-â-gün taşaddî eyleyüp fimâ-ba‘d mel‘anet-şi‘âr-ı mezbûruñ² kaç‘-ı müdde‘â-yı huşûmeti ḥâkim-i ḥâsim-i şemşîr ‘add ve tedmîre havâle-birle aķtâr-ı memâlik-i maḥrûseti’l-mesâlike ba‘ş-ı aḥkâm ü erkâm ile³ مستعينا با الله تعالى³ cüyûş-ı deryâ-hurûş-ı Devlet-i ‘Aliyye’m Şehrîzor ve Bağdâd taraflarına sevķ ü tesbîl ve birkaç koldan hareket ve Başra’nıñ istihlâşına ve Zend Kerîm’e tâbi‘ olan bilâd ü aşķâ‘-ı İraniyye’niñ fetḥ ü teşḫîri ile mu‘âmele-i bi’l-meşele ve muḥîl-i mezbûruñ⁴ ḥaķķından gelinmeğе irâde-i kâf‘a-yı şâhânem ta‘alluķ eylediğî ecilden bundan aķdem li-ecli’l-iḥtiyât Karş kolına daḥi cünûd-ı mertebe ile bir ser-‘asker naşbı mühimm ü mukteza olduğundan sâbîķâ Erzurûm vâlîsi vezîrim Yeğen ‘Ali Paşa⁵ ادام الله تعالى اجلاله⁵ ol-havâliye sipeh-sâlâr ta‘yîn ve kendüye yazılan fermân-ı cihân-muḫâ‘mda Azerbaycan Ḥân’larınıñ henüz muhâşamaya dâ’ir bir refîr-ı nâ-ber-câları meşhûd⁶ olmamaķ ḥasebiyle evvel-emrde anlarıñ il ü memleketlerine hücûm etmeyüp içlerinden aşḫâb ta‘yîn⁷ olan ḥânâna mektûblar taşîr ve Zend Kerîm ile mûmâşâtdan men‘ ü taḫzîr⁸ ve kendü ḥâlleriyle ikâmet ve bu tarafa irâ’et-i şûret-i bağz⁹ ü ‘adâvetden mübâ‘adet ü itâ‘at-güzâr-ı

¹ “Fitne uykudadır. Allah onu uyandırana lanet etsin.” Bk. Hadis-i Şerîf. Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Muttaki Hindi, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef‘âl*, (Tahkik Edenler: Bekri Hayyani, Saffet Sakka), 5. Baskı, Beyrut : Müessesetü’r-Risâle, XI, 1981, 127.

² Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

³ “Yüce olan Allah’ın yardımıyla” anlamında Arapça bir söz.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁵ “Allah onun yüceliğini devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua cümlesi.

⁶ Meşhûd AE: Meş‘ûr D.

⁷ Ta‘yîn AE: Ta‘ayyün B, E.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven تخذير (Taḫzîr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحذير (Taḫzîr) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bağzâ A, B, C, E: Ba‘zan D.

salṭanat-ı seniyyeye müsâra‘at [73^a] eyledikleri¹ taḳdîrde zinhâr ve zinhâr tekdîr ü izrârılarını tecvîzden² mücânebet eylemesi tavşiyeye vü telḳîn ve deḳâyık-ı mezkûresiñe ḥân-ı mûmâ-ileyhsin.

Sañâ ve Tiflîs Ḥân’ı Ergili Ḥân’a daḥi şadr-ı a‘zam ve³ vekîl-i muṭlaḳ-ı şadâḳat-şiyem tarafından iş‘âr olunduḡuna binâ‘en muḳaddem ü mu‘aḥḥar ve bu def‘a ser‘asker-i sâbık-ı müşârun-ileyhe ve Der‘aliyye’me gönderdiḡiñ taḥrîrâtında ve Ḥoy ḥâkimi Aḥmed Ḥân’ıñ ve seniñ ve âdemlerinizñ taḥrîrlerinde ‘Atebe-i ‘Aliyye-i ḥüdâvendigârâneme ‘arz-ı bendegî vü ‘ubûdiyyet ve inḳıyâd ü müṭâva‘atı medâr-ı müfâḥeret ‘add eylediḡiñiz ve her ne ki emrim olur ise ḥızmetinde ḳuşûr eylemeyeceḡiñiz ve Tiflîs Ḥân’ı Ergili Ḥân ile bi’l-ittifâḳ uğur-ı ḥümâyûnumda cân-feşânlık merâsimini infâz edeceḡiñiz ve teşrîfât-ı ḥümâyûnum recâsında olduḡunuz derc ü taştîr olunmuş ve bu avânda Tiflîs Ḥân’ı mûmâ-ileyh Ergili Ḥân’ıñ daḥi ḥâlâ Çıldır vâlîsi vezîrim Süleymân Paşa⁴ ادام الله تعالى اجلاله نك⁴ mühr-dârına murâfaḳaten mu‘temedlerinden nüvîsindesi⁵ mev-i Mîrzâ Görkin⁶ yedile dergâh-ı sipihr-i⁷ iştibâh-ı mülûkâneme ‘arîza ve ‘arz-ı ḥâlî gelüp mefhûmunda der‘adâlet-maḳarrım bendeliḡini şamîmi ḳabûl ve seniñ ve Ḥoy Ḥân’ı vesâ’ir ḥânân-ı Azerbaycan’ıñ âstân-ı asmân-sân-ı tâc-dârâneme derûnî ihlâş ve râbîṭaları ve kendüsiyle bi’l-muvâffaḳa münâḳâd-ı emr ü irâde-i pâd-şâhânem olup Zend Kerîm’den ve añâ taraf-gîrlikten ibrâ-yı zîmmet edeceḡiñizi beyân eylediḡi cihetinden sizler ile muḥâbere ve mütteḥidü’l-fû‘âd olarak muṭâva‘at-ı⁸ bâb-ı ma‘delet-me‘âb-ı mülûkâneme⁹ sür‘at ve ibrâz-ı mesâ‘î-yi mebrûreye bezl-i miknet eylemesini muḥteví ḥân-ı mûmâ-ileyhiñ teşrîfât-ı mevâhib-i nümâyân-ı tâc-dârânem ihtiyâtıyla¹⁰ merâmına müsâ‘ade-i müş‘ir-i emr-i şerîfim i‘tâ olunup sen ki ḥân-ı şadâḳat-nişân-ı mûmâ-ileyhsin fi’n-nefsi’l-emr sinîn-i ‘adîdeden berü Revân

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ايداكلرى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ايداكلرى (Eyledikleri) şeklinde olmalıdır.

² Tecvîzden AE: Tecvîrden D.

³ Ve B, C, D, E: -AE.

⁴ “Allah onun yüceliḡini devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ Nüvîsindesi B, C, D, E: Nev-besende-i AE.

⁶ Görkin A, C, D, E: Kökir AE.

⁷ Sipihr-i B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime C ve D nüshalarında sehven مطاوت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مطاوت (Mütâva‘at) şeklinde olmalıdır.

⁹ Mülûkâneme B: -AE.

¹⁰ İhtiyâtıyla AE: İhsânıyla B, C, D, E.

hükûmetiyle evkât-güzâr olalı seniñ tarafından¹ diyâr-ı² ‘atûfet-ķarârıma ve Ķarş ve Erzurûm serhaddlerinde vüzerâ-yı ‘izâmıma hulûş-ı tavıyyet ve nihâyet dostu ve muħabbetiñ kerrât ile mücerreb³ olup be-taħşîş⁴ Zend Kerîm Hân⁵ ‘âķıbet vahîm-i cibiliyyet-i nâssdesini⁶ izhâr eylediktensoñra muħâlefet-i⁷ âdâb-ı ‘ubûdiyyet ve hâlet-i nâ-revân-ı⁸ müşâhede olunmadığı ecilden ķavl ü fi‘line⁹ i‘timâd-ı dâverânem der-kâr ve hânân-ı İnan miyânelerinde ‘arâfet ü aşâlet ve ğafl¹⁰ ü kifâyetiñ nezd-i hümâyûnumda vâzılı ü nümûd¹¹ olmağla iltimâsıñ huzûr-ı fâ‘izi’n-nûr-ı mülûkânemde ķarîn-i is‘âf ve ba‘d-ezîn intisâb-ı ‘atebe-i bülend-mertebe-i hüdâvendigârânem şerefile teşerrüfüñe müsâ‘ade-birle bu def‘a daħi a‘lâ-yı ķadr ü şanıñ zımnında hâzîne-i ‘avârif-i defîne-i şâhânemden ‘atıyye-i hümâyûnum olmağ üzere saña iki biñ ‘aded sikke-i ĥasene ve hıla‘-yı hâşşa-yı dâverânemden semmûr fâ‘izü’s-sürûre dühte bir sevb hil‘at-ı mûrişî’l-behçet ‘inâyet ü ihsân-ı cihân-dârânem olup hâlâ Erzurûm ve Trabzon vâlîsi ve Ķarş cânibi ser-‘askeri vezîrim el-Hâcc ‘Ali Paşa vesâletiyle irsâl olunmağın işbu fermân-ı celîli’ş-şânım daħi işdâr ve ba‘ş ü tesyâr olunmuşdur.

Seniñle vesâ’ir tereddüd ve ihtîşâs-ı Devlet-i ‘Aliyye’mi ihtiyâr eden hânân ile mükâtebe ve mâ-dâm ki tarafıñızdan ta‘ahhüdünüze ve rüsûm-ı şadâķat ü istikâmete menâfi bir vaz‘-ı nâ-ber-câñız şüdûr etmeye.

Ķať’a ülkâ ve arâziñize ta‘arruz eylemeyüp Zend Kerîm tarafından iz‘âc ü tekdîriñize cesâret vâķi‘ olur ise ĥimâye ve i‘ânetiñize şarf-ı mechûd eylemesi ser-‘asker-i müşârun-ileyhe tenbîh olunduğı ve müte‘ahhid olduğıñuz râsti ve ‘ubûdiyyetiñizde sebât-ı¹² ķadem-i [73^b] izhâr eyledikce bu ana dek eyâlet-i hükûmetiñizde ne güne mutaşarrıf ü müstebidd olagelmiş iseñiz yine ol-vechile

¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında طرفندن (Tarafından); B, C, D ve E nüshalarında ise طرفندن (Tarafından) imlâsıyla yazılmıştır.

² Diyâr-ı AE: Der-bâr-ı A, B, C, D, E.

³ Bu kelime E nüshasında sehven محرب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مجرب (Mücerreb) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحصيص (Taħşîş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخصيص (Taħşîş) şeklinde olmalıdır.

⁵ Hân B: -AE.

⁶ Nâssdesini AE: Fâsidesini A, B, C, D, E.

⁷ Muħâlefet-i AE: Muħâlif-i B, C, D, E.

⁸ Bu kelime B, C, D ve E nüshalarında sehven Nâ-revân (ناروان) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ناروان (Nâ-revân) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bu kelime B, C, D ve E nüshalarında sehven Fi‘line (فعلنه) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فعلنه (Fi‘line) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Ķafl AE: ‘Aķl A, B, C, D, E.

¹¹ Nümûd AE: Nümû-dâr A, B, C, D, E.

¹² Sebât-ı AE: Şâbit-i E.

me'mûnû'l-bâl ve müreffehü'l-ğâl ve maşûn olmañıza taraf-ı hümâyûnumdan müsâ'ade¹ der-kâr olacağı ve Hoy Hân'ı Aħmed Hân'a daħi 'atıyye ve ħalef-i² ħüsrevânem ihsânıyla bu dekâyıķ-ı emr-i münîfimle beyân olunduğundan başka Tiflîs Hân'ı Ergili Hân'a daħi sinn³ vesâ'ir Azerbaycan ħânlarıyla bi'l-ittifâķ ibrâz-ı ħidemât-ı meşķûreye ihtimâm eylemesi tavsiyye vü telķîn olunduğı ma'lûmuñ olduķda 'atıyye-i behiyye-i mülûkânemi nihâde-i ceyb-i teberrük ve ħil'at-i fâĥire-i şâĥânemi kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ile zîver-kâmet-i şadâķat eylediktensoñra bundan böyle sâye-i 'adâlet-vâye-i ħidîvânemde istizlâl ü ihtimâya ķabûl olunduğunu muĥaķķaķ bilüp sâz-ĥânelere daħi ĥaķķlarında sünûĥ eden merâĥim [ü] eşfâķ-ı şehr-yârânemi işâ'a vü i'lân ve hevâcir-i⁴ nefsâniye ve aġvâ-yı eşrâra itbâ' ile ĥılâf-ı rızâ-yı etvâra ictisâr-birle il ü memleketlerini pây-mâl-i ecnâd etdirmekden ittiķâ eylemelerini te'kîd ve Tiflîs Hân'ı ile bi'l-muĥâbere merâsim-i vifâķ ü ittifâķa ri'âyet ederek muķtezâ-yı ta'ahhüdünüzü îfâya mübâderet ve Ķarş ser-'askeri vezîr-i müşârun-ileyhe daħi umûr u ĥuşûşunu⁵ taħrîr ve iķtizâ-yı vaķt ü ĥâl neyi îcâb eder ise i'âne vü isti'âne-i levâzımına ri'âyet eylememek bâbında.

Tetimme⁶

Bâlâda tafşîl olunduğı vechile Azerbaycan ħânlarınıñ istid'â vü iltimâsları üzre zıll-i meķârim-i saltanat-ı seniyyede âsûde-nişîn olmaları eġerçi ķarîn-i müsâ'fe vü ķabûl buyurulup lakin bu vaz' daħi düşmen-i meķârîñ cümle desâ'isinden olması ihtimâli ķarîn ve kendüsi ile nihâ'î mu'âhedeleri der-kâr olduğı melĥûz-ı 'aķl-ı dūr-bîn olmaķdan ĥâlî olmadığundan başka ĥânân-ı mezbûruñ⁷ serĥadd-nişîn olan rü'esâ-yı ĥüddâm-ı devlete tevârüd eden ba'zı evrâķlardan daħi bu keyfiyyet maznûn ü maĥsûs olmağla ĥable'l-metîn ĥazm ü ihtiyâtı pîçide-i⁸ bâzû-yı ihtimâm ve esbâb-ı ceng ü per-ĥâşı ikmâl ü tetmîme kıyâm eylemek vâcibât-ı umûrdan olmağla keyfiyyetiñ Ķarş cânibi ser-'askeri Vezîr el-Ĥâcc 'Ali Paşa tarafına ifhâm olunması iķtizâ etmeğın ol-

¹ Müsâ'ade AE: Müsâ'afe A, B, C, D, E.

² Ĥalef-i AE: Ĥil'at-ı A, B, C, D, E.

³ Sinn AE: Ser B.

⁴ Hevâcir AE: Hevâcis C, D, E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında **خصوصنى** (Ĥuşûşunu); A, B, C, D ve E nüshalarında **خصوصكى** (Ĥuşûşunu) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu başlığın bulunduğı kısım C, D ve E nüshalarında boş bırakılmıştır.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven **مذبور** (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مزبور** (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁸ Pîçide AE: **اچیده** D, E.

bâbda birkaç def'a maḳām-ı şadâret-‘uzmâdan mufaşşal¹ mektûblar tahrîr ve zikr olunan hânlar her ne kadar şûret-i zâhirde Zend Kerîm ile muvâfaqatdan tebri'e-i zimmet ve devlet tarafına izhâr-ı muşâdaḳat eylemişler ise daḫi Zend Kerîm'in vekâlet-i şâhî ile el-ân ibrâz-ı² zemînde irâdesi cârî ve Kızılbaş tâ'ifesiniñ ehl-i sünnete olan 'adâvet-i fitriyyeleri iştibâhdan 'ârî olması mezbûrların Zend Kerîm tarafına olan³ irtibât-ı kadîmleri bâkî olduğun te'yîd ü ta'ahhüdlerinde şâbit-kadem olmadıkları şûretde kendüleri ile⁴ 'aḳd-i muhârebeye zarûret-mess edeceği ihtimâlden ba'îd olmadığı tavzîh ü tebyîn olunup li-ecli'l-ihtiyât müşârun-ileyhiñ taht-ı⁵ taşarrufunda olan Erzurûm ve Trabzon ve elviye-i sâ'ireden cem' eylediği ve bâ-emr-i 'âlî ma'iyetine ta'yîn olduğun külliyyetlü 'asker ile kulûb-i a'dâya dehşet-endâz olarak Erzurûm'dan hareket ve Karş tarîklerine doğru 'azîmet ve kemâ-yenbağî cânib-i ihtiyâta ri'âyet ederek evvelâ hânân-ı Azerbaycan'ın Zend Kerîm'den keff-yed eylediklerini tarafından âdemler ta'yîni ile gereği gibi taḫkîk⁶ ve 'asâkir-i mansûre zahîreye ve levâzım-ı sâ'ire tedâriğiyle cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye ḫidmeti⁷ iltizâm ve vekîl-i nâ-aşîl tarafına i'ânetden ictinâb eylemelerini râbîta-yı kavîyyeye rabṭ ile mu'temed senedler aḫz [74^a] eylemeğe ihtimâm eylemesi taştîr ve eğer Devlet-i 'Aliyye tarafına izhâr-ı itâ'at eyledikleri nifâḳ ü ḫileye mebnî ve bu şûret-i mücerred cânib-i⁸ salṭanat-ı seniyyeyi iğfâl ve vaḳtiyle muhârebeye iştiğâl eylemelerine mebnî⁹ olduğun mütebeyyin ü aşkâr olur ise üzerlerine sevk-i sipâh ve dâr ü¹⁰ diyârların muḳbil-i 'asâkir-i nuşret-penâh eylemeğe ihtimâm ü diḳkat eylemesi tenbîh ü tekdîr olundu.

Bakıyye-i Ahvâl-ı Hânân-ı Azerbaycan¹¹

Ḳarîben tafşîl olduğun üzere Azerbaycan hânlarının 'atâyâ¹² ve teşrîfât-ı hümâyûn taḳdîmiyle ḳabûl-i 'ubûdiyyetlerini ḫâvî evâmîr-i 'aliyye ısdâr ü irsâl olunmuşıdi. Bu

¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven **مفضل** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مفصل** (Mufaşşal) şeklinde olmalıdır.

² İbrâz AE: İnan D.

³ Olan B, D, E: -AE.

⁴ Kendüleri ile B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven **تحت** (Taht) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **تخت** (Taht) şeklinde olmalıdır.

⁶ Taḫkîk AE: Taḫakkuk C, D, E.

⁷ Ḫidmeti AE: Ḫizmeti B, D, E.

⁸ Cânib-i D, E: -AE.

⁹ Mebnî AE: Mübtenî C, D, E.

¹⁰ Ü A, B, C, E: -AE.

¹¹ Bu başlığın bulunduğu kısım C, D ve E nüshalarında boş bırakılmıştır.

¹² 'Atâyâ B, C, D, E: Ḫitâben AE.

kerre Karş cânibi ser-‘askeri ve Çıldır vâlisi taraflarından vürûd eden tahrîrâtın fehvâsından Tiflîs Hân’ı Ergili Hân teşrîfât-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı¹ rub-‘-i meskûnî âlây ile mesâfe-i ba‘ideden bi’n-nefs mülâki olduğu maḥallde esbinden nüzûl ve debdebesile meşiyeten daḥi² istikbâl ve Mülâki olduğu maḥallde esbinden nüzûl ve debdebesile meşiyeten daḥi istikbâl³ ederek ‘inâyet-i şehr-yâr-ı enâmı tekrîm ve şerâ’it-i ‘ubûdiyyeti taḳdîm edüp ihdâ olunan esbiñ li-câmıñ telşîm ve süvâr ve teşrîfât-ı hümâyûnı pişvâ etdiği hâlde âlây-ı cesîm ile burc ü barûdan ṭob-endâz olarak qarâr-gâhları cânibine sevḳ-i reh-vâr edüp menşûr-ı hümâyûn-ı ḥalife-i enâmı ‘aḳd eylediği dîvânında mevcûd kâfe-i şanâdîd-i ḳavmi ḥuzûrunda ḳırâ’at ve ḥil‘at-i sulṭân-ı zemîn ü zamânı zîver-düş-ı müfâḥaret edüp tebrîk⁴ için ‘âmme-i ḳavmî dâmen-i ḥil‘at-i şehr-yârîyi taḳbîl ve kendüsi daḥi nâ’il-i rütbe-i ‘ubûdiyyet-i hân-ı felek-temkîn olduğun li-ecli’t-tebşîr cümle ḳavmi muvâcehesinde iḳrâr ü tebyîn eylediği tafşîl ve Revân Hân’ı Hüseyn ‘Ali Hân’ın âyîn-i mezkûru icrâya vücûh-ı ḳavmi mâni‘ olduğu tahrîr olunup pes Azerbaycan hânları maşlahatı zımnında muḳaddemâ maḳâm-ı şadâret-‘uzmâdan tahrîr olunan mekâtibiñ mezâmîni bast ü temhîd olunarak tenbîhât-ı uḫrâ ‘ilâvesiyle ser-‘asker-i müşârun-ileyh el-Hâcc ‘Ali Paşa tarafına bir ḳıṭ‘a ḳā’ime daḥi tahrîr olunması istişvâb olunmaḡın kendüsiniñ ol-ṭarafa ser-‘asker naşb olduğundan ‘garež-i teşhîr-i ḳılâ‘ ile tevsî‘-i memleket ve isticlâb-ı ḡanâ’im ü menfa‘at olmamaḡın gönderilen teşrîfât-ı hümâyûna muḳaddemâ sıbḳat eden ḥâ-hişe göre Revân Hân’ı tarafından her ne ḳadar izhâr-ı raḡbet⁵ gösterilmedi ise de şâ’ibe-i rafz ü zındıḳadan berrü’s-sâḥe olan bir âlây eṭfâl ü nisâ ve ebnâ-ı sâdât ve ‘ulemânıñ dâr ü diyârların ḡâret ve seby ü istirkâḳlarına i‘tâ-yı ruḡsat-ı ḥâric ḥıṭṭa-yı şefḳat olduğu tahrîr ve kendüsiniñ Erzurûm’dan ḥareket ve vaḳt ü hâle nazaran ḥâric-i şehrde ordu tertîb ve ḥilâl-i râhda ḥayvân çâyırladarak şahrâ-yı Karş’a vürûd ve aḫvâl-i a‘dâya vuḳûfa bezl-i mechûd edüp üslûb-ı ḥakîme ri‘âyet-birle te’lif ḳılup hânân-ı Azerbaycan’a diḳḳat ve Azerbaycan hânları reh-nevred-i girîve-i ḥilâf olunup mesbûḳ olan ‘ahd ü keyfiyyetlerine⁶ muḡâyir memâlik-i maḫrûse-i şehr-yâr-ı enâma taḳdîm-i leşker mişillü ḥarekât-ı nâder-berâbere

¹ Pâd-şâh-ı B, C, D, E: -AE.

² Mülâki olduğu maḥallde esbinden nüzûl ve debdebesile meşiyeten daḥi A, B: -AE.

³ Ve Mülâki olduğu maḥallde esbinden nüzûl ve debdebesile meşiyeten daḥi istikbâl C, E: -AE.

⁴ Tebrîk AE: Tahrîk D, E.

⁵ Raḡbet AE: رَغْبَت D.

⁶ Keyfiyyetlerine AE: Keyfiyyet-güne B.

mübâderet eylemeleri mütaḥakkık¹ olur ise muḳâbele-i bi'l-meşel etmekde müsâmaḥaya ruḥşat vermeyüp icrâ-ı âyîn-i celâdete bezl-i kudret eylemesi tasfîr ü tesyîr olundu.

Zikr-i Maḳtûl-i Muştafâ Paşa

Müşârun-ileyh bundan muḳaddem 'Irâḳ-ı 'Arab ḥavâlisiniñ ihtilâli taḳrîbi ile ḳuṭr-ı mezbûruñ istiḥşâl-i nizâmı² zımında 'Ömer Paşa üzerine Bağdâd vâlisi naşb ü ta'yîn ve ma'iyetine küllî 'asker tertîb olunup ol-cânibiñ taşfiye ve te'mîni evâmir-i ekîde ile kendüsine sifâriş ü telḳîn olunmuş idi.

Ammâ muḳaddemâ kendüsi beytü'l-mâl-i müslimînden lâ-yuḥşâ emvâl şarfiyla Rusya seferleri ḥitâmına ḳurb-ı³ vaktlerde sefer-i hümâyûna me'mûr olup ma'iyetinde olan üç dört biñ miḳdâr 'asker ile hezâr tekellûf ile⁴ Üsküdâr'dan Beşiktaş'a emrâr etdirilüp bir gün evvel mu'asker-i hümâyûna vuşûliyçün rikâb-ı ekrem ve mevkib-i ifḥam [74^b] câniblerinden müte'addid evâmir-i şerîfe irsâl ve bir ḳadem aḳdem ümmet-i Muḥammed'iñ imdâdına yetişmesi kerrâtle isti'câl olunduḳda ḳaṭ'a i'tibâr eylemediğinden başka be-taḳdîrullah-i te'âlâ ol-esnâda livâ-yı şerîfe ile mu'asker-i hümâyûnuñ Şumnu⁵ muḥâsarası muzâyâḳasına mübtelâ olduḳu ve on beş âdem ile kendülere imdâd-ı küllî 'asker ile i'ânet maḳâmına ḳâ'im olacaḳı bi'd-def'ât kendüsine iḥbâr ve dîn ü⁶ devlete ḥidmet edecek vaktler temâm zuhûr etmeḳle ma'âz-allah-i te'âlâ "*Eğer bundanşoñra daḫi tekâsül ü tehâvün ihtiyâr olunmaḳ lâzım gelürse irâd edecek a'zâr-ı vâhiyye bir dürlü i'tibâr olunmayup bi'l-âḫare maḫhar-ı ukâb-ı pâd-şâh-ı saṭvet-âşâr olacaḳıñ bî-irtiyâbdır.*" diyerek her dürlü tehdîd ü inzâr olunmuşiken yine müte'essir olmayup ordu-yı hümâyûna on beş yigirmi sâ'at miḳdârı mesâfede vâḳi' Yanbolu ve Ḳarînâbâd ḥavâlisinde geşt ü güzâr ve yem ve yiyecek tekâlîfle 'ibâdullahı tekdîr ü ızrâra ve ısrâr ve fi'l-aşl ma'iyetinde olan 'asâkirden mâ-'adâ mevkib-i hümâyûndan müteferriḳ olup başına cem' olan 'asâkir-i bî-pâyân ile beyhûde ve fiten-i⁷ emrâr ve 'âḳıbetü'l-emr ḥitâm-ı maşlahat-ı ceng taḳrîbi ile Devlet-i 'Aliyye'niñ ol-miḳdâr emeḳin telef eyleyüp zarardan ḡayrı bir aḳçalıḳ iş görmediği ḫâlde Anaṭolu cânibine güzâr eyledi.

¹ Mütaḥakkık AE: Muḥakkak B.

² Nizâmı AE: İnzimâm-ı B.

³ Ḳurb-ı AE: Ḳarîb-i A, B, C, D, E.

⁴ İle B: Olunarak AE.

⁵ Şumnu AE: Şem'ini E.

⁶ Ü B, E: -AE.

⁷ Fiten AE: فتن D, E.

Pes bâlâda tafşîl¹ olunduğu üzere cünha-yı mezkûreniñ iktizâ eden mecâzâtı icrâ olunmağ üzere iken “*Elbet cerâ'im-güzeştesiniñ mûcib-i 'afvı olur hidemât-ı meşkûre ibrâzına ikdâm eder.*” mülâhazalarına binâ'en hasbe'l-iktizâ bu kerre 'Irâk-ı 'Arab havâlisine ta'yîn ve çok geçmeden vâfilîği 'inâyetiyle zıkr olunduğu vechile haqqında temhîd olunan mu'âmele-i hevl-nâk-ı mücâmeleye tahvîl olunmağla kendüsinden rızâ-yı saltanat-ı seniyyeye muvâfık-ı mehâ'il-i cemîle ibrâzı intizâr² olunur iken ol-çarafda daği bir pârelik iş görmediğinden mâ-'adâ dürûğ-ı³ düşmen-i devlete i'timâd

Beyt

خصم حقير ديدچونري مي فوي شد

افتداكربه پنبه بلا ميشود شرار⁴

mazmûnundan gaflet-birle cânib-i a'dâya izhâr-ı⁵ mülâyemet ederek temşiyet-i maşlahatı ictihâd eyleyüp ma'iyetine tertîb olunan 'asâkir-i firâvânî tefrîk ve Başra'nıñ dest-hoş-ı âmâdî-i⁶ a'dâ olmasına 'illet-i müstakille olduğun taḥkîk eyledi.

Şi'r

اذالم يكن عون من الله للفتى

فاول مايجبني عليه⁷

ictihâda îrâd olunduğu vechile müşârun-ileyhiñ muḳaddemâ livâ-yı şerîf ile mu'asker-i hümâyûn imdâdında mesbûḳ olan taḳşîr ü terâhîsi mecâzâtı olmağ üzere i'dâm olunması iktizâ etmeğın eyâlet-i Bağdâd'dan ba'de'l-'azl ba'zı tedbîr⁸ a'mâliyle Diyârbekir ḳal'asına ḳal'a⁹-bend olduğdansoñra Âsitâne-i Sa'âdet'den ta'yîn olunan ḥâşekî mübâşeretiyile ser-felâket-medârı ḳat' vesâ'ire 'ibret içün cild-i meslûḫ-ı ḳafâsı¹⁰

¹ Tafşîl AE: Mezkûr D, E.

² Bu kelime E nüshasında sehven انتظا imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu انتظار (İntizâr) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven دروع imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دروغ (Dürûğ) şeklinde olmalıdır.

⁴ “Düşmanını zayıf görme çünkü o kuvvetli olur, Musibet pamuğa ulaşırsa kıvılcım olur.” Anlamında Farsça bir beyit.

⁵ İzhâr-ı B, C, D, E: -AE.

⁶ Âbâdî A, B: Eyâdî-i C, D, E.

⁷ “Bir genç Allah tarafından yardım görmüyorsa onun bana verdiği ilk cevap kendi görüşüdür.” anlamında Arapça bir beyit.

⁸ Tedbîr AE: Tedâbîr E.

⁹ Ḳal'a A, B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Ḳafâsı AE: Ḳazâsı D, E.

meydân-ı siyâsete vaz‘ olunup sù’-i tedbîr ile Başra ve ‘Irâk-ı ‘Arab havâlisine hülûl eden ihtilâl ü teferruğa tertîb¹ eden cezâ havâle-i ferdâ-yı rûz-ı cezâ kılındı.

Beyt

درین کنبد بینیکی بر کش ازاده

که کنبد هرچه کوی کویدن باز²

İ‘tâ-yı Rütbe-yi Vezâret be-Ağa-yı Yeñiçeriyân Aḥmed Ağa

Mâh-ı mezbûruñ üçüncü ıṣneyn günü [3 Z. 1190/13 Ocak 1777] Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası olan Aḥmed Ağa’ya ‘avâtîf-ı ‘aliyye-yi ḥazret-i³ cihân-dârîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret ‘inâyet ü iḥsân olunup ḥuzûr-ı şadr-ı a‘zamîde destârları tebdîl ve ke’l-evvel ağalıkda kıyâm eylemek üzere ser-â-sere-i dûḥte ferve-i semmûr eksâ buyurulup câme-i ikbâlleri tezyîl buyuruldu.

Nüzûl-ı Kalyon

Seksân toḳuz senesi rebî‘ü’l-evveliniñ yigirmi beşinci ḥamîs günü [25 Ra. 1189/26 Mayıs 1775] inşâsına şürû‘ olunan Ejder-i Bahrî nâm elli beş buçuk zirâ‘ kalyoniñ tamâmı [75^a] haberi ḥuzûr-ı hümâyûn-ı übbehet-maḳrûna ‘arz olunup şehri-zi’l-ḥicce’i’ş-şerîfeniñ yigirmi dördüncü ıṣneyn günü [24 Z. 1190/3 Şubat 1777] muntaşîf-ı nehârda deryâya nüzûl eylesine irâde-i kâṭı‘a-yı ḥazret-i ḥilâfet-penâhî ta‘alluḳ etmeğın ḳapudân-ı deryâ Vezîr Ḥasan Paşa ve Tersâne-i ‘Âmire emîni Muştafâ Efendi taraflarından tehyi’e-yi levâzım ü esbâba dâmen ü der-miyân olunup resm-i dîrîn-i devlet üzere şadr-ı a‘zam ḥazretleri ile şeyḫü’l-islâm efendi ḥazretleri ve ağa paşa ve şıḳḳ-ı evvel defter-dârı Ḥasan Efendi ile re’îsü’l-küttâb ‘Ömer Vaḥîd Efendi vesâ’ir kapu ḥademesi maḳâm-ı ḥidmetde mevcûd iken şevket-penâh-ı salṭanat-ı dest-gâh-ı⁴ şehen-şâh-ı âgâh⁵ سَهْلَ اللهُ مَا يَتَمَنَّاḥ ḥazretleri daḫi filika-yı hümâyûnlarıyla Tersâne-i ‘Âmire’leri cânibine pertev-endâz-ı ikbâl olup şadr-ı a‘zam ḥazretleri ve ağa paşa bağal-

¹ Tertîb AE: Terettüb B, C, E.

² “Bu gökkubbede iyilikte serbest ol ki bu gökkubbede her ne yaparsan sana geri döner.” anlamında Farsça bir cümle: کبند بینیکی بر کش آواز که کبند هر چه کوی کویدن باز: D: کبند بینیکی بر کش آواز که کبند هر چه کوی کویدن باز E.

³ Ḥazret-i B, C, D, E: -AE

⁴ Salṭanat-ı dest-gâh-ı B, C, D: -AE.

⁵ “Allah dilediğini kolaylaştırsın.” anlamında Arapça bir cümle.

gîrlîği ile liman¹-bend olan sefâyinden Manşûriyye nâm sefineye sâye-endâz-ı iclâl oldular.

Bu hilâlde müneccimbaşı efendiniñ ihtiyâr eylediği vaqt daħi² ħülûl etmeğin hemân te'yîd ħalîfe-i zemîn ü zamân ve teraĳĳî-i revnaĳ ve űükûh-ı ehl-i îmân du'aları pîrâye-i zebân ü cenâb³ kılındığı 'aĳabinde mütereűşidân-ı vaqt-ı kâr ol-kûh-ı seyyârîñ murâbîṡ ü peyvendlerine her taraṡdan ħavâle-i teberr etmeğe űürü' eyleyüp vaqt-ı yesîrde⁴ ednâ 'amel ile ber-vech-i suhûlet üç daĳıĳa zarfında sâ'at altıda iken merkezinden ħareketi ĳabûl

وكل ميسر لما خلق له⁵

kelâmı üzre mâ-hulike lehu olan deryâya nüzûl eyledi.

Pes űadr-ı a'zam ħazretleriyle űeyĳü'l-islâm efendi ħazretleri ve ĳapudân-ı deryâ vezîr-i müűarun-ileyh ħazretleri ĳuzûr-ı ħümâyûna da'vet ve 'avârif-i mülûkânedem semmûr ĳil'atler ilbâs buyurulup bezl-i in'âm ederek pâd-űâh-ı 'âlem ħazretleri merkez-i ĳilâfetleri olan sarây-ı ħümâyûna ric'at buyurulmağın herkes yerlü yerine 'avdet eyledi. Nüzûl-i ĳalyona 'Ömer Vaĳîd Efendi ĳidmetlerinde olan Luṡfî Efendi'niñ bir ta'miye ile inűâd eylediği târîĳdir ki⁶ zabṡ-i sâl-i nüzûl için sebt-i mıűar-ı űaĳâyif kılındı.

Mıűrâ'

ĳeküp Demm Püskürüp⁷ űavâyinden Baĳra Ejder-i Baĳrî

Ref'-i Vezâret-i Seyyid Nu'mân Paűa ve Zıkr Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

ĳandiye muĳâfızı Seyyid Nu'mân Paűa'nıñ bundan muĳaddem ĳasbe'l-iĳtizâ bir ĳaç def'a vezâreti ref' ü ibĳâ olunarak kendüsine kelâl geldiğinden baűka fi'l-aűl süĳan-ı fehm etmeyecek mertebelerde mübtelâ olduğı 'illet-i űamem ṡûl-i 'ömr taĳrîb ile za'f-ı pîrî daħi 'ilâve olmağın istimâ' olunduğı üzre gâh gâh imtidâd-ı 'ömr ile taĳűil etdiğı űeybeye tevcîh-i nigâh ederek

¹ Liman AE: نيمان D, E.

² Daħi D, E: -AE.

³ Cenân A, C: Cihân B: خبان D, E.

⁴ Yesîrde AE: Seyrde B.

⁵ "Herkes yaratılıűına uygun davranır." anlamında Arapĳa bir cümle.

⁶ Ki AE: -B.

⁷ Bu kelime AE., A, C ve D nüshalarında بوسكروب ; B nüshasında ise بوسكروب imlalarıyla yazılmıűtır.

Beyt

بیر کردیدی ز غفلت ساعت هشیار شو

صبح روشن شد اذین خواب کران¹ بیدار شو²

mefhûmun tezkâr ve asûde-nişîn kûşe-i ferâğ olmak ârzûları pîrâmen-i hâtırlarında cevelân eylediğın izhâr ederdi. Bu def'a merfû'yü'l-vüzerâ bir münâsib mahallde iķâmet eylesine irâde-i 'aliyye-i hâzret-i cihân-bânî ta'alluk etmeğın mâh-ı mezbûruñ³ yigirmi dördüncü günü [24 Z. 1190/3 Şubat 1777] vezâreti ref' olunup İstânköy cezîresinde iķâmet eylesi fermân buyuruldu. Bu vechile Kandıye muhâfızlığı ile münhall olmağın muhâfaza-yı mezkûre Silistre vâlîsi Vezîr Silâh-dâr Meħmed Emîn⁴ Paşa ve Silistre mansıbı Vidin muhâfazı Vezîr Seyyid Meħmed Yeğen Paşa'ya ve Vidin muhâfızlığı Edirne bostâncıbaşılığında nâ'il-i rütbe-i⁵ vezâret olan Meħmed Paşa'ya tevcîh ü ihsân olundu.

Zıkr Emîn-i Maṭbah-ı 'Âmire-şoden Aħmed Nazîf Efendi ve İrâd-ı Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Sâ'ire

Bundan muķaddem şehr-i şevvâl-i meyâmin-i iştimâlde [Ş. 1190/Kasım-Aralık 1776] vukû'-yâfte olan tevcîhâtta yâverî-i tâlî'-i ferħunde-âşâr ile başmuħâsebeden şehr emânetine intikâl ve ol-vechile maṣhar-ı iltifât-ı sulṭân-ı mekârim-nüvâl olan [75^b] Aħmed Nazîf Efendi'niñ ħüs-n-i etvârı pâd-şâh-ı bende-perver ve⁶ şehr-yâr-ı kerem-güster-i lâ-zâlet-şümûs-ı 'avârıf-ı⁷ احر الدهر⁷ şarqâ' elî aħretleriniñ 'aks-endâz-ı zamîr-i Muħammedet-semîr-i mülûkâneleri olup haķķlarında der-kâr buyurulagelen na'm-ı vefiyye-i tâc-dârâlarınıñ teceddüdüne irâde-i seniyye-i ħâķânîleri ma'tûf buyurulmağın 'inâyât-ı 'âlemgîr-i şehen-şâhîlerinden mâh-ı mezbûruñ⁸ yigirmi dördüncü günü [24 Z. 1190/3 Şubat 1777] 'uhdesinde olan şehr emâneti maṭbah emâneti ile tebdîl ve şehr emâneti selefleri maṭbah emîni Yeñişehirli İbrâhîm Efendi'ye tevcîh ü taḥvîl olundu.

¹ کران AE: -B.

² "Saatleri gafletle eskittin uyan, sabah oldu bu ağır uykudan uyan." anlamında Farsça bir beyit.

³ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁴ Emîn B, C, D, E: -AE.

⁵ Rütbe-i C, D: -AE.

⁶ Ve B: -AE.

⁷ "Zamanın sonuna kadar parlayan" anlamında Arapça bir söz.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

Ser-Etibbâ-yı Hâşşa-şoden ‘Ârif Efendi

Hâşşa-yı ser-etibbâ olan Şubhî-zâde ‘Azîz Efendi’niñ ‘azli iktizâ edüp kendüsinden muqaddem birkaç def’a hekimbaşı olan İstanbul’dan ma‘zûl ‘Ârif Efendi rüzgâr-dîde ve fenn-i tabâbetde cümleden mümtâz ve ber-güzîde olduğundan başka nabz-ı âşnâ olup hizmetinden gayrı umûra ta‘arruz dâ‘iyesinden olmayacağı fi’l-aşl mücerreb olmağla yevm-i mezbûrda zıkr olunan ‘Azîz Efendi ‘azl olunup yerine efendi-i mûmâ-ileyh hekimbaşı naşb ü ta‘yîn olundu.

Vukû’-ı Zelzele be-Cânib-i Köprü

Sene-i mezbûre zi’l-ka‘desiniñ on yedinci günü [17 Za. 1190/27 Ocak 1777] sâ‘at-i nehârî yedide iken Anadolu kaşâbâtından Köprü vesâ‘ir kaşaba-ı mezbûreye sekiz sâ‘at ba‘dî olan Merzifon ve on iki sâ‘at mesâfesi olan Amasiyye havâlîsinde be-tağdîr-i te‘âlâ hareket-i arz vâki‘ olup harâba müşerref olan ba‘zî ebniyye münhedim ve Köprülüoğlu Câmi‘ ve mesâcid-i sâ‘ireniñ ba‘zî sükûta müste‘ad olan mahalleri yerlerinden sâkiğ olup Köprü kaşabasından yüz kadar âdem telef olduğun ahâlîsinden ba‘zî kimesneler rivâyet eylediler.

VEKÂYİ’-İ SENE-İ İHDÂ VE TİS’ÎN VE Mİ’ETE¹ VE ELF (1191/1777-1778)

Reften Şadr-ı A‘zam be-Rikâb-ı Müsteşâb ve Îrâd-ı Ba‘zî ez-Tevcîhât²

Sene-i cedîdeniñ ikinci ışneyn günü [2 M. 1191/10 Şubat 1777] tebrîk-i sâl-i meymenet-iştimâl-i sultân-ı hâkân-gulâm için şadr-ı a‘zam hazretleri şeyhü’l-islâm hazretleri³ ile hużûr-ı hümâyûna şeref-yâb-ı duhûl olup ifâ-yı merâsim-i tebrîk ile maqâm-ı şadâret-‘uzmâya kufûl eylediklerinde der-‘akab Gelibolu kaşabasında ikâmete me’mûr olan şadr-ı sâbık Meşmed Dervîş Paşa’ya ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i tâc-dârîden Hânya⁴ sâncagın tevcîh ve Mekke-i Mükerrreme kaftân ağalığıyîçün merhûm Gümrükcü İshâk Ağa dâmâdılığıyla ma‘rûf olan kalyonlar kitâbetinden ma‘zûl Seyyid Ahmed Efendi’ye ilbâs-ı hil‘at eyleyüp tehiyye-yi⁵ levâzıma kıyâm eylesin tenbîh buyuruldular.

¹ Mi’ete AE: Mi’e (مانه) D, E.

² Bu başlık D nüshası hariç diğer nüshalarda düz metin şeklinde gösterilmiştir.

³ Şeyhü’l-islâm hazretleri A, B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve C nüshalarında حانية (Hanya); A, B ve D nüshalarında ise خانیه (Hanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه (Tehi’e) şeklinde olmalıdır.

Binâ-yı Kalyon der-Tersâne-yi ‘Âmire

Şehr-i muhârremi’l-ħarâmîñ dördüncü erba‘a günü [4 M. 1191/12 Şubat 1777] şıkk-ı evvel defter-dârı olan Ğasan Efendi Tersâne-yi ‘Âmire’ye ‘ubûr ve ħapudân-ı deryâ Vezîr Ğasan Paşa ile ba‘de’l-mülâkât ma‘iyyetiyle¹ Mu‘temed Ğaşrı nâm maħalle vürûd eyleyüp de’b-i dîrîn üzre te’yîd-i dîn-i ebed-memdûd ve imtidâd-ı eyyâm-ı ‘ömr ü² saltanat-ı pâd-şâh-ı mekârim-nümûd da‘vâtın cümle ile merfû‘-ı bâr-gâh-ı cenâb-ı Rabb-i vedûd eylediktensoñra muħaddem zıkr olunduğu üzre inşâsına îrâde-i seniyye-yi cenâb-ı cihân-bânî ta‘alluk eden dört kıt‘a sefâyinden kırk beş arşun olmak üzre bir kıt‘a firķateyn sefînesiniñ levâzım-ı esâsı müheyyâ olmağla hemân **پوروستمه سی** ref³ ve esâsı vaz‘ olunup bir gün aħdem deryâya nüzûlü levâzımınıñ i‘dâd ü tetmîmine her tarafdan ihtimâm ü diğkat olundu.

Reften ü Âmeden Ğapudân-ı Deryâ Vezîr Ğasan Paşa be-Cânib-i Bursa

Öteden berü kerâste ħať‘ olunagelen İznikmîd cibâlinden kerâste ħať‘ olunarak mühimmât kesilecek maħalleri ba‘îd olup kerâste naħlinde şu ‘ûbet [76^a] bedîdâr ve âsân vechile ħať‘ ü naħl olunur ba‘zı cibâliñ Domanic³ ħavâlîsinde mevcûd olduğu daħi ihbâr ü inhâ olunmağla ol-vechile ħaber verilen maħalleri mu‘âyene vü keşf içün ânifen zıkrî sıbķat eden ħalyonuñ esâsı vaz‘ olunduğdan soñra ħapudân-ı deryâ Vezîr Ğasan Paşa ħazretleri yigirmi otuz miğdârı âdem ile Üsküdâr’a güzâr ve bi’n-nefs maħall-i mezkûre vuşûle ilgâr eylediler.

Bursa’ya ba‘de’l-vürûd kerâste ħať‘ı nizâmından muħaddem Bursa-yı Yeñişehri câniblerinden müsâ‘ade-i rüzgâr ile mânend-i dirâht-ı çınâr-ı bîh⁴-efgen-i mîşe-zâr-ı idbâr olan eşkıyâdan Aħmed Beğ nâm pelîdiñ⁵ şecere-i vücûdun ol-ħavâlîden istîşâl ve ser-mağtû‘ını Âsitâne-i Sa‘âdet’e irsâl⁶ eyleyüp ba‘dehu ħaşaba-yı mezkûreden nühzet ve zıkr olunan Domanic⁷ tağların temâmca geşt ü güzâr⁸ edüp on beş yigirmi gün

¹ Ma‘iyyetiyle AE: Ma‘iyyetleriyle C, D, E.

² Ü A, B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime bütün nüshalarda sehven Domalic imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu Domanic şeklinde olmalıdır. Metinde doğru imlaya yer verilmiştir.

⁴ Bîh E: Benc AE.

⁵ Pelîdiñ A, B, C, D, E: Belîdiñ AE.

⁶ İrsâl A, B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime bütün nüshalarda sehven Domalic imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu Domanic şeklinde olmalıdır. Metinde doğru imlaya yer verilmiştir.

⁸ Ü güzâr B: -AE.

zarfında temşiyetine kıyâm eylediği kerâste umûrunun daği¹ cibâl-i mezkûreden kaç ve Bursa iskelelerine indirilüp andan Tersâne-i ‘Âmire’ye nakl olunmak üzere nizâmın² verüp hitâm-ı maşlahatıyla Âsitâne-i Sa‘âdet’e vürüd eylediler. Ol-vechile kaç-ı eşcâra verdikleri nizâmın³ şûret-i temşiyeti mazbût olmak için ol-bâbda mufassal ü meşrûh bir kıt‘a takrîr-i tasîr ve bi’l-iltimâs başmuhâsebeye kayd ü tahrîr etdirdiler.

Vefât-ı Şeyhü’l-islâmi’s-sâbık⁴ Şâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi

Bundan muqaddem ma‘zûl olduklarının üçüncü günü Bursa’ya nefy ü tağrîb ve şiddet-i şitâda mağall-i menfâsına tahrîk ü tesrîb olunan şeyhü’l-islâm-ı sâbık Şâlih-zâde Mehmed Emîn Efendi me‘mûr olduğu üzere medîne-i mezkûreye vuşûl ve ol-mağalde sübha-gerdânî-i enfâs-ı ma‘dûde-i hayâta meşgul iken istîlâ-yı za‘f-i iştihâ ile otuz gün miqdârı gîdâdan⁵ bî-nevâ ve tezâhüm-i levâzım-ı mevsim-i pîrî ile kuvvâ-yı bedeni bi’l-küllîye kârdan müberrâ olmağın bi’l-âhare ‘illet-i marz-ı mevte mübeddel ve icâbet-i nidâ-yı erci‘a ile reh-peymâ-yı ârâm-gâh-ı evvel olup na‘ş-ı fenâ-pezîri belde-i mezkûrede vâki‘ Hazret-i Emir Câmî‘ hazîresinde kâ’in kuzât-ı ‘asâkirden Karaçelebi-zâde Hüsâm Efendi merkadı⁶ muqâbelesinde olan şuffede medfûn ve levh-i mezârî nazar-gâh-ı erbâb-ı derûn olmuştur.⁷ *رحمة الله عليه*

Terceme

Mevlânâ-yı müşârûn-ileyh devr-i Sultân Muştafâ Hân-ı Sâni’de şadr-ı Anadolu i‘tibârıyla imâm-ı sultânî olan merhûm Şâlih Efendi’niñ nağl-i vücûdından mânend-i semerre-i pîş-res-i harif-i ekmâm-i niyyet-birle biñ yüz on dört senesi [1114/1702/1703] hilâlinde mağmiye-i Edirne’de dest-ber-i âverde-âstîn-i hestî olup biñ yüz yigirmi beş [1125/1713-1714] senelerinde şeyhü’l-islâm olan Mağmûd Efendi’den müstâkilen mülâzemet ile nâ’il-i evvelîn-i âmâl olmuşidi.

Pes otuz iki senesi [1132/1719-1720] eşnâsında şeyhü’l-islâm ‘Abdullah Efendi’den hârice ‘âric ve pîr ü heves-kârân-ı merâtib ü mu‘âric olup devr-i medâris

¹ Daği D, E: -AE.

² Nizâmın AE: Nizâm A.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında *نظامن* (Nizâmın); B, C, D ve E nüshalarında ise *نظامك* (Nizâmın) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Şeyhü’l-islâm-ı Sâbık D, E: -AE.

⁵ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven *عدادن* imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu *غدادن* (Gîdâdan) şeklinde olmalıdır.

⁶ Merkadı B, C: -AE.

⁷ “Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

ederek biñ yüz altmış senesi şa‘bânında [1160/1747-1748] Selânik kazâsıyla ikrâm ve altmış altı senesi¹ muharreminde [M. 1160/Ocak-Şubat 1747] kâdî-yı Şam olduğdanşoñra yetmiş senesinde Medîne-i Münevvere² نورها الله الى يوم الاخره² kazâsı hükûmetiyle mazharü’l-tâk ve yetmiş dört senesi rebî‘ü’l-âhîrinde [R. 1174/Kasım-Aralık 1760] İstanbul kâdîlığıyla dâ‘ire-i ihtîşâmları ba‘îdü’l-etrâf olup seksan bir senesi rebî‘ü’l-evvelinde [Ra. 1181/Temmuz-Ağustos 1767] Şerîf-zâde Efendi hazretleri yerine şadâret-ı Anadolu ile es‘âd ve seksan dört senesi ramazânı [N. 1184/Aralık 1770-Ocak 1771] esnâsında yine selefleri müşârun-ileyh Şerîf-zâde Efendi yerine şadâret-ı Rûm’a iş‘âd olunmuşdur.

Seksan sekiz senesi [76^b] [1188/1768-1769] hilâlinde Dâmâd-zâde Mehmed Murâd Efendi Hazretleri³ yerine yine şadâret-i Rûm ile ikrâm ve seksan toğuz senesi cemâziyel-evvelinde [Ca. 1189/Haziran-Temmuz 1775] şeyhü’l-islâmlık maqâmına işâl ile qarîn-i şınûf-ı tevķîr⁴ ü ihtirâm buyurulup on yedi ay miqdârı mutaşaddî-i temşiyet-i umûr-ı enâm olduğdanşoñra

Mışra‘

وای نعيم لا يكثره الدهر⁵

mazmûnunca bi’l-âhare şerbet-i nâ-ğoş-güvâr-ı ‘azlle telğ-gâm ve Üsküdâr’da bezl-i cehd-i firâvânla i‘mârına şarf-ı naqdîne-i ihtimâm eylediği hânesinde ikâmete me’mûriyyetle merci‘-i serzeniş-i eyyâm olup zıkr olunduğu üzre evvel muharremü’l-harâmında [M. 1190/Şubat-Mart 1776] Burusa’da vefât ve rûh-ı revânı celîs-i süfre-i ni‘mât-ı cennât oldu.

Merhûm-ı müşârun-ileyhe şâhib-i sağâ-melâz-ı fuqarâ-yı tabğ-ı âş ve it‘âm-ı ta‘âm huşûşlarında yegâne ve haqq-ı civâra ri‘âyet ve huķûķ-ı kadîmeye diķkat vâdîlerinde müferred-i zemâne şâf-ı nihâd-ı dürüst-i‘tikâd bir pîr-i mülâtefet-i i‘tiyâd idi.

Vâridâtı sülûş mâlından aħz olunacak ‘aķârdan olmak üzre Şeyh Murâd Efendi tekyesi hacerâtına nân-ı bahâ ve hatm-ı hâcegân için vezâ‘if ta‘yîn ve Tob Kapu’su

¹ Senesi E: -AE.

² “Allah onu ahirete kadar nurlandırısın.” anlamında Arapça bir dua.

³ Hazretleri B, C, D, E: -AE.

⁴ Tевķîr AE: Tевfir C, D, E.

⁵ “Zamanın eskitemediği bir nimet var mı?” anlamında Arapça bir söz.

havâlisinde kâ'in hâneleri civârında olan Aḥmed Paşa Câmî' hüddâmınıñ vazîfelerine beşer aqça zamm ve medresesi hâcerâtına birer pâre nân-ı bahâ verilmek üzere tebyîn eylediği vaqfiñ şurûṭunu vereşesi tamâmen tertîb ü edâ eylemişdir. **تقبل الله حسناته و تجاوز عن سيئاته**¹.

'Acîbe

Mâh-ı mezbûruñ² on birinci günü [4 M. 1191/12 şubat 1777] Âsitâne'de vâқи' Kañtârcılar sâkinlerinden sâdatdan bir kimesneniñ şülbünden a'zâ-yı erba'ası ma'dûm ya'nî dü-desti mirfağlarında ve iki pâyi diz қаpağlarında maḥlûk altı aylık bir şabî-i bî-vâlidini dîvân-ı şadr-ı 'âlîye ihrâc ü irâ'et ve şadr-ı a'zam ḥazretleri³ ve 'umûmen ḥademe-i dîvân

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ⁴

Serîn-i temâşâ vü rü'yet eyleyüp günâh-destliği ḥâline şefkat ü merḥamet buyurmalarıyla pâre-i⁵ pâd-şâh-ı enâmda isticlâb-ı da'vât-ı ḥayriyye içün pâre-i ücre olmaq üzere beytü'l-mâl-ı müslimînden yevmî on aqça vazîfe iḥsân ve ol-vechile vâlideyn mesrûr ü⁶ ḥandân buyurdular.

Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şehr-i muḥarremi'l-ḥarâmıñ yigirminci günü [20 M. 1191/28 Şubat 1777] İsmâ'îl⁷ muḥâfazası şartıyla Anaṭolu eyâleti Rûmeli vâlisi olup Bender ta'mîrine me'mûr olan Dağıstanî Vezîr 'Ali Paşa'ya ve Rûmeli eyâleti Bender muḥâfızlığıyla Kütahiyye vâlisi⁸ Vezîr 'Abdullah Paşa'ya ve Adana eyâletiniñ ihtilâlîne nizâm vermek şartıyla İç-il sancâğına ilhâken Adana eyâleti Mar'aş Vâlisi 'Ali Paşa'ya Paşa-zâde 'Abdi Paşa'ya ve⁹ A'zâz ve Kilis sancâğları İç-il mutaşarrıfı Çerkes Ḥasan Paşa'ya ve Rûmeli Beğlerbeğliği pâyesiyle Mar'aş eyâleti zikr olunan sancâğlara mutaşarrıf mîr-i mîrân

¹ "Allah onun iyiliklerini kabul etsin ve günahlarını affetsin." anlamında Arapça bir dua.

² Bu kelime A nüshasında sehven **مذبور** (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مزبور** (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

³ Ḥazretleri AE: Ḥazretlerin D.

⁴ *Kur'an-ı Kerîm*, Âl-i 'İmrân, 3/6. "O, sizi rahimlerde, dilediği gibi şekillendirendir."

⁵ Pâre-i AE: Bâre-i B, C.

⁶ Ü A, B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven **اسماعيل** (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Vâlisi AE: +Silaḥdâr B, C, D, E.

⁹ Paşa-zâde 'Abdi Paşa'ya ve A, B, C, D, E: -AE.

Darendeli Mehmed Paşa'ya tevcîh olunup eyâlet-i Rağka ve¹ Diyarbekir ser-‘askeri Vezîr ‘Ali Paşa'ya ber-vech-i ilhâk ‘inâyet ü ihsân ve muhâfızlığı bundan muqaddemce İran seferine me'mûr² Ağrıbozlu İbrâhîm³ Paşa-zâde Genç Mehmed Paşa'ya fermân olunup Ağrıboz muhâfızı Hasan Paşa ile Hâlîl Paşa'nın vezâretleri ref' ve ‘ibâd ü⁴ bilâd üzerinden şıkletleri def' olundu.

Hurûc-ı Mevâcib

Ṭavâ'if-i ‘askeriyyenin bir kıst mevâcibleri i'tâsıyçün şehri muharremi'l-ḥarâmın yigirmi dördüncü günü [24 M. 1191/4 Mart 1777] de'b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre tertîb-i dîvân ve Hazîne-i ‘Âmire'den ‘ulûfe için üç biñ yüz on dört kîse ihrâc ü ihsân olundu.

Vuķû‘-ı Muhârebe ve Vürûd-ı Meserret ez-Cânib-i [77^a] Bağdâd

‘Irâk-ı ‘Arab muzâfâtından Bâbân Beğ-zâdelerinden muqaddemâ cüz’î⁵ bahâne ile küfrân-ni‘am-ı ‘ârîn-i irtikâb ve Zend Kerîm tarafına zehâb eyleyüp kendü raqmıyla Mandelcin sancâğına vürûd ve Pedre ve Hisân muķâta‘aların zabt ü taşarrufa tertîb-i cünûd eden Hâlîd⁶ Paşa cânib-i ‘Acem'den dest-i ta‘alluķ-ı keşîde ve arâzi-i fuķarâdan bisât-ı fesâd⁷ berçîde⁸ eylemek şartıyla Bağdad vâlîleri tarafından şûret-ı ‘afvı âyîne-i ihmâlde temâşâ etmişdi.

Bu kerr[e] şakî-i mezbûr⁹ ‘işyân-ı sâbıkın tezekkür-birle¹⁰ telâfi-i¹¹ mâ-fâta bezl-i cehd eylemek lâzime-i¹² zimmet iken ikâ‘ eylediği cevri ü ezâ-yı bî-pâyânından re‘âyâ fuķarâsı Bağdad vâlîsi tarafına teşekkî eyleyüp cânib-i müşârun-ileyhden daḥi def'-i mezâlîme ağâz olunduķda ihtiyâr eylediği etvâr-ı bâğiyânesinde kuşûr eylemediğinden

¹ Ve B: -AE.

² Muhâfızlığı bundan muqaddemce İran seferine me'mûr B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE. ve D nüshalarında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ü B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven جزوى imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu جزى (Cüz’î) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında خالد (Hâlîd); D nüshasında ise خالد (Hâlîd) imlasiyla yazılmıştır.

⁷ İfsâdı C, D: Aksâdı E.

⁸ Bu kelime AE., C ve D nüshalarında sehven پرچیده (Perçîde) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu برچیده (Berçîde) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Birle AE: İle B.

¹¹ Telâfi-i C, D, E: Telâkķî-i AE.

¹² Lâzime-i AE: Levâzıma E.

mâ-‘adâ gürûh-ı A‘câm’dan Nazar ‘Ali Hân’ın ‘asâkir-i vefire ile Kirmanşâh’dan hareketin ihbâr ve mağhûr-ı dest-i tasalluğu olan mağalleriñ ser-‘askerliği Kerîm Hân cânibinden kendüsine tefvîz olunduğun izhâr ile civârında vâkı‘ Gülhür Hân’ı tarafından istimdâd ve ittihâd¹ ve Bağdâd vâlisine teşekkî eyledikleri cünhasın bahâne ederek zu‘munca Mandelcin ahâlîsin tazyîke sevķ-i ecnâd eyledi.

Mezbûruñ bu güne evzâ‘-ı küstâhâneye ictirâ eylemesi diraht-ı vücûdunuñ ol-arâzededen kaç‘ ü kam‘ın iktizâ etmeğle irâde-i² hümayûn-ı cenâb-ı cihân-bânî üzre te‘mîn-i bilâd ve terfih-i ‘ibâd niyyet-i hâlîşesiyle müşârun-ileyh tarafından bir miqdâr ‘asker ile evvelâ başçavuşları ta‘yîn ve ba‘dehu küllî ‘asker ile kethüdâları nâmzed-i tedmîr-i mütemerr-i dîn olup Bağdad’ın techîz ü irsâl³ ve verâlarından takviyyet ü istihkâmlarına sa‘y-i bî-himâl olundu.

Bâgî-yi mezkûr bu tedârikden âgâh olup kızılbaş-ı evbâşlarından ferâhüm şüdde ser-felâket-medârı olan yed-i ma‘âşlar ile Mandelcin kenârında gerden-keş-i meydân-ı temerrüd ü gufrân olmağın bî-muhâbâ Bağdâd ‘askeri üzerlerine hücum ve iki sâ‘at miqdârı muhârebeden soñra içlerinde vaz‘-ı şemşîr-i huşûm eyleyüp efrâd-ı⁴ A‘câm-ı bed-fercâm ve eşkıyâ-ı ikrâh-ı⁵ habâ’is-nihâddan yüz elli nefer miqdârı ma‘rûz-ı şemşîr⁶ azrak⁷-kâm olduğundan başka zıkr olunan Hâlîd Paşa ve ‘amm-zâdelerinden Mehmed Beğ ve kafa-dârlarından üç nefer ve dill-âverân-ı kızılbaşdan Kahraman Hân ve hevâ-dârlarından iki nefer mülhid-i nâm-dâr giriftâr-ı dest-i ‘asâkir-i zafer-şî‘âr olup derhâl cezâları tertîb ve kafâlarınıñ postları müşârun-ileyh tarafından der-bâr-ı nuşret-medâra taşvîb olundu. Ol-bâbda irsâl olunan⁸ berîd-i⁹ şabâ-hemâl şehr-i şaferiñ beşinci cum‘a günü hâmil olduğu evrâķ ü aħbârı südde-i seniyyeye işâl eyleyüp meserret-i mezkûre ma‘lûm-ı şehr-yâr-ı bülen-iktidâr olduğda fimâ-ba‘d daħi ol-țarafıñ erâzil ü eşhâs¹⁰ ve

¹ İttiḥâd AE: İttiḥâz B.

² İrâde-i AE: İdâre-i C, E.

³ Bu kelime B nüshasında sehven ارسال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ارسال (İrsâl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Efrâd A, B, C, D, E: İfrâz-ı AE.

⁵ Ekrâd-ı B, C, D, E: İkrâh-ı AE.

⁶ Şemşîr AE: Hısâm B, C, D, E.

⁷ Azrak AE: Erzak C, D, E.

⁸ Gönderilen B, C, D, E: Olunan AE.

⁹ Yed-i A, B, C, D: Berîd-i AE.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven اشخاص (Eşhâş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اشخاص (Eşhâş) şeklinde olmalıdır.

ikdâm-ı A‘câm-ı haybet¹-menâşdan tahtîr ü tanzîfine ihtimâm eylemek için ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i² mülûkânelerinden müşârun-ileyhe bir sevb semmûr hil‘at ile bir mücevher şemşîr Şahincibaşı³ Mehmed Emîn⁴ Ağa mübâşeretiyle irsâl buyurulup vürûd eden rü’ûs-ı maqtû‘anıñ cülûdı vaz‘-ı meydân-ı siyâset ve huşûş-ı mezkûruñ derciniñ evvel bu vechile vuķû‘u bundanşoñra niçe nuşretiñ cilve-ger-i mücellâ-yı zühûr olmasına muķaddeme-i beşâret ittiķâz olundu.

Zıkr olunan Kâhraman Beğ’in iki seneye ķarîbdir ki Bağdâd nevâhîsinde âfâķ-gîr olan şerr ü şûri taķammûlden [77^b] hâric olup ‘Irâķ-ı ‘Arab vâlîleriniñ tâb ü tüvânların ķaķ‘ etmiş olmağla bu güne suhûlet ile giriftâr niçe nâ-keh-gîr-i ķazâ olması mücerred pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hâzretleriniñ kuvvet-i tâlî‘leriniñ semerresi olduķunu Bağdâd vâlîsi kendü ķalemiyle mektûbları kenârına tahrîr ve Âsitâne-i Sa‘âdet tarafına tesyîr etmeğın ol-bâbda vürûd eden evrâķ miyânında manzûr-ı muharrir-i hâķîr olmuşdur.

Hüdâ-yı müte‘âl dâ‘imâ livâ-yı şehr-yâr-ı enâmı mansûr ü muzaffer⁵ ve a‘dâ-yı dîn ü devleti maķhûr ü müdemmer eyleye. Âmîn

Tevcîhât-ı⁶ Vüzerâ

Bağdâd vâlîsi Vezîr ‘Abdullah Paşa Muşul vâlîsiniñ îşâl-i zehâyir huşûşunda şikâyet izhâr ve eyâlet-i mezbûreniñ Şehrîzor vâlîsi Hasan Paşa’ya ‘inâyet olunmasında recâsın tekrâr ve müşârun-ileyhiñ ve Şehrîzor vâlîsiniñ iltimâslarına müsâ‘ade ile ol-ţarafıñ taķviyyesi iktizâ-yı vakt ü hâlden olmağla istid‘âları üzre eyâlet-i mezbûre Şehrîzor vâlîsi Vezîr Hasan Paşa’ya ve Sivas eyâleti Muşul vâlîsi ‘Abdülcelîl-zâde Vezîr Süleymân Paşa’ya ve Konya eyâleti Sivas vâlîsi⁷ Vezîr Yeğen ‘Ali Paşa’ya ve Kârahîşâr-ı Şâhib sancâğı Yazıcı-zâde Vezîr Muştafâ Paşa’ya ve Akşarây sancâğı mîr-i mîrândan ‘Abdülcelîl-zâde Mehmed Paşa’ya tevcîh olup muķaddemâ Hotin⁸ muhâfızlığı kendüsine ihsân olunan Topal ‘Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa şavb-ı me’mûrine ‘azîmet üzre iken selefleri İlbaşanlı Süleymân Paşa’nıñ hüsni-

¹ Bu kelime AE., A ve D nüshalarında sehven حيبت (Haybet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خيبت (Hâybet) şeklinde olmalıdır.

² ‘Aliyye-i D, E: -AE.

³ Şahinci AE: Şahincibaşı A, B, C, D, E.

⁴ Emîn A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven مظفر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مظفر (Muzaffer) şeklinde olmalıdır.

⁶ Tevcîhât-ı B, C, D, E: Tevcîh-i AE.

⁷ Sivas vâlîsi B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında Hotin (حوتين); A, B, C, D ve E nüshalarında Hotin (خوتين) imlâsıyla yazılmıştır.

hâlin¹ mübeyyin ve Hotin² muhâfızlığınıñ ‘uhdesinde ibkâ olunmak niyâzın mutazammın Hotin³ ahâlîsi tarafından evrâk zuhûr etmeğle muhâfaza-yı mezkûre yine Süleymân Paşa’ya ibkâ ve Deli Orman eşkıyası tahtîriyçün müşârun-ileyh Mehmed Paşa’nıñ Hezârgırad kaşabasında ikâmet eylemesi fermân olundu.

Naşb-ı Ağa-yı Yeniçeriyân

Mâh-ı mezbûruñ⁴ onuncu günü [10 S. 1191/20 Mart 1777] Dergâh-ı ‘Âlî yeniçerileri ağası olan Vezîr Ahmed Paşa’ya Tırhâla sancâğı ‘inâyet ü ihsân ve bir gün evvel manşıbına ‘azîmeti fermân olunmağla yerine ağalıktan ma‘zûlen Gelibolu kaşabasında ikâmete me‘mûr olan Mehmed Ağa Dergâh-ı ‘Âlî yeniçerileri ağası naşb ü ta‘yîn olundu.

Vürûd-ı Elçi-yi Malibar ez-Muzâfât-ı İklîm-i Hind

Sevâhil-i memâlik-i Hindistân’dan⁵ Surat ile Bengal iskeleleri miyânında vâkı‘ berren Surat’a otuz iki günlük mesâfesi olan Malibar nâm eyâletiñ müddet-i medîdeden berü hâkim-i fermân-fermâsı ve eyâlet-i mezbûrede Hind içerüsüne toğrı tûlen altmış gün ve ‘arzen yigirmi beş günlük miqdârı mahalleriñ ahâlîsiniñ imâm ü pişvâsı olan Sulţân ‘Ali Raca mutaşarrıf olduğı ülkâları etrâfında kâ’in tâ’ife-yi mecûsdan Sâmîrî keferesiyle leyl ü nehâr ceng ü peygâr ve dâ’imâ muşkâtele-i a‘dâ-yı dîn ile izhâr-ı âşâr-ı şerî‘at-ı muţahharaya bezl-i iktidâr üzre olduğundan tevâtür-i taḥaddüs-i huţûb ve tekerrür-i muvâfık-ı⁶ per-hâş ü hurûbdan ḥazînelerine küllî za‘f târî olmağın melâz ü melcâ-yı kâfe-i ehl-i İslâm ve penâh-ı havâķtın ve mülûk-fihâm ya‘nî şehr-yâr-ı enâm-ı⁷ ḥazretleriniñ⁸ mekârim-medârlarından istigâşe vü isti‘âne mu‘rizinde [78^a] Fıstık Tabakası’nıñ rub‘ı kıt‘asında on sekiz varaķ mastarlu

¹ Bu kelime AE nüshasında حالن (Hâlin); B nüshasında ise حالك (Hâliñ) imlâsıyla yazılmıştır.

² Bu kelime AE nüshasında Hotin (حوتین); A, B, C, D ve E nüshalarında Hotin (خوتین) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Bu kelime AE nüshasında Hotin (حوتین); A, B, C, D ve E nüshalarında Hotin (خوتین) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE nüshasında هندستان (Hindistan); A, B, C, D ve E nüshalarında ise هندوستان (Hindustan) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Muvâfık B, C, D, E: Muvâfaķat AE.

⁷ “Dünyanın sonuna kadar onun iyilik kapıları açıktır.” anlamında Arapça bir cümle.

⁸ Ḥazretleriniñ AE: +Der- B, C, D, E.

kâğıddan ‘ibâret risâleniñ üç varak miqdârı maḥalline imlâ vü terkîbi ḥalelden¹ ‘ârî olmayarak ‘arabî ‘ibâret ile neşren ḥâlin taḥrîr ve me’âlleri müttehid olmak üzere nazmen yedi varak maḥalline daḥi altmış beyt miqdârı ba‘zan nâ-mevzûn olarak bir kaşîde taştîr eyleyüp kenârlarınıñ tesviyesin mıkrâz ile perdâht eylediğinden başka aşl evrâkıñ ḥilye-i mührden mu‘aṭtal olduğu ḥâlde maḥzasın mühr-i kebîr ile Frengî mûm üzerine temhîd² edüp cânib-i sultân-ı zemîn ü zemâna olan iki zincîr-i fil hediyesiyle muşâḥib Mağribî Ḥâcî ‘Ali nâm sefirine teslîm ve seksan toḫuz senesi zi’l-ḥiccesi ḥilâlinde kendü beğlik sefinelerinden biriyle Malibar’dan der-salṭanat-ı seniyyeye ba‘ṣ ü taḫdîm eyledi.

Mûmâ-ileyh iḥtilâs-ı hevâ ederek Cidde câniblerine vâsıl olduğdanşoñra Süveys sefâyni ile Yenbu‘ üzerinden Süveys’e güzâr ve andan Ḳahire-i Mışır’a naḫl-ı raḫt ü bâr edüp ḥasbe’l-iḫtizâ elli gün miqdârı iḫâmeti ‘aḫabinde yine İskenderiyye’den sefîneye süvâr ve şehr-i şaferî’l-ḥayrîñ on birinci günü [11 S. 1191/21 Mart 1777] otuz nefer âdemiyle vâsıl-ı ‘atebe-i pâd-şâh-ı gerdûn-vaḫâr oldular.

Sefîr-i mûmâ-ileyhiñ ma‘iyyetinde olan filleriñ³ biri ḥilâl-i⁴ râhda telef olmağın mevcûd ü müstaşhibi olan fili⁵ sefîneden iḫrâc ve manzûr-ı şehr-yâr-ı çemşîd-tâc olduğdanşoñra Fazlı Paşa Sarâyı’nda tîmâr olunması fermân olunup mûmâ-ileyh daḥi şadr-ı a‘zam ḥazretleriyle ba‘de’l-mülâkât cânib-i mîrîden müstevfî ta‘yîn verilüp âdemleriyle Şogancıbaşı-zâde Muştâfâ Efendi Ḳonağı’na îvâ vü iskân olundular.

Bundanşoñra mûmâ-ileyhiñ taḫrîri ḳaleme alınup cüz’i şeklinde rüşte ile dûḫte-i müşârun-ileyh tarafından îşâl eylediği niyâz⁶-nâme daḥi terceme olunduḫda bundan iki yüz kırk sene muḳaddem küffâr-ı ḥâk-sâr Malibar taraflarına îşâl-i ḥasâr eyledikde ahâlîsi müdâfa‘aya ‘adîmü’l-iḫtidâr olduklarından sultânü’l-berreyn ve’l-baḫreyn taraflarından istiğâse ve ol-vaḫt istid‘âlarına müsâ‘ade ile Yusuf Türkî ve Ḥüseyn Türkî nâm beğler ma‘iyyetiyle iki sefîne ‘asker techîz ü tesyîr olduğun taḥrîr ve ol-

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven حلل (Ḥalel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلل (Ḥalel) şeklinde olmalıdır.

² Temhîd AE: Temhîr D, E.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında فليلك (Filleriñ); B, C, D ve E nüshalarında ise فيليلك (Filleriñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حلال (Ḥilâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلال (Ḥilâl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında فل (Fil); B, C, D ve E nüshalarında ise فيل (Fil) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Niyâz C, D, E: -AE.

sebebden küffâr-ı düzah¹-karâra galebe ile biñ yüz elli târîhlerine [1150/1737-1738] gelince ârâmîş-i bâl ile emrâr-ı vaqt eylediklerin taştîr ve kırk elli seneden berü müşrikîn-i hâsırîniñ yine ol-ţaraflarda tuğyânı müzdâd ve istîlâ-yı bilâd ve katl ü seby-i ‘ibâd mişillü îkâ‘ eyledikleri fesâdât hâric-i hıttâ-i ta‘dâd olmağın seksan sekiz târîhleri zamânına değin kendüleri daħi muķâbele-i² düşmen-i dîn zımnında bi‘d-def‘ât tertîb-i cünûd³ kerrâtle ‘aķd-i muķârebe⁴ ve bezl-i mechûd edüp bi‘l-âhşare hâzîne⁵ cihetinde hâlleri diğەر gün olmağla keyfiyyetlerin ma‘rûz-ı ‘atebe-i ‘inâyet-merhûn eyledikleri tavzîh ve yüz biñ altun miķdârı hâzîne⁶ ile imdâd buyurulmaķ niyâzların taşrîh⁷ edüp zıkr olunduğ u zre tokuz yüz elli târîhleri i‘ânetlerin îrâd ile ümmîdleriniñ mesbûķ-ı bi‘l-meşel olduğ un tebyîn eylediler.

Zamân-ı mezkûrda vuķû‘ bulan i‘ânet Gücerât hâkimi nâmına olup lakin Gücerât ile Malibar ķurbıyyet u bu‘diyyet mesâfe cihetlerinden bizim diyârlarımız savâhilinden Kıdüs-i Şerîf ile İç-il vilâyetleri mişillü birbirlerine müsâmet vâķi‘ olmaķ taķrîbi ile ikisiniñ hâkimi ve âhd olunduğ una haml⁸ olunduğ u şüretde bile ol-vaķt gönderilen imdâd [78^b] ibķâ-yı nâm şemerresinden ğayı bir şey müşmir olmadığı Seyyid ‘Ali Târîhçe’sinden daħi hüveydâ olduğ undan başķa iki yüz kırk sene muķaddem vuķû‘-yâfte olan keyfiyyâtı bu vaķte taţbîķ ile bilâ-tevaķķuf def‘aten ‘amel-i muğâyir-ârâ-yı aşhâb-ı ‘aķl olmağın is‘âf-ı merâmında mülâhâzaten ihtiyâr olunup sefir-i mûmâ-ileyh daħi i‘tâ olunan ta‘yîn ile âfiyetâne der-kâr ve zuhûr edecek cevâba intizâr eyledi.

Naşb-ı Kâğî-yı İstanbul

İstanbul kâğısı olan Hasan Paşâ-zâde Seyyid Mehmed Sa‘îd Efendi tekmîl-i müddet ile ma‘zûl olmağın yerine evvel şehr-i rebî‘ü’l-evvelde [Ra. 1190/Nisan/Mayıs 1776] bi‘l-fi‘l Edirne’den münfaşıl olup Haremeyn pâyesiyle İstanbul’a müteheyyi olan şeyhü’l-islâm ‘Abdullah Efendi-zâde ‘Abdülvâhid Efendi mevşûl kılındı.

¹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven دوزح (Düzah) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دوزخ (Düzah) şeklinde olmalıdır.

²Muķâbele-i AE: Muķâtele-i B.

³Cünûd AE: +Ve D, E.

⁴Muķârebe D, E: Muķârib AE.

⁵Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حزينه (Hâzîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزينه (Hâzîne) şeklinde olmalıdır.

⁶Bu kelime A nüshasında sehven حزينه (Hâzîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزينه (Hâzîne) şeklinde olmalıdır.

⁷Bu kelime E nüshasında sehven تصريح imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تصریح (Taşrîh) şeklinde olmalıdır.

⁸Haml A, B, C, D, E: ‘Amel AE.

‘Azl-i Kethüdâ-yı A‘zam es-Seyyid İbrâhîm¹ Efendi²

Kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam³ es-Seyyid İbrâhîm⁴ Efendi’niñ hasbe’l-iktizâ ‘azli lâzım gelmeğın şehr-i rebî‘ü’l-evveliñ sekizinci hamıs günü [8 Ra. 1191/16 Nisan 1777] ‘ale’s-seher şurre emânetiyle vezîr kethüdâlığından ‘azl olunup bu şûretde ma‘zûl olduğun fâl-i hayr ittiḥâz ve⁵ der-‘akab konagına rücû‘ ve i‘dâd ü tehyi’e-i⁶ levâzım ağaz⁷ ve mâ-yuh-tâca şürû‘ eyledi.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden Süleymân Feyzî Efendi⁸

Zıkr olunduğu üzre mâh-ı mezbûruñ sekizinci hamıs günü [8 Ra. 1191/16 Nisan 1777] vezîr kethüdâsı şurre emîni olmağın câh-ı vâlâ-yı kethüdâyı münḥall ve fi’l-aşl mektûbî-i şadr-ı a‘zamî hulefâsı kârdânlarından olmağla bidâyet ḥâlinden ḥidemât-ı devlet-i ebedi’d-devâmında istiḥdâm olunmağa şürû‘ ile yigirmi sene miḳdârı taḥrîr-i serâ’ir-i salṭanat ve imlâ-yı ğavâmız-ı mülk ü millet ḥidmetleriyle bezl-i vücûd ederek hasbe’t-tarîḳ ve’l-istiḥkâḳ baş ḥalîfelik ser-efrâz ve anda daḥi müddet-i medîde-i temşiyet-i umûra şarf-ı mechûd eylemek cihetlerinden akrânından mümtâz olarak şadr-ı a‘zam mektûbcılığıyla be-nâm olan Süleymân Feyzî Efendi’niñ her ḥuşûşdan ol-ḥidmete müsteḥaḳ ü ehl olduğu mesbûḳ olan ḥidemât-ı pesen-dîdesinden zâhir ü aşkâr ve istiḥkâḳ ü ehliyyetini kemâ-yenbağî mütahakkıḳ ü bedîdâr olduğundan başka muḳaddemâ bir def‘a daḥi mektûbcılık şuglile iştiğâl ve⁹ altı sene miḳdârı seferlerde geşt ü güzâr ederek mezâyâ-ı umûr-ı devlete taḥşîl-i dest-mâye-i vuḳûf-birle salṭanat-ı seniyyeniñ¹⁰ her ḥızmetine kesb-i liyâḳat ü istihâl eyleyüp mâliye ve mevḳûfât ve sipâh kitâbeti ve tezkîrecilik manşıbların deverân edüp¹¹ ve bu def‘a daḥi iki sene miḳdârı mektûbî-i şadr-ı a‘zamî şugluyla iştiğâl edüp vücûhla şâyân-ı teveccüh-i pâd-şâh-ı deryâ-dihîş ve bâ-beste-i istiḥâb-ı âşaf-ı Aristo-bîniş bir zât-ı şâhib-i dâniş ve kiyâset-

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu başlık ve ait olduğu metin D nüshasında mevcut değildir.

³ Şadr-ı a‘zam A, B, C, E: -AE.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu şûretde ma‘zûl olduğın fâl-i hayr ittiḥâz ve B, C: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه (Tehiyye) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه (Tehyi’e) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ağaz B, C: -AE.

⁸ Bu başlık ve ait olduğu metin D nüshasında mevcut değildir.

⁹ Bir def‘a daḥi mektûbcılık şuglile iştiğâl ve B, C, E: -AE.

¹⁰ Salṭanat-ı seniyyeniñ AE: Devlet-i ‘Aliyye’niñ B, C, E.

¹¹ Edüp B, C, E: -AE.

menş olmağla yevm-i mezbûrda cânib-i şadr-ı a'zamîden sarây-ı âşafîye da'vet ve huzûr-ı şadâret-i dest-gâhîde vezîr kethüdâlığına ilbâs-ı hil'at buyurulup der-'ağab temşiyet-i umûra kıyâm ve şadr-ı a'zam mektûbcılığıyla küçük evkâf muhâsebecisi Nâmîk Efendi mazhar-ı 'âţufet ü ikrâm olundu.

Zîkr-i Kıırâ'at-i Mevlid-i Nebiyy-i Muhterem ¹صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Şehr-i mezbûr² on ikinci yek-şenbih günü [12 Ra. 1191/20 Nisan 1777] mevlid-i nebevî kıırâ'atine maşşûsiyetiyle câmi'-yi³ sâ'ireden mümtâz olan Sultân Ahmed Hân⁴ câmi'-i şerîfinde de'b-i dîrîn üzre fahr-ı 'âlem ⁵صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ hazretleriniñ mîlâd-ı mübâreklerini mübeyyin manzûme-i celîleniñ kıırâ'atıyçün 'ağd-i cem'iyet olup zûd-ı⁶ şevk-i sîne-sûz ile dehân-ı hâşş ü 'âmmdan bâlâ-yı câmi'e şu'ûd eden âh-ı şehâb-ı gün mânend ibrâr-ı⁷ zî⁸-bihişt-i mervârid-rîz-i rahmet olarak herkesiñ metâ'-ı girân-bahâ şalât ü selâmı sûzân ü rîzân olan gül-âb-ı ve buhûr ile ta'tîr-birle resûl-i⁹ huzûr-ı hâtim-i risâlet kıılınup izâfe-i du'â-yı pâd-şâh-ı enâm [79^a] ve manşûr-ı 'asâkir-i islâm ile meclis-i mevlûd¹⁰ qarîn-i hitâm oldu.

Şudûr-ı Fermân-ı 'Âlî [ve] Berâ-yı Mülâzemet-i Aşhâb-ı Kalem be-Ĥidemât-hîş

Fi'l-aşl ketebe-i¹¹ aqlâmıñ ekşeri mücerred kalemleriniñ dâd-¹²fermûde mişillü tahrîrâtı hıfzen lil-nizâm kendülere münhaşır kıılınmağı mâye-i tahavvüt ittihâz ve huşûşen bir müddetden berü vaqtiyle kalemlerine gelmeyüp ser-kârlarında bulunmamak cihetlerinden erbâb-ı meşâlihiñ te'hîr ü ta'tîl-i umûrlarını müstelzim olur ba'zı evzâ' ü etvâr-ı nâ-der-berâbere âgaz eylemedikleri cânib-i şadâret-i dest-gâhîye ihbâr olunmağla rahmen li'l-'abd taşhîl-i mâdde için şehr-i rebî'ü'l-evveliñ on toközuncu günü [19 Ra. 119127 Nisan 1777] sâ'at-i nehârî ikide iken şadr-ı a'zam hazretleri bi'z-zât tebdîlen

¹ "Allah'ın salât ve selâmı O'nun üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

² Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

³ Câmi'-i AE: Cevâmi'-i B, C, D, E.

⁴ Hân B, C, D, E: -AE.

⁵ "Yüce Allah'ın salât ve selâmı O'nun üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁶ Zûd-ı AE: Rûz-ı E.

⁷ İbrâr AE: ابراردي C, D, E.

⁸ Zî AE: -E.

⁹ Resûl-i AE: Mersûl B, D, E.

¹⁰ Mevlûd AE: Mevlid D, E.

¹¹ Ketebe-i AE: كنيشه veya كنيته B.

¹² Dâde B, C, D, E: +Ü D.

defter-dâr kapusun[u] geşt ü güzâr ve maşlahat şâhibi refîârında ota-be-ota aşhâb-ı hidmetiñ mevcûd ü¹ nâ-mevcûdun nazardan emrâr eylediklerinde mevķûfât kîse-dârından gayrı henüz kimesneniñ vürûd eylemediğine bi'l-müşâhede 'ilmleri şâmil ve iş şâhibleriniñ hân köşelerinde sefil ve ser-gerdân ve meşârif-i keşîreye mübtelâ olarak hâlleriniñ perîşân olmasına bâ'is olduklarına vuķûf-ı tâmmaları hâşıl olmağın aklâm-ı hazîne hulefâ ve kîse-dârlarıyla 'âmme-i aşhâb-ı raķm fimâ-ba'd sâ'at birde oțalarında mevcûd bulunup rü'yet-i meşâlih-i 'ibâda ihtimâm ve sâ'at on buçuķda hânelerine gitmek üzere âmed-şüdlerine nizâm vermeleri beyâz² üzerine muşahhaķ fermân-ı 'âlî ile 'alâ-haddihi cümleye tenbîh ü te'kîd olunup eğer mütenebbih olmayup fermânıñ hilâfi vaķt-i mu'ayyenedenşoñra gelüp on buçuķdan evvel gedeni hafiyeten tecessüs olunarak istiħbâr olunmaķ lâzım gelür ise halife ve kîse-dârlıkları ref' ü nefyeleri ile iktifâ olunmayup haķķlarında aħar güne mu'âmele olunmaķ muşammım olduğu cümleye ifâde vü i'lân olundu.

Naķl-i Hümâyûn be-Ĥadîķa-yı Ķaraağac

Sultân yek-süvâr-ı meydân-ı aħzar³ ya'nî hürşîd-i cihân-tâb-ı ziyâ-güster-i raħt-keş-i⁴ burc-ı ĥaml olmağın tebdîl-i mekân ile tefrîc-i⁵ dill ü cân ârzûları pîrâmen-i ķulûbda deverân eyleyüp ĥuşûşen mâye-i istirâhat-ı ĥaşş ü 'âmm ya'nî pâd-şâh-ı enâm ĥazretleri sâye-endâz-ı örnek-i kâm-rânî olalı taķvîm-i mu'avvecât-ı umûr-ı enâm ile iştiğâlden maħşûş zât-ı hümâyûnları olan emkine-i şayfiyeyi teşrîf-fermâ-yı intizâh olmağa furşât-yâb olamayup bu sene-i mübâreke de Ķaraağac ĥadîķasınıñ maħatt-ı maħâ'il-i hilâfet olmasına ĥâtır-ı hümâyûn-ı mekârim-meşhûnları müncezib buyurulmağın şehr-i mezbûruñ⁶ yigirmi üçüncü ĥamîs günü maħall-i mezkûra sâye-endâz-ı iclâl olup bir eyyâm ârâm buyurduķdanşoñra şehr-i cemâziye'l-evveliñ altıncı ĥamîs günü [6 Ca. 1191/12 Haziran 1777] bi'l-yümn ve'l-iķbâl Beşiktaş sarâyına teşrîf buyurdular.

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Bu kelime D nüshasında sehven بياز (Beyâz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بياض (Beyâz) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven احضر (Aħzar) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اخضر (Aħzar) şeklinde olmalıdır.

⁴ Raħt-keş B, C, D, E: -AE.

⁵ Teferrüc B: Tefrîh-i C, D, E.

⁶ Bu kelime C nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

Vefât-ı Mehmed Dervîş Paşa

Bundan muqaddem şadâretten ma'zûlen Gelibolu kaşabasında ikâmete me'mûr olan Mehmed Dervîş Paşa'ya 'avâtîf-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîden Hânya¹ manşıbı 'inâyet ü ihsân buyurulup hükûmet-gâhına 'azîmet için etbâ'-ı mevcûdesiyle kaşaba-yı mezbûre iskelesinden marîzen sefine-süvâr olup ihtilâf-ı hevâ ile birkaç gün zarfında Sağız cezîresine vâşıl ve sefer-i deryâ ile mumâresesi olmadığından mizâclarında küllî inhirâf hâşıl olmağın tebdîl-câ ve tağyîr-i² hevâyîçün süvâr olduğu sefinden sevâd-ı cezîreye hurûca isti'câl ve zor-hücûm-ı 'ilel ü iskâm ile şehir-i rebî'ü'l-âhiriñ yedinci ışneyn günü [7 R. 1191/15 Mayıs 1777] cezîre-i mezkûrede dâr-ı uhrâya intikâl eyledi.

Terceme-i Müşârun-ileyh

Merhûm-ı müşârun-ileyh istimâ' olunduğu üzere Yağlıkcı Kadir³ Ağa'nıñ şülbünden kırk iki târîhleri [1142/1729-1730] hilâlinde Yeñi Otlar [79^b] civârında vâki' Hoşkadem nâm maħalde pây-i nihâd-ı 'âlem-şuhûd olup mertebe-i tefrîk-i sa'îd⁴ ve siyâha mütevâşıl olduğda vüzerâ⁵ hizmetiyle tahşîl-i⁶ dest-mâye-i iştihâr⁷ ve mütevâliyen Nâ'ilî Paşa ve 'Ali Paşa ve Sa'îd Paşa'ya devât-dâr olup ba'dehu müddet-i medîde defter-dâr kîse-dârlığıyla meşğul ve ol- taraflarda mesbûk olan keşret-i hizmeti vesîlesiyle rü'ûs menâşıbından biriyle tarîk-i hâce-gâna duhûl eyleyüp seksan iki târîhi⁸ seferleri hilâlinde mâliye tezkîreciliğın⁹ ihrâz ve çok geçmeden şıkk-ı evvel defter-dârlığıyla mümtâz oldular. Üç seneye qarîb¹⁰ defter-dârlık hizmetiyle emrâr-ı vaqt etmeğın ordu-yı hümâyûn ile Âsitâne'ye duhûl eder iken manşıbından ma'zûl olup telh-gâm-ı hânesinde kıyâm eylediği eyyâmında yine şıkk-ı evvel defter-dârlığıyla tahşîl-i merâm edüp ba'dehu¹¹ senesin tekmîl etmeden vezîr kethüdâlığına intikâl ve andan bir iki ay zarfında vezîr-i pâd-şâh-ı deryâ-nüvâl olmağla gâyet merâtib-i dünyeviyyeyi itmâm ve on toktuz ay miqdârı merci'-i hâşş ü 'âmm olduğdansoñra zikr olunduğu üzere Hânya

¹ Bu kelime A nüshasında خانیه (Hahya); D nüshasında ise حانیه (Hahya) imlâsıyla yazılmıştır.

² Tağyîr AE: Tahvîl-i B.

³ Kadir AE: Kadri B, C, D.

⁴ Sefîd B: سفید C, D, E.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven وزیر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وزرا (Vüzerâ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven تحصیل imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحصيل (Tahşîl) şeklinde olmalıdır.

⁷ İştihâr AE: İştihâd D, E.

⁸ Târîhi AE: Tarîki B.

⁹ Bu kelime AE., A ve E nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Defter-dârlığıyla mümtâz oldular. Üç seneye qarîb B, C, D: -AE.

¹¹ Ba'dehu B, C, D: -AE

mansıbına gider iken cezîre-i mezbûrede vefât ve na‘aşî İbrâhîm Paşa Câmi‘ hazîresinde defn olunup mülhak-ı sâ‘ire ‘izâm-ı rifât kılındı.

Hareket-i Donanma-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire

Esbâb-ı ğazâ vü cihâdîñ aqvâsı olan donanma-yı hümâyûn-ı sefâyineniñ sinîn-i sâbıkada külliyyetlü hâzır ü müheyyâ olmasına irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî ta‘alluğ eyleyüp maflûb-ı hazret-i zıllulahi üzre fi’n-nefsi’l-emr zemân-ı keşîrede tertîb ü tanzîmi vücûd bulmayacak ‘asâkir ü mühimmât teveccüh-i düşvâr-güşâ-yı cenâb-ı hilâfet-penâhî ile birkaç ay zarfında tehyi’e¹ vü tekâmîl olunup muqaddemce Bahr-i Sefîd’e gönderilen meştâ kılyonlarından mâ-‘adâ mânend-i kûh-seyyâr on tokuz mikdârı kebîr kılyonlar ile sâ‘ir çekdirme sefâyiniñ Tersâne-i ‘Âmire limanı pîş-gâhında âmâde ve yerlerinden harekete ruhsat-ı hümâyûna intizârda oldukları huzûr-ı mevhibet-zuhûr-ı hâkânîye inhâ olunup mahallerinden hîn-i hareketlerinde nezâra ve seyri dill-hâh-ı sultânî’l-berreyn ve’l-bahreyn olmağın irâde buyurulduğı üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 R. 1191/31 Mayıs 1777] sefâyin-i donanma-yı hümâyûnu temâşâ için de’b-i dirîn üzre Yalı Köşkü’n[e] teşrîf ve kapudân paşa vesâ‘ir ümerâ-yı deryâ[ya] ilbâs-ı hil‘at ve nevâziş-i bülend-menkâbet-i pâd-şâhâneleriyle nüvâht ü talîf buyurdular.

Beş on gündensoñra sefâyin-i mezbûrenin dört kıt‘ası kapudân-ı deryâ Vezîr Hasan Paşa kethüdâsı vekâletiyle Bahr-i Sefîd’e irsâl ve iki kıt‘ası Sinob sâhilinde inşâ ve tekâmîl olunan iki kıt‘a² cedîd kılyonuñ Tersâne-i ‘Âmire’ye îşâli hizmetine a‘mâl olunup bâkîsi hîn-i hâcetde³ istihdâm olunmak için Ortaköy pîş-gâhında lenger-endâz-ı iclâl olmağla mahall-i mezkûrda⁴ vâki‘ sâhil-hânelerinden meşhûr⁵ İbrâhîm Paşa⁶ nebîresi İbrâhîm Beğ’in sâhil-hânesi li-eclü’l-iqâme kapudân paşa için tahliyye olundu.

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven تهيه (Tehiyye) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تهيه (Tehyi’e) şeklinde olmalıdır.

² Kıt‘a B: -AE.

³ Bu kelime D nüshasında sehven حاجتده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حاجتده (Hâcetde) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime C nüshasında sehven مذکور imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزکور (Mezkûr) şeklinde olmalıdır. Mekûrda AE: Mezkûrede E.

⁵ Bu kelime C ve E nüshalarında sehven مشهور imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مشهور (Meşhûr) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven پاشا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پاشا (Paşa) şeklinde olmalıdır.

Me'mûriyyet-i es-Seyyid İbrâhîm Hıfzî Efendi be-Cânib-i Qarş ve Selîm Sırrı Efendi be-Sûy-i Bağdâd

Qarş cânibi¹ ser-‘askeri el-Hâcc ‘Ali Paşa’niñ muhavvel-i ‘uhde-i ihtimâmı olan umûr-ı sefer mâddelerinde istihsâl-i² suhûlet-i me'mûriyyetiyçün cânib-i saltanat-ı seniyyeden kendüsine irâ'et-i şûret-i istiklâl ile kâfe-i mes'ûlâtınıñ tetmîm ü ikmâline her ne kadar sa'y-i bî-hemâl olundu ise de hasbe'l-ıktizâ icâb eden ba'zı tedâbir-i müşkileyi meşveret ve tensîk [80^a] ü tanzîmi kendüsinden ma'tlûb olan umûr-ı gâmza-ı ahvâl-i seferi bir hoşca endîşe vü rû'yet eylemek için ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye’den biriniñ ma'ıyyetine me'mûr kılınmasın merreten ba'de uhrâ cânib-i ‘atabe-i ‘aliyyeye tahrîr ü iltimâs eyleyüp ammâ devlet-i ebeddi'l-istimrârıñ cell-i himmeti ise Bağdâd kolına ma'tûf ve qahr ü tedmîr-i a'dâ huşûsunda hâric-i şümâr-ı emvâlîñ ol-ıtarafa maşrûf olduğı³ cânib-i mezkûruñ iktizâ eden mevâdd-ı mu'aqqadasın Bağdâd vâlisi ile meşveret ve tahrîren ifâdesi imkân-pezîr olmayan ba'zı veşâyâ-yı devleti Bağdâd ve Muşul vâlilerine inhâ vü teblîge diqqat için Bağdâd tarafına dañi hademe-i devletden biriniñ gönderilmesi taşmîm olunmağa muqaddemâ bir iki def'a şadr-ı a'zam kethüdâlığı ve defter-dârlık mertebelerin ihrâz ve me'mûriyyetinden birkaç gün muqaddem şurre emânetiyle vezîr kethüdâlığından münfaşıl olup ‘azm-i Hicâz eylemek üzere olan es-Seyyid İbrâhîm Efendi’niñ ve sâbıkâ Tersâne-i ‘Âmire emîni Selîm Sırrı Efendi’niñ⁴ bu maqûle umûrda i'mâl ü istihdâma liyâkat ve kiyâset ü dirâyetleri bedîdâr olmağın mûmâ-ileyh es-Seyyid İbrâhîm Efendi’niñ fâ'idesi faqat nefsine râci' olur Hacc-ı Şerîf hizmetinde istihdâm olunmasına kâffe-i ‘ibâd ü bilâdîñ bâ'is-i asâyiş olur hizmetinde müstağdem⁵ olması⁶ tercih ve zikr olunan Selîm Sırrı Efendi’niñ Bağdâd ve Muşul vâlileri ile mesbûk olan mu'âmele-i bi'l-mücâmelesine⁷ binâ'en Bağdâd cânibine gönderilmesi taşvîb olup pes mûmâ-ileyh es-Seyyid İbrâhîm Efendi’niñ ol-vechile olan ‘azîmeti tebdîl ve ‘uhdesinde olan şurre emâneti hidmeti Qarş cânibi ser-‘askeri ma'ıyyetinde bulunup iktizâ eden mevâdd-ı seferiyyede müşâvere vü müşâreket ve

¹ Cânibi B, C, D, E.: -AE.

² İstihsâl-i AE: İstihsâl-i C, D, E.

³ Olduğı B, C, D, E: Olmağın AE.

⁴ Ve sâbıkâ Tersâne-i ‘Âmire emîni Selîm Sırrı Efendi’niñ A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Olunmasına kâffe-i ‘ibâd ü bilâdîñ bâ'is-i asâyiş olur hizmetinde müstağdem B, E: -AE.

⁶ Olması AE: + Kâffe-i ‘ibâd ü bilâdîñ bâ'is-i asâyiş olur hizmetinde müstağdem olması D.

⁷ Bu kelime B ve D nüshalarında sehven بالمحاملة (Bi'l-muhâmele) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بالمجالمة (Bi'l-mücâleme) şeklinde olmalıdır.

me'mûr-ı ma'ıyyeti olan ordu-yı ser-'askerîye nezâret eylemeğe tahvîl-¹birle 'icâleten savb-ı me'mûrlarına 'azîmet eylemek üzere mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü [3 Ca. 1191/9 Haziran 1777] huzûr-ı âşafîye da'vet² ve ilbâs-ı hil'at buyurulup bir gün akdem maħall-i me'mûrlarına vuşûle müsâra'at eylemeleri te'kîd ü tekrâr olundu.

Mûmâ-ileyh Selîm Sırrı Efendi'niñ maħall-i me'mûrında nüfûz-ı kelâmına medâr olmak için terfî-i kadri istihsân olunmağın rûz-nâmçe-i evvel pâyesi i'tâ ve Bağdâd vâlisine gönderilen yüz elli kîse akça ile Muşul vâlisi Vezîr Hasan Paşa için tertîb olunan teşrîfât ve 'atıyye-i hümâyûn ve Bâbân Beği Meħmed Paşa'ya ihsân olunan hil'at ve 'atıyye-i mevhibet-merhûn ki vech-i ihsânları maħallinde îrâd olursa gerekdir, yerlü yerine teblîğ³ ü teslîm olunmak için muħavvel-i 'uhde-i muşâdaķat-ı intimâsı kılındı.

Vuķû'-ı İmtihân

Müddet-i medîdeden berü medrese-nişîn olup leyl ü nehâr şuğl-bihîn-i⁴ ifâde vü istifâde ile iştiğâl ederek zemân-ı mülâzemetleri yedi seneye bulûğ ile hâric rü'ûsuna kesb-i istihâl eden zümre-i dânişmendânîñ sebîke-i isti'dâdların keşîde-i meħekk-i imtiħân ve miyânlarından ehliyyeti nümâyân olanlarınıñ maṭlablarıyla mesrûr ü ħandân olmasın şeyhü'l-islâm ve müftiyü'l-enâm olan⁵ Mevlânâ Meħmed Es'ad Efendi ħazretleri iltizâm buyurup rebî'ü'l-âhîriñ ikinci günü [12 R. 1191/Mayıs-Haziran 1777] müsâbık-ı⁶ efkâr-ı 'ulemâ ve mızmâr-ı ezhân-ı fuзалâ olan küttâb-ı muṭavveliñ fenn-i evveli 'ibârâtı ħilâlinde vâķi' mübâħis-i mesnedden ve li-kevnihimâ terkîbinden ta'yîn-i maķâm ile yedi sekiz gün miķdârı yüzden mütecâviz aşhâb-ı dânişîñ kâffe-i⁷ kifâyetlerin rü'yet ve nevâziş ü⁸ talṭîf olunmalarına diķķat etdirerek merâtib-i istihķâķ u isti'dâdların temyîz ve içlerinden bî-pervâ îrâd olunan esveleye⁹ cevâb veren otuz nefer fuзалâ-yı kiyâset-me'âbîñ ġadr ü ħimâyeden 'ârî olarak rü'ûs i'tâsı¹⁰ ile ħâtırların taṭyîb

¹ Tahvîl AE: Tebdîl B, C, D, E.

² Bu kelime E nüshasında sehven دعوت imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu دعوت (Da'vet) şeklinde olmalıdır.

³ Teblîğ B, C, D, E: İşâl AE.

⁴ Şuğl-bihîn C, D: Bihîn AE.

⁵ Olan B, C, D, E: -AE.

⁶ Müsâbık AE: مسابق D.

⁷ Kâffe-i B, C, D, E: -AE.

⁸ Ü B, C, D, E: -AE.

⁹ Esveleye AE: اسوله C, D, E.

¹⁰ İ'tâsı B, C, D, E: -AE.

edüp [80^b] hattâ¹ pâd-şâh-ı rûy-i zemîn de isticlâb-ı du‘âya ihtimâm ve bu şanî‘a-yı cemîle-i mevlânâ-yı müşârun-ileyhiñ hayr ile mezkûr elsine-i hâşş ü ‘âmm olmasına sebeb-i tâmm olmuştur.

Ol-vechile begâm olan fuzalâ li-ecli’t-teşekkür hużûr-ı âşaffiye duhûl eylediklerinde tehniyetleri meşârifine medâr olmak için hazînelerinden² yigirmişer gurus ihşân edüp bundanşoñra ilâ-maşallah lede’l-ımtihân müderris olan ehl-i dânişe vezîr-i a‘zam hazînesinden³ yigirmi gurus verilmesi tertîb ü tanzîm ile nâm-ı nîgûlerin sebt-i cerîde-i hasenât eylediler.

İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî el-Hâcc Muştafâ Ağa ve İrâd-ı Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Menâşib-ı Sâ‘ire

Şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ üçüncü cum‘a günü [3 R. 1191/11 Mayıs 1777] pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hazretleri Kapan-ı Dağık civârında vâki‘ câmi‘-i şerîfde şalâvat-ı cum‘ayı edâ⁴ eyleyüp şadr-ı a‘zam hazretleriniñ hużûr-ı hümâyûnlarına müşûlin fermân eylemeleriyle nevîd-i irâde-i şehr-yâr-ı deverân kendülere mütevâsıl olduğu an ta‘dîl-i erkâna ri‘âyet ‘âdetleri iken

إِذَا أَمَّ أَحَدُكُمْ النَّاسَ فَلْيُخَفِّفْ⁵

emr ile kâr-bend olmuş gûş-ı haţîbe ilgâ⁶ ve ‘ale’l-fevr şalâvat-ı cum‘ayı edâ eyleyüp vâlde sâhil-hânesinden hużûr-ı hümâyûna ruhsâr⁷ oldular.

Bir miqdâr nizâm-ı bilâd ü ‘ibâda dâ‘ir sû‘âl ü cevâbdan şoñra şehr-yâr-ı enâm hazretleri müddet-i vâfireden berü hîdmet-i mülûkânelerinde evkât-güzâr olup mîr-âhûr-ı evvel rütbe-i refi‘asıyla gubâr-engîz-i ‘urşa-yı mübâhât olan el-Hâcc Muştafâ Ağa’nıñ rütbe-i vâlâ-yı vezâretle bir manşiba irsâl ve taqdîmi hâtır-hâh-ı mülûkâneleri olduğun i‘lân ve ol-bâbda şeref-rîz-i şüdûr olan haţî-ı hümâyûn-ı muhabbet-maqrûn iktizâsı üzre yevm-i mezbûrda bilâ-te’hîr ilbâs-ı hil‘at olunmasın fermân eylediler. Şadr-ı a‘zam

¹ Hattâ AE: Hakk-ı B, C, D, E.

² Bu kelime A nüshasında sehven حزينه (Hazîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزينه (Hazîne) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime A nüshasında sehven حزينه (Hazîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزينه (Hazîne) şeklinde olmalıdır.

⁴ Edâ B, C, D: -AE.

⁵ “İnsanların önünde namaz kılan hızlı kılsın.” Hadis-i Şerîf. Bk. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Cu’fi el-Buhari, *Sahîhu’l-Buhârî*, Müessesetu’r-Risâle, I, Beyrut 2014, 215.

⁶ İlgâ AE: İlqâ D, E.

⁷ Ruhsâr AE: Ruhsâ B, C, D, E.

hazretleri makâm-ı vâlâlarına ric'at¹ ve şeref-nüfûz olan haţţ-ı hümâyûnuñ mazmûnu bir an aqdem icrâ için der-'aķab aġa-yı mûmâ-ileyh Bâb-ı Âşafî'ye da'vet eylediklerinde mûmâ-ileyh ber-mu'tâd-ı kâdim mîr-âhûr aġaları[nı]ñ hilâl-i mevsim-i bahârda hidmet-i mülûkâneye tertîb edegeldikleri rûz-ı hıızır ziyâfeti levâzımı tesviyesiyle meşġul olduġun taķrîr ve Bâb-ı Âşafî'ye vürûdun erteye te'hîr eyledi. Bu vakte dek konaġına vezâret ihtîşâmıyla îşâl için 'âdet üzre cânib-i şadr-ı a'zamîden iktizâ eden levâzım tanzîm ve ilbâs olunacak hil'at tehiy'e² vü tetmîm olunmaġın aġa-yı mûmâ-ileyhiñ 'adem-i icâbetinden şadr-ı a'zam hazretleri müte'accib ve ba'zı cüneyd-gân havâdis-i vezâretle begâm olacak kim olduġun taşhîhe mükibb oldular.

Pes ikinci def'a Karaaġac'a âdem irsâl ve "Ba'zı meşâlih müzâkere olunacaktır." şûretlerinde gelmesiycün te'kid ü isti'câl olunduġda nâ-çâr tebdîlen iki âdem ile İçoġlanları kapusından Sarây-ı Âşafî'ye vürûd ve şadr-ı a'zam huzûrına duġûl ü ku'ûd eylediler.

Vezîr-i a'zam hazretleri bir miķdâr ins ü³ istînâs 'aķabinde pâd-şâh-ı çâker-nevâz hazretleriniñ haķķlarında olan teveccüh-dâdârîlerin tafşîl ü taķrîr ve Anadolu eyâleti⁴ mansîb olmak üzre vezâret rütbesiyle deryâ-yı 'âtuferiñ haķķlarında müvec-zen olduġun [ve] ol-bâbda şeref-baġş-ı şüdûr olan haţţ-ı hümâyûnu irâ'et ile ta'rîf ü tebşîr eylediklerinde kabûlden imtinâ' ve cânib-i şadr-ı a'zamîden tahvîlin recâ vü istişfâ⁵ eyledi.

şadr-ı a'zam hazretleri⁶ ise irâde-i vâcibü[81^a]'l-etbâ' hazret-i zıllullahîniñ tenfîz ü îķâ'ına dâmen-i der-miyân olmaġın her cend murâd-ı hümâyûnuñ hilâfına olan harekete ta'alluķ edecek vehâmeti ta'yîn ve kabûl-i iltifât-ı hâķân-ı felek-temkînde olan meziyyet ü muġsinâtı tebyîn eyledi ise de kâr-ger olmayup yine ke'l-evvel semt-i nükûl ü istinkâfda karâr ve 'adem-i kabûl-i vezâretde isrâr eyledi.

¹ Olunmasın fermân eylediler. Şadr-ı a'zam hazretleri makâm-ı vâlâlarına ric'at B, C, D, E: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven تهنیه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تهينه (Tehiy'e) şeklinde olmalıdır.

³ İns ü B: -AE.

⁴ Eyâleti B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven استشفاع (İstifşâ') imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استشفاع (İstifşâ') şeklinde olmalıdır. İstifşâ' B, C, D, E.

⁶ Hazretleri B, C, D, E: -AE.

Şâhib-i şadr hazretleri bu vaz‘-ı hâtır-hırâşdan pür-telâş olup aḥşâm daḥi takarrüb etmiş olmağla nemâz-ı şâm için tecdîd ve şunû‘a¹ kıyâm eyledikleri esnâda aḡa-yı mûmâ-ileyh daḥi nâ-gâh verâlarından pür-tâb ü şitâb ile bârgîrlerine² süvâr ve verâsından her ne kadar ircâ‘ına ilhâh olundu ise daḥi³ müfid olmayup fi‘l-aşl ârâm-gâhları olan Karaağac Sarâyı verâsında manşûb-ı ḥaymesinde qarâr eyledi. Mâ-cerâ ‘alâ-vuḡû‘ihi derhâl ḥuzûr-ı mekârim-zuhûr-ı dâverâneye ‘arz u inbâ olunduğda ḥaḡḡında zuhûr eden ḥüsn-i teveccüh-i şeh-r-yâr-ı cemm-‘unvân ve pezîrâ-yı noḡşân ve ol-gece bir münâsib maḡalle nefy olunması fermân olundu.

Beyt

Zârdır Ḳabzla Baştıñ Dü-ser Engüştünde

Vaz‘-i Ḥikmetle Bu Bâzîçe⁴ ki Best ü Küşâd

ḡattâ ol-gece kethüdâ beḡ ve re‘îsü‘l-küttâb efendi ta‘yîn-i mübâşir ve taḡrîr-i evâmîr meşâḡiliyle iştiḡâl ederek sâ‘at beşe müteḡârib zemâna dek Bâb-ı Âşaffi‘de ârâm edüp bi‘l-âḡire silah-şôrân-ı ḡâşşadan Maḡtûl Muştafâ Paşa ḡaynı Ḥasan Beḡ mübâşeretiyle ḡaymesinden⁵ leyllen Üsküdâr‘a emrâr olup ba‘dehu herkes ḡânesine imâle-‘inân-ı reh-vâr eyledi.

Beyt

زابتدای دور ادم تابعهد پادشاه

ازبز⁶ رکان عفو بو دست از فرو داستان کناه⁷

mazmûnunca ol-güne ser-zede-i zuhûr eden şîve-i nâ-pesendîde-i dâmen-i ‘afv ü iḡzâ⁸ ile tesyîr ü pûşîde buyurularaḡ

Mışrâ‘

¹ Şunû‘a AE: Vuzûya C, D, E.

² Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven بارکرلرینه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بارکرلرینه (Bârgîrlerine) şeklinde olmalıdır.

³ Daḥi D, E: -AE.

⁴ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven بازچه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بازچه (Bazîçe) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven خیمه سندن (Ḥaymesinden) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خیمه سندن (Ḥaymesinden) şeklinde olmalıdır.

⁶ ازبز AE: ازبز C.

⁷ “Hz. Âdem‘den padişah zamanına kadar, büyüklerden yaptığım günahlar için af diliyorum.” anlamında Farsça bir beyit: ازبزرکان عفو بو دست ارفروسنان کناه D, E.

⁸ İḡzâ AE: İḡzâb B.

و عين الرضا عن كلى عيب كليله¹

makâliyle ol-gün ‘aşresi qarîn-i ikâle olup İznikmid kaşabasında esbâb-ı vezâreti tesviye eylemek üzre Hânya² mansıbı ile yine rütbe-i vezâret ‘inâyet ü ihsân ve ertesi gün mes’ûlüne müsâ‘ade buyurulup Kütâhiyye eyâleti tevcîhiyle hâlet-yâb-ı³ lezzet-i teceddüd-i ‘âtuft-i pâd-şâh-ı dârâ-derbân oldu.

Yevm-i mezbûrda kapucılar kethüdâsı olan Çerkes Mehmed Beğ mîr-âhûr-ı evvel-i şehr-yârî mertebesiyle kâm-yâb ve mîr-âhûr-ı şânî silah-dâr-ı şehr-yârî birâderi Seyyid Muştâfâ Ağa daği kapucılar kethüdâlığı mansıbıyla mazhar-ı ‘ârifet-i hâkân-ı cemm-cenâb olup küçük mîr-âhûrlık ile Şehsuvâr-zâde Hamdullah Beğ mesrûr ü⁴ begâm buyuruldu. Müşârun-ileyhiñ üzerinde olan Bağçe Kapısı civârında vâki‘ Vâlde Sultân tevliyyeti vezîr kethüdâsı Süleymân Feyzî Efendi ‘uhdesinde tahvîl ve mühr-dârı Mehmed Şerîf Efendi üzerinde⁵ olan vakf-ı hümâyûn kitâbeti hizmetiniñ bi’l-vekâle rü’yeti⁶ Haremeyn kîse-dârı efendiye tahmîl olunup ‘ulûfeciyân-ı yemîn kitâbeti Âtinalı-zâdeye tevcîh ü ihsân ve aşhâb-ı vâridâtıñ yetmiş biñ guruşdan mütecâviz cevâ’iz⁷ ü ‘avâ’idi kethüdâları Hüseyin Efendi tarafından bir iki gün zarfında temâmen yerlü yerine tevzî‘ ü taqsîm olunmağla herkes mesrûr ü⁸ handân buyuruldu.

Pes sâbıkâ Anadolu vâlisi Tağıstânî Vezîr ‘Ali Paşa’ya Bosna eyâleti ve Bosna vâlisi şadr-ı sâbık Mehmed Paşa’ya Selanik sancâğı tevcîh olunup Hânya sancâğı Vezîr Silah-dâr İbrâhîm Paşa’ya ‘inâyet ü ihsân olundu. Müşârun-ileyhiñ ‘azl ü naşbı keşme-keş ile bir miqdâr mizâclarında inhirâf [81^b] ve dimâğlarında şûret-i ihtilâl müşâhede olunmağın taşhîh-i mizâc edinceye dek Burusa’da ikâmet ve ba‘dehu mansıbı olan Kütâhiyye’ye ‘azîmet eylemesi fermân olundu.

¹ “Rıza gözü kusurları görmez.” anlamında Arapça bir cümle.

² Bu kelime AE., A, C, D ve E nüshalarında خانيه (Hanya); B nüshasında ise حانيه (Hanya) imlâsıyla yazılmıştır.

³ AE: حاليتاب B, C, D.

⁴ Ü B, C, E: -AE.

⁵ Üzerinde AE: ‘Uhdesinde B, C, D, E.

⁶ Rü’yeti AE: -B, C, D.

⁷ Cevâ’iz AE: Cevâ’ir D, E.

⁸ Ü C, D, E: -AE.

Vuķū‘-ı Fevz ü Nuşret der-Cânib-i Bağdâd

Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hazretleriniñ ‘Irâķ-ı ‘Arab havâlîsine küllî himmet-i mülûkâneleri maşrûf kılınmağın şubh u mesâ ol-ţarafdan asâyiş-i ‘ibâd¹ ü bilâda dâ’ir ba‘zı aşâr ü aḥbârıñ vürûdu intizâr olunurdu.

Muķaddemâ tafşil olunduğı üzre Zend Kerîm taraflıya ittiḥâd ve efrâd-ı ehl-i ilḥâdıñ pîrâmen-i mevâtın ve bilâd-ı ‘ibâda bu rütbe ilgâ-yı² fesâd ile gâ’ile-i İnan’ıñ bu güne ḥadşe-endâz-ı zevâyâ-yı şu’ûr olmasına bâdî olan Bâbânlı Meḥmed Paşa ve karındâşı Aḥmed Paşa ve diğerkarındâşları ve Bekir-zâde ve ‘amm-zâdeleri Muşul vâlîsi Vezîr Ḥasan Paşa tarafından ‘imâr-ı³ letâyifi’l-ḥiyel ile dâ’ire-i inkıyâda idḥâl ve bezl-i mâl ve ta’ahhüd ḥuşûl-i emniyye vü âmâl ile ḥâtırların bend eylediklerinden fazla mûmâ-ileyhim vesâtetiyile havâlî-i mezkûrede vâķi‘ kâffe-i rü’esâ-yı ekrâd ile ‘aķd-i mîşâķ ü peyvend edüp ‘ale’l-ittifâķ ḳahr ü tedmîr-i şerr-zemm-i ehl-i bağy ü şikâķa şedd-nitâķ etdikdensoñra mûmâ-ileyh Meḥmed Paşa’yı küllî ‘asker ile çarḥacı naşb ü ta’yîn ve karındâşı Aḥmed Paşa’nıñ sipâriş olunduğı üzre uğur-ı saltanat-ı seniyyede bezl-i iktidâr eylesin telķîn eyleyüp Bağdâd vâlîsi tarafından ta’yîn olunan ‘asâķir-i girân-rikâb ile lede’l-muḥâbere merâsim-i yek-cihetîye ri’âyet vechile dâr ü diyâr-ı tuğât ü bağatı ġarķ-âb-ı tûfân-ı belâ etmek niyyeti ile zıķr olunan Meḥmed Paşa’yı Sine yolundan ve karındâşı Aḥmed Paşa’yı beş biñ miķdârı dill-âver ile Taķ⁴ Ayağı cânibinden ḥudûd-ı İnan’a ba’s ü tesyîr ve müşâru-ileyh Vezîr Ḥasan Paşa’nıñ kendüsi daḥi verâlarından ma’iyyetinde olan ketâ’ib-i firâvân ile tehzîz-‘inân-ı isti’câl edeceğın maķâm-ı şadâret-‘uzmaya tahrîr eylemişdi.

Bu kerre ol-vechile taķdîm olunan cünûd-ı ġayret-nümûd re’s-i ḥudûda vüşûl ve bâdî-i emrde re’s-i ḥudûddan on üç sâ’at içerde vâķi‘ Bana⁵ nâm maḥalliñ emr ü nâḥîsi olan Şâliḥ Ḥân ile mekâtibeye meşğul olup gönderilen peygâm mûcibince cânib-i saltanat-ı seniyyeye itâ’at eylemediğinden başka ḳadem-nihâde-i zirve-i kîne-cûy olduğun cezm eylediklerinde bunlar daḥi tertîb-i levâzım-ı rezem eyleyüp şehr-i rebî’ü’l-evveliñ on dördüncü yevm-i şüleşâda tesviye-i şafvet-i bezm-i heycâyâ ibtidâr ve ba’de’l-mülâķât-ı te’âḫî-i kôs-menâyâ tekrâr olup üç sâ’atden mütecâviz uşûl-i per-

¹ ‘İbâd E: Bilâd AE.

² İlķâ-yı B, C, D, E: İlġâ-yı AE.

³ ‘İmâr AE: Â’mâl-i B, C, D, E.

⁴ Taķ C, D, E: Ṭan AE.

⁵ Nane C: Bana AE.

hâş ile tebârüz olunduğandan sonra rûz-ı¹ şemşîr ve tetâvül-i kanât ‘add ü tedmîr ile hâzele-i gec-reftârîñ cem‘iyyetleri perîşân ve her biri bir cânibe girîzân olup efrâd-ı bağâtdan kaçı vâfir ser-sâm-ı şekâvet-ittisâmı ifnâ ve on kıt‘a zenbûreklerin zabt edüp ahâlî-i şehriñ hân-mân-ı meşâ‘ib-nişânların târâc ü yağmâ eylediler.

‘Avn-bârî ve ikbâl-i kâr-sâz-ı hâzret-i şeh-r-yârî ile huşûş-ı mezbûruñ bu vech üzre vukû‘ı haberi nâm-âverân-ı tuğâtdan otuz bir miqdârı ahz olunan rû‘ûs-ı maqtû‘a ile müşârun-ileyh Hasan Paşa tarafından sûy-i dill-cûy-ı şadâret-i dest-gâhîye irsâl ve ba‘de‘l-vuşûl ol-bâbda olan tahrîrât der-‘akab huzûr-ı mekârim-zuhûr-ı hüsrevânîye işâl olunup müşârun-ileyhiñ [82^a] bâ‘is-i nabażân-ı ‘urûk-ı hamîyyeti olur nevâziş ü iltifât-ı hüsrevânîniñ tesviyesiyle iştigâl olunur iken şeh-r-i rebî‘ü‘l-âhiriñ on toközuncu günü [19 R. 1191/27 Mayıs 1777] Tâtâr ağası yediyle bir takım tahrîrâtı dañi zuhûr ve me‘âl-i nuşret-iştimâlinde zıkr olunan Bana Hânı Şâlih Hân’ıñ vâkı‘a-yı fâci‘ası Sine² Hân’ı Hüsrev Hân’ıñ gûş-zerî olduğda seylâb-ı tünd-i haber-i ‘asâkir-i rüstem-setîrden istiş‘âr ve etrâfında vâkı‘ Hemedân ve Merâga ve Karagözlü ve mağall-i sâ‘ireden istiğâse ve isticlâb-ı ‘asâkire ibtidâr edüp tedârik eylediği yigirmi biñ miqdârı kızılbaş-ı evbâşlarıyla âmâde-i ceng ü per-hâş olup hân-ı bergeşte-i sâmânîñ³ bu güne toğ ü tufeng ve vefret üzre sâ‘ir âlât-ı harb ü ceng ile meydân-ı mübâreze⁴ âheng edeceğîñiz çarhacı-yı mûmâ-ileyh Mehmed Paşa Müşârun-ileyh Vezîr Hasan Paşa’ya ihbâr ve küllî tedârikle⁵ kendüsiniñ dañi takviyeye muhtâc olduğun iş‘âr eyledi.

Hân-ı merķüm vekîl-i nâ-aşîliñ kuvvetü‘z-zuhru olan hânân-ı felâket-nişândan olduğ müşârun-ileyhiñ ma‘lûmu olmağla derhâl ma‘iyyet-i mûmâ-ileyhe külliyetlü ‘asker irsâl ve cânib-i hâzm ü⁶ ihtiyâta ri‘âyet ederek kahr ü tedmîr-i a‘dâya dâmen-i der-miyân olmasın te’kîd ü isti‘câl eyledi.

Hân-ı hizlân-nişân-i keşret ‘iddet ü ‘inâda⁷ mağrûr olarak karâr-gâhı olan Sine’den hareket ve belâsın ceset-cûy ederek iki merâhile miqdârı mesâfeden leşker-i zafer-rehber-i devlet üzerine müsâra‘at eyledi. Ketîbe-i salţanat-ı merķümüñ gürûh-ı

¹ Rûz AE: Zor B, D.

² Sine AE: Ne D.

³ Sâmânîñ AE: Sâmâlîñ D.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven به مارزه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu به مبارزه (Mübâreze) şeklinde olmalıdır.

⁵ Tedârikle B, C, D: Tedârik AE.

⁶ Ü B, C, D, E: -AE.

⁷ ‘Inâda AE: ‘Atâde C, D, E.

şekâvet-enbûh ile üzerlerine geldiklerinden habîr olduklarında nâ-çâr anlar daği bulunduğı hey'ât-ı mecmû' ile müdâfa' için sâf¹ ü sâ'id ve ihtimâmların teşmîr edüp şehr-i rebî'ü'levvelîñ yigirmi yedinci ısneyn günü [7 Ra. 1191/15 Nisan 1777] muķâbeleye kıyâm ve dört sâ'at miķdârı muķâtele vü mübâreze ederek iķdâm-ı ser-bâzân-ı per-hâş-âzmâ ile bi'l-âhare ol-fitne-i² kem-sürâğa³ daği vaz'-ı şamşâm-ı intikâm edüp hamelât-ı şaff-şikâf ile cem'iyetlerin târ ü mâr ve üşâra eyledikleri ğubâr-ı heycâdan cihân-rûşen başlarına teng ü târ edüp iki biñ miķdârı sürh-seriñ meydân-ı ma'rekede cezâsın tertîb ve bakıyyetü's-süyûfuñ tîr ü sinân ile ta'ķîb ederek anlarıñ daği ekşerîsin 'adem-i âbâdda emrâr ve taħlîş-i cân eden şerr⁴-zemm-i ħalîle ile Hüsrev Hân bir cebel-i şâhiķa⁵ firâr eyledi.

İhbâr-ı sâ'ire-i⁶ mezkûreniñ bu güne birbirini müte'âķib vürûdından şehr-yâr-ı enâm ħazretleri münbasit ü ħandân ve herkes mesrûr ü⁷ şadmân olup cânib-i zıllulahîden müşârun-ileyh Hâsan Paşa'ya mücevher şemşîr ve ser-â-sere dûhte ferve-i semmûr ile on biñ altun 'inâyet ü⁸ ihsân ve mûmâ-ileyh Çarĥacı Mehmed Paşa bir şevb semmûr ve dört biñ altun 'aĥiyye-i behiyye ile mesrûr ü⁹ ħandân buyurulup ol-müjde ile gelen Tâtâr ze'âmet i'tâsıyla kâm-rân buyuruldu. Ma'reke-i mezbûrede pâ-y-i merd-i dill-âverân-ı kân¹⁰ ve iķdâm-ı ser-bâzân-ı ğazanfer-simât ile ğüşte-i şemşîr-i merfîh-girdâr ve efgende-i meydân-ı ğîr ü dâr olan iki biñden mütecâviz ħallâş-ı ħaybet-i inti'âşîñ nâm-âverlerinden iki yüz otuz üç miķdârınıñ cild-i serleri ħafalarından şelh olunup aĥz olunan sâ'ir edevât-ı ħarb ile müşârun-ileyh Vezîr Hâsan Paşa tarafından cânib-i 'atebe-i 'aliyyeye mersûl ü mevşûl kılınmağın der-'akab maṭrûh-ı meydân-ı siyâset ve 'urza-yı¹¹ inzâr-ı ħaķâret kılındı. Hüdâ-yı müte'âl dâ'imâ livâ-yı ħalife-i rûy-ı zemîni manşûr ve a'dâ-yı devlet-i ebedd-müddeti müdemmir ü maķhûr eyleye. Âmîn.

¹ Sâf AE: Sâķ C, D, E.

² Fitne AE: فيه D: فنيه E.

³ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven سراعہ imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu سراغه (Sürâğa) şeklinde olmalıdır.

⁴ Şerr AE: Serr- D, E.

⁵ Şâhiķa AE: شاهفته D.

⁶ Sâ'ire AE: ساره B, C, D.

⁷ Ü B, D, E: -AE.

⁸ Ü A, B, C, D, E: -AE.

⁹ Ü B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Kümât A, C, D, E: كماه B.

¹¹ 'Urza-yı AE: 'Urşa-yı B.

Zikr-i Ahvâl-i Meḥmed İbn-i¹ ‘Abdulvehhâb Necedî

Cezîretü'l-‘arab aşḳâ‘ından Başra ile Mekke-i Mükerrerme miyânında vâkı‘ Neced havâlisinden zemân-ı şadîka²-güşte-i şemşîr-i şerî‘at olan [82^b] Müsilemetü'l-kezzâb’ın tertîb-i muḳaddemât-ı dürûḡ eylediḡi arâzi-i memleketlerinden³ Hınâbile ‘ulemâsından Meḥmed bin ‘Abdulvehhâb nâm kimesne ḥudûd-ı e’imme-i dîne tecâvüz ile girîve-gerd-i bâdiye-i dâlâl olup uşûl-i şerî‘at-ı muṭahharaya muḡâyir müstelzim-i fesâd-ı ‘aḳîde-i enâm olur ba‘zı bida‘ın her taraftan beyne’n-nâs îḳâ‘ına ibtidâr ve muḥteşid-i serfelâket-medârı olan şeyâtîn-i bed-girdâr⁴ ile Hırameyn-i Muḥteremeyn üzerine leşkerkeş-i fitne vü fesâd olacaḡı avâzesin elsine-i ahâlîye intişâr eylediḡi sâl-i sâbıḳda şerîf-i Mekke tarafından sûy-i ‘atebe-i ‘aliyyeye inbâ ve sükkân-ı Yeşrib ve Baḥḥa’ya teraḥḥümen bâḡî-i mezkûr için devr-i Maḥmûd Hânî’de pederlerine olan i‘ânet mişillü cânib-i salṭanat-ı seniyyeden kendüsine daḡı i‘ânet olunarak tedârîḡi görölmediḡi şûretde mânend-i ḳurâmṭa fimâ-ba’d ihdâş-i ef‘âl-i şenî‘aya ictirâ edeceḡin îzâḥ şûretlerinde evrâḳ tahrîr ü isrâ olunmuşıdi.

Nüvîd-i mezkûr-ı sâmi‘a-ḡırâş olan peyâm-ı daḡdaḡa-engîzden olmaḡın beher hâl şerîf-i Mekke mültemesâtına müsâ‘fe ile ḡâ‘ile-i fesâdıñ indifâ‘ına ḳıyâm lâzıme-i ‘uhde-i devlet-i ebedd-ittisâm olup ammâ bu güne ḡuṭab-ı cesîme taşaddî eden herzepeymâ-yı şeqâvet-endîşin küllî iḳtidâra muḥtâc olduḡu bedîdâr ve ol-emr-i ma‘dûmi’l-ḡuṣûle vâfi levâzım ve sipâhi⁵ etrâf ü eknâfdan tedârik edinceye dek cünbüş-i bâḡiyânesiniñ şît-i devr-i efvâḥ ederek bir taraftan ḡuş-zed-i ḡuddâm-ı salṭanat olmaması muḡâl idiḡi müselle-i aşḡâb-ı ihtiyâr olduğundan mâ-‘adâ mezbûruñ müfsidet-pîşe ve müretteb-ef‘âl-ı ḳabîḡa olduğü eḡerçi beyne’l-ḡarameyn meşḡur olup lakin şenâ‘at-kârın Hırameyn üzerine ḡurûc mertebelerine⁶ îşâl eylediḡi Mekke-i Mükerrerme cânibinden ḡayrı kimesne tarafından derbâr-ı ‘atûfet-medâra muḡarrer ü maşṭur olmamaḡla keyfiyyet ḡuzûr-ı ḡümâyûn-ı cenâb-ı ḡalîfe-i rub‘-i meskûna ba‘de’l-‘arz irâde-i seniyye-i ḡazret-i zillullahî üzre Âsitâne’de mevcûd ahvâl-i aḡṭâr-ı Hıcaz’a vuḡûf-tâmmı olanlardan teftîş olunarak müfsid-i mezbûrda dâ‘î-i ṭuḡyân olmadığı

¹ İbn-i AE: Bin B, C, D, E.

² Şadîḳda A, B, C: Şiddîḳda D, E.

³ Memleketlerinden AE: Mütemekkinlerinden E.

⁴ Bu kelime B nüshasında sehven بذكردا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بذكردار (Bed-girdâr) şeklinde olmalıdır.

⁵ Sipâhi AE: Siyâhi C, D.

⁶ Mertebelerin D.

istihbâr ve tahkîk olunduğundan başka Bağdâd ve Şam ve Şehrizor ve Cidde vâliflerine istingâh-ı¹ hâl ve def'-i gâ'ile-i eşkâl zımnında evâmîr-i 'aliyyeye tahrîr ü irsâl olup her taraftan istizâh-kâre-i sâ'id-himmet-i teşmîr ve ol-bâbda Mekke-i Mükerrime tarafından vürûd eden iltimâs-nâmenîñ cevâbı zuhûr-ı netîce-i ahbâra ta'lîk² ile te'hîr olundu idi. Bu kerre yine hâric-i mezkûrden izâle vü i'dâmı zımnında tahrîrât-ı muqaddemi mü'eyyed cânib-i saltanat-ı seniyyeden imdâd ü i'âneti mutazammın Hârameyn tarafından ba'zı evrâk vürûd ve Cidde vâlisi Vezîr Defter-dâr 'Osmân Paşa cânibinden Âstâne-i 'Aliyye'den³ teccüs etdirerek muqaddemâ isti'lâm olunduğu haberi muşaddık kâ'ime zuhûr etmeğın ol-vechile zuhûr eden evrâk tekrâr ma'rûz-ı 'atebe-i şehr-yâr-ı gerdûn-vaqâr olup Cidde vâlisi müşârun-ileyhiñ kâ'imesi mazmûnu Mekke tahrîrâtınıñ me'âline şübhe îrâş eylediğine 'ilm-i haqâyık-ârâ-yı hazret-i hilâfet-i dest-gâhî şâmil ve Bağdâd ve Şehrizor ve Şam vâlifleri taraflarından bu huşûşa dâ'ir henüz bir haber mütevâşıl olmamağla

Mısrâ'

وقدینمو کبیرمن صغیر⁴

mazmûnunca pâd-şâh-ı agâh⁵ جعله الله منصوراً علي اعدائه⁵ hazretleri Zend Kerîm'in zuhûrında daği "İbtidâlarda birşey yokdur." diyerek 'âkıbet-kâr bu derecelere muntehî olduğun kalem-i hümâyûn-ı raqm-ı mülûkâneleriyle bâlâ-yı evrâka tahrîr ve mezkûruñ hâli bir hoşça teftîş ü tahkîk olunmasın mübârek-i haqq-ı şerîfleriyle tasfîr buyurdular.

Pes irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânîleri üzre der-'açab maqâm-ı şadâret-üzmâdan istikşâf ü isti'lâ'-ı mâdde için [83^a] müceddeden Şam vâlisine bir kıt'a kâ'ime imlâ ve tasfîr olup kahr ü tedmîri esbâbınıñ tertîb ve istihsâline kıyâm-ı bâz-beste-i vürûd-ı haqîkat-peyâm kılındı. Müşârun-ileyh 'Osmân Paşa'nıñ bu huşûşu⁶ hâvî vürûd eden kâ'imesinden mezkûre müte'allik olan mağalleri iltifâţ ve hâricden birşey zamm ile 'ibâreti tagyîr olunmayarak bu mağalle işbât olundu.

¹ İstingâh-ı AE: İstiknâh A, B, C, D, E.

² Ta'lîk AE: Ta'alluk D.

³ 'Aliyye AE: 'Aliyye'de D, E.

⁴ "Bazen büyükler küçüklerden istifade eder." anlamında Arapça bir cümle.

⁵ "Allah onu düşmanlarına karşı galip getirsin." anlamında Arapça bir dua.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven حصو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خصوصی (Huşûş) şeklinde olmalıdır.

Şûret-i Kâ'ime

Merķûm Meħmed bin ‘Abdü’l-vehhâb keyfiyyeti ve mezheb ve mesleği ve zuhûr u ħurûcu ne dâ’iyeye mübtenî olduğu oldukça aşhâb-ı vukûfdan eţrâfiyle istifsâr olunduğda Başra’ya ħarîb ve Mekke-i Mükerrreme’den taħrîben on beş merħale ba’îd otuz ħâneli bir ħaryede mütemekkin ve otuz ħadar tâlebe ifâde-i ‘ulûm müte‘ayyin ve ħarîb ü ba’îdinde ve eţrâf ü enħâsında olan ħurâ ħalkı taħmînen beş altı yüz miħdârı olup ekşeri ba’zı maħâlâtını tefehhüme muħtedir olmamağla ta’n u teşnî‘ üzre olduklarını beyânı ve ez-cümle Ķur’ân-ı ‘azîmî’ş-şâna eşref-kelâm iken tilâvetiyle taħayyüd etmeyüp “Bir ‘Arab’ıñ izhâr-ı faşâhat ħaşdıyla mü’ellifi olan delâ’ile bu mertebe tuğluk ma’nâsı nedir?” kelâmı ¹ رَبِّ مَجِيدٍ مَنَسَى وَمَهْجُورٍ ve “Delâ’ilü’l-ħayrât-ı mültezim olmağ iktizâ eder mi?” ta’bîrlerinden şalavât-ı şerîfeyi men‘ eder münker-i nübüvvetde şüyû’ına ‘illet ve fi’l-aşl taşşîli Şam-ı Şerîf’de olmağla ketb-i kelâmiyye ve ħikemiyyeye meyl ü rükûnu ve ‘ulûm-ı naħliyyeye ‘adem-i iltifâtla ‘aħliyâneye rağbeti mezheb-i ‘ulemâ-yı² müteħaddimîne iltifât ile tenezzüh vü taħdîsde ħudûd-ı şer’î[ye] tecâvüzünü temyîz-i erbâbı rivâyet etdiler. Ancak merķûm aşhâb ‘aşabiyyetden kesret-i ‘add ü ‘aded ile meşhûr bir ħabîleniñ re’îsi değil ki ħattâ ħurûc-ı dâ’îlerini icrâya muħtedir ola. Merķûmuñ taşşîli Şam’da olmağ mülâbesesiyle mîrû’l-ħâcc paşa ile mu’ârefesine bin’en maşşûş âdemi gelüp “Emîr-i Mekke ħaħķında maşşar etdirmiş. O güne müfsid ikâ’ına ‘adem-i isti’dâdımdan başħa diyânet ve ‘aħlım³ mâni’dir. Keyfiyyet ve mâhiyyetim ma’lûmıñızdır. Tullâba ifâde-i ‘ulûm ile meşğûl⁴ benim gibi bir ‘abd-i dâ’î Devlet-i ‘Aliyye ħaħķında bu güne müfteriyâtı şâyân-ı i’timâd olmamağ me’mûldir.” mişillü maħâlâtını müşârun-ileyh âdemi taħrîr eylediğini ħullarına ve cümleye ifâdeden fazla o güne bağy ve ħurûca müte‘allik evzâ’mı külliyyen selb ü inkâr ve maţlûb-ı evliyâ-ni’amı olduğu ħâlde aħzı şûretiyle ihzâr ü irsâli ve vüs’larında olduğunu da’vâ etdiler.

Merķûmuñ baħr-i zehħâr-ı⁵ ‘ulûm olduğunu teslîm ederler iken ħükemâ-yı müteħaddimîn mezhebi muħtâr olmağla fesâd-ı ‘aħîdesi ef’âl ve a’mâlinden mütebâdirdir.” deyü rivâyet ve mübâhiş-e-i ‘ilmiyye da’vâsından ħayrı ‘aşabiyyet ve

¹ “Nice şerefli kişiler vardır ki unutulmuş ve terk edilmişlerdir.” anlamında Arapça bir cümle.

² ‘Ulemâ-yı AE: ħükemâ-yı B, C, D, E.

³ ‘Aħlım AE: ‘Azmım D.

⁴ Meşğûl B, C, D: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven زخار (Zehħâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زخار (Zehħâr) şeklinde olmalıdır.

cem‘iyyet ve bağı ve ħurûca müte‘allik ħâlet iki sene ikâmet-i ‘âcizânem müddetinde mesmû‘-ı çâkerânem olmamağla bu tafşîle bâ‘iş-i cesâret olundu.

İhrâc-ı Mevâcib

Şehr-i cemâziye’l-evveliñ dördüncü şalı günü [4 Ca. 1191/10 Haziran 1777] mu‘tâd-ı kadîm üzre tertîb-i dîvân ve ocağlar ahâlîsiniñ iktizâ eden üç biñ yüz yigirmi bir kîse aqça¹ mevâcibleri ‘avârif-i behiyye-i mülûkânenen i‘tâ vü ihsân olunup herkes du‘â-yı tezâyüd-i şân ü şükûh-ı salţanat-ı seniyye ile mertûbü’s-sân oldular.

Tevcîhât-ı Vüzerâ

Mâh-ı mezbûruñ on üçüncü günü [13 Ca. 1191/19 Haziran 1777] Kûtâhiyye eyâleti İbrâ‘il muhâfazası şartıyla Vidin muhâfızı Vezîr Aydoslu Mehmed Paşa’ya ve Vidin muhâfızlığı Selanik mutaşarrıfı Vezîr Silâh-dâr Mehmed Paşa’ya ve² Selânik sancâğı Hanyâ³ muhâfızı Vezîr Silâh-dâr İbrâhîm Paşa’ya ve Hanyâ⁴ muhâfızlığı Kûtâhiyye vâlîsi Vezîr Mîr-âhûr Muştâfâ Paşa’ya ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i ħüsrevânîden ‘inâyet ü ihsân buyurulup Bender muhâfazasına me’mûr Rûmeli vâlîsi Silâh-dâr ‘Abdullah Paşa’nıñ maĥall-i me’mûriyete vuşûlü vakte muhtâc olup muhâfaza-yı mezkûrede ise bir vezîriñ kıyâmı lâ-büdd olmağın Deliorman nizâmına me’mûr Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa’nıñ bir gün aqdem kal‘a-yı mezbûre⁵ muhâfazasına müsâra‘at eylemesi fermân olundu.

Zikr-i Ba‘zı ez-Nizâm-ı Devlet

Pâd-şâh-ı cemm-cenâb-ı salţanat-ı⁶ ma‘delet-me’âb⁷ **دام محفوظاً بعناية الملك الوهاب**⁷ ħazretleriniñ ħâtır-ı ħümâyûn-ı maĥâsin-meşĥûnları dâ‘imâ [83^b] zîr-i dest-i şefkat-peyvest-i mülûkânelerinde olan bilâd ü ‘ibâdîñ âsâyiş ü ‘umrânına mütemâyil ü ma‘tûf olmağın bâ‘iş-i tezâyüd-i übbehet-i salţanat olur ta‘mîr-i kılâ‘ ve tedbîr-i müddet ve tekşîr-i mühimmât ve techîz-i süfun mişillü umûruñ tanzîm ü tevķîri⁸ mültezim-i

¹ Aqça B, D, E: -AE.

² Vidin muhâfızlığı Selanik mutaşarrıfı Vezîr Silâh-dâr Mehmed Paşa’ya ve B, E: -AE.

³Bu kelime AE. nüshasında sehven **خانيه** (Hanya); A, B, C, D ve E nüshalarında ise **حانيه** (Hanya) imlasıyla yazılmıştır.

⁴Bu kelime AE. nüshasında sehven **خانيه** (Hanya); A, B, C, D ve E nüshalarında ise **حانيه** (Hanya) imlasıyla yazılmıştır.

⁵ Mezbûre AE: Mezkûre D.

⁶ Salţanat-ı AE: Sultân-ı E.

⁷ “Allah’ın yardımıyla her şeyden korunan” anlamında Arapça bir söz.

⁸ Tevķîri AE: Tevfîri C, E.

himmet-i vâlâ-töhmet-i tâc-dârânları olduğu şadr-ı a‘zam hazretleriniñ her ne kadar ma‘lûmları olan umûr-ı vâcibi’l-i‘tinâdan ise de te’kîden ve ihtimâmen gâh gâh¹ ol-bâbda yine kalem-i mübârek-i raqam-ı mülûkâleriyle hatt-ı şerîf-i muhâbbet-redîf imlâ ve nihâd-ı diyânet-i i‘tiyâd-ı² vezîrânede olan deryâ-ı gayretiñ cûş³ ü hurûş-ı istikşâ buyurmalarıyla ol-vechile şeref-bahşâ-yı sūdûr olan irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şadr-ı a‘zam hazretleriniñ vedî‘a-yı zât-ı ihlâş-âyâtları⁴ olan hâ-hiş-i hizmet-i dîn ü devleti tehyîc ve⁵ **دوبان** etmeğın maţlûb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-i dest-gâhîleri üzre beyza-ı İslâm’ıñ medâr-ı viķâyesi olur esbâbıñ istihşâline şarf-ı nîrû-yı ihtimâm-birle **Hotin**⁶ ve Bender ve Aşkirmân vesâ’ir serhâddât-ı mansûreniñ müte‘ayyinân-ı ricâl-i devletden ve gayrîden mu‘temed zâtlar ta‘yîni ile i‘mâr ü ikmâline ikdâm ve isti‘câl ve neferâtınıñ tanzîm ve mevâcibleriniñ⁷ nağden ve havâleten taqđîm ve itmâmıyla şenn ü âbâdânlıkların istihşâlde sa‘y-i bî-hîmâl buyurup kâr-güzâr gediklüler mübâşeretiyle küllî mühimmât irsâl ve az vaqtdede kâffe-i neķâyışların tertîb ü tesyîr ve ikmâl eylediler. Huşûşen serhâddât-ı mezkûreye nazaran İç-il’de vâķi‘ olup muķaddemâ âfet-resîde olan kılâ‘ u buķâ‘dan her biriniñ ta‘mîr ü termîmine mübâşeret ve levâzım-ı cem‘iyyetleriniñ istikâline⁸ ihtimâm ü diķkat buyurup Kütâhiyye vâlisi Vezîr Aydoslu Mehmed Paşa’yı İbrâ’il cânibine ta‘yîn ve sâbıkâ Kulkethüdâsı ‘Osmân Ağa⁹ iki ‘aded orta ile Varna’ya tesyîr eyleyüp Âsitâne’de olan ‘ibâdullahıñ tevsî‘-i rızķı ve kılâ‘-ı serhâddâtda mevcûd olan zehâyir-i mertebeden fazla li-eclü’l-ihtiyât zahîre bulunmak fikriyle Rûmeli’niñ zahîre mahallerinden beş yük miķdârı zahîre tertîb ü tevzî‘ buyurup merâsim-i hazm ü ihtiyâta ri‘âyetde daķıķa fevt olmamasına kemâ-yenbağî i‘tinâ vü diķkat ve bezl-i mâ-ħaşal-i ceħd ü tâķat eylediler.

E‘âzım-ı umûr-ı devletden olan menzil nizâmına müddet-i medîdeden berü mânend-mûy-ı Zengî-dirhem-i¹⁰ müşevveş olmağın umûr-ı devlet ile me‘mûr olanlar meşelâ on günlük mesâfeyi otuz günde kaç‘ edemeyüp her ne güne tanzîmine mübâşeret

¹ Gâh Gâh B, C, D, E: Kâh-kâr AE.

² İ‘tibâr D: İ‘tiyâr E.

³ Cûş AE: Hûş B.

⁴ Âyâtları B, C, D, E: Eyâletleri AE.

⁵ Rû-bâlâ B, C, D: Dû-bâlâ E.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında **حوتن** (Hotin); A, B, C ve D nüshalarında da **خوتن** (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven **وامجبرينك** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مواجبرينك** (Mevâcibleriniñ) şeklinde olmalıdır.

⁸ İstikâline AE: İstikmâline B, C, D.

⁹ Yusuf Ağa’ya B, C: Yusuf Ağa’yı D, E.

¹⁰ **دوهم** D, E: Dirhem AE: +Ve B, C, D, E.

olundu ise bir vechile şûret¹-pezîr olmuş değil iken be-ḥavlihi Te‘âlâ himem-i kâr-sâzlarıyla pezîrâ-yı nizâm olup umûr-ı müsta‘cileye me‘mûr Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarına on iki ve silah-şôrân-ı hâşşaya yedi ve gediklüyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî’ye beş ve Tâtârlara faķaķ birer bârgîre² tuğrâlî emr verilmek üzere menzil ḥuşûşu râbîṭa-yı³ cedîdeye bend olup sâ‘ir âmed-şüdd edenleriñ sâ‘at başına yigirmi akça ücret ile⁴ kazâlar ahâlîleri taraflarından bârgîr aḥzı beyâz üzerine buyuruldu verilmesine mevķûf kılınmağla menzil-ḥânelerde küllî kudret peydâ ve beytü’l-mâl-ı müslimîne hayli menfa‘at rû-nümâ olup umûr-ı müsta‘celeyle me‘mûrlarıñ ḥilâl-i râhda bilâ-tevaķkuf şavb-ı me‘mûrlarına âmed-şüdd eylemeleri maşlahatı şûret-yâb ve nizâm-ı mezkûr asâyiş-i ‘ibâdı mü(s)ltezim olmağın pâd-şâh-ı enâm ḥaķķında da‘vât-ı hayriyyeye fuķarâyı aḥz u isticlâb eylemişlerdir.

[84^a] ‘Azl-i Ser-bostâniyân-ı Hâşşa

Mâh-ı mezbûruñ on toķuzuncu günü [19 Ca. 1191/25 Haziran 1777] ḥâşşa bostâncıbaşısı ‘azl olunup yerine ḥaşekî⁵ aģa olan Kâra İsmâ‘îl⁶ Paşâ-zâde ‘Ali Beğ bostâncıbaşı naşb ü ta‘yîn ve ḥaşekî⁷ aģalık ile Hâşekîyândan⁸ Şa‘bân-zâde Hacı İbrâhîm Aģa mesrûr ü kâm-bîn buyuruldu.

Vuķû‘-ı Tevcîhât

Birkaķ seneden berü Medîne-i Münevvere⁹ نۆر ها الله تعالى الي يوم الاخره ahâlîsi miyânında tekevvün eden şecere-i ḥilâf¹⁰ ü şikâķ-ı âb-yârî aşḥâb-ı nifâķ ile ķadd-i keşîde-i tâk-nüh-i revâķ olup bi‘d-defa‘ât ‘aķd olunan muḥârebât pey-der-peyden sükkân-ı Yesrib’iñ aḥvâli diğerk gün ve hattâ ḥilâl-i ḥarbde endâḥt olunan tûfeng dânelerinden ba‘zısı şandûķa-yı Nebiyy-i Muḥterem¹¹ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ḥazretleri

¹ Şûret B, C, D, E: Şadâret AE.

² Bu kelime E nüshasında sehven باكيره imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu باركيره (Bârgîre) şeklinde olmalıdır.

³ Râbîṭa-yı AE: Râbi‘a-yı D.

⁴ İle AE: +Menzil-ḥânelerinden bârgîr B, C, D, E.

⁵ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven خاصكى (Hâşekî) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خصكى (Hâşekî) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime AE. ve C nüshalarında اسمعيل; A, B ve D nüshalarında ise اسماعيل imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven خاصكى (Hâşekî) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خصكى (Hâşekî) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven خاصكى (Hâşekî) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خصكى (Hâşekî) şeklinde olmalıdır.

⁹ “Allah onu kıyamet gününe kadar nurlandırsın.” anlamında Arapça bir dua.

¹⁰ Ḥilâf C, D, E: Ḥilâfet AE.

¹¹ “Allah’ın salât ve selamı onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

havâlisine işâbet eylediği haberleri cânib-i şadr-ı a'zamîden ma'rûz-ı 'atebe-yi pâd-şâh-ı rub'-ı meskûn olup¹ tenbîh ü güşmâl-i esâfil ve e'âli ve terfih kırup sekene ve ahâlî için Hicâz² câniblerine mütekarib elviye vü eyâlât mutaşarrıfı olan vüzerâdan biriniñ Medîne-i Münevvere'de ikâmet ve te'dîb ü tertîb³ ehl-i tayyibeye diğkat eylemesi lâzım gelmeğın ol-câniblerde bulunan vüzerânıñ kâr-sâzı Haleb vâlisi Aħmed 'İzzet Paşa-yı ğâziye⁴ tanzîm-i hâli için Mısır cânibinden bozarub i'tâ vesâ'ir سعت ma'âşına medâr olur zehâ'ir tertîb olunup Şam tarafından havâle yetmiş beş⁵ biñ ğuruş ihsân ve mütesellimiyle zabt olunup hâsıl olan nemâsından ğapusı halkı meşârifini idâre eylemek üzere ğarîha-yı şabîha-yı şehir-yârîden Aydın muħaşşılığı tevcîh-birle bir müddet Medîne-i Münevvere'de ikâmet ve belde-i tayyibe-i mezkûreyi evzâr-ı eşkıyâdan tenkîh ü taşfiye-i şarf-ı miknet eylemesi fermân olundu. Hattâ bu bâbda iktizâsına ğöre mükerrer isti'câl emrleri ve def'âtle şadr-ı a'zam mektûbları imlâ ve taħrîr olunduğundan "Medîne-i Münevvere'ye takarrüb eylemiştir." mülâhazalarıyla üzerinde olan Aydın manşıbını Cidde'ye taħvîl ve iktizâ eden evâmiri taħrîr ü tesbîl olunmuşıdı. Ammâ Şam tarafından havâle olunan ağçaya dest-res olmağ kendüsine müte'assir olmağ taħrîbi ile Şam'dan bir hatve ilerü gitmek müyesser olmamağla mîrû'l-hâcc olan Vezîr 'Osman Paşa ğâfile-i hâcclığâ semt-i Hicâz'a teveccüh ü i'tizâm ve müşârun-ileyh bi'z-zarûre Şam-ı Şerîf'de kıyâm eyledi.

Nefsü'l-emr müşârun-ileyhiñ esbâb-ı rihleti mefkûd olup şavb-ı me'mûrîne vuşûle 'adîmü'l-iktidâr olduğı bedîdâr⁶ olmağın ol-esnâda Kudüs-i Şerîf sancâğı kendüsine tevcîh ve Cidde vâlisi olan Nablûsî Muştafâ Paşa'nıñ Medîne-i Münevvere'de ikâmeti taşvîb olunup iktizâ eden evâmiri taħrîr ü tesyîr olundu. Bu taħrîb ile Haleb eyâleti münhall olmağın sâbıķâ Kudüs-i Şerîf mutaşarrıfı Mîr-i Mîrân İbrâhîm Paşa'ya rütbe-i vezâretle 'inâyet ü ihsân⁷ olunup Diyarbekir ser-'askeri Vezîr Ğazîne-dâr 'Ali Paşa'nıñ 'askerî⁸ tâ'ifesiyle bu def'a ğüsn-i sülûke muvaffağ olamadığı mesmû' olmağın A'zâz ve Kilis sancâğıyla ser-'askerlikden 'azl olunup ber-vech-i ilhâğ 'uhdesinde olan Rağğa eyâleti Vezîr Çerkes Ğasan Paşa'ya tevcîh ve Diyarbekir eyâletine ilhâğen Ğarağışâr-ı

¹ Olup B, C, D, E: -AE.

² Bu kelime A nüshasında sehven حجاز imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حجاز (Hicâz) şeklinde olmalıdır.

³ Tertîb AE: Terbiyye-i D, E.

⁴ ĞârîmiyeAE: Ğâzi'ye B, C, D, E.

⁵ Beş B, C, D, E; -AE.

⁶ Bu kelime C nüshasında sehven بدار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بديدار (Bedîdâr) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü ihsân D, E: -AE.

⁸ Vezîr Ğazîne-dâr 'Ali Paşa'nıñ 'askerî B, C, D, E: -AE.

Sâhib sancâğı tevcîhi ile Diyarbekir ser-‘askerliği Aydın muhaşşılı Vezîr Uzun ‘Abdullah Paşa’ya tahvîl olunup Hüdâvendigâr sancâğı Mîr-âhûr el-Hâcc Muştafâ Paşa’ya ve Hanya¹ muhâfızlığı Yazıcı-zâde Vezîr Muştafâ Paşa’ya ve ber-vech-i ilhâk Kırşehir sancâğı Özi vâlisi Vezîr Yeğen el-Hâcc Seyyid Mehmed Paşa’ya tevcîh olundu.

Ķādî‘asker-şoden Murâd Efendi der-Def‘a-yı Şâniye

Rûmeli kâdî‘askeri olan naĳbû‘l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm² Efendi’niñ müddeti temâm olup hasbe’t-tertîb Rûmeli şadâreti sâbıkâ behçet-endûz-ı mesned-i Rûm olan Şeyh[84^b]ü‘l-‘ulemâ Murâd Efendi hâzretlerine teveccüh³ etmeğın cemâziye‘l-âhîreniñ gırresi aĳad günü ilbâs-ı ferve-i semmûr ile şânî kerrede Rûmeli kâdî‘askerliği tefvîz-i cenâb-ı ‘adâlet-nişâbları buyurulup sâbıkâ Anadolu kâdî‘askeri olup hasbe‘l-münâvebe bi‘l-fi‘l Rûmeli kâdî‘askerliğine müteheyyi⁴ olan Dürrî-zâde merhûmuñ maĳdûm-ı ekberi Nûrullah Efendi hâzretlerine daĳı Rûmeli pâyesiyle ‘inâyet ü iĳsân buyuruldu.

Müşâdere ve İ‘dâm-ı Hüseyn Efendi

Bundan muĳaddem rütbe-i vâlâ-yı vezâretle çerâğ olan Muştafâ Paşa’niñ mîr-âhûrluğı zemânında kethüdâsı ve müsteşâr-ı kec-reftârı olan sâbıkâ sipâh kâtibi Hüseyn Efendi’nin aĳz-ı rüşvet ve i‘ânet-i zaleme ve ehl-i şekâvet mişillü ba‘zı irtikâbatı efendisi müşârun-ileyh vezâretle begâm olup manşıbına irsâl olunduğđansoñra yegân yegân maĳâfîl ü mecâlisde îrâd ve devr-i efvâh ederek mesmû‘-ı pâd-şâh-ı ma‘delet-penâh olup ĳaĳķında baĳr-ı ĳazabıñ mevc-zen olacağı mütebeyyin olduğđan başka belki aĳz ü ĳabs ve müşâdere olunacağı müteyakķın⁵ iken ‘âķılâne ĳarekete muvaffaķ olamayup

العبد ومايملكه لمولاه⁶

maĳâliyle müteĳavvil ve câdde-i maĳâm-ı rızâya dâĳil olmaĳdan müteĳâfil olup kendü eşyâsını ihfâ eylediğđinden başka müşârun-ileyh Muştafâ Paşa’ya müte‘allik¹

¹ Bu kelime AE, C ve E nüshalarında خانيه (Hanya); A, B ve D nüshalarında ise حانيه (Hanya) imlâsıyla yazılmıştır.

² Bu kelime AE nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Teveccüh AE: Tescîh D.

⁴ Müteheyyi AE: Müntehî D.

⁵ Bu kelime AE, A, C ve E nüshalarında sehven متيقن (Müteyakķın) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu متيقن (Müteyakķîn) şeklinde olmalıdır.

⁶ “Köle ve sahib oldukları sahibine aittir.” anlamında Arapça bir cümle.

ba‘zı sū‘âlîñ cevâbında daħi bilâ-mûcib ketm ve ħuŝûnet izhâr ve el-câhil-i cesûr kavlı üzere kıllet-i ‘irfân ve idrâkinden nâŝî ħaddinden ħâric etvâra ictisâr etmeğle mezbûruñ ‘an-aşl ħilâf-ı ŝer‘-i ŝerîf irtikâb eylediği menhiyyât-ı ŝer‘iyeye ‘ilâve olmağın ser-bostâniyân-ı ħâŝsa taraflarında ħabs olunup birkaç gün ŝoñra ol-maħallden daħi belki taħliyye-i sebîl eylemek ħaħķında melĥûz iken ol-mazîķ-i hevl-nâķde daħi ħilķatini icrâda kuŝûr etmediğinden verilen fetvâ-yı ŝerîf mûcibince ŝehr-i mezbûruñ dördüncü [4 C. 1191/10 Temmuz 1777] günü cezâsı görölüp ser-‘maħtû‘ı endâĥte-i meydân-ı ‘ibret² kıldı.

Vilâdet-i ‘Â’işe Sultân

Pâd-şâh-ı ma‘delet-penâh ve şehen-şâh-ı asmân-ı bâr-gâh ħazretleriniñ sülâle-i tayyibe ve nesl-i bülend-menķabelerinden şehr-i cemâziye’l-âĥireniñ yigirmi dördüncü ŝalı³ günü [24 C. 1191/30 Temmuz 1777] bir duĥter-i kerîmü’l-muntazır-ı zîver-ķimât-ı vücûd ve ziynet-baĥŝ-i dâ’ire-i şuhûd olmağın ism-i şerîfleri ‘Â’işe tesmiye buyurulup pertev-endâz-ı zuhûr olduğu de’b-ı dîrîn üzere münâdîler ile⁴ ehl-i şehre i‘lân olundu.

Vürûd-ı Ba‘zı Re‘âyâ-yı ez-Leh ve Zıkr-i Men‘-i Vürûd-ı İşân

Muķaddemâ Leh⁵ muķâsesmesi hengâmında ıķlîm-i Leh’den düvel-i sâ’ire ħükûmetine intikâl eden maħaller sâkinlerinden ba‘zı re‘âyâ-me’lûf olmadıkları ħâkimiñ taĥt-ı ħükûmetinde ta‘ayyüş edemediklerinden evtân-ı⁶ kadîmelerinden ħareket ve sâye-i re’fet-vâye-i salţanat-ı seniyyeye ilticâya mübâderet⁷ eyleyüp evâ’il-i recebû’l-müreccebe yüz elli ħâne miķdârı Yehûd re‘âyâsı ħudûddan duĥûl ve Tuna sâĥillerine nüzûl edüp andan Âsitâne’ye vuşûl üzere oldukları istiĥbâr olunduğda ħâllerine ‘âtuftet-i pâd-şâhî karîn olup râķib oldukları sefnelerinden Âsitâne’ye ħurûca ruĥŝat verilmeksizin Memâlik-i Maħrûse’den Selanik ve İzmir⁸ câniblerinden münâsib maħallerde îvâ vü iskân olunmaları fermân-ı şehr-yâr-ı sekender-serîr olmuşıdı.

Ammâ tâ’ife-i mezbûreniñ verâsı keşîr ve kendüleri bir kavm-i mefsedet-semîr olmağdan nâşî bir eyyâmndan ŝoñra bir miķdârı daħi zuhûr ve ta’yîn olunan maħalle

¹ Mûte‘allık C, D, E: -AE.

² ‘İbret A, B, C, D, E: -AE.

³ şalı C, D, E: -AE.

⁴ İle B, D: -AE.

⁵ Leh C, D: -AE.

⁶ Evtân-ı AE: Otaķ-ı B.

⁷ İlticâya C, D, E İlticâ AE: Mübâderet C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime AE, C, D ve E nüshalarında ازمير; A ve B nüshalarında ise ازمير imlâsıyla yazılmıştır.

gitmekde tereddüd eylediklerinden mâ-‘adâ âmed-şüddleri gütf ü gûsıyla erkân-ı devleti bî-ḥuzûr etmeleriyle tâ’ife-i mezbûreden fîmâ-ba’d Âsitâne-i ‘Aliyye’ye gelmek irâdesinde olanların aşhâb-ı sefâ’inden kimesnenin sefnesine almaması¹ bâbında Tuna sâhillerinde vâқи‘ iskelelerin hukkâm ve zâbitânına ḥiṭâben² evâmir-i ekîde taḥrîr³ ve ol-şirzime-i şerr-zemmeyi Der-‘aliyye’ye naql eylemeden herkes men‘ ü zecr-i taḥzîr⁴ olundu.

Vefât-ı ‘Â’işe Sultân

Bundan muḳaddem şülb-i gevher-pâş-ı ḥalîfe-i [85^a] zemîn ü zemândan mânend mâh-tâbân-ı pertev-endâz-ı dâ’ire-i imkân olan ‘Â’işe Sultân nâm duḡter-i ḡayr-ı encâm-ı cenâb-ı kâr-sâz-ı kâffe-i enâmdan⁵ kendüsine in‘âm olunan rızq-ı muḳadderi çihil⁶ rûz miḳdârı eyyâmnda istîfâ vü itmâm etmeḡin şehr-i şa‘bânîñ beşinci aḡad günü [5 Ş. 1191/8 Ağustos 1777] cânib-i a‘lâ-yı⁷ ‘aliyyîne ḡurâm edüp cesed-i nâzenîni Vâlde Sultân câmi‘-i şerîfi türbesinde i‘dâd olunan maḡalle îşâl ü iblâḡ olundu.

Naql-i Hümayûn be-Sarây-ı Hümayûn

Pâd-şâh-ı cemm-i câh-ı lâ-zâl-i maḡfûfen be-tevfîḡ-i ilehe hazretleri ibtidâ-yı bahârda bir eyyâm Karaaḡaç baḡçasın[a] teşrîf ve andan Beşiktaş sarây-ı dill-güşâyîş-i şeref-baḡş-ı kudûm-i meymenet-redîf buyurup bir müddet daḡi ol-câ-yı ferah-fezâda ikâmet ve şehr-i mezbûruñ toḡuzuncu ḡamîs günü [9 Ş. 1191/12 Ağustos 177] sarây-ı cedîd-i ‘âmire-i mülûkânelerine ric‘at buyurdular.

Zîkr-i Nizâm-ı Zu‘amâ ve Erbâb-ı Timâr

Devlet-i ‘Aliyye-i ebedü’l-istimrârîñ cünûd-ı ḡayret-şi‘ârîñ⁸ cuyûş-ı ḡamiyyet-girdârından sefer ve serḡaddlarda ve me’mûr oldukları muḡâfazalarda öteden berü küllî ḡidmetleri⁹ ve ḡayret ü bahâdîrlıkları zâhir ü bedîdâr ve aḡvâ-yı ‘asâkir-i¹⁰ keşîri’l-

¹ Almaması C, D, E: İltimâsı AE.

² Ḥiṭâben C, D, E: -AE.

³ Taḡrîr C, D, E: -AE.

⁴ Taḡzîr A, B, C, D: -AE.

⁵ Olan ‘Â’işe Sultân nâm duḡter-i ḡayr-ı encâm-ı cenâb-ı kâr-sâz-ı kâffe-i enâmdan A, B, C, E: -AE.

⁶ Çihil C, D, E: Cihil AE.

⁷ Â‘lâ-yı B, C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime Ali Emîri nüshasında شعارك (Şi‘ârîñ), A nüshasında ise شعارن (Şi‘ârîñ) imlâsıyla yazılmıştır.

Şi‘âr ve B, C, D, E.

⁹ Ḥidmetleri AE: Ḥizmetleri A, B, D, E.

¹⁰ ‘Asâkir-i A, B, C, D: -AE.

İktidârdan olan eyâlât ü elviye¹ zu‘amâ ve erbâb-ı timârı her vech ile müsellemler ü mu‘tenâ ve her hâlde i‘tidâd ü i‘tibâra şâyeste vü sezâ olmalarından nâşî ibtidâ Devlet-i ‘Aliyye’de ze‘âmet ve timâr vaz‘ olunduğu zemânlarda muntazam ve müctemi‘ ü muktedir bulunmaları mülâhazalarıyla alây beğilik erbâb-ı istihkâka² merbûttir ve ze‘âmet ve erbâb-ı timâr tevcîhâtı âlây³ beğleriñ ‘arzlarına münhasır u menûttir ve zu‘amâ ve erbâb-ı timâr bi’n-nefs sancâğında sâkin ve alây beğisi bayrâğı altında mevcûd bulunmak üzere meşrûttir kılınup bu hâlât süleşa nizâm ve kânûnlarıñ esâs-ı küllîsi olup ‘ale’-devâm şerâ’iğine ihtimâm-ı rütbe-i vücûbde olan umûr-ı mehâmdan iken esâs-ı küllî olan ahvâl-i süleşaya⁴ ri‘âyet olunmadığından ihtilâl küllî târî olup Rûmeli ve Anadolu’da vâkı‘ eyâlât ü elviye zu‘amâ ve erbâb-ı timârı bu vakte gelince me’mûr oldukları seferlerde ve muhâfaza vü muhâşara ve⁵ muhârebelerde ve⁶ kılâ‘ ta‘mîri hizmetlerinde bulunmaları takrîbiyle evlerinde ve yerlerinde karar ve ze‘âmet ve timârların kendüleri zabttir ü taşarruf ve umûrların gereği gibi⁷ rü‘yet mümkün olmamak hasebiyle kesb-i servet ve yesâr⁸ ve iktisâb-ı⁹ kuvvet ü iktidâr edemediklerinden ahvâlleri ziyâde mükedder ü perîşân olduğundan gayrı âlây beğilikleri dañi müddet-i vâfireden berü ba‘zı nâ-ehl kimesnelere me’kel ve vâfilere celb ü¹⁰ nef‘ olmağla himâyet ü şefâ‘at ve¹¹ recâ ve kuvvet-i mâliyye ve irtişâ ile edânî vü esâfilden nizâma ri‘âyet etmez ba‘zı kimesnelere verülüp ve her iki üç ayda bir ancak cerr-i menfa‘at için bilâ-sebeb ‘azl ve tebdîl olduklarından ol-makûle eclâfdan olup devâm ü sebâtlarından me’mûlü’¹²-gâ’ile olmayan âlây beğleri dañi sancâğı halkınıñ ze‘âmet ve timârları nâ-mevcûd ve terk-i hizmet vesâ’ir bahâne ile gayr-i vâkı‘ ve mazâmîni kâzib ‘arzlar ile ref‘ ve ibkâ etdirmeği ‘âdet-i müstemirre eylediklerinden ve Âsitâne-i Sa‘âdet’te dañi ‘arz-ı hâl ile ve kuzât ü nüvvâb ‘arzlarıyla ecânibden olan hademe ve eşhâsa ze‘âmet ve timâr tevcîh olunageldiğinden ve vüzerâ ve mîr-i mîrân ve â‘yân ve ricâl-i devlet etbâ‘larından ba‘zılar ‘arz-ı hâl ile ze‘âmet ve timâr alup vakt-i hâzarda

¹ Ü elviye C, D, E: -AE.

² İstihkâka C, E: Sancâğa A: Sancâka B.

³ Beğilik erbâb-ı istihkâka merbûttir ve ze‘âmet ve erbâb-ı timâr tevcîhâtı âlây C, E: -AE.

⁴ Süleşaya AE: Şânîye C, D, E.

⁵ Muhâşara ve C, D, E: -AE.

⁶ Ve C, D, E: -AE.

⁷ Gibi D, E: -AE.

⁸ Yesâr AE: سيار D, E.

⁹ İktinâb-ı D: İktinân E.

¹⁰ Ü D: -AE.

¹¹ Ve B, C, D, E: -AE.

¹² Me’mûnü’l- C: Me’mûrü’l- D, E.

sancâğında sâkin olmayup ve vakt-i seferde âlây beğisi bayrağı altında mevcûd bulunmadıklarından devlet-i ebedd-müddet-i ‘Osmâniyye’niñ böyle mümtâz ü mu‘tenâ ‘askeri muhtelü’¹-ahvâl ve müşerref-i derece-i izmihlâl olduğu vâsıl-ı sâmi‘a-yı hümâyûn ve zümre-i mezbûreye bu vech ile za‘f ü vehn ta‘arruğundan nizâmı bozulmamasınıñ² zarar³ ve hasâreti beher hâl-i dîn ü devlete râci‘ ve tâ‘ife-i mezbûreye kılllet-i ta‘arruğı ta‘krîbiyle süvâri ‘askerîñ sevâdın teksîr için bi’z-zarûre bezl-i mâli-firâvân ile seferler hengâmında tahrîr ve tedârik olunan mîrî atlu ‘askerinden evkât-ı muhârebede [85^b] nice kabâ’ih⁴ vâki‘ olduğu muhât-ı ‘ilm-i şavâb-nümûn cenâb-ı übbehet-maqrûn olduğundan tanzîm-i hâl ve ta‘dîl-i kavânîn-i qarînü’l-ihtilâllerine irâde-i kâfî‘-i hazret-i zıllullahi ta‘alluk etmeğle evâ’il-i şehri-şabânda şadr-ı a‘zam hazretleri irâdesiyle kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam Süleymân Feyzî Efendi ve re’îsü’l-küttâb ‘Ömer Vahîd Efendi ve defter emîni el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi ve Dîvân-ı Hümâyûn ve tahvîl ve Defter-hâne-i ‘Âmire aklâmı hulefâ ve kîse-dârları hâzır olduğu hâlde Bâb-ı Âşafi’de ‘akd-i encümen-i şurâ edüp hülâşa meşveretleri olan şûret-i nizâm ma‘rûz-ı ‘atebe-i sipîhr-ihtîşâm olduğda fi’l-aşl cilve-ger-i zamîr-i hidîvâne ve⁵ pîrâmen-güzâr-ı hâtır-ı şehri-yârâne olan tarîk-i ânîfe-i⁶ müstahseneye muvâfîk gelmeğın bâlâsı fimâ-ba‘d düstûr-ı l-‘amel tutulup muğâyir-i harekete cesâret edenleriñ mazhar-ı la‘net⁷ ve inkisâr olmalarını mutazammın mufaşşal ü meşrûh hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-merhûn ile tevşîh ü te’kîd buyurulup şeref-yâfte-i şüdûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûn mûcibince elviye vü eyâlât âlây beğileriniñ nizâmı ve ze‘âmet ve timâr tevcihâtı âlây beğileriñ ‘arzına münhasır olması ve bundanşoñra kimesneye himâyet olunmayup herkes sancâğı altında sâkin olması huşûşâtı ki mevâdd-ı süleşadan ‘ibâretidir, tahrîr olunacak şûret-i nizâma esâs ittihâz olunup ilâ maşallah-i te‘âlâ vülât ü vükelâ ve mîr-âlâyân ve zu‘amâ ve aşhâb-ı timâr ve kâffe-i kibâr ve ‘âmme-i şigârdan her ğabi vü hüşyâr ecmel ü ekmel-i ahvâl olan maqâm-ı perhîz ve ‘iffet ve istikâmetde sâbit-ka-dem ve münşâ-yı mekkâre vü mefâsid olan hırş ü tama‘ ve haymetü’l-‘âkıbetde⁸ ittikâ ve mücânebetde râsih-dem olup bu güne muqaddemât-ı fevz ü nuşret ve aqvâ-yı esbâb-ı

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven محتل (Muhtell) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مختل (Muhtell) şeklinde olmalıdır.

²Bozulmamasınıñ AE: Bulmasınıñ C, D, E.

³Zarar AE: ضرور E.

⁴Kabâ’il B: Kabâiyh E.

⁵Ve C, D, E: -AE.

⁶Ânîfe-yi AE: Ânîka-yı C, D, E.

⁷La‘net C, D, E: -AE.

⁸‘Âkıbetden C, D: ‘Âfiyetden E.

galebe vü kudretten ma‘dûd olan nizâm-ı meyâmin-i intizâmı ta‘arruk-ı hâlelden¹ ve vikâyet² ü himâyet ve her hâlde şıyânet ü muhâfazat eylemeğe kıyâm ü mübâderet olunmak için bir şûreti Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde sebt ve hıfz olunduğandanşoñra birer şûreti daħi etrâf ü eknâfa ba‘ş ü tesyîr olundu.

Şûret-i Nizâm[nâme]

Fîmâ-ba‘d âlây beğilikleri için vâlî-i vilâyetler ve ma‘iyyetlerine me‘mûr buldukları vüzerâ-yı ‘izâm cânibinden ‘arz aqçası vesâ’ir ‘avâ’id ü fevâ’id nâmı ile bir aqça ve bir habbe alınmamak şartıyla âlây beğilik her sancâğın³ zu‘amâ ve erbâb-ı timârından hizmet-kâr ve vaqâr-ı şâhib-i a‘mâl-i neferâta ve tesviye ve meşîyyet-i umûra kâdir şadâkat-kâr ü mu‘temed ve müstakîmü’l-eṭvâr ve şâhib-i nüfûz ve kuvveyü’l-iqtidâr olup zümresiniñ müsteħak ve gayret-şi‘ârı ve cümlesiniñ bi’l-ittifâk müstaşveb ü muhtârı olan ehl-i haqq ve âlây beğiliğe her vechile aħaqq ü elyak her kim ise gereği gibi tefahhüş⁴ ve ziyâde taħarrî vü tecessüs olunarak sancâklusınıñ bi’l-ittifâk re’y ü istişvâbları ve taleb ü istihsânları ve cümlesiniñ ğarazından hâlî⁵ ihbârlarıyla olmaķüle kimesneler eyâlet vâlîleriniñ veyâhûd be-ħasbe’l-iqtizâ ma‘iyyetlerine me‘mûr buldukları⁶ vüzerâ-yı ‘izâmınıñ ‘arzları ve sancâklusınıñ daħi bi’l-ittifâk maħzar-ı şadâkat-eşerleriyle âlây beği naşb oluna ve zu‘amâ ve erbâb-ı timâr daħi ğarazlarına⁷ tabi‘iyyet ile “Fülânı âlây beği isteriz.” demeyüp ve iki fırķa olmayup cümlesi birden zıkr olunan evşâf ile âlây beğiliğe müsteħak olan kimesneyi ihtiyâr ve kemâl-i mertebe-i itâ‘at ü inkiyâd edeler ve vâlî-i vilâyet daħi bir tarafa himâyet etmeyüp sancâklusınıñ muhtârı olup maħzar verdikleri kimesneye ‘arz vere[ler].

Ve âlây beğilerinñ hizmet-i lâzimesinde kuşûr ü tekâsülü ve tevcîhât mâddesinde ğadr ve himâye gibi sû-i hareket ve irtikâbı zuhûr etmedikçe ve bu mişillü keyfiyyâtda daħi kavlı ü aħde ‘amel olunmayup istiknâh-ı hâle taqyîd-birle gereği gibi resîde-i rütbe-i sıhhat ve yakîn olmadıkça ‘azl olunmaya. Ve bu maķüle harekât-ı ğayr-ı marziyyesi

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven **حلل** (Halel) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **خلل** (Halel) şeklinde olmalıdır.

² Vikâyet A, B, C, D, E: **جات** AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında **سناغان** (Sancâğın); D ve E nüshalarında ise **سناغاك** (Sancâğın D, E) imlasiyla yazılmıştır.

⁴ Bu kelime A ve B nüshalarında sehven **تفخص** (Tefahhüş) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **تفحص** (Tefahhüş) şeklinde olmalıdır.

⁵ Hâlî AE: ‘Ârî C, D, E.

⁶ Eyâlet vâlîleriniñ veyâhûd be-ħasbe’l-iqtizâ ma‘iyyetlerine me‘mûr buldukları A, B, C, D: -AE

⁷ Ğarazlarına AE: ‘Arzlarına C, E.

zuhûrunda yalnız¹ ‘azl ile iktifâ olunmayup ‘ibretü’s-sâ’irîn katl ile mecâzât olunacakları her birine tefehhüm² oluna. Ve âlây beğiler daği gayz ü garażı ve nef³ ü ‘ivaż için kendülere vedî‘atullah olan tevcîhât huşûşunda câdde-i haqqdan ‘udûl ve inhirâf ve tarîk-i istikâmetden nükûl ve inşirâfla nâ-haqq yerde ba‘zı kimesnelere gadr ve ba‘zılara [86^a] himâye vechi üzre ze‘âmet ve timâr ref⁴ ve ibkâsını mutazammın hilâf vâki‘ ve⁴ birbirine muhâlif çatâl ‘arzlar vermeyeler. Ve vaqt-ı hâzarda kânûn-ı kadîm üzre ceng ü harbe yarâr ‘askerî ve ocağ-zâdelerden her sancâğın kaydınıñ ‘öşrü miqdârı mülâzımlar intihâb ve sefer ü hâzarda sancâğıyla bulunmak şartıyla ve eşkâllerini ve ism ü resm ve şöhretlerini ‘arzında taħrîr ve beyân ederek yedlerine mülâzemet emri şerîfi verilmek için ‘arz eyleyeler ve aħar maħallde sâkin olanlara ve ‘arz-ı hâl ile talep edenlere ve esâfil ü re‘âyâ maķûlesinden olanlara mülâzemet verilmeye. Ve mülâzemet hûkmü verildiktensoñra aħar maħallde sâkin olup ze‘âmet ve timâr maħlûl düşdükçe “*Ben mülâzım-ı evvelim.*” deyü talep ve iddi‘â ederse ol-maķüle bayrâğı altında hidmetde bulunmayan ve sancâğında sâkin olmayan mülâzımlara ze‘âmet ve timâr verilmeye ve kavlı-i mücerred ile iddi‘âları işgâ olunmaya ve hemân mülâzım olanlara aħar sancâğda sâkin olup bayrâğı altında mevcûd bulunmaz ise yedinde mülâzemet emri alınıp aħara ‘arz oluna. Ve seferde mülâzımlardan gayrı hâricden bir kimesneniñ yararlığı zâhir olduğda ol-maķüle şüc‘ân tard olunmayup vaqt-ı hâzarda mülâzimîn maħlûlâtında hadd-i mu‘ayyene tenzîl olunmak şartıyla eşkâl ve⁵ ism ü resm ve şöhretini derc ederek mülâzemet ‘arżı verile ve mülâzimînden birine baş olunan kânûn üzre ze‘âmet ve timâr ‘arz olunmak iktizâ eyledikde yedinde olan mülâzemet emri âlây beği ‘arżı ile ma‘ân gelüp kalemde baṭṭâl olmak üzre hıfz oluna.

Ve âlây beğiler her ne maķüle ‘arz vermek iktizâ eder ise her bir nâhiyeniñ çeri-başları ve müstaķîm ü⁶ dîn-dâr birkaç nefer zu‘amâ ve erbâb-ı timâr ile müzâkere vü müşâvere etmedikçe ‘arz vermeler. Ve kimler ile müşâvere vü müzâkere ederler ise derûn-ı ‘arżda ism ü⁷ resmleriyle ze‘âmetiniñ baş kalemîni taħrîr ü taşrîh ve ‘arżlarda târih taħrîr eyleyeler. Târihsiz ‘arz veren âlây beği te’dîb oluna ve ze‘âmet ve timâr

¹ Azl olunmaya. Ve bu maķüle harekât-ı gayr-ı marziyyesi zuhûrunda yalnız C, D, E: -AE.

² Tefehhüm AE: Tefhîm B, C, D, E.

³ Ü C, D, E: -AE.

⁴ Ve B, C, E: -AE.

⁵ Ve D, E: -AE.

⁶ Ü C, D, E: -AE.

⁷ Ü A, B, C, D, E: -AE.

mutaşarıflarınıñ birisi gerek seferde ve gerek hâzarda fevt olup gerek kılıca kâdir ve gerek şabî evlâd-ı zükûru vâir ise kebîrleri olan üç nefer oğulları rağbet iderler ise iştirâken verile. Üçden ziyâdeye müşterek verilmeye ve bir oğlu var ise temâmen sinn-i taşrîhiyle ‘arz oluna. Kânûnî evlâdına mâ-‘adâsı aḥara verilmek kaṭ‘â câ’iz olmayup evlâda münḥaşır olmaḵ kânûn-ı kavıyy-i evvele ve eğer evlâd-ı zükûru olmayup seferde fevt olmuş ise ve ol-seferde yanında mülâzemet ile mevcûd qarındâşı bulunur ise qarındâşına verile. Ve eğer qarındâşı seferde mevcûd bulunmaz ise aḥar maḥalldede bulunan qarındâşına verilmeyüp seferde mevcûd sancâğınıñ mülâzım-ı evveline ‘arz edeler. Ve eğer hâzarde fevt olup veled-i zükûru yok ise mülâzemeti olan qarındâşına ve qarındâşı yok ise mülâzım-ı evveline temâmen ‘arz edeler. Mülâzım-ı evvel rağbet etmez ise şânîye ve şânî rağbet etmez ise şâlîse bu siyâk üzere verile. ‘Aceze vü mesâkîn ve ırğâd ve nâ-müstahikḵîn ve¹ re‘âyâ ve etbâ‘ ü levâḥik maḵûlesinden olanlara zinhâr muğâyir-i kânûn mülâzemet ve ze‘âmet ve timâr ‘arz eylemeyer. Ve bâbâsı fevt olduḡu vâktdede vâldesi qarında bulunan evlâda ze‘âmet ve² timâr olmaya. Meğer merḥameten ola. Ve bâbâsı fevtinde oğlu üzerinde aḥar dirlik bulunur ise dirliḡi olan oḡluna verilmeyüp qarındâşına ve qarındâşı yoḡ ise mülâzımına verile. Ve bâbâsı fevtinde aḥar diyârda bulunan oḡluna ḥaber gönderilüp gelinceye dek te‘ḥîr ve geldikde ‘arz oluna ve gelinceye dek maḥşûline mevḵûfca ta‘arruz etmeye ve eyyâm-ı hâzarde maḥşûlünü yiyüp sefer olduḡda [86^b] terk-i ḥızmet edenleriñ timârı ref‘ olunmaḡla kanâ‘at olunmayup cezâ tertîb oluna ve şimdiye dek aḡmâz sebebiyle ba‘zı kimesneleriñ me‘kel edindikleri sebet timârlarını âlây beḡiler ve sancâḡlunuñ zu‘amâ ve erbâb-ı timârı ketm ü ihfâ etmeyüp mülâzımından rağbet edenlere ‘arz edeler.

Ba‘de’z-zîn kılıc cemi‘ kaṭ‘â câ’iz olmayup ve bundan muḡaddem cem‘ olanlar daḡi tefrîḡ olunmaya. Ve işbu biñ yüz ṭoḡsan bir senesi şa‘bânı târîḡinden soñra tevcîḡ olunmaḡ zemân³ ze‘âmet ve timâr aşḡâbı sancâḡında sâkin olmazlar ise ze‘âmet ve timârları mülâzımına ârz oluna. Bu mâddeler yoḡlamalar ile ve dâ‘imâ tafahḡuş⁴ ile ḥaber alınup ve mülâzımlar gelüp Âsitâne‘den Dîvân-ı Hümâyûn’a ‘arz-ı ḡâl edüp bu şurûṭa muğâyir olduḡu⁵ zuhûra gelür ise âlây beḡilere ve sancâḡluya cezâ tertîp oluna ve

¹ Ve B, C, D, E: -AE.

² Ve C, D, E: -AE.

³ AE. nüshasında bu kelimenin üstü çizilmiştir. Zemân AE: -D, E.

⁴ Bu kelime A, B, C ve E nüshalarında sehven تَفْحُص (Tefahḡuş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تَفْحُص (Tefahḡuş) şeklinde olmalıdır.

⁵ Olduḡu AE: Olmadıḡı D.

sancâğında şöyle mevcûd bulunalar ki bir maħalle me'mûr oldukları vaktde yigirmi güne dek âlây beğilisi¹ bayrâğı altına gelüp at ve âlât ve besâtetiyile maħall-i me'mûra 'azîmet etmeğe kâdir olalar. Zu'amâ ve erbâb-ı timârîñ sancâğında sâkin olmaları fevâ'id-i keşireyi müstelzim olduğundan ğayrı i'mâr-ı memleket ve himâyet-i ra'iyete vesîle olacak hâlet-i mergûbeden olmağla fimâ-ba'd herkes sancâğında sâkin olmak mâddesine âlây beğiler ve sancâklunîñ zu'amâ ve erbâb-ı timârı ve mülâzımları ğâyetü'l-ğâye ihtimâm ve ketm ü himâyeden ihtirâz edeler ve eyâlet 'askerini muhârebe vü muķâteleye teşvîķ ve aĝırrâlarına sebep-i küllî olmak için ze'âmet ve timârlarına ilhâķ bi'l-küllîye men' olunmayup sefere me'mûriyyetleri evķâtda muhârebe vü muhâşaralarda içlerinden şecâ'at ü yarârlığı zâhir ü nü-mâyân olup dil ve kelle getürenlere isti'dâd ü istiħķâķına göre biñ aķçadan altı biñ aķçaya ve daħi ziyâdeye varınca yedlerine teraķķî emrleri verilüp ve verilen emr miķdârı teraķķîye müsteħaķ olmağla ol-mişillülere yedlerine verilen emr-i 'âlî miķdârı ilhâķa müsâ'de olunup ķânûn-ı ķadîm üzre icmâllüsü ve müştereĝine ilhâķ oluna. Ve bi'l-cümle zu'amâ ve erbâb-ı timâr beyninde bi't-terâzi ķaşr-ı yed-i hân² câ'iz olup âlây beğiler 'arz vereler. Lâkin ķaşr-ı yed daħi sancâğında sâkin tûvânâ evlâdına ve aķrabâsına ve mülâzıma câ'iz ola. Yoħsa hâricden olan kimesnelere ze'âmet ve timâr ve ķaşr-ı yedi zinhâr ve zinhâr olmaya ve ķaşr-ı yed edenlere tekrâr maħlûlden ze'âmet ve timâr verilmeye. Ve zu'amâ ve erbâb-ı timârdan biri mecrûh ve pîr ve 'amel-mânde olup rûkûb ü nüzûle iķtidârı olmadıĝı zâhir ü müteħaķķıķ olmadıķça teķâ'üd 'arzı verilmeye. Eĝer bu şurûta muĝâyir himâye vü şefâ'at ve rüşvet ile birisi teķâ'üd olur ise mülâzımlardan biri haber verüp şihhati ma'lûm olduķda ol-maķûle hilâf-ı şurût teķâ'üd ihtiyâr edenlere ve 'arz eden âlây beğilere cezâ tertîb olunup ze'âmet ve timârı haberi veren mülâzıma verile. Ve henüz ceng ü harbe yarâr iken himâye ile bundan aķdem müteķâ'id olmuş var ise eşkinici olmak üzre 'arz edeler. Müteķâ'id olanlar fevt olduķda evlâd-ı zûkûru var ise iştirâken ve bir oĝlu var ise temâmen 'arz olunup evlâdı yoĝise ķarındâşına verilmeyüp sancâğında mülâzım-ı evveline verile. Ve âlây beğileriñ meşâriflerine medâr ve istiķâmetlerine vesîle olmak için fevt ve ref' ve ķaşr-ı yed ve'l-hâşıl mülâzemet 'arzından ğayrı her ne maķûle 'arz verirler ise her ze'âmet ve timârîñ sancâķlusı beyninde meşhûr ü mütevâtir olan hâşılınıñ 'öşrü miķdârı 'arz aķçası alalar. Meselâ

¹ Beğlisi AE: Beğisi B, C, D, E.

² AE. nüshasında bu kelimenin üstü çizilmiştir. Hân AE: -A, B, D.

[87^a] beş yüz gurus̄ hâşılı meşhûr ise elli gurus̄ ‘arz akçası alınup bu siyâk üzre mürâ‘ât oluna. Ve fimâ-ba‘d Hacc-ı Şerîf’e gedenlerden ve umûr-ı mühimme için aher mahalle emr-i şerîfle me‘mûr olanlardan mâ-‘adânın kaydlarına şerh verilmeye ve zu‘amâ ve erbâb-ı timârdan birisi kendü maşlahatları için Âsitâne-i Sa‘âdet’e ve ahar mahalle gitmek iktizâ eyledik de âlây beğeden izni müş‘ir ‘arz almadıkça gitmek câ’iz olmaya ve âlây beğiler bu maqûle ‘arzlardan bir akça harc almayalar ve vüzerâ-yı ‘izâmîñ kadîmî üzre beş nefer defterlûsü olup ziyâde olmaya ve kendü ‘arz¹ ve iltimâslarıyla ola. Ve recâ vü şefâ‘at ile zu‘amâ ve erbâb-ı timârîñ kaydlarına şerh verilmeye. Ve Dergâh-ı ‘Âlî müteferrika ve çavuş gediklülere ikişer yüzden dört yüz kayda münhasır olmağla bunlara daği şu vechle kânûn olunur ki zıkr olunan müteferrika ve çavuş gediklülerinden birisi sefer ve hâzarda fevt olduğda kaṭ‘a aḡara verilmek câ’iz olmayup evlâd-ı zükûru var ise ze‘âmeti iştirâken ve gedüği gedüğe ki müsteḡak olan büyük oğluna verilüp gediksiz kalan oğullarının hişşeleri birkaç sancâğda bulunur ise tefrîk câ’iz olmayup diledikleri sancâğın birinde sâkin olalar. Eğer sancâğında sâkin olmağda rağbet etmezler ise hişşeleri gediklü olan müsterek karındâşına verile ve eğer fevt olan gediklünün bir oğlu var ise ze‘âmeti temâm tevcîh ve gedik² şurûṭuna bâliğ ve müsteḡak ise gedüği daği ze‘âmetiyle ma‘ân verile. Ve şabî ise cebelü vere. Ve eğer fevt olan gediklünün veled-i zükûru yok ise ze‘âmeti her kime fermân-ı hümâyûn buyurulur ise añâ tevcîh oluna.³ Dîvân-ı hümâyûn küttâbı gediklülerine elli kitâbet ve yigirmi şâkirdlik gedüği ve kırk mülâzemet ve Defter-hâne-i ‘Âmire küttâbı gediklülerine on beşer kitâbet ve on beş şâkirdlik gedüği ve otuz mülâzemet min-ḡaysü’l-mecmû‘ Dîvân-ı Hümâyûn küttâbına yetmiş gedik ve kırk mülâzemet ve Defter-hâne-i ‘Âmire küttâbına otuz gedik ve otuz mülâzemet ta‘yîn ve taḡşîş olunmağla bu miqdârdan ziyâde ve noḡşân kabûl etmeye ve zümre-i küttâb eşref-i ḡademe-i devlet ve e‘azz ve ricâl-i saltanatdan olmağla zıkr olunan gediklüler ve mülâzımlar fenninde mâhir ve ḡatt ve inşâ ve umûr-ı mühimme taḡrîrine kâdir olup gece ve gündüz kalem müdâvemet ü mülâzemet eyledikçe kâdr ü i‘tibârları mültezim ve kânûn-ı tevcîhâtı bu vechile râsiḡ u müstahkem ola ki küttâbın biri fevt olduğda birkaç oğlu olup cümlesi kitâbete kâdir ise bâbâları ze‘âmeti iştirâken ve gedüği gedüğe müsteḡak olan büyük oğluna verilüp gediksiz kalan oğlu gedik edinceye dek kalem mülâzemet etmek şartıyla sancâğında

¹ ‘Arz B, C, D, E: عر AE.

² Gedik AE: كلك B.

³ Oluna AE: +Ve C, D.

sâkin¹ olmak teklîf olunmaya ve eğer oğullarının içinden biri kitâbete kâdir vesâ'ir ahar şan'ata meşğul bulunur ise kitâbete müste'idd² olan oğluna ze'âmeti ve gedüğü verilüp kitâbet bilmeyen oğluna müşterek olmak ve müstakilen verilmek câ'iz olmaya ve eğer veled-i zükûrî şabî bulunur ise cebelü verüp kitâbet ve ma'rifeti kesb ü ta'allüm³ etmek şartıyla yine ze'âmeti tevcîh oluna. Ve eğer evlâd-ı zükûrî yoğise kitâbet ve şâkird ve küttâb-ı mülâzımîniñ ze'âmet ve timârları kaç'â hâricden olan kimesnelere verilmeyüp mülâzımlardan⁴ tâlibi zuhûr eder ise ve⁵ tâlib olan mülâzımîniñ kitâbet ve ma'rifeti ricâl-i kalem beyninde müsellemler ü mu'teber ise ol-mağûle mülâzıma verilüp ve ol-mülâzımîniñ üzerinde bulunan ze'âmet ve timâr rü'ûsıyla şâkirdlerden kaleme müdâvemet üzre olup müste'idd ü ahaqq her kim ise añâ verile. Ve eğer mülâzımlardan tâlib zuhûr etmezse yine kaleme müdâvemet eden müste'idd⁶ rü'ûsıyla şâkird olanlara verile. Vechen mine'l-vücûh kâtib ze'âmet ve timârî ahar verilmeyüp kâtib-zâdelere [87^b] ve müdâvemet eden ma'rifetlü mülâzımîne ve⁷ rü'ûslu şâkirdâna verile. Ve gedikli kâtibler ze'âmet ve gedüğü müdâvemet ve rağbet eden mülâzımînden müste'iddine verile ve küttâb için baş olunan şerâ'ite gereği gibi viķâyet olunup mu'teber olmuş ricâl-i kalemiñ ğarazından 'ârî ihbârlarıyla bi'l-cümle tevcîhâtları vesâ'ir nizâmları re'îsü'l-küttâblarıñ ve defter emînleri bulunanlarıñ re'y ve 'arzına mevķûf oluna. Ancak kaleme emeği sıbkat ve müdâvemet etmiş küttâbdan birisi ihrâz-ı rütbe eylemek ve pîr ve 'amel-mânde olmak takrîbiyle ve ba'zı umûr-ı mühimmeye me'mûr olmak hasebiyle müdâvemet etmeyüp hânesinde ve ahar mahallde sâkin olur ise sıbkat eden emeğine ikrâmen ol-mağûle küttâbîniñ ze'âmet ve gedüğüne daħl ü ta'aruz olunmaya.

Bâlâda tahrîr olunan kavânîn ü şerâ'it min-evvelâ ilâ-aħire Dîvân-ı Hümâyûn ve Defter-hâne-i 'Âmire defterlerine şebt ve tahrîr ve işbu şurûtu ilâ-maşallah-i te'âlâ düstûru'l-'amel olmak üzre muqaddem olan tevcîhât fesh ü tağbîr⁸ olunmayup Fî Ğurre-i Ş. Sene 1191 [1 Ş. 1191/4 Ağustos 1777] târîhinden mu'teber ü mer'î tutulup âlây beğilerinden 'arz gelüp Defter-hâne'ye der-kenâra vardıkda Defter-hâne-i 'Âmire küttâbı nazar ve tedķîk ile bakup bâlâda baş olunan şerâ'iti taṭbîk edeler. Şerâ'ite

¹ Sâkin D, E: -AE.

² Müste'idd AE: Müteħaqq D, E.

³ Ta'allüm AE: Ta'lîm D, E.

⁴ Mülâzımlardan AE: Mülâzemetlerden B.

⁵ Ve D, E: -AE.

⁶ Ahaqq u Müste'idd AE: Müste'idd ü ahaqq C, E.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE.

⁸ Tağbîr AE: Tağyîr E.

muğāyir bir hâlet fehmi ederler ise der-kenâr etmeyüp “Şerâ’ite muğāyirdir.” deyü defter emînine telkîn edeler ve defter emîni daği ol-vechile re’îsü’l-küttâb efendi ol-‘arzı teblîğ eyleye. Ve re’îsü’l-küttâb daği şadr-ı a‘zama ‘arz ü ifâde eyleye ve eğer âlây beği ‘arzınıñ hâfâsı Defter-hâne’de fehmi olunmayup sehven der-kenâr olunup buyurulur ise buyruldu taḥvîli vardıkda Dîvân-ı Hümâyûn kîse-dârı dâ’imâ diğkat ü taḥarrî edüp şurûta muğāyir olan hâlâtı re’îsü’l-küttâba tefehhüm¹ ve re’îsü’l-küttâb daği² vezîr-i a‘zama ‘arz edüp ol-maḳûle âlây beğiniñ cezâsı tertîb oluna. Bu nizâm ḥüsn-i ‘avn-i ‘inâyet-i rabbü’l-‘izzet ile i‘dâd-ı³ dîn ve⁴ Devlet-i ‘Aliyye olan düşmenlere ğalebe etmek esbâbından olduğundan mâ-‘adâ maḥzâ-yı dîn ü devletiñ taḳviyyeti ve ‘askeriñ tezâyüd-i miknet ve ḳavliçün ihtiyâr olunmuş bir emr-i müstahsen ve menâfi‘ ü fevâ’id-i keşîresi zâhir ü müberhen olduğuna binâ’en ve⁵ sebât ve istimrârı ve devâm ü istikrârı ḥuşûşuna irâde ve⁶ râsiḥa-yı⁷ hümâyûn ta‘alluğ etdiği vech ile vükelâ-yı Devlet-i ‘Aliyye’niñ bu mühimm-i celîl-i vâcibi’l-ihtimâmıñ infâz ü icrâsına ve dâ’imâ viḳâyet ü şiyânetine sa‘y ü iḳdâmları farîza-yı zimmet-i şadâḳat ü diyânetleri iken ma‘âzallah-i te‘âlâ ḫama‘-ı ḥâm veḥâmet-i encâma meyl ve tab‘iyyet ve ğadr⁸ ü ḥimâyet vechlerini irtikâba cevâz ve cesâret ile miḳdâr-ı zerre ḫilâfına taşaddî ve bu ḳavânîn ü şerâ’it-i mu‘tebereniñ⁹ bozulmasına sa‘y ve ta‘addî¹⁰ eder ise

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ¹¹

naşş-ı kerîminde münderic olan vebâl-i ‘azîm ve وزرر cesîme mübtelâ olsun ve bir şurûta muğāyir bundanşoñra inḳılâbât ḥasebiyle yâḥûd recâ vü şefâ‘at ile âlây beği ‘arzı¹² olmaḳsızın maḥlûl ze‘âmet ve timâr olan her kim olur ise olsun ba‘dehu zemân ol-maḳûlelere vekîl-i muḫlakım bulunanlardan cezâ tertîb etmek vâcib olup ol-maḳûle ḥükkâm ve kibâr irâdesi ve ḥimâyesiyle şurûta muğāyir âlây beği ‘arzı olmaḳsızın maḥlûl ze‘âmet ve timâr ‘arz-ı hâl ile aḫara tevcîh olunur ise taḥvîli yazılmayup şurûta

¹ Tefehhüm AE: Tefhîm B, C, D, E.

² Daği D, E: -AE.

³ İ‘dâd AE: A‘dâ-yı C, D, E.

⁴ Ve D, E: -AE.

⁵ Ve AE: -C, D, E.

⁶ Ve AE: -B, C, D.

⁷ Amḫe AE: ‘asḫe B: Râsiḥa-yı C, D, E.

⁸ Ğadr AE: ‘Aded E.

⁹ Mu‘tebereniñ AE: Mu‘abbereniñ C, D.

¹⁰ Ta‘addî AE: Taşaddî C, D, E.

¹¹ Kur‘ân-ı Kerîm, Bakara, 2/181. “Her kim işittikten sonra vasiyeti değıştirirse, günahı ancak onu değıştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”

¹² ‘Arzı B, C, D, E: -AE.

üzre âlây beği ‘arzı ile evlâda veyâhûd karındâşı veyâhûd mülâzıma verilmekte
soñradan gelen hükâm ü vülât ve âlây beğiler ve sancâklı ve mülâzımlar ısrâr ve ittifâk
edüp tevcîh etdirdeler. Ve bu şerâ’it-i mu‘tebereniñ bir şûreti yazılıp re’îsü’l-küttâbıñ
ve defter emîniniñ hatimleriyle mahtûm kılındıkdanşoñra âlây beğileriñ yedlerine
verilüb selefden halefe teslim olunarak hıfz ve zabt [88^a] oluna. Kazâ’en zâyi‘ olur ise
tekrâr bir¹ şûret ihrâcına tâlib olalar. Gerek vülât ü vükelânıñ ve gerek âlây beğilerin²
sırran ve ‘alenen ahvâlleri tecessüs ü tefahhuş³ ve der-devlet-medâra vârid olan ‘arzları
dahî dâ’imâ nazar-ı taharrî ve başîret ile tedkîk olup muğâyir-i tavır-ı istikâmet-i
hiyânetleri meşhûr⁴ olur ise vebâlleri boyunlarına haqqlarında cezâ tertîbi ile lâyıqları
icrâ olunacağı muşammem ü meczûmdur.

Şûret-i Haqq-ı Hümâyûn

Bu şurûtu-ı hasene ve zâbıta-ı mustahsene-i dîn ü⁵ Devlet-i ‘Aliyye’me hayr-mahz
olup Haqq-ı Te‘âlâ’nıñ tevfiğ ü ‘inâyeti ile ecdâd-ı ‘izâmımıñ tertîb eyledikleri gâzi vü
mücâhid erbâb-ı süyûfuñ ihyâ ve teksîrine murâd-ı hümâyûnum ta‘alluk etmeğle bu
gündenşoñra ilâ-maşallah-i Te‘âlâ işbu kavânîn ü şerâ’it-i müstahsene düstürü’l-‘amel
tutulup vükelâ-yı devletim hayr-hâhân-ı saltanatım dâ’imâ ri‘âyet ve nezâret edüp zerre
mikdârı bu nizâma muğâyir vaz‘ ü hareket edenleriñ başları kesilüp ve inqılâbât ü
tebdîlât⁶ hasebi ile vükelâ-yı devletimden birisi fesh ü nesh etmek murâd ederse Dîvân-ı
Hümâyûn’ım kaleminden muğâyir-i nizâm ve muhâlif mazmûn-ı haqq-ı hümâyûn olduğu
şarâhaten tahrîr ve re’îsü’l-küttâb olanlara kalemlü ifâde ve ol-dahî şadr-ı a‘zam
bulunanlara bi’n-nefs ifhâm ve dâ’imâ nezâret edeler. Ve eğer bundanşoñra hâtıra ve
göñüle veyâhûd tama‘a mebnî ednâ mertebe bir nizâmıñ feshine her kim cür’et ederse
dîn-i mübîne ve Devlet-i ‘Aliyye’me hiyânet etmiş olur. Allah ‘azîmü’ş-şânıñ ve Resûl-
i Ekrem’iñ la‘netine mazhar ve rûz-ı kıyâmetde yüzü kara olsun.⁸ **الحذر ثم الحذر⁷ من خلفه.**

¹ Bir B, D, E: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında بکلرن (Beğilerin); E nüshasında ise بکلرك (Beğileriñ) imlasıyla yazılmıştır.

³ Bu kelime A nüshasında sehven تفحص (Tefahhuş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تفحص (Tefahhuş) şeklinde olmalıdır. Tefahhuş AE: -D.

⁴ Meşhûr AE: Meşhûd B, D, E.

⁵ Ü B, C, D, E: -AE.

⁶ Tebdîlât AE: Tebeddülât B.

⁷ الحذر D.

⁸ “Bundan muhalefet etmekten sakın. Bir daha sakın!” anlamında Arapça bir cümle.

Tevzî‘-i Mevâcib der-Dîvân-ı Mu‘allâ-erkân ve Nefy-i Ağa-yı Sipâhiyân-ı Baş¹-hâlfî-i Ocağ-ı Silâh-dârân

Evâhir-i şehr-i şa‘bânda [Evâhir-i Ş. 1191/Eylül-Ekim 1777] tevzî‘-i mevâcib maşlahatı zımında tertîb-i dîvân olunup i‘dâd olunan ‘inâyet-i bî-pâyân-ı hâlfî-i zemîn ü zemân ‘ale’t-tertîb tavâ’if-i ‘askerîyyeye taksîm ve ihsân ve cümleden hâkk-ı pâd-şâh-ı cihânda isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyyeye şarf-ı tâb ü tüvân olundu. Mevâcib-i mezkûruñ ihrâcî taraf-ı² serhâddâtıñ takviyyet ü istiḥkâmı ve Tersâne-i ‘Âmire’den ḥesâbdan hâric sefâ’in techîz olunmasınıñ ihtimâmı âvânına teşâdüf etmeğın ḥasbe’z-zarûret tertîb-i mevâcibde nakîşa bedî-dâr ve birkaç gün³ zarfında ikmâl olunmağda şu‘ûbeti aşkâr olduğda şıkk-ı evvel defter-dârı Ḥasan Efendi tarafından vaqt-i ihrâc-ı mevâcib te’ḥîr olunmamağ maşlahatı zımında tedbîr olunup ḥurûc-ı mevâcibden birkaç gün sonra kuşûrları tekmîl olunmağ üzre sipâh ve silâh-dâr ocağları mevâciblerinden dört yüz kîse dîvânî miğdârı mevâcibiñ hengâm-ı ḥurûc-ı mevâcibde noğşân verilmesine ihtiyâc-mess eylediğini zıkr olunan ocağlar ricâli ile maḥfice müşâvere ve güft ü şenîd olmağsızın mevâcibleriniñ tevzî‘ne kıyâm olunması münâsib olduğın kendüleriyle muğâvele vü müzâkere eyleyüp aḥz edecekleri mevâcibleriñ ekserisin zıkr olunan ocağlar ricâlinden ‘an yed-i aşḥâbı kaldıragelmeleriyle şadr-ı a‘zam sergisine kifâyet edecek aqça ihrâc olunduğdan sonra “*Bu puşula ile ağa serğisinden kalkacağ aqçanıñ beş on gün te’ḥîrinde be’is yoğdur.*” deyü kuşûruyla ḥurûc-ı mevâcibe ḥüsn-i ihtiyârlarıyla râzî olmuşlar iken mevâcib ihrâc olunup devr temâm olduğ ‘aqabinde mu‘âhedeleriniñ ḥilâfına hareket “*Vesâ’ir ocağlarıñ ‘ulûfeleri temâmen verilüp bizim ocağlarımızıñ noğşân verilmesine ‘illet nedir?’*” diyerek yine kendü etbâ‘larından ḥilâf-ı kânûn birkaç ocağdan dirliğe mutaşarrıf bir âlây eşḥâşıñ güft ü gûsun taşdıke taşaddî ve “*Defter-dâr efendi versün⁴ biz de verelim.*” kelâm-ı fitne-engîziñ îrâd yolundan cem‘iyyetleriniñ tezâyüdine bâdî olmalarıyla bir iki gün zarfında kuşûr-ı mevâcibleri [88^b] tekmîl olunup aşḥâb-ı ‘ulûfeye taksîm olunduğ ‘aqabinde şehr-i ramazânıñ on birinci günü sipâh ağası olan Ḥaṭîb-zâde Aḥmed Ağa Midillü’ye nefy ü tağrîb ve silâh-dâr ocağı baş-hâlfîesi olan ḥâce-gândan Seyyid Ḥalîl Efendi Limni cezâresine irsâl ve teb‘îd olundu.

¹ Bâ- A, B, C, D, E: Ser- A, C, D, E.

² Taraf-ı AE: Eṭrâf-ı A, B, C, D, E.

³ Bu kelime sehven A nüshasında كو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كون (Gün) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında ويرسن (Versin); C, D ve E nüshalarında ise ويرسك (Versin) imlâsıyla yazılmıştır.

Efendi-i mûmâ-ileyhiñ ‘azl ü nefyini kendüsine ‘azv olunan isâ’ete mecâzât ittihâz olunmasıyla iktifâ olunmayup yedinde olan bî-şâhib ‘ulûfelerden cânib-i beytü’l-mâle biñ akça mahlûl vermedikçe ahar güne te’dibden agmâz olundu.

Zikr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan muqaddem vezâreti ref¹ olunup vağanında ikâmete me’mûr olan Beğşehirî İsmâ‘il¹ Paşa hakkında baħr-ı ‘âtuferet-i şeh-r-yârî cûş u² kulzum-ı mekârim-kârları ħurûş etmeğın Kandıye eyâleti ihsânı ile vezâreti îbķā ve Hânya³ sancâğı Girid’den ma‘zûl Vezîr Silah-dâr Mehmed Emîn Paşa’ya ve Resmo sancâğı Hânya’dan ma‘zûl Vezîr Yazıcı-zâde Muştafâ Paşa’ya⁴ ihsân ü i’tâ olundu.

Hatm-i Beyzâvî

Yigirmi seneden berü Şâh-zâde Câmi‘-i şerîfnde tefsîr-i Beyzâvî tadrîsiyle ħalka-nişîn-i encümen-i istifâdeleri olan zümre-i tullâba tahrîr-i ma‘ânî-i Qur‘ân-ı Kerîm eden Köprülü Ħalîl Efendi şeh-r-i ramazân-ı şerîfiñ on sekizinci ısneyn günü [18 N. 1191/20 Ekim 1777] küttâb-ı mezķûru itmâm ve câmi‘-i mezķûrda ħitâm du‘âsın ref⁵-i bâr-gâh ħazret-i râbbü’l-enâm eyledi.

Zikr-i Kâtl-i Voyvoda-yı Boğdan ve Voyvoda-şoden Tercemân-ı Dîvân⁵

Boğdan voyvodası olan Lifor⁶ voyvodası fi’l-aşl ni‘am-ı salţanat-ı ħâ’in-keş ile terbiyye olmuş olduğundan mâ-‘adâ muqaddemâ dîvân tercemânlığından maħsûd-ı kâffe-i re‘âyâ olan beğlik mertebesin iħrâz eylemiş olmağla her ħâlde kendüsinden şadâkat ü istikâmet ile Devlet-i ‘Aliyye’ye ħidmet ve kendüsine teklîf olunan ħidmet-i salţanatıñ ber-vech-i maţlûb te’diye vü tekmîline bezl-i mağderet eylemek vâcibe-i zimmet iken seksan iki senesi ħilâlnde [1182/1768-1769] der-bidâyet-bâz olan Rusya sefiriniñ Eflak tarafından tertîb olunan levâzımıñ kendüsine tenbîh olunan vechile îfâ vü tetmîmine mübâderet eylemekte baţâ’et şûretlerinde ħiyâneti iħtiyâr ve be-tağdîr-i te‘âlâ a‘dâ-yı dîn Eflak taraflarına müstevlî olduğu eşnâda Eflak voyvodası bulunmağdan nâşî müdâfa‘-yı düşmen-i devlet ile muqayyed olmayup ol-câniblerde

¹ Bu kelime AE, C, D ve E nüshalarında اسمعيل; A ve B nüshalarında ise اسماعيل imlâsıyla yazılmıştır.

² U C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE, C, D ve E nüshalarında خانیه (Hanya); A ve B nüshalarında ise حانیه (Hanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Ve Resmo sancâğı Hânya’dan ma‘zûl Vezîr Yazıcı-zâde Muştafâ Paşa’ya A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Dîvân B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime AE. ve A nüshalarında لفور; B, C, D ve E nüshalarında ليفور imlâsıyla yazılmıştır.

me'mûr 'asâkir-i İslâm'ın hezîmetine bâ'is olduğundan başka hîn-i inhizâmda Devlet-i 'Aliyye cânibine firâra şâhib-i iktidâr iken aña daği ragbet etmeyüp şûret-i eserde¹ gûyâ a'dâ-yı dîn tarafına girif-târ ve üç sene miqdârı düşmen ile hem-dâsitân olarak geşt u güzâr eylediktensoñra hîn-i muşâlahada Boğdan Beği olmasına karar vermek mişillü niçe ihânetleri aşkâr olmuşidi.

Bundansoñra üç sene miqdârı Boğdan beğliği edüp cerâ'im-i güzeştesin mülâhaza ile 'alâ-vech-i şadâkate hidemât-ı 'atebe-i 'ulyâda ser-mû-yı tahâvvün ü takşîr eylememek lâzime-i 'ahd² ü dirâyet iken bu def'a daği Memâlik-i Mağrûse'niñ ol-câniblerde mütekarib olan ser-hâddâtın ba'zı levâzımı tarafına sipâriş olunduğda ke'l-evvel sâlik-i girîve-i şeytanet ve ta'fil-i meşâliḥ-i devleti mûcib etvâra mübâderet eylediğinden gayrı efsâd-ı re'âyâ ve temâyül-i cânib-i a'dâ mişillü maḥsûs olan envâ'-ı ḥiyânetine tertîb³ edecek mecâzâtan kendüsini taḥlîse çâre-sâz olmağla ağaz-birle Rusyalu tarafından isti'ânet vâdilerinde mükâtebeye cür'et ederek eski mel'ânetlerin tecdîde vesîle-perdâz olduğu havâdisâtı ba'zı Boyarlar vesâletiyle gereği istiḥbâr olunup 'azl ü te'dîbi ḥuşûşunda te'hîre ruḥşat-ı mültezim-i şinûf-ı mekkâre vü mazarrat olmağın aḥz ü⁴ tenkîline tedbîr olunmağa kıyâm olunup Dergâh-ı 'Âlî kapucibaşlarından Karaḥişârî-zâde Aḥmed Beğ'e büyük mîr-aḥûrluk pâyesi [89^a] i'tâ olunarak muḳaddemâ memleket-i Boğdan'dan tertîb ve müdebbir-i mesfûruñ ma'rifetiyle temâm ve tekâmîli maḥlûb olan zeḥâ'ir ü levâzımın isti'câliyle ol-ḫarfların serâ'ir-i aḥvâline taḥşîl-i vuḳûfa me'mûr buyurulmuşidi. Hattâ voyvoda-yı mesfûruñ 'azl ve aḥz ve li-eclü't-te'dîb Der-'aliyye'ye gönderilmesi veşâyâsı ve resîde-i samî'a-yı hümâyûn olan etvâr-ı kâfirânesiniñ cezâsından müsteş'ir olduğu ḥâlde firâr veyâḥûd 'işyân edeceği muḥakḳak⁵ olur ise aḥz ü i'dâmı bâbında iktizâ eden tedbîriñ te'hîr olunmaması mîr-i mûmâ-ileyhe şifâhen tenbîh ü ifhâm olundu idi. Tavşiyye olunduğu üzre mûmâ-ileyh âḥer ḥuşûşa me'mûriyyetin işâ'a ederek Yaş kaşabasına müteveccih olup tarafından ilerü âdem gönderildikde kemâl-i ḥiyânetinden izḥâr-ı evzâ'-ı merdûdâne ile miḥmân-dârın istiḫkâl ve hetk-i perde itâ'at-birle ḳadem-nihâde-i hâviye-i bağy ü zalâl olmağın mîr-i mûmâ-ileyh temâruz-ı izḥâr ve toğru Yaş⁶ kaşabasında 'inân-keş-i karar olup bir

¹ Eserde AE: Esîrde C, D, E.

² 'Ahd AE: 'Uhde-i E.

³ Tertîb AE: Terettüb B, C, D.

⁴ Ü D, E: -AE.

⁵ Muḥakḳak AE: Müteḥakḳık B, C, D, E.

⁶ Yaş AE: Baş C, E.

ķonaġa nüzûl ve kendüsine tedbîr için tabîb teftîşine meşġul oldular. Bir iki ġün mürûrundansoñra ġâmil olduġu menşûr-ı hümâyûnuñ kırâ'ati için voyvoda-yı mesfûr ġarafına 'akd-i dîvân eylemesin ihbâr ve mazmûn-ı emr-i šehen-šâhîyi re'âyâya i'lân edeceġin iş'âr eyledikte mesfûr beş altı yüz miķdârı müsellaġ kâfir ile isti'lâm-ı mâdde zımında emîr-i mûmâ-ileyhiñ ķonaġına sür'at

کالبا حث عن حثفه مثلی¹

mazmûnunuñ taġaķķuķuna mübâderet eyledi. Mel'ûn-ı merdûduñ geleceġinden mûmâ-ileyhe ġabîr olup ġûn-ı murdârın isâle-i meydân-ı hevân eylemediġi taķdîrde fimâ-ba'd bir² daġi ol-gürâz-ı dendân-firâzıñ keşîde-i mu'riz-i siyâset olması³ düşvâr belki⁴ baġtaten firâr ile encâm-kâr-ı šûret-i 'işyânda nümû-dâr olacaġın işti'âr etmiş olmaġla hemân fırsatı ġanîmet bilüp sâkin olduġu ķonaġına vâsıl u beytûtet eylediġi maġalle dâġil olduġu ân der-vâzesin bend etdirrüp fi'l-aşl i'dâd etdiġi kâr-şinâs etbâ'ıyla der-'aķab bu seyyâre-i⁵ ġiyânetin temzîķ ve kelle-i la'net-medârîn cism-i cünbüşünden tefrîķ edüp kafâ-yı mürdârın⁶ 'atebe-i mürġ-i⁷ 'unvâna tesyîr eyledi.

Mesfûruñ yerine bir ġûş-yâr voyvoda naşbı vaķt ü ġâle göre zarûriyyât-ı umûrdan olup ve müddet-i vâfireden berü dîvân tercemânlıġı ġızmetinde istihdâm olunan Ķoşantîn tercemân-ı voyvodalıġa ehl ġörünmeġle maķtûl-i mesfûruñ kellesi endâġte-i meydân-ı 'ibret olunduġunuñ ikinci ve šehr-i ramazânıñ on beşinci ġünü [15 N. 1191/17 Ekim 1777] Boġdan voyvodası naşb olunup birķaç ġün mürûrunda Dîvân-ı Hümâyûn'da başına ķuķa eksâ ve südde-i seniyye-i šehr-yârî ķayşer-ġulâma ruġsâr olup iki ġündensoñra ġabl ü 'alem ve iki 'aded tûġ-ı müferriġ-perķem ihşânı ile ġışmını⁸ tevķîr⁹ buyurulup¹⁰ li-eclü'l-vedâ' Sarây-ı Âşaffî'ye vürûd etmeġin ġuzûr-ı vezîre duġûl ve kenâre-mendde iķ'âd ve¹¹ cüz'î ġalvet-i ini'ķâd ile ser-iftihârı avec-i i'tibâre¹²

¹“Eceline susamış gibi” anlamında Arapça bir söz.

² Bir C, D, E: -AE.

³ Olması B, C, D, E: Eylemesi AE

⁴ Belki C, D, E: Bilmeġe AE:

⁵ Seyyâre AE: پوسستپاره A, B, C, D, E.

⁶ Kafâ-yı mürdârın C, D, E: -AE.

⁷ Mürġ-i AE: Merîh-i D, E.

⁸ ġışmını AE: ġaşmeti B, C, D, E.

⁹ Tevķîr AE: Tevfîr B, C, E.

¹⁰ Buyurulup B, C, D, E: Bilüdüp AE.

¹¹ Ve D, E: -AE.

¹² İ'tibâre AE: İ'tiyâda D, E.

mevşûl kılınup ba‘de’l-vedâ‘ cânib-i şadr-ı a‘zamîden semmûr kürk ve müzeyyen esb i‘tâsıyla ‘alâ-cenâhi’l-isti‘câl Boğdan tarafına ihrâc ü irsâl olundu.

Vuķû‘-ı Tevcîhât

Şehr-i şevvâliñ yedinci günü [7 L. 1191/8 Kasım 1777] ‘inâyât-ı ‘amîmü’l-berekât-ı pâd-şâh-ı enâma müretteb olan hüddâm-ı saltanat ‘ale’s-seher Sarây-ı Âşafi’ye da‘vet olunup ‘alâ-merâtibehüm herkese ilbâs-ı hil‘at olundu.

Ez-cümle Maţbah-ı ‘Âmire emîni Aħmed Nazîf Efendi emânet-i mezkûreden mazhar-ı ‘inâyet-i şehr-yâr-ı cemm-câh olarak çavuş-başılık mesnedine irtikâ ve cebecibaşılık ile bi’l-fi’l arpa emîni olan ‘Ali Ağa kâm-revâ buyurulup büyük rûz-nâmçe için yine rûz-nâmçe-i evvelden ma‘zûl Nâ’ilî Paşa birâderi Mîr Ebûbekir Vaħdetî Efendi’ye ilbâs-ı teşrîf ve başmuħâsebe ile İbrâhîm¹ Münîb Efendi [89^b] ve nişâncılık ile sâbıkâ kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam el-Hâcc Muştafâ Efendi tatyîb ü talîf kılınup cizye muħâsebeciliği Aħmed Rif‘at Beğ’e i‘tâ ve arpa emâneti ile el-Hâcc Mehmed Esper² Ağa ve teşrîfâtılık ile muħarrir-i haķîr kâm-revâ olup sâ’ir menâşibiñ ekşeri ibkâ kılınup du‘â-yı şehen-şâh-ı zemîn ü zemâna kıyâm eylediler. Bundan sonra mansîb olmayan hâce-gân-ı dîvânîñ müsteħakları ‘atâyâ-yı halîfe ile hużûr-ı âşafide mesrûr ü ħandân ve ħademe-i aķlâma nezd-i kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamîden mazhar-nûr³ ve⁴ iħsân olup ba‘de’z-zuhr vüzerâ-yı ‘izâm hażerâtınıñ tevcîhâtına ibtidâ ve ekşeri yeni⁵ tevcîh olunmuş olmağla hemân ibkâ-yı hil‘atleri ‘ale’t-tertib ħapu kethüdâlarına ilbâs ü eksâ olundu.

Zikr-zâden-i Şâh-zâde-i bî-Cân

Âf-tâb-ı sipihr-i ħilâf-ı⁶ bedr temâm-ı âsmân-ı saltanat hażretleriniñ şulb-i kirâmîlerinden bir selîl-i celîliñ kımât-ârâ-yı şühûd olmasına çend mâhdan berü ehl-i cihân-ı çâr-çeşm ile niğerân iken ħikmet-i ħüdâ ol-nev-vücûd-gân-ı imkân-ı bî-rûħ olarak şehr-i şevvâliñ on birinci sebt günü [11 L. 1191/12 Aralık 1777] vaķt-i zuhrda

¹ Bu kelime AE. Nüşasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Esper A, C, D, E: Emîr AE:

³ Bu kelime A nüşasında sehven نور (Nur) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نور (Nûr) şeklinde olmalıdır. Mazhar-ber B, C, D, E: Mazhar-nûr-ı AE.

⁴ Ve B, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüşalarında يني (Yeni), A, B, C ve D nüşalarında ise يني (Yeñi) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Ĥilâf AE: Ĥilâfet-i B, D, E.

sâye-i efgan-i dâ'ire-i deverân olmağın bu zuhûr-ı dūr-â-dûrdan alup kâffe-i enâm müte'ellim ü rencûr olup ber-muktezâ-yı irâde-i Rabbi'l-mücib rûhdan bî-naşib olmak takrîbiyle şalavat için cem'iyet mişillü hâricden merâsime dâ'ir bir şey icrâ olunmaqsızın dârü's-sa'âdeti's-şerîfe¹ ağası ve ba'zı enderûn-ı hümâyûn hademesi mübâşeretiyle Vâlde Sultân câmi'-i şerîfi türbesine îşâl ve bi'l-fi'l vezîr kethüdâsı ve câmi'-i mezbûr mütevellisi olan Süleymân Feyzî Efendi nezâretiyle enderûn-ı türbede hafr olunan abre hezâr hüzn ile idhâl olunup der-'aab cânib-i şadr-ı a'zamîden ta'ziyeyi müş'ir-i huzûr-ı hümâyûna bir kıt'a telhîş² tahrîr ve ismâr ve şükûfe ve sükkerî maûlesi hediyeler tertîb ü tesyîr 'atebe-i şevket-maşîr kılandı. Ertesi gün bi'z-zât vekîl-i mulak hâzretleri şeyhü'l-islâm efendi hâzretleriyle huzûr-ı hümâyûna ruhsâ olup bea-yı pâd-şâh-ı keyvân-mekân ve şeh-zâde-gân sa'd-iqtirân hâzerâtı du'âların îfâ³ vü edâ eylediler.

Duhûl-i Donanma-yı Hümâyûn be-⁴Tersâne-i 'Âmire be-ayr-ı⁵ ez-Resm-i Ma'rûf

Muaddem zikr olunduğu üzre apudân-ı deryâ Vezîr Gâzi Hasan Paşa hâzretleri vesâ'ir vükelâ-yı devlet ihtimâmı ile mersâ-yı Tersâne-i 'Âmire'den techîz ve âlây⁶ ile ihrâc olunan yigirmi kıt'a sefâ'in-kûh-ı peykerden altı kıt'ası bâ-emr-i 'âlî vezîr-i müşârun-ileyh tarafından bâşbuğ naşb ü ta'yîn olunan kethüdâları ma'iyyeti ile muhâfaza-yı Bahr-ı Sefid'e irsâl ve bâkîsi ile vezîr-i müşârun-ileyh hâzretleri hîn-i iktizâda Bahr-i Siyâh'a ve her ne cânibe olursa şirâ'-güşâ-yı ibâl olur mülâhazalarına binâ'en nev-rûz-ı firûzdan hulûl-i asım'a dek Edirneköy⁷ pîş-gâhında lenger-endâz-ı 'azîmet ü iclâl olmuşlar idi. Bu kerre mevsim şitâ hulûl ve sefâ'in-i mezbûreniñ liman-ı tersâneye rabları vaqt-i duhûl eyleyüp Bahr-ı Sefid'e olan altı kıt'a sefâ'iniñ bilâ-resm Tersâne-i 'Âmire'ye vuşûllerin müşârun-ileyh hâzretleri bir kıt'a takrîr⁸ ile cânib-i şadâret-i dest-gâhîye iş'âr ve kendüleriniñ daı ma'iyyetlerinde olan sefâ'in ile

¹ Şerîfe C, D, E: -AE.

² Bu kelime E nüshasında sehven تلخيص (Telhîş) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تلخيص (Telhîş) şeklinde olmalıdır.

³ İfâ AE: İâ D, E.

⁴ Be- B, C, D: -AE.

⁵ Be-ayr-ı C, D, E: -AE.

⁶ Ve âlây C, D, E: Vâlâ AE.

⁷ Edirneköy AE: Ortaköy B, C, D, E.

⁸ Takrîr AE: Tahrîr D, E.

Ortaköy'den ref'-i lenger ve mu'tâd olan Yalıköşkü âlâyı icrâ olunmayarak bilâ-resm tersâneye güzâr eylemesin istîzân ü istihbâr eylediler.

Fi'l-hakîka vezîr-i müşârun-ileyhe beyân olunduğu üzre Baħr-ı Sefîd'e sefer-ber olmayup evvel bahârdan rûz-ı kâsım dek Ortaköy câniblerinde iķâmet etmiş olmağla istid'âsına müsâ'de-i hümâyûn-ı ĥâzret-i cihândârî erzânî buyurulup Şehr-i Őevvâlîñ yigirmi¹ beşinci Şalı gecesini [25 L. 1191/26 Kasım 1777] ma'ıyyetlerinde olan sefâ'in ile Tersâne-i 'Âmire'ye vürûd ve iķâmet-gâhı olan dîvân-hâneye ku'âd eyledi.

Hîtâm-ı 'İmâret-i 'Âmire-i Hümâyûn ve Teşrîf-i Pâd-Şâh-ı Rub'-i Meskûn

Şehr-yâr-ı ĥilâfet-penâh ve pâd-Şâh-ı mekârim-dest-gâh-ı lâ-zâl-i maħfûfen be-'avârifü'l-ileyh ĥâzretleriniñ Vâlde Sultân câmi'-i Şerîfî civârında müceddeden binâ² vü ihyâ buyurdukları 'imâret-i 'âmire ve mekteb ve sebîl-hâne-i ma'mûreleri³ 'avn-ı ileyh ve meded-kârî-i feyz-i nâ-mütenâhî ile ĥurre-i Şehr-i zî'l-ka'dede [1 Za. 1191/1 Aralık 1777] karîn-i ĥüsn-i hîtâm ve resîde-i mertebe-i ihtimâm olmağın ol-ĥayrât-ı müstevcibü'l-berekâtîñ [90^a] Şûret-i tard⁴ ve inşâ ve çekünge-i vaz' binâsın temâŐa ve imdâd-ı Rabbânî ile cilve-ger-i maķâm-tâm⁵ olmasına du'â-yı irâde-i hümâyûn-ı ĥâzret-i zillulahi ma'tûf ve niyyet-i câzime-i Şehr-yârâneleri maşrûf buyurulmağın ser-müneccimîn-i ĥâŐŐa 'Abdullah Efendi tarafından verilen ihtiyâr puşulası mûcibince mâh-ı mezbûruñ on dördüncü ışneyn günü [14 Za. 1191/14 Aralık 1777] teşrîf-i hümâyûnları taĥâkkuķ etmeğle du'âda bulunmak için Şadr-ı a'zam ĥâzretleriyle Őeyĥü'l-islâm efendi ve defter-dâr efendi ile Dergâh-ı 'Âlî yeñiçerler ağası mevcûd iken yevm-i mezbûrda⁶ sâ'at beşe karîb vaktde pâd-Şâh-ı 'âlem ĥâzretleri daĥi teşrîf buyurup Şadr-ı a'zam ve silah-dâr-ı ekrem bağal-gîrlikleriyle vaķf-ı hümâyûn mütevellîsi Darb-hâne-i 'Âmire emîni Ĥâfîz Muştafâ Efendi tarafından envâ'-ı meyve vü Şükûfe ile tezyîn ü ta'tîr olunan mütevellî oņasına sâye-endâz-ı iclâl oldular.

¹ Yigirmi A, B, C, D, E: -AE.

² Binâ C, D: İnâ B, E.

³ Müceddeden binâ vü ihyâ buyurdukları 'imâret-i 'âmire ve mekteb ve sebîl-hâne-i ma'mûreleri C, D: -AE.

⁴ Tard AE: Tarĥ B, C, D, E.

⁵ Tâm AE: Temâm C, D, E.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

Bir miqdâr teneffüs ü istirâhatdan soñra oña-yı mezkûruñ dîvân-hânesi civârında zât-1 hümâyûn-1 halîfe-i rûy-i¹ zemîn için ifrâz ve ferşide kılınan maħalle teşrif buyurdıkları ân havl-i² ‘imâret-i ‘âmireden manzara-yı hümâyûna muķâbil maħallden ibtidâ Ayaşofya-yı Kebîr ve ba‘dehu ‘Îmâret-i ‘Âmire³ şeyhi⁴ ile Nûr-ı ‘Osmânî şeyhi du‘â edüp zemzeme-i⁵ emîn-peyvest-i çarħ-i heft-mîn kılınup meşâyihe ilbâs-ı hil‘at olunduğu ‘aķabinde evķâf-ı hümâyûn mütevellîsiniñ ħidmeti maķbûl buyurulmağın şadr-ı a‘zam nezâreti ile ħuzûr-ı hümâyûnda ferve-i semmûr ile dûş-i ihlâşını tezyîn buyurulduķdanşoñra binâ emîni ve mi‘mâr aĝa vesâ‘ir binâ⁶ ħızmetinde bulunanlardan on iki nefer miķdârı kimesneye ilbâs-ı hil‘at buyurulup yigirmi nefer miķdârı zevât daħi şadr-ı a‘zam tarafından ‘aĝiyye i‘tâsıyla taṭyîb olundular. Bundan soñra pâd-şâh-ı enâm ħazretleri süvâr ve⁷ sarây-ı hümâyûna imâle-‘inân-ı reh-vâr buyurulmağın herkes yerlü yerine ‘avdet ve te‘yîd-i⁸ şehr-yâr-ı İskender-vaķâr du‘âsına muvâzebet eylediler.

İstiṭrâd⁹

‘Îmâret-i ‘Âmire-i Hümâyûn ile sebîl-i şerîf ve mekteb-i laṭîf-i ħazret-i cihân-bânîniñ ħitâmına inşâd olunan tevâriħ zeylinde¹⁰ insicâmîñ gerek cezr-i¹¹ ‘imâret-i ma‘mûre ittîşâlinde kâ‘in çeşmeler üzerine ve gerek kenâre-i sebîl ve bâlâ-yı dermekteb-i münîfe imlâ olmak ħidmeti zümre-i ħoş-nüvîsânîñ şehîr¹² ve hüner-mendi Meħmed Es‘ad Yesârî Efendi‘ye ihâle buyurulmağın ħaķķında der-kâr buyurulan ħüsn-i teveccüh-i berekâtiyle müselleme-i dest-i i‘câz-perdâzları olan şîve-i şan‘at-ı raķam-güzârîyi kemâ-hüve ħaķķihi icrâ ederek tevâriħ-i mezkûreyi evvelâ ba‘zı evrâķa terķîm ve ba‘dehu yerlü yerine tersîm edüp ħudâ-dâd olan hüner-kilkin-i seng-i mermerde

¹ Rûy-i AE: دورى E.

² Havl-i AE: Havâlî-i C, D.

³ Ve ba‘dehu ‘Îmâret-i ‘Âmire B: -AE.

⁴ Şeyhi AE: +Ve ba‘dehu ‘imâret-i ‘âmire şeyhi C, D, E.

⁵ Zemzeme-i AE: Zümre-i C, D.

⁶ Binâ D, E: -AE.

⁷ Ve D, E: -AE.

⁸ Te‘yîd-i AE: Te‘bîd-i B, C, D, E.

⁹Bu kelime A nüshasında sehven استطراد (İstiṭrad) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استطراد (İstiṭrâd) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Zeylinde AE: Zîbende-i C, D, E.

¹¹ Cezr-i AE: Cidâr A, B, C, D, E.

¹² Şehîr AE: Şöhr D, E.

izhâr-ı vuşûl-i ileyhle reşkîn-sâz-ı ‘imâr ve mîr ‘ali olur kemâl-i¹ hasene muķârin ta‘lîķ-nüvîs olduĝun ‘urza-ı rüzgâr eyledi.

Nefsü’l-emr efendi-i mûmâ-ileyh mişillü dest-i ceyb² ile şimdiye dek kimesneniñ bu mertebede hûsn-i haţţ ta‘lîķ-i taħrîrine³ muvaffaķ olduĝu nâ-ma‘lûm ve belki ketb-i tevârîhiñ birinde mersûm ü merķûm deĝildir.

Nüzûl-ı Kalyon

Ķapudân-ı deryâ Vezîr Ğâzi Ğasan Paşa’nıñ irâde-i hümâyûn-ı Ğazret-i cihân-dârî üzere teķşîr-i sefâ’in Tersâne-i ‘Âmire’ye sa‘yleri pür-kemâl olmaĝın toķsân bir senesi evâ’il-i muħarreminde [Evâ’il-i M. 1191/Şubat 1777] vaz‘ ve inşâsına mübâşeret olunan kırķ beş arşun⁴ Ceylân-ı Baħrî nâm kalyon hûsn-i himmet-i müşârun-ileyh ve şıķķ-ı evvel defter-dârı Ğasan Efendi ve Tersâne-i ‘Âmire emîni Muştafâ Efendi sa‘y ü ittifâķlarıyla deryâyâ nüzûle isti‘dâd kesb etmeĝin irâde-i hümâyûn-ı Ğazret-i zillullahi üzere cânib-i şadr-ı a‘zamîden ta‘yîn buyurulan şehr-i mezbûruñ selĝ günü [30 M. 1191/10 Mart 1777] vezîr-i müşârun-ileyh nezâreti ve mûmâ-ileyhimâ ma‘rifetiyle bir iki sâ‘at zarfında merkezinden Ğareket ü cevelân ve rûy-i deryâyâ nüzûl ve deverân eyledi.

Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Sâbîķ es-Seyyid İbrâhîm⁵ Efendi ve Kethüdâ-yı Ķul el-Ğâcc Ğalîl⁶ Aĝa

[90^b] Bâlâda beyân olduĝu üzere himmet-i pâd-şâh-ı ķadr-tüvân ile def‘-i ĝâ‘ile-i İnan için tertîb olunan ser-‘askerler ordularında Erzurûm üzerinde olan ser-‘asker el-Ğâcc ‘Ali Paşa ordusuna nâzır ta‘yîn olunan şadr-ı a‘zam kethüdâlığından münfaşıl es-Seyyid İbrâhîm⁷ Ğıfzî Efendi ile Diyarbekir ordusuna bi’l-fi‘l ķul kethüdâlığı ile ordu aĝası ta‘yîn buyurulan el-Ğâcc Ğalîl Aĝa’nıñ vezârete ehliyyetleri nümâyân olmaĝın ‘avâţîf ‘aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîden şehr-i zi‘l-ķa‘deniñ on yedinci Ğamîs günü [17

¹ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven كما ‘mlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu كمال (Kemâl) şeklinde olmalıdır.

² Ceyb AE: Cübb E.

³ Bu kelime D nüshasında sehven تحرينه imlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu تحريته (Taħrîrine) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven ارشون imlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu ارشون (Arşûn) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم imlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Ğalîl C, D, E: Ğasan A, B.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم imlâsiyle yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

Aralık 1777] Erzurûm eyâleti tevcîhiyle zıkr olunan İbrâhîm¹ Hıfzî Efendi'ye rütbe-i vâlâ-yı vezâret 'inâyet ü ihsân² Uzun 'Abdullah Paşa mahlûlünden mûmâ-ileyh el-Hâcc Hâlîl Ağa'nın daği Diyabekir eyâleti vezâret tevcîhiyle ser-iftihâr-ı mecâzî³ i'nân-ı asmân kılındı.

Vefât-ı Şarı Mehmed Paşa-zâde 'Ali Paşa

Bundan aqdem Tırhala sancâğı mutaşarrıfı iken sene-i mezbûre şaferû'l-hayrınıñ⁴ yedinci günü [7 S. 1191/17 Mart 1777] ma'zûl olup mevlidleri olan Yeñişehr-i Fenâr kaşabasında vâki' sarâylarında ikâmete me'mûr olan Şarı Mehmed Paşa-zâde 'Ali Paşa'nın hîn-i ikâmetinde ıqlîm-i vücûduna zâtü'l-cenb 'illeti müstevlî ve kişver-i mizâcında âşâr-ı ihtilâl ve perîşânı bedîdâr ü muncelî olup tezâhüm-i 'illet-i mezbûrdan rûh-ı revânı dû-çâr şınûf miñnet ü zañmet olmağın sene-i mezbûre zi'l-ka'desiniñ on yedinci hamîs günü [17 Za. 1191/17 Aralık 1777] cânib-i kuşûr-ı firdevse rihlet eyledi.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh⁵ şadr-ı esbâk A'rec 'Osmân Paşa'nın hafid-i sa'îdi ve Mehmed Paşa merhûmuñ nañl-ı⁶ resîdi⁷ olup yüz kırk târîhlerinde [1140/1727-1728] müteveccih-i ıqlîm-i⁸ hestî vü bûd⁹ Yeñişehr-i Fenâr'da kadem-nihâde-i dâ'ire-i vücûd olmağın gâ'ile-i fiñâmı ber-țaraf eylediktensoñra pederleri dâ'irelerinde tañşîl ma'ârif-i¹⁰ ve kemâl ederek Rûmeli ve Anațolu eyâlât ü elviyesin geşt ü güzâr ve altmış üç târîhi hilâlinde [1163/1749/1750] pederleri mansıb-ı Şaydâ'dan münfaşıl olduğı hâlde Hân-ı şeb-hûn nâm mañallden reh-rev ve ribât-ı 'adem olduklarında cânib-i saltanat-ı seniyyeye 'atf ü 'inân ve ândan yine Yeñişehr-i Fenâr tarafına revân olmuşlar idi. Ânda mekş ü ikâmet üzre iken altmış sekiz zi'l-hiccesi eñnâsında [Z. 1168/Eylül-Ekim 1755] hasbe'l-istiñkâk Dergâh-ı 'Âlî kapucubaşılığıyla mübeccel ve ba'zı hidemât-ı lâyıqada

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² İhsân D, E: -AE.

³ Bu kelime C nüshasında sehven محازي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مجازي (Mecâzı) şeklinde olmalıdır.

⁴ Şaferû'l-hayrı'nın B, C, D, E: +On D, E.

⁵ Müşârun-ileyh C, D, E: -AE.

⁶ Nañl-ı AE: Necl-i B, C, D, E.

⁷ Resîdi AE: Reşîdi C, D, E.

⁸ İqlîm-i C, D: -AE.

⁹ Bûda D, E: +Ve C, D, E.

¹⁰ Ma'ârif AE: Meşârif D, E.

istiḥdâm olunarak zemân-ı Muşafâ Hânî'de¹ yetmiş dokuz sâli hilâlinde [1179/1765/1766] cedleri mansıbı olan derbendât başbuğluğu 'uhde-i ihtimâmına muhavvel olmağın ḥidmet-i mezkûrede ḥüsn-i sülûke muvaffak olmaḵ takrîbiyle seksan bir muḥarreminde [M. 1181/Mayıs-Haziran 1767] mîr-i mîrânlık rütbe-i refi'asın iḥrâz ve seksan iki zi'l-ḥiccesi gâyeti [Z. 1182/Nisan-Mayıs 1769] eṣnâsında qarîḥa-yı Muşafâ Hânî'den vezâret mertebe-i celîlesiyle ser-fîrâz olmuşlar idi. Bir eyyâm Mora ve Tırhala vesâ'ir eyâlât ü elviyeyi deverân ve bir def'a daḥi sevâḥil Baḥr-i Siyâh'dan Varna cânibine ser-'asker olmağla iftiḥâra şâyân ḥidemât-ı ber-güzîde izḥârına muvaffak olmaḵdan nâşî taḥşîl-i nâm ü şân eylemiş idi. Zıkr olunduğu üzre ṭoksan bir senesi zi'l-ḳa' desiniñ on yedinci günü [17 Za. 1191/16 Aralık 1777] dârü'l-uḥrâya rihlet ve mübtelâ olduğu 'illet-i mezkûreden a'lâ-yı firdevs yerine naḳl-ı raḥt eyleyüp Ğâribler² ismiyle mevsim-i maḳberde ta'yîn-i³ mezâr ve muḥallefâtınıñ cânib-i beytü'l-mâle teslîm olunmasına ibtidâr olundu.

Zıkr-i Sebeb-i Te'hîr-i Ta'mîr-i Ba'zı ez-Ḳılâ' ve Tertîb-i Zehâ'ir ü Mühimmât

Seksan sekiz senesi evâsıtında [1188/1774-1775] Devlet-i 'Aliyye-i ebedi'd-devâm serbestiyyet-i Ḳırım mâddesine izâf olunan şurûṭ-ı tarafeynden ri'âyet olunması mültezim olarak Rusyalu ile⁴ 'aḳd eylediği müsâleme vü müşâfât-ı iḳtizâsı üzre seyfi ḥüsâm vaz'-ı niyâm⁵ eyleyüp mu'asker-i salṭanat Âsitâne-i 'Aliyye'ye ric'at eylediktensoñra ḳâ'ide-yi dill⁶ üzre te'kîd müşâlahayı müş'ir tarafeyniñ büyük elçileri tevârüdüne qarâr verildiği 'aḳabinde altı [91^a] sene miḳdârı mümteḍ olan muḥârebe vü muḳâtele eṣnâsında şadme-i istîlâ ile mütezelzil olan ḳılâ' u buḳâ'ıñ ta'mîr ü termîmine teşmîr-sâḳ ve ol-bâbda herkes naḳdîne-i gâyetin bezl ve ittifâḳ eylemek vâcibât-ı umûrdan iken seksan dokuz senesi [1189/1775-1776] te'kîd-i şurûṭ ve müşâfât⁷ zımnında ruḥsâ-yı südde-i ebedd-müddet-i salṭanat-ı seniyye olan Rusya büyük elçisi Âsitâne-i 'Aliyye'ye geleceği eṣnâda 'aḳab-ı şulḥda serbestiyyet 'unvânı ile Rusyalu tarafından iltimâs olunarak ḥıttâ-ı Ḳırım'a ḥân ta'yîn olunan Şâḥib Girây lafz-ı

¹ Hânî'de B, C, D, E: Hâḳânî'de AE.

² Ğâribler AE: Ğâziler C, D, E.

³ Ta'yîn-i B, C, D, E: -AE.

⁴ İle C, D, E: Olan AE.

⁵ Niyâm AE: Binâ D, E.

⁶ Dill AE: Düvel B, C, D, E.

⁷ Muzâfât AE: Muşâfât B, C, D, E.

serbestiyyeti işâ'aya ikdâm edeceği eyyâmında 'adem-i kabûl-i tâ'ife-i Tâtâr'dan tekevvün eden nev'-i şüriş ile ma'zûl olup yerine naşb-gerde-i ahâlî-i Qırım olan hân-ı sâbık Devlet-girây Hân tarafından menfûr tıbâ'-ı tâ'ife-i¹ Tâtâr olan mutlaka serbestiyyet mâddesiniñ ref' ve ilgâsı iltimâsıyla ittifâk-ı ahâlîye muqâren 'atebe-i felek- mertebeye gönderilen selâtin ü² mîrzâyânîñ tevârüd eylemek üzere oldukları ehbârı zuhûr etmeğın ol-emr-i mühimmiñ temşiyetine kıyâm-birle zıkr olunan selâtin ü mîrzâlarıñ Qabataş civârında vâқи' Mehmed Emîn-zâdeler sâhil-hânesinde ikâmet ve meşârif-i rûz- merreleri cânib-i beytü'l-mâlden rû'yet olunmağa mübâşeret olunup mes'ûlâtları olan ref'-i³ serbestiyyet mâddesiniñ ber-vech-i suhûlet temşiyetine ihtimâm olunarak de'b-i⁴ dîrîn saltanat-ı seniyye⁵ üzere Rusya elçisine tertîb olunan ziyâfetler⁶ esnâsında ve evkât- ı sâ'irede zıkr olunan selâtinîñ çekünge-i vürûdu şadr-ı a'zam-ı merhûm Dervîş Paşa tarafından kendüsine ifhâm ve nice muqaddemât tertîbi ile ol-mâdde-i müz'iceniñ ber- taraf olmasına sa'y-i mâ-lâ-kelem olundu. Lakin tâ'ife-i mezbûre muhayyel ve دكك ve huşûşen elçileri olan kâfir-i nâ-pâk bir mel'ûn-ı ehremen-i idrâk olduğundan müşârun- ileyh Devlet Girây'ın ahâlî-i Qırım intihâbı ile hân olması ve zıkr olunduğu üzere 'umûmen tâ'ife-i Tâtâr ittifâkıyla Asitâne-i Sa'âdet'e gönderilen selâtinîñ der-devletde ikâmeti ancak mâdde-i⁷ serbestiyyetiñ ref' olunması recâsına mebnî olduğunu ve bu mâddenin muqaddemâ Fokşan ve Bükreş mükâlemelerinde cânib-i saltanatdan kabûl olunmayup fesh-i meclis-i mükâleme ile Devlet-i 'Aliyye'niñ iki üç sene miqdârı ceng ü harb ihtiyârî faqat tâ'ife-i Cengîziyye'niñ bu mâddeye rızâ-dâde olmayup bu güne fitne- i hudûs fikrlerine mübtenâ olduğunu ve beyân olunduğu vechile mâdde-i serbestiyyetden tekevvünü melhûz olan şüriş ü fiteniñ 'aķıbetü'l-emr muqaddemâtı zuhûr ve ref' ile tedbîr olunmaz ise giderek bâzû-yı ihtimâmıyla müstahkem olan şulhuñ halel-pezîr olacağı manzûr olduğu kendüsine inbâ ve 'aķd olunan meclislerde bu mâddenin ref'inde olan hüsn ve beķâsında peydâ olacak umûr-ı kabîha gûş ü hûşuna ilkâ olunduķça gâh îrâd olunan mahzûrâtıñ becâ olduğun teslîm ile tebdîl olunmasın istihsân ve gâh itmâm hizmetiyile devletine hîn-i rücû'da keyfiyyet-i mezbûreniñ

¹ Tâ'ife-i C, D, E: -AE.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ Ref'-i B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven داب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu داب (De'b) şeklinde olmalıdır.

⁵ Saltanat-ı Seniyye C, D: -AE.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven صيافتلر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضيافتلر (Ziyâfetler) şeklinde olmalıdır.

⁷ Mâdde-i C, D, E: -AE.

indifâ'ına sa'y edeceğin i'lân edüp el-hâşıl elçi-i mesfûrdan huşûs-ı mezbûra dâ'ir mûcib-i teşeffî-i şadr olup Âsitâne-i Sa'âdet'de bir cevâb ahzı mümkün olmamağla devleti tarafına ihtilâl-i tâ'ife-i Tâtârı ifade ile ref'-i mâdde-i serbestiyyet için ihtimâm eder." mülâhazasıyla

اكرموا ضيفكم ولو كان كافراً¹

mefhûmuna binâ olunarak rûz-nâmçe-i hümâyûn ve muhâsebe-i evvelde muqayyed olduğu üzre cânib-i devletden kendüsine küllî 'inâyet ü ihsân olarak fevkü'l-gâye iltifâta muqârin olduğu hâlde Âsitâne-i 'Aliyye'den ihrâc ve devleti tarafına irsâl olundu.

Pes müddet-i medîde-i intizâr² olunup zıkr olunan serbestiyyet mâddesine dâ'ir bir vaz'-ı mülâyim zuhûr eylemediğinden

Beyt³

بكامم نيابد زخضم ارجواب

من و كرز و ميدان افراسياب⁴

ma'âlîde der-pîş⁵ ve muqaddem zıkr olunduğu üzre kal'aların ta'mîr ve istiḥkâmı huşûsu teftîş olunup [91^b] naḳden⁶ ve havâleten kifâyet miqdârı aqça irsâli ile Ḥotin⁷ ve Özi ve Bender ve Aḳkirmân ve Gülle ve İbrâ'il vesâ'ir sevâḥil-i Baḥr-i Siyâh'da vâқи Varna vesâ'ir maḥalleriñ bir gün aḳdem i'mâr ü termîm olunmalarına iḳdâm ve ba'zan evvelce i'mârına mübâşeret olunmuş olanlarıñ mübâşirlerine ḥiṭâben isti'câl-i için⁸ evâmir-i 'aliyye taḥrîr ve te'kîd ve şadr-ı a'zam ḥazretleri taraflarından taḥarrî olunarak ḥızmet-i me'mûresinde taḳşîr ü rehâveti bedîdâr olanların ba'zısı evvel emr-i mühimmiñ dâ'ire-i rü'yetinden tard ü teb'id olunup yerlerine müte'ayyinân-ı ricâl-i devletden şâḥib-i nüfûz kimesneler ta'yîni ile emr-i mühimm-i ta'mîr-i ḳılâ'ıñ ikmâlîne i'tinâ vü ihtimâm olundu. Ez-cümle sâbıḳâ Rusya büyük elçisi es-Seyyid 'Abdülkerîm Efendi Bender ta'mîrine ve Dergâh-ı 'Âlî ḳapucibaşlarından Gümüştâne emîni Ḥâfız Ağa

¹ "Misafiriniz kafir dahi olsa ona ikramda bulunun." anlamında Arapça bir cümle.

² Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven انتظار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انتظر (İntizâr) şeklinde olmalıdır.

³ Beyt D, E: -AE.

⁴ "Düşmandan bir cevap beklemiyoruz. Ben topuzum ve Efrasyab Meydanı." anlamında Farsça bir beyit.

⁵ Derpîş B, C, D, E: Pîş AE.

⁶ Naḳden AE: نقتار D.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); D ve E nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ İçün B: -AE. İsti'câl AE: +Ḥâvî C, D, E.

Vidin kal'ası ta'mîrine¹ ve sâbıkâ cizye muhâsebecisi Mehmed Emîn Efendi Varna'dan Boğaz'a gelince sevâhilde vâkı' kıılâ'ın ve buqâ'ın meremmâtına irsâl ve mâlzemeleri himmet-i kâr-sâz-ı mülûkâneleriyle ikmâl olunarak bir ân akdem me'mûriyyetleriniñ tetmîmine ihtimâm eylemeleri kemâ-yenbağî te'kîd ü isti'câl olundu.

Şadr-ı Anadolu-şoden İmâm-ı Evvel-i Şehr-yârî Mehmed Emîn Efendi

Anadolu kâdî'askeri olan 'Ali Mollâ Efendi'niñ müddeti temâm ve yerine mevâlî-i kirâmdan ol-mesnede müheyyâ² olanlarıñ biri mazhar-ı teveccüh-i pâd-şâh-ı enâm olarak kıyâm eylemesi lâzım gelüp ve imâm-ı³ evvel-i şehr-yârî olan Mehmed Emîn Efendi'niñ hasbe'r-rütbe ve'l-istihkâk şadr-ı mezkûra olan istihâlî şöhr-âfâk olduğundan başka müddet-i medîde-i sultân-ı zemîn ü zemân hazretleriniñ şeref-i hizmet-i imâmetleriyle müşerref olmağın gurre-i cemâziye'l-âhirede [1 C. 1191/7 Temmuz 1777] cânib-i şeyhü'l-islâmîden Sarây-ı Âşafi'ye irsâl ve huzûr-ı şadr-ı a'zamîden Anadolu kâdî'askerliği hil'ati ilbâsıyla tekrîm ü ibcâl⁴ olundu.

Vukû'-ı Meşveret der-Sarây-ı Âşafi ve Neşr-i Evâmir-i 'Aliyye be-Etrâf-ı Memâlik-i Mahrûse Berâ-yı Sevķ-i 'Asâkir ve Tertîb-i Mühimmât ü Zehâ'ir

Devlet-i 'Aliyye-i ebeddül-karâr ile Rusyalu beyninde vukû' bulan müşâlâha-yı mü'ebbede⁵ şurûfunda mestûr ü muqayyed olduğu üzre fimâ-ba'd kavm-i Tâtâr'ın serbestiyetleri mâddesine Rusyalu tarafından ta'arruz olunmayup ve ol-bâbda 'askerleri Kırım'a girmeyüp Kırım hânlarını 'umûmen kabâ'il-i Tâtâr-ı sülâle-i Cingiziyeye'den kendü rızâ ve ittifâklarıyla intihâb ve kaç'â kimesne qarışmaksızın hüsn-i irâdeleriyle ihtiyâr ve taraf-ı devlet-i ebedd-müddetle kavm-i Tâtâr'ın tabi'iyet-i şer'ileri cihetiyle derhâl keyfiyeti Der-'aliyye'ye mahzarlar ile ifâde ve hânlık teşrifâtı irsâl ve hutbe ve sikke nâm-ı nâmî-i mülûkâneye kırâ'at ve darb ve Kırım 'ulemâsından naşb-ı kâdîya⁶ izni muhtevî kâdî'asker saltanat-ı seniyye tarafından mürâsele i'tâ olunması kerrâtlâ çarh ve⁷ ta'dildensoñra tevâfuķ-ı devleteyn ile senede rabt ve mezkûr ve bu vechile şîrâze-i muşâfât-ı mevşûķ olup cânib-i şâhânedan muğâyir-i vaz' vukû' bulmuş değıl iken geçen sene Rusyalu hilâf-ı 'ahd ü peymân otuz kırķ biñ 'asker tertîb

¹ Tertîmine C: Termîmine D, E.

² Müntehî B, E: Müteheyyî C, D.

³ Bu kelime D nüshasında sehven امال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu امام (İmâm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ü ibcâl A, B, C, D, E: -AE.

⁵ Mü'ebbede AE: Müdebbire D.

⁶ Kâdîya AE: Kazâya C, D, E.

⁷ Ve B, C, D, E: -AE.

ve Kırım üzerine tesyîr ve bir taraftan dahi Şahin Girây'ın yanına on beş biñ nefer Kazak ve kaçna terfîk ve iki taraftan derûn-ı Kırım'a duhûl ve ahâlî-i Kırım ve tavâ'if-i Tâtâr'ın muhtâr ve müntahab hânları olan Devlet Girây Hân'ı Kırım'dan ihrâc ve cebren ve kerhen Şahin Girây'ı hânlığa kabûl etmelerini ibrâm ve etrâflarını ihâta ve zor ile yedlerinden istedikleri gibi mahzarlar ahz ve Devlet-i 'Aliyye dahi Rusyalunın bu hareketleri menâfî-i şart-ı 'ahd olduğun Der-sa'âdet'de muķîm elçilerine def'âtle beyân¹ ve bir kıt'a takrîr² dahi i'tâ edüp ser-'askerleriniñ Kırım'dan ihrâcını ve Tâtâr'ı kendü hâllerine terk ile hânlığa kimi intihâb ederler ise bilâ-icbâr mahzar etmeleri lâzım olduğun beyân eyledikçe [92^a] Moskovlu bir dürlü haķka râzı olmayup günden güne Kırım'a 'asker celb ve bi'l-âhire bu eşnâlarda Kırım ahâlisiniñ genc evlâdlarını ahz ve şabka ve ³سلتات ve kaçna libâsları giydirüp keferi hey'âtına koymak ve dîn-i İslâm'ın bir dürlü kabûl etmeyeceği ziy ü kisveye idhâl ve hattâ ⁴سلتات ve kaçnalarını zümre-i müslimîniñ 'ıyâl ü nisvânları arâsında kışlamak üzere karar verdiğini Tâtâr-ı diyânet-şi'âr müşâhede ve Kırım ve Kuban ve havâlisinde bulunan tavâ'if-i Tâtâr'ın mecmû'ı berîde-i ictimâ' ve "Dîn ve şerî'atımıza el vermeyecek teklîfi bize etme ve Devlet-i 'Aliyye ile sulhda hânlar bizim intihâbımız ile olmak ve⁵ siziñ 'askeriñiz bizim içimize girmemek meşrûf olmağla biz Şahin Girây'ı hânlığa kabûl etmeziz. İçimizden çık ve git ve bizi hâlimize terk eyle." deyü Rusya cenerâline haber gönderdiklerinde bir dürlü aşğâ etmeyüp 'asker ve tob ve cebe-hâneleriyle sükkân-ı Kırım'ın üzerlerine hücum ve katî-vâfir muvahhidîni zümre-i şühedâya ilkâ ve Tâtâr-ı şecâ'at-şi'âr dahi muķâbeleye ibtidâr ve miyânelerinde muhârebe-i 'azîme ve muķâtele-i cesîme vukû'uyla dûrdan katî-vâfir-i maķtûl olmağdan nâşî kâffe-i kabâ'il-i Tâtâr Âsitâne-i şevket-âşiyâneye kanlu mahzarlar tesyâr ve Moskovlunuñ şerrlerinden tahlîşleri emrinde istigâse vü istimdâd etmeleriyle hasebile⁶ şehir-i zi'l-hiccenin üçüncü günü şüdûr-ı⁷ kirâm ve 'ulemâ-yı a'lâm ve ricâl devlet-i ebedd-kıyâm ile 'aķd-i encümen-i şûrâ-birle ahâlî-i Kırım'la Rusyalu beyninde vukû' bulan hâlât ü keyfiyyât ve ol-bâbda imlâ ve irsâl olunan mahzarlar feth ü kırâ'at olunup hilâf-ı şurûṭ-ı mu'âhede taşaddî eylediği

¹ Beyân C, D, E: -AE.

² Takrîr AE: Tahrîr B.

³ سلتات AE: سولتات B.

⁴ سلتات AE: سولتات B.

⁵ Ve C, D, E: -AE.

⁶ Hasebile C, D, E: -AE.

⁷ Şüdûr-ı AE: Şıdķ C, D, E.

mükâbere-i nâ-marzîye yegân yegân baş ü taqarrüb¹ olunmağla Rusyalunuñ şurû‘ eylediği hâlât ‘ahd-nâme şerâ’iğine muğâyir ve kurb-ı civâr-ı saltanat-ı seniyyede bulunan ahâlî-i Kırım ve tavâ’if-i Tâtâr’a² igâse vü imdâd-ı zimmet-i himmet-i mülûkâneye vâcib ve kâffe-i ehl-i İslâm’ın ‘uhdelerinde farz-ı ‘ayn olduğu kıbel-i şer‘den cevâb verildiği ecilden donanma-yı hümâyûn sefâ’ininden beş kıt’a³ kıyon techîz ve hâlâ Sivas ve Trabzon vâlîsi ve Canik muhaşşılı Vezîr el-Hâcc ‘Ali Paşa hazretleri ma‘rifetiyle yedi sekiz biñ ‘asker tanzîm ve Kırım imdâdına ib‘âs-ı siyâkında evâmir-i münîfe ısdâr olup Kırım’da vukû‘ bulan bu hâdişeden mâ-‘adâ⁴ Moskovlunuñ Leh derûnunda hudûda qarîb yerlerde ‘askerleri ictimâ‘a başladıkları muqarrer ve bu tavriile hudûd-ı Memâlik-i Maħrûse’ye tecâvüz eyledikleri taqdîrde muhâfaza-yı süğür ve müdâfa‘a-yı huşûm-ı vâcibâtdan olduğu cihetden tedârikât-ı karye⁵ ve celb-i ecnâd-ı zafer-mu‘tâde mübâşeret-birle cüyûş-ı nuşret⁶ pûş-ı Devlet-i ‘Aliyye’niñ⁷ مستعينا بالله تعالى nev-rûz-ı firûzda İsmâ‘îl⁸ kaşabası etrâfına ihtîşâd ve ba‘dehu iktizâsına göre ser-haddât-ı manşûreye teveccüh ve⁹ ‘azîmetleri ittifâk-ârâ ile lâzım gelmeğın mâh-ı mezbûruñ beşinci ısneyn günü Rûmeli ve Anaṫolu’nuñ üçer kollarında vâki‘ kazâlarında hâl ü taḫammüllerine göre ḫarb ü ḫarbe kâdir ve muhâfaza-yı süğür ve müdâfa‘a-yı a‘dâ ḫidmetlerinde istiḫdâma liyâkati zâhir Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri dill-âverlerinden hâlâ Rûmeli vâlîsi ve İsmâ‘îl¹⁰ ve ol-ḫavâlîyi muhâfazaya me‘mûr ve vezir-i¹¹ ğayret-semîr-i sa‘âdetlü ‘Abdullah Paşa hazretleriniñ ma‘iyyetlerinde nev-rûz-ı firûzda tecemmü‘ ü ihtîşâd eylediği üzre kırk beş¹² biñ miqdârı güzîde vü bahâdır¹³ ‘asâkir-i zafer-me’âşir-i serdârları bayraḫlarıyla tesyîr olunmaḫ için ocaḫdan müte‘ayyin ü kâr-güzâr ve mücerrebü’l-eṫvâr her bir kıola sürücü nâmıyla birer ṫurnacıbaşı ta‘yîn olunduğunu muḫtevî zıkr olunan kıollarda vâki‘ kıuzât ü

¹ Taqarrüb AE: Takrîr B, C, D, E.

² Tâtâr’a C, D, E: -AE.

³ Bu kelime C nüshasında sehven قطعہ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قطعہ (Kıṫ’a) şeklinde olmalıdır.

⁴ Mâ-‘adâ C, D, E: -AE.

⁵ Karye AE: Kavıyyeye B, C, D, E.

⁶ Nuşret AE: Zafer C, D, E.

⁷ “Yüce Allah’ın yardımıyla” anlamında Arapça bir söz.

⁸ Bu kelime AE., B, C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsma‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁹ Ve B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Bu kelime AE., B, C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsma‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Bu kelime A nüshasında sehven زين (Zîn) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دين (Dîn) şeklinde olmalıdır. Vezîr B, C, D, E: Dîn AE.

¹² Beş A, B, D, E: -AE.

¹³ Vü bahâdır A, B, C, D, E: -AE.

nüvvâba ve yeñiçeri zâbitânına hitâben ekîd ü şedîd bâlâsı haţţ-ı hümâyûn ile mu‘anven evâmir-i ‘aliyye taşdîr olundu.

İstitrâd

‘Asâkir-i mansûre¹ tertîb olunmazdan [92^b] muqaddem i‘mâl edeceklerin i‘dâd olunması dañi lâ-büdd olmağın miyâne-i vüzerâdan Vezîr Silah-dâr ‘Abdullah Paşa ile Canik muhaşşılı ‘Ali Paşa ser-‘askerliğe intihâb olunup evâsıt-ı zi‘l-ka‘dede [Za. 1191/Aralık 1777] müşârun-ileyh ‘Ali Paşa Kırım ser-‘askerliği nâmıyla tevkîr ve evâhir-i şehri zi‘l-hiccede [Z. 1191/Ocak 1778] İsmâ‘îl ser-‘askerliği ile² menşûru³ ‘Abdullah Paşa hazretlerine taqdîm ü tesyîr olundu.

VEKÂYİ‘-İ SENE-Yİ İŞNÎ VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF (1192/1778-1779)

Neşr-i Takrîr be-Elçiyân-ı Düvel-i Naşârâ

Rusyalunuñ mâdde-i serbestiyyeti tâ‘ife-i Tâtâr’a cebren ikrâr ettirmek niyyet-i fâsidesiyle ‘asker tertîb ve muqaddemâ zîkr olunduğu üzre Şahin-girây Hân’ıñ serbestiyyet-i Tâtâr’la hitta-ı Kırım’a hân olması tâ‘ife-i merķūmeniñ matlūbu olduğunu iddi‘â ederek ma‘iyyetinde terfîk ve⁴ Kırım atası üzerine taşvîb eylediği şerâ‘it-i İslâm’a menâfi ahâlîye etdiği tekâlif-i ‘anîfesi avâzesi her taraftan gûş-zed-i⁵ saltanat-ı seniyye olduğundan başka Rusyalunuñ bu tavırlarda Kırım üzerine hücûm eylemek niyyetlerinden ahâlîsi müsteş‘ar olup ol-bâbda cânib-i saltanat-ı seniyyeden istiğāse⁶ vü istirhâm eylemelerine binâ‘en kerrâtle ‘ağd-i encümen-i şûrâ ve iktizâ ederse şulha halel⁷ gelmemek vechi üzre ahâlî-i Kırım’a igāse eylemek müstaşvib-i kâffe-i aşhâb-ârâ olmağın bahren iktizâ eden levâzımınıñ tedârîğine dâmen-i der-miyân-ı himmet olunup ammâ giderek gâ‘ile-i şulh ber-taraf olup nâ‘ire-i harbiñ işti‘âli⁸ taħaḳḳuḳ ederse tedârikli bulunmak için naşb-ı ser-‘asker ve tertîb-i ketâ‘ib eylemek dañi vâcibât-ı umûrdan olduğu hüküm-gerde-i ezhân-ı ‘uḳalâ olmağdan nâşî muqaddem beyân

¹ Mansûre AE: Mezbûre A, B, C, D, E.

² Nâmıyla tevkîr ve evâhir-i şehri zi‘l-hiccede İsmâ‘îl ser-‘askerliği ile B, E: -AE

³ Menşûru AE: +Ve D.

⁴ Ve B, C, D, E: -AE.

⁵ Gûşun D: +Ve D.

⁶ İstiğāse B, C, D, E: -AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven حلل (Halel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلل (Halel) şeklinde olmalıdır.

⁸ İшти‘âli AE: İştigâli E.

olunduğu üzere İsmâ‘îl¹ ve Kırım câniblerine ser-‘askerler naşb ü ta‘yîn ve ma‘iyyetlerine küllî ‘asâkir ve zehâ‘ir ü mühimmât i‘dâd ü tesyîr olunmak üzere olduğu müşârun-ileyhimâya tavzîh u tebyîn olunup pes Devlet-i ‘Aliyye-i ebedü’l-istimrârîñ bu tedârikleri tehyi‘eye² kıyâmı zarûriyyât-ı vaqt u hâlden olduğu kâ‘ide-i dirîne-i saltanat-ı seniyye üzere düvel-i naşârâ³ etrâflarına⁴ i‘lân eylemek lâzım gelmeğe ol-bâbda Rusyalunuñ ahvâlini mübeyyin beyân-nâme şûretinde bir kıt‘a mufaşsal ü meşrûh taqrîr ü tahrîr ve sene-i mezbûre muharremü’l-harâmınıñ ikinci günü [2 M. 1192/1 Ocak 1778] Âsitâne-i ‘Aliyye’de muķîm naşârâ devletleri elçileri tercemânlarına teslim ve balyosları tarafından devletlerine teslim⁵ olundu.

Şûret-i Taqrîr⁶

Devlet-i ‘Aliyye ile Rusya Devleti beyninde ‘aķd olunan müşâlaħa-yı mü’ebbede şurûtuñuñ pek a‘zamı olan kavm-i Tâtâr’ıñ serbestiyyetleri mâddesinde fimâ-ba‘d içlerine⁷ iki devletiñ daħi ‘askeri⁸ girmemek ve Âl-i Cengîz’den Kırım Hânı’rı kavm-i Tâtâr mecmû‘unuñ ittifâķlarıyla kimesneniñ cebr ü ibrâmı bulunmaķsızın kendü rızalarıyla intihâb edüp şevketlü kudretlü mehâbbetlü⁹ pâd-şâh-ı Âl-i ‘Osmân Efendi’imiz ģazretleri imâmü’l-müslimîn ve ģalîfetü’l-mü’mînîn olup Tâtâr ģalkı ehl-i İslâm’dan olmaları münâbesesiyle¹⁰ umûr-ı mezhebiyyelerini müşârun-ileyh efendimiz ģaķķına şerî‘at-ı Muħammediyye muķtezâsınca tanzîm eylemek mestûr ü muħarrer ve Rusya maşlaħat-ģüzârı petrosunuñ devleti tarafından olarak işbu naşs-ı ‘ahd-nâme olan lafz-ı mücmel-i şerî‘atiñ tafşîl ü tavzîh-i irâdesine mebni verdiği senedde beyân olunduğu vechile muvâfaķat-ı şer‘-i şerîf bulunmak için Tâtâr’ıñ münteħabları olan Hân-ı Kırım’a taraf-ı şâhânedan menşûr ve teşrîfât gönderilüp ģutbe ve sikke nâm-ı mülûkâneye kırâ‘at ve ģarb ve Kırım ‘ulemâsından naşb-ı kużât zımnında Devlet-i ‘Aliyye kâđî‘askeri semâħatlü efendi tarafından mürâsele i‘tâ olunmak ģuşûşları

¹Bu kelime AE., C ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime E nüshasında sehven تهيهه (Tehiyyeye) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تهيهه (Tehyi‘eye) şeklinde olmalıdır.

³Bu kelime AE. ve A nüshalarında تصارى; B, C, D ve E nüshalarında ise نصارا imlâsıyla yazılmıştır.

⁴Etrâflarına AE: Taraflarına B, C, D.

⁵Teslîm AE: Tesyîr A, B, C, D, E.

⁶D nüshasında bu başlığın yeri boş bırakılmıştır.

⁷İçlerine D, E: Elçilerine AE:

⁸‘Askeri C, D, E: -AE.

⁹Mehâbetlü AE: ‘Azametlü C, D, E.

¹⁰Münâbesesiyle AE: Mülâbesesiyle C, D, E.

tevâfuk-ı devleteyn ile nizâma rabt olunduguna binâ'en devlet-i ebedd-müddet şart-ı mezkûra kemâl-i mertebede ri'âyet edüp hilâfa cevâz göstermiş değil iken Rusya Devleti henüz müşâlağa rabt olundugu esnâda kavm-i Tâtâr içlerinden âvân-ı muhârebede tard eyledikleri Şahin-girây taraflarına celb ve دولفورق [93^a] ve شربين vesâ'ir esâmileri mazbût cenerâlleri ve gadîr¹ zâbitleri vesâ'tetiyle mezbûru tahrîk ü teşvîk ve Kuban tarafına varup يدىصاق ve Nogay ve Çerâkise vesâ'ir kabâ'il-i Tâtâr'ı ızlâl etmek için irsâl ve yanına âdemleri terfîk ve kabâ'il-i bedel-i rüşvet zımında hazîne i'ta ve mezbûr daği Rusya Devleti'ne istitâr² ve Kuban tarafına güzâr ve Tâtâr halkı agvâ-yı irâde eyledikde kendüye bir kimesne itbâ' etmeyüp hattâ bir iki def'a katlini irâde ve yedlerinde halâş olunmuşken devlet-i Rusya bu bâbda ısrârını izhâr ve hilâf-ı 'ahd ü şurût menfûr-ı Tâtâr olan mezbûruñ yanına on beş biñ³ nefer Kazak ve Kaçana koşup bir taraftan daği⁴ كنانابون ve رسكى nâm cenerâlleri ma'iyetine otuz beş biñ 'asker ta'yîn ve tob ve cebe-hâne ile ordan içerü duhûl ve Şahin-girây yânındaki 'asker daği⁵ muhârebe ederek Taman ve Temrik'e⁶ hücum ve iki taraftan zor ile Şahin-girây'ı Kırım'a idhâl ve muhtâr-ı kavm-i Tâtâr olan celâdetlü Devlet-girây Hân'ı⁷ tard ü teb'id ve ekser ricâl-i Kırım etrâfa firâr ve bakıyye kalanlarıñ etrâfını 'asker ile ihâta ve “Elbette siz Şahin-girây'ı hânlığa kabûl edersiz. Etmediğiniz şûretde cümleñizi katl edüp nisvân ü itfâliñizi esîr ederiz.” diyerek tazyîk ve yedlerinden mührlerini ahz ve intiḥâb-ı maḥzarî nâmıyla istedikleri gibi bir kâğıd tahrîr⁸ ve temhîr ve mazmûnunda pād-şâh-ı 'âlem-penâh hazretleri haḫkına⁹ icrâ olunacak umûr-ı mezhebiyye ve muḫâbakıyyet-i¹⁰ şer'iyeye mâddesini daği küllîyen ilgâ¹¹ ve dört nefer eşḫâş intiḥâb ve ma'iyetlerine Rusyalu terfîk ve berâberce Devlet-i 'Aliyye'ye irsâli ve Kırım'ıñ mu'âbir ü mesâkini¹² 'asker ile sedd ü bend ve ahâlîniñ hurûc u¹³ duhûllerini men' ve

¹ Gadîr AE: +Ve C.

² İstitâr AE: İstinâden B, C, D, E.

³ Bin C, D, E: -AE.

⁴ كنانابون AE: كنانابوز B, D, E.

⁵ Daği B, C, D, E: -AE.

⁶ Temrik AE: تركه D, E.

⁷ Hân'ı C, D, E: -AE.

⁸ Tahrîr AE: Tasfîr A, B, C, D, E.

⁹ حقه C: Hazretleri E.

¹⁰ Muḫâbakıyyet-i AE: Muḫâba'at-ı D, E.

¹¹ İlgâ AE: İlķâ D.

¹² Mesâkini AE: Mesâliğini B, C, D, E.

¹³ Ü C, D, E: -AE.

Devlet-i ‘Aliyye daħi “*Bu ne keyfiyettir? Hân’a intihâbı Tâtâr’ıñ rızâlar ve¹ cebrsizce irâdeleriyle olması ve bizim ve siziñ ‘askeriñiz Kırım’a girmemesi ‘ahd-nâmelerimizde meşûr iken bu kadar biñ ‘asker ve tob ve mühimmâtla Kırım cezâresine duhûl ve Şahingirây’ı cebren hânlığa ik’âd ‘ahd ü peymânımızda var mıdır? Hilâf-ı ‘ahd hareketiñ encâmı vahîmdir. Ma ‘a-mâ-fih bu evzâ’dan fâriğ olun ve ‘askeriñizi Kırım’dan çıkarıp Tâtâr’ı kendü hâline terk ediñ². Bilâ-cebr kimi isterlerse hânlığa intihâb etsünler. Ba’dehu münteħabları taşdıķ olunsun.*” cevâbları Der-‘aliyye’de muķîm elçileri İstakif’e ifâde ve hattâ bu mażmûnda devletine göndermek için bir kıt’a taħrîr³ daħi i’tâ olunduķda birkaç mâh verilen taķrîriñ ecvibesini göndermeyüp ve cevâb vermemeleri daħi Kırım’da işlerini temâmca görerek merâm-ı aşlıleri olan istîlâ-yı Kırım mâddesinde kurduķları muķaddemâta bir eyüce nizâm vermek fikriyle olduķunu Devlet-i ‘Aliyye şafunda olan metâneti zerre kadar bozmayup ve muķâbele-i bi’l-meşel ve müsâvât-ı tedârikâtâ kıyâm eylesiñ. “İşte ‘Osmanlı ‘askeri çekiyor!’” deyü kendü ‘amel-i nâ-münâsiblerini Devlet-i ‘Aliyye’ye ‘azv ederek muķaddemâ hilâf-ı vâķi’ etrâf-ı düvel-i Avrupa dostlarımıza beyân-nâmeler neşriyle ba’zı şûr-ı⁴ nâ-mülâyim ‘azv ve nisbet eyledikleri mişillü fimâ-ba’d Devlet-i ‘Aliyye daħi işbu tavr⁵ hilâf-ı me’mûlden ‘adem-i âmenine binâ’en mücerred hıfz-ı şüğür u hudûd zımnında bi’z-zarûre ‘asker tedârikini sû’-i niyyete ħaml ile vâķa’ıñ hilâfı düvel-i müşârun-ileyhime bir dürlü beyân-nâmeler ve ħaberler daħi neşr etmeleri taşavvur olunmağla Devlet-i ‘Aliyye’niñ şebât-ı ‘ahdi ve Rusya Devleti’niñ daħi şafvete muĥâlîf olan niyyeti taĭb’at-ı umûr iķtizâsiyla cümle ‘âlemlere şâyi’ oluncaya dek yine Devlet-i ‘Aliyye şebât üzre şabr u sükûna⁶ ihtiyâr edüp ve bir⁷ taraıdan elçi İstakif’e “*Bu kadar devletimden nizâm-ı umûra muraĥĥaşım dersiñ. Ruĥşatiñ [93^b] var ise hemân beyhûde ķâl ü ķili aralıķdan kaldıralım⁸.*” diyerek mükâleme vü müzâkere ile def’-i ğavġâyâ da’ir vesâ’iliñ⁹ cümlesi serd ü irâd olunmaķda iken ne devleti sırrıce vü aşķâre ‘ahde muġâyir vaz’dan ferâġat ve ne elçileri nizâm-ı maşlahata da’ir kelime-i vâĥde beyânına mübâderet edüp mücerred Kırım’ı istîlâ fikriyle bir taraıdan Tâtâr’ıñ üzerlerine tasalluĥlarını ziyâde etmeleriyle evâĥir-i

¹ Ve C, D, E: -AE.

² Ediñ B, C, D, E: -AE.

³ Taħrîr AE: Takrîr B, C, D, E.

⁴ Şûr AE: Şûret-i D, E.

⁵ Tavr-ı B, C, D, E: Tob AE.

⁶ Sükûna AE: Sükût C, D, E.

⁷ Bir AE: Bu D, E.

⁸ Kaldıralım C, D, E: -AE.

⁹ Vesâ’iliñ AE: Vesâ’ik B.

Ramazân'da Rusya cenerâli Şahin-girây'ı âlet ederek Kırım ahâlîsinden ümmet-i Muhammed'in evlâdlarını zor ile 'asker tahrîr ve cem' ve temâmca şerî'at-ı Muhammedi'ye muğâyir olan şabka ve ¹سلطات ve قطنه libâsları giydürüp kendü 'askerleri hey'etine koymak² murâd etdiklerinden başka Kırım'ın kaçabât ü kurâsında ehl-i İslâm'ın 'ıyâlleri arâsına 'askerlerini kıslamak üzre vaz' ve³ 'ırzlarını hetk-i irâde etmeleriyle Kûban geçesinde ve Kırım'da bulunan kâffe-i kabâ'il-i Tâtâr ayağa kalkup fevc fevc ictimâ' ve ibtidâ-yı emrde kenâr-ı Bozovski'ye⁴ haber gönderüp "*Şahin-girây bizim müntahab-ı hânımız ise anı ve yanında⁵ olan birkaç mîrzâları memleketimizde terk eyle ve seniñ dañi bu kadar 'asker ile içimizde iķâmetiñ muhâlif-i müşâlahadır. Kırım'dan çık ve git.*" dediklerinde mesfûr bir dürlü işgâ eylemeyüp ahâlî ve kavm-i Tâtâr'ın üzerlerine tob ü tüfeng çevirüp katî vâfir-i müslimîni şehîd eylediktensoñra Tâtâr halkı dañi vikâye 'ırz ü hâlleriycün⁶ müdâfa'ya kıyâm ve arâlıkda muhârebe âteşi müşte'il⁷ olup el-yevm Kûban ve⁸ Kırım'da 'umûmen kabâ'il-i Tâtâr Şahin-girây'ı 'adem-i kabûl ve Rusya 'askeri ile muhârebeye iķdâm üzrelerdir ve ahâlî-i Kırım⁹ ve kabâ'il-i Tâtâr'ın Devlet-i 'Aliyye'ye istigâse vü istimdâdı hâvî kanlu mahzarları vârid olmağla 'ahd-nâmede meşûr mâdde-i şerî'at ki mürâdif-i dîn ü İslâm'dır, ve bu mâdde şerî'atde ve umûr-ı dîniyye¹⁰ tahtında iğâse vü imdâd eylemek münderic olduğundan Rusya elçisine ahvâl tefhîm ve bu mertebeden soñra Devlet-i 'Aliyye'niñ şabra tahammülü kalmadığı ve murâdları 'uhdelerini¹¹ şikest etmek değil ise bârî-i sefk-i dimâ vuķû' bulmaķsızın 'askerlerini Kırım'dan iķrâc ve dostâne bunuñ bir 'ilâcına temşiyet¹² olunması beyân olunduğda "*Benim devletim Şahin-girây'ı hân eder ve Tâtâr'ı kırâr ve Kırım yer¹³ ile yeksân eder.*" deyü nüşûs-ı 'ahd-nâme ve kavâ'id-i düvelden¹⁴ hâric mu'âmeleden ğayrı cevâb vermemeğle her ne kadar Devlet-i 'Aliyye

¹ سلطات AE: سلطات C, D, E.

² Koymak C, D, E: -AE.

³ Ve B, C, D, E: -AE.

⁴ Pozovski'ye A, B: Pozovski'ye C, D, E.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında ياننده (Yanıñda); A, B, C, D ve E nüshalarında ise ياننده (Yanıñda) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Hâlleriycün AE: Cânlarıycün B, C, D, E.

⁷ Müşte'il AE: Müşteğil D, E.

⁸ Ve B, C, D, E: -AE.

⁹ Kırım B, C, E: -AE.

¹⁰ Dîniyye AE: Beyyine D.

¹¹ 'Uhdelerini AE: 'Ahdlerini E.

¹² Temşiyet AE: Teşebbüs C, D, E.

¹³ Yer B, C, D, E: -AE.

¹⁴ Düvelden AE: Devletden D, E.

şıdk-ı niyyetle cengi şulh üzerine tercîh etmeyeceği vükelâ-yı saltanat-ı seniyye ‘indlerinde vesâ’ir dost ü¹ muhibb olan devletler nezdlerinde aşkâr ü celî ise daği memâliğinden olan sekene vü ‘acezeye tahşil-i emniyyet ve ser-ħaddlere bâ’is-i itmînân ü sükûnet olmak için Devlet-i ‘Aliyye daği zarûrî tedârikâtına diğkat ve Kırımlu ve kabâ’il-i Tâtâr daği Rusyaludan bi’l-küllîye selb-i emniyyet-birle hânânîñ aqdem ü esinni² olan celâdetlü³ Selîm-girây Hân hazretlerini ‘alenen taħrîrât ve âdemlerine içlerine da’vet ve tab’iyyet eyledikleri âvânda muğaddemâ Devlet-i ‘Aliyye tarafından verilen tağrîre cevâb olarak birkaç mâdde⁴ mürûrından soñra Rusya elçisi bir tağrîr ‘arz edüp mefhûmu cümleñ yine menfûrî olan⁵ merķûm Şahin-girây’ı taşdıke ilhâh şûretini beyândan ‘ibâret olmağla elçi İstakif’e “Eğër⁶ Devlet-i Rusya şulha râzî ise Selîm-girây Hân’ı Tâtâr intihâb ve bî’at⁷ etmişler. Temâmca intihâb yerini bulmuş ve iki devlete bundan eyü maşlahat olmaz. Fîmâ-ba’d kîll ü kâli mûcib bir nesne kalmadı ve şurâh-ı⁸ ‘ahdiñ hilâfi olan mâddede ilhâh ve işrârından iktizâ eder. Biz ‘ahdimizi her vechile muhâfazada [94^a] kuşûr etmeyüp niçün siz daği⁹ viķâyeyi ‘ahde rağbet etmezsiz denildikde yine “Devletimiñ cevâbı budur ve Şahin-girây’dan devletim geçmez ve bundan ziyâde bir şey bilmem ve ruşsatım yokdur. Nihâyet devletime Şahin-girây kabûl olunmadığını yazayım.” demekle Rusya devletiniñ devletlere lâyıq olmayan vechile bu güne ‘ahde muhâlif hareketi ve açıkdan açığa menfûr-ı ‘âmme olan Şahin-girây’a şâhib çıkup Devlet-i ‘Aliyye’ye şığar iş olmadığı ve şürû’-ı¹⁰ ‘ahde muhâlif idüğü ve¹¹ yukarudan aşığı beyân eylediğiniñ hâlâtıña Devlet-i ‘Aliyye’niñ ‘ahdinde metânetini ve Rusyalunuñ buña muhâlif evzâ’ ü harekâtını mübeyyin ü müş’irdir.” cümlesinde Hakk Te’âlâ Devlet-i ‘Aliyye’yi taşdıq edüp ‘amme-i ‘âlemiyâna ma’lûm ü¹² ‘ayân olmuşken el-yevm Devlet-i ‘Aliyye şabr u taħammül vâdîlerinde olarak belki Rusyalu hağğlarına râzî olup “Bu fitne ber-ťaraf olur.” mülâhazasıyla bu âna dek Devlet-i ‘Aliyye dost-ı

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Esinni AE: Ahseni D.

³ Daği Rusyaludan bi’l-küllîye selb-i emniyyet-i birle hânânîñ aqdem ve esinni olan celâdetlü A, B, C, E: -AE.

⁴ Mâdde AE: Mâh B, C, D.

⁵ Yine menfûrî olan C, D, E: -AE.

⁶ Eğër AE: Gerek B.

⁷ Bî’at AE: Tab’iyyet D.

⁸ Şurâh-ı AE: Şurâhaten B, C, D, E.

⁹ Daği B, C, D, E: -AE.

¹⁰ Şer’e B, C, D, E: +Ve B, C, D, E.

¹¹ Ve D, E: -AE.

¹² Ü B, C, D, E: -AE.

şâdıqları olan devletlere bu hâlâtı ifâde etmemiş idi. Lakin Rusyalunun merâmları ‘ahdlerinde sebât olmayup âvân-ı muhârebeye olan galebelerine iğtirâren kudret-i kâhire-i¹ rabbi’l-‘âlemîne külliyyen ferâmuş ve tarîk-i inşâfdan ‘udûl olduğu tafşîl olunan delâ’ilden müstebân olmağla hem-civârı ve² mu‘âhid dostlarımız olan düvel-i Avrupa’nın Der-sa‘âdet’de muķîm elçilerine lisânen Rusya Devleti’niñ harekât ü³ evzâ’ını ve ilâ-yevmennâ hazâ Devlet-i ‘Aliyye ‘ahdinde metânet üzre olmağla bu derecelerden soñra dañi Devlet-i Rusya icrâ-yı şurûta hâ-hişker olup hilâf-ı ‘ahde tekîfâtıdan fâriğ olduğu hâlde Devlet-i ‘Aliyye te’bîd-i şulha râzî olduğunu ifâdeye mecbûr olmuştur. Ve ‘aķab-ı şulha Rusya Devleti’niñ Şahin-girây’ı tahrike dâ’ir cenerâlleri ve zâbitânı vesâletiyle yazdıkları kâğıtlar Kırım’da zuhûr eden ihtilâl esnâsında kavm-i Tâtâr’ın ellerine girüp Der-‘aliyye’ye gönderilmeleriyle ma‘mûl ü mu‘teber mühr ü imzâlar ile hâlâ Devlet-i ‘Aliyye’de mevcûd ü mahfûz⁴ olmağla lede-l-hâce ‘aynları ibrâz ve mefhûmları cümle dostlarımıza işâ’a olunacaktır.

Hurûc-ı Mevâcib ve Ruhsâ-yı Elçi-i Leh⁵ be-Südde-i⁶ Pâd-şâh-ı Cemm-⁷ menâķıb

Şehr-i şaferi’l-hayrın üçüncü şalı günü [3 S. 1192/3 Mart 1778] de’b-ı kadîm-i salţanat-ı seniyye üzre tertîb-i dîvân olunup sefer-ber bulunan bölükât-ı erbi’a ocaķları mevâcibi ve ‘an-ķizâneden⁸ mâ-‘adâ tavâ’if-i ‘askeriyyeye verilmesi iķtizâ eden üç biñ yedi kîse dîvânî inzimâm-ı ‘inâyet-i şehr-yâr-ı deryâ-nüvâl ile i’ dâd ve dîvân-ı mu‘allâ-erkânda ta’ dâd-birle ‘avârif-i behiyye-i cenâb-ı cihân-bânîden ocaķları ahâlîsine i’tâ ve tevzî’ olunup herkes şitâ⁹ vü sitâyiş-i halîfe-i rûy-i zemîne kıyâm ve fevz-i¹⁰ firûzî-i hâķân-ı İskender-gulâm du‘âların merfû’-ı bârgâh-ı hazret-i ‘allâm eylediler.

Pes Lehlü ki seksan târîhinden berü [1182/1768-1769] sefer takrîbi ile kadîmî cânib-i salţanat-ı behiyyeye olan ser-rüşte-i tereddüd ü ‘ubûdiyyetleri münķatı’ ve icrâ-yı rüsûm-ı bendegî edecek esbâbları ģasbe’l-iķtizâ mürtefi’ olmağın Rusyalu ile devlet-i

¹ Kâhire-i AE: Kâ’ide-i B.

² Ü C, D, E: -AE.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ Mahfûz AE: Mahzûz C, E.

⁵ Leh B, C, D, E: İle AE.

⁶ Be-Semere-i AE: be-Merre-i B.

⁷ Cemm B, C, D, E: ‘Acem AE.

⁸ ‘An-ķizâneden AE: Ğurre-i Ğaziran’dan D.

⁹ Senâ B, C, D, E. Bu kelime D nüshasında sehven سنا (Senâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سنا (Senâ) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Fevz AE: Rûz-ı B.

ebedd-müddetiñ ‘ağd-i müşâlahası târîhinden berü tecdîd-i¹ ‘ubûdiyyetiñ levâzım-ı istihşâline tek ü pûy ve elçileriñ kemâ-fi’s-sâbık ruhsâ-yı ‘atebe-i felek-dîde-i zıllullah-ı fi’l-ârzîñ² olması huşûşuna ruşşat-cûy olmuş idi. Ol-bâbda olan niyâzlarına müsâ’adeye binâ’en cânib-i ‘âţufet-menâkıb-ı devlet-i ebedd-müddetden başmuğâsebe pâyesi i’tâ olunarak Kesriyyeli hafîdi es-Seyyid Nu‘mân Beğ Leh tarafına elçi ta‘yîn ve kâ‘ide-i düvel üzre tâ’ife-i mezbûre tarafından daği ‘atebe-i ‘ulyâya çehre-sây olmak için elçi tesyîr olunup ol-vech ile Âsitâne-i Devlet-âşiyâneye ba‘de’l-vuşûl³ ta‘yînât bahâsı olmak üzre şehriyye on sekiz kîse ağça ağız ederek [94^b] on dört ay miqdârı iğâmete meşgul olan elçileri zıkr olunduğu üzre yevm-i mezkûrda li-eclü’l-mevâcib ‘ağd olunan dîvân-ı meyâmin-‘unvânda izn-i rû-mâlî-i südde-i sulţân-ı zemîn ü zemâna ma’il⁴ olmağın vazîfe-hôrân-ı sulţân-ı cihân-bâna ihsân olunan ‘ulûfeniñ şûret-i i’tâsın temâşâ eylediktensoñra dîrine-i⁵ müstahsene-i devlet üzre elçi ve tevâbi’niñ dûşleri hil’at-i şehriyye ile tezyîn olunduğu ‘ağabinde huşûr-ı hümâyûna duğûl ü müşûl ve iftihâr ü mübâhât ederek ba‘de’l-hurûc gayrı umûru qalmamağın levâzım-ı râhını rû’yet eylemesi tenbîh olunarak konağına ‘avd ü kufûl eyledi.

Hurûc-ı Selîm-girây ez-Şırım

Muqaddem zıkr olunduğu üzre muğâyir-i şurûţ-ı serbestiyyet Rusyalunuñ hıttâ-ı Şırım’a hân olması iltizâm-kerdeleri olan Şahin-girây bundan muqaddem lafz-ı serbestiyyetiniñ kabûl ve ‘adem-i kabûlüne binâ’en mûmâ-ileyh tarafından ahâlî-i Şırım’a mesbûk olan tekâlîf-i ‘anîfeden neş’et eden fitne vü fesâddan nâşî ictimâ’ ve gulüvv-i ahâlî-i Şırım ile qarâr-gâhı olan mağallden firâr eylediktensoñra kâffe-i Tâtâr’ıñ mağbûl ü mu‘teberi⁶ olan Selîm-girây Hân bi’l-ittifâk içlerinde⁷ hân ta‘yîn olunup müşârun-ileyh hânân-ı Şırım’ıñ qudemâsından olduğundan başka hağğında kabûl-i ‘âmme bulunmağın muğâyir-i şurûţ-ı serbestiyyet bir vechile hânlığına müdâhale olunmaq icâb etmez iken Rusya tâ’ifesi bu def’a daği hân naşbı mâddesinde yine kavm-i Tâtâr’ı kendü hâllerinde bırakmayup ol-güne iz’âc-ı ahâlî ile firâr eden Şahin-girây’ı yanlarına celb ve hilâf-ı şart hân naşb eylemek levâzımın tertûbine

¹ Berü tecdîd-i AE: -D.

² Bu kelime AE., A, B, C ve D nüshalarında فى الارضيك (Fi’l-arzîn); E nüshasında ise فى الارضين (Fi’l-arzîn) imlasıyla yazılmıştır.

³ Ba‘de’l-vuşûl C, D, E: -AE.

⁴ Mâ’il AE: Nâ’il A, B, C, D, E.

⁵ Dîrine-i AE: Debdebe-i D, E.

⁶ Mu‘teberi AE: Mu‘abbere C.

⁷ İçlerinde AE: Beynlerinde C, D, E.

kudretlerin şarf eyleyüp mâ-fi'z-zamîrleri olan mel'aneti hîn-i hâcetde icrâ için muqaddemce diyâr-ı nekbet-medârlarından Kırım'a qarîb maħallerde i'dâd ve iskân eyledikleri küffâr-ı bî-şümâr ihtiyâr-ı kâffe-i Tâtâr ile Selîm-girây'ın mesned-i hâniyyeye şu'ûdu 'akabinde Kırım'a da'vet ve 'ağd-i mütâreke hîlesiyle Şahin-girây'ın 'adem-i kabûlü zımnında tecemmu' u ihtîşâd eden cumhûr-ı Tâtâr'ı iğfâl ederek evâ'il-i şehri¹ muħarremü'l-ħarâmıda [Evâ'il-i M. 1192/Ocak-Şubat 1778] bağtetten üzerlerine iħdâm ile bi'z-zarûre tarafeynden muħârebeye kıyâm eylediler.

Ahâlî-i Kırım'ın muqaddemâ vâkı' olan istiğâşelerine binâ'en ħâlîfe-i rûy-i zemîn² جعه الله غالباً على اعدائه الدين في كلِّ حين³ ħazretleri maqtûr³ oldukları ġayret-bülend-i tōhmet-i mülûkâneleri üzre keyfiyet-i mezbûreniñ bu mertebelere resîde olması kavm-i Kırım'ın ihtilâfından tekevvün eylediği her ne ġadar ma'lûm-ı hümâyûn-ı şehriyârâneler ise de yine⁴ himmet-i tâc-dârânelerin⁵ ahâlî-i mezkûreniñ iğâşelerine ma'tûf buyurup Nâ'ilî Paşa birâderi rûznâmçe-i evvel Bekir Beğ Efendi ve tersâne-i 'amire emîni Muştafâ Efendi ve ġapudân-ı deryâ Ġâzi Ĥasan Paşa mübâşereti ile sâl-i sâbık evâħirinden berü techîz ve iktizâ eden iki yüz otuz üç kîse⁶ 'ulûfeleri i'tâsıyla tehyi'e vü âmâde ġılınan donanmâ-yı hümâyûn sefâ'ininden her biri ta'ne-zen-i kûh-ı ġâf olur beş kıt'a sefine sene-i sâbık zi'l-ħiccesi nihâyetinde [Z. 1191/Ocak 1778] ve yine kebîr sefâ'inden iki kıt'a sefine bu sene-i mübâreke muħarremi [M. 1192/Şubat 1778] eşnâsında boğazdan taħrîk buyurulup mevsim-i şitâda Baħr-ı Siyâh'ın meslûk olması bir târîħde mesbûk ü ma'ħûd değil iken bir miğdârı eyyâm-ı erba'în ve bir miğdârı ħilâf-ı ħamsinde cânib-i mezkûra ba's ü tesyîr olundu.

Ânifen zıkr olunduğu üzre imdâd ü i'ânet-i ahâlî-i Kırım zımnında ol-vechile gönderilen 'asâkir ü⁷ sefâ'in Rusya 'askeri ħilâf-ı mu'âhede enderûn-ı cezîrede geşt eylediğinden muqâbele-i bi'l-meşel olmağa ħaml olunmağdan nâşî beyne'd-devleteyn der-dest olan müşâlâħa îrâs-ı ħalel⁸ edeceği eđerġi mülâħazadan ba'îd olup [95^a] lakin

¹ Şehr-i B, C, D, E: -AE.

² "Allah onu din düşmanlarına galip getirsin." anlamında Arapça bir dua.

³ Maqtûr AE: Meftûr B, C, E.

⁴ Yine C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime AE., A ve C nüshalarında تاجدارانه لرين (Tâc-dârânelerin); B nüshasında ise تاجدارانه لريك (Tâc-dârâneleriñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Kîse C, D, E: -AE.

⁷ Ü C, D, E: -AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven ħلل (Ĥalel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ħلل (Ĥalel) şeklinde olmalıdır.

taqdîm olunan sefâ'iniñ kaṭ' edeceği râh Baḥr-ı Siyâh olmağın ber-muktezâ-yı vaqt ü hâl zemânıyla maḥallinde bulunmağa mecâl olunmadığından mâ-'adâ def'aten maḥall-i me'mûrlarına vuşûle müyesser olmadığından kavm-i Tâtâr hûd-be-hûd âteş-i küffâra taḥammülle 'adîmü'l-iqtidâr olmalarıyla eṭrâf ü eknâfa târ ü¹ mâr olarak bi'l-âḥare Selîm-girây daḥi evâ'il-i şaferü'l-ḥayrda cezîre-i Kırım'dan sefîne-süvâr olup yine mezkûr Şahin-girây i'ânet-i küffâra bed-girdâr ile kerhen ḥânlıkda karar eyledi. Rusyalunuñ mezkûr Şahin-girây'ı bu güne iltizâm ve muğâyir-i şurût ḥân olması huşûşunda sevḳ-i 'asâkir ve bezl-i emvâl ederek bu mertebelerde ihtimâm eyledi. Tahtında maḥâzîr-i 'adîde-i mestûr ve belki merdûd-ı mezkûru ملواح kâr ederek aṭa-yı mezkûruñ her tarafından sedd ü bend eylediktensoñra eṭrâf-ı memâlik-i maḥrûseye itâle-i dest eylemek sevdâlarına dûçâr olacağı ḥâtırlara ḥutûrdan dûr olmamağla bu bâbda cânib-i devlet-i ebedd-müddetden daḥi kavâ'id-i² ḥazm ü ihtiyâta ri'âyet-birle kerrâtle istişâre olunarak ittifâk-ı ricâl-i devlet-i ebedd-ittişâlile İsmâ'îl³ ser-'askeri Vezîr 'Abdulllah Paşa'ya 'asâkir ve zehâ'ir ü mühimmât cihetlerinden küllî taḳviyyet verilmeğe bezl-i maḳderet olunup 'asker sürmek maşlahatı zımnında ocaḳdan bi'l-fi'l ḳul kethüdâsı aḡa ile müte'ayyin ḳapucubaşı aḡalar ta'yîn ve 'alâ-cenâhi'l-isti'câl şavb-i me'mûrlarına irsâl ü tesyîr olundular.⁴

Nefy- i şadr-ı Rûm Murâd Efendi ve Kâdî'asker-şoden Nûrullah Efendi

Rûmeli kâdî'askeri olan Murâd Efendi'niñ sâye-i 'inâyet-vâye-i ḥazret-i ḥilâfet-penâhîde nâ'il olduğu meritebe⁵ ve câh-ı Rûmeli kâdî'askerliğinde tekrâr eylemek taḳrîbiyle cümle 'ulemâdan ber-ter idiği bî-iştibâh olup ḥâ'iz olduğu ni'am-i bî-pâyân ile tenâ'um ü⁶ tereffüh ve nâ'm⁷ ve aḥkâm-ı şer'iyeyi icrâdan mâ-'adâya tecâvüz etmeyüp vazîfesi olmadık kelâmı tefevvüh etmekden ictinâb ü taḥarrüz eylemek müterettib-i 'uhde-i hoş-yârânesi iken îfâ-yı ḥudûd-ı şer'iyede müstebîliği⁸ ihtiyâr ve etbâ'ına maḡlub olarak cüz'î da'vâdan ḥar-vâr ile aḳça almağa ibtidâr eylediğinden mâ-'adâ tavr ve refîârın daḥi taḡyîr ü ḥânedân-ı ḳadîmden olduğuna iḡtirâr ile mollâ-yı

¹ Ü B, C, D: -AE.

² Kavâ'id-i B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE., C ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Olundular AE: Olundu B.

⁵ Meritebe D: -AE.

⁶ Tena'um ü C, D: -AE.

⁷ Tena'um B, E: Na'm AE: -C.

⁸ Müstebîliği AE: Müsebbibliği E.

nâssda bâ'is-i şemâtet olur sühan söylemekde cesûr ü dilîr olmağın müşârun-ileyhiñ bunuñ emsâli 'azliñ îcâb eder etvâr ü ef'âli elsine-i nâssda deverân ederek bi'l-âhare pâd-şâh-ı müslimîn-i zıllullah-i fi'l-ârzîn hazretleriniñ ol-bâbda¹ ma'lûm-ı hümâyûn-ı ma'delet-maqrûnları olup 'azl ve nefy ü te'dîblerine irâde-i kâti'a-yı hazret-i cihân-dârileri ta'alluk etmeğın ol-bâbda muhâbbet-rîz-i şüdûr olan fermân-ı 'âlem-muţâ'-ı cenâb-ı cihân-dârî mazmûn-ı münîfi üzre bâ-işâret şeyhü'islâm-ı imlâ-pezîr olan emri celilü'ş-şâniñ mûcibince çavuşlar kâtibi mübâşeretiyle şehr-i saferü'l-hayriñ on beşinci bâzâr gecesı [15 S. 1192/15 Mart 1778] beyne'l-'ışâ'ın Gelibolu kaşabasına nefy ü tağrîb olunmasına kıyâm ü mübâşeret olundu.

Lakin zıkr olunduğu üzre mevlânâ-yı müşârun-ileyhiñ şadâreti ikinci Rûmeli kâdi'askerliğı olduğundan başka re'is-i zümre-i 'ulemâ olup 'avâtîf-ı 'âlem-şümûl-ı hazret-i salţanat-penâhîden meşîhat-ı İslâmiyye'ye müteheyi bulunmağın re'isü'l-küttâb olan 'Âtıf-zâde 'Ömer Vahîd Efendi delâleti ile 'azli huşûsunda ihtiyât olunup yetmiş dört yetmiş beş târihlerinde [1174/1760-1761; 1175/1761-1762] Ekşiâş-zâde Velîyüddîn Efendi merhûmuñ kâdi'askerlikden 'azl² olunmasına muķâbele ile Dîvân-ı Hümâyûn'da bi'l-fi'l çavuşbaşı olan Ahmed Nazîf Efendi ol-emriñ te'diyesine kıyâm eyleyüp³ me'mûr olduğu vech ile vaqt-i mezbûrda müşârun-ileyhi hânesinden ihrâc ve Dergâh-ı 'Âli yeñiçerileri ağası tebdîlen dûrdan⁴ mahfice muhâfaza ederek Topkapu'sı [95^b] hâricine işâl ve mahall-i merkûmdan mübâşir-i mûmâ-ileyhe teslîm ü terfîk edüp berren mahall-i menfâsına tesyîr ü irsâl eyledi. Bu taqrîble mesned-i Rûmeli münhall olup ol-manşiba mütereşşih olanlarıñ biri begâm kılınmak lâ-büdd olmağla muķaddemâ müşârun-ileyhiñ Rûmeli şadâretiyle kayrıldığı hengâmda mesned-i mezkûr pâyesiyile mazhar-ı iltifât-ı pâd-şâh-ı enâm olan Dürrî-zâdeleriñ ekberi Nûrullah Efendi ertesi gün 'ale's-seher sarây-ı âşâfiye da'vet ve Rûmeli kâdi'askerliğine ilbâs-ı hil'at buyuruldu.

Âmeden Nüvisende-i⁵ Hân-ı Tiflis Mîrzâ Körkin bâ-Veşâ'ik-i Hânân-ı Azerbaycan

Muķaddem tafşîlen zıkr olunduğu vech üzre Tiflis Hân'ı olan Ergili Hân Azerbaycan hânlarıñ hüş-yârî ve dâ'imâ 'avâkıb-ı umûrun mülâhaza edegeldiğinden

¹ Ol-bâbda E: -AE.

² Bu kelime C nüshasında sehven عز imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu عزل ('Azl) şeklinde olmalıdır.

³ Eyleyüp A, B, C, D, E: Olup AE.

⁴ Dûrdan AE: Zordan B.

⁵ Nüvisende-i B, C, D, E: Nev-besende-i AE.

cümleriniñ kâr-güzârı olmağla hâkim olduğı mahalliñ vüs‘at-i mülk ve vefret-i millet cihetlerinden aql-ı kalîl olduğun endîşe ve etrâfında olan hükâm ve düvel-i aşhâbından biriyle i‘tizâdı kendüsine pîşe eyleyüp ibtidâ bir eyyâm Rusyalu ile hem-dâsitân ve gâh şâh vekâleti nâmı ile ba‘zı İnan’a müstevlî olan Zend Kerîm tarafına yek-zebân olmak vâdîlerinde pûyân olup ammâ şamîmi cânib-i mekârim-i menâkıb-ı saltanat-ı seniyyeniñ kılâde-i rekabetin ârâyış-kerden-i ‘ubûdiyyet eylemeğe belki dülbend ve müteredidân-ı dâ‘ire-i devlet-i ebedd-müddetden olmağa ez-derûn-ı ârzû-mend olmuşidi. Lakin bâlâda baş olunduğı üzre ol-esnâda Çıldır havâlisinde serhadd-nişîn olan vüzerâ hân-ı mesfûruñ bu keyfiyyete vâkıf olamadıklarından çâre-cûyluk mu‘rizinde südde-i hilâfet-medârıñ gayriye olan mükâtebesin kendüsine töhmet ‘add ve “*Âsitân-ı bülend-eyvân tarafına olan meyl ü rükûne-i¹ hîleye mebnîdir.*” diyerek çehre-i âmâline havâle-i tabanca redd eylemişlerdi.

Mürûr-ı a‘vâm ile Çıldır taraflarına Süleymân Paşa vâlî ta‘yîn ve mesfûruñ şıdğ-ı derûnunu kerrâtle tecrübe vü taḥkîk eylediktensoñra cânib-i saltanat-ı seniyyeye rabt-ı ser-rüşte-i² ‘ubûdiyyet eylemeğe ne mertebelerde hâ-hişker olduğun ‘ale’t-tekrâr taḥrîr ü tebyîn eyledi. Ol-vaḫt keyfiyet-i mezbûreniñ her tarafı gereği gibi mülâhaza olunup mesfûruñ sâ‘ir hânân-ı Azerbaycan’la sûy-i saltanat-ı behiyyeye gerden-dâde-i inkıyâd³ olmalarında tezâyüd-i şân ü şükûhda⁴ devlet-i ebedd-müddetden mâ-‘adâ hâtırlara bir şey huḫûr eylemediğinden ittifâk-ı ârâ ile ol-emriñ temşiyetine kıyâm olunup Dervîş Paşa şadâretinde hân-ı mesfûr ile mükâtebeye şürû‘ ve muḫaddemâ mahallinde⁵ taḥrîr olduğun üzre bir iki def‘a nüvîsendesi Mîrzâ Körkin ile istid‘â-yı ‘ubûdiyyet-i Âsitâne-i⁶ Devlet-i ‘Aliyye’yi mutazammın ‘arîzaları vürûd etmeğın bi’l-istişâre taraf-ı saltanat-ı seniyyeden daḫi ‘aḫd-i ‘ubûdiyyetleriniñ kabûlü vuḫû‘ bulup ol-bâbda lâzım gelen veşîkaları bir gün aḫdem gönderilmek üzre gerek hân-ı mesfûr ve gerek Azerbaycan hânlarına iḫtizâsına göre menşûr ve merkûb ve hil‘at irsâl ve ol-aḫtârdan dağdağa-yı hurûb ü kıtâl-i asâyış ü istirâhata istibdâl olunmağa sa‘y-i bî-hemâl olundu.

¹ Rükûne AE: Rükûbu C, D, E.

² Ser-rüşte-i AE: Serv-rüşte-i C, D, E.

³ İnkıyâd AE: İntikâd D.

⁴ Şükûhda AE: Şükûh-ı B, C, D, E.

⁵ Mahallinde D: -AE.

⁶ Âsitâne-i AE: Âsitân-ı C, D, E.

Mesfûr fi'l-hakîka da'vâ-yı 'ubûdiyyetinde şâdık ve rakıyyet-i devlete sür'at-ı icâbet cihetlerinden revş ü¹ refâtârı aqvâline muţâbık² gelüp der-'akab tarafından i'timâda şâyân vesîka imlâ ve cânib-i südde-i 'aliyyeye³ ba's ü isrâd⁴ eyledi.

Lakin sâ'ir hânân-ı Azerbaycan'ın vesîkaları dahi hân-ı mesfûruñ muqaddemâ olan tahrîri iktizâsına göre kendü vesîkası 'akabinde tevârüd eylemesi inzâr⁵ olunurken birkaç zümre olmağdan nâşî tez elden ittifâkları müyesser olmadığından vesîkalarınıñ vürûdu [96^a] bir eyyâm te'hîr ve hân-ı mesfûr tarafından zıkr olunan hânların kendü gibi pâd-şâh-ı âfâk hazretleriniñ der-âsmân-ı dervâzelerine gerdândan⁶ teslîm olmalarına tedbîr olunup hüsn-i hareketleriyle ol-vaşşiyân-ı beyâbân-ı nevredi az zemânda merci'-i kâffe-i mülûk ü selâfîn olan şehr-yâr-ı enâm hazretleriniñ der-'âtuftet-makarlarına celb ve kalblerinde olan vaşşeti bi'l-küllîye selb olunup⁷ her birin sultân-ı zemîn ü zemânîñ bir nev' çâkeri ve emrlerinde hârice çıkmaz bende-i fermân-beri eyledi. Hânân-ı mezkûruñ⁸ yümn ü teveccüh-i sultân-ı müslimîn ile dâhil-i şumâr-ı çâkerân-ı devlet-i ebedd-kıyâm oldukları mağzâ-yı halîfe-i rûy-i zemîn-i zıllullah-ı fi'l-ârzîn hazretleriniñ tâli'-i hümâyûnları iktizâsı olduğunu baş ü temhîd ederek Hoy ve Gence ve Revan ve Karabağ ve Şirvan hânları taraflarından memâlik-i maħrûse-i dâverîye fimâ-ba'd bir⁹ gec-nigâh vâki' olmayacağını mutazammın vesîkalar ahz ve luţf ve bârî ve yümn ve hümem-i tâc-dârî ile hudûd-ı eķâlîm-i şâhâneye zerre kadar tecâvüz vukû' bulmayacağına tekeffülü müş'ir-i-i cümle ile kendüsi dahi müceddeden bir kıt'a temessük tastîr ü temhîd¹⁰ ve şadr-ı a'zam ve ketħüdâ-yı şadr-ı a'zamî ve re'îsü'l-küttâb taraflarına ferve ve akmeşe ve şâl ü nemed mişillü yedişer sekizer kıt'a tertîb eylediği hediyesiyle nüvîsendesi mesfûru ba's ü tesyîr eyledi. Hâmil olduğu tahrîrât ve eşyâyı şehr şaferü'l-hayrîñ on beşinci günü [15 S. 1192/15 Mart 1778] Âsitâne-i 'Aliyye'ye îşâl ve şadr-ı a'zam huzûruna iblâğ edüp hân-ı mesfûruñ uğur-ı pâd-şâh-ı İskender-

¹ Ü B, C, D, E: -AE.

² Bu kelime E nüshasında sehven مطابق imlası ile yazılmıştır. Doğrusu مطابق (Muţâbık) şeklinde olmalıdır.

³ 'Aliyye'ye AE: 'Ulyâya C, D, E.

⁴ İsrâd AE: İsrâ B, C, D, E.

⁵ İnzâr AE: İntizâr B, C, D, E.

⁶ Gerdândan AE: Gerden-dâde-i B, C, D, E.

⁷ Olunup AE: Eyleyüp B, C, D.

⁸ Mezkûruñ AE: +Be- C.

⁹ Bir C, D, E: -AE.

¹⁰ Temhîd AE: Temhîr D.

ğulâmda şerr¹-zede-i zühûr olan² ‘ubûdiyyetini ve Azerbaycan hânlarının çâkerân-ı şehir-yâr-ı enâmdan mahsûb olup hükûmet-gâhları olan emâkin-i dâri’l-mülk-i sultân-ı cihânın zamîmesinden olmuş gibi olduğın taqrîr ü beyân ederek ifâde-i haqîkat-i hâl eyledikte nüvîsende-i³ mesfûra ve ma’iyyetinde olan Çıldır vâlisi mühr-dârına kürkler eksâ⁴ ve ‘atıyyeler i’tâ olunup Çıldır vâlisi kapu ketşüdâsı konağına mühimmât verildi. Der-‘ağab re’îsü’l-küttâb ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi tarafından beğlikçi-i dîvân Hayrî Efendi vâsıtasıyla taqrîrleri ahz olunup hân-ı mesfûrûn bendegân-ı âstân-ı felek-‘unvân-ı hazret-i sultân-ı cihândan ma’dûd buyurulmağ ‘inâyeti ile ser-iftihârîn müvâzi-i çarh-berîn eylediğini⁵ ve muqaddemâ sûy-i şehir-yârı dârâ⁶-ğulâmdan ‘inâyet ü ihsân buyurulan teşrifât-ı mülûkâne ve ‘atıyye-i hüsrevâne ve menşûr-ı şâhânenniñ kendüsine resîde olduğu günden berü kemer-ı şıdk u⁷ ‘ubûdiyyeti der-miyân ve çâkerlik kılâdesini zîver-gerden-i inkiyâd ve iz‘ân eyleyüp evkât u ahyânını istihsâline rızâ-yı meyâmin iktizâ-yı cenâb-ı⁸ cihân-bânîye şarf etmekde olduğunu ve bundan böyle be-mennihi te‘âlâ Azerbaycan قطرى hânlarından ser-mû bir vaz‘-ı bâz-güne zühûr etmeyecek vechile râbıta-ı kavıyyeye rabt eyleyüp muzâfât-ı memâlik-i maħrûse-i pād-şâhîden olmuş gibi olduğunu ‘arz eylediğini ve ol-bâbda veşâ’ik ma‘mûle celb ve südde-i seniyye-i cihân-dârîye ba’s eylediğini ve Devlet-i ‘Aliyye-i ebeddû’l-istimrârîn bir kimesne mülk ü mâl ve evlâd ü ‘ıyâlinde nazâr-ı tama‘ı olmayup sâyesine ilticâ edenler her ne kadar müreffeh ve kâm-revâ olsalar tetimmât-ı şükûh ve saltanatlarında ‘add buyuracakları meczûmu olduğunu ve fimâ-ba’d Moskovludan el çeküp bi’l-küllıyye hümâ-yı himâye-i şâhâneye ilticâ ve ‘ömrü oldukça raqıyyet-i şehir-yârîyi kendüsine sermâye-i evfâ bileceğini gerek Çıldır vâlisi mühr-dârı ve gerek mesfûrûn nüvîsendesi lisânen taqrîr ü beyân ve mesfûrûn şadâkat ü istikâmetini îzâh ve ‘ayân eylediler. Hân ve mesfûr tarafından [96^b] vürûd eden evrâkla mezbûrûn taqrîrleri huzûr-ı mekârim-zuhûr-ı hüsrevâneye ‘arz ü taqdîm olunduğda hızm et ve ‘ubûdiyyeti qarîn ü qabûl olup ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i tâc-dârânelerinden hân-ı mesfûr ferve ve eşb⁹ tākımı ve bir kıt‘a

¹ Şerr- AE: Ser- C, D, E.

² Olan AE: Eden C, D, E.

³ Nüvîsende-i C, D, E: -AE.

⁴ Eksâ AE: İhsân D, E.

⁵ Eylediğini AE: Bildiğini E.

⁶ Dârâ AE: Dâr- C, D, E.

⁷ U C, D, E: -AE.

⁸ Cenâb-ı C, D, E: -AE.

⁹ Esb B, D: Enseb C, E.

mücevher sâ'at 'inâyet ü ihşân ve bir kıt'a menşûr i'tâsıyla ser-iftihârı sûde-i'nân-ı âsmân kıldı.

Vukû'-ı Meşveret der-Huzûr-ı Âşafî

Bâlâda zıkr olunduğu üzere igâse-i ahâlî-i Kıırım zımında cezîre-i mezkûreye gönderilen kebîr kalyonlardan bir eyyâm haber zuhûr eylemediğinden vezîr kapudân paşa ma'rifetiyle havâdiş-i şahîhaya isticlâbı için Tersâne-i 'Âmire¹ çavuşlarından 'Ali Çavuş nâm kimesne intihâb ve maşûş menzil kayığı ile Kıırım tarafına ib'âs olunmuşidi. Çavuş-ı merkûm şehr-i şaferîñ on birinci günü [11 S. 1192/11 Mart 1778] Der-sa'âdet'e vuşûl ve dört gün zarfında Âsitâne-i şevket-âşiyâneye duhûl eyleyüp muqaddemâ himmet-i mülûkâne ile Tersâne-i 'Âmire'den techîz ve hilâl-i erba'inde cânib-i Kıırım'a tesyîr olunan kalyonlardan yedi kıt'a kebîr kalyonuñ Kıırım mersâlarından Olta Limanı'nda lenger-endâz ve küffâr-ı dûzağ-ı karâr tarafından sefâyin-i mezkûreye 'adem-i ta'arruz vâdîleri ibraz olunduğunu ve ma'iyet-i Şahin-girây'da beş on nefer eşhâş olup taraflarından sefâ'in-i mîrî kapudânlarına ve başbuğları Mehmed Ağa tahrîrât irsâliyle devletiniñ müsâlahasına menâfi hareket vukû'unda ihtirâz üzere oldukların îrâda âgaz ve dağdağ-yı Kıırım ber-taraf oluncaya dek bir kapudân kalup bâkîleriniñ gemiler ile ric'at eylemelerin recâ vü niyâz eylediklerini ve zıkr olunan Olta Limân'ı iki yüz pâre tekneye mütehammil metîn ü müstahkem bir mersâ-yı vesî' olup beş on biñ 'asker ile zabt ve hıfz-âsân olduğunu ve zıkr olunan kalyonların liman-ı mezkûrdan 'avd ü² inşirâf eylemeleri lâzım gelürse der-'akab Moskovlu tarafından tâbyeleri³ ihdâs ve toplan vaz' olunacağı der-kâr ve fîmâ-ba'd kırk biñ 'asker ve otuz kırk sefine ile teshîri[n] müşkill olacağı bedîdâr ve huşûşen evvel bahârda Kıırım atasına yanaşılmağ düş-vâr olacağı aşkâr olduğunu takrîr ve ihbâr eyledi.

Rusyaluñ muqaddemâ tafşîl olunan şûretlerde tesviye-i umûr-ı serbestiyet iddi'âsıyla cezîre-i mezkûreye duhûl etmesi bir vaz'-ı hatîr ve Şahin-girây vesâ'ir ahâlî-i Kıırım'ın taht yed-i tasalluflarında kaldıkları emr-i 'asîr olmağın fîmâ-ba'd tedârik-i emr-i Kıırım'a kıyâm ve mübâşerete zarûret-mess edeceği hüveydâ olduğuna binâ'en li-eclü'l-ihtiyât muqaddemce Olta Limanı'nın hıfz u hîrâseti vâcibât-ı umûrdan olduğunu

¹ 'Âmire C, D: -AE.

² Ü C, D, E: -AE.

³ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında تابییه لر (Tabyeler); C, D ve E nüshalarında ise طابییه لر (Tabyeler) imlâsıyla yazılmıştır.

cümleniñ müsellemi olmağla çavuş-ı merķūmuñ taķriri ile liman-ı mezkūruñ şimdeden zabt u hırâset¹ olunması² Kırım ser-‘askeri Vezîr el-Hâcc³ ‘Ali Paşa tarafına taķrîr ve müşârun-ileyhiñ ma‘iyyetinde olan ‘asâkirden sekiz biñ miķdârı ‘asker emrâr ile yâhûd be-nefs kendü mürûr ile liman-ı mezkūruñ zabt ve himâyet olunması cânib-i müşârun-ileyhe gereği gibi sipâriş ve te’kîd olundu.⁴ Ol-bâbda imlâ vü tasfîr olunan evâmir-i münife-i müşârun-ileyh ‘Ali Paşa’ya vâsıl olduğda küffâr-ı hâk-sârîñ Devlet-i ‘Aliyye sefâ’inine ta‘arruz etmeyüp vikâye-i müşâlahada sebât iddi‘âsı hîleye mebnî ve melâ’in-i hâsîrîn Kırım kılâ’ına istiḥkâm verdikdensoñra Olta Liman’ınıñ boğazı kurşun menzili miķdârı bir teng maḥall olmağın bahren ve berren liman-ı mezkûra hüçüm eylemeleri lâzım gelür ise maḥall-i per-hûş bir câ-yı dill-hırâş olmağın henüz kalyonlar kendülerini muḥâfazaya ‘adîmü’l-iķtidâr olup ma‘âzallah-i te‘âlâ ḥaṭar u kazâya dûçâr olacakları bedîdâr olduğunu ve Tâtâr’ıñ perîşân olmalarından Devlet-i ‘Aliyye’ye bir naķîza⁵ tertîb eylemeyüp lakin sefâ’in-i mezkûre ve ‘asâkir-i mansûreye bâdî-i emrde bir gezend ü zarar vâķi‘ olur ise tedârik-i mâ-fât müşkill olacağını ve liman-ı mezkûrda zehâ’ir ü mühimmâtı vaz‘a ve hîn-i şavâşda taḥaşşün⁶ ve hıfza [97^a] bir kal‘a olmamağla böyle câ-yı ḥıṭta⁷-nâkiñ teshîri mülâhazasıyla kalyonlar mehlekeye ilķâsı câ’iz olmadığını ve mevzi‘-i mezkûr ele alındığı hâlde daḥi a‘dâ üzerine hareket iķtizâ eyledikde deve ve ‘araba mişillü edevât olmaķsızın kalkılmaķ muḥâl idüğünü ve cezîre-i Kırım bir vesî‘ aṭa olmağın düşmen-i dîn her tarafıñ⁸ sedd ü bend eylemek müşkill ve ‘inâyet-i Bârî ile mevsim-i şayfde sefâyin ve gemilerimiziñ her cânibine yanaşup leşker-⁹endâz olması kâbil olduğunu maķâm-ı şadâret-‘uzmâya taķrîr ve aṭa-yı mezkūruñ bir kenârını zabt ile teshîri mümkün olmayup belki tedârikât-ı kavîyye ile bir kaç koldan mehâcimeye muḥtâc olduğun tasfîr eyledi.

¹ Hırâseti C, D, E: Hırâset AE. Olunması C, D, E.

² Olunması C, D, E: -AE

³ Vezîr-i el-Hâcc C, D, E: -AE.

⁴ Olundu C, D, E: -AE.

⁵ Naķîza AE: Naķîşa C, D, E.

⁶ Taḥaşşün AE: Taḥşîn D.

⁷ Ḥıṭta-yı AE: خطر C, D.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında طرفك (Tarafîñ); B, C, D ve E nüshalarında ise طرفن (Tarafîn) imlâsıyla yazılmıştır.

⁹ Leşker AE: Lenger C, D, E.

Ser-‘asker-i müşârun-ileyh ol-vechile taqdîm eylediği evrâkıında bilâ-mülâhazât iktizâ etmez mücerred yedi sekiz biñ ‘asker emrâr ve liman-ı mezkûruñ zabtına¹ bezl-i iktidâr olunsun denilüp huşûlüne irâde-i ‘aliyye-i tâc-dârî ta‘alluk buyurılır ise kıat’î cevâba intizâr üzre olduğun imlâ ü iş‘âr eylemiş olmağla der-‘aķab sarây-ı şadr-ı a‘zamîde ‘aķd-i encüm-i şûrâ olması fermân olunup şehir-i şaferü’l-hayrîñ yigirmi dördüncü isneyn günü [24 S. 1192/24 Mart 1778] şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendi ve kapudân-ı deryâ Vezîr Gâzi Hasan Paşa ve şüdûr-ı kirâm ve ricâl-i devlet-i ebedd-ķıyâm ve ocaķları ağalarıyla ‘arz oķası derûnunda tertîb-i meclis-i meşveret ve tahrîrât-ı müşârun-ileyh ile ol-eşnâda Özi muhâfazı es-Seyyid Mehmed Yeğen Paşa tarafından muhâfazasına me’mûr olduğu mahalliñ takviyyet ü istiħkâmı ile ba‘zan Kırım havâdişini mutazammın tevârüd eden tahrîrât feth ü kırâ’at-birle sefâ’in-i donanmâ-yı hümâyûnuñ ve Kırım’a müretteb² ‘asâkiriñ hîn-i iktizâda cezîre-i mezkûreye yanaşmalarına medâr-ı suhûlet olmak için liman-ı merķûmuñ der-dest bulunması huşûşunda melhûz olan menâfi‘ ile müşârun-ileyhiñ kaleme aldığı mahâzîr yegân yegân cümleye i‘lân ü işâ‘at olunup hüsn ü ³قحتك tafşîli zımnında huzzâr-ı meclis istişâreden istikşâf ü isticvâb olunduğda mahâzîr-i mezkûreniñ vârid olduğunu herkes i‘tirâf ve kapudân-ı deryâ Vezîr Gâzi Hasan Paşa hâzretleri daħi bu bâbda terk-i semt-i hilâf eyleyüp takrîr-i kelâma âğaz ve ķalyonlar başbuğuna ve ma‘iyyetinde olan kapudânlara mahfi kâğid tahrîr ve menzil kayığı ile ba’s ü tesyîr eylediğın ve mazmûnunda Moskovluya dostluk yüzünden mu‘âmele eyleyüp “Biz Kırım’a muhârebe ve ceng için gelmedik. Belki Tâtâr ile Rusya ‘askeri miyânelerinde ba‘zı münâza‘ u cidâl vukû‘u der-bâr-ı⁴ ma‘delet-ķarâra inhâ olunmağdan nâşî bunuñ aslı teftîş ü tafahhüşa⁵ me’mûr eyledik.” muķâvelâtını⁶ işâ‘a ve küffâr kendülerine müdâhale ve huşûmete ķıyâm etmeyüp taşradan şu almaları ve bilâ-ħatt⁷ Olta’da iķâmetleri mümkün olduğu taķdîrde zinhâr⁸ ve zinhâr liman-ı merķûmu terk etmeyüp tevaķķuf u ârâm eylemelerini ve eğer

¹Bu kelime A nüshasında sehven **ظبطنه** (Zabtına) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **ضبطنه** (Zabtına) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime E nüshasında sehven **مریت** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مرتب** (Müretteb) şeklinde olmalıdır.

³قحتك AE: قحتك D.

⁴Der-bâr AE: Der-bâl D, E.

⁵Bu kelime B nüshasında sehven **تفحص** (Tefahhüş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **تفحص** (Tefahhüş) şeklinde olmalıdır.

⁶Muķâvelâtını AE: Maķâlâtını C, D, E.

⁷ħatt AE: خطر C, D, E.

⁸Bu kelime AE., A ve C nüshalarında **زنهار**; B nüshasında ise **زينهار** imlâsıyla yazılmıştır. Her iki imlâ şekli de doğrudur.

küffâr-ı hâk-sâr zemânî¹ muhâşımaya ibtidâr ve sefâ'in-i Devlet-i 'Aliyye'yi igfâl veyâhûd 'alenen bir mazarrat u hasâr îşâl eylemek kaydlarında oldukları mahsûsları olur ise sâhil-i mezkûrdan gerü çekilüp togru Sinob iskelesine teveccüh ü 'azîmet ve her hâlde ser-'asker paşa hazretleriniñ emr ü re'ylerine mütâba'at eylemelerini kemâ-yenbağî tavşiyeye ve te'kîd eylediğini tahrîr ve beyân eyledi. Ahâlî-i encümen-i şûrâ bu re'y-yı dill-pezîriñ tedbîr-i şâ'ib olduğun teslîm ü taḥsîn ve temâm vaqt ü hâle münâşib hareket idiğın² ikrâr ü tebyîn eylediler.

Pes ser-'asker-i müşârun-ileyh el-Hâcc 'Ali Paşa'nıñ muḳaddemâ kendüsine sipâriş ü tavşiyeye olunduğu üzre cem'ini şürû' eylediği kırk biñ 'asâkiri maḫall-i mezkûra yedi sekiz biñ 'asker emrâr ile tefrîk eylemeden ise kuşûr ü kûsûrunu tekmîl ve cünûd-ı manşûreniñ rûkûblarına lâzım gelen sefâ'ini ve toḫ ve cebe-hâne ve edevât ü levâzım ile ser-'askerliğe müteferri'-i kâffe-i umûr ü meşâlihini bezl-i hümem ü iḳdâm ederek tehyi'e vü ihzâr eylemesi ve sefâ'in-i mezkûreniñ ḳapudân paşa hazretleri sipârişi üzre liman-ı mezkûrda iḳâmet edemedikleri şûretde Sinop pîş-gâhına ve âdemleri ve ḳapudân-ı deryâ hazretleriniñ [97^b] fi'l-aşl taşmîm olunduğu üzre leyâl ü nehâr ve donanmâ-yı hümâyûnuñ ber-vefḳ-i dill-hâh-ı cüyûş tertîb ve mürettebâtta tekmîl eylesine ibtidâr eylemesi ve bi-mennihi te'âlâ boğazdan çıkup ser-'asker³ paşa hazretleriyle mekâtibe ve anlar Sinop sevâhilinden ve bunlar bu taraftan birbirleriyle muhârebe ederek hey'ât-ı mecmû'alarıyla cezîre-i mezkûreye müteveccih olup münâşib gördükleri iskeleleriñ birinde Kıırım'ıñ istiḫlâşına teşmîr-i bâzû-yı iḳtidâr eylemeleri ve Rûmeli 'asâkirleri İsmâ'îl⁴ ser-'askeri Vezîr 'Abdullah Paşa hazretleriniñ ma'iyetlerine ihtîşâr⁵ ve Tulaḳa'dan⁶ İsmâ'îl'e⁷ ber-mu'tâd-ı cisr-i⁸ bünyâd⁹ olunmaḳ üzre olmaḳla 'icâleten Özi¹⁰ ḳal'asına 'asâkir-i vâfiyye îşâline ihtimâm eylemek huşûsunuñ cânib-i müşârun-ileyhe emr ü fermân olunması ve üç kıt'a ḳalyonla iki kıt'a çekdirme

¹ Zemânî AE: Nihânî B, C, D, E.

² İdiğın AE: Olduğın C, D, E.

³ Bu kelime C nüshasında sehven سرعسكر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سرعسكر (Ser-'asker) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ İhtîşâr AE: İhtîşâd B, C, D, E.

⁶ Tulaḳa'dan AE: طولچیدن B, C, D, E.

⁷ Bu kelime AE., C ve D nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Cisr-i AE: Hiss-i C, D, E.

⁹ Bu kelime E nüshasında sehven بنیان imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بنیان (Bünyân) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Bu kelime E nüshasında sehven اوزى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اوزى (Özi) şeklinde olmalıdır.

sefineleriniñ Özi pîş-gâhına irsâl ile ol-țarafıñ takviyyet ü istiĥkâmına sa'y-i bî-hemâl olunması ĥușûșâtıñ¹ ĥuzzâr-ı meclis istișâreden ba'zıları îrâd ü beyân ve ba'zıları istișvâb ü istiĥsân eylediler. Ve ol-vechile îrâd olunan ârâ-müselleme-i kâffe-i aşĥâb-ı șûrâ olmağın cümle ittifâkıyla Özi ƙal'ası şularına gönderilecek ƙalyonlar ile çekdirme sefineleriniñ mu'accelen müheyyâ olup şavb-ı mağşûdlarına sevk ü tesbîl olunmaları tenbîh ü te'kîd ve İsmâ'îl² ser-'askeri tarafından ƙal'a-yı merƙûmeye îșâli istișvâb olunan 'askeriñ bir ân aƙdem tertîb ü tesyîr olunmasıyçün cânib-i müșârun-ileyhe ĥițâben emr-i 'âlîșân terkîm ü tașdîr etdirilen ƙapudân-ı deryâ ĥazretleriniñ daĥi 'inâyet-i³ ġayret ve nihâyet-i diğƙat⁴ ile süfün-ı donanmâ-yı hümâyûnuñ ikmâline bezl-i tâb ü tüvân eyleyüb müsâra'aten âmâde olmağâ şarf-ı⁵ mağdûr eylemesi kendüsine tavsiyye vü telkîn ve müșârun-ileyh ser-'asker el-Hâcc 'Ali Pașa'nıñ isticlâb ve tedârîğine me'mûr olduğı kırk biñ[i] müretteb ecnâd-ı per-ĥâș-ı i'tiyâdı bir dağıka aƙdem celb ve lâzım gelen gemileriniñ süvâr olacağı iskele ve limanlara ihzâr ve kâffe-i levâzımın istiĥșâl ü ikmâl edüp ƙapudân-ı pașa ile lede'l-mekâtibe ƙanğı maĥallde mülâkât ve ne yüzden semt-i düşmene teveccüh ü 'azîmet edeceğın pîșince istișâre ederek inƙâ⁶-bâl ü ittihâd-mağâl ile Ƙırım'ıñ yed-i a'dâdan ĥalâșına ihtimâm eylemesi taĥrîr ve tenbîh ü⁷ te'kîd olundu.

Zıkr-i Men'-i Nașb-ı Bağrıĥ-i Ƙatolik der-Miyân-ı Ermeniyân

Devlet-i 'Aliyye-i ebeddü'l-istimrârıñ cizye-güzâr re'âyâsı eșnâfından Ermeni tâ'ifesi aftâb-ı salțanat-ı seniyyeniñ resîde-i evc-i iștiĥâr⁸ olup zor-ı⁹ șeșîr ile teşĥîr-i memâlik ve tevfir-i emșâr eylemeğe şürû' eylediğı zemân-ı sa'd-iĥtirândan berü yevmen-fe-yevmen tekeșsür bularağ el-ĥâletü ĥazîhi üç yüz biñ nefere bâliğ ve her ne miğdâr ise biñ kırk târîĥlerine gelinceye dek âyîn-i vâhid üzre zîr-i sâye-i devletde ta'ayyüş eyleyüb sâ'ir edyân-ı bâtıle ve mezâhib-i 'âtıle rûsûmu ġüft ü ġûsından ezhân-ı belideleri fâriğ iken Frenk pâpâslarından ba'zı şeyâtîn-i mânend-efkâr-ı fâside

¹Bu kelime AE, A ve B nüshalarında **خصوصاتك** (Ĥușûșâtıñ); C, D ve E nüshalarında ise **خصوصاتن** (Ĥușûșâtın) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime AE, C ve D nüshalarında **اسماعيل**; A ve B nüshalarında ise **اسماعيل** imlâsıyla yazılmıştır.

³'İnâyet AE: Ģâyet-i C, D, E.

⁴Diğƙat AE: +Emeli D: **اميله** E.

⁵Şarf-ı AE: Bezl-i C, D, E.

⁶İnƙâ AE: İttifâğ B, C, D, E.

⁷Tenbîh ü D, E: -AE.

⁸İștiĥâr AE: İștiĥâd D.

⁹Zor AE: Rûz-ı B.

beynlerine hülûl ve mekr ü kurb¹ ile ba‘zı kemm-idrâk ve bî-şu‘ûrların nihânî kilisânelerine da‘vet ederek Roma‘da vâkı‘ Pâpâ dedikleri Henri‘niñ mezhebi tevâbi‘inde katolik âyîn-i dâlâlet-rehînine terğîb ile meşğûl olup merdûd-ı mel‘ûnuñ mesleği ise Ârâmine meşreplerine nisbet ziyâde vâsi‘ ve meselâ ‘avretleri perde-i istitâreden ‘ârî ve erkekleri perhîz vaktlerde lühûm-ı hayvânâtü‘l-bahriyyeden ictinâb eylemek tekellüflerinden biri olmak cihetlerinden begâyet müttesi‘ olmakdan nâşî bir taraftan ba‘zı bî-dîn kendüleriyle hemm-âyîn olmağın kabûl eylemek takrîbi ile gün-be-gün ağvâya ictirâ ve vüs‘at-ı dîn-i bâtıllarına dâ‘îr nice habâset ü delâlete ruşsat verdiklerinden mâ-‘adâ hâşâ-sümme-hâşâ iddi‘â-yı vekâlet-i ‘İsâ ‘aleyhü’s-selâm ile helâk² olan kâfirleriñ cerâ‘imini ‘afvı mutazammın yedlerine memhûr³ sened vererek az zemânda katî vâfir-i kâfiri mahfice ızlâl ve iki başdan çirk-âb-ı küfr ü dâlâla idhâl eylediler. Keyfiyyet-i mezbûre beyne‘r-re‘âyâ meşhûr olup melâ‘în hâsırîniñ gerek Âsitâne-i ‘Aliyye ve gerek⁴ mesfûruñ gerek Âsitâne-i ‘Aliyye⁵ ve gerek [98^a] memâlik-i mahmîyyede kâ‘in ba‘zı hurrem-nişân⁶ re‘âyâ zıkr olındığı üzre⁷ hiyel ü hud‘a takrîbi ile Katolik zümresine ilhâka bezl-i tâkât⁸ ve ol-gürûh-ı habâset-enbûhuñ kimesne bilmeyerek fırka-ı mesfûreye duhûle şedd-i niţâk eyledikleri devr-i Murâd Hân-ı Râbi‘de ma‘rûz südde-i felek-ţumţurâk olduĝda o maķûle efsâd-ı re‘âyâyâ ictirâ eden mel‘ûneleriñ cezâları tertîb ve biñ yüz kırk yedi târihlerinden [1147/1734-1735] Hekîmbaşı-zâde ‘Ali Paşa şadâreti eşnâsında hâdişe-i mezkûre için tâ‘ife-i mesfûreden birkaç kâfirîñ i‘dâmı ile zümre-i mersûme gereği gibi tehdîd ü te‘dîb olunduĝlarından başka vâkı‘a-yı mezkûre ⁹ عياد ابالله تعالى saltanat-ı kavîyye-i ebeddü‘l-kıyâmîñ fikdân-ı miknetini müstevcib olur mazarrât-ı cesîme-i mülkiyyeden olduĝ müsellem-i cumhûr-ı ‘uķalâ-yı devlet olmağın baţariķ-i¹⁰ Ârâmine yedlerine mü‘ekked ü müşedded emrler i‘tâ ve mazmûnlarında efrenc kilîsanelerine geden ve Katolik mezhebine duhûl eden re‘âyâyı haber aldıkları ân hükkâma ‘arz ü ihbâr ve bilâ-tevaķķuf kürki vaz‘ ile zecr ü

¹ Karîb B, C, D: Firîb E.

² Helâk AE: Hâlik D, E.

³ Memhûr B, C, D, E: -AE.

⁴ Hâsırîniñ gerek Âsitâne-i ‘Aliyye ve gerek E: -AE: Gerek E: - A, B, D.

⁵ ‘Aliyye B, C: -AE. Gerek Âsitâne AE: -C.

⁶ Hurrem-nişân B, C, D, E: Der-minşâr AE.

⁷ Zıkr olındığı üzre A, B, C, D: -AE.

⁸ Tâkât AE: Tâk B, C, D, E.

⁹ “Yüce Allah’a sığırım.” anlamında Arapça bir cümle.

¹⁰ Paţariķ E. Bu kelime E nüshasında sehven بطاريق imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu بطاريق (Paţariķ) şeklinde olmalıdır.

inzâr etdirmeleri ve mezheblerine mu'ârız ve nizâm-ı ra'iyet nâkız-ı evzâ'a cesâret edenleriñ gûş-mâllerine dâ'ir batrîkleriniñ gönderdikleri memhûr 'arzları olunmayup müsâ'ade kılınması taşrîh olunmuşken bir zemândan berü cânib-i saltanat-ı¹ sâmiye ve batrîkleri kıabilinden ahvâl-i re'âyâ-yı Ârâmine tefahhuş² ü tecessüs olunmadığından re'âyâdan nice mâl-dâr kâfirler Kâtolik olmağa ictisâr ve anlarıñ i'ânetiyle Kâtolik papasları Papa mel'ûnundan yedlerine memhûr kâğıdlar ahz ve üçer beşer kaşabât ü kurâda geşt ü güzâr eyleyüp muğâyir-i nizâm-ı devlet buldukları re'âyâyı ke'l-evvel âyînlerine tahvîl ve hafiyeten hadd ü haşardan bîrûn-ı re'âyâ-yı saltanat-ı Frenk mezhebine duhûle delîl ve semt-i dûzağa tesbîl eylemeğe şurû' eylediler. Hıfz-ı nizâm-ı re'âyâyı i'tinâ³ muqaddemâ Ermeni batrîklerine⁴ verilen beravât ü senedât fehvâlarında o güne Frenk mezhebine duhûl ile garq-ı çirk-âb olan dûzah⁵-me'âblarıñ mürdleri kaldırılmayup mânde-i mezbele-i hevân olmaları muşarrağ olmağın işbu sâlde vâkı' olan mevtân-ı 'azîm eşnâsında o maqûle Kâtolik mezhebinden reh-rev-i ka'r-nîrân olan mürdlerin haqqlarında şart-ı berâtlarıñ icrâ olunmasın da'vâ ve bu şüretde ihâfe vü tehdîd ederek re'âyâ-yı devleti Kâtolik mesleğinden keff eylemeğe sa'y-i evfâ edegeldiklerinden nihânı Kâtolik mezhebine giren melâ'în-i hüsrân-karîn-i tervîc-i⁶ âyîn-i müfsetet-rehînleri zımnında mürdleriñ cîfe-kendesi meydânda kalmasına 'illet-i Kâtolik olmaları olduğundan 'adem-i bahş ile muţlağa Ermeni dînine muğâyir olan hâlikleriñ süperde-i meğâk etdirilmemesin batrîkleri üzerine isâ'et ü kuşûr 'add ederek Ermeni batrîklerinden tertîb-i şikâyet ve kendülere maşşûş batrîk naşb olunmak ümmidiyle rikâb-ı kamer-tâb-ı cenâb-ı cihân-dârîye ref'-i rak'a cesâret eylediler.

Pes rikâb-ı müstetâb-ı hazret-i hilâfet-penâhiye verdikleri 'arz-ı hâl Bâb-ı Âşaffi'ye gelüp maţlûblarıñ zımnında pûşîde vü müşedded⁷ olan nef' ve mazarrat-ı 'uçalâ-yı ekâbir-i saltanat-ı seniyyeden istinbâ ve etrâfiyle tefîş ü istikşâ olup tâ'ife-i

¹Bu kelime A nüshasında sehven سلصنت İmlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سلطنت (Saltanat) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime B nüshasında sehven تفحص (Tefahhuş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تفحص (Tefahhuş) şeklinde olmalıdır.

³İ'tinâ AE: İ'tinâd D.

⁴Bu kelime A ve B nüshalarında sehven بطرقلرنه (Batriklerine) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بطرقلرنه (Batriklerine) şeklinde olmalıdır. Patrîklerine E.

⁵Bu kelime D nüshasında sehven دزه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دوزخ (Düzah) şeklinde olmalıdır.

⁶Tervîc AE: Tezvîc C, D, E.

⁷Müşedded AE: Meşdüd D.

mezbûreye¹ mahşûş batrık naşb olunması huşûşunda cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye teferru‘ edecek mazarrâtı mübeyyin re’îsü’l-küttâb ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi bir kıt‘a mufaşşal takrîr² taḥrîr edüp mefhûmunda tâ’ife-i mezbûreniñ ism ü resmlerinden bahş ile Devlet-i ‘Aliyye re‘âyâsınıñ ekseri Ermeni gürûhundan ‘ibâret ve kendülere Ermeni tesmiyesi fi’l-aşl sâkin oldukları kuṭr-ı İrân’dan Azerbaycan muzâfâtından Ermen zemîne nisbet kabîlinden olup Ermeniyyeye isimleri daḥi ol-arâziniñ ḥâkimi olan Ermen-yâre maḳarr-ı ḥükûmet olduğundan neş’et eylediğini ve altı yüz târîhlerine gelince Ermeniyye-i Şuğrâ’dan Ruha ve Anṭakiyye ve Van ve Erzurûm ve Sivas ve Ermeniyye-i Kübrâ’dan Azerbaycan taraflarınıñ müstakilen mülkleri olup Konya kendülere ḥükûmet-gâh [98^b] olan selâṭîn-i Selçûkiyye’den Sultân Ğıyâseddîn zemânlarında tedric ile dâr ü diyârları zabṭ ve ḥâkimleri istîşâl ve ahâlîsi taht-ı ra’iyyete idḥâl olduğu ve hûrşîd-i âfâk³-gîr-i devlet-i ebedd-peyvendiñ zuhûr ve ser-keşân-ı ṭavâ’if-i ḥükkâmı zîr-i şadme-i mülûkânelerinde müdemmer ü maḳhûr eyleyüp bilâd-ı mezḳûre zamîme-i memâlik-i maḥrûseleri olduğu avân-ı meyâmin-i iḳtirândan Sultân Murâd-ı Râbi‘ vaktine gelince zümre-i mersûmeniñ mezhepleri kâffe-i milel-i naşârâ⁴ âyînlerine muğâyir⁵ olmağın i’tikâd-ı vâhid üzre emrâr-ı rüz-gâr eder cizye-güzâr bir tâ’ife-i bilâdet-şi‘âr olduklarını ve ⁶حفظنا الله تعالى Efrenc mel‘ûnları leyl ü nehâr ḥânedân-ı şâmiḥü’l-erkân-ı saltanat-ı seniyyeniñ müstelzim-i tezelzül ü teşettütü olur ḥafâyâ-ı⁷ fesâdâtı kuvvetden fi’le getürmeğe ḥaşar-ı endîşe ve inkâr⁸ üzre olmalarıyla Moskovlunuñ hem milletleri olan Rûm tâ’ifesiyle nihâni ittiḥâd ve Devlet-i ‘Aliyye ile ‘aḳd-i muḥârebe eylediği hengâmlarda zümre-i mel‘ûnelerden isti‘âne vü istimdâd ve melâ’în-i ḥâsırın daḥi ta‘aşşub-ı milliyyeleri⁹ mülâbesiyle mu‘âvenetde bezl-i ictihâd eylediklerin kendülere meslek ittiḥâz ve anlar daḥi bâlâda tafşîl olduğu üzre Kâtolik mezhebin Ermeni tâ’ifesi miyânına ilkâya ağaz ve ol-vechile efsâd-ı re‘âyâ-yı devleti mûcib ḥiyel tertîbinden ḥâlî olmadıklarını ve ânifen beyân olduğu târîhlerde töhmet-i

¹Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

²Takrîr A, B, C, D, E: -AE.

³Bu kelime E nüshasında sehven افاق imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu افاق (Âfâk) şeklinde olmalıdır.

⁴Bu kelime B, D ve E nüshalarında sehven تصارى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تصارى şeklinde olmalıdır.

⁵Bu kelime B nüshasında sehven معابر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مغاير (Muğâyir) şeklinde olmalıdır.

⁶“Yüce Allah muhafaza etsin.” anlamında Arapça bir cümle.

⁷Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حفايا (Ḥafâyâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خفايا (Ḥafâyâ) şeklinde olmalıdır.

⁸İnkâr AE: Efkâr C, E.

⁹Milliyeleri B, C, E: -AE.

mezkûre için ol-gürûha habâ'is-enbûhuñ Bâb-ı Hümâyûn'da katlı olunarak hıfzen lîl-nizâm te'dîb ü güşmâllerine içdâm olunduğu ve hâlâ Ermeni milleti ile Kâtolik olanlar beynlerinde birbiriniñ zibh eylediği yemek ve ahad hümâ-yı aharıñ izâlesi sevâb 'add eylemek derecelerinde münâferet olup şahîh mezheb-i kadîminde olan şahş-ı Ermeni şevketlü kerâmetlü veliyü'l-ni'am-ı 'âlem-i pâd-şâh-ı encüm-şaşem efendimiz hazretleriniñ manşûriyyetleri da'vâtına müvâzabet ve Kâtolik meşreb-i habîşi ile tedeyyün eden melâ'în-i Efrenc-i nihâd-ı lâ-maḥall-i düvel-i Efrenciyye'niñ gâlib¹ olması du'âlarına bi't-tab' müdâvim ü mütekâlib olduklarını ve bu müdde'âya delîl-i karîbü'l-'ahdde Rusya seferi hilâlinde Moskovlu ile Rûm tâ'ifesi miyânında cereyân ü müşâhede olan evzâ'-ı ma'hûdâneleri kâfi olduğunu ve âbâ vü ecdâdı âyinde kalan gürûh-ı Arâmîne bî-ṭaraf olmalarıyla dâ'imâ Devlet-i 'Aliyye'ye şadâkat üzre olup Kâtolik mezhebine giren kâfirleriñ Nemçe ve Venedik diyârlarında birer kilîsa iştirâ ve ganî vü mütevevmmilleri evlâd ü akrabâ terbiyye olmak maşlahatı zımnında ol-kenisâlara irsâl ve başlarına şabka vesâ'ir elbise-i Frengiyye ilbâsıyla gereği gibi kazûrât-ı kefere îşâl eylediklerindensoñra şarrâf ve bazirgânlık mülâbesesiyle ba'zıları ricâl ü kibâr-ı devletiñ dâ'irelerine tereddüd iktisâb ve iyâb ü zehâb ederek serâ'ir-i devleti istirkâka² fırsat-yâb olmağa bezl-tâb üzre olduklarını ve tâ'ife-i merdûde-i mesfûreniñ ba'zı mütemevvil mürdeleriniñ emvâli Kâtolik papasları taraflarından zabt olunarak beher sâl biñ kîselik emvâl Frengistân'a irsâl olunmağdan hâlî olmadığı ve³ ma'âzallah-i te'âlâ zümre-i mel'ûne-i mersûmeye zerre kadar rûy-i müsâ'ade göstermek lâzım gelür ise Rûmeli ve Anaṭolu diyârlarında sâkin kâffe-i re'âyâ bir⁴ iki yıl zarfında temâmen Kâtolik olacaqları bî-iştibâh olduğunu dîn ü devlete nâfi' mevâdd-ı ḥayriyye ile mufaşşalen terķîm ü tastîr eyledi. Takrîr-i merķūmuñ bâlâsı re'îsü'l-küttâb efendiniñ melḥûzâtı⁵ olduğu mübeyyin-i kelimâtla tevşîh olunduğdansoñra cânib-i şadr-ı a'zamîden taqđîm-i ḥuzûr-ı şehriyâr-ı sekender-serîr kılunup zîr ü bâlâsı manzûr-ı çeşm-i pâyân-ı beyn-i mülûkâneleri buyurulduğda irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîleri üzre o güne hilâf-ı nizâm-ı ra'iiyyet ve muğâyir-i aḥkâm-ı kadr-menķabet Ermeni tâ'ifesi⁶ [99^a] igfâl ü izlâl ve Frenk âyinine teşvîk ve Kâtolik rüsûm-ı bâṭilesi şahîh Ermeni

¹ Gâlib B, C, D, E: Âlib AE.

² İstirkâka AE: İstirâka A, B, C, D.

³ Ve E: -AE.

⁴ Bir D, E: -AE.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven **ملخوطاتي** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **ملخوطاتي** (Melḥûzâtı) şeklinde olmalıdır.

⁶ Tâ'ifesi AE: Re'âyâsını C, D, E.

ra'yyeti dînine telkîn eylemeğe haşr-ı âmâl¹ eden şeyâfîn-i hûsrân-me'âliñ rü'esâsı kimler ise te'dîb ü güş-mâl olunmalarıyçün 'arz² ve nefseniyetinden 'ârî olarak 'arz-ı hâl ile ifâde eylesiyçün Ermeni batrîkine hitâben mü'ekked³ ü müşedded buyuruldu tahtır ve Kâtolik mürdeleriniñ meydânda kalmayup nizâmlarına halel⁴ gelmeyecek şûretlerde tavr-ı⁵ hekimâneye muķârin üslûb ile ref'-i mürde olunmasına ruşsat-birle kaç'-ı nizâ' olunması taşrih⁶ ü tenbîh olup ol-güne vesîle-i ihtilâl ve izmihlâl-i re'âyâ olur Kâtolik güft ü gûsunuñ men' ü def' olunmasına her taraftan ihtimâm ü diķkat⁷ olundu.

Tebdîl-i Kâdî-yı İstanbul

İstanbul kâdîsı olan Abdülvâhid Efendi müddetin temâm⁸ ve yerine bir zât-ı sûtûde-şifâtîñ kâdî⁹ naşb olunması muķtezîyât-ı eyyâmdan olup lakin mesned-i mezkûra mütereşşih ü müteheyi olan mevâli-i kirâmdan ba'zıları bi'l-fi'l "*Haremeyn-i Muhteremeyn'i*¹⁰ *zabt eyledim.*" da'vâsıyla istiḥkâķın beyân ve ba'zıları "*Pâye ile güzzerân eyledim ammâ târiḥim eskidir.*" diyerek kıdemini huşûl-i müdde'âya bürhân etmeden hâlî olmayup ve seksan tokuz senesi şaferü'l-ḥayriñ hilâlinde [S. 1192/Mart 1778] İslâmbol pâyesi i'tâsıyla kâdr-i terfi' buyurulan Hâce-zâde dâmâdı Müftî-zâde Aḥmed Efendi zâtında müteverri' ve fazl ü takvâ ile âreste olup emşâlinden müteşerri' olmağla güre-i şehri rebî'ü'l-evvelde [1 Ra. 1192/30 Mart 1778] Bâb-ı Âşafi'ye da'vet ve Anaṭolu kâdî' askerliği pâyesi ihsânıyla İslâmbol kâdîliğine ilbâs-ı hil'at buyuruldu.

Şüdûr-ı Haṭṭ-ı Hümâyûn-ı Berâ-yı Nizâm-ı Küttâb-ı Aķlâm

Bundan aķdem erbâb-ı ḥaccâtîñ işlerini rü'yetinde aşḥâb-ı aķlâmîñ mesbûķ olan tüvânı ve tesâhülü ma'lûm-ı pâd-şâh-ı enâm olduķda şeref-efzâ-yı şüdûr olan emri hümâyûn-ı tâc-dârîleri üzre cânib-i şadr-ı a'zamîden buyuruldular tahtır ile ol-ḥuşûşa ihtimâm ve erbâb-ı umûruñ bilâ-te'ḥîr-i maşlahatları rü'yet olunmasına diķkat-i tâmm

¹ Âmâl AE: Emân D.

² 'Arz AE: Ğaraż C.

³ Bu kelime B nüshasında sehven مؤم imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مؤكد (Mü'ekked) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE., A ve D nüshasında sehven حلال (Halel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلل (Halel) şeklinde olmalıdır.

⁵ Tavr-ı AE: صور C, D, E.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven تصرح (Taşrih) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تصریح (Taşriḥ) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü diķkat C, D, E: -AE.

⁸ Temâm AE: İtmâm B, C, D, E.

⁹ Bu kelime C nüshasında sehven قاضی imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قاضی (Kâdî) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Muhteremeyn'i E: -AE.

olunup hattâ şâhib-i şadr hazretleri bi'n-nefs ol-emr-i vâcibi'l-i'tinânîñ tenfîzine mübâşeret ve tebdîlen defter-dâr kapusunı teftîş edüp ahvâl-i küttâbı tefahhüş¹ ederek beka-yı nizâmına² diğkat eylemişidi. Öteden berü nebiyy-i nev'-i insân üzerinden emr-i nezâret ve siyâset-i mürtefi' olduğca ahad-hümânîñ âhara mânend-i behâ'im-i ta'addîsi mahtûm ve kimesne haqqına râzı olmayup birbirlerine tertîb-i muqaddemât-ı ğadr ü hayf edecekleri ma'lûm ü meczûm olan kazâyâdan olmağla bir ay mürûr eyleyüp üzerlerinden betâret³ ve teccüs-i ğâ'ilesi ber-ţaraf olduğun hiss eyledikleri gün mizâc-ı aşlîlerine rücû' ve ke'l-evvel ta'tîl-i maşlahat-ı 'ibâdı mûcib etvârları vuķû' u şüyû' bulup devr-i efvâh ederek keyfiyyetleri resîde-i sâmi'a-yı cenâb-ı hilâfet-i dest-gâhî olmağın erbâb-ı muşâlaħa olan ğadr ü hayfîñ ref'i bâbında bundan evvel şeref-yâb-ı inşâ olan emr-i şerîf-i sâbıķıñ mazmûn-ı münîfini mü'ekked ve bir kıţ'a hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-maķrûn imlâ ve şadr-ı a'zam tarafına isrâ buyurdular.

Der-'aķab beyâz üzerine buyuruldular taħrîr ve vaķtı ile herkes ķalemine gelüp emr-i me'mûrında kıyâm ve umûr-ı 'ibâdı bilâ-ķuşûr rû'yet eyleyüp ta'tîl meşâlih-i 'ibâddan i'tirâz-ı⁴ tâmm olunup hilâfına hareket eden olursa cünhasına ğöre te'dîb ü ğuş-mâline ihtimâm olunacağı herkese işâ'a vü i'lân olundu.

Vefât-ı Vâlî-i Bağdâd 'Abdullah Paşası ve Tercih-i Eyâlet-i Bağdâd be-Vâlî-i Muşul Hasan Paşası

Bâlâda îrâd olduğun üzere bundan aķdem sûy-i saltanat-ı seniyyeden ba'zı me'mûriyyet ile Bağdâd'a teveccüh ü i'tizâm ve me'mûriyyeti ğasebiyle medîne-i dârü'l-islâmda emrâr ü rüz-ğâr ve eyyâm eden ğaceğân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan sâbıķâ Tersâne-i 'Âmire emîni Selîm Sırrı Efendi tarafından ğönderilen taħrîrât şehr-i rebî'u'l-evvelîñ üçüncü ğünü Der-'aliyye'ye vürûdu⁵ ve ğuzûr-ı [99^b] hümâyûn-ı şehr-yâr-ı rub'-i meskûna 'arz olunup keşîde-i em'ân-ı şuhûd⁶ buyurulduğda muqaddemâ 'alîl ve şâhib-i firâş olduğun ğaberi sütte-i seniyyeye inhâ ve vefât eylemek lâzım gelürse cânişîni Hasan Paşası olması imzâ olunan Bağdâd ve Başra vâlîsi 'Abdullah Paşası'nıñ reh-

¹Bu kelime A nüshasında sehven تَفَحُّص (Tefahhüş) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu تَفَحُّص (Tefahhüş) şeklinde olmalıdır.

²Nizâmına C, D: -AE.

³Beţâret AE: Nezâret B, C, D, E.

⁴İhtirâz-ı C, E: اختار D.

⁵Vürûdu AE: Vürûd C, D.

⁶Şuhûd AE: Şuhûr D.

peymâ-yı güşûd-ı¹ ‘adem olduğu nüvîdi tahrîr ü taşmîm olunduğu vech ile Bağdâd’ın şâhib-i sühanları ittifâkıyla Muşul ve Şehrîzor vâlisi olan Hasan Paşa’ya mektûblar imlâ ve isrâ olunup ‘alâ cenâhi’l-isti‘câl Bağdâd’a vuşûle sa‘y-i bî-himâl eylemesi ahâlî tarafından iltimâs olduğu derc ü tasfîr olundu. Çünkü zıkr olunduğu üzre müşârun-ileyhiñ ser-nihâde-i bâlîn-i ‘illet olduğu haberi vürûdunda Bağdâd’ın kâ’immağamlığı müşârun-ileyh Hasan Paşa’nın ‘uhdesinde² taklîd ve serî‘ân ve ‘âcilen hükûmet-gâh-ı Bağdâd’a vürûd ve zabt ü rabt-ı kal‘a ve enhâ-ı hudûd eylemesi bâ-fermân-ı ‘âlî muqaddem kendüsine tenbîh ü te’kîd olunmuş olmağla ref‘-i³ vahşet kılip ahâlîye ihtimâm ve i’tilâf-ı tavâ’if-i ‘askeriyyeye diğkat-i tâmm eyleyüp ibrâz-ı mesâ‘î-yi meşkûreye beden⁴-i tâb ü tüvân ve Başra’nın istihlâşıyla gavâ’il-i İrânîyye’niñ ber-ıaraf olmasına haşr-ı âvân ü ezmân eylemesi şartıyla şehr-i rebî‘ü’l-evveliñ beşinci günü [5 Ra. 1192/3 Nisan 1778] eyâleteyn-i mezbûreteyn vâlisi müşârun-ileyh Hasan Paşa’ya tevcîh ü ihsân ve ser-iftihârı sûde-i i‘tinân-ı⁵ âsmân kılındı.

Vuķū‘-ı Ħarîķ

Mâh-ı mezbûruñ beşinci günü [5 Ra. 1192/3 Nisan 1778] sâ‘at-i nehârî onda iken⁶ Fethiyye Câmî‘-i şerîfî havâlîsinde vâķi‘ Kiremit mahallesi muzâfâtından bir baķķal dükkânından be-ķazâyullah-ı te‘âlâ bir âteş-i zebâne-ķeş-i işti‘âl⁷ olup der-‘aķab itfâ vü indifâ‘ına her ıarafdan kıyâm ve hattâ pâd-şâh-ı enâm [ve] Ħalîfe Ħaşş ü ‘âmm Ħazretleri mecbûl oldukları şefķat ü merĦamet-i zu‘afâ-perverlerine binâ’en sarây-ı Ħümâyûnlarından teveccûh ü i‘tizâm ve bir ân aķdem def‘ olunmasına ihtimâm-ı tâmm buyurdular. Ammâ ķazâ-ileyh-i Ħükmün icrâ ve şûret-i ķadriñ her ne vechile ise rû-nümâ olması ma‘lûmât-ı zarûriyyeden olmağla gece sâ‘at altıya varınca muĦarraķ olup bi’l-âĦare tedbîrleri taķdîre muvâfaķat iderek sa‘yleri ķâr-ger olup itfâ-ı⁸ Ħarîķ ile sultân-ı zemîn ü zemân Ħazretleri sarây-ı Ħümâyûnlarına imâle-‘inân-ı ‘avdet ve herkes yerlü yerine ric‘at eylediler.

¹ Güşûd-ı AE: Kışver-i C, D, E.

² ‘Uhdesinde AE: ‘Uhdesine B, C, D, E.

³ Ref‘-i AE: Def‘-i C, D, E.

⁴ Beden-i AE: Bezl-i A, B, C, D, E.

⁵ İ‘tinân AE: ‘İnân-ı B, C, D, E.

⁶ Onda iken B, C, D, E: Ve anda AE.

⁷ İşti‘âl AE: İştiğâl D.

⁸ Bu kelime A, C, D, E nüshalarında sehven انطفأ (İntifâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطفأ (İtfâ) şeklinde olmalıdır.

Zikr-i Kırá'at-na't-ı¹ Mevlid² مفخر موجودات عليه اجمل النجات

Şehr-i rebî'ü'l-evveliñ on üçüncü sebt günü [13 Ra. 1192/11 Nisan 1778] gufrân-me'âb ve me'vâ-yı sükkân merhûm Sultân Aḥmed Ḥân-ı firdevs-âşiyân hazretleriniñ câmi'-i şerîf-i ḥasenât-ı elîflerinde de'b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre tertîb-i encümen-i mevlid-i nebiyy-i Ekrem³ صلی عليه و سلم³ menvî ve muşammem olmağın yevm-i mezbûrda şehr-yâr-ı cemm-maḳâm-ı şevket ve iclâl-i tammıla maḥfil-i câmi'-i merḳûma teşrîf buyurup şadr-ı a'zam ve şeyḫü'l-islâm ve mevâli-i kirâm ve kâffe-i ricâl-i encüm-iḥtişâmları şaff-beste-i intizâm⁴ olmalarıyla der-'aḳab ol-bûlbûl-i gülistân-ı levlâk ve gül-i gülizâr ve mâ-arselnâke hümâ-yı bülend-pervâz-ı âvec-i mâ-nîtuḳ 'ani'l-hüveyy-i ḥaṭîb-i i'câz edâ-yı münîr sümme dîni fütûlî-i sultâni'l-enbiyâ ceyb-nübyâ-yı Ḥudâ şefî'-i rûz-ı cebîrâ Resûl-i kibriya 'aleyhi ve 'aleyh-i ilehi't-tahâyâ hazretleriniñ nefḫât-ı fâyiḥa-yı menḳabet-i vilâdet-i seniyyeleriyle 'ıtr-sây-ı meşâmm-enâm ve ravza-yı pâk ve türbe-i feyz-nâklerine 'arz ve⁵ tuḫfe-i gül-deste-i şalavat ü selâm olunup icrâ-yı rüsûm-ı mer'iyye ve nişâr-ı 'atâ-yâ-ı behiyye-i vefiyye buyurularaḳ bi'd-devlete ve'l-iḳbâl pâd-şâh 'âlem hazretleri sarây-ı hümâyûnlarına imâle-'inân-ı semend-iḳbâl buyurdular. De'b-i müstedîm-i devlet-i ebedd-peyvend üzre yevm-i mezbûrda ḥacc âyîniñ levâzımı tertîbine şürû' buyurulup saḳḳâbaşılarnıñ iḳtizâ eden ḫil'atleri eksâ ve her taraftan sâ'ir umûr-ı ḥaccıñ rü'yetine ibtidâ vü i'tinâ kılındı.

Tevcîh-i Kazâ-yı Medîne-i Münevvere be-şadr-ı Rûm-ı Sâbîḳ Murâd Efendi

Bundan muḳaddem Rûmeli ḳâḏî'askerliğinden infişâl ve menfiyyen Gelibolu'ya irsâl olunan Murâd Efendi mütene'imât-ı ekâbir-i devletiñ şânlarına⁶ menâfi ba'zı ḫarekât-ı [100^a] reddiyesi resîde-i sâmi'a-yı hümâyûn olup ḫadd-i zâtında kendüsi mağzûb ve maḥall-i mezbûrdan daḫi âvâre-i kişver-ba'îd olması maṭlûb olup ittifâḳen ol-esnâda kendüsine Medîne-i Münevvere ḳâḏılığın tevaccüh eden Otluḳçu-zâde Efendi daḫi⁷ pîrliğın îrâd ederek ârzû-yı ziyâreti dâğ-zen-i ciğer-gâh-ı müştakân⁸ olan müştakân-ı tayyibe ḫükûmetinden istinkâf ve muğâyir-i irâde-i seniyye aḫara verilmesin

¹ Na't-ı B, C, D: -AE.

² "Bütün mevcudatın övünç kaynağı, en güzel salâtlar O'na'dır." anlamında Arapça bir cümle. : مفخر موجودات عليه اجمل التحیات C, E: مفخر موجودات عليه اجمل التحیات D.

³ "Allah'ın salâti ve selâmı O'nun üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁴ İntizâm AE: Nizâm D.

⁵ Ve B: -AE.

⁶ Şânlarına AE: Şâyânlarına D, E.

⁷ Daḫi C, D, E: -AE.

⁸ Müştakân AE: Meştakân C, D.

istid‘â vü isti‘tâf etmeğin kazâ-yı Medîne-i Münevvere Murâd Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve bir gün akdem maħall-i me’mûriyyetlerine ‘azîmet eylemesi emr ü fermân olundu.

Te’dîb ü Ta‘zîr-i¹ Ba‘zî Mevâlî vü Kuzât

Medîne-i Münevvere kâdîlığın hakkında ‘inâyet ve ol-emkine-i mübârekeniñ ziyâretini mûcib böyle bir vesîle-i celîleniñ² teveccühünden izhâr-ı memnûniyyet eylemediğinden başka irâ‘et-i şûret-i imtinâ‘ına³ cür‘et eylediğinden ânifen zikri sıbkat eden Otlukçu-zâde’niñ rütbesi bilâd-ı⁴ erba‘ya tenzîl ve şe‘âmet-i istinkâfî sebebiyle bu güne vuķû‘u nâdir-i vaşfla⁵ te’dîb ü tenkîl olundu.

Ekâbir-i kuzâtdan Çeşmî-zâde Efendi’niñ ba‘zî vazîfesi olmadık kelimâtı tefevvühe ibtidâr eylediği şâyi‘ ve Murâd Efendi tarafından⁶ beytû’l-mâl kâtibi ta‘yîn olunan Şem‘dânî-zâde ile ağa kapısı kassâmı naşb olunan Murâd Efendi eniştesi müderrisîndan ‘İzzet Efendi’niñ ba‘zî etvâr-ı nâ-marziyyeleri vâki‘ olmağın Baħr-i Sefîd atalarından bir maħalle nefy ü tağrîb olundular. İslâmbol’dan ma‘zûl ve hânesinde muķîm olan⁷ Hayâtî-zâde Mehmed Sa‘îd Efendi hâzretleri şadr-ı Anaṭolu mesnedine taşaddur eder⁸ deyü⁹ ba‘zî hemm-rütbelerinden endîşeye mübtelâ ve hâlınden şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendi’ye iştikâ eyleyüp niyâzınıñ bir şey müntic olmadığına imzâ eyledikde cum‘a günü Ayaşofya Câmî‘nde bi’n-nefs kıyâm ve bir kıt‘a ‘arz-ı hâl ile keyfiyyetin melce-i hâşş ü ‘âmm olan şehen-şâh-ı enâm hâzretleri huzûruna i‘lâm eyledi. Ol-şûretde hâlin ifâde-berde-i nâ-refte olduğu mevlânâ-yı müşârun-ileyh tarafından ifâde olunarak bi’l-âhare sâhil-hânesinde ikâmet eylemesi fermân olunup tedbîr ile takdîriñ tağyîri kâbil-i imkân olmadı.

¹ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven تعزير (Ta‘zîr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تعزير (Ta‘zîr) şeklinde olmalıdır.

² Celîleniñ AE: Hâfîleniñ D, E.

³ İmtinâ‘ına AE: İmtinâ‘a C, D, E.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven بلاد (Bilât) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بلاد (Bilâd) şeklinde olmalıdır.

⁵ Vaşfla AE: Vaz‘la B, C, D, E.

⁶ Bu kelime C nüshasında sehven صرفندن (Zarfında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ظرفندن (Zarfında) şeklinde olmalıdır.

⁷ Olan D, E: -AE.

⁸ Eden D: Eder AE.

⁹ Deyü A, B, C, D: -AE.

Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Mora cezîresi kefere istîlâsından tahlîş olunduğandanşoñra¹ Arnavud eşkıyâsı yedlerine dûçâr ve Mora muhaşşılı Moravî Aḥmed Paşa’dan şıyânet me’mûl iken Arnabud eşkıyâsın def‘ edemediğinden mâ-‘adâ bir taraftan kendüsi daḥi re‘âyâ-ı derd-mendânı târ ü mâr eylediği südde-i seniyye-i ḥilâfet-medâra ihbâr ve inhâ² olunmağın şehir-i mezbûruñ yigirmi beşinci günü [25 Ra. 1192/23 Nisan 1778] Ağrıboz muhâfızlığı ile mansıbından ‘azl olunup muhaşşılığı Ağrıboz³ muhâfızı Kıpudân İbrâhîm⁴ Paşa-zâde Meḥmed Paşa’ya tevcîh ü‘inâyet buyuruldu.

Birkaç gündenshoñra eyâlet-i Şam daḥi ‘Urbânla⁵ ḥüsn-i sülûküne binâ’en Mîrû’l-ḥâcc ‘Azîm-zâde Meḥmed Paşa’ya ve eyâlet-i Trablusşam müşârun-ileyhiñ oğlu Cürdeci Mîr-i Mîrân Yusuf Paşa’ya ibkâ ve iktizâ⁶ eden ḥil‘atleri kapu kethüdâlarına ilbâs ü eksâ olundu.⁷

Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn ez-Tersâne-i ‘Âmire

Muḳaddem zîkr olunduğu üzere igâse-i ahâlî-i Kıyım maşlahatı zımnında eyyâm-ı erba‘inde Baḥr-i Siyâh’a müte‘addid kebîr ḳalyonlar irsâl ve taşmîm olunduğu üzere evvel bahârda kıpudân-ı deryâ Ḥasan Paşa ḥazretleriniñ daḥi küllî donanmâ ile cânib-i mezkûre şirâ‘-güşâ⁸ olmasına sa‘y-i bî-hîmâl olunup rûz-nâmçe-i evvel ve başmuḥâsebe defterleriniñ nâṭık olduğu üzere lâzım gelen meşârifâtı Tersâne-i ‘Âmire emîni Muştafâ Efendi tarafına teslîm olunarak himmet-i pâd-şâh-ı deryâ-nüvâl ile az zemânda mevcûd Tersâne-i ‘Âmire’[de] olan sefâ’in-i mîriyye gereği gibi ta‘mîr ü termîm ve Eflak ve Boğdan ve maḥall-i⁹ sâ’irede müceddeden inşâsına şürû‘ u itmâm ve Tersâne-i ‘Âmire’ye tesyîr olunan kebîr ü şağîr ḳalyonlarıñ iktizâ eden levâzımı ikmâl ü tetmîm olunduğu müşârun-ileyh tarafından cânib-i şadr-ı a‘zamî’ye ihbâr [100^b] ve rûz-ı

¹Olunduğandanşoñra AE: + مراجه جي C, E.

²İhbâr ü inhâ AE: İnhâ ü ihbâr A, B, C, D, E.

³Muhâfızlığı ile mansıbından ‘azl olunub muhaşşılığı Ağrıboz B, D, E: -AE.

⁴Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵‘Arabanla AE: ‘Urbân ile D.

⁶Bu kelime Ali Emîrî ve A nüshalarında sehven اقتضا (İktizâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اقتضا (İktizâ) şeklinde olmalıdır.

⁷Olundu AE: Buyuruldu B, C, D, E.

⁸Bu kelime D ve E nüshalarında sehven شرعكسا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شرعكسا (Şirâ‘-güşâ) şeklinde olmalıdır.

⁹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven محال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu محال (Maḥall) imlâsıyla yazılmıştır.

hızırın¹ takarrüb eyleyüp mevsim-i deryânın hulûl eylediği² ve iki tezkîr ve ihtâr³ olundu.

Fi'l-hakîka mevsim-i deryâ duhûl eylediğinden başka donanmâ-yı hümâyûn'ın daği⁴ hurûcu Kıırım ser-'askeri el-Hâcc 'Ali Paşa'nın daği cem'ine me'mûr olup tehyi'e eylediği 'askerin bir an aqdem sefâ'inine irkâb eylesine bâ'is olacağını bî-irtiyâb olmanın mâh-ı rebî'ü'l-âhîriñ üçüncü ve⁵ rûz-ı hızırın dördüncü hamîs günü [4 R. 1192/2 Mayıs 1778] halife-i rûy-ı zemîn Yalıköşkü demekle ma'rûf kaşr-ı dill-ârâyı teşrif ile reşkîn-sâz-ı sünbül-zâr-ı cinân buyurup muqaddemce şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi hazretlerini kudûm-i şehr-yâr-ı felek-cenâba intizâr üzre olmaları Leh bağal-gîrlük vâsıtasıyla huşûr-ı hümâyûna duhûl ve⁶ bir miqdâr müşûlden sonra dârü's-sa'âde ağası muvaqqıfına hurûc eylediler. Bu eşnâda müneccimbaşı efendiniñ verdiği ihtiyâr buşulası muqtezâsı üzre donanmâ-yı hümâyûnuñ vaqt-ı müruru hulûl etmeğin kapudân paşa hazretleri huşûr-ı hümâyûna da'vet ve şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm ve⁷ kapudân paşa-yı bülend-makâma pîş-gâh-ı hümâyûnda ilbâs-ı hil'at buyurulup ma'iyetinde olan ümerâ-yı deryâ ile ber-muceb-i defter-i⁸ teşrifât karîn-i ikrâm ü iltifât olarak huşûr-ı hümâyûndan mürûrlarını ruşsat ve şagîr ü kebîr kırk miqdârı sefâ'in-i kûh-endâm ile⁹ âlâyaların gösterüp Baħr-i Siyâh'a gitmek üzre Başıktaş öñüne 'azîmet eylediler ve müşârun-ileyhiñ kethüdâsı ma'lûmü'l-'aded kebîr sefâ'in-i mîriyye ile Baħr-i Sefîd şuların geşt ü güzâr eylemeğe nâmzed buyurulmanın şadr-ı a'zam huşûrunda ilbâs-ı hil'at buyurulup der-'akab fekk-i lenger-i ikâmet ve şavb-ı me'mûrine zehâba ikdâm ü müsâra'at eyledi.

¹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven **حظر** (Hızır) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حضر** (Hızır) şeklinde olmalıdır.

²Eylediği C, D, E: -AE.

³Bu kelime AE. nüshasında sehven **احطار** (İhtâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **اخطار** (İhtâr) şeklinde olmalıdır.

⁴Daği D: -AE.

⁵Ve D, E: -AE.

⁶Ve D, E: -AE.

⁷Kapudân paşa hazretleri huşûr-ı hümâyûna da'vet ve şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm ve B, C, D, E: -AE.

⁸Defter-i B, C, D, E: -AE.

⁹İle C, D, E: -AE.

Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Miğdâd Beğ ve Tebdîl-i Ba‘zı ez-Eyâlât-ı¹ Vüzerâ

Bâlâda beyân olunan vechile Şahin Girây'ı Kırım atasına idhâl eylemek mülâbesesiyle Rusya 'askeriniñ nefsi Kırım ve etrâfında geşt ü güzâr ve ol-havâlîde kadîmden berü Devlet-i 'Aliyye bendeliği iftihârı ile emrâr ü rüzgâr edegelen akvâmîñ mizâcların tahvîl ü tağyîre şarf-ı iktidâr² üzere oldukları cânib-i saltanat-ı seniyyeden istihbâr olunup ve ol-esnâda Kırım ser-'askeri Vezîr el-Hâcc 'Ali Paşa tarafından vürûd eden tahrîrâtta on biñ nefer güzîde 'asker isticlâb ve ma'iyetine istişhâb³ etdirüp Şoğucağ kal'ası muhâfazaya bezl-tâb etdirmek şartıyla oğlu Mehmed⁴ Miğdâd Beğ'e Sivas eyâleti ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihşân olunmasın derc ü taştîr etmeğın pederi müşârun-ileyhiñ sipârîş ü tavsiyyesi üzere 'amel ü hareket ve 'asâkir-i merķûme⁵ temâmen ahz ve 'icâleten Şoğucağ kal'asına güzâra müsâra'at ve kal'a-yı merķûmede ikâmet eyleyüp Taman ve Kuban taraflarında sâkin-i selâtin-i Cengîziyye ve Nogaylu ve tavâ'if-i Tâtâr-ı diyânet-şî'âr ve Çerâkise ve mîrân-ı Abâza ve akvâm-ı sâ'ire ile muhâbere⁶ ü mükâtebe ederek taltîf ve istimâletlerine i'tinâ vü diğkat-birle ol- tarafların keyd ü gezend-i a'dâdan muhâfazasına bezl-i kemâl-i kudret ve hâcet-mess eylediği takdîrde Taman üzerine toğru ikdâm ve teshîr-i kılâ' u buķâ'îñ ve def'-i düşmene havâle-i şemşîr-i süreyyâ-su'â' eylemeğe cedd-nâm⁷ eylemek maşlahat-ı cismi⁸ zımnında pederi müşârun-ileyhiñ iltimâs ve ta'ahhüdüne binâ'en şehr-i rebî'ü'l-âhiriñ on beşinci günü [15 R. 1192/13 Mayıs 1778] 'avâtîf-ı 'aliyye-i cenâb-ı cihân-bânîden Sivas eyâleti ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret 'inâyet ü ihşân ve 'asâkir-i mezkûreyi ma'iyetine ta'yîn eylemek üzere Erzurûm eyâletiniñ pederi müşârun-ileyhe verilmesi fermân buyurulup Erzurûm vâlîsi es-Seyyid İbrâhîm⁹ Paşa'nın Karş muhâfazasına kıyâm eylemesi bâ-emr-i 'âlî kendüsine ifâde ü i'lân olundu.

¹Bu kelime AE, A ve B nüshalarında sehven ایالات (Eyalât) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ایالات (Eyâlât) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime C nüshasında sehven اقتدارا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اقتدار (İktidâr) şeklinde olmalıdır.

³İstişhâb AE: İstişhâb B, E.

⁴Mehmed AE: Ahmed C, D, E.

⁵Merķûme AE: +Bî- C, D, E.

⁶Muhâbere AE: Muhârebe E.

⁷Cedd-nâm AE: Cedd-tâmm B, C, D, E.

⁸Cismi AE: Cesîmi B, C, D, E.

⁹Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

Naql-i Hümayûn-ı Sulţânî be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş

[101^a] Te'sîr-i harâret-i¹ hürşîd-i cihân-tâbıyla dâhil-i sevr-i² İslâmbol olan ebniyye vü emâkiniñ hevâsı yevmen-fe-yevmen müteğayyir ve bundan ziyâde ikâmete ruşşat lâzım gelse 'adem-i leţâfetden cevher-i rûhuñ müte'essir olacağı mütekarir olmağla karrü'l-'ayn devlet-i pâd-şâh-ı bülend-menkabet hazretleriniñ hâtır-bülend-i menâzırı sarây-ı dill-güşâ-yı Beşiktaş'a ikbâl ve envâ'-ı su'ûd-ı meyâmin-i iştimâl ile şehri rebî'ü'l-âhiriñ on altıncı günü ve mâh-ı âyârıñ ikinci cehâr-şenbih günü [16 R. 1192/14 Mayıs 1778] ol-cây-ı ferağ-fezâya sâye-endâz-ı şevket ü iclâl oldular.

Zikr-i Tebdîlât-ı Ba'zı-ı ez-Menâşibât-ı Vüzerâ ve Ta'yîn-i Emîn-i Şurre

Şehr-i cemâziye'l-evveliniñ gürresi hamîs günü [1 Ca. 1192/28 Mayıs 1778] Haleb eyâleti Bender muhâfazasında muķim olan merhûm Ahmed³ Râtıb Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya i'tâ ve igrâb ve Kilis sancâkları Haleb vâlîsi İbrâhîm⁴ Paşa'ya ihsân buyurulup ikâmet-gâhı olan Yergögü'den hareket ve mükemmel kapusu halkıyla bir an akdem Bender'e vuşûle şitâb ü müsâra'at ve anda meks ü ikâmet eylemek üzere Aydın sancâğı Yergögü muhâfızı Seyyid Hasan Paşa'ya tevcîh buyurmayup⁵ iktizâ eden hil'atleri kapu kethüdâlarına ilbâs ü eksâ ve tevcîh emrleri taraflarına ba's ü esrâr⁶ kılındı.

Şurre emânetiniñ bir mütedeyyin⁷ ü 'ârif-i vezîr-i destân-ı Haremeyn-i Muhteremeyn'den hakk-ı şehri-yâr-ı enâmda isticlâb-ı da'vât-ı hayriyye eylemek daķâyıkına vâķıf kimesneniñ naşbı lâ-büdd olmağla miyâne-i ricâl-i devletdeol-hidmet-i celîleye dergâh-ı 'âlî kapucibaşılardan Arnavud 'Abdullah Ağa intihâb ve mâh-ı mezbûruñ ikinci günü ol-emr-i celîl için hil'at ilbâsıyla kâm-yâb buyuruldu.

¹ Bu kelime E nüshasında sehven حوارت imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu حرارت (Harâret) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında ثور; A, B, C, D ve E nüshalarında ise سور imlâsıyla yazılmıştır.

³ Ahmed B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Buyurmayup AE: Buyurulup A, B, C, D, E.

⁶ Esrâr AE: İsrâ B, D, E.

⁷ Mütedeyyin E: Müddetin AE.

Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Yeğen Halîl Paşa

Bundan üç beş ay muqaddem¹ kul kethüdâlığından kendüsine rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve Diyârbekir eyâletiyle iktisâb-ı nâm ü şân eden el-Hâcc Halîl Paşa'nın vefâtı haberi şehir-i mezbûruñ on birinci günü [11 Ca. 1192/7 Haziran 1778] Der-‘aliyye’ye vürüd etmeğın ertesi gün [12 Ca. 1192/8 Haziran 1778] eyâlet-i² mezkûre Kudüs-i Şerîf mutaşarrıfı ser-âmed vüzerâ³ Gâzi Aḥmed ‘İzzet Paşa’ya tevcih buyurulup Kudüs-i Şerîf sancâğı daḥi eyâlet-i Şam’a ilhâkına Mîrû’l-hâcc ‘Azım-zâde el-Hâcc Mehmed Paşa’ya in‘âm ü inâyet buyuruldu.

Murahhaş-şoden Ser-‘asker-i Kırim el-Hâcc ‘Ali Paşa ve Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa

Bundan muqaddem Rusyalu ile ‘aḥd-ı müsâleme vü müsâfât olunup tarafeynden aḥz u i‘tâ olunan ‘aḥd-nâmelerin fehvâsında münderic olan şurût ü kuyûduñ ibkâsına⁴ ihtimâm ve asâyiş-i re‘âyâ vü berâyânın istiḥşâline sa’y ü iḥdâm olunmaḥ üzre iken ḥikmet-i ḥüdâ bâlâda serd olunduğı üzre serbestiyyet-i Kırim lafzından teşa‘ub ederek ve beyne’d-devleteyn bir iḥtilâf peydâ ve refte refte a‘dâ-yı dîn tarafından muğâyir-i şurût-ı ‘aḥd-nâme Kırim’a duḥûle ictirâ olunmağın cânib-i saltanat-ı seniyyeden daḥi ḥıfz-ı memâlik ü⁵ şüḡür maşlahatı zımında muqaddem tafşîl olunduğı vechile İsmâ‘îl⁶ cânibine küllî ‘asâkir ü mühimmât ile ser-‘asker ta’yîn olunduğundan başka bahren daḥi kırık biñ ‘asker ile Cânîk muḥaşşılı Vezîr el-Hâcc ‘Ali Paşa ve kırıktan mütecâviz sefâ’in-i kûh-peyker ile kapudân-ı deryâ Vezîr Gâzi⁷ Hasan Paşa ta’yîn olunmuşıdı. Lakin Rusyalunun Kırim atasına ‘asker idhâli mâdde-i serbestiyyeti ahâlî-i Kırim ve tavâ’if-i Tâtâr’a işâ‘a vü ikrâr etdirmesine medâr olsun.” deyü Şahin Girây’ın iltimâsına mebnî olduğunu iddi‘â ve naḫz-ı ‘ahde müte‘allik kaḥ‘â endîşeleri olmadığı da‘vâlarından ḥâlî olmadıklarından başka muqaddem zıkr olunduğı üzre igâşe-i ahâlî-i Kırim maşlahatı zımında esnâ-yı erba‘inde Kırim’a gönderilen sefâ’in-i mîriyyeye ol-ḥavâlîde lenger-endâz-ı ikâmet oldukları eyyâmında işâl-i keyd ü gezend fiklerinde

¹ Muqaddem AE: Miḫdârı D, E.

² Bu kelime E nüshasında sehven الت imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ایالت (Eyâlet) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven وزار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وزرا (Vüzerâ) şeklinde olmalıdır.

⁴ İbkâsına AE: İfâsına C, D.

⁵ Ü C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsma‘îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁷ Gâzi AE: -D, E.

olmadıkları daği müdde‘âların takviyeden hâlî olmamağla Devlet-i ‘Aliyye tarafından daği gönderilen ‘asâkir-i zafer-me’âsiriñ def‘aten Kırım’a duhûl ve îkâd-ı¹ nâ’ire-i harb ü peygâre meşgûl olmaları lâ-şekk sükkân-ı cezîreniñ pâ-mâl-i huyûl-i mübârezet olup niçe hânedânîñ² ber-güşte vü vîrân olmasın [101^b] muktezâ olduğundan gayrı hâlâ mütevârî-i perde-i kûmûn olan şûret-i infisâh-ı şulh ü muhâdene cilve-ger-i mir’ât-ı şühûd ve mu‘âyene olacağı ma‘lûm-ı ‘uqalâ südde-i felek-cenâb ve bu vechile sefk-i dimâ ve perîşân-ı maḥlûkât cenâb-ı kibriyâ hâletleriniñ vuḳû‘ bulacağını bî-irtiyâb³ olmağla istiḥşâl-i intizâm-ı ahvâl-i ‘ibâd için ser-‘asker-i müşârun-ileyhimâ evvel-bâ-evvel Kırım etrâfından bir münâsib maḥalli kendülere mersâ ittihâz eylediktensoñra taraflarından Kırım’da olan Rusyalu tâ’ifesine maşlahat-âmîz-i mekâtib-i imlâ ve isrâ ve ‘aḳd-i muhârebe olmaqsızın Kırım’dan ‘askerleriñ⁴ ihrâc etdirmeğe sa’y-i evfâ eylemeleri istiḫvâb ve îcâb ederse ba‘zı mevâdd müzâkeresi için yedlerine ruḫşat-nâme virilmesi müstahsen ülü’l-elbâb olmağın mevâdd ü şurût-ı müşâlahaya âşinâ olmaları maşlahatları zımında beyne’d-devleteyn düstûr-ü’l-‘amel tutulan ‘ahd-nâmeniñ birer şûreti müşârun-ileyhümâya i’tâ olunduğdansoñra şân-ı devleti vikâye ve hudûd-ı şer‘iyyeyi himâye ederek mükâleme ve te’kîd-i müşâlahaya me’zûn olmalarını hâvî ‘âdet üzre dîvân-ı hümâyûn kaleminden müttehidü’l-lafz ve’l-ma’nâ iken⁵ iki kıt‘a ruḫşat-nâme imlâ ve müşârun-ileyhümâya i’tâ olup şavb-ı maḫşûdlarına ba’s ü isrâ olundular.

Bed ü Hatm-i Buḫârî-i Şerîf der-Hırқа-yı Şerîf

Baḫr-i Siyâh’a nâmzed ve me’mûr buyurulan sefâ’in-i mîriyye ile ḳapudân paşa hazretleri Beşiktaş pîş-gâhına güzâr ve münâsib rûzgârîñ hûbûbüne intizâr eyleyüp üç beş gün zarfında hareket eylemeleri me’mûl iken ḫikmet-i ḫudâ imtidâd-ı ihtilâf-ı hevâ kırık gündün efzûn ve ol-güne ‘asker ile memlû sefâ’iniñ mevsimine muntazır ve şavb-ı maḫşûda ‘azîmete muḳtedir olamadıkları herkese mûcib-i ḫalecân-ı derûn olup ve bu keyfiyet verziş-i ‘ibâdıyla ḫuşûl-pezîr olacağı keyfiyyâtdan olmayup belki cenâb-ı mürselü’r-riyâhîñ meşîyyet-ileyhisine menûṭ ve irâde-i seniyyesine merbûṭ olan hâlâtdan olmağla vesâ’il-i rûḫâniyye ve istimdâd-ı raḫmâniyyeye teşebbûsden gayrı çâre

¹ İfâ D, E: +Ve D, E.

² Bu kelime B nüshasında sehven حاندانك (Hânedânîñ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خاندانك (Hânedânîñ) şeklinde olmalıdır. Hân-mânîñ C: Hânânîñ D.

³ Bî-irtiyâb AE: Bî-ityân C, D.

⁴ Bu kelime C ve D nüshalarında عسكرلرين (‘Askerlerin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ İken C, D, E: -AE.

olmamağla her taraftan rûy-i niyâz-ı mâlîden dergâh-ı çâre-sâz kılındığı eşnâda ittifâken e'âzîm-i ahâlî-i Medîne-i Münevvere'den Hâfız Buḥârî Ebû't-ṭayyib Efendi Âsitâne-i 'Aliyye'ye vürûd etmeğın irâde-i behiyye-i ḥazret-i ḥilâfet-i dest-gâhî ile der-'aḳab enderûn-ı hümâyûna da'vet ve şuleḥâdan altı yedi nefer rüfeḳâsıyla Buḥârî-i Şerîf kırâ'atına mübâşeret olunup nişfına vâşıl olmadan dördüncü günü ki şehir-i cemâziye'l-evveliniñ yigirmi beşinci günü idi, [25 Ca. 1192/21 Haziran 1778] mu'cizât-ı peygamberî hüveydâ ve münâsib hevâ ile boğazdan 'ubûr edüp 'umûmen sûy-i maḳşûda şirâ'-güşây oldular.

Pes itmâmına i'tinâ vü ihtimâm buyurulup on birinci günü ḳarîb ḥüsn-i ḥitâm olmuşdur. Mesmû' olunduğı üzre şehir-yâr-ı enâm ḥazretleri daḫi gâh gâh istimâ'ına ḳıyâm buyurup mesned-'ayân-ı ḫayriyyelerin 'arz-ı dergâh-ı mülk-i 'allâm ve merḳad-ı münevver-i ḥazret-i risâlet-penâhiye ittiḫâf-ı envâ'-ı şalât ü selâm ederek meclis-i¹ melâ'ik-i celîs-i pâd-şâhânelerin miskîyü'l-ḫitâm buyurdular idi.²

İhrâc-ı Mevâcib

Şehir-i cemâziye'l-âḫireniñ beşinci şalı günü [5 C. 1192/1 Temmuz 1778] 'aḳd-i dîvân olunması fermân buyurulup de'b-ı ḳadîm-i devlet-i ḳaviyy-i şevket-i 'Osmânî üzre 'umûmen ricâl-i süreyyâ-yı nizâm³ yerlü yerinde ḳıyâm eylediğı ḫâlde tavâ'if-i 'askeriyyeye verilmesi iḳtizâ eden üç biñ on iki kîse dîvânî ḳubbe-i hümâyûna ihrâc ve 'alâ-merâtibehüm şınûf-ı 'askere tevzî' ve in'âm buyurulup herkes du'â-yı beḳâ-yı pâd-şâh-ı enâmı ref'-i bâr-gâh-ı mülk-i 'allâm eyledi.

Vefât-ı Nûrullah Efendi Şadr-ı Rûm

Rûmeli ḳâḫî'askeri olan Durrî-zâde Efendi merḫûmuñ ekber evlâdı Nûrullah Efendi'niñ mâh-ı mezbûruñ gurreci cum'a günü [1 C. 1192/27 Haziran 1778] dîvân-ı âşafide mizâcında bir perîşânlık peydâ ve 'âdet üzre şadr-ı a'zam süfresinde⁴ tenâvül-i ṭa'âmdan isti'fâ⁵ edüb der-'aḳab gerdûne-süvâr ve ḳonağına vuşûle ibtidâr eyledi. 'Ârız olan 'illet-i [102^a] ḫummâya ve ⁶بوئه muḫarraḳdan 'ibâret olup vesîḳa-yı¹ ḳazâ mevtiyle

¹ Meclis-i B, C, D: -AE.

² İdi AE: -D, E.

³ Nizâm AE: İntizâm D, E.

⁴ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven **صفره سنده** (Şofrasında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **سفره سنده** (Süfresinde) şeklinde olmalıdır.

⁵ İsti'fâ AE: İsti'zâ D, E.

⁶ بوئه AE: Rütbe-i D.

pezîr-refte-i² imzâ olmağdan nâşî tedbîr ü³ devâ-bîrûn-ı ‘uhde-yârâ-yı eṭıbbâ olmağın şehri mezkûruñ beşinci şalı günü [5 C. 1192/1 Temmuz 1778] câme-ḥayât-ı tebdîl ve ‘azm-i kenâra ḥûy-yâr-ı⁴ sel-sebîl eyledi.

Terceme

Merḥûm-ı mûmâ-ileyhiñ birâder-i vâlâ-güherî Rûmeli kâđî‘askeri ‘Aṭâullah Efendi’den⁵ istimâ‘ olunduğı üzre otuz yedi târîḥlerinde [1137/1724-1725] pâ-nihâde-i dâ‘ire-i imkân ve kırk sekiz sâli ḥilâlinde [1148/1735-1736] ḥâric-i rü‘ûsile dâḥil-i silsile-i ‘ulemâ-yı zî-şân olup yetmiş bir senesi eṣnâsında [1171/1757-1758] mevleviyyet ile ser-efrâz ve seksan beş senesi eyyâmında [1185/1771-1772] Mekke-i Mükerrreme pâyesi taḥşîliyle eṣbâhında mümtâz olmuş idi. Seksan altı senesi receb-i şerîf guresinde [1 B. 1186/28 Eylül 1772] İslâmbol kâğîliği ile begâm ve seksan yedi evâ‘il-i rebî‘ü’l-âḥirinde [R. 1187/Mayıs-Haziran 1773] Anaṭolı kâđî‘askerliğiyle benâm olup ṭokşân bir cemâziye’l-âḥiresi nişfinda [C. 1191/Temmuz 1777] Rûmeli pâyesi i‘tâsıyla kâdr-i a‘lâ ve ṭokşan iki senesi şaferü’l-ḥayrîñ on beşinci günü [15 S. 1192/15 Mart 1778] bi‘l-fi‘l Rûmeli kâđî‘askerliğiyle kâm-rev buyurulup icrâ-yı şerî‘at-garrâ ile iştigâl üzre iken beyân olunduğı vechile ḥummâ ve بويه dâr-ı uhrâya intikâl eyledi. رحمة الله عليهم اجمعين.⁶

Tevcih-i Şadâret-i Rûmeli be-Es‘ad Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi

Merḥûmuñ vefâtı takrîbiyle Rûmeli şadâreti münḥall ve mesned-i mezkûre ehl bir fâzıl-bülend-i maḥalliñ naşbı iktizâ etmeğın bundan muḳaddem şadâret-i Rûmeli’den ma‘zûl ve ihtiyâr-ı kûşe-i ferâğla şeb-ân-rûz-ı⁷ müṭâla‘a-yı ketb-i şer‘iyyeye meşğûl olan re‘îsü’l-‘ulemâ pîşvâ-yı fuzalâ-yı merḥûm şeyḥü’l-islâm Es‘ad Efendi-zâde Şerîf Mollâ Efendi Rûmeli kâđî‘askerliği için Bâb-ı Âşaffi’ye da‘vet ve îfâ-yı rûsûm-ı mer‘iyye ‘akabinde ilbâs-ı ḥil‘at buyurulup icrâ-yı umûr-ı şer‘iyyeye kıyâm ü mübâşeret eyledi.

¹Bu kelime D ve E nüshalarında sehven وسيقه (Vesîka) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وشفه (Veşîka) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime B ve E nüshalarında sehven پذیرفته imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پذیر رفته (Pezîr-refte) şeklinde olmalıdır.

³Ü C, D: -AE.

⁴Cûy-i A: Cûy-bâr B, C, D, E.

⁵Efendi’den A, B, C, D, E: Efendi’niñ AE.

⁶“Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.: رحمة الله تعالى B: رحمة الله تعالى C, D, E.

⁷شبانروز C: شبانروز D.

Tevcîhât-ı Vüzerâ

Mâh-ı mezbûruñ altıncı yevm-i erba'âda [6 C. 1192/2 Temmuz 1778] Kayseriyye mutaşarrıfı Çatalcalı Vezîr 'Ali Paşa'ya Ağrıboz sancâğı ihsân ve on yedinci günü [17 C. 1192/13 Temmuz 1778] Kandıye muhâfızlığı Hanya¹ muhâfızı vezîr Silah-dâr Emîn Paşa'ya in'âm buyurulup Hanya muhâfızlığı Yazıcı-zâde Muştafâ Paşa'ya² tahvîl ve Hanya³ muhâfızı Yeñişehirli İsmâ'îl⁴ Paşa'nın Resmo muhâfızlığı ile mansıbı tebdîl buyurulup iktizâ eden evâmiri tahrîr ü tesbîl olundu.

Maqtûl-i Kethüdâ-yı Kul

Bundan muqaddem İsmâ'îl⁵ ordusunun takviyyet ü istihkâmı zımnında İsmâ'îl⁶ ser-askeri Vezîr 'Abdullah Paşa ma'iyetine tertîb olunan yeñiçeri askeriniñ yerlü yerinden ihrâcına bezl-i maqdûr edüb ba'dehu bi'l-fi'l kul kethüdâsı olmağ üzere ordu-yı mezkûr ağalığı ile İsmâ'îl'e⁷ vuşûle me'mûr olan kul kethüdâsı Seyyid Hasan Ağa hasbe'l-me'mûriyye ba'zı emâkinden asker ihrâcı hengâmında muğâyir-i menşûr-ı şeh-r-yârî seferden istinkâfla reh-rev-yı girîve-i hilâf olanlarıñ şadâkatleri iktizâsı üzere te'dîblerine ısrâr ve ba'zan i'dâmlarıyla kaç-ı 'urûk şikâye⁸ şarf-ı iktidâr etmeğin Zağra-yı⁹ 'Atîk kaşabasından dahî ol-güne müfsidlerinden bir ikisiniñ şâh-sâr-ı 'ömrüñ kaç ve bîh-i vücûduñ güzer-gâh-ı müslimînden kam' eylemişidi.

Ordu-yı mezkûruñ ba'zı yeñiçeri ricâlinden istimâ' olunduğu üzere öteden berü ordu 'asâkirinden¹⁰ ba'zı kemm-ğayret ve¹¹ bî-âriñ firâr eylediği üzere İsmâ'îl¹²

¹ Bu kelime D nüshasında حانية (Hanya) imlasıyla yazılmıştır.

² İn'âm buyurulup Hanya muhâfızlığı Yazıcı-zâde Muştafâ Paşa'ya C, D, E: -AE.

³ Bu kelime C nüshasında خانیه (Hanya) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Şikâya AE: Şifâya C, D, E.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven زغرا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زغرا (Zağra) şeklinde olmalıdır. E'de زغره imlasıyla yazılmış.

¹⁰ Bu kelime AE., B, C ve E nüshalarında عساكرندن ('Asâkirinden); A nüshasında ise عساكرندن ('Asâkiriñden) imlâsıyla yazılmıştır. 'Askerinden D.

¹¹ Gam-gîret A: Kemm-ğayret ve D, E. AE. nüshasında bu kelimenin bulunduğu yer boş bırakılmıştır

¹² Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

ordusundan dağı ihtiyâr-ı qarâr¹ eder ba‘zı bî-hayâlarıñ vukû‘u istimâ‘ olunmağın der-‘akab ađa-yı mûmâ-ileyh ma‘rifetiyle ircâ‘larına ikdâm vesâ‘ir sirâyet eylememek için tenbîh ü gûsmâllerine huşûsuna ihtimâm olup eğerçi firâra kimesneniñ iktidârı olmayup lakin mağall-i meclis² o-maķûleler ile mâl-â-mâl olmağla mûmâ-ileyhiñ bu vaz‘ından kabâhat-ı mezkûre ile meclis-nişîn olanlar pür-gâzab ve infi‘âl ve tahrik-i fitne kendülere ve a‘vân u enşârlarına hülâşa-yı âmâl olmağın nâ‘ire-yi şikâķ-serd-i reh-vâr olmak üzere iken ittifâken [102^b] ol-esnâda fesâd ü şikâ ile mağbûslar haķķında “*Bunlar i‘dâm olunmalıdır.*” kâll ü kâli tekevvün etmeğin derhâl âteş-i ihtilâl-i ziyâne³-keş-i iştî‘âl⁴ olup cem‘iyyet-i vafire ile mûmâ-ileyhiñ mübeyyini olan mağalle hücum ve teskîn-i mevâdd-ı şûriş ü fiten maşlahatı zımnında töhmet-i qarâr ile mağbûs olan eşhâsiñ sebîlleri tahliyye olunduđansoñra dağı şerâre-i şûriş ü fitneniñ ber-ťaraf olması mümkün olmayup ‘akıbetü’l-emr kendüsi dağı Zağra-yı ‘Atîķ kaşabasında ifnâ eylediği âdemiñ ihvân ve akrabâsı elinde maķtûl ve ma‘dûm olundu.

Vilâdet-i pür-Meymenet-i⁵ Esmâ Sultân⁶ عمرها الله الرب المستعان

Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hazretleri Beşiktaş sâhil-hânesin teşrîf buyurup iki ay miķdârı mürûr eylediktensoñra şehir-i cemâziye’l-âhireniñ yigirmi dördüncü hamîs günü [24 C. 1192/20 Temmuz 1778] sülâle-i pâk-ı feyz-nâklarından ol-cây-gâh-ı feraħ-bağşâda bir kerîmeleri sâye-sây-i hurrem⁷-sarây-ı cihân ve meserret-bağş kılup ‘âlem-yân olup nâm-ı laťfleri Esmâ Sultân ta‘yîn ve der-‘akab tođ şenlikleri ve münâdîleri nidâsıyla ahâlî-i şehre i‘lân ve tenbîh⁸ kılındı.

‘Azl-i Şeyhü’l-islâm Es‘ad Efendi

Şeyhü’islâm⁹ ve müftüyü’l-enâm olan Es‘ad Efendi’niñ nâ-gâh-ı mizâcları minhâc-ı i‘tidâlden dûr ve terkîb-i bedenleri gulüvv-i¹⁰ ‘illet-i řâķat-ferşâ ile yevmen-fe-yevmen bî-tâb ü rencûr olmağın şeb-ân-rûz def‘-i ‘ârıza-yı ciğer-sûz ile iştigâl ve

¹ Kırar AE: Firâr B, C, D, E.

² Bu kelime B nüshasında sehven مجلس imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مجلس (Meclis) şeklinde olmalıdır.

³ Ziyâne AE: Zebâne B, C, D, E.

⁴ İştî‘âl AE: İştigâl D.

⁵ Pür-meymenet-i Hazret C, D, E: -AE.

⁶ “Yardım istenilen Allah ona uzun ömürler versin.” anlamında Arapça bir cümle.

⁷ Bu kelime E nüshasında sehven حرم (Hurrem) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حرم (Hurrem) şeklinde olmalıdır.

⁸ Tenbîh AE: Tebyîn B, C, D, E.

⁹ Şeyhü’l-islâm A, C, E: -AE.

¹⁰ Gulüvv AE: ‘Uluvv D.

baḥşâyîş-i zû'l-celâlden dâ'imâ der-yûze ve isti'tâf-ı hüsni ü hâl eder iken kâr-ger olmayup bi'l-âḥare ser-'acizîn-i bâlîn-i nâ-tüvânaya imâle ü 'inân irâdetin dest-i 'inâyet Rabbânîye ḥavâle etmek lâ-cerem ol-mesnede müteferri'-i umûr-ı ḥilye-i temşiyyetden mu'aṭṭal ve mehcûr kalmakdan nâşî

Beyt¹

رنجه شدي حواجه بروكوشه كير

نير جو بشكست شود كوشه كير²

mefhûmunca dill-ḥâh olan emkineden bir münâsib maḥallde ikâmet ve vesîle-i asâyîş ve nez³ olur esbâbîn istişhâline mübâşeret eylemeğe ruḥşat verilmesi muḳtezâ-yı vaḳt olmağın mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci ısneyn günü [25 C. 1192/21 Temmuz 1778] şeyḫü'l-islâm dan ma'zûl ve münfaşıl ve ḥâṭır-ḥâh olan neşât-âbâda muttasıl sâhil-ḥâne veyâḥûd konâğından kangısında istirâhat eder ise zâtında⁴ müstebed ü mütakill kılındı.

Şeyḫü'l-islâm-şoden şadr-ı Rûm Es'ad Efendi-zâde Meḫmed Şerîf Efendi

Zıkr olunduğu üzre şeyḫü'l-islâm efendiniñ inhirâf-ı mizâcına binâ'en mesned-i meşîhatden münfaşıl ve ol-maḳâm-ı şeref-irtisâmıñ bir zât-ı fezâ'il-penâh ile mübeccel kılınması dill-ḥâh-ı şeh-r-yâr-ı deryâ-dill olup ve bundan evvelce miyâneye 'ulemâ-yı a'lâmdan intihâb ve Nûrullah Efendi maḥlûlinden ḥasbe'r-rütbe ve'l-istiḫkâḳ şânî kerrede Rûmeli şadâreti ile tekrîm ü kâm-yâb buyurulan pîşvâ-yı zümre-i efâzıl muḳaddem cumhûr-ı aşḫâb-ı fezâ'il Mevlânâ Es'ad Efendi-zâde şadr-ı Rûm Meḫmed Şerîf Efendi ḥazretleriniñ zât-ı siyâdet-nişâbları merci'-i şinûf-ı celâ'il-dâniş ve taḳvâ ve menâṭ-ı envâ'-ı maḥâfil-i⁵ şerâfet-intimâ bir taḫrîr-i kâmil ve bir baḫr-i bî-sâhil idiği meḳşûf-ı zamîr-münîr-i pâd-şâh ehl-perver-i bülend-menzil olduğundan mâ-'adâ bâre-i muḳbilânelerinde ḥâṭır-güzâr-ı şâhâneleri olan teveccüh-i mülûkâneniñ ifâsından ḥâşş ü 'âmmiñ memnûn ü şâd-kâm olacağı daḫi nezd-i ferd-i⁶ mülûkânelerinde muḫaḳḳaḳ olan şinâyî'-i cemîleden olmağla mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci ḥamîs günü [25 C.

¹ Beyt C, D: -AE.

² "İncindi hoca git inzivaya çekil, aydınlık gitti. Git inzivaya çekil." anlamında Farsça bir beyit.

³ Ten A, B, C, D, E: +اشانی D.

⁴ Zâtında AE: Re'yinde B, C, D, E.

⁵ Maḥâfil AE: Maḥâ'il-i B, C, D, E.

⁶ Ferd-i A, B, C, D, E: -AE.

1192/21 Temmuz 1778] ‘ale’s-seher şadr-ı a‘zam hazretleri sarây-ı âşafiden ve müşârun-ileyh hazretleri taraf-ı hümâyûndan ser-çukadâr-ı şehr-yârî vesâtetiyle [103^a] ber-mazmûn-ı

Beyt¹

کشید قائد دولت ذروی دلجوي

بسوي بارکه حضرت جهانباني²

Beşiktaş sarâyına da‘vet ve şâhib-i devlet hazretleri pîş-gâh-ı hümâyûna vuşûle icâzet buyurulup

Beyt

اشاره رفت که در پیشگاه مجلس انس

شکفته دل بنیشني وشوق بنشاني³

müfâdınca huzûr-ı mekârim-zuhûr-ı hâkânîde bir miqdâr ârâm ve pîş-i pâye-i örnek-i hâlîfe-i kûh-temkînde birâz şenâ vü du‘â-yı icâbet-ittisâmdanşoñra ruşsat-ı hümâyûn-ı âftâbı⁴ müş‘ir kâmet-i istihâllerine ferve-i beyzâ⁵ eksâ ve şadr-ı fetvâya rücû‘larına izn-i şâhâneleri i‘tâ kılındı.

Pes şadr-ı a‘zam hazretleri ile Bâb-ı Âşafi’ye teşrîf ve ol-țarafdan dağı ‘ale’r-resm bir şevb ferve-i semmûr ‘arzıyla nevâziş⁶ ü⁷ talțif kılındığı ‘akabinde konakları cânibine sevķ-i semend-i zemân-ı nevred-i zemîn-ârâ ve Cenâb-ı Haķķ’dan deryûze-i tevfiķ ederek sa‘âdet-hânelerinde mesned-i fetvâya ku‘ûd buyurup hal ü ‘aķd-i umûra havâle-i re’y-i işâbet-pîrâ buyurdular.

Nazm-ı gûyân-ı saĥn-perdâz-ı inşâd-ı târîhe aĥaz edüp ez-cümle şu‘arâ-yı Hicâz’ıñ müfliķ-i sülâle-i şadîķ-i ekber Rızâullah ‘inde arz-şâmân⁸ ve ķuțr-ı⁹

¹ Beyt E: -AE.

² “Çekti şefkatli yüzü devlet kurucusu, Hz. Cihanbani sarayı tarafına.” anlamında Farsça bir beyit.

³ “Muhabbet meclisinin önünü işaret etti, Gönül goncasını oturt ve işaretle yönlendir.” anlamında Farsça bir beyit.

⁴ Âftâbı AE: İftâyı B, C, D.

⁵ Bu kelime C nüshasında sehven بيبضا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بيبضا (Beyzâ) şeklinde olmalıdır.

⁶ Nevâziş B, C, D, E: Nevâz-şeref AE.

⁷ Ü B, C, D, E: -AE.

⁸ Şâmân AE: Şâmât C, D, E.

⁹ Ķuțr-ı C, E: Fațr AE.

Mısır'ın mürşidi Şeyh Muştafâ-yı¹ Şiddikî-zâde eş-Şeyh es-Seyyid Kemâlüddîn Efendi'niñ altmış beyt miqdârı² tarz-ı tehniyyede nazm eylediği kaşîde-i naşîdesiniñ³ mısra'-ı târifîdir ki aleti vechile istinbât olunmuşdır.

Şi'r⁴

ان الشريف محمد فاق الوري

يفتيك من دررهم سبيلا⁵

Tevcih-i Şadâret-i Rûmeli be-Dürri-zâde 'Aâtullah Efendi

Ânifen şenâ vü sitâyîşi sıbkat eden Mevlânâ Es'ad Efendi-zâde Meĥmed Şerîf Efendi ĥazretleri mesned-nişîn-i fetvâ oldukları ecilden Rûmeli kâdî'askerliĥi münĥall olmaĥla ferdâsı Dürri-zâde Seyyid 'Aâtullah Efendi Bâb-ı Âşafi'ye da'vet ve kâdî'askerliĥe ilbâs-ı ĥil'at buyurulup şadr-ı Rûm'a mütereşşih olan Mollâcık-zâde İshâk Efendi'ye daĥi Rûmeli pâyesi iĥsân ve mazĥar-ı nevâziş-i şeh-r-yâr-ı cemşid-'unvân buyuruldu.

Ba'zı ez-Tevcihât-ı Vüzerâ

Şehr-i mezbûruñ yigirmi sekizinci günü [28 C. 1192/24 Temmuz 1778] Bosna eyâleti Vidin muĥâfızısı olan şadr-ı esbak Silâĥ-dâr Meĥmed Paşa ĥazretlerine tevcih ve Vidin muĥâfazasına Bosna vâlisi Daĥistanî Vezîr 'Ali Paşa'nıñ müsâra'at eylemesi bâ-fermân te'kîd ü tenbîh olundu.

Vefât-ı Şeyĥü'l-islâm-ı Sâbık Meĥmed Es'ad⁶ Efendi

Şuĥl-ı behîn-i fetvâdan münfaşıl ve emr-i ĥasvet-rehîn-i müdâve ile müşteĥil olan şeyĥü'l-islâm-ı sâbık Meĥmed Es'ad Efendi'niñ dest-i istîlâ-yı renc-i daĥkden nüşâ-yı vücûdu perîşân ve eczâ-yı⁷ cism-i nizârı 'araza-yı 'ulemâ-yı eţibbâ-yı zemân olup bermüktezâ-yı esbâb ü 'allâmât birkaç gün zarfında reh-rev-i cennât-ı 'âliyân olacaĥı ba'zı ĥarf-ı işnâyân-ı kavânîn-i tıbbiñ taĥrîr eyledikleri daĥi şâyi' ve şöhret-pezir olmuşidi.

¹ Bu kelime D ve E nüshalarında sehven مصطفاي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مصطفى (Muştafâ) şeklinde olmalıdır.

² Miqdârı A, B, C, D: -AE.

³ Naşîdesiniñ AE: Nazîdesiniñ E.

⁴ Şi'r C, D, E: -AE.

⁵ "Şerif Muhammed'in varlığı her şeyin üzerindedir, bu yüzden incilerden sana fetva veriyor. Bunun sonrasını sen düşün." anlamında Arapça bir beyit.

⁶ Es'ad A, B, C, D, E: Sa'îd AE.

⁷ Eczâ-yı AE: İcrâ-yı D.

el-Hâşıl mesned-i meşîhatden ba‘de’l-infişâl züyûl ü huyûli yevmen-fe-yevmen mütezâyid ve teng-nây-ı cism-i cevelân-gâh ve rikâh-ı¹ rûh olmağa nâ-müsâ‘id olmağın mâh-ı Receb’iñ üçüncü günü [3 B. 1192/28 Temmuz 1778] mazîk-i bedenden pîr-ân ve kenâre-i kuşûr-ı cinânda² âşiyân eyledi.

Terceme

Mevlânâ-yı müşârun-ileyh biñ yüz on toköz senesi hilâlinde [1119/1707-1708] bâlâ-nişîn-i kudûm-i ‘ulemâ-yı ‘Acem ve Rûm ve beyne’n-nâs İnan kâđî‘askeri demekle mevsim³ olan rüz-gârınıñ ferîd ü fezâ’il-mendi merhûm şeyhü’l-islâm ‘Abdullah Vaşşâf Efendi’niñ hadîka-yı emânîlerinden kadd-keşîde-i cânbâz-ı⁴ vücûd olup yigirmi sene miqdârı vâlid-i mâcidlerinden tahşîl-i envâ‘-ı fûnûn ederek kemâ-yenbağî ‘ârif-i bûd ü ne-bûd ve vâkıf-ı dekâyık-ı zebân⁵ ü sûd olduğdanşoñra [103^b] kırık üç senesi eşnâsında Mîrzâ-zâde Şeyhü’l-islâm Mehmed Efendi merhûmdan hâric⁶ ve⁷ altmış dört sâli şühûru [1164/1750-1751] muntazammında es-Seyyid Murtażâ Efendi tertîbinde evvelîn-i pâye-i sellem-i mevleviyyetden mahsûb olan Ğalağa rütbesine ‘âric olmuşlar idi. Altmış sekiz eyyâmında [1168/1754-1755] şeyhü’l-islâmlıktan ba‘de’l-infişâl cânib-i saltanat-ı seniyyeden pederleriyle menfiyen Bursa’ya irsâl ve itlâkıdanşoñra vâlidleriniñ halefî Murtażâ Efendi tarafından olmağ üzere hedef-i sihâm-derâyâ-ı nehâr ü leyâl olup cevır ve sitem-i rüzgâra taħammülde yegâne ve tecellüd ü taşabbur huşûşlarında müferrid-i zemâne idi. Hattâ Mekke pâyesine ihrâz eyledikdenşoñra on bir sene miqdârı İslâmbol pâyesinde vukûf ve müddet-i mezkûrede hâtır-ı tâb-nâki âzmâyış-gâh-ı şınûf-ı kürûb ü şurûf olmuşiken emr-i dünyâ için kimesneye ser-fürü etmeyüp kendü hânesinde mütemekkin ü üstüvâr ve rızâ-dâde-i kısmet bezm-i elest olmağın

Beyt⁸

بهند سایه دیوار خویش خرم وشاد

¹ Rikâ-yı C: رفای D, E.

² Cinânda AE: +Bend D, E.

³ Mevsûm C: Mersûm D, E.

⁴ Cânbâz AE: Ğubân-zâr-ı D, E.

⁵ Zebân AE: Ziyân B, C, E.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven حارج (Hâric) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خارج (Hâric) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ve D, E: -AE.

⁸ Beyt D: -AE.

نشسته شاه جهانم غم جهانگیر ست¹

Mazmûn-naqş-ı küttâba der ü² divâr eylemiş idi.

Pes

Şi‘r

فان اليسر يأتي بعد عسر

واما من شدة الاتهون³

müfâdı üzre mevsim-i gamm ve nâ-murâdı server-neşât-ı⁴ mütemâdîye mübeddel ve⁵ seksan iki târîhi şuhûrunda [1182/1768-1769] Anaṭolı kâḏî‘askerliğiyle mübeccel buyurulup seksan altı âminde [1186/1772-1773] Rûmeli kâḏî‘askerliđiyle⁶ begâm ve seksan ṭokuz senesi şevvâliniñ on sekizinci cum‘a ertesi⁷ günü [18 L. 1189/12 Aralık 1775] şeyḥü’l-islâm olup iki sene yigirmi üç gün miḳdârı şuğl iftâ ile emrâr-ı eyyâm eyledikleri ‘aḳabinde sâlifen beyân olunduğu üzre ma‘zûl ve ḥâṭır-ḥâhları olduğu üzre⁸ neşât-âbâda muttaşıl sâḥil-ḥânedede tedbîr ü müdâvete meşğul iken

Şi‘r

لا تصلح النفس ان كانت مصرفة

الاتنقل من حال الي حال⁹

me‘âlî üzre bi’l-istîzân maḥall-i merḳûmdan aşl kendü sâḥil-sarâyıları olan Mîrgünoğlu Yâli’sına intikâl ve çend rûz tefriḥ-i bâl eylediği eşnâda istimâ‘ olunduğu üzre dû-şenbih günü şalavat-ı şubḥu kıyâmen edâ ve kenâre-mendre ittikâ edüp ism-i celâli zîver-maḳâll ederek maḳâm-ı inse irtihâl eyledi. Na‘şı bâ-emr-i ‘âlî Âsitâne-i ‘Aliyye’ye naḳl olunup ta‘alluḳât ve ḥûy-şâvendleriyle techîz ü tekfîni itmâm ü ikmâl

¹ “Mutlu ve neşeyle kendi duvarının gölgesinde oturmuş, benim dünyamın padişahı! Üzüntüm dünya kadardır.” anlamında Farsça bir beyit.

² Ü B, C, D, E: -AE.

³ “Zorluktan sonra kolaylık vardır, Zorluk zamanında sevsene” anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Server-neşât-ı AE: +Ve B, C.

⁵ Ve C, D, E: -AE.

⁶ Mübeccel buyurulup seksan altı عامده Rûmeli kâḏî‘askerliğiyle C, D, E: -AE.

⁷ Ertesi A, B, C, E: -AE.

⁸ Ma‘zûl ve ḥâṭır-ḥâhları olduğu üzre C, D, E: -AE.

⁹ “Müsrif nefis iflah olmaz, ancak bir durumdan başka bir duruma geçer.” anlamında Arapça bir beyit.

ve Ebû Eyyûb-i Enşârî'de vâkı' Siyâvuş¹ Paşa türbesi etrâfında i'dâd eyledikleri kabre işâl etdiler.

Hareket-i Ser²-'Asker-i Kırım ve Kıpudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ez-Samsun be-Cânib-i Tıman

Muqaddemâ keyfiyyet-i³ hareketleri baş ü temhîd olunduğu üzre kıpudân paşa hazretleri boğazdan Baħr-i Siyâh'a şîrâ'-güşâ ve Kırım ser-'asker ile Samsun tarafından iltikâ edüb cânib-i salţanat-ı seniyyeden irâde buyurulduğı vechile iktisâb ve tedârik eyledikleri hey'ât ü cem'iyet ile mâh-ı mezbûruñ on dördüncü günü ve temmuzun yigirmi yedinci cum'a günü [14 B. 1192/8 Ağustos 1778] Samsun iskelesinden hareket ve Kırım havâlisinde vâkı' savâhile 'azîmet eylediler.

'Azl-i bî-Hengâm-ı Cebeci-başı 'Ali Ağa

Bundan evvel müddet-i medîdede arpa emâneti ile evkât-güzâr ve zu'mınca cânib-i mîrîden küllî maṭlûb olduğunu râst geldiği mahâfil ü mecâlisde îrâd ü iş'âr eden Türkmân Ağası-zâde 'Ali Ağa dâ'imâ da'vâ-yı şadâkati ikâmetine şî'âr ve mâlen ve vücûden sebkat eden hizmetiniñ mükâfâtı zuhûruna müterakķıb ve ümmîd-vârî idi.⁴ Bu kere 'avâtıf-ı 'aliyyeden kendüsine cebecibaşılık 'inâyet olup da'vâsına nazar her hâlde kendüsinden şadâkat-i me'mûl iken⁵ toṭsan iki senesi evâsıtında [1192/1778] te'sîr-i vebâdan tekevvün eden mevtân-ı 'azîmeden telef olan nüfûs-ı bî-şümârıñ her ocağdan küllî maḥlûlleri zabt etdirilüp cebeci ocağı maḥlûlâtınıñ ekserî ma'âzallah-i te'âlâ ağa-yı mûmâ-ileyh tarafından bey'-i men-yezîr ile fûrûht olunduğı beyne'n-nâs gereği gibi şâyi' olduğundan mâ-'adâ ba'zı perde-i bîrûn-ı harekâtı daħi vâkı' olmağın mâh-ı mezbûruñ on altıncı günü [16 B. 1192/10 Ağustos 1778] 'azl olunup yerine Dergâh-ı [104^a] 'Âlî kâpucıbaşılardan Süleymân Ağa cebecibaşı naşb ü ta'yîn olundu.

Birkaç gün mürûrunda İsmâ'îl ordusuna me'mûr⁶ olup çok geçmeden ol-havâlîde kayd-ı 'ömr ve⁷ cerîde-i kâ'inâtdan terkîn olunduğda biñ aḫçaya qarîb maḥlûlü zuhûr eylediği re'îsü'l-küttâb 'Ömer Vahîd Efendi'den istimâ' olunmuşdur. Subhân Allah

¹ Bu kelime A nüshasında sehven سپاوش imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سيواوش (Siyâvuş) şeklinde olmalıdır.

² Ser- C, D, E: -AE.

³ Keyfiyyet-i B, C, D, E: -AE.

⁴ İdi B, C, D, E: Eden AE.

⁵ İken B, C, D, E: -AE.

⁶ Me'mûr AE: Me'mûl D.

⁷ Ve A: -AE.

zâhiren ekâbir-i hademe-i saltanatdan görünen kimesneleriñ bu maķûle fuķarâ-yı ‘asâkir-i mücâhidîne maħşûş kılinan nân-pâreye tenezzülü Ĥazîne-i ‘Âmire-i beytül-mâlden ol-kıyâfetle akça sarf eylemesiniñ bir mişlidir.

Vefât-ı Ĥasan Paşa-zâde

Bundan muķaddem İstanbul kâdîlığından infişâl ve müţâla‘a-yı ketb-i ‘ilmiyye ile emrâr-i vaķt¹ eden merħûm şadr-ı a‘zam Ĥasan Paşa-zâde Seyyid Meħmed Sâ‘id² Efendi bir iki mâh muķaddem ber-muķtezâ-yı ĥarekât-ı icrâm-ı ‘ulviyye ve te’sîr-i iķtirânât-ı kevâkib-i semaviye be-iznihi te‘âlâ İslâmbol derûnunda zuhûr eden vebâdan ĥavf-ı vaħamiyye³ dû-çâr ve ber-eyyâm Rûmeli ĥişârında vâķi‘ sâhîl-ĥânesinde qarâr eylediktensoñra mübtelâ-yı fikri olduĝu maraz-ı ma‘hûd ba‘zı ĥavâşîni miyânında daĥi zuhûr etmeĝin kendü yâlısından qarşu bahâ-yı körfezi tarafına güzâr eyledi.

Şi‘r

أَيَّ يَوْمِينَ مِنَ الْمَوْتِ أَفْرِ

يَوْمَ مَا قَدَرْتُ أَمْ يَوْمَ قَدْرٍ⁴

mazmûnu üzre ķadrden ĥazer bir şey müfid olmayup bi‘l-âĥire kendüsine daĥi işâbet ve mâh-ı mezbûruñ on altıncı bâzâr⁵ günü [16 B. 1192/10 Ağustos 1778] maţ‘ûnen dâr-ı ‘uķbâya rıĥlet eyledi.

Terceme

Mûmâ-ileyh kırķ yedi târîĥlerinde [1140/1727-1728] yeñiçeri aĝalığından nâ‘il-i mühr-i vezâret⁶ olan Seyyid Ĥasan Paşa şülbünden rehâ-yâb-ı sâĥe-i zuhûr ve elli dörd senesi vâlidleri Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri aĝası olduĝu eyyâmda ze‘âmet iĥsânı ile mazhar-ı şâd-mânî vü ĥubûr olmuşidi. Pederleri nâ‘il-i rütbe-i şadâret olup kendüleriniñ yâverî-i tevfiķ ile zimâm-ı tab‘iyyetleri semt-i ‘ilme keşîde ve sürme-i reşâd-dîde-i başîretlerine ĥâlîde kılinmaĝla elli altı senesi eşnâsında [1156/1743-1744] şeyĥü‘l-islâm Muştafâ Efendi‘den dâĥil rü‘ûsuyla dâĥil-i silsile-i ‘ulemâ ve yetmiş dörd sâli ĥilâlinde

¹ Vaķt AE: Nehâr ü leyâl A, B, C, D, E.

² Sa‘îd A, B, C, D, E: -AE.

³ Vaħamiyye AE: بيمية B, C, D, E.

⁴ “Ĥangi gün ölümden kaçabilirim? Takdir edilen gün mü yoksa güçlü olduĝum gün mü?” anlamında Arapça bir beyit.

⁵ Bâzâr C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime E nüshasında sehven وزارت imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu وزارت (Vezâret) şeklinde olmalıdır.

[1174/1760-1761] Ğalaṭa mevlevitetiyle kâm-revâ buyurulup seksan senesi evâsıtında [1180/1766-1767] Ğahire-i Mışır'a kâđî ve seksan beş senesi eyyâmında [1185/1771-1772] bir sene miĝdârı Medîne-i Münevvere'de hükmî-i mâzî olduĝandanŝoñra toĝsan senesinde [1190/1776-1777] İslâmbol kâğîliğiyle be-gâm ve ba'de'l-'azl zıkr olunduĝu üzre marâz-ı hâ'ilden nüŝa-yı 'ömrü pezirâ-yı hitâm olup gerek¹ havâlîsinde binâ-gerdesi olan çeşmeniñ şüffesi merĝad-ĝufrân-ı ittisâmları olmuşdur. Kelime-i tehlîle² müstaĝilen risâle ve âĝar sûre-i Zülzâle-i şûret-i tefsîrde bir maĝâlesi olup fenn edâ eden³ Ğülenbeli İsmâ'îl⁴ Efendi metnin[i] şerĝ eylemişdir.⁵ تجاوز الله عن سقطاطه.

Vefât-ı Şadr-ı Rûm-ı Sâbıĝ Meĝmed Murâd Efendi

Bundan evvel Rûm-eli kâğî'askerliğinden Gelibolu ĝaşabasına nefy ü iclâ ve andan Mekke-i Mükerreme kâğîliği tevcîh olunup vaĝtiyle maĝall-i me'mûriyetine 'azîmet eylemesiçün der-'akab bahren Şam ĝarafına isrâ olunan ve Dâmâd-zâde Meĝmed Murâd Efendi ol-bâbda şâdır olan fermân-ı müteĝattimü'l-i-z'ân-ı müfâdı üzre maĝâm-ı menfâlarından ĝareket ve Şam-ı Şerîf'e teveccüh ü⁶ 'azîmet eyleyüp

Beyt⁷

دولتخدا نکرده که بر کرد رازکسی

کرداب فتنه میثور اغوش تاخدا⁸

mazmûnunca ĝilâl-i râhda ĝayli meşakĝate mübtelâ olarak Dımaşĝ-ı Şâm'a vaz'-pâ eylediĝi altıncı ĝünüñ ferdâsı ĝiriftâr 'illet-i ĝummâ olup çend-rûz mürûrundanŝoñra tebdîl-i havâ içün sevâd-ı şehre ĝurbıyyeti bir sâ'atden ednâ olan şâlĝıyye şamî kendüsine me'vâ eyledi.

Dest-berd-i şadme-i 'illetden bünyân-ı vücûdu zîr ü zîrâ⁹ olduĝu ĝâlde beş on ĝün miĝdârı maĝall-i merĝûmda mu'ammer olup bi'l-âĝire mâh-ı cemâziye'l-âĝireniñ

¹ Göl B: Gök Şu C, D, E.

² Tehlîle AE: Tehliye E.

³ Eden AE: Âdâbdan C, D, E.

⁴ Bu kelime AE., C, D ve E nüşalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ "Allah taksiratımı affetsin." anlamında Arapça bir dua. سقطاطه B, C, D, E.

⁶ Ü C, D, E: -AE.

⁷ Beyt C, D, E: -AE.

⁸ "Bir dinsizin elinden fitne girdabına girene kadar, Allah devleti kimsenin elinden çekmedi." anlamında Farsça bir beyit.

⁹ Zeber B, D, E: Zîr C.

yigirmi birinci hamîs günü [21 C. 1192/17 Temmuz 1778] cânib-i firdevs yerine güzâr¹ edüp andan² na‘ş-ı sitem-keşîdesine Cebel-i Kaysun nâm mahallde ta‘yîn-i mezâr kılındı.

Keyfiyyet-i mezbûre şehri recebiñ on sekizinci günü³ [18 B. 1192/12 Ağustos 1778] Şam vâlisi tarafından zühûr eden evrâkdan müstefâd olduğda der-‘akab [104^b] Mekke-i Mükerrime kâdîlığı şeyhü’l-islâm Çelebi-zâde’niñ maḥdûmu efendiye tevcîh ve bir gün akdem ‘azîmet eylemesi kendüye te’kîd ü tenbîh olundu.

Terceme

Merḥûm-ı mûmâ-ileyh biñ yüz otuz târîhlerinde [1130/1717-1718] Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi’niñ netîce-i muḳaddemât-ı ‘ömrü olmak üzere kadem-güzâr-ı ‘âlm-i gün ü fesâd ve şöhre-âfâk olan Şeyh Murâd Efendi’niñ vâlidleriyle miyânelerinde güzêrân eden mu‘âhedelerine binâ’ en hîn-i vilâdetlerinde mazhar-ı ism Meḥmed Murâd olup kırk beş târîhinde [1145/1732/1733] hâric ve altmış sâli eşnâsında [1160/1747-1748] Diyârbekir mansıbı ile rütbe-i mevliyyetine ‘âric olmuşlar idi. Altmış sekiz senesi hilâlinde [1168/1754-1755] bilâd-ı erba‘adan Edirne mollâsı iken emri-ḥümâyûn-ı ‘Osmân Hânî ile def‘aten Mekke pâyesin ihrâz ve yetmiş beş târîhleri eşnâsında [1175/1761-1762] İslâmbol kâdîlığıyla akrânından mümtâz olup sekiz ay miḳdârı ta‘dîl-i es‘âr-ı ehl-i esvâk ile emrâr-ı rüzgâr eylediktensoñra tokuzuncu ay mazhar-ı ser-zeniş-i zemâne-i ḡaddâr olmağın bâ-debdebe vü ihtîşâm⁴ nezâre-i çarşu⁵ ve pâzâr ederek meşḡul-i naḳz ü ibrâm iken bî-hengâm kâdîlığından ‘azl ile⁶ hûrşid-i iḳbâli üfûl ve esbâb-ı ihtîşâm-ı kazâyı hilâl-i râhda halefi Meḥmed Emîn ‘Âtıf Efendi’ye teslîm edüp kendüleri tarîḳ-i çâreden⁷ bî-pervâ konaklarına ḳufûl eyledi.

Seksan târîhi evâ’ilinde [1180/1766] Anaṭolu kâdî askerliğiyle kâm-yâb seksan yedi târîhinde [1187/1173-1774] Rûmeli kâdî askerî olup طورلابالياته سيله velvele-endâz min⁸-ḳebâb olmuşlar idi. Evzâ‘-ı şütür-gürbeye⁹ güncîde-i havşala-yı eyyâm olmağın

¹ Güzâr AE: Gider C, E.

² Andan C, D, E: -AE.

³ Günü B, C, D, E: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven اختشام (İhtîşâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احتشام (İhtîşâm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Çarşu D: Çar-suy-i AE.

⁶ İle B, C, D, E: -AE.

⁷ Çâreden AE: Câddeden A, B, C, D, E.

⁸ Ne C, E: Min AE: -D, E.

⁹ Gürbesi B, C, D: كرية E.

iktizâ-yı ‘âdet-i dehr üzre ikinci [kez] Rûmeli kâdî‘ askerliğinden beyân olunduğu vechile menfiyen ‘azl ve reh-rev Mekke-i Mükerrreme iken Dımaşk-ı Şam’da zîr-ı hâkka nakl olundu. ¹ تجاوز الله عن سيئاته.

Zikr-i Hîtâm-ı Câmi‘-i Hümâyûn Berâ-yı Vâlde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn

Pâd-şâh-ı dîn-penâh sultân-ı mekârim-dest-gâh hazretleriniñ hâtır-bülend-i menâzir-i² şehr-yârîleri dâ’imâ ihtiyâr-ı hayra müncezib ve her-gâh-ı zamîr-münîr-i tâc-dârîleri istihsâl-i rızâ-bârî cell-i celâle fikr ü endîşesiyle iktinâ-yı envâ‘-ı hayrât ve âsâr hâ-hişker ve mikeb olmağın henüz Bağçe Kapusu civârında i‘mârına ‘atf-ı lihâza³ ihtimâm buyurdıkları ‘imâret-i ‘âmire-i hüsrevâneleri pezîrâ-yı hîtâm olmadan İstavros ile Çengel karyeleri miyânında vâki‘ Beğlerbeği Sarâyı’niñ hırka-yı şerîf otaşu mahallin daği ve câmi‘ binâsı⁴ ile ihyâ ve şevâbın cennet-mekân vâldeleri merhûm Râbi‘a Sultân rûh-ı laîflerine ihdâ buyurmağı taşmîm buyurup toksan bir senesi şaferü’l-hayriñ yigirmi dördüncü hamîs günü [24 S. 1191/3 Nisan 1777] ol-vaqt evkât-ı hümâyûn kâ’immağamı ve mîr-ahûr-ı evvel-i şehr-yârî olan el-Hâcc Muştafâ Ağa binâ emânetiyle vaz‘-ı esâs buyurup yigirmi gün miqdârı zemân güzerân eylediktensoñra Darb-hâne-i ‘Âmire emîni el-Hâcc Muştafâ Efendi binâ emîni tekrâr esâsî tevsî‘ ve irâde-i hümâyûnuñ ta‘alluğ eylediği vechile ceddânî-i⁵ terfi‘ olunmuşıdı. Ol-vaqtden berü bünyânına mübâşeret ve erkânınıñ teşyîdine sür‘at ü mübâderet olunup binâ emîni efendi-i mûmâ-ileyhiñ ikdâmı ve ‘ummâl ü şinâ‘iñ cedd ü ihtimâmı ile be-lütfehü te‘âlâ ol-hayriyyeyi⁶ mişâl ve ol-eşer-i felek-bünyân-ı bî-hemâl-i şehr-i Receb-i Şerîf’iñ beşinci çehâr-şenbih günü [5 B. 1192/30 Temmuz 1778] karîn-i hüsn-i hîtâm ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi birinci cum‘a günü [21 B. 1192/15 Ağustos 1778] pâd-şâh-ı âlem-penâh hazretleri daği bilâ-resm şalavat-ı cum‘ayı ol-câmi‘-i dill-güşâda edâ buyurmağın ‘alâ-vechü’l-kemâl pezîrâ-yı ihtitâm olup hâşıl olan şevâb-ı mağfîret-me’âbın niyyet-i mülûkâneleri üzre vâlde-i muhteremeleri cennet-mekân-ı firdevs-âşiyân Râbi‘a Sultân ⁷عليها الرحمة والغفران hazretleriniñ rûh-ı şerîflerine ihdâ ve fîmâ-ba‘d câmi‘-i şerîf dill-

¹ “Allah günahlarımı affetsin.” anlamında Arapça bir dua.

² Bu kelime C ve D nüshasında sehven مناظر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مناظر (Menâzir) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime C, D ve E nüshalarında sehven لحاظه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu لحاظه (Lihâza) şeklinde olmalıdır.

⁴ Binâsı B, C, D, E: -AE.

⁵ Cüdrânî-i C: Cidârını E.

⁶ Ol-hayriyyeyi AE: Ol-haberi B, C.

⁷ “Allah’ın rahmeti ve mağfîreti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir cümle. عليها الرحمة والرضانك C, D, E.

cûyları vâlde-i şâh-cihân Râbi‘a Sultân nâmı ile yâd ü tezkîr olunmasın i‘lân ü ifşâ buyurdular.

Pes evkâf-ı hümâyûnları kâ’immağâmı efendi-i mûmâ-ileyh [105^a] ve binâ hızmetiyle izhâr-ı mesâ‘î-yi cemîle eden dâmâdları İsmâ‘îl¹ ‘İşmetî Efendi’ye semmûr kürk ve şof ferâce hil‘atler eksâ vesâ’ir mu‘temedân ve rü’esâ-yı ‘ilmeden her biriniñ ilbâs-ı² hil‘at ve ihsân-ı ‘atîyye ile hemm-yân-ı ümmîdlerin imlâ buyurdular. Şehr-i âyîniñ dördüncü hamîs günü şadr-ı a‘zam hazretleri daği faķaķ edâ-yı şalavât için muharrir-i haķîri istişhâb ve ol-daği şehr-yâr-ı enâm hazretleriniñ ihsânına karîb eksâ-yı Hil‘at-ı³ semmûr ve bezl ü in‘âm-ı mevfür ederek haķķ-ı⁴ pâd-şâhîde kâffe-i hademe-i câmi‘iñ du‘â-yı hayrların isticlâb eyledik. Muharrir-i haķîriñ hitâm-ı câmi‘-i şerîfe inşâd eylediği târihtir.

Nazm

Câmi‘-i envâ‘-ı hayr ü mazhar-ı lütf ola⁵
 Şehr-yâr-ı cemm-i çeşm-i⁶ hâķân-gerdûn-ı bârgâh
 Muktedâ-yı ehl-i sünnet ya’nî Hân-ı ‘Abdülhamîd
 Kâşân-ı devleteyn kıldı Hüdâ-yı haķķ-penâh-ı
 Hemm-nen-i hayrâta vaķf etmiş cihânda gördü mü
 Şehr-yârân içre kimesne böyle hayriyye-i pâd-şâh
 Fikr-i dâ’im-me’âli i‘mâr-ı dîn olduğuna
 Nev-be-nev âşâr-berr ve hayrî olmaķdan güvâh
 İşte ez-cümle harâb-âbâd iken Beğlerbeği
 Kıldı bir câmi‘ binâsıyla cihâna kıble-gâh
 Ma‘bed-i zî-bende tarh ve câmi‘ rengîn esâs

¹ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

² İlbâs-ı B, C, D, E: -AE.

³ Hil‘at-ı C, D: -AE.

⁴ Haķķ-ı B, C, D, E: Hattâ AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven والله imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اوله şeklinde olmalıdır. Ala (الله) C, D, Allah D.

⁶ Çeşm AE: Haşem B, C, D.

Cây-gâh-ı i'tikâf-ı ehl-i dîn bî-iştibâh
 Kûbbe-i vâlâsı hem-rengiñ binâ-âsmân
 Eylemez üstündeki zerrîn-i 'ilm-i mâh-ı nigâh
 Pehlevî tâfende-i ol-dill-keş-i minârî etmede
 Tâlebân-ı hâkk¹ dâ'im semt-i hâkka rû-berrâh
 Kârî hayr ola hemîşe-i Hâzret-i Şâhin-şeh'iñ
 Der ki hâkkı budur 'arz olunan her şubh-gâh
 Söyledi züvvâr târîhin işitdim Enverî
 Oldu hâkka câmi'-i 'Abdülhamîd Hân secde-gâh

Naql-i Şeyhü'l-islâm Efendi be-Konağ-ı Yeğen 'Ali Paşa

Şeyhü'l-islâm efendiler hâzerâtınıñ ekser zemân-ı meşîhatlerin buldukları emâkin-i ba'idede emrâr ve bu vechile aşhâb-ı meşâlihiñ şınûf-ı meşâkka giriftâr oldukları müftüyü'l-enâm Es'ad Efendi-zâde hâzretleriniñ fi'l-aşl ma'lûm-ı şerîfleri olmağın teshîl-i umûr-ı 'ibâd için Sarây-ı Aşafi'ye müsâmet bir maħalle naql eylemek pîrâmen-kerd-i hâtır-ı tâb-nâkları olup ittifâken ol-esnâda bâlâ-yı zîr-kerde² vâki' ez-ķadîm sâkin olageldikleri sa'âdet-hâneleri daħi menzil-gâh-ı sipâh-ı tâ'ûn olmağla hemân Hâce Paşa³ câmi'i ittishâlinde kâ'in⁴ Yeğen 'Ali Paşa konağın isticâr edüp üç otaş mîkdârı cânib-i mîrîden ferşide kılınıkdanşoñra bi'l-yümn ve'l-iķbâl şehr-i mezbûruñ⁵ yigirminci günü [20 B. 1192/14 Ağustos 1778] ol-cây-ı dill-güşâda mütemekkin ü üstüvâr oldular.

Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret bâ-Eyâlet-i Mışır be-İsmâ'îl⁶ Râ'if Efendi

Bundan muķaddem câh-ı vâlâ-yı riyâsetden mün'azil ü devr ve Kıbrıs atasına menfi vü mechûr kılınan Mîr İsmâ'îl¹ Râ'if Efendi'niñ Şafer-i sinenden berü dâ'ire-i

¹ Hâkk AE: هَي B.

² Zîrkerde AE: Zîrekde C, D, E.

³ Bu kelime A nüshasında sehven باشا (Başa) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پاشا (Paşa) şeklinde olmalıdır.

⁴ Kâ'in B, C, D, E: -AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklindedir.

⁶ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

Devlet-i ‘Aliyye’den menâşib dîvâniyyeyi devr ederek idâre-i umûr ve tesviye-i meşâlih-i cumhûr ile evkât-güzâr olduğu ma‘lûm-ı pâd-şâh-ı ‘inâyet-âşâr ve huşûşen sinîn-i ‘adîdeden berü merâtib-i celfle-i saltanat-ı seniyyeniñ mücmel-i² emânet ü şadâkati olan riyâset-i küttâb hizmetinde idâre-i pür-kâr-ı efkâr şâ’ibe-birle niçe mevâdd dakîka-yı temşiyet ve tanzîme bezl-i himmet eylediği meşkûf-ı³ tab‘-ı mekârim-i neb‘-i pâd-şâh-ı İskender-vağâr olup bundan böyle daği huţûb-ı cism-i⁴ mülk ü milletde istihdâm olunmağa istihkâk u istihâli kemâ-yenbağî yedd-i behiyyi vü aşkâr olmağın evvelâ Kıbrıs atasından Sakız cezâresine isticlâbla bir nev‘-i taţyîb buyuruldukdanşoñra haqqlarında baħr-ı ‘arifet-i zillullahi mevvac olmağdan nâşî rütbe-i vâlâ-yı vezâretle ser-efrâz kılınması maţlûb-ı şehen-şâh-ı zemîn ü zemân⁵ ve ber-muktezâ-yı vaqt ol-eşnâda eyâlet-i Mısır-ı Qâhire mûmâ-ileyh gibi bir müdebbir ve kâr-güzâr-ı vezîr-i sûtûde-tedbiriñ dûş-ı ehliyyet ü isti‘dâdına taqlîd olunması mühimm olduğu cihetden ‘avârif-i behiyye-i mülûkânenen mevhibet-rîz-i [105^b] şüdûr olan haţt-ı şerif mücibince şehri-Şa‘bân’iñ beşinci günü [5 Ş. 1192/29 Ağustos 1778] rütbe-i vâlâ-yı vezâretle kadri terfi‘ ve eyâlet-i Mısır tevcîhiyle dâ’ire-i iqbâli tevsî‘ buyurulup iktizâ eden hil‘ati müderrisînden oğlu ‘İşmet Beğ Efendi’ye vekâleten muħarrir-i haqqire ilbâs ve lâzım gelen evâmiri der-‘akab taħrîr ve irsâl olundu.

‘Azl-i Vezîr-i A‘zam Mehmed Paşa

Şadr-ı a‘zam Darendeli Mehmed Paşa hażretleriniñ fi’l-aşl eğerçi umûr-ı⁶ keşîre-yi devletde istihdâmı nü-mâyân ve huşûşen pîr ü sâl-hürde olmağ cihetlerinden fâ’ikü’l-akrân olmağın kendüsinden dîn ü devlete nâfi‘ mesâ‘î-yi cemîleniñ cilve-ger-i mücellâyı zuhûr olması ümmîdleriyle def‘aten Dergâh-ı ‘Âli kapucıbaşılığından vezîr kethüdâlığı rütbelerine îşâl ve maħallinde tafşîl olduğu üzre çok geçmeden nâ’il-i mühr-i vezâret olduğundan başka maşlahat-ı ‘ibâd ü bilâdı rü’yet eylemek huşûşunda nüfûzunuñ tezâyüdü ehemm-i mehâmmdan olmağla cânib-i sulţân-ı zemîn ü zemândan her vechile i‘tâ-yı istibdâd ü istiklâl olunmuşıdi.

¹ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsma‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

² Mücmel AE: محمل C, D, E.

³ Meşkûf AE: Mekşûf E.

⁴ Cism-i AE: Cesîme-i B, C, D, E.

⁵ Olup A, B, C, D, E: -AE.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven امور imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu امور (Umûr) şeklinde olmalıdır.

Müşârun-ileyh hazretleri eğerçi şeb-ân-rûz namâz-güzâr olarak temşiyet-i umûr-ı devlete kıyâm ve¹ hakklarında berûn² eden tevcîhât-ı seniyye-i cihân-dârîniñ muqâbili hidmet ibrâzına kemer-beste-i ihtimâm olup lakin hikmet-i Hüdâ yigirmi bir mâha qarîb olan müddet-i şadâretinde dil-hâh-ı cenâb-ı hazret-i zillullahi olur umûr-ı cesîme-i saltanat-ı seniyyeden bir şeyiñ huşûl-pezîr olmasına muvaffak olamadığından mâ-‘adâ infişâl-i şadâretinden çend-rûz muqaddem vefât eden hazîne-dârîniñ etvâr ü güftârına farziyyeti³ ve her ne ilgâ⁴ ederse ol-vechile harekete dill-şifte olmağın mûmâ-ileyhiñ sevkiyle zerî‘a-yı tağayyür-i teveccüh-i pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh olur ba‘zı harekât-ı nâ-marziyyesi vuqû‘-yâfte olduğundan başka vücûh-ı sâ‘ire ile esbâb-ı ‘azli nezd-i hümâyûn-ı mülûkânede müterâkim ü müctemi‘ olmağın şehr-i Şa‘bân’ıñ sekizinci günü [8 Ş. 1192/1 Eylül 1778] taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîden ta‘yîn buyurulan ser-bevvâbîn-i hazret-i şehr-yârî Muştafâ Ağa mübâşeretiyile ‘ale’s-seher Bâb-ı Âşafî’den Sarây-ı Cedîd-i ‘Âmire’ye îşâl ve andan ta‘yîn buyurulan çekdirme seffinesiyle maḥall-i menfâ tahşîş olunan Bozca Aḫa’ya⁵ irsâl olundu.

Zikr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî Meḥmed Ağa

Öteden berü şâhân-ı asmân-ı şükûh⁶ maḳâlîd-i umûr-ı mülkiyyelerin bir müdebbir-i şadâkat-perde-i güft-i⁷ kifâyetine teslîm ve ol-vechile mehâbbet-i saltanatların i‘zâm ü tefhîm edegelmeleriyle pâd-şâhı ‘âlem-penâh-ı şehr-yâr-ı mekârim-i dest-gâh hazretleri ol-şüyûh-ı mergûb ve ol-ṭavr-ı hücceste-i üslûb üzre miyân-ı bende-gân-ı şıdk-ı nişânlarından bir zât-ı ferhunde tâli‘-i intihâb ve i‘tâ-yı mühr ve taḳlîd-i vekâlet-i kübrâ ile kâm-yâb buyurmak cilve-gir-i zamîr-i ilhâm-me‘âbları olup ve⁸ dergâh-ı hümâyûn-ı hüsrevânelerinde bi‘l-fi‘l Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası olan Meḥmed Ağa’niñ bidâyet hâlinden bu vakte dek ḥasbe’t-tarîḳ me‘mûr olduğu huşûşât-ı devletiñ ber-vech-i dill-hâh temşiyet ü te‘dîyesine ‘ale’l-ihlâş şarf-ı nîrû-yı ihtimâm ve şimdiye dek mutaşarrîf olduğu Ocağ-ı ‘Âmire menâşıbınıñ her birisinde reh-rev-yı câdde-i râstî vü istikâmet olduğu der-‘uhde vü iltizâm eylediği şöhre-i enâm olduğundan başka muqaddemâ sekbânbaşılık ve yeñiçeri ağalıkları müddetlerinde şâyân-pesend ve

¹ Ve D, E: -AE.

² Berûn AE: Berûz B, C, D.

³ Farziyyeti AE: فریخته C, D.

⁴ İlgâ AE: İlķā C, D.

⁵ Aḫa’ya AE: Maḥalle C, D, E.

⁶ Şükûh B, C, D, E: -AE.

⁷ Güft AE: Keff B, C, E.

⁸ Ve E: -AE.

istihsân-ı hâzret-i hilâfet-penâhî olur hidemât-ı mergûbeyeye muvaffak ve huşûşen bu def'a on toköz mâh miqdârı mesbûk olan hidmeti hilâlinde ibrâz eyledikleri mü'esser-i cemîle ve mehâ'il-i celîleniñ mültezim-i hüsni teveccüh-i mülûkâne idiği nezd-i ferd-i hüsrevâne muhakkağ olmakdan nâşî hağğlarında خضم iltifât-ı pâd-şâhî mevvâc ü terfî-i kadr-i celîlü'l-miğdârları zamîr-güzâr-ı pâd-şâh-ı cemşîd-tâc [106^a] olmağın şehri-Şa'bânü'l-mu'azzamîñ sekizinci günü dü-şenbih günü [8 Ş. 1192/1 Eylül 1778] tulû'-âftâb-ı 'ağabinde mazhar-ı tevfiğ-bârî ya'nî hâzret-i silah-dâr-ı hâzret-i¹ şehri-yârî Seyyid Mehmed Ağa mübâşeretiyle ağa kapusından ol-vağt karâr-gâh-ı hâğân-ı bülend-âstân olan sarây-ı dill-ârây-ı Beşiktaş'a da'vet ve şeyhü'l-islâm Es'ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi hâzretleriyle huzûr-ı mekârim-mevfûr-ı dâverâneye müşûle icâzet buyurulup ba'zı lâzumü't-teblîğ olan veşâyâ-ı mülûkâne ve sipârişât-ı şâhâneniñ hüsni hitâma karîn olduğı verâsında 'avârif-i behiyye-i dâdârî ve 'inâyet-i tâc-dârîden düş-ı şadâkat-me'nûs-ı hülûş-kârâneleri hil'at fâhire-i vekâlet-'uzmâ ile tezyîn ve dest-ı şadâkat-peyvest-i vezîrâneleri i'tâ-yı mühr-i hümâyûn ile te'yîd buyurularağ vağt-i pîşegâh-ı hümâyûndan ruşat² ve taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı mevhibet-mağrûn 'inâyet ü ihşân buyurulan esb-i dil-keş-hırâma süvâr olup mevlânâ-yı müşârun-ileyh ile Yalı Köşkü'nden sarây-ı âşafâneye teveccüh ü 'azîmet buyurup emîn-i ezmânde-i mesned-i vekâlet-küberâyâ ku'ûd ve de'b-ı dîrîn-i salţanat-ı seniyye üzre kâffe-i ricâl-i devlete 'umûm hil'atlerin ilbâs bıyurduğdanşoñra³ متوكلاً على الله الودود³ ratğ ü fatğ-ı umûr-ı 'ibâda bezl-i mechûd buyurdular.

Şûret-i Hağğ-ı Şerîf

Sen ki vezîr-ı a'zam ve bi'l-istikbâl vekîl-i muğlakım Mehmed Paşa'sın.

Selefîñiz şadr-ı sâbık Mehmed Paşa'nıñ tama' ve rehâvet ü beğâ'eti umûr-ı mühimme-i Devlet-i 'Aliyye'miñ te'hîrine bâdî ve hazîne-dârı ve ba'zı akrabâ vü ta'alluğâtı⁴ vazîfeleri olmayan mâddelere ağz-ı rüşvet ve müdâğale ile idâre-i umûra muvaffak olamadığınan 'azli 'icâb edüp ve seniñ sefer ü hazarda hüsni şîtiñ mesmû'-ı hümâyûnum olduğundan ğayrı iki def'a dergâh-ı mu'allâm yeñiçerileri ağalığlarında rızâ-yı hümâyûnuma muvâfiğ etvâr-ı memdûğha ve harekât-ı sa'ydeñ ma'lûm-ı

¹ Hâzret-i C, D, E: -AE.

² Ruşat AE: Ric'at A, B, C, D, E.

³ "Çok seven Allah'a tevekkül ederek." Anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Ta'alluğâtı AE: Mûte'alliğât-ı D, E.

mülûkânem olduğu ecilden be-‘inâyetullah-i te‘âlâ bundanşoñra dañi dîn ü Devlet-i ‘Aliyye’me hayırlu ve şer‘¹ ü kânûna muvâfık harekâta sa‘y edeceğiniñ melhûz-ı şâhânem olmağın bu evkâtta seni intiñâb ve vekâlet-i küberâ ile mümtâz edüp göreyim seni ‘askerî ve ğayri ‘askerîniñ ve taşralarıñ ve vüzerâ ve ricâl-i devletimiñ hâllerine vuķûfuñ olduğuna binâ’en emânetullah olan re‘âyâ vü berâyâniñ def‘-i mezâlimlerine ve herkes isti‘dâd ü istiñkâkına göre² a‘mâl ve istiñdâmına ‘ale’l-huşûş a‘zam-ı umûrdan olan mühimmât-ı cebe-hâne ve toþ-hâne ve tersâne ve³ bârût-hânelerin tekmiñ-i lâzıme ve tetmîmlerine ve⁴ Âsitâne ve gerek sefer tertîbâtından olan ecnâs-ı zehâ’iriñ cem‘ ve iddiñhârlarına ve serhaddâtıñ ‘asker ve mühimmât ve zañîre ile istiñkâmlarına ve İsmâ‘îl⁵ ve Kırım ordularınıñ ve meşâ ‘askerleriniñ tanzîmlerine diñkat ve erbâbı ile müzâkere vü müşâvere ederek tesviye ü temşiyetlerine⁶ mübâderet eylesin. Hañk Te‘âlâ hazretleri umûruñuzu her hâlde tevfiķe muķârin eyleye. Âmîn

Nağl-i Hümayûn be-Sarây-ı Cedîd-i ‘Âmire⁷

Mevsim-i küremâ-güzerân ve tünd-bâd-ı hazân her taraftan vezân olup iķâmeti zemân-ı sayfa tahşîş olunan emâkin-i dill-güşâdan hareket ve eyyâm-ı zemnistâna mañşûş âyîne-i ferâñ-fezâlara rağbet vañtleri hulûl eyleyüp pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh-ı sultân-ı asmân-ı destğâh hazretleri sâye-endâz-ı iclâl oldukları Beşiktaş sarây-ı dil-ârâsından istîfâ-yı hañt buyurmuş olmalarıyla şehir-i şa‘bân’ül-mu‘azzamıñ on birinci ħamîs günü [11 Ş. 1192/4 Eylül 1778] bi’l-yümn ve’l-iķbâl ol-maķâm-ı neşât-iştimâlden sarây-ı cedîd-i hümayûna teveccüh ü intiķâl buyurdular.

Naşb-ı Mektûbî-i Şadr-ı A‘zam

Vezîr-ı a‘zam mektûbcusu olan Namıķ Efendi’niñ şadr-ı sâbıķ Darendeli Meñmed Paşa’ya kemâl-i ta‘alluķu olmağın ħasbe’l-iķtizâ ‘azli lâzım gelüp ve mektûbî-i şadr-ı a‘zamî başħalîfesi olan büyük tezkîreci el-Hâcc Muştafâ Efendi-zâde es-Seyyid ‘Abdullah Efendi’niñ kalem-i mezķûrda maşrûf olan evķâtı yigirmi seneyi sâbıķ ve başħalîfeliğ-i mükerrer olmağdan nâşî şadr-ı a‘zam mektûbculuğuna vesâ’ir umûr ü

¹ Şer‘ B, C, D, E: Şerr AE.

² Göre B, C, D, E: -AE.

³ Tersâne ve B, C: -AE.

⁴ Ve C, D: -AE.

⁵ Bu kelime AE., C, D ve E nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁶ Diñkat ve erbâbı ile müzâkere ü müşâvere ederek tesviye vü temşiyetlerine A, B, C, D, E: -AE.

⁷ ‘Âmire D, E: -AE.

huṭûb-ı cesîme-i saltanat-ı seniyyede istiḥdâma olan¹ ehliyeti ve liyâkati cümleye² mütebeyyin ü müteḥakkık olmağla mâh-ı mezbûruñ on birinci günü [11 Ş. 1192/4 Eylül 1778] şadr-ı a‘zam mektûbcusu naşb ü ta‘yîn ve ol-vechile mazhar-ı ‘inâyet-i ḥalîfe-i [106^b] rûy-i zemîn oldular.

Zuhûr-ı Ḥarîk der-Ḳum Ḳapu

Mâh-ı mezbûruñ on³ ikinci cum‘a gecesi [12 Ş. 1192/5 Eylül 1778] sâ‘at yediye ḡarîb vakıterde Ḳum Ḳapu etrâfında mevcûd Nişâncı Câmî‘ ḡavâlisinde vâkı‘ Ḥavuzlu Ḥamâm civârında kâ’in Ermeni ḡânelerinden bir âteş zuhûr ve def‘ine her ne ḡadar bezl-i maḡdûr olunduysa müfîd olmayup ertesi gün [13 Ş. 1192/6 Eylül 1778] sâ‘at sekize varıncaya ḡadar⁴ muḡarriḡ ve ol-şeddâdî binâlarda oturan şarrâflardan her biri bir tarafa perâkende vü müteferriḡ oldular.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî Emîn-i Tersâne-i ‘Âmire Muştafâ Efendi

Birḡaç seneden berü Tersâne-i ‘Âmire emîni olup müddet-i medîde mâlen ve vücûden uğur-ı pâd-şâhîde şarf-ı miknet ve her vechile ibrâz-ı mü‘esser-i cemîleye bezl-i tâb ü tâḡat eden Muştafâ Efendi’niñ mertebe-i sa‘y-i fevkü’l-maḡdûr ve ḡuşûşen Baḡr-ı Siyâh’a iḡrâc olunan donanmâ-yı hümâyûnuñ i‘dâd ü techîzinde mesbûḡ olan cedd-i mevfûru ma‘lûm-ı şehr-yârî-i mekârim-zuhûr olduğundan başḡa muḡaddemâ maḡbaḡ ve tersâne emânetlerinde ḡüsn-i şitle eyyâmı ḡüzerân ve bu ḡüne etḡvâr-ı müstaḡsene ile kesb-i nâm ü şân eden emek-dârân-ı devletiñ tatḡyîbi mültezim sultân-ı dârân-ı derbân olmaḡın mâh-ı mezbûruñ on dördüncü bâzâr günü [14 Ş. 1192/7 Eylül 1778] bi’d-da‘va Bâb-ı Âşafî’ye iḡzâr ve vezîr kethüdâlığı ḡil‘ati ilbâsıyla tebdîl-i destâr etdirilüp tanzîmi iḡtizâ eden umûr ü ḡuşûşuñ rû‘yetine şürû‘ ve ibtidâr eyledi.

Pes selefleri Süleymân Feyzî Efendi daḡı⁵ birḡaç sâ‘at mürûrındansoñra sarây-ı şadr-ı a‘zamîye da‘vet ve tersâne emânetine ilbâs-ı ḡil‘at buyuruldu.

Zikr-i Vezâret ve Şihriyyet-i Kethüdâ-yı Bevvâbîn-i Şehr-yârî Muştafâ Aḡa

Ḥünkâr ḡapucılar kethüdâsı es-Seyyid Muştafâ Aḡa’niñ fi’l-aşl zât-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı rub‘-i meskûna ‘alâ-vechü’l-iḡlâş küllî ḡidmeti mesbûḡ ve ibtidâr ve i‘nâyet-

¹ Olan C, D, E: -AE.

² Ve liyâkati cümleye D, E: -AE.

³ On B, C, D, E: -AE.

⁴ Ḳadar D, E: -AE.

⁵ Daḡı B, C, D, E: -AE.

medâr-ı mülûkâneleri bendeliğiyle şeref-yâb-ı ‘izz ü sa‘âdet olup nâ’il oldukları elât-ı hudâ-dâdîñ dâ’imâ teşekkür ile evkât-güzâr olmak cihetlerinde her-bâr-ı nezd-i ferd-i mülûkânelerinde çeşm-i ihsân ve ‘avn-i ‘inâyet-i iksîr-nişân-ı hüsrevânîleriyle manzûr ü mermûk olmağın şeh-r-yâr-ı mekârim-kâr-ı serîr-ârâ-yı hilâfet ve ziynet-bağş-ı örnek-i saltanat olduklarından çok geçmeden müşârun-ileyh hazretlerin evvelâ hâşşa silah-şörlüğüyle ser-efrâz ve ba‘dehu kapucıbaşılık ve kethüdâ-yı bevîbîn-i şâhâneleri hizmetlerinde istihdâm buyurarak akrânından ber-güzîde vü mümtâz buyurmuşlar idi. Ammâ şehen-şâh-ı âgâh-ı vâkıf mertebe-i şadâkat şufûf-ı iktinâhları olmağdan nâşî ez-kadîm bâre-i hulûş-kârânelerinde olan hüsni teveccüh-i hâkânîleri bende-gân-ı âhardan müzdâd ve belki şihriyyet-i tâc-dâriyle kâm-yâb ve ber-murâd buyurmak zamîr-güzâr-ı hâtîr-ı hümâyûn-ı ma‘delet-mu‘tâdları olup ve¹ bir müddetden berü mekîn-i serâ-perde-i ‘iffet ve emr-i hümâyûn-ı hidivâneleriyle sâkin hurrem-sarây-ı saltanat olan kerîme-i muhtereme-i birâder-i mağfîret-mazhar-ı cenâb-ı zillulahileri Şâh Sultân ‘aliyü’ş-şân hazretleri ‘inâyete lem-yezeliyye ile resîde-âvân-ı izdivâc ve hâ’iz-i zemân cümle²-nişîn ve revâc³ olduğu mekşûf-ı tab‘-ı hazret-i hâkân-ı firîşte-mizâc olmağın haqq-ı ihlâş-kârîlerinde olan behîn-i niyyet-i pâd-şâhîniñ kuvvetden fi’le getirilmesine irâde-i hümâyûnları ta‘alluk eyleyüp eyyâm-ı sa‘ideden mâh-ı mezbûruñ yigirmi dördüncü cehâr-şenbih günü [24 Ş. 1192/17 Eylül 1778] cânib-i şadr-ı a‘zamîden sarây-ı âşafîye da‘vet ve ibtidâra şihriyyete tahşîl-i istihâl ve kifâyet için ‘avâtîf-ı behiyye-i hazret-i hilâfet-penâhîden Raqqa eyâletiyle rütbe-i vâlâ-yı vezârete ilbâs-ı hil‘at buyurulup ba‘dehu müşâheret-i cânib-i⁴ şehen-şâhîyi mutazammın tehyi’e buyurulan bol yeñli semmûr kürk ile dûş-ı şadâkati⁵ tezyîn ve ihtîşâm-ı tâmmle konağlarına imâle-‘inân-ı semend-i şabâ-âyîn eylediler.

Zikr-i Ba‘zî⁶ ez-Tevcîhât

Ânifen beyân olunduğu üzre müşârun-ileyh Seyyid Muştafâ Paşa hazretleri Hünkâr kapucılar kethüdâlığından rütbe-i vâlâ-yı [107^a] vezâretle mübeccel ve ol-vechile mansıbları münhall olup ve⁷ Maţbah-ı ‘Amire emîni olan el-Hâcc Süleymân¹

¹ Ve C, D, E: -AE.

² Cümle AE: Haccle B, C, D, E.

³ Revâc AE: دواج C, E.

⁴ Cânib-i D, E: -AE.

⁵ Şadâkatini C: Mâ-şadâkımı D, E.

⁶ Ba‘zî A, B, C, D, E: -AE.

⁷ Ve C, D: -AE.

Ağa'nın nev'-i âhar ile talîf olunması ma'lûb-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı 'âţufet-merhûn olmanın yevm-i muharrer-i mezkûrda [24 Ş. 1192/17 Eylül 1778] huzûr-ı âşafiye da'vet ve kethüdâ-yı bevvâbîn-i hazret-i şehriyârî olmağına ilbâs-ı hil'at buyurulup Matbağ-ı 'Âmire emâneti sâbıkâ matbağ emîni olan Yeñişehirli İbrâhîm² Efendi'ye ihşân ü 'inâyet buyuruldu.

Zikr-i İhrâc-ı Mevâcib ve İrâd-ı Ba'zı ez-Merâsim-i Dîvân-ı Vâlâ-Menâkıb

Şehr-i Ramazâni'l-mübârek'in sekizinci şalı günü [8 N. 1192/30 Eylül 1778] kâ'ide-i kadîme-i saltanat-ı ebedd-peyvend üzre kısteyn-i mevâcibi[n] ihrâcî için 'ağd-i dîvân olunması fermân olup lakin yigirmi yedi târîhinden berü Ramazân-ı Şerîf'de 'ağd-i dîvân olması ma'hûd olmadığından rûsûm-ı dîvân-ı³ Ramazâniyye mefkûd ve keyfiyyât ve i'tibârâtına vâkıf olan nâ-mevcûd olup ve beher hâl ehl-i dîvân ni'am-ı mebzûle-i hazret-i tâc-dârîden dill-sîr olmaları ma'lûb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânî olmanın yüz altı⁴ [1106/1694-1695] ve yüz on beş [1115/1703-1704] ve yüz yigirmi altı târîhlerine [1126/1714-1715] gelince iktizâ-yı vaqt ü hâl ile Ramazân'larda tertîb olunan dîvânlara mukāyese ile şıkk-ı evvel defder-dârı olan Hasan Efendi tarafından 'arz olunan bir kıt'a taqrîrde beyân olunduğu üzre ber-mu'tâd-ı nân-ı hâşş ve fodulanın a'lâsından ve sükûşun semîn ü tabhı ve ra'nâsından olarak öteden berü galebe dîvânlarında zümre-i yeñiçeriyân vesâ'ir ehl-i dîvân için tehyi'e olunagelen simât ü ta'âm şeref-yâfte-i şüdûr olan haţt-ı hümâyûn-ı 'inâyet-maqrûn mûcibince sâbıkı üzre hâzır ü âmâde etdirilüp kendüler 'arz olunduğu 'ağabinde kâffe-i tavâ'if-i askeriyeye i'tâ için i'dâd olunan beş biñ sekiz yüz tokuz kîse dîvânî dahi ihrâc ve temâmen 'ulûfe-hôrân-ı Devlet-i 'Aliyye'ye tevzî' ü taqsîm olunduğdansoñra eyyâm-ı dîvâniyyeden şadr-ı a'zam hazretlerine maşşûş olan ta'âm Bâb-ı Âşafi'ye vesâ'ir aşhâb-ı dîvânîni it'amesi konağlarına irsâl buyurulup herkes 'an-şamîmü'l-bâl du'â-yı devâm-ı devlet-i pâd-şâh-ı deryâ nüvâle sa'y-i bî-hemâl eyledi.

'Ağd-i Şâh Sultân be-Tevkî'i es-Seyyid Muştafâ Paşa

Ânifen şûret-i şihriyyeti naqş-ı şahîfe-i âşâr olan Raqqâ vâlîsi olan Vezîr es-Seyyid Muştafâ Paşa hazretlerinin şeref-i şihriyyet-i cenâb-ı şehriyâr-ı enâmla müşerref

¹ Süleymân AE: Selîm B, C, D, E.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Olması ma'hûd olmadığından rûsûm-ı dîvân-ı C, D, E: -AE.

⁴ Altı AE: Elli D, E.

olduklarında çend rûz mürûründe menâşib-ı dîvâniyyeden tevķî'lik tevcîhiyle âsitâne-nişîn olması ta'yîn buyurulup Ramazân-ı Şerîf'îñ onuncu ħamîs günü [10 N. 1192/2 Ekim 1778] Şâh Sultân ħazretleriniñ cânib-i düstûrlarına 'aċd olunması emr-i ħümâyûn-ı ħazret-i mekârim-perverî ile taraf-ı şadr-ı a'zamîye i'lân ü tebyîn olunmuşıdi.

Pes ol-rûz-ı muntazır-ı sa'd-iştimâl-i iċbâl ve zemân-ı muĥtârdan daċıka taĥallûf eylememesi daĥı maĥlûb-ı pâd-şâh-ı cemşîd-hemâl olmaĥın bir gün muċaddem müftÿyü'l-enâm mevlânâ Es'ad Efendi-zâde ħazretleri taraflarına iĥbâr olunduĥu üzre yevm-i merċümüñ şabâĥı 'ale's-seĥer dârü's-sa'âdeti's-şerîfe aĥası ħazretleriniñ dîvân oĥaların teşrîf ve vezîr-i müşârun-ileyh tarafından tertîbi muċtezâ olan cevâhir ü nuċûd ve envâ'-ı naĥl ve¹ şinûf-ı eşyâ-yı sükkerîn vesâ'ir levâzım-ı mülûkâne-i kâbîn temâmen² i'dâd ve sarây-ı dill-güşâlarında tevķîf etdirilmiş olmaĥla der-'aċab âlây-ı meyâmin-peymâları tertîb ve sarây-ı âşafiniñ ard ċapısından emrâr ve eşyâ-yı nefise kâbîn-i manzûr-i vezîr-i pâkîn olduĥdansoñra ketĥüdâ beĥ ħazretleriyle enderûn-ı ħümâyûna taşvîb etdirilüp teber-dârân-ı ĥâşşa ma'rifetiyle teblîĥ olunacaĥ maĥalle teslîm olunduĥu 'aċabinde ol-serv-i ĥadîka-yı 'işmet tarafından dârü's-sa'âdeti's-şerîfe aĥası ve dâmâd-ı pâd-şâh ħazretleri taraflarından [107^b] ċapu ketĥüdâları vekâletleriyle³ muĥtâr olan zemân-ı sa'd-iċtirânda sünnet-i Aĥmedî ve âsûde-i şerî'at-ı Muĥammedî üzre şeyĥü'l-islâm efendi ħazretleri emr-i müteyemmin 'aċde ĥüsn-i ĥitâm verüp ba'de'd-du'â tarafeynden i'dâd olunan ĥil'atler ilbâs ü eksâ buyurulup herkes yerlü yerine 'avdet ü ric'at eyledi.

'Azl-i Defter-dâr Ĥasan Efendi ve Naşb-ı es-Seyyid el-Ĥâcc Muştafâ Efendi

İki sene dörd ay miċdârı şıċċ-ı evvel defter-dârlıĥı ile imrâr-ı rüzĥâr eden Ĥasan Efendi'niñ ĥasbe'l-iċtizâ 'azl olunması maĥlûb-ı pâd-şâh-ı kâm-revâ olmaĥın şehri Ramazân-ı Şerîf'îñ on altıncı erba'â gecesı müddet-i medîdeden berü defter-dâr mektûbculuĥuyla evċât-güzâr ve keşret-i istiĥdâmı ĥasebiyle umûr-ı defterîde kemâl-i mahâretiyle 'arîf ü şöhret-şi'âr⁴ olan es-seyyid el-Ĥâcc Muştafâ Efendi Bâb-ı Âşafi'ye iĥzâr ve defter-dârlıĥ ĥil'ati ilbâs olunup müterettib-i 'uhde-i ihtimâmı olan keyfîyyâtı

¹ Ve B, C, D, E: -AE.

² Temâmen C, D, E: -AE.

³ Vekâletleriyle AE: Ve kâtibleriyle B.

⁴ Şi'âr AE: Si'âr C.

rü'yyete ibtidâr eylemesi hâlâtı cânib-i şadr-ı a'zamîden kendüsine tavşiyeye¹ vü tekrâr olundu.

Vefât-ı Şaliha Sultân

Huzzâk-ı eţibbânîñ aţbârlarına göre hemşîre-i sultân-ı zemîn ü zemân Şaliha Sultân 'işmet²-'unvân hazretleri 'illet-i istiskâdan bi'l-âhire esîr-firâş olup rûz-ı vâ-peşînde sarây-ı cennet-âsâları dîde-i pâk beynlerine teng gelmeğîn Eyyûb'de olan sâhil-serâlarında tebdîl-i hevâ eylemeğe taraf-ı hümâyûndan me'zûn olmuşlar idi. Hattâ keşmekeş-i zor-'illetden ten-rencûru tahrîk-i gerdûneye mütehammil olmamağîn bâ-izn-i hümâyûn taht-ı revânla şehr-i Ramazân'ıñ on dördüncü³ bâzâr gecesi [14 N. 1192/6 Ekim 1778] dil-hâhları olan yâlılarına revân ve rûh-ı pür-fütûhu ol-cây-ı elem-i pür-⁴mâde-i pervâz i'lâ-yı ğarq-ı cinân edüp cenâb-ı hilâfet-penâhîden gece sâ'at üçde iken fevti haberi huzûr-ı âşaffiye i'lâm ü i'lân olundu. Techîz ü tekfîni dârü's-sa'ade ağası mübâşeretiyle vefât eylediği maħallde rü'yet olunup teber-dârân-ı hâşşa i'ânetleriyle na'şî Ebû Eyyûb Câmî' muşallâsına nakl olundu. Şadr-ı a'zam ve tevķî'î paşa ve şüdûr-ı kirâm ve İslâmbol kâdîsî efendi ve yeñiçeri ağası ile defter-dâr efendi vesâ'ir sipâh ve silah-dâr ve cebeci ve tobcu ve 'arabacı ocaķları ağaları ile seng-i muşallâya karîb maħallde müheyyâ-ı şalavat olmalarıyla her biri 'alâ-merâtibehüm istikbâl-i rüsûmunu icrâ ederek maħall-i şalavata nakl olunup şeyhü'l-islâm efendi fi'l-aşl gelmeğe i'tizâr ile ma'füvv olmağîn Anaţolı kâdî'askeri imâm-ı evvel efendi imâmetiyle şalavatı edâ olunup hazret-i Hâlîd'ıñ ittîşâlinde tehyi'e olunan kabre ilkâ olundu.

Vuşûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Ric'at-ışân be-Tersâne-i 'Âmire

Muqaddem zikr olunduğu üzre ittîfâk-ârâ ile tertîb ve Kırım ğâ'ilesin def' için Baħr-i Siyâh'a ihrâc ve havâlî-i Kırım'a taşvîb olunan donanmâ-yı hümâyûn sefâ'ini me'mûr oldukları vechile Sinob limanına lenger-endâz ve andan tetmîm-i levâzım eyleyüp şehr-i recebiñ on dördüncü ve Temmuz'ıñ yigirmi yedinci günü [14 B. 1192/8 Ağustos 1778] şavb-ı maķşûdlarına 'azîmete ağaz eyleyüp muvâfaķat-ı hevâ ile bir gün zarfında Kırım atası havâlîsinden Şoğucaķ ve Anapa şularına vâşıl ve ķapudân-ı deryâ

¹ Tavşiyeye AE: Tevcîh D.

² Bu kelime B nüshasında sehven عظمت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu عصمت ('İşmet) şeklinde olmalıdır.

³ Dördüncü AE: Toķuzuncu C, D, E.

⁴ Pür AE: Fer B, C, D, E.

ve Kırım ser-‘askeri taraflarına mu‘addem ve mu‘ahher i‘tâ olunan me‘mûriyyet emri şavb-ı maşûdlarına dâhil oldukları oldukları hinde Rusyalu ile ‘akd-i muhârebeye ağaz etmeyüp belki evvel-bâ-evvel hekimâne-i mükâtebeye ibtidâr ve düşmen tarafından zuhûr edecek cevâba intizâr-birle şimdiye dek kendüleriniñ cezîre-i Kırım’da îkâ‘ eyledikleri havşala-güzâr etvâr-ı ta Hammül-fersâları bâlâda tafşil olunduğu vechile her [108^a] ne kadar nağz-ı ‘ahd eylediklerine edille vü berâhîn kaviiyy-i ittihâd¹ olunup ittifâk-ârâ ile üzerlerine hücûm eylemek vâcibât-ı dîniyyeden ma‘dûd olundu ise de her hûş-yâr ü nâ-dânîñ bir kat dañi ma‘lûmları olmak maşlahatı için bâdî-i emrde düşmen-i dîn nağz-ı ‘ahd töhmeti cânib-i saltanat-ı seniyye isnâd edecek hâlâtdan tevaqqî ederek bi’l-mükâtebe mütebaşsırâne hareket eylemeleri veşâyâların muhîf ü şâmil olmağın Kırım havâlîsine vâsıl oldukları gün birer kıt’a mektûb tahrîr ve müfâdlarında “*Tâtâr serbestiyyet ise Rusya ‘askeriniñ Kırım’da bu cem‘iyyetleri ve Karadeñiz’de donanmâsınıñ geşt ü güzârı bir dürlü iktizâ etmez ve bizi Tâtâr da‘vet etdi â‘zârına teşebbüs eylediğiniñ hâlde şimdiye dek gerek ahâlî-i Kırım’ın ve gerek Taman ve Kuban ve havâlîsinde sâkin bu kadar selâfîn-i Cengizîyye ve ümerâ ve kabâ’il ve ‘aşâ’iriñ Der-‘aliyye’ye kırk elli kıt’adan mütecâviz maşzarları gelüp sizden ve Şahin Girây’dan iştikâ ve feryâd ve imâmü’l-müslimîn ve halîfe-i muvahhidîn taraflarından istiğâse vü istimdâd ve şer’atımızda hem milletimizden olan ümmet-i Muhammed’e millet-i ecnebiyyeniñ tasalluğu vukû‘unda igâse vü istimdâd² ve tahlişlerine kıyâm vâcib olmak hasebi ile şavb-ı pâd-şâhîden ‘asâkir ve³ donanmâ ile me‘mûr olduk ve işte bizler varmak üzreyüz ve hâl böyle iken yine maşûd-ı devlet-i ebedd-müddet ıslâh olmak mülâbesesiyle siziñ ‘askeriñize toğ ve tüfeng atmazız. Ve lâkin⁴ yanaşacağımız yerlerde ve şu alacağımız mahallerde ‘askeriñizden mümâna ‘at vâki’ olur ise hâşıl olacak şûret-i mekrûhiyyeye siz sebep olmuş⁵ olursuz. Mâdâmkî cünûd-ı mansûr-ı muvahhidîn Rusya Devleti’niñ hudûduna vaz‘-ı kadem-i memâlik-i İslâmiye’yeden olup ‘ahd-nâme-i hümayûn ve şer‘-i şerîf muktezâsınca cihet-i cami‘a-yı hilâfet takrîbi ile tab‘iyyet-i ma‘neviyyeleri muqarrer olan Tâtâr diyânet-şi‘ârîñ memleketlerine li-eclü’l-müsâvât duhûlümüz için fesh-i şulh lâzım gelmez.” deyü derc ü tasfir edüp bir âdem ile ata-yı merkûmda olan Rusya ‘askeriniñ re’îsine tesyîr eylediğiniñde eylediklerindensoñra “Bu*

¹ İttihâd AE: İttiğâz B, C, D.

² İstimdâd AE: İmdâd C, D, E.

³ Ve E: -AE.

⁴ Ve lakin A, B, C, D: -AE.

⁵ Olmuş C, E: -AE.

güne vukû‘ bulan hareketlerden ve irsâl olunan âdemleriniñ kırk gün لازرتہ beklemeğe muhtâcdır.” deyü Rusya ‘askerîsi tarafından verilen cevâbdan cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’yi âgâh ve habîr¹ eylediler. Çünkü Kırım’dan ‘avdet² eden âdemleriñ takrîrlerinden Kırım ve Tıman ve Kuban’dan ‘asâkir-i mansûre ile her kangısına yanaşılmak murâd olunduğu taqdîrde şu vermeyecekleri müstebân ve leşker-i devlet-i ebedd-müddet cebren şu almağa muhtâc olacakları vâzih ü ‘ayân olup bu evzâ‘da şûret-i harbiñ nümâyân olacağı³ مسغن ‘ani’l-beyân olduğu birkaç gün muqaddem cânib-i müşârun-ileyhimâdan sûy-i saltanat-ı seniyyeye ketb ü imlâ ve kaṭ‘ü’l-müfâd bir kıṭ‘a fermân-ı celîlü’l-‘unvânıñ tahrîr ve irsâl olunması iltimâs ü istid‘â olunmağın ol-vech ile tahrîr olunan mektûbuñ cevâbı vürûduna tevaḳḳuf etmeyüp toğrı ya Kırım veyâ Tıman’a güzâr ve Moskovlu ceng etmeyüp kendü hâlleriyle tavrları ise anlar daḥi orduların bir maḥalle kurup müteyaḳkızâne ikâmet ve küffâr kenâra yanaşmağa ve şu almağa mümâna‘at eyledikleri şûretde kaṭ‘â ve kâṭibeten endîşe vü tereddüd etmeyüp ve naḳz-ı ‘ahd Moskovlu’dan olduğunu bilüp havl ü kuvvet-i Rabbü’l-‘âlemîne tevekkül ve rûḥ-ı muḳaddes-i sultânü’l-enbiyâ-yi ‘aliyye ve ‘alâ-ileh-i şubḥa⁴ ezgî-yi iltihâya tevessül ile bi’l-muḥârebe vardıkları yerin feth ü teshîrine mübâşeret eylemeleri bâbında müşârun-ileyhümâya ḥiṭâben kaṭ‘ü’l-müfâd bir kıṭ‘a emr-i celîlü’ş-şân ısdâr ü irsâl olunmuşıdı. Ol-vechile şeref-şüdûr olan fermân kendülere vâsıl olduğu ân ‘umûmen sefâ’in ve ‘asâkir-i donanmâ-yı hümâyûnla Soğucak pîşe-gâhından hareket ve Kırım cânibine toğrı⁵ feth-i şirâ‘ ‘azîmet eyleyüp [108^b] hilâl-i seyrde Kefe havâlîsine qarîb maḥallerde Rusya sefâ’inine dû-çâr ve Moskov sefâ’ini fesh-i şulḥ-i Devlet-i ‘Aliyye ‘askerîsi tarafından vukû‘ bulmaḳ ümmîdiyle toḫ atmaḳsızın dostâne mu‘âmele ile donanmâ-yı hümâyûn sefâ’ini verâsından güzâr eylediler. Müşârun-ileyhimâ Kefe önlerine vâsıl ve ḥârice âdem iḥrâc ve taḥaşşün edecek bir maḥalliñ istiḥşâli esbâbına müşteḡil olduklarında a‘dâ-yı bed-ṭıynet venâ⁶ hasteliğın ‘illet ederek cezîre-i mezbûreye pâ-nihâd olmalarından âzürde olacakların beyân ve bu keyfiyyetiñ üç konak miḳdârı mesâfede ikâmet üzre olan cenerâllerine ifâdeye muhtâc olduğun müşârun-ileyhümâ taraflarına inhâ vü i‘lân eylediler. Cenerâl-i bed-fi‘âllerinden ḥaber vürûduna

¹ Habîr AE: Haber B.

² ‘Avdet AE: Da‘vet B.

³ مسغن AE: مستغن D.

⁴ Ve şubḥa C, D, E: -AE.

⁵ Doğru C: -AE.

⁶ Vena AE: Vebâ B, C, D, E.

intizâr olunur iken faşl-ı harîfîñ eyyâm-ı ma'dûde-i şedîdesinden beyne'r-rü'esâ "Kestâne Karası" şöhretiyle müte'arif olan¹ furtınanıñ zoru ile mersâ-yı Kefe'den müfârekat ve hareket-i kasriyye² ile gurre-i Ramazân-ı Şerîf'de [1 N. 1192/23 Eylül 1778] Sinob limanına lenger-endâz oldukların cânib-i saltanat-ı seniyyeye inhâya³ mübâderet eylediler.

Pes mevsim-i şitâ duhûl ve sefâ'in-i mîriyyeniñ Tersâne-i 'Âmire'ye⁴ rabt olunmak vaktleri hulûl etmeğın donanmâ-yı hümâyûn mersâ-yı tersâneye inşirâfa me'zûn olup Ramazân-ı Şerîf'îñ yigirminci günü boğaza dâhil ve ahar-i Ramazân'da limân-ı tersâneye vâsıl oldılar.

Vukû'-ı Tevcîhât

Şehr-i Şevvâl'îñ beşinci isneyn günü [5 L. 1192/27 Ekim 1778] ruşsat-ı hümâyûn-ı hazret-i⁵ tâc-dârî ile şadr-ı a'zam hazretleri tevcîhât-ı mekârim-gâyât-ı cihân-bânîye kıyâm buyurup menâşib-ı Bâb-ı Âşafî'den faқаt Dîvân-ı Hümâyûn çavuşbaşılığı ile⁶ sâbıkâ ordu-yı hümâyûnda çavuşbaşı olup bu def'a başbaķı kullugundan ma'zûl olan Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşılardan Ruĥî Süleyman Ağa mübeccel ve selefleri Aĥmed Nazîf Efendi'niñ bir sene miķdârı mesbûķ olan hizmetlerine bedel-i Darb-hâne-i 'Âmire emâneti ile mazhar-ı 'âţufet-i pâd-şâh-ı bülend-maĥall olup sâ'ir mansıbları ba'zan tevcîh ve ba'zan ibķâ olunarak zümre-i hâce-gânîñ ekseri tatyîb ü teşrif ve baķıyyesi i'tâ-yı 'atâyâyla talîf buyurulup bu def'a küçük evķâf mansıbı i'tâ olunan şadr-ı a'zam hazîne kâtibi el-Hâcc Mehmed Efendi'den gayrı kimesneye dîvân hâceliği 'inâyet ü iĥsân olunmadı.

Zifâf-ı Tevķî' es-Seyyid Muştafâ Paşa

Bundan muķaddem keyfiyet-i 'aķdi bî-güzâr hâme-i taĥrîr olan tevķî'-i vezîr es-Seyyid Muştafâ Paşa hazretleriniñ zemân-ı meserret-iķtirân-ı 'aķdi otuz gün miķdârı mürûr ve sulţân-ı 'ıffet-'unvânla hemm-ser olmalarıyçün zebân-ı gevher-fişân-ı hazret-i zillullahîden taĥşîş buyurulan vaktiñ taķarrübü zuhûr etmeğın emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı tâc-dârî ile şehr-i şevvâl-i meyâmin-i iştimâliñ on beşinci ĥamîs günü [15 L. 1192/6

¹ Olan C, D: -AE.

² Kasriyye AE: قریة D, E.

³ İnĥaya A, B, D: -AE.

⁴ 'Âmire C, D, E: +Limanına C, D, E.

⁵ Hümâyûn-ı hazret-i AE: -C, D, E.

⁶ İle B, C, D, E: -AE.

Kasım 1778] ‘arûs âlâylarının tertûbine daħi ihtimâm ve ihtîşâm-ı tâmmıla ol-sünnet-i seniyye-i nübüvvetiniñ¹ huşûl-pezîr olmasına her taraftan sa’y ü ikdâm olunup âlây süvâr olacak şadr-ı a’zam ve şeyhü’l-islâm ve kapudân paşa² ve sadareyn ve nakîbü’l-eşrâf ve kâdî-yı şehr ve ocaqları ricâli ve hâce-gân-ı dîvânîñ aşhâb-ı menâşıbı³ ve kapucıbaşı ağalar ile rikâb-ı hümâyûn ağalarından mîr-âhûr-ı evvel ve şânî ağalar vesâ’irleri bir gün muqaddem ta’yîn buyurulan sâ’at-i muhtârda dârü’s-sa’âdeti’ş-şerîfe ağası otaşıyla sâhe-sarây-ı hümâyûnda muntazıran kıyâm eylediler.

Müşârun-ileyhâ hazretleri harem-i hümâyûn-ı ‘işmet-merhûndan gerdûne-i felek-nümûların cây-ı karar eylediği ân ‘alâ-merîtibehüm herkes yerlü yerinden esb-cünbân olup âlây-ı meyâmîn-peymâ ile cebe-hâne ve Sovuk Çeşme ve Şengül Hamâm’ı tarîkiyle At Meydân’ından Peyk Hâne zuqâkından dîvân yoluna güzâr ve Şaliha Sultân Sarâyı önünden Cigâla-zâde konağı civârında vâkı‘ sarây-ı sultânîde gerdûne-i sultânî selâmı için râkiben kenâre-i güzer-gâhda karar eylediler. Bundan soñra tertîb olunan it’am-ı hoş-güvârdan herkes dill-sîr olup ba’de’l-‘ışâ [109^a] du’â vü şenâ olunduğu ‘akabinde dâmâd paşa⁴ hazretleri dârü’s-sa’âdeti’ş-şerîfe ağası delâletiyle harem-i meyâmîn-tev’emleri cânibine hırâm eyleyüp defâtir-i teşrîfâtta muqayyed olan vech ile taraf-ı müşîrânelerinden i’dâd olunan hedâyâ ‘ale’t-tertîb mahallerine ‘arz ve ihdâ olunduğdansoñra evvelâ şüdûr-ı kirâm ba’dehu kapudân paşa ve şeyhü’l-islâm ve şüdûr-ı vâlâ-makâm-ı kıyâm ve hâneleri cânibine taħrîk-i li-câm eylediler.

Teşrîf-i Pâd-şâh-ı Cihân be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Şâh Sultân

Rûz-ı âlây-ı ‘arûsuñ ferdâsı şevket-penâh-ı şehen-şâh-ı ref’et-i dest-gâh hazretleri daħi namâz-ı cum’âyı ba’de’l-edâ sarây-ı sultânîye teşrîf ve kudûm-i meymenet-lüzûmlarıyla⁵ müşârun-ileyh talîf buyurulup tertîb olunan ziyâfet-i şâhânedan cümleñîñ havşala-yı hâ-hişi mel’ân ve enderûn ü bîrûn-ı sarâyda bezl-i in’âm ü ihsân-ı firâvân buyurup taraf-ı mülûkânelerinden bir şevb bol yeñli semmûr kürk ile müşârun-ileyhiñ dûş-ı iktidârları tezyîn ve cânib-i müşârun-ileyhden olmak üzere kırk elli miqdârı zî-kıymet ve mutavassıt sâ’atler in’âmı ile halîfe-i rûy-i zemîn hazretleriniñ havâşş-ı huddâmı taṭyîb olup ba’de’l-‘aşr şevketlü kerâmetlü pâd-şâh-ı ‘adâlet-iktinâh

¹ Nübüvvetiniñ AE: نونيك C, D, E.

² Paşa AE: Deryâ A, B, C, D, E

³ Menâşıbı AE: Menâşıbı A, B, C, D, E.

⁴ Paşa C: Pâd-şâh-ı AE.

⁵ Lüzûm-ı C, D, E: +Şehr-yârâneleriyle C, D, E.

hazretleri hareket ve Dâmâd Paşa tarafından ‘arz olunan esbe süvâr olup sarây-ı hümâyûnları cânibine tehzîz-‘inân-ı ric‘at buyurdular.

İrtihâl-i Şehzâde Sultân Aḥmed

Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ¹ بحفظ الاله لازال hazretleriniñ Sultân Aḥmed² nâm şehzâde-i leâfet-güsterleri be-taḳdîrullah-i te‘âlâ inḫirâf-ı ṭab‘a mübtelâ olarak ḥummâyı münâvebeden müte’essir ve rûz-be-rûz mizâc-ı nezâket-i imtizâcları müteḡayyir olup ḥuzzâḳ-ı etıbbâ her ne kadar tedbîr-i müdâvâta cedd-i evfâ eylediler ise pezîr-refte-i³ devâ olmayub bi’l-âḫire şehr-i mezbûr⁴ yigirmi yedinci şalı günü [27 L. 1192/18 Kasım 1778] ol-ḳarretü’l-‘ayn kâffe-i enâm-ı i‘lâ-yı gülşen-sarây-ı ‘adne ḫırâm eyleyüp türbe-i laṭife ve medrese-i münife binâsiyçün muḳaddemce cânib-i şehr-yâr-ı enâmdan yüz elli kîse aḳçaya ibtiyâ‘ olunan ‘Osmân Paşa ‘arşasından sebîl-ḫâne-i hümâyûnuñ meḫâzâtında tehyi’e ḳılınan maḫall-i vesî‘ada vedî‘a-yı şandûḳa-yı raḫmet-i raḫmân ḳılındı.

Ruḫsârî-i Elçi-i Venedik ve Filemenk be-Âsitâne-i Şâh-ı Cemşîd-örnek

Birḳaç seneden berü Der-‘aliyye’de muḳtım olan Felemenk elçisi reh-rev-yı ka‘r-ı⁵ caḫîm olup yerine elçi-i âḫar vürûd ve her⁶ üç sâlde bir elçi tebdîl olmagelen cumḫûr-ı Venedik’iñ cedîd elçisi daḫi bahren tevârüd edüp Ğalaṭa’da mevcûd olduḡu ma‘rûz-ı ‘atebe-i gerdûn-nümûd olmaḡla şehr-i zîl-ḳa‘deniñ beşinci şalı günü [5 Za. 1192/25 Kasım 1778] ‘aḳd olunan dîvân-ı celfil-‘unvânda Venedik elçisi ruḫşât-yâb-ı rû-mâlî-i dergâh-gerdûn-ı iştibâ⁷ ve on ikinci şalı günü [12 Za. 1192/2 Aralık 1778] Felemenk elçisi me’zûn-ı çehre-fersâyî südde-i pâd-şâh-ı cemm-câh olmuştur.

¹ “Daima Allah tarafından korunan” anlamında Arapça bir söz.

² Aḥmed B, C, D, E: -AE.

³ Bu kelime B nüshasında sehven پذیرفته imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پذیرفته (Pezîr-refte) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ka‘r-ı AE: Ḳamer C, D.

⁶ Her A, B, D: -AE.

⁷ İştibâ AE: İştibâh B, D, E.

Zikr Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbkâ-yı¹ Vezâret-i şadr-ı Sâbık Meḥmed Paşa

Bundan muḳaddem Raḳḳa eyâleti muḥavvel-i ‘uhde-i vezîrâneleri buyurulan tevḳî‘ es-Seyyid Muştafâ Paşa ḥazretleri ḥaḳḳlarında ‘inâyet-i vefîyye-i cenâb-ı zillullahîniñ teceddüdü maṭlûb buyurulmağın mâh-ı mezbûruñ on üçüncü çehâr-şenbih günü [13 Za. 1192/3 Aralık 1778] üzerlerinde olan Raḳḳa eyâleti Aydın sancâğına tebdîl ve Raḳḳa eyâleti Bender başbuğu Vezîr Seyyid Ḥasan Paşa’ya taḥvîl olup yigirminci günü² İç-il sancâğı sâbıkâ Mısır vâlîsi şadr-ı esbak Meḥmed ‘İzzet Paşa’ya iḥsân ve İnebaḫtı muḥâfızlığı ile şadr-ı sâbık Darendeli Meḥmed Paşa’niñ vezâreti ibkâ olunması fermân olundu.

Şadr-ı Anaṭolu-şoden Meḥmed ‘Ârif Efendi

Anaṭolu kâdî‘askeri olan imâm-ı evvel-i şeh-r-yârî Meḥmed Emîn Efendi ḥazretleri ber-vech-i diḳḳat şerâ’it-‘iffet ve pür-hüner³-kârîye ri‘âyet ederek müddetin itmâm ve zemân-ı zabtı ḳarîn-i ḥüsn-i ḥitâm olup ve birkaç def‘a ḥâşşa ḥekîmbaşılık ile aḳrânından mümtâz ve ḥızmet-i sulṫân-ı zemîn ü zemân ile ser-efrâz olan Meḥmed ‘Ârif Efendi [109^b] ḥazretleri muḳaddemâ Anaṭolu pâyesiyle mesned-i mezkûra kesb-i istihâl ve vücûhla şâyân-ı nevâziş-i pâd-şâh-ı cemşîd-hemâl olmağla şeh-r-i zi’l-ḥiccenîñ gurresi bâzâr günü [1 Z. 1192/21 Aralık 1778] sarây-ı âşafîye da‘vet ve Anaṭolu kâdî‘askerliğine ilbâs-ı⁴ ḥil‘at buyuruldu.

İntikâl-i Şafîyye Sulṫân⁵ عليهما الرحمة والغفران

Biñ yüz on târiḥleri ḥilâlinde [1110/1698-1699] şülb-i gevher iken Muştafâ Ḥân-ı Sâni’den maḥmiyye-i Edirne’de zîver-i ḥacle-i vücûd olan Şafîyye Sulṫân vilâyet-‘unvânıñ ‘idâd-ı sinn sekseni mütecâviz ve seksan beşe mütenâhî⁶ olmağın be-taḳdîrullah-i te‘âlâ vücûd-ı taḳvâ-nümûdları bir nezle-i ḥârre-i iḥdâr⁷ ile rencûr ve yedi

¹ İbkâ-yı AE: İfâ-yı D.

² Günü A, B, C, D, E: -AE.

³ Pür-hüner AE: Perḥîz AE.

⁴ İlbâs-ı A, B, C, D, E: -AE.

⁵ “Allah’ın rahmeti ve mağfîreti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Mütenâhiz A, B, C, D. Mütenâhiz kelimesi A, B, C ve D nüshalarında sehven **متناهمز** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **متناهمز** (Mütenâhiz) şeklinde olmalıdır.

⁷ İḥdâr AE: İḥzâr C, D, E.

sekiz gün miqdârı müdâvemete bezl-i maqdûr olunup kâr-ger olmadığından bi'l-âhare terk-i 'âlem-i mecâz¹ ve rûh-ı revânî i'lâ-yı 'aleyinine pervâz eyledi.

Na'ş-ı mağfîret-medârî dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe ağası nezâreti ile techîz ü ikmâl ve teber-dârân-ı hâşşa mübâşeretiyle Sultân Süleymân Hân² عليه الرحمة والغفران² hazretleriniñ câmi'-i şerîfi hâzîresinde i'dâd olunan maħalle defn için câmi'-i mezbûra îşâl olundu.

Şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm vesâ'ir sūdûr-ı kirâm ve ricâl-i fiħâm edâ-yı şalât için maħall-i mezkrda muntazîren kıyâm üzre olmalarıyla der-'aķab şalâtı itmâm ve du'â vü şenâ olunarak merķad-ı laţiflerine ilkâya ikdâm olunup herkes haķķlarında der-yûze-i rahmet ederek yerlü yerine 'avdete tahrik-i li-câm eyledi. Merhûme-i müşârun-ileyhâ tertîb eylediği vaķfıñ nemâsından idâre olunmak üzre Ayaşofya-yı Kebîr ve Sultân Mehmed ve Sultân Bâyezid ve Vâlde Sultân câmi'lerinde dersiyeye ve va'aziyye ve du'â-gû vazâ'ifi ta'yîn ve fazıla-yı vaķfdan ahâlî-i haremeynü'ş-şerîfeyne sâl-be-sâl surre gönderilmesi ta'yîn³ eylediğinden mâ-'adâ Laţif Paşa maħallesi tarafların müceddeden çeşme binâ ve mâ'î-lezîz icrâsıyla ihyâ eyleyüp nice derd-mend ü zu'afânıñ hafr-ber ederek ve vîrân-gede-i⁴ hânelerin ma'mûr ve nice fuķarâ vü mesâkiniñ def'-i zarûretleriyle⁵ hâtîr-şikeste ve gâmm-nâkların mecbûr ü mesrûr eylediği beyne'l-enâm mütevâtir ü meşhûrdır. اسبل الله عليها ستر الغفران و اسكنها في اعلي غرف الجنان.⁶

VEĶÂYİ'-İ SENE-Yİ ŐELÂŐE VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1193/1779-1782)

İbķā-yı⁷ Vezâret-i 'Ali⁸ Paşa

Bundan muķaddem ikinci def'ada vezâreti ref' olunup vaţan-ı aşlîsi olan Livâdiye'de ikâmete me'mûr olan Hasan Paşa haķķında خضم 'avâtîf-ı hüsrevânî mevvac ve şubħ-ı iltifât-ı şehen-şâhî pezîrâ-yı ibtilâc olmağın şehr-i saferü'l-hayrîñ toķuzuncu ħamîs günü [9 S. 1193/26 Şubat 1779] Ağrıboz muĥâfızlıđı ile vezâreti ibķā ve iķtizâ eden me'mûriyyet emri tahrîr ve isrâ olundu.

¹ Mecâz AE: Mucâvir D.

² "Allah rahmet eylesin." anlamında Arapça bir dua.

³ Ta'yîn AE: Tebyîn A, B, C, D, E.

⁴ Vîrân-gede-i AE: Perâkende D.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven ضرورتلرله imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضرورتلرله (Zarûretleriyle) şeklinde olmalıdır.

⁶ "Allah onu bağışlasın ve cennetine koysun." anlamında Arapça bir dua.

⁷ İbķā-yı B, C, D: -AE.

⁸ 'Ali AE: Ħasan C, D.

Vilâdet-i bâ-Sa‘âdet Sultân Süleymân ¹ عمر الله المنان

لازال محفوظاً بعناية الملك الوهاب ² Pâd-şâh-ı bülend-i cenâb-ı şehr-yâr-ı celîlü'l-a‘kâb hazretleriniñ müşerref-i envâr-ı hilâfet ve maţla‘-ı hûrşîd-i celâlet olan şülb-i ikbâl-i iştîmâl-i mülûkânelerinden şehr-i şaferü'l-hayrîñ yigirmi sekizinci cehâr-şenbih gecesi [28 S. 1193/17 Mart 1779] sâ‘at üçe resîde olacağı esnâda bir necm-i aftâb-ı izâ‘et-i lem‘a-pâş-ı hân-vâde-i salţanatları olup ism-i şerîf-i meymenet-redîfleri eşheret-rîn-i ecdâd-ı bender-güvârları olan Sultân Süleymân nâm-ı hayriyyet-encâmıyla tesmiye buyurmalarıyla der-‘aķab zîver-i erîke-i vücûd olduğu cânib-i şâhânelerinden dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası mübâşeretiyle şadr-ı a‘zam hazretleri tarafları tebşîr ve faķat du‘â-yı devâm-ı salţanat-ı ebedd-kıyâma müvâzabet eylemeleriçün etrâf ü eknâfa i‘lân-nâmeler tahrîr ü tesyîr olunup ol-vech ile kimesneniñ rencîde olunmaması te‘kîdi lâzım gelenlere gereği gibi tenbîh ü tahzîr olundu. Şâh-zâde-i civân-bahtıñ sâl-i Vilâdet-i pür-meymenetlerin zabta³ zümre-i şu‘arâ-i saĥn-ârâ olup cümleñiñ mümtâzî zebân-ı te‘ezzîde [110^a] Bekrî-zâde Şeyĥ Seyyid Kemâl⁴ ‘İzzet’iñ aleti vechle istinbât-ı târîh olunur inşâd eylediği beyt-i ġazâlar olmağla cümle-i kaşîdesinden tefrîķ ve işbu maĥalle izâfe ü telfîķ olundu.

Şi‘r

حَلَّتْ بِمِيلَادِ سُلْطَانِ بِشَائِرِهِ

بِالْعَزِّ وَلِنَصْرِ يَنْشَأُ عَادِلَ الدَّهْرِ ⁵

âvân-ı sa‘d-iķtirân-ı tûlû‘ları ‘afv-ı tertîb şöhr-âmîz ile def‘-i melâhî ve kâffe-i ‘ibâd ü bilâddan def‘-i mezâlim ve nehy-i menâhî-i hengâmına teşâdüf eylediğinden cihân-ı pür-meserret ve huşûşen ârzû-yı neyl-i mülâzemet ile muntazır-ı vilâdet-i bâ-sa‘âdetleri olan dânişmendân-ı medrese-nişînden nice bî-kesleri mażhar-ı ‘inâyet ü ‘âţufet olup şadr-ı a‘zam-ı bülend-maķâm hazretleriyle müftîyü’l-enâm hazretlerine kırķar ve şadr-ı Rûm Efendi’ye altı ve şadr-ı Anaţolu ile naķîbü’l-eşrâf efendiye dörder

¹ “Allah ona uzun ömür versin.” anlamında Arapça bir dua. عمره الله المنان: C, D.

² “Vehhâb olan Allah’ın yardımıyla kuşansın.” anlamında Arapça bir dua.

³ Bu kelime D nüshasında sehven ظبطه (Zabta) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضبطه (Zabta) şeklinde olmalıdır.

⁴ Kemâl AE: Kemâleddîn C, D.

⁵ “Müjde veren sultan doğdu, izzet ve zaferle yaşa.” anlamında Arapça bir beyit. حَلَّتْ بِمِيلَادِ سُلْطَانِ بِشَائِرِهِ D.

ve İslâmbol kâdîsı ile hekimbaşı efendiye ve imâm-ı evvel-i hazret-i¹ şeh-r-yârî ve müneccimbaşı ve kehhâlbaşı efendilere birer mülzemet yazmağa ruhsat ihsân ü 'inâyet buyuruldu.

Men'-i² Sefâ'in-i Efrenc ez-Tevârüd-i Baħr-i Süveys

Haremeyn-i Muħteremeyn'in her hâlde istihşâl-i âsâyış-i müstelzim-i sa'âdet-dârîn ve mûriş-seyn olacağı ihsâs olunur hâlâtdan viķāyesi meħâzı mertebe-i farz-ı 'ayn idiği bî-şekk ü meyn olmağın Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-peyvend-i ħidmet-i muħâfaza ile şeref-mend-i ülelden berü milel-i bî-gâne sefâ'iniñ müdâhil-i meķāmeyn-i münîfin olan sevâhil-i Baħr-i Süveys'den³ Cidde benderinden mâ-'adâya âmed-şüdd eylemelerin tecâvüz⁴ eylemediğinden bu vakte dek Efrenc gemileriniñ Cidde iskelesin berü⁵ sâhillere tecâvüz eylediği ma'hûd değıl iken bundan yedi sekiz sene muķaddem cânib-i saltanat-ı seniyyeye 'işyân-ı izhâr ile 'urza-ı şemşîr-dâmâr olan ümerâ-yı Mışır'dan Maķtûl 'Ali Beğ'in şeyhü'l-beledliğı esnâsında sevâhil-i Ĥabeş'den Süveys iskelesine tevârüd eden İngilterelü'niñ bir kıt'a şağîr teknesi derûnunda olan ħapudânınıñ ba'zı hediye takdîmi ile Süveys'de seffinesin rabt ve çend rûz iskele-i mezbûru kendüsine muħît eylemeğe cânib-i mûmâ-ileyh tarafından me'zûn olmasın sâ'ir tavâ'if-i Efrenc kendülere izn-i küllî sünûhuna ħaml ederek der-'aķab birkaç kıt'a seffine ile Süveys iskelesine vürûda şürû' ve maķtûl-i mezkûruñ ħalefi Ebû'z-zeheb cânibinden daħi resm-i gümrük intifâ'ı mülâħazatıyla şûret-i tegâfülden 'alâyim-i ruhsatıñ zuhûrı vuķû' bulmağın birbirini müte'âķib sefâ'in-i Efrenc Bender Süveys'ine vürüd ve bâş-bayâğıca bir ħân binâ edüp maħall-i mezkûru iskele⁶ ittiħâz eylemeğe bezl-i mechûd üzre oldukları ma'lûm-ı pâd-şâh-ı ma'delet-iktinâh olduğundan başka Mekke-i Mükerreme emîri tarafından daħi ma'rûz dergâh-ı âsmân-ı dest-gâh olundu. Beyân olduğü vech üzre ħuşûş-ı mezkûr umûr-ı vâcibü'l-i'tinâdan olmağla Der-'aliyye'de muķîm İngiltere elçisine ifâde ve tefhîm olduğda derħâl keyfiyet-i mezbûreyi⁷ cânib-i devlet-i ebed-ittişâlden bî-tevaķķuf ħaber verildiği üzre tahrîr ve devleti ħarafına irsâl eyleyüp cevâbında toķsan iki senesi kânûnu ħulûlündenşoñra İngiltere sefâ'ininden

¹ Hazret-i C, D: -AE.

² Men'-i AE: +Küllî C, D.

³ Süveys'den AE: Süveys'den C, D.

⁴ Tecâvüz AE: Tecvîz C, D.

⁵ Berü AE: Ve D.

⁶ İskele D: -AE.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

deryâ-yı Süveyş'de bulunan sefineleri emvâli ü eşyâsıyla cânib-i saltanat-ı seniyyeden zabt ve mellâhları ve seby ü istirkâk veyâhûd toh ve humbara ile ihrâk ü igrâk¹ olunmasın bir kıt'a takrîr ile 'Atabe-i 'Aliyye-i mülûkâne 'arz ü ihbâr etmeğin elçi-i mesfûrîñ İngiltere devleti tarafından olmak üzere verdiği sened-i mu'teberîñ 'ibâreti derc ü tasfîr olunarak Dîvân-ı Hümâyûn kaleminden kâffe-i ümerâ ve² zâbiñân ve 'ulemâ-yı Mısır'a hitâben mufaşsal ü meşrûh bir kıt'a emr-i 'âlîşân imlâ ve mazmûnunda hân-ı mezkûruñ hedm olunup fimâ-ba'd tevârüd eden İngiltere gemileri kendü kıraları tarafından memnû' olmalarıyla 'âsî vü bâğî ve korsân hükümünde oldukları ecilden sefineleri muhkem rabt ve kapudân ve³ mellâhları habs ve kal'a-bend [110^b] ve emvâl ü eşyâları cânib-i mîrîden zabt olunması tenbihâtı 'alâ-vechi'l-ıtnâb edâ olunup Dergâh-ı 'Âlî kapucibaşlarından Râkım Paşa hazîne-dârı Muştafâ Ağa mübâşeretiyle cânib-i Mısır'a ba's ü isrâ⁴ olundu.

Zıkr-i Tenkîh-i Ba'zı ez-Mevâdd-ı 'Ahd-nâme⁵ ve Te'kîd-i Müşâlahâ bâ-Rusya

Muqaddem şebt-i cerîde-i âşâr olan beyân-nâmede baş ü temhîd olduğu üzere biñ yüz seksan sekiz senesi [1188/1768-1769] hilâlinde Devlet-i 'Aliyye ile Rusyalu beyninde pezirâ-yı hitâm olan müşâlahâ-yı mü'ebbedeniñ aqdem-i şerâ'itinde ma'dûd olan serbestiyyet-i Tâtâr mâddesinde istihkâmına ri'âyet olunmadı" müdde'âlarından teşa'ub eden münâza'a ü cidâl refte refte Rusyalu ile 'aqd-i muhârebe ve kıtâl olunmak hâletlerin kesb ideceğine intikâl olunmağın bundan aqdem mahallinde tafşîl ve işbâ' olduğu vechle bi'z-zarûre cânib-i saltanat-ı seniyyeden tehyi'e-sâz ve selb ve⁶ kemâ-yenbağî i'dâd-ı levâzım ceng ü harb olunup himmet-i vâlâ-yı töhmet-i mülûkâne ile berren ve bahren tertîb-i cüyûş ve kifâyetden ezyed-i ser-ğaddât-ı manşûreye taqdîm-i ketâ'ib-i deryâ-hurûş olduğundan başka ahâlî-i Kırım'ıñ istiğâselerine binâ'en kırk biñ miqdârı leşker-i zafer-güster ve kırk miqdârı sefâ'in-i kûh-peyker ile donanmâ-yı nuşret-eşer Baħr-i Siyâh'dan cezîre-i Kırım üzerine irsâl ve Rusyaluñ serbestiyyet-i Tâtâr zu'mınca tanzîm eylemek bahâneleriyle muğâyir-i şurût-ı serbestiyyet-i ahâlî-i Kırım olan tasalluñ silmen ve ħarben men' ü def'ine mübâşerete sa'y-i bî-hemâl

¹ İgrâk AE: اعراق C, D.

² Ve C, D: -AE.

³ Ve B, C, D: -AE.

⁴ Ü irsâl A, B: Ü İsrâ C, D.

⁵ Nâme A, B, C, D: -AE.

⁶ Ve C, D: -AE.

olundu. Ammâ Rusyalunîñ ‘asâkir-i nikbet-medâr ile hilâf-ı şurûṭ-ı Kırım’a duḥûli mişillü bâlâda temhîd olunan etvâr-ı nâ-der-berâbere ibtidârı gûyâ cânib-i saltanat-ı seniyyeden Toman taraflarınıñ ‘adem-i tahliyyesi ve Devlet-girây Hân’ın hükümran-ı ıklîm-i Kırım olması huşûşuna Devlet-i ‘Aliyye-i ebedü’-d-devâmîñ ‘inâyet ü i’âneti munzamm olmasına mebnî ya’nî zıkr olunan şûretlerde cezîre-i mezkûreye duḥûli mücerred cânib-i müsâvâta ri’âyete mübtenî olduğun da’vâ ve şulḥ-i ebediye menâfi hareket eylemediklerin iddi’âdan hâlî olmadığına binâ’en ânifen îrâd ü beyân olduğun vechile Kırım cânibine techîz ü tesyîr olunan ‘asâkir-i devlet ve donanmâ-gerdûn-ı heybet vechen mine’l-vücûh Rusyalu tarafından şûret-i ḥarbi müşâhede edemediklerin bî-ceng ü mübâderet Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ric’at eylemişler idi. Vech-i meşrûḥ üzere beyne’-d-devleteyn iki sene miqdârı tehyi’e-i levâzım-ı ceng ü ḥarb ile güzerân eden âvân-ı şuriş-i iktirânda bir taraftan daḥi ‘âdet-i dirîne-i düvel üzere mâdde-i nizâ’ın tenkîhine ihtimâm ve bâ’is-i hışâm olur hâlâtın irtifâ’ına sa’y-i mâ-lâ-keâm olup re’îs-i sâbık İsmâ’îl¹ Beğ ve halefleri ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi ikdâmlarıyla Âsitâne-i Sa’âdet’de muḳîm Rusya elçisi ile merreten ba’de uḥrâ mülâkât ve devleteyn cânibinden ıslâḥ-ı zâtü’l-beyyine her ne kadar ḥaşr-evkât olundu ise ḥikmet-i ḥudâ tahkîm ü te’sîs-i mevâdd-ı müşâlâḥa olunarak şûret-i muşâfâtın dill-ḥâḥ olan vechden çehre-nümâ olması ḥâric-i huşûle-i bârâ² görünmeğın toḫsan iki senesi [1192/1778-1779] yedlerine i’tâ olunan ruḥşat-nâme-i hümâyûn iktizâsı üzere mevâlî-i kirâmdan sâbıkâ ordu-yı hümâyûn kâdîsı Müftî-zâde Aḥmed Efendi ile re’îsü’l-küttâb-ı sâbık İbrâhîm³ Efendi ve bi’l-fi’l defter-i ḥâḳânî emîni el-Ḥâcc ‘Abdürrezzâḳ Bâhir Efendi emr-i mühimm-i mezkûruñ tesviyesine kıyâm ve Rusya murahḫasıyla maḥâll-i müte’addidede ‘aḳd-i meclis-i mükâleme ederek bevâ’îş vahşetiñ ber-taraf olmasına diḳkat-i tâmm eylediler. Lakin Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde maḥfûz⁴ [111^a] mükâleme defterinden müstefâd olduğun vechile mûmâ-ileyhim ile tertîb olunan mecâlis-i mükâlemâtda daḥi cism-i⁵ mevâdd-ı nizâ’ ve def’-i⁶ ‘avâ’il-i⁷ kifâḥ ü قراع miyesser

¹ Bu kelime AE., C ve D nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ’îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ’îl) şeklinde olmalıdır.

² Bârâ AE: Yârâ B, D.

³ Bu kelime AE. Nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime C nüshasında sehven محفوظ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu محفوظ (Maḥfûz) şeklinde olmalıdır.

⁵ Cesîm-i A: Ḥasm B, C.

⁶ Def’-i AE: Ref’-i D.

⁷ ‘Avâ’il-i AE: Ğavâ’il-i B, C.

olmadığından bi'l-âhire temhîd-i mu'çilât-ı huşûş-ı devletde ehliyyet ve kârdânlığı zâhir ve mûmâ-ileyh el-Hâcc 'Abdürrezzâk Bâhir Efendi Der-'Aliyye'de muķîm França büyük elçisi tavassutıyla hasbe'l-me'mûriyye tekrâr münfereden maķâm-ı mûkâlemeye rücû' ve Âyinelî Kavaķ nâm maķallde Rusyalunîñ murahhaş-ı elçisi mersûm ile tenķîh-i mevâdd-ı müşâlaha için tarh-ı besât-ı mübâhişeye şürû' edüp vesîle-i kıll ü kıll olan mâddeler 'aķd olunan mûkâleme meclislerinde yegân yegân taraflarından îrâd ve temyîz ve şadr-ı a'zam vesâ'ir hüddâm-ı saltanat-ı inzimâm re'yleriyle cerh ve ta'dîl olunarak şâyân-pesend-i 'uķâlâ-yı devlet olur vechile birkaç ay zarfında beyne'd-devleteyn aķz ü i'tâ olunacak temessüklerde derc ü¹ taştîr olunacak mevâdd tesvîd² ü tebyîz olup karâr-dâde³ olan şûret-ı cenâb-ı şûret-penâhîden ma'rûz-ı hużûr-ı pâd-şâh-ı cemm-i menķabet kıldı. Bundan sonra sarây-ı şadr-ı a'zamde tertîb-i meclis-i şûrâ⁴ olunması zemân buyurulup şehr-i muħarremü'l-ħarâmîñ onuncu günü dâhil-i encümen-i istişâre olan vüzerâ-yı 'izâm ve kibâr-i mevâlî-i kirâm ve ricâl-i şadâķat-ittisâmıla ocaķlar ağaları muvâcehelerinde ğayret ü iķdâm efendi-i mûmâ-ileyh ile pezîrâ-yı tesviye ve tenķîh olan mevâdd feth ü kırâ'at olup 'ibâret ve mazmûnı herkese tebyîn ve îrâd olunduĝu eşnâda şadr-ı a'zam ħazretleri vüzerâ ve ricâl ve ağayân-ı ocaĝa ve şeyhü'l-islâm efendi ħazretleri kużât-ı 'asâkir ve mevâlî-i fiĥâma zikri ĝuzerân eden mâddelerde iķtizâ-yı vaķt ü ĥâle nazaran muĝâyir-i şerî'at ħazret-i müşerref-i risâlet ve menâfi-i ķânûn-ı saltanat-ı ebed-müddetden bir şey var mıdır? Ĥâtıra ĥuţûr eden beyân ve bundan başka kimesneniñ bildiĝi var ise 'ayân kılsun." diyerek ĥużzâr-ı meclisten sû'âl ve isticvâb eylediklerinde Çünkü Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde maĥfûz⁵ temessükde mûnderic olduĝu üzre kırâ'at olunan mevâdd muķaddemâ Kayaınca müşâlahasında karâr-dâde olan mâddeleriñ⁶ ba'zısının taĥķîķ⁷ ve tenķîh olunması ĥâvî ve huşûşen Özi Kırî den[il]meĝle ma'rûf mer'âlarıñ cânib-i saltanat-ı seniyyeye redd olunmasıyla Rusya 'askeriniñ⁸ toķsan ĝün zarfında Kırım ve Koba ve kâffe-i Tâtâristân'dan ĥurûc ve fimâ-ba'd kavm-i Tâtâr'ıñ umûr-ı küllîye ve cüz'iyelerine karışılmayub ittifâķ-ı tâ'ife-i Tâtâr ile ĥân naşb olunanlarıñ menşûrları ve umûr-ı

¹ Ü B, C, D: -AE.

² Tesvîd AE: Tesvîl B.

³ Olunup karâr-dâde B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime C nüshasında sehven سورى imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شورى (Şurâ) şeklinde olmalıdır.

⁵ Maĥfûz AE: Maĥzûz A.

⁶ Mâddelerin AE: Mâddelerden B, C, D.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven تحقيق (Taĥķîķ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تحقيق (Taĥķîķ) şeklinde olmalıdır. Taĥzîf B: Taĥfîf C.

⁸ 'Askeriniñ AE: 'Askerîsiniñ B, C, D.

şer'iyeleriniñ rü'yetine tevellî edecek zâtıñ mürâsele-i şer'iyesi cânib-i devlet-i ebeddü'l-kıyâmdan i'tâ olunmak şurûtuñ muhtevî olmağdan nâşî iki seneden berü mahallerinde tafşîl olunduğu üzre Devlet-i 'Aliyye'niñ mübtelâ olduğu muharrer¹ ü meşâkkîñ bu şûretlerde def' olunmasın herkes pesend ü taḥayyüz² ve tesviyesine me'mûr olan ḥaqqında suḥte³-gûy-ı âzîn olup pâd-şâh-ı zemîn ü zemân du'âların peyveste çarḥ-ı heft-mîn⁴ etmeleriyle vech-i meşrûḥ üzre temessüklerin⁵ mübâdele olunması fermân olunup mebsûtü'l-cinân herkes konağına 'atf ü 'inân eyledi.

Bir iki gün mürûrındansoñra Tersâne-i 'Âmire bağçesinde Devlet-i 'Aliyye murahḥaşî efendi-i mûmâ-ileyh Rusya murahḥaşî ile rûz-ı firûz-ı nev-rûzda temessüklerin⁶ mübâdele etmeleriyle ferdâsı ki şehir-i rebî'ü'l-evvelîñ dördüncü aḥad günü idi, [4 Ra. 1193/22 Mart 1779] 'ale's-seher saltanat-ı 'aliyye murahḥaşî ḥuzûr-ı âşafiye da'vet ve mazhar-ı nevâziş-i şadr-ı a'zam kılındığı 'akabinde ikrâmen bir şevb bol yeñlü a'lâ semmûr kürk ilbâsıyla tevķîr ü taltîf ve ma'iyyetlerinde olan mükâleme kâtibi beğlikci Seyyid Meḥmed Ḥayri Efendi ile Dîvân-ı Hümâyûn tercemânına daḥi bir erkân semmûr kürk eksâsı efendi-i mûmâ-ileyhe terdif buyuruldu. Rûz-ı⁷ mezkûrda Rusyalu elçisi ve murahḥaşîñ ve ertesi işneyn günü [5 Ra. 1193/23 Mart 1779] mutavassıt olan França elçisiniñ Bâb-ı Âşafî'ye [111^b] gelmeleri fermân buyurulmağın enderûn-ı hümâyûndan müzeyyen esbler irsâli ve iskelelerden çavuşbaşı aḡa⁸ istikbâli ile resmen şadr-ı a'zam ḥazretleri ile mülâkât ve birer erkân semmûr kürk ve birer esb-i müzeyyen eksâ ve keşîde kılınmağla kendüleri ve ma'iyyetlerinde bulunan tevâb'âtı karîn-i iltifât-ı devlet-i mekârim-i gâyât olarak mahallerine 'avdet ve âsâyiş-i 'ibâd ü bilâd için devleteyn taraflarından ser-ḥaddlerde muḳtîm rü'esâ-yı 'asâkire bir ân aḡdem i'lâm⁹ ü ihbâra müsâra'at eylediler.

¹ Muharrer AE: Miḥen A, B, C, D.

² Taḥayyüz AE: Taḥsîn B, C, D.

³ Suḥte AE: Süḥan D.

⁴ Heft-mîn AE: Berrîn B.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında تمسككرين (Temessüklerin); D nüshasında ise تمسككريك (Temessükleriñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu kelime AE, A, C ve D nüshalarında تمسككرين (Temessüklerin), B nüshasında ise تمسككريك (Temessükleriñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Rûz-ı AE: روفد C, D.

⁸ Aḡa B, C, D: -AE.

⁹ İ'lâm AE: İ'lân C, D.

İstitrâd

Pâd-şâh-ı ma‘delet-penâh-ı¹ بتاءبيد الاله¹ لازال مؤيد ہازرتلرینیñ tab‘-ı ‘adâlet-neb‘-i hâkânîleri dâ‘imâ istihsâl-i âsâyiş-i ‘ibâda² ملساق ve te‘mîn-i bilâd ve tereffüh-i ahâlî-i ser-levha-yı dîbâce-i ahlâk-ı mekârim-vifaqları olmağın te‘kîd-i müşâlağa vuqu‘u ‘ağabinde i‘dâd-ı levâzım-ı seferiyye için bâ-emr-i ‘âlî etrâf-ı memâlik-i maħrûseye tesyîr olunan mübâşirlerin Der-‘aliyye’ye rücû‘ları için evâmir-i münîfe taħrîr ü tesyîr olduğundan başka ahâlîden bir şey cem‘ ve taħşîl eylemişler ise aşhâbına redd ve teslîm ve henüz taħşîline şürû‘ olunmayanlarıñ ‘afvlarını müş‘ir menşûrları terkîm olduğuna ‘âmme-i re‘âyâ vü berâyâyâ i‘lân ve tefhîm olunması te‘kîd olunup haqq-ı şehr-yâr-ı enâmda isticlâb-ı da‘vât-ı icâbet-i vesîm için imlâ olunan evâmir Tâtârlar mübâşeretiyle kâffe-i bilâda neşr ve taqđîm olundu. Bundan muqaddem altı sene miqdârı mütevâliyen sefer-i hümâyûn levâzımını i‘dâd ile re‘âyâ mütezzelil ve bu def‘a daği encâm-kârını neye müncer olacağını mülâhaza ile herkes şâh-râh-ı hayretde dermânde ve pâder-gil iken huşûş-ı mezbûruñ vech-i mesbûk üzre şûret-pezîr olduğundan mâ-‘adâ bâ‘iş-i refâh-ı re‘âyâ olur esbâbını istihsâlîne kıyâm olduğundan kâffe-i berâyâ mesrûr ü³ şâd-kâm ve cümleye farz-ı ‘ayn olan muvâzebet⁴ du‘â-yı te‘yîd-i pâd-şâh-ı İslâm hâzretleri der-‘uhde ü iltizâm eylediler. Hüdâ-yı müte‘âl te‘yîdât-ı âsmânîleriyle zât-ı hümâyûnların⁵ mü‘eyyed ve⁶ ilâ-inkırâzü’d-deverân mağâm-ı salţanat ve kâm-rânîde kendülerin ber-devâm ü mü‘eyyed eyleye. Âmîn.

Re‘îsü’l-küttâb-şoden el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi

Şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ on birinci günü [11 R. 1193/29 Mart 1779] re‘îsü’l-küttâb ‘Ömer Vahîd Efendi’niñ hasbe’l-iqtizâ ‘azli lâzım gelmeğın hânesinde ikâmet eylemesi fermân buyurulup ve bundan muqaddem müddet-i medîde şugl-ı cism-i⁷ riyyâsetle iştiğâl ve mâlen ve vücûden hızm-i devleti ikmâle sa‘y-i bî-hemâl ile emrâr-ı mâh ü sâl eden sâbıkâ defter emîni el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi’niñ ânifen zikr-i sıbkat eden vechile bu def‘a daği vuqu‘-yâfte olan te‘kîd-i müşâlağa-yı mükâlemelerinde mesbûk olan

¹ “Daima Allah’ın inayetine mazhar olsun.” anlamında Arapça bir dua.

² ملساق AE: Münsâk B, C, D.

³ Ü B, C: -AE.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven مواطبت (Muvâtebet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مواظبت (Muvâzebet) şeklinde olmalıdır. Muvâzebet A, B, C, D.

⁵ Bu kelime AE., A, C ve D nüshalarında همایونلرین (Hümâyûnların); B nüshasında ise همایونلرك (Hümâyûnlarıñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Ve B, C, D: -AE.

⁷ Cism-i AE: Cesîm-i B, C, D.

hidmeti cümle ‘indinde maqbûl ve huşûşen nezd-i hümâyûn-ı hazret-i tâc-dârîde derece-i istihsâna müsâhim ve mevşûl olup her cihetden müste‘idd-i ‘inâyet-i sultân-ı ferhunde-hişâl ve şâyân-ı iltifât-ı şeh-r-yâr-ı çemşîd-hemâl olmağın yevm-i mezbûrda¹ ‘ale’s-seher Bâb-ı Âşafî’ye da‘vet ve re’îsü’l-küttâblığa ilbâs-ı hil‘at buyuruldu. Efendi-i mûmâ-ileyh mesned-i riyâsete itkâ buyurdıkları esnâda inşâd olunan târîhlerde Bekrî-zâde eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Kemâle’d-dîn Efendi’niñ aleti vechiyle hâvî nazm eylediği târîhi cümleden muşanna‘ ü ra’nâ vâki‘ olmağın yâd-gâr olmağ üzere sebt-i şahîfe-i âşâr kılınmıştır.

Şi‘r

إِنَّ عَبْدَ الرَّزَّاقِ أَشْرَفَ فَهَمًا

بَدْرُ تَمَّ قَدْنَارَ بِأَلِيمٍ أَوْحَدًا²

Zuhûr-ı Harîk ez-Cânib-i Nahlbend³

Şehr-i⁴ rebî‘ü’l-âhîriñ üçüncü şalı [3 R. 1193/21 Mart 1779] gecesı sâ‘at ikide iken ‘Arabacılar Kâr-hânesi havâlîsinde vâki‘ hânelerin birinden be-irâdetullah-i te‘âlâ bir âteş-i hân-mân-sûz-ı şerir⁵-efrûz olup vaqt mezkûrdan şabâh sâ‘at yediye dek sûzân ve mîrî kâr-hânelerden ‘arabacılar ve câme⁶-şûy ve tavuğ kâr-hâneleri ‘urza⁷-nîrân olduğundan başka biñden mütecâviz şağîr ü kebîr hânedânîñ kuşûr ü büyütu hâkiyle yeksân olup aşhâbı etrâf ü eknâfa müteferriğ ü perîşân oldular.

Harîk-i mezkûrda âfet-zede-i [112^a] âteş olarak hâne-i ber-dûş ve bî-sâmân olan derd-mendleriñ mütehayyiz⁸ ve kem-nâmlarından katî-vâfir kimesneniñ irâde-i rahîmâne-i cenâb-ı şeh-en-şâhî ta‘alluğıyla isimleri cerîde-i ‘inâyet-i⁹ hüsrevânîye tahrîr ve az vaktde ekşerîsiniñ hâne-hâtır-ı vîrânları termîm ü ta‘mîr olunmuştur.

¹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

² “ ‘Abdürrezzak anlayış bakımından en şerefli olandır, İlim ile yegane aydınlık saçan bir aydır.” anlamında Arapça bir beyit.

³ Tahlîz AE: Nahlbend B, C.

⁴ Şehr-i C, D: -AE.

⁵ Bu kelime AE., A, B, C ve D nüshalarında sehven شرر (Şerir) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شرير (Şerîr) şeklinde olmalıdır.

⁶ Câme- AE: Çâme B.

⁷ ‘Urza AE: ‘Arîza B.

⁸ Mütehayyiz A, D: Mütehayyir B.

⁹ ‘Inâyet AE: Gâyet D.

İhtirâk-ı¹ Sarây-ı Kavâk ve İrâd-ı Ba'zı ez-Havâdiş-i Müteferrika

Müddet-i vâfireden berü 'adem-i iltifât-ı selâtin-pîşîn ile mânend-ı hâtır-âşık-ı mütezelzil ve vîrân ve mürûr-ı ezmine ile müsta'idd havâdiş-i melevân olan Kavak Sarây'ınıñ harem cânibi mâh-ı mezbûruñ yedinci günü [7 R. 1193/25 Mart 1779] ba'zı temâşâ-ı yebânın² çaçmak şerâresinden müştâ'il ve her ne kadar itfâsına sa'y olundu ise muqayyed olmayup bi-temâmihâ muharriķ ü muzmañill olmuşdur. Mâh-ı mezbûruñ on birinci günü Şam eyâleti yine 'Azım-zâde Meħmed Paşa'ya ibķâ olunup Mar'aş etrâfında ba'zı 'aşâ'ir-i Türkmân'ın tavrıdan bîrûn hareketleri resîde-i sem'-i hümâyûn olup³ te'dîb ü⁴ gûş-mâl ve Raķķa etrâfında iskân ve⁵ def'-i⁶ ihtilâllerine me'mûr olan Adana vâlîsi vezîr Ĥazîne-dârı 'Ali Paşa'ya şehr-i mezkûruñ⁷ on sekizinci günü [18 R. 1193/5 Nisan 1779] Mar'aş eyâleti ilhâķ buyurulup on altıncı günü [16 R. 1193/3 Nisan 1779] Haleb eyâleti Diyâbekir vâlîsi Aħmed 'İzzet Paşa'ya i'tâ ve Bosna eyâleti şadr-ı esbaķ Silâh-dâr Meħmed Paşa'ya⁸ ibķâ olundu.

Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-i Meyâmin-merhûn

Bir iki mâhdan berü Tersâne-i 'Âmire emîni olan kapudân paşa vekîli Süleymân Feyzî Efendi nezâreti ile binâ ve inşâsına şürû' ü ihtimâm⁹ olunan şandal-ı hümâyûn ve filika-yı meymenet-meşhûn ikdâm efendi-i mûmâ-ileyh ile resîde-i ĥüsn-i ĥitâm olmağın mâh-ı mezbûruñ dördüncü çehâr-şenbih günü [4 R. 1193/22 Mart 1779] şadr-ı a'zam ĥazretleri ve şeyhü'l-islâm efendi ĥazretleri refâķatiyle du'â-yı pâd-şâh-ı baħr ü berri işâl-i çarĥ-berîn¹⁰ eyleyerek müneccimbaşı tarafından¹¹ ihtiyâr olunan zemân-ı sa'd-iktirânda rûy-i deryâya ilkâ eylediler.

¹ İhtirâk-ı D: İhrâk-ı AE.

² Yebânın AE: Edenleriñ C, D.

³ Müştâ'il AE: Olmağın B, C, D.

⁴ Ü B, D: -AE.

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ Vaz'-ı AE: Def'-i C, D.

⁷ Mezbûr A: Mezbûr B: Mezbûruñ D. A nüshasında bu kelime sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁸ İ'tâ ve Bosna eyâleti şadr-ı esbaķ Silâh-dâr Meħmed Paşa'ya A, B, C, D: -AE.

⁹ Ü ihtimâm C, D: -AE.

¹⁰ Çarĥ-berîn AE: Çarĥ-berrin D.

¹¹ Bu kelime A nüshasında sehven صرفندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طرفندن (Tarafından) şeklinde olmalıdır.

Hâce-şoden Kâtib Ağa-yı Dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ve Îrâd-ı Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bir müddetden berü dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası yazıcılığıyla emrâr-ı rüzgâr eden mîr-âhûr Kıpudân Muştafâ Paşa birâder-zâdesi Mehmed Beğ yazıcılığı müddetinde emvâli ve evkâfı celb ü cem¹ diğkat ve telef ü² serefdan himâyet ü şıyânet eylemek cihetlerinden cânib-i Hârameyn'e küllî hizmeti³ mesbûk ve bu vech ile nazâr-ı tûtiyâ-ı hâmiyyet-i⁴ mülûkâne ile manzûr ü mermûk olmanın mâh-ı mezbûruñ dördüncü günü [4 R. 1193/22 Mart 1779] teberdân-ı⁵ hâşşa kethüdâsı delâletiyle Sarây-ı Âşafî'ye îşâl olunup ol-bâbda şeref-rîz-i şüdûr olup re'îsü'l-küttâb efendiniñ kırâ'at eylediği hatt-ı hümâyûn-ı 'inâyet-makrûn mûcibince destâr kafesi ve muhâsebe-i evvel pâyesi hil'ati ilbâs⁶ ser-dûş-ı tezyîn olunduğdan soñra cânib-i sadr-ı a'zamî'den dañi bir sevâ erkân semmûr kürk eksâ ve kemâ-kân yazıcılık hizmetinde⁷ kıyâm eylemek için enderûn-ı hümâyûna ba's ü isrâ olundu. Sekizinci ehad günü Karaman eyâleti vezîr Tağîstânî 'Ali Paşa'ya⁸ ve Vidin muhâfızlığı Karaman vâlisî Vezîr Yeğen 'Ali Paşa'ya tevcih olunup tokuzuncu işneyn günü [9 R. 1193/27 Mart 1779] Rağka eyâleti Karş muhâfızı Vezîr Seyyid İbrâhîm⁹ Paşa'ya ihsân ve muhâfaza-yı mezkûre mîr-i mîrân Abâza Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya i'tâ olunması fermân olundu.

Vürûd-ı Haber-i Vefât-ı Vekîl-i İnan Zend 'Abdülkerîm

Mâh-ı mezbûruñ yedinci günü [7 R. 1193/25 Mart 1779] Bağdâd vâlisî Hasan Paşa tarafından¹⁰ vürûd eden tahrîrâtdan birkaç seneden berü İnan vekâleti nâmıyla Şîrâz ve¹¹ havâlisinde tabl-zen-i bağı ve istikbâr olan Zend Kerîm şifâ¹²-girdârıñ reh-peymâyı dehlîz-fenâ olduğı imlâ ve şadâret-uzmâya i'lâm ü inbâ olunmanın der-'ağab huşûr-

¹ Cem' AE: Cem'e D.

² Ü C, D: -AE.

³ Hizmeti AE: Hizmeti C, D.

⁴ Hâmiyyet-i AE: خاصیت B, C, D.

⁵ Teber-dân-ı AE: Teber-dârân-ı B, C, D.

⁶ İlbâs AE: İlbâsıyla A, B, C, D.

⁷ Hizmetinde AE: Hizmetinde A, B, D.

⁸ Paşa'ya AE: Paşa D.

⁹ Bu kelime AE. Nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Bu kelime A nüshasında sehven صرفندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طرفندن (Tarafından) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Ve C, D: -AE.

¹² Şifâ AE: Şikâ- C, D.

ı hümâyûn-ı pâd-şâh rub‘-i meskûna ‘arz ü inhâ olunup Başra eyâletiniñ zabtına¹ ikdâm eylemek için tîz elden kifâyet miqdârı meblağ ile Dîvân-ı Hümâyûn kaleminden mü’ekked emr-i şerîf [112^b] tahrîr ve ‘alâ-cenâhi’l-isti‘câl taraf-ı müşârun-ileyhe ba‘ş ü tesyîr olundu. Cenâb-ı halâyık-perver dâ’imâ hân-mân-ı muhâlifât-ı devlet zir ü zeber ve bed-hâhân-ı salţanat-ı şehr-yâr-ı enâmı mağhûr ü müdemmer eyleye. Âmîn.

Me’mûriyyet-i Kıpudân Paşa be-Nizâm-ı Cezîre-i Mora

Mora² cezîresi re‘âyâsınıñ dâd ü sitedi kocabaşları ma‘rifetiyle rü‘yet olinagelürken bir müddetden berü Arnabûd tâ’ifesinden ba‘zıları birer takrîb ile beynerine duhûl ve re‘âyâyâ murâbağa ü süllem tarîkiyle aqça vererek kârlarıñ istîlâ derecelerine mevşûl edüp zümre-i merķümüñ kuţr-ı mezkûre olan ta‘addî ve tasalluţlarına gürûh-ı re‘âyâ bir vechile tâb-âver olamadıklarından furşât-yâb-ı qarâr olanları eţrâf-ı bilâda müteferriķ ü perîşân ve pes-mândeleri pâ-mâl-i cevri ü tuğyân-ı aşhâb-ı bağı ve ‘udvân olup edâ-yı deyn ü tahtlîş-i girîbân için re‘âyâ fuķarâsınıñ cem‘ eyledikleri emvâl-i firâvân-ı istiḥşâl-i asâyişleri için Mora vâlîleriniñ besledikleri sekbânlarıñ maşrûfâtına noķşân geldiğinden mâ-‘adâ ihrâclariçün kân-ı³ bî-gâh ‘ağd olunan muhârebâtda küllî ḥasârete mübtelâ ve fimâ-ba‘d taşfiyye ve asâyiş eţrâfında olan vülâtıñ me’mûriyyet ve derûnunda olan vâlîniñ i‘âneti inzimâmı⁴ ile ḥâricden bir vezîr-i dilîriñ ‘asâkir-i vâfire ile gönderilmesine muhtâc idiği rû-nümâ olmağın kudret ü cesâret cihetlerinden vüzerâ-yı ‘izâmıñ pîşvâ-yı kıpudân-ı deryâ Gâzi Ḥasan Paşa mâh-ı mezbûruñ on birinci günü [11 R. 1193/29 Mart 1779] sarây-ı vezîrâneye da‘vet ve cezîre-i Mora nizâmına kıyâm için ilbâs-ı ḥi‘at buyurulup cânib-i mîrîden ba‘zı mertebelerde i‘ânet olarak yigirmi güne qarîb vaķtde kâffe-i levâzım-ı berriyesin tekmîl edüp iki biñ miqdârı ‘asker ile Tersâne-i Âmire verâsında olan ḳonağında süvâr ve Eyyûb Enşârî’de ba‘de’du‘â vekîlleri olan Tersâne-i ‘Amire emîni Süleymân Feyzullah Efendi’ye ilbâs-ı ḥil‘at eyleyüp şavb-ı maḳşûda ‘inân-rîz-i ilğâr oldular.

Ḥurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn

Rûz-ı hıızır taḳarrüb ve Baḫr-i Sefîd’e irsâli irâde buyurulan donanmâ-yı hümâyûn sefâ’iniñ mevâcibleri tekmîl olunduğu ḫaberleri birbirin ta‘âķib eyledi. Ḥuzûr-ı cenâb-

¹ Bu kelime D nüshasında sehven ضبطنه (Zabıtına) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضبطنه (Zabıtına) şeklinde olmalıdır.

² Mora B, C, D: -AE.

³ Kân-ı AE: Gâh-ı B, C, D.

⁴ İnzimâmı C, D: -AE.

1 hâkân-ı bahreyne ‘arz ve istîzân ve on ikinci hamîs günü [12 R. 1193/30 Mart 1779] mürûr eylemeleri fermân olunmağın rûz-ı firûz-ı mezkûrdan dört sâ‘at güzêrân eylediği vaqt-i pür¹-meymenetde bi’ş-şevketü’l-iclâl-i pâd-şâh-ı deryâ-nüvâl hazretleri Yâlıköşkû’n teşrîf ve de‘b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre vezîr-i a‘zam bendeleriyle şeyhü’l-islâm efendi dâ‘ilerin ilbâs-ı ferve-i semmûr ile² taltîf buyurup Dergâh-ı ‘Alî kapucibaşılığı pâyelülerinden kapudân pâşâ vekîli ile sâ‘ir ümerâ-yı deryâ ve kapudân sefâ‘ini hil‘atleriyle devrden-i zemîn-bûs-ı hümâyûnlarıyla müşerref oldukları esnâda donanmâ-yı hümâyûn sefâ‘ini nazar-gâh-ı mülûkânelerinden güzêrân ve tobb-endâz olarak Beşiktaş cânibine revân oldular.

Naql-ı Hümâyûn be-Beşiktaş-ı Meyâmin-meşhûn

Zemân-ı şitâ-güzêrân ve hulûl-i mevsim-i bahâr âşâr-ı i‘tidâli hevâlarda temâmen eyleyüp arzû-yı şahrâ-pîrâmen-i kükûbda cilve-gir ve hâ-hiş tebdîl hevâ geşt-i gülzâra rehber olmağın pâd-şâh-ı ma‘delet-âşâr-ı³ محفوفاً بانواع المسار³ hazretleriniñ tab‘-ı hümâyûn-ı maḥâmid-merhûnları dahî meştâ-yı hümâyûnlarından munşarif ve iqbâl-i şâhâneleri sû-i maşîfe mün‘atîf buyurulmağla mâh-ı mezbûruñ on toközuncu ve rûz-ı hazırñ irtesi hamîs günü [19 R. 1193/6 Nisan 1779] qarâr-gâhı mülûkânelerinden hareket ve rehberî-i sa‘âdet ve iqbâl ile sarây-ı dill-ârâ-yı Beşiktaş’a ‘azîmet buyurdular⁴.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zam-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi

Toköz ay miqdârı tesviye-i umûr-ı kethüdâyî ile emrâr-ı rüzgâr eden sâbîkâ Tersâne-i ‘âmire emîni Muştafâ Efendi’niñ hasbe’l-iktizâ ‘azli lâzım gelüp ve seksan üç târîhinden berü [1183/1769-1770] sefer ü⁵ hâzarda tezkere-i evvel ve şânîlik hizmetleriyle emek-güzâr olan ‘Abdi Efendi merhûmuñ yeğeni el-Hâcc Muştafâ Efendi’niñ şadâkat ü istikâmeti aşkâr ve mesned-i mezkûre istihkâk ü istihâli bedîdâr olup huşûşen hüsn-i ahlâk-ı vezîr-i dostâne-i rahm ve eşfâk cihetlerinden etrâbına⁶ fâ‘ik ve bunıñ emşâli nice haşâ’il-i hamîde ile muttaşîf olduğundan nezd-i evliyâ-na‘mîde

¹ Bir AE: Pür B, C, D.

² İlbas-ı ferve-i semmûr ile AE: -B, C, D.

³ “Çeşitli yollarla kuşatılmış olan” anlamında Arapça bir söz.

⁴ Bu başlık ve başlığa ait metin C ve D nüslarından ana metne eklenmiştir.

⁵ Ü B, C, D: -AE.

⁶ Etrâbına AE: Akrânına D.

vucûhla taklîd-i huşûşât-ı kethüdâyîye lâıyk görünmeğın şehir-i cemâziyel-âhir[iñ] on¹ birinci hamîs günü [11 Ca. 1193/27 Mayıs 1779] efendi-i mûmâ-ileyhiñ konağında ikâmet eylemesi ihbâr olunduğandanşoñra kendüleri sarây-ı aşafide da‘vet ve vezîr kethüdâlığına ilbâs-ı hil‘at buyurulup huşûr-ı şadr-ı a‘zamîden kethüdâlık maķâmına rücû‘ ve müteferri‘-i ‘uhde-i ihlâş olın umûr ü huşûşun² [113^a] tanzîm ü tensîkine şürû‘ eyledi.

Pes büyük tezkîrecilik³ hizmeti hâlî kalup ve müddet-i medîde âmedcilik hizmetiyle evkât-güzâr olan Halîl Efendi’niñ küllî hizmeti mesbûk olmağla tezkîre-i⁴ evvel manşıbı kendüsine ihsân ve yerine yine⁵ âmedî otaş mülâzimleriniñ müsta‘iddi Bekir Efendi âmedcilik ile dâhil-i silsile-i hâce-gân olmuşdur.

Zıkr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Mâh-ı mezbûruñ⁶ gurreci şıneyn günü [1 Ca.1193/17 Mayıs 1779] İç-il sancâğı Anabe⁷ muhâfız şadr-ı sâbık Darendeli Mehmed Paşa’ya tevcîh ü ‘inâyet ve on altıncı şalı günü [16 Ca. 1193/1 Haziran 1779] Trabzon eyâleti Erzurûm vâlisi Cânikli el-Hâcc ‘Ali Paşa’ya ve⁸ Erzurûm eyâleti müşârun-ileyhiñ oğlu Trabzon vâlisi Miķdâd Paşa’ya ihsân olunmak üzere kapu kethüdâlarına ilbâs-ı hil‘at olundu.

Zıkr-i Mübâdele-i Taşdıķ-nâme bâ-Ṭâ’ife-i Rusya

Bâlâda tafşil olunduğ u zre altı seneye qarîb zemân Rusyalu ile ‘aķd olunan muhârib-i müte‘addide esbâbı tedâriğiyçün kâffe-i re‘âyâyı tâb ü tüvân olup bermuktezâ-yı irâde-i hüdâ-yı âferîniş ‘aķd-i müşâlaħa ile huşûl-i asâyış-i dest-dâde-i saltanat-ı baħr-ı baħşâyış olduğ u ‘aķabinde muķaddem tebyîn olunduğ u vechile hikmet-i hüdâ serbestiyet-i Tâtâr kıll ü kâlınden yine⁹ beyne’d-devleteyn ‘avâķıb-ı muhârebeyi müntic ba‘zı harekât-ı nâ-der-berâberiniñ vuķû‘u rû-nümâ olmaķ takrîbiyle bi’z-zarûre

¹ On AE: -D.

² Bu kelime AE. nüshasında **خصوصن** (Huşûşun); D nüshasında ise **خصوصك** (Huşûşuñ) imlasiyla yazılmıştır.

³ Bu kelime AE ve A nüshalarında sehven **تذکیره جبلك** (Tezkîrecilik) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **تذکره جبلك** (Tezkîrecilik) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven **تذکیره** (Tezkîre) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **تذکره** (Tezkîre) şeklinde olmalıdır.

⁵ Yine C, D: -AE.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven **مذبور** (Mezbûr) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **مزبور** (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁷ Anaba AE: Anye B, C.

⁸ Ve B, C, D: -AE.

⁹ Yine C, D: -AE.

müceddeden tertîb-i levâzım-ı heycâ ve i'dâd ve¹ takdîm-i esbâb ve gâye-i teşmîr-sâk olmağdan nâşî iki seneden berü ke'l-evvel ihrâc ve tanzîm-i zehâ'ir ü leşker vesâ'ir tekâlif-i şakka² pey-der-pey sefer ile sükkân-ı memâlik ve güşver-i zîr-bâr tedârikâtde der-mânde ve muztarr ıalup encâm-ı kâr neye müncerr olacağından kâffe-i 'uçalâ-yı hayr³ kılınmışlar iken ânifen beyân olunduğu üzre öteden berü uğur-ı⁴ salıtanat-ı seniyyede bezl-i mâl ü kudret eylemek hâşşa-yı lâzimesi olan re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâk Efendi'niñ muraħħaşlığı hengâmında ez-dill ü⁵ cân mesbûk olan sa'y ü ikdâmı ve Devlet-i 'Aliyye tarafından kendüsine tavassuı-ı ruħşat-ı 'inâyet buyurulan Franca elçisi vâsıtasıyla ol-güne mücib-i hışâm 'add olunan mevâdd Rusya muraħħaşıyla müzâkere olunarak yegân yegân tanzîm ve Dîvân-ı Hümâyûn ıaleminde mahfûz olan 'ahd-nâme-i hümâyûn mastûr olan vechile hüsn-i⁶ şûretde râbıta-yı kavıyyeye bend ü tetmîm olunup iktizâ eden temessükleri bundan muıaddem mübâdele ve lâzım gelen taşdîk-nâmeleriñ daħi müddet-i yesîrde aħz ü i'tâ olunması muıâvele olunmuşıdı. Bu kerre zıkr olunduğu üzre Rusyaluniñ îfâ ve teblîğine müte'ahhid oldukları taşdîk-nâmeleri devletleri tarafından muraħħaş olarak Âsitâne-i 'Aliyye'de muıkim elçilerine vâsıl olup der-'akab cânib-i salıtanat-ı seniyyeye ihbârı lâzım gelmeğle birkaç gün muıaddem elçileri mersûm devleti taşdîk-nâmesiniñ kendüsine mütevâsıl olduğı huıûr-ı âsafâneye inhâ ve sûy-i devlet-i ebedü'l-istimrârda teslîm eylemeğle maıâm-ı şadâret-'uzmâdan ruħşat-ı 'inâyet olunması iltimâs ü istid'â eylemiş idi. Şehr-i cemâziye'l-âħiriñ yigirminci ıııneyn günü [3 C. 1193/18 Haziran 1779] devleteyn taşdîk-nâmeleriniñ Sarây-ı Âşafi'de mübâdele olunması ta'yîn buyurulmağın resm-i dîrîn üzre gümrük emîni tarafından ihzâr⁷ olunan elli miıdârı üçer çifte ve çavuş-başı ağanıñ yedi çiftesiyle elçi-i mersûm ve itbâ'-ı Tob-hâne'den Âsitâne'ye emrâr ve sâ'at dörtde iken Bâb-ı Âşafi'de bulunması kendüsine ihbâr olunmağın ber-mu'tâd-ı kadîm çavuşbaşı ağa refâkatiyle vaııt-ı mezkûrda Sarây-ı Âşafi'ye vâsıl ve merâsim-i mu'tâde icrâsındansonra meħâzât-ı şadâret-penâhîde taırrîr edâ eyleyüp şarretü'l-ayn devlet-i şehzâde-i civân-baııt-ı behîn-i sülâle-i pâd-şâh-ı cihân ya'nî Sultân Süleymân

¹ Ve B, C, D: -AE.

² Şakka AE: Meşâkka D.

³ Hayr AE: Bî-ıaber C, D.

⁴ Bu kelime C ve D nüshalarında sehven غور imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اغور (Uğur) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ü A, B, C, D: -AE.

⁶ Hüsn AE: Aısen B, C, D.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven احصار (İhşâr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احضار (İhızâr) şeklinde olmalıdır.

hazretleriniñ zemân-ı sa'âdet-iktirân-ı vilâdetleri te'kîd-i müşâlağa temessükleriniñ mübâdele olunduğu âvân-ı meyâmin-nişâna teşâdüf eylediğın fâl-i hayr-i ittihâz ederek devleti tarafından i'dâd ve taqdîm olunan bir kıt'a elmâs ile muraşsa' çelenk ve bir tulum siyâh dilkü [113^b] hediyelerin mevki'-i kabûle 'arz ile ümmîd-vâr olduğu nevbahıt¹ ve talâtife nâ'il olduğu 'akabinde mühr-i hümâyûn ile nişân-ı hümâyûn² sercavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn vâsıtasıyla re'îsü'l-küttâb efendi yedinde temhîd³ ve şadr-ı a'zam hazretleri yedleriyle alkış⁴ olunarak Rusya elçisine ba'de't-teslîm anlar dağı taşdıķ-nâmelerin huzûr-ı âşafîye taqdîm eyleyüp rûz-nâmçe-i hümâyûnda muķayyed olan vech ile elçiye⁵ a'lâ semmûr kürk eksâ ve oğlu ile on beş nefer mu'teber etbâ'ına ferve-i kâķım ve kerrâke mişillü hil'atler ilbâs ü i'tâ olunup ifrâd⁶ sâdesiniñ ķaddleri⁷ hal'-i mütenevvi'a ile tezyîn buyurulduğı hitâmında huzûr-ı âşafîden ışdâr ve cânib-i vezîrânededen keşîde kılınan esb ile iskeleye irsâl ve andan maķalline emrâr olundu. Bundanşoñra re'îsü'l-küttâb el-Hâcc 'Abdürrezzâķ Efendi'niñ maķallinde îrâd olunduğu vech ile muraķķaşlığı takrîbiyle tenķîh ü te'kîd-i müşâlağa huşûşlarında küllî hidmeti şuhûd⁸ ve her vechile şâyân-ı iltifât-ı pâd-şâh-ı encüm-cünûd olmağla dûş-ı istihâl ve istihķâķları erkân-ı semmûr ile tezyîn buyurulup mükâleme kâtibi beğlikçi-i dîvân Seyyid Mehmed Hayri Efendi dağı eksâ-yı ferve-i semmûr ile mazhar-ı iltifât ve muħarrir-i ģakîr ser-ģaddî kâķım telebbüsüyle ģarîn-i 'âţufet-i meķârim-i ģâyât olmuşdur.

Ĥurûc-ı Mevâcib

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 C. 1193/8 Temmuz 1779] 'aķd-i dîvân olunması fermân buyurulup iķbâl-i hümâyûn-ı pâd-şâh-ı rub'-i meskûn ile cem' olunan üç biñ otuz beş kîse dîvânî huzûr-ı meķârim-zuhûr-ı ģüsrevânîye ihrâc ve ta'dâd ve ķânûn-ı dîrîn üzre ocaķları ricâline tevzî' ve taķsîm buyurulup herkes rehîn-i du'â-yı icâbet-i mu'tâd kılındı.

¹ Nev-bahıt AE: Nûvâht B, C, D.

² İle nişân-ı hümâyûn C, D: -AE.

³ Temhîd AE: Temhîr C.

⁴ Alķış B, C, D: Alınmış AE.

⁵ AE: Elçiye B, C, D.

⁶ İfrâd AE: İķrâr D.

⁷ Ĥaddleri AE: Ĥadrleri D.

⁸ Meşhûr A, B, C: Meşhûd D.

Zıkr-zâden-i Şeh-zâde-yi bî-Rûh

A'kâb-ı übbehet-me'âb-ı devlet-i sermâye-i saltanat-ı ebedd-müddet olduğu müselleme-i kâffe-i aşhâb-ı dirâyet¹ olmanın bundan evvel yine âşâr-ı hayâtdan biri olarak sâye-endâz-ı dâ'ire-i şuhûd olan selîl-i² hâkânîniñ li-ebeveyn qarındâşları olmak üzere tulû'-ı muntazır-ı 'âlem-yân olan nesl-i celîl-i sultân-ı zemîn ü zemânîniñ kadem-nihâde-yi dâ'ire-i imkân olması bâ'ış-i sūr-ı vücûd-ı çâkerân-ı devlet ve zerî'a³-neşât ve şâd-mânî-i 'âmme-i mülk ü millet olur." mülâhazasıyla herkes rehîn-i intizâr ve ol-ümmîd hâtır-ı efrûz⁴ ile emrâr-ı rüzgâr eder iken be-takdîrullah-i te'âlâ birâder-i vâlâ-yı güherleri mişillü rûhdan bî-vâye olarak mâh-ı cemâziyel-âhîriñ dördüncü bâzâr⁵ günü [4 C. 1193/19 Haziran 1779] sâha-ımkâna sâye şaldığı cümleye mûriş-kelel ve 'âmme-i 'âlem-i esîr-sûziş ü melâl olmuşdur. Na'ş-ı laţîfi dârü's-sa'âdeti'ş-şerîfe ağası nezâreti ve teber-dârân-ı hâşşa mübâşeretiyle edâ ve ikmâl ve Vâlde Sultân Câmi'-i şerîfi türbesinde i'dâd olunan mahalle işâl olundu. Hîn-i tedfînde şadr-ı a'zam hazretleri tebdîlen muharrir-i hâkîr ile mahall-i kademinde bulunmağa kıyâm eyleyüp hizmet-i şâdîkını nezâret ve rü'yet ve bezl-i şadakât ederek hâk-ı şehr-yâr-ı 'âlemde isticlâb-ı du'â huşûşlarına ihtimâm ü diğkat eylediler. Hüdâ-yı müte'âl rûh-ı 'âlem olan sultân-ı cihân-penâh hazretleriniñ 'ömr-i kerâmîleriñ⁶ müzdâd ve niçe şeh-zâdeler ihsânıyla hâtır-vîrân-ı enâmı ma'mûr ü âbâdân⁷ eyleye. Âmîn. ⁸بحرمة النبي الامين.

Kâdî'asker-şoden Naķībü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm⁹ Efendi der-Def'a-yı¹⁰

Sâniye

Rûmeli kâdî'askeri olan Dürrî-zâde 'Aţâullah Efendi müddetin tekmîl edüp sâbîkâ şadr-ı Rûm olan naķībü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm¹¹ Efendi'niñ hasbe'l-münâvebe kâdî'asker olmasında bir kıll ü kıll olmamağın şehr-i recebü'l-müreccebiñ guresi

¹ Dirâyet AE: Rivâyet D.

² Selîl AE: Sebîl C, D.

³ Zerî'a AE: Vedî'a-yı C.

⁴ Efrûz AE: Firûz B, C, D.

⁵ Bâzâr A, B, C, D: -AE.

⁶ Bu kelime AE, A ve B nüshalarında كراميلريك (Kerâmîleriñ); C ve D nüshalarında ise كراميلرين (Kerâmîlerin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Âbâdân AE: Âbâd C, D.

⁸ "Emin olan Peygamber hürmetine" anlamında Arapça bir söz.

⁹ Bu kelime AE. Nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ der-Def'a-yı B, C, D: der-Hefte-i AE.

¹¹ Bu kelime AE. Nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

cum‘a günü [1 B. 1193/15 Temmuz 1779] kâdî‘ askerliğe ilbâs-ı hil‘at buyurulup rü‘yet-i umûr-ı şer‘iyyeye mübâşeret buyurdular.

Hulq-re’s-i Şeh-zâde-i Civân-baht-ı Sultân Mehmed

Şehr-yâr-ı cemm-câh-ı lâ-zâl-ı müteğalliben fî-ni‘am-ı ilehi hazretleriniñ şeh-zâde-i civân-bahtları Sultân Mehmed hazretleriniñ mûy-i ser-sa‘âdet-i efserleri¹ ceddin²-güzâr eyleyüp bir vaqt-i meyâmin-i âşârda dest-i Mûsî ile çide kılınması irâde-i pâd-şâh-ı bahtiyâr olmağın mâh-ı mezbûruñ beşinci ıgneyn³ günü [5 B. 1193/19 Temmuz 1779] sâ‘ât-i nehârî on ikide iken sultân-ı zemîn [114^a] ü zemân hazretleriniñ berber-başları ol-ğidmeti edâ ve keyfiyet îfâ ğidmetlerin maķâm-ı şadâret-‘uzmâya ‘arz ü inhâ eyleyüp şâh-zâde-i civân-baht hazretlerine cây-gâh-ı⁴ vekâlet-küberâdan bir re’s midillüyi tezyîn-i⁵ taķdîm ü ihdâ ve etbâ‘ıyla ser-berberân-ı şehr-yârîye on bir kîse dîvânî ile bir sevb ferve-i semmûr ve bir re’s esb-i müzeyyen keşide ve eksâ ve i‘tâ olundu.

Zıkr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan muķaddem beyân olunduğı vechile cümle âşâr-ı ikbâl-i ğazret-i tâc-dârîden olmaķ üzere bilâ-tekellûf şâhid-i dill-ârâ-yı Başra ke‘l-evvel cânib-i saltanat-ı seniyyeye teveccüh ve vüzerâdan bir muĥâfaza-yı tevcîh ile âfet-resîde-i istîlâ olan ahâlî ü sekeneye istişhâl-i⁶ tereffüh lâzıme-i ĥâlden olmağla mâh-ı mezbûruñ sekizinci ĥamîs günü [8 B. 1193/22 Temmuz 1779] Bağdâd eyâletine ilĥâken Başra eyâleti Bağdâd vâlisi Ħasan Paşa‘ya tevcîh ve Mora muĥaşşılığı Bulğar⁷ muĥâfızı Kâ‘immaķâm Mehmed Paşa‘ya ve Belğrâd muĥâfızlığı Bender muĥâfızı Vezîr ‘Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa‘ya ihâle buyurulup bir gün aķdem maĥall-i muĥâfazalarında işbât-ı vücûd eyleyüp emr-i muĥâfazaya kıyâm eylemeleri evâmîr-i ‘aliyye ile her birine te’kîd ü tenbîh olundu.

Vuķû‘-ı Ħarîķ

Şehr-i mezkûruñ on beşinci ĥamîs gecesi [15 B. 1193/29 Temmuz 1779] sâ‘at beş buçuķda iken Destârrecilerbaşı‘nda vâķi‘ çeşme meĥâzâtında kâ‘in berber dükkânlarınıñ

¹ اهرلری AE: Efserleri A, B, C, D.

² Ceddin AE: Ħaddin D.

³ İgneyn A, B, C, D: -AE.

⁴ Cây-gâh-ı AE: Cây-gâ D.

⁵ Tezyîn AE: Müzeyyen A, B, C, D.

⁶ İstişhâl AE: İstişsâl B, C, D.

⁷ Bulğar AE: Belğrâd A, B, C, D.

birinde be-irâdetullah-ı te‘âlâ bir âteş-sûzân-ı ‘alev¹-keş-i saķf-ı asmân olmağın sirâyetden² viķâyet-i maşlahat zımında her ne kadar ihmâ³ ü itfâsına ihtimâm ü diķkat olunduysa kâr-gîr olmayup yigirmi sâ‘at miķdârı şerâre-pâş-ı işti‘âl-i vahdden efzûn-ı sarây ve büyût ve ebniyye-i ‘âlîye ve hisâbdan bîrûn-ı dekâkîn ve kâşâne ve zâviye⁴ zemân-ı yesîrde âgaşte-i hâk-sîz-i zevâl⁵ olup ne tûvân-gerler zümre-i hâne be-dûşâne mülhâķķ ve ne aşhâb-ı şervet ve yesâr-bağş-ı nüvâle-i yek-rûzeye müsteħâķķ olmuşdur. Ol-güne muhtâc-ı ‘inâyet olanlardan katî-vâfir-i derd-mendiñ ihsân-ı hümâyûn-ı şehir-yârî ile bünyân-ı emeliniñ hâkdan ref‘ olduğu hâķķ-ı mülûkânelerinde edâ olunagelen da‘vât-ı hayriyyeniñ tezâyüdine bâ‘is⁶ ü bâdî olduğu beyne’l-enâm-ı meşhûr ü mütevâtir olan kazâyâ-yı müsellemedendir.

Zikr-i Duħûl-i Ķapudân-ı Deryâ be-Cezîre-i Mora ve Taşfiyye-eş ez-Dest-i TasalluĶ-ı Tâ’ife-i Arnabudân

Muķaddem taħrîr olduğu üzere Mora cezîresiniñ dest-i tasalluĶ-ı tâ’ife-i Arnabud’dan şer‘an ve Ķarben taħlîş ü taşfiyyesi maşlahatı⁷ zımında küllî ‘asker ve müderrisînden müvellâ ve mübâşir ile cezîre-i mezkûre üzerine ‘ilm-i ifrâz ve eṭrâf ü eknâfda kâ’in tâ’ife-i mezkûreniñ cibâbire-i â‘yân ve müteħayyizlerin birer taķrîb ile Ķavâle-i şemşîr-i düşmen-güzâr ederek belde-i merķûmeye taķarrûb ve maħbûs ve maħhûr-ı dest-i tasalluĶları olan vâlîleri Meħmed Paşa’niñ ıtlâķı ile cezîre-i Mora’dan herkesin ve taşra⁸ ‘avdet ve ahâlî-i belde ile olan da‘vâların içlerinden üç beş neferiñ tevkîl ederek cânib-i saltanat-ı seniyyeden ta‘yîn olunan mübâşir ü müvellâ Ķuzûrında rû‘yet eylemelerine teklîf eyledikde ne vâlîlerin ıtlâķ ve ne cezîreyi taħliyye ile terk-i muħâlefet ve şikâķ eyleyüp belki fâ’ide-i⁹ belde olan Tropoliçe’niñ eṭrâf ü eknâfin sedd

¹Bu kelime AE., A, B ve C nüshalarında sehven علو (‘Alev) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu الو (Alev) şeklinde olmalıdır.

²Serâtibden AE: Sirâyetden C, D.

³İhmâ AE: İhmâd A, B, C.

⁴Bu kelime C nüshasında sehven ذاریه (Zâviye) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زاویه (Zâviye) şeklinde olmalıdır.

⁵Bu kelime C nüshasında sehven ذوال (Zevâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زوال (Zevâl) şeklinde olmalıdır.

⁶Bâ‘is AE: Bâ‘is D.

⁷Maşlahatı C, D: -AE.

⁸Taşra AE: Vaṭanına A, B, C, D.

⁹Fâ’ide-i AE: Ķâ’ide-i C, D.

ü işlâh zâtü'l-beyyine sa'y edenleri sühan-ı fitne-engîz ile redd eyleyüp âmâde-i harb ü kıtâl ve¹ sâlik-i girîve-i baġi ü zelâl oldular.

Pes baġât-ı mezkûreniñ kârîn-i tîġ ü tufenge havâle ve cem'iyetlerin tefrîkiyle vücûd-ı şekâvet-enbûhların² i'dâm ü izâle eylemek lâzım gelmeġin der-'aķab ma'iyetlerinde olan leşkerin tertîb ve birkaç koldan cem'iyet-gâhları üzerine taşvîb eyleyüp muhârebeye âheng ve çend sâ'at ma'rekede perdâz-ı meydân-ı ceng olup zümre-i tuġâtıñ ġalebesi nü-mâyân ve 'askerîsiniñ mehâzât-ı mübâdere-i³ rû⁴-gerdân olacaķları ešnâda muķaddem maķtû'ân 'uhdelerinde olan civârında vâķi' Manya kaşabasında tahrîr ve isticlâb eylediġi 'asker-verâlarından zuhûr ve bu cânibden [114^b] daġi cümleleri tecdîd ile ķahr ü tedmîrlerine şarf ve tûvân ve bezl-i maķdûr edüp ġayret ü iķdâm-ı müşârun-ileyh ile üç biñden mütecâviz eşkıyâ-küşteni 'urza-yı seyf ve sâtur ve ķati vâfir-i baġı pâ-mâl ve maķhûr ve me'mûr olarak bünyân-ı şiddetlerin tedmîr ve baķiyetü's-süyûfiñ daġi maţlûbâtıñ⁵ ma'rifet-i şer'le bi't-terâzi yüz yigirmi beş biñ ġurûşa ķaţ' ve müşâlahaya rabţ ve fimâ-ba'd tâ'ife-i merķûmeden muţâlebe-i huķûķ ve harekât-ı nâ-ma'ķûleye içtisârla hilâf-ı fermân cezîre-i mezbûreye duhûl ideri olursa yedi yüz elli biñ ġurûş ve ahâlî men' ü def'leriyle muķayyed olmazlar ise yüz elli biñ ġurûş cânib-i mîrîye teslîm eylemek üzere tarafeyni nezd-girânı ķaţ' ve bahren vilâyetleri cânibine emrâr ü işâl eyleyüp ol-bâbda ahz ü i'tâ⁶ olunan hücec-i şer'îye ve tahrîrât-ı sâ'ire bâ-fermân-ı 'âlî başmuhâsebeye ķayd ve hıfz olunup zemân-ı yesîrde nev'-i Arnabud'dan enderûn-ı cerîdede kimesne ķalmamaķ üzere eţrâf ü cevânibiñ taţhîr ve fimâ-ba'd asâyiş-i müsteħîl 'add olunan cezîre-i mezkûreniñ şûret-i nizâmın taķdîm-i hużûr-ı ġalîfe-i İskender-serîr eyledi.

Vuķû'-ı ġarîķ

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi birinci [21 B. 1193/4 Aġustos 1779] leyl-i erba'âda Ķalaycılar Kõşķu havâlîsinde sâ'at beşi geķerek bir âteş-i hân-mân-sûz-ı şerâre-paş zuhûr ve berüz olup 'âdet-i müstahsene-i şehr-yârîları üzere derġâl sultân-ı sekender-hemâl vesâ'ir içfâ-yı ġarîķe me'mûr olan zâbiţân ve ricâl ve eţrâf-ı âteş-ġâha sür'at ve

¹ Ve C, D: -AE

² Enbûhların C, D: Endûdların AE.

³ Mübâdere-i AE: Mübârezedden B, C, D.

⁴ Rû- B, C, D: Düzde AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında مطلوباتك (Maţlûbâtıñ); A, B ve C nüshalarında ise مطلوبان (Maţlûbâtın) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶Bu kelime AE. nüshasında sehven عطا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اعطا (İ'tâ) şeklinde olmalıdır.

icfâl ve der-‘akab teskîn ve ihmâdına¹ iştiğâl eyleyüp lakin hikmet-i hüdâ bî-niyâza² her ne kadar sa‘y olundu ise kimesne def‘ine çâre-sâz olamayup şabağa dek muharriğ ve pây ü gedâdan âfet-resîde olan yüz elli miqdârı kimesneniñ her biri bir cânibe girizân ü müteferriğ oldular.

Nefy-i Kethüdâ-yı Kul ve Kethüdâ-yı³ Sâbık Muşafâ Efendi

Kul kethüdâsı olan Hâfız ‘Osmân Ağa’nıñ Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası tarafına vâkı‘ olan mu‘âmele-i bâzguna binâ’en mağâm-ı şadâret-‘uzmâdan ‘azlin bi’l- iltimâs ve sâbıkâ kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî olan serdârlar kâtibi Muşafâ Efendi’niñ nefyini mûcib ba‘zı şîve-i⁴ bü’l-‘acîbânesi ihsâs olmağın mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü⁵ günü [23 B. 1193/6 Ağustos 1779] mûmâ-ileyh ‘Osmân Ağa Rûmeli cânibine ba‘ş ü isrâ olundu ve efendi-i mûmâ-ileyh Midillü cezîresine nefy ü iclâ olundu.

Nefy-i Ağa-yı Cebeciyan ve Tobcuyan

Bundan muğaddem vukû‘-yâfte olan harîkde cebecibaşı Suleymân Ağa ile tobcularbaşı Karahişârî-zâde Ahmed Beğ’in tehâvün ü batâ’et⁶ üzere hareket eylemeleri umûr-ı ocağda mesbûk⁷ olan etvâr-ı nâ-marziyyelerine ‘ilâve olmağın mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 B. 1193/6 Ağustos 1779] Cezâyir-i Baħr-i Sefid’den birer maħalle nefy ü iclâ olundular.

Tevcihât-ı Vüzerâ

Anifen zıkr olunduğu üzere kapudân-ı deryâ Ğâzi Hasan Paşa’nıñ Mora cezîresinde ihtişâd eden tâ’ife-i ‘uşâtı Arnabud’u kahr ü tedmîr ve mübtelâ-yı dest-i istîlâları olan cezîre-i mezkûreyi taşıyve ve teşhîr eylesinden tekevvün eden şemâtetin indifâ‘ı maşlahı zımnında cezîre-i Mora’nıñ müşârun-ileyhe tevcîh olunması münâsib görülmegin şehir-i mezkûruñ yigirmi dördüncü günü Mora muhaşşılığı müşârun-ileyh Hasan Paşa’ya ve Ağrıboz muhâfızlığı kâ’immağâm Mehmed Paşa’ya ve İnebahtı

¹ İhmâdına AE: İhfâdına D.

² Niyâz B: Enbâz C, D.

³ Ve Kethüdâ-yı B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime C ve D nüshasında sehven شیوه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شیوه (Şîve) şeklinde olmalıdır.

⁵ Üçüncü AE: İkinci C, D. [22 B. 1193/5 Ağustos 1779]

⁶ Bu kelime AE., A, B ve C nüshalarında sehven بتاطي (Batâ’et) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بطانت (Batâ’et) şeklinde olmalıdır.

⁷ Mesbûk C, D: -AE.

muhâfizlığı Livâdiyeli Hasan Paşa'ya¹ tevcîh ü ihsân olundu. Mâh-ı merķūmuñ yigirmi yedinci günü [27 B. 1193/10 Ağustos 1779] kethüdâ kâtibi olan 'Abdullah Efendi ma'zûl olup yerine şadr-ı esbak Emin Paşa merhûmuñ kaynı Muştafâ Reşîd Efendi kâtib naşb ü ta'yîn olundu.

Vuķū'-ı Ħarîķ

Şehr-i Şa'bânü'l-mu'azzam'ın ikinci şenbih gecesini [2 Ş. 1193/15 Ağustos 1779] sâ'at dört buçuķda iken Küçük Bâzâr cânibinden mânend-nîrân bir âteş-i dûzah-nişân-ı şu'le-paş etrâf-ı cihân olup hikmet-i hüdâ çend rûz muķaddem birbirini müte'âķib cism-i² Ħarîķler ile [115^a] ahâlî-i şehriñ ekşeri esîr ve renc ve 'anâ olduğu pād-şâh-ı 'âlem-penâh Ħazretleriniñ zamîr-münîr-i müşfikânelerine hüveydâ olmaķdan nâşî maķtûr³ oldukları şefķat⁴ **علي خلق الله سخيه** Ħasenelerine binâ'en derĦâl dergâh-ı ulûhiyyetden ve def'in temennâ ederek Ħavâlî-i Ħarîķe vürüd ve tesķîn ü⁵ itfâsına me'mûr olan Ħükkâm ve zâbitân ve neferâta bezl-i ihsân ve⁶ nâ-ma'dûd buyurmağın eğerçi ez-dill ü cân her taraftan tesķîn ve iĦmâdına kıyâm ve indifâ'ına⁷ mazarrat-ı 'ibâda sa'y mâ-lâ-ķelâm olunup lakin taķdîr-ileyhiniñ nişâba nâres olması müzâvele-i itfâ-ı nâr eden Ħayret-ķeşânîñ 'amellerin te'sîrden te'Ħîr ve şabâĦ sâ'at on bire dek şerâre-paş ve 'uluvv-gîr olmuşdur.

'Azl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âdeti's-şerîfe

Pād-şâh-ı 'Arab ü 'Acem Ħazretleriniñ birķaç seneden berü dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağalığı Ħidmet-i seniyyelerinde olan Beşîr Ağa'nın farķ ile ve kaşr-ı şu'ûru taķrîbiyle bir zemândan berü ve ol-maķâma mütefferi'-i umûruñ ekşeri mânend-mûy-i zengi bir pîç ü tâb ve 'azlin îcâb ider ba'zî etvâr ü Ħâlâtı resîde-i sâmi'a-yı Ħâlîfe-i kâmyâb olmağın şehr-i merķūmuñ üçüncü günü dârü's-sa'âde ağalığından 'azl ve Mısır cânibine irsâl ve yerine müddet-i medîde Ħarem-i Ħümâyûn-ı cenâb-ı faĦrû'l-mürselîn Ħidmetiyle emrâr-ı mâh ü sâl⁸ eyleyüp 'ahd-i qarîbde Medîne-i Münevvere'de isticlâb

¹ Ve Ağrıboz muhâfizlığı kâ'immaķâm Mehmed Paşa'ya ve İnebaĦtı muhâfizlığı Livâdiyeli Hasan Paşa'ya A, B, C: -AE.

² Cism-i AE: Cesîm-i B, C, D.

³ Mabtûr AE: Meftûr C.

⁴ "Onun cömertliği Allah'ın yarattıklarının üzerindedir." anlamında Arapça bir söz. :سجيه B, C, D.

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ Ve A: -AE.

⁷ İndifâ' B, C: İndifâ'ı D.

⁸ Ve yerine müddet-i medîde Ħarem-i Ħümâyûn-ı cenâb-ı faĦrû'l-mürselîn Ħidmetiyle emrâr-ı mâh ü sâl AE: -D.

ve hazîne-dâr-ı şehr-yârî rütbesine îşâl olunan Cevâhir¹ Ağa dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağalığı ile tekrîm ü ibcâl olundu.

'Azl-i Şadr-ı A'zam Mehmed Paşa

Müşârun-ileyhiñ mesned-vâlâ-yı şadârete intihâbı muqaddemâ sekbânbaşılık hengâmında ve ba'dehu iki def'a yeñiçeri ağalıkları esnâsında qarîn ve pesend ü² istihsân³ olur etvâr-ı mergûbe-i müstahsenesi manzûr ü⁴ meşhûr olup fimâ-ba'd i'tâ-yı mühr-i hümâyûnla bâzû-yı iktidârı te'yîd olunduğu şûretde umûr-ı 'âmmeye dâ'ir niçe âşârîñ kendüsinden ser-zede-i zuhûr olduğı⁵ mülâhazâtına⁶ mebnî olmağın toksan iki senesi evâ'il-i şa'bânında [Evâ'il-i Ş. 1192/Ağustos-Eylül 1778] kendüsine mühr-i hümâyûn i'tâ ve cümle küberâ-yı devlete muqaddem ve pişvâ⁷ buyurulmuşdu. Hikmet-i Hüdâ maqâm-ı⁸ vâlâ-yı şadârete i'tilâ eylediktensoñra müşârun-ileyhiñ zabt ü rabt iştirâd⁹ ve tanzîm-i es'âda¹⁰ dâ'ir rekîn-i¹¹ zâtı olan cevher-i isti'dâdından melhûz olan mü'esseriñ birisi cilve-ger-i hayyiz-huşûl ve şûret-pezîr-i¹² kabûl olmayup müddet-i şadâreti olan bir sene miqdârı zemânda muqaddem zîkr olunduğu üzre be-tağdîrullah-i te'âlâ Âsitâne-i Sa'âdet'iñ güzîde mahallerinden rub' mertebesini muharriq ve ne hânedânlar güster¹³-nişîn-i faqr olarak birer cânibe perîşân ü müteferriq oldular. Beyân olunduğu vechile ta'âkib-i harîkden efvâh-ı nâss-ı ercûfe ile mâl-a-mâl ve tâ-be-şabh zâbiâtıñ geşt ü güzârından mâ-'adâ ahâlî-i mahallât kendüleri hıfz ü hirâsete iştiğâl ile emrâr-i leyâl eylediğinden başka sebķ-i hûkûķ-ı üstâd kaķ'â zimmetine isnâd olunmadığından taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden meşâliħ-i 'âmmeye dâ'ir qar'-gûş-ı bî-gânedan ihtifâzı lâzım ba'zı serâ'iri hâvî şeref-rîz-i şüdûr olan¹⁴ huţûţ-ı hümâyûniñ ekşeri bi'z-zarûre dest-i icâbına girif-târ ve bu takrîbile hetk-i perde-i esrâr

¹ Cevâhir AE: Cevher C.

² Ü B, C: -AE.

³ İstihsân AE: İshân B. Bu kelime B nüshasındasehven اسحان (İshân) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسخان (İshân) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ü C, D: -AE.

⁵ Olacağı B, C: Edeceği D.

⁶ Bu kelime C nüshasında sehven ملاحظتته (Mülâhazâtına) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ملاحظاته (Mülâhazâtına) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven پیشوا (Pişvâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پیشوا (Pişvâ) şeklinde olmalıdır.

⁸ Maqâm-ı B, C, D: -AE.

⁹ اشتراک B: Eşrâr C, D.

¹⁰ Es'âda AE: Es'âra B, C, D.

¹¹ Rekîn AE: Rekîz C, D.

¹² Şûret-pezîr B: Şûr C, D.

¹³ Güster AE: Hâk-siter-i C, D.

¹⁴ Olan AE: Eden C, D.

mişillü vâkı'âtıñ daħi zâhir ü bedîdâr olduğu zerî'a-yı tağayyür-i zamîr-münîr-i şehr-yâr-ı ma'delet-girdâr olmağın ħük-m-i kazâ-mazâ-yı zıllullahi 'azline ta'lluğ eyleyüp şehr-i şa'bânü'l-mu'azzamıñ sekizinci cum'a günü¹ [8 Ş. 1193/21 Ağustos 1779] istinzâ² mühr-i hümâyûn için taraf-ı hümâyûn-ı cihân-bânîden ketĥüdâ-yı bevvâbîn-i sulţânî el-Ĥâcc Selîm Ağa nâmzed buyurulup me'mûr olduğu üzre rûz-ı mezkûrda 'ale's-seher sarây-ı âşafiye şitâb ve müşârun-ileyh ĥazretlerinden mühr-i hümâyûnu istirdâd edüp bi'l-ma'ıyye enderûn-ı hümâyûna iyâb eyleyüp ertesi gün [9 Ş. 1193/22 Ağustos 1779] Balık-ĥâne'den ta'yîn olunan çekdirme seffinesine îşâl ve andan maĥall-i ikâmet taĥşîş buyurulan Bozca Ağa cezîresine irsâl olundu.

---

¹ Cum'a günü B, C, D: -AE.

² İstinzâ' B, C, D: استزاع AE:

[115^b]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ḥamd ü şenâ-yı mevfûr ve sipâs ü¹ sitâyîş-i nâ-maḥşûr-ı pîşe-gâh-ı ulûhiyet-i dest-gâh-ı cenâb-ı âferînende-i sevâd² ü³ nûra ‘arz ü taqdîm olunmağa maḥşûrdur ki îcâd-⁴ gerde-i şun‘-ı bî-çûnları olan işnâf-ı maḥlûkâtından nev‘-i beşerî-i tebşîr

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ⁵

ile maşnû‘ât-ı sâ’iresine tercîḥ ü tafşîl buyurmak cihetinden tekrîm ü tevķîr ve ber-mûceb

وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ⁶

iştât-ı aqvâm-ı ümemden her biriniñ intizâm-ı ḥâllerin bir güne vücûd-ı ḥâkime-i vâ-beste buyurmağın üzerlerine vezîr ü emîr ta’yîn ve taqdîr buyurup huşûşen miyânlarından devlet-i kavîyyü’ş-şevket-i ‘Osmânîyye’niñ i‘lâ-yı kelimetullaha bezl-i tüvân eylemek dîrine-i müstaḥsenesiyle kâdrlerin terfî‘ ve i‘lâ ve dâ’imâ te’yîd-i şerî‘at-ı muṭaḥharaya münhemik olmak ḥaşâ’işinden selâtin-i diğere pîşvâ ve muḳtedâ eyledi.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ⁷

Ve ilâ-yevmü’l-ķıyâmete şalât ü selâm-ı feyz-encâm⁸ ve dürûd-ı nâ-ma‘dûd-ı ihlâş-ı irtisâm ravza-yı münevvere-i cenâb-ı faḥr-i enbiyâ-yı kirâm ve ḥâtîme-i rüsl-i ‘izâm ḥazretlerine ‘arz ve ihdâ olunur ki şamşâm-ı behrâm-ı intikâmlarıyla câdde-i dîn-i

¹ Ü D: -AE.

² Sevâd B, C, D: Süvâr AE.

³ Ü C, D: -AE.

⁴ İcâd B, C, D: İcâr AE.

⁵ *Kur’ân-ı Kerîm*, İsra, 17/70. “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık.” Bu ayet C nüshasında kırmızı renkle yazılmıştır.

⁶ *Kur’ân-ı Kerîm*, En‘âm, 6/165. “...Bazınızı bazınıza derece derece üstün kılan...” Eserde ayet kısmi bir şekilde verilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: “وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ”. Bu ayetin tam meali ise gösterildiği gibidir: “O, sizi yeryüzünde halifeler (oraya hâkim kimseler) yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır.” Bu ayet C nüshasında kırmızı renkle yazılmıştır.

⁷ *Kur’ân-ı Kerîm*, el-Hadîd, 57/21: Mâ’ide: 5/54. “İşte bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir.” Bu ayet C nüshasında kırmızı renkle yazılmıştır.

⁸ Encâm AE: İlhâm B.

mübîni feth ü güşâda ve kal' ü kam'-i şecere-i habîs-i erbâb küfr ve 'inâd ederek tarîka-yı anîka-yı¹ a'zâm-ı beyza-yı imlâ-yı² ta'lîm-i ahlâf-ı selâtin-i bâ-'adl ü dâd buyurdular.

Ve sehâ'ib-i ravzâ-nerd³ ve rızâ-yı müşâhid-i rahmet-intimâ-yı Hulefâ-yı Râşidîn ve kâffe-i âl ü aşhâb-güzîn ve 'âmme-i e'imme-i dîn hâzerâtına sâkib ve hâtil⁴ olsun ki temhîd-i kavâ'id-i kişver-i kübrâ⁵ ve mülk-dârîde izhâr-ı cedd-i belîg ve te'yîd-i erkân-ı şerî'at-ı garrâda himmetlerin mebzûl ve bî-dirîg eylediler.

Emmâ ba'duhü muharrir-i haķîr el-Hâcc Sadullah vefrû't-taķşîr şadr-ı kitâbda baş ü taķrîr eylediği üzre şânî kerrede hülâşa-yı hânedân-ı tâc-dârân-ı 'Osmânîyân-ı neķâve-i dûdmân-ı⁶ havâķîn-i sekender der-bân-ı şehr-yâr-ı 'adl-ârâ-yı pâd-şâh cihân-pîrâ-i sultân gerdûy-ı⁷ cenâb-ı hâķân-ı şevket-me'âb dâdâr-ı dâd-âver-i kişver-gîr-i ma'rifet-güster-i hâmî-i havza-yı dîn-i mübîn dâ'î-i⁸ şerî'at-i hâzret-i hâtemü'n-nebiyyîn hüsrev-i encüm-çeşm-i⁹ dâver-bülend-i hümem ve mâlik-i rikâb-ı ümem-bâsıt-ı envâ'ü'l-'adl ve'l-vücûd ve'l-kerem illâ ve hüve's-sultân ibn-i es-sultâni's-sultân 'Abdülhamîd Hân سلطنته ناضرة الي¹⁰ لازلت رياض دولته مخضرة بديم فيوضات المنان ولا برحت حدائق¹¹ انقراض الدوران¹¹ ma'delet-i¹² kaviiyleri¹³ vekâyi'in zabt ü taķrîre me'mûr kılınup zîkr olunduğu vechile def'a-yı şânîyesinde daği üç sene miķdârı ol-şuğl-ı behîn ile iştiğâl ve zabt ü kayd ederek müddet-i taķrîr-i vekâyi' toķsan üç senesi şa'bânına [Ş. 1193/Ağustos-Eylül 1779] îşâl eyledikde ğars-ı yemîn-i şâhâne ve terbiyyet-fermâ-yı mülûkâneleri olan silah-dâr-ı ferhunde-âşârları mesned-i vekâlet-i küberâya irtikâ ve niyyet-i hâlise ve 'azîmet-i şâdîka ile tensîķ-i umûr-ı dîn ü¹⁴ devlet ve temşiiyyet-i huşûşât-ı cemâhîr-i

¹ Anîka-yı C, D: -AE.

² İmlâ-yı AE: İslâmı B, C, D.

³ Ravzâ-nerd AE: Rıdvân C, D.

⁴Bu kelime AE., A, B, C ve D nüshalarında sehven هاتل (Hâtil) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu هاتل (Hâtil) şeklinde olmalıdır.

⁵ Kübrâ AE: Gîr B, C, D.

⁶ Dûdmân-ı AE: Devr D.

⁷ Gerdûy-ı AE: Gerdûn-ı A, B, C, D.

⁸ Dâ'î AE: Râ'î B, C, D.

⁹ Çeşm AE: Haşem B, C, D.

¹⁰ حدائق AE: حدائق B.

¹¹ "Allah'ın feyizleri devam ettiği sürece onun devletinin yeşil bahçesi solmasın, devranın yok oluşuna kadar da onun saltanatının parlak bahçeleri yok olmasın." anlamında Arapça dua cümlesi.

¹² Ma'delet-i AE: Cihân-dârîleri C, D.

¹³ Kârîleri A, B: Kaviiyleri AE: -C, D.

¹⁴ Dîn ü B, C, D: -AE.

mülk ü millete mübâşerete ibtidâ buyurmağın ol-âşaf-ı pâk-ıynet ve ol-şöhr¹-bülend-i menkabetiñ [116^a] hengâm şadâret-‘uzmâlarına teşâdüf eden vâkı‘ât-ı devleti havâdiş-i sâ’ireden ifrâz ile pîrûn-ı havşala-yı nâvedân-ı kilk olan deryâ-yı bî-pâyân-ı veķâyî‘iñ müceddeden ketb ü imlâsına ağaz ve nây-i taraf-ı nevây-ı hâmelerin ol-kâr-ı ferruķ-âşâra peyvend ü dem-sâz eyledi.² **الله المستعان في كل حين وان.**

Zikr-i Şadâret-i Silah-dâr-ı Şehr-yârî Seyyid Meħmed Paşa

Ez-ķadîm her pâd-şâh-ı ‘adâlet iktinâh-ı tetmîm-i meşâliķ rûz-merre-i ‘ibâd ve³ rü’yet-i umûr kâffe-i memâlik ü⁴ bilâdda bir vekîl-i şâhib-i başıret ve intibâh ve bir müdebbir-i bülend-zây-ı⁵ vâlâ-yı câh-ı ĥidmet-i ĥüsrevâsına⁶ taķşîş ile vedî‘aullah olan zîr-i destân-ı re‘âyâyı ĥimâyet ve zelâl-ı aĥkâm-ı şerî‘at-ı ĝarrâyı icrâ ile ĥavza-yı ĥükûmetin pür-behcet ve nezâret idegeldiği vâreste-i kayd-ı iştibâh olup şehr-yâr-ı ĥâķân-ĝulâm-ı sultân-ı bülend-maķâm ĥazretleri ise iĥyâ-ı dîn-i Muħammedî ve te’kîd-i şerî‘at-ı Aĥmedî eylemek vâdîlerinde eslâfların sâbık ve belki ķâtıbe-i ĥülefâ ve ‘amme-i selâtîn-i nuķebâya fâ’iķ olmağın vezîr-i sâbık Meħmed Paşa’dan istirdâd-ı mühr-i ĥümâyûn taşmîm-gerde-i zihn-i icâbet⁷-merhûn-ı pâd-şâhâneleri olduğu ešnâda ber-mûceb-i

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا⁸

şâyân-ı teslîm muķallid-i umûr ve sezâ-yı tevkîl-i rü’yet-i mehâmm-ı cumhûr olur bir müdebbir refî‘ü’ş-şânîñ i‘tâ-yı mühr-i ĥümâyûna intihâb ve bâzû-yı iķtidârın te’kîd ve bünyân-ı istîhâlde⁹ teşyîd ile kâm-yâb buyurmak maşlahatı zımında müddet-i medîde-i fikr-i pâyân-ı beyn-i pâd-şâhânelerin â‘mâl ve ol-vücûd-ı kâm-yâbıñ¹⁰ istişhâli¹¹ ĥuşûşunda talî‘-i zihn hidivânelerin¹ her cânibe irsâl buyurup ve altı seneye

¹ Şöhr AE: Müşîr-i C, D.

² “Allah her zaman talep edilendir.” anlamında Arapça bir söz.

³ Ve B, C, D: -AE.

⁴ Ü B, C, D: -E.

⁵ Bülend-zây-ı AE: Bülend-re’y B, C, D.

⁶ ĥüsrevâsına AE: ĥüsrevânesine C, D.

⁷ İcâbet AE: İşâbet B, C, D.

⁸ *Kur’ân-ı Kerîm*, Nisâ, 4/58. “Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi...” Metinde ayet kısmen verilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir : إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ Meâli de şu şekildedir: “Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor.”

⁹ İstîhâlde AE: İstîhâlin C, D.

¹⁰ Kimyânıñ B, D: Kem-yâbıñ C.

¹¹ İstişhâli AE: İstişhâli A, B, C.

karîb zemân-ı şeref-i hizmet-i mülûkâneler ile hâ'iz envâ'-ı fahr ü şân eden silah-dâr-ı sadâkat-kâr-ı bülend-iktidârları es-Seyyid Mehmed Ağa ise fi'l-âşl yetmiş beş târîhi cemziye'l-evveli on birinci günü [11 Ca. 1175/8 Aralık 1761] evvelîn-i merâtib-i hidemât-ı enderûn-ı hümâyûn olan hazîne-i hümâyûna duhûl ve dâ'ire-i zıllullahiye müsûl idelden berü sadâkat ü istikâmeti pîşe ve tahşîl-i rızâ-ı meyâmin-i iktizâ-yı pâd-şâhîyi fikr ü endîşe eyleyüp vedî'a-yı pîşânî zâtı olan envâr-ı isti'dâd ve mevdû'-ı hamîr-mâye-i fitratları kılınan kabiliyyet-i hüdâ-dâr-ı meşhûr-ı halîfe-i mekârim mu'tâd olmağın 'akab-ı² cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnlarında hazîne-i hümâyûnlarında kâtib-i şânî maqâmında müstağdem iken hâşş oğaya naql ile emsâl ü eşbâhından mümtâz ve bir mâh zarfında hazîne-i hümâyûn kethüdâlığı rütbesin ihsân ile ser-efrâz buyurup çok geçmeden müntehâ-yı merâtib-i hidemât-ı sultân-ı rub'-i meskûn olan silah-dârlık mertebe-i celflesin ihrâz ve ol-vechile manzûr-ı nigâh-ı iksîr-te'sîr-i halîfe-i bende-nevâz olup pâd-şâh-ı 'âlem-penâh silah-dârlıkları avânı â'yîn-i nâssda her ne kadar hizmet-i celîle-i vücûd-i hümâyûn-ı şeh-r-yâr-ı enâm ile güzêrân ve zât-ı şerîfleri tanzîm-i umûr dâ'ire-i hümâyûnla deverân eyledi ise de haqîkatinde rû'yet-i umûr-ı 'ibâd ile emrâr-ı ezmân³ ve istihsâl-i rızâ-yı hümâyûna şarf-tüvân ederek saltanat-ı seniyyeniñ niçe müşkilâtı hall-kerde-i himmet şıdk-ı iktirânları olduğundan başka i'ânet-i düşvâr-güşâları ile enderûn u⁴ bîrûnda nice derd-mendân-ı mesrûr ü handân ve zamâ'ir-i münkesireden⁵ hâtırları ma'mûr ü âbâdân olup zâtında münşif ü müteşerri' ve kâmil-pâk-ı nihâd ve dürüst i'tikâd ve 'âdil-zamîr-i haqâyık-şinâsı envâ'-ı 'irfânla mağallî ve dill-haqq-peresti şınûf-ı tecelliyât-ı subhâniyye ile mücellâ-hâmî-i şerî'at-ı garrâ-ı mürevvec-bâzâr-ı zu'afâ ve şem'-i şebistân-ı ma'delet ve inşâf-ı revnaq-şiken bâlâ-destân-ı kaviiyyü'l-eknâf-ı deryâ-dill ve kân-ı yesâr-âsmân-ı qadr ve zemîn-i miqdâr-ı 'arîk-i sülâle-i Ahmedî akvây-ı mümtetlân-ı tarîkat-ı Muhammedî mürebbî-i aşhâb-ı bîniş-i 'itâ-bağış-ı [116^b] erbâb-ı dâniş bir zât-ı mekârim-ittisaf ve melîhü'l-îtilaf olduğu ale'l-ittlâk meşhûr-âfâk olduğuna binâen cihan-bân-ı firişte-ağlâk hazretleri vekâlet-i mutlakaların ale'l-istiklâl ihâle-i uhde-i istihâl ü istihkâkları buyurmağı niyyet eyleyüp

(ع)

¹ Bu kelime D nüshasında sehven خديوانه لرین imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خديوانه لرین (Hidivânelerin) şeklinde olmalıdır.

² 'Akab AE: 'Aqîb B, C, D.

³ Ezmân AE: Zemân D.

⁴ U B, C, D: -AE.

⁵ Münkesireden AE: +نه C.

درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیست¹

mazmûnunca şehr-i şa‘bânın toközuncu ve mâh-ı ağustosuñ onuncu² sebt günü [9 Ş. 1193/22 Ağustos 1779] hemân şeyhü’l-islâm-ı vâlâ-makâmıların enderun-ı hümâyuna da‘vet ve bir sâ‘at kırk dört dakîka mürûrunda muharrir-i hakîr der-mekârim-i eser-i mülûkânede vâkıf iken müşârun-ileyh hazretlerine müfti’l-enâm hazretleri ile hużûr-ı hümâyuna duhûle icâzet buyurulup rü’yet-i ‘ibâd ü bilâda dâ’ir bir mikdâr güzârîş-pezîr olan veşâyâ-yı şâhâne hitâmında evvelâ erkân semmûr kürk ilbâsıyla kadrlerin a‘lâ ve ba‘dehu bâlâ-nişîn-i³ makâm-ı vekâlet-i kübrâ olanlara maḥşûş o ser-âsere dûhte hil‘at-i şadâret-‘uzmâ eksâ buyurulup cenâb-ı feyyâz-ı muṭlaḡdan bâre-i âşafânelerinden istid’â ve tevfiḡ buyurarak dest-i şerîf-i ḡidvâneleriyle mühr-i hümâyûnların yed-i mü’eyyed-i vezîrânelerine teslîm ü i‘tâ buyurdular.

Pes tâli‘-i mes‘ûd-rehîn⁴ ve baḡt-ı sa‘îd-i yâver olarak hużûr-ı hümâyûndan hurûc ve toḡru hırka-i şerîf oṡasına vülûc eyleyüp nişf sâ‘at mikdârı isti‘tâf-ı tevfiḡ-i ileyhi ve istimdâd-ı rûḡâniyyet-i cenâb-ı risâlet-penâhi eylediḡi ‘akâbinde selâm⁵-baḡş ü ‘atâ-pâş olarak şeyhü’l-islâm hazretleriyle Ortakapu’dan süvvâr ve debdebe-i tâmmla sarây-ı vezîrâneleri ṡarafına sevk-i reh-vâr edüp bi’l-yümn ve’l-ikbâl es‘ad-ı evḡâtda bâlâ-yı mesned-i şadâret-‘uzmâya irtikâ ve fatḡ ü ratḡ-i umûr-ı ‘ibâda ibtidâ buyurdular.

Bundan soñra kuzât-ı ‘asâkir-i İslâm ve ricâl-i devlet-i ebedd-kıyâm ve aḡayân-ı zeviyü’l-iḡtirâmıñ iktizâ eden ‘umûm hil‘atlerin eksâ ve herkes nevâziş ü talṡîf-i âşafânelerinden hişşe-mend ve şâhib-i ḡudâ-dâd olan ḡüsn-i sülûk-ı vezîrâneleri pesendîde-i ḡâşş ü ‘amm ve mazḡar-ı tevfiḡ bâdî⁶ idiḡi dûş⁷ ü refṡâr dil-pesendinden istidlâl-gerde-i aşḡâb-ı ezhân ü ifḡâm olduḡu ḡaḡḡ-ı vezîrânelerinde refṡ olanlar âvâz-ı sitâyiş ve taḡşinden ma‘lûm-ı ṡab‘-ı hümâyûn-ı ḡalîfe-i enâm olmaḡın cânib-i salṡanat-penâhîlerinden zât-ı âşafîlerine maḡşûş buyurulan te’yîd ve istiklâli mübeyyin ve du‘â vü⁸ senâ-yı⁹ şehr-yârâneleriyle i‘zâm-ı kadrlerin mu‘allin-i mübârek ḡalem-i ‘anberîn-i

¹ “Hayırlı işlerde istihareye gerek yoktur.” anlamında Arapça bir cümle: درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیت AE: درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیست C, D.

² Onuncu AE: Üçüncü D.

³ Pâlâs-nişîn-i AE: Bâlâ-nişîn A, B, C, D.

⁴ Mes‘ûd-rehîn AE: Mes‘ûd-rehber C, D.

⁵ Selâm B, C, D: -AE.

⁶ Bâdî AE: Bârî B, C.

⁷ Düş AE: Revş B.

⁸ vü B, C, D: -AE.

⁹ Senâ-yı B, C, D: Müşennâ-yı AE.

rakm-ı pâd-şâhâneleriyle bir kıt'a hatt-ı şerîf keşîde-i silk-i tahrîr ve kethüdâ-yı bevâbîn-i hâkânîleriyle üçüncü günü saray-ı vezîr-i bî-nazîrlere takdîm ü tesyîr buyurdular.

Hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf-i mülûkâneyi emr ü fermân ile re'îsü'l-küttâb el-Hâcc Abdürrezzâk Efendi âvâze-i bülend ile kırâ'at ve der-kâr buyurulan teveccühât-ı şâhâneyi cümleye ifhâm ve işâ'at eyleyüp herkes du'â-yı devâm ve te'yîd-i sultân-ı zemîn ü zamânı i'nân-âsmâna îşâl ve istid'â-yı tevfiķ vezîr-i 'adîmü'n-naẓîrlerin zîver-efvâh ve maķâl eyledi.

Şûret-i Hatt-ı Şerîf

Siz ki vezîr-i a'zam-ı bi'l-istiklâl ve vekîl-i muṭlaķ-ı hamîde fi'âlimsiz.

Sizi ve umûruñuzu ³التحوّل والانتقال³ المشتهل² الصعاب² ج² عن التحوّل والانتقال³ hazretleriniñ tevfiķât-ı cemîlesine bâ-hulûş-bâl-i vedî'a eylediğimden şoñra ma'lûm-ı irfân-ı mersûmuñuz⁴ ola ki selef-i hayrû'l-halefiñiz ümmî⁵ olmaķ hasebi ile serâ'ir-i irâdât-ı⁶ 'aliyyemi muḥtevi ḥuṭûṭ-ı şerîfem eyâdî-i bî-gâneye zarûrî giriftâr ve bu vechile mektûmât-ı⁷ umûr-ı ecânibe⁸ daḥî emr-i vâziḥu'z-zuhûr olması rû-nümûn olmağla 'azli îcâb edüp siz ḥâssaten terbiyyet-gerde-i yed-i mü'eyyed-i mülûkânem ve ğars-ı yemîn-i bâ-temkîn-i ḥüsrevânem olup min-küllî'l-vücûh zâtıñıza vüşûk ve i'timâd-ı zâ'id-ı⁹ ez-mu'tad [117^a] olduğundan başka zâtıñıza vedî'a-i subhâniyye ve mezenniyât-ı raḥmâniyye olan ḥuliyy-i rüşd ü sedâd ve vişâḥü's-şadr-ı kemâl ve¹⁰ isti'dâd ḥüdâ-dâd-ı meşhûrumdur¹¹ ki râsiḥa-i şâhânemiz olduğundan emânet-i kübrâ olan maķâm-ı vâlâ-yı şadâret ve mesned-i 'ulyâ-yı vekâlet bi'l-istiklâl ve'l-istihķâķ cemî'-i zimâm-ı¹² umûr bilâ-şürekâ pîçide-i nebât-ı şadâķat-bünyânger¹³ olarak ḥaķķıñızda sezâ-rev-i rezân¹⁴ kılınmağla

¹ Teveccühât-ı AE: Teveĥât-ı C, D.

² مشتهل AE: مسهل C, D.

³ Zorlukları kolaylaştıran değışmez ve devrilmez zat yücedir." anlamında Arapça bir cümle.: مسهل الصعاب ج عن التحوّل والانتقال B.

⁴ Mersûmuñuz AE: Rüsûmuñuz C, D.

⁵ Ümmî AE: Âtı D.

⁶ Irâdât-ı AE: Edevât-ı D.

⁷ Mektûmât-ı AE: Mektûbât-ı D.

⁸ Ecânibe AE: İcâbete B.

⁹ Zâ'id AE: زند C, D.

¹⁰ Ve D: -AE.

¹¹ Meşhûrumdur AE: Meşhûdumdur B, C, D.

¹² Zimâm AE : +Mehâmm-ı A, B, D.

¹³ Bünyânger AE: Bünyâniñiz A, B, C, D.

¹⁴ Sezâ-rû-ı rezân AE: Sezâ-ver-zân-ı A, B, C, D.

mühr-i hümayûn-ı meyâmin-nümûnum size ihsân-ı hümayûnum olmuştur. Haqqıñızda cezm-kerde-i mülûkânem olarak ihsân-ı¹ şâhânem olan istiklâl lafzı kabîlinden olmayup fi‘len daği cümleye nev-be-nev tenbîhi irâde-i hayriyyet-i ifâde olduğunu bilüb cerh ve ta‘dîl-i umûrdan bilâ-tevânî şadâkat-i mücerrebeñizi vüs‘at-bâl ile eczâya² ruşsat-ı tâmm-ı hüsrevânem erzân buyurulmuştur. Cenâb-ı muvaffak küll-i umûr-ı kudûmüñüzü vesîle-cünûd³ edüp muķârenet-i hażer-i tevfiķ⁴ ile zâtıñızı mażhar-ı muşaddar-ı fi‘âl⁵ cezîle eyleye. Âmîn. ⁶بحرمة سيد المرسلين.

Müşârun-ileyh hazretleriniñ teşrif-fermâ-yı mesned-i şadâret-‘uzmâ olduklarına inşâd-ı târih eden şu‘arâ-yı sihr-i efrîniñ eşerleri intikâd ve Mekke kâdîsı Tefvik Efendi ile müderrisinden Münib Efendi’nin Mışıra‘-ı târihleri işbât ü îrâd olundu.

Târîh

Mühr alup müsâ‘id-i⁷ şadr oldu Mehmed Paşa

Diğer Mışrâ‘-ı Târîh⁸

Mühr⁹ oldu¹⁰ Silah-dâr Mehmed Paşa

Naql-i Hümayûn-ı be-Sarây-ı Cedîd-i Miyân¹¹-merhûn

Zamân-ı tâb-istân güzêrân ve ‘alâyim-i mevsim-i zemistân hevâlardan nümâyân olup te’sîr-i sermâdan ihtirâz-ı lâzime-i tıbbâ‘-ı hem-pervâz olduğundan mâ-‘adâ mizâc-ı şeref-ımtizâc-ı pâd-şâhânem ¹³دولته الي يوم القيام ¹²مدالله ظلله hazretleri saray-ı dill-güşâyı Beşiktaş’dan istîfâ-yı haţt buyurmağın mâh-ı mezbûruñ on üçüncü günü [13 Ş. 1193/26 Ağustos 1779] rûz-ı firûz-ı erba‘âda ol-maķâm-ı vâlâdan fekk-i zılâl ikâmet ve bi‘l-yümn ve‘l-ikbâl saray-ı cedîd-i ‘âmilelerine sâye-endâz-ı şevket ü übbehet oldular.

¹ Hümayûnum olmuştur. Haqqıñızda cezm-kerde-i mülûkânem olarak ihsân-ı B, D: -AE.

² Eczâya AE: İcrâya B, C, D.

³ Bu kelime A nüshasında sehven جود imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جنود (Cünûd) şeklinde olmalıdır. Hübûr B: Hüyûr C, D.

⁴ Tefvik-i hażer C, D: +Refik C, D.

⁵ Muşaddar-ı Fi‘âl C, D: -AE.

⁶ “Peygamberlerin efendisi hürmetine” anlamında Arapça bir söz.

⁷ Müsâ‘id-i AE: Şâ‘id-i B, C, D.

⁸ (ع) AE: Mışrâ‘-ı Târîh B.

⁹ Mühr AE: +در C, D.

¹⁰ Oldu AE: Aldı B, D.

¹¹ Miyân AE: Meyâmin D.

¹² ظلله AE: ظل C, D.

¹³ “Allah devletinin gölgesinin kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

Zikr-i Âmeden Sefirân-ı Hân-ı Kırım

Bundan muqaddem beyân olunduğu üzere kâffe-i kabâ'il-i Tatar intihâbı ile ülkâ-yı Kırım'a hân ta'yîn olunan zâtın kâ'ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzere cânib-i saltanat-ı seniyyeden teşrifât-ı hümâyûn taqdimîyle hânlığın te'yîd olunması maşlahatı için ba'de'l-intihâb 'atebe-i 'ulyâya 'arz ü maḥzar olunması şerâ'itine binâ'en bu def'a Şahin Girây'ın kâffe-i kavm-i Tâtâr tarafından kabûlünü müş'ir evrâkla beş nefer sefiri zuhûr ve cânib-i mîrîden ta'yînâtı idâre olunmak üzere Dergâh-ı Âlî gediklülerinden ta'yîn olunan mihmân-dâr ma'rifetiyle Beykoz'da vâki' Şarım Paşa Sâhil-hânesi'nde ikâmet eylemeğe me'mûr olup başmuḥâsebede muḳayyed olan vechile defter-dâr efendi nezâretiyle kendüleriyle ve tevâbi'âtının iktizâ eden kisveleri tehyi'e ve eksâ olduḡdan sonra şehir-i şa'bânın on altıncı günü [16 Ş. 1193/29 Ağustos 1779] huḡûr-ı âşafîye gelmeleri maḡlûb olmağın gümrük emîni tarafından ta'yîn olunan birkaç kıt'a üçer dörder çifte zevraqlar¹ ile Âsitâne'ye da'vet ve kethüdâ beğ tarafından gönderilen hayvânâtla saray-ı âşafîye vürûda mübâderet eyleyüp evvelâ kethüdâ beğ ḡazretleriyle mülâkât ve ba'dehu yedlerinde olan evrâqların teslîm için huḡûr-ı cenâb-ı şadâret-penâhîye idḡâl ve ihrâm üzerine iḡ'âd ile ḡâtırlarına mürâ'ât olunarak geldikleri minvâl üzere konaklarına ric'at eylediler.

Tevcih-i Halebü'ş-şehbâ be-'Abdi Paşa

Mâh-ı mezbûrun on yedinci günü [17 Ş. 1193/30 Ağustos 1779] 'avâtıf-ı 'aliyyeden Haleb eyâleti Selânik sancağı mutaşarrıfı Vezîr 'Abdi Paşa'ya tevcih ü ihşân olunmak üzere kapu kethüdâları olan el-Hâcc Meḡmed Esper² Ağa'ya huḡûr-ı mekârim-zuhûr-ı âşafânede ilbâs-ı ḡil'at ve Selânik sancağı Yanya mutaşarrıfı Seyyid Hasan Paşa'ya³ pâye⁴ i'tâ vü 'inâyet buyuruldu.

Me'mûriyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn be-Cânib-i Kırım ve Çavuşbaşı-şoden Emîn-i Darb-hâne-i 'Âmire Aḡmed Nazîf Efendi

Bundan [117^b] muqaddem maḡallinde tafşîl olunduğu üzere Rusyalı ile tenḡtîh-i mevâdd-ı muşâlaḡa olunduğu 'aḡabinde Şahin Girây'ın cezîre-i Kırım'a hân olmasının iḡrâr ve kabûlünü ḡavî kabâ'il-i Tâtâr tarafından olmak üzere beş nefer sefirleriyle birkaç

¹ Zevraqları B, C, D: Duraklar AE.

² Esper C, D: -AE.

³ Paşa'ya D: -AE.

⁴ Pâye AE: -D.

kıt'a 'arz ü maḥzar vârid olmağın cânib-i saltanat-ı seniyyeden daḥi kâ'ide-i dîrîne-i devlet-i ebedd-peyvend üzre iktizâ eden teşrîfâtı tertîb ve müteḥayyizân-ı ricâl-i devletden bir hûş-mend-i kiyâset-me'âbla irsal ve taşvîb olunması lâzım gelüb ve Dîvân-ı Hümâyûn'da çavuşbaşı olan Süleymân Rûhî Ağa'nın mertebe-i dürriyet¹ ü² dirâyeti fi'l-aşl şadr-ı a'zam-ı bülend-hümem ḥazretleriniñ ma'lûmu

وارسل حكيماء ولا توصيته³

ḳabîlinden idiği kemâ-yenbağî meczûmları olup⁴ lâkin ricâl-i devletiñ şâhib-i rütbe olan aşhâb-ı menâşıbdan bu maḳûle ḥızmete ta'yîn olunduğu nâ-mesbûḳ olmağın mâh-ı mezbûruñ on yedinci günü [17 Ş. 1193/30 Ağustos 1779] çavuşbaşılıktan 'azl olunup yerine selefi Darb-ḥâne-i 'âmire emîni Ahmed Nazîf Efendi'niñ bundan muḳaddem çavuşbaşılığı avânında rızâ-yı şeref-iktizâ-yı şâhâneye muvâfiḳ-ı mesbûḳ olan ḥüsn-i sülûği ma'lûm-ı ḥazret-i şadâret-penâhi olmağla rûz-ı mezkûrda 'ale's-seḥer Bâb-ı Âsafânelerine da'vet ve çavuşbaşılığa ilbâs-ı ḥil'at buyurup yerine bir iki seneden berü Dârü's-sa'âdeti's-şerîfe yazıcısı olan ḥâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan Mehmed Beğ Efendi'ye Darb-ḥâne-i 'Âmire emâneti iḥsân ve başḫalîfeleri olan Ḥâfız Ahmed Efendi'yi yazıcılık ḥil'ati ile şâd-mân buyurdular. Bundan soñra mûmâ-ileyh Süleymân Rûhî Ağa'ya daḥi zıkr olunduğu üzre Kıırım cânibine îşâl-i teşrîfât-ı hümâyûn eylemek maşlahatı zımnında mîr-âḥûr-ı evvel-i şehir-yârî rütbesi iḥsânıyla ḥil'at eksâ ve bir gün aḳdem 'azîmet ve sipâriş olunduğu vechile ḥareket eylesin gûş-i hûşuna ilkâ buyurdular.

Zıkr-i Vilâdet-i bâ-Sa'âdet Şehzâde-i Civân-baḫt⁵ Sulṫan Muşṫafâ

Şehr-i meymenet-eşer-i merḳûmuñ yirgirmi altıncı sebt gecesı [26 Ş. 1193/8 Eylül 1779] sekiz sâ'at kırk üç daḳıḳada iken ḳuṫb-ı miḥver-i ḥilâfet-âftâb-ı âsmân-ı saltanat-ı pâd-şâh mâh-ı tal'at-ı şehir-yâr-ı gerdûn-ı übbehet ḥazretleriniñ şulb-i gûherpaş-ı mülûkânelerinden bir dürr-i kem-yâb ya'nî bir şeh-zâde-i civân⁶-baḫt-ı kâm-yâb-ı pertev-efrûz-ı 'âlem-i şuhûd ve ḳadem-nihâde-i dâ'ire-i vücûd olup nâm-ı nâmî ve ism-i

¹ Rü'yet D: Dürriyet AE.

² Ü B, C, D: -AE.

³ "Ona bir hekim gönderdi ama tavsiye etmedi." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Olup A, B, C, D: -AE.

⁵ Civân-baḫt A, B, C, D: -AE.

⁶ Civân A, B, C, D: Ḥân AE.

şerîf-i sâmilî Sultân Muştafâ tesmiyye ve bu güne lütf-i ileyhânî¹ cilve-ger olmasıyla herkes birbirin tebşîr ü tehniyye² eyleyüp der-‘aķab ol-müjde-i rûh-efzâ ile dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası taraf-ı hüsrevânîden Bâb-ı Âsafî’ye isrâ buyurulup ol-şemere-i devħa-i devlet ve ol-nev-bâve-i³ hadîķa-i salţanatîñ nüvîd-ķudûm-i sa‘îdinden şadr-ı a‘zam hazretleri fevķe’l-gâye mesrûr ü şâd-mân ve eţrâf ü eknâfa zer-baħş ü ‘atâ-pâş olarak münâdîler nidâ etdirilüp irâde-i ‘aliyye-i tâc-dârî üzre üç gün miķdârı toב şenliği olmasın fermân buyurdular. Şehzâde-i civân-baħt hazretleriniñ kımât-ârâ-yı şuhûd olmaları zemân-ı feyz-iķtirânı ni‘am-hôrân-ı ħalîfe-i deverânîñ mevâcibleri ħurûcunuñ rûz-ı firûzu seherine râst gelmeğin bu teşâdüf-i ğayr-ı mesbûķdan evvel mâ-ħaşal-ı kân-ı ħilâfetiñ herkes sa‘d-kudûm-i meyâmin lüzûmların istidlâl ve nevâ-yı du‘â-yı te’yîd⁴ ve bekâ-yı pâd-şâh-ı ‘âlem ile niyâz-ı tûl-i ‘ömr-i şâh-zâde-i civân-baħt-ı⁵ eţbâķ çarĥ-ı heft-mîne işâl eylediler. Yevm-i merķûm-ı şüleşâda şadr-ı a‘zam-ı hucceste-şiyem hazretleri müftî’l-enâm hazretleriyle sâ’ir ħuzûr-ı hümâyûna şeref-yâb-ı duĥûl olması mu’tâd olan zevât-ı kirâmı istişĥâb ve li-ecli’t-tehniyye⁶ Yalı Kõşķü’nde rû-mâlî-i ħâk-pây-ı zıllu’llâhî ile kâm-yâb olup ol-mevhibe-i ileyhiyyeniñ ifâ-yı şükrü zımnında cânib-i mülûkânelerinden ķâmet-i şadâķat-nişân-ı⁷ vekîl-i muţlakların ser-â-sere dûĥte [118^a] ferve-i semmûr ile tezyîn vesâ’ir ma‘iyyet vesâ’ir âsafânelerinde bulunanlarıñ her biri semmûr kürķler ilbâsı⁸ ile mesrûr ü⁹ kâm-bîn buyurdular.

Şeh-zâde civân-baħt hazretlerinin tûlû‘-ı behcet-sutû‘larına inşâd-ı târîĥ eden büleğâ-yı ‘aşrıñ eşerleri teftîş ü temyîz olup müderrisîn-i kirâmdan Muşulî ‘Ali Efendi ile Behcetî Efendi’niñ târîĥleri ta‘miye ve ta’ķiden ‘ârî olmağın şebt-i saĥîfe-i âşâr kılınması ihtiyâr olundu.

Mışra

‘ Ziver-efzâ-yı vilâdet oldu Sultân Muştafâ Behcetî¹⁰

¹ İleyhânî AE: İleyhîniñ C, D.

² Tehniyye AE: Tehyi’e D.

³ Nev-bâve-i AE: Nev-bâde-i C, D.

⁴ Te’yîd AE: Te’bîd B.

⁵ Civân-baħt-ı A, B, C, D: ne-be-hastı AE.

⁶ Tehniyye B, C, D: Tehyi’e AE.

⁷ Şadâķat-nişân-ı AE: Şadâķat-neş’et C, D.

⁸ İlbaş C, D: -AE.

⁹ Ü B: -AE.

¹⁰ Ana nüshada mevcut olmayan bu mısra B, C ve D nüshalarından karşılaştırmak suretiyle metne eklenmiştir.

(ع)

Başdı Dehre Sa'd İle Şeh-zâde Sultân Muştafâ

'Azl-i Ağa-ı Yeñiçeriyân Bekir Ağa

Bundan mukaddem bir seneye karîb yeñiçeri ağalığı ile kâm-rân ü mesrûr ve ba'dehu Tekfûr Tağı'nda ikâmete me'mûr olan İbrâhîm¹ Ağa yerine Dergâh-ı 'âli yeñiçerileri ağası olan Elli Üç Bekir Ağa hikmet-i hüdâ-yı tevfiķ ile çendân âşinâ olmadığından altmış üç gün zarfında² ağalıktan 'azl ve Burusa'ya ib'âd ve Özi kal'ası ağası olan Zorluoğlu³ kethüdâsı Süleymân Ağa'nın ihzârına şadr-ı a'zam hazretleri ma'rifetleriyle silah-darlıkları evânında⁴ âdem gönderilüp ramazân-ı şerîfin üçüncü günü [3 N. 1193/14 Eylül 1779] dâ'ire-i âşafânelerinde mevcûd bulunmağla huzûr-ı feyz-i maḥzûr-ı⁵ hıdîvânelerine⁶ iş'âd ve iktizâ eden hil'ati ilbâs buyurulup yeñiçeri ağalığı maḥâmına ik'âd olundu. Bundan sonra çok geçmeden selefleri Bekir Ağa'ya Karş eyâleti teveccühüyle⁷ mîr-i mîrânlık ihsân ve bir gün akdem emr-i muḥâfazada kıyâm eylemesi fermân olundu.

Vuķû'-ı Tevcîhât

Şadr-ı a'zam-ı mekârim-şiyem hazretleriniñ fi'l-aşl ahvâl-i 'âleme her ne kadar vuķûfları ber-kemâl ise de mesned-nişîn-i vekâlet-i kübrâ olduğu günden rûz-ı firûz tevcîhâta dek müceddeden hâl ü sâl⁸ hademe-i salṭanat-ı seniyyeye ittîlâ'-ı himmet ve menâşıb-ı pâd-şâhîniñ şâyân-ı nevâl-i şeh-yâr Süleymân⁹-hemâl olanlarına i'tâ olunması huşûşuna kemâ-yenbağî diķķat buyurduķdan sonra şeh-i şevvâl-i meyâmin-i iştimâliñ dördüncü ḥamîs günü [4 L. 1193/15 Ekim 1779] 'ale's-seher tevcîhâta ibtidâ ve Bâb-ı Âşafânelerinde müstaḥdem olan hademe-i devlet bi-isrehüm hizmetlerinde ibķâ buyurduķlarından mâ-'adâ sâ'ir menâşıb-ı cesîme aşḥâbınıñ cümlesi mücerrebleri olan zevât olmalarıyla beķâ-yı câhlarıyla ekserîsin kâm-revâ ve nice nice aşḥâb-ı

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime C nüshasında sehven طرفنده (Tarafında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ظرفنده (Zarfında) şeklinde olmalıdır.

³ Zorluoğlu C, D: Ruzluoğlu AE.

⁴ Evânında A, B, C, D: Evâ'ilinde AE.

⁵ Maḥzûr AE: Maḥşûr A, B, C, D.

⁶ Hıdîvânelerine AE: Âşafânelerine C, D.

⁷ Teveccühüyle AE: Tevcîhiyle B, C, D.

⁸ Şân A, B, C: Şâyân D.

⁹ Süleymân AE: Seyelân B.

istihkākı ‘avâtif-ı ‘aliyye-i şâhânen menâşib-ı ‘inâyetiyle rehîn-i luṭf ü ‘atâ buyurup ez-cümle tevķī‘liġi qarındâşları Vezîr es-Seyyid Muştafâ Paşa’dan ahz ve kethüdâ-yı esbak el-Hâcc Muştafâ Efendi’ye ve sipâh ağalığın el-Hâcc Mehmed Esper Ağa’ya ve silah-dâr ağalığını Genç Halîl Ağa’ya ve rûznâmçe-i evveli Nâ’ilî Paşa birâderi Ebûbekir Vaḥdetî Efendi’ye ve başmuhâsebeyi ‘Ali Râ’if Efendi’ye ve tersâne emâneti ‘Âtıf-zâde Ömer Vaḥîd Efendi’ye ve arpa emânetini Selîm Sırrı Efendi’ye ve Anaṭolu muhâsesin çavuşbaşı-yı sâbık Sa’îd Efendi’ye ‘inâyet ve bunuñ emşâli nice erbâb-ı istihâlî manşib-ı tevcîhle ġarîk-i lücce ihsân ü ‘âṭufet eylediklerinden başka hâce-ġân-ı Dîvân-ı Hümâyûn ve kapucıbaşı ve silahşör ve sâ’ir kudemâ-yı hademe-i saltanat-ı ebed-merhûndan katî vâfir-i bî-kesleri ‘atıyye-i hümâyûn i’tâsıyla memnûn ve ḥaḳḳ-ı pâd-şâh rub‘-ı meskûn isticlâb-ı da’vât-ı ḥayriyye-i icâbet-maḳrûn eylediler.

Pes ḥasbe’l-iktizâ yedi sekiz gün¹ mürûrundan sonra vüzerâ-yı ‘izâm tevcîhâtına kıyâm ve re‘âyâ² vü berâyânın âmed-şüd vilâdetle³ pâ-zede-i ḥasâret olmamaları iltizâm-gerde-i pâd-şâh İskender-ġulâm olmaġın bilâ-mûcib-i tebdîl ü taġyîr olunmamaları ḥuşûsuna ihtimâm buyurulup binâ’en-aleyh ekşerîsi mutaşarrıf oldukları elviye vü eyâlâtta ibkâ ve faḳat Canikli ‘Ali Paşa ile oġlu Miḳdad Paşa mahlûllerinden olmaḳ üzre Trabzon eyâleti Çerkes Hasan Paşa’ya ve Erzurûm eyâleti Karaman vâlisi Daġıstânî ‘Ali Paşa’ya ve Bosna eyâleti Aydın muhaşşılı [118^b] Tевķī‘ es-Seyyid Muştafâ Paşa’ya ve Karaman eyâleti Selânik mutaşarrıfı Seyyid Hasan Paşa’ya ve Selânik sancâġı Bosna Vâlisi şadr-ı esbak Silah-dâr Mehmed Paşa’ya ve deryâ kapudanlığı Mora muhaşşılı Ġâzi Hasan Paşa’ya ve Tırhala sancâġı Livâdiyeli Hasan Paşa’ya ve Oġri sancâġı yeñiçeri ağası esbak Aḫmed Paşa’ya⁴ tevcîh ü i’tâ buyuruldu.

Vuķû’-ı Meşveret Berây-ı Vezâret-i Süleymân Aġa ve İzâle-i Vâlî-i Trabzon⁵ Muhaşşıl-ı Canik ‘Ali Paşa ve Mu‘âvedet-i Kıpudân-ı Deryâ Ġâzi Hasan Paşa

Bundan muḳaddem Başra mütesellimi olup Başra benderi istîlâsı evânında giriftâr-ı dest-i A‘câm olan Süleymân Aġa vekîl-i İnan olan¹ Zend Abdülkerîm’in mürd

¹ Gün AE: +Ve B.

² Bu kelime D nüshasında sehven رعا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رعایا (Re‘âyâ) şeklinde olmalıdır.

³ Vilâdetle AE: Vülâtla B, C, D.

⁴ Ve Tırhala sancâġı Livâdiyeli Hasan Paşa’ya ve Oġri sancâġı yeñiçeri ağası esbak Aḫmed Paşa’ya A, B, C, D: -AE.

⁵ Trabzon AE: +Ve C, D.

olması takrîbiyle bu hilâlde Şiraz'dan Bağdad ve Başra câniblerine 'azîmet eylediler ve ol-havâliye qarîb mahallerde ikâmet üzre olmağın mûmâ-ileyh fi'l-aşl 'Irâk ve 'Arab ve Başra câniblerinde işbât-ı vücûd eden zevât-ı ma'dûdeden olduğundan mâ-'adâ ol-aqtârîñ ahâlîsiyle muhalli² ü müttefik³ vesâ'ir 'aşâ'ir ü kabâ'il ile müttefik ü mürtebi⁴ olduğu Bağdad vâlisi Hasan Paşa'nın ma'lûmu olmağla mûmâ-ileyhden muhteriz ü müsteş'ir olarak Başra mütesellimliğiyle meşgûl kılınmasın cânib-i 'atabe-i 'ulyâya tahrîr ve mûmâ-ileyh Süleymân Ağa tarafından dahî Başra muhâşarasında sebkat eden cân-sipârlıkları mükâfâtı olmak üzere vezâretle bender-i Başra'nın kendüsine ihsân olunması taştîr olunup huşûş-ı mezbûr te'emmüle tahammülü olan mevâddan olmağla mâdde-i mezkûre vesâ'ir huşûşât-ı mühimme müzâkeresiçün Vezîr Tevki⁴ es-Seyyid Muştafâ Paşa ve gayri mütehayyizân-ı ricâl-i devletden beş altı nefer kimesne ile mâh-ı mezbûruñ altıncı sebt günü [6 L. 1193/17 Ekim 1779] huşûr-ı cenâb-ı sadâret-penâhîde 'akd-i meclis-i istişâre ve ol-esnâda Bağdad cânibinden vürûd edüp kuş-ı mezkûruñ ahvâline muhtâli⁴ olanlardan arpa emîni Selîm Sırrı Efendi ile sâbîkâ mektûbî-i şadr-ı a'zamî 'Ömer Besim Efendi dâhil-i encümen-i meşvere buyurulup pâşâ-yı müşârun-ileyh ile⁴ ağa-yı mûmâ-ileyhiñ çekünge-i keyfiyyetleri cümleden ve tahşîş-i mûmâ-ileyhimâdan istinbâ ü istikşâ olundukda Bağdad vâlisiniñ Başra'yı taşarrufa değıl ahvâline tahşîl-i vuqûfa bir vechile kudreti olmaduğundan mâ-'adâ henüz nefsi Bağdad'ı zabt ü rabta adîmü'l-iqtidâr olduğun takrîr ve mûmâ-ileyh Süleymân Ağa'nın aşhâb-ı re'y ü tedbîrden olup vücûhla vezârete şâyân ve ol-havâlîniñ kâffe-i umûrun idâreye kuvveti nümâyân olduğun tafşîl ve tahrîr eylediler. Huzûr-ı meclisden vezîr-i müşârun-ileyh Muştafâ Paşa'nın mukaddemâ me'mûriyetle Bağdad'a gitmesi takrîbi ile keyfiyyâtına âşinâ olmağın huşûş-ı mezbûr mûmâ-ileyhânîñ beyân eylediğı vechile olduğun tahkîk vesâ'irleri dahî qarâ'in-i 'akliyye ile taşdik eylediklerinden mâ-'adâ şadr-ı a'zam-ı bülend-hümem hazretleriniñ lede't-teftîş istinbât ü istihrâclarına muvâfik gelmeğın eyâlet-i mezbûreniñ rütbe-i vâlâ-yı vezâretle ağa-yı mûmâ-ileyhe verilmesine qarâr verilüp birkaç günden sonra kapu kethüdâsı ta'yîn buyurulan mûmâ-ileyh Selîm Sırrı Efendi'ye ilbâs-ı hil'at ve iktizâ eden tahrîrâtı tehyi'e olunup bir gün akdem işâline

¹ Olan C, D: -AE.

² Muhallî AE: Muhteli² A, B, C, D.

³ Müttefik AE: منتفق C, D.

⁴ İle AE: -B.

ihitimâm ü diğkât olundu. Bundan sonra Canikli ‘Ali Paşa’nın Bozoklu Cabbâr¹-zâde ile olan münâfesi der-miyân ve bî-icâzet halife-i zemân i‘dâm-ı haşmı için tertîb-i cüyûş-ı firâvân ve ol-vechile reh-rev-yı girîve-i bağı vü ‘işyân olduğu herkese ifhâm ü i‘lân ve kendüsi ile oğullarının vezâretleri üzerlerinde olan muğâta‘alarının ref‘ ve Cabbâr-zâde ma‘rifeti ve etrâfdan² sâ‘ir iktizâ edenler i‘ânetleriyle şâh-sâr-ı vücûdlarının ol-havâliden kam³ olunmasına tedbîr olduğu der-miyân olduğunda bâğî-i merķūmuñ muğâyir-i rızâ-yı şeh-r-yârî harekete ictisârı hayli⁴ zamân elsine-i nâssda cârî olmağın hużzâr-ı meclis

Beyt

جانم بغدای تو تحمل تا چند

قربان سرت شوده تا کی⁵

mażmûnunca şakî-i müşârun-ileyhiñ izâle ve istişâli huşûşunda tertîb buyurulan ârâ-yı müstahsene bî-pesend [119^a] ve istihsân ve Mora vâlisi Ğâzi Hasan Paşa cezîre-i mezķûreyi Arnabud uşâtından taħliyye ü muşaffâ etmeğın iltimâsı üzre kethüdâsınıñ muhaşşıl naşb olunup kendüsiniñ bahren donanmâ ile Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ric‘at eylesine herkes işâbet-gûyân olup bir gün aķdem lâzım gelen cevâb-nâmesiniñ gönderilmesi münâsib-i vaķt ü hâl idüğın tavzîh ü ‘ayân eylediler

Zikr-i Firâr-ı ‘Ali Paşa

Bundan akdem vukû‘-yâfte olan meclis-i istişârede Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşılardan Cabbâr⁶-zâde Mustafa Bey mübâşeretiyle izâle ü i‘dâmına karar virilen Trabzon vâlisi Canikli ‘Ali Paşa’nın dîn ü devlete nâfi‘ bir hizmeti zuhûr eder mülâhazalarıyla def‘aten kendüsi zümre-i vüzerâya ilhâķ ve mażhar-ı envâ‘-ı⁷ iltifât-ı pâd-şâh-ı felek-ķumturâķ buyurulduğınan mâ-‘adâ on sekiz yaşında oğlu Miķdad

¹ Cabbâr AE: Çappâr A.

² Bu kelime B nüshasında sehven اطرفدن (Etrâfdan) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطرافدن (Etrâfdan) şeklinde olmalıdır.

³ Kam‘ AE: Kal‘ C, D.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven حیلی (Hayli) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خیلی (Hayli) şeklinde olmalıdır.

⁵ Benim canım senin uzaklığına nereye kadar tahammül edecek, Kurban olduğum! Ne zamana kadar sabredeyim.” anlamında Farsça bir beyit: قربان سرت شوم B, C: جانم بغدای تو تحمل تا چند قربان سرت صبوري تاکی D. صبوري تاکی

⁶ Cabbâr AE: Çapar-zâde A, B.

⁷ Envâ‘-ı B, C, D: -AE.

vezâret ve mansıb ihsânıyla begâm ve bunuñ emsâli nice mültemisâtına müsâ‘de kılınarak bi‘l-âhîre Kıırım cânibine ser-‘askerliğı i‘tâsıyla şehîr ü be-nâm kılınub ve

بالشكرتدوم النعم¹

mazmûnunca bu i‘nâyât dem-be-demiñ muķâbili ibrâz-ı hîdemât-ı mebrûreye kıyâm eylemek ile istidâme-i iķbâline ihtimâm üzre olmaķ² vâcibe-i hâlinden iken ‘uhdesine ihâle buyurulan ser-‘askerlik levâzımından Kıırım imdâdına bir miķdâr ‘asker tedârik ü ib‘âş eylesesini hâvî şeref-rîz-i şudûr olan aħkâm-ı celileniñ muğâyiri hareket ve mahall-i mezkûre bir ferd³ irsâliyle imdâd ü i‘ânet eylemeyüp techîz-i ‘asker bahânesiyle hesâbdan hâric ‘ahz eylediğı beytül-mâl müslîmîni ketm ü ihfâ eylediğinden başka kapudan paşanıñ kendüsiyle ittifâķ eylesesini maşlahatı zımında memâlik-i İslamiye’yi iz‘âc ile cem‘ ve ihrâc olunan ‘asâkir-i donânma-yı hümâyûn hîn-i⁴ mülâkâtda bilâ-mûcib temkîs ve tevķîf-i ve Der-‘aliyye’ye⁵ ba’s eylediğı tahrîrâtınıñ her birisinde civârında vâki‘ Cabbâr-zâde’niñ⁶ def‘i huşûşuna dâ’ir perde-i edebden hâric bu⁷ gün mâddeten tahrîr ve teklîf eylediğı cihetden bâlâda işâret olunduğı üzre dıraht-ı hanzal⁸ bâr-ı vücûdunuñ ol-havâlden ber-kende ve istîşâl olunması huşûşu mûmâ-ileyh Cabbâr-zâde⁹ Mîr Muştafâ’ya ihâle ve tefvîz buyurulmuşıdi.

Mûmâ-ileyh asâkir-i vefîre ile şehîr-i şevvâliñ on birinci günü [11 L. 1193/22 Ekim 1779] Canik kazâlarına duhûle âğâz ve birkaç koldan mağşûb-ı¹⁰ merķûmuñ üzerine ilm-ifrâz olup ğazab-ı¹¹ âteş-bâr-ı mülûkâneye taħammül olunmayacağı ma‘lûmu olmağın ikâmet-gâhı pîrâmenine vaz‘ eylediğı eşrâr taraf ü¹² taraf muhârebeye der-kâr oldukları eşnâda kendüsi ekber evlâdı Mîr Baṭṭal ile ‘ıyâl-i¹³ nefâ’is-i eşyâsın istîşhâb ve hânesin ba‘de’l-ihrâķ âmâde eylediğı sefîneye duhûle şitâb eyledi. “*Bir eyyâm muhârebe ile iştiğâl eder.*” mülâhazasıyla bahr cânibleri sedd olunmadığından firâr ve sâhil tarafından bahren Kıırım atası câniblerine güzâr etmeğın muķâbeleye

¹ “Şükürle nimetler devam eder.” anlamında Arapça bir cümle.

² Olmaķ AE: Eylemek C, D.

³ Ferd AE: مرد D.

⁴ Hîn-i B, C, D: -AE.

⁵ Ve Der-‘aliyye’ye B, C, D: -AE.

⁶ Cabbâr-zâde’niñ AE: Çaparzâde’niñ B.

⁷ Bu AE: Bir C, D.

⁸ Hanzal AE: حنظل D.

⁹ Cabbâr-zâde AE: Çapar-zâde B.

¹⁰ Mağşûb-ı AE: Mağzûb-ı B, C, D.

¹¹ Ğazab-ı A, B, C, D: Ğaşb-ı AE.

¹² Ü AE: -B, C: Taraf Ü AE: -D.

¹³ ‘ıyâl AE: +Ve D.

taşaddî edenleriñ cem'iyetleri dahî târ u mâr olup emvâl ü eşyâsınıñ zabtına mübâşirler ta'yîn ve evlâd ve etbâ' ü levâhıkından kimesneye reh-rev-i girîve hilâf olmamağın oğlu Mikdâd Paşa merfû'ü'l-vezâre olduğu hâlde Burusa'da iķâmet eylemesi fermân vesâ'irleriniñ ba'zı sû'âl ü cevâbı mu'rizinde Der-'aliyye'ye ihzârları irâde buyurulmağın cânib-i 'atebe-i 'ulyâya revân oldular.

Ruhsâ'î-yi Elçi-i Nemçe be-'Atebe-i Pâd-şâh-ı Felek-derîçe

Bundan muķaddem Der-'aliyye'de muķîm olan Nemçe elçisi me'zûnen devleti cânibine ric'at ve yerine cedîd elçi ta'yîn ü tesyîr olunan âdemleri Âsitâne-i Sa'âdet'e duhûl ve huzûr-ı şadâret-penâhiye müşûl eyleyüp rû-mâlîde¹ ma'delet-ķarâr-ı cenâb-ı hilâfet-i dest-gâhîye icâzete muntazır olmağın mâh-ı merķûmun on altıncı günü [16 R. 1193/27 Ekim 1779] 'aķd olunan dîvân-ı felek-'unvâna ihzâr ve ba'dehu hitâmü'l-maşlaħa ruhsârı âstân-ı muhâbet-medâr-ı sulţân-ı cihan-dârî ile iktisâb-ı şınûf-ı muhâbât ü iftiħâr eyledi.

[119^b] Zıkr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Mevâlî-i Kirâm

'Ulemâ-yı a'lâm² menâşıbından birķaç maħalliñ teveccühleri³ vaķtı hulûl etmeğın müftî'l-enâm ģazretleriniñ tıbķ-ı irâdeleri üzre mâh-ı mezbûruñ on yedinci günü [17 L. 1193/28 Ekim 1779] 'avâtıf-ı 'aliyye-i cihân-dârîden Ĥaleb ķādîlğı Keşşâf Efendi'ye ve Selânik ģükümeti Ni'met⁴ Efendi-zâde Şükrullah Efendi'ye ve Ģalaťa ķazâsı Mirza-zâde dâmâdı Ĥâlîş Efendi'ye iħsân olunup birķaç ķoldan silsile-i müderrisîn ģareket ve niceleri nâ'il-i iltifât-ı pâd-şâh cemm-menķıbet olmuşlardır.

Müteķâ'id-şoden Ba'zı ez-Vüzerâ-yı 'İzâm

Şadr-ı esbaķ Darendeli Meħmed Paşa ile şadr-ı sâbıķ Meħmed Paşa cânib-i şadr-ı a'zamîye taķdîm ve isrâ eyledikleri niyâz-nâmelerinde vücûd cihetiyle devr-i menâşıba meslûbü'l-iķtidâr olduķların ketb ü imlâ ve münâsib maħallerden birer maħallda iķâmet ve du'â-yı te'yîd-i⁵ devlete muvâzebet eylemeleri ģuşûşuna müsâ'ade buyurulmasına iltimâs ü istid'â etmeleriyle müşârun-ileyh Dârendeli Meħmed Paşa'nın müteķâ'eden

¹ Rû-mâlî-i B, C, D: +Der- B, C, D.

² 'Ulemâ-yı A'lâm D. (Bu ifâdeler D nüshasında başlıkta verilmiştir.)

³ Teveccühleri AE: Tevcîhleri A, B, C, D.

⁴ Ni'met AE: Ni'metullah B.

⁵ Te'yîd-i AE: Te'bîd-i B, D.

vaatanında ârâm eylemesi fermân ve kezâlik şadr-ı sâbık Mehmed Paşa'nın Gelibolu kaşabasında mekş eylemek üzere istid'âsına müsâ'if-i erzânî buyuruldu.

Vuķū'-ı Meşveret ve Tevcîh-i Eyâlet-i Bağdâd be-Süleymân Paşa

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci günü [25 L. 1193/5 Kasım 1779] Bağdâd vâlisi tarafından bir kıt'a kâ'ime zuhûr ve derûnunda selefi Bağdâd vâlisi 'Abdullah Paşa merhûmuñ kethüdâlığıyla meşhûr İsmâ'îl¹ kethüdânın fesâd ü mel'ânetinden bahş ile nevâziş ü taltîf ederek tahvîl-i tabi'at etdirmeğe himmet ve etrâf ü eknâf-ı Bağdâd'a vâki' Mardin ve Kerkük voyvoda ve mütesellimlikleri hizmetlerinde istihdâm eylediğinden mâ-'adâ bi'l-âhire kendü kapucular kethüdâlığı hizmetine celb ile te'lîf-i hâtırına diķkat eylediğın tebyîn ü taķdîm ve merķûm muķaddemâ 'Abdullah Paşa'nın dâr-ı bekâyaya irtihâli esnâsında Bağdad'da kethüdâ bulunmaķdan nâşi Hasan Paşa'nın Bağdad manşıbı zabta Mardin'den geleceğı evânda Bağdad vâfliğın tahşile 'amel ve ol-sevdâ ile dimağı muhtell bulunmağın

(ع)

حَبِّهِ الرِّيَاسَةِ دَاعِلًا دَوَّاعِلَهُ²

mazmûnunca müşârun-ileyh Hasan Paşa tedbîr ve terbiyesi merķûmdan ref'-i renc-i hevâ-yı hükûmete sûd-mend olmayup 'âķibet kendüsi gâ'ile mu'âyede-i 'iyd-i fıtr ile meşgûl ve 'askerîsi Hılle câniblerine mersûl bulunmuş olduğı ğanîmet-şümâr ü hem-dâstânlarıyla bağtaten üzerlerine hücûm der-kâr olup tazâyık ü iz'âc ederek Bağdâd'a ihrâc eylediklerin imlâ vü terķîm edüp terk eylediğı esbâb-ı vezâretin yağmâ ü ğâret ve etbâ'ından bir mikdâr âdem ile muzâfât-ı Bağdâd'dan Harbo nâm maħalalde ikâmet üzere olduğın taħrîr eyleyüp şaķt-i merķûma vezâretle Bağdâd'ın verilmesinde maħzûr-ı küllî olduğın³ ta'dâd ve kendüsine cânib-i saltanat-ı seniyyeden takviyyet verilüp bâğt-i merķûmuñ ğuş-mâli için Bağdâd'a ircâ'⁴ buyurulmasın niyâz ve îrâd eyledi. İki günden soñra şadr-ı a'zam ve vekîl-i mutlak-ı vâlâ-hümem ħazretleri ħuzûrunda 'akd-i meclis-i şûrâ olmağın ħâzır-ı bi'l-meclis olan vezîr kethüdâsı ve defter-dâr efendi ile re'îsü'l-

¹Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

²“Hükümdarlığı sevmek devlet için ilaçtır.” anlamında Arapça bir cümle.

³ Taħrîr eyleyüp şaķt-i merķûma vezâretle Bağdâd'ın verilmesinde maħzûr-ı küllî olduğın A, B, C, D: - AE.

⁴ İrcâ' AE: ادعاج D.

küttâb¹ el-Hâcc Mehmed Recâ'î Efendi ve gayri üç dört nefer ricâl-i devletden zikr olunduğu üzere belde-i mezkûreniñ ihtilâlî ba'de'l-îrâd Bağdâd'ın kime tevcîh olunması münâsib idüğü istinbâ vü istihsâ² olunduğda aşhâb-ârâ olanlarıñ her biri vüzerâdan birinin zîver-mağâl ve ba'zî vücûh-ı beyân ve ta'dâd ile istidlâl edüp lâkin ber-muktezâ-yı diğkat³ ve hâl-i çarh⁴ ve ta'dil olunarak birinde zabt-ı Bağdad'a istihâl bulunmadığı ecilden bi'z-zarûre ittifâk-ârâ ile Başra vâlîsine tevcîh olunması münâsib-âşâr-ı hükmi-mâh ü sâl görünmeğın üç beş gün dahi mülâhaza ve endîşe olunduğdan şöıra mâh-ı mezbûruñ on ikinci bâzâr günü eyâlet-i Bağdâd ve Başra eyâleti ilhâkıyla müşârun-ileyh Süleymân Paşa'ya tevcîh olunmak üzere kapu kethüdâlarına ilbâs-ı hil'at ve selefleri Hasan Paşa'nın⁵ Diyarbekir ve Sivas câniblerine toğru vürûda 'azîmet eylemesiyçün mü'ekkid evâmîr ü mekâtîb tahrîr ve irsâline mübâderet olundu.

Reften-i Şadr-ı A'zam be-Sa'd-âbâd ve Endâhten-i [120^a] Humbera ve Tüfeng ve Tob Nev-i İcâd ve Vürûd-ı Ferve ez-Cânib-i⁶ Pâd-şâh-ı Mekârim-mu'tâd

Şadr-ı a'zam hazretleri dâ'imâ⁷ te'sîs-i devlet-i felek-bünyâda bezl-i ictihâd üzere olmağın sermâye-i bâzâr-ı kâr⁸-zâr olan sür'at tobları neferâtınıñ teksîrine mübâşeret ve fi'l-aşl yine tobcu ocağı mahlûlünden olmağ üzere yigirmişer akça ile tahrîr olunacak biñ neferden henüz ne miqdâr tahrîr olunduğuna nezâret için şehr-i zi'l-ka'deniñ altıncı ışneyn⁹ günü [6 Za. 1193/15 Kasım 1779] Kaşr-ı¹⁰ Sa'd-âbâd'a teşrîf ve neferât-ı mezkûreden ocağ mahlûlünden 'ulûfeleri tertîb olunarak cem' olunan yüz elli mikdârı sür'atçı neferâtını yegân yegân huzûr-ı vezîrânelerinden emrâr ve rü'ûs-ı hümâyûn kalemi kîse-dârı ma'rifetleriyle isimleri defter-i rü'ûsa bade't-ta'tbîk hazîne-i¹¹ âşaffilerinden beher nefere beşer gurûş ihsânla 'avâtîf-ı behiyyelerinden vâye-dâr buyurduğdan şöıra âteş-bâzlık şan'atın icrâya ibtidâr eylediler. Bir dağıkada sekiz

¹ Re'îsü'l-küttâb AE: +Ve C, D.

² İstihsâ AE: İstifkâd B, C, D.

³ Diğkat AE: Vağt C, D.

⁴ Cerh AE: Çarh A, B.

⁵ Tercîh olınmak üzere kapu kethüdâlarına ilbâs-ı hil'at ve selefleri Hasan Paşa'nın D: -AE.

⁶ ez-Cânib-i AE: ez-Celb-i D.

⁷ Dâ'imâ AE: Re's D.

⁸ Kâr AE: Gân D.

⁹ İşneyn C, D: -AE.

¹⁰ Kaşr-ı A, B, C, D: -AE.

¹¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven خزینه (Hâzîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزینه (Hâzîne) şeklinde olmalıdır.

def'aya qarîb ʔob-endâz olmalarıyla tîz-destlik hûnerleri manzûr-ı âşaf-ı kâm-rev olduk da ʔopcubaşına hil'at-ı fâhire eksâ ve ocağı zâbiṭânına i'tâ-yı 'inâyet-evfâ buyurdular.

Kezâlik humbaracı-başı ağa ile ocağı zâbiṭânına ilbâs-ı¹ hil'at ve² 'atâyâ-yı bî-minnetleriyle mesrûr ü³ ḥandân ve ḥademe-i vezîrânelerinden tûfeng-endâz olanlarıñ işâbet-i lisân⁴ edenlerin in'âm-ı firâvân ile şâd-mân etmeleriyle taḥşîl-i merâsim-i ceng ü ḥarb etmek hevesi⁵ herkesiñ zamîrlerinde cây-gîr olup ḥattâ der-'aḳab ʔopcu ocağına sür'atci olmağa raġbet eyleyüp müceddeden isimlerin pîş-gâh-ı vezîrânelerinde sebt-i defter etdirenleriñ 'adâdı yüz neferi mütecâviz olduğu meşhûr-ı⁶ muḥarrir-i ḥaḳîr olmuşdur.

Pâd-şâh-ı celîlü'l-menḳabet-i vekîl-i muṭlaḳ-ı bülend-himmetleriñ bir⁷ güne ikmâl-i tertîb-i mühimmât ve teḳşîr-i levâzım ü neferât ḥuşûşlarında ve sâ'ir tensîḳ-i is'âr-ı⁸ erzâḳ ve istiḥşâl-i asâyîş-i berâyâ vü bilâd umûrunda bezl eyledikleri şînûf-ı sa'y ve ictihâdları fi'l-aşl ma'lûm-ı tab'-ı hümâyûn-ı mekârim-mu'tâd-ı pâd-şâhî olmağın tekrîm ü talṭîf-i âşaf-ı şadâḳat-nihâdları zımnında müste'milât-ı⁹ ḥüsrevânîlerinden olmaḳ üzre bir sevb-i siyâh dilkü ferve-i müstevcibü'l-behce ile bir kıṭ'a ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı meserret-merhûn ḥâşş oṭabaşı ağa ile Sa'd-âbâd'a ib'âs ve taḳdîm ve bu 'âtuḳet-i nâgeh-zuhûr-ı mülûkâneleriyle ḳadr-i vekîl-i muṭlaḳ-ı vâlâ-maḳâmların bir ḳat daḫi a'lâ ve tefhîm buyurdular.

Şadr-ı a'zam ḥazretleri 'inâyet-i bî-minnet-i tâc-dârî bî-ḥaṭavât ta'zîm ile istiḳbâl ve ba'de't-taḳşîl¹⁰ zîver-dûş-ı iclâl buyurup ḥaṭṭ-ı şerîf-i mekârim-redîf-i ḥüsrevâniyyeyi ḳırâ'at ve cümle ile du'â-yı¹¹ te'yîd-i pâd-şâh-ı mekârim-i istingâh¹² du'âsına müdâvemet ü muvâzabet buyurdular.

¹ İlbas-ı C, D: -AE.

² Ve B, C, D: -AE.

³ Ü B, D: -AE.

⁴ Lisân AE: Nişân B, C, D.

⁵ Hevesi C, D: -AE.

⁶ Meşhûr AE: Meşhûd-ı C.

⁷ Bir AE: Bu B, C, D.

⁸ İs'âr AE: İş'âr D.

⁹ Müste'milât-ı AE: Müsta'cilât-ı D.

¹⁰ Ba'de't-taḳşîl AE: Ba'de't-taḳbîl B, C, D.

¹¹ Du'â C, D: -AE.

¹² İstingâh-ı AE: Dest-gâh A, B, C, D.

Şûret-i Haţt-ı Şerîf

Çerâğ-ı hâşşım.

Nizâm-ı devletim.

Vezîr-i bî-nazîrim.

لله الحمد والمنة¹ maķâm-ı şadârete teşrîfiñden berü devletim nizâm bulduğundan size du‘â-yı hayrım ‘inda’llah maķbûldür.² Heman Rabb-i Te‘âlâ her umûrunuza tevfiķler kerem eyleye ve ideceğine iştibâhim yokdur. Bu gün Sa‘d-âbâd’a teşrîfiñiz ma‘lûm-ı hümâyûnum olduğundan ķadr ü³ şâniñi terfi‘ için hıfz-ı vücûd-ı şâhâneme maḥşûş olan kürklerimizden siyah dilkü bir kürküm hâşş oḫabaşı ķulum ile gönderdim. Kürkü ilbâs ve du‘â-yı hayrım üzere olup seni cenâb-ı hayrû’l-hâfızine vedî‘a ve kâffe-i ‘ibâdu’llahı size emânet eyledim.

Mürûr-ı Donânma-yı Hümâyûn bâ-Tersâne-i ‘Âmire

Muķaddem beyân olunduğu üzere ķapudân-ı deryâ Gâzi Ḥasan Paşa Mora cezîresin istilâ eden Arnabûd eşķiyâsın kemâ-yenbağî te’dîb ü gûş-mâl ve bu vech-i maḫlûb re‘âyâ vü berâyâsınıñ ârâmiş-i bâlların istiḫşâl eyledikten sonra ‘atebe-i ‘ulyâdan istid’â ederek kethüdâsın cezîre-i merķûmeye zâbit ve muḫaşşıl ta’yîn ve kendüsi Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûd için [120^b] zuhûr edecek ruḫṣatı⁴ muḫtevî emri-i şerîfiñ vuşûlüne ḫavâle çeşm-i âķıbet-bîn eylediği eṣnâda cânib-i salṫanat-ı seniyyeden donânma-yı hümâyûnu istiḫşâb ve Der-‘aliyye’ye⁵ cânibine⁶ iyâb eylemek üzere şeref-yâb-ı şudûr olan fermân-ı feraḫ-meḫâ’il Mora ḫavâlisinde kendüsine vâsıl olmağın der-‘aķab bulunduğu maḫallden ḫareket ve şehr-i zi’l-ka‘denin on birinci günü [11 Za. 1193/20 Kasım 1779] sâlimen Ķurşunlu Maḫzen⁷ pîş-gâhında lenger-endâz-ı iķâmet oldular.

¹ “Hamd ve lütûf Allah’ındır.” anlamında Arapça bir cümle.

² Maķbûldür AE: Ķabûldür C, D.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven رحصتى (Ruḫṣatı) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رخصتى (Ruḫṣatı) şeklinde olmalıdır.

⁵ Der-Aliyye C, D: Der-‘Aliyye’ye AE.

⁶ Cânibine C, D: -AE.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven محزن (Maḫzen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزن (Maḫzen) şeklinde olmalıdır.

Pes mâh-ı mezbûruñ on altıncı hamîs¹ günü [16 Za. 1193/25 Kasım 1779] de'bi kadîm-i devlet-i ebedd-müddet üzre halîfe-i baħr-himmet Yâlıköşkü'n[e] teşrif ve şadr-ı a'zam hazretleri şeyhü'l-islâm efendi² hazretleri ile kapudân paşaya pîş-vâ olarak huzûr-ı hümâyûna lede'd-duhûl-i taraf-ı şâhânedan ale't-tertîb ilbâs-ı ferve-i semmûr ile itmâm-ı merâsim³ nüvaht ü taltîf buyurulduğı 'akabinde kapudân paşa hazretleri ma'ıyyetlerinde olan donânma-yı hümâyûn sefâ'ini ile Baħr-i Sefîd'den aħz eyledikleri sağır ü kebîr altı yedi 'aded kıorsan seffinelerin istişhâb-ı vâlâ ile huzûr-ı sultânü'l-baħreynden emrâr itdirerek mersâ-yı Tersâne-i 'Âmire'ye zehâb eylediler.

Mürûr-ı Şadr-ı A'zam be-Tersâne-i 'Âmire

Şadr-ı a'zam hazretleri ile⁴ tetmîm-i levâzım ü⁵ mühimmât ve teksîr-i esbâb-ı ceng ve tevfir-i⁶ edevât-ı ikdâm⁷ niyyâtı olup huşûşen Cebe-hâne-i 'Âmire'nin 'ümrânı ve tobhâne ve tersâne-i ma'mûreniñ tekml-i noķşânı mültezim-i himmet-i vâlâ-töhmet-i âsafileri olmağın şehir-i mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 Za. 1193/2 Aralık 1779] defter-dâr efendi vesâ'ir Bâb-ı âsafilerinde olan hademe ile Tersâne-i 'Âmire'ye güzâr ve kapudân paşa hazretleriyle bir miqdâr ol-tarafıñ tesviye-i umûru zımnında idâre-i pür-kâr-ı efkâr buyurduktan soñra müşârun-ileyh delâleti ile Tersâne-i 'Amire mahzenlerin⁸ nezâret ve mevcûd ü⁹ nâ-mevcûdlarına havâle-nigâh-ı diķkat buyurdular.

Pes muķaddem inşâsına şürû' olunan seffineniñ üzerine vürûd ve ümenâ-yı tersâneye maħşûş kâşâne de 'amele ve huddâm-ı seffineye bezl-i in'âm-ı nâ-maħdûd ederek bir gün aķdem resîde-i hüsn-i hitâm olmasın tenbîh ü te'kîd buyurdıkları 'akabinde nüħzet ve saray-ı vezîrânelerine ric'at buyurdular.

Tevcîh-i Vezâret be-Re'îsü'l-küttâb

Öteden berü hidemât-ı cesîme-i devlet-i ebedd-peyvend ile tahşîl-i mertebe imtiyâz eden huddâm-ı saltanatıñ kıadrleri a'lâ ve âyine-i ümmîdlerinden müşâhede-i 'aks-i merâm ederek dîde-i emniyyeleri münevver ve rû-şenâ olması netâyic-i

¹ Hamîs C, D: -AE.

² Yâlıköşkü'n[e] teşrif ve şadr-ı a'zam hazretleri şeyhü'l-islâm efendi A, B, C: -AE.

³ Merâsim C, D: -AE.

⁴ İle AE: -B, C, D.

⁵ Ü AE: -D.

⁶ Tevfir AE: Tevkîr C.

⁷ İkdâm AE: Aķdem B, C, D.

⁸ Bu kelime AE., A, C ve D nüshalarında sehven محزن (Maħzen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزن (Maħzen) şeklinde olmalıdır.

⁹ Ü D: -AE.

muqaddemât-ı emek-güzâr eden olup ve Devlet-i ‘Aliyye’de bi’l-fi’l re’îsü’l-küttâb olan el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Bâhir Efendi’niñ hîdmet-i riyâseti mükerrer ve her tarîkile bülûğ-ı maqâm-ı Âsitâne’ye isti’dâd-ı zâtîleri rehber olmağın şehr-i zi’l-ğadeniñ selhi çehar-şenbih günü [30 Za. 1193/9 Aralık 1779] şadr-ı a‘zam hazretleriniñ hazîne-dâr¹ ile mekân-ı riyâsetden hużûr-ı âşafîye ihzâr ve zebân-ı gevher-bâr-ı şadâret-i dest-gâhîden mücerred Devlet-i ‘Aliyye’ye mesbûk olan hizmeti mükâfâtı olarak terfî-i kadri irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı pâd-şâh-ı kâm-kâr idiği tekrâr olunduğu ‘ağabinde Aydın sancâğı ile rütbe-i vâlâ-yı vezâretiñ ihsân olunmasını müş’ir ilbâs-ı ferve-i semmûr mûcebû’l-iftihâr buyurulup beş on gün miqdârı zemânda levâzım-ı râhın rü’yet ve Üsküdâr’dan mansıbları cânibine tahrîk-i rikâb-ı ‘azîmet eylediler.

Re’îsü’l-küttâb-şoden Tezkire-i Evvel Hamîd Efendi

Ânifen beyân olunduğu üzre re’îsü’l-küttâb el-Hâcc ‘Abdürrezzâk Efendi’nin rütbe-i seniyye-i vezâretle nüsha-i ikbâli müzeyyel ve ol-vecihle mansıb-ı celfî-i riyâset münhall olup ve fi’l-aşl Dîvân-ı Hümâyûn kalemi küttâbı emek-dârları miyânında neş’et ve² Dîvân-ı Hümâyûn beğlikcisi Muştafâ Re’fet Efendi merhûmuñ kılllet-i kudretine binâ’en hilâl ve sefer ü hazarda üç sene miqdârı beğlikcilikle müteferri‘-i tahtîrât-ı umûr-ı mühimmeyi rü’yet eyledikten sonra müddet-i medîde müstelzim-i vuqûf-ı serâ’ir-i devlet olan âmedcilik hizmeti ile emrâr-ı vaqt ve ma‘nen idâre-i³ umûr-ı riyâset ederek bundan muqaddemce Dîvân-ı Hümâyûn büyük tezkirecilik mertebesin ihrâz ve ehliyyet [121^a] ü isti’dâd-ı hüdâd ile eşbâhından mümtâz olan Halîl Hamîd Efendi’niñ câh-ı vâlâ-yı riyâsete olan derece-i istihkâk ü liyâkati her vechile şadr-ı a‘zam-ı bülend-hümem hazretleriniñ ma‘lûm-ı ‘ilm-i muhît-i menkabeti olmağın şehr-i mezkûruñ yigirmi tokuzuncu [29 Za. 1193/8 Aralık 1779] rûz-ı erba‘âda hużûr-ı âşafânelerine da‘vet ve re’îsü’l-küttâblığa ilbâs-ı hil‘at buyurup bi’l-yümn ve’l-ikbâl maqâmlarına da‘vet⁴ ve re’îsü’l-küttâblık umûrunu temşiyete mübâşeret eylediler.

Pes Dîvân-ı Hümâyûn büyük tezkireciliği birkaç seneden berü küçük tezkirecilik hizmetiyile neyl-i irtifâ⁵ kadr-i kesb-i istihâl eden Bekir Paşa-zâde ‘Atâullah Efendi’ye

¹ Bu kelime A nüshasında sehven حزينه (Hazîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خزينه (Hâzîne) şeklinde olmalıdır.

² Dîvân-ı Hümâyûn kalemi küttâbı emek-dârları miyânında neş’et ve B, C, D: -AE.

³ İdâre-i B, C, D: -AE.

⁴ Da‘vet AE: ‘Avdet B, C, D.

⁵ İrtifâ‘ AE: İrtikâ‘ A.

ihsân ve küçük tezkîrecilik ile sâbık süvâri muğâbecisi Mehmed Nahîfî Efendi mesrûr ü handân buyuruldu.

Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm-ı Esbak Mehmed¹ Mollâ Efendi

Sâbıkâ mesned-ârâ-yı meşîhat-ı İslâmiye olan Şerîf-zâde Mehmed Molla Efendi hazretlerinin fi'l-aşl tezâhüm-i 'illet-i pîrî ile cismleri nâ-tüvân ve terkîb-i vücûd-ı şerâfet-endûdları dest-hôş-ı² melevân olup 'aşâ-yı âh ile kıyâm ü ku'ûd ve müddet-i³ kârî kuvvet-i şalâh ile rukû' ü sücûd ederken ten-i nizârı⁴ pençe-i 'ârîza-i 'illete dûçâr ve za'f-ı kuvvâsı yevmen-fe-yevmen şikence-i tezâyüd ve terakkîye giriftâr olmağın bi'l-âhire şehri zi'l-hiccetü's-şerîfeniñ on altıncı cum'a gecesi [16 Z. 1193/25 Aralık 1779] rûh-ı pür-fütûh-ı mevrîd-i muhsen-i fenâ olan beden-i meymenetinden hürûc ve evc-i â'lâ-yı 'illîyîne 'urûc eyleyüp na'aş-ı mağfîret-endûdu Sultân Mehmed Câmi'ne ihzâr ve cemâ'at-i bî-pâyân ile şalât-ı cenâzesi edâ olunduğu pîrâmen-i Eyyûb Enşârî'de vâkı' mahâzâtı[ndaki] mahkeme-i⁵ 'atîkde⁶ ta'yîn-i mezâr eyledi.

Terceme

Mevlânâ-yı müşârun-ileyh mevâlî-i kirâmdan Şerîf Efendi merhûmuñ ferzend-i sa'îdi ve şâhib-i fetâvâ Çatalcalı 'Ali Efendi'niñ hafîd-i reşîdî olup biñ yüz on beş târîhleri [1115/1703-1704] esnâsında geşt-i dâ'ire 'âlem-i şuhûd ve otuz üç sâli esnâlarında [1133/1720-1721] silk-i fuzalâ-yı müderrisinde işbât-ı vücûd eyleyüp elli tokuz târîhi hilâlinde [1159/1746-1747] Âmid kazâsıyla dâhil-i silsile-i mevâlî ve hasbe't-tarîk Bursa ve Mekke-i Mükerrreme pâyeleriyle neķâbet⁷ mertebelerin ihrâz ederek yetmiş muharremi guresinde [1 M. 1170/26 Eylül 1756] İstanbul hükûmetiyle sitâre-bahtı mütelâlî olduğdan soñra seksan târîhi muharreminde [M. 1182/Mayıs-Haziran 1768] mesned-nişîn-i şadr-ı Anaçolu ve seksen üç senesi sa'bânü'l-mu'azzamınıñ on yedinci günü [17 Ş. 1183/13 Şubat 1770] kâdî-'asker-i Rûmeli olup seksan yedi zi'l-hiccesi guresinde [1 Z. 1187/13 Şubat 1774] şeyhü'l-İslâm ve müftî'l-

¹ Mehmed C, D: -AE.

² Bu kelime C nüshasında sehven دستخوش imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دستخوش (Dest-hôş) şeklinde olmalıdır.

³ Müddet-i AE: Meder C, D.

⁴ Nizârı AE: Nizâdı C.

⁵ Pîrâmen-i Eyyûb Enşârî'de vâkı' mahâzâtı mahkeme-i B, C: -AE.

⁶ 'Atîkde B, C: 'Aķabinde AE: +Pîrâmen-i Eyyûb Enşârî'de vâkı' mahâzâtı mahkeme 'aķabinde D.

⁷ Bu kelime B nüshasında sehven نكابت (Neķâyet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نكابت (Neķâbet) şeklinde olmalıdır. Ayrıca Neķâyet kelimesinin imlâsı نكابت (Neķâyet) değil; نکابت (Nekâyet) şeklindedir.

enâm ve zikir olunduğu üzere altı sene miqdârı ma‘zûlen iķâmeti hitâmında ‘âzim-i ħıyâbân-zâd-ı besâtîn dârü’s-selâm oldular. ¹ رحمة الله عليه.

İhtirâķ-ı² Ba‘zı ez-Kıřlaķ-ı Yeñiçeriyân

Mâh-ı mezbûruñ on dördüncü günü [13 Z. 1193/22 Aralık 1779] yeñiçeri kıřlaķlarından on dört sekbânlar ile yirgirmi bir sekbânları kıřlaķları miyânında be-meşiyetullah-ı te‘âlâ bir âteş zuhûr ve der-‘aķab Şehr-yâr-ı cihân-bân ve Şadr-ı a‘zam-ı bülend-mekân himmetleriyle her cânibden itfâsına sa‘y-i mevfûr olup lâkin ħikmet-i Ĥüdâ³ der-‘aķab teskîn[i]⁴ ĝayr-ı maķdûr olmaĝın etrâfına sirâyet ederek beş sâ‘at miķdârı zemânda yigirmi dört yeñiçeri kıřlaĝı muĥterik ve ahâlî vü⁵ sükkâmı sâ‘ir kıřlaķları münķasım ü müteferik oldular.

Pes der-‘aķab pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ĥazretleriniñ irâde-i ‘aliyyeleri ‘ümrânına ta‘alluķ etmeĝin çok geķmeden Şadr-ı a‘zam ĥazretleri sâbıkâ cebeci-başı olan Süleymân Aĝa’yı Bâb-ı Âşafi’ye ihzâr ve binâ emiñliĝine ilbâs-ı ĥil‘at buyurup bir ân aķdem tekmîline ihtimâm eylesin tenbîh ü tekrâr eylediler.

şudûr-ı Fermân-berây-ı Tanzîm-i Ahvâl-i Aķlâm

Fi’l-ařl defâtir-i aķlâm-ı ĥazîne⁶ nükûd-ı Ĥizâne-i ‘Amire’den ma‘dûd ve⁷ belki beķâ-yı nizâm ve revâbıť-ı mülkiyye ĥüsn-i idâre-i⁸ aķlâmla mevcûd olagelmekden nâřî ĥazâ’in-i defâtiriñ defâ’in-i naķdiyyeden ziyâde ĥıfz ü ĥırâsetine bezl-i mechûd olinagelüb ĥattâ envâ‘-ı aķlâm Devlet-i ‘Aliyye’niñ esâsı münzelesinde olduĝundan erbâb-ı ķalem-i eşref-i tevâ‘if-i ümem ve nuĥbe-i nev‘-i benî⁹ âdem [121^b] ‘add olunmaķ ihtirâmına sezâ görülegelmeĝin bâre-i řadîķânelerinde der-kâr buyurulan bu mevhibe-i ileyheniñ řıdķla muķâbelesine kıyâm ve herkes bulunduĝu ķalemiñ erkân u¹⁰ ķavâ‘idin tařarruķ-ı ĥalelden ĥıfz eylemeĝe diķķat-i tâmm eylesin vâcibât-ı umûrdan olduĝu Őadr-ı a‘zam-ı ferruĥ-şiyem ĥazretleriniñ kemâ-yenbaĝı meķřûf-ı âyîne-i

¹ “Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua. رحمة الله عليه AE: -C, D.

² İhtirâķ-ı A, B, C, D: İhrâķ-ı AE.

³ Ĥüdâ B, D: -AE.

⁴ Teskîn[i] A, B, D: -AE.

⁵ vü B, D: -AE.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven ĥزینه (Ĥazîne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ĥزینه (Ĥazîne) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ve C, D: -AE.

⁸ İdâre-i D: İrâde-i AE.

⁹ Benî AE: Nebiyy-i D.

¹⁰ U B, C, D: -AE.

‘ârifânları olan hâlâtdan olmağla aşhâb-ı meşâlihiñ evrâkların şahhlarıyla tezyîn buyurdukları esnâda her biriniñ dürist ve nâ-râst ve beytü’l-mâl-i müslimînden ne güne mâl-ı der-hâst eylediğine fikr-pâyân-ı beynlerinde i‘mâl eylemek deydene-i müstahsenelerinden olmağın hengâm-ı şahhda ba‘zı evrâkıñ kavâ‘id-i aqlâma muğâyir olduğu ma‘lûm ve ba‘zısınıñ zavâbıt-ı mîriyeye menâfi olduğu meşhûd¹ ü² meczûmları olduğundan aşhâb-ı kalemiñ tavr-ı kadîme ri‘âyeti ihmâl ve revâbıt-ı aqlâm qarîn-i teşvîş ve ihtilâl olunarak ba‘zı muhaddesâtıñ zuhûrdan hâlî olmadığına eşğâl³ buyurup huşûşen mevâdd-ı mîriyyeden bir mâddenin hem zimmet ve⁴ hem maflûb olmak vechile mütenâkızen temşiyetlerine ibrâm ve şahh olunması huşûşuna cür’et ve ikdâm olduğuna nazarları ta‘alluk ve bu maqûle mekârihiñ hudûsü hulefâ-yı aqlâmıñ nâ-ehli istihdâm yâhûd tama‘-ı hâma tab‘iyyet ile celb-i hiţâm⁵ eylemelerinden neş’et eylediği nezd-i ‘âlîlerinde taħakkuk eyleyüp fimâ-ba‘d tenbîh ve ikâzlarına mübâderet olunmadığı taqdîrde umûr-ı aqlâm temâmen muhtell ve refte refte rü’yet-i meşâlihi- ‘ibâd⁶ bi’l-küllîye mu‘attal olacağı ma‘lûm-ı ‘ilm-i muhîf-i ittisâmları olduğda der-‘akab tehdîd ve endâri⁷ hâvî bir kıt‘a buyuruldu tahrîr ve fehvâsında⁸ aşhâb-ı meşâlihe bilâ-fermân şakka ile haber verir maqûlesi aqlâmında bulunmayup mücerreb ü mu‘temed olmayanlara defâtire vaz‘-ı yed eylemekden mücânebet ve ol-maqûle aqlâm defterleri ve vikâyet⁹ ü şıyânet ve her kalemiñ nîk ü bedi evvelâ hâce ve ba‘dehu hulefâsından sû‘âl olunmak hasebiyle kalemlerinde vâki‘ olan der-kenâr ve muhâsebât ve huşûşât-ı sâ’ireniñ cümlesi aqlâm hâceleriniñ ma‘rifet ve nezâreti ve hulefâsınıñ diğkatleriyle rü’yet ve her mâddeye kalem hâcesi şahh ederek cânib-i mîriyi hasâretden¹⁰ vikâyet ve kavânîn-i¹¹ mer‘iyyeye ri‘âyete diğkat ve izâ‘at-ı mâl-i mîrî ve kavâ‘id-i beytü’l-mâliñ ihtilâlini mü’eddi esnâ-yı sefer ü hâzerde ber-takrîbile aqlâma şebt olunan kuyûdât-ı mazarrayı sâbık ve emşâl olarak der-kenâr veyâhûd erbâb-ı maşlahatı iħbârdan mücânebet ve fimâ-ba‘d herkes vaqtiyle kalemlerine müdâvemet ve umûr-ı hariciyye

¹ Meşhûd B, C: Meşhûr AE.

² Ü B, C, D: -AE.

³ Eşğâl A: İntikâl B, C, D.

⁴ Ve B, D: -AE.

⁵ Hiţâm AE: Huţâm-ı B, C.

⁶ عباديا AE: ‘İbâd B, C, D.

⁷ Endâzi A: İnzârî C, D.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven فحواسنده (Fehvâsında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فحواسنده (Fehvâsında) şeklinde olmalıdır.

⁹ Vikâyet A, B, C, D: Kâmet AE.

¹⁰ Hasâretten B, C, D: Ruhsârından AE.

¹¹ Kavânîn-i AE: +Kadîmeyi C, D.

umûr-ı mühimmeye taqdîmiyle ta'fîl-i umûrdan ve bu takrîbiyle te'hîr-i rü'yet-i meşâlih-i 'ibâddan mübâ'adet ve erbâb-ı menâsıbıñ zemân-ı kalilde inkızâ-yı müddet fikri ile kalemleri umûrunda izhâr-ı rehâvetden¹ mücânebet² ve bu tenbîhâtıñ tenfîz ve icrâsına ba'zı bahâne îrâdıyla be'tâ'ete cesâret edenleriñ cevâba kâdir olmayacakların derc ü tasfîr ve şıkk-ı evvel defter-dârı tarafına ba's ü tesyîr [olunmaların] buyurup der- 'ağab efendi-i mûmâ-ileyh tarafından her kalemde kırâ'at ve mazmûn-ı itâ'at-merhûnu herkese işâ'at³ olunduğdan soñra düstûr-ı'l-'amel tutulmak için birer şûreti mevķûfât ve başmuhâsebe kalemlerine şebt olundu.

VEĶĀYİ'-İ SENE-İ ERBA' VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1194/1780)

Zikr-i Ba'zı ez-Mahâsin-i⁴ Hazret-i Şadâret-penâhî

Fi'l-âşl şadr-ı a'zam-ı büleñd-hümem hazretleri hâmil-i girân-bâr-ı vekâlet-kübrâ [122^a] olmazdan muğaddem dâ'imâ fikr-i pâyân-ı beynlerinde müstelzim-i irâhe kılip 'ibâd ve bâ'is-i asâyiş-i emşâr ü bilâd olur esbâb ü hâlâtıñ tertîb ve teksîrine â'mâl ve haqq-ı sultân-ı zemîn ü zemânda isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye şarf-ı bî-hemâl edegelmeğın

لمنشة⁵

Bir Kişiniñ Hayr Ola Endîşesi

Hızır⁶ Olur⁷ Hemm-reh⁸ ü Hemîşesi⁹

mazmûnunca nihâde-i hamîr-mâye-i fıtratları olan endîşe-i menfa'at-ı enâm-ı yâverî-i tevfiķ-i hızır-ı¹⁰ refiķiyle kendülerin mevşûl-i maħaṭṭ-nigâh iksîr-te'sîr-i pād-şâh-ı enâm¹¹ edüp ber-muķtezâ-yı mevhibe-i kâdiriyçün¹² nâ'il-i mühr-i hümâyûn ve

¹ Rehâvetden B, C, D: Rehâvet ادن.

² Mücânebet B, C, D: Muḥânebet AE.

³ İşâ'at A, B, C, D: İtâ'at AE.

⁴ Mahâsin-i B, C, D: Muḥâşara-yı AE.

⁵ لمنشاه B: لمنشته C.

⁶ Bu kelime AE, A, C, D ve E nüshalarında sehven حضر (Hızır) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu خضر (Hızır) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven اولد imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اولر (Olur) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime B nüshasında sehven همر imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu همره (Hemm-reh) şeklinde olmalıdır.

⁹ هميشهسي B, D.

¹⁰ Bu kelime AE, A, B, D ve E nüshalarında sehven حضر (Hızır) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu خضر (Hızır) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Enâm AE: Eyyâm C.

¹² Kâdriyçün AE: Kâdr-i Bî-cûn-ı C, D.

vekîl-i şehîr-yâr-ı rub'-i meskûn oldukları günden berü kimin zât-ı sûtûde-sıfâtları olan âşâr-ı hasenenîñ kuvvetden fı'le ve koldan ca'le ibrâz eylemesine kıyâm ve her hâlde celb-i fevâ'id-i kâffe-i enâma ihtimâm-ı tâmm buyurup ibtidâ mebgûz-ı e'imme-i şerî'at ve menâfî-i kavânîn-i 'aql ü hikmet olan mâdde-i rüşveti külliyyen ref¹ ve ol-nahl-i mezâlim-bârîñ rîşe-i müstahkemiñ hadîka-yı devletden kam' eyleyüp bilâ-külfet muvâfık şer' ve kânûn olan umûr-ı 'ibâdı rü'yet ve merci' ifrâd-ı cumhûr olan beytû'l-mâl-i müslimîni kemâ-yenbağî himâyet ü şiyânet ve envâ'-ı mühimmât-ı sefere kesb-i ittisâ' ile ta'mîr-i kılâ' ve 'umrânî-i memâlik ü bukā' huşûsâtına kemâ-hüve-hakkihi i'tinâ vü diğkat edüp ekser vaqtlerin zerf'a istihkâm-ı dîn ü devlet olur ve sâ'iliñ istihşâline şarf ve cell ü himmetlerin himâ-yı havme-yi devletden ser-zede-i zuhûr eden sebze-i bî-gâne-i eşrârîñ istîşâllerine vakf itmeğle ma'nâ-yı laţif-i

أَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَدَىٰ عَنِ طَرِيقِ الْمُسْلِمِينَ²

izhâr ile her taraftan gâ'ile-i şerr ü şûrlerin mundefi' ve ber-taraf eylediği ma'-haza halk-i sağâ ki müstelzim-i sa'âdet-i dünyâ ve 'uqbâ-yı der-tabî'iyet-i ferhunde-serîret⁴ âşafânelerinde mermûz-ı şîme-i 'adl ü inşâf ki müstevcib-i hüsn-i zîkr-i elsine-i ahlâkdır, vücûd-ı ferruh-nümûd-ı vezîrânelerinde muqarrer ve merkûz olup farf-ı tevâzu' cibilliyelerinden dîvân-ı hükûmetlerin zu'afâ-yı şâhib-i meşâlihe bâ'is⁵ takviyyet ve şadî ve izdiyâd-ı zekâ ve tedkîkleri ile vâsıl-ı mezâyâ-yı umûr olmaları ihtifâ-yı eşrâr-ı nâ-bekâra sebep-i 'âdî olmuştur. Huşûşen 'azîzü'l-mennân⁶ olan mevâhib-ileyhiye tevfiğden hatf-ı evfâya mâlik olmağın fütûr-endâz-ı hümem-i hükâm olan nizâm es'âda mübâşeret buyurdıkları gün âşâr-ı gâbn ü hayf-ı miyâne-i sevğ ve izâfdan⁷ mürtefi' tahtına dâhil olan zümre-i⁸ iz'âfdan ru'b-i satvet-i siyâsetlerinden sâlik-i mesâlik-i 'adl ü inşâf olmağla iz'âfıyla fûrûht idegeldikleri eşyâ-yı mütenevvi'ayı

¹ Ref AE: Def B, C.

² "Sadakatının en azı Müslümanların yollarından zararlı şeyleri kaldırmaktır." Hadis-i Şerîf. Bk. Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, *el-Câmiü's-sahih = Sünenü't-Tirmizi*, (Tahkik ve Şerh: İhrâhim Atve İvaz), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, IV. 339 (Kitabu'l-Birr ve's-Sıla, Bab No: 36, Hadis No: 1956)

³ Ü B, C, D: -AE

⁴ Serîret AE: Sîret D.

⁵ Bâ'is-i C, D: -AE.

⁶ Mennân AE: Menâl C, D.

⁷ İzâfdan AE: Eşnâfdan B, C.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven **زمره** (Zümre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **زمره** (Zümre) şeklinde olmalıdır.

¹ذج muqadderinden ziyâdeye bey' ü şirâ² edemedikleri bâre-i hâkân-ı sekender-i der-bânda vesîle-i celb-i du'â-yı kâṭibe-i ḥalâyık ve merdüm olduğundan mâ-'adâ zîr-i nezâret-i âşafânelerinde âsûde olan evkâf-ı selâse-i Mehmed Hân ve Selîm Hân ve Süleymân Hân tâbe-şerâhum hazerâtınıñ 'imârât-i 'âmirelerinde zümre-i³ talebe ve mesâkîn için taḥḥ olunagelen nân-ı 'aziziñ müddet-i vâfireden berü âñla 'adem-i şalâhiyyeti meşhûd-nigâh-ı i'tibâr ve mermûk-ı nazare-i 'âṭıf-âsârları olduğda der-'aḳab izdiyâd-ı vâridât-ı⁴ evkâf-ı mezbûreden zemân-ı qadîmden berü mûze bâhâ nâmıyla ḥazâ'in-i şüdûr-ı kirâma teslîm olunagelen îrâd-ı mu'ayyeninden⁵ yigirmi kîse aḳçaya ḳarîb meblağ-ı havâkîn-i gufrân-ḳarîn-i müşârun-ileyhiñ câmi'-i 'imâretleri maşrûfâtına zamm ile nâ'lleriniñ⁶ kerâstesin ḥâşş-ı şâhiye tebdîl ve ol-vechile gürûh-ı ṭullâb ve ifrâd-ı fuḳarâ-yı ihtiyâc me'âbiñ rûzî-i tûrelerin ḳurş-i⁷ şemse taḥvîl eyleyüp hattâ virdikleri nizâmın ilâ-maşâ'llah düstûrû'l-'amel tutulmasıçün rikâb-ı hümâyûn-ı⁸ kâmyâb-ı hüsrevâneye 'arz ve taḳdîmiyle şeref-yâfte-i şüdûr olan ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûnunuñ ḳalemine ḳayd olunmasın fermân ve maḫhar-ı du'â-yı ḫayr-ı pâd-şâh-ı zemân oldular.

Vuḳû'-ı Rikâb ve İlbâs-ı Ferve ve Keşîden-i Esb be-Ḥazret-i Şadr-ı Bülemd- maḳâm ve be-Cenâb-ı Müftîyi'l-enâm ez-Ṭaraf-ı Ḥalife-i Min'âm

Ânifen zîkr⁹ olunduğu [122^b] üzre şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem¹⁰ ḫazretleriniñ intizâm-ı aḫvâl-i re'âyâ vü berâyâ ve ḫimâyet ü şiyânet-i millet-i ğarrâba olan cedd-nâm ve taḳdîm-i¹¹ umûr-ı mu'avvecât-ı Devlet-i 'Aliyye'ye olan cedd-nâm-ı sa'y-i mâl-âkelâmları bi-temâmihâ ma'lûm-ı hümâyûn-ı ḫazret-i pâd-şâh-ı bende-perver ve meḳşûf-ı ḫâṭır-ı mülûkâne-i 'âṭıfet kesîrleri¹² olmağın sene-i mezbûre muḫarremü'l-ḫarâmıñ ğurresi günü [1 M. 1194/8 Ocak 1780] tebrîḳ-i sâl-i cedîd-i cenâb-ı ḫilâfet-i dest-ġâhî vesîle-i celîlesiyle şadr-efḫam-ı 'âlî cenâb şeyḫü'l-islâm efendi ḫazretlerin istişhâb ve

¹ نرڭ B, C, D.

² Ü şirâ C, D: -AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven ذمره (Zümre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زمره (Zümre) şeklinde olmalıdır.

⁴ Vâridât-ı AE: Ve irâdet D.

⁵ Mu'ayyenden C: مقبتندن D.

⁶ Nâ'lleriniñ AE: Nânlarınıñ B, C, D.

⁷ Ḳurş-ı AE: Ḳarż-ı C, D.

⁸ Hümâyûn B: -AE.

⁹ Zîkr AE: İrâd D.

¹⁰ Vâlâ-hümem A, B, C, D: -AE.

¹¹ Taḳdîm AE: Taḳvîm-i B, C.

¹² Kesîrleri AE: Güsterleri B, C, D.

‘azm-i rikâb-ı sultân âftâb-tâb eyleyüp ruhsâ-yı hâk-pây-ı hüsrevâneleriyle kâm-yâb ve inkızâ-yı¹ meclis-i nefis-i şâhâneleriyle Bâb-ı Âşafânelerine ruhsat-yâb-ı eyâb oldukları esnâda vekîl-i muṭlaqların te’yîd² ve ḥaḳklarında der-kâr buyurulageldikleri iltifât ü teveccüh-i tâc-dârânelerin tecdîd ile kâmet-i³ şadâkat-ı ‘alâmet-i vezîrânelerin ferve semmûr ile tezyîn buyurup şeyḥü’l-islâm efendi ḥazretlerin daḥi ol-‘inâyet tâ ki⁴ zuhûra terdîf ve kemâl-i ‘âṭufet-i zıllullahîlerinden bir re’s müzeyyen-i mergûb-ı⁵ iḥsânıyla nüvâht ü talṭîf buyurmalarıyla du‘â-yı devâm ve te’yîd-i⁶ salṭanat-ı cihân-penâhların tekrâr ederek enderûn-ı hümâyûndan süvâr ve İslâm⁷-bahş ve zer-baş olarak bâb-ı vezîrânelerine tevcîh-i li-câm-ı reh-vâr eylediler.

Vefât-ı ‘Ali Mollâ

Bundan aḳdem Anaṭolu kâdî‘askeri kâdî‘askerliğinden ma‘zûl ve nevbet-i Rûmeli intizârı ile kûşe-güzîn-i⁸ inzivâ ve ḥumûl olan ‘Ali⁹ dâmâdı ‘Ali Sâtı‘ Efendi’niñ çend mâhdan berü mizâcı münḥarif ve tezâyüd-i inkıṭâ‘-ı idrâr ile mevte müşerref olmaḡla ‘âkıbetü’l-emr şehr-i muḥarremü’l-ḥarâmıñ beşinci¹⁰ ḥamîs günü [5 M. 1194/12 Ocak 1780] rûḥ-ı revânı terk ‘âlem-i mecâz ve sûy-i gülşen-sarây ‘aded¹¹-pervâz eyledi.

Terceme

Merḥûm-ı müşârun-ileyh Mekke rütbelerinden dâr-ı aḥirete intikâl eden Kezûbî birâderi Muştafâ Efendi merḥûmuñ şûlb-i pâkinden biñ yüz on yedi târîḥi ḥilâlinde [1117/1705-1706] ḳadem-nihâde-i dâr-ı fenâ ve otuz ṭokuz sâli âvânında¹² [1130/1717-1718] medrese ile dâḥil-i silsile-i ‘ulemâ olup altmış beş târîḥleri esnâsında [1165/1751-1752] Ğalaṭa ḳazâsına ḥâkim ve yetmiş bir senesi muḥarreminde [M. 1171/Eylül-Ekim 1757] Şam-ı Şerîf ḥükûmetine ‘âzim olduḡdansoñra ve yetmiş yedi muḥarremi ḡurresinde [1 M. 1177/12 Temmuz 1763] Mekke-i Mükerreme¹³ kâdîsı ve seksan beş

¹ İnkızâ-yı AE: İḳtizâ-yı D.

² Te’yîd B, C, D: Te’bîd AE.

³ Kâmet AE: İḳâmet D.

⁴ Tâ ki AE: Nâgeh B, C, D.

⁵ Mergûb AE: Rügûb D.

⁶ Te’yîd-i AE: Te’bîd B, C, D.

⁷ İslâm AE: Selâm B, C, D.

⁸ Kûşe-güzîn-i AE: Kûşe-zîn D.

⁹ ‘Ali AE: ‘İlmî D.

¹⁰ Beşinci AE: Altıncı B, C, D.

¹¹ ‘Aded AE: ‘Add ne C, D.

¹² Âvânında AE: Esnâsında D.

¹³ Mükerreme AE: Mükerreme’ye B, C, D.

cemâziye'l-âhiri evvelinde [Ca. 1185/Ağustos 1771] İstanbul kâdîliğında hâkim-mâzâ¹ olmuşidi. Meder-kârî-i derâzi-i 'ömrü ile toksan senesi zi'l-ka'desinde [Za. 1190/Aralık 1776-Ocak 1777] Anadolu şadâreti ile kesb-i ta'yîn ve imtiyâz ve zikrolunduğu üzre Rûmeli kâdî'askerliğine müterakîb iken mürğ-i² rûh-ı teknâ-yı³ bedenden ber-vâze-i ağaz eyledi. ⁴رحمته الله عليه.

Zikr-i Tevcîhât-ı 'Ulemâ ve Vuķû'-ı Silsile

Menâşib-ı 'Aliyye'den⁵ ba'zı mehâlik-i⁶ tevcîhleri vaķtı hulûl etmeğın şehri muharremü'l-harâmıñ on üçüncü günü [13 M. 1194/20 Ocak 1780] Kudüs-i Şerîf Nâkıd⁷ Efendi-zâde 'Abdülhamidî Efendi'ye ve Eyyûb kehhâlbaşı efendiye ve Üsküdâr İspirli 'Alî⁸ Efendi'ye ihsân ve ol-vechile vuķû-yâfte olan silsileden kaķı-vâfir-i müderrisîn-i kirâmdan mesrûr ü⁹ handân olduğundan başka gürûh-ı dânişmendândan kerrâtla dâhil-i encümen-i imtihân¹⁰ olup şâkirdlerinden niçe kimesneler medrese ile begâm ve hîn-i imtihânda kendüleri cevâba muvaffak olmayarak teleh-gâm ve yine tadrîs ile emrâr-ı eyyâm üzre olan zevâtdan on beşden mütecâviz aşhâb-ı 'ilm ve isti'dâd-ı şeyhü'l-islâm efendi himmet ve haķķâniyyeti ile nâ'il-i rû'ûs-ı hümâyûn olmaķ cihetinden dill-şâd ve maķzâyü'l-merâm oldular.

Tevcîh-i Ba'zı ez-Menâşib-ı Vüzerâ

Bundan muķaddem dârü'l-hükûme-i Bağdâd'dan iz'âc-ı ahâlî ile ihrâc olunan Hasan Paşa'nıñ Sivas cânibine toğru gelmesi fermân olunmağın irâde-i 'aliyye ta'alluķ eylediği vech üzre havâlî-i Bağdâd'dan ref'-i¹¹ kâr ü bâr ve evâmir olduğu semte 'azîmet eylemek üzre Muşul câniblerine vâşıl olduğun ihbâr etmeğle 'avâtıf-ı 'aliyye-i tâc-dârîden Diyâbekir eyâleti kendüsine ihsân ve Diyârbekir vâlisi olan Meħmed Paşa'nıñ İç-il'e varub zabt ü rabtına mübâderet eylemesi fermân olundu.

¹ Hâkim-mâzâ AE: Hükmi-mâzâ B, C.

² Mürğ-i B, C, D: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven تكنای (Teknây) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu تنكناي (Teng-nây) şeklinde olmalıdır. Teng-nây A, B, C, D.

⁴ "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua. رحمته الله عليه AE: -C, D.

⁵ 'Aliyye'den AE: 'İlmiyyeden C, D.

⁶ Mehâlik-i AE: Maħallîñ D.

⁷ Nâkıd AE: Nâfız C, D.

⁸ 'Alî AE: 'Ömer A, B, C, D.

⁹ Ü B, C, D: -AE.

¹⁰ İmtihân C, D: -AE.

¹¹ Ref'-i AE: Def'-i D.

Hurûc-ı Mevâcib ve Zuhûr-ı ‘Înâyet-i Sultân-ı Cemm-menâkıb be-Cânib-i Şadr-ı A‘zam-ı Ferhunde-meşârib¹

Resm-i meslûf-i devlet-i ebedd-peyvend ve² kâ‘ide-i dirîne-i salţanat-ı cihân-pesend iktizâsı üzre ‘avâtıf-ı [123^a] ‘aliyye-i tâc-dârîden tavâ‘if-i ‘askerîyyeye verilmesi lâzım gelen iki biñ tokuz yüz toksan üç kîse dîvânî akçanıñ ikdâm-ı hazret-i şadr-ı a‘zamî ve ihtimâm cenâb-ı defteri ile cem‘ ve tekmîli ihbâr olunmağın mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci günü [25 M. 1194/1 Şubat 1780] tertîb-i dîvân-ı mu‘allâ-yı erkân ve izhâr-ı kudret-ı salţanat-ı raşînü’l-bünyân olup cümle mevâcib kuddâm-ı âşafîye vaz‘ ü temmîm³ ve eşnâf-ı ‘asâkire tevzî‘ ü takşîm olunacağı eşnâda taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîden nevâziş ü taltîf âşaf-ı mekârim-semîrlerin müş‘ir-i reşkîn-sâz-ı encüm-i süreyyâ⁴-pervîn olur cevâhir ü elmâs-kâri haqqâ-yı maşnû‘aya maşnû‘an mûriş-şifâ-yı şadr olur bir miqdâr ma‘cûn-ı ferhat⁵-nümûn ve çend kâse ile işrebe-i hoşgüvâr gûn-â-gûn baş lâlâ ağa vâsıtasıyla takdîm-i sûy-i vekîl-i mutlak-ı tevfiķ-maķrûnları buyurulmağın der-‘akab kûbbe-i hümâyûnda bulunan hademe-i salţanat-ı seniyye ile ‘ale’t-tertîb-i tenâvül ü nûş ve cümle ile haqq-ı halîfe-i enâmdan edâ-yı du‘â-yı icâbet-fürûş olunduğdanşoñra mevâcib-i leşker-i i‘tâ ve herkes deryâ-‘atâ-yı pâd-şâhîden behre-mend ü hişşe-mend-yâb oldular.

Pes şadr-ı a‘zam hazretleri dîvân-ı müşeyyedü’l-erkânlarında sipâh ve silah-dâr mevâciblerin tevzî‘ ü takşîme şürû‘ ve birkaç gün zarfında hitâmı vukû‘ bulmağın de‘b-i dîrîn-i devlet-i ebedd-peyvend-i ittişâl üzre cenâb-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûndan takdîm buyurulagelen haţt-ı hümâyûn ve teşrifât-ı behçet-nümûn-ı hazîne-i hümâyûn⁶ kethüdâ ve birâder-i hazret-i şadâret-penâhî Halîl Ağa mübâşeretiyle irsâl buyurulmağla fi’l-hâl haţavât-ı ta‘zîm ile istikbâl ve ihsân buyurulan ferve-i semmûrı zîver-kâmet-i şadâkat-hemâl buyurup hañçeri merîh-i peykerî-miyân-i ihlâş-nişânlarına bend buyurdukları ‘akabinde ‘ibâret-i haţt-ı şerîf-i mevâhib-redîfi re’îsü’l-küttâb efendi kırâ’atiyle cümleye ismâ‘ ve envâ‘-ı ‘atâyâ-ı vafire ihsânıyla qarındâş-ı sa‘d-inti‘âşların cânib-i pâd-şâh-ı rub‘-ı meskûna ircâ‘ buyurdular.

¹ Meşârib AE: Mesâlib C, D.

² Ve B, C, D: -AE.

³ Temmîm AE: Tetmîm D.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven سرىا (Süreyyâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ثرىا (Süreyyâ) şeklinde olmalıdır. Süreyyâ AE: +Ve C, D.

⁵ Ferhat AE: Feraḥ C, D.

⁶ Hazîne-i Hümâyûn C, D: -AE.

Şûret-i Haţt-ı Şerîf

Benim vezîr-i muhliş ve çâker-i mütehaşşım.

Hakk Te'âlâ'ya ma'lûm-ı 'ayandır ki cemî' ü ef'âl ü¹ harekâtından ve dîn ü² Devlet-i 'Aliyyem hidemâtından³ nü-mâyân olan sa'y ü gayretiñden râzîm⁴ ü şâkirim her hâlde muvaffak-ı bi'l-hayr olasin. 'Ale'l-huşûş vakt ü zemânı ile emvâl-i mîrîyyeyi tahşîl ve mevâcibi tekmîl ve tevzî' mâddesinde zûhûr eden diğkat ü ihtimâmıñ maqbûl-i hümâyûnum olmağla hâlâ Hazîne-i Hümâyûn'ım kethüdâsı ağa kûlüm ile hâşşa kürklerimizden bir semmûr kürk ve bir kabza-yı mücevher hançer irsâl ve ihsânıyla tevķîr ü tekrîm olunmuşsuñdur.⁵ Göreyim seni. Kâffe-i umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'me kemâl ü istiklâl üzre idâre ve rü'yet ve râhat-ı 'ibâda dâ'ir hâlâta kemâ-kân bezl-i mağderet eylesin. İnşâllah-i Te'âlâ her huşûşda hayra muvaffak olacağıñda ve nizâm-ı devlet ü memleket esbâbında daķıka fevt etmeyerek ikdâm-ı tâmm eylediğinde⁶ ve edeceğinde⁷ zerre kadar şübhem yokdur. Cenâb-ı Haqq seni ve seniñ⁸ devletiñ[i] emr ü⁹ rızâñ üzre dîn ü devlete şâdikâne hizmet edenleri cihân-ı¹⁰ dâreynde-i mesrûr eyleye. Âmîn.

Zıkr Nizâm-ı Mâdde-i Ticâret¹¹ bâ-Tâ'ife-i Rusya

Rusyalu ile mûna'kıd olan Kaynarca müşâlahasında Rusya tüccâr gemileri 'ale'l-ıtlâk Karadeñiz'den Akdeñiz'e ve Akdeñiz'den Karadeñiz'e gelüp getmeleri ve her dürlü emti'ayı naql ile Devlet-i 'Aliyye'niñ mecmû'ı şularında ticâret etmeleri muqayyed ü muşarraḥ¹² olduğuna binâ'en Rusya tâ'ifesi memnû' ve gayr-i memnû' zehâ'ir ve eşyâ-yı sâ'ireyi gemilerine tahmîl ve Kefe ve Kırım iskeleleriniñ ve belki 'ahd-nâme şerâ'itine istinâden Karadeñiz sevâhiliniñ ecnâs-ı zehâ'irini daḥi teşḥîn ve refte refte Baḥr-i Siyâh'ıñ kâffe-i maḥşûlâtını kendülere ḥaşr edecekleri bedîhî ve

¹ Ü C, D: -AE.

² Ü B, C, D: -AE.

³ خدماآندہ B, Hidemâtında AE: Hidemâtında C, D.

⁴ Râzîm AE: Râzı C, D.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında اوآلمش سآدر (Olunmuşsuñdur); C nüshasında ise اولآلمش سآدر (Olunmuşsundur) imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Bu kelime AE. ve D nüshalarında ایلدیآنده (Eylediğinde); A, B ve C nüshalarında ise ایلدیآنده (Eylediğinde) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Bu kelime AE. ve D nüshalarında ایدجآنده (Edeceğinde); A, B ve C nüshalarında ise ایدجآنده (Edeceğinde) imlâsıyla yazılmıştır.

⁸ Seni ve seniñ B, C, D: -AE.

⁹ Ü B, D: -AE.

¹⁰ Cihân-ı D: -AE.

¹¹ Ticâret B, D: -AE.

¹² Bu kelime A nüshasında sehven مصرآ (Muşarraḥ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مصرآ (Muşarraḥ) şeklinde olmalıdır.

keyfiyet-i mezkûre dârü's-saltanat-¹ seniyyeniñ zerî'a-yı ma'âşî olan zaḥîre huşûşuna bi'l-küllîye îrâs-ı ihtilâl edeceği ve 'ilâc-ı [123^b] umûr-ı müşkilleden bir hâlet ve ağmâz olunarak Devlet-i 'Aliyye'me her dürlü gavâ'ili irtikâb itdirecek bir keyfiyet idiği aşkâr ve işbu ticâret-i sefâ'in mâddesi müzâkeresinden² gûn-â-gûn şu'ûbet-i hâlâtı bedîdâr olduğuna binâ'en muḳaddemâ 'Abdürrezzâk Paşa'nıñ tenḳîḥ-i mevâdd-ı 'ahd-nâme-i Rusya'ya mübâşeret eylediği eyyâmda “*Bu mâddenîñ müzâkeresi imtidâd-ı vaḳte vesîle olur.*” mülâhazasıyla mükâleme eylediği mevâdd-ı ma'lûme zeyline ticâret ḳaziyyesi bundanşoñra müzâkere ve “*Bir ḳalıba*³ *ifrâğ olunur.*” deyü 'alâ-hâlîhi terk eylemiş idi.

Bu kerre maḥallinde zıkr olunduğu üzre 'aḳîb-i mübâdele-i temessükâtta Rusyalunuñ Aḳdeñiz'e güzâr zımnında ba'zı İstanbul zehâyiri ile meşḥûn bir gemileri vürûd ve derûnundaki şeyleriñ 'adem-i emrârına ibtidâr olunduḳda Rusya elçisi fi'l-aşḳ kendülere verilen şulḥ-nâmeniñ naşş-ı 'ahdine teşebbüs ve her dürlü emti'a ve eşyânıñ naḳline me'zûniyyetleri taşrîḥi der-miyân ve iskâtı⁴ mümkün olmadığından ol-vaḳt zarûrî izn-i sefîne ḥükmü i'tâ ve andan şoñra yine şu'ûbet endîşesiyle bu emr-i ehemmiñ şûret-i nizâmı meskût ḳaldıđından yine 'Abdürrezzâk Paşa'nıñ evâḥîr-i riyâsetinde sefîne-i sâlife mişillü ol-maḳûle zehâ'ir emşâli eşyâ-yı memnû'ayı ḥâmil iki ḳıḥ'a Mosḳov gemileri gelüp elçi-i mersûmuñ yine ke'l-evvel işrârına mebnî iki ḳıḥ'a izn-i sefîne ḥükmüleri verildiği eşnâda müşârun-ileyhiñ ḥidmet-i riyâsetinden infişâli vâḳi' ve ḥalefi re'îsü'l-küttâb Ḥalîl Efendi'niñ bu ḳaziyye-i âsitâne-i devlet-i âşiyâneniñ ihlâl-i⁵ şîrâze-i râhatı ve “*Belki gitdikce nâss beyninde İstanbul zaḥîresi Mosḳov gemileriyle gözümüz önünden diyâr-ı aḫara naḳle rızâ verilür.*” deyü niçe ḳâll ü ḳîll zuhûruyla meḥâzir-i ḳaviyyeyi mücib olduğun taraf-ı cenâb-ı şadâret-penâhîye ba'de'l-ifâde şeyḥü'l-islâm efendi ḫazretleri daḫi âgâḫ eyleyüp mâdde-i merḳûmeniñ bir ân aḳdem pezirâ-yı nizâm olması vâcibe-i ḫâlden olmağla bi'l-ittifâḳ temşiyet ü tesviyesine ḳıyâm ve kerrâtle gerek mutavassıḥ olan France elçisine ve gerek Rusya elçisine âsitâne zehâ'iriniñ bilâd-ı sâ'ireye emrârı bir vechile olacaḳ iş olmadığını ihbâr ü isti'lâm eylediler.

¹Bu kelime A nüshasında sehven در السلطنة imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دار السلطنة şeklinde olmalıdır.

² Müzâkeresinden AE: Müzâkeresinde C, D.

³ Ḳalıba AE: Nizâma D.

⁴ İskâtı AE: İskânı D.

⁵ İhlâl AE: İnḫilâl C, D.

Pes izn-i sefîne hükmü verilen sâbıkü’z-zıkr iki kıt’a seffineniñ Âsitâne-i ‘Aliyye’de tevķîfine ibtidâr eylediklerinde Rusya elçisi mu’tâdı olan huşûnet vâdîsini izhâr ve “Zehâ’irimizi tevķîf ederseniz icâb eden¹ zararı Devlet-i ‘Aliyye tazmîn eder.” vâdîlerinde seffineleriniñ diledikleri maħalle getmelerine izn talebinde ibrâm ve ısrâra mübâderet ve “Cânib-i saltanat-ı seniyyeden daħi her devlet nizâm-ı mülkiyyesini ħalelden muħâfaza etmek vâcibdir ve nizâm-ı mülkiyye muħâfazasına dâ’ir mücâvebe vü müzâkere-i dostâneye ‘ahde muħâlif² denilmez.” me’âlleri serd ü beyân olunarak tanzîm-i maşlahata mübâderet³ olup nihâyet kâr-ı mutavassıt olan Fransa⁴ elçisi Rusya elçisini ilzâm ve fi-mâba’d “Rusya sefâ’ini faķaķ kendü vilâyetleriniñ metâ’ını getirüp ve⁵ götürdükleri metâ’ını Âsitâne-i ‘Aliyye’de lüzûmu olmadıģı taķdîrde diyâr-ı âħara naķl eylemeleri memnû’ olmaya.” deyü Devlet-i ‘Aliyye tarafından verilen taķrîriñ mefhûmuna mülâyim bir kıt’a ta’ahhüd taķrîri i’tâ ve bundan böyle irâde-i Devlet-i ‘Aliyye üzre ħareket eylemeģi der-’uhde vü iltizâm eyleyüp verilen nizâm Dîvân-ı Hümâyûn ħalemindedir maħfûz ‘ahd-nâme-i hümâyûn defterine kayd ve ħıfz olundu.

Ĥuşûş-ı mezkûruñ siyâķ-ı meşrûħ üzre şûret-pezîr olması taħtında fevâ’id-i ‘adîde mûnderic olduģu müstağnî-i ‘ani’l-beyân olan ħazâ-yı müsellemeden idiģi bî-iştibâhdır.

Evvelâ fâ’edeniñ biri Âsitâne’ye lâzım olan ħavâyic-i zarûre-i ‘ibâdullahı ‘ahd-nâme-i hümâyûnda muķayyed deģildir ve “ ‘Ahdimiz muĤlaķdır.” deyü İstanbul pîşegâhından dilediģi maħalle [124^a] götüremezler.

Sânîyen bu def’a şart kılındıģı üzre getürecedeģi zehâ’ir ve eşyâ ancak Rusya diyârından naķl ededeģi⁶ eşyâya münħaşır olup “ ‘Ahd-nâmemizde muĤlaķdır.” deyü Devlet-i ‘Aliyye tüccâr sefâ’ininiñ Ĥaradeñiz’den naķl idecekleri zehâ’ir ü eşyâ naķlini gederek kendülere ħaşır idemezler.

Sâlişen⁷ Ĥaradeñiz’den Akdeñiz’e ve Akdeñiz’den Ĥaradeñiz’e gelüp geçecek¹ sefâ’in ħamûlesiniñ muşahħih defteri görülmek meşrûĤ² olmaģla seffinelerinden³ her ne

¹ İcâb eden D: -AE.

² Muħâlif B, C: Muħâlefet AE.

³ Mübâşeret A, B, C.

⁴ Fransa B, C, D: France AE:

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ Eşyâ ancak Rusya diyârından naķl ededeģi B, C: -AE.

⁷ Sâlişen A, B, C, D: Sâniyen AE.

dürlü emti‘a var ise gerek İstanbul’da alıkonulsın⁴ ve gerek alıkonulmasıñ⁵ Devlet-i ‘Aliyye’niñ ma‘lûmu olup âlât-ı harbiyyeden ma‘dûd şeyleri geçüremezler.

Ve râbi‘en vasat-ı takrîrinde Devlet-i ‘Aliyye’niñ nizâm-ı mülkiyesine hâlel virecek işde bulunmayacağı ve bulunmak niyyeti olmadığını ifâde etmiş olmağla ‘ahd-nâmeden istinbât tarîkiyle fîmâ-ba‘d bir emr-i mazarra teklîf iderse nizâm-ı mülkiyemize muğâyirdir. Hattâ “*Mukaddemâ takrîri⁶ mestûrdır.*” diyerek def‘-i mazarrada elde senede bulunmuş olur. İşbu kilid-i şulh meşâbesinde olan fevâ'id-i muharreriye hâvî kazıyye-i mezkûreniñ karîn-i temşiyet olması mahzâ-âşâr-ı hulûş-ı mülûkâne ve şemerre-i tevcîhât-ı pâd-şâhânededen olduğu bî-reyb ü gümândır.

Zikr-i Vürûd-ı Mektûb ez-Cânib-i Kral-ı İspanya Berây-ı İstid‘â-yı ‘Akd-i Muhâdene vü Müsâleme ve Cevâb-ı O

Bundan mukaddemce İspanyol kralı tarafından bir nefer murahhâş ile bir kıt‘a mektûb zuhûruna ve mefhûmunda Âsitâne-i Devlet-i aşiyân-ı saltanat-ı seniyyeye iktisâb-ı tereddüd ve akd-i müsâleme ile râh-ı ticâretiñ sülûk⁷ olması maşlahatı için küllî lâbe ve teveddüd-i⁸ muharrer ü mestûr olup ve huşûş-ı mezbûr devr-i Muştafâ Hân’eden Râgıb Paşa şadâreti zemânında yine kral-ı mesfûr tarafından iltimâs ve dest-i küffârda olan esârâ-yı⁹ müslimînden biñ nefer esîriñ ıtlâkıyla menbâ-yı niyâzlarınıñ temhîdine mübâşeret ve şerâ’it-i muhâdeneniñ nizâm ve temşiyetine mübâderet olunur cevâblar ile cânib-i saltanat-ı seniyyeden şûret ve ‘add-i ihsâs etmiş olmalarıyla bu def‘a dañi tañrîr ve niyâz ve murahhâş irsâliyle der-recâ-i¹⁰ bî-bâz eylemelerinden nâşî olbâbda irsâl olunan âdemler ile re’îsü’l-küttâb Hâlîl Efendi ‘akd-i meclis-i mülâkât ve İspanyollu¹¹ tarafından küllî kuvvet ile bu eşnâda muhâşarasına mübâşeret olunan Sünne¹² Boğazı’nda vâki‘ cebel-i ‘Aţâr’ıñ İngilterelüden istinzâ‘ı kendülere müyesser

¹ Bu kelime D nüshasında sehven كجه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كجه جك (Gececek) şeklinde olmalıdır.

² Meşrûţ B, C, D: Şurûţ AE.

³ Sefînelerinden AE: Sefînelerinde C, D.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında اليقونلسوك; B, C ve D nüshalarında ise اليقونلسون imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında اليقونلمسوك; B, C ve D nüshalarında ise اليقونلمسون imlâsıyla yazılmıştır.

⁶ Takrîri AE: Takrîrde B, D.

⁷ Sülûk AE: Meslûk A, B, C.

⁸ Teveddüd-i AE: قودد D.

⁹ Esârâ-yı AE: اسرا A.

¹⁰ der-Recâ-i AE: Recâyî-bâz C.

¹¹ İspanyollu B, C: İstanbullu AE.

¹² Sünne AE: سبته C, D.

olursa maḥall-i mezbûr Baḥr-ı Sefîd'îñ kilîdi meşâbesinde olmağın fimâ-ba'd baḥr-i muḥîtten Devlet-i 'Aliyye a'dâsı sefâ'îniñ 'adem-i mürûrları huşûsuna kendüleri diğķat ve muvâfaķat ve ol-muķâbelede Cezâ'ir-i 'Arab ocaķları taraflarından kendülere zarar işâbet eylememesi mevâddı daḥi şûret-i cebr ve tenbîhinde cânib-i salṭanat-ı seniyyeden rü'yet ve kifâyet olunmasın tafşîl ederek murahḥaş-ı merķûm cânibinden ta'yîn-i levâzım esâs şerâ'it-i muşâfât olunduķda

Beyt

چنين گفت رستم خداوند رخس

بدشت اهوئ نا كرفته منبش¹

Re'îsü'l-küttâb efendi tarafından henüz ķal'a-yı mezbûreniñ kendülere müyesser olması emr-i mevhûm² olup ve ol-güne ümmîd-i muntazır ile böyle bir ḥuṭab-ı cesîmeniñ huşûl-pezîr olmasına taşaddı ü müzâvele elde olmadık şaydıñ bey' ü³ şîrâsıyla muķâvele kabîlinden olduğundan başka şûret-i mezkûre Cezâ'ir-i 'Arab ocaķlarına icbâr-ı⁴ ḥâric⁵ yârâ-yı⁶ devlet-i ebeddü'l-ķarâr olduğı beyân ve fi'l-aşl itlâķ-ı esârâya ta'lîķ ile huşûl-i emânîleri huşûsuna va'd-ı salṭanat-ı seniyyeye ta'alluķ etmeğın bi'l-küllîye reddi huşûşunda daḥi nev'-i maḥzûr-ı vâzih ü müstebân olmağın bu esnâda Der-devlet-i 'Aliyye'niñ ba'zı mevânî' ü 'avâ'iki zuhûr etmek takrîbiyle tanzim ü temhîdine mübâşeret müte'assir olmağla huşûş-ı mezbûr salṭanat-ı seniyyeniñ ḥâtır-ḥâhı olmağın 'an-ķarîb-i irtifâ'-ı mevânî' ile temşiyetine nizâma kıyâm olunur şûretlerde cânib-i şadâret-penâhîden bir kıt'a⁷ mektûb imlâ ve ricâl-i Devlet-i 'Aliyye'ye ba'de'l-irâ'e ittifâķ-ârâ ile evâsıt-ı şaferü'l-ḥayrda [Evâsıt-ı S. 1194/Şubat 1780] ķral-ı mersûm tarafına ba's ü işrâ oldu.

¹ “Böyle söyledi Rüstem/Allah'ım yüzünü tutmadığım ceylanın ovasına gösterme.” anlamında Farsça bir beyit.: بد ست اهوئ نا كرفته D.

² Mevhûm AE: Merhûm D.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ İcbâr AE: İḥbâr C, D.

⁵ Ḥâric AE: جارج C.

⁶ Yârâ-yı AE: be-Ârâ-yı D.

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven قطه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قطعه (Ķıt'a) şeklinde olmalıdır.

[124^b] Şûret-i Mektûb

Devlet-i ‘Aliyye-i ebedd-ıyâm ve saltanat-ı seniyye-i şevket-ittisâmla cenâb-ı haşmet-me’âbîniñ Küçük İspanya Kırallığı mesnedinde karar ki¹ hükûmet olduğunuz eşnâda der-miyân olan râbîta-yı ihlâş ü şafvet ve zâbîta-yı vedâd ü muhâbbetiñiz الحب tevârüs² kabîlinden olup muşâfât-ı³ mezkûre hükûmet-ı uhrâya intikâliñiz mülâsebesiyle mensî vü⁴ ferâmûş olur hâlâtdan olmadığına binâ’en cânib-i şehâdet-i⁵ menâkıb-ı hilâfet-penâhîden taraf-ı şadîkâneñiz min-küllî’l-vücûh incizâb-ı hubb ü وولا⁶ der-kâr olduğundan ‘alâka-yı ma’nevîyye-i mezkûreniñ cilve-gir-i mücellâ-yı şûret olması zımnında ‘aqd-i şerâ’it-i mu’âhede vü muhâdeneye ta’yîn eylediğîñiz İspanya⁷ beğ-zâdelerinden kıdvetü’l-ümerâyi’l-milleti’l-mesîhiyyet-i civânda Polini hutamet-i⁸ ‘avâkıb-ı bi’l-hayr yediyle irsâl olunan mektûb muhâleşet üslûbuñuz mefhûmunda beğ-zâde-i merkûmuñ ma’rûzâtına iltifât ve işgâ olunması derc ü tasfîr olunmuş murahhâş-ı mezkûruñ nuhbe-i me’mûriyyeti olan temhîd-i esâs-ı silm ü şulh kazıyyesi devlet-i kavıyy-i miknetiñ merâm-ı dostânesine muvâfık ve dill-hâh-ı hâlişânesine⁹ mu’tâbık olduğu reyb ü gümândan biri ve biraz zemân şûret-i te’hir-i rü-nümâ olması mücerred Devlet-i ‘Aliyye’ye göre ba’zı mevâni‘ sebebiyle eylediği murahhâş-ı¹⁰ mûmâ-ileyhe hâlişâne¹¹ ifhâm olunmağla ‘avn ü¹² ‘inâyet-bârî ile zıkr olunan mevâni‘ ber-taraf olunduğu gibi bu cânibden bilâ-tevaqquf ve te’hir şavb-ı hâlişâneñize iş’âr ü ihbâr ve şurût-ı lâyıkası üzre te’sîs kavâ’id-i müsâlemeye ibtidâr olunacağı muşammem olduğu cihetden i’lâm-ı haqîkat-i hâl ve iş’âr hulûş-ı bâl mu’rizinde mektûb dostu mensûb-ı tahrîr ve beğ-zâde-i mûmâ-ileyhe teslîmen tarafıñıza tesyîr olunmuştur.

¹ Ki AE: Gîr B, C, D.

² تیوارث C: تیوارث D.

³ Muşâfât AE: Muşâfât B, C, D.

⁴ vü B, C, D: -AE.

⁵ Şehâdet AE: Şehâmet C, D.

⁶ Velâ C: Vülâd D.

⁷ İspanya A, B, C, D: -AE.

⁸ Hutamet-i C, D: حتم AE.

⁹ Bu kelime AE., A ve D nüshalarında sehven حالصانه سنه (Hâlişânesine) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خالصانه سنه (Hâlişânesine) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven مرخص (Murahhâş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرخص (Murahhâş) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حالصاته (Hâlişene) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خالصاته (Hâlişene) şeklinde olmalıdır.

¹² Ü B, C, D: -AE.

İ'tâ-yı Takrîr ez-Cânib-i Devlet-i Felek-şöhret be-Cânib Devlet-i Fransa ve İngiltere

Birkaç seneden berü Fransa Devleti ile İngilterelü beynlerinde tekevvün eden mefsetet ü şikâkdan nâşî aḥad-hümâ-yı aḥarîñ seffinesiniñ aḥz ü girift eylemek ümmîdleriyle devleteyn-i mezkûreteyniñ ceng-i sefâ'ini salṭanat-ı seniyye şularına duḥûl ve ol-takrîble ḥudûd-ı devlet-i ebedü'l-kıyâmda âmed-şüdd eden tüccâr sefâ'ini ahâlîsi miyânına nev'-i ihtilâl müşûl ü ḥülûl eyleyüp ve muḳaddemâ devletyn-i mezkûreteyn beynlerinde bu güne şûriş ü fiten tekevvün eylediği eyyâmda bunlarıñ gemileri ve ḳorsanları Devlet-i 'Aliyye şularında ḳal'a tobları âletlerinden ve cezîre ve limanlarında ve boğazlarından birkaç mil içerülerde birbirine ta'arruz eylememek ve devlet-i ebedd-müddet re'âyâsından her kim bu iki devletiñ seffinelerine emti'a ve eşyâ tahmîline îrâd ederse ma'rifet-i şer'le tahrîr ve defter ve ḳonsoloslardan sened¹ aḥz olunmadıkça gemilerine bir şey' vaz' olunmamak ḥuşûşları ḥüsn-i râbıtaya bend olunmuş² olduğundan geçen sene devleteyn-i mezkûreteyn miyânelerinde münâferet ü 'adâvet vukû' bulduḡu eşnâlarda elçileri istid'âlarıyla ḳavâ'id-i sâbıka-yı mezkûreye ri'âyet olunmasını nâṭıḳ donanmâ-yı hümâyûn başbuḡına ḥiṭâben emr-i 'âlî işdâr olunmuşıdı. Bu kerre zümreteyn-i mezkûreteyn seffineleri şerâ'it-i mezbûreye³ 'adem-i ri'âyet ve birbirlerine teşâdüf eyledikleri yerlerde hücum ve ızrârlarından mâ-'adâ menâfi-i resm-i ḳadîm devlet-i ḳaviyy-i şevket şularına ceng gemilerini ta'yîn-i ve râst geldikleri re'âyâ-yı devlet-i seniyye seffinelerin vesâ'ir bî-ṭaraf müste'men gemilerin tevḳîf ve içlerine duḥûl ve “*Sizde Fransa ve İngiltere mâl ve metâ'ı vardır.*” deyü tecessüs ve yollarından te'hîr küstâhlığına cesâret ve bunu mu'âyene⁴ eden düvel-i sâ'ire tüccâr gemilerini muḥâfaza nâmı ile devlet-i ebedd-müddet şularına birer ceng gemisi tesyîr takrîbi ile salṭanat-ı seniyye şuları 'urşa-gâh-ı muḥârebe olmaḳ vâdîlerin iktisâb ve bu keyfiyet niçe mazarrât ü naḳîzayı⁵ mûcib olduğü bî-irtiyâb olmaḡla [125^a] elli ṭoḳuz senesinde [1159/1746-1747] Avrupa devletleriniñ muḥârebe-i 'umûmiyelerinde salṭanat-ı seniyye şularınıñ te'mîni zımnında Mora'nıñ verâsından Girid'iñ cânib-i cenûbiyyesine ṭoḡru bir ḥaṭṭ farz olunup ḥaṭṭ-ı mezbûrdan içerüde düvel-i mezkûre

¹ Sened A, B, C, D: -AE.

² Olunmuş B, C, D: Olmuş AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁴ Mu'âyene AE: Mu'âyeneden D.

⁵ Naḳîzayı AE: Naḳîşayı D.

gemileri yek-diğeriyle muķātele etmemek üzere nizâm verilmesini hâvî elçilere birer takrîr verildiği Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde muharrer ü mastûr bulunmağın sâbıkı mişillü gerek mezkûrdan içerüde ve gerek kılâ‘ tobları altında ve cezîre ve limanlar civârları ve birkaç mil içerülerde Fransa ve İngiltere gemileri¹ birbirlerine ta‘arruzdan ferâgat² ve muğāyir-i kadîm hâlet vukû‘³ bulduğu şûretde dost-âne men‘lerine kıyâm eylemesi kapudân paşa hazretlerine ve iktizâ edenlere bâ-evâmir-i ‘âlîyye tenbîh olunacağı müştamil Fransa ve İngiltere elçilerine birer kıt‘a takrîr⁴ tahrîr ve i‘tâ ve fîmâ-ba‘d hilâf-ı harekete ibtidâr olunmak vâki‘ olursa vech-i meşrûh üzere⁵ kendülere mu‘âmele olunacağı balyosları vesâletiyle kendülere i‘lâm ü inbâ olundu.

Zikr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı ‘Ulemâ

İslâmbol kâdîsı olan⁶ ‘Arab-zâde ‘Aṭaullah Efendi selḥ-i şehri-i şaferü’l-hayrda [29 S. 1194/6 Mart 1780] tekmîl-i müddet ve ḥasbe’t-tarîk nevbet-i ḥükûmet Dürrî-zâdeleriñ aşğarı ‘Ârif Mollâ Efendi’ye ric‘at etmeğın mâh-ı rebî‘ü’l-evveliñ gırresi cehâr-şenbih günü [1 Ra. 1194/7 Mart 1780] şeyḥü’l-islâm efendi hazretleri⁷ taraflarından Bâb-ı Âsâfi’ye irsâl ve ḥuzûr-ı şadâret-i destgâhîde İslâmbol kâdîlığı kürkü ilbâsıyla ibcâl buyurulup Mekke-i Mükerrreme mevleviyeti Re’îs-zâde ‘Âşır Efendi’ye iḥsân ve Medîne-i Münevvere kâdîlığı ile sâbıkâ Şam-ı Şerîf kâdîsı İbrâhîm⁸ Efendi mesrûr ü⁹ ḥandân olup İstanbul¹⁰ kâdîlığına müteheyyî olan Nâfi‘ Efendi cenâblarına isti‘fâsına binâ’en İslâmbol kazâsı pâyesi in‘âm ü iḥsân olundu.

Teşrîf-i Şeh-zâde-i Civân-baḥt be-Cânib-i Ayaşofya

Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh sultân-ı hilâfet-i dest-gâhî hazretleriniñ sülâle-i tayyibe-i mülûkânelerinden pertev-pâş-ı dâ’ire-i şuhûd olan şeh-zâde-gân-ı civân-baḥt hazerâtından şeh-zâde-i¹¹ es‘ad ü emced-i cenâb-ı Sultân Meḥmed Hazretleri fazlullah

¹ Gemileri AE: +Ve D.

² Bu kelime C ve D nüshalarında sehven فراعته imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فراعته (Ferâgat) şeklinde olmalıdır.

³ Vukû‘ B, C, D: -AE.

⁴ Takrîr A, B, C, D: -AE.

⁵ Üzre C, D: -AE.

⁶ Olan C, D: -AE.

⁷ Hazretleri C, D: -AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu إبراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁹ Ü B, D: -AE.

¹⁰ İstanbul AE: İslâm C.

¹¹ Şehzâde-i AE: Şâhzâde-i B, C.

ve meded¹-kâr-ı ‘inâyet-i hazret-i ulûhiyyet-i dest-gâhî ile rügûb ü² nüzûle taşşîl-i miknet ve hurûc-ı câmi‘-i şerîfe kesb-i kudret ü liyâkat etmeğin şehr-i rebî‘ü’l-evveliñ üçüncü cum‘a günü [3 Ra. 1194/9 Mart 1780] vâlid-i mâcid-i cihân-dârîyle Ayaşofya-yı Kebîr câmi‘-i şerîfiñ³ teşrîf-i esb-cünbân ve vâkıf-ı yemîn ü yesâr şâh-râh-ı intizâr olan sigâr ü kibârı ‘arz-ı cemâl-aftâb mişâlleriyle mesrûr ü handân buyurup âb-ı hilâfet-me‘âblarıyla mazhar-ı da‘vât-ı hayriyye-i kâffe-i enâm oldular.

Hüdâ-yı müte‘âl-i vâlid-i mevfûr-i maḥâmidleri olan zıllullah-ı şehen-şâh-ı encüm-sipâh hazretleriniñ saltanat-ı cihân-bânîleri ebedü’l-ķarâr ve şehzâde-i civân-baht hazretlerin birâderân-ı bezir-güvârlarıyla mu‘ammer ve berhûr-dâr edüp sâye-i merâḥim-vâye-i ‘adl ü dâd-ı mekârim-güsterlerin ma‘ârif-i⁴ kâffe-i enâm üzre şâbit ü⁵ üstü-vâr eyleye. Âmin. ⁶بحرمة سيد المرسلين.

Vuķû‘-ı Ħarîķ ve Ħırâ‘at-na‘t-ı⁷ Mevlid-i Şerîf

Mâh-ı mezbûruñ on ikinci gecesi [12 Ra. 1194/18 Mart 1780] nışf-ı leyde Ħazgancılar civârında vâķi‘ Aydın vâlisi el-Ħâcc ‘Abdürrezzâķ Paşa sarâyı hareminden bir âteş-i pür-şerâr-ı ‘uluvv-endâz-ı âsmân-ı devvâr olup derhâl pâd-şâh-ı cemşid-hemâl âşaf âşaf mişâl-i sâ‘ir ḥademe-i devlet-i ebed-ittişâl ile ıtfâ-yı nâre-i bedel-i cehd ve⁸ şarf-ı emvâl eyleyüp⁹ lakin sarây-ı mezkûr âyîne-i ‘aliyye-i cesîmeden olup harem cânibi def‘en müştemil¹⁰ olmuş olduğundan mâ-‘adâ iştidâd-ı hevâ-yı hemm-sâyesi¹¹ sirâyete¹² mu‘ayyen olmağın bir vech ile def‘ mümkün olmayup der-‘aķab civârında vâķi‘ küçük rûz-nâmçeci Nesîb Efendi mülkünde olan Ħalâylı Sarây’ı sûzân ve andan İbrâḥîm¹³ Paşa Câmî‘ ile Şogancı-başı Ħonağında güzerân eyleyüp tuğyân-ı nâr ve

¹ Meded C, D: Meder AE.

² Ü B, C, D: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında شريفك (Şerîfiñ); A, B, C ve D nüshalarında ise شريفن (Şerîfin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Müfârîķ A, B, C: Müfâreķat D.

⁵ Ü B, D: -AE.

⁶ “Peygamberlerin Efendisi Hürmetine” anlamında Arapça bir söz.

⁷ Na‘t B, D: -AE.

⁸ Ve A, B, C, D: -AE.

⁹ Eyleyüp A, B, C, D: -AE.

¹⁰ مشتعل A, B: Müşteğil C, D.

¹¹ Hemm-sâyesi AE: Hemm-sâyesine C, D.

¹² Sirâyete C, D: Sarâyına AE.

¹³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâḥîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâḥîm) şeklinde olmalıdır.

şiddet-i rüzgâra nazaran indifâ'ı bîrûn-ı dâ'ire-i izhân ü¹ efkâr iken şabâh ricâl-i devlet-i cânib-i pâd-şâh-ı kerâmet-menkabetden istimâ'-ı na't-ı mevlidini muhterem için Sultân Ahmed Hân² Câmi'-i şerîfine da'vet olunmuş [125^b] olmağın rûhâniyyet-i hazret-i risâlet-penâh ve iktizâ-yı hulûş-ı şehri-yâr-ı vülâyet-i dest-gâh ile ihtirâk-ı âteş-i bî-girân-ı hengâm-ı tulû'-ı fecrde pâyânı bulup taşmîm olunduğu üzre sâ'at-i nehârî üçde iken hâlîfe-i rûy-i zemîn câmi'-i mezkûre kudûm ve cümle hüddâm-ı devletleriyle istimâ'-ı na't-ı mevlid-i nebiyy-i şeref-lüzûm eyleyüp debdebe-i tâmmle sarây-ı hümâyûn-ı şâhânelerine 'atf-ı li-câm buyurdular.

Harîk-i mezkûr sarây-ı merkûmuñ harem nerdbânı tahtından zuhûr etmek takrîbiyle sâkinleri hurûca sebîl bulamadığından müşârun-ileyh 'Abdürrezzâk Paşa'nıñ ekber evlâdı bi'l-fi'l maşraf-ı şehri-yârî olan Hamîd Beğ Efendi iki nefer ma'sûmeleri ve hâlîlesi Belgrad muhâfız Meşmed Paşa kerîmesi vesâ'ir dâyeleri ve dâyeleriniñ ma'sûmları ve tâ'ife-i nisvânıñ muqîm ve müsâfirlerinden on beşden mütecâviz tevâbi' ü levâhikleriyle bi-isrehüm dâ'ire-i haremlerinde muharrik olmağın kazâ-yı ileyhiñ ol-derd-mendân hakklarında bu güne cereyân eylediğinden pâd-şâh-ı 'âlem ve şadr-ı a'zam-ı merâhim-şiyem-i gam-nâk ü dill-gîr ve belki bu vâkı'a-yı fâci'a-yı gayr-i mesbûkadan herkes şinûf efkâr ü ekdâra giriftâr ve esîr oldular. نعوذ بالله من قضائه القهار في اناء الليل واطراف النهار.³

Vilâdet-i bâ-Sa'âdet-i Râbi'a Sultân⁴ عمرها الله الملك المنان

Pâd-şâh-ı âfâk-ı sultân-asmân-ı revâk-ı⁵ محفوفاً بعناية الملك الخلاق⁵ hazretleriniñ şülb-i sâmi ve nesl-i celîl-i kirâmîlerinden şehri-i rebî'ü'l-evveliñ on dördüncü şalı⁶ günü [14 Ra. 1194/20 Mart 1780] sâ'at yedide iken bir kerîme-i sa'âdet-vesîmeleri pertev-efzâ-yı hurrem-sarây-ı vücûd-ı meyâmin-bahşâ-yı dâ'ire-i şuhûd olup nâm 'işmet-i ittisâmları qarîha-yı şabiha-yı mülûkânedan Râbi'a Sultân ta'yîn ve ol-gevher-yektâ-yı şeref-intimânıñ teşrif-fermâ-yı ağuş-ı i'tizâr⁷ olduğu der-'akab cânib-i şehri-şâh-ı 'inâyet-i dest-gâhdan hazîne-dâr ağa mübâşeretiyle cenâb-ı şadr-ı a'zamîye i'lâm ü tebyîn buyurulup fi'l-hâl i'lân-ı vuqû'-ı vilâdet için etrâf ü eknâf-ı şehride münâdiler

¹ Ve C, D: -AE.

² Hân C, D: -AE.

³ "Gece ve gündüz Allah'a sığınırız." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ "Allah ona uzun ömürler versin." anlamında Arapça bir dua.

⁵ "Yaratıcı olan Allah'ın koruması altında olan" anlamında Arapça bir söz.

⁶ Şalı C, D: -AE.

⁷ İ'tirâz B: İ'tizâz C.

nidâ ve üç gün mikdârı toğ şenliğı ederek izhâr-ı merâsim sürûr ü¹ şâd-mânı ile iktifâ olunması taraf-ı şadâret-penâhîden buyuruldular taḥrîr ile cümleye ifhâm ü inbâ olundu. Hüdâ-yı müte‘âl nesl-i celîl-i pâd-şâh-ı kerâmet-penâhî-i mütekâşir ve efvân ve şehzâdegân-ı bülend-mekân ve selâṭîn-i sa‘d-iktirânları ile imtidâd-ı salṭanat-ı cihân-dârîlerin cânib-i ebedü’l-âbâda muttaşıl ü maḥrûn eyleye. Âmîn.² بحرمة سيد المرسلين.

Zikr-i ‘Arz-ı Târiḥ be-Ḥuzûr-ı Hümâyûn ve Zuhûr ‘Înâyet-i bî-Gâyet-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn

Bundan aḳdem maḥallinde başt ü taḥrîr olunduğı üzre maḥarrir-i ḥaḳîr pâd-şâh-ı kerâmet-i dest-gâh-ı sultân-asmân-ı bârgâh-ı ḥalîfe-âfâḳ-ı temkîn-i şeh-r-yâr-ı ferḥunde-âyîn-i şehensâh-ı dâd-âver-ı ḥâḳân-ı tevfiḳ-yâver ḥazretleriniñ rûz-ı firûz-ı cülûs-ı meyâmin-me’nûs-ı tâc-dârîlerinden bedâ’ ile ittisâm-ı sa‘âdet-encâm-ı mülûkâneleri veḳâyi’n cem‘ ve tedvîn ve cild-i müstaḳill olmaḳ üzre ḥasbe’l-me’mûriyye tertîb ü imlâyâ i‘dâd-ı kilik ve³ teşmîr-i âstîn eylemişidi. Fe-ḥamden-şümme-ḥamden yümn-i teveccüh-i şeh-r-yâr-ı deverânla çend mâh zarfında fermân olunduğı vech üzre taḥrîr ve tekmiîl ve ma’rûz-ı ḥuzûr-ı vezîr-ı âşaf-ı meşîl⁴ kılınup şeref-nigâh müşkill-pesendleriyle müşerref ve mazḥar-ı nazar-ı iltifât olmaḳ cihetinden ta‘ne-zen-i âşâr-ı cihân-bende-i selef olmağın ta‘rif ve terbiyye-i muḥarrir-i ḥaḳîr zımnında cânib-i kerâmet-i menâḳıb-ı sultân-ı felek-merâtib ḥazretlerine bir kıṭ‘a taḳrîr⁵ taḥrîr olunmasın fermân ve der-‘aḳab taḳdîm-ı ḥuzûr-ı şeh-r-yâr-ı sekender-derbân olmasına ḥükürân oldular. Yâverî-i hümem-i seniyyeleriyle manzûr-ı nigâh-ı iltifat-ı ḥazret-i aftâb-ı asmân-ı hilâfet ve meşhûd-ı dîde-i i‘tibâr-ı cenâb-ı bedr-i temâm-ı burc-ı übbehet ü muḥâbbet olup te’sîr-i âşâr diḳḳat-i pâd-şâh-âneleriyle neḳâ’iş-i⁶ [126^a] fezleke-i bendegî ḥâ’iz-i derece-i kemâl ve⁷

(ع)

هر عيبكه سلطان پيسند در هنر ست⁸

¹ Ü C, D: -AE.

² “Peygamberlerin efendisi hürmetine” بحرمة النبي الامين “Güvenilir olan Peygamber hürmetine” B, C, D.

³ Ve AE: -B.

⁴ Meşîl AE: Mişl C, D.

⁵ Taḳrîr C, D: -AE.

⁶ Neḳâ’iş-i AE: يقايضمي D.

⁷ Ve A, B, C: -AE.

⁸ “Sultan’ın övdüğü her bir ayıp bir sanattır.” anlamında Farsça bir cümle. هر عيب كه سلطان به پيسند دهنرست: B, C: هر عيب كي سلطان پيسند هنر ست D.

mazmûnu pîrâme-i maqâl olduğundan mâ-‘adâ ‘inâyât-ı bî-gâyât-ı mülûkânelerinden beş kîse açça ihsân ile ahvâl-i ‘abd-i du‘â mu‘tâdların tanzîm ve vufûr-ı merâhim ü eşfâk cihân-dârîlerinden mûcib-i sa‘âdeti dü-cihân olan du‘â-yı serî‘ü’t-te’sîr-i tâc-dârânelerine ve maqbûl-i tab‘-ı hümâyûn-ı hıdvâneler olduğun mübeşşir hatt-ı ‘anber-fâm-ı kerîmâneleriyle bâre-i hakîrde maqâm-ı şadâret-‘uzmâdan imlâ olunan taqrîriñ bâlâsına imlâ ü terkîm buyurdular.

Şûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîr-i muhlişim.¹

Hâlâ teşrîfâtçı efendiniñ bu def‘a tertîb eylediği târîh gâyet maqbûl-i hümâyûnum olmağla bu hizmeti muqâbili iki biñ beş yüz guruş ihsân-ı hümâyûnum olmuştur. Cenâb-ı Hakk Devlet-i ‘Aliyye’me şadâkat eden ricâl-i kullarımı iki cihânda ‘azîz ve muhterem eyleye. Âmîn.

Fenn-i târîh zamîme-i fûnûn² olduğu hînden bu avân-ı sa‘d-iktirâna gelince bir müverrihiñ bu güne bir pâd-şâh-ı bâhirü’l-kerâmetiñ hem ‘atîyye-i behiyye-i hazret-i zillullahileriñ ihrâz ve hem ricâl-i devletden mahsûb olmağla akrânından mümtâz olup huşûşen kışâr-ı³ âb-ı me‘ârib ü nihâyet-i mu‘âleb olan du‘â-yı icâbet-peymâ-yı şeh-râyâneleriyle kimesneniñ pür-sâz-ı kâse-i ümmîd ve niyâz olunduğu nâ-mesbûk ve belki nezd-i çeşm-i mütetebi‘ân veqâyi‘ ü âşârda bî-merfû‘⁴ ve gayr-i mermûkdır. Hüdâ-yı ‘azze ve celle zât-ı⁵ hümâyûn-ı kerâmet-merhûn-ı mülûkânelerin dâ‘imâ maşdar-ı hayr⁶ ü hasenât ve evlâd ü emcâd şehâmet nihâdlarıyla müddeyi’d-dehr-ı ezhân-ı miyâne-i iktirân-ı cihân-dârîlerin eşref-i evkât eyleye. Âmîn.⁷ بجاه نبی الامین.

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven **مخلص** (Muhliş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مخلص** (Muhliş) şeklinde olmalıdır.

²Fûnûn AE: Sâ‘ire A, B, C, D.

³Kışâr-ı AE: Kışârây-ı B, C, D.

⁴bî-merfû‘ AE: Bî-vuqû‘ A, B, C, D.

⁵Bu kelime C nüshasında sehven **ذات** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **ذات** (Zât) şeklinde olmalıdır.

⁶Bu kelime AE. nüshasında sehven **حیر** (Hayr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **خير** (Hayr) şeklinde olmalıdır.

⁷“Emin olan Peygamber makamına.” anlamında Arapça bir söz.

Tevcîhât-ı Vüzerâ

Rağça vâlisi Vezîr Seyyid İbrâhîm¹ Paşa'nın Erzurûm ahâlîsiyle hüsn-i zindegânesi mesbûk olmağın şehr-i rebî'ü'l-evveliñ on beşinci² günü [15 Ra. 1194/21 Mart 1780] Erzurûm eyâleti müşârun-ileyh es-Seyyid İbrâhîm³ Paşa'ya ve Rağça eyâleti şeyhü'l-vüzerâ-yı şadr-ı esbâk Mehmed 'İzzet Paşa'ya ve Karaman eyâleti Hazîne-dâr 'Ali Paşa'ya ve Sivas eyâleti Dağıstanî 'Ali Paşa'ya ve Adana eyâleti mîr-i mîrân Halîl Paşa'ya ve İç-il sancâğı Seyyid Hasan Paşa'ye tevcîh ü ihsân olunup bir gün aqdem yerlü yerine varup ber-vech-i 'adâlet zabt ü rabta kıyâm eylemeleri fermân olundu.

Vuķû'-ı Harîķ-i Cüz'î der-Nezd-i Maħmûd Paşa

Rebî'ü'l-âhiriñ ikinci cum'a gecesi [2 R. 1194/7 Nisan 1780] Maħmûd Paşa civârında vâķi' kıyumcular dükkânlarınıñ birinden bir âteş zuhûr ve sarâya qarîb olmağın der-'akab şadr-ı a'zam hazretleri yetişüp itfâsına bezl-i maqđûr eyledi. Tedbîrleri mechûl-ı muţlak-ı 'aql olan kadre muvâfîķ gelmeğın birkaç büyût ü dekâķın ihtirâķ ve hedmiyle sevret-i şikest ve taraf taraf şu atarak 'alev-i ser-keş-pest olup iki üç sâ'at zarfında pezîrâ-yı intifâ ve her taraftan hücûmla zemân-ı yesîrde havâlî-i mezkûre âteşden pâķ ü muşaffâ olmuşdur.

Zikr-i Tertîb-i Cezâ-yı Mürtedd-i Naşârâ't⁴

Birkaç seneden berü Âsitâne-i 'Aliyye'de ocaķ süpürme şan'atı ile naşârâdan bir âdem zuhûr eyleyüp dünyâya 'adem-i rağbet şûretlerinde müft ve meccânen ba'zîlarınıñ ocaķlarını tahtîr ederek cümle nâssiñ kabûllerin hiss eyledikte taħşîl-i izdiyâd-ı i'tibâr zımnında naşrâniyyetin setr ile beyne'l-küfr ve'l-islâm bir hey'ât-i ġarîbe ibdâ'ına kıyâm eyleyüp havâşş-ı müslimîne dâ'ir ba'zı haşîşeyi kendüsine pîşe ve merzâ-yı fuķarâ ve erâmil ü eytâmî güyâ terbîyye vâdîlerinde teftîşe diķķat üzre olmağın sâde delâ'ilden katî vâfir kimesne küfr ve İslâm'ına kesb-i vuķûf eylemeden hüsn ü hâlin iķrâr ve merdûdîñ bu hâli birkaç sene pezîrâ-yı istimrâr olduğundan refte refte ekâbir-i nâssdan ba'zıları daħi nevâziş-i güne mu'âmeleden ġayrı 'atâyâ-yı vâfire in'âmıyla kârîne-i i'ânet eylemeden hâli değîller idi. Evâsıt-ı sâl-i sâbıķda şadr-ı a'zam hazretleri

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Beşinci AE: Altıncı B, C, D.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven حير (Hıyr) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu خير (Hıyr) şeklinde olmalıdır.

⁴ Naşârâ B: Naşârânî C, D.

mutaşaddî-i umûr-ı vekâlet-i kübrâ oldukları zemândan [126^b] çok geçmeden mesfûr etvâr-ı sâbıkası üzre dîvânlarında vâkıf-ı huzûr olduğda şadr-ı a'zam hazretleri hâl-i müşevveş me'âline em'ân-ı nazar eyleyüp endâm-ı nâ-râstların hilye-i şu'â'ir-i İslâmiyye'den mu'a'ttal görmeleriyle küfr ve İslâm'dan sû'âl eylediklerinde bir miqdâr tel'aşımdanşoñra hâh ü nâ-hâh-ı İslâmî ikrâr etmeğin fermânlarıyla maḥzar-ı ehl-i dîvânda kendüsine telkîn-i îmân ve bir daḥi bu güne mûriş-i iştibâh olur hey'âtta görünmek lâzım gelür ise cezâsı tertîb olunacağı gûş-ı hûşuna ilkâ olunarak kelimeteyn-i şehâdeteyn ile lisânın tezyîn ve fimâ-ba'd kisve-i İslâmiyye ile serd-dûş-ı tahliyye eylemesin bi't-tekîd kendüsine fermân eylemişler idi. Bundanşoñra tenbîh olunduğu üzre hareket eylemesi vâcibe-i zimmeti iken 'alâ'im-i İslâmiyye'den bir şey ile mu'allem olmayup muğâyir-i fermân ziy-yi evvelinde qarâr eylediğinden mâ-'adâ İslâm'ından¹ sû'âl edenlere "Eyvallah birlikte biz cevâbın vererek yedi sekiz ay miqdârı daḥi esvâk ü bâzârı geşt ü güzâr ve evvelden ziyâde mûcib-i taḥdîş-i 'akâ'id-i sâdelevhân olur etvâr ü güftâra ibtidâr² ederek bi'l-âhare yine mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü [28 R. 1194/3 Mayıs 1780] dîvân-ı aşâfiye şu'ûd ve hey'ât-ı mekrûha-i sâlifesiyle irâ'et-i vücûd eyledikde şadr-ı a'zam hazretleri bir miqdâr ihsânıyla manzar-ı müslimînden def'-i zulmet eylemeğe müteheyyi iken mesfûr birkaç gün muḥaddem gördüğü rüyâ-yı fâside-i bâtîlesinden manzar-ı ehl-i dîvânda kaḥâ-berdâz³

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ⁴

naşş kâtı'na muḥâlîf Hazret-i 'İsâ ḥâşâ sümme ḥâşâ muğâyir-i bürhân

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ⁵

Bârî-i Te'âlâ'nın veledi olduğu da'vâsına âgaz eyledi. Şadr-ı a'zam hazretleri mesfûrñ muḥaddem izhâr eylediği İslâm'a menâfi tefevvüh eylediği küfr-i şarîhinden begâyet müte'ssir ve dîvânları çehâr-şenbih dîvânı olmağın İslâmbol kâdîsı efendiye havâle eylediklerinde huzûr-ı şer' de daḥi taḥrîr-i evvelin⁶ tekrâr ve küfr ü 'inâdında ısrâr

¹ Mâ-'adâ İslâm'ından C, D: -AE.

² İbtidâr AE: İbtidâ D.

³ Perdâz B: Kışsa-perdâz C, D.

⁴ *Kur'ân-ı Kerîm*, Mâ'ide, 5/75. "Meryem oğlu Mesih, sadece bir peygamberdir."

⁵ *Kur'ân-ı Kerîm*, İhlâs, 112/2. "O'ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (Kimsenin çocuğu değildir)."

⁶ Evvelin AE: Olan D.

eyleyüp şer‘an tertîb-i¹ cezâsı lâzım gelmeğle derhâl emr-i ‘âlîleriyle sâha-yı Sarây-ı Hümâyûn’a irsâl ve ol-mağalde üzerine icrâsı lâzım gelen hükm-i şer‘îsi icrâ olunarak kârî görölüp cân-ı² nâ-pâkî ku‘ur-ı dûzağa îşâl olundu.

Zikr-i Hürûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn ve Mübâşeret-i Ba‘zı ez-Muqaddemât-ı Nizâm-ı Gılâl-ı Haremeyn³

Birkaç seneden berü hürmet-i Haremeyn-i Muhteremeyn’den gâfil Kâhire-i Mışır’da tekevvün ü taşaddı⁴ eden ümerâ-yı eclâfiñ tevfir-i⁵ hişam-ı⁶ dünyâ tama‘larından nâşî sâl-be-sâl mu‘tâdü’l-irsâl olan gılâl-ı Haremeyn-i Şerîfeyn’i tâ’ife-i Efrenc’e bey‘ eylemeleri takrîbiyle ahâlî-i Haremeyn-i Muhteremeyn’iñ giriftâr oldukları mihen ü meşâkk-ı kaht ü galâ-yı tâkat-fersâları kerrâtle ahâlî taraflarından ‘atebe-i ‘ulyâya ‘arz ü inhâ olunmağın hâdimü’l-haremeyni’ş-şerîfeyn-i pâd-şâh-ı hâfikîn hazretleri ol-küştenîlerin izâle vü i‘dâmlarıyla emr-i gılâlîñ karîn-i hüsn-i nizâm olmasın niyyet ve berren ve bahren muqaddemâtı tertîbine mübâşerete ‘azîmet buyurmuşlar idi.

Fi’l-hağîka zümre-i mezkûre hakkında der-kâr kılmın cümle tedâbir-i müstaşseneden donanmâ-yı hümâyûniñ kapudân paşa ma’iyyeti ile İskenderiye câniblerine müteveccih olmağla vaktinden muqaddem mersâ-yı Tersâne-i ‘Âmire’den hareket eylemesi levâzımniñ ikmâline her taraftan sa‘y ü diğkat olunup tenbîh ü te’kîd olunduğu üzre rûz-ı hıızırdan bir mâh muqaddem aşl tertîbde birkaç sefîne ziyâde olmak üzre donanmâ-yı hümâyûniñ mükemmelen muntazır emr ü⁷ işâret olunduğu mağâm-ı vekâlet-i küberâya ifâde vü i‘lâm ve ne güne fermân olunacağı isti‘lâm olunduğda sûy-i âşafîden huızûr-ı hümâyûna inhâ vü ihbâr ve ne güne emr şüdûruna dîde-dûz-ı intizâr olduğu eşnâda müneccim-başı efendi tarafından huızûr-ı hümâyûna taqdîm olunan ihtiyâr-ı vaqt-i pûsula mücebince şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ sekizinci ve mâh-ı nisâmniñ ikinci hamîs günü sefâ’in-i donanmâ-yı hümâyûniñ [127^a] hareket⁸ eylemesi fermân buyurulmağla rûz-ı firûz-ı mezkûrda kâ’ide-i kadîme-i devlet-i ebed-peyvend üzre şadr-

¹ Tertîb-i C, D: -AE.

² Cân-ı AE: Ku‘ur-ı D.

³ “Nizâm-ı Gılâl-ı Haremeyn” ifâdesi D nüshasında metnin içerisinde verilmiştir.

⁴ Taşddî AE: Taşaddur C, D.

⁵ Teffir AE: Tefkîr-i A.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven حصام imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حطام (Hişam) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü B, C: -AE.

⁸ Hareket AE: Mürûr D.

ı a‘zam hazretleri ile şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ile¹ Yalıköşkü’n[e] kudûm-i meyâmin-i lüzûmları ile behcet-endûz ve teşrîf-i sultânü’l-bahreyn ü berrey-n-i dîde-dûz oldular.

Bu hilâlde pâd-şâh-ı cihân hazretleri de’b-ı kadîm ve şevket-i müstedîmleriyle kaşr-ı mezkûre tahrîk-i li-câm-ı ragbet ve pertev-teşrîfleriyle etrâf-ı kaşrı nümûne-nümâ-yı riyâz-ı cennet buyurup vaqt-ı muhtâr hulûl etmeğin der-‘aķab şadr-ı a‘zam hazretleri şeyhü’l-islâm efendi hazretleriyle kapudân-ı deryâyı istişhâb ve müşûl-i hużûr-ı mekârim-zuhûr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhî ile şeref-yâb olup emr-i deryâyâ müte‘allık bir miķdâr veşâyâ-yı mülûkâne dihân durer-bâr ve tâc-dârânededen güzâreş-pezîr olduğu ‘aķabinde evvelâ vekîl-i muţlakları dûş-ı şadâķat-pûşun ferve-i semmûr ilbâsıyla tezyîn buyurduķdanşoñra semâhatlü² şeyhü’l-islâm efendi hazretleriniñ dâ‘ileri ve kapudân paşâ kullarınıñ kâmetlerin ilbâs-ı ferve ile tezyîn³ buyurup ba‘dehu ümerâ-i deryâ yegân yegân zemin-bûs ü telebbûs hal‘-i feraķ-me’nûs eyleyüp merâsim-i saltanat-ı ebedd-keşîde hitâma resîde olmağın kapudân paşâ mübâşeretiyle sefâ’in donanmâ-yı hümâyûn yerlü yerlerinden hareket ve müsâ‘de-i hevâ ile âheste cereyân ederek birer birer hużûr-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı rub‘-i meskûndan ‘ubûra mübâşeret eylediler.

Bu esnâda şadr-ı a‘zam hazretleri baştarde-i hümâyûn teşrîf ve Tolmabağçe ziyâfetine ‘azîmet eylemeleriyle kapudân paşâ hazretleriyle Tersâne-i ‘Âmire emîni hâtırlarını tekrîm ü talţîf eyleyüp tenâvül-i ta‘âmdanşoñra kapudân paşâ ve Tersâne-i ‘âmire emîniniñ kürkleriyle sâ‘ir ricâl Tersâne-i ‘Âmire’niñ iķtizâ eden hil‘atlerin teşrîfât defteri mücibince eksâ ve ‘aţâyâ-yı vâfire ihşânıyla dill-teşnegân-ı zülâl-i ‘inâyeti irvâ eyleyüp ‘aşra karîb vaķtinde müteveccih-i sarây-ı dill-guşâları oldular. İstimâ‘ olunduğu üzre ümerâ-yı Mısır’ıñ ğılâl-ı Haremeyn-i Muhteremeyn’e olan hıyânetleri⁴ ile cânib-i saltanat-ı seniyyeye mu‘tâdü’l-irsâl olan hazîneniñ taķdîminde zuhûr eden ma‘ânda muhâlefetleri vesîle-i heyecân-ı ğazab-ı şehr-yâr-ı enâm olarak te’dîb-i ğuş-mâllerine mübâşerete niyyet⁵ olunduğu kûşe-zedleri olduķda bühtâ-yı¹

¹ Şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ile A, B, D: -AE.

² Bu kelime AE., B ve C nüshalarında sehven سماحتلو (Semâhatlü) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سماختلو (Semâhatlü) şeklinde olmalıdır.

³ Zîde B: Zîn C, D.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حياتلري (Hıyânetleri) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خياتلري (Hıyânetleri) şeklinde olmalıdır.

⁵ Niyyet D: -AE.

Mısır ser-felâket-medârlarına teng ü târ olup hattâ gılâl-ı haremeyni ve hazîne-i merkûmeyi vaqtiyle işâl ü irsâlde hiyânet ve tekâsülden mezbûr min-ba'd tevaqqî ictinâb etmeğe ta'ahhüdlerini müş'ir Der-'aliyye'ye dâd-hâhâne niyâz-nâmeler tesyîr etmişler iken yine kapudân paşanın katre-i Mısır'a vürûdu haberi dehşet-eserinden nefâs² eşyâların rabt ü bend ve hükûmet-gâh-ı hükâm-ı âhere firâr eylemek için râhibler³ tedâriğine ârzû-mend olmuşlar idi.

Zikr-i Cezâ-yı Za'îm Muştafâ Ağa

Dergâh-ı 'Âlî gediklülerinden Za'îm Muştafâ Ağa'nın ni'am-ı Devlet-i 'Aliyye'ye müstagrîk olması takrîbiyle me'mûr olduğu hidemât-ı saltanat-ı seniyyede izhâr-ı sadâkat ü istikâmete bezl-i tâkat eder ümmîdiyle bundan aqdem kendüsi Kıırım cânibi ser-'askeri ordusuna defter-dâr naşb ü ta'yîn olunmuş idi. Ve ol-hidmetde mesbûk olan dâd ü sited ile sâ'ir cânibiniñ⁴ havâlîsine müte'allik ba'zı sû'âl ü cevâb için Der-'aliyye'ye gelmesi bâbında⁵ kendüsine hitâben birkaç def'a evâmîr-i şerîfe şâdir olmuşken ol-bâbda taqdim olunan fermânlar müfâdına kat'â i'tibâr eylemediğinden mâ-'adâ mebgûz-ı pâd-şâh-ı enâm olan Canikli 'Ali Paşa ile hem-dâsitân olduğu cânib-i devlet-i seniyyeye ihbâr ü i'lâm⁶ olunmağın⁷ li-eclü't-te'dîb çukadâr-ı şadr-ı a'zamî[yi] mübâşeretiyle bir takrîble Âsitâne-i Sa'âdet'e⁸ izhâr ve başbaği kulu ağa habsinde ikâmete qarâr verilmiş idi. Ba'de'l-habs şadr-ı a'zam tarafından ahvâlî teftîşe⁹ mübâşeret olunduğunda zikr olunan cünhalarından mâ-'adâ şâdiken ve¹⁰ kâziben izâlesini mûcib nice fezâyih ü kabâyihini ihbâr olunmağın mâh-ı mezbûruñ tokuzuncu cum'a günü [19 R. 1194/24 Nisan 1780] maħbesden¹¹ maħall-i siyâset ta'yîn buyurulan sarây meydânına izhâr ve ol-maħallde [127^b] kıyâfetiyle kârî görölüp cezâ-yı مایلیقی sâ'ire 'ibret olmuşdur.

Beyt

¹ Pühtâ-yı B: Pühnâ-yı C, D.

² Nefâs AE: Nefâyis B, C, D.

³ İçün râhibler C, D: -AE.

⁴ Cânîk B, C: Cânibiñ D.

⁵ Bâbında A, B, C, D: -AE.

⁶ İ'lâm B, C: İ'lân D.

⁷ Cânib-i devlet-i seniyyeye ihbâr ü i'lâm olunmağın B, C: -AE.

⁸ Sa'âdet'e C, D: -AE.

⁹ Teftîşe AE: Teftîşine A, B, D.

¹⁰ Ve B, C, D: -AE.

¹¹ Maħbesden B, C, D: Meclisden AE.

Siyâsetle Cihân Buldu Nizâmı

Bunuñla Pây-dâr Olur Kıyâmı

Mûmâ-ileyhiñ katli zâhiren şûret-i şer‘i taṭbîk olunup fetvâ ile izâle olunmuş olmadığı beyne’l-enâm bir hoşca ma’lûm olmadığından hakkında halkı iki dürlü tekellüme ağaz edüp ba‘zıları eğerçi vâcibü’l-izâle idi, ammâ “*Bu mâddelerde cürmü yoğidi.*” diyerek bî-cürmlüğinden kışsa-perdâz ve “*Ba‘zıları aşlâ cürmü yoğidi*¹. *Hemân şadr-ı a‘zam hazretleri be’s ü şiddet irâ’eti için semmûr kürkü ile derd-mendiñ boynun urub ahretin vîrân eylemişdir.*” diyü fesâne-sâz oldular.

el-Hâşıl bu kıll ü kıll bâ’iş cümleñ ma’lûmu olur vech ile şer‘ taṭbîk olunarak izâle olunmadığıdır.

Şürû’-ı Binâ-yı Câmi’-i Hümâyûn der-Mîrkûneoğlu

Pâd-şâh-ı enâm-ı sultân-gerdûn-ı ihtîşâm-ı ²القيامة الي يوم القيام² lazal zıllal ahsane قائمة الي يوم القيام² hazretleriniñ öteden berü ṭab‘-ı hümâyûn-ı mekârim-meşhûn-ı mülûkâneleri te’sîs-i mebânî-i dîn-i mübîn ve teşyîd-i kavâ’id-i şer‘-i mübeyyine mün‘atîf olmağın muqaddemâ taḥrîr ü tafşîl olunduğu üzre Beğlerbeği nâm maḥallde binâ ü ihyâ ve tertîb buyurdıkları vaḳf-ı şerîfine redîf³ olmak üzre Mîrkûnoğlu Sâhil-hâne’si civârında bir ma‘bed-i laṭîf binâsı daḥi zamîr-i maḥâmid-semîr-i tâc-dârîlerinden güzârân etmeğın

الخير لا يؤخر⁴

mü’eddâsınca çok geçmeden vaz‘-ı esâs olunması huşûşuna fermân-ı hümâyûn-ı tâc-dârîleri ta‘alluḳ itmeğle der-‘aḳab mâh-ı mezbûruñ on ikinci günü [12 R. 1194/17 Nisan 1780] du‘â vü şenâ olunarak vaz‘-ı binâyı mübâşerete ve sekiz on ây zarfında karîn-i ḥüsni hitâm olup derûn-ı feyz-i meşhûnda ikâmet-i şalavâta mübâderet olundu. Pâd-şâh-ı enâm hazretleriniñ maḥall-i mezbûre⁵ câmi‘ binâ buyurmaları sâ’irleriñ olcây-ı dill-güşâda mesken ittiḥâflarına⁶ na‘mü’l-vesîle olmağın herkes mekân-ı itbâ‘ına⁷ ragbet ve bâ’iş-i tezâyüd-i cem‘iyyet olur firûn ve ḥammâm ve değirmân ve dekâkin-i

¹ Diyerek bî-cürmlüğünden kışsa-perdâz ve ba‘zıları aşlâ cürmü yoğidi C, D: -AE.

² “Kıyamet gününe kadar ihsanları devam edecek olan” anlamında Arapça bir sözcük.

³ Redîf C: -AE.

⁴ “Hayır geciktirilmez.” anlamında Arapça bir cümle.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır. Mezbûrda B.

⁶ İttiḥâflarına AE: İttiḥâzlarına B, C, D.

⁷ İtbâ‘ına AE: İbtiyâ‘ına C.

sûk mişillü âyîne-i¹ laţîfe tarhına müsâbakat eyleyüp zemân-ı yesîrde katî-i vâfir-i mahall-i pezîrâ-yı ‘umrân ve yümn-i nazâr iksîr-te’sîr-i şehr-yâr eyyâm ile ma‘mûr ü âbâdân olmuştur.

Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Beşiktaş

Pâd-şâh-ı enâm² **خدا الله سلطنة الي يوم القيامة** hazretleriniñ mizâc-ı letâfet-i imtizâc-ı mülûkâneleri âb ü hevâ-yı Beşiktaş’dan mahzûz ve bi’t-tecrûbe hâlât ü keyfiyyât hâtîr-güşânesi nezd-i tâc-dârîlerinde mazbût ü mahfûz olmağla işbu bahâr-ı hüceste-âşârda daği ol-cây-ı dill-ârâ-yı sâye-endâz-ı iclâl olmağla irâde-i seniyye-i cihân-dârîleri ta‘alluğ buyurmağın şehr-i cemâziye’l-evvelîñ üçüncü ve³ mâh-ı nisanîñ yigirmi yedinci ışneyn⁴ günü [3 Ca. 1194/7 Mayıs 1780] bi’l-yümn ve’l-iqbâl sâhil-sarây-ı Beşiktaş’a bast-ı zalâl-ı meyâmin-iştîmâl buyurdular.

Hurûc-ı Mevâcib

Mâh-ı mezburuñ on yedinci⁵ şalı günü [17 Ca. 1194/21 Mayıs 1780] tevzî-i mevâcib tavâ’if-i⁶ ‘askeriyye için ‘ağd-i dîvân olunması fermân buyurulup kâ‘ide-i kadîme-i⁷ devlet-i ebed-peyvend üzre rûz-ı firûz-ı mezkûr herkes dîvân-ı bülend-erkân-ı mülûkânede ihtîşâd ve resm-i sâlif üzre kîseler ta‘dâd olunup her sınıfa iktizâ eden ‘ulûfesi ihşân ve herkes zilâl-i ‘inâyet-i şehr-yâr-ı enâmdan dill-sîr ü reyyân kılınmıştır.

Seferler takrîbi ile mebâlig-i mevâcib keşîr ve tedârîği emr-i ‘asîr olduğı her taraftan inhâ olunarak Şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ma‘lûmları olup tenkîş-i⁸ mevâcibe umûr mehâmm-ı sâ‘ire-i devlet mişillü ihtimâm ü diğkatden hâlî olmamalarıyla yümn-i sa‘y-i kâr-sâzîleri şemerresinden olmağ üzre bu def‘a i‘tâ olunan defâtîr-i icmâlîñ hâvî olduğı sâ‘ir ocağlar mağlûlinden mâ-‘adâ fağat yeñiçeri ocağı tarafından on biñ beş yüz yigirmi beş ağça hazîne-mânde verildiğı aşhâb-ı vukûfdan istimâ‘ ü tağkîk⁹ olunmuştur.

¹ Âyîne-i AE: Ebniyye-i C, D.

² “Allah onun saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

³ Ve B, C, D: -AE.

⁴ ışneyn B, C, D: -AE.

⁵ Yedinci AE: Birinci A, B, C.

⁶ Tavâ’if-i B, C, D: -AE: Tâ’ife-i A.

⁷ Kadîme-i A, B, C, D: -AE.

⁸ Tenkîş-i AE: Tenfîz-i D.

⁹ Tağkîk AE: Tağkîk C.

Tevcihât-ı Vüzerâ

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci¹ günü [27 Ca. 1194/31 Mayıs 1780] Mışır mansıbı mutaşarrıfı Râ'if İsmâ'îl² Paşa'ya ibkâ ve 'avârif-ı tâc-dârîdeñ Anaṭolu eyâleti Selânik mutaşarrıfı şadr-ı esbâk Silâh-dâr Meḥmed Paşa'ya i'tâ buyurulup Selânik sancâğı Ḥotin muḥâfızı [128^a] İl-başanlı vezîr Süleymân Paşa'ya ilhâk ve 'Alânya³ sancâğı sâbık Anaṭolu vâlîsi Yeğen Meḥmed Paşa'ya tevcîh olunmağla mâh-ı baḥta giriftâr tireğî-i miḥâk olmuşdur.

Zîkr-i Âmeden ü Reften Elçi-i Malibar

Malibar ḥâkimesi olan Benî⁴ Sultân tarafından bu def'a daḥi bir elçi zuhûr ve mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü [23 Ca. 1194/27 Mayıs 1780] şadr-ı a'zam ḥazretleri ḥuzûruna duḥûl ve cânib-i hümâyûn-ı cihân-dârî ile⁵ sûy-ı maḳâm ve vekâlet-i kübrâ olan üç dört kıṭ'a ŝanduk mütevasıṭ derûnunda fuğfûr ve dülbend⁶ mişillü hediyelerin teslîm ü taḳdîm eyleyüp ḥuzûr-ı âşafîye iḳ'âd ve ḳahve merâsimini icrâsındanŝoñra kebîrlerine ḳubûr ḳaçım kürk ve iki nefer refîḳlerine şof ferâceler eksâ buyurulup mültemisânlarına im'ân olunmaḳ va'deleri verilerek cizye başbaḳîḳulu Muştafâ Ağa'ya mihmân verilmeğle ḥâtırları mecbûr ḳılınmıŝıdi. Muḳaddem geldikleri vechile bâ'iş-i tevârüdleri Malibar taraflarında olan a'dâlarınıñ tasalluṭlarına medâr-ı müdâfa' olur melcâ-ı mülûk ü selâṭîn olan âstân vâlâ-yı şân-ı Devlet-i 'Aliyye'den mücerred istimdâd olmağla maḥall-i mezkûruñ mesâfesi ba'îd olup ve⁷ a'dâları İngiltere ve Portekiz kefereleri olmağın fîmâ-ba'd keff-i dest-i tecâvüz ü ta'addî ve refâh-ı ḥâllerin mü'eddî olur ḥâlâtıñ istiḥŝâline taşaddî eylemeleriyçün Âsitâne'de muḳîm İngilterelü balyosu vâsıtasıyla İngiltere Devleti'ne kemâ-yenbağî tavşiyye olunduğunu müş'ir nâme-i hümâyûn taḥrîr ve taraf-ı hümâyûn-ı ḥazret-i zillullahiye olan tûlbend⁸ ve fağfûr hediyelerine muḳâbil enderûn-ı hümâyûndan hediye tertîb buyurulup şehr-i zi'l-ḳa'deniñ beşinci günü [5 Za. 1194/2 Kasım 1780] üslûb-ı sâbık üzre elçileri ḥuzûr-ı âşafâneye idḥâl ve iḳ'âd ve ḥitâm-ı resmde faḳaṭ mektûbî efendi ile muḥarrir-i ḥaḳîr

¹ Yedinci AE: Birinci A, B, C, D.

² Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

³ 'Alânya AE: 'Alâ'iyye B, C, D.

⁴ Benî AE: Bebî A, B, C, D.

⁵ İle B, C, D: Eyledi AE.

⁶ Dülbend AE: Tûlbend A, B, C, D.

⁷ Ve B, C, D: -AE.

⁸ Tûlbend AE: تونبد D.

hâzır iken şadr-ı a'zam hazretleri kendi yed-i mü'eyyedleriyle nâme-i hümâyûnu bi't-tazîm elçilerine teslim buyurup kethüdâ beğ hazretlerine nüzûl eylediler. Nezd-i kethüdâ-yı şadr-ı 'âlide daği icrâ-yı resm kılındığı 'akabinde hediye-i hümâyûn ile mektûb-ı şadr-ı a'zamî i'tâ ve kendülere ve etbâ'ına¹ ihsân buyurulan on üç² kîse akça miqdârı harc-ı râhları in'âm olup mesrûren şavb-ı maşûdlarına ba's ü işrâ olundular.

Vefât-ı Râbi'a Sultân

Şehr-i rebî'ü'l-evveliñ on dördüncü günü [14 Ra. 1194/20 Mart 1780] teşrîf-sâz-ı dâr-ı dünyâ-yı bî-bünyân olan Râbi'a Sultân 'aliyyü's-şân hazretleriniñ vücûd-ı nâz-perverleri³ اعصابي meşâkķ-ı cihân-ı miñnet-'unvâna taħammül edemediğinden mizâc-ı le'âfet-i⁴ imtizâcları⁵ mübeddel⁶ ü müteğayyir olup şehr-i cemâziye'l-evveliñ yigirmi üçüncü günü [23 Ca. 1194/27 Mayıs 1780] rûh-ı nezâfet-i⁷ âlûdî ten-i nezâket-i nehârından⁸ müfârekat ve 'azm-pervâz-ı gülşen-sarây-ı cennet eyledi. Müşârun-ileyhâ Beşiktaş sarâyında 'azm-i me'âdî eylediğine binâ'en ten-i nâzenînleri Sarây-ı 'Âmire'ye naķl olup ba'de't-techîz Hârameyn ricâli ve enderûn-ı hümâyûn âlâyı ile müceddeden ihyâ-gerde-i şehr-yâr-ı enâm olan Bağçe Kapusu civârında vâki' türbe-i mu'attara îşâl ve şadr-ı a'zam hazretleri hîdmet ve nezâretleri ile emr-i tedfîni itmâm ü ikmâl buyurulup iktizâ eden ta'zîyet-nâme-i aşafî civâr türbe-i vâlâda temhîr ve dârü's-sa'âde ağası hazretlerine teslim ve huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-ı hüsrevâneye taķdîm ü tesyîr olundu.

Vuķû'-ı Tevcîhât-ı Ağayân-ı Rikâb-ı Hümâyûn

Öteden berü hîdmet-i pâd-şâh-ı eyyâm⁹ ve şeref-ķurbet-i ħâlîfe-enâm ile şehîr ü be-nâm olan aşhâb-ı câh ne güne fermân-ı hümâyûn-ı salţanat-ı dest-gâhî şâdir olursa ez-dill ü¹⁰ cân edâ-yı hîdmete bezl-i tûvân eylemek için çeşm-i¹¹ ber-râh olmaķ vâcibât-ı umûrdan iken şehr-i mezkûr hilâlînde ħasbe'l-iktizâ ba'zı maħâll-i ba'ideye

¹ Etbâ'ına AE: Etbâ'larına A, B, C, D.

² Üç A, B, C, D: -AE.

³ اعصابي AE: اعصابي B, C, D.

⁴ Le'âfet-i AE: Nezâket C, D.

⁵ İmtizâcları AE: İntihâcları C, D.

⁶ Mübeddel AE: Mütebeddil B, C, D.

⁷ Nezâfet-i AE: Le'âfet-i C, D.

⁸ Nehârından AE: Nihâdından B, C, D.

⁹ Eyyâm AE: Enâm C, D.

¹⁰ Ü B, C, D: -AE.

¹¹ Çeşm-i A, B, C, D: Cism-i AE.

müte‘ayyinân-ı hüddâm cenâb-ı¹ zillullaheden bir iki zât-ı vâlâ-câhîñ me‘mûr kılınması enseb ü uhrâ görünmeğın rikâb-ı hümâyûn ağalarından mîr-âhûr-ı evvel-i şeh-r-yârî Çerkes Mehmed Beğ ile kethüdâ-yı bevâbîn-i şeh-r-yârî el-Hâcc Selîm Ağa’ya teklîf olunduğda zebân-ı Şadr-ı a‘zamî’den [128^b] istimâ‘ olunduğu üzre ba‘zı maħallere olan istinâdları takrîbi ile ğadr ü² ‘illet beyân ve vücûdlarınıñ zor-ı sefere taħammüü olmadığından i‘lân ederek ğadr-i îrâdıyla ten-perverlik vâdîlerine münselik oldukları ħâllerinden müstebân olup ‘azlleri lâzım gelmeğın mâh-ı mezbûruñ yigirmi dördüncü günü [24 Ca. 1194/28 Mayıs 1780] mu‘riz-i te’dîbde manşıblarından ma‘zûl olup Mış cânibine getmek üzre mîr-âhûr-ı evvel-i şeh-r-yârî manşıbı Dergâh-ı ‘Alî kapucıbaşılığıyla bostancıbaşı ‘Ali Beğ kâm-yâb ve sâbıkâ sipâh ağası olan Teyfur Beğ daħi Kilis ve ‘Ayntâb³ şehirlerin gürûh-ı eşkıyâ ve müteğallibeniñ dest-i tasalluħlarından taħlîş eden Haleb vâlisi ‘Abdi Paşa’ya teşrîfât îşâl ve ol-ħavâlîde olan bakâyâ-yı emvâl-i mîriyyeniñ taħşîline sa‘y-i bî-hemâl eylemek üzre kethüdâ-yı bevâbîn-i şeh-r-yârî câh-ı şeref-iktinâhî ile behre-yâb olup⁴ mîr-âhûr-ı evvel vekâletine Nişâncı ‘Ali Paşa-zâde Ĥalîl Beğ’e ve kapucılar kethüdâlığı vekâleti için Muştafâ Paşa kaynı Ĥasan Beğ’e ilbâs-ı ħil‘at buyurulup aşılları birkaç gün zarfında me‘mûr oldukları ħidmetlerin rü‘yete ‘azîmet eylediler.

Pes rikâb-ı hümâyûn bostancıbaşılığı ile daħi ħařekî ağalarından Muştafâ Ağa řîrin⁵-kâm ve ħařekî ağalık ile oşabaşılık ħidmetinde olan el-Hâcc Ĥuseyin Ağa mesrûr ü begâm buyuruldu.

Vefât-ı Şhremîni⁶ Ĥâfız Efendi

Ėarb-ħâne-i ‘Âmire řâħib-i ‘ayyârlığı ile meşğûl iken def‘aten ħarb-ħâne-i ma‘mûre⁷ emâneti ile mesrûr ve ba‘dehu şeh-r emâneti ve evķâf-ı hümâyûn binâ emâneti ve tevliyyeti şuğl-ı şerîfi ile ħidmeti meşkûr olan Ĥâfız Muştafâ Efendi fermân-ı erci‘aya icâbet-birle ğurre-i cemâziye’l-âħirede [1 C. 1194/4 Haziran 1780] dâr-ı ‘uķbâya rıħlet eyleyüp ħidmetleri mu‘aştal kalmağla şeh-r-i mezbûruñ ikinci günü [2 C.

¹ Cenâb C, D: -AE.

² Ü B: -AE: ‘Özr C, D.

³ Bu kelime C ve D nüshasında sehven عنتاب (‘Antâb) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu عينتاب (‘Ayntâb) şeklinde olmalıdır.

⁴ Olup C, D: -AE.

⁵ Bu kelime AE nüshasında sehven شیرن (Şîrin) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شیرين (Şîrin) şeklinde olmalıdır.

⁶ Şhremîni AE: Şehîr C.

⁷ Ma‘mûre AE: ‘Âmire D.

1194/5 Haziran 1780] evkâf-ı hümâyûn binâ emâneti tevliyyeti ile Darb-hâne-i ‘âmire emîni Mehmed Beğ Efendi’ye ihâle ve tefvîz ve üçüncü günü [3 C. 1194/6 Haziran 1780] şehr emâneti mansıbı sâbıkâ yeñiçeri kâtibi Bekir Paşa-zâde Süleymân Beğ’e ihşân ü tevcîh olunup lâzıme-i ‘uhdeleri olan hidemât-ı şehr-yâr-ı enâma kıyâm ü mübâşeret eylediler.

Nüzûl-ı Şandâl-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn

Bundan muqaddemce pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh-ı zillullah hazretleriniñ rükûb-ı hümâyûn-ı tâc-dârânelerine mahşûs olmak üzere müceddeden tarh ve inşâsına mübâşeret olunan şandâl-ı hümâyûn ve filika-yı meyâmin-merhûnıñ bi’l-yümn ve’l-ikbâl qarîn-i hüsni hitâm olduğu huzûr-ı âşafiye ve andan rikâb-ı kam-yâb-ı mülûkâneye i’lâm olunmağın deryâya nüzûl eylemesiçün mâh-ı mezbûruñ ikinci ısneyn günü [2 C. 1194/5 Haziran 1780] şadr-ı a‘zam hazretleriyle şeyhü’l-islâm efendi hazretleri Yalıköşkü aram-gâh ve müneccimbaşı efendiniñ ihtiyâr eylediği vaqt-ı sa‘îd hulûliyçün maħall-i mezkûrda¹ bir miqdâr tenezzüh ile temâşâ ve çemenistân-ı etrâfa havâle-i nigâh eyledikleri esnâda vaqt duhûl etmeğın re’s-ı şandâl-ı hümâyûna varılup du‘â-yı şehr-yâr-ı enâm ile zemzeme-pîrâ olduğu esnâda şadr-ı a‘zam ve² şeyhü’l-islâm efendi hazretleri i‘ânetleriyle rûy-ı deryâya ilkâ olunup andan Tersâne-i ‘Amire’ye güzâr ve ol-maħallde daħi du‘â-yı halîfe-i zemîn ü zemânı i‘âde ve tekrâr ederek filika-yı hümâyûn ile piyâde-i sa‘âdet-nümûnuñ deryâya nüzûlüne mübâşeret ve bahra tesyîr ve tarafeyniñ rû’esâ ve hüddâmı eksâ-yı esnâf-ı hil‘at ve takşım-ı ‘atâyâ ve gayre³ ile mebsût ve dill-sîr buyuruldu. [129^a] Bundanşoñra şeyhü’l-islâm efendi ma‘iyyetiyle şadr-ı a‘zam hazretleri Tersâne-i ‘Amire bağçesine kudûm ve birkaç sâ‘at miqdârı ol-mekân-ı dill-güşâda bast-sâye-i meymenet-lüzûm eyleyüp ba‘de’l-‘aşr sarâylarına ric‘at eylediler.

Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli be-Cânib-i İshâk Efendi

Rûmeli kâdî‘askeri olan naķıbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm⁴ Efendi müddet-i maķarresin tekmîl edüp yerine icrâ-yı aħkâm-ı şer‘iyyeye kudretle mevşûf ve mürüvvet

¹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

² Ve B, C, D: -AE.

³ Gayre AE: Vefire A, B, C, D.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu إبراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

ve ittişâf¹ cihetlerinde emsâl ü eşbâhına tefevvuyla ma‘rûf Mollâcık-zâde İshâk Efendi Hazretleri şehri recebü'l-mürecebiñ gürresi günü [1 B. 1194/3 Temmuz 1780] Bâb-ı Aşâfi'ye da‘vet ve Rûmeli kâđî‘ askerliğine ilbâs-ı hil‘at buyuruldu.

عروض² ابواه بلطف الملك المنان³ ‘Ayn-şâh Sultân

Pâd-şâh-ı ‘âlem-i sultân-ı sitâre-şâsem hazretlerinin şülb-i sâmi ve nesl-i celîl-i kerâmîlerinden şehri recebü'l-ferdiñ yedinci ısneyn gecesini [7 B. 1194/9 Temmuz 1780] sa‘ât dörtde iken bir mâh-ı tal‘at-ı hürşid-i bî-şânî⁴ ya‘ni aftâb-ı cihân-tâba şâmil⁵ olup ber-duhter-i leğâfet-güsterleri pertev-bahş-ı dîde-i şühûr⁶ ve ziyâ-pâş-ı dâ‘ire-i vücûd olup nâm-ı sa‘âdet-ittisâmları ‘Ayn-şâh tesmiye buyurulmuş idi.

(ع)

دنیا کی حقیقتش ذوالست⁷

mazmûnunca ten-nâz-ı künhâd-ı leğâfet-i sürr-i şettleri cihân bî-bünyânıñ evzâ‘-zâde⁸ nâdir berâberine tâb-âver olamayup yigirmi gün miqdârı ‘ömr-i girân-mâyelerinden temenni⁹ eylemeden terk-i ‘âlem-i mecâz ve rûh-ı laţîfi¹⁰ gülistân-‘adna pervâz eyledi. Na‘aş-ı şerîfi âlâyla Sarây-ı Hümâyûn’dan ağız ve türbe-i laţife-i cedîdeye defn olunmuşdur. Hüdâ-yı müte‘al pâd-şâh-ı cihân-penâh hazretlerinin ‘ömr-i kirâmî-i mülûkânelerin efzûn ve müddet-i devlet ü saltanatların cânibü'l-âbâda maqrûn eyleye. Âmin.

Tevcih Mîr-i Mîrân be-Ahmed Efendi

Bi'l-fi‘l mâliyye tezkîrecisi olan yazıcı-yı esbak Seyyid Ahmed Efendi kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî Halîl Hamîd¹¹ Efendi takrîrinden müstefâd olduğı üzre fi‘l-aşl yazıcılığı hengâmında dâde-i maqrâmından a‘lâ-yı rü‘yet-i umûr ma‘âli-i devlete tevellî eylemesi muqaddemâ kendüsiniñ İzmir’e nefy ve şurre emîni ta‘yîn olunmasıyla menşûr

¹ İttişâf AE: İnşâf B, C, D.

² عروض B: عوض C, D.

³ “Mennan olan Allah’ın lütfu ile atalarının yerine geçen” anlamında Arapça cümle.

⁴ Pi-sânî A; Pişânî B, C, D.

⁵ Şâmil AE: Şânî A, B, C.

⁶ Şühûr AE: Şuhûd C.

⁷ “Dünyanın gerçeği yok oluşudur.” anlamında Farsça bir cümle.

⁸ Nâdir B, C, D: -AE.

⁹ Temenni‘ AE: Temettu‘ B, C, D.

¹⁰ Bu kelime D nüshasında sehven لطيفي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu لطيفي (Laţîfi) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Hamîd D: -AE.

i'tibârınıñ tayy olunmasın müstelzim olmuşidi. Bu kazâyâ-yı aşüfte-netâyic mülâhazalarıyla şekl-i evvelin taşavvurdan gâfil ve şive-i kadr-ı heyûlây hâlleri ne şürete ifrâğ edeceği fikrlerinden zâhil olmaması lâzım iken mâliyye mansıbın tahşil eylediği gün yine tavr-ı dîn-i diğér gün eyleyüp sâhil-hânesin mecmû'-ı¹ enâm itmeğle kendüsin şöhre-i eyyâm eylediği devr-i evfâh ederek resîde-i² sâmi'a-yı şeh-r-yâr-ı âgâh ve ma'lûm-ı vekîl-i muṭlaḳ-ı şadâret-i destgâh olup Âsitâne'den iz'âc şüretinde mîr-i mîrânlığa kadri terfi'-i irâde-i cenâb-ı cihân-dârî ta'alluḳ etmeğın şeh-r-i şa'bânın on ikinci aḫad günü [12 Ş. 1194/13 Ağustos 1780] ḫuzûr vezîrâneye da'vet ve iki tuğ iḫsânıyla 'Alâ'iyye sancâğına ilbâs-ı ḫil'at buyurulup der-'aḳab destârları tebdîl ve nezd-i kethüdâ-yı şadr-ı a'zamîde bir miḳdâr tavaḳḳufdan soñra kâ'ide üzre konaḳlarına tesbîl olunmuşdur. Paşa-yı müşârun-ileyh mâliyye tezkîrecisi olunduğundan defter-dâr efendi ma'iyyeti ile ol-gün keyfe-me'ttefaḳ Bâb-ı Âşafi'de bulunup rütbesiniñ muḳtezâsı mîr-i mîrânlık verileceği ḫâtıra ḫutûr eder hâlâtdan değil iken müsâfereten bulunduğú oṭadan vezîr-i a'zam ḫuzûruna da'vet ve der-'aḳab eksâ-yı ḫil'ata mübâşeret olduḳda kemâl-i fetḫânet ve tecellüdünden nâşî³ ol-güne vaz'-ı bâz-güneden ḳaṭ'â mütela'sim ü perîşân olmadığından mâ-'adâ birkaç gün zarfında levâzımın rü'yet eyleyüp bahren mansıblarına 'azîmet eylemişdir. Bu taḳrîb ile mâliyye mansıbı münḫall olmağın iki seneden berü ma'zûlen du'â-yı Devlet-i 'Aliyye ile meşğûl olan merḫûm 'İvâz Paşa ḫafidi 'Ârif Beğ Efendi'ye 'inâyet ü iḫsân buyuruldu.

Vefât-ı el-Ḥâcc Meḫmed⁴ Recâ'î Efendi

Bundan muḳaddem vuḳû'-yâfte [129^b] olan tevcîhât-ı menâşıb-ı pâd-şâhîde tekmîl-i müddet ederek defter emânetinden münfaşıl olup ḫânesinde iḳâmet⁵ ve du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâm ḫazretlerine muvâzebet üzre olan el-Ḥâcc Meḫmed Emîn Recâ'î Efendi mâh-ı recebû'l-ferdiñ on sekizinci cum'a günü [18 B. 1194/19 Ağustos 1780] şalavat-ı cum'ayı ba'de'l-edâ ḳarâr-gâh civârları olan mebît-i sânsine ric'at ve hengâm-ı istiḫmâm ü istirâḫat ḫilâlinde

¹ Mecmû'-ı AE: Mecma'-ı D.

² Resîde-i C, D: -AE.

³ Nâşî C, D: -AE.

⁴ Meḫmed C, D: -AE.

⁵Bu kelime B nüshasında sehven قامت (Kâmet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اقامت (İḳâmet) şeklinde olmalıdır.

إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ¹

naşş-ı kerîmi mûcibince selâmet-i a'zâ ve temettu'-ı fâvâ'ide² ta'ne-zen-i civânân-ı rüzgâr olduğu hâlde vücûd-ı mu'ârif-nümûdına bir nezle-i hârre işâbet ve çâr-yek sâ'at miqdârı mu'ammer olmadan dâr-ı 'uqbâya rihlet eyleyüp der-'akab techîz ü tekfîn ve Şeh-zâde Câmi'-i şerîfi hazîresinde i'dâd olunan mahalle ilkâ ve tedfîn olundu. şadr-ı a'zam hazretlerinin fi'l-aşl şefkat ü merhametleri tab'-ı hümâyûn-ı merâhim ü eşfâk-ı mülûkâneye muvâfık olmağın efendi-i mûmâ-ileyhiñ terk eylediği sekiz yaşında دوت on sekiz miqdârı yetimleriniñ kayrılmasın iltizâm ve vâlidleri ze'âmetin 'ale'l-iştirâk evlâd-ı zükûruna tevcih-i ihtimâm buyurdukdansoñra hużûr-ı hümâyûn iltimâs ü istid'â buyurarak duhân gümrüğünden senevî on sekiz kîse aqça ta'yîn ve ma'rifet-i şer'le üzerlerine vaşî naşb ü ta'yîn³ buyurdukları arpa emîni Selîm Sırrı Efendi'niñ kemâ-yenbağî kifâyetlerine diqqat eylemesin gereği gibi kendüsine tavşiyeye vü telkîn buyuruldular.

Terceme

Efendi-i mûmâ-ileyh biñ yüz otuz bir târîhlerinde [1131/1718-1719] vezîr ağalarından sabîkâ cizye başbağkîkulu merhûm Borlu Halîl Ağa neslinden Asitâne-i 'Aliyye'de vâki' Sultân Ahmed Hân câmi'-i şerîfi havâlisinde dünyâyâ gelüp tefriq-i cevâhir ve e'arâz mertebelerine vâsıl olduğda ba'zan Dîvân-ı Hümâyûn kalemî ba'zen kethüdâ kâtibi taraflarına mülâzemet ve birkaç sene Koca Bekir Paşa hidmet-i kitâbetiyle Cidde'de ikâmet eyleyüp Mora câniblerinde hazîne kethüdâsı Halîl Paşa merhûmuñ dîvân kâtibi iken şadr-ı esbak Sa'id Paşa merhûmuñ⁴ himmeti ile Âsitâne-i 'Aliyye'ye celb ve altmış üç reb'ü'l-evvelinde [Ra. 1169/Aralık 1755-Ocak 1756] küçük kal'a tezkîreciliği ve mektûbî-i şadr-ı a'zamî ikinci halîfeliği ihsân olunarak zümre-i hâce-gân-ı dîvâna iltihâkla hâ'iz şaşabü's-şabk maṭlab olmuşıdi. Bundan soñra sene-i mezbûre reb'ü'l-âhiriniñ on beşinci günü [15 Ra. 1169/19 Aralık 1755] küçük tezkîrecilik begâm ve yetmiş târîhi şevvâliniñ beşinde [5 L. 1170/23 Haziran 1757] büyük tezkîrecilik⁵ 'inâyetiyle nâ'il-i merâm olup⁶ yetmiş beş saferiniñ ikinci günü [2 S.

¹ Kur'an-ı Kerîm, A'râf, 7/34. "Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler."

² Fevâ'ide AE: Fevâdda C, D.

³ Ü ta'yîn D: -AE.

⁴ Dîvân kâtibi iken şadr-ı esbak Sa'id Paşa merhûmuñ C, D: -AE.

⁵ Begâm ve yetmiş târîhi şevvâliniñ beşinde büyük tezkîrecilik C, D: -AE.

⁶ Nâ'il-i merâm olup C, D: -AE.

1175/2 Eylül 1761] manşib-ı vâlâ-yı riyâsetle şehîr ü be-nâm olmuştur. Yetmiş altı senesi zi'l-ħiccesiniñ on sekizinci günü [18 Z. 1176/30 Haziran 1763] çavuşbaşılık ile kâm-revâ ve yetmiş yedi senesi cemâziye'l-âhiri altısında [6 C. 1177/12 Aralık 1763] şadâret-‘uzmâ kethüdâlığı mesnedine irtikâ eyleyüp yetmiş sekiz şevvâliniñ dördüncü günü [4 L. 1178/27 Mart 1765] Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile iştiğâl ve seksan senesi şevvâlinde [L. 1180/Mart 1767] arpa emâneti ile müzerri‘-i âmâli mahzar ve hoş-hâl olup seksan bir şaferi on beşinde [15 S. 1181/13 Temmuz 1767] tersâne emâneti tekrâr ve seksan iki cemâziye'l-evveli on dördünde [14 Ca. 1182/26 Eylül 1768] yine manşib-ı riyâsetle kâm-kâr olmuşlar idi. Birkaç sene riyâsetle sefer-i hümâyûnda ħidmet eyledikten soñra isti‘fâ ederek riyâsetden münfaşilen Âsitâne-i Sa‘âdet-âşiyâne ‘avdet¹ eyleyüp manzûr-ı ‘ayn-ı ‘inâyet-i şehr-yâr-ı enâm olarak seksan yedi zi'l-ħiccesinde [Z. 1187/Şubat-Mart 1774] yine vekâlet-i re‘isü'l-küttâblığa ric‘at ve seksan sekiz muharreminde [M. 1188/Mart-Nisan 1774] rikâb-ı hümâyûnda çavuşbaşılık ile iktisâb-ı ‘izzet eylediler². Sene-i mezbûre rebî‘ü'l-âhîrinde [R. 1188/Haziran-Temmuz 1774] çavuşbaşılıktan tekrâr şadâret-‘uzmâ kethüdâlığına intikâl eyleyüp seksan tokuz şaferi hilâlinde şıkk-ı evvel defter-dârı ihsânı ile maşsûdü'l-aqrân oldular idi.

Pes toksan senesi zi'l-ka‘desi yigirmi altısında [26 Za. 1190/6 Ocak 1777] ‘avâtıf-ı ‘aliyyeden nişâncılık câh-ı vâlâsıyla münhall ve toksan iki şevvâliñ [1192/1778-1779] tevcîhâtında defter-i ħâkânî [130^a] manşibiyla mecelle-i ikbâli müzeyyel buyurulup zikir olunduğu üzre ma‘zûlen ħânesinde muķîm iken irâde-i ħayy-i lâ-yezâl ile sekte ‘illetinden dâr-ı ‘uķbâya irtihâl eyledi.

Merħûm-ı mebrûr mütedeyyin ü³ perhîz-kâr ve mutaşarrıf olduğu menâşibda kimesneniñ rüşvet aĥzı ile minnet-dârı olmayup be-gâyet hoş-nüvîs ü eĥibbâ ve aşdıķâ⁴-yı muĥibb ü enîs bir zât-ı nefîs olup Kaffeciler civârında bir sebîl-ħâne ve mekteb bünyâd ve ħayli vaķf⁵ tertîbi ile küllî îrâd edüp evlâd ve e‘aķâbına şart eylemiştir. Kesret-i teserrî ve istifrâşına müşteğil ve muķayyed⁶ olduğundan ħîn-i vefâtında sağîr ü

¹ ‘Avdet AE: Da‘vet D.

² Eylediler C, D: -AE.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ Aşdıķâ-yı AE: Aşdıķâsına A, B, C, D.

⁵ Vaķf-ı AE: Vaķt-i B.

⁶ Muķayyed AE. Müteķayyid C, D.

kebîr on sekizden mütecâviz benât ü benîn terkiyle ‘âzim-i gülşen-sarây-ı ‘aliyyin olmuştur. ¹ تجاوز الله عن سيئاته

Vurûd-ı Haber-i Vefât-ı Vâlî-i Diyârbekir Hâsan Paşa ve Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşıb

Bundan² muqaddem maħallinde tafşıl olunduğı üzre zor-ı³ ahâlî⁴ ile Bağdad-ı⁵ behişt-âbâddan iz‘âc ü ihrâc olunup ‘avârîf-ı ‘aliyye-i tâc-dârîden kendüsine Diyârbekir eyâleti tevcîh ve ihsân olunan Hâsan Paşa ecel-i müsemmâsıyla ‘âzim-i dâr-ı ‘ukbâ olduğı mâh-ı şa‘bân-ı şerîfiñ on ikinci günü [12 Ş. 1194/13 Ağustos 1780] ‘atebe-i ‘ulyâyâ taħrîr ve inhâ olunup eyâlet-i mezkûreniñ vüzerâ-yı ‘izâmndan birine tevcîhi lâbüdd olmağla maħall-i mezkûre müsemmât olan Mar‘aş vâlîsi ‘Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa’ya ‘avâtîf-ı seniyye-i cihân-bânîden Diyârbekir eyâleti tevcîh ve Mar‘aş eyâleti ‘Abdi Paşa ma‘iyyetine me’mûre Adana mutaşarrıfı mîr-i mîrân ‘Osmân Paşa’ya Adana’ya⁶ ilhâken⁷ ihsân⁸ olunmağla hâli tevsî‘ ü terfîh buyuruldu.

Zîkr-i Hurûc-ı Mevâcib

Şehr-i şa‘bânîñ yigirmi birinci günü [21 Ş. 1194/22 Ağustos 1780] kâ’ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzre dîvân tertîb olunup tavâ’if-i ‘askeriyeye verilmesi iktizâ eden ğayr-i ez-‘an-ħizâne beş biñ tokuz yüz toksan kîse dîvânî cibâyet-i emvâl-i mîriyyeye me’mûr olanlarıñ sa’y ü ikdâmıyla tehyi’e vü tekmîl olunmuş olmağın der-‘akab dîvân-ı mu‘allâ-yı erkâna ihzâr ve lede’t-ta‘dâd pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ħazretleriniñ ocaqları neferâtı kullarına tevzî‘ ü taqsîm buyurulup herkes kıyâm ve beķâyâ⁹ ve te’yîd-i salţanat-ı seniyye için dest-i niyâz ü temennâların ref‘-i bâr-ğâh ħazret-i perverd-kâr eylediler.

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi altıncı aħad günü [26 Ş. 1194/27 Ağustos 1780] Bâb-ı Âşafî’de devr vâķi‘ olmağın şehr-yâr-ı firişte-girdâr ħazretleri vezîr-ı a‘zamların tevķîr¹⁰ mu‘rizinde silah-dâr-ı pâd-şâhîleriyle bir kıt‘a ħatt-ı hümâyûn ve bir şevb şof-duhte

¹ تجاوز الله عن سيئاته C, D: -AE. “Allah onun kusurlarını affetsin” anlamında Arapça bir dua.

² Bundan B, C, D: -AE.

³ Zor-ı C, D: -AE.

⁴ Ahâlî AE: Ahâlîsi D.

⁵ Bağdâd AE: +Ve D.

⁶ Adana’ya A, B, D: -AE.

⁷ Ve B, C, D: +AE.

⁸ İhsân B, C, D: İhsânen AE.

⁹ Beķâyâ AE: Beķâ B, C, D.

¹⁰ Tevķîr AE: Tevfîr-i D.

semmûr kürk ve bir kabza be-gâyet muraşsa‘ hânçer irsâl ve takdîm buyurmalarıyla sadr-ı a‘zam hazretleri ‘inâyât-ı hümâyûn-ı tâc-dârî-i bî-istikbâl şerâ’iğine¹ begâyet-i ihtimâm buyurup dîvân yeri² bâlâsından istikbâl ve hât-ı hümâyûnı ahz ve telşim ve ferve-müşgîn-i müvellâ iktisâ ve hânçer-i süreyyâ-terşî‘-i zebûr-miyân-ı şadâkat-peymâ buyurdular.

Bundanşoñra hât-ı hümâyûn-ı muhabbet-maqrûnu evvelâ dîvân-hâne ve ba‘dehu ‘arz oğasında re’îsü’l-küttâb Halîl Hamîd Efendi kırâ’at ve mezâmîn-i ‘inâyet-rehînini cümleye i‘lân ü işâ‘at ve silah-dâr-ı şehr-yârî hazretlerine a‘lâ³ erkân-ı semmûr hil‘at eksâ buyurulup takbîl-dâmen-i merâsim icrâsıyla herkes müftehîr ü mübâhî oldular.

Pes meclis-i hitâma resîde olduğda ağa-yı müşârun-ileyhiñ kendüsine yigirmi dört kîse dîvânî ihsân ve sâ’ir hademe ve ma‘iyyetinde olanlara biñ yedi yüz elli gurus in‘âm buyurulup⁴ kırk nefer hâdimlerine vesâ’ir⁵ ol-hızmetde kıyâm edenlere kâ’ide-i kadîme üzere hil‘atleri eksâ ve mesrûren cânib-i hümâyûn-ı şehr-yâr-ı enâma ircâ‘ ve isrâ buyurdular. İşbu mevâcib-i pür-mevâhibde dañi himem-i düş-vâr-güşâ ile yeñiçeriyân ve muqâbele-i süvârî ve piyâde ve muhâsebe-i Anadolu ve⁶ rûz-nâmçe-i şânî kalemleri icmâl defterleri ile yedi biñ toköz yüz otuz doköz⁷ aqça mañlûl ‘arz olunup beytü’l-mâl-ı müslimîne vaqt ü hâle göre küllî⁸ hizmetleri mesbûk ve bu vechile mazhar-ı du‘â-yı pâd-şâh-ı enâm vesâ’ir şinûf-ı mañlûk olmuşdur.

Vürûd-ı Haber-i Ba‘zı Mesâj⁹ ez-Ṭaraf-ı¹⁰ Aqñâr

Bağdad ve Başra vâlîsi Süleymân Paşa’nıñ ‘uhdesinde olan Başra eyâletin tanzîm ve râbîta-yı [130^b] kaviiyyeye rabṭ ve kâffe-i levâzım-ı himâyet ve esbâb-ı istihkâmın tetmîm eylediktenşoñra bir münâsib mütesellim¹¹ naşb ü ta’yîn ve kendüsi Bağdad cânibine teveccüh eyleyüp Ya‘qûb qaşabası câniblerine vâşıl olup eṭrâf ü eknâf-ı Bağdad’a serzede-i zuhûr olan ba‘zı tuğât ü bağâtıñ gûş-mâlî hitâmında nefis-i Bağdad’a

¹ شراقطنه AE: شرنطنه B: Şerâ’iğine C, D.

² Yeri AE: +Nerdânî C: Nerdbânî D.

³ A‘lâ AE: İ‘lân D.

⁴ Buyurulup C, D: -A, B.

⁵ Hademe ve ma‘iyyetinde olanlara biñ yedi yüz elli gurus in‘âm buyurulup kırk nefer hâdimlerine vesâ’ir C, D: -AE.

⁶ Ve D: -AE.

⁷ Doköz AE: Üç A, B, C, D.

⁸ Küllî A, B, C, D: -AE.

⁹ Mesâj AE: مسار C.

¹⁰ ez-Eṭrâf-ı C, D: -AE.

¹¹ Mütesellim AE: Müsellem C, D.

duhûl edeceğin sûy-i Der-‘aliyye’ye tahrîr eylemişidi. Nefsü’l-emr müşârun-ileyhe rütbe-i vezâretle Bağdad ve¹ Başra² vâliliğine intihâb olunmağa şâyân bir vezîr-i müdebbir ü zî-şân zuhûr eyleyüp kendülerinde olan besâlet-i cibillî iktizâsı üzre kahr ü tedmîr-i eşkıyâ-yı havâlî-i Bağdad ile müddet-i medîde iştiğâl eylediğinden Bağdad’a vuşûl-i nüvîd-ber-i³ cânib-i salţanat-ı seniyyeye tahrîre fırsat-yâb olamadığından katî vâfir zemân çekünge-i keyfiyyâtına haberi vürûduna herkes nigerân ve hattâ istihbârıçün fermânlar ile Çiftetâtâr⁴ هز تازیانه isti‘câl ederek⁵ ol-cânibe revân ü şitâbân oldular idi.

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi dördüncü günü [24 Ş. 1194/25 Ağustos 1780] şadr-ı a‘zam hazretleri Tâtârlarıyla müşârun-ileyhiñ Tâtâr ağası zuhûr ve on beş yigirmi biñ miqdârı bâğîleri zümresiyle hâric-i Bağdad’da geşt ü güzâr ve ‘ibâd ü bilâda işâl-i mazarr ü hasâr eden Mehmed ‘Alioglu nâm müfsidiñ sekiz sâ‘at miqdârı muhârebe ederek cem‘iyyetin târ ü mâr ve biñden mütecâviz güştenîleri şemşîr-i der-emrâr eyleyüp şâhib-i cem‘iyyet-i fesâd ü şakî-i mersûmuyla⁶ sâ‘ir ba‘zı rü’esâ-yı ‘uşât ve mel‘anetiñ ser-maqtû‘ların tesyîr-i ‘atabe-i ‘ulyâ eylediği ve kendüsiniñ maqâm-ı imâm-ı a‘zamîde kıyâm eyleyüp dill-hâh-ı pâd-şâh-ı enâm olan vech ile tathîr-i havâle-i Bağdad eylemedikce nefsi Bağdad’a duhûl ve belki hâb ü râhatı çeşm-i teyakkuz ve başîretine mevşûl olamayacağını hâvî mufaşşal tahrîrâtı vürûd eyledi.

Evrâk-ı mezkûre manzûr-ı nazar-ı şadr-ı a‘zamî olduğda fevke’l-gâye izhâr-ı inbisât ve meserret ve mahzen meder⁷-kârî tevâlî‘-i⁸ hümâyûn-ı meyâmin-merhûn-ı pâd-şâh-ı enâm-ı âşârından olduğun pîrâye-i zemân ve du‘â-yı te’yîd-i⁹ salţanat-ı seniyyeleriyle mertûbü’l-lisân oldukları ‘aķabinde ol-müjde ile tevârüd eden Tâtâr’ıñ hil‘atler eksâ ve zülâl ihsânıyla der-‘aķab ol-teşne-gân-ı iltifâtı revâ eylediler.

¹ Ve B, C, D: AE

² Başra B, C, D: Mısır’a AE.

³ Nüvîd-ber-i AE: Nüvîdin C, D.

⁴ هز تازیانه C, D.

⁵ Ederek C, D: -AE.

⁶ Mersûmuyla AE: Mezbûr ile D.

⁷ Meder AE: Meded C, D.

⁸ Tevâlî‘ AE: Tâli‘ C, D.

⁹ Te’yîd AE: Te’bîd B, D.

Meserret-i Diğer

Yevm-i mezbûrda¹ [24 Ş. 1194/25 Ağustos 1780] Mora cezîresinde vâki ‘Manya kaşabasına daği muhârebe ü mukâtele ederek kapudân-ı deryâ Ğazi Ğasan Paşa’niñ ‘anveten duhûlü haberi tevârüd eyleyüp mağall-i mezkûruñ ahâlisi begâyet muhîl ve دكك bir kavm-i iblîs idrâk² olup hattâ yigirmi yedi târîhlerinde [1127/1715] Mora câniblerine serdâr-ı ekrem olan Şehîd ‘Ali Paşa cezîre-i mezbûreniñ şa‘bü’t-teshîr olan kılâ‘ını fetğ ü teshîr eylemiş iken kaşaba-yı mezbûre ahâlisi tertîb eyledikleri³ mekr-i ‘âkıll qarîblerin izhâr ve maqlûb olan vechile harekete ta‘ahhüd zımnında rehn-i ‘ırz⁴ ederek mağâm-ı ‘işyânlarında şâbit ü ber-qarâr eylediler. İlâ-yevmennâ hazâ mağall-i mezkûre bu şüretde duhûl müyessir ü mesbûk olmadığından müşârun-ileyhiñ sâl-i sâbıkda rehne rabt ile nizâmına şürû‘ ve bu hilâlde lede’l-muhârebe duhûl eyleyüp dill-hâh üzre nizâma ve rabt eylediği vukû‘ u şüyû‘ bulması münevver âyât-ı te’yîdât-ı pād-şâh-ı enâm ve zerî‘a-yı tezâyüd-i şân-ı şeh-r-yâr-ı İskender-gulâm olmuştur.

Me’mûriyyet-i Tezkîre-i Evvel be-Cânib-i Mışır

Dîvân-ı mu‘allâ erkânından tezkîre-i evvel olan Bekir Paşa-zâde ‘Atâullah Beğ Efendi’niñ kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamîden istimâ‘ olunduğı üzre mücib-i ‘azli olur ba‘zı hâlâtı şadr-ı esbak Darendeli Mehmed Paşa şadâretinde şüyû‘ ve ifrât-ı laţife ü mizâhları gûş-zedi olduğundan leţâ’ifin mezâk ü hezle haml ile taraflarından ma‘zûl olması iltimâs vukû‘ bulmuşken vaqt-i muqadderi hulûl eylemediğinden şadr-ı a‘zam hazretleri terbiyeleriyle te’hîr ve müddet-i medîde kendüsine zahîr ve dest-gîr olmuşlar idi. Bu kere [131^{ah}] daği hağğklarında ‘azv olunan töhmeti mü’eyyed ba‘zı nâ-ehl ile ülfeti vekîl-i muţlak hazretleriniñ müstelzim tağayyür-i niyyeti olmağın şeh-r-i merkûmuñ yigirmi dördüncü cum‘a⁵ günü [24 Ş. 1194/25 Ağustos 1780] tezkîreciliğinden ‘azl olunup yerine bundan muqaddem mesbûk olan hîdmetine binâ’en bir a‘lâ şey’ ile kayırılmağa mev‘ûd olan sâbıkâ vezîr mektûbcusu Nâmîk Efendi büyük tezkîreci naşb ü ta’yîn olundu. Ferdâsı selefleri mîr-i mûmâ-ileyh Bâb-ı Âşafi’ye da‘vet ve Mışır cezîresi ve

¹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime C ve D nüshalarında sehven ادرك imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ادراك (İdrâk) şeklinde olmalıdır.

³ Eyledikleri C, D: -AE.

⁴ ‘İrz AE: Ğarağ C.

⁵ Cum‘a B, C, D: -AE.

darb-hânesi me'mûriyyetleriyle Mısır'a 'azîmet eylemeğe me'mûr oldukları kethüdâ beg tarafından kendüsine tefhîm ve iktizâ eden emrleri taraflarına i'tâ ve teslîm olundu.

Katl-i Hacı Nu'mân ez-Zümre-i Mültezimîn

Mûmâ-ileyh Çorlu ve¹ havâlisinde vâki' ba'zı maḥalleri sâl-be-sâl aşhâb-ı muḳâta'âtdan der-'uhde ü iltizâm ile sâye-i salṭanat-ı seniyyede ta'ayüş ederek² mûcib nekbet-i nebiyy-i³ nev'-i insân belki müstevcib-i 'uḳûbet-i kâffe-i cins-i hayvân olan devr-i⁴ tama'-ı mübtelâ ve tevḳîr-i⁵ ḥiṭâm-ı⁶ dünyâ fikri ile memnû'ât-ı mü'ekkideden olan Âsitâne-i Sa'âdet'in gayriye zaḥîre bey'-i mekrile memkûr olduğu bi't-taḥarrî cânib-i şadâret-penâhîye inhâ olunup aḥz ve te'dîbi ile taḳayyüd olduğu gûş-zed olduğda fâş olan ḥarem-i⁷ fâḥiṣ⁸ ḥûd-be-ḥûd "Der- 'aliyye'ye vürûd eylemek münâsebeti ile setr⁹ iderim." mülâhazalarına binâ'en Âsitâne-i 'Aliyye'ye 'âzim ve ba'zı cây-penâh olacak maḥallere mülâzım olmuşidi.

Mezbûruñ bu töhmet ile müttehim olduğu ba'zı kimesneleriñ taḳrîrinden ve belki 'arza¹⁰ mebnî ihbârlarından ma'lûm-ı âşafî olduğda aḥere 'ibret olunmasından aḡmâz-ı¹¹ sâ'ir ḥesâbdan ḥâric zaḥîre maḥallerinde bu kere¹² müteraşşid olanlarıñ dilediklerini işlemeye ruḥşat verilmeğe arâzî¹³ olmasın müstelzim ve bu şûret ma'âzallah-i te'âlâ müddet-i medîdeden berü ol-bâbda taḥrîr olunan evâmîr-i 'aliyye-i ekîdeniñ ḥilâfî idüğü emr müteḥettim olmağla ḥıfzen li'l-nizâm mezbûr¹⁴ aḥz ve maḥzar aḡa maḥbesinden tenkîb ve 'ibretü's-sâ'irîn Bâb-ı Hümâyûn pîşâ-gâhında bulunduğı hey'âtle cezâsı tertîb olundu. Aḥvâl-i 'illetiniñ müsâ'de-i baḥt-ı hümâyûn ve himmet-i âşafî-i pâd-şâh-ı rub'-i meskûnla nizâm-pezîr olmağa isti'dâd-ı tâmmı olmağın ol-maḳûle irtikâbât-ı şen'iyeye

¹ Ve B, D: -AE.

² Eder C: +İken C, D.

³ Nebiyy-i AE: Benî C.

⁴ Devr-i AE: Derd-i B, C.

⁵ Tevḳîr-i AE: Tevfîr-i C, D.

⁶ Bu kelime B nüshasında sehven حطام (Ḥiṭâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خطام (Ḥiṭâm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ḥarem-i AE: Cürm-i A, B, C, D.

⁸ Bu kelime C nüshasında sehven فاحس imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فاحش (Fâḥiṣ) şeklinde olmalıdır.

⁹ Setr AE: Serd D.

¹⁰ 'Arza AE: Ğaraza A, B, C, D.

¹¹ Aḡmâz AE: Aḡmâzü'l-'aynı B.

¹² Kere AE: Kâre A, B, C, D.

¹³ Arâzî AE: Râzî B, C, D.

¹⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

mütecâsir olup kırb ü civâr salţanatında sâkin olanlarıñ ekseri der-‘aķab¹ fermâna muġâyir ĥarekâtdan tevaķķi ü iĥtirâz ve maķtûl-i² mezbûruñ ĥâl-i pür-mâlin kendülere ‘ibret ittiĥâz etmişlerdir.

Şi‘r³

سیاست کرنبودی در امیران

شدي دنیا و دین فی الحال ویران⁴

‘Azl ü Nefy-i Kethüdâ-yı Kıl

Bir müddetden berü kıl kethüdâsı olan Maĥmûd Aġa’nıñ kâ‘ide-i kadîm ve kânûn-ı müstaķîm ocaġa muġâyir evzâ‘ ü etvârı Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri aġası tarafından bi‘d-def‘at inhâ ve ‘azli iltimâs ve temennâ olmaġın takrîri vâķı‘a-yı muţâbık olmaķdan nâşî şa‘bân-ı şerîf selĥi günü [29 Ş. 1194/30 Aġustos 1780] Özi ser-ĥaddine getmek üzere kıl kethüdâlıġından ‘azl olup ve yerine Zaġarcıbaşı ‘Ali Aġa kıl kethüdâsı naşb ü ta‘yîn ve Sekşoncu zaġarcı olup ĥasebe‘l-isti‘dâd maĥzarlık ĥızmetinde olan Meĥmed Aġa⁵ sekşoncıbaşılık ile kâm-bîn olmuşdur.

Vürûd-ı Ĥaber-i Vefât-ı Vâlî-i Erzurûm es-Seyyid İbrâhîm⁶ Paşa ve Vuķû‘-ı Tevcîhât

Bundan muķaddem ‘avâtıf-ı ‘aliyyeden kendüsine Erzurûm eyâleti tevcîh buyurulan es-Seyyid İbrâhîm⁷ Paşa âb ü hevâ-yı Erzurûm ile çen-dân-âşnâ olmadıġından zahîr ‘illetine mübtelâ ve beş on gün miķdârı müdâvâtla iştiġâl eyleyüp

Kıt‘a⁸

از قضا سرکنکبین صفرا فزود

روغن بادام خشکی مینمود⁹

¹ Der-‘aķab AE: +Muġâyir-i C, D.

² Maķtûl-i B, C, D.

³ Şi‘r C, D: -AE.

⁴ “Sultanların siyaseti olmasaydı din ve dünya işleri viran olurdu.” anlamında Arapça bir beyit.

⁵ Sekşoncu zaġarcı olup ĥasebe‘l-isti‘dâd maĥzarlık ĥızmetinde olan Meĥmed Aġa B, C: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابرهيم (İbrahîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابرهيم (İbrahîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁸ Kıt‘a C: -AE.

⁹ “Sirkengebin safrayı artırdı. Badem yaġı kuruluġa sebep oldu.” Anlamında Farsça bir beyit.

mazmûnunca tedbîr olunan devâ-dâye mübeddel olmağın bi'l-âhire rûh-ı revânı
ıklîm-i bedenden hürûc ve sûy-ı 'aliyyine şu'ûd ve 'urûc eyledi.

Hâk-i şahrâyı zeyn eden şeceri

Şâh-ı vâlâ şanur gören ammâ

Tuğlardır ki kaldı menziline

Çekilüp gitdi leşker-i vüzerâ

Müşârun-ileyhiñ vefâtı haberi şehr-i ramazânıñ ikinci günü [2 N. 1194/1 Eylül 1780] maqâm-ı şadâret-'uzmâya vâsıl olup eyâlet-i mezbûreniñ vüzerâ-yı 'izâmdan¹ birine tevcîhi lâzım gelmeğle mâh-ı mezbûruñ beşinci günü [5 N. 1194/4 Eylül 1780] Erzurûm eyâleti 'avârif-ı 'aliyye-i behiyye-i tâc-dârîden Raqqa vâlîsi şeyh-i ebû'l-vüzerâ şadr-ı esbak² Mehmed 'İzzet Paşa'ya tevcîh ve Raqqa eyâleti Aydın muhaşşılı el-Hâcc 'Abdürrezzâk Paşa'ya ve Aydın muhaşşılığı İç-il mutaşarrıfı vezîr [131^b] Tevķî' 'Ali Paşa kethüdâsı Seyyid Hasan Paşa'ya ihsân buyurulup merhûm-ı müşârun-ileyhiñ yanında olan esbâb-ı vezâretiñden mâ-'adâsı in'âm-ı bî-pâyân-ı şehr-yârîden vereşesine i'tâ olunması fermân olunmuşdur.³

Terceme

Müşârun-ileyh-i merhûm biñ yüz otuz beş târîhlerinde [1135/1722-1733] ser-hadd ağalarından diyânet ü takvâ ile meşhûr Amasiyyelü Seyyid Halîl Ağa merhûmuñ şulb-i pâkinden Âsitâne-i 'Aliyye'de kadem-nihâde-i dâ'ire-i vücûd olup bâliğ-i sinn-i temyîz olduğda başmuhâsebe kâlemi taraflarına mülâzemet ve bi'l-âhire kalem-i mezbûrda⁴ halîfe-i zimmet olmağın defter-dârlar i'tibârıyla ol-maqâmda kesb-i iştihâr⁵ ve 'âkıbetü'l-emr Bihke'ye nefy ile mazhar-sitem ve âzâr ü rüzgâr olmuşıdi. Bundanşoñra yine zimmet-i halîfeliğine 'avdet ve kâr-güzârlık ile iktisâb-ı şöhret etmeğın⁶ yetmiş tokuz târîhlerinde [1179/1765-1767] def'aten⁷ şehr-emâneti ile zümre-i hâce-gâna duhûl ve üç seneye qarîb ol-câh-ı vâlâ-yı hizmetleriyle meşğûl olup seksan iki cemâziye'l-

¹ 'İzâmdan A, B, D: -AE.

² Şadr-ı esbak B, C: -AE.

³ Olunmuşdur AE: Buyurulmuşdur B, C, D.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁵ İştihâr AE: İştihâd D.

⁶ Etmeğın C, D: -AE.

⁷ Def'aten A, B, C, D: Def'a-yı AE.

âhiriniñ on sekizinde [18 C. 1182/30 Ekim 1768] başmuhâsebe mansıbını işgâl¹ ve sene-i mezbûre zi'l-ka'desi altısında [6 Za. 1182/14 Mart 1769] şıkk-ı evvel defter-dârlığıyla mütefevviķ-i ekâbir-i ricâl oldular. Bundan soñra² ordu-yı hümâyûnla Bender'e ve andan kışlâg-ı ordu-yı hümâyûn olan Bâbâtağı meştâsında vâķi' seksan üç senesi şevvâli tevcîhâtında şadr-ı a'zam kethüdâlığı ile mümtâz ve senesin tekmîl itmeden 'azl olunup cânib-i mîrîden küllî emvâl muţâlebesiyle mübtelâ zer-niş-i³ felek-i kîse⁴-sâz olmuşlaridi. Ba'zı mübâya'âta me'mûr olarak seksan beş senesi zi'l-ka'deniñ⁵ on dördüncü günü [14 Za. 1185/18 Şubat 1772] Bâbâdağı şahrâsında rûz-nâmçe-i evvel mansıbı ile talţif ve ba'dehu inhirâf-ı mizâc ve tedbîr-i müdâvât 'illetleriyle inşirâf rikâb-ı hümâyûna me'zûn olup taraf-ı pâd-şâhîden nişâncılık vekâleti ihsânıyla hâtır-ı vahşet-zedesi te'lîf buyuruldukdansoñra seksan sekiz târîhi hilâlinde [1188/1768-1769] yine emvâl-i mezkûre makarr kendüsine maţlûb olarak Şumnı meştâsında ordu-yı hümâyûnda kudûm ve yine rûznâmçe-i evvel mansıbı ile rû'ûs-ı merķûm buyurulup ba'de'l-maşlaħa mu'asker-i hümâyûnla Der-'aliyyeye 'avdet ve ma'zûlen hânesinde ikâmet üzre iken seksan toķuz cemâziye'l-evveli⁶ sekizinde [8 Ca. 1189/7 Temmuz 1775] yine şadâret-i 'uzmâ kethüdâlığı ile kâm-kâr ve çend mâh mürûru 'aķabinde kethüdâlıkdan 'azl olunup toķsan senesi cemâziye'l-âhirinde [C. 1190/Temmuz-Ağustos 1776] bi'l-fi'l tevķî'lik ile kâm-revâ ve yine sene-i mezbûre zi'l-ka'desi yigirmi beşinde [25 Za. 1190/5 Ocak 1777] şâlişen kethüdâlık mertebesine irtikâ eylediler idi. Bu def'a daği çen-dân-ı muvaffaķ olamadığından birķaç ay zarfında kethüdâlığı şurre emânetine tahvîl ve i'tizârına binâ'en birķaç gün hilâlinde ol-hızmîti daği Erzurûm ordusu nezâretine tebdîl buyurulup maħall-i merķûmda iken 'avâtıf-ı 'aliyye-i hâzret-i hilâfet-penâhîden Erzurûm eyâleti ile kendüsine rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve zamîme-i 'inâyet-i mülûkâne ile fâ'ikü'l-akrân olup Karş ve Raķķa eyâletleri mansıbların deverân eyledikdensoñra nihâyetü'l-emr zıkr olunduğu üzre Erzurûm vâlîsi iken rûh-ı revânı 'âzim-i hıyâbân-zâr-ı cinân olmuşdur. ⁷ رحمة الله عليه.

¹ İşgâl AE: İntikâl B, C, D.

² Soñra B, C, D: -AE.

³ Zer-niş-i AE: Serzeniş-i B, C, D.

⁴ Kîse AE: Kîne C, D.

⁵ Zi'l-ka'deniñ AE: Şaferü'l-hayrıñ A, B, C, D.

⁶ Cemâziye'l-evveli AE: Cemâziye'l-evveliniñ D.

⁷ "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

Vefât-ı Emîn-i Maṭbah-ı ‘Âmire

Müddet-i medîdeden berü Maṭbah-ı ‘Âmire emâneti ile evkât-güzâr olan Yeñişehrli İbrâhîm¹ Efendi şehr-i ramazânıñ yigirmi sekizinci günü [28 N. 1194/23 Eylül 1780] dâr-uḳbâya irtihâl² etmeğın Maṭbah-ı ‘âmire emâneti hıżmeti mu‘atṭal ḳalup ve bi’l-fi’l sipâhîler ağası olan el-Hâcc Meḫmed Esper Ağa da³ ol-hıżmete ehliyet ü istihḳâḳ olduğı kemâ-yenbağî ma’lûm olmağın mâh-ı mübârek-i merḳûmuñ yigirmi toḳuzuncu günü [29 N. 1194/24 Eylül 1780] Maṭbah-ı ‘Âmire emâneti ağası mûmâ-ileyhe ‘inâyet ü ihşân ve sipâh ağalığı ile daḫi müddet-i vâfireden berü dâ’ire-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîde imânet⁴-güzâr olan Saḳızlı Meḫmed Ağa çerâğ ve mesrûr ü ḫandân buyuruldu.

Tevcîh-i Rütbe-i Vâlâ-yı Vâlâ-yı⁵ Vezâret be-Silah-dâr-ı Şehr-yârî Muştafâ Ağa

Pâd-şâh-ı enâm⁶ [132^a] القیام⁶ مدّ الله ظلال دولته الي يوم hazretleriniñ dâ’ire-i hümâyûnlarından neş’et ve ihrâz-ı rütbe-i vezâret ederek ḫalîfe-i rûy-i zemîn hazretleriniñ silah-dârlıḳ ḫidmet-i celîle ile taḫşîl-i dest-mâye-i şeref ü sa‘âdet eyleyen Muştafâ Ağa’nıñ terfî-i ḳadr ve a’lâ mertebesine irâde-i ‘aliyye-i⁷ mu’tâde-i cenâb-ı cihân-penâhî ta’alluḳ buyurulmağın ‘iyd-i sa‘îd-i fıtrîñ ikinci aḫad günü ibtidâ şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ḳarındâşı⁸ olan ḫazîne-i hümâyûn kethüdâsı ḫalîl Ağa ḫuzûr-ı hümâyûn-ı mevhibet-maḳrûn-ı mülûkâneye ihzâr ve silah-dâr-ı pâd-şâhî kürkü ilbâsıyla kâm-bîn ü kâm-kâr buyurulduḳdanşoñra rûz-ı firûz-ı mezkûruñ vaḳt-i zuhru ‘aḳabinde şehr-yâr-ı enâm hazretleri Tolmabağçe ḳaşr-ı dill-ârâsın teşrîf ve vekîl-i muṭlaḳ-ı tâc-dârîleri ḫâzır-ı meclis-i şâhâneleri olmaḳ ‘inâyeti ile tefḫîm ü talṭîf buyurulduğı eṣnâda ağa-yı müşârun-ileyh hazretleri daḫi ber-mûceb-i emr-i hümâyûn Ḳara Ḳulâğ bostânî mübâşeretiyle pîşe-gâh-ı hümâyûn-ı ḫüsrevânîye da‘vet ve Selânik sancâğı ihşânı ile rütbe-i vâlâ-yı vezârete ilbâs-ı ḫil‘at buyurulup şadr-ı a‘zam hazretleri etbâ‘ıyla iskeleye

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime B nüshasında sehven ارتحال (İrtihâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ارتحال (İrtihâl) şeklinde olmalıdır.

³ Da A, B, C, D: -AE

⁴ İmânet AE: Emek B, C, D.

⁵ Vâlâ-yı C, D: -AE.

⁶ “Allah onun devletinin gölgesini kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁷ ‘Aliyye-i AE: ‘İnâyet-i C, D.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven قرنداش imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قرنداش (Karındâş) şeklinde olmalıdır. Ḳarındâşları A, B, C, D.

îşâl ve andan Aşırkapu'da vâkı' konaklarına irsâl olunup çend rûz mürûrindanşoñra bi'd-da'va Bâb-ı Âşafî'ye celb ve kâ'ide-i kadîme üzre huzûr-ı âşafânede dañi kürk ilbâsıyla mükerrerem ü muṭayyeb buyurulup de'b-ı dîrîn-i devlet-i ebed-peyvend-i qarîn üzre resmen sa'âdet-hânelerine tesyîr ü iblâğ olundular.

Pes halef-i sûtûde-i menkabetleriyle olan teslîm ü tesellüm-i şuglleri dañi birkaç gün zarfında pezirâ-yı hitâm ve kâ'ide-i kadîme-i teşrifât üzre qallâvî ve اوست ile enderûn-ı hümâyûndan hurûc ve cânib-i şadâret-penâhî ile iktizâ eden mevâdu'a-yı resm-i qarîn-i ihtitâm olmağın üçüncü günü Dâvud Paşa şahrâsına rıhlet ve andan manşıbları cânibine 'ilm-i ifrâz-ı 'azîmet oldular.

Vukû'-ı Tevcîhât

Öteden berü tevcîhât-ı hümâyûn-ı pâd-şâhî 'iyd-i fitrîñ beşinci [ve] altıncı gününe te'hîr ile ümmîd-vârân-ı menâşib-ı devletiñ her biri bir güne intizâr¹ ü iztirâba esîr olagelmişler idi. Bu def'a şadr-ı a'zam hazretleri li-hikmete bir iki gün muḳaddem olmasına himmet ve ol-vechile haḳḳ-ı şehr-yâr-ı enâmda isticlâb-ı du'â-ya müsâra'at eyleyüp zann ü kemân-ı aşhâb ü âmâlden hâlî olan şehr-i şevvâlîñ üçüncü günü [3 L. 1194/2 Ekim 1780] tevcîhât-ı menâşib-ı şehr-yâr-ı enâma kıyâm ve hademe-i Bâb-ı Âşafânelerinden ekşerîniñ hizmetleri yümn ve² tertîbleriyle ber-vefḳ-i merâm olmağın bâ-cem'uhum hizmetlerinde ibkâ buyurulup faḳaṭ çavuşbaşılık hizmet-i celîlesiyle muḳaddemâ birkaç def'a çavuşbaşı olan bi'l-fi'l Anaṭolu muhâsebecisi Sa'îd Efendi'yi yine çavuşbaşı naşb ü ta'yîn ve selefleri hâ'iz-i maḳâm-ı münîf-bülend-i câh ve mahâsin-i elif Aḫmed Nazîf Efendi'niñ hizmeti muḳâbili tevkî'lik manşib-ı celîli ile berât-ı i'tibârı müceddeden tezyîñ buyurduḳdanşoñra sâ'ir münâvebe-i manşıblarınıñ tevcîhine mübâşeret ve defter emâneti Süleymân Feyzî Efendi'ye ve rûz-nâme-i evvel Hâşim 'Ali Beğ'e ve muhâsebe-i evvel sultân kethüdâsı Meḫmed Efendi'ye ve tersâne emâneti Süleymân Rûhî Ağa'ya ve silah-dâr ağalığı Muḫsin-zâde dâmâdı Sa'îd Beğ'e ve başbakıkulılık Ağababası-zâde İbrâhîm³ Ağa'ya ve cebecibaşılık ocağı başkethüdâlığı nefyinden ıtlâḳ olunup emeli münḳaṭı' olduḳu hâlde hânesinde ikâmet üzre olan Meḫmed Ağa'ya tevcîh ü ihsân ve bunlarıñ emsâli sinîn-i 'adîdeden berü

¹ Bu kelime A nüshasında sehven انتظا (İntizâ) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu انتظار (İntizâr) şeklinde olmalıdır.

² Ve D: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

mansıb olmak ümmîdlerinden me'yûs nice bî-kesân-ı şâhib-i istihkâkıñ taşavvurından birer câh ihsânı ile külâh-gûşe-i iftihârları âsmâna hemm-ser buyurulup bâķîleri daħi ibķâ ve vücûhla ĥaķķ-ı pād-şâh-ı 'âlemde isticlâb-ı da'vât-ı ĥayriyyeye bezl-i ceħd-i evfâ olundu. Ĥüdâ-yı müte'âl tefvîķ-i 'aliyyesin refîķ itmeğle şehr-i-yâr-ı enâma imdâd ve ĥuşûşen enâm-ı devlet ü saltanat-ı cihân-dârîlerin muttasıl cânib-i ebedü'l-âbâd eyleye. Âmîn.

Vuķû'-ı Ĥarîķ

Ber-mûceb-i irâde-i ezeliyye ve delâlet-i ĥarekât-ı 'uluviyye gâh gâh sâhire-i zemînde ba'zı âfet arzıyyeniñ tekevvün ve ĥüdûsü muķtezâyât-ı meşıyye-ileyhiyyeden olmaķdan nâşî mâh-ı şevvâliñ tokuzuncu eħad gecesı [9 L. 1194/8 Ekim 1780] [132^b] sâ'at yedide iken be-taķdîr-i te'âlâ Nişâncı tarafından bir âteş zuhûr ve der-'aķab pād-şâh-ı cihân¹-penâh ĥazretleriyle şadr-ı a'zam ĥazretleri yetişüp itfâsına bezl-i maķdûr ederek taħlîş² büyût-ı fuķarâ vü aġniyâ için küllî zahmet çekildiktensoñra hengâm-ı tülû'-ı şems ile bezl-i³ sükûn ve herkes maķâmlarına ric'at buyurdular. Zemân-ı cüz'î mürûru 'aķabinde yine leyl-i mezkûreniñ nehârî sâ'at yedide iken Cübbe 'Ali tarafından daħi bir nîrân-âsmân-ı peymâ şürûr⁴-endâz-ı etrâf ü enĥâ olduġu iħbâr olunmağla derĥâl ânıñ daħi tesķine-i şarf-ı himmet-i bî-himâl olup maĥall-i mezkûr fi'l-aşl kân-ı âteş-i pür-mekân-ı hevl-nâk ve⁵ müşevveş iken be-ĥamdihı te'âlâ her taraıdan ġayret ü⁶ iķdâm-ı pür-ihtimâmlarıyla vaķt-i şâmda müddet-i ihtirâķ encâm bulup vekîl-i muṭlaķ ĥazretleri sarâylarına 'avdet ve bir miķdâr istirâĥat olunacaġı esnâda sâ'at-i leylî ikide iken tekrâr yeñiçeri yeñi⁷ kışlâķlarından bir 'alev-i felek-medâr-ı şerâre-pâş-ı etrâf ü civâr olduġu inhâ ve cedîd kışlâķlar derûnunda idiġi inbâ olup şadr-ı a'zam ĥazretleri tekrâr der-'aķab süvâr ve maĥall-i ĥarîķe şitâb ve ılgâr eylediler. 'Alev-i âteş be-ġâyet hevl-nâk ü⁸ serkeş olmaġın tîz elden itfâsı⁹ taşavvur olunur maķûleden deġil iken

¹ Cihân AE: 'Âlem D.

² Taħlîş B, C, D: -AE.

³ Bezl-i AE: Pezîrâ-yı B, C, D.

⁴ Bu kelime B, C ve D nüshalarında sehven شُرُر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شُرُور (Şürûr) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ve B, D: -AE.

⁶ Ü B, C, D: -AE.

⁷ Yeñi A, B, D: -AE.

⁸ Ve B, D: -AE.

⁹ Bu kelime B nüshasında sehven انطفاسي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطفاسي (İtfâsı) şeklinde olmalıdır.

bereket ve sa'y ü¹ ikdâmla hem-civâr olan kuşûr u² büyü-t müslimîne sirâyet etmeksizin hemân beş altı kışlâk ihtirâkıyla şiddet-i âteş³ muntefi⁴ ve dört beş sâ'at zarfında küllîyen muntafi olmağla mağall-i harîkin hıfz ü hırâsete tenbîh ü te'kid olunarak herkes yerlü yerine ric'at eylediler. Birkaç gün mürûrindanşoñra muharrik olan kışlâkların i'mârına Dergâh-ı 'âlî kapucibaşlarından sâbıkâ cebecibaşı olan⁵ Süleymân Ağa'ya muqaddem mesbûk olan hizmet-i şâdikasına binâ'en binâ emîni naşb ü ta'yîn ve bir gün evvel ikmâline ihtimâm ü diğkat eylemesi tavşiyeye ü telkîn buyuruldu.

Naql-i Hümâyûn be-Sarây-ı Dill-ârâ-yı Meyâmin-merhûn

Hâlîfe-i zemân ü zemîn⁶ جعل الله ظل سلطنته مؤصلاً الي ابدالابدين⁶ hazretleri bi'l-yümn ve'l-ikbâl eyyâm-ı hüceste-i fâl-i şayfi sarây-ı dill-güşâ-yı⁷ Beşiktaş'da ikmâl⁸ buyurup hattâ hevâ-yı dill-rubâsı zerî'a-yı inkişâf-ı tab'-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri olup eyyâm-ı şiyâm-ı mağfiret-encâmın ibtidâsı şehr-i tâb-sitândan mâh-ı agustosun yigirmisine teşâdüf etmeğın şehr-i ramazân-ı mübâreğı dağı istizâde-i mevâhib ve 'atâyâ-yı cenâb-ı lâ-yezâl ederek ol-cây-ı ferağ-fezâda hitâma işâl buyurduklarındanşoñra mâh-ı şevvâlü'l-mükerrimiñ tokuzuncu ve eylül ayınıñ yigirmi yedinci ahad günü [9 L. 1194/8 Ekim 1780] Sarây-ı cedîd-i 'Âmire-i hüsrevânîlerine sâye-endâz-ı übbehet ü iclâl oldular. Cenâb-ı vâhibü'l-âmâl naql-i hümâyûn-ı cihân-dârîlerin mübârek ü mes'ud ve zill-ı zalîl-i tâc-dârîlerin müfârik⁹ 'ibâd ü bilâd üzre muttaşıl ü memdud eyleye. Âmîn.

'Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam

Bir buçuk seneye karîb zemân câ-nişîn-i mesned-i kethüdâyî olan el-Hâcc Muştâfâ Efendi'niñ hasbe'l-iktizâ 'azli lâzım gelmeğın şehr-i şevvâlîñ on üçüncü hamîs günü [13 L. 1194/12 Ekim 1780] hânesinde ikâmet eylemek için cenâb-ı şadâret-penâhîden enderûn mehter¹⁰-başları irsâl buyurulmağ şüretinde ma'zûl ve du'â-yı

¹ Ü B, D: -AE.

² U B, D: -AE.

³ Âteş AE: -B.

⁴ Muntefi AE: مختفي D.

⁵ Olan A, B, C, D: -AE.

⁶ "Allah saltanatının gölgesini sonsuza kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

⁷ Bu kelime C nüshasında sehven دلکساي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دلکشاي (Dill-güşâ-yı) şeklindedir.

⁸ İkmâl AE: Kemâl A.

⁹ Müfârik AE: Müfârekat D.

¹⁰ Mehter AE: Mühr-dâr D.

tevâfûr-i şükûh-ı salţanat-ı pâd-şâh ve enâm ve istid'â-yı tezâyüd-i tevfiķ-i sultân-ı İskender-gulâm ile meşgûl oldular.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden Re'îsü'l-küttâb Hamîd Halîl Efendi

Bundan muğaddem terceme-i behcet-lüzûmları hasbe'l-iktidâr-ı bî-güzâr hâme-i dürüst¹-güftâr olan re'îsü'l-küttâb Halîl Hamîd Efendi'niñ fi'l-aşl² müddet-i vâfirenden berü Devlet-i 'Aliyye'ye mesbûk olan hizmeti şadr-ı a'zam hazretleriniñ ma'lûm-ı 'ilm-i vâlâ-yı³ menkabe⁴ olup huşûşen müstelzim irtikâ-yı⁵ merâtib⁶ olan ahlâk-ı hamîdeleri zîver-ı kitâbe-i iştihâr⁷ ve fatķ ü ratķ-ı⁸ umûr ü huşûş-ı muţâvi'-benân-ı re'y-i dürüst⁹-girdâları olduğu kâ-şems fi-vasatî'n-nehâr zâhir ü aşkâr olduğundan başka yigirmi otuz seneye qarîb zemân ihtimâm-ı¹⁰ tâmm¹¹ ile [133^a] hidemât-ı salţanat-ı seniyyede emrâr-ı evân ve be-¹²taşşîş büyük tezkîrecilik ve riyâsetleri eyyâm-ı feraħ-ı¹³ ittisâmlarında bezl-i tâb ü tüvân ederek hizmet-i devlet-i ebedd-müddeti dill-hâh¹⁴ üzre rü'yete نصوع tâmm eylemeleri cihetlerinden taşşîl rızâ-yı meymenet¹⁵-iktizâ-yı hazret-i şadr-ı a'zamîyi¹⁶ iltizâm eyleyüp el-hâşıl ser-âmed-i aşhâb-ı dirâyet-i pîşvâ-yı erbâb-ı şıdk ü istikâmet 'âlî رتبت nîgû-yı menkabet şâyân-ı tekrîm ü iltifât¹⁷ reh-nümâ-yı erbâb-ı¹⁸ dürriyet ü fitnat bir zât-ı sûtûde-şifât olmağla şehr-i mezbûruñ¹⁹ on üçüncü günü [13 L. 1194/12 Ekim 1780] Huzûr-ı Âşafî'ye da'vet ve şadâret-'uzmâ kethüdâlığı tevcîhile ilbâs-ı ferve-i semmûr-ı müstevcibü'l-meserret²⁰ buyurulup evfaķ-i²¹ evķâtda maķâm-ı²²

¹ Dürüst AE: Dest-i D.

² Fi'l-aşl C, D: -AE.

³ Vâlâ-yı AE: Bülend-i C, D.

⁴ Menkabe AE: Menkabeti C, D.

⁵ Sa'âdet-i C, D: +Ve D.

⁶ Dû-cihân C: Cihân D.

⁷ İştihâr AE: İştihâd D.

⁸ Ratķ-ı A, B, C, D: Revnak AE: +Şı'âb C, D.

⁹ Dürüst AE: İşâbet C, D.

¹⁰ İhtimâm-ı AE: Niyet-i C, D.

¹¹ Tâmm AE: Hâlîşe C, D.

¹² Be- B, C, D: -AE.

¹³ Feraħ-ı AE: Behcet C, D.

¹⁴ Dill-hâh AE: Ber-vech-i C, D.

¹⁵ Meymenet AE: Şeref C, D.

¹⁶ 'Azamîyi AE: Cihân-dârîyi C, D.

¹⁷ Pîşvâ-yı erbâb-ı şıdk ü istikâmet 'âlî رتبت nîgû-yı menkabet şâyân-ı tekrîm ü iltifât C, D: -AE.

¹⁸ Erbâb-ı B: -AE.

¹⁹ Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

²⁰ Meserret AE: Behcet C, D.

²¹ Vefķ-i A: Es'ad-ı C, D.

²² Maķâm-ı AE: Mesned-i C, D.

vâlâ-yı kethüdâyiye ‘urûc eyleyüp vedî‘a-yı hamîr-mâye¹ fıtratları² olan niyyet-i şâdıka ile ol-maħalle³ müteferri‘-i umûr ü huşûşu temşiyet ü rü’yete ku‘ûd eylediler. Efendi-i mûmâ-ileyhiñ revnâk-efzâ-yı câh-ı kethüdâyi olduğuna şu‘arâ-yı seħer-efrenden katî vâfir-i saħn-perdâz-ı i‘câz-gû-i inşâd-ı târiħ vâdilerinde tek ü pû eyleyüp lakin muħarrir-i ħaķiriñ ol-bâbda mülhem olduğu mışra‘-ı mücevher cümleden rengîz⁴ ü ra‘nâ-ter görünmeğın bu maħalle işbâta ibtidâr ve ol-vechile keşide-i silk-i sûtûr-ı âşâr kıldı.

Mışra‘-ı Târîħ

Ĥamîd Efendi Sezâ Oldu Kethüdâ-yı Vezîr

Zıkr-i Re‘îsü’l-küttâb-şoden Süleymân Feyzî Efendi

Ânifen beyân olunduğu üzre re‘îsü’l-küttâb Ĥalîl Ĥamîd Efendi ĥazretleri revaķ-efzâ-yı mesned-i kethüdâyi olmağın câh-ı celîl-i riyâsete daħi aşħâb-ı⁵ feţânet ü kiyâsetden bir zât mücerrebeü’l-eţvârîñ intiħâbı lâ-büdd olup ve bundan aķdem şadâret-‘uzmâ kethüdâlığından Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile münfa‘il⁶ iken ve bu def‘a vuķû‘-yâfte olan tevcîhât-ı meymenet-âyâtda defter-i ĥâķânî emâneti ile mütecell⁷ olan Süleymân Feyzî Efendi’niñ aħvâl-i düvel-i naşârâ ve mülûk-ı eţrâfa vâķıf ve⁸ fi’l-aşl mektûbî-i şadr-ı a‘zam başħalîfesi ve mükerreren şadr-ı a‘zam mektûbcusu olmaķ takrîbi ile umûr ü huşûş-ı devlete kemâ-hüve-ħaķķıhi ‘ârif olduğu cümle ‘inde vâzıħ ü aşķâr olduğundan mâ-‘adâ ĥadd-i zâtında efendi-i mûmâ-ileyh edîb ü fâzıl bir zât-ı memdûħü’l-ħışâl ve ber-vücûdî müdânî ü mûmâsil olup vücûhla maķâm-ı riyâsete istîhâli vâzıħ ü celî olmağın rûz-ı firûz-ı mezkûrda ‘aķab-ı kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamîde efendi-i mûmâ-ileyh daħi bi’d-da‘va ĥuzûr-ı şadâret-penâhîye iħzâr ve dûş-ı istîħķâķları ĥil‘at-ı zer-tâb-ı riyâsetle tezyîn ü tâb-dâr buyurulup maķâmlarına rücû‘ ve bi’l-iħlâş rü’yete-i umûr-ı devlete şürû‘ eylediler.

¹ Mâye-i AE: Zât-ı C, D.

² Fıtratları AE: Kerâmîleri C, D.

³ Ol-maħalle AE: Ol-maķâma C, D.

⁴ Rengîz AE: Rengîn C, D.

⁵ Aşħâb-ı AE: +Ve A.

⁶ Mütefazıl B: Münfaşıl C, D.

⁷ Mütebecil B, C: Mübeccel D.

⁸ Ve C, D: -AE.

Tevcîh-i Emânet-i Defter-i Hâkânî

Pes zîkr olunan vech ile defter emâneti münhall olup ve çend rûz muqaddem vuķû'-yâfte olan tevcîhât-ı hümâyûnda defter emânetinden münfaşıl sâbıkâ şıķķ-ı evvel defter-dârı Hasan Efendi fi'l-aşl ihrâz-ı¹ rütbe eylemiş bir zât-ı mu'tekid ü maħlaş olup emânet-i mezkûreden ħîn-i infişâlinde kılllet-i vech-i ma'âşdan nâşî dâ'iresi temâmen perîşân ve sâyeste-i 'inâyet ü merħamet-i pâd-şâh-ı cihân-bân olduğu etrâfdan iħbâr ü inhâ olarak şadr-ı a'zam ħazretleriniñ ma'lûmları olmağın şâyân-ı re'fet ve şefkat olduğun ħuzûr-ı hümâyûna 'arz ve inhâ ve muqaddemce ħaķķlarında isti'tâf-ı 'avârıf-ı şehr-yâr-ı kerem-fermâ buyurmuş olmalarıyla hemân ħuzûrlarında defter emâneti ħil'atlerin eksâ ve şemerre-i ħülûşları olduğun beyân ederek manşıb i'tâsından başka nevâzişler² ile daħi mesrûr ü kâm-revâ eylediler.

Âmeden Ser-maķtû'-yı Feyzî Ağa

Dergâh-ı 'Âlî ħapucıbaşlarından sâbıkâ başbaķıķulu olan Feyzî Ağa bundan muqaddem Erzurûm vâlîsi iken vezâreti ref' olunan Miķdâd Paşa'nıñ emvâl ü eşyâsını cânib-i beytü'l-mâle işâl eylemek üzere sûy-i salţanat-ı seniyyeden [133^b] ba's ü tesyîr olunmuşıdı. Bir sene miķdârı maħall-i merķûmda iķâmet³ eylediktensoñra yine kendüsine sipâriş ü tavsiyye olunan vech ile 'alâ-vechi'l-iħlâş cânib-i mîrîyyeye ħidmet eylemeyüp küllî betâ'et ü ihânet eylediğinden mâ-'adâ ħuşûş-ı aħar ile ol-ţarafa me'mûr Dergâh-ı⁴ 'Âlî ħapucıbaşlarından Ni'metî-zâde'nıñ taħrîr eylediği üzere bu def'a vefât eden Erzurûm vâlîsi es-Seyyid İbrâhîm⁵ Paşa'nıñ daħi emvâl ü eşyâsı memhûresiniñ mührleri ħôd-be-ħôd fekk ve şûret-i ħaşbda ba'zı eşyâ ve ħayvânâtına itâle-i dest eylediği şadr-ı a'zam ħazretleriniñ ma'lûmları olmağla der-'aķab tertîb-i cezâsiyçün fermân irsâl eylemişleridi. Muhâbbet-rîz-i şudûr olan fermân-ı cihân-muţâ'ıñ mazmûn-ı münîfî üzere maħallinde kârî görölüp şehr-i şevvâliñ yigirmi sekizinci günü [28 L.

¹ Bu kelime D nüshasında sehven احرار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu احرزاز (İhrâz) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven نوازشلىر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نوازشلىر (Nevâzişler) şeklinde olmalıdır.

³ İķâmet B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven دركا (Dergâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu درگاه (Dergâh) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

1194/27 Ekim 1780] ser-maqtû‘u vürûd eyleyüp bâ-emr-i ‘âlî meydân-ı siyâsete vaz‘ olundu¹.

Tebdîl-i Şadr-ı Anaçolu

Anaçolu kâdî‘askeri olan Müfti-zâde Aḥmed Efendi’niñ bir müddetden berü mübtelâ olduğu ekele ‘illetinden begâyet mizâcî muḥtell ve ol-mesnede teferru‘ eden ḥidemât ve rüsûmın ekşeri pes-mânde ve mu‘atṭal olmağın gâh gâh isti‘fâ ve manşıbdan ‘azlin temennâ ider idi. Gederek eṭrâf-ı dimâğına süryân ve reftâr ü² küffâra ‘adîmü’l-iktidâr olup aḥvâl begâyet perîşân olmağla müddet-i mu‘ayyenesine bir şöhr-i³ kâmil-vâr iken istid‘âsına binâ‘en mâh-ı zi‘l-ka‘deniñ gürresi eḥad günü [1 Za. 1194/29 Ekim 1780] ‘azl olunup yerine sabıqâ İstanbul kâdîsı olup Anaçolu pâyesiyle talṭîf olunan Ḥayâtî-zâde Meḥmed Sa‘îd Efendi Anaçolu kâdî‘askeri naşb ü ta‘yîn buyuruldu. Birkaç gündün soñra selefi efend-i⁴ mûmâ-ileyh efendi daḥi vefât ve rûḥ-ı revânı ‘azm-i gülistân-ı cennât eyledi.⁵ سقى الله ثراه و جعل الجنة مثواه.

Vuḳû‘-ı Silsile-i der-Miyân-ı ‘Ulemâ

Ġalaṭa ve Selanik kazâlarınıñ tevcîhleri vaḳti ḥulûl etmeğın toḳsan beş muḥarremi gürresinden [1 M. 1195/28 Aralık 1780] Ġalaṭa‘yı zabṭ ve sene-i merḳûme gurre-i saferinden [1 S. 1195/27 Ocak 1781] Selanik’e mutaşarrıf olmaḳ üzre şehr-i zi‘l-ka‘deniñ beşinci günü [15 Za. 1194/12 Kasım 1780] Ġalaṭa kazâsı Şehsuvâr-zâde Ḥâce ‘Osmân Efendi’ye ve Selanik manşıbı Za‘frânborlu Ḥâfız⁶ Aḥmed Efendi’ye tevcîh ü iḥsân ve ḥareket-i medrese ile katî vâfir müderrisîn-i kirâm mesrûr ü⁷ ḥandân kılındı.

Âmeden Ser-maqtû‘-ı Vâlî-i Sivas ‘Ali Paşa

Sivas vâlîsi olan Dağüstânî ‘Ali Paşa’niñ fi‘l-aşl seksan [1180/1766-1767] ve seksan iki târîḥlerinde [1182/1768-1774] zaḥîre mübâşiri bulmaḳ taḳrîbiyle şervet ü⁸ yesârı meşḥûr ve bir senedensoñra mu‘asker-i ḥümâyûna ba‘zı güne tezelzül ‘arîz olup kuvvet-i mâliyyesi münâsebeti ile vaḳt ü ḥâle göre muvâfiḳ-ı ‘asâkir-i istişḥâb ederek

¹ Olundu B, C, D: -AE.

² Ü B, D: -AE.

³ Şöhr AE: Ehl D.

⁴ Efend-i C, D: -AE.

⁵ “Allah onun toprağını sulasın ve yerini Cennet kılsın.” anlamında Arapça dua.

⁶ Ḥâfız B, D: -AE.

⁷ Ü B, D: -AE.

⁸ Ü B, C, D: -AE.

ba‘zı zaḥîre maḥalleriniñ muḥâfazasına me‘mûr kılınur idi. İstiḥdâm olunduğu mevâki‘de şâyân-ı taḥsîn olur bir hizmete muvaffîk olmamış iken Ḥalîl Paşa şadâretinde vuḳû-yâfte olan Ḳartal Vaḳ‘a’sı ‘aḳabinde mûmâ-ileyh vezâret iḥsânı ve ḥattâ kesret-i dağdağa-yı¹ perîşânîden vezâret berâtı ile gönderilen mübâşir-i müşârun-ileyh Özi câniblerine firâr etmiş olmağla “*Bulurum.*” mülâhazalarıyla bir miḳdâr Ṭuna sevâhili etrâfında deverân ü pûyân olunduğdanşoñra yine vezâret berâtıyla ordu-yı hümâyûn cânibine ‘atf-ı ‘inân eylemişidi.

Pes Ḥalîl Paşa şadâretinde münḳazî olup serdâr-ı ekrem Silahdâr Meḫmed Paşa şadâretinde² İsaḳca muḥâfızı iken maḥall-i merḳûmuñ hıfz ü ḥirâsetine daḫi ḳudret-yâb olamayub üç dört biñ miḳdârı a‘dâ-yı dîn³ üzerlerine hücûm eylediği ân bâ-cem‘uhum önlerinden girîzân olup düşmen-i dîniñ maḥall-i merḳûmı vîrân ve ḳatî vâfir mühimmât ü edevât-ı seferiyyeniñ ‘urza-ı telef olmasına bâdi olduğu müstebân olduğda iftâsına irâde ta‘alluḳ eylemişiken yine ‘afv ile mu‘âmele ve tertîb-i cezâsından müsâhele olunmuşidi.

El-ḥâşıl veḳâyi‘-i sefer-i hümâyûndan bir ma‘reke de iḥrâz-ı mertebe-i rû-sefîdi idemediğinden mâ-‘adâ mutaşarrıf olduğu manşıblarıñ ekşerisinde daḫi [134^a] etbâ‘ına begâyet mağlûb olmağın men‘-i ‘adem-i iḳtidârından nâşî muḳtedây⁴ oldukları mertebelerde vedâyi‘-i ḥâliḳü’l-berâyâ olan fuḳarâ-yı ra‘iyyete cevr ü zulmleri ḥadden efzûn ve re‘âyâ vü zu‘afâ-yı zîr-i dostâne sıbḳat eden ta‘addî ü i‘tisâfları velvele-endâz-ı rub‘-i meskûn olup birkaç def‘a ḥükûmet-gâhı olan maḥalleriñ etrâf ü enḫâsından Dîvân-ı ‘Âlî’ye ref‘-i raḳ‘a-yı⁵ iştikâ ve istirḥâm ve ḥaḳḳında zuhûr eden şikâtiñ şikâyetleri istimâ‘ olunacağı def‘âtle kendüsine iḫbâr ü i‘lâm olunmuşiken yine mübtelâ olduğu ḥâb-ı ḡafletten müteyaḳḳız olmayup belki evvelkeden ziyâde tevâbi‘ ü levâhiḳi zulm ü ta‘addîleri îḳâ‘ına meşḡûl ve bir taraftan dâsitân-ı cevr ve bîdâdleri ḫikâye ve menḳûl olmadan ḥâlî olmamağla ibḳâsına ta‘yîn olunan ḳapucıbaşı aḡa ma‘rifeti ve â‘yân-ı beldeden ba‘zılarınıñ mu‘âveneti ile Sivas ḳal‘asına naḳl olunup anda kârî

¹Bu kelime C nüshasında sehven دغدغه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دغدغه (Dağdağa) şeklinde olmalıdır.

²Münḳazî olup serdâr-ı ekrem Silahdâr Meḫmed Paşa şadâretinde A, C: -AE.

³Dîn C, D: -AE.

⁴Muḳtedây-ı AE: Muḳtedir B, C, D.

⁵Ḥükûmet-gâhı olan maḥalleriñ etrâf ü enḫâsından Dîvân-ı ‘Âlî’ye ref‘-i raḳ‘a-yı A, B, D: -AE.

itmâm ve zi'l-ka'deniñ sekizinci günü¹ [8 Za. 1194/23 Şubat 1771] ser-mağtû'u vürûd eyleyüp gayretü's-sâ'irîn mevzû'-ı nazar-gâh-ı enâm olmuştur.

Pes ahâlî-i Sivas'ın hâline merhâmeten Sivas² eyâleti mîr-i mîrândan Dârendeli İbrâhîm³ Paşa'ya 'inâyet ü ihsân olundu. Merhûm-ı müşârun-ileyh evkât-ı hâmsiyi edâya muvâzebet üzre olduğundan mâ'-adâ eşrâf ve teheccüd mişillü 'ibâdâta mülâzım ve ekseriyyâ ba'zı eyyâm-ı mübârekede şâ'im olup haysiyyet-i ileyhiye tezekkürden zâhil ve emr-i ma'âdîn-i fikr eylemeden gâfil değil idi. Begâyet câhil ve dâ'iresin zabt eylemek habîlesinden 'âtıl olmağın bi'l-âhire çengâl-ı nâ-geh-gîr-i kazâ ile pîrâhen-i 'ömrü çâk ve medîne-i Sivas'da nihâde-i zîr-i hâk olmuştur.

Vürûd-ı Elçi ez-Cânib-i Buğara

Seksan toktuz târîhlerinde [1189/1775-1776] Devlet-i 'Aliyye-i ebeddü'l-istimrâr tarafından Rusya'ya büyükelçi ta'yîn olunan 'Abdülkerîm Efendi'niñ Rusya'ya vürûdu Buğara elçisiniñ ol-țarafa tevârûdine taşâdüf etmeğın kendüsiyle taşşîl-i ülfet ve elçi-i mûmâ-ileyh Mollâ⁴ Bedî' nâm bir âdemi ile bir kıt'a đarâ'at-nâmesi meb'ûs-ı der-devlet-i asmân-miknet kılınmışıdı. Ol-vağt Rusya ile in'ikâdı der-dest olan rişte-muşâfât henüz pezîr-refte-i infişâm olmadığınan ıklîm-i Buğara'da olan 'ulemâ ve şulehâ ve meşâyiğ-i mağbûletü'd-du'âdan isticlâb-ı da'vât-ı hayriyye zemîninde cânib-i salțanat-ı behiyyeden Buğara hânı olan Seyyid Mehmed Ebû'l-gâzi Hân'a bir kıt'a nâme-i hümâyûn tahtîr ve ba'dehu edâ-yı hacc zıkr olunan Mollâ Bedî' ile cânib-i Buğara'ya irsâl ve tesyîr olunmuşıdı.

Pâd-şâh-ı zemân-ı sultân-ı⁵ selâtin-i cihân hazretleriniñ nâme-i hümâyûnları ol-cânibe vâşıl olduğı ân hân-ı⁶ müşârun-ileyhe izhâr-ı merâsim-i 'ubûdiyyete kıyâm ve der-'ağab hediyye tertîb ve elçi ta'yînine ihtimâm-ı tâmm⁷ eyleyüp ser-âmed-i ümerâ-yı devletlerinden şervet ü⁸ yesârlariyle ma'rûf محمدار nazarı bî-nâm zât-ı⁹ vuķuru elçi taşşîs ve oğlu Mehmed Şerîf'in ikinci elçilik ile kemer isti'dâdın tarşîs eyleyüp otuz nefer

¹ Günü B, C, D: -AE.

² Hâline merhâmeten Sivas A, C, D: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Mollâ A, B, D: -AE.

⁵ Sultân A, B C, D: -AE.

⁶ Hân-ı C, D: Cânib-i AE.

⁷ Tâmm C, D: -AE.

⁸ Ve C, D: -AE.

⁹ Zât-ı C: -AE.

miqdârı etbâ‘ ile techîz ve Buğara’dan¹ irsâl² ve îfâ-yı şerâ’it-i bendegîye isti‘câl eylediler.

Mûmâ-ileyh râh-ı râstı olan tarîk-i İnan şûriş ü fiten-i rûz-gâr ile mühtell ü perişân olmağın Baħr-i Ĥazar’dan Rusya ĥudûduna ‘ubûr ve çend mâh tevķîf³ olunduğdanşoñra Ĥırım cezîresine mürûr [ü] ‘ubûr⁴ eyleyüp andan seffineye süvâr ve şehr-i zî’l-ka‘deniñ on ikinci günü [12 Za. 1194/27 Şubat 1771]

Beyt

كعبه اهل شرف خاك سرکوي شماسا

قبله ارباب دولت طاق ابروي شماسا⁵

beytin inşâd ederek ârzü ü⁶ âmâli Âsitâne-i pād-şâh heft-ıklîm ile boğaza vâsıl olduğun maķâm-ı şadâret-‘uzmâya i‘lâm ü iħbâr eyledi.

Şadr-ı a‘zam ĥazretleri işâretiyle kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî tarafından zümre-i ĥulefâ-yı kalem kethüdâ-yı şadâret-penâhîden bir mütefaţtın kâtib irsâl ve Ĥavaķ Ĥişârı’nda⁷ elçi ile mülâkât ve istikşâf-i ĥâl olunduğdanşoñra Âsitâne-i ‘Aliyye’ye celb ve cânib-i mîrîden ta‘yînât tertîb ve ĥâne-ferş ve miħmân-dâr naşb olunup elçiliği karfîn-i kabûl edüp müşâhede-i iltifât-ı Devlet-i ‘Aliyye ile nâ’il-i me’mûl oldular. Beş on gün mürûrundanşoñra⁸ ĥuzûr-ı şadâret-penâhiye [134^b] gelmesi irâde olunmağla kethüdâ-yı şadr-ı a‘zam Ĥalîl Ĥamîd Efendi tarafından müste‘âr olarak iki⁹ re’s-i müzeyyen esb ve yedi sekiz miqdârı Dîvân-ı Ĥümâyûn çavuşı irsâl ve çavuşbaşı ağasınıñ rikâbından müsâfir otaşına işâl olunup vezîr ağaları ve mektûbî-i Şadr-ı ‘Âlî ve muħarrir-i ĥaķîr ĥuzûr-ı âşafânede vâķıf iken çavuşlar kâtibi ve emîni elçiyi ‘arz otaşına idħâl ve

¹ Buğara’dan B, C, D: -AE.

² Ve irsâl : +AE

³ Tevķîf AE: Tevaķķuf C, D.

⁴ ‘Ubûr C, D: -AE.

⁵ “En şereflî Ka‘be seniñ köyüñün toprağıdır/Hükümetin kıblesi seniñ kemer kaşındır.” anlamında Farsça bir beyit.

⁶ Ü B: -AE.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven **خصارنده** (Ĥişârında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **حصارنده** (Ĥişârında) şeklinde olmalıdır.

⁸ Mürûrundanşoñra AE: Mürûrunda A, B, C, D.

⁹ İki A, B, C, D: -AE.

mülâkât vekîl-i muṭlak ḥazretleriyle münbasitü'l-bâl olup elçi-i evvel ve şânîye kıyâm ü ik'âd ve ittihâd-ı dîniyyeye ü mezhebiyye cihetile fevkü'l-mâl¹ icrâ-yı merâsim-i² mu'tâd olunduğdansoñra elçiniñ maḳâm-ı şadâret-'uzmâya olan muşḥaf-ı şerîf ve mücevher şemşîr ve üçer taḳa şâl ve çetârî ve kırk biñ 'aded şolâḳ ve peyk tûlî ve üç kıṭ'a senân ve mînâ-kârî iki kıṭ'a ibriḳ ve üç kıṭ'a kâse ve iki cây-ı³ zarfı hediyeelerin mevki'-i ḳabûle taḳdîm eyledikleri 'aḳabince elçiye ve oğlu ikinci elçiye bol yeñli sincâb kürk ve sekiz on nefer etbâ'ına hil'atler ilbâs olunup kethüdâ beğ ve re'îsü'l-küttâb efendi ḥazretleri daḫi ba'de'l-mülâkât mültefiten ü muṭayyeben mihmân-dârı ve çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'la ḳonaḳlarına rücû' eylediler.

Vürûd-ı Tahrîrât ez-Cânib-i Ḥâkim-i 'Ummân ve Zıkr-i Ba'zı ez-Keyfiyyet-i

O

Müddet-i medîdeden berü 'Ummân ve⁴ ḥavâlisi ḥâkimi olan Aḫmed bin Sa'îd Melek-şâh cibâh-ı her-câ-yı kem-şindîd olan âstân-ı felek-'unvân-ı ḥazret-i şehir-yâr-ı gerdûn-gulâma intisâb ve bir⁵ taḳrîble müterreddidân-ı südde-i seniyye-i mülûkâneleri zümresinden olmak şerefîn iktisâb eylemek levâzımın istiḥşâlden ḥâlî olmamağla bundan muḳaddem baḡât-ı A'câm'dan ser-zede-i zuhûr ve ber-eyyâm-ı mezbûr⁶ İran'da taḳl-zen-i ğurûr olan Zend⁷ Kerîm teşhîr-i maskat irâdesiyle sevḳ ve⁸ taḳdîm eylediği 'asâkirine tarîḳ-i 'ubûr talebinde olduğı haberin Der-'aliyye-i ebeddü'l-ḳıyâm tarafına inhâ ü iblâğ na'mû'l-vesîle ittihâz ve ḥükûmet-gâhında güzerân eylemelerine kendü tarafından 'adem-i müsâ'adeyi merḳûm Zend Kerîm ile tertîb eylediği⁹ da'vâ-yı ḥuşûmetine bürhân-ı ikâme ederek şerâ'it-i 'ubûdiyyetine ri'âyet üzre olduğı muḳaddemâtın ibrâz ve mütevaffâ Bağdad vâlîsi 'Ömer Paşa muḥâfaza-yı Başra emrinde ḥâkim-i mûmâ-leyhden lede'l-istimdâd sefâ'in-i müte'addide ile vârid olan¹⁰

¹ Fevkü'l-mâl AE: Fevkü'l-me'mûl A, B, C, D.

² Merâsim-i AE: Resm-i C, D.

³ Cây-ı AE: Çay-ı A, B, D.

⁴ Ve B, D: -AE.

⁵ Bir C, D: Bu AE.

⁶ Mezbûr AE: Merzbûm C, D.

⁷ Zend B, C, D: Şadr-ı AE.

⁸ Ve B, C, D: -AE.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven **ایله یکی** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **ایلدیکی** (Eylediği) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Olan A, B, C, D: -AE.

oğlu Emîr Hilâl'in münfa'ilen¹ Başra'dan 'avdet² eylemesi hemân Bağdad vâlisi Hâfız Muştafâ Paşa tarafından vâki' olan etvâr-ı 'acîbeden neş'et eylediğın tafşıl³ ve bu vech⁴ üzere tûmâr ve şadâkat ve reften⁵-tezyîl⁶ eyledikde hâlet-i bâr⁷-güne-i merkûm-ı müşârun-ileyh Muştafâ Paşa'nın i'dâmına bâ'is ü bâdî olduğu beyânıyla fîmâ-ba'd A'câm'dan ahz-sâr ve intikâm ve tahlîş-i Başra emrinde Bağdad vâlisi 'Abdullah Paşa ile bi'l-muhabere i'ânet eylesiyçün toksan bir recebi hilâlinde [B. 1191/Ağustos-Eylül 1777] hâkim-i mûmâ-ileyhe taraf-ı şâhânededen nâme-i hümâyûn ve mûcibince mektûb-ı 'âlî ib'âş olunmuşıdi. Bundanşoñra Zend Kerîm'in kuvvetini müş'ir ve her hâlde tenkîl-i A'câm emrinde hidemât-ı mebrûre ibrâz edeceğini mazhar yine hâkim-i mûmâ-ileyhiñ 'arîzası vârid ve ke'l-evvel merkez-i 'ubûdiyyet ve ihlâşda⁸ راکز ve kâ'id olduğun beyân ve kemâ fi's-sâbık şıdk ü gayretin ibrâz ve i'lân etmeğle ol-güne tevârüd eden 'arîzasına cevâb olarak cânib-i Devlet-i 'Aliyye'den def'-i hışâm zımnında sevki ketâ'ib-i zafer-menâkıb olacağı esnâda Zend Kerîm'in fevt haberi ve 'aķabinde Azerbaycan ahâlîsiniñ istîmânların müştemil 'arîzaları vürûdına binâ'en tâ'ife-i 'uşâtdan Zend Kerîm'in hareketi hasebiyle ahâlî-i İran'la mün'aķıd olan müşâlahaya hâlet-i⁹ tatarruk itmediğinden nâşî 'afv ile mu'âmele olunmuş olduğunı ve bundan böyle cânib-i A'câm'in hilâf-ı müşâlahaya bir hâlet-i maħsûs olur yine emr-i tenkîllerine ibtidâr olunacağını beyânla hâkim-i mûmâ-ileyhiñ Bağdad vâlisi ile rûsûm-ı¹⁰ ittihâda ri'âyet ve istikmâl-i levâzım-ı yek-cihetîde dakîka fevt eylememesini müş'ir taraf-ı hümâyûn-ı şâhânededen [135^a] tekrâr nâme-i hümâyûn ve mûcibince mektûb-ı sâmi irsâl olunmağın cânib-i şâhâne bu güne mazhar¹¹ hiţâb-ı müsteţâb ve çendân-ı¹² sâlden berü ârzû-keş olduğđ devlet tereddüd ve intisâbı iktisâb eylediğinden mazmûn-ı mezkûru hâvî gönderilen nâme-i hümâyûniñ vuşûlünden bahşle hâkim-i mûmâ-ileyhiñ mufaşşal ü

¹Bu kelime A nüshasında sehven منفلا imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu منفعا (Münfa'ilen) şeklinde olmalıdır. Münfaşılan D.

²'Avdet AE: Da'vet D.

³Tafşıl B, C, D: -AE.

⁴Vechle C, D: -AE.

⁵Reften AE: Raķîķ B: Rıķıyyetin C.

⁶Tezyîl AE: Tezbîl D.

⁷Bâr AE: Bâz B, C, D.

⁸Ve C: -AE.

⁹Bu kelime AE. nüshasında sehven حلل (Hâlet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلل (Hâlet) şeklinde olmalıdır.

¹⁰Rûsûm-ı C, D: -AE.

¹¹Mazhar D: -AE.

¹²Bu kelime A nüshasında sehven چندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu چندان (Çendân) şeklinde olmalıdır. Çend D.

meşrûh ‘ubûdiyyet-nâmeleri zuhûr ü sünûh eyleyüp Bağdad vâlîleriyle müttehid olarak tenkîl-i A‘câm’a bezl-i kudret eylemeğe niyyet eylemeleri sebebi ile sâ’irleriniñ ahz ve ihlâkı zımında olmayup mücerred Başra’ya vâki‘ olan hâlâtı beyân ü ifâdeye mebnî olduğunu ve taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’den istîşâl-i Â‘câm emrinde rû-nümâ olan tevakkuf ve ‘acz ü fütûr olmayup ‘ibâdullaha merhâmeten olmuş olduğu yakînen ma‘lûmı idüğünü ve Başra emrinde vâki‘ olan mu‘âveneti mücerred rızâ-yı şâhâneyi taşşîl-i irâdesi zımında olduğunu ve Bağdad ve Başra’nıñ Süleymân Paşa’ya tevcîhinden memnûn¹ olmağla her hâlde müşârun-ileyh ile ittihâd üzre olacağını ve şadr-ı maķâlede îrâd olunduğu vech ile maķşad-aķşâsı mükâtebe ile taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’den mazhar-ı muhâtab olmağ idüğünü ve ‘Ummân hüccâcından Rûm nâmıyla Cidde’de beş iryâl ve Mekke-i Mükerreme’de altı riyâl ahz olup tâ’ife-i A‘câm’dan zann ile kendülerine haķâret olunmağla muţâlebe-i mezkûreniñ def‘ bâbında ümerâ-yı Mekke ve Cidde’ye evâmîr-i şerîfe işdâr olunması iltimâsı derc ü taştîr etmeğîn ânifen zıkr olunduğu üzre Zend Kerîm tarafından Başra benderine tasalluğ olunduğu vaķtlerde ‘Ummân hâkîmi ve ahâlîsi Başra’nıñ istihlâsı emrinde irsâl-i ‘asâkir vesâ’ir i‘ânet ile Devlet-i ‘Aliyye’ye hidmet ve ibrâz-ı şadâķat etmeleriyle fîmâ-ba’d “*Yemen tarafından vâki*² *olcağ ‘Ummân hüccâcından bir güne resp alınmıya!’*” deyü iķtîzâsına göre Mekke şerîfine ve Cidde³ vâlîsine evâmîr-i şerîfe işdâr ve verilen şûret hâkîm-i müşârun-ileyh tarafına imlâ ü ihbâr olundu. Lakin hâkîm-i müşârun-ileyhiñ nâme-i hümâyûnla muhâtaba vü mücâzebe⁴ istihâlî olmadığı Bağdad vâlîsi Süleymân Paşa tarafından⁵ istikşâf ü istinbâ ve maķâm-ı şadâret-‘uzmâya tahrîr ü inhâ olunmağın bu def‘a cânib-i şâhânededen nâme-i hümâyûn tahrîri te’hîr ve zıkr olunduğu vechile ma‘rûzâtınıñ iķtîzâ eden ecvîbesi taķdîmi zımında taraf-ı hażret-i şadâret-penâhîden lâzım gelen vech üzre toķsan beş senesi muharremi hilâlinde [M. 1195/Aralık 1780-Ocak 1781] mektûb tahrîr ve tesyîr olunmuşdur.

¹ Memnûn AE: Memnû‘ C, D.

² Vâki‘ AE: Vârid B, C, D.

³ Bu kelime B nüshasında sehven حده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu جده (Cidde) şeklinde olmalıdır.

⁴ Mücârebeye A: Mücârebeye B, C, D.

⁵ Bu kelime B nüshasında sehven طرفندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طرفندن (Tarafından) şeklinde olmalıdır.

Zikr-i Mükâleme-i Re'îsü'l-küttâb Efendi bâ-Elçi-i Rusya ve Tenkîh-i Mâdde Naşb-ı Konsolos ez-Tetimme-i Mevâdd-ı Ticâret

Bundan muqaddem maħallinde tafşîlen ârâyiş-i silk-i erkâm olunduğu vech ile Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-kıyâm ile Rusyalu'nıñ Qaynarca'da 'ağd eyledikleri müşâlaħa münticü't-te'lif bir vaqt-i teng-i zarûret-güstere teşâdüf eyledüğinden ordu-yı hümâyûn cânibinden ħasm-ı¹ ħabl-i muħâşamaya me'mûrlar alup virdikleri taşdıċ-nâmelerde Rusyalu'nıñ derc ü temhîd eyledikleri şerâ'it tenkîh ve mümkün mertebe ilgâz² ve 'ibârâtında vaqtiyle mülken ve nizâmen kabûlünde maħâzîri telmîh edecek mezâmîni tarafeynden nâ'ire-i ceng ü per-ħâş-ı 'alev-endâz-ı şerâre-pâş olmak taċrîbiyle maħv ü³ işbât ve taşhîh eylemeğe fırsat-yâb olamadıklarından hemân Rusyalu tarafından kaleme alınan şûret mümkün mertebelerde tebyîz ü temhîd olunarak maċâm-ı mükâlemeden rücü' ve ħattâ mevâdd-ı ma'dûdeden bir miċdârı Franċa elçisi tavassuţıyla⁴ Tâtâr serbestiyeti münâza'ası ħilâlinde Aynalıċavaċ mükâlemesinde tesviye ü ta'dîl olunup mevâdd-ı mu'âhededen ticâret mâddesi ħâtimesinde Memâlik-i Maħrûse'de Rusyalunıñ münâsib görecekleri 'âmme-i mevâzı'da ċonsoloslar naşb etmeleri câ'iz⁵ ola." kelâmı muşarraħ olup ħîn-i tenkîh-i mükâlemede bu maċâlîñ tahtında ne maċûle maħzûr olduğu mülâħaza olunmadığından lisâna getirilmeyüp ammâ Rusyalunıñ ċuşvâ-yı⁶ merâmılarından biri daħi Memâlik-i Maħrûse'den beğendikleri maħallde ċonsolos naşbı [135^b] mâddesi olduğundan ċat'a ferâmûş etmeyüp leyl ü nehâr maţlûbları olan vech ile tanzîmine mübâşerete intizârdan ħâlî olmamalarıyla bundan yedi sekiz ay muqaddem Âsitâne'de muċîm elçileri tarafından kethüdâ-yı ħazret-i şadâret-penâhî⁷ Ĥalîl Ĥamîd Efendi'niñ evân-ı riyâsetlerinde bir ċıţ'a taċrîr 'arz ve ħülâşa-i mefhûmunda tebyîn-i ċaraz⁸ ederek Eflaċ ve Boċdan memleketlerine âmed-şüdd edecek Rusya tüccârı üzerlerine bir ċonsolos naşbı devletiniñ murâdı olduğunı taşrîh ve nihâyet merâmı olduğundan bir gün aċdem müzâkere olunup fayşal-pezîr olmasını telmîh eyledi. Bu keyfiyyet ise Eflaċ ve Boċdan'ın bi'l-küllîye iħtilâlini ve elden ċıkmasını mü'eddâ bir

¹ Ĥasm-ı AE: Cesîm-i C, D.

² İlgâz-ı AE: Elfâz C, D.

³ Ü B, D: -AE.

⁴ Tavassuţıyla C, D: Totţi'le AE.

⁵ Câ'iz AE: Ĥâ'iz C.

⁶ Ĥuşvâ-yı B, C, D: Ĥaşarâ-yı AE.

⁷ Şadâret-penâhî AE: Şadr-ı A'zamî B.

⁸ Ĥaraz AE: 'Arz D.

hâlet ve¹ hafîmetü'l²-âkıbet olmakdan nâşî ol-vakt efendi-i mûmâ-ileyh bir kıt'a mufaşşal takrîr tahrîr ve memleketeyn-i mezkûreteyne konsolos ta'yîninde³ devlet-i kavıyy-i miknete göre müstelzim olan mahzûrâtı yegân yegân taşîr ve Rusya elçisine i'tâ ve ol-daği devleti tarafına ba's ü isrâ eylemişidi.

Ol-esnâda efendi-i mûmâ-ileyh delâlet-i tevfiğ ile mesned-i vâlâ-yı kethüdâyîye şu'ud ve halefleri sabıkâ kethüdâlıkdan münfaşıl Süleymân Feyzî Efendi hazretleri mağâm-ı refî-i riyâsete ku'ud etmiş olduklarına binâ'en elçi-i merkûmuñ devleti tarafından muntazır olduğu cevâb-nâmesiniñ vürûdı efendi-i mûmâ-ileyhiñ naşbları evânını müte'âkıb ve temşıyyet-i maflûbları zımında kendüleriyle mülâkâta tâlib olmalarıyla cânib-i şadâret-i dest-gâhîden lede'l-istîzân şudûr-ı izn-i hümâyûnla Mahmûd⁴ Paşa-yı Velî câmi' civârında vâkı' kendü hânelerinde elçi ile mülâkât ve tarafeynden sevğ-i berâhîn ve tertîb muqaddemât olundukda elçi-i mesfûr "*Ḳonsolosluk mâddesinden devletim bir dürlü geçmez. Elbette ve elbette⁵ naşş-ı 'ahd-nâme ki 'âmme-i mevâzi'de konsolos naşb oluna.*" elfâzıdır. Âniñ muqtezâsınca "*Eflak ve Boğdan'a ve Bucağ'a konsolos naşb olunması iddi'â eder.*" kelimâtında ısrâra başladı. Bu huşûş için ilzâmı mutazammın söylenmedik sözü qalmayup bahş medâr olur ser-rüşte-i kelâm qalmamış iken haqq budur ki esnâ-yı mübâheşede⁶ re'îsü'l-küttâb efendi tarafından 'ahd-nâme-i hümâyûniñ 'ibâresi der-pîş olunup 'âmme-i mevâzi' ta'bîri Rusyaluniñ ticâretlerine esâs ve miqyâs olacak İngiltere ve Fransa devletleriniñ konsolosları ikâmet idgeldikleri mişillü yerlerdir. Yoğsa haşren Eflak ve Boğdan memleketleri değildir. Zîrâ Rusyaluya i'tâ olunan 'ahd-nâme-i hümâyûnda Eflak ve Boğdan vilâyetleriniñ şurûṭ-ı serbestiyetler mezkûr olan mevzi'de memleketine müte'allıq meşâlihiñ mecmû'ı zıkr olunmuş ve ol-iki memleketlerde konsolos ikâmeti kaṭ'â kâl ü kaleme gelmemiş ki bu mişillü mu'riziñ beyânda sükût-ı haşrı ifâde eder. Ya'ni 'âmme mevâzi'de konsolos ikâmesinden murâd sâ'ir düvel-i naşârâniñ konsolosları oturageldikleri yerler mişillü mahallerde Rusyaluniñ konsolosları daği ol-mevâzi'iñ 'âmmesinde otursun dimekdir. İmdi bu şûretde Eflak ve Boğdan'a konsolos idhâli

¹ Ve C: -AE.

² Hafîmetü'l- AE: Vahîmetü'l- D.

³ Ta'yîninde AE: Naşbından C.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven **محمود** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **محمود** (Mahmud) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ve elbette A, B, C, D: -AE.

⁶ Mübâheşede AE: Mübâhişede C.

Rusya devletiniñ haqqı değıldir. Zîrâ şimdiye değın memleketeyn-i mezkûreteynde bir devletiñ konsolosları iķâmet olunmuş olmaduğundan başka öteden berü konsolos iķâme olunan¹ maħaller vâlî ve hâkimü’ş-şer‘ iķâmet olunagelen emâkin-i meşhûre-i mu‘ayyinedir. Muķaddime² îrâd ile sevķ-i ebhâs-i malzemeye ibtidâr olunduķda elçiniñ bu bâbda ikâmeti her ne ķadar aşķâr olmuş ise daħi bundan aķdem vuķû‘-yâfte olan mecâlis-i mükâlemât-i mesbûķada bi’t-tecrûbe ma‘lûm³ olan meşreb-i menħûsî iķtizâsınca tarîķ-i⁴ mu‘ânedeye sâlik ve⁵ birķaç meclis mebhûten ve mülzemen ‘avdet eyleyüp kendüsine mâlik olmaķ hâletleri bedîdâr olduķça efendi-i mûmâ-ileyh cânibinden meftûr olduķları temekkûn ve şalâbete ser-mû-yı tenezzül verilmeyüp lakin memleketeyn-i mezkûreteyne [136^a] âmed-şüdd edecek tüccârı idâre için bir konsolos naşbı ve ol-ķonsolosa bir maħall ta‘yîn olunması naşs-ı ‘ibâret-i⁶ ‘ahd-nâme-i hümâyuniñ ‘ibâretiniñ muķtezâsı olup ve bu taķdîrce iltimâslarına müsâ‘de daħi lâzımeden olmağla devlet-i Rusya’nıñ bu każiyyede haqq elinde olmadığı eğerçi muħaķķaķdır. Ammâ bir devletdir. Hâtırlarına ri‘âyet ile⁷ saltanat-ı seniyye tüccârına nezârete kâfi olabilür bir maħall-i mu‘ayyen⁸ taşşışı ile konsoloslarını ĳabûl eder ve ol-daħi vâlî ve hâkimü’ş-şer‘ bulunan yer olmamaludur. Zîrâ Devlet-i ‘Aliyye’niñ kâffe-i umûrı merbût-ı şerî‘at-ı ĳarrâdır. Vâlî ve hâkimden hâlî mevzi‘de konsolos iķâmeti zevâbı-ı mülkiyye ve şer‘iyyemize menâfidir.” diyerek ĳatm-i kelâm etmişler idi. Binâ’en-‘aleyh elçi-i mersûm França elçisine varup mükâleme-i meclislerinde güzerân eden mebâħişi ifâde ve efendi cânibinden daħi mûmâ-ileyh Fransa elçisine kendü tercemânı gönderilüp Eflaķ ve Boğdan ve Bucak’dan hâric bir yerde konsolosıñ iķâmeti şartıyla bu kâre⁹ bir râbıta verilmesi maţlûb idiğini muķaddemce tefhîm eylemiş olduğundan Franca elçisi tûl ü¹⁰ derâz-ı mübâheşâtla Rusya konsolosınıñ müşâhir-i¹¹ büldân-ı Rûmeli’dan Silistre’de iķâmet eylemek üzere Rusya elçisini ilzâm itmeğle şehir-i zi’l-ħicceniniñ evâħiri eşnâsında iķtizâ eden temessükler taħrîri ü temhîr ve lâzım gelen

¹ Olunan AE: Olunagelen C, D.

² Bu kelime AE ve A nüshalarında sehven مقدمه (Muķaddime) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مقدا (Mükaddemâ) şeklinde olmalıdır. Muķaddemeleri B, C, D.

³ Bu kelime A nüshasında sehven معلوم imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu معلوم (Ma‘lûm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Tarîķ-i AE: Taraf-ı D.

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ ‘İbâret C, D: -AE.

⁷ İle AE: -D.

⁸ Mu‘ayyen AE: Ta‘yîn C, D.

⁹ Kâre AE: Buña C, D.

¹⁰ Ü B, C, D: -AE.

¹¹ Müşâhir-i AE: Şâhîd D.

berât-ı şerîf ve emr-i münîfî imlâ ve i'tâ olundu. Rusyalunîñ mücerreb olan ru'ünet ü huşûnetlerine ve 'ahd-nâmede mezkûr 'âmme-i mevâki' taşrîhine nazaran konsolosîñ Silistre'de iķâmete rızâ verilmeleriyle bir dürlü me'mûl değil iken efendi-i müşârun-ileyhiñ 'âķılâne ve müdebbirâne harekâtı bu emr-i düş-vârı zarar-ı siper-hâ¹ vechile bu hey'âte getürmesi âşâr-ı² tevfiķât-ı Rabbânî'yyeden olduğundan kaç'â iştibâh yokdır.

Mürden-i İmparatoriçe-i Nemçe ve³ İmparator-şoden Pes-reş

Nemçe imparatoriçesi olan Mariyye Terezya'nın hükûmeti kırk seneyi mütecâviz ve sâl-i mîlâdından bu vakte dek güzêrân eden sinîn istimâ' olunduğı üzre yetmiş mütenâhiz olmağın ıķlîm-i teninde zuhûr eden nevâzil ü eskâma tâb-âver olamadığından işbu sene-i teşrîn-i şânîsiniñ otuzuncu ve zi'l-hiccesiniñ üçüncü gecesi [3 Z. 1194/30 Kasım 1780] hükûmet-gâhın terk ve 'adem-i âbâda rihlet ile kişver-i be'îsü'l-maşîre 'azîmet eyleyüp bâbâsından mevrûşen mutaşarrıf olduğu Macar ve Çeķ krallığı oğlu İkinci Bozfun'a intikâl ve müstakilen Nemçe'ye kral olup cümleden muķaddem âstân-ı pâd-şâh-ı 'âlem kulluğın ikmâle iķdâm ve⁴ evvel-bâ-evvel Der-'aliyye'de muķîm elçisine münezzel-i irsâl eyledi. Haber-i mezkûr şehr-i mezkûruñ yedinci günü [7 Z. 1194/4 Aralık 1780] asitâne-i devlet-i âşiyânede muķîm elçileri tarafından ser-kâtibleri vesâtiyle hużûr-ı şadâret-i dest-gâhîye ihbâr ü iblâğ olunduğda muķaddemâ yetmiş beş ve yetmiş altı târîhlerinde Prusya kralınıñ Nemçelü ile mesbûķ olan muķâberât-ı 'adîdeleri eşnâsında Nemçe cânibine 'ârîz olan fûtûr ve⁵ inkisâr⁶ hengâmında Prusyalu'nın Devlet-i 'Aliyye'yi Nemçe üzerine taħrîke dâ'ir vuķû'-yâfte olan terģibâtına sûy-i salţanat-ı seniyyeden iltifât olunmadığınıñ imparatoriçe-i mezkûre⁷ müntedârı olmağın ol-ihsâna mükâfâtdan hâlî olmayup hattâ Devlet-i 'Aliyye'niñ Rusyalu ile güzêrân eden mevâki' ü muķârebinde Nemçelü cânibinden daħi bir hareket-i bâz-güne-i be-rûz eylemediğinden salţanat-ı seniyye tarafından daħi her-dem ri'âyet-i hâtırları mültezim olagelmeğle kâ'ide-i devlet üzre birkaç gün mürûrü temâmında⁸

¹ Siper-hâ AE: Sizce B, C, D.

² Âşâr C, D: -AE.

³ İmparatoriçe-i Nemçe ve C, D: -AE.

⁴ Ve AE: -D.

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ İnkisâr AE: İnkisârı D.

⁷ Mezkûra AE: Mesfûre C, D.

⁸ Temâmında AE: 'Aķabinde B, C, D.

maḳām-ı şadâret tarafından bir miḳdâr meyve ve işribe ile Dîvân-ı Hümâyûn tercemânı irsâl ve hâtırını sû'âl olundu ve's-selâm.¹

VEKÂYİ'-İ SENE-İ HAMİS VE TİS'İN VE Mİ'ETE VE ELF (1195/1780-1781)

Ziyâfet-i Ḳapudân Paşa bâ-Elçi-i Buḫara

Dârü'l-hükûme-i memâlik-i ıqlîm-i maverâû'n-nehr olan şehr-i Buḫara ki menba'-ı 'ulûm-ı şerî'at-ı ğarrâdır, ânifen zıkr olunduğu üzre ol- tarafların hân-ı şehâmet-'unvânı Seyyid² Mehmed Ebu'l-ġâzi Hân [136^b] cânibinden tevârüd eden elçileri Mehmed ار نظريي şâyeste-i iltifât-ı mevîr bir zât şâhib-i şalâh ve vuḳûr olduğundan başka öteden berü memâlik-i mezkûre hâkimleri cânib-i salṭanat-ı seniyye ile ittihâd-ı mezheb ve 'aḳabinde cihetlerinde tevâfuḳ-ı ma'nevî ve muvâfiḳ şûrî hâletlerin cem' eylemek da'vâlarından hâlî olmayup ve bu hâlet elçi-i müşârun-ileyhiñ taḳrîrinden³ müstefâd olduğundan mâ-'adâ sâ'ir ol-memâliġi zâ'ir ü dâ'ir olanların tevâtür ve ihbâr eylediklerine muvâfiḳ ve ıqlîm-i mezkûr ahâlîsiniñ du'â-yı devlet-i ebeddû'l-ḳıyâm vürd-zemânları⁴ ve istid'â-yı te'yîd-i pâd-şâh-ı enâm ve nevâziş-ker ve şevket ü kudret-i⁵ salṭanat-ı İslâm ḳıvâ-yı me'ârib-cinânları olduğu müteḫakkıḳ olmaġla şadr-ı a'zam hazretleri iltimâsıyla elçileriniñ i'zâz ü ikrâmı maṭlûb-ı cenâb-ı şehr-yâr-ı ḳadr-dân ve mülâyim-i zamîr-i kerâmet-'unvânları olup kibâr-ı Devlet-i 'Aliyye'den yedi sekiz miḳdârı zevât-ı vâlâ-cenâbın da'vet ve tevḳîri⁶ ve ikrâm ü ziyâfet eylemeleri tertîb olunmaġın şehr-i muḫarremü'l-ḫarâmın ikinci⁷ hamîs günü [2 M. 1195/29 Aralık 1780] ibtidâ ḳapudân-ı deryâ Ğâzi Ḥasan Paşa'ya bizim⁸ dill-ârâ-yı i'dâd ve tanzîm ve elçi-i müşârun-leyh ḳonaḳlarına da'vet ve tekrîm eyleyüp iki vaḳt ta'âm it'âmıyla nevâriş⁹ ü talṭîf ve ba'de'l-'aşr ḫatm-i ḫâce-gân ederek du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâm¹⁰ ve imtidâd ve taḳviyyet Devlet-i İslâmiyye du'âlarıyla mesâmi'-i sükkân-ı mollâ-i a'lâyâ teşnîf eylediler. Elçiniñ 'ıffet ve parslığı¹¹ müşârun-ileyh ḳapudân paşanıñ ta'abbüd ve

¹ Ve's-selâm B: -AE.

² Seyyid C, D: -AE.

³ Taḳrîrinden AE: Taḳdîrinden C.

⁴ Vürd-zemânları AE: Vürd-zebânları A, B, C, D.

⁵ Kudret AE: Ḳadr D.

⁶ Tevḳîr AE: Tevfîr C, D.

⁷ İkinci AE: Üçüncü C, D. [3 M. 1195/30 Aralık 1780]

⁸ Bizim AE: بر بزم B.

⁹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven نوارش imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نوازش (Nevâziş) şeklinde olmalıdır. Nevâziş A, B, C.

¹⁰ Eyyâm AE: Enâm C, D.

¹¹ Parslığı AE: Parsâlığı C, D.

taqvâsına muvâfık gelmeğın ikrâmında mübâlağa¹ eyleyüp hattâ yedi çifte domlu² zevrak ile elçiyi ve beş altı miqdârı dört ve beş ve altı çifte kayıklar ile elçiniñ oğlu elçi-i şânî ve tevâbi'ni Cübbe 'Ali'den Tersâne-i 'Âmire divân-hânesine emrâr ve bir miqdâr envâ'-ı esliha ve âlât-ı harb ile memlû hazîne otasında ârâm eyleyüp andan³ esblere süvâr ve zıkr olunduğu üzere konaklarında gâ'ile-i ta'âm temâm ve sarâylarında olan diğerk silâh-hânesinde dağı irâ'et-i envâ'-ı esliha ile sâye-i 'inâyet-vâye-i cihân-dârîde izhâr ve irâ'et-i debdebe ü ihtişâm ederek 'avdet eylediklerinde elçiye bir re's esb-i müzeyyen ihdâ ve oğlu elçi-i şânîye mücevher sâ'at i'tâ vesâ'ir müte'ayyin hademesine ihrâm ve tevâbi'-i uhrâsınıñ mecmû'na birer dest-mâle melfûfen onar ğuruş 'aşıyye ikrâm eyleyüp beyân olunduğu vech ile pâd-şâh-ı enâm hazretlerine isticlâb-ı du'â etdirerek muṭayyeben mihmân-dârlarıyla hânelerine ircâ' eylemişlerdir.

Zıkr-i Bed'i Besmele-i Cenâb-ı Şâh-zâde-i Sultân Meḥmed انال اياه ما يتمناه الملك

الصمد⁴

Pâd-şâh-ı 'âlem ve şehri-yâr-ı encüm-ḥaşem hazretleriniñ 'inâyet-ileyh ve âb-yârî-i nâ-feyz-i nâ-mütenâ ile hadîka-i salṭanat-ı ḥüsrevânîleri çend-nihâl-i berümend-i dill-ârâ ya'nî evc-i şehzâde-i civân-baht-ı mülk-ârâ ile müzeyyen ve tarâvet-yâb ve ḥamden-şümme-ḥamden semenistân-ı tâc-dârîleri ol-nevres-i nihâlân ferḥunde fâliñ ḥurâm-ı dill-cûlarıyla reyyân ü şâdân olup meder⁵-kârî füyûzât-ı subḥânî ile ekber-terrîn-i sülâle-i tayyibe-i şâhâneleri olan qarretü'l-bâşire devlet-i ebedd-müddet-i cenâb-ı şâh-zâde-i Sultân Meḥmed hazretleriniñ zebân-ı ilhâm-'unvânları tertîb-i muḳaddemât süḥan-ârâyiye muḳtedir ve kuvvete nâṭıka-ı zîbinde edâlarında ta'allüm-i Kur'ân-ı 'Azîmü'ş-şâna olan istihâl-i ḥüdâ-dâdları⁷ bedîdâr ve mütebâdir olmağla

الخیر لایؤخر⁸

müfâdı üzere irâde-i 'aliyye-i ḥâlîfe-i zemîn ü zemân ile⁹ müneccimbaşı efendi tarafından ihtiyâr olunan zemân-ı mes'ûd iḳtizâsı üzere şehri muḥarremü'l-ḥarâmıñ

¹ Bu kelime D nüshasında sehven مبالعه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مبالغه (Mübâlağa) şeklinde olmalıdır.

² Domlu AE: Dümenli A, B, C.

³ Andan C, D: -AE.

⁴ "Samed olan Allah başına istediğini versin." anlamında Arapça bir dua.

⁵ Meder AE: Meded C, D.

⁶ Süḥan A, B, C, D: Şahın-ı AE.

⁷ Ḥüdâ-dâdları AE: Ḥüdâ-dâdîleri D.

⁸ "Hayır geciktirilmez." anlamında Arapça bir cümle.

⁹ İle C, D: -AE

sekizinci günü ve kânûn-ı evvelîni yigirmi üçüncü günü [8 M. 1195/4 Ocak 1781] İncülü Kaşrı derûnunda bed'-i besmele-i şerîf eylemesi muvâfık-ı tab'-ı şehen-şâh-ı hilâfet-i dest-gâh olmağın kâ'ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-müddet üzre kaşr-ı mezkûruñ derûnu Mehter-hâne-i 'Âmire tarafından ferş ü tezyîn ve pîşe-gâh-ı kaşr-ı hümâyûn olan şahrâ-yı ferah-fezâ 'ale't-tertib naşb olunan hıyâm-ı مینوفامله [137^a] reşkin-sâz-ı çarh-berrîn kılındıkdansoñra hâzır-ı encümen-i du'â olacaq zevât-ı¹ kirâmıñ ezyâf ve it'âmı için Maṭbah-ı Hümâyûn'ın verâ-yı hıyâma nakli fermân-ı hümâyûn buyurulup çend-rûz muḳaddem esbâb ü levâzım ikmâl ü tetmîm kılındığı 'aḳabinde rûz-ı firûz-ı mezkûrdan bir gün muḳaddem tülû'-ı şemsden evvel herkesiñ kendü ḫaymesinde bulunmasıyçün Bâb-ı Âşafi'den² tezkîreler taḫrîr ve da'vet olunacaq ecille-i ulemâ ve ricâle neşr ü tesyîr olundu.

Ferdâsı ki mâh-ı mezbûruñ sekizinci yevm-i mübârek-i erba' idi, [8 M. 1195/4 Ocak 1781] taraf-ı hümâyûndan merâsim-i hoş-âmedîyi³ edâ için cümleden aḳdem dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası kendü obâsına⁴ vürûd ve şadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm efendi ve ḳapudân paşa ḫazretleriyle sâ'irleri ḫaymelerine nüzûl ü ḳu'ûd eyleyüp ağa-yı müşârun-ileyh cânibinden şadr-ı a'zam ḫazretleri ve şeyhü'l-islâm efendi ile ḳapudân-ı deryâ ḫazretlerine şadr-ı a'zam ḫazretleri obasında ḳahveler verildikdensoñra muḫtâr olan sâ'at taḳarrüb etmeğın maṭbah emîni el-Hâcc Meḫmed Esper Ağa ma'rifetiyle tehy'e kılınan it'am-ı nefise ve nigârıñın bî-pâyân-ı pîşe-gâh hıyâma ferşide ve herkes me'lûf oldukları üzre na'm-ı pâd-şâh-ı civân⁵-penâhîden dill-sîr olup gâ'ile-i ta'âm-ı ḫitâma resîde oldukda dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası ḫazretleri şehr-yâr-ı firişte-i etvâr ḫazretlerin kaşr-ı hümâyûnlarına teşrîfât olmalarıyla ḫızmetiyçün ḫaymelerinden ḫuzûr-ı hümâyûna taḫrîk-i rikâb-ı 'azîmet ve herkes ḳudûm-ı sa'âdet-lüzûm-ı tâc-dârîleri için çeşm-i berrâh-ı intizâr ve merâḳıb oldular.

Pes çâr-yek sâ'at mürûrında âftâb-ı evc-i salṫanat-ı ḫurşîd-i cihân-tâb-ı hilâfet-i pâd-şâh-ı dârâ-gulâm-ı şehr-yâr-ı felek-iḫtişâm-ı ḫâḳân-ı tâc-baḫş-ı sultân-gerdûn-ı raḫş ḫazretleri erkân-ı semmûr kürk ve ḳallâvî ve 'örf vesâ'ir ḳalensöve-i maḫşûşa ile şaff-

¹ Bu kelime C nüshasında sehven دوات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ذوات (Zevât) şeklinde olmalıdır.

² Bir gün muḳaddem tülû'-ı şemsden evvel herkesiñ kendü ḫaymesinde bulunmasıyçün Bâb-ı Âşafi'den B, C: -AE.

³ Âmedîyi C, D: Ümmîdeyi AE.

⁴ Obasına B, C, D: Vâyesine AE.

⁵ Civân AE: Cihân D.

beste-i ümmid-nigâh ve¹ iltifât-ı kimyâ-ı hâşiyetleri olan vüzerâ ve ‘ulemâ ve ricâl-i zîbende-i edâ kıllarına selâm-bağış olarak kaçır-ı şâhânelerin teşrîf ve seng-i² rikâbda şadr-ı a‘zam bendeleri bağal-gîrlük hizmetinde istiğdâm ile nevâziş ü talîf buyurdıkları ‘akabinde fi’l-aşl mizâc-ı âşafide olan nev‘-i inhirâf çend rûz muqaddem ma‘lûm-ı halîfe-i pür-‘adl ve inşâf olmağın kıllâvî iktisâsından ‘afv buyurmuş olduklarından mâ-‘adâ şeh-zâde-i civân-baht hazretleriniñ âlâylarına süvâr olmamasıyçün daği³ ruşsat-ı hümâyûn-ı çâker-nevâzîleri şeref-şüdûr olmağla şadr-ı a‘zam hazretleri haymelerinde ikâmet ve emrleriyle sâ’ir aşhâb âlây-ı şehzâde-i vâlâ-menkâbet hazretlerin huzûr-ı hümâyûna îşâle şitâb ü müsâra‘at eylediler. Müretteb âlây ile Orta Kapu’ya vürûd ve ‘ulemâ ve rikâb-ı hümâyûn ağalarıyla kapucıbaşı ağalar enderûn-ı hümâyûna duhûl ve mâşiyen⁴ ‘Arz Kapusu hâricinde olan neşîmene ‘alâ-merâtibehüm ku‘ûd eylediler.

Bu eşnâda şeh-zâde hazretleri beyâz şeybe dûhte-i kapanca kürk telebbüs ve mücevher rahtlu esbe süvâr olup õnlerinde şadr-ı a‘zam tarafından seksan kîse aqçadan mütecâviz şarf olunarak i‘mâl ü ihdâ olunan mücevher rahle ve mücevher kîselü muşhaf-ı şerîf lâleleri serinde olduğı hâlde dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerife ağası pîş-rev olarak bâbü’s-sa‘âdeden hürûc eylediler. Bîrûn-ı bâbda mü’ez-nân-ı şeh-r-yârî du‘â edüp ba‘de’t-te’mîn herkes Orta Kapu’ya şitâb-ı vâlâya süvâr olmak için tehyi’e ü tesviyye-i rikâb eylediler.

Pes şâh-zâde hazretleri quddâmında muşhaf-ı şerîf ve anlarıñ quddâmında dârü’s-sa‘âde ağası ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ve anlarıñ õñünde şadr-ı a‘zam hazretleriniñ begâyet mizâcları münhıraf olmak takrîbiyle âlâya süvâr olamadıklarından kapu hüddâmı ile şeyhü’l-islâm efendi hazretleri buyurup bâkî nakîbü’l-eşref ve şadreyn ve imâmât-ı şeh-r-yârî ve defter-dâr ve ağa-yı yeñiçeriyân ve kapucıbaşıyân [137^b] ve zu‘amâ ve ser-hengân âlâylarıyla şâh-zâde hazretlerini Hasteler Kapusu’nda İncülü kaçır-ı hümâyûnu sâhasına îşâl ve aşhâb-ı âlâydan faqat şeyhü’l-islâm efendi hazretleri yemîn-i kaçır-ı hümâyûnda kâ’imen ve vüzerâ ve ‘ulemâ ve ricâl râkiben ahz-ı selâm-ı şâh-zâdeye çeşm-dûz-ı ikbâl oldular. Zikr olunduğı üzre vezîr-i a‘zam münharifü’l-

¹ Ve AE: -B, C, D.

² Seng-i AE: سنیک B.

³ Daği AE: -B.

⁴Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven ماشياً imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ماشياً (Mâşiyen) şeklinde olmalıdır.

mizâc olmağın şâh-zâde hazretleri indirmeğe¹ kudret-yâb olamamağla seng-i rikâbdan lâlâları der-âğuş ve mevşûl huzûr-ı pâd-şâh-ı melâ'ik-şürûş eylediler. Huzûr-ı hümâyûnda naķtübü'l-eşrâf efendi du'â eylediği hitâmında şeh-zâde hazretleri ile şeyhü'l-islâm efendi hazretleri ile şeyhü'l-islâm efendi hazretleri müyânesinde mücevher rahle vaz' ve Besmele-i Şerîf ile kırâ'ata bedâ eyledikleri 'aķabinde evvelâ du'â-yı beķâ ve te'bîd-i² hazret-i pâd-şâh-ı cihân-penâhîyi şeyhü'l-islâm efendi hazretleri edâ ve ba'dehu Ayaşofya-yı Kebîr şeyhi du'âsı temâmında ibtidâ şadr-ı a'zam hazretlerine ser-â-ser kürk eksâ ve ba'dehu şeyhü'l-islâm efendi hazretleriyle kapudân-ı deryâ Ğâzi Hasan Paşa ve dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası ve naķtübü'l-eşrâf ve şadreyn ve imâm-ı evvel ve şânî ve Ayaşofya şeyhi efendiler semmûr hil'atlerin eksâ³ eyleyüp mazhar-ı 'âtufet-ı şeh-r-yâr-ı enâm olarak cümlesi huzûr-ı hümâyûndan hurûc ve vekîl-i muṭlak hazretleri inhirâf-ı mizâcından nâşî vücûdların hıfzıyçün kendülere ķurulan obadan başķa şadr-ı a'zamlara naşb olunagelen dîvân çerkesine vülûc eylediler.

Maħall-i mezkûrda yeñiçeri ağası ve defter-dâr efendi ve re'îsü'l-küttâb efendi ve çavuşbaşı ağa vesâ'ir rûz-nâmçe-i evvel defteri mûcibince iķtizâ edenlere ilbâs-ı hil'at eyleyüp şeh-zâde hazretlerinin 'avdet-i âlâyı 'afv olunmağın herkes haymesinden hânesine ric'at eylediler.

Şâh-zâde hazretlerinin bed'-i Besmele-i Şerîf eylemesine şu'arâ-yı saħn-perverden katî vâfir şâ'ir-i mâhir inşâd-ı târîhiyle izhâr-hüner ve taķdîm-i iş'âr-ı belâgat-ı mü'esser eyleyüp ammâ sâbıkâ Mekke-i Mükerreme kâdîsı olan es-Seyyid Tevfîķ Efendi'niñ 'arz eylediği târîh cümleyi fâ'ik ve nüvişte-i şaħîfe-i i'tibâr olmağa sâyeste ü lâyıķ olmağın irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihândârîyle cânib-i şadr-ı a'zamîden sebt-i cerîde-i veķâyi' olması muħarrir-i haķîre emr olunmağın bi-temâmi-hâ işbu maħalle işbât ve nihâde-i manzara-i muṭâlâ'adan ferħunde-semât olmuşdur.

Nazm⁴

Hazret-i 'Abdülħamîd Ğân kerem-perver ki hiç

Gelmemişdir 'âleme ol-şâh-ı 'âlî-şân gibi

Ğays-ı midrâr-ı i'tâ kim rîzeş-i¹ ihsânıñ

¹ Etdirmeğе AE: İndirmeğе B, D.

² Te'bîd-i AE: Te'yîd-i C, D.

³ Eksâ AE: İktisâ A, B, C, D.

⁴ Nazm B: -AE.

Nef'î şâmildir ser-â-pâ-yı 'âleme bârân gibi
 Ol-veliyü'n-ni'met-i 'âlem ki dâr-² cûdîniñ
 Varınca figür-³ şûy-i maṭbah-ı hâḳân gibi
 Aña üç şehzâde ihsân eyledi Bârî-i Hüdâ
 Her biri maḳbûldir mecmû'u 'irfân gibi
 Bir müselliş-i kıṭ'a olmasdır şâh-zâde-gân
 Her biri faşş-nigîn-i devlete şân⁴ gibi
 Pâ⁵-müselliş ve vefḳ-i devletdir ki ḳonmıř nâmına
 Pâd-şâh-ı 'âlemiñ pîrâye-i 'unvân gibi
 Pâd-şâh âlâyını ta'ḳîb edüp şehzâdeler
 Ṭâli' olur mâhedir bî-encüm-i tâbân gibi
 Ekber şehzâde-gân-ı Sultân Meḳmed kim Hüdâ
 Eylemiş mümtâz anı dîbâce-i dîvân gibi
 Ḳamdullah vaḳti geldi etmeḡe kesb-i 'ulûm
 Oldu isti'dâd zâhir neyyir-i raḳşân gibi
 Bir nihâl-i tâzedir geldi yetişdi saḡ esin
 Gülistân-ı şalṭanatda serv-ḳoř-ı i'zân gibi
 Besmele ile başladı 'ilmi ta'allüm⁶ etmeḡe
 Bir mübârek günde kim 'abd⁷ ve server-âftâb⁸ gibi
 Bed' edüp derse Elif-Bâ'dan o ma'sûm-gîrîn⁹
 Âb ü du'âsın aldı nâm-âver olan şâhân gibi

¹ Rîzeş AE: زيرش C, D.

² Dâr-ı AE: Dârâ D.

³ Figür AE: Faḡfûr-ı B, C: Maḡfûr D.

⁴ Şân AE: Şâyân A, B, C, D.

⁵ Ya B, C: Bir D.

⁶ Ta'allüm C, D: Ta'lîm AE.

⁷ 'Abd-i AE: 'İyd-i B, C, D.

⁸ Server-âftâb AE: Server-efşân B, C.

⁹ Gîrîn AE: Güzîn C, D.

Yakışur kebg-i ‘ulûmu etse şeh-zâde-şekl
 Okuyageldi bu dem şahin-i pür-cinân gibi
 [138^a] Meymenet ‘add olunur ta‘lîmine bedâ eyleye
 Böyle bir zât-ı mükerrem müftî-i deverân gibi
 Şadr-ı a‘zam’da hülûş-bâlle ta‘zîm edüp
 Hızmetiyle fahr eder lâlâ-zer-i kaftân gibi
 Başla tevfiқан du‘âya itme itnân-ı sahn
 Eğerçi vüs‘adır¹ zemîn-i fâkihe ihsân gibi
 Eyle üç şeh-zâde-gâna şıdkile hayr du‘â
 Müstecâb üçler du‘âsı himmet-i merdân gibi
 Okıyub ‘âlim ola ‘ilmiyle hem ‘âmil ola
 Hatm-i Kur‘ânı ede dâ‘im mürğ-i hoş elhân gibi
 Hakk ede sûr-i hitânında müyesser ‘an-kaşb
 ‘Âlemi dil-şâd ede yekser-i gül-i handân gibi
 Pâd-şâh-ı ‘âlemiñ şehzâde-gânile Hüdâ
 ‘Ömrün efzûn eylesün hızır-ı² beķâ-yı ‘unvân gibi
 Kaldırup süpâresin bed’anında târihiñ dedim
 Başladı Sultân Meħmed ‘ilme hakk-ı Kur‘ân gibi

Tecdîd-i Elçilik Elçi-i Nemçe

Bundan muķaddem reh-rev-yı ıķlîm-fenâ olduğu nüvişte-i evrâķ-ı âşâr olan Nemçe İmparatoriçesi oğlu Buzfon³ bi’l-irş ve’l-iħzâr Nemçe krallığına kâ‘id olduğunu mübeyyin cânib-i salţanat-ı seniyyeye taħrîr ve tertîb eylediđi⁴ nâmesi etrâfında olan düvel-i sâ‘ireye nâme irsâlınden muķaddem taķdîm ve iblâğına iķdâm ü ihtimâm eyleyüp der-bâr-ı hilâfet-ķarâra ‘arz ü inhâ eylemek üzre Asitâne-i ‘Aliyye’de muķîm

¹ Vüs‘adır AE: Vâsi‘dir C, D.

² Hızır-ı AE: Hazret-i D.

³ Buzfon AE: بوزفون B, C: بوزوفون D.

⁴ Eylediği B, C, D: -AE.

elçisine ‘alâ-cenâhi’l-isti‘câl irsâl etmeğle imparatoriçe-i mesfûreniñ ‘âzim-i be’îsü’l-maşîr olduğunun on yedinci günü kırallarının sırr-i sūdde-i şâhâneye olan nâmeleriniñ kendüsine vâsıl¹ olduğun elçileri ihbâr ve bi’z-zât devleti tarafından şân-ı saltanat-ı seniyyeden² şâyân-ı vechile bu hizmeti ikmâl eylemeğe bi’z-zât me’mûr olduğun serkâtibiñ irsâl ederek maķâm-ı şadâret-‘uzmâya i’lâmla cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye olan ‘ubûdiyyetiñ³ te’kîd ü tekrâr eyledi.

Pes cânib-i saltanat-ı behiyyeden daħi elçiliği kabûl ve başmuħâsebe kaydı üzre⁴ elçiliklere maķâm-ı şadâret-vâlâya ihbâr eylediği gündən i’tibâr ile ta’yînâtı tertîb ve ısdâr ve kâ’ide-i mer’iyye-i devlet-i ebedd-peyvend üzre sâ’ir merâsim-i mihmân tevârüsü⁵ icrâ olunmağla şürû‘ ve ibtidâr olundu.

Nüzûl-ı Kalyon

Bir iki sene muķaddem tevķîr-i⁶ sefâ’in-i Tersâne-i ‘Âmire ve teķsîr-i şân-ı saltanat-ı kâhire⁷ maşlahatı zımnında inşâsına şurû‘ olunan ‘Înâyet-ı Hakk nâm⁸ kalyon-ı kâf-nümûnuñ resîde-i mertebe-i ihtitâm olduğu ma’rûz-i ħuzûr-ı lâ-ma’ü’n-nûr-ı cenâb-ı⁹ cihân-dârî olup rûy-i deryâya nüzûlüne izn-i ħümâyûn-ı mülûkâneleriniñ erzânî kılınması iltimâs olunmağın müneccimbaşı efendi tarafından taķdîm-i pâye-i serîr-i ‘alâ kılınan ihtiyâr¹⁰ pusulaşı iktizâsı¹¹ üzre mâh-ı muħaremmü’l-ħarâmıñ yigirmi beşinci günü [25 M. 1195/21 Ocak 1781] sâ‘at beş buçuķda iken vech-i bahra ilkâ olunmasına ruħsat-ı ħüsrevânî ta‘alluķ buyurulup ħapudân-ı deryâ Ġâzi Ħasan Paşa tarafından tehyi’e-i levâzıma mübâşeret ve vaķt-i muħtâr-ı mezkûrda deryâya indirilmesine kıyâm ü mübâderet olundu. Pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ħazretleri temâşâ-yı nüzûlüne rağbet buyurmağın yevm-i mezkûrda tersâne-i ma‘mûrelerin teşrîf-sâz ve şadr-ı a‘zam münħarifü’l-mizâc olmağın ħapudân-ı deryâ ve silâh-dâr-ı şeh-r-yârâneleri bağal-gîrlikleriyle sefîne-i cedîdeye nâzır-ı ħudûm-i şâhâneleriyçün ferşide kılınan kalyona

¹ Vâsıl A, B, C, D: -AE.

² Seniyye’den AE: ‘Aliyye’ye A, B, C, D.

³ İrsâl ederek maķâm-ı şadâret-‘uzmâya i’lâmla cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’ye olan ‘ubûdiyyetiñ A, B, C, D: -AE.

⁴ Üzre C, D: -AE.

⁵ Tevârüsü AE: Nevâzisi B, C, D.

⁶ Tevķîr-i AE: Tevfîr-i C, D.

⁷ Kâhire AE: Fâhire D.

⁸ Nâm C: Tâmm AE.

⁹ Cenâb-ı B, D: -AE.

¹⁰ İhtiyâr-ı B, C, D: İhtiyâ AE.

¹¹ İktizâsı A, B, C, D: -AE.

sâye-endâz oldular. Çok geçmeden daķıka muntazır-ı hulûl etmeğın emr-i hümâyûn-ı cihân-bânîleriyle¹ hemân nüzûle iķdâm ve i'tinâ ve du'â vü şenâ olunarak rub' sâ'at miķdârı vaktinde bilâ-külfet rûy-i deryâya ilkâ olunup der-'aķab vezîr-i a'zam ve şeyhü'l-islâm ve ķapudân paşaya huzûr-ı hümâyûn-ı şâhânedede kürkler eksâ vesâ'ir ricâl-i Tersâne-i 'Amire'ye nezd-i şadr-ı a'zamîde hil'atler ilbâsıyla cümleden haķķ-ı pād-şâh-ı enâma isticlâb-ı du'â olundu. Karfıha-yı muharrir-i haķîrden ķalyon-ı mezkûruñ deryâya nüzûlüne inşâd olunan târîh hîn-i nüzûlünde şadr-ı a'zam vesâtiyle huzûr-ı hümâyûna [138^b] 'arz olunup maķbûl-i hümâyûn ve beş yüz ğuruş câ'ize-i hümâyûn² ihsânıyla müverrih-i bendeleri memnûn-ı iltifât-ı sa'âdet-merhûnları buyurulmağın târîh-i mezkûruñ bu maħalle şebti ihtiyâr olunmuşdur.

Nazm

Cenâb-ı Hazret-i 'Abdülhamîd Hân ki Hüdâ
 'İbâdı Üstüne Kıldı Anı Halîfe-i Haķķ
 O Dâvud-i berr ü baħrin kim cihân içre
 Hükûmet Eyleyen Oldur Müsellem ü³ Muṭlaķ
 Mükemmel Oldu Yine Emri İle Bir Ķalyon
 Ki Verdi Hey'âtı Tersâneye 'Aceb Revnaķ
 Bu Ma'delet Ve Bu Kerâmeti Ki Vâr Şehen-şehde
 Hüdâ Verirse Eğre Böyle Biñ Sefine Haķķ
 Aķınca Şu Gibi Baħr'a Dedim Aña Târîh
 Şeh Enâma Hümâyûn Ola 'İnâyet-i Haķķ

Binâ-yı Ķal'a der-İsmâ'îl⁴

Taħkîm ü tarşîn-i ķilâ' u şugûr ve tekmîl-i esbâb-ı muħâfaza-i hüdûd ü sınır her ân ve her zemân vâcibât-ı umûrdan olduğu mişillü iķtizâ-yı vaķt ü hâle ğöre hengâm-ı asâyiş ve ferâğda dâhil hüdûd ü sınır olan memâlik-i maħrûsetü'l-mesâliğîñ daħi ba'zı

¹ Cihân-bânîleriyle C, D: -AE

² Hümâyûn C: -AE.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

maḥâll ü mevâzi‘-i münâsebeti vesîle tezâ‘uf-ı istiḥkâm olur kılâ‘ ü buḳâ‘ tarḥ ve inşâsı müterakkıb¹ ‘uhde-i mülk-dârı olan esbâb-ı muḥâfazadan olduğu zâhir ü aşkâr ve el-ḥâletü hâzihî Özi ve Bender ve Ḥotin² ḳal‘alarından mâ-‘adâ³ nehr-i Tuna’nıñ karşı yakâsında vakti ile muḥâfaza-i memleket ve taḥaşşün-i ‘askere medâr olacak bir ḳal‘a olmayup ber-muktezâ-yı vakt ü ḥâl ḥavâlî-i mezkûreye semt-i ḳarîbde bir ḥişş-i ḥaşîniñ vücûdu ehemmi mühimmâtından olduğu bedîdâr olmaḳdan nâşî İsmâ‘îl⁴ ḳaşabasında bir ḳal‘a binâ ve inşâsı ḥuşûşuna irâde-i kerâmet-i ifâde-i cihân-dârî ta‘alluḳ edüp iḳtizâ eden kerâste ve mühimmât-ı lâzimesi Eflaḳ ve Boğdan memleketlerinden ‘amele ve ‘araba ve levâzımât-ı sâ’iresi eyâlet-i Rûmeli’nde vâḳi‘ ḳazâlardan tertîb ve evâmir-i ‘aliyyesi taşdîr ü tesyîr olunduğundan başḳa bu maḳûle ḥuṭab-ı cesîme ve emr-i ‘azîmiñ tesviye vü tanzîmine ve bir vefḳ-i maṭlûb tekmîl ü tetmîmine ol-ḥavâlîniñ kâffe-i umûrına ‘ârif ve ḥuşûşuyla emr-i binâyâ vâḳıf aşḥâb-ı dirâyetden mu‘temed ve kâr-şinâs bir binâ emîni lâzime-i ḥâlden olmaḳdan nâşî Dergâh-ı ‘Âlî ḳapucıbaşlarından Niğbolu â‘yânı Selîm Ağa’nıñ evşâf-ı mezkûre ile ittîşâfı melḥûz olmaḳ mülâsebesiyle ḳal‘a-yı mezbûreye⁵ binâ emîni naşb ü ta‘yîn ve tezâyüd-i nüfûz ve taḳviyye-i bazû-yı miknetine medâr olmaḳ için mîr-âḥûr-ı şânî-i ḥazret-i şehr-yârî rütbesiyle vâḳi‘⁶ ve i‘tibârı terfî‘ ḳılınup biñ yüz ṭoksan beş senesi evvel bahâr-ı ḥucceste-âşârında emr-i binâyâ şürû‘ ve mübâşeret eylemek üzere iḳtizâ eden me’mûriyyeti emr-i şerîfi işdâr ü tesyâr olundu.

Pes emr-i mezkûruñ dill-ḥâh üzere cilve-ger-i mevḳi‘-i merâm olmasına eṭrâf ü civârda olan ḥüddâm-ı salṭanatıñ mu‘âveneti lâ-büdd olmağın Eflaḳ ve Boğdan voyvodaları sâye-i Devlet-i ‘Aliyye’de nâ’il oldukları vaḳ‘ ü i‘tibâra ve şervet ü⁷ yesârıñ îfâ-yı levâzım-i teşekkürî ḥaḳḳında ḳal‘a-yı merḳûmeniñ meşârif-i zarûriyyesine şarf ü bezl olunmaḳ için taraflarından i‘âne vechi ile binâ emîni mûmâ-ileyh cânibine Boğdan voyvodası yüz elli ve Eflaḳ voyvodası üç yüz kîse aḳça irsâl ü tesyîr eylemek üzere bâ-emr-i ‘âli me’mûr ḳılınmıştır.

¹ Müterakkıb AE: Müterettib C, D.

²Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); A, B, C ve D nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Mâ-‘adâ C, D: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve C nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁵Bu kelime A nüshasında sehven مذبور (Mezbûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

⁶Bu kelime AE. nüshasında sehven واقع (Vâḳi‘) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وقع (Vaḳ‘) şeklinde olmalıdır.

⁷ Ü C, D: -AE.

Hurûc-ı Mevâcib ve Müşûl-i Elçi-i Buhara be-Ĥuzûr-ı Saltanat-ârâ

Mâh-ı merķūmuñ yigirmi birinci günü [21 M. 1195/17 Ocak 1781] tertîb-i dîvân-ı mu'allâ-yı erkân ve ihrâc-ı mevâcib-i 'ulûfe-ĥôrân-ı devlet-i ebedd-iķtirân olması fermân buyurulup irâde-i 'aliyye-i tâc-dârî ta'alluķ eyledġi üzre erbâb-ı dîvân-mekîn-i cây-gâh-ı ihtîşâm-'unvân iken me'zûn [139^a] rû-mâlî-i südde-i pâd-şâh-ı dârâ-derbân olan Buhara elçisi ķubbe-i hümâyûna idĥâl ve tevķî'i efendi neşîmetiñ âlet cânibine iķ'âd ile îfâ-yı merâsim-icbâr olunduġu eñnâda erbâb-ı meşâlihiñ umûri rû'yet ve der-'akab mevâcib ihrâc ve¹ kâffe-i tavâ'if-i 'askeriyye memnûn-ı 'inâyet-i sultân-ı bülend-menķabet kılınup ba'de't-ta'âm elçiye ve oġlu elçi-i şânîye ferâce semmûr kürk ve sincab kürkleri eksâ ve devleti tarafından taķdîm-i pâye-gâh-ı hümâyûn olan muşĥaf-ı şerîf ve mücevher sorguc ve zer-kemer ve şâl mişillü hediyyeleri nazar-gâh-ı hümâyûna 'arz olunarak birkaç nefer etbâ'ıyla ĥuzûr-ı lâmâü'n-nûr-ı ĥüsrevânîye ruĥsâ oldular. Mîr-'alem ve şadr-ı a'zam vâsıtalarıyla nâmeleri nezd-i hümâyûn-ı ĥalîfe-i rub'-i meskûna îşâl ve manzûr-segâh-ı² sultân-ı cemşîd-hemâl oldukları ĥâlde ĥürrem ü dill-şâd-ı ĥuzûr-ı hümâyûndan ric'at ve mihmân-dârları delâleti ile ĥânelerine 'avdet eylediler.

Tebliğ-i pâye-i serîr-i şâhâne eyledikleri nâmeleriniñ mażmûnı 'ulemâ ve şuleĥâ ve meşâyih-i iķlîm-i Buhara'nıñ du'â-yı beķâ ve te'yîd-i³ pâd-şâh-ı enâm ve taĥlîd ve te'yîd-i⁴ şevket-i devlet-i İslâm ve du'âlarıyla emrâr-ı eyyâm eylediklerinden ve elçileriniñ edâ-yı ĥacc-ı şerîf eylemesi ĥuşûşunda ĥimâyet ü şıyânet-i saltanat-ı seniyyeniñ ĥaķķlarında der-kâr kılınması niyâzından 'ibâret olmaġla ĥulûl-i mevsim-i⁵ ĥacc-ı şerîfe dek elçileriniñ Asitâne-i 'Aliyye'de muķîm olmalarına ruĥşat-ı tâc-dârî erzânî ve muķaddem zıkr olunduġu üzre ol-zemâna deġin Devlet-i 'Aliyye ricâli ziyâfetleriyle evķât-güzâr olması irâde-gerde-i cenâb-ı cihân-bânî olmuşdır.

Tetimme

Buhara elçisiniñ zemîn-bûs-ı⁶ ĥuzûr-ı şehr-yâr-ı sekender-gulâm ile müşerref oldukları Asitâne-i 'Aliyye'de muķîm Rusya elçisiniñ mesmû'u olduġda muķaddemâ

¹ Tevzî'le B, C, D: یوزیعیه AE.

² Segâh AE: Rigâh A: Nigâh B, C, D.

³ Te'yîd-i AE: Te'bîd-i B.

⁴ Te'yîd-i AE: Te'bîd-i B, C.

⁵ Mevsim-i AE: Merâsim D.

⁶ Zemîn-pûs-ı AE: Zemîn-bûs-ı C.

Rusyalunıñ istid‘âlarıyla Kırım Hân’ı ta‘yın olunan Şahin Giray’ın meb‘ûsları Der-‘aliyye’ye vürüd eylediklerinde ruhsat-ı rû-mâlî-i ‘atebe-i ‘ulyâ ile mültefet olmaları elçileri tarafından iltimâs olunduğu esnâda ol-vaqt re’îsü’l-küttâb ‘Abdürrezzâk Efendi tarafından mülûk-ı İslâmiyye elçileriniñ huzûr-ı hüsrevâneye ruḥ-sûde oldukları mesbûk değildir.” deyü virdiği cevâb-ı nâ-şevâb Rusya elçisiniñ maḥfûzu olup bu def‘a Buḥara elçisiniñ ḥâ’iz-i zemîn-pûs-ı¹ huzûr-ı hümâyûn olduğu mesmû‘ları olduğda kethüdâ beğîñ fi’l-aşl re’îsü’l-küttâb olmaları mülâbesesiyle ḳaziyye-i mezbûreye nev‘-mâ âşinâlığı olmaḳdan nâşî tercemânların taraflarına irsâl ve elçi-i mûmâ-ileyhiñ muḳaddem verilen cevâba menâfî-i huzûr-ı hümâyûna müşûllerinden sû‘âl eylediler. Muḥarrir-i ḥaḳîr ḥâzır-ı bi’l-meclis olmağın kethüdâ beğîñ tarafından Buḥara devleti Devlet-i² ‘Aliyye ile hem-ḥudûd olmayup elçileriniñ ruḥsâ’î-yi ‘atebe-i ‘ulyâ ile müşerref olmalarında bir maḥzûr-ı mülâḥaza olinmadığı ecilden nâ’il-i şeref-i rû-mâlî-i sūdde-i seniyye olmalarına icâzet verilmişdir.” deyü verdikleri cevâb-ı bâ-şevâb mesmû‘-ı müleffaḳ-ı ‘ibâret³ olmuşdur.

Vefât-ı el-Ḥâcc ‘Abdürrezzâk Paşa ve Vuḳû‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan muḳaddemce Aydın muḥaşşılı iken kendüsine Raḳqa eyâleti tevcîh ü iḥsân olunan el-Ḥâcc⁴ ‘Abdürrezzâk Paşa hengâm-ı ḥükûmetlerinde Aydın sancâğının âb ü hevâsından müte’essir ve maḥmûmen manşıbı cânibine ‘azîmet eylediği meşhûr ü mütevâtir olmuşdi. Marîzen ḥükûmet-gâhlarına duḥûlden soñra rûz-be-rûz ‘illet-i müştedd ve bir miḳdâr ḥastelikleri mümtedd olup bi’l-âḫare

(ع)

هر كه امد بر افت اذین ناكاه⁵

mazmûnunca zıkr olunduğu üzre çok geçmeden mâh-ı muḥarremü’l-ḥarâmıñ onuncu günü dâr-ı ‘uḳbâya irtihâl ve na‘ş-ı mağfîret-i mezârını⁶ etbâ‘ ü levâḥıḳı Ulû [139^b] Câmi‘ ḥazîresinde i‘dâd eyledikleri ḳabre îşâl eylediler. Müşârun-ileyhiñ ‘âzim-i ḳalem-rev-i beḳâ olup Raḳqa eyâletiniñ ḥâkimden teḥî ḳaldığı ḥaberi şehr-i mezkûruñ

¹ Bu kelime C nüshasında sehven زمین (Zemîn) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu زمین (Zemîn) şeklinde olmalıdır.

² Devlet-i B, C, D: Rivâyet-i AE.

³ ‘İbâret C, D: -AE.

⁴ el-Ḥâcc A, B, C, D: -AE.

⁵ “Bu bakıştan her kim ümitlenirse” anlamında Farsça bir söz.

⁶ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven مزارنی (Mezârını) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu مزارنی (Mezârını) şeklinde olmalıdır. Medârın B, C, D.

yigirmi toközuncu günü [29 M. 1195/23 Ocak 1781] Der-‘aliyye’me vâsıl olduĢda eyâlet-i mezbûre Mar‘aş eyâleti ilhâkı¹ ile birkaç gün muĢaddem Haleb vâlisi iken Haleb eyâleti mîr-i mîrân ‘Osmân Paşa’ya ve Adana eyâletiniñ İç-il mutaşarrıfı mîr-i mîrân Kiki ‘Abdi Paşa’ya ve² İç-il sancâgınıñ mîr-i mîrân Belâkili ‘Abdurrahman Paşa’ya verilmesi fermân olundu.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh biñ yüz kırık üç senesi [1143/1730-1731] hilâlinde Âsitâne-i ‘Aliyye’de Tavukcu-başı Dâmâdı demekle meşhûr olup iki def‘a re’îsü’l-küttâb olan el-Hâcc Muştafâ Efendi şülbünden bezm-i şühûda vürûd ve tefrîk-i sevâd ve beyâz mertebelerine vâsıl olduĢdansoñra iktisâb-ı hüner ve taşşıl-i dânişe verziş³ etmeĢin altmış beş senesi [1751-1752] hilâlinde bâ-hatt-ı hümayûn ‘ulûfeciyân-ı yesâr kitâbeti ile encümen-i hâce-gâna ku‘ûd eyleyüp altmış sekiz târihi tevcîhâtında bârût-hâne nezâreti ile hâ’iz-i rehîne-i hubûr ve yetmiş beş senesi şevvâlinde [L. 1175/Nisan-Mayıs 1762] küçük rûz-nâmçe ile⁴ mesrûr olup ‘adâd-i sinîn-i ‘ömründen yetmiş üç [1173/1759-1760] ve yetmiş beş seneleri [1175/1761-1762] daĢı manşıb-ı mezkûr ile güzêrân ve yetmiş sekiz zi’l-ħiccesinde [Z. 1178/Mayıs-Haziran 1765] şadr-ı a‘zam mektûbcılıĢıyla kesb-şân edüp seksan iki cemâziye’l-âhîrinde [C. 1182/Ekim-Kasım 1768] küçük tezkîreciliĢe intikâl ve seksan üç cemâziye’l-âhîrinde [C. 1183/Ekim 1769] yine mektûbculuk ile manşıbın istibdâl eylemişidi. Seksan beş senesi şevvâlinde [L. 1185/Ocak-Şubat 1772] mu‘asker-i hümayûn Şumnu kaşabasında meştâ-nişîn iken şadr-ı a‘zam mektûbcılıĢından el-Hâcc Mehmed Recâ’î Efendi isti‘fâsından re’îsü’l-küttâblık ile kâm-yâb ve üç sene miĢdârı min-evvel umûr-ı devlet ile şöhret-me’âb olduĢu eşnâda mevkib-i hümayûndan süvâri ‘askere re’îs olarak umûr-ı harbe müfârese eylediĢinden ba‘de’l-inhizâm-ı bâ’iş-i hezîmet-i leşker-i piyâdedir.” deyü taşrîh-i tefevvühinden nâşî ‘âkıbetü’l-emr ednâ bahâne ile ‘askerî tâ’ifesi haymesine hücûm ve zor-âverî-i kavm-i nâ-ma‘lûm ile ordu-yı hümayûndan firâr ve Âsitâne’den Kütâhiyye Ģal‘asına Ģal‘a-bend olmaĢda Ģarâr eylemişler idi.

¹ İlhâkı D: -AE.

² Adana eyâletiniñ İç-il mutaşarrıfı mîr-i mîrân ككي ‘Abdi Paşa’ya ve A, B, C, D: -AE.

³Bu kelime AE., A, B, C ve D nüshalarında sehven وريش (Verziş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وريش (Verziş) şeklinde olmalıdır.

⁴ İle C, D: -AE.

Meded-kârî-i ‘afv ü¹ ‘inâyet-i şehr-yâr-ı enâmla ol-mazîk-i hevl-nâkden hürûc ve sâhil-hânesinde iķâmete murahhaş ve zemân-ı yesîrde Mısr cizyesiniñ Kâhire-i Mısr’a işâl olunmak hizmeti kendüsine muhaşşas kılınmağın ol-țarafa müte‘allık huşûsât-ı sâ’ire-i devlet ‘ilâvesiyle Mısr’a ‘azîmet ve itmâm-ı umûriyla ba‘de’l-‘avd ıoksan senesi şevvâlinde defter-i hâkânî emâneti ile hâtır-meksûr-ı mecbûr ve iki sene miķdârı manşıb-ı mezkûr ile gûzerânde-i eyyâm ü şuhûr² olup ma‘zûlen hânesinde iķâmet üzre iken ikinci def‘a Rusya murahhaşlarıyla mükâlemeleri hilâlinde mesbûk olan hizmetine binâ‘en üç senesi rebî‘ü’l-evveli ‘aşer [Ra. 1193/Mart-Nisan 1779] evvelinde yine câh-ı celîl-i riyâsetle ser-firâz ve sene-i mezbûre zi’l-ka‘desi selhi cehâr-şenbih günü [30 Za. 1193/9 Aralık 1779] Aydın sancâğı manşıb olarak rütbe-i vâlâ-yı vezâretle akrân ü eşyâhından³ mümtâz olduklarından soñra tafşil olunduğı vechile Aydın’dan Raķķa’ya ‘azîmet ve andan dâr-ı beķâyâ rihlet eyledi.

Merhûm-ı müşârun-ileyh şâhib-i dirâyet ü fetânet ve dâ’imâ iş‘âb-ı⁴ umûra iķdâm eylemek lâzime-i himmetleri olup melihû’l-me‘âsire ķalîlü’l-mükâbere bir zât-ı mahmûdu’l-aħlâk idi.⁵ رحمة الله عليه.

Żiyâfet-i Defter-dâr Efendi bâ-Elçi-i Buħara

Mukaddemâ îrâd ü beyân olunduğı vechile öteden berü Buħara ahâlîsi ve huşûşen el-hâletü hazîhi hânları olan Seyyid Ebû’l-gâzi Meħmed Bahâdır Hân râstî-i mezheb ve dürüst-i⁶ i‘tikâd ve şafvet-i merşeb cihetlerinden mülûk-ı sâ’ire-i İslâmiyye’ye müreccaħ olmağın elçileriniñ cânib-i saltanat-ı [140^a] seniyyeden mültefit ü muıayyeb olmalarına irâde-i behiyye-i tâc-dârî ta‘alluk eyleyüp müteħayyirân-ı⁷ hademe-i devletden ba‘zılarınıñ da‘vet ve ikrâm eylemeleri tertîb olunmuş olmağla mâh-ı mezbûruñ selhi günü şıķķ-ı evvel defter-dârı es-Seyyid Muştafâ Efendi daħi elçi-i mûmâ-ileyhi hânesine da‘vet ve bir a’lâ ziyâfet eyleyüp ‘avdetde bir müzeyyen bârgîr

¹ Ü B, C, D: -AE.

² Şuhûr AE: Şühûd D.

³ Eşyâhından AE, A: Eşbâhından B, D.

⁴ İş‘âb-ı AE: Şi‘âb-ı B, C, D.

⁵ “Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir cümle.

⁶ Dürüst-i AE: Dost-ı C, D.

⁷ Müteħayyirân AE: Müteħayyizân A, B, C, D.

ihdâ ve oğlu ve sâ'ir tevâbi' ü levâhıkına nuķûd ve aķmıŝe mişillü hedâyâ tertîb ve¹ i'tâ eyleyüp bâre-i pâd-şâh-ı eyyâmda isticlâb ĥayr ü² du'â eyledi.

Vilâdet-i Melek-şâh Sultân³ عمرها الله الملك المنان

Pâd-ŝâh-ı 'âlem-i ŝehr-yâr-ı ferĥunde-dem-i⁴ انقراض الامم لازلته خلفته الي انقراض الامم⁴ hazretleriniñ sülâle-i tayyibelerinden ŝehr-i ŝaferü'l-ĥayrîñ ikinci sebt gecesi [2 S. 1195/28 Ocak 1781] bir cevher-i aŝâlet-peyker ya'nî bir kerîme-i kamer-manzarları pâ-nihâde-i 'âlem-ŝuhûd ve meserret-baĥŝ-i dâ'ire-i vücûd olup der-'aķab sâ'at yedide iken müŝârun-ileyhânîñ meyâmin-ârâ-yı ĥânedân-ı salţanat oldukların ĥâvî ve nâm-ı nâmîler Melek-ŝâh Sultân tesmîye kılındığın muĥtevî ĥaţţ-ı ĥümâyûn-ı meserret-merĥûn ile ĥazîne-dâr-ı ŝehr-yârî hazretleri berây-ı tebŝîr-i cânib-i ŝadr-ı a'zamîye tesyîr buyurulup bu meserret-i nâ-gehe zuhûrunda herkes mesrûr ü⁵ ĥandân ve tezâ'üd-i nesl-i ĥazret-i pâd-ŝâh-ı kerâmet-i dest-gâh ile kâffe-i enâm mertûbü'l-lisân oldular. Müjde-resân-ı sûy-ı âŝaffî olan aĝa-yı müŝârun-ileyh ferve ve esb ve nuķûd miŝillü 'atâyâ ile taraf-ı ŝadâret-penâhîden küllî ikrâm ve üç gün miķdârı taĥl ve sûrnâ ve toĥ-ra'd-ı edâ ile izĥâr-ı sūrûr ü ŝâd-mânî kılınması Âsitâne ve ĥavâlîsi ahâlîsine işâ'a vü i'lâm olundu. Müŝârun-ileyhânîñ vilâdet-i bâ-sa'âdetlerine inŝâd olunan târîĥlerin berceste vü ra'nâsi Dergâh-ı 'Âlî ĥapucıbaŝılarından Aĥmed Paŝa-zâde İbrâĥîm Nâŝid Beĝ'in târîĥ-i dill-ârâsı olmağın ĥıfz-ı sâl-i vilâdetleri için mıŝra'-ı târîĥi bu maĥalle ĥayd ü işbât olundu.

Mışra'

Melek-şâh'ın vücûdun şâh Melek'e Ĥaĥķ Ede Mes'ûd.

Vürûd-ı Elçi-i Nemĥe be-Bâb-ı şadr-ı 'Âlî

Mâh-ı mezbûruñ yedinci cum'a günü [7 S. 1195/2 şubat 1781] ĥâ'ide üzre ĥavuŝbaŝı aĝa istikbâl ile Nemĥe elçisi resmen Bâb-ı Âşaffî'ye gelüp ĥralı ve baŝvekîli taraflarından maĥâm-ı şadâret-'uzmâya olan mektûbların şadr-ı a'zam ĥazretlerine teslîm eyleyüp elçiye bol yeñlü semmûr kürk ve iki nefer ser-kâtibi ve beĝ-zâdesine ĥubûr ĥâķım ve üç nefer ĥavâŝŝ-ı etbâ'ına şâlî kerrâke⁶ ĥil'atler vesâ'ir tevâbi'ine

¹ Ve C, D: -AE.

² Ĥayr ü B, C, D: -AE.

³ "Allah onun ömrünü uzun etsin." anlamında Arapĥa bir dua.

⁴ "Milletleri tükenene kadar halifelîĝi devam etsin." anlamında Arapĥa bir cümle.

⁵ Ü B, C, D: -AE.

⁶ Kerrâke A, B, C, D: Kerâker AE.

miqdâr-ı kifâye kaftân hil'atler ilbâs olunup zülâl-i iltifât-ı Devlet-i 'Aliyye dill-hâhları üzre haqqlarında icrâ olunarak konaqlarına ircâ' olundular. Zikr olunduğu üzre maqâm-ı şadâret-uzmâya olan mektûblarınıñ biri kıraldan taħrîr olunup elçi 'indeinde nâme i'tibârıyla mu'teber olmağın hîn-i teslîmde re'îsü'l-küttâb efendi elçi elinden alup şadr-ı a'zam hazretleriniñ yedlerine teslîm eylesin recâ etmiş olmağla mektûb-ı mer-maqâmı¹ re'îsü'l-küttâb efendi aħz ve vaz'-ı bâlîn eder iken şadr-ı a'zam hazretleriniñ daħi i'ânet şûretinde yedlerinde kenâre-i mektûb kırala vaz' eyleyüp berâberce yanlarında olan yaşdıķ kenârına nihâde eylediler ve bu şûretde elçileri rehîn minnet-i iltifât-ı şadr-ı a'zamî olmuşdır.

Zikr-i İrtihâl-i Şeh-zâde-i Sultân Meħmed

Nevres-nihâl-i riyâz-ı devlet-i şınv devħa-yı pür-berk ve bâr-i² saltanat ya'ni şeh-zâde Sultân Meħmed hazretleriniñ mizâc-ı 'âlîlerinde nâ-geh bir 'arızâ-i hevl-nâk zuhûr ve cumhûr-ı eṭıbbâ-yı huzzâķ tedbîr ü³ müdâvâtına bezl-i maqđûr eylediklerinden mâ-'adâ rûhânî ü ma'nevî mu'âlecâtına daħi her taraftan ikdâm ve meşâyiħ şûfiyye ve fuķarâ-yı 'ulemâ-yı müstecâbü'd-da'vaya taraft-ı hümâyûndan tevzi'-i 'aṭâyâ ile⁴ küllî in'âm olunup huşûşen müddet-i medîdeden berü medyûnen maħbûs olanlardan kaṭî vâfir-i derd-mendiñ deyni edâ ve ba'zı bahâ-yı⁵ cüz'î ile zindân-bend olan maħremleri⁶ sebîlleri [140^b] taħliyye ve rehâ olup te'sîr-i da'vât-ı enâm ve yâverî-i mu'âlecât-ı eṭıbbâ-yı be-nâmla hiss olunan cüderî 'illeti ihbâr-ı eṭıbbâ üzre 'alâmeti bedîdâr olmaqsızın bir miqdâr mündefi' ve gâ' ile-i inhîrâf-ı mizâc haylice mürtefi' olmuşken bir gün zarfında yine hastelikleri iştîdâda müteħavvil ve 'alâ'im-per-verleri tağyîr-i hâle mütebeddil olmağın sâ'at-be-sâ'at gül-berg-i vücûdları istimâ' olunduğu üzre bâd-semûm-ı hummâdan bî-tâb ve â'zâ-yı nâz-perverleri rehîn-i elem ü ıztırâb olarak şehri-i şaferü'l-hayrıñ yigirmi beşinci gecesini [25 S. 1195/20 Şubat 1781] rûh-ı laṭîfleri beden-i nâzenînlerinden ħurûc ve delâlet-i zümre-i firişte-gânla firdevs-i a'lâya 'urûc eyledi. Ol-gece şadr-ı a'zam hazretleri daħi sâ'at yedide iken vefât eyleyüp gâ' ile-i irtihâlî efkâr-ı nâssa hayli dağdağ-endâz olmuşken şâh-zâde hazretleriniñ irtihâl eylesini haber-i

¹ Mermûķu B, C: Merķûmu D.

² Bâr-ı AE: Nâr-ı D.

³ Ü C, D: -AE.

⁴ İle D: Ve AE.

⁵ Bahâ-yı AE: Bahâne-i B, C, D.

⁶ Maħremleri AE: Mücrimlerin B, C, D.

müdhişinden herkes dem-beste ve hayrân ve keyfiyyet-i vefât şadr-ı a‘zam ‘arıza-yı¹ ferâmûş ve nisyân olup tehyi’e-i levâzımı na‘ş-ı şehzâdeye dâmen-i dermiyân oldular. Hattâ muharrir-i haķiri şabâha üç sâ‘at kalarak ketşüdâ-yı şadr-ı a‘zamî olan Halil Hamîd Efendi hazretleri Bâb-ı Âşafi’ye da‘vet ve ihzâr ve çavuşbaşı aģa ile² tezkîreci ve mektûbî³ efendiler hâzır-ı bi’l-meclis iken⁴ keyfiyyet-i hâliñ ne güne olacağından istifsâr eylediler. “Allah-i Te‘âlâ hazretleri şevketlü kerâmetlü pâd-şâh-ı ‘âlem efendimiz hazretleriniñ ‘ömr ü devletlerine bereket ve bundan soñra mükâfât olarak nice şâh-zâdeler ihsânıyla nesl-i mülûkânelerine terakķi ü kesret i‘tâ eyleye.” du‘aları cümle ile tekrâr olunduğu ‘aķabinde şimdiki hâlde şadr-ı a‘zam mefkûd⁵ olmağın hemân kânûn-ı kadîm üzre şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ve nakîbü’l-eşraf ve şadreyn ve ma‘zûlleri İslambol kâdîsı efendiler hazerâtı ve ocaķlar ağaları ve hâce-gândan şâhib-i rütbe olanlar ile kapucıbaşı ağalar ve ağayân-ı gediklü ve hademe-i bâb-ı şadr-ı ‘âlî bi’l-cümle tezkereler ile da‘vet olunarak enderûn-ı hümâyûna celb olunup evvelâ şeh-zâde hazretleriniñ na‘ş-ı laţifleri âlây ile merķad-ı⁶ rahmet-medârlarına îşâl ve ba‘dehu yine ‘ulemâ ve ricâl-i mezkûre ile şadr-ı a‘zam hazretleriniñ faķat şalât-ı cenâzeleri Sultân Mehmed câmi‘-i şerîfinden edâ ve ikmâl olunur deyü.” cevâb eylediler.

Pes der-‘aķab zıkr olunan zevât-ı kirâma iktizâsına göre da‘vet tezkîreleri tahrîr ve ‘ale’s-seher sarây-ı hümâyûnda bulunmalarıçün âdemler tesyîr olunup vaķtiñ takrîbine⁷ intizâr olunur iken taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i zıllulahîden şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ile kapudân-ı deryâ Ğâzi Hasan Paşa hazretleri enderûn-ı hümâyûna da‘vet ve hużûr-ı hümâyûn-ı⁸ mülûkânede kâ‘immaķamlıķ ‘inâyetiyle ilbâs-ı hil‘at buyurulup Bâb-ı ‘Âlî’ye vuşûle müsâra‘at eylemesi fermân-ı hümâyûnla pîş-gâh-ı hüsrevânîden hurûc eylediler. Re’îsü’l-küttâb efendi ile çavuşbaşı aģa ve muharrir-i haķir ‘ale’l-‘acele sarây-ı hümâyûna şitâb ve kâ‘immaķâm paşa hazretleri ile sarây-ı âşafiye iyâb eyleyüp hüddâm-ı bâb bi-isrehüm hil‘ati dâmen-i takbîl ve kâ‘immaķamlıđınıñ şöhret-yâb olmasın îcâb eder merâsim temâmen edâ vü tekmîl olunduğu

¹ ‘Arıza AE: ‘Urza C, D.

² Aģa ile B, C, D: -AE.

³ Mektûbî B, C, D: Mektûbcu AE.

⁴ İken AE: Ve D.

⁵ Mefkûd AE: Mağfûr D.

⁶ Merķad-ı A, B, C, D: -AE.

⁷ Takrîbine AE: Takarrübüne B, C, D.

⁸ Hümâyûn-ı C, D: -AE.

‘aķabinde fermân-ı hümâyûn olunduğu üzere ĥidmet-i na‘ş-ı Şeh-zâdede bulunmak için ĥademe-i bâb ile müsâra‘aten enderûn-ı hümâyûna zehâb eylediler. Ol-vaķte dek Şeh-zâde ĥazretleriniñ cenâze techîzi tekmîl olunmağın eşk-nirân¹ ve teveccüh-künân-ı kuddâm-ı bâbü’s-sa‘âdeye vaz‘ olunan muşallâya taķdîm ve Őeyĥü’l-islâm efendi ĥazretleri tevkîli ile imâm-ı Şânî efendi nemâzların edâ ve tetmim edüp müretteb âlây ile Bağçe Kāpusı civârında geĥen sene ihyâ olunan türbe-i cedîdeye işâl ve anda tehyi’e ķılınan mezâr-ı envâr-medâra idĥâl eylediler. Cenâb-bârî-i ĥalîfe-i kâm-kârî müddeyi’d-dehr serîr-i salĥanatlarında ķâ’im ve nice sülâle iĥsânıyla silsile-i [141^a] celîleleri ilâ-ahiri’l-eyyâm bâķî vü dâ’im eyleye. Âmîn.

Zıkr olunduğu üzere Şadr-ı a‘zamlarınıñ Şalavat-ı cenâzeleri Sultân Meĥmed câmi‘-i Şerîfinde edâ olunagelüp lakin merĥûm-ı müşârun-ileyhiñ zıkr olunan türbe-i cedîde ĥârici civârında mevcûd maĥalle defn olunmasına irâde-i ‘aliyye-i tâc-dârî ta‘alluk etmeğin mücerred edâ-yı Şalavat için Şeh-zâde ĥazretleri na‘ş-ı ĥizmeti edâsından Őoñra câmi‘-i Sultân Meĥmed Ĥânî’ye ‘azîmetde Şu‘ûbet-i mülâĥaza olunmağın Őeyĥü’l-islâm efendi ĥazretleri re’yi ile merķadları civârında vâķi‘ Vâlde Câmi‘-i Şerîfi muŐallâsında cümle ile Şalavat cenâzesi edâ ve ķâ‘ide üzere hemân etbâ‘ ü levâĥıķı i‘âneti ile maĥall-i merķûmda i‘dâd olunan ķabre ilkâ eylediler.

Vefât-ı Şadr-ı A‘zam Meĥmed Paşa

Ĥikmet-i ĥudâ sene-i sâbıķa Şayfi ĥilâlinde Şadr-ı a‘zam ĥazretleriniñ mizâclarına küllî perîşânlık ‘ârız ve emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî ile vaķt ü ĥâle münâsib tedâbîr-i muķayyede ve edviye-i ceyyide-i nâfi‘a-i isti‘mâl olunarak ĥalebe-i ‘illete bir miķdâr mu‘ârız olmuşlar idi. Lakin menfa‘at-ı ‘âmme-i ‘ibâd için der-‘uhde ü iltizâm eyledikleri mertebe-i sa‘y ü ictihâd dâ’imâ ĥareyân-ı fütûr ü keselden muĥâfaza ve herbâr tab‘iyyetleri umûr-ı ĥaŐŐa değil ĥuŐûŐât-ı ‘âmmede daĥi² ĥurûc-ı ĥaber-i vâĥide ‘adem-i i‘timâd ile birķaç ĥarafdan taĥķîķ-i mâdde eylemek ķâ‘idelerin muĥâreseye mâ’il olup ĥuŐûŐen be-nefs-i tensîķ-i Şevâğil-i devlet vâdîlerinde eslâf-ı kerâmîlerine mütefevviķ olmak derecelerin taĥŐîl eylemeğe naķdîne-i himmetlerin Şârif ü keşret-i taĥarrî ile ba‘zen me’mûliñ ĥilâfına daĥi³ vâķıf olmağın

Mışrâ‘

¹ EŞk-nirân AE: EŞk-rîzân B, C, D.

² Daĥi B, C, D: -AE.

³ Daĥi C, D: -AE.

وَحَاذِرِ النَّاسِ وَاصْجُبْهُمْ عَلَيَّ دَخَلٌ¹

mazmûnunca farṭ-1 cezîresinden² nâşî ednâ bir şeyden ḳatî-vâfir şey mülâhaza ederek tertîb-i ahkâm ve bu vech ile yevmen-fe-yevmen vüṣûḳ ve i'timâd-ı noḳşân-pezîr³ olup el-hâşıl farṭ-1 himmet ve tezâyüd-i gayretleri ḥasebi ile 'alîl oldukları ḥâlde⁴ بخذافيرها rū'yet ü temşiyet ḥuṣûṣât mülk ü milleti iltizâm ve ihtimâm ü diḳḳatlerine ḳuṣûr virmeyerek kitmân-ı za'f ve nâ-tüvânlıḳları levâzımın iktisâba⁵ iḳdâm eyledi. Ber-mazmûn-ı kerîme-i⁶

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا⁷

bu mertebelerde bezl-i vücûd ise mübtelâ olduḡu 'illetin devâ'ına menâfi ve 'arz olunan tedâbir ü⁸ müdâvâtîñ⁹ min-küllî vücûh hilâfı olmaḡın işbu sene-i mübâreke şitâsı eyyâmında yine 'illetleri rücû' ve rûz-be-rûz terakkî vü izdiyâdı vukû' bulup müşârun-ileyh ise "*Bende bir şey yokdur.*" diyerek cüz'î tedbîr ile be-mennihi te'âlâ ol-bahârdan berü tâmm geleceḡin cezm ve ke'l-evvel rū'yet-i umûr ile bezl-i vücûda iḳbâl ve ḥâ-hiş-kerem olup hattâ vefât eylediḡi geceniñ rûzında daḡi rū'yet-ı umûr-ı 'ibâd için 'arz oṫası civârında naşb olunan dîvân maḡalline ḥurûca¹⁰ ısrâr ve def' ḥuṣûşunda ḥavâşş-ı etbâ'ı ḡayli zahmete dü-çâr olmuşlar idi.

Ber-mantûḳ-1

إذا جاء اجلهم جناب نعال ما يريد¹¹

civâr-ı rahmete intikâllerine ḥükm etmeḡin zıkr olunduḡu üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi beşinci işneyn gecesı vefât ve rûḡ-ı revânı 'azm-i ravzât-ı cennât edüp ânifen tafşîl olunduḡu vechile na's-ı rahmet-i inti'âşî Baḡçe Ḳapusu civârında vâḳi' türbe-i cedîdede vedî'a-yı maḡfiret-rahmân kılındı.¹² رحمة الله عليه

¹ "İnsanlardan sakın. Arayla yanlarına gir." anlamında Arapça bir cümle.

² Cerbezeden B, C: Cerîdesinden D.

³ Pezîr B, D: -AE.

⁴ بخذافيرها C, D.

⁵ İktisâba AE: İktisâya C.

⁶ Kerîme-i C, D: -AE.

⁷ *Kur'an-ı Kerîm*, Bakara, 2/286. "Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiḡi şeyle yükümlü kılar."

⁸ Ü C, D: -AE.

⁹ Müdâvâtîñ C, D: Müdâvete AE.

¹⁰ Ḥurûca A, B, C, D: 'Urûca AE.

¹¹ "Eceli geldiḡi zaman Allah'ın dediḡi olur." anlamında Arapça bir cümle.

¹² "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua. رحمة الله عليه B, C, D: -AE.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh Niğde sancâğı müfâzâtından Uc Hişâr kazâsı kurâsından ‘Arabsun nâm kırye eşrâfından Seyyid ‘Ali nâm mürd-i şerîfîñ sülâlesinden biñ yüz kırık sekiz târîhi hilâlinde [1148/1735-1736] ‘âlem-şuhûda sâye-sây-i kudûm ve temyîz-i cevher ve ‘arz mertebeleri şahîfe-i isti‘dâdlarında müşbet ve mersûm oldukdanşoñra altmış dört senesi eyyâmında [1164/1750-1751] merci‘-i sa‘âdet ve kabûl olan şehri İstanbul’a ‘âzim ve devr-i Maḥmûd Hân Gâzi’de aşçıbaşılık ile müte‘arif ü meşhur olan surre emîni Süleymân Ağa ḥâlleri [141^b] ya‘ni dâyiñleri olmağın anlarıñ hizmetlerine mülâzım olmuşlar idi.

Merhûm-ı mûmâ-ileyh daḥi der-‘aḳab dâ’ire-i hümâyûnda helvâ-ḥâneye çerâğ itdirdikdenşoñra terbiyyetlerin eḥaşş-ı aşdikâsından elli altı cemâ‘atîñ zâbitânından Hâcı Oḫabaşı nâm mürd-i bî-kes-i nevâze ḥavâle ve ta‘lîm-i ḥaṭṭ ve ta‘allüm-i ‘ilm eylesin zimmet-i himmetlerine iḥâle eyleyüp istimâ‘ olunduğı üzre beş sene miḳdârı mezkûruñ zîr-i nezâretlerinde emrâr-ı rüzgâr ve ba‘dehu dâyiñleri aḡa-yı mûmâ-ileyhe hizmetleriyle taḳlîb-i leyl ü nehâr eder iken mûmâ-ileyhiñ vefâtı taḳrîbiyle yetmiş ṭoḳuz târîḫlerinde [1179/1765-1766] zümre-i teberdârân-ı ḥâşşaya iltihâḳ ve andan ḥüsñ ü ḥaṭṭ ve isti‘dâd-ı zâtileri mülâbesesiyle bir sene mürûr eylemeden bi’t-taleb ḥazîne-i hümâyûna çerâğ oldular. Ḥidmet-i enderûn-ı¹ hümâyûnla şeref-yâb olduğı gündün helâl-baḫtî-i kemâle aḡaz ve andañ [az] zemânda ḥazîne-i hümâyûn kitâbeti ile mümtâz olup bundan evvel maḳâle-i şadâretlerinde keşîde-i silk-i sûtûr olan vech ile andan ḥazîne kethüdâlığı ve silah-dâr-ı şehri-yârî mertebelerin iḫrâz ve on² sekiz mâḫ ve on yedi gün miḳdârı bi’l-istiklâl şuḡl-ı celîl-i vezâret-‘uzmâ ile iştiḡâl eyleyüp zikr olunduğı üzre şehri-ı saferü’l-ḫayrîñ yigirmi beşinci ıṣneyn gecesi [25 S. 1195/20 Şubat 1781] mesned-i vezâretten dâr-‘uḳbâya irtihâl eyledi.

Merhûm-ı müşârun-ileyh muşîlâ ve dîndâr ve zemm-i dünyâ ederek ḡâḫ ḡâḫ aḫretin yâd ve tezkâr eder bir zât-ı³ bülend-cenâb ve me‘âli-nişâb olduğundan başḡa ḫaysiyyet-bârî ve taḫşîl-i rızâ-yı meyâmin iḳtizâ-yı ḫazret-i şehri-yârî ‘inde mültezim ve

¹ Enderûn-ı AE: Ordu-yı C, D.

² On B, C: Avân AE:

³ Zât-ı B, C, D: -AE.

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً¹

hadîs-i şerîf-i beşâret-redîfine te'sîs ile nemâzların ekşer cemâ'atle edâ eylemek nezdinde emr-i ehemm olup binâ-yı hayrât ve ibkâ-yı âşâr-müberrâta mâ'il bir vezir-i hücceste haşâ'il idi. Ez-cümle maska'at-re'sleri olan karye-i mezbûreniñ münâsib mahallerinde şarf-ı emvâl-i firâvân ile mesâfe-i ba'ideden icrâ itirdiği mâ-i lezîzden² yedi sekiz çeşme binâsıyla ol-teşnegân-ı bâdiye ıztırâbı irvâ ve cây-gâh-ı Vilâdetleri olan hâneleri civârında medrese ve kitâb-hâne ve ders-hânesi müstemel müceddeden bir kebîr câmi'-i vâlâ binâ ü ihyâ ve hâ'iz ve ³عَد كَرِيمٍ مِنْ نَبِيِّ³ olduklarından mâ-'adâ kâr-gîr hân ve hammâm ve dekâkin binâlarıyla birkaç sene zarfında ol-karye endek-i büyüti müzâhime-i enâm cihetinden ve reşkîn-sâz-ı emşâr olacak mertebelerde i'mâr edüp derbend i'tibâr ile tekâliflerin tenzîl ve müstakilen müfti ve hâşşa⁴ rütbesinden kâdî naşb itdirerek zât-ı karyeyi kazâya tahvîl eylemişidi. ⁵رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ⁶.

Zıkr Tevcîh-i⁷ Şadâret-'uzmâ be-Şadr-ı Esbak-ı Vâlî-i Erzurûm Mehmed 'İzzet Paşa

Pâd-şâh-ı 'âlem-i şehir-yârî-i firişte-şiyem⁸ ⁹انقراض الامم⁹ lazalt خليفة مؤبدة الي انقراض الامم⁹ hazretleriniñ ânifen keşide-i felek¹⁰-âşâr kılındığı üzre mesned-i vekâlet-i kübrâya miyâne-i vüzerâ-yı müşterâ-himâlden bir müşîr-i Aristo-tedbîri intihâb ve hâll ü 'ağd-ı umûr-ı 'ibâdî ihâle-i yed-i mü'eyyedi kılmak cihetinden 'alâ-vechi'l-istiklâl kâm-bîn ü kâm-yâb eylemek aqdem-i¹¹ mukteziyât-ı kavânîn-i salţanat-ı seniyyelerinden olmağla merhûm-ı müşârun-ileyh 'âzim-i dâr-ı beķā olmazdan mukaddemce meğer¹² (mekr) işâbet-pezîr-i şâhânelerin ol-vücûd-ı kem-yâbîñ¹³ ta'yîni huşûşuna irâde¹ ve istihsâl-i

¹ "Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazladır." Hadis-i Şerîf. Bk. Malik b. Enes, *El-Muvatta*, (Muhakkik: Muhammed Fuat Abdülbaki), Darü'l-ihyâi't-Turâsî'l-Arabi, I, Mısır 1997, 129; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrahim b. Muğîre el-Cu'fî el-Buhari, *Sahîhu'l-Buhârî*, İkinci Baskı, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 2014, I, 319.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven لزيذن (Lezîzden) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu لذيدن (Lezîzden) şeklinde olmalıdır.

³ "Nice cömert peygamberlerden sayılmıştır." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Hâşşa AE: Hâsse-i B, C: Hâme D.

⁵ "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁶ رحمة الله عليه B, C, D: -AE.

⁷ Tevcîh-i AE: Teveccüh-i C.

⁸ Firişte-şiyem B, C, D: Firişte-sîm-i AE.

⁹ "Milletleri tükenene kadar Allah hilafetini devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua cümlesi.

¹⁰ Felek AE: Silk A, B, C, D.

¹¹ Aqdem AE: İkdâm D.

¹² Meğer AE: Fikr-i B, C, D.

¹³ Kem-yâbîñ AE: Kimyâniñ C, D.

asâyiş ü ârâmiş-i ‘ibâd ü² bilâd-ı kuşvâ-yı me’ârib-i mülûkâneleri olduğuna binâ’en çend rûz istihâre ü istişâre buyurup

(ع)

درکار خیر حاجت هیچ استخاره نیست³

mazmûnunca fi’l-aşl vedî‘a-yı zât-ı sûtûde-şifâtları olan cevâhir-i emn ü⁴ emniyet ve mâye-i inşâf ü haqqâniyyet iktizâsınca Darb-hâne-i ‘Âmire emîni iken şehri emâneti manşıbı ile ibcâl ve andan rikâb-ı hümâyûn kı‘im-makâmılgı mertebeli celilesiyle kâfil-i umûr-ı salţanat ebedd-ittişâl olup Muhsin-zâde Mehmed Paşa [142^a] irtihâl-i dâr-ı beķâ eyledikde hasbe’l-makâm ve’l-istiḥkāk vezîr-i a‘zam-ı firişte-ahlâk olan Erzurûm vâlîsi Mehmed ‘İzzet Paşa ḥazretleri zikr olunduĝu üzre ez-ķadîm ĝars-ı yemîn-i pād-şâh-ı hûrşîd-manzar ve naḥl-bâr-ı âver-i ḥadîķa-yı salţanat-ı ferḥunde-eşer olduğundan mâ-‘adâ şadâret-i ulâlarından Aydın sancâĝı ile münfaşıl ve ol-merzbûm-ı⁵ zıl-i zalîl naşfet⁶ ü ‘adâletleri ile⁷ mustazill olduğdanşoñra üç sene miķdârı ümm-i dünyâ⁸ olan Kâhire-i Mışır’ı kabza-yı taşarrufına idḥâl ve evân-ı ḥükürânlıķlarında ser-keşân-ı ümerâ-yı Mışır’dan nice baĝât-ı server-i⁹ hevânîñ meder¹⁰-kârî-i baḥt-ı dūşvâr-ĝuşâ ve yâveri tedbîr-i mülk-ârâlar ile¹¹ kimin âĝaşte-i ḥâk ve ḥûn-ı izmiḥlâl ve kimin enderûn-ı Mışır’dan âvâre-i beyâbân-dalâl eyleyüp andan

(ع)

Yeter bu Mışır-ı¹² Kâhire’niñ ḳahr[i]¹³ ‘azm-i Rûm edelim

mefhûmunca nâm-zed-i ‘uhde-i ‘adâletleri kılınan Sivas eyâletine ‘azîmet ve anıñ daḥi mesâķîn-i vezîr-i destânına başt-ı cenâḥ-ı şefķat-birle ekser-i levâzım ve mâ-yuhtâc dâ’irelerin ba‘zı maḥallerden istidâne ve Âsitâne’de olan ḳapu ketḥudâlarına ḥavâle ederek rû’yet buyurup bâre-i ḥalîfe-i zemîn ü zemânda isticlâb-ı da‘vât-ı

¹ İrâde AE: İdâre C.

² Ü B, C, D: -AE.

³ “Hayırlı işlerde istihareye gerek yoktur.” anlamında Farsça bir cümle.

⁴ Ü C, D: -AE.

⁵ Merzbûm-ı C, D: Merz-yevm AE.

⁶ Nişfet A, B, C, D: -AE.

⁷ İle C, D: -AE.

⁸ Dünyâ B, C, D: Ziyâ AE.

⁹ Server-i AE: سردر C, D.

¹⁰ Meder AE: Meded C, D.

¹¹ İle C, D: -AE.

¹² Mışır-ı D: -AE.

¹³ ḳahr-ı B, D: -AE.

hayriyye ederek Raḳka mansıbına ‘ilm-i ifrâz ve anda daḥi nice âşâr-ı ‘adl ü dâd izhâr ü ibrâz eyledikleri ‘aḳabinde mevşule-i şadâret-uzmâları olan¹ Erzurûm eyâletinin teşrîf ve şanî‘a-yı vefk² ve muvâsâtlarıyla ahâlîsin nevâziş ü³ taltîf eylemek mişillü etvâr-ı dill-pezîr-i Aristo-pesendi bî-şumâr ve hilâl-i geşt ü⁴ güzârda sâye-endâz-ı iclâl oldukları ahâlî ü sekeneniñ ekşeri zelâl-berr ve mükerremetlerinden reyyân ve vâye-dâr olup el-câhil ‘âlî-münşâ ve’l-ümmîdâ ve bülend-i cenâb-ı kerâmet-nişâb-ı zemîn-i bast⁵-âsmân-ı heybet-i Bâyezîd-i minhâc-felek-i mi‘zâc-ı⁶ üveys-i şalâh ve sekender-i necâh-ı Süleymân-dâd-ı⁷ âsaf-nihâd-ı cihân-melâz şâhib-nefâz-ı pâk-zamîr-i ferhunde-semîr-i kâr-sâz ehl-i nevâz-ı hüdâ-i ثرس gâzanfer-be’s-ı şehâb⁸-cûd-ı⁹ deryâ-hurûş-ı bir vezîr-i pür-ihlâş ve bir âsaf-ı vilâyet-i ihtîşâş olmağın hemân şeyhü’l-islâm efendi ḥazretleri ile¹⁰ lede’l-müzâkere eyâlet-i Erzurûm’dan maḳâm-ı vekâlet-küberâya celb ve mânend-âftâb-ı karar-gâh-ı evvellerine naşb olunmasına imzâ-yı irâde-i hümâyûn-ı pâyân-ı şahîfe-i kabûle ketb olunup merhûm-ı müşârun-ileyhiñ şâhib-firâş-ı haste¹¹ olduğu ve mübtelâ olduğu ‘illetinden necât-ı me’ûl olmadığı ve bi’l-ittifâk hükemâ-yı etîbbânîñ cevâbları üzre mülâyim-i¹² reddiye aşkâr olduğu ve vücûd-ı mekârim-nümûdları pâd-şâh-ı cihân-penâh ḥazretleriniñ ḥâşşaten çerâğ-ı efrûhte-i mülûkâneleri olduğu ve kendüsinden dîn ü¹³ Devlet-i ‘Aliyye-i tâc-dârîye hîzmet ü şadâkat-meczûm-ı şâhâne olduğundan mühr-i hümâyûnla şadâret-‘uzmâ tekrâr zât-ı vâlâlarına lâyıḳ ve uhrâ görüldü ve cenâb-ı ma‘âlî-me’âblarından alîḳ-i maḳâm ve vekâlet-i küberâya nezd-i hümâyûn-ı hüsrevânede kimesne olmadığı ve

يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ¹⁴

¹ Olan B: -AE.

² Vefk-i AE: Refk-i A, C, D.

³ Ü B, C, D: -AE.

⁴ Ü D: -AE.

⁵ Bast AE: Bastat C, D.

⁶ Mi‘zâc AE: Mi‘râc C.

⁷ Dâd-ı AE: Dârâ D.

⁸ Şehâb-ı AE: Şâhib-i B.

⁹ Şehâb-cûd AE: Şehâb-cûş C, D.

¹⁰ İle C, D: -AE.

¹¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven حسته (Ḥaste) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خسته (Ḥaste) şeklinde olmalıdır.

¹² Mülâyim AE: ‘Alâyim-i D.

¹³ Ü A, B, C, D: -AE.

¹⁴ Kur’ân-ı Kerîm, Talâk, 65/2. “ Kim Allah’a tevekkül ederse, O kendisine yeter.”

naşş-ı kerîme-i zebân-güzâr olarak inşâllah-i te‘âlâ muvaffak olmak huşûşunda şübhe yokdır. ‘İbâretlerinde müşârun-ileyhiñ vefâtından evvelce mübârek-i kalem-‘atâr der-raqm-ı mülûkü ile bir iki kıt‘a hatt-ı hümâyûn tahrîr ve fehvâ-yı ‘inâyet-i ihtivâlarında ferden vâhid-i vâkıf olmaqsızın serî‘ân hareket ve iki konağı bir ederek¹ Der-devlet-i ‘Aliyye’ye vürûda mübâderet olunması ve eğer Erzurûm’dan hareket² olunduğu ‘aķabinde veyâhûd hilâl-i râhda iken ‘ömrü hitâm bulursa cihâren mühr-i hümâyûn îşâline havâşş-ı tâc-dârânededen biriniñ ta‘yîn buyurulacağı ve eğer hâmil-i mühr-i hümâyûn olandan mühr-i hümâyûn alınmadığı şûretde inşâllah-i te‘âlâ berâber gelüp huzûr-ı hümâyûnda yed-i mü’eyyed-i şeh-r-yârâne ile teslîm olunacağı veşâyâsı imlâ ve taştîr buyurulup tebdîl-i haşekîsi el-Hâcc Hüseyin Ağa ile ‘ale’l-isti‘câl Erzurûm cânibine ba’s ü tesyîr buyuruldu. Ağa-yı mûmâ-ileyh henüz şavb-ı me’mûrîne ‘azîmet üzre iken merhûm-ı gufrân-menķabet emr-i haķķa icâbet etmeğın [142^b] silah-dâr-ı şeh-r-yârâneniñ ta‘yîn olunacağı daħi engüşt-kerâmet-i ser-şett-i tâc-verî ile diğér hatt-ı hümâyûn-ı ‘inâyet-meşhûna imlâ ve hilâl-i suţûr-ı meyâmin-i masţûrında bir gün aķdem vâşıl-ı huzûr-ı muhâbbet-i eħaķķ³ olmak veşâyâ-yı mülûkâneleri tekrâr mü’ekked ü müsennâ buyurulup icâleten taķdîm ve isrâ kılındı.

Pes bâlâda başt ü temhîd olunduğu üzre vekâlet-i muţlakaniñ şavb-i maħâsin edeb-dâverânelerine müteveccih olduğu ba’zı ‘alâyim ve âşâr-ı hâtır-guşâdan ve huşûşen çend rûz mürûrında ķâ’im-maķâm paşa hażretlerine tevârüd eden hatt-ı hümâyûn-ı beşâret-merhûndan vâzıh ve ol-nüvîd-i sa’idden herkese âşâr-ı envâr-ı sürûr ü⁴ şâd-mânı zâhir ve lâyh olmuş olmağla birkaç gündensöñra silah-dâr-ı cenâb-ı cihândârî daħi taraf-ı hümâyûnlarından Üsküdâr’a emrâr ve irâde-i ķatı‘-i hażret-i zıllullahi üzre da’vet-i âşafî zımnında müsâra‘at ü şitâb eylemek vechi ile cehâren cânib-i meķârim-i menâķıb-ı vezîrânelerine ba’s ü tisyâr buyuruldu.

Ķâ’im-maķâm-şoden Ķapudân-ı Deryâ Ķâzi Ķasan Paşa

Şadr-ı a‘zam-ı icâbet⁵ nidâ-yı erci‘a¹ ile ‘azm-i hıyâbân-zâr-ı² âdem eyleyüp tafşîl olunduğu vech ile³ vekâlet-i kübrâ-yı şeyhü’l-vüzerâ-yı mîrû’l-kerem⁴ kehfü’l-fuķarâ

¹ Ederek A, B, C, D: Eder AE.

² Hareket B, C, D: -AE.

³ Eħaķķ AE: İhtivâ B, C, D.

⁴ Ü B, C, D: -AE.

⁵ İcâbet C, D: -AE.

vâlî-i Erzurûm şadr-ı esbak Mehmed ‘İzzet Paşa hazretlerine teveccüh etmeğin kalem-rev-i hükûmetleri olan maħall-i merķûmdan zâlâl-efgen-i mesned-i şadâret oluncaya dek umûr-ı ‘ibâdı rü’yet ve meşâlih-i saltanat-ı seniyyeyi temşiyetine diĭkat eder bir zât-ı ğayret-semâtîñ kâ’im-maķâm naşbı lâzım gelüp ve ĩapudân-ı deryâ Ğâzi Hasan Paşa hazretleriniñ ol-maķâma müteferri’-i umûr ü huşûş-ı devleti idâreye olan liyâķat ve istihâli nezd hümâyûn hazret-i hilâfet-penâhîde muħaķķaķ olan keyfiyyet-endâz⁵ olmaĭla hemân باشي⁶ فوزيچي aĭa vâsıtasıyla merħûmuñ dâr-ı aħrete irtiħâl eylediĭi gece saħrâ-yı enderûn-ı hümâyûna da‘vet ve şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ‘aķabinde müşârun-ileyh hazretlerine kâ’im-maķâmlıķ için ilbâs-ı ferve-i pür-beşâret buyurulup tarâf-ı hümâyûndan⁷ mislî mesbûķ olmayarak ‘inâyet ü⁸ ihsân buyurulan esbe süvâr ve faķat ser-çavuşân ve re’îsü’l-küttâb ve muħarrir-i ĩaķîr ile münfereden sarây-ı âşaffiye hezz-i rikâb-ı reh-vâr eylediler. Muķaddem işâret olunduĭu üzre Bâb-ı Âşaffi’ye gelindikden soñra ĩidmet-i na‘ş-ı şâh-zâde için yine enderûn-ı hümâyûna gidilmesi muşammem olmaĭla şeyhü’l-islâm efendi hazretleri sarây-ı hümâyûnda ikâmet ve kâ’im-maķâm paşa hazretleri paşa ĩapusına gelüp ale’l-fevr icrâ-yı merâsim-i kâ’im-maķâmî ‘aķabinde yine sarây-ı hümâyûna vuşûle şitâb ü müsâra‘at eylediler. ĩidmet-i pür-ķasvet-i şeh-zâdeyi edâ eylediktensoñra tensîķ-i umûr-ı kâ’im-maķâmı kıyâm ve i‘tinâ ve mûcib-i rızâ-yı hazret-i bârî ü bâ’îş-i hoşnûdu cenâb-ı şeh-yârî olur ĩidemât-ı meşķûreniñ ibrâzına mübâşeret ve ibtidâr eyledi. Üçüncü ĩün vesîle-i taķviyyet-i bâzû-yı iķtidârı olmaķ maşlaħatı zımnında taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i ĩalîfe-i zemîn ü zemândan daĭi bir kıt‘a ĩaĭt-ı hümâyûn imlâ ve ĩapucılar kethüdâsı vekîli Hasan Beĭ mübâşeretiyle Bâb-ı Âşaffi’ye isrâ buyurulup ta‘zîm-i tâmmle ĩaĭt-ı şerîf-i muħâbbet⁹-redîf-i istikbâl olunduķdansoñra ‘arz oņasında vücûh-ı nâssda re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi kırâ‘at ve mażmûn-ı¹⁰ münîfi cümleye i‘lân ü işâ‘at etdirilüp keyfiyyet-i ĩâl

¹Bu kelime C ve D nüshalarında sehven ارجني imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ارجعه (Erci‘a) şeklinde olmalıdır.

²Bu kelime C ve D nüshalarında sehven خيابانزار imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خيابانزار (ĩıyâbân-zâr) şeklinde olmalıdır.

³İle A, B, C, D: Üzre AE.

⁴Emîrû’l-küberâ B: Emîrû’l-kerem C.

⁵Keyfiyyet-endâz AE: Keyfiyyâtdan B, C, D.

⁶فوزيچي C.

⁷Hümâyûndan AE: Hümâyûn D.

⁸Ü A, B, C, D: -AE.

⁹Muħâbbet AE: Maħâret C.

¹⁰Mażmûn-ı AE: Mefhûm-ı C, D.

câhib-i kâ'im-makâmîden 'alâ-vechi't-tafşîl tahrîr ve bir gün akdem huzûr-ı¹ mekârim-zuhûr-ı âşâfiye irsâl ve îşâline sa'y bî-hemâl olundu.

Şûret-i Haţt-ı Şerîf

Sen ki kapudân-ı deryâ ve kâ'im-makâm-ı şadâret-'uzmâ vezîrim Gâzi Hasan Paşa'sın.

Seni selâm-ı pâd-şâhânemle teşrîf eyledikdensoñra ma'lûmuñ ola ki merhûm vezîr-i a'zam es-Seyyid Mehmed Paşa derdine devâ bulmayup irtihâl-i 'âlem-i 'ukbâ etmeğle Haqq Te'âlâ rûhunu şad² eylesün. El-hâletü hazîhi [143^a] mühr-i şadâretim irsâliyle bi't-tekrâr vekâlet-i muţlakım hîdmetine ta'yîn eylediğim Mehmed 'İzzet³ Paşa be-mennihi te'âlâ gelüp dâhil oluncaya dek kâ'im-makâmlık⁴ vecihî ile idâre-i umûr-ı 'ibâd için sen ta'yîn olunmuşundur. İmdi göreyim seni hayr-hâhân-ı devlet ve vükelâ-yı saltanat-ı seniyye ile bi'l-ittifâk kâffe-i umûr-ı mühimme-i Devlet-i 'Aliyye'me ihtimâm ve rikâb-ı hümâyûnumda 'arz ü i'lâmı muktezâ huşûşları i'lâm ederek kaţ'â bir mâdde ve meşâlih-i 'ibâddan bir maşlahat mu'attal kalmamasına iktizâ-yı gayret ve sadâkat-güzâr üzre me'mûl-i hümâyûnımdan ziyâde[siyle]⁵ diğkat ve bezl-i kudret ve sa'y-i⁶ tâkat eylesin.

Hüdâ-yı lem-yezel her kim ki niyyet hayriyye ile dîn ü⁷ devletim hîzmetine kıyâm ü iğdâm eder ise dâr-bende-i⁸ mes'ûd ü maqbûl eyleye. Âmîn.

Tebdîl-i Kâdî-yı İstanbul

İslâmbol kâdîsı olan Dürrî-zâde Seyyid Mehmed 'Ârif Efendi'niñ Beğ müddet-i resîde-i derece-i kemâl ve hasbe't-tarîk İslâmbol kâdîlığı ile Başmakçı-zâde es-Seyyid Nu'mân Efendi'niñ tevķîr ü ibcâl buyurulması zemânı istiğbâl etmeğın şehr-i rebî'ü'l-evveliñ gürresi ehad günü [1 Ra. 1195/25 Şubat 1781] şeyhü'l-islâm efendi hazretleri tarafından Bâb-ı Âşâfi'ye irsâl ve der-'akab kâ'im-makâm paşa huzûrına idhâl olunup İslâmbol kâdîlığın kürkün eksâ ile hâ'iz-i rehîne-i inbisât-ı bâl oldular.

¹ Huzûr-ı B, D: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven شاذ (Şâz) imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu شاد (Şâd) şeklinde olmalıdır.

³ Mehmed 'İzzet AE: 'İzzet Mehmed C, D.

⁴ Kâ'im-makâmlık C, D: -AE.

⁵ Ziyâde B, C: -AE.

⁶ Vüs' C, D: Sa'y AE: +Ü B, D.

⁷ Ü B, D: -AE.

⁸ Der-âyende A: Dâreynde B, C, D.

Vuķū‘-ı Dîvân-ı Hümâyûn ve Ruhsâ‘î Elçi-i Nemçe be-Südde-i Pâd-şâh-ı Rub‘-i Meskûn

Muķaddem zıkr olunduğu üzre Nemçe imparatoriçesi reh-rev-i be‘îsü‘l-maşîr-i ‘adm olduķda oğlu ikinci ¹یوزوفون anası yerine kırâl-ı bi‘l-istiķlâl olduğunu muhtevî maķâm-ı şadâret-‘uzmâ ve ‘atebe-i ‘ulyâ-yı ģâlîfe-i cihân-ârâya mekâtîb ve nâmeler tahrîr ve kemâl-i âdâbla yerlü yerine teslîm ve² ol-bâbda lâzımü‘l-ihimâm olan ģidmetin tetmîm içün elçiliğin cedîd i‘tibâr ederek Der-‘aliyye‘de muķîm elçisi tarafına tesyîr ü taķdîm eylemişidi. Devleti cânibinden kendüsine sipârîş olunduğu üzre maķâm-ı şadâret-vâlâya olan nâme ve mektûbın kâ‘ide-i kadîme üzre bundan muķaddemce teblîğ ve edâ ile nâ‘il-i-i i‘tibâr ve inģirâf-ı mizâc-ı şadr-ı a‘zamî taķrîbi ile ‘atebe-i ‘ulyâ-yı mülûkâneye olan nâmesini pâye-i taĥt-ı³ hümâyûna îşâl eylemek ruĥşatı vaķtiniñ ģulûlüne raşd-nişîn-i intizâr etmiş olmağla şehr-i rebî‘ü‘l-evveliñ üçüncü şalı günü [3 Ra. 1195/27 Şubat 1781] ‘aķd-i dîvân olunması fermân buyurulup elçi-i mersûm resm-i kadîm üzre dîvân-ı müşeyyedü‘l-erkâna ihzâr ve itmâm-ı meşâliĥ ve ģitâm-ı şuğl-ı ta‘âm ‘aķabinde elçi ve tevâbi‘niñ envâ‘-ı ģıla‘-i pâd-şâhî ile dûşlerin tezyîn kılındıķdanşoñra kâ‘im-maķâm-ı pâşâ ģazretleri verâsınca birkaç nefer tevâbi‘ ü levâĥıkıyla rû-mâlî-i âstân-ı felek-‘unvân ve teslîm-i nâme-i ‘ubûdiyyet-nişân eylemek ruĥşatlarıyla ģoşnûd⁴ ve minnet-dâr buyuruldu.

İbķā-yı Şam ve Eyâlet-i Trâblusşam

Şehr-i şaferü‘l-ģayrîñ on⁵ sekizinci günü [18 S. 1195/13 Şubat 1781] selâmet-i ģüccâc-ı müslimîn-i nüvîd-sa‘îd ile vezîr mîrû‘l-ģâcc paşanıñ çuķa-dârı Âsitâne-i ‘Aliyye‘ye vuşûl ve mâh-ı rebî‘ü‘l-evveliñ sekizinci günü [8 Ra. 1195/4 Mart 1781] müjdecibaşı⁶ duĥûl eyleyüp be-mennihi te‘âlâ ģacc-ı âtîniñ⁷ levâzımı tedârîğine şimdeden kıyâm eylemek içün bir gün aķdem eyâlet-i Şam‘ıñ ibķā veyâĥûd tevcîh olunması ihtimâm ü diķķat olunacak umûrdan olmağla mâh-ı mezbûruñ toķuzuncu günü [9 Ra. 1195/5 Mart 1781] Şam eyâleti Mîrû‘l-ģâcc ‘Azîm-zâde Meĥmed Paşa‘ya ve

¹ یوزوفون A: یوزوفون B, C, D.

² Ve B, C, D: -AE.

³ Taĥt-ı B, C, D: Baĥt-ı AE.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven **ģسنود** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **ģشنود** (Ĥoşnûd) şeklinde olmalıdır.

⁵ On B, C, D: -AE.

⁶ Müjdecibaşı AE: Müzdecibaşı C, D.

⁷ Âtînin AE: Âyîniniñ D.

Trâblusşam eyâleti oğlu mîr-i mîrân Yusuf Paşa'ya ibkâ buyurulup iktizâ eden hil'atleri kapu kethüdâları Selîm Efendi'ye eksâ ve lâzım gelen evâmiri tahrîr ve 'icâleten cânib-i müşârun-ileyhâya isrâ¹ kılındı.

Vefât-ı Muḥâfız-ı Belğrad Meḥmed Paşa ve Tevcîh Muḥâfaza-yı Mezkûre be-Vâlî-i Rûmeli Muḫtafâ Paşa

Belğrad muḥâfızı olan Meḥmed Paşa'nın 'illeti ḥummâ-yı reddiyyeden 'âzim-i dâr-ı beḳâ olduğu şehir-i rebî'ü'l-evveliñ onuncu günü [10 Ra. 1195/6 Mart 1781] 'atebe-i 'ulyâ-yı hilâfet-ârâya 'arz ü inhâ olunup muḥâfaza-yı mezkûre ser-ḥâddât-ı manşûreniñ [143^a] a'zîmi ve bir ân aḳdem muḥâfız naşb olunmak emri umûr-ı sâ'ireniñ ehemmi ü aḳdemi olmağla evâsıt-ı şehir-i mezkûrede Belğrad muḥâfazası² Rûmeli vâlîsi merḥûm şadr-ı a'zam birâderi Muḫtafâ Paşa'ya tevcih buyurulup Rûmeli eyâletiniñ âḫere virilmesi şadr-ı a'zam ḫazretleriniñ Erzurûm'dan teşrif-sâz-ı maḳâm-ı şadâret-üz mâ olmalarına tevkiḫ buyuruldu.

Terceme

Merḥûm-ı müşârun-ileyh meşhûr-âfâḳ-ı Sultân Maḫmûd Ḥân³ عليه رحمة و لغفران³ vüzerâsından şadr-ı esbak Topal 'Osmân Paşa-zâde Melek Aḫmed Paşa'nın oğlu olup biñ yüz elli târiḫi ḫudûdunda şehir-sitân-i⁴ 'ademden ḳadem-nihâde-i bend-i küllî vücûd olmuşlardır. 'Aşr-ı 'Osmân Ḥânî'de dergâh-ı mu'allâ ḳapucıbaşı iḫsânıyla ḳadem-nih evvelîn-i pâye-i müselleme-i⁵ âmâl ve aḫar⁶ saltanat-ı gufrân-penâh-ı müşârun-ileyhde pederleri dâr-ı beḳâyâ irtihâl⁷ etmeğın yetmiş bir senesi [1171/1758-1758] bidâyet-i saltanat-ı Muḫtafâ Ḥân-ı şâliḫde bâ-rütbe-i 'ulyâ-yı vezâret-gürûh-ı pür-şükûh-ı mîr-i mîrâna ittişâl ve on seneden mütecâviz devr-i menâşib-ı vüzerâ-yı 'izâm ederek mümtâz-ı emşâl olmuşlar idi. Seksan iki senesi⁸ seferleri evâ'ilinde [1182/1768-1769] ordu-yı ḫümâyûn câniblerinde ber-vech-i me'mûriyyet ba'zı ḫidemâtle iştiğâl ve şarf-ı maḳdûr ve bezl-i emvâl⁹ üzre olmağın ber-¹⁰muḳtezâ-yı vaḳt ü ḫâl-i terfi'-i¹ şânını icâb

¹ İsrâ AE: İrsâl B.

² Muḫâfazası AE: Muḫâfızlığı C, D.

³ "Allah'ın rahmeti ve mağfireti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁴ Şehir-sitân-i AE: Şehir-sitâmdan B.

⁵ Müselleme AE: Süllem D.

⁶ Aḫar AE: Evâḫir-i D.

⁷ İrtihâl AE: İntikâl C, D.

⁸ Senesi A, B, D: -AE.

⁹ Emvâl B, C, D: Umûr AE.

¹⁰ Ber- D: -AE.

eder maşlahat zuhûruna binâ'en ve biñ yüz seksan dört senesi [1184/1770-1771] ešnları rütbe-i smiye-i vezretle km-yb olmuşlar idi. Bundanşoñra on bir sene miqdarı ser-addat-ı İslmiyye'de muhfaza ve vlfi ve hüsn-i slk ve ibrz-ı şadkat cihetlerinden fi-krn ve emşli olup şnfi kerrede muhfız-ı Belgrd dr'l-cihd ve zikr olunduğu üzre yüz toksan beş senesi reb'i''l-evveli evsıtında [Ra. 1195/Mart 1781] hll-i ecel-i mev'd ile 'zim-sir-i gül-zr-ı beķ ve mesned-nişin kuşr-ı cennet'l²-me'v oldular.

Vezir-i³ mşrun-ileyh beyne'l-vzer maħsin 'ilm  edeb ve seħy-yı⁴ fazl-ı mriş⁵ ve mükteseb-birle fi-krn ve tezeyyl-i mantıķ⁶  menşre-i keml-i kudret ile mşr-ı bi'l-benn Vşif maħlaşı ile c-be-c teşhiz-i zihni⁷ vaķr⁸ için ni'met-i⁹ şec'iyeye nazmıyla giryn¹⁰ olurdu. ¹¹ رَحْمَتَهُ اللهُ عَلَيْهِ.

Merhm-ı¹² mşrun-ileyhiñ iş'r-ı belgat Şi'rındandır.

Şi'r

Her dil-i erg-ı 'aşķ ile pr-nr olur mu hiç

Her tde-i siyeh cebel-i Tr olur mu hiç

şaf-ı Őerb 'aşķ  muħabbetle mest olan

T haşre dek yaşarsa da maħmr olur mu hiç

Düşüp hayl-i leb-i yre mest olup klmış

Őarb-ħnede dill mi pr-mest olup klmış

Uruldu ayga kl-yı ma'rifet-i şad hayf

¹ Terfi'-i A, B, C, D: -AE.

² Cennet'l- C, D: ħubbet'l AE.

³ Vezir C, D: -AE.

⁴ Seħy-ı AE: Secy A, B, C, D:

⁵ Mriş AE: Mevrş B.

⁶ Manzm A, B, C: Manzr D.

⁷ Zihn-i AE: Dehen C, D.

⁸ Vaķr AE: Veķķd C, D.

⁹ Ni'met-i AE: Naĝamt-ı C, D.

¹⁰ Giryn AE: Gyn C, D.

¹¹ "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir cümle.

¹² Merhm-ı B: -AE

Ve kân-ı dehrde miqdârı pest olup kalmış

Meyl edüp meclis-i agyâre o şûh-ı ‘ayyâş

Huşk-ı ter kufl ile aldanmış işitdim mişyâş

Halka-i zıkrde yakdı onu zâhid-i huşk

Ƙuru yanınca yanar bile yanınca nice yaş

O menzil kim varılmağ mümteni‘dir nîce biñ yılda

Vuşûlü sehldir bir hatvede dil-i şâh-râhından

Şahâ’if-i ketb ü kevni yoklayup gördüm

Meğer zamânede fazl ü hüner hacâlet imiş

Cünûnı Ƙays’dan şeydâlığı Ferhâd’dan gördüm

Edüp tahşîl-i fenn ‘aşkı ben üstâdda gördüm

Görüp işitdiğim ‘âlemde âşaf-ı aşnâlardan

Ne bir bî-gânededen gûş eyledim ne yârdan gördüm

Zıkr-i Tevcîhât-ı Ba‘zı ez-Menâşıb-ı ‘Ulemâ

Ėaremeyn-i Muhteremeyn kazâlarıyla Üsküdâr kazâsınıñ tevcîhi vaqtleri hulûl etmeğın şehr-i rebî‘ü’l-evvelin yigirmi¹ birinci² günü [21 Ra. 1195/17 Mart 1781] toğsan altı muharremi gürresinden [1 M. 1196/17 Aralık 1781] zabt ve yevm-i naşbından ‘azli i‘tibâr olunmağ üzre³ Mekke-i Mükerrreme kazâsı sâbıkâ Mısr kâğısı Gümülcineli es-Seyyid Mehmed Efendi‘ye vesâ‘ir bilâd-ı erba‘ ma‘zûlleriniñ hâlleri za‘ıf ve her biri bir güne ‘adn⁴ ile şehîr ve ‘arîf olup ma‘âzallah-i te‘âlâ ‘adem-i iktidâr beyânıyla herkes bir dürlü i‘tizâr ü isti‘fâ etmeleriyle Medîne-i Münevvere تعالي الي يوم

¹ Yigirmi Birinci AE: Yigirminci A, B.

² Birinci AE: Toğuzuncu C, D.

³ Üzre A, B, C, D: -AE.

⁴ Ėadr-i B, C: ‘Özr D.

¹ الاخره [144^a] نورها الله kazâsı daği yine toksan altı muharremi guresinden [1 M. 1196/17 Aralık 1781] zabt ve rûz-² naşbından ‘azli mu‘teber olmağ üzre bi’l-fi’l Edirne kâdîsı Receb-zâde Mehmed ‘Ârif Efendi’ye ve toksan beş senesi mâh-ı cemâziye’l-evveli guresinde [1. Ca. 1195/25 Nisan 1781] zabt eylemek üzre Üsküdâr kazâsı Süleymâniye müderrislerinden müteheyyi-i mevleviyet-i mahrec olan Têvâşi³ Aħmed Efendi’ye tevcîh ü ihsân olundu.

Mîr-âhûr-ı Evvel-şoden ba-Çuqadâr-ı Şehr-yârî

Müddet-i vâfireden berü ser-çuqadâr-ı şehr-yârî olan Hüseyn Ağa’nıñ bu hilâl-i meyâmin-iştîmâlde terfî-i kadrına irâde-i seniyye-i cenâb-ı⁴ cihân-bânî ta‘alluğ etmeğın şehr-i rebî‘ü’l-âhiriñ yigirminci günü [21 R. 1195/17 Mart 1781] paşa kapusına irsâl ve büyük mîr-ahûrlıq hil‘atin eksâ ile mütevaffıq-ı akrân ü emşâl buyuruldu.⁵

Zıkr-ı Hurûc-ı Şadr-ı A‘zam ez-Erzurûm ve İhtiyâz-ı⁶ Şeref-i Mülâkât-ı Pâd-şâh-ı Mevhibet-mersûm

Ânifen meşbût-ı şahîfe-âşâr olduğı üzre taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden sûy-i hazret-i şadâret-penâhiye imlâ buyurulan hıtt-ı hümâyûn-ı ‘âtuftet-merhûn ile taqđim buyurulan⁷ tebdîl-i haşekîsi kendüsine te’kîd buyurulduğı vechile şehr-i şaferü’l-hayrıñ yigirmi beşinci günü [25 S. 1195/20 Şubat 1781] enderûn-ı hümâyûndan ‘azîmet ve bir ân aqdem şeref-yâb-ı vuşûl olmağ ümmîdleriyle hilâl-i râhda şitâb ü müsâra‘at ederek Âsitâne’den hurûcunuñ on birinci günü [7 Ra. 1195/3 Mart 1781] besât-bûsî-i cenâb-ı vezîr-i âşaf-câh ile nâ’il-i me’mûl oldular. Hıtt-ı hümâyûn-ı mevhibet⁸-merhûn-ı pâd-şâh-ı enâm mevşûl-ı yed-i mü’eyyed-i düstûr-ı âsmân-mağâm olduğı hînde

Bejt⁹

كرقتم يرلغ سربسته اشرا از كف قاصد

¹ “Kıyamete kadar Allah onu nurlandırın.” Anlamında Arapça bir cümle.

² Rûz-ı B, C, D: -AE.

³ Têvâşi AE: Têvâsî C, D.

⁴ Cenâb-ı C, D: -E.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven بيولدي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بيورلدي (Buyuruldu) şeklinde olmalıdır.

⁶ İhtiyâz-ı AE: İhtiyâr-ı C, D.

⁷ Hıtt-ı hümâyûn-ı ‘âtuftet-merhûn ile taqđim buyurulan B, C, D: -AE.

⁸ Teveccühât C: Tevcîhât D.

⁹ Şi‘r B: Bejt C, D: -AE.

ذبس بر جبهه سودم کاغذ ش را چهره کردم¹

mazmûn-ı hâletleri nümâyân² olup meded-kârî-i beşâret teveccühât-ı³ sultân-ı firişte-hışâl ile dâ`ire-i şadâret-i dest-gâhî-i envâ‘-ı sürûr ü⁴ şâd-mânîden mâl-â-mâl ve böyle⁵ bir vezîr-i kerâmet⁶-semîriñ müfârekat ve⁷ hicrân⁸ hissinden ahâlî-i Erzurûm girif-târ-ı şmûf-ı endûh ve belbâl⁹ oldular. Şadr-ı a‘zam hazretleri tedbîr-i muhâfaza-yı ahâlî ü sekeneyi taqdîm buyurup evvelâ Başaţ-zâde¹⁰ mîr-i mîrân Hâfil Paşa’yı Erzurûm’a kâ‘im-makâm naşb ü ta‘yîn ve havâşş-ı hüddâm-ı encüm-makâmlarıyla şehir-i rebî‘ü’l-evveliñ toközuncu işneyn günü [9 Ra. 1195/5 Mart 1781] niyyet-i hâlişa-i hidmet-i dîn ü devleti pîş-nihâd-ı¹¹ hâtır-ı şafvet-rehîn buyurarak Erzurûm’dan hareket

Beyt

ز هر نقش قدم در جستجو بر پادشاه خود

سراغ¹² می گرفتم خویشرا در راه می کردم¹³

me’âli münâsib hâl göründük¹⁴ Âsitâne-i devlet-âşiyâne tarafına tahrîk-i rikâb-ı ‘azîmet buyurdular. Hengâm-ı tehrîz-i¹⁵ rikâb-ı devlet-me’âbları mevsim-i ser-mâye teşâdüf etmeğın her ne kadar vefret-i nüzûl-ı berrinden¹⁶ râh-ı gün¹⁷ hâmûn-beste ve inhâr-ı zemîn şiddet-i hevâdan muncemid ve behem-peyveste olup selîm-i tuhrânîñ

Naẓm¹⁸

یج بسته جهان ذبس تانثیر هوا

¹ C, D. “Elçinin elinden özgürlük fermanımı aldım. Sonra kâğıdıma baktım reis oldum.” anlamında Farsça bir cümle.

² Nümâyân A, B, C, D: Nevâbân AE.

³ Teveccühât-ı AE: Tevcîhât-ı D.

⁴ Ü C, D: -AE.

⁵ Böyle AE: Bu B.

⁶ Kerâmet B, C, D: کرلیت AE.

⁷ Ü C, D: -AE.

⁸ Hicrânî C, D.

⁹ بکیال B: Bel-bâl C, D: Bâl-bâl AE.

¹⁰ Feyyâz-zâde A, B, C: Feyyâz-dâde D.

¹¹ Pîş-nihâd-ı AE: Pîş-nihâb-ı D.

¹² سراغ A, B, C, D: سرای AE.

¹³ “Kendi padişahımı arama hususunda kendisini yolda bulduğum her ayak izinden bir işaret yakaladım.” anlamında Farsça bir beyit.

¹⁴ Göründük AE: Görüne C, D.

¹⁵ Tehrîz-i AE: Tehzîz-i A, B, C, D.

¹⁶ Berrinden AE: Berfden B, C, D.

¹⁷ Gün AE: Gûh-ı B, C, D.

¹⁸ Kıt‘a B: Naẓm C, D: -AE.

شدموجهء آب همچوموج خارا

در صفحه بشکل نقطه کردیده الف

از بس که شده غنچه تاب سرما¹

kıt'a-yı şitâ'iyye mazmûnu zâhir oldu ise de himmet-i düşvâr-güşâ-yı dâverânelerine kat'â fütûre cevâz vermeyüp ba'zı emâkin-i şî'âb ve girîve-i şî'âmda² hafr-ı tarîk etdirerek بي درنگ müşûl-i hużûr-ı hümâyûna bir ân aqdem huşûle-i³ âheng buyurdular. Faqat nısf tarîk olan Toqad qaşabası cânib-i şehen-şâhîden tezâyüd-i şükûh-ı âsafî zımnında li-eclü'd-da'va ta'yîn buyurulan silah-dâr-ı şeh-r-yârî hazretleriyle mülakât-ı maşlahatı için bir gün miqdârı ârâm-gâh ve şiddet-i şitâdan penâh-ı ittihâz olundu.

Bolu merhalesinde daği taraf-ı hümâyûn-ı halîfe-i zemîn ü zemândan meb'ûs buyurulan câme-şûy bağcesiyle⁴ mücevher hediye-i behiyye-i mülûkâneyi ol-hızmete⁵ me'mûr olan havâşş-ı hüddâm-ı cihân-dârîden qahvecibaşı Süfyân Ağa mevki'-i kabûle îşâl ve 'atâyâ-yı vezîrânedan hemân⁶ ümmîdin mâl-â-mâl eylediler.

Bundanşoñra İznikmid qaşabası muhiţ-i huyûl-iqbâl ve ifâ-yı merâsim-i zemîn- [144^b] pûs ile ol-merhale-i ferah-iştîmâlde muharrir-i haqîr şeref-yâb-ı iltifât-ı âsaf-ı deryâ-nüvâl olup

Beyt

چون اثر قرب میسر شود

غانله شوق فز و نتر شود⁷

müfâdı üzre andan bî-ârâm Gökbuze qaşabası cânibine tehzîr-i⁸ li-câm ve ferdâsı Kırtal kıaryesin qarâr-gâh haşem-encüm-i ihtîşâm buyurdular. Mağall-i merķûm Üsküdâr'a dört sâ'at mesâfe olduğuna binâ'en

¹ "Havanın ümitsizliği ile dünya buz tuttu, Granit gibi sert oldu su dalgaları, Elif sayfada nokta gibi oldu, soğuşun sicağından gonca oldu ondan sonra." anlamında Farsca bir beyit.

² Şî'âmda AE: Şî'âbda A, B, C, D.

³ Huşûle-i AE: Vuşûle-i A, B, C, D.

⁴ Bağcesiyle AE: Boğçasıyla B, C, D.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven خذ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خدمت (Hızmet) şeklinde olmalıdır. Hîdmete C.

⁶ Hemân AE: Hemyân-ı C, D.

⁷ "Yakınlık müyesser olduğu için, arzu felaketi faz ve nötr oldu." anlamında Farsca bir beyit.

⁸ Tehzîr AE: Tehzîz-i B, C.

Beyt

ذاسمان و زمين مژده در فغان آمد

که افتاب زمين تاج اسمان آمد¹

me'âlince kırye-i merķūme zelâl-efgen-i iķbâl oldukları nüvid ve beşâret-i meserret-bahşâ-yı sâmi'-i² müteheyinân-ı hızm̄et-i istikbâl olmağın³ vezîr-i kı'ım-ı maķâm paşa ve naķîbü'l-eşrâf ve şadreyn-i muķteremeyn ve İslâmbol kâğîsı ile hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyû'nıñ erbâb-ı menâşıbdan hil'at iktisâ⁴ edegelen ricâl ve kıapucıbaşı ağalar ile süvârî ocaķları ve gediklüyân ve hıdemât-ı Bâb-ı Âşafî aķşâmdan Üsküdar'a 'ubûra isti'câl eylediler. Şehr-i rebî'ü'l-âhîriñ yigirmi ikinci ısneyn günü [22 R. 1195/17 Nisan 1781] sâ'at beşi çend daķıķa mürûrunda dest-i kerâmet-i peyvest-i mülûkânedan aķz-ı mühr-i hümâyûn olması müneccimbaşı-yı haşşa efendi tarafından i'tibâr⁵ olunmuş olmağla ısneyn gecesı [22 R. 1195/17 Nisan 1781 sülûş ahîrinde Kıartal kıaryesinden yâveri şehîr-i tevfiķile cünbüş-fermâ-yı kâdeme-i şitâb olup tulû'-ı aftâb-ı cihân-tâbdan bir sâ'at mürûrında Kâđî kıaryesi mehâzâtında vaķf-gâh-ı ihtiyâr ve ol-maħallde taħt-ı revândan nüzûl ve süvâr-ı esb-i dill-keş-i refât oldular.

Âheste-i hırâm ile birkaç haķve tayy-ı tarîķ buyurdukları esnâda Üsküdar kâğîsı taķbîl-dâmen şerefine nâ'il ve ferve-i kâķım iktisâsıyla hurrem-dill olup ba'dehu şıķķ-ı evvel defter-dârı ile ketĥüdâ-yı şadr-ı a'zamî ve re'îsü'l-küttâb efendi ile ser-çavuşân-ı Dergâh-ı 'âli ve tezkîre-i evvel ve şânî ve mektûbî efendiler bûse-zen-i rikâb-ı devlet-me'âb ve neyl-i teveccühât-ı⁶ âşaf-ı Süleymân-cenâbla kâm-yâb olarak âlây-ı bî-hemtâyı âşaf silkine duĥûl ve kudûm-ı cenâb-ı şadâret-penâhî için Ĥaydar Paşa kaşrı sâħasında naşb olunan ĥayme-şihâb-ı tınâbıñ pîşe-gâhına şadr-ı a'zam ĥazretleri nüzûl eyleyüp hızm̄et-i müşerref-töħmet-i âşafide kıyâm eylemek temennâsıyla 'alâ-merâtibehüm güzer-gâh vezîrânelerinden müşûl eylediler.⁷

¹ "Gökten ve yerden Figan'a bir müjde geldi. Ki Yerın güneşı gökyüzüne tac oldu." anlamında Farsca bir beyit.

² Sâmi'-i AE: مسامع D.

³ Olmağın B, C, D: -AE.

⁴ İktisâ AE: Eksâ B.

⁵ İ'tibâr AE: İhtiyâr A, B, C, D.

⁶ Teveccühât AE: Tevcîhât-ı D.

⁷ Eylediler AE: Oldular D.

Pes şadr-ı a‘zam hazretleri daği yemîn ü yesârda vaqf-gîr-i hidmet-i istikbâl olan ricâl ü erkân-ı devlete selâm-bahş olarak muhkîm¹-gâh-ı gerdûn-ı iştibâhlarına ser-² fersâ-yı vürûd ve³ bi’l-yümn ve’l-ikbâl maqâm-ı vâlâlarına ku‘ûd buyurup erbâb-ı istikbâl ‘ale’t-tertib-i taqbil-dâmen-i devletleri ile iktisâb-ı envâ‘-ı su‘ûd eylediler.

Vezîr kâ‘im-maqâm paşa ve naqîbü’l-eşraf ve şadreyn-i muhteremeyn efendiler ile bir miqdâr muşâhabet ü inbisâtdan sonra mîr-âhûr-ı evvel-i şehr-yârî Hüseyin Ağa mübâşeretiyle taraf-ı hümayûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîden taqdîm buyurulan esb-i müzeyyen-i âhû-ı hîrâma süvâr ve mağall-i merkûmdan müretteb âlây ile aşl⁴ yemeklik mağalli olan Kavak Sarây’ı derûnunda vâki‘ Mehmed Paşa Kaşrı sâhasında mansûb-ı otağ cevâz-niğâkları⁵ cânibine imâle-‘inân-ı reh-vâr buyurdılar.

Beyt

در تمنای شای توار باب نظر

بر سرهم همچو مژگان رخیتند⁶

mazmûnunca çeb ü râst-ı râh-ı müzâhîme-i nuzzârdan serâ-pâ-yı nigâh⁷ olmağın cem‘iyyet gürûh-â-gürûh temâşâ-yı beyâna i‘tâ-yı selâm ve isticlâb-ı da‘vât-ı enâm ederek enderûn-ı hayme-i felek-şîmelerinde tehyi’e kılınan maqâma şu‘ûd ve mîr-âhûr-ı evvel-i şehr-yârî hazretleri ve tevâbi‘ine ilbâs-ı envâ‘-ı hila‘ ve i‘tâ-yı şinûf-ı atâyâ buyurmağla⁸ etrâb⁹ ü emşâline maşûd buyurdılar. Ol-cây-gâh-ı ferağ-fezâda tenâvül-i ta‘âm ve ‘atâyâ ve hil‘at-ı âsafâneleriyle ekser â‘yân-ı hüddâm mesrûr ü şâd-kâm buyurulup andan hasekî ağa da‘vetiyle hareket ve Kavak İskelesi’nden münfereden şandâla süvâr olup Yalı Köşkü’nden [145^a] şeyhü’l-islâm efendi¹⁰ hazretleriyle huzûr-ı hümayûna ‘azîmet buyurdular taraf-ı hümayûn-ı¹¹ cenâb-ı cihân-dârîden zerîf-a-yı tezâ‘uf-şân-ı âşaffileri olur vechile istikbâl ve taltîf buyurularak muntazır olan vaqt-i¹²

¹ Muhkîm AE: Muhayyem C, D.

² Ser- AE: Şer- A, C.

³ Ve B, C, D: -AE.

⁴ Aşl D: -AE.

⁵ Cevâz-niğâkları AE: Cevâz-intâkları C, D.

⁶ “Bütün bilginler seni izlemekte kirpiklerini döktüler.” anlamında Farsca bir cümle.

⁷ Nigâh AE: Nigân D.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven بومله imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بیورمغله (Buyurmağla) şeklinde olmalıdır.

⁹ Etrâb AE: اثراب B.

¹⁰ Efendi C, D: -AE.

¹¹ ‘Azîmet buyurdular taraf-ı hümayûn-ı B, C, D: -AE.

¹² Vaqt-i AE: Muhtâr-ı A.

mes'ûd-ı muhtâr¹ duhûl ü hulûl edeceği hilâlde huzûr-ı lem'au'n-nûr-ı hazret-i zıllullahiye celb ü îşâl ve bâ-delâlet-i 'inâyet-i şamedânîye dîdâr cenâb-ı cemâl-ı cenâb-ı halîfe-i enâmla hâ'iz-i şinûf-ı dest-mâye-i 'atıyye-i Hüdâ-yı müte'âl kılınup bir miqdâr veşâyâ-yı pâd-şâhâne ve du'â-yı hayr-ı serî'ü't-te'sîr-i mülûkâne sıbkat eylediği eşnâda hil'at-i vekâlet-i muṭlaqa-yı şâhâne eksâ ve dest-i te'yîd-i peyvest-i tâc-dârî ile mühr-i hümâyûn-ı sa'âdet-merhûn yed-i mü'eyyed-i vezîrlere i'tâ buyurulup şânî kerrede cânib-i mekârim-i menâkıb-ı tâc-dârîden tehyî'e kılınan esb-pervîn-i li-câmı irâde-i² zeber³-dânî i'tibâr ve ikbâl-i tâmm⁴ ve ihtîşâm-ı mâlâ-kelemla qarâr-gâh-ı aşîleri olan Bâb-ı Âşafi'lerine sevğ-i reh-vâr edüp bağal-gîr-i tevfiğ ile bâlâ-yı mesned-i şadâret-uzmâya şu'ûd ve istid'â-yı imdâd-ı ileyh ederek mağâm-ı vekâlet-küberâya ku'ûd buyurdular. Bundan soñra şeyhü'l-islâm efendi hazretleriniñ ferve ve donanmış esbi 'arz⁵ ve ihdâ ve merâsim-i teşyî' ikmâl ü ifâ buyurulup kapudân-ı deryâ ve 'ulemâ-yı a'lâmdan müteheyyi eksâ-yı hil'at olanlarıñ 'ale't-tertib hil'atleri eksâ olunduğu 'akabinde dîvân-hâneyi teşrif ve şıkk-ı evvel defter-dârınıñ kırâ'at eylediği defter mücebince kâffe-i erkân-ı⁶ devleti ilbâs-ı hila' gûn-â-gûn ile nevâziş ü taltîf buyurup fi'l-aşl zât-ı melâ'ik-semât-ı dâverîlerine 'atıyye-i rahmânî ve vedî'a-yı subhânî olan cevher-i şıdk ü ihlâş iktizâsınca niyet-i hâlîşe ve teveccühât-ı⁷ şâdıka ile müceddeden fatk ü ratk-ı umûr-ı dîn ü devlete şürû' ve mübâşeret ve pâd-şâh-ı 'âlem ve halîfe-i kâṭibe-i ümem hakkında isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye kıyâm ü mübâderet buyurdular. Şehr-yâr-ı cihân-penâh-ı lâ-zâl maḥfûfen be-'avâtıf-ı ileyh hazretleriniñ hâtır-ı hümâyûn ve ṭab'-ı übbehet-merhûnları vekîl-i muṭlak ve vezîr-i muvaffaklarınıñ esbâb-ı te'yîdleri istihşâline mûna'tıf olmağın teşrif-sâz-ı mağâm-ı şadâret-uzmâ olduklarınıñ üçüncü günü [25 R. 1195/20 Nisan 1781] taraf-ı hümâyûnlarından taqdim buyurulacak ḥaṭṭ-ı hümâyûn ve esb-i dill-keş-i hırâm ve sükûn aḥer erbi'a-yı şöhre teşâdüf etmeğın ve irsâl ü tesyîri şevâb-ı der⁸-mülûkâne olmamağın bir gün taqdimi ile rûz-ı firûz-ı selâsede mîr-âhûr-ı şânî-i hüsrevâne Hamdullah Beğ vesâṭeti ile te'yîd ve istiklâl-ı şadr-ı a'zam ve vezîr-i efhamı hâvî mübârek kalem 'Uṭârid-rağm-ı tâc-dârîyle imlâ buyurulan ḥaṭṭ-ı

¹ Muhtâr B, C, D: -AE.

² Irâde-i AE: Âverde-i B, C.

³ Zeber AE: Zir- B, C.

⁴ Tâmm AE: Nâm D.

⁵ 'Arz AE: 'Arv C: 'İzz D.

⁶ Erkân-ı AE: Mülûkân-ı C.

⁷ Teveccühât-ı AE: Tevcîhât-ı C, D.

⁸ Yed-i C: Şavâb-dîd D.

hümâyûn-ı ‘inâyet¹-meşhûn irsâl ve cenâb-ı şadâret-i dest-gâhîden dahî tefhîm ve ibcâlde² kemâ-yenbağî ihtimâm ü diğkât olunarak merâsim-i istikbâl edâ ve ikmâl ve re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi kırâ’atıyla mezâmîn-i laţîf-ezân-ı huzzâra ismâ³ ü işâl⁴ buyurulup çend sâ‘at miğdârı⁵ mürûrındanşoñra pâd-şâh-ı eyyâm^{6 7} خلد الله تعالى الي خلد الله تعالى يوم القيامه hazretleri cenâb-ı⁸ şâhânelerinden tevķîr ü tefhîm-i âsaf-süleymân pâyelerin tekrâr ve mîr-âhûr-ı evvel-i mülûkâne-i⁹ Hüseyin Ağa¹⁰ ile raşş-ı dîvân olmağ üzre gûh-ı hey’ât-gâh-ı sür‘at-i key-sûdem pûlâd-sem-i gerdûm¹¹-ı hırâm-ı süreyyâ¹²-li-câm bir esb-i dill-keş-hırâm tağdîmi ile ikmâl-i¹³ teveccüh-i şeh-r-yârâneleri i‘lâm ü i‘lân buyurulduğda taraf-ı şadâret-i te’bîdden¹⁴ yine hediyye-i şâhâneniñ tebcîl ü tekrîmine bezl ü sa‘y-i bî-hemâl ve bilâ-te’hîr-i istikbâl ve tefhîmine müsâra‘at ve icfâl buyurulup der-‘ağab sitâm-ı muţallâsın telşîm ve vaķâr ve mâl-â-keîâmle tebrîken ve ta‘zîmen süvâr ve çend hatve meydân-ı cevelâna tağdîm buyurdukları hitâmında ağa-yı müşârun-ileyh ferve-i semmûr ve ‘atâyâ-yı mevfûr eksâ ve i‘tâsıyla i‘zâz ve esb-i müzeyyen işhânıyla hağkklarında şînâ‘i-yi¹⁵ cemîlelerin ibrâz buyurdılar.

Mîr-âhûr-ı Şânî-i Şehr-yârî ile Şeref-bağşâ-yı Vürûd Olan Hağğ-ı Hümâyûn-ı Mevhibet-mağrûn¹⁶

[145^b] Benim vezîr-i a‘zamım ve bi’l-istiklâl vekîl-i muţlakım ‘İzzet Meğmed¹⁷ Paşa!

Seni selâm-ı selâmet-ı encâm-i şâhânem ile talţîf eylediktenşoñra ma‘lûmuñ ola ki selefiñ emr-i hağğka icâbet edüp sendaği hâşşaten çerâğ-ı hâşş-ı saltanatım olup rîzâma muvâfîk hîzmetiñ me’mûl-i hümâyûnım olduğundan bi’t-tekrâr mühr-i

¹ ‘Inâyet C, D: -AE.

² İbcâlde A, B, C, D: İcâlde AE.

³ İstimâ‘ D; İsmâ‘ AE.

⁴ Ü işâl A, B, C, D: -AE.

⁵ Miğdârı D: -AE.

⁶ Eyyâm B, D: -AE.

⁷ “Yüce Allah onun hilafetini kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁸ Cenâb-ı AE: Cânib-i D.

⁹ Mülûkâne-i AE: -D.

¹⁰ Ağa B, C, D: -AE.

¹¹ Gerdûm AE: Gerdûn A, B, C, D.

¹² Bu kelime D nüshasında sehven سريا (Süreyyâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ثريا (Süreyyâ) şeklinde olmalıdır.

¹³ İkmâl-i AE: Kemâl-i C, D.

¹⁴ Te’bîdden AE: Me’âbîden C, D.

¹⁵ Şînâ‘i-yi AE: Zâyî‘-i C.

¹⁶ Mağrûnunuñ A, B: +Şûretidir B, D. (“Şûretidir” ifadesi, D nüshasında düz metin olarak verilmiştir.)

¹⁷ Meğmed C: -AE.

hümâyûnum ihsânıyla haqqında i'tibâr-ı mülûkânem zâhir olmuştur. Göreyim seni. Ocağlarım ağavâtı ve ricâl-i devletimden herkesi istihkâkına göre ri'âyet ve istihdâm ve beytü'l-mâl-i müslimîne şıyânet ve îrâd ü meşârif-i nizâmıyla umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'miñ küllisini ve ser-ḥaddât-ı İslâmiyye'niñ neferâtı ve mühimmâtı tekâmîli ve bunlara dâ'ir aḥvâliñ mecmû'ını sañâ verilen istiklâl üzere kemâ-yenbağî rü'yet ü itmâmle rızâ-yı şâhânem¹ istihşâline² ve Memâlik-i Maḥrûse'm ahâlîsiniñ istirâhat ve celb-i da'vât-ı ḥayriyyelerini mûcib-i ḥâlâta ihtimâm eyleyesin. Cenâb-ı muvaffakü'l-âmâl-i me'mûriyyetiñi bâ'is-i yümn ü mevfûr edüp her ḥâlde tevfiķât-ı 'aliyyesine mazhar eyleye. Âmîn.

Şadr-ı a'zam-ı bülend-hümem ḥazretleriniñ teşrif-fermâ-yı mesned-i vekâlet-kübrâ olmalarına şu'arâ-yı beleğât³ ikiyüzden mütecâviz şâ'ir-i mâhir-inşâd-ı kaşîde ve 'arz-ı târîḥ-i faşâhat-ı⁴ mü'esser edüp lakin kuzâtdan Remzi Efendi'niñ mısra'-ı târîḥi cümleden ra'nâ vü rengîn vâki' olmağın miyâne-i tevârîḥden intiḥâb ve silk-i sûtûr-ı şahîfe-i âşâra derc ü işbât olundu.

Mısrâ'-ı Târîḥ⁵

Hâ'iz-i 'İzzet [ile] Mühr Aldı Meḥmed Paşa

Zikr-i Tevcîhât-ı Vüzerâ ve İbķâ-yı Vezâret 'Ali Paşa ve Tevcîh-i Vezâret⁶ be-Cürdeci Yusuf Paşa

Mümr-i hümâyûn-ı şadr-ı a'zam-ı tevfiķ-merhûna teveccüh etmeğın Erzurûm eyâleti vezîrden ḥâlî ve Belğrâd muḥâfızı vefât eyleyüp ser-ḥadd-i cesîm olduğundan muḥâfazadan⁷ tehi kalmamak maşlahatı için zarûrî muḥâfazalığı Rûmeli vâlîsi Vezîr⁸ es-Seyyid Muştafâ Paşa'ya verilmekden nâşî eyâlet-i Rûmeli bî-vâlî kalup tevciḥleri irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı ḥilâfet-penâhî ile vekîl-i muḥlak ḥazretleriniñ revnaķ-efzâ-yı şadâret-'uzmâ olmaları zemân-ı feyz-ı rehînine ta'lîķ buyurulmuşıdi.

¹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven م شانه (Şânem) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu م شاهانه (Şâhânem) şeklinde olmalıdır. Şâhânem A, B, D.

²Bu kelime A nüshasında sehven استحصانه (İstihşâline) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استحصانه (İstihşâline) şeklinde olmalıdır.

³Beleğât³ AE: Buleğâdan B, C, D.

⁴Faşâhat AE: Fazâhat D.

⁵D nüshasında bu başlığa ait "Târîḥ" kelimesi siyah mürekkep ile metin içerisinde verilmiştir.

⁶'Ali Paşa ve Tevcîh-i Vezâret A, B, C, D: -AE.

⁷Muḥâfazadan A, B, C, D: -AE.

⁸Vezîr A, B, C, D: -AE.

Pes mesned-ârâ-yı vekâlet-küberây hazretleri teşrîf-fermâ-yı maķâm-ı şadâret-vâlâ olup mu'tâdları üzre hûrşîd-re'yeleri ufķ-ı tedbîr-i umûrdan tulû' ve zihn-i¹ bârîñ beynlerini kabz² ve baş-ı huşûsât-ı salţanat-ı seniyyeye âmâliyye şürû' buyurup mâh-ı rebî'ü'l-âhîriñ yigirmi yedinci günü [27 R. 1195/22 Nisan 1781] murâd-ı 'inâyet-i i'tibâr-ı³ hazret-i salţanat-ı dest-gâhî üzre Erzurûm eyâleti nice zemân Erzurûm manşıbı ile emrâr-ı âvân eden Yazıcı İbrâhîm-zâde⁴ Vezîr Muştafâ Paşa'ya ihsân ve Rûmeli eyâleti ile Silistre vâlisi Aydosî Vezîr⁵ Mehmed Paşa'nıñ nizâm ve sâ mânî-i dû-çendân⁶ buyuruldu. Bundan akdem kahr ü tedmîr-i eşkıyâ-yı 'Ayntâb ve Kilîs me'mûriyyetleri takrîbiyle sâbıkâ Haleb vâlisi olan 'Abdi Paşa'nıñ başına ihtîşâd eden 'asâkir-i firâvândan Haleb havâlisinde mesbûk olan zulm-ı hâne-i ber-endâzdan⁷ Raķka ahâlîsi müsteş'ir olup müşârun-ileyh Haleb'den Ruhâ'ya gitmeğe me'mûr oldukda manşıbına duhûle mûmâna't ızhâr ve ol-bâbda ahâlî-i Raķka maķâm-ı 'ısyân ve 'inâdda pây-efşâr olmalarıyla müşârun-ileyh daħi ba'zı mülâhazaya binâ'en cebren⁸ duhûle i'tibâr itmeyüb yine Haleb cânibine toĝru sevķ-i leşker-i cürrâd⁹ eylemişidi.

Manşıbı zabt eylemek teklîfnde ba'zı mahzûr-ı mülâhaza olunmaĝın me'mûriyyeti Aydın sancâĝına tebdîl ve Raķka eyâleti ile Diyârbekir vâlisi mîr-i el-Hâcc merhûm 'Osman Paşa-zâde Mehmed Paşa'nıñ menşûr-ı şânî tebdîl buyurulup Diyârbekir eyâleti Haleb beĝlerbeĝisi mîr-i mîrân 'Osman Paşa'nıñ zabt ü rabt 'uhdesine tahvîl buyuruldu. Mora cezîresi re'âyâsınıñ Arnabud istîlâsından tahlîş olunmaları dâ'iesiyle Mora muhaşşılı [146^a] Vezîr Mehmed Paşa tahrîrâtına binâ'en rütbe-i vezâreti ref¹⁰ olup Çatalca kaşabasında ikâmete me'mûr olan Çatalcalı 'Ali Paşa şâhib-i şalâh ü takvâ-yı şâyeste-i iltifât-ı pâd-şâh-ı cihân-güşâ¹¹ bir vezîr-i müste'idd¹² ve pârsâ olmaĝdan nâşî yümn ü teveccüh-i hazret-i şadâret-i dest-gâhî ile

¹ Ü Zihn-i A, B, C: -AE.

² Bu kelime B nüshasında sehven قبص imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu قبض (Kabz) şeklinde olmalıdır.

³ İ'tibâr AE: İ'tiyâd B, C.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu إبراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Vezîr B, C: -AE.

⁶ ساماني دوخيدان B.

⁷ Ber-endâz C, D: +Olan C, D.

⁸ Cebren A, B, C, D: -AE.

⁹ Cürrâd AE: Cerrâr C, D.

¹⁰ Ref¹⁰ A, B, C, D: Def¹⁰ AE.

¹¹ Cihân-güşâ AE: Cihân C, D.

¹² Müste'idd AE: Müste'idd D.

hakkında sihâb-ı ‘inâyet-i cenâb-ı¹ cihân-bânî kaṭre-rîz olmağla Köstendil ve Hüdâvendigâr sancâkları vech-i ma‘âş tahşîş olunarak Özi² Qal‘a’sı muhâfazası şartıyla vezâreti ibkâ ve İnebahtı muhâfazası şartıyla vezâreti ibkâ ve İnebahtı muhâfızlığı Yeğen ‘Ali Paşa’ya i‘tâ buyurulup Silistre mansıbı ile Seyyid Hasan Paşa ve Sivas eyâleti ile Trabzon vâlisi Çerkes Hasan Paşa hoşnûd ve kâm-revâ buyurdular.

Birkaç seneden berü cürde hizmetiyile hüccâc-ı müslimîne ve cânib-i devlet-i ebedd-rehîne küllî hizmeti sıbkat eden Trâblusşam mutaşarrıfı mîrû’l-hâcc Paşa-zâde Mîr-i Mîrân Yusuf Paşa’nın rütbe-i vâlâ-yı vezâretle terfî-i kadri vâlidleri Şam vâlisi ‘Azm-zâde Mîrû’l-hâcc Mehmed Paşa tarafından iltimâs olundugundan başka nefsü’l-emr kendüsi daḥi mesbûk olan hizmetlerine nazaran şâyân-ı iltifât-ı pâd-şâh-ı Sekender-i derbân olmağla haqqlarında pertev-âftâb-ı ‘inâyet-i cenâb-ı cihân-bânî der-ḥuşân ve rütbe-i seniyye-i vezâretle Haleb eyâleti kendüsine ihsân buyurulup birâder-i gühterleri daḥi çarḥacı³ başbûğluğu ve Trablusşam eyâleti kendüsine ihsânları ile mülteḥak-ı zümre-i mîr-i mîrân kılındı.

Vuḳû’-ı Harîk

be-Hikmetu’llah-i te‘âlâ şehri rebî‘ü’l-âhiriniñ⁴ yigirmi toḳuzuncu gecesi [29 R. 1195/24 Nisan 1781] Kabaşakal maḥallesi havâlisinde def‘aten bir âteş-i şerâre-feşân⁵ kılınan ‘alev-pâş-ı i‘nân-âsmân olup fi’l-hâl şadr-ı a‘zam ḥazretleri itfâsına ilğâr ve bezl-i ‘atâyâ ve şarf-ı iktidârıyla indifâ‘ına sa‘y-i bî-şumâr buyurup lakin neşr-i sîm-i vezâret ile tağyîr-i kadr-i maḳdûr-ı beşer olmamağın bi’l-âḥire etrâfında olan âyîne-i ‘aliyyeye sirâyet⁶ ve gâyet şefkat ve farṭ-ı merḥametlerinden bi’n-nefs pâd-şâh-ı ‘âlempenâh ḥazretleri daḥi def‘-i dağdağa-i harîke rağbet eyleyüp altı yedi sâ‘at miḳdârı muttaşılan sûzân ve kibâr-ı ḥademe-i devlet vesâ’ir aşḥâb-ı fakr ü meskenetden birkaç yüz kimesneniñ kuşûr ve eyvân ve büyüti ta‘ma-ı nâr-ı nîrân oldu.

ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ⁷

¹ Cenâb-ı A, B, C, D: -AE.

² Özi B, C, D: Uzun AE.

³ Çarḥacı AE: Çarḥa C, D.

⁴ Rebî‘ü’l-âhiriniñ A, B, C, D: Rebî‘ü’l-evveliniñ AE.

⁵ Feşân A, B, C, D: -AE.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven سِرَايَت (Sîrâyet) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سِرَايَت (Sirâyet) şeklinde olmalıdır.

⁷ Kur‘ân-ı Kerîm, En‘âm, 6/96. “Bütün bunlar mutlak güç sahibinin, hakkıyla bilenin takdiridir (ölçüp biçmesidir).”

Mürûr-ı Şadr-ı A'zam be-Tersâne-i 'Âmire

Birkaç gün muqaddem şadr-ı a'zam-ı bülend-hümem hazretleri Tersâne-i 'Âmire maḥzenleri¹ mevcûduna nezâret ve ḥasbe'l-iḳtizâ ve tekmîl-i mühimmâta ihtimâm ü² diḳkat maşlahatı için dîvân-hâneye 'ubûra niyyet buyurmuşlar idi. Zıkr olunduğu üzre rûz-ı 'azîmetiñ gecesi vukû'-yâfte olan ḥarîkden temâm bî-tâb olmuşlar iken himmet-i fütûr-endâzlarına kuşûr vermeyüp ferdâsı ihtîşâm-ı tâmma Tersâne-i 'Âmire'ye mürûr ve ḳapudân paşa hazretleri ile³ tersâneye müte'alliḳ bir miḳdâr müzâkere-i umûr buyurduḳdanşoñra râkiben maḥâzin-i⁴ mühimmâtı bi'z-zât müşâhede vü mu'âyene buyurup andan bir iki seneden berü inşâsına şürû' olup henüz nişf mertebesine vâsıl olmayan mîrî seffineniñ üzerine ḳudûm ve 'amele ü ḥuddâm-ı tersâneye ihsân-ı firâvân ve tersâne emîni Rûhî Süleymân Ağa'nıñ cânib-i mîrîde olan maṭlûbâtınıñ virilmesin fermân eyledikleri 'aḳabinde levâzım ü mühimmâtıñ ḥıfz ü ḥirâset ve tevḳîrine⁵ ihtimâm ü diḳkat ve bir gün ol-seffineniñ ikmâline müsâra'at ü mübâderet eylemeleri için ba'zen tenbîh-i ḥâşş ve ba'zen te'kîd-i 'umûm buyurdular.

Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn

De'b-i dîrîn-i devlet-i ebedd-rehîn üzre evvel bahârda ḥuceste-âşârda donanmâ-yı hümâyûnıñ Baḥr-ı Sefîd'de ihrâcî muşammım olmağın şadr-ı a'zam hazretleri revnaḳ-efzâ-yı mesned-i vekâlet-küberâ oldukları 'aḳabinde ba'zı levâzım ve mâ-yaḥtâcû sefâ'in-i donanmâ-yı hümâyûn inzimâm-ı⁶ himmetleriyle ḳarîn-ḥitâm ve kemâl ve muntazır fermân-ı vâcibü'l-ımtisâl olunmuşlar idi.

Pes ḥâşşa müneccimbaşı efendi⁷ tarafından⁸ ihtiyâr olunan vaḳt-i sûy-i ḥazret-i [146^b] şadâret-penâhîden taḳdîm-i ḥuzûr-ı cenâb-ı şeh-r-yârî kıldıḳda zemân-ı muḥtâr muvâfiḳ-ı murâd-ı mekârim-i i'tibâr-ı ḥâḳânîlerine muṭâbıḳ gelmeğın mâh-ı cemâziye'l-

¹ Bu kelime A nüshasında sehven محزنلری (Maḥzenleri) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزنلری (Maḥzenleri) şeklinde olmalıdır.

² Ü B, C, D: -AE.

³ İle A, B, C, D: -AE.

⁴ Bu kelime C nüshasında sehven محازن (Maḥâzin) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخازن (Maḥâzin) şeklinde olmalıdır. Maḥâzât D.

⁵ Tevḳîrine AE: Tevfîrine C, D.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven انضمام (İnzimâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انضمام (İnzimâm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Efendi B, C, D: Fenn AE.

⁸ Tarafından B, C, D: -AE

evveliñ tokuzuncu ve nisâniñ yigirmi ikinci¹ günü [29 Ca. 1195/23 Mayıs 1781] zülâl-i re'fet ve 'adl-i pâd-şâhânelerin Yalı Köşkü'ne baş buyuracakların vezîr-i a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleri tarafına iş'âr ve tülû'-ı âftâbdan iki sâ'at elli bir dakîka mürûrunda donanmâ-yı hümâyûn sefineleriniñ mersâ-yı Tersâne-i 'Âmire'den hareket eylemesi maflûb-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri olduĝun izhâr buyurdular.

Pes şadr-ı a'zam hazretleri şeyhü'l-islâm efendi hazretleri ile 'ale's-seher kaşr-ı mezbûra kudûm ve muntazırr-ı teşrîf-i pâd-şâh-ı ma'delet-lüzûm oldular. Çâr-yek sâ'at mürûrunda şehr-yâr-ı dârâ-gulâm-ı sulţân-asmân-ı ihtişâm hazretleri daĝı ol-cây-gâh-ı feraĝ-fezâ-yı teşrîfe raĝbet ve donanmâ-yı zafer-intimâlarına temâşasına 'azîmet buyurup mânend-âftâb köşk-i merķûm meĝâzâtında olan dervâzeden tülû' ve vaķâr-ı tâmmla şadr-ı a'zam-ı ferĝunde-şiyem hazretleri zemîn-bûs ederek bir merâsim-i² istikbâl-i şâhâneyi îfâya şürû' buyurup buĝul-dârî-i hazret-i zıllullahi ile müşerref ve taĝt-ı hilâfet-i dest-gâhî-i mülûkânelerine îşâl ve saĝn-ı dürer-bâr-ı tâc-dârîyle sem'î şerîfleri müşennef olduĝu esnâda mürûr-ı sefâ'in donanmâ-yı hümâyûna izn-i hilâfet-penâhî erzânî buyurulup ĝapudân-ı deryâ da'vet-i pâd-şâh-ı enâm ile feruĝ-fâl ve ba'de'l-vürûd-ı peyrevî şadrü's-şüdûr hazretleriyle ĝâ'iz-i şeref-i besât-bûs-i şehr-yârî-i deryâ-nüvâl olup resm-i kadîm-i salţanat-ı müstedîm üzere evvelâ şadr-ı a'zam-ı vâlâ-himmet hazretleriniñ dûş-i istihâlleri ferve-i sammûr ile tezyîn ve ba'dehu şeyhü'l-islâm efendi hazretleri ile ĝapudân paşa hazretlerin eksâ-yı hil'at-ı pâd-şâhâne ile manzûr-ı çeşm-i ĝaĝâyık-ı beyn buyurdular. Bundan soñra sâ'ir ümerâ-yı deryâ ve ĝapudânân-ı taĝbîl-i zemîn-i ĝuzûr-ı³ hümâyûnla kâm-yâb ve donanmâ-yı hümâyûn pîşe-gâh-ı ma'delet-i dest-gâhîden 'ubûra ruĝsat-yâb olup ĝitâmında şadr-ı a'zam hazretleri ĝapudân paşa ile başterde-i hümâyûna süvâr ve Tersâne-i 'Âmire emîni tarafından Tolmabaĝçe şahrâsında tertîb olunan ziyâfete kudûm ile meymenet-baĝşâ-yı mecma'-ı şıĝâr ü kibâr oldular.

Ba'de'z-ziyâfe ĝapudân paşa ile sâ'ir ricâl ve ĝuddâm-ı tersânedan yetmişden mütecâviz kimesneye ĝuzûr-ı âşafânede ilbâs-ı hil'at ve katî-vâfir-i 'atâyâ iĝsânıyla cümleyi rehîn-minnet buyurarak ĝable'l-'aşr sarây-ı âşafânelerine ric'at buyurdular.

¹ İkinci AE: Üçüncü D.

² İsm-i AE: Merâsim C, D.

³ ĝuzûr-ı A, B, C, D: -AE.

Vuķū'-ı Dîvân ve Ğurûc-ı Mevâcib-i Leşkeryân

Mâh-ı cemâziye'l-evveliñ on dördüncü şalı günü [14 Ca. 1195/8 Mayıs 1781] 'aķd-i dîvân-ı muhâbbet-'unvân olunması fermân ve tavâ'if-i 'askeriyyeniñ bir kıst 'ulûfeleri Ğurûca maţlûb-ı pâd-şâh-ı dârâ-derbân olmağın rûz-ı firûz-ı mezkûrda şadr-ı a'zam-ı encüm-ħaşem Ğazretleri revnaķ-baĞş-ı dîvân-ı mu'allâ-yı erkân olup meşâlih-i 'ibâdı rû'yet buyurdıkları 'aķabinde 'askerî tâ'ifesiniñ mevâcibleri iĞrâc ve tevzî' ü taķsîm-i in'âmât-ı pâd-şâh-ı enâmıla cümlesin rehîn-i şınûf-ı sürûr ve ibtihâc eyleyüp Ğaķķ-ı sulţân-ı zemîn ü zemânda isticlâb-ı da'vât-ı Ğayriyyeye ikdâm buyurdular.

Pes kâ'ide-i Ğadîme üzre maĞall-i dîvândan Ğuzûr-ı Ğümâyûn-ı cihân-dârîye vâşıl¹ ve envâ'-ı nevâziş ü iltifât-ı Ğalîfe-i enâm Ğazretlerine mütevâşıl olup Ğâmet-i şadâķat-ı 'alâmet-i vezîrâneleri Ğil'at-ı mülûkâne ile müzeyyen buyurulduğı Ğâlde nezd-i Ğümâyûn-ı tâc-dârîden dîvân maĞalline ric'at ve erkân-ı dîvân 'alâ-merâtibehüm taķbîl ve tebrîk-i Ğil'at pür-beĞcetlerine ikdâm ü mübâderet eylediler. Bundanşoñra Bâb-ı Âşafâne'lerine 'avdet ve sipâh ve silah-dâr ocaķları 'ulûfelerin tevzî'e mübâşeret buyurup Ğitâmında şehen-şâh-ı cihân-penâh Ğazretleri Ğaraf-ı Ğüsrevânelerinden rikâb-dâr-ı şehr-yârî mübâşeretiyle bir kıţ'a Ğaţţ-ı Ğümâyûn-ı 'inâyet-nümûn [147^a] ve bir Ğabza Ğancer-i mücevher ve bir şevb-i ferve-i mûrişü'l-meserre sûy-i şadâret-penâhîlerine taķdîm buyurulup cânib-i şadr-ı a'zamî'den daĞi ricâl Ğademe-i bâb ile bi'l-istikbâl kemâ-hüve Ğaķķihi merâsim ta'zîm ü tevķîr-i² ikmâl ü edâ³ ve re'îsü'l-küttâb efendi kırâ'atiyle mazmûn-laţîf Ğaţţ-ı⁴ şerîf cümleye işâ'at ü ifşâ kılındı.

Şûret-i Ğaţţ-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i a'zam ve vekîl-i muţlaķ-ı şadâķat-ümemimsin.

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânem ile talţîf eylediktenşoñra ma'lûmuñ ola ki⁵ ⁶ يتوفيق تعالى bu def'a Ğapum Ğullarınıñ mevâciblerini vaķti ile iĞrâc ve tevzî'inde zâhir olan sa'yîñ meşķûr olmağla sañâ bir Ğabza⁷ Ğancer-i cevher-dâr ve bir şevb-i semmûr-ı meserret-âşâr rikâbdârım olan aĞa Ğulum ile gönderdim. Ğancer-i şüreyyâ-

¹ Vuşûl D.

² Tevķîr AE: TefĞîm-i B, C, D.

³ Bu kelime D nüshasında sehven اء imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ادء (Edâ) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven حط (Ğaţţ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خط (Ğaţţ) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ki B, C, D: Kim AE.

⁶ "Yüce Allah'ın yardımıyla" anlamında Arapça bir söz.

⁷ Ğabza C, D: Kıţ'a AE.

peyker-i zîver-miyân-ı müfâharet ve semmûr müstevcibü's-sürûru zîb-dûş-ı meserret edüp ve seniñ fi'l-aşl diyânet ü istikâmet ve ehliyyet ü şadâkatiñ birkaç seneden berü taşralarda ahvâl-i ra'yyet¹ ve enâma vuķūfiña binâ'en be-'avnihî te'âlâ ugûr-ı hümâyûnumda evvelden ziyâde hîdmet edeceğın² ma'lûm-ı dâverânem olmağla göreyim seni dûş-ı liyâkatiñe bi'l-istiklâl tefvîz olunan vâridât devletimiñ yolu ile idâresi ve telefden şıyâneti ve 'asâkir-i manşûre ve ser-haddât-ı ma'mûremiñ hüsñ ve nizâm ü intizâmı emânetullah olan re'âyâ vü berâyâniñ mezâlimden himâyetleriyle cümle ümmet-i Muhammed ve ra'yyet ve sâye-i mülûkânemde refâh-ı hâl ve râhatları mâddeleri olmağın erbâb-ı vuķûf ve hayr-hâhân-ı salţanat-ı seniyyem ile bi'l-müzâkere cenâb-ı haķķiñ 'avniyle her birini kuvvetden fi'le getürmeğe bezl-i mechûd eylesin. Seni re'yine³ mütâba'at ile dîn ü Devlet-i 'Aliyye'me şâdıķâne hîzmet edenleri Haķķ'a emânet eyledim. Her hâlde tevfiķât-ı cenâbü'r-Rabbi'l-⁴'izzete muşaddar olasın. Âmîn⁵

Naql-i Hümâyûn be-Sâhilsarây-ı Beşiktaş

Pâd-şâh-ı cihân halîfe-i zemîn ü zemân hazretleriniñ irâde-i seniyye-i tâc-dârîleri üzre işbu bahâr-ı meyâmin-âşârıñ evâ'ili Karaağac Bağçe'si Sarâyı'nda emrâr ve zıll-ı zâlil-i şâhânededen ol-emâkin-i dill-güşâniñ dañi behre-dâr olunacağı iş'âr buyurulup şehr emîni ma'rifetiyle ta'mîr ü termîmine ibtidâr olunmuşidi. Ammâ Beşiktaş sâhil-hânesiniñ dañi ber-vech-i terbi'e deryâdan yedi sekiz yüz⁶ biñ zirâ'ya qarîb maħall-i reşk-âver-i südde-i İskenderî olur divâr ile bir sâhil-hâne-i hümâyûna ilşâk ve bir kaşr-ı şâhâne ve çend kıt'a⁷ mülûkâne ile havz ve⁸ sel-sebîli hâvî gıbta-fermâ-yı kuşûra cinân olur bir dâ'ire-i âsmân-taş ve⁹ felek-i revâk müceddeden binâ ü inşâ olarak cümle ebniyye-i sarây-ı dill-ârâya ilhâk buyurulup teymînen cenâb-ı şadrü's-südûr hazretleri taraflarından dañi ferşide ve tezyîn ve envâ'-ı tuħfe tertîbi ile reşk-âver-ı eyvân-ı huld-berîn kılınıp revzenleri kudûm-ı pâd-şâhîye muntazır ve dervâzesi sînesin açup pâ-mâl-i şehr-yârî olmak arzûsıyla müteħassir olmağın mâh-ı mezbûruñ yigirminci ve şehr-i

¹ Ra'yyet AE: Ri'âyet D.

² Bu kelime AE. ve D nüshalarında ادجكن; A, B ve C nüshalarında ise ايدہ چكك (Edeceğın) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Zâtıña A: Re'yiñe B, C.

⁴ Rabbü'l- A, B, C, D: -AE.

⁵ Âmîn A, B, C, D: -AE.

⁶ Yüz A, B, C, D: -AE.

⁷ Kıt'a-yı AE: Ota-yı B.

⁸ Ve B: -AE.

⁹ Ve A, B, C, D: -AE.

âyârîñ¹ üçüncü ısneyn günü [20 Ca. 1195/14 Mayıs 1781] şehen-şâh-ı ‘âlem ve hâkân-ı ma‘delet-şiyem hazretleri bi‘l-yümn ve‘l-ikbâl emrâr-ı mevsim şeyf için ol-tarh-ı dill-ârâya sâye-endâz-ı iclâl oldular. Hüdâ-yı müte‘âl göç-i hümâyûnların mübârek ü² mes‘ûd ve sâye-i ‘adâlet-vâye-i mülûkânelerin baş-ı sâhire-i cihân üzre muhalled ü memdûd eyleye. Âmîn. ³بحرمة النبي الامين.

‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân-ı Dergâh-ı ‘Âlî⁴

Yeñiçeri ağası⁵ olan Süleymân Ağa fi‘l-aşl ebnâ-yı cinsi miyânında Zorluoğlu Kethüdâ’sı dimekle meşhûr ve bundan aqdem Bâbâtağı meştâsında kul kethüdâlığından mehcûr olup devr-i ser-ğaddât-ı manşûre ile emrâr-ı a‘vâm ve şühûr ederdî. Selefiniñ ba‘zı rehâveti aşkâr ve bu irâde-i devlet üzre umûr-ı ocağa ittîlâ‘la şöret-şi‘âr olmağın [147^b] şadr-ı a‘zam Silah-dâr Mehmed Paşa’niñ mühr almalarından yigirmi otuz gün muqaddem kendü ma‘rifetiyle cânib-i şadr-ı a‘zamîden hafiyyen Özi ser-ğaddinden Âsitâne’ye celb ve zemân-ı şadâretlerinde Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ocağına ağa naşb olunmuşidi. Yigirmi mâha qarîb mümtedd olan ağalığı hengâmında vukû‘-yâfte ve⁶ küllî ve cüz’î mañlûlâtı zabt ve hîrâset ve hazîne-mânde ederek beytü‘l-mâl-i müslimîne küllî hizmet eylemesi vâcibe-i zimmet iken dûş-ı mañlûlleriniñ ba‘zısın fûrûht ve ba‘zısın bañş-ı kalenderî⁷ şûretinde dilediklerine i‘tâ ve ba‘zısını fûrûhtla itlâf ü hebâ edüp mevâcibden mevâcibe cüz’î mañlûl ‘arzı ile iktifâ eylediğinden mâ-‘adâ ednâ bahâne ile ocaklusını miyânında küllî tevcîhler îcâz⁸ ve celb-i mâl ederek ahâlî-i ocağdan katî-vâfir kimesneyi püster-remâda iğ‘âd eyledi. Mûmâ-ileyhiñ bu hâlî bu def‘a dañi ocağ başyazıcısın tebdîl ve kul kethüdâsınıñ ‘azline taşaddî eylemek münâsebetleriyle şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ma‘lûm-ı ‘ilm-i haqâyıq-ı iştimâli olup el-hâşıl halîlesi yed-i rüşvet olmağ cihetlerinden ahâlî-i ocağ üzerine bir ¹⁰ميرمه⁹ ve kendüsi aqvâl¹¹ ü güftârında ta‘ne-zen-i aqâvîl-i müslîme olmağın şehri-i cemâziye’l-evveliñ yigirminci günü [20 Ca. 1195/14 Mayıs 1781] ağalıqdan ‘azl olunup ehliyle cezîre-i Sinob’a nefy ü iclâ ve

¹ Şehr-i âyârîñ AE: Şehr-yârîñ D.

² Ü C, D: -AE.

³ “Emin olan peygamber hürmetine” anlamında Arapça bir söz.

⁴ “Dergâh-ı ‘Âlî” ifâdesi D nüshasında başlıkta yer almaktadır.

⁵ Ağası B, C, D: -AE.

⁶ Ve AE: -B: Olan C.

⁷ Kalenderî AE: Kılındığı D.

⁸ İcâz AE: İcâd B, C, D.

⁹ ميره C, D.

¹⁰ Ve C: -AE.

¹¹ Aqvâl AE: İkrâr C, D.

yerine ma'zûllıga müteheyî olan kûl kethûdâsı 'Ali Ağa yeñiçeri ağalığıyla mesrûr-ı kâm-rev buyuruldu.

Zıkr-i Feth ü Küşâd-ı Tarîk-i Başra ez-Cânib-i Vâlî-i¹ Bağdad

Bağdad ile Başra'nın muntaşif tarîkinde vâkı' Hüske muqâta'ası re'âyâsından keşret-i ahâlî ile ma'rûz olan Hazâ'il 'aşîreti eşkıyâsı yedi sekiz seneden berü def'-i dağdağa-yı Zend Kerim'le ser-zede-i zuhûr olan şûriş vaqtinden nâşî Şağ ve Çöl yollarını kat' ve müddet-i vâfireden berü zehâ'ir ü emti'a ve ebnâ-yı sebîlîñ mürûr ü 'ubûrlarını men'-i küllî ile men' etmeleriyle ve bundan muqaddem Bağdad vâlîsi bulunanlar taraflarından birkaç def'a üzerlerine küllî 'asker ta'yîn ve berkende ve istîşâl olunmaları huşûsu dâğ-zen-i hâtır ve gayret-rehînleri olmuşidi. Be-tahşîş-i müşârun-ileyhim taraflarından ol-vechile me'mûr olan 'asâkiri daği hîle ü hud'a ile merreten ba'de-uhra tefrîk ve bu takrîkiyle kemend-i 'utüvv ü istikbârların dill-hâhları olan mahalle ta'lik² eylemeleriyle bundan aqdemce hâdiş olan Başra vâkı'asında hemân bilâ-tereddüd bi-isrehüm A'câma mütâba'ata ve bi'l-küllîyye câdde-i itâ'atden 'udûl-birle Bağdad'ın i'mâr ve intizâmından hulûlü fırsat ittîhâz ederek 'âdet-i³ me'lûf-i sâbıkalarına ric'at eylediler.

İmdi tâ'ife-i bâğîyyeniñ te'dîb ü gûş-mâl ve Başra tarîkiniñ feth ü gûşâd ile âmed-şüdd-i edenleriñ⁴ tahşîl-i itmînân-ı bâl eylemeleri Bağdad vâlîsi bulunan vezîriñ vâcibe-i zimmeti olmağın bundan muqaddem Bağdad manşıbı kendüsine tevcîh olunan Süleymân Paşa tarafından o gâ'ile-i hâ'ileniñ ber-ıaraf kılınması iltizâm olunarak ol-bâbda tehyi'e-i 'add ü 'atâd⁵ ve terbiyye-i⁶ ecnâd vegâ-i i'tiyâd edüp toksan dört senesi mâh-ı zi'l-ka'desiniñ yedinci günü [7 Za. 1194/4 Kasım 1780] ketâ'ib-i vefire ile Bağdad'dan nühzet ve Hüske menzilinde naşb-ı hıyâm-ı ikâmet eylediler.

Müntefik şeyhiniñ istîşâli daği lâ-büdd olmağın şeyh-i mezbûruñ mahall-i merkûmda 'aşîreti halkı ile ma'iyetine celb ve 'uşât-ı mezbûreniñ Çöl tarafına müteheyî olan güzer-gâhları sedd ü bend için sûtûn-ı re'ylerin ref'⁷ ve naşb eylediler. Fi'l-aşl Hazâ'il 'aşîretinden müteşa'ib-i kabâ'ilden Âl-i Selmân kabîlesi daği müşârun-

¹ Vâlî-i A, B, C, D: -AE

² Ta'lik AE: Ta'alluk D.

³ 'Âdet-i A, B, C, D: 'Âciz- AE.

⁴ Edenleriñ A, B, C, D: Ebedd-şedîdleriñ AE.

⁵ عده ve عتاد D.

⁶ Tertîb-i AE: Terbiyye-i C, D.

⁷ Ref'-i AE: Def' D.

ileyhden [148^a] ruḥṣat-hâh-ı ilticâ ve süvârî ve piyâde ‘askeleriyle mânend-i seyl-cüyâyı deryâ oldular.¹ Tâ’ife-i baġatıñ me’vâları İhvâr ve Anduvâr ta’bîr olunur maḥaller olup eṭrâfları Kerme dimekle² zebân-zer³ olan inhâr ile muḥâṭ olmaġın ġarâr-gâhlarına vuşûl-i müte‘azzîr olduġu müteḥakkıġ olduġundan şaṭṭ-ı Fırât’ı sedden ġayri teshîr ü tedmîrlerine ṭarîġ olmadıġı lede’l-istişâre zâhir ü aşkâr olduġda Dîvâniyye nâm mevķi’iñ zîrinden ṭülen iki yüz ve ‘arzen yüz yigirmi zirâ’ sedd inşâsına mübâşeret ve re‘âyâ ve aşâ’ir ve ordu ve⁴ ġalkınıñ ihtimâm ve mu‘âvenetleriyle nışf mertebelerin binâ ve metânete diġkat eylediler. Eşkıyâ-yı merķûme ve keyfiyyet[i] mu‘âyene eylediklerinde dâmen-i isti‘fâya teşebbüse mübâderet ve mâl-ı mîrîlerin edâya ta‘ahhüd ve ef‘âl-i sâbıkalarından izhâr-ı nedâmet etmişler idi. Ammâ niyâzlarına müsâ‘ade gösterilüp sedden fâriġ oldukları hâlde yine şeġâvetlerine ibtidâr edecekleri melhûz olduġuna binâ’en kendülerden rehn muṭâlebe olduġda rehn i‘tâsından nükûl etmeleriyle gelen âdemleri gerüye redd ve seddiñ itmâmına bezl-i ceḥd ü şüdd⁵ olduġu eṣnâda muġaddem celb olunan Âl-i Selmân firġası daġı rekîn⁶-zamîrlerin ibrâz ve ‘umûmen Âl-i Aḡmed ve Ḥazâ’il’e iltihâġa âġâz eylediler.

Müşârun-ileyh tarafından tekrâr sedd-i mezbûr ba‘de’l-ikmâl Çöl cânibinden münetteffik⁷ ve be-nev ḡâledden⁸ bir şerr-zemm ve Âl-i Kaş‘am⁹ vesâ’ir ‘aşâ’ir-i ‘Irâġ’la berren eṭrâfların ihâṭaya sa’y-i bî-hemâl olduġu eşkıyâ-yı merķûmeniñ ma‘lûmları olduġda sâkin oldukları mevâzi’iñ şuları çekilüp açıkda ġaldıkların müşâhede ve maġâm-ı müķâvemette ṭurmak lâzım gelürse bi-isrehüm zehr-i helâhil-i demârı nûş ideceklerin mu‘âyene etmeleriyle zarûrî istîmân ve müceddeden ‘alâ-ṭarîķi’l-riḡâle ‘ulûviyât ve ehl ü ‘iyâllerin ve Âl-i Aḡmed ve Âl-i Selmân’iñ rü’esâları olan ḡamdü’l-ḡumûd ve muḡsin’l-ķâ’im ve ḡumûdü’l-fernûsekiñ birer nefer şülbü oġulların rehn olarak ordu-yı müşârun-ileyhe tisyâr-ı vesîle-i ḡalâş-ı mâl ü cân ve girdâr-ı sâbıkalarından rücû‘ ve inâbet¹⁰ ve fimâ-ba‘d Başra’dan Ḥülle’ye dek hiç ferdiñ ḡilâli

¹ Oldular AE: Eylediler D.

² Demekle AE: +Ve C, D.

³ Zebân-zer AE: Zebân-zed C.

⁴ Ve D: -AE.

⁵ Naġd C: نغو D.

⁶ Rekîn AE: Rekîz C.

⁷ Münetteffik AE: Mütteffik C, D.

⁸ Ḥâledden AE: Ḥâlden D.

⁹ Kaş‘am AE: قشم D.

¹⁰ İnâbet AE: İnâyet D.

zâyi‘ olmamak ve Marrin¹ ve ‘Âberin’e ta‘arruz olunmamak ve mîrîleriñ bî-kuşûr edâ eylemek şartlarıyla istirhâma mübâderet eylediler. Çünkü maşûd-ı te‘mîn-i tarîk² ü bilâd ve tereffüh-i sekene ü ‘ibâd olmağın Bağdad vâlisi tarafından ‘âkilâne hareket olup mes‘ûlâtlarına müsâ‘ade³ birle rehînlerin kabûl ve Başra tarîki küşâde olup herkes emîn ü sâlim eyâb ü zihâb eylemesi vâdîlerinde ol-havâlfiden iktizâ edenlere müşârun-ileyh cânibinden nâmeler imlâ ve mevşûl kılındı. ‘Aşâ’ir-i merķûme eşķiyâsınıñ bu âna dek zuhûr eden etvâr-ı bî-edebâneleri bi’l-muķâbelesinde terģim-i ünûf-ı da‘venetlerine bu vechile teşmîr-i sâ‘ad-i himmet ve tav‘an ve kerhen idhâl-i dâ‘ire-i inķiyâd ü itâ‘at eylemesi huşûşunda müşârun-ileyhiñ cilve-pîrâ-yı manaşşa-yı zuhûr olan harekât-ı müdebbirâne ve tedâbîr-i heķîmâsı⁴ haberi şehr-i cemâziye’l-evveliniñ yigirmi altıncı günü [26 Ca. 1195/20 Mayıs 1781] resîde-i ‘atebe-i ‘ulyâ-yı mülûkâne olduķda ol-güne ser-zede-i zuhûr olan âşâr-ı dilîrâne vü gayûrânesi nezd-i me‘âlî-i ferd-i hüsrevânede karîn-i sâ-pâş ü taħsîn ve⁵ rehîn ve pesend-efrîn olmağın hidmet-i mezkûresi muķâbilinde hila‘-ı hâşş-ı şehr-yârîden semmûr mûrişü’s-sürûre ve duhte bir sevb hil‘at-i müstevcibü’l-ħubûr ve müsta‘melât-ı pâd-şâhânedan bir ķabza-yı şemşîr ‘add ve tedmîr ihsân-ı hümâyûn buyuruldu.

Zikr-i Naşb-ı Defter-dâr-ı Şıķķ-ı Evvel ve Defter Emîni ve Tevcîhât-ı Sâ‘ire

Üç seneye karîb şıķķ-ı evvel defter-dârı olan es-Seyyid Muştafâ Efendi’niñ hasbe’l-iktizâ ‘azli lâzım gelüp [148^b] ve selefi Hasan Efendi’niñ defter-dârlık huşûşunda olan mahâreti zâhir ve şıyânet-i mîrî umûrında olan ihtimâm ü diķķati bundan muķaddem defter-dârlığı avânında dühân gümrüğü eshâmı tertîb ile cânib-i beytü’l-mâle senevî küllî irâd peydâ⁶ eylemek mişillü mesbûķ olan hizmetlerinden başka irâda müte‘allık bir şey olmayup ‘uhdesinde olan defter emâneti manşıbı daħi bî-ħâşıl olduğundan dâ‘iresin idâre eylemekde kemâl-i ‘acze mübtelâ olduğu şadr-ı a‘zam hazretleriniñ kemâ-yenbağî ma‘lûmı olmağın irâde-i merâħim-i mu‘tâde-i cenâb-ı cihân-dârî üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi yedinci günü [27 Ca. 1191/21 Mayıs 1781] efendi-i mûmâ-ileyhe vezîr kethüdâlığından ma‘zûlen hânesinde iķâmet üzre olan el-

¹ Marrin AE: Madin C, D.

² طرق C: Taraf D.

³ : Müsâ‘ade AE: Müsâ‘afe C, D.

⁴ Heķîmâsı AE: Heķîmânesi B, C, D.

⁵ Ve A, B, C, D: -AE.

⁶ Peydâ D: -AE.

Hâcc Muştafâ Efendi ile huzûr-ı âşafiye da‘vet ve evvelâ¹ şıkk-ı evvel defter-dârlığı için Hâsan Efendi’ye ba‘dehu defter-i hâkânî emâneti için mûmâ-ileyh el-Hâcc² Muştafâ Efendi’ye ilbâs-ı hil‘at buyuruldu. Dergâh-ı ‘Âlî cebeci-başısı olan Kösec Mehmed Ağa’nın idâre-i umûr-ı ocağda ba‘zı tekâsül ü tehâvünü zâhir olmağın ‘azli lâzım gelmeğın³ ve muqaddemâ⁴ ocağ-ı merkûma ağa olan Süleymân Ağa’nın birkaç vechile ehliyyeti nümâyân olduğundan cebecibaşılık için cânib-i Âşafi’den med‘uvven der-şadâret-i⁵ dest-gâhîde mevcud olmağla der-‘akab ol-daği huzûra idhâl ve cebeci-başılık hil‘ati eksâsıyla beyne’l-akrân⁶ tevķîr ü⁷ ibcâl⁸ olundu.

Şehr-i cemâziye’l-âhîreniñ⁹ gürresi günü [1 C. 1195/25 Mayıs 1781] Hezarğırad’dan İbrâhîm¹⁰ Paşa mütevellîsi olan Dergâh-ı ‘Âlî kapucu-başılarında yeniçeri ağası esbak¹¹ Ahmed Paşa-zâde ‘Ali Beğ Âsitâne-i ‘Aliyye’ye da‘vet ve huzûr-ı âşafide şurre¹² emâneti hil‘ati ilbâsıyla müveffer¹³ ü mültefit olup¹⁴ tertîb-i levâzım-ı hacca kıyâm eylemesi fermân ve fi’l-aşl vâlidleri Edirne bostancı-başısı olup etrâf ü eknâfi¹⁵ zabt ü rabt ve hıfz ü hîrâset şöretleriyle nâ’il rütbe-i vezâret olmağın Edirne bostancıbaşılığı ile daği Dergâh-ı ‘Âlî kapucubaşılarında mîr-âhûr-ı evvel-i sâbık¹⁶ Kara İsmâ‘îl¹⁷ Paşa-zâde ‘Ali Beğ mesrûr ü handân oldular.

Teşrif-i Hümâyûn be-Câmi‘-i [E]Mîrgüneoğlu

Şehr-i cemâziye’l-âhîreniñ¹⁸ on ikinci günü [12 C. 1195/5 Haziran 1781] Toğan¹⁹ mesîresi teşrif-i hümâyûn-ı cenâb-ı pād-şâh-ı enâmla¹ müşerref olduğdanşoñra hengâm-ı

¹ Evvelâ A, B, C, D: -AE.

² el-Hâcc C, D: -AE.

³ Gelüp B, C, D: Gelmeğın AE.

⁴ Muqaddemâ AE: Muqaddem B.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven درصداً imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu درصداً (Der-şadâret) şeklinde olmalıdır.

⁶ Beyne’l-akrân AE: Beyne’l-emsâl C, D.

⁷ Tевķîr Ü AE: -B, C.

⁸ İbcâl AE: Tebcîl B.

⁹ Cemâziye’l-âhîreniñ AE: Cemâziye’l-âhîriñ D.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Esbak C, D: -AE.

¹² Bu kelime C nüshasında sehven صرّه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu صرّه (Şurre) şeklinde olmalıdır.

¹³ Muvakķir B, C, D: Müveffer AE: .

¹⁴ Olup AE: Olunup D.

¹⁵ Eknâfi AE: Eknâfın C, D.

¹⁶ Sâbık C, D: -AE.

¹⁷ Bu kelime AE., C ve D nüshalarında اسمعيل; A ve B nüshalarında ise اسماعيل imlâsıyla yazılmıştır.

¹⁸ Cemâziye’l-âhîreniñ AE: Cemâziye’l-âhîriñ D.

¹⁹ Toğan AE: Toğad C, D.

‘avdet-i hümâyûnda muqaddemâ hitâyî²-keşîde-i silk-i âşâr olan hayrât-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-bânîden Mîrgünoğlu’nda müceddeden binâ ü ihyâ buyurulan câmi‘-i şerîf-i dill-ârânîñ ziyâreti menvî-i zamîr-i³ ilhâm-semîr-i mülûkâne olmağın rûz-ı mezkûruñ vaqt-i şâma qarîb zemânı maħall-i mezkûr kudûm-i pād-şâh-ı ‘âlem ile behcet-lüzûm olup câmi‘-i mezkûr şalavât-ı mağrib edâsı ile maħaṭṭ-ı şu‘â‘-yı ‘âlem-i nûr⁴ buyurulduğı ‘aķabinde ârâm-gâh-ı hümâyûn olan Beşiktaş Sarây’ına ‘avdet-i hümâyûn buyuruldu.

İstimâ‘ olunduğı üzre cum‘a günü teşrîf buyurulacağı muşammem iken ihtilâf-ı hevâ ile te’hîr olunup taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîden cedîd olmaķ takrîbi ile hademe-i câmi‘ için i‘dâd olunan hil‘atler vaķf-ı hümâyûn mütevellîsi ma‘rifeti ile eksâ ve imâm ve haṭîb ve mü‘ezzin ve kayyumlarıyçün tertîb olunan ‘aṭâyâ-yı mülûkâne hîn-i kudûm-i hümâyûnda ihsân ü i‘ṭâ olundu.

İbķâ-yı Vezâret-i Aħmed ‘İzzet Paşa

Bundan muqaddem Haleb vâlisı iken ba‘zı vüşşâtiñ merhûm şadr-ı a‘zam Silâh-dâr Mehmed Paşa’ya⁵ si‘âyetleri takrîbiyle vezâreti ref‘ olunup Kudûs-i Şerîf’de ikâmet eylemek üzre esbâb-ı vezâreti cânib-i beytü’l-mâle zabṭ olunan Aħmed ‘İzzet⁶ Paşa’niñ Haleb’den ikâmete me‘mûr olduğı beytü’l-muqaddese geder iken baķıyye-i eşyâsın daħi ğaret-girân-ı ‘urbân⁷ yağmâ vü telef ve kendüsiyle tevâbi‘in kâffe-i libâsdan ‘uryân ve mübtelâ-yı esef eylemişler idi. Müşârun-ileyhiñ⁸ ‘aşâ-yı leyleye muhtâc olduğı hâlde bir seneden mütecâviz Kudûs’de ikâmet ve ‘ıyâl ü evlâdı ahâlî-i [149^a] Haleb’iñ dest-i ihsân ve eşfâķına muntazıran Haleb’de beytütet edegeldikleri bundan muqaddem birkaç def‘a müşârun-ileyh tarafından ‘arz-ı hâlde maķâm-ı şadâret-‘uzmâya inhâ ve haķķında sehâb-ı merħametiñ kaṭre-rîz⁹ olması[n] niyâz ü temennâ olunmuşıdı.

لكل امر اوان¹⁰

¹ Eyyâmla B, C: Eyyâm ile D.

² Hitâyî AE: Hitâmı B, C, D.

³ Zamîr-i A, B, C, D: -AE.

⁴ Nûr B, C, D: -AE.

⁵ Olan C, D: -AE.

⁶ ‘İzzet B, C, D: -AE.

⁷ ‘Urbân C: Uryân AE.

⁸ Müşârun-ileyhiñ B, C, D: -AE.

⁹ Kaṭre-rîz B: Kaṭre-zîr AE.

¹⁰ “Her şeyin bir vakti vardır.” Anlamında Arapça bir cümle.

mazmûnu üzre mevsim-i şâdî hülûl eylemediğinden her ne kadar dest-i recâ'î-dâmen-i 'afv ve şafha-i havâle eylediye keff-i emânîsi semerre-i ümmîdden tehî ve olbâbda tertîb eylediği muqaddemât-ı istişfâ'ı semt-i nefîceye gayret-i müntehî kalmışidi. Bu kerre şadr-ı a'zam-ı bülend¹-hümem hazretleri teşrîf-fermâ-yı şadâret-'uzmâ olup müşârun-ileyhiñ her hâline vâkıf ve şâyân-ı 'âtuftet ü merhamet-i şehri-yâr-ı enâm olduğuna kemâ-yenbağî 'ârif olmağın hakkında cânib-i hümâyûn-ı merâhim-i dest-gâh-ı mülûkânedden iltimâs-ı 'afva himmet ve mücerred haqq-ı pâd-şâh-ı eyyâmnda isticlâb-ı da'vât-ı hayriyye için levâzım-ı huşûl-i emânîsiniñ tertîbine diqqat buyurmalarıyla enfâs-ı kâm-bahş-ı âşafâneleri ile deryâ-şefkat-i hüsrevâneyi bâre-i müşârun-ileyhde mevc-engîz ve Köstendil sancâğı ile ibkâ-yı² vezâretlerin hâvî fermân-ı hümâyûn-ı tâcdârî-i 'inâyet-res ve beşâret-rîz olup i'lân-ı maşlahat zımnında şehri-i cemâziye'l-âhîriñ yigirmi beşinci günü [5 C. 1191/29 Mayıs 1781] kapu kethüdâları Bâb-ı Âşafî'ye ihzâr ve ibkâ-yı vezâretinde müş'ir-i hil'at ilbâsıyla işâ'a-yı³ ihsân-ı bî-pâyân-ı pâd-şâh-ı kâm-kâr kıldı.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi

Doğuz ay miqdârı zemân şadr-ı a'zam kethüdâlığı ile emrâr-ı⁴ âvân eden Halîl Hamîd Efendi'niñ mûcib-i 'azli olur ba'zı hâlâtı mesmû'-ı hazret-i⁵ şadâret-penâhî olmağın şehri-i cemâziye'l-âhîriñ yigirmi yedinci günü [27 C. 1195/20 Haziran 1781] maşîf ve meştâsından kangısı ihtiyâr eder ise ikâmet eylemek üzre kethüdâlıktan 'azl olunmağdan nâşî yerine bir mütedeyyin ve perhîz-kârîñ naşbı lâzım gelüp ve muqaddemâ şadr-ı a'zam kethüdâlığından münfaşıl tevki'i-i sâbık Lâleli⁶ el-Hâcc Muştafâ Efendi'niñ şalâh ü diyâneti nezd-i huşûr-ı şadâret-penâhîde zâhir ve her vechile mesned-i kethüdâyîye istihâl ve liyâkatı bedîdâr ve mütebâdir olmağın yevm-i mezbûrda huşûr-ı âşafîye ihzâr ve şadâret-'uzmâ kethüdâlığıyçün ilbâs-ı ferve-i semmûr ile kethüdâlığı tekrâr buyurulup ⁷ مستعيناً بالله maqâm-ı kethüdâ-yı⁸ şadâret-i dest-gâhîye⁹

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven بولند (Bülend) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بئند (Bülend) şeklinde olmalıdır.

²İbkâ-yı AE: İfâ-yı D.

³İşâ'ına A: +Ve B.

⁴Emrâr AE: Emrân B.

⁵Hazret-i B, C, D: -AE.

⁶Lâle B: Lâlelili D.

⁷"Allah'tan yardım dileyerek" anlamında Arapça bir cümle.

⁸Kethüdâ-yı C: Kethüdâyîye AE.

⁹Şadâret-i dest-gâhîye C, D: -AE

irtikâ ve ol-mesnede mutazarrı'-yı umûr ü huşûşu rü'yet ü temşiyete şurû' ve¹ ibtidâr eyledi.

Şadr-ı Rûm-şoden Mehmed² 'Ârif Efendi

Rûmeli kâdfî'askeri olan Mollâcık-zâde İshâk Efendi'niñ 'iffet ve perhîz ile vaqti temâm ve hasbe't-tarîk kâdfî'askerliğin ser-etıbbâ-yı hâşşa Mehmed 'Ârif Efendi'ye verilmesi dill-hâh-ı pâd-şâh-ı eyyâm olmağın recebül'l-müreccebiñ gurre günü [1 B. 1191/23 Haziran 1781] şeyhü'l-islâm efendi hazretleri taraflarından hużûr-ı hazret-i şadâret-i dest-gâhiye kudûm ve ba'dehu icrâyü'r-rüsûm-ı şadâret Rûmeli için iktisâ-yı ferve-i behcet-lüzûm eylediler.

Çavuş-başı-şoden Ahmed Nazîf Efendi

Bi'l-fi'l tevķî'î-yi cây-ı³ refî' ile ser-firâz-ı zümre-i hâce-gân-ı dîvân olan Ahmed Nazîf Efendi'niñ bundan akdem iki def'a⁴ çavuş-başılıkları zemânında ğadr ü himâyeden 'ârî vechile rü'yet-i umûr-ı 'ibâd huşûşunda mesbûk olan hidemât-ı bergüzîdeleri huşûşen celb-i hiñâm-ı dünyâya 'adem-i i'tibâr ve iltifâtla tensîk-i meşâgil-i dîvâniyyeye olan cedd ü ihtimâm-ı pesen-dîdeleri meşhûr-ı enâm ve temşiyeti-i erbâb-ı meşâlihe müte'allik etvârı maķbûl ve hâşş ü 'âmm olduğundan başka kâffe-i harekât ve⁵ sekenâtı ferzâne ve 'âkılâne ve be-tahşîş hüsn ü⁶ sülûk vâdîlerinde müferrid-i zemâne olduğu şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleriniñ daħi ma'lûm-ı 'ilm-i⁷ daķıķa-dânları olmağın irâde-i hümayûn-ı cenâb-ı⁸ cihân-benâhî üzre mâh-ı recebül'l-ferdiñ evvelki günü [1 B. 1195/23 Haziran 1781] ser-çavuşân-ı Dergâh-ı [149^b] 'Âlî ile bi'd-da'va hużûr-ı âşafîye duħûl ve selefleri Sa'îd Efendi'ye tevķî'lik hil'ati ilbâsı 'aķabinde Dîvân-ı Hümayûn çavuşbaşılığı hil'atin iktisâyıla maķâmlarına rücû' ü kufûl eyleyüp ke'l-evvel rü'yet-i umûr-ı enâma meşgûl oldular.

¹ Ve C, D: -AE.

² Mehmed C, D: -AE.

³ Cây-ı AE: Câh-ı B, C, D.

⁴ Def'a AE: +Olan C, D.

⁵ Ve B, C, D: -AE.

⁶ Ü AE: -B, C, D.

⁷ 'İlm-i B, C, D: -AE.

⁸ Cenâb-ı C, D: -AE.

Vuķū‘-ı Rikâb

Mâh-ı mezbûruñ üçüncü ısneyn günü [3 B. 1195/25 Haziran 1781] şadr-ı a‘zam hazretleri rikâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye ‘azîmet ve iki sâ‘at miķdârı huzûr-ı hümâyûn-ı mevhibet-maķrûn-ı mülûkânede ihtiyâz-ı şeref-i ruķşat-ı iķâmet eyleyüp karîn-i envâ‘-ı nevâziş ü taltîf-i pâd-şâh-ı kerâmet-menķabet oldukdanşoñra nazar-gâh-ı hüsrevânîden me‘zûn-ı inşirâf ve mu‘âvedet oldular. Maķdûm-ı mükerrem ve necli necîb-i muķteremleri Dergâh-ı ‘Âlî kapucı-başlılarından Sa‘îd Beğ cenâblarınıñ hâşşa silahşôrîlikleri takrîbi ile devr-i¹ mes‘ûd-i mezkûrda Selâmlık mevķi‘inde mevcûd bulunup² kendüsiniñ mazhar-i ‘inâyet-i ğayr-ı mesbûķ-ı şehr-yâri olmasıyla vâlid-i celîlü’l-maķâmîdleriniñ istihşâl-i esbâb-ı tezâyüd-i übbehet ve şânı fi’l-aşl mülhem-zamîr-i âftâb-ı eşrâf-ı³ tâc-dârî olmaķdan nâşi silahşôrân-ı hâşşanıñ esbâb-ı maķzûza-yı⁴ ħalîfe-i zemîn ü zemâna süvâr olmaları fermân ve der-‘aķab herkes birer esb-i müzeyyen ile fûrserân-ı meydân olup ħasbe’d-deverân-ı nevbet-i cevelân-ı maķdûm-ı âsaf-ı zemâna⁵ müncer olduĝu esnâda şeref-nigâh-ı sultân-ı asmân-‘unvân kendüsine ta‘alluķ ve ħaķķlarında olan mülâĥaza-yı iĥsân-ı hümâyûn-ı şâhâneniñ kuvvetden fi‘le gelmesi taĥaķķuķ eyleyüp râķib oldukları esb-i müzeyyen-i cânib-i zıllullahîden kendüsine in‘âm ve ol-vechile ħüsn-i teveccüh-i ħâķân-gerdûn-ı ĝulâm ile tevkîr ü ihtirâm olundu.

Tevcîh-i Mora be-Muĥâfaza-yı Anabolu Seyyid Aĥmed Paşa

Mora cezîresi Vezîr Ğazi Ħasan Paşa yediyle Arnabud eşķiyâsından taşfiyye oldukdanşoñra kethüdâları muĥaşşıl naşb olunmuş idi. Zâ‘îfâ-yı fuķarâyâ tertîb eylediĝi cevr ve sitem-i tâķat-fersânıñ dâd-ĥâhı cenâb-ı kâbîzü’l-ervâĥ olup füc’eten ‘adem-i âbâda gitdikdenşoñra⁷ oĝlu yigirmi yaşından dûn bir emred-i mecnûn kapudân paşa kapu⁸ kethüdâsı tarafından pederi baķâyâsı bahâneleriyle⁹ iltimâs olunarak

¹ Devr-i AE: Rûz-ı B, C, D.

² Bulunup B, C, D: Olunup AE.

³ Eşrâf-ı AE: İşrâķ-ı C, D.

⁴ Maķzûza-yı AE: Maķşûşa-yı B, C, D.

⁵ Zemâna AE: Zebâna A.

⁶ Kâbîzü’l- AE: Fâyizü’l- D.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven كتدكنصكره imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كتدكنصكره (Gitdikdenşoñra) şeklinde olmalıdır.

⁸ Kapu C, D: -AE.

⁹ Bahâneleriyle AE: Nihâneleriyle D.

vâlidleriniñ câ-nişîni olup ol-daği bâbâsından müntakill zûlm-i mevrûse¹ şürû‘ ve az zemânda nice fezâyih ü kabâyih vuqû‘ bulduğı mütevâtiren mesmû‘ olmağdan nâşî² re‘âyâya merhâmeten tebdîl ü tenkîl lâzım gelmeğın maĥbûsen³ muĥaşşılığdan ‘azl olup ĥesâbını rû‘yet eylemek üzere Mora muĥaşşalığı Anabolu muĥâfızı olan Vezîr Seyyid Ahmed Paşa’ya ‘inâyet ü iĥsân olundu.

İhrâc-ı Şurre-i Hümâyûn ve Tesyîr-i Elçi-i Buğara be-Ĥacc-ı Mağfîret-merhûn

Şehr-i recebû’l-ferdiñ on ikinci erba‘ günü [12 B. 1195/4 Temmuz 1781] kâ‘ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzere Beşiktaş Sarây-ı dill-ârâsında Ĥaremeyn-i Muĥteremeyn’e maĥşûs⁴ şurre-i hümâyûn cenâb-ı cihân-dârî tertîb ve dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası ĥazretleri âlâylarıyla Beşiktaş iskelesinden çekdirme sefînesine irkâb ve Üsküdâr cânibine taqdîm ü tesyîr olundu. Fi’l-aşl devleti tarafından edâ-yı farîza-yı ĥacc eylemeleri nâme ile tavşiyeye olunup yedi sekiz mâhdan berü ta‘yînât-ı saltanat-ı seniyye ile iĥtiyât⁵ ederek Der-‘aliyye’de muĥîm olan Buğara elçisiniñ iltimâsı üzere ĥacc eylesine irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-dârî ta‘alluğ eylemiş olmağla elçi ve oğlu ikinci elçiyi iki kıt’a taĥt-ı revân ve on dört nefer âdemleri ile meşârif-i râh için cânib-i mîrîden i’tâ olunan [150^a] iki biñ beş yüz ĥuruş ile Şam-ı Şerîf’e îşâl eylesine sûy-ı şadâret-penâhîden şurre emîni tarafına sipâriş ve tenbîh ü te’yîd⁶ olunup zu‘amâdan mihman-dâr ta‘yîn olunarak dâ’iresine teslîm ve ĥîn-i vedâ‘da ĥazîne-i âşafîden elçi-i evvele iki biñ sikke-i cedîde-i ĥasene ve oğlu elçi-i sâniyye biñ⁷ ĥuruş ve eniştisi Raĥîm Beğ⁸ tarafına iki yüz elli vesâ’ir tevâbi‘ ü levâĥıķına biñ beş yüz⁹ ĥuruş iĥsân olunup şân-ı devlet-i ebedd-peyvende lâyıķ-ı vechile tevķîr ü tekrîm ve muṭayyiben şavb-ı maĥşûdlarına ba‘ṣ ü taqdîm olundular.

¹ Mevrûse AE: Mûreşe D.

² Nâşî B, C, D: -AE.

³ Maĥbûsen AE: Maĥyûsen D.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven محصوص (Maĥşûs) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخصوص (Maĥşûs) şeklinde olmalıdır.

⁵ İĥtiyât AE: İĥtiyâb D.

⁶ Te’yîd AE: Te’kîd B, C.

⁷ Biñ B, C, D: -AE.

⁸ Beğ B, C, D: -AE.

⁹ Vesâ’ir tevâbi‘ ü levâĥıķına biñ beş yüz B, C, D: -AE.

Zikr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât ve İbkâ-yı Vezâret

Mâh-ı recebiñ yigirminci günü [20 B. 1195/12 Temmuz 1781] Pelak¹ ve Payas tarîkleriniñ istihsâl-i emniyyetleri mülâhazalarıyla Adana Beğlerbeği İç-il mutaşarrıfı Belakili ‘Abdurrahman Paşa’ya tevcîh ü ihsân ve İç-il manşibiñ Adana mutaşarrıfı mîr-i mîrân² Keki ‘Abdi Paşa’ya ‘inâyeti fermân olundu. Bundan akdem Mora cezîresi re‘âyâsınıñ Arnabud Selemci ve Müracbeci³ eşkıyâları yedlerinden tahlîş olunmaları cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’den murâd olunup cezîre-i mezbûre muhaşşılı olan sâbıkâ Bahr-i Siyâh kapudânı Mehmed Paşa ma‘rifetiyle taşfiyye vü tathîrine mübâşeret olunduğda ol-vechile re‘âyâ üzerine müstevlî olan eşhâş iki kısım olmağdan nâşî ahad kısmın sekbân mişillü müşârun-ileyh hizmetinde kâ’im olmağın kısım-ı âhara galebe edemediklerinden mâ-‘adâ müşârun-ileyhiñ mağall-i âhara gitmesi müte‘assir belki yedlerinden halâşî müte‘azzir olmuşıdi. Bu hâl üzre çend mâh mürûr eylediktensoñra bi’l-âhère kapudân paşa himmeti ile cezîre-i mezkûre eşkıyâ-yı merkûmeden pâk ve yed-i eşkıyâda mağlûb şûretinde olduğı cânib-i devletden havf-nâk olmasına mebnîdir.” diyerek müşârun-ileyhiñ vezâreti ref‘ ve Cezâyir-i Bahr-i Sefid’den birine nefy ve def‘ olunmuşıdi.

Bu kerre şadr-ı a‘zam hazretleri hâline marhamet ve Karesi sancâğı ihsânı ile vezâretin ibkâyâ dâmen-i der-miyân-i himmet olup murâd-ı merhamet-i i‘tiyâd-ı tâc-verî üzre mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü günü vezâreti ibkâ ve zikr olunduğı vechile mesrûr ü⁴ kâm-rev buyuruldu.

Tenezzüh-i Şadr-ı A‘zamî be-Nüzhet-gâh-ı Gökşu

Şehr-i şa‘bânıñ ikinci günü [2 Ş. 1195/24 Temmuz 1781] izhâr-ı şân ü devlet ve i‘lân ve debdebe-i vezâret maşlahatı zımnında şadr-ı a‘zam hazretleri Gökşu mesîresine kudûm ve temâşâ-gâh-ı merkûmuñ kaşrı derûnunda defter-dâr vesâ’ir kapu hademesiyle tertîb-i encümen-i meserret-lüzûm buyurup ez-şubh tâ-be-şâm sâye-i sa‘âdet-vâyeleri olan kibâr ü şigâra it‘âm-ı ta‘âm ve âyende vü revendeye bezl-i ihsân ü in‘âm eyleyüp

¹ Pelâk AE: Belak B, C, D.

² Mîr-i mîrân A, B: -AE.

³ Mürâcebeci AE: Mürâceci C, D.

⁴ Ü D: -AE.

vaqt-i şâmda sarây-ı vezîrânelerine vuşûl ve temşiyet huşûşu ‘ibâda¹ kıyâm buyurdular.

ez-Kadîm zât-ı şadâret-i dest-gâhîleri bülend-i kâdr-girân-ı temkîn bir âsaf-ı şâhib-i vaqâr-ı übbehet-rehîn olmağdan nâşî Âsîtâne-i ‘Aliyye’den müfârekatları altı seneye karîb olup bu kerre teşrîf-fermâ-yı mesned-i vekâlet-kübrâ olmaları daği üç mâhı mütecâviz iken tensîk-i umûr-ı mehâmm-ı devlet şuglunu kâffe-i işgâle² tercih buyurdıklarından Bogaziçi temâşası değil henüz nüzhet-gâh-ı mezkûr mehâzâtında vâki‘-i mülk-i yemînleri olan sâhil³-hâneleri müşâhedeye fûrsat-yâb olamadıklarından izn-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânî ile hicrân-ı tûl ü derâzededen soñra bu def‘a rûz-ı firûz-ı mezbûrda mağall-i mezkûr⁴ mesîrânîñ yâverî-i tâli‘-i kâr-sâz ile el virmesi na‘mâ-yı behiyye-i ileyheden olduğundan gayrı şînâyî‘-i cezîleden bir fi‘l-i cemîl ile ifâ-yı merâsim teşekküre⁵ mütehammil bir luğf-ı hudâ-dâd olmağın haqq-ı pâd-şâh-ı eyyâmında isticlâb-ı da‘vet-i hayriyyeye müceddeden şedd-i nişâk ve kabâhat-i cüz‘iyye ile mesîre-i mezkûre [150^b] pîşe-gâhında kâ’in Hîşâr Kal‘ası’nda müddet-i medîdeden berü fûrûmânde-i hâviyye-i ferâmûş olan otuzdan ziyâde mücrimleri habsden küşâde ve itlâk buyurdular.

Emr-i mezkûr karîbü’l-‘ahdde vuķû‘-yâfte olan ef‘âl-i haseneden olmadığından herkes istizâde-i tevfiķleriyle du‘âya müvâzebet ve huşûşen te‘yîd-i sultân-ı zemîn ü zemân ve tevâfir-i ‘ömr-i şâhib-kırân-ı deverân-ı niyâzlarıyla kâffe-i enâm tahrik-i silsile-i tâķ-ı kabûl ve icâbet eylediler. Şehr-yâr-ı enâm⁶ hazretleriniñ vesîle-i istizâde-i şân ü şükûh-ı vekîl-i muṭlaķları olur esbâb ü hâlâtıñ vaqt ü zemânıyla cilve-ger-i mevzi‘-i zuhûr olması mültezim-i hümem-i mülûkâneleri olmağın tevķîr-i⁷ vezîr-i übbehet-i vezîr-i⁸ ‘adîmü’n-nazîrleri maşlahatı zımnında başçuķadâr-ı sultânî hidmetine muķârin bir kıṭ‘a haṭṭ-ı hümâyûn ile bir kabza-yı cevher bıçaķ irsâl ü istikmâl-i daķâyıķ-ı tevķîr-i düstûr-ı vüfûrlarına⁹ ‘atf-ı lihâza-yı ibcâl buyurdular. Bundan soñra it‘am-ı

¹ ‘İbâda A, B, C, D: Ra‘ye AE.

² İşgâle A, B, C, D: İf‘âle AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ساحل (Sâhil) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ساحل (Sâhil) şeklinde olmalıdır.

⁴ Mezkûr A, B, C, D: -AE.

⁵ Teşekküre B, C: Leşkere AE.

⁶ Enâm A, B, C, D: -AE.

⁷ Tevķîr-i AE: Tevfîr-i B, C, D.

⁸ Vezîr-i B, C, D: -AE.

⁹ Vufûrlarına AE: Vuķûrlarına B, C, D.

mülûkânenen ta‘âm taqđîmiyle dâ‘imâ müstağrıq-ı na‘m-ı celîle-i iltifât-ı mülûkânelerin tekrâr gavta-hôr-ı deryâ-yı luţf ü ihsân buyurdular.

İbķā-yı Vezâret-i ‘Ali Paşa

Muqaddemâ dâsitân-ı gurâbet-nişânî-i güzâriş-pezir-i hâme-i u‘cûbe-nigâr¹ olan Canikli el-Hâcc ‘Ali Paşa’nın civârında vâki‘ Cebbâr-zâde ile beynlerinde tekevün eden nefsâniyyet bir iki sene mümtedd olup² maķâm-ı şadâret-‘uzmâdan her ne kadar ıslâh zâtü’l-beyyine ihtimâm ü diķkat olunduysa kâr-ger olmadığından mâ-‘adâ münâfeseleri muhârebeye mübeddel olmak derecelerine resîde olacağı hiss olunduķda Devlet-i ‘Aliyye tarafından ol-bâbda tertîb ü taqđîm olunan muqaddemât-ı neşâiyh bir şey netîce virmediği müşârun-ileyh ‘Ali Paşa hakkında bâ‘is-i heyecân-ı şerâre-i ğazab ve müsted‘î-i cem‘iyyet-i esbâb-ı ğuş-mâl ü harb olmağın muqaddem beyân olunduğu üzere ol-ğüne ‘adem-i kabûl pend ü nuşahî tuğyân ü ‘işyânına haml olunarak her taraftan üzerine iķdâm ve izâle ü i‘dâmı huşûşuna ihtimâm-ı tâmm olunmuşıdi. Lakin şûret-i mezķûrda pâ-ber-cây-ı muhâlefet ve ‘inâd olması cânib-i saltanat-ı seniyyeye izhâr-ı dûş³ u huşûnete mebnî olmayup belki nezd-i hazret-i hilâfet-penâhîde kendüsiniñ rütbe-i ‘ubûdiyyetiniñ⁴ haşş-mend-i bâlâ-ter mülâhazasıyla Devlet-i ‘Aliyye’niñ çâker-i maşşûsı olmak cihetinden ‘adûsından aĥz-i intikâm huşûşunda kendüsine müsâ‘ade olunur hayâliyle îmâ-yı ‘işyân eder etvâra aġâz ve maĥallinde beyân olunduğu vechile üzerine ta‘yîn buyurulan ‘asâkir-i sultânî ile cenge ibtidâr eylememegi müdde‘âsın işbâta delîl ü bürhân ittiĥâz eyleyüp mücerred taĥlîş-i nefis için Kıırım cânibine firârî ihtiyâr eyledi idi. Ma‘a-mâ-fih müşârun-ileyhiñ⁵ ol-ğüne mesbûķ olan vaz‘-ı küstâhânesine binâ‘en oġlunuñ vezâreti ref‘ ve kâffe-i akrabâ ü ta‘alluķâtınıñ bünyân-ı vaķ‘ ve i‘tibârları ķal‘ olup ‘ıyâl ü evlâdları İslâmbol’a ihzâr ve Canik ve⁶ havâlîsinde nâm ü nişânları havâle-i teķâlîb-i mihver-i rüzġâr olunmuşıdi. Pâd-şâh-ı re’fet-i dest-ġâh-ı lâ-zâl mü’eyyeden be-te’yîdü’l-ileyhiye hazretleriniñ tab‘-ı hümâyûn-ı merâĥim-merhûn-ı mülûkâneleri her-bâr-ı ‘afv ü şafĥ ve kuşûr-ı bende-ġâne-i⁷ ma‘tûf ve dâ‘imâ

¹ U‘cûbe-nigâr AE: U‘cûbe-nigâh D.

² Olup B, C, D: -AE.

³ Der-şett B: Dürüstü C, D.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında عبوديتك (‘Ubûdiyyetiñ); B, C ve D nüshalarında ise عبوديتن (‘Ubûdiyyetin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Müşârun-ileyhiñ AE: Müşârun-ileyh D.

⁶ Ve C, D: -AE.

⁷ Bende-ġâne-i AE: Bende-ġân-ı D.

nevâziş ü¹ ihsân-ı zu‘afâ-yı vezîr-i destânla² me’lûf olmağın müşârun-ileyh ile tevâbi‘ ü levâhıkınıñ yüzden mütecâviz müsâfereten muķîm-i dâ’ire-i ricâl ü kibâr-i devlet olan nisvân ü şıbyânıñ âvâze-i âh ü³ enînleri resîde-i şem‘-i eşfâķ-ı merħamet-vifâķ-ı şehr-yârâneleri olup silsile-i ‘afv-ı tâc-dârîlerin gereğî gibi tahrîk ve hâl⁴ ber-hemzedeleri olan nigâh ü⁵ iltifât mülûkîleri nev-sinn-i ğazab-ı teveccüh der-‘akab [151^a] dâverîlerin ta‘rîk etmiş olmağla bahş-ı cürmleri deķâyıķ-ı pîrâmen-i ħalb-ı ilhâm-ı âşinâ-yı şehen-şâhîlerinden gûzerân eylemeden hâlî olmaduğundan başka Kıırım Hân’ı daħi züllât-ı meslûfesiniñ ‘afv ü şafhı bâbında maķâm-ı şadâret-‘uzmâ cânibine mekâtîb ve niyâz-nâmeler tahrîr ve fi’l-aşl cânib-i müşârun-ileyhe ilticâ idilden berü haķķında tehzîz-i silsile-i ‘inâyet-i şâhâne ve tahrîk-i nihâl-i merħamet-i pâd-şâhâne eylemek kişvâ-yı emeli olduğuna binâ’en sûy-i ‘atebe-i âsmân-ı debdebe-i mülûkâneye maħşûş başçukadârın tebşîr-i⁶ neşîr eyleyüp huşûşen⁷ müşârun-ileyhiñ mübtelâ olduğı perîşân ve hân-mân-ı ħırâbî-i⁸ isâ’etinden birkaç mertebe-efzûn olduğuna binâ’en⁹ şadr-ı a‘zam ħazretleri vâķîf ve devħa-i iķbâliniñ bu güne mażħar-ı teneddübâd-ı ħahr-ı sultânî olması ba‘zı vüşâtıñ mu‘âyenelerine¹⁰ mebnî idüğüne kemâ-yenbağî ‘ârif olmağın bâlâ-yı maķâm-ı¹¹ şadâret-‘uzmâya şu‘ûd buyurdukları eyyâm-ı behcet-i irtisâmında ğadr ü ħimâyeden ‘ârî belki mücerred bâre-i pâd-şâh-ı kâm-kâr-ı mekârîde zülâl-i isticlâb-ı da‘vât-ı ħayriyyeye niyyet-i hâlişesi cârî olarak ‘afv-ı cerâ’im-i müşârun-ileyhde fevâ’ide müte‘allık ba‘zı edille vü berâhîn-i iķâmesine himmet ve ol-varťa-yı hevl-nâkden ħalâşî içün biraz muķaddeme tertîbine diķķat buyurdular. Cânib-i şadâret-i dest-ğâhîden haķķ-ı müşârun-ileyhde sevķ olunan levâzım-ı ħayr-endîş-i sultân-ı zemîn ü zemân ħazretleriniñ muvâfıķ-ı mâfi’z-zamîr merâħim-kîş olup kendüniñ ve oğlunuñ ve kâffe-i aķrabâ vü ta‘alluķâtınıñ ‘afv ü ıtlâķlarına irâde-i seniyye-i tâc-dârîleri ta‘alluķ eyleyüp mâh-ı recebiñ yigirmi dördüncü günü [24 B. 1195/16 Temmuz 1781] Trabzon eyâleti ile müşârun-ileyh ‘Ali Paşa’nıñ ve iki gün soñra Amâsiyye sancâğıyla oğlu

¹ Ü B, C, D: -AE.

² رستائيله AE: Destânla B: Destân ile C, D.

³ Ü C, D: -AE.

⁴ Hâl-i AE: Ricâl-i D.

⁵ Ü B: -AE.

⁶ Tebşîr AE: Tesyîr B.

⁷ Der-kenâr: Kıırım Hân’ı ... huşûşen B: Kıırım Hân’ı ... huşûşen AE: -C, D.

⁸ ħırâbî AE: Cezâyî D.

⁹ Binâ’en D: -AE.

¹⁰ Mu‘âyenelerine AE: Si‘âyetlerine B, C, D.

¹¹ Maķâm-ı C, D: -AE.

Mikdâd Paşa'nın vezâretleri ibkâ ve iktizâ eden i'lân-ı hil'atleri kapu kethüdâları silah-dâr kâtibi sâbık Hazîne-dâr İbrâhîm¹ Efendi'ye eksâ olundu. Müşârun-ileyhiñ mazhar-ı 'afv-ı pâd-şâh-ı cihân olmasında aşhâb-ı 'ukûl nice fevâ'id-i ta'dâd ve ba'zı mahâfil ü² mecâlisde şumâr ve îrâd eylemişlerdir. Ez-cümle hüddâm-ı saltanat-ı seniyyeden böyle bir kavıyyü'l-iktidâr ve şâhib-i ta'aşşubîñ 'ahd-i karîbde serbestiyyet 'ârız olmuş Kıırım cezîresi gibi bir maħallda muķîm olması ġâ'ilesiniñ ber-ťaraf olması ve huşuŝen müşârun-ileyhiñ bu kazâya dũ-ťâr olması takrîbi ile sevâhil-i Baħr-i Siyâh'dan Sinob aťasından Gürcistân hudûdlarına dek beyne'l-ahâlî tekevvün eden envâ'-ı cev³ ü i'tisâfiñ indifâ' ü irtifâ'ı ve be-tahşîŝ def'âtle hîn-i hâccda 'asâkir-i vafire ile mâlen ve vücûden ĥidmet-i Devlet-i 'Aliyye'de bulunagelmiş böyle bir vezîr-i ma'dümü'l-miseliñ kemâ-fi's-sâbık elde bulunması ve dâ'iresinden birkaç yüz miķdârda hâne bedûŝ olmuş zükûr ü nisvânîñ me'vâ-yı kadîmlerine rücû'la⁴ du'â-yı devlet-i ŝehr-yâr-ı enâma⁵ kıyâm eylemeleri fâ'ideleri vâfir-i zemân-ı elsine-i nâssda deverân ü cereyân eylemişdir.

Vefât-ı İmâm-ı Evvel-i şehr-yârî

Yedi sekiz seneden berü ĥasbe'l-istihkâķ nezd-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânîde bâlâ-nişîn-i mahfil-i i'tibâr ve manzûr-ı nazar-ı kimyâ-eser-i pâd-şâh-ı kâm-kâr olan ĥavâŝŝ-ı refî'a kâdîsı ve imâm-ı evvel-i şehr-yârî Mehmed Sa'îd Efendi'niñ beş altı ay miķdârı mizâcı münĥarif⁶ ve⁷ mühre-i⁸ etıbbâ ma'rifetiyle sell olduġu teŝĥîŝ olunup ve meyti⁹ maħall-i¹⁰ 'ârîye mütevaķķıf olmaġın tebdîl-i hevâ için Üsküdâr'a naķl ve mâh-ı şa'bânîñ on dördüncü ġünü [14 ŝ. 1195/5 Aġustos 1781] terk 'âlem-i fânî edüp rûĥ-ı revânı ĥazîre-i Kudüs'de ta'yîn-i maħall¹¹ eyledi.

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Ü B, C, D: -AE.

³ Cevr AE: Civâr D.

⁴ Rücû'la AE: İrcâ' ile B.

⁵ Enâma AE: Eyyâma C, D.

⁶ Münĥarif C, D: -AE.

⁷ Ve AE: -A, B, C: +Münĥarif A, B.

⁸ Mühre-i AE: Mühr-i A.

⁹ Meyti B, C: Meyti AE: -D.

¹⁰ Maħâl B, C: Mecâl-i D.

¹¹ Maħall A, B, C, D: -AE.

Terceme

Efendi-i mûmâ-ileyh biñ yüz elli yedi senesi zi'l-ħiccesi [151^b] ħilâlinde [Z. 1157/Ocak-Şubat 1745] re'isü'l-küttâb Tavuğcıbaşı Muştafâ Efendi'niñ birâder-zâdesi 'Abdullah Efendi nâm kimesneniñ şülbünden Âsitâne'de vâқи' Peyk-ħâne civârında ħadem nihâde-i 'âlem-şuhûd¹ olup on altı yaşında iken ħıfz-ı kırâ'ata² muvaffak ve tekmi'l vücûhât ile pîşvây-ı enâm olmak mertebelerine müsteħak olmağın şeyhü'l-islâm Dürrî-zâde merħûmuñ imâmetiyle akrânından mümtâz ve seksan dört senesi recebi şerîfi eşnâsında [B. 1184/Ekim/Kasım 1770] silsile-i müderrisîne duħûl ile ser-firâz olmuşlar idi. İmâmet-i merħûm müşârun-ileyh ile iştiğâli eşnâsında pâd-şâh-ı ehl-perver-i şeh-r-yâr-ı kerem-güster ħazretleri şadâ-yı dill-keş-i edâ ile tilâvet-i Kur'ân eylemelerin istimâ' buyurmalarıyla imâmet-i sâniye-i mülûkâneleri ħidmet-i celîlelerine intiħâb ve ol-vechile kâm-bîn ü kâm-yâb buyurup nazâr-ı iksîr-i te'sîr-i pâd-şâh-âneleriyle yevmen-fe-yevmen ħadri refî' ve ħat'-ı tarîk ederek toğsan beş senesi şaferü'l-ħayrı ħurresinde [1 S. 1195/27 Ocak 1781] ħavâşş-ı refî'a ħâdîlîğî ile dâ'ire-i i'tibârî tevsî' buyurulmuşdu.

(ع)

وكل نعيم لامحالة زائل³

mazmûnunca müsâ'ade-i baħt ile dest-res olduğı na'm-ı mümeħhidden dill-sîr olacağı eşnâda vücûdına 'illet-i târî ve 'ayş-i şafvet-i inti'âşına küdüret sârî olup zıkr olunduğı üzre marâz-ı sellden müddet-i medîde-i bî-mecâl ve bi'l-âħire civâr-ı rahmet-i Rabbe intikâl eyledi. ⁴رحمة الله عليه رحمةً واسعاً.

Pes yevm-i mezbûrda imâm-ı sâni-i şeh-r-yârî imâm-ı evvellik ile kâm-revâ ve imâm-ı sâni'lik kîlâr-ı⁵ ħâşşa ağalarından Seyyid Nûrullah Ağa'ya i'tâ buyurulup meder⁶-kârî-i baħt-ı yâver ile kemm-nâm iken nâm-ı âver ve pîşvây-ı cânib-i sultân baħr ü berr oldular.

¹ Şuhûd AE: Şuhûr D.

² Kur'ân'a C: Kırâ'ata AE.

³ "Her nimet bir gün tükeneciktir." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ "Allah ona çokca rahmet etsin" anlamında Arapça bir dua.

⁵ Kîlâr-ı AE: Seferli C, D.

⁶ Meder AE: Meded C, D.

(ع)

مصائب قوم عند قوم فوائد¹

Hattâ muharrir-i hakîr pîşe-gâh-ı âşafide vâkıf iken aġa-yı mûmâ-ileyh enderûn-ı hümâyûndan vürûd ve şeref-nüfûz² olan olan hatt-ı hümâyûn-ı ‘inâyet-maqrûn mûcibince huzûr-ı vezîrâne de ku‘ûd eyleyüp irâde-i hümâyûn buyurulduġu vechile Kur‘ân-ı Kerîm‘den çend âyet tilâvet ve ba‘dehu imâmet-i halîfe-i zemân için ilbâs-ı hil‘at buyurulup destârî-i ‘imâmeye tebdîl ve der-‘aġab şeyhü‘l-islâm efendi hazretlerine ve andan sûy-i hümâyûna irsâl ü tesyîr³ olundu.

Vukû‘-ı Dîvân ve Hürûc-ı Mevâcib-i ‘Ulûfe-hôrân ve Ruġsâ-yı Elçi-i Nemçe be-‘Atebe-i Pâd-şâh-ı Dârâ-derbân

Şehr-i şa‘bânîñ on yedinci şalı günü [17 Ş. 1195/8 Ağustos 1781] ihrâc-ı mevâcib-i ‘tavâ‘if-i ‘askeriyye için kânûn-ı kadîm üzre dîvân tertîb olunup meşâlih-i ‘ibâdîñ rü‘yeti ‘aġabinde tevzî‘-i zümre-i⁴ mezkûre için şadr-ı a‘zam hazretleri ile sa‘y ile i‘dâd ve tehyi‘e kılınan altı biñ yedi ‘aded kîse dîvânîyi vezne-dârân neferâtı maġalline ihrâc ve ta‘dâd ve ‘ale‘t-‘arîki‘l-münâvebe ocaġları ahâlîsine tevzî‘ ü takşîm olunup me‘lûf oldukları üzre herkes tekrâr du‘â-yı pâd-şâh-ı bâ-‘adl ü dâd eylediler. Bundan muġaddem beyân olunduġu vechile Nemçe İmparâtorîçe’siniñ helâkı ve oġlunuñ cânîşîni olduġun beyân-ı mu‘rizinde der-‘inâyet-eşer-i tâc-dârîye teblîġ olunan nâmeniñ cevâbın aġz eylemek maşlahatı zımnında Nemçe elçisi dîvân-ı mu‘allâ-yı erkâna ruġsat-yâb-ı vürûd olmaġın ba‘de‘d-dîvân huzûr-ı hümâyûna me‘zûn-ı duġûl ve zemîn-bûs-ı sultân-ı selâfîn ile nâ‘il-i kişvâ-yı me‘mûl olup cevâb-nâme-i hümâyûnu aġz ve ric‘at ve kesb-i envâ‘-ı iltifât ve raġbet eyledi.

Pes vezîr-ı a‘zam hazretleri sarây-ı âşafânelerine rücû‘ ve sipâh ve silah-dâr ocaġları mevâcibleriniñ takşîmine şürû‘ buyurup beş altı gün zarfında [152^a] tevzî‘ ü tekmiîl ve pâd-şâh-ı eyyâm⁵ hazretlerine isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyyeye sa‘y-i cemîl eylediler. İtmâm-ı mevâcib ve rü‘yet-i umûr-ı eţrâf ü cevânib huşûşunda vekîl-i muţlak hazretleriniñ ‘alâ-vechi‘l-iġlâş mesbûk olan cedd ü ihtimâmı halîfe-i enâm hazretleriniñ

¹ “Bir kavmin musibeti diġer kavme faydalıdır.” anlamında Arapça bir cümle.

² Nüfûz B, C, D: Nüfûr AE.

³ Tesyîr AE: Tesbîl C, D.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven رمره imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زمره (Zümre) şeklinde olmalıdır.

⁵ Eyyâm AE: Enâm D.

pesen-dîde-i tab‘-ı mekârim-i itsâmı olmağın silah-dâr-ı mülûkâne Seyyid Hâlîl Ağa ile kalem-i mübârek-i raqm-ı hüsrevâneleriyle nüvişte bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn ile müsta‘melât-ı şâhânelerinden olmak üzere bir şevb semmûr kürk ve bir kabza mücevher hançer taqdîm ve levâzım-ı çâker-i nevâzîlerin îfâ ve tetmîm buyurdular. Şadr-ı a‘zam hazretleri daği kemâl-i edâbla istikbâl ve ferve-i semmûrî zîver-i dûş-ı ibcâl buyurup hançer-i ferruḥ-eşeri zîver-i meyâmin-i şadâkat-hemâl¹ buyurdular.

Pes re‘îsü’l-küttâb efendi vâsıtasıyla hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf-i sultânî ve kırâ‘at ve mefhûm-ı münîfi herkese i‘lân ü işâ‘at olundu.

Şûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i a‘zam ve bi‘l-istiklâl vekîl-i muḥlak-ı şadâkat-ı tev‘emimsin.

Seni selâm-ı inâyet-i peyâm-ı şâhânem ile tekrîm eylediktensoñra ma‘lûmuñ ola ki bu def‘a بتوفيق تعالى² umûmen kapum kullarınıñ müsteḥak oldukları kışteyn mevâcibiniñ vaqt ü zemânı geçürmeksizin iḥrâc ü tevzî‘de vâki‘ olan gayret ü iḳdâmıñ ziyâde mahzûziyyet-i şâhâneme bâ‘is olmağla silah-dâr ağa kulum ile hâşşa kürklerimizden bir şevb-ı semmûr ile bir kabza-yı mücevher hançer-i meserret-mevfûr irsâl olunmuştır.

Vuşûlünde kemâl-i ta‘zîm ve iclâl ile istikbâl-birle semmûr mûcibü’s-sürûru pûşîde-i dûş-ı ḥamiyyet ve hançeri süreyyâ-peykeri daği bend-miyân-ı gayret ü şadâkat edüp bundan böyle daği dûş-ı ḥamiyyetiñe ihâle kılınan kâffe-i ḥuşûsları dill-ḥâh-ı şâhânem üzere rü‘yet ile cümleden ḥayr ü du‘â aldırmağa şarf-ı kudret eylesesin. Cenâb-ı Rabbü’l-‘izzet her umûrunda³ tevfiḳât-ı ‘aliyyesin refiḳ eyleye. Âmîn.

Ṭulû‘-ı Râbi‘a Sultân⁴ طول عمرها الملك المنان

Pâd-şâh-ı İslâm-ı şehr-yâr-ı âsmân-ı ihtişâm-ı⁵ لازال نسلة ممتداً الي يوم القيامة⁵ hazretleriniñ şulb-i pâk-i gevher-pâşlarından şehr-i şa‘bânü’l-mu‘azzamıñ on toḳuzuncu ḥamîs günü [19 Ş. 1195/10 Ağustos 1781] sâ‘at-i nehârî yediyi on daḳıka mütecâviz olacağı eşnâda yine bir dürr-i şıdk-ı ‘işmet ya‘ni ber-duḥter kamer-ṭal‘at-ı meyâmin-i

¹ Hemâl B, C, D: -AE.

² “Yüce Allah’ın yardımı ile” anlamında Arapça bir söz.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında امورنده (Umûrunda); B ve C nüshalarında ise اموركده (Umûruñda) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ “Allah onun ömrünü uzatsın.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ “Allah onun neslini kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

menkâbetleri pertev-endâz-ı dâ'ire-i imkân olmağa rîz-i a'yün ü â'yân olup nâm-ı nâmîleri Râbi'a Sultân tesmiye ve bu vech ile halife-i enâm hazretleriniñ vâldeleri ismi ihyâsına tevriyye buyurulup murâd-ı merâhim-i i'tibâr-ı¹ cihân-bânîleri üzre üç gün üç gece tabl u² surnâ ve toğ şenlikleri merâsimi icrâsıyla iktifâ olunmuşdur. Hüdâ-yı bî-çün dill-hâh-ı mülûkâneleri üzre nesl-i hümâyûnların efzûn ve silsile-i devletleri cânib-i ebeddü'l-âbâda muttaşıl ve maqrûn eyleye. Âmîn.³ بحرمة نبي الامين.

Vürûd-ı Elçi-i Rusya ez-Cânib-i Baħr-i Siyâh

Rusyalu taraflarından Der-'aliyye'de muķim olan orta elçileriniñ devletleriniñ maşlahatı iktizâsı üzre tebdîli lâzım gelmeğın Âsitâne-i 'Aliyye'de iķâmet eylemek üzre⁴ bu def'a yine müceddeden elçi tertîb ve Kırım iskelesinden sefîne ile Baħr-i Siyâh'dan sûy-ı salţanat-ı seniyyeye taşvîb eylediler. Elçi-i mesfûruñ vürûd edeceğı istimâ olundukda fi'l-aşl Rusya elçileriniñ Baħr-i Siyâh'dan gelmeleri hilâf-ı ma'hûd olmağın Kavaķ Hişârı ricâline gelmek üzre oldukları muķaddemce ihbâr ve Berc ve Baruy Ķal'adan mütevâtiren toğ endâhtıyla izhâr-ı 'alâyim-i 'umrân-ı Ķal'aya ibtidâr eylemeleri tenbîh ü tekrâr olunmuşıdı. Bu kerre şehr-i şa'bânıñ on toğuzuncu günü [19 Ş. 1191/10 Ağustos 1781] üç kıt'a mütevassıt ve şağır sefâ'in ile Baħr-i Siyâh boğazından muħarrık-i sükkân duħûl ve Kavaķhişâr'larından daħi dâğ-zen-i seniyye-i 'adüvv olur vech ile toğ işğaline⁵ meşğûl oldular.

Mesfûrlarıñ sefînelerinde üç dört kıt'a toğları olmağın cânib-i Ķal'adan endâht olunan yigirmi beş pâre topa muķâbeleğe ağaz ve 'ale'l-fevr anlar daħi mükerrer endâht ederek ol-şümâra iblâğ ile şüyûh-ı nazîri iblâğ⁶ edüp andan⁷ [152^b] Büyük Dere nâm maħallde taraflarından isticâr olunmuş mekânlarına vâşıl ve der-'aķab ser-kâtibi ile vuşûlleri nüvîdiñ⁸ hużûr-ı cenâb-ı şadâret-i dest-gâhîye iblâğ ile sûy-i şadr-ı a'zamîden orta elçiler haķķında der-kâr kılınagelen nevâziş ü istikâķa⁹ nâ'il oldular.

¹ İ'tiyâr-ı AE: İ'tiyâd-ı B, C, D.

² Ü B, C, D: -AE.

³ "Emin olan peygamber hürmetine" anlamında Arapça bir söz.

⁴ Tebdîli lâzım gelmeğın Âsitâne-i 'Aliyye'de iķâmet eylemek üzre B, C, D: -AE.

⁵ İşğaline AE: İş'âline B, C, D.

⁶ İblâğ AE: İbrâz A, B, C, D.

⁷ Andan B, C, D: -AE.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven نويدك imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نويدك (Nüvîdiñ) şeklinde olmalıdır.

⁹ İstikâķa AE: İltifâta A, B, C, D.

Zikr-i Vefât-ı Elçi-i Buğara

Bundan muqaddem techîz ve hacc-ı şerîfe tesyîri işâret-kerde-i hâme-âşâr olan Buğara elçisiniñ Karaman Ereğli'si merhalesinde dâr-ı beğāya irtihâl eylediği haberi vârid olmağın elçiliği oğlu ikinci elçiye tebdîl ü taklîd olunduğu hâvî ve perderleri hakkında tertîb olunan iltifât-ı saltanat-ı¹ seniyyeye² hasbe'l-irş ve'l-istihkāk oğluna intikāl eylediğini³ muhtevî iktizâ eden mensûr ü⁴ mekâtîb Şam vâlisi ve mîrû'l-hâccına hitâben imlâ ve der-'ağab ol-haber ile vürûd eden âdemiyle merhûmuñ oğlu ikinci elçi tarafına ba's ü isrâ olunup pād-şâh-ı 'âlem-penâh hazretleri taraflarından hakklarında garîb-nevâzlık merâsimini kemâ-hüve-hakkihî tertîb ü icrâ olundu.

Âmeden Elçi-i Nemçe be-Bâb-ı Âşafî

Bundan muqaddem huzûr-ı hümâyûn-ı pād-şâh-ı rub'-i meskûn hazretlerinden nâme-i hümâyûn ahzıyla nâ'il-i iltifât-ı mülûkâne olan Nemçe orta elçisi resm-i kadîm-i devlet-i ebedd-peyvend üzre mâh-ı şa'bânîñ yigirmi dördüncü günü [24 Ş. 1195/15 Ağustos 1781] mektûb-ı âşafî ahzı için sarây-ı şadr-ı a'zamîye vürûda ruşât-yâb ve de'b-i müstedîm üzre huzûr-ı muhâbbet-zuhûr-ı vezîrâneye ba'de'd-duhûl kendüye ve tevâbi'ne envâ'-ı⁵ hila' ilbâsıyla cevâb-nâme-i şadâret-penâhîyi ahz ve⁶ zîver-i dest-i tefhîm ederek süvâr-ı âlây-ı zehâb oldular.

Vuqu'-ı Tevcihât

Şehr-i şevvâl-i meyâmin-i iştimâliñ dördüncü günü [4 L. 1195/23 Eylül 1781] sâ'at dörtde iken şadr-ı a'zamî-yi vâlâ-hümem hazretleri tevcihât-ı menâşib-ı dîvâniyyeye ibtidâ ü⁷ evvelâ nezd-i âşafânelerinde kemer-beste-i hîzmet olan huddâm-ı bâb-ı bendelerin 'avâtîf-ı 'aliyye-i tâc-dârîden bi-isrehüm manşiblarında ibkâ buyurup Dergâh-ı 'âlî yeñiçeri ağasının hüsni sülûğü zâhir ve şıkk-ı evvel defter-dârı Hasan Efendi'niñ cem'-i mâl-i mîrî huşûşunda mahâreti mütebâdir olmağın anlarıñ dañi manşiblarında mümtemekkin⁸ olmaların müş'ir hil'atlerin eksâ buyurdular. Fi'l-aşl pād-

¹ Saltanat-ı C, D: -AE.

² Seniyyeye C, D: Seniyye AE.

³ Eylediğini A, B, C, D: Eylediği AE.

⁴ Ü B, C, D: -AE.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven انو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انواع (Envâ') şeklinde olmalıdır.

⁶ Ve B, C, D: -AE.

⁷ Ü A, B, C, D: -AE.

⁸ Müttemekkin A, B, C, D: Mümkün AE.

şâh-ı ma‘delet¹ penâh-ı şehir-yâr-ı dekâyık-âgâh hazretleriniñ tab‘-ı hümâyûn-ı merâhim-merhûn-ı cihân-bânîleri celb-i du‘â maşlahatı zımnında devleti ricâliniñ kudemâ vü zu‘afâ ve ihtiyârları kayırılmasına müteveccih ve bu şehâb-ı şanî‘a-yı mergûbe-i şadr-ı a‘zam-ı nuşfet-şiyem hazretleriniñ günçe-zamîrlerine tarâvet-bahş ü güşâyışde olmağın gerek menâşib-ı dîvâniyye ve gerek eyâlât² ü elviye vüzerâdan her taraftan³ küllî akça ‘arz olunmuşken ez-kadîm-i maqtûr zât-ı sûtûde-i şifâtları olup maqâm-ı vâlâ-yı vezârete şâyân olan tarîka-yı ânîfe-i⁴ aşnâf ve haqqâniyyeti pîş-nihâde ve ol-bâbda taqdîm olunan emvâl-i firâvâna kaṭ‘a rağbet ü iltifât etmeyüp erbâbına tevcîh-i câh buyurmağla izhâr ve ‘adl ü dâd edüp haqq-ı hâlîfe-i zemîn ü zemânda isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyyeye kemâ-yenbağî sa‘y ü ictihâd buyurdular.

Ez-cümle menâşib-ı dîvâniyyeden tevķî‘lik ile kübrâ-yı zümre-i hâce-gândan ‘âtîf-zâde ‘Ömer Vahîd Efendi’yi mesrûr buyurup muvaqqâten daḥi defter⁵ emâneti tecvîhiyle defter-dâr-ı sâbık el-Hâcc Muştafâ Efendi’yi⁶ dill-şâd ve Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile kethüdâ-yı sâbık Halîl Hamîd Efendi’yi âbâd eylediler. Huşûşen çend mâh muqaddem hânesi muḥarrik olup girif-târ-ı şınûf-ı zarûret⁷ olan Ahmed Rif‘at Efendi’ye cizye muḥâsebeciliğın ihsân ve silah-dâr ağalığıyla kapucibaşlarıñ esinn ü aqđemi Bekir Paşa-zâde Mehmed Beğ cenâbın ve sipâh⁸ ağalığıyla mübtelâ-yı kürûb-ı harîk olan Nişâncı ‘Ali Paşa-zâde Halîl Beğ hazretin muṭayyeb ü ḥandân edüp yeñiçeri efendiliği Nâ‘ili Paşa birâderi Bekir Beğ Efendi’ye i‘tâ ve Maṭbah-ı ‘Âmire emâneti ile el-Hâcc Selîm Ağa’yı ve arpa emâneti⁹ ile tezkire-i evvel-i sâbık ‘Atâullah Beğ Efendi’yi buyurdular. [153^a] Hattâ aşhâb-ı i‘tibârdan birkaç kimesneniñ hâlîne münâsib menâşib bulunmayup ve tehî kalmaları menâfi-i hümem-i seniyyeleri olmağın şâyeste-i terfî‘ olan ba‘zı menâşibiñ rütbesin eyyâm-ı rüsûmda üst-iktisâ eder manşıblara i‘lâ¹⁰ ve ‘inâyet-i ‘âlem-şümûl-ı cihân-bânîniñ herkese risâ olunmasına cedd-i evfâ buyurup

¹ Ma‘delet A, B, C, D: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ایالات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ایالات (Eyâlât) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime D nüshasında sehven فندن imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طرفندن (Taraftandan) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ânîka-yı A, B, C: Ânîfe-yı AE.

⁵ Defter C, D: -AE.

⁶ Efendi’yi B, C, D: Efendi AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven ضرورت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ضرورت (Zarûret) şeklinde olmalıdır. Zarûret B, C, D.

⁸ Sipâh A, B, C, D: Sipâhın AE.

⁹ Emâneti A, B, C, D: Emîni AE.

¹⁰ İ‘lâ AE: İ‘lân D.

maşraf kitâbeti manşıbıñ mevkûfât ve mâliyye tezkîreciliği miyânına idhâl ile cizyeden ma‘zûl olup müddet-i medîde manşıbına nâ‘il olmayan Şamlı Hüseyn Efendi’yi begâm ve kalyonlar kitâbetin mâliyye tezkîreciliği halefine işâl ile sâbıkâ bârût-hâne nâzırı olan kâtib-i esbak Seydâ¹ Efendi’yi şâd-kâm eyleyüp kethüdâ kâtiblerine ma‘aş tahşîş olunan² piskopos kalemin kâtiblerinden³ tefrîk ve ‘ulûfeciyan-ı yemîn kâtiblerine taqdîmile rûz-nâmçe-i şânî manşıbından münfaşıl⁴ Seyyid Nesîb Efendi’yi tatyîb ve Hârameyn muqâta‘asın küçük evkâfa terfîk ile yazıcı-yı esbak Bağçevân-zâde’yi taltîf buyurdular. Bundan mâ-‘adâ rû‘ûs-ı hümâyûnla⁵ zabt olunagelmiş menâşıbdan hil‘at-i hümâyûnla manşıblarına ilhâka şâyân olan sergi nezâreti ile Tersâne-i ‘Âmire anbârı⁶ emânet ve nezâretin ve büyük kal‘a ve küçük kal‘a tezkîreciliklerin ‘ale’t-terfîb Selânik bârût-hânesi zeyline idrâc ile eksâ-yı hil‘at buyurarak her biriyle müsteħakkından biriniñ hadîka-yı âmâlin rubbân⁷ ve mazhar-ı ‘âtuftet-i pâd-şâh-ı dârâ-derbân kıldılar.

Cümle mekârim-i ahlâk-ı âşafâne ve menâkıb-ı hamîde-i hâkânenen⁸ اوخيته كميخ istiḥâr ü i‘tibâr olmağa sezâ-ber-i laṭîf-i garrâ ve nâdire-i dill-güşâdadır ki Ramazân-ı Şerîf’iñ yigirmi beşinci gecesi kethüdâ ve defter-dâr ma‘zûllerinden altı nefer ricâl-i temeyyüz me‘âli-i iftâra da‘vet seniyyeye ri‘âyet buyurulmağın bu cümleñiñ sinnen ve zemânen ser-levhası olup ان الثانين وبلغتها⁹ menba‘ından feyz-yâb olmuş Resmî Ahmed Efendi yemîn-i sa‘âdet-mekîne yanaşdıkdâ taltîfât-ı subhân-ı qarîb-ı kâdr-dânîlerinden yakîn gelmeñiz muqaddemesiyle mecrâ-yı zelâl-i seher-hilâl olan nuṭk-ı güher-rîz-i ‘âtuftet-engîzlerinden عيني تقرّبكم عند تقرّبكم¹⁰ bedî‘a-yı nâbiğa-pesendi ile mûmâ-ileyh hemm-cenâhları miyânında tekrîm ü teşrîf ve der-‘akâb bilâ-menn ve teklîf-i ḥasret-akrân olan rûz-nâmçe-i evvel manşıbıyla tatyîb ü taltîf buyurmuşlardır. ‘Ale’l-ḥuşûs-ı ḥüsrev-âfâk-ı şehir-yâr-ı ‘ale’l-ıtlâk ḥazretleri zâde-i âşafilere Sa‘îd Beğ cenâbınıñ ya kethüdâ-yı bevvâbîn-i mülûkâneleri yâḥûd mîr-aḥûr-ı şânî-i tâc-verîleri manşıblarından biriyle meşgûl kılınmasın taşrîḥ buyurmuşlar iken mîr-aḥûr-ı şânî-i hâkânî manşıbına

¹ Seydâ AE: Seyyid C.

² Olunan B, C, D: -AE.

³ Kâtiblerinden AE: Kâtiblerden B, C.

⁴ Bu kelime B nüshasında sehven منصل imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu منفصل (Münfaşıl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Hümâyûnla A, B, C, D: -AE.

⁶ Anbârları A, B, C, D: Anbârı AE: .

⁷ Reyyân B, C, D.

⁸ Hâtimânenen A, B, D: Hâkânenen AE.

⁹ “Seksen ona ulaştırır.” anlamında Arapça bir cümle. ان الثانين وبلغتها AE: ان الثانين بکلفها C, D.

¹⁰ “Yaklaştığında gözüm aydınlık olur.” anlamında Arapça bir cümle.

mutaşarrıf Şehsuvâr-zâde ‘Abdullah Beğ’iñ hünkâr kapucıları kethüdâsı olmasın ihtiyâr ve kethüdâ-yı bevâbîn-i sultânî mansıbına nisbet mîr-ağûr-ı şânî-i şeh-r-yâr-ı câh-ı vazî‘ ile mağdûm-ı ‘afifü’l-cenâbların kâm-kâr buyurulup ‘adem-i vefâ-yı mansıbı ile müteḥazzân ü muhtâcîn-i ricâl-i devletiñ bî-câh қalanlarından altı nefer kimesneyi daḥi mansıb maқâmına kâ’im olmağa şâyân-ı tevliyetleri iḥsânı ile tefḥîm ü¹ nevâziş ve du‘â-yı pâd-şâh-ı eyyâma muvâzabet² eylemelerin her birine ‘alâ-ḥaddihi tavsiyye vü sipâriş eylediler. Bundan soñra ḥâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûn müsteḥak-ı ‘atıyye olanların re’îsü’l-küttâb efendi defteri mûcibince yegân yegân ḥuzûrlarına ihzâr ve her birin ferâ-ḥûr-ı istîhâl ü isti’dâdı olur vechile ‘inâyet ü iḥsân ve ‘atâyâ-yı sultân-ı zemîn ü zemândan ḥaşşa-mend ü behre-dâr buyurdular.

Pes şalât-ı zuhr edâsı ‘aқabinde vüzerâ-yı ‘izâm tevcîhâtına kıyâm buyurup ‘an-aşl tebdîl-i menâşıb-ı vüzerâ takrîbiyle fuқarâ-yı re‘âyâya ṭarî olan cev-r ü i‘tisâfa kemâ-hüve-ḥaқḳihî ‘ârif olmağın ekşerîsin yerlü yerinde ibkâ ve ḥasbe’l-iḳtizâ faқaṭ Belğrad muḥâfizlîğın ‘ahd-i қarîbde vezâreti ibkâ³ olunan Genc Meḥmed Paşa’ya ve Selânik sancâğın Seyyid Muştafâ Paşa’ya ve Қaraman eyâletин Silâḥ-dâr Muştafâ Paşa’ya ve Mar‘aş eyâletин Ḥazîne-dâr ‘Ali⁴ Paşa’ya tevcîh ü i‘ṭâ buyurdular.

el-Ḥâşl ḥâhiş-kerân mansıbıñ bu sene-i [153^b] mübârekeде olan vefreti nâ-ma‘lûm ve қatî vâfir kimesneniñ câhdan bî-behre қalacağı nezd-i aşḥâb-ı vuқûfda müteḥattim ve meczûm iken re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî⁵ Efendi himmeti ile murâd-ı ‘adl-i i‘tiyâd-ı⁶ ḥazret-i şadâret-i dest-gâhî olan cümleñiñ muṭayyeb olması iltizâm olunaraқ defter-i tevcîhâtıñ mesbûḳ olan vech ile tesviye ü ta’dîlî⁷ sultân-cihân-ı ḥâқân-ı ma‘âlî-‘unvân ḥazretleri ḥaқḳında küllî du‘â-yı ḥayr isticlâbına bâdî ve şadr-ı a‘zâḥ ḥazretleriniñ ḥüsn-i şîṭ şuyû‘ ü züyû‘una bâ‘is ve sebep-i ‘âdî olmuşdır. Cenâb-ı bârî-i ḥalîfe-i kâm-kârî ile’l-ebedd serîr-i salṭanatlarında ber-қarâr ü mü’eyyed ve sâye-i merâḥim-vâye-i

¹ Ve C, D: -AE.

² Bu kelime C nüshasında sehven مواظبت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مواظبت (Muvâzebet) şeklinde olmalıdır.

³ Ve ḥasbe’l-iḳtizâ faқaṭ Belğrad muḥâfizlîğın ‘ahd-i қarîbde vezâreti ibkâ B, C, D: -AE.

⁴ Ḥazîne-dâr ‘Ali B, C: Ḥazîne-dâroğlu AE.

⁵ Feyzî A, B, C, D: -AE.

⁶ İ‘tiyâd-ı A, B, C, D: İ‘tibâr-ı AE.

⁷ Ta’dîlî A, B, C, D: Ta’addî AE.

zıllullahîlerin müfârekat-ı¹ ‘ibâd-ı² riqkat³-i‘tiyâdları üzre mü’eyyed ve⁴ muhalled eyleye. Âmîn. ⁵بحرمة نبي الامين.

Naql-i Hümayûn ez-Sarây-ı Beşiktaş be-Makâm-ı Dill-ârâ-yı Tobkapu

Pâd-şâh-ı eyyâm-ı sultân-ı cemşîd-ihtîşâm⁶ الله ملكه الي يوم القيمة⁶ hazretleri dört buçuk mâh mikdârı yâverî-i zemân ve tenkîhâtı⁷ deverânla sâhil-sarây-ı Beşiktaş’da zelâl-efgen-i übbehet ve sâye-güster-i istirâhat olup tab‘-ı hümayûn-ı mülûkâneleri olcây-ı ferah-engîzden istîfâ-yı hazz ve fi’l-haķîka sultân-ı tâb-istân-ı hıyâm-ı ikâmetin sâhire-i cihândan nakz etmiş olmağla hâlîfe-i zemîn ü zemân hazretleri daħi evvel faşl-ı harîk⁸ olan şehr-i şevvâlîñ altıncı ve mâh-ı eylülün on üçüncü dü-şenbih günü [6 L. 1195/25 Eylül 1781] bi’l-‘izz ve’l-ikbâl maşîf-i meyâmin-i iştimâllerinden kâmet-sa’d-ı ‘âlâmetlerine tâ-bede hareket ve reşkîn-sâz-ı kuşûr-ı hadâyîk-i cinân olan Tobkapu makâm-ı dill-güşâsına teşrîf-fermâ-yı şınûf-ı iclâl ve ‘azamet oldular.

Âmeden Elçi-i Rusya be-Bâb-ı Âşafî ve Ruhsâyî-i O be-‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı Cihân-dârî ve Reften Elçi-i ‘Atîk-işân

Bundan muqaddem Der-‘aliyye-i ebeddü’l-ķarârda muķîm olmak üzre Âsitâne-i Sa‘âdet’e vürûd eden Rusya orta elçisiniñ ba‘de’l-‘iyd bâb-ı vezîr ve ‘atebe-i pâd-şâh-ı felek-serîr-i rû-mâlî olması mev‘ûd olmağın mâh-ı mezbûruñ tokuzuncu günü [9 L. 1195/28 Eylül 1781] makâm-ı şadâret-‘uzmâya olan mektûbın teslîme ruhsat-yâb ve resm-i mülâķâtda diķkat olunarak huzûr-ı âşafîye lede’l-müşûl zebân-ı hikmet-nişâr-ı vezîr-i a‘zamîden mazhar-ı cemîl-i hitâb olduķdanşoñra şehr-i merķumuñ on dördüncü günü [14 L. 1195/3 Ekim 1781] tertîb-i dîvân-ı mü’eyyedü’l-erkân olması fermân buyurulup ruhsâ-yı südde-i âsmân-miknet-i tâc-dârî ile mefâhir⁹ olmağda daħi me’zûn olmağın rûz-ı mezkûrda ‘aķd-i dîvân ve rû’yet-i meşâlihe ‘ibâd ‘aķabinden rû-mâlî-i zemîn-i hazret-i pâd-şâh-ı dârâ-derbâna me’zûn olmaları cânib-i şadâret-i dest-gâhîden

¹ Müfârekat A: Müfârik C.

² İ‘tiyâd A: ‘İbâd B, C, D.

³ Riķkat B: Diķkat A: Raķıyyet D.

⁴ Ve sâye-i merâħim-vâye-i zıllullahîlerin müfârekat-ı ‘ibâd-ı riqkat-ı i‘tiyâdları üzre mü’eyyed ve B: -AE

⁵ “Emin olan peygamber hürmetine” anlamında Arapça bir söz: بجاه النبي الامين “Emin olan peygamber namına” anlamında Arapça bir söz D.

⁶ “Allah onun mülkünü kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁷ Tenkîhâtı AE: Nîgeh-bânî-i C, D.

⁸ Harîk AE: Harîf C.

⁹ Mefâhir AE: Müfteħir-i B, C, D.

lede'l-i istîzân huzûr-ı muhâbbet-zuhûr-ı mülûkâneye duhûl ü müsûl ile hâ'iz-i fitre-i¹ iltifât-ı hüsrev-i übbehet-nişân olup der-dest eylediği devleti nâmesin pâye-i serîr-i şevket-maşîr-i hâkânîye kemâl-i âdâbla 'arz ve takdîm ve bu vesîle ile iktisâb-ı nigâr-ı² re'fet-i iktinâh-ı sultân-ı şâhib-i taht ve dîhîm eylediler.

Pes birkaç gün mürûru 'aķabinde devletleri cânibine ric'at idecek Rusya orta elçisi Bâb-ı Âşaff'ye ihzâr ve iktizâ eden 'avdet-nâme-i hümâyûn-ı dest-i kerem-peyvest-i cenâb-ı şadr-ı a'zamî'den ahz ve levâzım 'avdetiniñ ikmâline ibtidâr olundu.

Mükâleme-i Re'isü'l-küttâb Efendi bâ-Elçi-i Nemçe Berâ-yı İstirdâd-ı Sefâ'in-i Mağşûb-îşân ez-Cezâyirlü

ez-Kadîm-i Cezâyir-i Ğarb³ ocaķları bahâdırları mânend-i neheng-i rûy-i deryâda seyr ü aheng etmeğle evķât-güzâr olageldikleri şöhr-i rüzgâr olup dûcâr oldukları sefâ'in-i Efrenciyye ile ceng ü per-hâş eylemek vedî'a-yı nihâd-ı şecâ'at-ı i'tiyâdları olmağın elli bir târîhi hilâlinde Devlet-i 'Aliyye ile Nemçe Devleti 'aķd-i müşâlaha eylediklerinde Cezâyir-i 'Arab⁴ ocaķları içün muğâyir-i şulh ü şalâh hareket eylememeleri 'ahd-nâme-i [154^a] hümâyûn mâddelerinden on birinci mâddeye derc ü tastîr etdirölüp ba'dehu altmış bir târîhi hilâlinde [1161/1748] mâdde-i ticâret içün Devlet-i 'Aliyye ile başka bir mükâleme-i mağşûsa 'aķd eyledikleri esnâda şüc'ân-ı Cezâ'ir'den 'adem-i emniyyetleri takrîbiyle ol-zümre-i ceng-azmâ ile daħi tarħ-ı encümen-i mükâleme eyleyüp çend mâddeyi hâvî senedler ahz ü 'itâ ve ol-diyârda konsolos ikâmesiyle istiħşâl-i levâzım-ı asâyîş ü emniyyetleri huşûşunda sa'y-i evfâ eylemişler idi. Zikr olunduğu üzre emâkin-i mezkûre bahâdırları dâ'imâ seby ü⁵ istirkâķlarıyla ta'ayyüş eder bir tâ'ife-i 'adüvv-ğîr ü düşmen-keş olmağın evzâ'-ı nâder-berâber dilîrânelerine 'adem-i taħammüllerinden⁶ nâşî yetmiş toķuz târîhi hilâlinde [1179/1765-1766] Nemçe tâ'ifesi vaz' eyledikleri konsolosların miyânlarından def⁷ ve bu vechile daħi şecere-i meşâliheyi ķam' ü ķal' vaz' eyleyüp zümre-i mezkûreden

¹ Bu kelime A nüshasında sehven فطرة imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فطره (Fitre) şeklinde olmalıdır. Nazare-i B, C, D.

² Nigâr AE: Nigâh-ı C, D.

³ Ğarb B, C, D: 'Arab.

⁴ Ğarb B, C, D: 'Arab AE.

⁵ Ü B, C, D: -AE.

⁶ Taħallüdlerinden AE: Taħammüllerinden B, C, D.

⁷ Def' C, D: Ref' AE.

endîşe-nâk olarak Bahr-i Sefid ve Sebte¹ şularında geşt ü güzâr ve dâ'imâ tevakkî vü ihtirâz ile emrâr ü rüzgâr ederlerdi.

İşbu sene-i mübârekede evâ'il-i nisanda zıkr olunan ocaklar ricâlinden ba'zı nehen-gân-ı deryâ-yı kâr-zâre-i² Nemçe sefâ'ininden bir rivâyetde altı ve rivâyet-i uhrâda on iki kıt'a sefînelerin derûnlarında olan emvâl ü eşyâ ve tüccâr mellâhlarıyla bi'l-muḥârebe âverde-i taşarruf-ı dest-i iktidâr edüp bi-isrehüm zabt ve liman-ı ihtiyâzlarına rabt eylediler. Bu haber-i dehşet-eşer Nemçe Devleti'ne 'aks eyledikde Âsitâne-i 'Aliyye'de muḳîm elçilerine ihbâr ve sefâ'in-i mezkûre ve üsârâ-yı merḳûmeniñ cânib-i Devlet-i 'Aliyye'den istirdâdına³ taleb-kâr oldular. Ol-bâbda Der-'aliyye'de olan elçileri birkaç kıt'a takrîr⁴ taḥrîr ve zıkr olunan sefîneleriñ istirdâdına dâ'ir 'ahd-nâme-i hümâyûndan edille vü berâhîn îrâd ederek temşiyet-i maṭlûblarına sâk-ı⁵ ihtimâmın teşmîr eyledi. Elçi-i mesfûruñ bu dâ'ide olduğu re'îsü'l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi ḥuzûr-ı ḥazret-i⁶ şadr-ı a'zamîye inhâ ve andan sûy-ı 'atebe-i 'ulyâ-yı cihân-dârîye imlâ olunduğda efendi-i müşârun-ileyhiñ Nemçe elçisiyle 'aḳd-i mükâleme ve şurût-ı 'ahd-nâme-i hümâyûn tetebbu' ü tenḳîḥ olunarak faşl-ı mevâdd-ı nizâ' ve muḥâşama olunmasıyçün bir kıt'a ḥatt-ı hümâyûn-ı muḥâbbet-maḳrûn-ı şeref-yâfte-i şüdûr ve elçi-i mersûmla ictimâ' ü iktirâna me'mûr oldular.

Pes şeref-rîz⁷ olan emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı zıllullahi üzre elçi-i mersûmla Beğlerbeği nâm maḥallde kâ'in sâhil-ḥânelerinde ictimâ' ve küşâde-i derîçe-i mükâleme ve nizâ' eylediklerinde Nemçe elçisi cevâba ağaz ve Cezâ'irlü'niñ dört kıt'a sefînelerin aḥz eyledikleri şahîhen vâқи' ve bu eyyâmda altı kıt'asın daḥi⁸ girift eyledikleri devletim tarafından mesmû' olduğu tevâtüren şâyi' olmağın sefâ'in-i mezkûre ile seby ü istirkâḳ olunan iki üç yüz miḳdârı üserânıñ muḳtezâ-yı şurût üzre istirdâd ü istihlâşına Devlet-i 'Aliyye'niñ himmet eylemesi Nemçe Devleti'niñ maṭlûb ve mültemisidir." deyü iktizâ-yı şurût lafzın îrâd ederek menvî-zamîrleri olan zamân tarîḳiyle muṭâlebe eylediklerin

¹ Sebte B, C, D: Sîne AE.

² Kâr-zâr-ı B, D: Kâr-zâd-ı C.

³ Bu kelime A nüshasında sehven استردادينه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu استردادينه (İstirâdına) şeklinde olmalıdır.

⁴ Takrîr B, C: -AE.

⁵ Şâḳḳ B, D: Saḳḳ-ı AE.

⁶ Ḥazret-i B, C, D: -AE.

⁷ Ve elçi-i mersûmla ictimâ' ü iktirâna me'mûr oldular. Pes şeref-rîz A, B, C: -AE.

⁸ Daḥi A, B, C, D: -AE.

îmâ¹ lakin zu'mlarınca mağlağa yüzünden Devlet-i 'Aliyye'ye tazmîn ettirmek fikrlerinde oldukların bâdî-i emrde ketm ü ihfâ eylediler. Efendi-i müşârun-ileyh bâdî-i emrde mesfûruñ 'ahd-nâme şurûţundan olarak zamân-ı da'vâsıyla istirdâd ve sefâ'in-i dâ'îyesinde olduğuna âgâh olduğun 'adem-i izhâr ile cevâba âgaz eyleyüp Devlet-i 'Aliyye Nemçe Devleti ile 'ağd müşâlâha eyledikte Cezâyir ocaklarınıñ muğâyir-i şulh ü şalâh hareket eylememeleri cânib-i saltanat-ı seniyyeden kendülere tenbîh ü te'kîd olunarak şartların 'ahd-nâme-i hümâyûn mevâddından birkaç fıkra ve şurûtu hâvî on² birinci [154^b] mâddenin evveline derc ü tasfîr eylemiş olmağla bu vakte dek ve bundan soñra yazılan evâmîr-i 'aliyyede bundan ziyâdesiniñ tahrîri naşş-ı 'ahd-nâmeden hâric ve belki 'ibâret-i 'ahd-nâmeyi tebdîlen³ tahrîr eden her kim ise mertebe-i tahrîfe şâ'id ü 'âric olmak iktizâ eder." deyü bir gün temâmca elçi ile mu'ârıza vü münâkaşa ve teftîş-i şurûţ-ı⁴ 'ahd-nâme-i hümâyûn ederek münâkaşa ü mübâheşe eyledikten soñra ol-bâbda Cezâyir Beğlerbeğisi'ne hitâben bir kıt'a fermân-ı 'âlî-şân imlâ ve mübâşir ma'rifetiyle isrâ olsun." deyü meclis-i mükâleme pezîrây-ı hitâm olup bi't-terâzi-i encümen-i münâkaşadan kıyâm ve tahrîr olunacak emr-i celîlü'ş-şânın imlâsına ihtimâm olundu. Nefsü'l-emr re'îsü'l-küttâb efendi emr-i şerîfin tahrîrine tedkîk-birle öteden berü seffine nizâ'ına dâ'ir Cezâyirlüye yazılagoon ve gerek Nemçelüye i'tâ olunagoon evâmîr-i münîfede tahrîr olunagoon ânifen zıkr olunan Belgrad müşâlâhası 'ahd-nâmesinde mûnderic olan on birinci mâddenin fıkra-yı evvelâsına Cezâyir ve Tunus ve Trâblus ocaklarına vesâ'ir tenbîhi iktizâ eden mağallere muhkem tenbîh ü te'kîd oluna ki min-ba'd şulh ü şalâhın şurûţuna ve kendüler ile mağşûşen 'ağd olunan mevâdda muğâyir bir dürlü hareketde bulunmayalar 'ibâreleridir.⁵ Bu fıkrayı derc ederek istirdâd-ı sefâ'in ve emvâl ü eşyâyı⁶ hâvî bir kıt'a emr-i 'âlî-şâna tesvîd⁷ ü tetmîk⁸ eyleyüp bâlâsı hatt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûn ile tevşîh buyuruldıkdan soñra kapucibaşılık pâyesi ihsânı ile gediklü zu'amâdan Kara Bekir-zâde Ahmed Ağa dañi mübâşir ta'yîn buyurulup bir gün ağdem şavb-ı⁹ me'mûrine 'azîmet eylemesi kendüsine tenbîh ü te'kîd olundu. Zıkr

¹ İmâ B, C, D: İnhâ AE.

² On AE: Olan D.

³ Tebdîlen C: -AE.

⁴ Meşrûţ-ı A: +Şurûţ-ı B, C, D.

⁵ 'İbâreleridir B, C, D: 'İbâdlarıdır AE.

⁶ Eşyâyı AE Üserâyı B, C, D.

⁷ Tesvîd AE: سويد D.

⁸ Tetmîk AE: Tenmîk B, C, D.

⁹ Şavb-ı A, B, C, D: -AE.

olunduğu üzere mâtde-i nizâ‘-ı kal‘a¹ olunmuş mülâhaza olunurken Nemçe elçisi meğer şeref-yâfte-i şüdûr olan emr-i celîli mütlâ‘a ve fehvâ-yı ‘ibâretine mürâca‘a eyledikde zîkr olunduğu üzere Cezâyirlü’ye yazıyla gelen ‘ibâret-i ‘ahd-nâme-i hümâyûn temâmca keşîde-i silk-i imlâ olunduğandanşoñra mücerred merâsim dostîyi îfâ mu‘rizinde Nemçelü için Cezâyirlü’ye müte‘allik olmayarak tazmîn ve istirdâd ve ihâfe ve inzâr² ü³ ib‘âda⁴ dâ’ir istirdâd-ı sefâ’in huşûşunda ol-gün barlu ‘ibâretlerinden fazla küllî tehdîdât ü te’kîdât tahrîr ile huşûl-ı matlûba sa‘y-i evfâ olunup lakin işbu îfâ-yı levâzım dostu şûretinde tasfîr olunan elfâz-ı tehdîdât-ı ‘ahd-nâme-i hümâyûn ‘ibâretinden zann olunmasun.” deyü beyân olunduğu üzere Nemçelü için Cezâyirlüye tahrîr olunagelen ‘ahd-nâme-i ‘ibâretinden başkaca tahrîr olunduğundan Devlet-i ‘Aliyye’niñ sefineleri istirdâdında sâmiğaya⁵ rûkûn eylemişdir.” zannına binâ’en “ ‘Ahd-nâme ‘ibâreti nâkışdır.” diyerek mu‘ârıza eyleyüp bâlâda zîkr olunan Cezâyirlüye dâ’ir fıkranıñ zeylinde ol-gün bâr vesâ’ir ol-sevâhil ü ațalar ahâlîsine maşşûş ‘ahd-nâme-i hümâyûn ‘ibâresiniñ fermâna derc olunmasın iddi‘â ve per-der-pey takrîrler tahrîriyle müceddeden ikâme-i da‘vâya ibtidâr eyledi. İmlâ olunmasını iddi‘â eylediği fıkra ki ol-günlü vesâ’ir ol-țarafda olan kılâ‘ ahâlîsi Devlet-i ‘Aliyye’me tâbi‘ olan iskelelerden fimâ-ba‘d korsanlığa çıkmayub ve tüccâr sefinelerine bir dürlü zarar işâbet etdirilmeyüp ve ol-mağûle gerek firqate vesâ’ir korsan sefineleri ref‘ ve kurulmasından men‘ olunalar. Şöyle ki her ne vaktde içlerinde şulh ü şalâha muğâyir vaz‘ ü harekete cesâret eder olursa nehb ü gâret eyledikleri bi‘l-cümle emvâl ü eşyâ taraflarından istirdâd olunup bu mağûle eşkıyânıñ müceb-i ‘ibret olmak için şer‘an lâzım gelen cezâları tertîb ve muhkem haqqlarından geline.” fıkrasıdır ve işbu fıkranıñ bî-temâmi-hâ Cezâyirlü’ye yazılangele evâmîr-i ‘aliyyede bir târîhde tahrîr olunduğu nâ-ma‘hûd ü gayr-ı mesbûk olmağın re’îsü’l-küttâb [155^a] efendi ol-bâbda olan takrîrlere cevâba ağaz ve henüz zîkr olunan fıkrada muharrer⁶ ol-günlü⁷ haqqlarında icrâ olunacağ huşûşları Cezâyirlüniñ qabûl edüp etmeyeceklerini Devlet-i ‘Aliyye sekiz sene muqaddem bilmez idiği⁸ ‘ibâret-i mezkûra ‘ale’l-ıtlâk Cezâ’ir-i Ğarb ocaklarına daği şâmil ola. Eğer

¹ Kaț‘ C: Kal‘ D.

² İnzâr-ı C: Endâz AE.

³ Ü C, D: -AE.

⁴ İb‘âda B, C: İ‘âde D: Râbi‘âda AE.

⁵ Mûsâmağaya C, D: Sâmiğaya AE.

⁶ Muharrer AE: Mücerred D.

⁷ Ol-günlü AE: Ol-günlü D.

⁸ İdiği AE: İdi ki B, D.

salṭanat-ı seniyye işbu fıkranın temâmca ocaklar ḥaḳḳlarında îfâsına¹ müte‘ahhid olmuş olsa sekiz sene sonra Nemçe Devleti’niñ münfereden başkaca ocaklar ile rabṭ-ı şurûṭ-ı muhâdene eylemesine ne ḥâcet idi? Bundan başka fıkra-yı mezkûreniñ Cezâyirlüye şümûlü i‘tibâr olunduğu taḳdîrde vaḳt-i müstaḳbelde iki tarafıñ beyninde ‘aḳdi îrâd olunacak mevâsîk-kâne olmuş gibi kendü ve mu‘âhedelerinde sekiz sene muḳaddem kendülere zamân ü tekeffül mişillü vaz‘iñ iḥtiyâr ve teklîf etmiş olmasını iḳtizâ eder. Bu ise ‘aḳldan bu ise ‘aḳldan müsteb‘id deḡil midir?’ diyerek zıkr olunan fıkra Nemçelü için Cezâyir ocaklarına müte‘allik fıkra olmadığını beyân mu‘rizinde tertîb-i muḳaddemât-ı maşlahat-sâz eyleyüp ikâme-i edille ü muḳni‘a ve îrâd-ı berâhîn-i mübkine² ile ilzâm-ı ḥaşma muvaffîk olduḡdansonra

وَجَادِلْهُمْ بِأَتْيِ هِيَ أَحْسَنُ³

fehvası üzre ber-muḳtezâ-yı vaḳt ü ḥâl ilâne-i⁴ ta‘bîr ve talṭîf-i maḳâm⁵ eylemek daḡi lâzîme-i umûr-ı kâr-şinâsîden olmaḡla Devlet-i ‘Aliyye-i ebeddü’-d-devâm mücerred ḥaşmetlü imparator cenâbınıñ ḳadrine ri‘âyet zımnında “*Bu mâddede Cezâyirlüniñ îrâd edeceḡi i‘zâzdan⁶ aḡmâz ile işlah-ı ḡâle ikdâm ve şurû‘ mülzemdir.*” diyerek taşfiyye-i ahvâl-i tarafeyne ber-muḳtezâ-yı şurûṭ sa‘y-i mâl-â-keḷâm edeceḡinden ḳaṭ‘-ı nazar-ı Cezâyirlüye dâ‘ir şurûṭ ü nüşûş ‘ahd-nâme-i hümâyûndan fazla ol-tâ‘ife yazıyla⁷ gelmeyen ve Nemçe Devleti’yle Cezâyirlü beyninde yigirmi iki mâdde üzerine mün‘aḳıd olan başkaca ‘uhûd ü ḳuyûdlarında tazmîn ve istirdâd ve elfâzları munderic deḡil iken mücerred levâzım dostı ve ḡulûşı tetmîm için te‘kîden te‘dîb ve tazmîn ve istirdâd-ı ta‘bîrâtı ‘inâyet-rîz-i şüdûr eden⁸ fermân-ı hümâyûna derc ü taḡrîr olunmuş olduğunu tefhîm ve fermân-ı hümâyûn der-miyân olunup ol-vechile imlâ olunan te‘kîdâtı ve inzârâtıñ maḡalleri engüşt-işâretle irâ‘et ü ifhâm ve tebyîn-birle be-‘avnillah-i te‘âlâ ‘an ḳarîb-i temşiyet-yâb ve ḡuşûl-peziir olur cevâbı ile elçi taṭyib

¹ İfâsına AE: İḳâsına B.

² Miḳte B, C, D.

³ *Kur‘ân-ı Kerîm*, Nahl, 16/125. “Onlarla en güzel şekilde mücadele et”. Metinde ayet kısmi olarak verilmiştir. Burada anlam bütünlüğünü sağlamak amacıyla ayetin tamamına yer verilmiştir. Ayetin tamamı şöyledir: “أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِأَتْيِ هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ”. Ayetin mealî ise şudur: “(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.”

⁴ Alâne B, D.

⁵ Maḳâl B, C, D: Maḳâm AE.

⁶ İ‘zâzdan AE: İ‘zârdan C, D.

⁷ Yazıyla B, C, D: Yârîyle AE.

⁸ Olan B, C, D: Eden AE.

ve zıkr olunduğu üzre taştîr olunan emr-i celîl ile mübâşir-i mûmâ-ileyh şavb-ı me'mûrîne tesbîl ü taşvîb olundu.

Vuķû'-ı Yesâg-ı Ba'zı ez-Memkûrât

Fi'l-aşl isti'mâl-i dühânîñ hâll ve hürmetine dâ'ir fuķahâ-yı dîniñ müte'addid risâleleri olup cevâz ve 'adem-i cevâziñ kat' olarak fark ü temyîzi bir emr-i düşver olduğundan şuyû' u züyû'u bir mertebeye resîde olmuşdur ki meşelâ maħâfil ve encümen-i enâmdan bir meclisde bulunan on beş miķdârı zevâtdan isti'mâl etmezse iki yâhûd üçe bâlig ve ekşerîniñ hem-yân-ı iķtidârı isti'mâli maşrafiyla bî-mâye ve fâriğ olup şürbî-mânend marz-sârî-i tábî'yyet-i şânî olarak beyne'n-nâs şâyi' ü câri olduğundan başka âlât-ı şürbünüñ¹ tesviye ü tanzîminde herkes hâline göre tekellûf ve² ihtiyâr ve üç beş kîse aķçaya dek bir imâmeyi bey' ü şirâya ibtidâr eyledikleri şöhret-şi'âr olmağın

(ع)

ان السفیه اذا لم یینه مأمور³

mazmûnunca fimâ-ba'd bu maķûle telefât ü isrâfâtıñ men' ü def' ile taķayyüd olunmadığı şûretde yevmen-fe-yevmen teraķķî vü tezâ'üde aģaz ve refte refte 'umûm-ı 'âlem-i mübtelâ-yı meşârif-i beyhûde-i tâķat-güzâr olacaķları bî-iştibâh idiği cezm-kerde-i cenâb-ı pâd-şâh-ı cihân-penâh ve huşûşen zümre-i nisvânıñ girân-bahâ-yı muraşşa ü muṭillâ paşmaķları derece-peziñi tesâbuķ etmiş olduğu resîde-i sem'-i eşref-i şehr-yâr-ı âgâh olmağın ol-güne eslâf-ı selâṭîn-i⁴ براھینهم [155^b] انار الله hâzerâtı zemânlarında te'âtî ve isti'mâl-i nâdîde ü nâşinîde olan isrâfât-ı münekkereniñ ahz ü i'tâsiyla tekmîl-i levâzım-ı mükârihe bezl-i emvâl-i firâvân eylemeģe ictirâ edenleriñ men' ü def' olınmalarına irâde-i ķatı'-ı cenâb-ı cihân-dârîleri ta'alluķ ve 'alâ-vechi't-te'kîd bir ân aķdem zuhr⁵ ve bâz-dâšte huşûşuna kıyâm ü mübâşeret-i kâffe-i enâma mûcib-i hayr olur bir hâlet idüģi nezd-i hümâyûn-ı mülûkânelerinden taħaķķuķ etmiş olmağla hemân ol-bâbda kilik-i 'Uṭârid-raķım-ı tâc-verîleriyle bir kıṭ'a ḥaṭṭ-ı hümâyûn-ı muħâbbet-nümûn-ı terķîm ve evâ'il-i şehr-i zi'l-ķa'detü's-şerîfede [Evâ'il-i Za.

¹ Şürbünüñ B, C, D: Şîrîniñ AE.

² Ve AE: -C, D.

³ "Şüphesiz akılsız nehyedilmediği zaman memurdur." anlamında Arapça bir söz.

⁴ "Allah onun delillerini gösterecektir." anlamında Arapça bir cümle.

⁵ Zuhr AE: Zecr B, C, D.

1195/Ekim 1781] vekîl-i muṭlaqları cânibine ba‘ṣ ü taqḏîm buyurdular. Keyfiyyet-i mezbûre fi’l-aşl cilve-ger-i zamîr-i ḥazret-i şadr-ı a‘zamî olan mevâddan olmağla ṭaraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden men‘ ü def‘ olunmasına irâde-i ḥâḳân-ı ‘adâlet-nişâniñ ma‘tûf buyurulması ‘ayn-ı ilhâm ve kerâmetden ma‘dûd ve cânib-i vezîrlerinden der-‘aḳab tenfîz ve icrâsına şarf-tâb ve bezl-i mechûd buyurulup fi’l-hâl İstanbul ve Eyyûb ve Ğalaṭa ve Üskûdâr kâḏîlarına vesâ’ir iḳtizâ edenlere ḥiṭâben¹ mü’ekked buyuruldular taḥrîr ve irsâl ve münkerât-ı mezkûreniñ² ve aña mümâsil isrâfât ve müntehayyâtıñ ref‘ ü def‘ine sa‘y-i bî-hemâl buyurup dâ’irelerinde mevcûd-vâr ise tebdîl ü tağyîr olunmasın tenbîh ile evvelâ emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye kendüleri imtişâl buyurdular.

Şûret-i Ḥaṭṭ-ı Şerîf

Ecdâd-ı ‘izâmım ve eslâf-ı kirâmım zemânlarında vâkı‘ ve cevâz verilmeyen muḥaddeşâtıñ revâcına³ zemân-ı ḥilâfetimde bir dürlü rızâ-yı hümâyûnum yoğiken birkaç seneden berü duḥân çubukları imâmelerine altun ḳaḳma ve envâ‘-ı cevher taşlar ile tersî‘ ve üçer beşer yüz ğuruşa alınub şatıldığı ve kezalik nisvân ṭâ’ifesiniñ taḫta pabûşlarına sîm ḳabâre ve şarma vaz‘ ve isti‘mâl olunduğu yaḳînen ma‘lûm-ı hümâyûnum olup bu mişillü ḥilâf-ı şer‘-i şerîf isrâfât-ı beyhûdeniñ i‘mâl ü isti‘mâli ḥilâf-ı irâde-i tâc-dârânem olmağla min-ba‘d çubûḳ imâmelerine altun ḳaḳılmamaḳ ve envâ‘-ı cevherden bir dâne cevher taş vaz‘ olunmayup ve altun şatılmamaḳ ve isti‘mâl olunmamaḳ üzre yesâğ ve taḫta pabûşları daḫi ḳabâresiz ve şarmasız sâde i‘mâl olunmaḳ vechile men‘ ve iḳtizâ edenlere tenbîh ü mütenebbih olmayanları te’dîb eylesin.

Tebdîl-i Ḳâḏî‘asker-i Anaṭolu

Anaṭolu ḳâḏî‘askeri olan Ḥayâtî-zâde Efendi ‘illet-i mizâcla müddetin tekmîl edüp yerine bir zât-ı diyânet-semâtıñ ḳâḏî‘askerî ile nüşha-yı emânîsi tezyîl olunmaḳ lâzım gelmeğın on ṭoḳuz mâh muḳaddem İslâmbol ḳâḏîlığından münfaşıl olan ‘Arab-zâde

¹ Vesâ’ir iḳtizâ idenlere ḥiṭâben B, C, D: -AE.

² Bu kelime A nüshasında sehven مذبوره (Mezbûre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبور (Mezbûr) şeklinde olmalıdır.

³ Revâcına AE: Revâcına C, D.

‘Aṭâullah Efendi’ye şehri zi’l-ka‘deniñ gürresi cum‘a günü [1 Za. 1195/19 Ekim 1781] Anadolu şadri ihsân ve eksâ-yı ferve-i semmûr ile maḥsûd-akrân kılındı.¹

[156^a]

Bu varak boştur.

[156^b]Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşib-ı Mevâli-i Kirâm

Şehr-i zi’l-ka‘deniñ altıncı erba‘ günü [6 Za. 1191/27 Ekim 1781] Kudüs-i Şerîf kâdîlığı şadri a‘zam-ı merhûm Hamza Paşa-zâde Mehmed Şerîf Efendi’ye ve Ğalaṭa kâdîlığı Tâ’if’de vefât eden Hekîm Paşa Sa‘îd Efendi merhûmuñ hafidi ‘İzzeddîn Efendi’ye ve Selânik mevleviyyeti Toḳadî Seyyid Mehmed Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve bu vesîle ile müderrisîn hâzerâtından kafî-vâfir zevât hareket-i medrese ve irtifâ‘-ı meretebe ile mesrûr ü ḥandân kılındı.

Duḥûl-i Donanmâ-yı Hümâyûn

Bu def‘a Baḥr-i Sefîd’den vürûd eden donanmâ-yı hümâyûn sefâ’ini maşḥûben bi’s-selâm Kurşunlu Maḥzen² pîşe-gâhına resîde ve mersâ-yı Tersâne-i ‘Âmire’ye mürûrlarına ḳapudân-ı deryâ tarafından icâzet talebinde olmalarıyla şehri zi’l-ka‘deniñ toḳuzuncu ve teşrîn-i evveliñ on altıncı günü [9 Za. 1195/27 Ekim 1781] pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh ḥazretleri kâ‘ide-i kadîme üzre Yalıköşkü’n[e] teşrîf ve izn-i hümâyûn irâdesiyle³ rü’esâ-yı donanmâ-yı hümâyûn teşnîf buyurulup ber-mu‘tâd-ı kadîm şadri a‘zam-ı ferḥunde-şiyem ve şeyḥü’l-islâm-ı bülend-makam ve ḳapudân paşa-yı şecâ‘at-ittsâm ḥazretâtı birbirlerini müte‘âkiben ḥuzûr-ı lema‘ü’n-nûr-ı ḥüsrevânîye ruḥsâ ve ‘alâ-merâtibehüm iktisâ-yı ferve-i sammûr ile mazḥar-ı ‘âṭufet-i şehri-yâr-ı deryâ-nüvâl olup sâ’ir ümerâ-yı deryâ ve ḳapudânân daḥi telebbüs-i ḥil‘at-i fâḥire-i pâd-şâh-ı eyyâm ve zemîn-bûs-ı şehri-şâh-ı enâm ile ḳarîbü’l-‘âyin⁴ ve münbasitü’l-bâl oldular.

Pes sâ‘at-ı hareket ḥulûl etmeğın ḳapudân paşa donanmâ-yı hümâyûn sefâ’ini cânibine müsâra‘at ve taḥrîḳ-i merâkib donanmâya mübâderet eyleyüp müsâ‘ade-i hevâ ile çend sâ‘at zarfında liman-ı Tersâne-i ‘Âmire’ye vuşûl ve du‘â-yı fevz-i firûz-ı pâd-şâh-ı cihân meşğûl oldular. Bundan soñra çok geçmeden Girid pergendelerinden yetmiş

¹ C nüshası burada son bulmaktadır.

²Bu kelime AE nüshasında sehven محزن (Maḥzen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزن (Maḥzen) şeklinde olmalıdır.

³ Âvâzesiyle A, B, D: +Gûş-ı D.

⁴ Ḳarîrü’l-‘ayn B, D: Ḳarîbü’l-‘âyin AE.

kîse akçalık hamûlesiyle bir pergendeyi Âsitâne-i ‘Aliyye’ye gelür iken qorşan keferesiniñ aḥz ü girift eylediği tevâtüren Qandiye nâ’ibinden istimâ olundu.

Zıkr-i Vefât-ı şadr-ı Anaṭolu-yı Sâbık Meḥmed Sa’id Efendi

Çend rûz muḳaddem istîfâ-yı zemân-ı ḥükûmet ile Anaṭolu kâdî’askerliğinden münfaşılan ḥânesinde iḳâmet üzre olan Ḥayâtî-zâde Meḥmed Sa’id Efendi’niñ mübtelâ olduğı ‘illet-i dâ’-i raḥîl ya’nî marz-ı sill ve zîk şadr ile begâyet mizâc-ı müteğayyir ve ‘alîl olup hattâ zemân-ı ḥükûmetiñ ekseri ḥastelikle münḳazî ḥuşûşen rügûb ü nüzûl bâ’iş-i tezâyüd-i marzî olmağın ba’de’l-‘azl sekiz günden ziyâde mu’ammer olmayup dâr-beḳâyâ irtihâl ve dağdağâ-yı tâḳat-güzâr-ı cihân-ı fânî-i ḥuzûr-ı dâ’imîye istibdâl eyledi.

Terceme

Mevlânâ-yı müşârun-ileyh Ḥayâtî-zâde Efendi merḥûmuñ şûlbünden kırk altı târîḥinde [1146/1733-1734] şahn-ı vücûda ḳudûm ve elli üç târîḥi eşnâsında [1153/1740-1741] silsile-i müderrisine iltihâḳla nâmın ser-levḫa-yı cerîde-i tarîḳde mersûm edüp yâverî-i baḥt-ı düşvâr-güşâ ile yetmiş bir cemâziye’l-evveli selḥinde [30 Ca. 1171/9 Şubat 1758] Üsküdâr¹ mevleviyetle kâm-rân ve yetmiş yedi târîḥinde [1177/1763-1764] Burusa ḳâdîlığıyla fâ’ikü’l-akrân olup seksan ikide [1182/1768-1769] Mekke ḳâdîlığı şerefin iḥrâz ve seksan sekiz sâlı evânında [1186/1772-1773] İslâmbol ḳâdîlığıyla eşbâhından mümtâz oldular. Bir² eyyâm vaz’-ı nâder-berâber-i rüzgâr ile mükâbere eylediktensoñra ṭoḳsan üç senesi ḥilâlinde³ [1193/1779/1780] Anaṭolu pâyesiyle menşûr-ı emânîsi tezyîl ve ṭoḳsan dörd gurre-i zi’l-ḳa’desinde [1 Za. 1194/29 Ekim 1780] bi’l-fi’l Anaṭolu kâdî’askerliğine ḳadrî tebcîl buyurulup zıkr olunduğı üzre keş-me-keş-i ‘ilel-i ten-fersâ ile tekmîl-i müddet-i ma’lûme eyleyüp ma’zûlen ḥânesinde⁴ iḳâmet üzre iken şehri zi’l-ḳa’deniñ onuncu aḫad günü [10 Za. 1195/28

¹ Üsküdâr A, B, D: İstidâd-ı AE.

² Bir B, D: Ve AE.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حلال (Ḥilâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلال (Ḥilâl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ḥânesinde A, B, D: Mâresinde AE.

Ekim 1781] terk-i ‘âlem-i mecâz ve rûh-ı revânı mercî‘-i¹ aşlîsine ric‘at ve per-vâz eyledi. ² رحمة الله عليه.

‘Azl-i Re’îsü’l-küttâb Süleymân Feyzî Efendi ve Nefy-i O be-Gelibolu

Bundan muqaddem tersâne emânetinden münfaşilen [157^a] hânesinde ikâmet üzre iken Hâlîl Hamid Efendi üzerine re’îsü’l-küttâb olup yedi sekiz mâhdan berü şugl-i riyâset ile müşteğil olan Süleymân Feyzî Efendi şehr-i zi’l-ħiccenîñ ğurresi sebt ğünü [1 Z. 1195/18 Kasım 1781] ħasbe’l-iktizâ riyâset mansıbından ma’zûl ve ħâce-ġândan çavuşlar kâtibi efendi mübâşeretiyle me’mûr-ı ikâmeti olan Gelibolu kaşabasına mersûl ü mevşûl kılındı. Efendi-i müşârun-ileyhiñ fi’l-aşl nehâdında mevzû³ olan sekîne vü vaġârı mafûk ü mâdûnuna ġire⁴ maġmûl ve ba’zı mütâleb⁵ ü müsâvîsi nezd-i şadr-ı a’zamîde mervî⁶ vü menkûl olarak ikâmet-ġâhı olan maġallden Mısır’a ġitmesi için tahrîr-i menşûr ve ol-vaġte dek ‘uzmâ-yı devletden mübâşir ta’yîni ile taġşil olunarak müddet-i vâfireden berü zimem-i farâ‘ına Mısır’da bâkî kalan emvâl mîriyyeniñ taġşiline me’mûr olup ħilâl-i⁷ erba‘inde şavb-ı me’mûrîne ‘azîmet eylemesi ħuşûsuna ihtimâm ve te’kîd olundu. Mevsim-i şitâda baġr-i teyyâr Mısır’ı kaġ‘ eylemek emr-i düşvâr ve ol-bâbda olan teklîf mâlâ-yuġâġ ġâbilinden olduġun

Şi‘r

شب تاريك وبيم موج وكردابي چنين حائل

كجاد انندجال ما سكب اران سحلها⁸

beyti mazmûnuyla Der-‘aliyye’ye inhâ ve iş‘âr eyledikde sûd-mend olmayup şavb-ı maġlûba teveccüh-i ikdâm eylemesine ısrâr ve ol-esnâda vezîr kethüdâsı olan ‘Ömer Vahid Efendi ħâzretleriniñ sevġ eylediġi kelimât-ı muttaşifâne⁹ ile bir eyyâm te’ġîr olunduġdanşoñra inkisâr-ı şevret-i sermâ ‘aġabinde yine me’mûriyyeti tecdîd ü

¹Bu kelime A nüshasında sehven مرجع (Mercî‘) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرجع (Merci‘) şeklinde olmalıdır.

²“Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

³ Mevzû‘ AE: Mevşûl B, D.

⁴ ġire AE: Kibre B, D.

⁵ Mütâleb AE: Meşâlib D.

⁶ Mervî B, D: Mürûru AE.

⁷Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حلال (ġilâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلال (ġilâl) şeklinde olmalıdır.

⁸“Gecenin karanlığına perde gider, sahilin yağmurları nerden biliyorlardı halimizi.” anlamında Farsça beyit.

⁹ Muttaşifâne AE: Münşafâne D.

tekrâr olundu. Nihâyetü'l-emr irâde olunduğu üzre hâh ü nâ-hâh Mısır'a 'azîmet ve çok geçmeden küllî akça tahşîl ü takdîm ile cânib-i saltanat-ı seniyyeye izhâr-ı hizmet eyleyüp zîrâ¹ 'afüvve teşebbüs etmeğin müşârun-ileyh 'Ömer Vahîd Efendi ârâmiyle² evâ'il-i şehri-şâ'bânda [Evâ'il-i Ş. 1195/ Temmuz-Ağustos 1781] tetmîm ü tanzîm-i mevâdd me'mûriyyeti hitâmında serî'ân sûy-i 'Atebe-i 'Ulyâ'ya 'avd ü³ inşirâf eylesini hâvî mekâtib tahtîr ve irsâl olunup ol-vechile iltimâsı qarîn-i müsâ'ade-i⁴ devlet-i ebedd-i ittişâl olundu.

Re'îsü'l-küttâb-şoden Seyyid Mehmed Hayrî Efendi

Ânifen zîkr olunduğu üzre⁵ Süleymân Feyzî Efendi mansıb-i riyâsetde ma'zûl olup yerine hademe-i saltanat-ı seniyyeden biriniñ mevşûl kılınması lâzım gelmeğin fi'l-aşl nihâd-ı kiyâset bünyâdlarında olan isti'dâd-ı hüdâ-dâdın başka müddet-i medîdeden berü beğlikçilik hizmetiyle iştigâl eylemeleri münâsebetinden bi'd-def'ât mansıb-ı mezkûra olan ehliyyeti şöreti elsine-i enâmda zuhûr ve huşûşen otuz seneye qarîb zemân leyl ü nehâr tahtîr-i umûr-ı mühimme-i Devlet-i 'Aliyye ile vaqti mürûr edüp her vechile emek-dâr ve min-küllî vücûh 'âtuft-i şehri-yâr-ı enâma sezâ-vâr olan es-Seyyid Mehmed Hayrî Efendi rûz-ı mezkûrda şadr-ı a'zam⁶ huzûruna da'vet ve câh-ı celîl-i riyâsete ilbâs-ı hil'at buyurulup derhâl maqâmına rücû' ve idâre-i umûr-ı riyâsete şurû' eylediler. Yerine hayli zemândan berü beğlikçi kîse-dârlığıyla emrâr-ı evân edüp fenn-i evâmîr-i mühimmeye tahşîl-i mümâreset ile beğlikçiliğiyle kemâ-yenbağî kesbi liyâkat ü ehliyyet eden hâce-gândan Râşid Efendi beğlikçi naşb ü ta'yîn olundu.

Vefât-ı Vâlî-i Silistre Hasan Paşa ve Vuķû' Ba'zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şehr-i zî'l-ħiccetü's-şerîfeniñ beşinci çehâr-şenbih günü [5 Z. 1195/22 Kasım 1781] Silistre vâlîsi olan Vezîr Hasan Paşa ecell-i müsemmasıyla 'azm-i dâr-ı beķâ etmeğin müşârun-ileyhiñ nâ'yî ile eyâlet-i mezbûreniñ maħlûl olduğu haberi 'Atebe-i 'Ulyâ'ya mevşûl olmağın şehri- mezkûruñ yedinci cum'a günü [7 Z. 1195/24 Kasım 1781] Özi kal'ası muħâfazası şartıyla Özi eyâleti 'an-qarîb-i vezâreti ibķâ buyurulan Çatalcalı Vezîr 'Ali Paşa [157^b] ħazretlerine tevçîh ve Silistre kaşabasında ikâmet

¹ Zîrâ AE: Zeyl-i A, B, D.

² Ârâmiyle AE: İbrâmiyle B, D.

³ Ü D: -AE.

⁴ Müsâ'ade AE: Müsâ'afe B, D.

⁵ Üzre A, B, D: -AE.

⁶ A'zam B, D: -AE.

eylemek üzere Köstendil sancâğına mutasarrıf olması bâbında Ahmed ‘İzzet Paşa hazretleri cânibine fermân taḥrîr ü taṣtîr¹ olundu.

Terceme²

Müşârun-ileyhiñ felek-vücûdı cezîre-i İstanköy’de sâhil-res-i mersâ-yı şuhûd³ ve sinn-i temyîz ve taḥfîfe⁴ ba’de’l-vuşûl terk-i bûd ü ne-bûd eyleyerek İstanköy’den kıbletü’l-hâcât olan Âsitâne-i Sa’âdet’e müntakill ve taḥşîl-i ‘ilme müşteğil olup berhemenu’z-zemân o esnâda ‘ayne’l-â’yân olan Hâşim ‘Ali Beğ’e kesb-i tereddüd-i intimâ ve devr-i Maḥmûd Hânî’de imâm-ı be-nâm olan Şarımsaçcı-zâde Efendi’ye bir müddet kethüdâ olup dest-gîr-i maḥdûm-ı himmet-lüzûm ile mülâzemeti nâ’il ve çok geçmeden tarîk-i kazâyâ dâhil ve birkaç mansıba taşarruf ile aḡarr-ı maḡşadına vâsıl olmuş idi. Ba’dehu kuzât zemânın şâr ve’l-şavşâ-yı kazıyye-i taḥşîl-i vuḡûf ve terk-i tarîk ile zümre-i ‘avâma lühûk edüp Maldavâncı ‘Ali Paşa’ya intisâb ve Kütâhiyye vâlisi iken kethüdâlıktan şerefin iktisâb ve bundan sonra kethüdâlıktan ma’zûl ve sipeh-sâlârlığı⁵ vaktinde kapucıbaşılık ile başbaḡıḡullığı mansıbına mevşûl olduğda çok geçmeden paşası mün‘azil ve kendüsi daḡi mansıbından münfaşıl olup Silistre mübâya’asına me’mûr ve şıḡk ü istikâmete esinne-i nâssda mütevâtir ü meşhûd olduğuna binâ’en maḡfûf-ı ‘avârif-i pâd-şâh-enâm olup iki tûḡ ile begâm ve az müddetden sonra rütbe-i vezâret iḡrâzıyla vâsıl ser-ḡadd-merâm ve Silistre’de vâḡi’ olan muḡârebelerde ibrâz-ı merdâneḡi ve şecâ’at ve mizâc-ı ‘askerîye vuḡûfundan nâşî a’mâllerinde taḡşîl-i semt-i suhûlet ve seferlerden sonra Mora muḡaşşılıḡıyla mesrûr ve ‘ale’t-tevâlî Aydın ve Karaman ve İḡ-il mansıplarına vâli olarak tekmîl-i esbâb-ı ḡuzûr edüp bi’l-âḡire Silistre’de ‘ömrü bâliḡ-nişâb-ı deḡâḡü’r-riḡâb olduğda terk-i cihân-ı bî-bünyâd ve ‘azm-i behişt-i âbâd-ı mu’âd eyledi. Merḡûm-ı müşârun-ileyh şît-i seccân-ı⁶ raḡmetü’l-ḡaḡḡ-ı ‘aliyye müşekkel ve mühîb-i mütevâzî’-ı lebîb-i maḡbûl-ı esîre ḡüsnü’s-şûret-i cesâret ü şecâ’at-ı müsellem ve raḡbet-perverlikde aḡrânı tâli⁷ kendü maḡâm idi. Ancak

¹ Taṣtîr AE: Tesyîr B, D.

² Bu başlık B ve D nüshalarında yer almamış olup doğrudan bu başlığa ait metin ile devam etmektedir.

³ Şuhûd AE: Meşhûd D.

⁴ Taḥfîfe AE: Taḡḡîke D.

⁵ Bu kelime D nüshasında sehven سٲهسالارلغی imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سٲهسالارلغی (Sipeh-sâlârlığı) şeklinde olmalıdır.

⁶ Seccân AE: Siccâl D.

⁷ Tâli AE: Nâli D.

يدبر بالنجوم ويس يدري ورب النجم بفعل ما يشا¹

me'âlinde zihni hâlî kaşd-ı vuşûl ile 'ilm-i Muğayyebât'a iştiğâli mûcib reşâset hâlî ve ân-be-ân vesîle-i inkılâb ve ıztırâbı ma'âlî² olduğundan gayrı ikâme-i i'mâr ve bende-i³ tekâsülü ya'nî müdâvemete şalâtta tesâhül olması ricl-i kâmil dimeğe lâyıq bir vezîr-i bî-nazîr idi. Aşkâm-ı nücûmiyyeye 'adem-i i'tibâr zımında tuğrâbının ebyât-ı meşhûresi sihr-i hilâl kabîlinden olduğuna binâ'en bu maħalle kaydı münâsib görülmüştür.⁴

تفرد الله بالتدبير ما اشتركت

فيه نجوم و لا شمس ولا قمر

فكل الى الله ما اعياك مطلبه

فسوف يأتي بما لا تأمل القدر

والخير والشر منه جاريان علي

ما شاء لا حيلة تغني و لا حذر⁵

Zikr-i Vefât-ı İshâk Efendi

Toğsan beş recebi gürresi hilâlinde [1 B. 1195/23 Haziran 1781] Rûmeli sadâretinden ma'zûl ve mübtelâ olduğu niqrîs 'illeti müdâvâtıyla meşgûl olan Mollâcık-zâde İshâk Efendi'niñ vaqt muqadderi ber-ħulûl etmeğın dū-çâr olduğu 'illetiñ hıfzı esbâbına fırsat-yâb olamadığından yevmen-fe-yevmen mecârî-i inşâf-ı⁶ mesned⁷ ve mevâdd-ı marâz dimâğına⁸ şu'ûd eylemek takrîbi ile birkaç gün küllî müştedd olup bi'l-âhire mâh-ı zi'l-ħiccenin on dördüncü cum'a günü [14 Z. 1195/6 Temmuz 1781] derd-i mezkûrdan terk-i dâr-ı dünyâ ve rûh-ı revânı 'azm-i sûy-i cennetü'l-me'vâ eyledi.

¹ "Yıldızların Rabbi dilediğini yapar." anlamında Arapça bir cümle.

² Me'âlî AE: Bâlf D.

³ Bende AE: Dinde A, D.

⁴ Görülmüştür D: Göründü AE.

⁵ "Allah, takdîr ve tedbirıyla emsalsizdir, olmamaz/O'na bu işinde yıldızlar, güneş ve hilal şerik/Kader, aklına gelmeyi seni önüne getirecek/Tevekkül et Rabbine, ki O'ndan istemek yormaz/Hayır da şerr de O'ndandır, olur O'nun iradesiyle/Ne çareler ne tedbirler ondan müstağni kılmaz." anlamında Arapça bir beyit.

⁶ İnşâf AE: İnşibâbı B.

⁷ Mesned-i AE: Münsedd-i B, D.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven دماغنه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دماغنه (Dimâğına) şeklinde olmalıdır.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh biñ yüz yigirmi senesi zi'l-ħiccesiniñ on beşinci günü [15 Z. 1120/25 Şubat 1709] hâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan cizye muhâsebesicisi Mollâcık Mehmed Efendi'niñ şülbünden şahn-ı şuhûda vaz'-ı [158^a] qadem ve ta'allüm-i muqaddemât-ı 'ulûm ile metâ'-ı emânîsinin mu'lem¹ etmeğın biñ yüz otuz üç târifinde [1133/1720-1721] merhûm şeyhü'l-islâm 'Abdullah Efendi'den mülâzım ve kırk üç senesi şa'bânıñ on ikinci günü [12 Ş. 1143/20 Şubat 1731] cevher-i vücûdu müftüyü'l-enâm Mîrzâ-zâde eş-Şeyh Mehmed Efendi himmetiyle silk-i müderrisîne muntazam² olup müsâ'de-i rûz-gâr-ı nâ-hencâr ile yetmiş senesi rebî'ü'l-evveliniñ on ikinci günü [12 Ra. 1170/5 Aralık 1756] Yeñişehr-i Fenâr mevleviyeti ile begâm ve yetmiş üç recebü'l-ferdi guresinde [1 B. 1173/18 Şubat 1760] Edirne pâyesiyle be-nâm olduđansoñra yetmiş beş cemâziye'l-evveli esnâsında [Ca. 1175/Kasım-Aralık 1761] Kahire-i Mısır hükûmetine mutaşarrıf ve yetmiş altı cemâziye'l-evveliniñ yigirmi ikinci günü [22 Ca. 1176/9 Aralık 1762] Mekke-i Mükerrreme pâyesiyle müşerref olmuşıdi. Bu hâl üzre birkaç sene vaqtin emrâr ve inkızâ-yı zemân-ı muqaddere intizâr üzre iken seksan üç senesi cemâziye'l-âhiri evvelinde [Ca. 1183/Eylül-Ekim 1769] İslâmbol kâdıflığı ile mesrûr ü handân ve seksan toğuz rebî'ü'l-âhiriñ ikinci günü [2 R. 1189/31 Temmuz 1775] şadâret-i³ Anaçolu ile maşsûd-akrân⁴ oldular. Hasbe't-tarıf bir müddet dağı hânelerinde ikâmet ve intizâr-ı ferc ba'dehu şiddet eyledikleri 'aķabinde ki toğsan dört senesi recebü'l-müreccebiñ guresi idi, [1 B. 1194/3 Temmuz 1780] Rûmeli şadâretiyle karîrü'l-'ayn ve münşerihü'l-bâl olup zıkr olunduğu hânesinde muķîm iken delâlet-i 'illet-i mezkûre ile da'vet-i irca-yı

ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ⁵

icâbet ve 'azm-civâr-ı rahmet eyleyüp maħâdîm⁶ ve hîşâvendi mübâşeretiyle techîz ü tekfîn ve na'sı Sultân Bâyezid Hân câmi'-i şerîfi civârında vâķi' kapudân

¹ Emânîsinin mu'lem A, B, D: -AE.

² Munzamm B: Muntazam D.

³ Bu kelime A nüshasında sehven صَادَات (Şadâret) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu صَادَات (Şadâret) şeklinde olmalıdır.

⁴ Akrân A, B, D: -AE.

⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Fecr, 89/28. "...Rabbine dön." Metinde ayet kısmî olarak verilmiştir. Anlam bakımından tamamlanması amacıyla burada ayetin tamamına yer verilmiştir. Bu ayet şöyledir: ارْجِعِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً مَرْضِيَةً Meali de şu şekildedir: "Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!"

⁶ Maħâdîm A, B, D: Maħâdem AE.

İbrâhîm¹ Paşa Câmi‘ hazîresinde vâlidini merkâdı cenbeninde vedî‘a-yı zîr-i zemîn olundu.² رحمة الله عليه.

Merhûm-ı müşârun-ileyh ‘ulemâ ve üdebâ-yı şu‘arâdan olup her vâdîde suhan-senc-i suhan-sâz olmağa şâhib-i iktidâr ve huşûşen bedfihî-i kâvîligi cihetinden nâdere-i rûz-gâr bir zât-ı bülend-i‘tibâr idi. Hattâ zâde-i tab‘iyyetlerinden olmak üzere işbu kıt‘anın inşâd olunduğu muqarrer ve seng-i mezârına tahrîr olunmasın vaşiiyet etmeğle anda musaţtar ü³ muharrerdir.

Kıt‘a

Encümen-gâh-ı fenâdan nice oldu mu nihân

Levh-i kabrimde de nâmım olur elbet pinhân

Umarım rahmet ve settâr ve kerîm huydan⁴

Cürm ü ‘işyânımı da setr ede keff-mizân.

VEKÂYİ‘-İ SENE-İ SİTTE VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF (1196/1781-1872)

‘Akd ve Zifâf-ı Maḥdûm-ı Şadr-ı A‘zamî Sa‘îd Beğ

Şadr-ı a‘zam hazretlerinin maḥdûmları Sa‘îd Beğ mîr-âhûr-ı şânî-i şeh-r-yârî Sa‘îd Beğ’in aşhâb-ı ‘iffet ve penâhîden⁵ ber-mîr-i ‘Osmân-hayâ olduğu resîde-i sem‘i hümâyûn-ı cenâb-ı pâd-şâh hilâfet-intimâ olmağın mîr-i mûmâ-ileyh ‘akd ü tenkîh için kâffe-i levâzım ve mâ-yahtâcü taraf-ı bâhirü’ş-şeref-i şâhânedan in‘âm ü ihsân buyurularak çerâğ-efrûhte-i sultân-ı hâkân-‘ulûm⁶ olmak üzere ḥademe-i ḥurrem⁷-sarây-ı ‘işmet-pîrây-ı hümâyûndan bir duḥter-i bülend-aḥter-i ihrâc ve mâh-ı muḥarremü’l-haramın dördüncü günü [4 M. 1196/20 Aralık 1781] ḥarem-i Bâb-ı Âşafi’ye işâl olunup anda sevḳ-i serâ-perde-i⁸ hücre-i izdivâc olundu.

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² “Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça dua.

³ Musaţtar ü B: -AE.

⁴ Huydan AE: Vaḥyden D.

⁵ Benâhîden B: Nebâhatden D.

⁶ Gulâm A, B, D: ‘Ulûm AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven حرم (Ḥurrem) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu حرم (Ḥurrem) şeklinde olmalıdır.

⁸ Sarây-perde-i AE: Serâ-perde D.

Zikr-i Vefât-ı Melek-şâh Sultân

Pâd-şâh-ı ‘âlem-i¹ şehri-yâr firişte-şiyem hazretleriniñ toksan beş senesi şaferü’l-hayrınıñ ikinci günü [2 S. 1195/20 Ocak 1782] zîver-kıymât-ı şuhûd olan kerîme-i muhteremeleri Melek-şâh Sultân hazretleriniñ bir müddetden berü mizâc-ı letâfet-i imtizâcları munharif ve intizâm-ı gülberg-i vücûd-ı nâzenînleri teneddübâd-ı ‘avârız-ı rüzgâr ile muhtelif olup her ne kadar tedbîr-i müdâvât ve tertîb-i levâzım celb-i şıhhat-i haşr-ı evkât olundu ise hikmet-i hüdâ kâr-ger² olmayup ‘âkıbetü’l-emr şehri-i muharremü’l-haramınıñ sekizinci ısneyn günü [8 M. 1196/24 Aralık 1781] rûh-ı laţîf-i rahmet-redîf sûy-i hıfât-ı quddüsiye pervâz eyleyüp mâtemiyçün zühre-i aralık zehrâ-yı felek-zülûf ve kisvesin havâle kâz ve³ hunyâ-ger-i âsmân-ı teveccüh-kerri na‘ş-ı şerîfleriyle def‘-sâz ve ref‘-avâz eyledi. Ol-rûz-ı hâtır-sûzda şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm ve kuzât-ı ‘asâkir [158^b] ve ocaklar ağalarıyla kapucıbaşı ağalar sarây-ı hümâyûna cem‘ olunup be-‘adâdü’s-şalavat tabut-ı laţîfleri zîver-i⁴ dûş-ı ibcâl olunarak müretteb âlây ile Bağçe Kapusu civârında vâkı‘ türbe-i cedîde-i hâkânîye îşâl⁵ ve ol-maħallde vedî‘a-yı rahmet-i îzd-i müte‘âl kılındı. Hüdâ-yı lemm-yezl-i halîfe-i rûy-i zemîn hazretleriniñ ‘ömr-i girân-mâye-i mülûkânelerin derâz ve nice şâhzâde ihsânıyla hândân-ı hüsrevânelerin ebedd-tırâz eyleye. Âmîn.

Zikr-i Vuķû‘-ı İmtihân ve Tevcîh Ba‘zı ez-Menâşıb-ı Mevâlî-i Kirâm

Müddet-i vâfirenden berü dânişmen-dân-ı medâris-i ‘ulûmınıñ müte‘addid rû’ûs olanları ârzû-yı vuķû‘-ı imtiħâna le pûyân-ı devân ü zemân-ı mülâzemetleriniñ güzerân eylediğeden bahş ile taraf taraf müftîyü’l-enâm hazretleriniñ imtiħân-ı⁶ kılllet rağbeti vâdîlerinden gûyân olur idi. Mezkûrlarınıñ bu güne güzâriş-pezîr olan eţvâr ü güftârlarınıñ şıhhat-ı vuķû‘ı şeyhü’l-islâm efendi hazretleriniñ mesmû‘ olmağın lede’l-istîzân mâh-ı mezbûruñ⁷ sekizinci günü [8 M. 1196/24 Aralık 1781] âzmâyîş-i merâtib-i isti‘dâdlarıyçün ‘aķd-ı encümen-i imtiħân eyleyüp kibâr-ı⁸ fuzâlâdan mümeyyîzler

¹ ‘Âlem-i A, B, D: -AE.

² Kâr-ger A, B, D: Kâr-gîr AE.

³ Ve D: -AE.

⁴ Zîver B, D: Zîv AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ایصال imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ایصال (Îşâl) şeklinde olmalıdır.

⁶ İle pûyân-ı devân ü zemân-ı mülâzemetleriniñ güzerân eylediğiden bahş ile taraf taraf müftîyü’l-enâm hazretleriniñ imtiħân-ı B, D: -AE.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven مذبورک (Mezbûruñ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مزبورک (Mezbûruñ) şeklinde olmalıdır.

⁸ Kibâr-ı A, B, D: -AE.

ta'yîni ile kitâb-ı muṭavvelden taḥşîş-i maḳâm ederek iki yüz miḳdârı talebe-i 'ulûmuñ derece-i ḥayṣiyyâtların temyîz ve otuz neferden mütecâviz intihâb olunan erbâb-ı faẓl ü dânişi i'tâ-yı rü'ûs-ı hümâyûnla ḥâ'iz-i¹ maṭlab-ı 'azîz eylediler. Bundanşoñra evân-ı tevcîhleri ḥulûl eden Mıṣır mevleviyyetin Ḳudûs-i Şerîf'den münfaşıl 'Osmân Efendi-zâde 'Abdullah Efendi'ye ve Şam-ı Şerîf ḥükûmetin Meḥmed Emîn-zâdelerden Hüseyin Ağa-zâde 'Abdurrahman Efendi'ye ve² Burusa kâdîlîğın Kezûbî-zâde Efendi'ye tevcîh ile üç ḳoldan ebvâb-ı silsileyi küşâd ve sâye-i 'inâyet-vâye-i pâd-şâh eyyâmında nice bî-kesân-ı şâhib-i ḥayṣiyyeti taḥrîk-i medrese ile mesrûr ü dill-şâd eylediler.

Silah-dâr-ı Şehr-yâr-şoden-i Mîr İsmâ'îl³

Pâd-şâh-ı mekârim-i dest-gâh⁴ مايريد ومايتماناه⁴ ḥazretleriniñ silah-dârlık ḥidmet-i celîleleriyle şeref-yâb olan merḥûm sadr-ı a'zam Silah-dâr Meḥmed Paşa birâderi Ḥalîl Ağa'nın ḥânesinde ikâmet eylemek üzere çerâğ olmasına irâde-i ḳâṭı'-ı cenâb-ı cihân-bân ta'alluḳ etmeğın mâḥ-ı muḥarremiñ yigirmi ikinci günü [22 M. 1196/7 Ocak 1782] silah-dârlıḳdan iḥrâc ve yerine bir eyyâm şâh-zâde Sultân Meḥmed merḥûmuñ lâlâlîğıyla kesb-i envâ'-ı meserret ve ibtihâc ve ḥuşûşen ḥazîne ketḥüdâlîğı ḥidmet-i celîlesi mülâbesesiyle ḥavâşş-ı ḥademe-i pâd-şâhîniñ ekseriyle taḥşîl dest⁵-mâye-i ülfet ü imtizâc eden İsmâ'îl⁶ Beğ ḥazretleriniñ eṭvâr-ı ber-güzîde ve ḥarekât-ı sençîdesi nezd-i hümâyûn-ı meyâmin-merhûn-ı mülûkânede ḳarîn-pesend ü istiḥsân olmağın derḥâl silah-dârlık ḥil'ati eksâ ve sem-nistân-ı imâle-zelâl-ı 'avâtîf-ı tâc-dârîden şâd-âb ü irvâ ḳılındı.

Hurûc-ı Mevâcib

Şehr-i merḳûmuñ yigirmi üçüncü günü [23 M. 1196/8 Ocak 1782] ḳâ'ide-i ḳadîme-i devlet-i felek-bünyân⁷ üzere 'aḳd-ı dîvân-ı bülend-erkân olunup ṭavâ'if-i 'askeriyyeye verilecek bir ḳıst mevâcibiñ kîseleri ḳubbe-i hümâyûna iḥrâc ve ta'dâd ve

¹Bu kelime B ve D nüshalarında sehven حانيز (Ḥâ'iz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حانز (Ḥâ'iz) şeklinde olmalıdır.

²Şam-ı Şerîf ḥükûmetin Meḥmed Emin-zâdelerden Hüseyin Ağa-zâde 'Abdurrahman Efendi'ye ve B, D: -AE.

³Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁴“Allah dilediğine ulaştırırım.” anlamında Arapça bir dua.

⁵Dest A, B, D: Rest AE.

⁶Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁷Bünyân A, B, D: Cünbün AE.

herkese tevzî‘ ü takşîm olunup haqq-ı pād-şâh-ı¹ eyyâmında edâ olunagelen da‘vât-ı icâbet-i âyâtı hâric-i ez-miқыâs-ı mu‘tâd eylediler.

‘Azl ü Naşb-i Voyvoda-yı Eflâk

Sâl-i şulh-ı hümâyûndan² berü yedi seneye qarîb zemân Eflâk voyvodalığıyla emrâr-ı vaqt edüp memâlik-i Eflâk’ı hıfz ü hîrâset ve perîşân olan re‘âyâ vü berâyâsın etrâf ü eknâfdan celb ve cem‘ ederek ma‘mûr ü âbâdân olmasına bezl-i kudret eden³ ‘Aleksandri voyvodanıñ beyân olunduğı vechile müddet-i voyvodalığı medîd olmağdan nâşî ebnâ-yı cinsi her taraftan hissde ağaz ve ‘aleyhinde olarak ba‘zı mağâfil⁴ ü mecâlisin kibârda ref‘-i âvâz eylediklerine voyvoda-yı mersûmuñ kemâ-yenbağî vuqufı olmağın gâh ü bî-gâh voyvodalıqdan isti‘fâ [159^a] ve bir kazâyâ dû-çâr olmadan ‘azlin temennâ eder idi. Bu esnâda mersûmuñ ibtidâ-yı naşbından berü kitâbeti şughıyla müşteğil ve bâliğ ü nâ-bâliğ iki nefer oğullarına ta‘lîm-i elsine-i Efrenciyye eylemeğî münekeffil-i zümre-i dübre⁵ ve نیکلودن bir efrenc-i bâtil şâkirdleri olan voyvoda peçeleri kâne-i igfâl ve o bahânesiyle memâlik-i Eflâk’a hem-civâr olan Nemçe hudûduna idhâl ve andan hâh ü nâ-hâh Nemçelüniñ kürsî-i memâliğî olan Beç’e işâl eyledi. Bu vâkı‘anıñ taraf-ı hilâfında olan ebnâ-yı kavmine sened ve ba‘zı güft-gûların⁶ tervîce-i pür-bürhân-ı bî-câ ve mu‘temed olacağın idrâk ile derhâl hafıyyeten Âsitâne’ye âdem irsâl ve Der-‘aliyye’de muķîm Franca eçlisini tavsîf ederek Beç’de muķîm Franca elçisi tarafından oğulların tağlîşe sa‘y-i bî-hemâl eyledikdensoñra kendüsiniñ dağı tağdîm eylediğı bir kıt‘a ‘arz-ı hâliyle şadr-ı a‘zam hazretlerinden ‘azlini niyâz-birle bu varğa-yı hevl-nâkden reh-yâb olmasına çâre-sâz olmuşıdi. Fi’l-vâkı‘ mesfûrınıñ tağrîr ve iltimâsına müsâ‘de-i muķteziyât-ı vaqt ü hâlden olmağla şehr-i şaferü’l-hayrını üçüncü günü [3 S. 1196/18 Ocak 1782] Der-‘aliyye’ye vürûd eylemek üzre voyvodalıqdan ‘azl olunup yerine altı yedi seneden berü şadâkat ü istikâmet ile Dîvân-ı Hümâyûn tercemânlığı hidmetinde istihdâm ve çerâğlığa olan liyâkat ü ehliyyetini ma‘lûm-ı pād-şâh-ı dârâ-gulâm olan Dîvân-ı Hümâyûn tercemânı Ferce-zâde Niķolay tercemânı şadr-ı a‘zam hużûruna ihzâr ve re‘âyâ vü berâyâyı hıfz ü hîrâset ederek be-hulûşü’l-bâl halife-i zemîn

¹ Pād-şâh-ı B: -AE.

² Hümâyûn AE: Hemândan B, D.

³ Edüp AE: Eden B, D.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven مخالف (Mağâfil) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu محافل (Mağâfil) şeklinde olmalıdır.

⁵ دویره A, B, D.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven گفتولرین imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu گفتولرین (Güft-gûların) şeklinde olmalıdır.

ü zemân hazretlerine hizmet eylemek şartıyla Eflak voyvodalığına ilbâs-ı hil'at olunup ser-iftihârî-i sûde-âsmân-ı devvâr kılındı.

Pes Dîvân-ı Hümâyûn tercemânlığı hizmeti hâlî kalup ve Dıraço-zâdeler neslinden Koca İskerlet torunlarından Eflak baş kapukethüdâsı olan Miihalaki'niñ kendüsinden istimâ' olunduğı üzre Eflak ensâbından şadâkat ü istikâmete muķârin-i cânib-ı saltanat-ı seniyyeye tercemânlık eylemiş katî-vâfir kimesne güzêrân etmiş olmağla yevm-i merķûmda mersûm daħi dîvân tercemânlığı i'tâ ve iktizâ eden hil'ati ilbâs ü eksâ kılındı.

Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zam-şoden 'Ömer Vahîd Efendi

Mesned-i kethüdâyîde 'an-aşl bir şâhib-i vücûd bulunması şadr-ı a'zam hazretleriniñ muhâlîf emzice-i kurenâsı olmağdan nâşî bundan aķdem kethüdâ-yı şadr-ı 'âlfî kâdr olup umûr Devlet-i 'Aliyye'de istikâmeti kâ-şems fi-hevâcir zâhir ve bu âna dek hizmet-i ma'iyetinde olan zevâtı şıyânetde bezl-i mâ-ħaşl-ı iktidâr edegeldiğı vâşıl-ı rütbe-i tevâtür olan Ĥalîl Ĥamîd Efendi hazretlerini mesned-i kethüdâyîden tenzîl ve karîn-i sûy-i sevķiyle Lâleli Muştafâ Efendi'yi maķâm-ı kethüdâyîye tevaşşul¹ etmişler idi. 'Aniķâ-yı kâf-ı istignâ olan müşârun-ileyh hazretleriniñ ke'l-cebeli'r-râsih mekânet ü menâ'at kethüdâ-yı cedîd hazretleriniñ nâ-şinâsı-ı² umûr-ı külliye vü cüz'iyede isti'dâd ü kabiliyyeti bâ'is-i ta'tîl huķûb-ı devlet ve vesîletü'z-zuhûr redâ'et ü şenâ'at olduğundan ĝayri kurenânıñ daħi ebnây-ı ümmîdleri dirâhim³ ü denânîr-i mümesseke ile memlû ve şandukca ârzûları taraf ve netf-i etrâf ile تابکلو olmağla 'alâ-küllî taķdîrîn ve şıyânete lil-țarafeyn mûmâ-ileyh Muştafâ Efendi'niñ 'azlını daħi taşvîb etmeleriyle vaķte nazaran mütevasıtü'l-hâl mü'tâla'a eyledikleri 'Ömer Vahîd Efendi şadâret kethüdâlığıyla begâm ve selefine istediğı maħallde ârâm etmek üzre irsâl-i peyâm olundu. Ğarîbdir ki hevâlarına muvâfık ve irâdelerine muțâbık 'add eyledikleri zât-ı azmendeden soñra haķķlarında fetħ-i deriçe-i nemîme-sâzî ve âmed-şüdd eden züvvâra vâdî-i müsâvî vü mu'ayyenlerinde⁴ izhâr-ı terk-tâz edüp âsâyış ü râhatların selb ve 'alenen [159^b] aģar-ı⁵ şetm ü⁶ ģarb¹ eylediğinden ĝayri muķaddemâ kethüdâlığıa sevķ

¹ Tevaşşul AE:Tavşıl B, D.

² Nâ-şinâsı AE: Nâ-mütenâhî B, D.

³ Derâhim A, B, D: Dirhem AE.

⁴ Vüs'âyetlerinde A, B: Vüs'âtîlerinde D.

⁵ Aģar-ı AE: Aģaz-ı B, D.

⁶ Ve D: -AE.

ü haşr² olduğunda taraf-ı hümâyûndan mazbûtü'l-lisân³ olmadığı beyân ve aher kimesne ihtiyâr olunmak fermân olduğunda hüsni terbiyye ile istihdâmı kâbildir.” deyü emri tercihi tasrîh ve çok geçmeden تَبْرِيزِ lisânla cümlesini zaḥme-dân⁴ ve cerîh eylediği şehen-şâh vilâyet-i dest-gâh hazretleriniñ kerâmetlerine maḥmûl kılınmıştır. Bundan muḳaddem Halîl Hamîd Efendi üzerine kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî olan Lâleli el-Hâcc Muştafâ Efendi’niñ hizmetinden şadr-ı a‘zam hazretleri çendân maḥzûz olmadığından ḥasbe'l-iḳtîzâ ‘azli lâzım gelmeğin ve fi'l-aşl merreten ba‘de-uḥrâ defter-dâr-ı ma‘âlî-nişâb ve üç buçuk sene miḳdârı re’îsü'l-küttâb olan ‘Âtıf-zâde ‘Ömer Vaḥîd Efendi’niñ ‘iffet ü şadâkat ile ma‘rûf ve ol-maḳâma müteferri‘-i umûr ü ḥuşûsuñ tensîk ü tesviyesine şâhib-i miknet ü kudret olmağla mevşûf olmak cihetlerinden cümle ‘inde ehliyyeti nümâyân olduğundan başka şadr-ı a‘zam hazretleriniñ ḥâtırları daḥi müsta‘iddân-ı sâ’ireden munşarif ve ḥuşûsuyla efendi-i müşârun-ileyh taraflarına müncezib ü müte‘âtıf olmağın şehir-i saferü'l-hayrîñ on birinci cum‘a günü [11 S. 1196/26 Ocak 1782] dilediği maḥallde iḳâmet eylemek üzre selefiniñ ma‘zûl olduğu cânib-i şadr-ı a‘zamîden âdem irsâliyle kendüsine tefhîm ü tenbîh⁵ ve yerine müşârun-ileyh ‘Ömer Vaḥîd Efendi hazretleri kethüdâ ve şadr-ı a‘zam naşb ü ta‘yîn olundu.

Zikr-i Maḳtûl-i Ṭâhir Ağa

Ṭoḳsan üç senesi [1193/1779-1780] şurre emîni naşb ü ta‘yîn olunup kendü mülâhazasıyla Medîne-i Münevvere’de iḳâmet ihtiyâr eden el-Hâcc Ṭâhir Ağa’niñ fi'l-aşl fikrî ‘aḳlına gâlib ve kılllet-i ta‘aḳkuldan nâşî kuvvet-i mefkürresi⁶ i‘ânetiyle bulduğı⁷ umûruñ ekşerîsi kendü nefsine maḳarratı câlib olup ḥattâ Râğib Paşa zemân-ı şadâretinde Hüdâvendigâr-ı sâbıḳ Sultân Muştafâ Hân-ı Gâzi merḥûma şûret-i intifâ’ından ‘âḳıbeti vaḥîm ba‘zı mevâdd-ı kerîhe ‘arz eylediği vezîr-i müşârun-ileyh merḥûmuñ mesmû‘ları olduğda “*Baḳ Ṭâhir Ağa! Ben seni ḳatl eylemem ammâ ‘âḳıbetü’l-emr bendenşoñra gelenler seni ḳatl ederler.*” deyü ‘arz oḳasında muvâcehe-i nâssda kendüsine söylediği tevâtüren istimâ olunmuştur. Ṭoḳsan iki târîhinde⁸ İsmâ‘îl

¹ جرب A.

² Haşar AE: Haşar D.

³ Mazbûtü'l-lisân AE: Mazbûtü’s-sân B.

⁴ Zaḥme-dân AE: Zaḥme-dâr B, D.

⁵ Tenbîh AE: Tebyîn D.

⁶ Meskûrresi AE: Tefekküresi D.

⁷ Bulduğı AE: Olduğı D.

⁸ Târîhi A, B, D: +Ḥilâlinde A, B, D.

ordusu ser-‘askeri olan Silah-dâr ‘Abdullah Paşa hazretleri taraflarına ba‘zı kelimât-ı ‘âkıllı karîb-i ilkâ ederek ordu-yı mezkûr nuzûl² emîni olan yazıcı-yı esbâk Süleymân Efendi merhûmuñ kazâya uğramasını mücib-i hâlâta taşaddî eylemesine bâ‘is olduğun daği müşârun-ileyhiñ ordusu serâyirine vâkıf olanlarıñ ba‘zısından rivâyet olunmuşdur.³ **العهدة علي الراوي الحاصل** bulunduğu işde fikr ve cerbezisine tâbi‘ olarak ba‘zı umûr-ı vahîme ihdâs edegeldiği elsine-i enâmda şâyi‘ ve mezkûr ve huşûşen ‘ahd-i karîbde Mekke şerîfiniñ hilâf-ı⁴ ma‘hûd Medîne-i Münevvere’ye vürûd ve ahâlî-i Ravza-i Muṭahhara ile ‘aḳd ü muḥârebe-i zulm-endûd ederek şerâre-pâş-ı vukû‘ olan âteş ve fitne ü fesâda mûmâ-ileyhiñ hüner-mekş-i i‘ânet olduğu meşhûd olup bi’l-âḫare Şam vâlisi tarafından keyfiyyet tahrîr olunarak nâ‘ire-i ğazab-ı pâd-şâhî tahrîk olunup i‘dâmiyün fermân ıṣdâr ve müşârun-ileyh ma‘rifetiyle Şam-ı Şerîf’de kârî görülüp Der-‘aliyye’ye gönderilen cild-i sirrî (sürrî) şehri rebî‘ü’l-âhiriñ beşinci günü [5 R. 1196/20 Mart 1782] ba‘de’l-‘aşr nihâde-i pîşe-ġâh-ı ‘ayn-ı evvelü’l-ibsâr kılındı.

Zikr-i Tirâş-ı Ser-i⁵ Sa‘âdet-efser-i Şâh-zâde-i Sulṭân Süleymân

Necm-i tâbdâr-âsmân-ı devlet-i ebedd-iḳtirân ya‘ni nesl-i celîl-i pâd-şâh-ı deverân-ı şâhzâde-i civân-baḫt-ı Sulṭân Süleymân [160^a] hazretleriniñ sinn-i şerîfleri üç seneyi mütecâviz ve ser-i devlet-medârları tirâş olmak mertebelerin ḫâ‘iz olmaġla müneccimbaşı efendi tarafından taḳdîm olunan ihtiyâr-ı vaḳt-i puşulası mücibince şehri rebî‘ü’l-âhiriñ on birinci ve nevrûz-ı firûzıñ dördüncü işneyn günü [11 R. 1196/26 Mart 1782] ser-i sa‘âdet-efserlerin⁶ berberbaşı-ı şehri-yârî tirâş ve mûy-i⁷ ‘anber-bûyların ma‘rûz-ı huşûr-ı pâd-şâh-ı cevher-baḫş ve deryâ-pâş eyledi. Bu ḫaber-i behçet-eşeriñ maḳâm-ı şadâret-‘uzmâya inhâ ü iblâġı lâzım ve ḫaḳḳlarında isticlâb-ı da‘vât-ı ḫayriyye eylemek bir emri mühim olmaġın derḫâl ol-nüvîd-i sa‘îde muḳâren te’kîd-i teveccüh-i cenâb-ı cihân-dârîleri işâ‘a vü i‘lân mu‘rizinde rûz-merre-i müsta‘melât-ı tâc-dârîlerinden olmaḳ üzere bir şevb-i siyâh dilkü ferve-i ‘anberin mû-efrân⁸ ve berberbaşı-ı şehri-yârîleri vesâdetiyle bir kıṭ‘a ḫaṭṭ-ı şerîf-i ‘inâyet-redîf-i mülûkânelerine maḳrûnen

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven نزل imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu نزول şeklinde olmalıdır.

³ “Sorumluluk râviye (aktarana) aittir.” anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Hilâf-ı AE: Fülân D.

⁵ Ser- A, D: -AE.

⁶ Efselerin B, D: Efselerin AE.

⁷ Mûy-i AE: Bûy-i D.

⁸ Mû-efrân AE: Mû-efrâz B, D.

taqdîm-i şavb-i vezîrâneleri buyurup vesîle-i intizâm-ı ahvâl-i re‘âyâ ü berâyâ olur.” mülâhazasıyla cânib-i âşafilerine olan teveccühât-ı pâd-şâhânelerin izhâr ü ibrâz buyurdular. Sarây-ı âşafiye lede’l-vuşûl ricâl-i bâb-ı istikbâliyle huzûr-ı¹ vezîrâneye mevşûl kılınup cânib-i vezîrânedan merâsim-i ibcâlde ve daķıķa ihmâl olunmayarak haķı-ı hümâyûn-ı mevhibet-maķrûn lede’l-istikbâl re’îsü’l-küttâb es-Seyyid Mehmed Hıyârî Efendi kırâ’at ve mazmûn-ı hümâyûn-ı meyâmin-merhûnu huzzâra işâ’at etdirilüp teşrîf-i cenâb-ı mülûkâneyi nihâde-i dûş-ı tebcîl ve i‘zâz ve haķķ-ı pâd-şâh-ı enâmde deryûze-i tevfiķ ederek cümlesi dest-i tazarru‘ ü niyâz cânib-i kıble-i du‘âya güşâde ve bâz eylediler.

Şûret-i Haķı-ı Hümâyûn

Benim vezîr-i hâliş-i şadîķım.

²بِعْنَايَةِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْمَجِيدِ oğlum şâh-zâde Sultân Süleymân bu gün tirâşa bedâ’ ü şürû’ olunduğı teşekkürünü hâvî ve seniñdağı ķadr ü şânını terfi‘ zımında hâşşa kürklerimizden kendü isti‘mâl eylediğim siyâh dilkü çilkafası ķonuş ferve-i a‘lâsı berberbaşı ķulum ile gönderdim.

Vuşûlünde kürkü iktisâ ve da‘vât-ı hayriyyeme müdâvemet ü müvâzebet üzre kâffe-i umûr-ı devlet-i salţanatımın tanzîmine ve cemî‘-i ‘ibâdullahın işlerini sa‘y ü ihtimâm eyleyüp ğayret ü iķdâm eylesin. Cemî‘ ‘ibâdullahı sâña ve seni hażret-i³ hayrû’l-hâfizîne vedî‘a etdim.

Zikr-i Ba‘zı ez-Havâdisât-ı İnan

Bundan muķaddem maķallinde tafşîl olunduğı üzre Zendkerim ‘âķıbet-i vahîm-i reh-rev-i iķlîm-i ‘adem olduķdanşoñra hilâf-ı⁴ şeķâvet-nihâdı

منرق الله ملكهم فرمودسي⁵

müfâdı üzre taraf taraf ref‘-i livâ-yı tuğyân ve ilâ hazâ el’ân aħad hümâ-yı aķara ‘işyân ederek der-muķârebeyi bâz ve ‘asâkir-i firâvân ile birbirleriniñ havza-i hükûmetlerinde olan za‘ifây ve berâyâ terk-tâz eylemek üzre olduķları haberleri Bağdâd

¹Bu kelime A nüshasında sehven حضور (Huzûr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حضور (Huzûr) şeklinde olmalıdır.

²“Allah onun yüceliğini arttırsın.” anlamında Arapça bir dua.

³Hażret-i D: -AE.

⁴Ahlâf A, B: Ahlâķ-ı D.

⁵“Allah saltanatlarını yerle bir etsin.” anlamında Arapça bir dua.

ve Başra vâlisî olan Vezîr Süleymân Paşa tarafından gâh gâh ‘atabe-i ‘ulyâya inhâ olunmağdan hâlî olmayup def‘a daği İnan havâlîsinde ‘Ali Murâd Hân kemâ-kân Şiraz muhâşarasına meşğûl ve Şadık Hân derûn-ı şehirde mahşûr ve menkûl olup kaht ü galâdan hıntanıñ برمن Tebrîzî’si ki¹ iki kıyye Bağdadî’den ‘ibâretdir, üç esedî gürûşa ve huṭabıñ برمن Tebrîzî’si bir esedî gürûşa vesâ’ir ecnâs-ı me’kûlât añâ göre olup bu vechile kemâl-i müzâyağalarından nâşî def‘a-yı vâhidede fuṭarâdan muhâşaraya iktidârı olmayanlardan biñ hâne miḳdârını şehirden ihrâc etdiğinden başka lâ-yenkaṭi‘ üçer beşer hâne ihrâc itmek üzere olup Başra’ya itdiği ta‘addî vü tecâvüzüñ mükâfâtını müşâhede etmede olduğı müşârun-ileyh tarafından tahrîr ve hülâşa olunarak havâdiş-i mezkûre evâ’il-i şehir-i rebî‘ü’l-âhîrde [Evâ’il-i R. 1196/Mart 1782] merfû‘-ı ‘atebe-i pâd-şâh-ı şevket-maşîr olmuşdur.

Tebdîl-i Baṭrîk-i Ermeniyân

Bundan [160^b] muḳaddem Ermeni baṭrîki olan metropolid kendüsine tavşiyeye olunduğı mertebeden ziyâde Erâmîne re‘âyâsın Kâtolik olmağdan tahzîr ü tahvîfe ictisâr ve Kâtolik râyiḩa-yı kerîhesin şetm² eylediği zümreniñ mürdelerinden Pâpâs ve maḩamil irsâlini men‘e ibtidâr edüp hattâ lâ-şey’-i murdârlarınıñ geberdikleri³ maḩalde ta‘affün eylemesine vesîle olur hâlâtı taşaddî eylediğinden Erfenc tâ’ifesine müte‘allik mürdleriñ sirâyet ederek düvel-i naşârâ elçileriniñ Der-‘aliyye’ye ‘arz-ı hâlleriyle şikâyet⁴ eylemelerine mü’eddî olmuşidi. Mesfûr bu vechile sıbkat eden ısrârı her ne kadar cem‘iyyet-i re‘âyâ-yı saltanat-ı seniyyeyi mûcib ve kâtoliklik nâmınıñ⁵ kılleti yüz tutmasın müstevcib ise de gederek bir fesâdın hâdiş olmasına bâ‘is olur.” mülâhazasıyla paṭrîklikden ihrâc Burusa’ya irsâl olundu idi. Yerine gelen kâfir üslûb-ı ‘âkıllâne ile kâtoliklik şîtinini taḩlîle şürû‘ eylemeğe muḳtedir olmadığından başka kendü kavmiyle daği hüsn-i zende-gânî merâsiminden gâfil bir merdûd-ı bâṭıl olmağın bi’l-âhîre kavmi hücumıyla baṭrîklikden tard ü ib‘âd ve der-‘aḩab selefi Burusa’dan ihzâr ve nizâm-ı re‘âyâya dâ’ir nice veşâyâdan soñra şehir-i rebî‘ü’l-âhîriñ yigirminci⁶ günü [20 Ra. 1196/4 Nisan 1782] Bâb-ı Âşafi’de hil‘ati ilbâs olunup Paṭrîk-hâne’ye iḩ‘âd olundu.

¹ Ki D: -AE.

² Şemm AE: Şetm D.

³ Geberdikleri B, D: Girdikleri AE.

⁴ Şikâ AE: Şikâyet B, D.

⁵ Nâmınıñ A, B, D: Nâsınıñ AE.

⁶ Yigirmi B, D: +Birinci B, D.

Nüzûl-ı Kalyon

Bir müddetden berü inşâsına mübâşeret ve vezîr kapudân paşa ve Tersâne-i ‘Âmire emîni Hâlîl Hamîd Efendi ihtimâmları ile ikmâline diğkhat olunan Şeh-per-i¹ Zâfer nâm elli bir buçuk zirâ‘ kalyonuñ resîde-i hüsn-i hitâm ve deryâya nüzûl eylemesi vaqti hulûl eylediği ma‘rûz-ı ‘atebe-i pâd-şâh-ı İskender-gulâm olup bahre ilkâ olunmasına irâde-i sâmiye-i mülûkâne ta‘alluk etmeğın müneccimbaşı efendi tarafından² tertîb ü taqdîm olunan ihtiyâr-ı vaqt puşulası mûcibince şehri cemâziye’l-evveliñ on birinci çehâr-şenbih günü [11 Ca. 1196/24 Nisan 1782] sâ‘at üçü on dağkta mürûr eylediği eşnâda fağat kapudân-ı deryâ ve şıkk-ı evvel defter-dârı Hasan Efendi ve tersâne emîni efendi ma‘rifetiyle deryâya ilkâ ve öteden berü hademe-i Tersâne-i ‘Âmire ve ‘amele-i kalyona verilmesi mu‘tâd olan in‘âm ü ‘ağaya cânib-i mîrîden defter-dâr efendi re’yiyle ihşân ü i‘tâ olundu.

Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn-ı Nuşret-merhûn

Mevsim-i bahâr hulûl ve donanmâ-yı hümâyûnıñ Bağr-i Sefîd’e hurûcu hengâmı duğul eyleyüp huşûşen sefâ’in-i mîrîyyeniñ termîm ü techîzi ikmâl ve iktizâ eden mevâcib-i neferâtıñ itmâmına sa‘y-i bî-hemâl³ olup esbâb-ı hareketiñ temâmıyla⁴ müheyyâ⁵ olduğı nüvîdi mağâm-ı şadâret-‘uzmâdan taqdîm-i huşûr-ı şehri-yârî kâmrêvâ olmağın ser-müneccimîn-i hâşşanıñ ‘arz eylediği vaqt-i puşula iktizâsı üzre şehri cemâziye’l-evveliniñ on altıncı günü [16 Ca. 1196/29 Nisan 1782] merâkib-i donanmâ-yı hümâyûnuñ mersâ-yı Tersâne-i ‘Âmire’den hareket eylemelerine irâde-i câzime-i hüsrevânî ta‘alluk eylediğinden şofra yevm-i merkûmda sâ‘at ikide iken pâd-şâh-ı⁶ rûy-ı zemîn hazretleri Yalıköşkü’ne teşrîf ile reşk-i hulud-berîn buyurdular.

Pes şadr-ı a‘zam ve şeyhü’l-islâm efendi bağal-gîrlikleri ile taht-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri qarâr-gâh-ı vücûd-ı mekârim-nümûd-ı hâkânîleri olmağ cihetinden ta‘nezen-i âsmân olduğı an haşekî ağa cenâbı kapudân paşa hazretleri da‘vetine şitâ-bân olup der-‘ağab ümerâ ve kapudânân-ı deryâ müşârun-ileyh hazretleri ma‘iyyetiyle rû-mâlî-i huşûr-ı ma‘delet-zuhûr-ı şehen-şâhîye müheyyâ oldılar. Bu zemâna dek rû’esâ-yı

¹ Şeh-per B, D: Şehir AE.

² Tarafından A, B, D: -AE.

³ Bî-hemâl D: Bî-hîmâl AE.

⁴ Temâmıyla B, D: -AE.

⁵ Müheyyâ AE: Temâmihâ A.

⁶Bu kelime B nüshasında sehven پادشاهي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu پادشاه (Pâd-şâh) şeklinde olmalıdır.

donanmâ-yı hümâyûn tecemmu‘ ü tahazzüb ve vaqt-i hareket takarrüb etmeğin derhâl kapudân paşa hazretleri huzûr-ı hümâyûna idhâl ve iktisâ-yı ferve-i müstevcibü'l-hubûr ile mazhar-ı nazar-ı iksîr-eşer-i pâd-şâh-ı cemm-hemâl olduğu hitâmında sâ'irleri daği zemîn-bûs ederek yegân yegân huzûr-ı hümâyûndan [161^a] güzêrân eyleyüp tob ü tûfeng endâhtıyla izhâr-ı sürûr ü¹ şâd-mânî ederek pîşe-gâh-ı halîfe-i enâmdan sefâ'in-i donanmâ-yı hümâyûnı emrâr ve birbirlerini müte'aķib Beşiktaş cânibine güzâr eylediler.

Hurûc-ı Mevâcib

Şehr-i cemâziye'l-evvelîniñ on yedinci günü [17 Ca. 1196/30 Nisan 1782] kânûn-ı kadîm üzre dîvân tertîb olunup ocaķlar neferâtınıñ verilmesi lâzım gelen bir kıst mevâcibleriniñ kîseleri kûbbe-i hümâyûna nakl ve ta'dâd ve zümre-i 'askeriyeye tevzî' ü taķsîm olunarak cümlesi qarîrû'l-'ayn ve mesrûrû'l-fu'âd kılındı. Pâd-şâh-ı enâm² ايدالله سلطنة الي يوم القيام hazretleriniñ dâ'imâ hâtır-ı hümâyûn-ı ma'delet-merhûnları tezâyüd-i intizâm-ı bilâd ve terakķî-i refâh ü râhat-ı 'ibâda ma'tûf ve keşr-i³ hümem-i mülûkâneleri bu maħzûbeniñ cilve-gir-i zuhûr olmasına maşrûf olmağın gâh ü bî-gâh huşûş-ı mezkûr vâcibü'l-i'tinâya ihtimâm eylemeleriçün Şadr-ı a'zam hazretleri tarafların ihzâr⁴ ve her-bâr bu emr-i mühimmiñ taħşiline iķdâm eylemesi tenbîh ü tekrâr bıyurmağdan hâlî olmayup hattâ bu def'a daği devr içün teşrîfât-ı hümâyûnlarıyla terķîm ü tesyîr buyurduķları hatt-ı hümâyûn-ı muhâbbet-maķrûn-ı mülûkâneleri resm-i kadîmden efzûn ve tenbîhât-ı mezkûre ile meşhûn olduğuna binâ'en bu maħalle şebti ihtiyâr ve ma'rûz-ı mütâla'ât evvelü'l-ibşâr kılındı.

Şûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Benim vezîr-i hulûş-semîrim.

Meftûr olduğun şadâķat ü diyânet ve ğayret ü ğamiyyet muķtezâsınca umûr-ı mülk ü millet ve meşâliħ-i devlet-i ebedd-müddetimde 'âķılâne ve ğayûrâne ibrâz eylediğiniñ hidemât-ı mebrûreñ nezd-i hüsrevânemde ma'lûm olup huşûşen bu eşnâda 'asâķir-i maşûrem mevâcibiniñ ihrâc ü tevzî'de⁵ vesâ'ir huţûb-ı cesîme-i salţanat-ı

¹ Ü B, D: -AE.

² "Allah saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

³ Keşr-i AE: Ekşer B, D.

⁴ İhzâr D: İhtâr AE.

⁵ Tevzî'de AE: Tevzî'nde A, B, D.

seniyyemde zâhir ü bedîdâr olan sa‘y ü ikdâmîñ hâkkîñda iz‘âf ü¹ muzâ‘f-ı tevcîhât-ı² meyâmin-i gâyât-ı pâd-şâhâneme bâ‘is olmağla cemî‘ umûruñda ve her hâlde hayr-i tevfiğe maqrûn olasın. Maḥzâ seni tekrîmen kılâr³ ketḥüdâsı ağa kulum ile sañâ bir sevb sammûr kürk ve bir kabza muraşsa‘ hancer gönderilmiştir. Göreyim seni. Bundan böyle daḥi meşâlih-i Devlet-i ‘Aliyye’ mi istiklâl-i tâmm ile idâre ve erbâb-ı zulm ü fesâdı te’dîb ve ‘ibâdullahîñ asâyişlerini ve memâlik-i maḥrûsemiñ ‘imârını istiḥşâle bezl-i kudret eylesin. Himmət ve⁴ du‘â-yı şâhânem seniñle bile dir. Ḥazret-i rabbü’l-âlemîñ seni ve seniñ rızâña⁵ muvâfaqat ile dîne ve devlete şadâkat⁶ ile ḥızmet edenleri iki cihânda yüz aqlığı ile mesrûr eyleye. Âmîn.

Zikr-i Maḳtûl-i Cebbâr-zâde⁷ Mîr Muştafâ

Bundan aḳdem devr-i Sultân Muştafâ Ḥân-ı Ğâzi’de silah-şôrân-ı Devlet-i ‘Aliyye’den Abâza Meḥmed Ağa mübâşeretiyle vilâyetinde i‘dâm ve ser-berîdesi nihâde-i nazar-gâh-ı enâm olan mîr-i mîrândan Bozoḳ mutaşarrıfı Aḥmed Paşa mübâşir-i mûmâ-ileyh delâletiyle reh-rev-ı dehlîz-fenâ olduḳda ḥalef⁸ü’s-seleflerinden câ-nişîni olan ferzend-i kebîr-i şikâ⁹-semîri Muştafâ Beḡ’iñ pederi maḳâmına ku‘ûd idilden berü yevmen-fe-yevmen cevri vü¹⁰ bîdâdı müzdâd ve bend¹¹ ü izâd-ı zulm ü i’tisâfından feryâd ider bir şakî-i bed-nihâd olup muḳaddemâ vâlidî olan pelîdiñ Bozoḳ ahâlîsinden devlet mübâşiri re’yiyle i‘dâmına i‘ânet ü delâlet edenleriñ ba‘dehu¹² zemân kendüsine temekkûn ve iḳtidâr ve dilediğini icrâya yârâ ü nîrû pâydâr¹³ geldikde kendü gibi şefḳat ü inşâfından bî-behre erâzil-i siyâh-dillden başına cem‘ eylediği bölükbaşı vesâ’ir evbâşâ-yı¹⁴ bî-teḥâşî ile kâne-i aḥz-ı târe¹⁵ kıyâm ve ol-bahâne ile nice derd-mendânı bî-günâhî keşîde-i meslaḥ-i be’s ve¹⁶ intikâm [161^b] edüp vaḳt vaḳt kimin etfâl ü ‘ıyâlle

¹ Ü B, D: -AE.

² Tevcîhât-ı AE: Teveccühât-ı B, D.

³ Kılâr B, D: Kilâ AE.

⁴ Ve B, D: -AE.

⁵ Rızâña B, D: Rızâ-gez AE.

⁶ Şadâkat AE: Şadîkâne B.

⁷ Cabbâr-zâde AE: Çapar-zâde B, D.

⁸ Ḥalef-i B, D: +Zamîmü’s- B, D.

⁹ Şikâ- A, B, D: Sikâ- AE.

¹⁰ Ü B, D: -AE.

¹¹ Bend AE: Bende B, D.

¹² Ba‘dehu AE: Ba‘zî B, D.

¹³ Pâyîdâr A: Peydâ idegeldikleri B: Pâyîdâr D.

¹⁴ Evbâşâ AE: Evbâşân-ı B, D.

¹⁵ Târe AE: Şâre D.

¹⁶ Ve B, D: -AE.

ihrâk-ı bi'n-nâr ve bir zemândanşoñra kimini kavm ü kabilesiyle şemşîrden emrâr ederek ol-aqtârda olan 'ibâd ü sekine-i bilâdı tav'ân ve kerhen kendüsine bend ü teshîr ve hâric-i re'y-i harekete ibtidâr edenleri mesele ederek herkesi hânedânına esîr eylemiş idi. Hattâ gebermezden¹ muqaddem fîmâ-ba'd muhâlif hâtîr-hâhı 'amel edenleri yakmak için bir firûn inşâsına mübâşeret eylediği rivâyet olunmuşdur. Lâ-cerem bu güne vedâyi'-i hâlikü'l-berâyâ olan 'ibâdullah üzerine musallağ olanlarıñ 'ömri qalîl ve zemân-ı yesîrde yed-i kudret-i ileyhiye ile efgende-i² hazret-i³ dimâr ü tezlîl olageldiği umûr-ı maqarreden olmağla mezbûr daği evâsıt-ı cemâziye'l-evvelide etbâ'ı elinde küşte ve hasm-i⁴ fesâd âlûdî hâk ve hûne ağeşte olup cânib-i mîrîye üç biñ beş yüz kîse akça virmek üzre katîl-i mezbûruñ kâffe-i emvâl ve muqâta'âtı kendüsine ihsân olunarak Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşılardan müddet-i vâfireden berü Der-'aliyye'de muqîm olan qarındâşı Süleymân Beğ Bozok'a⁵ irsâl ve na'mü'l-bedel olarak maqâmına işâl olundu. Mezbûruñ mazhar-ı qahr-i kâhhâr ve ağeşte-i hâk ve hûn ü helâk ve dimâr olmasının 'illeti ba'zı şikâtdan bu vechile hikâyet olunur ki idrâk eylediği zemândan berü icrâ eylediği zulm-i hayf-i me'nûs ve katl-i nüfûsdan

بشر القاتل بالقتل⁶

ma'nâsın mülâhaza ile 'âkıbetü'l-emr kendüsi daği şemşîr-i gâdr ile mürde olacağından endîşe-nâk⁷ olup cümleden i'timâdı meslûb ve peder-mânde olan etbâ'ından daği mergûb⁸ olmağdan nâşî tahşîl-i asâyîş ü emniyet için otuzdan mütecâviz girân-bahâ köleler iştirâ ve vaqtiyle nefsin⁹ hıfz iderler." fikrleriyle kendülere isti'mâl-i âlât-ı darb ü harb ta'lîmine ihtimâm ü i'tinâ eder idi. Katlinden çend rûz muqaddem dâ'iresinden bir sîm-i şam'dân zâyî' ve emriyle ahz edeniñ şem'-i 'ömri berîde-i seyf-i kâtı' olduğda ol-sarıkaya âşinâ olan kölelerden bir ikisi "*Biz bu sırrı söylemeden ihtirâz eylediğimiz ancak merkûmuñ katlinden halâş olur.*" mülâhazasıyla¹⁰

¹ Gebermezden D: Girmezden AE.

² Efgende-i AE: Figende A, B, D.

³ Hazret-i AE: Hafre-i A, B, D.

⁴ Hasım-ı AE: Cism-i B, D.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven بزاقه ; A nüshasında ise بوزاقه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بوزاقه (Bozok'a) şeklinde olmalıdır.

⁶ "Katili öldürmekle müjdele" anlamında Arapça bir cümle.

⁷ Nâk B, D: -AE.

⁸ Bu kelime D nüshasında sehven مرغوب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرغوب (Mergûb) şeklinde olmalıdır.

⁹ Nefsin AE: Nefs D.

¹⁰ Mülâhazasına A, B, D: +Mebnî A, B, D.

ve “Bir şey-i hasîs¹ için bir vücûdîñ telefden şıyânetine mübtenî idi.” dedikleri istimâ’ etmeğle bu kerre kendü gulâmlarına daği çeşm-gîz²-bâz ve “Siz benim memlûk-ı müşterâm iken benim mâlîma hıyânet edeniñ râzîn-i benden pinhân-ı vâcibini ile hem-dâsitân olmağ izhâr-ı ‘alâ’im-i ihânet-i küfrân değildir de nedir?” deyü tevbîh ve serzenişe ağaz eyledikde “Bizi daği ma’rûz-ı tîğ-i dimâr eder.” deyü her taraftan çâkerleri istiş’âr ve her biri bir dürlü havfa dûcâr olup bir tarîk ile i’dâmı çâresin bulmağ der-kâr oldular. İttifâken ol-esnâda tûfeng ta’lîmi için şehrden hârice hurûc ve intizâh için bir sâ’at mesâfede vâki’ bir mekân-ı mürtefi’-i ‘urûc eyleyüp kendü ikâmet eylediği maħallden on beş hatve miğdârı ilerüde tûfeng için metersler vaz’ ve ‘âdet-i dîrîneleri üzre gulâmları tûfeng-endâzlığa bedâ’ eyleyüp birkaç def’a nişânda tûfenglerin âzmâyîş ve imtihân eylediktensoñra kırk elli kişi birden tûfenglerin³ dihânin kendüsine imâle ve taşvîb ve def’aten âteş virmeğle hân-mân-ı ‘ömrin ber-bâd ve tahrîb eyleyüp her biri bir cânibe firâr eylediler.

Zikr-i Ba’zı ez-⁴Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan muqaddemce ‘uhde-i vezîrânelerine Tırhala sancâğı tevcîh olunan es-Seyyid el-Hâcc Mehmed Yeğen Paşa hazretleriniñ muqaddemâ Hotin⁵ muhâfazasında zahmet-keşîde ve kendüsi fi’n-nefsü’l-emr hutûb-ı cesîme-i saltanat-ı seniyyede istihdâma şâyân bir vezîr-civân-ı re’y ve cihân-dîde olduğu mekşûf-ı [162^a] hâtır-ı ilhâm-ârây-ı cenâb-ı cihân-bânî olmağın şehr-i cemâziye’l-evveliniñ on tokuzuncu günü [19 Ca. 1196/2 Mayıs 1782] Rûmeli eyâleti tevcîh ü ihsân ve selef-i na’mü’l-halefleri vezîr Aydoslı Mehmed Paşa’ya Vidin muhâfızlığı ve Vidin muhâfızı vezîr Livâdiyeli Hasan Paşa’ya Tırhala sancâğı ve Hanya muhâfızlığı İnebahtı muhâfızı vezîr Yeğen ‘Ali Paşa’ya ve İnebahtı muhâfızlığı mîr-i mîrândan Hanya muhâfızı Arslân Mehmed Paşa’ya verilmesi fermân olundu.

¹Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حسيس (Hasîs) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حسيس (Hasîs) şeklinde olmalıdır.

²Çeşm-gîz AE: Çeşm-gînin D.

³Bu kelime AE. ve A nüshalarında تفنگلرين (Tûfenglerin); B ve D nüshalarında ise تفنگلرك (Tûfengleriñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴Ba’zı Ez-D: -AE.

⁵Bu kelime AE, A ve D nüshalarında هوتين (Hotin); B nüshasında ise خوتين (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

Nüzûl-ı Şandal-ı Hümâyûn ve Filika-yı Meyâmin-meşhûn

Pâd-şâh-ı ‘âlem-i şehri-yâr-ı encüm-haşem hazretleriniñ rügûb-ı hâtır-ı¹ hümâyûnlarıyçün bundan akdemce inşâsına şürû‘ olunan şandâl-ı hümâyûn ve filika-yı sa‘d-meşhûnıñ ser-bostâniyân-ı hâşşa ve Tersâne-i ‘Âmire emîni efendi ma‘rifetiyle resîde-i hüsn-i kemâl olduğu ma‘rûz ‘atebe-i sultân-ı cemm-hemâl olup şehri-cemâziye’l-evveliniñ yigirmi altıncı günü [26 Ca. 1196/9 Mayıs 1782] deryâya nüzûlleri fermân-ı hümâyûn buyurulmağın rûz-ı fîrûz-ı mezkûrda şadr-ı a‘zam ve² şeyhü’l-islâm efendi hazretleriyle du‘â vü şenâ olunarak evvelâ şandâl-ı hümâyûn bahre ilkâ ve ba‘dehu Tersâne-i ‘Âmire’ye ‘ubûr olunup anda daği âvâze-i du‘â ve te’min-i peyveste-i ‘arş-berîn kılınarak filika-yı hümâyûn-ı meymenet-merhûn deryâya isrâ olunduğdanşoñra dergâh haqqından bâre-i halîfe-i zemîn ü zemânda der-yûze-i tevfiğ ederek herkes maḥalline ‘avdet eyledi.

Zikr-i Ta‘mîr-i Sâhil-sarây-ı Beşiktaş-ı Dill-ârâ ve Naql-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı Kâm-kâr ü Kâm-revâ

Halîfe-i zemân-ı hâkân-ı cemşîd-‘unvân-ı³ اخره الزمان³ hazretleriniñ hâtır-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri dâ’imâ ‘ammâr-ı cihâna müte‘allik ve yâdigâr-ı rüzgâr⁴ olmağa şâyân âşâr-ı mülûkâneniñ bu tevâfür ü tezâyüdü⁵ tab‘-ı laṭîf-i hüsrevânelerine muvâfiğ olageldiğinden bu sâl-i yüm ve iştîmâlde daği sâhil-sarây-ı hümâyûnları olan Beşiktaş sarâyınıñ tevsî‘ne irâde-i seniyye-i tâc-dârîleri ta‘alluk eyleyüp hümem-i deryâ vüs‘at-i şehri-yârîleriyle sâhil-sarây-ı dill-ârâ-yı şehen-şâhîlerine mücâvir hadîka-yı hâşşadan ‘arzen seksan zirâ‘dan mütecâviz bir maḥall-i nezâhet-tev’em aşl-ı sarây-ı meyâmin-intimâ-ı pâd-şâhîlerine⁶ mülhâk ve munzamm olup baḥrdan berre ilhâk buyurulan maḥâm-ı ziyâ-ı işrâka iki kaşr zîbinde tâk-ı dill-keş-i revnâk-inşâ ve semt-verâ birkaç kâşâne-i ferâh-fezâ ve bir havz-ı hoş-nümâ-yı tarḥlarıyla reşkîn-sâz-ı cennetü’l-me’vâ kılındıktan şoñra sâhil-sarây-ı hümâyûnuñ ekser maḥalli tecdîd ü i‘mâr ve hattâ bâlâ-yı serâyirde kâgîr binâ ile derûn-ı deryâya dâhil-i kaşr-ı kebîriñ

¹ Hâtır-ı AE: Hâşş B, D.

² Ve A, B, D: -AE.

³ “Allah saltanatını sonsuza kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁴ Rüzgâr A, B, D: -AE.

⁵ افرواندايدي A: Tevâfür ü tezâyüdü B, D: افرواندايدي AE.

⁶ “Mücâvir hadîka-yı ... meyâmin-intimâ-ı pâd-şâhîlerine” Bu bölüm B nüshasında der-kenâr olarak kaydedilmiştir.

sakfından mâ-‘adâ cevânib-i erbi‘a-yı vezîr-i¹ balâsı cedîd olarak şehir emîni İbrâhîm² Münîb Efendi mübâşeretıyla ta‘mîr olunup ser-â-ser ferş³ ve tezyîn ü tekmîl ve bir taraftan bâğ-bân-ı bahâr daği gülşen-sarây-ı cihânı şınûf-ı şükûfe ve envâ‘-ı ezhâr ve riya-hîn ile tevşîh ü tezyîl edüp kermest-i⁴ hevâ ile büyût-ı şehirde zamâyir ve tabâyi‘-i dill-teng ve temâşâ-yı zâyi‘-i bîçûn için gâh gâh şahrâ-nevred olmağa âheng üzere olmadan hâlî olmamağla pâd-şâh-ı cihân-penâh-ı⁵ وقواه⁵ ہذاہرتleri daği şehir-i cemâziye’l-âhireniñ yedinci ısneyn günü [7 C. 1196/20 Mayıs 1782] sarây-ı cedîde-i ‘âmire-i hüsrevânilerinde hareket ve bi’l-yümn ve’l-ikbâl sâhil-sarây-ı Beşiktaş’a baş-ı zelâl-ı ‘azimet ve übbehet oldular. Cenâb-ı vehhâb dâ’imâ hareket ve sükûn-ı pâd-şâhanelerin mübârek ü mes‘ûd ve zelâl-ı râ’fet ü ‘âtufet ve ihsân-ı mülûkânelerin müfâriq-ı bende-gânî üzerine mebsût ü memdûd eyleye. Âmîn. ⁶ بجاه النبي الامين.

Vuķû‘-ı Ba‘zî ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şehir-i cemâziye’l-âhireniñ yedinci günü Kütâhiyye eyâleti Aydın muhaşşılı vezîr ‘Abdi Paşa hâzretlerine ve Erzurûm eyâleti Anaçolu vâlisi şadr-ı esbak Silah-dâr Mehmed Paşa hâzretlerine ve Karş eyâleti Erzurûm vâlisi İbrâhîm⁷ Paşa-zâde Vezîr Muştâfâ Paşa hâzretlerine ve Aydın muhaşşılığî Selânik mutaşarrıfı vezîr Seyyid⁸ Muştâfâ Paşa hâzretlerine ve Selânik [162^b] sancâğı Özi⁹ muhâfızlığına me’mûr İl-başanlı Vezîr Süleymân Paşa hâzretlerine ilhâken tevcîh ü ihsân olundu.

Tebdîl-i Voyvoda-yı Boğdan

Beş seneye karîb zemân tahşîl-i dest-mâye-i ihtîşâm ü ‘unvân eden Kostançin voyvodanıñ hem-civâr olan Lehlü ile çendân-ı hüsni zende-gânîye rağbet eylemediğinden Âsitâne’de iķâmet eylemek üzere ‘azline irâde-i kâtı‘-ı cenâb-ı cihân-dârî ta’lluk etmeğın ve muķaddemâ kerrâtle Eflâk ve Boğdan voyvodası olan Kostançin voyvodanıñ oğlu ‘Aleksandırnik bi’d-def’ât bâbâsı ile voyvodalıķlarda bulunmak

¹ Vezîr AE: +Ve D.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Ferş B, D: Ferrâş AE.

⁴ Kermest AE: Keremiyet-i D.

⁵ “Allah onu kuvvetlendirsın.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ “Emin olan peygamber namına” anlamında Arapça bir cümle.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁸ Seyyid B, D: -AE.

⁹ Özi A, B, D: -AE.

takrîbi ile zabt ü rabt-ı memleket ve himâyet ü şıyânet-i ra'ıyyet¹ eylemek cihetlerinden ber-vech-i şadâkat-ı cânib-i salţanat-ı seniyyeye hıdmet eylemek kendüsinden me'mûl olmağla şehr-i cemâziye'l-âhîreniñ yigirmi sekizinci² günü [28 C. 1196/10 Haziran 1782] sebt günü Bâb-ı Âşafî'ye ihzâr ve tehyi'e ve sûy-i şadr-ı a'zamîden hıfz-ı bilâd ü 'ibâd ve³ huşûşları kendüsine tenbîh ü tavşıyye olunduğdanşoñra voyvodalık hil'ati ile⁴ dûş-ı iftihârı taħlîş⁵ olunup ve de'b-i⁶ kadîm üzre⁷ âlây ile maħalline işâl olundu.

Teşrif-i Pâd-şâh-ı Rub'-ı Meskûn be-Ķaşr-ı Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Ahmed Nazîf Efendi

Pâd-şâh-ı mekârim-güster-i şehr-yâr-ı pür-mebrûr⁸ hazretleri şehr-i recebü'l-ferdiñ on altıncı penç-şenbih günü [16 B. 1196/27 Haziran 1782] Ķuleli nûzet-gâhın teşrif ve andan maĶâm-ı mezbûr civârında vâki' Dîvân-ı Hümâyûn'da bi'l-fi'l çavuşbaşı olan⁹ Ahmed Nazîf Efendi'niñ sâhil-hânesi verâsında binâ eylediği Ķaşr-ı laţf-i sâye-güster ihsân olmağla rağbet buyurulmağla efendi-i müşârun-ileyh nevâziş ü taltîf buyurup bir miĶdâr kesb-i hevâ ve¹⁰ dârü'l¹¹-maĶâm-ı mürtefi'den zâyî-i ileyhiyyeyi temâşâ buyurduğdan şoñra vaĶt şâma Ķarîb zemân süvâr-ı esb-i süreyyâ-'inân olup filiĶa-yı hümâyûn-ı sa'âdet-meşhûnlarıyla bi'l-yümn ve'l-iĶbâl sâhil-sarây-ı mülûkânelerine baş-ı zelâl-ı sa'd ü iclâl oldular.¹² Yevm-i mezbûrda efendi-i müşârun-ileyh kethüdâları olan Ķâfız 'Ömer Efendi'ye dîvân hâceliği ihsân ü 'âţufet-i bî-minnet-i mülûkânelerinden maħsûd-akrân buyurdular.

'Acîbe

Çıldır vâlisi vezîr Süleymân Paşa etbâ'ından ba'zıları ârzû-yı şîd ve şikâr ile girîve-peymâ-yı dâmen-kûh ü şahrâ iken Ķudret-i bâhire-i bedî-i bî-mişâl ile şûret-

¹ Ra'ıyyet A, B, D: Rağbet AE.

² Sekizinci AEÇ Yedinci B, D.

³ Ve AE: -B, D.

⁴ İle A, B, D: -AE.

⁵ Taħliyye A, B, D. Bu kelime A ve D nüshalarında sehven تَحْلِيَّة (Taħliyye) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تَحْلِيَّة (Taħliyye) şeklinde olmalıdır.

⁶ De'b-i AE: Zât-ı B, D.

⁷ Üzre AE: Önden B.

⁸ Pür-mebrûr AE: Bend-perver-i A, B, D.

⁹ Olan D: -AE.

¹⁰ Ve B, D: -AE.

¹¹ Dârü'l- AE: Ol- B, D.

¹² Oldular AE: Eylediler B, D.

pezîr-i keyfiyyet-i hilkat olan canâvâr-ı¹ bâdiye-i hikmetden bir derende-i çâr-pây-ı mühîbü'l-heykel² ve cesîmü's-sûreye dû-çâr olup hayyen keşîde-i ribka³ ıstıyâ⁴ olması bîrûn-ı habt-ı⁵ imkân olmağın devrden havâle-i tûfeng-i nişân-zen ve remm-i bundûka-i pîl-efgen ederek vücûd-ı ğarâbet-nümûdun efgende-i hâk ve cild-i şahînin cüsse-gûh-ı endâmından çâk eyleyüp pöst-ı meslûhün manzara-yı müşârun-ileyhe taqdim eylediler. Nefsü'l-emr şekli-i bedî'-i şâyân-nigâh-ı i'tibâr nâ-dîde ü nâ-şinîde bir 'ucûbe-i rüzgâr olmağla temâşâ-yı şanî'a-yı cenâb-ı Rabbü'l-erbâb ve mü'tâla'a hikmet-i hazret-i vikâye-i⁶ vesîle olmak mülâbesesiyle pöst-ı dehşet-peyvestin cânib-i saltanat-ı seniyyeye irsâl eyledi. Evâ'il-i şehri-i mezbûrda [Evâ'il-i B. 1196/Haziran 1782] Bâb-ı Âşaffi'ye resîde ve fart-ı ta'accübden seyr edenler engüşt-güzîde olup kimesne bir ism tesmîyesine kudret-yâb olmadığı hâlde cânib-i şadr-ı a'zamîden enderûn-ı hümâyûna mersûl kılındı.

Vukû'-ı Harîk der-Şamadya

Şehr-i recebü'l-ferdiñ yigirmi ikinci⁷ cehâr-şenbih gecesı [22 B. 1196/3 Temmuz 1782] Şamadya havâlsinde vâkı' Hırâbânlar⁸ civârında olan kerâsteciler dükkânlarından sâ'at leyl-i yedîde iken bir âteş zühûr ve şadr-ı a'zam ve der-'akâb pâd-şâh-ı cihân-penâh vesâ'ir ocağlar ricâlî yerlü yerinden süvâr ve herkes vüs'î [163^a] mertebe-i itfâsına bezl-i iktidâr eyleyüp biñden mütecâviz büyût ve kuşûr u⁹ dekâkin muharrrik olduğdan soñra irâde-i ileyhiye ile Koca Muştafâ Paşa Âsitâne'si civârında şiddeti münkaţı' ve sâ'at üçe resîde olduğda bi'l-küllîye âşâr-ı şerâre ve 'alevi mündefi' olmuşdır.

¹ جانوران A, B: جانوران D.

² Mühîbü'l-heykel AE: Mühîbü's-şekl B, D.

³ Ribka AE: بقه D.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven اصطيا (İştıyâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اصطيد (İştıyâd) şeklinde olmalıdır. İştıyâd B.

⁵ Habt-ı AE: Hayta-ı B, D.

⁶ Vikâye-i AE: Vehhâba B, D.

⁷ İkinci AE: Toğuzuncu B, D.

⁸ Hırâbânlar A, B, D: Düzabanlar AE.

⁹ Ve D: -AE.

**‘Akd-i Dîvân ve Müşûl-i Elçi-i Buhara ve Ruhsâ’î-yi Voyvoda-yı Boğdân¹ be-
²Atebe-i Pâd-şâh-ı Sekender-derbân**

Muqaddemâ zikri sıbkat eden Buhara elçisi el-Hâcc Meħmed Şerîf haccdan ‘avdet ve istid‘âlarına binâ’ en geldikleri vech üzere Kıırım ve Rusya ıqlîmi derûnundan şavb-ı maķşûduna ircâ’ olunmaķ levâzmunıñ tanzîmine re’îs efendi ve şıķķ-ı evvel defter-dârı mübâşeret eyleyüp taraf-ı hümâyûndan Buhara Hân’ı olan Ebû’l-gâzi Seyyid Meħmed Bahâdır Hân’a hediye-i hümâyûn olarak sîm kabrelü kesme ve sîm rikâb ile bir a’lâ esb-i besâfî ü ekşerî fuзалâ-yı Rûm te’lifinden olmaķ üzere devr ve tarîkat-ı Muhammediye ve şifâ-yı şerîf ve tefsîr-i Mollâ Gürânî ketb-i nefisesi ve gâyet a’lâ bir mücevher³ sâ’at ve dört kıt‘a maşanna’ tûfeng ve bir maşanna’ keman⁴ ve bir kıt‘a mücevher tırkeş ve beş ‘aded Cezâyir ihrâmı ile on beş ‘aded taķadan mütecâviz İslâmbol kârî emti‘a-yı nefise tertîb ve Bâb-ı Âşafi’de tehyi’e ve getürdiği nâmesiniñ cevâbı Fârsî lehce ile taħrîr ve dîbâ-yı kîseye ta’bî olup şıķķ-ı evvel defter-dârı tarafından daği Baħr-i Siyâh’dan Kıırım cezîresine îşâl olmaķ içün seffine isticâr⁵ ve kendüye ve tevâbi’ne yigirmi kîse aķça miķdârı ģarc-ı râh i’dâd ü ihzâr olunmuş olmağla şehr-i şa’bânıñ beşinci günü ‘akd-i dîvân-ı bülend-erkân olup rûz-nâmçe-i hümâyûnda olan vech ile elçi-i müşârun-ileyh ve tevâbi’ne ilbâsı lâzım gelen ģil’atler eksâ olunduđdanşoñra ģuzûr-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı rub‘-i meskûna ruģşat-yâb-ı duģûl ve teslîmi muķtezâ olan cevâb-nâme-i hümâyûn-ı mîr-‘alem ağa yedinden aģz ile ümmîdin ziyâde nâ’il-i me’mûl olarak nazar-gâh-ı hümâyûndan ģufûl eyledi. Bu eñnâda ânifen zikri sıbkat eden Boğdân voyvodası daği çehre-i me’âlî-i ģuzûr-ı muģâbbet-merhûn-ı mülûkâneye münteħî⁶ olmağın elçi-i müşârun-ileyhdenşoñra ol-daği cebhe-fersây olmağa me’zûn ve bi’l-vâsıta muģâtab-ı şehr-yâr-ı Sekender-vaķâr olmaķ ‘inâyetine maķrûn olmuşdır.

¹ Boğdan AE: Bağdad D:

² Be- D: -AE.

³Bu kelime B nüshasında sehven **مجو** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **مجوهر** (Mücevher) şeklinde olmalıdır.

⁴ Kemân B, D: -AE.

⁵ İsticâr B, D: İsticâb AE.

⁶ Münteħî AE: Müteheyyi B.

Zikr-i Tirâş-ı Ser-i Sa'âdet-medâr-ı Şâh-zâde Sulţân Muştafâ ¹ حفظ الله تعالى

Pâd-şâh-ı mü'eyyed-i hâlîfe-i bülend-mesned² hâzretleriniñ şâh-zâde-i civân-bahtları nevres-nihâl-i ravza-yı devlet-i şınv-ı zîbinde edâ-yı hadîka-yı salţanat ya'nî Sulţân Muştafâ refî'ü'l-kadr hâzretleriniñ müy-ı ser-i devlet-medârları³ tirâşa müste'id ve re's-i şerîfleriniñ halkında olan fevâ'id-i müte'addid olmağın şehr-i şa'bânîñ ve mâh-ı temmûzuñ altıncı günü [Ş. 1196/Temmuz/Ağustos 1782] birâder-i sa'd-ahterleri mişillü berberbaşı-yı şehr-yârî müy-i ser-übbehet efserlerin serd⁴ ve tirâş-ı re's-i mübâreklerin huzûr-ı pâd-şâh-ı cihân-dâra nihâde eyledi. Derhâl bu nüvîd-i meserret-i iştimâl ile ağa-yı mûmâ-ileyhe Bâb-ı Âşafî'ye müsâra'at ve ol-bâbda hâmil olduğı hatt-ı hümâyûn-ı behcet-maqrûn-ı şadr-ı a'zam hâzretleri kırâ'at eyleyüp merâsim-i mu'tâde icrâsı 'akabinde ağa-yı mûmâ-ileyhe semmûr kürk ve esb-i müzeyyen eksâ ü ihdâ ve du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâm ve şâh-zâde-i âsmân-mağâma devâm eylemek için beş biñ gurus miğdârı in'âm ü i'tâ ederek muţayyiben enderûn-ı hümâyûn cânibine ba's ü isrâ olundu.⁵

Vukû'-ı Harîk

Şehr-i şa'bânîñ on üçüncü çehâr-şenbih günü [13 Ş. 1196/24 Temmuz 1782] vaqt-i gurûb nısf sâ'at miğdârı takarrüb eylediğı hengâmda Balât câniblerinde kâ'in ebedd-tev'em⁶ hâneleriniñ birinden bir âteş-i hân-mân-sûz-i 'alev-nümây berven⁷ olup fi'l-hâl şadr-ı a'zam ve pâd-şâh-ı âlem hâzretleri ile sâ'ir hademe-i devlet-i ebedd-tev'em taraf taraf teskîn ve itfâsına [163^b] kıyâm ve her cânibden bezl-i 'atâyâ ve şarf-ı cedd-i evfâ ederek her ne kadar def'ine ihtimâm eylediler ise müfid olmayup ol-gece tâ⁸ şabâha dek sûzân ve ertesi iştidâd-ı rüzgâr ile izyân-ı tuğyân⁹ edüp merhûm-ı mağfîret-nişân-ı Sulţân Selîm Hân câmi'-i şerîfi ile Cidâr Kâl'a hilâlinde olan hânelerin hâk ile yeksân ederek miyânından güzerân ve Karagümrük ve Hırka-yı Şerîf mağallerin deverân eyleyüp istimâ' olunduğı üzre altı yedi biñ miğdârı büyü ü kuşûr birbirine sirâyet

¹ حفظ الله تعالى B, D: -AE. "Allah korusun." anlamında Arapça bir dua.

² Mesned A, B, D: Mümtedd AE.

³ Medârları D: -AE.

⁴ Serd AE: Setrde B, D.

⁵ Olundu AE: Eyledi D.

⁶ Ebedd-tev'em AE: Şarrâf B, D.

⁷ Berven AE: Bervez B, D.

⁸ Tâ AE: -B, D.

⁹ Tuğyân AE: Ân-be-ân D.

eyleyerek münderis ü maṭmûr¹ olduğdanşoñra ‘âkıbetü’l-emr Yeñibağçe kazâsı ve sa‘y-i mûcib-i etfâ-yı² nâr-nîrân olmuşdur. Hırka-yı şerîfeniñ maḥalli fi’l-aşl şevket-penâh-ı ma‘delet-kerâmet³ dest-gâh-ı sulṭân-ı ma‘delet-iktinâh ḥazretleriniñ vâlid-i keşîrû’l-meḥâmid⁴ Ebû’l-gâzi Sulṭân Aḥmed Ḥân Gâzi ḥazretleriniñ binâ-kerdeleri olmağın der-akab i‘mârına kıyâm ve bir ân aḳdem itmâm olunması fermân olundu.

Âmeden Maḥzarciyân-ı Kırım be-Bâb-ı Âşafî ve Vuḳû‘-ı Yâzû⁵

Bundan muḳaddemce Kırım cânibinden Der-‘aliyye’ye tevârüd edüp emti‘a gümrükcüsü konağına kondurulan Kırım maḥzarcıları yedlerinde olan maḥzarlarını maḳâm-ı şadâret-‘uzmâya teblîğ eylemek lâzıme-i ḥâlden olmağla şehir-i mezbûruñ on altıncı günü⁶ [16 Ş. 1196/27 Temmuz 1782] kethüdâ beğ tarafından paşa kapusına ihzâr ve ḥuzûr-ı âşafîye idhâl olunup yedlerinde olan kâğıdların maḥalline işâl eylediler. Şehir-i mezbûruñ on toḳuzuncu günü mevâcib ḥurûcın şıkk-ı evvel defter-dârı efendi iltizâm ü ihtimâm eyleyüp birkaç gün muḳaddem kâ‘ide-i kadîme üzre yazı vuḳû‘u lâ-büdd olmağın öteden berü icmâl verilregelen aḳlâm efendileri bir gün zarfında icmâllerin tertîb ü tetmîm ve yevm-i merḳûmda Bâb-ı Âşafî’ye iblâğ edüp ḥuzûr-ı şadr-ı a‘zamîye taḳdîm eylediler.

‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân ve Ağa-yı Ocâğ-ı Cebeciyan

Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası olan ‘Ali Ağa’niñ vâcibe-i ‘uhde-i zîmmeti olan İslâmbol’iñ ḥıfz ü hırâseti ḥuşûşunda kemâl-i taḳşîr ve nihâveti zuhûr ve⁷ ḥattâ zemânında katî-vâfir çeşmeleriñ leylen ü nehâren muşlukları sariḳa olunur iken ol-sârîkâlardan biriniñ daḫi aḫz ü girift ve⁸ te’dîbine muḳtedir olamayup celb-i ḥiṭâm-ı⁹ dünyâya kemâliyle iştiğâl ve ḥızmet-i devlet ve ḥuşûşen ve ḥıfzen ve hırâset-i ‘ibâdı bi’l-küllîye ihmâl eylediğinden mâ-‘adâ ânifen zikri sıbkat eden ḥarîḳde küllî tehâvün ü kuşûru zuhûr ve sebep-i¹⁰ ‘azli olur katî-vâfir tavr-ı nâ-marzîsi meşhûr olmağın şehir-i

¹ Maṭmûr AE: Mastûr D.

² Etfâ-yı AE: İntifâ B, D.

³ Kerâmet A, B, D: -AE.

⁴ Meḥâmidleri B: الملحميدلري D.

⁵ Bâzû AE: Yazı B, D.

⁶ Günü B, D: -AE.

⁷ Ve A, B, D: -AE.

⁸ Ve D: -AE.

⁹ Bu kelime B ve D nüshalarında sehven حطام (Ḥiṭâm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خطام (Ḥiṭâm) şeklindedir.

¹⁰ Bu kelime A nüshasında sehven سبب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سبب (Sebeb) şeklinde olmalıdır.

mezbûruñ on yedinci günü¹ [17 Ş. 1196/ Temmuz 1782] vilâyetinde iķâmet eylemek üzere ağalıkdan ‘azl olunup yerine kul kethüdâsı olan Mehmed Ağa Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası naşb ü ta‘yîn olundu. Yevm-i merķūmda cebecibaşı olan Süleymân Ağa’nıñ dañı ba‘zı tama‘ı mesmû‘ olup harekât-ı nâ-marziyyesi şuyû‘ bulmağın ma‘zûl olup yerine birkaç def‘a ağa olan Kürd Mehmed Ağa Dergâh-ı ‘Âlî cebecileri ocâğına ağa naşb olundu.

Zıkr-i Hürûc-ı Şahin Girây ez-Kırım ve Duğûl-ı Birâder-eş Bahâdır-girây² Hân ve Vuķū‘-ı Meşveret der-Sarây-ı Aşafî

Muķaddem zıkr olunduğı üzere Kırım Hân’ı Şahin-girây ba‘zı harekât-ı nâ-bercâsına binâ’en taraf-ı hilâfında olanlarıñ zor³ hücûmuyla Kırım’dan mübtelây-ı dağdağ-yı iħrâc ve Rusyalu tarafından çehren ve ħaffen i‘ânet olunarak yine maķâmına rücû‘ ile ħâ’iz-i⁴ dest-mâye-i ibtihâc olmuşidi. Bu kere mazâ-ma-mazâ diyerek töre-i beldeye ri‘âyet ve merâsim-i kadîmelerin tağyîrden mücânebet eylemek üzere hareket eylemek bâ’iş-i sebât [164^a] ü istikrârı olan ħâlâtdan iken bir iki yıl miķdârı mürûr eyledikte temekkûn ve qarârında beķâ-yı şu‘ûr etmeğın yine dimâğın pezîrâ-yı iħtilâl ve ahâlî-i Kırım miyânında ħûşuleden ħâric ba‘zı umûr-ı kerĥeniñ iķâ‘ı kendüsine nuħbe-i âmâl olup mişlen sekbânlarıñ libâsın kisve-i Efrenciyye’ye taħvîli cebre⁵ mübâşeret ve ba‘zen hetk-i nâmûs-ı şeri‘ate cesâret ile ekâbir-i nâssıñ kerîmeleriniñ esâfil ü erâzilden kimesnelere ‘aķd ü tenkîĥe mübâderet eyleyüp ħattâ bakıra sikke ħarbın iħdâsa kıyâm ve Rusya diyârında cârî olduğı üzere cezîre-i Kırım ahâlîsi miyânında dañı hengâm-ı⁶ bey‘ ü şirâda deverân eylesine i‘tinâ vü ihtimâm eyledi. Mûmâ-ileyhiñ bu ħâlî beyne’l-ahâlî şâyi‘ ve her taraftan ‘aleyhinde güft-gû⁷ vâķi‘ olup gederek eṭrâf ü eknâfa sirâyet ve ħabâ’il-i Tâtâr ve Çerâkise ve ħayrileri beynlerinde ħikâyet olunarak herkes ħânlık mesnedinden nez‘ ü tenkîl olunmağa muħtâc olduğun birbirine rivâyet ederek olbâbda sırren meşverete mübâşeret eylediler.

‘Âķıbetü’l-emr ħabâ’il-i Tâtâr miyânında muķîm olan ħân-ı merķūmuñ birâderi Bahâdır Girây sultânı kendülere pîşvâ ittiĥâz ve Kırım ahâlîsi tarafından muħâbere

¹ Ki AE: Günü D.

² Girây B, D: -AE.

³ Zor B, D: Devr AE.

⁴ Ĥâ’iz-i AE: +Ve D.

⁵ Cebre D: -AE.

⁶ Ve B, D:+ AE:

⁷ Bu kelime D nüshasında sehven كفتلو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كفتكو (Gütf-gû) şeklinde olmalıdır.

olunarak maḳām-ı hânîye iḳ‘âd eylemek levâzımın tertıbe aḡaz eyleyüp ber-muḳtezâ-yı vaḳt evâsıt-ı şeh-r-i recebû‘l-mürecebde ahâlî-i Ḳırım ile lede‘l-mükâtebe ‘asâkir-i mür-şumâr ile maḡallinden ḡareket ve idmân-sır ile birkaç gün zarfında Tamân cânibin maḡaṭṭ-leşker-i pür-heybet eyledi. Bu hilâlde¹ cem‘iyyet-i ahâlîye kuvvet ve üzerine hücumâ yârâ ve liyâkat gelmeḡin def‘aten sarâyına iḳdâma ibtidâr ve² rûz-ı rûşeni çeşm-şifâ-yı beynine târ edüp mekânında devr ü efgende-i endîşe dūr-â-dūr eylediktensoñra keyfiyyet-i mâcerâ-yı taḡrîr ve ifâde-i hâl için südde-i seniyye cânibine âdemler ba‘ş ü tesyîr eylediler. Ba‘dehu müşârun-ileyh Bahâdır Girây Hân‘ı ittifâk-ârâ ile hân intihâb ve Ḳırım hânlığı mesnedine iḳ‘âd ile vesîle-i taḳviyyet³ hâyiniyeti olur esbâbıñ tehyi‘esine⁴ bezl-tâb eyleyüp vâkı‘a-yı mezbûreyi daḡi tekrâr ‘arz ü maḡzar tertıbi ile sûy-i salṭanat-ı ebedd-peyvende ihbâr ve hânlar tebdîlinde taḳdîmi şerâ‘it-i şulḡ-ı hümâyûndan olan teşrîfât-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûnuñ bende-gân-ı Devlet-i ‘Aliyye‘den biriyle ba‘ş ü tesyîr olunmasın iş‘âr eylediler. Mûmâ-ileyh ise Ḳırım‘dan⁵ hîn-ı hurûcunda istimâ‘ olunduḡu üzre fi‘l-aşl miyâne-i ḡavm-i Tâtâr‘da bir ḡâdis̄e ḡâdis̄ olup südde-i seniyyeye bir şey taḡrîr eylemek lâzım geldikde “*Anlarıñ mührlerine i‘tibâr olunsun.*” deyü intihâb olunan on iki nefer şîrîn mîrzâlarıñ birkaç neferin istişhâb-birle taḡlîş-i nefsi için âmâde eylediḡi kendü seffinesiyle Kerş limanı ve Yeñi Ḳal‘a câniblerine şîrâ‘-güşâ-yı firâr ve zehâb olup öteden berü hem-dâsitân fışḡ ü fücûr olduḡı Rusya cenerâliyle mülâkat ve yine ke‘l-evvel maḳâmına ric‘at eylemek levâzımın tedârîḡe ḡaşr-ı evḡât eyledi. Mûmâ-ileyhiñ hânlıkda bâḡî ḡalması ise gûyâ ba‘zı umûr-ı serbestiyyetiniñ müstahkem ü üstüvâr olmasıyüçün Rusyaluniñ begâyet mültezimi olup ḡattâ muḡaddemâ ‘Abdürrezzâḡ Paşa merḡüm Âyîneli Ḳavaḡ mükâlemesinde Rusya Devleti tarafından mûmâ-ileyhiñ ilâ-vefâte hânlıkda ḡalması recâsı birkaç gün mümtedd oldukda nâ-çâr vefât eylemedikçe aḡeri hân olmasun taḡrîbi ḡall-i ḡaḡîḡi vâkı‘ olmadıkça ta‘bîriyle edâ olundu idi. Hânlığı ḡışvâ-yı emelleri olmaḡın Rusya ‘askeriyle memlû-ı güş-zed olduḡu üzre ḡaḡîr ü kebîr on iki miḡdârı seffine techîz ve mûmâ-ileyhe i‘âde veyâḡûd hediye olmaḡ şüretinde teslîm ve Şahingirây etbâ‘ı olmaḡ üzre her biri derûnunda ellibeşer yedişer Tâtâr ḡıyâfetinde âdemleriyle i‘mâl olunarak aṡa-yı mezkûruñ me‘mûr ve maḡall-i ‘ubûr-ı mürûr olan maḡallerinde deverân ve “*Biz*

¹ Hilâlde AE: Hülûlde D.

² Ve A. (Mükerrer)

³ Taḳviyyet B, D: Tevfîit-i AE.

⁴ Tehyi‘esine B, D: Tehnîyesine AE.

⁵ Ḳırım‘dan B, D: Ḳadîmden AE.

Şahingirây'ı isteriz.” kelâmını hâvî yedlerinde memhûr sened almak ârzûlarıyla pûyân olduklarından başka cezîre-i mezbûreye âmed-şüdd edegelen sefâ'in-i tüccârı daği şûret-i müdâfa'ada mûmâna'ta ağaz ve perde-der-i şulh olmağa şâyân menâfi-i şerâ'it-i müsâleme olur ba'zı eţvâr-ı nâder-berâberi îkâ' u ibrâz eylediler. Bu hâlet Devlet-i 'Aliyye ile Rusya Devleti miyânında müstelzim-i münâferet olur bir keyfiyyet olmağın re'îsü'l-küttâb es-Seyyid Mehmed Hayrî Efendi Âsitâne'de muķîm Rusya içlisi ile birkaç def'a mülâkât ve fi'l-aşl umûr-ı Tâtâr'a Allah-i Te'âlâ'dan ğayri kimesne müdâhale eylememesi şerâ'it-i müşâlahadan olduğun taķrîr ve zikr olunan keyfiyyât ma'-ziyâdete tafşîl ederek Şahin-girây'ın Rusyalu tarafından bu mertebelerde istişhâb ü iltizâmı 'âķıbetü'l-emr beyne'd-devleteyn izhâr-ı münâfereti müntic bir kaźiyye-i ma'ķûse olduğun tebyîn eyledi. Efendi-i mûmâ-ileyh tarafından Şahin-girây mâddesine müte'allik kelâm sevķ olunduķça bu mâddeye dâ'ir tekellüme devletimden murahhâşlığım yokdur. Lâkin vâķı'a devletim cânibine taķrîr olunsun. Ne güne cevâb gelür ise yine devleteyn beyninde müzâkere olınarak münâsib olan vechile bir şûrete ifrâğ olunur.” deyü Devlet-i 'Aliyye cânibinden Rusyalu tarafına taķrîr olunmasına ısrâr ve taķrîr ü taķrîr ve haber irsâliyle muţâlebesin tekrâr eyledi.

Pes bu şûretde elçi-i mesfûra verilecek¹ cevâb ve Kırım hânı Bahâdır Girây tarafından maķzar ile tevârüd edenlere² olınacak huţâb için Bâb-ı Âşafî'de 'aķd-i meclis-i istişâre olınması istişvâb olınmağın evâķir-i 'aşer evâsıt-ı³ şehr-i şa'bânda şeyhü'l-islâm efendi ile naķıbü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm Efendi ve şadreyn ve ma'zûlleri efendiler hazerâtı ve kethüdâ-yı şadr-ı a'zamî 'Ömer Vaķîd Efendi Defter-dâr Hasan Efendi ve vezîr kethüdâsı esbak Resmî Efendi ve sâbık kethüdâ el-Hâcc Muştafâ Efendi ve Çelebi el-Hâcc Muştafâ Efendi ve Tersâne-i 'Âmire emîni Halîl Hamîd⁴ Efendi ve çavuşbaşı Ahmed Nazîf Efendi ve ocâķlar ağalarıyla sâ'ir müteħayyizân⁵ ricâlden yedi sekiz nefer efendiler 'ale's-seher şadr-ı a'zam hużûruna idhâl ve 'alâ-merâtibehüm ik'âd olunduķdanşoñra re'îsü'l-küttâb efendi yedinde olan Kırım maķzarlarıyla ve ik'ât-ı mezkûreyi hâvî taķrîrleri⁶ ve Rusya elçisi ile mesbûķ olan mükâleme kâğıdlarını kırâ'at mefâhîmini hużzâr meclise ifhâm ü işâ'at eyledi.

¹ Olunduğu üzre fi'l-aşl miyâne-i ... elçi-i mesfûra verilecek B, D: -AE.

² Edenlere D: -AE.

³ اوسط B.

⁴ Hamîd A, B, D: -AE.

⁵ Müteħayyizân A, B, D: Müteħayyirân AE .

⁶ Taķrîrleri AE: Taķrîrleri B, D.

Hitâmında şadr-ı a‘zam hazretleri şeyhü’l-islâm efendi ma‘iyyeti ile cümleye hitâb eyleyüp hâl-i kırâ‘at olunan evrâkdan cümleñiziñ ma‘lûmı ya‘ni Şahin Girây ahâlisi hücumuyla Kırım’dan tãrd ü teb‘id olunup Bahâdır Girây Hân [164^b] intihâb olunduğdanşoñra hilâf-ı şurût-ı serbestiyyet Rusyalu tarafından zıkr olunduğu üzre i‘tâ-yı takviyyet olunup tekrâr cebren hânlığa ircâ‘ olunması dâ‘îlerinde oldukları ve Bahâdır Girây tarafından teşrîfât mu‘âlebesinde oldukları ve Şahin Girây’yı¹ ahâlî-i Kırım’dan istemeyenler vâir ise isteyenler dañi vâirdir.” diyerek “Hak̄k² Şahin Girây’ıñdır.” yollu kelimâta taşaddî³ ile Rusya elçisiniñ Devlet-i ‘Aliyye tarafından kraliçesine bir haber⁴ tahrîr olunması istid‘âlarında olduğu herkesiñ me‘lûmu⁵ olmağla bu huşûşlara dâ‘ir hâtıra hu‘ûr eden re‘y îrâd ve ta‘yîn-i merâm ve tahrîr murâd olunsun.” dediklerinde ba‘zıları bizler dañi tedâriğimizi görmeğe mübâşeret ve encâmına⁶ murâkabet edüp iktizâ eder ise muqâbele-i bi‘l-miśl hareket ve ba‘zıları dañi Rusyaluniñ birkaç kıt‘a seffine ihrâcî faqat bir krâliyyet göstermekden ‘ibâret olduğu ihtimâlden ba‘id değıldir. Zîrâ muğâyir-i şurût-ı harekete ibtidâr ve Şahin Girây’ıñ hân olmasına ısrâr eylemeğe bahâne edecek bir sözleri olmamağ gerekdir.” dediklerinde sâbıkâ vezîr kethüdâsı olan Tersâne-i ‘Âmire emîni Halîl Hamîd Efendi tarafından bahâneleri fi‘l-aşl bâz-⁷dâştelere⁸ olan hâl-i hakîkî bahânesi olmağ gerekdir.” deyü cevâb verilüp bunuñ emşâli bir miqdâr dañi mübâheş vü münâkaşadan şoñra hülâşa-i kelâm Rusyaluniñ Şahin Girây’ı istişhâbı şurût-ı serbestiyyet menâfi ve iltizâmı huşûşunda ısrâr olunmağ beyne‘d-devleteyn⁹ münâfereti mûcib bir hâlet olunacağı me‘âllerinde re‘isü’l-küttâb efendi tarafından devletine göndermek üzere Rusya elçisi cânibine mufaşşal takrîr verilmesi ihtiyâr ve gelecek cevâba intizâr olunması istişvâb olunarak meclis-i müşâvere pezirâ-yı hitâm¹⁰ olup Kırım mahzarcılarınıñ cevâbı dañi Rusyalu tarafından verilen takrîriñ haberi gelmesine ta‘lîk olunmağla oldukları mahallde ikâmet eylemeleri münâsib-i vaqt ü eyyâm görülmüşdür.

¹ Girây’ı AE: Girây D.

² Hak̄k A, B, D: Hattâ AE.

³ Taşaddî B, D: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven خر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خبر (Haber) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ma‘lûmu D: Mefhûmu AE.

⁶ Encâmına B, D: İncâsına AE.

⁷ Yâd-ı B, D. Bu kelime nüshalarda sehven “Bâd” ve “Yâd” imlalarıyla yazılmıştır. Doğrusu “Bâz” şeklinde olmalıdır. Metinde düzeltme yapıldığı şekliyle verilmiştir.

⁸ Dâştelere B, D: Râstları AE.

⁹ Menâfi ve iltizâmı huşûşunda ısrâr olunmağ beyne‘d-devleteyn B, D: -AE.

¹⁰ Hitâm B, D: İhtimâm AE.

Hurûc-ı Mevâcib-i Kışteyn

Ḳā'ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-itteşâl üzre şehri-î şa'bânîñ on toközuncu günü [19 Ş. 1196/30 Temmuz 1782] 'aḳd-i dîvân-ı mu'allâ-erkân olup tavâ'if-i 'askeriyyeye verilmesi iktizâ eden altı biñ kîse dîvânîyye ḳarîb aḳçanıñ kîseleri maḫallinden ḳubbe-i hümâyûna naḳl ve tetmîm ve der-'aḳab ocakları ahâlîsine tevzî' ü taḳsîm olunup herkes pâd-şâh-ı eyyâm ¹ يوم القيامة ¹ ḥazretleri du'âsına muvâzebet ederek maḫallerine ric'at eyledi.

Vuḳû'-ı Ḥarîḳ-i Kebîr

Ramazân-ı şerîfîñ on üçüncü penç-şenbih gecesi [13 N. 1196/22 Ağustos 1782] sâ'at üçde iken Cübbe 'Ali tarafından vâḳi' Ḥoroslu² Değirmân itteşâlinde kâ'in Ma'ûnacı 'Ali nâm kimesneniñ ḫânesinden be-ḳazâyü'llah-i te'âlâ 'alev-keş-i zuhûr olan âteş-i cihân-sûz def'en şerâre-fişân-ı sâhire-bervez olmağın fi'l-hâl şadr-ı a'zam ve pâd-şâh-ı 'âlem ve ocâḳlar ağaları ve Tersâne-i 'Âmire emîni Ḥalîl Ḥamîd Efendi ve re'îsü'l-küttâb es-Seyyid Mehmed Ḥayrî Efendi ve çavuşbaşı Aḫmed Nazîf Efendi vesâ'ir öteden berü vuḳû'-ı³ ḫarîḳde def'-i gâ'ile-i âteşe me'mûr olan ricâl-i devlet-i ebedd-iḳtirân-ı bi-isrehüm itfâ-ı nâr-ı 'alev-gîre dâmen-i der-miyân ve her taraftan teskîn ve indifâ'ma bezl-i tâb ü tüvân eyleyüp lakin irâde-i muḳadder-i ḳadr⁴-pezîrây-ı tebdîl ü tağyîr⁵ olur maḳûleden olmamağla ol-âteş-i nâ-geh zuhûr-ı müsâ'de-i hevâ ile etrâfa sirâyete⁶ bidâyet eylemeğın⁷ ân-be-ân iştidâdı mütezâyid ve mevcûd⁸ olarak tûlen⁹ maḫall-i mezkûrdan Yedi Ḳuleler derûnunda olan büyût ü ḳuşûru sûzân¹⁰ ederek ḫâric-i ḳal'adan ve Narlı Ḳapu ve Şamadya¹¹ ve Dâvud¹² Paşa ve Lanḳa Yeñi¹³ [165^a] ḳapısından baḫre ve Tob Ḳapu ve Mevlevi-ḫâne Yeñi Ḳapu'sı etrâflarından Silivri

¹ "Allah devletini kıyamete kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

² خورسלו B, D: دزسلو AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven وقو (Vuḳû) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu وقوع (Vuḳû') şeklinde olmalıdır.

⁴ Ḳadr AE: Ḳadîr B.

⁵ Ta'bîr AE: Ta'bîr A, D.

⁶ Sirâyet D: +İle B, D.

⁷ Bidâyet eylemeğın AE: -B, D.

⁸ Mevcûd AE: Mevfûr A, B, D.

⁹ Tûlen AE: Tav'ân D.

¹⁰ Sûzân A, B, D: Sûrân AE.

¹¹ Bu kelime AE. nüshasında Varak 163^b'de صمدیه ; 164^b'de ise صمادیه imlâsıyla yazılmıştır.

¹² Bu kelime A nüshasında sehven داواد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu داود (Dâvud) şeklinde olmalıdır.

¹³ Bu kelime A nüshasında sehven يني (Yeni) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu يكي (Yeñi) şeklinde olmalıdır.

Çapusu civârında yigirmi biñ miqdârı hâne necât bularak kal‘a dîvârıyla Yedi Kule Çapu’sından berre müntehî olup ‘arzen Odun Çapu’sından kal‘a dîvârınıñ¹ iç tarafından Aya Çapusu’n bir miqdâr mütecâviz ve ağa çapusından Sultân Selîm cânibine qarîb Sakız Ağacı nâm mağaller miyânını ve sarây-ı ‘atîk civârında kâ’in Çapudân Paşa Hamâm’ı ve Bozdoğan Kemerî ve Vezneciler ve Hasan Paşa Hân’ı kurbı ile emîr-i Buhârî ve Luţf Paşa ve Qādî‘asker Câmî‘ mâbeynini ve Qoska’da muharriğ olan Sa’dîler Tekyesi civârında vâki‘ şadr-ı esbak Dârendeli Mehmed Paşa Konağı Adsoylu² Havuzlu Hammâm ve Muşallâ ve Lanqa Yeni Çapu’sı ve hâricinde olan büyü ü kuşûr ve dekâkîn ile Mevlevî-hâne çapusu³ ârâlıklarında bulunan Akşarây ve Cerrâh Paşa ve ‘Avret-bâzârı ve Mollâ Gürânî ve Yüksek Qaldırım ve Davud Paşa Câmî‘ [ve havâlîsi ve Yeni Oğalar ve Eski Oğalar ve Hekîmoğlu ‘Ali Paşa Câmî‘ ve etrâfı ve Koca Muştafâ Paşa Âsitâne’si etrâfı mişillü emâkin-i meşhûre ve cevânibinde olan mağallâtda vâki‘ ebniyyeden eser kalmayup elli sâ‘ate qarîb zemânda⁴ bi-isrehüm muţmûr-ı nâr-ı nîrân ve⁵ maţmûs-ı şadme-i âteş-i sûzân olmuştur. Âteş-i harîkiñ deverân eylediği mağallerden ihrâc olunan eşyâdan Sultân Mehmed Hân Câmî‘ne ve At Meydân’ına ve Lâleli Câmî‘ne ve Hekîmoğlu Câmî‘ne vesâ’ir zevâyâ-yı besâtîn ve ‘araşât-ı hâlfiyeye nakl olunan eşyânıñ ekseri muharriğ ve hebâ olup hattâ mâllarından müfârekat idemeyen aşhâb-ı hırş ü tama’dan katî-vâfir âdem Lâleli Câmî‘nde mâllarıyla sû-zân olarak sükkân-ı mağalle hâmûşânla hem-dem olmuşlardır.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ⁶

Ol-vechile muharriğ olan eşyânıñ âteş-i âsmân-peymâsı⁷ Sultân Mehmed Hân Câmî‘ ile Lâleli Câmî‘ne küllî zarar îrâs vesâ’ir Şeh-zâde Câmî‘niñ minâreleriyle⁸ Cerrâh Paşa ve Hekîmoğlu Câmî‘leriniñ ekser mağallerinde küllî te’sîr ihdâs eyleyüp birkaç günden şoñra himmet-i pâd-şâh-ı ‘âlem ve emr ü irâde-i sultân-ı encüm-şaşem hazretleriyle zikr olunan ebniyye-i meşhûreniñ i‘mâriyçün binâ emînleri naşb ü ta’yîn

¹ DîvârınıñAE: Dîvânıñ B.

² Aydoslu AE: اوكللي B, D.

³ Ve hâricinde olan büyü ü kuşûr ve dekâkîn ile Mevlevî-hâne çapusu B: -AE

⁴ Zemânda B, D: -AE.

⁵ Ve B, D: -AE.

⁶ *Kur’ân-ı Kerîm*, En‘âm, 6/96. “Bütün bunlar mutlak güç sahibinin, hakkıyla bilenin takdiridir (ölçüp biçmesidir).”

⁷ Peymâsı A, B, D: Semâsı AE.

⁸ Minâreleriyle AE: Minâberleriyle B, D.

ve yümn-i teveccüh-i mülûkâneleriyle bir mâh zarfında ‘ammârları nışfa qarîn olmuşdur.

‘Azlı-i Şadr-ı A‘zam Meḥmed ‘İzzet Paşa ve Kethüdâ-yı Şadr-ı A‘zamî ‘Ömer Vahîd Efendi ve Kethüdâ-şoden Ḥalîl Ḥamîd Efendi

Şadr-ı A‘zam Meḥmed ‘İzzet Paşa’nın sükûnet ü te’enni¹ ile memzûc-i fütûr ü tevânîsi menkûl ve mezkûr ve mûcib-i şemâtet olur ba‘zı kimesnelere ziyâdece meyl ü rûkûnı mütevâtir ü meşhûr olmağın ber-muktezâ-yı vaqt ü ḥâl ‘azlı irâde-i pâd-şâh-ı cemm-hemâl olup şehr-i Ramazân-ı şerîfîn on altıncı aḥad günü [16 N. 1196/25 Ağustos 1782] istirdâd-ı mühr-i hümâyûn ḥızmeti kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehr-yârî Ḥamdullah Beğ cenâbına maḥmûl ve cânib-i ḥalîfe-i zemîn ü zemândan ‘alâ-cenâhi’l-isti‘câl Bâb-ı Âşafî’ye mersûl buyurulup şadr-ı a‘zam ḥazretleri ise muḥaddemce emr ü irâde buyurulan ba‘zı menâşıb-ı ‘âlîyyeniñ tebdîl ü tağyîr ile iştiğâl ve ḥânesi muḥarriḳ olup ol-gece Bâb-ı Âşafî’de beytütet eden kethüdâ-yı şadr-ı a‘zamî ‘Ömer Vahîd Efendi ḥazretlerine istîcâr eyledikleri Yusuf kethüdâ² ḳonâğın bakmaḳ bahânesiyle varup ḥânesinde iḳâmet eylemesiçün şukḳa irsâl eyleyüp da‘vetleriyle Sarây-ı Âşafî’de mevcûd olan Tersâne-i ‘Âmire emîni Ḥalîl Ḥamîd Efendi ḥazretlerini vezîr kethüdâsı naşb eylemek içün muḥarrir-i ḥaḳîr vâsıtasıyla ḥuzûrlarına idḥâl eylemek üzre iken

Beyt

ما بين غمضة عين وانتباها

يحول الله من حال الي حال³

istinzâ‘-ı mühr-i hümâyûna me’mûr olan [165^b] mîr-i mûmâ-ileyh ḫaraf-ı aḫerden ḥuzûrına duḫûle müsâra‘t ve aḫz-i mühr-i hümâyûn ile îfâ-yı emr-i me’mûriyet eylemede sıbḳat eylemeğın ḫarafü’l-‘aynde ḥâkim iken maḫkûm ve emr iken me’mûr olup bulunduğı Fevvâreli Ḳaşr’dan kıyâm ve Çinili Oḫa derûnundan ‘ubûr eder iken sâhesinde muḳîm kethüdâ naşb edecek efendi-i müşârun-ileyh edâ-yı resm-i âşinâyı ve selâm edüp müstaşhibi olan ba‘zı veşâyâ-yı mülûkâneyi ḥavî evrâḳı kendüsine i‘tâ ve du‘â-yı istid‘â ederek ma‘iyyet-i mûmâ-ileyh ile Şovuk Çeşme ḳapısından Sarây-ı

¹ Te’enni AE: Diyâneti D.

² Şadr-ı â‘zamî ‘Ömer Vahîd Efendi ḥazretlerine istîcâr eyledikleri Yusuf kethüdâ A: -AE.

³ “Göz açıp kapayıncaya kadar Allah bir şekilden bir şekle koyar.” Arapça bir cümle.

Hümâyûn'a duhûl ve andan Balık-ḥâne¹ civârında ta'yîn buyurulan maḥalle nüzûl eyledi.

Beyt²

حنين³ است رسم سبنجي سراي

يكي دابرد ديكر بجاي.⁴

Pes mîr-i mûmâ-ileyh sarây-ı hümâyûndan ric'at ve taraf-ı hümâyûndan olmak üzere efendi-i müşârun-ileyh kethüdâlığa ilbâs-ı hil'at eyleyüp ikindiye dek şadr-ı a'zam hazretleriniñ daḥi⁵ kudûm-i meymenet-lüzûmundan beşâret-baḥş olarak sarây-ı hümâyûna 'avdet⁶ eyledi.

Zikr-i Şadr-ı A'zam-şoden es-Seyyid el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa

Fi'l-aşl tedbîr-i umûr-ı mehâm-ı enâm için

وَأَجْعَلْ لِي وَزِيرًا⁷

maşdûkası üzere intihâb ü istişhâb-ı vezîr-i vâlâ-maḥâm-ı aḳdem umûr-ı mülûk ü selâtîn-i kirâmdan olmağın bir eyyâmdan berü pâd-şâh-ı enâm-ı ḥâkân-ı sekender-gulâm⁸ hazretleriniñ ḥâtır-ı ilhâm-müzâhir-i mülûkâneleri daḥi mesned-i vekâlet⁹-kübrâ ve maḥâm-ı şadâret-'uzmâya bir vezîr-i ceşş-i der-tübbet'iñ¹⁰ intihâb ve¹¹ yümn¹² [ü] teveccüh-i âftâb-ı te'sîr-i pâd-şâhâneleriyle kâm-yâb buyurulmasına ma'tûf ve ol-vechile naḳd-ı himmet-i şeh-r-yârânesin taḥşîl-i âsâyîş-i 'ibâd ü bilâda maşrûf buyurup kâffe-i vüzerâyı müşterâ-hemâle-i dîde-i i'tibâr-ı hüsrevânelerinden emrâd ve bi'l-âḥire zihni-pâyân-ı¹³ beyn-i ḥâkânîleri Rûmeli vâlisi olan vezîr es-Seyyid el-Hâcc Yeğen Mehmed Paşa hazretlerin ol-ḥuṭb-ı feyz-medâra sezâ-vâr görüp nefsü'l-

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven بالقحانه (Balıkhâne) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بالقخانه (Balıkhâne) şeklinde olmalıdır.

²Beyt D: -AE.

³چنين A: چنين B, D.

⁴"Böyledir Spenci sarayının şekli, birini indirir ve diğerini onun yerine koyar." anlamında Farsça bir beyit.

⁵Daḥi B: -AE.

⁶'Avdet B, D: Da'vet AE.

⁷Kur'an-ı Kerîm, Tâ-hâ, 20/29. "Bana ailemden birini yardımcı yap."

⁸"Allah onun saltanatını sonsuza dek ebedi kılsın." anlamında Arapça bir dua.

⁹Vekâlet A, B, D: Rikâb AE.

¹⁰Ceyş-i der-Tübbet'iñ B: Ḥabs-deriniñ AE: Ceyş-i دربتك D.

¹¹Ve D: -AE.

¹²Yümn-i B, D: 'Ayn-ı AE.

¹³Pâyân A, B, D: Nâyân AE.

emr müşârun-ileyh ise âb-ı rûy-ı vüzerâ ve *rahm-ı âver-i za‘îfâ* müşîr meşterâ nişâb-ı âsaf-ı Süleymân cenâb-ı* Felâṭun Aristo-dürriyet¹* bu zer-i cemher-i loḡmân²* hikmet-i reşkîn-sâz-ı³ sühân-ı pür-ğays* ṭayy-kerde-i ṭomâr-ı menâkıb ‘ömr ü leys* taḡviyyet-baḡş her za‘îf ü muḡtâc* Rüstem-i dâsitân ü behrâm-ı mi‘zâc* girân⁴-ḡadr-ı sebük-rûḡ* dâric-i medâric fevz ü fütûḡ* Rabbânî’de ḡancer-i merayyih-ḡarḡ⁵* ser-şiken serverân-ı cemâhîr ehl-i dûzah mümhed-bünyân-ı ‘adl ü dâd* müşeyyed-erkân devlet-felek-i bünyâd* keşide-i şemşîr-i fülân⁶ ḡazâ-nefâz* küşende-i zümre-i beyt-ı⁷ pür-set ve şalîb ittiḡâz* bir vezîr-i tîz-tedbîr-i ber-dâver-i ‘adîmü’n-naẓîr olduğundan başka bu vakte dek sâye-endâz-ı iclâl olageldiği elviye vü eyâlâtta neşr-âşâr-ı merâḡim ü⁸ eşfâḡ ve bast-ı ḡalâl-nışfet⁹ ma‘delet-vifâḡ eyleyüp her vechile şâyeste-i nazar-ı iksîr-te‘şîr-i pâd-şâh-âfâḡ olmaḡın i‘tâ-yı mühr-i hümâyûnla taḡlîd-i emânet-küberâ-yı zât-ı Maḡammedet-i âyât-ı âşafânelerine alîḡ ü uḡrâ görilmeḡin ol-bâbda ḡalem-‘anberîn-i raḡm-ı mülûkâne ile bir kıṭ‘a ḡaṭṭ-ı hümâyûn taḡrîr ve memhûren ser-bostâniyân ḡâşşa Muşṭafâ Aḡa vesâtetiyile ḡâşşa ḡaşekîlerinden Ḳuşcu Meḡmed Aḡa’ya teslîm ü tesyîr olunup ramazân-ı şerîfîñ ikinci gecesı Elçi Ḥân’ı pîşe-ḡâhında vâḡi‘ Taḡta Ḥân’dan tebdîlen süvâr ve ḡilâl-i râhda îlgâr ederek şehr-i mezbûruñ sekizinci sebt günü ‘ale’s-seḡer Manâstır’a vâşıl ve müfekkiren¹⁰ dâ’ire-i ḡükümetlerine nâzil olup evvelâ ḡazînedârların [166^a] rû’yet ve ba‘dehu münfereden ḡuzûr-ı meḡârim-zuhûr-ı vezîrânelerine müşûl ile maḡfiyyen teblîḡ-i emânet eyledi. Müşârun-ileyh ḡazretleri du‘â-yı sultan-ı bende-nevâz ve istid‘â-yı tevfiḡ-i cenâb-ı kâr-sâz ile bir miḡdâr cebhe-sây-ı dergâh-ı ḡudâ-yı bî-niyâz olduğdanşoñra hemân ḡavâşş-ı etbâ’ından altı nefer kimesne ile Manâstır’dan nühzet ve ḡilâl-i râhda şitâb ü¹¹ müsâra‘at eyleyüp ramazân-ı şerîfîñ on altıncı bazar günü [16 N. 1196/25 Ağustos 1782] ‘Atebe-i ‘Ulyâ-yı şehr-yârîye rû-mâl olmaḡ mücâhedesinde olduğu Tâtâr-bâzârcıḡı’na ḡarîb Yanya¹² nâm maḡallden ḡuzûr-ı hümâyûna ‘arz ü inhâ ve ol-taşmîmi îfâya sa‘y-i evfâ ederek rûz-ı

¹ Dürriyet AE: دريت B, D.

² Loḡman D: Li‘mân AE.

³ Reşkîn-sâz B, D: Reşkîn-sân AE.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven كرن imlâsiyla yazılmıştır. Doğrusu كران (Girân) şeklinde olmalıdır.

⁵ Ḳarḡ A, B, D: -AE.

⁶ Fülân AE: فلد D.

⁷ Beyt AE: بت D.

⁸ Ü D: -AE.

⁹ Nışfet B, D: -AE.

¹⁰ Mütefekkiren A: Mütenekkiren B, D.

¹¹ Ü B, D: -AE.

¹² Yanya AE: Bâne D.

fîrûz-ı mezkûrda Eyyûb Enşârî civârında vâkı‘ ˆobçular nâm maħallde silah-dâr-ı Şehr-yârî ĥazretleriyle mülâkât ve andan Ĥazret-i Ĥâlîd türbesinde yine tevfiķ-i niyâzlar¹ ref-i sÛy-i cenâb-ı kâğiyü’l-ĥacât eyledikleri ‘aķabinde bi’l-ma‘iyye aĝa-yı müşârun-ileyhiñ Őandâlına sÛvâr ve ârzÛ-yı rÛ-mâlî-i ĥâk-pây-ı ĥâlîfe-i zemîn ü zemân ile bî-ķarâr olarak bir ân aķdem sarây-ı dill-gÛŐâ-yı Beşiktaş’a vuşÛle ibtidâr eylediler. Aĝa-yı müşârun-ileyh baĝal-gîr ve dârÛ’s-sa‘âdeti’Ő-Şerîfe aĝası pîş-rev olarak ŐeyĥÛ’l-islâm efendi ĥazretleri ma‘iyyeti ile vaķt ‘aşrda ĥuzÛr-ı ĥümâyÛn-ı cenâb-ı pâd-Őâĥ-ı mevhibet-maķrÛna vÛrÛd ve Şeref-yâb-ı müşÛl ü ķu‘Ûd olup bir miķdâr umÛr-ı cumĥÛr ve ahâlî nezdiñ vÛrÛda mÛte‘allik veşâyâ-yı Őâĥâne ve sipârîş-i Şehr-yârâne gÛzârîŐ-pezîr olduĝu ‘aķabinde ber-mu‘tâd-ı kâğim yed-i istiklâllerine mÛhr-i ĥümâyÛn i‘tâ ve teslîm ve ĥil‘at-ı feyz-i² meymenet-i vekâlet-kÛbrâ ile dÛŞ-ı istîĥâlleri tezyîn ü tekrîm buyurulup sâ‘at onu on³ daķıķa mÛrÛr eylediĝi eşnâda ĥuzÛr-ı ĥümâyÛndan ‘avdet ve bi’l-yÛmn ve’l-iķbâl ŐeyĥÛ’l-islâm efendi ĥazretleriyle sarây-ı âşafâneye ric‘at eyleyÛp bi’l-iĥlâŐ temŐiyyet-i umÛr-ı ‘ibâda ķıyâm ve ramazân-ı Şerîf olmaĝın ol-gece sâ‘at ikide iken ‘umÛm ĥil‘ati merâsimini îfâ ü itmâm buyurdular. Müşârun-ileyhiñ teşrîf-fermâ-yı vekâlet-kÛbrâ olduklarına Şu‘arâ-yı seĥer-efrîniñ inşâd eyledikleri târîĥlerden sâbıkâ Mekke-i MÛkerreme kâğîsı Tevfik Efendi’niñ ‘arz eylediĝi târîĥ-i nâm-ı dill-ârâ cÛmleden ra‘nâ ü müsteşnâ görÛlmeĝin mışra‘-ı târîĥiñ keşîde-i silsile-i âşâr ķılınması istişvâb olunarak bu maħalle taĥrîr ü işbât olundu.

(E)

Maşdar-ı Sa‘d Ola MÛhr Aldı Meĥmed Paşa

Pes ertesini Őneyn gÛnÛ [17 N. 1196/26 Aĝustos 1782] Şadr-ı a‘zam-ı sâbık Meĥmed ‘İzzet Paşa ĥazretleriniñ emvâl ü eşyâsını cânib-i mîrîden zâbķ olunarak kendÛsiniñ Filibe ķaŐabasında iķâmet eylemeleriķÛn Dergâĥ-ı ‘Âlî ķapucıbaŐılarından Genc ‘OŞmân Aĝa mÛbâŐir ta‘yîn ve berren ķaŐaba-yı mezbÛreye irsâl ü tesyîr olundu.

¹ Niyâzları A, B, D: Beyâzları AE.

² Feyz-i AE: MüffizÛ’l- D.

³ On A, B, D: -AE.

‘Azl-i Defter-dâr Hasan Efendi¹ ve Zikr-i Ba‘zî² ez-Tevcîhât

Şıkk-ı evvel defter-dârı olan Hasan Efendi’niñ fi’l-aşl ‘azli muşammem olmağın ramazân-ı şerîfiñ on yedinci ısneyn gecesi [17 N. 1196/26 Ağustos 1782] hânesinde istirâhat eylemek üzre defter-dârlıktan ‘azl olunup yerine³ bi’l-fi’l defter emîni olan selefleri el-Hâcc Muştafâ Efendi yine şıkk-ı evvel defter-dârı naşb ü ta’yîn olundu. Harîk-i kebîrde hâneleri muharriğ olanlarıñ münâsib vechile kayırılması ma’lûb-ı pâd-şâh-ı bende-nevâz olmağın defter emâneti ‘Âtıf-zâde Aḥmed Efendi’ye ve tersâne⁴ emâneti bi’l-fi’l baş muhâsebecisi Selîm Sırrı Efendi’ye ve muhâsebe-i evvel kudemâ-yı hâce-gândan Kesriyeli-zâde Ebûbekir Beğ Efendi’ye tevcîh ü ihşân olundu.

‘Azl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Aḥmed⁵ Nazîf Efendi ve Naşb-ı Çerkes Mehmed Beğ

Dîvân-ı Hümâyûn çavuşbaşısı olan Aḥmed Nazîf Efendi hazretleri müddet-i vâfirenden berü mansıbdan isti‘fâ ve ber-eyyâm daḥi ma‘zûlen hânesinde ikâmet eylemeği istid‘â üzre olmağın şehr-i ramazânıñ on yedinci günü [17 N. 1196/26 Ağustos 1782] hânesinde ikâmet eylemek üzre çavuşbaşılıktan [166^b] ‘azl olunup yerine bundan aḳdem müddet-i medîde mîr-âḥûr-ı evvel-i⁶ şehr-yârî olan Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşlarından Çerkes Mehmed Beğ hazretleri çavuşbaşı naşb olundu. ‘Âtıfzâde ‘Ömer Efendi’niñ ba‘zî ‘alil sebebiyle kethüdâlık hizmetinden in‘izâli ve kezâlik Hasan Efendi’niñ defter-dârlık câhinden inhiṭât ü infişâli mürûr-ı⁷ zemândan berü güzâriş-pezîr-i hâtır-ı hazret-i şehr-yârî olmağdan nâşî bâlâda tafşîl olunduğı üzre def‘en ikisi ma‘zûl ve hânelerinde gûşe-güzîn-i humûl olmuşlar idi. Dîvân-ı Hümâyûn’da çavuşbaşı olan Aḥmed Nazîf Efendi’niñ olduğı hizmetde evvel ü âḥir şadâkat ü istiḳâmeti zâhir olup ‘azli icâb eder bir hâlet yoğken mücerred hizmet-i mezkûrda beḳâsı ihtişâsına ḥaml olunmamağ irâdesiyle mûmâ-ileyh daḥi ma‘zûl ve hânesinde bir müddet istirâhat etmek üzre me’mûr olmuşdur.

¹ Efendi A, B, D: -AE.

² Ba‘zî D: -AE.

³ Yirine B, D: -AE.

⁴ Bu kelime D nüshasında sehven سانه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ترسانه (Tersâne) şeklinde olmalıdır.

⁵ Aḥmed A, B, D: Mehmed AE.

⁶ Evvel D: -AE.

⁷ Mürûr AE: Bir A.

Vukû'-ı Tevcîhât

Şehr-i şevvâliñ üçüncü süleşâ günü [3 L. 1196/11 Eylül 1782] Devlet-i 'Aliyye menâşıbınıñ de'b-ı kadîm üzre huddâm-ı saltanat-ı seniyyeden aşhâb-ı istihkâka tevcîh ve ibkâ olunması murâd-ı mevâhib-i i'tibâr-ı¹ cenâb-ı cihân-bânî olmağın irâde-i hümâyûnuñ ta'alluk eylediği vechile rûz-ı firûz-ı mezkûrda sâ'at ikide iken şadr-ı a'zam-şiyem hazretleri evvelâ Âsitâne menâşıbın tevcîh-i ibtidâ² ve Bâb-ı Âşafî manşıblarından teşrifâtîlik manşıbından mâ-'adâsını ibkâ buyurup tevķî'lik ile³ Lâleli el-Hâcc Muştafâ Efendi birâderi Çelebi Mehmed Efendi ve büyük rûz-nâmçe ile Hâşim 'Ali Beğ Efendi ve Maţbah-ı 'Âmire emâneti ile sâbıkâ vezîr kethüdâsı olan Lâleli el-Hâcc⁴ Muştafâ Efendi ve⁵ süvâri muķâbeciliği Nûri Beğ Efendi ve Hârameyn muķâbeciliği ile Kâmil Aħmed Paşa-zâde Hâķķı Beğ ve yeñiçeri kitâbetiyle Bekir Paşa-zâde Süleymân Beğ⁶ ve sipâh kitâbetiyle Behcet-zâde Muştafâ Efendi ve silah-dâr kitâbetiyle⁷ Kesriyeli Hâfîdi Nu'mân Beğ ve cizye muķâbeciliği ile 'Ali 'Ârif Beğ mesrûr ü handân buyurulup üç mâhdan soñra zabt olunmak üzere nemâsı târif-i Na'imâ'da maştûr olan mevķûfâtîlik ile muħarrir-i haķîr ve maşraf-ı şehr-yârî kitâbeti ile emek-dârân-ı Devlet-i 'Aliyye'den Ebûbekir Hıfzî Efendi kayırılıp bunıñ emşâli sâ'ir menâşıb-ı hâce-gânîñ tevcîh ve ibkâsı itmâm ve ağalık manşıblarınıñ ekşerîsi daħi hasbe'l-istihkâk aşhâbına ibkâ olunarak şâd-kâm buyurulup hünkâr ĳapucılar kethüdâlığı Dergâh-ı 'Âlî ĳapucibaşlarından maħdûm-ı şadr-ı a'zamî Yusuf Beğ'e ve sipâh ağalığı ĳaraħişârî-zâde Aħmed Beğ'e ve silah-dâr ağalığı Tırnaķcı⁸ Muştafâ Ağa'ya ve başbâķi ĳulluĳu sultân kethüdâsı olan 'Osman Ağa'ya tevcîh ve ĳayrîleriniñ daħi tevcîh ü ibkâ olunarak hâlleri terfih⁹ buyurulup isti'dâdına ĳöre herkes ni'am-ı bî-pâyân-ı devletden ĳişşe-yâb olarak Âlây Kõşķu altından hânesine zehâb¹⁰ eyledi. Ertesi ĳün eyâlât ü elviyye manşıblarınıñ tevcîhâtına kıyâm olup fi'l-aşl şadr-ı a'zam hazretleri vüzerâ-yı 'izâm hâzerâtınıñ bir manşıbdan manşıb-ı aħara varınca ne maķûle

¹ İ'tibâr-ı AE: İ'tiyâd-ı A, B, D.

² Bu kelime A nüshasında sehven ابتد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابتدا (İbtidâ) şeklinde olmalıdır.

³ İle A, B, D: -AE.

⁴ el-Hâcc D: -A, B.

⁵ Maţbah-ı 'Âmire emâneti ile sâbıkâ vezîr kethüdâsı olan Lâleli el-Hâcc Muştafâ Efendi ve D: -AE.

⁶ Beğ B, D: -AE.

⁷ Behcet-zâde Muştafâ Efendi ve silah-dâr kitâbetiyle D: -AE.

⁸ Tırnaķcı B, D: Tarranaķcı AE.

⁹ Terfih AE: Terfi' B, D.

¹⁰ Zehâb A, B, D: Zehâyâb AE.

meşâkka¹ dû-çâr ve meşâk ve ahâlî vü sekeneniñ ne mertebelerde fütâde-i varta-yı hısâr olageldiği mekşûf ve tab‘-ı eşfâk ve mevşûfları olmağın hemân ‘avâtıf-ı seniyye-i hüsrevâniden Rûmeli² eyâleti Belğrad muhâfızı Mehmed Paşa’ya ve Belğrad muhâfızlığı çend mâh muqaddem Mışır’dan ma‘zûl olup Rûmeli câniblerine vürûda me’mûr olan Melek Mehmed Paşa’ya ve Mora muhaşşılığı Girid vâlisi İsmâ‘îl³ Râ’if Paşa’ya ve Girid eyâleti Seyyid Ahmed Paşa’ya ve Haleb eyâleti Hazîne-dâr ‘Ali Paşa’ya ve Karş eyâleti Haleb vâlisi İbrâhîm⁴ Paşa’ya ve Raqqa eyâleti Karş vâlisi Yazıcı-zâde Muştâfâ Paşa’ya ve Adana eyâleti ‘Urfa vâlisi ‘Osmân Paşa-zâde [167^a] Mehmed Paşa’ya⁵ tevcîh ü ihsân ve bir gün aqdem varup zabt ü rabt-i memâliğe kıyâm eylemeleri fermân olundu.

‘Azl-i Müftiyü’l-enâm Mehmed Şerîf Efendi ve Şeyhü’l-islâm-şoden Naqîbü’l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm⁶ Efendi ve Naqîbü’l-eşrâf-şoden Dürrî-zâde ‘Ârif Efendi

Dört buçuk seneye qarîb zemân şügl-ı behîn-i iftâ ile emrâr-ı âvân eden Esa‘d Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi⁷ hazretleriniñ vaqt-i medîdede⁸ ve bir zemândan berü ‘indlerinde kûşe-i inzivâ⁹-mesned-i iftâya müreccah idüğü ‘alâ‘im bedîd olmağın şehri-i şevvâliñ beşinci hamîs günü [5 L. 1196/13 Eylül 1782] hâne ve sâhil-hânesinden kangısında istirâhata ragbet eder ise iķâmet eylemek üzre ‘azl olunup dervâze-i mu‘allâ-tâk-ı iftâ-yı beste eylediktensoñra birkaç gün konaklarında ku‘ûd eyleyüp ba‘dehu Bebek‘de olan sahil-hânelerine¹⁰ ‘âzim ve du‘â-yı te’yîd-i pâd-şâh-ı eyyâma müdâvim oldular.

Fi’l-aşl maķâm-ı celîl-i fetvâ müddet-i vâfireden berü naqîbü’l-eşrâf ve iki def‘a Rûmeli şadâretiyle mazhar-ı mekârim-i ahlâk ü evşâf olup re‘îsü’l-‘ulemâ-yı merci‘-i

¹ Meşâkka A, B, D: -AE.

² İli D: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Mehmed Paşa’ya A: -AE

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁷ Efendi D: -AE.

⁸ Medîde A: Medîd B, D.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven انزوا imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu انزوا (İnzivâ) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Sâhil-hânelerine A, B, D: Sâl-hânelerine AE.

kāṭıbe-i fuṣalâ olan es-Seyyid İbrâhîm¹ Efendi ḥazretleriniñ vücûd-ı mes'ûdlarıyla behcet-nümûd olması maṭlûb-ı pâd-şâh-ı cihân-ârâ olmağın rûz-ı meymenet-endûz-ı mezkûrda ṭaraf-ı müstevcibü's-şeref-i mülûkânedden 'ale's-seḥer sarây-ı dill-ârâ-yı Beşiktaş'a da'vet ve şadr-ı a'zam ḥazretleriyle ḥuzûr-ı lemâ'ü'n-nûr-ı ḥüsrevâneye lede'd-duḥûl şalâḥ-ı umûr-ı 'ibâda dâ'ir bir miqdâr muşâhebet buyurulduğı ḥitâmında pîş-gâh-ı hümâyûn-ı sultân-ı rub'-i meskûnda şeyḥü'l-islâmlara maḥşûş olan ferve-i beyzâyı iktisâ ve ḳonağlarına 'avdet eyleyüp emîn-i evḳâtde idâre-i umûr-ı fetvâya ibtidâ eyledi.

Pes naḳṭbü'l-eşrâflık şığl-ı celîli ḥâlî ḳalmağın sâbıḳâ İslâmbol ḳazâsından münfaşıl olan Dürrî²-zâde-i 'Ârif Efendi ḥazretleri muḳaddemce taşmîm olunduğı üzre şeyḥü'l-islâm efendi ḥazretleri tarafından ḥuzûr-ı âşafîye vürûd ve naḳṭbü'l-eşrâflık ḥil'at-i semmûrunu iktisâ ile taḥşîl-i dest-mâye-i envâ'-ı fevz ü su'ûd eyledi.

Nefy-i Selîm Efendi³ ve Emîn-i Tersâne-i 'Âmire-şoden Ḥasan Efendi

Bundan aḳdem arpa emânetinden başmuḥâsebeye ve andan Tersâne-i 'Âmire emânetine intıḳâl eden Selîm Sırrı Efendi'niñ ba'zı⁴ 'avârızdan⁵ mizâcı münḥarif ve me'lûl ve Şam ve Trablusşam ve Bağdâd ve Mısr ve Cidde ve Aydın ve Erzurûm ve Rûmeli ḳapu kethüdâlıḳlarıyla meşğûl olmağın keşret-i umûr taḳrîbi ve inḥirâf-ı mizâc-ı i'ânetiyle zâtında bir ḥadeş ḥâşıl ve birkaç mâhdan berü e'âlî-i⁶ ḥademe-i Devlet-i 'Aliyye ḥaḳḳında vicâhen ve ğıyâben ba'zen saḥn-rân olmaḳ semtine mâ'il olup ḥikmet-i ḥüdâ bu kerre tersâne emîni olduğı gün bir şâl-i nizâ' zuhûr⁷ ve tersâneye müte'allıḳ aḥşâb ibtiyâ'-ı ḥilâf-ı kânûn olduğı îrâd ederek Franca tercemânı ile dâd ü siteddi⁸ ḥuşûşunda mübtelâ-yı keşme-keş dûr-â-dûr olduğundan başka ol-bâbda re'îsü'l-küttâb efendi ṭarafına daḫi⁹ ba'zı perde-bîrûn-ı eṭvâr ü güftârı rû-nümûn olmağın ḳapu kethüdâlıḳları umûruyla ḥuşûşât-ı sâ'iresin ḳapu çuḳadârı rü'yet eylemek üzre mâh-ı mezbûruñ üçüncü çehâr-şenbih günü [3 L. 1196/11 Eylül 1782] Burusa'ya irsâl ve

¹Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

²Dürrî A, B, D: -AE.

³Efendi B, D: -AE.

⁴Ba'zı D: -AE.

⁵'Avârızdan D: 'Avârızından AE.

⁶E'âlî-i AE: Âmâlî D.

⁷Zuhûr A, B, D: -AE.

⁸Dâd ü siteddi B, D: رادوستي AE.

⁹Daḫi B, D: -AE.

Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile bundan¹ muqaddem bir iki def‘a defter-dâr-ı girân-miğdâr olan Hasan Efendi hazretleri tevķîr ü ibcâl kılındı.

Vürûd-ı Kapudân-ı Deryâ Gâzi Hasan Paşa ve Mürûr-ı O be-Tersâne-i ‘Âmire²

Bâlâda zıkr olunduğı üzere Kıırım cânibiniñ bir miğdâr ihtilâli mütevâtir³ olmağdan nâşî kavâ‘id-i hâzım ü ihtiyâta ri‘âyet olunarak kapudân paşa hazretleriniñ Der-‘aliyye’de mevcûd bulunması istihsân olunmağın vaqtinden muqaddemce Der-‘aliyye’ye vuşûle müsâra‘at eylesiyçün kâ‘ide-i kadîme üzere da‘vetine fermân tahfîr ve âdem irsâl olunmuşıdi. Bu kere emr ü irâde olunduğı üzere Limni nâm mağallde rûy-i bahre ilkâ eylediğı Polâd-ı Bahri ismiyle mevsûm elli bir buçuk zirâ‘ cedîd sefineyi istişhâb ve bir gün muqaddem ‘atebe-i [167^b] ‘ulyâ-yı mülûkâneye rû-mâl olmağ arzûlarıyla bî-karâr olarak ka‘-ı mîl-der-mîl baħr-i bî-pâyâna der-kâr olup evâ‘il-i şehri sevvel-i meyâmin-nevâlde Kurşunlu Mağzen⁴ pişe-gâhına vâşıl ve bi‘d-da‘va şadr-ı a‘zam hazretleriyle mülâkât eyleyüp tevķîr ü tefhîm âşaffi ile ferruh-dem ü ferhunde-dill olduğı hâlde sefineye ric‘at ve andan tebdîlen sa‘âdet-hânelerine ‘azîmet eylediler. Birkaç günden soñra müşârun-ileyhiñ sefâ’in-i mîrîyye âlâyla liman-ı Tersâne-i ‘Âmire’ye ‘ubûr eylesine irâde-i ‘aliyye-i tâc-dârî ta‘alluğ etmeğın mâh-ı mezbûruñ on birinci hamîs günü [11 L. 1196/19 Eylül 1782] ta‘yîn olunan vaqt-i muhtârda de‘b-ı dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzere pâd-şâh-ı ‘âlem-i şehri-yâr-ı ümem hazretleri Yalıköşkü’n[e] teşrif-fermâ-yı iclâl ve şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-şiyem hazretleriyle şeyhü’l-islâm efendi hazretleri verâlarından vezîr kapudân paşa hazretleri daħi şerefyâb-ı rû-mâl-i hużûr-ı halife-i cemşid-iqbâl olup ‘avârif-i behiyye-i hâkânîden ‘âlâmerâtibehüm her bir zât-ı me‘âlî-i semâtîñ dūş-ı liyâkat ve istihâlleri ferve-i semmûr müfîzü’s-sürûr ile tezyîn buyurulduğdan⁵ soñra sâ‘ir ümerâ-yı deryâdan mevcûd olanlar daħi zemîn-bûs-ı sultân-ı mekârim me’nûs ile müşerref buyurulup to‘b-endâz ve tañtana-perdâz olarak sefâ’in-i mîrîyyeyi mersâ-yı Tersâne-i ‘Âmire’ye işâl eylediler.

¹ Üçüncü çehâr-şenbih günü Burusa’ya irsâl ve Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile bundan D: -AE.

² ‘Âmire AE: -B, D.

³ Mütevâtir A, B, D: Tevârüd AE.

⁴ Bu kelime AE, A ve D nüshalarında sehven محزن (Mağzen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزن (Mağzen) şeklinde olmalıdır.

⁵ Buyurulduğdan A, B, D: Buyurduğdan AE.

Zikr-i Vilâdet-i Şâh-zâde-i Civân-baht-ı Sultân Mehmed ¹ حفظه الله الملك الصمد

Şehr-i şevvâl-i sa‘d- iştimâliñ² on ikinci ‘iyd-i mü’minîn olan cum‘a günü [12 L. 1196/20 Eylül 1782] sâ‘at on bir buçukda iken burc-âsmân-ı hilâfet-i âvec-i felek-i saltanat ya‘ni şülb-i kerîm-i pâd-şâh-ı Süleymân-menkâbet hazretlerinden pür-âftâb-ı cihân-tâb-ı i‘ânî bir şâh-zâde-i divân-baht-ı sa‘âdet-nişâb-ı pertev-pâş-ı sâhire-i³ vücûd ve⁴ ziynet-bağş-ı kımağ-ı⁵ şühûd⁶ olup zebân-ı hikmet-i beyân-ı hazret-i hilâfet-iktinâhîden nâm-ı nâmî ü ism-i şerîf ve kerâmîleri

خير الاسماء ما عبد و حمد⁷

maşdûku üzre Sultân Mehmed ta‘yîn ve miyâne-i ismâdan taşşîş ve tesmîye-i ism-i şerîfleri⁸ hazret-i seyyîdü’l-mürselîn ile cânib-i cenâb-ı risâlet-penâh ve şefâ‘at-i dest-gâhîye olan şevk ü garâm-ı şamîmleri tebyîn buyurulup bu nüvîd-i sa‘îdiñ işâ‘a ü i‘lânı bâ‘is-i ibtisâm-ı ‘âlem ve müstevcib-i sürûr ü⁹ şâd-mânî-i kâtib-e-i ümem olmağın ol-bâbda mübârek-i ‘ilm-i¹⁰ beşâret¹¹ ve kamer-i mülûkâne¹² ile bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn imlâ ve dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağası olan Cevher Ağa hazretleriyle cânib-i sûtûde-i menâkıb-ı şadâret-penâhîye ba‘ş ve isrâ buyuruldu. Şadr-ı a‘zam hazretleri ağa-yı müşârun-ileyh istikbâl ve ‘an-şamîmü’l-bâl tezâyüd-i ‘ömr ü devlet-i pâd-şâh-ı cihân ve istizâde-i i‘mâr¹³ ü i‘dâd-ı şâh-zâde-gân du‘âların ziver-mağâl eyleyüp merâsim-i terhîb¹⁴ ü ikrâm karîn ve pâyân ve hitâm olduğda müşârun-ileyhe bir re’s müzeyyen esb-i heyün-ı zor ve bir şevb ferve-i semmûr ve naqd-i mevfûr ihdâ ü eksâ vü i‘tâ ederek tehniyyet-nâme-i vilâdet-i hümâyûnu müş‘ir imlâ olunan telhîşi temhîr ü ta‘lîm¹⁵ ve müşârun-ileyh hazretleriyle huşûr-ı übbehet-zuhûr-ı hüsrevâneye ba‘ş ü takdîm buyurdular.

¹ “Allah onun yüceliğini korusun.” anlamında Arapça bir dua.

² Sa‘d-iştimâliñ A, B, D: Sa‘d-ihtimâliñ AE.

³ Civân-baht-ı sa‘âdet-nişâb-ı pertev-pâş-ı sâhire-i A, B:-AE

⁴ Ve D: -AE.

⁵ Kımağ B, D: Fesâta AE.

⁶ Şühûd B, D: Şümûd AE.

⁷ “İsimlerin en hayırlısı ‘Abd ve Hamd ile başlayandır.” Hadîs-i Şerîf.

⁸ Şerîfleri AE: Şerîf-i D.

⁹ Ü B, D: -AE.

¹⁰ Raqm-ı A: Kalem-i B, D.

¹¹ Beşâret AE: +Raqm-ı B, D.

¹² Mülûkâne B, D: Mülûkâ AE.

¹³ İ‘mâr B, D: Ağmâr AE.

¹⁴ Terhîb B, D: Terhîm AE.

¹⁵ Ta‘lîm AE: Teslîm A, B, D.

Hüdâ-yı müte‘âl pâd-şâh-ı enâm hazretleriniñ ‘ömr ü devletlerin cânib ede. Muttaşıl ve şâh-zâde-gân-ı civân-bahtlarınıñ ömrlerin ve tabî‘î vâsıl¹ eyleye. Âmîn. بحرمة النبي الامين.²

Vefât-ı Kâdî-yı Medîne-i Münevvere

Bundan mukaddem Medîne-i Münevvere kâdîsı olup ârzû-yı ziyâret-i Ravza-yı Muṭahhara ile evâhîr-i şehri recebû'l-müreccebe [Evâhîr-i B. 1196/Temmuz 1782] ‘azm-i süy-i Hicâz eden Töbkapulu merhûm şeyhü'l-islâm Şâlih Efendi akrabâsından es-Seyyid Tâhir Efendi’niñ Şam-ı Şerîf’e lede’l-vuşûl vücûdunuñ Şam’da kalup rûhunuñ cennete duhûl eylediği haberi mîrû'l-hâcc paşa [168^a] tarafından tahrîr ve inhâ ve Şam kâdîsı olan Mehmed Emîn-zâdelerden ‘Abdürrahman Efendi’niñ Medîne-i Münevvere kâdîsı olması iltimâs ü istid‘â olundu. Lakin Mısır kâdîsı olan ‘Osmân Efendi-zâde Tâtârcık ‘Abdullah Efendi’niñ fazîlet ü dâniş cihetinden mûmâ-ileyhe âşâr-ı meziyyeti zâhir olduğundan başka dekâyık-ı umûra âşînâ olduğu mütebâdir ü mütevâtir olmağın evâsıt-ı şehri şevvâlde Medîne-i Münevver’e kâdîlığı kendüsine ‘inâyet ü ihsân ve bir ân aqdem Mısır’dan Ravza-yı Muṭahhara’ya vuşûle şitâb ü müsâra‘at eylemesi fermân olunup Mısır hükûmeti daği sâbıkâ Ğalaṭa kâdîsı Sarı Mehmed Paşa-zâde İbrâhîm³ Beğ Efendi’ye i‘tâ olundu.

Zikr-i Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı ‘Ulemâ ve Vuḳû‘-ı Silsile

Şehri şevvâliñ yigirmi ikinci günü⁴ [22 L. 1196/3 Temmuz 1782] Kudüs-i Şerîf pâyesiyle Ğalaṭa hükûmeti şeyhü'l-islâm-ı sâbık Mehmed Şerîf Efendi hazretleriniñ maḥdûmları es-Seyyid Mehmed ‘Aṭâullah Efendi’ye ve Selânik kazâsı merhûm Hattât Şeker-zâde’niñ oğlu Sermed Efendi’ye ve Haleb kâdîlığı Bekir-zâde es-Seyyid ‘Abdürrahman Efendi’ye tevcih ü ihsân ve bu vechile üç koldan silsile vâқи‘ olmağın irtifâ‘-ı medrese ve irtikâ-yı⁵ rütbe ile zümre-i müderrisinden katî-vâfir kimesne mesrûr ü⁶ handân kılındı.

¹ Vâsıl B, D: Dâhil AE.

² “Emin olan peygamber hürmetine” anlamında Arapça bir söz.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Günü B: -AE.

⁵ İrtikâ-yı AE: İtkâ-yı D.

⁶ Ü B, D: -AE.

Vefât-ı Râbi‘a Sultân

Çoksan beş şa‘bânü’l-mu‘azzamınıñ on üçüncü günü [19 Ş. 1195/10 Ağustos 1781] zîb-efzâ-yı hadîka-yı vücûd olan kerîme-i muhtereme-i cenâb-ı cihân-dârî Râbi‘a Sultân hazretleriniñ vürd-i¹ ra‘nâ-yı cesim-i nâz-perverleri farf-ı le‘âfetden mübtelâ olduğu ‘arızaya tâb-âver olamadığından mâ-‘adâ huzzâk-ı etibbâ dañi her ne kadar tedbîrine ihtimâm eylediler ise eşer-i te’sîri zuhûr eylemeyüp bi’l-âhîre mâh-ı şevvâliñ yigirmi beşinci günü hüma-yı rûhu beden-i nâzenîninden pervâz ve gülşen-sarây-ı ‘adli² me’vâ ittihâz edüp hezâr-dîde ile âsmân-ı giryân ve zemâna nâlân olarak na‘ş-i ‘azîzi müretteb âlâyla sarây-ı ‘âmireden türbe-i cedîdeye³ işâli vesâ’ir hemşireleri civârında vedî‘a-yı rahmet îzd-i müte‘âl kılındı. Cenâb-ı hannân-ı vâlid-mâcidleri ile rûh-ı ‘âlim şehri-yâr-ı ümem hazretlerine şabr ü sükûn ihsân ve nice şâh-zâde ile gül-gonca-i hâtırların müsâttar-üryân eyleye Âmîn.

Vukû‘-ı Harîk-i Cüz’î

Harîk-i kebîr bakâyâsından Hâşekî civârında vâki‘ İshâk Efendi hânesi ve civârında kâ’in şağîr ü kebîr beş on miqdârı büyü ü dekâkînden mâh-ı şevvâliñ yigirmi beşinci gecesi [25 L. 1196/3 Ekim 1782] sâ‘at altıda iken bir âteş zuhûr ve der-‘akab şadr-ı a‘zam hazretleri feryâdlarına yetişüp itfâsına şarf-i⁴ maqdûr ederek âteşlerin teskîn ve zülâl-i ‘âtufetleriyle hâtırların teferrüc ve te’mîn eyleyüp mañall-i mezbûr Bâb-ı Âşafi’dan⁵ hayli mesâfe olmağın vâsıl olıncaya dek iki üç miqdârı hâne ve dükkân süzân ve bâkîsi hâ’iz⁶ dest-mâye-i rahmet-i rahmân olmuştur.

Nefy-i Voyvoda-yı ‘Aleksandri ve Tercemân-ı Dîvân

Muqaddem beyân olunduğı üzere Eflâk voyvodası sâbık ‘Aleksandri’niñ voyvodalığı evâhîrinde iki nefer oğulları Beç’e⁷ firâr ve ol-sebebeden kendü ‘azlin ihtiyâr edüp bir tarîkle nefsi-i Âsitâne’ye ilkâ ve gâh Arnabud kıyâyesi ve gâh Tarabya’da nefsi-i⁸ habîsin taṭrîbe ibtidâ eyledi. Ammâ ol-zümreniñ kendü hâline kâ’il olmayup sefâhat

¹ Vürd-i D: Derd-i AE.

² عدنی B, D.

³ Bu kelime D nüshasında sehven به جده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu به جدیده (Cedîdeye) şeklinde olmalıdır.

⁴ Şarf-ı A, B, D: Sa’y-i AE.

⁵ Âşafi’dan B, D: -AE.

⁶ Hâ’iz-i B, D: -AE.

⁷ Beç’e B, D: Bec’e AE.

⁸ Nefsi-i D: -AE.

mâ'il¹ cinsinden olmağla “*Voyvoda ma'zûlüyüm.*” deyü semmûr kalpaklı hademe ile dört çifte tedhîn olunmuş kayıklara binmeğe mübâderet ve Flemenk elçisi mişillü² [168^b] mürûr u³ ‘ubûra mübâşeret eylediğinden başka altı sene miqdârı Eflâk re‘âyâsını şoyarak küllî mâl cem‘ eylediğini izhâra ısrâr ve öbür⁴ tarafından fi'l-aşl kendüsiniñ baş kapukethüdâsı olup hâlâ dîvân tercemânı olan Miḥalaki ile ebnâ-yı cinsiniñ umûr-ı⁵ dîn-i ihlâle der-kâr olmalarıyla mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü [28 L. 1196/6 Ekim 1782] kendüsi ve dîvân tercemânı Cezâyir-i Bahr-i Sefîd'den birer cezîreye nefy ü iclâ⁶ olundu.

Zıkr-i Kâdî‘asker-şoden Nâfi‘ Efendi ve Tevcîh-i Kazâ-yı İslâmbol be-Müftî-zâde Ahmed Efendi

Bi'l-fi‘l Anadolu kâdî‘askeri olan ‘Arab-zâde ‘Aṭâullah Efendi hazretleri minhâc-ı şerî‘at üzre kâdî‘askerlik hizmetini kâtı‘ ve Anadolu şadâretiniñ nevbeti⁷ Nâfi‘ Efendi hazretlerine râci‘ olmağın şehir-i zi‘l-ka‘deniñ gürresi se⁸-şenbih günü [1 Za. 1196/8 Ekim 1782] hużûr-ı cenâb-ı şadâret-penâhîde Anadolu kâdî‘askerliği hil‘ati düş-ı liyâkatine eksâ ve İslâmbol kâdîsı olan efendi-i müşârun-ileyhiñ birâder-i kebîri ‘Arab-zâde Şâdık Efendi’niñ ba‘zı tevânî ü fütûru zuhûr etmeğın müddetinden dört mâh muqaddem⁹ ma‘zûl olup yerine hasbe’t-tarîk ve’l-istihkâk ufka-yı fużalâ ve nuḥbe-i zümre-i ‘ulemâ ordu-yı hümâyûn kâdîsı Müftî-zâde Ahmed Efendi’niñ İslâmbol kâdîliği ile rütbesi terfî‘ ve kadri i‘lâ kılındı.

Vefât-ı Muḥâfız-ı Ḥotin¹⁰ Ahmed ‘İzzet Paşa ve İrâd Mîr-i Mîrânî-i Ağa-yı Esbak Süleymân Ağa

Çend mâhdan berü Ḥotin¹¹ muḥâfızlığıyla iştiğâl ve fermân-ı ezel-‘unvân-ı subhânîye imtişâl ile

¹ Mâ'il B, D: -AE.

² Mişillü A, B, D: -AE.

³ Ü B: -AE.

⁴ Öbür D: Bir AE.

⁵ Umûr-ı AE: Umûrın B, D.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven اجمال (İclâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اجلا (İclâ) şeklinde olmalıdır.

⁷ Nevbeti A, B, D: -AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven شه (Se) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سه (Se) şeklinde olmalıdır.

⁹ Muqaddem B, D: -AE.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); A, B ve D nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

¹¹ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Ḥotin); A, B ve D nüshalarında ise خوتين (Ḥotin) imlâsıyla yazılmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا¹

muhâtabı olmak ârzûlarından tek ü pû üzre olan Aḥmed ‘İzzet Paşa’nın birkaç gün mizâcları mütegayyir² ve zor-ı ‘ârızadan vücûdları müte’essir olarak bi’l-âhire

لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ³

nâşş-ı celîli üzre rûḥ-ı revânı evâsıt-ı şehri-ı şevvâl-i mağfiret⁴-iştimâlde ḥâ’iz mertebe-i cennât-‘adn-i müftehitü’l-hümemi’l-ebvâb olup⁵ Ḥotin⁶ kal‘a-yı ‘azrâsının⁷ ḥilye-i muhâfaza ü merâbıtıdan ‘âtıl kaldığı haberi mâh-ı zi’l-ka‘deniñ üçüncü günü ‘atebe-i ‘ulyâya vâsıl olmağla merḥûm-ı müşârun-ileyhiñ maḥlûlinden olmak üzre sâbıkâ Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağası olup toksan beş senesi cemâziye’l-evvelinden berü menfiyyen Sinob kaşabasında ikâmete me’mûr olan Zorluoğlu kethüdâsı dimekle meşhûr Süleymân Ağa’ya Rûmeli Beğlerbeğisi pâysesiyile mîr-i mîrânlık ‘inâyet ü iḥsân ve bir ân aḳdem Ḥotin⁸ muhâfazasına varub zabt ü rabt ve⁹ kal‘aya kıyâm eylemesi fermân olundu.

Terceme

Müşârun-ileyhiñ menşe’i Kûtâhiyye olup hattâ silsile-i nesebi Germiyânoğullarına müntehî olduğu gâh gâh yâd ü tezkâr ve mu‘riz iftiḥârda müstemi‘ine¹⁰ îrâd ü iş‘âr eder idi.

Sinn-i temyîze resîde olduğu hengâmlarda Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ‘azim ve bir mikdâr taḥşîl-i ma‘ârif verziş eylediktensoñra müddet-i medîde teşrîfâtîlik ile¹¹ evkât-güzâr olan ‘Âkif Beğ merḥûmuñ hizmetinde kâ’im olarak devr-i Maḥmûd Ḥânî’de teşrîfât kalemi ḥalîfeliğın taḥşîl ve giderek kalemiyye ḥalîfeliğın¹² ilḥâk ile esbâb-ı ma‘âş

¹ *Kur’ân-ı Kerîm*, Âl-i ‘İmrân, 3/200. “Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin.”

² Mütegayyir A, B, D: Mu‘teber AE.

³ *Kur’ân-ı Kerîm*, Ra‘d, 13/38. “Her ecelin (vadenin) bir yazısı vardır.”

⁴ Mağfiret D: Mağfir AE.

⁵ Olup D: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Hotin); A, B ve D nüshalarında ise خوتين (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ ‘Azrâsının D: غدراسنك AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Hotin); A, B ve D nüshalarında ise خوتين (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

⁹ Ve AE: -B, D.

¹⁰ Müstemi‘ine AE: مستمنه D.

¹¹ İle B, D: -AE.

¹² Taḥşîl ve giderek kalemiyye ḥalîfeliğın B, D: -AE.

cem‘ ü tekml̄ eylemişidi. Bu h̄ale kanâ‘at-ı müstelzim-i fevz ü¹ sa‘âdet olduğun bilmeyerek bi’t-taleb ‘Âkif Beğ üzerinden teşrifâtılık manşıbın ihrâz² ve üç sene miqdârı mahall-i merķūmda ikāmet eylemeden Dîvân-ı Hümâyûn çavuşbaşılığı ile serfirâz ve ba‘dehu çok geçmeden vezîr kethüdâlığıyla mümtâz olup andan ba‘zı isnâd ile [169^a] Yedi Kule’ye ve Yedi Kule’den Limni cezîresine nefy ü iclâ ve efgende-i şınûf-ı meşâķ ü ‘anâ kılinmışdı. Bundan şoñra bir miqdâr kendüsine luřf ile mu‘âmele olunup İslâmbol’a ba‘de’l-vürūd bir eyyâm Tersâne-i ‘Âmire umûruna müzâvele eylediği ‘akabinde ğarb-hâne emâneti ile Mışır-ı Kâhire’ye irsâl ve nice mâh ü sâl ol-ķızmetde isti‘mâl olunup seksan dōrt senesi hilâlinde [1184/1770-1771] yine Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ric‘at ve cüz’î meķ ile me‘mûren ordu-yı hümâyûna ‘azîmet eyledi. Gûyâ ba‘zı serâ’ir-i ordu-yı hümâyûna vuķūf ile cânib Âsitâne’ye kuşul etmeğin şânî kerre vezîr kethüdâlığıyla mu‘asker-i hümâyûna ‘avdet ve andan Ruscuk’da yed-i ‘ahâlî vü³ ‘askerîde maķtûl olan Bükreş ser-‘askeri kâ’immaķâm Mehmed Paşa maķâmında⁴ kâ’im olmaķ üzere nâ’il-i rütbe-i vezâret olup seferler hitâmına dek ķaşaba-yı mezbûre ve havâlîsinde ikāmet ve ğayli besâlet ü şecâ‘at ile dîn-i mübîne ķızmet ederek iktisâb-ı şân ü şöhret eyledi idi. Ba‘de’l-müşâlaķa Vidin ve Erzurûm ve Haleb manşıbların deverân ve cânib-i saltanat-ı seniyyeden yüz elli kîse aķça ile Aydın manşıbı ihsân olunaraķ Medîne-i Münevvere⁵ نورها الله الي يوم الاخره muĥâfazasında kıyâm eylemesi fermân olunduķda ba‘zı ‘özr irâd ile Şam-ı Şerîf’den ilerü gidemeyüp ol-ķidmet-i celîleden rû-gerdân olmağın Kudüs sancâğı tecvîhi ile ĥaķķında ba‘zı ‘alâyim-i igbirâr nü-mâyân olmuşıdı.

Pes toķsan üç senesi şa‘bân-ı şerîfiniñ on yedinci günü [17 Ş. 1193/30 Ağustos 1779] Haleb vâlîsi iken kâffe-i eşyâsı cânib-i beytü’l-mâlden zabt olunaraķ Kudüs’de ikāmet eylemek üzere vezâreti ref‘ ve mahall-i me‘mûriyyete ‘azîmet eylediği eşnâda Trâblusşam kıtâ‘-ı tarîķ yedinde baķâyâ-yı eşyâsı ğaşb ve ĥattâ bir ber-dûşundan⁶ libâsı ĥila‘ olunduğı ĥâlde Kudüs’e dâĥil ve ğavr-ı cerr-i Fikret ve⁷ endîşeye mütevâşıl olup iki seneye ķarîb zemân bu ĥâl üzere deverân eylediktenşoñra ĥâline merĥamet olunup

¹ Ü A, B, D: -AE.

² Ihrâz AE: İşrâr B, D.

³ Ve B, D: -AE.

⁴ Maķâmında B, D: Mesnede AE.

⁵ “Allah kıyamete kadar onu nurlandırısın.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Ber-ü-dûşundan B: Ber-dûşundan D: Ber-dûşundan AE.

⁷ Ve B, D: -AE.

toğsan beş senesi evâsıtında [1195/1781] vezâreti ibkâ ve bir eyyâm Silistre'de ikâmet ve ba'dehu Hotin¹ muhâfazasında zuhûr-ı âşâr-ı 'inâyet-i ileyhiye merâkîb üzre iken rûh-ı revânî kişver-i² bekâya rıhlet ve çâşte-gâhî-i bâlâ-yı cennet eyledi. ³ رحمة الله عليه.

Naql-i Hümâyûn ez-Beşiktaş be⁴-Sarây-ı Cedîd-i 'Âmire

Mevsim-i germâ-güzâr ve âvân olan⁵ ser-mâ hulûl edüp hevâlarda bir devlet-i bedîdâr olduğundan başka fe-hamden-sümme-hamden pâd-şâh-ı enâm-ı şehir-yâr-ı âsmân-ı ihtişâm hazretleri bi's-sa'd ve'l-ikbâl bahâr ve şeyf ve harîf⁶ mevsimlerinde istişmâm-ı envâ' revâyi-i⁷ hâtır-güşâ ve temâşâ-yı şînâyi'-i cenâb-ı revnağ-ı dehnde ârz ü semâ ederek iktisâb-ı şinûf-ı huzûz-ı ferağ-fezâ buyurmuş olmalarıyla ba'de'z-zîn Sarây-ı 'Âmire-i hümâyûnlarına sâye-güster-i iclâl olmağa hâtır-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine ikbâl ve nefsu'l-emr göc-i⁸ hümâyûnlarının zemân-ı sa'd-iiktirânı hulûl ve istikbâl etmeğin şehir-i zi'l-ka'deniñ toğuzuncu ve teşrîn-i evveliñ beşinci rûz-ı meyâmin-endûz-ı erba'âda [9 Za. 1196/16 Ekim 1782] muķârin-i eşnâf-ı yümn ü sa'âdet olarak şehirüce Beşiktaş'dan çübde-i⁹ zelâl-ı ikâmet ve sarây-ı cedîd-i hümâyûn-ı pâd-şâhânelere sâye-endâzı meymenet ü übbebet oldılar. Hüdâ-yı müte'âl göc-i hümâyûn-ı¹⁰ hüsrevânelerin mübârek ü mes'ûd ve matlab-ı a'lâ olan şâh-beyt-i 'ömr-i girân-mâye-i pâd-şâhî ve i'mâr-ı¹¹ şâh-zâdegân-ı sa'âdet-penâhîlerin zîver-kinâye-i¹² hulûd eyleye. Âmîn. ¹³ بحرمة النبي الامين.

¹ Bu kelime AE. nüshasında حوتين (Hotin); A, B ve D nüshalarında ise خوتين (Hotin) imlâsıyla yazılmıştır.

² Kişver B, D: كنور AE.

³ "Allah'ın rahmeti üzerine olsun." anlamında Arapça bir dua.

⁴ Beşiktaş AE: +Be- B, D.

⁵ Olan D: -AE.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven حريف (Harîf) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خريف (Harîf) şeklinde olmalıdır.

⁷ Revâyi-i AE: Revâyic D.

⁸ Göc-i D: Kûh-ı AE

⁹ چه چیده B: چه چیده D.

¹⁰ Pâd-şâhânelere sâye-endâzı meymenet ü übbebet oldılar. Hüdâ-yı müte'âl göc-i hümâyûn-ı B, D: -AE.

¹¹ İ'mâr B, D: Ağmâr-ı AE.

¹² Zîver-kitâba B, D: Zîver-kinâye-i AE.

¹³ "Emin olan peygamber hürmetine" anlamında Arapça bir söz.

Vuķū‘-ı Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîr-livâ-şoden Zâhir¹ ‘Ömer-zâde eş-Şeyh ‘Osmân

Çend rûz muķaddem ĥall-i ileyhile Yanya sancâğı maĥlûl olmağın evâ’il-i şehri² zi’l-ka‘dede [Evâĥir-i Za. 1196/Ekim-Kasım 1782] Selânik sancâğı ma‘îşetiyle Özi muĥâfazasında olan İl-başânlı Süleymân Paşa’ya tevcîh ve Selânik sancâğıyla Ağrıboz muĥâfızı vezîr Silaĥ-dâr [169^b] Emîn Paşa’nın ĥâli terfîh olunup livâ-yı Ağrıboz ile Kandıye muĥâfızı vezîr Seyyid Aĥmed Paşa’nın ĥâtırı mecbûr ve sâbıkâ Mısr vâlisi vezîr-i kâ’immaķâm Meĥmed Paşa Girid eyâleti ile Kandıye kal‘asın muĥâfazaya me’mûr buyurulup Semendre sancâğıyla muĥâfızlığı-ı Belğrâd bâ-eyâlet-i Rûmeli sâbıkâ Baĥr-i Siyâh ser-‘askeri olan vezîr Meĥmed Paşa’ya tevcîh ü iĥsân buyuruldu.

Bundan aķdem hûmem-i pâd-şâhîyle dirâĥt-ı vücûdu ‘Akka arâzisinden bergende ve istîşâl olunan Zâhir ‘Ömerogullarının ekberi eş-Şeyh ‘Osmân altı seneden berü derûn-ı Bâb-ı Âşafî’de iķâmet

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ³

ķâbilinden olduğuna herkes taĥşîl-i ittîlâ‘ eylediğinden başka teşrîf-fermâ-yı mesned-i vekâlet-küberâ olan vüzerâ-yı ‘izâm ĥazerâtı daĥi şalâĥ ĥâline vâķıf ü⁴ şâyân-ı merâĥim ü iltifât-ı pâd-şâhî olduğuna ‘ârif olmalarıyla her biri mûmâ-ileyh ĥaķķında bir dürlü ĥayr niyyet edüp lakin ķuvvetden fi‘le getirilmeğey ĥayret olunmadığından bu vaķte dek peygûle-nişîn-i kûşe-nisyân⁵ ve⁶ muntazır-ı meded-kârî-i cenâb-mennân olmuş idi.

لكل امرأان⁷

mefhûmunca⁸ bir iki mâĥ muķaddem ĥaķķında baĥr-i mevvâc-ı cevâb-ı şehen-şâhî cûş ü ĥurûş eyleyüp otuz neferden mütecâviz ‘ıyâl ü evlâdı Dergâĥ-ı ‘Âlî gediklülerinden mübâşir ta’yîniyle Şaydâ’dan Burusa’ya îşâl ve bu vechile tekrîm ü tevķîr ve ibcâl olunmuşıdı. Bu def’a tezkîr-i cenâb-ı şadâret-penâhî ile bir münâsib

¹ Zâhir A, B, D: Tâhir AE.

² Şehr-i A, B, D: -AE.

³ Kur’ân-ı Kerîm, En’âm 6/95; Yunûs, 10/31; Rûm 30/19. “Ölüden diriye çıkarır.”

⁴ Ve B, D: -AE.

⁵ Kûşe-nisyân AE: نشينان B, D.

⁶ Ve B, D: -AE.

⁷ “Her şahıs için.”

⁸ Mefhûmunca B, D: Mûcibince AE.

mütesellim naşb olunup tayyârâtıyla def^c-i zarûret ve devâm-ı ‘ömr ü devlet-i pâd-şâhîye müvâzebet eyleyüp fazl-i nemâsından¹ senevî üç biñ gurus birâderi Şeyh Ahmed’a i‘ânet ve hasbe’l-iktizâ hizmet-i pâd-şâhî ve vukû‘ u² zuhûrunda bezl-i kudret eylemek şurûtuyla mîr-livâlık rütbe-i behiyyesiyle ber-vech-i te’bîd Hüdâ-vendigâr sancâğı kendüsine ‘inâyet ü ihsân buyuruldu.

[170^a]

Bu varak boştur.

[170^b] **İtlâk-şoden-i Selîm Sırrı Efendi Emîn-i Tersâne-i Sâbık ve Sebeb-i Tefâtîş³**

Şadr-ı a‘zam Yeğen Mehmed Paşa hazretleri eyâlet-i Anadolu’dan infişâl ve maşkaţ-ı re’s olan ‘Alânya’ya rahle-bend-i isti‘câl olması irâdesiyle eyâlet-i mezkûr şadr-ı esbak Silahdâr Mehmed Paşa hazretlerine tevcîh ü ihsân ve kapu kethüdâsı olan Selîm Sırrı Efendi Kütâhiyye’de muķîm kapucibaşlarından ‘Abbâs Ağa ve mütesellim naşb ile kâm-rân etdirmiş idi. Vâlî-i sâbıkda manşibında tûl-i mekşî mûcib ihtilâl-i memleket ve vâlî-i lâ-ħaķķda maħşûlât ve ‘â’idâtına sirâre-i mûmâna‘at olacağını mütesellim-i merķûm mülâhaza ve der-bâr ve muķaddemâ kethüdâsı maķâmında olan şahşı daħi vâlîlik hengâmında katl etmiş bulunmağla mütesellim-i merķûm müşârun-ileyh hakkında esbâb-i iz‘âc ve tazyîķi i‘dâd edüp me’mûr olduğı ‘Alânya semtine bir ân aķdem ‘azîmet etmesi bâbında pey-der-pey irsâl-i haber ve dâd ü sited ve levâzım-ı sâ’ireniñ tanzîmiyçün merķûm ile müşârun-ileyh mülâķât taleb etdikce ‘adem-i emniyetine binâ’en icâbından nigûli-i zülâl-i tab‘ ve meşreblerin mûkedder eylediğinden ġayrı etrâfda olan mübâşirlerini şaferü’l-îdâ‘ada zımnında iķtizâ edenlere tahrîr ve ifâde ve ħîn ve ħareketlerinden me’mûlleri derece-i i‘ânet ve ħidmet eylediğini müşârun-ileyh Yeğen Mehmed Paşa hazretleri Selîm Efendi’niñ sevķ ve ta’lîmine ħaml ü işbâd

Beyt

غیر حبني وانا المعاتب فيكم

فكانني سبابته المقدم¹

¹ Nemâsından A, B, D: İnmâsından AE.

² Ü B, D: -AE.

³ Bu başlık ve metni B ve D nüshalarında bulunmamaktadır.

me'âli mûmâ-ileyh Selîm Efendi'niñ hasbe'l-hâli Anaṭolu mansıbına 'amel edüp Silah-dâr Mehmed Paşa'yı vâlî etdirdiğini daḥi zehâb² olup gerek vâlî-i cedîde ve gerek Selîm Efendi'ye ızmar-ı ğayz ve kîn ve aḥz ü intikâma fırsat-bîn olmuşidi. Bu esnâda münḥall olan tersâne emâneti mûmâ-ileyhe tevcîh ve şûret-i zâhirde ḳadrini terfî' ve تنويه ve ḥaḳîkî cem'-i marz-ı ğarz zımnında temhîd muḳaddem ber-تمويه edüp ḳazâ vü ḳader daḥi ihzâr-ı esbâb Françalunuñ muḳaddemâ maḥallinden mübâya'a eyledikleri aḥşâb seffineniñ Fırâncaluya verülüp verilmemesi zımnında re'îsü'l-küttâb Mehmed Ḥayrî Efendi'yi mûmâ-ileyh Selîm Efendi kendü meclisinde ba'zı düvel elçileri ḥâzır oldukları ḥâlde lisâna getürmeğle terk-i ḥürmet olup³ ve be-ḥasbü'l-beşeriye şüdûr eden nâ-ber-câ vaz'-ı ta'zîz ve ḥabs⁴ ve terbiye ile izâle olunmaḳ re'y-i şevâb iken müşârun-ileyh Yeğen Paşa ḥazretleri ḳazıyye-i a'zâm ve rûz [ü] şeb ḳayd ü şaydına baş-ı ḥiyâle-i ârâm⁵ eylediği merâmın ḥuşûlüyle mübâşir aḥz ü intikâm olup ḳazıyye-i bî-aḥer vech ile taḳdîm ve Burusa'ya teşeffî-i ğayz-ı 'azîm idemeyüb ḳapu kethüdâlıḳları daḥi aḥerlere tevcîh olunmaḳ vâdîlerinde cevır ü i'tisâfını mûmâ-ileyh ḥaḳḳında ta'mîm edüp bertakrîbe ḳapu kethüdâlıḳları ibḳâ ve maḥall-i menfâsına be'de'l-isrâd mûmâ-ileyhiñ nefy ü tağrîbi 'arza maḥmûl olduğu rütbe-i ḥaḳîḳe mevşûl olduğundan ğayrı tarafından ba'zı maḥallere isâle-i جوسار 'ubûdiyyet ve icrâ-yı zülâl-i ḥidmet olunarak be-vâsıtayi's-şüfe'â 'afv ü itlâḳ ve melḥûz-ı li-ḥâza-yı eşfâḳ olup bu vesîle ile mûmâ-ileyh dest-i ḥâdisâtından merâret-i ğurbeti mükerreren cemşîde ve eyâb ü zehâbı 'aded-i çile-i merdân olan kırık ğüne vâsıl olunduḳdanşoñra Âsitâne'ye resîde olmuşdır.

'Afv ü İtlâḳ-ı Selîm Sırrı Efendi

Efend-i mûmâ-ileyhiñ nefyi fi'l-aşl şadr-ı a'zam Yeğen Mehmed Paşa Anaṭolu eyâletinden münfaşıl olup yerine Selîm Efendi'niñ ḳapu kethüdâlıḳ ḥidmetinde olduğu şadr-ı esbaḳ Silah-dâr Mehmed Paşa Anaṭolu vâlîsi olduğda⁶ bu def'a izâlesi irâde olunan Kütâhiyyeli ḳapucıbaşı 'Abbâs⁷ Ağa'yı üzerine [171^a] taslîṭ ve mansıbı⁸ olan

¹ Benden başkaları delirdi. Ben de arkanızdan geliyorum. Pişmanlık duyanım şahadet parmağım." anlamında Arapça bir beyit.: المنتدم A.

² Bu kelime A nüshasında sehven زهاب (Zehâb) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ذهاب (Zehâb) şeklinde olmalıdır.

³ Olup AE: Âdâb A.

⁴ Ḥabs AE: Ḥüsni A.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven رام imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ارام (Ârâm) şeklinde olmalıdır.

⁶ Olduḳda A, B, D: İken AE.

⁷ 'Abbâs AE: 'Abbâs'ı D.

⁸ Mansıbı B, D: Naşbı AE.

‘Alanya’ya gitmek üzere tertîb eylediği umûrını teşvîş ve **تخبیط** eylediğinden başka ba‘zı mûcib-i hırâş-cân olur evzâ‘-ı müdhîşe ile kendüsini giriftâr-i endîşe dûr-â-dûr eylediğinden taraf-ı müşârun-ileyhden ve kapu kethüdâları efendi-i mûmâ-ileyh cânibinden gereği gibi dill-gîr ve müddet-i medîdeden berü ve ol¹‘uqde-i zamîrinde cây-gîr olmağla muqaddem zîkr olunduğı üzere efendi-i mûmâ-ileyhiñ inhirâf-ı mizâcî ‘ilâvesiyle Tersâne-i ‘Âmire’ye rabt ve peyvend ve maħallinde Francalu[ya] mübâya‘a eylemek takrîbi ile kendülere verilmek üzere liman-bend olan sefîne aħşâbınıñ Fırâncalı tarafına verilüp verilmemesi bâbında re’îsü’l-küttâb efendi ħazretleri meclisinde gûzerân eden kelimâtdan efendi-i mûmâ-ileyh tarafından zebân-dirâzlık şûretlerinde vukû‘-yâfte olan çend kelimeye taraf-ı şadr-ı a‘zamîden şâh ü berk verilerek Burusa’ya² nefy ü iclâ ve ihâfe şûretlerinde ‘icâleten şavb-ı me’mûrîne isrâ olmuş idi. Bu kerre mûmâ-ileyhiñ bu³ vaz‘da nefy-i ġaraza⁴ mebnî olduğı nümâyân ve her vechile ‘afva şâyân olduğundan başka şûfe‘â vâsıtasıyla ħasbe’l-münâsebet ba‘zı maħallere zülâl-i ħızmîti icrâ ederek itlâkın recâ etdirmeyin ‘afvı semerresi ħâşıl ve zehâb ü iyâbı otuz beş güne resîde olmaksızın Âsitâne’ye ric‘at eyleyüp neşât-âbâdda olan sâhil-ħânesine vâsıl⁵ olmuştır.

Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

ZİRDE tafşîl olunacak vechile Moskovlu ve Nemçelü’nün ittifâkları ve kemâl-ı ġurûr-ı istikbârlarına mebnî ba‘zı tekâlîf-i bârdeyi müştemil elçileriniñ verdikleri takrîrlerine ve Moskovlunıñ Kıırım’da cem‘iyyet-i ‘asâkir-i maħzûlelerinden fazla Nemçe Çasarı’nıñ daġı ser-ħaddât-ı manşûre qarşularına mühimmât irsâli ve Eflâk ve Boġdân’a qarîb Macar⁶ ve Erdel içlerinde sû-be-sû ‘asker irâ’esi⁷ mişillü etvârlarına ve etrâfdan⁸ gelen ħavâdişe nazaran Devlet-i ‘Aliyye el altından tedârîğini görmek ve ser-‘askerliğe liyâkati olan vüzerâyı şimdeden intihâb ve taraf taraf yerleşdirmek mertebe-i vücûbda olduğuna binâ’en lede’l-ħâcet Eflâk cânibi ser-‘askerliğine ta’yîn zımnında Özi

¹ Ve ol- B, D: Velvel-i AE.

² Bu kelime AE. nüshasında بروسه يه (Bursa’ya); B ve D nüshalarında ise بورسہ يه (Bursa’ya) imlalarıyla yazılmıştır.

³ Bu B, D: Be- AE.

⁴ ġaraza B, D: ‘Arza AE.

⁵ Vâşıl A, B, D: Dâġil AE.

⁶ Macar B, D: Buħara AE.

⁷ Irâ’esi B, D: Âvânesi AE.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven اطرفدن (Etrâfdan) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اطرافدن (Etrâfdan) şeklinde olmalıdır.

eyâleti vezîr Aydoslu es-Seyyid Mehmed Paşa'ya tevcîh ve Silistre'de mükemmel kapusu halkıyla iķâmet eylemesi fermân olup ba'zı hafî-i veşâyâyı lâzıme dağı kavâ'im-i Âşafî'ye¹ kendüye ifâde vü tefhîm ve Vidin muhâfızlığı dağı selefî vezîr Çatalcalı 'Ali Paşa'ya ihâle ve kapu kethüdâlarına hil'atleri ilbâs olundu.

Habs-i İsmâ'îl² Ağa der-Def'a-yı Şânîye

Şadr-ı a'zam-ı sâbık Mehmed 'İzzet Paşa mesned-i şadâretten 'azl olunduğda

العید وما یملکه کان لمولاه³

mazmûnu üzre mâ-meleki taraf-ı hümâyûndan zabt olunup ba'zı sû'âl ü cevâb için kayınları sâbık arpa emîni İsmâ'îl⁴ Ağa dağı bostânîler tarafından mahbûs ve hafî ü celî bir şey kalmadığı müteyakkin ve maşûs olduğda efendisi müşârun-ileyhiñ dânilerin iskât eylemek şartıyla hâline eşfâk ve habsden ıtlâk olunmuşıdı. Bu kere dîn-i keşîr olup tîz elden edâsı müte'assir ve zâtında kendüsi aşnâf beyninde mümâtele mu'âmesiyle müştahir olmağın aşhâb-ı hûkûk akça istedikçe bâz-güne tavr eylediğinden haqq-ı şâhibleri matlûblarına vuşûlden me'yûs olmak şûretlerinde ref'-i rak'-ı istirhâm ve hâllerin i'lâm eylediler. İstimâ' olunduğu üzre ol-matlûbâta matlûb-ı aheriñ taşşîli dağı şadr-ı a'zam tarafından 'ilâve olunarak tekrâr bostânîler hapsine idhâl ve muţâlîbiñ huşûline isti'câl olundu. Ba'de'z-zîn mümâtale vü lecâc bir şey intâc eylemeyeceği meczûmu olmağın teklîf olunan matlûbâtıñ bir gün evvel tarafından edâ olunması ta'ahhüd [171^b] olunarak habsden ıtlâk⁵ çok geçmeden Halîl Paşa hazretleri şadr-ı a'zam olmağın 'ilâve-i 'inâyetleriyle begsimâd tabanca mübâşeretiyile Şofya câniblerine ta'yîn buyurulmağla keşme-keş-i rüzgârdan emîn olmuşdır.

Vefât-ı Şadr-ı Anaçolu-yı Sâbık İmâm-ı Şehr-yârî Mehmed Emin Efendi

Sâbıkâ Anaçolu kâđî'askeri ve⁶ imâm-ı evvel-i şehr-yârî olan Mehmed Emin Efendi'niñ bir nezle-i hârre ile def'aten mizâclarında tağyîr⁷ zuhûr ve tedbîr-i müdâvâta

¹ Âşafî B, D: +İle B, D.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

³ "Bayram ve içindekiler sahibine aittir." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Halâş A, B: Halâşım D: +Ve B, D.

⁶ Ve B, D: -AE.

⁷ Tağyîr AE: Tağayyür B, D.

tedâriklerine kıyâm olunup hemân¹ bir iki gün zarfında terk-i ‘âlem-i mecâz eyleyüp ‘azm-i bezm-i ebedü’l-ıhuzûr eyledi.

Terceme

Mevlânâ-yı mûmâ-ileyhiñ vâlidleri Dîvân-ı Hümâyûn çavuşlarından olup yüz kırk târîhi şa‘bânı evâsıtında [Evâsıt-ı Ş. 1140/Mart-Nisan 1728] Âsitâne-i ‘Aliyye’de vâkı‘ Hâcî Kadın nâm maħalalde kadem-nihâde-i süllem vücûd ve resîde-i mertebe-i temyîz-i zebân² ü sûd olduklarında taħşîl-i Kır‘ân’a verziş³ eylediğine binâ’en kemâl-i zarûret ile müte‘ayyiş ve zemân-ı yesîrde hıfz-ı kelâm-ı mecîd ve hûsn-i şadâ ile şöhret-mensû olmağın altmış tokuz târîhi şaferü’l-hayrında [S. 1169/Kasım-Aralık 1755] Hüdâvendigâr-ı esbak Sultân ‘Osmân Hân-ı merhûma imâm-ı şânî olmağla dâhil-i silsile-i müderrisîn-i kirâm ve yetmiş bir sâli hilâlinde [1171/1757-1758] vekâleten ve yetmiş iki ramazânında [N. 1172/Nisan-Mayıs 1759] aşâleten büyük imâmlık rütbe-i behiyyesiyle be-nâm olmuşlar idi. Seksan dört senesi zi’l-ka‘desinde [Za. 1184/Şubat-Mart 1771] Selânik mevleviyeti ile⁴ kâm-yâb ve seksan sekiz senesi [1188/1774-1775] eşnâlarında müte‘âkıben Edirne ve Mekke-i Mükerrime pâyeleri tevcîhiyle hadîka-yı emânîleri reyyân ü şadân⁵ olmuş idi. Seksan tokuz senesi şa‘bânınıñ beşinci günü [5 Ş. 1189/1 Ekim 1775] İstanbul pâyesi ‘inâyet ü ihsân ve tokşan bir senesi zi’l-ħiccesi gürresinde [1 Z. 1191/31 Aralık 1777] Anaṭolu şadâretiyle maħsûd ve emsâl ü akrân olup tokşan iki senesi zi’l-ħiccesinde [Z. 1192/ Aralık 1778-Ocak 1779] Anaṭolu şadâretinden ma‘zûl ve tokşan dört şa‘bânı hilâlinde [Ş. 1194/Ağustos 1780] şehr-yâr-ı enâm ħazretleri imâmetinden infişâl ile peygüle-nişîn-i zâviye-ħumûl olmağın devâm-ı ‘ömr-i pād-şâh-ı enâma müvâzebet ve Rûmeli şadâretine debdebe-i⁶ rûz-ı merâkıb⁷ iken tokşan altı zi’l-ka‘desiniñ on yedinci cum‘a günü [17 Za. 1196/24 Ekim 1782] mürğ-i rûh-ı cânib-i ‘adne revân ve na‘ş Üsküdâr’da Ayrılık Çeşme’si kurbunda vedî‘a-yı rahmet⁸ ü rahmân kılınmışdır.

¹ Bu kelime B nüshasında sehven هما imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu همان (Hemân) şeklinde olmalıdır.

² Zebân AE: Ziyân B.

³ Bu kelime AE., A, B ve D nüshalarında sehven ورزش (Verziş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ورزیş (Verziş) şeklinde olmalıdır.

⁴ İle B, D: -AE.

⁵ Şad-âb A, B, D: Şadân AE.

⁶ Dîde-i B: ديد D.

⁷ Merâkıb AE: Mürâkabet D.

⁸ Ü A: -AE

Vefât-ı Müneccimbaşî [el-Hâcc Meḥmed ‘Abdullah Efendi]

Müddet-i medîdeden berü sâni ve iki üç senedenberü müneccimbaşî olan Musâ-zâde el-Hâcc Meḥmed ‘Abdullah¹ Efendi’niñ kevkeb-i ‘ömrü medâr-ı zevâlde dâ’ir olmağın bir eyyâm mizâcî² müteğayyir ve bi’l-âḥire mâh-ı zi’l-ka’deniñ on sekizinci günü [18 Za. 1196/25 Ekim 1782] mabṭûnen zîr-i zemîne mütevâri ü müstetir olup müneccimbaşılığ ḥil’ati ile müneccim-i ṣânî Müneccimbaşî-zâde Meḥmed Şâdık Efendi’niñ dûş-ı istîhâli tezyîn ve mehre-i müneccimînden el-Hâcc Ya’kûb Efendi ṣânîliğe intihâb ve ta’yîn³ kılındı.

Terceme

Merḥûm-ı mûmâ-ileyh otuz târîhlerinde [1130/1717-1718] dâr-ı dünyâyâ kudûm ve Dâmâd-zâde kâdî’askerliğinde tarîk-i kazâyâ duḥûl ile beyne’l-akrân meşhûr ü ma’lûm olup merreten ba’de-uḥrâ taḥtabaşılık ile emrâr-ı a’vâm-ı⁴ şuhûr ve nice eyyâm müneccim-i ṣânî ve evvelik ile zemânı mürûr eyleyüp bi’l-âḥire zıkr olunduğı üzre dâr-ı beḳâyâ irtihâl vukû’ına Kavğacı Dede⁵ ḥazîresinde vedî’a-yı rahmet-i⁶ rahmân kılındı.
رحمة الله.⁷

Ânifen zıkrî tafşîl olunan âteş-i kebîrde Cibâli’den Yedi Kule’lere güzerân eden tufan-ı ḥarîkde merḥûm-ı mûmâ-ileyhiñ ḥânesi miyân-ı âteşde nihân ve ba’dehu zemân ḥıfz-ı şamedânî ile maşûn olduğı nümâyân olduğda kevkeb-i ‘ömrünüñ ihritâkıyla gûyân olmuşlar idi. تجاوز الله عن سيانته.⁸

Vukû’-ı Muhâdene-i Devlet-i ‘Aliyye bâ-Devlet-i⁹ İspanya

Fi’l-aşl salṭanat-ı seniyye-i ‘Osmâniyye’niñ ḥâ’iz olduğı inâyet-i maḥsûşa lem-yezel muḳtezâsınca südde-i behiyyesine iktisâb-ı ta’alluğ-ı kâffe-i düvel miyânlarında ser-mâye-i iftiḥârdan maḥsûb¹⁰ bir emr-i müstahsen [172^a] ü mergûb olmağın sinîn-i ‘adîdeden berü Büyük İspanya Devleti daḥi düvel-i sâ’ire mişillü kesb-i tereddüd

¹ ‘Abdullah AE: عبدالله B.

² Mizâcî D: Mizâc-ı AE.

³ Ta’yîn B, D: Naşîr AE.

⁴ Â’vâm AE: +Ve B, D.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven ده ده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu دده şeklinde olmalıdır. Dere D.

⁶ Rahmet-i AE: +İzd-i müte’âl B, D.

⁷ “Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁸ “Allah onun günahlarını affetsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁹ ‘Aliyye bâ-Devlet-i B: -AE.

¹⁰ Maḥsûb B, D: مخوب AE.

eylemek dâ'îsi zımnında kerrâtle der-recâ-bâz ve evâ'il-i devr-i Sultân Muştafâ Hân-ı Gâzi'den bu vakte dek ol-ümniyyeniñ huşûlün niyâzdan hâlî olmayup hattâ Hüdâvendigâr-ı mebrûruñ vezîr-i evveli Râgıb Paşa merhûmuñ şadâreti hilâlinde 'ağd-i muhâdeneniñ vukû'una şarâhaten tâleb ve ol-bâbda ba'zı şurûtiñ kabûlüyle maflûblarınıñ huşûlüne ez-dill ü cân râgıb olmuşlar idi. Merâmları is'âfa qarîn kılinarak ekşer mevâddı kaleme alınmış iken

(ع)

كل امر بوقته مرهون¹

iktizâsınca ba'zı 'avâ'ik sebebiyle terki ihtiyâr ve bu hâl üzre nice a'vâm mültemesleri 'uğde-i te'hîre girif-târ olmuşıdı. Bu kerre dañi üç dört sene muqaddem ya'nî yine ümmîd-vâr oldukları emr-i mezkûruñ tesviyesi huşûşu recelarına şurû' ve 'Ömer Vañîd Efendi ve 'Abdürrezzâk Efendi ve Halîl Hamid Efendi ve Süleymân Feyzî Efendi riyâsetleri vaktinde merreten ba'de-uğrâ 'arz-ı merâm ile teshîl-i maşlahatı mûcib her biriniñ vaktinde ba'zı güne tertîb-i uşûl ü furû' eyleyüp hikmet-i Hüdâ ezmân-ı² mezkûrda³ gâh şevâgil-i devlet ve iclâl-i câh-ı riyâset gâ'ileleri ile pesmânde ve gâh taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'den kabûli teklîf olunan mevâdd-ı muhâdeneniñ şu'ûbetinden devletleri tarafından kabûlünü müş'ir vürûduna nazar⁴ oldukları ve cevâbiñ te'hîrinden murahhaşları maqâm-ı ye's ü⁵ hırmân iken tûrarak sûy-i saltanat-ı seniyyeden 'arz olunan şerâ'it-i müsâlemeye devletleri râzî ve bir ân aqdem huşûlüne diğkat eylemesi bâbında murahhaşları⁶ tarafın tañrîr⁷ ü tevbîh ile munqâzî olmalarıyla murahhaşları dañi 'İzzet Paşa şadâreti hilâlinde⁸ teklîf olunan mevâdd-ı muhâdeneniñ devleti tarafından kabûl olunduğı haberin re'isü'l-küttâb Meñmed Hayrî Efendi tarafına iblâğ⁹ ile taleb-kârlık berâtın tevdîd ve tekrâr levâzım-ı muqaddemât-ı niyâzların temhîd eyledi. Bu maqûle huţûb-ı¹⁰ ma'dûdeden olan emr-i cesîmiñ 'ulemâ-yı a'lâm hazerâtı ile

¹ "Herkes ömrüyle rehin alınmıştır." anlamında Arapça bir cümle.

² Ezmân B, D: Az zemân AE.

³ Mezkûrede B, D: +Dañi D.

⁴ Muntazır A, B, D: Nazar AE.

⁵ Ü B, D: -AE.

⁶ Bu kelime D nüshasında sehven مرخصلر (Murahhaşlar) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مرخصلر (Murahhaşlar) şeklinde olmalıdır.

⁷ Tañrîr B, D: Taharrüd AE.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven حاللنده (Hilâlinde) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خاللنده (Hilâlinde) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bu kelime D nüshasında sehven ابلاغ imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابلاغ (İblâğ) şeklinde olmalıdır.

¹⁰ Huţûb-ı B, D: Huţût AE.

müzâkere olunması lâzime-i hâlden olmağla Ramazân-ı Şerîf'den¹ bir iki gün muqaddem Kıyım huşûşuyçün 'ağd olunması muşammım olan meclis-i istişârede bu huşûşuñ müzâkeresi daħi ma'hûd ve cây-gîr-i zamîr olup hele erbâb-ı istişâre temâmca münteşir olmazdan evvel huşûş-ı mezkûru daħi âverde-i zebân-ı tezkâr olunup şeyhü'l-islâm efendi ve şüdûr-ı kirâmdan efendileriyle cevâz ve 'adem-i cevâzı şadrına ibtidâr eylediler. Çünkü cânib-i salţanat-ı seniyyeden teklif olunan mevâddı kabûl eylediktensoñra 'ağd-i muhâdenede bir mahzûr kimesneniñ hâtırına huţûr eylemediğinden başka sûy-i salţanat-ı seniyyeye ba'zı menâfi'-i melhûz olmağın cümlesi tarafından istihsân ve iktizâ eden muhâdene temessükleriniñ tahrîr ve ahz ü i'tâ olunması re'îsü'l-küttâb Mehmed Hayrî Efendi'ye emr ü fermân olundu.

Pes on beş günden soñra müşârun-ileyh şadâretten münfaşıl ve hâtim-i hükûmet-i şadâret-'uzmâ es-Seyyid el-Hâcc Mehmed Yeğen Paşa'ya müntakîl olup fi'l-aşl muhâdeneniñ mevâddı ve muntazam ve şer'an ve 'ağlen in'ikâdı mahsûm ve mütehettim olmağla ba'de'l-muţâla'a anlar daħi bî-irtiyâb temşiyetin istişvâb ve bir ân ağdem temşiyetine kıyâm eylemek lâzime-i hâlden idüğün beyân ile cevâb eyledi. Fi'n-nefsü'l-emr devlet-i müşârun-ileyhâ tarafından bu işe ta'yîn kılınan murahhas zıkr olunduğı üzre müddet-i medîde-i maşlahat-ı mezkûreniñ temşiyeti ümmîdiyle Ğalaţa'dan ku'ûd ve "*Devletim [172^b] düvel-i naşârâ miyânında rezil oldu. İşim bitmeyecek ise baña bir cevâb verilsün yağalayım gideyim. Devletim bu rezâleti kabûl etmez.*" cevâbların gâh-ı bî-gâh re'îsü'l-küttâb efendi hazretleri tarafına gönderilmekden hâli olmadığından başka beyân olunduğı vechile iltizâmı maţlûb olan şurûţ ü 'uhûd dill-hâh-ı devlet-i ebedd-müddet üzre taraflarından mültezim ve bu şûretde muhâdene-i mezkûre fevâ'id-i 'adîdeyi² mutazammın olduğu 'ulemâ ve 'uğalây-ı salţanat-ı seniyye 'indelerinde müselleme ve bir gün ağdem hitâm-pezîr olmasına cümleñ re'y-i munzamm olmağın birkaç gün zarfında emr-i mezkûruñ kat' olunması şadr-ı a'zam hazretleri taraflarından ta'yîn ve tağşîş³ ve izn-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihândârî⁴ ile mübâdele-i senedâta mübâderet olunması müstahsen idüğü⁵ rikâb-ı kâm-yâb-ı hazret-i şehen-şâh-ı âsmân-ı cenâba telhîş olundu. Çünkü devlet-i müşârun-ileyhâ ile 'ağd

¹ Şerîf'den A, B: -AE.

² 'Adîdeyi AE: Medîdeye D.

³ Tağşîş B: Tanşîş D.

⁴ Taraflarından ta'yîn ve tağşîş ve izn-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihândârî B: -AE.

⁵ İdüğü A, B, D: Edüp AE.

olunacak muhâdeneniñ mevâddı Sicilyateyn Devleti ile olan müşâlağa mâddeleriniñ ‘aynî olup ve zıkr olunan beş mâddenin temessükleri dañi başkaca olarak tarafeynden tahrîr ve tehyi’e olunmuş olmağla ol-bâbda ruḥṣat-ı hümâyûn-ı şevket-maḳrûn mücibince sened-i mübâdelesiyçün¹ devlet-i mezkûre murahḥaşı olan Cevandeboli bir nefer oğlu ile Ramazân-ı Şerîf’in yigirmi dördüncü günü [24 N. 1196/2 Eylül 1782] re’îsü’l-küttâb müşârun-ileyh es-Seyyid Meḫmed Ḥayrî Efendi konağında mevcûd ü müheyyâ ve Dîvân-ı Hümâyûn beğlikçisi Meḫmed Râşid Efendi ve dîvân tercemânı ḥâzır oldukları hâlde efendi-i müşârun-ileyh tarafından murahḥaşı mersûm cânibine icrâsı lâzım gelen merâsim-i mihmân-nevâzı îfâ ve edâ olduğı ‘aḳabinde tarafeynden aḫz ü i’tâ olunacak temessükler ḥarfen be-ḥarfin muḳâbele ve şadr-ı a’zam ḥazretleriniñ mührleriyle temhîr ve bir eyyâm mürûr eylediktensoñra murahḥaşı mersûm resmen Bâb-ı Âşafî’ye getürdilüp temhîr² olunan taşdıḳ-nâmeler senedleri şadr-ı a’zam ḥazretleri ile mübâdele-birle muvaḳḳiren şavb-ı maḳşûdına tesyîr olundu.

Mevâdd-ı Ḥamise

Mâdde-i Evveli

Büyük İspanya Devleti ḥâlât-ı lâzıme-i ‘uhûd ü mevâşîḳi üzre Franca ve Sicilyateyn devletlerinden mâ-‘adâ düvelden birisi ile Devlet-i ‘Aliyye beyninde muḥâşama vuḳû‘unda Büyük İspanya devleti ḳaṭ‘a ve ḳâtıben bir bahâne ve ‘illet ile hiçbir vaḳtde Devlet-i Seniyye’niñ ḥaşmı olanlara sırrı vü cehrî i’nâyet³ ü müzâheret eylemeyüp kâmilen bî-ṭaraf ola ve kezâlik devlet-i ḳaviyy-i şevket dañi müsâvâten muḳteżâ-yı ittiḥâd-ı dîniyye üzre mülûk-ı İslâmiyye’den Fas pâd-şâhı ve yümn-i emândan ğayrı düvelden birisi ile İspanya devleti beyninde muḥâşama vuḳû‘unda ḳaṭ‘a ve ḳâtıben bir bahâne ve ‘illet ile hiçbir vaḳtde İspanya devletiniñ ḥaşmı olanlara sırrı vü cehrî i’nâyet⁴ ü müzâheret eylemeyüp kâmilen bî-ṭaraf ola.

Mâdde-i Şânî

Devlet-i ‘Aliyye-i ebedd-ḳıyâm ile İspanya Devleti beyninde râbıṭa-pezîr-i ḥüsn-i ḥitâm olan işbu müşâlağa-yı mütemmine Cezâyir-i Ğarb ve Ṭunus ve Ṭrâblus ocaḳlarına

¹ Mübâdelesiyçün A, B, D: Müyâvedesiyçün AE.

² Ve bir eyyâm mürûr eylediktensoñra murahḥaşı mersûm resmen Bâb-ı Âşafî’ye getürdilüp temhîr D: - AE.

³ İ’nâyet AE: İ’ânet D.

⁴ İ’nâyet AE: İ’ânet D.

iḥbâr olunup zıkr olunan ocaqların¹ müşâlaḥa ḥuşûşunda irâdeleri kendü yedlerinde olmaḡdan nâşî anlar daḡi zıkr olunan İspanya devleti ile başkaca ‘aḡd-i² müşâlaḥa eylediklerinde Devlet-i ‘Aliyye mahzûz ve müşâlaḥaları maḡbûl olacaḡını müş‘ir ve te’kîden dostluḡu tavşiyeye-birle müşâlaḥaya terḡibi ḥâvî evâmir-i şerîfe İspanya elçisi tarafından istid‘â olunduḡda her bir ocaḡa başka başka üç kıt‘a evâmir-i şerîfe ısdâr ve teslîmi câ‘iz ola.

Mâdde-i Sâlis

Devleteyn fâ‘idelü vü lâzım ‘add olunan sâ‘ir mevâd-ı nâfi‘anıñ daḡi işbu ‘aḡd olunan şerâ‘ite derci³ tarafeynden münâsib görölür ise anlar daḡi îrâd ve müzâkere ve tertîbden şoñra zamm ve derc olunmaḡ câ‘iz ola.

Mâdde-i Râbi‘

Malţiz⁴ ve Roma ve Ceneviz serbest ḥükûmetler olmaḡdan nâşî kırâl-ı müşârun-ileyh mersûmuñ Aḡdeñiz’den ḡorsanlıḡları def‘ine⁵ ḥüsn-i himmeti [173^a] dostâne bî-dirîḡ eyleye ve bu⁶ ḥuşûşuñ keyfiyet ve ḡarârı taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye tahrîren beyân oluna.

Mâdde-i Ḥâmise⁷

Esîrler mâddesi Sicilyâteyn ‘ahd-nâmesinde mezkûr olduḡ üzere iki devlet beyninde bulunan tarafeyn esîrleri bu ḥuşûşa me‘mûr olanlarıñ ma‘rifetleriyle münâsib ve mu‘tedil bahâ ile ıtlâḡ yâḡûd mübâdele olınalar ve ıtlâḡ veyâḡûd mübâdele oluncaya dek şâḡiblerine luṡf ile mu‘âmele olunmaḡ üzere tenbîh oluna.

Mâdde-i Ḥâmise

Esîrler mâddesi Sicilyâteyn ‘ahd-nâmesinde mezkûr olduḡ vech üzere⁸ zıkr oluna.

¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında اوچاقلرن (Ocaqların); B ve D nüshalarında ise اوچاقلرك (Ocaqlarıñ) imlâsıyla yazılmıştır.

² ‘Aḡd-i B, D: -AE.

³ Derci A, B, D: Rûḡ-ı AE.

⁴ Malţır B, D: Malţiz AE.

⁵ Ref‘ine AE: Def‘ine D.

⁶ Bu D: -AE.

⁷ Bu başlık B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır. D nüshasında ise bir sonraki başlıktan sonra yer almaktadır.

⁸ Vech üzere AE: Vechile A, B, D.

Pes Cezâyir-i Ğarb ocaklarına tahrîr olunacak üç kıt'a menşûra daħi mâdde-i sâni be-'ibârât-hâ imlâ ve İspanyalu ile 'ağd müşâlaha huşûsu yed-i ihtiyârîñizde¹ olmağın işiñize aliverilüp 'ağd-ı müsâleme eylediğiniñiz takdîrde Devlet-i 'Aliyye mahzûz² olur 'ibâreleri inşâ olunarak yedlerine teslîm ü i'tâ olundu.

**Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Ğazret-i Şadr-ı 'Âli Reşîd Muştafâ Efendi be-
Cezîre-i İstânköy ve Sebeb-i 'İllet-i Tefîş³**

Şadr-ı a'zam Yeğen Mehmed Paşa Ğazretleriniñ muğaddemâ kapu kethüdâsı olup ba'dehu çavuşbaşı eylediği 'Abdülbâkî Ağa kâtib-i kethüdâ-yı şadr-ı âşafî Reşîd Muştafâ Efendi'ye bir muğâta' huşûsuyçün infi'âl edüp müşârun-ileyh Ğazretlerine mûmâ-ileyh Ğamz ü nifâk ve qarîbü'l-'ahdde teşrîfâtî olan Şerîf Mehmed Efendi'niñ nihânı ağa-yı mûmâ-ileyh ma'rifetiyle kitâbete 'amel etmesi daħi bu қазиyye ile ittifâk edüp ictimâ' مادتين takrîbi ile evâsıt-ı şehr-i zi'l-hiccede [Evâsıt-ı Z. 1196/Kasım 1782] kitâbetden ma'zûl ve 'alâ-tarîkü'n-nefy cezîre-i İstânköy'e mersûl kılınup mârrü'z-zikr Şerîf Mehmed Efendi taşmim olunduğu vech üzre Ğidmet-i kitâbete mevşûl ve teşrîfâtılık müddet-i medîdeden berü kisedârlık Ğidmetiyle müstahdem ve her hâlde şâyeste-nigâh-ı lütf ü hümem olan Na'îm Mehmed Efendi'ye tevcîh ile nâ'il-i 'izz-i me'mûl kılındı. Mûmâ-ileyh Reşîd Muştafâ Efendi beyne'l-cânib ve rızâ-yı nâssa dâ'imâ câlib olunduğundan Ğayrı Ğidmet-i kitâbet-i mihekk-enâm ve mezlaқа-yı iğdâm olup⁴ müddet-i kitâbetinde bir şey ile ithâm olunmadığı ma'lûm-ı hâşş⁵ ü 'âmm iken istikâmetinden kaç'-ı nazâr ve aşhâb-ı agrâzîñ si'âyetiyle⁶ mükedder olması

المخلصون علي خطر عظيم⁷

kelâmı Ğayrı⁸ nizâmını te'yîd etmişdir.

'Azl ü Nefy-i Kâtib-i Kethüdâ-yı Şadr-ı A'zamî

Re'îsü'l-küttâb Mehmed Ğayrî Efendi'niñ taşhîh-i mâdde eylemek¹ mu'rizinde hâmiş-i eczâ-yı muğarrir-i Ğağîre tahrîr eylediği üzre şadr-ı a'zam Ğazretleriniñ

¹ İhtiyârîñizde AE: İhtiyâdîñizde D.

² Bu kelime D nüshasında sehven محضوظ (Mahzûz) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu محظوظ (Mahzûz) şeklinde olmalıdır.

³ Bu başlık B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır.

⁴ Olup B, D: AE.

⁵ Hâşş A, B, D: Ğâtır AE.

⁶ Si'âyetiyle AE: Şikâyetiyle D.

⁷ "İyi niyetliler büyük tehlikededir." anlamında Arapça bir cümle.

⁸ Ğayrı AE: Ğayret B, D.

kapukethüdâlığı hizmetinde bulunup şadârete geldiklerindenşoñra çavuşbaşı naşb eylediği ‘Abdülbâki Ağa’nın bir² muķâta‘ huşûsuyiçün kethüdâ-yı şadr-ı ‘âlî kâtibi Muştafâ Reşid Efendi’ye buğz-ı³ derûnî olduğundan derd-mendi paşaya gamz ü nifâk ve “*Seniñ hakkında şöyle söylemiş.*” diyerek gereği gibi iğzâb etmeğle efendi-i mûmâ-ileyhiñ nân ü⁴ fañirle⁵ ‘alâkası yok bir şâdık ü rızâ-cû ve edîb ü erîb âdem iken çavuşbaşı-yı mezbûruñ tîz-i ciğer-dûz-ı ğadr ü tezviri te’sîr ile evâsıt-ı şehr-i zî’l-hiccede [Evâsıt-ı Z. 1196/Kasım 1782] kitâbetden ma’zûl ve ‘azliniñ ferdâsı menfiyyen İstânköy cezâresine mersûl kılınup yerine teşrîfâtî Meħmed Şerîf⁶ Efendi kâtib olup teşrîfâtîlik daħi müddet-i vâfireden berü kîse-dârılık ile teşrîfât tarafından mesbûkü’l-hademe olan Meħmed Na’ım Efendi’ye ‘inâyet ü ihsân kılındı. Efendi-i mûmâ-ileyhiñ ‘azl ü nefyi huşûsu daħi şadr-ı a’zam hazretleriniñ medâr-ı takviyyet-i eczâ-yı tertîb-i⁷ ‘azli⁸ olur keyfiyyâtdan ittiħâz olunmuşdur.

‘Azl-i Kethüdâ-yı Kıl

Birkaç mâhdan berü kıl kethüdâsı olan Süleymân Ağa şehr-i zî’l-ka‘deniñ on toķuzuncu günü [19 Za. 1196/26 Ekim 1782] ‘azl olunup kıl kethüdâlığı ser-zağari Meħmed Ağa’ya i’tâ ve zağarcı başılık ser-zağari-i⁹ [173^b] sâbık Edirne ağası Maħmûd Ağa’ya ihsân olunup iktizâ eden ħil’ati başyazıcı efendiye eksâ ve gelüp ħidmetinde muķîm olmak için ocaķ tarafından kendüsine da’vetci ba’s ü isrâ olundu.

Tetimme-i Veķâyi’-i İn-Sâl¹⁰

Bundan muķaddemce kendüsine Erzurûm eyâleti tevcîh olunan şadr-ı a’zam-ı esbak Anaķolu Beğlerbeğisi Silaħ-dâr Meħmed Paşa hazretleri Kütâhiyye’den manşıbı olan Erzurûm cânibine teveccüh ve i’tizâm¹¹ eyledikde müddet-i vâfireden berü ol-ħavâlîde zu’afâ [vü] fuķarâyı cânib-i vülâta gamz ü nifâk ile tecrîm¹² ü tağrîm etdirerek

¹ Eylemek B, D: -AE.

² Bir B, D: Ben AE.

³ Buğz-ı B, D: Ba’zı AE.

⁴ Ü B, D: -AE.

⁵ Fañirle B, D: Fıtrda AE.

⁶ Şerîf A, B, D: -AE.

⁷ Tertîb-i AE: Terķib D.

⁸ ‘Azli A, B, D: -AE

⁹ Ser-zağari-i D: -AE.

¹⁰ Bu kelime AE. nüshasında sehven ثال (Sâl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سال (Sâl) şeklinde olmalıdır.

¹¹ Bu kelime D nüshasında sehven اعتزام imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اعتوزام (İ’tizâm) şeklinde olmalıdır.

¹² Tecrîm AE: Tağrîm A.

beyne'l-enâm gadr ü hayf ile şehîr ü be-nâm olan Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşlarından Kütâhiyyeli 'Abbâs'a istişhâb¹ ve cümle etbâ'ından Erzurûm müsellimliğine intihâb eyledi. Mezbûr ise² cevr ü i'tisâfa³ müte'avvid⁴ bir zâlim-i gâşûm⁵ u mütemerrid olmağın hîlâl-i râhda huşûşen havza-i hükûmeti hudûdlarında bâ-y-i şûretinde râst geldiği gedâyi-i bî-ser ü sâ mânî-keşîde-i mu'riz-i tecrîm ve huşûşen nazâr-ı ihânetin ba'zı hânedân-ı 'aleme daği ta'mîm eylediği mesmû' ve mâ-vağ'a mutazammın etrâfdan tahrîrât daği Der-'aliyye'ye merfû' olmadan hâlî olmamağla mezbûruñ bu güne vedâyi'-i hâlikü'l-berâyâ olan 'ibâdullah[a] mesbûk⁶ olan zulm ü ta'addîsi

Şi'r

ومن يربط الكلب العقور ببايه

فعفر جميع الناس من رابط الكلب⁷

mü'eddâsınca kendüsine garv olunarak bi'l-âhîre müşârun-ileyhiñ vezâreti ref' ve müfsid-i mezbûruñ şevk ü cûdî kal' ü kam' olunmak bâbında fermân-ı 'âlîşân şâdir ve netîce-i⁸ muqaddemât-ı cevr ü bîdâdları zîkr olunduğu üzre 'akîm olarak zâhir olmuşdur. Müddet-i vâfireden berü Anı⁹ muhâfızlığıyla emrâr ü 'avâm ve şuhûr olan¹⁰ Mîr-i Mîrân Teymur Paşa'niñ zabt ü rabt-i memleket huşûşunda mahâreti nümâyân ve rütbe-i vâlâ-yı vezârete ehliyyeti müstebân olmağın 'avâtıf-ı 'aliyye-i pâd-şâhîden evâ'il-i zi'l-hiccede [Evâ'il-i Z. 1196/Ekim 1782] kendüsine vezâret¹¹ ile Erzurûm eyâleti ihsân ve ser-iftihârı sûde-'inân-ı¹² âsmân kılındı.

Yergöğü nâm-dârlarından olup muqaddemâ gürûh-ı şe'âmet-enbûh-ı Rusya¹³ ile ol-havâlide mûna'kıd olan muhârebât pey-â-pey dill-fiğârda şaff-şikenlikleri bedîdâr olarak Dergâh-ı 'Âlî turnacıbaşılığıyla ser-âmed-i şöhret-nişân-ı rüzgâr olan Mehmed

¹ İstişhâb B, D: İsti'câl AE.

² İse B, D: İle AE.

³ İ'tisâfa A, D: İgtisâfa AE.

⁴ Müte'avvid D: Müte'addid AE.

⁵ Gâşûm A, B, D: Hûşûm AE.

⁶ Mesbûk B, D: Şinûf AE.

⁷ "Kim yırtıcı bir köpeği kapısına bağlarsa köpek ısırması köpeğin sahibine aittir." anlamında Arapça bir beyit.

⁸ Netîce-i A, B: Nice AE.

⁹ Anı A, B: -AE.

¹⁰ Eden AE: Olan D.

¹¹ Vezâret B, D: Edirne AE.

¹² Sûde-'inân-ı A, B, D: Sâden-'inân-ı AE.

¹³ Rusya B, D: Rû-siyâh AE.

Ağa bu def‘a Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûd ve tebdîl-i tarîk eylemeğe bezl-i mechûd¹ eylemeğin ocağ-ı ‘âmire turnacıbaşılığı Dergâh-ı ‘Âlî kapucubaşılığına tahvîl ve ‘âtuftet-i şeh-r-yârî-i enâm ile menşûr-ı emânîsi tezyîl² buyuruldu. Maḥrec mansıplarından ba‘zılarınıñ vaqt-i tevcîhi hülûl etmeğin evâḥir-i zi‘l-ḥiccede [Evâḥir-i Z. 1196/Kasım-Aralık 1782] fi‘l-aşl vezîr kethüdâsı iken

Mışra‘

Bir Dikiş Kaldı Ki Derzi Hüseyin Ola Vezîr

mışra‘ı ḥaḳklarında inşâd olunan Derzi Hüseyin Ağa’nıñ maḥdûmu Maḥmûd Efendi’ye Ḳudüs-i Şerîf kâdîlîği tevcîh ve fuзалâ-yı rüzgârdan Ḳaşamonulu el-Ḥâcc Ḥalîl Efendi’niñ Üsküdâr mansıbı tevcîhiyle ḥâlî terfîh olundu.

VEḲÂYİ‘-İ SENE-İ SEB‘A VE TİS‘İN VE Mİ‘ETE VE ELF (1197/1782-1783)

Zikr-i Ma‘zûl-i Silaḥ-dâr-ı Şehr-yârî Mîr İsmâ‘îl³

Pâd-şâh-ı enâm-ı şeh-r-yâr-ı gerdûn-gulâm ḥazretleriniñ silaḥ-dârlık ḥidmet-i celîleleri ile şeref-yâb olan İsmâ‘îl⁴ Beğ’in muğâyir-i ṭab‘-ı ḥümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî olur ba‘zı vaz‘-ı nâ-becâsı vâki‘ olmağın şeh-r-i muḥarremü‘l-ḥarâmıñ dördüncü günü [4 M. 1197/10 Aralık 1782] ḥânesinde iḳâmete me‘mûr olup yerine bir müddetden berü ḥalîfe-i rûy-ı zemîn ḥazretleriniñ çuḳa-dârlık ḥızmet-i behiyyeleriyle ser-ifrâz olan Meḥmed Ağa şeh-en-şâh-ı ‘âlem ḥazretleri silaḥ-dârlığı ile kâm-yâb ve ḥâḳân-ı cihân çuḳadâr ağalığı maḳâmına Şirin Hüseyin Ağa intihâb buyurulup ḥazîne kethüdâsı [174^a] olan Seyyid Meḥmed Ağa daḥi tevcîhâtta zabt eylemek üzre başmuḥâsebe mansıbı ile mazḥar-ı ‘âtuftet-i pâd-şâh-ı bende-nevâz olmağın ‘avârîf-i⁵ behiyye-i mülûkîlerinden ḥazîne kethüdâlîği ḥızmeti⁶ ser-kâtibi İsmâ‘îl⁷ Efendi’ye iḥsân ve rikâb-dârlık ile Emîn Ağa mesrûr ü⁸ ḥandân buyurulup¹ sâlifü‘z-zikr İsmâ‘îl² Beğ’in ḥaḳḳında daḥi baḥr-i

¹ Mechûd B, D: Mechûr AE.

² Tezyîl AE: Tezlîl B, D

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Avârîf-i AE: ‘Avâtîf-ı D.

⁶ Ḥızmeti A, B, D: -AE.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Ü B, D: -AE.

zehhâr-ı³ mekârim-i cihân-bânî-i mütemevvic ve rütbe-i refî‘a-yı⁴ silah-dârîden münhatt olup hânesinde ikâmete me‘mûr olanlara muhtaşş⁵ kânûn olan revâtib-i⁶ mu‘ayyene ve edevât-ı⁷ muşkannene ile münbasit ü mütebehhic kılınmıştır.

Vilâdet-i Fâtıma Sultân⁸ عمرها الله الملك المنان

Sultân-ı ‘âlem-i dâver-i encüm-ḥaşem⁹ طول الله عمره و ابد سلطنته الي انقراض الامم⁹ ḥazretleriniñ zât-ı nâmî-i şâhâne ve şulb-i kirâmı-ı mülûkânelerinden mâh-ı muḥarremü’l-ḥarâmıñ on altıncı erba‘â¹⁰ günü [6 M. 1197/12 Aralık 1782] sâ‘at toḳuzda iken bir duḡter-i mâh-ṭal‘at ve zöhre-i cebînleri behcet-endûz-ı¹¹ dâ‘ire-i saltanat ve meymenet-baḡş-ı ḥarem-sarây-ı ḥilâfet olup tebriken ism-i şerîf-i meyâmin-redîfleri Fâtıma Sultân ta‘yîn ve hem-nâm-ı kerîme-i celîle-i cenâb-ı seyyidü’l-mürselîn buyuruldu. Cenâb-ı Rabb-i müste‘ân-ı pâd-şâh-ı ‘âlem-yân ḥazretleriniñ serîr-i saltanat-ı mülûkânelerinde mekîn ü üstü-vâr ve i‘mâr-ı şâh-zâde-gân ve selâṭîn-i ferḡunde-nişânların bîrûn-ı ḥabaṭe-yi¹² ḥisâb ü şümâr eyleye. Âmîn.¹³ بجاه نبي الامين.

Vefât-ı Muḡâfız-ı Vidin Çatalcûlî¹⁴ ‘Ali Paşa

Mâh-ı mezbûruñ yigirmi dördüncü günü [24 M. 1197/30 Aralık 1782] Vidin muḡâfız-ı olan Çatâlcâlı Vezîr ‘Ali Paşa’nıñ dâr-ı beḡâyâ irtihâli ḡaberi Vidin cânibinden ṭaraf-ı şadr-ı a‘zamîye taḡrîr¹⁵ ve ber-muḡteżâ-yı vaḡt ü ḡâl muḡâfaza-yı mezkûreye bir zât-ı dirâyet-simâtıñ ‘icâleten naşb ü ta‘yîni lâ-büdd olmaḡın der-‘aḡab maḡâm-ı şadâret-‘uzmâdan ma‘rûz-ı rikâb-ı¹⁶ saltanat¹⁷-gerdûn-ı serîr kılındı.

¹Buyuruldu B. (B nüshasında cümle “Buyuruldu” kelimesi ile bitirilip yeni başlığa geçilmiş, eksik kalan kısım der-kernâr olarak kaydedilmiştir.)

²Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

³جرزفار B: Baḡr-i zehhâr D: بحر زخار AE.

⁴Refî‘a D: Ref‘-i AE.

⁵Muhtaşş D: Maḡz AE: +Ve B, D.

⁶Rivâyet D: Revâtib-i AE.

⁷Bu kelime A ve B nüshalarında sehven ادارات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ادوات (Edevât) şeklinde olmalıdır.

⁸“Allah ömrünü uzun etsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁹“Allah onun ömrünü ve saltanatını milletleri kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

¹⁰Erba‘â A, B, D: -AE.

¹¹Behcet-endûz AE: Behcet-efrûz-ı B, D.

¹²Ḥabaṭe-yi AE: Ḥayṭa-yı B, D.

¹³“Emin olan peygamber namına” anlamında Arapça bir söz.

¹⁴Çatalculi AE: Çatalcûy A, B, D.

¹⁵Taḡrîr B, D: -AE.

¹⁶Rikâb B, D: -AE.

¹⁷Saltanat-ı AE: Sultân B, D.

Beyt**Râz-ı¹ Feleğe Vuķûf Müşkill****Sen Bir Kâtını Şayarsın Ey Dil**

mażmûnunca meġer manşib-ı mezkûr kendüsiyçün münhall ve cânib-i kıdrden ‘uhde-i liyâkatlarine muhavvel olmuş olmaġın tevcih huşûşu irteye te’hîr ile cânib-i pâd-şâh-ı kerâmet-maşîrden kendüsine hayr-ı tesyîr olundu.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh Rusya seferlerlerinden Muhsin-zâde serdârlığıyla Mora havâfîlerinde ‘aķd olunan melâhim-i müşrik-sûzda izhâr-ı celâdet ve çok geçmeden müşârun-ileyh mevkib-i hümâyûn sipeh-salârlığıyla fermân-fermây-ı maķâm-ı hükûmet olmaġın biñbaşılık ile me’mûren mu’asker-i hümâyûna lühûķa şitâb ü müsarâ‘at eylemişidi.

Fi’l-aşl derece-i isti‘dâdı nezd-ı serdâr-ı müşârun-ileyhde² bedîdâr ve terfi‘-i kadre ehliyyeti aşķâr olmaġla def‘en rütbe-i vâlâ-yı vezâretle kıdrin terfi‘ ve ber-vech-i maţlûb bir zât-ı ümmîdin tevķî‘ buyurup Balya Boġazı³ muhâfazasına me’mûr ve çok geçmeden Mora muhaşşillığı ile mesrûr olup istîlâ-zede-i memleket olduğundan hilm ü rıfķ ile mu‘âmele müşârun-ileyh ile⁴ ordu-yı hümâyûnda muķâvele olunmuş iken manşib-ı merķûma dâhil olduğu gibi hâşşa-yı lâzimesi iktizâsı ile ‘inân-ı cevr ü⁵ zulmü bâre-i fuķarâ vü zu‘afâya sâni ve ednâ bahâne ile katî çok kimesne haķķında mişele ves’îr ‘uķûbât icrâsıyla haccâc-ı şâni olmuşidi. Bundan sonra daħi⁶ devr-i menâşıba kıyâm ve Rûmeli ve Anaķolu manşiblarından ba‘zı elviye vü eyâlâta mutaşarrıf olarak emrâr-ı eyyâm ü a‘vâm edüp şalâh ü tekvâya muķârin evrâd ü ezķâr ve huşûşen keşret üzere sübha-şumârlık ile şöhret-şî‘âr iken Haleb manşibından hilâf-ı me’mûl bir vaz‘-ı bâzgûne izhâr ve istimâ‘ olduğu üzere hayf ü sitem-i tâķat-güzârından huluķ-ı cihân-bîzâr olmaġla i‘dâm ü izâlesini hâvî bir⁷ każâ-mazâ zuhûr¹ etmiş iken ba‘zı şüfe‘â

¹ Râz-ı B: Dâr-ı D: Dâz-ı AE.

² Müşârun-ileyde A, B, D: مشاس ileyhde AE.

³ Boġazı B, D: -AE.

⁴ İle A, B, D: -AE.

⁵ Ü B, D: -AE.

⁶ “Balya muhâfazasına...olmuşidi. Bundan sonra daħi”. Bu metin B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır.

⁷ Bir D: -AE.

tevassufluyla katlden hâlâş ve vezâreti ref^c ve ba'dehu yine ibkâ ve bir müddet mürûrunda be-âzâr-ı zulm [174^b] ü siteme tekrâr revâc ve verdiği sâmi'a-güzâr-i şehryâr-ı 'adâlet-şi'âr olduğuda

احمد پاشا ينه داباز همان حال شد²

meşeline mazhar ve Limni cezîresine nefy ile bir buçuk seneden ziyâde cezîre-i merkûmda çilekeş-i hümûm³-gerd olmuşidi. Mağall-i mezkûrda “Gerde vü nâ⁴-gerdeden ‘afv-ı ilehiye rüçû’ ve inâbet eylemişdir.” ümmîdleriyle yine vezâreti ibkâ ve ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i kâm-bağışiden Özi⁵ eyâleti i’tâ buyurulup ba'dehu Dobrice havâlisi eşkıyâsı teftîşine me'mûr ve andan Vidin muhâfızlığı ile tabl-zen-i şâd-mânî vü sürûr iken dâr-ı bekâya ‘âzim ve mevcûd olan esbâb-ı vezâreti zümre-i aşhâb-ı düyûna münkasım olmuşdur. تجاوز الله عن سيناته⁶

Merhûm-ı müşârun-ileyh ekseri eyyâm-ı şâ'im ü şalâvat-ı teheccüd i'tibâriyle⁷ geceler kâ'im olup meşâyih-i kirâma dâ'imâ i'tibâr ü hürmet ve her birinden başka başka evrâd ü ezkâr tilâveti⁸ ile kesb-i şöhret etmişken zulm u i'tisâfi 'âlem-gîr ve vâlî olduğu memleketlerde ğani der-'akab fakîr ve katl-i nefis 'indinde zerreden haķîr olup yek-diğere muhâlif ü muğâyir hareket ve vaz'-ı hayr-ı tersân-ı bürnâ vü pîr olmuşidi.⁹

Beyt

Bâtl Hemîşe Bâtl Beyhûdedir Velî

Müşkill Budur ki Şûret-i Haķķ'dan Zuhûr Eder

'Azl-i Şadr-ı A'zam Yeğen Mehmed Paşa

Müşârun-ileyh fi'l-aşl ordu-yı hümâyûn kâ'immaķâmı olup mu'asker-i hümâyûnu Âsitâne'ye¹⁰ îşâl eylediği esnâda hüsni sülûğü meşhûr¹¹ ve yeñiçeri ağalığı ibkâsıyla mazhar-ı lutf-ı nâ-ma'dûd olmuşidi. Bir müddetdensoñra ağalıktan daği infişâl ve

¹ Zuhûr AE: Sûdûr B, D.

² احمد پاشا ينه داباز همان حال شد AE: احمد پارينه راباز همان حال شد D. “Ahmed Paşa'ya yine aynı hal oldu.” anlamında Farsça bir cümle.

³ Hümûm AE: +Ve B, D.

⁴ Nâ- A, B, D: Bâ- AE.

⁵ Özi A, B, D: Lazi AE.

⁶ “Allah onun günahlarını bağışlasın.” anlamında Arapça bir dua.

⁷ İ'tibâriyle AE: İ'tiyâdıyla B, D.

⁸ Tilâveti AE: Telakķunu A, B, D.

⁹ Bu metin B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır. “Merhûm-ı müşârun-ileyh ...zuhûr eder.”

¹⁰ Asitâne-i B, D: +'Aliyye'ye B, D.

¹¹ Meşhûr AE: Meşhûd B.

Aydın ve Anadolu ve Rûmeli misillü menâşib-ı keşîretü'l-cedvâya tevellî ve taşarruf ile müreffehü'l-hâl ve bu müddet içinde hüsn-i sülûk ve mu'âşereti mesmû'-ı hazret-i pâd-şâh-ı deryâ-nüvâl olduğuna binâ'en kendüden dîn ü devlete nâfi' hizmet-i me'mûliyle müntehâ-yı merâtib-i devlet-i ebedd-müddet olan şadâret-'uzmâ ile tebcîl ü tekrîm ve taraf-ı hümâyûndan her vechile kendüye istiklâl i'tâsıyla müşâhede-i lu'f ve 'amîm etmişidi. Mâlik-i zimâm-ı devlet olduğu günden 'azli gününe gelinceye dek mehâmm-ı Devlet-i 'Aliyye'niñ yerine muvaffaq olamayup teksîr-i îrâd tehâlûkiyle dest-i hırş ü 'âzi derâz ve ednâ-yı mertebe-i mu'teber olduğu kimesneyi tekdîr ü ızrâra ağaz edüp Devlet-i 'Aliyye emek-dârlarınıñ ba'zısından şan'at-ı garîbe ile celîb-i mâ-kân ve mâ-yekûn ve ba'zını ve 'ad-i 'adîmü'l-incâz ile râm-beste-i emel gün-â-gün eylediğinden gayrı ednâ rütbe-i devlet lâyıķı olmayan esâfil-i nâssdan ba'zıları cenâh-ı himmetiyle pervâz ü ihrâz-ı rütbe ile kesb-i¹ ta'yîn ve imtiyâz ve lâyıķ-ı maķâm-ı vâlâsı olmayacak evzâ'ı taşaddî ve etrâf ü eknâfa itâle-i dest-i ta'addî edüp ve'l-hâşıl müddet-i şadâreti intizâm-ı ağrâzıyla mürûr ve dîn ü devlete nâfi' kendüden bir hizmet zuhûr etmeyeceğî ma'lûm-ı hüdâvend-i vukûr olduğda 'azli lâzım gelüp ve hadd-i zâtında kendüsi bir vezîr dirâyet-nümûd olup bâlâda tafşîl olunduğü üzre ba'zı veķâyî' ve² muhârebede daħı yararlığî bedîdâr bir vezîr-i nâmdâr³ olmağın maķâm-ı şadâret-'uzmâya intihâb ve taķlîd-i vekâlet-kübrâ ile kâm-yâb buyurulmuşidi. Lakin hikmet-i kâfil ü kifâyet a'lâ ü ednâ olduğü günden hitâm-ı müddet-i vezâretlerine gelince mu'ücât-ı umûr-ı devletden biriniñ ta'dîl ü tesviyesine mübâşerete muvaffaq olamadığından başka zemân-ı şadâretlerinde ba'zı fûrû-mâyeleriñ kârî-i pezîrâ-yı ervâh⁴ ve ba'zıları nâ-be-maħall 'azli ü nefyi taķrîbi ile fenâdan⁵ hâviye-i ķahr ü iz'âc⁶ olup el-hâşıl me'mûl-ı cenâb-ı hâlfî-i zemîn ü zemân olur vechile harekete mażhar olamadığından 'azli lâzım gelmeğın şehr-i muħarremü'l-harâmını yigirmi beşinci işneyn⁷ günü [25 M. 1197/31 Aralık 1782] taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîden [175^a] istirdâd-ı mühr-i hümâyûn içün mîr-âhûr-ı evvel-i şehr-yârî Hüseyin Ağa mübâşîr ta'yîn ve 'ale's-seħer Bâb-ı Âşaffi'ye tesyîr buyurulup me'mûr olduğü üzre kendüleriyle lede'l-mülâķât şerâ'it-i edâya ri'âyet ederek bî-hengâm-ı sebeb-i vürûdundan baş-maķâl ve mühr-i hümâyûnu ba'de'l-aħz

¹ Kesb-i A: -AE.

² Ve B, D: -AE.

³ Vezîr-i nâm-dâr A, B, D: Vezîr-i nâme AE.

⁴ Revâc B, D: Ervâh AE.

⁵ Fenâdan AE: Fütâde-i B, D.

⁶ İz'âc AE: İnzi'âc D.

⁷ İşneyn A, B, D: -AE.

sarây-ı hümâyûna idhâl eyleyüp andan Balık-hâne nâm mahalle îşâl eyledi. Câh-ı vâlây-ı şadâret-‘uzmâ-yı zât-ı ma‘âni¹ şıfâtlarıyla iktisâb-ı şeref ü ‘alâ eden şadr-ı a‘zam hazerâtınıñ vekâlet-i muṭlaqa ve istiklâl nâmeleri hasebiyle hâşş ü ‘amm-ı taht ve hükm ü taşarruflarında maḫhûr ve herkes hakkında neye irâde ederler ise bilâ-tekellûf-ı meysûr olduğu müselle-i cumhûr iken nihâl-i câh ü iḫbâlleri nümâ-yâfte-i kemâl olunmadan muḫaddem efrâd-ı fâsidden birine be-ḥasbe’l-beşeriye muḡayyirü’l-hâtır olsalar bile bâ-cevr-i ḫudret

ممكنة العفو زكاة الظفر²

medlûlü üzre mu‘âmele-i ‘afv etmek bir emr-i maḫbûl ü mu‘teber olduğundan ḡayrı intihâz-ı vaḫt-i³ fûrşat-ı intikâm için temennâ-yı câh-ı devlet edenler umûrlarında muvaffaḫ-ı bi’l-hayr olmayup zemânları daḡi ḫabûl-i imtidâd etmediḡi hezâr-bâr-ı taḫrîn⁴-güzâr evvelü’l-beşârdır.

Beyt

يدي رابدي سهل با شد جزا

اكر مردي احسن الي من اسأ⁵

ve merâtib-i Devlet-i ‘Aliyye bir ‘alaḫ-ı nefis-i ḫatîrdır ki ednâsına neyl ü şavl zımnında kâfe-i nâss dâḡ bir dill-i ḫasret-i cemî‘ ḫalk ḫuşûlü ḫuşûşunda dest-yâr-ı niyâz ve sü’ilet olmaḡla rüzzâl-i ünâs ve eclâf-ı ḫalîḫden şıyâneti me’mûrlara vâcibe-i zımmet belki sebeb-i beḫâ-yı nizâm-ı devlet olduğundan mâ-‘adâ aḫâd-ı nâssda bile vücûdu mezmûm olan mücûn ve laḫveyât ve âlûdegî ve şaḫhiyât işbu maḫâm-ı ḫatîrde bulunanlara mücib-i istihfâf ve intizâr-ı nâssda kılllet ve def‘-i şânları müstetbi‘ olacağı teslîm-kerde-i ehl-i inşâfdır.

Zıkr-i Şadr-ı A‘zam-şoden Ḥalîl Ḥamîd Paşa

Cenâb-ı Rabb-i Mecîd her ‘aşrda imdâd-ı işmâliyle⁶ bir zât-ı ferḫunde-simâtı te’yîd edüp ezḫâr-ı cemîlesin ile’l-ebedd taḫlîd eylemek için kâffe-i kifâyetin ‘inâyet-i lâ-yezâlleriyle temhîd edegeldiḡi müstaḡnî-i ‘ani’l-beyân olan ḫâlâtdan olmaḡla bu

¹ Ma‘âni AE: Ma‘âlî A.

² “Affetmek zaferin zekatıdır.” anlamında Arapça bir cümle.

³ Vaḫt-i AE: Ve rikḫat-i A.

⁴ Taḫrîn AE: Tecerrüb A.

⁵ “Kötülüḡe karşı kötülük kolay bir ceza olur. Adamsan insanlara iyilik yap.” anlamında Farsça bir beyit.

⁶ İşmâliyle AE: Âsmânîsiyle B, D.

def'a dört beş mâhdan berü behcet-endûz-ı mesned-i kethüdâyı revnağ-efzâ-yı encümen-i bünyânî ü dânyâî olan Hâlîl Hamîd Efendi hazretleriniñ dañi mu'azzamât-ı umûr-ı dîn ü devlet ve huṭûb-ı cesîme-i mülk ü millet hizmetleriyle müddeyi'l-enâm-ı¹ nâm-ı nîkûlerin zîver-i kitâba şubḥ ü şâm eylemeğe irâde-i 'aliyye-i şamedânîleri ta'alluk eylemeğin lâ-cerem taḫdîr-i muḫadder-i ḫadîr ile bârde-i sa'd-sitârelerinde müretteb olan na'm-ı celîle-i zâhire ü bâṭıneniñ nev-be-nev ğıyâbe-i ḫadrden perde-ber-i endâz-ı zuhûr olması umûr-ı zarûriyeden olmağla anifen zıkr olunduğu üzre pâd-şâh-ı eyyâm² خلد الله سلطنته الي يوم القيام² hazretleri mühr-i hümâyûnların Yeğen Mehmed Paşa'dan istirdâd eylemeği murâd buyurup ḫanğı müşîr-i müşterâ-yı tedbîr ile ta'dîli ve taḫvîm-i aḫvâl ve 'ibâd ü bilâda ictihâd eylemek münâsib idüğü ḫarîḫa-yı şabîḫa-yı mülûkânelerine mülhem olması maşlahat-ı mühimmi zımnında dest-ı temennâ-yı bâz ve hazret-i vâhibü'l-âmâlden istimdâd ü niyâz eylediklerinde müşârun-ileyhiñ fi'l-aşl maḫallinde tafşîl ve işbâ' olunduğu üzre müddet-i riyâsetleri niyyet-i ḫâlişe ile hizmet-i mülk ü millete maşrûf ve'l-vechullah rü'yet-i umûr-ı 'ibâd-ı mültezim-i 'uhde-i Maḫammadat-ı mevşûfları olduğundan netîce-i muḫaddemât-ı şıdk³ ü⁴ ihlâşları olarak maḫâm-ı riyâsetden kethüdâlık mesnedine irtikâ⁵ ve anda dañi [175^b] mütekeffil-i temşiyet-i umûr-ı cumhûr ve mutaşaddi tensîk-i aḫvâl ü keyfiyyât-ı nezdiñ vedûd olmaḫ cihetlerinden yevmen-fe-yevmen deḫâyık-ı şevâğil-i devlet-i ebedd-müddete ıṭṭilâ'ı efzûn ve gederek mertebe-i re'y-i rezînleri ilhâm derecesine maḫrûn olmağın şânî kerrede Tersâne-i 'Âmire emânetinden yine kethüdâlık maḫâmın teşrîf ve zemâna kâr-şinâslığın rüz-gâra ta'rîf eylemiş bir zât ḫucceste-sîret ü sûtûde-menḫabet olduğu zamîr-münîr-i ḫüsrevânelerine huṭûr ve fîmâ-ba'd müstaḫilen [ve] müteḫalleden⁶ 'abâ-ı⁷ vekâlet-kübâ olduğu şûretde meder⁸-kârî-i fikr-i pâyân beynleriyle semerre-i ictihâdi olarak nice âşâr-ı celîle ve ḫidemât-ı ber-güzîdesi şahâ'if-i rüzgârda muḫarrer ü maşûr olacağı envâr-ı mülâḫazâtı 'alâ-ṭarâki'l-ilhâm çend rûz muḫaddem müşerref-ḫâtır-ı mülûkânelerinde zuhûr eyleyüp huşûşen devḫa-yı iḫbâlleri ğars-i yemîn-i tâc-dârî ve

¹ Müddeyi'l-enâm AE: Müddeyi'l-eyyâm-ı D.

² "Allah onun saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin." anlamında Arapça bir dua.

³ Şıdk B, D: Şarf-ı AE.+Ve B, D.

⁴ Ü B, D: -AE

⁵ İrtikâ B: İrtifâ AE.

⁶ Müteḫalleden AE: Müteḫallid-i B.

⁷ 'Abâ AE: A' bâ (أب) B, D.

⁸ Meder- AE: Meded- D.

mâ-hatır-ı¹ berk ü bâr-ı iclâlleri mensûb-ı zelâl-hümem-i şehr-yârîleri olduğundan başka sebât ü temkînleri ve sebük-sâz ü gûh-sâz ve ‘aql-i hûdda² beynleri galat-gîr-i hoş-yârân-ı rüzgâr olup inşâf-şî‘âr ve ma‘delet-risâr-ı dâna-nevâz ve nâ-dân-güzâr-ı³ ehl-perver ve hûb-ı müncerr-i haber⁴-endûz-ı zâlim⁵-sûz-ı civân-baht ve pîr-zâ ve ferruh-dem ve ferhunde pî-ârâyışde bostân-ı saltanat-ı hâr-ı efgen-dîde-i düşmen-i devlet-bârîni beyn ve⁶ dûr-ı endîşi rahm-âver ve eşfâk-keş-i⁷ sâhibü’s-seyf ve’l-kalem ya‘ni müstecmi‘-i eştât kemâlât idüğü cümle ‘indinde müsellemlerin taraf-ı hümayûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden silah-dâr-ı şehr-yârî Mehmed Ağa hazretleriyle huzûr-ı mekârim-zuhûr-ı hâkânîye da‘vet ve du‘â-yı tevfiğ-i ba‘zı veşâyâ-yı mülûkâneye terfiğ kılındı. ‘Akabinde mühr-i hümayûn-ı vekâlet-kübrâ-yı ebedd-i⁸ mü‘eyyed-i vezîrânelerine i‘tâ ve hil‘at-i zer-dûz-ı şadâret-‘uzmâ-yı dûş-ı istihâllerine eksâ buyurularak reh-berîn-i⁹ te‘yîd-i ilehi ile pîşe-gâh-ı hüsrevânîden ric‘at ve şeyhü’l-islâm efendi hazretleri ma‘iyyeti ile mesned-i âşafânelerine baş-ı zelâl-i übbehet buyurdular. Bir miqdâr tarh-ı encümen-i fezâ‘at¹⁰ eyledikleri hitâmında mevlânâ-yı müşârun-ileyh dahi konaqlarına ‘avdet etmeğin ifâ-yı merâsim-i teşyî‘lerine mübâderet ve ba‘dehu ‘umûmen ricâl-i devlet-i ebedd-müddete ilbâs-ı hil‘at buyurularak hulûş-ı tâmm ve tevekkül-i mâlâ-kelem ile temşiyet-i umûr-ı ‘ibâd ve fatk ü ratk ahâlî vü bilâda¹¹ şurû‘ u kıyâm buyurdular. Cenâb-ı Hayy¹² ü Şamed şinûf-ı tevfiğle kendülerin mü‘eyyed ve zıll-i re‘fetlerin müfârik-ı hâşş ü ‘âmm üzre mü‘ebbed eyleye. Âmîn

Bir iki gündensoñra kâ‘ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzre taraf-ı hümayûn-ı pâd-şâh-ı rub‘-i meskûndan tekâmül-i levâzım-ı te‘yîde ragbet buyurulmanın mîr-âhûr-i evvel-i mühr¹³-yârî ile bir re’s esb-i müzeyyen-i âhû-hıram irsâl ve ba‘dehu bir kıt‘a hatt-ı hümayûn-ı mevhibet-meşhûn-ı mülûkâne ile cânib-i vezîrâneleri tevkiğ ü

¹ Mâ-hatır AE: Mâ-haşal B, D.

² Hüdde AE: Hürde B, D.

³ Güzâr AE: Güdâz B.

⁴ Haber AE: Hayr- B, D.

⁵ Zâlim AE: Mezâlim A, B.

⁶ Ve B, D: -AE.

⁷ Eşfâk-keş AE: Eşfâk-kîş-i B, D.

⁸ Ebedd-i AE: Yed-i B, D.

⁹ Reh-berîn-i AE: Rehberî-i B, D.

¹⁰ Fezâ‘at AE: Müşâhabet B, D.

¹¹ Bilâdı AE: Bilâda D.

¹² Hayy AE: Hakk D.

¹³ Mühr-i AE: Şehr- B, D.

ibcâl buyurulup muvâcehe-i ricâl-i devlet-i ebedd-ittişâl¹ kırâ'at ve mefâhîm-i celîle-i muhâbbetü'l-gîzleri cümleye i'lân ü işâ'at olundu.

Şûret-i Haţt-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i a'zam ve vekîl-i muţlakımsın.

Seni selâm-ı selâmet-i encâm-ı şâhânemle taltîf ü teşrîf eylediğimden sonra ma'lûmîñ ola ki selefiñ Yeğen Mehmed Paşa'nıñ hâl ü eţvârı me'mûle muvâfiķ zuhûr etmediğinden ve seniñ iki def'a kethüdâlığında ve riyâset vesâ'ir bulunduğınñ hidemâtda mesâ'î-yi cemîliñ nümâyân olduğundan mühr-i hümâyûnumı yed-i istiklâlîne teslîm eyledim.² Göreyim seni kemâl-i istiklâl ile umûr [176^a] dîn ve Devlet-i 'Aliyye'mi rü'yet ve ocaklarım ağavâtı ve ricâl-i devletimden herkesi istiħkâķına göre ri'âyet ve îrâd ü meşârif-i nizâmıyla beytû'l-mâl-i müslimîniñ kuvveti esbâbına ziyâdesiyle diķķat ve ser-ħaddât-ı İslâmiyye'niñ neferât ü mühimmâtları tekmîline ve levâzımât-ı sâ'ireniñ tanzîm ü tetmîmine ve mezâlim ü ta'addiyâtıñ def' ü ref'i hâlâtına kemâliyle sa'y ü ğayret edüp dâreynde-i 'azîz ve muhterem eylesesin. Ve muţalib-i şâhâne icrâsında ve kâffe-i umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'mde müstakill olduğunı bilesin. Cenâb-ı muvaffakû'l-umûr-ı me'mûriyyetiñi bâ'is-i yümn-i mevfûr edüp her hâlde tevfiķât-ı 'aliyyesiyle şimdiye dek kesb eylediğın³ memdûhiyyetiñ iz'âf-ı muzâ'afına mazhar ve dîn ü devletime yerâr âşâr-ı ħaseneye muşaddar eyleye. Âmîn.

Âşaf-ı müşârun-ileyhiñ teşrîf-fermâ-yı şadâret-'uzmâ olduklarına hülâşa-yı efkâr şu'arâdan olmak üzere üç yüzden mütecâviz kaşide ve târîh 'arz olunup lakin sâbıkâ Mekke-i Mükerrreme kâdîsı es-Seyyid Tefvîķ Efendi'niñ târîh-i müsteşnâsı cümleden⁴ ra'nâ olmağın bu maħalle şebt ü taħrîr ve 'arıza-yı müţâla'ât-ı dirâyet-semîr kıldı.⁵ Ve hâlâ dîvân-ı hümâyûnda beğlikci olup ser-âmed-i münşiyât-ı şu'arâ Mehmed Râşid Efendi'niñ târîhi daħi muşanna⁶ ü müsteşnâ olmağla be'de'l-intihâb leff ü neşr-i müretteb-i kâ'idesi üzere şebt şaħife-i tezķâr ve tuħfe-i meclis-i saħn-verân-ı rüz-ĝar kıldı.

¹ Ebedd-ittişâlde AE: +Reh B.

² Eyledim B, D: -AE. Ve B, D: +AE.

³ Bu kelime AE nüshasında ابلدکین (Eylediğın); A, B ve D nüshalarında ise ابلدیک (Eylediğın) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Müsteşnâsı cümleden B, D: -AE.

⁵ Olmağın bu maħalle şebt ü taħrîr ve 'arıza-yı müţâla'ât-ı dirâyet-semîr kıldı B, D: -AE.

⁶ Muşanna' A: مصلع AE.

(ع)

Vezîr-şeh Hamîd oldu Hamîd Paşa-yı âşaf-câh¹**Beyt**

Yeğen Paşa vezîri eyleyince² şadrdan ihrâc Halîl Hamîd ef'âlle şadr oldu. Hamd olsun.

Zîkr-i Kethüdâ-şoden el-Hâcc Muştafâ Efendi ve Defter-dâr-şoden Feyzî Efendi

Şadr-ı a'zam-ı sûtûde-şiyem hazretleri ârâyişde-i şadâret-'uzmâ ve bi'l-yümn ve'l-ikbâl nazar-endâz-ı etrâf ü enhâ olmağa ibtidâr³ buyurmak takrîbi ile kethüdâlık mansıbı münhall olup ve birkaç mâh muqaddem ikinci def'ada şıkk-ı evvel defter-dârı olan es-Seyyid el-Hâcc Muştafâ Efendi'niñ kethüdâlığa istihâli meczûm⁴ ve müddet-i vâfirenden berü başmuhâsebe taraflarında hizmet ile emrâr-ı rüzgâr ve ba'zen defter-dâr kîse-dârı olarak fenn-i defterîye tahşîl-i mümâreset ile⁵ hâ'iz derece-i iştihâr olan zimmet halîfesi vekîli Feyzî Efendi'niñ defte-dârlığı⁶ irâdeye⁷ kudreti ma'lûm olmağın rûz-ı firûz-ı mezkûrda müte'âkıben defter-dâr kapusından huşûr-ı vezîrânelerine da'vet ve tebdîl-i destâr ile mûmâ-ileyh el-Hâcc Muştafâ Efendi'ye vezîr kethüdâlığına ilbâs-ı hil'at buyurup ba'dehu zîkr olunan Feyzî Efendi hazretleriniñ ser ve dûşların horâsânî ve defter-dârlık hil'ati ile tezyîn ve dest-gîrî-i hümem-i âşafâneleriyle fırka-yı⁸ iftihârîn sâde-i⁹ çarh-ı heft-mîn buyurdılar.

Tevcih-i Muhtâfaza-yı Vidin be-Şadr-ı Sâbık Yeğen Mehmed Paşa

Şadr-ı a'zam-ı bülend-hümem hazretleri mazhar-ı 'âtuftet-i şehen-şâh-ı âfâk ya'ni ihtiyâz-ı mühr-i hümayûn-ı sultân-ı mekârim-vifâk ile نصوص bâle mukârin best ü güşâd-ı umûr-ı cumhûra teşmîr-sâk buyurduklarında rekîz-i zât-ı hücceste-i menkabetleri olan mekârim-i ahlâkların izhâra ibtidâ ve selefleri Yeğen Mehmed Paşa'nıñ yine nigâh-ı 'âtuftet-i şehr-yâr-ı enâm ile manzûr olması huşûşuna sa'y-i evfâ buyurup ihtimâm-ı

¹ Câh AE: Câ B, D.

² Eyleyince A: Elçi AE.

³ İbtidâr AE: İbtidâ B, D.

⁴ Meczûm B, D: مجزم AE.

⁵ "Mümâreset ile" kelimeleri AE. nüshasında silik olduğu için A nüshasından eklenmiştir.

⁶ "Defterdârlığı" kelimesi AE. nüshasında silik olduğu için A nüshasından eklenmiştir.

⁷ Irâdeye AE: İdâreye B, D.

⁸ Fırka-yı AE: Farq-ı D.

⁹ Sâde-i AE: Sûde-i D.

hümem-i düşvâr-güşây-ı âşafâne ile kâffe emvâl ü eşyâsı şadâret-‘uzmâdan münfaşıl olduğu gün ihsân-ı hümâyûn buyuruldukdansoñra ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i tâc-dârîden Vidin muhâfızlığı tevcîhi ile tevkîr ve iktizâ eden emri cânib-i vezîrilerinden Balık-hâne’den hurûc edeceği eşnâda müşârun-ileyhe irsâl ü tesyîr olunmuşdur.

Hurûc-ı Mevâcib

Şehr-i muhârremü’l-haramıñ yigirmi altıncı süleşâ günü [26 M. 1197/1 Ocak 1783] ki vezîr-i a‘zam hazretleriniñ mesned-ârâ-yı vekâlet-kübrâ olduklarınıñ ikinci günüdür, tavâ’if-i ‘askeriyeniñ müsteħak oldukları [176^b] bir kıst mevâcibleri ihrâcıyçün¹ ‘akd-i dîvân buyurulup şadr-ı a‘zam cedîde-i şımûf-ı vâkâr-ı envâ‘-ı te’bîd² ile kubbe-i hümâyûn teşrîf ve rü’yet-i meşâlih-i ‘ibâd ‘akabinde tevzî‘i lâzım gelen iki biñ dört yüz seksan altı kîse rûmî ‘ulûfelerin ihrâcı ve taqsîm ile cümleyi nevâziş ü talîf buyurdular.

Pes sarây-ı âşafîde tevzî‘-i mevâcibe şurû‘ buyurup ‘ulûfe aħz edenleriñ aħvâl ü keyfiyyâtına i‘tibâr buyurarak birkaç gün zarfında süvâri ocaqları neferâtınıñ dağı ‘ulûfelerin³ taqsîm ve itmâm ve herkesden haqq-ı pâd-şâh-ı enâmda isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyyeye ihtimâm buyurmalarıyla taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden dağı tevfîr⁴ ve istiklâl-i âşafâneleri beyânına muķârin tanzîm-i aħvâl-i bilâd ve⁵ tevfîr-i hazîneye ve tereffüh-i ‘ibâda taħrîz-i mülûkâneyi hâvî eşeri kalem-i meyâmin-i raķam-ı hüsrevânedden olmak üzere bir kıt‘a haţt-ı şerîf-i ‘âţufet-redîf ile müretteb teşrîfât-ı behcet-i gâyât tesviye ve tanzîm ve⁶ hazîne kethüdâsı İsmâ‘îl Ağa ile sûy-i şadâret-i dest-gâhîye irsâl ve taķdîm buyuruldu. ‘Avârif-i mülûkâneye şâyân olur vechile cânib-i Şadr-ı a‘zamîden istikbâle mübâderet olup re’îsü’l-küttâb efendi kırâ’atiyle veşâyâ-yı mülûkâne mükerreren cümleye ismâ‘ ve hazîne-i âşafîden kemâ-yenbağı in‘âm ü ihsân olunarak aģa-yı mûmâ-ileyhe teşekkürî hâvî telhîş ile enderûn-ı hümâyûna i‘âde ü ircâ‘ buyuruldu.

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven اجر اچون imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اجر اچون (İhrâcıyçün) şeklinde olmalıdır.

² Te’bîd-i AE: Te’yîd-i B.

³ ‘Ulûfelerin D: ‘Alâ’ifin AE.

⁴ Tefî AE: Tevkîr D.

⁵ Ve D: -AE.

⁶ Ve D: -AE.

Şûret-i Haţî-ı Şerîf

Benim vezîr-i a‘zam ve vekîl-i muţlakım ve¹ şadâkat-şiyemim.

Seni selâm-ı meymenet-iltizâm-ı şâhânemle taltîf eylediğimden sonra ma‘lûmıñ ola ki tevfiķullah-i te‘âla bu def‘a² kapum kullarınıñ mevâcibleri iħrâc ve tevzî‘ olunup evvel ü³ âhiresiniñ Devlet-i ‘Aliyye’me olan ĥidemât-ı şâdıkâñ nezd-i ĥüsrevânemde meşkûr⁴ ü maķbûl ve fazl-ı Rabb-i mu‘în ile ĥâ‘iz olduğunıñ⁵ vekâlet-i muţlakım ĥidmetinde bundan böyle daĥi senden rızâ-ı bârîye muvâfiķ devlet-i ebedd-müddetime ve ‘ibâdullaha nâfi‘ nice mesâ‘î-yi mebrûre zuhûru me‘mûl olmaĥla ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i pâd-şâhânemden saña bir kabza muraşşa‘ ĥançer-i şüreyyâ-ı cevher ve bir şevb semmûr kürk iħsân-ı tâc-dârânem olup ĥazîne keţĥüdâsı aĥa kulum ile irsâl olunmuşdur. ‘Aţabe-i⁶ ĥümâyûnum olan ĥançer-i meserret-güsteri bend-i meyâmin-i⁷ mübâhât ve ĥil‘at-ı celîlemi ârâyiş-i düş-ı iftiĥâr edüp zavâbıt-ı nizâm-ı Devlet-i ‘Aliyye’mi saña virilen istiklâl muktezâsınca tesviye vü tanzîm ve mücerreb-i dâverânemden ĥarekât-ı memdûĥa gibi meşâlih-i mülk ü⁸ salţanat-ı seniyyemde kemâliyle îfâ ve tevķîr-i⁹ ĥazâ’in ve def‘-i mezâlim ve âsâyiş-i ‘ibâd emrinde bezl-i cell-i miknet eylesesin. Da‘vât-ı ĥayriyyeme seniñle böylece¹⁰ olmaĥla luţf-i ĥaķķ ile cemî‘ umûrda mevîur olursun. Cenâb-ı Rabb-i Raĥîm kâffe-i umûrında tevfiķini refiķ eyleye. Âmîn.

Vefât-ı Şalâĥî-i Efendi ¹¹ قدس سره العزيز

Yetmiş sekiz târîĥinden berü [1178/1764-1765] Tâhir Aĥa tekyesinde şuĥl-ı celîl-i irşâd ile meşĥûl olan Şalâĥaddîn ‘Abdî Efendi ĥazretleri ‘illet-i صدره mübtelâ olmaĥın mâĥ-ı mezbûruñ yigirmi toķuzuncu cum‘a günü [29 M. 1197/4 Ocak 1783] terk-i ‘âlem-i mecâz ve ‘azm-i bezm-i raĥmet-i cenâb-ı Rabb-i bî-niyâz eyleyüp süccâde-nişîn olduĥu tekye-i mezbûrda ser-nihâde-i bâlîn-i ĥâb-nâz eylediler.

¹ Ve AE: -D.

² Bu def‘a D: -AE.

³ Ve D: -AE.

⁴ Meşkûr AE: Meşhûr D.

⁵ “İle ĥâ‘iz olduğunıñ” ifadesi AE. nüshasında silik olduĥu için A nüshasından eklenmiştir.

⁶ ‘Aţabe-i AE: ‘Atıyye-i D.

⁷ Meyâmin AE: Miyân D.

⁸ Ü D: -AE.

⁹ Tevķîr AE: Tevfîr-i D.

¹⁰ Böylece AE: Bilece D.

¹¹ Efendi B, D: -AE. “Allah onun sırrını yüceltsin.” anlamında Arapça bir dua.

Terceme

‘Azîz-i müşârun-ileyh ‘Abdül‘azîz Efendi nâm merd-i encümeniñ ferzend-i sa‘âdet-mendi olup biñ yüz on yedi târîhlerinde [1117/1705-1706] Gölikestre kaşabasında kadem-nihâde-i ‘âlem-şuhûd ü ‘uqud-ı sinn [177^a] yigirmi ‘idâdına¹ bâliğ² olduğda Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürüd eyleyüp tahvîl kalEmîne çerâğ olmağla fi’l-cümle metâ‘-ı dünyâyâ rağbet-nümûd olmuşlaridi. Kıırk gün miqdârı kalem-i mezbûra müdâvemet ve ba‘dehu Hekîm-zâde ‘Ali Paşa dâ’iresine mülâzemet eyleyüp bir müddet maşraf kâtibliği ve mektûbcılık ve dîvân kitâbeti şuglları ile evkât-güzâr ve hattâ Benaloğa³ muhârebesinde paşa-yı müşârun-ileyh ma‘iyyetlerinde hidemât-ı pesen-dîdesi aşkâr olmuşidi. Bundan soñra müşârun-ileyh ma‘iyyeti ile Başra⁴ ‘azîmet ve bir eyyâm ikâmet eylediği ‘aķabinde Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ‘avdet ve meşâhîr-i meşâyih ‘aşâ-yı kubbeden kuţbü’l-âfâķ Cemâlf Efendi Âsitâne’sine inâbet ve nâ’il-i mertebe-i hilâfet olduklarından başķa mürşid-i tarîķat-ı Nakşîbendî eş-Şeyh Emîn Efendi hâzretlerinden daħi münîb ve bu tarîķle sehm-i sa‘âdetleri âmâc-ı merâma naşb⁵ olup ba‘dehu refte refte her tarîķden me’zûn ve bu beyt inşâdıyla kendi etvârından kâşif-i mâ-kân ve mâ-yekûn oldılar.

Beyt

Halvetî Bektâşî Bayrâmı ve Sa‘dî-i kâdri

Nakşîbendî Mevlevî ve Gülşenî ‘âşıkıyuz

Muharrir-i haķîriñ şifâhen kendülerinden istimâ‘ eylediği üzre müşârun-ileyh ‘ulûm-ı ileyheden şarf ü naħvdan birer nüşhadan mâ-‘adâ kimesneden bir şey telemmüz eylememişken ‘âlem-i menâmda şeyh-i ekber hâzretleri pîşe-gâhında zânû-zed-i ta‘allüm ve ifâde ma‘neviyeleriyle dört mışra‘ miqdârı rûhâniyyet-i şeyhden hâlî-tâb-ı tederrüs ü tefehhüm olup bu beyti inşâd ederek hâbdan bî-dâr ve ba‘dehu rûz-be-rûz mükâşefelerimiz⁶ müzdâd⁷ olarak nice te’lîf-i haķâyık-ı elîf-i ibdâ‘ıyla tañtana-endâz-ı zevâyâ-yı rûz-gâr olmuşdır.

¹ ‘İdâdına A, B, D: ‘Adâvete AE.

² Bâliğ A, B, D: Mâni‘ AE.

³ Benaloğa AE: Niyaloğa A.

⁴ Başra AE: Mışır A, B: Mışır’a D.

⁵ Naşb AE: Muşîb A, B, D.

⁶ Mükâşefeleri AE: Mükâşefeleri A, B, D.

⁷ Müzdâd A, B, D: Vâr AE.

Beyt

Cemâlî-i rehberim oldu karînim hâzar-tevfîk

Sezâ-ı dîniyye baña şâhib-kırân Elhamdülillah

El-hâşl zıkr olunduğu üzre zemân-ı yesîrde şağîr ü kebîr yüzden mütecâviz te'lîfe muktedir olması sebât-ı¹ müdde'âya kâfi ve 'uluvv-i mertebe ü bülend kadrlarına delâlete vâfidir terceme-i şâfiye ve şerh-i mevâki'ü'n-nücûm ve şerh-i maqâmât-ı Hamîd'i ve terceme-i meşnevî-i şerîf-i müşannefâtı eyâdî-i nâssda mütedâvil olan te'lîfâtındandır.^{2 3} نفعنا الله باساره

Merhûm-ı müşârun-ileyhiñ müteveccih dâr-ı bekā olmasına muhibblerinden Nâşid Beğ'in inşâd eylediği târîhtir.

Münşe'ât⁴

Hâzret-i 'Abdî Efendi kim anıñ

Fazlına olmuşidi hebb-i 'âlem güvâh

Nice demdir terk-i dünyâ eyleyüp

Olmuşidi taht-ı istiğnâda şâh

Rûh-ı Muhyiddîn'e oldu muttaşıl

'Andelîb-i rûh-ı bâ-feyz-i ileh

Eyleyüp müteferriğ Raḥmet-i Hüdâ

Âşiyân-ı 'adli⁵ kılsun cây-gâh

Rıhletin gûş eyleyince ağlayup

Seniyye-i sûzâna açdım dâğ âh

Yazmağa târîh kuvvetin eyledim

Rûh-ı pâkinden ümmîd-i intibâh

Üçler imdâd eyleyüp Nâşid didi

¹ Sebât AE: İsbât A, B, D.

² Te'lîfâtındandır B, D: Sâlifâtındandır AE.

³ "Allah bizi sırlarıyla faydalandırsın." anlamında Arapça bir dua.

⁴ Münşe'ât AE: Beyt D.

⁵ 'Adli AE: 'Adnâ A, B, D.

Mürşid-i kâmil-i cihândan gitti¹ âh²

Vefât-ı Nûrî³ Beğ ve Muķābele-i Süvârî-şoden el-Hâcc Aħmed Resmî Efendi

Seksan altı tevcihâtında [1186/1772-1773] atlı muķābecisi olan Meħmed Nûrî Beğ Efendi'niñ müddet-i vâfireden berü mizâcî mütebeddel ve ruķûbet-i eczâ-yı vücûdu keşret-i isti'mâl-i mükeyyifâtдан peyveste müteħavvil⁴ olarak bi'l-âhire pehlûy-ı vücûdın vaz'-ı firâş ve şehir-i muħarremü'l-harâmıñ on toķuzuncu günü [19 M. 1197/25 Aralık 1782] terk-i esbâb-ı zendeĝi ü ma'âş eyleyüp revân-ı ĝufrân-nişanı sûy-i 'illetine⁵ revân ve na'ş-ı maĝfîret-i [177^b] inti'âşî Üsküdâr'da Kavaķsarây'ı civârında vâldeleri 'Â'işe Hâtûn cenbinde 'utüvvde⁶ be-setre-i⁷ rahmet-i rahmân olmuşdur. Bu vechile muķābele süvârî mansıbı münħall olup ve zümre-i ĥâce-ĝânıñ ĥudemâ ve dühâtından bir iki def'a vezîr kethüdâlıĝı mertebelerin iħrâz eden el-Hâcc Aħmed Resmî Efendi'niñ her vechile sezâ-vâr-ı 'âţufet ve şâyeste-i iltifât ü ragbet-i pād-şâh-ı gerdûn-menzilet idüĝi şadr-ı a'zam-ı mekârim-şiyem ĥazretleriniñ kemâ-yenbaĝı ma'lûm-ı âşafâneleri olmaĝla atlı muķābeciliĝin iħsân ve i'tibâr-ı ĥadîmin tecdîd ile i'tâ-yı nâm ü şân buyurdular.

Terceme

Mûmâ-ileyh mâderleriniñ pederi Sulţân Maħmûd Hân Ğâzi lâlâlıķlarından ĥapucıbaşılıķ ve Rûm Beĝlerbeĝliĝi mertebelerin iħrâz eden 'Osman Paşa beĝlik 'unvânı ile⁸ mu'anven ve vâlideleriniñ ikinci mertebelerde vâlideleri Kırım Girây Hân'ıñ vâlideleriniñ hemşiresi olarak Kırım Girây'ıñ pederleri tarafından şadr-ı esbak Râmî Paşa'ya ihdâ ve ol-câriyeden Râmî Paşa-zâde 'Abdullah Beĝ merħûmuñ dünyâya geldiĝi ĝüft-ĝusu kendü dâ'irelerinde bir ĥaber mu'an'an olmuşidi. Mûmâ-ileyh Meħmed Nûreddîn Efendi Dergâh-ı 'Âli ĝediklülerinden Kempaş-zâde⁹ Lâlâ Muştafâ Aĝa merħûmuñ oĝlu olup kırık dört târiħi¹⁰ evâ'ilinde [1144/1731-1732] dünyâya

¹ Gitdi B :Kendi AE.

² Âh AE: Vâh B, D.

³ Nûrî A, B, D: Nûr AE.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven متحو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu متحول (Müteħavvil) şeklinde olmalıdır.

⁵ 'İlletine AE: 'Aleyyine D.

⁶ عتوده AE: نموده B, D

⁷ Be-setre-i AE: Pister B.

⁸ İle A, B: -AE.

⁹ Kempâş-zâde AE: Kembâş-zâde B.

¹⁰ Târiħi B: -AE.

kudûm ve semt-i dânişe verziş ederek bir miqdâr taḥşîl-i mertebe-i temyîz-i mechûl ü ma‘lûm eyledikde Defterdâr Memiş Efendi himmetiyle mektûbî-i şadr-ı a‘zamî oḥasına müvâzebet ve on sene miqdârı maḥall-i merķûma müdâvemet eylemişidi. Vâlidleri Sultân Muṣṭafâ Hân merḥûmuñ lâlâları olmağın bidâyet-i cülûslarında ya‘ni yetmiş bir târiḥi [1171/1757-1758] tevcihâtında bölükât-ı erba‘ kitâbetiniñ biriyle ḥâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûn’a mülḥaḳ ve yetmiş iki târiḥinde [1172/1758-1759] ḥazîne muḥâsebeciliği ile ‘inân-tûsen-i iḳbâlî mutlak olup çok geçmeden ‘Â’iṣe Sultân kerîmesin müzevvec¹ ve mükerreren ḥaremeyn muḥâsebecisi ve süvâri muḳâbelesi ve cizye muḥâsebecisi olmağın tevsî‘-i dâ’ire ve mebît ile birkaç sene izhâr-ı dest-mâye-i şâdümânî vü tebhîc² eylemişidi. Ba‘zı ṭavr-ı nâ-bercâ taḳrîbi ile yine ‘aṣr-ı Muṣṭafâ Hân’ide rüzgârı munḳalib ve keṣret-i meṣârifden gederek dîn kendüsine gâlib olmağın bundan muḳaddemce zikri sıbḳat eden meṣâyih-i ‘aṣr-ıñ kerâmet-mendi eş-Şeyḫ Şalâḥ Efendi’ye yetmiş yedi târiḥinde [1177/1763-1764] intisâb ve mecâz-ı deyr iken zülâl-i ḥaḳîkatden neṣ’e-yâb olup rûz-ı mücâhede ile nâ’il-i maḳâm-ı ehliyyet ve pâ-y-i merdi isti‘dâd ile aḥz-tâc ve ḥırḳa ve ḥâ’iz-i mertebe-i ḥilâfet oldılar. El-ḥâşıl şeyḫ-i müṣârun-ileyhiñ infâsı berekâtıyla hevâ vü hevesden bi’l-küllîye devr ü ḳânî ve şabûr bir zât-ı vuḳûr ve ma‘mûr olmuşidi. Ḥattâ vaṣiyyetleriyle na‘şı yigirmi dört sâ‘at miqdârı tevḳîf ve irtesi gün şeyḫ daḥi intikâl etmeğın ḳabre duḥûlün şeyḫine terdif eylemişdir. تجاوز الله عن زلاته.³

İbḳâ-yı Vezâret

Ânifen ref‘-i vezâreti zikri sebt-i şaḥîfe-i âsâr olan Silâhdâr Meḥmed Paṣa ile bundan aḳdem mührden münfaşilen Filibe’de muḳîm olan Meḥmed ‘İzzet Paṣa ḥazretleriniñ şâyân-ı ‘âṭufet ve eşfâḳ-ı şeh-r-yâr-ı enâm oldukları şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-şiyem ḥazretleriniñ ma‘lûm-ı âşafâneleri olup

Mıṣra‘

Yine hem-cinsi çeker birbiriniñ ḡayretini

mazmûnunca ṭab‘-ı ‘âlîleri taṭyîb-i ḥâṭırları semtine müteveccih olmağın şeh-r-i saferü’l-ḥayr-ıñ ikinci günü [2 S. 1197/7 Ocak 1783] ‘avâṭıf-ı seniyye-i tâc-dârîden

¹ Müzevvec AE: Tezevvüc A, B.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven تبهج imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu تبهيج (Tebhîc) şeklinde olmalıdır.

³ “Allah onun günahlarını affetsin.” anlamında Arapça bir dua.

Niğde sancâğı ‘ilâve olunarak Faş muhâfızlığı şartıyla Silah-dâr Mehmed Paşa hazretlerinin vezâreti ibkâ ve dördüncü [178^a] günü şadr-ı esbak Mehmed ‘İzzet Paşa hazretlerine daği Belgrad muhâfızlığı i’tâ ve iktizâ eden evâmiri tahtır ve isrâ olundu.

‘Azl-i Ser-bevvâbîn-i Şehr-yârî ve Tebdîl-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn

Mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü [3 S. 1197/8 Ocak 1783] Hünkâr kapucular kethüdâsı olan şadr-ı esbak Yeğen Paşazâde Yusuf Beğ kapucular kethüdâlığından ‘azl olunup yerine Muhsin-zâde dâmâdı ‘Abdullah Paşazâde Sa’îd Beğ naşb ü ta’yîn buyuruldu. Ertesi gün [4 S. 1197/9 Ocak 1783] Dîvân-ı Hümâyûn’da çavuşbaşı olan ‘Abdulbâkî Ağa daği ma’zûl olup birkaç gündensöñra Misivri Kâl’a’sı ta’mîrine me’mûr ve çavuşbaşılık ile yeñiçeri kışlâkları binâsına meşgûl cebeci-başı-yı sâbık Süleymân Ağa mesrûr kılınub kışlâkları binâsı hizmeti yine ‘uhdesinde ibkâ ve ke’l-evvel tarafından rû’yet olunarak bir gün akdem hitâm-pezîr olması mahtlûb-ı hümâyûn idüğü veşâyâsı zebân-ı âşafiden gûş-ı hûşuna ilkâ olundu.

Reften Şadr-ı A‘zam be-Tersâne-i ‘Âmire [ve] Vürûd-ı Haht-ı Hümâyûn

Şadr-ı a‘zam-ı bülend-hümem hazretlerinin teşyîd-i bünyân-ı devlet ve te’sîs-i erkân-ı saltanat-ı nuhbe-i âmâlleri olmağın ba‘zı mühimmâta nezâret ve tetmim-i¹ nekâ’îşe tenbîh ü diğkat² eylemek maşlahatı zımnında şehr-i şaferü’l-hayrîñ on altıncı günü [16 S. 1197/21 Ocak 1783] debdebe-i vezâretleriyle Tersâne-i ‘Âmire’ye güzâr³ ve kapudân-ı deryâ Gâzi Hasan Paşa hazretleri ile ba‘zı mühimme-i donanmâ-yı hümâyûn ve meşâlih-i devlet-i ebedd-maqrûn müzâkereleriyle bir miğdâr idâre-i efkâr eyledikleri ‘akabinde mühimmât mağzenlerine⁴ nezâret buyurarak kalyon inşâ olunan mağalle mürûr⁵ ve ‘ammâr u⁶ mi‘mârına⁷ i’tâ ü ihsân mevfur edüp âmennâ kaşîrîn teşrîf ve anda daği in‘âm-ı firâvân ederek kulûb-ı hademe-i Tersâne-i ‘Âmire emîni efendiye daği ba‘zı veşâyâ-yı âşafâneleri güzâreş-pezîr olduğı esnâda pâd-şâh-ı bend-nevâz-ı hâkân-

¹Bu kelime A ve B nüshalarında sehven تتميم (Tetmîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تتم (Tetmim) şeklinde olmalıdır.

²Diğkat AE: Riğkat A, B.

³Güzâr B: -AE.

⁴Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven محزن (Mağzen) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مخزن (Mağzen) şeklinde olmalıdır.

⁵Mürûr A, B: Müreffeh AE.

⁶Ü B: -AE.

⁷Mi‘mârına AE: Mi‘mârâne B.

âftâb-ı imtiyâz hâzretleri mü'ezzin¹ başıları zuhûr ve taraf-ı hümâyûn-ı mülûkânedan terfî-i kâdr-ı âsaf-ı müşterâ-mekân ve i'zâm-ı şân-ı vezîr hüdâ-yı yegânelelerini hâvî bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-maqrûn ile bir sevb siyâh dilkü ferve-i 'anberîn-mû getürdüğü 'arz-ı huzûr-ı cenâb-ı düstûr-i vüfûr² eyledikde derhâl hutuvât-ı tebcîl ile istikbâl ve ihsân-ı hümâyûn-ı mülûkâneyi zîver-düş-ı istiklâl buyurup hatt-ı şerîf-i mevhibet-redîf kırâ'et ve mefhûm-ı 'âufet-mevsûm-ı hüsrevânesin herkese ismâ' ü işâ'at itdirdiler.

Şûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîr-i şadâkat-semîrim.

Umûr-ı devlet-i saltanat-ı seniyyemiñ rü'yeti zımnında işbu mübârek ışneyn günü Tersâne-i 'Âmire'ye teşrîfiñ ma'lûm-ı şâhânem olduğundan nâşî kâdr ü şânıñı terfî' eylemek için saña bir sevb siyâh dilkü kürk mü'ezzin³ başı kulum ile gönderdim. Vuşûlünde kürkü eksâ ve devâm-ı 'ömr ü devletim iddi'asıyla⁴ meşgûl ve umûr-ı Devlet-i 'Aliyye'miñ tanzîmine dañı sa'y ü gayret ü ihtimâm eyleyesin. Cenâb-ı hâzret-i Rabbü'l-'izze⁵ saña ve saña mu'ayyen olup şadâkat edenlere iki cihân⁶ selâmetler versün. Âmîn.

Me'mûriyyet-i Teyfur Beğ ve İbkâ vü Tevcîh-i Ba'zî ez-Elviye vü Eyâlât

Mar'aş taraflarında ba'zî güne ihtilâl zuhûr etmeğın şevvâlde zabt eylemek üzere şehir-i rebî'ü'l-evveliñ yedinci günü [7 Ra. 1197/10 Şubat 1783] sipâh ağalığı Dergâh-ı 'Âlî kapucı başlarından sâbıkâ kapucular kethüdâsı olan Teyfur Beğ'e tevcîh olunup şavb-ı mezkûre tesyîr olundu. Muqaddemâ Rusya seferleri [178^b] esnâsında beş altı yıl miqdârı Özi kal'asın muhârese ve zümre-i müşrikîn ile bi'd-def'ât 'ağd-i muhârebe ederek hıfz-ı kal'a huşûşunda kemâ-yenbağî taşîl-i muhârese eden Haleb vâlîsi Hazîne-dâr 'Ali Paşa'nıñ bu eyyâmda Özi kal'asında muhâfız bulunması münâsib ve tarafından

¹Bu kelime A nüshasında sehven مؤذین (Mü'ezzin) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مؤذن (Mü'ezzin) şeklinde olmalıdır.

²Vüfûr AE: Vuqûr A, B.

³Bu kelime A nüshasında sehven مؤذین (Mü'ezzin) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مؤذن (Mü'ezzin) şeklinde olmalıdır.

⁴Bu kelime AE., A ve B nüshalarında sehven ادعیه سنه imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ادعاسنه (İddi'âsına) şeklinde olmalıdır.

⁵Rabbü'l-'izze AE: Rabbü'l-'izzet B.

⁶Cihân AE: Cihânda B.

mütesellim ile zabta ¹چنپان نمالي manşıblarından biriyle² kayırılması vâcib olmanın ‘avâtıf-i ‘aliyye-i cihân-dârîden mâh-ı mezbûruñ üçüncü günü [3 Ra. 1197/6 Şubat 1783] Aydın sancâğı ile Özi muhâfızlığı tevcih ü ihsân ve Şam ve Trâblusşam eyâletlerinin ibkâsı vaktleri hülûl etmeğın yine ‘Azım-zâdelere ikbâ olunup tesviye-i ahvâl-i hâcca şimdeden kıyâm eylemeleri emr ü fermân oldu.

Nefy-i Emîn-i Şurre³ Hâlîl Ağa

Başyemiş⁴ Gümrükcüsü demekle meşhûr olan sâbıkâ şurre emîni el-Hâcc Hâlîl Ağa şurre⁵ emânetiyle haccdan geldiktensoñra yine şuğl-ı kadîmi olan iltizâma kıyâm ve “cizye-i şer‘iyye” diyerek bir iki seneden berü Niğbolu harâcın iltizâm edüp âvâz ve merhamet ve eşfâk ve sebeb-i ‘azâb ü ‘ikâb hazret-i mülk-i helâk-ı müddet-i ‘ömründe kulağına tokanmamış Arnabud tâ’ifesinden bir kimesneyi “*Muhaşşıldır.*” diyerek intihâb ve cizye evrâkın yedine teslim ile re‘âyâ fuqarâsı üzerine taslîf edüp agniyâsın harâb ve fuqarâsının⁶ ciğerleriñ kebâb eylediğinden başka şıbyân-ı re‘âyâya dañi neşr-i evrâk ve tağ tağ urarak tağatlerin tağ eyledi. Şadr-ı a‘zam-ı ma‘delet-şiyem hazretleri bu keyfiyyetden âgâh olup bâğî-i mezkûru cibâyet-i cizyeden ihrâc eylesin bir kaç def‘a kendüsine tenbîh buyurduklarında “*Fermân efendimiñ!*” diyerek der-‘akab tebdîl ile bir miqdâr zulm-i fuqarâ ve tahfîf eylemek vâcibe-i zimmet inşâfi iken

Mışra

حاجي ستم بخلق خداپيشترکنند⁷

mefhûmunca “*Efendim iftirâdır.*” deyü şadr-ı a‘zam-ı hağâyık-şinâs hazretlerin iğfâl eylemek fikriyle i‘ânet-i zulm ü cevrde sa‘yine fütûr göstermeyerek mültezimi olan gâşûmu yine cevrinde ibkâ ve belki i‘ânetiyle sitem ve gâdrin dû-bâlâ eyledi.

Pes ikisiniñ dañi sâ‘ire ‘ibret olması lâzım gelmeğın yed-i tûlâ-yı batş-ı şadâret-penâhîle mülteziminiñ⁸ mağallinde bir¹ gâdr-ı âlûdu kağ ve mûmâ-ileyhiñ Rodos

¹ چنپان AE: چنپان A, B.

² Biriyle B: -AE.

³ Bu kelime A nüshasında sehven سره (Surre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu سره (Şurre) şeklinde olmalıdır.

⁴ Başyemiş AE: Yaşyemiş B.

⁵ Şurre B: -AE.

⁶ Bu kelime AE nüshasında فقراسنن (Fuqarâsının); A ve B nüshalarında ise فقراسنك (Fuqarâsınıñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ “Hacı, Allah’ın mahluklarına daha çok zulmeder.” anlamında Farsça bir beyit.

⁸ Mülteziminiñ AE: Mülteziminiñ B.

cezîresine nefyi fermân olunmağın kayığa idhâl olunduğu gün meydân-i siyâsete vaz' olundu.

Zikr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâşıb-ı Dîvâniyye

Fi'l-aşl çavuşlar kitâbetiyle dâhil-i tarîk-i hâce-gânı ve² müddet-i medîde şıkk-ı sâliş ve sinîn-i 'adideden berü şıkk-ı sâni olan Hayrullah Efendi şehr-i rebî'ü'l-evvelin yigirmi üçüncü günü [23 Ra. 1197/26 Şubat 1783] vefât eyleyüp mansıbı münhall olmağın şıkk-ı sânilik başmuhâsebeci Kesriyeli-zâde Bekir Beğ Efendi'ye tevcîh buyurulup muhâsebe-i evvel mansıbı daği mükerreren çavuşbaşılık ile meşhûr olan Ahmed Nazîf Efendi'ye i'tâ vü ihsân kılındı.

Tevcîh-i Resmo Silah-dâr Mehmed Paşa ve İbkâ Vezâret-i Halil Paşa

Bundan muqaddemce Faş muhâfazası şartıyla vezâreti ibkâ olunan şadr-ı esbak Silahdâr Mehmed Paşa hazretleri Faş muhâfazasına getmekden i'tizâr ü isti'fâ etmeğın mâh-ı mezbûruñ yigirmi sekizinci günü [28 Ra. 1197/3 Mart 1783] 'avâtıf-ı 'aliyyeden Resmo sancâğı tevcîh ü i'tâ ve ber-vech-i maţlûb Faş muhâfızlığı hidmetin bundan aqdem vezâreti ref' olunup yedi sekiz seneden berü du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâma muvâzebet üzre olan Ispanakçı Muştâfâ Paşa kethüdâsı Halil Paşa edâ vü ifâ eylemek üzre vezâreti ibkâ buyurulup birkaç günden sonra Çorum sancâğı 'ilâvesiyle haqqlarında 'âţufet-i şehr-yârî müsennâ-yı vürd-bâlâ kılındı.

'Azli Kethüdâ-yı Kul Mehmed Ağa

Şehr-i rebî'ü'l-âhiriñ dördüncü günü [4 R. 1197/9 Mart 1783] bölük çorbacılığından muhızır ve muhızırlıktan [179^a] hasbe't-tarîk kul kethüdâsı olan Mehmed Ağa ma'zûl olup yerine devr-i ser-haddât-ı mansûre ile emrâr-ı rüzgâr edüp ocağ ağalarınıñ kudemâ ve nâm-dârlarından ikinci def'ada Zağarcıbaşı olan Gürcü Mehmed Paşa yeğeni Maħmûd Ağa kul kethüdâlığıyla mesrûr ü kâm-bîn ve serhad ağaları şöhret-şi'ârlarından Şumnu câniblerine me'mûr olan ser-zagarî-i sâbık Boynu Eğri Ahmed Paşa dâmâdı Mehmed Ağa taşra me'mûriyyetlerin temâm eylediktensoñra Der-'aliyye'de olan hidmetinde kıyâm eylemek üzre ikinci kerrede zağarcı-başı naşb ü ta'yîn buyuruldu.

¹ Bir AE: Ser- A, B.

² Ve B: -AE.

Tevcîh-i Eyâlet-i Haleb ve Karaman

Muqaddem zıkr olunduğu üzre Haleb vâlîsi Özi kal'ası muhâfazasına me'mûr olup Haleb eyâleti vezîrden tehî kılmağın 'avâtıf-ı behiyye-i hüsrevânîden eyâlet-i Haleb kurb ü civârında vâkı' Karaman vâlîsi Silâh-dâr Mehmed¹ Paşa'ya 'inâyet ü ihsân ve Karaman eyâleti ile² kezalik ol-havâlîye qarîb olan Çorum sancâğı mutaşarrıfı vezîr Mikdâd Ahmed Paşa mesrûr ü handân buyuruldu.

Zıkr-i Ba'zı ez-Mahâsin-i Âşâr-ı Hazret-i Şadâret-penâhî

Her ne kadar mertebe-i senâ vü sitâyîş-i âşafânelerinden yârâ-yı mütehayyile-i³ müverrih-i kem-ter-i kâşir belki idrâk-i deqâyık-ı mülâhazât-ı müşîrâneleri muhtâc-ı 'aql-ı 'âşir ise de hasbe'l-istiât'a-yı ezkâr-ı cemîle-i vezîrânelerin zabt ü tahrîr vâcibe-i 'uhde-i 'abd-i pür-takşîr olmağın deryâdan katre vü âftâbdan zerre olarak bu vechile beyâna âgaz eder ki ibtidâ hüdâ-dâd olan übbehet ü muhâbbetleri def'en cihâna sirâyet ve aqtâr ve bilâd ve âfâkda olan eşrâr-ı nâ-bekâre îrâd⁴ ve havfa⁵ ve hayşiyet eyleyüp herkes maqâmında mânend-bîd-i lertzân belki kendü sâyelerinden her âsân ü tersân olup etrâf ü eknâfa ve re'âyâ vü berâyâsında küllî emniyyet peydâ ve mezâlim ve ta'addiyâtda zemân-ı yesîrde fevk-mâye-i taşavvur sükûnet ve heft zâhir ü hüveydâ olmuştur. Huşûşen kâfil-i kifâyet-i şadâret-'uzmâ oldukları gün esbâb-ı işât te'sîs-i devlet-i ebedd-peyvendi cem'i himmet ve 'aql-i ihâta eyleyecek vech-i vecihile yegân yegân tensîk ü tesviyesine mübâşeret buyurup cümleden biri zu'amâ⁶ ve erbâb-ı timâriñ gediklü ve şerhlü ve cebelülerinden mâ-'adâsınıñ ez-kadîm yedlerinde olan berâtlarında muharrer ü mastûr olan vechile sancâğında sâkin olmak şartınıñ icrâsına ikdâm ve iki aydan soñra herkes şart-ı⁷ kadîmi üzre sancâğına gitmesin fermân buyurup e'imme-i mahallât vâsıtalarıyla nân-pâre mutaşarrıflarına i'lân⁸ ve gitmeyenleriñ etmekleri ol-şarta ri'âyet edenlere verileceğın ifhâm eylediktensoñra vaqt-i mevcûdda⁹ sancâğında işbât-ı vücûd eylemeyenleriñ nân-pârelerin sancâk mülâzimlerine 'arz ile elviyeniñ

¹ Mehmed AE: Muştâfâ A, B.

² İle B: -AE.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven متخيله (Mütehayyile) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu متخيله (Mütehayyile) şeklinde olmalıdır.

⁴ İrâd AE: İrâs B.

⁵ Hafv B: -AE.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven زعما imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زعما (Zu'amâ) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime A nüshasında sehven شرط imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu شرط (Şart) şeklinde olmalıdır.

⁸ İ'lân AE: İ'lâm A, B.

⁹ Mevcûdda AE: Mev'ûdda A, B.

ma'mûr olmasına diğkat ve hîn-i iktizâda bir ferdi gerü kalmaksızın cem'iyet ile maħall-i me'mûrlarına 'azîmete kesb-i kudret ü liyâkat eylemelerin evâmîr-i 'aliyye ile memâlik-i mahrûse âlây beğlerine tenbîh ü te'kîd buyurdular. Şimdiye değin Devlet-i 'Aliyye'yi hâzariyyet şûretinden ihrâc ve bedeviyyet ve seferiyyet hey'âtine ifrâğ eylemeğe mübâşerete eslâf-ı kirâmından katî-vâfir zevât-ı ma'âlî-semât-ı niyyet eyleyüp lakin semt-i suhûletin vicdânla kuvveden fi'le getürmeğe kimesne muvaffak olmuş değil iken 'avn-i 'inâyet-i subhânî ve yümn-i teveccüh-i cihân-bânî ile şadr-ı a'zam oldukları ân¹ esâs-ı devletden olmak üzere tevķîr-i² mühimmât ü edevât-ı seferiyyeye kıyâm ve az vakte ser-haddât-ı mansûreye küllî levâzım ve mâ-yuhtâcû göndererek ahvâl ü keyfiyyâtların karîn-i intizâm eylediğinden başka bir cânibden daħi teftîş ü tefahhuş³ meşğûl ve lede'l-istihbâr bir tarafıñ cüz'î noķşanı [179^b] mervî vü menkûl olduğu mesmû'ları olduğu gün himmetlerin itmâmına ve⁴ ikmâline mebzûl buyurageldikleri rûz-merre-i meşhûd-ı hâşş ü 'âmm olan haşîse-i hasenelerindendir. Betaħşîş⁵ cihân yeñiçeri⁶ kesilüp hîn-i iktizâda yeñiçerilik iddi'âsıyla vilâyetlerinde katli berût edenlerden ferd meydân-ı ma'rekede kimesneniñ meşhûdu olmayup hemân vakt-i asâyîşde bir sâde da'vadan 'ibâret bir ma'nâ olmağla fimâ-ba'd Rûmeli ve Anadolu'nuñ sağ ve şol ve orta kollarında olan dill-âverler re'âyâ ve ehl-i hirefden fark ve temyîz olup esâmi vü şöhret ve vilâyetleriyle zabt ü tahrîr ve vakt-i hâcetde ednâ işâret ile me'mûr oldukları cânibe şitâb ü müsâra'at eylemeleri taht-ı râbıtaya idhâl ve maħallinde hıfz olunmak için 'ale'l-esâmi defterleri Der-'aliyye'ye tesyîr olunmak üzere kâr-güzâr mübâşirler ve muħarrirler⁷ ta'yîn buyurulması ser-levha-yı âşâr-ı hasenât-ı mergûbelerindendir. Bunuñ emsâli hîn-i iktizâda maşraf olmak üzere Âsitâne-i 'Aliyye için tertîb-i şânî şöhretiyle mevķûfât kalemînde muħarrer ü mastûr olunduğu üzere ba'zı münâsib maħallerden 'ale'l-hesâb bahâları i'tâ olarak İsaķca anbârı ve Şofya câniblerine 'alâ-veçhi'l-i'tidâl zaħîre cem'iyçün neşr-i evâmîr taraf taraf ta'yîn-i mübâşir buyurup bir taraftan daħi Çölkeşân⁸ bârgîri mübâyâ'a ve tanzîm ve¹ şütürân-ı mîrîyi ikmâl ü

¹ Ân B: -AE.

² Tevķîr AE: Tevfîr B.

³ Tefahhuş B. Bu kelime B nüshasında sehven تفحص (Tefahhuş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تفحص (Tefahhuş) şeklinde olmalıdır.

⁴ Ve B: -AE.

⁵ Bu kelime AE. nüshasında sehven تحصيص (Taħşîş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تخصيص (Taħşîş) şeklinde olmalıdır.

⁶ Yeñiçeri B: -AE.

⁷ تحررلر AE: Muħarrirler B.

⁸ Çölkeşân AE: Tobkeşân B.

tetmim² ile âhûrlara olan meşârif-i mîrîyeyi telef ü serefdan vîkâyet ve hem Devlet-i ‘Aliyye bu vechile nev‘en i‘tâ-yı takviyyet buyurdular. Tertîbât-ı kadîmelerinden fazla tobb izâ‘asî³ ve edevâtınıñ tekâmîli ve bârût tertîbi ve ma‘-hazâ beytü’l-mâl-i müslimîni şıyâneti tevârîh-i qarîbede görülmüş işidilmiş maķûleden olmayup yâverî-i tevfiķ ile zemân-ı devletleri cihât-ı lâ-yuḥşâ ile evķât-ı sâ’ireden mümtâz ü müstesnâ ve bu güne ḥarekât-ı münteḥabetü’l-berekât ḥâr-efgen-i pîrehan ve dîde-i a‘dâ olmuşdur. Pâd-şâh eyyâm⁴ **ابڤ الله سلطنته الي يوم القيام**⁴ ḥazretleriniñ böyle bir düstûr-ı vüfûr⁵ ve böyle bir müdebbir-i umûr-ı cumhûra mâlik olması âşâr-ı kuvvet-i tâli‘-i mülûkânelerinden ma‘dûd idüĝi zıkr-i cemîle-i elsine ve efvâh-ı ḥâtır-ı⁶ du‘âmda⁷ deverân ve te’yîd ve beķâları du‘âların şubḥ ü şâm ref‘-i⁸ sâķ-i ‘ariş-i raḥman-ı eylemeden ḥâlî deĝillerdir. Ḥüdâ-yı müte‘âl bundan böyle daḥi nice âşâr-ı cezîle ibrâzına muvaffiķ eyleye. Âmîn. **بجاه النبي الامين.**⁹

Zuhûr-ı Fermân be-Kitâb-ı Aķlâm

Muķaddemâ vuķû‘-yâfte olan¹⁰ ḥarîķ-i kebîrde kitâb-ı aķlâmıñ her biri emâkin-i ba‘idede birer maḥalle müteferriķ ve perîşân ve iḥtilâf-ı hevâ taķrîbi ile ba‘zen vaķtiyle ḥidmetlerinde bulunmaķ ḥâric-i imkân olduğundan mâ-‘adâ Âsitâne’de maḥall-i tedârik edenleri daḥi zemânıyla müdâvemetde izḥâr-ı şânî eylediklerinden vaķtiyle umûr-ı mühimme ve ‘ibâdı rü’yet edenleriñ vücûdlarını küllî tedennî gelmeĝin fimâ-ba‘d ketebe-i aķlâmıñ işe yarârları sâ‘at ikide ķalemlerinde mevcûd¹¹ bulunmaĝa mübâderet ve sâ‘at onda ḥânelerine ric‘at eylemeleri şehr-i rebî‘ü’l-âḥiriñ on beşinci günü bâ-fermân-ı ‘âlî cümleye tenbîh ü te’kîd olundu.

¹ Ve B: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven **تتم** (Tetmim) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **تتميم** (Tetmîm) şeklinde olmalıdır.

³ İşâĝa A: İşâĝası B.

⁴ “Allah onun saltanatını kıyamete kadar devam ettirsin.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ Vüfûr AE: Vuķûr B.

⁶ Ḥâşş B: +Ü B.

⁷ Du‘âmda AE: ‘Âmmda B.

⁸ Ref‘-i AE: Def‘-i B.

⁹ “Emin olan peygamber namına” anlamında Arapça bir söz.

¹⁰ Olan B: -AE.

¹¹ Mevcûd B: -AE.

İ'tâ-yı Pâye be-Zümre-i 'Ulemâ-yı A'lâm

Ber-mukteziyât-ı meşiyet-i hazret-i mübdiyü'l-mevcûdât birkaç seneden berü miyâne-i â'yân-ı 'ulemâda vâki' olan keşirât¹ ve fiyât takrîbi ile kuzât [ve] 'asâkire kılllet-târî ve hüsni-tavşîf-i cenâb-ı şadâret-i dest-gâhî ile fi'l-aşl zümre-i celîle-i mezkûreniñ nevâziş ü taltîfleri maṭlûb-ı hümâyûn-ı hazret-i tâc-dârî olmağın şehr-i rebî'ü'l-âhîrin yigirmi gününden [20 R. 1197/25 Mart 1783] i'tibâr ile sâbıkâ şadr-ı Anaṭolu 'Abdürrahman Efendi-zâde Aḥmed [180^a] 'Aṭâullah Efendi hazretlerine Rûmeli kâḏî'askerliğı pâyesi ihsân ve şehr-i mezbûruñ yigirmi beşinden [25 R. 1197/30 Mart 1783] i'tibâr ile bi'l-fi'l Anaṭolu² kâḏî'askeri olan Meḥmed Nâfi' Efendi hazretleri daḥi kezalik pâyeye-i mezkûr ile mazbûṭ³-akrân buyurulup sâbıkâ İstanbul kâḏîsı ve bi'l-fi'l naḳîbü'l-eşrâf olan Dürrî-zâde Meḥmed 'Ârif Efendi hazretleri gurre-i cemâziye'l-evveleden olmaḳ üzre Anaṭolu kâḏî'askerliğı pâyesiyle hırka⁴ ve İstanbul'dan ma'zûl Başmaḳcı-zâde es-Seyyid Nu'mân Efendi hazretleri şehr-i mezbûruñ beşinden [5 Ca. 1197/8 Nisan 1783] ve yine İslâmbol'dan münfaşıl 'Abdürrahman Efendi-zâde Meḥmed Şâḏîḳ Efendi⁵ hazretleri mâh-ı mezbûruñ onunundan [10 Ca. 1197/13 Nisan 1783] i'tibâr ile Anaṭolu pâyeleriyle mültefet ü mükerrerem kılınup bu eṣnâda bi'l-fi'l İstanbul kâḏîsı olan fuзалâ-yı 'aşrıñ ser-bülendi sâbıkâ ordu-yı hümâyûn kâḏîsı Müftîzâde Aḥmed Efendi hazretleri daḥi yine cemâziye'l-evveliniñ on beşinden [15 Ca. 1197/18 Nisan 1783] i'tibâr olunmaḳ üzre Anaṭolu pâyesi ihsânıyla taltîf ü taṭyîb buyuruldu.

Vefât-ı 'Ârif Efendi ve Tevcîh-i Şadâret-i Rûmeli bâ-Ḥamdullah⁶ Efendi ve Ser-eṭıbbâ-yı Ḥâşşa-şoden Ḥâfız Ḥayrullah Efendi

Rûmeli kâḏî'askeri olan ser-eṭıbbâ-yı ḥâşşa Meḥmed 'Ârif Efendi'niñ fi'l-aşl şadme-i⁷ pîrîden sâ'ir⁸ vücûdu mütezeldilden ve yevmen-fe-yevmen kuvvây-ı bedeni ve hen ü inkisâra mütemâyil ü mütebeddil olmağla vefâtından yigirmi otuz gün muḳaddem 'âriz olan raḳḳ-ı şeyḥûḥîye müdâvât ve mu'âlicede pâ-der-gil ḳalup bi'l-âhîre ḥâşş-ı⁹ eczâsı terkîb-i ḥayâtı fenâ-pezîr ve varaḳa-yı rûḥ-ı merḳâ-yı ḳadîminde mütemekkin ve

¹ Keşirât AE: Kesret B.

² Kâḏî'askerliğı pâyesi ihsân ve şehr-i mezbûruñ yigirmi beşinden i'tibâr ile bi'l-fi'l Anaṭolu A, B: -AE.

³ Mazbûṭ AE: Maḡbût A, B.

⁴ Hırka AE: Ḥurrem B.

⁵ Efendi B: -AE.

⁶ Bâ-Ḥamdullah AE: Be-Aḥmed 'Aṭâullah B.

⁷ Şadme-i AE: Şadmane-i A.

⁸ Sâ'ir AE: Esâs A, B.

⁹ Ḥâşş AE: Ḥavâşş-ı B.

cây-gîr olup na‘şları maq̄bere için ibtiyâ‘ eyledikleri Sakız Ağacı semtinde Dâmâd-zâde Efendi¹ hâneci civârında vâki‘ ‘arşaya tedfîn olundu.

Terceme

Müşârun-ileyh yüz on üç senesi recebi guresinde [1 B. 1113/2 Aralık 1701] kaşaba-yı Eyyûb’de ‘âlem-i vücûda vürûd ve öğey pederleri olan Hüseyin Otabaşı nâm şahşîñ terbiyyetleri berekâtıyla bir miqdâr hîdmete kesb-i istihâl eyledikten sonra ber-eyyâm Otaqcılar sükkânından müderrisînden Kırimî Efendi merhûmuñ dâ’ire-i hîzmetlerinde ku‘ûd eyleyüp ba‘dehu şeyhü’l-islâm Başmaqcı-zâde es-Seyyid ‘Abdullah Efendi hîzmetlerinde kıyâm ve anda taşşîl-i mülâzemet ile zümre-i müderrisîn-i kirâma iltihâka ikdâm eylediler. Merhûm-ı müşârun-ileyhiñ vefâtı ‘akabinde Süleymâniye’de vâki‘ etibbâya mahşûs medârisiñ müderrisi olan Vâsıf Efendi merhûmdan hâ’iz-i çeşm-i i’tibâr ve dânişmend tezkeresiyle dâhil-i hücre olarak fenn-i tıbbdan bir miqdâr mâye-dâr olduklarında Şafiye Sultân merhûmeniñ dâire-i ‘aliyyelerine intisâb ve bir iki sene miqdârı hîdmet ederek taşşîl-i dest-mâye iltifât-ı sultân-ı vâlâ-cenâb² etmeğın Sultân Maħmûd Hân-ı mağfiret-nişân hemşireleri sultân-ı müşârun-ileyhânıñ sarâyların teşrif eylediklerinde inzimâm-ı şefâ‘at ile sultân elli beş zi’l-hiccesi selhinde [29 Z. 1155/24 Şubat 1743] Muq‘ad Muştafâ Efendi’den hâric rû’ûsiyle ser-levha emânisi tezyîn ve yetmiş bir senesi esnâsında³ [1171/1757-1758] vâki‘ cülûs-ı Sultân⁴ Muştafâ Hân-ı Ğâzi’den ğufrân-‘unvân Zeyneb⁵ Sultân iltimâsıyla müşıla-yı sahn müderrisi iken re’îs-i etibbâ naşb ü ta’yîn olundu. Şeş-mâhî⁶ tefâvüt eylemeden ‘azl ü tenkîb ve bezâzet-i lisân takribi ile on beş günden sonra Gelibolu’ya nefy ü tağrib olunup yine şefâ‘at-ı müşârun-ileyhâ ile kimesne ile ihtilât eylememek üzere on bir mâhdan sonra itlâk ve kat‘-ı tarîk ederek seksan üç senesi [1183/1769-1770] Üskûdâr nâhiyesine kâdî-yı şâhib-i tımturâk olmuşlar idi. Ba‘de’l-‘azl bilâd-ı erba‘ya müterakib iken seksan yedi sâl-i ferhunde fâlinde [1187/1773-1774] vuķū‘-yâfte olan cülûs-ı hümâyûn-ı meyâmin-merhûniñ üçüncü ğünü [11 Za. 1187/24 Ocak 1774] sâniyen Hekîmbaşılık şerefîn ihrâz ve seksan toķuz zi’l-hiccesiniñ yigirmi dördüncü

¹ Efendi B: -AE.

² Vâlâ-cenâb AE: Vâlâ-nejâd B.

³ Bu kelime A nüshasında sehven اسناسنده (Esnâsında) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اثناسنده (Esnâsında) şeklinde olmalıdır.

⁴ Sultân B: -AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven ذينب (Zeyneb) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu زينب (Zeyneb) şeklinde olmalıdır.

⁶ ششاهي AE: Şeş-mâhî B.

günü [24 Z. 1189/15 Şubat 1776] Tel-hâ'ya¹ 'azli nûş ü du'â-yı pād-şâh-ı mekârim-sâzî² kendüsüne pîşe ittiḥâz etmiş iken yine mazhar-ı [180^b] iltifât-ı şeh-r-yâr-ı cem-câh olarak toḡsan senesi zi'l-ḥiccesiniñ yigirmi dördüncü günü [24 Z. 1190/3 Şubat 1777] sâlişen re'îsü'l-eṭṭibâ ta'yîn ve bir def'a Anaṭolu kâḏî'askeri olup zıkr olunduḡ üzere şânî kerrede şadr-ı Rûm iken rûḡ-ı revânı keşîde-i sûy-i 'illiyîn kılındı. Eflâṭun zemân-ı nâdire-i deverân bir pîr-i ḡazâḡat-ı unvân idi.³ رحمة الله عليه رحمة واسعة.

Bir taḡrîb ile Rûmeli kâḏî'askeri ile ḡekîmbaşılık manşıbları münḡall olmaḡın bundan muḡaddemce Rûmeli pâyesiyle nevâziş ü talṭîf buyurulan sâbıḡâ Anaṭolu kâḏî'askeri 'Arab-zâde Aḡmed 'Aṭâullah Efendi ḡazretleri Rûmeli kâḏî'askerliḡiyle ibcâl zümre-i müderrisîn-i kirâmıñ maḡrec-i müteḡeyyi'lerinden olup müddet-i vâfireden berü dâ'ire-i ḡümâyûn-ı pād-şâh-ı rub'-ı meşḡûn ṭabâbetiyle evḡât-güzâr ve kemâl-i ḡazâḡat ve farṭ-ı dürriyet ve istikâmet ile şöhr⁴-şi'âr olan eṭṭibâ-yı 'asrıñ serâmedi ḡâfiḡ ḡayrullah Efendi ḡazretleri daḡı ḡasbe't-ṭarîḡ ve'l-isti'dâd 'avâtıf-ı 'aliyye-i tâc-dârîden ḡekîmbaşılık manşıbı celîli ile münşerihü'l-bâl kılındı.

Zıkr-i Ba'zı ez-Nizâm-ı Ser-ḡadd-i Bosna

Sinîn-i 'adîdeden berü Bosna vâlîleri müterettib zimmet-i me'mûriyyetleri olan tanzîm-i memleket ve enḡâ⁵ ḡuşûşuna 'adîm-i⁶ ri'âyet ve nizâm-ı ser-ḡadde muḡâyir ḡarekete cesâret edenleri mu'âḡizeden aḡmâz ve rehâvet eylemeleri taḡrîbi ile ba'zı bahâdırân-ı ser-der-i hevâ aralık aralık şûret-i eşḡıyâda ḡudûdu mücâvezeye ictisâr ve ḡilâf-ı 'uhûd-ı ḡazab ve ḡârete mücâserete ibtidâr eylemeḡe der-kâr oldular. Devlet-i ḡaviyy-i şevket-i 'Osmânî ile hem-civâr olan Nemçelü ṭarafından elçileri vesâṭetiyle ḡilâf ve 'ahd ü peymân Bosnalunuñ bu güne vuḡû-yâfte olan ḡarekât-ı nâmerziyelerinden işṭikâyı ḡâvî bi'd-def'ât taḡrîrler taḡrîr ve irtifâ' ü indifâ'ı ḡuşûşuyçün sâḡ ü⁷ recâ⁸ ve ihtimâmların teşmîr eylediler. Devlet-i müşârun-ileyḡâ ṭarafından⁹ bu bâbda zuḡûr eden işṭikâ nefsü'l-emre muvâfiḡ olmaḡın şadr-ı a'zam ḡazretleri ṭaraflarından ser-ḡaddât-ı Bosna'nıñ nizâmı emrine ḡıyâm ve muḡâyir-i 'ahd-nâme-i

¹ Telhâ'ya AE: Telḡâb'a B.

² Mekârim-sârî AE: Mekârim-sâzî B.

³ "Allah ona bolca rahmet eylesin." anlamında Arapça bir cümle.

⁴ Şör AE: Şöhret-B.

⁵ Enḡâ AE: İnḡâ B.

⁶ 'Adîm-i AE: 'Adem-i B.

⁷ Ü AE: -B.

⁸ Recâ B: Câ AE.

⁹ Ṭarafından A. (Mükerrer)

hümâyûn vukû‘ bulan hâlâtîñ indifâ‘ı huşûşuna ikdâm-ı levâzım¹ gelmekden nâşî Bosna vâlîsi vezîr Silah-dâr ‘Abdullah Paşa hazretlerine gelmekden nâşî² bi’l-cümle kuzât ve nüvvâb zâbitân ve kapudânân ve iş erlerine hitâben bâlâsı hatt-ı şerîf-i şevket-redîf-i şâhâne ile mu‘aven bir kıt‘a fermân-ı cihân-meţâ-ı sultânî ısdâr ve Dergâh-ı ‘Âlî kapucubaşlarından Câbir-zâde³ İbrâhîm⁴ Ağa mübâşeretiyle huşûş-ı mezbûruñ fimâ-ba‘d halel-i taţarruk eylememek üzere hüsn-i râbitaya bend olmasıçün cânib-i mezkûre mübâşir ta‘yîn ü tisyâr eylediler. Ağa-yı mûmâ-ileyh hâmil olduğı fermân-ı ‘âlî Bosna’ya vuşûle isti‘câl ve yedinde olan hük-m-i hümâyûnu müşârun-ileyhe iblâğ ü îşâl eyledi. Bosna vâlîsi tenfîz-i emr-i pâd-şâhîye mükibb bir vezîr-i dirâyet-semîr olmağın fi’l-hâl ser-haddât-ı Bosna’niñ bi’l-cümle zâbitân ve kapudânını⁵ Bosna’ya ihzâr ve emr-i hümâyûnu cümle muvâcehesinde kırâ‘at-birle Sarâybosna kâdîsı huşûrunda ‘ağd olunan meclis-i şer‘-i şerîfde fimâ-ba‘d hilâf-ı ‘ahd-nâme ferd-en-feride Nemçe arâzisine ayak basmamak ve her ne zemân hilâfî bedîdâr olur⁶ ise cümle ittifâkıyla ol-güne vaz‘-ı mübâderet edenlerin⁷ vâlîye teslîm-birle cezâsı verilmesi ve vâlî ve⁸ zâbitâna min-küllî’l-vücûh itâ‘at etmek üzere hüsn-i nizâma bend ve menâfi-i mu‘âhede vaz‘-ı taşaddî edenleriñ dirlikleri ref‘ ve bir senelik mevâcibleri hazîne-mânde olmak şartıyla cümle [181^a] ittifâkıyla ta‘ahhüde rabt eyleyüp her kal‘anıñ zâbitân ve kapudân ve ahâlîsi taraflarından başka başka hüccet-i şer‘iyye ağız ve ağa-yı mûmâ-ileyh ile⁹ sûy-i ‘atebe-i ‘ulyâya tesyîr eylediğın makâm-ı şadâret-‘uzmâya tahrîr eylediler. Mübâşir-i mûmâ-ileyh şehri rebî‘ü’l-âhîriñ üçüncü günü Der-sa‘âdet’e vârid olup hâmil olduğı hüccet-i şer‘iyeyi huşûr-ı şadâret-penâhîye îşâl ve tafşîl-i nizâm-ı hâl eyledi. Emr-i hazret-i âşafî ile getürdiğı hüccetler başmuhâsebeye iktidâr-ı kayd itdirildiktensoñra istikrâr-ı nizâm ve i‘lâm-ı hâli müş‘ir her kal‘aya başka başka emrler ısdâr ve cümlesini şâmil olarak te’kîden lil-nizâm Dîvân-ı Hümâyûn’dan daği tekrâr mufaşşal ü meşrûh bir kıt‘a fermân-ı ‘âlî tahrîr olınması tenbîh ü telkîn ve bâlâsı hatt-ı hümâyûn ile tevşîh ü tezyîn buyurulmağla esbâb-ı beķâ-yı nizâmıñ istihsâlîne ihtimâm ve bu vechile daği zıkr-i

¹ Levâzım AE: Lâzım A, B.

² Gelmekden nâşî AE: -A, B: +Ve A, B.

³ Câbir-zâde AE: Çayır-zâde B.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Kuyudun AE: Kapudânını A, B.

⁶ Olur A, B: -AE.

⁷ Edenler[in] B: Eylediler AE.

⁸ Ve B: -AE.

⁹ İle B: -AE.

cemîlleriniñ sebt-i¹ şahîfe-i eyyâm eylediler. Ahâlî-i Bosna'dan ba'zı müzevver² ma'küleleri vaqt vaqt Der-'aliyye'ye gelüp hilâf vâki' icrâ-yı garz zımnında 'arz-ı hâl taqdîmi ve fermân ısdâr ile nice kimesneleri tecrîm ü tekdîr eyledikleri ma'lûm-ı aşafî olan keyfiyyâtdan olmağla ba'de'l-yevm nizâm-ı mezkûru halelden³ viķâyete yedlerinde vâlî tahrîrâtı olmadan o ma'küle şikâyete gelenlere müsâ'ade şüreti gösterilmek ve kezalik vâlî⁴ 'arzı ve kapudân ve zâbıtlarınıñ ma'mûl-bih senedleri olmadıkça ocaklık ve mevâcib talebi için gelenlere dañi iltifât olunmamağ üzere⁵ aqlâma sebt ü tahrîr ve bu huşûş için dañi başka fermân-ı 'âlî taşdîr ile nizâm-ı mezkûruñ ibkâ ve takrîrine tedbîr buyuruldu.

Vefât-ı Vâlî-i Şam ve Mîrû'l-hâcc Meħmed Paşa

On iki seneden berü Şam vâlîsi ve Mîrû'l-hâcc olan 'Azım-zâde Meħmed Paşa şehir-i cemâziye'l-evveliniñ on üçüncü günü [13 Ca. 1197/16 Nisan 1783] ecel-i mev'ûd ile irtihâl-i dâr-ı beķâ eylediği haberi mâh-ı mezbûruñ yigirmi altıncı günü [26 Ca. 1197/29 Nisan 1783] 'atebe-i 'ulyâ-yı mülûkâneye vürûd ve der-'akab şadr-ı a'zam hazretleri 'arz-ı hużûr-ı pâd-şâh-ı mekârim-nümûd eyledikde mîrû'l-hâcclık huşûşuna e'âzım-ı umûr-ı saltanat-ı seniyyeden bir emr-i mu'tena-bih olmağın derhâl naşbı huşûşuna isti'câl olunmayup ol-bâbda şadr-ı a'zam hazretleri birkaç gün nağdîne-i fikrlerin infâķ ve miyâne-i vüzerâdan ceset-cû-yı aşhâb-ı liyâķat ü istihkâķ eylediktensoñra fi'l-aşl yedi sekiz sene miķdârı mütevâliyen sıbķat eden cürdecilik hizmetleri takrîbi ile umûr-ı hacca vuķûf-ı tâmmı olup civârda vâki' Adana⁶ vâlîsi olan şuhûr-ı⁷ mîrû'l-hâcc 'Osmân Paşazâde Meħmed Paşa cümleden âlik ve uhrâ olduğı nezd-i âşafânelerinde zâhir [ü] hüveydâ olmağın mâh-ı cemâziye'l-âhiriñ ğurresi sebt günü [1 C. 1197/4 Mayıs 1783] imâret-i hacc ile Şam eyâleti müşârun-ileyhe tevcîh ü 'itâ ve Adana⁸ eyâleti bundan muķaddemce vezâreti ibkâ olunan İç-il mutaşarrıfı Çerkes Hasan Paşa'ya ihsân olunmağla iktizâ eden hil'atleri kapu kethüdâlarına eksâ olundu.

¹ Sebt-i A, B: -AE.

² Bu kelime sehven AE. nüshasında مزوز, B nüshasında ise مزدر imlalarıyla yazılmıştır. Doğrusu مزور (Müzevver) şeklinde olmalıdır. Metinde de düzeltirelerek verilmiştir.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven حلل (Hâlel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خلل (Hâlel) şeklinde olmalıdır.

⁴ Vâlî B: -AE.

⁵ Senedleri olmadıkça ocaklık ve mevâcib talebi için gelenlere dañi iltifât olunmamağ üzere A, B: -AE.

⁶ Bu kelime AE. ve B nüshalarında ادنه; A ve D nüshalarında ise ادانه imlâsıyla yazılmıştır.

⁷ Şuhûr AE: Meşhûr B.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında ادانه, B nüshasında ise ادنه imlâsıyla yazılmıştır.

Merhûm-ı müşârun-ileyhe mâl-ı mevfü'r ile meşhûr on iki sene miqdârı mîrû'l-ḥaccılık eylemiş bir vezîr-i vukûr olup oğullarınıñ biri Cidde vâlîliği ve Medîne-i Münevvere muhâfızlığı ile kâm-revâ ve birisi Trâblusşam eyâleti ve cürdecilik ile velvele-endâz etrâf ü enḥâ olmağın cezîretü'l-'Arab'ıñ rabi' mertebesine istîlâ ve müddet-i medîde-i a'mâl-i letâ'ifu'l-ḥiyel ile mîrû'l-ḥaccılık umûrını i'zâm ederek imâret-i ḥaccı kendüsine ḥaşr mertebelerinde cilve-nümâ eyleyüp istimâ' olunduğu üzre beyn'l-cebr ve'l-irzâ arâzi-i Şam'ıñ tedriciyle şüleṣa mertebesin ihdâs eylediği vaqfına rabṭ ile şûret-i ḥaberde¹ teksîr-i ḥitâm-ı dünyâ ve tevķîr-i² nuķûd ü ecnâs-ı emvâl ü eşyâ eylemiş olmağla bir ḥabbesi zâyi' olmaqsızın cem'î beytü'l-mâl-i müslimîne ref' ve³ teslîm [181^b] olunmasıçün Dergâh-ı 'Âlî ḳapucibaşlarından olup⁴ bi'l-fi'l başbaķıķkulu olan sultân kethüdâsı 'Osmân Ağa mîr-âḥûr-ı evvel-i şeh-r-yârî pâyesi i'tâsıyla mübâşir ta'yîn ve fi'l-aşl Şam ahâlîsinden olup sarây-ı 'atîķ bâzâr-başısı olan sâbîķâ Şam yerlü ağası es-Seyyid Aḥmed Ağa ḳapucibaşılık pâyesiyle mûmâ-ileyhe tevķîķ⁵ buyurulup 'icâleten şavb-i me'mûriyyete⁶ ba's ü tesyîr olundular. Bu takrîb ile başbaķıķkulu manşıbı münḥall olup ve muḳaddem zîkr olunduğu üzre Bosna nizâmı mübâşeretine me'mûr olan Câbir-zâde⁷ İbrâhîm⁸ Ağa'ññ ḥidmet-i mezkûrda olan ihtimâm ü diķķati nezd-i şadâret-i dest-gâhîde ḳarîn-pesend ve taḥsîn olmuş olmağla başbaķıķkululuk ile daḥi ağa-yı mûmâ-ileyhe talṭîf ü tatyîb ḳılınmışdır.

Vefât-ı 'Ömer Vaḥîd Efendi

Sâbîķâ şadr-ı a'zam kethüdâsı olan 'Âtıf-zâde 'Ömer Vaḥîd Efendi'niñ öteden berü ḥafakân ve niķrîs 'illetleri vucûdunda deverân ve ḥattâ ekṣer vaķti inhırâf-ı mizâcından şikâyet ile güzêrân edegelmeğın bir eyyâm muḳaddem yine ayaklarında âsar-ı verem peydâ ve sâķlarına toğru bir yâna⁹ ibtidâr¹⁰ eyledikde tedbîr eden etıbbâ teşḥîş-i 'illete ḥitâ edüp derd-i istiskâya niķrîs olmak üzre müdâvâta ḳıyâm ve ba'dehu

¹ Ḥaberde AE: Ḥayrdan B.

² Tевķîr AE: Tевķîr-i B.

³ Ve B: -AE.

⁴ Olup B: -AE.

⁵ Tевķîķ AE: Terfîķ B.

⁶ Me'mûriyyete B: Me'mûrlarına AE.

⁷ Câbir-zâde AE: Çayır-zâde B.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁹ Bir yana AE: سر يانه A, B.

¹⁰ İbtidâr AE: İbtidâ B.

zemân eğerçi müsteskā¹ olduğu istifhâm olunup lakin ‘ilâc-pezîr olmak derecesin güzêr ve refte refte garaızı olan marzî talî‘-i ecele reh-ber olup ‘âkıbetü’l-emr

(ع)

تعددت الاسباب والموت واحد²

mazmûnunca şehr-i cemâziye’l-evvelinîñ on üçüncü günü [13 Ca. 1197/16 Nisan 1783] dâr-ı beķāya irtihâl ve vaşıyyetleri üzre maħdûmları na‘şların Üsküdâr’da kendü ihyâ-gerdeleri olan laħde tenzîl ü idhâl³ eylediler.

Terceme

Merhûm-ı mûmâ-ileyh yüz otuz altı muħarremi hilâlinde [M. 1136/Ekim 1723] ‘Âtıf Efendi merhûmuñ şülbünden ‘âlem-i mecâza kudûm ve ba‘de’l-idrâk bir miķdâr taħşîl-i dest-mâye ma‘lûm ü mefhûm eyledikte yüz elli üç sâli eşnâsında [1153/1740-1741] Küçük Kâl’a manşıbı ile tarîk-i hâce-gâna besmele-hân duħûl ve altmış târîhinde [1160/1747-1748] bir sene miķdârı Tob-hâne-i ‘Âmire nezâreti ile meşgûl olduķdanşoñra on iki sene miķdârı peygüle-nişîn-i humûl yetmiş üç târîhinde [1173/1759-1760] mevķûfât mertebesin ihrâz ve fi’l-cümle beyne’l-akrân taħşîl-i derece-i imtiyâz eylemişler idi. Yetmiş beşde [1175/1761-1762] sipâh kitâbeti ve yetmiş yedide [1177/1763-1764] Tersâne-i ‘Âmire emâneti manşıblarıyla tertîb-i muķaddeme-i âmâl ve yetmiş tokuz senesi evâ’ilinde⁴ [1179/1765] ħaffâf-hâne ve mercân sükû binâlarıyla iştiğâl eyleyüp seksan sâlinde [1180/1766-1767] Anaṭolu muħâsebeciliği ve seksan birde [1181/1767-1768] çavuşbaşılıķ ile kâm-kâr ve seksan iki târîhinde [1182/1768-1769] sefer-i hümâyûna getmek üzre defter-dâr oldular idi. Ordu-yı hümâyûnuñ Der-‘aliyye’den ħareketinden muķaddem ma‘zûl ve seksan üç [1183/1769-1770] ve seksan altı [1186/1772-1773] sâllerinde mükerreren rikâb-ı hümâyûn defter-dârlığıyla manzûr ü maķbûl olup seksan yedide [1187/1773-1774] rikâb-ı hümâyûn çavuşbaşılığı ile mültefet ve seksan sekizde [1188/1774-1775] vekâleten defter-dârlığa ‘avdet ve müte‘âkıben nâ’il-i rif‘at-i aşâlet olduķları ‘akabinde câhlarından münfaşıl ve⁵ tokşan târîhinde [1190/1776-1777] nişâncılıķ ile müşteğil oldular. Tokşan bir târîhi

¹Bu kelime AE, A ve B nüshalarında sehven مستقى (Müsteskâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مستقى (Müsteskâ) şeklinde olmalıdır.

²“Ölümün sebebi çok, ölüm birdir.” anlamında Arapça bir cümle.

³ Ve idhâl B: -AE.

⁴ Evâ’ilinde AE: Evânında B.

⁵ Ve B: -AE.

hîlâlinde [1191/1777-1778] câh-ı vâlâ-yı riyâsete irtikâ ve üç seneye qarîb zemân hall ü ‘ağd-i umûr-ı devlete ihtimâm ü ihtinâ¹ eyleyüp toğsan üç sâli eşnâsında [1193/1779-1780] yine Tersâne-i ‘Âmire emâneti ile mübeccel ve toğsan beş senesi [1195/1780-1781] tevcihâtında nişâncılık câhi şânîyen ‘uhde-i istihâllerine muhavvel kılinup andan toğsan altı hîlâlinde [1196/1781-1782] şadr-ı a‘zam ketihüdâlığıyla kâm-rev ve zıkr olunduğu üzre ma‘zûlen hânesinde ikâmet üzre iken ‘âzim-i dâr-ı beka [182^a] olmuştur.
 رحمة الله عليه رحمة واسعة².

Mûmâ-ileyhiñ ibtilâc-ı fecr-i ikbâlınden küsûf-ı şems-i ‘ömrüne dek tâli‘-i kuvvetden ve kevkeb-i baht-ı avec-i ‘izzetde olup me‘mûr olduğu hidemât-ı cesîmeniñ eczâ-yı terkîbinden olan ‘avna³ حلس mülâbesesiyle her manşıbdâ memdûh ve gayrı mezmûm ve her câh refi‘de ümmî iken izhâr ve ma‘lûm edüp Muqaddeme-i İbn-i Haldûn’ıñ ekseri mağallini hâfız ve irâde-i umûr-ı sâmâninde hayli müteyakız olduğundan gayrı zebân-ı ‘azabü’l-beyânı midrâr-i kelâm hüsnu’l-insicâmı ile dâ‘imü’l-feyezân ve her huşûşda bir dakîka işbât ile engüş-nümâ-yı deverân idi. Tertîb eylediği muqaddemât-ı lafz-ı celâle ve kısm ile maşdar ve ‘inde vâlid-i mâcidi sîreti eşer-naş gibi mu‘teber olup dâmen⁴-‘amelî-i ihâta-i ‘aklî qadr-i levş habâsetden⁵ pâk ve maqşad-ı emr ü tehî olanların zemânından zühre-i qarâk eylediler. Sâye-i Devlet-i ‘Aliyye’de hâce-i bezr-gâh-ı şervet-i yesâre ve ‘aţayât ü isrâfâta ‘adem-i meylinden nâşî birinden şahş-ı mâlik-i رنار olmayup etbâ‘ı kâni‘ ve hursenden ve her biri birer vechile dâ‘iresinde pâ-bend idiler.⁶

Hurûc-ı Mevâcib

Şadr-ı a‘zam-ı ferhunde-şiyem hazretleri te’sîs ü taqviyyet-i bünyân-ı devlete haşr-ı evkât ve taraf taraf güş-mâl-i zaleme ve ser-zeniş-i hevâ-yı pür-sitâne tertîb-i envâ‘-ı muqaddemât buyurduklarından mâ-‘adâ enfa⁷ ve taşşil-i emvâl-i mevâcib huşûşunda dahî şıkk-ı evvel defter-dârı efendi hazretlerine küllî i‘ânet ve belki muqtezâ-yı hümem-i düşvâr-güşâ-yı âşafîleri üzre her umûr ü huşûşuna nezâret ü diğkat

¹ İhtinâ AE: İ‘tinâ A, B.

² “Allah ona bolca rahmet eylesin.” anlamında Arapça bir dua.

³ حلس AE: حلس A.

⁴ Dâmen-i AE: Ve emn-i A.

⁵ Habâsetden AE: Hıyânetden A.

⁶ Bu metin B nüshasında der-kenâr olarak kayıtlıdır: “Mûmâ-ileyhiñ ibtilâc-ı ... dâ‘iresinde pâ-bend idiler.”

⁷ Enfa‘ AE: Cem‘ A, B.

buyurarak ‘ulûfe akçâsın tekâmîle himmet buyurmuş olmalarıyla kâ’ide-i kadîme-i devlet-i ebedd-peyvend üzre mâh-ı cemâziye’l-evveliniñ yigirminci günü [20 Ca. 1197/23 Nisan 1783] tertîb-i divân ve huzûr-ı ‘âtuftet-zuhûr-i vezîrânelerinde taksîm-i mevâcib buyurmağla kâffe-i tavâ’if-i ‘askeriyeyi mesrur ü¹ handân eyleyüp cümlesinden haqq-ı pâd-şâh-ı rûy-i zemînde isticlâb-ı du‘â vü senâ-yı firâvân buyurdular. Harekât-ı te’yîd-i âyât-ı cenâb-ı âsaf-ı bülend-mağâm-ı müstelzim-pesend ve taşîn-i sultân-ı dârâ-gulâm olmağın nevâziş ü taltîf-i şâhânelerin bâre-i âsafânelerinden mümeħhed ve devr günü² taqdîm buyurulan teşrîfât-ı hümâyûn-ı mülûkânelerine muķârın nigâşte-i kilik-i gevher-bâr-ı hâķânîleri olmaķ üzre bu güne bir kıt‘a haķķ-ı hümâyûn-ı meyâmin-merhûn tesyîr ile cânib-i vezîr-i tîz³-tedbîrlerin mü’eyyed buyurdular.

Şûret-i Haķķ-ı Şerîf

Hâşşaten vezîr-i a‘zam ve vekîl-i mutlakşın.

Seni⁴ selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânemle taltîf eylediğimdensoñra ma‘lûmuñ ola ki cenâb-ı hilâfet-me’âb-ı şâhâneme ve cümleye rûşendir ki zıkr-i meşâlih-i dîn ü devlet-i ebedd-müddetim temşiyetinde sa’y-i şâdıkâne etmekde kuşûruñ yoķdur. Bâ-huşûş tevfir ve taşîlât-ı vâridât-ı⁵ mîrîyye ile vaķtiyle kapum kulları mevâcibleriniñ tevzî‘ ve⁶ meşârif-i mühimmeniñ hüsn-i idâre ve rü’yeti huşûşlarında ğayret-i hâlîşâneñden mahzûz olup hâşşa kürklerimden bir şevb sammûr kürk ve bir kabza mücevher haņçer çuķadâr kulum ile gönderdim. Haķ Te‘âlâ me’mûr olduğın umûr-ı dîn ü Devlet-i ‘Aliyye’nde tevfiķât-ı subhâniyye ve imdâd-ı ileyhisini karîn-i hâlik edüp saña cân ü gönülden yardım ederek Devlet-i İslâmiyye’niñ nizâmına ve görülecek hidemâtına⁷ şâdıkâne sa’y ü ğayret eden kullarımı daħi iki cihânda selâmetle behremend eyleye. Âmîn.

¹ Ü B: -AE.

² Devr-günü B: Devr-kânî AE.

³ Bu kelime B nüshasında sehven تیر (Tîr) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تیز (Tîz) şeklinde olmalıdır.

⁴ Seni B: -AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven واردات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu واردات (Vâridât) şeklinde olmalıdır.

⁶ Ve B: -AE.

⁷ Hidemâtına A, B: Muķaddemâtına AE.

Şadr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Sür'atçıyân

Fi'l-aşl hüdâ-yı müte'âl hazretleri Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-i ittişâliñ te'yîd ü te'sîsini [182^b] ârâ-yı şâ'ibe-i 'uqâlâyâ merbûṭ ve müddeyü'd-dehr istimrâr ve beḳâsı hâlâtını netâyîc-i endîşe ve efkâr-ı hoş-mendâne-i vâbeste ü menûṭ buyurmağın yâverî mülâhazât şâkıbeleri nev-be-nev vücûd-pezîr olan esbâb-ı te'yîd ve istiḥkâmullah-ı ḥamd-i vücûhla her ṭarafdan bünyân-ı devlet-i ebedd-iḳtirâna müsteclib ḥulûd ü¹ devâm olagelüp ez-cümle bundan muḳaddem ḥîn-i iḳtizâda uğur-ı dîn ü devletde dill-ḥâh üzre icrâ-yı merâsim-i şuğl-bârî² ve ṭob-endâzı eylemek maşlahatı³ zımnında emr-i ḥümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî ile Ṭob-ḥâne-i 'Âmire ocağına zamm ve ilḥâḳ buyurulan iki yüz elli nefer ṭob sür'atçisi bahâdırlarınıñ biñ⁴ yedi yüz elli nefer zammıyla iki biñ dilâvere iblâğ ve ta'yîn-i mekân ve taḥşîş-i serpûş ve rabṭ-ı 'ulûfe ve taḳyîd şurûṭıyla sâye-i 'inâyet-vâye-i şâhânedede ḥâllerin bir 'asker maḥşûş hey'âtine ifrâğ ile vesîle-i beḳâ-yı cem'iyet ve intizâmları olur hâlâtı istikmâle himmet ve bu vechile daḥî dîn ü devlete bir ḥızmet eylemeğî şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleri iltizâm ve ol-bâbda taḥrîr ve tertîb ve ta'lîmlerine ta'yîn buyurdıkları sâbıḳâ ketḥüdâ kâtibi Muştafâ Reşîd Efendi ile ṭob-ḥâne nâzırı Emîn Ağa'ya ḥiṭâben mâh-ı cemâziye'l-evvelîñ yigirmisi târîḥiyle müverriḥ-i zihni-pâyân-ı beyn-i âşafânelerine tertîb buyurdıkları şurûṭ ü ḳuyûd-ı 'adîdeyi ḥâvî mufaşşal ü meşrûḥ bir ḳıṭ'a fermân ıṣdâr ve başmuḥâsebeye ḳayd etdirdiktensoñra ḥıfzen lil-nizâm cizye ve piyâde ve ṭob-ḥâne rûz-nâmeçesi ve sergi ve âmedî taraflarına başḳa başḳa 'ilm ü ḥaberler verilmesine ihtimâm-ı tâm buyurdular ve verilen nizâm ilâ-maşallah düstûrü'l-'amel ṭutulup ḥilâfına ḥareket eden olursa dîn ü devlete bir nev' ihânet etmiş olmağla icrâ-yı cezâsında daḳıḳa fevt olunmamaḳ taḥzîren ḥâtime-i fermân-ı muḥâbbet-'unvâna taştîr ile zıkr olunan maḥallere ḳayd ü taḥrîr itdirdiler. Nefsü'l-emr ḥümem-i ḥazret-i şadr-ı a'zamî ile zümre-i mezkûreniñ zemân-ı meyâmin-iḳtirân-ı cenâb-ı ḥilâfet-penâhîde ḥüsn-i⁵ nizâm üzre taḥt-ı râbıtaya idḥâl olunması şebti cerîde-i âşâr ve leyl ü nehâr istiḥkâm-ı nizâmlarına bezl-i iḳtidâr olunmağa şâyân bir eṣer-i meymenet-iṣtimâl olmağın aḥâd-ı nâss ve⁶ eṣnâf-ı leşkerden fark ü temyîz olunmalarıyçün yeşil püsküllü on iki terkeden dûḥte beyâz çuḳadan

¹ Ve B: -AE.

² Şuğl-bârî AE: Şuğl-bâzî B.

³ Maşlahatı AE: Mühimmi B.

⁴ Biñ B: -AE.

⁵ Ḥüsn-i AE: Aḥsen-i B.

⁶ Ve B: -AE.

tâkıyye giymeleri ile ahardan mümtâz ve haftada iki gün cânib-i mîrîden ta‘yîn olunan iki kıntâr bârût ile Beyoğlu veyâhûd Sa‘d-âbâd’da ta‘lîm-i sür‘at eyleyüp evkât-ı sâ‘irede isti‘mâl-i âlât ü edevât-ı idmân¹ ile fennlerinde hüner-perdâz olmaları fermân buyurulup taraf taraf şadâret-i dest-gâhîden masrafları rü‘yet olarak üzerlerine nâzır kılınan mûmâ-ileyh Muştafâ Reşîd Efendi ikdâmıyla irâde buyurulduğı üzere bir taraftan tahrîr ve bir taraftan zıkr olunan mahallerde şu‘le-bâz ve ton-endâzlığa bezl-i maqdûr ederek yümn-i teveccüh-i pâd-şâh-ı eyyâm ve hüsn-i himmet-i âşaf-ı vâlâ-mağâm ile az vaktde içlerinden bir dakıkada sekiz on def‘a toğ etrâfını vâfir bahâdırı cilve-ger-i meydân-ı zuhûr olmuşdur. Zümre-i mezkûreniñ² îvâ vü iskânlarıyçün Toğ-hâne-i ‘Âmire kışlâkları civârında büyût-ı ‘adîde ve emâkin vesî‘ayı hâvî müceddeden bir a‘lâ kışlâk binâ ve bu vechile dahî müstedi‘-i istiḥkâm-ı cem‘iyyetleri olur hâletiñ istiḥşâline iğtinâ³ olunmuşdur. Nizâm-ı mezkûre dâ‘ire şeref-baḥş-ı şudûr olan emr-i celîlü’ş-şân-ı merkûmuñ hâvî olduğu [183^a] şurût-ı müstahseneden⁴ ba‘zısınıñ ber-vech-i icmâl bu mahallde irâdı muvâfık-ı hâl görölmeğın ol-bâbda hâme-i menḳabet-tırâziñ ‘alâ-vechi’l-ibcâl bu vechile eḡer⁵-perdâz⁶ olması ihtiyâr olunmuşdur.

İcmâl-i Şurût-ı Nizâm-ı Neferât-ı Sür‘atcıyân

Şart-ı Evvel

Muḳaddem yigirmişer aḳça ile tahrîr olunan iki⁷ yüz elli nefer ‘atîk sür‘atcı bahâdırları mahâret-i kesb edüp üstâd olmalarıyla müceddeden on⁸ beşer aḳça ile tahrîr olunan biñ yedi yüz elli nefere ta‘lîm-i fenn-i sür‘at eyleyeler.

Şart-ı Sâni

Müceddeden on beşer aḳça ile tahrîr olunan neferât-ı merkûme güçlü ve kuvvetli âzâde ve mücerred yiğidlerden olup dâ‘imâ kışlâklarında ikâmet ve ehliyyet iktisâbıçün haftada üçer gün ta‘lîm mahalline müdâvemet edüp üç sene ḥidmet eylediktensoñra

¹ İdmân B: Ezmân AE.

² Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven ابو imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابو (Îvâ) şeklinde olmalıdır. İvâ B.

³ İğtinâ AE: İ‘tinâ B.

⁴ Müstahseneden B: Muḡsineden AE.

⁵ Eḡer A, B: Eḡer AE.

⁶ Perdâz A, B: Pervâz AE.

⁷ İki B: -AE.

⁸ On B: -AE.

bunların yevmiyeleri daği beşer akça terakkî ile yigirmişer akçaya iblâğ ve tevcîhleri gününden mevâcibleri virile.

Şart-ı Sâlis

İçlerinden Âsitâne'de 'alfl ve ihtiyâr ve mecrûh olanların emek-dârlığına ve 'illet ve¹ cerâhatine göre Tob-hâne-i 'Âmire ocağı maħlûlâtından otuz akça ve bu hâlet seferde vâki' olursa kırk ve² elli akça ile ve şadr-ı a'zamlar irâde eyledikleri şûretde daği ziyâde ile kezalik ocaqları maħlûlünden veyâhûd takâşen tekâ'üdlük verilüp ol-vechile 'amel-mânde olanların ma'ân ağa ve nâzırları 'arzıyla esâmîleri bir âher-i müste'id tüvânâ yiğide verile.

Şart-ı Râbi'

Fevt ve târiñ hidmet olanların esâmîleri daği ma'ân mûmâ-ileyhâ 'arzıyla topçu mülâzımı olan esâmîsiz mücerred yiğitlere verilüp senedlerinin ismine taşhîh ve i'tâsında bir dürlü ta'allül olunmayup beher esâmeye bir gurûşdan ziyâde kalem alınmaya.

Şart-ı Hâmis

Neferât-ı mezkûreniñ 'azab olmaları meşrût olmağın mütekâ'id olmadıkça evlenmeğe izn verilmeyüp irsâl-i lihye eylemeğe tâlib olanlara mûmâna'at alınmaya.

Şart-ı Sâdis

Şadr-ı a'zam bulunanlar bi'n-nefs topçu ocağına ve bâ-huşûş sür'atci neferâtınıñ nizâm-ı hâllerine nezâret eyleyüp bâ-fermân yılda bir kerre yoqlanalar.

Şart-ı Sâbi'

Neferât-ı mezkûre başka ocağ farz³ olunmayup sefer ü hâzerde topcu ocağıniñ dâhilinde ve zabt ve a'mâlleri ağa ve zâbiñân ocağıniñ taht-ı idârelerinde olup ser-'askerler ma'iyetine me'mûr olmak iktizâ eyledikte şurû-ı nizâmları üzre yine ocaqlusu

¹ Ve B: -AE.

² Ve B: -AE.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven فرص (Farş) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu فرض (Farz) şeklinde olmalıdır.

ma'rifetleriyle me'mûr olup¹ böyle me'mûriyyetde to'uz nefere bir üstâd ta'yîn olup üstâdlarına ikişer akça terakkî verilmek câ'iz ola.

Şart-ı Sâmin

Her bir to'puñ altı nefer ile idâresi her ne kadar mümkün ve müyesser ise da'hi hîn-i muhârebede mecrûh ve şehîd olmak da'hi ihtimâle karîb olmağın dörder nefer ziyâde ile her bir to'pa on nefer ta'yîn ü ta'şîş kılına.

Şart-ı Tâsi'

Neferât-ı mezkûreye sefer ü hâzarda esâmîsini terk eylemeğe ru'şat² verilmeyüp murâd ederi olur ise te'dîb olup ol-bâbda vâki' olan recâ ve şefâ'atine i'tibâr olunmayup mevâciblerin şahşları ma'lûm olarak nâzırları hâzır olduğı hâlde ağaları sergisinden bi'n-nefs şâhib-i esâma ahz eyleyüp puşula ile verilmeye ve mevâcibleri seksan beş hesâbından no'şân verilmeyüp üzerlerine dâ'imâ Devlet-i 'Aliyye hademesinden biri nâzır naşb ve ta'lîm ü ta'allümlerine ve nizâmlarına nezâretten hâlî olmaya. Neferât-ı mezkûreden bu def'a müceddeden ta'hrîr olunan biñ yedi yüz elli neferiñ beher neferine on beşer akçadan iktizâ eden yigirmi altı biñ iki yüz elli akça yevmiyye 'ulûfeleriniñ bir senelik dört kıst mevâcibleri yetmiş yedi biñ dört yüz otuz yedi buçuk gurûşa bâliğ olmağla bu ta'kdîrce îrâd-ı ma'karreye tezâyüd [183^b] gelmemek için şıyâneten lil-mîrî mevâcib-i mezkûre bu def'a dergâh-ı mu'allâ yeñiçerileri ve cebeci ve to'pçu ve 'arabacı ve sipâh ve silahdâr ocaklarından ahz olacak ma'hlûlâtдан ta'kâş ve³ kûşûru da'hi şadr-ı a'zam ve ket'üdâ ve defter-dâr-ı şıkk-ı evvel ve⁴ re'îsü'l-küttâb ve çavuşbaşı olanlara mu'ayyen olan cem'an yüz otuz dört biñ gurûş mev'kûf akçalarından ifrâz ü 'ilâve ile tetmîm ve fazlası neferât-ı mer'kūmeniñ ba'de't-ta'hrîr iktizâsına göre tertîb olunacak nân ü gûşt bahâları da'hi meblağ-ı mezbûrdan rü'yet olunmağ üzere Hâzîne-i 'Âmire'den mev'kūfen hıfz ile bir gurûşu âhar ma'halle şarf olunmayup sergi puşulalarına beher yevm mevcûdu temâmen ta'hrîr ve 'arz⁵ be-mennihî te'âlâ neferât-ı mer'kūmeniñ ba'de't-tekmîl ta'yînât-ı mezkûreleri da'hi meblağ-ı mezbûrdan tanzîm olunduğdanşoñra her⁶ ne-mi'kdâr fazla çalursa be-'inâyetullah-i

¹ Olup B: Oldukları AE.

² Ru'şat B: -AE.

³ Ve B: -AE.

⁴ Ve B: -AE.

⁵ 'Arz B: عرو AE.

⁶ Her A, B: -AE.

te‘âlâ işbu tertîb üzere zıkr olunan iki biñ nefer sür‘atci neferâtı mahâret kesb etdikce bir taraftan meblağ bâki ma‘lûm-ı mezkûr ve fâ‘ide edecek kadar sür‘atci neferâtı artırılmağ veyâhûd kezalik bu mişillü ba‘zı zuhûrât-ı mühimmeye harc ü şarf için kemâ-kân Hazine-i ‘Âmire’den tevkiîf olunmağ ve nâzır ta‘yîn olunacak âdeme dañi toksan yedi senesi ramazân-ı şerîfinden i‘tibâr ve dört taksiî ile almağ şartıyla mevkuîf akçasından senevî üç biñ gurûş medâr-ı ma‘âş ta‘yîn olunmağ şerâ’iti derciyle fimâ-ba‘d esâs nizâmılarınñ yevmen-fe-yevmen muhkem ü¹ üstüvâr olmasına ihtimâm ü diğkat buyurulmuşdur.

Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn

Donanmâ-yı hümâyûnuñ kâffe-i kifâyeti şadr-ı a‘zam hazretleri himmetleriyle rü‘yet ve hurûc-ı eylemesi mevsimi hulûl etmeğın şüdûr-ı fermân mütehattimü’l-iz‘ânemiz² kıllit³ üzere olmalarıyla irâde-i hümâyûn-ı hazret-i zıllullahi üzere mâh-ı cemâziye’l-âhireniñ beşinci erba‘ günü âlây göstermeleri kapudân-ı deryâ Gâzi Hasan Paşa hazretleri tarafına ihbâr ü ihtâr olınmağın rûz-ı firûz-ı mezkûrda şadr-ı bülend-makâm ve müftiyü’l-enâm hazretleriyle müşârun-ileyh hazretleri mu‘tâd üzere Yâlıköşkü’nde huzûr-ı hümâyûn-ı cenâb-ı halîfe-i rub‘-i meskûna mecbûl olduğdansoñra kâ‘ide-i kadîme üzere donanmâ-yı hümâyûn âlâyı mürûr u⁴ ‘ubûr etmeğın der-‘akab şadr-ı a‘zam hazretleri dañi şeyhü’l-islâm efendi ma‘iyyetiyle baştârde-i hümâyûna süvâr ve⁵ Tolmabağçe ziyâfet-gâhına tevcîh⁶ buyurmağla tersâne emîni efendi bendelerine bahşında sürûr-ı bî-şumâr oldular. Sâye-i ‘inâyet-vâye-i hâkânide Bañr-i Sefid şularınıñ âsâyişi ber-kemâl olup ber-vech-i mu‘tâd etrâf ü enhâ-yı Bañr-i Sefid’e birkaç kıt‘a sefine techîz ve irsâl ile levâzım-i gavâ’ili ikmâl⁷ buyurulup havâlî-i mezkûre kudûm-i donanmâ-yı hümâyûndan mistağnî⁸ olmağla merâkıb-i donanmâ-yı hümâyûn Beşiktaş pîşe-gâhında karar ve kapudân paşa hazretleri Ortaköy’de vâki‘ ‘Â’işe Sultân sâhil-hânesinde emrâr-ı rüzgâr eyleyüp vağt vağt iktizâsına göre ba‘zen Akdeñiz’e ve ba‘zan Bañr-i Siyâh’a sefâ’in irsâliyle istiîlâ‘ ve vuğûf-ı keyfiyyât-ı etrâf ü eknâfa der-kâr oldular.

¹ Ü B: -AE

² İz‘ânemiz AE: İz‘âne B.

³ Kıllit AE: Murâkabet B.

⁴ U B: -AE.

⁵ Ve B: -AE.

⁶ Tercîh AE: Teveccüh A, B.

⁷ İkmâl AE: Kemâl B.

⁸ Müstağnî B: -AE.

Naql-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh-ı ‘Aṭâ-pâş be-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş

Mevsim-i zemistân güzerân ve füyûzât-ı bahâr ile cihân hurrem¹ ü handân olup tarâvet-i zemîn ü zemân feyz-resân-ı dill ü cân olmağın pâd-şâh-ı ‘âlem-i ḥalîfe-i ümem hazretleri iktisâb-ı hevâ ve temâşâ-yı şâni‘-i ḥüdâ maşlahatı zımnında mânend-âftâb-ı cihân-tâb tebdîl-i maḳâm-ı dill-ârâm-ı mülûkâneleriyle şeref-baḫş Beşiktaş zîbende kıbâb [184^a] olmağa rağbet bıyurmalarıyla şehr-i cemâziye’l-âhiriñ toḳuzuncu eḫad günü [9 Ca. 1197/12 Nisan 1783] sarây-ı şehr-yârânelerinden hareket ve sâhil-sarây-ı ḥüsrevânîleri olan Beşiktaş sarây-ı dill-ârâsına başt-ı zılâl-i ‘azimet ü übbet buyurdular.

Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Nizâm-ı Envâ‘-ı Elbise

Şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-şiyem hazretleri maṭlûb-ı hümâyûn-ı ḥâkânî ve irâde-i mülûkâne-i cenâb-i cihân-bânî üzre dâ‘imâ² menâfi‘-i ‘ibâd ve refâh ve³ ahâlî vü bilâda dâ‘ire-i esbâb ü hâlâtıñ istiḫşâline ḫaşr-ı endîşe ve efkâr buyurup ez-cümle bir eyyâmıdan berü aḫad hümâ-yı aḫara bakarak herkesiñ ḳadd-ı ḫamîde ibtilâ olduğu girân-bâr-ı tekellûfât-ı elbiseniñ üzerlerinden irtifâ‘ına himmet ve murâd-ı ma‘delet i‘tibâr⁴ hazret-i ḫilâfet-i dest-gâhî üzre kibâr ü sigâr izkâr-ı⁵ salṭanat-ı seniyyeyi zümre-i ḫademe ve aḫâd-ı nâssdan fark ü temyîze diḳkat buyurup⁶ belki ol-güne şikence-i ârâyiş-i elbiseye dû-çâr olup yesâğını kendülere minnet bilen esr-i ḳayd-ı libâs bir âlây-ı kem-i mâ-yegân şâhib-i eflâsıñ ḫâllerine şefkat-birle şüfl-i meşârifâtın taḫffif ve emr-i hümâyûn-ı cenâb-ı salṭanat-penâhî üzre ol-maḳûle ḫadd-i şinâslarıñ mütecâsir oldukları emr-i münekkeri kendülerden men‘ ve taḫvîflerine ikdâm edüp ol-bâbda mâh-ı cemâziye’l-âhireniñ on dördüncü günü meḫâkim ve küttâb ve esvâḳ ü⁷ ocaḳlara ḫiṭâben ekîd ü şedîd emr-nâmeler taḫrîr ü tesyîr ve fermân-ı hümâyûn-ı ḫalîfe-i zemîn ü zemânı herkese işâ‘a ile tenbîh ü te’kîd buyurarak cümleyi tehdîd ü teḫzîr buyurdular.

¹Bu kelime A nüshasında sehven حرم (Hurrem) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu حرم (Hurrem) şeklinde olmalıdır.

²Dâ‘imâ AE: Dâ‘im B.

³Ve AE: -B.

⁴İ‘tibâr-ı AE: İ‘tiyâd-ı B.

⁵İzkâr AE: Erkân-ı B.

⁶Buyurup B: -AE.

⁷Ü B: -AE.

Şûret-i Fermân

Bir müddetten bir etbâ' ve hademe¹ ve ehl-i sûk ve erbâb-ı hiref-ı maqûleleriniñ elbise huşûşunda eyledikleri tekellûfât ü sefâhâtın menâ ü def' emrinde vukû' bulan tesâhül ve aġmâza binâ'en yevmen-fe-yevmen bu güne isrâfâtları² mütezâyüd olarak ricâl-i Devlet-i 'Aliyye'ye maḥşûş olan girân-bahâ-yı envâ'-ı kürk ve³ çiçekli kaftân ve 'antârî⁴ ve şâl vesâ'ir elbise-i Hindiyeye telebbüsüyle tekellûfâtları nihâyete resîde olup bu sebebden kazandıkları mebâlig' esbâb-ı taḥammülâta vefâ etmeyüp zarûrî cerr ü menâfi' zımında ḥilâf-ı rızâ harekât-ı nâ-bercâya ictisâr ve hademe gürûhu müntesib oldukları zevâtı ta'ciz ü taşaddıye ibtidâr ve eşnâf zümresi daḥi mekâsib-i menâfi'lerini bu maqûle taḥammülâta şarf ile ekşeri duyûne giriftâr olup 'âmme-i nâssa zararî aşkâr olduğundan başka bu vechile dârü's-salṭanati'l-'aliyyeden iklîm-i Hindistân'a⁵ ve etrâf ü enḥâya beher sene katî vâfir-i âmâl⁶ giderüp ve⁷ bu cihetden Devlet-i 'Aliyye daḥi zararî bedîdâr olduğuna binâ'en bu maqûle mazarrât-ı 'âmmeyi mûcib olur esbâbın külliyyen men' ü def'ine irâde-i kaṭı'a ḥazret-i cihândârî ta'alluk edüp fîmâ-ba'd bol yeñli erkân kürkü giyen erbâbdan olmayan kürk-i ketebe⁸ ve kürk-i vüzerâ ve şüdûr-ı 'ulemâ ve ricâl dâ'irelerinden olan çukadârlarından ağaları ve hademe-i sâ'ire ve eşnâf-ı maqûlelerinden ferd-â-ferîde semmûr ve kâkım ve vaşak ve nîmten semmûr nâfesi ve çiçekli Hind metâ'ından 'anteri⁹ giymeyüp ve rızâyî ve çiçekli ve bayâġı kangı nev'den olur ise olsun muṭlak Hind şâlî kuşanmayup faḫaṭ İstanbul'da ve memâlik-i maḥrûsede çıkan İstanbul ve Engürü şâlîsi ve Burusa ve قوطنيسي ve Şam âlâcası¹⁰ giyüp ve kuşakları daḥi başma ve ḥam kuşaġı ve pûşîden olmaḫ ve¹¹ bunlardan mâ-'adâ nisvân tâ'ifesiniñ meyl ve raġbet¹² eyledikleri Ġalaṭa işi ta'bîr olunur tel ve şırma ve kılâbdan işleme ve sûzenî şeyler bey' ü şîrâ ve isti'mâl olunmaḫ ve işbu [184^b] târîḫden sekiz

¹Bu kelime A nüshasında sehven حدمه (Hademe) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خدمه (Hademe) şeklinde olmalıdır.

²İsrâfâtları B: امرافاتلري AE.

³Ve B: -AE.

⁴Bu kelime AE. nüshasında عنتارى ('Antârî); A ve B nüshalarında ise انتارى (Entârî) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵Hindistân AE: Hindustân A, B.

⁶Âmâl AE: Mâl B.

⁷Ve B: -AE.

⁸Ketebe B: Giyene AE.

⁹Bu kelime AE. nüshasında عنتارى ('Antârî); A ve B nüshalarında ise انتارى (Entârî) imlâsıyla yazılmıştır.

¹⁰Bu kelime A ve B nüshalarında sehven الاجه سي imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu الاجه سي (Alâcası) şeklinde olmalıdır.

¹¹Ve B: -AE.

¹²Raġbet B: Ġiybet AE.

gün mürûrında zümrât-ı merķūmeden her kimiñ üzerinde bu şeylerden biri bulunur ise bilâ-te'hîr te'dîb olunmaķ ve Ğalaťa işi tel ve şarma ve kılâbdan sūzenî işleme şeylerden daħi el-yevm mevcûd olanlar serî'an şarf ve def' olunup ve bir aydanşoñra her kimiñ hâne ve dükkânında bu maķûle sūzenî işlemeden bir şey bulunur ise ve her kim nesic¹ ü i'mâl eylemiş ise ve kañğı derzi bicmiş ise bilâ-emân aħz ve dükkânı öñünde şalb ile tenkîl olunmaķ bâbında mübârek haţţ- hümayûn-ı muhâbbet-maķrûn-ı şeref-rîz-i şüdûr olmağla imdi bu huşûş umûr-ı uhrâya kıyâs olunmayup 'alâ-ibn-i hâl infâz² ü icrâsına ve devâm-ı beķâsı kaţ'a maţlûb-ı hümayûn-ı hazret-i hilâfet-penâhî idüğü ma'lûmıñız olduğda bu keyfiyyeti ocaķlarıñızın kethüdâ vesâ'ir zâbiţân ve neferâtlarına ve bölükât-ı erba' ağavât ve kethüdâ³ ve neferâtına i'lâm ü işâ'a ve muğâyir-i haţţ-ı hümayûn hareketden be-ğâyet hazer etmelerini⁴ te'kîde mübâderet ve siz daħi bu ümerâ-yı mühimme nezâret ve ri'âyet ve hilâfetde teħâşi vü mucânebet eyleyesin.

Zıkr-i Taķviyyet-i Ser-ħaddât Ğarbiyye ve Mübâşeret be-İstihkâm-ı Ser-ħaddât-ı Şarķiyye⁵

Şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleri muķaddem zıkr olunduğı üzre⁶ muħtemel a'bâ-yı vekâlet-kübrâ olduğı gün müstelzim-i tezâyüd-i şân ü şükûh-ı devlet ü dîn olur hâlât-ı müstahseneniñ istihşâli ü istikmâline niyyet-i hâlîşe ile teşmîr-i bâzû-yı ihtimâm buyurup kim terk

الاول للاخر⁷

mazmûnunca eslâf-ı kirâmları âvânından sefine-i⁸ ferâmûş ve nisyân olarak mürûr-ı zemân ta'âķib-i havâdis-i hadişât ile mütezelzilü'l-erkân olan re's-i hudûd-ı salţanat-ı seniyyede vâķi' nice kılâ' ve huşûn-ı Devlet-i 'Aliyye'yi belki 'imârı re'sen hâţıra huţûr eylemeyen ba'zı süğûr-ı ser-ħaddât-ı 'Ğarbiyye'yi ta'mîr ve taķviyyeye haşr-ı evķât-ı⁹ âvân ve zemân-ı yesîrde envâ'-ı zehâ'ir ü 'asâkir ve mühimmât ü edevât ile ekşerisin ma'mûr ü âbâdân buyurdular. Huşûşen Âsitâne-i 'Aliyye'niñ iķtizâ eden

¹ Nesic AE: نسج B.

² Bu kelime A nüshasında sehven انفاد (İnfâd) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انفاذ (İnfâz) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime A nüshasında sehven كتخد imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كتحدا (Kethüdâ) şeklinde olmalıdır.

⁴ Etmelerini A, B: Etmeleri AE.

⁵ Şarķiyye A, B: Şer'iyye AE.

⁶ Üzre AE: Evvelde B.

⁷ "Birincisi ikincisi içindir." anlamında Arapça bir söz.

⁸ Sefine AE: سفينه B.

⁹ Evķât-ı AE: +Ve B.

rûz-merre-i zehâ'irin müstevfâ tertîb ü ta'yîn buyurduklarından mâ-'adâ Sofya ve Edirne ve İŝağca vesâ'ir-i emâkin-i lâzımede li-ecelü'l-ihtiyât cem'-i zehâ'ir-i firâvân buyurup tertîb ü taqdîm buyurdukları şınûf-ı zehâ'ir ve edevâtın evâmîr-i hazret-i zıllulahi üzre yerlü yerine vuşûl bulduğu haberlerin hâvî ser-haddât-ı İslâmiyye muhâfızları ve etrâf ü eknâfa me'mûr olan hademe-i devlet taraflarından vürûd eden tahrîrât defter olunarak ba'de'l-htâm aklâm-ı pâd-şâhî defterlerine ta'bîk buyurarak bir şey zâyi' olmadığına haşıl-ı¹ ittilâ' buyurmak vech-i vecîhile taqviyyet-i devlet-i ebedd-müddete ihtimâm-ı tâmm nâm buyurdular. Bundan başka re's-i hudûd-ı ğarbiyyede vâkı' kılâ'-ı manşûre-i şehr-yârîden lâzım gelen mağallere vüzerâdan mütebaşşir-i vakâr-azmûde² muhâfızlar ta'yîn ve Kütâhiyye vâlisi vezîr 'Abdi Paşa hazretleriniñ eyâlet-i 'asker ile Tuna sâhillerinde iķâmet ve müteyaqqızâne hareket eylemesin tenbîh ü telkîn buyurmağla tâ'ir-ı³ ecr-i nâ-mütenâhî câlib-ı⁴ rızâ-yı meyâmin-i iktizâ-yı hîlâfet-penâhî oldular. Ammâ bu eñnâda Moskovlu tarafından Tiflis Hân'ı Ergili Hân'ın oğluna ve Açıkbaş Hân'ı Soloman'a altundan maşnû' birer⁵ قلاویر gelüp Revân Hân'ı Hüseyin 'Ali Hân'ın Tiflis Hân'ı Ergili Hân ma'iyyeti⁶ hasebiyle Moskovlu tarafından gelen âdemleri hân-ı mersûm Revân'a irsâl [185^a] ve Revân Hân'ı dahi oğlunu ve dâ'iresi halkını istikbâllerine çıkarup derûn-ı şehre idhâl eyledikten birkaç gün sonra Moskovlunuñ Revân kal'asını gereği gibi geşt ü güzâr ve kal'anın taşvîrini ihrâc ve mevcûd olan toplarını defter eyledikleri Erzurûm vâlisi vezîr Teymûr Paşa tarafından ve ğayrilerden Der-'aliyye'ye tahrîr ve ihbâr ve dört beş seneden berü Moskov tâ'ifesiniñ memâlik-i İrani'ye tecâvüz ve tahtağı-i dâ'iesiyle Kızlar Kal'a'sında ve Ejderhân havâlfilerinde 'asâkir ü mühimmâtı dâ'imâ tehyi'e-i esbâb-ı ceng ü peygâre ibtidâr eyledikleri ve Açıkbaş Hân'ı⁷ Soloman öteden berü Moskovlu ile muhâbere vü mürâseleden hâlî olmayup her-bâr-ı Moskovlu'yu taħrîk ve envâ'-ı mefâside terĝîb eylediği ve mesfûr Tiflis Hân'ı olan Ergili Hân'ın kendüsi mağallinde tafşil olunduğu üzre bundan aķdem Devlet-i 'Aliyye sâyesine ilticâ ile cânib-i südde-i seniyye-i şâhâneye her ne kadar izhâr-ı 'ubûdiyyet eyledi ise de zıkr olunduğu üzre Moskovlu tarafından kendüsini celb ü te'lif-i dâ'iesinde olmalarıyla

¹ Haşıl-i AE: Tahşil-i A, B.

² Azmûde B: Umûrda AE:.

³ Tâcir-i AE: طائر A: Hâ'iz-i B.

⁴ وچالت AE: Câlib B.

⁵ قلاویر AE: قلاویر B.

⁶ Ma'iyyeti AE: Tab'iyyeti B.

⁷ سلومات AE: سلومان B.

الْكُفْرُ كُلُّهُم مِلَّةٌ وَاحِدَةٌ¹

kā'idesi üzre mersûmuñ daħi Rusyaluya meyl ü rügûn-ı ihtimâle qarîb olduğu ve Moskovlu Devlet-i 'Aliyye ile nakz-ı 'ahd eylediği taqđırde bu iki mel'ûnuñ delâletleriyle ĥudûd-ı Devlet-i 'Aliyye'ye tecâvüz edeceği vâlâ-yı Devlet-i 'Aliyye ile müşâlahası ber-qarâr olur ise muqaddemâ 'alâ-tarıki'l-muhâdene Moskovlu'nuñ zabtında olup ba'dehu Nâdir Şâh'ıñ nez' eylediği Geylân ve Mazenderan qal'alarını vesâ'ir ĥuşûn-ı İrânîye'yi kemâ-fi's-sâbık zabt eylemek ve el-yevm İrân'da şâh ve vekîl-i nâm-dâr olmak ĥasebiyle memâlik-i İrânî'yeyi qabza-yı taşarrufa getürmek fikr-i fâside² oldukların tecessüse me'mûr câsûslar ihbâr ve takrîr eylediler. Ĥavâdiş-i mezkûre vürûdundan muqaddem daħi keyfiyyât-ı mezbûre şadr-ı a'zam-ı âgâh ĥazretleriniñ ma'lûmları olmağın ta'abbî-i ser-haddât-ı şarķiyyeye ihtimâm ve Ereğlili Ĥalîl Paşa'nıñ vezâretin ibkâ ile muntehâ-yı³ sevâhil-i Baħr-i Siyâh'da vâki' Faş ser-ĥaddi muĥâfazasına isrâ buyurdular. Çıldır vâlîsi Süleymân Paşa'nıñ iltimâsına binâ'en Çıldır eyâleti kılâ'ından Gürcistân ve Azerbaycan sınırlarına muĥâzî ba'zı kılâ'ın li-eclü't-ta'mîr keşf senedleriyle derûnlarda mevcûd toğ ve cebe-ĥâne vesâ'ir evdevât ü mühimmâtıñ miqđârını mübeyyin defterlerin ve fimâ-ba'd ne miqđâr mühimmâta muĥtâc olduklarını cânib-i mîrîyî şıyânet ederek tertîb ü taħrîr ve sûy-i 'atebe-i 'ulyâya tesyîr eylemesin müşârun-ileyh Süleymân Paşa'ya mü'ekked kâ'imeler ile taħrîr buyurdular. Muqaddemâ şeref-baĥş-ı mesned-i kethüdâyi oldukları eşnâda Erzurûm ĥavâlisiniñ bir⁴ vezîr-i dill-ber ile şıĥhat-ı⁵ istiĥkâmı âfâķ-gîr olması tedbîr buyurulduķda inzimâm-ı rây-ı pâyan beynleriyle müddet-i medîdeden berü Van muĥâfızı olan Teymûr Paşa intihâb ve باریه vâlâ-yı vezâret-i Erzurûm eyâleti ile kâm-yâb buyurulmuş olmağla her ĥâlde mütebaşırâne ĥareket eylemesin tenbîh ü te'kîd buyurdular. Devlet-i 'Aliyye ile Rusyalu beyninde pezirâ-yı irtibât olan rüşte-i mesâlim ve muşâfât henüz kerh-gîr-i inkışâm⁶ ve el-ĥâletü hazihî şemşîr-i intikâm-sûde-i fesâne-ĥişâm olmayup lakin tâ'ife-i mersûm ez-ĥadîm mekr ü firîb ile vesîm bir qavm-i bed-

¹ "Küfür tek bir millettir." Hadis-i Şerîf. Malik b. Enes, **El-Muvatta**, (Muhakkik: Muhammed Fuat Abûlbaki), Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, III, Mısır 1997, 107.

² Fâsideden A: Fâsidinde B.

³ Muntehâ-yı B: Muntehâbı AE.

⁴ Bir B: -AE.

⁵ Şıĥhat AE: Şit B.

⁶ İnķışâm AE: İnfişâm A, B.

meniş vürd-mâh-ı¹ düş oldukları şadr-ı a'zam hazretleriniñ mücerreb² ve ma'lûmları olmağın havâdiş-i mezkûreye nazaran zıkr olunan Tiflis Hân'ı Ergili'niñ mu'âhede-i kadîmesine muğâyir cânib-i saltanat-ı [185^b] seniyyeden hal'-i rabka-yı itâ'ât ve Gürcistân beği Soloman bed-peymânıñ ile Rusya tâ'ifesine mürûr³ ve mütâva'at eylemeden hem-dâsitân olduğu taqdîrde vaqtiyle Moskovlu'niñ ol-havâliye gönderilen şer-zemesi ednâ 'amel ile mel'anelerin îkâ'ı iktisâb-ı kudret ve farzen Devlet-i 'Aliyye ile nakz-ı 'ahd eyledikleri şûretde ser-haddât-ı şarkıyye câniblerinden daği ma'âzallah-i te'âlâ dağdağa-endâz-ı mekr ü şeytanet olmağla kesb-i miknet ideceklerin tedebbür ve olduğu hinde hıttâ-yı İnan re'îs ve مروسندن hâlî ve şimdilik ahâlîsi bir kavm-i lâübâlî olmağın yâ zıkr olunan mâzenderân veyâhûd hudûd-ı Azerbâyecân'dan aşub efgeni memleket-i⁴ İnan olacağı tefekkür buyurup el-hâsıl havâdiş-i mezkûre muqaddemâtından 'alâ-küllî'l-taqdîrîn vaqtiyle Devlet-i 'Aliyye hudûdıyla İnan hudûdından birine isâle-i şûrâye-i fitn ederek beher hâl ümmet-i merhûme-i Muhammedi'ye velvele-endâz-ı iz'âc olacağı intâc-birle

(ع)

Kâr-ı evvelde kişi 'âkıbet-i endîşe gerek

mazmûnunca tedârik ما سيأتي به ikdâm buyurmak maşlahatı zımnında ol-bâbda dirâyet ü⁵ dirâyet ile meşhûr olan Bağdâd vâlîsi Vezîr Süleyman Paşa'ya havâdiş-i mezkûreyi hâvî ve âgâh olmadıkları hâlde ser-gerdân-ı İnanî bu kazıyyeden habîr eylemelerini re'y-i rizzniñ-i istihsân ve 'adem-i istişvâbına havâle ile dârû'l-cihâd-ı Bağdâd'ın kâffe-i kifâyeti 'ahd ü⁶ istihâl ve fetânetine tahavvül⁷ buyurulduğun muhtevî müte'âkıben mufaşşal ü meşrûh kâ'imeler tahrîr ve Tiflis Hân'ı olacağı merdûduñ fi'l-aşl Devlet-i 'Aliyye sâyesine ihtimâ ü ilticâsı Çıldır vâlîsi vâsıtasıyla râbıta-pezîr olup ser-zemîn-i eyâlet-i Çıldır merzbûm-ı Tiflis'e müsâmet ü mucâver olmağın Çıldır ser-haddleri kılâ'mıñ levâzım ve mâ-yuhtâcu her ne ise irsâl ü taqdîm ve ikmâl ü tetmim⁸ olunmağ fikrlerinde olunduğun paşa-yı müşârun-ileyh tarafına imlâ ü terkîm ve

¹ Yâh A: Ve rû-bâh-ı B.

² Mücerreb A, B: Muḥreb AE.

³ Mürûr AE: Ser-fürü B.

⁴ Bu kelime A ve B nüshalarında sehven مملكت imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu مملكت şeklinde olmalıdır.

⁵ Ü B: -AE.

⁶ Ü AE: -B.

⁷ Tahavvül AE: Muḥavvel B.

⁸ Bu kelime AE. nüshasında sehven تتمم (Tetmim) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تتميم (Tetmîm) şeklinde olmalıdır.

kendüleri vüzerâ-yı i'zâmîñ kâr-¹ azmûdelerinden² olduğundan başka ol-ğaıtrîñ³ ابن بجدہ olmak mülâbesesiyle her hâlde mütebaşırâne hareket ve Tiflis taraflarından ve çekünge-i ahvâl-i İran ve Rusya ve Gürcistân'dan lede't-tecessüs hâ'iz olduğu lâzımü'l-inhâ havâdiş-i keviyyeyi pey-der-pey tahrîre ikdâm eylemelerin mekâtib-i meş'ale⁴ ile kendüsine inhâ ü tefhîm eylediler. Bunlara mûmâsil-i merâsîm hâzım ü ihtiyâta ri'âyet-birle Erzurûm vâlîsi Vezîr Teymûr Paşa sâbıkü'z-zıkr Faş muhâfızlığı mülâbesesiyle vezâreti ibkâ olunan müşârun-ileyh Hâlîl Paşa taraflarına daği birbirleriyle muhâbere ve hîn-i iktizâda i'tizâd⁵ ve⁶ der-mu'âvenet ederek hıfz-ı hudûd ü şugûra bezl-i hümem-i mevfûre eylemelerin kavâ'im-i âşafâneleriyle tenbîh ü te'kîd buyurdular. Çıldır vâlîsi müşârun-ileyh cânibine tahrîr ve taqdîm buyurdıkları kâ'ime-i âşaffleriniñ li-eclü'l-i'tinâ hâmişine imlâ⁷ buyurulan kenâr mefhûm-ı mü'tâla'âta dirâyet-i şî'âr olmak için be-'ibârete bu maħalle işbât ile tezyîn-i şahîfe-i âşâr kılındı.

Şûret-i Hâşiyeye-i Kâ'ime

Benim sa'âdetlü qarındâşım hâzretleri Ergili Hân.

Her ne kadar îrâş-ı zanna hâlât cevânib ü etrâfdan ihbâr olunmağda ise de Devlet-i 'Aliyye'ye râbıta-yı 'ubûdiyyet vesâtet-i sa'âdetleri ile olup ve bu vağte kadar dâ'ire-i rızâ-şinâside⁸ bulunduğunu çekemeyen بعضك معللة بالاعراض⁹ olan ilkâlarından iktizâ eylemek mülâhazası[dır.] Zîrâ hân-ı mûmâ-ileyh hemân Moskovlu'ya mütâba'at ve Devlet-i 'Aliyye veyâhûd İran Hudûdlarına Moskovlunıñ tecâvüz ü taħaıttisine delâlet edeceği 'ayâna çıksa hân-ı mûmâileyhiñ¹¹ tarafında el-hâletü hazihî maħkûm mişillü olan Revân Hân'ı وشوشی taraf irâ'et-i rûy-i muhâlefet edemedikleri hâlde sâ'ir hânân ve ahâlî-i İranîyân 'âkıbet-kârî [186^a] derk edüp bâ-huşûş mesmû' olduğuna göre İmâm Kavlı Hân vesâ'ir kudreti olan rû'esâ-yı İranîyân pîşince Ergili Hân ile muķâvemet ü müdâfa'ası kaydına mübâşeret eylemeleri iktizâ eder idi. Hâşılı bu huşûşu gereği gibi

¹ Kârân A: Kâr-ı B

² Azmûdelerinden B: Sûdelerinden AE:

³ Faıtrîñ A: Kaıtrîñ B.

⁴ مشيعة A: مشيعة B.

⁵ İ'tizâd B: İ'tizâ AE

⁶ Ve B: -AE.

⁷ İmlâ B: -AE.

⁸ سيده A: Şinâside B.

⁹ اعراض A, B.

¹⁰ "Senin bir yönün çekememezliklerle hastalıktır" anlamında Arapça bir cümle.

¹¹ Hudûdlarına Moskovlunıñ tecâvüz ü taħaıttisine delâlet edeceği 'ayâna çıksa hân-ı mûmâileyhiñ İran A, B: -AE.

em‘ân ve Ergili Hân’ın her hâline her zemân kesb-i vukûf ve îkân bu esnâda Ergili Hân’ın şöhret bulan Moskovlu’ya mütâba‘atı ve ma‘ân İran memâliğine tecâvüzü kazıyye-i gayr-ı marziyyesi her ne kadar me‘mûlden hâric ise de Azarbaycan hânlarının mesmû‘ları olmamak ve mesmû‘ları olduğu şûretde muqâvemet ü muhâfazat kaydına düşmemek mahâll-i kabîlinden olmağla “*Buña dâ’ir İran hânları miyânelerinde olan akvâl ü if‘âli ne günedir?*” taraf taraf tecessüs etdirerek isticlâb olunan âşâr şahihayı iş‘âra mübâderet ve Ergili Hân’ın hakkında cevânib-i sâ’ire akvâli mu‘teberimiz olmayup her hâlde tahrîrâtı mu‘teberimiz olmağla her ne kadar mümkün ise hân-ı mûmâ-ileyhiñ Devlet-i ‘Aliyye’ye eylediği bendeliğini istihkâmı muqteziyâtına sa’y ü himmet¹ buyurmaları ve kılâ‘ın ta‘mîr ve mühimmâtlarının levâzımını muqtezâ-yı tahrîrimiz üzre bi’t-taharrî tahrîr ve ifâdeye müsâra‘ları me‘mûl-i hâlişânemizdir ve be-tahşîs-i cânib-i mezkûr kılâ‘ında Faş Kâl‘ası ki sevâhil-i Baħr-i Siyâh’da vâki‘ kılâ‘ın kilîdi müsâbesindedir, aklâmda muqayyed olduğu üzre yüz elli miqdârı seyf ve ma‘lûmü’l-miqdâr tüfeng ve zahîre ve envâ‘-ı mühimmât ve tob ve cebe hâne tertîb ü tesyîr ve muhâfaza ve vücûh-ı sâ’ire ile takviyyetin tetmîm ve burc ü bârûsun termîm ü ta‘mîr etdirdiler.

Vefât-ı Şeyhü’l-islâm İbrâhîm² Efendi ve Müftüyü’l-enâm-şoden Seyyid ‘Aţâullah Efendi

Bundan akdem Es‘ad Efendi-zâde Mehmed Şerîf Efendi hazretleri üzerine şeyhü’l-islâm olan es-Seyyid İbrâhîm³ Efendi sâl-hürde vü pîr bir zât-ı diyânet-semîr olmağın bir iki mâh muqaddem inşîlâk-ı başına imtilâ⁴ ile dill-gîr ve etîbbâ-yı hâşşadan Hâfız Hayrullah Efendi tedbîr ile bir miqdâr şihhat-pezîr olmuşlar idi. Birkaç gündensöñra tabîbleri hâşşa hekîm-başısı olmağla mu‘âlicelerine ihtimâm ile ‘illetleri yed-i tâm⁵ geldikdensöñra bir iki mâh miqdârı mürûru ‘aķabinde yine meks ve ‘avdet ve üç beş gün zarfında şihhatleri me‘mûl olunur iken şeh-i cemâziye’l-âhîriñ on yedinci işneyn⁶ günü [17 C. 1197/20 Mayıs 1783] mebtûnen dâr-ı beķaya rihlet eylediler. Şadr-ı a‘zam hazretleri ve şeyhü’l-islâm efendi vesâ’ir ocaķ ağalarıyla zümre-i ‘ulemâ Sultân

¹ Himmet A, B: Diķķat AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ İmtilâ AE: İbtîlâ A, B.

⁵ Tâmm B: Nâm AE.

⁶ İşneyn B: -AE.

Mehmed Hân Câmi‘-i şerîfnde nemâzların ba‘de‘l-edâ hîşâvendî hizmetiyile na‘şî Sultân Selîm civârında vâki‘ Beyceğiz nâm mahallde kendülere mahşûs olan mezâristânda i‘dâd olunan kabre ilkā olundu.

Mevlânâ-yı müşârun-ileyh irtihâl-ı dâr-ı beķā eylediği gün müftüyü‘l-enâm-ı naşş¹ murâd-ı cenâb-ı pâd-şâh-ı rub‘-i meskûn olup sâbıkâ Rûmeli kâđî‘askeri olan re‘îsü‘l-‘ulemâ mürebbî-i fuzalâ muhiyy-i erkân-ı şerî‘at vâkıf-ı serâ‘ir-i devlet-i gevher-i girân-bahâ şarf-ı şerâfet-i nuhbe-i handân-ı siyâdet Dürrî-zâde es-Seyyîd ‘Atâullah Efendi hâzretleri her vechile mesned-i iftâya elyaķ u uhrâ bir zât-ı ber-güzîde vü müsteşnâ olmağın ertesî rûz-ı firûz-ı şüleşâda ‘ale‘s-seher sarây-ı hümâyûna da‘vet ve şadr-ı a‘zam-ı sûtûde-şiyem hâzretleriyle huzûr-ı mekârim-mevfûr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîde şeyhü‘l-islâm ve müftüyü‘l-enâm için ilbâs-ı hil‘at buyurulup hurrem ü dill-şâd-ı du‘ây-ı sultân-ı ‘âtuft-i mu‘tâd ederek sarây-ı âşafâneye ric‘at buyurdular. Vekîl-i muṭlak hâzretleriyle bir miķdâr tarḥ-ı encümen-i müvâneset ü ülfet buyurdıkları eşnâda cânib-i şadâret-i dest-gâhîden icrâ-yı merâsim-i mu‘tâde buyurularaķ nezd-ı âşafîden kıyâm ve fi‘l-aşl mevlânâ-yı müşârun-ileyhiñ hâneleri muharraķ olup sâhil-hânelerinde muķîm olmağın irâde-i hâzret-i şadâret-penâhî ile şadr-ı a‘zam hâzretleriniñ Sultân [186^b] Bâyezid‘de vâki‘ devlet-hânelerine ‘atf-ı li-câm buyurup² mahall-i mezkûrda birkaç gün ifâ-yı merâsim-i tebrîk ü teşekkür³ ile meşğûl olduđdanşoñra müftî-i esbaķ mevlânâ-yı müşârun-ileyh Şerîf Efendi hâzretleriniñ Hâce Paşa‘da vâki‘ konakları ferş⁴ ve tehyi‘e olunmağın mahall-i mezkûrdan hareket ve dârü‘l-iftâ tahşîş buyurdıkları konağ-ı mezkûrda ikâmete rıḥlet buyurdular.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh yüz on üç sâli hilâlnde [1113/1701-1702] kuzâtdan ber-vech-i te‘bîd Erzincan kazâsına mutaşarrıf es-Seyyid ‘Osmân Efendi nâm fâzıl-ı ercümendiñ sülâlelerinden Karaḥîşâr-ı Şarkî kaşabasında ‘âlem-i vücûda kudûm ve yigirmi yedi târiḥlerinde [1127/1715] ‘azm-i Âsitâne-i şeref-lüzûm eyleyüp himmetleri⁵ veķâyin pederleri olup mükerreren Rûmeli kâđî‘askeri olan Zeynel‘âbidîn Efendi

¹ Naşşı AE: Naşbı B.

² Bu kelime B nüshasında sehven بیوب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu بیوروب (Bıyurub) şeklinde olmalıdır.

³ Teşekkür B: Leşker AE.

⁴ Ferş B: Karşu AE.

⁵ Himmetleri AE: ‘Ammileri B.

Hazreti'ne 'âzîm ve yümn-i tertîbleriyle bir miqdâr tahşîl-i dest-mâye-i ma'lûm ü mefhûm eylediktensoñra otuz târîhi hilâlinde [1130/1717-1718] merhûm-ı müşârun-ileyhden mülâzim olmuşlar idi. Otuz yedi târîhlerinde [1137/1724-1725] müşârun-ileyh Zeynel'âbidîn Efendi ma'iyyetiyle Mekke-i Mükerreme'den 'avdet ve kırk üç senesi eşnâsında [1143/1730-1731] merhûm Mîrzâ-zâde Mehmed Efendi'den hâric rû'ûsıyla iktisâb-ı esbâb-ı şâd-mânî ü ferhat eyleyüp altmış sekizde [1168/1754-1755] Selânik'e kâdî ve yetmiş dördte [1174/1760-1761] Şam mevleviyeti ile meşgûl iken hâkklarında Mekke manşıbı pâye ile münkazî olup seksan iki 'âminde [1182/1768-1769] İslâmbol kâdılığî ile mümtâz ve seksan üçde [1183/1769-1770] naķībū'l-eşrâf iken Anaṭolu pâyesiyle şânîyen İstanbul kâdılığıyla ser-firâz oldular. Seksan dördte [1184/1770-1771] Anaṭolu¹ kâdî'askerliğıyle be-gâm ve seksan yedide [1187/1773-1774] şânîyen naķībū'l-eşrâflık ile be-nâm olup ṭoksan [1190/1776-1777] ve ṭoksan üç târîhlerinde [1193/1779-1780] mükerreren Rûmeli şadâretiyle re'îs-i 'ulemâ-yı a'lâm ve ṭoksan altı şevvâli evâ'ilinde² [Evâ'il-i L. 1196/Eylül 1782] müftiyü'l-enâm olmağla manzûr-ı pād-şâh-ı eyyâm oldılar idi. Sekiz ây on gün miqdârı şugl-i behîn-i fetevâ ile iştiğâl ve işâret olunduğı üzre mebtûnen dâr-ı beķâyâ irtihâl eyleyüp ânifen taḥrîr olunan maḥalde diğەر 'ammîleri 'Alî Efendi merḥumuñ niyâ-gerdesi olan çeşme-i şerîf ve maķbere-i rahmet-i elîfleri ḥazîresinde muntazır-ı rahmet-ı cenâb-ı ḥayy ü³ laṭîfler oldular. رحمه الله بشيخوخته و اسكنه روضة من جنته⁴

Tebdîl-i Ser-bostâniyân-ı Hâşşa

Rikâb-ı kâm-yâb-ı cenâb-ı pād-şâh-ı ma'delet-nişâbda üç sene yigirmi beş gün miqdârı ser-bostâniyân-ı hâşşa ḥidmet-i celîlesiyle şeref-yâb olan Muştafâ Ağa şehir-i cemâziye'l-âḥireniñ yigirmi sekizinci günü [8 C. 1197/11 Mayıs 1783] ma'zûl olup 'avâtîf-ı seniyye-i şehir-yârîden Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşılığıyla ḥâtırı mecbûr ve⁵ birkaç seneden berü ḥaşekî ağa olan el-Hâcc Hüseyin Ağa bostâncıbaşılık ile be-gâm ve mesrûr buyuruldu.

¹ Pâyesiyle şânîyen İstanbul kâdılığıyla ser-firâz oldlar. Seksan dördte Anaṭolu B: -AE.

² Evâ'ilinde A, B: -AE

³ Ü B: -AE.

⁴ "Allah ona ihtiyarlığından dolayı merhamet etsin ve onu cennetinin bahçesinde yerleştiresin." anlamında Arapça bir dua.

⁵ Ve B: -AE.

‘Azl ü Naşb-i Ağa-yı Dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ve Mîr-âhûr-ı Evvel-i Şehr-yârî

Birkaç seneden berü¹ dârü’s-sa‘âdeti’ş-şerîfe ağalığıyla muğarreb-i pâd-şâh-ı cihân ve ser-âmed-i dâ’ire-i² hâlfî-i zemân olan Cevher Ağa bundan akdem mahallinde zikr olunduğu üzere Medîne-i Münevvere’den Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ihzâr ve evvelâ hazînedâr ve ba‘dehu dârü’s-sa‘âde ağalığıyla hâ’iz-i şînûf-ı ‘izz ü i’tibâr olmuşlar idi. Bu kerre sâlik-i meslek-i rızâ-cûy ve vâkıf-ı mevķif-i kârdânî ve dürüst-gûyî olmak müretteb-i ‘uhde-i kiyâseti iken vazîfesinden hâric-i umûra taşaddî ve bu vech ile hareketi pâd-şâh-ı ‘âlem hazretleriniñ kendüsinden rû-gerdân olmasına mü’eddî olup³ şehr-i recebü’l-ferdiñ ikinci günü Gelibolu’ya ve andan Mısır-ı Kahire’ye gitmek üzere ağalıktan ‘azl ve belde-i mezkûrda ârâm eylemek için ta’yîn-i mahall kılındı. Ve müddet-i vâfireden berü hazîne-dâr olan İdris Ağa vücûhuyla müsteħak olmağın hemân huzûr-ı hümâyûna da‘vet ve dârü’s-sa‘âde ağalığına [187^a] ilbâs-ı hil‘at buyurulup hazîne-dârına harem-i nebiyy-i⁴ صلي الله تعالى عليه وسلم hazretleriniñ şeyhî olan Beşir Ağa Der-‘aliyye’ye da‘vet olunmasıyçün kendüsine tahrîr ü iş‘âr olundu. Birkaç seneden berü ser-çukadâr-ı şehr-yârî rütbesinden büyük mîr-âhûrlık ile çerâğ olan Hüseyin Ağa’niñ daħi ağa-yı ma‘zûl-ı müşârun-ileyh ile hîdmet-kâr nizâ‘ından nâşî beynlerinde münâfese der-kâr ve aħd hümâ-yı aħarıñ müsâvîsi ile ve fiten-i⁵ emrâr üzere oldukları resîde-i sem‘-i hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhî olmağla ağa-yı mûmâ-ileyh daħi mansıbından devr ve büyük mîr-âhûrlık ile ol-mertebeleri taşavvur üzere olan Düндâr⁶ Paşa-zâde ‘Abdî Beğ dill-şâd ü mesrûr kılındı.

Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Mâh-ı mezbûruñ on sekizinci günü [19 C. 1197/21 Mayıs 1783] Muşul eyâleti Yâzıcızâde Vezîr⁷ Muştafâ Paşa’ya ve eyâlet-i Raķka Muşul vâlisi ‘Abdülcelîl-zâde Vezîr Süleymân Paşa’ya ‘inâyet ü ihşân ve bir gün akdem yerlü yerine harekete mübâderet eylemeleri fermân olundu.

¹ Berü A, B: -AE.

² Dâ’ire-i B: -AE.

³ Olup A, B: -AE.

⁴ “Yüce Allah’ın salâtı ve selâmı O’nun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ Fiten-i AE: Reften-i A.

⁶ Düндâr AE: Devet-dâr B.

⁷ Vezîr A, B: -AE.

‘Azl-i Ağa-yı Yeñiçeriyân

On bir aydan berü Dergâh-ı ‘âlî yeñiçerileri ağası olan Mehmed Ağa’nın hazîne-mânde i’tâsıyla beytü’l-mâl-ı müslimîne hidmeti akl-i kalîl olduğundan gayrı vaz’ın dañi tağyîr ve harekât ve sekenâtın her şağîr ü kebîr dañl ve ta’yîn¹ üzere olmağla mâh-ı mezbûruñ yigirmi tokuzuncu günü [29 C. 1197/1 Haziran 1783] ‘azl olunup yerine bundan muqaddem zağarcılıktan ‘azl ile menfî ü mağdûr ve ber-eyyâm dûr-â-dûr eylediktensoñra yine zağarcılık ile mesrûr ve el-hâletü hazîhî kul kethüdâlığı ile ‘umrânî-i ocağ-ı ‘âmireye bezl-i mağdûr üzere olan Gürcü Mehmed Paşa yeğeni Mañmûd Ağa kadem ve emek-dârlık ve huşûşen hidmet-i devlete yararlık cihetlerinden ağalığa elyağ u uhrâ olmağın yevm-i mezbûrda [29 C. 1197/1 Haziran 1783] ‘ale’s-saħer Bâb-ı Âşafî’ye da’vet ve Dergâh-ı ‘Âlî yeñiçerileri ağalığına ilbâs-ı hil’at buyurulup kul kethüdâlığı bundan muqaddem zağarcılık ile kayırılıp Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vürûd üzere olan yeñiçeri ağası Aħmed Paşa dâmâdı Mehmed Ağa’ya tevcîh ü iħsân olunup sâ’irleriniñ dañi ‘alâ-merâtibehüm hâtırları mecbûr ve turnâcılık ile Maħzar Ağa mesrûr kılındı.

Nefy-i Cebecibaşı

Dördüncü def’a² Dergâh-ı ‘Âlî cebeciler ağası olan Kürd Mehmed Ağa’nın huşûneti ber-kemâl ve zabt ü rabt huşûşunda müsâhele vü ihmâl üzere olduğundan başka ocağ mahlûlâtından beytü’l-mâl-i müslimîne hizmet-i ma’dûm ve belki külliyyetlü ‘ulûfeler tedârikiyle himmeti kendü ve etbâ’ına mağşûr ü ma’tûf idüğü meşhûr ü ma’lûm olmağla şehri-şâbânın ğurresi şalı günü [1 Ş. 1197/2 Temmuz 1783] cebecibaşılığdan ‘azl olunup Bozca Ağa’ya nefy ü tağrîb ve yerine Dergâh-ı ‘Âlî kapucibaşılıklarından şurre emîni sâbık İsmâ’îl³ Ağa ağalığı mezkûr ile nevâziş ü tatyîb kılındı.

Zıkr-i⁴ ez-Tevcîhât-ı ‘Ulemâ

Mâh-ı merķūmuñ ikinci günü [2 Ş. 1197/3 Temmuz 1783] Selânik kazâsı Hekîm-başı şehir-yârî Hâfız Hayrullah Efendi’ye ‘inâyet ü iħsân ve Eyyûb kazâsı ile Çiçekcibaşı-zâde Seyyid Tâhir Efendi mümtâz-ı akrân buyurulup bu vechile zümre-i

¹ Ta’yîn AE: Ta’yîr B.

² Def’a B: -AE.

³ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven اسمعيل (İsmâ’îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ’îl) şeklinde olmalıdır.

⁴ Zıkr-i B: -AE.

müderrişîn-i kirâm miyânında vuķû'-yâfte olan silsileden katî vâfir kimesne mesrûr ü handân ve taraf taraf du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâm ile mertûbü'l-lisân oldılar.

Şüdûr-ı Fermân-berâ-yı Tahşîl-i Zîmemât-ı Mîrîyye

Öteden berü idâre-i umûr-ı devlet ve temşiyet-i mehâm-ı saltanat-ı ebedd-müddet-i vâridât-ı mîriyyeniñ vaķt ü zemânıyla tahşîline mevķûf idüĝi müselleme-i aşhâb-ı vuķûf olup herkes zimmetinde olan mâl-ı mîrîyi vaķt ü zemânıyla maħalline edâ ve teslîme himmet ile beytü'l-mâl-i müslimîniñ vüs'atine elden geldiĝi miķdâr[da] sa'y etmeĝe mübâşeret eylemek cümleye farîza-yı zimmet iken her biri cânibine istinâd ile zimmetinde olan mâlî edâ eylemekte şûret-i mümâtaledede 'inâd ve ba'zısı iflâs şûretinde vermemeĝi mu'tâd eylediklerinden [187^b] beytü'l-mâl-i müslimîni şınûf zarûret-i istî'âb eylediĝi ma'lûm-ı hümâyûn-ı pâd-şâh-ı ma'delet-me'âb olmaĝın ol-maķûleleriñ zimmetleri aķlâm-ı pâd-şâhîden defter ve herkesiñ vereceĝi her ne ise 'alâ-ey-hâl kendülerinden tahşîl olunmaĝa iķdâm olunmaķ için dâmen-i der-kemer olunmaķ ve 'inâd ü muħâlefet edenleriñ muķâta'âtı bey' olunmaķ bâbında bir kıt'a ħatt-ı hümâyûn-ı şevket-maķrûn¹ şüdûr olup ve şadr-ı a'zam ħazretleriñiñ kişvây-ı emeli beytü'l-mâl-i müslimîniñ 'imârî² olmaĝla der-'aķab şıķķ-ı evvel defter-dârî efendiye ħitâben beyâz üzerine mufaşşal ü meşrûħ ve mü'ekked fermân-ı 'âlî ısdâr ve aķlâmından ba'de'd-defter tahşîline ibtidâr buyurdular.

Şûret-i Fermân

Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-müddetiñ ez-ķadîm-i mevâcib-i mu'ayyene ve meşârif-i mu'tâde ve ĝayr-i mu'tâdeleriniñ te'diye³ ve rü'yetleri beher hâl îrâd-ı maķarresiniñ vaķt ü zemânıyla yerlü yerinden ve îcâb ü iķtizâ edenlerden tahşîline mütevaķķıf ve menûť ve aşhâb-ı muķâta'ât ve mültezimîniñ daħi 'uhdelerinde olan mâl-i mîrî ve ħaremeyn vesâ'ir emvâl-i mîrîyyeye dâ'ir her ne vâr ise bir aķçası girüye ħalmaķsızın senesi içinde bi't-temâm maħallerine edâ ve teslîm eylemeleri lâzime-i ħâl ve muķtezâ-yı vaķt ü aħvâlden iken el-ħâletü hazihî o maķûle aşhâb-ı muķâta'ât ve mültezimîniñ edâ-yı zimmetleri ħuşûşundan ihmâl ü tesâmuħları sebebiyle mîrî ve ħaremeyn muķâta'ât mâllarından katî küllî bakâyâları olmaķdan nâşî zarûrî idâre-i umûr-ı beytü'l-mâl-ı müslimînden 'usret-i küllî der-kâr olmaĝla binâberîn gerek mîrî ve gerek

¹ Dihiş-merhûn A, Dehşet-merhûn B: +Muhâbbet-rîz-i A, B

² 'İmârî A, B: 'Ârî AE.

³ Te'diye A, B: Nâdir AE.

Harameyn muqāṭa‘âtınıñ ‘ulemâ-yı ‘izâm ve ricâl-i Devlet-i ‘Aliyye ve gayrîlerde İstanbul ve taşralarda her kimlerde mâl vâr ise ve ne miqdâr kalmış ise yoklandır ve kalana “Müte‘allıktır.” demeyüp begâyet iqdâm ü ihtimâm olunarak ve¹ muhâlefet edenleriñ malikâneleri müzâde verileceği ve mâllarından tahşîl olunacağı el-hâşıl bundan böyle zimmetleri edâsında² tereddüdü zuhûr edenler hakklarında fermân-ı hümâyûn muqtezâsı üzre mu‘âmeleye mübâderet olunacağı iktizâ edenlere ifâde vü telkîn olunarak tahşîl ve tekmilleri huşûşunda zerre kadar müsâhele olunmaksızın ‘ale’ d-devâm vaqt-i tâmm olunması içün fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârî-i şeref-bağş-ı şüdûr olduğu mutazammın mağşûş fermân-ı ‘âlî şâdir olmağla imdi gerek mîrî ve gerek Harameyn muqāṭa‘aları ve cizye ve ‘avârîz ve emvâl-i mîriyye-i sâ’ireden her ne miqdâr bakâyâ vâr ise şeref-yâfte-i şüdûr olan fermân-ı hümâyûn ve şâdir olan fermân-ı ‘âlî mûcibince toksan beş senesinden [1195/1780-1781] berü ‘atîk ü cedîd kaydlarını kemâl-i tedkîk ve taḥarrî-birle tettebbu‘ u istikrâ ederek ve hâtîre ve gönüle bakılmayarak ne miqdâr bakâyâ vâr ise bir aqçası³ gerüye kalmaksızın serfî‘ân ve ‘acelen min-gayr-i noqşân emvâl-i mîriyyeye müte‘allıq olan muqāṭa‘ât ve cizye ve ‘avârîz vesâ’ireniñ bakâyâlarınıñ başka ve Harameyn muqāṭa‘âtınıñ başka li-eclü’t-tahşîl ‘alâ-vechi’l-şihha defterlerini taḥrîr ve taqdîme müsâra‘at ve gâyetü’l-gâyete ihtimâm ü diqqat eyleysin.

Biniş-i Âşafî

Şadr-ı a‘zam hazretleri dâ’imâ fikir-bârîñ beynlerin mizâc-ı nâssı beṭâlet-i hazretîden tahvîl eylemeğe maqşûr⁴ ve idmân-ı âlât-ı ceng ü peygâra ağzâ⁵ ile herkesde bedeviyet hâletlerin ikâ‘a bezl-i maqdûr üzre olmalarıyla evâ’il-i şeyfde tab‘-ı ‘âlîleri biniş tarîkiyle birkaç sâ‘at tebdîl-i hevâ murâd eyledikde emâkin-i mütenezzih-i feraḥ-fezâdan Okmeydân ihtiyâr ve mâh-ı mezbûruñ üçüncü ḥamîs günü [3 Ş. 1197/4 Temmuz 1783] ol-każâ-yı dill-güşâda bast-ı besât-ı sa‘âdet-medâr eyleyüp hüner-verân-ı meydân i‘mâl tîr ü kemân ile quddâm-ı vezîrânelerinde zor-bâzûların nümâyân edüp zuhr-ı⁶ iḥsân-ı firâvân olduklarından gayrı maḥdûm-ı mükerremeleri müderrisîn-i kirâmdan ‘ârif Beğ hazretleri daḥî rûz-ı firûz-ı [188^a] mezkûrda aḥz [ü] kabza ve naşb-ı

¹ Ve B: -AE.

² Edâsında B: Ârâsından AE.

³ Aqçası B: Aqça AE.

⁴ Maqşûr AE: Mağşûr B.

⁵ اعزا A: İgrâ B.

⁶ Zuhr AE: Mazhar-ı A, B.

nişân eyleyüp üstâdân-ı tîr belki her şagîr¹ ü kebîr envâ'-ı 'atâyâ ve şinûf-ı hal' ve elvân-ı it'ama-i âşaffilerinden vâye-gîr ü² dill-sîr oldukları hitâmına muķârin hengâm-ı 'aşrda sarây-ı âşaffilerine taħrîk-i rikâb-ı şıyâm-sîr³ buyurdular.

Tebdîl-i Voyvoda-yı Eflâk

Eflâk voyvodası olan Kıracaoğlu me'mûr edâ ü ikmâl olduğu ħidemât-ı devlet-i ebedd-müddeti bahâne ederek mânend-girân⁴ ve dehân ü dendân 'arz⁵ ve âzîn-i re'âyâ-yı Eflâk üzerine bâzû-dirâz eylediği âvâzeleri resîde-i sâmi'a-yı pâd-şâh-ı ma'delet-sâz-ı ü berâyâ-nevâz olup ve bundan muķaddem dîvân tercemânlığından nefy ile Telhâne'ye te'dîb devleti çeşîde ve müddet-i medîde Eflâk kapukethüdâlıkları ile emek-dâr ve rahmet⁶-keşîde olan Miħalaki'niñ zabt ü rabt-ı re'âyâ ve ħimâyet ü şıyânet-i zu'afâ vü aķvâya⁷ kendüsinde liyâkat ve kudret-i hiss olmağın mâh-ı mezbûruñ ikinci günü [2 Ş. 1197/3 Temmuz 1783] ħuzûr-ı âşaffiye ihzâr ve Eflâk voyvodalığına ilbâs-ı ħil'at buyurulmağla iftiħâr-i sûde-i çarĥ-devvâr⁸ kılındı.

Vefât-ı Mîrû'l-ĥâcc ve Tevcîh-i Eyâlet-i Şam bâ-Rütbe-i Vezâret be-Mîr-i Mîrân-ı Dervîş Meħmed Paşa

Ânifen zıkr olunduğu üzre bir iki mâh muķaddem 'avâtîf-ı 'aliyye-i tâc-dârânedden Şam vâililiğiyle begâm buyurulan 'Oşmân Paşazâde Meħmed Paşa Şam-ı Şerîf'e be-ğayrû'l⁹-vuşûl levâzım ve mâ-yuħtacı râh-ı ĥaccı tedârik ve iktinâyâ ibtidâ ve edâ-yı ĥaccdanşoñra 'arûs-hezâr-ı dâmâd mansıb-ı Şam ile hem-ĥavâ-yı zevķ ü şafâ olmak muķaddemâtını temhîde i'tibâr ü i'tinâ üzre iken nidâ-yı icâbet-i iktizâ-yı erci'a ile 'âzim-i dâr-ı beķâ olduğu ĥaberi şehr-i şa'bânıñ yigirminci günü [20 Ş. 1197/21 Temmuz 1783] resîde-i 'atebe-i âsmân-ı debdebe-i şehr-yâr-ı mülk-i edâ¹⁰ olup ve muķaddem îmâ olunduğu üzre mîrû'l-ĥâcclık ĥuşûşu umûr-ı mu'tenâ-yı devlet-i ebedd-müddetden olmağla her vezîriñ mizâc-ı 'uryâne-i 'orfâne-i nâ-yâb olduğundan ber-muķtezâ-yı vaķt ü ĥâl ĥüsn-i zıkr ile beyne'l-urbân şöhret-yâb bir zâtıñ tedâriğine

¹ Şagîr AE: Kaşır B.

² Ü B: -AE.

³ Şıyâm-sîr AE: Şabâ-müyesser B.

⁴ Girân A: Girâz AE.

⁵ 'Arz AE: Ĥırş A, B.

⁶ Raħmet AE: Zaħmet- B.

⁷ Aķvâya AE: قويايه B.

⁸ Devvâr AE: Devrân B.

⁹ Be-ğayrû'l- AE: Ba'de'l- A, B.

¹⁰ Edâ AE: Ârâ B.

zarûret icâb eyleyüp ol-bâbda ba'zı erkân-ı maşûşa-yı saltanat-ı seniyye ile huzûr-ı cenâb-ı şadâret-i dest-gâhîde 'ağd-i meclis-i şûrâ ve elyağ u uhrâ olan taşarrîh ü imâ olunarak fi'l-aşl mîr-i mîrândan olup bundan muqaddemce birâderleri müteveffâ-yı müşârun-ileyh Şam vâlisi olduğu eşnâda kendüsi cürdebaşbûğı ta'yîn ve Trâblusşam eyâletiyle ser-ikbâl-medârı sûde-i çarh-berrîn buyurulan Dervîş Mehmed Paşa ez-ğadîm Dımaşğ-ı Şam'dan neşât¹ ve Şam ahâlîsiyle taşşil-i dest-mâye-i ins ü ülfet eylemiş olduğundan başka edîb ü lebîb ve huşûşen mevcûd olduğu mağall Şam-ı Şerîf'e qarîb olmak mülâbeseleriyle mâye-i ehliyyet ü isti'dâddan sâ'irlerden ziyâde şâhib-i naşîb bulunub huşûşen vaqtiyle mağalline yetişüp sâz ü selbin tertîb ve 'avn-bârî ve inzimâm-hümem-i tâc-dârî ile te'diye-i hîdmet-i imâret-i hâcca muvaffak olmağla tevfir-i süvâd-ı sedd ü raqîb edeceğın aşhâb-ârâ-yı îrâd ve mîr-i mîrân-ı mûmâ-ileyhe verilmesi istihsân ü istişvâbında ittifâk ü ittihâd eylemeleriyle şehr-i şa'bânın yigirmi birinci günü [21 Ş. 1197/22 Temmuz 1783] 'avârif-i seniyye-i tâc-dârîden kâffe-i levâzım-ı hacc kendüsine virilmek üzere rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Şam eyâleti ve mîrû'l-hâcclık mûmâ-ileyh Dervîş Mehmed Paşa'ya tevcîh ve müceddeden mîr-i mîrânlık ihsân olunarak Trâblusşam eyâleti² başbuğluğuyla Dergâh-ı 'Âlî kapucıbaşlarından birâderi Hüseyin³ Beğ'in hâli vü şânı taqvîyye vü terfîh buyurulup selefi merhûm-ı müşârun-ileyhiñ muğallemâtı kabz ve cânib-i mîrîye teslîm olunmak için bundan muqaddem Çıldır vâlisi münâfesesıyla Mar'aş bakâyâsı taşşiliyün zemânında zabt eylemek üzere sipâh ağalığı tevcîhiyle taatyîb⁴ olunarak Âsitâne-i 'Aliyye[de] avâre⁵ olan Teyfûr Beğ cenâbı mübâşir ta'yîn ve muqaddemâ 'Azm-zâde emvâline tesyîr buyurulan mübâşirlere nezâret eylemesi kendüsine tenbîh ü telkîn olundu.

[188^b] Tertîb-i Dîvân-berây-ı Mevâcib ve Müsûl-i Elçiyân-ı Fâs ve Dubrovnik ve Voyvoda-yı Eflâk be-Huzûr-ı Pâd-şâh-ı Cemm-menâkıb

Tavâ'if-i 'askerîyyeye virilmesi lâzım gelen altı biñ bir kîse dîvânî mevâcib aqçası hümem-i şadr-ı a'zamî ve defter-dâr efendi iqdâmı ile yerlü yerinden taşşil ve noqşân olan beş altı yüz kîse miqdârı Darb-hâne-i 'Âmire-i şehr-yârîden bir vech-i ta'vîz tekmiîl olunmuş olmağla mâh-ı mezbûruñ yigirmi ikinci günü [22 Ş. 1197/23 Temmuz 1783]

¹ Neşât AE: Neş'et B.

² Cürdeci A: Cürde B.

³ Hüseyin AE: Hasan B.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven تطيب imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تطيب (Tatyîb) şeklinde olmalıdır.

⁵ Dizdâra AE: Avâre A, B.

‘ağd-i dîvân ve tevzî’-i atâyâ-ı şeh-r-yâr-ı enâm ile kâffe-i tavâ’if-i ‘askeriyeye mesrûr ü handân buyuruldu. Devlet-i ‘Aliyye-i ‘Osmânî’ye¹ **لازال مكلوة بعون عنابته الصمدانيه** ile sülâle-i tâhire hüsniyyeden olup katî çok müddetden berü berü Fas ve tevâbi’nde hükümrân olan dûdmân-ı müvellâ İsmâ’îl² miyânında cihet ü hiddet-i İslâmiyye ve ittihâd-ı şerî’at-ı Muştafavî’ye mülâbesesiyle şafvet ü muhabbet-i ber-kemâl olduğuna binâ’en dâ’imâ beyinlerinde ebvâb-ı mürâselât-ı meftûh-ı resm-i yegân-gî ü yek-ciheti mercûh ve qalup **فاسيه** a’dâ bu vesîle ile meklûm ü mecrûh iken ba’zı mevâni’ ü işğâl takrîbi ile bu ‘âdet-i hasene-i keşîretü’l-fevâ’iri’l-pesmânde vâdî terk ü ihmâl olmuşidi. Hüdâvendigâr-ı sâbık cennet-mekân ve haled-âşiyân-ı Sultân Muştafâ Hân **صبت عليه** **شبابي الرحمن**³ hazretleri bu sünnet-i seniyyeyi ihyâ ve fetih-i derice-i vedûduñ buyurup kemân-i tarafeynden tevârüd-i ketb ü ihbâr ve tevâlûf ü tevânüs-i bî-şumâr hâşıl olmuşidi. Bu eşnâda olan Fas Hâkimi olan müvellâ Mehmed bin ‘Abdullah bin İsmâ’îl⁴ cenâbınıñ ihlâş-ı sâbıkı te’kîd ve berât-ı meşârîfini⁵ tecdîd zımnında bûse-gâh-ı şifâh-ı mülûk-aqtâr ve cây-gâh-ı cibâh-ı evvelü’l-i’tibâr olan südde-i seniyye-i şehen-şâhî ve ‘atebe-i ‘aliyye-i hazret-i hilâfet-penâhiye mu’temedü’d-devle ve müsteşâr-ı evvel pâyesiyle Seyyid Tâhir nâm büyük elçisi ve defter-dârât ile ma’iyyetinde olan Seyyid Muhammedü’l-‘arabî nâm küçük elçisi vâsıtasıyla bir kıt’a ‘arabü’l-‘ibâret ihlâş nâmesi vürûd ve terceme olunduğda mefhûmu muqaddemâ Tunus beğlerbeğisi ‘Ali Paşa vâsıtasıyla ‘atebe-i ‘aliyye-i hüsrevânîye taqdîm eylediği hedâyânıñ vuşûl ve talakki-i bi’l-kabûl buyurulduğunu lede’l-istiḥbâr hâ’iz-i rebete mesâr olduğunı ecdâdı tarafından ve bâ-huşûş kendü tarafından envâ’-ı cevâhir ile maḥallî muşâhaf-ı şerîfe ravza-yı muṭahhara-yı nebevi **علي ساكنها افضل التحية به**⁶ irsâl olunmuş olmağla zıkr olunan mücevherât-ı resîde-i ‘arza telef oldu mı olmadı mı olmadığı şüretde fekk ü fîrûht ve bahâsından hâşıl olan mebâlig-i evlâd-ı hüsün ve şürefâ ve Mekke ve eşrâf-ı Yemen’e taqsîm-i iltisâmâtından ‘ibâret olduğu ve bu def’a daḥi nihâd ve

¹ “Koruyucunun gözüyle korunmaktadır.” anlamında Arapça bir cümle.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven **اسمعي** (İsmâ’îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** (İsmâ’îl) şeklinde olmalıdır.

³ “Rahman’ın yağmurları onun üzerine aksın.” anlamında Arapça bir dua.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven **اسمعي** (İsmâ’îl) imlasiyla yazılmıştır. Doğrusu **اسماعيل** (İsmâ’îl) şeklinde olmalıdır.

⁵ Mmeşârîfini AE: Muşâdaḳat A.

⁶ “Duaların en faziletlisi orda durana olsun.” anlamında Arapça bir dua.

تَهَادُوا تَحَابُوا¹

hadîs-i şerîfine ri‘âyet mükemmel mağrib tākımıyla Maḥmûdî ta‘bîr olunup bir re’s ve bölüğünde sett olmak üzere beş re’s esbân-ı mağribî nejd ile altı nefer zenci gulamân ve iki ‘aded memhûr şandık ve bir şandık fuğûr-ı âvâni hediyeleri daḥi vârid olmuşidi. Zıkr olunan sefîrler bundan muḳaddem Fâs ḥâkimi müvellâ Meḥmed bin ‘Abdullah bin ‘İsmâ‘îl² tarafından müsteşâr-ı evvel ve i‘timâdü’d-düvele rütbelerinde vürûd eden Seyyid Ṭâhir nâm büyük elçisi defter-dârılık ile ma‘iyyetinde olan elçi-i şânî Seyyid Muḥammedü’l-‘arabî ile Bâb-ı Âşafi’ye kudûm ve şadr-ı a‘zam ḥazretleri levâzım-ı mihmân-nevâziye i‘tibâr-birle geçen sene Buḥara cânibinden tevârüd eden elçi mişillü ḥakklarında icrâ-yı rüsûm buyurup elçi-i evvele ferâce kākım ve şânîye ser-haddî kākım hil‘atler eksâ ve cizye başbâkîkûlün mihmândâr naşb ve müteveffâ ta‘yîn i‘tâsıyla nevâziş ü taltîf ve südde-i seniyye-i şehen-şâh-ı enâma olan hediyelerin taḳdîm edüp hâl ü şânların taḥrîr ile ta‘rîf ü tevşîf buyurmuşlar idi. İşbu³ dîvân-ı ma‘delet-i bünyânda teblîğ-nâme eylemek maşlahatı mülâbesesiyle müsûl ve ḥuzûr-ı mekârim-ı zuhûr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhî ile şeref-yâb-ı iltifâtı olmalarına lede’l-istîzân-ı ruḥşat-ı hümâyûn-ı cihân-bânî-i erzânî buyurulmağın dîvân-ı hümâyûna ihzâr tevķî‘ [189^a] efendi zîrinde ta‘yîn-i maḳâm ve menfere-i⁴ şadâret-i dest-gâhîde it‘âm olunup şadr-ı a‘zam ḥazretleri verâsından ḥuzûr-ı hümâyûn-ı mülûkâneye duḥûl ü müsûl eyleyüp ferâce sammûr kürk ile elçi-i evvel ikrâm ve kākım kürk elçi-i şânîsi mazhar-ı luṭf-ı pâd-şâh-ı eyyâm buyurulup bundanşoñra ve⁵ Dubrovnik elçileri ruḥşat-yâb-ı müsûl ve ba‘dehu Eflâḳ voyvodası olan Mihalaki çehre-sây-ı ḥuzûr-ı hümâyûn ile nâ’il-i ḥâmûl⁶ oldılar.

İstîtrâd

Elçiyân-ı ḥâkim-i Fâs’ın taḳdîm-i nâme için dîvân-ı mu‘allâ-yı erkân-ı mülûkâneye ruḥşat-yâb-ı müsûl olmalarının eğerçi kayd-ı sâbıḳı bulunmayup lakin miyâne-i ḥükkâm-ı İslâm’da sülâle-i celîle-i cenâb-ı risâlet-i dest-gâhîye intimâ ile

¹ “Birbirinizi sevmeniz için hediyeleşin.” Hadîs-i Şerîf. Bu hadise nüshalara kısmi olarak verilmiştir. Anlamlı olması amacıyla metinde tamamlanarak verilmiştir. Bk. Malik b. Enes, *el-Muvatta*, II, 90; Ebubekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali el-Beyhaki, *Sünenü’l-Kübra*, VI, 169.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

³ İşbu B: -AE.

⁴ Menfere AE: Süfre B.

⁵ Ve A, B: -AE.

⁶ Ḥâmûl AE: Me’mûl B.

mümtâz bir tâ'ife-i şerîfe-i müşrik-sûz ve gâzâ-perdâz¹ olmalarıyla pâd-şâh-ı kerâmet-iktinâh hazretleri taraflarından tevķîr ü tekrîmleri huşûsuna i'tinâ ve ikrâmen lînisbehümi'l-celîl zîkr olunduğu üzre vuşûl-ı hużûr-ı hümâyûnları ruşşatı ve cihât-ı sâ'ire ile mültefet ü mergûb olarak ihsân ü iltifât-ı sultân-ı 'âtuftet-i mu'tâdeden hâ'iz-i haz-ı evfâ olmuşlardır. Elçi-i kebîr hâşâ müzâyâka-yı beytû'l-mâl-i müslimînden hâkimleri Müvellâ Mehmed'in hâbîr olduğı ba'de'l-istîfân hużûr-ı hazret-i şadâret-penâhîye teferrüd² ve³ gûyâ hâkim-i müşârun-ileyhiñ dört biñ kîse aķçaya dek imdâd ve⁴ devlet-i hidmet ve devlete hâhiş-ker olduğundan bir kıt'a 'arîzasıyla cânib-i âşaf-ı menâķib-ı vezîrâneye tahrîr ü tebyîn eyledi. Şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleriniñ

Şî'r

مراسم مرتبه درپایه كه استغنا

نظر بهمت من کرده احتیاج منست⁵

mazmûnları mâ-şadaķ-ı himmet-i deryâ vüs'atleri olmağın vech-i meşrûh üzre elçi-i mûmâ-ileyhiñ şûret-i yâveri ve yek-cihetde icâzet-hâh-ı i'ânet olmalarına daħl ve efrenîden 'ârî olarak cevâba taşaddî-⁶birle sâye-i 'inâyet-vâye-i sultân-ı selâtîn-i tâc-bahşîde beş biñ kîse aķçalık

العبد ومايملكه كان لمولاه⁷

mazmûnunca taraf-ı âşafânelerinden müddet-i yesîreden⁸ hazîne-i mülûkânelerine def ve teslîm olunmasında dû-çâr-ı zaħmet ü meşâķķ olmayacağın beyân ile salţanat-ı seniyyeniñ ol-vechile i'ânete 'adem-i ihtiyâcın i'lân ve 'adem-i kabûlden elçi-i müşârun-ileyh üftâde-i⁹ işkence-i¹⁰ şerr-mesâri ve¹¹ hicâbet¹² olmamaları maşlahatı zımnında erzân-ı metâ' diyârları olan gûherçile vesâ'ir edevât ü mühimmât-ı ģarb ü peygâr taķdîmiyle teşyîd-mebâni yek-dill ü yek-cihetiye müzâvele eylemeleri

¹ Ĝaza-perdâz B: Ĝaza-pürdân AE:

² Taķrîr B: Teferrüd AE.

³ Ve B: -AE.

⁴ Ve B: -AE.

⁵ "Senin ayağının tozu olmak bize rütbedir. Bize himmetinle nazar et. Biz muhtacız." anlamında Farsça bir beyit.

⁶ Taşaddî-i A, B: Taķdîr-i AE.

⁷ "Köle ve kölenin eşyaları sahibinindir." anlamında Arapça bir cümle.

⁸ Yesîreden AE: Yesîrden A.

⁹ Üftâde AE: Fütâde-i B.

¹⁰ İşkence-i AE: Şikence-i A, B.

¹¹ Ve B: -AE.

¹² Hicâbet AE: Ĝacâlet B.

huşûşunda maḥîr oldukların ihbâr ile Devlet-i ‘Aliyye-i ebedd-müddetiñ min-küllî’l-vücûh kuvvet ü¹ kudretin iş‘âr ü izhâr buyurup sâlifü’z-zıkr Fâs ḥâkimi tarafına cânib-i Devlet-i ‘Aliyye’den iltifât ü ragbet-i lâzime-i şân-ı salṭanat ve muktezâ-yı gayret ve diyânet olduğundan gayrı bu mevsimlerde mülûk-ı İslâmiye ile tarḥ-ı encümen-i şafvet ve bi’l-mükâtebe² izhâr-ı mâlzeme-i muḥabbet mutazammın fevâ’id-i keşîre olduğu bedîhî olduğuna binâ’en ihlâş-nâme-i müşârun-ileyh taḥrîr-i cevâb-ı bâ-şevâb zımnında müsâ‘de-i meşâyih-i ifâde-i ḥazret-i ḥilâfet-penâhî qarîn-i tesvîg ve ‘azm-şân-ı devlet-i ebedd-müddete nisbetle ve bâ-yi melaḥ ve müverred-i ‘ibâret olan hediyyesine muḳâbele şûretinde mevâhib-i mekârim-i ḥazret-i şehir-yârî bî-dirîg bıyırulub zîrde defter olunduğu ecnâs ve ‘atâyâ ü hedeyât tertîb ve sefirleri daḥi fevkü’l-me’ mûl taṭyîb ve i‘âde ve tesyîr olundu.

Ṭaraf-ı Hümâ-yı³ Ḥazret-i Cihân-dâr’den Fâs Ḥâkimine İrsâl Olunan Hedeyâtüñ Defteridir⁴

[189^b] Altun ḳabza ve altun bâlcığı yüz on beş ‘aded kebîr vasaṭ elmâs ile muraşşa‘ ve ḡılâfiniñ altun ağızlığı daḥi kebîr ve vasaṭ elli altı ‘aded ve iki kıṭ‘a altun bendleri on sekiz ‘aded ve altun dibliḡi ve kırk bir ‘aded elmâs ile müzeyyen ve iki ‘aded altunı yâfteli on dört ‘aded şaḡîr elmâs ile maḥallî Leh-kârî şerit-bendli ağır⁵ çiçekli dîbâ-kîse derûnuna mevzû‘ alef-i İstanbulî şeyf

Fevḳinde bir ‘aded kebîr yâḳut ezrak ve ḳabzasında kebîr ve vasaṭ yüz on sekiz ‘aded elmâs ile muraşşa‘ ve keزالik ḡılâf daḥi kebîr ve vasaṭ kırk dört ‘aded elmâs ve bir ‘aded kebîr yâḳut-ı aḥmer ile müzeyyen altun ḥançer

Ḳabza

1

Ḳabza

1

Yeşil ḳaṭîfe üzerine vasaṭında bir ‘aded kebîr elmâslı ve iki ‘aded kebîr zümrüd ile

Fevḳinde bir ‘aded kebîr yâḳut ezrak ve otuz yedi ‘aded kebîr ve vasaṭ elmâs ve

¹ Ü B: -AE.

² Ve bi’l-mükâtebe A.

³ Hümâ-yı A: -AE.

⁴ Bu başlık B nüshasında mevcut değildir.

⁵ Ağır A: -AE.

on sekiz ‘aded vasať elmâs ve yigirmi dört kezalik kabzasında dağı kebîr ve vasať elli ‘aded şağır elmâs ile muraşsa‘ üç ‘aded ve balçıkda otuz ve gılâfında yüz on altı müşebbek altun keleli ve altmış ‘aded ‘aded elmâs ve bir ‘aded kebîr yâkut-ı hurde elmâs ve on iki ‘aded şağır yâkut ile ahmer ile muraşsa‘ altun bıçağ

Kabza

1

1

Yeşil kaťife üzerine üç ‘aded kebîr zümrüd ve otuz altı ‘aded vasať elmâs ile muraşsa‘ üç ‘aded altun müşebbek kebîr keleli ve kırk ‘aded hurde elmâs ve sekiz ‘aded şağır yâkut ile müzeyyen sekiz ‘aded müşebbek keleli ve bendleri yâfteleri yâdıızlı sîm ve üç ‘aded kelelerinde otuz altı ‘aded hurde elmâs ve üç ‘aded yâkut ile müzeyyen yâdıızlı sîm zincîr-bendli yek-pâre incüli tîr-keş

‘Arûsuñ kundâklı yâdıızlı sîm bilezikli hâre cevher-dâr şış-hâne tüfeng

3

1

Şom kundâklı yâdıızlı sîm bilezikli hâre Şış-hâne tüfeng

Bağa kundâklı yâdıızlı sîm ile bilezikli hâre Şış-hâne tüfeng

Yâdıızlı zerre ökselikli âl kalıbdan şaçaklı sîm başlu kebîr yâdıızlı sîm döşeme

Âl kalıbdan sacaklı yâdıızlı kebîr sîm rağt

1

1

Sîm yâdıızlı gadâre kabza

Yâdıızlı sîm rikâb çift

Yün atlas İstanbul üzerine İstanbul kârî ağır-besend işleme ve yâdıızlı sîm yüzlü ve ibrişim sacaklı kaťanî aştarlı şarma

Yün kaťife üzerine yâdıızlı sîm eđer

1

1

1

	İstanbul kârî	
Haleb kârî elvân	elvân-ı muṭallâ	İstanbul kârî elvân kömür üzerine muṭallâ
muṭallâ çiçekli ṭaḳa	şükûfe-dâr-ı	ve şükûfe vârin ṭaḳa
5	beldâr ṭaḳa	5
	5	

İstanbul kârî elvân			
kömür üzerine	İstanbul kârî	موچلي elvân şof	Elvân şalı donluk
muṭallâ ve şükûfe-dâr	elvân kömür ṭaḳa	donluk	5
yâlı küfesi ṭaḳa	5	5	
5			

Medîne-i Münevvere'de Fâs hâkimleri tarafından tebrîken vaz' olunan Maşâhif-i Şerîfe'den iltimâs olunduğu üzere mücevherâtın fekk ü furûhtu bu vechile münâsib olmayup müddet-i medîdeden berü cânibinden kesb-i şeref ü feyz eden mücevherât-ı âbâd bî-gâne ve nâ-ehle girmek ve eşyâ-yı ḥabse gibi bey' ü şirâ olunmak muḳtezâ-yı diyânet olmadığı zâhir olup lakin Fâs hâkimi müşârun-ileyhiñ bir ṭarîḳ ile memnûniyyeti daḫi nezd-i ferd-i¹ ḥazret-i hilâfet-penâhîde mültezim olduğuna binâ'en tevâbî Fâs hâkimiñ âbâ ü ecdâdı ervâhına hibe olunmak üzere üç kıṭ'a muşḥaf-ı şerîf ve üç kıṭ'a delâ'il-i laṭîf-i irsâl ve Medîne-i Münevvere sâkinlerinden olup tilâvet-i ḥidmete ta'yîn olunan ma'lûmü'l-esâmî üç nefer mütedeyyin kimesnelere yigirmişer aḳçadan altmış aḳça ḥavâlî-i Şam'dan vezâ'if-i ta'bîniyle izhâr ve mürüvvet ve 'inâyet-i bî-himâl buyuruldu. Mâh-ı mezbûruñ yigirmi altıncı günü Bâb-ı Âşaffi'de vuḳû'-ı ḥitâm-ı tevzî'-i mevâcib-i sipâh ü silah-dâr ma'lûm-ı şeh-r-yâr-ı kerâmet-âşâr olmağın ṭaraf-ı ḥümâyûn-ı 'âṭufet-merhûnlarından fevḳü'l-mu'tâd tertîb buyurulan teşrîfât-ı mekârim âyâtları ile eşer-ḳalem-i 'anberîn-i raḳm-ı mülûkâne olan ḥaṭṭ-ı şerîf-i 'inâyet-redîf-i tâc-verî silahdâr-ı şeh-r-yârî aḡa ile sarây-ı âşafâneye vürûd ve cânib-i düstûr-ı vüḳûrdan vech-i [190^b] lâyıḳı üzere istikbâline bezl-i maḳdûr buyurulup vüçûh-ı enâmda mükerreren ḳırâ'et ve herkes tilâvet-i âyât-ı du'â-yı pâd-şâh-ı eyyâm ve şenâ-yı vezîr-i âşaf-gulâma müvâzebet ü müdâvemet eyledi.

¹ Ferd-i A: Fevz-i AE.

Zikr-i Risâle-i Sür'atçıyân

Pâd-şâh-ı mekârim-i dest-gâh¹ **ابد الله وقواه** hazretleriniñ ehemmi-i mehâm-ı umûr-ı devlet-i ebedd-i ittşâl ya'nî akdem-i levâzım-ı harb ü kıtâl olan ʔob ve mühimmât ve cebe-hâneniñ tetmîmi ve huşûşen idâre ve â'mâline me'mûr olanlarıñ tertîb ü tanzîmi maflûb-ı hümayûn-ı cenâb-ı cihân-bânî üzre hümem-i hazret-i şadâret-i dest-gâhî ile iki biñ nefere iblâğ olunması huşûşuna temşîr-sâk olunan sür'atçı neferâtınıñ bundan muqaddem maħallinde baş olunduğı üzre tertîb ve nizâmlarına cânib-i âşafîden kemâl-i ihtimâm ve ʔobhâne-i 'âmire kışlağı civârında müceddeden kışlâk binâsıyla me'vâ ve maħarrlarıñ ta'yîn ve tesviyesine sa'y mâ-lâ-keâm olup bâlâda şebt olunduğı vechile yevmiyeleri ikmâl ve keyfiyyet-i istiħdâmları 'alâ-vechi'l-icmâl sa'y-i şebt-i cerîde-âşâr olmuşidi. Ammâ şadr-ı a'zam-ı vâlâ-hümem hazretleri dâ'imâ zümre-i mezkûreniñ vesîle-i istiħkâm ü nizâmları olur esbâbıñ istiħşâlin tedebbür ve² zer'aten teşyîd-bünyân-ı intizâmları olan hâlâtı mülâhaza ve tefükkerden hâlî olmayup kavm-i mezkûruñ ber-muktezâ-yı zemân-ı Devlet-i 'Aliyye-i ebedd-iķtirânına derecelerde lüzümü³ olduğun em'ân-birle verilen nizâmlarınıñ pâyedâr ve her hâlde esâs intizâmları müstahkem ü üstü-vâr olup teceddüd hâdesât ü inķilâb deverân ile halel⁴-pezîr olmağdan daħi şiyânet ve bu hizmet-i celîleyi 'urza-yı hederden viķâyet zımında bir⁵ maķâle tertîbine himmet buyurup mişâlen hîn-i muhârebede lâzım olan edevât ü mühimmâtıñ keyfiyyet-i i'mâl ve bir ʔoba ne miķdâr mühimmât tertîb olunmaķ iķtizâ edüp teveccühle kullanmağa muhtâc olduklarını mübeyyin fikr-i deķâyıķ-ı beyn-i vezîrâne ve karîha-yı şabîha-yı âşafâneleriyle ber-âverde-i silk-i takrîr⁶ buyurdıkları cevâhir-i zevâhir-i fevâ'id hıfz ve tertîb olunaraķ ol-bâbda bir risâle-i nefîse te'lîf ve fehvâsında⁷ neferât-ı mezkûreniñ meydân cenglerinde ʔobların⁸ ne minvâl üzre vaz' olup 'askerleriñ daħi şaf şaf olup muķâbele-i a'dâya ibtidâ eylediklerine ʔoplar ne vechile endâhte olunacağı ve ilerü ve gerü gitmeleri ne vaķte iķtizâ eylediğı ve kal'a muhâşarası ne güne olduğü ve ne miķdâr mühimmât ve ʔob ve cebe-hâneye muhtâc

¹ "Allah onu desteklesin ve güçlendirsın." anlamında Arapça bir dua.

² Ve B: -AE.

³ Lüzümü B: -AE.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven **حلل** (Hâlel) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **خلل** (Hâlel) şeklinde olmalıdır.

⁵ Bir A, B: Ve AE.

⁶ Takrîr B: Takdîr AE.

⁷ Fehvâsında AE: Fehvâsınca B.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında **طوبلرن** (ʔobların); B nüshasında ise **طوبلرك** (ʔoblarıñ) imlâsıyla yazılmıştır.

olduğu yegân yegân taḥrîr ü taṣṭîr ve birer şûreti kışlâklara vaz'-ı ve ser-'askerler taraflarına ṭobcubaşılara i'tâ buyurulup dâ'imâ yedlerinde hıfz ve müṭâla'a¹ eylemeleri tenbîh ü te'kîd olduğuna binâ'en evvel risâle-i celîleniñ be-'ibâret-hâ bu maḥalle daḥi sebt olunması müstaḥsen görölmeğın keşîde-i silk-i âşâr ve 'urza-yı müṭâla'ât evvelü'l-ebşâr kılındı.

Risâle-i Mezkûr Ba'de'l-elḳâb

Evvelki Mâdde

Sür'atci neferâtınıñ bir miḳdârı yâḥûd cümlesi sefere me'mûr olduklarında bir 'aded sür'at ṭobına şâlîden deñilmiş beş yüz ḥartûc kîsesi dört yüz ağacdan çevrilmiş palasturpe ki gülle tarafıdır ve dört yüz gülle ve yüz 'aded şarılmış şalkım peşrev² ve biñ iki yüz falye tenekesi ve yüz 'aded mehâbb ve üç vuḳıyye fitil-i Mısrî ve dört 'aded ḳâyışdan yâye ḳoşum ve bir mânevele ve yedi 'aded eğri ṭomar ve bir 'aded mehâbb mâşası ve bir 'aded fitil ağacı ve beş 'aded sünger ve üç 'aded ḥartûc çantası ve bir 'aded falye çantası ve bir 'aded mehâbb çantası yârim kıyye ḳınnâb ve ṭomârları bend ve sûd³ için bir çift ib ve bir 'aded gerdel ve bir 'aded pây-i ḥınzır ve falye için üç 'aded iğne tertîb oluna.

İkinci Mâdde

İşbu bir 'aded sür'at ṭobuna tertîb olunan beş yüz ṭakımdan yüz yigirmi beş 'aded gülleli ḥartûc ve otuz 'aded şalkım peşrev ḥartûc bağlanup cümlesi yüz elli beş ḥartûc ider, otuz 'aded peşrev ḥartucları ḳapaḳlı cebe-ḥâne 'arabasınıñ altındaki gözlerden iki sıra gözlere vaz' oluna ve yüz on beş 'aded gülleli ḥartûclar daḥi mezkûr 'arabaniñ [190^b] altındaki ve üstündeki gözlerle keçe ile şıḳça vaz' oluna ki yolda incinmeye ve bâḳî ḳalan on 'aded-ı ḥartûc daḥi ṭob 'arabasındaki küçük cebe-ḥâne şandûğınıñ sağ tarafına keçe ile vaz' oluna ve şol tarafına iki yüz falyesi tenekesi ve yigirmi mehâbb ve bir miḳdâr fitil-i Mısrî ve bir 'aded falye iğnesi ve iki sünger vaz' oluna ve ḳapaḳlı cebe-ḥâne 'arabasınıñ üst ṭabaḳasına mehâbb vaz'ıyçün ḳalan maḥalle daḥi yigirmi mehâbb ve üç yüz falye tenekesi ve bir miḳdâr fitil-i Mısrî ve ḳınnâb ve bir 'aded ib vaz' oluna ve bir 'aded ib daḥi sûr olmaḳ için ṭopuñ boğazına şarıla ki inişde

¹ Müṭâla'a A, B: Muṭâlebe AE.

² Peşrev B: Beş AE.

³ Sûd AE: Sûz B.

ve yoğuşda iktizâ eder ve yâye қоşumları ile falye ve mehâbb çantaları hırtuc çantaları içine қonulub қаpaқlı cebehâne ‘arabasınıñ қаpağı altına hırtuc gözleriniñ üstüne vaz’ olunup bir topa lâzım olan mühimmât topuñ yânından ayrılmayup¹ top üstüleri kendü topuna² ve toldurduğı қаpaқlı cebehâne ‘arabasına birer nişân eyleye ki vesâ’irine³ қarışmaya. Қаpaқlı cebehâne ‘arabasınıñ gözleri tolduқdanşoñra fazla қalan boş hırtuclar ve yedek olan sâ’ir mühimmât öküз arabalarına vaz’ olunup gerü orduda dura.

Falye Tenekesine Eczâ Vaz’ınıñ Tarîkı

Evvelâ âteş alması âsân olmaқ için falye tenekesiniñ çanâğında iki delikden pamuқ ipliğı geçirüp ba’dehu bârût siyâh tozunu keskin ‘araқ ile şuluca hamîr edüp bir қаşık ile falye tenekesiniñ çanâğından döküp âlet yânında aқıdup içi delik қala. İç[i] delik olmaz ise tîz âteş almaz.

Falye Tenekesine Eczâ Vaz’ınıñ Aḡar⁴ Tarîkı

Beş қat pâmуқ ipliğini қatlayup ve keskin ‘araқ içine vaz’ edüp ba’dehu bârût tozunu ‘araқ ile şuluca hamîr edüp mezkûr⁵ fitilleri bulayup⁶ gâyetle içre ve üzerine bârût tozu eke ve қurudup teneke içine vaz’ edüp âteş alması âsân olmaқ için bir miқdâr fitil ucu daḡi teneke çanâğından taşra қala.

Ṭob İçinde Ḥumbara İtmeniñ Tarîkı ve Eczâsınıñ Terkîbi Tarîkidir

Evvelâ altı қat eğer ince ise sekiz қat pamuқ ipliğini қatlayup hâzır eyleye. Ba’dehu bârût siyâh tozunu keskin ‘araқ ile şuluca hamîr eyleyüp mezkûr ipliğı bulayup gâyetle içre ve üzerine bir miқdâr bârût tozu eke ve қurudup fitil eyleye.

Sânîyen yedi fincân bârût-ı siyâh ve üç fincân gûherçile ve bir fincân kükürdü döküp ve⁷ ince elekden geçirüp mezkûr eczâları keskin ‘araқ ile қoyuca hamîr eyleye. Şöyle ki kim avucile şıқdıқda ṭob ola. Fiske ile toқunduқda tağıla. Қarârı budur. Ba’dehu ḡumbara tıpasına aғac dest-gâh deliğıne vaz’ edüp tıpanıñ deliğıne mezkûr eczâdan iki parmaқ miқdârı toldura ve üzerine baқır mil şoқup dört kerre sağır toқmaқ ile ura ve yine eczâdan bir miқdâr daḡi toldura ve beş toқmaқ ura ve toлмаға bir

¹ Ayrılmaya A, B: +Ve A, B.

² Topuna B: Tobuna AE.

³ Vesâ’irine B: Tersâneye AE.

⁴ Aḡar B: -AE.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven **منكو** imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu **منكور** (Mezkûr) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bulayup B: Bulup AE.

⁷ Ve B: -AE.

barmak kaldıkda bârût ile yapılmış fitilden yârim arşûn fitîli dört kat edüp uçlarını tıpa içine şokub üzerine eczâ toldurup yine tokmak ile ura. Tıpa toldukda taşrada kalan fitîli tıpanıñ çanâğına uşûl ile yerleşdirüp ve kâğıd ile bağlaya ve üzerine kalınca bez bağlaya ve zift ile sıvaye eylemesi iktizâ eyledikde tıpanıñ ağzındaki ziftle bezi bıçak ile kesüb âteş almak için fitîlleri tışarı çıkaralar. Lakin bârûtların kuvveti ma'lûm olmak için tıpa yapıldıkda bir dânesi tob ile atilub tıpanıñ içindeki eczâ tız yanub menzile varmazdan muqaddem patlar ise tıpanıñ eczâsı boş etmek iktizâ eder. Ol-vakt dört beş dirhem gûherçile nokşân konulup yerine dört beş dirhem kûkürd konula¹ ağır yanar. Sâniyen humbarayı ağacdan çevrilmiş hartuc palâsturpasına humbara zarifdir. Zift [191^a] ile yapışdırub ağac dest-gâh üzerine kaviiye ve humbara içine bârût koyup humbara tıpası ucunu kalem-vârî kesüp üzerinden şoka. Tıpanıñ üstüne bir keçe üzerine şağır tokmak koyup besleyerek kollayarak bir kebîr² tokmak ile³ ura ura humbara içine indire. Ba'dehu üç vuqiyye çâpında topuñ hazînesine göre şâlîden dikilmiş hartuc içine yârim vuqiyye bârût kayup ve ağac zırka yapışmış humbarayı dañi üzerine koyup humbaranıñ boğazına qarîb muhkem dike ve kınnâb ile bağlaya. Ve kınnâb yerini zift ile sıvaya ve kezalik zarķıñ gediği maħallini dañi hartucuñ üzerine kınnâb ile şıkıca bağlaya. Ne miqdâr şıkı olursa ol-kadar a'lâ olur.

Ve Bu Humbara Hartuclarınıñ Atılmasınıñ Tarîki

Evvelâ fitîlleri âteş almak için topuñ içine eliyle beş on dirhem bârût serpe. Ba'dehu hartucuñ üzerindeki humbara tıpasına zift ile yapışmış bezi ve kâğıdı bıçak ile kesüp tıpanıñ çanâğında olan fitîlleri taşra şarkıdup hartucu topa şokup bir tomar ile indire ve teneke falyeye şokup âteş eyleye.

'Arağ Keskîn midir Değil midir Tecrübesi Budur

Bir kaşık içine bir miqdâr bârût koyup üzerine bir miqdâr 'arağ koya. Şem' ile âteş eyleye.⁴ 'Arağ yanarak dökünüp bârût parlar ise 'arağ keskindir ve her⁵ eczâya el verir.

¹ Konula B: Kuvvetiyle AE:

² Kebîr A, B: Bir AE.

³ İle B: -AE.

⁴ Âteş eyleye B: -AE.

⁵ Her A, B: -AE.

Tertûb-i Sefer

Evvelki Mâdde

Sür‘atciyân neferâtınıñ şurûţ-ı nizâmlarında on neferi bir topa ta‘yîn olunmuş olup on neferiñ biri tob ustası olup kendüniñ hîdmeti topa âteş etmek ile sâ‘ir toköz nefer yoldaşlarını kullanmak olmağla toköz nefer yoldaşlarından birini tomarcı ve birini tomarcı yamâğı ve birini hartuccu ve birini çantacı ve ikisini çantacı¹ yamâğı ve birini falyeci ve ikisi dağı iktizâ eden hîdmete kullanmak için topuñ yanına tertîb ü ta‘yîn eyleye.

İkinci Mâdde

Ceng mağalline beş konak kıala tob üstüne şarılmış fitil ağacı ile mehâbb maşasını ve² çantasını yanına ala ve falyeci dağı falye çantası beline kuşana ve tomarcı ve yamâğı ve hartuccu üç ‘aded yaye koşumunu³ boyunlarına takalar ve çantacı dağı bir ‘aded yaya koşumuyla⁴ bir ‘aded çantacı boynuna tağa ve iki nefer çantacı yamağları dağı iki ‘aded çantayı⁵ boyunlarına takup ceng vaktinde kapaklı cebe-hâne ‘arabasından hartuc alup bir biri ardınca çantacıya hartuc yetişdireler ve bir topa üç tomar ve bir mânivele koyup düşmemek için ip ile bağlayalar ve topa bir gerdel aşalar ve içine sergi koyup topları bir sergi ile sileler. Sergi bulunmaz ise bû⁶ ile yâhûd şu ile sileler. Eğer şu dökünür ise topları ağır ağır atalar. Eğer gerdel kurumuş ise şu tutmaz. Lakin beş gün şu konduğda ışlanup suyu tutar ve öküz ‘arabasinda olan boş⁷ hartûclarıñ dağı bir miqdârı taldurulup bârût vârdillerine vaz‘ ve yedek olmak üzere hâzır tura.

Üçüncü Mâdde

Gerek şaf-ı cenginde sağ kıoldan şol kıola varınca yedişer sekizer ‘aded sür‘at topları münâsib mağallere konulup topların arası on beşere âdim arâlık ola. Eğer toblar az ise dörder tob konula ve yedi sekiz topuñ sağında ve şolunda olan birer tob mıkrâz⁸-

¹ Çantacı A, B: Baltacı AE.

² Ve B: -AE.

³ Koşumunu B: Koşusunu AE.

⁴ Koşumuyla B: Koşusuyla AE.

⁵ Çantayı B: Çantacı AE.

⁶ بول B.

⁷ Boş B: Puş AE.

⁸ Mıkrâz AE: Mıkrâş B.

vârî tura ki¹ hem öñünden gelen düşmene ve hem sağından ve şolundan gelen düşmene rahne ola ve topuñ ön² tekerleği ile kapağ cebe-hâne ‘arabası tobdan elli âdım gerüde bâr-gîrleri koşulu tura ve topuñ toğrusunda tura ki her topuñ öñ tekerleği ile kabağlı cebe-hânesi ‘arabası kağı topuñ olduğı ma‘lûm ola. Eğer düşmen üzerine varılmağ iktizâ ederse yeñiçeriler ile berâber âheste âheste gideler ve topları yaya koşumuyla [191^b] çekeler ve ardlarınca kabağlı cebe-hâne ‘arabasıyla topuñ öñ tekerleği dağı ardlarınca elli adım gerüden gelmek için tobd ustaları muqaddem tenbîh eyleyeler. Eğer düşmen gülle menziline ise gülle atılıp ve eğer kurşun menziline gelür ise şalkım peşrev atalar. Bu vechile ceng olunaraq ‘avn-i hağğla düşmene rahne olup düşmen üzerine atlu ve yaya ‘askeri yürüyüş eyledikde bizim ‘askerimizi gözedüp tobd atmayalar. Bizim ‘askerimiz düşmen öñünden ayrıldığda yine düşmene tobd atalar. Lakin düşmeni ve toplarını nişâna alaraq ve işâbet etdirerek atalar. Cebe-hâne ‘arabasındaki hartûçlar azalur ise tobd ustası öküz ‘arabalarından vardil içinde olan³ hartuçlara bir iki yoldâş gönderüp hartuç yetiştireler. Hartucuñ döğünmesi müşekkel mâddedir. Böyle vağtde hartuçlar cevherden a‘lâdır ve eğer düşmen bizim üzerimize gelür ise bâlâda tahrîr olunduğı üzre ceng ederler. Gerü gitmek iktizâ eder ise toplar ataraq yâyâ koşumuyla gerü çekerek elli adım gerüde olan öñ tekerleklere getürdiklerinde civataya geçirüp bârgîrler ile çekerler. Eğer düşmen alçağda ise topları dört tekerlek üzerinden atalar. Ve eğer düşmen yüksekde ise topları civatasından çıkarup iki tekerlek üzerinden atalar. Lakin toplarıñ ilerü ve gerü gitmesi berâber olduğda düşmen bu kadar âteş üzerine gelemez ancak kimi ilerüde ve kimi gerüde olursa düşmene rahne âz olur. Cümle toplarıñ ilerü ve gerü gitmesinde cemâ‘at şafî gibi berâber olmasına ihtimâm eyleyeler.

Dördüncü Mâdde

Yaya ‘asker üzerine atlu ‘asker hücûm eylese yâyâ ‘askeriñ tobd ü tufengleri kesret üzre olmağla atlu ‘askere rahne olur. Bu sebebden atlu ‘asker yâyâ ‘asker[ler] üzerine gitmezler. Eğer düşmen tarafından atlu ‘asker çıkarırsa bizden dağı atlu ‘asker çarhaya çıkaralar. Ol-vağt sür‘atçiler dağı bir miqdâr sür‘at toplarını bârgîrler ile atlu ‘askeriñ ortasında getirüp iki tarafıñ atlu ‘askeri ceng ederken toplarıñı hâzır ederler. Bizim

¹ Ki B: Kim AE.

² Bu kelime AE. ve B nüshasında Ön (ون); A nüshasında ise Öñ (وك) imlâsıyla yazılmıştır.

³ Hartûçlar azalur ise tobd ustası öküz ‘arabalarından vardil içinde olan B: -AE.

‘asker[imiz] toplarıñ öñünden ayrıldıkda topları taldurup iktizâsına göre beşer onar def‘a atalar. ‘Avn-i haqqıla düşmen firâr edüp bizim atlu ‘askerimiz yine cenge mübâşeret etdikde yine topları muqaddemki gibi hâzır edüp ‘askerimiz açıldıkda yine taldurup¹ atalar. Gerü gelmek iktizâ iderse ata ata gelüp yâya ‘askerimize dâhil olup cümle ile cenge mübâşeret edeler.

Beşinci Mâdde

Gerek çarha ve gerek meters ve şaf cenglerinde olan sür‘at toplarıñıñ topçuları düşmen nişânı almaması² için şaf bağlamayub ve cem‘iyyetlü turmayub topıñ şağında ve şolında birbiri ardınca turub düşmen qarşudan baqdıkda iki adım gibi görüneler ve topuñ ağızını daği göstermemeğe³ sa‘y edeler.

Altıncı Mâdde

Toplarıñ azlığına ve çokluğına göre bir miqdâr sür‘at topu[nu] ayırub⁴ ser-‘asker paşa çâdırı yanına koyub bârgîr ve cebe-hâne ve mühimmâtıyla hâzır turub düşmene muntazır olalar. Eğer düşmeniñ bir bölüğü top olmayan bir maħalle hücum eder ise der-‘akab ol-topları ol-maħalle yetişdireler.

Yedinci Mâdde

Sür‘atci neferâtı bir ser-‘asker paşa ma‘iyyetine me‘mûr oldıklarında sür‘atci neferâtınıñ ne vechile hareket ve hizmet idecekleri ma‘lûm olmağ için işbu risâleyi ser-‘asker paşaya gösterüb işiñ iktizâsını daği zâbitleriyle berâber lisânen ifâde ideler ve ser-‘asker paşanıñ emr ve re‘yiyle hareket edeler. Ve bir sür‘at ortasına bir saqâ مشقي ve bir bârgîr taleb edüp ser-‘asker paşa daği cebehâneden yâhûd kendi tarafından verdikde bir saqâ koşub sür‘at topları yanından ayırmayalar.⁵ Ve ser-‘asker paşadan bir cerrâh taleb edüp cerrâhi yânlarından [192^a] ayırmayalar.⁶ Bir buçuğ kıyye çâpında sür‘at topunuñ gülle hartucına iki yüz elli dirhem ve salqım hartucuna iki yüz dirhem bârût vaz‘ oluna ve bir kıyye çâpında sür‘at topunuñ güllesi hartucuna yüz seksan dirhem salqım hartucına yüz elli dirhem bârût vaz‘ oluna miqdâr-ı kifâyedir.

¹ Taldurup AE: Toplar B.

² Almaması AE: Almamağ A, B.

³ Göstermemeğe B: Göstermemek AE.

⁴ Ayırub AE: Ayrılıp B.

⁵ Ayırmayalar B: Ayrılmayalar AE.

⁶ Ayırmayalar B: Ayrılmayalar AE.

Vazîfe-i Hâl Ve Zâbiâtân

Evvelâ toplarıñ maḥall cengine nizâm ve râbıtasıyla maḥalli maḥalline vaz‘ ve tertîb olunup ve sür‘at ve diĸkat üzre endâhte olunduĸça cânib-i düşmene küllî dehşet-târî olup yürüyiş ve muĸâbelede ĸayret ü metânetlerine ḥalel gelüp nereye hezîmet ve perîşânlıklarına vesîle olur ve topçubaşı vesâ’ir zâbiâtân bi’l-ittifâĸ muĸaddem meşveret edüp re’y ve¹ tedbîrleri cümle bir olarak topları sağ ve şol ve orta kollara tertîb ü taĸsîm eyledikten soñra her kola birer idâre-i neferâta ĸâdir ve tedbîr-i umûra muĸtedir zâbiâtleri naşb olunup dâ’imâ ol-maḥallda kıyâm üzre ola ve neferât daḥi her hâlde añâ tâbi‘ olup hilâfına ḥareket etmeyeler ve ser-‘asker olanlarıñ² eĸer ‘adem-i ĸayret-i fehmile kendi ‘askerine ĸalb kuvveti olmaz ise hemân küllî himmeti tob³ ve cebe-ḥâneye şarf edüp müdâfa‘-yı a‘dâya ancak tob ile zafer-yâb olmaĸa sa’y ü diĸkat olunduĸda eĸer ‘askere ĸayret gelirse fazla maĸûlesi hisâb olunup ve gelmez ise daḥi faĸat tob ile müdâfa‘asına ihtimâm oluna. Be-‘inâyetullah hem ‘askere ĸayret-i küllî⁴ ve hem zafer-yâb olunması bedîhidir. Bu tedbîr sâ’ir devletlerde kerrâtle tecrübe olunmuşdur. Ve toplar maḥall-i cengde mecmû‘ bir maḥalle vaz‘ olunmayup muĸâbeleden muĸaddem üç kısım olunup ‘askeriñ sağ ve şol ve orta kollarına miĸdâr-ı kifâye vaz‘ ve taĸsîm oluna ki⁵ eĸer tobsuz maḥallden düşmen hücûm eyledikde vaĸt-ı müzâyâĸada bir maḥallden bir maḥalle tob naĸl oluncaya dek düşmeniñ ferec-yâb olmasına vesîle olmaya ve kebîr bâlyamız toplar piyâde ‘asker ile cengiñ orta koluna ve şaĸîr sür‘at topları süvârî ‘asker ile sağ ve şol kollara vaz‘ ve tertîb olunan ve maḥall-i cengiñ sağ ve şol ve verâv hizâsında mürtefi‘ maḥaller vâir ise düşmenden muĸaddem ol-maḥalleri zabt ü teşhîr edüp miĸdârınca tob ve cebe-ḥâne naĸl olunup ‘asker üzerinden düşmene endâhte oluna. Ve toplar daḥi şöyle vaz‘ ü tertîb olunmalu ki leşkeriñ ḥareketine ve tüfeng-endâzlara ve cünûd-ı sâ’ireniñ cengine mâni‘ olmaya ve eĸer toplarıñ maḥall-i sengistân ise gülleler yüksek gitmeyüb yerden sekerek gedüp yerden taş ĸoparup düşmen tarafına seng-sâr ederek perîşânlık virmesi ḥada‘ cengdendir ve toplar her hâlde ‘askeriñ muḥâfaza vü muḥârese olmaĸın maḥall-i cengde ‘asker her ĸanĸı tarafa meyl iderse toplar daḥi ‘askeri ĸoruya ĸoruya⁶ ol-tarafdan ceng ide.

¹ Ve B: -AE.

² Olanlarıñ A, B: Bulunanlarıñ AE.

³ Tob B: -AE.

⁴ Gelmesi A, B: Küllî AE.

⁵ Ki B: -AE.

⁶ ĸoruya ĸoruya B: ĸorıya ĸorıya AE.

Düşmen ba‘îd ise gülle ile ve eğer qarîb gelür¹ ise şalkım ile ceng oluna ve eğer ziyâde takarrüb edüp iki leşker birbiriyle girîbân ber-girîbân cenge şitâbân olurlar ise top işlemeden kaldıkda topları gerü çeküp ikinci safda cümle mühimmâtıyla hâzır ü müheyyâ olup muntazırır turalar.² Be-‘inâyetü’l-mülki’l-müte‘âl leşker-i İslâm a‘dâya ğâlib olup tard ve ‘akab-gîr oldıklarında topları dahi gerek hayvânât ve gerek yâyâ koşumıyla çekerek ardlarınca gideler. Tâ ‘asker-i mansûre ne maħalle dek gider³ ise toplar dahi ol-maħalle dek tekmîl-i mühimmâtıyla gedüp ‘askerden bir hatve ayrılmaya. Ma‘âzallah-i te‘âlâ ‘aksi zuhûr ider ise bozğun ‘askerleri tobların⁴ ardına alup tob ile sür‘at üzre düşmeni müdâfa‘ ve işğâl ederek [192^b] tîz elden ‘askere nizâm ve râbîta verilüp tekrâr yeñiden cenge iktidâr gelinceye dek tob ile düşmeni meksûr ü perîşân edüp ferec virilmemesi şurûṭ-ı cengdendir ve toplar düşmene maħarâşıyla itile. Ziyâde zarar eder ve ekserî düşmen topları maħalline itile ki düşmen topçularını sür‘atden men‘ edüp tenezzüh⁵ hezîmetlerine vesîle olur ve her topuñ iktizâ eden mühimmât ve cebe-hâne yanında hâzır ü⁶ müheyyâ olup eğer palasturpe ve gülle qalmaz ise yeñiden gelinceye dek topu eğlendirmeyüp hemân bârût üstüne palasturpe yerine otluğ ve şaman ve yaprak ve toprak koyup gülle yerine münâsib taş koyup ata[lar]. Mühimmât yetişinceye kadar topuñ sür‘atine halel getürmeye ve her tob başında iki fitil îkâd üzre tura ve toplar maħall-i cenge dâhil olmadıkça taldurulmayup lakin yolda tavlanması lâzımdır. Ammâ tavlandığı vakt etrâfda olan cebe-hâne şandûklarına ziyâdesiyle muqayyed oluna ve maħall-i cengde ‘asker şaf şaf tertîb olundukda ibtidâ toplar ilerü konmayup evvelki şafiñ ardında ikinci şafiñ önünde iki şaf arâsında tura tâ düşmen qarîb gelüp tob menziline muqâbele vü muħârebeye şurû‘ olundukda ol-vağt toplar ilerü çıkup düşmene atıla[lar]. Ve bu tertîbden bâkî kalan toplar dahi cebe-hâne ve ‘arabacı ocağı neferâtlarıyla orta koluñ ardında turup bi’l-iktizâ ser-‘askeriñ ne maħalle emr edeceğine intizâren tekmîl-i mühimmâtlarıyla hâzır ü müheyyâ olalar. Ser-‘asker ne maħalle emr ü ta‘yîn eder ise derhâl ol-maħalle varup cenge ğayret edeler ve toplar leşkerden haddinden ziyâde ayrılmayub dâ’imâ birbirlerine hem-pâ olmaludur[lar]. Eğer ‘askerden ba‘îd-i maħalle veyâhûd bir tepeye nakli iktizâ eder ise düşmen topları hâlî

¹ Gelür A, B: -AE.

² Turalar B: Devreler AE.

³ Bu kelime B nüshasında sehven كيدر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu كيدر (Gider) şeklinde olmalıdır.

⁴ Bu kelime AE. ve A nüshalarında طوبلرن (Tobların); B nüshasında ise طوبلرك (Toplariñ) imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Tenezzüh AE: تيزيه B.

⁶ Yanında hâzır ü A: -AE. Cebe-hânesi B: + Yanında hâzır ü B.

görüp gayret edüp üzerlerine gelüp zabt veyâ ¹ جويله مسي mulâhazadan dūr olmamağla ol-vaqt topçubaşı ser-‘askerden topları muhâfaza edecek miqdâr piyâde ‘asker taleb edüp ‘asker ile gönderilmesi lâzımdır ve kebîr toplara vaz’ olunacak bârût ve güller cümlesi birden bire konmayup ve bârût daği açılmayup faķaķ bir vardil açup tükendikçe bir daği yine tükendikçe bir daği² ‘arabada indirüp açalar ve güller daği böylece azar azar ine ki bi’l-iktizâ toblarıñ ‘acele hareketi ve maħall-i aħara naķli zuhûrunda gülle ve bârût tîz elden ‘arabaya alınamayup yerde kalmaya ve toblar ġāyet serî‘ ve şitâb ile atıldıkça tob ustaları topuñ silmesine ve nişân almasına ‘aceden bakmayup hem topa zarar [verebilirler] ve hem güller beyhûde gider. Bir daķıkada on kerre atılmadan topu silerek ve nişâna diķkat olunarak düşmene işâbet etdirerek beş kerre atılması aħsendir ve düşmen topları açıkda olup ‘askeri meterslerde maħfi olur ise ol-vaqt toplara atıla. Toplardan söküp ‘askere işâbeti me’mûldür. Eđer ‘askeri açıkda olur ise ‘askere atıla velev düşmeniñ topları şiddet ile atılır ise yine gayret edüp ‘askere atup perîşânlığa sa’y oluna ve tobcıbaşı olanlar serdâr-ı ekrem ve ser-‘asker taraflarından³ me’mûr olarak zâbitân ve neferâta muħkem tenbîh ü te’kîd eyleye ki ceng nümâyân olmadıkça bârût vardilleri açılmaya. İhtimâl ki ceng olmaz ise bârûtuñ işrâf ve telefine sebep olmaya. Zîrâ bârûtuñ muhâfazası lâzımdır. Öyle zemânda cevher-i maķûlesidir ve bir orduya ne miqdâr tob tertîb olunmasında eğerçi şurût olmayup ve⁴ hadd-i ma’iyyeti⁵ bu kadar ‘akılâne kadar tob ziyâde olsa ol-ķadar fâ’ide ihsâs olunur. Lakin meşârifî daği mulâhaza oluna ki ne miqdâr hayvânât bâliğ olur ve yollarda kûhistân ve sengistân olan yerlerden naklinde ne mertebe zaħmet [193^a] çekilür ve hayvânât ve ‘amele ta’yînâtı meşârif-i keşîreye muħtâc olduğundan başka orduya ağırlık eder. Evvelâ serdâr-ı ekrem ve ser-‘asker hażerâtı bir ordu tertîb eyledikde ol-maħalliñ eķrâfile tecessüsü lâzımdır ki yolları kûşâde midir vâlâ şarp mıdır ve ceng maħalli meydân mıdır veyâ kûhistân mıdır topuñ ziyâde olması mı kâr-ger olur veyâhûd ‘askere muħtâc mıdır? Ol-vaqt hayr-hâhân ü kârdânân kimesneler ile müşâvere olup ‘asker ziyâde iktizâ eder ise biñ ademe iki top meşelâ kırķ biñ ademe seksan kıķ’a tob muħâris-i kifâyet eder⁶ ve eđer topuñ iktizâsı ve

¹ جويله مسي B: جويله مسي AE.

² Açup tükendikçe bir daği yine tükendikçe bir daği B: -AE.

³ Taraflarından B: Toblarından AE.

⁴ Bir B: Ve AE.

⁵ Ma’iyyetini A: Mu’ayyeni B.

⁶ İder B: -AE.

fâ'idesi ziyâde olup nakli daği âsân olursa çok ٲob irsâlinde be's¹ olmayup luٲfu vardır ve eğer bir ٲal'a muhâşarası iktizâ eyledikde ol-ٲal'anıñ mağalli ve cürmü ne miğdârdır ve vergi ve resmi ne günedir? Muٲlaka resm alınmağa muhtâcdır. Kebîrlilięi ve şağirliği ne mertebedir ve ٲudretten metâneti var mıdır? Ba'zı şağir ٲal'a ve palanķanıñ fetğ ü teshîri kebîr ٲal'a ve mu'azzam şehrden ziyâde 'asîrdır ve ol-muhâşara olacağ ٲal'ada 'asker ne miğdârdır ve sergerdeleri 'âķil midir? Tedbîr-i umûra ve hıfz-ı ٲal'aya ve idâre-i 'askere ne derecelerde ķadır olur? Bunlarıñ cümlesini gereği gibi ģaber almağ lâzımdır. Añâ göre bi't-tedbîr ٲob ve mühimmâtı ve mühimmât-ı sâ'ire tertîb olunmalıdır. Ol-ٲal'anıñ etrâfında ormân var ise sıçan yollarını ve meterslerini ve ٲob ve hâvan dõşemelerini cümle ormândan tedârik oluna ve eğer ormân olmayup kerâste yok ise mağall-i âğardan lâ-mağâle nakle muhtâcdır ve ٲal'a cevânib-i erba'dan mı daği² muhâşara olacağ veyâ bir ٲarafdan veyâ iki ٲarafdan veyâ üç ٲarafdan tağammülü ne güne ise añâ göre ٲob nakl ve tertîb ve mühimmât tekmîl olunmalıdır ve ol-ٲal'a ser-ğaddlere yaķtın midir? Vâlâ-yı ba'îd olup dõşmen ٲaraflarında olduęu³ vaķt muhâşara eşnâsında ol-ٲarafa mürûr ü 'ubûr edecek yolları ve boğazları dõşmen sedd ü bend edebileceği fehm olunur ise bi'l-mülâğaza ziyâdesiyle ٲob ve mühimmâtıñ tekmîline ve 'askeriñ ziyâde ve taķviyyet üzre olmasına ihtimâm olunmalı ki müddet-i medîde ٲal'a fetğ oluncaya dek muhâşara eden 'asker müzâyâķa ve şıķlet çekmeyeceğinden başıka 'asker üzre şâyed dõşmen gelûr ise müdâfa'sına daği ķadır olalar. Ve eğer karîb olup yollarıñ daği sedd ü bendi mümkün değil ise tekmîl-i mühimmât ve ziyâde 'asker lâzım değil. Kifâyet miğdârı irsâl olunup pey-der-pey verâlarından iktizâsına göre irsâl edeler ve ٲal'a kebîr ise ve derûnu vâsi' ise ٲob havândan ziyâde kâr-ger olur. Zîrâ derûn-ı ٲal'a vâsi'⁴ olduķda ahâlî kendilerin[i] ģumbaradan hıfz eder ve eğer ٲal'a şağir olup derûnu zîķ ise hâvandan ģayrı nesne iktizâ etmez ve hiçbir ģumbara boşa ģitmez. Tîz fetğ olunması mümkündür ve eğer ٲal'anıñ etrâfi sengistân olup ٲal'a ķaya üzerinde ise ziyâde ustâ lağımcılar ve lağım mühimmâtına kemâl-i taķviyyet lâzımdır ve eğer etrâfi cümle sazlık ve baķaklık ise ve aķar şular var ise ol-vaķt köprü gibi ve iskeleler gibi⁵ mühimmât lâzımdır. Tağta ve ekser ve ٲonbazlar muğaddem tertîb ü tedârik olunmalıdır ve bir mağalle ordu vaz' olunduğu vaķt dõşmen ٲarfına ٲavlanı ķonup ilerüsi dõşmen

¹ Be's B: Baş AE.

² Daği A, B: -AE.

³ Olduğu AE: Ol-daği A.

⁴ İse ٲob havândan ziyâde kâr-ger olur. Zîrâ derûn-ı ٲal'a vâsi' B: -AE.

⁵ Gibi A, B: -AE

gelecek tarafa ve gerüsi bir me'men¹ yere gelüp yemîn ü yesârında aķarşu ve bataķ ve şevâhiķ-i cibâl mişillü nesne lâzımdır ki muhâfazaya medâr ola ve ordu yeri ziyâde nihâyetsiz meydân olmayup ve dere tepe dağı olmayup evsať-ı hâl ola ve řu kenârı olur ise şudan altı yedi yüz haťve girü ola ki şâyed ķarşusından habersiz düşmen geldikte tîz elden orduyı girü çeküb meydâna top çıkarup müdâfa'ya vaķt olmayup perîşânlık olmaya ve ordu yeri ne ķadar münâsib olur ise birkaç yolları olmaķ lâzımdır ki kesdirme yerlerden ilerü ve bi'l-iķtizâ gerü gitmesi mümkün ola. Eđer yol² bir boĝaza münhaşır ise düşmen zabť ederse 'askerimiz muhâşarada ķalup zaĝmet çekilür ve düşmen ordusu muntazam ve 'askeri çok olduĝu vaķt düşmen gelecek yollara meters alına. Lakin ez-ķadîm alındıĝı gibi [193^b] bir başdan bir başa yek-pâre bir ĥendeķ ve arâlarında toĝ dizilüp meters alınur ise arâlarında maķrâş metersleri çok ola. Zîrâ toĝrı metersiñ bir tarafına düşmen gelür ise içinde olan 'askere toĝ ve tûfeng ile çok rahne ider. Toĝrı metersiñ arâlarında maķrâş metersleri çok olduĝda 'askerimizi muhâfaza ider veyâhûd ordudan beş altı yüz haťve ilerü düşmen geleceĝi yerlere bir başdan bir başa varınca ikişer yüz haťve ara virerek başka başka tabyeler yapılub aralarına miķdârınca top ķonulduĝından başka her³ tabyeye üçer beşer yüz tûvânâ 'asker vaz' oluna. Her tarafa nâzır maķrâş-vârî toĝlar tekmîl-i mühimmâtıyla ķonup ve pâk topçular fitîl der-dest-i âĝâh ü intibâh üzre tura. Düşmen her ķanĝı tarafdân gelür ise müdâfa' olunur. Eđer ziyâde ĝayret edüp düşmen tarafından tabyeniñ biri ve ikisi zabť olunsa bile öbürlerinden toĝ atilup tard ü müdâfa' olunur. Cümlesini zabť etmeĝe muĝtâcdır ki ilerü geće. Zîrâ bir dânesi ķalur ise düşmene ferca vermez ve düşmen dağı iki âteş arâsında ķalmaķ ĥavfiyla ilerü gećemezler. Cümlesi zabťta muĝtâc ve cümlesiniñ zabťı vaķte muĝtâc ol-vaķte dek ordudan dağı imdâd ve ĥareket olunur. Düşmen ile muķâbele vü müdâfa'sına sa'y olunup perîşânlık virilmesi melĥûzdır. Lakin tabyelerde olanlar ĝâyet ĝayür ü mütebaşır olup ĝaflet üzre olmayalar.

Hâtime

Gerek zâbiťân ve gerek neferât umûr-ı dîniyyeden olan işbu ĝazâ ü cihâd ve ĥidmet ve şan'atları mâddesinde cân ü bâş ile çalışarak daķıķa fevt etmeyüp

¹ Me'men B: Nâss AE.

² Yol B: Böyle AE.

³ Tabyeler yapılub aralarına miķdârınca toĝ ķonulduĝından başka her B: -AE.

حسبي الله و نعم الوكيل¹

² gayret eyleyeler. Cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı muṭlak-ı celle celâlehü ḥazretleri Resûl-ı Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem ³ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ efendimiz ḥazretleriniñ rûḥ-ı münevverleri ḥürmetine tevfiḳât-ı ‘aliyyesin iḥsân eyleye. Âmîn.

Vefât-ı Rûz-nâmçe-i Evvel Hâşim ‘Ali Beğ

Mûmâ-ileyh Şehîd ‘Ali Paşa merḥûmun yeğenliği ile meşhûr-ı âfâk ve altmış senesi şevvâlinde [L. 1160/Ekim/Kasım 1747] kâğıd-ı enderûn emânetiyle zümre-i ḥâce-gâna iltihâk edüp birkaç vezîre ḳapu kethüdâsı olmaḳ taḳrîbiyle necm-i ‘aḳl-i şöhreti şa‘şa‘a-perdâz-ı zuhûr ve timârı eyyâm ile devr-i menâşib eyleyerek kesb-i ta‘yîn-i maḳşûd etmişdir.

Beyt

وإذا كانت النفوس كبارا

تعينت في مرادها الاجسام⁴

medlûlü üzre gîr-nefs ve ḥub-câh ile eczây-yı sâ mânî dâ’imâ tebâh ve müteḥassir ü müteḥâlik⁵ olduğu menâşib-i Bâb-ı ‘âlî taḥşîlinde ḥaylice taḥrîk-i şifâh edüp ‘adem-i şafvet-bâlî ve mu‘allel-i bi’l-farz olan ḳıll ü ḳâli ḥuşûl-i emniyyesine

سدّ سديد و ارباب الدول ملهمون⁶

mazmûnu üzre dâ’ire-i Âşafi’ye taḳrîb murâd olunduḳça teb‘îd olunur idi. Aḳrân ü emsâlinden biri nâ’il-i câh-i refî‘ olsa der-‘aḳab zeccâc-ı mizâc-ı ḥâtırî şikeste ve ḥareket-i ḳuvvet-i ‘aşabiyyeden nâşî maḥmûm ve ḥaste olup ḥânesi müsâvî devleti kâr idinmişdir. Pederlere me’âvi ve nâ’il-i emâni olmayan nâ-ehllere maḥall-i bess-i şekvâ olduğundan fazla inḳâ-yı edâ ile ḳarâr-gîr-i istiḥsân olan umûrñ küllîsi tezyîf ve ser-kârde olanlar mu‘allam ola. Sâni iseler daḫi ‘aḳıllarını teşḫîf eder idi. Hâşıl-ı kelâm

¹ “Allah bana yeter. O ne güzel vekildir!” anlamında Arapça bir söz. Ayrıca Bk. *Kur’ân-ı Kerîm*, Âl-i İmrân, 3/173. “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir.”

² “Allah ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır diye hatırıma geldi.” anlamında Arapça cümle

³ “Yüce Allah’ın salât ve selâmı O’nun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua cümlesi.

⁴ “Nefs büyük olduğunda cisim onun ihtiyaçlarına karşılamaktan yorulur.” anlamında Arapça bir beyit.

⁵ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven متهاك (Müteḥâlik) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu متحالك (Müteḥâlik) şeklinde olmalıdır.

⁶ “Doğru engel ve ilham olunan devlet erbabı” anlamında Arapça bir söz.

mûmâ-ileyhiñ vefât hakkında maḥz-ı rahmet vedâd-ı dünyâda emniyye-i câh takrîbiyle çektiği ıztırâbdan râhat etmiştir.

Müddet-i medîdeden berü¹ marâz-ı sille-i ibtilâ ile esîr-ferâş olan rûz-nâmçe-i evvel Hâşim ‘Ali Beğ Efendi evâsıt-ı ramazân-ı şerîfde [Evâsıt-ı N. 1197/Ağustos 1783] ‘illet-i mezbûreden dâr-ı beḳâyâ irtiḥâl ve bu takrîb ile rûz-nâmçe-i evvel manşibınıñ bir kimesneye i‘tâ olunması lâzım gelüp ve bundan muḳaddem Nûri Meḫmed Beğ maḥlûlinden süvârî muḳâbeleciliği ile ‘âṭufet-i şehr-yârîden taṭyîb-ı ḥâtırına i‘tinâ olunan el-Hâcc Aḫmed Resmî Efendi’niñ [194^a] manşib-ı mezkûr ile ḳayrıldıḡı ḥinde cânib-i şadr-ı a‘zamîden fîmâ-ba‘d ḥall vuḳû‘ında daḡı a‘lâsına mev‘ûd olmaḡın rûz-nâmçe-i evvel ile efendi-i mûmâ-ileyh mesrûr ve süvârî muḳâbeleciliği ile Selîm Ağazâde Emîn Efendi’niñ ikinci def‘ada ḥâtırı mecbûr ḳılındı.

Terceme

Merḫûm-ı mûmâ-ileyh Şehid ‘Ali Paşa merḫûmuñ yeḡenliḡi ile meşḥûr ve altmış senesi şevvâlinde [L. 1160/Ekim/Kasım 1747] enderûn-ı kâḡıd² emâneti ile dâḡil-i zümre-i ḥâce-gân olmaḡın ḥâ‘iz-i şınûf-ı sūrûr-ı ḥubûr olmuşidi. Mumâ-ileyh kebîr şan‘at³ olmaḡın⁴ be-taḳdîrullah-i te‘âlâ eşbâḥ ü akrânı ḳaṭ‘-ı merâtib-i sâmiyye eyleyüp kendüsi sipâḥ ve silah-dâr ve yeñiçeri kitâbeti ve başmuḥâsebe ve bi‘l-âḡare mükerreren rûz-nâmçe-i evvel olarak terk-i ‘âlem-i gurûr ve ‘azm-i sūrâdikât-ı beḳâ ve sūrûr eylemiştir.⁵ رحمة الله عليه.

Vefât-ı Meḫmed Nâmıḳ Efendi

Birḳaç seneden berü tezkire-i⁶ evvel olan Meḫmed Nâmıḳ Efendi şehr-i ramazânıñ yigirmi yedinci günü [27 N. 1197/26 Ağustos 1783] maṭ‘ûnen dâr-ı beḳâyâ irtiḥâl eyleyüp büyük tezkîrecilik⁷ tezkire-i⁸ şânî Meḫmed Naḡîfî Efendi’ye i‘tâ ve

¹ Berü AE: -A, B.

² Kâḡıd B: -AE.

³ Kebîr şan‘at A: Kebîrî’n-nefs B

⁴ Ḥâ‘iz-i şınûf-ı sūrûr-ı ḥubûr olmuşidi. Mumâ-ileyh kebîr şan‘at olmaḡın A: -AE

⁵ “Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime A nüshasında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

küçük tezkîrecilik¹ ile müddet-i medîde Dîvân-ı Hümâyûn kalem kîse-dârı olan hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan Mehmed Dürrî Efendi kâm-rev kılındı.

Terceme

Merhûm-ı mûmâ-ileyh Darende kaşabasından olup kırk dört târîhlerinde [1144/1731-1732] kâdem-i ‘âlem-i mevcûd ve altmış dört senesi [1164/1750-1751] eşnâsında Âsitâne’ye vürûd eyleyüp vezîr kethüdâsı mührdârı ve² defter-dâr kalemi baş halîfesi ve³ mektûbcusu olarak seksan üç târîhinde [1183/1769-1770] küçük kal‘a pâyesiyle zümre-i hâce-gâna şeref-yâb-ı duhûl ve toksan bir sâlinde [1191/1777-1778] küçük evkâf muhâsebecisi iken şadr-ı a‘zam mektûbculuğu ile meşgûl olmuşlar idi. Bir buçuk sene miqdârı şugl-ı mezkûr ile güzârende-i zemân ve ba‘de’l-‘azl toksan dört senesi şa‘bânında [Ş. 1194/Ağustos 1780] büyük tezkîrecilik⁴ ile hurrem-i handân olup ‘âkıbetü’l-emr zıkr olunduğu üzre ‘illet vebâdan cesedi sâkin-i diyâr-ı hâmûşân ve rûh-ı revânı ‘âzim-i bâğ-ı cinân olmuştur. Merhûm-ı mûmâ-ileyhiñ fi’l-cümle nazm-gûyluğa kudreti olduğuna âsâr kılınmadan işbu iki beyt gevâh-ı bî-iştibâhdır.

Beyt

Olur hem-cinsine şevk-i vaşl-ı cinsi bâ‘iş-i efgân

Eder seyl-i sebük-rev-i bahre dûr-â-dûrdan feryâd

Şarîr-i hâmem eyler merdgân-ı ma‘nâyı ihyâ

Olur emvât Nâmık zinde çıksa şûrdan feryâd

Vefât-i Müfettiş-i Hârameyn [es-Seyyid ‘Ali Behcet Efendi]

Bir müddetden berü Hârameyn müfettişi olan Muşullu⁵ es-Seyyid ‘Ali Behcet Efendi şehir-i şevvâliñ ikinci günü [2 L. 1197/31 Ağustos 1783] ma‘ûnen dâr-ı beķâyâ irtihâl ve na‘ş-ı ehibbâsı maķbere-i Ebî⁶ Eyyûb Enşârî’de îşâl ve civâr-ı rahmet-îzid-i müte‘âl eyleyüp Hârameyn müfettişliğı bundan muķaddem yine Hârameyn⁷ müfettişi

¹ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

² Ve A, B: -AE.

³ Ve B: -AE.

⁴ Bu kelime AE., A ve B nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

⁵ Muşullu AE: Muşulî B.

⁶ Ebî AE: Ebû A, B.

⁷ Yine Hârameyn B: -AE.

olan Mîr-âhûr Muştafâ Paşa-zâde müderrisîn-i kirâmdan es-Seyyid İbrâhîm¹ Beğ Efendi'ye 'inâyet ü ihşân ve şânî kerrede haremeyn hükûmetine i'tâ-yı revnak ü şân olundu.

Terceme

Merhûm-ı mûmâ-ileyh Muşul müftülüğüyle meşhûr Fahreddîn-zâde akrabâsından olup Muşul ve Bağdâd havâlîsinde kesb-i fûnûn-ı 'ulûm eylediktensoñra yetmiş bir târîhlerinde [1171/1757-1758] Âsitâne'ye vürûd ve Râgıb Paşa himmetiyle birkaç ây zarfında mülâzım oldukdansoñra şahn-ı müderrisînde işbât-ı vücûd eyleyüp ba'dehu ba'zı kuzât-ı 'asâkire intisâb ve gâh gâh hizmet-i şerî'at-ı² garrâ ile şeref-yâb olarak tahşîl-i dest-mâye-i şöhret ve³ elsine-i şalişde nazmen ve neşren tahrîr ü takrîre muktedir olmağın etrâf ü eknâfa neşr-i mü'esser ü menkabet eylemişdi. Âsâr-i tabî'yetinden çend beyt îrâd ve bu vechile zikri ibkâ ü ihlâd kılındı.

Beyt

Görünmez Oldu Baña Sensiz Ey Gözüm Nûru

Ne Necm-i Sa'di Sipihriñ Mihr ü Mâhı Dağı

Şaķın Naķuşına Aldanma⁴ Çetr-i İķbâliñ

Tezelzüller⁵ Üzre der-Eyvân-ı Bâr-Gâhı Dağı

Emân Aķıtdım Emân-ı 'Afv İle Mu'âmele Kıl

[194^b] Ne Deñlü Bir Ter İse Behcetiñ Kenâhî Dağı

İrtihâl-i Rûz-nâmçe-i Evvel Aħmed Resmî Efendi

Ânifen zıkr olunduğı üzre rûz-nâmçe-i evvel olan el-Hâcc Aħmed⁶ Resmî Efendi huşr-ı bevl 'illetine mübtelâ ma'âzallah-i te'âlâ âlât-ı cez ile idrârını beş on gün miķdârı tedbîr ve devâya sa'y-i evfâ olunup lakin kendüsi pîr ü⁷ cây-gâh-ı âb-ı pû-yı sipîde¹ ve

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrahîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

² Şerî'at A, B: Şerîf AE.

³ Ve B: -AE.

⁴ Bu kelime AE ve B nüshalarında الدانمه; A nüshasında ise الدنمه imlâsıyla yazılmıştır.

⁵ Bu kelime A nüshasında sehven تزلزلر imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تزلزلة (Tezelzüller) şeklinde olmalıdır. Tezelzül B.

⁶ Aħmed B: -AE.

⁷ Ü A, B: -AE.

fenâ-pezîr olmağın necâtı mümkün olmayup ‘âkıbetü’l-emr ‘iyd-i fıtrîñ ikinci günü terk-i ‘âlem-i fenâ ve rûh-ı pür-fütûh-ı ‘azm bostân-sarây-ı cennetü’l-me’vâ edüp Üsküdâr’da vâkı‘ kayınpederleri Tavukçu-başı meşhûr Muştafâ Efendi ve müte‘allıkâtı merâkıdı civârında vedî‘a-yı rahmet-i cenâb-ı vâhibü’l-‘aţâyâ kıldı.

Terceme

Merhûm-ı müşârun-ileyh istimâ‘ olunduğu üzre on iki târîhlerinde [1112/1700-1701] Girid cezîresinde mazîk-i cihâna zuhûr ve gereği gibi tahşîl-i bıdâ‘a eylediktensoñra Âsitâne-i ‘Aliyye’ye vuşûle himmetin maşşûd² edüp kırk altı târîhi [1146/1733-1734] eşnâlarında İstanbul’a vürûd ve birkaç sene³ tedrise bezl-i mechûd eyleyüp elli bir sâli hilâlinde [1151/1738-1739] Tavukcu Re’îs Muştafâ Efendi’ye fûrsat-yâb-ı intisâb ve bi’l-âhare kendüsine dâmâd ve elli tokuz⁴ senesi [1159/1746-1747] Burusa mukâta‘ıyla tarîk-i hâce-gâna duhûl ile ber-murâd ü kâm-yâb olmuşıdi. ‘Ahd-i Muştafâ Hânî’de be-rütbe⁵ Râğıb Paşa ile qarîn-i i‘tibâr ve müte‘âkıben Nemçe ve Ğirandeburk elçilikleri ve arâlıkda vezîr mektûbcusu ve çavuş-başılık ile şît-endâz-ı zevâyâb-ı⁶ aqtâr olup seksan iki senesi [1182/1768-1769] Tersâne-i ‘Âmire emîni iken büyük rûz-nâme ile sefere me’mûr ve anda mükerreren vezîr kethüdâlığı ile meşhûr oldular idi. Mağallinde zıkr olunduğu üzre serdâr-ı ekrem Muhsin-zâde i‘tibâriyle murahhâşlığa intihâb ve redd ü kabûliyle seksan sekiz senesi [1188/1774-1775] Rusya şulhu muqaddemâtı netîce-yâb olup kethüdâ olarak mu‘asker-i hemân⁷ ile Âsitâne-i ‘Aliyye’ye ‘azîmet ve şahrâ-yı Dâvud Paşa’da ma‘zûl olmağın hânesinde ikâmet ve du‘â-yı devlet-i ebedd-müddete müvâzebet üzre iken maţbah emâneti ile tekrîm ve ba‘dehu şıkk-ı şânî ve cizye ve büyük rûz-nâme ve taqdîm ü ta‘rîf olunduğu üzre süvâri muqâbelecisi ve şâlisen rûz-nâmçe-i evvel iken naqdîne-i devlet-i⁸ حازت ervâha te’ diye ü teslîm eyledi.⁹ رحمة الله عليه

¹ پوسپیده AE: پوسپیده B.

² Maşşûd AE: Maşşûr A, B.

³ Sene B: -AE.

⁴ Bu kelime A nüshasında sehven صقوز imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu طقوز (Tokuz) şeklinde olmalıdır.

⁵ Be-Rütbe-i AE: Terbiyye-i B.

⁶ Zevâyâb AE: Zevâyâ B.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven همان (Hemân) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu همایون (Hümâyûn) şeklinde olmalıdır.

⁸ Devlet-i AE: Rûhun A, B.

⁹ “Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun.” anlamında Arapça bir dua.

Merhûm-ı mebrûr âhir ‘ömrü hengâmında pes-mândelik şûretlerin iktisâb etmiş iken şadr-ı a‘zam kırdân hazretleri tevķîr ü tebcîl ve müte‘âkıben nuķûd ve¹ tevliyyet-i² câh ile ħil‘at-i emânetlerin³ tezyîl buyurup memnûn-ı luţf-ı ehl-i perverîleri olarak vedâ‘-ı ‘âlem-i mecâz eylemişlerdir.⁴ تجاوز الله عن سيناته Devlet-i ‘Aliyye’de güzerân eden ağayân-ı dârü’s-sa‘âde ve rü’esâ-yı devlet-i ebeddü’l-müddeyi câmi‘ iki risâle terkîm ü tertîb ve birin [ ] ve âhirîn Sefînetü’r-rü’esâ ile tesmîye eylemişdir.

Vuķû‘-ı Tevcîhât

Fi’l-aşl menâşıb-ı devletiñ vâridâtı ve manşıb ümmîdinde olanlarıñ keyfiyyâtı şadr-ı a‘zam-ı âgâh hazretlerine düşeñ ve herkesiñ istîhâl⁵ ü isti‘dâdı nezd-i fikr-i daķıķa dânelerinde müstahzır ü mu‘ayyen olmağın bî-tekellûf umûr-ı tevcîhâta tevellî edenleriñ tertîb eyledikleri defter-i kilk-i ‘atâr der-⁶raķm-ı âşafâne ile tarafü’l‘aynde tenķîh ve veliyü’n-na‘m kıatıbe-i enâm olan pâd-şâh-ı eyyâm hazretleriniñ ħaţf-ı hümâyûn-ı ‘inâyet-maķrûn-ı mülûkâneleriyle tevşîh buyurulmuş olmağla şehr-i şevvâliñ yedinci rûz-ı firûz-ı ħamîsde [7 L. 1197/5 Eylül 1783] sâ‘at üçe on yedi daķıķa müteķârib iken şadr-ı a‘zam-ı şâhib-vaķâr ve kûh-temkîn hazretleri maķâm-ı vekâlet-küberâlarında kıa‘imen mekîn olup i‘tâ-yı [195^a] menâşıb-ı pâd-şâhiye ibtidâ ve evvelâ kethüdâlarıyla re‘îsü’l-küttâb ve çavuşbaşılık manşıbların ibķâ ve şânîyen ħars-ı yemîn ve mazhar-ı ihşân-ı bi-imtinân-ı re‘fet-i rehînleri olan muħarrir-i ħaķîre büyük tezkîrecilik⁷ ħil‘atin eksâ ve fi’l-aşl mektûbî oţasında küllî emeğî mesbûķ olan tezkire-i⁸ evvel Meħmed Naħîfî Efendi’ye ħasret-keş-i hünermendân-ı ħademe-i devlet olan mektûbîlik manşıbın i‘tâ buyurup ħademe-i Bâb-ı Âşafâneleri tevcîh ve ibķâları ‘aķabinde menâşıb-ı sâ‘ire tevcîh ü taķrîrine bedâyet-birle tevķî‘lik ile ‘Abdi Efendi yeğeni el-Ĥâcc Muştafâ Efendi tevfir⁹ ve defter emâneti bi’l-fi’l başmuħâsebeci olan Aħmed Nażîf Efendi’ye ve rûz-nâmçe-i evvel çavuşbaşı Sa‘îd Efendi’ye ve muħâsebe-i evvel re‘îs-i esbaķ Münîb Efendi’ye ve şehr emâneti ħazîne kethüdâsı Seyyid Meħmed Emîn Efendi’ye ve tersâne

¹ Ve B: -AE.

² Tevliyyet AE: +Ve B.

³ Emânetlerin AE: Emânilerin A, B.

⁴ “Allah onun günahlarını görmesin.” anlamında Arapça bir dua.

⁵ İstîhâl B: İstîhâ AE.

⁶ Der- B: Ve AE.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكيره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

⁸ Bu kelime AE. ve A nüshalarında sehven تذكيره (Tezkîre) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تذكيره (Tezkire) şeklinde olmalıdır.

⁹ Tevfîr AE: Tevķîr A, B.

emâneti Selîm Sırrı Efendi'ye ve matbaah emâneti Süleymân Penâh Efendi'ye¹ ve arpa emâneti Küçük İbrâhîm² Efendi'ye ve Anadolu muhâsebesi el-Hâcc Selîm Efendi'ye ve Hârameyn muhâsebeciliği Ahmed Rıf'at Beğ Efendi'ye ve yeniçeri kitâbeti Nâ'ilî Paşa birâderi Bekir Beğ Efendi'ye tevcîh ile her biri ferâh-rev isti'dâdı üzre 'avârif-i behiyye-i mülûkânededen bir vechile vâye-gîr buyurulup bâkî menâşib-ı pâd-şâhî rû'ûs kaleminde muqayyed olan vech-i vecîh üzre huddâm-ı saltanat-ı seniyyeye i'tâ ve tevcîh ve sipâh ağalığıyla el-Hâcc Selîm Ağa ve silah-dâr ağalığı ile Şehsuvâr-zâde Hamdullah Beğ ve başbağ kulluğu³ ile sâbıkâ Baħr-i Siyâh kapudânı olan Rûmeli vâlîsi Mehmed Paşa birâderi Bekir Beğ'in hâli terfih buyurulup her taraftan âvâze-i du'â-yı te'yîd-i pâd-şâh-ı hâkân-gulâm ve âsmân-ı ihtîşâm ve tezâyüd-i tevķîf-i aşaf-ı zuhal-i mahall ve müştêrâyı maķâmı peyveste-âfâķ-ı heft-ecrâm eylediler. Cenâb-ı haķķ ve feyyâz-ı muṭlak hâzretleri zıll-ı zalîl-ı hâlıfe-i rûy-i zemîn hâzretlerin müfârîķ 'ibâd ü bilâd üzre memdûd-ı⁴ zemân-ı vezîr-i rû'yet⁵-zamîrlerin es'ad-ı ķarîn-i⁶ ezmân ü⁷ 'uhûd eyleye. Âmîn. Ve bundanşoñra tevzî' 'aṭâyâ-yı pâd-şâhâne ve îķâ-yı 'avârif-i mülûkâne ile ba'zı ma'zûlîn-i hademe-i devleti tatyîb ü taltîfe mübâşeret ve bâre-i sultân-cihân-ı isticlâb-ı da'vât-ı hayriyyeye himmet buyurup vüzerâ-yı 'izâmîñ ekberi⁸ rahmen lil-fuķarâ yerlü yerinde ibķâ ve hemân eyâlet-i Kars-ı İç-il ilhâķıyla mîr-i mîrân İbkili-zâde Muṣṭafâ Paşa'ya ve Tırhala sancâğı Resmo muhâfızı mîr-i mîrân Mehmed Paşa'ya ve Selânik sancâğı Livâdiyeli Vezîr Hasan Paşa'ya tevcîh ü i'tâ olundu.

Naķl-i Hümâyûn-ı Pâd-şâh Rub'-ı Meskûn ez-Sâhil-sarây-ı Beşiktaş be-Sarây-ı Ma'mûre-i Sa'âdet-merhûn

Şâh-ı heft-mînâ ya'ni aftâb-ı cihân-ârâ-yı evvel faşl-ı harîķ olan burc-ı Mîzân cânibine raht⁹-keş-i cevelân ve bundanşoñra 'alâyim-i şitâ-yı etrâf-ı zemîn ü zemândan nümâyân olacağı bi't-tecrûbe vâziḥ ü 'ayân olmağın pâd-şâh-ı âsmân-heybet ve şehr-

¹ Efendi'ye B: -AE.

² Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

³ Kulluķ A, B: Kulluğu AE. Bu kelime AE. ve A nüshalarında قوليلق (Kululuk); B nüshasında ise قوليلك (Kululuk) imlâsıyla yazılmıştır.

⁴ Memdûd-ı AE: +Ve B.

⁵ Rû'yet AE: Rûşen- B.

⁶ Kârîn AE: Terîn A, B.

⁷ Ü B: -AE.

⁸ Ekberi AE: Ekşerî B.

⁹ Bu kelime A nüshasında sehven رح (Raht) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu رخت (Raht) şeklinde olmalıdır.

yâr-ı sipher-i haşmet hazretleri daği şehir-i şevvâliñ on sekizinci günü¹ [10 L. 1197/8 Eylül 1783] ve mâh-ı eylülün dördüncü günü hûrşid-dâd-ı² sâhil-sarây-ı Beşiktaş'dan 'azîmet ve burc-âsmân hilâfetleri olan sarây-ı cedîd-i mülûkânelerine mânend-şems-i tâbân şa'sa'a-paş-ı eşnâf-miyân ve übbehet oldılar. Hüdâ-yı vüdûd her hâlde mübârek ü mes'ûd ve zemân-ı ma'delet-i iktirân-ı İskenderânelerin ilâ-inkırâzi'd-deverân muhalled ü memdûd eyleye. Âmîn. ³ بجاه نبي الامين

Zikr-i Ba'zı ez-Tevcîhât-ı 'Ulemâ-yı A'lâm

Anadolu kâdî'askeri olan Nâfi' Efendi hazretleriyle İstanbul kâdîsı olan fuzalâ-yı 'aşrıñ ser-âmedî Müftî-zâde Ahmed Efendi [195^b] hazretleri müddetlerin tekmîl etmeğe şehir-i zi'l-ka'deniñ gürresi ahad günü [1 Za. 1197/28 Eylül 1783] Anadolu şadı ile naķîbü'l-eşrâf olan birâder-i fetevâ-penâhî Dürrî-zâde 'ârif Efendi hazretleri ve İslâmbol kâdîlığı ile şeyhü'l-islâm-ı esbak İbrâhîm⁴ Beğ Efendi-zâde Muştafâ Beğ Efendi hazretleri tevfiş⁵ ü tebcil buyurdular.

Tevcîh-i Vezâret be-Kethüdâ-yı Hazîne-i Şehr-yârî İsmâ'îl⁶ Ağa

On buçuk mâh miqdârı zemân hazîne kethüdâlığıyla manzûr-ı şehir-yâr-ı enâm olan İsmâ'îl⁷ Ağa hakkında bahr-ı zehâr-ı hümem-i hüsrevânî keff-nişân⁸ ve kulzüm-i 'ârifet-i tâcdârî mevc-rîzân olup şehir-i zi'l-ka'deniñ on tokuzuncu hamîs günü [19 Za. 1197/16 Ekim 1783] kendüsine rütbe-i sâmiye-i vezâret i'tâ ve resm-i kadem⁹ üzere enderûn-ı hümâyûndan sarây-ı aşafîye isrâ buyurulup huzûr-ı cenâb-ı şadâret-i dest-gâhîye duhûl ve hâ'iz-i şinûf-ı nevâziş¹⁰ ü talîf düstûr-ı vuķûr olduķdansoñra 'avârif-i behiyye-i mülûkânedeki pîş-gâh-ı vezîrânedeki İnebahtı manşıbı ile vezâret hil'atin iktisâ ve de'b-ı dîrîn-i devlet-i ebedd-müddet üzere şadı a'zam-ı deryâ-kerem hazretleri

¹ Günü B: -AE.

² Hûrşid-dâd AE: Hûrşid-vâr B.

³ "Emin olan Peygamber namına" anlamında Arapça bir söz.

⁴ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁵ Tefîr AE: Tefîr A, B.

⁶ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁷ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ'îl) imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ'îl) şeklinde olmalıdır.

⁸ Keff-nişân AE: Keff-feşân B.

⁹ Kadem AE: Kadîm A, B.

¹⁰ Bu kelime A nüshasında sehven نوازش imlasiyle yazılmıştır. Doğrusu نوازش (Nevâziş) şeklinde olmalıdır.

taraflarından ihdâ buyurulan esb-zî-bende refîtare i'tilâ-birle esbâb-ı ihtîşâm-ı¹ cenâb-ı aşâfî ile ârâm-gâhları olan mahalle sevğ-i semend-i âhû edâ eyledi. Bu şûretde münhall olan hazîne kethüdâlığı dâ'ire-i fâhire-i hümâyûnda şadâkat ü istikâmetle müştahir olan miftâh ağası Yahyâ Ağa'ya tefvîz ve miftâh ağalığına Dervîş Efendi-zâde Muştafâ Ağa ta'vîz buyurulmuştur.

‘Azl-i Kethüdâ-yı Şadr-ı ‘Âlî el-Hâcc Muştafâ Efendi ve Sebeb-i ‘Uzleti ve Kethüdâ-şoden Re’îsü'l-küttâb es-Seyyid Mehmed Hayrî Efendi ve Re’îsü'l-küttâb-şoden Tevkî‘ el-Hâcc Muştafâ Efendi

Mûmâ-ileyh el-Hâcc Muştafâ Efendi şadr-ı esbak ‘İzzet Mehmed Paşa hazretlerinin şadâret-i sâniyelerinde şıkk-ı evvel defter-dârı ve devâ'ir-i umûr-ı mîriyyeniñ medâr ü pür-kârî olup ‘indü'n-nâs vağ‘ ü şânı ber-kemâl ve teveccüh-i dünyâ serî'ü'z-zevâl ile hüsrev-akrân-ı emsâl olmuşidi. Vezîr-i müşârun-ileyhiñ kurenâsı sevkiyle câh-ı menî'-i defterinden ‘azl ve giriftâr-ı müzâyâka ve ezell olup Âsitâne-i Sa'âdet'den dañi vücûdu istişkâl ve bâ-rütbe-i mîr-i mîrân Trabzon tevcîhiyle râbîta-ı sâmân ve râhatı ihlâl olunmağ taşmîm olunduğda hâlâ şadr-ı a'zam ve efham ve vekîl-i muţlak-ı me'âlî-şiyem hazretleri mevsim-i mezkûrda şadâret-‘uzmâ kethüdâlıktan pâ-ber-câ-yı merkez şıdk ü istikâmet olduğundan mahzâ-yı şıyânet nâmûs-ı salţanat ve mücerred muhâfaza muqâdir ve hâl-i devlet-i niyyet-i hâlişesiyle mûmâ-ileyh hakkında tertîb eyledikleri tedbîr-i müsteñilü't-ta'bîri fesh ü ibtâl ve bu vechile feth-i bâb-ı mağâl buyurdular ki bu mağûle emek-dâr-ı devlet olup kesb-i ta'yîn ve imtiyâz eden ricâl-i devlet-i ebedd-ittişâlden mâdâm dîn-i devlete mûcib nakîşe-şân olur bir vaz‘ ve hâlet-i ser-zede-i zühûr olmaya. Âsitâne-i Sa'âdet'den mahrûm ve mahall-be-mahall geşt ü güzârına ‘illet olarak mübtelâ-yı âlâm ü gumûm etmek bir emri mez-mûm ve zarar ü hasâreti Devlet-i ‘Aliyye râci‘ olduğu kâffe-i nâssa zâhir ve ma'lûmdır. Zîrâ bu mişillü ahad-erkân-ı devletden olan zevâtıñ bir vağt ola ki devletde vücûdları muqtezâ olup meleke ve kâbiliyyetleri hasebiyle mütefettin oldukları hidemâtda² tekrâr istiñdâm ve hüsni tedbîr-i ve re'y-i dill-pezîrleriyle niçe mehâmm-ı lâzîmü'l-ihtimâm-pezîr-i fenne hüsni nizâm ola. Şevâ'ib-i [196^a] göreğ ü ‘ıvâzden ma'arrâ olan kelimâtda te'sîr-i der-kâr olduğundan mûmâ-ileyh hakkında tertîb olunan

¹ İhtîşâm AE: Añşâm A.

²Bu kelime A nüshasında sehven خذماتده imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خذماتده (Hidemâtda) şeklinde olmalıdır.

tedbîr bir hemzede dest-i taqdîr ve resîde-i mu‘riz-i tağyîr olup bir miqdâr maşârâ ile ehven-i şerrin-i tağyîr olunmuşıdi. Müşârun-ileyh ‘İzzet Paşa hazretleriniñ ‘azlleri îcâb ve şadâret-‘uzmâ kethüdâlığı mükerreren zât-ı sürûş-i şifât-ı hazret-i aşafî ile dest-mâye-i şeref-iktisâb eyledikle “*Manşib-ı defterî kime münâsibdir?*” deyü isticvâb olunduğda mûmâ-ileyh el-Hâcc Muşafâ Efendi’yi sevķ ve terğib ve lütf sâbıklarına ‘ilâve olarak nihâl-pür berk ü bâr tertîb buyurdıklarından ğayrı câh-ı vâlâ-yı şadâret-i taraf-ı zâhirü’ş-şeref-i aşafânelerine teveccüh eyledikde kethüdâlık hîdmet-i seniyyesiyle kâm-yâb ve es‘âd ve neşîde-ber ve mükerrermetlerin müstezâd buyurup müşâhede eylediği hüsni-müsâ‘ade ve ‘inâyet-i vâfireniñ şemerre-i teşekkürü olmak üzere mûmâ-ileyhden zuhûr ve istikâmet ü şafvet-i bâl-ı ağleb-i ihtimâl iken bu esnâda tertîb-i tehyi’esi farz-ı ‘ayn müşâbesinde olan mühimmât ü levâzımât-i seferiyyeden zuhûr eden sa’y ü himmet ‘âli-pesend-i hazret-i aşafîye vaz‘-ı engüşt-i i‘tirâz ve bu tedârikâtıñ aşlâ lüzûmu olmayup beyhûde izâ‘at-ı beytü’l-mâl olunur ve a‘dânıñ ka‘â hareketi ve devlete zarar ihtimâli yokdur. ¹ اراجيفنى سرأ اسماعه mübâderet edüp ma‘-haza kadîmde olan Moskovlunuñ cem‘iyyeti ve etrâfa neşr olunan beyân-nâmeler ve Nemçelünüñ verdikleri tekâdir ve mâdde-i ittihâr-ı serâ‘ir-i devlete mahrem olmayanlarıñ bile ma‘lûmu iken zuhûr eden agrâz ve i‘tirâz-ı vâhî-i bî-esâsı hakkında hüsni-zannı olan nâsî müteferriķ-i baħr-i hayret etmişdir. Fi’l-haķîķa a‘dâ bir maħallden donanmâ olması daħi ħazm ü ihtiyâta ri‘âyet ve terk-i rıķdet-i ğaflet-kâr ve fermâyân-ı devlete vâcibe-i zimmetdir. Ħattâ vaķt-i müşâlahada tertîb-i esbâb-ı sefere ibtidâr ve hengâm-ı muħârebede levâzım-ı müşâlahaya rağbet ü i‘tibâr-ı ħikmet-i² ‘aliyyeniñ mesâ’il-i mu‘teberesindendir. Bu Devlet-i ‘Aliyye’niñ ise a‘dâsı keşîr ve her ân âmâde ü ħâzır bulunması lede’l-iktizâ mu‘âvin-i şulħ ü ħarbe medâr ve teshîl ü teysîrdir. Cemî‘ zemânda zuhûl ve ğaflet-i vesîle-i nedâmet belki teşcî‘-i³ ħaşeme-i ‘illet olduĝu mücerreb erbâb-ı başîret iken mücerred rekîz-i zamîr olan ba‘zı agrâz-ı nefsanîyyeye vesîle-i ħuşûl olmak mülâhazasıyla muvâfıķ-ı mizâc zâhir-i bünyân ‘avâm olan muķaddenât ‘aķîmetü’l-intâc ile zebân-ı i‘tirâzdır. ‘İnd-i ehlü’l-‘uķûl-ı noķşâniyyet-i ‘aķl ü şu‘ûra mahmûldür. Mûmâ-ileyhiñ bu ħareket ve isâ’eti müstelzim iken muķaddema-yı sâlifeye intibâh-ı zuhûr eden kuşûru ağmâz⁴ ve ‘afva ķarîn ve ba‘de’l-‘azl Erzurûm

¹ “Onun gizlice duyulması beni titretti.” anlamında Arapça bir cümle.

² Ħikmet-i A: Memleket-i AE.

³ Teşcî‘-i A: Tescî‘-i AE.

⁴ Ağmâz A: -AE.

câhibinde olan ba‘zı umûr-ı mühimme-i derînine ta‘yîn olunup yerine bir iki seneden berü şügl-i celîl-i riyâsetle meşgûl ve fi‘l-aşl ekser ‘ömrü huṭûb-ı mehâm-ı saltanat-ı seniyyeniñ tahrîr ve temşiyetine maşrûf ü mebzûl olan re‘îsü’l-küttâb es-Seyyid Mehmed Ḥayrî Efendi’nin tarz-ı mergûb ve tavr-ı pesen-dîde-i üslûbı nezd ḥazret-i şadr-ı a‘zamîde mücerreb ve kethüdâ naşbı fikri pâyan-ı beynlerinde müstaḥsen ü müstaşveb olduğundan başka fi‘n-nefsü’l-emr kendüsünde daḥi maḥâ’il-i istiḥkāk ve istiḥâl-i bedîdâr ü aşkâr ve ez-ḳadîm âşinâ-yı umûr-ı devlet olmak cihetlerinden min-küllî’l-vücûh kethüdâlığa ahrâ ve sezâ-vâr ve muḳaddemâ vezîr kethüdâlığından münfaşıl olup defter emâneti ve tevķî‘lik [196^b] ile emrâr ü rüzgâr ve du‘â-yı devlet-i ḥızmet-i saltanatı nev‘-i ‘ibâretten şumâr eden el-Ḥacc Muştafâ Efendi fi‘l-aşl ḥidemât-ı¹ dîvânîyyede istiḥdâm ile mütefevviḳ-i enâm ve tedbîr-i umûr-ı cumhûra âşinâlık ile şehîr ü be-nâm olmağın re‘îsü’l-küttâblığa intihâb buyurulan rûz-ı firûz-ı mezkûrda müte‘âkıben ḥil‘atlerin ḥuzûr-ı mekârim-zuhûr-ı cenâb-ı düstûr-ı vüḳûrda iktisâ ve bi‘l-yümn ve’l-iḳbâl muḥavvel ‘uhde-i ihtimâmları olan umûr u ḥuşûs-ı devlet-i rü’yete ibtidâ eylediler.

Tevcîh-i Ba‘zı ez-Menâşib-ı Dîvânîyye

Anifen zıkr olunduğu üzre² tevķî‘lik mansıbı münḥall olmağın bundan muḳaddem yine tevķî‘ olan sultân kethüdâsı Mehmed Efendi ḥuzûr-ı aşafîye da‘vet ve nişâncılık mansıbına ilbâs-ı ḥil‘at buyurulup tevcîhâtda başmuḥâsebeci olan İbrâhîm³ Münîb Efendi’niñ daḥi be-ḥâr-ı teşâ‘ud⁴ sevda ile dimâğı perîşân ve ‘illet-i mezkûre zemân-ı yesîrde kendüsinden zâ’il ü mündefi‘ olmayacağı nümâyân olup bu şüretde me’mûr olduğu ḥızmetine mutazarrı‘ evrâḳ-ı mühimmeniñ sıḥḥati⁵ üzre şahḥ ve temhîr-i düş-vâr eylediği⁶ bedîdâr ve hoşyârân-ı devletden birine verilmeğe zarûret-mess eylediği aşkâr olmağın tevcîhât-ı mezkûrde yeñiçeri kitâbetinden münfaşıl olan Bekir Paşa-zâde Süleymân Beğ başmuḥâsebeciliğe intihâb ve yümn-i teveccüh-i aşafî ile mazhar-ı ‘âṭufet-ı şehîr-yâr-ı cemm-i cenâb buyuruldu.

¹ Bu kelime A nüshasında sehven خدمات imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu خدمات (Ḥidemât) şeklinde olmalıdır.

² Üzre AE: Vechile B.

³ Bu kelime AE. nüshasında sehven ابراهيم (İbrâhîm) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu ابراهيم (İbrâhîm) şeklinde olmalıdır.

⁴ Teşâ‘ud A, B: تصا AE.

⁵ Şıḥḥati AE: Şahḥı B.

⁶ Eylediği AE: İdüği A, B.

ابقاه الله تعالى الي الابدالاباد¹ Zikr-i Vilâdet-i Şeh-zâde-i Sulţân Murâd

Aftâb-ı burc-i hilâfet-i hûrşîd-i sipher-i celâlet ya'nî pâd-şâh-ı gerdûn-menzelet hazretleriniñ şulb-i sâmî-i şâhâne ve sülâle-i kirâmı mülûkânelerinden şehri zi'l-ka'deniñ yigirmi beşinci ve eylülün on birinci gecesi [25 Za. 1197/22 Ekim 1783] sâ'at toktuzda iken bir şeh-zâde-i civân-baht-ı kerîm-feşân-ı² mânend-şems-i tâbân-ı şa'sa'apâş-ı etrâf-ı cihân olup zebân-ı hayr-ı iktirân-ı hüsrevânîden nâm-ı nâmîleri Sulţân Murâd olmağ üzre ta'yîn ve îrâd buyurulup der-'ağab cânib-i vezîr-i 'adîmü'n-nazîrlerin dârü's-sa'âdeti's-şerîfe ağası çâkerleri taqdîmiyle tebşîr buyurdular. Fi'l-hâl avâze-i beşâret-i şeh-zâde-i meyâmin vifâk münteşir-i etrâf ü eknâf-ı âfâk olmağın tarafetü'l-'aynda ehl-i cihân-ı şinûf mürûr³ ü⁴ şâd-mânî ile hurrem ü handân olup herkes semâ'nâm-ı şeref-i insâm-ı⁵ şeh-zâde-i civânbaht ile kâll-i⁶ hayr-ı ittihâz ve te'yîd ve beğâ-yı pâd-şâh-ı 'âlem ve derâzi-i i'mâr-ı şeh-zâde-gân-ı sa'âdet-tev'em hâzerâtı da'vâtı zemzemesiyle mu'aqqar-ı âsmânî tanîn-endâz eylediler. Cenâb vekîl-i muṭlağ hazretleri bu nüvîd-i sa'îd-i muḳâbele ağa-yı muşâr ve tevâbî'-i mûr-ı şümârına küllî in'âm ü ihşân ve sammûr kürk ve donanmış⁷ esb i'tâsı ve ihdâsı ve hila' lâ-yuhşâ eksâsiyla cümleyi hâ'iz-i neşât-ı firâvân buyurdular. Cenâb-ı daḫi şamed-i devlet-i pâd-şâh-ı cihânı mü'eyyed ve şehzâdegân-ı civân-bahtların maḫalline⁸ ve vezîr-i müşterâ tedbîrleri mü'eyyed eyleye. Âmîn. Vilâdet-i hümâyûn vukû'unda şu'arâ vü edibbâ taraflarından taḫlîden lil-zikr-i tevârîḫ ve kazâ-yed 'arz olunmağ 'âdet-i kadîmeden olmağla bu def'a daḫi yüzden mütecâviz tevârîḫ⁹ taqdîm ü i'tâ ve bahâne-cû-yı luṭf-ı bî-inhâ olan pâd-şâhım saḫâ ve şehen-şâh-ı eberr-'atâ herkes ḫaḫka ve ḫâbiliyyetine göre cevâ'iz-i seniyyeye nâ'il ve 'atâyâ-yı behiyye-i vâsıl edüp zikr olunan tevârîḫden Ḥalebî Âdem Efendi'niñ ve müderrisîn-i kirâmdan Muştafâ Sâlim Efendi'niñ [197^a] târîḫleri intiḫâb olup muḫarrir-i ḫaḫîriñ du'â ve mutazammın târîḫi ilḫâḫıyla bu maḫalle sebt olunmuştır.

Âdem Efendi

¹ “Allah onu sonsuzluğın sonsuzluğuna kadar ebedi kılsın.” anlamında Arapça bir dua.

² Kerîm-feşân AE: Kerîmü's-şân A, B.

³ Sürûr B: Mürûr AE.

⁴ Ü B: -AE.

⁵ İnsâm AE: İttisâm B.

⁶ Kâll-i AE: Fâl-i B.

⁷ Bu kelime AE. ve A nüshalarında دوننمش; B nüshasında ise دونانمش imlâsiyla yazılmıştır.

⁸ Maḫalline AE: Muḫalled B.

⁹ Ve kazâ-yed 'arz olunmağ 'âdet-i kadîmeden olmağla bu def'a daḫi yüzden mütecâviz tevârîḫ A: -AE.

ترنم المداح في تاريخه

شكراً لقد منح المعز مرادنا¹

Sâlim Efendi

Târîhe² yaz bu³ mışra‘ altun hâl ile

Gül-zâr-ı saltanatında açıldı küllî murâd

Muharrir-i Hâkîr

Geldi bu vâşîf-ı du‘â-güne dîde-târîhi

Kâmrân ola kemâl-i ‘ömr ile Sulţân Murâd

Ba‘zı ez-Tetimme-i Veķāyi‘-i İn-sâl

Şadr-ı a‘zam-ı bülend-hümem hâzretleriniñ kûşîş ü ihtimâm-ı aşafâne ve sa‘y-i mâl-â-kelem-ı müdebbirânelerile cilve-ger-i mücellâ-yı zuhûr olan âşâr-ı cemîle-i⁴ a‘dâ-sûz ve harekât-ı cüz’ile mahâsin-endûzuñ zabt ü tahrîri bîrûn-yârâ-yı kalem ve hâric huşûle-i defâtir ve raqam olup tedâbir-i müstahsene-i dill-pezîrlerinden ‘ahd-i qarîbde süvâri ocaqlarından beşer aqça ile üç biñ nefer terakķîlü tahrîr ve İsmâ‘îl’e⁵ me’mûr Anaţolu vâlîsi ‘Abdî Paşa ve Rûmeli vâlîsi sâbıkâ Qaradeñiz qapudânı Meħmed Paşa ve Silistre’ye me’mûr Aydoslu Meħmed Paşa ma‘iyyetlerine biñ nefer olmak üzere ta’yîn ü tesyîr buyurdular. Baġdâd’ın münâsib mahallinde ikâmet ve etrâf ü enhâya⁶ müddet-gâh-ı başîret eylemek üzere Oħrilü Aħmed Paşa’ya ‘avârîf-i behiyye-i mülûkânedden rütbe-i vâlâ-yı vezâretle Boġdân başbuġuluġunu tefvîz ve ma‘iyyetine biñ nefer süvâri eyâlet ‘askeri ve dört biñ nefer piyâde yeñiçeri dilâverleri ta’yîn ve on kıt’a toğ ve mühimmât-ı vâfiyye ve tahşîş buyurdular. Tombaşar’da ikâmet ve muħâfaza-yı etrâf ü enhâya diķķat eylemek üzere Arslân Meħmed Paşa’ya ‘avâtîf-ı ‘aliyye-i şeh-r-yârîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret iħsânıyla Bucaq ve Toğsar başbuġluġun tefvîz ve ma‘iyyetine beş

¹ Onun tarihi hakkında meddah (şöyle) dedi, Şükürler olsun, Allah Murad’ımıza kavuşturmakla ihsanda (iyilikte) bulundu.” anlamında Arapça bir beyit.

² Bu kelime A nüshasında sehven تاريخه (Târîhe) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu تاريخه (Târîhe) şeklinde olmalıdır.

³ Bu kelime AE nüshasında silik olduğu için A nüshasından eklenmiştir.

⁴ Cemîle-i A, B: Cümle-i AE.

⁵ Bu kelime AE nüshasında sehven اسمعيل (İsmâ‘îl) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

⁶ Bu kelime A nüshasında sehven انخا (Enhâ) imlâsıyla yazılmıştır. Doğrusu انخا (Enhâ) şeklinde olmalıdır.

yüz nefer süvâri eyâlet ‘askeri ve üç biñ nefer piyâde yeñiçeri dill-âverleri ta’yîn ve mühimmât ve vâfiye ile sekiz kıt’a top taşşîş buyurdular. Yanık Palanğa muhâfızlığın İsmâ‘îl¹ Paşa’ya ihâle ve biñ nefer yamâkân ta’yîn ve mühimmât-ı vâfiye ile altı kıt’a top taşşîş buyurdular.

---

¹ Bu kelime AE. nüshasında sehven اسمعيل (İsma‘îl) imlasıyla yazılmıştır. Doğrusu اسماعيل (İsmâ‘îl) şeklinde olmalıdır.

SONUÇ

Sadullah Enverî Efendi, Osmanlı Devleti'nde yaklaşık yirmi yıl vekâyi'nüvislik hizmetinde bulunmuştur. Bu hizmet süresi içerisinde toplam yedi cüz, üç ciltten oluşan bir eser meydana getirmiştir. Klasik vekâyinüvis ve vekâyi'ne geleneğine uyan Sadullah Enverî, eserini cüzler şeklinde parçalar halinde ve yıl tertibi esasına göre düzenlemiştir. Enverî Tarihi'nin ikinci cildi H. 8 Za. 1187/M. 21 Ocak 1774 tarihinde Sultan I. Abdülhamid'in tahta geçişi ile başlamakta ve olayların kronolojik anlatımı ile devam etmektedir. Eser H. 25 Za. 1197/M. 22 Ekim 1783 tarihinde doğan şehzade Murad'ın doğumu ve sonrasında yapılan birkaç tevcihat kaydı ile son bulmaktadır.

Divanihümayun hacegânları arasında yetişmesi, Arapça ve Farsça'ya hâkim olması ve şairliği de göz önüne alındığında Enverî Tarihi'nde genellikle akıcı bir dil ve anlaşılır bir üslup kullanıldığı görülmektedir. Bugün dahi okuyanların anlayabilecekleri bir eserdir. Eserde Arapça ve Farsça kelimelere de yer verilmiştir. Kimi zaman anlatılan konuyu destekleyici, kimi zaman da konuya kanıt gösterici Kur'ân-ı Kerîm'den ayetler ve hadis-i şerifleri de eklemiştir. Bunların dışında Arapça, Farsça ve Türkçe beyitler, şiirler ve vecizlerle metin süslenmiştir. Ancak Sadullah Enverî Efendi'nin, eserinin kimi yerlerinde uzun cümlelere yer verdiği de dikkat çekicidir. Bu durum eserin akıcılığı üzerinde az da olsa olumsuz bir etki bırakmaktadır. Ayrıca olayları tasvir ölçüsünde dengesizlik olduğu anlaşılmaktadır. Kendi intibalarına dayanan ya da bizzat şahit olduğu olayları uzun, benzer konularda kendisinin şahit olmadığı olayları kısa anlatmaktadır. Bu durum ise uzun ve detaylı anlatıların önemli, geriye kalanlarının da geçiştirilmiş olduğu intibamı uyandırmaktadır.

Enverî Tarihi'nin kütüphanelerde yirmi yedi nüshası bilinmekteyken üçüncü cilt için yapılan çalışmada birinci cilde ait bir ve bu çalışmada da üçüncü cilde ait başka bir nüsha tespit edilmiştir. Böylece Enverî Tarihi'ne ait nüsha sayısı yirmi dokuza ulaşmıştır. Bu nüshalar yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli kütüphanelerde dağınık halde bulunmaktadır.

Klasik vekâyi'ne geleneğinin tipik bir örneğini oluşturan Enverî Tarihi'nin kaynakları çok çeşitlilik arz etmektedir. Sadullah Enverî Efendi, eserinde büyük bir çoğunlukla kendi müşahedelerine dayandığı olaylara yer vermektedir. Bunların dışında kalanlar içinse başkalarından duyduğu bilgileri kullanmayı tercih etmiştir.

Vekāyi'nüvislerin tarihlerini oluştururken belgeleri kullanmalarına izin verildiği için eserinde bir hayli belge kullandığı görülmektedir. Bu durum ise eseri üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler bırakmıştır. Öncelikle eserinde yer verdiği belge suretlerinden bazılarının eserin hacmini arttırmaktan öteye geçmediği ifade edilebilir. Bu haliyle de Sadullah Enverî Efendi, halefleri tarafından da tenkide uğramıştır. Ancak şurası da bir gerçek ki Sadullah Enverî Efendi tarafından sureti verilen kimi belgelere bugün dahi tesadüf edilmemiştir. Eserinde yer verdiği Timar-Zeamet düzenlemesine ait nizamname XVIII. yüzyılda miri toprak rejimi ile ilgili yapılan düzenlemelere ait ilk belge olma özelliğini hâlâ korumaktadır. Daha sonra aynı özellikte ve içerik olarak da benzer düzenlemeler yapılmışsa da bu alandaki ilk düzenlemenin yegâne kaydı Enverî Tarihi'nde yer almaktadır. Yine Sultan III. Mustafa döneminde kurulan ve ölümüyle atıl hale gelen Sürat Topçuları Ocağı'na ait nizamname ve risale sureti sadece Enverî Tarihi'nde yer alan bir diğer önemli belge olma özelliğindedir. Sadullah Enverî Efendi, eserinde büyük bir çoğunluğunu hatt-ı hümayunlar oluşturmak üzere buyuruldu, fetva, mektup, antlaşma metinleri ve nizamnameleri eserinde kullanmış ve yeri geldiğinde belgelerin suretlerine de yer vermiştir.

Enverî Tarihi, yapısı, içerdiği konuların çeşitliliği ve olayların sebep-sonuç ilişkisine ve birbirleriyle olan bağlantılarına yer verilmemesi itibariyle klasik vekāyi'ne name özelliği göstermektedir. Eseri muhteva itibariyle incelendiğinde toplumsal olaylardan teşrifat ve teşkilat tarihine, 1774-1783 arasında Osmanlıların; Rusya, İran, Avusturya, İspanya vb. devletlerle münasebetlerine, daha sonra Osmanlı Devleti'ni dini açıdan büyük zahmetler içerisine sokacak Vehhabilik hareketinin doğuşuna kadar geniş bir yelpazeyi kapsadığı anlaşılmaktadır. Eserin bu haliyle dönemi için önemli bir kaynak olduğu izahtan varestedir.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde Osmanlı teşrifat ve teşkilat tarihi açısından kimi zaman bilinenleri tekrar eden kimi zaman da yeni bilgileri gün ışığına çıkaran konulara yer vermektedir. Öncelikle Enverî Tarihi'nde daha önceki bilgiler pekiştiren kalyonların denizlere indirilmesi merasimleri, elçi kabulleri, viladet-i hümayun ve şehzadeler ile hanım sultanların cenaze törenleri, mevlid-i şerif merasimleri ve hadislerin hatmi konularına yer vermektedir. Bu konular eserde genellikle tekdüze bir anlatım tarzı ve olayları tasvir edici biçimde anlatılmıştır. XVIII. yüzyılda padişahların yazlık ve kışlık saraylara taşınması ile ilgili kayıtlar da yer almaktadır. Göç-i hümayunlar hakkında

detaylı bilgilere yer verilmemiş olup sadece taşınma zamanı, taşınılacak saray ve taşınma amacını ifade etmenin ötesinde bir bilgi verilmemiştir Şehzadelerin ilk saç tıraşlarının merasimle yapıldığı kaydına ilk kez Enverî Tarihi'nde rastlanmaktadır. Muhtemelen Osmanlı teşrifatı arasında büyük bir yere sahip olmadığı için yer verilmeyen bu törenler hakkında Enverî Tarihi'nde şehzadelerin saçlarının kesilme vakti geldiğinde padişahın huzuruna berberbaşının çağırılarak şehzadenin tıraş edildiği kayıtlıdır. Saç kesme merasiminden sonra görevlilere hilatler giydirildiğini bildiren Sadullah Enverî, bu töreni kısa bir şekilde “*merâsim-i mu'tâde*” olarak ifade etmektedir.

Enverî Tarihi'nde toplum olaylara da yer verilmektedir. Balkanlarda ve Anadolu'daki eşkıyalık hareketlerinden, Maraş bölgesinde Okçu İzzeddinlü aşiretinin bölgedeki asayiş bozan faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Osmanlı-Rus savaşının hezimet ve devletin maddi olarak çok yıpranması Sultan I. Abdülhamid'i israfın önlenmesine yönelik tedbir almaya sevk etmiştir. Dühan çubuklarına ve kadınların tahta pabuçları altın ve sim kabare yapılmasının yasaklanması ve devlete ait miri alacakların tahsil edilmesi yönünde yazılan hatt-ı hümayunlar israfi önlemeye yönelik tedbirler *Enverî Tarihi*'nde yer verilen konular arasındadır. I. Abdülhamid'n saltanatı sırasında israfi önleme yönelik bir diğer tedbiri kıyafetlerle ilgilidir. Halk arasında olağandan farklı giyinme tarzının ortaya çıktığını, terzilerin bu kıyafetleri çok pahalıya dikmeleri ve hatta kimi şahısların bu elbiseler için maddi gücü olmamasına rağmen kıyafetleri diktirdikleri ve borçlandıkları belirtilmektedir. Bu tavrın israfa neden olduğu ifade edilerek İstanbul'daki terzilerin bu kıyafetleri dikmelerinin yasaklandığı İstanbul kadısına bildirilmiştir.

Enverî Tarihi'nde 1774-1783 yılları arasında devlet görevlilerine ait tayin ve atamalar ile azillere de verilmiştir. Mutat yapılan Şevval ayı tevcihatları, aziller ve ölümler nedeniyle boşalan kadrolara atamalar bu kayıtların başında gelmektedir.

Sadullah Enverî Efendi, eserinde küçük yangınlardan 1782 Harik-i Kebîr'de kadar irili ufaklı birçok yangından bahsetmektedir. Yangınlara; çıkış yeri ve sebebi, alevlerin yayılmasına sebep olan faktörler ve söndürülme çabaları çerçevesinde yer vermektedir. Bu haliyle eser 1774-1783 yılları arasında İstanbul'da meydana gelen yangınlar hakkında kısa ama tatminkâr bilgiler vermektedir.

I. Abdülhamid dönemi Osmanlı Devleti'nin dış politikası hakkında da Enverî Tarihi'nde oldukça geniş bilgi bulmak mümkündür. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında çıkan ve çok ağır şartları içeren Küçük Kaynarca Antlaşması ile son bulan 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler iki devlet arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Malum olduğu üzere bu antlaşmanın en önemli taraflarından biri Kırım'a bağımsızlık veren maddesidir. Rusların bu madde ile Kırım'ı ilhak ederek Karadeniz sahillerine ulaşmaya çalıştığı bilinmektedir ve bu durum Sadullah Enverî Efendi tarafından da eserinde birçok kez bahis konusu edilmiştir. Rusların Kırım'ı ilhaka yönelik faaliyetleri Enverî Tarihi'ndeki Osmanlı-Rus münasebetlerinin odağını oluşturmaktadır. Ayrıca Rusların antlaşma maddelerine dayanarak yaptıkları haksız talepler ve antlaşma maddeleri hilafına hareket etmeleri Sadullah Enverî tarafından gayet uygun bir şekilde ifade edilmiştir. Rusların ticaret maddesine dayanarak Osmanlı Devleti'nde ihracı yasak malların ticaretini yapmaları, Balkanlar'da konsolosluk açma talepleri bu durumlara örnek olarak gösterilebilir. Sadullah Enverî Efendi, Rus ticaret gemilerinin zahire taşımasına rağmen elçinin ısrarlarıyla geçmesine izin verilmesi hususunda toplumda dile getirilenleri eserine yansıtması eserinin önemini arttırmaktadır. Rusların bu uygulamalarının iki devleti tekrar savaşın eşiğine getirmesi nedeniyle Aynalıkavak'ta Küçük Kaynarca Antlaşması'nın sorunlu maddeleri üzerine Osmanlı ve Rus yetkililer arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde Aynalıkavak Tenkihnamesi iki devlet arasında kabul edilmiştir. Enverî Tarihi'nde Aynalıkavak Tenkihnamesi görüşmeleri hakkında oldukça teferruatlı bilgi bulunmaktadır.

*Enverî Tarihi'*nde Osmanlı dış politikası hakkında bilgi verilen bir diğer konu İspanya krallığı ile yapılan dostluk ve ittifak antlaşmasıdır. Cezayir-i Garb ocaklarının saldırılarına maruz kaldığı anlaşılan İspanya krallığı ile dostluk ve ittifak antlaşması yapılmıştır. Antlaşma maddelerine de Enverî Tarihi'nde yer verilmiştir.

Sadullah Enverî Efendi'nin eserinde konuların çeşitliliğinin fazla olmasına ve kaynaklarının çeşitlilik göstermesine rağmen kimi kusurları da göze çarpmaktadır. Enverî Efendi, eserinde bazı konulara hiç değinmemiş bazı konuları ise eksik vermiştir. Birinci vekâyi'nüvislik dönemi 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşına tekabül eden Enverî Efendi, eserinin birinci cildini tamamen bu savaşa ayırmıştır. Sefer hakkında bilgi verdiği eserinde savaşın bir parçası olan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın

müzakerelerine ve imzalanmasına yer vermesine rağmen antlaşmanın maddeleri hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Bu durum kendisinin devlet görevlisi olmasının yanı sıra antlaşmanın ağır şartlar içermesinin ve Kırım elden çıkışının yarattığı infialin etkilemiş olduğu ilk akla gelen ilk sebep olabilir. Ancak savaşın bir parçası olan barış antlaşmasının maddelerinden bahsetmemiş olması Enverî Tarihi için en büyük eksikliklerden biri olarak ifade edilebilir. Aynı durum Aynalıkavak Tenhiknamesi'nde de görülmektedir. Sadullah Enverî Efendi, Aynalıkavak Tenkihnamesi görüşmeleri hakkında oldukça detaylı bilgi vermesine rağmen tenkihnamenin sadece üç maddesine yer vermiş olması eser için bir başka büyük eksiklik olarak ifade edilebilir. Eserine Aynalıkavak Tenkihnamesi'nin maddelerini eklemiş olsaydı bugün tenkihname hakkında en geniş bilgi Enverî Tarihi'nde yer almış olacaktı.

Eserde görülen bir diğer ve belki de en büyük eksiklik Rusya'nın Kırım'ı ilhakına yer vermemiş olmasıdır. Aksine bu konuların bulunması gereken yerde Sürat Topçuları Nizamnamesi ve risalesi mevcuttur. Sultan I. Abdülhamid dönemin Osman-Rus münasebetlerinin temelini ve bir sonraki savaşın da sebebini oluşturan “Kırım Meselesi” hakkında çok önemli bir olaya eserinde yer vermemesi Enverî Tarihi'nde görülen bir diğer eksikliktir. Ancak daha önceden de ifade edildiği gibi kendisinin resmi görevli olması, Osmanlı devlet adamları ve toplumu üzerinde büyük bir etki bırakan bu olayları sıcağı sıcağına yazmak istememiş olabilir. Ancak bu durum, eserin ifade edilen yönüyle büyük eksiklik gösterdiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bu nedenle Enverî Tarihi'nin siyasi hadiseleri içeren bölümleri kullanılırken bu hususların göz önünde tutulması faydalı olacaktır.

Sadullah Enverî Efendi, yukarıda anılan özellikleri nedeniyle bazı konuları eksik bırakmış ve bazı konuları hiç anlatmamış olmasına rağmen üç ciltlik eseri 1768'den 1792'ye kadar olan dönemin vekâyi'ini içermektedir. Bu nedenle tüm kusurlarına rağmen anılan dönem hakkında yapılacak araştırmalarda Enverî Tarihi'ni kullanmayan her çalışmanın da eksik kalacağını söylemek faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA**1. Arşiv Vesikaları****I. Başbakanlık Osmanlı Arşivi****Hatt-ı Hümayun**

209/11187, 178/7870

Bâb-ı Âsafî Ruûs Kalemî

1596.

1. Yazma Eserler

Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, Atıf Efendi Kütüphanesi, Nr. 2089.

Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 5995.

Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2437.

Sadullah Enverî, *Enverî Târîhi*, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Koleksiyonu, Nr. 67/1.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Atıf Efendi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 1828.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 57106.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56990.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 56992

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 59510.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Hidiv Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 55771.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nr. 2351.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, No.67.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Milli Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, Nr. 06 Hk 4321.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 105.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 101.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 201.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Österreichische, Nationalbibliothek, Nr. H.O. 202.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü, Nr. 590.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, Nr. 253.

Sadullah Enverî, *Târîh-i Enverî*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Kitaplığı, B234.

2. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Açıl, N. Çiçek, “Sarây-ı Cedîd”, *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, 126-128.

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin, “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Tevârih-i Âl-i Osman Geleneği”, Hasan Celal Güzel (Ed.), *Osmanlı*, Ankara 1999, VIII, 286-292.

Afyoncu, Erhan, “Mevâcib”, *DİA.*, İstanbul 2004, XXIX, 418-420.

_____, “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tercih Kayıtları-I”, *Belgeler*, 20 (24), 2000, 77-155.

_____, “Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, 1 (2), 2003, 101-172.

_____, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.

Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned*, (Tahkik Edenler: Şuayb el-Arnâvût, Adil Mürşid), Müessesetu'r-Risale, VI, Beyrut 1995.

Ahmed Câvid, *Hadika-i Vekâyi'*, Haz. Adnan Baycar, TTK. Yay., Ankara 1998.

_____, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi –Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı-*, Haz. Adnan Baycar, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004.

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Evvel, Der-sa'âdet 1271. (1854)

_____, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Evvel, Der-sa'âdet 1309. (1891/1892) (Tertîb-i Cedîd)

_____, *Târîh-i Cevdet*, Cild-i Şânî, İstanbul 1302 (1885).

Ahmed Vâsîf Efendi, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 1774-1779 (H. 1188-1193)*, TTK., Ankara 2014.

_____, *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'ilü'l-Ahbâr*, Yay. Haz. Prof. Dr. Mücteba İlgürel, TTK., Ankara 1994.

Ahmedî, *İskendernâme (İnceleme-Tıpkibasım)*, Yay. Haz. İsmail Ünver, TDK. Yayınları, Ankara 1983.

Aksoy, Hasan, "Fetihnâme", *DİA.*, İstanbul 1995, XII, 470-472.

Aktepe, Münir, "Enverî", *İslâm Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1963, IV, 281-283.

Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Muttaki Hindi, *Kenzü'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, (Tahkik Edenler: Bekri Hayyani, Saffet Sakka), VI, XI, Beyrut 1981.

Alıkılıç, Dünder, "Osmanlı Saray Teşrifâtı Ve Törenleri", Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, IX, 875-886.

Anhegger, Robert, "Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser Mu'âli'nin Hünkârname'si", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1 (1), 1949, 145-166.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)], Haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2015.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Neşr. F. Giese, Haz. Nihat Azamat, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992.

Arıkan, Zeki, “Cevdet Paşa’nın Tarihi’nde Kullandığı Yabancı Kaynaklar ve Terimler”, *Ahmed Cevdet Paşa Semineri: 27-28 Mayıs 1985-İstanbul: Bildiriler (ss. 173-197)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 1986.

_____, “Osmanlı Devleti’nde İhracı Yasak Mallar (Memnu Meta)”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 1991, 279-306.

_____, “Târîh-i Cevdet”, *DİA.*, İstanbul 2011, XL, 75-77.

Âşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. Atsız, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992.

Atalar, Münir, *Osmanlı Devleti’nde Surre-i Hümayûn Ve Surre Alayları*, Diyanet İşler Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

Atsız, Nihal, *Osmanlı Tarihi’ne Ait Takvimler*, I, İstanbul 1961.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (2. Bs.) Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2011.

Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, (Çev. Coşkun Üçok), T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Banarlı, Nihad Sami, “Amedi ve Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman”, *Türkiyat Mecmuası*, 6, 1939, 49-176.

Başar, Fahameddin, “Üsküdar’da Medfun Tarihçiler”, *Üsküdar Sempozyumu IV, (6-9 Kasım 2008-İstanbul: Bildiriler (ss. 249-275))*, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2009.

Bayram, Ü. Filiz, *Enverî Târîhi (Metin ve Tahlil)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

- Beydilli, Kemal, “İslahat (XVIII. Yüzyıldan Tanzimat’a Kadar)”, *DİA.*, İstanbul 1999, XIX, 174-185.
- _____, “Küçük Kaynarca Antlaşması”, *DİA.*, İstanbul 2002, XXVI, 524-527.
- _____, “Nizâm-ı Cedîd”, *DİA.*, İstanbul 2007, XXXIII, 175-178.
- _____, “Selim III”, *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, 420-425.
- Bilgiöglü, Banu, “Sarây-ı Atfık-i Âmire”, *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, 122-125.
- Buzpınar, Şit Tufan, “Surre”, *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVII, 567-569.
- Canım, Rıdvan, “Klâsik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), Erzurum 2009, 105-120.
- Çaldak, Süleyman, “Eski Türk Edebiyatında Nesir (Düz Yazı)”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 77-78, Temmuz-Ağustos 2006, 74-90.
- Çalışkan, Filiz, “Vâsıf’ın Kaynaklarından Enverî Tarihi”, *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 1991, s. 143-163.
- Çalışkan, Muharrem Saffet, (*Vekâyi’nüvis*) *Enverî Sadullah Efendi Ve Tarihi’nin I. Cildi’nin Metin ve Tahlili (1182-1188/1768-1774)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2000.
- Dağlı, Yücel-Üçer, Cumhure, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, IV, TTK., Ankara 1997.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (18. Bs.), Aydın Kitabevi, Ankara 2013.
- Dingeç, Emine, “Osmanlı Padişahlarının Yazlık Saray Kültürü: ‘Göç-i Hümayun’ (18. Yüzyıl)”, *XVI. Türk Tarih Kongresi: 20-24 Eylül 2010-Ankara: Bildiriler (ss. 229-252)*, TTK., Ankara 2011, IV/1 (Osmanlı Tarihi Kısmı).
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, (Çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.
- Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğîre el-Cu’fi el-Buhari, *Sahîhu’l-Buhârî*, Müessesetu’r-Risâle, I, Beyrut 2014.

Ebubekir Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali el-Beyhaki, *Sünenü'l-Kübra*, Meclisu Daireti'l-Maarif, VI, Haydarabad 1344.

Ebü'l-fida İsmail b. Muhammed Acluni, *Keşfü'l-hafa ve müzilü'l-ilbas amma iştehere mine'l-ehâdis ala elsineti'n-nas*, Mektebetü İlmi'l-Hadis, II, Dimeşk 2001.

Erendil, Muzaffer, *Topçuluk Tarihi*, ATASE. Yayınları, Ankara 1988.

Erkan, Mustafa, "Gazavatnâme", *DİA.*, İstanbul 1996, XIII, 439-440.

Gazavât-ı Sultân Murâd bin Mehemmed Hân-İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâme, Yay. Haz. Halil İnalçık-Mevlûd Oğuz, TTK., Ankara 1989.

Halaçoğlu, Yusuf - aydın, M. Akif, "Cevdet Paşa", *DİA.*, İstanbul 1993, VII, 443-450.

III. Selim'e Sunulan Islahat Lâyihaları, Haz. Ergin Çağman, Kitabevi Yay., İstanbul 2010.

İlgürel, Mücteba, "Ahmed Vâsıf Efendi", *İA.*, İstanbul 1986, XIII, 214-217.

_____, "Vâsıf Ahmed Efendi", *DİA.*, İstanbul 2012, XLII, 535-537.

_____, "Enverî, Sadullah", *DİA.*, İstanbul 1995, XI, 268-270.

İnalçık, Halil, "Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992 Bildirileri: Ankara, 12-14 Aralık 1992* (ss.25-36), TTK., Ankara 1999.

İnan, Kenan, "Sade Nesirden Süslü Nesire: Fatih'in Tarihçisi Tursun Bey ve Tarih Yazma Tarzı", *Osmanlı*, Gülten Eren (Ed.), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, 293-299.

İpşirli, Mehmet, "Islahat", *DİA.*, İstanbul 1999, XIX, s. 170-174.

_____, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Osmanlı*, Hasan Celal Güzel (Ed.), *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, s. 247-256.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Tezleri (Lisans-Doktora), Yay. Haz. Abdulkadir Özcan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984.

İz, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.

Kanar, Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, (1. Bs.), Say Yayınları, I-II, İstanbul 2010.

- Karadeniz, Yılmaz, *İran Tarihi (1700-1925)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2012.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi-Nizam Cedid ve Tanzimat Devirleri- (1789-1856)*, V, TTK., Ankara 2011.
- _____, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları-Nizam-ı Cedid-(1789-1807)*, TTK., Ankara 1988.
- Karatay, F. Ethem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, II, İstanbul 1964.
- Kayaalp, İsa, "Kıvâmî", *DİA.*, İstanbul 2002, XXV, 507.
- Kılıç, Atabey, "Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç Müdür?", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu Özel Sayısı)*, 3, 2016, 51-79.
- Kılıç, Filiz – Yıldız, Ayşe, "Sehî, Latîf ve Âşık Çelebi Tezkirelerinde Secî", *Osmanlı Araştırmaları (Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na Armağan-III)*, 27, İstanbul 2006, s. 235-254.
- Köprülü, M. Fuad, "Ahmedî", *İA.*, İstanbul 1978, I, 216-221.
- Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, TTK., Ankara 2006.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye Ve Rusya-XVIII Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri-(1798-1919)*, TTK., Ankara 2011.
- Kut, Günay, "Ahmedî", *DİA.*, İstanbul 1989, II, 165-167.
- Kütükoğlu, Bekir, *Vekâyi'nüvis-Makaleler-*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1994.
- Kütükoğlu, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, TTK., Ankara 2013.
- Levend, Agâh Sırrı, *Ġazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Ġazavât-nâmesi*, TTK., Ankara 2000.
- Malik b. Enes, *el-Muvatta*, (Muhakkik: Muhammed Fuat Abdulbaki), Daru'l-ihyai't-Turasi'l-Arabi, I, Mısır 1997.

Managé, V. L., “The Menâqib Of Yakhshi Faqîh”, *Bulletin Of The School Of Oriental and African Studies*, 26 (1), 1963, 50-54.

_____, “Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı”, (Çev. Salih Özbaran), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 9, 1978, 227-240.

Mehmed Cemâleddin, *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri-Âyîne-i Zurefâ-*, Haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

Muallim Nâcî, *Lügat-i Nâcî*, Haz. Ahmet Kartal, TDK. Yay., Ankara 2009.

Mustafâ İbn İbrahim, *Fenn-i Humbara-Humbara ve Ateşli Silahlar-*, Yay. Haz. Salim Aydüz-Şamil Çan, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.

Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri el-Nîsâbûrî, *Sahîh'u-Muslim*, Beytu'l-Efkari'd-Devle, Suudi Arabistan 1998.

Mütercim Ahmed Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, I, Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2015.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar Ve Mülhidler-15-17. Yüzyıllar-*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.

Okuyucu, Cihan, Kartal Ahmet, Köksal, Fatih, *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012.

Öğreten, Ahmet, *Nizâm-ı Cedîde Dâir Askerî Lâyhalar*, TTK., Ankara 2014.

Ölmezoğlu, Ali, “Cevdet Paşa”, *İA.*, İstanbul 1977, III, 114-123.

Özcan, Abdulkadir, “Enverî, Sâdullah”, Yrd. Doç. Dr. Âlim Kahraman (Ed.), *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, Üsküdar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, 155.

_____, “Ahmed Câvid”, *DİA.*, İstanbul 1989, II, 52-53.

_____, “Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış”, *FSM. İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1, 2013, 271-293.

- _____, “Osmanlı Tarih Edebiyatında Türlerle Genel Bir Bakış”, (Compiled By Mustafa Kaçar-Zeynep Durukal), *Essays In Honour Of Ekmeleddin İhsanoğlu*, I, İstanbul 2006, 129-152.
- _____, “Tevârih-i Âl-i Osmân”, *DİA.*, İstanbul 2011, XL, 579-581.
- _____, “Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İstanbul’un Fethi’nin 550. Yılı Özel Sayısı)*, 14, 2003, 55-62.
- _____, “II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri”, *FSM. İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 2013, 141-153.
- _____, “Kanuni Sultan Süleyman Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü”, *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu’na Armağan*, Zeynep Ertuğ Tarım (Ed.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2006, 113-154.
- Özkaya, Yücel, “XVIII. Yüzyılın Sonlarında Timar ve Zeametlerin Düzeni Konusunda Alınan Tedbirler ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi (Ord. Prof. Dr. İ. Hakkı Uzunçarşılı Hatıra Sayısı)*, 32, İstanbul 1982, 219-254.
- Öztürk, Necdet, *İmparatorluk Tarihinin Kalemli Muhafızları Osmanlı Tarihçileri-Ahmedî’den Ahmed Refk’e-*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2015.
- _____, “Osmanlılar’da Tarih Yazıcılığı Üzerine”, Hasan Celal Güzel (Ed.), *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, VIII, 257-261.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, III, Ankara 1977.
- Pachymeres, George, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, (Çev. İlcan Bihter Barlas), İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Sarıcaoğlu, Fikret, *Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdulhamid (1774-1789)*, TATAV. Yay., İstanbul 2001.
- Sarıkaya, Hüseyin, *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü’l-âsâr ve Hakâ’ikü’l-ahbâr’ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

- Shaw, Denis J. B. "Towns And Commerce", *The Cambridge History Of Russia-From Early Rus' To 1689-*, Maureen Perrie (Ed.), Cambridge 2006, I, 298-316.
- Shaw, Standfor J., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri", (Çev. M. Faruk Çakır), Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XII, s. 609-628.
- Sunar, Mehmet Mert, "Ulûfe", *DİA.*, İstanbul 2012, XLII, 124-126.
- Şahin, Haşim, "Yahşi Fakih", *DİA.*, İstanbul 2013, XLIII, 180-182.
- Şentürk, Nazif, *Babiâli Vakânüvisleri-İlk Resmi Tarihçiler-*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.
- Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım-Mesâlikü'l-Ebsâr-*, (Çev. D. Ahsem Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2014.
- T.C. Maarif Vekilliği, *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları* (TCYK.), T.C. Maarif Vekilliği Kütüphaneler Katalogları Yayınları, İstanbul 1943.
- Tansel, Selahattin, "1768 Seferi Hakkında Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 8 (4), 1950, 475-536.
- _____, "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 4 (1), Ankara 1946, 69-84.
- Tarım, Zeynep Ertuğ, "Saray", *DİA.*, İstanbul 2009, XXXVI, 117-121.
- _____, "Topkapı Sarayı", *DİA.*, İstanbul 2012, XLI, 256-261.
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin, "Selim-nameler", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1, İstanbul 1970, 197-230.
- Tukin, Cemal, "Küçük Kaynarca", *İA.*, İstanbul 1977, VI, 1064-1071.
- Turan, Osman, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, TTK., Ankara 2007.
- Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l-feth*, Haz. Mertol Tulum, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1979.

Uzun, Mustafa, “Nesir-Türk Edebiyatı”, *DİA.*, İstanbul 2007, XXXIII, s. 9-11.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, “Halil Hamid Paşa”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, 5, İstanbul 1936, 213-268.

_____, *Osmanlı Devlet Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*, II, TTK., Ankara 1988.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK., Ankara 1988.

_____, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, TTK., Ankara 1988.

Vak‘anüvis Halil Nuri Bey, *Nûrî Tarihi*, Haz. Seydi Vakkas Toprak, TTK., Ankara 2015.

Woodhead, Cristihen, “Şehnâmeçi”, *DİA.*, İstanbul 2010, XXXVIII, 456-458.

Yakıt, İsmail, *Yakut'tan Tarihler veya Divan-ı Tevarih-i Yakut*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012.

Yazıcızâde ‘Alî, *Selçuk-nâme-İndeksli Tıpkıbasım-*, Haz. Abdullah Bakır, TTK., Ankara 2014.

Yıldız, Ayşe, “Bazı Belâgat Kitaplarına Göre Secinin Tanım Ve Tasnifi Üzerine Düşünceler”, *Turkish Studies* (International Periodical For the Languages, Literature and History Of Turkish or Turkic), 2 (4), Kış 2007, 1055-1065.

Yıldız, Kenan, “1782 İstanbul Yangını: Kadı Sicillerinden Tespit, Çıkarım ve Yorumlar”, Feridun M. Emecen-Ali Akyıldız-Emrah Safa Gürkan (Ed.), *II. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyum Bildirileri: 27-29 Mayıs 2014-İstanbul* (ss. 707-722), İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi-İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2014.

Yinanç, Mükrimin Halil, “Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik”, *Tanzimat*, MEB. Yayınları, İstanbul 1999, II, 573-595.

3. İNTERNET ADRESLERİ

<http://topkapisarayi.gov.tr/tr/yazma->

[eserler?field_adi_value=Enver%C3%AE&field_bolum_value=](#)

[&field_ciltsayfa_value=&field_dil_value=&field_envanter_value=&field_konu](#)

_value=&field_yayintarihi_value=&field_yazar_value=&field_yazituru_value=
(Erişim Tarihi: 26.12.2016)

www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=79711 (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

[http://www.alvin-](http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?dswid=1211&searchType=EXTENDED&query=&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22ottoman+heritage%22%7D%5D%5D&aqe=%5B%5D&af=%5B%22alpha3_facet%3Aota%22%5D&pid=alvin-record%3A55654&c=4#alvin-record%3A55654)

[portal.org/alvin/view.jsf?dswid=1211&searchType=EXTENDED&query=&aq=
%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22ottoman+heritage%22%7D%5D%5D&a
qe=%5B%5D&af=%5B%22alpha3_facet%3Aota%22%5D&pid=alvin-
record%3A55654&c=4#alvin-record%3A55654](http://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?dswid=1211&searchType=EXTENDED&query=&aq=%5B%5B%7B%22A_FQ%22%3A%22ottoman+heritage%22%7D%5D%5D&aqe=%5B%5D&af=%5B%22alpha3_facet%3Aota%22%5D&pid=alvin-record%3A55654&c=4#alvin-record%3A55654) (Erişim Tarihi: 05.01.2018)

https://www.yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=109772 (Erişim Tarihi: 28.12.2016)

EKLER

بسم الله الرحمن الرحيم
 حد و سیاس و شکر و سنا پیش فی یاس اول مالک الملک فی
 والناس جناب او بوهیت مانبه لاین و حقیقت که تعیین
 خلفاً و کثیر بقیا ابه احوال معوضه بی نوع انسانی تقوی و هر
 حادث صلوح امور و تدبیر اسباب پیش و حضور برین رحمت
 نماید بیوستند بنه اعطاء تسلیم الیک و در دما خود اول
 سلطنت صاحب معراج بعزت تاج حضرت نورینه سزاوار در که
 سیف سنا سندی به سرکشند با دیده ضلالتی نذار و تهدید بایه
 بسما ندکان ضعیف الو فداوه آیین سلطنت و خراج هر او
 تمهید الیک و الی اول بد نفع وضوان مرقد غفران معاهد الیک
 اصحاب و ابنا علمین لغت و بر و افتاز اول سونکه سوز اجتهاد
 لرینه شریعت مطهره لرین نایب و انوار هدایت با سعادت لرین
 جاو ارکان عامله نماید و تحطید البیبر اما بعد محرم حقیق و صلیه
 جلد اولده شطیر ایلدی اوزره فی الرصل معسکرها بونده و
 اونق انار و حواد فی ضبط و تحریر بلکه استین اهنق من شمیر
 ایشن و لغین مساعده و زکار ابه عقل قاصر حاضر معراج
 درجه روح ظفر یاب و نیک حواد و انار کشیده سلیح سلطه
 اولوب بنسینه به قریب زمانک وقایع و حوادش انمام ابه
 کلک بر بنار ارقام حازر حسب التسبیح مراد اولشیک ذکر
 اولند فوجه ابه تک و املو ابدونک بون تحریر حسب سلطه الاعلی
 و انما فان الخیر المعز الذي حضرته احوال المنا برید فیه لیرین و نایب
 صفایک الذ ذم الیوم ایشیک تجلیل او وهو سلطنت من السلطان
 السلطان عبدالحمید خان ابن السلطان احمد خان ان السلطان محمد خان

2a
 ارام الله تعالى تام دولته الى اخر الاله وان حضرت نورینک جلوس بنسنت
 مانوس ماوکانا بامر سنا تیات و تسلط به کلین اوج مفسق کم مقدار
 ما لنفسی اردد و می هر ابو ندرنده کشت و کذا و ادرک معسکرها بون
 تحریر ایلدی وقایع و انار و بیسغه بر دین فرزند و مستقل اعتبار
 و او ان شرف افزان ناچار اول برینک استغناء و قایل بنسقه بر
 مجلد اختیار به نر بین عیارت و تغییر مقید لزومه عهد عیون
 سو و نکته نامنی بیکت سیر کلک دفت تراشیده و استین سوز غنم
 ما دیده فلتمن بیز ان ایدر خاطر عبد حمید انار اولشیک لکن اورد
 هابون و اصرار ارکاه بادشاه ربع شون و لکن تغییر بده خدمت
 ضبط و قایع عهد حقیق هر طرف و تحریر و حسب الو فضا مدت
 دو ساله قضاه و مدد سینه بر قایع کینه به تحریر اول فیه
 صکره طغیان سینه به خدمت عیانت عامل مشغول جریا بنایست
 ینه عبد عاجز واقعه فوسیل خدمت شرف حازر اولوب مسافر
 مشروع اوزره بجم بخت ابق مصلحت طلوع و مجد ذابنت واقعا
 ولت الیکه شروع الیوب الی اول شغل شریفه اشتغال
 و محصول کلک شجره مقال اول انار کاه معرین حسنه خلیف
 سلطه داد بران فرخنده خصال فلتمن حالی اولمغین نظر اسیر نایب
 شاهانه و مطافه مشکلی سینه خسر و اناری مسیوق صحائف و خط
 سور فیه انار و زمانه مبتدا بر اموکانه و اوان سعادت فیه با دنا
 لرینک وقایع و انار ایدی بجلده جم اولمغین اوزره فرید قضا معراج
 لرینک اولدی بقی صفت سلیم هم و بکل مطاق فوشه نیمه مسو
 دستور اکرم منبر لغم جریا اول و کان لیا پاک عقیدت و صاف سر برت
 مرقیه عملا عارفه بخش رضلو با و وضعنا کما سر جباره و مشیبا و بیز
 ندر تدبیر و دستور روشن صدر لرین سینه جریا با انار اول فیه صوت
 الا لدریحه الاطراف و الا حسنا حضرت لرین طرفه نزلت انظر ندرت
 یوز طغیان اوج سینه خلوده بوجک مقدار امر بنسینه بولمغین
 سنتین مذکور بنین و قایع فوسل لرینک بر قایع مقاله من عیاد و نایب
 از تو شیخ و محصل و حسب لتمام نحو و انشاد اوله رف اصد جلوه
 بک قدر الثقافة سوز جل احضاب انار سنا بده نوبه ضمر و انار
 و مرفوع حصن خو کشید شراخ خلیفه امان قلتمک خدای معان عمر
 و لرین مؤید و افزون و دوام ظل ظلیل عدالت شاهان لرین جانب

EK-2 Atuf Efendi Kütüphanesi, No. 1829, Vr. 1^b-2^a.

بسم الله الرحمن الرحيم
 حمد و سپاس و سگ و ستایش به فیاض اول ملک الملک
 علی سنده و الشاس و حسب الوضیة فایده لایزال و حقیقت که یقین حاشا و
 کثیر نقیة الیه احوال مغویة بنوع انست تقویم و هر حاله صلاح امور
 و تدبیر اسباب آسایش و حضور لاین دست نماید پیر پیوسته
 اعطای سیم الهی و درود و نامه و اول سلطان صفت معراج توکل
 تاج حیزت کینه سزاوار و در که سبب است در پیشگفتن بایز
 ضلالت انداز و تهدید بایلیه رک بشما ندان ضعیف القدره این سلطنت
 و خدمت همواره عنیه الهی ۱۶۰۰ الی الابد شیخ رضوان هر قدر غرضان معابد
 آل صلب و انا عارنه و کفان و بر تو افشان او سگ که سعی و جهاد
 لرطبه شربت مطهره لاین نماید و نامریدایت با سعادتمن چارگان
 خایه تادیب و تخلیه لیدر **ان** بعد حیزت دیاج جدا اوله تسلیم
 الیه لای اوزر نه الاصل مکرر با بوده و توعیه دینه اولان آمار و حوا و سلف
 ضبط و تحریر الملکه استین ایمن ششیر انش اولین سعاده روزگار
 الیه عقربا هر جا هر اولدین در تجربه و طریب اولین حیوان و آمار
 کشیده سگ اسطرا اوبس بسندیه تریب زانکه و قیج
 و حوا و ش انام الیه کلک برین ان قام حایز لقب السبق هرام
 اولش ایدی ورا و لنه و جالیه کتب و ابلا ایدر که نوبت تحریر حسب
 سلطان الاعظم و انکافان الحقیق الیه حضرت انکافه المشاهیر

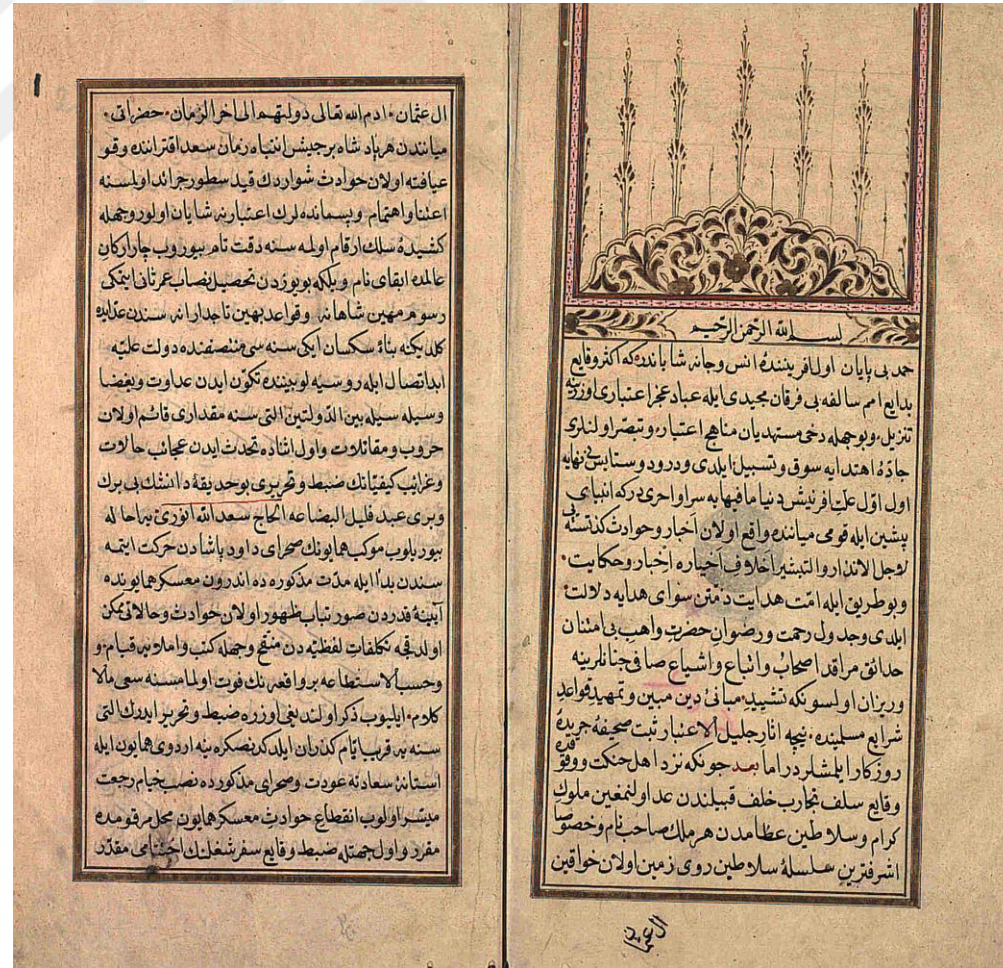
الجزیر

الجزیر و فوائده صلی علی الذراعیم بلوایح اسم الجلیل **الاهو السلطان**
ابن السلطان السلطان محمد بن محمد بن السلطان احمد خان ابن
السلطان محمد خان اودم الله تعالی ایام دولته الی آخر الدوران حضرت
 جلوس بیعت با یوسف ملوک لاین اثبات و تسلطه کلکت لاجرم شسته
 کم مقدار بافضل دوی با یونانیده کشت و گذار ایدر یک موعک
 با یونانیده تحریر ایدر یک و قیج و آتاری لشته بر و فیض مغرزه و مستحق
 اعتبار ۱۶۰۰ ان شرف افزان تا جاد بر نیک استناد و قایم بشته
 بر مکتب اختیار لیل تریج عیبت و بقیة شفقت لازمه عهده رعیت
 کور ملکدان شسته بکین سیر کلکت وقت تراشیده و استین سلیقه
 مالیده فلقی بر این لایبار خاطر عید اراوشدی لکن اردوی با یون
 و اصل قرار که با دست و ریح سکون اولق تقریبه خدمت ضبط
 و قیج عهده حیزت حرف و تحویل حسب الاقفا خدمت دو ساله
 قضا و حد سندن بر قیج کسبیه تحویل اولدند حکم طف با سگ که
 خوانده غایت عیال شمولی چنان بکین سینه عجز عاجز و اقدون سگ
 خذقه مشرف حایز اوبس سابق مشرف اوزر نخبه افضی مقصد
 دن طلوع و مجد آتیت و رحمت دولت ایلمک مشرف ایلیوب المادات
 اول شغل شریف ایلمک استنلال و حصول کلکت تجسته مقال اولان آمار
 که کام موعض غنیمت فلک مرتبه سلطان دارا در بان خذقه بضم
 قنقنات عالا و لغویة نظر اکسیر تا شربت باذ و مطالع مشکل بسندیه
 مسبو قیصایف و سلطوری بیورلدین اشته و زمان میمن افزان
 ملوی ۱۶۰۰ ان سعادت نشن باذ باذ لایلیک و قیج و آتاری
 بر جده صم اولق اوزر زمان قضا معنی ششیر یا بیدی جاری اولدین
 ارضت سیما هم و اولین طلق و شسته ششیرلی دست و کار کم ششیر
 انموزر باذن و کون بس باک عقیدت و صاف سربسرت مرتبه علم
 عارف بخش فضل باور صغی کاسر چهاره و اکتفا و زهر شسته بر

EK-3 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 2347, Vr. 1^b-2^a.

Ek-3 İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 5995, Vr. 1^b-2^a.

Ek-5 Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Efendi Bölümü, Nr. 253, Vr. 0^b-1^a.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı-Soyadı	Hikmet ÇİÇEK
Doğum Yeri ve Tarihi	Malatya-09.10.1982
EĞİTİM DURUMU	
Lisan Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faalüyetleri	<p>Hikmet ÇİÇEK, "Adana Ahkâm Defterleri (1155-1295/1742-1878)", <i>I. Uluslararası "Tarihte Adana Ve Çukurova" Sempozyumu Bildirileri (17-19 Nisan 2015), C. II (Osmanlı Döneminde Adana ve Çukurova I)</i>, (Ed. Yılmaz KURT-Fatih SANSAR), Akademisyen Kitabevi, Ankara 2016, s. 255-277.</p> <p>Hikmet ÇİÇEK, "Tereke Defterlerine Göre XIX. Yüzyılda Diyarbakır'de Aile" <i>Uluslar arası Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Diyarbakır Sempozyumu-Bildiri Özeti Kitapçığı, (2-3 Kasım 2017)</i>, Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır 2017, 53.</p> <p>Hikmet ÇİÇEK, "2 Numaralı Ve 1155-1191/1742-1777 Tarihli Erzurum Ahkâm Defteri'nin Şekil Ve İçerik İncelemesi", <i>Çayeli'nden Erzurum'a Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU-Armağan Kitap-</i>,(Ed. Prof. Dr. Selami KILIÇ-Arş. Gör. Ahmet Safa YILDIRIM), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2016, s. 569-586.</p>
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	

Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Arş. Gör. / Dicle Üniversitesi 26.11.2012
İLETİŞİM	
E-Posta	hikmetcicek44@gmail.com

